

TRACTATUS

DE LEGIBVS

AC

DEO LEGISLATORE

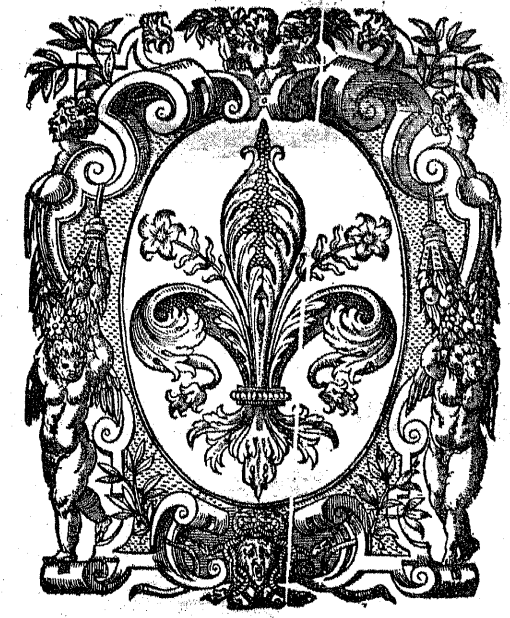
In decem libros distributus

Ab Regio de la Com. de Isla de Granada.
AVTHORE

D. FRANCISCO SVAEZ GRANATENSIS
è Societate IESV, sacra Theologia in celebri Conimbricensi
Academia Primario Professore.

OPUS REGENS NATVM VERIVS ET FORTE
hominibus non minùs utile, quàm necessarium.

CVM VARIIS INDICIBVS.

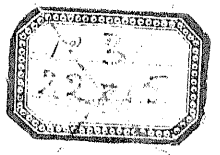

LVGDVNI

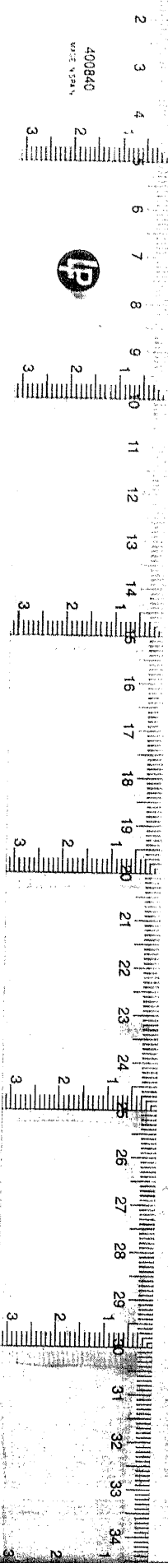
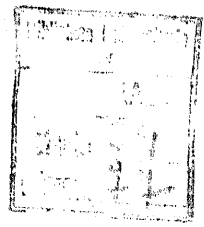
Sumptibus Horatij Cardon.

M. DC. XIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Handwritten signature or scribble.

P2-11271 2575

TRACTATUS DE LEGIBVS.

AC

DEO LEGISLATORE.

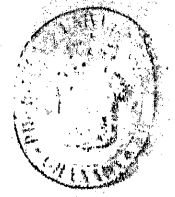
In decem libros distributus.

Ad Regio de la Cons. de M. de Granada.
AVTHORE

T. D. FRANCISCO SVAREZ GRANATENSIS,
è Societate IESV, sacre Theologiae in celebri Conimbricensi
Academia Primario Professore.

OPVS RECENS NATVM VTRIVSQUE FORI
hominibus non minus utile, quam necessarium.

CVM VARIIS INDICIBVS.

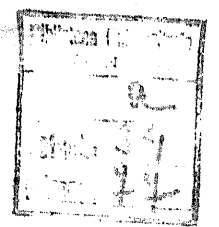
LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.

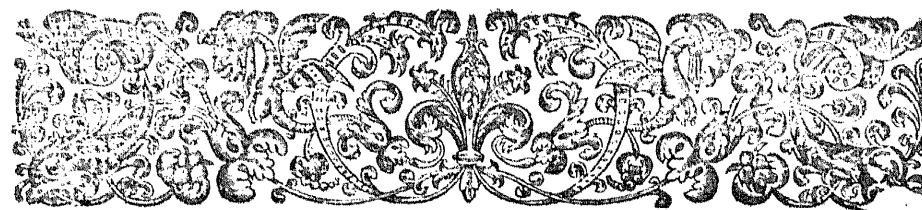
M. DC. XIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

g-a-7-14

TRACTATUS

DE LEGIBVS, ET
LEGISLATORE
DEO.

PROOEMIUM

Subiectum, & rationem totius operis continens.

N VLLI mirum videri debet, si homini Theologiam profi-
tenti leges incidant disputandæ. Theologiæ namque emi-
nentia ab eius subiecto eminentissimo deriuata omnem
excludit rationem admirandi. Imò si res ipsa rectè dispicia-
tur, palàm erit, ita legum tractationem Theologiæ am-
bitu concludi, vt Theologus subiectum eius exhaurire non
valeat, nisi legibus considerandis immoretur. Deus enim,
vt multis aliis titulis à Theologo, ita illo expendi debet, quòd vltimus sit finis, ad
quem tendunt creaturæ rationis participes, & in quo vnica illarum felicitas con-
sistit. Hinc ergo fit, vt doctrina sacra, & finem hunc vltimum respectet, & viam
ad eum comparandum doceat. Neque verò Deus solummodo est finis & veluti
scopus, ad quem creaturæ intellectuales tēdunt, sed etiam est causa sui cōparandi.
Nam creaturas suas regit, & ostensa via, ad se ducit; & ne à recto itinere deflectāt,
admonendo compescit, deflectentēsq; sua ineffabili prouidentia reuocat, ac re-
ducit, doctrina illuminando, consiliis monendo, legibus cogendo, & præcipuè
suz gratiæ auxiliis adiuuando, vt iure merito inlclamet Esaias: *Dominus legisfer
noster, Dominus rex noster, ipse saluabit nos.* Quoniam igitur huius salutis via in
actionibus liberis, morumque rectitudine posita est, quæ morum rectitudo à le-
ge tanquam ab humanarum actionum regula plurimum pendet, idcirco legum
consideratio in magnam Theologiæ partem cedit; & dum sacra doctrina de le-
gibus tractat, nihil profectò aliud quam Deum ipsum vt legislatorem intuetur.

Rectè sanè, inferat aliquis, si Theologus diuinarum legum terminis conten-
tus humanas non inuadat, quasi iure merito vel morales Philosophi, vel iuris v-
triusque Professores sibi possunt vendicare. Si enim Theologus de legibus agit,
quatenus à Deo legislatore deriuantur, profectò alienum faciet, si ad alios diuer-
tat legislatores. Adde, quòd cum Theologia sit doctrina supernaturalis, ei de-
bet prohiberi descensus ad ea, quæ hauriuntur à natura, & nihil supra illam eue-
huntur: alioqui naturalis Philosophus vltra naturales leges, diuinas etiam con-
sideret, Iuris Cæsarei, vel etiam Pontificij professores sibi vsurpent diuinarum
legum documenta, quod in promptu est, quàm sit à scientiarum concordia diui-
sione alienum.

Hæc tamen non magni momenti sunt, & vnico ferè verbo diluuntur, con-
siderando, sicut omnem paternitatem, ita etiam omnem legislatorem à Deo

deriuari, omniumque legum auctoritatem in eum esse vltimò refundendam. Si namque lex sit diuina, ab ipso proximè dimanat: si humana, ab homine certè, vt Dei ministro, & vicario sancitur, vt testatur Apostolus ad Romanos. Non immeritò igitur sub hac saltem ratione omnium legum discussio est Theologicæ facultatis: nam cum eius sit, Deum vt legislatorem intueri, Deusque sit vniuersalis legislator, vel suppositi immediatione, vel virtutis, vt Philosophi sermocinantur, eandem doctrinam sacram vniuersas leges attingere necesse est. Deinde Theologicum est negotium conscientis prospicere viatorum; conscientiarum verò rectitudo stat legibus seruandis, sicut & prauitas violandis, cum lex qualibet sit regula, si vt oportet seruetur, æternæ salutis assequendæ; si violetur, amittendæ; ergo & legis inspectio, quatenus est conscientiæ vinculum, ad Theologum pertinebit. Tandem Catholica fides non solum docet, quatenus parendum sit Deo supernaturaliter præcipienti, sed etiam quid natura vetet, iubeat, vel permittat; & quatenus obediendum sit potestatibus sublimioribus, vt Paulus dixit, atque aded quatenus parendum sit tum Ecclesiasticis legibus, tum laicis, ante oculos nobis ponit. Ergo ex his fidei fundamentis Theologi est colligere, quid in hoc, aut in illo legum genere sit habendum.

Atque hinc licet intelligere, quomodo Theologia munus hoc sine vlla imperfectione, vel confusione perficiat, quia nimirum, sub altiori lumine de legibus tractat. Nam in primis Philosophi morales multa de legibus disputant: Plato enim duodecim libros de legibus scripsit, quos ferè Cicero ad tres reduxit. Aristoteles verò licet proprium opus de legibus non reliquerit, in suis moralibus multa sparsim de legibus tradidit, sicut & Seneca, Plutarchus, & alij. Verumtamen hi Philosophi tantum iurisprudentiæ principia videntur tradidisse. Nam ferè de solis humanis legibus tractarunt, quæ ad rempublicam, & ciuitatem in iustitiâ & pace continendam conuenientes sunt, & ad summum de naturali iure, quatenus humana ratione ostendi potest, & moralem honestatem virtutum acquiratarum dirigit, non nihil attigerunt. Atque eandem ferè rationem in legibus ferendis tenuerunt Imperatores, vt alij ciuiliū legum conditores: nam philosophia tanquam fundamento vsi, ex illa leges ciuiles rationi consentaneas deduxerunt: vnde Cicero in libro primo de Legib. hoc maximè efficere conatur, vt ex intimis philosophiæ iurisprudentiam hauriendam esse confirmet, cui consonat illud Vlpiani in l. i. ff. de iustit. & iur. *Veram philosophiam, non simulatam affectamus.* Vnde fit, vt iuris ciuilis prudentia nihil aliud sit, quam quædam philosophiæ moralis ad regendos, ac gubernandos politicos reipublicæ mores applicatio, seu extensio. Ideoque vt aliquam veræ scientiæ rationem participet, philosophiæ coniungi, seu subalternari necesse est. Totâ verò hæc legum consideratio non transcendit naturalem finem, imò neque omni ex parte illum attingit, sed quatenus ad externam iustitiam, & pacem reipublicæ tuendam necessarium est.

At leges Canonice ad supernaturalem ordinem spectant, tum quia à potestate Petro data ad pascendum Christi gregem deriuantur, tum etiam quia ex principiis diuini iuris originem ducunt, illudque quoad fieri potest, & expedit, imitantur. Propter quod dixit Innocent. III. in cap. *qualiter, & quando. 2. de accusat.* *Canonicas sanctiones ex auctoritatibus veteris & noui Testamenti processisse.* Possumus tamen nihilominus in ipsis Canonibus duos fines distinguere: vnus est, in toto Ecclesiastico statu debitum ordinem politicum constituere, pacem & iustitiam custodire, & omnia quæ ad forum externum Ecclesiasticum spectant, recta ratione moderari: alius est, omnia quæ ad diuinum cultum

cultum & salutem animarum, ac puritatem fidei & morum spectant, rectè & prudenter ordinare. Iuris ergo canonici interpretes per se, ac ex proprio instituto, superiori sine, & ratione sacros canones considerant, ac interpretantur. Theologia verò sub altiori ratione hæc omnia complectitur: nam ius ipsum naturale considerat, vt supernaturali ordini supponitur, & ab illo firmitatem maiorem accipit; leges verò ciuiles solum, vel vt de earum honestate, ac rectitudine per altiores regulas diiudicet, vel vt obligationes conscientiæ, quæ ex illis oriuntur, iuxta principia fidei declarat: factos autem canones, & Pontificum decreta, vt conscientiam ligant, & ad æternam salutem dirigunt, tanquam sibi proprias recognoscit, & vendicat, ac subinde in omnibus his legibus primariam originem, & vltimum finem sub diuino lumine inquit: quomodo scilicet à Deo ipso originem habeant, quatenus potestas ad illas ferendas in Deo primariè existit, & ab ipso ad homines, aut naturali, aut supernaturali via dimanet, & cum illis semper influat, & cooperetur. Ac denique declarat, quomodo leges omnes mensuræ sint humanarum actionum in ordine ad conscientiam, & consequenter quantum ad meritum, vel demeritum æternæ vitæ conferant.

Neque verò hanc de legibus tractationem primam inter Theologos adorimur. Duces enim habemus omnis ætatis grauissimos scriptores. Et in primis D. Thom. in sua 1. 2. à q. 90. vsque ad 109. hanc methodum seruat in doctrinæ ad legibus tradenda, quem ibi expositores sunt imitati, & præsertim Sor. *duobus primis libris de iustitiâ, & iure*, & D. Antoninus 1. p. *Theologici à 111. 11. vsque ad 18.* Idem obseruauit Alenf. 3. p. à q. 26. vsque ad 60. Vincent. Beluacen. in *speculo moral. lib. 1. p. 2.* per nouem primas disputationes, & aliqua de singulis legibus attingit Gerson 3. p. *tract. de vita spirit. lect. 2. & seq. & p. 1. tract. de potest. Ecclesiast. præsertim considerat. 13.* Magister autem Sententiarum pauca de diuinis legibus attingit in 3. à *dist. 37. vsque ad finem*, quem alij imitati sunt, quia solum expositorum munus assumpserunt. Alij etiam Theologi peculiare tractatus de quibusdam legibus ediderunt, vt Guilielmus Parisiens. 1. p. *Sum. lib. 2.* quem de legibus inscripsit, licet de solis præceptis legis veteris ferè disputet. Et Castro scripsit *de lege pœnali*, & Dried. in opere *de libert. Christian.* crudité de omni genere legum disseruit, vt alios omittam. Itaque communis Theologorum consensus est, legem iam secundum communem rationem suam, quam prout ad omnes species suas descendit, ad sacræ doctrinæ considerationem spectare.

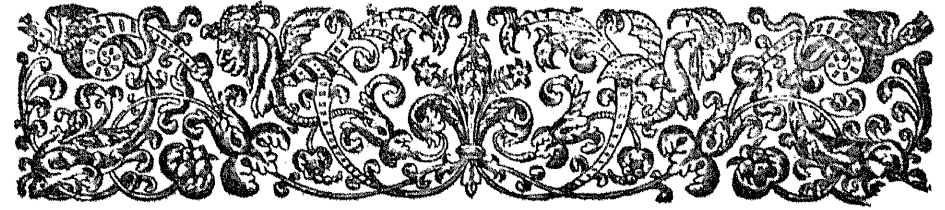
Ex dictis igitur constat, quæ sit huius tractatus subiecta materia, & sub qua ratione circa illam versetur. Quamobrem ad hunc scopum intendentes non erit difficile summam omnium, quæ tractanda sunt, & rationem dicendi, ac methodum seruandam præ oculis ponere. Dicemus enim primò de lege in communi, & deinde ad singulas species descendemus, & in singulis ea tantum, quæ nostro fini accommodata fuerint, considerabimus, ita vt quantum in nobis fuerit, nihil, quod Theologici sit instituti, prætermittamus, ne sacræ doctrinæ terminos transilire videamur.

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI

De legibus in communi.

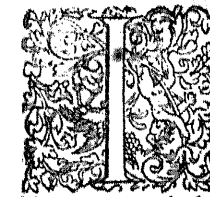
Cap. I.	<i>Quid nomine legis significetur.</i>
Cap. II.	<i>Quid ius significet, & quomodo ad legem comparetur.</i>
Cap. III.	<i>De necessitate, & varietate legum.</i>
Cap. IIII.	<i>Qui actus sint necessarij ad legem ferendam.</i>
Cap. V.	<i>In quo actu lex formaliter consistat.</i>
Cap. VI.	<i>Utrum de ratione legis sit, ut pro communitate feratur.</i>
Cap. VII.	<i>Utrum sit de ratione legis ob commune bonum ferri.</i>
Cap. VIII.	<i>Utrum de ratione legis sit ut publica potestate feratur.</i>
Cap. IX.	<i>De alijs conditionibus legis ex D. Isidoro.</i>
Cap. X.	<i>Utrum perpetuitas sit de ratione legis.</i>
Cap. XI.	<i>Qua & qualis promulgatio sit de ratione legis.</i>
Cap. XII.	<i>Expenditur legis definitio iuxta postas condiciones.</i>
Cap. XIII.	<i>An effectus a lege intentus sit facere subditos bonos.</i>
Cap. XIIIII.	<i>Utrum adequatus effectus legis sit obligare subditos.</i>
Cap. XV.	<i>An legis effectus recte in quatuor diuidantur.</i>
Cap. XVI.	<i>An omnis lex praedictos effectus efficiat, &c.</i>
Cap. XVII.	<i>Utrum sint alij effectus legis praeter numeratos.</i>
Cap. XVIII.	<i>De his qui legi subiiciuntur, ac obligantur.</i>
Cap. XIX.	<i>Expenduntur aliqua testimonia Scripturae, quibus abutuntur haeretici.</i>
Cap. XX.	<i>An in lege fieri possit mutatio, & quadruplex sit.</i>

LIBER

LIBER PRIMVS

DE LEGE IN COMMVNI EIVSQUE NATVRA, CAVSIS, ET EFFECTIBVS.

In hoc primo libro, seruando doctrinam ordinem, solum de generali ratione legis disputabimus; praemittemus tamen diuisionem legis in membra sua, ut aliqua eorum notitia saltem confusa habeatur. Quia licet in hoc libro ea tractanda sint, quae omnibus legibus fuerint communia, abstrahendo quoad fieri possit ab his, quae singulis speciebus sunt propria; nihilominus saepe oportebit specierum mentionem facere, ut ea, quae communia sunt, melius intelligantur; & ideo necesse est, ut de speciebus ipsis aliqua notitia tradatur. Ut autem clarius procedamus, prius de nomine, ac ratione legis aliquid praemittendum est.

CAPVT PRIMVM.

Quid nomine legis significetur.

^{1.}
Legis definitio
a D. Thoma.

Quis Thomas 1.2. q. 90. art. 1. ita describit quid nominis legis: *Lex est quaedam regula, & mensura, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur.* Quae descriptio nimis lata, & generalis videtur; sic enim lex non solum in hominibus, seu rationalibus creaturis, sed etiam in reliquis locum habebit: nam vnaquaeque res suam regulam habet, & mensuram, secundum quam operatur, & inducitur ad agendum, vel retrahitur ab agendo. Lex item non solum in moralibus, sed etiam in artificialibus, nec solum in bonis, & honestis, sed etiam in turpibus versabitur, quia etiam artes, siue licitae, siue illicitae, habent suas regulas, & mensuras, iuxta quas vel ad operandum, vel ab abstinendum ab opere inducuntur. Denique (quod difficilius videtur) sequitur, consilium esse sub lege comprehensum: nam etiam est quaedam regula, & mensura operationis bonae ad meliorem inducens, & a minus bona retrahens: constat autem secundum fidem consilia a praecipis distingui, & consequenter sub lege propria non comprehendi.

^{2.}
Legis diuisione
ex Platone.

Circa hoc notari in primis potest diuisio, quae ex Platone sumitur in Dialogo Minos, seu de lege, ubi duplicem distinguit legem, artis, & morum, cui tertium membrum addere possumus, ordinis, seu propensionis naturae ex eodem Platone in Timaeo, & Gorgia. Vbi quadruplicem legem distinguens, quandam vocat naturalem, de qua diuisione infra in cap. 3. aliqua dicemus. Nunc per naturalem non intelligemus illam, quae est in hominibus, de qua Suarez de Legib.

etiam postea dicturi sumus: sed eam, quae rebus omnibus ex inclinatione ab Auctore naturae indita conuenit; ita enim illam videtur explicare Plato, quamuis etiam in hominibus nobiliori modo esse fateatur. Vnde haec tertia acceptio metaphorica est: nam res carentes ratione non sunt propriae capaces legis, sicut nec obedientiae. Efficacia ergo diuinae virtutis, & necessitas naturalis, quae in his rebus inde resultat, per metaphoram lex appellatur. Consonatque phrasia Scripturae, *Quando certa lege, & gyro vallabat abyssus, & infra, Et legem ponebas aquis, ne transirent fines suas.* Atque haec lex mensura nomine significatur: *Quis posuit mensuras eius, si nosti? & infra, Job. 38. Quis conclusit ostium maris, & dixit, Fluasque venies, &c.* Et iuxta hanc etiam significationem solet inclinatio naturalis, legis nomine significari, vel quia est mensura operationis, ad quam inducit, vel quia est ex lege conditoris. Solet enim vocari lex, & ipsa regula, & opus, seu effectus eius, quatenus est illi conformis; sicut ars interdum appellatur ipsum artificium. Quomodo intelligi potest illud, *Non audientes tantum, sed factores legis* (id est, operis lege praecipiti) *insubstantiantur, &c. Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem.* Quamuis ibi possit etiam verbum *faciendi* in alia significatione pro verbo obseruandi sumi.

Iuxta hanc etiam priorem acceptionem intelligi potest Paulus, cum inclinationem sentientis appetitus legem membrorum, & legem peccati appellat, ad Rom. 7. quam D. Thomas d. q. 90. art. 1. ad 1. & q. 90. art. 6. legem fomitis appellauit. Declarat autem ibi, fomitis inordinatam inclinationem vocari legem non formaliter, ut lex est mensura, sed participatiue, ut solet dici de mensurato per legem. Vnde sentit D. Thomas, inclinationem appetitus secundum se non vocari legem, sed quatenus ex lege Dei puniente priuata est rectitudo originalis iustitiae propter peccatum originale. Nam hoc modo inordinatio fomitis non est mere naturalis, sed est poena peccati, & ita dicitur lex tanquam effectus diuinae legis. Quod etiam videtur sensisse August. libro 1. ad Simplic. q. 1. dicens, *Quam sarcinam prementem, & vrgentem, ideo legem appellat, quia iure supplicij, diuino iudicio tribuitur, & imposta est, vti quoque remouendo iustitiam, quae contrariam rectitudinem tribuebat.*

Sed licet haec vera sint, nihilominus videtur ipsa inclinatio appetitus, ut mere naturalis est, posse vocari lex, eo modo, quo inclinatio naturalis aequae lex appellatur. Sic enim in homine in puris naturalibus esset illa lex fomitis, licet non esset poena peccati. Item etiam nunc videtur fomitis propensio vocari

A 3 lex

lex, non solum quia est effectus legis, sed etiam quia est quasi mensura, & regula sensuum motuum, & ideo a Paulo lex membrorum vocata est, quia membris corporis specialiter dominatur. Vnde est illud Augustini lib. 5. Genes. ad lit. c. 10. Motum illius legis, quae repugnat legi mentis, in membris suis habere meruerunt. Et inde etiam lex peccati vocata est, non solum quia est ex peccato, sed etiam quia ad peccatum inclinat. Hoc autem modo non fuit in Adamo haec lex ante peccatum, quia licet appetitus sensitivus eius non caretet sua naturali inclinatione, per se non operabatur, nec dominabatur villo modo, nec erat regula, aut mensura aliquorum motuum, sed legi mentis omnino subiecta erat. Sed de metaphoricis loquutionibus haec sufficiunt.

Secunda acceptio legis magis propria est: nam ars est opus rationis, & ideo mensura eius proprius potest legis nomine significari: & ita solemus distinguere leges militiae, mercaturae, &c. ut D. Thom. d. art. 6. notavit. Et regulae congrue loquendi solent leges grammaticae appellari, & sic de aliis artibus. Tamen sicut reconditio artis respectu creaturae rationalis est reconditio secundum quid, ut 1. 2. q. 56. D. Thomas declarat, ita lex artis solum potest dici lex secundum quid. Propria ergo & absoluta appellatio legis est, quae ad mores pertinet; atque ita restringenda est D. Thomae descriptio, ut scilicet lex sit mensura quadam actuum moralium, ita ut per conformitatem ad illam, reconditum moralem habeat, & si ab illa discedent, obliqui sint.

Quocirca quamvis interdum iniqua praecipia, seu regulae soleant legis nomine significari, iuxta illud, *Vo qui conditio leges iniquas.* & illud Aristot. 4. Ethic. c. 2. *Mala lex est, quae in multitudine posita est,* qualis est illa, quae vulgo dici solet, lex mundi, lex duellii, & similes. Licet (inquam) hoc ita sit, nihilominus proprie, & simpliciter loquendo, sola illa, quae est mensura reconditum simpliciter, & consequenter sola illa, quae est regula recta, & honesta, potest lex appellari. Ac propterea dixit D. Thomas d. q. 90. artic. 1. & q. 96. art. 4. turpe praecipuum non esse legem, sed iniquitatem. & August. lib. 1. de lib. arb. c. 5. *Mihi lex esse non videtur, quae iusta non fuerit.* Idemque de iure asserit lib. 19. de Ciuit. ca. 21. Imo etiam Cicero 2. de legibus dixit, legem condi debere ad vitam iustam, quietam, & beatam: & ideo qui leges iniustas condiderit, quidvis potius tulisse, quam leges. Quod etiam late confirmat Plato in Dialogo citato. Et ratio etiam ex dictis manifesta est, quia lex est mensura reconditum operationis humanae; nam potius actio illi conformis iniqua est, non est ergo lex, sed participat nomen legis per quandam analogiam, quatenus in ordine ad aliquem finem praescribit certum operandi modum. De qua re plura inferius dicturi sumus.

Atque ex his satisfactum est rationibus dubitandi quoad duo priora capita. Nam lex in praesenti dicitur mensura, non quorumcumque actuum, sed moralium, quoad bonitatem, & reconditum eorum simpliciter, ratione cuius ad eos inducit. Quomodo dixit Clemens Alex. lib. 1. Stromatum, *Legem esse regulam iustorum, & iniustorum.* Ultima vero obiectio postulat differentiam inter consilium, & legem, quae longam habet cum haereticis disputationem, non tamen ad hunc locum pertinentem. Dicunt ergo aliqui, legem dupliciter accipi; vno modo pro praecipio obligante, & sic distingui a consilio: alio modo, pro quocumque dictamine rationis de honestate actus, & sic dicunt legem comprehendere consilia. Nam D. Thom. 1. 2. q. 19. ar. 4. dicit, omnem actum bonum pendere in sua bonitate a lege aeterna.

Aug. 5. D. Thom. 6. Esai. 20. Arist. Quae sit propria obiectio lex. D. Thom. D. August. Cicero. Plato. Clemens Alex. D. Thom.

na: actus autem consiliorum boni sunt, & optimi; ergo comprehenduntur sub lege aeterna. Proprie tamen loquendo de lege, ut hic loquimur, illa non est, nisi quae aliquam obligationem inducit, ut infra latius dicam.

Est autem considerandum, aliquando dari legem de exercitio actus, & tunc obligare ad illum, ut est (verbi gratia) lex faciendi eleemosynam: aliquando vero dari legem solum de specificatione, seu modo actus, quae licet non obliget ad actum exercendum, obligat tamen, ut si actus fiat, talis modus seruetur, qualis est, y. g. lex attentè orandi, quae licet non obliget ad orandum, obligat, ut si oratio fiat, cum attentione fiat. Hoc igitur posteriori modo in vniuersum verum est, quod D. Thomas proxime citatus dixit, omnem actum, ut bonus sit, debere esse conformem legi aeternae, scilicet, praescribenti debitum modum operandi, quod etiam in operibus consilij locum habet: tamen ut sic non dicuntur esse sub consilio, sed quatenus eorum usus, seu exercitium non praecipitur, sed consilium sub lege comprehenditur. Excluditur autem consilium a descriptione datae, vel quia non est propria regula, & mensura bonitatis actus: nam haec potius consistit in lege praescribente modum, vel certe quia moraliter loquendo, non efficaciter inducit ad opus, imponendo scilicet moralem necessitatem operandi: cum autem lex dicitur inducere ad actum, hoc modo intelligendum est.

Atque hinc intulit D. Thomas in illo art. 1. q. 90. etymologiam legis; putat enim a ligando sumptam esse, quia proprius effectus legis est ligare, seu obligare, quod sequitur est Gabriel in 3. d. 37. art. 1. & Clichtoue in Damasc. lib. 4. Fidei, ca. 2. 3. eandem etymologiam legis ex Cassiodoro refert, & probat. Consonatque Scriptura, quae leges appellat vincula. Hierem. 2. *Fregisti iugum, rupisti vincula.* Isidor. autem lib. 2. Etymol. c. 10. & lib. 5. cap. 3. a legendo putat legem esse dictam, quod inde colligit, quia lex debet esse scripta, & ideo legenda est. Sed quia nunc latius de lege loquimur, ut illa etymologia possit in omnem legem conuenire, oportet legendi verbum ad interioriorem lectionem, seu recogitationem ampliare, ut notavit Alen. 3. p. q. 26. memb. 1. Nam sicut lex naturalis dicitur a Paulo scripta in cordibus ad Roman. 2. ita in eis mente legi potest, & debet, id est, meditari, & recogitari, ut secundum illam mores dirigantur, iuxta illud Psalm. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Et huic etymologiae consonat nomen Hebraicum, quo lex *Tora* dicitur, id est, instructio. Alij denique legem dictam esse putant ab eligendo, vel quia cum magna, & prudenti electione ferenda sit, vel quod vnicuique ostendat, quid eligendum sit. sic Augusti in questionibus ex nouo Testamento, quae 15. si eius est opus, *Lex (ait) a lectione, id est, electione dicta est, ut de multis quid eligas scias.* Cicero vero lib. 1. de legibus, a legendo dictam esse declarat. *Quia nos, inquit, delectus vim in lege ponimus, sicut Gracili (ait) legem vocant νόμον, a tribuendo utique vnicuique quod suum est, quia lex debet esse iusta.* Vnde alij deriuant legem ab eo, quod legitime actiones humanas moderatur; ut refert Turrec. in cap. lex. d. 1. in fine. Itaque haec omnes etymologiae aliquid explicant, quod vere conuenit legi: vnde autem vox deriuata sit, incertum est, & parum refert.

na: actus autem consiliorum boni sunt, & optimi; ergo comprehenduntur sub lege aeterna. Proprie tamen loquendo de lege, ut hic loquimur, illa non est, nisi quae aliquam obligationem inducit, ut infra latius dicam.

CAPVT II. Quid Ius significet, & quomodo ad legem comparatur.

Huius vocis frequens est in hac materia usus, & interdum pro lege accipitur, ut patet ex §. singularium.

Differentia inter legem, & consilium. Legis etymologia. D. Thom. Gabr. Clichtoue. Hierem. 2. Isidor. Alen. Psalm. 118. August. Cicero. Turrec.

ius nomen est, quod dicitur de re. diuini. & Ius naturale. ff. de legibus. quamuis interdum aliis etiam modis accipitur, ideoque & illam explicare, & cum lege conferre necessarium est. Prius vero aduertere oportet, tres solere iuris etymologias assignari. Prima est, ut ius dicatur, quod iuxta sit, de qua videri potest Conan. lib. 1. Commentar. iuris ciuili. Eam enim omittere, quia mihi non probatur, quia si materiales voces consideramus, non est in ea proportio, cum Iuxta non per S. sicut Ius, sed per X. scribatur. Si vero significationem attendamus, iuxta esse, non significat, & quale esse, sed tantum esse prope. Et licet interdum significet similitudinem, vel aequalitatem in aliquo mune, vel actione, illud tamen est in sensu longe diuerso ab aequitate, quam ius indicat; vnde dura mihi videtur, & singularis haec deductio. Secunda, & Latinis magis recepta est, ut ius dicatur a iubendo: nam iustum participium est verbi, Iubeo, & si a participio iustum secundam syllabam demamus, & quale esse, sed tantum esse prope. Et licet interdum significet similitudinem, vel aequalitatem in aliquo mune, vel actione, illud tamen est in sensu longe diuerso ab aequitate, quam ius indicat; vnde dura mihi videtur, & singularis haec deductio. Secunda, & Latinis magis recepta est, ut ius dicatur a iubendo: nam iustum participium est verbi, Iubeo, & si a participio iustum secundam syllabam demamus, & quale esse, sed tantum esse prope. Et licet interdum significet similitudinem, vel aequalitatem in aliquo mune, vel actione, illud tamen est in sensu longe diuerso ab aequitate, quam ius indicat; vnde dura mihi videtur, & singularis haec deductio. Secunda, & Latinis magis recepta est, ut ius dicatur a iubendo: nam iustum participium est verbi, Iubeo, & si a participio iustum secundam syllabam demamus, & quale esse, sed tantum esse prope. Et licet interdum significet similitudinem, vel aequalitatem in aliquo mune, vel actione, illud tamen est in sensu longe diuerso ab aequitate, quam ius indicat; vnde dura mihi videtur, & singularis haec deductio.

Tertia deriuatio est, ut ius a iustitia dicatur, sic enim dixit Vlpian. l. 1. ff. de iust. & iur. *Est autem ius a iustitia appellatum.* Quam etymologiam aliqui impugnant, quia iustitia potius a iure deriuatur, quam e conuerso: iustum enim dicitur, quod est secundum ius. Sed haec ratio non cogit: nam aliud est loqui de ordine, seu deriuatione quoad causalitatem, aliud quoad denominationem, seu nominis impositionem. Nam priori modo verum est, iustitiam deriuari a iure (id est, ab eo, quod in re iustum, & aequum est) in ratione obiecti, ac subinde in genere causae finalis, vel formalis extrinsecae. Et hoc modo iustitia per ius deriuatur, quia *Ius suum vnicuique tribuit. I. iustitia.* ff. de iust. & iur. Nihilominus tamen quoad denominationem, & appellationem iuris, de qua loquitur Iureconsultus, potuit ius a iustitia appellari, sicut visus talis est, quia tendit in obiectum visibile, & nihilominus obiectum denominatur visibile ab ipso visu. Sic ergo iustitia, & est talis, quia tendit, ad constituendam aequalitatem, quam dicimus esse ipsum medium iustum, & hoc medium rectè potuit a iustitia denominari iustum: nam illa aequalitas apta est per iustitiam fieri, & inde vocatur iusta. Inde vero potuit facile deriuari ius, dempta vltima parte vocis *ustum*, sicut de nomine *ustum* dicebamus. Et ita etiam dixit Isidor. 5. Etymol. c. 3. *Ius esse dictum, quia iustum est.* August. etiam in Psalm. 145. circa finem. *Ius (inquit) & iniuria contraria sunt: enim est, quod iustum est.* Sicut ergo iustum a iustitia clare denominatur, ita ius potuit a iusto, & iustitia denominari quoad etymologiam vocis.

Vnde idem August. lib. 1. 9. de Ciuit. c. 21. tanquam principium philosofohorum sumit. *Quod illud ius esse dicant, quod de iustitia fonte manauit.* Quamuis enim ius per modum obiecti sit causa iustitiae; in genere tamen causa efficientis, est effectus iustitiae; nam iustitia facit, & constituit obiectum suum, sicut aliae virtutes morales. Illud ergo obiectum si in potentia consideretur, posset denominari a iustitia iustificabile (ut sic dicam) sicut de visu, & visibili dicebamus: tamen illa denominatio non est in usu, & barbarae est, & loco illius videtur introductum nomen iuris, ut est obiectum iustitiae. Si autem consideretur illud obiectum in actu, sic dicitur iustum, & dici potest ius. Sic enim proprie locum habet, quod dixit Augustinus, ius, & iniuria esse contraria: nam iniuria nihil aliud est quam actus iniustus. Et ita etiam dixit in secundo loco allegato. *Quod iure sit, profecto iusto fit.* Vnde Bartol. in d. l. 1. dixit, ius in actu esse executionem, & de hoc interpretatur illam legem: verum-

Atamen etiam potest optimè intelligi de iure in potentia, seu in habitu, quia (ut dixi) non est sermo de emanatione causali, sed de sola denominatione, sicut scibile denominatur a scientia etiam in habitu. Nihil ergo est incommodi in hac etymologia, & quamuis incertum sit, quae istarum duarum deductionum sit verior, vtraque praesenti instituto deservire potest. Iuxta has ergo duas denominationes, nomen *Ius* duas praecipuas habet significationes, quas adnotauit Driedo lib. 1. de libert. Christian. cap. 10. Nam iuxta vltimam etymologiam ius idem significat, quod iustum, & aequum, quod est obiectum iustitiae. Considerandum est autem, iustitiae nomen dupliciter accipi. Primum pro omni virtute, quia omnis virtus respicit, & facit aliquo modo aequitatem: secundum pro speciali virtute tribuente alteri quod suum est. Vtrique ergo significationi ius cum proportione respondet. Nam primum ius significare potest quidquid est aequum, & consentaneum rationi, quod est veluti generale obiectum virtutis in genere. Secundum potest ius significare aequitatem, quae vnicuique ex iustitia debetur, & haec posterior significatio magis est in usu: nam ius hic acceptum ad propriam iustitiam referri maxime solet. Vnde D. Tho. 2. 2. q. 57. art. 1. hanc dixit esse primam rationem, & significationem iuris. Et inde optimè concludit in solutione ad 2. ius non esse legem, sed potius esse id, quod lege praescribitur, seu mensuratur. Quod ego cenfeo cum proportione esse intelligendum: nam leges pertinentes ad specialem iustitiam respiciunt ius speciale, in dicta proprietate sumptum: lex autem in genere, prout in omnibus virtutibus locum habere potest, respicit ius generaliter, & large sumptum, sicut dixit Cicero lib. 2. de legibus. in ipso nomine legis inesse vim iusti, & iuris colendi, quia vera lex aequum, & iustum praecipere debet, ut dixi.

Atamen etiam potest optimè intelligi de iure in potentia, seu in habitu, quia (ut dixi) non est sermo de emanatione causali, sed de sola denominatione, sicut scibile denominatur a scientia etiam in habitu. Nihil ergo est incommodi in hac etymologia, & quamuis incertum sit, quae istarum duarum deductionum sit verior, vtraque praesenti instituto deservire potest. Iuxta has ergo duas denominationes, nomen *Ius* duas praecipuas habet significationes, quas adnotauit Driedo lib. 1. de libert. Christian. cap. 10. Nam iuxta vltimam etymologiam ius idem significat, quod iustum, & aequum, quod est obiectum iustitiae. Considerandum est autem, iustitiae nomen dupliciter accipi. Primum pro omni virtute, quia omnis virtus respicit, & facit aliquo modo aequitatem: secundum pro speciali virtute tribuente alteri quod suum est. Vtrique ergo significationi ius cum proportione respondet. Nam primum ius significare potest quidquid est aequum, & consentaneum rationi, quod est veluti generale obiectum virtutis in genere. Secundum potest ius significare aequitatem, quae vnicuique ex iustitia debetur, & haec posterior significatio magis est in usu: nam ius hic acceptum ad propriam iustitiam referri maxime solet. Vnde D. Tho. 2. 2. q. 57. art. 1. hanc dixit esse primam rationem, & significationem iuris. Et inde optimè concludit in solutione ad 2. ius non esse legem, sed potius esse id, quod lege praescribitur, seu mensuratur. Quod ego cenfeo cum proportione esse intelligendum: nam leges pertinentes ad specialem iustitiam respiciunt ius speciale, in dicta proprietate sumptum: lex autem in genere, prout in omnibus virtutibus locum habere potest, respicit ius generaliter, & large sumptum, sicut dixit Cicero lib. 2. de legibus. in ipso nomine legis inesse vim iusti, & iuris colendi, quia vera lex aequum, & iustum praecipere debet, ut dixi.

Et iuxta posteriorem, & strictam iuris significationem solet proprie ius vocari facultas quadam moralis, quam vnusquisque habet, vel circa rem suam, vel ad rem sibi debitam; sic enim dominus rei dicitur habere ius in re, & operarius dicitur habere ius ad stipendium, ratione cuius dicitur dignus mercede sua. Et haec significatio vocis huius frequens est non solum in iure, sed etiam in Scriptura. Nam in iure hoc modo distinguuntur ius in re, vel ad rem: item iura seruitutum, seu iura praediorum rusticorum, vel vrbanozum, iura vtendi, vel fruendi, & similia, quae late videri possunt apud Brissonium lib. 9. de verb. signifi. verb. *Ius.* In Scriptura vero legimus, dixisse Abraham ad filios Heeth, Gen. 23. *Dato mihi ius sepulchri,* id est, facultatem sepeliendi. & c. 31. de Iacob quando discessit a socero, dicitur tulisse secum omnia, quae *iuris sui erant,* & similia loca sunt frequentia. Atque hoc modo sumi videtur ius in l. *iustitia.* ff. de iust. & iur. cum dicitur iustitia esse virtus, quae ius suum vnicuique tribuit, id est, id tribuens vnicuique quod ad illum spectat. Illa ergo actio, seu moralis facultas, quam vnusquisque habet ad rem suam, vel ad rem ad se aliquo modo pertinentem, vocatur ius, & illud proprie videtur esse obiectum iustitiae. Hinc etiam solet ius pro necessitudine accipi, ut dicitur in l. vltim. ff. de iust. & iur. videtur enim tunc vox illa significare specialem quandam obligationem, aut relationem, quae ex ipsa necessitudine nascitur. Atque hoc modo dicitur vnus succedere iure sanguinis, alius iure adoptionis, alius vero iure institutionis; seu testamenti. Sic etiam dicitur in l. *ius,* 34. ff. de pactis, *Ius cognationis non posse repudiari,* & ius cognationis restitui filio, dicitur in l. vlt. ff. de sent. pas. Vnde colligitur, non significare ipsam cognationem, sed moralem actionem, seu facultatem, quae

Driedo. Nominis. Ius, significatio. D. Thom. D. Thom. Cicero. Propria nominis, Ius, appellatio. Brisson. Genes. 23. Genes. 31. Iustitia. A 4 ex illa

ex illa nascitur, & sic de aliis.

6. Alia significatio nominis ius.

Iuxta aliam vero etymologiam, qua ius à iubendo dicitur, propriè videtur ius legem significare: nam lex in iussione, seu imperio posita est. Et hoc modo sumunt frequenter hanc vocem Iureconsulti, ut quando dicunt, hoc, vel illo iure utimur, vel hoc est certi, & explorati iuris, & similia. Item videtur hoc modo sumi quoties à facto distinguitur, ut cum diuiditur ignorantia iuris ab ignorantia facti, ut est frequens in iure, & Doctoribus; estque simul de iuris, & facti ignorantia. Et hinc etiam id quod est consentaneum rationi, iure fieri dicitur, tanquam legi conforme. Sic etiam videtur definisse ius Salust. in Catilinario, cum dixit, Ius est civilis aequitas, vel scriptis legibus sancita, vel institutis, aut moribus recepta. Quae descriptio in primis de solis legibus civilibus data videtur; si tamen particula illa Civilis dematur, etiam legibus eanoniceis, & diuinis politius facile poterit adaptari. Legi autem naturali non videtur conuenire, nisi eam dicamus esse scriptam in mentibus hominum: nam ius etiam de lege naturali dicitur, ut constat ex titulo de iure naturali, gentium, & civili, de qua diuisione infra dicemus. Deinde illa descriptio magis videtur data pro effectu legis, quam per propriam eius rationem. Vel certè videtur magis esse descriptio obiecti constituti per legem, quam ipsius legis, quia lex constituit aequitatem, vel est mensura, & regula eius; non est propriè ipsa aequitas.

7. Isidor.

Addit verò Isidor. d. lib. 5. Origin. c. 3. ius, & legem comparari ut genus, & speciem; nam ius vult esse genus, legem verò speciem. Et rationem reddere videtur, quia ius legibus, & moribus constat. Lex autem est constitutio scripta, & habetur in cap. 2. 3. & 4. d. 1. Et videtur sequi D. Thomas 2. 2. q. 57. art. 1. ad 2. dicens, rationem aequi, & iusti, si in scriptum redigatur esse legem. Et videntur sumpsisse ex August. libr. 83. questionum, q. 31. dicente, Lex ius est, quod in eo scripto, quod populo exposuit, ut obseruet, continetur. At verò è contrarij Cicerò libr. 1. & 2. de Legib. solam illam putat esse propriam legem, quae in ratione est; scriptam verò exterius dicit esse populariter legem. Vnde diuinam mentem vocat summam legem, deinde rationem existentem in mente sapientis, legem verò scriptam magis nomine, quam re legem appellari. Iam verò vsus obtinuit, ut lex descripta, & non scripta propriè dicatur, & ita ius prout legem significat, cum illa conuertitur, & tanquam synonyma reputantur.

8. Alia iudicis ius significatio aliquam.

Hinc verò deriuatum est nomen iuris ad alia quaedam significata, ad quae significanda legis vox translata non est. Nam hinc actus iudicis solet nomine iuris appellari, vel quia secundum leges fieri debet, vel quia interdum videtur quasi legem constituere, & sic dicitur iudex, cum munus suum exercet, ius dicere; vnde est titulus ff. si quis ius dicenti non obtemperauit. & c. 2. de Const. in 6. dicitur, Extra territorium ius dicenti impune non obediri, quod tam de sententia, quam de lege, seu statuto intelligi potest. Imò in l. penult. ff. de iust. & iur. dicitur iudex ius reddere, etiam cum iniquè decernit, non habito respectu ad id, quod facit, sed ad id, quod facere debet. Præterea hoc modo dicitur iudex subditum in ius vocare, utique iuris experiendi causa, ut dicitur in l. 1. ff. de in ius vocando. Quamuis posset illud intelligi de vocatione ad locum iudicij. Nam vox hæc etiam ad significandum locum, in quo iudicium exercetur, translata est, ut notatur in eadem l. penult. ff. de iust. & iur. Vnde apud Latinos, ire in ius, idem est, quod ad Prætorium, seu sedem Prætoris ire, ut ex Donat. Victor. & multis iurib. notat Brisson. supra. Imò & D. Thomas supra ad 1. ita interpretatur,

Brisson. D. Thom.

A cum dicitur aliquis comparere in iure. Vbi addit etiam aliam significationem huius vocis: nam ipsa etiam ars, qua discernitur, quid sit iustum, dicit aliquando vocari ius. Et sic tacite videtur exponere dictam l. 1. ff. de iust. & iur. vbi Vlpian. refert, & probat definitionem Celsi dicentis, Ius est ars boni, & aequi; nam hæc definitio non tam ipsi legi, quam Iuris prudentiæ conuenite videtur, nisi ars latè sumatur pro quacumque ratione, seu mensura operationis.

Vlpian.

Duo tandem supersunt declaranda. Vnum est, quomodo ius interdum ab æquo & bono distinguitur, si nihil aliud est ius, quam ipsum iustum, quod etiam est ipsum æquum, & bonum; vel, si sumatur pro lege, est ratio ipsius boni, & iusti, vt diximus. Illa autem distinctio iuris, ab æquo, & bono, constat ex multis, quae refert Ludovic. Viu. in Schol. ad August. lib. 2. de Ciuit. c. 17. Sic enim dixit Quintil. libro 4. Iudicis natura noscenda est, iuri magis an æquo sit opposita. Et lib. 6. iure pugnandum, an æquo? & Cicer. in Bruto. Crassus multa tum contra scriptum pro æquo, & bono dixit. Hanc ergo dubitationem proponit Aristot. 5. Ethic. c. 10. & in summa respondet, aequitatem esse iusti, & æqui, & iustitiam, ac aequitatis distinguenda sunt. Duplex est enim iustum; vnum naturale, quod est rectum secundum naturalem rationem; & quod nunquam deficit, si ratio non erret. Aliud est iustum legale, id est, quod lege humana constituitur, & hoc, licet in vniuersali iustum sit, solet in particulari deficere. Nec propterea lex iniusta est, quia necesse est vniuersaliter ferri defectus autem (ait Aristotel.) non ex legislatore, sed ex materia ipsa provenit. Et iuxta hoc duplex iustum, duplex cum proportione potest distingui iustitia; eodemque modo dupliciter solet accipi aequitas, vno modo pro aequitate naturali, quae eadem est cum iustitia naturali, & illi respondet æquum, prout idem est, quod iustum naturale, & in hoc sensu loquitur saepe ciuilia iura de aequitate naturali, vt in l. 1. §. si filius. ff. de ius, & legitim. hæred. Naturali aequitate nepotes in filiorum locum succedunt. & l. 1. ff. de requiren. reis, aequitatis ratio non patitur in audita causa quæri condemnari. Et huic aequitati respondet æquum generaliter dictum. Sicque dicitur in l. nam hoc. ff. de cond. indebiti. Hoc natura æquum est neminem cum alterius nocimento locupletari. Atque aequitas hoc modo sumpta non est emendatio iuris, sed potius origo, seu regula ipsius, iuxta l. 91. ff. de reg. iur. In omnibus maxime tamen in iure, aequitas spectanda est.

Quomodo iustum iur ab æquo & bono.

Ciceru.

Arist.

10.

Alio verò modo sumitur aequitas pro prudenti moderatione legis scriptæ præter rigorem verborum eius, & sic dicitur opponi stricto iuri, in l. 2. §. item. ff. de aqua pluuiæ arcen. sicque dixit Terent. Interius & aequitatem hoc interest, ius est, quod omnia recta, & inflexibilia exigit; aequitas est, quae de iure multum remittit. Et ab aequitate sic sumpta dicitur etiam quasi per antonomasiam æquum, & bonum, quod in se quidem tale est, licet à verbis legis discordare videatur. Et sic sumpsit Arist. aequitatem, cum illam dixit esse emendationem iusti, utique legalis, virtutis; à qua procedit hactenus vocauit epikiam, de qua disputat etiam D. Thomas 2. 2. q. 120. Ad illam enim spectat contra verba legis humanæ agere in particulari, quoad illam feruare esset contra naturalem aequitatem, tuncque iudex dicitur non agere iure; vtique materialiter, & vt sonat, sed agere æquo, & bono, quod est, ius ipsum iuxta intentionem eius seruare, & contrarium agere esset ius violare, iuxta illud Iustin. C. de leg. Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis complexus, contra legis iuramentum voluntatem, & ideo fortasse Iuris prudentia dicta est ars boni, & æqui, quod in legibus interpretandis bonum, & æquum semper intueri debet,

bet, etiam si interdum oporteat verborum rigorem temperare, ne ab æquo & bono naturali discedatur. Plura de hac re vide in Couarr. in reg. Possessor. part. 2. §. 6. n. 3.

De distinctione inter ius, & fas. Isidor.

Alterum declarandum est, quid sit fas, & quomodo ad ius, & legem comparetur. Ait enim Isidor. 5. Etymolog. c. 2. Fas lex diuina est, ius lex humana, & habetur etiam dist. 1. c. 1. vbi hoc exemplo explicatur, Transire per agrum alienum fas est, ius non est. Hæc autem videtur intelligenda iuxta dicta in proximo puncto, vt ibi ius strictè sumatur pro lege scripta: fas autem pro aequitate, & quasi iusta exceptione. Vt in dicto exemplo transire per alienum agrum dicitur non esse ius, quia nimium lex humana pro se potius prohibet illum transitum: tamen si ex rationabili causa absque detrimento fiat, fas est, seu licitum est. Atque ita explicat Glossa 2. 2. q. 57. art. 1. ad vlt. aliter illa verba exponit. Vult enim, nomen iuris secundum quandam specialem proprietatem magis conuenire legibus, quæ ordinantur ad homines inter se, quam legibus, quæ ordinantur ad Deum, quia Deo non possimus reddere æquale, & ideo, inquit, respectu Dei potius fas, quam ius appellatur lex. Sed quidquid sit de hac proprietate, quæ non est ab vsu Latinorum aliena, Isidor. non appellat fas legem diuinam, eo quod circa debitum Deo reddendum disponat, sed quia in naturali aequitate, atque ad rationem naturalem, quæ lex diuina est, nititur. Omisiss autem metaphoricis significationibus, & distinctionibus, quæ in præfati instituto non deseruiunt, nunc de iure in secunda, & propria significatione generaliter loquimur, sicque cum lege conuertitur, prout nunc etiam de illa vniuersaliter tractamus.

Glossa. Henr. S. Thom.

C A P V T III.

Quanta sit necessitas, & varietas legum.

Explicatis nominibus iuris, & legis, antequam inquiramus, quid lex sit, oportet prius ostendere illam esse. Quod optime fiet, eius necessitatem declarando, quia in his rebus ad institutionem morum pertinentibus, nec aliquid superfluum admittendum est, neque id, quod necessarium est, deesse potest. Solent autem distingui duplex necessitas; vna absoluta, secundum quam dicitur res aliqua per se, & propter se simpliciter necessaria: quomodo Deus habet necessitatem essendi secundum existentiam actualem, de qua loquimur. Alia est necessitas respectiua in ordine ad aliquem finem, vel effectum, quæ duplex subdividitur: nam quædam est necessitas simpliciter, alia ad melius esse, quæ propriè est utilitas.

Lex absoluta non fuit necessaria.

Duo ergo in generali videntur certa. Primum est, necessitatem absolutam legi non conuenire, quatenus lex est. Probatur, quia talis necessitas est propria Dei, qui solus est ens per se, & absolute necessarius; lex autem omnis vel est aliquid creatum, vel certè supponit aliquam creaturam, propter quam feratur, Deus enim non est capax legis; ergo sicut creatura non est simpliciter necessaria, ita neque lex. Addo præterea, loquendo de propria lege, de qua nunc agimus, tantum esse posse propter creaturam rationalem: nam lex non imponitur, nisi naturæ liberæ, nec habet pro materia nisi actus liberos, ut infra videbimus; ergo non potest esse magis necessaria lex, quam sit rationalis, vel intellectualis creatura; at creatura rationalis non habet absolutam necessitatem essendi; ergo nec lex habet huiusmodi necessitatem. Solum poterat hæc oriri dubium de lege æterna, quam nunc esse suppono: illa enim est Deus ipse, & ideo est tam immutabilis, & æterna, sicut ipse, ac subinde tam necess-

aria. Sed dico breuiter rem illam, quæ est lex æterna, esse absolute necessariam, vt probat argumentum, tamen sub ratione legis non habere absolute necessitatem, quia includit respectum liberæ, vt infra ostendam.

Lex supposita creationi creatura rationalis, fuit utilis, & absolute necessaria necessitate finis.

Dico secundò: Supposita creatione rationali creaturæ, lex fuit necessaria necessitate finis, tam simpliciter, quam ad melius esse. Hæc veritas est tãquam principium per se notum in hac materia, & quoad priorem partem de necessitate simpliciter declarari potest, quia intellectualis creatura eo ipso, quod creatura est, superiorem habet, cuius prouidentia, & ordini subiaceat, & quia intellectualis est, capax est gubernationis moralis, quæ fit per imperium, ergo cõnaturale est, & necessarium tali creaturæ, vt subdatur alicui superiori, à quo per imperium, seu legem regatur. Item talis creatura eo ipso, quod ex nihilo facta est, flecti potest ad bonum, & malum, vt ex communi Patrum sententia nunc suppono, ergo non solum est capax legis, quod dicitur ad bonum, & arceatur à malo, sed etiam aliqua talis lex est illi simpliciter necessaria, vt conuenienter suæ naturæ viuere possit. Vel etiam à contrario possumus argumentari: nam qui caret lege, peccare non potest; rationalis autem creatura potestatem habet peccandi, ergo & legi necessarius subditus est. Nec refert, quod per gratiam, vel gloriam possit hæc creatura fieri impeccabilis, tum quia hæc de naturali necessitate loquimur, & hoc modo dicimus necessariam esse legem, supposita conditione naturæ rationalis: tum etiam, quia per donum, quo talis natura fit impeccabilis, non tollitur, quin sit subdita legi quoad illos actus, quos libere exercere potest, sed fit, vt indefectibiliter pareat legi. Altera verò pars de utilitate, ex priori clara est, quia necessitas in ordine ad finem, utilitatem necessarius includit. Item quia de legibus scriptum est illud, Lex Domini immaculata, conuertens animas, &c. & illud, Mandatum lucerna est, & lex lux, & similia, quæ postea insinuabimus, & magnas ostendunt legis utilitates.

Psal. 18. Prouer. 6.

Verumtamen quia utilitas hæc, vel necessitas non est eadem in omnibus legibus, ad illam exactè declarandam operæpretium erit, varia genera legum distinguere, & in singulis propriam necessitatem, vel utilitatem explicare: ita enim constabit non solum esse legem in genere, sed etiam in particulari quod duplex sit, quod etiam necessarium est, vt de toto obiecto huius tractatus questionem, an sit, plenè definiamus, ostendimus enim supra, obiectum hoc omnes legum species complecti. Erit etiam hoc opportunum, vt intelligantur voces, quibus in discursu totius tractatus nobis vtendum est.

Legum diuisio in varia membra. Plato.

Primo ergo supponere possumus diuisionem legis in quatuor membra, quam posuit Plato in Timæo & Phædro, scilicet, in diuinam, cœlestem, naturalem, & humanam, ex quibus vocibus secunda non admittitur à Theologis, quia vel superflua est, vel erroneam doctrinam continet. Per cœlestem enim legem fati, & necessitatem quandam operandi, quæ ex ordinato motu, & influxu cœlorum prouenit, Plato intellexit. Vnde si intelligat, legem illam talem esse, vt vel diuinæ prouidentia non sit subiecta, vel rebus omnibus, etiam hominibus, quoad proprias animæ operationes necessitatem imponat; falsam, & hæreticam sententiam continet, diuinæ gubernationi, & libertati arbitrij contrariam: si verò per cœlestem legem solum intelligat, quod Aristot. dixit, mundum hunc inferiorem coniunctum esse sphaeris cœlestibus, vt inde gubernetur, per naturales, scilicet, influentias, & vicissitudines, quæ à Deo semper pendent, & corpora immutent, & non animas, sic non oportuit membrum illud distinguere, quia eo modo, quo potest appellari lex, sub naturali comprehenditur, vt monstrabimus. Omisiss ergo illa secunda voce, alia

tria sunt etiam in usu Theologorum, sed in sensu aliquantulum diuerso.

Lex ergo diuina apud Platonem est ratio gubernatrix vniuersi in Dei mente existens, quam legem etiam Theologi agnoscunt, sed legem aeternam appellant. Duobus enim modis dici potest lex diuina: vno modo, quia in ipso Deo est alio modo, quia ab ipso Deo immediate fertur, licet extra Deum ipsam sit. Priori modo legem diuinam appellauit Plato, Theologi verò cum August. vt distinguat illam legem ab alia, quam Deus extra se fert, vocant illam aeternam; & ita etiam nos appellabimus. De ipsa igitur re, quae lex aeterna vocatur, tam certum est esse in Deo, quam est certum habere Deum vniuersi prouidentiam, quia per hanc vobem nihil aliud significatur, quam ratio huius prouidentiae in Deo existens, vel aliquid eius. Quo modo autem recipiat nomen, & proprietatem aeternae legis, in principio libri sequentis explicabimus. Et hinc facile intelligitur quae sit necessitas, & utilitas huius legis, est enim eadem, quae diuinam prouidentiam sicut absque diuina prouidentia mundus non posset consistere, ita neque sine hac diuina, & aeterna lege, & omnis utilitas, & commoditas, quae huic mundo prouenit ex diuina prouidentia, in hanc etiam diuinam legem referenda est. Aduertit autem D. Thomas 1. 2. q. 91. art. 1. ad 3. utilitatem huius legis non esse, quia ipsa ordinatur ad finem, sed quia ipsa ordinat omnia alia ad suos fines per convenientiam media; ipsa enim non potest ad finem ordinari, cum sit ipse Deus, qui est vltimus finis omnium. Tandem ex hac prima lege diuina, seu aeterna colligi potest prima diuisio legis, in aeternam, & temporalem, supponimus enim nihil esse aeternum extra Deum: constat autem plures esse leges extra Deum existentes; ergo praeter legem aeternam necesse est dari alias temporales, quae consequenter differunt tanquam creatum, & increatum, quia quidquid est aeternum, increatum est, & quod est temporale, est creatum. Hinc ergo constat dari legem diuinam, id est, in Deo ipso existentem: quomodo autem detur lex diuina à Deo proximè lata, patebit ex dicendis. Denique datur lex in Deo ipso existens, haec enim omnia in idem recidunt.

Ex aliis igitur duobus membris legis à Platone positae secunda diuisio legis colligitur, quae est subdiuisio legis creatae, in naturalem, & positiuam. Quae diuisionem omnes etiam Theologi agnoscunt, & est frequens apud Sanctos, siue sub nomine legis, siue sub nomine iuris positiuum, & naturalem. Vt patet ex Isidoro lib. 2. & 3. Etymol. & habetur in Decr. d. 1. & sequentibus, & sumitur ex Augustino tractatu 6. in Ioannem, & indicata est à Paulo Roman. 2. dicente, *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt.* vt ibi Glossa ordina. notauit. Eadem diuisio repetitur in iure ciuili, Instit. de iure natur. gentium, & ciuili, l. 1. ff. de iustitia, & iure. Et Cicero libr. 1. de Legibus ex professo probat, dari ius naturale prius omni humano. De quo multa etiam habet lib. 2. de Legibus, & Aristot. 5. Ethicor. cap. 7. vbi in eodem sensu distinguit ius in naturale, & legale.

Sed circa legem naturalem aduertendum est, variis modis à Philosophis, Iurisperitis, vel Theologis accipi. Plato enim supra legem naturalem videtur accipere pro omni inclinatione naturali indita rebus à suo creatore, qua singula ad proprios actus, & fines tendunt. Sicut enim legem diuinam esse dixit, rationem aeternam in Deo existentem, qua reguntur omnia, ita participationem illius rationis creaturis impressam, vt in destinatos fines suos tendant, naturalem legem appellauit. Imò etiam D. Thom. 1. 2. q. 91. art. 2. dixit, omnia quae diuina prouidentia reguntur, participare aliquantulum legem aeternam, in quantum ex efficacia eius habent inclinationes in proprios actus, &

A fines. At verò Iurisperiti legem naturalem comunem esse dicunt, non solum hominibus, sed etiam aliis animalibus; inanimata verò à participatione huius legis excludere videntur, vt patet ex §. 1. Instit. de iure naturali, &c. l. 1. ff. de iust. & iure.

Verumtamen, vt in primo capite notauit, lex non attribuitur rebus insensibilibus secundum proprietatem, sed secundum metaphoram, & ideo de illa priori, ac generalissima acceptione legis naturalis, nihil amplius hic dicere necesse est, praeter ea, quae in cap. 1. diximus, & quae infra dicemus de lege aeterna. Animalia etiam bruta non sunt capacia proprie legis, cum nec ratione, nec libertate vtantur, & ideo non potest nisi per similem metaphoram illis attribui naturalis lex. Quamuis enim in hoc differant ab insensibilibus, quod non solum pondere naturae, sed etiam cognitione, & instinctu naturali ducuntur, qui in instinctu est illis quasi lex, & hac ratione possit aliquantulum sustineri illa secunda acceptio Iuriscultorum, nihilominus simpliciter est metaphorica, & valde analogica, & ideo etiam nunc illam omittimus; infra enim li. 2. c. 8. explicando ius gentium, sensum proprium illarum legum inuestigare conabimur.

Lex ergo naturalis propria, quae ad moralem doctrinam, & Theologiam pertinet, est illa, quae humanae menti insidet ad discernendum honestum à turpi, iuxta illud Psal. 4. *Quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* vt explicuit D. Thom. d. q. 91. art. 2. vbi concludit legem naturalem esse participationem legis aeternae in naturali creatura. Et in 4. d. 33. art. 1. *Quia homo (inquit) inter cetera animalia rationem finis cognoscit, & proportionem operis ad finem; ideo naturalis conceptio ei indita, quae dirigitur ad operandum convenienter, lex naturalis, seu ius naturale dicitur; in ceteris autem naturalis estimatio vocatur.* Et hoc etiam aperte sentit Cicero lib. 2. de Legibus. Nam post verba supra citata de lege aeterna subdit, *Ex qua illa lex, quam Deo humano generi dederunt, rectè est laudata: est enim ratio, mensque sapientis ad iubendum, & ad deterrendum idonea.* Ita ergo haec lex naturalis dicitur, non solum prout naturale à supernaturale distinguitur, sed etiam prout distinguitur à libero. Non quia eius executio naturalis sit, seu ex necessitate fiat, sicut executio naturalis inclinationis est in brutis vel rebus inanimatis; sed quia lex illa est veluti proprietas quaedam naturae, & quia Deus ipse illam naturam inseruit. Et ex hac parte etiam est diuina haec lex, tanquam à Deo immediate lata, vt sentit D. Thom. dicta quaest. 91. & q. 94. art. 6. vbi adducit D. Augustinum 2. Confessionum, capite 4. dicentem ad Deum, *Lex tua scripta est in cordibus hominum;* quod dictum est propter legem naturalem; vnde dixit in lib. 2. de sermone Domini in mont. cap. 9. *Nullam esse animam, in cuius conscientia non loquatur Deus. Quis enim scribit in cordibus hominum naturalem legem, nisi Deus?* Expressiusque hanc legem, diuinam appellat Isidor. lib. 5. Etymol. c. 2. Atque ex his tandem constat, quam sit necessaria, & utilis haec lex, cum in ea posita sit discretio inter honestum & turpe in naturali natura. Verumtamen haec omnia longam requirunt declarationem, sed ne ordinem inuertamus, & confundamus omnia, in librum sequentem illam referuamus.

Superest dicendum de quadam subdiuisione legis naturalis; prius autem oportet aliquid dicere de quarta lege à Platone posita, quam humanam appellauit, & pertinet ad ius illud quod Arist. vocauit *ius legale*, quod ipse ita descripsit: *Est ius, quod à principio nihil refert, postquam autem positum est, multum refert.* Quod ex parte materiae talis iuris intelligendum est, quia verfatutur circa actiones, quae clauso tali iure non essent sub obligatione; per illud autem efficiuntur necessariae. Denique ad hoc membrum spectant illae leges, quas

8. Lex secundum proprietatem insensibilibus non attribuitur.

9. Quamuis sit propria lex naturalis. Psal. 4. D. Thom.

Cicero.

D. Thom. D. August.

D. Isidor.

10.

Arist.

quas Cicero lib. 2. de legibus à lege aeterna, & naturali distinguit, & populares vocat. Nos autem more Theologorum legem creatam, seu temporalem in naturalem, & positiuam diuisimus, quia positua latius patet, quam humana. Est enim aduertendum, Philosophos non agnouisse supernaturalem hominum finem, sed solum de huius vitae aequali felicitate, vel potius conuenienti statu, ad illam in pace & iustitia transigendam, tractasse, & in ordine ad hunc finem de legibus considerasse, & ita naturalem legem solum ab humana, quam nos ciuilem appellare possumus, distinxisse, de qua statim aliquid dicemus. At verò cum fides doceat, homines ad finem supernaturalem vitae futurae per conuenientiam media in hac vita exequenda ordinari, rectè sacra Theologia infert, longè aliter esse necessariam hanc legem naturalem, & pluribus legibus positiuis homines indigere, quam iidem Philosophi fuerint assequuti.

Circa legem ergo naturalem docet Theologia, hominem secundum duplicem naturam, & duplex rationis lumen considerari posse. Primum secundum puram naturam, seu substantiam animae rationalis, & consequenter secundum rationis lumen illi connaturale; secundò iuxta naturam gratiae: de super homini infusae, & secundum diuinum, ac supernaturale lumen fidei, per quod pro statu viae regitur, & gubernatur. Et iuxta haec duo principia distinguit duplicem legem naturalem; aliam simpliciter naturalem respectu hominis; aliam, quae licet supernaturalis sit respectu hominis (quia totus ordo gratiae illi supernaturalis est) nihilominus naturalis dici potest respectu gratiae, quia etiam gratia habet suam propriam essentiam, & naturam, cui connaturale est lumen infusum, cui etiam connaturale est non solum dirigere homines ad rectè, & honestè, ac debitè operationes supernaturales, sed etiam depellere tenebras, & errores circa ipsammet legem purè naturalem, & sub altiori ratione praecipere ipsiusmet legis naturalis obseruationem. Sic ergo lex naturalis duplex distingui potest, vna purè naturalis, alia simpliciter supernaturalis; naturalis autè respectu gratiae, per comparisonem ad gratiam. Vnde cum lex naturalis etiam pura diuina sit, quia à Deo manat, multò magis lex naturalis diuini ordinis diuina est. Nā prior est à Deo mediante natura, à qua manat, tanquam proprietates eius; posterior autè est à Deo per se infundente gratiam, & ipsum supernaturale lumen, ac actualiter etiam dirigente homines ad dicta mina illius legis scienda per auxilia gratiae excitatis, & adiuuatis.

Denique vtraque lex dici potest connaturalis generi humano, eo modo quo naturale quodammodo dicitur, quod cum natura concreatum est, semperquò in illa perseuerauit. Ita enim lex etiam connaturalis gratiae semper in humano genere fuit, quia nunquam in hominibus vniuersis, seu in tota Ecclesia lumen fidei defuit, neque homines caruerunt vnquam lege diuina supernaturali, sine qua non potuissent in supernaturalem beatitudinem tendere. Vnde quando distingui solent status hominum per leges, scilicet, in statum legis naturalis, scriptae, vel gratiae: in primo statuta per legem naturalem intelligenda est tam lex solius naturae, quam lex connaturalis gratiae, seu lex fidei: non potuit enim mundus vnquam carere omnino hac lege secundum ordinariam prouidentiam, cum factores legis semper potuerint cum diuino auxilio iustificari, vt sumitur ex Paulo ad Romanos cap. 2. & 3. Atque ita etiam patet, quae fuerit necessitas, & utilitas legis naturalis in hoc posteriori sensu declarata, nimirum, quia gratia, & fides semper fuit necessaria, & haec lex est illis connaturalis. Item vt haberet homo legem, per cuius obseruationem posset consequi remissionem peccatorum, ac vitam aeternam, cum diuino auxilio.

11. Quibus modis est distinctio naturae humanae in ordine ad legem, quibus indiget.

12. Quae duplex sit lex naturalis.

A Circa alterum membrum de lege positua sciendum est, illam legem vocari positiuam, quae non est innata cum natura, vel gratia, sed ultra illas ab aliquo principio extrinseco habente potestatem posita est; inde enim positua dicta est, quasi addita naturali legi, non ex illa necessitate manans. Vnde ab aliquibus *ius positum* vocatur, vt videri potest in Conan. lib. 1. Comment. iur. ciuili. ca. 8. Et in legem positiuam sic sumptam conuenit, quod Arist. 1. Ethic. c. 9. dixit, *legem esse sermonem ab aliqua prudentia, & mēte profectum, quae vim habeat ad cogendum.* Nam licet ille de lege humana tantum loquatur, tamen verba eius de se generaliora sunt, & ita etiam lex positua latius patet, quā humana.

Atque hinc traditur à Theologis tertia diuisio legis posituae in diuinam, & humanam. Lex positua diuina dicitur, quae ab ipso Deo immediate lata est, & toti legi naturali addita; de humana statim dicemus. Praeter has verò non potest esse alia positua lex respectu hominum, quia non sunt plures legislatores; Angeli enim non habent hanc potestatem in homines, quia nec naturalis illis est, nec à Deo est illis concessa; nulli enim id reuelatum scimus, vnde nec diuinare illud possumus. Lex itaque diuina in praesenti non dicitur lex in Deo existens, sed à Deo manans speciali quodam modo; non enim significat legem conceptam, seu exhibitam, & in hoc inter alia differt à lege diuina, prout illam posuit Plato. Deinde differt haec lex à naturali sumpta cum omni perfectione supra declarata, quia lex naturalis non additur à Deo specialiter ipsi naturae, vel gratiae; haec autem lex specialiter ponitur, & additur ultra illam. Vnde lex naturalis non confertur per se primò, vt speciale donum legis, sed censetur idem donum, vel cum ipsa natura, vel cum ipsa fide, & gratiam qui dat formam, dat consequentia ad formam. Haec autem lex per se primò datur tanquam donum additū & naturae, & gratiae. Et hinc factum est, vt haec soleat appellari simpliciter lex, vt patet ex tota Epistola ad Rom. & ex aliis scripturae locis, quae statim insinuabimus. Atque ideo lex diuina simpliciter dicta solet de hac positua intelligi, & ita etiam nos frequentius loquemur.

Ex quo etiam facile constat, quae fuerit huius diuinæ legis necessitas. In quo animaduertendum est (ne propter ambiguitatem vocis decipi contingat) D. Thomam in quaest. 1. art. 4. quatuor afferre rationes, ob quas fuit necessaria lex diuina, quas si aliquis attentè consideret, inueniet solum probare de lege diuina vel naturali, vel supernaturali, prout connaturalis est gratiae; non verò de lege supernaturali positua, prout nunc loquimur. Prima ratio est, vt dirigat hominem ad supernaturalem finem; secunda, vt iuuat hominem etiam in naturalibus, ne erret; tertia, vt etiam de interioribus actibus possit praecipere, & ordinare; quarta, vt omne malum prohiberet, quod lex humana non potest. Et ad has quatuor proprietates accomodat illud Psal. 118. *Lex Domini immaculata, conuertens animas, & testimonium Domini fidele, sapientiam praestans paruulis.* Nā in hoc vltimo verbo continetur prima ratio; quia per sapientiam ordinatur homo ad supernaturalem fidem. In tertia autem, seu penultima proprietate continetur vltima ratio; nam quia haec lex nititur in veritate Dei, non potest subesse erroribus; imò errores naturae potest emendare, & cohibere; praeterea in secunda proprietate insinuat ratio tertia; nam quia lex diuina interiores actus dirigit, merito conuertere animas dicitur. Ac denique immaculata dicitur, quia nullum malum permittit. At verò haec omnes rationes maxime probant de lege diuina connaturali gratiae, praesertim ratio prima, & secunda, vt supra etiam tetigi. Nam ratio tertia, & quarta etiam in pura lege naturali locum habent, quia illa

13. Quamuis sit lex positua.

Conan. Arist.

14. Diuisio legis posituae in diuinam, & humanam.

15.

D. Thom.

Psal. 118.

6. Quis sit lex diuina apud Platonem, & quibus modis referatur.

D. Thom.

7. Prima diuisio legis, in temporalem, & aeternam.

8. Quis sit diuisio legis in naturalem, & positiuam. D. Isidor.

D. August. Rom. 2.

Gloss. ord.

Cicero.

Arist.

9. Quibus modis sit lex naturalis apud Auctores vsurpatur.

D. Thom.

præcipit etiam interius actus bonos, & malos prohibet; nullumque actum prauum re vera permittit. Imò lex diuina positua, pro vt nunc de illa loquimur, ordinariæ versatur circa actus exteriores, vt videre licet in lege veteri, & in noua, quatenus est de sacramentis, & de Hierarchia Ecclesiastica. Item per legem posituam non prohibet Deus omnia mala, sed hoc spectat ad diuinam legem naturalem, vtriusque ordinis, vt supra explicata est.

16. Necessitas legis diuina non est absoluta, sed ex suppositione.

Vnde colligimus, necessitatem legis diuinæ posituæ non fuisse necessitatem absolutam, in ordine ad finem supernaturalem, sed fuisse necessitatem ex suppositione institutionis Synagoge, vel Ecclesiæ, respectu cuius cenferi potest necessitas simpliciter, licet respectu ipsius finis sit potius ad melius esse, & ad maiorem hominum instructionem, vel propter eorum nimiam cæcitatē, & deprauatos mores, ad prohibendos illos, vel propter maiorem perfectionem, & lumen, ad perfectionem virtutis, & sanctitatis assequendam. Ratio est, quia licet aliqua lex supernaturalis, sicut & supernaturalis cognitio, fuerit necessaria, sufficere poterat illa, quæ est connaturalis ipsi gratiæ; necessitas ergo addendi alteram legem posituam orta est ex peculiari institutione corporis mystici spiritalis, vt sic dicam. Qua institutione supposita, possunt optimè applicari cum proportione rationes D. Thomæ ad hanc legem diuinam posituam. Quæ vterius subdividi solet in veterem, & nouam, quam partitionem in lib. 9. & 10. latè sumus explicauit.

17.

Superest dicendum de lege positua humana; quæ ita denominatur à proximo principio, vnde manat. Non enim dicitur lex humana, quia hominibus imposita sit, nec quia in illis sit, vt in his, qui per illam gubernandi sunt; quia licet hoc re vera conueniat huic legi, non est proprium eius, sed commune est omni legi, de qua tractamus, siue diuina, siue naturalis sit. Vnde secundum illam denominationem distingueretur potius lex humana ab angelica, id est, à lege Angelis imposita, de qua non tractamus. Item non dicitur lex humana ex materia, quia videlicet, de rebus humanis, & non diuinis feratur: nam licet fortasse hæc denominatio cadere possit in legem, quam Philosophi humanam nominarunt, re vera nõ est ab eis intentæ, nec est adæquata, quia lex humana latius patet, vt videbimus. Dicitur ergo humana lex, quia proximè ab hominibus inuenta, & posita est. Dico autem proximè, quia primordialiter omnis lex humana deriuatur aliquo modo à lege æterna; iuxta illud, *Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Prouerb. 8. & quod vim obligandi manat à potestate Deo data, quia *non est potestas, nisi à Deo.* Rom. 13. Nihilominus tamen lex ipsa, quæ humana dicitur, actus est hominis, & ita ab illo proximè fertur, & inde humana vocatur. Sic dixit Plutar. in Cōmentar. in principē requiri doctrinam, *Iustitia legis est finis, lex, autem, Principis opus, Princeps verò Dei simulacrum administrans vniuersa.* Et Aug. lib. de vera relig. cap. 3. 1. *Conditor (inquit) legum temporalium, si vir bonus est, & sapiens, legem æternam consulit, vt secundum eam immutabiles regulas, quæ sit pro tempore, iubendum querendumque discernat.* Et tract. 6. in Ioan. dicit, Deum per imperatores distribuisse humano, generi iura humana. Est ergo lex humana opus hominis, ab eius potestate, & prudentia proximè manans, & tanquam regula, & mensura operationum subditis posita.

Quæ sit lex humana, & cur ita appelletur.

Prouerb. 8.

Plutar.

3. August.

Vnde etiam facile constat, quæ sit necessitas, vel utilitas huius legis. Vt enim notauit D. Thom. q. 91. a. 3. necessitas manat ex eo, quod lex naturalis, vel diuina generalis est, & solum complectitur quædam principia morum per se nota, & ad summum extenditur ad ea, quæ necessaria, & euidenti illatione ex

18. Quæ sit necessitas legis humanae. D. Thom.

illis principiis consequuntur, præter illa verò multa alia sunt necessaria in republica humana ad eiusre- tam gubernationem, & conseruationem; ideo necessarium fuit, vt per humanam rationem aliqua magis in particulari determinarentur circa ea, quæ per solam rationem naturalem definiti non possunt, & hoc fit per legem humanam, & ideo fuit valde necessaria. Vnde Plato lib. 9. de legib. non longè à fine. *Necesse est (inquit) leges hominibus ponere, vt secundum leges viuam suã si absque his vixerint, nihil à feris auocifimis discreparim.* Et simili modo dixit Arist. lib. 1. Polit. cap. 2. *Vt perfectione suscepta, optimum omnium animalium est homo, ita si aliter sit à lege, & à iudicijs, pessimum est omnium animalium.*

Plato.

Arist.

Et ex utroque licet amplius rationem explicare. Nam in hoc fundatur, quod homo est animal sociabile, natura sua postulat vitam ciuilem, & communicationem cum aliis hominibus, & ideo necesse est vt rectè viuat, non solum vt priuata persona est, sed etiam vt est pars communitatis; quod ex legibus vniuersi cuiusque communitatis maximè pendet. Deinde oportet, vt vnusquisque non tantum sibi, sed etiam aliis consulat, pacem & iustitiam seruando, quod sine conuenientibus legibus fieri non potest. Item necesse est, vt ea, quæ ad commune bonum hominum, seu reipublicæ spectant, præcipue custodiantur, & obseruentur: singuli autem homines, & difficile cognoscunt id, quod expedit ad commune bonum, & raro illud per se intendunt, & ideo necessaria fuerunt leges humanæ, quæ communi bono consulerent, ostendendo quid agendum sit propter tale bonum, & cogendo, vt fiat. Vnde Arist. lib. 10. cap. 9. *Publicas (inquit) diligencias, atque curas per leges fieri constat, bonas autem per studiosos.* Propter quod ait Cyril. lib. 3. contra Iul. non longè ab initio, *Næque dubium est, quin leges dirigant ad bonum, & à deterioribus recedere cogant, unde nemo, qui mente præditus est, redarguerit, vel leges, vel legislatores.* Fuerunt ergo leges posituæ, & vtilis, & necessaria. Vnde olim quando leges inanimatæ conditæ non fuerant, Principes erant quasi animatæ leges, quorum arbitrio populi regebantur, vt exlustino refert diuus Augustinus, libro quartode Ciuitate, cap. 6.

19.

Arist.

S. Cyril.

August.

Tandem verò hæc positua lex in ciuilem, & Ecclesiasticam distinguitur, quam diuisionem Philosophi non agnouerunt, quia supernaturalem finem, & specialem potestatem ignorarunt. Et ideo apud illos idem est lex humana, quæ ciuilis, quam temporalem solet Aug. appellare. Est enim illa, quæ ad ciuitatis politicam gubernationem, & ad temporalia iura tendit, & in pace, ac iustitia rempublicam cōseruandam ordinatur. Vnde leges ciuiles circa hæc temporalia bona, seu corporalia versantur. Præter has autem Christiana religio recognoscit leges Ecclesiasticas, seu canonicas, quæ in sacris canonibus, & decretis Pontificum continentur, quas aliqui non humanas, sed diuinas vocant, eo quod ab speciali potestate à Deo specialiter lata deriuentur, & ad supernaturale finem, & diuinum cultum, ac salutem animarum potissimè referantur. Re tamè vera humanæ sunt, vt bene docuit Ioan. Andr. quem refert, & sequitur Panorm. in c. 1. de iura. calumn. n. 7. & sumitur a parte ex c. non debet, de consanguin. & affi. & ratio est, quia per voluntatem humanam proximè constituntur, licet à ciuilibus differant in potestate, à qua proximè manat, & in fine, & materia, vt postea videbim. Ratio autè, seu necessitas taliū legum eadem cum proportione fuit. Quia Deus (vt supponimus) speciale cōgregationem fidelium, quæ esset vnū corpus, quod Ecclesiã nunc vocamus, instituit, & per legem à se latam non disposuit in particulari de omnibus, quæ ad spirituale regimè Ecclesiæ cōuenientia esse poterant, sed solū quedam

20.

Prima diuisionis legis in ciuilem & Ecclesiasticam.

Quæ sit lex ciuilis.

Quæ item Ecclesiast.

su bstan

R. D. D. THOMÆ DE MESCHATIN-LA FAYE, huius libri imprimendi facultas.

THOMAS de Meschatin-la Faye, Comes, Canonicus, & Cantor Ecclesiæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis Illustrissimi, ac Reuerendissimi D. D. Dionysij Simonis de Marquemont, Archiepiscopi, ac Comitum Lugdunensis, &c. Opus quod inscribitur, *Tractatus de Legibus, ac Deo Legislatore, in decem libros distributus, Authore P. D. Francisco Suarez, &c.* à Theologis recognitum, vt in lucem edatur, facultatem concedimus. Lugduni 23. die Aprilis, 1613.

MESCHATIN-LA FAYE.

SVMMA PRIVILEGII A Christianissimo Galliarum Rege obrensi.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis Diplomate cautum est, ne quis in suo regno, alijsve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis prima inchoandos, excudat, vendat, excudendum, vendendumque quouis modo, ac ratione conetur librum, qui inscribitur, *Tractatus de Legibus, ac Deo Legislatore, in decem libros distributus, Authore P. D. Francisco Suarez, &c.* præter Horatium Cardon Bibliopolam Lugdunensem, aut illos, quibus ille concesserit: sub pœnis originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis, decimo octauo die mensis Februarij, 1613.

De mandato Regis.

Signatura,

PERREAUX.

INDEX

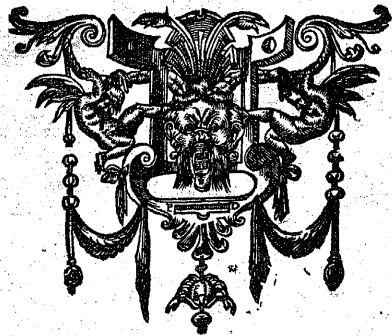

INDEX
LIBRORVM OMNIVM, QVI
IN HOC VOLV MINE
CONTINENTVR.

- LIB. I. *De natura legis in communi, de eiusque causis, & effectibus.* pag. 5.
LIB. II. *De lege aeterna, naturali, & iure gentium.* pag. 59.
LIB. III. *De lege positua humana secundum se, & prout in pura hominis natura spe-
ctari potest, qua lex etiam Civilis dicitur.* pag. 117.
LIB. IV. *De lege positua Canonica.* pag. 215.
LIB. V. *De varietate legum humanarum, & praesertim de poenalibus, & odiosis.*
pag. 271.
LIB. VI. *De interpretatione, mutatione, & cessatione legum humanarum.* pag. 369.
LIB. VII. *De lege non scripta, qua Consuetudo appellatur.* pag. 455.
LIB. VIII. *De lege humana fauorabili, seu de Priuilegiis.* pag. 511.
LIB. IX. *De lege Diuina positua veteri.* pag. 634.
LIB. X. *De lege noua Diuina.* pag. 717.

Indices capitum horum Librorum, in initio vniuf-
cuiusque Libri inueniuntur.

TRACTA

*Qua si ne-
cessitas con-
sistat legem
civilis, &
senoniam.*

21.

substantialia fundamenta huius spiritualis reipubli-
cae instituit: reliqua vero per suos ministros, & Ec-
clesiae pastores disponenda reliquit; tum vt suauiter
& modo hominibus accommodato omnia ordina-
rentur, tum quia non poterant omnia in particulari
ita determinari, vt essent immutabilia. Haec ergo
determinatio fit per leges canonicas, & ideo tam
fuerunt necessariae in spirituali republica Ecclesiae,
sicut ciuiles in temporali.

Ex his igitur satis constat varietas legum & ne-
cessitas, multiplexque diuisio. Quibus addi solent
aliae, quae vel incertae sunt, vel quasi materiales, &
ideo circa illas immorari nunc non est necesse: nam
suis locis melius attingentur. Huiusmodi est diuisio
legis in ostendentem, & praecipientem, de qua dice-
mus in libro sequenti, & fortasse necessaria non est.
Item est alia generalis diuisio legis in affirmatiuam,
& negatiuam, quia illa praecipit, quod agendum est,
haec vetat, & prohibet, quod cauendum est; quae duo
praestant omnes leges numeratae, quia solum differe-
runt in materia praecipita, quae est agere, vel non
agere: & inde habent aliquam differentiam in modo
obligandi, quam cap. decimo. tertio, commodius
trademus. Addi denique possunt diuisiones legis
humanae in poenalem, & non poenalem, prohiben-
tem tantum, vel etiam irritantem, quae voces satis
notae sunt; de rebus autem ipsis in sequentibus erunt
speciales disputationes instituendae. Denique in di-
ctis diuisionibus omissum videri potest ius gentium,
sed quomodo illud ad praedicta reuocetur, in lib. seq.
cap. 8. explicabimus.

CAPVT IV.

*Qui actus sint necessarij in mente legislatoris
ad legem ferendam.*

QVae haecenus tractauimus solum pertinent ad
definiendam quaestionem, an sit lex; ostendimus
autem non solum esse, sed etiam necessariam esse, non
vnam tantum, sed varia genera, seu species illarum,
& rationes eorum exposuimus, vt
in discursu materiae clare, & expedite loqui possi-
mus. Iam sequitur videndum, quid sit lex, quod ab-
stracte, & in communi explicabimus, & difficultates
insurgentes ex particularibus legibus in propria lo-
ea remittemus; semperque loquemur more huma-
no, & iuxta nostrum concipiendi modum: erunt ta-
men loquutiones applicandae ad diuinam legem, seu
mentem, remotis imperfectionibus. In hoc ergo, &
sequenti capite dicemus de genere, sub quo lex con-
stituitur, postea differentiam inquiramus.

Primum ergo supponimus legem esse aliquid per-
tinentes ad naturam intellectualem, quatenus talis est,
atque aded ad mentem eius: sub mente intellectum,
& voluntatem comprehendendo (ita enim nunc lo-
quor.) Hoc per se satis notum est, quia lex dicitur me-
ralem ordinem ad aliquid agendum, nulla autem na-
tura est capax huius ordinationis, nisi intellectualis.
Item proprie loquedo non reguntur legibus, nec sunt
capaces talis gubernationis, nisi quae intellectu, &
ratione vtuntur, ergo multo magis requiritur mens
in eo, qui per leges debet gubernare. Est ergo lex ali-
quid ad mentem pertinens. Imo si in ordine ad natu-
ralia, vel irrationalia dicitur Deus per extensionem
quandam legem concipere, id solum est quatenus ea
quae intellectu carent, indigent superiori mente gu-
bernante, vt opus naturae sit opus intelligentiae; om-
nibus ergo modis lex ad mentem referenda est. Et
hic fuit conceptus legis in omnibus sapientibus,
etiam Philosophis, vt ex Platone, Arist. & Cicer. in
locis allegatis constat.

Suarez de Legib.

A Suppono secundò, legem proprie loquendo, pra-
sertim quatenus est in legislatore in aliquo actu se-
cundo, non in habitu, vel potestate positam esse.
Pater, quia lex dicitur, quae habet vim proximam
mouendi, & obligandi subditos: haec autem non est
in potentia, vel habitu, nisi radicaliter, & remote; est
ergo in aliquo actu. Item imperare, ordinare, & si-
milia dicuntur actum; illa autem sunt per legem, vel
formaliter, vel quasi actiue moraliter: consistit ergo
lex in actu. Vt autem explicemus quoniam hic actus
sit, oportet prius numerare omnes actus, qui ad le-
gem concurrere possunt, & eorum seriem, seu ordi-
nem describere: possunt enim hi actus esse, vel inte-
rioribus, & eliciti ab intellectu, vel voluntate; aut ex-
terioribus, & imperati: & omnes necessarij sunt vt
lex tandem suum effectum consequatur.

Ad hoc autem explicandum aduerto tertio, legem
in triplici statu, vel subiecto posse considerari. Pri-
mò in ipso legislatore, quomodo supra dicebamus,
legem esse conceptam in mente Dei ex aeternitate.
Secundò in subditis, quibus lex imponitur, quomodo
dici solet lex naturae esse indita in mètibz hominũ.
Tertio in aliquo alio signo, seu alia materia exteri-
ori, vt in scripto, vel etiam in voce manifestante vo-
luntatem superioris. De lege in duobus vltimis stati-
bus considerata nulla potest esse difficultas: nam lex ter-
tio modo spectata formaliter consistit in aliquo exte-
riori actu, quo legislator mentem suam manifestat,
qualis est inter homines loquutio, vel scriptura, quo-
modo dixit Arist. 10. Ethic. c. 9. legem esse sermonem
ab aliqua mente, seu prudentia profectum. Sic etiam
Gabr. in 3. d. 37. definit legem esse signum, principis
voluntatem, vel mentem sufficienter manifestans. Di-
xi autem hoc signum esse actionem, vel actum, sub
illo comprehendendo terminum eius, quando &
permanens est, & perfectam rationem signi conti-
net: sic enim lex scripta lex dicitur, non solum quan-
do scribitur, sed quatenus est terminus scriptio-
nis permanens, semperque mentem principis indicans.
Et eadem proportione, si lex solo verbo tradatur,
quamuis sensibile verbum transeat, quatenus verò
manet in memoriis hominum, lex sufficienter du-
rare dicitur: sic enim interdum lex non scripta per
traditionem conseruatur. Et eodem modo consue-
tudo potest aliquando obtinere vim legis, vt infra
videbimus. Neque in hoc membro alia occurrit dif-
ficultas, praeter illam, quae ad promulgationem legis
spectat, de qua infra dicemus.

Praeterea de lege, prout esse potest in homine le-
gi subiecto, certum est, consistere in actu mentis, &
per se solum requirere iudicium intellectus, & non
actum voluntatis: hic enim necessarius est ad obser-
uationem, seu executionem legis, non ad existen-
tiam eius. Nam lex praenitit voluntatem subditi, &
illam obligat, actus vero intellectus necessarius est
vt proponat, & proxime applicet voluntati legem
ipsam, & ideo necessario requirit iudicium rationis.
Atque hoc modo lex naturalis communiter dicitur
esse naturale iudicium rationis humanae, scilicet
quatenus illa lex est in homine tanquam in eo, qui
illi legi subiicitur. Atque hoc etiam modo dixit Da-
mas. lib. 4. de Fide, cap. 3. *Adueniens lex Dei, mentem
nostram incendens eam ad se pertrahit, consentientemque
nostram vellit, quae est ipsa lex mentis nostrae dicitur.*
Idemque proportionaliter est in legibus posituius:
nam postquam latae sunt, per iudicium rationis vni-
cuique applicantur, quatenus ex vi legis iudicatur
necessarium, quod per se non erat, & ita illud iudi-
cium iam est quasi lex existens in ipso subdito. Hic
verò occurreat quaestio, an in his legibus posituius,
aliquando requiratur ex parte subditorum actus vo-
luntatis acceptantis legem, sed de hac re dicendum

*Lex non in-
habitu, sed
in actu posi-
ta est.*

*De subiecto
in quo lex
potest existi-
re.*

Arist.

Gabr.

*Lex in sub-
ditio solum
residet in
actu mentis.*

D. Damas.

B

est circa leges humanas, quibus hoc proprium est. Nunc certum sit hoc non requiri ad rationem legis, ut sic, neque fortasse ad ullam legem, nisi ex defectu potestatis in legislatore. De hoc ergo statu legis nihil amplius in communi dicere necesse est. Peculiaris enim difficultas, quæ in hoc potest occurrere circa legem naturalem, in lib. seq. melius tractabitur.

Supereit ergo quæstio de lege, quatenus est in ipso legislatore. In quo certum in primis est ad ferendam legem, intellectum, & voluntatem intervenire. Explicandum verò est, quos actus circa illam habeat. Et in primis quia lex, quatenus exterius imponitur subditis, medium quoddam est ad bonum eorum, & ad pacem, seu felicitatem comparandam, ideo primum omnium intelligi potest in voluntate legislatoris intentio boni communis, seu bene gubernandi subditos; ex qua statim sequitur in intellectu consultatio de hac, vel illa lege, quæ sit iusta, vel conveniens reipublicæ; quæ duo in homine intelliguntur cum successione, & discursum in Deo verò sine imperfectione per simplicem actum cum ordine rationis. Hi verò actus remotè cõcurrunt ad ferendam legem, & ideo clarum videtur, nõ esse in eis positã substantiã legis. Post illos ergo ex parte intellectus videtur proximè concurrere iudicium illud, quod legislator statuit, & decernit rem talem esse cõvenientem reipublicæ, & expedire, ut ab omnibus servetur. Hoc manifestum est, quia sine tali iudicio non potest lex prudenter & rationabiliter ferri, est autem de ratione legis, ut sit iusta, & consequenter ut sit prudens: nam prudentiã præceptiva est, ut tradit D. Thomas 2. 2. q. 47. art. 8. ex Arist. 6. Ethic. cap. 10. & sequentibus. Unde sicut in vnaquaque priuata persona requiritur prudentia ad rectè præcipiendum singulas actiones, vel sibi, vel alteri, ita in principe requiritur prudentia politica, seu architectonica ad leges ferendas, iuxta illud, quod Prouerb. 8. ait Sapientia, Per me reges regnant, & legum conditores infra decernunt. Et tradit optimè D. Thomas 2. 2. q. 50. artic. 1. cum Arist. lib. 3. Polit. cap. 3.

Secundò est certum, vltra hoc iudicium requiri ex parte voluntatis actum, quò princeps acceptet, eligat, ac velit obseruari à subditis id, quod intellectus indicabit expedire. In quo etiam omnes Doctores conuenerunt, saltem quoad leges positiuas, & id ostendemus in capite sequenti. Ratio autem breuiter est, quia lex non tantum est illuminatiua, sed motiua, & impulsiva: prima autem facultas mouens ad opus in intellectualibus rebus est voluntas. Quæret verò aliquis, quisnam hic actus voluntatis sit? Et est ratio dubij, quia voluntas aliqua simplex, aut inefficax non est sufficiens: nam hæc habet Deus, etiam in his, quæ consultit, & non præcipit, & inter homines, quamuis superior hoc modo aliquid desideret fieri à subdito, & hoc desiderium illi intimer, non satis est, ut præcipiat. Voluntas autem efficax non videtur necessaria, neque enim Deus habet illam in his omnibus, quæ præcipit, alias omnia fierent, quia voluntas efficax infallibiliter adimpletur.

Respondetur: necessarium esse aliquem actum efficacis voluntatis, quæ in Deo est beneplaciti, ut rectè probat prior ratio facta, hæc autem voluntas non oportet, ut sit de ipsa obseruatione, seu executione legis: nam hæc quid posterius est, & hoc etiam probat posterior ratio facta. Per se ergo requiritur, ut sit de obligatione subditorum, id est, ut sit voluntas obligandi subditos, quia sine tali voluntate non obligabit illos, & illa sufficit ex parte voluntatis. Primum patet, quia obligatio est effectus moralis, & volitarius principi. Item quia actus agentium non transcendunt intentionem eorum.

Item quia hac ratione votum non potest esse sine voluntate se obligandi, in quo æquiparatur legi, ut in 2. tom. de Relig. tractat. 6. lib. 1. cap. 2. diximus. Secundum autem patet, quia supponimus in legislatore potestatem ad obligandum, ergo si habeat etiam voluntatem obligandi, nihil aliud ex parte voluntatis requiri potest. Dices, necessaria est voluntas præcipiendi, & illa sufficit sine voluntate obligandi. Respondeo, has non esse duas voluntates, sed eandem diuersis verbis declaratam, ut infra explicabò.

Potest etiam aliter hæc voluntas declarari, ut sit voluntas constituendi talem actionem, ut necessariã ad seruandam æquitatem, seu mediocritatem in tali materia virtutis: habet enim voluntas superioris hanc moralem efficacitatem, ut possit obligare subditos, & ut possit facere materiam necessariã virtutis talis dici esse necessariã ad mediocritatem temperantiæ. Quamuis enim hoc non sit semper necessarium ad legem, nihilominus quando oportuerit, non excedit potestatem legislatoris. Ita ergo rectè explicatur obiectum, circa quod legislatoris voluntas efficax versatur: nam licet sit quid morale potius, quàm physicum, circa illud potest versari voluntas efficax, non solum humana, sed etiam diuina, ut alibi ex professo dixi, & infra in tract. de Gratia dicam. Hic verò occurrebat difficultas specialis circa legem naturalem, sed commodius tractabitur in libro sequenti.

Solum ergo superest inquirendum, an post dictos actus intellectus, & voluntatis aliquis alius sit in ipso legislatore necessarius ad legem ferendam. Multi enim existimant requiri vterius quendam actum intellectus, quem vocant intimationem, explicationem, vel insinuationem voluntatis superioris respectu inferioris: nam hunc actum dicunt habere propriam rationem imperij, & explicari illa voce, Fac hoc, & ita (ut infra dicam) in illo constituunt propriã rationem legis. Et fundantur, quia in omni operatione morali putant hunc actum esse necessarium post electionem ad executionem, & de illo loquuntur esse Arist. 6. Ethic. quando dixit, perfectissimum actum prudentiæ esse imperare, & D. Thomam 1. 2. q. 17. quando docet, imperium esse actum intellectus.

Ego verò, in vniuersum loquendo de imperio respectu propriarum actionum, seu potentiarum eiusdem operantis, sentio, post electionem, seu actum voluntatis, quo determinatè, & efficaciter quis vult aliquid operari ad extra, cum omnibus particularibus conditionibus requisitis ad agendum ex parte circumstantiarum, & potentia executionis, non requiri actum aliquem intellectus, qui immediatè dirigatur ad potentiam executionem, imò nec talem actum esse possibilem. Quia neque potentia executionis percipit vim imperij, neque ad intellectum spectat applicare potentiam ad operandum, sed solum proponere obiectum voluntati, ad quam spectat postea applicare reliquas potentias ad vsum, ut est communior sententiã, quam suppono ex 1. 2. q. 17. & ex auctoribus, quos referam capite sequenti. Eandemque rem sepius, satisque fuse attigi tract. de Prædest. lib. 1. c. 16. & 17. & tract. 4. de Relig. lib. 1. cap. 3. & tract. 6. lib. 1. cap. 12.

Hæc verò doctrina supposita, circa imperium vniuersumque ad seipsam: de imperio vniuersum ad alium necessariò dicendum est; post actum voluntatis legislatoris, quem supra declarauimus, solum requiri ac necessarium esse, ut legislator illud suum decretum & iudicium insinuet, manifestet, seu intimet subditis, ad quos lex ipsa refertur. Hoc enim necessarium est, quia

Ad legem ferendam intellectus & voluntas actus sunt necessarii.

Quot actus sine necessarij proximè in intellectu & voluntate ad legem ferendam.

D. Thom. Arist.

Prouerb.

D. Thom. Arist.

Quæ actus efficiat requiratur in voluntate ad legem.

quia alias non posset voluntas principis obligare subditum, quia non innosceret illi, ut dicemus latius agentes de promulgatione. Quòd autem hoc sufficit, patet, quia voluntas principis est ex se efficax: nam est ex sufficienti potestate, & cum absoluto decreto obligandi, ut supponitur, ergo si illa sufficienter proponatur subdito, operatur quod vult; inducit ergo obligationem, ergo consummata est lex, ergo nihil aliud necessarium est. Quod euidentius constabit ex dicendis capite sequenti.

De illa verò intentione constat, consistere in loquutione quadam, sub loquutione quamcumque significationem, seu manifestationem interui actus alteri factam comprehendendo. Hæc autè loquutio si rectè consideretur, præsertim in ordine ad creaturam, perficitur per actum transcendentem, qui aliquo modo tandem recipitur in eo, cui fit loquutio. Ut inter homines euident est, & idem suo modo existimo esse inter Angelos: nam sitis, qui loquitur, non imprimat aliquid ei, ad quem loquitur, non manifestat illi conceptum suum. Et idem est de Deo respectu creaturarum: non enim intimauit Deus Adam suam voluntatem de abstinendo ab usu arboris vite, nisi per reuelationem aliquam ipsi Adamo factam, & si Deus manifestet beato in Verbo, quid velit ab ipso fieri, ipsamet visio Verbi, quæ est in beato, habet vim loquutionis, & intimationis Dei circa tale præceptum. De loquutione autem creaturæ ad Deum, alia est ratio, de qua dixi in citato loco de Orat. hic autem non habet locum, quia non potest creatura imperare Deo.

Ex his ergo concludo, post prædictum actum voluntatis solum requiri in legislatore actum intellectus, qui ad loquendum subdito de tali re, vel decreto, necessarius fuerit. Et consequenter esse poterit necessarius nouus actus voluntatis efficiendi signum manifestans priorem voluntatem. Ut in nobis requiritur apprehensio verborum, quibus loquuntur sumus, & voluntas mouendi linguam, & ita, proportionem seruata, in principe requiritur, ut per intellectum concipiat modum intimandi legè, & ut per voluntatem velit exequi intimationem, quod cum proportione potest ad Deum applicari, ita enim hanc intimationem operatur sicut alios effectus suos. Denique post prædictum actum voluntatis intelligi etiam potest in legislatore nouus actus intellectus, quo videt illam voluntatem suam, ut in Deo intelligimus scientiam visionis posteriori illa voluntate. Quo etiam fit, ut legislator post cognitionem suæ legis, aliter etiam iudicet de materia legis, quæ antea, quia prius solum iudicabat illam, ut aptam imperari: postea vero iudicat eam, ut necessariam ad honestatem moueri ex decreto suo. Quæ omnia adeo sunt manifesta, ut non indigeant noua probatione. Quomodo autem hæc ad legem concurrant, atque adeo in quo actu illa posita sit, dicemus capite sequenti.

CAPVT V.

Utrum lex sit actus intellectus, vel voluntatis, & quisnam ille sit?

Suppositis, quæ in superiori capite dixi, quæstio ferè tota erit de modo loquendi, tamen propter varietatem opinionum expedienda breuiter est. Prima igitur sententiã affirmat, legem esse actum intellectus, ita sentit D. Thom. d. q. 90. art. 1. & sepe ita loquitur in discursu materiæ Vincen. in specul. mor. lib. 5. part. 2. d. 1. Sequuntur Thomistæ Caiet. Contr. & alij ibi, & 1. 2. q. 17. q. 58. art. 4. & q. 60. art. 1. Soto 1. de iust. quæst. 1. art. 1. Turrecrem. in cap. officium, d. 3. Alens. 3. p. q. 26. in primo Richard. 3. d. 33. artic. Suarez de Legib.

Prima sententiã affirmans legem esse actum intellectus. D. Thom. Vincen. Caiet. Soto. Turrecrem. Alens.

A 2. q. 6. ad 3. Antonin. 2. p. tit. 4. cap. 10. Guillicm. Paris. tract. de Legib. & Cordub. lib. 2. quæstion. q. 10. Probari autem solet hæc sententiã primò, quia tam Scriptura, quàm Patres, Philosophi, & Iuriconsulti legem tribuunt rationi, aut sapientiã. Prouerb. 8. ait Sapientia, Per me legum conditores infra decernunt. Sic etiam Clemens Alex. lib. 1. Strom. non longe à fine ait, legem esse opinionem bonam, bonam autem esse, quæ est vera. Et subdit, Cui consequenter quidam dixerunt legem esse rationem rectam, quæ iubet faciendã, & prohibet quæ faciendã non sunt. & Basil. in cap. 8. Isaia. Lex, inquit, est doctrix, & magistra. Damasc. etiam lib. 4. cap. 23. legi tribuit docere.

Præterea Plato in Dialog. Minos, seu de lege, in principio legem vocat operationem ciuitatis probam, id est, veram; & infra dicit esse veritatis operationem. Eodemq; modo Arist. lib. 1. Elench. c. 12. in fine legem esse dicit, opinionem multitudinis. Sit in Epist. ad Alex. ante Rhetoricam ad illum, definit, legem esse Operationem, quæ communi ciuitatis consensu iubet, &c. Et statim capit. 1. Rhetoricæ ait, legem esse communem ciuitatis consensum, qui scripto præceperit, quomodo vniuersumque agendum sit. Vbi legem etiam ponit in iustione, & præcepto, cum tamen hæc alia ratio, & prædicatione tribuat, imperare. 6. Ethic. cap. 9. & sequentibus. 1. Politic. c. 3. Vnde lib. 10. Ethic. c. 9. dixit, legem esse sermonem ab aliqua prudentia, & mente profectum. Ex Cicero etiam multa supra adduximus, quibus significat, legem in ratione esse, primùm quidem in mente Dei, per participationem autem eius, in humana ratione esse legem naturalem, & prudentiam, à qua leges ciuitatũ proficisci debent, ut latè profectur in lib. 1. & 2. de leg. paulò post principiũ, & vbi inter alia sic cõcludit, lex est recta ratio in iubendo, & vetando. Sic denique Papian. in l. 1. ff. de leg. legem vocat commune præceptum, & declarat esse virorum prudentium consuetudinem. & Marc. in lib. 2. ex Chryssippo refert, legem esse diuinarum, humanarumque rerum Reginam, Principem, ac duccem. Hæc autem sunt munera rationis, ad quam spectat regere, & dirigere operationes.

Rationes ad confirmandam hanc sententiã afferuntur variæ. Prima est, quia ad legem pertinet ordinare, vnde & definiti solet, quòd sit ordinatio rationis; sed ordinare non ad voluntatem, sed ad intellectum spectat, quia includit ratiocinationem, quandã vnde quæ ratione carent, ordinare non possunt: ergo lex actus intellectus est. Secunda, legis est illuminare, & instruere, iuxta illud, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & illud, Lex Domini immaculata conuersens animas, sapientiam præstans paruulis; illuminare autem intellectus est. Tertia, lex est regula, ut in principio dictum est ex Bal. in c. 1. Isaie, vbi eam vocat regulam iustorum, & iniustorum, quod etiam habetur in l. 2. ff. de legi, & ideo leges Ecclesiasticæ vocantur canones, id est, regula, ut ait Isidor. 2. Etymologiarum; sed voluntas non est regula, quin potius ipsa ratione regulanda est, est ergo lex in ratione.

Quarta, quia nullus potest assignari actus voluntatis, qui sit lex; aut enim est voluntas principis, seu superioris, quòd talis actio fiat à subdito, & hoc non, quia talis voluntas necessaria non est, nec sufficit: nam Deus verum præceptum posuit Abraham de sacrificiò filio, quod tamen Deus fieri volebat, & è cõuerso quantumuis superior velit, & desideret aliquid fieri à subdito, si non præcipit, non obligat. Et ideo dicunt Theologi, nos nõ teneri conformari diuinae voluntati, etiam efficaci, nisi addatur præceptum de executione tali voluntate; non ergo cõsistit lex in tali voluntate, vel consistit in voluntate obligandi subditum, & hæc etiam non sufficit, nisi intimetur. Imò addunt aliqui, non esse necessariã talem voluntatem in Principe ut ferat legem, quia

Richard. Anton. Guillicm. Paris. Cordub. Prouerb. 8. Clem. Alex.

Basil. Damasc.

Plato.

Cicero.

Papian.

Marcia.

Rationibus confirmatur prima sententiã.

Basil.

Isidor.

4.

UNIVERSITATIS

B 2 licet

Medin.

licet Princeps nihil cogitet de obligatione, si vult imperare, imperando fert legem. Imò addit Medin. 1. 2. q. 90. art. 1. quòd licet nolit obligare, si vult imperare, obligat, & fert legem. Sicut (inquit) qui vouet sine voluntate se obligandi, nihilominus verè vouet & obligatus manet, & qui promittit sub iuramento dolosè, & sine intentione se obligandi, tenetur implere promissum ex religione iuramenti, sic ergo qui vult imperare, ex efficacia imperij obligat, etiam si nolit. quare ad legè non erit necessarius alius actus voluntatis, nisi voluntas imperandi, illa autè voluntas non est lex, nisi sequatur imperium, quod pertinet ad intellectum, in illo ergo lex est.

In quo actu intellectum sit lex.

Quidam dicunt esse iudicium rationis.

Est autem controversia inter auctores huius sententia, quoniam actus intellectus habeat rationem legis, an scilicet, iudicium rationis, quod antecedit voluntatem, vel imperium, quod subsequi dicitur? Nam quidam eorum dicunt, esse iudicium rationis, quod tenuit Guillelm. Parisien. & sequutus est Conrad. d. art. 1. Et quidem D. Thom. quæst. 91. artic. 2. clarè dicit, legem esse dictamen in Principe. Et si considerentur testimonia adducta, præsertim Philosophorum, de hoc iudicio loqui videntur. Item proprietates illæ, quæ sunt illuminare, esse regulam & mensuram, in iudicium rationis conueniunt, & non in illud imperiū, quod solum dicitur esse impulsivum, & non manifestatiuum alicuius veritatis. Huic tamen sententiæ obstat, quia iudicium illud non habet efficaciam obligandi, nec moraliter mouendi; hæc autem in lege necessaria est; item, quoad iudicium nihil differre videtur præceptum à consilio, quia etiam consulens habet simile iudicium de actione, quam faciendam consulit, vnde si Deus nihil aliud nobis manifestaret, quàm hoc iudicium, non legem, sed consilium præberet, in his videlicet, quorum opposita intrinsecè mala non sunt.

Alij ergo auctores ponunt legem in actu intellectus subsequente voluntatem, & vocant illū actum imperium; sed si hic actus non sit per modum loquutionis, est planè confictus, vt supra diximus: si autem est loquutio aliqua habeat rationem signi, igitur non tam erit lex, quàm signum legis, vel ad summum dicitur lex, sicut lex scripta, aut voce prolata lex vocatur. At verò hæc lex externa, seu scripta non habet vim legis, nisi quia significat aliquid aliud, in quo est virtus legis, & ideo necessariò supponit aliud, quòd principaliter sit lex; & hoc est, quod inquirimus. Nec etiam dici potest, loquutionem illam internam, prout consideratur in mente Principis esse legem, quia etiam illa solum habet vim, & efficaciam, quatenus est signum: ergo necessariò supponit id, quòd principaliter est lex.

Alij dicunt legem esse actum intellectus, qui dicitur imperium.

Præterea occurrit specialis ratio in Deo, propter quam non videatur talis actus ei attribuendus, tanquam necessarius ad legem ferendam. Qui vel est per modum impulsus, qui sit actus ad extra, sicut aliqui illum ponunt, etiam in Deo distinctum à proprio iudicio, & cognitione, vel est per modum mentalis loquutionis, neutrum autem horum dici potest, ergo. Minor quoad priorem partè probari posset, ostendèdo nullum esse talem actum, quia frustra ponitur, & intelligi non potest: sed hoc egimus in prima part. tract. 2. lib. 1. cap. 10. Nunc verò breuiter declaratur, quia ex parte Dei non potest esse necessarius talis impulsus ad legem ferendam, quia Deus ferendo legem non impellit physicè ad actum lege præceptum, sed solum ponit obligationem, quæ est quid morale, & non potest illo modo physico fieri, vt videtur per se clarum. Altera verò pars Minoris de loquutione, patet facilè, quia loquutio Dei ad extra non est, nisi infusus luminis, vel specierum, vel exhibitio alicuius signi manifestantis ipsum, vel eius

voluntatem; totum autem hoc facit. Deus per voluntatem suam, nec ad hunc effectum est magis necessarius alius impulsus, vel actus intellectus posterior actu voluntatis, quàm ad alios. Nullo ergo modo potest in Deo lex constitui in actu consequente voluntatem. Vnde idem est de quolibet alio legislatore, quia omnes participant rationem legis, quæ in Deo est per essentiam, & ideo cum proportione illam imitantur.

Est ergo secunda opinio principalis affirmans, legem esse actum voluntatis legislatoris. Pro hac sententia referri possunt omnes, qui ponunt imperium in voluntate, vt Henr. quodlib. 9. q. 6. Gab. in 2. d. 37. q. 1. art. 1. not. 3. Maior in 3. d. 3. q. 7. Oham in 3. q. 2. 2. art. 4. Almain. tract. 3. Moralium, cap. 2. Angest. in Moral. tract. 1. p. 3. Corol. 3. Sentit etiam Bonauent. in 3. d. 17. art. 1. q. 1. ad penult. vbi ait, voluntatè esse illud, penes quod residet regnum, & imperium eorum, quæ sunt in ipso volente. Idem Medin. Cod. de Orat. q. 2. Tribuitur etiam Dur. & Greg. in 1. d. 47. quatenus asserunt, voluntatem diuinam esse regulam, cui omnes tenemur conformari. Citatur etiam pro hac sententia Scot. in 2. d. 6. q. 1. & d. 38. q. 1. ad vlt. & quodlib. 1. 7. quatenus his legibus ait, ad voluntatem pertinere ordinare aliam ad aliquid agendum. Et in 3. d. 36. q. 1. a. 2. voluntati tribuit imperare. eandem opinionem latè defendit Cast. lib. 2. de lege pœnali, cap. 1. Suaderi autem potest primò, quia Scriptura, & ciuilia iura voluntatem Dei, aut Principis legem appellant, Psal. 32. *Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas*, id est, præcepta sua. & Psal. 142. *Docem facere voluntatem tuam*. 2. Macha. 1. *Det vobis cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem*, id est, feruetis eius legem. Sic dixit Christus Dominus in oratione Dominica, *Fiat voluntas tua*, id est, feruerit lex tua, & in oratione in horto dixit, *Non mea voluntas, sed tua fiat*, id est, tuum præceptum: sic enim de ipso scriptum erat Psal. 39. *In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam*. Responderi solet ex Magistro in 1. d. 47. & D. Thom. 1. p. q. 19. ar. 9. in his locis esse sermonem de voluntate signi, quæ non proprie, sed metaphoricè voluntas est.

Veruntamen licet signum voluntatis metaphoricè voluntas dicatur, necesse est, vt aliquam propriam voluntatem indicet. Cur enim voluntas metaphoricè diceretur, nisi quia habitudinem habet ad voluntatem propriam: non habet autem aliam habitudinè nisi signi, & ideo voluntas signi dicitur, ergo illa voluntas significata est, quæ proprie impletur, & quæ illis locis significatur nomine legis. Vnde etiam in iure Ciuili dicitur lex habere voluntatem suam. I. in *ambigua. ff. de legib.* quia nimirum lex scripta, seu exterior indicat voluntatem principis, quæ dicitur voluntas ipsius legis, ergo talis voluntas est lex in ipso principe. Vnde l. 1. ff. de constit. Princip. & §. *sed & quod*, Inst. de iure naturali, gent. & ciu. *Quod Principi placuit, dicitur, legis habet vigorem*. Quæ verba sine dubio actum voluntatis indicant. Similiter adduci possunt Philosophi dicentes, legem esse decretū, & institutum ciuilitatis, vt est apud Plat. d. Dialog. Minos, vel esse consensum ciuitatis, vt est apud Arist. Rhet. ad Alex. c. 1. & 2. Nam decretum propositum voluntatis indicat, & clariùs, consensus actus est voluntatis. Anselm. etiam in lib. de voluntate Dei, voluntati diuinæ tribuit præcepta, & lib. de conception. Virgin. cap. 4. imperare tribuit voluntati.

Secundò principaliter id ostèdi potest ex proprietatibus legis: nam omnes, quæ tribuuntur actui intellectus, magis conueniunt voluntati, & aliquæ conueniunt voluntati, quæ intellectui tribui nõ possunt, ergo, & c. Maior patet, quia in primis legi tribuitur, quòd sit regula, & mèsura, at hoc maximè conuenit diuinæ

Secunda sententia affirmans legem esse actum voluntatis.

Henr. Oham. Gabr. Maior. Almain. Angest. Bonauent. Medin. Durand. Greg. Scot.

Castro.

Psal. 32. Psal. 142. 2. Mach. 1.

Psal. 39.

Magist. D. Thom.

In ambigua.

Plato. Arist.

Anselm.

Confirmatur secunda sententia ex proprietatibus legis.

D. Thom.

diuinæ voluntati, vt sumi potest ex D. Thom. 1. 2. quæst. 4. art. 4. & quæst. 19. artic. 9. & 2. 2. quæst. 26. artic. vltim. expressius quæst. 105. artic. 1. ait, diuinam voluntatem esse primam regulam, qua mensurari debent humanæ actiones: voluntates autem superiorum hominum esse secundam regulam participatam à prima. Et ratio est, quia id agere, aut velle debemus, quod Deus vult non velle, aut agere, vt ait Anselm. lib. de volunt. Dei.

Anselm. 12.

Altera proprietas legis est, quòd illuminat, & dirigit subditum: in hac autem considerandum est, posse attribui legi, quatenus est in ipso subdito, quomodo non est dubium, quin sit actus rationis, & formaliter illuminans, vt in superiori cap. dixit. Et ideo in legendis auctoribus cauenda est æquiuocatio; cum enim legem per rationem definiunt, sæpè loquuntur de lege, prout est in subdito, quomodo naturalis lex dicitur esse recta, & à natura indita ratio: sic autem lex illuminat, quia ostendit voluntatem legislatoris. Vnde in ipso legislatore voluntas esse videtur, quæ obiectiue (vt sic dicam) vel etiam effectiue illuminat subditum, quomodo dixit Anselm. dicto libro de Voluntate Dei, *voluntas Dei est magistra humana voluntatis*.

Anselm. 13.

D. Thom.

Erat tertia proprietas, quod lex ordinat, at hoc propriissimè conuenit voluntati, vt rectè Scot. supra docet, & in tract. de Prædestin. ostendi loco supra citato. Et optimè confirmari potest ex D. Thom. 1. p. q. 107. art. 1. dicente vnum Angelum per voluntatem suam ordinare suum conceptum ad alium, & ita loqui ei; pertinet ergo ad voluntatem ordinare. Vnde in præsentia declaratur: nam hæc ordinatio legis, vel est per modum relationis mediij in finem, vel per modum loquutionis indicantis voluntatem Principis: vtroque autem modo optimè attribuitur voluntati: nam voluntas est, quæ ordinat media ad finem, quia ipsa est, quæ intendit finem, & eligit media propter ipsum, & ita statuit, vt fiant: voluntas etiam est, quæ imperat loquutionem, & in Deo, vel immateriali supposito ordinatio loquutionis etiam fit per voluntatem, ergo ordinatio legis, prout est in superiore ordinante, vel loquente, semper est aliquid spectans ad voluntatem.

14.

Vnde aliter etiam soluitur obiectio, quæ fieri solet, quia licet superior velit aliquid fieri à subdito, si non intimet voluntatem, non præcipit. Respondeatur enim, hanc intimationem posse esse exteriorem, & de hac non esse sermonem, quia illa non est in legislatore, sed actio transiens, quæ vel in subdito, vel in alia externa materia recipitur, iuxta dicta superiori capite: intimatio autem, prout est in legislatore, maximè esse videtur voluntas exterioris intimandi, quæ in ipsa voluntate obligandi intinè includitur, vel ex illa sequitur, ergo ea etiam ratione lex maximè pertinet ad voluntatem.

15.

Aliqua legis conditiones quæ solum quadrant in voluntatis actum. Prima.

Secunda.

Superest probanda altera pars primi antecedentis, nimirum aliquas condiciones ad legem necessarias inueniri in actu voluntatis, & non proprie in actu intellectus. Prima est mouere, & applicare subditum ad exercendam actionem, sub actione semper omissionem intelligendo. Principij enim mouens, & applicans ad exercitium actionis est voluntas, nam intellectus potius mouet quoad specificationem, & ideo potius dicitur dirigere, quàm mouere. Secunda est, habere vim obligandi, quæ proprie est in voluntate, & nõ in intellectu: nam intellectus solum potest ostendere necessitatem, quæ est in ipso obiecto, quòd si in illo non sit, non potest ipse eam tribuere: voluntas autem confert necessitatem, quæ in obiecto non erat, & facit, vt in materia iustitia, vt res tanti, vel tati valeat, & in materia aliarum virtutum, vt hinc, & nunc sit necessarium operari, quod Suarez de Legib.

alias per se non esset. Tertia, ferre legem est actus iurisdictionis, & potestatis superioris, vt infra dicam, vnde est veluti vsus cuiusdam dominij; vsus autem est actus voluntatis, & præsertim vsus dominij, qui liber est. Quarta, lex est actus iustitiæ legalis, nam Princeps dum fert legem, maximè debet ad commune bonum respicere, quod spectat ad iustitiam legalem, iustitia autè legalis est virtus voluntatis, quamuis indigeat directione prudentiæ, quod commune est omnibus virtutibus voluntatis. Vnde solum fit, ad legem ferendam maximè necessarià esse prudentiam, quod rectè probant fundamenta prioris sententiæ, non tamen fit, esse formalem actum prudentiæ. Sicut iusta distributio, & recta electio à prudentia pendet, & tamen formaliter est actus voluntatis, per iustitiam distributiua, vel per aliam virtutem moralem operantis.

Tertia.

Quarta.

16.

Vltima ratio esse potest, quia ex his, quæ dixit proponèdo priorem sententiã, intelligi potest, quàm sit difficile, designare actum intellectus, qui sit lex, in voluntate autem facilè assignatur. Nam illa voluntas, quam superior habet obligandi subditum ad talem actum, vel (quod perinde est) constituendum talem materiam intra necessarios terminos virtutis, optimè recipit denominationem legis, tam propter omnia, quæ adduximus de proprietatibus legis, quàm ex eo, quod etiam tetigimus, quia nihil antecedens hanc voluntatem habere potest vim legis, cum non possit necessitatem inducere: quidquid autem sublequitur, potius est signum legis iam conceptæ, & stabilitæ in mente principis: nam ipsa etiam loquutio mentalis signum tantum mentale est. Cui fundamentum non aliter potuit respondere Medina, nisi negando voluntatem obligandi esse necessariam in principe ad ferendam legem, & obligandum per illam.

17.

Impugnatur doctrina Medina circa voluntatem obligandi.

Veruntamen responsio hæc id negare videtur, quod reliqui auctores vtriusque opinionis tanquam certum supponunt, nisi fortasse in verbis sit aliqua æquiuocatio. Certum est enim in his effectibus moralibus, qui à voluntate pendunt, agentia non operari sine intentione, vel ultra intentionem; obligare autem per legem est effectus moralis, & pendens ex libertate legislatoris; ergo vt fiat, necessaria est in legislatore intentio, & voluntas illius, alias feret sine intentione, quod repugnat. Minor euident per se est, & ideo idem auctor fatetur, legem requirere cõcursum voluntatis. Maior autem cõmunis est Theologorum; imò, & Iuristarum, qui hoc sensu dicunt actus agentium non operari ultra intentionem eorum, arg. c. vlt. de præben. & constat inductionem hac ratione excommunicatio lata sine intentione ligandi non ligat, & absolutio data sine intentione absoluedi, non soluit, & idem est de cæteris sacramentis: & similiter votum, matrimonium, & similia facta sine intentione, non valent. Ratio autem est, quia tota virtus talium actuum manat à voluntate, aut mediante illa: item illa est, quæ dat esse quasi forma: nam actus exterior sine intentione non est verus actus moralis sub illa ratione tali, sed fictus.

18.

Vnde in exemplo voti certum existimandi non obligare, si factum sit sine intentione obligandi, vt in tract. 6. de Relig. dixi; sicut autem ibi solet fingi casus, in quo aliquis voueat cum intentione vouendi, & simul habeat intentionem non se obligandi, ita Medina similem fingit in legislatore, qui habeat voluntatem præcipiendi, & non obligandi; & tunc ait, nihilominus obligare. Veruntamen, si ignorantia non intercedat, illæ intentiones sunt repugnantes, & inuolentes contradictionem, si prior intentio sit verè, & non fictè vouendi, aut præcipiendi, quia velle præcipere, nihil aliud est, quàm velle obligare, aut saltem velle insinuare voluntatem obligandi, &

Velle præcipere, & velle nõ obligare, sunt intentiones repugnantes sublata ignorantia.

idem est cum proportione in voto. Si autem illa intentione talis non sit, sed solum exterius precipiendi, aut vouendi, sine dubio nihil sit, nec fertur vera lex, aut sit verum votum. Certum est enim posse fieri finem promissionem, quae non obliget, illa autem nullo alio modo fieri potest, & idem est cum proportione de precepto, & ideo si subdito constaret, superioris, licet proferat verba preceptiva, non habere animum obligandi, sine dubio non obligaretur, ut in dicto casu de Excommunicatione omnes dicunt. Vel sicut e contrario ait D. Thom. 2. 2. q. 104. art. 2. voluntatem superioris, quacumque ratione innotescat subdito, esse quoddam preceptum, quod non potest intelligi, nisi de hac voluntate obligandi.

In iuramento potest stare intentio iurandi cum intentione non obligandi.

Subr.

In casu autem de iuramento non est omnino eadem ratio: nam potest quis habere intentionem iurandi, id est, adducendi Deum in testem, & nihilominus habere intentionem non se obligandi, & ideo si tunc oritur obligatio (quod sub opinione est) non est ex propria voluntate, sed precepto naturali, quo unusquisque tenetur facere verum id, in cuius testimonium Deum adduxit, ut late dixi tract. 5. de Relig. lib. 2. cap. 7. At verò obligatio legis, non nisi ex voluntate legislatoris oriri potest, & ideo actus ille voluntatis necessarius est. Et ita recte dixit Gabr. 3. d. 37. quantumcumque notificetur voluntas superioris, nisi per illam velit ligari inferiori non confingere obligationem. Dixi autem, nisi sit æquiuocatio in verbis, quia fortasse necessarium non est, ut legislator directe, & expresse concepiat obligationem subditi, & voluntate feratur in illam, satis enim esse potest, ut velit, v. g. prescribere, ut res tantum valeat, vel ut talis actus sit in materia necessaria temperantiae, vel, ut confusè velit precipere quantum potest, sed hæc parum differunt, quia in his omnibus includitur intentio obligandi, & cum illis omnino repugnat habere intentionem non obligandi, nisi operans profusus ignoret, quid velit, & tunc ipsamet ignorantia impedit profusus veram voluntatem obligandi, atque adeo veram legem, ut in simili de voto dixi, igitur quoad necessitatem huius voluntatis vera sine dubio est hæc secunda sententia.

Tertia sententia affirmat legem ex utroque actu componi.

Greg.

August.

Gabr.

Vnde quæ pro his opinionibus adduximus suadere videntur, utrumque actum intellectus, & voluntatis esse ad legem necessarium, & ideo potest esse tertia opinio dicens, legem componi, & coalescere ex actu utriusque potentiae. Quia in his rebus moralibus non oportet querere unitatem perfectam, & simplicem, sed potest res, quæ moraliter una est, ex multis physicè distinctis, & se mutuo inquantibus consistare. Sic ergo lex duo requirit, motionem, & directionem, bonitatem (ut sic dicam) & veritatem, id est, iudicium rectum de agendis, & voluntatem efficacem mouendi ad illa, & ideo ex actu voluntatis, & intellectus constare potest. Et hæc sententia tribui solet Greg. in 1. d. 48. q. vnic. sed ibi hoc non disputat, nec aliud dicit, nisi eum, qui discordat ad voluntate beneplaciti Dei, agere contra legem æternam, & allegat Aug. 2. contra Faustum, c. 27. dicentem, legem æternam esse rationem, vel voluntatem Dei, ubi Aug. nihil determinat. Magis indicat hanc sententiam Gabr. 3. d. 37. q. vnic. in princ. ubi cum de lege externa, seu quæ est in subdito dixisset, esse signum verum, creatura rationali notificatum recte rationis distans ligari eam, &c. declarat, dictum esse dictantis, seu ligantis, &c. ad inueniendum, quod recte ratio precipiens una cum voluntate est ratio obligationis inferioris, id est, quo inferior obligatur. Lex autem est propria ratio obligationis, sentit ergo in ipso principe esse rationem eius cum voluntate, & declarat illam esse voluntatem ligandi subditum, ut supra. Vnde sicut liberum arbitrium degnari solet, esse facultatem voluntatis, & rationis ita

A lex, quæ arbitrium Principis appellari solet, non immerito potest existimari actus utriusque facultatis.

27. Addi etiam potest, licet nomen legis adæquatè, & completè utrumque actum complectatur, nihilominus secundum aliam considerationem tam actum voluntatis, quam intellectus posse dici legem sub diuersis rationibus, cui modo loquendi non dissonat August. in d. loco contra Faust. & declaratur in hunc modum. Nam si in lege attendatur vis mouendi, & ideo lex dicatur id, quod est in principe, quod mouet, & obligat ad agendum, sic lex est actus voluntatis: si autem spectetur, ac consideretur in lege vis dirigendi ad id, quod bonum, & necessarium est, sic pertinet ad intellectum: & videtur consistere in iudicio practico, & prout est in principe non antecedere voluntatem, sed subsequi, non quidem per modum actus impellentis, qui iudicium non sit (hoc enim factis improbatum est) sed per modum iudicij practici, quo, stante decreto suo, princeps iudicat hoc esse omnino agendum à subditis, quibus propterea intimandum est tale decretum. Hoc enim iudicium subsequitur voluntatem in mente principis in superiori capite declarati, & ideo sub hac ratione dici potest lex scripta in mente eius, à qua procedit omnis lex exterior. Et simile iudicium, quod est in subiecto, erit tanquam lex participata ab illa, quæ est in principe.

Hæc sententiæ probabiles sunt, & vltima satis facilis, & plausibilis, nihilominus tamen, ut aliquod iudicium de re tota feramus, fecerimus legem naturalem, & consequenter etiam æternam, quia in illis est specialis difficultas in re ipsa, An, & quomodo habeat veram, & propriam rationem legis, quam libro seq. tractabimus. Prasens ergo controuersia solum est de lege posita per voluntatem alicuius superioris. De qua certum est, vel constare ex actu rationis, & voluntatis, vel certè non esse sine utroque: ita, ut si est alter illorum tantum, ab altero nihilominus intrinsecè pendeat. Hoc enim conuincunt omnia adducta pro duabus primis sententiis.

28. Atque hinc inferimus secundò, neutrum modum loquendi illarum opinionum posse efficaciter probari. Nam testimonia adducta in prima opinione solum probant, legem non ferri sine directione prudentiæ. Vnde Philosophi ibi allegati, cum legem tribuunt rationi, non loquuntur de actu intellectus, qui in principe sequitur ex voluntate, qua vult obligare subditos, sed de iudicio antecedente, dirigente, & quasi regulante illam voluntatem, solum enim dicunt ad legem non sufficere voluntatem principis, nisi iusta sit, & recta, & ideo debere oriri ex recto, & prudenti iudicio, de quo iudicio constat, non esse legem, si per se, & ut prior voluntate spectetur: vocat ergo legem rectam rationem quoad radicem, sicut Cicero in eodem lib. de Legib. dixit, virtutem esse rectam vitæ rationem. Rationes autem factæ pro illa sententia confirmando secundam solutæ sunt. Testimonia verò adducta in secunda sententia in rigore solum probant, legis obligationem manare ex voluntate legislatoris: nam hoc satis est, ut obseruans legem Dei, dicatur facere voluntatem eius, vel secundam voluntatem eius, & è conuerso. Rationes autem factæ pro illa sententia vrgentiores mihi videntur, si supponamus legem esse actum illum principis, qui per se, & vi sua inducit obligationem, & ligat subditum. Dici verò potest, vocem legis non significare actum ligantem, sed signum illius actus, vel actum intellectus, à quo proxime tale signum procedit.

29. Vnde addo tertio, spectando ad rem ipsam melius intelligi, & facilius defendi, legem mentalem (ut sic dicam) in ipso legislatore esse actum voluntatis iustæ, & rectæ, quo superior vult inferiorem obligare ad hoc, vel illud faciendum. Hoc probant mihi rationes

27.

22.

23.

Cicero.

24.

Lex ex impositione prius significat ex verba impositionis & signi precipientis. Arist.

De ratione legis esse ut pro aliquibus feratur. Rom. 3.

Soli homines sunt capaces harum legi.

An sit de ratione legis, ut præcommunitate aliqua feratur.

Legem esse actum voluntatis nullius intellectui defendi esse riuur.

iones factæ pro secunda opinione. Nam licet hæc voluntas non possit habere effectum in subdito, nisi ei sufficienter proponatur, hæc autem propositio se habet, ut applicatio causæ obligantis, non ut propria causa, & ratio obligationis.

Vltimò verò assero respiciendo ad nominis legis impositionem, videri prius positum ad significandum externum imperium, & signum ostensuum voluntatis precipientis. Ideo enim Arist. 10. Ethic. dixit legem esse sermonem à sapientia profectum, & in Rhet. ad Alex. dixit esse consensum populi in scriptis positum esse dictam, & debere esse scriptam. Iuxta hæc ergo vocis significationem optime defendi potest, legem in principe esse actum illum intellectus, quo proxime dicitur legem externam, vel de se aptum ad dictandam & exhibendam illam. Nam sicut exterior est quasi proxima regula voluntatis subditorum, ita cum proportione lex illa, quasi scripta in intellectu principis est regula eiusdem voluntatis subditi, à qua proxime procedit regula exterioris legis, quando subdito proponitur. Procedit autem ab illa (ut aiunt) per modum alterius intimationis, vel impulsus: hæc autem intimitatio nihil est præter loquutionem exterioriorem, quam dirigit, & quasi dicitur intellectus principis, per illud iudicium iam approbatum per suam voluntatem, vel prout est de tali actu, ut iam definito, & decreto per actum voluntatis eiusdem principis, ut satis ex dictis constat.

CA P V T VI.

Utrum de ratione legis sit, ut pro aliqua communitate feratur.

Explicato genere, sub quo lex ponitur, inquirenda est differentia, per quam in ratione legis constituitur, quam inueniemus explicando nonnullas conditiones, quæ ad propriam rationem legis necessariæ sunt, simulque causas legis explicabimus, quia propriæ, & intrinsecæ conditiones legis non possunt aliunde melius, quam ex causis eius oriri, nec differentia eius sine materia, obiecto, & fine eius intelligi, aut explicari potest. Constat ergo in primis de ratione legis esse, ut ad aliquem, vel aliquos feratur, quoniam, ut Pauli ait ad Rom. 3. Scimus quoniam quacumque lex loquitur, ijs, qui in lege sunt, loquitur. Dicit ergo lex essentialiter quandam habitudinem ad eos, quibus imponitur, & ideo ad explicandam eius rationem declarandus est terminus huius habitudinis. Supponimus deinde, legem ad homines ferri debere, quia inferiores creaturæ non sunt capaces propriæ legis, de qua tractamus, ut sæpe dictum est, quia non sunt capaces actuum moralium. Angeli verò licet sint capaces diuinæ legis, tamen nunc de illis non agimus, ut in præmio dixi; poterunt tamen quæ de lege naturali, & diuina dixerimus, ad eos facile cum proportione applicari. Lex ergo, de qua tractamus, hominibus imponenda est, & ideo omnis lex potest dici humana ex hoc capite, ut supra dicebam, quamuis propter vitandam æquiuocationem non ita vocetur.

His positis, oritur dubium an lex ferri possit ad vnam tantum personam, vel sit de ratione eius, ut pro aliqua multitudine hominum, seu communitate feratur. Supponimus enim ut clarum, communitatem humanam esse capacem legum, imò illis maxime indigere: id enim conuincunt adducta in præcedenti capite. Vnde etiam esse clarum regulariter, & ordinariè legem ferri pro aliqua communitate, vel multitudine hominum, ut vsu ipso satis constat, & ex dicendis magis patebit. Difficultas ergo est, an hoc sit de ratione legis. Prima sententia affirmat, solum illud

A præceptum esse legem, quod generaliter fertur pro omnibus sub aliqua communitate cõprehensis: vni verò personæ impositum, non esse legem. Fundamentum quæ solet hæc opinio in capite, erit autem lex. dicitur. 4. quod est Isidor. lib. 1. Etymolo. c. 21. ubi ponit varias conditiones legis, & vltima est, ut nullo priuato commodo, sed pro communi cõmuni utilitate conscripta sit. Sed hic textus non cogit, quia aliud est legem imponi communitati, aliud imponi pro bono, seu utilitate communitatis: nam præceptum potest imponi particulari personæ, & nihilominus imponi intuitu communitatis boni. Isidor. ergo non ponit ibi conditionem requisitam ex parte personæ, cui imponenda est lex, sed requisitam ex parte finis, propter quem est imponenda, scilicet, propter bonum commune, quam conditionem sequenti capite explicabimus.

Dices; hoc modo explicata illa conditio iam erat contenta sub alia conditione ab eodem Isidoro in eodem capite posita, scilicet, quod lex sit iusta, & honesta, quia non erit talis, nisi ad commune bonum ordinetur. Sed hoc non obstat, tum quia multæ ex conditionibus ibi positis ab Isidoro ita comparantur, ut vna in alia contineatur, vel ex illa inferatur, & nihilominus adduntur ad maiorem explanationem: nam in hoc solo, quod lex debet esse iusta, continetur, debere esse possibilem, & utilem: quomodo enim erit iusta, si vel impossibilis, vel inutilis sit? & nihilominus distinctè hæc recensentur. Igitur maiori ratione potuit illa conditio vltima addi, ad explicandum distinctè iustitiam, & honestatem, quam lex requirit. Potest enim esse actus iustus, & honestus, licet non sit propter bonum commune, satisfique erit, quod illi non repugnet: de lege autem adicitur, ad iustitiam eius esse necessarium, quod ordinetur ad bonum commune.

Nec videtur posse dubitari, quin hæc fuerit mens Isidori, ut patet ex illa aduerfatia, Nullo priuato commodo, sed pro communi omnium utilitate conscripta. Nam legem communitati imponi, & pro priuato commodo, non repugnat; utrumque enim simul habent leges tyrannicæ: at Isidor. illa duo ponit tanquam sibi repugnantia; ergo non loquitur de communitate, cui imponenda sit lex, sed solum docet pro utilitate communi imponendam esse, cuiuscumque imponatur. Atque ita intellexit diuus Thomas sententiam Isidori d. q. 90. art. 2. Nam in corpore tota ratio eius eò tendit, ut declaret intentionem legislatoris in ferenda lege debere ferri ad bonum commune, quia communis felicitas debet esse mensura, & quasi primum principium, per quod mensuretur iustitia, vtilitas, & cõuenientia legis. Vnde concludit, quodcumque aliud præceptum de particulari opere non habet rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune, & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur. In quibus verbis potius indicat, posse legem continere particulare præceptum; dummodo ad vltimum finem referatur. Et ita etiam intellexerunt textum illum ibi, Archid. Dominio, & Turrec. & plures, quos referam in capite sequenti.

Secundò solet probari hæc sententia ex l. r. ff. de legib. ubi dicitur, legem debere esse præceptum commune. Verumtamen etiam verbum commune ambiguous est: nam, ut ibi notat Iason in principio, cum Fulgoso, triplici ratione potest dici lex præceptum commune. Primò, quia communi consensu, seu auctoritate lata est. Secundò, quia debet esse commune omnibus. Tertio, quia pro bono communi: in illa autem lege nõ declaratur secundum communitatis modum esse simpliciter necessarium ad rationem legis, seu communis præcepti. Vnde Glossa ibi sub distinctione dicit, esse commune, id est, pro communi utilitate

Primasententia affirmat. Cap. erit autem lex. Isidor.

3.

4.

D. Thom.

Archid.

Turrec.

Dominio.

5.

Iason.

Fulgos.

Glossa.

statutum; vel communiter toti vniuersitati factum. Ergo ad rationem legis sufficit prima conditio, licet leuandam non habeat. Tertio probatur ex cap. i. Extra de constitut. vbi dicitur, *Canonum statuta custodiuntur ab omnibus*; supponit ergo debere omnibus imponi. Verumtamen hunc textum valde enervat Glossa ibi; nam ad verb. *Canonum*, addit, *Generalium*, nam quidam canones sunt personales, quidam locales. Vnde non videtur dubium, quin verba illa intelligenda sint cum distributione accommodata, scilicet, canones seruandos esse ab omnibus, cum quibus loquuntur, vel quibus imponuntur. An vero isti sint semper plures respectu singulorum canonum, vel possit dari canon ad vnum tantum obligandum factum, ibi non traditur.

Gloss.

6. Secunda sententia negat esse de ratione legis, ut pro communitate aliqua feratur. D. Thom.

Glossa.

Archid. Dominico. Turrecr. Gloss.

Cap. licet. Cap. duo sunt.

7. Cōfirmatur ratio in hac sententia.

Potest ergo esse secunda sententia dicens, non esse de ratione legis, ut communitati, vel multitudini hominum imponatur, licet plerumque ita fieri contingat, quia regulæ operandi ordinariè sunt communes multis; aliquando vero possunt pro vno, vel alio constitui. Potest pro hac sententia referri D. Thomam in d. ar. 2. quatenus dicit, particulare præceptum relatum ad commune bonum inducere rationem legis; & in solutione ad primum idem repetit, & ad 3. generalem regulam ponit, præceptum, quod ordinatur ad commune bonum, rationem legis habere. Expressius hoc docet Glossa in l. i. ff. de legib. dicens in illa lege non contineri definitionem legis, quia aliqua est lex, quæ non est communis. Idem sentit Glossa in d. cap. i. de constit. vbi distinguit canones generales à personalibus. Estque hæc distinctio valde frequens apud Canonistas, ut patet ex Archid. Dominico, & Turrecr. vbi supra. Eandem distinctionem indicat Glossa in l. iura. ff. de legib. vbi distinguit ius in generale, & speciale, & prius dicit imponi multitudini; posterius autem posse esse priuatum. Idem habet Glossa in l. neque Dorothæum. & in l. Doctus. C. de Decurion. lib. 10. Potestque suaderi primò in illis duabus legibus, quia illæ sunt veræ leges; & tamen dantur de quibusdam personis in particulari. Secundò videtur hoc expresse haberi in l. i. ff. de constit. principi. *Ex his, scilicet, ex legibus, quædam sunt personales.* Et idem habetur in §. sed & quod, verb. plane, Instit. de iur. nat. gent. & ciuili. Tertio facit, quod etiam Canones distinguunt legem priuatam à publica, & priorè volunt imponi priuatæ personæ; posteriorem communitati. Sumitur ex cap. licet, de regular. latius in c. duo sunt. 19. q. 2.

Tandem potest hæc sententia rationibus suaderi. Primò, quia præceptum iustum potest imponi vni tantum subdito, & propter commune bonum, & ex potestate regendi rempublicam, & singula membra eius; ergo, tale præceptum erit eiusdem rationis essentialis cum simili præcepto, imposito multis, vel omnibus de tali communitate; ergo, erit vera lex. Prima consequentia probatur, quia ad rationem præcepti videtur accidentale, quod vni tantum, vel multis imponatur, sicut accidentale est calor, quod fit in vno, vel multis subiectis, vel orationi, quod ad vnum, vel ad plures fundatur. Secunda vero consequentia probatur, quia illud præceptum multis impositum esset lex; ergo & vni, quandoquidem ostensum est, esse eiusdem rationis. Et quod imponatur vni, & non multis potest accidere ex eo solum, quod necessitas talis præcepti in vno solo inuenitur. Secundò, quia lex est regula moralium operationum hominis, ut sæpe dictum est; sed non tantum communitas hominum, verum etiam singuli homines indigent hac regula; ergo lex per se non dicit respectum ad solam communitatem humanam, sed etiam ad singulas personas humanas. Tertio, quia lex fertur ad personam; ergo non minus, imò per prius fertur ad personam veram, quam ad fictam; quia sem-

per fictio supponit veritatem, quæ imitatur. At communitas est persona ficta, vnusquisque autem particularis homo est persona vera; ergo non est minus capax legis particularis personæ, quam communitatis. Quarto, quando lex fertur pro communitate, vel solum obligat communitatem, ut sic, vel etiam obligat singulos de communitate. Primum neque est necessarium, nec regulariter ita fit, ut per se constat; imò si fiat, tunc communitas se geret, ut particularis persona, & inde etiam concluditur, legem posse ferri ad vnam tantum personam: si vero dicatur secundum, inde etiam inferitur, posse legem pro vno tantum ferri, si illi expediat, & pro illo tantum necessaria sit.

Hæc controuersia potest multum pendere ex vsu vocis. Nihilominus simpliciter dicendum est, de ratione legis, ut hoc nomine significatur, esse, ut sit præceptum commune, id est, communitati, seu multitudini hominum impositum. Hoc supponit Ildorus & D. Thom. supra, & aliis locis infra referendis. Docentque Panoromit. in Rubr. de constit. Felin. in cap. cum omnes. de constit. n. 5. Iason cum Fulgos. in d. l. i. ff. de legib. licet enim dicant, legem posse dici præceptum commune, & ex habitu ad eum, à quo, & ad finem propter quæ fertur, & ad illos, quibus imponitur; satis verò indicat hæc tria, non diuisim, sed coniunctim in lege propria requiri. Idem sentit Anton. Gomez in l. i. Tauri. n. 5. vbi ad rationem legis requirit, ut sit communis, & non particularis respectu alienius personæ, & alij, quos infra, & capite sequenti referemus.

Potestque hoc probari primò inductione quadam: nam lex æterna, & naturalis satis communis est, ut constat; lex etiam diuina, tam vetus, quam noua pro communitatibus lata sunt; illa pro Iudaico populo, hæc pro Ecclesia Catholica, & vniuerso mundo. Nec solum tota lex, sed etiam singula præcepta eius generaliter lata sunt. Non quod singula illorum pro omnibus, & singulis membris ferantur (hoc enim necessarium non est, nec ad legis rationem pertinet) sed quod licet inter communita præcepta, leges impositæ sint, obligantes hæc, vel illa membra, iuxta eorum muneræ, & capacitatem; semper ferantur sub generali, & communi ratione. Imò etiam præceptum diuinum impositum Adæ in statu innocentie, non soli illi pro sua persona, sed ut capiti totius naturæ impositum fuit, & duraturum semper fuisset in illo statu, & obligaturum omnes, & in tantum habuit propriam rationem legis. Cuius signum est, quia licet Deus imposuerit præceptum soli Adæ, priusquam Eam formaret, nihilominus etiam. Eam per illud obligata fuit, ut constat ex cap. 3. At verò præceptum, quod Deus posuit Abraham de immolando filio, non potest dici propriè lex, sed præceptum, iuxta commune loquendi modum.

De iure autem Ciuili videtur hoc satis expressum in l. iura. 2. ff. de legibus. Dicitur enim ibi, *Iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur.* De legibus etiam canonicis id probari potest ex d. cap. duo sunt, quatenus in eo dicitur, canones, & decreta à Patribus edita esse leges publicas. Lex autem priuata, quam ibi adiungit, non est lex canonica, sed est longè diuersæ rationis, ut dicemus. Hinc etiam Gregor. IX. in Proemio Decret. inquit, *Ideo lex proditur, ut appetitus motus sub iuris regula limitetur, per quam genus humanum, ut honestè uiuat, informetur.* Arist. etiam lib. 6. Ethic. dixit, facultatem, seu prudentiam ferendarum legum esse Architectonicam, seu regalem, quia principalis actus illius prudentiæ est leges ferre, ut exposuit diuus Thomas 2. 2. quæstion. 50. art. 1. ad 3. Prudentia autem illa respicit communitatem, & circa illam versatur; ergo etiam lex est sententia Aristot. communitatem respicit. Vnde in 1. lib.

8. Praferitur sententia qua asserit de ratione legis esse ut feratur pro communitate. Ildor. D. Thom. Panor. Felin. Iason. Fulgos.

Anton. Gomez.

9.

Genes. 2.

10. L. iura.

Cap. duo sunt.

Greg. IX.

Arist.

D. Thom.

Arist.

in 1. lib. Rhetoric. c. 4. dixit, *Salutem ciuitatis in legibus positam esse.* Et in Proemio Rhetor. ad Alexand. dixit legem esse *rationem communi consensu ciuitatis definitam*, &c. supponens pro eadem communitate dirigenda ferri. Idem sæpe repetit Plato de legibus, & omnes Philosophi ita loquantur. Vnde Biesius lib. 4. de Repub. *Leges (ait) sunt publica vicia præcepta, quibus nos omnes obtemperare semper oportet*, &c. Itaque iuxta commune vsum iurium, & sapientum, non est dubium, quin nomine legis significetur præceptum publicum communitati alicui, & non tantum vni, vel alteri personæ singulariter impositum.

Plato. Biesius.

11. Cōfirmatur sententia amplius ex legis proprietatibus.

Declarari præterea hoc potest ex aliis proprietatibus legis, vna est, quod debet esse perpetua, ut infra ostendemus; hoc autem habere non potest præceptum vnius personæ, quia perpetua non est; communitas autem est perpetua, saltem per successionem, & ideo respectu illius habet locum propria lex. Nec refert, quod etiam præceptum communitati impositum possit esse temporale: nam in ad summum sequitur, non omne præceptum communitati impositum esse legem, quod postea videbimus; id verò non obstat, quominus omnis lex debeat esse communitati imposita, ut perpetua esse possit. Idem ostendi potest, sumendo hanc perpetuitatem ex parte ferentis legem, quia de ratione legis est, ut non pendeat ex vita legislatoris, ut infra probabimus; at hoc solum habet locum in legibus communibus; præceptum enim singulare, & vni tantum personæ impositum cessat mortuo præcipiente, vel remoto à suo munere; ut communis sensus, & cōsuetudo testatur, cuius rei rationem infra trademus. Neque etiam hic refert quod præceptum pro communitate latum extinguatur per mortem præcipientis, si per modum legis non sit latum, ut infra etiam dicam: nam hinc etiam solum sequitur, non omne præceptum communitati impositum esse legem, cum quo stat ut lex debeat habere illam perpetuitatem, seu independentiam à persona ferentis illam, quam non habet, nisi sit præceptum communitati impositum. Dices; hæc coniectura solum habet locum in legibus humanis; nam in diuinis, siue naturalibus, siue positiuis, legislator non potest deficere, vel mutari, & ab illo semper pendit in fieri, & conseruari. Respondeo hoc non obstar, nam quia de legibus diuinis clarum est latas esse pro communitate, idè addimus illam obseruationem in legibus humanis, ut declaratur, præceptum semper considerari in ordine ad aliquam communitatem, ut possit habere stabilitatem, quam lex per se requirit. Et hinc præceptum patrisfamilias ferri impositum, vel etiam filiis, imò & toti familiaræ, non est lex, ut docet D. Thomas d. q. 90. art. 3. ad 3. quia non est latum sufficienti communitati, ut ibidem dicitur, vel quia non est latum per propriam iurisdictionem coactiuam, vel quod ad legem necessariam est, ut dicit Arist. lib. 10. Ethicorum, cap. vi.

D. Thom.

Arist.

Arist.

D. Thom.

ges numerantur, illud est, in quantum illam conditionem aliquo modo participant. Addi etiam potest, pertinere ad hanc generalitatem, seu communitatem legis, ut vniuersè feratur, sine personarum acceptance, aut iniqua exceptione, iuxta cap. communes, de constit. & hoc videntur intendere multa ex dictis iuribus, quæ supponunt priores conditiones, seu vniuersitatem legis, & addunt hanc tantquam necessariam ad iustitiam legis, de qua paulò post dicemus.

Magis autem declarabitur hæc resolutio respondendo ad argumenta proposita. Ex quibus priori locis posita facile expediri possunt. Nam ad primum fatemur, Ildorum, & D. Thomam in illis locis non intendisse directè agere de hac conditione, illam tamen supposuisse. Vnde idem D. Thomas 5. Ethic. c. 1. lect. 2. exponens locum Arist. quem in d. ar. 2. adducit, clariùs dicit, iusta legalia dici ea, quæ factiua felicitatis per comparationem ad communitatem politicam, ad quam respicit legis positio. Vbi loquitur de lege humana, sed est eadem ratio de reliquis cum proportione. Ad alia verò iura, & quæ contra illa obijciuntur, respondemus, licet nuda illa verba per se non ita conuincant, quin possint per aliquam interpretationem, vel euasione enervari; tamen adiunctis aliis iuribus, & interpretationibus sapientum, non paruam vim habere ad veritatem positam confirmandam.

Ad posteriora ergo argumenta respondendum est. Et primò ad D. Thomam dicimus, in locis ibi citatis nunquam excludere hanc conditionem, nec loqui de præcepto particulari ex parte personæ, cui imponitur, sed ex parte operis, de quo in particulari datur, & de hoc dicit debere esse tale, ut conferat ad commune bonum, & si hoc habeat, præceptum de illo positum habiturum rationem legis, utique si alias conditiones ad legem requisitas habeat. Ad Glossam verò, & alios Doctores ibi allegatos respondetur, explicandos, vel admittendos esse iuxta iura, quæ allegant, & si aliud voluerunt, non esse probandam eorum sententiam. Igitur de illis duabus legibus de Decurioni. *Neque Dorothæum, & Doctus*, verum est verificari aliquo modo circa commoda particularium personarum, quæ ibi nominantur: nihilominus tamen quatenus aliquid præcipiunt, non feruntur ad illas singulares personas, sed ad communitatem, & ad omnes subditos legislatoris, obligantes illos ad seruandam talem, vel talem immunitatem illis personis. Quomodo etiam lib. 8. declarabimus, priuilegium, licet particulare videatur, posse habere rationem legis. Adde etiam in illis legibus non tantum concedi fauorem singularibus personis ibi nominatis, sed etiam successoribus eorum in perpetuum, & ita illæ leges participant perpetuitatem, & communitatem, quia illæ familiaræ magna quædam pars communitatis, & fortasse ex præcipuis esse poterant, & ita illæ leges, licet quadam ratione videantur speciales, suo modo generales sunt, licet nunquam ferantur, nisi per modum priuilegiorum, ut ex vsu constat.

Ad secundum ex l. 1. & §. 1. &c. respondeo; leges personales ibi vocari leges priuilegiorum, quæ personales vocantur ratione proximæ utilitatis, quam intendunt, semper tamen respiciunt aliquo modo communitatem ex parte eorum, quibus præcipiunt, ut proximè explicatum est, & tractando de priuilegiis latius dicetur. Ad tertium respondetur legem priuatam in illis canonibus sumi in sensu longè diuerso. Dicitur enim lex priuata, aut votum factum ex speciali inspiratione Spiritus sancti, aut ipsamet inspiratio diuina, per quam homo specialiter vocatur ad aliquod altius bonum, quæ

Cap. communes, de constit.

13. Satisfit arco gumeris op- postea sententia.

D. Thom.

14.

Quid sit lex priuata. Et cur ita appellentur.

15.

quæ appellatio metaphorica est; illa enim non est propria lex, de qua modò tractamus, sed ita vocatur, quia scribitur in corde, & participat aliquos effectus legis, sicut de Voto aliàs diximus.

16. Lex & præceptum non convertuntur.

Ad rationes faciliè responderi potest ex dictis. Nam circa primam constat ex dictis, præceptum & legem non conuerti; nam licet omnis lex sit præceptum; non tamen omne præceptum est lex, sed oportet, vt speciales conditiones habeat, inter quas vna est, vt sit præceptum commune in sensu explicato.

Quid addat præcepto lex, & quomodo distinguantur.

Neque oportet in re morali anxie inquirere, an præceptum & lex essentialiter distinguantur; esto enim non distinguantur physice quoad species naturales actuum, satis est quod distinguantur moraliter, vel (vt ita dicam) in esse artificiali. Est enim lex veluti quoddam arte factum resultans ex tali actu, cum talibus circumstantiis, conditionibus, vel habitudinibus, sine quibus non erit vera lex, etiamsi quoad actum præcipiendi eiusdem sit natura. Addi etiam potest, legislationem quoad actum prudentiæ, à quo procedit, & quoad honestatem, quam habet, vt procedit à legislatore; habere specialem rationem virtutis distinctam à præcepto particulari, & priuato, & hoc modo dici posse legem, vt sic essentialiter distingui à priuato mandato.

17.

In quo sensu dicitur lex communi, & pro communitate lata.

Ad primam confirmationem respondetur, verum esse, legem dicere respectum ad singulares personas, vt sunt partes communitatis, cui lex imponitur tanquam regula operandi. Ad secundam confirmationem respondetur, legem non dici communem, quia necessariò imponi debeat communitati, vt communitas est, & corpus mysticum, sed quia generaliter proponi debet, vt ad omnes, & singulos pertinere possit, iuxta materiæ exigentiam, & hoc modo verum est, ferri, vt regulam personarum verarum, & non tantum fictarum. Addendum verò est propter confirmationem tertiam, legem ordinariè ferri ad communitatem, non collectiue, sed distributiue, id est, vt ab omnibus & singulis de communitate seruetur cù distributione accommodata iuxta conditionem legis; nam hoc semper subintelligendum est. Potest autem etiam ferri aliquando lex in ipsam communitatem, vt communitas est, id est, prohibendo, vel præcipiendo actum, qui ab illa sola, vt communitas est, exerceri potest, vt constat de statutis quarumcumque congregationum, vniuersitatum, capitulorum, collegiorum, &c. disponentibus aliqua circa actiones publicas, & communes talis corporis mystici. Nam illa sunt veræ leges, si alias conditiones habeant, etiam si tantum præcipiant vni indiuiduæ communitatis; si tamen communitas perfecta sit, vt statim dicam. Tum quia licet illa dicatur vna persona ficta, simpliciter est communitas, & habet perpetuam requisitam ad legem, & immediatè respicit bonum commune; tum etiam, quia per talem legem semper obligantur singuli de illa communitate ad non operandum, vel cooperandum contra talem legem.

18.

Qualis debeat esse communitas, quæ capax sit propria legis.

Sed quæret non immeritò aliquis, qualis debeat esse communitas, vt sit capax propriæ legis. Respondeo breuiter, pro diuersitate legum, diuersam communitatem sufficere, vel postulari. Distingui ergo potest in primis communitas, quia quædam est naturalis per solam conuenientiam in rationali natura, cuiusmodi est communitas humani generis, quæ inter omnes homines interuenit; alia verò dici potest communitas politica, vel mystica per specialem coniuunctionem in congregatione morali vno modo vna. Priorem communitatem respicit lex naturalis, quæ per lumen rationis vnique homini proponitur. Quia non fertur ad vnumquemque, quæ talis est Petrus v.g. sed quæ homo. Quod obseruare licet tam in lege purè naturali, quam in supernaturali, quatenus

A ipsi gratiæ connaturalis est. Posterior communitas subdistingui potest: nam quædam intelligi potest ad data naturæ, non tamen iure humano, sed diuino, eo quod ab ipso Deo instituta sit sub aliquo capite ab ipso designato, & cum aliqua vnione in ordine ad supernaturalem finem. Huiusmodi fuit olim synagoga; nunc autem multò perfectior est Ecclesia catholica, quæ non pro vno, vel alio populo, sed pro vniuerso mudo ab ipso Christo instituta est, sub eadem fide, sub certis signis ab eodem Christo institutis protestanda, & sub obedientia vnus capituli, cui ipse vices suas in terris commisit. Ad huiusmodi ergo communitatem feruntur per se primò leges diuinæ positivæ, sicut fuit lex vetus data populo Iudæorum, & lex gratiæ data pro vniuersa Ecclesia. Item ad eandem feruntur leges canonice, quamuis non omnes pro vniuersa Ecclesia constituantur, sed iuxta intentionem, vel potestatem ferentis illas, vt postea videbimus.

Præter has est communitas humanitatis congregata, seu inuenta, quæ dicitur esse cœtus hominum, qui aliquo iure sociantur, vt sumitur ex l. ciuitas, ff. si certum petatur. & ex cap. dilecta, iuncta Glossa de excessibus Prælatorum, vbi declaratur ad communitatem non sufficere hominum multitudinem, nisi inter se aliquo fœdere, in ordine ad aliquem finem, & sub aliquo capite copulantur. Sic etiam dixit Arist. 3. Politic. cap. 10. Ciuitatem esse ciuium multitudinem habentium scilicet inter se morale vinculum. Hæc autem communitas distingui solet à Philosophis moralibus, & Iurisperitis in perfectam, & imperfectam. Perfecta in genere dicitur, quæ est capax politicæ gubernationis, quæ, quatenus talis est, dicitur sufficiens in hoc ordine, quomodo dixit Arist. 1. Politic. ca. 1. & D. Thomas 1. 2. q. 90. art. 2. Ciuitatem esse communitatè perfectam, & à fortiori regnum, & qualibet alia superior congregatio, seu communitas, cuius pars ciuitas sit, erit communitas perfecta. Potest enim in aliis communitatibus esse latitudo, & licet singulæ per se spectatè perfectæ sint; tamen illa, quæ est pars alterius, sub hac ratione imperfecta est, non absolute, sed comparatè, seu respectiue. Et præterea inter has communitates quædam dicuntur reales, seu locales, quia certis terminis realibus, seu localibus clauduntur, vt est ciuitas, vel regnum; aliæ verò dicuntur personales, quia magis in personis, quam in locis considerantur, vt est religio aliqua, v. g. vel confraternitas, &c. quæ possunt esse etiam perfectæ communitates, si perfectum regimen, & moralem vnionem habeant. De quibus videri possunt Iurisperiti in l. 1. & sequentibus. ff. quid cuiusque vniuersitatis, &c. & ff. de collegiis illicitis.

Communitas autem imperfecta non respectiue tantum, sed absolute dicitur priuata domus, cui patetfamilias præest, vt notauit D. Thomas q. cit. ar. 3. ad 3. & Sot. ibi, & lib. 5. de iust. q. 1. ar. 2. & sumitur ex Arist. supra. Ratio verò est, quia illa communitas non est sibi sufficiens, vt statim explicabitur.

Item quia in ea non congregantur singulæ personæ vt principalia membra ad vnum corpus politicum componendum, sed solum ibi existant inferiores in vtilitatè domini, & quatenus eius dominio aliquo modo subsunt. Et ideo talis communitas per se loquendo, & intra proprios terminos non regitur propria potestate iurisdictionis, sed dominatiua, atque ita pro diuersitate domini participat diuersum modum imperandi respectu diuersorum. Aliud enim est ius, vel quasi domini patrisfamilias in vxorè, aliud in filios, aliud in famulos, vel seruos; vnde neque habet perfectam vnitatem, seu vniformem potestatem; neque etià participat propriè politicum regimen, & ideo

19.

Leuitas. Cap. dilecta.

Arist.

D. Thom.

20.

Quæ sit communitas imperfecta.

D. Thom. Soto. Arist.

21. Leges humane solum ferri pro communitate perfecta.

ideo communitas illa simpliciter imperfecta dicitur. Hac ergo distinctione supposita dicendum est, leges humanas habere propriè locum in quacumque communitate perfecta, non tamen in imperfecta. Prior pars probatur, quia omnis communitas perfecta est proprium corpus politicum, & gubernatum per propriam iurisdictionem habentem vim coactiuam, quæ est legislatiua. Item præcepta, & regulæ viuendi tali communitati positivæ, si habeant alias conditiones requisitas ad legem, constituere possunt iustam legem, & medium seruandum in vnaquaque materia virtutis, accommodata tali communitati ergo tales regulæ, seu præcepta habebunt veram rationem legis. Denique sicut illa communitas perfecta est, ita præceptum illi impositum potest simpliciter dici præceptum commune; ergo, & lex.

22. Arist. D. Thom.

Alter pars satis insinuat ab Arist. 10. Ethic. ca. vlt. & D. Thomas d. art. 3. ad 3. quatenus docent, communitatem vnus domus non sufficere ad propriam legem. Ratio reddi potest ex Arist. quia in tali communitate non est propria iurisdictione, nec vis coactiua, quæ in propriis legislatores requiritur. Huius autem ratio est, imperfectio quasi naturalis talis communitatis, quia non sibi sufficit ad felicitatem humanam comparandam eo modo, quo humanam modo comparari potest, (vel vt clarius dicitur) partes talis communitatis non sibi inuicem præstant sufficientes subsidium, vel mutuum iuagmen, quo indiget humana societas ad suum finem, vel ad suam conseruationem, & ideo talis communitas quasi naturaliter ordinatur ad perfectam communitatem, vt pars ad totum; ideoque potestas legislatiua non est in tali communitate, sed tantum in perfecta. Quæ ratio procedit propriè in ciuilibus legibus, cum proportione tamen applicatur ad Ecclesiasticas, quia licet potestas legislatiua Ecclesiastica non maneat à communitate, sed à Christo, tamen communicatur, & distribuitur cum conuenientia, & proportione ad communitatem humanam.

23. Obiectio.

Sed obicitur aliquis, nam sequitur ex dictis non posse ferri propriam legem in communitate perfecta, si tantum pro aliqua illius parte feratur; consequens videtur falsum, ergo. Sequela patet, quia statutum vnus domus, vel communitatis imperfectæ non est lex, quia illa communitas imperfecta est pars perfecta; ergo idem erit de quacumque parte ciuitatis; illa enim etiam est communitas imperfecta, & pars perfecta. Minor verò probatur, quia non est de ratione legis, vt obliget omnes de ciuitate; ergo potest obligare partem, & nihilominus esse vera lex. Circa hoc aliqui Iuristæ dicunt legem latam à principe ad obligandam vnâ partem ciuitatis, v. g. quartam partem, & non aliam, non esse veram legem, nec obligare. Ita docuit Angel. quem refert, & sequitur Iason in l. 1. ff. de legib. n. 2. qui solum fundatur in hoc, quod lex esse debet præceptum commune.

Angel. Iason.

24. Solutio.

Respondeo nihilominus, aliud esse loqui de tali lege, ex ratione iustitiæ, vel iniustitiæ, seu acceptionis personarum; aliud ex defectu sufficientis communitatis, cui imponatur. Hic non tractamus de prioris consideratione tamen etiam, sub illa dicitur non possumus talem legem esse intrinsecè malam, seu iniustam, quia potest interdum subesse sufficiens causa, & ratio imponendi onus vni parti, & non alteri, vel ratione situs, & loci, quia in tali parte indiget ciuitas tali seruitio, vel rationis conditionis personarum, vt ex legibus tributorum constat. Posterior autem consideratio huc spectat, in qua dicimus non esse de ratione legis, vt pro tota communitate feratur, ut taliter, vt sic dicam, quia in parte eius potest esse sufficiens communitas, & fundamentam sufficiens ad perpetuitatem legis, & vt procedat ex iurisdictione poli-

tica, & immediatè pertinente ad communem gubernationem. Potest autem hoc accidere variis modis. Primò, si lex feratur sub ratione talis muneris, vel officij, ita vt comprehendat tales artifices, & non alias personas. Secundò, si feratur in personam talis generis, vel conditionis, vt in plebeios, vel nobiles, vel in descendentes ex Hebrais, aut conuersos ex Saracenis, vel quid simile. Tertio fieri potest pro habitantibus in tali parte, vel vico ciuitatis, & non pro alijs; ita, vt non tantum pro his, qui nunc habitant, sed durabiliter per successionem indifferenter feratur. Quicumque enim ex his modis generalitatis sufficiens erit ad rationem legis, si aliqui iustitia seruetur. Nam primus est simpliciter generalis secundum distributionem accommodatam, secundus participat eandem, supposita iusta distributione; tertius etiam est de se indifferens ad omnes, quia nullus est, qui non possit ibi habitare, & ad hunc modum iudicari potest de quacumque alia simili lege.

CAPVT VII.

Verum de ratione legis sit, vt propter commune bonum feratur.

EX hac conditione legis videntur maxima ex parte alia pendere, & ideo secundo loco illam constituimus, licet istudus vltimam eam posterius simulque intrinsecum finem legis declarabimus. In questione ergo proposita nulla est inter auctores controuersia, sed omnium commune axioma est, de ratione, & substantia legis esse, vt pro commune bono feratur; ita vt propter illud præcipue tradatur. Ita docet D. Thom. d. q. 90. vbi Cajet. Contr. & alij moderni. Soto lib. 1. de iust. q. 1. ar. 2. Castr. lib. 1. de lege pœnal. c. 1. Antoni. 1. p. tit. 1. c. 2. §. 1. & Conrad. Soto. Nauarr. in comment. de Finibus. n. 28. Gregor. Lop. in l. 9. tit. 1. part. 1. vbi Alphonsus Hispania rex eadem conditionem in suis legibus requirit. Et ita etiam intelligunt iuris ciuilibus interpretes l. 1. ff. de legib. dicentes, legem debere esse commune præceptum, id est, pro communi vtilitate statuum, vbi Glossa exponit, quam Bart. Iason, & alij sequuntur. Clarus id docuit Iudor. in d. cap. Erit autem lex, d. 4. vt cap. præcedenti explicui, & sequuntur ibi Canonistæ.

De ratione legis esse commune bonum ferri.

Gloss. Bart. Iason. Iudor. Arist.

Marfil. Ficin.

Plato.

Cicero. Plutar.

3.

Sumitur præterea hæc veritas ex Aristot. qui lib. 3. Ethic. cap. 6. ait, finem ciuitatis esse bene, ac feliciter viuere, & ideo subdit, De virtute, & vniuersaliter cogitant, quicumque curam habent bene instituendæ ciuitatis, vtique per leges. Vnde in lib. 4. cap. 1. addit, Leges ad rempublicam esse accommodandas, non rempublicam ad leges. Sic Marfil. Ficin. in argumento Dialogi Minos Platonis ex eius mente, tum ibi, tum in libris de Legibus, & Repub. colligit talem legis descriptionem: Est vera gubernandi ratio, quæ ad finem optimum per commoda media gubernata dirigit. Quin potius Plato in eodem Dialogo, Regiam legem appellat eam, quæ in ciuitatis ordine, & gubernandi ratione, quod rectum est, constituit. Et in Dialogo Hippias, seu de Pulchro, partum à principio, Conditur (ait) mea quidam sententia vtilitatis gratia lex, & vt maximum ciuitati bonum legem concedat legistatorem, legitime in ciuitate viuere non possunt. Et lib. 1. de Legib. late ostendit, leges esse vniuersis gratia conditas, & ob commune pacem, & felicitatem. Idem latissime Cicero lib. 3. de legib. Plutar. in Probo. in 40. ait, Omnium pulcherrimum in ciuitate iudicari bonitatem, legum, quod vniuersi communi illius bonum maxime procurent. Et quidem veritas hæc per se patens est in legibus diuinis, ideoque probare illam necesse non est. Nam licet ad diuinum honorem necessariò ordi-

nentur (non enim potest Deus quidquam extra se velle, vel operari, nisi propter seipsum) tamen in eis non querit suam utilitatem, sed hominum bonum, & felicitatem. Vnde quia diuina opera perfectissima sunt, & maximè proportionata, sicut leges diuinæ alicui communitati tribuuntur, ita etiam dantur propter eius commune bonum, & felicitatem, vt facile etiam inductione constare potest, tam in lege naturali, quam in diuinis positiuis. Neque obstat, quòd per has leges sæpe intèdit Deus priuatum commodum huius, vel illius personæ, vt per legem penitentia saltem ipsius peccatoris, & sic de aliis: non (inquam) hoc obstat. Tum quia bonum singulorum, vt statim latius dicam, sub communi comprehenditur, quando bonum vnius tale non est, vt excludat commune, sed potius est tale, vt in singulis requiratur ex vi talis legis, vt applicatæ ad singulos, vt ita ex bonis singulorum conuertatur commune bonum. Tum etiam, quia leges diuinæ præsertim referuntur ad felicitatem æternam, quæ secundum se commune bonum est, & in vnoquoque individuò est per se, & propter se intenta etiam sine ordine ad aliam communitatem. Propter quod dixit D. Thom. 1. p. q. 23. ar. 7. & q. 98. ar. 1. humanarum animarum multiplicationem, etiam si tantum numero differant, nõ esse tantum per accidens, sed per se intentam propter suam immortalitatem, & felicitatis capacitatem.

De legibus autem humanis, cuiuscunque ordinis sint, ratio sumenda est ex præcedenti conditione. Nam sicut leges communitati imponuntur, ita propter bonum communitatis præcipue ferri debent, alioquin inordinatæ essent. Nam contra omnem reuerentiam est, bonum commune ad priuatum ordinare, seu totum ad partem propter ipsam referre; igitur cum lex pro communitate feratur, illius bonum per se primò procurare debet. Item ex ordine finium sumitur optima ratio. Nam finis debet esse proportionatus actui, cuiusque principio, & facultati; sed lex est regula communis operationum moralium; ergo & primum principium moralium operationum debet esse primum principium legis; sed finis vltimus seu felicitas est primum principium moralium operationum: nam in moralibus finis est principium operandi, & ita vltimus finis est primum principium talium operum: bonum autem commune, seu felicitas ciuitatis est vltimus finis eius in suo ordine; ergo illud debet esse primum principium legis; debet ergo esse lex propter commune bonum. Qui ferè est discussus diu Thomæ in d. ar. 2. qui potest egregie illustrari ex doctrina Aug. lib. 19. de Ciuit. 16. vbi ex debito ordine partis ad totum, & vnius domus ad ciuitatem (cuius est vt inquit) initium, seu particula colligit, ad pacem ciuim pacem domesticam referri. Et subiungit, *Ita fit, vt ex lege ciuitatis præcepta sumere patremfamilias oporteat, quibus domum suam sic regat, vt sit paci accommodata ciuitatis;* ergo multò magis (secundum August.) leges ciuitatis debent ad communem pacem, & bonum ciuitatis ordinari.

Alia manifesta ratio sumi potest ex origine humanæ legis, quia potestas gubernatiua, quæ est in hominibus, vel est immediatè à Deo, vt contingit in potestate spirituali, vel est immediatè ab ipsis hominibus, vt in potestate purè temporali; vtroque autem modo talis potestas est præcipue data propter commune bonum communitatis, ergo hoc bonum debet intèdi in legibus ferendis. Minor quoad priorem partem de spirituali potestate est euidentè in Scriptura; nam propter ea Prælati vocantur pastores, quoniam suam debent ponere pro ouibus suis; & dispensatores, non domini, & ministri Dei, non causa primariæ; ergo tenentur diuinæ intentioni conformari in vsu talis potestatis; Deus autem com-

mune bonum ipsorum hominum principaliter intendit; ergo etiam ministri ad hoc tenentur. Et ideo grauissime in Scriptura reprehenduntur, qui hac potestate in suum priuatum commodum abuterentur. Quando verò potestas data est immediatè ab ipsis hominibus, euidentissimum est, non esse propter principis utilitatem, sed propter commune bonum eorum, qui illam contulerunt, & ideo Reges ministri reipublicæ appellantur. Adde etiam esse ministros Dei ad Roman. 13. & Sapient. 6. *Cum essent ministri regni eius, &c.* Debent ergo ea potestate vt in bonum reipublicæ, à qua, & propter quam illam acceperunt. Propter quod rectè dixit Basilijus Hom. 12. in initium Prouerb. in hoc differre Tyrannum à Rege, quòd ille propriam, hic communem utilitatem in suo regimine querit. Quod etiam tradit Arist. 8. Ethic. cap. 10. & 3. Politicorum, cap. 5. & consentit D. Thomas 2. 2. q. 42. art. 2. ad 3. & lib. 3. de regim. princ. cap. 11. Iam verò probatur prima consequentia, quia vnus ex præcipuis actibus huius potestatis est lex; nam est veluti instrumentum per quod princeps moraliter influit in rempublicam, vt illam gubernet; debet ergo esse lex propter commune bonum ipsius reipublicæ.

Contra hanc verò conditionem obici potest, quia multæ sunt leges, quæ in bonum priuatarum personarum ordinantur, vt v.g. quæ sunt in fauorem pupillorum, militum, & similes. Vnde in l. 1. ff. de iust. & iur. & in §. *huiusmodi studij*, Inst. eodem tit. duplices distinguuntur leges, quædam, quæ ad commune bonum, seu statum reipublicæ ordinantur; aliæ verò, quæ sunt circa priuatum bonum singulorum. Et in l. 1. ff. de constit. principum, dicitur, quædam esse leges personales, quæ personam non egrediuntur, quia nimirum in illius tantum commodum fiunt. Quod maximè videre licet in priuilegio, quod lex priuata dicitur, in cap. *priuilegium*. d. 3. quia nimirum, in priuatum commodum priuilegiati conceditur; non ergo leges omnes ordinantur in commune bonum. Aliunde verò non videtur satis esse, quòd in commune bonum ordinentur, quia sæpe in multorum damnum, & detrimentum redundant; non sunt autem faciendæ mala, vt veniant bona; nec quidam locupletandi sunt cum aliorum detrimento; iuxta regulam *locupletari*, de regul. iur. in 6. Maior patet, primò, quando contingit eidem Regi, multa regna subiecta esse: nam lex, quæ vni regno est utilis, alteri solet esse nocua; & in eodem regno potest idem contingere inter diuersas ciuitates. Item lex præscriptiois, vt vni præbeat dominium rei, verum dominium priuatè sua: sæpe etiam quod communitati videtur vtile, multis particularibus personis onerosum est, & incommodum; imò aliquando leges directè inferunt malum aliquibus, vt leges punitiue.

Ad priorem partem variè respondent auctores, vt videre licet in Nauar. n. 28. & 29. loco supra citato. Mihi verò res videtur clara, & adhibita duplici distinctione facile expediri. Prior est de duplici bono communi reipublicæ; vnus est, quod per se primò commune est, quia non est sub alicuius priuati dominio, sed totius communitatis, ad cuius vsum, vel vsum fructum immediatè ordinatur; huiusmodi sunt templa, vel res sacræ, magistratus, pascua communia, seu prata, & similia, de quibus sermo est in prædictis iuribus; & in aliis sub titulo de reum diuisione. Aliud verò est bonum commune solum secundariò, & quasi per redundantiam; immediatè autem bonum priuatum est, quia sub dominio priuatarum personarum, & ad eius commodum proximè ordinatur; dicitur autem etiam commune, vel quia reipublica habet ius quoddam altius in bona propria singulorum personarum, vt eis vti possit, quando illi fuerint

rint necessaria, vel etiam quia eo ipso, quòd vnaquæque persona est pars communitatis, bonum vniuscuiusque, quod in damnum aliorum non redundat, est commodum totius communitatis. Sic dicunt iura expedire reipublicæ, vt ciues sint locupletes, & vt nemo malè sua re utatur. §. *sed maior*. Inst. de his, qui sunt sui vel alieni iuris, Authent. *ut iudices*, &c. §. *considerandum*. Collat. 2. cum similibus.

Alia distinctio est, quæ de actibus humanis generatim dari solet, in quibus distinguitur materia proxima, circa quam versantur, & motiuum, seu ratio propter quam. Cum enim lex actus moralis sit, illa etiam duo in ea sunt distinguenda. Materia ergo, circa quam versatur lex, interdum est bonum commune per se primò; aliquando verò per se primò est bonum priuatum; commune autem per redundantiam. Igitur hoc etiam modo data fuit distinctio legum in illis iuribus, vt etiam latius explicui tract. 5. de relig. seu de iura. lib. 2. Nam quædam leges proximè versantur circa materiam communem, aliæ circa bona singulorum; semper tamen ratio, propter quam lex versatur circa vtramque materiam, est commune bonum, quod propterea semper debet esse primariò intentum.

Quæri autem potest circa hanc partem, an oporteat hoc bonum esse intentum intentione operantis, vel intentione ipsius operis, iuxta modum loquendi D. Thomæ 2. 2. q. 141. art. 6. ad 1. Nam intentio operantis videtur esse extrinseca, & per accidens variari posse, & non pendere ab illa ratione legis; opus autem ipsum ex se, non semper fertur ad bonum commune, nisi ab alio referatur, & ideo neque intentio operis videtur necessaria, nec sufficiens. Respondeo breuiter, ad valorem, & substantiam legis solum esse necessarium, vt res illa, de qua fertur lex, hoc tempore, hoc loco, in hac gente, & communitate sit utilis, & conueniens ad bonum commune illius; hæc enim utilitas, & commoditas non datur à legislatore, sed supponitur, & ideo quantum ad suum esse, vt sic dicam, non pendet ex intentione legislatoris. Ex quo etiam fit, vt talis res ex se debeat esse referibilis in commune bonum: nam omne bonum vtile, quatenus tale est, aptum est ordinari in eum finem, ad quem est vtile, & in hoc sensu necessaria est in præfenti intentio operis, non sperantis. Ratio clara est, quia etiam si legislator ex odio, v.g. aut ex alio prauo fine legem ferat, si lex ipsa nihilominus in bonum commune cedit, id sufficit ad valorem legis. Quia illa praua intentio est merè personalis, & non redundat in actum, quatenus ad utilitatem communem spectat. Sic praua intentio iudicis non refert ad valorem sententiæ, si non est contra æquitatem eius; sic etiam praua intentio ministri, nihil officit sacramento, si non sit contra substantiam eius; ita ergo in præfenti bonum commune in lege ipsa spectandum est, non in extrinseca intentione legislatoris.

Quam sententiam optimè tradit Augustinus lib. 1. de liber. arbitr. cap. 5. dicens, *Lex qua tuendi populi causa lata est, nullius libidinis argui potest, siquid ille, qui tulit, si Dei iussu tulit, id est, quod præcepit æterna iustitia, expers omnis libidinis, id agere potuit. Si autè ille cum aliqua libidine hoc statuit, non ex eo fit, vt ei legi cum libidine obtemperare necesse sit, & quia bona lex, & à non bono ferri potest. Et infra optimam rationem indicat, quia licet ille cū libidine legem tulerit, potest illi sine libidine obtemperari.*

Per hæc ergo facilis est responsio ad priorem partem obiectionum; solum enim concludit, legem non semper habere pro materia proxima illud bonum commune, quod per se primò est in communitate secundum se, & ita intelligitur distinctio data in prioribus iuribus ibi citatis. Data est enim ex parte Suarez de Legib.

terix, & illæ leges dicuntur versari circa particularia commoda, quæ habent pro materia bona propria ipsorum ciuim, quæ alia ratione diximus continere bonum commune. In quibus etiam est considerandum nunquam cadere sub lege, quatenus ad vnam, vel alteram personam tantum pertinent, sed quatenus spectant ad personas certæ conditionis, vt ad pupillos, ad milites, &c. vel certæ originis, vt ad nobiles, vel ad successores talis familiaris; & ex hac etiam parte respicere bonum commune communitate, vt sic dicam, vniuersalitate, quia scilicet bonum illud in multis reperitur, vt capite præcedenti in fine declaratum est. At verò in d. l. 1. ff. de constit. princip. cum dicitur constitutionem Principis aliquando nõ egredi personam, non videtur sumi constitutio pro lege propria, sed pro quolibet edicto, vel decreto Principis, in fauorem, vel odium alicuius certæ personæ constitutum; quod nisi habeat maiorem amplitudinem, & maiorem durationem, non est propriè lex, vt capite superiori dictum est.

Et hinc patet, quid dicendum sit de priuilegio, de quo etiam loqui videtur dicta lex. 1. ff. de constit. princ. Respondet igitur Glossa in d. c. *erit autem lex*. Glossa, per hanc conditionem distingui legem à priuilegio. Quam responsonem acriter impugnat Castro supra, quia ex illa (inquit) sequitur, legem latam à Principe de perpetuo tributo sibi soluendo in suam commodum, dicendam esse priuilegium. Sed hoc non multum virget contra Glossam; quia vel tale tributum esset iustum, vel iniustum; si iustum, etiam lex esset iusta, & licet esset incommodum Principi, nihilominus esset propter commune bonum, tum quia bonum Principis, quatenus talis est, censetur commune, cum ipse sit persona publica, & communis, tum etiam, quia iustum subsidium datum Principi à republica, commune bonum est totius reipublicæ. Si autem tributum esset iniustum, & tyrannicum, tunc non esset lex, sed haberet se ad modum priuilegij iniqui, & iniusti. Nec videtur illa responsio Glossæ aliena à sententia Cicer. lib. 3. de Legib. dicens, *Maiores nostri in priuatas personas leges ferri noluerunt, id est enim priuilegium.*

Nihilominus tamen existimo, istam conditionem non esse positam ab Isidoro ad excludendum priuilegium à ratione legis, tum quia eadem Glossa in c. *priuilegia*. d. 3. dicit, priuilegium esse legem, & in illo requirit alias condiciones postas ab Isidoro in alio cap. *erit autem lex*, tum etiam quia illa particula directè ponitur ad excludendas leges tyrannicas, vel quæ non cedunt in commune bonum, etiam si fortasse nec ad priuatum respiciant, & ita necesse est, per illam conditionem excludi prauas leges, etiam si priuilegiū nõ sint; tum deniq; quia fortè necesse nõ fuit, priuilegiū excludere, de quo dicam infra suo loco. Nunc solum assero, ex parte boni communis non repugnare, quin sit lex, quia licet proxima eius materia sit speciale bonum alicuius familiaris, vel domus, vel aliquarum personarum (propter quod fortasse priuata lex appellatū est ab Isidoro in d. cap. *priuilegium*) nihilominus formaliter etiam debet respicere bonum commune arguimento cap. *requiritur*, & §. *nisi rigor*. & cap. *dispensationes* 1. quæst. 7. & quæ tradit diuus Thomas 1. 2. cap. *dispensationes* 1. quæst. 7. & quæ tradit diuus Thomas 1. 2. cap. *dispensationes* 1. quæst. 7. ar. 4. ad 1. Nam illud bonum per priuilegium concessum, ita debet esse aliquorum proprium, vt in bonum commune redundet, modo superius declarato. Ac præterea ipsa concessio priuilegij tam rationalis esse debet, vt ad bonum commune spectet, ex similibus causis similia priuilegia concedi. Ex hoc ergo capite non excluduntur priuilegia à propria ratione legis; an verò excludantur ex eo, quòd respiciunt priuatum personam, vel possint esse propriè leges, maximè si perpetua sint, dicemus in lib. 1. o.

D. Thom. D. August.

Sapient. 6.

Basil.

Arist.

D. Thom.

Obiectio.

Cap. Priuilegium.

Fit satis obiectio. Nauar.

Duplex materia boni communis circa quæ versari potest lex.

Obiectio.

Materia legis ex se debet esse utilis, & commoda communi bono, non ex intentione legislatoris.

August.

Fit satis obiectio.

11.

Castro.

Cicero.

12.

Cap. erit autem lex. Priuilegium esse veram legem.

Cap. priuilegium.

Cap. requiritur.

Cap. dispensationes.

D. Thom.

23. Minor difficultas est in legibus tributorum: nam illæ communitati imponuntur, vt per se constat, & immediatè respiciunt bonum commune, quia, vt dixi, licet videantur cedere in commodum Principis, tamen vt veræ leges sint, commune bonum respicere debent, quia non dantur Regi, nisi quatenus persona communis, & publica est, & vt in commune bonum illis vtatur. Vnde in Concilio Tolet. 8. cap. 10. de Regibus dicitur, *Non prospectantes proprii iura commodi, sed consulentes patriam, atque genti.*

24. Ad alteram partem obiectionum generatim dicitur, hanc esse conditionem rerum humanarum, vt non seruent vniformitatem in omnibus, & ideo plerumque accidit, vt quod communitati expedit, vni vel alteri nocumentum afferat. Quia verò commune bonum præfertur priuato, quando simul esse non possunt, ideo leges simpliciter feruntur pro bono communi, & ad particularia non attendunt, vt habetur in multis legibus. ff. de legib. & de iustit. & iur. & sumitur ex c. licet, de regular. & ex cap. scilicet. 7. quæst. 1. Cõtingit autem aliquando sub eodem Rege esse plura regna, vel plures communitates quasi per accidens, quia re vera inter se non componunt vnum corpus politicum, sed ex accidenti diuersis titulis in illius potestate deueniunt, & tunc iniustum esse eisdem legibus diuersa regna obligare, si vni essent vtilis, & non alteri. Quia non comparantur tunc, vt bonum commune, & particulare, sed vt duo bona communia, quibus per se, ac sigillatim propriis legibus prospiciendum est, ac si sub diuersis Regibus permanerent, sicut facit etiam Pontifex cum præcipit diuersis religionibus, quatenus distincte communitates sunt, & vnaquæque propriis legibus indiget. Quando verò communitates sunt partes eiusdem regni, seu politici corporis, tunc vniuersi cuiusque partis bonum cõferretur priuatum respectu totius communitatis, ad quæ leges per se primò feruntur. Obseruanda verò duo sunt, vnum, ne tot sint particularia nocumenta, vt præponderent aliorum commodis, aliud, vt si opus fuerit, adiungatur dispensatio, vel exceptio: nam in huiusmodi euentibus maximè licet, & aliquando etiam deberi potest.

25. Ex quo facillè constat, quid dicendum sit de nocumento priuati personæ, illud enim minus consideratur, & ideo aliquando permittitur, vt in præscriptio- ne, quæ respicit bonum commune, scilicet, pacem, euitando lites, &c. Aliquando etiam intenditur, vt in legibus punitiuis, quæ etiam sunt ad commune bonum necessaria. Et ita explicata manent alia: duæ conditiones legis positæ ab Isidoro in eodem capite, scilicet, vt sit necessaria, & vtilis, quas ita exponit D. Thomas q. 95. art. 3. vt necessitas referatur ad remotionem mali, vt quando lex fertur propter vitandum aliquod malum reipublicæ, vtilitas ad promotionem boni: quod rectè dictum est, ne altera ex illis particulis redundare videatur. In vtraque autem maius bonum commune attendi debet: ita enim remouendū est vnum malum, ne inde aliud maius reipublicæ sequatur: aliàs talis lex non esset necessaria, sed perniciofa. Et ita est etiam procuranda aliqua vtilitas, ne inde maior impediatur, aut maiora mala communitati cõsequantur. Omnia ergo illa verba eadem proprietate in lege explicat, licet sub diuersis respectibus ad maiorem declarationem, quod satis est, vt non sint superflua.

26. Quæri verò hęc solet, an lex lata sub forma generali, ea intentione, aut dolo, vt cedat in præiudicium singularis personæ, iniusta sit, vel inualida. Nam Iuristæ dicere solent, ad eò esse iniquam talem legem, vt ab illa liceat appellare, vel exceptionem doli contra illam ponere, vt videre licet in Bart. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. q. 5. n. 53. Panoimit. in Rubric. de constit. n. 2. Felin. in c. cum omnes, de const.

16. An lex generalis lata ad intentionem vt nocent particulari, sit iniusta, & inualida. Bart. Panoimit. Felin.

27. n. 5. Iason, & Greg. Lop. vbi supra. Non sentiunt tamen hi auctores, talem legem temporè esse inualidam, aut iniustam: nam sine dubio potest interdum fieri ex rationabili causa, permittendo potius damnum priuatum propter commune bonum, quam illud interdèdo, vel etiam illud intendendo in pœnam iniustam, vel si contingat intendi iniuste, à ferente legem ex odio priuato, non nocet ipsi legi, nec iustitiæ eius, vt supra dictum est, si aliàs ipsa sit necessaria ad commune bonum. Et ita docuit latè Felin. supra concl. 1. & in 3. addit, idem esse, si lex fiat in fauorem priuati personæ, vel familiæ, quando illa redundat in commune bonum, quod est satis clarum ex dictis. Loquuntur ergo dicti auctores, quando damnum tertij sine iusta causa sub specie communis legis procuratur; tunc enim clara est iniustitia: & consequenter est etiam illicita, & debita conueniens defensio, de qua ipsi tractant, quia ad ipsos proprie pertinet.

CAPVT VIII.

Vtrum sit de ratione legis, vt publica potestate feratur.

1. Explicauimus finalem causam legis, sequitur vt de efficiente dicamus: nam ex illa sumitur alia conditio legis, sine cuius cognitione legis natura integrè tradi, aut definiti non potest. Propter quod etiam D. Thom. d. q. 90. art. 3. proponit similem quæstionem, interrogando, an ratio cuiuslibet sit factiua legis? Videtur enim vniuersi cuiusque ratio habere vim legis saltem quoad dictamina legis naturalis, ergo saltem in lege naturali non est necessaria hæc conditio, vt scilicet à publica potestate feratur. Antecedens patet, tum ex illo Pauli ad Roman. 2. *Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.* Tum etiam quia conclusa omni superiori potestate, lex honorandi parentes, vel non mentendi, & similes, semper obligant: non est ergo illa conditio de ratione legis, vt talis est: nam quod non est de ratione vnius speciei, non est de ratione generis. Et confirmatur, quia omnes etiã aliæ leges humanæ nihil aliud sunt, quam prudentium virorum consilia, vt dicitur in l. 1. ff. de legib. consulta autem prudentum non requirunt specialem potestatem publicam, sed prudentiam, & rectam rationem. Vnde Cicero. libr. 1. de legib. *Lex (inquit) est natura vis, mens, & ratio prudentis.* & Isidor. 25. Etymol. c. 10. *Si ratione (inquit) lex consistat, lex erit omne iam quod ratione constituitur.* Lex ergo ex ratione pendet, non ex alia potestate.

2. Dicendum nihilominus est, legem esse præceptum ab eo impostum, qui vim habeat cogendi, ac subinde de ratione legis esse, vt ab habente publicam potestatem feratur. Hoc intendit D. Thom. in d. art. 3. & est quasi principium primum in materia morali. Non potest autem vniformiter in omnibus legibus declarari, ideòque per partitionem diuinarum humanarumque legum distinctius ostenditur. De legibus enim diuinis per se notum est, sicut de ratione earum est, vt à Deo, tanquam à proximo legislatore, procedant, ita necessariò procedere ad habente non solum publicam potestatem, sed etiam supremam, & vt ita dicam, per essentiam, quia Deo naturaliter cõpetit supremum dominium rerum omnium, & cum omni iure, tam nominandi, quam gubernandi, & regendi, & homo etiam naturaliter est Deo subiectus. In hac ergo subiectione ex parte hominis, & potestate suprema ex parte Dei, fundamentum habent leges diuinæ: iuxta illud Isai. 33. *Dominus in index noster, Dominus legislifer noster, Dominus rex noster,* vtiq; sumus, & indepèdens ab omni alio, qui auctoritate propria, & non ab alio accepta leges ferre potest, & cogere ad earum obseruationem, & punire transgressores. Quomodo

Iason. Greg. Lop.

Felin.

D. Thom.

Roman. 2.

Cicero. Isidor.

2. De ratione legis esse, vt à publica potestate feratur. D. Thom.

Isai. 33.

Incoh. 4. modo dixit Iacob cap. 4. *Unus est legislator, & index, qui potest perdere, & liberare;* leges ergo diuinæ necessariò dicunt respectum ad publicam, & supremam potestatem. Quocirca lex naturalis, aut propria lex nõ est; aut si vera lex est, à publica etiam procedit gubernandi potestate, quia si lex diuina est, ergo est ab eius potestate, quæ naturam gubernat, & quæ dominatur. Quomodo autem lex naturæ Deum habeat auctorem, libro sequenti declarabitur.

3. Vt autem in legibus humanis hanc veritatem declaremus, & ostendamus, supponimus primò, præceptum, vt tale est, necessariò postulare aliquam superiorem potestatem in præcipiente respectu eius, cui præcipit. Nota enim est differentia inter hos tres actus, petere, seu orare; promittere, seu vovete; imperare, seu præceptum imponere; quod primum est indigentis, & ideo vt sic est inferioris ad superiorem, vltimus est superioris ad inferiorum, secundum verò potest esse ad omnes, vt indicauit D. Thomas 2. 2. q. 88. art. 1. & tract. 4. & 6. de relig. in princ. explicuimus. Ratio verò est, quia per actum orationis, nec se obligat homo, nec obligat alium, sed solum vult aliquid ab alio obtinere, in quo inferiorum se illi exhibet. Per promissionem autem obligat homo seipsum, quam potestatem vnusquisque in se habet, & potest illam exercere respectu æqualis, vel inferioris, aut superioris, quia nunquam exercet ius in alium, sed in se, nec cogit alium ad acceptandum si nolit. Per præceptum autem obligat præcipiens alium, cui præcipit, & ideo necesse est, vt in illum habeat ius, & superiorem potestatem. Non enim potest esse actio sine principio proportionato, à quo manet, hoc autem principium in presenti est potestas illa, per quam vnus alteri superior constituitur. Item non omnis homo potest alteri præcipere, nec æqualis (vt sic dicam) potest æqualem obligare, vt est per se notum, quia non est vlla ratio cur vnus magis teneatur parere alteri, quam è cõuerso, essetque bellū iustum ex vtraque parte, est ergo necessario specialis potestas superior ad præcipiendum valide, & efficaciter. Vnde cum lex sit essentialiter præceptum, etiã hoc erit de legis essentia, ac necessitate, etiam in humanis legibus.

4. Secundò verò addendum est quòd sicut præceptum, & lex non conuertuntur, quia non omne præceptum est lex, licet omnis lex sit præceptum, ita potestas præceptiua, & legislatiua non conuertuntur. Potestas ergo præceptiua quasi generica est, quæ in duas species distinguenda est, quæ potestatem æconomiam, & politicam, vel potestatem dominatiuam, & iurisdictionis appellare possumus, sicut eas nominauimus, & distinximus in ordine ad votum irritationem, & dispensationem libr. 6. de voto, cap. 1. Et solent etiam distingui ab auctoribus distinguendis dominium in dominium iurisdictionis, & proprietatis, vt latè declarat Moli. tract. 2. de iustit. disp. 3. cum Couarr. in regula, *Pœccatum*, 2. p. §. 9. n. 8. & attigit Seneca libr. 7. de benefic. cap. 4. dicens, *Ad reges potestas omnium pertinet, ad singulos proprietatis.* Possunt autem distingui hæc potestates circa personas, & aliquo modo circa res alias, circa quas proprius inuenitur potestas dominij, quam iurisdictionis, tamen suo modo etiam hæc circa illas versatur, vel secundariò, & per cõsecrationem, vel per modum administrationis: hoc verò nunc ad præsens nõ spectant, ad leges, vel præcepta per se requiritur potestas in personam, vt ex ratione præcepti declaratum est.

5. Inter illas autem potestates, vt in personis versantur, cum multæ aliæ differentie assignari possint, tres sunt, quæ ad præsentem causam faciunt. Vna est, quòd potestas dominatiua regulariter est circa priuatas personas, seu inter partes imperfectæ communitatis, & interdum est ex iure naturæ per naturalem originem

3. Præceptum requirit in impotentia aliquam potestatem. Differentia inter actus petendi, promittendi, & imperandi. D. Thom.

4. Distinctio potestatis præceptiue in dominatiuam, & iurisdictionis.

Molin. Couarr. Seneca.

5. Variæ differentie inter potestatem dominatiuam, & iurisdictionis.

nem tantum, & ex vi illius, vt est patris potestas in filium: interdum est etiam natura, supposito tamen pacto humano, vt est potestas viri in uxorem in ordine ad gubernationem domus, & personæ, aliquando est ex iure gentium, vel ciuili, vt potestas domini in seruum bello captum, interdum ex humano contractu, & vt dominum in seruum, qui se vendidit, & huc spectat potestas, quæ per votum obedientiæ confertur ei, cui obedientia promittitur. Ad verò potestas iurisdictionis per se primò respicit communitatè perfectam: nam per se est ad politicam gubernationem, quæ in tali communitate est necessaria: nam ad imperfectam sufficit potestas. Atque hinc sequitur secunda differentia, quia in potestate iurisdictionis multa maior vis ad coercendum, & cogendum intuenitur, quam in potestate dominatiua, tum quia maior est potestas communis, quam priuata, tum etiã quia ad cõmunitatem perfectam tuendam, & omnes partes eius in officio continendas, maior coercitio necessaria, quam in priuata domo, vel inter priuatas personas. Et ita nõ licet domino sapere in seruum, vt dicunt iura ciuilia, expeditque reipublicæ, vt seucior correctio non nisi auctoritate publica fiat. Vnde est etiam notanda tertia differentia, quia dominatiua potestas ordinariè magis est in commodum habetis illam, quam eius, in quem habetur, licet aliquando possit contrarium inueniri, maximè quando confertur ex pacto voluntario in eum finem ordinato, vt in obedientia ex voto debita frequentius seruatur. Posterior autem potestas per se, & ex prima iurisdictione sua est propter bonum communitatis, in quam datur, vt capite præcedenti declaratum est.

6. Ex his ergo concluditur veluti quarta differentia, quæ ad præsens refert. Dicendum est enim, ad ferendas leges necessariam esse potestatem iurisdictionis, nec solum dominatiuam per se sufficere. Ita docent Canonistæ cõmuniter in cap. cum accessissent, & ca. cum in Ecclesia sancta Maria (per textum ipsum) de constit. & in ca. Ecclesiarum, & cap. solita, de maior. & obedi. c. duo sunt. & c. bene quidem, 96. d. Bart. in l. omnes populi, ff. de iustitia & iure. in l. q. princ. idem in l. imperium, ff. de iur. omni. iudic. vbi n. 8. ait legum rationem pertinere ad iurisdictionem. meri imperij, vel existentis in gradu proximo. Quod ibi sequuntur communiter Doctores, Anton. in cap. vlt. de his, quæ fiunt à prælatis, & Bal. d. in l. 1. ff. de iustit. & iur. conuertuntur etiam Theologi cum D. Thom. d. q. 90. art. 3. q. 69. ar. 5. 2. 2. q. 67. ar. 1. 5. Soto libr. 1. de iust. q. 1. art. 3. Syluest. Angel. & alij Sumistæ, verb. lex. Sumitur etiã hæc assertio ex Arist. libr. 10. Ethic. cap. vlt. dicente, *Patri præceptio vires non habet, neque necessitatem, neque vllius omnino vnius viri, nisi sit Rex, vel aliquis talis. Lex autem vim habet cogentem.* Plat. in Dialogo: Ciuilis, seu de regno, versus finem. *Legum ratio* (dicit) *ad dignitatem regiam pertinere.* quod & latè profertur Plutar. in Comment. in Principe requiri doctrinam, ait, *legem esse principis opus.* Vnde Philo libr. 2. de vita Moysis in princip. *Regis (inquit) officium est iuberè quæ oportet fieri, & vetare à quibus abstinere decet, ceterum iustitia faciendorum, & interdicitio cauendorum proprie ad legem pertinet.* Eodem modo loquuntur Patres, Basil. hom. cap. 2. in init. Prouerb. *Si regnum (inquit) est legitima potestas, manifestum est, quod ex rege, aliqui hoc nomine digno, exeuntes vitæ præceptiones multum apud omnes mortaliū habent ad considerandam, & cõsequendam in communi bono vtilitatem.* Et Clemens Alex. libr. 1. Stromat. c. 14. versus finem, *legum ferendarum sapientiam, imperatoriam vocat, & maximè regiam, & infra, Quem admodum pastoralè artem omnium curam gerere dicimus, ita etiã legum ferendarum artem dicimus, virtutè hominum cõparare, humanum bonum pro viribus excitantem, ut quæ gregis hominum curam gerat, & prouidentiam.*

6. Adferendas leges necessaria est potestas iurisdictionis in legislatore.

Anton. Bald.

Arist.

Plato.

Basil.

7. *Confirmatur resolutio rationibus.*
 Rationibus etiam potest facile hæc veritas declarari. Primò, quia legislatio est potissimus actus, quo respublica gubernatur, ideòque propter eius communitatem commodum ferri debet, ut vidimus, ergo per se spectat ad potestatem gubernatiuam reipublice, ad quam pertinet eius commune bonum procurare: hæc autem est potestas iurisdictionis, ut declaratum est. Item potestas dominatiua per se est priuata, que potest esse in vna persona respectu alterius, potestas autem iurisdictionis per se est potestas publica, & ad communitatem ordinata; ergo hæc sola est principium proportionatum ad ferendas leges, quæ per se etiam ad communitatem referuntur, ut dictum est. Tandem potestas dominatiua ad summum potest præcipere ex virtute obedientiæ, vel iustitiæ, aut pietatis, quasi exigendo vsum rei suæ, aut sibi promissæ: lex autem præcipit constituendo actum in propria specie virtutis iuxta exigentiam materiæ, in qua lex vertatur, & in illa necessitatem imponendo: hæc autem efficacitas est propria potestatis iurisdictionis, quia est actus publicæ potestatis, ergo hæc potestas est per se requisita ad leges ferendas.

8. *De potestate iurisdictionis sit iustitiam ad leges ferendas.*
 Redè autem (ut supra tetigi) aduertit Bart. in loco allegato, non omnem potestatem iurisdictionis esse sufficientem ad leges ferendas: habent enim ordinarij iudices iurisdictionem, & tamen leges ferre non possunt, requiritur ergo principalis quædam, & primaria potestas in illo ordine. Quia sicut condere legem vnus est ex præcipuis actibus gubernationis reipublice, ita præcipuam, & superiorem requirit potestatem. Hæc autem potestas primariò, & per essentiam in Deo est, communicatur autem regibus per quandam participationem, iuxta illud Sap. 6.

Sapient. 6. *Audite reges, &c. quoniam data est à Domino potestas vobis. Non enim est potestas nisi à Deo, ut dicitur ad Rom. 13.*
 Et ideo vnusquisque pro mensura potestatis sibi commissæ potest leges facere, & non amplius. Nam ut rectè dixit Chrysost. in Psalm. 44. circa finem, Regum leges ratae sunt, & validae intra eorum fines. Romanorum Imperator Persis non potest ferre leges, nec Persarum Rex potest ferre leges Romanis. Et sic de cæteris. Quomodo autem hæc potestas sit in omnibus, & ad eos dimanet, & quotuplex sit, & an semper sit necessaria ad condenda humana statuta, infra dicendum est, tractando de lege humana, vbi etiam explicabimus, in quo gradu oporteat hanc iurisdictionem habere, ut ad legem ferendam sufficiat.

9. *In omni communitate potest esse aliquam potestatem supremam.*
 Nunc solum aduerto in omni communitate esse aliquam potestatem supremam in suo ordine, ut est in Ecclesia Pontifex, in regno temporali Rex, in republica, quæ aristocraticè gubernatur (id est, per se ipsam) tota respublica. Non enim potest esse corpus, nisi sit monstruosum, & mutilum sine capite. Et de hoc capite ait D. Thomas d. artic. 3. esse, vel ipsam multitudinem, id est, rempublicam, vel gerentem vicem eius, potest autem vicem eius gerere, vel qui ab ipsa est constitutus, vel qui immediatè à Deo, ut infra dicitur. Ideòque ut ab vtroque abstraheret, rectè concludit, legem debere esse à persona publica, quæ totius multitudinis curam habet. Constat igitur, potestatem ferendi leges humanas saltè esse in supremo capite, quodcunque illud sit, quia nec potest procedi in infinitum nec in alio esse potest maior potestas in illo ordine. In inferioribus autem, & subordinatis principibus tanta erit, quanta illis fuerit communicata à capite: quod est ratione muneris vnus cuiusque ex consuetudine, aut ex legibus, vel privilegiis intelligendum erit, ut infra latius dicetur.

10. *D. Thom. Fidei ratio rationi dubitanti ex D. Thom.*
 Ad rationem ergo dubitandi in principio postam rectè respondet D. Thom. supra ad primum, legem naturalem posse considerari, vel prout est in subditis, vel prout est in aliquo superiore, à quo lata est. Priori

A modo est à natura insita ipsis hominibus, qui per eam gubernantur, eique obedire debent, & hac ratione quatenus illam in suis mètibz scriptam habent, dicitur vnusquisque sibi ipsi esse lex, sicut codex legum interdum solet vocari lex, ut de libris veteris Testamenti ex Hieronymo supra diximus: liber autem mortuus non potest dici esse sibi ipsi lex, quia non potest se per legem in ipso scriptam gubernare, cor autem hominis est liber viuus, in quo est lex nature scripta, & ideo quatenus illa regitur, dicitur sibi ipsi esse lex, Quomodo autem illa lex nature sit ab aliquo superiore potestatem habente, dicemus in libro sequenti. Ad confirmationem respondetur, solum honestatem, vel iustitiam actionis, quæ per legem humanam præscribitur, non esse satis ad propriam obligationem legis, & ideo licet in condendis illis legibus sit necessaria prudentia, & ideo interuenire debeant, & soleant consilia sapientum, tamen illa non sufficiunt sine voluntate habentis potestatem, à qua potestatem, & voluntate lex accipit vim, & esse legis, ut supra dictum est. Quando ergo dicantur leges esse consulta sapientum, vel esse id, quod ratione constituerit, aut quid simile, denominatio sumitur à proprietate quadam maximè necessaria, & fortasse posita est ad illius necessitatem indicandam, non verò quia illa sufficiat,

CAPVT IX.

Vtrum sit de ratione legis, ut sit iusta, & iuste lata, vbi de aliis conditionibus legis ab Isidoro positæ.

1. *Isidor.*
 Expositis conditionibus in lege requisitis ex parte personarum, seu causarum, quæ possunt extrinsecè iudicari, explicandæ veniunt conditiones veluti intrinsecæ, & actui, in quem legis præceptum cadere potest, & ipsi actioni ferendi legem quas ad iustitiam reuocamus, & sub illa comprehendimus omnes conditiones postas ab Isidoro lib. 5. Etymol. c. 2. vbi sic inquit, Lex erit omne, quod ratione constituerit, dumtaxat quod religioni congruat, quod discipline conueniat, quod saluti proficiat. Videtur autè loqui magis de consuetudine humana, quam de lege in genere, quæuis verba possint ad omnia accommodari. In eodem verò libro c. 21. & lib. 2. c. 10. alias conditiones, vel easdem distinctius enumerat, dicens: Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, tempori, locoque conueniens. Quas etiam conditiones de lege humana interpretatur D. Thom. 1. 2. q. 95. artic. 3. Quia verò vel omnes, vel præcipuæ illarum in omni lege locum habent, & ad concludendam legis definitionem, necessariam esse, notitiã illarum habere, ideo earum explicatio conuenienter in hunc locum cadit. Omnes autem reuocamus ad duas conditiones in titulo insinuatæ, scilicet, ut lex sit iusta, & iuste feratur, quas ex professo explicabimus, & cum illis aliàs corollarè declarabimus.

2. *D. Thom.*
 Dico ergo primò. De ratione, & essentia legis est, ut præcipiat iusta. Assertio est non solum certa secundum fidem, sed etiam clara secundum naturalem rationem. Et ita eam tradunt non solum Theologi, & Patres inferiùs allegandi, sed etiam passim Philosophi in præcedenti capite citati. Declaratur autem in hunc modum, quia duobus modis intelligi potest, legem debere esse iustam, vno modo respectu ipsius actus exercendi à subdito ex vi talis legis, nimirum quòd talis sit, ut possit ab eo iuste fieri: alio modo respectu ipsiusmet legis, quòd nimirum sine iniuria homini imponatur. Potest enim interdù a se esse talis, ut à subdito iuste fieri possit, vt v. g. ieiunare in pane, & aqua, & quòd superior iniuriã illi faciat talè actù præcipièdo. Quã distinctione tradidit D. Th. 1. 2. q. 96. artic. 4. Hæc

Hæc ergo assertio intelligitur de priori parte, seu modo legis iustæ; nam ad distinguendam illam ab altera parte, diximus legem debere iusta præcipere. Præterea iustitia interdum significat particularem virtutem, interdum verò omnes virtutes; hic verò generatim accipiendum est, cum dicimus legem debere esse iustam, quia id, quod præcipit, tale esse debet, ut iuste, & honestè, seu studiosè fieri possit. Verumtamen hæc ipsa conditio dupliciter explicari potest, scilicet, vel negatiuè, ut scilicet quod præcipitur, nec iniustum, nec turpe sit, vel positiuè, ut sit iustum, & honestum.

3. *B.*
 Conditio ergo hæc præcipue intelligitur priori modo, & sic est euident, alia verò ratione inuenitur, in legibus diuinis, & aliter in humanis. In diuinis enim ratio est rectitudo per essentiam, diuinæ voluntatis. Est enim Deus summè bonus, & ideo non potest ab aliquali prauum præcipere. Item, quia non potest Deus sibi esse contrarius, ergo nec contraria simul præcipere, manente cõtrarietate, vel ergo opus præceptum tale est, ut nullo modo possit ab illo separari iniquitas, ut est mentiri, vel odio habere Deum, vel ei sufficere loquenti non credere, & similia, vel est tale, ut ab eo possit malitia separari, mutata materia, vel operandi modo, ut est hominis occisio, vel quid simile. Quando opus est priori modo intrinsecè malum, eo ipso prohibetur lege naturali, & consequenter à Deo ut est auctor eius, ergo impossibile est, ut lex diuina positua aliquid contra hac naturalem iustitiam contineat, licet supra illam multa possit præcipere, quæ in suo ordine sunt honestissima. Si autem opus sit posterioris rationis, eo ipso, quod à Deo præcipiatur, erit honestum, ut in factò Abraham videre licet, & idem est in similibus, de quibus dicemus infra, tractando de dispensatione legis naturalis. Hic enim posterior modus præcipiendi (quod notandum est) non contingit in generalibus legibus diuinis, sed ad summum in aliquibus, & raris personalibus præceptis, & ideo de legibus diuinis euidentissimum est, continere semper hæc iustitiæ genus.

4. *August.*
 De legibus autem humanis, hoc fundatur in alio principio. Nam legislator humanus non habet voluntatem perfectam, sicut Deus, & ideo quantum est ex se, & quoad factum potest interdum iniqua præcipere, ut constat, non tamen habet potestatem ad obligandum per iniquas leges, & ideo licet iniqua præcipiat, tale præceptum non est lex, quia vim, aut valorem ad obligandum non habet: loquitur autem de opere iniquo, quòd sit contra legem naturalem, aut diuinam. Nam si sit malum solum quia prohibitum lege humana, & illa possit auferri per sublequentem legem, iam illa posterior lex non erit de opere malo, quia reuocata priori lege, tollitur malitia operis. Et ita est clara ratio assertionis, tñ quia illa potestas est à Deo; quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt, ergo est data in bonum, & in ædificationem, non in malum, seu in destructionem. Tum etiã, quia nullus inferior potest obligare contra legem, & voluntatem superioris, sed lex præcipiens prauum actum est contra legem Dei prohibentis illum, ergo non potest obligare, quia impossibile est, homines simul obligari ad agendum, & non agendum aliquid: si autem opus prauum est prohibitum lege diuina, non potest lex inferioris tollere illam superioris obligationem; ergo nec potest inducere suam, ergo eius lex de tali opere non potest esse valida. Et de hac iustitia legis loquebatur Aug. lib. 1. de libero arbit. cap. 5. cum dixit, *Mibi lex esse non videtur, quæ iusta non fuerit.* Et de eadem intelligi potest, quod dicit lib. de vera relig. c. 31. *Conditor legum temporalium, si vir bonus est, sapiens legem consilii aternam, ut secundum eius incommutabiles regulas, quid sit pro tempore vitandum, iubendumque distinet.* Suarez de Legib.

5. *Præterea.*
 Vnde sicut lex æterna solum iusta præcipit, quia est ipsa iustitia per essentiam, ita vera lex humana esse debet participatio eius, & ideo non potest validè præcipere nisi iusta, & honesta iuxta illud Prover. 8. *Per me reges regnãt, & legum cõditores iusta decernũt.* Atque hinc vterius concluditur, hanc conditionem, etiam positiuè intellectam esse de ratione legis, quamuis non vno, & eodem modo singulis applicanda sit. Declaratur prior pars ex præcedenti: nam si actus præceptus non est malus de se, & per superioris præcipitur, eo ipso potest honestè exerceri, quia ex vi præcepti recipit aliquam honestatem, etiam si de se illam non semper habeat. Sicut enim actus de se non malus, sit malus per iniustam prohibitionem superioris, ita actus de se non bonus, neque malus, per legem præcipientem iuste fiet bonus: & ita semper lex est de bono actu, quia vel bonum supponit, vel facit. Et ita constat posterior pars. Nam actus præcepti per legem interdum supponuntur boni, & honesti de se, & per legem accipiunt tantum necessitatem, & obligationem, quia antea erant voluntarij, & eorum omisio non erat mala, post latam autem legem omisio fit mala, & actus fit necessarius ad honestatem, ut patet de actu audiendi Missam, ieiunandi, vel similibus. Aliquando verò lex datur de opere de se indifferente, ut de ferendis, vel non ferendis armis tali tempore, aut loco, & similibus, & tunc actus fit bonus, & ex efficacia, & ex fine legis, quæ honestas ordinariè pertinet ad aliquam specialem virtutem iuxta capacitatem materiæ, in qua lex vertatur, quia in illa constituit tale medium, ut in lege ieiunij, seu prohibente pro tali tempore vsum talium ciborum de se indifferentium & similibus: nonnunquam verò potest pertinere ad solam obedientiam, vel iustitiam legalem, ut in lege prohibente ferre arma, vel alia simili. His ergo modis debet lex esse iusta ex parte materiæ.

6. *August.*
 Posset verò hic fieri obiectio de lege humana permittente aliquod malum, quæ non videtur esse de re iusta. De qua difficultate captiosè disputat Aug. d. lib. 1. de liber. arbit. cap. 5. & 6. & infra de illa redibit sermo. Nunc breuiter dico, materiam illius legis non esse opus malum, sed permissionem eius, permissionem autem operis mali bonè esse posse, cum Deus illam velit, & ita legè illam esse de materia iusta. Quòd si quis virgeat, quia permissio non est materia legis, sed effectus. Respondeo in primis permissionem non fieri à lege, nisi quatenus præcipit talem actù permitti, & non puniri, nec cohereri, aliàs non posset subsistere vera ratio legis, ut ex genere eius constat, & infra latius dicam. Deinde si quis ita loqui velit, ut actus ille sit materia legis. Respondeo actum ipsum sub duplici ratione considerari posse, scilicet, ut operabile, & ut sic esse malum, vel ut permissibile (ut sic dicam) & sub ea ratione nõ esse materiam prauam, vel rationi contrariam. Quod est dicere, actum illum non esse aptam materiam capace obligationis legis, esse tamen capacem permissionis, quia in ordine ad finem talis potestatis non postulat necessariò prohibitionem vel punitionem, & ideo, ut sic, esse materiam iustam in ordine ad talem legem.

7. *Corollar.*
 Ex hac assertione sic declarata duo inferre possimus. Vnum est, ad illam maximè pertinere primam conditionem positam ab Isidoro in d. cap. *erit autem lex, scilicet, ut lex sit honesta, quod ex ipsa vocis proprietate satis patet.* Addo etiam ad hanc iustitiam legis optime reduci omnes conditiones postas ab Isidoro priori loco, seu in cap. *consuetudo, d. 1. Vbi primum ait, lex erit omne quod ratione constituerit, id est, lex debet esse consentaneationi, quod nihil aliud est, quam debere esse iustam in sensu explicato.* Inò in hac conditione virtute includitur omnis, & tota

tota iustitia legis, quia non potest lex esse rationi conformis absolute, nisi vndique iusta sit. Et ideo D. Thomas d. q. 95. art. 3. non accepit hanc vt specialem conditionem legis, sed vt generalem, virtute includentem omnes, & ideo illas prætermisit.

8. Isidor. D. Thom.

Secundò ergo requirit Isidor. in lege, vt religioni congruat, quod D. Thomas ibidem exponens de lege humana, dicit, esse debere congruentem religioni in quantum esse debet proportionata legi diuine. Hæc autè proportio non in alio consistit, nisi in hoc, quòd non præcipiat, quæ lex diuina prohibet, nec prohibeat, quæ illa præcipit, & sic etiam idem est esse congruentè religioni, quod esse honestam. Possimus autem & conditionem extendere ad omnem legem, & religionem cum maiori proprietate accipere pro veterituti colendi verum Deum. Sic enim constat legem æternam, vt præcepta est ad extra pro suis temporibus, esse maximè congruentem diuino cultui, quia Deus per illam legem omnia ad suum honorem, & gloriam ordinat. Et ideo maximè prohibet omne peccatum, quia suæ legi, & bonitati contrarium est. Item lex naturalis, quæ est prima illius participatio, præcipue præcipit cultum Dei, propter hoc enim dixit Paul. ad Rom. 1. gentes fuisse inexcusabiles; quia cum nouissent illum, non sicut Deum glorificauerunt. Et ideo lex naturæ, non solum non præcipit, verum nec permittit aliquid, quod cum veri Dei religione non congruat. Quamuis enim non singula præcepta illius legis, præcipiant cultum Dei, nullum tamen præcipit aliquid, quod non possit in gloriam Dei fieri, & hoc est religioni congruere.

Feb. 7.

August.

In legibus etiam diuinis positus est hæc conditio, per se nota, quia semper data sunt, vt maximè congrueret ad diuinum cultum & religionem pro talibus temporibus, & populis, vt infra tractando de illis legibus videbimus, & optimè colligi potest ex illa sententia Apostoli ad Hebr. 7. *Translatio sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat.* Nam licet specialiter id dictum fuerit propter legem veterem, fundari rectè potest in hæc conditio legis, quòd debet congruere religioni, & ideo mutato ritu religionis, illam mutari necesse est. Vnde hinc etiam solet Aug. veritatem legis consonantiam, & rationem explicare, vt attingit lib. 3. Confess. c. 37. & latè profequitur in libris contra Faust. & sæpe alias. Denique leges humanæ, si sint canonicæ, per se primò intendunt diuinum cultum, & religionem, & ita ferè singulæ in illa materia versantur, aliqua verò possunt in aliis materiis versari, semper tamen in eis obseruatur maximè religionis decencia, & congruentia. Denique leges subditas, licet hunc finem per se non habeant, illi tamen subalternantur, & ita debent illi non repugnare; alias iustas non possunt esse, & hoc modo debent congruere religioni. Potest enim hæc conditio, & posituè, & negatiuè explicari, & licet in quibusdam legibus prior modus inueniatur, in aliis sufficit posterior, scilicet, vt religioni verè non repugnent, quod totum ad honestatem earum pertinet.

19. Isidor.

Feb. 18.

Tertiò requirit Isidor. in lege, quòd disciplina communi, quod D. Tho. exponit, *Quia debet esse proportionata legi naturæ*, quæ proportio non in alio potest consistere, nisi in hoc quòd non deuet à præceptis & præscriptis legis naturæ; debet enim legislator humanus se gerere in ferendis suis legibus tanquam discipulus (vt sic dicam) legis naturalis, & ea præcipere, quæ disciplinæ illius legis congruant. Quod rectè quidem dictum est. Tamen si hanc conditionem intelligamus de disciplina respectu subditorum, optimè dicemus omnem legem tradere subditis conuenientem doctrinam, & sic disciplinæ conuenire. Est enim omnis lex instructio quædam subditorum, iuxta illud, *Lex Domini immaculata, &c. sapientiam præ-*

stans paruulis, quia omnis iusta lex aliquo modo lex Domini est, sapientiamque præstat paruulis; ergo respectu illorum doctrina quædam est, ergo rectè de omni lege dicitur, quòd debet esse conueniens disciplina. Illa autem instructio morum (de hac enim est terminus) conueniens dicitur disciplina, quæ virtutem promouet, vel ita est utilis ad alios fines, vt moribus honestis non noceat, sed potius profit, quantum in se est. Nam etiam hæc conditio potest posituè, & negatiuè intelligi, & vterque modus sufficit cum proportione accommodari. Licet vix possit esse lex non repugnans moribus honestis, quæ non habeat aliquam congruentiam ad honestam disciplinam, si aliqui est utilis reipublicæ, quod in vltima illarum conditionum significatur. Addit enim Isidor. *Quod saluti proficiat.* Quod exponit D. Thom. *In quâritum est proportionata utilitati humane*, subindicans ad hanc conditionem pertinere, quod supra dictum est, legem esse vtilem communi bono; in quo sensu etiam potest ad omnem legem hæc conditio accommodari, vt supra declaratum est. Posset tamen hæc particula subintelligi magis theologicè de salute animæ, quam fortasse præ oculis habuit Isidor. Nam illam solent sancti Patres nomine salutis significare. Erit autem lex talis, si sit iusta, quia obseruantia legis iustæ, quantum est de se, proficit ad salutem. Et ita per hæc omnia verba explicatur honestas legis, vt obseruanda à subdito. Neque propterea sunt verba superflua, quia per diuersos respectus magis explicatur honestas legis, & connexio, quam habet cum superioribus bonis tam ad Deum, quam ad animam pertinentibus.

Isidor. D. Thom.

Secundò infertur ex dictis, legem non habentem hanc iustitiam, seu honestatem non esse legem, neque obligare, verum etiam nec feruari posse. Hoc constat, quia iustitia repugnans huic honestati legis est ipsi Deo contraria, quia includit culpam, & offensionem Dei, ergo non potest licite feruari, quia non potest Deus licite offendi. Item talis iniustitia non potest inueniri nisi in legibus ab hominibus latis; oportet autem obedire Deo magis, quam hominibus; ergo non possunt tales leges feruari contra obedientiam Dei, sicut non obeditur Prætori contra præceptum Regis, sicut à fortiori argumentatur August. lib. 1. de verb. Domini, serm. 6. c. 8. Aduertunt autem omnes Doctores necessarium esse, vt de iniustitia legis certò moraliter constet: nam si res sit dubia, præsumendum est pro legislatore, tum quia habet altius ius, & illud possidet, tum etià quia regitur altiori cõsilio, & potest habere rationes vniuersales subditis occultas, tum etiam, quia aliàs subditi fumerent nimiam licentiam non parendi legibus, quia vix possunt esse tam iustæ, quin possint ab aliquibus per apparentes rationes in dubium reuocari. Atque ita docuit August. 22. contra Faust. capite 75. & refertur in capite, *quid culpatur.* 23. q. 1. Quarta verò certitudo de hac iniustitia legis necessaria sit, vt homo teneatur illi non parere, in 1. 2. tractando de conscientia tradi solet, & infra tractando de obligatione legis, præsertim humanæ, aliqua dicemus: nam circa illas leges solent maximè occurrere huiusmodi dubia, & possunt multipliciter variari, & ideo ibi commodius, ac plenius hæc materia expeditur. Quomodo autem in casu dubio pro principe præsumatur, tractant latè Panor. mit. in capite, *cum in Ecclesiarum.* nu. 14. & Felin. num. 60. & sequentibus de Constitutione. Turrecrem. in cap. *sententia.* 11. quæst. 3. conclusion. 6. & 7. nu. 8. & 9. & in cap. *si dominus*, eadem causa, & quæst. in fine.

11. 2. Corol. Legem sine honestate, nõ solum legis rationem nõ habere, verum nec obligare nec feruari posse.

D. August.

In dubio de honestate legis præsumendum esse honestatem, ac proinde seruandam.

D. Aug.

Panormit. Felin. Turrec.

Dico secundò: De ratione legis est, vt iuste feratur, & aliter lata non erit vera lex. Prior pars communis est. Et quoniam de diuinis legibus satis per se euidens

12. 2. Assertio, de ratione legis esse, vt iuste feratur.

euidens est iuste ferri, in humanis explicabitur assertio, quam posuit D. Thom. dict. quæst. 96. art. 4. vbi expolitoras omnes, & alij statim referendi. Probatur autem primò in generali; quia de ratione legis est, vt sit rationi consentanea, vt probant omnia aduèta in superiori puncto, & omnes etiam Philosophi supra citati agnouerunt: vt autem sit rationi consentanea, non satis est, vt habeat materiam honestam, sed etiam, vt formam iustam, & rationabilem feruet, & hoc est iuste ferri, ergo hoc est de ratione legis. Deinde declaratur in particulari, supponendo, cum dicimus, esse de ratione legis, vt iuste lata sit, non esse sermone de modo iuste operandi ex parte operantis, sed ex parte operis. Nam modus ex parte operantis requirit, vt non solum ex parte legis nihil deficiat, sed etiam, vt operans bono affectu, & non ex odio, vel cupiditate moueatur, & quod in modo, & circumstantiis operandi ex parte sua prudenter se gerat, hic autem modus studiosus, seu virtutis ex parte legislatoris ferentis legem, non est necessarius ad valorem legis. Nam potest Princeps in lege ferenda male, & iniquè se gerere, & nihilominus iustam, & bonam, ac validam legem ferre. Modus autem requisitus ex parte legis est, vt non solum materia legis sit honesta, sed etiam forma; tunc ergo dicitur lex iuste ferri, quando in ea seruetur forma iustitiæ, vt D. Thomas supra dict. art. 4. & quæst. 95. art. 3. eleganter declarat.

D. Thom.

13. Triplex iustitia virtus exoritur de his, vt lex iuste feratur.

Potestque in hunc modum amplius explicari, nam vt lex iuste feratur, tres virtutes iustitiæ in illius forma cerni debent. Prima est iustitia legalis, cuius est commune bonum intendere, & consequenter iura communitati debita seruare; at lex hunc finem præcipue intendere debet, vt ostensum est; debet ergo ferri iuste secundum legalem iustitiam, & hoc modo ait D. Thomas supra, debere legem esse iustam ex fine boni communis. Secunda est iustitia computatiua, ad quam spectat, vt legislator non plus præcipiat, quam possit, quæ iustitia est maximè necessaria ad valorem legis. Vnde si Princeps legem ferat nõ pro sibi subditis, contra iustitiam computatiuam peccat respectu illorum, etiam si actum de se honestum, & vtilem præcipiat. Et sic dixit D. Thomas requiri in lege iustitiã ex parte ferentis. Tertia iustitia est distributiua, quæ etiam in lege requiritur, quia præcipiendò multitudini, quasi distribuit onus inter partes reipublicæ in ordine ad bonum eius, & ideo necesse est, vt in distributione seruet æqualitatem proportionis, quæ ad iustitiam distributiua pertinet; & ideo iniusta erit lex, si inæqualiter onera dispenset, etiam si res præcepta iniqua non sit. Et hoc modo dixit diuus Thomas supra, in forma legis iustæ requiri æqualitatem proportionis. Vnde etiam rectè concludit, præter iniquitatem ex parte materia posse legem tripliciter esse iniustam, scilicet, vel ex fine priuari commodi, & non communis boni, vel ex parte agentis, ac defectu potestatis, vel ex defectu formæ, seu iustæ distributionis. Constat ergo de ratione legis esse, vt iuste feratur omnibus prædictis modis.

14. Probatur ne cessitas iustitiæ ad valorem legis. D. Thom. Soto. Medin. Castro. Panorm. Felin. August.

Altera item pars assertionis, scilicet, quòd hæc iustitia sit ad eò necessaria ad legem, vt sine illa lex sit iniusta, & non obliget, expressè ponitur ab eodem D. Thoma, Soto, Medina, & aliis ibidem, Castro lib. 1. de Legib. pænal. c. 5. Victor in Relect. de potestate Papæ, & Concil. nu. 18. Panormitanus supra num. 9. & ibidem Felino num. 40. & 41. & aliis, & fauet lex prima, scilicet de iustitia & iure, vbi videri possunt interpretes. Et de hac etiam iustitiæ parte, intelligit D. Thomas dictum supra citatum August. lib. 1. de libero arbit. capite quinto; *Lex esse non videtur, quæ iusta non fuerit*, & clarius huc spectat, quod ait lib. 19. de Ciuit. c. 21. *Quæ iure sit, iuste sit. Quod autem*

tem sit iniuste, nec iure fieri potest. Non enim iura putanda sunt, vel dicenda iniqua hominum constituta, cum illud etiam ipsum esse dicant, quod de iustitia fonte manauerit. Denique in hoc sensu rectè intelligitur secunda conditio legis posita ab Isidoro in posteriori loco supra citato: ait enim, *legem debere esse honestam, & iustam*; & prior pars respicit materiam legis, vt in priori assertione declarauimus; posterior ergo pertinet ad formam legis (vt sic dicam) hoc est, vt iuste feratur. Ratione præterea potest ostendi hæc pars discurrendo per illa tria, quæ D. Thomas posuit de iustitia, ex fine, ex agente, & forma. Nam de prima procedunt omnia dicta in capite septimo, vbi ostendimus, non esse legem, quæ propter commune bonum non feratur. Et ita sub hæc parte iustitiæ, quam legalem appellauimus, comprehenduntur illæ conditiones legis ab Isidoro in eodem loco posite, scilicet vt sit necessaria, utilis, & pro communi utilitate, quas propterea hic prætermittimus, quia supra explicatas reliquimus. Ad iustitiam autem ex parte agentis, seu commutatiuam pertinent omnia, quæ cap. octauo diximus, & inde etiam satis constat, legem sine iustitia latam esse nullam.

15. Isidor.

Superest, ergo, probanda assertio, solum quoad aliam tertiam partem iustitiæ; quæ spectat ad formam, seu distributiua æquitatem. De qua manifestum est esse necessariam ad iustitiam legis, quia si lex quibusdam imponatur, & non aliis, ad quos æquè pertinet materia legis, iniusta est, nisi ex rationabili causa exceptio fiat, vt supra ostensum est. Item æqualitas onera omnibus imponere, nulla habita ratione virium, & facultatum, etiam est contra rationem, & iustitiam, vt per se constat. Quòd verò hæc iniustitia sufficiat ad nullitatem legis, affirmat expressè D. Thomas, dicens, *tales potius esse violentias, quam leges, & ideo non obligare in conscientia.* Quod ego intelligendum puto, quando tanta est improportio, & inæqualitas legis, vt redundet in detrimentum commune, & in graue, ac iniustum onus plurium membrorum eius. At verò si contingat, legem de se vtilem esse, exceptionem tamen aliquam esse iustitiam, nõ propterea lex esset omnino nulla, aut cessaret obligare alios, quia illis propriè non fit iniustitia positiua (vt sic dicam) imponendo illis tale onus, quia hoc per se malum non erat, sed sit solum improportio quadam respectu aliorum, & totius communitatis; quæ non videtur satis ad nullitatem legis. Quòd si ex quorundam exceptione grauentur alij ultra æquitatem, quoad illum excessum non obligabit lex; poterit tamen obligare quoad aliud, in quo non esset iniusta, vt in legibus tributorum videre licet, de quibus postea aliqua dicemus. Hæc verò pars declaratur magis explicando tertiam principalem conditionem legis ab Isidoro positam, scilicet vt lex sit possibilis, & alia, quæ ibi subiungit, scilicet, *secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco temporis, conueniens.* Nam hæc omnia videntur esse determinationes illius possibilitatis.

16. De necessitate iustitiæ ad iustitiam distributiua ad valorem legis.

D. Thom.

Dico ergo tertio, de ratione legis esse, vt sit possibilis. Hæc assertio generatim sumpta in omni lege locum habet. Vt autem probetur, & explicetur, aduertendum est, vocem illam possibile dupliciter accipi posse. Primò, vt opponitur impossibili simpliciter, alio modo, vt opponitur difficili, graui, & oneroso. Priori modo intellecta hæc proprietates per se nõ est euidens, quidquid Hæretici tergiuerentur, quia quidquid non cadit sub libertatem, non cadit sub legem; quod autem simpliciter impossibile est, non cadit sub libertatem, cum libertas intrinsecè requirit potestatem ad vtrumque, ergo nec potest esse materia legis. Item vbi transgressio, seu omisso non potest imputari ad culpam, vel penam, non potest

17. Assertio, de ratione legis esse, vt sit circa obiectum possibile.

ibi lex interuenire, quia de intrinseca ratione eius est. A vt aliquam intrinsecam obligationem induat, sed omittit, quod impossibile est, non potest imputari ad culpam: sicut nec imputatur ad primum, facere quod simpliciter necessarium est, ergo non possunt leges in huiusmodi rebus versari.

Atque in hoc saltem sensu definit assertionem etiam in diuinis legibus Trident. sessione sexta, cap. 11, & Canon. 18. & contra Hæreticos huius temporis ex Scripturis, Patribus, & ratione tam late probant Bellarmin. lib. 4. à cap. 11. Vega lib. 1. in Tridentin. a cap. 9. Vnde à fortiori constat, multo magis leges humanas debere esse possibiles: nam sunt ex minori potestate, & quasi participationis legis diuinæ, & quia rationes factæ in illis à fortiori procedunt. Adde, August. lib. de natur. & gratia, cap. 96. non solum dicere, Deum non iubere impossibilia, sed etiam dicere. Firmissime creditur, Deum iustum, & bonum impossibilia non potuisse præcipere. Quomodo ergo poterit homo impossibilia præcipere? Vnde in hoc est magna differentia inter Deum, & hominem, quod Deus aliqua potest præcipere impossibilia natura, quia potest illa facere possibilia per gratiam; quam non negat, quantum in se est, quatenus ad præceptorum obligationem necessaria est; & ideo semper est præceptum Dei de re possibili; quia quod per amicos possumus, simpliciter possumus, si amici adiutorium certum, & paratum est. Homines autem non possunt dare vires ad præcepta implenda; & ideo illas supponere necessaria debent, vel ex natura, vel ex gratia, iuxta præcepti conditionem. Hic verò occurrebant difficultates de possibilitate diligendi Deum, vincendi concupiscentiam, seruandique mandata, sed de his dicemus in tractatu de Gratia.

Iuxta hanc ergo ultimam partem intelligendus est Isidor. cum requirit in lege, quod possibilis sit. Nam principaliter loquebatur de lege humana, & ideo ad declarandum modum possibilitatis addit, Secundam naturam, id est, considerata fragilitate, & conditione naturæ. Quod etiam Deus ipse suo modo, obseruat. Nam ideo non præcipit omnibus virginitatem seruare, quia non erat hoc possibile secundum naturam; sic etiam lex Canonica non præcipit omnibus festis communicare, quia non posset digne fieri secundum conditionem naturæ, & sic de aliis. Atque huc etiam spectat (vt D. Thom. voluit) vt lex accommodari debeat subditis secundum capacitatem eorum, & ideo non imponunt eadem ieiunia pueris, quæ grandioribus. Addit etiam Isidor. Secundam consuetudinem patriæ, quia consuetudo est altera natura, & ideo quod repugnat consuetudini, valde censetur repugnans naturæ, ac subinde ferè moraliter impossibile. Hoc autem intelligendum est de consuetudine honesta, & vtili reipublicæ; nam consuetudo praua per legem corrigenda est, & licet aliquando fuerit utilis, si tanta sit facta rerum mutatio, vt iam sit inutilis, & contraria expediat ad commune bonum, etiam poterit lex consuetudinem vincere, vt infra suo loco dicemus. Denique addit Isido. Tempori locoque conueniens, quia hæc circumstantiæ in omni actu prudenti obseruandæ sunt. Hic autem non considerantur ex parte actus præcipiendi, sed ex parte materiæ, seu actus, qui præcipitur, quia non in omni loco, nec in omni tempore eadem actiones conueniunt, & ideo in ferendis legibus maxime sunt hæc circumstantiæ considerandæ, vt rectè tradidit etiam August. lib. 3. de Confession. cap. 37. Si quis autem rectè consideret, hæc circumstantiæ etiam sunt determinationes possibilitatis, quia in vno tempore censetur aliquid moraliter impossibile, quod in alio est facile, idemque est cum proportione de loco; possunt etiam interdum pertinere ad honestatē propter rationē similem.

18. Cōfirmatur assertio ex Tridentin. Bellarm. Vega.

August.

19.

D. August.

Tandem declaratione harum conditionum intelligitur, in tantum posse illas pertinere ad substantiā, & valorem legis, in quantum vel ad iustitiam, vel ad debitam possibilitatem legis humanæ necessariæ fuerint, quia potestas legum ferendarum cum hac iusta moderatione est hominibus data. Definire autem quando in his conditionibus defectus sit substantialis, ex prudenti pendet iudicio, quod oportet esse valde certum, vt ex hoc capite lex possit censeri nulla. Hic enim multo magis locum habet, quod supra dixi, oportere iniustitiam esse claram, & non dubiam, tum propter rationes supra factas, quæ in presenti etiam locum habent; tum etiam, quia hic minus est periculi, cum dubium solum versetur circa incommodum temporale. Est enim notanda differentia inter iniustitiam in materia, vel in modo legis; quod in priori, si de iniustitia constat, nulla est causa, etiam propter vitandum quoddamque detrimentum, vel scandalum obediendum licet, quia malum facere nunquam licet propter vllum finem: at verò in alio casu, licet lex de se non obliget, potest subditis illi parere, si vult, dummodo iniustitia non cooperetur, quia potest cedere iuri suo. Et ideo multo facilius tunc obligari poterit in casu dubio, imò etiam in casu, in quo sit certa iniustitia, aliquando poterit obligari propter vitandum scandalum: nam hoc vitandum est, etiam cum detrimento temporali, c. 2. de prescript. & sumitur ex Aug. Serm. 6. de verb. Domini, & in Psalm. 124. & notauit D. Thom. q. 96. ar. 4. & videri possunt Adria. quodl. 6. ad primam objectionem, Gabr. in 4. d. 16. q. 3. Iurista in d. cap. 2. de prescript. Panorm. in ca. de consuet. nu. 9. Card. in cap. de his, fo. d. Bellarmin. lib. 4. de Rom. Pontifice, c. 15.

Differentia inter iniustitiam ex parte materiæ, & ex parte modi.

D. August. D. Thom. Gabr. Adrian. Panorm. Cardin. Bellar.

CAPVT X.

Verum perpetuitas sit de ratione legis.

Vplicem perpetuitatem solent Philosophi distinguere, vnam ex parte initij, quam vocant à parte antè, aliam ex parte finis, quam à parte post vocant. Hic non tractamus de priori: nam diuidendo legem, diximus, dari vnam legem æternam, quæ intra Deum est; alias verò esse temporales ex parte initij. Nā licet lex naturalis dici possit aliquo modo æterna, vt voluit Glossa in princ. d. 5. verb. Cœpit, vtique obiectiue, seu quoad esse essentia, vt infra explicabitur: nihilominus prout existit in creaturis, ex tempore inceptum creatura, vt bene Gratian. ibidem dixit, & ita à parte antè non potest dici perpetua. Tractamus igitur de perpetuitate in futurum, ex quo lex semel lata est. Quæ perpetuitas solet vterius distinguui in perpetuitate simpliciter, quæ æternitas dicitur, vel secundum quid, quæ dici potest duratio longi temporis, quæ in Scriptura sæpe æuum, vel æternum sacculum appellatur. Vt autem omitteremus varias significationes, quæ magis ad speculationem pertinent, perpetuitas, de qua tractamus, solum est quedam legis stabilitas, ad quam spectat, vt habeat suum esse cum valore, ac efficacia obligandi ita fixum, & permanens, quantum est ex vi suæ originis, & constitutionis, vt de se duret semper, aut per indefinitum, vel diuturnum tempus. Qui modus perpetuitatis potest esse duplex, vnus dici potest negatiuus; alter positiuus. Negatiuus est quando lex indefinitè fertur, & ideo indefinitam habet durationem, licet reuocari possit, & tolli per extrinsecas causas, quomodo dicitur suspensio perpetua negatiue, quæ sine termino fertur. Positiue autem perpetua dicitur lex, quæ natura sua, vel per expressa verba fertur, vt semper duret, & nunquam reuocetur. Vt depositio dicitur suspensio perpetua. De vtroque ergo modo perpetuitatis

Glossa.

Gratian.

Quæ sit perpetuitas ad legem requisitam.

Diuisio huius perpetuitatis in positiuam, & negatiuam.

tatis potest hæc quæstio tractari. Et quoniam eius difficultas tota versatur circa humanas leges, ideo operæpretium erit, prius illam in diuinis legibus expeditare.

Dico ergo primò: Omnis diuina lex perpetuitatem dictam participat. Declaratur breuiter discurrèdo per singulas. Nam lex æterna propriè, ac simpliciter perpetua est, quia in se immutabilis est. Quamuis enim prout dicit respectu ad creaturas, non semper respiciat eas secundum eundem modum existentia, neque imponat eis leges, quæ pro toto tempore durent, sed iuxta modum definitum ab ipso Deo, nihilominus iuxta illum modum, & ex parte Dei, lex semel ab ipso concepta perpetuè manet. Deinde lex naturalis etiam dici potest absolute perpetua, quia ex parte mentis, in qua scripta est, perpetuitatem habet. Et aliunde ex parte obiecti includit intrinsecam necessitatem: prohibet enim quæ intrinsecè mala sunt, & præcipit, quæ per se necessaria sunt; quod autem est necessarium, perpetuum est, & ideo immutabilis dicitur à Gratian. d. 5. in princ. & d. 6. §. vlt. & idem habetur Inst. de iur. natur. gent. & ciuil. §. sed & naturale, & infra suo loco latius dicitur. Nec refert, quod præceptum naturale in vna opportunitate obligat, & non in alia, quod maxime in affirmatiuis verum habet; non (inquam) hoc obstat, quia præceptum semper idem est, & quantum est ex se semper obligat, quamuis non pro semper, & id satis est, vt lex sit perpetua. Quod optime explicauit August. lib. 3. Confess. cap. 37. dicens, hanc legem naturalem, vt omnia ordinatissime sunt, immutabilem esse, licet in applicatione eius ad varias materias, vel occasiones possit esse variatio.

1. Assertio, diuinam legem esse ceteris veniaticis perpetuitate assistentem.

Gratian.

D. August.

3. Perpetuitas participat lex vetus, & noua.

Galat. 3.

2. Assertio, Lex humana non esse ita perpetua vt reuocari non possit.

An aliqua perpetuitas sit de ratione legis humane.

1. Opinio negatiua. Glossa. Lud. Gom. Gemini.

tionem posuerunt inter requisita ad legem humanam. Secundò, quia sola duratio est valde accidentalitè pendet ex Principis voluntate, vnde si lex generalitè feratur, licet pro certo tempore feratur, erit vera lex: nam æquè obligabit, & habebit omnes alios effectus legis. Tertio afferuntur exempla ex cap. 1. 29. d. & ex Extrauag. Ad regimen, de præben. inter communes, & ex regulis Cancellariæ, quæ leges sunt, licet non sint perpetua.

Extrauag. Ad regimen.

Secunda sententia affirmat, perpetuitatem esse de ratione legis, statuti, seu constitutionis. Ita tenet Glossa penult. in fine in cap. à nobis 1. de sentent. excommunicat. & ibi Panorm. n. 12. & Cardin. in repet. cap. perpendimus, de sentent. excommunicat. & Archid. in cap. donatum 1. q. 7. vbi coniungit illa duo quod lex debet esse perpetua, & communis, & citat cap. erit autem lex. d. 4. vbi de perpetuitate nihil dicitur, sed de communitate. Vnde videtur vnam conditionem ex altera colligere. In eadem sententia est Bartol. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Nauar. in Manual. c. 27. n. 74. Potestque sumi ex D. Thoma 1. 2. q. 104. ar. 3. ad 3. quatenus dicit, præcepta iudicialia ab hominibus instituta habere perpetuam obligationem, manente illo statu regiminis. Fundaturque solent hæc sententia in l. edenda. C. de edendo, ibi, Prout edendi perpetui monet auctoritas, sed melius in l. Arrianus, C. de Hæretic. §. 1. Inst. de perpet. & temp. actio. Optime verò ex cap. vlt. de officio legati, vbi dicitur, statuta edita à legato in sua prouincia durare tanquam perpetua. Vbi est considerandum, decretum illud declarationium esse, non concessiuum (specialis fauoris supponit enim Papa, legatum suum posse concedere statuta, & inde ex ratione statuti colligit, talia statuta durare recedente legato, quia nimirum de ratione statuti est, vt sit perpetuum.

2. Opinio affirmatiua. Glossa. Panorm. Cardin. Archid.

Bartol. Nauarr. D. Thom.

Ledenda. L. Arrianus.

Vnde etiam sumitur ratio: nam præceptum generale datum pro tota communitate, & ad bonum commune eius, non est lex, & in nullo alio differt à lege, nisi in perpetuitate; ergo signum est perpetuitatem esse de ratione legis. Maior probatur, quia habent effectus morales valde diuersos. Nam differentia, seu diuersi effectus, quos solent auctores tribuere censuræ latae per statutum, vel per sententiam generalem, fundantur solum in differentia præcepti, & statuti, quia excommunicatio per sententiam ab homine est, & per solum præceptum fertur, per statutum autem est à iure, vt latè notat Francus in cap. Roma, §. cantant, de sentent. excommunicat. in 6. & Couar. in cap. alma. p. 1. §. 10. nu. 2. Minor autem patet, quia licet à posteriori assignetur differentia inter statutum, & præceptum in effectibus, v. g. quia statutum ligat non subditos in territorio existentem, aut delinquentes; non autem præceptum, iuxta dictum cap. à nobis 1. de sentent. excommunicat. & similibus; tamen hæc diuersitas in effectibus supponit distinctionem causarum in se, & in suo esse; nulla autem alia excogitari potest, nisi in perpetuitate.

Ledenda. L. Arrianus.

6.

Francus. Couar.

Cap. à nobis.

Hæc sententia posterior absolute loquendo est iuri conformior; quia tamen potest esse dissentio de modo loquendi, ideo res magis explicanda est, & inde facile constabit, an prior sententia possit aliquem verum sensum habere. Dico ergo, legem humanam propriè dictam triplicem habere moralem perpetuitatem, seu stabilitatem. Prima est ex parte ferentis, quia non amouetur, illo amoto, nec moritur, illo mortuo. Secunda est ex parte subditorum, ad quos fertur, quia non tantum obligat presentes, qui vel nati sunt, vel territorium incolunt, cum lex fertur, sed etiam eorum successores postea natos, vel denuo ibi habitantes. Tertia ex parte ipsius legis, quia semel lata semper durat, donec vel reuocetur, vel materia eius, aut causa ita mutetur, vt iusta esse desinat.

7. Posterior sententia iuri est magis conformis.

De triplici perpetuitate quæ in lege humana reperitur.

Prima

8. Prima perpetuitas manifeste probatur ex dicto A cap. vlt. de offic. legati. Constituitur deinde, quia non videtur dubium, quin legislator possit hoc modo obligare per suas leges. Primò, quia hoc ad minimum probant iura citata. Secundò, quia hæc est consuetudo omnium legum humanarum, vt constat. Tertio, quia hæc saltem immutabilitas est necessaria ad finem talium legum, aliàs quotidie feret magna mutatio legum in republica cum magno detrimento eius. Quarto, quia in legibus civilibus potestas ferendi leges est in republica per se primò, vnde sicut respublica non moritur, ita potest ferre leges, quæ nullius morte extinguantur, ergo cum transfuit in Principem suam potestatem, etiam dedit illi facultatem ad ferendas leges, quæ sua morte non extinguentur. Vnde à fortiori probatur idem de legibus Canonis, quia potestas, à qua procedunt, est à Christo, qui non moritur, & voluit ita obediunt legibus sui Vicarij, sicut suis, & censetur dedisse potestatem accommodatam humanæ congregationi, cuiusque conuenienti regimini. De potestate ergo dubitari nõ potest. Ergo quoties Princeps simpliciter præcipit statuendo, censetur ita præcipere, quia statuendo legem, & nullam limitationem adhibendo, præcipit stabiliter, quantum potest, & quantum finis legis postulare videtur.

9. Declaratur hoc amplius ex communi sententia Doctorum, qui hanc differentiam constituunt inter præceptum ab homine latum solum per modum personalis præcepti, & latum per modum constitutionis, quod purum præceptum expirat per mortem præcipientis; non verò lex, seu statutum. Ita notant Anton. & Abb. in cap. irrefragabili. §. caterum, de offic. ordin. vbi optimè notant, delegationem ab homine expirare, re integra, per mortem delegantis non autem delegationem à iure, seu per legem, quia lex non moritur. Idem latè probat Restaurus Castaldus tract. de Imperato. q. 93. ostendens, mutato Rege, vel Imperatore, non mutari leges eius per se, seu ipso facto, quia perpetuæ sunt. Idem Syluest. in verb. Mandatum. q. 3. vbi ait, Talia præcepta expirant morte præcipientis, nisi fiant per modum constitutionis, vt consuetudo interpretatur. Itaque solum in consuetudine differentiam fundat. Idem in verb. Delegatus. q. 6. vbi colligit, omnia præcepta lata à Prælati inferioribus, qui non possunt constitutiones facere, expirare morte illorum, dispositiones autem omnes, quæ per legem, vel statutum sunt, perseverare post mortem statuents. Idè habet Menoch. lib. 1. de arbitrar. q. 69. Cordub. in regul. sancti Francisci. ca. 10. q. 3. puncto 1. partit. 3. quos refert, & sequitur Sanci. lib. 8. de matrim. disp. 28. q. 2. n. 47.

10. Eandem differentiam tradit Vasq. 1. 2. disp. 151. c. 3. num. 16. videtur tamen illam interpretari tantum de præceptis singularibus, quæ particularibus personis imponuntur. Vnde rationem prædictæ differentie ex natura ipsius præcepti, & legis colligit. Nam lex, cum feratur communitati, & pro bono communi, nomine ipsius reipublicæ ferri videtur à Principe, & ideo cum semper maneat respublica, semper durat, etiam si Princeps moriatur. At verò præceptum singulare (inquit) alicui imponitur à Principe, vel superiore, vt curam illius gerit; nam respicit bonum singulare huius, vel illius cuius, & ideo fertur ab ipso Principe, non tam nomine reipublicæ, quàm suo, quæ cura expirat per mortem, vel mutationem Prælati, & ideo etiam cessat præceptum.

11. Dicendum verò est, differentiam datam procedere non solum de præcepto dato singulari personæ (quod iam ex illo capite non est lex, quia non est præceptum commune:) sed etiam de præcepto com-

12. Declaraturque hoc amplius, quia vel loquimur de Principe habente potestatem condendi legem, vel de inferiori Prælato, vel gubernatore, qui potest præcepta ferre, non verò legem statuere. De priori constat, quòd licet possit legem condere, potest etiam præcipere communitati, non condendo leges, qui duo modi præcipiendi non possunt melius distinguì, quàm in prædicta perpetuitate. Nam cum ostensum sit, per legem posse imponi obligationem, quæ duret post mortem præcipientis, & hunc modum præcipiendi esse maximè conuenientem regimini reipublicæ, & potestati legislatiua, rectè sit, quotiescumque Princeps declarat simpliciter se statuere, vel condere legem, ponere præceptum ita durabile, ac subinde tale præceptum significari nomine legis. At verò quando tantum præcipit, non statuendo, signum est, non pro futuris temporibus; sed pro tempore præsentis, seu pro tempore gubernationis suæ præcipere, nec vti propria potestate legislatiua, sed tantum præceptiua, & ideo rectè censetur hoc præceptum expirare morte præcipientis. Vnde à fortiori idem generaliter est de præcepto eius, qui non habet statuendi potestatem, quia in illo non solum ex voluntate, sed etiam ex defectu potestatis prouenire videtur, vt præceptum eius extinguatur cum morte eius, vel cum ablatione à munere: nam hoc perinde reputatur, vt in materia de censuris dixi. Possit tamen dubium moueri, an si talis superior velit aliquid præcipere, cum declaratione expressa, vt duret præceptum, etiam post mortem, donec à successore reuocetur, valeat dispositio. Sed hoc non refert ad præsens, & ideo in alium locum illud remittimus: satis enim nobis est, quòd iure ordinario, & communi præceptum simpliciter latum, à quocumque feratur, non habet stabilitatem, & quòd in hac lex superat personale præceptum.

13. Hac etiam spectat vulgare axioma, quòd mandatum expirat morte mandantis. Mandatum. C. mandati. c. gratum. c. relatum. de offic. delegat. cap. vltim. vers. scitis autem, de offic. legat. & Doctores communiter his locis, Couar. Rubr. de testam. p. 3. nu. 3. & Summistæ communiter verb. Mandatum. Hæc autem vox in illo axioma sumitur pro personali mandato, non pro lege. Imò aduertit Syluest. d. q. 3. non accipi ibi mandatum pro præcepto simpliciter obligate ad aliquid faciendum, sed pro delegatione iurisdictionis: nã in præcepto purè, & proprie dicto simpliciter, & sine limitatione verum est cessare per mortem præcipientis: in mandato autè additur in iure limitatio, si res fuerit integras, nam si fuerit inchoata, firmatur iurisdictione, vt duret etiam post mortem mandantis. Quod rectè animaduersum est: non est tamen coartandum mandatum ad commissionem, seu delegationem solius iurisdictionis proprie dictæ: nam etiam habet dicta regula locum in mandato procurandi, donandi, seu agendi aliquid nomine alterius, vt constat ex d. l. mandatum. & ex l. 2. §. sed si quis. & ex l. absenti. ff. de donat. & in nostro regno in l. 2. tit. 5. part. 3. & notant referentes alios plures Couar. in Rubr. de matrim. p. 3. num. 13. & Ant. Gomez. lib. 2. variar. c. 4. n. 3. Sed de hoc aliàs.

14. Secunda perpetuitas legis est ex parte eorum, ad quos fertur, quia non solum præsentibus obligat, sed etiam futuris, statim, ac incipiunt esse partes illius communitatis, cui lex imposta est. Quæ pars etiam sumitur ex Gloss. Innoc. Panormit. & aliis in d. cap. nobis, 1. de sentent. excomm. & notat Couar. in cap. alma, p. 1. §. 10. n. 2. vbi etiam constituit differentiam in hoc inter excommunicationem latam per generalem sententiam, quæ vim habet cuiusdam præcepti, & latam per statutum, seu legem, quòd prior tantum comprehendit eos, qui iam sunt subditi, quando præceptum fertur: posterior verò omnes, qui in futurum incipiunt esse subditi, quia lex obligat omnes, & ita in hac parte habet perpetuitatem. Quæ differentia sano modo intelligenda est quoad absolutam durationem, etiam post mortem ferentis sententiam: nam pro tempore, pro quo durat generalis sententia in sua vi, etiam obligat novos subditos, vt dixi in 5. tomo de censur. disp. 5. sect. 5. n. 9. solum ergo potest esse differentia quoad maiorem independentiam legis, quæ nascitur ex priori perpetuitate; satis ergo est, quòd hæc proprietas perfectius, & stabilius legi conuenit. Quod præterea ostendi potest manifesta inductione, quia omnes leges positivæ Ecclesiæ, & regnorum, & civilis iuris ita obligant, semperque obligant. Ratio autem est, primò quia lex fertur prospectivo ad futura, & ideo non tantum obligat presentes, sed etiam futuros. Secundò lex directe fertur in communitatem, & consequenter obligat membra eius; communitas autem perpetua est, & semper eadem est, licet successiuè membra eius varietur, vel augeantur, & ideo lex etiam quamdiu durat, & non reuocatur, totam communitatem obligat, & omnes partes eius. Tertio, quia qui denuo nascitur in aliqua communitate, eo ipso nascitur subditus legibus eius, & similiter qui denuo illi voluntariè aggregatur, subiicitur legibus eius, quia de ratione partis est, vt conformetur toti, & hæc conditio quasi naturali iure est inclusa in tali conuictu humano; ergo etiam est de ratione legis, vt cum eadem conditione feratur.

15. Tertia perpetuitas, scilicet, vt lex duret quamdiu non reuocatur, vel materia eius mutatur, habet idem fundamentum, quia ad rectam gubernationem reipublicæ necessaria sunt præcepta hoc modo stabilia, quæ sint certa, & permanentes regulæ, ac mensuræ operationum: hæc autem præcepta significantur no-

16. Vnde sit, quoties præceptum superioris ad limitatum tempus fertur, per se loquendo, & iure ordinario, non habere rationem legis. Dixi, per se, & iure ordinario, quia si legislator vellet, ferendo præceptum ad tempus statuere, ac declarare, vt pro illo tempore haberet vim, & privilegia legis, vt sic dicam, posset id facere, quia non includit repugnantiam, illud tamen esset quasi ex dispensatione quadam. Et ideo cenfeo solum gubernatorem supremum posse id facere, vt est Rex in temporalibus, Papa in Ecclesiasticis, quia in communi, & ordinario iure, præsertim in re tam graui, non possunt inferiores dispensare. Tunc verò retinet illa lex illud perpetuitatis genus, quòd est, non dependere à vita ferentis: nam si intra illud tempus deficeret, nihilominus vsque ad definitum tempus lex duraret. Et eadem ratione potest supremus Princeps decretum, seu præceptum ferre, declarans velle vt duret pro tempore vite suæ, & non amplius, & quòd in cæteris habeat virtutem, & efficaciam legis, quia in hoc etiam non est repugnantia, & Princeps potest vti sua potestate, prout voluerit, & cum hæc ratio, seu proprietas legis ex institutione pendeat, potest Princeps illam mutare, vbi iudicauerit expedire. Tunc autem re vera illa nõ esset simpliciter lex, qualis nunc significatur hoc nomine absolute sumpto, sed esset lex secundum quid, vel (vt sic dicam) per dispensationem quadam.

17. Et hoc fortasse tantum voluerunt auctores primæ sententiæ; fatentur enim legem regulariter esse perpetuam, non esse tamen hoc ita essentialè, quin aliter ferri possit, quod in idem ferè recidit. Nos autem ad idem, legis nomen re vera significare præceptum ita durabile, præceptum autem non ita stabile. Licet in ratione præcepti sit eiusdem essentiæ, iam non esse propriam legem. Potest exemplo declarari; nam de ratione beatitudinis est perpetuitas, & ideo licet possit Deus dare homini visionem sui, quæ citò transeat, illa erit eiusdem naturæ cum visione, quæ est beatitudo; non tamen erit simpliciter beatitudo: ita ergo suo modo de lege loqui possumus. Ad primam igitur rationem illius sententiæ respondeo in primis, non fuisse necessarium, Isidorum, & D. Thomam explicite ponere omnes conditiones legis, satis enim est, quòd

18. Quæ pars etiam sumitur ex Gloss. Innoc. Panormit. & aliis in d. cap. nobis, 1. de sentent. excomm. & notat Couar. in cap. alma, p. 1. §. 10. n. 2. vbi etiam constituit differentiam in hoc inter excommunicationem latam per generalem sententiam, quæ vim habet cuiusdam præcepti, & latam per statutum, seu legem, quòd prior tantum comprehendit eos, qui iam sunt subditi, quando præceptum fertur: posterior verò omnes, qui in futurum incipiunt esse subditi, quia lex obligat omnes, & ita in hac parte habet perpetuitatem. Quæ differentia sano modo intelligenda est quoad absolutam durationem, etiam post mortem ferentis sententiam: nam pro tempore, pro quo durat generalis sententia in sua vi, etiam obligat novos subditos, vt dixi in 5. tomo de censur. disp. 5. sect. 5. n. 9. solum ergo potest esse differentia quoad maiorem independentiam legis, quæ nascitur ex priori perpetuitate; satis ergo est, quòd hæc proprietas perfectius, & stabilius legi conuenit. Quod præterea ostendi potest manifesta inductione, quia omnes leges positivæ Ecclesiæ, & regnorum, & civilis iuris ita obligant, semperque obligant. Ratio autem est, primò quia lex fertur prospectivo ad futura, & ideo non tantum obligat presentes, sed etiam futuros. Secundò lex directe fertur in communitatem, & consequenter obligat membra eius; communitas autem perpetua est, & semper eadem est, licet successiuè membra eius varietur, vel augeantur, & ideo lex etiam quamdiu durat, & non reuocatur, totam communitatem obligat, & omnes partes eius. Tertio, quia qui denuo nascitur in aliqua communitate, eo ipso nascitur subditus legibus eius, & similiter qui denuo illi voluntariè aggregatur, subiicitur legibus eius, quia de ratione partis est, vt conformetur toti, & hæc conditio quasi naturali iure est inclusa in tali conuictu humano; ergo etiam est de ratione legis, vt cum eadem conditione feratur.

19. Tertia perpetuitas, scilicet, vt lex duret quamdiu non reuocatur, vel materia eius mutatur, habet idem fundamentum, quia ad rectam gubernationem reipublicæ necessaria sunt præcepta hoc modo stabilia, quæ sint certa, & permanentes regulæ, ac mensuræ operationum: hæc autem præcepta significantur no-

20. Vnde sit, quoties præceptum superioris ad limitatum tempus fertur, per se loquendo, & iure ordinario, non habere rationem legis. Dixi, per se, & iure ordinario, quia si legislator vellet, ferendo præceptum ad tempus statuere, ac declarare, vt pro illo tempore haberet vim, & privilegia legis, vt sic dicam, posset id facere, quia non includit repugnantiam, illud tamen esset quasi ex dispensatione quadam. Et ideo cenfeo solum gubernatorem supremum posse id facere, vt est Rex in temporalibus, Papa in Ecclesiasticis, quia in communi, & ordinario iure, præsertim in re tam graui, non possunt inferiores dispensare. Tunc verò retinet illa lex illud perpetuitatis genus, quòd est, non dependere à vita ferentis: nam si intra illud tempus deficeret, nihilominus vsque ad definitum tempus lex duraret. Et eadem ratione potest supremus Princeps decretum, seu præceptum ferre, declarans velle vt duret pro tempore vite suæ, & non amplius, & quòd in cæteris habeat virtutem, & efficaciam legis, quia in hoc etiam non est repugnantia, & Princeps potest vti sua potestate, prout voluerit, & cum hæc ratio, seu proprietas legis ex institutione pendeat, potest Princeps illam mutare, vbi iudicauerit expedire. Tunc autem re vera illa nõ esset simpliciter lex, qualis nunc significatur hoc nomine absolute sumpto, sed esset lex secundum quid, vel (vt sic dicam) per dispensationem quadam.

21. Et hoc fortasse tantum voluerunt auctores primæ sententiæ; fatentur enim legem regulariter esse perpetuam, non esse tamen hoc ita essentialè, quin aliter ferri possit, quod in idem ferè recidit. Nos autem ad idem, legis nomen re vera significare præceptum ita durabile, præceptum autem non ita stabile. Licet in ratione præcepti sit eiusdem essentiæ, iam non esse propriam legem. Potest exemplo declarari; nam de ratione beatitudinis est perpetuitas, & ideo licet possit Deus dare homini visionem sui, quæ citò transeat, illa erit eiusdem naturæ cum visione, quæ est beatitudo; non tamen erit simpliciter beatitudo: ita ergo suo modo de lege loqui possumus. Ad primam igitur rationem illius sententiæ respondeo in primis, non fuisse necessarium, Isidorum, & D. Thomam explicite ponere omnes conditiones legis, satis enim est, quòd

22. Quæ pars etiam sumitur ex Gloss. Innoc. Panormit. & aliis in d. cap. nobis, 1. de sentent. excomm. & notat Couar. in cap. alma, p. 1. §. 10. n. 2. vbi etiam constituit differentiam in hoc inter excommunicationem latam per generalem sententiam, quæ vim habet cuiusdam præcepti, & latam per statutum, seu legem, quòd prior tantum comprehendit eos, qui iam sunt subditi, quando præceptum fertur: posterior verò omnes, qui in futurum incipiunt esse subditi, quia lex obligat omnes, & ita in hac parte habet perpetuitatem. Quæ differentia sano modo intelligenda est quoad absolutam durationem, etiam post mortem ferentis sententiam: nam pro tempore, pro quo durat generalis sententia in sua vi, etiam obligat novos subditos, vt dixi in 5. tomo de censur. disp. 5. sect. 5. n. 9. solum ergo potest esse differentia quoad maiorem independentiam legis, quæ nascitur ex priori perpetuitate; satis ergo est, quòd hæc proprietas perfectius, & stabilius legi conuenit. Quod præterea ostendi potest manifesta inductione, quia omnes leges positivæ Ecclesiæ, & regnorum, & civilis iuris ita obligant, semperque obligant. Ratio autem est, primò quia lex fertur prospectivo ad futura, & ideo non tantum obligat presentes, sed etiam futuros. Secundò lex directe fertur in communitatem, & consequenter obligat membra eius; communitas autem perpetua est, & semper eadem est, licet successiuè membra eius varietur, vel augeantur, & ideo lex etiam quamdiu durat, & non reuocatur, totam communitatem obligat, & omnes partes eius. Tertio, quia qui denuo nascitur in aliqua communitate, eo ipso nascitur subditus legibus eius, & similiter qui denuo illi voluntariè aggregatur, subiicitur legibus eius, quia de ratione partis est, vt conformetur toti, & hæc conditio quasi naturali iure est inclusa in tali conuictu humano; ergo etiam est de ratione legis, vt cum eadem conditione feratur.

23. Tertia perpetuitas, scilicet, vt lex duret quamdiu non reuocatur, vel materia eius mutatur, habet idem fundamentum, quia ad rectam gubernationem reipublicæ necessaria sunt præcepta hoc modo stabilia, quæ sint certa, & permanentes regulæ, ac mensuræ operationum: hæc autem præcepta significantur no-

24. Vnde sit, quoties præceptum superioris ad limitatum tempus fertur, per se loquendo, & iure ordinario, non habere rationem legis. Dixi, per se, & iure ordinario, quia si legislator vellet, ferendo præceptum ad tempus statuere, ac declarare, vt pro illo tempore haberet vim, & privilegia legis, vt sic dicam, posset id facere, quia non includit repugnantiam, illud tamen esset quasi ex dispensatione quadam. Et ideo cenfeo solum gubernatorem supremum posse id facere, vt est Rex in temporalibus, Papa in Ecclesiasticis, quia in communi, & ordinario iure, præsertim in re tam graui, non possunt inferiores dispensare. Tunc verò retinet illa lex illud perpetuitatis genus, quòd est, non dependere à vita ferentis: nam si intra illud tempus deficeret, nihilominus vsque ad definitum tempus lex duraret. Et eadem ratione potest supremus Princeps decretum, seu præceptum ferre, declarans velle vt duret pro tempore vite suæ, & non amplius, & quòd in cæteris habeat virtutem, & efficaciam legis, quia in hoc etiam non est repugnantia, & Princeps potest vti sua potestate, prout voluerit, & cum hæc ratio, seu proprietas legis ex institutione pendeat, potest Princeps illam mutare, vbi iudicauerit expedire. Tunc autem re vera illa nõ esset simpliciter lex, qualis nunc significatur hoc nomine absolute sumpto, sed esset lex secundum quid, vel (vt sic dicam) per dispensationem quadam.

25. Et hoc fortasse tantum voluerunt auctores primæ sententiæ; fatentur enim legem regulariter esse perpetuam, non esse tamen hoc ita essentialè, quin aliter ferri possit, quod in idem ferè recidit. Nos autem ad idem, legis nomen re vera significare præceptum ita durabile, præceptum autem non ita stabile. Licet in ratione præcepti sit eiusdem essentiæ, iam non esse propriam legem. Potest exemplo declarari; nam de ratione beatitudinis est perpetuitas, & ideo licet possit Deus dare homini visionem sui, quæ citò transeat, illa erit eiusdem naturæ cum visione, quæ est beatitudo; non tamen erit simpliciter beatitudo: ita ergo suo modo de lege loqui possumus. Ad primam igitur rationem illius sententiæ respondeo in primis, non fuisse necessarium, Isidorum, & D. Thomam explicite ponere omnes conditiones legis, satis enim est, quòd

26. Quæ pars etiam sumitur ex Gloss. Innoc. Panormit. & aliis in d. cap. nobis, 1. de sentent. excomm. & notat Couar. in cap. alma, p. 1. §. 10. n. 2. vbi etiam constituit differentiam in hoc inter excommunicationem latam per generalem sententiam, quæ vim habet cuiusdam præcepti, & latam per statutum, seu legem, quòd prior tantum comprehendit eos, qui iam sunt subditi, quando præceptum fertur: posterior verò omnes, qui in futurum incipiunt esse subditi, quia lex obligat omnes, & ita in hac parte habet perpetuitatem. Quæ differentia sano modo intelligenda est quoad absolutam durationem, etiam post mortem ferentis sententiam: nam pro tempore, pro quo durat generalis sententia in sua vi, etiam obligat novos subditos, vt dixi in 5. tomo de censur. disp. 5. sect. 5. n. 9. solum ergo potest esse differentia quoad maiorem independentiam legis, quæ nascitur ex priori perpetuitate; satis ergo est, quòd hæc proprietas perfectius, & stabilius legi conuenit. Quod præterea ostendi potest manifesta inductione, quia omnes leges positivæ Ecclesiæ, & regnorum, & civilis iuris ita obligant, semperque obligant. Ratio autem est, primò quia lex fertur prospectivo ad futura, & ideo non tantum obligat presentes, sed etiam futuros. Secundò lex directe fertur in communitatem, & consequenter obligat membra eius; communitas autem perpetua est, & semper eadem est, licet successiuè membra eius varietur, vel augeantur, & ideo lex etiam quamdiu durat, & non reuocatur, totam communitatem obligat, & omnes partes eius. Tertio, quia qui denuo nascitur in aliqua communitate, eo ipso nascitur subditus legibus eius, & similiter qui denuo illi voluntariè aggregatur, subiicitur legibus eius, quia de ratione partis est, vt conformetur toti, & hæc conditio quasi naturali iure est inclusa in tali conuictu humano; ergo etiam est de ratione legis, vt cum eadem conditione feratur.

27. Tertia perpetuitas, scilicet, vt lex duret quamdiu non reuocatur, vel materia eius mutatur, habet idem fundamentum, quia ad rectam gubernationem reipublicæ necessaria sunt præcepta hoc modo stabilia, quæ sint certa, & permanentes regulæ, ac mensuræ operationum: hæc autem præcepta significantur no-

28. Vnde sit, quoties præceptum superioris ad limitatum tempus fertur, per se loquendo, & iure ordinario, non habere rationem legis. Dixi, per se, & iure ordinario, quia si legislator vellet, ferendo præceptum ad tempus statuere, ac declarare, vt pro illo tempore haberet vim, & privilegia legis, vt sic dicam, posset id facere, quia non includit repugnantiam, illud tamen esset quasi ex dispensatione quadam. Et ideo cenfeo solum gubernatorem supremum posse id facere, vt est Rex in temporalibus, Papa in Ecclesiasticis, quia in communi, & ordinario iure, præsertim in re tam graui, non possunt inferiores dispensare. Tunc verò retinet illa lex illud perpetuitatis genus, quòd est, non dependere à vita ferentis: nam si intra illud tempus deficeret, nihilominus vsque ad definitum tempus lex duraret. Et eadem ratione potest supremus Princeps decretum, seu præceptum ferre, declarans velle vt duret pro tempore vite suæ, & non amplius, & quòd in cæteris habeat virtutem, & efficaciam legis, quia in hoc etiam non est repugnantia, & Princeps potest vti sua potestate, prout voluerit, & cum hæc ratio, seu proprietas legis ex institutione pendeat, potest Princeps illam mutare, vbi iudicauerit expedire. Tunc autem re vera illa nõ esset simpliciter lex, qualis nunc significatur hoc nomine absolute sumpto, sed esset lex secundum quid, vel (vt sic dicam) per dispensationem quadam.

29. Et hoc fortasse tantum voluerunt auctores primæ sententiæ; fatentur enim legem regulariter esse perpetuam, non esse tamen hoc ita essentialè, quin aliter ferri possit, quod in idem ferè recidit. Nos autem ad idem, legis nomen re vera significare præceptum ita durabile, præceptum autem non ita stabile. Licet in ratione præcepti sit eiusdem essentiæ, iam non esse propriam legem. Potest exemplo declarari; nam de ratione beatitudinis est perpetuitas, & ideo licet possit Deus dare homini visionem sui, quæ citò transeat, illa erit eiusdem naturæ cum visione, quæ est beatitudo; non tamen erit simpliciter beatitudo: ita ergo suo modo de lege loqui possumus. Ad primam igitur rationem illius sententiæ respondeo in primis, non fuisse necessarium, Isidorum, & D. Thomam explicite ponere omnes conditiones legis, satis enim est, quòd

30. muni dato communitati in bonum commune ipsius, vt rectè exposuerunt Menoch. Cordub. & Sanci. supra contra quendam Petrum Peuzebis, quodlib. 1. q. 21. qui de generalibus præceptis dixit, non expirare per mortem præcipientis, quòd falsum est, quia consuetudo, quam allegat Syluest. de quocumque præcepto eadem est. Vnde colligo, rationem adæquatam huius differentie non posse sumi ex eo, quòd præceptum procedit à cura singularis personæ, & non fit nomine communitatis. Nam præceptum generale, etiam si non feratur per modum statuti, ad curam totius communitatis, & bonum eius pertinet. Adde, quòd leges canonicæ non fiunt nomine totius reipublicæ, seu communitatis, quia potestas, per quam illæ leges feruntur, non manauit à communitate, & tamen illa differentia, etiam in legibus Ecclesiasticis, & præceptis locum habet. Item è conuerso, quamuis Rex præcipiat vni particulari personæ, potest, si velit, ita imponere præceptum, vt duret post mortem suam, donec à suo successore reuocetur: quia si potest præcipere communitati, cur non singulari personæ, & tamen tunc etiam dicitur, ferre illud præceptum tanquam gerens curam specialem talis personæ; ergo non est hæc adæquata ratio, cur expirat præceptum. Item respublica, quando transfuit potestatem in Principem, non communitatis tantum, sed etiam singulorum curam illi commisit: in ipsa autem republica erat potestas imponendi præceptum particulare, quòd obliget personam singularem, donec reuocetur; ergo etiam in Principem transfuit hanc potestatem; ergo potest Princeps hoc modo singulare præceptum imponere; ergo differentia illa non prouenit ex eo, quòd præceptum sit singulare, vel commune, sed ex eo, quòd licet sit commune, fertur aut per modum legis, aut per modum personalis præcepti.

31. Declaraturque hoc amplius, quia vel loquimur de Principe habente potestatem condendi legem, vel de inferiori Prælato, vel gubernatore, qui potest præcepta ferre, non verò legem statuere. De priori constat, quòd licet possit legem condere, potest etiam præcipere communitati, non condendo leges, qui duo modi præcipiendi non possunt melius distinguì, quàm in prædicta perpetuitate. Nam cum ostensum sit, per legem posse imponi obligationem, quæ duret post mortem præcipientis, & hunc modum præcipiendi esse maximè conuenientem regimini reipublicæ, & potestati legislatiua, rectè sit, quotiescumque Princeps declarat simpliciter se statuere, vel condere legem, ponere præceptum ita durabile, ac subinde tale præceptum significari nomine legis. At verò quando tantum præcipit, non statuendo, signum est, non pro futuris temporibus; sed pro tempore præsentis, seu pro tempore gubernationis suæ præcipere, nec vti propria potestate legislatiua, sed tantum præceptiua, & ideo rectè censetur hoc præceptum expirare morte præcipientis. Vnde à fortiori idem generaliter est de præcepto eius, qui non habet statuendi potestatem, quia in illo non solum ex voluntate, sed etiam ex defectu potestatis prouenire videtur, vt præceptum eius extinguatur cum morte eius, vel cum ablatione à munere: nam hoc perinde reputatur, vt in materia de censuris dixi. Possit tamen dubium moueri, an si talis superior velit aliquid præcipere, cum declaratione expressa, vt duret præceptum, etiam post mortem, donec à successore reuocetur, valeat dispositio. Sed hoc non refert ad præsens, & ideo in alium locum illud remittimus: satis enim nobis est, quòd iure ordinario, & communi præceptum simpliciter latum, à quocumque feratur, non habet stabilitatem, & quòd in hac lex superat personale præceptum.

32. Hac etiam spectat vulgare axioma, quòd mandatum expirat morte mandantis. Mandatum. C. mandati. c. gratum. c. relatum. de offic. delegat. cap. vltim. vers. scitis autem, de offic. legat. & Doctores communiter his locis, Couar. Rubr. de testam. p. 3. nu. 3. & Summistæ communiter verb. Mandatum. Hæc autem vox in illo axioma sumitur pro personali mandato, non pro lege. Imò aduertit Syluest. d. q. 3. non accipi ibi mandatum pro præcepto simpliciter obligate ad aliquid faciendum, sed pro delegatione iurisdictionis: nã in præcepto purè, & proprie dicto simpliciter, & sine limitatione verum est cessare per mortem præcipientis: in mandato autè additur in iure limitatio, si res fuerit integras, nam si fuerit inchoata, firmatur iurisdictione, vt duret etiam post mortem mandantis. Quod rectè animaduersum est: non est tamen coartandum mandatum ad commissionem, seu delegationem solius iurisdictionis proprie dictæ: nam etiam habet dicta regula locum in mandato procurandi, donandi, seu agendi aliquid nomine alterius, vt constat ex d. l. mandatum. & ex l. 2. §. sed si quis. & ex l. absenti. ff. de donat. & in nostro regno in l. 2. tit. 5. part. 3. & notant referentes alios plures Couar. in Rubr. de matrim. p. 3. num. 13. & Ant. Gomez. lib. 2. variar. c. 4. n. 3. Sed de hoc aliàs.

33. Secunda perpetuitas legis est ex parte eorum, ad quos fertur, quia non solum præsentibus obligat, sed etiam futuris, statim, ac incipiunt esse partes illius communitatis, cui lex imposta est. Quæ pars etiam sumitur ex Gloss. Innoc. Panormit. & aliis in d. cap. nobis, 1. de sentent. excomm. & notat Couar. in cap. alma, p. 1. §. 10. n. 2. vbi etiam constituit differentiam in hoc inter excommunicationem latam per generalem sententiam, quæ vim habet cuiusdam præcepti, & latam per statutum, seu legem, quòd prior tantum comprehendit eos, qui iam sunt subditi, quando præceptum fertur: posterior verò omnes, qui in futurum incipiunt esse subditi, quia lex obligat omnes, & ita in hac parte habet perpetuitatem. Quæ differentia sano modo intelligenda est quoad absolutam durationem, etiam post mortem ferentis sententiam: nam pro tempore, pro quo durat generalis sententia in sua vi, etiam obligat novos subditos, vt dixi in 5. tomo de censur. disp. 5. sect. 5. n. 9. solum ergo potest esse differentia quoad maiorem independentiam legis, quæ nascitur ex priori perpetuitate; satis ergo est, quòd hæc proprietas perfectius, & stabilius legi conuenit. Quod præterea ostendi potest manifesta inductione, quia omnes leges positivæ Ecclesiæ, & regnorum, & civilis iuris ita obligant, semperque obligant. Ratio autem est, primò quia lex fertur prospectivo ad futura, & ideo non tantum obligat presentes, sed etiam futuros. Secundò lex directe fertur in communitatem, & consequenter obligat membra eius; communitas autem perpetua est, & semper eadem est, licet successiuè membra eius varietur, vel augeantur, & ideo lex etiam quamdiu durat, & non reuocatur, totam communitatem obligat, & omnes partes eius. Tertio, quia qui denuo nascitur in aliqua communitate, eo ipso nascitur subditus legibus eius, & similiter qui denuo illi voluntariè aggregatur, subiicitur legibus eius, quia de ratione partis est, vt conformetur toti, & hæc conditio quasi naturali iure est inclusa in tali conuictu humano; ergo etiam est de ratione legis, vt cum eadem conditione feratur.

34. Tertia perpetuitas, scilicet, vt lex duret quamdiu non reuocatur, vel materia eius mutatur, habet idem fundamentum, quia ad rectam gubernationem reipublicæ necessaria sunt præcepta hoc modo stabilia, quæ sint certa, & permanentes regulæ, ac mensuræ operationum: hæc autem præcepta significantur no-

35. Vnde sit, quoties præceptum superioris ad limitatum tempus fertur, per se loquendo, & iure ordinario, non habere rationem legis. Dixi, per se, & iure ordinario, quia si legislator vellet, ferendo præceptum ad tempus statuere, ac declarare, vt pro illo tempore haberet vim, & privilegia legis, vt sic dicam, posset id facere, quia non includit repugnantiam, illud tamen esset quasi ex dispensatione quadam. Et ideo cenfeo solum gubernatorem supremum posse id facere, vt est Rex in temporalibus, Papa in Ecclesiasticis, quia in communi, & ordinario iure, præsertim in re tam graui, non possunt inferiores dispensare. Tunc verò retinet illa lex illud perpetuitatis genus, quòd est, non dependere à vita ferentis: nam si intra illud tempus deficeret, nihilominus vsque ad definitum tempus lex duraret. Et eadem ratione potest supremus Princeps decretum, seu præceptum ferre, declarans velle vt duret pro tempore vite suæ, & non amplius, & quòd in cæteris habeat virtutem, & efficaciam legis, quia in hoc etiam non est repugnantia, & Princeps potest vti sua potestate, prout voluerit, & cum hæc ratio, seu proprietas legis ex institutione pendeat, potest Princeps illam mutare, vbi iudicauerit expedire. Tunc autem re vera illa nõ esset simpliciter lex, qualis nunc significatur hoc nomine absolute sumpto, sed esset lex secundum quid, vel (vt sic dicam) per dispensationem quadam.

36. Et hoc fortasse tantum voluerunt auctores primæ sententiæ; fatentur enim legem regulariter esse perpetuam, non esse tamen hoc ita essentialè, quin aliter ferri possit, quod in idem ferè recidit. Nos autem ad idem, legis nomen re vera significare præceptum ita durabile, præceptum autem non ita stabile. Licet in ratione præcepti sit eiusdem essentiæ, iam non esse propriam legem. Potest exemplo declarari; nam de ratione beatitudinis est perpetuitas, & ideo licet possit Deus dare homini visionem sui, quæ citò transeat, illa erit eiusdem naturæ cum visione, quæ est beatitudo; non tamen erit simpliciter beatitudo: ita ergo suo modo de lege loqui possumus. Ad primam igitur rationem illius sententiæ respondeo in primis, non fuisse necessarium, Isidorum, & D. Thomam explicite ponere omnes conditiones legis, satis enim est, quòd

37. Quæ pars etiam sumitur ex Gloss. Innoc. Panormit. & aliis in d. cap. nobis, 1. de sentent. excomm. & notat Couar. in cap. alma, p. 1. §. 10. n. 2. vbi etiam constituit differentiam in hoc inter excommunicationem latam per generalem sententiam, quæ vim habet cuiusdam præcepti, & latam per statutum, seu legem, quòd prior tantum comprehendit eos, qui iam sunt subditi, quando præceptum fertur: posterior verò omnes, qui in futurum incipiunt esse subditi, quia lex obligat omnes, & ita in hac parte habet perpetuitatem. Quæ differentia sano modo intelligenda est quoad absolutam durationem, etiam post mortem ferentis sententiam: nam pro tempore, pro quo durat generalis sententia in sua vi, etiam obligat novos subditos, vt dixi in 5. tomo de censur. disp. 5. sect. 5. n. 9. solum ergo potest esse differentia quoad maiorem independentiam legis, quæ nascitur ex priori perpetuitate; satis ergo est, quòd hæc proprietas perfectius, & stabilius legi conuenit. Quod præterea ostendi potest manifesta inductione, quia omnes leges positivæ Ecclesiæ, & regnorum, & civilis iuris ita obligant, semperque obligant. Ratio autem est, primò quia lex fertur prospectivo ad futura, & ideo non tantum obligat presentes, sed etiam futuros. Secundò lex directe fertur in communitatem, & consequenter obligat membra eius; communitas autem perpetua est, & semper eadem est, licet successiuè membra eius varietur, vel augeantur, & ideo lex etiam quamdiu durat, & non reuocatur, totam communitatem obligat, & omnes partes eius. Tertio, quia qui denuo nascitur in aliqua communitate, eo ipso nascitur subditus legibus eius, & similiter qui denuo illi voluntariè aggregatur, subiicitur legibus eius, quia de ratione partis est, vt conformetur toti, & hæc conditio quasi naturali iure est inclusa in tali conuictu humano; ergo etiam est de ratione legis

quod in illis, quas ponunt, reliqua contineantur; ita enim hæc perpetuitas legis in ipsa ratione boni communis continetur. Deinde addo, non omnino prætermisisse illas; iam enim allegari locum D. Thomæ, in quo satis expressè huius perpetuitatis meminit. Item si attentè legatur in q. 95. art. 1. in corp. & ad 2. semper loquitur de lege humana, tanquam de regula permanente & stabili. Rationes etiam, quas ibi adducit ex Arist. 1. Rhetor. ca. 1. ut probet necessitatem legum, omnes probant debere esse fixas, & stabiles, & non debere variari, durante eodem statu reipublicæ & rerum. Et ita eadem q. 95. art. 4. legem ponit, ut permanentem regulam directivam humanorum actuum, & eodem modo loquitur semper de lege Isidorus.

Ad secundum iam dictum est, quod si lex feratur ad certum tempus ex voluntate legislatoris, erit potius quoddam præceptum, quam lex, vel erit lex secundum quid, & quasi analogicè. Ad tertium ab exemplis dico in primis, sine causa allegari cap. 1. 2. 9. d. quia non dicit, leges esse temporales, id est, non perpetuas de se; sed dicit, iudicandas esse, id est, intelligendas, & interpretandas, attendente ratione temporum, & locorum, in quibus latæ sunt. Et ita fatemur, leges non easdem ferri pro omnibus temporibus, & quasdam expedire quibusdam temporibus, alias aliis, & pro diversitate temporum variari, quod non obstat, quominus suam habeant perpetuitatē, quamdiu nec status rerum mutatur, nec tollitur, ut explicatum est. Ad Extraneag. ad regimen, dico, non videri propriam legem, sed reservationem quandam circa promissionem præbendarum, & beneficiorum valde amplam, & generalem, quam fecit Bened. XII. pro tempore tantum vitæ suæ, ut in ea expressè dicitur, vocat autem illam constitutionem, quia pro illo tempore voluit habere vim, & stabilitatem legis, & quia solum ex parte materiæ, quæ temporalis fuit, certam durationem habuit. De regulis Cancellariæ negant multi esse veras leges, ut ibi refert Gomez, & Felin. in cap. ex parte, de rescr. num. vlt. vel certè si per modum legum, & constitutionum feruntur, modus durationis earum ex se perpetuus est, licet ex speciali declaratione Papæ aliquam fortè limitationem habeant, quod hic non potest amplius declarari.

CAPVT XI.

An de ratione legis sit promulgatio, & qua sit sufficiens.

Hæc conditio ferè ab omnibus Doctoribus ad completum legis postulatur, ut videre licet in diuo Tho. d. q. 90. ar. 4. & aliis scriptoribus ibi, & super iura statim alleganda, & in Summis verb. lex, crediturque comprehensa ab Isidoro in d. cap. erit autem lex, sub alia conditione, in qua postulat, ut lex sit clara, & manifesta; ne aliquid per obscuritatem captionem contineat. 3. Etym. c. 10. & lib. 5. cap. 21. Hæc enim conditio potest intelligi primò de ipsis verbis, ut sint clara, & perspicua, ne occasionem præbeant erroris, aut tergiversationis, aut opinionum, & interpretationum, ex quibus & fraudes & lites nasci solent, & in hoc sensu videtur præcipuè ab Isidoro posita. Sic autem requiritur maximè ad perfectionem legis, non est tamen de essentia, & vix potest diligentia humana adhiberi, qua vitentur dubia, quæ circa legum intelligentiam oriuntur. Secundo tamen modo potest intelligi, quod lex debet esse manifesta, id est, publicè propolita, ut ab omnibus legi possit, vel audiri, & hoc modo erit conditio magis essentialis, quam vel etiã intendit Isidorus. vel certè illam supponit, quia specialiter agit de lege humana, de qua dixerat à legendo

Iud. Com. Felin.

D. Thom.

Isidor.

esse dictam, quia debet esse scripta, ut ab omnibus legi possit. Vnde ibidem concludit debere esse pro communi utilitate conscriptam, quod sine promulgatione habere non potest. Et in eodem lib. cap. 10. ait, legem esse constitutionem populi, qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt. In quo includit promulgationem. Eandem conditionem indicat Gratian. in §. leges, ubi exponit verba August. lib. de vera relig. cap. 31. quæ ibi retulerat cap. in istis, videlicet, leges postquam instituta, & firmata sunt, non posse à subditis iudicari. Ad dicit autem Gratian. tunc leges institui, quando promulgantur, firmari autem, quando moribus recipiuntur.

Habet autem hæc proprietates specialem difficultatem in lege æterna, quia ut æterna est, non videtur capax promulgationis, quam difficultatem in lib. seq. tractabimus, quia hic non potest vna ratio communis illi legi cum aliis reddi, & ideo præ oculis habenda est distinctio supra infinnata de duplici lege, seu duplici statu legis, vnus est merè interior, prout lex consideratur in mente legislatoris, alius est exterior, prout lex existit extra legislatorem, vel in ipsis subditis, vel in aliquo signo manifestante voluntatem legislatoris. Promulgatio ergo, ut ex vi ipsius vocis constat, dicitur respectu legis externæ: nam promulgatio dicit publicationem legis, per quam possit à subditis cognosci, quæ non potest cadere in legem, nisi ut exteriori prodeuntem. Lex autem æterna tantum dicit legem in mente Dei conceptam, & ideo non potest eadem ratio promulgationis ad eam applicari, quomodo autem in illa locum habeat, in loco allegato videbimus.

Illam ergo omiſſa de aliis legibus, seu de lege externa optima est ratio D. Tho. Quia ut lex plenè constituta sit, oportet, ut habeat efficaciam obligandi, sed hæc non habet, donec promulgetur; ergo donec promulgetur non est vera lex, ac subinde promulgatio est de ratione legis. Maior constat, quia lex est mensura, & regula communis operationum habens vim cogendi, ut Arist. dixit, & infra probabitur, quia in hoc differt à consilio, & qualibet alia monitione. Minor etiam probatur, quia ut regula de se obliget, oportet, ut quantum est ex parte sua sit sufficienter propolita. Est autem lex regula non pro vna, vel altera persona, sed pro tota communitate lata; ergo debet esse propolita publico modo, & communitati accommodato; talis ergo publicatio, seu propositio promulgatio appellatur. Quam rationem insinuauit Iustinian. C. de legib. in leg. Leges sacratissima intelligi ab omnibus debet, ut vniuersi, præscripto earum manifestis intellectu, prohibita declinari, & faciant præcepta. Vnde etiam sumitur confirmatio, quia lex postulat obedientiam à subditis, quæ præstari non potest, nisi lex sit sufficienter propolita, & quia nõ obligat singulos, nisi quatenus sunt partes communitatis, ideo ut obliget debet communitati proponi, quod est promulgari. Denique lex est præceptum Principis, ut Princeps est; ergo oportet ut per eam loquatur Princeps ut persona publica, quod tunc facit, quando legem promulgat: aliàs si priuatim loquatur, nondum loquitur ut persona publica, & ideo non sufficit ad obligandum, nec ad constituendam legem.

Est præterea obseruandum, hanc promulgationem aliter in naturali lege, aliter verò in positua requiri: nam in priori inuenitur certus modus promulgationis à natura definitus, quia sicut illa lex naturalis est, ita ex se determinat conditiones legis. Promulgatur ergo eo ipso, quod ex natura ipsa manat. Oritur enim ex specifica ratione talis naturæ, & ideo licet promulgatio fiat in singulis, non censetur esse propositio particularis, sed communis vox totius naturæ, vel potius auctoritas eius, quia licet loquatur ad singulos, loquitur ut persona publica, quia loquitur

Gratian. August.

2.

3. Ratio assertionis ex D. Thoma.

Iustinianus

4. Diversam promulgationem requiri in lege positua ac in naturali.

ut auctor ipsius naturæ, iuxta illud, Signatum est super nos lumen vultus sui. Quomodo etiam intelligunt aliqui illud Ioan. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Verumtamen hoc de lumine gratiæ magis intelligitur: potest autem in præsentia attribui legi naturali, quatenus diximus comprehendere supernaturalia præcepta connaturalia gratiæ: illa enim sed ut auctore gratiæ; promulgatur autem eo ipso, quod gratiam infundit. Et quia de se paratus est ad infundendum, & promulgandum omnibus lumen fidei, per quod lex illa manifestatur, ideo dicitur, quantum est ex se omnes illuminare, ut in tractatu de Gratia latè dicemus. Et ita sicut nunquam defuit in vniuerso sufficiens fidei propositio, quantum fuit ex parte Dei, ita nunquam defuit sufficiens illius legis promulgatio. Modus autem quasi connaturalis illius legis fuit, ut inciperet à diuina reuelatione; postea verò per traditionem descenderet à parentibus ad filios, præueniente simul, & cooperante Deo cum singulis ad illuminationem illius legis percipiendam; sed de hoc plura in dicto tractatu de Gratia.

Alia verò ratio est de lege positua, siue diuina, siue humana: hæc enim semper fertur per se primò pro aliqua communitate, & ideo semper requirit vocem publicam legislatoris per se, vel per alium communitati loquentis; non tamen ex se determinat certum modum illius publicæ manifestationis, sed ab ipsomet legislatore præscribendus est, quia nõ potest aliunde determinari. Et ita obseruamus videmus tam in legibus diuinis, quam in humanis. Quod quidem de lege diuina veteri constat Exodi 19. & 20. ubi magnis signis, & prodigiis promulgata est publicè. De lege autem noua ex actibus Apostolorum, ubi post admirabilem, & publicum aduentum Spiritus sancti, cepit ab Apostolis publicè prædicari, donec in omnem terram exiit seruus eorum. De qua promulgatione, quando consummata fuerit, dicemus in vltimo libro. De legibus autem humanis idem constat ex vsu, & quoad leges canonicas sumitur ex ca. 1. de postul. Prælat. & ex cap. 2. de constit. Quoad ciuiles verò declaratum hoc est in Authent. ut factæ nouæ constitutiones, Collat. 5. Vnde Gratian. in §. sub. c. 1. in istis, d. 4. Leges (inquit) tunc instituiuntur, cum promulgantur. In particulari autem de promulgatione requisita in singulis generibus legum, præsertim humanarum, dicemus inferius suo loco.

Nunc ergo in genere sufficiat, necessariam esse aliquam propositionem externam, & sensibilem factam ita publicè, & cum tanta temporis latitudine, ut moraliter possit ad notitiam totius communitatis deuenire, quia hoc saltem necessariū est, ut obligare possit, quod per se ad legem spectat. An verò ad aliquem effectū legis minor promulgatio sufficiat, habet specialem questionem tam circa legem humanā, quam circa diuinā, quæ ex diuersis principiis oritur, & ideo tractando de illis meliùs explicabitur. Potest autem hæc quæri, an hæc promulgatio requiratur solum ut conditio necessaria ex parte hominis, quia non potest obligari, nisi cognoscat legem, vel etiam requiratur ex parte ipsius legis, quia non potest obligare, nisi sit promulgata. Multi enim nihil inter hæc duo distinguere videntur. Vnde Castro lib. 1. de lege penal. cap. 1. tantam dicit esse huius promulgationis necessitatem, ut nec Deus ipse possit lege positua ab eo data aliquem obligare sine legis publicatione. Hoc autem est verum de publicatione, ut dicit notitiam legis proportionatam obligationi: hæc enim est necessaria ex parte ipsius hominis, quia nisi ei proponatur obiectum, non potest moueri, nec peccare, & ita non potest cum effectu obligari. Promulgatio autem publica, & externa, ac sensibilibus, de qua nunc tracta-

Psal. 4.

Ioan. 1.

5.

Gratian.

6. Quæ propositio, & promulgatio legis sit necessaria.

An promulgatio sit conditio necessaria ex parte legis obligantis, an ex parte subditorum qui obligantur. Castro.

mus, non est ita necessaria in legibus Dei de potentia absoluta, quin possit ipse tanquam supremus dominus obligare omnes per priuatam notitiam etiã merè interiorē. Ille autem modus non esset hominibus accommodatus, & præsertim pro multitudine, seu communitate humana. At verò simpliciter, & ex natura rei loquendo, talis promulgatio est necessaria ex parte ipsius legis, quia hoc postulat conditio legis, quatenus est regula publica totius communitatis, ut dictum est, & ideo licet lex sit à Principe decreta, & publicari mandata, quamdiu promulgata nõ est, non obligat, etiam si priuatim sciatur. Postquam autem promulgata est, de se iam obligat omnes, ad quos per se potest notitia eius peruenire, nec oportet, ut alia intimatio quasi iudicialis singulari fiat, ut dicitur in d. cap. 1. de postul. Prælat. & tractando de lege humana latius explicabitur.

Dubitari verò hinc vlteriùs poterat, an de ratione legis sit etiam acceptatio subditorum, quæ post promulgationem sequitur, ut videtur insinuare Gratian. supra dicens, leges institui, cum promulgantur, firmari, cum moribus suscipiuntur. Sed hoc dubium non habet locum in legibus diuinis, sed solum in humanis, & ideo illud infra tractandum remitto. Et dico breuiter, illam conditionem non esse de ratione legis, nec formaliter conuenire alicui legi; imò quodammodo cum illius ratione pugnare; nam de ratione legis est, ut vim habeat obligandi, si autem pendeat ex acceptatione subditorum, iam non tam ipsa obligaret, quam ipsi subditi voluntariè se submitteret legi. Si ergo aliquando requiritur populi acceptatio, vel est propter imperfectam potestatem Principis, qui tantum sub hac conditione, & dependentia potestatem recipit, vel est ex benignitate legislatoris, qui non vult uti sua absoluta potestate. Vnde quando dicitur lex humana firmari moribus vtentium, non tam iure, quam facto intelligendum est, ut sensu Archid. in d. §. lex. d. 4. & ibi Turrec. art. 2. sed de hoc plura tractando de legibus humanis.

Denique dubitari potest, an esse scriptam sit de ratione legis. Ratio dubij est, quia Isidorus. sæpe hoc ponit in definitione legis: nam lib. 5. Etymol. c. 5. Lex (inquit) est constitutio scripta: habetur in cap. 3. d. 1. & in hoc distinguit legem à iure, & à consuetudine ibidem. Vnde D. Thomas 2. 2. q. 57. art. 1. ad 2. dicit, ius si in scriptum redigatur, vocari legem, & Arist. in Rhetor. ad Alexand. in principio definit legem, dicens, Lex est communis ciuitatis consensus, qui scriptis præcepit, quomodo vnumquodque agendum sit. Et similia repetit cap. 2. & Cicero. 1. & 2. de legib. Legem populariter dictam esse illam, quæ scripto sancit, quod vult. Atque ita Turrec. in cap. lex. d. 1. art. 2. simpliciter pronūciat, de essentia legis esse scripturam, ubi alios pro hac sententia refert.

Sed hoc dubium non potest eodem modo tractari, aut definiri in omnibus legibus, ut enim omittamus legem æternam, quæ intra Deum est, & non nisi metaphoricè dici potest scripta: lex etiam naturalis non est scripta, nisi metaphoricè in mente, seu in corde hominum. Inter leges autem diuinas posituas, lex vetus Scripturæ necessariò requirebat, quia Deus ita voluit illam tradere, & nihil illi addi tanquam pertinentis ad diuinum ius, & ideo lex illa scripta per antonomasiam dicitur. At verò lex gratiæ non requirit per se, quod sit scripta in membranis, sed in cordibus. Vnde non limitatur ad scripturam, sed antiquior est illa, & sine illa sufficienter promulgata fuit, ut postea videbimus. Hinc ergo euidenter conuincitur, scripturam materialem, & externam, de qua est questio, non esse de ratione legis. De lege autem humana dicendum est, regulariter, & ordinariè non fieri sine scriptura, quia re vera ita expedit, ut leges sint con-

7. An sit de ratione legis acceptatio subditorum. Gratian.

Resolutio.

Archidia. Turrec.

8. An scriptura sit de ratione legis. Isidor.

D. Thom. Arist.

Cicero.

Turrec.

9. Resolutio.

spicua, & non facile mutabiles. Et hinc fit, vt ab his, quæ frequentius accidunt, sæpe tales leges dicantur per scripturam publicam ferri. Nihilominus tamen in rigore, ac per se loquendo, non est scriptura de essentia legis, vt est communis sententia iuris interpretum in rubr. de constit. vbi præcipue Panormit. & Felin. & pluribus confirmat Sclua tract. de benef. c. 2. n. 14. Et ita Castro lib. 1. de lege pœnal. cap. 1. in definitione legis sub disunctione ponit, quod sit *voce, aut scripto promulgata*, quam disunctionem ipse non probat, sed vt manifestam supponit. Idemque admittit Turrecr. d. art. 2. in fine, & dicit posse sumi ex Isidoro. Fauet etiam Arist. lib. 10. Ethic. cap. vlt. dicens, *Lex est sermo ab aliqua prudentia profectus*, &c. Ratio verò est, quia etiam verbo potest præceptum superioris sufficienter intimari non solum priuatæ personæ, sed etiam communitati, si voce præconis sufficienter publicetur, & postea maneat in memoriis hominum, & per traditionem conseruetur, & tunc etiam distingueretur talis lex à consuetudine, vt constat. Itaque ex natura rei nihil aliud probari potest, an verò ex iure ciuili, vel canonico scriptura interdum requiratur ad legis obligationem, postea videamus.

CAPVT XII.

Quæ definitio legis ex dictis conditionibus eius colligatur.

Hanc methodum seruauit D. Thomas d. q. 90. art. 4. vbi ex proprietatibus legis, quas tradiderat, definitionem eius concludit, de qua statim dicam. Aliæ enim traduntur definitiones legis, quas Sot. ibi lib. 1. q. 1. & Castro libr. 1. de lege pœnali, cap. 1. & alij moderni referunt, & reiciunt, sed non oportet in hoc immorari, quia re vera non sunt definitiones, sed encochia legis, vel non dantur de lege in communi, sed de aliqua in particulari. Sic dixit Cicero. 1. de Legib. *Legem esse quiddam æternum in mente Dei existens*, & lib. 1. esse *rectam rationem summi Iouis*, &c. quæ conueniunt legi æternæ. Iterum verò dixit, legem esse *rectam rationem à natura insitam*; quomodo etiam Clem. Alex. dixit, esse *rectam rationem*. Quæ conueniunt legi naturali. Arist. autem in Rhetor. ad Alex. dixit, *Legem esse communem ciuitatis consensum*, &c. & lib. 10. Ethic. vlt. esse *sermonem ab aliqua prudentia profectum*, &c. Quæ conueniunt legi humanæ, seu ciuili. Similia habet Isidorus sæpe allegatus lib. 2. Origin. cap. 10. & lib. 5. per multa capita, quæ referuntur à Gratian. d. 1. & 4. & similia sumi possunt ex variis legibus. ff. eod.

Generalior definitio sumi potest ex diuo Thoma, quæst. 91. artic. 2. vbi ait, *Lex est dictamen rationis prædictæ in Principe, qui gubernat aliquam communitatē perfectam*. Aliter verò Castro lib. 1. de leg. pœnal. ca. 1. ait, legem esse *voluntatem rectam eius, qui vicem populi gerit, voce, aut scripto promulgatam, cum intentione obligandi subditos ad parendum illi*. Quæ definitiones proprias opinionum definitium includunt, quod vitandum est, quoad fieri possit, quia definitio debet esse quasi primum principium, & fundamentum omnibus commune. Deinde hæc posterior definitio aliqua inuoluit, quæ vel non sunt in rigore necessaria, vel maiori expositione indigerent, vt quod sit voluntas recta, nam in rigore potest esse non recta simpliciter. Item quod vicem populi gerat; potest enim esse, vel populus ipse, vel alius, qui non vicem, sed curam eius gerat. Prior verò definitio solum conuenit legi prout est in animo Principis, cum tamen in hac materia etiam tractetur de lege externa. Ac propterea Gabriel. in 3. dist. 37. art. 1. legem definiuit esse *signum de-*

Panormit. Felin. Sclua. Castro.

Turrecr. Arist.

D. Thom.

Sotus. Castro.

Cicero.

Clem. Alex. Arist.

Isidor.

Varia legis definitiones. D. Thom. Castro.

Gabr.

A finitium rectæ rationis, dictantur ligari aliquem ad aliquid agendum, vel non agendum, cui videtur fauere Aristoteles supra relatus in lib. 10. Ethicor. dicens, *Legem esse sermonem à quadam prudentia profectum*. Sed non oportet definitionem limitare ad solum externum signum. Et præterea tota illa definitio potest multis præceptis, seu signis adaptari, quæ propriè leges non sunt. Denique id est de aliis similibus definitionibus quæ videri possunt in Gersono 3. part. tractat. de vita spiritu. lect. 10. & p. 1. tract. de orig. iuris & legum.

Quapropter definitio, quam D. Thom. colligit d. art. 4. frequentius recepta est, scilicet, *Lex est ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata*. Et ferè eandem habet Alexand. A. lenc. 3. part. q. 26. memb. 4. In qua in primis loco generis ponitur *ordinatio rationis*, quæ vox actiue, non passiue sumenda est; subditi enim ordinantur per legem: ordinatio autem actiua est à legislatore, & ille actus, quo ordinat, appellatur ordinatio actiua, quæ à ratione proficisci debet, & ideo dicitur ordinatio rationis. Hæc autè vox (quidquid sit de particulari mentione auctoris) ex se non limitatur ad actum intellectus, vel voluntatis: nam in vtroque potest esse ordinatio, & illa, quæ est voluntatis, dici potest rationis, vel quia ipsa voluntas potètia rationalis est, vel certè, quia recta ratione dirigi debet, præsertim in lege ferenda. Potest etiam vox illa, & interno actui, & externo etiam accommodari: nam etiam externum præceptum est ordinatio rationis, id est, à ratione dictata. Reliquæ verò particule adduntur per modum differentiarum, & in illis virtute includuntur omnes conditiones legis, vt hæc tenus ex dictis satis constat.

Dubitari verò potest, quia nihil ibi est, per quod excludatur consilium à ratione legis. Vnde aliqui concedunt consilium sub lege contineri, quod in rigore verum non est, vt supra tetigi, & in sequenti capite iterum dicam. Respondeo ergo, dupliciter excludi consilium per illam definitionem. Quia consilium vt sic, per se non est à superiore, quatenus habet potestatem, & curam in subditos; lex autem debet esse talis ordinatio rationis, quæ hoc modo procedat ab habente curam communitatis, vt in ipsa definitione declaratur, per se enim, ac formaliter intelligenda est. Et eodem modo excludenda est oratio, seu petitio ab hac ordinatione rationis: hæc enim tria, præceptum, consilium, & petitio in hoc conueniunt, quod per illa omnia ordinatur, seu dirigitur vnus ad operandum per rationem alterius, & ita omnia illa possunt dici ordinatio rationis, sed differunt. Nam petitio per se est inferioris ad superiorem, licet possit exerceri inter æquales, & aliquando à superiore circa inferiorem, seu non quatenus talis est; imò in eo quodammodo se submittit alteri, vt supra dixi. Consilium autè per se est inter æquales, & si aliquè excessu indicat in consulente, est solum in sapientia, non in potestate. Lex autem per se est à superiore circa inferiorem, quod in definitione significatur; ita ergo sufficienter excluditur consilium à ratione legis. Et præterea genus ordinationis intelligi debet de efficaci ordinatione, quæ vim habeat cogentem, vt Arist. dixit, & hoc videtur etiam determinari per particulam, *promulgata*, quia consilio non conuenit propriè promulgari: nam hæc vox indicat ordinem ad obligationem inducendam, in quo maxime differt consilium à lege.

Tandem videtur ob stare illi definitioni, quia potest Prælatum ordinare subditos secundum rectam rationem ad aliquid agendum, sufficienter proponendo communitati voluntatem suam, & nihilominus non ferre legem, quia non includit præceptum perpetuum, & stabile, quod diximus requiri ad rationem legis: vnde tota illa definitio conuenit præcepto communi

Aristo.

Gerson.

D. Thom.

Alexand.

Obiectio.

Solutio, & differentia inter legem & consilium.

Solutio.

Auctoris definitio. D. Thom.

Rom. 3. Rom. 4. & 5.

Arist.

Finem intentionem per legem esse, facere subditos bonos. D. Thom.

Arist.

communitati promulgato, etiam si ad diem tantum propositum sit. Ad quod dico breuiter, vel D. Thomam latius sumpsisse legem, & sub illa comprehendisse omne huiusmodi præceptum, vel certè particulam primam ita intelligendam esse, vt *ordinatio rationis* pro illa tantum, quæ stabilis, ac duratura est, sumatur. Vnde posset fortasse breuiter ita defini: *Lex est commune præceptum, insitum, ac stabile sufficienter promulgatum*. Illud enim genus posuit etiam D. Thom. q. 96. art. 1. ad 2. & Iureconsultus l. 1. de legib. & per illud excluduntur præcepta particularia: per alias verò particulas indicantur omnia, quæ in lege desiderari possunt, vt facile patet consideranti ex his, quæ diximus.

CAPVT XIII.

Utrum effectus à lege intentus sit facere subditos bonos.

Explicando naturam legis ferè omnes eius causas declarauimus. Primò efficientem, quia esse debet ab eo, qui potestatem, & iurisdictionem habeat. Deinde materialem quasi subiectiuam, quia esse debet in intellectu, aut voluntate, vel in quacumque re, quæ signum illius voluntatis possit in se recipere: & materialem quasi obiectiuam, quia esse debet de re honesta, & circa subditos. Formalem etiam causam exposuimus, declarandum modum, quo lex ferri debet, & promulgari. Denique finalem etiam attigimus, cum diximus, legem debere ferri pro communi bono, quia verò finis cum effectu coincidit, non potuit sine illo plene explicari. Hic ergo incipimus de effectibus tractare, & simul innotescet amplius finis legis, qui est probitas, & honestas subditorum, & ideo ab hoc generali effectu incipimus.

Ratio ergo dubitandi esse potest, quia lex diuina non habet hunc effectum; ergo multò minus alia. Antecedens patet, quia lex diuina, vt lex est, non præbet vires, nec inuadit operandum bonum, ob quam rationem Paulus ad Roman. 3. legem veterem vocat legem mortis; & c. 4. ait, legem iram operari, & c. 5. *lex subintravit, vt abundaret delictum*. Secundo saltem lex ciuili non habet facere hominem bonum, propter quod Aristot. 3. Politic. cap. 3. aliam dicit esse virtutem boni viri, & aliam boni ciuis; ergo & lex alia; lex ergo ciuili facit bonum ciuem, sed non simpliciter bonum virum. Ratio autem est, quia finis ciuitatis solum est huius vite temporalis conseruatio in exteriori pace, & iustitia, vt sumitur ex eodem Philosopho 1. Politic. cap. 2: ad quem finem etiam ordinantur ciuiles leges; non ergo intendunt veram probitatem morum, quæ facit hominem bonum, sed solum exteriori quamdam obseruantiam, quæ facit bonum ciuem. Tertio ad legem implendam non est necessarius actus bonus; imò sæpe per peccatum impletur etiam canonica lex: sed homo non fit bonus, nisi bonis actibus; ergo obseruantia legis non facit bonum; ergo multò minus lex ipsa.

Nihilominus dicendum est, finem intentum à lege esse, facere subditos bonos; atque ita hunc esse quasi vltimum effectum legis. Ita docet D. Thom. q. 92. art. 1. quem omnes sequuntur. Consonat Aristot. 2. Ethic. cap. 1. dicens, *legislatoris ipsos ciues assuescietes bonos efficere*. Ratio D. Thomæ est, quia bonum subditi in hoc consistit, vt motioni superiori subiciatur, vt sentit etiam Aristot. 1. Polit. cap. vlt. mouetur autem subditus à superiore, mediante lege; ergo per illam efficietur bonus, si ei subiciatur. Et cõfirmatur, quia lex, vt sit lex, debet esse iusta, vt autem sit iusta, oportet, vt tendat in bonum finem ad bonum commune

pertinentem, & per medium honestum, ergo qui seruauerit legem, operabitur circa honestum, & propter commune bonum, quantum est ex vi legis; ergo ex vi illius bonus fiet. Sed hoc declarabitur melius inductione facta in singulis legibus, & respondendo ad rationes dubitandi.

Circa primum ergo argumentum manifestum est, diuinas leges ed tendere, vt faciant homines bonos: nam *Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum*, vt ait Paulus. Quod non solum verum est de lege scripta, vt contra hæreticos infra ostendemus, sed à fortiori etiam de lege gratiæ, & de lege naturali per se est euidens: nam prohibet quidquid est malum, præcipit autem omnem virtutem; vnde de illa maxime dictum creditur, *Quis ostendet nobis bona signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Deniq; pro ratione sufficit, Deum esse auctorem alicuius legis, vt certò constat, ad efficiendos homines bonos datum esse. Vnde ad omnem Dei legem applicari possunt omnes laudes, quas de lege diuina prosequitur Dauid toto Psal. 118. inter alia, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Nam hoc modo præcipue lex facit bonos, scilicet, dirigendo ad id quod bonum est, & obligationem illud operandi imponendo, cui consonat illud Psal. 18. *Lex Domini immaculata conuertens animas*. Et infra, *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos*.

Est autem aduertendum, Paulum distinguere legem à gratiâ, quia lex, vt lex, licet ostendat, quid operandum sit, per se non dat vires ad id exequendum: hoc enim ad gratiam spectat. Vnde est illud Pauli ad Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnãtem legi mentis mee*, &c. Et infra, *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* & respondet, *Gratiâ Dei per Iesum Christum*: lex ergo, si multa præcipiat, & vires operandi non præbeat, quamuis per se tendat ad bonum, potest esse occasio, vt homo propter fragilitatem suã peior fiat. Atque hic est sensus Pauli in prioribus locis: nam hæc erat infirmitas legis veteris, quod multa iubebat, & non inuabat, & ideo dicitur, iram, & mortem operatam fuisse, non per se, vel ex intentione sua, sed per occasionem ab hominibus acceptam. Vnde cum dicitur *vt abundaret delictum*, posita particula, *vt*, non significat finem, sed consequutionem, quod in illa particula, *vt*, frequens est, & notandum in Scriptura. Ponitur autem ad denotandum, effectum illum præuisum esse à Deo, & ex speciali prouidentia permissum, vt homines suam fragilitatem, & necessitatem diuinæ gratiæ, ac redemptionis Christi cognoscerent.

Circa secundum de lege ciuili aliqui Thomistæ existimant, propterea diuum Thomam addidisse, *legem facere bonum, vel simpliciter, vel secundum Thomistarum quid*: quia lex ciuili, licet non faciat bonum virum, quod est esse bonum simpliciter, facit bonum ciuem, quod est esse bonum secundum quid. Sed aduertendum est, illud *secundum quid* dupliciter accipi posse, vno modo, vt distinguitur bonum in aliquo genere, v.g. scientiæ, vel artis à bono morali, seu honesto, quod vocamus bonum simpliciter; alio modo sumi potest, prout intra ipsum genus honesti bonum vnus tantum virtutis est secundum quid, respectu collectionis vltimorum virtutum, quomodo temperatum, si non sit bonus, vel iustus, dicitur bonus secundum quid. D. Thomas ergo sine dubio loquutus est in priori sensu, ad eò, vt dixerit, leges latronum si seruentur, facere bonos latrones, & idem est de lege militiæ, & cuiuslibet artis: sed illæ leges non sunt leges simpliciter, sed secundum quid, vt ex principio materiæ constat. Vnde leges ciuiles, quæ simpliciter leges sunt, re vera non tantum faciunt bonum secundum quid in illo sensu, sed simpliciter, quia bonum morale, & honestum

4.

Rom. 7.

Psal. 4.

Psal. 118.

Psalm. 18.

5.

Rom. 7.

Opinatio a liquorum Thomistarum circa effectum legis, facit bonos simpliciter subditos.

Leges civiles in l. i. ff. de iust. & iur. dicens, Iustitiam colimus, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum metu puniarum, sed etiam exhortatione premiorum efficere cupientes. Idem sentit Arist. 3. Polit. c. 4. dicens finem civitatis esse bene vivere, & honestatem aliquam participare, &c. cap. 6. ait, De virtute, & vitio publice cogitant quicumque curam habent bene instituendi civitatem, &c. 1. Politicor. cap. vltim. dicit, omnes civis debere esse participes virtutis moralis, quantum opus est. Tamen in Principe requirit virtutem simpliciter, utique in secundo sensu posito, id est, collectionem omnium virtutum, quia in omnibus debet præcipere.

7. Ratio & pri...

Ratio autem à priori est, quia finis humanæ reipublicæ est vera felicitas politica, quæ sine moribus honestis esse non potest; per leges autem civiles dirigitur in eam felicitatem, & ideo necesse est, ut illæ leges ab bonum morale per se tendat, quod, ut dixi, est bonum simpliciter. Quando verò Arist. bonum civem distinguit à bono viro, id facit, quia plus requiritur ad virtutem boni viri, quam boni civis; quânis enim virtus boni civis moralis sit, & honesta ex se, tamen præcisè sumpta est secundum quid, secundo sensu supra declarato, & sola non sufficit ad constituendum simpliciter bonum virum. Unde si quis sit solitarius, poterit esse vir bonus, etiam si non sit bonus civis. Qui autem pars est civitatis, non erit bonus simpliciter, nisi & vir bonus, & bonus civis sit, quia bonum ex integra causa poterit autem esse bonus civis, licet non sit bonus vir, quia esse bonum civem, est esse bonum secundum quid.

8. Leges canonicæ faciunt bonos subditos simpliciter.

Atque hinc constat à fortiori, leges canonicas facere bonum simpliciter in eodem sensu; nam si illæ tantum sequuntur, non faciunt bonum omnino consummatum, id est, in omni genere boni; quod de quacunque lege in particulari dici potest, quia non præcipit omne bonum, sed partem eius, præter legem charitatis, quæ virtute omnia complectitur. Atque ita vnaquæque lex facit bonum ex parte (ut ita dicam) & in hoc sensu facit bonum secundum quid: tota autem collectio legum facit absolute bonum. Et hoc ipsum in re censuerunt Caic. 1. & Soto circa dictum artic. 1. quamvis in verbis differre videantur.

9. Possit ne lex servari per actum mali. D. Thom.

Circa tertium occurrebatur disputatio cum Adrian. & alijs; an peccando mortaliter possit verè lex aliqua servari. Sed de hoc videri potest D. Thom. 1. 2. questione 100. art. 9. & 3. 2. q. 4. art. 4. & infra tractando de lege positiva disputabitur, nunc admitto, posse legem servari per actum malum, non verò quatenus malus est, sed quatenus aliquid boni ex suo genere habet, ex quo solum sequitur legem non præcipere semper omne bonum, loquendo de vna lege in particulari, neque ita efficaciter reddere hominem bonum, ut non possit ipse malitiam aliquam admiscere bonitati intenta à lege. Unde quia bonum ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu fit, ut actus quidem sit simpliciter malus propter circumstantiam ab homine adiunctam, & nihilominus propter bonam substantiam, quam habet, sufficiat ad implendam legem. Deinde dicitur, hic maxime habere locum vulgatum principium, *Finem legis non cadere sub legem*. Nam quamvis lex præcipiendum actum bonum ex genere, intendat etiam, ut bene fiat, ut hoc modo possit hominem bonum facere, non tamen hoc totum præcipit semper, sed solum actus substantiam, ideoque per illum poterit impleri.

CAPUT XIV. *Utrum obligare subditos sit proximus, & adequatus effectus legis.*

7. Quid sit proximus effectus legis.

Præcipua efficacia legis ad faciendos homines bonos, est eius obligatio quæ videtur esse maxime

intrinsecus effectus eius, & ideo de illa consequenter tractamus. Ut autem intelligatur quælitio proposita, duo termini in titulo positi sunt declarandi. Prior est, *proximus*, qui ponitur, quia solum loquimur de effectu, quem lex per se ipsa facere potest, & hunc vocamus proximum, ut nunc excludamus effectum, quem lex per se non facit; statuit autem, ut per hominem fiat, ut est v. g. punitio, & hic dici potest effectus remotus legis. Alius verò effectus esse potest magis remotus, quia licet sit intentus à legislatore, lex tamen nec illum per se facit, nec ad illum obligat simpliciter, sed ad aliquid eius, ut est moralis bonitas subditi, de quo agemus in casibus sequentibus, nunc de primo tantum agimus. Alius verò effectus est, *adequatus*. Potest enim dici talis effectus adequatus, vel quia nulla est lex, quæ non habet talem effectum, vel quia ille effectus non potest esse, nisi à lege, vel denique, quia lex nullum alium habet effectum. De tertio membro dicemus capite sequenti, nunc duo priora sub illa voce comprehendimus, & supponimus esse sermonem de propria lege, & de propria obligatione morali, ut excludamus legem metaphoricam, quæ circa irrationalia, & insensibilia versatur, quæ non obligationem, sed necessitatem inducit per inclinationem, vel instinctum naturalem, quæ ad præsens nihil refert. De lege autem propria, & respectu rationalis creaturæ, cum constet, non inducere illam necessitatem simpliciter, dubium est, an inducat morale, quæ obligatio dicitur.

Quid sit adæquatus effectus legis.

Videtur ergo in primis non posse hoc tribui omni legi, ex l. *legis virtus*. ff. de legib. & cap. *omnis*. dist. 3. cum his, quæ tradit D. Thomas q. 62. art. 2. Nam inter leges numerantur permittentes, & puniētes, at verò permissio opponitur obligationi, iuxta illud Paul. 1. ad Corinth. 7. *Hoc dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*, imò propriè loquendo ea dicuntur permitti, quæ faciendæ non sunt, permittuntur enim mala, ergo lex permittens non obligat, non est ergo obligatio effectus legis in vniuersum. Idem dubium nascitur ex lege pœnali, quia ad pœnam nemo obligatur propria obligatione, imò sunt, qui censentur quoties lex specialem imponit pœnam, non inducere obligationem. Hic etiam addi potest lex favorabilis, qualis est privilegium, quod lex appellatur ab Isidoro in cap. *privilegium*. d. 1. & tamen non obligat: nam vnusquisque favori suo renunciare potest, cap. *cum ad monasterium*, de regular. Denique consilium etiam inter leges numeratur: nam lex priuata vocatur in c. *nisi cum pridem*, de renuntiat. & cap. *commissum*, de sponsal. & tamen non obligat.

L. legis virtus. Cap. omnis. D. Thom.

1. Corin. 7.

Cap. privilegium. Cap. cum ad monasterium. Cap. nisi cum pridem. Cap. commissum.

Deinde neque in secundo sensu videtur obligatio adæquatus effectus legis. Primò, quia etiam præcepta priuata obligant, quamvis leges non sint. Imò non tantum præcepta, quæ ex iurisdictione procedunt, sed etiam sine iurisdictione obligare solent, ut præceptum parentis ad filium, domini ad seruos, & Prælati religionis ad subditos, etiam si iurisdictionem non habeat, ut olim erat in vsu etiam in monasteriis virorum, & nunc in monialibus reperitur. Itè obligatio sæpe oritur ex propria voluntate, ut in voto, promissione, & quocumque contractu, non est ergo obligatio adæquatus effectus legis in illo sensu.

Omne legem propriam obligatorem inducere. D. Thom. Soto. Cast. Gratian.

Nihilominus dicendum est primò, nullam esse propriam legem, quæ obligationem non inducat, id est, necessitatem quandam operandi, vel non operandi. Est communis assertio Theologorum cum D. Thoma, quæ est. 92. art. 2. ad 1. & q. 93. art. 2. Soto q. 1. art. 1. Castro lib. 1. cap. 1. ad finem, & Iuristarum in leg. *legis virtus*, & in d. cap. *omnis*. Et eodem sensu dixit Gratian. dist. 4. ad fin. *Decretum necessitatem facit, exhortatio liberam voluntatem excitat*. Similè sententiã habet sub nomine consilij, & præcepti, Hier. li. 2. c. 2. contra Iouin.

D. Hieron.

D. August.

D. Gregor.

Aristot.

3. Cast. Quam leges permittentes habeant veram rationem legis. Glossa.

6. De duplici obligatione consideranda in lege.

August.

D. Thom.

7.

Iouin. circa medium, *Ubi consilium datur, offerentis arbitrium est, ubi præceptum, necessitas est seruitutis*. Et Amb. lib. de viduis, circa finem. *Præceptum (inquit) in subditos fertur, consilium amicis datur, ubi præceptum est, ubi lex est, ubi consilium, ubi gratia est*. Et infra, *Præceptum ubi est, ubi est pœna peccati, utique propter necessitatem, quam præceptum inducit*. Sic etiam dixit August. in lib. de sancta Virginitate, cap. 1. *Domino præcipienti non obedire damnable est*. & infra, *Præcepto quisquis non obtemperat, reus est, & debet pœna*. Ponderari etiam potest, quod ait Greg. lib. 12. Epist. 17. & refertur in cap. 1. de donat. *Nobilis ut quodammodo sibi legem imponit, ut debere se quod sponte tribuit, existimet*: supponit enim, legem imponere debuit. Denique Aristot. 1. Ethic. cap. 9. hac ratione dixit, in lege esse vim coactiuam, quia licet non omnis lex specialiter pœnam imponat, infert tamen necessitatem, ratione cuius homo fit dignus pœna, si legem transgrediat. Ratio autem sumitur ex dictis de substantia legis, est enim imperium procedens à voluntate efficaci obligandi eius, qui potestatem habet, sed voluntas efficacis supposita potestati, inducit effectum; ergo. Sensus autem, & maior declaratio assertionis patebit, respondendo ad ea, quæ in primo membro obiecta sunt, & ideo illis satisfaciendum est.

Circa primum ergo de lege permissiva vno verbo respondendum est Castro lib. 1. de lege pœnali. cap. 1. in fine, leges permittentes in tantum esse leges, in quantum latenter habent admitta præcepta, sine quibus non possent intelligi permissio, vel specialiter decreta per legem. Quod significauit Glossa in d. leg. *legis virtus*, dum vtitur exemplo legis primæ, Cod. de iur. & fact. ignor. Vbi militi permittitur vti exceptionibus post sententiam contra se latam, propter suam ignorantiam: nam illa permissio legis obligat iudicem ad tales exceptiones admittendas, & idem est in similibus, ut capit. sequenti latius explicabo.

Circa secundum de lege pœnali aduerto, duplicem posse intelligi respectum in tali lege, vnus est ad iudicem, qui inflicurus est pœnam; alius est ad reum, qui illam passurus est. Priori modo dici potest lex illa inducere obligationem, & imponere illam iudici, puniendi tale delictum secundum mensuram per legem præscriptam. Iuxta illud August. lib. de ver. relig. cap. 31. *In his temporalibus legibus, quanquam de his homines iudicent, cum eas instituerunt, cum tamen fuerint inflicte, & firmate, non licebit iudicibus de eis iudicare, sed secundum ipsas*. Hac autem obligatio maior est in ordinariis iudicibus, quam in supremo Principe, ut declarat D. Thom. 2. 2. q. 67. art. 4. in omnibus tamen est aliqua, præterquam in Deo, qui est supremus Dominus, & potest pœnam prout voluerit relaxare, sed hoc nihil ad præsens refert.

Circa posteriorem autem respectum aduertendū est, duas posse intelligi obligationes in lege: vna est ad culpam, quæ solet dici in conscientia; alia est ad pœnam. Nam licet hæc posterior videatur illâ priorē supponere, quia nemo fit dignus pœna, nisi per culpam; nihilominus cōtrouertitur solet, an lex aliqua inducat posteriorem obligationem sine priori, quod solum in quibusdam legibus humanis habet aliquam dubitationem: nam in diuinis certum est illud principium: de illa autem questione postea dicemus, tractando de lege pœnali. Nunc vel potest intelligi assertio posita de obligatione in genere, abstractrahendo ab illis duobus modis; vel melius dici potest, etiam si aliqua lex non obliget in conscientia ad actum, propter cuius transgressionem pœna imponitur, obligare saltem vel ad illum, vel ad soluedam, seu sustinendam pœnam, & ita neque illam legem esse sine aliqua obligatione omnino propria. Dixi autem, *ad soluedam, vel sustinendam pœnam*, quia et Suarez de Legib.

iam de ipsa pœna questio est, an lex per se, & immediate obliget ad illam, quæ non est hic tractanda, factis enim est ad assertionem positam, quod obliget, siue ante, siue post sententiam latam, siue ad agendum, siue ad non resistendum, atque ita ad sustinendam pœnam.

Circa tertium de privilegijs, multi propter illam rationem negant, privilegium esse veram legem, sed aut secundum quid tantum, ut sentit Glossa in d. cap. *privilegium*, aut nullo modo, ut sentit Castro lib. 1. de lege pœnali, cap. 1. Ego verò exillimo, si privilegium cum proportione sumatur, non minus posse inter leges computari, quam permissionem. Quæ est aperta sententia D. Isidori 5. Ety. cap. 19. ut videbimus capite sequenti. Dico autem, *cum proportione*, quia si sermo sit de privilegio temporali, vel concessio vni personæ, ut cum eius vita finiatur, illud deficit à ratione legis, non præcisè ex eo, quod privilegium est, sed quia non est quid stabile, aut firmum, quod diximus esse de ratione legis: at privilegium perpetuum concessum aut communitati alicui, aut familiæ, ut in ea semper duret, propriam rationem legis habet.

Oporet tamen duplicia distinguere privilegia quædam sunt concessa intuitu alicuius boni communis, quibus priuata personæ renunciare non possunt, iuxta cap. *si diligenti*, de foro competentis, & *lius publicum*, ff. de pactis, ut est privilegium fori, v. g. respectu clerici, cui ipse renunciare non potest, quia non intuitu personæ suæ, sed dignitatis clericalis concessum est. Et hoc privilegium propriè est lex, non solum respectu aliorum, quibus præcipitur, ut tale privilegium clerico obseruet, sed etiam respectu ipsius clerici, cui præcipitur, ut illo vtatur. In illa enim dispositione superioris inuenitur perfecta vis obligandi; nihil ergo illi deest ad rationem legis. Alia sunt privilegia concessa intuitu priuati commodi ipsarum personarum, de quibus est sermo in dict. *cum accessissent*, de probat. & in regula, *quod ob gratiam*, de regulis iur. in 6. Vbi Glossa, & alij, Syluest. verb. *Privilegium*. Hoc ergo privilegium, si comparatur ad ipsum, cui conceditur, sine dubio non habet rationem legis, ut probat ratio facta, quia non est præceptum illi impositum, neque obligat illum, cum possit ei renunciare. At verò respectu aliorum qui tale privilegium obseruaturi sunt, veram habet rationem legis; continet enim præceptum perpetuum obligans ad talem immunitatem seruandam, alioqui valde inefficax esset tale privilegium: ergo sicut de promissione diximus, vel etiam de lege punitiua, quatenus obligat iudicem, ut tale iustum necumentam inferat, ita in præsentem dicendum est.

Circa quartum de consilio, Glossa in d. leg. *legis virtus*, propter illud censuit, etiam consilium pertinere ad virtutem legis. Illam tamen communiter reprobat Bart. & ceteri. Soto lib. 1. de iust. q. 2. art. 2. eam irridet, quoniam consilium potius distinguitur à præcepto, & consequenter à lege, quod sentit etiam D. Thomas d. q. 2. art. 2. ad 2. & q. 17. de verit. ar. 3. ad 2. & hæc sententia in rigore, & proprietate vera est, ut supra etiam dixi. Et ratio D. Thom. est optima, quia consilium non requirit potestatem superioris, sed à priuato etiam dari potest, ergo per se non requirit auctoritatem legis.

Obiici verò potest, quia idē D. Thom. 1. 2. q. 108. ar. 4. consilia Evangelica ponit inter partes legis gratiæ. Responderetur primò, nomine legis intendi comprehendendi totam dispositionem, seu prouidentiam legislatoris circa gubernationem subditorum, & sic ad illum pertinet non tantum præcepta dare, sed etiam consilia de iis, quæ meliora sunt, quod obseruauit Christus Dominus in lege Evangelica, & in iure etiam humano, præsertim Canonico sæpe obseruatur,

Opinio a fortiori privilegium non esse veram legem. Glossa. Cast. Sicut etiam auctoritas privilegij esse veram legem. D. Isidor.

De duplici privilegio, & qua ratione vtrique veram rationem legis continent. Cap. si diligenti.

Cap. cum accessissent. Glossa. Syluest.

10. Glossa.

Bart. Soto.

D. Thom. Consilij rationem legis non habere ratio à priuato ostendit.

17. Obiectio. D. Thom. Solutio.

Cap. commissum.

vt patet in capit. commissum, de sponsalibus, ibi, Tu-
ius est. Et multa sunt similia iura, ad quae intelligenda est hoc saepe necessarium. In hoc ergo sensu non male dixit illa Glossa legem non tantum praecipere, sed etiam consulere, quamuis re vera id non faciat formaliter, vt lex, sed concomitanter. Adde praeterea, quando lex consulit vnum effectum, sequi alium, nimirum, vt illud opus, quod consulitur, iure prohiberi non possit, nec tanquam malum refutari, & quoad hoc dici potest illa lex retinere vim legis, & obligare. Et hoc modo cum maiori proprietate dicuntur consilia Evangelica pertinere ad legem gratie tanquam approbata, & stabilita per illam. Et hac ratione pro consiliis Evangelicis damnamus haereticos, qui paupertatem, aut continentiam reprehendunt tanquam naturae contrariam. Ita ergo nulla lex est, vel dispositio superioris, quae participet rationem legis, nisi in quantum obligationem inducit.

2. Assertio, obligationem esse adaequatam effectui legis.

Dico secundum, si obligatio proprie & cum proportionem sumatur, semper oritur ex aliquo iure, & lege, atque ita in hoc sensu dici potest hic effectus adaequatus legis. Declaratur breuiter, nam in primis necesse est loqui de obligatione communitati imposita, quia si imponatur priuatae personae, non erit ex lege, & idem est, si imponatur ad breue tempus, quia tunc etiam deficiat conditio requisita ad legem. Quamuis illae etiam obligationes, quatenus habent aliquam conuenientiam cum obligatione legis in hoc, quod ab alio habente potestatem imponuntur, consequenter etiam conueniunt cum lege, in hoc, quod ex imperio, seu praecipio aliquo proueniunt, maxime quando necessitatem in conscientia imponunt. Imo etiam tunc ab aliqua lege totam vim obligandi accipiunt. Atque ita sensus assertionis est, omnem huiusmodi obligationem ex lege oriri aliquo modo. Probatur autem primò a contrario ex Aug. 22. contra Faust. cap. 27. definiente, peccatum esse dictum, vel factum contra legem: nam aperte supponit omnem obligationem ad aliquid vitandum, vel faciendum oriri ex lege. Nam quoties aliquis agendo conscientia peccat, agit contra legem; ergo talis obligatio erat ex lege.

Aug. 22.

13.

Deinde probatur eisdem exemplis, quae in contrarium afferbantur, scilicet, voto, promissione, aut quocumque pacto: nam ex his omnibus non oritur obligatio, nisi ex virtute legis. In illis enim omnibus distinguere oportet fundamentum, seu proximam materiam obligationis a propria ratione, & causa eius; nam fundamentum consistit in aliqua actione humana illa verò supposita, ius est, quod obligat; sic in voto (& idem est cum promissione de reliquis) proximum fundamentum obligationis est voluntaria promissio: quod autem proprie obligat ad illam implendam, est ius illud naturale, ac diuinum, Si quid vouerit Domino, nec moreris reddere. Et ita etiam Iurista dicunt omnem obligationem, quae ex contractibus oritur, esse naturalem, vel ciuilem, quia ex iure naturali, seu gentium, aut ciuili oritur, vt sumitur ex textu cum Glossa in l. cum amplius. ff. de regul. iur. & l. ex hoc. ff. de iustit. & iur. & ita satisfactum est secundae parti rationis dubitandi in principio posita.

Glossa.

CAPVT XV.

An recte numerentur quatuor effectus legis, praecipere, prohibere, permittere, & punire, & quomodo ab illa fiant.

Ratio dubitandi esse potest, quia obligatio, de qua dictum est capite praecedenti, videtur esse adaequatus, id est, vnicus, & totalis effectus legis, ergo superuacanea est haec enumeratio. Antecedens

probatur primò, quia essentialis ratio consistit in imperio; ex imperio autem, vt sic, non sequitur, nisi obligatio; reliqua enim sunt per accidens; ergo secundò declaratur discurrendo per illa membra, nam praecipere, & prohibere formaliter idem sunt, solumque materialiter distinguuntur, & ideo superfluum est, illa vt distincta ponere. Assumptum patet, quia prohibitio etiam est quoddam imperium, & praecipium; nam prohibere nihil aliud est, quam praecipere, vt aliquid non fiat, sicut è contrario praecipium est quaedam prohibitio: nam qui praecipit audire Missam, vetat ne omittat, & ideo Isidorus lib. 2. Etym. art. 10. & lib. 5. cap. 19. solam prohibitionem ponit, & omittit praecipium, fortasse, quia praecipium per se non dat bonitatem actui sed necessitatem, quae necessitas bene explicatur per negationem omittendi, quam significat prohibitio respectu talis materiae. Permissio autem, vt sic, non effectus imperij, sed potius per carentiam imperij fit. Nec denique punitio est effectus legis, sed esse poterit iudicis, vt legulatoris.

Isidor.

2.

Gratian.

Decretum Greg.

Modestim.

D. Thomas

3.

4.

5.

6.

7.

In contrarium autem est, in primis auctoritas Isidori, qui saltem tres effectus distinguit, & quartum, qui est praecipere, vt clarum suppositum videtur ex ipso nomine, & ratione legis. Apud Gratianum autem in cap. omnis. d. 3. ad textum Isidori adduntur haec verba, *Diuina autem praecipit, vt diligas Dominum Deum tuum.* Quae verba non sunt in Isidoro, & illa particula *Diuina*, inepte addita est, quia non sola diuina lex praecipit, sed etiam alia. Et ideo in Decreto Gregoriano notatur, in multis codicibus non haberi, & sine dubio expungenda est, & legendum, *aut praecipit, vt sit quaedam additio ad numerationem Isidori.* Expresse verò illam particulam habet Modestinus in l. 7. de Legibus, dicens: *Legis virtus haec est, imperare, vetare, permittere, punire.* Atque ita hanc participationem defendit etiam D. Thomas q. 92. ar. 2. Eamque ratione declarat, quia actus humani, aut boni sunt, aut mali, aut indifferentes: illis ergo tres effectus legis respondent, qui sunt praecipere bonos, prohibere malos, permittere indifferentes, quibus additur quartus puniendi, tamquam necessarius ad efficaciam legis. De quo discursu plura statim dicemus. Haec ergo numeratio tanquam doctrinalis, & satis apta ad explicandos effectus per se conuenientes legi acceptanda est, & explicanda. Ad illius verò meliorem intelligentiam declarabimus singula membra, & eorum distinctionem, & modum, quo per legem fiunt, quod facile fiet per difficultates propositas discurrendo.

Prima, & praecipua erat, quia obligatio est adaequatus, & vnicus effectus praecipii, in qua possumus priorem partem admittere, & negare posteriorem, quidquid enim lex operatur, media obligatione, operari videtur, vt probat ratio facta de efficacia praecipii, & hoc modo dici potest ille effectus adaequatus: non tamen vnicus, quia mediante obligatione operatur alios, vt ex sequentibus patebit, discurrendo per omnes effectus legis.

Secunda erat, de distinctione praecipii, & prohibitionis, quae parui momenti est. Fatemur enim in primis vtrumque ex illis effectibus comprehendi sub obligatione legis, diuerso tamè modo inducere obligationem, & hoc satis esse, vt illa duo priora membra distinguantur. Imò ad hoc distinguuntur, vt declaratur legem non solum posse obligare ad agendum, sed etiam ad non agendum. Per quod etiam traditur vulgaris diuisio legis in affirmatiuam, & negatiuam, quae licet fortasse non sit essentialis, sed quasi materialis, nihilominus non est superflua, sed necessaria ad duas illas partes iustitiae explicandas, quas Dauid etià distinguit Psal. 36. dicens, *Declina à malo, & fac bonum.* Describiturque ad declarandum tum diuersos modos obli

3. Approbatum diuisio in quatuor effectus legis.

4. Duae distinctio fit inter praecipium & prohibitionem.

6. Psal. 36. Diuisio legis in affirmatiuam & negatiuam.

nam & negatiuam: distinctio in vtroutrique.

obligandi legis, tum etiam diuersos modos peccandi contra legem. Nam lex affirmatiua dicitur obligare semper, non tamen pro semper, quia ex quo lata est, incipit obligare, & semper obligat, quoad durat, quia obligatio est quasi naturalis effectus eius, non tamè pro semper, quia non obligat pro singulis momentis, aut temporibus, sed solum pro certo tempore, pro quo imponit operandi onus. Lex autè negatiua obligat semper, & pro semper, quia eius obligatio cum illa semper durat, & propter negationem, quae includit, pro omni tempore, & qualibet parte prohibitionis suae obligat, quia negatio omnia destruit, & quia abstinere à malo semper, & pro semper, necessarium est. Ex hac etiam diuisione oritur diuisio peccatorum in peccatum commissum, & omissionis: nam peccatum commissum contrarium est legi negatiuae; ommissio verò affirmatiuae, vt ex materia de peccatis suppono. Atque ita eadem conuertitur enim significat quasi genus commune ad negatiuum, & affirmatiuum praecipium, quomodo diximus in definitione legis, *Essa praecipium commune, &c.* aliquando verò specialiter sumitur pro affirmatiuo praecipio, & sic distinguitur à prohibitione, & ita ponuntur illa duo tanquam distincti legis effectus.

Tertia difficultas erat de permissione, quam diuus Thomas ita declarat, vt videatur illam ponere in sola negatione praecipii, & prohibitionis; illa enim permitti dicuntur, quae nec praecipuntur, nec prohibentur. Additque materiam permissionis esse actus, vel indifferentes, vel parum bonos, & parum malos. Verumque autem dictam difficultatem habet. Primum quidem, (quia vt obieci bam) illa negatio non est effectus legis, sed potius est effectus negationis vtriusque legis tam praecipientis, quam prohibentis, quia sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis; permissio autem illo modo declarata: negatio tantum est; ergo non est effectus legis, sed negationis legis. Et confirmatur argumento factum in praecedenti capite, quia permissio illo modo non inducit obligationem, nec est effectus eius; ergo non potest esse effectus legis.

Secundum etiam de materia difficile est, primò ex parte actuum malorum, quia licet sint parum mali, non permittuntur lege aeterna, & naturali, vt docuit Aug. lib. 1. de libero arbitrio, cap. 5. & 6. Si verò sit sermo de lege positua, etiam grauius mali interdum permittuntur, vt sunt fornicatio, homicidium adulterae, aliqua pacta iniusta, & similia. Secundò ex parte bonorum actuum, quia si permissio in sola negatione consistit, aliqui boni actus nec praecipuntur, nec prohibentur, quia sunt optimi, & ex melioribus bonis, vt Virginitas & similes actus, qui sub consilio cadunt, & sic Glossa in d. cap. legis virtus, dixit, consilium esse posse effectum legis, & sub permissione comprehendendi. Quod si quis refugiat concedere tales actus esse permittos, sequitur, & non recte poni permissionem in illa sola negatione, & diuisionem actuam datam à D. Thoma esse insufficientem.

Ad explicandum ergo hunc effectum aduerto primò, permissionem interdum esse solius facti, interdum iuris; prior nullo modo ponitur effectus legis, posterior autem esse potest, quia lex ad ius pertinet, seu ius constituit. Vtrumque in Deo explicatur optime: nam si factum attendamus, Deus multa peccata permittit, quia cum posset impedire, ne fiant, de facto non impedit, nec vult impedire; sed potius directe vult illa permittere, id est, sinere, vt fiant. Attendèdo autem ad ius, Deus nullum peccatum permittit, quia nullum non prohibet, neque vllum impunitum relinquit, quomodo dixit Aug. supra, legem aeternam nullum peccatum permittit. Igitur permissio facti non includit negationem prohibitionis, sed merè ne-

gationem impedimenti, seu operis, quo possit efficaciter impediri effectus permissus; permissio autem iuris, de qua in praesenti est sermo, includit negationem prohibitionis, & praecipii, vt D. Thomas dixit. Secundò, haec permissio iuris considerari potest, vel vt consistit in mera negatione praecipii, & prohibitionis, vel quatenus in aliquo positio praecipio fundatur, quia, nimirum per legem, aliquam positiuam talis permissio decreta est, & stabilita. Sicut enim in Deo quoad permissionem facti, aliud est permittere, aliud est velle permittit, ita in ordine ad ius, aliud est permittit pure negatiue, aliud per legem positiuam de permissione statuere.

Dico ergo, permissionem merè negatiuam, quae resultat ex sola negatione vtriusque praecipii affirmatiui, & negatiui, non esse proprium effectum legis; vt verò per aliquam positiuam legem decernitur, sic esse specialem effectum legis. Prior pars videtur probari sufficienter ratione facta, quia ad illum modum permissionis non est necessarium ferre legem aliquam, satis enim est non ferre legem prohibentem. Item permissio illa non est ex potestate legislatiua; nam interdum actus talis est, vt nec prohiberi possit, nec praecipii; ergo negationes illae tunc non sunt effectus talis potestatis, quia non sunt (vt sic dicam) ex voluntate etiam indirecta legislatoris, sed ex se tales sunt. Ergo nec permissio illa est effectus potestatis legislatiuae; ergo neque legis. Denique illa negatio nullam proprie habet causam, sed ex se talis actus permissus est, dum non prohibetur. Sicut non proprie dicitur Deus esse causa negationis essendi, quae intelligitur in re possibili nunquam futura; sed ex se habet, quod sit nihil, quia illa nihil est, nisi creetur; quòd autem sit nihil, non habet à Deo, sed ex se; sic ergo actus ex hoc praesens, quod non prohibetur, nec praecipitur per legem, non habet à lege, quod sit permissus, sed id habet ex se; vt ergo sit proprie permissus per legem, oportet vt ipsa permissio stabilatur, & firmetur aliquo decreto, & voluntate legislatoris; & tunc recte dicitur actus permissus positiuè, & similiter permissio illa habet specialem modum, ratione cuius dicitur effectus legis. Et ita etiam manet secunda pars assertionis declarata, & confirmata, quam ita profectò intellexit Isidor. vt statim ostendam.

Vt autem magis constet, de qua permissione sit sermo, oportet vltimò notare permissionem simpliciter dictam attribui solere malis actibus, & de illis maxime, ac regulariter intelligi, praesertim quando Deo tribuitur; dicitur enim Deus permittit peccata, reliquos verò actus non tantum permittit, sed etiam velle, aut ordinare. Nihilominus tamen aliquando accipitur etiam in bonam partem. Sic enim dixit Paul. 1. Corinth. 7. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, id est, permittendo non praecipiendo; loquebatur autem de actu matrimonij, qui malus non est.* Vnde à fortiori dici poterit permissio de actibus indifferentibus. Vt quocumque modo scilicet in bonam & malam actionem potest permissio esse effectus legis. Imò Isidor. aperte loquutus est de permissione rei bonae: nam adhibet exemplum huius permissionis, dicens, *Omnis lex aut permittit aliquid, vt quod vir foris petat premium:* nam illud verbum *petat*, ibi non dicit imperium, sed permissionem: constat autem illam permissionem esse rei bonae. Sic etiam Glossa in cap. qui partem, 5. d. vbi in textu de his, qui partem digiti, vel aliam similem particulam corporis, non voluntate, sed casu amiserunt, dicitur, *Hos canones praecipimus clericis fieri;* Glossa rectè exponit, id est, *permittunt*, quia illud non est imperium, licet de re bona sit.

8. Permissionem negatiuam non esse proprium effectum legis assertur.

9. Permissio simpliciter dicta regulariter solent referri ad actus malos.

Permissio etiam aliquando per seatur circa actus bonos & indifferentes.

Isidor.

Glossa.

Sic etiam in cap. h. c. ratione, 31. q. 1. dicitur, Apolo-
D 4. stolos

Auctor imperf.

stolos præcepisse secundas nuptias, id est, permisisse, A
 verū est, illa verba esse Auctoris imp. in Matth. Hom.
 22. qui non bene sensit de secundis nuptiis, & ideo
 permissionem ibi accipit in malam partem; vnde de
 huiusmodi permissione subiungit, *Aliud est præcipere,
 aliud permittere, quod enim præcipimus, semper placet,
 quod autem permittimus, nolentes permittimus, quia ma-
 lam voluntatem hominum in totum prohibere non possumus.*
 Quæ doctrina verā est de permissione mali, & statim
 nobis deseruit; tamen malè applicatur ad illud exem-
 plum de secundis nuptiis post mortem prioris coniu-
 gis: nam illæ bonæ sunt, & non præcipiuntur proprie,
 quia nemo ad illas obligatur, & ita rectè ibi præce-
 ptum pro permissione boni interpretatur. Sæpius
 verò dicuntur leges permittere aliqua mala, sicut le-
 ges civiles permittunt meretrices, & maritum occi-
 dere uxorem inuentam in actuali adulterio, & con-
 trahentes se decipere infra dimidiam, &c. Sic etiam
 multi intelligunt verbum Christi Matth. 19. *Ad di-
 scrimen cordis vestri permisisti vobis. Moyses dimittite uxo-
 res vestras;* vt supra Imperf. exponit, & Amb. lib. 8. in
 Luc. c. 16. & Hier. Matth. 5. & 19. & quæ plures scho-
 lastici: Alij verò intelligunt de dispensatiua permis-
 sione, per quam actus redditur non nialus; licet non
 præceptus, quod est probabile, non pertinet tamen
 ad hunc locum id discentere: satis enim est, quod in
 illo etiam sensu permissio dici potest effectus legis.

Matth. 19.

Auctor imperf. Ambros. Hieron.

11.

Omniū autem his modis hic effectus non est
 pure negatiuus, sed aliquid positiuū circa negationē
 operatur, diuerso tamen modo. Nam quando permis-
 sio dicitur de actu aliā bono, non solum non prohibe-
 rit illum: sed etiam cum sit bonus, dat positiuam
 facultatem, seu licentiam, vel ius aliquod ad illum,
 Idem contingit in exemplo posito ab Isidoro; cum
 enim lex dicit, *Vir foris petat premium,* non solum ne-
 gatiue permittit, sed dat illi speciale ius ad postulandū
 tale præmiū, & ad laborandum in spe illius;
 in virtute virtutis præmissionis eiusdem legis. At-
 que hoc modo lex concedens fauorem, quando non
 præcipit illum acceptare, sed liberam relinquit illi
 renuciare, permissiua dicitur iuxta modum loquē-
 di Isidori; quamuis non tantum negatiue dispo-
 nat, sed aliquid positiuū concedat. Quando verò lex
 permittit malū, in quo vel dispensare non potest,
 vel non dispensat, licet non tribuat ius (vt sic dicam)
 tribuit saltem impunitatem apud homines, quæ cōti-
 nēt morale ius non parui momenti. Interdum etiam
 (si sit lex civilis) concedit, vel negat actionem, in iu-
 diciali foro, qui etiam est moralis effectus satis di-
 stinctus à sola negatione prohibitionis. Denique si
 permissio sit simul dispensatiua, esto non sit præce-
 ptiua, concedit non solum impunitatem apud homi-
 nes, sed etiam apud Deum, quia concedit immunita-
 tem à culpa, quod longè maius est.

12.

Cap. qui partem.

Atque hinc tandem intelligitur quod superiori ca-
 pite dicebamus, legē permittentem semper includere
 præceptum obligans aliquem, & aliquo modo. Nam
 licet non obliget alios, ad quos potissimè dirigitur
 per modum imperij; vt in illo exemplo capit. *qui
 partem.* verbum illud *Præcipimus clericum fieri,* non ob-
 ligat mutilatum, vt Clericus fiat, sed respectu illius est
 permissio concessiua iuris (vt sic dicam;) obligat ta-
 men Prælatum, ne ob eam causam illum repellat.
 Item in exemplo Isidori obligat illa lex ad dandū
 præmiū viro forti petenti, quando secundum le-
 gem petit, & nihil est, quod rationabiliter impediat.
 Quando verò permissio est alicuius mali, obligat iu-
 dicem, ne propter illud puniat, quia hoc prohibet ta-
 lis lex, & sic de alijs. Atque ita sufficienter est decla-
 ratus hic effectus secundum se; quid autem secundum
 D. Thomam dicendum sit, in puncto secundo dicam.
 Quarta obiectio erat de punitione, quia non vide-

13.

tur esse effectus legis. Ad quod breuiter dico, aliud
 esse loqui de dignitate, seu reatu pœnæ; aliud de a-
 ctuali inflictione pœnæ, & vtroque modo potest dici
 pœna effectus legis, licet diuersis cōsiderationibus, &
 rationibus. Nam lex imponendo necessitatē virtutis,
 seu honestatis consequenter facit vt transgressor
 legis sit dignus pœna saltem apud Deum, quia suam
 obligationem lege impostam non obseruat. Quod
 locum habet tam in lege naturali, quam in positiuā,
 diuina, vel humana, quia supposita lege actus est in-
 ordinatus, & illa dignitas pœnæ intrinsecè sequitur
 ex malitia actus, etiam si malitia fortasse fuerit ex oc-
 casione legis positiuæ. Est tamen differentia in hoc
 inter legem naturalem, & positiuam; quod lex natu-
 ralis, licet faciat, vt ostendat actum esse malum, ta-
 men vt est mēre naturalis non taxat modum, vel
 quantitatem pœnæ: nulla enim ratio est intelligi po-
 test hoc fieri sine decreto alicuius liberæ voluntatis.
 Quia licet peccatum ex natura sua mereatur fortasse
 pœnam tantæ grauitatis, vel durationis; tamen quod
 sit in hac specie mali, vel supplicij, vel quod sit in ta-
 li gradu intentionis, in tali loco, & tempore, ex libera
 aliqua administratione, & prouidentia pendet. Vnde
 taxatio pœnæ isto modo, aut sit per legem æternam
 Dei, maximè quoad pœnam vitæ futuræ, aut sit per
 legem positiuam, quoad pœnas, quæ in hac vita, & in
 humano foro imponuntur. Et olim quidem per le-
 gem diuinam positiuam scriptam fuerunt multe pœ-
 næ huius vitæ pro varijs delictis præscriptæ: in lege
 autem gratiæ nullæ sunt pœnæ inflictæ pro hac vita
 iure diuino; vt in materia de censuris, & irregulari-
 tate ostendimus. Huiusmodi ergo pœnæ vitæ præsen-
 tis per humanas leges civiles, vel canonicas designā-
 tur, & eo ipso, quod pœna est per legem designata,
 transgressor legis fit reus, & debitor talis pœnæ, &
 hoc modo dicitur talis pœna effectus legis.

14.

At verò ipsa actualis inflictiō pœnæ aliquando fit
 etiam immediatè per ipsam legem, vt quando lex
 ipsa secum affert executionem per se ipsam, vt con-
 tingit in legibus imponentibus censuras, irregulari-
 tates, aut alias inhabilitates ipso facto, quod etiam
 non facit lex, nisi imponendo obligationē ab aliquo
 actu abstinendi, vel aliquid agendi, vt de censuris ali-
 bi diximus, & de lege pœnali infra dicetur. Aliquan-
 do verò, & ordinariè solum infligitur pœna per le-
 gem mediatè, & remotè, quatenus in virtute legis
 aliquis mouetur, vel obligatur ad infligendam pœnā.
 Vnde licet hoc modo iudex verbi gratia sit propin-
 qua causa pœnæ, vel potius minister, qui ex imperio
 eius mouetur; nihilominus quia lex est quasi primum
 mouens iudicem, ideo talis pœna dicitur effectus le-
 gis. Dices; ergo omnis actus præceptus per legem, vel
 omisso actus prohibiti dici poterit effectus legis,
 quod non videtur verum; nam effectus legis est præ-
 cipere, non facere. Respondeo concedendo sequelam
 cum proportione: nam, vt capite sequenti dicam, ef-
 fectus legis est facere homines bonos. Vnde duplex
 distingui potest effectus legis, vnus, qui immediatè
 fit ab ipsa, & hoc est præcipere, vel prohibere; alius
 mediatius, qui est bene operari, vel mala vitare. Et in
 hoc farè idem est de effectu punitionis, licet interdū
 ipsa executio pœnæ fiat per ipsam legem, vt dictū est.

Obiectio.

Solutio.

15.

Obiectio.

Solutio.

Dices; ergo etiam peccatum poterit dici effectus
 legis permittentis, quia licet illa lex immediatè so-
 lum concedat permissionem, vel præcipiat impunita-
 tem, tamen ex illa tandem sequitur executio peccati
 permissi. Respondeo, negando sequelam: est enim
 longè diuersa ratio, quia lex permittens iusta est (vt
 supponimus;) non est ergo causa peccati, quia neque
 illud inducit positiuè, & constat, neque illud interdicit,
 sed impedire maiora mala: neque etiam indirectè est
 causa illius, quia non tenetur illud prohibere, aut
 punire,

Quomodo punitio sit effectus legis.

Differentia legis naturæ & positivæ, quod effectum punitiuum.

16. Quia sunt effectus à legeminenti, qui accessori.

1. Duplex suppositio nominis lex.

2. Non omnes effectus legis singulis conueniunt.

punit, quare nec præbet actiuā occasionē illius, sed
 solum permittit scandalū passiuū. Lōgè verò aliud est
 de lege prohibente malū, & præcipiente bonum: nam
 vtraque per se id intendit, & ad id inducit, quantum
 potest. Imò etiam est diuersa ratio de lege puniente,
 quia licet absolutè non intendat malū pœnæ, nihi-
 lominus ex suppositione culpæ intendit, & præcipit
 pœnam, & interdum facit illam, vt dixi.

Atque ex his satis declarati manent dicti quatuor
 effectus, & modus, quo efficiuntur à lege, vel imme-
 diatè quoad obligationem, prohibitionem, aut con-
 cessionem, vel mediatè quoad executionem, seu iur-
 dictionem. Constat etiam distinctio, & quasi ordo il-
 lorum effectuum inter se. Nam primi duo effectus,
 qui sunt præcipere, & prohibere, sunt primarij, ac
 per se intenti, & quodammodo pertinent ad substan-
 tiam legis, & in hoc distinguuntur ab alijs duobus,
 qui sunt veluti accessoriij, & adiuncti ad iuuandā le-
 gē, vt facilius, vel efficacius priores effectus conse-
 quatur. Inter se autem distinguuntur duo primi effectus
 tanquam affirmatiui, & negatiui, vt declaratum est, &
 ferè similem oppositionem habent inter se permis-
 sio, & punitio; nam prior concedit impunitatem, vel
 etiam fauorem: posterior verò è contrario se habet,
 vt constat.

CAPVT XVI.

Vtrum omnes leges prædictos effectus efficiant, præsertim peccati permissionem.

AD hoc explicandum notari potest, legis nomen
 interdu sumi vt collectiuum ad significan-
 dum totum aliquem ordinem, seu statum legum: sic
 enim lex naturalis dicitur tota collectio præcepto-
 rum naturalium; lex scripta, vel lex gratiæ significat
 totum ius diuinum positiuum antiquum, vel nouum;
 & sic etiam potest accipi lex civilis, & canonica cum
 proportione; quamuis in communi vsu loquendi illa
 collectio magis significari solet nomine iuris civilis,
 vel canonici, quam nomine singulari legis. Alio ergo
 modo lex est determinatum nomen significans inde-
 finitè singulas particulares leges.

Loquendo itaque de lege hoc posteriori modo, &
 magis proprio, certum est non omnes illos effectus
 conuenire singulis legibus, cum aliqui illorum inter
 se habeant oppositionem. Itaque in primis lex prohibe-
 ns non est præcipiens, nec è conuerso: nam, vt dixi,
 illi duo effectus distinguunt quasi duas species præ-
 ceptorum habentium inter se oppositionem quasi
 contradictoriam ex parte materiæ. Nec refert, quod
 interdum dicitur lex præcipiens actum prohibere
 omissionem; nam illa prohibitio in affirmationem
 reducitur, quia est negatio, quæ in negationē cadit,
 scilicet, in omissionem; & ita duæ negationes affir-
 mant. Neque etiam obstat, quod lex præcipiens ac-
 tum tali tēpore faciendum, virtute prohibet habere
 propositum, aut voluntatem non faciendi eundem
 actum pro illo tempore, siue tale propositum in eo-
 dem tempore, siue prius habeatur; semper enim erit
 legis violatio, sicut etiam lex prohibens aliquem ac-
 tū, præcipit interdum actum positiuum voluntaris,
 vel externum, si necessarius fuerit ad vitandum actū
 prohibitum, vt lex non fornicandi, aliquando obli-
 gat ad habendum positiuum propositum non forni-
 candi, si necessarium sit ad vincendam rationem illi
 legi contrariam, vel obligat ad fugiendas occasiones,
 &c. Hæc (inquam) non obstat, quia sunt solum per
 quendam consequentionem, in quantum lex aliquid
 imperans, consequenter obligat ad ea, quæ necessaria
 sunt ad id, quod primò est imperatum. Illa autem
 duo membra distinguuntur ex rebus, quæ per se pri-

Amò imperant, quæ sunt agere, vel non agere, & ita
 nunquam possunt coincidere in eandem legem.

Sic ergo primi duo effectus non conueniunt sin-
 gulis legibus. Tertius autem qui est punitio, semper
 coniungitur aliquo modo cum singulis legibus, &
 cum primis duobus effectibus, saltem quatenus om-
 nis legis transgressio de se, & per naturalem conse-
 quentionem facit dignum pœna, vt dictum est; non
 tamen omnis lex imponit specialem pœnā, vt per se
 cōstat, sed hoc est proprium aliquarum legū. Et quia
 pœnæ taxatæ pro vita futura pertinent ad forum Dei,
 de illis non agimus, quia nobis in particulari ignotæ
 sunt. Propriè ergo tribuitur hic effectus aliquibus le-
 gibus humanis, quæ speciales pœnas imponunt, &
 ideo pœnales dicuntur, de quibus infra specialem ser-
 monem instituemus. Quartus denique permissionis
 effectus multò minùs conuenit singulis legibus: imò
 rarus est, & pauca sunt leges, quæ ad permissionem
 tantum concedendam ferantur, vt per se constat.

Loquendo autem de lege in priori significato
 collectiuo, sic omnes hi effectus possunt omnibus, &
 singulis legibus attribui, præsertim si permissionem
 accipiamus in illa amplitudine, in qua ab Isidoro, &
 à D. Thom. sumpta est. Quod ideo dico, quia in per-
 missionem est aliqua difficultas: nam de cæteris tribus
 effectibus satis ex dictis constat in omni ordine le-
 gum habere locum. Nam in omni ordine legum est
 necessarium aliquid præcipere & vetare, & cum
 omni lege est coniuncta vis cogens, qua faciat trans-
 gressores reos pœnæ. Illis ergo effectibus omis-
 sis, quod ad permissionem attinet (vt à clarioribus inci-
 piamus) de legibus civilibus cōstat multa permittere,
 siue concedendo bona, seu priuilegia, siue permittendo
 peccata: hoc enim non est contra iustitiam talis legis
 humane, quia nō spectat ad illam, nec ad finem eius,
 cohibere, vel punire omnia vitia, vt tradidit August.
 1. de liber. arb. cap. 5. & 6. & infra videbimus, & exem-
 pla sunt in superioribus sufficienter posita.

Effectus punitiuus modo semper coniungitur cum omni lege.

Lex sumpta collectiuè omnes effectus legis conueniunt.

August.

5.

Lex permissiua per modū concessionis, non supponit culpam in iure canonico, sepe reperitur. Cap. qui partem.

6.

Lex diuina Evangelica non continet leges aliquas permissiuas, præcipit peccati.

De legibus autem canonicis clarum est, inueniri
 in iure canonico leges permissiuas aliquarum re-
 rum, quæ non includunt culpam, sed concessionem
 per modum dispensationis, non obstante aliquo de-
 fectu naturali, vel morali iam præterito, vt dictum est
 de casu cap. *qui partem.* d. 5. Idem dici potest de cano-
 nicis permittentibus aliquem neophytum ordinari,
 vel conuersum ab hæresi aliquando in honoris gra-
 dum restitui, & similibus. De permissione autem po-
 sitiuā peccati non videtur solere fieri per ius canonici-
 cum. Dico autem positiuā, quia negatiue infinita
 sunt peccata, quæ permittuntur iure canonico, id est,
 quæ nō prohibentur, aut puniuntur speciali iure ca-
 nonico, sed relinquuntur suæ naturæ; sed iam dixi-
 mus hunc modum permissionis non esse proprium
 effectum legis. Non videntur autem iura canonica
 positiuè disponere de aliquo vitio in particulari, vt
 non puniatur per Ecclesiæ Prælatos, aut quoddam impu-
 nè permittatur, quia hoc non videtur consentaneum
 finē illius iuris, qui est integra salus animarū, & ideo
 videntur relinquere prudentiæ Prælatorum vel cor-
 rectionem, vel tolerantiam eorum peccatorum, de
 quibus iura canonica nihil disponunt, & ita propria
 permissio positiuā peccati non videtur esse effectus
 legis canonice.

Vnde à fortiori constat non inueniri talem per-
 missionem in lege diuina gratiæ: in qua pauca sunt
 positiuā præcepta pertinentia ad ritus essentielles sa-
 crificij, & Sacramentorum nouæ legis, & ad vnitatem
 fidei magis explicitæ, & Ecclesiæ vniuersalis sub vno
 capite. De alijs autem rebus particularibus non con-
 tinet speciale dispositionem quoad actus virtutum,
 nedum quoad permissiones peccatorum. Neque dici
 potest, illa permittere, solum quia non prohibet, quia
 non

non propter talem finem illa specialiter non prohibetur, sed quia supponit prohibita ipso diuino iure naturali. Loquendo autem de permissione concessiua priuilegij aliqui effectus similes possunt huic legi attribui, inter quos numerari possunt singularia priuilegia Christianorum respectu infidelium, vt quod possit coniux fidelis ab infideli discedere, &c. Item priuilegia Clericorum, & praesertim summi Pontificis. De quibus tamen aduerto, haec non dici proprie permissiones, sed iussa, quia non sunt priuilegia personae, sed fidei, vel dignitatis, & communitatis, & ideo non per modum permissionis, sed per modum praeccepti conceduntur, vt, Deo dante, in materia de Ordine, & Hierarchia Ecclesiastica latius tractaturi sumus. De lege autem veteri controuersa est, an illa positiue permitteret aliquod peccatum, & praesertim tractatur de libello repudij. Sed non possunt haec in particulari discuti in praesenti. Solum dico id non repugnare iustitiae, & honestati illius legis, nec esse multum alienum ab imperfectione eius, licet satis probabile sit, etiam in illa lege non fuisse hunc effectum, quia necessarius non erat, & minus decessisse videtur.

An lex votum aliquod peccatum permittat.

De permissionibus quae in lege naturali, & aeterna reperitur.

D. Thom.

An opera indifferentia per legem naturalem permittantur, ac per sepeas.

A nam hoc nec de vna aliqua lege, nec de omnibus simul videtur verum, & patet de operibus consiliorum. Item patet de paruis bonis, de quibus statim idem D. Thomas dicit, solum permitti, & tamen illi sunt actus boni; non ergo omnes actus boni praecipitur aliqua lege. Denique obscurum etiam est, cur bona minora dicantur permitti lege naturae, & non meliora, de quibus etiam dicitur lex naturalis, non esse de necessitate virtutis. Verumtamen prior propositio a D. Thoma adducitur ex Arist. 5. Ethic. cap. 1. & 2. D. Thom. qui de lege humana loquitur, & ab eodem D. Thom. exponitur infra q. 96. art. 6. non de singulis operibus virtutum, sed de actibus omnium virtutum generatim, seu indefinitè, & sic verum est, leges praecipere omnium virtutum actus, licet non praecipiant omnes, & singulos actus omnium virtutum; & ita nihil repugnat, esse aliquos actus bonos tantum permittos. Hoc autem magis attribuit D. Thom. minoribus bonis, quam maioribus, quia minora non consuluntur: maiora vero consuluntur, & quae talia sunt, non videntur a D. Thoma sub his effectibus legis comprehendendi, forte propter rationem in capite superiori inueniatam.

C A P V T X V I I.

Vtrum sint alij effectus legis praeter illos quatuor.

INquirimus sufficientiam praedictae numerationis. Et ratio dubitandi est, quia plures alij effectus solent fieri per leges. Primum enim per leges taxantur pretia rerum. Secundum per illas constituitur medium in materia virtutis. Tertium dantur formae contractibus, testamentis, &c. & constituuntur vt essentiales, ita vt actus aliter facti non valcant. Ad quem effectum pertinent etiam irrationes contractuum, inhabilitationes personarum ad tales contractus, vel munera. Quartus est mutare dominia rerum. Quintus leges reuocare; Sextus fauores concedere, & praemia tribuere: non enim minus hoc ad legem pertinet, quam punitio. Nam praemia, aut poena vita moderantur humana, vt Isidor. supra dicit.

Hanc difficultatem facile aliqui expediunt, concedendo esse alios effectus legis; illos vero quatuor fuisse numeratos vt praecipuos, magisque visitatos, ac necessarios, & quia ex eis facile erat alios intelligere. Quod non habet magnum in conueniens, quia nec Isidor. nec Iurecons. nec D. Thomas assumpserunt provinciam tradendi omnes effectus, sed moraliter, ac doctrinaliter loquuti sunt. Et ab hoc modo dicendi non longe absunt Glossa, & Bart. in d. l. legis virtus, dum dicunt, aliquas esse leges, quae non habent aliquid ex his effectibus; nullam tamen esse, quae non faciat aliquem effectum aequipollentem, & hoc satis esse. Et eadem ratione concedunt, posse aliquam legem non habere aliquid ex effectibus, sed aliquem alium aequipollentem alicui ex supra numeratis.

Satis tamen probabiliter dici potest, nullam esse legem, quae non habeat aliquid ex dictis effectibus cum omni proprietate. Et e contrario nullum esse effectum legis, qui sub praedictis non contineatur. Primum probatur ex principio posito in capite praecedenti, vbi ostendimus, omnem legem habere vim obligandi; ergo necesse est, vt omnis lex obliget; ergo vel ad agendum, vel ad non agendum: nam haec contradictorie opponuntur, & consequenter non admittunt medium, & ideo nulla est lex, quae saltem quatenus aliquid obligat, non habeat rationem praeccepti, aut prohibitionis, licet sub aliis rationibus possit alios effectus habere.

Vt autem probetur altera pars, supponenda est vulgaris distinctio de duplici virtute legis, directiua & coactiua, quam tradit D. Thomas q. 96. ar. 5. & ibi alij.

D. Thom.

Nullam esse legem sine aliquid ex effectibus numeratis, & omnes alios in his contineri vt probabile asseritur.

D. Thom.

p. Thom.

Caiet.

Soto.

De duplici potestate, directiua scilicet, & coactiua, quae committuntur legem.

D. Thom.

August.

Ad quem effectus legis pertinet pretia rerum taxare.

Idem patet.

alij. Solent autem haec verba variè accipi: interdum enim vis coactiua legis dicitur vis obligandi in conscientia, quomodo loquitur D. Tho. 1. 2. q. 17. ar. 2. ad 2. dum in hoc distinguit consilium a praeccepto, quod consilium est inductio non habens vim actiua, id est, obligatiua, & sic vis directiua est communis consilio; consistitque solum in illuminatione, & directione mentis. Ita etiam Caiet. to. 1. Opusc. q. 2. sub coactione legis vim omnem ad obligandum includit, & ferè eodem modo loquitur Soto lib. 1. de iust. q. 6. ar. 7. circa finem. Proprius vero loquendo, in ipsamet lege duo effectus, & consequenter quasi duae virtutes distinguuntur; alia obligandi in conscientia, quae directiua dicitur, alia subiciendi, & obligandi ad poenam, quae coactiua dicitur. Nam in legislatore vtraque potestas necessaria est; directiua, vt imperare valeat, quid agendum, vel non agendum sit cum necessitate quadam pertinente ad honestatem morum, quae dicitur obligatio in conscientia, seu in ratione honestatis; coactiua, vt cogere possit, vt sibi obediatur. Et hic est communior vsus harum vocum, vt constat ex D. Tho. d. q. 96. ar. 5. & aliis interpretibus ibi, & ita illis vtetur, quia coactio proprie dicitur de re inuoluntaria, vt est poena; directio autem legis plus includit, quam consilium, vel monitionem, ac subinde includit obligationem.

Potestas ergo directiua sufficienter videtur explicari per actum praecipendi, & prohibendi propter rationem dictam, quod haec contradictorie opponuntur. Item quia illae duae partes iustitiae, quae sunt vitare malum, & facere bonum, sufficienter comprehendunt totam iustitiam, vt rectè tradit D. Tho. 2. 2. q. 79. ar. 2. ergo & leges vt obligantes sufficienter diuiduntur per praecipiente, & prohibentem. Ad potestatem autem coactiuam pertinet moraliter cogere: ad obediendum vtrique legi, quod fit per combinationem poenae. Vnde Aug. lib. de correptione & gratia. ca. 1. Dominus (inquit) non solum ostendit a quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod solum potest legis liuera. Postea vero ait haec non posse impleri sine Spiritu gratiae. Quasi desinit, inquit, ad hoc valet, vt reos faciat, & occidat. In quo explicat propriam vim coactiuam legis. Vnde per haec tria videbatur sufficienter explicata tota efficacia legis; tamen quia interdum etiam necessarium est aliquid permittere, quod fit sine obligatione, vel coactione respectu eius, cui fit permissio; ideo necessarium fuit hunc etiam effectum explicare, quia prout fieri potest per legem, partim a potestate directiua, partim a coactiua dependet. Nam ipsamet vis directiua ostendit, & statuit aliquid esse permittendum, & non puniendum ab homine, & ita praecipit ipsam permissionem, & cogit ad illius obseruationem, & ita constant dicti quatuor effectus, nec apparet necessitas multiplicandi alios.

Hoc autem vltimum magis confirmabitur discurrendo per alios effectus; qui in principio, in secunda parte rationis dubitandi proponebantur. Primus erat taxare pretia rerum, de quo assero, pertinere ad effectum praecipiedi, vel prohibendi, aut permittendi, vel certè aliquid de singulis includere: ordinariè enim videntur tales leges ferri per prohibitionem, ne talis res pluris vendatur, quam tanti, vel ne minori pretio ematur, quam tali. Et interdum potest vtrumque praecipere, scilicet, vt res vendatur, & vt tantum vendatur frequentius vero permittitur venditio; taxatur autem pretium per aliquam prohibitionem, vt dixi. Vel si velimus per modum affirmatiui praeccepti illud explicare, erit quasi sub conditione, seu quoad modum actus, non quoad exercitium, scilicet, si quis voluerit vendere, aut emere tanti id faciat. Nec refert, quod lex non feratur per propria verba praeccepti, sed per verba, quae circa materiam versantur, taxando illam, vel aliquid simile, quia, vt dicitur in l. cum pater, §. do-

A nationis. ff. de legat. 2. Non quari oportet, cum quo de se premis quis loquatur, sed in què voluntatis interio dirigatur. Secundus effectus erat constituere medium in materia virtutis. De quo idem dicendum est: nam illud non fit, nisi prohibendo, vel praecipiendo. Vt praecceptum ieiunij praescribit hodie medium temperantiae prohibendo cibos talis qualitatis, & plures comestiones ex aliis permissis, vel si medium affirmatiue statuatur, pertinet ad praecceptum. Hoc enim modo lex praecipiens audire Missam in die festo, constituit in vsu illius medium virtutis religionis pro tali tempore, quia pro illo facit talem actum esse necessarium ad honestatem illius virtutis, quod non fit, nisi imponendo obligationem talis actus pro tali tempore.

Ad quem effectum pertinet constituere medium in materia virtutis.

B Tertius effectus erat formam in humanis actionibus ponere, scilicet, vt fiant tali, vel tali modo, sub quo comprehendimus irrationem contractuum, & inhabilitationem personarum, vel ad illos simpliciter, vel ad illos tali, aut tali modo faciendos, vel ad talia munera, &c. De quo effectum generatim dici potest sub praeccepto comprehendendi, quatenus lex dat formam actibus, & sub prohibitione, quatenus illos irritat. Sed hoc posterius habet difficultatem, quia ad irritandum non sufficit prohibitio, etiam directa, vt suo loco dicitur; ergo irritatio dicitur specialem effectum a prohibitione distinctum. Nam prohibitio, vt sic, non tollit absolutam potestatem faciendi actum, sed facit, ne liceat: at irritatio priuat potestate faciendi valide actum; est ergo effectus distinctus. Et ideo addi potest, irritationem esse quidem distinctum effectum a prohibitione; semper tamen adiungit prohibitioni, & habere rationem poenae, vel eiusdem prohibitionis violatae, vel alterius culpae. Verumtamen licet haec irrationes, vel inhabilitationes saepe inferantur per leges in poenam, per se tamen ita est: nam inhabilitatio sacerdotis ad matrimonium non est poena, nec irritatio matrimonij sine parcho, & testibus, & similia. Dicit aliter potest, hunc effectum esse specialem, & distinctum ab illis quatuor; tamen esse specialem legis humanae, & ideo non assignari. Sed hoc non satis facit; tum quia, qui distinguunt, & numerant illos quatuor effectus, praecipue loquuntur de lege humana; tum etiam quia forte assumptum non est verum, & non est parum controuersum, an lex naturalis, vel diuina interdum irritet actus, vel inhabilitet personas ad illos, quod postea videndum est.

Ad quem effectum legis pertinet formam in humanis actionibus statuere.

Effectus irritandi, vel inhabilitandi ad legem prohibentem vel praecipientem pertinet.

D Dicendum ergo est, hunc effectum irritandi, vel inhabilitandi sub prohibitione, vel praeccepto contineri. Duobus enim modis fieri potest irritatio, scilicet, praescribendo formam essentialem, sine qua actus non valet, vel prohibendo omnino actum. Primus spectat ad potestatem, quae lex habet ad taxanda pretia rerum; nam eiusdem rationis sunt praescribere modum in translatione, acquisitione, vel amissione reium: haec autem omnia fiunt praecipiendo. Saltem modum operandi, vel prohibendo alios modos, vt declarati. Secundus autem modus ad prohibitionem spectat. Quia legislator habet potestatem prohibendi non solum actum, sed etiam valorè actus; vnde irritatio dici potest specialis, & quasi duplicata prohibitio, quia non tantum actum, sed etiam valorè eius prohibet, & ad idè reducitur inhabilitatio personarum eodem modo fit.

Obici verò potest, quia sunt quaedam leges, quae irritant actum, & non prohibent illum directè, vt dixi in li. 2. de iuram. cap. 24. Item quia prohibitio directè fit de actu possibili, ac subinde relinquitur in absoluta potestate illius, cui fit prohibitio: irritatio autem auferit potestatem validè faciendi; ergo non est prohibitio, sed effectus alterius rationis. Sed respondeatur, irritationem sub prohibitione comprehendendi, siue actus omnino caueatur, siue solum statuatur, ne validè fieri possit, quia saltè necesse est prohibere actum

10.

actum vt formaliter talem, scilicet vt matrimonium, vel testamentum, quia prohibere valorem actus, est prohibere, ne subditi possint talibus actibus vti vt validis. An verò hæc prohibitio, quando est per leges civiles, semper obliget in conscientia, postea videbimus. Aliter etiam potest hic effectus explicari, vt dicam in puncto sequenti.

11. Ad quem effectum legis pertinet mutare dominia rerum.

Quartus effectus erat, mutare dominia rerum, vt fit in lege præscriptionis, &c. Ad quam dici potest etiam hunc effectum reduci ad præceptum; nam lex præcipit hunc esse dominum, & non illum; præcipit autem faciendo, quia aliàs non posset efficaciter præcipere. Addi verò potest, probabile esse hunc effectum, & similes (licet legibus firmentur, & ideo ferendo leges fieri soleant) formaliter non fieri per legem vt lex est, quia auferre, vel dare dominium non est præcipere, sed est quasi donare, vel operari. Item quia videtur esse à potestate diuersæ rationis: nam in Principe, vel republica non solum est potestas propria iurisdictionis ad imperandum, & puniendum, sed etiam est potestas supremi dispensatoris, & administrationis honorû reipublicæ. Lex ergo cū suis propriis effectibus procedit à potestate iurisdictionis: transferre autem dominia, vel impedire illa, & similia pertinent ad bonorum administrationem, & ad potestatem dominij alti, quod dicitur esse in republica. Et hæc potestate formaliter vtitur Princeps, quando statuit, vt per præscriptionem acquiratur dominium ab vno, & amittatur ab alio; ipse enim sua superioris potestate, & voluntate de facto confert dominium, quod certè formaliter non est præcipere, sed agere, & quasi donare. Tamen non fit sine præcepto; quia oportet, vt modus acquirendi lege præscribatur, & vt facta acquisitione postea firma, & illæsa conferuetur, & ideo hic effectus tribuitur legi, licet, vt dixi, formaliter diuersus sit, & ideo fortasse inter effectus legis, vt talis est, non numeratur. Quæ doctrina ad effectum etiam irritandi applicari potest.

12. Ad quem effectum legis pertinet legis reuocatio.

Quintus effectus erat de reuocatione legis, sed hic non habet difficultatem, quia reuocatio legis, non est legislatio, sed potius ablatio, sicut dispensatio legis, vel interpretatio, aut moderatio non sunt effectus legis, sed alij actus qui circa legem ipsam fiunt. Quod si interdum abrogatio vnius legis fit per aliam, tunc lex noua habebit suos proprios effectus, quos per se intendat, aut faciat; ablatio autem alterius est quid consequens, sicut generatio vnius est corruptio alterius, vel certè si noua lex directe imperat, ne prior seruetur, nec pro lege habeatur, tunc illa abrogatio pertinet ad prohibitionem quandam, & sub illo effectu legis continebitur.

13. Favores, seu premia ad legem pertinent.

Sextus effectus erat fauores concedere, & præmia conferre. Sed de fauoribus iam vidimus, ex mente Isidori sub permissione comprehendendi. Dico etiam idem esse de fauoribus, quod de priuilegiis: nam, si considerentur respectu eius, cui fiunt, non sunt effectus legis, sed alterius potestatis donandi, vel dispensandi iura reipublicæ; si verò considerentur ex parte aliorum, quibus fauor ille præstatur, vel priuilegium seruandum, sic continetur sub præcepto, aut prohibitione, iuxta dicta in cap. 13. De præmio verò dixit Castro supra, sub pœna comprehendendi, & subinrelligi. Iuxta mentem autem Isidori videtur sub permissione comprehendendi, quia petitionem præmij ponit expresse sub permissione. D. Thomas autem non putat, hunc esse effectum legis, quia non requirit potestatem superiorem, sed potest à quolibet fieri, vnde æquiparat illud consilio, quod etiam non requirit legis auctoritatem, & ideo etiam non est effectus legis. Et hæc sententia mihi placet. Addi verò potest, pœnæ adiectionem esse multò frequentiore in legibus, quam promissionem præmij, quia est moraliter lo-

Castro.

D. Thom.

quando magis necessaria; homines enim maiori ex parte prauis sunt ad malum, & suis ducuntur cupiditatibus, & ideo frequentius timore pœnæ coerceri debent. Vnde etiam iudices, & custodes legum ordinariè magis obligantur ad puniendos legum transgressores, quam ad conferendum præmij obsequantibus illas, & propterea merito inter legis effectus, potius pœna, quam præmij constituitur.

CAPVT XVIII.

An viatores omnes legi subiecti sint, & illa obligantur.

Diximus, potissimum effectum legis in obligatione positum esse, omnisque alios in hoc vno radicari: obligatio autem essentialiter respicit aliquem cui imponatur, & ideo ad perfectam huius effectus declarationem necesse est exponere, in quos cadat hæc obligatio legis, vel qui sint capaces illius. Quamuis enim supra ostensum sit, legem ad homines, & in communi, seu pro aliqua communitate ferri; non tamen declaratum est, an omnes homines sint capaces huius obligationis, vel aliqui sint quasi exempti. Quam quæstionem de lege humana in particulari tractauit D. Thomas 1. 2. q. 96. art. 5. quia fortasse de lege in communi non putauit esse necessariam, eo quod euidentiissimum sit, omnes omnino homines viatores adultos (de his enim loquimur) esse subiectos alicui legi. Nihilominus hæretici huius temporis cogunt nos, vt quæstionem hanc hoc loco in generali tractemus, in qua non inquirimus, qui homines obligentur legibus posituis, diuinis, aut humanis; imò nec qui obligentur lege naturali: hæc enim postea in particulari videbimus; vnde multò minùs inquirimus, an omnes homines omnibus legibus obligentur: nam clarum est, non obligari singulos omnibus, & singulis legibus: id enim quoad leges positivas nec necessarium est, nec possibile, vt per se est notum; solum ergo inquirimus, an obligatio legis, vt sic, seu alicuius legis, abstractè, seu disiunctim sumptè, ad omnes homines pertineat, ita vt nullus sit, qui iugo alicuius legis non subiiciatur.

D. Thom.

2. Hæretici in-flos omnes aximunt à lege. Canisus. Salmeron. Bellarm.

Hæretici enim huius temporis docent iustos à iugo legis exemptos esse, & non loquuntur de lege tantum humana, vt aliqui putant, sed simpliciter de lege, vt ex eorum fundamentis manifestè colligitur. Quæ diligenter, & accuratè expendunt Petr. Canis. lib. 1. de corruptelis verbi Dei, cap. 1. Salmeron in Epist. ad Galat. disp. 14. & Cardinal. Bellar. lib. 4. de Iustificat. cap. 1. vbi inter alias Lutheri blasphemias sequentem refert ex quodam eius sermone: *Cæcæmus à peccatis, sed & multò magis à legibus, & bonis operibus, & tantum attendamus ad Dei promissionem, & si dem.* Refert etiam, ipsos in hoc constituere libertatè Christianam, quod homo iustus liber sit à debito legis implendæ coram Deo, ita vt illi omnia opera sint indifferentia, id est, nec præcepta, nec prohibita, Fundatur illi partim in erroribus suis, partim in quibusdam testimoniis Scripturæ præuè intellectis. Præcipuum fundamentum est, quia negant veram iustitiam, & necessitatè operum ad illam, Nam dicunt, homines iustificari per solam acceptationem, vel non imputationem Dei extrinsecâ, quam omnis ille assequitur, qui firmiter credit, sibi esse remissa peccata, vel potius non imputari propter Christum; & hæc fidè dicunt sufficere ad salutè, quicquid homo operetur. Ex quo principio necessariò sequitur, iustū, qualis ab eis fingitur, si in ea fide cõstans sit, nõ obligari vlla lege, quia quidquid operetur, credens sibi non imputari, non fit reus pœnæ, nec sibi ad peccatum imputatur. Vnde non videntur ita negare homines ligari lege,

3. Omnes homines viatores subiectos esse legi fides docet. Trident. 11.

viatores esse subiectos legi, ita vt teneantur illi parere, eiusque rei fiant apud Deum, si illam voluntariè non seruent. Conclusio est certa de fide, definita in Concil. Trident. cap. 11. & canon. 18. 19. & 20. vbi specialiter loquitur de iustis, & perfectis, quia cõtra hæreticos specialiter doctrinam tradebat; non tamè omittit generale doctrinam, cum inquit, *Nemo autem quantumuis iustificatur, liberè se ab obseruatione mandatorum putare debet.* Si ergo nemo excipitur ab hac obligatione, omnes prolixè homines in hoc mundo legibus subiecti sunt. Potèstque hoc ostèdi inductione quadam. Nam homines à principio sua creationis subiecti fuerunt legi naturali, & præterea Adam, & Eva legem habuerunt non comedendi de ligno scientiæ, etiam si essent iusti, & in statu innocentie. Præterea post peccatum, & ante Christi aduentum manifestum est, Iudæos fuisse sub lege scripta, & reliquos homines sub lege naturali (vt nunc omittamus leges humanas.) & hoc ex professo docet Paul. in Epist. ad Roman. cap. 1. & 2. ostendens tam Iudæos, quam Gentiles præuicarios fuisse legis, illos scripturæ, hos naturalis, quam scriptam in cordibus ostendebant, quando aliqua ex parte illam seruabant. Illæ autem leges non minùs obligabant iustos, quam iniustos, quia indifferenter pro omnibus positæ sunt. Et lex naturalis per se, & ab intrinseco ante, & post iustitiam, vel iniustitiam obligat: lex verò scripta à iustis incepta; toti illi populo fidelis, in quo erat Moyses, Aaron, & multi alij iusti, data est, & priùs lex circumcisionis data fuit Abraham, qui erat iustus.

Post Christi verò aduentum extra Ecclesiam non sunt iusti, & ideo de hominibus, qui omnino sunt extra illam, solum dicere possumus Gentes infideles teneri eadem lege naturali, quia non est dispensatum cum illis, nec aliqua gratia illis facta est. Et præterea certum est, eos teneri ad recipiendam fidem, & Christi legem. Ipsomet Christo attestante, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandauimus vobis.* Quod verò spectat ad Iudæos, etiam est manifestum, eos obligari lege naturali, & teneri eodem præcepto, quo Gentes ad recipiendū Baptismum ac legem Christi, quod clariùs expressit Marcus cap. vlt. dicens, *Predicatur Evangelium omni creatura, &c. qui non crediderit, vtiq; fide viuat, & per charitatem operante, condemnabitur.* Et præterea illi Iudæi, quamuis iam re vera nõ obligentur lege scripta, quia sublata est, tamen ex conscientia erronea illam non seruando peccant: nam Paul. *Testificatur omni circumcidenti se, quia debitor est vniuersæ legis faciendæ, ad Galat. 5.*

5. Mali Christi legem Evangelicam obligantur.

Veniò ad Christi Ecclesiam, de qua peculiariter loquuntur hæretici, & in ea distinguo malos à bonis, seu iustis. De malis euidentè est, eos obligari lege, quædoquidem ideo mali sunt, quia legem non seruant. Dicent fortè hæretici, non ideo hos esse peccatores, quia simpliciter præcepta non seruant, sed quia infideliter ea non seruant, id est, quia dum contra illam

operantur, non habent firmam fidem, quod talia mala opera sibi non imputentur, nec propter illa amittant Dei beneuolentiam, & fauorem, in quo isti iustitiam ponunt. Sed refellitur facilè hic error ex verbis Christi, vbi in sententia condemnationis malorum Christianorum, non damnat illos, quia non crediderunt, nec quia transgressi sunt præcepta, fiduciam nõ imputationis, non habuerunt, sed simpliciter, quia opera misericordiæ non fecerunt, ac subinde quia legem misericordiæ, & charitatis non seruauerunt, vt pòderatit August. lib. de fid. & operib. cap. 15. & lib. de octo quæstionib. ad Dulcit. cap. 1. vbi plura alia testimonia Scripturæ ad hoc confirmandum congerit. Sed de hac etiam parte non oportet plura hic dicere; quia quoad hos baptizatos prauos non negant etiam hæretici subiectionem ad legem, sed errant in modo explicandi, de quo statim aliquid dicemus, & latius in materia de Gratia, & de Fide.

Superest ergo dicendum de fidelibus iustis. Ex quibus quidam esse possunt baptizati tantum in voto, qui eo modo dicuntur esse de Ecclesia, seu merito, licet non numero: alij verò sunt baptizati in re, & de numero viuorum membrorum Ecclesiæ. De prioribus manifestum est obligari saltem lege Baptismi, vltra obligationem legis naturalis, & fidei, spei, & charitatis, & penitentia. De baptizatis autem etiam iustis, quod obligentur legibus humanis tam civilibus, quam Ecclesiasticis, & lege etiam diuina positua à Christo lata, ostendemus infra in suis locis. Nunc ergo probatur de lege diuina morali, seu naturali. Primò; quia hæc est tam intrinseca, & per se necessaria, vt auferri non possit, vt in libro sequenti ostèdemus.

Secundò, quia Christus illam non abtulit, imò illa stabiluit statim in initio prædicationis suæ, Matth. 5. vbi illam magis declarauit, & à corruptionibus Phariseorum, vel imperfectionibus legis Mosaicæ expurgauit, & additis consiliis, & medijs ad obseruandam illam, eam perfecit, & quodammodo auxit. Certum est autem totam illam doctrinam datam fuisse à Domino pro sua Ecclesia futura, & tam pro iustis, quam pro iniustis: nam ad omnes dicit, *Nisi abintuerit iustitia vestra plus, quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum colorum,* & quæ sequuntur. Et maxime ponderandum est illud, *Intrate per angustam portam:* vocat enim aperitissimè angustam portam obseruationem mandatorum, quæ mandata dicit in illo principio comprehendendi, *Quæcumque vultis, vt vobis faciant homines, & vos facite illis,* quod docet etiam ad Euangelium pertinere, & ad omnes, qui illud profiterentur.

Tertiò omnia, quæ Christus in nocte Cœnæ docuit de obseruatione præceptorum, & præsertim charitatis, ad iustos baptizatos maxime pertinent. Iusti enim & baptizati erant Apostoli, ad quos dicebat Ioan. 14. *Si diligitis me mandata mea seruate, & infra, Qui habet mandata mea, & seruat ea, iste est, qui diligit me, & infra, Siquis diligit me, sermonem meum seruabit, & Qui nõ diligit me, sermonem meum non seruat, & c. 15. Manete in dilectione mea, si præcepta mea seraueritis, manebitis in dilectione mea, & infra, Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego precipio vobis.* Quæ conditionalis habet vim comminationis, & necessitatè indicat obseruandi mandata ad conferuandam charitatem; ergo iusti teneantur seruare mandata, & sine hac obseruantia iustitiæ non seruabunt. Possunt infinita similia ex Scripturis adduci, sed non oportet immorari in re clara, & euidente lumine naturali, saltem quoad præcepta moralia.

Fundamentum hæreticorum plures inuoluit errores, quos hoc loco tractare nõ possumus, sed in variis locis huius operis tractandi sunt. Nam primò, quod dicunt impossibilia esse diuina mandata, supra iam reiectum est, & ex tractatu de Gratia nec euidentius.

Matth. 23.

8. August.

6.

7. Matth. 5.

Ibid.

Matth. 7.

Ibid.

8.

Ioan. 14. & 15.

9.

Fit facti dameris hæreticorum.

evidentijs. Secundo ibidem repellitur, quod aiunt, omnia opera iustorum esse peccata, praesertim mortalia. Tertio veram differentiam legis veteris, & novae trademus in fine huius tractatus & falsa ab haereticis confictam impugnabimus. Quarto radicem omnium haereticum, quae est imputata iustitia, in materia de Gratia euellimus, ibique ostendimus, homines verè, & re ipsa, ac intrinsece iustificari per intrinsecentem iustitiam per Christum datam, & per eandem verè, & radicitus remitti peccata, & non tantum tegi, seu ad poenam non imputari. Vnde certum esse constabit, opera iustorum ita aestimari, & reputari, ac imputari à Deo, sicut re vera sunt. Vnde si sint bona opera, imputantur ad praemium, si mala leuia, ad poenam temporalem, nisi per poenitentiam, & satisfactionem deleantur; si peccata grauiora, ita imputari, vt ipsam iustitiam destruant, donec per poenitentiam reparentur.

Fundamentum ergo haereticorum etiam naturalium luminum contrarium est, & diuinæ bonitati valde repugnans. Non potest enim displicere Deo peccatum, vt peccatum est; nam odio est Deo impietas eius. Item repugnat diuinæ iustitiae, eo facilius remittere, vel non imputare peccata, quo maiori fiducia in ipsomet Deo sunt, quasi ipse dederit licentiam peccandi, promittendo non imputationem eis; qui illam crediderint. Eo vel maxime quia vana, & ficta est talis promissio: nulli enim in Testamento nouo habetur magis quam in veteri; id ait Paul. Roman. 2. Secundum Euangelium Deum esse iudicaturum occultis hominum per Iesum Christum; vtique secundum legem, & veritatem, non secundum falsas hominum existimationes. Denique interrogo ab his haereticis, an homines ante Christum aduentum iustificarentur in fide Christi, nec ne? Nam si negent, magnam iniuriam vniuersali redemptioni Christi inferunt, & repugnant expressis locis sacrae Scripturae. Nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, sub quo oporteat eos saluos fieri. Illum enim solum posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, teste Paul. ad Roman. 3. Si autem affirmant, semper iustificationem factam fuisse per fidem; vt consequenter loquantur, oportet vt dicant, semper factam fuisse sine lege & operibus, & per non imputationem cum sola fiducia ex parte hominum; ergo dicere cogentur, etiam iustos in statu legis naturae, aut veteris non fuisse legi obnoxios, nec peccasse contra illam, etiam si illa transgredirentur, dummodo id facerent eum fide non imputationis; quid ergo est, quod specialiter Euangelio attribuitur; est ergo impij, & vanum tale fundamentum.

CAPVT XIX.

Explicatur aliqua Scripturae testimonia, quibus haeretici abutuntur.

SVperest vt testimonia Scripturarum expédamus, quae in fauorem sui erroris haeretici adducunt. Primum sumitur ex verbis Pauli 1. Timoth. 1. *Iusto non est lex posita.* Quae verba aliqui volunt exponere de lege veteri, ita vt sensus sit, illam non esse positam iustis, id est, Christianis per gratiam iustè viuentibus. Quae expositio sumi potest ex Anselm. ibi, & ex contextu: nam Paulus monebat Timotheum, vt corripere quosdam falsos Doctores, qui falsam doctrinam de lege tradebant, & ideo ipse subdit, bonam esse legem, vtique scriptam, illam tamen non esse imponendam iustis, quia non est iusto posita. Sed expositio non satisfaciunt, tum quia licet sit verum, Paulum loqui de lege scripta diuina, tamen sententia eius de se vniuersalis est, & eandem rationem habet in

1. Obiectio haereticorum ex 1. ad Timoth. 1.
2. Alij qui exponunt locum Pauli de lege veteri, quae iustis, id est, Christianis non est imposita.

omni lege, vt constabit. Tum etiam, quia per iustum non possumus intelligere solos iustos legis Euangelicae, sed absolute iustos, etiam qui fuerunt, quando lex illa lata est. Nam Paulus absolute loquitur de iusto, distinguendo illum ab iniusto; & transgressoribus. Ex illa verò sententia sic intellecta nihil sunt haeretici colligere, quia negare non possunt, quin lex vetus obligauerit iustos illius populi, pro quo lata est; ergo verba illa *iusto non est lex posita*, non possunt habere hunc sensum, id est, non obligant iustum. Imò ad hominem argumentari possumus contra eosdem nonos haereticos: quod necesse sit, vt fatentur legem esse positam tali iusto, qualem ipsi cōtingunt, quia ille potest esse fornicarius, & periuurus, &c. & tamen Paulus ait, huiusmodi hominibus legem esse positam.

Quid ergo est, iusto non esse legem positam? Communis expositio scholasticorum est; intelligi de lege, non quoad vim directiuam, sed quoad coactiuam; nam lex posita est ad obligandos etiam iustos, non tamen ad cogendos illos, quia illi non indigent coactione. ita D. Thomas d. q. 96. art. 5. ad 1. & ibi Caiet. Soto, & omnes. Soto etiam lib. 3. de natura, & grat. cap. 1. Veg. lib. 11. in Trid. cap. 8. Salmerò disp. 2. epist. 1. ad Tim. 1. Bellarm. lib. 3. de peccato primi hominis, cap. 1. Dicit aliquis; ergo si iustus ageret contra legem, non incurreret poenam legis, quandoquidem vis coactiuam legis non cadit in illum, sicut Princeps agens contra legem non incurrit poenam eius, quia non comprehenditur sub lege quoad vim coactiuam, sed quoad directiuam tantum. Respondetur negando consequentiam; non enim in eo sensu dicitur, iustos non cogi lege, quia non obligentur vi coactiuam eius, sed quia de facto non coguntur, sed Spiritu Dei ducti valde voluntarie legi obsequuntur. Instabis; quia hoc modo etiam dici potest, legem non esse positam iusto quoad vim directiuam, quia ita operatur iustus bonum ex amore iustitiae, & honestatis, vt non sit minus illud operaturus, etiam si lex illi non imponatur. Respondetur non esse similem rationem; tum quia lex quoad vim directiuam est lumen ostendens viam salutis, & ex hac parte est per se necessaria iustis, tum etiam, quia saepe honestas actionis per se pendet à lege, vel simpliciter, quia sine lege actio esset indifferens, vel saltem quoad necessitatem, quia sine lege omisso actus non esset mala, & ideo seculi coactione legis, obligatio eius directiuam est per se necessaria, vt voluntas iusti ab intrinseco moueatur secundum legem, quia fortasse sine lege non faceret illum actum, sed aliam, quia omittere talem actum, tunc non esset malum.

Aliqui verò moderni impugnant hanc communem doctrinam, solum quia multi sunt iusti, qui mouentur ex timore poenae ad vitanda peccata, vt de incipientibus constat ex Trident. sess. 6. c. 6. & de proficentibus etiam ostendi potest, quia de sola perfecta charitate dixit Ioan. 1. Epist. c. 3. foras mittere timorè; ergo imperfecti in charitate saepissime mouentur ex timore poenae; ergo pro maiori parte ponitur lex quoad vim coactiuam etiam iustis, & in eis suam virtutem exercet. Nec satisfaciunt quod aliqui respondent, cum dicitur, iusto non esse legem positam, intelligendum esse tantum de perfectis. Hoc enim non consonat contextui Pauli; nam statim subiungit, *sed iniustus*: at imperfecti non possunt dici iniusti; ergo etiam illis non est lex posita ex mente Pauli.

Nihilominus dico, argumentum non esse magni momenti, quia sermo Pauli rectè intelligi potest formaliter (vt sic dicam) & quantum est ex parte iustitiae, sicut Ioannes dixit, qui natus est ex Deo, non peccat, vtique si prout natus est operetur, ita etiam iustus, quantum est ex parte iustitiae non indiget coactione legis, nec illa mouetur. Quod videtur sensisse Caiet. ibi

Excluditur expositio.
2. Legem non esse positam iusto quoad vim coactiuam, esse tamen quoad directiuam, communis est expositio.
D. Thom.
Caietan.
Soto.
Veg.
Salm. cr.
Bellarm.
Obiect.
Solutio.
3. Vsq. illud 166. c. 2. Trident. sess. 6. c. 6.
4. Caiet. ibi

ibi dicens, *Formalis est sermo Pauli: nam cum medium legis sit poena, & iustus, quatenus iustus, nulli sit obnoxius poena, formaliter verificatur, quod iusto non est lex posita.* Fauetque Augustinus de Spiritu, & litera, cap. 10. dicens, *In iusto legitima lege vitatur, vt iustus fiat, quod cum factus fuerit, ea iam non vitatur tanquam vehiculo, cum peruenierit, vel potius tanquam pedagogo, cum eruditus fuerit.* De omni ergo homine iam iustificato, vt talis est, intelligit, illi non esse legem positam, vtique vt vehiculum, aut pedagogum, quo perducatur ad gratiam; dicitur autem lex vehiculum, & pedagogus, quatenus terret, & cogit. Vnde de iusto subiungit, illi esse necessariam legem, *Non quia iniustus ad iustificationem grauius perducatur, sed quia legitime iam iustus vitatur.*

Est ergo valde probabilis dicta expositio, quam alii verbis tradidit Augustinus conc. 111. in Psalm. 118. vbi tractans verba illa, *Legem pone mihi Domine, &c.* dubium proponit, an Dauid, cum hoc petebat, esset iniustus, vel iustus; nam primum dici non potest, cum proximè ante illa verba dicat idem Propheta, *Viam mandatorum suorum cucurri, cum dilatastis cor meum, si verò dicatur secundum, quomodo Dauid petebat sibi legem poni, quam Paulus negat poni iusto? Et respondet, Eo modo non ponitur iusto, quo posita est populo contumaci in tabulis lapideis, non in tabulis cordis carnalibus, sed secundum vetus Testamentum, & infra in summa dicit, iustum Dauid testasse sibi poni legem, sicut sanctis filiis libera, vel sicut postea Deus promisit, *Dabo legem meam in mentibus eorum, & in cordibus eorum scribam eam.* Ierem. 31. & Hebr. cap. 8. & infra ait, petiisse legem, quam faceret diligendo, non in timore angustis. *Nam qui timore poenae (ait) opus legis facit, iniustus facit, &c.* Intelligit ergo legem, vt terret, cogit, & inuitum inducit, non esse positam iusto: hoc autem est, quod scholastici dixerunt, non imponi quoad vim coactiuam; & hanc totam sententiam Augustini habet Anselm. in expositione illius loci. In eadem sententia est Ambrosius lib. 3. officiorum, cap. 5. cum dixisset, iustum non minus vitare peccatum, si possit latere, quam si non possit; *Non enim latebra sapientis spes immunitatis, sed innocencia est:* subiungit, *Denique lex non iusto est posita, sed iniusto, quia iustus legem habet mentis sua, equitatis, ac iustitiae suae normam, ideoque non timore culpae reuocatur à culpa, sed honestatis regula.* Quomodo dixit Aristot. lib. 1. Rhetoric. cap. 14. Eum esse vituperandum, qui iustitiam secundum leges scriptas solummodo seruat: nam scripta (inquit) coacti seruant; melior autè, qui non coactus iustus est.*

Alia expositio est, iusto non esse legem positam, quia non facit illum reum poenae, nec est illi nocua, sed vitilis, & videtur quadrare contextui. Dixerat enim Paulus, *Bonam esse legem, si quis ea legitime vitatur,* quasi subintelligens, ei esse onerosam, & suo modo nociuam, qui male illa vitatur, vt significat Anselm. nam ita exponit, *Scientes, quia iusto non est lex posita, id est, imposta, vt supra illum sit illa enim est potius quam sub illa; quia non sua vita vitatur, cui coercenda lex imponitur: iniustus verò sub illa est, quia sua vita vitatur, cui coercenda lex imponitur.* Clariùs expressit hunc sensum Saluian. lib. 5. de prouident. in principio, vbi reprehendens eos, qui dicebant, mandata Dei nocere Christianis, qui non seruant illa, quia grauius puniuntur, quam si illa ignorarent, respondet, non legem nocere, sed mores, & ad hoc adducit dicta verba Pauli, & subiungit, *Iustus esse incipit, & eris liber à lege, id est, à poena legis, quia non potest venire lex contra mores, quia iam habetur in moribus.* Et infra expendens, quod Paulus ait legem esse positam iniustis, *sceleratis, & si quid aliud sane doctrina aduersatur, concludit, Ad hoc non iam lex tibi, o homo, quam tu legi aduersaris, nec lex contra te bene praecipiens, sed tu contra legem male viuendo agis.* Hanc etiam interpretationem aplexus est diuus Suarez de Legib.

Augustinus ad Galat. 2. & diuus Bernardus Epistola ad Carthusianum, & Guidonem, quos postea secutus est diuus Thomas ad Timoth. 1. lect. 3. Potest hoc modo, legem non esse positam iusto, idem est, quod non aduersari iusto, & non punire illum: iuxta priorem autem expositionem, legem non imponi iusto, idem est, quod non propter illum poenam minari; vt utriusque autem est, non exercere in illum vim, vel alio modo suam vim coactiuam.

Sed licet haec probabilia sint, & in se vera, forè pro loco Pauli non sunt necessaria. Quia censco, ad literam loqui de lege scripta, & ibi non considerare in illa, quod fuerit lex timoris, vel quod puniat peccatores, & non iustos, quod commune est omni legi, & tam clarum, & superfluum videretur, & nihil conferens ad intentionem Pauli: sed consideralle, legem illam non esse per se datam propter iustos, sed propter peccatores. Lata est enim lex illa ad retrahendos Iudeos à peccatis idololatriae, & aliis vitis, ad quae erant maxime propensi. Cui expositioni subscribit Epiphanius, lib. 2. contra haereses, haeres. 66. ad finem, explicans hunc locum Pauli, *Quandoquidem inquit, iusto non est lex posita, iniquus ergo est iustus abili. Sed quoniam anticipauit iustus perferre ea, quae sunt legis, non est lex contra iustum, qui fecit legem; verum posita est contra eos, qui deliquerunt, iudicans iniquos; sic igitur & testamentum, iubet enim homicidas occidi, &c.* Praeterea confirmatur haec expositio ex illo ad Galat. 3. *Quid igitur lex propter transgressionem posita est, id est, occasione transgressionum, & ad coercenda hominum vitia fuit posita, vt Chrysostom. nam ibi ad Galat. 3. quàm hic 1. ad Timoth. & alij Graeci, & Hieronymus exponunt. Vel potest exponi cum Augustino, propter transgressionem, id est, vt manifestaretur peccatum, & hominum fragilitas ad vincendum illud. Quia ergo Paulus in loco, quem tractamus, reprehenderat vanos legis Doctores, qui non intelligebant, neque quae loqueretur, neque ea, quae affirmabant, subiungit, hunc defectum esse ex parte eorum, non ex parte legis, quia lex bona est, si quis ea legitime vitatur. Et consequenter adiungit, quid necessarium sit ad ea legitime vitandum, nimirum, *Scientes quia lex iusto non est posita, id est, non occasione iustorum, quia illa non indigebant, sed propter iniustos, idololatrias, &c.* subintelligens, si quis hoc sciat, legitime vsurum lege, D. Thomas ibi ait, non plus ei tribuendo, quam quod ei conuenit: non enim est data propter suam perfectionem, sed vt per illam ostenderetur hominum propensio ad peccandum, & vt esset pedagogus homines ad Christum ducens, & custodiens conclusos in eam fidem, quae reuelanda erat, vt dicitur ad Galat. 3. Et ita quadrat optime expositio August. in dicto lib. de Spiritu, & litera. c. 19. & 10. & illam etiam attingit Chrysost. Homil. 2. in dictam Epist. quem Theophyl. & alij sequuntur; quamuis primam etiam expositionem admittant. Addi etiam potest, sententiam illam, *Iusto non est lex posita*, videri sumptam non solum ex peculiari facto legis veteris, quamuis ad illud rectè fuerit accommodata, sed etià ex generali conditione legum; quae frequentius ponuntur ad coercenda vitia, quam ad studia virtutum promouenda. Nam, vt ibi D. Thomas ait; *Si omnes essent iusti, nulla necessitas esset dandi legem, quia omnes essent sibi leges.* Sic etiam dixit Cicer. lib. 2. de Legib. *Leges improbos supplicio afficiunt, & defendunt, ac reuocant bonos.**

Sed contra obiici potest: nam homini in statu innocentiae posita fuit lex non comedendi de ligno vitae, & statim posita est cum minatione poenae mortis, *In quacumque die, &c.* Genes. 2. & tamen tunc homines erant iusti, & innocentes, quia nunquam peccauerant; ergo lex etiam quoad vim coactiuam non solum ponitur iusto, sed etiam ponitur sine

August. Br. 1. 1. 2. Thom.
7. Probabilior expositio, i.e. cum iusto non esse positam, id est, non propter iustum latam, sed propter iniustos.
Galat. 3.
Chrysost. Hieron. August.
D. Thom.
August. Chrysost. Theophyl.
8. Thom.
Cicero.
9. Obiect.

occasione peccati, nec propter coercenda peccata. Et...

9. Vnde in priori exemplo posita fuit illa lex propter...

10. Addi deique potest, cum dicitur lex non imponi...

11. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

12. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

13. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

14. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

15. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

16. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

17. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

sub illa. Circa primum Ambrosii ibi videtur per le-

Quia vero lex illa, & moralia, & caeremonialia...

Alij vero sentiunt, illa verba intelligenda esse de...

Circa secundam dubitationem, Ambr. supra, esse...

Supponedo ergo ibi esse sermonem de lege Dei, obij-

18. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

19. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

20. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

1. expositio Ambr. intel-

Eluditur ex-

12. 2. expositio Hieron. intel-

Caier.

13. 3. expositio Augustini in-

August.

Ultima expo-

14. S. Ambr.

15. Obiectio Hie-

Christus, & tamen vterque dicitur factus sub lege, Galat. 4. 1. Corinth. 9. Quae obiectio, praecipue vide-

Prima expo-

August.

Chrysof.

15. Secunda ex-

D. August.

D. Hieron.

16. 3. Expositio

Galat. 4.

Galat. 5.

Ac si diceret, quamuis necessarium sit, Spiritu vincere concupiscentiam, non ideo...

Atque hunc sensum aperte indicat Chrysof. ibi: Quod si Spiritu ducimini, non estis...

17. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

18. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

19. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

20. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

21. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

22. Obiectio hareticorum ex Pauli loco ad Galatas...

D. Thom.

D. Chrysof.

Theodor.

Solutio ob-

Quomodo

interdum ita obseruauit illam, ac si illa teneretur vt Iudæos lucrificeret. Videtur autem ibi Hieronymus in hoc æquiparare Paulo antiquos Prophetas, quod illi etiam non essent simpliciter sub lege, sed quasi sub lege; sed loquendo consequenter, prior responsio solidior est.

19.

Denique ex dictis satis constat, quocumque modo à Patribus tradito intelligantur illa verba, per illa non excludi, quominus iusti noui Testamenti, quantumvis Spiritu diuino moueantur, sub lege aliqua sint quoad obligationem eius, & hoc supponere Sanctos omnes, qui dicta verba interpretantur. Imò ex eodem loco Pauli euidenter colligitur: nam numeratis operibus carnis concludit, Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè si lege aliqua non tenerentur ad cauenda talia opera, propter illa non amitterent regnum Cælorum. Et alia eiusdem loci verba statim ponderabimus.

20.

3. obiectio hæreticorum ex loco ad Roman. 6.

Esse sub lege hoc loco id est, ac esse sub imperfectio- ne legis scri- ptæ obligati subditos, nõ vero adiu- uantis.

Tertium testimonium hæreticorum est illud ad Rom. 6. Non estis sub lege, sed sub gratia. Quæ verba secundum se spectata eadem possent habere interpretaciones, sed iuxta planum contextum alius est sensus illorum facillimus. Nam sine dubio loquitur Paulus de lege scripta, & esse sub lege, non solum ibi significat esse sub obligatione legis, quamvis hoc etiam includat, seu supponat, sed specialiter exprimit, esse sub imperfectione legis præcipientis, & non iuuantis. Docuerat enim Paulus, baptizatos omnes mortuos esse à peccatis in Christo; vnde illos admonuit, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius; & infra, Peccatum enim vobis non dominabitur. Et ne hoc illis difficile videretur, pro ratione adiungit, Non enim estis sub lege, sed sub gratia. Ac si diceret, non enim estis in statu, in quo lex præcipiebat non concupiscere, & non iuuabat, sed estis sub gratia, quæ interitum ad id seruandum mouet, & exterius iuuat.

21.

Chrysof. Theodor. Theophyl.

P. August.

Sic Chrysoströmus ibi Homil. 11. & Theodor. ac Theophyl. aiunt, Corpus nostrum ante Christi aduentum facile à peccato expugnari potuit, neque enim spiritus aduersus qui succurreret, neque, Baptisma, quod mortificare posset, &c. lex erat iubens tantum, nihil tamen auxilium afferebat gratia vero & priora peccata remittit, & ad futura nos muniat. Est etiam expressa sententia Augustini lib. de contin. c. 3. dicentis, Non sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante; sed sumus sub gratia, quæ id, quod lex iubet, vtique quoad moralia, faciens nos amare, potest liberis imperare. Et lib. de grat. & liber. arbitri. capit. 12. Non enim estis sub lege, sed sub gratia, non quia lex mala sit, sed quia sub illa sunt, quos reos facit iubendo, non adiuuando, gratia quippe adiuuat, vt legis quisque sit factor, sine qua gratia, sub lege positus, tantum erat legis auditor. Eandem expositionem sequuntur Anselm. Beda, Adam, Caiet. & bene Tolet. Pereira. Item noster Salmeron in Epistol. ad Rom. capit. 6. disp. 4. Nec occurrit difficultas illa. Mirumque est, quod hæretici abuti audeant hoc loco cum Paulus statim quasi respondens eorum impudentiæ, subiungat, Quis ergo peccabitur, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia. Absu. Et similem sententiam habet in principio capituli, & in fine concludit, stipendium peccati mors; gratia autem Dei vita æterna, constituendo ergo fideles sub gratia, & non sub lege scripta, cuiusque imperfectione, non dicit esse immunes ab omni lege, aut peccata eis non imputari, si ea committant, sed eos excitat ad peccata vitanda, quia gratia Dei potentior est illis.

22.

4. obiectio hæreticorum ex variis locis noui testamenti.

Quartò obiciunt hæretici illa testimonia, in quibus libertas legis gratiæ commendatur, vt Galat. 2. 4. & 5. 2. Corinth. 3. Iacobi 1. & 2. quæ testimonia volunt intelligi de libertate ab omni legis obligatione. Hæc verò falsa explicatio specialiter destruit ve-

ritatem legis gratiæ, quam infra lib. 10. specialiter defendemus, & hunc errorem expugnabimus. Et ideo nunc breuiter respondemus, in primis ex illis locis colligi nõ posse, in eis esse sermonem de libertate ab omni lege, quia hoc in eis non dicitur, sed generatim est sermo de libertate, & aliunde sensus est tam absurdus, & tam cõtrarius omni rationi, & pietati, & aliis Scripturarum testimoniis, quæ docent obligari fideles ad vitanda peccata, & ad honestè operandum, vt statim per se sit incredibile tale commentum. Deinde addimus, quod libertas multiplex esse potest, & à seruitute peccati, à seruitute timoris, & à reatu pœnæ & cuiuscunque mali, & à legis obligatione, & vel in particulari vnus legis, vel generaliter omnium: ex quibus omnibus hæretici hunc postremum sensum eligunt. Dico autem, ex eisdem locis aperte constare, non in hoc sensu sumi libertatem Christianam, sed in aliquo ex alijs.

Nam ad Galat. 2. verba sunt: Subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent; constat autem euidenter ex his, quæ in eodem capite sequuntur, seruitutem illam, ad quam fratres illi subintroducendi volebant Christianos redigere, fuisse obseruationem legis Moysi, quia cogebant Christianos iudaizare, ergo libertas illa, quam habemus in Christo Iesu, prout de illa est sermo in illo loco, solum est libertas à iugo, & obligatione legis Moysi, vt bene explicat Salmeron ibidè. In cap. autem 4. eiusdem Epistolæ, verba sunt: Itaque fratres non sumus filij ancilla, sed libera, qua libertate Christum nos liberauit. Quæ verba sunt conclusio rotius discursus, præcipue ab illis verbis, Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, &c. quam ostendit fuisse legem seruitutis, & ideo populũ, cui data est, significatum esse per filium ancillæ; ergo aperte loquitur de libertate populi Christiani, quam habet à iugo, & seruitute illius legis. In cap. autem 5. verba sunt, Vos in libertatem vocati estis fratres. Statim verò declarat qualis sit hæc libertas, adiciens, Tantum ne libertatem in occasione deis carnis. Non est ergo prophana libertas, quæ omne iugum legis auferat, & licentiam præbeat quilibet operandi; sed est libertas spiritualis, qua fit, vt Spiritu ducamur, & non simus sub lege, vt statim dicitur, & iam explicuimus.

23. Expenditur locus Pauli ad Galat. 2. in quo Apostolus loquitur de libertate à lege veteri à qua liberi Christiani.

Galat. 4.

Galat. 5.

24. Explicatur locus Pauli 2. Corinth. 3. de libertate à velamine obsecationis vel à seruitute legis.

At verò 2. Corinth. 3. verba sunt, Vbi Spiritus Dominus, ibi libertas; quæ secundum se sumpta possunt optimè exponi de libertate à seruitute peccati, & de libertate ab spiritu timoris seruilis, & de libertate à lege veteri: nam Spiritus sancti gratia, & motio ab omnibus his oneribus, seu dominis nos liberat. Prout verò in illo loco dicta sunt à Paulo, intelligenda videntur de libertate à velamine obsecationis, & duritie cordis, & possunt extendi, simulque intelligi de libertate à seruitute legis veteris. Dixerat enim, Vbi Spiritus, in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen positum esse super cor Iudæorum, vt scilicet, non videant testamentum illud iam esse euacuatum; & addit, velamen illud esse auferendum ab illo populo, Cum conuersus fuerit ad Dominum, & subdit: Dominus autem Spiritus est, & vbi Spiritus Domini, ibi libertas, vtique ab illo velamine. Nam Spiritus Domini est, qui liberat à iugo legis, sicut alibi dixit, Si Spiritu ductimini, nõ estis sub lege; & ideo idẽ Spiritus Domini, qui talẽ dat libertatem, dat etiam lumen ad cognoscendam illam, ac subinde auferit velamen, quod veritatem illam occultabat, & ideo concludit, Nos autem reuelata facie gloriam Dei speculantes, &c. Quod totum vnico verbo eleganter complexus est Chrysof. Homil. 7. dicens, Libertatem autem dixit, habita ratione pristina seruitutis. Et ita intelligunt omnes Catholici scriptores. Neque est cur libertas Spiritus intelligatur esse ab omni legis obligatione: quia nec Paulus hoc dicit, nec per-

tinet

inet ad perfectionem, vel dominatum Spiritus; nõ in Angelis, & Adamo, & in omnibus iustis fuit Spiritus, & in illis non fuit talis libertas, vnde potius repugnat perfectioni, & sanctitati, ac dominationi diuini Spiritus.

25. Expenditur locus Epistolæ Iacobi de lege libertatis, id est, chæritatis.

Loca autem Iacobi 1. & 2. contra ipsos hæreticos conuincunt: nam in cap. 1. illam, quam vocat legem perfectæ libertatis, supponit, esse veram legem obligantem ad opus, & ideo concludit, illum fore beatum, qui in ea permãserit, & fuerit factor operis, id est, qui illã seruauerit. In cap. autem 2. significat, per legem illam libertatis esse homines iudicandos. Sic loquimini dicens, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari: videtur autè loqui de lege charitatis, quam paulò antea regalem vocauerat; supponit ergo aperte, Christianos esse subiectos legi. Cur autem illam vocet legem perfectam, regalem, & libertatis, in libro vltimo, de lege gratiæ disputando, dicitur.

CAPVT XX.

An in lege fieri possit mutatio, & quod duplex illa sit.

1.

Explicata natura legis, & omnibus causis, & effectibus eius, solum iuperest dicendum de mutatione legis. Verumtamen quia hæc proprietas nõ est communis omni legi, ideo meliùs tractabitur de singulis in particulari, in eis declarando, an modum aliquem mutationis admittant. Hic ergo solum præmittemus quasdam generales regulas, & explicationes terminorum, vt facilius sit postea doctrina in singulis legibus. Primò igitur supponimus ex dictis, legem indefinitè latam de se non mutari, neque eius obligationem cessare propter solum temporis diuturnitatem, si alia causa mutationis non interueniat. Probatur, quia lex de se perpetua est; ergo propter solum temporis durationem non mutabitur, nisi aliunde tollatur. Dices, aliquando lex inuoluit, seu præscribit certum terminum suæ obligationis. Respondetur primò, ideo loquutos nos fuisse in assertionem de lege indefinitè lata. Secundò addimus, illud solum habere locum in aliqua lege positua, & ratum esse, & quasi præter naturam perfectæ legis, vt supra dictum est, & ideo simpliciter affirmari posse, moraliter loquendo, non cessare propter solum temporis diuturnitatem. Eo vel maximè, quòd cum lex esse debeat rationalis, & iusta, nõquam præscribet certum terminum suæ durationis, nisi quia in illo termino, seu fine temporis cessabit vel iustitia legis, vel potissima ratio, quæ mouit legislatorem ad ponendam illam, & ita nunquam oritur propriè mutatio ex solo temporis decursu, sed ex aliqua alia mutatione, quæ cum illo coniungitur.

1. assertio. Lex indefinitè lata non mutatur ob solum temporis durationem. Obiectio.

Solutio.

2.

2. assertio. Mutationem legis dupliciter accidere posse, vel per defectũ causæ conseruantis, vel per actionem contrarij agentis.

Secundò dicendum est, mutationem legis dupliciter accidere posse. Vno modo quasi ab intrinseco ex defectu materiæ, seu causæ conseruantis, secundò ab extrinseco per actionem cõtrarij agentis. Quæ assertio non est vniuersaliter accipienda, ita vt sensus sit omnem legem esse mutabilem his modis, quia non ita est; aliqua enim esse potest immutabilis, & aliqua potest mutari vno modo, & non alio: solum ergo indefinitè dicimus, in lege habere locum illos duos modos mutationis. Et ita declarari potest primò, quia lex se habet ad modum cuiusdam accidentis, quatenus est in subditis, vel illos obligat, seu debitores constituit: accidens autem illis duobus modis in generali mutari potest, aut destrui, vt constat ex Philosophia; idem ergo erit cum proportione in lege. Secundò probatur declarando in particulari vtrumque membrum. Ratio prioris membri est, quia lex requirit causam quasi materialem, circa quam versetur, & ideo si illa destit, cessabit obligatio legis; vt si omnino subditi desint, cessabit obligatio legis, licet ipsa

possit manere in mente legislatoris: sed hæc mutatio nihil ad moralem considerationem refert. Habet etiam lex causam efficientem, & ex hac parte solet effectus desinere, seu mutari per suspensionem influxus, seu non conseruationem causæ efficientis. Quia verò efficiens causa legis, prout est in subditis, seu extra legislatorem, non est nisi voluntas legislatoris, quæ eadem perseuerare censetur, quamdiu contraria non interuenit, ideo mutationem legis ex parte causæ efficientis comprehendimus sub illa, quæ fit per actionem cõtrariam. Denique habet lex causam finalem, & ex hac parte maximè cõsetur lex cessare, seu mutari ab intrinseco ex defectu causæ finalis, in qua maximè habet locum illud, Cessante causa, cessat effectus, ca. cessante, de appellat. Verumtamen hic modus mutationis legis maximè habet locum in legibus posituius humanis, quia in naturali non videtur habere locum, & de diuina positua est res sub controuerfia, & ideo in singulis meliùs explicabitur. Ratio verò alterius partis est, quia lex accipit suum esse, & vim obligandi per voluntatem legislatoris, ergo per contrariam voluntatem auferri poterit, quia supponimus non deesse potestatem, cum illa sit eadem in legislatore ad vtrumque actum, supposita capacitate materiæ, vt magis ex sequentibus declarabitur.

Ca. cessante.

Tertiò dicimus, hæc legis mutationem interdum esse posse purè ablatiuam, seu corruptiuam per se: aliquando verò esse posse per modum generationis vnus, quæ sit corruptio alterius. Declaratur, quia in primis, quoties mutatio legis fit per solum mutationem eius, tunc est mera cessatio legis per carentiam obligationis eius, absque introductione alterius obligationis, sicut corrumpitur lumen per absentiam solis. Deinde etiam si tollatur lex per voluntatem contrariam legislatoris, qui vult legẽ cessare, tunc etiam habet locum pura subtractio legis; quia non est necesse aliam introduci ad prioris ablationem. Vnde licet in eo dicatur lex tolli per actionem contrariam quasi immanentem, quia voluntas contraria versari potest circa solum priuationem, seu ablationem legis, non tamen tollitur per mutationem contrariam quasi transeuntem; sed per mutationem priuatiuam, & ablatiuam legis; ita ergo satis constat prius membrum. Posteriùs autem locum habet, quando vna lex tollitur per introductionem alterius prioris repugnantis, vt si præceptum ieiunij tollatur, imponendo præceptum comedendi carnem, aut bis in die. Hic enim mutationis modus locum habet in materia mutabili, & quæ nunc potest esse utilis, & postea nocua; & tunc si præcepta sint contraria, necesse est vt vnũ excludat aliud, etiam si id directè non exprimat, quia non possunt simul obligare leges contrariæ, vt per se notum est.

3. assertio. Legem posse mutari, vel per ablationem illius, vel per ingressum alterius, quæ illam extinguit.

Quartò, potest hæc mutatio legis esse vniuersalis, vel particularis tantum, seu potest esse mutatio simpliciter, vel secundum quid. Mutatio vniuersalis & simpliciter erit, quando lex in totum, & simpliciter tollitur, id est, & respectu omnium, seu totius communitatis, quam obligabat, & respectu sui esse, seu durationis, quia simpliciter tollitur, ita vt amplius non redeat. Posset autem fieri mutatio vniuersalis, non tamen simpliciter, sed ad tempus; si pro aliquo tempore suspendatur obligatio legis statim reditura illo transacto, & hanc vocamus mutationem secundum quid, quia re vera lex non simpliciter tollitur, quandoquidem transacto illo tempore, perseuerat sicut antea sine noua editione, vel promulgatione. Particularis autem mutatio fit, quando manente lege quoad vniuersalem obligationem respectu communitatis, auferitur in particulari respectu alicuius personæ, seu partis communitatis, vt fieri solet per

4. assertio. Mutationem legis, vel posse esse vniuersalem, vel particularem, vel simpliciter, vel secundum quid.

E 4

dispen

dispensationes, aut privilegia. Nam, sicut supra diximus, posse interdum ferri legem pro aliqua communitate, excipiendo partem, vel aliqua membra, ex iusta causa; ita post latam generaliter legem potest fieri similis exemptio, & tunc dicitur fieri mutatio aliqua particularis in lege.

5. *Varia vocabula quibus legis mutatio uniuersalis significatur.*

Et iuxta hanc distinctionem sunt impositæ variae voces ad hanc legis mutationem significandam, quas oportet breuiter præ oculis ponere, vt clariùs & expeditiùs in sequentibus loqui possimus. Quædam igitur verba sunt, quæ significant generalem, & absolutam mutationem legis; alia, quæ tantùm significant mutationem secundam quid, vel particularem. Prior significatur præcipue per verbum *abrogandi* legem; tunc enim abrogari lex dicitur, quando totaliter, ac simpliciter aufertur. Potest etiam hoc fieri variis modis. Vnus est per simplicem ablationem legis, quæ potest dici reuocatio legis, & interdum vocatur mors legis, sed videbimus infra tractando de lege veteri. Alius est, quando non solum tollitur lex, sed etiam vetatur eius observatio, & dici potest prohibitio legis, per quam prior lex incipit esse non solum mortua, sed etiam mortifera, vt de lege veteri loquuntur Theologi. Differtque hic modus à præcedenti, quia ille consistit solum in ablatione legis, & obligationis eius, hic verò præter illam priuationem addit nouam legem prohibentem id, quod per aliam præcipiebatur.

6.

Tertius modus esse potest, quando non solum prohibetur, quod prius præcipiebatur, sed etiam contrarium, vel incòpossibile priori præcipitur, vt si prius præcipiebatur studiù tali hora, & postea præcipiebatur oratio pro eadem hora: nam hoc plus est, quàm non præcipere studium, & quàm prohibere illud; additur ergo in hoc tertio modo nouum præceptum non solum de contradictorio obiecto (vt sic dicam) sed etiam de contrario. Potest autem his duobus vltimis modis abrogatio prioris legis fieri per aliam nouam legem contradictoriam, vel contrariam, aliquando verò præcedit pura reuocatio, & postea additur noua prohibito, vel nouum contrarium præceptum. Et quando fit priori modo non potest posterior lex fieri nisi vel ab eodem, qui priorem tollit, vel à superiori potestate, quia inferior nõ potest resistere maiori; quando verò fit prohibitio posteriori modo, potest fieri ab inferiori, quia iam supponit ablatam priori legem, vt in abrogatione legis veteris videre licet, & infra suo loco explicabimus. Denique Soto addidit irritationem legis tanquam distinctam ab abrogatione legis, quia sicut votù irritari potest, ita videtur etiam lex posse irritari. Verum tamen in lege irritatio non videtur distincta ab abrogatione, quia eundem effectum habet, & solum per potestatem iurisdictionis fieri potest. Soto autem vocat simplicem abrogationem, quando fit ab eodem, qui legem tulit, vel à successore, qui tanquam idem reputatur. Quando verò ablatio legis fit à superiori, tunc vocat irritationem. Sed hoc solum potest pertinere ad vsum vocis, an verò in re sit aliqua differentia, infra circa legem humanam dicemus.

Soto. Irritatio & abrogatio legis idem significat.

7. *Vocabula quibus mutatio particularis legis significatur.*

Alia sunt voces significantes particularem mutationem legis, inter quas prima, & magis vñtata est dispensatio legis. Circa quam vocem notari in primis debet origo, & proprietates eius. Dispensare enim in sua propria impositione idem est, quod distribuire, vel administrare munus aliquod, habens conuenientiam rerum necessariorum distributionem. Et ita distributio ipsa beneficiorum Dei, quæ pro ratione diuinæ prouidentie diuersis temporibus fit, dispensatio solet appellari, vt patet ex illo ad Ephes. 1. *Secundum beneplacitù eius, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporis insaurare omnia in Christo.* Specialiter autem solet in sacra Scriptura vocari dispensator,

Propria significatio verbi dispensatio.

Ephes. 1.

qui in domo aliqua ab eius domino constituitur, vt necessaria familiæ dispenset, iuxta illud Luc. 12. *Quis putas est fidelis dispensator, &c.* Et ita in veteri Testamento solet nomen dispensatoris temporalis accipi pro illo, qui familiam alicuius temporaliter administrat, vt Genes. 43. & 44. & 3. Reg. 8. Et hæc acceptio est valde vñtata in iure civili. *§. rectè.* Inst. de mandato. l. *urbana.* ff. de verb. significat. & multa de illa cruditè congerit Brissonius.

Brisson.

At in nouo Testamento ad altiore, spiritualem scilicet significationem vox hæc translata est: significat enim œconomù, seu ministrum spiritualis domus Dei, quæ est Ecclesia, iuxta illud 2. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* & 2. Pet. 4. *Sicut boni dispensatores multiformis gratie Dei.* Vnde etiam ipsa distributio, seu generalis administratio mysteriorum Dei, quæ in Ecclesia fit, solet in sacra Scriptura dispensatio appellari. 1. Corinth. 9. *Dispensatio mihi credita est.* ad Ephes. 3. *Si tamen audistis dispensationem Dei, qua data est mihi in vobis.* ad Colos. 1. *Cuius factus sum ego minister secundam dispensationem Dei, qua data est mihi.* Sic etiam dixit Bernard. ad Eugenium lib. 3. de consideratione. cap. 3. *Dispensatio tibi super orbem credita est, nõ data possessio.* Hinc ergo vlteriùs translata est hæc vox, ad significandum particularem actum huius potestatis administratiuæ: sic enim concessio indulgentiarum, dispensatio thesauri Ecclesiastici dicitur: sic etiam dantur dispensationes voti, & iuramenti, de quibus aliis locis dictum est. Ita ergo in præfenti accommodata est vox dispensationis, ad significandam particularem mutationem legis per relaxationem obligationis eius circa vnam vel aliam personam: est enim obligatio legis quasi onus quoddam distribuendum inter multos, & ideo liberatio vnus ab illa obligatiue, & non aliorum, quædam dispensatio illius appellata est. Nam quia lex in communi ponitur, & in particulari persona potest occurrere specialis ratio, vel necessitas, vt à tali onere eximatur, ideo genus hoc mutationis interdum necessarium, aut conueniens est. Vnde dispensatio tunc propriissimè fit, quando obligatio legis, quæ antea & communitatem, & talem personam obligabat, ab hac persona tollitur, cum maneat lex communitatem obligans circa eandem materiam.

Disputatur quid significet in nouo Testamento item dispensatio.

2. Cor. 4. 2. Pet. 4.

1. Cor. 9. Ephes. 3. Colos. 1.

D. Bernard.

Quando exercetur propria dispensatio in lege.

9. De mutatione legis qua fit per commutationem, vel compensationem.

Aliter etiam solet hæc mutatio fieri per modum communitatis, seu compensationis, quæ re vera est quædam dispensatio, quia per illam etiam aufertur in particulari obligatio legis, tamen quando non tollitur per puram priuationem (vt sic dicam) sed loco illius aliquod aliud onus imponitur, vocatur commutatio, vel compensatio, vt quando alicui relaxatur ieiunium cum onere recitandi Rosarium, vel quid simile, & quando illud onus, quod loco obligationis legis substituitur, pecuniarium est, poterit illa dici redemptio, sicut in votis solet appellari: nam quoad hoc est eadem ratio, seruata proportione, & ideo de his videri possunt, quæ in simili diximus, tractando de voto. Hic demum aduertit potest, solere hanc mutationem vocari nomine *permissionis* & *licentie*, quæ tamen voces generaliores sunt, & ideo sunt explicandæ. Permissio enim non solum dicitur, quando obligatio aufertur, sed etiam quando conuincitur, diffimulatur, aut eam effectus non impeditur, nec puniuntur violator legis, & hæc non est dispensatio, vt per se notum est. Deus enim multa præcepta sua violari permittit, in quibus non dispensat, non ergo omnis permissio est dispensatio, sed dispensatio dici potest quædam permissio, quia per illam finitur quicquid contra præscriptum legis non solum impunè, sed etiam immaculatè. Sicut autem diximus de abrogatione, quòd potest fieri, vel auferendo tantùm, vel etiam prohiben

Tom. 2. de Rel. tra. 3. lib. 6.

Quid sit permissio in materia legis.

Quid significet nomen, licentia.

prohibendo, aut præcipiendo contrarium, ita de dispensatione dici potest. Nam interdum est pura, & tunc habet modum permissionis, & per se hoc solum requirit; interdum verò potest per prohibitionem fieri, vt si Prælati non solum auferat à subdito obligationem audiendi Missam, v.g. sed etiam prohibeat illam audire, &c. Nomen etiam licentiæ latius patet, quàm nomen dispensationis: omnis enim dispensatio rectè dicitur licentiæ quædam; non tamen omnis licentia est dispensatio. Nam sæpe per licentiam non relaxatur obligatio legis, sed solum est circumstantia quædam requisita in ipsa lege ad actum bene exercendum, vt maximè in religiosis statutis videre licet. Nam religiosus non debet loqui, aut exire domo sine licentia, cum tamen illa datur, non propriè in lege dispensatur, sed potius completur modus operandi lege præscriptus, & ideo talis licentia non requirit causam eiusdem rationis, nec propriam potestatem iurisdictionis, sed alicuius administrationis, quæ ad legum mutationem non pertinet.

10. De nomine, interpretatio, quomodo à dispensatione differat.

His addenda est interpretatio legis, quam aliqui cum dispensatione confundunt, sed sunt longè diuersæ, vt dixi latè lib. 6. de voto, cap. 9. nam ibi dicta de dispensatione & interpretatione voti eandem rationem habent in dispensatione, & interpretatione legis, & ideo non sunt hic repetenda. Differt ergo interpretatio à dispensatione, quòd non tollit obligationem legis, sed declarat, legem interdum non obligare. Vnde dispensatio à voluntate proximè pendet, & gratiæ, ac liberalitatis rationem habet; interpretatio intellectus potius est, & rationem iustitiæ inuoluit. Vnde si fiat priuatim, ad iudicium prudentis pertinet; si verò fiat ex potestate, est quasi iudicialis sententia. Hinc etiam interpretatio non solum in particulari casu, sed etiam de tota lege fieri potest, vt si fiat interpretatio, quòd lex sit iniusta, & ideo omnino non obliget, vel si cessante omnino ratione legis in vniuersali consequenter declaretur, legis obligationem cessasse, vera sit interpretatio, & tamen illa non dicitur abrogatio legis, sed cognitio, vel iudicium nullitatis eius. Ita ergo quando interpretatio legis fit in particulari persona, vel casu, quòd in eo lex non obliget, non potest illa dici dispensatio. Quocirca nec mutatio legis dici poterit, quia tunc nõ mutatur lex: nam ipsa de se, eadem, & eodem modo perseueratis, inuenitur non obligans pro illo casu, quia vel suis verbis illud non comprehendit, vel à principio nõ fuit mens legislatoris in illo, seu pro illo obligare. Vnde interpretatio in quadam significatione magis strictè dicitur illa, quæ fit per specialem virtutem acquiratis, de qua disputat D. Thom. 2. 2. q. 1. 20. Illamque vocauit emendationem legis, seu epikiam, Aristotel. 5. Ethic. cap. 10. non quia in lege fuerit proprius error, qui postea per interpretationem emendatur, & ita lex ex parte mutetur, sed dicitur emendatio legis quoad externam speciem, & quoad generalem vigorem verborum. Nam lex generaliter loquitur, & verbis suis non potest singulares casus excipere, & ita in externa specie videtur comprehendere aliquos, quos re vera non comprehendit, & quia hoc declarat epikia, ideo emendatio legis dicitur.

D. Thom. Arist.

11. Variatio qua fit in obligatione legis ob mutationem materiae, non est dispensatio.

Atque hinc etiam obiter colligitur, variationem, quæ interdum contingit in obligatione legis ex mutatione, vel variatione materiae, non esse dispensationem in lege. Probatur, quia propria dispensatio legis est mutatio eius; hæc autem non est mutatio legis, sed materiae, quæ est alterum extremum, à quo pendet obligatio. Est enim obligatio quasi relatio quædam, quæ pendet ex fundamento, & termino, & ex

utriusque mutatione potest auferri; quando ergo tollitur per solam materiae mutationem, tunc lex non obligat, non quia ipsa mutetur, sed quia ipsa pro eo casu non loquitur. Vt v.g. si quis teneatur promissum soluere, & creditor remittat debitum, iam non obligat lex, quæ prior obligabat, non quia in illa dispensatum sit, sed quia subtracta est materia, & sic de aliis. Quod pro intelligentia legis naturalis est notandù, vt infra declarabitur. Ad dispensationem ergo necessarium est, vt perseuerante materia, & subiecto capaci obligationis legis tollatur obligatio ex parte ipsius legis per relaxationem eius. Nam si solum subtrahitur legi materia, vel subiectum, circa quod potest operari, seu obligationem inducere, ipsa de se eadem semper manet, & ex se habet, non vt semper; & in omni casu obliget, sed cum certis circumstantiis. Et hac ratione lex ieiunandi obligat hominem sanum, si autem ægrotet, desinit illum obligare, non quia ipsa mutetur, sed quia moraliter iam non est idem subiectum, ad quod loquitur lex.

12. Obiectio.

Obiices; quia supra dictum est, aliquando fieri mutationem in lege per ablationem causæ, talis autem videtur esse hæc mutatio. Respondet, illud genus mutationis solum contingere, quando omnino lex desinit esse per subtractionem totalis causæ conseruantis, quia tunc transit de esse ad non esse, & ita mutatur. At verò quando mutatio materiae solum est in particulari casu, tunc lex non desinit esse, sed tantùm non obligat, & ideo non mutatur ipsa nec variatur, quia semper fuit ita constituta. Vrgebis, idem dici posse de dispensatione legis, quia tunc etiam nõ desinit esse, sed tantùm obligare. Respondetur negando similitudinem: nam per dispensationem mutatur lex, seu coactatur, plus quàm antea esset; per mutationem autem materiae minimè, quia à principio constituta est circa talem materiam, & cum talibus conditionibus, & non alio modo. Sicut præcepta affirmatiua pro quibusdam temporibus obligat, & non pro aliis, non quia ipsa mutantur, sed quia sunt à principio ita constituta, & quia hæc est eorum natura: ita ergo in præfenti cogitandum est.

Solutio.

Tandem solet alia mutatio in lege fieri per suspensionem eius, quam vocauimus mutationem secundam quid, quia non simpliciter tollit legem, sed suspendit effectum eius ad tempus. Et non immeritò potest hæc mutatio sub dispensatione comprehendì. Nam si suspensio illa fiat circa aliquam personam in particulari, est clara dispensatio temporalis, & ex hac parte minus perfecta. Potest autem interdum fieri pro tota communitate, & tunc ex hac parte videtur habere similitudinem cum abrogatione; tamen quia non simpliciter tollit legem, sed ad tempus suspendit obligationem eius, dicitur tantùm suspensio. Potest autem hæc suspensio accidere aliquando per solam interpretationem, & tunc ad epikiam pertinet: interdum verò à superiore concedi potest talis relaxatio toti communitati pro breui tempore, vel etiam pro vno tantùm actu, ad faciendum aliquod opus seruile in tali die festo, propter specialem causam, & tunc talis suspensio dispensatio dici potest. Atque hæc sufficiant de significatione vocum, in quibus supponimus, mutationes illis vocibus significatas in legibus esse possibiles; quomodo autem ad singulas leges applicandæ sint, & per quas causas fieri possint, in sequentibus libris explicandum est, & ideo de lege in communi hæcenus dictum sit.

13. De mutatione legis secundum quid qua fit per suspensionem.

INDEX CAPITVM LIBRI SECVNDI.

De lege aeterna, naturali, ac iure gentium.

- Cap. I. *An sit aliqua lex aeterna, & qua necessitas illius.*
- Cap. II. *De materia legis aeterna, & de actibus ab illa imperatis.*
- Cap. III. *In quo actu existat lex aeterna, & an sit una, vel multiplex.*
- Cap. IV. *An lex aeterna sit causa aliarum legum, & per illas obliget.*
- Cap. V. *In quo consistat lex naturalis.*
- Cap. VI. *An lex naturalis sit lex divina praeceptiva.*
- Cap. VII. *De materia legis naturalis, ac de eius praeceptis.*
- Cap. VIII. *An lex naturalis una sit.*
- Cap. IX. *Vtrum lex naturalis obliget in conscientia.*
- Cap. X. *Vtrum lex naturalis obliget non solum ad actum, sed ad modum virtutis.*
- Cap. XI. *Vtrum lex naturalis obliget ad modum operandi ex charitate.*
- Cap. XII. *Vtrum lex naturalis non solum prohibeat, sed etiam irritet aliquos actus.*
- Cap. XIII. *An praecepta legis naturae ab intrinseco immutabilia sint.*
- Cap. XIV. *An ius naturale mutari vel dispensari queat per potestatem humanam.*
- Cap. XV. *An Deus de potentia absoluta dispensare queat in lege naturali.*
- Cap. XVI. *Vtrum in lege naturali habeat locum Epikia, seu interpretatio.*
- Cap. XVII. *Vtrum ius naturale distinguatur à iure gentium.*
- Cap. XVIII. *Vtrum ius gentium aliquid praecipiat, vel prohibeat.*
- Cap. XIX. *Quomodo ius gentium distinguatur à naturali.*
- Cap. XX. *Aliqua corollaria, & quomodo ius gentium iustum sit, & mutabile.*

LIBER

LIBER II.

DE LEGE AETERNA ET NATURALI AC IVRE GENTIVM.

D O S T tractationem de lege in communi sequitur, ut ad singulas species legum descendamus, inter quas primum locum obtinet lex aeterna propter suam dignitatem, & excellentiam, & quia est legum omnium fons, & origo. De illa vero brevius disseremus, quam de aliis, quia respectu hominum non ita applicatur per seipsam ad usum, seu munus legis, sicut aliae, & quia magna ex parte solet confundi cum providentia divina, de qua in 1. p. ex insubito disputatur. Cum lege autem aeterna naturalem coniungimus, tum ad huius libri complementum, tum etiam quia naturalis lex est prima earum, per quas lex aeterna nobis applicatur, seu innotescit, & quia differunt tanquam lex per essentiam, & per participationem, vel (ut sic dicam) tanquam signum, & significatum, ut declarabimus. Sumimus autem hic legem naturalem strictè, ut continetur in solo lumine naturali: nam illa, quae est connaturalis gratiae, seu fidei, simpliciter supernaturalis est, & infra tractando de lege gratiae consequenter explicabitur, licet cum proportione possint ad illam applicari, quae de lege naturali dicimus. Circa quae aduerto, dupliciter esse hominibus propositam, prius per naturale lumen rationis, secundò per legem Decalogi in tabulis Moisaicis scriptam, & ideo D. Thomam de lege naturali sub priori ratione spectata disputasse 1. 2. q. 94. sub posteriori autem in q. 100.

Sed quia lex illa scripta in tabulis reipsa non est alia quoad substantialem obligationem à lege naturali, cuius solam maiorem notitiam contulit illa scripta: ideo in praesenti comprehendemus omnia, quae ad illam legem pertinent: quid verò illi adiunctam sit ex lege veteri, vel quoad poenam, vel quoad aliquas circumstantias, vel quoad augmentum alicuius obligationis, dicemus postea de lege veteri disputando, & ibi consequenter videbimus, an secundum aliquam rationem lex illa Decalogi cessaverit, vel adhuc duret. Denique quia ius gentium propinquissimum est legi naturali, illud etiam in huius libri fine declarabimus.

CAPVT I.

Vtrum sit aliqua lex aeterna, & quae sit eius necessitas.

1. Argum.

Ratio dubitandi est, quia lex necessariò requirit aliquem, cui possit imponi, sed ab aeterno non fuit aliquis capax legis; ergo nec lex aliqua aeterna

esse potuit. Maior patet, quia lex est actus imperij; repugnat autem esse imperium, nisi sit aliquis, cui imperetur. Minor etiam probatur, quia ab aeterno solum fuit Deus, cui lex imponi non potest, sicut nec imperium. Secundò, quia hac ratione ab aeterno non fuit dominium, nec iurisdictio, nec gubernatio, quia non erant quibus dominaretur Deus, vel quos gubernaret; sed lex est actus gubernationis, & dominij, seu iurisdictionis; ergo eadem ratione non potuit esse aeterna. Tertio, de ratione legis est promulgatio, ut diximus, sed ab aeterno non potuit esse promulgatio, quia non erat cui promulgaretur, neque intra Deum solum potuit promulgari; ergo. Quarto, si esset aliqua lex aeterna, esset simpliciter, & absolute necessaria, & immutabilis, quia nihil est aeternum, nisi quod simpliciter necessarium est: sed nulla lex est per se, & absolute necessaria, ut supra dictum est; ergo nulla est lex aeterna.

Nihilominus communis sententia Theologorum est, dari in Deo legem quandam aeternam. Ita docet D. Thom. 1. 2. q. 91. artic. 1. & 93. per totam, & ibi Caietan. Soto, & alij, Vincent. Beluac. in specul. moral. part. 2. dist. 1. Alenf. 3. p. q. 26. m. 1. Antonin. 1. part. tit. 11. cap. 1. §. 4. & tit. 12. à princip. Turrecr. in cap. omnes leges. d. 1. & sumitur ex Augustin. lib. de vera religione. cap. 30. & lib. 1. de liber. arbit. cap. 5. & 6. & lib. 2. contra Faust. cap. 27. Quin etiam Cicero. li. 1. & 2. de Leg. hanc legem maxime praedicat, & à sapientissimis Philosophis cognitam fuisse his verbis confirmat. *Hanc video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingenio excogitaram, neque scitum aliquod esse populorum, sed aeternum quiddam, quod universum mundum regeret, imperandi, prohibendique sapientia. Ita principem legem illam, & ultimam mentem esse dicebant omnia ratione, aut cogentis, aut volentis Dei.* Plato etiam in Timaeo quatuor leges distinguens, primam vocat divinam, per quam planè hanc aeternam intelligit, per quam mundum Deus gubernat, ut idem tradit Dialog. 10. de Legib.

Probat autem D. Thom. hanc veritatem, quia necesse est, in Deo ipso esse aliquam legem, & haec non potest esse nisi aeterna, ergo necesse est esse in mundo aliquam legem aeternam. Minor supponitur, quia Deus est immutabilis, & nihil potest illi advenire de novo. Maior autem patet, quia cum Deus habeat providentiam, in eo necessariò supponitur aeterna quaedam ratio practica totius dispositionis, & gubernationis universi, iuxta illud Boetij 3. de consolat.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.
Ergo illa ratio Dei aeterna habet veram rationem legis, quia, ut dixit Isidor. 2. Etymol. c. 2. de lege, *Si ratio ne lex constat, lex erit omne quod ratione constiterit.* Confirmari potest ex August. quia omnis lex humana mutabilis est, & defectum, ac errorem pati potest; ergo supponit necessariò aliquam legem immutabilem.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Dari legem aeternam communis Theologorum sententia est.
D. Thom.
Caiet.
Soto.
Vincent.
Alenf.
Anton.
Turrecr.
August.
Cicero.

Plato.

5.

Boet.

Isidor.

lem. per quam stabilietur, & quasi mensuretur, vt per conformitatem ad illam recte fiat, qua non est, nisi lex aeterna. Denique omnis lex participata supponit legem per essentiam; sed lex per essentiam aeterna est; ergo.

4. *Obiectio.* Dicitur vero aliquis, his discursibus solum probari, esse in Deo rationem aeternam agendorum, quam prouidentiam vocamus; non tamen probari illam fuisse ab aeterno proprie legem. Quia prouidentia dicit respectum aeternum; lex autem temporalem, vt argumenta in principio facta ostendere videntur. Vnde illa aeterna ratio ad summum dici poterit lex quasi materialiter, & quoad actum illam voluntatis, vel intellectus diuini, qui est lex; non vero formaliter quoad propriam denominationem legis, & conditiones omnes ad legem requisitas. Sicut creatio actiua potest dici aeterna materialiter quoad actum Dei, non vero formaliter, & simpliciter, vt creatio est; idemque est de potestate dominandi, & similibus. At vero D. Thom. d. quaest. 91. artic. 1. ad 1. sustinet, illam legem etiam formaliter, & sub ratione legis esse aeternam, quia ipsi conceptus aeternus diuinae legis habet rationem legis aeternae, secundum quod a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipso praecognitarum. Sed licet D. Thom. recte dicat, rationem rerum faciendarum in Deo esse aeternam, & habere rationem ideae, non tamen declarat, quomodo etiam ab aeterno habeat rationem legis, nec in quo differat sub ratione ideae, nec difficultatibus positis videtur plane satisfacere.

5. *D. Thom.* Vt ergo non sit tantum de nomine quaestio, videndum superest, quid in re clarum sit, & quid possit esse in usu vocum, & quae ratio huius loquutionis simpliciter reddi possit. Distinguiamus ergo in lege duplicem statum, vnus est, quem habet in interna dispositione legislatoris, quatenus in mente eius iam illa lex descripta est, & eius absoluto decreto, ac firma voluntate stabilita. Alius status est, quem habet lex exteriùs constituta, & subditis proposita. Priori modo manifestum est, dari in Deo legem aeternam, & hoc probant rationes pro vera sententia adductae. Posteriori autem modo aequè certum est, non habuisse legem Dei hunc secundum statum ab aeterno; & hoc probant rationes dubitandi in principio positae, vt ex earum responsione amplius patebit. Item lex priori modo sumpta est actus immanens, quia potest esse aeternus in Deo, etiamsi dicat respectum ad effectum temporalem; sicut praedestinatio, vel prouidentia: lex autem posteriori modo includit actum transcendentem respectu Dei; nam licet possit illa lex aeterna Dei, quatenus propria lex est, proponi subditis per actus immanentes eorum; tamen illimet actus sunt externi respectu Dei, & necessariò sunt temporales, & ideo lex non potest esse aeterna quoad illum secundum statum. Quòd si aliquis contendat de verbis dicens, legem in illo priori statu non esse legem, quia non est lata, sed ferenda. Respondeo in primis, non esse de vocibus contendendum: nam vt ita simpliciter appelletur, sufficit usus Sanctorum, & sapientum in tali materia. Deinde potest optima ratio illius appellationis reddi, qua etiam ostendatur, illam legem in eo statu non esse tantum ferendam, sed ex aeternitate esse suo modo latam, vt respondendo ad argumenta constabit.

6. *Solutio ad obiectiorem.* Ad primum ergo respondetur, quòd sicut diuina voluntas aeterna est, ita & imperium: nam imperium quoad substantiam suam in ipsa voluntate consistit, vt dixi. Et si imperium vocetur ipsa ratio, vel iudicium de agendis, etiam hoc fuit aeternum in mente Dei. Petitur autem in illo argumento, an lex illa aeterna, sit aliquo modo respectu ipsiusmet Dei, id est, an sit aliquo modo mensura, & regula actuum

A voluntatis diuinae, de quo dicemus in capite sequenti. Ad secundum respondetur, actum dominandi, & gubernandi, esse actum transcendentem, & proprium dominium dicere relationem ad rem actu existentem, & ideo denominationes, quae ab his actibus sumuntur, esse temporales. At vero lex, vt sic, non necessariò dicit actum transcendentem, praesertim respectu Dei, quia in illo primo statu, qui est veluti substantialis, sufficienter saluatur in actu immanente, vt declaratum est.

7. *Ad tertium argumentum aliquorum responsio.* Tertium argumentum variè soluitur; quidam dicunt legem illam aeternam non dici legem respectu creaturarum, vel hominum, quia non est imperium illis impositum, sed esse respectu actuum Dei ad extra, quia est regula, & mensura omnium, quae à Deo fiunt. Iuxta quam expositionem lex illa non est lex morum (vt sic dicam) sed artificiorum: nam omnia, quae à Deo fiunt, comparantur ad illum, tanquam artefacta ad artificem. Vnde sicut idea artificis dici potest lex, quam ipse sibi praescribit, vt iuxta illam artefacta producat, ita haec lex aeterna, est qua Deus vt supremus artifex omnia condere statuit ex aeternitate. Quapropter cessat ratio de promulgatione: nam haec est necessaria in lege morum, non in lege artificiorum; imò etiam cessant aliae rationes: nam haec non est lex, quae imponitur subditis, nec pertinet ad gubernationem. Haec vero expositio non placet. Tum quia est contra mentem Augustini, & Theologorum, imò & Ciceronis, & Philosophorum; omnes enim aperte loquuntur de lege, quae est mensura actionum humanarum, & exemplar omnium legum, quae sunt in mentibus hominum, vel ab illis emanare possunt, siue plura includat illa lex aeterna, siue non, quòd infra videbimus. Tum etiam, quia illa appellatio valde metaphorica est, & impertinens esset pro materia de legibus ratione solius metaphoricæ significationis, cum res ipsa, quae sub illa metaphora intenditur, nihil aliud sit, nec alium respectum dicat, quam idearum, de quibus in 1. p. disputatur: tum quia sicut prouidentia dicit respectum ad res prouisas, & nihilominus potest esse aeterna, licet res prouisae temporales sint, ita etiam lex potest dicere habitudinem ad subditos, & esse aeterna.

8. *Responso A. lenfis ad argumentum.* Vnde Alenf. supra aliter respondet ex Isidor. lib. 2. Etymol. legem vno modo dici à legendo, & alio à ligando, & priori modo legem Dei esse aeternam, quia in mente eius legebatur; secundo autem modo non esse aeternam, & sub ea tantum ratione indigere promulgatione. Quòd si in istis, quia lex, quae non ligat, non meretur nomen legis; Respondet in summa, ad rationem legis satis esse, quòd de se vim habeat ligandi, licet nondum actu liget, quia nondum est applicata. Quae doctrina fortasse est vera; non tamen per eam sufficienter solui videtur argumentum de promulgatione, quia vel negandum est promulgationem esse necessariam ad esse legis, sed tantum ad effectum legis, qui est ligare, quod videtur esse contra communem legis definitionem, vel certe non explicatur, quomodo illa lex sit vera lex sine promulgatione. Quòd vero ibi supponit Alenf. de duplici etymologia legis, ego non reperio vtramque in Isidoro, sed tantum illam, quae est à legendo, & non in illa significatione metaphorica, sed magis propria; sed parum refert, vnde vox sit sumpta, quia non sufficit, quòd etymologia legis possit alicui rei applicari, vt illa simpliciter dicatur lex.

9. *Tertia responsio ex D. Thoma.* Tertio igitur D. Thomas supra ad 2. conatur explicare, quomodo in illa lege non defuerit aeterna promulgatio. Nam promulgatio, inquit, fit & verbo, & scripto, & vtroque modo lex illa habuit promulgationem ex parte Dei promulgantis, quia & verbum Dei est aeternum, & scriptura libri vitae est aeterna. Sed

Ad secundum. 7. Ad tertium argumentum aliquorum responsio. Excluditur istorum opinio.

Obiectio.

10.

11. De ratione legis aeternae non esse promulgationem actu factam.

CAPVT II.

Quae sit materia proxima legis aeternae, seu qui actus ab illa imperentur, seu regantur.

Diximus, legem aeternam esse, explicandum sequitur quid sit; quia vero omnis lex est mensura aliquorum actuum, quos respicit vt materiam, & obiectum, hoc etiam in lege aeterna obseruari necesse est, & ideo ad explicandum quid illa sit, commodum est prius declarare materiam, in quam cadit: nam comparatur ad illam per modum obiecti: omnis autem actus per suum obiectum conuenienter explicatur. Tres autem sunt ordines, seu genera actuum, de quibus dubitari potest, an per illam legem mensurentur. Primum, & supremum est aliquorum actuum ipsiusmet Dei, & manentium intra ipsum, scilicet actus liberi diuinae voluntatis, secundum, & infimum est actionum inferiorum agentium naturalium, & ratione carentium, tertium est actuum liberorum creaturarum intellectualium, & de singulis breuiter dicemus.

Primo ergo dubitari potest, an lex aeterna sit regula actuum diuinorum ad intra. Et vt certa ab incertis separemus, supponimus, actus diuini intellectus, & voluntatis, prout circa Deum ipsum versantur, & non dicuntur habitudinem ad creaturas, vt futuras, non cadere sub legem aeternam, nec per illam regulari. Ita sentit D. Thomas dict. q. 93. art. 4. & Alenf. supra, & omnes Doctores, qui hanc legem requirunt propter diuinam prouidentiam, ita vt ferè cum illa coincidere censeant: diuina autem prouidentia circa opera Dei versatur, non circa Deum ipsum secundum se. Vnde generatio aeterna filij Dei, vel productio Spiritus sancti, non cadant sub legem, quia sunt omnino naturales, & non ex directione, aut motione, quae praecedat per dictamen rationis, vel applicationem voluntatis, quae motio pertinet ad rationem legis, & eadem ratione nec amor, quo Deus se amat, est ex lege aeterna, sed ex natura. Ratio vero est, quia lex non est de rebus per se, & ab intrinseco necessariis, quae non indigent regula, sed ab intrinseco habet certam essendi modum, & per sese recta sunt. Difficultas ergo solum de actibus liberis, qui in Deo sunt, & quatenus liberi sunt, morales dici possunt, quatenus vero sunt operatiui ad extra; dici possunt artificiosi.

Dici ergo vel cogitari potest, legem aeternam sub vtraque ratione esse mensuram, ac regulam actuum liberorum Dei. Primum quatenus morales sunt, & honesti, sic enim regulantur per rationem diuinam, tanquam per naturalem legem ipsius Dei. Probat, quia Deus semper secundum rectam rationem operatur, non alienam, sed propriam, ergo mensura rectitudinis liberorum actuum voluntatis Dei est iudiciu suu intellectus, quod ordine rationis antecedit, quo iudicat, ita esse faciendum: Illud ergo iudicium habet rationem legis aeternae respectu diuinae voluntatis. Confirmatur, ac declaratur exemplis: nam si Deus loquitur, verum dicit, quia iudicat mentiri esse malum, & si promittit, implet, quia iudicat, fidelitatem esse honestam, & consentaneam naturae suae, & eadem ratione sibi complacet in rebus honestis, & displicent illi peccata, quia ratio recta dicit ita esse faciendum, ergo in actibus suis moralibus ducitur sua ratione aeterna tanquam lege; ergo ex hac parte lex aeterna Deo ipsi imposita est quoad actus morales voluntatis eius, & eorum honestatem.

Secundò videti potest lex illa aeterna posse cõcipi vt lex, quam Deus vt artifex sibi ipsi imposuit, vt eundem illam sua opera faceret. Nam cum Deus posset

1. An lex aeterna sit regula diuinorum actuum ad intra. Resolutio negatiua. D. Thom. Alenf.

3. An lex aeterna sit regula actuum liberorum Dei operatiuum ad extra.

4.

Sed contra primum obiciunt aliqui, quia productio verbi non est per se necessaria ad legem Dei, quia est personalis, non essentialis, & quia aliàs solus Pater promulgasset legem, & esset legislator. Contra secundum etiam obicitur, quia parum refert scriptura in scientia Dei ad promulgationem, si illa non innotescit, nec potest innotescere subditis: nam promulgatio fieri debet his, quibus lex imponitur; illa scriptura à nemine legi potuit ab aeterno, nec fuit ab aeterno aliquis, cui illa lex promulgaretur. Nec satisfacit, quod D. Thom. ad 1. ait, fuisse tunc creaturas in praecognitione diuina, quia promulgatio non fit creaturis obiectiuè praecognitis, sed in se existentibus, alioqui etiam lex Moysi, & lex gratiae ab aeterno fuisset promulgata, & ita esset lex aeterna.

Sed prima obiectio parum obstat, tum quia, quod D. Thomas dicit, de promulgatione in verbo, intelligi potest per appropriationem, non per proprietatem, sicut dicuntur ideae esse in verbo, & ita ipsemet D. Thomas explicauit, qui consequenter sentit secundum proprietatem debere intelligi de verbo quoad conceptum essentialem, tum etiam quia non est de ratione legis, vt simul promulgetur verbo prolato, & scripto, sed scriptum publicè expositum iustitiae; D. Thom. autem ad doctrinam abundantiam, & elegantiam voluit vtrumque modum in Deo explicare. Vnde non est inconueniens, quòd vnus modus sit personalis, & alter essentialis. Nec inde sequitur, solum Patrem esse legislatorem, vel promulgare, quia ad vtrumque sufficit modus essentialis. Ad aliam obiectiorem tacite respondet D. Thomas, addens limitationem, quòd illa lex habet promulgationem ex parte Dei, & subiungens, Sed ex parte creaturae audientis, seu insipientis non potest esse promulgatio aeterna. Vnde quod dicit in solutione ad 1. de creaturis praecognitis ex aeternitate, non est, quia patet illam existentiam obiectiuam creaturarum in aeternitate sufficere, vt ex parte illarum fiat aeterna promulgatio, sed vt declaratur ex parte Dei potuisse tunc statui legem, per quam futurae creaturae essent gubernandae.

Ex hac vero doctrina D. Thomae aperte concluditur, iuxta mentem eius de ratione huius legis aeternae non esse promulgationem actu factam subditis, sed sufficere, vt ex parte legislatoris iam sit facta pro suo tempore. Et re vera idem fuit sensus Alenfis, & mihi videtur verum. Addeque esse singulare in illa legem non censetur confirmata, & perfecta eo ipso, quòd in mente legislatoris stabilita est; alia vero leges non consummantur donec actu promulgantur. Ratio autem reddi potest, quia decretum Dei aeternum immutabile est, & sine vlla mutatione pro suo tempore obligat, decretum autem hominis mutabile est; vnde quae diuina non promulgatur per modum legis, semper se habet potius per modum propositi ferendi legem, quam per modum legis firmiter stabilitae, & latae. Vnde in hac lege aeterna per se loquendo, nulla alia publica promulgatio requiritur, vt actu obliget, sed solum quòd veniat in notitiam subditi, vnde si per internam reuelationem nobis innotesceret diuinae voluntatis decretum, sufficeret ad obligandum; quòd non ita est in lege hominis: nam licet subditis sciat iam esse scriptam apud Regem, non obligatur illa, donec promulgetur. Ordinariè autem Deus non obligat homines per legem aeternam, nisi mediàte aliqua exteriori lege, quae sit illius participatio, & significatio, & ita quando aliae leges promulgantur hominibus, promulgatur ad extra lex ipsa aeterna, ideoque in illa, vt aeterna est, non habet locum propria promulgatio. In quarto argumento petitur, an lex aeterna ponenda sit in actibus liberis Dei, vel in necessariis. Sed hoc tractabitur commodiùs in capite tertio.

Suarez de Legib.

partis modis mundum fabricare, & regere, statuit illum secundum quandam certam legem constituere, & gubernare, ut v.g. statuit elementa, & orbis caelestes tali ordine constituere, & aquas tali loco continere. Item statuit tales poenas pro peccatis, & alia praemia pro meritis reddere, & secundum tales, vel tales leges mundum gubernare, ergo secundum hanc rationem merito dici potest, legem aeternam cadere in ipsa opera Dei, ut ab ipso tanquam a supremo artifice, vel gubernatore sunt, & consequenter cadere proximè in actus liberos voluntatis Dei à quibus talia opera proximè procedunt. Et confirmatur; quia hac ratione dicitur Deus, quaedam non posse facere secundum legem ordinariam, videlicet, quam ipse sibi imposuit, vel non posse secundum potentiam ordinatam, id est ad talem ordinem redactam per eandem legem, ut significavit Scot. in 1. d. 44. q. unica. Vnde si aliquem in mortali peccato defunctum Deus ab inferno liberaret, diceretur dispensatione uti, non autem secundum statutam legem operari; ergo opera libera Dei per legem ab ipso statutam regulantur. Nec videtur inconueniens, quod eadem voluntas sibi ipsi sit lex secundum actus ratione distinctos; nam eadem voluntas potest sibi imperare, & legislator potest sua lege obligari.

Suppono ex dictis in praecedenti libro legem proprie sumptam esse regulam operum moralium, secundum honestatem eorum, aliquando dicitur etiam dici de regulis artis vel alicuius gubernationis. Vt roque ergo modo potest lex aeterna vocari lex, & ita in utroque sensu possumus ad hanc interrogationem respondere. Dico ergo primò, lex aeterna, ut est regula actionis honestatis liberae, non debet intelligi ut imposita ipsi Deo, nec voluntas diuina debet concipi ut honesta, & recta propter conformitatem ad legem aeternam, cui subiicitur. Ita D. Thom. 2. 2. q. 93. artic. 4. ad 1. & Alesius, 3. p. q. 26. memb. 8. art. 1. Consentit Alesius lib. 1. Cur Deus homo, cap. 1. 2. dicens, Deum esse omnino liberum à lege, & ideo quod vult, iustum, & conueniens esse, id autem, quod est iniustum, & indecens, non cadere in eius voluntatem, non propter legem, sed quia non pertinet ad eius libertatem.

Ratione declaratur, quia lex illa intelligeretur ut positua, vel ut naturalis, neutro autem modo intelligi potest, ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia lex positua est illa, quae ponitur per liberam voluntatem alicuius potentis praecipere, & suo praeepto, seu voluntate obligare eum, cui lex imponitur, sed Deus non habet superiorem, neque se ipsum per modum praeepti, & legis obligare potest, quia non est sibi superior, ergo nullo modo est capax posituae legis. Confirmatur, quia respectu Dei nihil est malum, quia prohibitum, siue in faciendo, siue in omitendo, quia quantumuis aliquid ponatur esse prohibitum, si Deus contrarium faciat, bonum erit, quia est à prima regula bonitatis, ergo lex positua in ordine ad honestatem morum non habet locum in diuina voluntate. Vnde non obstante quacumque lege à se posita circa rerum gubernationem, potest illam non seruare, sua potentia absoluta utendo, ut circa praemia, vel poenam retribuendam, & similia, quia non obligatur ad seruandam legem. Quia est supremus Dominus, & extra omnem ordinem, & ita non est comparandus cum legislatore humano, qui est pars suae communitatis, quidquid sit de modo, quo legislator humanus obligatur sua lege. Quod si ultra legem generalem acesdat promissio, iam Deus obligabitur ad seruandam illam non ex lege positua, sed ex rectitudine naturali, quae resultat in tali obiecto ex vi promissionis. An verò sibi interueniat lex naturalis, dicitur in sequenti puncto.

Scotus.

1. Afferio.
Lex aeterna
non est regula
actionum di-
uinarum qua-
tenus mora-
les sunt.
D. Thom.
Alesius.
Anselm.

6.

Dices, si Deus, postquam decreuit absolute aliquid non facere, id ageret, inordinate faceret, & ideo id facere non potest, ergo liberum decretum Dei habet vim posituae legis respectu voluntatis eius, ut non possit honestè facere, quod per se, ac remoto illo decreto, liberè facere potuisset. Respondeo, Deum non posse facere contra suum decretum, non propter prohibitionem, quam decretum inducat, sed propter repugnantiam ipsius rei, quia si ageret contra decretum absolutum, haberet simul, & ex aeternitate decreta contraria circa idem, & pro eodem tempore, seu absolute vellent duo contradictoria, quod repugnat. Ageret etià contra efficaciam suae voluntatis, & illam redderet inefficacè, & inconstantè, quod etiam repugnat. Vnde vltimè dicitur, esto, non implicaret contradictionem physicam (ut sic dicam) mutare Deum decretum suum, sed tantum morale, ac subinde posito vno decreto, esse inordinate agere contra illud; nihilominus id non oriri ex prohibitione, sed ex intrinseca natura, & essentia Dei, sicut mox de veritate, & fidelitate, & similibus dicemus. Quia sicut non decet diuinitatem fallere, ita nec inconstantem esse. Atque ita impotentia volendi contra decretum non est ex prohibitione, sed ex natura rei, proposito obiecto in tali statu.

Alter pars minoris, quae erat de lege naturali, probatur, quia licet negari non possit, quin in intellectu diuino ordine rationis praecedat dictamina practica, quibus indicat, quid deceat, suam bonitatem, iustitiam, aut sapientiam, ut sunt haec, mentium non est, implenda sunt promissa, tamen illa non possunt habere rationem legis respectu diuinae voluntatis. Primò, quia non proponunt praeeptum aliquod, nec voluntatem alicuius intiment, sed tantum ostendunt, indicando quid rei natura habeat, lex autem aut est voluntas, aut intimentio voluntatis, ergo. Secundo, quia in Deo non distinguuntur in re voluntas, & ratio, propter quod dixit D. Thom. q. 93. ar. 4. ad 1. voluntatem Dei secundum se non rectè dici rationabilem: nam potius est ipsa ratio, sicut ergo ratio Dei aeterna non mensuratur lege, ita nec voluntas, etiam prout liberè vult, sed per se recta est, tanquam ipsamet recta ratio per essentiam. Et ita est intelligendus idem D. Thom. 1. p. q. 21. art. 1. ad 2. cum dicit, impossibile est, Deum velle, nisi quod ratio sua sapientiae habet, quae quidem est sicut lex iustitiae, secundum quam eius voluntas recta, & iusta est. Illa enim particula, sicut, non dicit proprietatem legis, sed analogiam, & proportionem, & ad hoc explicandum subdit, Vnde quod secundum suam voluntatem facit, iuste facit, sicut & nos, quod secundum legem facimus, iuste facimus, sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, Deus autem sibi ipsi est lex, id est, se ipso est rectus sine lege, ac si sibi ipse esset lex. Declaratur tandem, quia iudicium rationis in Deo solum est necessarium ex eo, quod nihil potest esse volitum, quin praecognitum, non tamen habet munus quasi obligandi, vel determinandi voluntatem, sed ipsa voluntas per se est recta, & honesta, & ideo dictamè rationis, quod intelligitur ratione praecedere in intellectu, non potest habere rationem propriam legis respectu diuinae voluntatis. Dices, esto non possit dici lex cogens, dici poterit lex dirigens, & ostendens obiecti conuenientiam, vel honestatem. Respondeo, hoc non factis esse ad legem moralem, ut ex supra dictis patet, & in sequentibus circa legem naturalem magis explicabitur; metaphoricè autem loquutio non est admitenda, nisi sit visitata, ut constat.

Dico secundò, Lex aeterna ut est lex gubernandi, seu quasi operandi artificiosè, dici potest habere rationem legis respectu rerum gubernatarum, non verò ipsius Dei seu voluntatis eius. Ita loquitur D. Thom. 2. d. art. 4. ad 1. Vincent. in specul. moral. part. 2. dist. 1. & de

7. Obiectio.

8. Dictamen
practicum
Dei de agen-
dum non ha-
bet rationem
legis respectu
sui.

D. Thom.

D. Thom.

9. Afferio.

2. Afferio.
Lex aeterna
potest dici lex
operandi re-
spectu rerum.

& de

gubernata-
ri, non vero
dicitur.
D. Thom.
Vincent.

& declaratur prius exemplis: nam Deus constituendo legem, v.g. ut tali operi bono tale praemium, & tali peccato talis poena in suo iudicio respondeat, consequenter facit, ut bene operans sit dignus tali praemio, & peccans reus talis poenae, & ita res ipsae gubernandae statim subiiciuntur illi legi; Deus autem non manet illi subiectus, sed semper manet solutus legibus, ut possit operari prout voluerit; & in ordine rerum naturalium idem inuenitur. Ratione declarari potest, quia quando Deus constituit legem aeternam circa gubernationem creaturarum, pro ipsis creaturis illam statuit, ut secundum illam moueantur, non verò illam sibi imponit, ut secundum illam gubernare cogatur. Denique lex, si proprie sumatur, est ordinatio superioris circa inferiorem per proprium imperium, quod si extendatur latius, & quasi per metaphoram, semper debet seruare proportionem, ut sit motio superioris circa rem sibi subiectam, ergo ratio diuinae prouidentiae sub eadem proportione recipit proprietatem, vel appellationem legis, ut ex sequenti puncto magis constabit.

10. An creatura
rationis &
vita exper-
tes legi aet-
ernae subiiciantur.
D. Thom.
D. August.

Ratio pro af-
firmatiua
parte.

Psal. 148.
Prouerb. 8.
Iob. 38.

11. Ratio pro
negatiua.
August.
Cap. mulier.
1. Cor. 9.

12. Resolutio
quaestiu.

Secundò dubitari potest, an sub hac lege aeterna comprehendantur creata omnia, etiam ratione, aut vita carentia, quae non liberè, sed ex necessitate naturae suos motus efficiunt. Ratio dubitandi esse potest, quia D. Thomas ar. 4. & 5. illius quaestionis 93. etiam necessariae actiones creaturarum vult comprehendere sub hac lege, & sumitur ex August. 1. de liber. arbitr. cap. 5. & 6. dicit enim, legem aeternam esse rationem in mente Dei existentem, qua res omnes per consentanea media in suos fines dirigitur, & lib. 83. quaestio. q. 27. in fine. Lex (inquit) incommutabilis omnia mutabilia pulcherrime moderatur gubernatione. Ratio autem esse potest, quia sicut nostra voluntas imperat membris corporis, & suo imperio illis imponit necessitatem operandi; ita diuina voluntas imperat rebus omnibus creatis, illisque necessitatem imponit pro captu vniuersi, iuxta illud, Praeeptum posuit, & non praeeribit, Psal. 148. & id Prou. 8. Et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. Quod explicatur Iob 38. Dixi vsque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes iumentis fluctus tuos. Haec namque leges, licet in tempore datae sint, à lege aeterna processerunt.

In contrarium autem est, quia nulla natura irrationalis capax est legis proprie sumptae, ut expressè docuit August. q. 74. in Leuit. & habetur in cap. mulier. 1. q. 1. Imò sumitur ex Paulo 1. ad Corint. 9. vbi referens illam legem, Non ligabis os boni tristrari, subdit, Nunquid de bobus cura est Deo? Cura, scilicet legislatiua: nam prouidentia diuina generatim sumpta etià circa irrationalia versatur, ut est certissimum, tamen illa cura, quae specialiter adhibetur per leges, proprie dirigitur ad intellectualia, & ideo subdit Paulus, propter homines scriptam esse illam legem, quia non est priuandus mercenarius mercede sua. Ratio etiam adiungi potest, quia legis proprium est inducere vinculum, & obligationem moralem; huius autem non sunt capaces, nisi res intellectuales, & illa non in omnibus actibus suis, sed in his, quos liberè operantur, quia omne esse morale pendet ex libertate.

Respondeo breuiter, quaestioem esse de modo loquendi; tamen si inspiciamus phrasim Augustini, qui praecipuus auctor est, qui de lege aeterna sermonem habuit, re vera sub hac voce comprehendit omnia tam naturalia, quam moralia; voluit enim per illam vocem explicare efficaciam diuinae prouidentiae, non solum circa actiones liberas, sed etiam circa actiones naturales, & circa totum ordinem vniuersi, nimirum explicando, quomodo omnia sint subiecta diuinae gubernationi, & illi obediunt iuxta efficacitatem eius. Hoc manifestum est Suarez de Legib.

ex citato loco de liber. arbitr. & ex lib. 5. de ciuit. cap. 1. vbi ait: nihil esse in vniuerso, quod sit alienum à legibus prouidentiae diuinae, & lib. 9. cap. 22. ait, sanctos Angelos in aeternis, & immutabilibus Dei legibus, quae in Dei sapientia viuunt, mutationes temporum prouidere, & lib. 19. cap. 1. 2. ait, Nichil à legibus summi creatoris, ordinatorisque subtrahitur, à quo pax vniuersitatis administratur.

Nihilominus tamen cenfeo sub hac generali acceptione legis aeternae duas quasi analogias comprehendendi. Vna est ex parte legis, quia lex, qua Deus dicitur gubernare res naturales, seu ratione carentes, metaphoricè lex, seu praeeptum appellatur. Altera ex parte creaturarum, quae priori respondet, nam subordinatio, & subiectio irrationalium rerum ad Deum latè, & metaphoricè dicitur obedientia, quia potius est necessitas quaedam naturalis: lex autem aeterna, quatenus per illam moraliter, & politicè rationalia gubernantur, habet propriam rationem legis, & illi respondet propria obedientia. Ut autem supra dixi, sub hac potissimum ratione in hac materia consideranda est, & ideo sub propria appellatione ad irrationalia non extenditur.

Vltimè verò inquiri potest, an omnes actiones morales, seu humanae sint materia huius legis aeternae. Et de malis quidem nulla est dubitandi ratio, quia omnes illae prohibentur hac lege, ut supra declaratum est. De indifferentibus verò est nonnullum dubium, quia illae nec vetantur, nec praecipuntur, & ita nullius legis videntur esse materia in mente Dei. Idem, vel maius dubium est de bonis operibus, quae ad finem non sunt necessariae, sed sunt excellentiora. Propter hoc dicunt aliqui, si lex illa proprie sumatur, ut consistit in imperio, non extendi ad huiusmodi materiam, generalius autem sumptam comprehendere illam, quatenus amplectitur quacumque dispositionem gubernatoris, sub qua etiam permissio, & consilium comprehenduntur: nam permissio cadit in actus indifferentes, consilium verò in excellentiores.

Verumtamen absolute affirmari potest, omnes actiones morales cadere aliquo modo sub lege aeterna, etiam ut proprie praeeptua est. Quod potest declarari, applicando quandam distinctionem datam in superioribus de lege praecipiente, vel exercitium actus, vel solam specificationem, & modum eius. Dicimus ergo, praedictos actus esse materiam legis aeternae, vel imperantis exercitium, vel praescribentis modum aliquem operandi, aut prohibentis alium. Declaratur: nam in primis quoad actus bonos, seu optimos, iuxta doctrinam Augustini ferè nullum est opus consilij, quod in praeparatione animi non possit ad praeeptum pertinere, si ad diuinam gloriam tale opus necessarium sit. Quod maximè verum est in ordine ad legem aeternam, per quam Deus obligat hominem, ut sit paratus ad haec omnia opera praestanda, si ipse voluerit, vel si ex alia occasione necessaria fuerint. Sicut matrimonium, quamuis non sit opus consilij, sed ex bonis inferioribus, nec regulariter cadat sub praeeptum: ex lege naturae cadit sub obligationem, si ad conseruationem speciei sit necessarium, & ita etiam cadit sub legem aeternam. Sic ergo nullum est opus bonum, quod sub illam legem, ut imperantem, non cadat. Deinde quando exercitium talium actuum necessarium non est, licet tantum consilij, vel probari videantur, nihilominus etiam tunc per legem aeternam praescribitur modus, quo fieri debent, ut rectè fiant, & sic dicimus cadere sub legem praescribentem modum, seu specificationem actus. Et idem est clarum in actibus indifferentibus: nam si fiant, praecipuntur fieri propter honestum finem, & prohibentur fieri propter se, & ita si

August.

13.

14. An omnes
actiones hu-
mana sint
materia legis
aeternae.

15.

præcisè spectentur, quatenus talia sunt, dici possunt cadere sub illam legem, vt prohibentem, iuxta probabilem sententiã D. Thomæ, quæ asserit, non posse dari opus humanum indifferens in individuo. Sicque duo præcepta intelligi possunt in lege aeterna circa hæc opera: vnum est faciendi illa propter bonum & honestum finem, si fuerit aliud est prohibens illa facere propter se ipsa, sicut prohibetur verbum otiosum.

16. Quod sensu Aug. asseruit nihil posse suffugere imperium.

D. Thom. Aug. lib. 1. de catechizand. rudib. cap. 1. 8. dicente, Nouit Deus ordinare deserentes se animas, & ex eorum iustitia miseriam inferiores partes creaturae suae, conuenientissimis, & congruentissimis legibus admiranda dispositionis ordinare. Et huc etiam spectat, quod ait Aug. lib. 1. confell. cap. 12. Iussisti Domine, & sic est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi sit poena. Si quis autem rectè consideret, lex illa præcipiens, quæ in malis impletur per poenam, & in iustis per præmium, non spectat ad legem præceptiuam moralium actuum respectu creaturæ intellectualis, sed est lex taxatiua (vt sic dicam) talis poenæ vel præmij, quæ lex per efficaciam diuinæ prouidentiae ad effectum perducitur.

C A P V T III.

An lex aeterna sit actus diuinæ mentis, ratione ab aliis differens, & an vna sit, vel plures.

EX dictis hæcenus constat, legem aeternam in diuina mente esse, quia extra illam nihil est aeternum. Item constat esse per modum actus secundi & vltimam nam lex prout est in legislatore, in huiusmodi actu consistit, non in habitu, vel actu primo, & præsertim in Deo qui est purissimus actus. Inquiri ergo potest, an sit in intellectu, vel in voluntate: nam quæstionem hanc indecisam, & ambiguum reliquissè videtur Augustin. 2. contra Faust. cap. 27. dicens, Lex aeterna est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, & perturbari vetans.

Aug. lib. 2. contra Faust. cap. 27. dicens, Lex aeterna est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, & perturbari vetans.

2. An lex aeterna sit actus liber Dei, vel necessarius, opinio aliquorum confundentium ideas cum lege aeterna.

3. Resolutio. Lex aeterna est in actu libero Dei. D. Thom. Alenf. Aug. lib. 1. de catechizand. rudib. cap. 1. 8. dicente, Nouit Deus ordinare deserentes se animas, & ex eorum iustitia miseriam inferiores partes creaturae suae, conuenientissimis, & congruentissimis legibus admiranda dispositionis ordinare. Et huc etiam spectat, quod ait Aug. lib. 1. confell. cap. 12. Iussisti Domine, & sic est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi sit poena. Si quis autem rectè consideret, lex illa præcipiens, quæ in malis impletur per poenam, & in iustis per præmium, non spectat ad legem præceptiuam moralium actuum respectu creaturæ intellectualis, sed est lex taxatiua (vt sic dicam) talis poenæ vel præmij, quæ lex per efficaciam diuinæ prouidentiae ad effectum perducitur.

D. Thom.

nae mentis conceptus habet rationem legis aeternae secundum

ad id quod ordinatur ad gubernationem rerum ab ipso præcognitum. Quocirca ad illud de idea primò negari potest, legem aeternam, vt lex est, dicere rationem ideam, quia idea magis constituitur vt principium operandi ex parte ipsius artificis, quàm per modum præcepti, vel impulsus respectu rei per ideam producendae; & ita verisimilius est, legem, & ideam ratione differre, vt ex dicendis amplius constabit. Deinde verò addo, etiam iuxta illam sententiam conuenientius dici, non ideam secundum se, sed vt exemplar, habere rationem legis aeternae. Differt enim idea ab exemplari, quòd idea est merè naturalis in Deo, vnde est etiam de rebus possibilibus: exemplar autem inuoluit respectum liberum, quia exemplar inuoluit causalitatem aliquo modo actualem, ita vt aliquid ad illius imitationem fiat, vel futurum sit. Ita ergo lex dicere potest ideam, vt est sub illo respectu, & non vt simpliciter necessaria est.

Differentia inter ideam, & exemplar.

Atque hinc quoad prius dubium concluditur, legem aeternam necessariò includere, seu postulare actum diuinæ voluntatis, quia libertas etiam Dei est formaliter in voluntate diuina: sed lex aeterna est aliquid liberum in Deo, ergo includit voluntatem. Et hac ratione etiam in lege aeterna verum est, quòd supra diximus, nullam legem, vt sic, esse simpliciter necessariam, quia etiam aeterna lex, quatenus libera est, non est simpliciter necessaria. Neque hoc repugnat eius aeternitati, quia etiam aliquid liberum intra Deum, potest esse aeternum. Neque etiam repugnat eius immutabilitati, quia decreta libera etiam sunt immutabilia.

4. Lex aeterna includit seu postulat actum diuinæ voluntatis.

Vnde inferitur vterius, legem aeternam non esse in actibus diuini intellectus, prout antecedunt ratione decreta libera Dei. Probatur, quia in illis, vt sic, non est libertas, ergo nec lex. Item ob hanc rationem nec prouidentia, nec prædestinatio intelliguntur in intellectu diuino ante omne decretum liberum voluntatis, quia tam prouidentia, quàm prædestinatio dicunt actum liberum; ergo nec lex aeterna potest intelligi in diuino intellectu vt sic spectato. Dices, in intellectu diuino, vt sic concepto, sunt dictamina legis naturalis, vt, Non est mentiendum, Seruandum est promissum, Punienda sunt mala, & similia, ergo saltem quoad hæc inuenitur lex aeterna in diuino intellectu ante omnem liberum voluntatis actum. Vnde ita videtur de lege aeterna sensisse Cicero libro 2. de Legib. & alij Philosophi de illa tractantes. Nihilominus respondeo, si illa dictamina considerentur in ordine ad ipsam voluntatem diuinam, id est, quatenus dicunt de volendis ab ipso Deo, vt sic, non habere rationem legis, vt iam declaratum est: si verò considerentur in ordine ad voluntatem creatam, quatenus dicunt, quid ab illa faciendum sit, vt vitandum, etiam non habent rationem legis, donec ad illa accedat voluntas diuina, quia non sunt imperia, nec practice mouent, sed sunt quasi speculatiua cognitio talium obiectorum, vt in sequentibus tractando de lege naturali explicabimus.

Obiectio.

Cicero, Solutio.

Secundò ex dictis inferitur, fati conuenienter dici posse, legem aeternam esse decretum liberum voluntatis Dei itaque uentis ordinem seruandum, aut generaliter ab omnibus partibus vniuersi in ordine ad commune bonum, vel immediatè illi conueniens ratione totius vniuersi, vel saltem ratione singularum specierum eius, aut specialiter seruandum à creaturis intellectualibus quoad liberas operationes earum. Probatur primò ex dictis in libro præcedenti cap. 5. Deinde addi potest sententia Damasc. lib. 2. de Fide, cap. 1. 2. Vbi cum retulisset sententiam Gregorij Nazianzen. Orat. 2. de Paschate, dicentis, oportuisse post creaturam spiritualem, & corpoream condere creaturam ex vtraque compositam, subdit ipse, Hoc autem

6. Lex aeterna formaliter consistit in decreto libero Dei statuentis ordinem seruandum in partibus vniuersi in ordine ad bonum commune. Damasc.

autè vocabulo, Oportebat, nihil aliud à me indicatur, quàm opificis voluntas. Hac enim nec lex, nec sanctio ulla congruenter fingi, excogitari uel potest, &c. Facit etiam quòd August. lib. 2. de ciuit. cap. 1. 9. dicit, In caelesti, & angelica curia voluntas Dei lex est. Eadem ergo est lex aeterna totius vniuersi, licet specialiter attribuatur caelesti curiae, quia ibi Dei voluntas in se ipsa cognoscitur, & quia illa est proxima, & principalis regula operandi omnibus Beatis.

Aug. lib. 2. de ciuit. cap. 1. 9. dicit, In caelesti, & angelica curia voluntas Dei lex est.

Præterea eo modo, quo Deus dicitur præcipere rebus intellectu carentibus, non per intellectum, sed per voluntatem proximè, & immediatè præcipit, quia non præcipit eis loquendo, sed faciendo, at immediatè per voluntatem, quàm per intellectum operatur, vt ex 1. parte suppono, ergo lex aeterna, quatenus circa hæc inferiora versatur, rectè intelligitur esse in voluntate Dei ordinantis vnicuique dare talem naturam, inclinationem, situm, &c. Vt verbi gratia, lex illa, de qua dicitur Prouerb. 8. Et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos, considerata vt temporalis, & extra Deum constituta, nihil aliud est quàm naturalis inclinatio indita aquæ ad ita quiescendum in suo loco, vt non sursum ascendant, sed terminis naturæ suæ contineantur, vt Iob 3. & P salm. 103. significatur, ergo lex illa, vt in aeternitate existit in mente Dei, nihil aliud est, quàm voluntas Dei, qua decreuit, aquas constituere in tali loco, & talem inclinationem eis tradere, vt non transirent fines sibi præscriptos, & sic de aliis. Sic ergo lex aeterna, metaphoricè (vt sic dicam) concepta in ordine ad res merè naturales, & irrationales, rectè in voluntate Dei constituitur.

Prouerb. 8.

Idemque est de illa lege, quatenus disposuit aliquid circa creaturas intellectuales operari, sine illarum libera cooperatione, vt sunt ea, quæ vel illæ, vt naturæ quædam sunt, naturali necessitate operantur, vel Deus ipse in eis, sine illarum libera cooperatione operatur, vt creando illas, illuminando, vocando, vel alio simili modo præueniendo, aut etiam præmiado, vel puniendo. Si verò consideretur illa lex aeterna vt proprietatem legis habet in ordine ad morale obligationem creaturarum intellectualium; sic erit voluntas Dei aeterna, secundum quam operari debent voluntates rationales, vt bonæ sunt. Nam, vt dixit Aug. lib. 83. quæstion. q. 27. in sola bona voluntate secundum legem agimus, in cæteris autè secundum legem agimur, cum lex ipsa incommutabilis maneat, &c. Et iuxta hæc possunt hic applicari, quæ de hac sententia generaliter dicta sunt superiori libro cap. 5.

Aug. lib. 83. quæstion. q. 27. in sola bona voluntate secundum legem agimus, in cæteris autè secundum legem agimur, cum lex ipsa incommutabilis maneat, &c.

Si quis autem, iuxta ea, quæ ibi diximus, voluerit hanc legem aeternam in diuino intellectu considerare, non erit difficile id explicare. Oportet tamè, vt eà consideret in intellectu diuino, vt subsequente secundum rationem dictum decretum voluntatis Dei. Negari enim non potest, quin illud decretum sit veluti anima, & virtus huius legis, à qua tota vis vel obligandi, vel inclinandi efficaciter descendit, tamen supposito illo decreto, intelligi potest in mente Dei cognitio illius decreti, quæ ad illud subsequitur, & quòd ratione illius ià intellectus diuinus iudicat determinatè, quæ ratio tenenda sit in gubernatione rerum, & quæ ita in se præconcepere legem, quæ vnicuique rei suo tempore præscribenda est. Et ita intelligo quòd D. Thom. d. q. 92. art. 1. ait, Conceptum Dei aeternum, secundum quod à Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipso progenitarum, esse legem Dei aeternam: quia illa ordinatio non est aliud, quàm decretum voluntatis, quòd explicuimus, quòd vt cognitum ab intellectu determinat illud ad talè rerum gubernationem secundum talem rationem, seu legem. Et fortassè quia vtrūque cõcurrit ad legem, & vtrumque suo modo & in bono sensu verum est, ideo D. Aug. contra Faustum sub disiusu Suarez de Legib.

Aug. lib. 2. de ciuit. cap. 1. 9. dicit, In caelesti, & angelica curia voluntas Dei lex est.

actione est locutus. Tertiò ex dictis fati constat, quomodo distinguatur ratio lex aeterna ab ideis. Nam si lex illa constituitur in decreto voluntatis, clara est distinctio, nam ideam, certum est, esse in intellectu. Si verò loquamur de illa lege, prout est in intellectu, aliqui non constituunt distinctionem, præsertim si de ideis, vt sunt exemplaria, loquamur. Nihilominus D. Thomas q. 93. art. 1. hæc duo expressè distinguit, & in eius doctrina potest variis modis distinctio explicari. Primò, quia ideae propriè sunt circa rerum creationem, seu productionem, lex verò magis versatur circa rerum gubernationem, vt D. Thomas supra tradidit. Vnde sicut distinguuntur ideae à prouidentia, ita & à lege aeterna distinguendæ sunt. Secundò, propria differentia esse videtur, supra insinuata, quòd idea solum habet rationem exemplaris respectu ipsiusmet Dei, vt secundum illam operetur, & sic concurret solum (vt sic dicam) ad specificationem operum Dei: lex autem diuina, vt lex, habet potius rationem mouentis, & imprimentis inclinationem, vel obligationem ad opus; quæ diuersa habitudo sufficientissima est ad distinctionem rationis. Denique hinc etiam est, quòd lex, vt lex, imponitur subditis, seu inferioribus: ordinat enim lex, quid res subiectæ operaturæ sint, vnaquæque iuxta modum summi: idea autem non imponitur propriè rei in illa representata, sed ponitur formaliter in mente artificis, vt secundum illam operetur, est ergo clara distinctio.

10. De distinctione inter legem aeternam Dei, & illius ideas.

D. Thom.

Quartò etiam intelligi potest ex dictis, quomodo lex aeterna distinguatur à prouidentia, de qua etiam solet dubitari, an in intellectu, vel voluntate constituitur, nam vtriusque actum includit. Vt ergo prouidentia, & lex comparentur, debent cum proportionem conferri, videlicet, quatenus vtraque est in voluntate, vel vtraque in intellectu; & sic videtur non distinguuntur etiam ratione. Quia prouidentia est ratio gubernationis rerum omnium ex æternitate existens in mente diuina: sed hoc ipsum est lex aeterna in sua generalitate sumpta, vt sumitur ex D. Thom. dicta q. 92. art. 2. ad 1. non videntur ergo distinguuntur, vt duo attributa, sed esse idem, quòd sub diuersis considerationibus diuersa nomina recipit. Quòd si lex aeterna non cū illa amplitudine sumatur, sed restrictè, & propriè quatenus circa creaturas intellectuales versatur, & illas propriè obligat, sic erit quedam pars diuinæ prouidentiae. Nam ad prouidentiam Dei spectat, leges ponere rationalibus creaturis, imò hæc est magis specialis, & propria gubernatio moralis cõsentanea naturis intellectualibus, quarum Deus habet specialem curam, vt significauit Paulus 1. Corinth. 9. ergo semper lex aeterna cum prouidentia coincidit, si cum proportionem comparentur. Atque ita videtur sentire de lege aeterna, & prouidentia D. Thomas supra, & q. 93. art. 1. & 4. & Alenf. dicta q. 26. memb. 1. & fauet Augustin. supra, & lib. de vera relig. cap. 30. in fine, & 31. in princip. & dict. lib. 83. quæstion. q. 27.

11. De distinctione inter legem aeternam Dei, & illius prouidentiam.

D. Thom.

Alenf.

Aug. lib. 2. de ciuit. cap. 1. 9. dicit, In caelesti, & angelica curia voluntas Dei lex est.

12. D. Thom.

Resolutio.

Sed nihilominus D. Thomas q. 5. de veritate, artic. 1. ad 6. distinguit legem aeternam à prouidentia, dicens, Prouidentia non nominat legem aeternam, sed aliquid ad legem aeternam consequens, & id declarans addit, legem aeternam comparari ad prouidentiam, sicut principium generale ad particulares conclusiones, seu actiones, sicut in nobis principia prima practica comparantur ad prudentiam. Et ita exponit, actus prouidentiae, seu effectus attribui legi aeternæ tanquam principio, vnde manant, non tanquam proximo dictamini de tali opere in particulari efficiendo. Quòd potest amplius ita explicari. Nam ratio diuina, vt habet rationem legis, constituit veluti generales regulas, secundum quas res omnes moueri debent, & operari: prouidentia verò de singulis rebus, & actibus

& actibus in particulari disponit, & ita est veluti ratio exequendi, & applicandi legem. Videturque hoc consentaneum proprietati ipsarum vocum. Nam lex dicit ius in communi constitutum, ut supra videtur, est, providentia vero dicitur curam, quae de singulis actibus haberi debet.

13. De effectibus legis aeternae.

Vnde obiter potest quidem intelligi per comparationem ad providentiam, quos effectus habeat lex aeterna. Solent enim quaeri, an lex aeterna habeat omnes effectus, quos habet providentia. In qua comparatione sumenda est lex aeterna in tota sua latitudine. Nam si sumatur specialiter, ut lex proprie precipiens moraliter creaturis intellectualibus, sic clarum est, non omnes effectus providentiae esse effectus legis aeternae, sed solos actus bonos morales, quia naturales effectus non procedunt a lege aeterna, sub hac ratione spectata. Boni autem actus morales sunt effectus aeternae legis, quia ad illos de se movet, & obligat. Mali autem effectus morales non sunt effectus legis aeternae, ut mali sunt, licet sint materia legis aeternae prohibentis illos, sicut etiam in divina providentia, quia non sunt effectus Dei sub ea ratione, licet sint materia providentiae; tum quatenus illam et prohibitio pars est, vel quasi principium providentiae, iuxta modum loquendi D. Thomae, tum etiam quatenus permittuntur per divinam providentiam, & puniuntur, & ad aliquod bonum ordinantur. Atque hoc modo peccatum vel peccatum, licet simpliciter non sit ex lege aeterna, nec secundum illam, imò contra illam, quoad materiale est ex lege aeterna, quia Deus statuit cum creaturis concurrere, & punitio eius est etiam ex lege aeterna. Et ita, qui peccant, ut ait Aug. in Enchir. c. 109, *Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt, quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere voluerunt, hoc quippe ipso, quod contra voluntatem Dei fecerunt de ipsis facta est voluntas eius.* Et simili ratione de peccatore dicit lib. 4. confess. cap. 9. *Quid tu, aut quid fugit, qui te dimittis, nisi a te placido ad te iratum? Nam ubi non invenit legem in pena sua.*

P. Aug.

14.

At vero loquendo de lege aeterna secundum totam suam amplitudinem, omnes effectus providentiae possunt dici aliquo modo effectus legis aeternae, quia tota gubernatio providentiae divinae continetur tanquam in principio in lege aeterna, & ita omnis effectus providentiae in lege aeterna radicatur (ut sic dicam) Ita sentit D. Thom. d. q. 5. de verit. ar. 1. ad 6. & sumitur ex loquutionibus Augusti in locis citatis, Dices; lex fertur in generali; Deus autem per providentiam suam interdum operatur praeter legem; ergo ille effectus non poterit dici esse a lege aeterna, licet sit a providentia. Ut solem aliquando quiescere, effectus est divinae providentiae, non tamen legis aeternae, quia potius lex aeterna est, ut continue moveatur. Respondetur, legem aeternam esse univ ersalissimam, & quod videtur discrepare ab una eius parte, vel esse quasi dispensationem eius; alia via esse consentaneam eidem legi aeternae secundum aliam partem. Ut in exemplo dicto, licet quiescere solem non sit ex lege aeterna praescripta de ordine servando in motibus caelorum, imò sit dispensatio eius; nihilominus est conformis alteri, qua Deus vult orationes amicorum exaudiri, si debito modo, & ex iusta causa fiant. Vnde Aug. 26. contra Faust. c. 3. *Appellamus naturam cognitivam nobis cursum, solitumque naturae, contra quam cum Deus aliquid facit, magnalia, vel mirabilia nominantur: contra illam vero summam naturae legem a noxia remota, tam Deus nullo modo facit, quam contra seipsum non facit.*

P. Thom.

Obiectio.

Solutio.

August.

15.

P. Thom.

Sextò, & vltimò ex dictis definiti potest quaestio, an lex aeterna dicenda sit una, vel plures. In qua D. Thom. d. q. 93. art. 1. ad 1. sentit esse unam, ita; ut

neque ratione multiplicetur: nam constituitur in hoc differentiam inter ideas, & legem, quod ideae multiplicantur, cum lex aeterna una tantum sit. Idem sentit videtur Vincentius supra citatus. Haec tamen differentia non est facilis ad intelligendum, quia ideae non multiplicantur secundum rem, sed solum secundum diversos respectus rationis ad obiecta: sic autem etiam multiplicantur praecipua, & leges in mente Dei. Sicut dicebamus paulò antea, alium esse legis modum circa res carentes ratione, & alium circa habentes rationem, & respectu harum potest in mente Dei distinguere lex merè naturalis vel positiva. Quod si dicas, ex his omnibus confurgere unam simplicissimam & adaequatam legem respectu totius univ ersi; eodem modo dici poterit dari in mente Dei unam adaequatam ideam univ ersi, cuius aliae, quae ratione distinguuntur, sunt velut partes. Vnde Augustinus lib. 1. de liber. arbitr. cap. 5. & 6. & lib. de vera relig. c. 30. & 31. & saepe alias singulariter legem aeternam vocat; in 9. de civit. cap. 22. pluraliter dicit aeternas, & immutabiles esse leges, quae in divina sapientia vivunt, & libr. de catechizand. rudib. cap. 18. dicit, Deum convenientissimis legibus inferiores partes creaturæ ordinare nosse.

An lex aeterna sit una vel multiplex. Vincent.

Aug.

16. Resolutio auctoria Alenf.

Tota vero haec quaestio est de modo loquendi, satisque probabile est, quod docet Alenf. d. q. 26. memb. 6. sub diversis rationibus posse legem aeternam vocari unam, & plures secundum rationem. Nam simpliciter, & secundum se una est, & simplicissima, ut constat; in se tamen complectitur plures leges ratione distinctas, ut ratio facta probat. Neque hoc est novum, nam lex naturalis una dicitur, & plura continet praecipua, licet modo longè diversò: nam in lege naturali est unitas collectionis, in lege autè aeterna est per summam simplicitatem. Addere verò possumus propter D. Thomam, esse maiorem aliquam rationem unitatis in lege, quam in idea: nam idea solum dicitur habitudinem ad exemplar, seu exemplatum, & ideo distinctionem rationis recipit pro diversitate exemplarum; lex autem sicut & providentia respicit bonum commune, ut finem, & ideo omnia praecipua, quae ordinantur ad finem eiusdem rationis, censentur unum ius, & unam legem constituere. Vnde quia Deus respicit univ ersalissimū finem, lex quae est in eius mente, dicitur una, sicut & providentia.

C A P V T I V.

Utrum lex aeterna sit causa legum omnium, & per illas innotescat, & obliget.

Explicuimus rationem, univ ersalitatē, & necessitatem legis aeternae; de causis autem eius non est, quod dicamus, quia cum sit Deus ipse, nullam habet causam, sed ad summum potest habere rationem, eo modo, quo vel divina voluntas est ratio praecipua divinae legis, ut posita est in Deo ex aeternitate, vel quo divina sapientia dici potest ratio iustissimae voluntatis eius, in qua efficacia huius legis posita est, ut explicuimus, & ideo de causis huius legis nihil superest dicendum. De effectibus autem eius quantum ad actus, qui per ipsam imperantur, vel ex impressione ipsius fiunt, obiter etiam diximus, quae pro materie capacitate necessaria visa sunt. Solum ergo superest dicendum de proximo, & quasi intrinseco effectu legis, qui est, obligare subditos, quomodo in legem aeternam conveniat. Et ut hoc punctum tractetur, suppono sermonem esse de lege aeterna, ut est proprie praecipua respectu hominum (& idem cum proportione de Angelis) nam prout extenditur ad inferiores creaturas, clarum est non inducere obligationem propriam, sed inclinacionem, vel impetum naturaliter

turaliter determinantem ad unum, qui effectus neque ad propriam legem pertinet, neque aliam doctrinam requirit, praeter philosophicam.

2. Lex aeterna praecipua sufficienter promulgata, vim obligandi habet.

De lege igitur aeterna sic spectata dicimus habere vim obligandi de se, si sufficienter promulgetur, & applicetur. Probatur; quia alias non esset vera, & propria lex, cum de ratione legis sit obligare, ut supra ostensum est. Item quia Deus habet supremam potestatem imperandi; ergo & obligandi (nam superioris praecipuum obligationem inducit; sed per suam legem aeternam imperat (non enim incipit in tempore suum imperium concipere; ergo per eandem obligat. Dices, ergo obligat ab aeterno, cum ipsa sit aeterna; consequens est clarè falsum; ergo. Respondetur negando consequentiam: nam providentia aeterna dicit, & non ab aeterno gubernat, quia gubernare dicit actionem transseuntem circa creaturas actu existentes, ita ergo lex aeterna ab aeterno ponitur, non tamen ab aeterno obligat, sed in tempore, quia obligare dicit respectum ad creaturas actu existentes. Hoc ergo posito declarandum superest, quomodo haec lex obliget, an se, immediatè per seipsam, vel mediis aliis legibus, quae ab ipsa manant.

3.

An ceterae leges ab aeterna vim obligandi habeant. Ratio dubitandi.

Ad hoc autem explicandum, tractandum est praecipuum dubium propositum de origine legum omnium à lege aeterna, quod aliis verbis quaeri solet, An omnes leges sint effectus legis aeternae, ac eius participationes, ita ut ab illa vim obligandi habeant. Ratio autem dubitandi esse potest, quia vel est sermo de lege divina, vel de humana: sed neutra potest proprie dici effectus legis aeternae; ergo minor quoad priorem partem probatur; quia lex divina est imperium ipsiusmet Dei; ergo est in ipso Deo; ergo ex aeternitate est in ipso; ergo est ipsa lex aeterna; ergo non est effectus eius. Quoad posteriorem autem partem probatur, quia si lex humana esset effectus legis aeternae, ab illa participaret vim obligandi; ergo obligaret ex iure divino, & non humano, quod est clarè falsum. Probatur autem vltima illatio: nam lex naturalis obligat ex diuino iure, solum quia est participatio legis aeternae; ergo si lex humana est similis participatio, eodem iure obligabit.

4. Resolutio affirmativa.

Nihilominus dicendum est primò, omnem legem aliquo modo esse à lege aeterna, & ab illa habere vim obligandi. Haec est D. Thomae sententia d. q. 93. art. 3. Alenf. d. q. 26. memb. 7. & aliorum Theologorum. Et sumitur ex Augusti. libr. de vera relig. cap. 31. ubi hanc vocat *legem omnium aeternam*, & paulò inferius, *Conditor (ait) legum temporalium, si vir bonus est, & sapiens, illam ipsam consilii aeternam, de qua nulli anime indicare datum est, ut secundum eius incommutabiles regulas quid sit pro tempore iubendum, vetandumve discernat.* Haec etiam ratione dicit idem August. tract. 6. in Ioan. *Ipsa iura humana per Imperatores, & Reges Deus distribuit generi humano.* Item lib. 1. de liber. arbitr. cap. 6. ait, *Nihil est in temporali lege iustum, quod ex lege aeterna non derivetur.* Idem quaest. 67. in Exod. *Lex (inquit) aeterna est, quam consulunt omnes pie memores, ut quod in ea inuenerim, vel faciant, vel iubeant, vel vetent.* Vbi obiter advertendum est, non omnes homines rectè operantes consulere legem aeternam in se ipsa, seu prout in Deo est: nam fortasse aliqui carentes fide eam in se non cognoscunt, multi etiam illam actu non considerant, quando rectè operantur, vel honestè praecipiant; dicuntur ergo illam consulere, vel in se, vel in aliqua sui participatione, qualis est naturalis ratio, aut fides, ut D. Thomas supra exposuit art. 2. & Alenf. memb. 2. Multi verò ex Philosophis, legem aeternam in Deo ipso existentem per effectus allequuti sunt, & consequenter agnouerunt, omnem rectam, seu veram legem in hominibus existentem ab aeterna lege manare, vel immediatè, ut legem naturalem, vel

D. Thom. Alenf.

Suarez de Legib.

mediante ista, ut leges humanas. Vnde Cicero lib. 2. de legib. postquam principem illam legem, id est, aeternam commendavit, subdit, *Ex qua illa lex, quam deus humano generi dederunt, rectè est laudata, & cetera, quae profectur.* Et in Philippi. 2. dixit, *Lex nihil aliud est nisi veritas, & à numine Deorum tracta ratio, imperas honesta, prohibensq. contraria.* Vnde etiam Demost. ut refert Martian. L. C. in lib. 2. ff. de leg. dixit, *Lex est, cui omnes homines debent obedire, quia omnis lex inuicem quaedam, & donum Dei est.*

Cicero.

Martian.

Ratio autem generalis reddi potest, quia lex aeterna est lex per essentiam, & omnis alia est per participationem; ergo necesse est, ut omnis alia lex sit effectus legis aeternae. Declaratur praeterea, quia lex duo requirit, unum, ut sit iusta, & rationi consentanea; aliud, ut sit efficax ad obligandum; sed omnis recta ratio creata est ex participatione diuini luminis, quod signatum est in nobis, & omnis potestas hominum desuper datur, & à Domino Deo est; ergo omnis lex in hominibus existens est ex lege aeterna. Et vtrumque significauit diuina sapientia, cum dixit, *Per me reges regnant, utique quantum ad potestatem, & legum conditores iusta decernunt, videlicet, quoad rectam rationem.*

Proverb. 8.

Magis autem explicabimus rationem hanc declarando duo membra in ratione dubitandi posita. Cuius priorem partem de lege diuina attigit Caiet. dicto ar. 3. & respondet, rationem supernaturalis esse legem diuinam, & illam esse participationem, & effectum legis aeternae, iuxta mentem D. Thomae, q. 91. ar. 4. ad 3. Vnde etiam addit, legem diuinam non esse rationem existentem in Deo, sed existentem in homine ad se vel ad alios supernaturaliter gubernandos. Quod de lege diuina naturali cum proportione intelligi potest. Vt autem melius intelligatur, advertendum est, quod in principio praecedentis libri notavi, legem considerari posse, vel in legislatore, vel in subditis, & in illo esse proprie, ac formaliter; in his verò tanquam in applicante legem per aliqua signa illius. Lex ergo diuina quatenus est in legislatore, in ipso Deo est, quia ipse solus est proprius legislator talis legis, in hominibus autem est, tanquam in subditis, etiam si consideretur, prout est in hominibus gubernantibus: nam etiam illi subditi sunt legi diuinae, & respectu aliorum solum se habent ut proponentes, & declarantes legem, quae in Deo est. Et sic dicitur lex vetus data per Moysen, Ioan. 1. & ipsi Moysi data dicitur per Angelos Actor. 7. Tamen ius obligandi non erat à voluntate Moysi, vel Angelorum, sed immediatè à voluntate Dei, & ideo in ipso solo erat, ut in legislatore; & idem est seruata proportione de lege gratiae, & de lege naturali.

6.

Caiet.

D. Thom.

Vnde fit, ut lex diuina, quatenus in legislatore est, non sit effectus legis aeternae, sed sit potius ipsa lex aeterna secundum quendam conceptum inadaequatū eius. Possimus autem duas denominationes in ea distinguere, unam, quatenus aeterna est, quae ut sic praescindit ab externa promulgatione, & non dicit respectum ad creaturas actu existentes: aliam prout est iam actu promulgata, & obligans, & consequenter dicens respectum temporalem ad creaturas actu iam existentes, & ut sic potest denominari diuina: ita ut sub hac voce connotet hunc statum sufficientis communicationis, & promulgationis ad extra. Proprius verò dicitur lex diuina, lex ipsa ad extra existens in subditis, vel ministris Dei seu in cognitione, vel signo quolibet, per quod eis sufficienter proponitur. Et hoc modo dicimus legem diuinam esse participationem legis aeternae excellentiorem quacūque alia; tum quia perfectius in ea participatur lex aeterna; tum etiam, quia immediatius ab ipsa manat; tum denique quia obligatio eius immediatè est ab eadē diuina auctoritate. Et sic satisfactū est priori parti difficultatis. Ad alteram verò partem neganda est illatio ibi facta.

8.

F 4 cta.

sta, nimirum, quod obligatio legis humanae diuina sit. Est enim longe diuersa ratio in lege humana, & diuina: nam lex humana non solum prout in subditis, sed etiam prout est in proprio legislatore, est quid creatum, & temporale, quia haec lex in mente, & voluntate hominis formatur, ac perficitur, quia immediatè est lex hominis, non ipsius Dei. Vnde haec lex sub utraque consideratione est effectus legis aeternae, ut probat ratio facta, quia haec etiam lex, prout est in ipso legislatore, est lex per participationem. Itè manat à potestate data ab ipso Deo, ad Rom. 1. 3. Habet etiam vim obligandi quatenus nititur in principis legis aeternae, quale est, obediendum esse superioribus. Denique quia vt sit recta, debet esse conformis legi aeternae; est ergo his modis effectus eius. Et ita de hac lege potissimè loquitur August. locis citatis. Vnde fit, vt haec lex, quatenus est in subditis, non ita immediatè sit effectus legis aeternae, sicut lex ipsa diuina. Nam lex humana peruenit ad subditos mediante homine, non tantum vt causa per accidens (vt sic dicam) id est, proponente, & applicante; sed etiam vt causa per se, id est, constituyente ipsam legem: nam à voluntate hominis legislatoris habet proximè haec lex suam virtutem, & efficaciam. Hinc etiam sequitur differentia, quae in proposita difficultate postulat, quia in diuina lege obligatio est immediatè ab ipso Deo: nam prout est in homine non obligat, nisi quatenus indicat diuinam rationem, seu voluntatem; in lege autem humana obligatio non est immediatè à Deo, quia prout est in subditis immediatè respicit voluntatem Principis, qui habet vim constituendi nouam legem distinctam à lege diuina, & ab illa est proxima obligatio, quamuis radicaliter tota sit à lege aeterna.

Differentia inter legem aeternam diuinam, & legem humanam.

Lex aeterna non est per se ipsam nota hominibus, sed per alias leges innotescit.

Quo sensu verum sit omnes habere notitiam legis aeternae.

D. Thom. Alens. D. August.

De modo quo lex aeterna obliget subditos.

Præterea ex dictis concluditur, legem aeternam non esse per se ipsam notam hominibus in hac vita, sed vel in aliis legibus, vel per illas. Viatores enim homines non possunt diuinam voluntatem in se ipsa cognoscere, sed solum quantum per aliqua signa, vel effectus eis proponitur, & ideo proprium est beatorum, vt diuinam voluntatem intuentes, per illam vt per propriam legem gubernentur, vt supra ex August. retuli. Cognoscunt ergo viatores legem aeternam per participationem eius, ac subinde per leges iustas, temporales, ac creatas, quia sicut causae secundae ostendunt primam, & creaturae creatorem, ita leges temporales, quae participationes sunt legis aeternae, ostendunt fontem, à quo manant. Tamen (vt dixi) non omnes homines consequuntur hanc cognitionem, quia non omnes valent ex effectu causam cognoscere. Et ita omnes quidem homines necessariò vident aliquam participationem legis aeternae in se ipsis, quia nemo vtens ratione est, qui non iudicet aliquo modo, honestum esse sequendum, & turpe vitandum: & in hoc sensu dicuntur homines habere aliquam notitiam legis aeternae, vt loquuntur D. Thom. Alens. & alij Theologi cum August. lib. 1. de liber. arbitrii. cap. 6. & de vera relig. cap. 18. Nihilominus tamen non omnes cognoscunt illam formaliter sub ratione participationis legis aeternae, & ita non est omnibus nota lex aeterna per directam cognitionem, quae ad ipsam formaliter terminetur. Aliqui tamè eam cognitionem assequuntur, vel naturali discursu, vel perfectius per reuelationem fidei, & ideo dixi legem aeternam quibusdam notam esse tantum in inferioribus legibus, aliis verò non solum in illis, sed etiam per illas.

Vltimò constat ex dictis, quomodo lex aeterna obligetiam præcisè spectata vt aeterna est, non potest dici obligare, sed dici poterit obligatiua (vt sic res explicetur) seu de se sufficiens ad obligandum. Ratio est, quia lex non potest actu obligare, nisi sit extrinsecus,

promulgata; lex autem aeterna vt sic, non est extrinsecus promulgata; ergo. Item lex aeterna, vt sic, non connotat effectum temporalem iam factum, quia sic repugnaret esse aeternam; sed actu obligare est temporalis effectus; ergo. Vnde etiam fit, vt lex aeterna nunquam per se ipsam obliget separata ab omni alia lege, sed necessariò debet alicui alteri coniungi, vt actu obliget. Quia non actu obligat, nisi quando actu extrinsecus promulgatur, non promulgatur autem, nisi quando lex aliqua diuina, vel humana promulgatur. Atque hoc modo potest dici, legem aeternam nunquam obligare immediatè, sed mediante aliqua alia lege. Diuerso tamen modo, quia quando per diuinam legem applicatur, ratio obligationis principalis, ac proxima est ipsa lex aeterna, & lex externa, quae ibi interuenit, solum est signum indicans legem principaliter obligantem. Quod in legibus diuinis positius est manifestum; in lege autem naturali habet aliquam difficultatem, quam in sequentibus capitibus explicabimus. Quando autem applicatio legis aeternae fit per legem humanam, tunc licet lex aeterna concurrat ad obligationem ad modum causae vniuersalis; tamen proxima causa obligationis est ipsa lex humana, quia non obligat tantum vt signum voluntatis diuinae, sed proximè, vt signum voluntatis humanae, & ita in legibus humanis minus propinque (vt sic dicam) obligat lex aeterna. De qua haec sufficere videntur.

CAPVT V.

An lex naturalis sit ipsa naturalis ratio recta.

Aliquam esse naturalem legem in lib. 1. c. 3. supposuimus, & ostendimus, hæcque certius, inquirendo quid sit. Dixerunt ergo aliqui, hanc legem nihil aliud esse, quam ipsam naturam rationalem, vt talis est. Hoc tamen in diuersis sensibus affirmari potest, & ideo aduertere oportet; rationalem naturam dupliciter spectari posse, vno modo secundum se, id est, quatenus ratione talis essentiae, quam habet, quaedam sunt illi conuenientia, & alia disconuenientia; alio modo quatenus vim habet iudicandi de his, quae sibi conueniunt, vel disconueniunt, mediante lumine naturalis rationis. Quam duplicem considerationem insinuat D. Thom. dicta q. 94. art. 2. vbi prius distinguit varias inelinationes naturales humanae naturae, secundum quas ratio dicitur de his, quae sunt bona, vel mala tali naturae, vt inde colligat præcepta legis naturalis. Duplex ergo sensus esse potest sententiae afferentis, legem naturalem esse ipsam naturam rationalem. Primus est, vt hoc intelligatur de ipsa natura secundum se, quatenus ratione suae essentiae talis est, vt ei ex natura sua tales actiones sint conuenientes, & contrariae disconuenientes. Alter est, vt intelligatur de ipsa natura ratione iudicij rationis, quod in ipsa est connaturaliter, & respectu illius habet rationem legis.

1. Variæ opinioniones circa formale rationem legis naturalis.

D. Thom.

Sensus quaestionis exponitur.

2. Opinio, affirmans legem naturalem consistere formaliter in ipsa natura rationali, vt non implicat contradictionem, & est fundamentum honestatis in actibus. Vasquez.

D. Thom. Victoria.

3.

Rom. 4. August.

Ambros.

4.

D. Thom.

5.

Excluditur opinio de ratione legis naturalis.

nestæ, vt in hoc etiam non pendeant ex causa extrinseca. Quod suppono ex communi sententia Theologorum in 2. d. 37. & ex D. Thoma 1. 2. q. 100. art. 8. & Vict. relect. de homicid. 1. p. & in sequentibus id confirmauimus. Nunc breuiter ratio est, quia actus morales habet suas intrinsecas naturas, & essentias immutabiles, quae non pendunt à causa, vel voluntate extrinseca magis quam aliae rerum essentiae, quae per se non implicant contradictionem, vt nunc ex Metaphysica suppono.

Hinc ergo formatur prima ratio: nam in his actionibus inuenitur honestas, vel turpitudine per conformitatem ad aliquam legem, & non per conformitatem ad iudicium rationis; ergo per conformitatem ad ipsam rationalem naturam; ergo ipsa natura secundum se est lex naturalis respectu omnium, quae præcipiuntur vel prohibentur, vel probantur, aut permittuntur lege naturali. Maior supponitur, vel ex illo Roman. 4. *Ubi non est lex, nec præuaricatio*, vel ex definitione peccati ab August. 22. contra Faustum, cap. 37. *Est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei*, vel ex illo Ambrosij lib. de Paradis. cap. 8. *Non consisteret peccatum, si interdicitum non fuisset*, vel denique, quia omnis honestas virtutis habet aliquam mensuram, quae habet rationem legis. Minor verò probatur, quia mentiri v.g. non ideo malum est, quia per rationem iudicatur malum, sed potius è conuersione ideo verè indicatur malum, quia per se malum est; ergo non est iudicium mensura malitiae actus; ergo nec est lex prohibens illud. Vnde è conuerso probatur alia consequentia, quia ille actus ideo malus est, quia secundum se est disconueniens naturae rationali; ergo ipsa natura est mensura talis actus, & consequenter est lex naturalis.

Secunda ratio esse potest, quia præcepta huius legis sunt, vel principia per se nota ex terminis, vel conclusiones; euidèti necessitate ex illis elicitæ, quae sunt priores omni iudicio rationis, non solum intellectus creati, sed etiam ipsius intellectus diuini; sicut enim essentiae rerum, quatenus non implicant contradictionem, sunt tales, vel tales in esse essentiae ex se, & ante omnem causalitatem Dei, & quasi independentes ab ipso, ita honestas veritatis, & turpitudine mendacij talis est ex se, & secundum aeternam veritatem, ergo respectu talium actuum, vel præceptorum non potest iudicium habere rationem legis, quandoquidem ante omne iudicium sunt boni, vel mali, atque adeò præcepti, vel prohibiti, ergo nihil potest habere rationem legis naturalis respectu illorum, nisi natura ipsa rationali. Tertiò in aliis naturis rerum inferiorum, mensura boni, & mali, conuenientis & disconuenientis est vniuersalisque rei naturae vt v.g. calor est disconueniens aquae, & frigus conueniens, quia aqua ex vi suae formae, & naturae postulat frigus, & non calorem, sed potius illi repugnat. Vnde si velimus mensuram aliquam, & quasi legem assignare motionum conuenientium, & disconuenientium tali rei, nullam inueniemus præter naturam eius; ergo idem cum proportionem est in natura rationali, in qua conuenientia, vel disconuenientia actus liberi ad ipsam naturam rationalem vt talis est, constituit honestatem, vel turpitudinem, & ita magis propriè pertinet ad rationem legis.

In hac sententia veram esse existimo doctrinam, quam in fundamento supponit de intrinseca honestate, vel malitia actuum, quae sub legem naturalem prohibentem, vel præcipientem cadunt, vt in discursu capituli declarabo. Nihilominus sententia ipsa quatenus ad legem naturalem declarandam pertinet, & modus loquendi de illa mihi non probatur. Primò, quia modus loquendi alienus est ab omnibus Theologis, & Philosophis, vt statim videbimus. Secundò,

quia natura ipsa rationalis præcisè spectata, vt talis essentia est, nec præcipit, nec ostendit honestatem, aut malitiam, nec dirigit, aut illuminat, nec alium proprium effectum legis habet; ergo non potest dici lex nisi velimus valde æquiuocè, & metaphoricè nomine legis vti, quod cuertit totam disputationem. Nam supponimus cum communi sententia non solum Doctorum, sed etiam Canonum, & legum, in naturale esse verum ius, & legem naturalem esse veram legem.

Tertiò declaratur in hunc modum, quia non omne id, quod est fundamentum honestatis, seu reuerentiae actus lege præcepti, vel quod est fundamentum turpitudinis actus lege prohibiti, potest dici lex; ergo licet natura rationalis sit fundamentum honestatis obiectiua actuum moralium humanorum, non ideo dici potest lex, & eadem ratione, quamuis dicatur mensura, non ideo rectè concluditur, quod sit lex, quia mensura latius patet, quam lex. Vnde totus discursus peccati à generali ad specialem affirmatiue colligendo, quod vitiosum est. Assumptum declaratur multis modis. Primò in elemosyna; indigentia pauperis, & facultas dantis est fundamentum honestatis, vel obligationis actus elemosynæ, & tamen nemo dicit, necessitatem pauperis esse legem elemosynæ. Simile est, quod de temperantia tradit D. Thomas 2. 2. q. 141. art. 6. necessitatem corporis esse regulam temperantiae, nemo tamen dicit esse legem, sed esse fundamentum legis. Imò ibidem ad 1. ait D. Thomas, beatitudinem esse regulam actuum humanorum, quatenus honesti sunt, & tamen non est lex; constat ergo rationem regulæ, & mensuræ latius patere. Item finis est regula, & mensura mediocrum, & non est lex, & obiectum est regula, & mensura actuum, & similiter non est lex, vel laboramus in æquiuoco abutendo terminis.

Præterea possumus ab inconuenientibus argumèntari, vnum est, quia sequitur non minus propriè habere Deum suam legem naturalem, quae ipsum liget, & obliget, quam homines, quod videtur absurdum. Sequela patet, quia etiam Deo repugnat v.g. mendacium, quod est disconueniens excellenti naturae suae; est ergo ipsa natura Dei regula honestatis, quae est in dicendo verum, & turpitudinis, quae est in mendacio; ergo natura Dei non minus est lex respectu Dei, quam sit natura hominis respectu hominis. Nam quod voluntas Dei tantam habeat reuerentiam, vt non possit non conformari illi naturae, quando aliquid postulat vt necessarium ad honestatem, nihil refert ad rationem legis, quae solum ponitur in illa ratione mensuræ: quae in natura diuina inuenitur. Vnde D. Thomas 1. p. q. 21. art. 1. ad 3. ait iustitiam Dei respicere decentiam ipsius, secundum quod reddi sibi, quod sibi debetur; ipsa ergo natura Dei est mensura suarum actionum, quatenus conuenienter, & decenter ad illam operatur; erit ergo lex. Item eadem ratione diuina bonitas manifestata beato erit lex amoris beatifici, quia est mensura honestatis eius; & modi, quem obseruare debet in diligendo. Parumque refert, quod amor ille sit necessarius, nec ne, quandoquidem lex haec est merè naturalis, & solum requirit rationem mensuræ in ipsa natura existentem.

Deinde sequitur, legem naturalem non esse legem diuinam, neque esse ex Deo. Probatur sequela, quia iuxta illam sententiam præcepta huius legis non sunt ex Deo quatenus necessariam honestatem habent, & illa cõditio, quae est in natura rationali, ratione cuius est mensura illius honestatis, non pendet à Deo in ratione, licet pendeat in existentia. Nam quod mendacium v.g. sit disconueniens tali naturae, non est ex Deo, nec pendet ex eius voluntate; imò ordine rationis est prius, quam iudicium Dei; ergo lex naturalis præcedit

6.

D. Thom.

7. Impugnatur prædicta opinio ex absurdis quae sequuntur.

D. Thom.

8.

præcedit iudicium, & voluntatem Dei; ergo non habet auctorem Deum, sed per se inest tali naturæ eo modo, quo de se habet, ut sit talis essentia, & non alterius. Quod autem consequens illud non sit admitendum, ostendimus in sequentibus. Tandem in ipsis legibus humanis, cum iustæ & rectæ esse debeant, supponi necessarium debet aliquod fundamentum iustitiæ, & rectitudinis earum: nam omne iustum, & rectum per ordinem ad aliquam regulam iustum est, quatenus illi adæquatur, ergo bonum commune v. g. vel communitas ipsa quatenus ei debetur, vel conveniens est talis materia, vel actio, quæ lege humana præcipitur, erit quædam lex prior ipsa lege humana, & tanquam lex eius, quia est mensura eius; quod nemo dicit. Concludimus igitur, illam rationem mensuræ, vel fundamenti honestatis non satis esse ad rationem legis, idcircoque solam naturam rationalem, ut sic, non posse convenienter vocari legem naturalem.

Est ergo secunda sententia, quæ in natura rationali duo distinguit, unum est natura ipsa, quatenus est veluti fundamentum convenientiæ, vel disconvenienciæ actionum humanarum ad ipsam; aliud est vis quædam illius naturæ, quam habet ad discernendum inter operationes convenientes, & disconvenientes illi naturæ, quam rationem naturalem appellamus. Priori modo dicitur hæc natura esse fundamentum honestatis naturalis: posteriori autem modo dicitur lex ipsa naturalis, quæ humanæ voluntati præcipit, vel prohibet, quod agendum est ex naturali iure. Hæc videtur esse mens Theologorum, ut sumitur ex D. Tho. 1. 2. q. 94. art. 1. & 2. & in 4. d. 33. q. 1. art. 1. Alenf. dicta q. 27. Ita sentiunt, & Abul. Matth. 1. q. 30. Soto lib. 1. de iust. q. 4. art. 1. Viguer. in inst. cap. 1. §. 1. ver. 1. & alij Theologi frequenter, & Iurispræditi in tit. de iust. & iur. & specialiter videtur potest Albert. Bolog. tract. de lege, iur. & æquit. nu. 25. & 26. ubi alios refert. Philosophi etiam hoc modo frequenter loquuntur, ut reguli præcedenti lib. cap. 3.

Potestque fundari in Paulo Roman. 2. ubi cum dixisset, *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ leges sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, quasi declarans, quomodo sibi sint lex, & quæ sit illa lex, subiungit, Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum.* Est autem conscientia opus rationis, ut constat, & illa præbet testimonium, & ostendit opus legis scriptum in cordibus hominum, quia testificatur, male, aut bene agere hominem, quando resistit, vel sequitur dictamen naturale rectæ rationis, & consequenter ostendit dictamen illud habere vim legis in homine, etiam si scriptam exterius legem non habeat. Hoc ergo dictamen est lex naturalis, & ratione illius dicitur homo, qui illo ducitur, esse sibi lex, quia in se habet scriptam legem, medio dictamine naturalis rationis. Et hoc confirmat D. Thom. q. 91. art. 2. ex illo Psal. 4. *Quis ostendit nobis bona, significatum est super nos lumen vultus tui Domine:* ubi enim significatur, per lumen rationis participare hominem legem aeternam dictantem quid sit faciendum, quid vitandum: illud ergo est lex naturalis, quia hæc non est, nisi quædam participatio naturalis aeternæ legis.

Potest etiam hæc sententia ex Patribus confirmari: nam Basilii, ut refert D. Thomas d. q. 94. art. 1. argum. 2. dixit, synderesim, seu conscientiam esse legem intellectus nostri, quod non potest intelligi, nisi de lege naturali, ut ibidem D. Thom. dixit, sumptumque videtur ex Basil. hom. 12. in init. Præverb. De hac etiam lege videtur loqui Damas. lib. 4. cap. 23. de Fide, cum ait, *Lex Dei mente nostram incendens, eam ad se pertrahit, conscientiamq. nostram vellicat, quæ & ipsa mentis nostra lex dicitur.* Vbi Clitoveus sic exponit, *Lex mentis nostra est ipsa naturalis ratio Dei legem habens sibi indi-*

9. Sententia ostendens, legem naturalem esse vim quædam naturam, quæ appellamus rationem naturalem.

D. Thom. Alenf. Abulens. Soto. Viguer. Albert.

10. Rom. 2. Confirmatio ex scriptura.

D. Thom. Psal. 4.

11. Confirmatio ex Patribus. Basil.

D. Thom.

Damas.

Clitoveus.

tam, impressamque & insitam, quæ bonum à malo interno lumine diiudicamus, &c. Idem sentit Hieronym. Epist. 15. ad Algal. q. 8. ubi hanc legem appellat legem intelligentiæ, quam ignorat pueritia, nescit infantia, tunc autem venit, & præcipit, quando incipit intelligentia, quæ non possunt ipsi naturæ rationali convenire. Addit etiam, Pharaonem stimulatam lege naturæ sua crimina cognovisse. Exod. 9. non stimulat autem nisi recta ratio. Et Maxim. tom. 5. Biblio. centur. 5. cap. 13. *Lex natura, ait, est ratio naturalis, quæ captivum tenet sensum ad delendam vim irrationalem.* & Angu. lib. 2. de serm. Domini in monte. *Nullam animam esse, dicit, quæ ratiocinari possit, in cuius conscientia non loquatur Deus. Quis enim legem naturalem in cordibus hominum scribit, nisi Deus?* Et ita exponit locum Pauli ad Roman. 2. Quod eodem modo tractat copiosè Ambro. lib. 5. Epist. 41. ubi inter alia ait, *Ea lex, scilicet naturalis, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuso quodam natura fonte in singulis exprimitur.* Idè sumitur ex Isidor. 5. lib. Etymol. cap. 2. Denique Lactan. lib. 6. de vero cultu, cap. 8. verbis Ciceronis in lib. de repub. legem naturalem describit, dicens, *Est quidem vera lex recta ratio naturæ cogens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium, bendo, vetando, &c.*

Ratione breuiter declarari potest ex dictis. Primum à sufficienti diuisione: nam lex naturalis in homine est, quia non est in Deo, cum temporalis sit, & creata, nec est extra homines, quia non est scripta in tabulis, sed in corde, & non est in ipsa natura hominis immeditate, ut ostendimus, nec est involuntate, quia non pendet ex voluntate hominis, sed illam ligat, & quodammodo cogit; ergo necesse est, ut sit in ratione. Secundò, quia effectus legis, qui in lege naturali considerari possunt, immediate proueniunt à dictamine rationis; nam illud dirigit, obligat, & est regula conscientiæ, quæ accusat, vel approbat facta; ergo in illo consistit huiusmodi lex. Tertio, proprium est legis dominari, & regere, sed hoc tribuendum est recte rationi in homine, ut secundum naturam rectè gubernetur; ergo in ratione est lex naturalis constituenta tanquam in proxima regula iurifæca humanarum actionum.

Solet autem hic interrogari, an hæc lex consistat in actu, vel in habitu, seu in lumine ipso naturali, deest, in aliquo actu primo. Nam in hoc etiam dissentiant Theologi; multi enim volunt esse actum secundum, quia lex est imperium, quod in actu consistit, & quia actus est propriè regula dirigens. Hæc est sententia communis Thomistarum 1. 2. q. 94. art. 1. ita interpretantur sententiam D. Thomæ ibi, ut patet ex Caiet. Contr. & aliis, Anton. 1. p. tit. 13. cap. 1. Soto lib. 1. de iust. q. 4. art. 1. At verò Alenf. 3. q. 27. memb. 2. per tres articulos iudicat esse habitum. Potestque suaderi, quia lex naturalis dicitur congenita cum natura, & semper permanens, quæ non conueniunt actui, sed habitui; nomine enim habitus non intelligitur qualitas superaddita potentia, sed ipsum intellectuale lumen, prout in actu primo spectatur. Aliter Bonauen. in 2. d. 39. art. 2. qu. 1. ad ult. dicit, legem naturalem, vno modo significare habitum; alio modo significare præcepta ipsa naturalia, ut sunt obiectiue in mente, seu synderesi. D. Thomas autem dicit, legem naturalem propriè significare actum, seu iudicium rationis; alio verò modo esse habitum, quatenus ipsa principia naturalia habitualiter manent in mente.

Mihi sanè videtur quæstio de modo loquendi, & non dubito, quin in actuali iudicio mentis propriè sit existat lex naturalis. Adde verò etiam lumen naturale intellectus expeditum de se ad dictandum de agendis posse vocari naturalem legem; quia quam-

Hieronym.

Maxim.

D. August.

D. August.

Isidor.

Lactant.

12. Confirmatio opinio rationibus.

13. An lex naturalis consistat in actu, vel in habitu mentis.

Caiet.

Conrad.

Anton.

Soto.

Alenf.

Bonau.

14. Iudicium auctoris, & resolutio quæstionis.

uis homines nihil actu cogitent, aut iudicent, naturalem legem retinent in cordibus suis. Considerandum est ergo, legem naturalem, prout de illa nunc loquimur, non considerari in ipso legislatore, sed in ipsis hominibus, in quorum cordibus illam descripsit, ut ait Paul. & per lumen mentis, ut significatur in Psal. 4. Ergo licet lex humana, prout est extra legislatorem, non solum significat actualem cognitionem, vel iudicium existens in subdito, sed etiam permanens signum in aliqua scriptura, quod potest semper excitare illam cognitionem; ita in lege naturali, quæ in legislatore non est aliud, quam lex aeterna, in subditis non solum est actuale iudicium, vel imperium; sed etiam lumen ipsum, quod veluti permanenter continet scriptam illam legem, & potest semper actu illam representare.

Vnde etiam facile intelligitur, quomodo lex naturalis comparetur ad conscientiam; aliquando enim censetur esse idem, ut ex Basil. & Damas. supra retulimus, quia conscientia nihil aliud est, quam dictamen de agendis. Nihilominus tamen in rigore hæc duo diuersa sunt: nam lex dicit regulam generaliter constitutam circa agenda: conscientia verò dicit dictamen practicum in particulari; vnde potius est veluti applicatio legis ad particulare opus. Ex quo etiam fit, ut conscientia latius pateat, quam lex naturalis, quia non tantum applicat legem naturalem, sed etiam quamcumque aliam, siue diuinam, siue humanam. Imò conscientia non solum applicare solet veram legem, sed etiam existimatam: quomodo interdum datur conscientia erronea; lex autem erronea dari non potest: nam eo ipso non erit lex, quod maxime verum est in lege naturali, quæ Deum habet auctorem. Denique lex propriè fertur de agendis, conscientia autem etiam versatur circa ea, quæ iam facta sunt, & ideo illi tribuitur non solum ligare, sed accusare, testificari, & defendere, ut videre licet in D. Thoma 1. p. qu. 79. & 1. 2. q. 19. art. 6. quibus locis de conscientia disseritur, & specialiter de hoc videri potest Alenf. dicta q. 27. memb. 2. art. 3. & Bonauen. in 2. d. 39. art. 2. q. 1.

15. Quomodo distinguatur lex naturalis à conscientia regula.

D. Thom.

Alenf.

Bonau.

CAPVT VI.

An lex naturalis sit verè lex diuina præceptiua.

Ratio dubitandi in præsentia questione oritur præcedenti, quod ibi propositum est, & nondum est solutum. Lex enim propria, & præceptiua non est sine voluntate alicuius præcipientis, ut in libro primo ostensum est; sed lex naturalis non videtur in voluntate alicuius præcipientis; ergo non est propria lex. Minor probatur ex adductis in cap. præcedenti, videlicet, quia dictamina rationis naturalis, in quibus hæc lex consistit, sunt intrinsecè necessaria, & independentia ab omni voluntate, etiam diuina, & priora, secundum rationem, quæ illa libere aliquid velit, ut Deus est colendus, parentes honorandi, mendacium est prauum, & cauendum, & similia, quod satis videtur supra probatum; ergo lex naturalis non potest dici vera lex. Et confirmatur, quia non est verum præceptum, ergo nec vera lex. Antecedens patet; quia vel est præceptum hominis ad se ipsum, & hoc non, quia tale præceptum, vel non est nisi iudicium ostendens veritatem rei, vel si sit intimatio voluntatis, seu electionis iam factæ, per se non est necessarium ad operationem, nec inducit obligationem, sed exequutionem; & ita nec sufficit, nec confert ad veritatem, vel proprietatem legis. Aut est præceptum alicuius superioris, & hoc etiam dici non potest propter rationem factam, quod si seclusa omni voluntate superiori, lex

naturalis dicat, quid sit bonum, vel malum. Atque hinc etiam videtur concludi, naturalem legem non posse dici propriè diuinam, id est, à Deo tanquam à legislatore datam. Dico autem, tanquam à legislatore, quia clarum est, rationem naturalem, & eius dictamina esse diuinum donum descendens à Patre luminum. Aliud verò est, hanc legem naturalem esse à Deo effectiue tanquam à prima causa, aliud esse à Deo, ut à legislatore præcipientem, & obligantem. Nam primum est certissimum, & de fide; tum quia Deus est prima causa omnium bonorum naturalium, inter quæ magnam bonum est rectæ rationis usus, & lumen: tum etiam quia hoc modo omnis veritatis manifestatio à Deo est, iuxta illud ad Roman. 1. *Reuelatura Dei de celo super omnem impietatem, & iniustitiam hominum, qui veritatem Dei in iniustitia detinuerunt.* Et declarans Paulus cur vocet veritatem Dei, subdit, *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manifestauit, utique per naturale lumen rationis, & per visibiles creaturas, per quas posunt inuisibilia Dei cognosci.* Hoc ergo modo, id est, in genere efficientiæ, & magisterij (ut ita dicam) interpretantur locum illum Pauli Chryso. ibi Hom. 3. & copiosius Homil. 1. 2. & 13. ad Popul. Theophyl. etiam in eundem locum Pauli, & ibidem Ambro. & Cyril. lib. 3. contra Iulian. versus finem §. nam quod summa, & sequentibus, & optimè August. serm. 55. de verb. Domini, & lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 9. *Quis (ait) legem naturalem in cordibus hominum scribit, nisi Deus?* Est ergo sine dubio Deus effector, & quasi doctor legis naturæ, non tamen inde sequitur, ut sit legislator, quia lex naturæ non indicat Deum ut præcipientem, sed indicat, quid in se bonum vel malum sit, sicut visio talis obiecti indicat, illud esse album, vel nigrum, & ut effectus Dei indicat Deum, ut auctorem suum, non tamen ut legislatorem; ergo censendum erit de lege naturali.

In hac re prima sententia est legem naturalem non esse legem præcipientem propriè, quia non est signum voluntatis alicuius superioris, sed esse legem indicantem, quid agendum, vel cauendum sit, quid natura sua intrinsecè bonum, ac necessarium, vel intrinsecè malum sit. Atque ita multi distinguunt duplicem legem; vnam indicantem, aliam præcipientem, & legem naturalem dicunt esse legem priori modo, non posteriori. Ita Greg. in 2. d. 34. q. 1. art. 2. paulò post principium. §. secundum corollarium. qui refert Hugonem de sancto Victor. libr. 1. de Sacram. p. 6. cap. 6. & 7. Sequitur Gabr. 2. d. 35. quæstion. 1. artic. 1. Almaf. lib. 3. Moral. cap. 16. Cordub. lib. 3. de conscient. q. 1. o. ad 2. Atque hi auctores consequenter videntur esse concessuri, legem naturalem non esse à Deo, ut legislatore, quia non pendet ex voluntate Dei, & ita ex vi illius non se gerit Deus ut superior præcipientis, aut prohibens, imò ait Gregor. quem cæteri sequuntur, licet Deus non esset, vel non videretur ratione, vel non rectè de rebus iudicaret, si in homine esset idem dictamen rectæ rationis dictantis, v. g. malum esse mentiri, illud habiturum eandem rationem legis, quam nunc habet, quia lex esset ostensiva malitiæ, quæ in obiecto ab intrinsecò existit.

Secunda sententia huic extremè contraria est legem naturalem omnino positam esse in diuino imperio, vel prohibitionem procedente à voluntate Dei, ut auctore, & gubernatore naturæ, & consequenter hanc legem ut est in Deo, nihil aliud esse quam legem aeternam ut præcipientem, vel prohibitionem in tali materia; in nobis verò hanc legem naturalem esse iudicium rationis, quatenus nobis significat voluntatem Dei de agendis, & vitandis circa ea, quæ rationi naturali consentanea sunt. Ita sumitur ex Ocham. in 2. quæst. 19. ad 3. & 4. quatenus dicit,

Roman. 1.

Chryso.

Theophyl.

Ambro.

Cyrl.

August.

1. Sententia affirmans legem naturalem non esse legem præcipientem, sed indicantem.

Greg.

Hugo de S.

Victor.

Gabriel.

Almaf.

Cordub.

4. Secunda sententia affirmans legem naturalem esse verè diuinam ac præceptiuam.

Ocham.

dicit, nullum esse actum malum, nisi quatenus à Deo prohibitus est, & qui non possit fieri bonus, si à Deo precipiatur, & è conuerso. Vnde supponit totam legem naturalem consistere in præceptis diuinis à Deo positis, quæ ipse possit auferre, & mutare. Quod si inister aliquis, talem legem non naturalem esse, sed positam. Responderem, dici naturalem, quia est proportionata naturis rerum, non quia non sit extrinsecus à Deo posita. Et in hanc sententiam inclinat Gerfon p. 3, tract. de vit. spirit. lect. 1. corol. 10. & 11. Alphab. 61. lit. E. & F. & deo in lect. 2. & 3. ait legem naturalem, quæ in nobis est, non esse tantum signum dictaminis recti diuini intellectus, sed etiam diuinæ voluntatis. Et hanc sententiam defendunt latè Petr. Aliacus in 1. q. 14. art. 3. vbi ait, voluntatem diuinam esse primam legem, & deo posse creare homines ratione ventres sine omni lege. Idem latissimè Andr. de Nouo Cast. in 1. d. 48. qu. 1. art. 1. Qui etiam addunt totam rationem boni, & mali in rebus ad legem naturæ pertinentibus positam esse in voluntate Dei, & non in iudicio rationis, etiam ipsius Dei, neque in rebus ipsis, quæ per talè legè verantur, aut precipiuntur. Fundamentum huius sententiæ videtur esse, vel quia actiones non sunt bonæ, aut malæ, nisi quia à Deo præcepta, aut prohibita; quia ipsemet Deus non ideo vult hoc præcipere, aut prohibere naturæ, quia malum est, aut bonum; sed potius ideo hoc est iustum, vel iniustum, quia Deus vult illud fieri, aut non fieri, iuxta illud Anselmi in Profolog. cap. 11. Illud est iustum, quod vis; & non iustum, quod non vis. Quod etiam sentit Hugo Vict. lib. 1. de Sacramen. p. 4. cap. 1. & Cyprianus lib. de Singularit. Clericorum, illi attributo.

Mihi verò sententia satisfacit, & ideo mediam viam tenendam conseo, quam existimo esse sententiam D. Thomæ, & communem Theologorum. Dico ergo primò; Lex naturalis non tantum est indicatiua mali & boni, sed etiam continet propriam prohibitionem mali, & præceptionem boni. Ita sumo ex D. Thoma 1. 2. quæst. 71. art. 6. ad 4. dicente, per comparationem ad legem humanam non omnia peccata esse mala, quia prohibita; per comparationem autem ad legè naturalem, quæ continetur principaliter in lege æterna, & secundariò in indicatorio rationis naturalis, omne peccatum esse prauum, quia prohibitum, & q. 100. art. 8. ad 2. ait, Deum nõ posse negare seipsum, & ideo non posse ordinem suæ iustitiæ auferre, & sentiens, nõ posse non prohibere ea, quæ mala sunt, & contra rationem naturalem. Idem sentit Bonauent. in 2. d. 35. dub. 4. circa literam, aperte Gerfon in d. tract. de vita spirit. lect. 2. per totam, præsertim corol. 9. vbi sic definit rationem naturalem, *Lex naturalis præceptiua est signum inditum cuilibet homini non impediendo in vstu debito rationis, & notificatum voluntatis diuinæ, volentis, creaturam rationalem humanam teneri ad aliquid agendum; vel non agendum per consequentiam sui finis naturalis.* Quæ definitio fortasse plura comprehendit, quam sit necesse, nunc verò solum ea vitur, quatenus proposito inferuit. Et hanc etiam assertionem supponunt auctores secunda sententiæ, & eandem latè defendit Victor. in relect. de perueni. ad vsum rationis, nu. 8. & sequentibus.

Probatur autem primò ex proprietate legis: nam lex naturalis est propria lex, ita enim de illa loquuntur, & sentiunt omnes Patres, Theologi, & Philosophi; sola autem notitia, vel propositio obiecti in mente existens non potest dici lex, vt per se constat, & ex definitione legis supra data; ergo. Secundò declaratur in his actibus, qui sunt mali, quia prohibiti lege humana: nam in illis etiam vt homo peccet, necesse est, vt præcedat iudicium mentis, quod indicet, obiectum illud esse malum; & tamen iudicium

Gerfon.

Petr. Aliac.

And. de Nouo Cast.

Anselm.

Hugo Vict. Cyprian.

D. Thom. 1. 2. quæst. 71. art. 6. ad 4.

Bonauent. Gerfon.

Victoria.

Confirmatur rationibus assertio.

illud non habet rationem legis, seu prohibitionis, quia solum manifestat id, quod est in obiecto, vnde cumque illud sit, ergo similiter, licet in his, quæ pertinent ad ius naturale ad operandum bene, vel male, necessariò præcedere debeat iudicium indicans bonitatem, vel malitiam obiecti, seu actus, illud non habet rationem legis, nec prohibitionis; sed est mera notitia eius, quod iam esse supponitur tale, vel tale. Vnde ille actus, qui per tale iudicium turpis esse cognoscitur, non ideo talis est, quia cognoscitur, sed quia est talis, ideo verè indicatur talis; ergo iudicium illud non est regula malitiæ, vel bonitatis; ergo neque est lex, nec prohibitio. Tertio aliàs etiam Deus haberet legem sibi naturalem respectu suæ voluntatis, quia etiam in Deo ad voluntatem antecedit secundum rationem iudicium mentis, indicans mentiri esse malum, seruare promissum esse omnino rectum, & necessarium; si ergo hoc satis est ad rationem legis, etiam in Deo erit vera lex naturalis. Quia tunc non obstat, quòd Deus non habeat superiorem, quia lex naturalis non imponitur ab aliquo superiore. Neque obstat identitas, quæ sufficit rationis distinctio, vt voluntas Dei verè dicatur ferri in id, quod intellectu manifestatur, & quæ sic proponitur; ergo sufficit vt sit lex, nam illud dicitur esse factis ad rationem legis. Denique iudicium indicans naturam actionis non est actus superioris, sed potest esse in æquali, vel inferiore, qui nullam vim habeat obligandi: ergo non potest habere rationem legis, vel prohibitionis; aliàs doctor ostendens quid sit malum, quidve bonum, legem imponeret, quod dici non potest. Lex ergo est illud imperium, quod potest obligationem inducere: iudicium autem illud non inducit obligationem, sed ostendit illam, quæ supponi debet; ergo iudicium illud, vt habeat rationem legis, debet indicare aliquid imperium, à qua talis obligatio manat.

Sed fortasse quis dicet, hæc argumeta solum facere vim in verbo legis, & ideo posse facile eneruari, dicendo legè naturalem nõ dici legè in eo rigore, quo lex dicitur esse præceptum cõmune superioris, sed magis generali ratione, quia est quædam regula boni, & mali moralis, sicut esse solet lex. Sed cõtra hoc argumetor vltèrius, quia id, quod est cõtra naturalem legè, necesse est cõtra veram legem, & prohibitionem alicuius superioris; ergo lex naturalis, prout in homine est, non solum indicat re ipsam in se, sed etiã vt prohibitam, vel præceptam ab aliquo superiori. Cõsequentiã est clara, quia si lex naturalis intrinsecè cõsistat in solo obiecto secundum se, vel in ostensione ipsius, violatio eius per se, & intrinsecè non erit contra legem superioris: nõ remota omni lege superioris, violaret hominem naturalem legè, agendo contra illud dictamen. Probatur ergo antecedens tum ex Aug. 2. contra Faust. c. 27. definiente peccatum esse dictum, factum, vel concupitum cõtra legem æternam, & addente, legem æternam esse rationem, vel voluntatem Dei; sentit ergo de ratione peccati esse, vt sit contra legem propriam alicuius superioris. Vnde lib. 2. de pec. merit. & remis. c. 16. sic ait, *Neque peccatum erit, si quid erit, si non diuinitus iubeatur, vt non sit.* Et infra, *Quomodo dimittitur per Dei misericordiam, si peccatum non est, aut quomodo non vetatur per Dei iustitiam, si peccatum est?* significans non minus repugnare, esse peccatum, & non prohibitum à Deo, quam indigere remissione, & non fuisse peccatum. Idem confirmat definitio Ambrosii lib. de Parad. ca. 8. *Peccatum est legis diuinæ præuaricatio, & cõlestium inobediencia mandatorum.*

Sed peccatum contra legem naturalem est verè peccatum; ergo est violatio diuini, & cõlestis mandati; ergo lex naturalis, prout in homine est, habet vim diuini mandati tanquam indicans illud, & non solum rei naturam. Tandem consonant huic veritati verba Pauli

D. Augus.

Ambros.

Rom. 4.

Pauli Rom. 4. *Vbi non est lex, nec præuaricatio.* Loquitur autè apertè de tota lege, non solum quoad cæremonialia, & iudicialia præcepta, sed etiã quoad moralia, quæ sunt de lege naturæ. Nam omni de lege, vt lex est etiã naturalis, procedit doctrina Pauli, quod de se, & spiritu gratiæ itam operatur, & ita communiter exponitur, quia aliàs doctrina Apostoli non esset completa, vt in materia de Gratia latius dicitur; sentit ergo omne peccatum esse cõtra aliquam legem. Quod etiam de propria lege præceptiua intelligendum est, tum quia de illa semper loquitur in illo capite; tum etiam quia non oportet traducere verba ad improprium sensum, sine auctoritate, aut cogente necessitate.

Ratione præterea declaratur assertio à priori, quia omnia, quæ lex naturalis dicit esse mala, & prohibètur à Deo speciali præcepto, & voluntate, qua vult nos teneri, & obligari vi auctoritatis eius ad illa seruanda; ergo lex naturalis est propriè lex præceptiua, seu insinuatiua proprii præcepti. Cõsequentiã clara est. Antecedens probatur primò, quia Deus habet perfectam prouidentiam hominum, ergo ad illud vt ad supremum gubernatorem naturæ spectat vetare mala, & præcipere bona; ergo quauis ratio naturalis indicet, quid sit bonum, vel malum rationali naturæ; nihilominus Deus vt auctor, & gubernator talis naturæ præcipit id facere, vel vetare, quod ratio dicit esse faciendum, vel vetandum. Secundò, quidquid contra rationem rectam fit, displicet Deo, & contrarium illi placet, quia cum voluntas Dei sit summè iusta, non potest illi non displicere quod turpe est, nec non placere honestum, quia voluntas Dei non potest esse irrationabilis, vt dixit Anselm. lib. 1. Cur Deus homo, cap. 8. Ergo ratio naturalis, quæ indicat, quid sit per se malum, vel bonum homini, consequenter indicat, esse secundum diuinam voluntatem, vt vnum fiat, & aliud vitetur.

Anselm.

D. Thom. 1. 2. quæst. 71. art. 6. ad 4.

Solutio.

Dices ex voluntate complacentiæ, aut displicentiæ in Deo non sequitur, quòd sit voluntas obligans per modum præcepti; tum quia hac ratione non tenemur conformari omni diuinæ voluntati, quæ est per simplicem affectum; imò nec omni voluntati beneplaciti, seu efficaci; sed illi tantum, qua vult nos obligare, vt suppono ex 1. 2. q. 19. Vnde hac ratione licet opera consiliorum placeant Deo, non inde inferatur voluntas præcipiens; tum etiam quia homini iusto, vel beato displicet quidquid à me cõtra rationem fit, & tamen nihilominus illa voluntas nõ est præceptiua. Respondeo primùm, non esse seruitutem de quacunque voluntate complacentiæ; sed de illa, qua ita placet aliquid vt bonum, vt cõtrarium, vel priuatiuè oppositum per omissionem displiceat tanquam malum; opera autem consiliorum non placent hoc modo; sed ita placent, vt in oppositis omissionibus non displiceat aliqua malitia, & ideo illa complacètia vocatur simplex voluntas, prior autem, qua ita vnum placet, vt aliud simpliciter displiceat, cõsetur magis absoluta. Deinde dico talem voluntatem spectandam esse in Deo vt in supremo gubernatore, & non vt inueniri potest in persona priuata iusta, siue beata, siue viaticæ; Deus enim habet illam absolutam displicentiã, aut complacentiam, vult absolutè illud opus fieri, vel nõ fieri, quantum ad munus iusti gubernatoris spectat, ergo est talis voluntas, vt per illam velit subditos obligare, vt id faciãt vel non faciãt. Non enim potest esse voluntas efficax, vt opus absolutè fiat, vel nõ fiat, alias nunquam opus aliter fieret, quam Deus vellet, quod tamen non ita est, vt constat. Neque id pertinet ad munus gubernatoris, ad quem spectat ita velle bona, vt permittat mala, & sinat causas secundas liberas sua libertate vri expedire, & sine impedimento, ergo oportet, vt sit voluntas obligans: nam hoc modo pro-

Suarez de Legib.

videt subditis in hoc genere, quantum ad rectam, & prudentem prouidentiam spectat.

Vnde confirmatur assertio, quia peccata contra legem naturalem dicuntur in Scriptura esse contra diuinam voluntatem. Vnde dixit Anselm. in lib. de voluntate Dei, *Quicumque legi naturali obuiat, Dei voluntatem non seruat.* Et signum manifestum est, quia transgressor legis naturalis in diuino iudicio dignus est pœna; ergo est transgressor voluntatis diuinæ; nam ille seruus vapulabit multis, qui domini voluntatem non facit, vt dicitur Lucæ 12. ergo lex naturalis includit Dei voluntatem. Et è conuerso facienti voluntatem Dei promittitur regnum cœlorum, Math. 6. 1. Ioan. 2. quod necesse est præcipuè intelligi de voluntate præcipientem scriptum est, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata,* ergo qui seruat naturalem legè, facit voluntatem Dei; ergo lex naturalis includit voluntatem Dei præcipientem. Confirmatur præterea: nam voluntas signi, quam Theologi in Deo ponunt, etiam extèditur ad ea, quæ sunt iuris naturalis, vt sumitur ex D. Thom. 1. p. q. 19. art. 6. vlt. cum Magist. & aliis in 1. d. 45; & est per se notum, nam qui violat legem naturalem, à Dei voluntate recedit, & quando petimus in oratione Dominica, *Fiat voluntas tua,* etiam petimus vt fiat in obseruatione legis naturalis, ergo lex naturalis in nobis existens est signum alicuius voluntatis Dei; ergo maximè illius, qua vult nos obligare ad legem illam seruandam, ergo lex naturalis includit hanc Dei voluntatem. Cõfirmatur tertio, quia peccatum contra legem naturalem est offensiuum Dei, & inde habet quãdam infinitatem, ergo signum est esse contra Deum, vt contra legislatorem: cõtinet enim virtuale contemptum eius, ergo lex naturalis Dei voluntatem includit, quia sine voluntate non est legislatio. Denique obligatio legis naturalis vera obligatio est, hæc autem obligatio aliquid boni est suo modo, in rerum natura existens, ergo necesse est, vt illam obligatio sit ex diuina voluntate volente homines teneri ad id seruandam, quod recta ratio dicit.

Dico secundò: Hæc Dei voluntas, prohibitio, aut præceptio non est tota ratio bonitatis, & malitiæ, quæ est in obseruatione, vel transgressione legis naturalis, sed supponit in ipsis actibus necessariam quandam honestatem, vel turpitudinem, & illis adiungit specialem legis diuinæ obligationem. Hæc assertio sumitur ex D. Thoma locis supra citatis, & quoad priorè partem colligitur ex illo cõmuni axiomate Theologorum, quãdam mala esse prohibita, quia mala, si legem prohibentur, quia mala, non possunt primam rationem malitiæ accipere à prohibitione, quia effectus non est ratio suæ causæ. Hòc autem axioma habet fundamentum in Augustino lib. 2. de serm. Domini in monte, c. 18. vbi ait, quãdam esse, quæ non possunt bono animo fieri, vt supra, adulteria, &c. clarè ex lib. 1. de lib. arb. c. 3. vbi Euodius ait, adulteriũ non esse malum, quia lege prohibitum, sed è conuerso, quod August. tacitè approbat. Et idem sentiunt Scholastici, Duradus in 2. distinction. 47. quæstion. 4. numer. 7. 8. Scotus, Gabriel, & alij in 3. distinction. 37. & Caietanus 1. 2. quæstio. 100. art. 1. Soto lib. 2. de iust. q. 3. a. 2. & alij Theologi supra citati. Estque aperta sententia Arist. 2. Ethic. cap. 6. dicentis, *Sunt affectus nonnulli, qui continuo nomine suo sunt cum prauitate conuerti, vt malenolentia, imprudentia, & inuidentia, & actus identidem, vt adulterium, furtum, homicidium. Hæc enim vniuersa, & talia dicuntur, quia ipsa sunt praua, &c.* Fundarique potest in illo metaphysico principio, Quòd naturæ rerum quoad esse essentia sunt immutabiles, & consequenter etiam quoad conuenientiam, vel disconuenientiam proprietatum naturalium, nam licet res aliqua possit priuari naturali proprietate, vel contrariam accipere, non tamen

G fieri

10. Anselm.

D. Thom. Magist.

11. 2. Assertio, Prohibitio aut præceptio non est tota ratio bonitatis, aut malitiæ, quæ est in transgressione aut obseruatione legis naturæ, sed supponit aliquam, &c. D. Thom. August.

Durad. Scotus. Gabr. Soto. Caiet. Arist.

Victor, de.

fieri potest, vt ille status sit illi connaturalis, vt late videtur. relect. de homicid. d. 4. & sequentibus, & argitur Soto loco proxime citato, & de essentia creatis diximus disp. 3. Metaph. in princ. & lib. 9. de Trin. cap. 6. Confirmatur à posteriori, quia si odium Dei v.g. non haberet aliquam rationem intrinsecam malitiae priorum prohibitionum, posset non prohiberi: nam cur non poterit, si non est malum de se? Ergo posset licere, vel esse honestum, quod plane repugnat. Denique hanc partem sufficienter probat ratio dubitandi in principio posita cum fundamentis primae sententiae positis in cap. praeced. Et plura dicemus tractando de indispensabilitate huius legis.

122

Quoad vltimam verò partem colligitur assertio ex dictis in priori conclusione: nam lex naturalis prohibet ea, quae secundum se mala sunt; sed haec lex est vera lex diuina veraque prohibitio; ergo necesse est, vt addat aliquam obligationem vitandi illud malum, quod de se, & natura sua tale est. Item nihil repugnat, vt rei de se honeste addatur obligatio faciendi illam, neque vt rei de se turpi addatur obligatio vitandi illam; imò existente vna obligatione potest addi alia, maxime alterius rationis, vt patet de voto, de lege humana, & similibus; ergo etiã potest lex naturalis, vt est vera lex diuina, addere obligationem propriam moralem ortam ex precepto vltra naturalem (vt sic dicam) malitiam, vel honestatem, quam ex se habet materia, in quam cadit tale preceptum. Atque hoc magis declarabitur statim respondendo ad rationem contrariam.

73. 3. Assertio. Lex naturalis est vera ac propria lex: Deus autem est legislator illius. Epiphanius, Tertulianus, Plutar.

Ex dictis ergo concludo, & dico tertio, legem naturalem esse veram, ac propriam legem diuinam, cuius legislator est Deus. Haec assertio sequitur clarè ex dictis, & sumitur ex Patribus allegatis, & ex Epiphanius, ac Tertulianus, locis infra referendis, & Plutar. in Comment. In Principe requiri doctrinam, circa principium. Et declaratur, quia lex naturalis potest, vel in Deo, vel in nobis considerari; & in Deo quidem secundum rationis ordinem supponit iudicium ipsiusmet Dei de conuenientia, vel disconuenientia alium actuum: addit autem voluntatem obligandi homines ad id seruandum, quod recta ratio dicitur. Quod totum factis declaratum est. Et fortasse hoc voluit insinuare Augustinus in d. loco contra Faust. lib. 2. cap. 27. quando dixit, Legem aeternam esse diuinam rationem, vel voluntatem ordinem naturalem conseruari iubentem, perturbari uolentem. Vltimam enim est, vt particula, vel, pro copulatione accipiatur, maxime quando illa inter quae ponitur, ita sunt inter se connexa, vt non separentur, sic autem se habent ratio diuina, & voluntas circa legem aeternam, & ideo vtramque Augustinus complexus est. Vnde probandum non est, quod doctores posteriori loco allegati dicunt, voluntatem diuinam, quia lex naturalis sancitur, non supponere dictamen diuinam rationis dicentis, hoc esse honestum, vel turpe, neque voluntatem illam Dei supponere in obiecto intrinsecam conuenientiam, vel disconuenientiam ad naturam rationalem, ratione cuius vult vnũ fieri, & aliud vetari; constat enim ex dictis in secunda conclusione, hoc falsum esse, & contra rationem legis naturalis. Quamuis ergo obligatio illa, qua addit lex naturalis, vt proprie preceptiua est, sit ex voluntate diuina, tamen illa voluntas supponit iudicium de malitia, v.g. mendacij, & similia; tamen quia ex vi solius iudicij non inducitur propria prohibitio, vel obligatio precepti, quia hoc sine voluntate intelligi non potest, ideo adiungitur voluntas prohibendi illud, quia malum est. Vnde eadem sit, legem naturalem, prout in nobis est, non tantum esse iudicantem malum, sed etiam obligantem ad cauendum illud, ac subinde non solum representare naturalem disconuenientiam talis actus, vel obiecti cum naturali natura, sed etiam esse

signum diuinæ voluntatis vetantis illud. Superest, vt ad fundamentum vtriusque sententiae respondeamus: totum enim verlatur circa hanc hypotheseim: *Etsi Deus non prohibeat, vel praecipiat ea, quae sunt de lege naturae, nihilominus mentiri est malum, & colere parentes bonum, & debitum.* Circa quam conditionem duo videnda sunt, vnum est, quid sequatur, posita illa hypothesi, aliud est, an hypothesi ipsa possibilis sit. In quo Medin. 1. 2. q. 1. 8. art. 1. ad vltimũ respondet, hypotheseim esse impossibilem, quia illa posita, sequitur contradictio, scilicet, quod mendacium v.g. non sit peccatum, quia non est prohibitum per vllam legem, & quod sit peccatum, quia est contra rationem, & per se disconueniens naturae rationali. Sed contra hoc est, quia secundum ordinem rationis prius est talis actus malus, quam prohibitus per propriam legem; ergo licet hypothesi illa supponatur, nempe opus non prohiberi à Deo, non sequeretur illud non esse malum, quia ex se id habet sine prohibitione; ergo non sequitur contradictio.

14. Fit factis sicut damento vtriusque sententia opposita.

Responso Medinæ ad opus positum fundamentum.

15.

Responderi potest, quod licet illa negatiua propositio non sequatur per locum intrinsecum (vt aiunt) seu à priori, sequitur à posteriori, & per principia extrinseca. Quia si opus non prohiberetur à Deo, non displiceret illi, & consequenter non esset malum, & tamen aliàs supponitur esse malum, & ita sequitur contradictio. Declaratur à simili, si Deus vellet me illi odio habere, tunc certe odium Dei non esset malum, & tamẽ si est odium, necessariò est malum, & ita sequitur contradictio. Vel si Deus vellet, ignem natura sua esse frigidum, id fieret, tamẽ quia sequeretur contradictio, nõ potest Deo id velle. Iuxta hæc ergo responsionem supponitur, repugnantiam inuoluere, quod actus sit de se malus, & non prohibeatur à Deo. Non video autem, quomodo hoc rectè probetur, inferendo illam contradictionem, quod opus esset simul malum, & non malum, quia sic petitur principium, & committitur circulus in probatione, igitur aliunde probandum est: Quapropter ex vi illius hypothesi, siue possibilis, siue impossibilis sit, solum colligitur, malitiam aliquam actus humani, vel omissionis eius, formaliter non consistere in discordia à precepto proprio, seu lege vetante, aut praecipiente. Vnde posita illa hypothesi, rectè sequitur, actum esse malum, & non prohibitum, non tamen inde inferri potest, illa duo esse in re separabilia, quod solum ad praesentem causam facit.

Excluditur responso Medinæ.

Accomodatio responso.

16.

Sed instabis: nã inde sequitur, data illa hypothesi, actum esse malum sine lege prohibente, seu illa praecisa, & abstracta, ergo sequitur etiam moraliter esse malum, quia supponitur esse actus liber, malitia autem actus liberi per disconuenientiam ad naturam rationalem, vt sic, malitia moralis est, ergo actus ille est moraliter malus, & non ex lege prohibente, ergo etiam est peccatum, praecisa repugnantia ad legem prohibentem, & ita ruunt omnia fundamenta nostrae sententiae. Ad hoc verò respondent aliqui, vt supra Medin. refert, distinguentes inter actum malum, & peccatum, quia actus malus latius patet, & inueniri potest sine contrarietate ad legem, non verò peccatum; vnde in eo casu concedunt, actum fore malum, negant tamen fore peccatum. Sed difficilis est distinctio, & videtur parum consentanea doctrinae D. Thomae, nam peccatum nihil aliud est, quam actus malus ex obliquitate à debito fine, nimirum, quia cũ fiat, vel fieri debeat propter aliquem finem, in ordine ad illum nõ est rectus, seu ab illo declinat. Vnde si actus sit moralis, & humanus eo ipso, quod est malus propter deuiationem à recta ratione, est etiã peccatum, vt docet D. Tho. 1. 2. q. 21. art. 1, quia talis actus deuiat à fine recto, propter quod fieri deberet, & ideo est malus, & consequenter peccatum. Vnde alij respondent, esse quidem peccatum, sed non esse

D. Thom.

7. Vera responso ad difficultatem.

Rom. 4.

Basili. Rom. 2. D. August. D. Thom.

8.

Videtur.

9.

esse culpam, si non sit contra legem. Sed hoc etiam videtur repugnare D. Thomae in eadem q. 21. art. 2. vbi ait, in actibus liberis peccatum & culpam conuerti, solumque differre respectu, & denominatione, quia actus dicitur peccatum per obliquitatem à fine: culpa verò dicitur per respectum ad agens, cui imputatur; actus autem liber eo ipso, quod liber est, imputatur agenti, ergo si est actus liber, & malus, consequenter est peccatum, & culpa; ergo etiam in eo casu, seclusa lege Dei, esset actus culpabilis, & ita enervantur omnes rationes factae.

Respondeo igitur, in actu humano esse aliquam bonitatem, vel malitiam ex vi obiecti praecise spectati, vt est consonum, vel dissonum rationi rectae, & secundum eam posse denominari, & malum, & peccatum, & culpabilem secundum illos respectus, seclusa habitudine ad propriam legem. Praeter hanc verò habet actus humanus specialem rationem boni, & mali in ordine ad Deum, addita diuina lege prohibente, vel praecipiente, & secundum eam denominatur actus humanus speciali modo peccatum, vel culpa apud Deum, ratione transgressionis legis propriae ipsius Dei, quam specialem malitiam videtur Paulus significasse nomine *prauaricationis*, cum dixit, *vbi non est lex, nec prauaricatio.* Hanc ergo deformitatem non haberet actus humanus naturali naturae contrarius, posita illa hypothesi, quod Deus illum non prohiberet, quia tunc non haberet illum virtutalem contemptum Dei, quem continet transgressio legis respectu legislatoris, teste Basil. in id Psalm. 28. *Afferre Domino gloriam, & honorem.* Et consonat illud Pauli ad Rom. 2. *Per prauaricationem legis Deum inhoras.* Vnde dixit August. de vera relig. cap. 26. *legem prohibentem omnia commissa congeminare.* Quod declarans addit, *Non enim simplex peccatum est, non solum malum, sed etiam veterium admittere.*

Atque hoc modo videtur D. Thom. 1. 2. q. 71. art. 6. ad 5. distinguere peccatum vt est contra rationem, & vt est offensiuum Dei, & priori modo considerari à Philosopho moralis, posteriori autem modo à Theologo. In illo ergo casu esset actus malus moraliter peccatum, & culpa, non tamen Theologicè, seu in ordine ad Deum, & eodem modo videtur intelligendum, quod ibidem dicit in solutione ad 4. talia peccata in ordine ad legem aeternam esse mala, quia prohibita, vtique illa malitia Theologica (vt sic dicam) quam non haberet actus, nisi esset prohibitus. Et ita videtur intelligenda ratio, quam subdit, quae aliàs videri potest obscura. Nam cum dixisset, omne peccatum esse malum, quia prohibitum in ordine ad legem aeternam, subdit, *Ex hoc enim ipso, quod est inordinatum, iuri naturali repugnat.* Quae ratio potius videtur probare esse prohibitum, quia malum, quam e conuerso. Quod verum est loquendo de malitia moralis inordinationis, tamen ratione illius addita est lex aeterna, & diuina prohibitio, ad quam habet tale peccatum specialem repugnantiam, & consequenter inde habet specialem deordinationem, quam non haberet, si prohibitio diuina non interuenisset, per quam deordinationem completur ratio peccati theologicè sumpti, & ratio culpae simpliciter apud Deum. Et in hoc sensu videntur loqui Victor. & nonnulli alij Theologi, & ita non procedunt replicae factae, nisi fiat vis in solis verbis.

Ex illa ergo hypothesi hoc modo explicata, & concessa, nihil potest inferri contra nostram sententiam, nec contra rationes, quibus illam probauimus. Nam admissa illa conditionali in dicto sensu, nihilominus nunc lex naturalis verè, & proprie prohibet quidquid secundum se malum, seu inordinatum est in actibus humanis, & sine tali prohibitione actus non haberet (vt sic dicam) consummatam vel perfectam rationem

S.arez de Legib.

nem culpae, & offensae diuinæ, quae negati non potest in actibus, qui praecise sunt contra legem naturae. Vt autem omnino constet, quomodo possit haec prohibitio diuina intrinsecè ac per se pertinere ad legem naturae, oportet secundum punctum exponere, videlicet, an hypothesi illa possibilis sit, id est, quod Deus per proprium actum suae voluntatis non adiunxerit legem propriam vetantem, vel praecipiente ca, quae sit de dictamine rationis naturalis. In quo duo possunt cogitari modi dicendi. Primus est, Deum quidem posse de potentia absoluta non facere talem prohibitionem, quia non apparet implicatio contradictionis, vt videntur probare omnia, quae Okam, Gerson, & alij pro sua sententia congerunt, nihilominus tamen id fieri non posse secundum legem ordinariam diuinæ prouidentiae rerum naturis consentaneam: nam hoc ad minus probant rationes in contrarium factae pro nostra sententia, & multum fauent testimonia Scripturae, & Patrum. Et hoc videri potest sufficiens, vt lex naturalis dicatur includere proprium preceptum Dei, quia lex naturalis est illa, quae est conformis naturis rerum.

An Deus potuerit non prohibere per propriam legem ea, quae sunt contra rationem naturalem. Opinio affirmans.

Alter modus dicendi esse potest, illam hypothesim esse omnino impossibilem, quia non potest Deus non prohibere id, quod est intrinsecè malum, & inordinatum in natura rationali, vel non praecipere contrarium. Haec sententia est aperte D. Thomae dicta q. 72. art. 6. & clarius q. 100. art. 8. ad 2. quatenus ait, decretum diuinæ iustitiae circa hanc legem esse immutabile. Quod non potest intelligi de sola immutabilitate ex suppositione decreti: nam hoc modo quodlibet decretum Dei, in quacumque lege posita, est immutabile, loquitur ergo D. Thom. de immutabilitate simpliciter. Vnde ita censet, non posse Deum in hoc auferre suae iustitiae ordinem, sicut non potest negare seipsum, vel sicut non potest non esse fidelis in promissis. Eandem opinionem supponit clarè Medin. supra, & latius Victor. in dicta relect. de peruenientibus ad usum rationis, in 9. & 10. vbi nec probabilè, nec intelligibile esse censet, aliquem posse peccare, & non habere superiorem, & preceptum, seu legem eius. Vnde quàm impossibile est, hominem vtentem ratione non posse peccare, vel non habere superiorem, tam impossibile credit esse, posse Deum non vetare illa, quae secundum se mala sunt, aut non praecipere ea, quae sunt necessaria ad naturalem honestatem. Ratio denique qua probauimus, de Deo ferre hæc legem, probat, illam esse simpliciter necessariam, quia non potest non displicere Deo talis actus, modo consentaneo suae bonitati, & iustitiae ac prouidentiae.

11. Opinio negans hoc esse possibile. D. Thom.

Medin. Victor.

Vt verò hæc ratio declaratur, obicitur, quia preceptum diuinum est actus voluntatis, vel voluntate supponit, & ab ea ducit originem, sed diuina voluntas est libera in omnibus actionibus ad extra, ergo etiam est libera in illa voluntate, ergo potest illam non habere, ergo potest non imponere tale preceptum. Respondent aliqui, ad legem naturalem sufficere naturale dictamen intellectus diuini, quo indicat, hæc mala esse vitanda; & hæc bona facienda. Nã circa ea, quae per se, & intrinsecè talia sunt, illud dictamen non est liberum, sed necessarium: & ex illo dictamine legis diuinæ, & aeternæ in tali materia necessariò dimanat quaedam eius participatio ad creaturam rationalem supposita eius creatione; & ex hac participatione, & derivatione sine alio actu voluntatis diuinæ redundat specialis obligatio in rationalem creaturam, quasi per naturalem sequelam, ratione cuius tenetur sequi rectam rationem, vt indicantem regulam aeternam, quae est in Deo; atque ita quidquid sit de libero actu diuinæ voluntatis, obligatio hæc, & prohibitio omnino necessariò sequitur ex

12. Obiectio.

Aliquorum solutio.

Excluditur
r. Sponso.

ratione diuina. Sed hæc responsio intelligi non potest, quia solum dictamen intellectus sine voluntate non potest habere rationem præcepti respectu alterius, nec inducere in illum speciale obligationem. Quia obligatio est motio quædam moralis ad agendum: mouere autem alium ad operandum, opus voluntatis est. Item quia tota illa obligatio non transcendit vim obiecti per se boni, vel mali, à quo habet actio, vt per se bona, vel mala sit, & iudicium rationis solum habet rationem applicantis, vel ostendentis tale obiectum. Ac denique ratio naturalis ostendens bonum, & malum, non plus, vel magis obligat, eò quòd sit participatio rationis diuinæ, quàm obligaret secundum se spectata, ac si à se esset.

14.
Caiet.
Vera responsio ad obiectum, est ostenditur quomodo stante libertate diuina Deus non possit non prohibere ea, quæ sunt intrinsece mala per aliquam legem.

Dico igitur ex Caiet. dicto art. 8. diuinam voluntatem, licet simpliciter libera sit ad extra, tamen ex suppositione vnius actus liberi posse necessitari ad alium, vt si vult promittere absolute, necessitatur ad implendum promissum; & si vult loqui, aut reuelare, necessitatur debet reuelare verum. Et cum eadem proportione, si vult creare mundum, & illum conseruare in ordine ad talem finem, non potest non habere prouidentiam illius, & supposita prouidendi voluntate, non potest non habere prouidentiam perfectam, & consentaneam suæ bonitati, & sapientiæ. Ideoque supposita voluntate creandi naturam rationalem cum sufficienti cognitione ad operandum bonum, & malum, & cum sufficienti concursu ex parte Dei ad vtrumque, non potuisse Deum non velle prohibere tali creaturæ actus intrinsece malos, vel nolle præcipere honestos necessarios. Quia sicut non potest Deus mentiri, ita non potest insipienter, vel iniuste gubernare: esset autem prouidentia valde aliena à diuina sapientiæ, & bonitate, non prohibere, vel præcipere suis subditis, quæ talia sunt. Sic ergo ad argumentum distinguitur minor; nam absolute possit Deus nihil præcipere, vel prohibere, tamen ex suppositione, quod vult habere subditos ratione vtentes, non potuit non esse legislator eorum, saltem in his, quæ ad honestatem naturalem morum necessaria sunt. Item ratio supra insinuata est satis probabilis, quia non potest Deus non odisse malum recte rationi contrarium; habet autem hoc odium non tantum vt priuata persona, sed etiam, vt supremus gubernator; ergo ratione huius odij vult obligare subditos, ne illud committant.

14.
Alia obiectio.
Solutio ad obiectum, ubi ostenditur quæ intimatio legis diuina naturalis tenetur Deo a subditis, vt homines ad illam obligentur.

Obicitur verò secundò, quia ad legem non sufficit voluntas legislatoris, nisi accedat insinuatio, seu intimatio talis voluntatis; sed nihil est, quod necessitatur Deum ad intimandam talem voluntatem suam; ergo potest illam non intimare, cum hoc sit ei liberum; ergo potest non ferre talē legē, nec per illā obligare, quia sine intimatione non fit obligatio. Respondeo in primis, si illa voluntas Dei necessaria est ad conuenientem, & prudentem prouidentiam, & gubernationem hominum, consequenter est necessarium, vt ex vi eiusdem prouidentie innoscere possit hominibus illa voluntas Dei, & hoc sufficit ad rationem præcepti, & legis; neque est alia intimatio necessaria. Vnde dicitur vltimis, ipsi sumus iudicium recte rationis inditum naturaliter homini, esse de se sufficientis signum talis voluntatis diuinæ, nec esse necessarium aliam insinuationem. Probat, quia iudicium rationis indicat de se diuinam prouidentiam decentem Deum, & moraliter necessariam ad plenū dominium eius, & debitam subiectionem hominis ad ipsum, in qua prouidentia hæc legislatio continetur. Item hæc de causa per lumen naturale cognoscitur, Deum offendere peccatis, quæ contra legem naturalem fiunt, & ad ipsum pertinere illorum punitionem, & iudicium; ergo ipsum naturale lumen est de

A se sufficientis promulgatio legis naturalis, non solum quia manifestat intrinsecam disconuenientiam, vel conuenientiam actuum, quam lumen Dei increatum ostendit; sed etiam quia intimat homini, contrarias actiones displicere auctori naturæ; tanquam supremo Domino, & curatori, ac gubernatori eiusdem naturæ; hoc ergo satis est ad intimationem talis legis, vt sensit D. Thomas 1. 2. q. 90. art. 4. ad 1. Et hæc ratio ne lex naturalis vocatur lex metis, vt notat Epiphanius. hæref. 64. in verbis, quæ ex Methodio refert in fine illius §. & insinuat Tertullian. lib. contra Iudæos, cap. 2.

D. Thom.
Epiphanius.
Tertullianus.

Adhuc verò superesse hic poterant difficultates, & interrogationes subobscure, vna est, an transgressio legis naturalis eo modo, quo à nobis explicata est, habeat specialem malitiam distinctam ab illa, quam haberet actus ex sola disconuenientia ad rationalem naturam præcisè spectatam, vt in hypothesi supra tractata consideratur. Item si malitia illa est specialis, qualis sit, & quanta ex vi legis naturalis. Item an possit hæc specialis ratio legis naturalis inuincibiliter ignorari, vel posita tali ignorantia, an actus factus contra rationem esset offensiuus Dei, vel an haberet malitiam infinitam, seu an esset peccatum mortale. Sed hæc pertinent magis ad materiam de Peccatis, & ideo nunc illa omitto, ne ab instituto nimium digrediamur, interim videri possunt Victor, dicta 1. elect. de peruenientia ad vltim rationis, & Gerson dicta lect. 2. de vita spirit. paulò ante corollarium primum, & alij auctores allegati.

15.

Victor.
Gerson.

C A P V T VII.

In qua materia versetur lex naturalis, seu quæ sint eius præcepta.

SUPPONIMUS ex dictis, bonum per se honestum, seu ad honestatem necessarium, & malum illi contrarium esse materiam huius legis; illud vt præcipiendum, hoc vt vitandum. Probat, quia cum hæc sit vera lex, & Deum habeat auctorem, non potest non esse honesta, ergo non potest præcipere nisi honestum, nec vetare nisi contrarium. Item hæc lex id præcipit, quod est naturæ rationali consentaneum, vt talis est, & vetat contrarium, illud autem non est, nisi honestum, vt constat. Imò in hoc differt lex naturalis ab aliis legibus, quòd alia faciunt esse malum, quod prohibent, & necessarium, vel honestum, quod præcipiunt: hæc verò supponit in actu, seu obiecto honestatem, quam præcipiat, vel turpitudinem, quam prohibeat, & ideo dici solet, per hæc legem prohiberi aliquid, quia malum, vel præcipi, quia bonum, vt capite precedenti tactum est.

1.

Differentia inter legem naturalem & aliam.

Difficultas ergo est, an omne honestum bonum, vel malum contrarium, cadat sub legem naturalem. Nam quidam dixerunt, sola generalia principia per se nota, quæ versantur circa bonitatem, vel malitiam moralem, qualia sunt, bonum est faciendum, malum vitandum, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, esse materiam huius legis, non verò conclusiones, quæ ex his principiis eliciuntur, vt depositum esse reddendum, vsuam vitandam. Solet citari pro hac sententia D. Thom. q. 94. a. 2. & Durand. tract. de Legib. quem habere nõ potui, sed illi refert Turrec. in c. ius naturale, d. 1. n. 3. & aliqui Iuristæ ita defendunt hanc opinionem, vt existimēt, præcepta Decalogi non continere ius naturale, sed ius gentium, quod putant esse diuersum. In quâ sententiam videtur inclinare Soto lib. 1. de iustit. q. 5. art. 4. vt capite sequenti latius dicam. Videturq; fundari in modo loquendi Inreccollutorū, qui eos actus, quos dicit ratio, solum per discursum non tribuunt iuri naturali, vt videre licet in l. 1. 2. & 3. & l. omnes, l. omnes cum

2.

An omne honestum, vel malum contrarium cadat sub legem naturalem.

Opinio afferentium sola communia principia, & generalia cadere sub legem naturalem.

D. Thom.
Durand.
Turrec.
Soto.

2. bona fide.

3.

4.

D. Isidor.

Psal. 4.

Rom. 2.

5.

Confirmatur assertio ratione.

Ratio esse potest primò, quia ius naturale est id, ad quod ipsa natura immediate inclinatur; huiusmodi autem solum sunt prima principia; nam quæ per discursum comparantur, potius ab ipso homine habent originem. Vnde etiam in ipsis habitibus distinctio est inter habitum principiorum, & conclusionum. Secundò, quia ius illud, quod versatur circa prima principia, est prorsus immutabile, tam ex parte sua, quàm ex parte hominum, quia ignorari non potest: illud autem, quod versatur circa conclusiones, mutari potest, & ignorari. Tertio, quia aliis etiam actus viturum, quos præcipiunt homines, pertinerent ad legem naturæ, quia per discursum ex illa eliciuntur. Quarto, quia aliis non distingueretur ius gentium à iure naturali, sed illius pars esset, vel sub illo contineretur.

Resoluitur questio, & ostenditur ius naturale completi omnia præcepta moralia, quæ euidenter habent honestatem necessariam ad reuerentiam morum, ita vt opposita moralem inordinationem, seu malitiam euidenter contineant. Hæc est mens D. Thomæ q. 91. art. 2. q. 97. art. 2. & 4. q. 95. art. 2. & q. 100. art. 1. 2. & 3. vbi Caiet. Conrad. & alij expositores idem sentiunt. Soto lib. 1. de iustit. q. 4. art. 2. & q. 5. art. 1. & 2. lib. 3. q. 1. art. 2. & 3. & idem sumitur ex Theologis in præcedenti cap. allegatis, & ex Turrec. in cap. ius autē. d. n. per plures articulos, præsertim in primo, & vltim. Couarr. in regula, Peccatū, 2. p. §. 11. n. 4. Item sumitur ex Arist. 5. Ethic. cap. 7. vbi omne ius in naturale, & legitimum distinguit, sub naturali comprehendens omne illud, quod necessarium, & immutabile habet veritatem. Eademque est sententia Ciceronis lib. 2. de Inuent. Vbi definit, ius natura esse quod nobis non opinio, sed quadam innata vis afferit, vt religionem, pietatem, &c. Idem sentit Isidor. 5. Etymol. cap. 3. vbi aliis exemplis ius naturale declarat. Item August. lib. 1. de libero arbitri. cap. 3. quatenus adulterium ponit, esse contra ius naturæ: nam eadem ratio est de omnibus similibus. Denique sumi hoc potest ex illo Psal. 4. Quis ostendit nobis bonum? signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nam inde rectè colligimus, omnia, quæ lumen naturale euidenter manifestat, pertinere ad legem naturæ. Et confirmari potest ex illo Pauli ad Roman. 2. Gentēs, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. Vnde infert, eos sibi ipsi esse legem: illa autem, quæ euidenter cognoscuntur lumine naturæ, siue cum discursu, siue absque illo cognoscuntur, rectè dicuntur naturaliter fieri, ergo.

D. Thom.
Caietan.
Conrad.
Soto.
Turrec.
Couarr.
Arist.
Cicero.

D. Isidor.

Rom. 2.

Confirmatur assertio ratione.

Nihilominus dicendum est, ius naturale completi omnia præcepta, seu principia moralia, quæ euidenter habent honestatem necessariam ad reuerentiam morum, ita vt opposita moralem inordinationem, seu malitiam euidenter contineant. Hæc est mens D. Thomæ q. 91. art. 2. q. 97. art. 2. & 4. q. 95. art. 2. & q. 100. art. 1. 2. & 3. vbi Caiet. Conrad. & alij expositores idem sentiunt. Soto lib. 1. de iustit. q. 4. art. 2. & q. 5. art. 1. & 2. lib. 3. q. 1. art. 2. & 3. & idem sumitur ex Theologis in præcedenti cap. allegatis, & ex Turrec. in cap. ius autē. d. n. per plures articulos, præsertim in primo, & vltim. Couarr. in regula, Peccatū, 2. p. §. 11. n. 4. Item sumitur ex Arist. 5. Ethic. cap. 7. vbi omne ius in naturale, & legitimum distinguit, sub naturali comprehendens omne illud, quod necessarium, & immutabile habet veritatem. Eademque est sententia Ciceronis lib. 2. de Inuent. Vbi definit, ius natura esse quod nobis non opinio, sed quadam innata vis afferit, vt religionem, pietatem, &c. Idem sentit Isidor. 5. Etymol. cap. 3. vbi aliis exemplis ius naturale declarat. Item August. lib. 1. de libero arbitri. cap. 3. quatenus adulterium ponit, esse contra ius naturæ: nam eadem ratio est de omnibus similibus. Denique sumi hoc potest ex illo Psal. 4. Quis ostendit nobis bonum? signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nam inde rectè colligimus, omnia, quæ lumen naturale euidenter manifestat, pertinere ad legem naturæ. Et confirmari potest ex illo Pauli ad Roman. 2. Gentēs, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. Vnde infert, eos sibi ipsi esse legem: illa autem, quæ euidenter cognoscuntur lumine naturæ, siue cum discursu, siue absque illo cognoscuntur, rectè dicuntur naturaliter fieri, ergo.

Ratione etiam declaratur assertio: nam ea quæ naturali ratione cognoscuntur, in triplici genere distinguuntur: quædam sunt prima principia generalia morum, vt sunt illa, honestum est faciendum, primum vitandum, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, & similia, de his nullum est dubium pertinere ad legem naturalem; alia sunt principia magis determinata, & particularia, tamen etiam per se nota ex terminis, vt, iustitia est seruanda, Deus est colendus, temperatè viuendum est, & similia, de quibus etiā nulla est dubitatio, & à fortiori patebit ex dicendis. In tertio ordine ponimus conclusiones, quæ per euidenter illationem ex principiis naturalibus inferuntur, & non nisi per discursum cognosci possunt; inter quas quædam faciunt, & à pluribus cognoscuntur, vt: adulterium, furum, & similia, praua esse; alia maiori indigent discursu, & non facile omnibus notæ; vt fornicationem esse intrinsecè malam, vsuram esse iniustam; mediocriam nunquam posse honestari, & similia. De his ergo omnibus intelligitur assertio posita: nam omnia hæc ad legem naturalem pertinent. Quod si id pro-

batum fuerit, etiam de conclusionibus, cuiuscumque gradus, dummodo euidentiæ gradum certum attingant, à fortiori erit probatum de reliquis.

Probat, ergo primò inductione: nam præcepta Decalogi sunt de iure naturæ, vt est indubitatum apud omnes, & tamen non omnia continent principia per se nota, sed aliqua indigent discursu, vt etiam est clarum. Multòque id clarius est de multis præceptis naturalibus, quæ in illis continentur, vt est præceptum prohibens simplicem fornicationem, vel vsuram, vel vindictam de inimico propria auctoritate, de quibus secundum doctrinam Catholicam certum est, esse de iure naturali. Et similiter in præceptis affirmatiuis, seruare votum, vel promissionem, dare elemosynam ex superfluo, honorare parentes, naturalia præcepta sunt non solum secundum fidem, sed etiam secundum Philosophos, & omnes rectè sentientes, & tamen non sine discursu, & interdum multa ratiocinatione concluduntur. Secundò argumentator ratione, quia omnia alia, quæ in illis moribus comprehenduntur, præcipiuntur, quia honesta sunt, vel prohibentur, quia mala sunt, & non è conuerso? ergo illa non pertinent ad legem posituam; ergo ad naturalem: non enim est aliud membrum legis, vt supra notauit. Prima consequentia patet, quia illa est propriè lex positua, quæ addit necessitatem, præter id, quod postulat intrinseca natura materię: nam (vt dixit Arist.) lex positua est de his rebus, quæ non referunt, priusquam lex ponatur. Antecedens autem patet, quia veritas principij non potest stare sine veritate conclusionis, quando illa necessariò elicitur, & ideo si conclusio, pertinens ad honestatem, necessariò sequitur ex principiis naturæ, per se, & ab intrinseco, habet honestatem, etiam seclusa lege extrinseca; ergo si adhibetur lex, ideo est, quia illud obiectum necessarium habet honestatem, & idem est è contrario de malitia, & prohibitione.

Tertio, de primis generalibus principiis nemo dubitat; ergo nec de particularibus dubitari potest, quia etiam illa per se, & ex vi terminorum habent conuenientiam cum natura naturali, vt talis est; ergo nec de conclusionibus ex his principiis euidenter elicitis dubitandum est, quia veritas principij in conclusione continetur, & qui vnum præcipit, vel prohibet, necessariò prohibet id, quod in illo continetur, vel sine quo subsistere non potest. Imò si propriè loquamur, magis exercetur lex naturalis in his principiis, vel conclusionibus proximis, quàm in illis principiis vniuersalibus, quia lex est proxima regula operationis; illa autem communia principia non sunt regula nisi quatenus per particularia determinantur ad singulas species actuum; seu virtutum. Denique hæc omnia præcepta necessitate quadam procedunt à natura, & à Deo quatenus auctor est naturæ, & tendunt ad eundem finem, nimirum ad debitam conseruationem; & naturalem perfectionem, seu felicitatem humanæ naturæ; ergo omnia pertinent ad naturale ius.

Addit verò Gratian. ad 1. in principio, ius naturale esse, quod in lege, & Euangelio continetur. Quod si verum est, non solum ea, quæ diximus, sed etiam quæ vel per Moysen Deus præcepit, vel Christus iussit in lege noua, ad ius naturale pertinebunt: nam hæc sunt, quæ in Euangelio, & lege continentur: Ad quod tacite respondens Glossa ibi dicit, ius naturale ibi vocari à Gratiano ius diuinum, indicans consequenter non solum ius diuinum naturale, sed etiam posituum; & hoc sequuntur aliqui Iuristæ. Imò D. Thomas in 4. distinct. 33. quæst. 1. artic. 1. ad 4. inquit, Aliquando dicitur naturale, non solum id, quod est à principio intrinseco, sed etiam quod est ex impressione superioris agentis, scilicet, Dei, & sic accipi ab Isidoro, cum dicit ius naturale esse

Arist.

7.

Gratian.

Glossa.

D. Thom.

D. Isidor.

quod in lege, & Evangelio continetur, licet illa verba non sint Isidori, sed Gratiani, videntur fundata in Isidoro ibidem relato in cap. 1. ex lib. 5. Etym. cap. 2. dicente, Omnes leges aut divinae sunt, aut humanae, divinae naturae, humanae, moribus constant. Sed nihilominus hic sensus non videtur ab his Patribus intentus, tum quia satis explicat de quo iure naturali loquantur, scilicet, de eo, quod est commune omnibus nationibus, eo, quod instinctu naturae, non constitutione aliqua habeatur, & ita illud distinguunt à iure civili. Vnde aperte loquuntur de iure, seu legibus, quibus homines ex vi suae institutionis merè naturalis, vel ex naturalibus constitutae, gubernati sunt à principio; non ergo comprehendunt ius divinum supernaturale, seu positivum; nec est verisimile, quod caeremonias omnes legis veteris, & sacramentorum praecipua sub appellatione legis naturalis comprehenderint.

9. Dicit Gratiani explicatur.

Dico ergo, Gratianum non dicere, ius naturale complecti omnia, quae in lege, & Evangelio continentur, neque illo modo describere, seu definire ius naturale, sed affirmare solum hoc ius naturale contineri in lege, utique quoad praecipua moralia eius, & praecipua duarum tabularum, & illud etiam contineri in Evangelio, vel quatenus expressè in eo continentur, & explicantur praecipua Decalogi, Matth. 5. vel quatenus virtute totum ius naturale continetur in illo principio, quod habetur Matth. 7. Quaeunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis, & hoc ultimum fuisse videtur à Gratiano maxime intentum. Vnde sic est eius litera coniungenda, Ius naturale est, quo quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, quod in lege, & in Evangelio continetur. Vnde Christus in Evangelio dixit, &c. Et ita ferè exposuit D. Thomas 1. 2. q. 94. art. 4. ad 1. & Turrecrem. ibi art. 3. ad 4. licet non constanter loquatur, nunc vnam; nunc alteram responsionem admittendo, & prius improbando Glossam, & postea probando responsionem D. Thomae in 4. quam postea sine dubio retractavit. Supererat verò hic explicandum, an omnes conclusiones, quae ex principiis iuris naturalis evidenter eliciuntur, sint simpliciter de iure naturali, & quae conexio, quamve necessaria, seu evidens ad hoc necessaria sit: hoc verò partim respondendo ad argumenta, partim in sequentibus capitibus declarando immutabilitatem legis naturalis, commodius expeditur.

D. Thom. Turrecre.

Ad fundamenta contrariae sententiae in primis nego, D. Thomam in contraria fuisse sententia, quod satis ex dictis manifestum est, nec etiam Soto aliter sentit, ut ipse copiosius declaravit lib. 3. de iust. q. 1. art. 3. De opinione verò Inquisitionum dicam in capite sequenti. Ad primam verò rationem respondeo, quidquid est ex necessario dictamine rationis naturalis, consequi ex necessitate ad naturam, & esse ex naturali inclinatione, siue immediatè, siue mediatè, & per discursum tale dictamen, formetur. Quia non solum immediata passio, sed etiam mediata fluit à natura, nec solum principium internum motus, sed etiam motus ipse, & terminus eius naturalis est, ad rem moralem, seu obligationem parum refert, quod interueniat, vel non interueniat discursus, si obligatio ipsa, & cum obiecto, & cum natura habeat intrinsecam connexionem. Ad secundam rationem ostendam infra, legem naturalem non esse propriè mutabilem, quamvis quaedam praecipua eius possint habere materiam magis, vel minus mutabilem, quod non variat rationem formalem legis.

D. Thom.

In tertio argumento postulat specialis difficultas, an omnes actus virtutum pertineant ad naturalem legem, quam tractat D. Thomas dicta q. 92. art. 3. & q. 90. art. 2. Et in hoc loco respondet affirmando, explicat autem sub iure naturali se comprehendere non tantum praecipua, sed etiam consilia. Nos autem pro-

11. An omnes actus virtutum cadant sub naturali lege. S. Thom.

prie de praecipuis quarimus. Possit igitur hoc facile expediri eodem modo, quo diximus in lege aeterna; nimirum, omnes actus virtutum quoad specificationem, seu modum, quo fieri debet, cadere sub naturalem legem, licet non omnes simpliciter, seu quoad exercitium praecipiantur. Aliter verò idem D. Thom. in priori loco sub distinctione respondet, actus virtutum dupliciter considerari posse, scilicet, vel secundum rationem virtutis, id est, ut studiosi sunt, vel absolute, ut sunt tales actus; & priori modo affirmat omnes actus virtutum cadere sub legem naturalem; posteriori autem modo negat. Quae distinctio dupliciter exponi potest: primò ut sensus sit, omnis virtutis actum secundum specificam rationem spectatum posse cadere sub praecipuum naturale praecipiens non tantum modum, sed etiam exercitium actus (ita enim in rigore loquimur de praecipuis) si autem considerentur in individuo omnes actus cuiuscumque virtutis, sic non omnes actus virtutum esse in praecipuo naturali. Quae posterior pars clara est, tum de actibus consiliorum, tum de multis actibus bonis, qui licet non sint optimi, & ideo non sint in consilio, nec etiam sint necessarii, & ideo non sint in praecipuis; nihilominus sunt honesti, & licite fieri possunt, ut actus matrimonij, &c.

Ex priori verò parte oritur difficultas, an in omni virtute sit naturale praecipuum obligans aliquando ad exercitium illius virtutis: nam regulariter esse, satis per se manifestum est. In aliquibus autem virtutibus non ita videtur, ut in liberalitate, quae ex se videtur excludere debitum, & in entrapelia, quae videtur etiam maxime voluntaria. Verumtamen exacta tractatio huius difficultatis postulat cognitionem omnium virtutum, ideòque breuiter assero, si praecipuum rigorosè sumatur, prout obligat ad mortale, non habere locum in omni materia virtutis, sed in grauioribus virtutibus, quod probat ratio facta. Et de veritate multi sentiunt nunquam obligare ex genere suo ad mortale, quia nisi illi adiungatur obligatio iustitiae, vel alterius similis virtutis intra suos limites, non obligat ad mortale. At verò si latius loquamur de obligatione etiam ad veniale, sic probabile est nullam esse virtutem, quae aliquando non possit obligare ad suum usum. Quia cum ex omnibus virtutibus simul sumpris resulet integra reuerentia hominis, & debitus operandi modus, tam respectu sui, quam in ordine ad alios, verisimile est, omnes virtutes habere suas opportunitates, in quibus exercendae sunt ex propria obligatione, quam nec liberalitas, nec quilibet alia virtus excludit.

Alius sensus illius distinctionis esse potest, actum virtutis posse considerari vel materialiter, ut est y. g. comedere, vel abstinere; vel formaliter, ut in tali actu consideratur medium. D. Thomas ergo hoc posteriori modo loquitur de his actibus cum dicit cadere sub legem naturalem; nam haec respicit honestatè. In quo etiam est considerandum, duobus modis contingere in aliquo actu esse medium virtutis: vno modo ex re ipsa, quia comparando talem materiam ad talem personam cum talibus circumstantiis, in ea inuenitur medium virtutis esse sola ratione, & discursu naturali; & tunc clarum est, naturalem legem ibi obligare. Alio verò modo contingit, medium virtutis constitui in aliqua materia ex sola lege positiva, ut in ieiunio, vel in iusto rei pretio, & tunc difficultas est, an ibi habeat locum lex naturae: nam D. Thomas indifferentè, & generaliter loqui videtur, & ita etiam videtur à Caet. & aliis intelligi. In contrarium verò est, quia hoc modo, vel tollitur obligatio legis positivae, vel multiplicatur circa idem obligationes. Sed hoc dicam commodius, explicando effectum legis naturalis. Nunc solum assero, interuenire quidem

12. An in omni virtute sit naturale praecipuum obligans aliquando ad illius exercitium.

13.

34.

quidem ibi legem naturalem, non tam ut per se obligantem, quam ut tantem efficaciam legi positivae. Quartum argumentum postulabat grauem difficultatem de distinctione inter ius naturale, & ius gentium, quae declarari non potest, non declarato utroque extremo, & ideo referuamus illam in ultimam partem huius libri, ubi post consummatam tractationem de iure naturali secundum se, aliquid dicemus de iure gentium, & tunc commodius dicetur, quomodo inter se distinguantur.

CAPVT VIII.

An lex naturalis una sit

TRIA possunt in praesenti inquiri. Primum, an in vno homine vna sit: secundum, an in omnibus hominibus, & vbique vna sit: tertium, an in omnibus temporibus, & in omni statu humanae naturae vna etiam sit. Prius verò quam respondeam ad singula, aduerto, quod supra notauimus, legem naturalem posse sumi vel in ordine ad puram naturam, vel in ordine ad gratiam, quatenus suam etiam naturam habet. In hoc ergo sensu manifestum est, legem naturalem esse duplicem: aliam humanitatis (ut sic dicam) aliam gratiae: sunt enim diuersorum ordinum, & ad fines valde distinctos ordinatur. Vnde vna istarum legum humanae naturae purè connaturalis est, altera simpliciter supernaturalis. Et hanc distinctionem aperte docuit Caietanus 1. 2. q. 100. art. 1. & sumitur ex D. Thoma ibi, & clariù art. 3. Igitur de utroque illorum membrorum possunt illa tria inuestigare: imò omnia, quae de lege naturali dicuntur, possunt cum proportione ad utramque applicari. Nos autem quali gratia exempli ferè semper loquimur de lege omnino naturali, tum quia est notior, tum quia frequentius ita loquantur auctores.

Ad primum ergo quaesitum dicendum est, in vno quoque homine plura esse naturalia praecipua; ex omnibus verò componi vnum ius naturale. Ita rem hanc explicat D. Thomas citatis locis. Soto, & alij, & sumitur ex l. 1. ff. de iust. & iure, ibi, Hoc ius collectum est ex naturalibus praecipuis. Ratio autem vnitatis, praeter communem modum loquedi, fundatur à D. Thoma in reductione omnium praceptorum naturalium ad vnum primum principium, in quo illa praecipua quasi vniuntur: vbi enim est vniò, est aliqua vnitatis. Atque hoc spectat sententia Basilij in regula, saluus sit, regul. 1. dicentis, esse ordinem in diuinis mandatis, vnum esse primum, quod est dilectio Dei; aliud secundum, dilectionis proximi, ut dicitur Matth. 22. ad quae duo tanquam ad prima principia, caetera reducuntur, ut etiam Paul. significauit Rom. 13. Adde, quod nique potest, omnia naturalia praecipua vni in vno fine, & in vno etiam auctore, seu legislatore, & in vno modo vel vitandi malum, quia malum est, vel praecipuendi bonum, quia honestum, ac necessarium est, haec ergo sufficiunt ad mortalem vnitatem.

Ut autem multitudine praceptorum ad aliquem ordinem redigatur, distinguuntur in varia capita, vel ex parte personarum ad quas ordinantur, quasi obiectiue; & sic quaedam praecipua versantur circa Deum, quaedam circa proximum, quaedam circa ipsummet hominem. Possunt etiam distinguuntur per virtutes: nam quaedam sunt praecipua iustitiae; alia charitatis, seu amoris naturalis, &c. Item distinguuntur per ordinem ad intellectum, & sic distinguuntur à diuino. Thoma, Caiet. & aliis naturalia praecipua, sicut distinguuntur à Philosophis propositiones necessariae; nam quaedam sunt per se nota, & in se, & respectu omnium hominum, ut sunt vniuersalissima praecipua; aliae sunt in se per se nota, ac immediatè, non

D. Thom. Caietan.

tamen quoad nos, quamvis respectu sapientum possint esse tales, ut sunt aliqua praecipua singularium virtutum, & praecipua Decalogi: aliae verò sunt, quae indigent discursu, inter quas est etiam latitudo: nam quaedam facile, aliae difficile cognoscuntur. Quae distinctio confert ad cognoscendam ignorantiam legis naturalis, de qua statim dicemus.

Vltimò reducit D. Thomas in d. art. 2. q. 94. quem Caietanus, & alij imitantur, varietatem hanc praceptorum naturalium ad varias hominis inclinationes naturales: est enim homo individuum quoddam ens, & ut sic inclinatur ad conseruandum suum esse, & ad suam commoditatem, est etiam ens corruptibile, seu mortale, & ut sic inclinatur ad conseruationem speciei, & ad actiones propter illam necessarias; tandem rationalis est, & ut sic capax immortalitatis, & spiritualium perfectionum, & communicationis cum Deo, ac societatis cum rationalibus creaturis. Lex ergo naturalis perficit hominem, secundum omnem inclinationem suam, & ut sic continet varia praecipua temperantiae, vel fortitudinis, secundum primam inclinationem; castitatis, & prudentiae quoad secundam; religionis iustitiae, &c. quoad tertiam. Nam haec omnes propensiones in homine spectandae sunt, quatenus aliquo modo determinatae, & eluatae per gradum rationalem. Nam si considerentur ut merè sunt naturales, vel animales, potius frstrandae sunt ad virtutem assequendam, ut dixit Aristot. 1. Ethic. cap. 9. & optime Chrysost. Hom. 13. ad Populum, verus finis tamen ut regulabiles per rectam rationem, singulis respondent propria, & accommodata praecipua.

Secundò dicendum est, hanc legem naturalem esse vnam in omnibus hominibus, & vbique. Ita Arist. 5. Ethic. cap. 7. Cicero, cuius egregia verba in superioribus allata sunt, & refert Lactantius lib. 2. In diuinitatibus, cap. 7. & lib. 3. cap. 8. D. Thomas q. 94. art. 4. & ibi omnes. Ratio est, quia haec lex est veluti proprietates consequens, non rationem propriam alicuius individui, sed specificam naturam, quae eadem est in omnibus. Item synderesis eadem est in omnibus hominibus, & per se loquendo esse posset eadem cognitio conclusionum; ergo, & eadem lex naturae. Itic verò occurrit obiectio, quia diuersae nationes vsque sunt legibus contrariis naturalibus praecipuis; ergo non est eadem lex naturae in omnibus. Ansaccedens conflat ex Hieronym. lib. 2. contra Iovin. & Theod. lib. 9. Curat. D. Thoma q. 94. art. 4. vbi ex Julio Celario, 6. de bello Gallico, refert, apud Germanos olim furtum non fuisse reprobatum iniquum, Et de Lacedaemoniibus idem refert Casto ex Plutarco, lib. 2. de lege perna. cap. 14. Adulteria etiam à Lycurgo probata fuisse refert Plutarch. in vita illius. Respondo, breuiter ex D. Thoma supra, hanc legem quoad substantiam in omnibus hominibus esse vnam, quoad notitiam verò non esse integram, ut sic dicam in omnibus.

Declaro breuiter: nam supra dixi, hanc legem posse considerari in actu primo, & ut sic, esse ipsam intellectualem lumen, hoc ergo modo constat, esse in omnibus eandem. Potest, vt prius esse in actu secundo, id est, in actuali cognitione, & iudicio, vel etiam in proximo habitu iam comparato per actum: atque hoc modo est ex parte in omnibus, qui ratione uti possunt: nam saltem quoad prima, & vniuersalissima principia ignorari non potest, quia sunt ex terminis notissima, & adeò conformia, & quasi adaequata naturali inclinationi rationis, & voluntatis, ut tergiversari non possit. Et hoc modo dixit D. Thomas supra art. 6. legem naturalem non posse aboleri à cordibus hominum, saltem quoad haec principia. Quomodo aliqui intelligunt Arist. 3. Ethic. cap. 1. dicitur, meritò quemlibet reprehendi propter ignorantiam vniuersalem. Quoad alia verò particularia prin-

D. Thom.

Arist. Chryso.

5. Legem naturalem esse vnam in omnibus hominibus. Arist. Cicero. Lactanti. D. Thom.

Obiectio.

Hieron. Theodor. D. Thom.

Castro. Plutarco. Solutio.

D. Thom.

Arist.

cepta ignorari potest; qua ignorantia supposita, po- A tuerunt aliquae gentes introducere lges contrarias iuri naturae; nunquam tamen ab illis habitae sunt: vt naturales leges, sed vt humanae positiuae.

Hic verò occurrit quaestio, an haec ignorantia naturalium praeceptorum possit esse inuincibilis, Castro supra significat, non posse, & fuit aliquorum Theologorum opinio, vt videre licet in Alense 2. p. q. 15. ar. 3. & Durand. in 3. d. 2. q. 1. & inclinant etiã aliqui Iurista, vt patet ex Gratiano post cap. turbatur, 1. q. 4. & Glossa in cap. vlt. de consuetud. Sed quia hec res latius tractari solet in materia de Peccatis. 1. 2. q. 76. mea sententia breuiter est; prima principia ignorari nō posse vilo modo, ne dum inuincibiliter: praecepta verò particularia, quae vel per se nota sunt, vel facillimè ex per se notis colliguntur, ignorari quidem posse, non tamen sine culpa saltem per longum tempus, quia & facillima diligentia cognosci possunt, & natura ipsa, & conscientia ita pulsant in actibus eorum, vt nō petantur inculpabiliter ignorari, & huiusmodi sunt praecepta Decalogi, ac similia. Et hoc satis significauit Paulus ad Rom. 2. nam de transgressionibus horum praeceptorum loquebatur, quando de gentibus dicebat, datas esse in reprobam sensum propter peccata sua. Et idem sumitur ex castigatione. 3. 2. q. 7. Alia verò praecepta, quae maiori indigent dicuntur, ignorari possunt inuincibiliter, praesertim à plebe, iuxta eap. obicitur. 1. q. 4. Et ratio per se facillima est. Videatur Corduba lib. 4. quaestio. q. 4. & Soto 1. de iustit. q. 4. art. 4.

Vltimò dicendum est, hanc legem naturalem etiam esse vnam in omni tempore, & statu, humanae naturae, Ita etiam docuit Arist. supra dicens, ubique esse sempiternam, & Cicero. 3. de repub. & apud Lactant. lib. de vero cultu. c. 8. dicens, omni tempore omnes gentes, &c. Ratio verò est eadem, quia haec lex non sequitur ex aliquo statu huius naturae, sed ex ipsa natura secundum se. Sunt autem, qui dicunt, licet hoc sit verum quoad vniuersalia principia huius legis, tamen quoad conclusiones non ita esse; sed distinguendum esse duplicem statum huius naturae, scilicet integrum, vel corruptum, & illis tribuendum esse dicitur naturale ius, Nam in natura integra ius naturale peccat vig. libertatem omnium hominum, & dominia communia, & similia: in natura verò corrupta petit seruitutes, rerum diuisionem, &c. vt sumitur ex l. manumissiones, ff. de iustit. & iure. de s. ius autem, Instit. de iust. naturali.

Distinctio verò necessaria non est. Primò, quia illa exempla, quae afferuntur, & quae sunt similia, non pertinent ad naturale ius proprium, & positum, sed ad ius gentium, vt infra latius explicabo. Vnde prò priis praeceptis naturalibus, regulariter saltem loquedo, communia sunt vtique statum. Secundò, quia aliud est loqui de existentia praeceptorum (vt sic dicam) aliud de actuali obligatione, seu exercitio eorum, Quis ergo status postulare possit vsum vnius praecepti, & non alterius; nihilominus ius naturae semper idem est, & eadem complectitur praecepta, quia vel sit principia, vel conclusiones necessarid elicitae; ergo habent necessitatem, quae in nullo statu deficit. Declaratur tandem, quia vel in lege naturae considerantur praecepta negatiua, vel affirmatiua. Negatiua necesse est eadem semper esse, & fuisse in omni statu, quia prohibent actiones intrinsece malas, quae proinde in omni statu male sunt; obligant etiam prò semper, & ideo in omni etiam statu obligant, si materia illorum occurrat. Praecepta autem affirmatiua, cum etiam praecipiant res per se honestas, semper etiam eandem honestatem habent, tamen quia non obligant prò semper, fieri potest, vt in vno statu occurrant occasiones exequendi quadam praecepta; in alio verò alia, quod non satis est, vt lex dicatur esse

diuersa: nam etiam in statu naturae corruptae aliud est tempus pacis, aliud belli in quibus diuersa praecerta seruanda sunt; & ars medicinae est eadem, quamuis alia praecipiat tempore sanitatis facienda, alia tempore aegritudinis: sic ergo semper idem est naturale ius.

diuersa: nam etiam in statu naturae corruptae aliud est tempus pacis, aliud belli in quibus diuersa praecerta seruanda sunt; & ars medicinae est eadem, quamuis alia praecipiat tempore sanitatis facienda, alia tempore aegritudinis: sic ergo semper idem est naturale ius.

C A P V T IX.

Verum lex naturalis obliget in conscientia.

Explicuimus hactenus naturam, & causas, seu materiam legis naturalis, sequitur dicendum de effectibus eius, inter quos potissimum est obligatio, vel ferè vnicus; nam si quos alios habet, ad hunc reductantur: igitur de hac obligatione, & modo eius dicendum est.

Et primò statuendum est, legem naturalem obligare in conscientia. Hoc est certum de fide, vt sentiunt Theologi. Et sumitur ex illo Paul. Rom. 2. Qui cumque sine lege (vtique scripta) peccauerunt, sine lege peribunt, scilicet, quia naturalem legem violauerunt. De qua subiungit: Genes. quae legem non habent, naturaliter qua legis sunt faciant, &c. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Ratio verò in primis est, quia lex naturalis est lex Dei, vt ostensum est. Secundò, quia est proxima regula honestatis moralis; vnde malitia moralis per oppositionem ad hanc legem insurgere solet, & ita definitur, peccatum esse actum contra legem Dei, quod licet Augustin. & D. Thomas explicent de lege aeterna, tamen in materia legis naturalis in tantum aliquid est contra legem aeternam, in quantum est contra rationem, vt idem D. Thom. sentit 1. 2. q. 71. art. 6. ad 4. & 5. Quia, vt supra dixi, lex aeterna quoad nos non est proxima regula, nisi quatenus explicatur per legem naturalem. Atque hinc fit, vt haec lex in sua latitudine obligare possit tã sub culpa mortali, quam sub culpa veniali, vt aperitè sumitur ex cit. loco Pauli, & facile potest inductione ostendi. Ratio verò est, quia materia huius legis saepe est valde grauis, & necessaria ad charitatem Dei, vel proximi seruandam, atque ad ad felicitatē humanam consequendam. Quando autem praecepta huius iuris vno, vel alio modo obligent, non spectat ad hunc locum, sed in materia de Peccatis declaratur, quomodo veniale, vel mortale peccatum ex natura rei distinguntur, & infra tractantes de lege humana aliquid attingemus.

Contra hanc autem veritatem potest obiici primò, quia lex naturalis est dictamen rationis naturalis, sed ratio naturalis nō cognoscit aeternam poenā; ergo nec lex naturalis potest obligare sub reatu poenae aeternae; ergo nec sub culpa mortali. Posterior consequentia patet, quia culpa mortalis est, quae reatum poenae aeternae inducit. Priò verò probatur, quia non potest lex obligare ad poenam, quam non potest manifestare, nec inferre. Propter hoc Gerson in 3. p. tract. de vit. spirit. lect. 4. Alfab. 6. 2. lit. G. videtur negare, legem naturalem, vt talis est, posse obligare ad culpam praecipue mortalem. Sed de huius auctoris sententia, & sensu dicemus latius lib. seq. ca. 18. Nunc solum dicimus, negari non posse secundum fidem, quin transgressio legis naturalis sufficiat ad aeternam damnationem, etiam si omnis supernaturalis lex ignoretur. Hoc enim continent testimonium Pauli, & rationes adductae. Nec obstat obiectio, quia lex naturalis licet in nobis sit ipsa ratio, tamen in Deo est ratio, aut voluntas diuina; & ideo satis est, quod Deus ipse cognoscat poenam debitam transgressoribus talis legis. Nam ad incurrendum reatum alicuius poenae non est necessarium, vt ipse subditus, & transgressor legis cognoscat poenam debitam suae transgressionis

gressioni; sed satis est, vt faciat actum dignum tali poena, vt ipsemet Gerson fatetur ibidem lect. 2.

gressioni; sed satis est, vt faciat actum dignum tali poena, vt ipsemet Gerson fatetur ibidem lect. 2.

Secundò obiici potest, quia lex naturalis non facit obligationem, sed supponit; ergo obligatio non est effectus eius. Antecedens patet: nam haec lex prohibet aliquid, quia malum est; ergo ante illam est obligatio vitandi tale malum. Eadem est cum portione de imperio, & praeccepto faciendi bonum, quia bonum est. Ad hoc verò ex parte responsum est supra, & iterum occurreret inferius, & ideo nūc breuiter dico, obiectionem illam probare assertionem. Nam, si lex haec prohibet aliquid quia malum, propriam, & specialem necessitatem inducit vitandi illud, quia hoc intrinsecum est prohibitioni. Simul autem probat, aliquid hanc legem supponere, quod pertinet ad intrinsecum debitum naturae, quia vnaquaeque res quodammodo sibi debet, vt nihil faciat suae naturae dissentaneum. Vltra hoc verò debitum addit lex specialem obligationem moralem, & hanc dicitur esse effectum huius legis, quae à Iurisperitis solet vocari obligatio naturalis, non quia moralis non sit, sed vt distinguant illam à ciuili. Vnde etiam fatetur esse obligationem in conscientia, & ita illam appellant, vt videre licet in Glossa l. ex hoc iure, verb. obligationem, ff. de iustit. & iure. Panormit. & aliis Canonistis in cap. plerique. de immunit. Eccles.

Tertiò circa hanc obligationem, vt magis explicetur, dubitari potest, an in vniuersum sit, vniuersa obligationem inducunt naturalis iure, esse obligationem in conscientia. Ratio dubitandi esse potest, quia omnis obligatio orta ex virtute morali est de iure naturae; quia, vt supra diximus, hoc ius ad actus omnium virtutum obligat, sed non omnis obligatio ex virtute morali, est obligatio in conscientia, ergo. Patet minor, quia obligatio, ex gratitudine v. g. non obligat in conscientia; item obligatio ex amicitia quadam, &c. Confirmatur, quia obligatio ad poenam, quae resultat ex culpa, de iure naturae est, & tamen non obligat in conscientia; ergo.

Circa hoc aliquid distinguunt duplex debitum, vtrūque ortum ex iure naturae, sc. legale, & morale; & primū aiunt, non obligare in conscientia, sed tantum secundum. Ita sentit Couar. in cap. cum in officio. n. 10. & ca. cum esset, n. 9. de testamentis, & in ca. quamuis pactum. p. 2. §. 4. n. 5. vbi ponit exemplum de gratitudine, citat D. Thomam 2. 2. q. 106. ar. 1. ad 2. & ar. 5. Sed ibi D. Thomas in sensu longè diuerso assertit distinctionem illam de debito legali, & de debito (quod ipse vocat honestatis, à quo sine dubio non excludit obligationem in conscientia: nam idem honestatis appellat, quia ad honestatem morum necessarium est, quamuis non sit tam rigorosum, vt ad illud seruandum leges humanae obligent, quod appellat debitum legale. Quocirca, si in rigore loquamur de obligatione naturali, separari certè non potest ab obligatione in conscientia; quia si sit ad aliquid vitandum, nascitur ex intrinseca turpitudine actus, qui propterea in conscientia vitandus est. Si verò sit ad aliquid agendum, nascitur ex intrinseca connexionione talis actus cum honestate virtutis, quam in nostris actibus seruare etiam in conscientia tenemur: vnde tunc omisso actus debiti per se mala est. Et confirmatur, quia repugnat frangere legem naturae, & non peccare, vt patet ex definitione peccati supra posita; ergo repugnat obligationem esse ex lege naturae, & non esse in conscientia.

Ne autem fortasse sit æquiuocatio in verbis, aduerto, iuxta communem modum loquendi, aliquando vocari obligationem moralem debitum quoddam, non necessitatis simpliciter, sed ad melius esse, quod pertinet veluti ad consilium in latitudine alienius virtutis; & in hoc sensu verum est, non omnem obli-

7. An ignorantia naturalium praeceptorum possit esse inuincibilis? Opinio negans. Castro. Alens. Durand. Gratian. Glossa. Sententia auctoris. 2. Resolutio. Legem naturalem obligare in conscientia. Rom. 2. 3. An omnis obligatio in conscientia sit effectus legis naturalis. 4. Distinctio aliquorum de iure legali, & morali ad dubij solutionem. Couar. D. Thom. 5. Obligatio naturalis in rigore semper inducit obligationem in conscientia. 6. Quo sensu obligatio moralis non inducit obligationem in conscientia.

gationem moralem esse obligationem in conscientia, seu ad culpam. Tamen illa non est proprie obligatio legis naturalis: fortasse tamen in hoc sensu loquutus est Couar. & ita patet responso ad rationem dubitandi. Propter confirmationem autem, Bartolus in Extra. ad reprimendum, verb. denunciationem, §. sed dico. n. 10. excipit à proposita regula obligationem ad poenam. Sed non est exceptio necessaria, quia obligatio ad poenam non est obligatio ad aliquid agendum; sed potius debitum sustinendi poenam, quae ab alio infligenda est. Eò vel maximè, quod intra terminos legis naturalis non incurritur reatus poenae, nisi infligendae à Deo, ad quam non pertinet obligatio propria, de qua agimus.

Vltimò interrogari potest, an è conuerso omnis obligatio in conscientia sit effectus legis naturalis, & ideo possit omnis illa dici obligatio naturalis. Et ratio dubitandi est, quia, vt videbimus, etiã leges humanae obligant in conscientia; ergo illa obligatio non est effectus legis naturalis, sed positiuae. Item quia obligatio in conscientia est immediatè à lege positiua supernaturali, vt v. g. obligatio consistendi, aut seruandi sigillum confessionis; vnde talis obligatio dici potest supernaturalis; nullo ergo modo est effectus legis naturalis. Denique aliàs idem esset ad equatūs effectus naturalis legis, & legis in communi, vnde e superfluae essent aliae leges.

In contrarium autem est, quia obligatio in conscientia, quae nascitur ex lege humana, videtur effectus legis naturalis: nam si quid obstat, maximè quia interuenit voluntas Principis; at hoc nō obstat, quia etiã in obligatione voti interuenit propria voluntas promittentis, & nihilominus obligatio voti effectus est legis naturalis. Sicut autè lex natura praecipit reddere, quod propria voluntate promissum est, ita etiam in praescriptione lex humana interuenit, quae transfert dominium rei ab vno in alium, & tamen obligatio, quae inde nascitur ad non usurpandam ab alio rem ab ipso praescriptam, naturalis est, quam violare furturn esset. Et idem videtur de obligatione, quae oritur, petita lege taxante pretium rei: nam statim oritur obligatio iustitiae, cuius violatio furturn erit, atque ad eò contra legem naturae.

Secundò, non solum obligatio humanae legis, sed etiam diuinae, & supernaturalis, videtur effectus legis naturae: sic enim censent Theologi, non assentiri rebus fidei sufficienter propositis, esse contra ipsum lumen naturae, quod tunc euidenter ostendit, res illas esse credibiles, atque ad eò credendas. Secundum etiam rationem. Ex quo etiam dicunt Theologi frequentius, neminem auerti peccandum à sine supernaturali, quin auertatur etiam à naturali. Quod nō alia ratione verum esse potest, nisi quia violat semper legem naturalem; ergo è contrario obligatio seruandi supernaturalia praecepta, semper est effectus naturalis legis. Ratio etiam adiungi potest, quia natura est fundamentum tam gratiae, quam cuiuscumque legis humanae. Principia etiam naturalia per quae homo in moralibus gubernari debet, & sunt generalia, vt virtute comprehendant omnem obligationem, ita vt nulla possit homini applicari, nisi medijs autibus illis principijs, ergo sicut omnis cognitio humana est effectus primorum principiorum, ita omnis obligatio in conscientia erit effectus legis naturalis, saltem quatenus illa prima principia includit.

Dubitatio haec breuiter expedienda est iuxta distinctionem quadam superioris insinuatam; auctores enim nihil de ea tractant. Possumus ergo loqui de effectu immediato, ac per se, vel de effectu remoto, qui interdum potest esse per se, interdum per accidens. Dico ergo primò non omnem obligationem in conscientia

Couar. Bar. 8. An omnis obligatio in conscientia sit effectus legis naturalis. 9. 10. 11. Vir satis dubio propositis, & assertur nō omnē obligationem in conscientia esse immediatū effectū ex per se legis naturalis.

cia esse immediatum, & per se effectum legis naturalis. Hoc probant rationes priori loco factae: nullus enim dicit, obligationem ieiunandi die ab Ecclesia praecipiente esse ex lege naturae, nec etiam obligationem fidei, proprie loquendo. Unde in tertio praecipiente Decalogi, prout in lege scripta traditum est, Theologi duo distinguunt, scilicet cultum Dei, & circumstantiam diei sabbati, & primum dicunt, esse effectum legis naturalis; non vero secundum, quia non caderet sub obligationem, nisi lex positiva Dei interueniret. Ratio denique a priori est, quia lex naturalis non est proxima regula omnium humanarum actionum.

12. In quo sensu dici possit omnem obligationem in essentia esse effectum legis naturalis.

Secundo vero dicendum est, nullam esse obligationem in conscientia, quae non sit aliquo modo effectus legis naturalis; saltem mediate, & remote. Hoc probant argumenta posteriori loco facta. Est autem notanda differentia inter obligationem, quae oritur ex lege diuina, seu merè humana (quod dico, ut excludam canonicam, quam nunc magis sub lege supernaturali comprehendo) & legem diuinam supernaturaliter à Deo positam; Quod respectu legis humanae, & obligationis ab ea prouenientis lex naturalis dici potest causa per se, quia re vera omnis illa obligatio per se fundatur in principiis legis naturalis, & cognitis per naturale lumen. Nam licet lex civilis non inferatur quasi speculatiue per absolutam illationem ex principiis legis naturalis, sed feratur per modum determinationis per uoluntatem Principis: nihilominus, supposita hac determinatione, ex principiis naturalibus inferitur saltem practice seruandam esse talem legem humanam; atque hoc modo obligatio illius legis civilis dicitur esse effectus legis naturalis ratione causae per se, non proxima, sed quasi uniuersalis, & modificatae per particulare, quae est lex humana. In quo etiam (propter quaedam argumenta facta) considerandum est, legem humanam aliquando habere effectum obligandi tantum ad aliquid agendum, vel non agendum. Et tunc obligatio illa est proprie, & immediate à lege humana remota, uero à naturali. Aliquando uero habet lex humana alios effectus circa res ipsas, in quibus actus uirtutum versantur, & tunc saepe fieri potest, ut licet aliqua mutatio in rebus facta sit per legem humanam, aut per ius gentium, aut etiam per uoluntatem priuatae, obligatio postea sic, uel aliter operandi immediate nascatur ex lege naturali. Et ita contingit in dictis exemplis de praescriptione, & de rerum diuisione, & de voto. Ratio autem est, quia tunc mutatio fit in materia, nihil autem refert, quod ab una, uel alia causa fiat: nam facta mutatione, statim eodem modo obligat lex naturae, ut exempla adducta declarant, & in sequentibus amplius explicabitur.

At uero respectu obligationis supernaturalis, prouenientis ex lege diuina distinguendam uiterius est quoad naturalem legem: nam si loquamur de illa lege naturali, quae connaturalis est gratiae, eodem modo comparabitur ad quamcumque legem positivam ordinis supernaturalis, quo lex merè naturalis ad legem civilem: nam est eadem proportio. Tandem idem dicendum est de lege humana canonica: nam quatenus procedit ex potestate supernaturali, per se fundatur in principiis supernaturalibus connaturalibus ipsi gratiae; & ideo mediate quidem, tamen per se, & connaturali modo ex illa oritur, ut ex causa uniuersali. Loquendo autem de naturali lege magis strictè, ut est à solo lumine naturae, sic quidem etiam obligatio supernaturalis est aliquo modo effectus illius legis, non tamen per se, sed tantum per accidens. Priorem partem probant superius adducta. Ratio autem posterioris partis est, quia naturalis cognitio non potest esse causa per se supernaturalis cognitionis, cum sit inferioris ordinis. Potest autem esse conditio neces-

saria, ut applicetur obiectum sufficienter cognitioni supernaturali, ut ex materia de fide constat. Hoc ergo modo potest dictamen naturale supponi, & esse necessarium, ut subiectum supernaturale possit obligari.

CAPVT X.

Virum lex naturalis obliget non solum ad actum, sed etiam ad modum uirtutis, ita ut nisi per actum omni ex parte honestum impleri non possit.

Haec quaestio necessaria est ad perfectè intelligendam vim, & efficaciam legis naturalis, eiusque exactam obligationem; illamque disputauit de praecipiente Decalogi D. Thomas q. 100. quam nos hic simul cum 99. ferè totam explicabimus, quia praecipiente Decalogi naturalia sunt, licet in lege ueteri fuerint speciali modo posita. Ibi ergo in articulo. 9. quaerit D. Thomas, an modus uirtutis cadat sub praecipiente, & in art. 10. idem quaerit de modo charitatis, & distinguit plures conditiones necessarias ad actum uirtutis, & aliquas dicit cadere sub legem naturalem, de aliis uero negat. Prius uero quam eius doctrinam proponamus, distinctionem constituamus inter praecipiente negatiua, & affirmatiua, quae in hoc quodammodo conueniant, quod sicut affirmatiua non praecipunt nisi quod honestum est, ita negatiua non prohibent, nisi quod malum est, quia (ut saepe diximus) quae prohibentur lege naturae, non sunt mala, quia prohibita, sed prohibita, quia mala. Differunt uero, quia praecipiente negatiua impleri possunt sine uilo actu, quantum est ex forma praecipiente, quia per solam negationem actus prohibiti homo est conformis praecipiente; & ita in his praecipiente uix habet locum proposita quaestio, nisi fortasse quatenus haec praecipiente impleri possunt per uoluntatem non faciendi quod prohibetur: est de quo modo aliquid attingemus. Proprie uero habet locum quaestio in praecipiente affirmatiuis, quia per positum actum implenda sunt, ut constat.

Deinde obseruandum est, aliud esse non transgredi praecipiente, aliud uero implere illud, si proprie loquamur. Omnis enim qui non peccat contra praecipiente, non transgreditur illud; & tamen non semper qui non peccat contra praecipiente, implet illud. Qui enim inuincibiliter ignorat praecipiente, uel qui ebrius est, aut dormit, uel est impotens, uel aliam similem excusationem habet, non peccat contra praecipiente, & tamen non implet illud, praecipiente si affirmatiuum sit, quia non facit id, quod lex praecipit, & hoc est proprie implere illam, imò si moraliter illo uerbo utamur, non satis est facere, quod lex iubet, sed oportet liberè, & humano modo facere, ut mox dicemus. Quapropter quaestio non mouetur de non transgressione praecipiente, quia haec potest contingere non solum sine actu uirtutis, sed etiam sine uilo actu, ut constat ex dictis, quia dormiendo fieri potest, ut non peccetur contra praecipiente. Quaestio ergo est, quando nulla est excusatio, sed lex positio (ut sic dicam) implenda est, ut uideatur contra illam peccatum; & tum clarum est, esse necessarium actum ex suo genere honestum, quia (ut cap. 7. dicebam) lex naturalis non praecipit alios actus, & impleri non potest, nisi per actum, quem praecipit; quia uero non satis est ad uirtutem, honestum facere, nisi fiat honestè, iuxta illud Deut. 16. *Iuste quod iustum est persequeris*; ideo inquirimus, an totum hoc sit necessarium ad legem naturalem implendam.

Denique distinguenda sunt tres conditiones requiritae in actu morali, ut sit bonus, quas Aristot. sub

1. D. Thom.

Differentia inter praecipiente affirmatiua & negatiua.

Differentia inter implentem praecipiente, & non transgressorem illius.

Deut. 16. De conditionibus ad actum bonum, moralem requisitis.

duabus comprehendit; nos autem claritatis gratia ita illas distinguimus, ut magis in sequentibus explicabimus. Prima est, ut actus fiat ex sufficienti cognitione; secunda, ut liberè, & spontaneè fiat; tertia, ut non solum sit de re honesta, sed etiam cum circumstantiis omnibus ad honestatem actus requisitis. Aliam addit Arist. quam tertio loco ponit, & nobis esse posset quarta, scilicet, ut actus fiat firmiter, promptè, ac delectabiliter, id est, ut ex habitu fiat. Hanc uero conditionem ultimam omittimus, quia certum est, & indubitatum apud omnes, neque naturalem legem, neque aliquam aliam obligare ad illum modum operandi. De aliis legibus est id manifestum, quia nec directe, ac formaliter id praecipunt, ut facile constare potest ex discursu legum omnium, tam diuinarum positiuarum, quam humanarum, nec etiam sequitur ex eo, quod praecipunt, quia quicquid praecipunt, fieri potest sine uilo modo. Eademque ratio probat de lege naturali. Praesertim, quia illa non praecipit, nisi quod ad honestatem per se necessarium est; ille autè modus non est necessarius ad honestatem operationis, licet sit commodus, & conueniens. Item lex naturalis obligat à principio, priusquam homo possit habere habitus (loquendo ex natura rei) quia debet illos acquirere suis actibus. Item habere, uel non habere habitus, non est per se materia praecipiente, quia praecipiente dantur de actibus humanis, quod uero ad illos sequatur, uel non sequatur habitus, uel est ex natura actum, ut in acquisitis, uel ex gratia Dei, ut in infusis, & ideo illud non cadit sub praecipiente. Unde licet ex obseruatione continua praecipiente fieri possit, ut acquiratur habitus, & illa facultas operandi tamen illud est accidentarium ad praecipiente; prius enim obseruatur praecipiente, quam habitus acquiratur, & rectè fieri potest, ut diu seruetur praecipiente u.g. ieiunandi, & non acquiratur habitus, nec facultas ieiunandi, si homo extra tempus ieiunij, autè comedat, etià si terminus naturalis temperantiae non excedat. Omissa ergo illa conditione in qua nulla est difficultas, de reliquis dicemus, quia nonnullam declarationem requirunt.

Dico ergo primo: Modus uoluntariè operandi, sub praecipiente legis naturalis cadit, & ideo necessarius est, ut lex naturalis seruetur. Ita docet D. Thom. dicto art. 9. & ibi omnes. Et probatur, quia lex naturalis in ratione posita est, & immediate dirigit, ac gubernat uoluntate; ergo illi imponitur quasi per se, & principaliter obligatio illius legis; ergo non obseruatur illa lex, nisi mediante uoluntate; ergo modus uoluntariè operandi est per se praecipiente, ac necessarius ad obseruationem talis legis. Secundo, quia lex naturalis directe cadit in actum humanum; sed actus non est humanus, nisi sit perfectè uoluntariè, ac subinde liber, saltem pro statu huius uitae; ergo talis modus agendi directe cadit sub hanc legem naturalem, unde qui inuoluntariè opus legis facit, licet illam seruare uideatur, prauariicator est legis, ut sumitur ex August. lib. 2. contra duas Epistolas Pelag. cap. 9. & saepe alibi dicente, ubi sit bonum non amore iustitiae, sed timore poenae, non bene fieri, utique quando timor est ita seruilis, ut habeat coniunctum affectum non faciendi opus praecipiente, si poena non esset adiuncta. Et eodem sensu dixit D. Thomas dicto art. 9. ad 3. Quod operari sine tristitia cadit sub praecipiente legis diuinae, quia quicumque operatur, cum tristitia operatur, non uolens. Hoc enim est uerum de illa tristitia, quae nascitur ex affectu omnino contrario, quo aliquis habet propositum non obediendi praecipiente, si non cogetur; ergo tale inuoluntariè est contra legem maxime naturalem, quae directe cadit in actus etiam interios; ergo è contrario modus uoluntariè operandi est de necessitate talis praecipiente.

4. 1. Assertio. Modus operandi uoluntariè cadit sub praecipiente legis naturalis, & necessarius est ad illius obseruationem. D. Thom.

D. August.

D. Thom.

Dices, hac ratione rectè probari, necessarium esse, ut saltem cum opere legis non coniungatur, propositum non faciendi, si poena uel alia similis coactio non adiungeretur; non tamen probari esse necessarium posituum modum uoluntariè seruandi legem: nam potest dari medium, uidelicet, ut opus fiat nec uoluntariè, nec inuoluntariè, quod satis erit, quia lex praecipit solum, ut fiat opus. Respondeo, ultimam rationem supponere actum, quo seruatur, praecipiente debere esse humanum, quod priores rationes sufficienter probant; non potest autem esse humanus, nisi sit uoluntariè, & à uoluntate procedat, aliàs potius passio quam actio hominis dicenda esset. Quia uero non omne, quod est à uoluntate, est simpliciter, uel debito modo uoluntariè, ideo ultima ratio ostendit, tale debere esse hoc uoluntarium, ut non admittat secum contrariam uoluntatem de se repugnatem praecipiente, ac subinde absolutam uoluntatem esse necessariam ad obseruationem legis naturalis. Ad maiorem uero declarationem possumus hic duo distinguere. Vnum est, quod actus praecipiente secundum se spectatus uoluntariè fiat; aliud est, ut ille actus etiam ut praecipiente uoluntariè sit, ita ut uoluntas feratur in ipsam praecipiente obseruationem. Possunt enim haec duo separari: nam qui ignorat praecipiente dandi eleemosynam, non poterit uelle, seruare illud praecipiente, poterit tamen nihilominus uoluntariè exercere actum eleemosynae. Conclusio ergo potest de ueraque uoluntate intelligi: nam prior necessaria est tanquam fundamentum actus praecipiente, ut ille actus humanus sit, & materia praecipiente. Posterior autem etiam uidetur necessaria, ut obseruatio praecipiente moralis sit, & ut possit esse effectus legis, seu praecipiente, & ut possit ipsi homini attribui; alioquin enim casu tantum accidet, ut actus sit conformis praecipiente.

Circa utraque autem partem occurrit difficultas. Circa primam, quia uidetur interdum impleri praecipiente per actum factum sine uisu rationis, ac proinde non uoluntariè humano modo. Sed de hac difficultate dicemus circa assertionem sequentem. Circa alteram partem dubitari potest, quia sequitur ex illa, ad obseruationem praecipiente necessarium esse formalem actum obedientiae, scilicet, uolendi parere praecipiente, quod absurdum est, & contra omnes. Deinde sequitur operari cum displicentia praecipiente semper esse peccatum, ita ut non impleatur praecipiente, quod etiam admittendum non est: nam qui dat eleemosynam, etiam si cum displicentia id faciat, seruat praecipiente. Ad priorem partem respondeo negando sequelam, quia aliud est uelle facere quod praecipiente est, aliud uelle facere, quia praecipiente est, ita ut illud sit motuum operandi. Primum dicimus, esse necessarium, & sufficienter fieri, eo ipso quod non ignoratur praecipiente, & uoluntas uult illud, quod iustum est. Hoc autem non est sufficiens ad formalem actum obedientiae, sed necessarium est secundum, id est, formaliter operari ex tali motiuo, quod sine dubio necessarium non est ad praecipiente implendum, quia neque in lege ipsa hoc praecipitur, nec est uila ratio, quae ad hoc obliget, & ita rari sunt, qui hoc modo faciant opera praecipiente naturalium, sed respiciendo ad proprias honestates singulorum praecipiente.

Ad alteram uero partem respondetur, absolute negando sequelam: nam in primis esse potest displicentia quaedam merè naturalis orta ex aliqua repugnantia subiecti, uel ex aliquo humano incommodo, quod inde nascitur, quae displicentia neque est in se mala, nec reddit actum malum, per se loquendo. Deinde displicentia etiam uoluntaria, & per consentum delibatum, subdistingendum est. Nam duplex displicentia in presenti intelligi potest, una est de ipsamet

Solutio.

Aliquot objectiones contra praecipiente assertionem.

Satis sit obuiis diuini.

Quae displicentia operis praecipiente repugnet illius implentioni.

obscura

Observatione praecepti, in sensu composito (vt sic dicam) quia non obstante naturali lege obligante, vellet quis non seruare illam, si non timeret poenam, vel aliud nocendum, vt dictum est de timore seruilitate obtemperante, & hic modus includit intrinsecam repugnantiam cum praecepto, & ideo est intrinsecè malus, & contra naturalem legem. Quia illa displicentia, licet non excludat absolutam voluntatem faciendi tale opus, quod efficacius imperat timor seruilis; excludit nihilominus voluntatem seruandi legem, & contrarium affectum supponit, qui de se, & ex parte voluntatis absolutus est, licet ex metu fiat conditionatus. Alia verò displicentia esse potest de occasione (vt sic dicam) talis praecepti, & quod nunc occurrat eius necessitas, & haec non est intrinsecè mala, & cum illa stare potest absolutus affectus seruandi praeceptum, & ideo cum tali displicentia potest seruari, quia non excludit sufficientem voluntarium, vt constat.

Dico secundo; Operari ex scientia, seu cognitione esse aliquo modo necessarium ad seruandum naturale praeceptum. Ratio est, quia praeceptum non seruatur nisi per actum humanum; non est autem actus humanus, nisi ex cognitione procedat; ergo. Maior satis probata est in procedenti assertione, ex qua non minus haec necessitas sequitur. Et confirmatur, quia videtur cognitio necessaria ad praeceptum implendum, quam ad transgrediendum; sed ad transgrediendum est necessaria cognitio aliqua; ergo. Dices; imò aliquando fit transgressio praecepti sine cognitione, per ignorantiam. Respondetur, saltem esse necessitatem scientiam debitam, & possibilem, & per negligentiam omissam: haec autem sufficit ad transgressionem, quia malum ex quocumque defectu implere autem praeceptum est quoddam bonum, & ideo integram causam requirit, ad quam pertinet cognitio.

Est autem aduertendum, hanc cognitionem duplicem esse posse, scilicet, vel ad actus praecepti secundum se, & de hac maxime procedunt rationes factae: nam constat, cognitionem actus esse necessariam, vt voluntarie fiat, quia cognitio est principium ipsius voluntarij. Sed obicit potest; nam qui ignorans, vel inuitus fecit actum, non tenetur postea iterum facere; ergo signum est, impleuisse praeceptum. Antecedens patet: nam si restitutio facta est debitor inuito, debitor liber manet ab onere restituendi: item si eodem modo decimarum soluta, vel potius extracta sunt a nolente, non tenetur iterum soluere: item si elemosyna data est ab ebrio, cessat postea obligatio. Denique in praeceptis posituius idem est, vt si quis audiat Missam coactus, vel ieiunet contra suam voluntatem, quia priuatur cibis, & similia. Respondeo in his omnibus casibus non seruari praecepta naturalia, quia grauer peccatur contra illa. Vnde ad argumentum negatur consequentia, quia in illis casibus praeceptum postea non obligat, non quia fuit impletum, sed quia subtracta fuit materia eius. Vt cessat obligatio restituendi, quia extinctum fuit debitum per rem ipsam, etiam si ab inuito fuerit extracta, quia vt debitum tollatur, non est semper necessaria voluntas debitoris, vt constat. Idem cum proportione est in solutione decimarum, & de elemosyna idem statim dicemus. De praeceptis autem posituius dicemus libro sequenti; nunc dico, illo modo coram Deo non impleri praeceptum, in exteriori autem foro impleri ad euadendum poenam, dummodo actus praeceptus quoad substantiam fiat. Nam si quis per vim ita adit Missam, vt non attendat, etiam exterior non implebit; & eadem ratione si quis ebrius legat totum Breuiarium, nihil implet, quia non recitat, & ideo tenetur postea recitare.

2. Assertio. Operari ex scientia est aliquo modo necessarium ad implendum naturale praeceptum.

2. Assertio. Operari ex scientia est aliquo modo necessarium ad implendum naturale praeceptum.

Solutio.

Aliter verò esse potest sermo de cognitione ipsius praecepti, id est, quod talis actus praeceptus sit. Et sic potest esse dubium, an talis cognitio sit necessaria ad implendum praeceptum, quia sine tali cognitione potest fieri actus humanus, & moralis, qui praeceptus est. Sed hoc forte habet aliquam difficultatem in lege positua, de qua infra dicemus. In presenti autem breuiter dico, sine tali cognitione posse obseruari praeceptum quasi materialiter, quod sufficit ad non peccandum directe contra praeceptum, vt probat ratio facta; nihilominus tamen non impleri tunc praeceptum formaliter, & humano modo, atque ita cognitionem illam esse necessariam, vt talis actus sit humanus in ordine ad praecepti obseruationem, iuxta dicta in procedenti assertione. Vnde si contingat aliquem scienter dare elemosynam eo tempore, quo praeceptum naturale obligabat, ignorans illam obligationem, quamuis non transgrediatur praeceptum, non potest dici proprie illud implere, quia in ordine ad praeceptum, casu; & quasi per accidens id facit. Imò posset accidere, si ignorantia esset vincibilis, vt peccaret tunc contra ipsum praeceptum, quia ex vi dispositionis, seu cognitionis praesentis potuit se exponere periculo transgrediendi praeceptum, eo quod nesciret obligationem eius. Dices; qui ignorando, v.g. praeceptum elemosynae, actum eius fecit, postea non tenetur iterum dare elemosynam, etiam si agnoscat praeceptum; ergo signum est impleuisse illud. Respondetur ex dictis negando consequentiam, quia praecepta affirmatiua non obligant pro semper, sed necessitatis tempore: per illam autem elemosynam factum fuit, vt proximi necessitas cessauerit; & ideo cessauit obligatio praecepti, non quia impleta fuerit, sed quia materia, & occasio defuit; vnde si eadem occasio, seu necessitas durat, etiam praecepti obligatio durabit. Ex quo tandem obiter intelligatur, ex vnoquoque praecepto oriri obligationem sciendi illud, quia non potest aliter moraliter obseruari. Vt rectè sentit D. Thomas dicto artic. 9. dicens, eum, qui ignorans facit actum, qui lege iubetur, casu, & per accidens facere opus praeceptum; ad praeceptum obligat, vt per se & ex intentione seruatur, vt ostensum est; ergo obligat ad habendam cognitionem, imò & considerationem illius.

Dico tertio: Naturalem legem etiam obligare ad modum virtutis, vt intelligatur assertio, explicandum est, quid intelligamus per modum virtutis. Sub illo enim comprehendimus quicquid necessarium est, vt actus sit honestus, & simpliciter bonus moraliter; ad quod necesse est, vt sit non solum de bono obiecto quasi materialiter, sed etiam formaliter, id est; propter honestum morium. Quod significauit Arist. 2. Ethic. cap. 4. cum dixit, vt opus virtutis sit honeste, non satis esse, vt iusta, vel temperata sint, quae sunt, sed praeterea requiri, vt agens sic se habens agat. Primum quidem si sciet, secundum si eligens propter ipsa, tertium si firmo animo, ac immutabili agat. Ex quibus conditionibus secunda est, quae praesenti instituto deseruit. Nam in illa videtur Arist. comprehendisse primam assertionem; & hanc tertiam, & ideo aliqui illam conditionem in duas distinguunt, vt vna sit operari voluntarie: hoc enim est operari ex electione; alia sit operari propter honestatem. Et licet Soto lib. 2. de iust. q. 3. art. 9. hoc improprietate, quia Arist. conditionem illam vt vnam tradidit; nihilominus doctrina ipsa vera est; & in praesenti confert illas distinguere, ad explicandam obligationem naturalis legis. Igitur operari, eligens, pertinet ad primam assertionem; operari verò, propter ipsam, id est, honestatem, pertinet ad hanc tertiam, & sub illa intelligo comprehendi totum id, quod necessarium est, vt actus habeant omnes conditiones necessarias ad honestatem simpliciter, quia nemo operatur intendens

90. An cognitio actus praecepti, vt praeceptum est, sit necessaria ad implendum praeceptum. Responsio.

D. Thom.

2. Assertio. Lex naturalis obligat ad modum virtutis.

Arist.

Soto.

Vtrum lex naturalis obliget ad modum operandi ex dilectione Dei, vel charitate.

12. D. Thom.

Soto.

Medina. Nauar.

13. Conciliatur utraque opinio.

14. Dubium.

intendens ad honestatem, nisi debitis circumstantiis operetur; igitur modus virtutis totum hoc comprehendit, & ita dicimus cadere sub legem naturalem.

Ita ergo explicata conclusio sumitur ex D. Thom. loco citato, qui in hoc constituit differentiam inter naturalem legem, & positiuam, quae differentia alio modo intelligi non potest: sentit ergo ius naturale non solum obligare, vt quis operetur volens, sed etiam volens propter hoc, id est, propter honestatem, in quo includitur modus virtutis. Et idem clarè docet ibi Soto ad 3. ita exponens D. Thomam. Nihilominus non desunt auctores, quibus haec differentia non placeat, sed absolute sentiant modum virtutis non cadere sub obligationem legis naturalis. Quod sentire videtur Medina. Codic. de Orat. q. 16. de horis canonicis, iterandis, & Nauar. tract. de Orat. & horis canonicis, cap. 20. n. 29. & in c. inter verba, l. 1. q. 3. & in summa capit. 21. n. 7. Nam qui restituit debitum, naturale praeceptum restituendi seruatur, etiam si id faciat modo indebito; & qui dat elemosynam, naturale praeceptum misericordiae seruatur, etiam si propter vanam gloriam faciat.

Sed haec ita possunt breuiter conciliari, vt licet per actum bonum ex genere malè factum re vera seruari possit aliquid iure naturae praeceptum, non tamen totum ius naturae, in quo differt hoc ius ab humano: nam ius humanum ita potest seruari per actum malum, vt nulla ex parte violetur, quia illa malitia, quae adiungitur tali actui, sepe non est contra aliquod praeceptum humanum, sed contra naturale, vt patet de comunione indignè sumpta tempore Paschae: quae nullo modo est contra ius Ecclesiasticum: nam praeceptum ibi violatum (scilicet, dignè communicandi, quando id fit) non est humanum, sed naturale, & solum hoc tunc violatur. At verò ius ipsum naturale, quod praecipit facere actum honestum, praecipit etiam, vt studiosè fiat, quia hoc ipsum est ex dictamine rationis naturalis; ergo est de iure naturali; & ideo quoties per actum malum vnum naturale praeceptum impletur, ius ipsum naturae violatur.

Queri autem posset, an illa duplex, vel quasi duplex obligatio oriatur ex eodem, vel diuersis praeceptis naturalibus. In quo, probabilis distinctio vti possumus. Interdum enim circumstantia malitia, quae adiungitur, est contra diuersam virtutem, vt in exemplo posito de intentione inanis gloriae adiuncta operi misericordiae, id est, elemosynae, tunc enim malitia illius circumstantiae contra humilitatem est, non contra misericordiam. Et tunc est duplex obligatio orta ex diuersis praeceptis, ideoque in eo casu dicendum est, vnum praeceptum naturale seruari integrè per actum bonum ex genere malè factum; nihilominus tamen non seruari absolute integrè ius naturale, quia committitur contra aliud praeceptum naturale. Aliquando verò contingere potest, malitiam, quae adiungitur actui, esse contra eandem virtutem, cuius praeceptum per substantiam actus seruari videtur, vt si quis oret attentè, tamen in loco indecenti, vel cum alia circumstantia contraria diuinae reuerentiae in oratione debita. Et tunc rectè dici potest idem praeceptum seruari quoad substantiam, & violari quoad circumstantiam, quia licet actus virtutis requirat obiectum, & circumstantias intrinsecas, non ideo putandum est, dari plura distincta praecepta de obiecto, & singulis circumstantiis, sed vnum, & idem praeceptum naturale est, quod praecipit actum talis honestatis, quae tales circumstantias requirit, & ideo obseruari potest illud idem praeceptum quoad substantiam actus exterioris, licet quoad alias circumstantias violetur.

Suarez de Legib.

Hanc quaestionem tractat D. Thom. in hac materia q. 100. art. 1. inuoluit tamen multa pertinentia ad alias materias, praesertim de fide, charitate, & gratia, & pendet ex supra dictis q. 100. de requisitis ad bonitatem moralem humani actus. Et ideo posset hoc loco omitti, tamen propter complementum materiae, & quia aliquid continet necessarium ad explicandam vim legis naturalis, ideo eam breuiter expediemus, remittendo quoad fieri possit ad propria loca, quae ab hoc fuerint aliena. Supponere autè oportet, posse nos loqui, vel de dilectione Dei naturali, vel de charitate infusa, quod in titulo inuoluimus, nomine charitatis intelligendo infusam; nomine autem dilectionis naturalem amorem Dei, vt finis naturae. Vnde consequenter loqui etiam possumus de lege naturali cum proportione, id est, vel de pure naturali, quae consequitur puram naturam, vt videntem solo lumine rationis naturalis, vel de lege connaturali gratiae, & lumini fidei, quam possumus per antonomasiam diuinam appellare.

Loquendo ergo de dilectione Dei auctoris naturae supponimus primò, dari posse in humana natura talem dilectionem etiam super omnia distinctam substantialiter à dilectione infusa, etiam si abque viribus gratiae perfecte haberi non possit. Quod in tractatu de Gratia attingemus, declarando quibus viribus elici possit, & latius in materia de charitate illa distinctio explicanda est. Secundò supponimus legem naturalem continere speciale praeceptum diligendi Deum vt auctorem naturae, quod in materia etiam de charitate ostendendum est. Tertio, ex hoc sequitur legem naturalem collectivè sumptam obligare hominem in pura natura spectatum ad referendum se, & omnia sua in Deum vt vltimum finem, quia haec relatio in dilectione super omnia includitur. Tamen quia hoc praeceptum affirmatiuum est, non obligat pro semper, sed pro temporibus opportunis, & ideo talis dilectio non est necessaria ad implenda alia praecepta integrè, & sine vlla transgressione alicuius praecepti naturalis. Potest enim interdum occurrere occasio honorandi parente, quae non postulat dilectionem Dei, & tunc possum implere praeceptum pietatis erga parentes, licet non impleteret vllò modo ex dilectione Dei quantum est ex parte operantis. Addendum verò est quartò, omne opus, quo impletur aliquod praeceptum naturale, natura sua tendere in Deum vt in vltimum finem, & quantum est ex se cadere in gloriam eius. Quia à Deo procedit: tamen à primo, & principali auctore, & quia per illud re ipsa impletur voluntas Dei, etiam si operans hoc formaliter non intendat; & quia tale opus est honestum, & proportionatum vltimo fini naturali hominis, qui principaliter est Deus.

Ex his ergo satis constat quaestionis resolutio, quatenus procedere potest de pura lege naturali, & pura dilectione Dei, vt auctoris naturae, & rationi naturali consentanea. Nam in hoc ordine modus operandi ex dilectione Dei, non est nisi vel operari dilectionem ipsam, vel operari aliquid aliud ex imperio talis dilectionis. Primum solum erit necessarium, quando illud praeceptum obligauerit, & ita ratione eiusdem praecepti erit necessarius ille modus dilectionis, vt lex tota naturae collectivè impleatur, non autem vt singula praecepta moralia impleantur, quia non omnia obligant ad dilectionem Dei. Secundum si intelligatur de imperio formali, manifestum est, non esse necessarium, quia necde hoc datur

1. D. Thom.

2.

Assertio legem naturalem obligare hominem in pura natura spectatum ad se ipsam, quae omnia referenda sunt in Deum.

Omne opus, quo impletur aliquod praeceptum naturale, natura sua tendere in Deum vt in vltimum.

3. Resolutio. Quomodo intelligendum quod lex naturalis obliget ad dilectionem Dei.

ur singulare aliquod præceptum, nec alia præcepta A
singula hanc obligationem imponunt, ut est per se
notum; aliàs ad bene operandum esset semper neces-
sarium coniungere actualem amorem Dei, quod di-
cere ridiculum est. Si verò intelligatur de imperio
virtuali, id est, de relatione fundata in aliquo actu
præcedente ipsius operantis, etiam hoc necessarium non
est ad seruanda alia præcepta; tum quia fieri potest, ut
actus ille dilectionis non præcesserit, & occurrat occa-
sio operandi aliud bonum consentaneum alteri præ-
cepto naturalium etiam quia licet præcesserit talis
dilectio, potest hæc, & nunc non influere, quia nulla
est eius memoria, nec virtus ab illa relicta. Adde et-
iam, nec habituales affectum talis dilectionis requi-
rimus qui est in peccato mortali, non ceterum habe-
re illum habituales affectum, & nihilominus potest B
aliquod præceptum naturale implere. Sufficit ergo
illa naturalis relatio, seu tendentia, quæ in ipso opere
honesto natura sua includitur, ut explicatum est.

Gregorij opi-
nio afferentis
nihil creatum
esse honeste
diligibile
propter se, sed
solum Deum.
August.

Hic verò occurrebat disputatio cum Greg. qui in
2. d. 39. q. 1. art. 1. conc. 2. dixit, nihil creatum esse ho-
neste diligibile propter se, sed solum Deum. Vnde in
art. 2. corol. 1. & 2. infert, non posse homines honeste
operari, nisi operando propter Deum dilectum, in
quem suum actum referant, vel actu, vel virtute, id
est, ex vi aliquis dilectionis præcedentis. Quod probat
ex variis locis August. præsertim lib. 1. de doctr.
Christi. cap. 27. & 37. lib. 9. de Trin. cap. 8. & lib. 8. q.
30. ubi dicit, peruersum esse, frui aliqua re creata, propter
Deum. Vnde lib. 1. de morib. Eccles. cap. 14. dicit,
omnia bona esse referenda in summum bonum, ex
quo infert cap. 15. nihil esse virtutem, nisi summum
amorem Dei, & per hunc omnes virtutes definit, &
ideo lib. 19. de ciuit. cap. 25. dicit esse superbum dili-
gere propter seipsas, etiam ipsas virtutes. Ratio verò
est, quia solus Deus est summè bonus, & ideo solus
est propter se volendus. Item quia aliàs quodlibet bo-
num creatum posset propter se diligi.

Excluditur
opinio Gre-
gorij.

Verū tamen non est præsentis loci hæc disputatio;
nā pertinet ad 1. 2. q. 18. ubi de requisitis ad honesta-
tem moralem actus humani tractatur, & in materia
de fide disputari etiam solet propter infideles non ag-
noscentes Deum, & ideo breuiter dico, opinionem
illam Gregorij probabilem non esse, nullòque proba-
bili niti fundamēto. Nam bonum honestum propter
se amabile est, & sufficit ad honestatem actus, etiam si
de Deo non cogitetur; nec antea ita cogitatum fue-
rit, ut præterita Dei dilectio nunc influat aliquo mo-
do in actum. Item aliud est diligere aliquid ut summū
bonum; aliud verò diligere aliquid, ut bonum per se
amabile. Primum est proprium Dei; secundum autem
communicatum est ab ipso Deo omni bono honesto,
& ideo sic amando bonum honestum, non fit aliquod
contra Deum. Neque inde fit, omnia bona creata esse
propter se amabilia, quia nulla sunt inferiora bo-
na vtilia, vel delectabilia, quæ nisi propter honestatē
appotenda non sunt. Denique licet bonum honestum
creatum propter se ametur, non amatur ut vltimus fi-
nis, sed talis amor natura sua tendit in Deum, & hoc
est satis, ut non dicatur homo frui tali bono, sed ut
tunc autem diceretur illo frui, quando in illo suum
finem vltimum constitueret, & hoc est, quod dixit
August. esse superbum. Et ita nec auctoritas Augu-
stini obstat, nec ratio Gregorij momentū habet, ideo-
que eius sententia communiter reicitur à Theolo-
gis in materia de fide, ut suo loco, Deo dante, videbi-
mus, & hic tractant Soto lib. 2. de iust. q. 3. art. 10. &
Med. lib. 2. qu. 8. art. 9.

Soto.
Med. lib. 2.
6.
Modus ope-
rari ex cha-
ritate infu-
sa non est ne-

Secundò dicendum superest de modo operandi ex
charitate infusa, de quo constat, non esse per se ne-
cessarium ad implendam legem purè naturalem, cum
sit longè superioris ordinis. Dubitari autem posset,

an, supposita elevatione hominis ad finem superna-
turalem, sit hæc circumstantia necessaria ad imple-
nda ipsam legem naturalem absque peccato. Ita enim
videntur sensisse, qui dixerunt, hominem nunc im-
plere præcepta diuina, quæcumque illa sint, nisi ali-
quo modo ex charitate operetur. Quod tenuit Dion.
Cister. in 1. d. 17. q. 1. ar. 3. & idem ante paucos annos
docuit Michael Baius, qui dixit, omnem actum, qui
non fit ex charitate, esse ex vitiosa cupiditate, & ideo
esse malum.

essarius ad
legem natura-
lem imple-
dam.

Dionysij Ci-
ster. opinio ut
cetera illius.

Verū tamen sententia hæc prorsus falsa, & erro-
nea est, vel magnam præbet occasionem erroris: ut
autem hoc ostendamus; membratim ostendendum
est. Potest enim illa sententia primò intelligi de ha-
bitu charitatis, seu, quod idem est, de statu gratiæ, &
sic erronea est, & in Lutheranis virtute damnata, in
Trid. sess. 6. can. 7. Nam iuxta illam sententiam omnia
opera facta extra statum gratiæ essent contra præcep-
tum diuinum, & peccata; vnde sequeretur omnia
opera; quibus peccator remotè se disponit ad gratiā,
esse peccata, quod ibi damnatum est, & meritò, quia
in Scriptura sacra consulantur sepius huiusmodi
opera, ut diuinus timor, elemosyna, oratio, & simi-
lia. Sed fortè responderet Baius, habituales charita-
tem esse necessarias ad non peccandum, non tamen
esse sufficientes, ut homo consequatur remissionem
peccati; potest enim consequi habituales iustitiam
absque remissione peccati. Sed hæc responsio inuol-
uit alium errorem, nimirum posse veram iustitiam,
& charitatem esse de facto in homine existente in
peccato, quod est contra idem Conc. dict. sess. 6. can.
7. & non enitatur superiore definitionem, quia in illa
Concilium loquitur de operibus ante iustificatio-
nem, quod non dicit tantum remissionem peccati,
sed maxime infusionem iustitiæ, ut ex doctrina eius-
dem Concilij constat. Item quia dispositiones remo-
tæ non solum sunt ad remissionem peccati, sed etiam
ad infusionem iustitiæ; ergo impossibile est opera ta-
lia esse mala, aut contra legem Dei.

Trident.

Trident.

Denique est euidentis ratio, quia necessitas habi-
tualis gratiæ, vel charitatis ad seruanda singula præ-
cepta sine noua transgressione, nec est ex lege purè
naturali, ut ostensum est, nec est ex lege connatura-
li ipsimet gratiæ habituali, vel charitati, quia nulla
est necessaria connexio inter illos habitus, & talem
obligationem, neque ex vilo probabili principio o-
stendi potest. Neque etiam est ex speciali lege positi-
ua Dei, quia nullibi latum inuenitur tale præceptum,
ut statim ostendemus, respondendo ad obiectiones.
Vnde Theologi omnes ad quosdam actus specialiter
sanctos requirunt sanctitatem habituales in ope-
rante, ut dignè, & sine peccato fiant, ut administran-
da sacramenta viuorum. Potest etiam ille status re-
quiri propter opus, in quo imminet periculum mor-
tis, vel propter aliam similem occasionem; sed illa
obligatio est specialis ex lege charitatis, vel religio-
nis; tamen generalis ad omnia opera nec fundari po-
test in aliqua lege, neque aliqua probabili ratione
cogitari.

Alius sen-
sus questio-
nis.

Secundò potest intelligi illa sententia de actuali
dilectione charitatis, ita ut ad seruandum quodlibet
præceptū legis naturæ sit necessaria propria relatio
in Deum per dilectionem supernaturalem, quæ sit
proprius actus operantis, vel simul existens cum ope-
re, quo seruatur præceptum, vel qui præcesserit, &
influat virtute in opus. Sed hoc etiam facile refutatur
ex principiis positis, quia vel hoc intelligitur de dile-
ctione Dei super omnia, vel de alia dilectione imper-
fecta, & tantum affectiua, quæ sit supernaturalis, &
possit per illam referri in Deum opus cuiuscunque
præcepti. Si primum dicatur, inciditur in præcedens
incommodum, & additur nouum, quia actus dile-
ctionis

tionis Dei super omnia non separatur ab habitu (si-
ue ab illo procedat, siue ad illum proximè disponat,
quod ad præsens nihil refert) ergo si illa dilectio est
necessaria, siue actu existens, siue præcedens, & non
retractata (hoc enim necessarium est, ut possit virtua-
liter influere) etiam status in statu gratiæ, & charita-
tis erit necessarius, quod reprobatur est. Et præterea
postulatur actus perfectæ charitatis influens in opus
præceptum, quod nouum absurdum est, quia sicut
ad obtinendam habituales iustitiam præparatur
per bona opera antecedentia ad ipsam iustitiam, &
tenuis esse possunt ab Spiritu sancto mouente, & nõ-
dum inhabitante, ut dicit Trident. sess. 14. cap. 4. ita
etiam disponimur ad impetrandum auxilium, & mo-
tionem, qua proximè disponamur ad iustitiam, &
Deum super omnia diligamus; ergo non minùs ab-
surdum est, ad singula opera præceptorum moralium
præquirere actum infusum amoris Dei super omnia
quàm habitum. Et præterea contra hoc procedat
cum proportione, quæ contra Gregorium diximus,
ut circa aliud membrum iam declaro.

vident.

70.

Si ergo non postuletur dilectio super omnia, sed
alia minor, quæ sufficiat ad referendum actum in
Deum finem supernaturalem. In primis difficile est
distingueretalem affectum, qui sit supernaturalis
complacentiæ, seu benevolentiæ in Deum, & aptus
elici charitate infusa ab amore super omnia, & ius-
tificante. Sed hoc nunc omitto in alium locum pro-
prium, & ex propriis ostendo, etiam in illo sensu
sententiam illam esse falsam, & voluntariam. Quia
neque ex natura rei sequitur talis obligatio ex prin-
cipiis, & lumine fidei, neque etiam ostendi potest
præceptum speciale positum à Deo hominibus or-
dinatis ad finem supernaturalem operandi semper,
vel seruandi præcepta naturalia ex simili dilectione,
aut relatione. Ad quod possunt cum proportione
applicari omnia, quæ contra Gregorium diximus.
Quin potius nec ad seruanda alia supernaturalia præ-
cepta est in vniuersum, ac per se necessaria hæc rela-
tio, vel dilectio: nam fidei præceptum per actum
credendi impletur ante omnem actum propriæ dile-
ctionis Dei, & similiter etiam præceptum spei, ut ex
Trid. sumitur, sess. 6. cap. 7. & eadem ratione potest
impleri præceptum religionis de diuino cultu, aut
oratione. Imò licet in aliquibus actibus externis pro-
pter speciale sanctitatem eorum requiratur status
gratiæ, ut dicebam, nihilominus etiam ad illas non
est necessaria hæc specialis dilectio actualis, aut vir-
tualis, si persona in statu gratiæ supponitur, sed suf-
ficit religiosa intentio, quæ ad religionem spectat.
Sicut etiam si occurrat occasio vel confitendi fidem,
vel respondendi pro Dei honore, fieri potest ex af-
fectu ad fidem, & confessionem eius, vel ex affectu
diuini cultus, & honoris pertinentis ad religionem,
etiam si non fiat ex actu proprio charitatis: nulla
ergo ratione modus operandi ex charitate est de neces-
sitate aliorum præceptorum, extra proprium præcep-
tum charitatis, quod non pro semper obligat, sed
certis temporibus, & occasionibus, ut in propria
E

II.
Obiectio.
1. Cor. 10.
Colo. 3.
1. Cor. 16.
August.

Sed obicitur primò illud 1. Corinth. 10. Omnia
in gloriam Dei facite. & illud ad Colos. 3. Omne quod-
cumque faciis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Do-
mini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri
per ipsum. & illud 1. Corinth. 16. Omnia vestra in cha-
ritate fiant. Secundò obiciuntur varia loca Augusti-
ni, in quibus significat, quidquid non fit ex charitate,
fieri ex praua cupiditate, ac proinde malum esse. Vn-
de 1. retract. capit. 15. Voluntas sine charitate (inquit)
tota est vitiosa cupiditas. lib. de gratia, & libero arbitrio,
cap. 18. inquit, Quod fit sine dilectione non bene fit; &
similia habet primo libr. de Grat. Christi, cap. 26. &
Suarez de Legib.

sepe aliàs. Tertio argumentabatur Dionys. quia Deus
suis præceptis intendit nos facere sui dilectores; ergo
nisi ex dilectione Dei seruentur, non fit voluntas
Dei; ergo neque præcepta implentur.

11.
Solutio ad
obiectionem.

Ad testimonia sacre Scripturæ respondeo primò,
continere optimum consilium; secundò continere
posse præceptum, altero è duobus modis. Vnus est,
ut omnia opera nostra talia sint, ut quantum est ex
se in gloriam Dei cedant, etiam si actus ad hoc non
referantur, iuxta verbum Christi Matth. 5. Sic luceat
lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bo-
na, & glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est, non
enim est sensus, oportere opera facere eo fine, ut
videantur ab aliis, qui glorificent Deum, etiam enim
hic finis de se bonus sit, non est tamen necessarius,
nec ordinariè consulendus propter periculum; sen-
sus ergo est, talia debere esse opera, ut si videantur,
ex illis possit resultare gloria Deo. Alio modo potest
hic intelligi præceptum affirmatiuum, quod obligat
semper, sed non pro semper, nisi in præparatione
animi, scilicet, ut parati simus omnia propter glo-
riam Dei facere, vel ex charitate, vel pro confessione
nominis Christi, quando necesse fuerit, vel oportu-
erit.

Matth. 5.

13.
Explicatio
August.

Ad testimonia Augustini in propriis locis de fide,
& charitate ex professo respondebimus, quia de v-
traque virtute habet Augustinus loca difficilia. Nunc
dico, posse Augustinum exponi eodem modo, quo
Scripturam, ut operari ex charitate non sit elici, aut
imperari à charitate, sed operari consentaneè ad cha-
ritatem, ita ut operatio talis sit, quæ charitate diri-
gi, & fieri possit, ita ut charitas semper sit de se qua-
si regula boni operis, licet non necesse sit, ut sit et-
iam principium, vel finis ab operante intentus. Vn-
de cum ait, non bene fieri, quod sine dilectione fit, perim-
de est, ac si diceret, quod non fit dilectioni consen-
taneum, aut quod fit à dilectione alienum. Cum ve-
rò ait, voluntatem sine charitate totam esse vitio-
sam cupiditatem; potest etiam exponi de voluntate
ipsa, non de singulis actibus eius, & tota dicatur esse
vitiosa cupiditas morali modo, non rigore physico,
quia voluntas destituta charitate, vincitur vitio-
sa cupiditate regulariter, esto possit interdum bene
operari ex amore honesti sine relatione charitatis, ut
latius in tractatu de Gratia dicemus. Aliqui verò ex-
ponunt August. ut in illis locis nomine charitatis
non intelligat virtutem infusam Theologicam, sed
generalem affectum boni honesti, seu rectè operan-
di propter iustitiam ipsam. Verū tamen in dicto cap.
18. de liber. arb. & 26. de Grat. Christi, aperte lo-
quitur de illa charitate, cuius est illud præceptum
Christi, Mandatum nouum do vobis, ut diligatis inui-
cem, Ioan. 13. & illud, Diliges Dominum Deum tuum
ex toto corde tuo, & proximum suum sicut te ipsum, Deut.
6. Mar. 12. Item loquitur de illa charitate, de qua
Petrus dixit, quod operit multitudinem peccatorum, 1.
Petri 4. & de qua Ioannes loquitur, cum dicit, Dili-
gamus inuicem, quia charitas ex Deo est. Hæc enim ibi
adducit Augustin. ut explicet de qua charitate lo-
quatur. Alium locum retractationum hæcenus non
inueni; sed hæc nunc de Augustino sufficiant.

Ioan. 13.
Deut. 6.

1. Petri 4.

Ad rationem responderetur cum D. Thoma, quem
Soto, & alij imitantur, finem præcepti non cadere
sub præceptum. Et ideo licet Deus intendat maxime,
ut ex charitate operemur, non tamen id nobis præ-
cipit in omnibus operibus, nec per singula præcepta,
sed solum per speciale præceptum charitatis, quod
suis temporibus seruandum est, ideoque extra illam
necessitatem specialem poterit non solum lex natu-
ralis, sed etiam supernaturalis sine illo modo seruari.
Sic enim peccator Christianus credendo præceptum
fidei implet, licet ex charitate non credat, & finem

14.

proximè à Deo intentū per illud præceptum assequitur: nam hic includitur in ipso præcepto, licet extrinsecum, seu remotam non assequatur, & idem est de aliis præceptis.

CAPVT XII.

Verum lex naturalis non solum prohibeat aliquos actus, sed etiam irritet contrarios.

Tractando de obligatione legis naturalis, consequenter explicuimus ferè omnes effectus, qui solent legi in communi attribui; nam constat ex dictis, hoc ius quædam bona præcipere, mala prohibere; permissionem autem, aut punitionem propriè non habere locum in illo. Quia licet ex transgressione naturalis iuris sequatur reatus pœnæ in ordine ad diuinam providentiam, & iustitiam: ad quam spectat pœnam illam taxare, nihilominus ratio naturalis non potest illam pœnam definire, & ideo talis ac tanta propriè non sequitur ex imperio alicuius legis merè naturalis, sed sequitur ille reatus ex naturali, & intrinseca conditione culpæ, ita ut licet pœna non esset per legem determinata, arbitrio competentis iudicis puniri posset. Vnde fit, ut neque propria permissio locum habeat in hoc iure, quia nihil, quod de se malum sit, permittit licitè fieri, ut per se constat, quia hoc repugnat actioni intrinsecè, ac per se malæ; nec etiam permittit fieri impunè, eo modo quo pœna potest ex hoc iure sequi, scilicet, quoad reatum, qui nunquam impedit, aut de se impedire potest reatum pœnæ. Quod si dicatur hoc ius permittere vel indifferentia, quæ non prohibet, vel bona, quæ approbat, licet non præcipiat, neutra est propria permissio legalis (ut sic dicam) quia prior est pura negatio; dicitur enim opus indifferens quod nec præcipitur, nec prohibetur, nec etiam approbatur; posteridè verò est plusquam permissio, quia est postiuua concessio, ut supra tactum est; & infra tractando de iure gentium, latius dicitur. Quod si in his materiis consideretur ius naturale, quatenus diffinit, quomodo præstanda sint, ut honestè, & sine macula fiant; iam illud pertinet ad legem præipientem vnum modum, & verantem alium, ut in superioribus etiam tactum est, & ideo de his effectibus nihil addendum occurrit.

Solum ergo superest inquirendum, quando, & quomodo possit ius naturale habere vim non solum obligandi, seu prohibendi, sed etiam irritandi actum qui contra talem obligationem fit. Quod dubium præcipuè habet locum in præceptis negatiuis: extendi verò potest ad affirmatiua, quatenus ex consequenti prohibent contraria eorum, quæ præcipiunt. Ratio autem dubitandi est, quia irritate non est præcipere, sed facere; ius autem naturale, ut sic, solum videtur habere vim præcipiendi, non verò tollendi dominium v. g. vel faciendi aliquid simile. Confirmari potest inductione; nam ius naturæ prohibet contrahere matrimonium post factum votum castitatis, vel post promissionem sponsalium factam alteri, & tamen matrimonium validum est: prohibet etiam lex naturæ vendere rem ultra iustum pretium, & nihilominus talis venditio non est irrita ipso iure naturæ; ergo idem erit in omnibus similibus. Nam efficacia iuris naturæ eadem est in omnibus, neque peculiarita verba habet, per quæ prohibeat, ut propter illorum diuersitatem dicamus, aliquando irritate, & non semper, ut dici potest in iure positiuo.

Nihilominus certum est, actus factos contra ius naturale, aliquando non solum malos, sed etiam irritos esse. Hoc tanquam certum supponunt auctores in pluribus quætionibus, quas in particulari tractat, ut an talis actus, v. g. contractus factus ex metu, vio-

Permissio non habere locum in lege naturali.

Difficultatis ratio.

Actus factos contra ius naturæ non solum esse malos, sed etiam irritos, quando irritos.

lencia, dolo, vel cum alia conditione simili, sit nullus iure naturæ, vel tantum positiuo; supponunt ergo, ex utroque capite posse habere nullitatem. Probatur deinde exemplis: nam secundum matrimonium factum, viuenti priori coniuge, ex iure naturæ nullum est. Idem est verum de matrimonio v. g. inter fratres, & adhuc certius inter patrem, & filiam; contractus etiam vsurarius iure naturæ irritus, seu nullus est, quoad vsuræ obligationem; idem est de contractu facto per dolum grauem, & similia sunt multa. Ut autem rationem reddamus, & priores obiectiones soluamus, oportet regulam aliquam assignare ad cognoscendum quando actus prohibitus iure naturæ validus, vel irritus sit; nam utrumque posse accidere ostendunt adducta exempla: differentia autem non potest sumi ex verbis legis, ut rectè obiectum est; vnde ergo illam sumemus.

Duæ regulæ præcipuè occurrunt. Prima est, quando actus prohibetur iure naturæ ob defectum potestatis, vel ob materiæ incapacitatem, tunc actus est nullus, & irritus ex natura sua. Hoc ostendit exemplum illud de secundo matrimonio, & in vniuersū de donatione eiusdem rei facta post priorem validam, & permanentem; est enim nulla, quia ille, qui secundo donat, vel tradit, iam non habet potestatem in talem rem. Vnde intelligitur differentia inter traditionem factam post priorem traditionem, vel tantum post priorem promissionem; cum enim vtraque sit contra ius naturæ, vna est valida, & non alia, quia prior traditio abstulit dominium, & ita etiam abstulit potestatem; promissio verò non tollit dominium, & ideo non tollit potestatem, quamvis obliget ad vrendum illa tali modo. Eadem ratione contractus, seu consensus per dolum substantialem (ut sic dicam) extortus, nullus est iure naturæ, quia dolus impedit verum consensum, & causat inuoluntarium: siue voluntate autem non potest contractus humanus perfici, & sic de aliis. Ex quibus facilis est ratio regulæ, quia in his, & similibus casibus tollitur principium substantiale (ut sic dicam) valoris actus, quod est potestas moralis, id est, quæ habeat adiunctam sufficientem voluntatem; sine potestate autem, & voluntate non est actus validus.

Secunda regula est, quando actus prohibetur propter indecentiam, vel turpitudinem in materia eius inuentam, tunc etiam est irritus, quando eadem turpitudine durat in ipso effectu, vel, ut iurista loquuntur, quando habet causam perpetuam. Hanc regulam sumo à simili ex Glossa in Clement. 1. de iure patrohat. verb. *inhibentes*, in fine, & ex Glossa in c. *vides*, dist. 10. Decio in cap. 2. de testib. & aliis, quos refert Couarr. in 4. Decret. 2. cap. 6. in princ. n. 6. & colligitur ex lege, si stipulor, de verb. obligat. Quod leges (inquit) fieri prohibent, si perpetuam causam seruaturum est, cessat obligatio, ut si sororem sibi nupturam aliquis stipuletur. Vbi Glossa aduertit, talem promissionem esse irritam, ipso iure naturæ. Et ita confirmatur regula exemploposito de matrimonio contracto inter consanguineos in primo gradu: nam ibi non deest potestas, id est, dominium sui ad se tradendum in matrimonium, nec deest voluntas, quantum est ex parte contrahentium; tamen illa naturalis indecentia, quæ facit tale matrimonium esse prohibitum, perpetuò durat, si matrimonium tale duret; ideo etiam duratio ipsa prohibita est, & hoc est esse irritum. Idem cernitur in exemplo de vsura, quæ prohibita est, quia iniusta; quæ iniustitia tam inuenitur in retentione lucri accepti, & ideo prohibitio illa irritans est. Vnde etiam constat ratio clara, quia si valor actus sit contra ius naturæ, à nemine fieri potest, cum ius superioris resistat: in illo autè casu valor ipse est contra ius naturæ, quia habet eandem causam turpitudinis; ergo non

Regula ad dignoscendum quando actus iure naturæ sit irritus. Prima regula.

Secunda regula.

Glossa. Couarr. l. si stipulor.

Quando actus licet prohibitus iure naturæ, non est irritus.

Thom. Vbi.

Sensu quæstionis expressè explicatur de qua immutabilitate sit sermo.

non potest talis valor subsistere; ergo est irritus talis actus. Vnde potest considerari differentia inter hanc regulam, & præcedentem, quod in priori actus prohibetur, quia prauus, & nullus est ex defectu potestatis: in hac verò posteriori actus sit nullus ratione intrinsecæ malitiæ perpetuæ, ac subinde per ipsam prohibitionem, quia alias potestas absoluta circa talem materiam non deest.

Extra hos autem casus, quamuis ius naturæ prohibeat actum, non irritabit effectum eius, quia si supponatur potestas sufficiens ad talem effectum, & alioqui possit effectus durare absque turpitudine, & cum honesto vsu, non est, cui inualidus sit. Id optime declarat ut in matrimonio facto contra votum simplex castitatis: nam illud votum non abstulit, sed ligauit potestatem, quam homo habeat in corpus suum; & alioqui matrimonium contra illud contractum, quatenus est actualis traditio, habet maiorem quandam efficaciam, quam promissio, & potest etiam habere honestum vsum, saltem reddendo, & non petendo debitum; ergo rectè potest esse validum. Venditio item iniusta relinquit quidem perpetuam obligationem restituendi excessum pretij, quod si fiat, cessat omnis turpitudine in valore, & perpetuitate talis contractus, & ideo non est, cui simpliciter irritus sit. Et ita patet responsio obiectiones factas. In quibus etiam exemplis considerari potest, prohibitionem non esse quasi directam, vel absolutam de substantia talis actus, sed vel provenire ex aliqua generali lege, ut est seruare votum, vel solum esse de tali modo, seu excessu, & ideo mirum non esse, quod actum non irritet.

CAPVT XIII.

Verum præcepta legis naturæ de se, & ab intrinseco immutabilia sint.

Adenus substantiam, & obligationem legis naturalis explicuimus, reliquum est, ut de illius firmitate, vel immutabilitate dicamus. Duplex autem mutatio potest intelligi in aliqua lege, scilicet, vel per additionem, vel per ablationem, seu diminutionem. Hic autem non est sermo de additione, quia illa non est mutatio; quando prior lex integra manet, sed est perfectio extensiuæ conferens ad utilitatem humanam, ut dixit D. Thomas q. 94. art. 5. & sic Vlpian. l. ius civile, ff. de iust. & iure, ait ius civile constituitur, addendo aliqua iura naturali. Imò & ius diuinum multa addidit iuri naturæ, & ius Canonicum vtrique. Nam, ut infra videbimus, humana iura multa determinant, quæ per ius naturæ, aut diuinum determinata non sunt, nec conuenienter determinari poterunt. Tractamus ergo de propria mutatione, quæ fit per ablationem legis, vel obligationis eius. Hæc autem mutatio dupliciter solet in rebus accidere, nimirum, vel per mutationem rei ab intrinseco deficientis, vel per extrinsecus factam virtute alicuius agentis habentis potestatem. Et vterque modus potest ad legem applicari: nam interdum res per se ipsam deficit, quia ex vili fit noxia, vel ex rationabili fit irrationabilis; aliquando verò tollitur per superiorum, ut in legibus positus postea videbimus. Et vtraque istarum mutationum contingit, vel absolute, & vniuersaliter in tota lege, & dicitur abrogatio legis, vel in particulari, & dicitur dispensatio, vel particularis relaxatio. De his ergo omnibus modis mutationum potest inquiri circa legem naturalem: in hoc autem capite solum de mutatione ab intrinseco dicemus; in sequentibus autem inquiremus de mutationibus ab extrinsecis agentibus.

Dico igitur, propriè loquendo, legem naturalem Suarez de Legib.

per se ipsam definire non posse, vel mutari, neque in vniuersali, neque in particulari, manente natura rationali cum vsu rationis, & libertatis. Semper enim hæc hypothesis præintelligitur, & supponitur: nam cum lex naturalis sit veluti proprietaria huius naturæ, si illa de medio tolleretur, tolleretur etiam lex naturalis quoad existentiam suam, & maneret tantum secundum esse essentia seu possibile obiectiue in mente Dei, sicut & ipsa rationalis natura. Imò tunc etiam lex aeterna non haberet rationem propria legis, quia non esset cui Deus præciperet: oportet ergo naturam rationalem supponi, & sic dicemus, non posse legem naturalem, vel in totum, vel in parte per sese deficere, aut mutari. Ita sumitur ex D. Thoma 1. 2. q. 94. art. 4. & 5. & q. 100. art. 8. & 2. 2. q. 66. art. 2. ad 1. & q. 104. art. 4. ad 2. Vincent. in Specul. moral. lib. 1. part. 2. d. 3. & aliis, quos cap. sequenti, & 15. referam. Item ex Aug. libr. 83. quæstion. q. 53. & lib. de vera relig. c. 1. & lib. 1. de liber. arbit. c. 6. Item ex Lactantio libr. 6. de vero cultu; c. 8. & ex Arist. 5. Ethic. c. 7. Cicer. lib. 1. & 2. de leg. & 3. de Repub. & ex §. *sedes*. Infit. de iur. natur. Probatur autem primò, quia hoc ius naturale vel consideratur in Deo, vel in homine: prout est in homine mutari non potest, quia est intrinseca proprietaria necessariò fluens ex tali natura, quæ talis est, vel (ut alij volunt) est ipsa rationalis natura: ergo repugnat, manente tali natura apta ad vrendum ratione, auferri legem naturalem. Si verò consideretur hæc lex, ut est in Deo, supra ostensum est, non posse auferri non solum à iudicio diuini intellectus, verum etiam neque à voluntate, quæ vult, vel talia bona præcipere, vel talia mala vitare.

Secundò argumentor in hunc modum, quia nulla lex deficit per se ipsam sine reuocatione legislatoris, nisi vel quia non erat perpetua, sed pro tempore certo, quo finito, ipsa etiam finitur, & definit esse, vel quia in materia sit aliqua mutatio, ratione cuius lex sit irrationabilis, & iniusta; cum antea esset iusta, & prudens. Quia si lex indefinitè, ac sine termino posita erat, & ex parte materiæ non est facta mutatio; non potest intelligi quomodo per se ipsam cesserit lex, manente obiecto, & subiecto eius, cum ex parte legislatoris non auferatur, ut supponimus. At neuter illorum modorum habet locum in iure naturali. De priori patet, quia leges eius sunt necessariae, & perpetuæ veritatis; complectitur enim hoc ius (ut supra dixi) principia morum per se nota, & omnes, ac solas conclusiones, quæ ex illis necessaria illatione inferuntur, siue proximè, siue per plures illationes, omnia autè hæc perpetuè veritatis sunt, quæ veritas principiorum non subsistit sine veritate talium conclusionum; & principia ipsa ex terminis necessaria sunt; ergo in omnibus his præceptis est perpetuitas; non ergo possunt definire per solum lapsum temporis. Altera verò pars ex eodem principio facile ostenditur, quia iudicium, quod necessariò colligitur ex principiis per se notis, nunquam potest esse falsum; ergo nec potest esse irrationabile, vel imprudens; sed ostendit iudicium legis naturalis tale est, ut vel sit de principiis per se notis, vel ex illis necessariò inferatur; ergo quantumuis res varientur, iudicium legis naturalis variari non poterit.

Tertiò fit alia inductio distinguendo in hoc iure præcepta affirmatiua, & negatiua, & ostendendo, neutrum gentis talium præceptorum posse per se cessare, aut definire obligare. Nam in primis præcepta negatiua prohibent res per se, & intrinsecè malas, & ideo obligant semper, & pro semper, tum ratione suæ formæ, quia negatio omnia destruit, tum etiam quia quod per se malum est, semper, & vbique vitandum est, eadem ergo ratione non possunt talia

Resolutio. Lex naturalis per se ipsam nec deficere, nec mutari posse, neque in vniuersali, neque in particulari.

D. Thom. Vincent.

August. Lactant. Arist. Cicer.

3.

4.

praecepta per se definire, quia non potest res per se mala definire esse mala. Affirmatiua uero praecepta, licet semper obligent, non tamen pro semper, & ideo potest huiusmodi praeceptum, licet naturale sit, vno tempore obligare, & non in alio, seu in vna occasione, & non in alia, non tamen propterea recipit mutationem, quia haec est illius natura, & (vt sic dicam) a principio fertur pro talibus occasionibus, vel sub talibus conditionibus, & non pro aliis. Nihilominus tamen semper retinet suam vim, semper obligat, licet non pro semper; sicut praeceptum confessionis, v. g. licet pro hoc mense non obliget, & pro tempore Quadragesimae obliget, non ideo mutatur, sed de se idem semper permanet. Et declaratur amplius: nam praecepta affirmatiua legis naturalis solum obligant pro illis occasionibus, in quibus omissio talis actus esset per se, & intrinsece mala, ergo sicut illa omissio non potest non esse mala; ita neque obligatio affirmatiua praecepti ad actum illi omissioni contrarium potest per se definire, aut mutari: ergo tale praeceptum necessarium semper obligat pro suo tempore, & consequenter semper etiam obligat ad non habendum contrarium propositum, seu ad obediendum saltem in animi preparatione.

Quarto declaratur, & confirmatur haec veritas expediendo obiectionem, quae hic fieri potest. Dicit enim Arist. 5. Ethic. cap. 7. Iustum naturale, seu natura constans non omne mutabile esse, aliquando uero posse esse mutationi obnoxium. Quod etiam tradit D. Thom. 1. 2. q. 94. ar. 5. dicens, legem naturae quoad prima principia omnino esse immutabilem, quoad conclusiones autem ut plurimum non mutari, in aliquo tamen casu, & in paucioribus mutari, propter particulares causas occurrentes. Confirmat hoc D. Thomas exemplo legis naturalis praecipientis depositum reddi suo domino petenti, quae non obligat in casu, in quo depositum petitur ad damnificandam rem publicam. Et simile esse potest de praecepto naturali seruandi secretum, quod negatiuum est, & tamen violari potest, si ad defensionem reipublicae, vel innocentis sit necessarium. Praeceptum item, Non occides, naturale est, & tamen in propria defensionem licitum est occidere. Difficilius exemplum esse potest de praecepto non contrahendi matrimonium cum sorore, vel matre, quod naturale est, & tamen in casu necessitatis generationis humanae non obligat, vt de facto contingit in principio creationis, vt ex materia de Matrimonio constat. Ratione denique hoc confirmat D. Thomas, quia certior est scientia speculatiua, & naturalis, quam moralis, & practica, & nihilominus in scientia physica, & naturali, licet vniuersalia principia non deficiant, conclusiones etiam necessariae interdum deficiunt; ergo idem poterit accidere in moralibus, atque ita poterit ius naturale mutationem pati. Probat, consequentia a paritate rationis, quia sicut materia physica est mutabilis, ita etiam res humanae, quae sunt materia iuris naturalis, multo magis mutabiles sunt, ergo etiam ipsum ius mutabile est: nam sicut ex materia sumit speciem, ita illius conditionem imitatur, & participat.

Haec uero omnia recte explicata potius confirmant assertionem. Est ergo considerandum ea, quae consistunt in quadam adaequatione, & quasi relatione, dupliciter posse mutari, vel quasi mutari, seu definire esse, scilicet, vel intrinsece per mutationem sui, vt pater desinit esse pater, si moriatur; vel extrinsece tantum per mutationem alterius, quomodo pater desinit esse pater per mortem filij, quae desinitio in patre non est mutatio, sed per modum mutationis a nobis concipitur, vel significatur. In lege ergo positiua contingit mutatio priori modo, quia tolli potest; in lege autem naturali minime, sed solum

D. Thom.

6. Quomodo sit immutabilis lex naturalis, item in quo subire potest mutationem.

A secundo modo per mutationem materiae contingit, vt actio subtrahatur ab obligatione legis naturalis, non quia lex tollatur, vel minuatur; semper enim eo modo obligat, & obligauit, sed quia ipsa materia legis mutatur, vt statim patebit in exemplis adductis. Vnde vltimus considerandum est, legem naturalem, cum per se non sit scripta in tabulis, vel membranis, sed in mentibus, non semper dictari in mente illis verbis generalibus, vel indefinitis, quibus a nobis ore profertur, vel scribitur, vt v. g. lex de reddendo deposito, quatenus naturalis, non ita simpliciter, & absolute in mente iudicatur, sed cum limitatione, & circumspectione; dicitur enim ratio reddendum esse depositum iure, & rationabiliter petenti, vel nisi ratio defensionis iustae, vel reipublicae, vel propria, vel innocentis obstat. Communiter autem solet illa lex illis tantum verbis proferri, *Reddendum est depositum*, quia caetera subintelliguntur, nec in forma legis humano modo posita omnia declarari possunt.

Quando ergo D. Thomas cum Aristotele, ait aliqua praecepta legis naturalis mutari, vel deficere, aut exceptionem pati in paucioribus, seu in casu, loquitur de mutatione impropria per solam denominationem extrinsecam ratione mutationis, quae in materia sit, vt ex eodem sumitur dicta, quasi 100. a. 8. & quoad hoc differentiam constituit inter quaedam praecepta naturalia respectu aliorum, vel respectu principiorum vniuersaliorum. Nam quaedam versantur in materia, quae non recipit mutationem, vel limitationem, vt est, vel generale principium, *Non sunt faciendae mala*, vel interdum particulare praeceptum, vt, *non est mentiumdum*: alia uero sunt, quae ex parte materiae mutationes recipere possunt, & ideo limitationem, vel quasi exceptionem admittunt. Vnde saepe loquimur de his praeceptis, ac si essent proposita per absoluta verba, sub quibus patiuntur exceptionem, quia non satis declarant ipsum praeceptum naturale prout in se est. Sic enim praeceptum in se spectatum nullam exceptionem patitur, quia ratio ipsa naturalis dicitur, hoc debere fieri tali, vel tali modo, & non aliter, vel concurrantibus talibus circumstantiis, & non abque illis. Imo interdum mutatis circumstantiis, non solum non obligat naturale praeceptum ad faciendum aliquid, v. g. ad reddendum depositum, sed etiam obligat ad non faciendum.

D Et ita facile declaratur exemplum de deposito: nam licet in hoc casu reddendum non sit, non propterea naturale praeceptum mutatur: nam a principio non fuit positum pro illo casu, sed pro aliis, quos recte ratio dicitur; sicut qui non implet promissionem, quia res notabiliter mutatae sunt, non mutatur ipse, nec lex fidelitatis seruanda mutatur, sed mutata est materia, tamen a principio illa mutatio fuit virtute excepta per conditionem in ipsa promissione subintellectam, & ita non est vera, vel intrinseca mutatio, sed apparens, & per extrinsecam denominationem. Idem ergo est de deposito, etiam si deposito adiungatur promissio reddendi illud, vt est apud August. Psal. 5. & habetur in cap. *no quis*. 2. 2. q. 2. Idemque cum proportionem est de praecepto naturali seruandi secretum; nam secretum est quasi depositum, quod custodiendum datur, & accipitur sub promissione seruandi sine damno, & iniuria tertij: nam haec conditio necessaria subintelligitur, vt promissio licita sit. Loquimur autem de naturali secreto: nam sigillum confessionis altiore habet obligationem. Denique idem est de quinto praecepto Decalogi, *Non occides*, quod vt naturale est, includit plures conditiones, scilicet, non occides propria auctoritate, & aggreffiendo, de quibus in sua materia dicendum est, & cap. 15. aliqua attingemus. De vltimo

7. Explicatur D. Thom. & Aristot. mutationem admittentes in praeceptis naturali.

August.

verò

verò exemplo, quod obscurius est, dicam capite sequenti.

Ad rationem respondeo, admittendo similitudinem ex conclusionibus physicis sumptam cum proportionem. Nam propositiones physicae, licet dicantur interdum deficere, tamen vt conclusiones scientificae sunt, non deficiunt, quia vt sic non absolute inferuntur, sed cum limitatione, vtique a talibus causis per se hoc prouenire, nisi impediatur; & sic etiam in praesenti naturale praeceptum (vt dixi) non absolute praecipit in tali materia, v. g. reddendum est depositum, sed subintellectis debitis circumstantiis, vt satis explicatum est; solum enim hoc modo inferuntur tales conclusiones necessariò ex principiis naturalibus, & non aliter sunt naturalia praecepta, nisi vt ex illis principiis necessariò colliguntur. Et ideo etiam non obstat, quod materia sit mutabilis: nam lex naturalis discernit mutabilitatem in ipsa materia, & iuxta illam accommodat praeceptam aliquid praecipit in illa materia pro vno statu, & aliud pro alio, & ita ipsa in se manet semper immutata, licet quoad nostrum modum loquendi, & per denominationem extrinsecam quasi mutari videatur.

Alia difficultas hic occurrebat, quia videtur lex naturae posse de mentibus hominum deleri, ac subinde esse mutabilis quasi per separationem a subiecto, sicut scientia, quae ex parte obiecti immutabilis veritatis est, in subiecto corrumpi potest per errorem. Sed haec difficultas quantum ad rem attingit sufficienter tacta est supra cap. 8. vbi diximus de ignorantia, quae in hanc legem cadere potest. Dicimus ergo breuiter, legem hanc non posse omnino deleri de mentibus hominum, quoad aliqua uero praecepta, posse ignorari, & fortasse non ab omnibus hominibus. Nam licet quaedam gentes errent circa vnum praeceptum, aliae circa aliud, nullam tamen esse videtur, quod non aliquibus saltem hominibus per lumen naturale manifestetur, & hoc satis est, vt simpliciter dici possit, nullum praeceptum naturale totaliter deleri, etiam per ignorantiam. Adde uero, per errorem, vel ignorantiam non mutari legem in se, sed occultari, seu nesciri, quod longe diuersum est. Nam licet omnia praecepta legis naturalis sint immutabilia, non tamen omnia sunt aequè nota, & ideo inconueniens non est, vt aliqua ignorari possint. Alia difficultas hic occurrit de episcopia, quae grauior est, & propriam disputationem requirit, quam infra ca. 16. trademus.

9. Sic satis opposita ratio.

10. An lex naturae possit deleri a mentibus hominum, ac prout de ista mutatione subijciat Responsio.

CAPVT XIV.

Utrum ius naturale mutari, vel dispensari possit per humanam potestatem.

Q Vamuis haec quaestio videatur ex praecedenti definita, nihilominus non desunt graues Doctores, qui absolute dicant, posse dispensari interdum per hominem in iure naturali, vel mutari per ius humanum, vel gentium, vel ciuile. Non quidem quoad omnia iura naturalia: fatentur enim hanc mutationem non habere locum in primis principiis iuris naturalis, nec in conclusionibus illis propinquis, de quibus sentiunt procedere omnia dicta in superioribus capitibus, solum ergo in quibusdam rebus, seu praecipis magis remotis dicunt, posse fieri hanc mutationem: non vniuersalem per modum abrogationis, sed particularem per modum dispensationis, vel diminutionis. Ita expressè declarat Glossa in cap. *à nobis*, de dec. verb. *exemptos*. Idem sentit Glossa in l. *manumissiones*, verb. *nascerentur*, & Glossa 1. in l. *ciuile*. ff. de iustitia, & iure. Sequitur Abbas in dicto cap. *à nobis*, n. 4. & in cap. *cum tanto*, de consuet. n. 3. & cap. *que in*

2. Opinio asserentium ius naturale posse in particulari per potestatem humanam dispensari.

Glossa Abbas.

Ecclesiarum, de constit. nu. 11. vbi etiam Felin. n. 26. & Felin. ibi Innocent. & alij communitet. Copiosius uero, & distinctius tradidit hanc sententiam Angel. verb. *Papam*, n. 1. vbi specialiter de Pontificia dispensatione loquitur, Nauar. etiam conf. 2. qui filij sunt legi. n. 8. dicit posse Papam limitare legem naturalem, & diuinam, & dispensare circa illas. Idem de Pontifice docet Sicius lib. 8. de matrim. disp. 6. & refert plures Iuristas, & ex Theologis Canum in relect. de peccit. p. 3. Sed illius sententiam in hac parte sufficienter refellimus in lib. 6. de voto, cap. 9. Potest etiam pro hac sententia referri Henric. lib. 8. de Euchar. cap. 1. 3. Sed in his auctoribus, & aliis, qui de hoc puncto tractant, aduertere oportet, interdum loqui generatim de iure diuino, & de potestate Papae ad dispensandum in illo, confundentes sub diuino iure etiam naturale, quam positium diuinum. Nos uero distinctè, & specificè loquimur, & nunc solum agimus de iure naturali in ordine ad quamcumque potestatem humanam, & actionem eius, sicut sit dispensatio, sive praeceptum, aut iuris institutio, sive per legem, sive per consuetudinem, vel particularem, vel totius orbis, quae solet dici ius gentium, vt infra dicam. De iure autem diuino positius infra in vltimo libro huius tractatus dicemus.

Haec igitur sententia primò suadet variis exemplis. Primum, & vulgare est de diuisione dominiorum, quia iure naturae omnia erant communia, & nihilominus rerum diuino ab omnibus introducta est in cap. *ius naturale*, dist. 1. cap. *quo iure*, dist. 8. Imò in cap. *discretissimis*, 1. 2. q. 1. dicitur rerum diuino per iniquitatem introducta, non quod ipsa introductio iniqua fuerit, sed quod occasione peccati facta fuerit, vt omnes infra citandi interpretantur. Secundum exemplum simile est de libertate, quae iure naturae hominibus conuenit, & tamen per leges humanas aufertur. *Manumissiones*, ff. de iustit. & iure, lib. 1. ff. de statutis, l. *manumissiones*, ff. de iustit. & iure, naturalium gentium, & s. *fontes*, ciuili. Tertium exemplum est de iure naturali inon, aufertur ab aliquo, quod videtur immutari hominum introductione per vlucapionem, & praescriptionem. Quo exemplo videtur Glossa in dicta *manumissiones*, Glossa. Quartum est de iure naturali, quod per consensum mutuum maris, & foeminae fiat matri monium, quod ab hominibus immutatur, ne fiat, nisi praeterea testes adinat. Simile est de iure condendi testamentum, vel donandi res suas: nam haec iure naturae fieri possent pro arbitrio donantis, & tamen hoc ius mutatur, vel limitatur ab hominibus, vt scilicet id non fiat, nisi per testamentum solemne, &c.

Secundò principaliter afferuntur varia exempla dispensationum humanarum in iure naturali. Primum est de dispensatione in votis, seu in mentis, quorum obligatio de iure naturali est. Secundum est de dispensatione in matrimonio rato, quod supponimus esse dissolubile dispensatione Pontificis, cum tamen iure naturae indissolubile sit. Tertium est de dispensatione in residentia Episcoporum, quae est de iure diuino naturalis, vt sentit Concil. Trident. sess. 2. 3. cap. 1. de reformar. & tamen in illa quotidie dispensatur, vt constat. Neque in hoc exemplo habet locum vulgare euasio, quod illa non sit dispensatio, sed interpretatio iuris naturalis; tum quia euidenti experimento constat, in multis casibus dari hanc facultatem, in quibus non cessauerat obligatio residendi, neque vlla probabili ratione possit id per solam interpretationem colligi, sed per auctoritatem Pontificis tollitur, obligatio, relaxando illam, & haec est dispensatio; tum etiam, quia ita saepe vocatur in ipsis indulgentiis, imò etiam in Concil. Tridentino sess. 6. cap. 2. de reformar. Quartum exemplum est de dispensatione in impedimentis irritantibus matrimonium iure naturali: nam in matrimonio inter fratres refert

Innocent. Angel.

Nauar.

Sancius. Canus.

Henric.

Cap. in manu.

Cap. quoniam.

Cap. dilectissimis.

Cap. manumissiones.

Cap. fontes.

Cap. libertas.

Conc. Trient.

refert Angel. supra fuisse dispensatum iure naturali, & tamen illud est impedimentum irritans iure natu-
re. Denique adduntur a Iuristis exempla de dispensa-
tione in debito soluendi decimas, quod dicunt esse
de iure diuino naturali. Item in exemptione clerici a
iurisdictione seculari, quam exemptionem etiam ces-
sent esse de iure diuino naturali, & tamen in ea dispen-
sat Pontifex, permittendo clericum a temporali iudice
puniri, etiam in causa criminali, & alia similia
videri possunt in Felino ca. vlt. de maior. & obediencia,
n. 7. & sequentibus.

Felino.

Tertio argumentantur ratione, quia haec dispensa-
tio in aliquibus iuribus naturalibus est saepe neces-
saria ad bonum animarum, vt exempla adducta ostendunt;
ergo non est verisimile, reliquisse Deum homines
sine hoc remedio, quia ad prouidentiam Dei spectat
concedere hominibus potestatem moraliter necessariam
ad conuenientem gubernationem reipublicae. Vnde ex
hoc principio colligimus esse in hominibus potestatem
puniendi malefactores etiam poena mortis, & priuandi homines rebus suis, quando
causa reipublicae id postulat, & similia: Hinc dicit
Angel. supra, non fuisse Deum futurum bonum patrem
familias, nisi reliquisset pastorem super gregem suum,
& necessarium expedire. Qui hoc citat ex Richardo,
in 4. dist. 38. vbi ar. 9. q. 1. solum dicit, rectam rationem
dicere, aliquem esse loco Dei in Ecclesia, qui periculis
personarum, pensatis infirmitatibus, & utilitatibus,
possit rationabiliter obuiare. Et declarat ad similia:
quia nisi Papa ita conderet leges suas, vt concederet
Episcopis facultatem in eis dispensandi in casibus
necessariis, in quibus non possit adiri, vel consulti
Pontifex, non recte prouideret Ecclesiae: & ideo ex
hoc principio colligunt auctores communitate, posse
in his casibus dispensare inferiores in lege superioris;
ergo similiter in praesenti, seruata proportione.
Tandem haec ratione omnes fatentur, posse eadem
interpretationem in lege naturali, sed eadem est
ratio de interpretatione, & dispensatione; nam eandem
potestatem requirit, quia interpretatio authentica
legis solum ab auctore legis fieri potest; ergo eadem
demonstratione admienda est dispensatio, quia saepe per
solum interpretationem non potest occurrentibus
casibus subueniri.

Angel.

Richard.

Nihilominus contraria sententia docet, ius naturale
in nullo vero praecipio suo tolli, diminui, dispensari,
aut alio simili modo posse mutari per aliquam
legem, vel potestatem humanam. Haec est sine dubio
sententia communis Theologorum, quos latius referemus
capite sequenti. Praecipue vero D. Thomas dicit q. 1. c. 6. ar. 8.
& aliis locis allegatis capite praecedenti, & specialiter de
Papa quodlib. 4. art. 1. 3. Sumitur ex A. 1. c. 3. p. q. 2. 7. memb. 4. per totum,
licet memb. 3. §. 2. obscure loquatur de mutabilitate legis
naturalis, vt videbimus capite sequenti. Idem sentiunt
Theologi, qui absolute negant, Papam posse dispensare
in iure diuino: nam si in positio diuino non potest,
multo minus in naturali, quia & diuinum etiam est,
& immutabilis, illos autem referemus infra tractando de
lege gratiae. Expressè vero de lege naturali id tradit
Almain. de potest. Ecclesiae, cap. 1. 3. concl. 1. & idem
sentit in 4. d. 1. 5. q. 2. ar. 1. Idem Syluest. verb. Papa, q. 1. 6.
Abul. Exo. 1. 0. q. 3. 5. ad mediu, & superponit saepe
Victoria telest. 2. de potest. Papa, & Coci. supponit
itē Drisco li. 2. de liber. Christia. c. 4. in fine. Soto li. 1.
de iust. q. 7. ar. 3. li. 4. q. 3. ar. 1. ad 1. & li. 10. q. 3. ar. 4.
id extendit etiam ad speciale exemplum de residentia
Episcoporum. Et moderni Theologi communitate. Et ex
Iurisperitis hoc insinuant Glossa in cap. sunt quidem, 2. q. 1.
& 2. per illum textum, & sequentem, & Glossa in cap. propositum,
de concess. Praeben. licet ob-

Secunda opinio communis auctorum, ius naturale in nullo praecipio tolli posse, vel dispensari per humanam potestatem. D. Thom. Alenfi.

Almain. Syluest. Abulens. Victoria. Drisco. Soto.

Glossa.

scire loquantur. Clarius id docent Turcremat. in Summa, lib. 3. ca. 5. 4. & 57. Nauar. consil. 4. de despons. impuber. nu. 16. & sumitur ex eodem in cap. in quorundam, de Iudeis, Gloss. penult. per tota, Couarr. in regula, peccatum, p. 2. §. 1. n. 3. & sequentibus, & in cap. quamuis pactum, 2. p. §. 4. n. 6. & in Epitom. 4. p. 2. ca. 6. §. 9. n. 3. Barbof. in rubr. ff. solutio matrim. 2. p. n. 104. & Albert. Bologne. tract. de legib. & iuri. cap. 26. n. 3. & sequentibus. Et hanc sententiam iudico esse omnino veram, licet quoad aliquos articulos eius possit esse de nominibus dissentio.

Turcremat. Nauar.

Couarr.

Barbof. Albert. Bologner.

Vt ergo veritatem breuiter explicemus, aduertendum est, multis modis posse aliquid dici de iure naturali. Primus, & maximè proprius est, quando lex aliqua naturalis id praecipit, & hic est modus proprius iuris naturalis, de quo nos tractamus. Ad quod necessè est, vt ratio naturalis per se spectata dicat, aliquid esse necessarium ad motum honestatè, siue id dicat absque discursu, siue ex illo, vno, vel pluribus; dummodo enim illatio semper sit necessaria, parum hoc refert, vt saepe dixi. Alio vero modo dicitur aliquid esse de iure naturali solum permixtum, aut negatiue, aut concessiue (vt sic res explicetur.) Talia sunt multa, quae attento solo naturali iure, licita sunt, vel data hominibus, vt rerum communitas, hominum libertas, & similia; de quibus lex natura non praecipit, vt in eo statu permanent; sed hoc relinquunt hominum dispositioni iuxta rationis exigentiam. Sic potest dici iudicia naturalis homini, quae in statu innocentiae operanda non esset, in statu vero naturae lapsae aliud dicitur naturalis ratio. Sic etiā libertas est homini naturalis, quia ex virtute naturalis illam habet, licet lex natura non vetet illam amittere. Alio item modo dicitur aliquid esse de iure naturae, quia fundamentum habet in conditione naturali, licet non simpliciter praecipiat iure naturali, vt filium succedere patri ab intestato, ex l. scripto, in fin. ff. vnde liberi; quia licet id non praescribat omnino lex natura, ad id inclinatur, & quasi naturaliter sequitur, nisi aliunde impedimentum ponatur. Sic etiam duobus testibus adhiberi fidem, vel illos ad probationem humanam sufficere, dici potest de lege naturae, non praecipiente, sed approbante, & admittente, nisi aliud ex specialibus causis addatur, vel requiratur. Hic ergo (vt dixi) de iure naturae primo modo loquimur, occasione vero argumentorum dicemus aliquid posteriori.

6.

Quibus modis cadere possit aliquid sub iure naturali.

I. scripto.

7. Aduertendum.

Nullam potestatem humanam posse aliquid praecipit naturale abrogare.

8. Inferior.

9. Cap. cum tanto. Glossa. Gratian.

10. Obiectio.

11. Solutio.

12. Clemens.

naturalis abrogare, nec illud proprie, & in se minueri, neque in illo dispensare. Probatur primò ex dictis in capite praecedenti: nam optimum est, ius naturae quoad sua praecipia esse immutabile natura sua; sed non possunt homines mutare id, quod immutabile est; ergo. Confirmatur, ac declaratur, quia naturale ius quoad omnia praecipia sua pertinet ad naturales hominis proprietates; sed non potest homo naturas ferum mutare; ergo. Secundò, in omni praecipio iuris naturalis legislator est Deus, sed non potest homo mutare legem, quam Deus tulit, quia inferior non potest praeualere contra superiorum, cap. inferior, dist. 21. Clemens. ne Romani. de elect. ergo. Tertio, ius naturale est fundamentum humani iuris; ergo non potest ius humanum iuri naturali derogare, alia sua fundamentum destrueret, & consequenter seipsum. Quarto, si ius humanum posset naturali derogare, posset aliquid contra illud statuere, quia non potest intelligi alius modus mutandi illud; at hoc non potest; ergo. Probatur minor, quia quod est contra ius naturae intrinsecè malum est; ergo illud ius humanum esset de re intrinsecè mala, & consequenter non esset ius, neque lex. Confirmatur, quia haec ratio consuetudo contra naturae ius non potest inducere legem, cap. cum tanto, de consuetudine, vbi Glossa notat, ius naturale esse immutabile quoad praecipia, & prohibitiones. Idem Glossa in §. 1. dist. 5. vbi Gratianus ait, ius naturale esse immutabile, quod repetit in §. vlt. dist. 6.

Dices, haec omnia rectè procedere de abrogatione, vel mutatione absoluta alicuius praecipii naturalis, non vero de dispensatione, quando legitima causa occurrit: nam ad abrogationem, vel diminutionem sine causa faciendam, non est verisimile Deum concessisse facultatem hominibus; neque ipsi ex se talem auctoritatem non habent, vt rationes factae probant. Secus vero est de iusta dispensatione. Nam licet homo sua auctoritate illam non possit concedere, vt etiam probant rationes factae; nihilominus auctoritate Dei poterit, quia hoc modo inferior dispensare potest in lege superioris; & verisimile est, hominem gerentem in terris vicem Dei, posse etiam in his legibus ex iusta causa dispensare ex diuina concessione, quia hoc pertinet ad bonam gubernationem vniuersi, vt supra argumentabamur.

Sed contra hoc insatur primò, quia Deus ipse non potest (saltem iure ordinario) dispensare in aliquo ex praecipis iuris naturalis. Quod si interdum aliquid in his praecipis mutationem facit, vtitur absoluta potestate, imò & supremo dominio, vt explicabimus capite sequenti; ergo non est verisimile, dedisse hominibus ordinariam potestatem dispensandi in aliquo praecipio naturali. Eo vel maximè quòd ex solutionibus argumentorum, & ex cap. 16. constabit, non esse hominibus necessariam talem potestatem ad conuenientem gubernationem. Secundò si in hominibus esset talis potestas, non solum in Pontifice esset, sed etiam in Imperatore, vel Rege temporali in his praecipis naturalibus, quae circa temporalia versantur, vt sunt ferè omnia, quae ad proximum pertinent: vtrumque autem falsum est; ergo. Sequela declaratur, quia licet Papa habeat in Ecclesia supremam potestatem; tamen etiam Imperator potestatem habet a Deo, & vicem eius gerit in sua reipublica, iuxta Paul. Rom. 1. Et loquedo ex vi legis naturalis, ante institutum Pontificiam dignitatem non potest fingi alius, qui vices Dei quoad talem actum in reipublica gerat, & nunc si non sit a Pontifice impeditus, eandem habebit. Minor autem quoad Imperatorem habebit in Clemente. Pastoralis, de re iudic. in fine, ibi, Nec praedicta suppletio circa subditum ad ea potuisset de ratione referri, per qua de crimine praesertim sic graui delato

defensionis (qua à iure prouenit naturali) facultas adimi ualuisse, cum illa Imperatori tollere non liceret, quae iuris naturalis existunt. Et generaliter idem sumitur ex ca. super eo, de vsur. ibi, cum vsurarium crimen vtriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensatione aliquam posse fieri non videmus. Ex eo enim quod vtrumque testamentum tale crimen detestetur, tacite colligit Pontifex, esse contra ius naturale, & hinc esse indispensabile simpliciter, ac subinde per quamcumque hominis potestatem. Tertio, in his praecipis eadem est ratio partis, & totius: nam in propositione necessaria, quam Dialectici dicunt esse in materia naturali, non minus repugnat falsitas vnius singularis, quam totius vniuersalis propositionis; sed omne praecipium naturale est in materia naturali, & continet absolutam veritatem ex natura rei necessariam; ergo sicut abrogari non potest, ita neque in aliquo singulari casu mutationem recipere, & consequenter nec dispensari. Sed vis huius argumenti pendet ex dicendis in cap. seq. & in solutionibus argumentorum.

Cap. super eo.

11. 2. Afferio. Praecipium iuris naturalis, quae pendet in sua obligatione à consensu voluntatis humanae, possit aliquando per homines dispensari.

Dico secundò; Praecipia iuris naturalis, quae pendent in sua obligatione praecipua à priori consensu voluntatis humanae, & ab efficacia illius ad aliquid agendum, possunt interdum per homines dispensari, non directe, ac praesens auferendo obligationem legis naturalis, sed mediante aliqua remissione, quae fit ex parte materiae. Prior pars negatiua constat facile ex praecedenti assertionem, quia etiam illa praecipia secundum se spectata continent intrinsecam honestatem, quae nunquam potest auferri, aut violari, si ad suam materiam applicentur, vt patet in his praecipis, Seruanda est fides, vel Deo, vel homini, & similibus. Altera vero pars affirmatiua probatur optimè exemplis de voto, iuramento, & similibus, & explicata est latè in tract. de voto, lib. 6. cap. 9. & infra respondendo ad argumenta clarior fiet. Ratio autem non est alia, nisi quia materiam illam mutari, vel variari non est contra legem naturalem, quia pendet ex voluntatis mutatione. Et haec etiam ratio hoc non excedit potestatem superioris humani, vel quatenus ab illo pendet voluntas subditi, vel quatenus est Vicarius Dei. Facta autem tali mutatione, non solum non repugnat auferri obligationem legis naturalis, sed etiam ipsa per se cessat, ac definit obligare. Imò hoc modo priuatus homo potest interdum auferre obligationem naturalem ortam ex promissione, verbi gratia, remittendo illam, vel ortam ex mutuo perficiendo donationem. Ad hunc ergo modum intelligenda est haec relaxatio iuris naturalis, quae in hoc genere dispensationis admittetur, quae re vera in rigore non est dispensatio iuris naturalis, sed vocatur dispensatio voti, aut iuramenti, quia fit per remissionem quandam ex potestate superiori, & iurisdictionis; tamen in rigore potius est dispensatio facti, quam iuris, vt rectè dixit Albert. Bolognet. supra.

Albert. Bolognet.

12. 3. Afferio. Per ius humanum ita materia iuris naturalis mutari potest, vt ratione illius varietur obligatio iuris naturalis. L. humanitas. L. ius civile.

Dico tertio: Per ius humanum, siue gentium, siue civile fieri potest talis mutatio in materia legis naturalis, vt ratione illius varietur etiam iuris naturalis obligatio. Iuxta hanc conclusionem intelligenda videntur nonnulla iura civilia, vel Iuristae, cum dicunt, per ius gentium, vel civile detrahi aliquid de iure naturali, vt patet ex l. manumissiones, & l. ius civile, ff. de iustit. & iure, & in §. ius autem, Institut. de iure natur. gentium, & ciuili. Hanc etiam assertionem confirmant multa ex exemplis in primo fundamentio contrariae sententiae adductis, vt in eorum explicatione videbimus. Ratio denique est, quia hic modus mutationis non repugnat necessitati, & immutabilitati iuris naturalis, & aliunde est conueniens, & saepe necessarius hominibus iuxta varias mutationes, quae in statu eorum contin

contingunt. Et hoc modo recte accommodatur vfitatum exemplum ex Augusti sumptum, quod sicut medicina alia praecipit tradit pro infirmis, alia pro sanis, & quaedam pro fortibus, alia pro debilibus, & tamen non propterea regulae medicinae in se variantur, sed multiplicantur, & quaedam nunc deseruiunt, nunc aliae: ita ius naturale idem existens aliud praecipit in tali occasione, aliud in alia, & nunc obligat, & non antea, vel postea sine sui mutatione, propter materiae variationem.

13. *Fit facti argumentis. Ad primum Scot. Gabr.*

Ad argumenta igitur prioris sententiae, quatenus huic resolutioni oblatte possunt, respondendum est. Circa primum itaque exemplum in primo argumento positum de rerum communitate, & diuisione Scot. in 4. d. 7. q. 2. artic. 1. & ibidem Gabr. q. 2. in princ. dicunt, ante peccatum habuisse homines praecipit, ut omnia essent communia; post peccatum vero sublatum fuisse illud praecipit, & ideo Principem diuisionem non fuisse contra ius naturae. Sed haec sententia quoad illud primum praecipit, non placet, quia non video necessitatem illius praecipit. Nam si ponatur positum, gratis asseritur, cum ostendi non possit: si naturale, probanda est necessaria connexio communitatis rerum cum statu innocentiae, nulla autem esse videtur, quia salua morum honestate, possent homines in illo statu res aliquas, praesertim mobiles, & ad ordinarium usum necessarias sibi vsurpare, & inter se diuidere. Quod notauit Almain. ibi q. 2. art. 1. coniecturae autem, quibus vitur, Scot. ad ostendendum illud praecipit, scilicet, quia communitas in illo statu esset magis accommodata ad hominum sustentationem, & pacem, & similes, solum probant, nunc non fuisse necessariam rerum diuisionem, vel ad summam communitatem rerum futuram fuisse vtiliorem in illo statu, non vero fuisse necessariam. Sicut e conuerso congruentiae, quae ostendunt, diuisionem rerum esse commodiorem in natura lapsa, non probat, hanc diuisionem esse sub praecipit naturali, sed solum esse huic statui, & conditioni hominum accommodatam. Aduerto tamen etiam iuxta illam sententiam Scoti non esse admittendam intrinsecam, & propriam mutationem in iure naturali, sed sola cessationem obligationis eius propter mutationem factam ex parte hominum, atque adeo in ipsa materia.

Almain.

14. *Distinctio iuris naturalis in negativum, & posituum.*

Rerum diuisio non est contra ius naturale posituum.

D. Thom. Conrad. Couarr. Nauar.

15. *Fortunij obiectioes contra dicta doctrinam.*

Communis ergo responsio tam ad illud exemplum, quam ad multa alia est, dupliciter aliquid esse de iure naturali, scilicet, negativum, & posituum. Negativum esse dicitur, quod ius naturale non prohibet, sed admittit, quamuis neque illud posituum praecipit: quando vero aliquid praecipit, dicitur id esse posituum de iure naturali, & quando prohibet, dicitur esse posituum contra ius naturale. Diuisio ergo rerum non est contra ius naturale posituum, quia nullum erat naturale praecipit, quod illam prohiberet. Quando ergo aliqua iura dicunt esse contra ius naturale, intelligenda sunt de iure naturali negativum: sic enim communitas rerum erat de iure naturali, quia ex vi illius res omnes essent communes, nisi homines aliud introduxissent. Sumitur ex D. Thoma 2. 2. q. 66. art. 2. ad 1. & in d. q. 94. art. 5. ad 3. Conrad. de contract. q. 10. Couarr. in regula peccatum. 2. p. 8. l. 1. n. 3. & Nauar. in cap. ita quorumdam, de Iudaeis, notab. 11. Glossa penult.

Hanc vero responsionem impugnavit ex Iuristis Fortunius Garcia in dict. l. manumissiones, nu. 8. Quia iuxta illam distinctionem non magis libertas, quam seruitus, nec magis communitas, quam diuisio rerum esset de iure naturae, quod est contra dicta iura, & contra communem sententiam. Sequela patet, quia etiam rerum diuisio est de iure naturae negativum, quia non prohibetur. Secundo, quia alias sequeretur, stando in iure naturae potuisse vnum hominem licite pri-

uare alium libertate, & redigere in seruitutem, quia nihil ageret contra praecipit legis naturalis, quod patet, quia libertas solum negativum dicitur esse de lege naturae, scilicet, quia non prohibetur; non vero quia aliquo praecipit posituum mandetur; ergo actio contraria libertati non est prohibita iure naturae. Tertio, inde etiam sequeretur potuisse homines licite suo arbitrio, & per potentiam vsurpare, & res omnes, & iurisdictionem, & dominium in alios homines, quia in hoc non agerent contra aliquod praecipit legis naturalis, sed solum contra id, quod permittebatur ex vi legis naturalis, quod non est per se malum. Vnde hinc videtur samplisse occasionem opinio quorundam Iuristarum dicentium, Reges temporales de absoluta potentia sua posse suo arbitrio dominia rerum transmutare, vel sibi vsurpare. Sic ferre loquitur Glossa in cap. per principalem, verb. ad nos. 9. q. 3. licet non satis delectet, posse Principem sine causa iusta id facere. Idem Angel. in l. item si verberibus, §. 1. ff. de rei vindicat. Haec autem absurdissima sunt, ut est per se notum, quia sunt contra hominum pacem, & iustitiam, & contra ius vnicuique datum a natura.

Glossa.

Angel.

16. *Fit facti obiectioes & explicatur amplius doctrina.*

Sed haec obiectioes procedunt ex mala intelligentia illius distinctionis, ad quam melius percipiendam supponenda est alia distinctio iuris, quae in superioribus a nobis data est: diximus enim ius aliquando significare legem; aliquando vero significare dominium, vel quasi dominium alicuius rei, seu actionem ad vtendum illa, nunc ergo idem dicimus de iure naturali. Atque ita distinctio D. Thoma, & communis intelligitur de iure naturali praecipit, & in ordine ad materiam, de qua sermo est. Quo sensu manifestum est, diuisionem rerum non esse contra ius naturale, quod illam prohibeat absolute, & simpliciter. Et idem est de seruitute, & aliis similibus. At vero si loquamur de iure naturali dominatio, sic verum est libertatem esse de iure naturali posituum, & non tantum negativum, quia ipsa natura verum dominium contulit homini suae libertatis. Communitas etiam rerum aliquo modo pertinet ad dominium hominum ex vi iuris naturae, si nulla esset facta rerum diuisio, quia homines haberent posituum ius, & actionem ad usum rerum communium, ut est per se euident, & recte probat prima obiectio facta. Nam hac ratione libertas est de iure naturae, potius quam seruitus, quia natura fecit homines posituum (ut sic dicam) liberos cum intrinseco iure libertatis, non tamen ita fecit posituum seruos, proprie loquendo. Similiter contulit communiter dominium rerum omnium, & consequenter vnicuique dedit potestatem vtendi: proprietatem autem dominiorum non ita contulit, ut egregie declarat Augustinus tract. 6. in Ioan. in fine, & cap. 1. d. 8. & de hoc communi dominio videri potest Soto lib. 4. de iustit. q. 4. art. 1. Molin. tract. 2. de iustit. disp. 3.

August.

Soto. Molin.

Per quod etiam patet responsio ad alias illationes; nihil enim illorum sequitur, quia illa repugnat huic iuri posituum, & dominatio, quod natura vel omnibus, vel singulis contulit. Vnde quamuis natura non praecipit, ut res semper essent communes (quo sensu dicitur communitas rerum de iure naturae negativum) tamen durante illo statu, posituum praecipit iuris naturae erat, ut nemo prohiberetur, nec impediretur ab usu necessario communium rerum. Quod praecipit suo modo nunc durat in his rebus, quae communes sunt, quando non sunt diuersa aliquo modo; nemo enim potest prohiberi a communi usu illarum per se loquendo, id est, seclusa speciali necessitate, vel causa iusta. Sicut etiam e contrario, quamuis diuisio rerum non sit praecipit iure naturae; tamen postquam facta est, & applicata sunt

17.

sunt dominia, ius naturae prohibet furtum, seu indubitam acceptationem rei alienae. Et ob hanc causam non licent ea omnia, quae in ea obiectioe inferuntur, ut constat, & de illis videri possunt Couar. lib. 3. variat. cap. 6. & Pinel in rubri. C. de resc. vendi. par. 1. cap. 1. n. 14. & sequentibus.

Couar. Pinel.

18.

Curus naturae dominium potest per homines mutari, non ita vero praecipit.

Solutio, & ratio differentia.

19.

20. *Ad secundum.*

Sed adhuc obstat secundum exemplum, quia diuisio dominiorum quoad libertatem a natura facta est; quomodo ergo potest licite auferri. Et in vnicuique oritur alia difficultas, cur possit ius naturae dominium, etiam si posituum ab ipsa natura datum sit, immutari, & per homines aliquando licite, & valide auferri; non autem ita possit mutari ius naturae praecipit. Respondeo prius ad secundum exemplum, quamuis natura dederit libertatem, & dominium eius, non tamen absolute prohibuisse, ne auferri possit. Nam in primis eo ipso, quod homo est dominus suae libertatis, potest eam vendere, seu alienare. Res publica etiam per potestatem altiore, quam habet ad regendos homines, potest ex iusta causa (ut in poenam) hominem priuare sua libertate: nam etiam natura dedit homini vitam quoad usum eius, ac possessionem, & intendit nihilominus potest iuste illa priuari per potestatem humanam.

Ratio autem generalis differentiae inter ius praecipit & dominium est, quia illud prius continet regulas, ac principia bene operandi, quae continent necessariam veritatem, & ideo immutabilia sunt; fundantur enim in intrinseca obiectorum veritate, vel puritate. Ius autem dominium solum est materia alterius iuris praecipit, & consistit (ut sic dicam) in facto quodam, seu in tali conditione, vel habitu rerum. Constat autem res omnes creatas, praesertim incorruptibiles, habere a natura multas conditiones, quae mutabiles sunt, & per alias causas auferri possunt. Sic ergo dicimus de libertate, & de quocumque iure simili, etiam si posituum sit a natura datum, posse per homines mutari, quia in singulis personis est dependenter, vel a sua voluntate, vel a re publica, quatenus habet legitimam potestatem in omnes priuatas personas, & bona earum, quantum ad debitam gubernationem necessarium est.

Atque ex his reliqua exempla facile expedita sunt. Nam tertium de praescriptione solum probat, leges civiles posse ex iusta causa mutare, vel transferre iura dominandi, qua mutatione facta, extrinseca ratione dici potest mutari ius naturale, quia mutata materia, cessat prius ius, & aliud obligat, quod non repugnat dictis, imo illa confirmat. Quartum vero exemplum de testamentis, vel contractibus solum probat, ius humanum posse aliquid addere iuri naturali, quod etiam verum est. Neque inde sequitur aliquid contra posituum praecipit iuris naturae, quia ius naturale non praecipit, v. g. ut matrimonium sine tot testibus factum valeat; sed in hoc negativum se habet non exigendo testes. Vnde fit, ut quando ius posituum illos non postulauerit, matrimonium sine illis valeat ex vi iuris naturalis: postquam autem ius posituum talem conditionem postulabat ad valorem contractus, ius naturale illi non repugnat, sed potius sub modo ad illius iuris obseruationem obligat, & sic de aliis formis humano iure inuentis dicendum est.

Ad secundum argumentum continens exempla humanarum dispensationum in lege naturali responderetur, procedere iuxta secundam assercionem, & illam probare. Nam primum exemplum de voto, & iuramento, aperte versatur in materia, quae pendet ex humano arbitrio, & consensu, & ita in illorum dispensatione non relaxatur in se praecipit legis naturalis, sed remittitur debitum ortum ex consensu humano, & ita cessat consequenter obligatio natura-

lis praecipit, ut in tract. de Iuramento, & voto, expresso traditum est. Eiusdem generis est secundum exemplum de matrimonio rato: nam etiam ibi obligationi naturali subternitur contractus humanus, ratione cuius potest in illo dispensari. Quod si in istis; quia lex naturalis praecipit, ut vinculum illud sit indissolubile. Respondeo, non ita hoc praecipit naturalem legem, ut absolute sit intrinsece malum contractum illum dissolui; nam hoc non offenditur sufficienter ex principiis naturalibus, sed solum ut dissolui non possit priuata auctoritate, & voluntate contrahentium, quia talis dissolutio non fit sine aliquo praedicio communitatis, seu ipsius naturae conseruandae, cui per tale vinculum fuit aliquo modo ius acquisitum, & ideo dissolui non potest priuata auctoritate: contra quam naturalem legem non fit, quando dispellatur auctoritate publica, & ita nulla dispensatio in proprio iure naturali praecipit ibi interuenit. Quod autem id fieri possit auctoritate publica, non est contrarium, imo consentaneum ipsi naturae, quia natura ipsa (ut sic dicam) potest cedere iuri suo propter aliud bonum maius, quod in suum etiam commodum redundat. Et quia administratio eorum iurium, quae ad commune bonum naturae pertinent, commissa est potestati gerenti curam reipublicae, ideo non est contra naturalem ius, quod talis actus auctoritate publica dissoluatur. An vero haec potestas sit supernaturalis, vel possit esse in pura natura, vel matrimonium esset purus contractus, & non sacramentum, & quomodo locum habeat in matrimonio tantum rato, & non in consummato, in materia de Matrimonio tractandum est.

Quomodo cesset naturale ius per dispensationem, quae fit in voto & aliis a Praelatis.

21.

An Pontifex possit dispensare in re sedentia Episcopii, quae est de iure naturali.

In tertio exemplo de dispensatione in residentia Episcoporum, disputari posset, an obligatio residentiae sit de iure naturali, vel diuino posituum, sed quia non est huius loci, suppono esse de iure naturali. Quo supposito Soto (ut supra retuli) negat illam esse veram dispensationem, per quam relaxetur eius obligatio, sed esse interpretationem tantum, quod in tali casu ius naturale non obliget. Quia cum illud praecipit sit affirmatiuum, non obligat pro semper, & ideo facile occurrere possunt, occasiones, in quibus, seu pro quibus tale praecipit non obliget, & in illis habebit locum interpretatio. Sed haec responsio efficaciter improbat rationibus factis inter argumentandum. Quia ubi est pura interpretatio, non tollitur obligatio, sed ablata supponitur, & declaratur: in hoc autem genere est euident, & experientia notissimum, saepe concedi licentias, & dispensationes in casibus, in quibus per se obligatio non cessauerat; nec priuata auctoritate possit tuta conscientia omitti, per quamcumque interpretationem doctrinalem (ut sic dicam) subsistente tali causa; & tamen facta facultate per Pontificem cum eadem causa sola, dubitandum non est, quin tuta conscientia non residueatur, ergo signum est, esse ibi veram relaxationem per potestatem iurisdictionis. Neque etiam dici potest, illam esse interpretationem in casu dubio, & ideo requirete iurisdictionem, quia nullum supponitur dubium; imo supponitur ut certum, causam non esse talem, quae per se valeat auferre obligationem. Quod etiam patet, quia causa saepe est extrinseca respectu talis obligationis, ut publica utilitas in regimine totius regni, vel in assistendo Catholico Principi ad commune bonum Ecclesiae, vel regni, & similes, quae per se non excusant, & multum pendet ex arbitrio humano, & ideo possunt sufficere ad honestandam dispensationem; non vero ad tollendam per se obligationem.

Concedo ergo illam esse dispensationem. Dico tamen non esse in iure naturali praecipit per se spectato, sed in materia eius mutata illa, quatenus etiam pendet

22. *Auctoris iurisdictionis possessio humana potest dispensari in residentia Episcopii, & assignatur ratio.*

pendet ex consensu, aut voluntate humana; qua mutatione facta ipsum naturale preceptum per se cessat obligare. Declaratur, quia illa obligatio residendi non insurgit, nisi mediante pacto, & vinculo inter Episcopum, & Ecclesiam: hoc autem pactum, & vinculum humana voluntate contrahitur, & ideo ex hac parte mutabile est saltem per potestatem publicam. *Cap. inter corporalia.* cap. inter corporalia, de translat. Episc. & ideo per eandem relaxari potest, & consequenter etiam potest naturalis obligatio, quae ex illo nascitur, vel mutari, vel auferri. Et declaratur amplius, quia illud pactum inter proprium Episcopum, & suam Ecclesiam ex natura rei subordinatur supremo pastori, ita ut in illo pacto includatur conditio offerendi se ministerio talis Ecclesiae cum subordinatione ad supremum pastorem, qui habet in illa Ecclesia excellentiorem potestatem, & immediatam etiam curam. Quando autem Pontifex dispensat in residentia, ipse statuit, quomodo pro tali tempore providendum sit tali Ecclesiae, & quasi onus illius in se suscipit, & inde consequenter fit, ut proprius Episcopus liberetur personali obligatione, non per dispensationem in precepto naturali, sed quia illo modo re vera implet pactum cum sua Ecclesia, ex quo illa obligatio precepti oriebatur. Vel potius impletur illa obligatio alio modo incluso etiam in ipso pacto, providendo Ecclesiae modo praescripto a supremo pastore ex rationabili causa: hoc enim supponi debet, quia haec est iusta conditio, quam vinculum ipsum includit.

Ad quartum exemplum de impedimentis irritantibus iure naturali, nunc supponimus esse probabilius, in talibus impedimentis non posse dispensari per potestatem humanam, ut quoddam aliquis, qui matrimonium cum vna contraxit, & consummauit, aliam ducat, priori vivente, vel manente utroque vinculo valido, vel dissoluto priori: neutrum enim fieri potest per humanam potestatem, idemque est in similibus. Vnde haec exempla potius confirmant primam assertionem: nam haec impedimenta, si naturalia sunt, ex pura ratione pendunt, non ex voluntate humana. Vnde non credimus, esse aliquando in Ecclesia dispensatum in matrimonio inter fratres, si tamen id factum est, credendum est, factum esse adhaerendo opinioni dicenti, illud non esse impedimentum irritans iure naturae, de quo plura in propria materia, & aliquid adiecit in capite sequenti.

Alia vero exempla nihil faciunt ad causam: nam in privilegiis decimarum non derogatur iuri naturae, sed humanae determinationi. Quia licet sustentatio ministrorum Ecclesiae sit de iure naturae, tamen modus, & distributio illius oneris inter fideles, humanae iuris, & arbitrij est, & in hoc tantum sit aliqua immutatio, ut late declaravi tractat. 2. de Relig. lib. 1. cap. 14. Immunitas etiam Ecclesiastica quoad personas (dato quod sit de iure diuino naturali, quod nunc non agimus) non violatur, nec minuitur in se, & prout esse potest in precepto naturali, ex eo, quod auctoritate Pontificis interdum aliquis Clericus priuetur illa, & potestati laicae subiciatur, vel quia tunc potestas Ecclesiastica subit rationem ministri Pontificis, vel certe quia ratio naturalis non alio modo dicitur hanc immunitatem, nisi cum dependentia, & subordinatione ad supremum Ecclesiasticum pastorem; & ita ibi nullum interuenit dispensatio in iure naturali preceptivo. Quia ius naturale non praecipit ita clericos esse immunes, ut etiam ex iusta causa non possit Ecclesiasticus Praelatus, praesertim supremus eos brachio seculari remittere, ut est per se notum. Quapropter quando hoc fit, non solum non est relaxatio iuris naturalis, verum potius est iusta executio iustitiae, quae diuinum, & naturale ius dicitur. Alia vero exempla, quae Felinus ibi citatus adducit, prudens

23. Impedimentum iure naturae matrimonii diuinitus nequeunt a Pontifice dispensari.

24.

A omitto, quia multa ex dictis excluduntur; alia probabilia non sunt, alia vero non ad presentem causam pertinent, sed quaestionem de dispensatione in iure diuino positio infra suo loco tractandam attinent.

Ad rationem respondeo confirmare secundam assertionem, & non procedere contra primam. In his enim obligationibus, quae pendunt ex consensu, vel pacto humano, frequens esse potest illa necessitas dispensandi, & ideo consentaneum est diuinae prouidentiae, ut illam potestatem reliquerit in Ecclesia. Qua ratione in tractatibus de Iuramento, & voto, vsi sumus. Item materia talis obligationis de se est mutabilis, & variabilis, & humana voluntas saepe imprudenter consentit in obligationem aliquam, & ideo materia illa apta erat ad potestatem dispensandi. At vero quando lex naturalis obligat ex vi solius rationis in materia independente a priori consensu humano, non solum esse non potest necessitas dispensationis, sed etiam illi repugnat: nam si res sit prohibita ratione naturali, est intrinsece mala: quae ergo potest esse necessitas dispensationis in tali lege? Si vero sit praecipit, vel occurrente necessitate, talis lex non obligabit, & non erit necessaria dispensatio; vel si non obstante necessitate lex obligat ex vi rationis, omisso illius est intrinsece mala in tali articulo, & ideo nulla potest esse necessitas permittendi illam. Et ita cessant reliqua, quae ibi adducuntur, quae habere possent aliquem colorem pro iure diuino positio, & in suo loco tractabuntur: nam ad ius naturale non recte accommodantur. Quod vero in fine additur de interpretatione, in c. 16. tractabitur.

CAPVT XV.

Verum Deum dispensare possit in lege naturali etiam de absoluta potestate.

Ratio dubitandi est, quia omnis legislator potest in sua lege dispensare quod in humano legislatore tam generaliter, & sine exceptione hoc verum habet, ut etiam si absque causa dispenset, factum teneat; ergo multo magis in Deo; ergo cum ipse sit auctor naturalis legis, poterit in ea dispensare. Confirmatur, quia ita fecisse videtur dispensando cum Abrahamo, in quinto precepto Decalogi, Genes. 2. 2. & cum Osea in 6. quando illi praecipit accipere mulierem fornicatiam, Osea 2. & cum filiis Israel in septimo, quando ex Dei facultate spoliauerunt Aegyptios, Exod. 1. 2.

Distinguamus tres ordines praecceptorum naturalium: quaedam sunt vniuersalissima principia, ut, malum faciendum non est, & bonum est prosequendum: quaedam vero sunt conclusiones immediatae, & omnino intrinsece coniunctae dictis principijs, ut praecipit Decalogi. In tertio ordine sunt alia praecipit, quae multo magis sunt remota a primis principijs; imò & ab ipsis Decalogi praecipit, de quibus postea exempla ponemus. De primis non est controuersia inter auctores: nam certum est, in ea non cadere dispensationem respectu hominis liberè, & moraliter operantis. Nam si Deus faciat vt homo careat omni operatione morali, liberum vsu rationis, & voluntatis impediendo, excusaretur homo ab omni lege naturali, quia nec bene, nec malè moraliter operari posset; tamen illa non esset dispensatio in lege naturae, sed esset impedire subiectum ne esset capax obligationis illius, sicut nunc infans non obligatur proprie lege naturali. At vero si homo relinquitur capax liberè operationis, absolui non potest ab omnibus illis principijs legis naturae; quia posita quacumque dispensatione, necesse est, vt illa principia sint regula honestè

1. Ratio distinguatur inplex ordi praecceptorum naturalium.

2. Distinguitur inplex ordi praecceptorum naturalium.

honestè operandi; vel enim dispensatio facit operationem, vel carentiam eius licitam, vel non facit, si non facit, nulla est dispensatio, si vero facit, necesse est, vt ratio iudicet, hic, & nunc operationem esse licitam, ergo dispensatio non potest cadere in illud principium, bonum est prosequendum, quod amplius ex dicendis constabit. Controuersia ergo est de aliis duobus ordinibus praecceptorum, & praesertim tractatur a Doctoribus de secundo: nam de tertio pauca dicunt, & ideo in fine breuiter illam expediemus.

Est ergo prima sententia, generaliter affirmans posse Deum dispensare in omnibus praecipit Decalogi. Quae consequenter ait, non solum posse Deum dispensare, sed etiam abrogare totam illam legem, auferendo omnino eius obligationem, vel prohibitionem. Quo facto, inquit haec opinio futura fuisse licita omnia, quae lex naturae prohibet, quantumuis mala nunc esse videantur. Ex quo tandem concludit, non solum posse Deum haec non prohibere, sed etiam praecipere, vt fiat; quia si mala non sunt, sed licita, cur non poterit illa praecipere. Haec fuit sententia Ocham in 2. q. 19. ad 3. dubium, quem sequitur Petrus de Aliaco in 1. dist. 14. & Andr. de Caltr. Nouo in 1. d. 48. q. 1. art. 1. & inclinat Gerson, Alphabet. 61. lit. E. & F. Almain. etiam 3. Moral. cap. 15. vt probabilem tractat hanc opinionem; postea vero illam reicit. Fundatur praecipit, quia omnia, quae cadunt sub legem naturae, non sunt mala, nisi quia prohibentur a Deo, & ipse liberè illa prohibet, cum sit supremus Dominus, & gubernator. Item quia oppositum non implicat contradictionem; ablata enim prohibitione, reliqua omnia facile consequuntur.

Haec vero sententia tanquam falsa, & absurda a reliquis Theologis reicitur: Et a priori improbanda est ex dictis supra ca. 6. ubi ostendimus, legem naturalem, licet, vt est propria, lex diuina praecipit, & prohibitionem Dei includat, nihilominus supponere in sua materia intrinsecam honestatem, vel malitiam ab ea prorsus inseparabilem. Et praeterea ibi ostendimus, supposita diuina prouidentia, non posse Deum non prohibere mala illa, quae ratio naturalis ostendit esse mala: Sed licet fingamus, prohibitionem additam per voluntatem Dei posse auferri; nihilominus prorsus repugnat, ad id, quod per se, & intrinsece malum est, desinere esse malum, quia rei natura non potest mutari, vnde nec potest talis actus liberè fieri, quin malum sit, & dissonum naturae rationali, vt ex Aristot. & alijs ibi ostendimus. Et videtur per se notum: qui enim fieri potest, vt odium Dei, vel mendacium liberè facta non sint praua? Fundamentum ergo huius sententiae, scilicet, quod omnis malitia humanorum actuum proueniat ex prohibitione extrinseca, omnino falsum est. Ideoque ne in aequiuoco laboremus, separanda est quaestio de prohibitione extrinseca Dei, an possit ab ipso non fieri, vel respectu omnium, vel respectu alicuius. Nam de hac prohibitionem esse potest res magis dubia, vt in dicto cap. 6. dixi, probabilius tamen esse ostendi, esse a diuina prouidentia inseparabilem, illa vero quaestione ommissa, hic absolute inquirimus, an fieri possit a Deo, vt actiones illae, quae per legem Decalogi prohibentur, malae non sint vilo modo; ita vt nec per legem ostensiuam naturalis rationis ventetur, vel malae, & in hoc sensu dicemus, esse falsam sententiam Ochami, & aliorum.

Vnde a fortiori constat, multo maius absurdum esse dicere, posse Deum homini praecipere, vt ipsummet Deum odio habeat, quod plane sequitur ex illa sententia. Nam si potest illum actum non prohibere, & ablata prohibitionem non est malus, ergo potest Suarez de Legib.

3. Sententia affirmans Deum posse dispensare in omnibus praecipit naturalibus.

Ocham. Petrus Alia. Andr. de Caltr. Nouo. Gerson. Almain.

4. Excluditur haec sententia.

5. Absurdum quod sequitur ex improbanda sententia, posse scilicet Deum

teit illum praecipere. Consequens autem esse absurdum patet, quia non potest Deus facere, vt ipsummet sit odio dignus: nam repugnat eius bonitati; neque etiam potest facere, vt sit rectum, & ordinatum, habere odio rem amore dignam. Item esset ibi quaedam contradictio: nam obedire Deo, est quidam virtualis amor eius, & obligatio ad obediendum praesertim nascitur ex amore, ergo repugnat obligari ex praecipit ad ipsummet Deum odio habendum. Idem argumentum fieri potest de mendacio: nam si Deus illud possit praecipere, etiam possit ipse mendacium dicere, quod erroneum est: lic enim tota certitudo fidei periret. Atque haec etiam ratio probat de dispensatione: nam si potest Deus dispensare in omnibus, ergo in mendacio non tantum officioso, sed etiam pernicioso, & in quacumque materia; multo ergo magis poterit (vt ita dicam) secum ipse dispensare, vel potius sine dispensatione mentiri, quia respectu illius nulla est prohibitio, & alijs dicitur, actum secundum se malum non esse.

Secunda sententia est Scoti in 3. dist. 37. quaest. vnica, quem ibi sequitur Gabriel quaest. 1. artic. 2. & refert etiam ibidem Almain. distinguitque inter praecipit prima, & secunda tabulae. Prima tabulae dicuntur tria praecipit Decalogi, quae versantur circa Deum, de quibus sentit, duo prima, quae negatiua sunt, esse indispensabilia, tertium autem, quatenus inuoluit circumstantiam Sabbati, & dispensabile, & abrogabile fuisse (quod est manifestum apud omnes, quia quoad id non fuit naturale, sed positiuum) quatenus vero absolute continet affirmatiuum praecipit cultus diuini, dubitat, an dispensabile sit. Et de tota hac parte huius opinionis infra dicam. Praecipit secunda tabulae dicuntur reliqua septem, & in vniuersum omnia, quae circa proximos, vel creaturas versantur, de quibus omnibus sentit Scot. dispensabilia esse.

Duo fundamenta praecipit adducit Scot. Vnum est, quia si essent indispensabilia, intellectus diuinus, vt praenit voluntatem suam, necessitè iudicaret, hos actus esse amandos, & illos odio habendos; & consequenter necessitatem imposeret diuinae voluntati ad amandos actus, quos praecipit, & odio habendos, quos prohibet, quod reputat absurdum, & dicit alibi probasse. Secundum eius fundamentum est, quia beatitudo hominis non pendet ex aliquo actu circa creaturam: nam solo amore sui potest Deus hominem beatificare; ergo nullus actus voluntatis humanae circa creaturam est medium necessarium secundum potentiam Dei absolutam ad beatitudinem hominis: nec etiam est impedimentum necessitè illam excludens; ergo nullus talis actus circa creaturam necessitè praecipitur, aut prohibetur a Deo, ergo potest in omni tali actu dispensare. Vnde concludit Scot. septem illa praecipit Decalogi non esse conclusiones, quae absoluta necessitate inferantur ex principijs per se notis, sed solum habere quaedam conuenientiam maximam cum natura hominis, vt illi praecipiantur, vel prohibeantur; ac proinde esse capacia dispensationis. Ponitque exemplum in occasione hominis, cuius prohibitio non necessitè inferretur ex principijs naturae, vt in Abrahamo (inquit) ostensum est. Atque hanc ferè sententiam tenuisse videtur Bonauent. in 1. dist. 47. solumque differre, quia de praecipit prima tabulae indistinctè negat recipere posse dispensationem; de praecipit autem secunda tabulae absolute contrarium affirmat, & putat esse sententiam Bernardi libr. de praecipit. & dispens. cap. 5. sed de sensu Bernardi dicam inferius, & fortasse Bonauent. in eodem loquutus est.

In hac opinione Scoti in primis considerandum est, illum non tam admittere dispensationem in iure

praecipere vt ipsummet odio habeatur.

6. Opinio affirmans praecipit Decalogi quae dicuntur facta tabulae, dispensari posse per Deum, non vero prima. G. abriol. Almain.

7.

D. Bonauent.

D. Bern.

8.

naturali, formaliter loquendo, ut sic dicam, seu loquendo proprie, & rigorose de precepto legis naturae, sed potius extrahere ab hoc iure precepta secundae tabulae, & ideo concedere esse dispensabilia. Unde consequenter videtur non admittere aliquod proprium preceptum legis naturae, nisi quod ad Deum pertineat. Vtrumque pater, quia lex naturalis est illa, quae ex vi rationis solius ducit obligationem, sed illa precepta non sunt talia secundum Scotum, quia dicit, non necessariò inferri ex principiis naturae, & ita non esse intrinsecè mala, nisi prohibeantur, ergo.

Excluditur opinio.

In utroque igitur mihi valde displicet hæc sententia. Primò enim si precepta secundae tabulae non essent legis naturae, ante legem per Moysen datam, non obligassent homines ex vi solius rationis naturalis, quia per illam non poterat constare de specialibus prohibitionibus diuina, si ratio non ostendebat in actibus intrinsecam malitiam. Unde etiam post datam legem illa precepta moralia non obligassent gentes, pro quibus lex Moysi data non erat, imò nec nunc quoad nos suam vim retinerent, quia omnia precepta, quatenus fuerunt positiva illius legis, cessarunt. Nisi dicatur, fuisse renouata à Christo in Euangelio: quod verum quidem est; tamen inde retorquetur argumentum, quia Christus non tradidit precepta moralia positiva, sed naturalia, & illa magis explicauit, ergo si nunc persueciant, ideo est, quia naturalia sunt. Deinde totum illud consequens videtur esse contra Paulum ad Roman. 2. dicentem, *Gentes quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt, & qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, scilicet sine lege positua propter solam naturalem loquitur autem ibi Paulus de peccatis contra precepta secundae tabulae, cum ait, Tradidit eos in reprobum sensum, ut faciant ea quae non conueniunt, &c.*

Roman. 2.

Rom. 1.

30.

Responderi potest, etiam si hæc precepta non sint omnino necessaria de lege naturae, esse tamen aedè conuenientia naturae, ut ab omnibus gentibus fuerint introducta, & accepta, & hoc satis esse, ut seclusa positua Dei prohibitione homines peccarent, ea transgrediendo. Sed contra: nam inde sequitur, hæc precepta ad summum esse iuris gentium, quod plane sentire videtur Scot. quando illa comparat cum dominiorum diuisione. At verò ius gentium non solum à Deo, sed etiam ab hominibus mutabile est, ut infra dicam, & patet, quia si aliqua propinqua non vteretur diuisione, sed communitate rerum, non possemus id tanquam malum damnare, sequitur ergo idem esse dicendum de preceptis secundae tabulae, quod absurdissimum est. Alias si aliqua gens barbara non vteretur diuisione, sed communitate vxorum, non esset talis consuetudo tanquam intrinsecè mala improbanda, quod nemo dicet. Unde, ut supra notauimus, quadam nationes approbarunt adulteria, aliae non damnarunt furta, qui errores in eis maxime improbantur, cum tamen si tantum essent contra ius gentium, non omnino essent damnabiles, quia non tenentur omnia regna, vel prouinciae quoad suum vsum, omnia iura gentium, quae in rigore humana sunt, acceptare. Denique etiam Paulus loco citato illam responsionem videtur excludere, dicens: *Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, utique ab auctore naturae, ut omnes exponunt, qui propterea dicunt, auctorem huius legis esse ipsummet Deum per lumen naturae.* Confirmo hoc ex Paulo ad Roman. 13. dicente, *Non occides, non moechaberis, &c. in hoc verbo instauratur, diliges proximum tuum, sicut teipsum, in quibus verbis docet, illa precepta esse intrinsecè, & ex natura rei connexa cum amore proximi, & non aliter pertinere ad Decalogum, quam ut necessaria ad amorem proximi: per se autem notum*

Rom. 13.

videtur, dilectionem proximi maxime pertinere ad legem naturae, cum sine illa conseruari non possit natura ipsa non solum in debito ordine, & educatione, verum etiam neque in suo esse; ergo idem dicendum est de illis preceptis.

Hinc autem necessariò sequitur, non solum precepta erga Deum esse simpliciter necessaria ex vi legis naturalis, sed etiam multa, erga proximum. Quod etiam Philosophi agnouisse videntur, ut patet ex Aristotel. 2. Ethicor. cap. 6. & lib. 5. cap. 7. Cicerone, & Platone in libr. de Repub. & D. Thoma, & reliquis Theologis. Et ratio, quae ex dictis colligitur, id conuincit. Et praeterea pater inductione: nam saltem octauum preceptum, *Non falsum testimonium dices*, omnino necessarium est, ut à fortiori patet ex dictis supra de prauitate mendacij. Item furtum formaliter, sitendo in ratione furti, nunquam potest licere: nam si acceptio est licita, alter à quo accipio, non est ratioabiliter iniustus; quod si non est ita iniustus, non est furtum; ergo è contrario, quando alius est ratioabiliter iniustus, acceptio non est licita; ergo repugnans est, esse furtum, & licere; ergo hoc etiam preceptum simpliciter necessarium est. Et idem argumentum fieri potest de homicidio, ut in tertia opinione dicam.

11. Non tamen precepta erga Deum necessaria esse de iure natura, sed etiam plura erga proximum. Arist. Cicer. Plato. D. Thom.

12. Fit facti argumentis Scoti.

Tertia opinio est Durandi in 1. dist. 47. quaest. 4. & Maioris in 2. dist. 37. quaest. 10. qui distinguunt inter precepta negatiua, & affirmatiua, quamuis non omnino inter se conueniant. Nam Maior dicit, negatiua esse indispensabilia, excepto quinto precepto, *Non occides*. Durand. verò eandem regulam constituens de exceptione, dicit, si verbum, *Non occides*, generaliter sumatur pro quacumque hominis occisione, sic dispensabile esse; si verò sumatur pro occisione hominis, prout eam prohibet ratio naturalis, sic etiam illud indispensabile esse. Sed profectò non erat necessaria, quia priori modo occisio non cadit sub prohibitione legis naturae, quia dicit quid commune abstrahens ab occisione iusta, & iniusta, de qua constat, ut sic, non prohiberi lege naturae. Igitur loquendo proprie de quinto precepto, sine causa sit exceptio, ut patet. Et eodem modo possent isti auctores excipere septimum preceptum, vel in illo distinguere, quia etiam acceptio rei alienae potest interdum iuste fieri.

De affirmatiuis autem preceptis, Maior absolute dicit, omnia esse dispensabilia. Et probat primò, quia potest Deus non concurrere cum homine ad quemcumque actum preceptum. Sed hoc impertinens est, quia hoc non est dispensare, sed tollere potestatem operandi. Quis enim dicat, vnum hominem dispensare cum alio, ne audiat Missam, violenter illum detinendo, aut ita grauiter vulnerado, ut illum audire non possit. Probat deinde, quia pro quocumque tempore signato potest Deus praebere facultatem non exercendi actum preceptum, vel etiam precipere facere aliud; ergo hoc modo poterit pro toto tempore vitae dispensare. Sed neque hoc vrget: si consideremus, preceptum affirmatiuum non obligare pro semper; & stando in pura lege naturae non habere aliud tempus, pro quo determinatè obliget, nisi illud, quod necessaria occasio, vel opportunitas defuerit. Unde quamuis contingat, totum vitae tempus transigi sine tali occasione, vel opportunitate, & ideo nunquam occurrere obligationem precepti, non propterea interuenit dispensatio; nam hoc etiam naturaliter, & sine miraculo contingere potest. Ratio ergo illa ad summum probat, posse Deum facere, ut in singulis temporibus precepti necessitas non occurrat, vel quia vrget aliud preceptum magis, vel quia rerum circumstantiis mutantur. Quod si Maior velit, stantibus eisdem circumstantiis, cum quibus obligat naturale preceptum, posse Deum dare licentiam, ne impleatur, illud non probat, sed assumit tantum.

Durandus autem distinguit inter preceptum primae, & secundae tabulae, & prius dicit esse indispensabile, posterius autem dispensari posse. Probat hac ratione, quia omnis materia, à qua potest auferri ratio debiti, dispensabilis est; illa verò, quae habet debitum inseparabile, est indispensable; sed materia illorum preceptorum ita se habet; ergo. Minorem probat hac analogia, quia dependentia à Deo est inseparabilis ab homine; dependentia verò vnius hominis ab alio est separabilis à quocumque: sic ergo à cultu Dei est inseparabile debitum; ab honore autem parentum separari potest. Unde non potest Deus facere quin illi credendum sit, & reuerentia exhibenda: potest autem facere, ne parentes honorentur. Sed quoad neutram partem videtur mihi ratio efficax, nec distinctio constans. Primum probo, quia longè aliud est de dependentia à Deo in esse; haec enim essentialis est, quia sine illa non potest homo subsistere: sine actione autem morali erga Deum potest existere, imò & bene operari circa alia obiecta. Item quamuis poterit Deus facere, ut Petrus v.g. non habuerit esse à suis parentibus, tamen hoc non esset dispensare in precepto de honorandis parentibus: supposito autem

15. Durandus autem precepta 1. tabulae esse indispensable, non ita verò 2. tabulae.

quòd ab illis habuit esse, iam interuenit dependentia à qua inseparabile est debitum honorandi parentes, sicut à dependentia à Deo inseparabile est debitum colendi ipsum. Et hinc patet secunda pars: nam si sit sermo de debito, atque inseparabile est sumptum cum proportionem, seu supposita emanatione à tali causa: si verò sit sermo de actibus, quibus soluitur hoc debitum, sicut potest Deus facere, ut homo sine peccato nunquam in tota vita exerceat actum honoris circa parentes, ita potest etiam facere, ut nunquam exerceat actum cultus diuini; quod vel neutra est dispensatio, vel in utroque precepto dispensari potest.

Est igitur quarta opinio, quae absolute & simpliciter docet, hæc precepta Decalogi esse indispensable etiam per potentiam Dei absolutam. Tenet D. Th. q. 100. artic. 8. & ibi Caietan. & alij, Sotus lib. 2. de iust. q. 3. artic. 8. Victor. relect. de homicid. Viguer. in Instit. Theolog. cap. 15. §. 1. versu 7. Vincent. in speculo moral. lib. 1. part. 2. dist. 6. Altifiodor. in summa lib. 3. tract. 7. cap. 1. q. 5. Richard. in 3. dist. 37. artic. 1. quaestio. 5. & ibi Paludan. Bassolis, & alij. Abulen. in 20. caput Exodi q. 35. & Molin. tom. 6. tractat. 5. disputatio. 57. num. 6. Fundamentum D. Thomae est, quia ea quae continent intrinsecam rationem iustitiae & debiti, indispensable sunt; sed huiusmodi sunt precepta Decalogi; ergo. Maior patet, quia implicat contradictionem esse debitum, & non esse debitum; quod autem dispensatur, eo ipso fit indebitum; si autem habet debitum inseparabile, necessariò illud retinet; ergo repugnat dispensare quod huiusmodi est. Et ideo ait D. Thomas, nec Deum dispensare posse, quia non potest agere contra suam iustitiam, quod tamen ageret, si licentiam daret facienti id, quod per se, & intrinsecè iniustum est.

16. 4. Opinio affirmans precepta omnia decalogi esse indispensable, etiam de potentia Dei absoluta. D. Thom. Caiet. Soto. Victoria. Altifiod. Viguer. Vincent. Richard. Palud. Bassol. Abul. Molina.

Hanc verò rationem impugnant auctores aliarum opinionum, quia vel petit principium, vel aequè procedit in omni precepto, & dispensatione eius. Probat, quia si sit sensus, stante, & manente debito, non posse dispensationem habere locum, hoc in omni lege locum habet, quia repugnat dispensare, ut manente debito legis licet agere contra legem: nam ratio dispensationis consistit in hoc, ut auferat debitum legis, & ideo in illis terminis contradicção innouitur, vel est sensus, hoc debitum non posse auferri in preceptis naturalibus, & hoc probandum est: cum hoc ergo assumitur, principium petitur.

Respondetur, duplex esse debitum, aliud procedens ab ipsa lege tanquam effectus eius, & de hoc procedit aperte obiectio: tamen D. Thomas in dicta ratione non loquitur de hoc debito. Aliud est debitum proueniens ex intrinseca proportione inter obiectum, & actum comparatum ad rectam rationem, seu naturam rationalem, & de hoc debito procedit ratio D. Thomae. Nam (ut saepe dictum est) lex naturalis prohibet ea, quae secundum se mala sunt, quatenus talia sunt, & ideo supponit in ipsis obiectis, seu actibus intrinsecum debitum, ut non auferantur, seu non fiant: & è contrario precipit bona quatenus intrinsecam connexionem, & necessitatem habent cum natura rationali; hoc autem debitum inseparabile est, non quia non sit dispensabile (sic enim peteretur principium) sed quia intrinsecè supponitur in ipsis rebus ante omnem legem extrinsecam, & ideo stantibus eisdem rebus auferri non potest, quia non pendet ex extrinseca voluntate, neque est res aliqua distincta, sed quasi modus omnino intrinsecus, seu quasi relatio, quae impediti non potest, posito fundamento, & termino. Et hanc rationem confirmant, quae circa alias opiniones dicta sunt, & quae in sexto capite diximus.

17. 18. Approbat quarta sententia, & explicatur.

Hac igitur sententia formaliter, & proprie loquendo,

quando, vera est. Quia verò negare non possumus, Deum aliquando efficere, ut actus illi materiales liceant, qui alias, non interueniente Deo ipso, & eius potestate, licite fieri non possint, ideo ut intelligatur quomodo hoc fiat, & cur illa non sit, nec appelletur dispensatio, oportet distinguere in Deo varias rationes. Est enim supremus legislator; unde habet, ut possit noua, & varia praecepta imponere: est etiam supremus Dominus, qui potest dominia mutare, vel concedere; est item supremus iudex, qui potest punire, vel unicuique reddere quod ei debetur. Dispensatio ergo proprie pertinet ad Deum sub prima consideratione, quia eiusdem potestatis est tollere, & condere legem; itaque ut intelligatur Deus dispensare, oportet ut utendo sola illa iurisdictione, & non adiungendo potestatem dominatiuam, per quam res ipsas immutat, licere faciat, quod antea non licebat. Nam si per dominium suum mutet humanum, hoc non erit dispensare, sed tollere materiam legis, ut ex superioribus constat. Quoties ergo Deus facit licitum actum qui iure naturae videbatur prohibitus, nunquam id facit ut purus legislator, sed utendo alia potestate, & ideo non dispensat.

Hoc videre licet in exemplis positis. Quando enim Deus praecepit Abraham interficere filium, id fecit tanquam Dominus vitae, & mortis: si enim Deus ipse per se ipsum voluisset interficere Isaac, non indignuisset dispensatione, sed ex suo dominio id facere posset: eodem modo ergo potuit uti Abrahamo ut instrumento, & quintum praeceptum non prohibet esse instrumentum Dei in occisione, si ipse praeceperit. Idem sentit diuus Thomas de facto Osee in assumenda muliere fornicaria, ut patet dicto art. 8. ad 4. & 2. 2. Quae est 154. Potest enim Deus transferre in virum dominium mulieris sine consensu eius, & ita efficere vinculum inter illos, ratione cuius illa copula iam fornicaria non sit. Sed licet hoc sit verum de potentia absoluta, locus Osee non cogit ad hanc interpretationem; iussit enim Deus assumere eam, quae prius fornicaria fuerat, non solum ad vsum, sed etiam ad matrimonium, & in coniugem, ut Hieronymus, Theodor. & alij interpretantur, & Irenaeus lib. 4. contra haereses, cap. 37. & August. 2. 2. contra Faust. cap. 80. & 85. & lib. contra Secundinum Manich. cap. 21. Simili modo non dispensauit cum Hebraeis, quando Aegyptiorum spolia illis concessit, sed vel tanquam supremus iudex reddidit eis mercedem laborum suorum, ut dicitur Sapient. 10. Ita ergo in similibus omnibus intelligendum est, neque potest aliter fieri propter rationem adductam. Idemque applicari potest ad praecepta affirmatiua, in quibus est res facilis, quia non obligant pro semper, sed stante opportunitate, quae circa tale obiectum inducat necessitatem. Potest autem Deus aut obiectum mutare, cedendo iuri suo, vel hominum iura immutando, aut etiam necessitatem potest auferre addendo nouas circumstantias, quae illas impediunt, & nihilominus praeceptum integrum manet, ut ex se semper obliget pro debita opportunitate, quod est signum, non fuisse factam dispensationem.

Unde colligit D. Thomas in dicta solut. ad 3. hunc modum immutationis non solum Deo, sed etiam homini interdum esse possibilem. In negatiuis quidem praeceptis, quando materia illorum cadit sub dominio humano, & per homines immutari potest, quomodo nos supra explicauimus legem praescriptionis. In affirmatiuis autem, quando per homines possunt immutari circumstantiae, quae inducebant necessitatem operandi, vel quando possunt homines grauius praeceptum imponere. Vt si Rex praecipiat alio non succurrere parenti extreme indigenti, ut

D. Thom.

Osee meretricem in coniugem cooptasse probabilem tenet opinio. Hieron. Theodor. Irenaeus. August.

21. D. Thom.

A subueniat reipublice periclitanti. Deus autem ob singularem excellentiam potest, quando vult ut absoluta potestate & dominio. Unde etiam intelligitur ratio, ob quam non in omnibus praeceptis negatiuis potest talis mutatio fieri per homines ex parte materiae, in quibus potest fieri à Deo, ut v.g. in praecepto non fornicandi, quia nimirum non habet homo illam potestatem in personam foeminae, quam habet Deus, ut possit alteri tradere in suam prout voluerit, & ideo etiam potuerunt leges humanae per viciationem mutare dominia rerum, non tamen ita potuerunt mutare dominia vxorum. Et ita stante lege humana potest definere esse furtum, quod antea fuisse, non tamen potest definere esse adulterium, quod per se tale existit.

Præterea ex his obiter intelligitur, quotiescumque materia praecepti talis fuerit, ut honestas, vel turpitudine eius non pendeat ex dominio diuino, tunc non solum indispensabile esse tale praeceptum, sed etiam ita immutabile, ut non possit vlla ratione licitum fieri id, quod prohibet. solum enim in negatiuis praeceptis hoc proprie inuenitur. Huiusmodi est primum praeceptum Decalogi, quatenus negatiuum est, & prohibet habere, vel colere plures Deos: hoc enim nullo modo potest immutari, quia est contra rationem vltimi finis, & excellentiam Dei, ac vnitatem eius quam ipse mutare non potest. Nec enim potest vel alium Deum constituere, vel aliquid facere, quod sit æquali honore dignum; mutatio ergo talis praecepti, seu materia eius non cadit sub diuino dominio. Idem est de secundo praecepto Decalogi, tum quia inuoluit prohibitionem mendacij, quod nulla ratione honestari potest, si mendacium manet: tum maxime, quia prohibet facere Deum auctorem mendacij, quod etiam includit irreuerentiam Dei, adeo repugnantem diuinæ auctoritati, ut non possit in hoc cedere iuri suo (ut sic dicam.) Atque in hoc sensu verum est quod intendebat Scotus, hæc alius esse immutabilia.

De tertio autem, cum sit affirmatiuum, certum est, posse à Deo fieri, ut sæpe non obliget, quando alius secundum communem cursum rerum obligaret. An verò possit homini licentiam dare, ut per totum vitam tempus, & quod difficilius est per totam aeternitatem nullum bonum motum circa ipsum exerceat, neque cultum aliquem proximum, & directum exhibeat, non immerito dubitauit Scot. Nonnulli verò ex Thomistis censent, hoc non posse fieri, nec per propriam dispensationem, neque etiam per mutationem materiae. Si tamen consideremus absolutam, ac nudam potentiam, non apparet in hoc implicatio contradictionis, quia inde non sequitur, non posse talem hominem bonos actus morales circa obiecta creata exercere, quia eorum bonitas non pendet ex præuio actu formali circa vltimum finem, & natura sua tendunt in ipsum, & ita mediata, & remota, vel quasi materialiter possunt dici continere cultum Dei. At verò considerando diuinam potentiam, ut coniunctam infinitæ sapientiæ, & bonitati Dei, atque adeo loquendo moraliter (ut sic dicam) credibilis est, non posse Deum in hoc cedere iuri suo, quia esset veluti prodigalitas quædam irrationabilis, maxime respectu creaturæ rationalis & pro tota aeternitate. In aliis autem praeceptis non inuenio huiusmodi immutabilitatem ex parte materiae, solo excepto mendacio, ut iam dixi, in quo fortasse est specialis ratio, vel quia etiam respectu ipsius Dei malum est, vel quia de se non limitatur ad materiam creatam, nec pendet ex dominio Dei in illam, vel in personam, sed in quacumque materia, & de quacumque persona dici potest, vel denique quia eius deformitas non pendet ex alio dominio, vel diuino iure, sed statim oritur ex

22. Quæ præcepta naturalia sunt omnino immutabilia.

23. Verum Deus posse alicui concedere, vel permittere ut per totam aeternitatem nullum malum bonum circa ipsum exerceat.

diffonantia verborum ad mentem.

24. Quo sensu afferuntur D. Bernard. præcepta scilicet tabulae mutari posse à Deo. D. Bern.

Tandem ex dictis intelligitur, quo sensu dixerit Bernard. in lib. citato de præcept. & dispensat. cap. 5. ea, quæ pertinent ad præcepta secundæ tabulæ, mutari posse auctoritate Dei præcipientis: loquitur enim non de præceptis ipsis formaliter sumptis, ut sic dicam, sed de actionibus, circa quas illa præcepta versantur. De quibus ait, cum per se nunquam liceant, auctoritate Dei præcipientis posse licere. Quod verum est in sensu explicato illa tamen non est dispensatio in sensu secundæ tabulæ, sed est mutatio materiae eius, ut diximus. Tamen quia hæc mutatio, quando fit ex peculiari dominio, & potestate Dei, est (ut ita dicam) extra cursum naturæ, & præter leges ordinariæ prouidentiae, ideo interdum dispensatio appellatur, non quidem proprii præcepti naturalis (neque hoc dicit Bernard. si attende legatur) sed ordinarij cursus, & legis prouidentiae, quæ à diuina voluntate pendet. Et in eodem sensu videtur loquutus Bonauent. Nam sententiam Bernardi imitatur. Dicit, ergo nulla erit tunc differentia inter præcepta primæ, & secundæ tabulæ, quam Bonauent. constituit, & facit Bernard. nam ita in cap. 6. dicit, quædam ita esse immutabilia, ut nec à Deo ipso mutari valeant. Respondetur facile ex dictis in hoc esse differentiam, quod præcepta primæ tabulæ talia sunt, ut non solum ipsa formaliter dispensari non possint, verum etiam neque in actionibus quas prohibent, possit talis mutatio fieri, ut liceant, vel honestæ sint, ac subinde, ut neque etiam materialiter sumptæ honestari possint auctoritate Dei præcipientis. Odium enim Dei nullo modo potest honestari, nec adoratio idoli, nec cultus alterius Dei præter Deum verum, quia ab his actionibus secundum se sumptis inseparabilis est deformitas, si liberè fiant, quod non ita semper est in actionibus pertinentibus ad præcepta secundæ tabulæ. Quod non vniuersaliter, sed in definita accipiendum est: aliqua enim præcepta secundæ tabulæ possunt esse immutabilia etiam hoc modo, ut aperte fatetur Bernard. dicto cap. 6. & in superioribus satis explicatum est.

D. Bern.

25. An extra Decalogum sine aliqua præcepta naturalia dispensabilia per potentiam diuinam. Soto. Medina.

D. Thom.

Altiſſod.

Superest dicendum, an saltem extra Decalogum sint aliqua naturalia præcepta, quæ proprie, & formaliter relaxari possint per diuinam dispensationem. Affirmat enim Soto loco citato, & sequitur Medina dicto art. 8. & tribuit D. Thomæ, vel quia q. 94. art. 5. dicit legem naturalem quoad aliquas conclusiones posse in aliquo particulari casu mutari, ut in lege de reddendo deposito (quo exemplo videntur dicti auctores ad probandum, dispensationem posse cadere in talem legem) vel forte quia D. Thomæ dicta q. 100. art. 8. dicit, in præcepta, quæ dantur ad determinandos modos speciales exequendi præcepta Decalogi, posse cadere dispensationem, ut si ad custodiã ciuitatis distribuatur lex vigiliis per ciues, potest eum aliquo dispensari (hoc enim est exemplum D. Thomæ, quod ad hanc etiam partem Soto applicat.) Huius etiam sententia videtur fuisse Altiſſod. supra, distinguit enim in præceptis quatuor gradus necessitatis, ex quibus quartus non facit ad causam, quia est de necessitate proueniente ex lege humana, in tertio ponit præcepta, quæ pendet ex actu humano, quam supponunt, ut sunt de seruandis votis, iuramentis, contractibus, &c. & in his parua est difficultas, ut patet ex capite præcedenti. In primo ergo gradu necessitatis dicit præcepta non esse dispensabilia, in secundo autem esse; ponit exemplum in præcepto non ducendi plures vxores. Et rationem indicat, quia illa sunt secundæ necessitatis, quæ sunt aliquo modo necessaria ad conseruationem charitatis, non tamen simpliciter ad ipsam charitatem, nam hæc constituit primum gradum necessitatis. Facit multum D. Thomas in 4. dist. Suarez de Legib.

A 33. quæst. 1. Nam in primo art. docet, esse præceptum naturale prohibens pluralitatem vxorum pertinens non ad primaria, sed ad secundaria præcepta, & ideo subdit art. 2. potuisse Deum in illo præcepto dispensare. Eademque ratio erit de præcepto naturali prohibente matrimonium inter fratres: unde de Abraham legitur habuisse Saram sororem suam in vxorem. Item de præcepto non dissoluedi vinculum matrimonij consummati. Nam hæc, & similia naturalia sunt; & tamen in illis dispensare potest Deus. Fundamentum Soti esse videtur, quia hæc præcepta nec proximè, nec remotè continentur proprie in præceptis Decalogi, tanquam conclusiones in principiis. Unde sentit, non inferri per necessariam consequentiam, & ideo non habere tantam necessitatem, quin in eis possit dispensari.

Nihilominus dicendum est, proprie loquendo, non dispensare Deum in aliquo præcepto naturali, sed mutare materiam eius, vel circumstantias, sine quibus præceptum ipsum naturale non obligat ex se, & absque dispensatione. Hanc credo esse mentem D. Thomæ, in dicto art. 8. & Caietan. Richardi, & aliorum. Quam probo primo excludendo exempla, quæ in contrarium afferuntur. Primum erat de non reddendo deposito in casu necessario, illa verò non est dispensatio, ut est euident, aliis vniuersisque secum dispensaret, in illa lege naturali, quia sua auctoritate potest non reddere depositum in tali casu, imò tenetur. Est ergo illa mutatio in materia, per quam fit, ut illa non sit materia talis præcepti, ut cap. 3. declarauit. Unde immerito adducitur D. Thom. in art. 5. q. 94. quia ibi non de dispensatione, sed de mutatione ex parte materiae loquebatur. Secundum exemplum erat de custodia ciuitatis per vigilias lege distributas, quod multo magis est extra rem: nam illa distributio non fit nisi per humanam legem, & ideo mirum non est, quod cadat in illam dispensatio, non solum Dei, sed etiam hominis. Ideoque male etiam citatur Diuus Thomas in dicto art. 8. quia ibi loquitur de determinatione legis naturalis facta per legem humanam, ut exemplum ostendit.

26. Resolutio. Dicit in nullo præcepto natura posse proprie dispensare. D. Thom. Caiet. Richard.

D. Thom.

27.

Tertium exemplum indicatum ab Altiſſodorense est, de præcepto seruandi votum, in quo potest dispensari. Ad quod etiam constat ex dictis in cap. præcedenti, cum auferatur votum non fieri dispensationem in lege naturali, sed auferri materiam eius, eodemque modo, & non alio potest Deus auferre obligationem voti: nec enim facere potest, ut votum integrum maneat, & quod lex naturalis non obliget habentem, ad implendum illud potest ergo Deus auferre votum, & ita subtrahere obligationem legis naturalis absque dispensatione. Imò hic addo (quamuis forte ad modum loquendi pertineat) quod licet Pontifex auferendo votum, dicatur proprie dispensare in illo, si tamen Deus per se illud remittat, non tam potest dici dispensare in illo, quam irritare illud. Et ratio est, quia Deus remittit debitum suum tanquam proprius Dominus illius, & ideo donat, vel irritat, non dispensat, sicut quando vnus homo remittit alteri promissionem sibi factam, non dispensat, sed irritat illam. Secus verò est de Pontifice, qui operatur potestate commissa sibi, & tanquam Domini dispensator. Cuius signum etiam est, quia Deus potest tollere votum sine vlla causa pro sola sua voluntate, quod est proprium irritationis. Pontifex vero non potest sine causa dispensare.

Quartum exemplum erat de præcepto non ducendi plures vxores, & ad eundem gradum, & ordinem pertinent cætera ad eandem matrimonij materiam spectantia, in quibus considero, omnia illa præcepta esse ex his, quæ fundant obligationem suam in humano consensu, & contractu, ut ex materia de ma-

28.

arimonia suppono, & inductione constat in allegatis
 preceptis: omnia enim fundantur in natura talis contra-
 ctus, ut conueniente natura rationali. Hinc ergo est,
 ut omnia illa mutabilitatem patiantur ex parte ma-
 teriae, quia cum contractus ille consistat, in mutua
 corporum traditione, Deus qui est supremus Domi-
 nus illorum corporum, potest mutare, aut moderari
 translationem dominij in corpus alterius per talem
 contractum factum, & hac mutatione facta cessabit
 lex, quae in illo fundatur, non per dispensationem legis,
 sed per irritationem contractus, vel in totam, vel ex
 parte. Confirmatur, & declaratur à simili, quia haec
 praecpta aequi parari possunt cum naturali praecpto
 non fornicandi, in quo fieri non potest dispensatio,
 quia accessus ad non suam non potest honestatis, ta-
 men quia illa, quae non erat sua, v. g. Oves, nec esse
 poterat sine illius consensu, fieri potuit sua per Dei
 potentiam, vel simpliciter, vel quoad talem usum,
 ideo accessus ad illam potuit fieri honestus, non per
 dispensationem in praecpto non fornicandi, sed fa-
 ciendo ut non sit fornicatio, quae antea fuisset. Ita
 ergo est conuersio recessus à propria vxore quoad vin-
 gulum, contra naturale praecptum est, quia in ho-
 mine non est potestas priuandi alterum dominio ac-
 quisito, etiam illo volente; Deus autem habet hanc
 potestatem, & ideo potest mutare materiam illius
 legis, & consequenter facere, ut cesset obligatio eius
 sine dispensatione. Declaratur tandem, quia, ut in
 capite praecedenti dicebam, in praecptis ad matri-
 monium pertinentibus, quaedam respiciunt finem
 eius, & conseruationem naturae: quia ergo haec con-
 seruatio ad auctorem naturae spectat, ideo talia praec-
 cepta includunt in obiecto suo veluti habitudinem
 intrinsecam ad auctorem naturae, seu dependentiam
 ab illo, ita ut non sine omnino absoluta, sed quasi
 conditionata. Ut v. g. quod dissolutio matrimonij
 non liceat propria auctoritate, quia non possunt pri-
 uati facere sua auctoritate aliquid, quod cedit in pra-
 iudicium naturae. Vnde in tali praecpto intelligitur
 excepta auctoritas Dei, ut auctoris naturae; ideoque
 quando ille aliud praecipit, non est dispensatio, sed
 obseruatio praecpti iuxta conditionem, quam in-
 cludit, sicut infra de praecptis humanis dicemus,
 quando in ipso praecpto, vel regula praecipitur, ne
 hoc fiat sine licentia, tunc dare licentiam non esse
 dispensare, sed exequi legem ordine, & modo ab ipsa
 praescripto. Nullo ergo exemplo probati potest, ha-
 bere locum propriam dispensationem, Dei in praec-
 ptis naturalibus.

Ratione tandem hoc declaratur, quia si praec-
 ptum est naturale, ut tale est, sequitur per consequen-
 tiam necessariam ex principiis naturalibus, ergo non
 potest magis dispensari in illo, quam in ipsis princi-
 piis. Consequentia patet, quia omnis falsitas, vel de-
 fectus in conclusione redundat in falsitatem, vel
 defectum, aut mutationem principij. Antecedens
 vero patet, quia si non sequitur necessarium, ergo non
 obligat ex vi solius rationis, & discursus; ergo non
 est merè naturalis obligatio. Declaratur tam in af-
 firmatiuo, quam in negatiuo praecpto. Quia si praec-
 ptum affirmatiuum non sequitur necessarium ex
 principiis naturalibus; ergo actus, quem praecipit,
 non est simpliciter necessarius ad honestatem mo-
 rum ex vi solius rationis; ergo nec est praecptus, nec
 sub obligatione naturali, nisi accedat aliqua volun-
 tas, quae inducat necessitatem. Vnde è contrario nec
 omisso talis actus erit per se, & intrinsecè mala in
 aliqua opportunitate, vel cum aliquibus circumsta-
 tiis. Nam si pro aliquo tempore, vel occasione habet
 illam intrinsecam malitiam, non verò pro aliis; certè
 pro illa erit praecptum naturale obligans ad talem
 actum, & non pro aliis, & ita stante illa occasione cum

omnibus circumstantiis, non poterit praecptum nõ
 obligare: quod si mutetur occasio, & circumstan-
 tia, tunc desinere poterit obligatio, non tamen per
 dispensationem, sed quia haec est natura praecpti
 affirmatiui, ut obliget semper, & non pro semper. Si
 verò praecptum est negatiuum, ut sit naturalis oportet,
 ut prohibeat rem, quia mala est, atque adeò ut
 per se, & intrinsecè est mala; alioquin non erit praec-
 ptum naturale, quod non facit, sed ostendit mali-
 tiam actus prohibiti. Nam si actio ex se talis non
 est, necessaria erit aliqua voluntas, per quam fiat
 mala. Dices fieri posse, ut actio eadem interdum ex se
 mala sit, interdum verò non sit, sed contra, quia tunc
 non poterit vtrumque habere cum eisdem circumsta-
 ntantiis; vel conditionibus ex parte materiae. Nam
 cum bonitas, vel malitia consurgant ex consuetudine,
 vel dissonantia actus ad naturam rationalem; fieri
 non potest, ut idem actus cum eisdem conditionibus
 sit per se dissonus, & consonus, quia non resulant
 oppositae relationes ex eodem fundamento; ergo ut
 illa diuersae habitudines, consurgant etiam pro di-
 uersis temporibus, necesse est, ut pro illis fiat mu-
 tatio in conditionibus materiae. Ut v. g. accipis
 rem alienam, interdum est malum, interdum bonum,
 sed non cum eisdem circumstantiis, sed est
 malum sine extrema necessitate, bonum verò in
 illa, quia pro illis opportunitatibus variatur ius utri-
 usque. Tunc autem praecptum negatiuum natu-
 rale prohibens talem actum, non prohibet illum ab-
 stracte, sed ut malus est, ac subinde ut verus sit circa
 materiam talibus circumstantiis affectam; ergo non
 potest tale praecptum deficere, circa suam materiam,
 & consequenter nec circa illam dispensari. Haec autè
 ratio vniuersalis est pro omnibus praecptis natu-
 ralibus, & illa ostendit intrinsecam differentiam quoad
 hoc inter naturale praecptum, & posituum; ergo
 nulla exceptio, vel limitatio habet locum in lege na-
 turali, si proprie de illa, & de vera dispensatione lo-
 quamur. Quod si interdum D. Thomas, vel grauis
 auctor aliter loquutus est, latè accipit dispensatio-
 nem pro mutatione obligationis orta ex mutatio-
 ne materiae, quando illa mutatio materiae extra
 ordinariè fit à Deo per supremam quandam potesta-
 tem, ut supra respondendo ad Bernardum satis ex-
 plicauimus.

CAPVT XVI.

Utrum circa legem naturalem habeat locum
 epiikia, vel interpretatio sine à
 Deo, siue ab homi-
 ne facta.

Vo in hoc titulo petuntur, vnum est; an circa
 naturalem legem habeat locum epiikia; aliud
 est, si locum habet, an à solo Deo, vel ab hominibus
 etiam fieri possit. In primo puncto ferè omnes aucto-
 res conuenire videntur, legem naturalem posse reci-
 pere interpretationem per epiikiam, ut ex statim al-
 legandis constabit. Dissentiunt tamen; nam quidam
 dicunt, hanc epiikiam lege naturali à solo Deo fieri
 posse. Tribuitur D. Thomae in 4. d. 3. q. 1. art. 2. vbi
 loquitur in particulari de lege naturali prohibente
 pluralitatem vxorum; tamen ibi nomine dispensatio-
 nis vtitur. Et eodem modo ibi Richard. art. 1. q. 1.
 Palud. Supplementum Gabrielis, & alij ibidem, in co-
 dem casu vtuntur nomine dispensationis. Sicut etiam
 multi Theologi (vt in lib. 6. de voto notauimus) legis
 interpretationem in casibus obscuris dispensationem
 vocant. Et iuxta dicta videtur necessaria haec exposi-
 tio, quia rigorosa dispensatio non cadit in legem na-
 turalem,

Legem natu-
 ralem posse re-
 cipere inter-
 pretationem
 supponunt
 communiter
 auctores.
 D. Thom.
 Richard.
 Palud.
 Supplem.

Arist.

Opinio asse-
 ritium epi-
 kiam cadere
 posse in lege
 naturalem, &
 ab homine
 interdum
 fieri.
 Caiet.
 Soto.
 Nauarr.
 Couarr.
 Zelin.

Alia opinio
 asserit legem
 naturalem
 epiikia esse
 incapacem.

uralem, ut ostensum est; ergo si aliqua videtur fieri,
 esse debet per modum interpretationis. Haec autem
 videtur moraliter necessaria, quia lex naturalis quo-
 ad aliqua praecpta magis remota à primis principiis,
 verifatur circa materiam mutabilem, & qua in multis
 casibus potest deficere, ut Arist. dixit, 5. Ethic. cap. 7. &
 2. ergo in illa est etiam necessaria epiikia, quia alias
 saepe esset iniusta. Quod autem haec pertineat ad so-
 lum Deum, probatur, quia eius est interpretari le-
 gem, cuius est condere.
 Aliorū verò opinio est, epiikiam & cadere posse
 in legem naturalem, & ab homine interdum fieri, ut à
 Papa, vel alio simili potestatem habere. Verumque
 sentit Caietan. 2. 2. q. 1. 2. o. art. 1. licet primum expref-
 sit. Et idem tenet Soto lib. 1. de iust. q. 7. art. 3. ad 3.
 & lib. 1. o. quaest. 3. art. 4. Idem latè Nauarr. consil. 4. de
 despons. impub. num. 1. 6. & 17. vbi adducens exem-
 pla, vbi etiam refert Couarr. in 4. 2. part. cap. 6. §. 9.
 Idem Felin. refert alios in cap. quae in Ecclesiastum, de
 constit. num. 2. 6. Et omnes, quos in cap. 14. allegau-
 imus, qui dicunt posse homines dispensare in lege na-
 turali, à fortiori possunt pro hac sententia allegari.
 Ratio verò est, quia haec interpretatio, seu epiikia sa-
 pe est moraliter necessaria, ut proxime ostensum est;
 ergo non est verisimile, eam sibi Deum reseruasse, sed
 hominibus, quos suos ministros constituit, commi-
 sisse. Probatur consequentia, quia alias nullum de-
 fuisset Deus hominibus in necessariis, quod non est
 prouidentiae ipsius consentaneum. Sequela patet,
 quia recurus ad Deum ipsū in immediatè non est ho-
 mini possibilis, neque est consentaneus ordini natu-
 rali; ergo si in occasionibus occurrentibus non esset
 in hominibus potestas ad interpretandum ius natu-
 rale, etiam praeter verba eius, si causa id postulet, ho-
 mines essent perplexi, & miraculo esset opus, vel
 speciali reuelatione diuina ad dirigendas suas ope-
 rationes, quod repugnat omni prudenti prouidentiae.
 Sicut inter homines repugnaret, Principem ita refer-
 nare sibi interpretationem suarum legum, ut in nullò
 casu, etiam quando esset impossibilis; recurus ad
 ipsum Principem, possent ministri eius legem inter-
 pretari.
 Nihilominus esse potest tertia opinio, quae in prio-
 ri puncto negat legem naturalem esse capacem epi-
 kiae, & consequenter tollit fundamentum posterioris
 dubij: nam ex hoc principio sequitur, neque Deum
 ipsum posse per veram, & propriam epiikiam casum
 aliquem excipere à lege naturali. Quia si lex ipsa na-
 turalis non est capax talis interpretationis, nihil mi-
 rum est, quod nec à Deo fieri possit. Igitur primum
 illud fundamentum probari videtur ex dictis de di-
 spensatione: nam qua ratione non potest in legem
 cadere dispensatio, eadem neque huiusmodi inter-
 pretatio. Probatur, quia ideo in talia praecpta non
 cadit dispensatio, quia continent intrinsecam ratio-
 nem iustitiae, seu debiti honestatis; vel (quod perinde
 est) quia praecpta huius legis sunt quaedam propo-
 sitiones necessariae, quae per necessariam consequen-
 tiam ex principiis naturalibus inferuntur; sed huius-
 modi propositiones in nullo indiuiduo possunt defi-
 cere, aut esse falsae; ergo non potest per aliquam in-
 terpretationem fieri, ut liceat facere quod per illa
 prohibetur, quia est intrinsecè malum; neque ut li-
 ceat omittere quod per illa praecipitur, quia est per se
 necessarium ad honestatem. Et quia alias pro illo ca-
 su, in quo fieret talis interpretatio, inueniretur falsum,
 esse id, quod lex naturalis dicitur, quod impossibile
 est, ut diximus.
 Atque haec vltima sententia, quantum attinet ad
 propriam epiikiam in rigore mihi vera videtur, ut au-
 tem aliorum auctorum dicta intelligatur, & res tota
 magis explicetur, oportet distinguere inter legis in-

terpretationem, & propriam epiikiam seu equita-
 tem: multè enim latius patet interpretatio legis, quàm
 epiikia, comparantur enim tanquam superius, & in-
 ferius: omnis enim epiikia est legis interpretatio; nõ
 verò è conuerso omnis interpretatio legis est epiikia.
 Notauit distinctionem hanc Caiet. dicta q. 1. 2. o. art. 1.
 vbi ait, saepe, vel potius semper leges indigere inter-
 pretatione propter verborum obscuritatem, vel am-
 biguitatem, aut aliam similem causam; non tamen
 omnem huiusmodi interpretationem esse epiikiam,
 sed illam solum, per quam interpretatur, legem de-
 ficere in aliquo particulari propter vniuersalem, id est,
 quia lex vniuersaliter lata est, & in aliquo particulari
 ita deficit, ut iuste in illo seruari nõ possit. Hoc ipsum
 sumitur ex Arist. 5. Ethic. cap. 1. in hoc enim sensu
 dicit, epiikiam esse emendationem iusti legalis, quia
 interpretatur, legem non esse seruandam in casu, in
 quo esset error practicus illam seruare, & contra iu-
 stitiam, vel aequitatem naturalem; & ideo dicitur esse
 emendatio legis. At verò possunt esse aliae interpreta-
 tiones legum, quae non pertinent ad emendationem
 earum, sed solum ad explicandum sensum earum in
 his, quae habent ambiguitatem, ut v. g. quando inter-
 pretatur, an lex prohibeat contractum, vel irritet li-
 lum, nullam legis emendationem facimus, sed verum
 sensum eius inquirimus. Ita ergo differunt interpre-
 tatio in genere, vel ut fit per epiikiam.
 Deinde aduertendum est, legem naturalem dupli-
 citer spectari posse; vno modo, secundū se, alio prout
 ferri contingit per aliquam legem positiuam. Lex e-
 nim positiuā, seu scriptā, ut Caietan. etiam dicto loco
 notat, quaedam est constitutiuā noui iuris, & haec est
 strictè positiuā siue diuina, siue humana; alia verò est
 solum declaratiua, vel (ut sic dicam) recordatiua iuris
 naturalis, ut fuerunt praecpta moralia Decalogi in
 lege veteri, & sunt leges humanae, quae naturalem iu-
 stitiam continent, ut quod depositum reddatur, pro-
 missum soluatur, vxor à viro non separetur, & simi-
 lia. Aliqua verò sunt praecpta naturalia, quae non
 praescribuntur aliqua lege positiuā, ut vitandam esse
 simplicem fornicationem, quia lex humana non om-
 nia declarat, aut praecipit. Sic ergo lex naturalis spe-
 ctari potest vel secundum se, prout recta ratione
 concipitur, vel dicitur, vel prout exprimitur aliqui-
 bus certis verbis per aliquam legem scriptam.
 Dico ergo primò: Multa praecpta naturalia indi-
 gent multa declaratione, & interpretatione ad ve-
 rum sensum vniuersalemque statuendum. Haec assertio
 intelligi potest de lege naturali tam secundum se,
 quam prout scripta in aliqua lege positiuā, & vtro-
 que modo manifesta est. Probaturque primò indu-
 ctione: nam in praecpto v. g. vitandi homicidium,
 interpretatio maxime necessaria est, ad intelligendi-
 dum quid nomine homicidij ibi significetur, quia
 non quaelibet occisio hominis est homicidium pro-
 hibitum lege naturali, sed illa quae fit priuata aucto-
 ritate, & per se, seu ex instituto, aut per modum ag-
 gressionis; non verò quae fit legitima auctoritate, vel
 per modum cauae defensionis. Ita in praecpto sol-
 uendi votum Deo factum, interpretatur intelligendi-
 dum esse de voto iuxta intentionem vuentis, ideoque
 non obligare in casibus sub eius mente, ac intentio-
 ne non comprehensis. Et sic de aliis, quae statim
 proponemus. Ratio verò est, quia non omnia praec-
 cepta naturalia sunt aequè nota, nec aequè facilia ad
 intelligendum, & indigent interpretatione propter
 verum sensum eorum intelligendum absque aliqua
 diminutione vel additione. Itè potest declarari, quia
 actus humani in honestate, & malitia multum pen-
 dent ex circumstantiis, & opportunitatibus operandi,
 & in hoc est magna varietas inter illos; quidam enim
 sunt aliis simpliciores (ut sic dicam) & pauciores
 condi

posterior ali-
 giur, &
 explicatur.
 Qua distin-
 ctio fit inter
 epiikiam, &
 interpreta-
 tionem.
 Caiet.
 Arist.
 Caiet.
 Caiet.
 1. Assertio,
 multa praec-
 pta natura-
 lia interpreta-
 tione, &
 declaratione
 saepe indige-
 re.

conditiones requirunt, ut eorum bonitas, vel malitia, insurgat: lex autem naturalis secundum se spectata non praecipit actum, nisi ut illum bonum esse supponit, nec prohibet, nisi prout supponit intrinsece malum, & ideo ad intelligendum verum sensum naturalis praeccepti, necesse est, inquirere condiciones, & circumstantias, cum quibus actus ille secundum se malus est, vel bonus, & haec vocatur interpretatio praeccepti naturalis quoad verum sensum eius. Vnde constat, hanc interpretationem hominibus, seu pro hominibus esse necessariam: Deus enim, vel Angeli per se non indigent interpretatione, sed directe inveniuntur, quale sit unumquodque praecceptum, & quomodo, & cum quibus conditionibus circa suam materiam versetur. Constat etiam, hanc interpretationem fieri posse, & debere non tantum a Deo, sed etiam ab homine, quia ipse homo est, qui debet inquirere, & intelligere verum sensum legis naturalis, & si per se non potest id assequi, debet ab aliis discere, quod saepe fieri potest per solam doctrinam: si ne potest iurisdictionis. Quomodo autem haec interpretatio interdum pertineat ad auctoritatem superioris, statim dicam.

Nihilominus dico secundò: Propria epiikia non habet locum in aliquo praeccepto naturali, ut naturalis est, seu secundum se spectato, vnde nec ab homine, neque a Deo ipso fieri potest. Haec posterior pars sequitur ex prima. Prima vero probatur inductione in eisdem exemplis, quae alij auctores in contrarium adducunt. Vnum est de lege reddendi depositum, quo videtur Caiet. quia in illo interpretatur non obligare in casu, in quo esset contra iustitiam, vel charitatem depositum reddere. Haec autem interpretatio non est epiikia in ipso praeccepto naturali secundum se spectato: nam illud praecceptum ut sic, est in recta ratione & recta ratio non absolute dicitur, depositum esse reddendum, sed sub intellectus conditionibus, quas ratio iustitiae, & charitatis requirit, & ita illa interpretatio, quae tunc fit, non est propter uniuersalem (ut Caietan. loquitur) sed est declaratio verae uniuersalitatatis ipsius legis, prout in se lata est, id est, prout in recta ratione continetur. Non est ergo epiikia. Aliud exemplum adducit Nauarr. ex Clementi. 1. de homicid. de praeccepto, Non occides, quod non comprehendat occisionem in defensionem necessariam. Haec autem non est epiikia, sed simplex interpretatio veri sensus illius praeccepti. Quis enim dicat declarationem, quod liceat auctoritate publica occidere malefactores, non obstante quinto praeccepto Decalogi, esse epiikiam, seu emendationem praeccepti? Nemo certe ita loquitur, quia solum est declaratio veri sensus praeccepti; idem ergo est de propria defensione: nam sunt eiusdem rationis. Aliud exemplum eiusdem Nauarri est in cap. 1. de iureiur. in 6. vbi explicatur naturalem legem de seruando iuramento non obligare ad seruandum statutum illicitum. De quo constat, nullam ibi esse epiikiam, sed solam declarationem naturae iuramenti, quae est non obligare ad aliquid illicitum. Et ita in his duobus exemplis ipse Nauarr. fatetur, non esse interpretationem epiikiam. Addit verò tertium, sciens, in eo esse propriam epiikiam: nam lex naturae praecipit, inferiorem parere superiori, quae fit exceptio per exemptionem: per illam enim fit, ut inferior non teneatur parere superiori. Sed multò minùs haec est epiikia. Tum quia exceptio à lege per priuilegium non est epiikia, ut rectè Caiet. supra notauit: ille verò exemptio nihil aliud est, nisi priuilegium quoddam. Tum etiam, quia ibi lex definit obligare per mutationem materiae, quia scilicet illa quae erat inferior, per exemptionem definit esse superior, ut ipse Nauarr. fatetur, & haec non est epiikia: aliàs in praescriptione fieret

Assertio. Propria epiikia non habet locum in lege naturali, ut naturae est.

Confirmatur doctrina via exemplo vni inductione ac explicatione.

Nauarr.

epiikia à lege naturali non retinendi rem alienam, & sic de aliis, quae dici non possunt. Et ratio est, quia per mutationem materiae non emendatur lex; imò nec fit in illa vlla propria interpretatio, nec mutatio, sed mera cessatio per denominationem extrinsecam, ut in cap. 1. declaratum est.

Tandem adducit Nauarr. exemplum de votis, in quibus saepe fit interpretatio. Sed, ut dicebam de iuramento, ita dicendum est de voto: nam interdum fit interpretatio solùm ad explicandam naturam eius, ut quod non obliget in materia illicita, vel impossibili, &c. Et tunc nulla est vmbra epiikiae. Aliquando verò fieri potest interpretatio intentionis videntis, limitando illam, etiam si verba voti videantur uniuersalia, & tunc re vera habet modum epiikiae, quia est emendatio voti propter uniuersalem: tamen illa epiikia non cadit in legem naturalem implendi vltimum, sed in votum ipsum, quod est quasi lege positua priuata, & ita per illam epiikiam votum solùm declaratur modus promissionis, quae est materia, in quam tunc cadit lex naturalis, & ita respectu legis naturalis non est epiikia, sed simplex declaratio obiecti eius. Sicut dicebamus, dispensationem in voto non esse dispensationem in illa lege naturali, sed in materia eius, quae remissa, per se cessat obligatio naturalis legis; ita enim est in praesenti, seruata proportione. Et ita etiam cessat exemplum, quo videtur Soto de naturali praeccepto, quo tenentur Episcopi residere, quod dicit interdum tolli per interpretationem epiikiam. Vt enim omittam, illam non esse interpretationem sine aliqua mutatione ex parte obligationis, quae verè inerat, & aufertur; etiam si esset interpretatio, non esset epiikia in lege naturali, sed in pacto, seu promissione, aut vinculo, quo Episcopus coniungitur suae Ecclesiae, & in quo fundatur praecceptum illud naturalis iustitiae. Si enim aliquando potest talis obligatio per interpretationem cessare, tota interpretatio versatur circa pactum, & circa intentionem se obligandi, excipiendo ab illa casum subintellectum; licet non fuerit expressum, ut si interpretemur, posse abesse propter grauem infirmitatem, vel aliam necessitatem similem vrgentem, &c.

Ratione denum declaratur. Primò, quia epiikia est emendatio legis, seu iusti legalis; at lex naturalis emendari non potest, cum posita sit in recta ratione, quae à vero deficere non potest: nam si deficit, iam non est recta ratio; ergo eadem ratione deficere non potest iustum huic legi respondens, quia ita legale est, ut sit etiam naturale iustum autem naturale, cum oriatur ex extrinseca (ut sic dicam) e conformitate, & consonantia extremorum, deficere non potest, nisi aliquid ex extremis mutetur, & tunc iam mutatur materia legis, & non est idem mediù virtutis, & consequenter neque idem iustum, & ita licet cesset obligatio legis, non est propter epiikiam, sed propter mutationem materiae. Secundò declaratur amplius, quia in lege naturali nunquam fit per interpretationem exceptio ab eadem lege uniuersali, eo quod sit uniuersaliter proposita, quae sola est epiikia, ut dictum est. Assumptum patet; quia dictamen rectae rationis secundum se spectatum, & ut practice verum, non fertur in uniuersale, prout potest deficere, sed prout his circumstantiis affectum, cum quibus nunquam deficit: aliàs non esset dictamen verum, & consequenter nec necessarium, nec rectum, nec praecceptum naturale continens. Sicut scientia philosophiae non indicat simpliciter omnem hominem habere tantum quinque digitos, sed cum limitatione, si causae naturales sint aptae, & non impediantur, & ita nunquam deficit, aliàs non esset conclusio scientifica.

Confirmatur eadem resolutio ratione.

Tertiò

Tertiò declaratur inductione, quadam: nam praeccepta legis naturae, aut affirmatiua sunt, aut negatiua. Priora talis sunt conditionis, ut semper obligent, non tamen pro semper in eis autem ut semper obligent, non cadit interpretatio, quia non cadit variatio; nec esse est enim, ut pro suis opportunitatibus semper, & infallibiliter obligent. In eisdem verò ut non obligent pro semper, dupliciter potest fieri determinatio temporis, pro quo obligant; vno modo per legem posituam, & tunc in illa determinatione cadere poterit non solùm interpretatio, & epiikia, sed etiam dispensatio, quae non pertinet ad praesens, quia non sunt in lege naturali, sed in positua. Alio ergo modo fit determinatio per eandem naturalem rationem, & tunc licet ratio determinet, pro nunc obligare praecceptum; pro tunc verò non obligare, nulla est epiikia, quia nulla est exceptio à lege, nec emendatio praeccepti, sed simplex intelligentia illius; ergo in his praecceptis non habet locum epiikia, quia non potest in eis intelligi alius modus determinationis, aut carentiae obligationis pro aliquo casu; nam si ratio determinat pro aliquo tempore non obligare, hoc ipso intelligitur, tale praecceptum natura sua non esse latum pro occasione, & circumstantiis illo tempore occurrentibus, ut v. g. in praeccepto correctionis fraternae, quatenus naturale est, ipsa ratio determinat non obligare, quando non est spes fructus, non per epiikiam, sed quia praecceptum illud natura sua non obligat pro semper, & illa est vna ex circumstantiis, pro qua non obligat. Sic etiam intelligo praecceptum de reddendo deposito, si per modum affirmatiui praeccepti concipiatur, quia non obligat pro semper, sed pro tempore, in quo possit commode, id est, sine alterius prauidicio, vel iniuria reddi. Ita ergo in his praecceptis nulla est epiikia.

Venio ad negatiua, quorum natura est, ut semper, & pro semper obligent vitando mala, quia mala sunt: hoc enim est de ratione praeccepti naturalis negatiui, & ob hanc vltimam partem non patitur epiikiam. Quia impossibile est id, quod est pro se, & intrinsece malum, fieri bonum, aut non malum, manente eodem obiecto, & circumstantiis, & ideo dicimus non posse hoc fieri per dispensationem; ergo multò minùs fieri potest per epiikiam. Probatur consequentia, quia quod non potest esse non malum, nunquam non est malum; ergo nunquam non est prohibitum; ergo non potest verè declarari non prohibitum lege naturali pro aliquo tempore, vel occasione, quod ad epiikiam perinet. Quòd si mutatio fiat in obiecto, vel circumstantiis intrinsecis, & ratione eius mutationis actus definit esse malus, iam illa non est epiikia, quia non versatur circa materiam sub tali lege naturali comprehensam, sed est cognitio, seu interpretatio materiae legis, & finium eius. Ut quando interpretemur per legem non furandi, non prohiberi, accipere ab alio necessaria ad vitam in extrema necessitate, illa non est epiikia, sed propria declaratio illius legis, quae non prohibet nisi furtum, id est, accptionem rei alienae, domino rationaliter inuito, seu accptionem rei alienae quoad proprietatem, & vsum, accptionem autem rei alienae in extrema necessitate nec est de re omnino aliena, quia pro illo articulo omnia sunt communia; nec est inuito domino rationaliter. Sicut etiam in illo exemplo de deposito, si intelligatur praecceptum illud tanquam negatiuum, sicut praecceptum restituendi, id est, non retinendi depositum alienum, non est ita indefinitum praecceptum, sed non retinendi irrationabiliter, seu sine causa cogente. Ita ergo in praecceptis negatiuis naturalibus intelligi non potest propria epiikia.

Dices, ergo eadem ratione etiam in praecceptis posituius nunquam intelligetur epiikia. Pater, quia vel manet actus semper cum eisdem circumstantiis, & tunc impossibile est, ut praecceptum negatiuum prohibens actum, nunc obliget, & postea non obliget: vel circumstantiae actus mutantur, & tunc etiam non erit epiikia. Et idem cum proportione dici poterit in affirmatiuis. Respondetur, negando consequentiam: sunt enim duae differentiae notandae interius posituum, & naturale, quae maxime declarant hanc materiam. Prior est, quòd in lege positua, manente tota materia actus cum omnibus circumstantiis intrinsecis eius, potest per interpretationem aequam cessare obligatio, quamuis necesse sit, ut aliqua circumstantia extrinseca occurrat, quae cogat ad talem interpretationem faciendam, & illa est propriissima epiikia. Patet in exemplo communi de prohibitione ferendi arma noctu, nam si sit evidens necessitas, & ita vrgens, ut non possit ad superiori licentia postulari, iuste interpretemur, tunc praecceptum non obligare, non quia non sit illa materia talis praeccepti, sed quia licet sit eadem, ab ea est separabilis malitia ablata prohibitione, & tunc non est verisimile intentionem legislatoris ad illum casum extendi. At verò in lege naturali fieri non potest, ut stante integra materia cum eisdem circumstantiis intrinsecis propter solas extrinsecas occasiones interpretemur legem prohibentem non obligare, quia impossibile est a tali materia suis intrinsecis conditionibus affecta separari malitiam, & consequenter nec naturalem prohibitionem, etiam si extrinsecus finis, vel circumstantiae varietur. Hoc declarat egregie exemplum de mendacio, de quo suppono ita esse intrinsece malum, ut propter nullam occasionem, vel necessitatem extrinsecam licere possit, si manet mendacium, iuxta doctrinam Augustini in lib. de mendac. & contra mendac. & in epist. 8. ad Hieron. & sequentibus, quae fuit etiam Basilij, & regula 76. ex breuior. & Hieronym. Apolog. contra Rufin. & epistol. 65. & est recepta ab omnibus Theologis cum Magistro in 3. d. 38. & D. Thom. 2. 2. q. 110. art. 3. & habet magnum fundamentum in verbis Christi Ioan. 8. vbi de daemone ait, Mendax est, & pater mendacij, quia mendacium non potest esse ex Deo, sed daemone, & ideo vocatur pater, id est, inuentor eius, & ideo de Deo potius scriptum est, Pater veritatis, qui loquitur verum, & veritas non facit mendacium, Psal. 5. Vnde in cap. super eo, de vlt. dicitur, Scripturam sacram prohibere pro alterius vitia mentiri, & ideo in contrarium in Cassiano collatio. 17. tanquam error damnatur, de quo latius alibi, & videri potest Castro contra haec. verb. mendacium. Nulla enim alia ratio huius verissimi dogmatis reddi potest, nisi quia extrinsecus finis, vel necessitas extrinseca non mutat obiectum, nec intrinsecas conditiones ad mendacium requisitas, à quo obiecto praecise spectato habet mendacium suam intrinsecam deformitatem, & ideo nec dispensatio, nec epiikia in eo locum habet, ut possit licere propter extrinsecas occasiones, necessitates, aut fines. Quoties ergo praecceptum aliquod naturale videtur non obligare in aliqua opportunitate, necesse est mutari materiam talis actus, quae illi dabat malitiam, propter quae prohibetur lege naturali. Et ita differt multum talis mutatio ab illa, quae fit in lege positua, quando interuenit epiikia, quia hic sola prohibitio cessat circa eandem materiam, ibi autem minime, sed materia subtrahitur, & per illius mutationem tollitur malitia.

Alia differentia est, quòd in lege positua, quando interpretatio fit per epiikiam, non fit circa actum prohibitum per legem, nec circa obscuritatem verborum eius, sed potius supponitur, illi esse actum prohibitum

Duplex differentia inter legem posituam, & naturalem, ex qua soluitur obiectio. Prima.

Probatur mendacium esse intrinsece malum, ac prouidenda causa honestatis per se. August. Basil. Hieron. Magist. D. Thom. Ioan. 8.

Psal. 5. Cap. super eo. Cassian. Castro

13. Secunda.

hibitum secundum speciem suam, & comprehendit sub verbis legis spectatis in sua proprietate: tota vero interpretatio, & coniectura fit circa intentionem legislatoris, quod non fuerit mens eius comprehendere talem casum, seu actum illi pro tali opportunitate. Et haec est propria epiikia, quae dicitur emendatio legis, utique secundum speciem verborum, iustificando illa (ut sic dicam) per intentionem, & aequitatem praesumptam legislatoris. Hoc vero non habet locum in lege naturali, quia non fundatur primo in voluntate prohibente, sed in natura ipsius actus per se mali, & ideo interpretatio ibi solum habet locum circa materiam, quando actus abstracte sumptus non habet intrinsecam malitiam, sed solum ut versatur circa talem materiam tali, vel tali modo, ut in occasione hominis, acceptione rei alienae, retentione depositi, & aliis similibus explicuimus. Et ideo in huiusmodi lege non fit interpretatio per emendationem legis; nam haec semper coaptatur materiae, sed fit per solum explicationem rei, & malitiae, quam secundum se habet: nam secundum illam tantum fit prohibitio, vel fertur lex, siue intelligatur ut indicatio malitiae, siue ut prohibitio. Et tunc nunquam potest per epiikiam interpretatio fieri, quod ille actus, ut versatur tali modo circa talem materiam, possit licere propter solum intentionem legislatoris coniecturam per extrinsecam occasionem, necessitatem, aut finem; & ita non recte fit comparatio inter naturalem legem, & positivam.

14. Obiectio.

Sed instari adhuc potest, quia nonnulla sunt naturalia praecipua, quae propriissimam interpretationem epiikiae recipiunt: nam circa eisdem actus, & cum omnibus circumstantiis intrinsecis, quae ordinariis sufficiunt ad naturalem prohibitionem, propter extrinsecam necessitatem, seu finem extrinsecum interpretamur non obligare in aliquo casu. Huiusmodi est praecipuum prohibens matrimonium cum sorore, quod in casu extremae necessitatis non obligat propter conseruationem speciei. Idem est de praecipuo non contrahendi cum secunda, viuente prima; maxime si primum matrimonium fuit consummatum, nam in eadem necessitate generis humani, si prima esset sterilis, liceret accipere secundam, & in praecipuis pertinentibus ad impedimenta, quae iure naturae irritant matrimonium, inueniuntur multa similia.

15. Solutio.

Respondetur nihilominus, generalem regulam datam veram esse, nimirum, stante eadem materia praecipui negatiui naturalis, fieri non posse, ut per epiikiam iudicetur licitus actus prohibitus propter solum extrinsecam causam, seu finem, aut necessitatem: hoc enim conuincunt rationes, & exempla adducta. Quod si in aliquo praecipuo id accidere videatur pro aliquo casu, vel tale praecipuum simpliciter naturale non est, sed naturali proximum, & consuetudine hominum receptum, & approbatum, ac proinde absolute solius iuris gentium, & ideo mutabile; vel alterabile pro aliquo casu, vel si praecipuum est naturalem simpliciter, materia eius non erit actus simpliciter, & abstracte sumptus, sed cum aliqua circumstantia intrinseca, qua sublata possit obligatio cessare, non tamen per epiikiam, nec per defectum propriae materiae. Applicare autem hanc regulam ad singula praecipua non est praesentis instituti, sed ad varias materias spectat. De illis ergo praecipuis matrimonij, qualia sint, disputant Doctores, & non eodem modo sentiunt. Nunc autem, supponendo, illa esse verè praecipua naturalia, responderetur, per illa non prohiberi simpliciter matrimonium v.g. inter fratres, vel cum secunda, sed prohiberi tale matrimonium quatenus noxium humanae naturae, & ita contrarium naturali honestati secundum rectam

A rationem: in casu vero illius necessitatis cessat haec ratio, & incipit esse matrimonium maxime commodum naturae, & subinde honestum, quia propter solum conseruationem necessariam suscipitur, qui finis non est extrinsecus, sed intrinsecus tali actui; atque hoc modo in illa occasione mutatur materia praecipui negatiui. Declaratur à simili: nam mutilatio proprii corporis sine necessitate ad conseruationem vite intrinsece mala est; tamen in casu necessitatis propter conseruandum corpus licet, quia illa mutilatio non prohibetur, nec est per se mala, nisi ut noxia vitae; tunc autem non est noxia, sed necessaria. Sic etiam verbum prolatum sine fine honesto, vel conuenienti naturae, malum est, & iure naturae prohibitum; idem autem verbum propter conuenientem finem non prohibetur, quia non erat per se malum ut tale verbum, sed ut otiosum, & inutile, quae deformitas tollitur ex relatione ad talem finem. Sic ergo attendè est consideranda qualitas, & conditio materiae: nam iuxta capacitatem eius mutatur moraliter eius conditio ex fine, vel necessitate occurrente, quia actio talis est, ut natura sua petat ordinem ad talem finem, tali, vel tali modo, & tunc necessitas occurrens redundat in materiam praecipui, & mutat illam, & inde fit, ut cesset obligatio praecipui naturalis, non quia praecipuum in sua materia non obliget semper, & pro semper, sine exceptione, sed quia mutata materia, iam non habet in illa locum tale praecipuum, ut naturale est.

Dico igitur tertio: Si praecipua naturalia spectentur, ut per legem positivam constituta sunt, tunc recipiunt exceptionem epiikiae, praesertim in ordine ad intentionem legislatoris humani, licet secundum se, & ut naturalia sunt, illam proprie non admittant. Iuxta hanc assertionem possunt exponi frequentes loquutiones aliorum auctorum. Et praesertim Caiet. expressè loquitur de his praecipuis, ut constitutis per leges humanas, & alij etiam loquuntur de illis ut latis per generalia verba, sine moderatione, quam postea adhibet epiikia, quod non habet locum in his praecipuis, ut naturalia sunt, quia ut sic non feruntur per aliquod generale verbum, nisi in eo sensu in quo includat omnia necessaria ad intrinsecam malitiam, & ita nullam possit admittere exceptionem; sicut dicebamus de prohibitione furti, ut furtum est, vel homicidij, ut per se mali. Et inde patet ratio assertionis. Nam leges humanae saepe hoc non attendunt, sed simpliciter praecipunt actum, v.g. reddere depositum, vel soluere promissum, in quibus legibus, ut sic propositis potest habere locum epiikia. Dico autem hoc intelligi in ordine ad intentionem legislatoris humani, quia saepe contingere potest, ut legislator humanus nihil de tali exceptione cogitauerit, nec illam expressè intenderit, sed potius absolute, & sine limitatione legem tulerit sub verbis de se comprehendentibus casum illum, & nihilominus interpretamur non comprehendisse illum. Quae interpretatio respectu voluntatis legislatoris humani est epiikia, quia est quasi emendatio eius; in se vero, & respectu legis naturalis est tantum explicatio mutationis factae in materia, ratione cuius actus cum talibus circumstantiis non habet per se malitiam, nec comprehenditur sub lege naturali, ita facilis est tota assertio posita. Crediderim etiam, plures ex dictis auctoribus late, & improprie interdum loqui de interpretatione legis naturalis, vocantes epiikiam, vel exceptionem à lege, solum declarationem materiae, & veri sensus legis; sed non est de nomine contendendum, quando de re constat; quando ad explicandam vim legis, & ad constanter loquendum de interpretatione eius, doctrina data necessaria videatur.

16. Assertio. Lex naturalis ut per legem positivam constituta admittit epiikiam.

CAP.

CAPVT XVII.

Virum ius naturale distinguatur à iure gentium, quia hoc solis hominibus conuenit, illud etiam brutis commune est.

Explicato naturali iure, priusquam ad positivum transeamus, operæ pretium erit in fine huius libri ius gentium quatenus ad rationem legis spectat, declarare, tum quia magnam habet cum iure naturali affinitatem, ita ut à multis cum illo confundatur, vel pars quaedam eius esse censatur, tum etiam, quia eodem modo, quo ab illo distinguitur, est illi propinquissimum, & quasi medium inter naturalem ius, & humanum, & priori extremo vicinus, & ideo per illud conuenienter transitur faciemus ad proprium ius positivum exponendum. Quod ergo aliquod sit ius gentium, vel ex ipsius vocis usu frequentissimo, omnes tanquam certum supponunt: nam huius iuris frequens mentio est in iure ciuili. ff. de iustit. & iur. & Instit. de iure naturali, gent. & ciuili, & in Decret. dist. 1. & sequentibus. ex Isidoro 5. etym. cap. 2. & in vtriusque iuris Doctoribus illis locis, & passim, & in diuo Thoma, ac Theologis 2. 2. quaestio. 57. artic. 3.

Isidor. D. Thom.

2. Explicatur varia iuris acceptiones.

D. Thom.

D. Thom.

3. Opinio Iuristarum distinguens ius naturale à iure gentium, in eo, quod

A num. Vnde in l. 1. §. huius studij. & in §. 1. & 2. Instit. de iure natur. gentium, & ciuili, sic dicitur, *Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: nam ius istud non solum humani generis proprium est, sed omnium animalium, quae in terra, marique nascuntur, autem quae commune est.* Et adhibentur exempla, ut maris, & foeminae coniunctio, filiorum procreatio, & educatio. De iure autem gentium additur, *Gentium est, quo gentes humanae utuntur, & dicitur à naturali recedere, quia solis hominibus inter se commune est.* Additur verò inferius in leg. 9. ius gentium vocari, *Quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, & apud omnes peraeque custoditur.* Vnde constat, ius gentium censeri etiam naturale, sed speciali modo, & proprio hominum, & hoc etiam declarant exempla, quae adhibentur in lege 2. 3. & 4. scilicet, *religio in Deum, obedientia ad patres, & patriam, vim atque iniuriam propulsare.* Vnde ibidem significatur, *hominem homini insidiari*, contra ius gentium esse. Adduntur praeterea *Manumissiones, & seruitutes, item bella, regnorum, dominiorum, rerumque diuisio, commercia, alijque contractus venditionum, & alia huiusmodi.* Et similiter in §. 4. Institution. de iure naturali. eadem exempla adhibentur, praeter religionem, & pietatem ad parentes, & patriam.

Quocirca iuxta hanc sententiam diuisio illa iuris, seu legis in naturalem, gentium, & ciuilem, ita debet ad duas bimembres reduci, ut prius lex diuidatur in naturalem, & ciuilem; deinde verò lex naturalis generatim subdividatur in naturalem communem omnibus animantibus, quae absolutam appellationem iuris naturalis retinuit secundum quandam acceptionem, & legem naturalem propriam hominum, quae iuris gentium appellata est. Et ratio talis subdivisionis esse potest, quia illae duae rationes verè sunt distinctae in re, & possunt habere diuersas considerationes, & effectus morales, & ideo congruum fuit, illas distinguere, & illis nomina propria imponere, & accommodare. Nec videtur posse melius illa nomina explicari. Et soluitur facile difficultas tacta, quia iam constat, quomodo diuisio illa adaequata sit sumpro tamen nomine iuris naturalis in generaliori significato. Nec videtur ab hac sententia recedere diuus Thomas 1. 2. quaestio. 95. artic. 4. ad 1. & latius 2. 2. quaestio. 7. artic. 3. vbi *hos duos modos iuris naturalis agnoscit, eisque illas voces accommodat.* Atque ita illum interpretatur Conrad. dicta quaestio. 95. artic. 2. & 4. vbi *ita exponit Iuristarum opinionem, & dicit, D. Thomam loquutum fuisse more illorum, licet Philosophi aliter loquantur.*

D. Thom.

Cesrad.

Hanc verò interpretationem Iurifconsultorum reprehendit Laurentius Valla libr. 4. elegantiar. capit. 48. Conan. etiam in commentar. iur. ciuili. lib. 1. cap. 6. illam subdivisionem iuris naturalis reicit, & consequenter putat, non distingui ius gentium à iure naturali, idèoque nec Aristotelem, nec alios antiquos Philosophos illud distinxisse, aut cognouisse. Soto etiam libr. 3. de iustitia, quaestio. 1. artic. 1. expositionem Iurifconsultorum reicit. Et primò fundatur, quia nullum est ius naturale commune hominibus, & aliis animalibus; quia bruta animalia non sunt capacia propriae obedientiae, aut iustitiae, vel iniuriae. Ad hoc verò respondent Albertus libr. 5. Ethicorum, cap. 7. Turresemata, & Couarr. locis infra citandis, ius naturale dici commune brutis non formaliter quoad rationem iuris, & legis, sed materialiter quoad opera, quae sub tale ius cadunt: nam illa communia sunt hominibus cum brutis, ut patet in exemplis positis in iure de coniunctione maris, & foeminae, procreatione filiorum, &c. Sed contra hoc est, quia illa communitas

5. Auctores improbant Iuristarum opinionem. Laur. Val. Conan. Soto.

Responso pro Iuristis ad instantiam. Albert. Turrec. Couarr.

cum brutis in materiali opere nihil refert ad distinctionem iuris, vel legis, ergo est impertinens, & sine arte illa diuisio in illo sensu, & propter illam solam causam. Sed respondere possunt, illam materialem conuenientiam deseruire ad explicandam in homine diuersam rationem naturalitatis iuris (vt sic dicam.) Nam lex naturalis generatim sumpta in dictamine rationis naturalis consistit: hoc autem dictamen interdum est ex inclinatione generis, seu naturae sensitivae vt sic: interdum verò ex propria inclinatione naturae rationalis, vt talis est, & secundum has duas rationes distinguitur ius naturale tanquam commune brutis, ex parte scilicet inclinationis, in qua fundatur.

Verumtamen etiam hoc modo non satisfit difficultati. Primum, quia iuxta hanc declarationem, vim vi repellere non sub iure gentium, sed sub iure naturali constituendum esset, quod in illis legibus non fit. Probat sequela, quia illa actio communis est brutis animalibus, & ex generali inclinatione ad propriam conseruationem prouenit. Nā sicut generatio prouenit ex inclinatione naturali ad conseruandam speciem, ita propria defensio est ex innata inclinatione ad conseruandam propriam vitam, & proprium esse: vtraque autē inclinatio communis est homini cum aliis animalibus, ergo immeritò ponitur hæc actio sub iure gentium. Secundò fallum esse videtur ius naturale, vt habet propriam rationē legis, fundari in ratione naturae sensitivae, vt communis est brutis animalibus: nam semper considerari debet, vt eleuata ad superiorem gradum per differentiam rationalem. Quia lex naturalis non regulatur per conuenientiam ad naturam sensitiuam; sed ad rationalem; sensitiuam autem respicit solum vt contractam, & specialim modo perfectam per differentiam rationalem; ergo illa conuenientia generica impertinens est ad distinguendam legem naturae. Consequentia videtur clara, & antecedens probatur. Tum, quia quando lex naturae aliquid præcipit in ordine ad conseruandam naturam sensitiuam, semper inuoluit modum rationalem, & ita dicitur de coniunctione maris, & foeminae multo aliter, quam instinctus naturalis brutorum, vt constat de matrimonio, & idem cum proportione est de educatione filiorum, & de conseruatione propriae vitae, & similibus. Tum etiam quia in eodem opere materialiter communi brutis, multa prohibet lex naturalis in homine, à quibus bruta non arcentur per naturalem instinctum, vt prohibet lex naturalis vagum concubitum, seu fornicationem simplicem, & coniunctionem cum matre, vel forore, quae priuationes non sunt communes brutis. Vnde etiam nouum, seu tertium argumentum insurgit: nam sequitur ex illa sententia, hæc præcepta negatiua esse iuris gentium, & non naturalia, quod valde absurdum est. Et patet sequela, quia sunt ita propria hominum, vt non possunt dici brutis communia: nam licet illud opus sit suo modo commune brutis, tamen omisso operis non est communis, & hæc est propria materia talis legis. Hoc verò argumentum euidentius ostenditur in præceptis colendi Deum, honorandi parentes, & proximum. Nam absurdum est, negare, hæc esse simpliciter de iure naturali, sed tantum de iure gentium, idemque est de præcepto restituendi alienum, vel reddendi depositum, vel seruandi fidelitatem, dicendi veritatem, & similibus, quae sunt propria hominum, & non communia cum brutis etiam materialiter, & tamen ad naturale ius maxime pertinent.

Ad hæc verò responderi potest iuxta ciuilia iura, ius gentium reuera esse ius naturale, & ita sæpe in iure ciuili vocari, vt patet in leg. bona fides. ff. de positi. & §. & quidem. & §. singulorum. Instit. de rerum diu.

7. L. bona fides.

sione, & §. penult. Instit. de iure natur. Quapropter non erit absurdum in hoc sensu vocare præcepta commemorata, imò & omnia Decalogi de iure gentium, quia per hoc non negatur esse de proprio, & stricto iure naturali, sed indicatur peculiaris modus, & quasi proprietas talis iuris, respectu humanæ naturae, & ita contentio tota versabitur circa solum vsum vocis, vel necessitatem, aut vtilitatem illius distinctionis in illo sensu. Sed licet hoc aliqua ex parte ita sit nihilominus secunda ratio facta retinet suam vim, & ostendit improprie valde dici dari ius naturale commune brutis. Et præterea (ne contentio sit de vocabulo) simpliciter dicendum erit iuxta illam sententiam, ius gentium esse intrinsecè, & essentialiter ius naturale, seu partem eius. Hoc autem ad omnia, quae de iure gentium adducuntur, accommodari non potest; quia quaedam continent materiam non solum necessariam, sed etiam communem brutis, vt monstrant argumenta facta; alia non solum versantur in materia propria hominum, sed etiam non continent intrinsecam necessitatem, vt ex sequentibus constabit.

Quapropter etiam non placet modus loquendi aliquorum Theologorum, qui sentiunt, ius gentium habere intrinsecam necessitatem in suis præceptis. Solumque differre à naturali, quia ius naturale sine discursu, vel facillimo discursu innotescit; ius autem gentium per plures illationes, & difficiliore colligitur. Quod potest sumi ex Soto libr. 1. quæst. 5. artic. 4. & indicant aliqui moderni Thomistae, ita intelligentes D. Thomam, quem infra interpretabimur. Nobis igitur hæc etiam sententia non placet, primò, quia multa dicuntur esse de iure gentium, quae non habent illam intrinsecam necessitatem, vt diuisio rerum, seruitus, & alia, quae infra videbimus. Secundò ac præcipue, quia ius gentium nec circa prima principia moralia; nec circa conclusiones, quae ex illis necessariò inferuntur, versari potest, quia omnia illa sub proprio iure naturali comprehenduntur, vt cap. 7. probatum est. Et confirmatur: nam omnia præcepta, quae à Deo sunt in cordibus hominum scripta, pertinent ad ius naturale, vt sumitur ex Paulo ad Roman. 2. sed omnia illa, quae euidentè ratione deducuntur ex principiis naturae, sunt scripta in cordibus; ergo omnia pertinent ad ius naturae. Et de conuerso præcepta iuris gentium ab hominibus introducta sunt per arbitrium, & consensum illorum, siue in tota hominum communitate, siue in maiori parte; ergo non possunt dici scripta in cordibus hominum ab auctore naturae, ergo sunt iuris humani, & non naturalis. Quòd si de aliquibus præceptis iuris gentium hoc necessariò fatendum est, vt ostendimus, non oportet ius gentium cum naturali confundere, nec propter solas illationes etiam plures ita vocare ius illud, quod simpliciter naturale est: nam discursus non excludit veram & naturalem necessitatem præcepti sic cogniti, & quòd discursus sit per plures, vel pauciores illationes, magis, vel minus notas, valde accidentarium est.

Dicunt verò aliqui, ius naturale comprehendere conclusiones ita necessarias, vt nulla facta suppositione societatis humanæ, vel dependentis à voluntate humana; sequatur ex principiis naturae euidenter, & has non spectare ad ius gentium: esse verò alias conclusiones, quae sequuntur etiam ex principiis naturae necessariò, tamen non absolutè, sed supposita humana societate, & consideratis aliquibus circumstantiis necessariis ad ipsius conseruationem, & præcepta, quae circa huiusmodi conclusiones versantur, constitutere ius gentium. Quod videtur posse sumi ex diuo Thoma in 2. 2. loco allegato.

8. Excluditur etiam 2. opinio distinguens ius gentium à naturali, quòd naturale sine discursu vel facillimo innotescit, alioquin à contra. Soto.

9. Opinio distinguens ius naturale in eo, quòd obliget sine dependentia à potestate humana, & contra verò ius gentium.

D. Thom. Sed

Excluditur ista opinio.

Sed per hoc etiam non explicatur vera, & propria ratio, & distinctio iuris gentium à naturali. Nam multa sunt de iure naturali, quae non obligant, nec locum habent, nisi aliqua suppositione facta, vt præceptum non furandi non habet locum, nisi facta diuisione bonorum, & dominiorum. Præceptum item parendi dominis non habet locum, nisi supposita seruitute; iustitia etiam contractuum non habet locum, nisi ex suppositione commercij humani. Et ita sunt plura alia, quae manifestè pertinent ad ius naturale: nam ita sunt per se honesta, vt contraria prohibeantur, quia mala, & non è contrario. Ratio etiam reddi potest, quia quòd conclusio sequatur ex principiis naturae ex suppositione talis, vel talis materiae, aut status hominum, non variat modum legis, quae subsistit ex intrinseca rei natura, & non ex voluntate humana, sed denotat solum distinctam materiam legis, v. g. lex reddendi promissum, & seruandi fidelitatem Deo, vel homini, naturalis est; & tamen non habet locum, nisi ex suppositione promissionis, sic etiam in materia de Simonia dicitur, vendere rem consecratam ab hominibus, contra ius naturale esse, licet supponat consecrationem humano iure introductam. Ergo licet conclusio sequatur ex suppositione, se tenente tantum ex parte materiae præcepti, si illatio est euidentis ex principiis per se notis, talis conclusio ad ius naturae pertinet, non ad ius gentium. Ergo vt ius gentium à naturali distinguatur, necesse est, vt etiam supposita tali materia, non sequatur per euidentem consequentiam, sed per aliquam minus certam, ita vt arbitrium humanum, & moralis commoditas, potius quam necessitas intercedat. Concludendum igitur censeo, ius gentium non præcipere aliquid tanquam ex se necessarium ad honestatem, nec prohibere aliquid, quod per se, & intrinsece malum est, vel absolutè, vel supposito tali statu, & conditione rerum, sed hæc omnia pertinere ad ius naturale, ac subinde in hoc sensu ius gentium non comprehendit sub iure naturali: nec etiam ab illo differre, quia sit proprium hominum: nam hoc etiam iuri naturali conuenit, vel maiori ex parte, vel etiam omnino, si de iure, & lege proprie loquendum est.

CAPVT XVIII.

An ius gentium aliquid præcipiat, vel prohibeat, aut potius solum concedat, vel permittat.

1. Conan. Vasquez. Opinio aliquorum assertum ius gentium non esse præceptum, sed permissiuum tantum, & concessiuum aliquid agendi, vel e contra.

Propter ea, quae superiori capite tractata sunt. Conan. lib. 1. Comment. iur. ciuili. cap. 6. num. 5. quem refert, & sequitur Vasquez disp. 157. cap. 3. existimauit, ius gentium prout à naturali distinguitur, non continere sub se præcepta, aut promissiones, sed solum concessionem qualdam, seu facultates, aut permissiones aliquid agendi, vel non agendi, non tantum impunè, sed etiam iuste & honestè; ita tamen vt contrarium non sit turpe, vel iniustum. Adduntque vterius auctores huius sententiae, ad ius gentium necessarium esse, vt conueniat humanae naturae non absolutè spectatae, sed vt iam constitutae in ciuili communitate, quia multa sunt vtilia hominibus, vt in communitate viuentibus, quae absolutè non pertinent ad commodum naturae secundum se. Illa ergo, quae conceduntur hominibus in communitate viuentibus, propter communem vtilitatem, tanquam honesta, & non tanquam necessaria ad honestatem, nec tanquam præcepta, dicunt esse de iure gentium. Nam si præcipiantur, erunt vel de iure naturali. Suarez de Legib.

si, si ex vi rationis præcipiantur; vel de iure ciuili, si præcipiantur ex humana voluntate potestatem habente, vt probant discursus facti capite superiori; ergo vt ius gentium possit esse distinctum, oportet vt sit concessiuum, non præceptiuum. Confirmatur hæc sententia auctoritate saltem negatiua D. Isidori, & diui Thomae. Nam Isidorus s. Etymolog. cap. 4. & 6. vbi dicit, ius naturale esse illud, quod est commune omnibus nationibus, ius autem gentium non definit, sed explicat tantum per quaedam exempla, quae concessionem tantum continent, non præcepta, vt postea videbimus. Diuus etiam Thomas solum dixit, ius gentium positum esse ab hominibus in societate viuentibus ad maiorem vtilitatem, quae ex rationis discursu colligitur, non verò dixit esse positum per modum præcepti.

Isidor. D. Thom.

Hanc verò sententiam, vt verum fatear, non satis intelligo. Nam inquiri, an loquatur de iure, vt solum consistit in morali facultate vtendi, & non vtendi, vel de iure vt significat legem, seu regulam rationis; siue proprie præcipientem, siue approbantem aliquid vt honestum. Prior sensus non est ad rem, vt ex dictis constat, nisi fortasse velint auctores illius sententiae negare, dari aliquid ius gentium, quod sit vera lex, quod non declarant. Nec possunt rationem reddere cur admittant hoc membrum iuris gentium in iure, quòd sit facultas vtendi, & non in lege, & ex dicendis constabit esse eandem vtriusque rationem. Si verò loquantur de iure, quod est vera lex, aut regula honestatis, facile etiam potest illa doctrina refutari.

2. Excluditur opinio.

Nam ostendo in primis, nullam esse maiorem rationem distinguendi ius gentium concessiuum à iure naturali, quam ius præceptiuum. Quia in iure naturali multa sunt, quae honestè fieri possunt ex vi legis naturalis, quae non præcipiuntur, nec contraria prohibentur, & ita etiam dari potest ius naturale concessiuum, quale est ius ducendi uxorem, ius retinendi, & conseruandi propriam libertatem: hoc enim honestum est, & illud ius naturae concedit, non præcipit. Et in hoc sensu solet distingui duplex ius naturae, aliud positiuum, id est, præcipientem, aliud negatiuum, id est, non prohibens, vt videre licet in Couarr. regula, peccatum, 2. parte, §. 11. num. 3. & supra tractando de immutabilitate legis naturalis, illam distinctionem explicauimus. Et ratio est, quia ratio naturalis non solum dicitur, quid necessarium sit, sed etiam quid liceat. Quando ergo dicitur ius gentium dare facultatem honestè operandi aliquid, interrogo, an illa facultas, vt est iusta, & honesta, habeatur ex ipsa ratione naturali præcisè spectata, vel ex aliqua hominum consensione. Si primum dicatur, iam illud ius erit naturale, licet sit tantum concessiuum. Si verò dicatur secundum, vel procedunt rationes factae, quòd illud non sit ius gentium distinctum à ciuili, vel si eo non obstante, potest esse tale ius concessiuum distinctum à ciuili, & quasi medium inter naturale, & ciuile, eadem ratione poterit dari simile ius præceptiuum.

3.

Couarr.

Responderi potest, illud ius haberi ex vi solius rationis naturalis, tamen non conuenire hominibus absolutè spectatis, sed vt congregatis in aliqua societate humana, & ideo distingui à primario iure naturali tanquam secundarium, vocarique ius gētium. Exemplis vtitatis in hac materia declaratur: nam bellum v. g. dicitur esse de iure gentium, non quia præcipiatur etiam supposito iusto titulo, sed quia conceditur tanquam honestum: hoc autem genus iuris supponit communitatem humanam, vt constat. Item diuisio agrorum, seu terrarum, ac sedium, & terminum

4.

norum in communi dicitur esse de iure gentium, quae manifestè supponit institutionem humanarum societatum, & illa supposita ex vi solius rationis naturalis omnia illa liceat, licet simpliciter necessaria non sint. Sed contra hoc est primò, quia ipsamet gentium discretio, & regnorum diuisio est de iure gentium, ut dicitur in *lex hys iure*, ff. de iustitia, & iure, & tamen ante illam diuisionem non supponitur aliquid præter statum naturalem hominum; ergo non semper ius gentium oritur ex illa suppositione, sed solum ex pura conditione naturali, qua homo est animal sociale, adiuncto naturali etiam principio, quòd diuisio ciuitatum est magis accommodata ad hominum conseruationem. Secundò argumentor, quia quod in huiusmodi rebus, aut iuribus supponantur societates hominum, non tollit, quin illud ius concessiuum naturale sit, quia illa suppositio solum prærequiritur, ut resulet materia talis iuris; regula autem ipsa rationis antea erat, & semper naturalis est. Probatur, quia ius præceptiuum sæpe etiam non habet materiam, in qua actu obliget, nisi supposita vita hominum in communitate, & societate, & nihilominus talia præcepta semper sunt iuris naturalis, ut supra probatum est, & dicti auctores etiam concedant; ergo idem erit cum proportione in iure concessiuo: nulla enim verisimilis ratio differentie assignari posse videtur.

Deinde ostendo, non separari ius concessiuum ab omni iure præcipiente, vel prohibente, & in præsentia materia si vnum sit ius gentium, etiam alterum; vel si vnum est ius naturalis, etiam aliud, & ita non subsistere distinctionem datam. Primum declaratur in primis exemplo priuilegij nam eo ipso, quod vni conceditur, præcipitur aliis, ne vsum illius impediât. Et hac ratione explicabamus supra rationem legis in priuilegio: hoc autem eandem rationem habet in omni iure concessiuo. Secundò declaratur discurrendo per exempla iuris gentium, quæ Isidorus posuit. Primum est, *sedium occupatio*, hæc enim ita est licita vnicuique iure gentium, vel potius naturali, ut nemo iuste impedire possit alium, quamuis occupet sedem ab alio non præoccupatam, & ita illa concessio habet annexum hoc præceptum. Secundum exemplum est, *edificatio, tertium, munitione*, de quibus est eadem ratio. Nam repugnat aliquem habere liberam facultatem ædificandi, vel muniendi terram, aut possessionem a se occupatam, & posse ab aliis iuste impediri, aut perturbari in vfu illius facultatis; ergo est necessaria conexio inter ius concessiuum, & præceptiuum. Quartum exemplum est, *bella*; in quo id euidentiùs constat. Nam in primis supponit præceptum prohibens aggressori tale bellum; ideo enim vni licet defensio, quia alter iniuste bellum aggreditur. Deinde respectu eius, qui se defendit, sæpe tale ius non solum concedit facultatem, sed etiam præcipit vsum, præsertim Principi, qui tenetur defendere rem publicam. Et idè est de aliis, qui tenentur defendere commune bonum, vel etiam interdum propriam vitam. Si autem bellum sit aggressiuum, eo ipso, quòd vni licet contra alterum, huic est prohibita defensio, quia tenetur parere, & ius suum alteri reddere, vel iustam poenam acceptare.

Quintum, & sextum exemplum sunt *captiuitates, & seruitutes*, in quibus etiam constat, si vni licet alterum in captiuitatem, vel seruitutem redigere, etiam cogendo illum; eo ipso teneri hunc ad parendum, & non resistendum, quia non potest esse bellum iustum ex vtraque parte. Septimum exemplum est, *postliminia*, de quo eadem cum proportione est ratio: nam est ius, vel recuperandi libertatem amissam, vel rediendi ad priorem statum post exitum à liminibus captiuitatis; in hoc autem iure necessario includitur

præceptum vel restituendi talem hominem in antiquum ius, vel non priuandi illum recuperato iure. Octauum exemplum est, *fœdera pacis*. Nonum, *inductia*. In quibus primò potest considerari facultas ferendi pacem, vel concedendi inducias, quæ sine dubio est res honesta de se, & sæpe utilis, vel necessaria, tamen cum hac facultate coniuncta est obligatio non violandi pacis fœdera, neque nocendi hosti induciarum tempore. Decimū exemplum est, *Legatorum non violandorum religio*, quod aperte per modum præcepti fertur; in eo tamen distingui possunt illa duo, vnum est facultas mittendi Legatos ad alios Principes vel prouincias, aliud est præceptum, & obligatio seruandi immunitatem illorum. Vltimum denique exemplum est, *connubia inter alienigenas prohibita*, in quo non sola permissio, sed præceptum aperte proponitur, & quia negatiuum est, vix in eo intelligitur aliquid per modum concessionis; quomodo autem in hoc exemplo locum habeat ius gentium, paulò inferrius exponam.

Dici potest, esto verum sit, cum iure concessiuo semper coniungi aliquod præceptiuum, tamen sæpe esse posse diuersorum ordinum; nam sæpe posito iure civili concessiuo resultat ius naturale, ut posito iure concedente dominium media præscriptione, & acquisita præscriptione, resultat ius naturale prohibens accipere ab aliquo ipso inuito rem, quam præscripsit, & concessio priuilegio ab homine, vel humano iure eximente aliquem à solutione tributi, naturalis lex dicitur, non esse petendum. Sic ergo in dictis exemplis dici potest, permissionem, seu concessionem esse de iure gentium; præcepta verò inde resultantia esse de iure naturali præceptiuo.

Propter hanc obiectionem proposui secundam partem assertionis, scilicet, in præsentia materia hoc non habere locum. Nam in simili inductione ostendi potest, quòd tam concessio, quam prohibitio ad alios resultans est de iure naturali, vel si aliqua earum est absolute de iure humano, potius hoc conueniat concessioni, qua facta obligatio inde resultans naturalis est. Primum aperte, ut credo, ostenditur in quatuor primis exemplis Isidori, de sedium occupatione, adificatione, munitione, ac defensione per iustum bellum: nam ius ad hæc omnia naturale est, id est, hæc omnia licita sunt iure naturæ; & eodem modo obligatio vnius ad non violandum tale ius alterius naturalis legis est. Solum vsum illarum facultatum possit dici de iure gentium ratione consuetudinis omnium gentium; at hoc ad factum pertinet, non ad legem. Idemque cum proportione dicendum est in 8. 9. & 10. exemplis de pace, induciis, & legatis: nam illa omnia fundantur in pacto aliquo humano, in quo tam facultas contrahendi, quam obligationes fidelitatis, & iustitiæ, quæ ex fœdere, seu conuentione nascuntur, ad ius naturæ spectant. Solum vsum potest dici de iure gentium propter conuenientiam omnium gentium in vfu talium rerum in genere; veruntamen hic etiam vsum est effectus iuris, non ipsum ius, quia hoc ius non ex vfu, sed vsum ex iure est.

At verò in quinto, & sexto exemplo de captiuitate, & seruitute videtur aliquid introducitur vsum hominum, quod non est immediatè de dictamine rationis naturalis, nimirum, quòd titulus acceptionis in bello iusto sit sufficiens ad detinendum alium etiam inuitum, & coactum, vel etiam ad acquirendum dominium vnius hominis in alium, & consequenter ad introducendum seruitutem in vno, respectu alterius. Nam lex sola naturalis hoc non præscribit, licet illud non vetet, supposita iustitia belli. Determinatio ergo illius iuris est quasi lex quædam pœnalis vfu hominum introducta contra gerentes iniustum bellum: ponitur enim illis in poenam, ut captiui, vel serui fiant, si vincant.

vincantur. Hæc autem lex sic intellecta, non est concessiuua, sed magis directè est punitiua, & obligat reum ad poenam eadem proportionem, quæ aliarum leges pœnales ciuiles, de quibus infra lib. 3. dicitur sumus. Qualiscunque autem sit, quatenus de fœdero dat facultatè redacendi homines in captiuitatem, vel seruitutem, positiuua est, & non ex sola vi, ac discursu rationis naturalis; etiam supposita institutione humanarum communitatum; ergo non pertinet ad ius gentium, quæ ab illa sententia describitur.

Præterea idem euidentiùs est in octauo exemplo de postliminiis, in quo videtur esse plus de iure civili, quam de iure naturali, vel gentium; nam videtur esse illa quædam moderatè pœna captiuitatis, aut seruitutis, vel in vniuersum amissionis bonorum, vel depredationum hostium, quæ maximè in bellum contingunt; quæ non est tam vniuersalis omnium gentium, sed iura ciuilia maximè de illa loquuntur. Et præterea eo modo quo talis moderatio intelligitur lege constituta, non est sola permissio, sed lex verè obligans ad sui obseruationem: non enim est nihil obligatoria, lex quæ moderatur aliquam poenam, quæ lex, quæ poenam taxauit. Denique in vltimo exemplo clara est prohibitio, & non tantum permissio, ne fiant connubia cum alienigenis. Præterquam quòd neutro modo constat fuisse hoc ius, vel hunc vsum communem omnibus gentibus, sed videtur maximè propria consuetudo fidelis populi tam in lege veteri, quam nunc in nobis: & ita illud potius est ius diuini, vel canonicum, & si aliqua gentes id seruauerunt, magis videtur pertinuisse ad ius ciuile illarum, quam gentium. Concludimus ergo non rectè distingui ius gentium à naturali, quia vnum concessiuum tantum sit, & aliud præceptiuum: nam vel vtrumque membrum in vtroque iure reperitur, vel si præceptum naturale est, etiam concessio illi cum proportione respondens, ex ipso iure naturali nascitur.

C A P V T XIX.

Verum ius gentium distinguatur à naturali tantquam simpliciter positiuum humanum.

1. Ius gentium proprium non comprehenditur sub naturali. In quo conueniat ius gentium cum naturali. L. omnes populi.

EX hæcenus dictis videtur concludi, ius gentium proprie dictum non comprehendit sub naturali, sed essentialiter ab illo differre, quia licet cum illo conueniat in multis, tamen in propria morali differentia distinguuntur. Conueniunt quidem primo, quia vtrumque est aliquo modo commune omnibus hominibus, ex quo capite vtrumque potest gentium appellari, si in sola voce sitatur, quæ proprietates in iure naturali, clara est, & ratione illius in *omnes populi*, ff. de iust. & iur. videbitur ius ipsi naturæ appellari ius gentium (quod in multis legibus obseruandum est) proprius verò appellatio illa tribuitur iuri, quod vsum gentium introductum est in §. 4. Instit. de iur. natur. &c. Secundò conueniunt, quia sicut materia iuris gentium solum inter homines locum habet, ita etiam materia iuris naturalis est propria hominum vel omnino, vel magna ex parte, ut ex dictis in cap. 17. sufficienter constare potest. Et ideo multa exempla, quæ à Iuristis ponuntur sub iure gentium solum ratione huius conditionis, solo nomine sunt iuris gentium proprie dicti: nam re vera sunt iuris naturalis, ut religio ad Deum, honor ad parentes, pietas in patriam, quæ habentur in leg. 2. & 3. de iust. & iur. meriti autem illa omisit Imperator. Instit. de iur. natur. Similia sunt alia, quæ ponit Isidor. si in rigore humanum, ut seruare pacis fœdera, & inducias, & immunitatem legatorum, & similia. Quo autem sensu illa intellecta fuerint ab Isidoro, infra dicemus. Tertio conueniunt ius gentium, & naturale, quòd in vtro-

que sunt præcepta, prohibitiones, atque etiam concessionis, seu permissiones, ut cap. 18. satis declaratum est.

Differunt autem primò, ac præcipue ius gentium à iure naturali. Quia quatenus continet præcepta affirmatiua, non infert necessitatem rei præcepta ex sola rei natura per euidentiem illationem ex principis naturalibus, quia quicquid huiusmodi est, naturale est, ut ostendimus. Vnde necesse est, ut aliunde ostentur talis necessitas. Et simili modo præcepta negatiua iuris gentium non prohibent aliquid, quia per se malum sit: nam hoc etiam est, more naturale: vnde ex parte humane rationis non est inuentum tantum offensiuum malitiæ, sed constitutum, itaque non prohibet mala, quia mala sunt, sed prohibendo facit esse mala. Hæc autem sunt propriæ, & quasi essentialis differentie legis, ergo ita differunt ius gentium, & naturale. Secundò consequenter differunt, quia ius gentium non potest esse tam immutabile, sicut naturale, quia immutabilitas ex necessitate oritur; ergo quòd non est æque necessarium, nisi potest esse æque immutabile, ut in capite sequenti latius declarabitur. Tertio hæc fit, ut etiam in his, in quibus hæc iura conuenire videntur, non habeant omnimodam similitudinem. Nam in vniuersalitate, & communitate ad omnes gêtes naturale ius omnibus est commune, solum quæ per errorem potest alicubi non seruari; ius autem gentium non semper omnibus, sed regulariter, & fere omnibus commune est, ut Isidor. loquitur. Vnde sine vilo errore potest alicubi non seruari quòd apud alios de iure gentium esse censetur. Item licet ius gentium regulariter versetur in materia propria hominum, aliquando potest aliquid disponere in materia communi brutis animalibus, ut in permitendo vago concubitu, seu fornicatione, vel in repellenda vi, quæ abus aliquo modo per ius gentium foueri, aut determinari potest. Est ergo ius gentium simpliciter diuersum à naturali, præsertim ratione primi discriminis.

Vnde tandem concludi videtur, ius gentium simpliciter esse humanum, ac positiuum. Hæc assertio potest sumi ex D. Thoma q. 95. art. 4. vbi absolute ius positiuum diuidit in gentium, & ciuile, & vtrumque dicit esse humanum ius deriuatum à naturali. Potest tamen in his terminis esse aliqua equiuocatio, & ideo tollenda est, & verus D. Thomæ sensus explicandus. Potest enim lex humana interdum vocari, non ex auctore, sed ex materia, quia versatur circa res humanas, in qua significatione ius ipsi naturale humanum est, quia illo humanum genus gubernatur, & humane actiones diriguntur. Et hoc modo videtur simpliciter ius humanum Arist. 5. Ethic. cap. 7. quod ipse nominat ius politiuum, vel ciuile, ut interpretes veritit. Atq; ita diuidit ius ciuile in naturale, ac legitimum, per legitimum intelligens illud, quod nos positiuum ciuile nominamus. Item in hac significatione videtur simpliciter ius humanum D. Thomas d. q. 95. art. 2. nam illud diuidit in id, quod vim habet ex discursu naturali, aliud quòd ex arbitrio hominum, quæ duo videntur esse ius naturale, & positiuum tantum. Præterea lex positiuua vocatur à D. Thoma humana, & talis ab ipso censetur omnis illa, quæ ab hominibus ponitur. Eamque subdistinguit in artic. 4. nam quædam est per modum conclusionis, quæ vim habet à iure naturali, quam nos dicimus esse potius declaratiua iuris, quam constitutiua, alia verò est per modum determinationis, quæ nouum ius introducit, quam simpliciter positiuam vocamus. Videtur ergo D. Thomas in dicto art. 4. loqui de iure gentium tanquæ de lege humana, & positiuua, priori modo accepta: nam aperte dicit esse per modum conclusionis, & habere suam vim à iure naturali. Et idem videtur

2. In quo præcipue differt ius gentium à naturali.

3. Ius gentium simpliciter dicitur esse positiuum humanum.

D. Thom.

Arist.

D. Thom.

sentire 2. 2. q. 57. art. 3. ad argumeta. Nihilominus tamen potest intelligi proprie de iure positivo, & humano, id est, ab hominibus constituto: dicitur autem constitui per modum conclusionis, & non determinationis, quia ex vi iuris gentium non recipit integram determinationem in particulari, sed in communi introducitur per modum illationis, non simpliciter necessaria, sed ita conueniens natura, & quasi instigante natura inferatur. Et ita illum intelligit, & sequitur Soto lib. 2. de iustit. q. 5. art. 4. & latius lib. 3. q. 1. art. 3. & Cardinalis Bellarm. lib. 1. de Cleric. cap. 29. in ultima editione. Idem tenet Couarr. in regula peccatum, 2. p. §. 1. n. 4.

Neque ab hac sententia dissentit Isidorus, qui ius gentium distinguit in primarium, & secundarium, & prius dicitur in iure naturali posterioris vero esse positium humanum, ut videtur licet in Albert. Bolognet. tractat. de Legib. & iuram. cap. 27. & Pinell. in rub. C. de rescind. vendit. Hæc enim diuisio tantum differt in usu vocis: nam in re coincidit cum doctrina data. Quia illud ius gentium primarium intrinsecè naturale est, solumque denominatur gentium, quia illi gentes vtuntur communitate. Hic vero proprie loquimur, quatenus ab origine, & auctoritate ita denominatur, & hoc est illud secundarium, quod illi fatentur esse positium humanum. Ratione etiam conuincitur hæc assertio ex dictis, quia lex sufficienter diuiditur per naturalem, & positiam proprie dictam, vel per diuinam, & humanam ab auctore veraque denominando, quia vtraque contra immediatam contradictionem inuoluunt, vt constat: sed ostensum est, legem iuris gentium non esse naturalem proprie, & in rigore, & consequenter non esse diuinam, ergo necesse est, vt sit positia, & humana. Confirmatur, quia lex naturalis est, quam non opinio genuit, sed naturalis euidencia, vt Cicer. dixit, ergo, omnis lex, quæ non hoc modo generatur, positia est, & humanastale autem est ius gentium, quia non per euidenciam, sed probabilitatem, & communem æstimationem hominum introducitur ergo.

Nunc autem superest explicandum, in quo differat ius gentium à ciuili: nam omne ius positium ab hominibus positum in ordine ad gubernationem purè politicam, vocat Arist. legitimum, 5. Ethicor. cap. 7. & illudmet videtur vocari ciuile, vt sumitur ex Isid. supra, seu c. 1. ad 1. & sentit D. Thomas locis citatis. Dices, differre, quia ius ciuile est ius vnus ciuitatis, aut regni: ius autem gentium est commune omnibus gentibus. Sed contra, hoc est, primò quia hæc differentia solum videtur secundum magis, & minus, & valde accidentalis. Secundò & difficilior, quia impossibile videtur, ius gentium esse commune omnibus gentibus introductum voluntate, & opinione humana. Quia in his, quæ ab opinione, & arbitrio hominum pendent, non solent omnes rationes conuenire. Nam hoc est hominum ingenium, vt quod sunt capita, tot ferè sint placita, & opinioniones; ergo vel ius gentium non est humanum, vel non potest in eo à ciuili differre.

Ad hoc igitur explicandum ita statuo; præcepta iuris gentium in hoc differunt à præceptis iuris ciuilis, quia non scripto, sed moribus, non vnus, vel alterius ciuitatis, aut prouinciæ, sed omnium vel ferè omnium nationum, constant: ius enim humanum duplex est, scilicet scriptum, & non scriptum, vt tradunt iura supra citata, & infra videbimus; constat autem ius gentium scriptum non esse, & ita in hoc differre ab omni iure ciuili scripto, etiam imperiali, & communi. Ius autem non scriptum moribus constat, quod sit vnus gentis moribus introductum, & illas tantum obligat, dicitur etiam ciuile. Si verò introductum sit moribus omnium gentium, & omnes

Soto. Bellarm. Couarr.

A.

Albert. Bolognet. Pinell.

In quo differat ius gentium à ciuili. Arist. Isidorus. D. Thom.

Resolutio.

obliget, hoc credimus esse ius gentium proprium, quod & differt à naturali, quia non natura, sed moribus inuitur, & à ciuili etiam distinguitur in origine, fundameto, & vniuersalitate, modo explicato. Quod videtur mihi sensisse Iustinian. in §. ius autem. Inst. de iure natur. gentium, & ciuili, cum ait: *Ius autem gentium omni humano generi commune est, nam vniuersis gentibus humanis necessitas, ut gentes humane iura quædam sibi constituerunt.* Vbi pondero. Verbum, *vniuersis gentibus*, & verbum *constituerunt*: nam in hoc posteriori significatur constitutum fuisse, non à natura, sed ab hominibus, & in priori declaratur, non scripto, sed vniuersis fuisse introductum. Idem videtur sensisse Isidor. lib. 5. Etymolog. nam prius capit. 4. distinguit dicta tria iura, & definit, *ius naturale esse illud, quod est commune omnium nationum, eo quod vniuersis in instinctu nature, non constitutione aliqua habeatur.* In quo assertionem nostram comprobatur, & virtute docet ius gentium non fundari in solo instinctu nature, vnde inferitur c. 5. post exempla iuris gentium concludit, *Inde ius gentium vocari quod eo iure omnes ferè gentes vtuntur.* In quo insinuat definitionem iuris gentium, scilicet, esse ius commune omnium gentium, non instinctu solum nature, sed vniuersis earum constitutum. Nec prætereunda leuiter est illa particula *ferè*: nam per eam indicatur, non esse in hoc iure necessitatem omnino intrinsecam, & naturalem, & non esse necessarium, vt sit commune omnibus omnino gentibus, etiam seculis ignorantia, & errore, sed satis esse, vt ferè omnes gentes bene instituta illo vtantur. Eundem existimio fuisse sensum D. Thomæ, vt mox explicabo, & auctores alij supra citati hoc sine dubio voluerunt.

Probatur autem primò à sufficienti partium enumeratione, quia in hoc modo iuris gentium nulla includitur repugnancia, sed est plane possibile, vt statim amplius declarabo, & non potest commodius distinguui ab alijs duobus extremis, quod satis probant omnia, quæ diximus; ergo. Secundò declaratur aliquibus exemplis adductis. Nam consuetudo recipiendi Legatos sub lege immunitatis, & securitatis absolute spectata non est de necessitate iuris naturalis, quia potuisset vnaquæque communitas hominum non habere apud se Legatos alterius, nec velle illos admittere; nunc tamen admittere est de iure gentium, & illos repudiare esset signum inimicitias, & esset violatio iuris gentium, esto non esset iniustitia contra rationem naturalem. Quocirca, licet supposita admisione Legatorum sub pacto subintellecto, contra ius naturale sit non seruare illis immunitatem, quia est contra iustitiam, & debitam fidelitatem; tamen illa suppositio, & pactum illud sub tali conditione iure gentium est introductum. Idem considerari poterit in quocumque contractu, & commercio, in quo tria possunt distinguui, vnum est particularis modus contrahendi, & hic ordinariè pertinet ad ius ciuile, & sæpe fieri potest arbitrio contrahentium, non repugante aliquo iure: secundum est obseruatio contractus postquam consummatus est, & hoc pertinet ad ius naturale, vt constat: tertium est libertas contrahendi commercia cum hominibus non inimicis, vel hostibus, & hæc est de iure gentium, quia ius nature per se ad hoc non obligat, potuisset enim vna respublica per se viuere, & nolle commercium cum alijs etiam si non esset inimicitia: iure autem gentium introductum est, vt commercia sint libera violareturque ius gentium si absque causa rationabili prohiberentur. Et ita puro intelligendum quod dicitur in d. §. ius autem. *Ex hoc iure gentium penè omnes contractus introductos esse, emptiones, venditiones, &c.* Et ad hunc modum discurre potest de alijs.

Addo verò ad maiorem declarationem, duobus modis (quantum ex Isidoro, & alijs iuribus, & auctoribus colligo) dici aliquid de iure gentium; vno modo

Isidor.

7.

8.

modo quia est ius, quod omnes populi, & gentes variè inter se seruare debent, alio modo quia est ius, quod singulæ ciuitates, vel regna intra se obseruant, per similitudinem autem, & conuenientiam ius gentium appellatur. Prior modus videtur mihi propriissime continere ius gentium re ipsa distinctum à iure ciuili, prout illud explicauimus. Et ad illud pertinent exempla de legatorum, & commerciorum vsu, quæ explicauimus. Idem cõseco de iure belli quatenus fundatur in potestate, quam vna respublica vel monarchia suprema habet ad puniendam vel vindicandam, aut reparandam iniuriam sibi ab altera illatam, videtur proprie esse de iure gentium. Nam ex vi solius rationis naturalis non erat necessarium vt hæc potestas esset in republica offensa; potuissent enim homines instituire alium modum vindictæ, vel committere illam potestatem alicui tertio Principi, & quasi arbitro cum potestate coactiua, tamen quia hic modus, qui nunc seruatur, facilius est, magisque natura cõsentaneus, vsu introductus est, & ita iustus, vt non possit illi iure resisti. In hoc etiam ordine constituo feruitates: nam illo iure vtuntur populi, & gentes inter se, & non erat necessarium ex pura naturali ratione; possent enim alius modus pœnæ introduci, vt dixi, nunc autem tale est hoc ius, vt & rei teneantur hanc pœnam sustinere eo modo, quo introducta est, & victores non possint iuste grauius punire hostes iam victos, & finito bello, nisi alius specialis titulus interueniat. Item fœdera pacis, & induciarum possunt sub hoc capite collocari, non quatenus seruanda sunt, postquam facta: hoc enim potius pertinet ad ius naturale, sed quatenus admittenda sunt, & non neganda, quando debito modo, & rationabiliter petuntur: hoc enim licet sit valde consentaneum rationi naturali, tamen vsu ipso, & iure gentium videtur magis firmatum, & sub maiori esse obligatione. Et ad hunc modum possunt inueniri alia exempla, vel explicari.

Ratio autem huius partis, & iuris est, quia humanum genus quantumuis in varios populos, & regna diuisum, semper habet aliquam vnitatem non solum specificam, sed etiam quasi politicam, & moralem, quam indicat naturale præceptum mutui amoris, & misericordiæ, quod ad omnes extenditur, etiam extraneos, & cuiuscumque nationis. Quapropter licet vnaquæque ciuitas perfecta, respublica, aut regnum, sit in se communitas perfecta, & suis membris constans, nihilominus quælibet illarum est etiam membrum aliquo modo huius vniuersi, prout ad genus humanum spectat; nunquam enim illæ communitates aded sunt sibi insufficientes sigillatim, quin indigeant aliquo mutuo iuuamine, & societate, ac communicatione, interdum ad melius esse, maioremque vtilitatem; interdum verò etiam ob moralem necessitatem, & indigentiam, vt ex ipso vsu constat. Hac ergo ratione indigent aliquo iure, quo dirigantur, & rectè ordinentur in hoc genere communicationis, & societatis. Et quamuis magna ex parte hoc fiat per rationem naturalem; non tamen sufficienter, & immediate quoad omnia; idèoque aliqua specialia iura potuerunt vsu earumdem gentium introduci. Nam sicut in vna ciuitate, vel prouincia consuetudo introducit ius, ita in vniuerso humano genere, potuerunt iura gentium moribus introduci. Eo vel maxime, quod ea, quæ ad hoc ius pertinent, & pauca sunt, & iuri naturali valde propinqua, & quæ facillimè habent ab illo deductionem, adeoque vtilem, & cõsentaneam ipsi nature, vt licet non sit euidens deductio tanquam de se omnino necessaria ad honestatem morum, sit tamen valde conueniens nature, & de se acceptabilis ab omnibus.

Posterior modus iuris gentium continet quædam Suarez de Legib.

præcepta, vel ritus, aut modos viuendi, qui per se, & directe non referuntur ad vniuersos homines, neque habent veluti pro fine proximo conuenientem societatem, & communicationem omnium nationum inter se; sed in vnaquaque republica foro suo conueniente regimini constituantur. Et nihilominus tales sunt, vt in vsu similitum rituum, aut legum ferè omnes nationes inter se cõueniant, vel similitudinem habeant interdum genericam, interdum veluti specificam. Hoc etiam exemplis illustrari potest, & potest in primis ad hunc modum accommodari exemplum de Religione, quo vsus est Iureconsultus; nam cultus Dei absolute est de iure nature; determinatio verò eius omnino specifica & particularis est de iure positio diuino, & in ordine nature esset de iure ciuili, seu priuato; at verò medio quodam modo videtur fuisse de iure gentium, vt ritus colendi Deum per sacrificia non est simpliciter de iure naturali, & tamè in eo videntur ferè omnes gentes conuenisse, vt in propria materia diximus; merito ergo poterit dici de iure gentium. Similiter quod sit in republica status hominum specialiter deputatus ad cultum Dei, non videtur esse de absoluto iure naturali, tamè est aded consentaneum illi, vt ferè omnes nationes, & respublicæ in hac institutione consenserint saltè in communi, quamuis in particulari modo fuerit magna varietas, quoad hoc ergo potest etiam religio dici de iure gentium. Sic etiam multa ex exemplis Isidori videntur dici de iure gentium, vt sedium occupatio, ædificia, munitio, vsus pecuniæ; contractus etiam multum particulares possunt hoc modo dici de iure gentium, vt emptio, & venditio, & similia, quibus nationes singulæ intra se vtuntur, & ad eundem modum refero postliminia, si vera in illis est conuenientia inter nationes: nam (vt dixi) proximè videntur spectare potius ad ius ciuile. Idèumque maiori ratione assero de prohibitione coniugiorum cum alienigenis in religione: nam re vera vbi est talis prohibitio, non respicit generalem communicationem, & societatem generis humani, sed propriam vtilitatem illius communitatis, in qua fit talis prohibitio: etsi in hac prohibitione est magna similitudo inter nationes (quod mihi satis incertum est) ex ratione poterit illa referri ad ius gentium. Ex his ergo satis declarata, & probata manet nostra sententia.

CAPVT XX.

Corollaria ex superiori doctrina, & quomodo ius gentium, & iustum sit, & mutabile.

EX dictis facile est definire cetera, quæ de iure gentium desiderari possunt. Et primò intelligitur facile quomodo possit ius hoc esse commune omnibus gentibus, licet naturale non sit, & soluitur difficultas quædam in superiori capite relicta. Nam si sermo sit de proprio iure gentium priori modo declarato, facile constat, potuisse ipso vsu, & traditione in vniuerso introduci paulatim, & per successionem, propagationem, & imitationem mutuum populorum sine speciali conuentu, vel consensu omnium populorum, vno tempore facto: est enim hoc ius tã propinquum nature, & tam cõueniens omnibus nationibus, & societati earum, vt ferè naturaliter propagatum fuerit cum humano genere, & ideo scriptum non est, quia à nullo legislatore est dictatum, sed vsu conualuit. De alio verò modo iuris gentium facile explicari potest, vnde orta in illo sit magna similitudo inter gentes, licet alias per se ciuile sit. Ratio enim est, tum quia hæc similitudo non sèper est perfecta, sed tantum in aliqua ratione generali, & communi,

Quomodo ius gentium sit commune omnibus gentibus, & tamè non sit naturale.

K 3

vt expli

ut explicauit: tum etiam, quia licet huiusmodi ratio communis non sit simpliciter de iure naturae, est tamen adeo propinqua, & adeo consentanea, vel com- moda naturae, ut facile potuerit singulas nationes ad talia iura inclinare; tum denique, quia potuit in hoc etiam interuenire traditio, & mutua imitatio inchoata à principio generis humani, & cum illo aucta & dilatata.

2. Quomodo replicandus D. Thomae, dum asserit praecepta iuris gentium esse conclusiones deductas ex principis iuris naturalis. D. Thom.

Secundò intelligitur quo sensu accipiendum sit, quod D. Thomas dicta q. 95. art. 4. dicit, praecepta iuris gentium esse conclusiones deductas ex principis iuris naturalis, & differre à iure ciuili, quia eius leges non sunt conclusiones, sed determinationes iuris naturalis. Quae doctrina praecipue traditur de proprio iure gentium communij, & generali priori modo declarato, & licet à Conrado intelligatur esse data iuxta modum loquendi Iuristarum; melius cum Soto, & aliis intelligimus, praecepta iuris gentium uocari conclusiones iuris naturalis non absolute, & per necessariam illationem, sed comparatione facta ad determinationem iuris ciuilis, & priuati. Nam in iure ciuili, seu priuato sit determinatio vel merè arbitraria, de qua dictum est, quod Principi placuit, habet legis uigorem, non quia sola uoluntas pro ratione sufficiat, sed quia determinatio illa diuersis modis facta esset rationabilis, & sepe nulla est ratio, ob quam potius hoc modo, quam illo fiat, & ita dicitur fieri uoluntate potius quam ratione. Vel certè ubi aliqua specialis ratio intercedit, consideratur in ordine ad particulares, & quasi materiales circumstantias, atque ita est determinatio magis in circumstantiis, quam in substantia. At uerò in iure gentium praecepta sunt magis generalia, quia in eis consideratur utilitas totius naturae, & conformitas ad prima, & uniuersalia principia naturae, ideoque uocantur conclusiones ex illis elicita, quia ex vi naturalis discursus statim apparet conuenientia, & moralis ueritas talium praecceptorum, quae homines induxit ad tales mores introducendos, magis necessitate exigente, quam uoluntate, ut Iustinian. Imperator dixit.

3. Veram aequitatem, & iustitiam seruandam esse in iure gentium.

Conarr. Differentia inter ius gentium, & naturale.

Martienz. Glossa.

4. Obiectio. L. in causa. Glossa. L. i. si pro- tio.

Martienz.

Tertid ex dictis infero, in praecceptis iure gentium seruandam esse aequitatem, & iustitiam: hoc enim est de ratione omnis legis, quae sit uera lex, ut supra ostensum est; leges autem ad ius gentium pertinentes uerae leges sunt, ut explicatum manet, & propinquiores sunt legi naturali, quam leges ciuiles, ideoque impossibile est, esse contrarias aequitati naturali, ut bene notauit Conarr. lib. 2. variar. cap. 3. num. 2. Adde uerò esse differentiam inter ius gentium, & naturale rigorosum, quod ius naturale non solum praecipit bona, sed etiam ita prohibet omnia mala, ut nullum permittat. Ius autem gentium aliqua mala permittere potest, ut notauit Martienz. lib. 5. recop. tit. 1. leg. 1. Gloss. 1. num. 3. Quod maxime uidetur habere locum in illo iure gentium, quod re uera ciuile est, per similitudinem autem, & conuenientiam nationum uocatur gentium. Sic enim sicut in iure ciuili permittuntur aliqua mala, ita etiam possunt permitti iure gentium, quia ipsa permissio potest esse tam necessaria iuxta fragilitatem, & conditionem hominũ, uel negotiorum, ut in ea seruanda omnes ferè nationes concordent, talis esse uidetur permissio meretricum, & permissio deceptionis in contractu, quae non sit enormis, & similia.

Obiecti uerò potest l. in causa, §. idem Pomponius, ff. de minor. adiuncta Glossa: nam dicitur in textu, naturaliter licere contrahentibus se circumuenire in pretio emptionis, & uenditionis. Vbi Glossa exponit, Naturaliter, id est, de iure gentium. Quod etiam habetur in l. item si pretio §. quemadmodum, ff. locati. Ad hoc respondit Martienzo supra (sustinendo interpretationem Glossae quoad aduerbium, naturaliter) uerbum licere,

non debere intelligi cum proprietate, ut dicitur de re licita, & honesta, sic enim repugnat esse licitum se circumuenire tam in pretio emptionis, aut uenditionis, quam in quolibet alio negotio: nam Paul. 2. Thesal. 4. inter praeccepta à se tradita ponit, ut nemo circumueniat fratrem suum, & subdit: Quoniam uindex est Deus de his omnibus. Debet ergo uerbum, licere, latè sumi, & in ordine ad humanum iudicium, prout licere dicitur, quod impunè sit, & quod usu toleratur, quod perinde est, ac permitti. Vel dici etiam potest, & ferè in idem redit, naturaliter, id est, iure gentium id licere, id est, non prohiberi, non quia ius naturale rigorosum id non prohibeat, sed quia ius gentium, prout humanum est, non addit specialem prohibitionem: imò statuit, ut id non puniatur, neque tanquam delictum in humana republica, seu foro habeatur. Et iuxta hunc sensum illa iura confirmant potius doctrinam traditam.

2. Thes. 4.

At uerò Conarr. non probat illam Glossae interpretationem in uerbo, naturaliter, neque illam improprietatem in uerbo, licere, praesertim cum lex, Item si proptio, dicat, Naturaliter concessum est, &c. Et ideo exponit uerbum, circumuenire, ut non sumatur rigorose, prout significat deceptionem per dolum, & fraudem, sed ut significat humanam solertiam, & artem, quia emens procurat minuere rei aestimationem quantum potest, & uendens augere non cum fraude, & dolo, sed intra limites iusti pretij, & rectae rationis. Quam circumuentionem uidetur descripsisse Sapiens Proverbia, 20. dicens: Malum est, malum est, dicit omnis emptor, & cum recesserit, gloriatur. Vnde quod dicitur in dicto §. quemadmodum, naturaliter concessum esse, quod plus est, minoris emere, & quod minoris est, plus uendere; intelligendum erit (iuxta hanc sententiam) intra latitudinem iusti pretij, quia emens procurat emere minimo pretio iusto, uendens summo uendere. Et iuxta hunc etiam sensum nihil obstant illa iura, licet ad rem praesentem non faciat, & ideo in illo examinando non immeror.

Conarr.

Prou. 20.

Quartò ex dictis colligitur ius gentium esse mutabile quatenus ex hominum consensu pendet, in quo etiam differt ius gentium à naturali, ut ex supra dictis constat. Imò dicunt aliqui, posse mutari priuata auctoritate, quatenus aliquis potest cedere iuri suo, etiam si à iure gentium manet, sic enim religiofus cedit dominio temporalium bonorum, imò & capacitati eius. Sed hoc non est proprium iuris gentium, neque in eo differt à naturali, si praecise quatenus concessum est, spectetur, quod alij negatiuum uocant. Sic enim etiam renunciat religiofus iuri ducendi uxorem, quod à natura habet, & potest quis se tradere in seruum se priuando naturali libertate. Sicut etiam in priuilegiis iure ciuili, uel canonico priuatiu concessis, potest quis renunciare iuri suo. Igitur corollarium intelligendum est de iure gentium, ut prohibitionem seu praeccepta continet. Nam haec de se mutabilia sunt. Ratio autem est, quia res prohibita iure gentium simpliciter non sunt mala de se, & intrinsecè, tum quia illa praeccepta non inferuntur per necessariam, & euidentem illationem ex principiis naturalibus, tum quia obligatio iuris gentium non oritur ex sola ratione sine aliquo modo obligationis humanae, saltem per generalem consuetudinem introducta; ergo ex parte materiae talis iuris non repugnat simpliciter mutationem in illo fieri, dummodo sufficienti auctoritate fiat.

6. Ius esse mutabile ex hominum consensu.

In quo etiam aduerto, talem mutationem aliter posse contingere in iure gentium, quod solum est commune propter conuenientiam plurium rationum in tali, uel tali legaliter uerò in illo, quod est commune ex usu, & more gentium, quatenus inter se habent societatem aliquam, seu communicationem.

7. A quo, & quomodo ca- dere possit mutatio in iure gentium.

Nam

Nam prius ius potest immutari à particulari regno, vel republica, quantum ad ipsam, quia ut est in illa, re uera est tantum ciuile intrinsecè (ut sic dicam) solumque appellatur ius gentium; uel per relationem, & concomitantiam aliorum, uel quia est tam propinquum iuri naturali, ut inde oriatur illa uniuersalitas talis iuris in omnibus, uel ferè in omnibus gentibus. Per se autem ut est in unaquaque republica pendet ex peculiari determinatione, & potestate, uel consuetudine illius reipublicae in seipsa, & sine respectu ad alias; ergo potest ab una in se mutari, licet alia non consentiant, quia non tenentur singulae alii conformari, ut v.g. possit aliqua reipublica statuere, ut intra illam non permittatur meretrices, uel ut rescindatur omnes uenditiones iniustae in quocumque excessu; uel ut non uentur pecunia, sic de aliis generibus commutationum. Quamuis enim de facto haec non fiant, quia non subest causa, nec omnino commoditas, tamen ex vi honestatis, & potestatis id non repugnat.

Barth. Conarr.

In alio autem iure gentium longè difficilior est mutatio, quia respicit ius commune omnium nationum, & omnium auctoritate uidetur introductum, & ideo non sine omnium consensione tolli potest. Nihilominus tamen non repugnat mutatio ex vi materiae, si nationes omnes consentirent, uel si paulatim introduceretur consuetudo contraria, & praualeret, sed hoc licet cogitari possit ut non repugnans, moraliter non uidetur possibile. Alio uerò modo potest aliqua communitas praecipere, ut inter partes, & membra sua tale ius gentium non seruetur, & hic modus est possibilis, & moralis. Sic enim ius gentium de seruitute captiuorum in bello iusto in Ecclesia mutatum est, & inter Christianos id non seruetur, ex antiqua Ecclesiae consuetudine, quae est ueluti specialis ius gentium fidelis, & omnino seruandum; ut notauit Bartolomaeus L. hostis, ff. de captiuis, nu. 16. & Couar. plures

alios referens in regula, peccatum, 2. part. §. 1. r. num. 6. Atque hinc intelligitur alia differentia, quae in hoc constituitur inter ius gentium, & ciuile: nam ciuile dicitur esse mutabile in totum; ius autem gentium non in toto, sed in parte. Est enim intelligenda differentia non de absoluta potestate (ut sic dicam) seu mutabilitate ex parte istorum iurium: nam hoc modo utrumque de se mutabile est, ut probant rationes supra factae. Sed intelligenda est secundum moralem potestatem, & usum hominum. Item intelligenda est non de rota collectione praecceptorum utriusque iuris: sic enim neutrum est moraliter mutabile in totum; quia neutrum potest à toto humano genere absolute tolli, ut ex dictis satis per se est clarum. Igitur, quoad singula praeccepta dicuntur ciuilia iura facile in totum abrogari, & mutari. Ea uerò, quae sunt iuris gentium tantum in una, uel altera parte dimini.

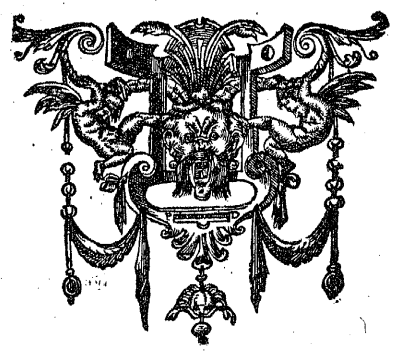
9. Differentia inter ius gentium, & ciuile.

Denique satis ex dictis declaratum uidetur quid, & quale sit ius gentium in re ipsa, & secundum propriam rationem spectatum, & solute sunt difficultates omnes tactae in superioribus capitibus, quae maxime niti uidebantur uel in modis loquendi iurium, & grauium auctorum, uel in exemplis uariis, quae adducunt. Sed in hoc non est facienda uis, tum quia potuerunt uti uoce illa in diuerso sensu, tum etiam quia ius gentium est ueluti medium inter ius naturale, & ciuile: nam cum primo conuenit aliquo modo in communitate, & in uniuersalitate, & facili illatione ex principiis naturalibus, licet non per absolutam necessitatem, uel euentiam in quo conueniri cum humano iure; & ideo interdum aliqua praeccepta naturalia, quae per solum discursum habentur, & illo indigent, iuris gentium appellata sunt: & similiter interdum ponuntur exempla iuris gentium permixta cum naturalibus. Tamen in rigore loquendo, & proprie distinguendo rationes iurium, exempla etiam, & praeccepta distinguenda sunt.

10.

FINIS LIBRI SECUNDI.

K 4 INDEX.

INDEX CAPITVM

LIBRI TERTII

De lege humana, & ciuili.

- Caput I. *Vtrum sit in hominibus potestas ad leges ferendas.*
- Cap. II. *In quibus hominibus immediatè existat ex natura rei potestas hæc condendi leges humanas.*
- Cap. III. *An potestas ferendi leges humanas sit data hominibus immediatè à Deo, vt auctore nature.*
- Cap. IIII. *Corollaria ex superiori doctrina.*
- Cap. V. *An potestas ferendi leges ciuiles in Christi Ecclesia perseueret, & per eam obligare possit Christianos.*
- Cap. VI. *An potestas ad ferendas leges ciuiles obligantes vniuersam Ecclesiam sit in summo Pontifice.*
- Cap. VII. *Vtrum potestas vniuersalis ferendi leges ciuiles obligantes totam Ecclesiam sit in Imperatore.*
- Cap. VIII. *Corollaria ex precedenti doctrina, quibus potestas Imperatoris, & legum ciuiliu iuris communis magis explicatur.*
- Cap. IX. *Apud quos sit potestas condendi leges ciuiles inter fideles.*
- Cap. X. *Vtrum potestas ferendi leges ciuiles pendeat ex fide, vel moribus Principis.*
- Cap. XI. *Vtrum finis potestatis, & legis ciuilis, prout nunc est in Ecclesia, sit alius à fine eiusdem potestatis & legis, vt in pura natura vel gentibus spectari potest.*
- Cap. XII. *Vtrum leges ciuiles in sola materia honesta versentur virtutum omnium actus præcipiendo, vel vitia contraria prohibendo.*
- Cap. XIII. *An lex ciuilis tantum possit externos actus præcipere, aut prohibere.*
- Cap. XIII. *Vtrum actus præteritus possit esse ex materia legis humanæ.*
- Cap. XV. *Quæ forma externa, seu sensibilis seruanda sit in ferenda lege humanæ.*
- Cap. XVI. *Quæ promulgatio necessaria sit ad perfectam constitutionem legis ciuilis.*
- Cap. XVII. *Quando, & quomodo incipiat obligare lex ciuilis ex natura sua postquam est sufficienter promulgata.*
- Cap. XVIII. *De tempore, in quo lex incipit obligare secundum ius ciuile.*
- Cap. XIX. *Vtrum acceptatio populi sit necessaria in lege ciuili vt perfecte constituatur, & vim habeat obligandi.*
- Cap. XX. *Vtrum intentio legislatoris, seu ratio legis sit intrinseca forma eius.*
- Cap. XXI. *Vtrum lex ciuilis possit subditos obligare in conscientia.*
- Cap. XXII. *Vtrum omnis lex humana, seu ciuilis obliget in conscientia.*
- Cap. XXIII. *Vtrum lex ciuilis in presumptione fundata obliget in conscientia.*
- Cap. XXIV. *Vtrum lex ciuilis obliget, vel obligare possit sub graui culpa.*
- Cap. XXV. *Vtrum lex humana vt obliget sub mortali culpa, grauem materiam requirat, & quæ illa sit.*
- Cap. XXVI. *An ex verbis legis colligatur obligatio ad mortale, & quæ verba ad hoc sufficiant.*
- Cap. XXVII. *Vtrum obligatio legis quo ad grauitatem eius ex intentione legislatoris pendeat.*
- Cap. XXVIII. *Vtrum lex humana, & ciuilis obliget sub mortali, vt ex contemptu non violetur, etiam in minimis.*
- Cap. XXIX. *Vtrum lex humana obliget ad modum virtutis, & consequenter quo actu impleatur.*
- Cap. XXX. *Vtrum lex humana, & ciuilis possit obligare ad sui obseruationem cum periculo cuiuscumque nocuenti.*
- Cap. XXXI. *Vtrum leges humana generaliter, & indifferenter omnes subditos obligent.*
- Cap. XXXII. *Vtrum leges propria alicuius regni, vel territorij obliget homines illius territorij quando extra illud versantur.*
- Cap. XXXIII. *Vtrum leges propria alicuius territorij obligent aduenas dum ibi existunt.*
- Cap. XXXIII. *Vtrum leges ciuiles iuste obligent Ecclesiasticas personas.*
- Cap. XXXV. *Vtrum legislator suis legibus obligetur.*

LIBER

LIBER III.

DE LEGE POSITIVA HVMANA SECVNDVM SE, ET PRVTV IN PVRA HOMINIS

NATVRA SPECTARI POTEST,
quæ lex etiam ciuilis dicitur.

DISTINXIMVS in primo libro temporalem legem in naturalem, & positiuam, & ideo postquam de æterna lege, & temporali naturali dictum est, dicendum sequitur de positiuæ. Hanc verò ibidem subdividimus in diuinam, & humanam, inter quas diuina quidem nobilior est, & dignior, tamè humana est nobis notior, & propinquior nature, quia eiusdem ordinis est, & ita sicut natura gratiæ supponitur, ita ex suo genere lex humana veluti generationis ordinè prior est, quàm diuina, quia hæc supernaturalis est, & ad ordinem gratiæ spectat. Ideoque prius de lege humana, quàm de diuina tractamus. De ratione autem communi positiuæ legis, vt à diuina, & humana abstrahit, nihil dicere necesse est, quia præter modum originis, qui per hanc negationem explicatur, quod præcepta virtutis iuris diuini, & humani positiuum non habent per se intrinsecam necessitatem, sed ex voluntate extrinseca, præter hoc, (inquam) & præter ea, quæ de lege in communi in primo libro sunt dicta, ferè nihil superest dicendum in communi, quod ad moralem doctrinam utile sit, imò nec ad speculationem alicuius momenti. Et explicatio utroque membro, omnia quæ de illorum conuenientia, aut differentia desiderari possunt, explicata reliquætur.

Lex autem humana iuxta mentem Iustiniani in suis autem Institutionum de iure natur. gent. & ciuili. diuidi potest in legem, quæ est iuris communis, & quæ est iuris proprii; prior ad ius gentium spectat, & hoc nomine significatur, & de illa iam satis dictum est. Hic ergo tractamus de iure humano proprio, cui nomen legis humanæ positiuæ accommodatum est, dicitur autem proprium alicuius ciuitatis, reipublicæ, aut similis perfectæ congregationis. Vnde huiusmodi etiam lex humana in ciuilem, & canonicam distinguitur: nam licet canonica de se possit esse communis vniuerso orbi, sicut Ecclesia catholica vniuersalis est: tamen de facto est propria huius communis ciuitatis, quæ est Ecclesia Christi, & non est communis omnibus gentibus, quia non omnes sunt de Ecclesia. Præterquam quod in modo, quo fertur, est propriè lex positiuæ humanæ, & longè distat a rationis à iure gentium, in multis similitudinem seruat ad ius ciuile. Conueniunt enim hæc duæ leges in communi ratione legis positiuæ humanæ. Inter eas verò notari potest differentia, quæ lex ciuilis est merè naturalis ordinis quoad suam originem, & potestatem: nam licet non feratur immediatè à natura, fertur tamen per potestatem homini connaturalem. At verò lex canonica propriè est illa, quæ ab hominibus fertur per potestatem supernaturalem. Et hac ratione ordine doctrinæ à facilioribus incipiendo, prius de ciuili lege, quàm de canonica dicendum videtur: De communi autem ratione legis humanæ positiuæ simul cum lege ciuili differemus: sic enim facilius erit doctrinam, & facilius poterit ad legem canonicam accommodari, ea tantum addendo, quæ ratione supernaturalis potestatis illi conueniunt, quod in libro sequenti præstabitur. Et hinc etiam est, vt in ipsa lege ciuili duo status distingui possint, vnus secundum se, ac purè, prout fuit in gentibus, & nunc est in infidelibus; alius prout est coniunctus cum fide, & inter fideles in Ecclesia Christi in usu esse potest, qui status accidentalitè tantum differunt, & ideo simpliciter de lege ciuili dicemus; vbi autem aliquid proprium explicandum occurrerit, id non prætermittemus, sed doctrinam vniuersam ad præsentem Ecclesiæ statum accommodabimus.

CAPVT I.

Vtrum sit in hominibus potestas ad leges ferendas.

Loquimur (vt dixi) de natura hominis eiusque potestate legislatiua secundum se spectata, non considerando nunc an per legem diuinam aliquid illi additum, vel subtractum sit: hoc enim postea videbimus. Itaque quæstio est, an homines, ex sola rei natura loquendo, possint imperare hominibus, per proprias leges eos obligando. Ratio autem dubitandi esse potest, quia homo natura sua liber est, & nulli subiectus, nisi creatori tantum; ergo principatus humanus contra naturæ ordinem est, & tyrannidem includit. Confirmatur experimento: nam ita de facto introductus est: nam de Nemrod dicitur Genes. 10. *Ipsè cepit esse potens in terra: fuit autem principium regni eius Babylon*, vtique per vim, & potentiam. Et similiter de Alexandro dixit Luncan. *fuisse felicem terrarum predonem*, quod etiam significauit Augustin. lib. 4. de ciuit cap. 4. Vnde est illud Osee 8. *Ipsi regnauerunt, & non ex me; Principes extiterunt, & non cognoui eos.* Confirmatur secundum ex Augustin. qui lib. 19. de ciuit. cap. 15. expendit, dixisse Deum Genes. 1. *Faciamus hominem.* & c. vt præsit piscibus maris; volatilibus cæli, bestiis terræ; non dixisse autem, vt præsit hominibus, significans, hunc dominatum non esse naturalem homini; Et ideo (inquit) priores iusti non reges, sed pastores ouium fuerunt, & appellati sunt. Ita etiam Gregor. 21. Moralium, cap. 10. aliàs 11. & in pastorali p. 2. cap. 6. indicat, huiusmodi potestatem per peccatum esse introductam, & usurpatam. Tertiò confirmari hoc potest

Osee 8.

August. Genes. 1.

potest nonnullis Scripturæ testimoniis, in quibus si- gnificatur solum Deum esse hominum regem, legis- latorem, & dominum Isai. 33. Dominus index noster, Dem Rex noster, Dominus legis noster, & Jacob. 4. Nam est enim legislator, & index, &c. Tandem consti- matur, quia non est vera lex, nisi quæ obligat in con- scientia; sed vnus homo non potest alium in con- scientia obligare, quia hoc videtur maxime pro- prium Dei qui potest saluare, ac perdere, ergo.

In hoc puncto referri possent vaji hæreticorum errores, sed illos arguimus melius in sequentibus, & ideo illis omnibus dicendum est primo, magistratum civilem cum potestate temporali ad regendos homines, iustum esse, & humane nature valde con- sentaneum. Conclufio est certa de fide, quæ satis probari potest exemplo ipsius Dei constitutus An- populo Iudaico huiusmodi regimen, prius per iudi- ces, postea per reges, qui sine dubio habebant prin- cipatum, & gubernationem temporalem, & in tanta veneratione habebantur, vt dii etiam vocarentur, iux- ta illud Psal. 81. Dem stetit in synagoga Deorum, in mo- dio autem Deus diiudicat. Nec refert, si quis dicat, illos habuisse potestatem ab ipso Deo, quia nihilominus illa potestas in se non excedebat naturæ limites, et- iam si modus habendi illam fuerit extraordinarius, & per specialem providentiam, ergo hoc non im- pedit, quominus illa potestas aliter potest iuste ha- beri. Imò inde sumitur argumentum, talem mo- dum potestatis esse consentaneum ipsi naturæ, quæ- reat ad conueniens regimen humane communi- tatis necessaria est. Et hoc amplius confirmat homi- num consuetudo: nam multo ante illa tempora fue- runt reges etiam sancti, & laudati in Scriptura, vt Melchisedec Genes. 14. & ad Hebræos 7. & Abra- ham etiam creditur fuisse Rex, vel supremus Prin- cept, item Iob, &c. Ac denique generaliter dicitur Prouerb. 8. Per me reges regnant. Apud sanctos Patres res est manifesta, quos in discursu attingam.

Ratio sumenda est ex Philosopho lib. 1. Politic. eamque explicuit D. Thomas Opusc. 20. de regimi- ne principum, lib. 1. cap. 1. & elegantissime D. Chrysof. Hom. 34. in 1. ad Corinth. nititurque duobus principiis. Primum est hominem esse ani- mal sociale, & naturaliter, restetque appetere, in communitate viuere. Circa quod principium reco- lendum est, quod supra diximus, duplicem esse com- munitatem hominum, imperfectam, seu familiarem, & perfectam, seu politicam. Inter quas prior est maxime naturalis, & quasi fundamentalis, quia in- choatur ex societate maris, & femine, sine qua non potest genus humanum propagari, aut conseruari, quæ ratione scriptum est, Non est bonum hominem esse solum, & ex coniunctione hac proxime sequitur so- cietas filiorum cum parentibus, quia prior coniu- ctio ad filiorum educationem ordinatur; filij autem saltem in principio, & per multum tempus ætatis indigent coniunctione, & societate parentum, quia aliis nec viuere, nec conuenienter educari, nec recte instrui possent. His autem statim accedit coniu- ctio aliqua seruitutis, seu famularis, & dominij, quia moraliter loquendo, indigent homines adiutorio, & ministerio aliorum hominum. Ex his autem tribus coniunctionibus confurgit prima communitas ho- minum, quæ imperfecta dicitur respectu politicæ; est autem in se familia perfecta in ordine ad domesti- cam, seu oeconomicam gubernationem. Hæc autem communitas, vt supra etiam tetigit, non est sibi suffi- ciens, & ideo ex natura rei necessaria vterius est in genere humano communitas politica, quæ ciuitatem saltem constituat, & ex pluribus familiis coalescat; quia nulla familia potest in se habere omnia mini- steria, & omnes artes necessarias ad vitam humanam,

Isaia 33. Iacob. 4.

Conclufio affirmatiua, eaque de fide.

Genes. 14. Hebr. 7.

Prouerb. 8.

Ratio affir- matiua Arist. Chrysof.

Genes. 1.

& multo minus potest sufficere ad allequendam quin- tum reum necessarium cognitionem. Item quia si singule familie essent inter se diuisæ, vix posset pax inter homines conseruari, neque iniuriæ possent ordi- nate propulsari, aut vindicari, & ideo dixit Cicero in lib. de Amicitia: Nihil principi Deo in rebus huma- nis esse gratius, quam homines habere inter se societatem ordi- natam, & perfectam, quæ ciuitas, inquit, dicitur. Hæc autem communitas vterius augeri potest in regnū, vel principatum per societatem plurimum ciuitatum, quæ etiam est valde conueniens humano generi, sal- tem ad melius esse, propter easdem rationes, cum pro- portione applicatas, quæ in necessitas non sit om- nino æquas.

Secundum principium est in communitate perfe- cta necessaria esse potestatem, ad quam spectet gu- bernatio communitatis, quod etiam ex terminis vi- detur per se notum. Nam, vt ait Sapiens Prouerb. 11. Vbi non est gubernator, corrumpet populum: natura autē non deficit in necessariis; ergo licet communitas per- fecta ceterationi, & naturali iuri consentanea, ita & potestas gubernandi illam, sine qua esset summa co- fusio in tali communitate. Consentatur ex propor- tione ad omnem aliam societatem humanam: nam quia coniunctio viri, & femine naturalis est, ideo in ea capere inuenitur, quod est ius, iuxta illud Genes. 3. Sub viri potestate erit. Propter quod ait Paul. ad Titum 2. Mulieres subdite sint viris suis, vbi adit Hieronymus communi lege nature. Similiter in alia coniunctione parentum & filiorum, pater habet a natura potesta- tem in filium: & in tertia, quæ est seruatorum ad do- minum, constat etiam, potestatem gubernandi esse apud dominum; vt in eodem loco Paulus tradit, & Ephes. 6. & ad Colos. 3. dicens seruos debere dominis obedire, vt Deo. Quia licet coniunctio seruitutis nō sit omnino à natura, sed per voluntatem humanam, tamen illa supposita subordinatio, & subiectio lege nature debita est titulo iustitiæ. Subiectio autem fi- liorum etiam ipsam vinculum, & fundamentum na- turale habet, scilicet originem naturalem, vnde & perfectior est ex titulo pietatis, & maxime in quarto præcepto Decalogi declaratur. Vnde fit tandem vt in domestica, seu familiari communitate etiam sit ex natura rei potestas proportionata ad regendam illam, quæ principaliter in patre familias residet. Idemque inuenire necesse est in quacumque communitate vnus tantum domus; licet non fundetur in vinculo matrimonij, sed in alio genere societatis humane: er- go simili modo in communitate perfecta necessaria est potestas gubernatiua illi proportionata.

Ratio denique a priori est, quam D. Thom. tetigit in dicto Opusc. quia nullum corpus potest conseruari nisi sit aliquod principium, ad quod pertineat pro- curare, & intendere commune bonum eius, vt in cor- pore naturali constat, & in politico idem docet experi- entia. Et ratio clara est, quia singula priuata mem- bra priuatis commodis consulunt, quæ sæpe contra- ria sunt bono communi, & interdum multum sunt ne- cessaria communi bono, quæ ad singulos non ita pertinent; & quæuis interdum pertineant, non procurante eo, quod communia, sed quod propria sunt; ergo in communitate perfecta necessaria est publica potestas, ad quam ex officio pertineat com- mune bonum intendere, ac procurare. Ex his ergo euidenter concluditur honestas, & necessitas magi- stratus ciuilibis, quia hoc nomine nihil aliud significa- tur, nisi homo, vel hominum multitudo, apud quam est prædicta potestas regendi communitatem perfe- ctam: constat enim talem potestatem in hominibus esse debere, quia homines naturaliter non gubernan- tur politice per Angelos, neque immediate per Deū ipsam, qui lege ordinaria operatur per causas secun- das

In communi- tate perfecta necessariam esse potestatem gubernandi communitatem. Prouerb. 11.

Genes. 3. ad Titum 2. Hieron.

Ephes. 6. Colos. 3.

Ratio a prio- ri. D. Thom.

das proportionatas; ergo necessarium, ac naturale est, vt per homines gubernentur.

Dico secundò: Magistratus humanus, si in suo or- dine supremus sit, habet potestatem ferendi leges si- bi proportionatas, scilicet ciuiles, seu humanas, quas ex vi iuris naturalis & valide, & iuste condere potest, seruatis aliis conditionibus ad legem necessariis. Co- clusio est certa, quam etiam Philosophi tradiderunt, Arist. 1. Politic. per totum, & 10. Ethic. cap. vlt. Pla- to in Dialogis de Legib. & de repub. Cicero lib. 1. de Inuent. & in libris de Legib. Conueniunt etiam Theo- logi, & alij Doctores, quos supra lib. 1. cap. 8. retuli, & multa videri possunt in Couarr. cap. 1. practic. quæstion. & in regula peccator. 2. p. 9. n. 6. Ratio autem est, quia magistratus ciuilibis necessarius est in republica, ad regendam, & moderandam illam, vt in superioribus ostensum est, sed vnus ex actibus magis necessariis est legis conditio, vt constat ex lib. 1. ergo in politico magistratu existit hæc potestas. Nam qui aliquod munus recipit, omnem potestatem necessariam ad illud conuenienter exequendum reci- pit, vt est principium iuris per se manifestum.

Atque hinc sequitur, etiam conuerti hanc potestatem condendi leges humanas cum humano magi- stratu, qui iurisdictionem superiore in republica habeat. Hoc constat ex dictis supra lib. 1. cap. 8. vbi ostendimus hanc potestatem pertinere ad perfectam iurisdictionem, quæ omnia hic sunt accommodan- da. Et vniuersaliter procedunt, quia solum apud prin- cipem, seu magistratum est potestas publica; quæ ad actum publicum ordinetur, & circa totam communi- tatem versetur, & habeat efficaciam obligandi, & cogendi; sed hæc duo sunt necessaria ad legem, iux- ta Aristot. 10. Ethic. cap. vlt. & sumitur ex 1. legis vir- tus, ff. de legib. & in superioribus etiam ostensum est; ergo solus magistratus habens potestatem superio- rem in republica, habet etiam potestatem condendi legem humanam, seu ciuilem. Denique hæc potes- tas superior est species cuiusdam dominij: non est autem tale dominium hoc, vt ei respondeat propria seruitus despotica, sed subiectio ciuilibis; ergo est do- minium iurisdictionis, quale est in Principe, seu Rege.

Quidam autem Iurisperiti hoc limitant, vt verum habeat in legibus iuris communis, seu regni, non in legibus municipalibus; seu statutis particularium populorum, vt videre licet per Felinum, & quos ipse refert in cap. cum omnes, de constit. nu. 9. & 10. in fine. Fundantur, quia multæ communitates habent potestatem condendi statuta, quæ non habent iurisdictionem. Confirmari potest, quia iura ciuilia sæpe distinguunt iurisdictionem ab imperio, id est, à po- testate imperandi, vt videtur in leg. ea, quæ, ff. ad municipalem, & in l. imperium, ff. de iurisdic. om- ni. iudic. lex autem proprie pertinet ad potestatem imperandi, vt facile intelligi potest ex dictis supra de essentia legis; ergo potestas per se necessaria ad legem non est iurisdictionis.

Respondetur nihilominus, non esse necessariam limitationem, nisi fortasse in terminis sit æquiuoca- tio: rationes enim factæ vniuersaliter, & sine restric- tione probant. Et declaratur ex D. Thoma in 2. 2. q. 67. artic. 1. vbi probat, ad ferendam sententiam esse necessariam iurisdictionem ex eo, quod ad legem est necessaria, quia sententia & est lex particularis, & vim habet coercitiua; ergo à fortiori quælibet lex quan- tumuis particularis videatur, iurisdictionem requirit. Quia nunquam est tam particularis, quantum est sententia, & semper habet, vel habere debet adiun- ctam coercitionem, vt constat ex Arist. supra, & ex dictis iuribus, quia vis directiua siue coercitiua inuali- da est. Quod autem ad sententiam ferendam requira-

tur iurisdictionis, nullus vnquam dubitauit. Vnde con- firmatur: nam si ad dicendum ius necessaria est iurisdictionis, multo magis ad constituendum.

Ad fundamentum autem illorum auctororum ne- gari potest assumptum; quia vel statuta non sunt ve- ræ leges, vel sine iurisdictione non sunt, de quibus plura in sequentibus. Circa confirmationem (propter leges in ea citatas) aduerte, iurisdictionem adæqua- tæ, & proprie sumptam significare potestatem domi- natiua politica, seu gubernatiua, quomodo de illa nunc loquimur. Et in hac significatione iurisdic- tio intrinsecè includitur in imperio politico, ne ty- rannicum sit, argumento cap. quid culpatur. 23. q. 1. vbi suprema potestas gubernandi rempublicam legi- timum imperium appellatur, & iuxta gradum, & mo- dum imperij erit etiam gradus, & modus iurisdictionis. Aliquando verò iurisdictionis sumitur strictè iuxta nominis etymologiam pro mera potestate iudicandi; nam per sententiam proprie dicitur, seu explicatur ius, & hoc modo non repugnat esse in aliquo potes- tatem iudicandi sine potestate ferendi legem; quam- uis nunquam sit sine aliqua potestate coercitiua, quæ nomine imperij strictè etiam sumpti videtur aliqua- do significari. Vnde è contrario potestas magistratus, quæ ad vindicanda crimina datur vsque ad pæ- nam sanguinis, solet in iure ciuili vocari tantum im- perium, & ita videtur accipi in dictis legibus. Et in l. potestatis, ff. de verb. significat. & tunc solet vocari merum imperium. l. 2. cum Glossa ibi. ff. de in ius vocan. cum similibus, licet re vera tale imperium sine potestate iurisdictionis esse non possit, sicut è contra- rio nec iurisdictionis esse potest sine aliquo imperio, iuxta l. vlt. ff. de eo, cui mandat. est iurisd. vbi mandata iurisdictione, mandari dicitur aliquod imperium; Quia iurisdictionis sine modica coercitione nulla est. Hæc ergo duo in re non separantur, seruata proportione, sed solum in aliquo vsu vocum, atque ita potestas fe- rendi leges, sicut est potestas imperandi, ita etiam est iurisdictionis potestas.

Ad rationem ergo dubitandi negatur consequen- tia, quia licet homo non sit creatus, vel natus subie- ctus potestati Principis humani, natus est subiectus ei (vt sic dicam.) Vnde actu illi subieci, licet non sit immediatè à natura, non est etiam contra ius na- turale præcipiens; imò est consentaneum rationi na- turali, vt humana respublica habeat aliquem, cui subiciatur, quamuis ipsam naturale ius per se non effecerit subiectione politicam sine interuentu hu- manæ voluntatis, vt videbimus. Ad confirmationem primam fatemur, imperia, & regna sæpe fuisse per tyrannidem, & vim introducta, & vsurpata; negamus tamen hoc pertinere ad intrinsecam rationem, seu naturam talis principatus, sed ad hominum abu- sum; vnde etiam negamus à principio fuisse hoc mo- do regna introducta, vt iam exemplis ostensum est. Verba autem illa Osee, specialiter de Regibus Israel præter Dei voluntatem introductis dicta sunt, vt la- tè ibi exponit Ribera. Possunt verò applicari, vel ad omnes tyrannos, vel ad omnes, qui iniquè regnant, licet sint veri reges; vel ad eos, qui licet sint indigni, & inepti ad gubernationem, illam ambiunt. Et hi sæpe dicuntur non regnare ex Deo, non quia veri reges non sint, sed quia non secundum Dei voluntatem regnant; vel quia permittente Deo, potius quam ordinante, ad tale munus assumuntur, vt videre licet in Orig. Homil. 4. in Iudi.

Ad aliam confirmationem ex Augustino respon- deo, inde solum haberi principatum humanum non esse congenitum cum natura; non verò esse contra naturam. Sentit verò ibi Augustinus dominium vnus hominis in alium non esse ex institutione prima na- ture, sed occasione peccati; sed loquitur de dominio,

6. Concluf.

Arist. Plato. Cicero.

Conarr. Probatur conclusio.

7. Corollar.

Arist. Ephes. 6. Colos. 3.

8. Felinus.

9. Distinctiones in corollari- um.

D. Thom.

Arist.

10. Satisfir ob- iectionibus in corollari- um.

11. Satis fir ob- iectionibus primo con- clusioni.

Principati humano est per accidens imperia esse introducta tyrannidem.

12. Principati humano non esse congenitum cum natura, non quod esse contra naturam.

cui seruitus, & conditio seruilis responderet. Diuus autem Gregorius clarius loquitur de potestate gubernandi, intelligendus autem est quoad potestatem coercitiuam, & exercitiuam eius. Nam quoad directiuam, probabilius videtur, futuram fuisse in hominibus, etiam in statu innocentie. Nam etiam inter Angelos est ordo, & principatus, vt constat ex modo loquendi Scriptura, & ex Dionysio cap. 9. de Eccles. Hierarch. & Gregor. Hom. 34. in Euang. Discursus etiam factus potest ad statum innocentie applicari, quia non fundatur in peccato, vel aliqua deordinatione, sed in naturali hominis conditione, quae esse animal sociale, & naturaliter postulare modum viuendi in communitate, quae necessarii debet regi per potestatem publicam. Coactio vero supponit deordinationem aliquam, & ideo quoad illam dicitur haec potestas introducta occasione peccati. Sicut etiam subiectio vxoris ad virum naturalis est, & in statu innocentie esset; & nihilominus post peccatum dicitur Euz Genes. 3. *Sub viri potestate eris*, scilicet, quoad vim coercitiuam proportionatam, vt significauit Augustinus libro 11. Genes. ad litteram cap. 37.

Ad tertiam confirmationem ex locis Scripturae respondetur ibi tribui Deo, quod est proprium Dei, non negari hominibus, quod ab ipsis participari potest. Isaias ergo excitat populum suum ad fiduciam in Deum, & in protectionem eius; quia ipsum habebat, vt verè Dominum, Regem, & legislatorem, nimirum excellenti, & singulari modo: non tamen excludit, quin populus ille haberet proprium regem humanum, qui etiam erat in suo gradu dominus, &c. Sic etiam potest intelligi locus Iacobi de supremo legislatore, & iudice, vt indicant illa verba, *Qui potest perdere, & liberare*: hoc enim videtur esse proprium Dei. Satis verò commodè potest exponi, vt illud verbum, *vnus*, non tam singularitatem, quam identitatem significet, ita vt sensus sit; ille, qui est legislator, est etiam iudex; nec debet usurpare iudicium, qui legislator non est, nec eius virtutem habet; vnde subiungit, *Tu autem quis es, qui iudicas fratrem tuum?* Non ergo negat, homines esse posse legislatores, & ferre iudicium, sed reprehendit eos, qui temere iudicant, & ita usurpant munus iudicium, & legislatorum. Ad quartam confirmationem respondebimus in sequentibus, explicando legis humanae obligationem.

CAPVT II.

In quibus hominibus immediatè existat ex natura rei potestas haec condendi leges humanas.

Ratio dubitandi est, quia vel est in singulis, vel in omnibus, seu in tota collectione eorum. Primum dici non potest, quia neque omnes sunt aliorum superiores, neque ex natura rei aliqui habent hanc potestatem magis, quam alij, quia non est maior ratio de his, quam de illis. Secundum etiam non videtur posse dici; tum quia alias omnes leges manantes ab hac potestate, essent communes omnibus hominibus; tum etiam, quia non apparet, à quo possit tota hominum multitudo habere hanc potestatem, quia non ab ipsis hominibus, quia dare non possunt, quod non habent; neque etiam à Deo, quia alias non posset illa potestas mutari; sed necessarii manere deberet in tota hominum communitate, quatenus perpetua successione durat. Sicut quia Deus contulit potestatem spiritualem Petro, necessarii in illo, vel successoribus eius durat, nec potest per homines immutari.

Circa hanc quaestionem solet referri opinio aliorum Canonistarum dicentium, hanc potestatem ex natura rei esse in aliquo supremo Principe, cui à

A Deo collata est, & per successionem durare debet semper in aliquo. Citatur Glossa in cap. *denique*. 7. q. 1. Sed ibi solum dicit, filium regis iure esse regē, quod longe diuersum est, nec dicit illum successionis modum perpetuè in hominibus fuisse. Citatur etiam Glossa in cap. *quoniam*, d. 10. quatenus ait, Imperatorem à solo Deo habere potestatem. Sed ibi per illam exclusiuam solum, intendit dicere, non habere à Papa; non verò quod non habeat ab hominibus: nam ibidem ait, Imperatorem fieri ab exercitu iuxta antiquum morem, cuius sit mentio in cap. *legimus*, d. 9. 3. Itaque haec opinio neque auctoritatem habet, neque fundamentum, vt magis ex sequentibus patebit.

Dicendum ergo est, hanc potestatem ex sola rei natura in nullo singulari homine existere, sed in hominum collectione. Conclusio est communis, & certa, sumitur ex D. Thoma q. 90. art. 3. ad 2. & q. 97. art. 3. ad 3. quatenus sentit, Principem habere potestatem ferendi leges, quam in illum transfudit communitas, vt habent etiam, & fatentur leges ciuiles, l. 1. ff. de constit. Principum. l. 2. §. *notissime*, ff. de origin. iuris, tradunt latè Castro lib. 1. de lege pœnali, cap. 1. §. *postquam*. Soto lib. 1. de iustit. q. 1. art. 3. & videri etiam potest lib. 4. de iustit. q. 2. art. 1. & 2. Ledesm. 2. p. quart. q. 1. §. ar. 3. dub. 10. Couar. in practicis, cap. 1. concl. 1. Nauar. in cap. *nouit*, de iudiciis, notab. 3. num. 119. Ratio prioris partis euidentis est, quae in principio est tacta, quia ex natura rei omnes homines nascuntur liberi, & ideo nullus habet iurisdictionem politicam, potius quam è conuerso. Solum posset quispiam dicere, Adamum in principio creationis ex natura rei habuisse primatum, & consequenter imperium in omnes homines, & ita potuisse ab illo deriuari, vel per naturalem originem primogenitorum, vel pro voluntate ipsius Adæ. Sic enim dixit Chrysost. hom. 34. in primam ad Corinth. Ex vno Adamo omnes homines formatos, & procreatos esse, vt significaretur subordinatio ad vnum principem. Verumtamen ex vi solius creationis, & originis naturalis, solum colligi potest, habuisse Adamum potestatem economicam, non politicam; habuit enim potestatem in vxorem, & postea patriam potestatem in filios, quando diu emancipati non fuerunt; potuit etiam discursu temporis habere famulos, & completam familiam, & in ea plenam potestatem, quae economica appellatur. Postquam autem cœperunt familiae multiplicari, & separari singuli homines, qui erant capita singularum familiarum, habebant eandem potestatem circa suam familiam. Potestas autem politica non cœpit, donec plures familiae in vnam communitatem perfectam congregari cœperunt. Vnde sicut illa communitas non cœpit per creationem Adæ, nec per solam voluntatem eius, sed omnium, qui in illa conuenerunt; ita non possumus cum fundamento dicere, Adamum ex natura rei habuisse primatum politicum in illa communitate; ex nullis enim principis naturalibus id colligi potest, quia ex vi solius iuris naturae non est debitum progenitori, vt etiam sit rex suae posteritatis. Quod si ex principis naturae hoc non colligitur, non possumus cum fundamento dicere, Deum speciali dono, aut prouidentia dedisse illi hanc potestatem, quia nullam de hoc habemus reuelationem, nec Scripturae sacrae testimonium. Ad quod etiam facit, quod capite praecedenti ex Augustino notauimus, Deum non dixisse, *faciamus hominem*, vt praesit hominibus, sed cæteris animantibus: potestas ergo dominandi, seu regendi politicè homines, nulli homini in particulari data est immediatè à Deo.

Hinc

Hinc facile concluditur altera pars assertionis, nimirum potestatem hanc ex vi solius iuris naturae esse in hominum communitate. Probatur, quia est in hominibus, vt probatum est, & non in singulis, vel in aliquo determinatè, vt etiam est ostentum: ergo in collectione; est enim sufficiens partitio. Vt autem hoc melius intelligatur, aduertendum est, multitudinem hominum duobus modis considerari; primò solum, vt est aggregatum quoddam sine vilo ordine, vel vnione physica, vel morali, quomodo non efficiunt vnum quid nec physicè, nec moralitèr, & ideo non sunt propriè vnum corpus politicum, ac proinde non indigent vno capite, aut principe. Quapropter in eis consideratis hoc modo nondum intelligitur haec potestas propriè, ac formalitèr, sed ad summum quasi radicalitèr. Alio ergo modo consideranda est hominum multitudo, quatenus speciali voluntate seu communi consensu in vnum corpus politicum congregantur vno societatis vinculo, & vt matuò se inuenit in ordine ad vnum finem politicum, quomodo efficiunt vnum corpus mysticum, quod moralitèr dici potest per se vnum, illudque consequenter indiget vno capite. In tali ergo communitate, vt sic, est haec potestas ex natura rei, ita vt non sit in hominum potestate ita congregari, & impedire hanc potestatem. Vnde si fingamus homines vtrumque velle, scilicet, ita congregari veluti sub conditione, vt non manerent subiecti huic potestati, esset repugnancia, & ideo nihil efficerent. Quia sine gubernatione politica, vel ordine ad illam non potest intelligi vnum corpus politicum, tum quia haec vnitas magna ex parte insurgit ex subiectione ad idem regimen, & ad aliquam communem, & superiorem potestatem, tum etiam, quia alias corpus illud non posset dirigi ad vnum finem, & commune bonum, & ideo naturali rationi repugnat, dari congregationem humanam, quae per modum vnus corporis politici vniantur, & non habere aliquam potestatem communem, cui singuli de communitate parere teneantur, ideoque si illa potestas non sit in aliqua persona determinatè, necesse est, vt in tota communitate existat.

His verò addendum est, hanc potestatem non ita esse ex natura rei in multitudine hominum, vt necessariò sit vna numero in tota specie, seu in tota collectione hominum existentium in vniuerso orbe. Quia necessarium non est ad conseruationem, aut bonum naturae, vt omnes homines ita congregentur in vna politica communitate, imò vix erat id possibile, & multo minùs erat expediens. Dixit enim Arist. 7. Polit. cap. 4. ciuitatem nimis copiosam difficile gubernari rectè; difficiliùs ergo regnum, si nimis amplum sit; multo ergo difficiliùs totum vniuersum; loquendo de ciuili gubernatione. Vnde mihi verisimilius est, vel nunquam, vel breuissimo tempore fuisse hanc potestatem hoc modo in tota hominum collectione, sed paulò post mundi creationem cœpisse hominès diuidi in varias respublicas, & in singulis fuisse hanc potestatem distinctam. Vnde August. 15. de Ciuit. cap. 8. colligit ex Genes. 4. ante diluuium. Caim fuisse primum, qui propriam regnum, & reipublicam construxit, & lib. 16. cap. 4. addit, post diluuium fuisse Nembrod ex Genes. 10. Nam Caim fuit primus, qui diuisit communitatem perfectam separando se à familia paterna; idemque postea fecit Nembrod respectu Noè.

Atque hinc tandem concluditur, potestatem hanc ferendi leges humanas proprias, & particulares (quas ciuiles vocamus, tanquam ordinatas ad regimen vnus communitatis perfectae) hanc (inquàm) potestatem nunquam fuisse vnã, & eandem in tota hominum vniuersitatè; sed ita fuisse per communitatem Suarez de Legib.

tem diuisam, sicut ipsae communitates instituebantur, & diuidebantur. Vnde etiã concluditur, non fuisse hanc potestatem ciuilem (altem ante Christi aduentum) in vno particulari homine respectu totius vniuersitatis, quia neque omnes homines aliquando conuenerunt ad illam conferendam alicui Principi supra totum vniuersum, neque scimus, Deum illam contulisse alicui. Nam maximè id poterat de Adamo cogitari, de quo tamen iam id exclusimus. Nec denique aliquis vnquam per bellum, vel alio simili modo talem potestatem sibi comparauit, vt ex historiis constat: quid verò dicendum sit post Christi aduentum, in sequenti libro dicam. Per haec autem non excluditur, quod supra de iure gentiũ dicebamus, imò potius inde confirmatur. Nã licet vniuersitas hominum non fuerit congregata in vnum corpus politicum, sed in varias communitates diuisa fuerit, nihilominus vt illae communitates sese mutuo iuuare, & inter se in iustitia, & pace conseruari possent (quod ad bonũ vniuersi necessarium erat) oportuit, vt aliqua communia iura quasi communi foedere, & consensione inter se obseruarent, & haec sunt, quae appellantur iura gentium, quae magis traditione, & consuetudine, quam constitutione aliqua introducta sunt, vt diximus. Et hoc est duplex illud ius proprium, & commune, quod distinguit Caius in l. *omnes populi*. ff. de iustitia, & iure.

CAPVT III.

An potestas ferendi leges humanas sit data hominibus immediatè à Deo, vt auctore naturae.

Ratio dubitandi esse potest, quia ex dictis sequi videtur, à singulis hominibus per proprium eorum consensum deriuari hanc potestatem in totam communitatem ex eis coactam. Nam idem est principium talis potestatis, & ipsius communitatis, in qua residet; sed ipsa communitas coalescit, medio consensu, & voluntate singulorum: ergo ab eisdem etiam voluntatibus manat potestas. Maior patet, quia posita communitate, sequitur haec potestas, sed qui dat formam, dat consequentia ad formam; ergo qui est proximus auctor talis communitatis, videtur etiam esse auctor, & collator potestatis eius. In contrarium verò est, quia priusquam homines in vnum corpus politicum congregentur, haec potestas non est in singulis, nec totalitèr, nec partialitèr: imò nec in ipsa rudi (vt sic dicam) collectione, vel aggregato hominum existit, vt capite praecedenti declaratum est; ergo nunquã potest haec potestas prouenire immediatè ab ipsis hominibus.

In hac re communis sententia videtur esse, hanc potestatem dari immediatè à Deo vt auctore naturae, ita vt homines quasi disponant materiam, & efficiant subiectum capax huius potestatis: Deus autem quasi tribuat formam dādo hanc potestatem. Ita indicat Caiet. tom. 1. Opusc. tract. 2. de potestate Papae, p. 2. cap. 1. o. ad 2. confirmationem, & Couar. cap. 1. pract. quaestio. latius Victor. in relect. propria de hac potestate, Soto lib. 4. de iustit. q. 2. art. 1. Et potest suaderi, quia vt antea dicebam, supposita voluntate hominum conueniendi in vna politica communitate, non est in potestate eorum impedire hanc iurisdictionem; ergo signum est proximè non prouenire ex eorum voluntatibus, quasi ex propria causa efficienti. Sicut in matrimonio rectè colligimus, virum esse caput mulieris ex dono ipsius auctoris naturae, & non ex voluntate vxoris, quia licet ipsi voluntate sua matrimonium contrahant, tamen si matrimonium contrahant, hanc superioritatem impedire non possunt.

Confir

Dionys. Gregor.

D. Aug. 13.

Isaias.

Iacob. 4.

Rationes dubitandi.

Prima sententia.

Glossa.

Sententiam Soto.

D. Thom.

Soto. Ledesm. Couar. Nauar.

Chrysost.

Quam potestatem habuit Adamus in postero.

Duplex consideratio hominum in iudicio.

Iura gentium quomodo introducta.

Ratio dubitandi.

Communitas & vera sententia.

Caiet. Couar. Victor. Soto.

Ad Roman. 13. Confirmatur ex Paulo ad Roman. 13. dicente, *Nō est potestas nisi à Deo, & qui potestati resistit; Dei ordinatio resistit;* ergo etiam hæc potestas est à Deo, ergo est immediatè ab ipso Deo, quia à nullo alio prius, seu immediatè est.

Declaratur secundò, quia hæc potestas habet plures actus, qui videntur excedere humanam facultatem, prout est in singulis hominibus; ergo signum est, non esse ab illis, sed à Deo. Primus actus est puni- tio malefactorum; etiam vsque ad mortem: nam cum solus Deus sit Dominus vitæ, solus ipse videtur potuisse dare hæc potestatem. Et ideo dixit August. lib. de natura boni, cap. 3. 2. *Nocentium potestas non est, nisi à Deo.* Secundus actus est, constituere in materia aliqua medium virtutis necessarium ad honestatem eius. Tertio cum hoc statu coniunctus est effectus obligandi in conscientia, vt infra videbimus, quod maxime videtur pertinere ad diuinam potestatem. Quartus est vindicare iniurias singulorū, cum alioqui scriptum sit, *Mihi vindictam, & ego retribuam;* dicit Dominus Roman. 12. Ergo signum est, hæc potestatem esse diuinam; alioqui potuissent homines alium modum vindicandi iniurias vsurpare, quod est contra naturalem iustitiam.

In hac sententia vnum est certum, & clarum; aliud verò aliqua explicatione indiget. Primum est, hæc potestatem esse à Deo vt à primo, & principali auctore. Hæc enim videtur clara sententia Pauli, & sufficienter probari rationibus factis. Et præterea quia potestas hæc est aliquid in rerū natura, & siue sit res physica, siue moralis, est simpliciter res bona, & magne æstimationis, ac necessitatis ad bonam consuetudinem humanæ naturæ; ergo necessariò manare debet ab eius auctore. Denique quia illi, qui hæc potestatem vtuntur in humana communitate, Dei ministri sunt; ergo potestatem à Deo acceptam administrant; est ergo Deus auctor nō solum præcipuus, sed etiam proprius huius potestatis. Alterum verò explicatione indigena est, quomodo Deus dicatur immediatè conferre hæc potestatem.

Circa quod broniter dico primò, hæc potestatem dari à Deo per modum proprietatis consequentis naturam, eo modo quo dando formam, dat consequentia ad formam. Probatur primò, quia Deus non dat hæc potestatem per specialem actionem, vel concessionem à creatione distinctam; aliàs de tali concessione deberet per reuelationem constare, quod falsum esse constat: alioqui non esset talis potestas naturalis; ergo datur vt proprietates consequens naturam, nimirum medio dictamine rationis naturalis, ostendentis, Deum sufficienter prouidisse humano generi, & consequenter illi dedisse potestatem ad suam conseruationem, & conuenientem gubernationem necessariam.

Secundò assero, hæc potestatem non resultare in humana natura, donec homines in vnam communitatē perfectam congregentur, & politicè vniantur. Probatur, quia hæc potestas non est in singulis hominibus diuisim sumptis, nec in collectione, vel multitudine eorum quasi confusè, & sine ordine, & vnionè membrorum in vnum corpus; ergo prius est talè corpus politicum constitui, quam sit in hominibus talis potestas, quia prius esse debet subiectum potestatis, quam potestas ipsa, saltem ordine naturæ. Semel autem constituto illo corpore, statim ex vi rationis naturalis est in illo hæc potestas; ergo rectè intel- ligitur esse per modum proprietatis resultantis ex tali corpore mystico iam constituto in tali esse, & non aliter. Quocirca sicut homo, eo ipso, quod creditur, & habet vim rationis, habet potestatem in seipsum & in suas facultates, & membra ad eorum vsum, & ea ratione est naturaliter liber, id est, non seruus, sed

Potestas praedicta quomodo datur à Deo; Potestas praedicta quomodo resultat.

dominus suarum actionum; ita corpus politicum hominum, eo ipso quod suo modo producitur, habet potestatem, & regimen sui ipsius, & consequenter habet etiam potestatem super membra sua, & peculiare dominium in illa. Atque eadem proportione sicut libertas data est vniciuique homini ab auctore natura, non tamen sine interuentu causæ proximæ, seu parentis, à quo producitur; ita hæc potestas datur communitati hominum ab auctore natura, non tamen sine interuentu voluntatum, & consensuum hominum, ex quibus talis communitas perfecta congregata est. Tamen sicut in priori exemplo voluntas parentis solum est necessaria ad generandum, nō tamen requiritur specialis voluntas dandi filio libertatem, aut alias facultates naturales, quæ per se non pendent ab speciali voluntate generantis; sed naturaliter consequuntur; ita in presenti voluntas hominū solum est necessaria, vt vnam communitatem perfectam componant; vt autem illa communitas habeat prædictam potestatem, non est necessaria specialis voluntas hominum, sed ex natura rei consequitur, & ex prouidentia auctoris naturæ, & in hoc sensu rectè dicitur ab ipso immediatè collata.

Tertio addo, licet hæc potestas sit veluti proprietates naturalis perfectæ communitatis hominum, vt talis est, nihilominus non esse in ea immutabiliter, sed per consensum ipsiusmet communitatis, vel per aliam iustam viam posse illa priuari, & in alium transferri. Hoc satis constat ex vi, & ex frequentibus illationibus amplius explicabitur. Nunc ostenditur ex adducto exemplo seu proportione ad illud: nam libertas à seruitute proprietates est naturalis hominis, & ideo dici solet esse de iure naturæ, & nihilominus per propriam voluntatem potest se homo illa priuare, vel etiam ex iusta causa illa priuari, & in seruitutem redigi; ergo simili modo communitas humana perfecta, licet ex natura rei libera sit, & potestatem in se habeat, potest aliquo modo ex prædictis illa priuari. Vnde considerari licet, quod licet proprietates physice manantes à natura soleant esse immutabiles naturaliter; nihilominus hæc proprietates quasi morales, quæ sunt veluti dominia seu iura, mutari possunt per contrariam voluntatem, quāuis à natura sint accepta; sicut interdum etiam proprietates physice, quæ contrarium habent; vel pendet à dispositionibus habentibus contrarium, mutationi obnoxia sunt, vt constat.

Secundò declaratur idem ex conuenientia aliqua, & alia differentia inter hæc potestatem, & illam, quæ est ex speciali institutione diuina, vt est v.g. potestas Pontificis. Nam hæc potestas licet à Christo sit data tali personæ, videlicet, ipsemet Pontifex potest, si voluerit, illam renunciare, & illa spoliando, saltem acceptante Ecclesia, vt nunc suppono: in hoc ergo est aliqua conuenientia, quia etiam communitas hominum, licet à Deo habuerit potestatem, potest se illa spoliare, si velit. Est tamen differentia in modo, tum quia Pontifex semel electus non potest ab vnuerfis hominibus ob quamcunque causam priuari sua potestate, vel dignitate inuitus, sed tantum à Christo, qui illam dedit: respública autem potest interdum ex iusta causa priuari sua libertate per coactionem, vt per iustum bellum; tum etiam, quia Pontificis potestas non potest ita mutari, vt ab vna persona in aliquam communitatem transferatur, quia non est in potestate hominum monarchicum regimen in Ecclesia mutare: communitas autem humana potest suam iurisdictionem transferre in vnam personam, vel in aliam communitatem, vt patet. Est ergo hæc potestas non solum mutabilis, sed etiam mutabilior, magisque à voluntatibus hominū pendens. Tertio potest reddi ratio huius differentie, quia ea, quæ sunt ex institutione

Predicta potestas non est immutabilis. Monarchicum optimū regimen. Arist.

stitutione speciali, pendet à voluntate instituentis, quæ ab inferioribus mutari non potest; hæc autè potestas non est ab institutione, sed à natura, & ideo eo modo datur, quo est conueniens naturæ rationali secundum rectam rationem, & prudentiam. Ratio autem naturalis dicitur non esse necessarium; imò nec conueniens tali naturæ habere hæc potestatem immutabilem in tota communitate: vix enim posset illa sic sumpta, & nulla determinatione adiuncta, vel mutatione facta, illa vix ergo ita datur à natura, & eius auctore, vt possit in ea mutatio fieri, prout communi bono magis fuerit expediens.

C. A. P. V. T. III.

Corollaria ex superiori doctrina.

EX dictis in superiori capite possumus aliqua inferre, quæ ad omnia dicenda magnam lucem afferent. Primum est, quod licet hæc potestas ab ipso sit de iure naturæ, determinatio eius ad certum modum potestatis, & regimini est ex arbitrio humano. Declaratur; nam (iuxta doctrinam Platonis in Dialogo civili, seu de regib; & in libris de Repub. & Aristotelis 3. Polit. cap. 5. & 8. Ethic. cap. 10.) triplex est politica gubernatio simplex, Monarchia; id est, per vnum caput: Aristocrata, id est, per paucos, & optimos: Democratia, id est, per plures; & plebeio. Ex quibus cõueniunt possunt varij modi gubernationis mixte, seu compositæ, ex illis simplicibus participationem vel omnium, vel duorum ex illis. De quibus videri potest fuse, & optimè Bellarmin. lib. 1. de Summo Pontifice, à principio per nonnulla capitula. Stando ergo in iure naturali non coguntur homines eligere determinatè vnum ex his modis gubernationis; Quia licet inter eos monarchia sit melior, vt Aristoteles late ostendit, & colligi potest ex gubernatione, & prouidentia totius vniversi, quam oportet esse optimam; & inde coneligit Arist. 1. 2. Metaph. siue, esse monarchiam dicens, *Vnus ergo princeps.* Idemque ostendit exemplum Christi Domini in institutione, & gubernatione sue Ecclesie: ac denique id etiam stader frequentior vltus omnium nationum. Licet hæc (inquam) ita sit, nihilominus alij modi gubernandi non sunt mali, sed possunt esse boni, & vtilis, idèoque ex pura lege naturæ non coguntur homines habere hæc potestatem in vno, vel in pluribus, vel in collectione omnium; ergo hæc determinatio necessario fieri debet arbitrio humano. Et ita etiam constat experientia, magnam esse in hoc vniuerso imperiū alicubi est monarchia, & rardè est simplex; quia, supposita fragilitate, ignorantia, & malitia hominum, regulariter expedire aliquid admiscere ex communi gubernatione, quæ per plures fit; quæ etiam est maior, vel minor iuxta varias consuetudines; & iudicia hominum; pender ergo tota hæc res ex humano consilio, & arbitrio. Intellegendam igitur est, singulos homines ex natura rei habere partialiter (vt sic dicat) virtutem ad componendam, seu efficiendam communitatem perfectam, eo autem ipso, quod illam componunt, resultat in tota illa hæc potestas. Nihilominus tamen ius naturæ non obligat, vt vel per ipsam totam communitatem immediatè exerceatur, vel in ipsa semper maneat. Imò quia moraliter difficillimum esset ita fieri: esset enim iustitia confusio, & morositas; si suffragis omnium leges essent condite; ideo statim determinatur hæc potestas ab hominibus ad aliquem ex prædictis modis gubernationis, quia non possunt alij excogitari, vt facile consideranti patebit.

Nato. Arist. Bellarm.

Potestas civilis quando

nasce, vel proximè, vel remotè, nec posse aliter haberi, vt iusta sit. Hæc est sententia communis iuris peritorum in l. 1. ff. de const. Princip. & in l. 2. ff. de orig. iur. Ex quibus iuribus id etiam habetur. Idem Panor. & alij Canonistæ in cap. *penultimè verabilem*, qui filij sunt legitimi. Idem D. Thomas q. 90. art. 3. & q. 97. Caic. citato opusc. de potestate Papæ, part. 2. cap. 2. & 10. Victor. in propria relectione de hac rei, & alij allegati. Ratio ex dictis est, quia hæc potestas ex natura rei est immediatè in communitate; ergo vt iulle incipiat esse in aliqua persona tāquam in supremo principe, necesse est, vt ex consensu communitatis illi tribuatur. Deinde explicatur à sufficienti partium enumeratione: nam hæc potestas prout intelligi datur regibus immediatè ab ipso Deo, sed hoc, licet aliquando sit factum; vt in Saul, & Davide; tamen illud fuit extraordinarium, & supernaturale quoad modum, iuxta communem autem, & ordinariam prouidentiam non ita fit; quia homines iuxta naturæ ordinem non reuelationibus, sed naturali ratione reguntur in his, quæ ciuilia sunt. Neque obstat, quod Scriptura interdum dicitur Deum dare regna, & mutare suo nutu. Daniel. 4. & Esai. 45. dicitur, *Cyrus à Deo constitutus Rex.* Vnde Ioan. 9. dixit Christus, *Non haberes in me potestatem ullam, nisi tibi datum esset de super.* in his enim solum significatur hæc omnia non fieri sine speciali prouidentia Dei, vel ordinantis; vel permittentis, vt dixit August. tractat. 6. in Ioan. & 2. contra Faustum, cap. 74. Hoc tamen non excludit, quin per homines fiant, sicut filij effectus omnes, qui fiunt per causas secundas, principalius tribuuntur prouidentia Dei.

manus communitatis. Panormi. D. Thom. Caic. Victor. Potestas ex natura rei est immediatè in communitate, ergo vt iulle incipiat esse in aliqua persona tāquam in supremo principe, necesse est, vt ex consensu communitatis illi tribuatur.

Secundò potest hæc potestas esse in rege per successionem hereditariam, & ita existimant nonnulli Iuristæ à principio fuisse, sed rectè alij aduertunt, successionem necessariò supponere dominium; vel potestatem in eo, cui succeditur; & hoc necessario denendum esse ad aliquem, qui alterum non successorie, quia non proceditur in infinitum. De illo ergo primo inquitimus, vnde habetur reg. iudic. & potestatem, quia non habet à se iure natura; ergo successio non potest esse prima radix huius potestatis in rege. Quapropter necesse est, vt prius habuerit potestatem in supremam immediatè à republica; & successores autem illius ab illa habeant mediatè, & antedictè. Et quia res transit ad successores cum suis pueris, conditiones illæ, cum quibus prius Rex à republica regnum accipiet, ad successores transtunt; hæc cum eisdem oneribus regnum habebunt.

Daniel. 4. Esai. 45. Ioan. 9. August.

Tertius titulus regie potestatis esse solet bellum, quod oportet esse iustum, vt verum iustum, & vniuersum conferat. Et hinc coneligitur, quod in principio introducta esse regna per tyrannidem potestatem, quæ per veram potestatem, vt videtur licet in Aduer. Ped. l. 1. de planctu Beal. cap. 2. 4. v. Driedo. lib. de liber. Christi. cap. 5. Petio. Bertrami. de orig. iur. q. 1. Quando ergo regnum per solam viam iniustam possiderat, non est vera potestas legislatiua in rege; fieri autem potest; vt successu temporis populus eorum sentiat, & admittat talem principem; & tunc dicitur potestas ad populi iudicium, & domum dei. Interdum autem contingere potest, vt respública regna non subiecta regi per iustum bellum subiecta, illud autem semper est, quod per accidens, in pœnam alicuius delicti, & tunc ipsa veniunt patere, & consensu subiectioni, atque ita etiam illi modus quodāmodo includit consensum respublice, vel exhibitum vel debitum. Quamquam hic præcipue loquitur de hac potestate, quatenus per se introduci potest, & dari vni homini. Ac denique si quis rectè consideret, quando hæc subiectio fit per iustum bellum ad vni regiam supponitur in eo potestas regia, per quam possit tale bellum indicere; & illa solum est veluti

2. Titulus regie potestatis successio hereditaria. 3. Titulus regie potestatis bellum iustum. Aluar. Pelagius. Driedo. Bertr.

Secundò sequitur ex dictis; potestatem ciuilem, quoribus in vno homine, vel principe reperitur legitimum, ac ordinario iure, à populo, & communitate ma- Suarez de Legib.

iusa extensio regni; ergo semper reducenda est hac potestas regia ad aliquem, qui non per bellum, sed per iustam electionem, vel populi consensionem illam comparauerit; ergo a sufficienti diuisione recte concluditur potestatem hanc a republica ad principem mansisse.

Obiici verò potest, quia hinc sequitur potestatem regiam esse ex solo iure humano, quod videtur contra modum loquendi Scripturæ, Per me reges regnant, Prouerb. 8. & ad Rom. 13. Ministrum enim Dei est, &c. Item sequitur, regnum esse supra regem, quia illi dedit potestatem. Vnde vterius sit, posse, si velit, illi deponere, vel mutare, quod omnino falsum est. Propter hæc Victor, supra sentit, absolute dicendam esse potestatem regiam de iure diuino, & a Deo datam, supposita electione hominum. Contrarium verò docent Bertrand. & Driedo, supra, & Castro lib. de lege pœnal. c. 1. Et sine dubio hoc verum est, si loquamur formaliter de potestate regia, quatenus talis est, & in vno homine existit. Nam potestas hæc gubernatiua politice secundum se considerata, sine dubio est ex Deo, vt dixi, tamen esse in hoc homine est ex donatione ipsius reipublicæ, vt ostensum est; ergo sub ea ratione est de iure humano. Item quod regimen talis reipublicæ, vel prouincie sit monarchicum, est, ex hominum institutione, vt supra ostensum est; ergo & principatus ipso est ab hominibus. Cuius etiam signum est, quia iuxta pactum, vel conuentionem factam inter regnum, & regem, eius potestas maior, vel minor existit; ergo est ab hominibus simpliciter loquenda.

Diuina autem Scriptura duo significat, in illis loquutionibus. Vnum est, hanc potestatem secundum se spectatam esse a Deo, & esse iustam, & conformem diuinæ voluntati; aliud est, supposita transpositione huius potestatis in regem, iam gerere vicem Dei, & naturaliter obligare ad parendum illi. Sicut quando vnus homo priuatus se vendit, & tradit alteri in seruum, quoniam illud ab homine simpliciter est, illo verò contractu supposito iure diuino, & naturali obligatur seruus parere Domino. Et ita patet responsio ad confirmationem, negando simpliciter sequendam, quia translatam potestatem in regem, per illam efficitur superior etiam regno, quod illam dedit, quia dando illam se subiecit, & priori libertate priuauit, vt in exemplo de seruo, seruata proportione, constat. Et eadem ratione non potest rex illa potestate priuari, quia verum, illius dominium acquisiuit, nisi fortasse in tyrannidem declinet, ob quam possit regnum iustum bellum contra illum agere, de quo alias.

Tertio colligitur ex dictis, loquendo ex natura rei, seu iuxta naturam legum, & ordinariam, cuiusmodi humanarum rerum, nullas esse leges civiles, vniuersaliter latas pro toto orbe, & que omnes homines obligent. Quod quidem vel ex ipso nomine constat, loquimur enim de legibus humanis, strictè distinguendo, illas à iuramentum; quæ ideo civiles appellantur, quia sunt particulares, vnius ciuitatis, vel gentis, vt dicitur iul. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Loquimur ite de legibus, quæ per potestatem naturalem ferri possunt, omnia pro nunc supernaturali potestate. Tales, ergo leges, quæ ex intrinseca conditione postulant, vt vniuersales non sint, Ratio à priori est, quia nulla est potestas legislatiua, que habeat iurisdictionem in totum orbem, seu in omnes homines; ergo nulla ex ciuilibus potest esse ita vniuersalis. Consequencia est, clara, quia lex non egreditur terminos iurisdictionis ferentis eam: Scimus enim, vt ait Paulus, quod omnis lex ad eos, qui sub lege sunt, loquitur. Nā extra territorium ius dicenti impunè non paritur, vt dicunt iura; multò ergo minus parendum est extra territorium ius, seu legem ferenti. Antecedens autem patet ex dictis, quia potestas hæc non est in tota hominum communitate, quia

Prouer. 8. Rom. 13. Potestas regia formaliter ut talis est de iure humano. Bertrand. Driedo. Castro.

Nullas esse leges vniuersaliter pro toto orbe latas, & omnes obligantis.

Rom. 5.

non omnes component vnam reipublicam, aut regnum, nec est in vno aliquo homine; deberet enim illam habere ab hominibus, quod fingi non potest, quia homines nunquam conuenerunt ad illam conferendam, vel ad constituendam sibi caput vnum. Imò neque titulo belli, siue iusto, siue iniusto, fuit vnquā aliquis princeps, qui vniuerso orbi fuerit temporaliter dominatus, vt ex historiis constat; ergo secundum humanam naturam cursum nulla est, nec fuit, nec moraliter esse potuit potestas legislatiua humana vniuersalis pro toto orbe. Occurrebat autem in presenti difficultas de Imperatore, de quo in lib. seq. cap. 3. dicam. Quapropter, licet totum vniuersum gubernetur, & obligetur legibus ciuilibus, vt moraliter constat de omnibus nationibus, quæ aliquam politiam habent, & nō sunt omnino barbaræ; non tamen regitur totum eisdem legibus, sed cū partitione accommodata, vnaquæque reipublica, vel regnum suis legibus gubernatur. Quomodo verò hæc potestas in Ecclesia Christi locum habeat, & an peculiarem aliquam institutionem receperit, in sequentibus dicemus.

Quarto potest ex dictis breuiter colligi, quibus modis participari possit hæc potestas ferendi leges humanas. Dicendum est enim in primis haberi potestatem immediatè a Deo, quia non potest hæc potestas habere aliam originem, vt capite posteriori ostensum est, & quia Deus est auctor omnium bonorum, & consequenter omnium potestatum, & præsertim huius, quæ ex diuina prouidentia maximè pender, cum ad bonos hominum mores, & convenientem conseruationem ac gubernationem necessaria sit. Vnde necesse est, vt hæc potestas sit à Deo immediatè in aliquo, quia si in aliquo est mediatè, in aliquo alio erit immediatè, cum non possit procedi in infinitum. Duobus autem modis potest esse à Deo, scilicet naturaliter, vt ab auctore naturæ, vel supernaturaliter, vt ab auctore gratiæ. De hoc posteriori dicemus in lib. 3. Prior verò satis ex dictis declaratus est. Atque inde etiam constat, posse hanc potestatem esse immediatè ab hominibus, & mediatè a Deo, imò ordinariè ita esse, loquendo de potestate naturali. Quia cum immediatè sit in communitate, per illam deriuata est ad Reges, vel Principes, seu Senatores; ratè enim, aut nunquam in tota communitate retinetur, ita vt per illam immediatè administretur. Postquam verò translata est hæc potestas ad aliquam singularem personam, quamuis per successiones, vel electiones varias ad plures transcat, semper intelligitur haberi immediatè a communitate, quia ex vi primæ institutionis ad ceteros transit. Sicut potestas Pontificis, licet per plures electiones ad plures personas successiue varietur, semper est in omnibus immediatè a Deo.

Oportet autem hic distinguere duos modos, quibus haberi solet potestas aliqua, scilicet, vel vt ordinaria, vel vt delegata. Nam quæ dicta sunt de ordinaria potestate procedunt; ita enim est hæc potestas immediatè a Deo in communitate, & eodè modo ab illa transfertur in principem, vt tanquam proprius dominus illa vtatur, & vt habens illam ex vi proprii muneris. De alio verò modo quarti potest, an hæc potestas delegabilis sit, quod dubium mouet Bart. in l. omnes populi, ff. de iustitia, & iur. q. 2. princ. quæstio. 5. n. 1. & Panormit. in c. 1. de sentent. ex-communicat. Potestque tractari de omni potestate legislatiua humana, tam supernaturali, quam naturali, & in quocumque statu, & ita videtur tractari à dictis auctoribus. Qui simpliciter docent, potestatem hæc delegabilem esse. Quod Panormitan. colligit ex dicto cap. granem, ibi, Quidam ciues Pisani deputati à potestate, & populo ad statuta ciuilitatis edenda, &c. Colligit etiam solet ex prima lege Codicis 5. quibus.

8. Quibus modis participari potest ferendi leges potestas.

9.

Bart.

Panorm.

Panorm.

Sed

Sed aduertendum est, duobus modis fieri posse hanc commissionem, seu delegationem. Vno modo vt delegatio sit ad condendam legem, decernendo, an sit iusta, & vtilis, vel necessaria, & quibus verbis ferenda sit, non tamen extendatur potestas delegati ad dandam legi vim obligandi, & consequenter nec ad promulgandam illam tanquam legem. Et hoc modo manifestum est, potestatem hanc esse delegabilem; tamen illa re vera non est delegatio iurisdictionis, sed solùm cuiusdam ministerij requirentis scientiam, & peritiam. Vnde potius videtur esse per modum cuiusdam consultationis. Et hoc modo est quotidiana hæc delegatio; imò vix possunt leges aliter ferri à Principibus, qui per se non possunt omnia necessaria ad legem condendam efficere. Et si quis rectè consideret allegata iura, solùm hoc probant. Aliiter ergo erit propria delegatio, quando ita alicui committitur legis editio, vt possit etiam per suam voluntatem illi dare auctoritatem, & robur sine alia confirmatione, vel approbatione delegantis, & hic modus non est tam frequens, vel facilis. Vnde Barc. solùm supra distinguit inter communitatem, & principem, & dicit, communitatem posse delegare hanc potestatem, quando communitas habet hanc potestatem vt ordinariam, & suo arbitrio potest illa vt, vt voluerit. At Principes, aut iudices, quibus demandata est hæc iurisdictionis, dicit, non posse illam delegare, tum quia illorum industria postulat, quando illis committitur, & ideo non possunt in alium eam curam transferre, argumento l. 1. de officio eius, cui mandata est iurisdictionis, tum etiam quia videtur in eis esse hæc potestas tantum delegata, & ideo non possunt eam subdelegare.

Omnino verò priori membro, quod est clarum, posteriorius indiget declaratione. Nam si intelligatur de Imperatore, Regibus, & aliis Principibus, ad quos hæc potestas reipublicæ simpliciter translata est, falsam continet doctrinam. Quia in his Principibus non est hæc potestas delegata, sed ordinaria: est enim perpetua, & ex vi muneris sui in eis conuenit. Item hi principes possunt aliquibus ciuitatibus, vel dynastiis inferioribus concedere illam, vel ordinariam; cur ergo non poterunt committere etiam illius delegationem? quandoquidem ex parte ipsius potestatis nihil obstat, quin delegabilis sit, vt ipse Bartolus supponit, & est clarum, quia omnis potestas solius iurisdictionis delegabilis est; talis autem est hæc potestas. Quocirca translatio totius potestatis à republica in Principem non est delegatio, sed quasi alienatio, seu perfecta largitio totius potestatis, quæ erat in communitate, quapropter sicut communitas poterat illam delegare, ita & princeps. Neque ita illi committitur, vt personalis eius industria requiratur, magis quam in communitate requiretur, sed simpliciter illi conceditur, vt per se, vel per alios illa vtatur, eo modo, quo illi magis videbitur expedire. Et hac ratione etiam summus Pontifex, & non solus ille, sed etiam Episcopi possunt suam legislatiuam potestatem delegare, quando sunt ordinarij legislatores, & procedit in eis eadem ratio.

Illæ ergo sententia Bartoli solùm habet locum in his magistratibus, & iudicibus, quibus hæc potestas à summis potestatibus delegata est: nam in illis tantum procedunt rationes Bartoli. Quia verò ille de communitatibus specialiter loquitur, posset dictum eius verificari in his rebus publicis, quæ de facto libera sunt, supremamque potestatem in se retinent, & nihilominus legumlationem committunt, vel ferunt, vel duci, aut soli, aut cum senatu. Nam hi fortasse tantum sunt delegati, & ideo non poterunt suam potestatem delegare, nisi hoc ipsum in ipsa delegatione declaratum sit, vel ex consuetudine consuetudine con-

10. Quæ potestas delegabilis.

Bart.

11.

12. Quæ potestas indelegabilis.

stet in hoc sensu eis esse commissam talem potestatem, quod potius pertinet ad factum, quam ad ius, & ideo nihil certius de illo affirmare possumus. Et eadem ratione nihil dicere possumus de actuali delegatione huius potestatis, id est, in quibus sit hæc potestas delegata, quia hoc pendet ex libera voluntate, & nihil de hac re communi iure statutum est.

C A P V T V.

An potestas ferendi leges civiles perseueret in Christi Ecclesia, & per eas obligare possit Christianos, seu fideles baptizatos.

Quæ hæc tenus diximus de naturali potestate humana ad leges civiles ferendas, generalia sunt ad omnes Ethnicos, & infideles; vt ergo, nobis vsui esse possint, quia de his legibus, prout sunt in usu Ecclesiæ, & ad mores fidelium pertinere possunt, in presenti tractamus, necessarium est doctrinam dantem ad Ecclesiam Christi applicare, & quomodo in ea locum habeat, & seruanda sit, exponere. Circa propositam ergo quæstionem fuit error circa tempora Christi & Apostolorum exortus quorundam dicitur, non esse licitum fidelibus alium dominum recognoscere præter Deum, ideoque secularibus Principibus, aut eorum legibus obediendum non esse. Ita refert Hieronymus ad Tit. 3. in principio, censetque auctorem huius erroris fuisse Iudam illum Galilæum, de quo refertur Act. 1. & nativitate Christi, quando exiit editum à Casare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & ibant omnes, vt profiterentur, vt dicitur Luca 2. Et additur de illo Iuda, quod auerit populum post se, quid autem ille prædicaret, Lucas non explicat. Hieronymus autem refert, Inter cetera hoc quasi probabile proferebat ex lege, nullum debere dominum, nisi solum Deum vocari, & eos, qui ad templum decem adferrent, Casari tributa non reddere. Et hanc hæresim (ait) multum percrebuisse vsque ad tempora prædicationis Christi, & illius occasione Phariseos misisse discipulos suos ad Christum interrogandum, an liceret censum dare Casari, &c. Matth. 22. Addit Anastasius Nicen. q. 67. in Scripturam, Sectatores huius Iudæ Galilæi, vocatos fuisse Galilæos, & prohibuisse offerre sacrificia pro Imperatore, & populo Romano, & ideo interfectos fuisse à Pilato. Hos enim credit esse illos Galilæos, quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificiis eorum, vt attigit Lucas c. 13. Nec verò ideo hæresis ipsa extincta est, sed vsque ad tempora Apostolorum durasse creditur, & quia Apostoli Galilæi erant, & nouam doctrinam prædicabant, venisse dicuntur in suspensionem, quod credentes etiam auerterent ab obedientia principum secularium ac legum ciuilium. Ita sentit Hieronymus supra dicens, ideo Paulum tum ibi, tum ad Rom. 13. monere Christianos, vt obediunt principibus, quia Iuda Galilæi dogma adhuc per illud tempus vigeat. Chrysostr. etiam Hom. 23. ad Rom. Plurima (inquit) tunc temporis circumferebatur fama traducens Apostolos veluti seditiones, & iniquos mouatores, qui omnia ad euertendum leges communes & facerent & dicerent.

Non inuenio autem vel ab aliis Patribus, vel ab aliquo ex antiquis scriptoribus declaratum, an re vera illis temporibus fuerit aliquis hæreticus, & apostata à fide Christi, qui specialiter conatus fuerit errorem hunc in Ecclesiam introducere, & Christianis suadere, legibus Imperatorum non esse subiectos. Nam Iudas ille Galilæus & ante Christi prædicationem fuit, & de solis Iudæis videtur fuisse loquutus. An verò post illum fuerit aliquis idem asserens de

I. 3. Chri

Iuda Galilæi error.

Luca 2.

Hieron.

Luca 13.

Ro m. 13.

Chrysostr.

Christianis, vel solum per falsos rumores ea suspicio sparsa fuerit contra Christianos tempore Apostolorum, mihi non constat: Chrysostr. autem, & alij magis hoc posterius indicant, nec inter haereses antiquas, quae post Christum fuerunt, inuenio, hanc referri ab Epiphano, August. Damasc. aut alijs. Nostri vero temporibus Lutherus hanc haeresim magna exaggeratione docuit; dixit enim, Christianis nullam, siue ab hominibus, siue ab Angelis vlllo iure imponi posse, nisi quantum ipsi velint; neque principes habere ius super Christianum hominem; & quidquid aliter sit, tyrannico spiritu fieri. Ita refert Prateol. in Luther. anno 1520. Posteaque eundem errorem sequuti sunt Anabaptistae, & Tripitarij, de quibus refert Bellarm. lib. 3. de Laicis, cap. 2. quod dixerint, non licere Christianis gerere magistratus, nec inter Christianos debere esse tribumalia, iudicia, &c.

Epiph. August. Damasc. Luther.

Prateol. Anabap. Tripitarij. Bellarm.

1. Fundamentum istorum sumitur ex redemptione Christi, & libertate, quam per ea obtinuit credentibus in ipsum. Sic intelligentes illud Matth. 17. Ergo liberi sunt filij; vbi per filios omnes Christianos intelligunt, quos dicunt esse liberos a tributis regibus soluentibus de his enim ibi Christus loquebatur, vnde fit etiam, vt sint liberi ab eorum regimine, & potestate: nam haec mutuo se consequuntur. Idque confirmatur ex illo Lucae 22. Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Et illud Matth. vlt. Baptizantes eos, &c. docentes seruare omnia quaecumque mandauimus vobis, non ergo mandata hominum. Item illud 1. Corinth. 7. Pretio empti estis, ita ut fieri serui hominum.

Luc. 22. Matth. vlt.

1. Cor. 7.

4.

Magistratus civilis in lege gratiae permissus.

Luc. 20. & Matth. 22. Iustin.

Matth. 17.

Iren.

Iuan. 10. Chrysostr. Theophyl. Euthym. Toler. Maldon.

2. Hic etiam adduci possunt illa testimonia, quibus haeretici vtuntur, ad probandum omnes fideles esse liberos a lege: nam cum id dicant etiam de lege naturali, multo magis dicent idem de lege civili. Vnde etiam consequens est, vt de omnibus fidelibus idem dicere debeant, tum quia ipsi dicunt, omnes fideles esse iustos, si tamen ea fide, qua ipsi fingunt, id est, certa fiducia de sua iustitia, quia tunc nihil eis imputatur, etiam contra quamcumque legem sit, tum etiam quia ipsi dicunt, Christum liberasse omnes a iugo cuiuscumque legis; ergo nemo potest eos subire, siue iusti sint, siue non sint.

3. Nihilominus dicendum est primo, Magistratus civilis etiam in lege gratiae, & inter Christianos permansit, suamque vim, & potestatem retinet cum moderatione tali statui accommodata. Hanc vltimam partem remittimus in librum sequentem, vbi de spiritali potestate legislatiua dicendum est: nam haec moderatio tota consistit in subordinatione magistratus civilis ad Ecclesiasticum, & ideo sine huius cognitione explicari non potest; omnia ergo hac parte conclusio posita est de fide. Probatur primo ex his, quae insinuauimus, referendo antiquum errorem Iuda Galilaei: nam ille virtute damnatus fuit a Christo Domino, quando illa occasione (vt supra dicebamus) interrogatus an liceret dare Caesari censum, respondet Lucae 20. & Matth. 22. Reddite ergo quae sunt Caesari, Caesari, & quae sunt Deo, Deo. Ex quo loco colligit preceptum soluendi tributa Principibus Iustin. Apolog. 2. pro Christianis, aliquantulum a principio. Quod etiam confirmat Christus Matth. 17. cum iussit tributorum exactoribus pro se, & Petro reddi tributum: expenduntque Iren. lib. 5. cap. 24. & Ambros. lib. 4. in Luc. cap. penultim. dicentes, ibi esse datum spirituale documentum, quo Christiani viri vblimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, & habetur in c. magnum, 11. q. 1. Imo multi censent cum Christus dixit Ioan. 10. Quot ante me venerunt fures sunt, & latrones, non solum propter antiquos pseudoprophetas, sed propter eos, qui proxime praecesserant, inter quos ille Iudas fuerat, id dixisse. Vt videri potest in Chrysostr. Theophyl. & Euthym. quos sequuntur, Tolet. & Maldon. Ioannis 10. & Lorin.

A Actor. 5. qui alios referunt. Possit vero quis dicere, illos eo tempore errasse, quia nondum verus Christus venerat, nec suam Ecclesiam instituerat, & ita Christi verba solum ad illud tempus referri.

6. Igitur ad hoc praeueniendum, & cauendum, Apostoli ex professo errorem illum refutarunt, tanquam valde perniciosum Ecclesiae, fideique propagationi. Expressa satis est sententia Pauli ad Rom. 13. Omnis anima potestatibus subiecta sit. Quae verba de potestate, & magistratu civili Chrysostr. & communiter expositores intelligunt. & Nazianzenus Orat. 17. ad populum timore percutit, & Iren. supra, & optime Aug. Epist. 54. ad Maced. & Basil. in const. moral. capit. 23. Qui non excludunt Ecclesiasticam potestatem, sed potius Basil. inde sumit a fortiori argumentum in fauorē illius, de quo postea videbimus. Quibus autem sit illa subiectio declarat Apostolus dicens, Ideo necessitate subiecti estote, quasi diceret non esse vrbaniatatis subiectionem, vel arbitriam, sed necessariam, & ex obligatione. Et originem, ac primariam radicem assignat, cum totam hanc potestatem ad Deum refert, vt in eo capite sequenti latius exponemus. Similem sententiam habet Paulus ad Titum 3. dicens, Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse. Et 1. Pet. 2. Subiecti estote omni humanae creature propter Deum, id est, omni homini, qui vicem Dei gerit in terris, & ad quem refertur subiectio illi exhibita, & subdit, Sicut Regi tanquam praesentem, &c.

Rom. 13.

Naz. August. Basil.

Rom. 13.

Titum 3.

1. Pet. 2.

7. Ratio conclusio.

7. Et potest a posteriori confirmari: nam supra ostensum est, magistratum politicum ex natura rei conuenite humano generi, & communitati, ex quo vero principio sequitur, reges gentium priuquam ad Ecclesiam veniant esse veros reges, si iusto titulo regna possiderent: autem non potest, quod propter conuersionem ad fidem, vel ipsorum vel suorum subditorum, sua regna, & dominia amittant; ergo etiam in Ecclesia retinent suam potestatem, quam veluti naturali iure, seu ordine possidebant. Minor patet, tum quia illud fuisset magnum fidei impedimentum, quis enim Rex fidem susciperet, vel a suis subditis recipi permitteret, si crederet, eo ipso manere priuatum suo dominio, vel subditos fieri a sua obedientia liberos? Tu etiam quia hoc statim apparet iniustum, & re vera est, nisi ex Dei reuelatione ostendatur, eius voluntate esse factum; at hoc ostendi non potest; imo contrarium constat, & sine dubio ita expediebat ad fidei puritatem, & ad omnem calumniam vitandam. Vnde antiqui Patres aduertunt, in initio praedicationis Evangelicae, daemones, & hostes fidei hanc notam, & infamiam religioni Christianae inurere voluisse, quod principatus humanos euerteret, & libertatem, ac confusionem quandam introduceret, & ideo Apostolos Petrum, & Paulum ex professo tanto malo occurrisse. Ita Chrysostr. & Hieron. quos in principio citauimus.

Nota in ista primitiua Ecclesia quae ex modo nobis.

Iustin.

August.

Psal. 2.

8. Et idem sentit Iustin, Martyr dicta Apologia 2. pro Christianis, vbi ex professo persuadere conatur Imperatori potestatem qua habebat tunc in Christianos ad iustitiam exercendam ab eis recognosci. Imo addit, A vobis autem hoc etiam contendimus, vt eos, qui non congruenter eius (id est, Christi) decretis, & praecipis viuunt, tantumquam Christiani dicuntur, supplicis cececeatis. Et Aug. Conc. 3. in id Psal. 118. Principes persecuti sunt me gratis, eleganter expeditis particulam illam gratis, ait, si Euangelium eos suis regnis priuaret, videri posset non gratis, nec sine occasione persecutiones contra illud excitasse; nunc autem verum gratis, quia non eripit mortalia, quia regna dat caelestia. Vnde cum Prophetas praedixerunt, reges terrae ad Christum conuertendos fuisse, vt Isai. 49. & 60. non significarunt amissuros fuisse regna eorum, quod Christo subiceretur, sed illuminandos, vt melius posset indicare terra, iuxta illud Psal. 2. Et nunc reges intelligite, erudimini qui indicatis terram, seruite

Basil.

9. Ratio a priori ex Augustino.

7. Ratio conclusio.

Naz.

10. Respondetur haeretico. Matth. 17.

Rom. 13.

seruare Domino in timore, &c. Et constat a principio Ecclesiae id obseruatum esse in Imperatoribus Philippo, & Constantino, & postea in alijs, & usque hodie seruari in his provincijs, & regnis, quae de nouo ad fidem conuertuntur. Imo recte expendit Basil. dicto cap. 23. constitutionem, non solum debere Christianos parcere suis regibus conuersis ad fidem, sed etiam, quod maius est (inquit) etiam illis, quorum vita impia erat; nam tales erant principes saeculi, quando Apostoli illis obedire praecipiebant, vtique in his, quae mala non sunt, nec Deo contraria, quia naturalis iustitia hoc postulat, cui Euangelium non contradicit. Ideoque tales reges per bellum priuari non possunt sua potestate, nisi in Christianae religionis iniuriam, vel fidelium subditorum perniciem illa abutantur, vt est constans sententia apud Theologos.

Denique rationem a priori huius veritatis sumo ex Augustino lib. 19. de Ciuit. cap. 17. vbi veritatem Catholicam his verbis proponit, Ciuitas caelestis, vel potius pars eius, dum apud terrena ciuitatem velut captiuam vitam suae peregrinationis agit, legibus terrena ciuitatis, quibus hac administratur, quae sustentanda vitae mortali accommodata sunt, obtemperare non dubitat. Hoc autem in virtute sic probat, Terrena ciuitas, etiam quae non viuunt ex fide, humanam pacem appetit, in eoque desigit imperandi, obediendaeque concordiae ciuium, vt sit eis de rebus ad mortalem vitam pertinentibus quaedam compositio voluntatum. At caelestis etiam ciuitas dum hic peregrinatur, ista pace necesse est utatur, donec ipsa, cui talis pax necessaria est, mortalitas transeat; ergo necesse est illam seruare leges ciuitatis terrena, quae ad illam pacem iuuant, vt quando communis est mortalitas, communis etiam sit pax, & concordia. Vnde concludit inferius, Haec ergo caelestis ciuitas, dum peregrinatur in terra, ex omnibus gentibus ciues euocat, atque in omnibus linguis peregrina colligit societate, non curans quidquid in moribus, legibus, institutis, diuersum est, quibus pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum rescindens, vel destruens, imo etiam seruans, ac sequens, quod licet diuersum sit in diuersis rationibus, ad vnum tamen eundemque finem terrena pacis intenditur, si religionem, qua vni summus, & verus Deus colendus docetur, non impedit. Est ergo summa rationis, quod finis ciuiliu legum per se bonus est, & Christianis etiam necessarius; ergo etiam leges, quae ad illum ordinantur, & magistratus a quibus condiposunt, sunt in Ecclesia necessarii. Item hic ordo naturalis est, & gratia non destruit naturam; sed perficit, & Christus non prohibuit huic modum regiminis, vbi enim est prohibitio? Tandem sine potestate temporali, & civili non posset spiritalis ordo, & regimē protegi, vel conseruari, vt ipsa experientia docet. Vnde egregie dixit Nazianzenus dicta Orat. 17. Submitteramus nos tum Deo, tum alijs, tum iis, qui imperium in terra gerunt: Deo quidem omnibus de causis, alijs autem alijs propter charitatis foras, Principibus denique propter ordinem, publicaque disciplinae rationem.

Ad fundamenta haereticorum facilis est responsio: nam Christus dicens Matth. 17. ergo liberi sunt filij, de se ipso potissimum loquebatur; vanum ergo est, & sine fundamento dictum, ibi nomine filiorum intelligi omnes Christianos, & ideo omnes illos esse exemptos iure diuino a tributorum solutione. Neque vllus Sanctorum ita illud exposuit, sed contrarium ipsi docuerunt cura Paulo Rom. 13. consentaneum ad Christi doctrinam in alijs locis, vt ostensum est. An vero ibi comprehensum fuerint Clerici omnes vel immedie, vel saltem in Petro, in tractatu de immunitate Ecclesiastica disputatum est. Ad secundum dicitur, Christum ibi non prohibere temporale regnum, sed monere discipulos suos, tum vt principatum non ambiant, tum vt si praesidere cogantur, non sint tanquam dominantes, sed potius vt ministrantes. Duo enim

de Regibus gentium proposuit, vnum, quod non regere, sed dominari, & in seruitutem redigere subditos volunt; aliud, quod titulos honoris, & excellentiae affectant. Vos autem (inquit) non sic, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor, & qui praecessor est, sicut ministrator. Similia habet Matth. 20. & Marci 10. & vbi que reprehendit nimiam cupiditatem dominandi, prauum vltimum, non legitimum imperium, & ita exponunt in illis locis Ambrosius, Hieronymus, & Chrysostr.

Luc. 22.

Matth. 20. Marc. 10. Amb. Hieron. Chrysostr.

11.

Ad tertium ex Matth. vltim. respondetur primo, Christum dicendo, docentes eos seruare omnia quaecumque mandauimus vobis, non exclusisse alia, sed ea commemorasse, quae maxime necessaria erant, quaeque iam tunc erant stabilita. Deinde dico, ibi in virtute comprehendisse reliqua, quia ipse praecipit seruare integre legem naturalem, & dare unicuique quod suum est, & facere alijs, quod vnusquisque vult sibi ab alijs fieri: in his autem principijs fundatur, quod sit obediendum superioribus potestatibus in quocumque ordine. Vnde in illis verbis continetur, quod fideles debeant obedire parentibus, & serui dominis, & subditi Praelatis, alijs iuxta haereticorum sensum, omnis obedientia hominibus praestanda, esset sublata per illa verba Christi. Quod est contra omnem rationem, & contra verba eiusdem Christi Lucae 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Quae licet de Praelatis Ecclesiae praecipue dicta sint, in omnibus superioribus legitimis cum proportione locum habet, iuxta illud ad Colof. 3. Sicut Domino, & non hominibus, &c. Et infra, Domino Christo seruite. Et clarius ad Ephes. 6. Serui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo. Et 1. Pet. 2. Serui subditi estote dominis.

Luc. 10.

Colof. 3. Ephes. 6.

12.

Ad quartum testimonium ex 1. Cor. 7. Nolo fieri serui hominum, facile respondetur, ibi non de seruitute corporali, sed de spiritali esse sermonem, vt patet ex praecedentibus verbis: pretio empti estis, & ita facti Christi serui, vt ibi saepius dixerat, huic autem seruituti opponit seruitutem hominum, loquitur ergo de spiritali seruitute. Nam de corporali iam dixerat, nihil ob stare Christi seruituti; imo consilium dederat, seruus vocatus es, non sit tibi cura. Tunc autem dicitur quis fieri seruus hominum seruitute peccati, quando vt placeat hominibus displicet Deo, & quando

1. Cor. 7.

temporalibus dominis contra Dei honorem obsequitur, & ita dixerat ibi paulo superius, Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim seruimus subiectus est frater, aut soror in huiusmodi. In pace autem vocatus non Deus. Obedientia ergo ad homines si sit iusta, & honesta, non est contra Christi redemptionem, sed est paci, & iustitiae consentanea. Atque ita exposuit illa verba Chrysostr. Homil. 19. in 1. ad Corinth. Qui etiam addit, posse seruum manentem seruum secundum humanam conditionem exuere conditionem seruilem, non seruendo Domino vt homini, sed vt Christo, vt alijs locis citatis Apostolus consulit. Et postea etiam exponit, nolite fieri serui hominum, cum sitis a Christo redempti, ipsi seruite in hominibus, & ita non efficiemini serui hominum, tametsi conditione sitis serui. Quae posterior expositio veram continet doctrinam, sed prior est literalis: nam illa verba (vt idem Chrysostr. notat) non ad seruos tantum, sed ad homines etiam liberos dicta sunt, vt nolint fieri spiritaliter serui, cum tanto pretio sint redempti. Et ita etiam exposuit Ambrosius in id Psal. 43. Vendidisti populum tuum sine pretio. Ad reliqua haereticorum fundamenta in primo libro responsum est, & contra falsam libertatem Christianam, quam ipsi fingunt, in libro sequenti, & latius in vltimo huius tractatus differemus. Contra fictionem autem illam de iustificatione per imputationem mediante sola fiducia in Christum, in tract. de Gratia dicendum est.

Chrysostr.

1. Cor. 7.

Psal. 43.

CAPVT VI.

In hac potestas ad ferendas leges civiles obligantes vniuersam Ecclesiam fit in summo Pontifice.

Diximus esse in Ecclesia Christi potestatem temporalem ad obligandos Christianos legibus civilibus: nunc videndum sequitur apud quos sit hac potestas, & prius dicemus, an sit aliqua talis potestas vniuersalis pro tota Ecclesia, & postea quomodo vera distributa sit. Respectu autem vniuersalis Ecclesiae, de duab. maxime personis dubitari potest, scilicet, Pontifice summo, & Imperatore, de quibus sigillatim dicemus. Multi ergo Doctores tradiderunt Pontificem summum habere directam potestatem ad ferendas leges civiles, pro vniuersa Ecclesia. Imò quidam dixerunt, habere illam pro vniuerso orbe. Mouerique potuerunt, quia Christus Dominus illam habuit, & vices suas Vicario suo plene concessit. Vnde de D. Petro ait Ecclesia, Tibi tradidit. Deus omnia regna mundi. Verumtamen si hac sententia intelligatur de vniuerso orbe, prout includit non tantum fideles, sed etiam infideles prius quam ad fidem conuertantur, & de directa potestate, & iurisdictione in illos, est clare falsa. Quia Christus Dominus nunquam concessit Ecclesiae hanc potestatem, sed solum respectu fidelium dedit potestatem, & ius praedicandi illis, dicens Matth. ultimo. Euntes docete omnes gentes, vbi cumque autem dedit potestatem gubernatiuam, loquitur respectu fidelium. Ioan. 21. Pascite oues meas, & Matth. 16. prius dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam: Et postea addidit, Quaecumque ligaueris, &c. & ca. 18. prius dixit, Dicitur Ecclesiae, & postea, Quaecumque alligaueris, &c. Atque ob hanc causam dixit Paul. 1. Corinth. 5. Quid enim mihi de his, quae foris sunt iudicare, id est, de infidelibus, qui sunt extra Ecclesiam, & non subiacet iurisdictioni eius. Vnde Innoc. III. c. gaudemus, de diuort. dixit, constitutiones canonicas non obligare extra Ecclesiam paganos, multò ergo minùs possent obligare leges civiles late à Pontifice per directam potestatem. Hinc etiam omnes Theologi in materia de fide pro comperto habent non posse Pontificem vi cogere infideles ad sibi obediendum: at verò si haberet directè supremam potestatem temporalem in illos, possent illos iuste cogere. Imò reges ipsi infideles non essent veri, & supremi reges in temporalibus, sed tenerentur recognoscere Papam, vt superiorem principem in illo ordine, quod est manifestè falsum, & contra vsum, & sensum Ecclesiae.

Aliter ergo potest illa sententia intelligi de orbe Christiano, ita vt in vniuersa Ecclesia habeat summus Pontifex hanc directam potestatem à Christo datam, & consequenter de se extendatur ad totum orbem simpliciter, si totus fides, vt tenetur, suscipiat. De facto verò solum in his partibus orbis, in quibus est Ecclesia, illam exercere valeat, siue illam per se exerceat, siue per Imperatorem, cui illam demandauit. Et hoc sensu tenuerunt illam opinionem Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu Ecclesiae, cap. 44. D. Anton. 3. p. tit. 2.2. cap. 5. §. 8. & 13. Syluest. verb. Papa. q. 2. 7. & 10. & in verb. legitimus, q. 4. August. de Ancona, de potestate Ecclesi. q. 1. art. 7. & 8. q. 2. art. 2. & 3. q. 2. art. 1. & sequentibus, & saepe in illo opere, & multi alij, quos referunt Nauarr. in cap. nouit, de iudiciis, notab. 3. nu. 19. & Couarr. in regula peccatum, 2. p. §. 9. nu. 7. Fundamentum est, quia Ecclesia Christi, quae de se vniuersalis est, & totum mundum complectitur, est etiam perfectè vna, & optimè instituta; ergo tam in temporalibus, quam in spiritualibus est vera monarchia: nam hoc spectat ad perfectionem eius, vt vtraque sit in vno, & eodem capite, quia alius non

possent commodè subordinari, & vniti: ergo cui Christus dedit supremam spirituale potestatem, dedit etiam temporalem. Vnde Nicolaus Papa in cap. 1. d. 2. de Christo Domino dicit, Qui beato Petro aternam vitam claui gerit simul & caelestis imperij iura commisit. Et Bonifacius VIII. in Extrau. vnan. sanctam, de maiortate, & obedientia, dicit, in summo Pontifice esse vtrumque gladium, temporalem, & spirituale. Huius etiam argumentum est, quia Pontifex tribuit Imperatori dignitatem imperialem, cap. In nomine Domini, dist. 23. & cap. venerabilem, de electione, & ideo Imperator prius quam à Papa confirmetur, vel coronetur, iurat illi fidelitatem, ex cap. tibi domino, 63. dist. & clarius in Clement. 2. de iur. iur. Hinc etiam Papa aliquando deponit Imperatorem, ex iusta causa, cap. ad Apostolicam, de sentent. & re iudic. in 6. Vnde etiam transtulit imperiũ à Grecis ad Germanos, vt dicitur in dicto cap. venerabilem, & in dicta Clement. 1. & tractat late Bellarm. in integro opere de illa translatione. Denique vacante imperio Pontifex indicat subditos imperij, Clementis. Pastoralis §. vlt. de re iudic. & cap. licet ex suscepro, de foro compet.

Nihilominus vera sententia est, summum Pontificem, etiam in hoc sensu non habere directam potestatem temporalem in vniuersum orbem, sed solum in illa regna, vel prouincias, quantum est dominus temporalis. Vt autem hac sententia verè, & catholice intelligatur, aduertendum est, aliud esse omnem potestatem, etiam supremam in illo ordine, esse subiectam potestati summi Pontificis: aliud verò quod summus Pontifex habeat directam potestatem temporalem distinctam ab spirituali, per quam per se directè possit civiliter gubernare totam Ecclesiam. Nā illud primum verum, & certum est; non tamen propter temporalem potestatem Petri: sed propter spirituale, & cui temporalis in ordine ad finem illius subiacet, vt infra comparando vtramque potestatem latius dicetur. Quod si prior sententia in hoc tantum sensu loquatur, vt interdum significant auctores pro illa citati, verum dicit, licet obcurè loquantur. Hac verò posterior sententia in secundo sensu loquitur, & quae communiter recepta. Tenet Maior in 4. dist. 24. q. 3. Vualden. lib. 2. doct. fidei antiquae, cap. 77. & 78. Caietan. tom. 1. Opusc. tract. 2. c. 3. & 2. 2. q. 4. art. 8. Victoria in vtraque relect. de potestate Papae, Sot. lib. 4. de iustit. q. 4. art. 2. & in 4. dist. 25. q. 2. art. 1. Turrecrem. in summa de Ecclesia, lib. 2. cap. 11. 3. & in cap. in apibus, 7. q. 1. Bellarm. lib. 5. de Roman. Pontifice à principio per nonnulla capita. Pet. Bertr. tract. de origine iurisdictionis, q. 3. Couarr. & Nauarr. locis citatis, qui plures alios referunt.

Probat, quia nec ex Scriptura habemus, Christum dedisse hanc potestatem Petro, neque ex traditione; ergo cum sit res supernaturalis non potest cum fundamento affirmari, maxime cum ex traditione potius oppositū habeamus, fueritque congruentius. Probo singulari: nam in primis Christus in Euangelio solum promisit Petro clauis regni caelorum, per quas potestatem spirituales supremam significauit, vt Patres exponunt, & videbimus libro sequenti. Postea verò implendo promissionem illa solum dixit, Pascite oues meas, quae verba etiam de iurisdictione spirituali ab omnibus intelliguntur. Deinde ipsimet Pontifices nunquam vsi sunt in Ecclesia hac directam potestatem in temporalibus, sed quotiescūque circa temporalia vsi sunt iurisdictione, solum id fecerunt indirectè, & in ordine ad spirituales. Aliunde verò agnoscunt esse in Ecclesia reges supremos in temporalibus; ergo illam in se, & directè non cognoscunt, quia si Pontifex haberet potestatem temporalem supremam, nullus infra ipsum illam haberet, sicut quia potestatem spirituales supremam habet, nullus Eccle

Nicolaus Pa. Pa.

Bonifacius VIII.

Vera sententia.

Temporale potestas subiecta spirituali quomodo.

Maior.

Vualden.

Victor. Sotus.

Turrecrem.

Bellarm.

Bertr. Couarr. Nauarr.

4.

Ioan. 21.

Cap. solita. Cap. nouit.

Gelasius Pa. Nicolaus Pa. Pa.

Cap. si duobus.

Cap. lator. Cap. causam. Cap. quoniam.

5.

6.

Nazianz.

Billiu.

6. Sicut sit op. postea sententia.

Ecclesiasticus princeps potest in eo ordine habere supremam potestatem. Antecedens autem probatur ex cap. solita, de maior. & inobedientia, & cap. per venerabilem, qui filij legitimi, & cap. nouit, de iudiciis, vbi Pontifex dicit, se nolle derogare suprema iurisdictioni Regis Galliae, nec temporalia iudicia usurpare. Similia habet Gelasius Papa in epist. ad Anastasium, & Nicolaus Papa in Epist. ad Michaëlem Imperatorem, & habentur in cap. duo sunt, & cap. cum ad verum, cum illis 96. dist. Vnde idem Nicolaus Papa in cap. inter hac, 33. q. 2. dicit, Sancta Dei Ecclesia gladium non habet nisi spirituale. Vbi nomine gladij, potestas suprema significatur, vt supra animaduerti. Intelligit autem, hunc gladium non esse directè, & formaliter in summo Pontifice, quamuis indirectè, & eminenter (vt sic dicam) illo non careat, & per alios illo vsi possit, vt alij Pontifices loquuntur, & infra fusius explicabimus. Hoc etiam colligitur ex cap. si duobus, §. de nique, de appellat. vbi dicitur, in causis civilibus non appellari ad summum Pontificem, nisi in teris illi temporaliter subiectis. Et ad idem faciunt cap. lator, & cap. causam, 2. qui filij sint legitimi, & cap. quoniam, cum aliis dist. 10. Ex iure etiam civilis hac assertio constat, quatenus in eo Imperatores etiam Christiani in suprema potestate temporali vntur. I. C. de veteri iure enucleando, & L. bonè à Zenone. C. de quadrien. praescrip.

Ratio a priori est, quia Christus Dominus non contulit hanc potestatem, vt satis ostensum est. Imò nec dominium aliquod temporale dedisse directè, & immediatè Romanæ Ecclesiae, sed illud, quod habet in teris temporaliter subiectis ex donatione Imperatorum, ac Principum habuisse, agnoscunt Romani Pontifices in cap. Constantini, dist. 96. & cap. ego Ludouicus, dist. 63. & in cap. fundamenta, de elect. in 6. Congruentia verò est, quia neque ad fidei propagationem, neque ad conuenientem gubernationem Ecclesiasticam necessarium fuit, talem potestatem Pontifici dari diuinitus. Prior pars declaratur, quia (vt cap. praecedenti dicebam) magnum esset fidei impedimentum, si Reges terræ suam amitterent supremam potestatem, & eo ipso quod ad fidem conuenerent, quod plane sequeretur, si hac suprema potestas intra Ecclesiam in solo summo Pontifice existeret. Vnde quod Ecclesia de Christo Domino canit, Non eripit mortalia, qui regna dei caelestia, verum etiam est de fide ipsius Christi, quae non tollit potestatem regiam. Altera pars declaratur, quia ad vnitatem, & regimen pacificum Ecclesiae sufficit debita subordinatio, quae esse debet inter potestatem temporalem, & spirituales, quam exemplo corporis, & spiritus, optimè declarauit Gregor. Naz. citatus in cap. suscipitis, dist. 10. Et habetur in Orat. 7. cuius verba paulò aliter sic transfert Iacobus Billius, An me liberè loquor, ego animo feruor. Nam vos quoque (loquitur ad praefectum) imperio meo, ac throno lex Christi subiecti. Imperiũ enim nos quoque gerimus, addo, etiã perfectius, ac praestantius, nisi verò equum est spiritum carni fasces submittere, & caelestia terrenis cedere. Hoc igitur modo habet supremus pastor Ecclesiae sufficiens ministerium & adiutorium à temporali potestate, & non habet nimiam curam, & sollicitudinem temporalem, quae spirituale regimen possit impedire, vt sumitur ex dicto cap. quoniam, dist. 10. & optimè ex Amb. in Orat. de tradendis Basilicis, & Athanafo in Epistola ad solitariam vitam agentes, Bergard. lib. 2. de consideratione.

Ex quibus, respondens est ad fundamentum contrariae sententiae. Iam enim constat, quomodo vnitatem Ecclesiae perfectè possit sine illa potestate temporali subsistere. Et ad omnia illa, quae ibi referuntur, sufficit eminentia (vt sic dicam) potestatis spiritualis, ratione cuius indirectè habet efficaciam supra tempora-

lia, vt infra iterum occurrit. Hac autem potestas indirecta, licet sufficiat ad corrigendas interdum, vel abrogandas leges civiles, quando vergere possunt in perniciem animarum, non tamen proprie ad ferendas, & statuendas leges civiles, praesertim merè positivas, & formaliter loquendo. Dico autem merè positivas, quia declarando ius naturale seruandum in aliquo contractu, vt in mote pietatis, vel aliquo simili, potest Papa legem condere, quia talis lex non est proprie constitutiva iuris, sed declaratiua, & definitiua, quae definitio ad Papam spectat. Itè dixi, formaliter loquendo, quia in ordine ad vitandum periculum anime potest prohibere aliquè contractum, vel contractandi modum propter periculum, quod in eo esse iudicat, & tunc illa non est lex civilis, sed canonica. Item in ordine ad pias causas potest legem condere circa testamentum, vel similia, quia totum hoc sub spirituali sine continetur, & ad legem canonicam spectat.

Potest hoc declarari exemplo de praescriptione cum possessione malae fidei, quae licet probetur per leges civiles, reprobatur per canonicas, c. vlt. de praescription. regula possessor, vbi Glossa, & Doctores de regul. iur. in 6. Et ita illa lex, quod ad praescribendum sit necessaria bona fides; canonica quidem est, & in civilibus locum habet. Dico autem non esse formaliter civilem, quia non respicit temporale commodum, sed spirituale, impedire scilicet fraudes, & furta. Simile exemplum est de lege civili, quae negat alimentum filij illegitimi, quam reprobatur lex canonica vt contrariam aequitati naturali, cap. cum haberes, de eo qui duxit in matrimonium, &c. vt notat Glossa ibi Panormit. & alij. Et Bartol. in Authentica, ex completis, C. de incestis nuptiis. Couarr. in 2. part. cap. 8. §. 6. Anton. Gomez in legem 9. Tauri n. 37.

Quare non mihi probatur quod tradit Felin. in capite, Ecclesia, de constit. nu. 45. nimirum constitutionem illam Ecclesiae obligare in temporaliter subiectis Papae, non verò in teris imperij, & loquitur specialiter de illa lege dandi alimenta filijs spurij. Contrarium enim omnino dicendum est de omnibus his legibus, quae licet in materia temporaliter versentur, respiciunt bonum, vel causam pietatis, & ideo canonicæ sunt, & per vniuersalem, & supernaturalem potestatem feruntur; talis autem est illa lex, quia causa alimentorum pia est, vt supra Couarr. n. 6. cum

Alexan. in l. ff. soluto matrim. col. 6. & fauent notata per eundem Felinum in eodem ca. n. 51. Habebit autem locum illa doctrina Felini in legibus Pontificum, quae directè, & purè disponunt in materia temporaliter illae enim non obligant vniuersum orbem, sed illos tantum qui temporaliter sunt sub Ecclesiae dominio, ac iurisdictione civili, sicut in c. loquuti dicem de legibus Imperatorum quoad regna non subiecta Imperatori: est enim eadem proportionalis ratio. Vnde etiam possunt tales leges Pontificis merè temporales non admitti in aliis territoriis, sed contrarium statui per leges Imperatoris quoad terras illi subiectas, & per leges aliorum regnorum quoad sua territoria: & in eis tenentur iudices iudicare secundum proprias leges, non secundum Pontificias. Imò licet contingat deesse legem regni pro aliquo casu decidendo, non obligabit in tali loco talis lex Canonica, nisi hoc ipse per leges talis regni dispositum sit, vt ex dicendis in sequenti capite cum proportione constabit. Et ibi etiã dicemus, an in tali casu praefendum sit ius canonicum civile, vel è contrario. Excipit tamen ab hac regula terras imperij Felin. supra num. 49. referens multos Canonistas dicentes, in teris imperij standum esse canonici in materia non decisa per ius civile. Nullã autè ad hoc probandum afferunt legem imperialè nec rationè; imò nec iura canonica, quae inducunt, id probant, & ideo cõsulendã esse censet consuetudinè, quia

Prescriptio cum possessione malae fidei reprobatur per leges canonicas.

Glossa Panormit.

Anton. Gomez.

5. Felin.

Couarr. Alex.

Felin.

quia ubi per illam de hoc non constiterit, non video, A unde possit talis obligatio affirmari.

C. A. P. V. T. VII.

Utrum potestas vniuersalis ferendi leges civiles obligantes totam Ecclesiam sit in Imperatore.

Potest hoc loco tractari questio celeberrima inter Iuristas, an Imperator iure sit dominus, & Princeps totius orbis, & consequenter an possit totum mundum suis civilibus legibus obligare, quamuis de facto ei non obediatur, & ideo suam vniuersalem iurisdictionem actu non exerceat. Sed quia inter Theologos questio hac nullam, aut parvam dubitationem, vel difficultatem habet, & quae in vtramque partem afferri solent, satis vulgaria sunt, ideo breuiter rem expediemus, attingendo solum ea, quae ad intelligendam vim, & obligationem legum imperialis condixerint. Fuit ergo antiquorum vtriusque iuris doctorum receptissima sententia, Imperatorem habere ius, & dominium iurisdictionis in vniuersum orbem. Quam tanta asseruacione asseruit Bart. in l. hostes, ff. de captiuis, vt haereticum reputet, qui dixerit, Imperatorem non esse dominum orbis. Quod de dominio iurisdictionis verum esse tradit Socin. consil. 1. 27. & Paul. Castren. consil. 61. volum. 1. Et hoc fundamentum tanquam certum supponit Paquirmit. 2. p. consil. consilio 6. n. 2. & sequuntur alij multi, quos refert & sequitur Restaur. Catald. tract. de Imperator. quest. 5. 2. & alij quamplures.

Hac verò sententia variis modis potest intelligi. Primum quod Imperatores Romani etiam ante Christi aduentum obtinuerint totius mundi principatum legitimum, ac veram iurisdictionem in vniuersum orbem, quae postea per successionem, vel electionem deriuata sit ad posteriores Imperatores. Atque hoc modo videtur illam sententiam intellexisse Bart. & nonnulli alij. Nam in eius suasionem adducunt verba Lucae cap. 2. Exiit editum a Caesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Et verba Christi Matt. 2. 2. & Lucae 20. Reddite ergo quae sunt Caesaris, Caesaris, & quae sunt Dei, Deo. Nam illis verbis Christus videtur approbasse imperium Caesaris, quod Lucas dixit esse in vniuersum orbem. Vnde in l. de precatio, ff. ad leg. Rhodi. de iactu, Imperator dicit, Ego mundi dominus.

Hac autem sententia si intelligatur, Imperatorem Romanum fuisse aliquando verum principem totius mundi, habuisseque supremam iurisdictionem supra omnia regna mundi, est plane falsa, & prorsus sine fundamento excogitata, vt late ostendit Oldrad. consil. 96. cuius initium est, consuevit Aduarij, & Ioan. Igneus in disput. pro suprema potestate Regis Franciae, & Alciat. in l. 1. C. de summa Trinit. Gloss. 2. & Couar. in regul. peccatum, 2. p. §. 9. n. 5. & Soto lib. 4. de inst. q. 4. art. 2. Ratio autem est, quia Imperator Romanus nec à Deo ipso immediate potestatem illam vniuersalem in totum orbem consequutus est, nec ab hominibus totius vniuersi electus est primus Imperator Romanorum, vt ab illo potuerint alij succedere cum eadem vniuersali potestate, neque etiam per bellum omnia sibi subiecit, neque vquam de facto tale dominium vniuersale habuit, ergo nullus cogitari potest iustus titulus talis potestatis, neque vnde originem habuerit, quia illi sunt omnes tituli iuste regnandi, neque alius excogitari potest. Quia homo non habet à se talem potestatem, ergo oportet, vt habeat illam ab alio; ergo vel à Deo, vel ab homine aliquo ex dictis modis; constat enim ab Angelis non potestatem, neque etiam iurisdictionem in homines habet.

Primum ergo membrum certum est, quia modus ille concedendi potestatem regiam supernaturalis esset; non enim spectat ad ordinariam prouidentiam Dei, vt est auctor, & gubernator naturae; ergo non

Bartol. affirmat.

Socin. Paul. Cast. Panormit.

Catald.

Explicatur sententia affirmatiua.

Part.

Luca 2. Matth. 2. Luca 20.

Refutatur praedicta opinio.

Oldrad. Ignou.

Alciat. Couar. Soto.

4.

est asserendus sine fundamento, vel reuelatione; nulli autem hoc traditum, aut reuelatum est. De solo enim Iudaeorum populo legimus, quod prius per Moysen, postea & sequentes iudices illum gubernauerit, & postea Saulem primum illum Regem constituerit. Secundum membrum per se notum est, quia nec de tali concordia, & consensu nationum totius vniuersi constat, neque humano modo videtur possibile. Item constat ex historiis, & legibus civilibus, Imperatorem Romanum ab ipso populo, & republica tantum Romana accepisse potestatem, & dominium sui imperij, vt late refert Couar. in Practic. ca. 1. concl. 3. seu n. 3. Vnde etiam constat tertium membrum: nam Romani nunquam occuparunt totum orbem suis bellis, & imperio; ergo nunquam Romanus populus potuit in suum Imperatorem transferre iurisdictionem in vniuersum orbem, quia ipse populus, aut respublica illam non habebat, & in hoc reum genere nemo dat quod non habet. Vnde eleganter Prosper lib. 2. de vocat. gent. cap. 16. alias 6. Gratia Christiana (inquit) non contenta est, eosdem limites habere quos Roma, nullisque populos seipso Crucis Christi subdidit, quos armis suis ipsa non domuit. Cui consonat illud Leonis serm. 1. de sanctis Petro, & Paulo; Vt latius presideres religione diuina, quem dominatione terrena. Confirmatur, quia ipsi Imperatores facientur, esse aliquos populos sibi non subiectos, l. mercatores, C. de commerciis, vbi regnum dicitur non fuisse subiectam Romanis, & in l. 2. C. de offic. Praef. Praetorio Africae, dicit Imperator, pacem cum Peris in perpetuum confirmasse, & in l. postliminiam, ff. de captiuis, fit mentio Regum & populorum, qui liberi erant à Romano imperio, id est, in quos Romanus Imperator non habebat potestatem.

Alter ergo sensus illius sententiae esse potest, vt saltem post Christi aduentum Imperator habeat vniuersalem iurisdictionem legislatiuam in totum orbem, non iure sanguinis, bellum, aut alio humano titulo, sed speciali institutione Christi. Et hoc etiam sentit Bart. in Extrauag. ad reprimendum, vrb. lib. 1. c. 1. & Castald. d. q. 2. n. 10. & sequent. Sed in hoc etiam sensu illa sententia probabilis non est. Quia nec talis institutio est immedata à Christo, nec per Pontificem. Prior pars patet ratione supra facta, quia Christus nullibi contulit immediate, & per se temporale rerum dominium, aut iurisdictionem hominibus, ergo nec Imperatori illam tribuit. Vbi enim est vestigium aliquod talis institutionis vel in Scriptura vel in Ecclesiastica traditione; in his autem rebus (vt dixi) quae supernaturales sunt, nihil credendum est, quod diuinitus reuelatum non sit, & sufficere nobis propositum. Vnde manifestum est, post Christi ascensionem, & Euangelij praedicationem non statim desecisse reliqua terrena regna, vel imperia, neque Imperatorem Romanum esse potestatis dominum, quam antea imperarat. Neque Regem Persarum, vel Reges Indorum, aut Iaponiorum, vel Christianos, vel alios similes suam supremam potestatem temporalem amississe. Altera vero pars de institutione mediata, & per Pontificem probatur ex dictis: Quia ostensum est, Christum non dedisse Pontifici potestatem directam in temporalibus, ergo nec Pontifex ipse potuit illam per se conferre, quia non potest alteri iurisdictionem communicare, quam à Christo non recipit. Potestas autem indirecta, quam Pontifex habet circa temporalia, eadem est cum spirituali, vt ostendimus, sed Pontifex non communicat Imperatori spirituales potestatem, vt constat, ergo nec temporalem indirectam. Et quamuis illam communicaret, non esset potestas legislatiua directè in materia civilis, de qua sola potestate nunc tractamus.

Sic ergo in primis certum, neque Imperatorem Roma

Couar.

Prosper.

Leo Papa.

L. Mercat.

L. postliminiam.

2. Sensus praedictae sententiae.

Reuocatur iam 2. sensus praedictae sententiae.

Romanum, neque aliquem vnum hominem, vel Regem habere potestatem vniuersalem ad ferendas leges civiles obligantes vniuersum orbem. Rationes enim factae de Imperatore Romano, de quocumque alio Rege, vel Principe humano procedunt maiori efficacia. Neque vllus auctor est, qui de alio principe extra Romanum Imperatorem id cogitauerit, quia de ceteris nulla esse potuit suspicio, & vniuersum pro Imperatore Romano quidquam faciunt, quae ex Euangelio asseruntur. Nam in primis in verbis Lucae 2. illa particula vniuersus orbis, non significat vniuersum terrae ambitum, aut omnes homines, aut regna, quae in illo continentur, quia constat, nec totum orbem in hoc sensu fuisse descriptum, nec editum Caesaris missum fuisse ad Indos, vel alias gentes, in quibus praedictos, & Praedixit Augustus non habebat. Significatur ergo ibi nomine totius orbis (vt omnes exponunt) per Synecdochen pars illa orbis praecipua & notissima, & maxima, cui Imperatores Romani dominabantur, & per antonomasiam, orbis appellatur. Vel vt ait Hieronymus. Isai. 13. Idioma est sanctae Scripturae, vt omnem terram illa significet prouincia, de qua sermo est. Exempla sunt frequentia. Daniel. 2. 4. & 5. & saepe alia. Verba autem Christi ex alio loco citata ad summum probant Regibus soluenda esse tributa debita, non vero probant vni Caesari, debuisse omnes homines totius mundi tributum, sed eos tantum, qui illi subiecti erant. Adde neque ibi docuisse Christum imperium Caesaris in Indos fuisse legitimum, & iustum: nam ab ea quaestione abstinuit, generatimque respondit, reddendum esse Caesari quod ei debebatur, id est, siquid ei debetur, vel quod ei debetur iure, aut factum. Nam (vt bene ait Soto loco citato) Christus solum ius naturae, non peculiare ius Romanorum Imperatorum declarauit. Et ideo licet ex illis verbis recte colligatur legitimis principibus soluenda esse iusta tributa: nihilominus inde non constat, quale fuerit ius Imperatorum Romanorum in Indos. Vnde licet admittamus fuisse legitimum (quia licet magna ex parte per tyrannidem inueperit, postea nihilominus consensione populorum, & legitima successione, vel electione à subditis acceptata firmatum est) nunquam tamen in totum orbem dilatatum est.

Tertius sensus illius sententiae esse potest, vt saltem Imperator Christianus habeat iurisdictionem hanc vniuersalem ad ferendas leges civiles in vniuersum Christianum orbem; seu in vniuersam Ecclesiam vbi cumque fuerit diffusa. Quam iurisdictionem habuerit, non iure belli, aut electionis, sed institutione Romani Pontificis, & postea per electionem legitimam iuxta ritum ab eadem Sede Apostolica ordinatum. Et hic sensus videri potest verisimilior. Primum, quia iura Canonica hoc indicant: constitunt enim Pontificem & Imperatorem tanquam duo suprema capita Ecclesiae, vnum in spiritualibus, & alium in temporalibus. Vnde in cap. solita, de maior. & obedientia, comparantur Soli, & Lunae, & in cap. duo, 96. dist. Mundus dicitur principaliter regi auctoritate sacra Pontificum, & regia potestate. Vnde Hieron. cap. in apibus, 7. q. 1. in omni ordine dicit esse debere principem vnum, & subditum Imperatorem vnum. Secundò fauent iura civilia Christianorum Imperatorum: nam in leg. 2. de veteri iure enucle. in fine ait Justinian. Tertia pars totius mundi accreuit nobis, post Europam enim, & Asiam, tota Libya nostra imperio adiuncta est. Vnde in l. cum multa. C. de bon. qua. liber. Imperator (inquit) fortuna omnes supereminet alios. Et in Extrauaganti, ad reprimendum, in principio, Romanum imperium (ait) in cuius tranquillitate totius orbis (vique Christiani) regularius requiescit. Tertio fauetur hoc maxime, quia constat, Imperatoriam dignitatem, vt nunc est in

Nulli vni homini habere potestatem vniuersalem ad ferendas leges civiles obligantes vniuersum orbem.

Hieron. Isai. 13. Dan. 2. 4. & 5.

Soto.

7.

Cap. solita. Cap. duo.

Hieron. Cap. in apibus.

Iustinian.

L. cum multa. Extravaganti ad reprimendum.

Ecclesia à summis Pontificibus esse institutam, & ex vi illius Imperatores esse supra omnes Reges, & Principes Ecclesiae; ergo habet iurisdictionem temporalem in totam Ecclesiam. Maior patet ex translatione imperij, quae à Graecis ad Germanos per Pontificem Romanum facta est, vt constat ex Clement. Romani, de iur. iur. vbi etiam dicitur, Imperatorem à Pontifice accipere approbationem, vniuersam, confirmationem, & coronationem. Idem sumitur ex cap. venerabilem, de electione, vbi etiam dicitur electores Imperij à Sede Apostolica habere ius eligendi, & Glossa ibi verb. In Germanos, addit, Sic ergo regnum mundi translatum est ad Teutonicos, & alia, quae late prosequitur, sentiens, ex tunc Imperatores Orientis non fuisse verè Imperatores. Vnde probatur consequentia primi argumenti cum minori, quia seclusa iurisdictione, & dominio, nihil habet dignitas imperatoria, in quo regiam excellat.

Nihilominus dicendum est, etiam in hoc sensu Imperatorem Romanum non habere potestatem legislatiuam in totam Ecclesiam, nec iurisdictionem immediatam in omnes Ecclesiae prouincias, quae ad hoc sufficiat, probatur primò de toto imperio Orientalis prout fuit sub Imperatoribus Graecis, & Christianis post translationem Imperij occidentalis ad Graecos. Nam Irene, quae tunc imperabat, post coronationem Caroli Imperatoris Orientalis mansit, & ad illam Pontifex, & Carolus legatos miserunt ad pacem inter vtrumque imperium conferuandum. Et quamuis postea multi ex Orientalibus fuerint tyranni, & alij haeretici, nihilominus qui fuerunt ritè electi, & catholici, vt legitimum Imperatorem habiti sunt, etiam à Romanis, neque vquam Imperator Occidentalis ius imperij in Orientem sibi vendicauit, aut attribuit, vt ex omnibus historiis constat. Secundò idem est manifestum de principibus, & regibus, siqui fortè extra ditionem Romani imperij regnantes ad fidem conuersi sunt: vt sunt nunc Iaponij, & alij in India, & possent esse plures, vt Rex Chinae, & c. In hos enim nullum ius dominandi, vel imperandi habet Romanus Imperator, solum quia Ecclesiae membra sunt, quia nulla est ratio, vel titulus subiectionis temporalis, sicut ergo antea non erant subditi, ita etiam neque post conuersionem.

Tertio id probatur de Regibus Christianis intra fines antiqui imperij existentibus: nam inter illos, multi sunt supremi in temporalibus, ergo illos, & eorum regna non habet Imperator iurisdictionem, nec potest eos suis legibus obligare. Consequentia clara est, quia, repugnat esse supremum, & esse subditum in eodem ordine iurisdictionis. Antecedens patet, primum in terris ipsis temporaliter subiectis Pontifici: ibi enim ipse habet supremam iurisdictionem temporalem directam, & ita Bart. in dicta Extrauag. ad reprimendum, saltem illam partem orbis Christiani excipit. Deinde de regno Galliae, ex cap. per venerabilem, qui filij sunt legitimi, vbi dicitur Rex Galliae superiorum in temporalibus non recognoscere. Et licet Glossa ibi dicat, intelligendum id esse de facto, repugnare videtur textui: nam inde infert Pontifex, sine iuris alterius iustione, potuisse se subdere alteri, quam Imperatori, quod non ita esset, si esset iure Imperatoris subiectus. Et ita Glossam illam merito contemnit Tiraquel. de iure Primog. q. 7. opin. 3. num. 20. & 21. Idem est certum de Rege Hispaniae, vt ostendit Couar. in reg. peccatum, 2. p. §. 9. n. 9. ex triplici titulo, scilicet, iure belli contra Saracenos gestis, iure praefectionis & consuetudinis, & ibi refert plures alios auctores. Idemque ferè habet Castald. tract. de Impar. q. 5. numer. 6. 13. & 14. Et Cabed. tom. 1. decil. 211. num. 3. dicens, Reges Hispaniae habere iura imperij. Idem alij docent de Rege Angliae, & signifi-

Translatum imperij à Graecis ad Germanos à Pontifice facta.

8. Sententia auctoris.

Bart.

Cap. per venerabilem. Glossa.

Tiraq. Couar. Reg. peccatum.

Castald. Cabed.

atur in cap. causam, z. qui filij sine legitimo. & in cap. A nouis, de iudic. Respublica etiam Veneta eodem iure uti dicitur, & fortasse alia regna; ergo manifestum est non habere Imperatorem supremam iurisdictionem temporalem ad ferendas leges civiles obligantes vniuersam Ecclesiam.

10. Quarto est ratio à priori, quia Imperator etiam Romanus non habet directam iurisdictionem temporalem à Pontifice; ergo multò minùs potest illam habere in vniuersam Ecclesiam. Consequentia est clara, quia aliunde illam non habet, ut ostensum est. Antecedens autem patet ex dictis, quia Pontifex non habet à Christo iurisdictionem temporalem nec in vniuersum orbem, nec in vniuersam Ecclesiam, neque in aliquam partem eius ex vi iuris diuini: nam regnum temporale, quod nunc habet, iure humano obtinuit, ut constat: ergo non potuit talem iurisdictionem directam Imperatori conferre per Pontificiam potestatem, sed solum potuit illud imperium, quod antea erat, ab vna persona in aliam transferre. Vnde hoc sensu verissimum est, regiam potestatem etiam in Ecclesia non ducere originem à Sacerdotali, ut latè, & bene confirmat Vuald. lib. 2. doctr. fidei, cap. 78.

Vuald.

11. Respondetur opposita sententia argumens.

Neque iura canonica in contrarium adducta aliquid probant: nam in cap. solite, quando fit comparatio ad Solem, & Lunam, non est sermo de Imperatore, sed de regia potestate: sic enim dicitur ibi, Ad firmamentum vniuersalis Ecclesia fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas infinitas dignitates, quae sunt Pontificalis auctoritas, & regalis potestas. Quod potest rectè intelligi de regali potestate secundum se, siue sit in vna persona respectu totius Ecclesiae, siue in multis respectu diuersarum partium Ecclesiae. Vnde paulò antea loquendo de Imperatore solum dicitur, Praeclatè in temporalibus eos, qui ab eo suscipiunt temporalia. Similiter etiam in cap. duo sunt, sermo est de regia potestate, non de Imperatore. Vnde statim in plurali de Regibus dicitur, esse subditos sacerdotibus, qui pro illis sunt rationem reddituri. Denique cap. in apibus, solum probat, in vnoquoque regno debere esse vnū principem supremum, siue ille sit Imperator, siue Rex. Ad leges civiles respondeo in dicta l. 2. de veter. iur. enucl. Imperatorem loqui de mundo, & partibus eius per Synecdochen: nam ex alijs legibus eiusdem Imperatoris, constat, non habuisse sub potestate sua omnes Ecclesiae prouincias, quae iam erant in mundo, & partibus eius, ut supra allegatum est. Vt autem Imperialis fortuna tunc diceretur super alias eminere, satis superque erat, quòd amplissimam, & supremam iurisdictionem exercebat in maiorem partem mundi omnibus cognitam. Et ob eandem potentiam, & protectionem specialem Ecclesiae, quae ad illum semper pertinuit, dicitur etiam requiescere orbis Christiani regularitas, id est, pax, & defensio, ac debitus ordo.

12. Quid habeat Imperator extralatione Imperij.

Leonem III. transulisse Imperium in Caroli Magni.

lum est, dominium, quod Irene v.g. habebat in terris imperij Occidentalis, ablatum ab ea fuisse, & collatum Carolo, ut perpetuò in Occidentali Imperatore eligendo iuxta modum à Pontificibus ordinandum, permaneret; ergo ex vi illius translationis non est auctum illud imperium quoad iurisdictionem temporalem, & directam in eas prouincias Ecclesiae, in quas antea illam non habebat. Secundum autem, scilicet, hoc aliter fieri non potuisse, patet, quia Pontifex non potest pro suo arbitrio mutare regna, vel subicere temporaliter ea, quae libera sunt, sed solum quando ratio spiritualis boni id postulet per supremam potestatem spiritualem, quae hoc modo ad temporalia extenditur. Tunc autem nulla erat ratio mutandi ordinem iurisdictionum temporalium regnorum, nec subiciendi Imperatori regna libera, siquae erant; ergo non est verosimile potuisse tunc Pontificem tantam mutationem facere, multoque minùs credibile est, id fecisse.

Pontifex non potest pro suo arbitrio mutare regna, sed solum quando boni spiritualis id petit.

Imò existimo, ex vi illius translationis non fuisse additam immobilitatem (ut sic dicam) dominio temporali, seu iurisdictioni Imperatoris. Ac subinde fieri etiam potuisse, ut post illa tempora regna aliqua, quae tunc non erant omnino libera, fuerint libera effecta, vel per ius belli, vel per legitimam praescriptionem, vel certè per ipsorum Pontificum concessionem ex iusta, & rationabili causa factam. Quia temporalis imperij iurisdictione de se subiecta est his mutationibus, & per solum translationem non est immobilior facta, quia in iurisdictione, vel in dominio non est aucta, nec in se variata, sed solum in applicatione ad talem personam, & ad talem modum successionis, Accessisse autem videtur Imperatori quidam honoris, & dignitatis gradus, qui licet simpliciter temporalis sit, indirectè participat excellentiam spiritualis ordinis per habitudinem ad Pontificiam dignitatem: Quia specialiter ordinatus est, ut sit protector, & defensor Ecclesiae, & Pontificiae dignitatis, & ideo specialiter coniungitur Pontifici, & ab eo iniungitur, consecratur, & coronatur. Et fortasse in ordine ad eum finem defendendi Ecclesiam, aliquam auctoritatem habet conuocandi, vel mouendi principes Catholicos, vel etiam similes auctoritatem habet ad componendas, & dirimendas dissensiones inter illos, vbi ad vitanda bella, & damna Ecclesiae necessarium fuerit. Sed siquid habet huiusmodi à Pontifice id participat; pertinereque ad indirectam potestatem quasi ministerialem, & vicariam Pontificis, non ad directam temporalem iurisdictionem: & ita in vfu talis auctoritatis semper à Pontifice pendet; imò sine interuentu Pontificis credo esse valde inefficacem, & vix posse obligationem inducere: in qua re vni, & consuetudini standum erit. Haec verò auctoritas quidquid de illa sit, non sufficit ad propriam iurisdictionem temporalem directam, nec ad leges civiles ferendas, quòd nunc tractamus.

C A P V T V I I I

Corollaria ex precedenti doctrina, quibus potestas Imperatoris, & legum civilium iuris communis magis explicatur.

EX dictis concluditur primò, Imperatorem quidem posse leges civiles condere, non tamen posse per illas obligare totam Ecclesiam, sed tantum prouincias imperio Romano subiectas. Prior pars certa est apud omnes, quia Imperator in suis terris est princeps supremus quoad iurisdictionem temporalem directam: ergo maxime ferre potest leges civiles. Et hoc constat ex iure communi Caesareo, quod auctoritate Imperatorum institutum est: ceterum enim

Imperator per suas leges obligare potest tantum imperio Romano subiectas terras.

enim auctoritatem habet nunc Imperator in terris sibi subiectis, quam olim habebant Imperatores in suo latiori imperio: Imperator autem non solum hanc potestatem habuit, sed etiam illi Deus leges subiecit, & iniqua legem animatam constituit, ut dicit Iustinian. in Authentica de Consulibus, circa finem. Imò in l. 2. C. de veter. iure enucle. Solum imperialis auctoritati (ait) leges condere, & interpretari esse concessum. Et idem ferè habet in l. 1. & vlt. C. de legib. Loquitur tamen in ordine ad populos sibi subiectos (ut sapientem alijs locis declarat) nam in suo imperio se tantum agnoscebat in temporalibus supremum; eandem ergo potestatem nunc est in Imperatore cum eadem proportione. Vnde facile etiam patet altera pars ex dictis, nam ostensum est, non habere Imperatorem Romanum propriam iurisdictionem temporalem in vniuersam Ecclesiam; ergo non potest totam illam suis legibus obligare, sed tantum prouincias sibi subiectas.

2. Prouincias subiectas imperio in duplici esse distinctas.

Quòd si quis quaerat, quanam sint haec prouinciae nunc subiectae imperio. Respondeo, in duplici esse posse differentia, quaedam sunt in quibus ipse immediate dominatur, ita ut nullum alium recognoscant proximum principem, siue sub nomine Regis, siue Ducis, vel alio simili, sed immediate soli Imperatori pareant tanquam supremo principi. Et in his terris non solum obligant imperiales leges: verum etiam nullae aliae habere vim possunt, nisi ab ipso Imperatore confirmatae sint, quia ibi solus ipse habet summam potestatem, quae ad ferendas leges civiles necessaria est, ut in capite sequenti amplius explicabimus. Aliae sunt prouinciae, seu terrae Imperatori quidem subiectae tanquam supremo principi, non tamen tanquam immediato domino; cuiusmodi esse dicuntur multi Ducatus, Marchionatus, Comitatus, vel quolibet alio nomine nuncupentur, Germaniae, & Italiae. Nam sunt quidem proprii domini, & principes cum potestate quodammodo regia: nam leges proprias ferre possunt, monetam cadere, & interdum etiam bellum indicere; & nihilominus Imperatorem recognoscunt ut supremum dominum, vel iure feudi, vel alio simili: quia vel ab Imperatore sub illa conditione principatum acceperunt, vel consuetudine introducti sunt cum illa recognitione, & subiectione. Et in his prouincijs obligant etiam leges Imperatorum, quamuis non solae, quia etiam possunt habere proprias leges à suis proprijs principibus latas, quia supponunt habere potestatem gubernatiuam suo modo supremam quoad immediatum regimen suarum terrarum, & ita quoad hoc aequiparantur regibus iuxta dicenda capite sequenti. An verò illi Principes subiecti imperio, possint suis legibus derogare Imperatoris legibus, ex modo donationis, vel ex consuetudine colligendum est. Vtroque enim modo potuerunt huiusmodi principatus concedi ab Imperatoribus, vel consuetudine, & quasi praescriptione introduci, scilicet, vel cum obligatione parendi legibus Imperatorum, ita ut proprias condere possint per modum additionis, non per modum derogationis, vel certè cum potestate derogandi illis, solumque cum obligatione illas seruandi, quandiu per proprias derogatae non fuerint. Qualis autem fuerit concessiois modus, vfu ipso maxime constare posse videtur.

3. An Principes imperio subiecti suis legibus possint derogare Imperatoris.

4. Quibus in terris obligentur leges civiles iuris communis.

gnoscentes superiorem in temporalibus per se, & ex vi sua non obligant: propter rationem factam; quia iurisdictione Imperatorum ibi non obligat, & extra territorium ius dicenti impunè non paretur. Et ita in paucis prouincijs Christianorum seruatur ius civile, ut latè refert Gigas tract. de crim. laesae maiest. libr. 3. quaest. 23. num. 17. & sequentibus. Poterunt autem tales leges obligare, quantum per leges talium regnorum acceptatae fuerint. Sic enim in terris subiectis Pontifici in temporalibus ius civile seruatur, vbi canonicum defuerit, non vi sua, sed quia Pontifices ita voluerunt, cap. 1. de noui oper. nunc. Qui textus non de causis temporalibus, sed de Ecclesiasticis loquitur, & quoad hoc seruari debet in tota Ecclesia, quia in his causis vbiq; subiecta est iuri canonico, & ita etiam vti debet civili, quatenus ibi est canonizata, & fauet cap. si adiutorium, dist. 10. In causis autem merè temporalibus solum habebit locum ius illud in terris temporaliter subiectis Ecclesiae. Sic etiam in hoc regno Lusitaniae, quod eisdem titulis supremum est, quibus regnum Hispaniae ius civile per se non obligat, eique per leges regni derogari potest, ac saepe derogatur: vbi autem deest lex regni, seruatur ius civile, non vi sua, sed ex ordinatione propria eiusdem regni, ut habetur lib. 3. Ordin. tit. 64.

Gigas.

5. Ius civile ex vi sua non obligat in Lusitania.

6. Leges civiles absolute non sunt in vfu in Gallia.

7. Greg. Lop. Palae.

8. Oldrad. Ioan. And. Vargas. Salcedo.

At verò in regno Galliae aliter seruatur, quia non solum ius proprium praefertur civili, sed absolute leges civiles non sunt in vfu, ut testatur Honor. 3. in cap. super specula, de priuileg. dicens, In Francia, & nonnullis prouincijs laici Romanorum Imperatorum legibus non vtiuntur. & tradit Bald. cap. vlt. de constit. circa finem. Idemque in Hispania expressè cautum est legibus regni, part. 1. tit. 1. l. 1. & clarius part. 3. tit. 4. l. 6. ibi, Por las leyes deste libro, e non pro otras, quibus locis id notat Greg. Lop. & refert Palacium Rubi. dicentem, Hispanos olim constituisse, ut qui leges Imperatorum allegaret, capite plecteretur. Quod etiam Oldrad. consil. 69. Ioan. Andr. & alij referunt, Gigas supra, & Vargas, & Salced. infra citandi. Item in l. 1. Tauri refertur antiqua lex Regis Alphonsi, quae ibi confirmatur, & renouatur, in qua declaratur, quo ordine, & modo iudicandum sit per proprias leges Hispaniae, nullaque ratio habetur iuris civilis in ratione legis, ac iuris. Additur verò ibidem, permitti nihilominus in Hispania leges civiles in publicis Academicis doceri, & interpretari propter earum eruditionem, & sapientiam, non quia per illas iudicandum sit. Et in l. 2. Tauri adduntur illa verba, per leges regni, & non per alias iudicandum esse, & omnia haec nouissime confirmantur in noua recopilatione l. 1. ante librum 1. & lib. 2. l. 1. & 2. Ex quibus legibus manifestum est, leges civiles in Hispania non habere vim legum, quatenus leges positivae sunt. Et ita si irritant contractum, qui per leges Hispaniae non est irritus, talis contractus in Hispania non erit irritus, vel si pro delicto imponunt poenam, quam non imponunt leges Hispaniae, non tenebitur iudex ex rigore legis illam poenam imponere, sed vti poterit prudenti arbitrio, idemque est in alijs dispositionibus, quae pendunt ex potestate iurisdictionis, & voluntate Principis. Quatenus verò illae leges in multis continent, & declarant ipsam naturalem legem, seruandae erunt in vi legis naturalis, non in vi legis humanae, ut rectè notauit Greg. Lop. supra ex Panorm. in cap. Ecclesia sancta Maria, de constit. Item quamuis non contineant naturalem obligationem, nec etiam per se obligent, deseruire possunt per modum exemplarium ad imitandam prudentiam, & aequitatem, quam frequentius continent, siue in taxandis poenis, siue in interpretandis testamentis, in coniecturanda mente defuncti, & similibus.

9. Cap. Ecclesia sancta Maria.

Atque hinc obiter intelligitur, in quibus prouincijs, seu terris Ecclesiae obligent leges civiles, quae iuris communis dicuntur, & in corpore iuris civilis continentur, solamque imperatoriam auctoritatem habent. Dicendum est enim per se, & ex vi talium legum tantum obligare in terris Imperij, altero ex duobus modis declaratis. In regnis autem supremis, quae proprios habent principes supremos non recod. Suarez de Legib.

1. Addunt vero aliqui, consuetudine receptum esse in Hispania, ut ius civile seruetur, ubi leges regni defuncta. Ita tenet Burgos de Paz in l. 1. Tauri, n. 520. ubi etiam Anton. Gom. n. 10. tenet, leges civiles habere vim legis in Hispania, deficiente lege regni, non tamen affert ius in quo id fundetur, nec consuetudinis mentionem facit, sed tantum ait esse communi opinionem. Re tamen vera non habet sufficientis fundamentum: nam constat ex dictis, illas leges ex vi sua originis non habere vim in Hispania. Constat etiam non accepisse illam ex vi alicuius legis Hispaniarum, imò per illas exclusas esse, ut allegatum est. De consuetudine autem sufficiente, quae consentientibus Regibus, vel scientibus introducta sit, non constat. Praesertim cum nouissime per Philippum II. renovatae in hac parte sint superiores leges. Nec sufficit, quod iudices in similibus casibus frequentius iudicent per leges civiles: nam credendum est, id facere imitatione, non obligatione. Non credo tamen esse consuetudinem puniendi aliquem propter transgressionem talium legum, si actus non sit, vel contra leges naturales, vel contra leges regni. Et eadem ratione non debent, nec possunt iudices irritare contractum aliquem, eo quod sit contra ius civile, si non sit irritus per leges regni, vel iure naturae, aut mereatur irritari. Et ita tenet Gregor. Lopez supra, & Francisc. Vazq. tract. de potestate Pontific. Axioma. 7. n. 10. Bernard. Diaz in Pract. q. 144. circa finem, ubi Salzed. lit. C. alios allegat.

2. Ex quibus tandem potest definiti dubium, quod in fine capituli praecedentis huc remissimus, an in regnis non subiectis temporaliter Papa, nec Imperio, sequendum sit ius Pontificium in materia merè civilis, seu temporali; vel imperiale, in casibus, qui per proprium ius regni decidi non possunt. Et per virtutem illud ius diuerso modo deciduntur. Tunc enim ius Pontificium sequendum esse tenuit Ioan. Lupus in repetit. cap. per vestras, de donat. inter vitum & yxor. in rubr. seu introductione, quem refert, & sequitur Gregor. Lop. in l. 8. tit. 14. partit. 5. nu. 2. & Salzed. supra, referens plures alios Hispanos Scriptores. Verum tamen hoc intelligendum videtur per modum consilij, & aequitatis. Nam ratio obligationis, aut necessitatis nulla potest assignari. Quia sicut in eo casu absolute non obligant in hoc regno leges imperiales, ita neque etiam Pontificiae merè temporales, ut capite superiori dictum est, & ex his dictis cum proportione patet, ergo etiam si utrumque ius, Pontificium, & imperiale concurrant in eo casu, poterit utrumque omitti, & tertium arbitrium sumi; quia neutrum obligat, ergo etiam erit liberum iudici eligere quod voluerit, si alterum illorum imitari velit. Quin potius in legibus huius regni Lusitaniae cautum est, ut in tali casu iudicium feratur iuxta imperiales leges, licet Pontificiae contrarium disponant, lib. 3. Ordinat. tit. 64. Imò additur ibi §. 3. quod si in aliquo casu ius regni, & imperiale nihil disponit, & per ius canonicum disponitur uno modo, per Glossas autem, & interpretes legum civilium alio modo; non sunt canonica iura praeferrenda; sed Rex ipse consulendus. Igitur in his quæstibus, vel id seruandum est, quod iura regni disponunt, vel si nihil disponit, liberum erit eligere, quod iuxta occurrentes circumstantias, rationi, & aequitati magis consentaneum iudicabitur.

CAPVT IX.

Apud quos sit potestas condendi leges civiles inter fideles.

Hæc quæstio expedienda ferè est ex principiis positiss in cap. 2. & 3. quia hæc potestas, prout est

Philipp. 2.

Gregor. Lop. Vargas. Bern. Diaz. Salzedo.

Dubium in. cidens.

Lupus.

Greg. Lop. Salzedo.

A intra Ecclesiam, eisdem modis, & titulis obtinetur, quibus ex natura rei haberi potest: nihil enim in hoc legimus, fuisse a Christo Domino directè, & per se immutatam, sicut indirectè, & per quandam confectionem aliquid speciale interdum in Ecclesia fieri possit, ut ex dictis in duobus capitulis proxime praecedentibus facitè intelligi potest.

Primo ergo constat, ex dictis, hanc potestatem esse in omnibus regibus supremis eum partitione accommodatam, id est, in vnoquoque pro suo regno. Ita D. Thomas 1. 2. q. 90. art. 3. 2. 2. q. 5. part. 2. Canonista in cap. Ecclesia, de constitut. Bait. & alij in l. vlt. C. de legib. Bald. in cap. 1. de constit. Nauarr. in cap. nouis, nota. 2. nu. 1. r. v. vnde D. Thomas 2. 2. q. 50. dixit Principalem actum regis esse leges condere, & ideo (ut aduertit in dilectis illius articuli) eandem prudentiam, quam in Art. 6. Ethic. cap. 8. legislatiuam appellauit, vocasse propriam prudentiam Principis, id est, regnatuam, l. b. 5. Polit. cap. 3. Praeterea hoc sensit Augustin. tract. 6. in Ioan. cum dixit: *Diuinum ius in Scripturis habetur, humanum ius in legibus regum.* Et infra, *Quia ipsa iura humana per Imperatores, & Reges seculi Deo distribuitur, gubernantur.* Et refertur in cap. 1. dist. 8. Denique colligitur hæc veritas etiam ex modo loquendi Scripturæ, in qua saepe cum regia dignitate potestas legislatiua coniungitur. Prouerb. 8. Itai. 33. & tunc ut ex 1. Petri. 2. *Sine Regi tanquam praesentem.* Ratio à priori est, quia potestas regia, & suprema translatiua est tota communitate perfecta in personam regis, ita ut tota potestas regendi communitatem, quæ in ipsa erat, in Regem transmissa fuerit, sed potestas legislatiua per se primò, & ex natura rei erat in communitate, ut supra ostensum est, ergo potestas regia legislatiua est. Et confirmatur, quia in republica, quæ monarchicè regitur, necessaria est hæc potestas; ergo maximè esse debet in supremo principe, & capite, ut argumentatur Iustinianus in d. l. vlt. C. de legib.

Vnde fit, hanc conclusionem non solum habere locum in illis Principibus supremis, qui reges nominantur, sed etiam in omnibus, qui non recognoscunt superiorem, quoad subordinatam temporalem iurisdictionis, siue Duces, siue Comites, aut quolibet alio nomine vocentur, quia hæc potestas in iurisdictione consistit, & nulla maior requiri potest, quam suprema. De Principibus autem Imperatori subditis iam diximus capite praecedenti, habere posse hanc potestatem, si iurisdictione in eo gradu perfectioris illis data sit, & consuetudine, aut alio sufficienti modo id constet. Idemque cum proportione applicari potest ad Principes, si qui sunt habentes aliquo modo supremam potestatem in aliquibus rebus, ut sunt, iudicia ferre, ac terminare sine vlla appellatione, vel supplicatione ad superius tribunal temporale, monetam cudere, & c. etiam in aliis regem aliquem recognoscunt, ut superiorem, ac dominum, quia ab illo fortasse sub ea conditione principatum habuerunt. Nam hi etiam iuxta modum, & conditionem potestatis acceptæ, vel poterunt leges ferre, vel in hoc pendere à superiori Rege.

Atque hinc sequitur secundo, etiam in Principe supremo esse hanc potestatem eo modo, & sub ea conditione, sub qua data est, & translatiua per communitatem. Ratio est clara ex superioribus dictis: quia hæc est veluti conuentio quædam inter communitatem, & principem, & ideo potestas recepta non excedit modum donationis, vel conuentionis. Quis autem ille modus fuerit, si scriptum non sit, ex consuetudine maximè colligendum est: nam ipsamet consuetudo solet esse sufficiens ad dandam iurisdictionem; ergo multò magis sufficiet ad modum illius declarandum. Et iuxta hoc etiam definitum est, an requiratur

1. Conclus. Potestatem condendi leges civiles esse in omnibus regibus supremis cum partitione accommodata. D. Thom. Bald. Barr. Nauarr. Arist. August.

Prouerb. 8. Itai. 33. 1. Petri. 2. Ratio à priori.

3.

2. Conclus. prædicta potestatem eo modo sub quo translatiua est per communitatem esse in principibus.

tar consensus populi ad ferendas huiusmodi leges, quædo scilicet, populus per Reges gubernatur. Nam per se loquendo, & iure communi potestas legislatiua proprie est in solo supremo Principe, ut constat ex iuribus, & rationibus adductis iuxta consuetudinem autem requiri poterit consensus populi saltem quoad acceptationem, de quo infra videbimus.

Tertio ex his intelligi potest, quid dicendum sit de Principibus non supremis, & magistratibus, seu gubernatoribus, qui à regibus constituuntur. Quamuis enim ex iure civili colligi videatur, omnes, qui sunt principales magistratus habentes regimen prouinciarum, posse etiam condere leges civiles, quæ prætoria, seu ius etiam appellari solent, de quo extat plures tituli in iure civili: nihilominus de facto non possumus aliam regulam assignare, nisi concessione, vel permissione Principis supremi. Tantam enim potestatem ad hunc actum habent inferiores, quantum eis concedit supremus Princeps, quia in illo est independenter; in aliis vero cum dependentia ab ipso. Cum autem hæc potestas iurisdictionis sit, sicut iurisdictione haberi potest vel ordinaria, vel delegata, ita etiam hæc potestas: nam eadem est ratio; nihil enim obstat, quominus hæc potestas delegabilis sit. Quando autem vno, vel alio modo concedatur ex institutione officij, vel muneris iuxta leges vniuersalesque regni, vel ex consuetudine, ut dixi, vel ex priuilegio, aut speciali voluntate, & concessione principis accipiendum est. Vnde constat in Hispania non posse Duces, Marchiones, Comites, & similes dynastas leges ferre, quia soli Regi hæc potestas seruata est. Nam in l. 1. tit. 1. partit. 2. expressè dicitur, Principes regni subditos Regi non posse leges ferre. Estque consentaneum legi naturali, & iuri gentium, ut rectè deducit D. Thomas q. 90. ar. 3. & ibi cæteri Theologi. Et vsus etiam huius regni id seruat. De quo videri potest Azeb. in leges Hispan. lib. 2. cap. 1. Gregor. autem Lopez conatur aliter illam legem interpretari, vel limitare; sed non est necessaria alia limitatio, præter eam, quam ponit lex ipsa, scilicet, nisi eis fuerit per leges specialiter concessum, ut dicemus etiam in vltimo dubio huius capituli, nam quoad hoc eadem est ratio de his potestatibus, quæ de ciuitatibus regni, de quibus ibi dicemus.

Quarto concluditur ex dictis, potestatem hanc legislatiuam etiam esse in illis communitatibus perfectis, quæ per se ipsas, & non per Reges gubernantur, siue aristocraticè, siue populariter regantur, illud intelligendo cum proportione, & partitione accommodata. Ita sumitur ex l. omnes populi, ff. de iust. & iur. & ibi docent omnes. Et ratio est etiam manifesta, quia hæc communitates in se retinent supremam potestatem gubernatiuam, cum non transferunt illam in aliquem principem; ergo par illam possunt sibi leges condere. Vnde fit, idem dicendum esse cum proportione de illis rebus publicis, quæ supremam in se potestatem retinent, ut Veneta, Genuesis; & similes: quæ licet sibi vnum daceum, vel principem eligant, non tamen in eum transferunt omnem potestatem; ideo in illis regimen est mixtum, & suprema potestas nequè est in principe solo, neque in sola communitate, ut ab illo distinguitur, sed in toto corpore cum capite. Atque eodem modo in toto ipso residet potestas leges ferendi, ita ut hæc communitas sine Principe, nec Princeps sine communitate illas ferre valeat. Posset tamen republica eligere Principem cum huiusmodi potestate, & tunc quoad actum ferendi legem haberet regimen monarchicum, & ita Princeps solus tunc posset leges validas condere.

Duo verò hic supersunt dubia explicanda, vnum circa singulares personas, aliud circa communitates. Suarez de Legib.

Primum ergo est, an hæc potestas legislatiua civilis possit esse in femina, seu Regina hærede regni. Quando enim solum habet illud nomen, & dignitatem propter matrimonium cum Rege, certum est non habere ex vi illius potestatem ferendi leges, quia illa non est dignitas iurisdictionis, sed tantum honoris. Vnde non solum non habet potestatem legislatiuam, verum etiam nec aliquam propriam gubernationem, nisi ei specialiter concedatur. Difficultas ergo manet quando mulier est hæres, & per se, ac ratione proprie successione regina effecta est. Videri enim potest nihilominus actum ferendi legem excedere facultatem, & capacitatem femine. Dicit enim Paul. 1. Timoth. 2. *Docere mulieri non permisso, nec dominari viro, sed sub illius esse potestate,* ut additur 1. Corinth. 1. ergo multò minus potest leges ferre, & hunc actum, qui supremi dominij est, in totam virorem communitatem exercere. Et confirmatur: nam in l. femina, ff. de regul. iur. dicitur, feminas ab omnibus officiis civilibus, vel publicis remotas esse, & ideo nec iudices esse posse, nec magistratus gerere: multò ergo minus possunt imperare, ut infert August. lib. quæstionum noui & veteris Testamenti, q. 45. & refertur in cap. mulierem, 33. q. 5.

Nihilominus certum est, Reginam dominam regni posse leges condere perinde ac Regem. In duplici autem statu potest hæc Regina considerari, primò in statu libero à matrimonij vinculo, vel quia nondum nupsit, licet regnum possideat, & gubernet, vel quia vidua est. Secundo potest considerari in statu matrimonij. De priori statu est res manifesta, & extra controuersiam. Quia supponimus esse vere dominam regni, ergo habet in se potestatem regiam, quæ legislatiua est, & tunc in vltu eius à nullo superiore pendet, quia ex se nullum habet in temporalibus, ut supponitur, nec per matrimonium illum assumpsit, ut etiam ponitur, ergo potest liberè vti illa potestate, & leges ferre. Item alias contra rationem esset, & contra legalem iustitiam, ius regni, & dominium feminae conferre, quia contra rationem est, ei potestatem dare, qui non potest eius actum potissimum exercere. Tandem femina capax est iurisdictionis etiam Regiæ, ut supponitur in cap. ex parte, 2. de priuileg. & sumitur in ca. dilecti, de arbit. vbi id notat Innoc. & Abb. n. 1. & 3. inde infert, feminam habentem regnum posse, si velit, per se causam cognoscere, & ferre sententiam, & iurisdictionem in subditos exercere. Et idem tradit Anton. Corset. tract. de potestate Regis, p. vlt. q. 98. n. 58. ergo quædo femina habet iurisdictionem supremam, poterit illa vti ad leges ferendas, quia est eadem ratio, nec est aliquid, quod specialiter impediatur. Nam defectus scientiæ, & prudentiæ per sapientum consilium suppleri potest, ut notant dicti Auctores: & ita quoad hoc eadem est ratio de cæteris actibus iurisdictionis.

Neque contra hoc obstant citata verba Pauli; nam ille loquitur de doctrina fidei, & de modo publicè illam tradendi, & concionandi in Ecclesia: de hoc enim ibi tractat, & magis declarat 1. Corinth. 14. dicitque, id feminae non permitti, non tam propter incapacitatem (hæc enim posset sapius, non deesse) quam propter honestatem, & decentiam. Quæ ratio non habet locum in actu ferendi leges, potest enim ex parte ferentis legem secretè, & cum summa decetia fieri, etiam si lex ipsa publicè postea promulganda sit. Alia autem verba Pauli proprie intelliguntur de femina matrimonio coniuncta respectu mariti, de qua statim dicemus. Nec valet argumentum à simili, quod sicut mulier non potest dominari marito, ita nec possit dominari suæ republicæ, quia in ordine ad vltum matrimonij, & regimen familiae, mulier est naturaliter inferior, ac subdita: in ordine autem

1. Tim. 2. 1. Cor. 11.

2. Femin.

8. Reginam regni dominam posse leges condere.

6. ex parte, c. dilecti, Innocent. Abbas.

Anton. Corset.

1. Cor. 14.

ad regimen civile nihil est ex lege natura statutum, sed respública potuit transferre potestatem in feminam, vel in Regem, cum ea conditione, ut ei posset femina succedere. Nec denique obstant leges civiles, seu iura humana, quia loquitur de feminis communibus (ut ita dicam) seu non habetibus propriam iurisdictionem, sed verò esse de feminis præcellentibus, & præsertim regnis supremis, quæ sunt supra ipsum civile ius; neque illas comprehendere potest in his, quæ illarum potestati repugnant.

Nonnulla maior dubitatio est de Regina habente maritum, qui ratione matrimonij rex appellatur, & ut rex honoratur, & obeditur. In qua re communis sententia Iurisperitorum est Reginam etiam post contractum matrimonium retinere, & regnum, & liberam regni administrationem, ac subinde potestatem, & usum ferendi leges. Præcipuus auctor huius sententiæ fuit Bald. in cap. significavit, de rescript. quem sequitur Tiraquel. de nobilit. cap. 18. n. 3. referens Decium, Alciat. & alios. Idem Martin. Garatus tract. de Principib. q. 176. Gregor. Lop. in l. 1. r. Gloss. 9. & in l. 9. Gloss. 4. t. 1. p. 2. Ratio Baldi fuit, quia Regina per matrimonium non transfert regnum in maritum, illud à se abdicando; nec etiam illud ita confert marito, ut æquè maneat in utroque; nec retinet proprietatem in se, & administrationem præbet marito; ergo in se sola utrumque retinet, scilicet potestatem, & administrationem, & ita per se potest sitcutanea iurisdictionem exercere; ac proinde leges ferre. Consequentia clara est. Antecedens probatur quoad singulas partes. Prima ergo pars probatur, quia regnum non potest alienari; neque in dotē dari, ut ait Baldus, & ratio esse videtur, quia est veluti officium, & onus personale à regno collatum, & ideo non potest in alium transferri sine consensu regni, vel nisi iuxta conditionem inclusam in ipsa regni institutione, quæ solet esse, ut transferatur per electionem, vel successiōnem, non verò per alium modum alienationis. Adde, talem alienationem, seu translationem regni in maritum, nec fieri voluntate Regine, ut constat, nec aliquo iure, quia nec tale ius est naturale, ut per se notum est; nec de humano constat, nec posset ad hoc cogere Reginam, supremam dominam, quæ potestatem habet supra tale ius. Maxime quia nec in dominiis inferioribus, nec in aliis bonis per matrimonium amittit vxor dominium suorum bonorum, & illud in mariti transfert, sed ad summum administrationem. Denique aliis, etiam si talis Regina moretur sine liberis, maritus retineat dominium regni, quod est aperte falsum.

Secundum membrum antecedentis probari solet, quia est contra rationem naturalem, ut idem regnum sit æquè in duobus, quia esset unum corpus habens duo capita, quod est monstruosum, & rectæ gubernationi regni valde perniciosum. Quia si inter se dissentirent, nihil fieret, nec pateret via, aut modus definiendi, quid agendum, vel præcipiendum esset. Vnde facilius posset esse gubernatio per tres simul, ut posset maior pars vincere, quam per duos tantum, nisi inter eos alter aliquo modo procederet, & qualitate vinceret in casu discordiæ, vel nisi in hoc haberent aliquam vicissitudinem, aut alio medio uti tenerentur, ut fortibus, vel compromissione, vel adiunctione alicuius tertij. Suffragij. Sed quid, quid sit de possibili, certum est hoc non posse fieri in præsentis casu, etiam si regina vellet, quia esset mutatio magna in regno, & in modo monarchiæ eius, quæ sine consensu regni fieri non potest. Item illa multiplicatio duorum etiam illo modo facta esset magnum grauenam & præiudicium subditorum; ergo fieri non potest, etiam vi matrimonij. Denique ad hoc, & superius punctum confirmantur

Bald. Tiraquel. Alciat. Martin. Garatus. Greg. Lop. Gloss.

11.

dum valet axioma commune Iurisperitorum, quod suprema Principis potestas nec abdicari potest, nec minui; de quo videri possunt, quæ congerit Franc. Vargas tract. de potestate Pontificis in principio. Tertium item membrum patet, quia eadem ferè est ratio de administratione, quæ de dominio & proprietate. Nam duobus modis potest hæc intelligi. Vnus est, ut illa administratio ita esset in rege, ut solus, ac repugnante vxore posset leges edere, & alios actus gubernationis exequi, & hoc planè esset quedam alienatio regni, cuiusque translatio in alium saltem ad vitam, seu durante vinculo matrimonij: hæc autem fieri non potest sine consensu regni, & ad illam applicari possunt omnia dicta in primo membro. Accedit, quod in hoc non est comparandum regnum cum aliis bonis, seu cum administratione dotis, quia regnum est veluti quoddam officium, quod incumbit propriæ personæ, cui confertur, & non tam est propter ipsam, quam propter eos, qui regendi sunt. & ideo non potest rex, vel regina tale onus à se separare, nec in alium transferre, etiam quoad usum, vel administrationem; ita ut non maneat apud ipsum suprema potestas, & obligatio regendi; ergo transferri potest illo modo administratio regni in regem ratione matrimonij. Alter modus est, ut regina haberet quidem administrationem, sed dependentem à rege, ita ut sine eius consensu, vel illo repugnante, non posset leges ferre, & aliter iurisdictionem suam exercere. Et hoc etiam dici non potest, quia incidimus in omnia incommoda, quæ in secundo membro tacta sunt: nam vel sequeretur continua perplexitas, & diuisio, vel oporteret vxorem cedere marito, quod esset regine iurisdictione priuari. Vnde sicut non potest regina suam administrationem à se auferre, inuito regno, ita nec potest illam minuere, nec facere, ut suprema in suo genere non sit; ergo non potest facere usum eius dependentem à consensu mariti.

Sed contra hanc communem sententiam obijci potest lex Hispaniæ 9. tit. 1. part. 2. ubi in principio dicitur, quatuor modis posse iure obtineri dominium regni, & nomen regis. Et postea dicitur, tertium modum esse per matrimonium, quando aliquis priuatus ducit vxorem Reginam, & regni hæredem; ergo tunc vir obtinet iure dominium regni; ergo apud ipsum est potestas legislatiua, non apud reginam. Et confirmatur, quia aliàs maritus esset vxori subditus, ac subinde teneretur parere eius legibus, & consequenter etiam personalibus præceptis, ut v. g. teneretur bellum gerere, præcipiente vxore, & similia, quæ videntur esse contra debitum naturæ ordinem, & contra sententias Pauli supra citatas. Confirmatur secundo, quia maritus habet ius, & potestatem gubernandi vxorem in omnibus actionibus suis, & corrigere illam non solum in rebus ad se pertinentibus, sed absolute in omnibus, quæ aduersantur bonis motibus, qua ratione multi censent, posse maritum omnia vota vxoris irritare; ergo etiam si vxor sit regina, habet maritus potestatem, & superioritatem in omnibus actionibus eius, etiam in eas, quæ exercere potest, ut regina est; ergo necesse est, ut regina pendeat à marito in usu, & administratione suæ iurisdictionis.

Propter hæc fortasse, & similia Montanus, ut refert supra Greg. Lop. dixit in eo casu iurisdictionem regine, seu administrationem eius transferri in maritum regem. Et Palac. Rubi. quem etiam refert, dixit, secundum leges Hispaniæ administrationem regni esse in utroque. Sed, ut idem Gregor. notat, nulla est lex in Hispania, quæ hoc disponat, nec esset conformis rationi, ut probatum est. Ad legem ergo citatam respondetur, in eadem contineri limitationem, & declarationem, quia in illo tertio modo obtinen-

Franciscus Vargas.

Regnum est veluti officium quod incumbit propriæ personæ cui confertur.

Lex Hispaniæ 9. tit. 1. part. 2.

Montanus Greg. Lop.

Palac. Rubi.

di regnum solum dicit, ratione coniugij cum regina, posse maritum vocari regem, quod est consentaneum rationi naturali, quia vir, & vxor ita sunt vnum ratione matrimonij, ut honores, & dignitates sibi communicent. Et quamuis communiter solet vir, quia caput est, trahere vxorem ad participationem conditionis suæ, siue nobilitatis, siue ignobilitatis, ut statuit plures leges civiles, quas latè refert Tiraq. d. c. 18. n. 1. & 15. nihilominus, quando tanta est excellentia vxoris, quanta est in regina, illa trahit ad se virum, ut illi communicet nomen, & honorem suæ dignitatis, ut idem auctor profertur à n. 39. Hoc ergo solum est, quod per illam legem Hispaniæ statuitur. Et quia nomen illud regis vacuum non est, dicitur etiam vir per matrimonium consequi dominium regni, non quoad iurisdictionem propriam, sed per quandam communicationem cum regina, ratione cuius ut dominus habendus est, & honorandus ut rex. Imò probabile est, si aliquid disponat circa regimen regni, vel legem ferat, & regina videns taceat, parendum illi esse, quia regina tacendo censetur illi consentire, vel committere vices suas: quamuis in hoc consuetudini, & communi modo sentiendi regni standum videatur.

Ad primam confirmationem respondetur, concedendo, in his, quæ pertinent ad communem respubiicam gubernationem, regem in eo casu esse subiectum reginæ, quia re vera illa sola est suprema domina quoad iurisdictionem politicam, vnde sola est caput: rex autem est membrum illius respubiicæ; sub ea ergo ratione subditum esse necesse est. Vnde non est dubium quin obligetur regibus à regina latis, neque hoc est mirum, quia infra ostendemus, etiam ipsum legislatorem obligari suis legibus: & verisimile est, in hoc æquiparari virum vxori, quia tanquam vnum reputantur, argumento sumpto à fortiori ex l. Principes, ff. de legib. Neque hic modus subiectionis viri ad vxorem est contra rationem, aut contra verba Pauli, quia sub diuersis rationibus, & in ordine ad diuersos fines, fieri potest, ut vir quatenus habet potestatem iure coniugij, sit superior vxori etiam regina in his, quæ spectant ad vsum matrimonij, gubernationem familiæ, custodiam vxoris, educationem filiorum, &c. Vxor autem quatenus regina, sit superior in ordine ad politicam gubernationem. Et iuxta hæc dicendum etiam est ad secundam confirmationem, virum non habere absolutam potestatem in vxorem, sed tantum in ordine ad economicum regimen, vnde non potest disponere ad libitum de omnibus actionibus eius, nec vota eius indiscriminatum irritare, sed tantum ea, quæ sibi, vel suæ familiæ, aut priuato regimini præiudicant, & ideo non oportet, ut in eo casu actiones reginæ potestatis vxoris à marito in rigore pendeant; quantis ex quadam honestate debeat vxor etiam in his consilium mariti magni facere.

Aliud dubium pertinet ad communitates est, an quælibet ciuitas possit veras leges condere. Diuiduntur autem ciuitates secundum ius civile in maximas, maiores, & minores, iuxta l. si duas, ff. de excusat. tutor. Maxime dicuntur in illa lege illæ, quæ sunt metropoles gentium. Vbi Glossa declarat, nunc esse eiusmodi omnes ciuitates Archiepiscopales, quia habent metropolitanum, sic enim Archiepiscopus appellatur. Maiores autem dicuntur ibidem, quæ habent forum causarum; oportet enim ut ciuitas habeat iurisdictionem, & specialem auctoritatem, & modum se gubernandi. Et ita populi, in quibus sunt Episcopales sedes, sunt ex his ciuitatibus, quantum sit de ratione ciuitatis, etiam proprie dictæ, ut habet Episcopus, ut notauit Panorm. in cap. permittiosem, de offic. ordin. num. 1. & latè Bart. in Extra. qui sunt rebelles, Suarez de Legib.

Ab verbo, Lombardia, quia ciuitates antiquiores sunt Episcopis; ergo Episcopus supponit ciuitatem, non facit, imò olim non in pluribus ciuitatibus, sed solum in frequentioribus erat Episcopi. Minores verò ciuitates dicuntur illi populi, qui sub ciuitatibus sunt, & ab illarum foro indicantur. Quæ nunc non vocantur ciuitates, sed villæ, vel caltra.

De populis ergo huius tertij gradus ferendi proprias leges. Ita docet Bart. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. in principio. Et ratio est, quia supra ostensum est, non posse ferre legem, qui non habet iurisdictionem, imò nec quancumque sufficere, sed valde superiorem, ut mox etiam explicabimus; sed hi populi iurisdictionem talem non habent, quia nec forum causarum habent, ut supponitur in d. l. si duas, vel certe si alium quem modum iudicij habent; est tantum in leuibus causis, & cum magna subordinatione ad forum ciuitatis, vel similem superiorem iudicem; ergo non est verisimile habere hos populos potestatem condendi leges. Et hoc ex aliis duobus membris magis constabit. Adhibet autem exceptionem Bart. dicens, posse facere statuta de his, quæ pertinent ad suorum bonorum administrationem. Sed non est necessaria limitatio. Nam talia statuta si non sint confirmata ab habente potestatem, non possunt habere vim, & rationem legis, quia de ratione legis positum est, ut procedat ab habente iurisdictionem, ut superiori libro ostensum est. Poterunt ergo esse, vel pacta quedam inter eos, qui sunt de communitate, vel præcepta humana temporalia, sicut sunt præcepta patrisfamilias in domo sua, teste D. Thoma q. 90. ar. 3. non tamen poterunt habere legis perpetuitatem, ac virtutem.

De Ciuitatibus autem maximis videtur frequentius receptum, posse condere leges. Nam in l. omnes populi, ff. de iust. & iure, dicitur, vnumquemque populum posse sibi ius constituere. Quod etiam habetur in §. ius autem civile, Inst. de iure natur. gentium, &c. ergo maxime debet habere locum in his populis, qui sunt metropoles ciuitatum. Et iuuat quod dicitur in l. 9. ff. de legib. Non ambigitur senatum ius facere posse. Veruntamen nulla specialis ratio in rigore inuenitur in his maximis ciuitatibus magis quam in maioribus, quæ respectu illarum minores sunt; quod attinet ad potestatem ex vi iuris, licet in facto, & consuetudine possit assignari aliquod discrimen, ut dicemus. Igitur absolute de omnibus propriis ciuitatibus est communis sententia, posse condere ius municipale, quod propriis legibus constat. Dummodo sint tales leges de materia proportionata vnicuique ciuitati, id est, propria illius, & non communi cum aliis, nec contra bonos mores, nec reseruata Principi, aut iuri civili contraria. Ita ferè Abb. in c. quod clericis, de foro compet. num. vlt. ubi in eandem sententiam refert Ioan. Andr. & Speculat. Videtur etiam idem sentire Syluest. verb. lex. q. 4. Sed re vera non persistit illa. In eam etiam inclinat Gregor. Lop. in l. 12. tit. 1. part. 1. Saltem quoad eas leges, quæ spectant ad rerum vniuscuiusque ciuitatis administrationem. Probari autem solet præcipue hæc sententia ex dicta l. omnes populi, quæ loquitur indistinctè (ut expedit Panorm.) & ideo de omnibus ciuitatibus intelligenda est. Idem probat §. sed naturalia, Inst. de iure natur. ibi, Ea, quæ ipsa sibi quæque ciuitas constituit. Et in §. ius autem, dictum fuerat, tale esse ius vniuscuiusque ciuitatis, vocarique ius civile quasi ius proprium ipsius ciuitatis. Ratio reddi potest, quia vnaquæque ciuitas indiget hac potestate, quia per solum commune ius non potest sufficere provideri necessitatibus omnibus, quæ in diuersis locis pro eorum varia qualitate, & dispositione occurrunt; ergo oportet, ut hoc suppleatur per ius municipale. Confirmatur: nam

Concliso, Minores ciuitates non habere potestatem ferendi proprias leges.

Bart.

D. Thom.

L. omnes populi.

Lex 9.

Abb.

Syluest. Greg. Lop.

Panorm.

10.

15.

1. Principes.

Mariti regina subditus illi quoad politicam regimen, in economico vero esse superiorum.

16.

An qualibet ciuitas possit condere leges. l. si duas.

Quæ ciuitas dicenda maxima, vna ius, minorum.

Panorm. Bart.

quælibet ciuitas censetur communitas perfecta...

Sed in hoc puncto probanda videtur doctrina Baldi in dicta L. omnes populi...

At verò omnis ciuitas siue maior sit, siue maxima, quæ subdita est supremo Principi...

Bald.

Cardinal. Alexand. Decius.

20.

L. 1. C. de legibus.

busdam concessa sunt ciuitatibus, vel prouinciis, vel corporibus, &c.

Solum constitui potest differentia inter maximas ciuitates, & inferiores, quia uersimilibus est potestatem hanc concedi maximis ciuitatibus potius quam inferioribus...

CAPVT X.

Utrum potestas ferendi leges civiles pendeat ex fide, vel moribus Principis.

Hanc questionem moueo propter hæresim Vualdenium (vt refert Castro verb. potestas) quos Vniuersales, & Ioan. Hus sequuti sunt...

Primo ergo certum sit, hanc potestatem neque fidem, neque aliud donum supernaturale requirere in Principe, seu in subiecto, in quo exiit.

Dicitur fortasse, hoc argumentum rectè procedere de puro iure naturæ quatenus fundatur in solo lumine

21.

Caius.

Iustinian.

Greg. Top.

2.

3.

4.

Conc. Const.

2.

3.

3.

lumine naturali: fecus autem esse de iure conaturali gratiæ, quod fundatur in lumine fidei, quia supposita elevatione naturæ humanæ ad finem supernaturalem...

Et postquam obiter addere, quamuis ad actualem usum eius requiratur usus rationis in habente illam; tamen ad ipsam potestatem non requiritur, scilicet, quoad ius dominandi, & regendi: potest enim esse in puero, etiam ante usum rationis, vt patet in eo, qui iure hereditario regnum obtinet statim à principio natiuitatis...

Secunda pars minoris, quæ est de iure diuino positivo satis ex eo probatur, quia ostendi non potest in eo, neque ex Scriptura, neque ex traditione. Imò oppositum docent Paulus ad Rom. 13. & 1. Timoth. 2. & Petrus 1. canonica c. 2. ubi admonent fideles subditos esse Regibus, & principalibus quibus dominabatur, quos constat fuisse infideles.

Atque hinc facile constat aliud membrum de iure Ecclesiastico, quod auctoritate etiam negatiua sufficere probatur, quia nullibi inuenitur. Ad maiorem autem intelligentiam distinguere possumus duplices reges infideles, quidam nunquam baptizati, nec apostata: à fide, alij sunt hæretici apostata: in priores non habet Ecclesia iurisdictionem directam, & ideo non potest illos punire, nec per se regni priuare.

quandiu: verò non priuantur; suam retinent potestatem. In posteriores autem habet Ecclesia directam potestatem, & per se, ratione baptismi, & ideo in priuam infidelitatis, & hæresis potest eos hac potestate priuare, hætenus verò non priuauit eos ipso facto, saltem quantum ad retentionem, & usum illius potestatis: imò nec de facto ab illa deici possunt, donec per sententiam Ecclesiasticam declarentur, iuxta cap. cum secundum leges, de hæreticis, in 6. & latius traditur in materia de fide.

Circa alteram partem de moribus, dicendum est, potestatem hanc in hominibus iniustus, & iniuris permanere posse, & ita simpliciter non pendere ex moribus honestis. Conclusio est etiam certa de fide, quæ satis constat ex discursu totius Scripturae, in qua legitur, plures Reges, tã in populo Israël, quam inter gentes fuisse iniquissimos, & nihilominus fuisse veros Reges, & Dauid etiã, ac Salomon, qui aliquando grauius peccauerunt, non statim priuati fuerunt regno. Ratione ostendi potest discursu simili supernullo iure lata est, ipso facto, contra Reges iniquos, nec fuisset conueniens, quia infinita perturbatio inde sequeretur, & omnes subditi facile contra reges insurgerent.

Occurrit autem hic incidens dubium circa hoc vltimum membrum, an in eo casu possint subditi licite obedire huiusmodi Principi, si alioqui, ex parte materiae iustas leges ferat. Quod enim non teneatur, per se loquendo, manifestum est, quia illa non sunt leges, iuxta supra dicta, cum non procedant à legitima potestate. Quod autem possint, videtur persuaderi, quia possunt facere quidquid bonum est, vel non malum, licet non teneantur, cedendo iuri suo, & patienter vim alterius sustinendo. Imò addit multi auctores, posse tunc subditos postulare ab huiusmodi Principe, & concessionem gratiæ, & actus iustitiæ, qui in se iniusti non sint, quãuis ab illo iniuste sint faciendi per usurpatam potestatem; quia tunc non inducunt ad malum, sed ad minus malum; minus enim malum est sic gubernari, quàm omnino non gubernari. Ita docet Caiet. in summa, verb. Tyrannus, quem sequitur Armilla eodem verb. & Nauar. c. 1. q. 4. n. 4. In contrarium autem esse videtur, quia obedire huiusmodi regi, etiã in his, quæ aliis honesta sunt, videtur esse cooperatio ad malum, & fauor iniustitiæ, seu tyrannidis eius.

Breuius dicendum censeo, quasdam esse actiones ita honestas, vt in nullis nocumentum cedant, neque indigeant potestate publica, vt rectè fiant, vt sunt deferre hæc, vel illa arma, vel aliquid simile, vel etiam soluere tributum, quod licet ex parte exigentis

Conclusio ex qua de fide.

Ratio conclusionis.

Dubium circa morem Principis.

Caiet. Armilla. Nauar.

Quædo licet seruari præcepta Tyranni, & quando non.

requirit potestatem, ex parte soluentis illam non potest, per se loquendo. Neque conditio tributi alteri affert nocumentum, nisi soli soluenti, qui potest cedere iuri, vel utilitati suae. Alia vero sunt actiones, quae inuolunt nocumentum tertij, & ut iuste fiant, requirunt potestatem publicam, ut occidere malefactorem, etiam dignum morte, & similes. In prioribus per se malum non est seruare leges, vel praecipia tyranno data, quia illa actiones tales sunt, ut propria voluntate, & auctoritate possint honeste fieri sine lege. Quod autem fiant posita illa iniusta lege, non habet circumstantiam, quae reddat actum malum. Quia illa re vera non est cooperatio, sed tolerantia quaedam violentiae, quae nulli affert nocumentum: ergo per se non est ibi malitia. Dico autem per se, quia oportet scandalum vitare, & non dare occasionem tyranno, ut in sua iniustitia firmiter perseveret, sed potius illi obistere quando sine incommodo fieri potest. At vero in posterioribus actionibus contrarium videtur, quia honestas illarum omnino pendet ex vera potestate publica, sine qua nullus potest exequi, vel condemnare alium, etiam in poena iusta, nisi habeat publicam potestatem, quam tyrannus dare non potest. Sed in hoc etiam aduertendum, seu subdistinguedum est, nam hoc in rigore est verum, quantum est ex parte tyranni: contingit autem ut respublica, quia non potest illi resistere, illum toleret, & ab eo se gubernari sinat, & tacite consentiat, ac velit, iustitiam per ipsum administrari propter rationem tactam, quia minus malum est, per illum gubernari, quam omnino carere iusta coactione, & directione, & tum non erit peccatum obedire, etiam in dictis actibus, quia Respublicae consensus supplet defectum potestatis tyranni.

Ad fundamentum contrarij erroris respondetur, multo maiora incommoda contra bonum commune sequi, si potestas civilis pendeat ex priuata fide, vel bonis moribus ipsius principis, quia nulla esset pax, neque obedientia in republica, sed quilibet subditus vellet superiorem suum iudicare, & consequenter illi obedientiam negare, quod absurdissimum est. Quocirca licet peccator forte mereatur priuari regno, tamen quamdiu illo non priuatur ab habente potestatem, verus rex perseverat, atque ita cogit in Saule, donec permittente Deo occisus est. Quod autem dicitur Osee 8. *Regnauerunt, & non ex me*, plures habet expositiones, de quibus videri possunt Orig. Homil. 4. in lib. Iudicum, Hieronym. & Expositores ibi. Verus sensus mihi videtur, ibi reprehendi reges iniquos Israel, non quia reges non essent, & gubernarent, sed, quia cum reges essent, male gubernarent, hoc enim significat regnare non ex Deo, quod statim explicatur, quia inducebant populum ad idola colenda, & similia.

CAPVT XI.

Verum finis potestatis, & legis civilis, prout nunc est in Ecclesia, sit alius a fine eiusdem potestatis, & legis, ut in pura natura, vel in gentibus spectari potest.

Diximus dari in hominibus potestatem ad ferendas leges, atque adeo has leges esse possibiles, ut autem natura, & necessitas earum magis declaratur, oportet finem illarum, ipsiusque potestatis generatim considerare, quod in hoc capite praestandum est. Statimque occurrit opinio Fortunij Garciae tract. de vltimo fine vtriusque iuris, vbi contendit suadere, finem iuris civilis esse eundem cum fine iuris canonici, habereque eandem originem, eademque

principia. Vnde multa infert, quae postea examinanda sunt. Nam de hac opinione quatenus comparationem facit inter vtrumque ius, in lib. sequenti dicendum ex professo est, quia non explicato prius vtroque extremo, non potest eorum comparatio fieri, aut intelligi. Hic ergo solum de potestate, ac iure civili absolute spectato in ordine ad suum finem opinio haec tractanda est, Sentit ergo Fortun. finem iuris civilis esse non solum externam pacem, & iustitiam Respublicae, sed etiam veram, & internam hominis felicitatem, ac salutem. Ita significat ibi. n. 6. iunctis, quae dixerat n. 2. Vbi eundem finem iuris Canonici posuerat, & inde concludit esse eundem finem vtriusque iuris. Vnde necesse est, ut vel sentiat, finem canonici iuris esse tantum externam politiam humanam, quod valde absurdum est, vel oportet, ut sciat, finem iuris civilis non solum in humana politia, & externa pace, ac iustitia reipublica, sed etiam tendere ad veram felicitatem humanam.

Quia vero haec opinio statim apparet incredibilis intellecta de iure civili, & de potestate ferendi illud, prout esse potest in pura natura, & in principio libri a nobis explicata est, ideo Nauar. in Commen. de finibus humanorum actuum, n. 29. ita illam interpretatur, ut intelligenda sit de iure civili, quatenus est a Christianis Imperatoribus, & Regibus compositum, aut probatum: sic enim etiam ipse ait, veram felicitatem aeternam, quam credimus, & speramus esse finem iuris civilis. Quia licet ipsa potestas de se non tendat in illum finem; nihilominus ut est coniuncta fidei, in illum referri potest, & debet: & ita etiam eius actus, qui est Lex civilis, a legislatoribus Christianis in eundem finem refertur. Quod suadet ipse Nauar. ex inscriptione Codicis, & Prooemij digestorum a Iustiniano editi, quae sic habet, *In nomine Domini nostri Iesu Christi, &c.* Et eandem habet in declaratione iuris civilis, quae habetur in fine legis 2. de veteri iur. enucle. Et in Epistola ad Tribonianum, quae incipit, *Deo auctore*, & in Codice est lex 1. de veteri iure enucleando, vbi de auctoritate legum, dicit, *Quae diuinae, & humanae res bene disposuit, & omnem iniquitatem expulit.* Addit Nauar. probationem ex l. 1. & 2. C. de sum. Trinita. Vbi Imperator praecipit, omnes populos sibi subditos Christianam fidem, & religionem sequi, & haereticos puniri, & ex multis legibus, quas ille Imperator de rebus Ecclesiasticis constituit per plures titulos vsque ad 16. lib. 1. Codicis.

Veruntamen de hac opinione Nauar. per se spectata dicemus postea, nunc enim considerando fundamenta Fortunij, videtur simpliciter loqui de potestate civili secundum se, & in omni statu; probat enim sententiam suam ex Arist. 1. Ethic. cap. 2. & 4. dicente, humanam felicitatem esse finem moralis doctrinae, & lib. 5. cap. 1. dicit, ea dici iusta, quae felicitatem societatis civilis efficiunt, & conseruant, & ideo leges de omnibus virtutibus praecipere dare, quae ad hanc felicitatem conferunt. Adducit etiam Ciceronem lib. 2. de officiis, dicentem, *Per leges bene beatique viuuntur.* Adducit item quod ex Demosthene refertur in leg. 2. ff. de legib. *Omnes debere parere legi, quia inuentio quadam & donum Dei est.* Et ex Chrysippo legem esse omnium diuinarum, & humanarum rerum reginam, & iustorum, atque iniustorum regulam. Haec autem omnia dicta sunt a Philosophis Ethicis de lege civili, & ante leges Imperatorum; ergo dicta sunt de lege civili secundum se, & prout naturam humanam consequitur, seclusa fide; ergo in eodem sensu videtur ille auctor loquutus. Confirmat vero suam sententiam a fortiori ex legibus Imperatorum, quas adduximus pro sententia Nauar. & addit Authentic. *ut non luxurientur contra naturam.* Quia in ea ostendit Iustinian. suum munus esse, curare, ut subditi sui bene viuunt, & Dei

Dei placationem inueniant. Item Authen. quomodo oportet Episcopos, &c. in princ. vbi Iustinian. ait, *Maximum habemus sollicitudinem circa veri Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem, &c.* Videtur ergo hic auctor vtrumque statum potestatis, seu legis civilis amplecti, hoc fortasse dicitur, quod lex civilis intendit homines in veram eorum beatitudinem perducere. Vnde quando potestas illa est sola, & separata a lumine fidei, dirigit in veram felicitatem naturalem, de qua Philosophi loquuti sunt; quando autem coniungitur fidei manifestanti veram hominis felicitatem altioris ordinis, tunc etiam per fidem eleuatur, & extenditur ad ferendas leges, intendendo eadem veram, & supernaturalem felicitatem. Atque hoc modo nunc intra Ecclesiam eundem esse finem legis civilis, & canonici. Et ad hoc tandem inducit diuum Thomam, quia in 1. 2. quaestione 90. art. 2. & q. 95. art. 1. indifferenter loquens de lege humana, dicit, finem eius esse felicitatem.

Nihilominus haec opinio Fortunij noua est, & singularis, oraque exit ex quadam verborum confusa, & indistincta significatione, seu quiuocacione, quae sublata facile veri veritas intelligitur. Duplex ergo felicitas hominis distinguenda est, vna est vitae praesentis, altera futurae, & vtraque in naturalem, & supernaturalem distingui debet secundum receptam Theologicam doctrinam, quam nunc supponimus. Dico ergo primo; potestas civilis, & ius civile per se non respiciunt aeternam felicitatem supernaturalem vitae futurae tanquam finem proprium, vel proximum vel vltimum. Probatur, quia talis potestas est merè naturalis, ergo natura sua non tendit in finem supernaturalem. Dices, ipsa hominis natura ordinatur ad supernaturalem felicitatem, ut ad finem vltimum; ergo etiam potestas omnes naturales huius naturae ordinantur ad eundem finem; ergo etiam potestas civilis. Respondeo dupliciter posse aliquid ordinari in illum finem vltimum; vno modo per intrinsecam habitudinem; alio modo per solam relationem, vel imperium extrinsecum. Priori modo ordinatur fides in fidei v. g. ad supernaturalem beatitudinem; posteriori modo fides, vel alia virtus acquisita. Dico ergo potestatem civilem per relationem extrinsecam, vel Dei, vel hominis habentis illam posse ordinari ad supernaturalem felicitatem, ut ad finem vltimum. Et hoc ad summum probat ratio facta; nam ex parte Dei verum est, omnia bona data hominibus, etiam naturalia, data esse propter felicitatem supernaturalem adipiscendam, & hoc modo etiam haec potestas data est propter illum finem. Ex parte vero hominis non potest ipse referre actus, huius potestatis in illum finem per solum naturale lumen, sed oportet, ut supernaturaliter cognoscat illum finem, ideoque stando in pura natura, non potest lex civilis etiam hoc modo ordinari ad finem supernaturalem.

Deinde addo legem civilem prout est actus huius potestatis ex se non tendere in supernaturalem finem, & hunc esse sensum in praesenti praecipue intentum. Declarari autem potest, notando differentiam inter habitus, seu facultates naturales, & supernaturales, quod supernaturales; ut virtutes, per se, insulae, ita ordinantur per se in supernaturalem, & circa obiectum aliquo modo, supernaturale, sequendum se proportionatum supernaturali felicitati. Idemque est suo modo in potestatibus moralibus supernaturalibus. Nam hoc modo character v. g. ordinatur ad supernaturalem finem, & similiter potestas Ecclesiasticae iurisdictionis tendit in eundem finem quasi connaturali modo, & operando ex se circa materiam supernaturalem, & per se relata ad illum finem. At vero virtutes acquirunt de se non ita tendunt, nec operari possunt circa supernaturalem finem, sed solum per extrin-

secum imperium possunt in illum referri. Ita ergo se habet potestas civilis in ordine ad supernaturalem felicitatem: nam per se non tendit in illum finem vltimum, ex vi propriae naturae, vel propriarum actionum, per quas nullo modo versatur circa talem finem, nec circa materiam, vel obiecta supernaturalis ordinis. Et hoc modo dicimus potestatem civilem, vel leges ab illa procedentes non respicere felicitatem supernaturalem, ut finem vltimum; & in hoc maxime distingui a potestate Ecclesiastica, ut in sequenti libro cap. 1. & 8. latius videbimus. Et ideo dixit Nicol. Papa in cap. *quoniam*, dist. 1. o. & in cap. *ciam ad verum*, 96. dist. Imperatores indigere Pontificibus pro aeterna vita, & non debere, nec posse diuinis rebus praesesse, cum sint negotiis secularibus implicati. Et Imperator ipse in Authent. quomodo oportet Episcopos, &c. in principio dixit sacerdotum, & imperium esse maxima dona a Deo data. *Illud diuinis ministrans, hoc autem humanis praesidens.* Et alia similia in citato loco afferemus.

Vnde dico secundo: Potestatem civilem non solum non respicere felicitatem aeternam vitam futuram, ut finem vltimum proprium; verum etiam nec per se intendere propriam spiritualem felicitatem hominum in hac vita, & consequenter nec per se possit in materia spiritali disporre, aut leges ferre. Hoc colligitur ex iuribus citatis. Item ex illis omnibus, in quibus leges civiles per canonicas aliquatenus corriguntur, vel suppleantur in ordine ad vitanda peccata, quia lex civilis considerat honestam vtilitatem temporalem reipublicae humanae; lex autem canonica principaliter attendit salutem animae, & ut peccata euitentur, ut dicit Glossa in cap. *in cuiusdam*, de iure iur. verb. *de bono*, & sumitur ex illo textu cum concordantibus cap. *licet*, de iure iur. in 6. & cap. *vlti. de praescriptis*. Et notat late Ioan. And. in regula *possessor*, in Mercurial. & Panor. in Procem. Decret. n. 16. & in cap. 1. de iuram. cal. m. 7. Ratione declaratur, quia spirituale bonum, seu felicitas huius vitae, est dispositio, per se ordinata, ad vltimam felicitatem supernaturalem vitam futuram, vel potius est quadam inchoatio eius; ergo potestas, quae non ordinatur per se ad dirigendos homines in illam felicitatem, non potest per se referri ad spirituale finem huius vitae, quia eiusdem potestatis est dirigere ad finem vltimum, & ad omnia, quae per se ad illum disponunt. Potestas ergo civilis licet non ordinatur ad aeternam beatitudinem vitae futurae, ita nec ad spirituale felicitatem praesentis. Vnde etiam concluditur, per se non versari in spiritali materia, quia finis proximus, & materia cuiuscumque potestatis proportionatur inter se, & fini vltimo eiusdem potestatis; sed potestas civilis non habet pro fine vltimo felicitatem supernaturalem vitam futuram, aut praesentis; ergo, atque ideo in decretis saepe lex civilis comparatur corpori, & lex canonica animae ac spiritui, ut auctores proximè citati notant, & aperte tradit Innoc. III. in c. *salua*, de maiorat. & obedien. Hinc etiam dixit D. Thomas 1. 2. q. 99. art. 3. *Lex diuina principaliter instituitur ad ordinandum homines ad Deum; lex autem humana principaliter ad ordinandum homines ad inueniendum: ideo leges humanae non curauerunt aliquid instituire de cultu diuino, nisi in ordine ad bonum commune hominum.*

Addo tertio potestatem civilem legislatiuam, etiam in pura natura spectatam non habere pro fine intrinsecum, & per se intentio felicitatem naturalem vitam futuram; imò nec propriam felicitatem naturalem vitam praesentis quatenus ad singulas homines, ut particulares personae sunt, pertinere potest, sed eius finem esse felicitatem naturalem, communis humanae perfectae, cuius curam gerit, & singulorum hominum, ut sunt membra talis communis, ut in ea, scilicet in pace, & iustitia viuant, & eam sufficientia honorum, quae ad vitam corporalis conseruationem, & con-

Saul. Osee 8. Origin. Hiero.

Finem iuris civilis esse eundem cum fine canonici, & Fortun.

2. Nauar.

C. de summa Trinit.

3. Fortunij fundamenta.

Arist. 1. Ethic. c. 2. & 4.

Cice. 2. offic.

Chrysippus.

Authen. Iustinian.

D. Thom.

4. Fortunij opinio noua. Hominis felicitatem duplex esse praesentem & futuram, & vtraque in naturalem, & supernaturalem distinguenda.

Dulcium.

Occurrerit dubio.

5. Dicitur haec civilis natura, & supernaturalem.

Nicolau. Pa. in.

6. Conclisio.

Glossa.

Ioan. And. Panor.

Ex D. Tho. in quid ordinatur diuina lex principaliter, & in quid humana principaliter, & in quid in quibusdam.

7. Conclisio.

& con.

142

Lib. III. De lege humana, & civili.

& commoditatem spectant, & cum ea probitate morum, quae ad hanc externam pacem, & felicitatem reipublicae, & continentem humana natura consecrationem necessaria est. Hae est mens Aristot. in locis in principio citatis, & D. Thomae supra q. 90. artic. 2. iunctis q. 95. art. 1. & 4. q. 96. art. 2. & 3. & q. 99. art. 3. In quibus docet, ac declarat, finem humanarum legum esse commune bonum civitatis, & illa tantum prohibere, ac praecipere, quae huic fini consentanea sunt. Ad id faciunt quae Fortunius adducit ex proemio Decreti, & cap. facta sunt; dist. 4. nam quae ibi dicuntur, legibus etiam civilibus communia esse videntur. Ratio vero sumi potest ex dictis, quia haec naturalis potestas condendi humanas leges non est in singulis hominibus per se spectatis, nec in multitudine hominum aggregata solum per accidens; sed est in communitate ut moraliter unita, & ordinata ad componendum unum corpus mysticum, & ex illo resultat tanquam proprietas eius; ergo per se ordinatur ad bonum commune huius corporis, cuiusque felicitatem suam finis est proportionatus principio; sicut ergo bonum naturale huius corporis politici non extenditur ultra praesentem vitam, nec durat nisi in illa, ita nec finis huius potestatis, aut legis ultra praesentem vitam extenditur. Et eadem ratione etiam pro hac vita non intendit bonum singulorum, nisi in ordine ad bonum totius communitatis, in quo consistit tanquam in ultimo fine proprius talis facultatis; ergo id, quod ita pertinet ad privatam felicitatem, ut non redundet in bonum communitatis, ad hanc potestatem, vel legem civilem non spectat.

Arist. D. Thom.

Fortunius, De factis sunt.

Ratio communitatis.

Regimen virtutum, politice, & moralium.

Potestas civilis non multum curat de actibus interioribus.

9.

Confirmatur, ad declaratum nam triplex potest distingui moralis gubernatio hominis, quaedam politica, quae pertinet ad regimen civitatis, & communitatis perfectae, alia oeconomica, quae spectat ad regimen vnius familiae, seu domus; tertia dici potest propria vniuscuiusque circa semetipsum, quae dici potest moralistica, quasi vnius regimen continens. Potestas autem civilis per se ordinatur ad gubernationem politicam, ut ex superioribus constat, & ideo per se non dirigit oeconomiam regimen, nisi in his, quae redundant in commune bonum civitatis, & illud possunt impedire, aut promovere, & relaxare, quae ad privatam familiam spectant, non per leges civiles, sed per vniuscuiusque patrisfamilias prudentiam ordinantur. Ergo simili proportione, ac ratione non spectat ad leges civiles moralistica dicitur, seu privata honestas singulorum, ut tales sunt; sed solum ea morum reconditio per has leges constituitur, quae bono civili, vel necessaria, vel valde utilis est. Ad felicitatem autem etiam naturalem vniuscuiusque hominis, ut singularis persona est, non sufficit virtus illa civilis, sed necessaria est integritas morum cum debito ordine ad Deum, quantum lumen naturale dicitur; ergo non spectat felicitas privata ad finem proprium legis civilis, seu potestatis legislativae mere naturalis. Accedit tandem, quod haec naturalis felicitas singulorum ut tales sunt, principaliter consistit in actibus interioribus, vel speculativis, vel moralibus, & practiceis, cum integra reconditio naturali. Potestas autem civilis non multum curat de interioribus actibus, imò vix circa illos aliquid potest, ut infra dicitur, valde etiam impotens, & inefficax est ad dirigendos illos; ergo non intendit per se huiusmodi felicitatem, sed solum communem, prout explicatum est. Neque argumenta Fortunij amplius probant, ut facile ex dictis constare potest.

intueri possint, & ex parte debeant supernaturalem finem, & actum ipsum ferendi legem in supernaturalem finem referre. Vtraque pars assertionis manifesta videtur. Prima quidem, quia potestas haec ut nunc est in principibus Christianis, in se non est maior, nec alterius naturae, quam fuerit in principibus ethnicis; ergo ex se non habet alium finem, nec aliam materiam. Sicut virtus acquisita temperantiae in fidelibus, & infidelibus in iusto, & iniusto, non est alterius naturae, nec actus suos efficitur potest circa aliam materiam, vel propter alium proximum finem, seu motivum, aut intrinsecam honestatem. Denique iura canonica supra allegata, quae hanc potestatem vocant terrenam, temporalem, ad corpora pertinentem, & similia, loquuntur de illa, ut est in Imperatore, & Regibus Christianis, & inde concludunt non posse disponere in spiritualibus, neque de his, quae per se spectant ad salutem animarum, vel cultum religionis, & ergo etiam nunc secularis potestas talium principum eisdem terminis concluditur.

Dices; nunc possunt principes saeculares haereticos punire, & alia vitia contraria religioni Christianae, ut talis est, prohibere; ut est blasphemia in Christum, circumcilio Iudaeorum, & similia, quae non pertinuerunt ad civilem potestatem, seclusa fide. Respondeo in primis, aliquid ex his non tam per se pertinere ad saecularem potestatem, quam ex concessione Ecclesiasticae potestatis, & quasi per tacitam, vel expressam invocationem eius postulantis auxiliū brachij saecularis. Et ita in istis dicemus, vniuersas leges civiles, quae circa materias spirituales versantur, vel non esse leges, vel habere vim suam a superiori potestate. Deinde dicimus illa vitia, & peccata, quae dicuntur mixta fore, eatenus puniri, & prohiberi per leges civiles, quae supposito hoc statu reipublicae Christianae illam perturbant, & magna nocumta illi afferunt etiam quoad suam pacem, & externam felicitatem, ac conseruationem: hunc enim finem semper intendit ipsa potestas quatenus talis est, licet vitia illa possint perfectius operari. Et hoc modo Leo Papa Epist. 7. laudat Theodosium, quod fide sua praesidium afferret Ecclesiae, & non solum regnum animarum, sed etiam faceret dotalem ostenderet, & quod curam haberet auertendi haereses, & schismata. Quia tunc inquit est optimus regni vestri status, quando sempiterna Trinitati vniuersae Deitatis confessione seruatur.

Leo Papa, Theodosius.

II. Pars tituli super prohibetur Nauae.

Michael V. curran.

August.

Concilium Moguntinum.

Altera vero pars probati potestati quibus argumentis Nauae, & fortasse ipsi nihil aliud intendit secundum suam privatam sententiam; immerito tamen adducit ad illam conseruandam leges Codicis, quae in materia spirituali versantur, nisi illa vel leges non sunt, nec fuisse vnquam, vel nixae fuerunt auctoritati Pontificiae, ut lib. sequenti ca. 12. dicemus. Non recte etiam ad hanc sententiam accommodat opinio Fortunij, quia sine dubio loquitur de legibus ipsis, ac potestatibus; & non tantum de personis operantibus. Et ita illud impugnat Michael V. curran tract. de Regimine, p. 1. q. 5. princip. Argumenta item eiusdem Fortunij probant hanc opinionem, & nihil aliud, ut facile inuerti poterit. Denique res ipsa per se nota est: nam haec legislatio civilis de se, & suo genere actio honesta est, licet ordinis naturalis, & prudentiae acquisita, ac rationi naturali consentanea; ergo est de se apta referri ad finem supernaturalem; ergo Princeps Christianus facile potest in eum finem illam referre, & optime faciet illam referendo, iuxta illud Augustini lib. 5. de Ciuitate. capit. 24. Vbi de Regibus Christianis ait; Felices eos dicimus, si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandam, manifestati eius famulam faciunt. Et quod in Concilio Moguntino sub Steph. ca. 2. de Rege dicitur; Meminerit se pra omnibus in sanctae matris Ecclesiae esse filium, ut eius paci,

Leo Papa.

Machianelus error & Politicorum praetorale regimen non curanda spiritualia.

paci, & tranquillitati per vniuersum mundum suum prodesse faciat Imperium. Est autem obseruandum, hanc relationem posse dupliciter fieri, primo per positivam ordinationem, & sic regulariter erit in consilio, nisi vbi speciale praecceptum, vel necessitas ad illum obligauerit. Sic enim Leo Papa Epist. 75. ad Leonem Augustinum inquit; Debes incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatam, &c. Secundo intelligi potest per negationem tantum, seu per circumspersionem nihil itatuendi per hanc potestatem, quod sit contrarium fini supernaturali, vel eius consequutionem impedire possit, quae obseruantia, & prudens cautio ex fide procedit, & virtualis quaedam relatio in vltimum finem dici potest. Estque non tantum in consilio, sed etiam in praeccepto maxime proprio Christianae Catholici principis, ut constat.

CAPVT XII.

Verum leges civiles in sola materia honesta versentur virtutum omnium actus praecipiendo, vel vitia contraria prohibendo.

Actenus explicatae sunt causa finalis, & efficiens legis civilis, quoniam ad ostendendum hoc genus legis esse possibile, conueniensque & quasi naturale homini, fuit necessarium nunc ad declarandam naturam, & efficaciam huius legis, de materia, & forma aliquid dicendum est. Non agimus autem de materia, ex qua, seu subiecta, quia de hac satis dictum est in primo libro, tractando, an lex interna (ut sic dicam) sit in intellectu, vel voluntate principis, aut subditi, & an lex externa debeat esse scripta, vel verba sufficiant. Inquirimus ergo materiam circa quam legis civilis, id est, quid possit praecipere, aut prohibere: constat autem ex dictis in primo libro, legem tantum esse posse de actibus humanis, qui sunt in hominis potestate, vnde etiam certum est, de his tantum esse posse legem civilem, hi vero actus studiose, prauis, & indifferentes esse possunt, & in his potest magna varietas reperiri secundum varias species virtutum, & vitiolorum; item quidam sunt externi, alij mentales tantum, ac mere interni; quidam futuri, alij praeteriti, quidam faciles, vel ordinati; alij ardui, & valde difficiles, seu extraordinarij, ideoque de tota hac varietate aliquid dicere necesse est.

Circa propositam ergo quaestionem duplex potest referri opinio, vna est, potestatem laicam, & ius civile per se primo intendere statum politicum, cuiusque conseruationem, & argumentum, ac subinde materiam legum esse illam, quae statui politico inferuit, & conseruationi, vel augmento eius. Et in ordine ad hunc finem has leges ferti, siue in eis vera honestas inueniatur, siue tantum simulata, & apparens, dissimulando etiam illa, quae iniusta sunt, si reipublicae temporali sint utilia. Haec est doctrina Politicorum huius temporis, quam praecipue persuadere conatus est principibus saecularibus Machianelus, solumque fundatur in hoc, quod non potest aliter temporalis res publica conseruari. Vnde illius iudicium peruersum est, non posse esse verum regem, & stabilem, qui legibus virtutis astringitur, eiusque omnino subiicitur. Potestque hic error iuari ex legibus civilibus, quae interdum sustinent, & fouent actus prauos, propter temporalem commoditatem, ut in l. dolo, C. de inutil. stipul. datur actio, non obstante dolo, & in §. namque, Instit. de actionibus, conceditur actio fraudulenta, & in l. pacifici, ff. de pactis, pactum contra leges sustinetur; item praeciptio cum mala fide per leges civiles commendabatur olim, ut constat ex ca. vigilanti, cap. vlt. de praescrip. & ex Grat. 1.6. q. 3. §. pro-

scriptione, post cap. placuit, cum tamen illa praescriptio iniqua esset, & ideo per iura canonica reprobata sit. Et in multis aliis etiam aliqua approbantur iure civili, quae in foro animae non possunt subsistere, ut notat Couar. in regula, possessor. p. 2. §. 9. num. 6. in fine, Couar. Et in regula, peccatum. 2. p. §. 6. nu. 3. & 4. & ex materia de matrim. iuramento, vltis, & aliis possunt multa exempla afferri, quae omittunt, & aliqua videri possunt in Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 126. & 21.

Secunda sententia refertur potest, quae licet fateatur ius civile solum versari in materia honesta, limitat tamen illam ad materiam iustitiae, dicitque legem civilem solum posse ferri in materia iustitiae praecipiendo iusta, & prohibendo, ac puniendo iniurias, non pertinere autem ad illam, vel ad potestatem civilem de actibus aliarum virtutum moralium disponere. Solet haec sententia tribui Francisco Sarm. tract. de reddit. Ecclesiast. p. 4. cap. 5. Sed ibi non solum de lege civili loquitur, sed etiam de canonica; imò de hac praecipue, quia omnia, quae adducit in illa potissimum locum habent, & ideo infra tractando de lege canonica illi respondebimus. Nunc spectandum est de civili iure id suaderi potest ex dictis capit. praecedentibus. Nam finis potestatis civilis est pax, & felicitas temporalis reipublicae humanae; ergo solum potest leges ferre in materia iustitiae ad pacem habendam, & felicitatem conseruandam, sed huiusmodi est materia iustitiae, & non aliarum virtutum; ergo tantum in illa materia potest leges ferre. Minor sumi potest ex Aug. lib. 2. de ciuit. cap. 21. vbi ex Cicerone refert, conseruandam esse ardentissimum, atque optimum in omni republica vinculum incolumitatis, eamque sine iniuria nullo pacto esse posse, significans cum illa esse posse, & illam solum sufficere ad illum finem. Quod etiam colligitur ex definitione populi, quam ex eodem refert, scilicet, populum esse coetum iuris consensu, & utilitatis conseruatione sociatum; hoc totum habebit populus, si iustitia inter ciues seruatur; ergo illa sola est propria materia legis civilis. Hoc item videtur suadere vsus legum civilium; semper enim versantur in materia iustitiae, & de aliis non disponunt, nisi in ordine ad acquitatem inter ciues seruandam, & ut occasiones iniuriarum euitentur. Argumento l. hac lege, C. de pact. conseruandis; Quamuis enim bonum erat mulierem, quae se ipsam marito committit, res etiam eiusdem patri arbitrio gubernari: attamen quoniam conditores legum, aequitatis conuenit esse fauores, nullo modo volumus, &c.

2. Sententia dicens legem civilem solum posse ferri in materia iustitiae.

Franciscus Sarmien.

Conclusio I. gens civilis solum potest versari in materia honesta, vel praecipiendo quod malum est, vel saltem illud non praecipiendo; loquitur autem de potestate iuris, non facti; nam per errorem saepe Magistratus civilis potest praecipere aliquid iniustum, vel illicitum; iure tamen non potest; nec tale praecceptum poterit veram rationem legis habere, quia lex iniusta, vel turpis non est lex, ut supra lib. 1. dictum est cum August. lib. 1. de libero arbitrio. c. 5.

Ratio a priori.

Prior ex his sententiis omnino falsa, & erronea est. Vnde dicendum primo est, leges civiles solum posse versari in materia honesta cum proportione; id est, solum praecipiendo honestum, vel prohibendo quod malum est, vel saltem illud non praecipiendo; loquitur autem de potestate iuris, non facti; nam per errorem saepe Magistratus civilis potest praecipere aliquid iniustum, vel illicitum; iure tamen non potest; nec tale praecceptum poterit veram rationem legis habere, quia lex iniusta, vel turpis non est lex, ut supra lib. 1. dictum est cum August. lib. 1. de libero arbitrio. c. 5. Vera ergo lex civilis non potest esse de turpi. Ratio a priori est, quia lex naturalis prohibet quicquid est turpe; lex autem civilis non potest legem naturalem auferre, nec homo potest simul obligari legibus contrariis, ergo impossibile est, ut talis lex civilis sit vera lex, aut obliget. Maior constat ex dictis lib. 2. Minor quoad posteriorem partem per se nota est. Quoad priorem vero constat, tum quia inferior non potest abrogare legem superioris, nec illi derogare. Vnde ius praetorium in iure civili non valet contra ius Imperatoris, l. 2. C. de offic. Praefecti Praetor. Orient. & in vniuersum lex inferioris non valet contra legem Imperatoris, l. cassu, C. de sacros. Eccles. ergo nec lex Imperatoris, aut Regis valere potest contra legem

D. August. legem Dei, vt recte colligit Augustinus serm. 6. de A verbis Domini, & Epistola 166. & habetur in cap. qui restitit, cum sequentibus, 11. quaestio. 3. cum ergo lex naturalis sit lex Dei, vt supra ostensum est, non potest lex civilis contra illam praualere; debet ergo esse de re honesta, seu consentanea rationi naturali, aliam lex non erit.

Addo, rationem hanc concludere de omnibus actibus, seu materiis contrariis legi diuinæ, etiam supernaturali, vel etiam canonicae, vt infra dicemus. In omnibus enim vera est illa sententia Apostolorum Act. 5. Obedire oportet Deo, magis quam hominibus, sius Deus per lumen rationis, siue per lumen fidei loquatur: nam Apostoli de negotiis fidei, & religionis Christianæ potissime loquebantur. Quam veritatem tam manifestam esse supponebant, vt iudicium illius aduersariis committerent capite quarto dicentes, Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, iudicate. Vnde constat, Politicos, qui doctrinam illam fundent principibus secularibus, si sentiant id eis licere, & iure posse talia ferre præcepta, quæ sint contraria religioni, verè (de his enim legibus illi potissimum loquebantur) hereticos esse, vel certè Atheos, quod ygrismilius est. Nam qui credit Deum esse, non potest non credere, præcepta eius esse præferenda mandatis hominum, cum Dei iurisdictione sit longe superior. De quo videri possunt multa apud Gratian. 11. q. 3. & optimè Urban. Papa in ca. vlt. 15. q. 6. Bern. de præcep. & disp. & Epist. 7. & Basil. regul. 114. ex breuior. Quod autem Politici dicunt, non posse rempublicam temporalem, vel regnum temporale conseruari, si in omnibus regulam honestatis, aut diuinæ legis sequatur, omnino falsum est. Nam si loquamur de honestate naturali, potius illa necessaria est ad pacem, & felicitatem politicam reipublicæ humanæ, vt etiam ipsa iura ciuilia fatentur, quæ statim referemus. Si verò sit sermo de integritate fidei, & religionis, ipsa experientia constat, nullam re melius conseruari regna, etiam in temporalis felicitate, quam obedientia, & conseruatione Catholicæ fidei, ac religionis, de quo argumento videri possunt, quæ copiosè scribit Bozius de signis Ecclesiæ, præcipue lib. 2. 1. & seq. Bellarmin. lib. 4. de notis Ecclesiæ, ca. 17. & 18. & Petr. Ribaden. lib. 1. de princip. Christ. cap. 13. & sequentibus. & ferè per totum illud opus prudenter satis, ac eruditè.

Nullus ergo est illius erroris fundamentum. Ad illud autem, quod ex vsu legum ciuiliū afferebatur, dicendum est in primis, nihil esse in legibus ibi citatis, quod directè aduersetur aequitati naturali, vel honestati, quod latè tractat Fortun. in dicto tract. de vlt. sine, vindicans ius ciuile ab hac nota. Pro his verò, quæ adduximus, generalis regula notanda est, aliud esse præcipere iniquum; aliud promittere, aut non punire, vel non rescindere quod malè factum est; leges ergo ciuiles non præcipiunt iniqua; interdum verò permittunt, aut tolerant ad maiora mala vitanda, vt latè explicat Barbosa ff. solut. matr. in rubr. p. 2. n. 10. & seq. mox dicemus. Primum igitur in dicta l. dolo, datur actio in iure ciuili, non obstant dolo, in contractibus stricti iuris, non quia ius approbet, sed quia vult iudicari de illo per Prætozem, & ita concedit exceptionem doli, quod malum non est, & potest esse vile reipublicæ, nihilominus tamen qui fecit dolum in conscientia, tenebitur abstinere. Ad secundum verò de actione Publiciana, de qua loquitur §. namque, negatur illam esse actionem fraudulentam, quia & sine mendacio proponi potest, vbi Glossa latè, verb. dicit, & bonam fidem requirit, vt late Couar. in regula, possessor. 2. p. §. 11. nu. 6. vbi ostendit etiam iure canonico esse receptam. Ad tertium ex l. pacifici, responderi possèt, illam esse

Urban. Pap. D. Bernard. D. Basilus.

Bozius, Bellarmin. Petr. Ribaden.

Fortunus, aliud præcipere iniquum, aliud promittere, hoc in verò faciunt leges non vnde illud.

Barbosa, Explicatur aliquot leges.

Glossa, Couar.

permissionem quandam; veriùs tamen dicitur, pactum, de quo ibi est sermo, licitum esse, vt quoddam emptor cum venditore conueniat, vt de vitis rei venditæ non teneatur, nec possit moueri quaestio: hoc enim emptori licet, cum per hoc renunciet iuri suo, ex parte autem vendentis necessaria erit bona fides non solum ex iure naturali, sed etiam ex ciuili, vt ibi notat Glossa. Ad quartum de prescriptione, responderetur necessariam esse bonam fidem, etiam secundum posteriora iura ciuilia. Neque potuerunt vnquam iura ciuilia securum reddere in conscientia possessorem malæ fidei, sed ad summum potuerunt non admittere contra illum actionem, aut litem. Et idem cum proportionem dicendū est de omnibus aliis casibus, in quibus ius ciuile dicitur non procedere in foro animæ. In quo etiam est considerandum, quod licet magistratus ciuilis non teneatur semper cauere pericula peccatorum; interdum tamen posse excedere, ferendo leges, quæ licet de peccatis non sint, pericula illorum inuoluant, vel illis aliquo modo fauere, vel occasionem præbere videantur. Et in his casibus solent leges canonica corrigere ciuiles, vt infra videbimus: ille verò defectus est persone, non officij; & prudentiæ, non potestatis: nam lex ciuilis, si prudenter feratur, non modò non debet præcipere turpe, verù etiam ne morale periculum peccandi dare. Quomodo autem lex possit indifferentia præcipere, dicam in fine capituli.

Dico secundò; Leges ciuiles non solum præcipiunt recta in materia iustitiæ, sed etiam in materia aliarum virtutum moralium, & similiter vitare possunt vitia contra omnes virtutes. Hæc enim duo eandem semper rationem, seu proportionem seruant, quia facere bonum, & vitare malum, partes sunt iustitiæ non tantum particularis, sed etiam generalis. Hæc assertio sumitur ex D. Thom. q. 97. art. 3. & vbi de lege humana in communi loquitur; præcipue verò id docet propter ciuilem: nam de canonica nulla poterat esse dubitatio, & ita confirmat assertionem ex Aristot. 5. Ethic. cap. 1. dicente: Ipse autem leges de omnibus distant, coniectantes communem utilitatem; & infra, Præcipit autem lex & ea agere, quæ ad virtutem pertinent, vitare, vt non deserere locum in acie, non fugere, non abijcere arma. Et item ea quæ sunt temperantis, vt non adulterari, non libidine vri. Et illa etiam quæ sunt materia iustitiæ, vt non pulsare, non conuiuia dicere, & in ceteris virtutibus, atque vitiis, alia inbens, alia vetans. Plato etiam 1. de legib. duos ordines bonorum distinguit, priora vocat diuina, posteriora humana; & in prioribus ponit quatuor virtutes cardinales, in posterioribus bona fortune, & corporis, & priora dicit esse præferenda, eorumque ordinem ac connexionem declarat, & subiungit: Quare oportet, vt legum quoque lator & ipse hunc ordinem sequatur, & mandet omnibus, vt semper hæc ipsa respicientes in singulis operentur. Idem profitentur auctores legum ciuiliū: nam in l. 1. ff. de iustitia, & iur. ait Vlpian. Iustitiam colimus, &c. Declarat autem se loqui non tantum de particulari iustitia, sed de generali, quæ respicit iustum legitimum (vt Aristot. supra loquitur) vnde subiungit Vlpian. Equum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos efficere cupientes, & infra in l. iustitia, & in §. puris, Instit. cod. dicitur, Iuris præcepta sunt hæc, honestè viuere, alterum non ledere, suam cuique tribuere; ex quibus primum latius patet, quam particularis iustitia.

Dico secundò; Leges ciuiles non solum præcipiunt recta in materia iustitiæ, sed etiam in materia aliarum virtutum moralium, & similiter vitare possunt vitia contra omnes virtutes. Hæc enim duo eandem semper rationem, seu proportionem seruant, quia facere bonum, & vitare malum, partes sunt iustitiæ non tantum particularis, sed etiam generalis. Hæc assertio sumitur ex D. Thom. q. 97. art. 3. & vbi de lege humana in communi loquitur; præcipue verò id docet propter ciuilem: nam de canonica nulla poterat esse dubitatio, & ita confirmat assertionem ex Aristot. 5. Ethic. cap. 1. dicente: Ipse autem leges de omnibus distant, coniectantes communem utilitatem; & infra, Præcipit autem lex & ea agere, quæ ad virtutem pertinent, vitare, vt non deserere locum in acie, non fugere, non abijcere arma. Et item ea quæ sunt temperantis, vt non adulterari, non libidine vri. Et illa etiam quæ sunt materia iustitiæ, vt non pulsare, non conuiuia dicere, & in ceteris virtutibus, atque vitiis, alia inbens, alia vetans. Plato etiam 1. de legib. duos ordines bonorum distinguit, priora vocat diuina, posteriora humana; & in prioribus ponit quatuor virtutes cardinales, in posterioribus bona fortune, & corporis, & priora dicit esse præferenda, eorumque ordinem ac connexionem declarat, & subiungit: Quare oportet, vt legum quoque lator & ipse hunc ordinem sequatur, & mandet omnibus, vt semper hæc ipsa respicientes in singulis operentur. Idem profitentur auctores legum ciuiliū: nam in l. 1. ff. de iustitia, & iur. ait Vlpian. Iustitiam colimus, &c. Declarat autem se loqui non tantum de particulari iustitia, sed de generali, quæ respicit iustum legitimum (vt Aristot. supra loquitur) vnde subiungit Vlpian. Equum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos efficere cupientes, & infra in l. iustitia, & in §. puris, Instit. cod. dicitur, Iuris præcepta sunt hæc, honestè viuere, alterum non ledere, suam cuique tribuere; ex quibus primum latius patet, quam particularis iustitia.

Ratio propria est, quia potestas legislatiua ciuitatis non potest assequi finem suum, nisi in materia omnium virtutum præcipiat. Quod vt declarem, suppono primò, sermonem hic esse de virtutibus moralibus, nam de theologalibus nihil agnoscit naturalis ratio in qua leges ciuiles fundantur; quanquam eo modo, quo potest esse in natura aliqua remota imitatio

Ratio propria est, quia potestas legislatiua ciuitatis non potest assequi finem suum, nisi in materia omnium virtutum præcipiat. Quod vt declarem, suppono primò, sermonem hic esse de virtutibus moralibus, nam de theologalibus nihil agnoscit naturalis ratio in qua leges ciuiles fundantur; quanquam eo modo, quo potest esse in natura aliqua remota imitatio

Ratio propria est, quia potestas legislatiua ciuitatis non potest assequi finem suum, nisi in materia omnium virtutum præcipiat. Quod vt declarem, suppono primò, sermonem hic esse de virtutibus moralibus, nam de theologalibus nihil agnoscit naturalis ratio in qua leges ciuiles fundantur; quanquam eo modo, quo potest esse in natura aliqua remota imitatio

Leges ciuiles posse præcipere recta in omnibus virtutibus, & opposita illi vitare. D. Thom.

Aristot. 5. Ethic.

Plato duos bonorum ordines distinguit.

Vlpian.

L. iustitia.

Potestas legislatiua non potest assequi finem suum, nisi in materia omnium virtutum præcipiat.

ratio illarum virtutum; illa etiam potest per leges ciuiles in officio contineri, vt ex dicendis constabit. De virtutibus ergo moralibus probatur assumptum, quia finis iuris ciuilis est felicitas vera naturalis politica: ciuitatis: hæc autem obtineri non potest sine obseruantia omnium virtutum moralium, ergo in omnibus potest præcipere ius ciuile. Maior pater ex dictis cap. præced. Minor autem probari potest ex dictis lib. 1. cap. 15. vbi ostendimus leges ciuiles intendere ciues facere bonos viros; quia non possunt aliter facere bonos ciues. Vterius verò potest idem probari inductione. Quia enim necessitas iustitiæ per se clara est, ideo in illa materia multiplicantur magis leges ciuiles. Temperantia verò etiam est necessaria, ne natura ipsa nimium corruptatur, aut conseruatio, vel propagatio eius impediatur: cuius rei cura etiam spectat ad leges ciuiles. Et hæc ratione prohibent, ac puniunt leges ciuiles vitia contra naturam; possunt etiam prohibere nimium abusum ciborum, vel in eis mensuram, & modum ponere. Fortitudo etiam est necessaria ad defensionem reipublicæ, vt de se constat. De prudentia verò non videntur dari speciales leges distinctæ à legibus de actibus aliarum virtutum moralium, quia prudentia per se non operatur bene, vel moraliter sine virtutibus moralibus voluntatis; tamen quia alia virtutes morales operantur sine prudentia, ideo leges de aliis virtutibus simul sunt de vsu prudentiæ.

Alio item modo potest hæc inductio fieri, quia omnes virtutes morales aut sunt ad alterum hominem, aut sunt ad se, aut ad Deum; leges autem ciuiles secundum omnes hos respectus præcipere possunt. Primum quidem, & maxime in ordine ad alterum, quod quidem possunt facere non solum vbi est debitum iustitiæ, sed etiam vbi debitum fidelitatis, aut simplicis promissionis, interuenit. Nam licet sæpe id non faciant, tamen non est extra potestatem earum, quia etiam obseruatio fidelitatis valde conueniens est ad concordiam ciuium: vnde in multis casibus de illa disponunt. Item etiam respiciunt debitum gratitudinis, & propter ingratitude priuant multis commodis ob eandem causam. Opera etiam elemosynæ, & communis amicitia, seu dilectionis ad proximum, & maxime vbi interuenit necessitas communis, præcipere possunt, & sic de aliis. Secundò ex virtutibus ad se præcipere possunt obseruationem temperantia, & fortitudinis modo supra dicto. Possunt etiam præcipere moderationem in externis sumptibus, in deliciis, in cultu vestium & nimio apparatu domorum, ac seruitutium, &c. Quæ omnia spectant ad honestatem personæ in vsu propriarum rerum & actionum, & necessaria possunt esse reipublicæ ciuili, tum propter vitandum scandalum aliorum, & ne noxiæ consuetudines introducantur; tum etiam ne ciues pauperiores fiant, quod est etiam reipublicæ noxius. Item possunt hæc leges interdum imperare res arduas, & pericula, quæ sine fortitudine superari non possunt. Tertio etiam de rebus pertinentibus ad Deum curam habuerunt leges ciuiles ductu naturæ, quia obseruantiam religionis putarunt semper ad incolumitatem reipublicæ maxime pertinere. Vnde opinor in statu puræ naturæ, si in illo esset reipublica verum Deum naturaliter colens, potuissent leges ciuiles prohibere, & punire docentes cultum falsorum Deorum, aut falsas opiniones de Deo, & similia. Denique potest hoc declarari ex connexionem harum moralium virtutum, quia sæpe iustitia seruari non potest, nisi cohibeatur intemperantia, vt patet in adulterio; sæpe etiam ad cauendam iniustitiam necessaria est mansuetudo, sapientia, aut fortitudo, & sic de aliis.

Potest verò aliquis dubitare de quibusdam virtutibus Suarez de Legib.

tibus minus perfectis, minusve necessariis, vt sunt liberalitas, magnificentia, & similes. De actibus enim harum virtutum non videntur ferri posse leges Ecclesiasticæ, nedum ciuiles, quia necessaria non sunt; imò videntur extraordinariæ, & ex se postulare carentiam obligationis, quia vsus earum videtur esse consilij potius, quam necessitatis: Ad hoc verò responderi potest primò assertionem, seu distributionem intelligi de virtutibus cardinalibus præcipuis, quæ ad communem honestatem necessariae sunt: nam de his maxime videntur loqui D. Thomas, & Arist. & ordinariè videntur sufficere ad bonum regimen reipublicæ. Dico verò vterius, licet leges ciuiles ordinariæ non præcipiant exercitium actuum talium virtutum, posse nihilominus imponere modum, & mensuram, & hoc satis esse, vt illæ etiam virtutes sint materia legis humanæ. Denique dico, non esse impossibile inueniri casus, in quibus tales actus sint necessarij, aut valde conuenientes ad commune bonum reipublicæ, & hoc satis esse, vt aliquando, licet rarissime, præcipi possint.

Tertio dicendum est, leges ciuiles non posse ferri de omnibus actibus omnium, & singularium virtutum. Hoc etiam docet D. Thom. dicto a. 3. & constat facile inductione. Non enim potest præcipi virginitas, etiam si optimus actus virtutis sit, & idem est de aliis actibus, qui proprie dicuntur consiliorum. Item de actibus difficillimis, quando ad commune bonum reipublicæ ciuilis non sunt simpliciter necessarij, vt esset v. g. frequenter ieiunare, & similia. Ratio autem est, quia lex humana debet esse moderata, & de re moraliter possibili vniuersæ cõmunitati pro maiori parte, vt lib. 2. in communi ostensum est; tum maxime quia ad finem legis humanæ non sunt necessaria omnes actus virtutum omnium, mensura autem potestatis ex fine illius sumenda est.

Et ob eandem rationem non potest lex ciuilis prohibere omnia vitia contra omnes virtutes, vt simpliciter conseruationem non scandalosam, nec aliter nocivam cõmunitati. Imò nec in materia iustitiæ prohibet omnia, vt deceptionem in emptione citra dimidium, vel sine enormi latione, & similia. Quod etiam tradit D. Thom. d. q. 96. art. 2. cum Aug. lib. 4. de libero arbitrio. c. 5. & optimam rationem indicat, quia cauere omnia vitia non est omnium, nec multorum, sed perfectorum: lex autem ciuilis esse debet accommodata cõmunitati humanæ secundum naturalem conditionem spectatam, & ideo per leges ciuiles non prohibentur omnia vitia: sicut etiam potestas coactiua ciuilis non extenditur ad omnia, quia hoc esset supra conditionem humanam. Et propter hoc etiam diximus lib. 1. cap. 15. legem ciuilem, licet interdum facere hominem bonum moraliter, non tamen simpliciter bonum in illo genere, quia non est talis, nisi careat omnibus vitiis, quod lex ciuilis efficaciter non potest intendere, licet possit consulere.

Sed forte quærat aliquis, quinam sint actus vniuersales virtutis, aut vitij, quos lex ciuilis potest, vel non potest præcipere, vel prohibere. Quidam dicunt, solum illum actum esse posse materiam legis humanæ, qui est materia legis naturalis, vel diuinæ. Quod quidem duplicem potest habere sensum; vnus est, legem humanam nihil posse præcipere nisi quod est aliqua lege naturali, vel diuina præceptum, ita vt humana lex solum sit noua explicatio, & propositio legis naturalis, aut diuinæ, & in hoc sensu solet hæc sententia Gersoni tribui, sed quid ille senserit, postea videbimus. Nunc dico explanationem hanc in illo sensu esse erroneam, & conformem doctrinæ hereticorum huius temporis: euerit enim veram potestatem ciuilem legislatiuam supra demonstratam. Item constat ex vsu humanarum legum, multa per eas præcipi,

Solutio de bolum.

D. Thom. Arist.

11. Conclusio, leges ciuiles non posse ferri de omnibus actibus omnium & singularium virtutum. D. Thom. Probatur.

12. Non potest lex ciuilis prohibere omnia vitia contra omnes virtutes.

13. Explicatur sententia dicentium, solum illum actum esse posse materiam legis humanæ qui est materia legis naturalis, vel diuinæ.

quæ antea non erant necessaria. Vnde etiam Arist. 5. Ethic. cap. 7. dixit, iustum legimum esse, quod a principio quidem nihil refert, sic an aliter habeat, cum vero possum fuerit, refert. Idque ex deinde in de obligatione legis civilis magis patet.

13. Alio ergo modo posset illa regula explicari, videlicet, solum illam actum virtutis posse præcipi per legem humanam, quia cadit sub legem naturalem sub aliqua ratione generali, ita ut a lege naturali præcipiatur saltem in communi, per humanam autem determinetur ad aliquem particularem modum; aut alias circumstantias, quæ non cadebant sub legem divinam, vel naturalem. Et hic sensus insinuat Gerfone 3. p. Alphab. liter. G. & sequentibus, videtur quæ probabilissimum si fiat inductio, fore omnes leges humanæ inuenientur esse huiusmodi, sicut in Ecclesiasticis legibus, quia lex diuina præcipit confessionem, & communionem; lex Ecclesiastica præcipit, ut tali tempore fiat. Sic ergo in civilibus, quia ius naturæ præcipit Dei cultum, vel honorare parentes, vel seruare æquitatem in rebus; lex humana determinat, ut hæc fiant tali tempore, vel tali modo. Ea verò, quæ tantum sunt supererogationis ex vi legis diuinæ, vel naturalis, non possunt præcipi per legem civilem, quia non recipiunt talem determinationem.

14. Sed licet hæc regula ordinariè vera sit, tamen non omnino satisfacit, quia illa etiam, quæ generatim præcepta sunt lege diuina, vel naturali, possunt variis modis magis, vel minus perfectis determinari, & lex humana non potest præcipere quæcumque determinationem, ut temperantiam per ieiunium in pane, & aqua, vel quid simile; ergo alia regula necessaria est ad discernendum, quis modus obseruari possit, ac debeat in hac determinatione legis naturalis, aut diuinæ. Et præterea positiuum præceptum non semper est per modum determinationis alienius præcepti diuini, aut naturalis, solum quoad circumstantias, sed etiam quoad totum actum, quia lex humana non supponit semper naturalem, vel diuinum præceptum illius actus, quem ipsa præcipit, sed ad summum supponit generalia principia, ut delicta esse puniendâ, prætia rerum debere esse iusta, vel similia; lex autem humana, prudenti arbitrio determinat in sua specie considerato, vel quantum ad suam positiuam rationem, si tamen in indiuiduo consideretur quantum ad carentiam honesti finis, seu quantum ad omissionem eius (ut sic dicam) si propter se tantum fiat, si prohibetur per legem naturalem, iuxta doctrinam eiusdem D. Thomæ 1. 2. q. 18. art. 9. Verumtamè sub hac ratione non cadit sub prohibitione legis humanæ, ut etiâ probat ratio facta, quia est ex minimis, de quibus lex civilis non curat. Alio verò modo potest considerari actus indifferens ex obiecto ut vtilis ad aliquod commune bonum reipublicæ, vel ad vitædum graue malû eius, & ut sic clarum est, posse præcipi, aut vetari per leges civiles, tum quia potestas ad aliquem finem, consequenter est omnino necessaria ad illum finem, tum etiam quia actus indifferens sub ea ratione, de se est consentaneus rationi, & honestis. Si enim actus indifferens ordinatus ad commoditatem naturæ priuatæ personæ non est otiosus, sed de se honeste fit, multo magis id habebit, si propter commune bonum fiat, intercedente vera necessitate aut sufficienti utilitate, ut sæpe potest interuenire, ut de se constat. Vnde tunc ex parte legislatoris iusta est talis lex, quæ est vtilis comuni bono, & non est de re mala, sed quæ potest bene fieri. Ex parte verò subditorum, licet ad illam legem implendam necessarium non sit illos operari propter eundem finem, quem legislator intendit, ob rationem factam, quod finis legis non cadit sub lege; nihilominus ad obligationem legis satis est, quod ille actus de se non est otiosus, nec inutilis, & quod potest

15. Dicendum igitur censet, nullam aliam regulam in hoc assignari posse, præter eam, quæ ex conditionibus legis supra in commune positis colligi valeat: nimirum, illum actum virtutis posse esse materiam, legis humanæ, qui ad bonum finem talis legis moraliter necessarius, & ad commune bonum valde vtilis, & communitati hominum, eorumque ordinariæ facultati accommodatus sit: has enim condiciones diximus esse necessarias ad legem, & ideo ab illis etiam sumenda est mensura, seu regula, materię humanæ, ac civilis legis. Idemque cum propositione dicendum est de prohibitione vitiorum: illa enim vetanda sunt per civilem legem, quæ communitati humanæ noxia sunt, & cum morali utilitate reipublicæ prohiberi possint, & puniri. Quando autem vitia non sunt noxia communitati, vel ex rigorosa punitione illorum maiora mala timeantur, permittenda potius sunt, quam cohibenda per leges civiles. Quapropter in particulari ad applicandam hanc regulam necessaria est prudentia legislatoris; neque aliquid aliud certum in hoc puncto dici, aut affirmari posse existimo.

16. Superest verò difficultas de actibus indifferenti-

14. Prædicta regula licet vera, non omnino satisfacit.

bus: nam ex dictis sequitur non posse esse materiam legis humanæ, nec præcipientis, nec vetantis. Primum patet, quia non omnes actus moralium virtutum per hanc legem præcipi possunt; ergo multo minus poterunt præcipi actus indifferentes, quia minus vtilis sunt ad commune bonum actus indifferentes, quam actus boni, & valde perfecti; sed hi propter suam excellentiam non cadunt sub humanam legem; ergo illi propter suam inutilitatem non poterunt per legem civilem præcipi. Et confirmatur, quia lex non potest præcipere, ut isti actus fiant manentes (ut sic dicam) in sua indifferencia, quia sic essent mali in indiuiduo, quod autem malum est; præcipi non potest; nec etiam potest lex præcipere, ut fiant propter aliquem finem extrinsecum honestum: nam suam operationem non cadit sub præceptum humanum, sed tantum operatio ipsa, ut paulo post dicemus. Secundum verò de lege prohibente patet, quia non potest prohiberi nisi malum: in his autem actibus indifferens vel nulla est malitia, vel si in indiuiduo aliquam habent ut indifferentes sunt, & sunt, illa est minima, quæ non potest prohiberi per legem humanam, cum dictum sit, non posse legem humanam prohibere omnem malitiam. Consequens autem videtur esse contra vsum legum humanarum, quæ multa indifferencia vetant, vel præcipiunt. Quod videtur etiam supponere Aristot. in descriptione iusti legalis supra relata. Item hac ratione dicunt Theologi quædam esse mala, quia prohibita per legem humanam, quæ per se talia non erant; igitur ante legem erant indifferencia; nam si fuissent bona, non potuissent fieri mala per legem. Et eadem ratione quædam erunt bona, quia præcepta; ergo ante præceptum non sunt bona, erunt ergo indifferencia, quia si fuissent mala, præcipi non potuissent.

17. Respondeo, actum indifferenter dupliciter considerari posse, primo secundum se, quatenus propter se fieri, vel caueri potest, & ut sic honeste non esse materiam legis humanæ præcipientis, aut vetantis, sed tantum permittentis, ut probat ratio facta. Imò sentit D. Thomas questione 93. art. 2. nullius legis esse posse materiam, nisi quoad permissionem, quod verum est, loquendo de tali actu in sua specie considerato, vel quantum ad suam positiuam rationem, si tamen in indiuiduo consideretur quantum ad carentiam honesti finis, seu quantum ad omissionem eius (ut sic dicam) si propter se tantum fiat, si prohibetur per legem naturalem, iuxta doctrinam eiusdem D. Thomæ 1. 2. q. 18. art. 9. Verumtamè sub hac ratione non cadit sub prohibitione legis humanæ, ut etiâ probat ratio facta, quia est ex minimis, de quibus lex civilis non curat. Alio verò modo potest considerari actus indifferens ex obiecto ut vtilis ad aliquod commune bonum reipublicæ, vel ad vitædum graue malû eius, & ut sic clarum est, posse præcipi, aut vetari per leges civiles, tum quia potestas ad aliquem finem, consequenter est omnino necessaria ad illum finem, tum etiam quia actus indifferens sub ea ratione, de se est consentaneus rationi, & honestis. Si enim actus indifferens ordinatus ad commoditatem naturæ priuatæ personæ non est otiosus, sed de se honeste fit, multo magis id habebit, si propter commune bonum fiat, intercedente vera necessitate aut sufficienti utilitate, ut sæpe potest interuenire, ut de se constat. Vnde tunc ex parte legislatoris iusta est talis lex, quæ est vtilis comuni bono, & non est de re mala, sed quæ potest bene fieri. Ex parte verò subditorum, licet ad illam legem implendam necessarium non sit illos operari propter eundem finem, quem legislator intendit, ob rationem factam, quod finis legis non cadit sub lege; nihilominus ad obligationem legis satis est, quod ille actus de se non est otiosus, nec inutilis, & quod potest

Arist.

D. Thom.

potest honeste fieri, si subditus velit materiam talis legis exequi, obseruando omnes alias circumstantias, quas naturalis ratio postulat, ut actus in indiuiduo honestus sit.

18. Vnde tandem potest considerari differentia inter actum bonum, & malum, quod actus si per se, & intrinsecè malus sit, numquam potest per legem humanam præcipi, licet possit permitti, quia nunquam est ab illo separabilis malitia, vel prohibitio superioris legis, ut patet ex dictis in prima assertione. At verò actus bonus ex obiecto, qui potest per se, & propter se honeste fieri, seclusa lege prohibente, nihilominus potest prohiberi per humanam legem, etiam civilem, & fieri malus ratione prohibitionis, qui aliàs de se erat bonus. Ratio est, quia si actus sit malus in specie sua, quancumque exercetur retinet illam malitiam, & ideo non potest præcipi, quia ad malum sufficit quicumque defectus: actus autem bonus, licet ex specie sua talis sit, potest in exercitio esse malus, quia potest tale exercitium esse prohibitum, & ita iam deest illi actui circumstantia aliqua debita ex vi legis, & ideo iam erit malus, quia malum ex quoque defectu. Sic licet facere sacrum bonum sit, id facere in inferia sexta Parasæces non erit bonum, quia deest illi debita circumstantia temporis ratione prohibitionis, id est de ieiunio in die Dominica, de quo ex eplô vide, si placet, quæ scriptus tract. 2. de Religione, lib. 2. cap. 4. n. 6. & quidem S. Thom. 2. 2. q. 147. art. 5. ad 3. expresse asserit non esse à peccato immunem, qui die Dominica ieiunaret. Et in legibus civilibus potest idem considerari: nam donatio liberalis de se bona est, & nihilominus potest ex iusta causa per legem civilem prohiberi, & fieri mala solum, quia prohibita. Et sic de aliis. Potest etiam hoc declarari, ex alio principio, quod leges humanæ possunt medioeritatem constituere in actionibus humanis. Vnde fieri potest, ut actus, qui seclusa lege positua, seruaret medium virtutis, posita lege prohibente, iam non seruet medium, & peccet per extremum, sicut peccaret per defectum, si lex præcipere actum, & non fieret.

D. Thom.

19.

Et hinc etiam obiter intelligitur, quomodo lex humana dicatur constituere medium in materiis virtutum; id enim facit imponendo necessitatem operandi in talibus materiis iuxta exigentiam earum. In quo est notanda differentia inter præcepta affirmatiua & negatiua, quod affirmatiua regulariter supponunt intrinsecam honestatem in actu, quem præcipiunt; & consequenter medium virtutis in materia eius, ut patet in præcepto ieiunij, & similibus, non tamen supponunt necessitatem, sed faciunt. Quia medium virtutis habet latitudinem, & varietatem, & ideo non omne id, quod est de se honestum, est per se necessarium; lex autem humana potest hanc necessitatem ponere, quia posita, ille actus iam est necessarius ad honestatem talis virtutis. Et hoc sensu dicitur constitui per talem humanam legem in tali specie virtutis, utique quoad necessitatem, non quoad honestatem. Dixi autem, regulariter loquendo, propter actus indifferentes, in quibus non videtur supponi honestas, quancumque si sumantur, ut ordinari ad finem, propter quem lex eos præcipit, honesti sunt, quam honestatem habent sic facti, etiam si sine lege fierent, non tamen habent necessitatem. Atque ita in vniuersum præceptum affirmatiuum humanum facit potius necessitatem, quam honestatem. At verò præceptum negatiuum pure humanum ex se non supponit malitiam in actu, quem prohibet, sed facit: sic enim dicuntur multa esse mala, quia prohibita, & ratio est, quia malitia consistit in carentia rectitudinis debite; ante præceptum autem huiusmodi nullum erat debitum, & ideo carent

Suarez de Legib.

19. actus erat negatio, non priuatio moralis; ac proinde nec malitia erat; posita autem lege insurgit debitum, & carentia transit in rationem priuationis, atque ita insurgit malitia ex vi legis positivæ. Ad eius autem speciem intelligendam consideranda est materia legis, vel motuum virtutis, sub quo talis actus prohibetur per legem; nam tunc pertinet malitia ad vitium contrarium illi virtuti, ut v. g. effusio sanguinis in Ecclesia, quatenus per legem Ecclesiasticam prohibetur; non pertinet ad iniustitiam, sed ad sacrilegium, quia illa prohibitio sit intuitu reuerentie debite loco sacro, quod ad religionem spectat. Et idem est in omnibus peccatis commissionis, quæ repugnant formaliter præceptis negatiuis, seu prohibentibus; nam in aliis malitiis omissionis, quæ repugnant directe præcepto affirmatiuo, ex honestate actus contrarie oppositi insurgit propria determinatio seu specificatio omissionis. Et ita etiam constat, quomodo leges humana habeant pro materia actus vitiorum secundum species suas.

20. Posset præterea circa hanc materiam tractari alio modo virtutis cadat sub præceptum, an actus difficiles, & ardui possint præcipi per legem civilem. Sed hæc commodius dicentur infra explicando obligationem huius legis, & modum implendi illam. De modo autem, quo lex civilis differat à canonica ex parte materię, dicemus lib. seq. cap. 2.

CAPVT XIII.

An lex civilis tantum possit externos actus præcipere, aut prohibere.

21. Actus humanus (de quo solo lex potest proxime ferri) duplex est, ut ex 1. 2. q. 18. & sequentibus constat, interior, & exterior, qui inter se ita comparantur, ut exterior non possit esse sine interiori; ab illo enim tanquam à morali formâ habet, quod humanus; & moralis sit. Vnde exterior actus humanus est veluti compositum quoddam ex actu exteriori, & interiori actu voluntatis tanquam ex materia visibili, & forma per se inuisibili; sicut homo compositur ex corpore, & anima; & de hoc actu nulla est questio, quipossit esse materia humanæ legis. Tantum ergo superest inquirendum, an solus ille sit materia humanæ legis; aut etiam interior esse possit vel per se, vel ut coniunctus exteriori. Vnde simul etiam oportebit inquirere, utrum actus exterior per legem humanam præcipiatur, vel voluntarius est, vel solum ut actus quidam exterior est. Sub actu autem (ut sæpe monui) comprehendimus omissionem actus humani; constat enim, hanc etiam esse præceptam per legem negatiuam, vel prohibitam per affirmatiuam; nam qui actum præcipit, consequenter prohibet eius omissionem.

21. Actus humanus duplex, interior, & exterior, & hinc tanquam à forma morali habet quod sit humanus, & moralis.

22. Dico ergo primò: Lex merè humana non potest præcipere actum pure internum directè, & secundum se. Hæc assertio in sensu statim explicando communiter recepta est, sumiturque ex 1. cogitationis poenam nemo meretur, ff. de poenis. Poenam, utique civilem, quia, scilicet, ius civile per se non versatur circa internos actus. Nam quia illos naturaliter ac per se punire non potest, ideo nec illos præcipere, aut prohibere potest; nam potestas legislatiua est etiam coactiua, ut diximus, & ita si coactiua esse non potest respectu interioris actus, neque legem ferre circa illum potest. Dixi autem, actum pure internum, quia oportet, ut in sola mente sistatur. Nam si cupiens v. g. occidere, aliquo modo intendet exteriorem actum, & in illo prædere incipiat, quamuis effectum non assequatur, sæpe ager contra legem, & incurret poenam eius. Quomodo aliquando dicitur in iure, aliquem

N 2

22. Lex merè humana non potest præcipere actum pure internum directè, & secundum se.

L. quisquis. L. Divus. Glossa. Felinus. Navar.

3. Potestas humana legis...

D. Thom. Seneca. Nemo naturaliter alteri subditur...

Lex Ecclesiastica...

Obicitur legem civilem...

puniri, vel quia cogitavit, scilicet exterius inchoando, A vel per consilium, vel per aliquam actionem, quae casu non habuit effectum. Sicque intelligitur lex quisquis, C. ad leg. Jul. maiestatis, & l. Divus, ff. ad leg. Cornel. de sicar. Quibus locis alia iura circa hoc Glol. & Doctores adnotant, & latè Felin. tract. 1. quado conatus puniatur, & Navar. in cap. si quis non dicam, de pœn. dist. 1. nu. 5. Ratio autem huius limitationis est, quia iam tunc est actus exterior, licet non consummatus, & ideo prohiberi potest à lege humana, & puniri vel leiori pœna, vel aliquando etiam ordinatia, iuxta materiæ gravitatem.

Ratio verò principalis assertionis est, quia potestas humana legislativa solum ordinatur ad exteriorem pacem, & honestatem communitatis humanæ, ad quam nihil referunt actus, qui in pura mente consummantur. Item quia hæc potestas immediate nascitur ab ipsa communitate humana media ratione naturalis, nulla autem ratio dicitur, quod communitas humana possit dare potestatem immediatè, & per se super actus merè internos, cum illi sint omnino extra cognitionem suam, ac proinde etiam sint extra forum suum. Denique hoc optimè declarat D. Thomas 2. 2. q. 104. art. 5. ex Seneca 3. de benef. quia vnus homo naturaliter non subditur alteri secundum animam, sed secundum corpus. Erat enim (inquit ille) si quis puniatur, servitium in totum hominem descendere, pars enim membris suis iuris est. Solum enim potest inveniri subiectio inter homines, quatenus inter se communicatione habere possunt, & actiones vnus possunt aliis esse vitales, vel nociuæ, & ideo solum de his actibus possunt præcepta humana dari qui ad exteriorem dispositionem rerum humanarum pertinere possunt.

Si quis autem has rationes attentè consideret, facile intelliget, solum procedere de lege humana, quatenus per potestatem à sola ratione naturali manentem, ferri potest, quæ lex cum civili coincidit, nõ verò procedere in legè Ecclesiastica, quæ procedit à superiore potestate, ordinata ad alio rem finè, & habente altiorem originem. Manet ergo de illa lege specialis difficultas, quæ ex speciali ratione illius nascitur, & ideo in librum quartum illam tractandam relinquimus. Et ob hanc causam loquutus sum in assertione de lege merè humana: nam Ecclesiastica quodammodo est diuina, & in hoc sensu nulla est difficultas in assertione.

Sed obicitur potest, nam sequitur, non posse legem civilem prohibere, aut præcipere actum externum omnino occultum, qui in iudicio humano probabilis non sit: consequens autem est falsum; ergo. Sequela patet, quia talis actus non potest puniri per legem merè humanam; ergo nec prohiberi, quia potestas legislativa semper habet coactionem adiunctam, vt sepe cum Arist. diximus. Antecedens patet, quia tale delictum non potest puniri per iudicium humanum; ergo nec per legem humanam; quia eadem est potestas ad vtrumque actum, & confirmatur, quia tale delictum non est probabile in humano iudicio; ergo nec potest in illo iudicari, quia iudicium humanum non fertur nisi secundum allegata, & probata. Primum autem consequens planè falsum est, quia aliàs non peccaret, qui legem humanam occultissimè non seruaret, quod dici non potest, quia lex non tantum prohibet, ne actus publice fiat, sed simpliciter, ne fiat, vt etiam quia non prohibet actum solum ratione scandali, aut notorietatis, sed ratione sui; quia vel malus est, vel ex vi prohibitionis legis fit malus. Tum denique quia lex præcipiendo constituit actum in tali specie, vel mediocritate virtutis, & ideo quia ab illa dicitur peccat, quantumvis occultè contra virtutem agit, ac subinde peccat. Vt si lex taxat pretium tritici, si-

quis carius illud vendat occultè, omnino contra iustitiam agit, & sic de aliis.

Pro solutione supponenda est vulgaris distinctio de actu dupliciter occulto, scilicet, per se, & natura sua; vel per accidens, ex defectu probationis, cuius quidem capax erat actus de se spectatus, de facto tamen defuit. Quam distinctionem bene tractat Caiet. 2. 2. q. 1. art. 3. Castro lib. 2. de leg. pœnal. cap. vlt. & Simanc. in Catholic. instit. rit. 4. 2. Actus ergo mentales, ac merè interni sunt per se, & natura sua occulti aliis hominibus extra operantem, quia homines non cognoscunt naturaliter, nisi ministerio sensuum, & ideo quæ per sensibiles effectus, vel signa non manifestantur, per se, & natura sua sunt extra cognitionem humanam: huiusmodi autem sunt actus merè interni, & ideo dicuntur per se occulti. Actus verò qui exterius prodeunt, sensibus percipi possunt, & ideo non sunt per se occulti, contingit autem ignorari propter absentiam testium, & sic non possit probari, & tunc occulti quidem sunt, tamen per accidens, quia illa testium absentia est accidentaria. Assertio ergo posita procedit de actibus internis, ac subinde per se occultis: obiectio verò procedit de actibus externis per accidens occultis, de quibus fateamur esse posse materiam legis humanæ, & per illam prohiberi, vt probant rationes factæ, & rectè docent auctores allegati, & Palud. 4. dist. 1. 7. q. 2. Navar. de pœnit. dist. 5. in princ. n. 27. vbi alios in eandem sententiam refert. Allegat autem D. Thomas quodlib. 4. art. 1. 2. significans, peccatum occultum etiam externum non cadere sub humanam iurisdictionem; sed D. Thomas non negat simpliciter, cadere sub iurisdictionem hominis, sed solum quoad actum iudicandi de illo; inquirendo, vel alio simili modo, quia hic actus supponit notitiam aliquam humanam tanquam fundamentum inquisitionis, & iudicij: secus verò est de actibus iurisdictionis, qui per sententiã generalem & per leges exerceri possunt, quia illi optimè cadere possunt in actus per se cognoscibiles, etiam si per accidens occultissimi sint.

Ad obiectionem ergo negatur consequentia, & ratio differentie inter vtrumque actum est, quia multum refert ad morales effectus, quod actio sit natura sua insensibilis, vel sensibilis, quia iurdictio hæc datur hominibus modo connaturali, ac subinde proportionato naturæ, & ideo datur super eas actiones, quæ per se, & natura sua cognoscibiles sunt humano modo, non verò super alias per se occultas, quia ex se sunt extra humanum forum. Nec in prioribus considerari potest accidentaliter ille status occultus in ordine ad vniuersalem potestatem, tum quia lex generaliter datur de actibus secundum conditionem naturalem eorum, & circumstantie accidentatię non mutant, nec impediunt efficaciam legis, tum etiam, quia non deest modus humanus, quod possint tales actus dirigi, & cohiberi per legem abstrahendo ab illa circumstantia.

Vnde vterius addimus, quod lex absolute disponit de huiusmodi actu illum, simpliciter præcipiendo aut vetando, comprehendere actum externum occultum, nisi addatur in lege verba limitantia illam ad actum publicum, vel notorium. Ratio est, quia lex indefinite lata, & nihil distinguens, per se loquendo extenditur ad omnia, quæ sub verbis eius comprehenduntur. Ad difficultatem autem in contrarium cum eadem proportionem, & distinctionem respondeatur, actum talem per se esse punibilem per legem humanam, licet per accidens ex defectu probationis, puniri per homines non possit. Cuius signum est, quia quacumque ratione perueniat delictum ad sufficientem hominum notitiam, puniri poterit, licet in principio fuerit occultissimè commissum, quod nõ ita est de actu

6. Actus dupliciter occultus per se, & per accidens. Caiet. Castro. Simancas.

Palud. Navar.

D. Thom.

7.

8.

Lex indefinite lata per se, nisi ut ad omnia, quæ sub eius verbis comprehenduntur.

9. Lex pure humana potest indirectè præcipere actum interiorum.

10. An desiderij inefficax possit prohiberi à lege humana.

de actu merè interno. Vnde interdum poterit lex humana per se ipsam punire delictum sic occultum, imponendo pœnam ipso facto sibi proportionatam, vt latius dicemus tract. de lege pœnali, ideoque rectè potest oriri aliquando obligatio ad restituendum ex vi talis transgressionis humanæ legis, vt rectè in argumento dicebatur.

Dico secundò: Lex pure humana, seu civilis potest indirectè, seu per quãdam consequentiam præcipere actum interiorum voluntatis, & intellectus, quatenus connexi per se esse possunt cum actu exteriori præcepto, vel prohibito. Hoc est certum apud omnes, & per se satis clarum, quia actus exterior præcipitur per legem vt humanus, & liber, sed nõ potest esse humanus, & liber sine interiori, ergo necesse est, vt actum interiorum saltem indirectè, & consequenter præcipiat. Quomodo enim lex præcipiet homini, vt faciat, nisi possit præcipere, vt velit facere, cum voluntate facturus sit. Et proportionali ratione, si lex humana prohibeat facere aliquid, prohibet etiam velle efficaciter facere idem. Imò non solum lex prohibens actum externum, consequenter prohibet aliquam voluntatem internam, sed etiam lex præcipiens actum externum pro aliquo tempore voluntatem non prohibet habere pro illo tempore voluntatem non faciendi, seu nolitionem faciendi, vel etiam voluntatem faciendi alium actum incompossibilem, quia necesse est, vt prohibeat quiddam incompossibile est obseruationi legis: quilibet autem ex his actibus voluntatis est incompossibilis obseruationi talis legis, vt constat. Atque hinc etiam fit, vt eo ipso, quod lex prohibet aliquid facere, prohibeat etiam habere propositum absolutum faciendi; & e conuerso si præcipit aliquid facere, consequenter prohibet propositum non faciendi debito tempore, licet propositum actus interior sit, quia eo ipso quod actus exterior est prohibitus, est malum obiectum respectu voluntatis, & ideo consequenter fit, vt talis voluntas eius sit mala, ac subinde prohibita mediante obiecto suo.

Dices, ergo eadem ratione erit prohibitum omne desiderium etiam inefficax, omnisque complacentia circa tale obiectum, quia etiam hi actus circa obiectum malum mali sunt: consequens autem est falsum, quia illi actus non sunt per se connexi cum actu exteriori, nec impediunt per se executionem præcepti. Respondeo, quod attinet ad desiderium inefficax, illud ex parte obiecti semper includit conditionem aliquam, quæ attendenda est ad iudicandum de honestate, vel turpitudine talis desiderij. Si ergo desiderium cadat in tale obiectum non obstante prohibitione, & conditio solum sit, si possem occultè facere, vel sine discrimine pœnæ, aut alia similis, talis actus prohibitus est ex vi legis, propter rationem factam, quia versatur circa obiectum prohibitum retenta prohibitionem, & formaliter est desiderium quoddam transgrediendi legem, quod malum est, & prohibitum. At verò si conditio sit talis, vt remoueat prohibitionem, non erit prohibitum, nec malum, quia iam non versatur circa obiectum malum, vt v. g. si quis habeat simplicem affectum faciendi hoc, si non esset prohibitum, per hanc conditionem remouet malitiam, & prohibitionem, & appetit actum illum secundum se spectatum, qui vt sic malus non est. Et item dicendum cum proportionem est de simplici complacentia, seu delectatione in actu illo cogitato: nam si talis delectatio præcincdat à prohibitionem, vt ordinari fieri solet in actibus, qui solum sunt mali, quia prohibiti, eo ipso non est de obiecto malo, & consequenter non prohibetur ex vi talis legis, quia nec directè, nec indirectè, vt ex dictis constat. Si autem quis delectaretur de illo actu inuoluendo transgressionem præcepti, vt puta, quia

Suarez de Legib.

A delectatur cogitans, se id facere non obstante prohibitionem legis; sic complacentia esset mala; imò esset quidam contemptus legis, vel formalis, vel saltem virtualis, & ideo indirectè prohibetur per legem.

Ex quibus intelligi potest, duobus modis posse legem humanam prohibere, vel præcipere indirectè internum actum, scilicet, vel ex parte actus, comprehendendo illum tanquam causam formalem, seu partem actus humani completi, qui est compositus ex interiori, & exteriori actu; vel ex parte obiecti actus interioris, reddendo illud prauum, & contrarium rectæ rationi. Priorque modus præcipere cernitur in actibus efficacibus, & absolutis, qui ordinantur ad executionem operis præcepti, aut prohibiti, suntque causa eius: posterior verò modus inuenitur in actibus inefficacibus, & simplicibus, qui licet non sint causa, suam tamen rationem sumunt ab obiectis, & ratione illorum boni, vel mali sunt. Denique in priori modo actus interior aliquo modo est materia legis, estque (vt sic dicam) comprehensus per legem, quia per se præcipitur actus humanus sensibilis, compræcipitur autem pars, & quasi forma eius, etiam si insensibilis, & spiritalis sit, sicut per se generatur homo, & anima congeneratur suo modo quatenus forma hominis est, saltem quoad vnionem cum materia. Et ideo secundum hunc modum non solum potest præcipi actus interior, qui est voluntas operandi, sed etiam omnis ille actus mentis, sine quo actus exterior præceptus esse non potest, vt, si miles præcipitur custodire arcem, consequenter præcipitur vigilare, & attendere, & si superior præcipit studere, attentionem, & applicationem animi compræcipit, & sic de aliis, vt notat Syluest. verb. hora, q. 11. & dicemus infra latius, tractando de lege canonica. At verò in posteriori modo actus interior non est materia legis humanæ, sed versatur circa materiam legis humanæ, & ex mutatione morali, quæ per legem fit circa illam materiam, resultat malitia in interiori actu propositi, aut desiderij de tali materia prohibita, ac eum modum, quo vnus relatiuum resultat ex mutatione alterius extremi, & ideo talis mutatio nõ excedit potestatem humanam. Solum poterat hic superesse difficultas, an possit alio modo prohiberi per legem humanam, vel præcipi actus interior cum exteriori, cum quo neutro ex dictis modis connexus sit. Sed hæc difficultas specialis esse videtur in legibus canonicis, & ideo in lib. 4. commodius tractabitur.

C A P V T X I V.

Vtrum actus præteritus possit esse ex materia legis humanæ.

IN triplici statu possunt considerari actus humani, futuri, præteriti, & iam facti. De futuris nulla est questio, quia certum est, & pro illis maxime ponit leges humanas, cap. 2. & cap. vlt. de constit. & in l. leges, & constitutiones, C. de legib. Ratio est, quia lex ponitur vt regula operationis; regula autem supponi debet ad opus: est enim suo modo principium actionis, & ideo maxime datur propter futuram actionem. De præteritis actibus nihil distinguimus, sed cum præteritis eas numeramus, quia iam supponuntur factæ absque lege, etiam si contingat, simul tempore existere; vel certe si ponamus fieri ex vi legis, in eodem momento, in quo datur lex, iam comparantur ad legem per modum futuri. Sed hic operandi modus in Angelis potius, quam in hominibus concipi potest. Igitur de præteritis est questio. Et ratio dubitandi oritur ex proximè dictis, quia materia alicuius regulæ non est effectus iam factus, nam ad illum nihil conferre potest, lex autem

L. leges & constitutiones.

Ratio dubitandi.

N 3 est

est regula actus; ergo non potest habere pro materia actum præteritum. In contrarium verò est, quia dicta iura docent, posse legem humanam disponere de præteritis, si legislator velit. Distinguenda est ergo duplex lex, quædam dicitur declaratiua, alia constitutiua iuris, quarum legum differentia ex ipsis uocibus satis nota est. Nam lex declaratiua non cõdit ius, quatenus talis est, sed declarat quid secundum aliud antiquius ius fieri debeat, aut non fieri: lex autem constitutiua nouum introducit ius, quantum in ipsa est. Deinde distinguere oportet effectus legis præcipue tres, obligare, scilicet pœnã imponere, & actum irritare.

Dico ergo primò: Lex declaratiua, quantum in se est, comprehendit non tantum futura, sed etiam præterita. Est communis sententia Abbatis, Decij, Felini, & aliorum in cap. vltimo de constit. Bartoli, & Legistarum in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. in dicta l. leges, & sumitur ex Authentica de filiis ante dotalia instrumenta natis, collat. 3. Exemplum sumi potest ex cap. vltimo de iur. 27. q. 1. vbi Innocentius Papa præcipit, se parari clericos in sacris, & religiosos professos ducentes uxores, & subdit: *Huiusmodi namque copulationem, quã contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus.* De quo textu dubitari potest, quia materia illa iuris humani est, & verbum *censemus*, est ambiguum: nam potest significare, vel iudicamus, vel statuimus, vt docet Glossa in Clement. vnic. de concess. præben. Sed nihilominus lex illa declaratiua fuisse videtur; tum quia verbum *censere*, in rigore latino, & in frequentiori vsu magis significat arbitrari, & mentem suam aperire; tum maxime, quia Pontifex reddit rationem antiquam suæ decisionis, quæ est sufficiens signum legis declaratiuæ, vt ibi Glossa, & Panormit. notant, & sumitur ex Bart. in dicta l. omnes populi, v. 4. Quod maxime procedit, quãdã ratio non tantum est motiua, sed etiam decisua, id est, de se sufficiens ad ostendendam malitiam actus, seclusa noua lege, vt bene notat Nauarr. in cap. signado, de rescript. except. 2. v. 4. Talis autem est ratio Pontificis in dicto cap. vltimo de iur. & ideo non videtur dubium, quin ius declaratiuum tradat, quod extendatur etiam ad matrimonia, quæ illud decretum antecesserunt, quia ante illud decretum talia matrimonia erant contra Ecclesiasticam regulam. Vnde in singulis legibus verborum proprietates, & materia, ac ratio legis diligenter expendenda sunt, ad discernendum, an lex sit declaratiua. Clarius exemplum est in cap. vltimo de sponsa duorum, vbi matrimonium contractum, & consummatum post aliud ratum, & nondum consummatum, censetur nullum, quod ad præterita extenditur. Aliud est in cap. gaudemus, de diuortis.

Ratio verò est, quia lex declaratiua non est regula actionis, sed supponit, & interpretatur illam; ergo ante legem declaratiuam erat lex, vel ius inducens obligationem, vel alium effectum; ergo lex quæ declarat tale ius, supponit semper habuisse tale effectum; nam effectus antiqui iuris non pendet ex declaratione postea futura. Vnde confirmatur, quia noua declaratio nihil denuo constituit, argumento l. heredes §. 1. ff. de testam. ibi, *Nihil enim nunc datur, sed datum significat*, ergo lex declaratiua ex se non habet nouum effectum; ergo quantum in se est, æquè comprehendit præteritum, ac futurum. Sed obicit potest: nam si ratio est efficax, non solum probat hanc legem extendi posse ad præteritum, sed necessariò ita esse, nec posse per legem humanam limitari, quia ad præteritum non est potentia. Consequens est falsum: nam leges declaratiuæ interdum addunt has particulas, *ex nunc, in posterum*, & similes, vt limitent legem, ne ad præterita extendatur. Assumptum patet ex cap. vnic. de postulatione Prælat. in 6. vbi prohibentur quædam formulæ eligendi, & postulandi de se ineptæ, & tamen addi-

Lex alia declaratiua, alia constitutiua.

Lex declaratiua quantum in se non tantum futura, sed etiam præterita comprehendit. Abbas, Decius, Felin., Bartolus, Authentica, Cap. vlt. de iur. Inno. Pap.

Bart.

Nauarr.

Lex declaratiua non est regula actionis, sed supponit, & interpretatur.

l. heredes.

tur particula, *de cetero*, quæ indicat solam prohibitionem in futurum, vt ibi notat Glossa. Simile exemplum est in cap. aqua, de consecrat. Eccles. vel altaris, vbi declarat Pontifex, violatam Ecclesiam non posse reconciliari per sacerdotem, sed per Episcopum tantum, & nihilominus addit particulam *de cetero*; imò statim præcipit sustineri reconciliações prius factas à sacerdotibus.

Respondetur, argumentum conuincere, sistendo in vi legis declaratiuæ, vt talis est, sicut de illa loquuti sumus, illam de se extendi ad præteritum tempus, pro quo constat fuisse latam legem aliam, quæ declaratur. Vnde si declaratur aliquid esse contra ius naturale, vbi virtute decernitur, actus contrarios tamen iuri semper fuisse malos; si verò declaratur legem aliquam fuisse irritantem, consequenter declaratur, actus præteritos factos à tempore talis legis fuisse de se nullos, & sic de aliis. Oportet tamen aduertere, aliquando non esse legem purè declaratiuam, sed habere aliquid admixtum legis constitutiuæ, quæ potestate legislatoris declarantis. Et tunc quantum ad id, quod addit præteritum declarationem non extenditur ad præterita, sed ad futura tantum, iuxta ea, quæ inferius dicemus. Exemplum est in cap. quantæ, de sentent. excomm. vbi per verbum *interpretamur*, declarat Pontifex, sub percussoribus Episcopis comprehendit, non solum qui positiuè cooperantur, sed etiam qui non obstant, cum possint, quæ declaratio non est pura, sed per potestatem condendi legem, potius quam per interpretationem facta. Et ideo talis interpretatio in rigore non extenditur ad præterita, nisi aliud expressè declaratur. Nam interdum fieri solet extensio talis declarationis ad præteritum ex peculiari voluntate ipsius legislatoris satis expressa; cuius rei inter alia est vulgatum exemplum in declaratione Sixti V. circa suum Motum proprium de illegitimis, & de receptione religiosorum.

Deinde oportet distinguere illos tres legis effectus, qui sunt obligatio in conscientia, cui respondet culpa in transgressione legis, item pœna, & irritatio actus. Nam in illis non procedit semper eadem ratio. Quando enim lex est purè declaratiua obligationis antiquæ legis, negari nõ potest (per se loquedo) quin obligatio antea fuerit, & consequenter, nec vitari poterit, quin fuerit culpa contra illam agere. Per accidens autem potuit hic effectus impediri, quia fortasse ante illam declarationem ius ignorabatur, vel non ita intelligebatur etiam à viris doctis, quamuis se vera iam existeret, & quoad hoc habere potest magnam vim lex declaratiua, vt postea sit culpa, quæ antea excusabatur per ignorantiam. Et hic videtur fuisse casus in d. c. vnic. vt Glossa ibi sentit, & ideo lex illa vitari verb. *prohibemus*, quæ prohibitio, vt talis fuit, non potuit ad tempus præteritum extendi. Et fortasse actus ibi prohibiti non erant irriti ex natura rei, vnde cum antea non essent speciali iure Ecclesiastico prohibiti, multò minus erant irriti ex vi illius; & ideo in nouo decreto irritante merito additur particula, *de cetero*, pro solis enim futuris temporibus addebatur. Atque ideo obseruare oportet in omni noua lege prohibente, vel puniente id, quod per se malum erat, vel antea prohibitu: nõ licet posterior lex sit declaratiua prioris iuris, nihilominus quantum ad id, quod de nouo statuit, vel addit, non extenditur ad præterita, vt ex dicendis patebit.

Quantum ergo ad effectum pœnæ, si lex nõ addat pœnam de nouo, sed declaret in tali actu incurri ipso facto ex vi antiqui iuris, consequenter declarat per singulos actus incursum fuisse in præteritis temporibus: est enim eadem ratio. Hoc autem etiam est intelligendum per se loquendo nam ratione etiam tunc fieri potest, vt effectus pœnæ non extendatur ad præteritos

4. Satis est obsequium.

Legem aliquando esse partim declaratiuam, partim constitutiuiam.

Cap. quãta.

Motus proprius Sixti V.

5. Effectus legis tres, obligatio in conscientia, pœna, & irritatio actus.

Cap. vnic. Glossa.

6.

præteritos actus, etiam si lex sit declaratiua quoad ipsam pœnam. Quia, vt infra suo loco ostendam, qui excusatur à culpa, in omni rigore excusatur à pœna, etiam si ipso iure lata sit. Sed non obstante declaratione præteritæ actiones excusantur à culpa ratione ignorantie, vt dictum est; ergo & à pœna. Loquimur autem de propria pœna: nam si solum sit indentia quædam, seu irregularitas, hæc non excusabitur propter ignorantiam, nisi sit verè in pœnam imposita. An verò ignorantia solius pœnæ illam excuset, infra tractabitur. Denique idem dicendum est de alio effectui, qui est irritare aliquem actum, vel effectum: hic enim effectus non impeditur propter ignorantiam totius legis, quando non est pœna proprie sumpta, quia non pendet ex culpa, & lex per se habet efficaciam ad impediendum valorem actus. Et ideo quoties lex declarat nullitatem actus ex vi legis antiquæ, talis declaratio locum habet in actu præterito simili modo facto, etiam si fortasse ignorantia interuenit.

Circa hoc autem est vltimò obseruandum, hanc nullitatem aliquando esse ex defectu conditionis iure diuino necessariæ ad valorem actus, vt si lex declaret sacramentum, v.g. confirmationis, datum sine balsamo non valuisse, & tunc lex declarans nullitatem illius actus, & causam eius, ita extenditur ad præteritum, vt non possit per se suppleri, vel reualidare actum, quia pendet ex iure diuino. Aliquando verò contingit nullitatem oriri ex iure humano: actum verò esse talem, vt pendeat ex efficaci consensu operantium, seu contrahentium, vt matrimonium contractum inter consanguineos intra quartum gradum est nullum, supposito iure Ecclesiastico. Et hic etiam actus non potest per legem declaratiuam posteriori rem suppleri quoad præcedentes actus, sed necesse est, vt ablato impedimento iterum valide fiant per iteratum consensum contrahentium, quia ab illo pendet essentialiter talis actus, nec potest lex sola per se ipsa illum efficere. Interdum verò nullitas actus & pendet ex iure positivo, & per ipsummet resciri potest, quia non dicit intrinsecum respectum ad alium consensum. Et tunc quamuis lex declarans nullitatem actus comprehendat præteritos; nihilominus auctor legis potest illum defectum auctoritate sua suppleri, vel dispensando, vel per se talem actum efficiendo. Et huiusmodi videtur esse casus in d. cap. aqua. Nam illa benedictio, vel purificatio templi institutio est humana, & forma vel necessitas eius potuit per Pontificem vel dispensari, vel suppleri.

Dico secundò: Lex constitutiua iuris per se, & quasi natura sua non extenditur ad præterita, sed de futuris tantum datur: quoad aliquos verò effectus extendi potest ex voluntate legislatoris satis expressa, aut declarata. Tota assertio sumitur ex d. ca. 2. & c. vlt. de const. & ex d. l. leges, vbi Glossa, & Doctores, Felin. c. 2. & Nauarr. in Comm. de dat. & promiss. nu. 6. Item Glossa in c. 1. de Clecic. non resid. in 6. verb. *receptis*, & in Clement. 1. de testam. verb. *deputatis*, & in Clement. 2. de arate, & qualit. verb. *in posterum*, & in Clement. 1. de concess. præben. verb. *concesso*. Ratio autè prioris partis generalis est supra tacta, quia lex ponitur vt regula humanorum actuum; quando autem constituit nouum ius, introducit nouam regulam operandi: ergo ex natura sua fertur pro actibus futuris, quia præteriti iam non indigent regula; imò nec sunt capaces illius. Cõfirmatur, quia præceptum vt tale est, non potest dari de præterito actu, sed de futuro, vt per se constat, at lex vt est constitutiua, est præceptum quoddam; ergo. Imò hinc etiam intelligitur, legem, vt legem absolute loquendo, solum cadere in futuros actus, non in præteritos, quia lex vt lex essentialiter est præceptum, vt ex supra dictis cõ-

2. Lex constitutiua iuris sua natura de futuris tantum datur. Cap. vlt. de const. Glossa. Felin. Nauarr. Clement. 1. Clement. 2.

Præceptum vt tale non potest dari de futuro.

stat. Lex autem declaratiua, vt sic, potius est doctrina quædam, quæ optime cadit in præterita. Quod si consideretur illa lex vt præceptum obligans ad sequendam illam declarationem vt authenticam, sic etiam præceptum illud versatur circa actus, per quos nunc iudicatur de sensu præteritæ legis, & ita non inducit obligationem nouam ad aliquem præteritum actum, vt per se constat, sed ad futuros.

Ad explicandam igitur, & probandam alteram partem assertionis, distinguendi sunt legis effectus iuprà numerati, quorum primus est obligatio, qui locum non habet in actibus præteritis, quatenus præteriti sunt, vt per se, & ex dictis constat, & ideo quoad hunc effectum non potest legislator, etiam si maxime cupi at, extendere nouam legem ad actus præteritos, quia si illi facti sunt sine culpa, non poterunt reddi culpabiles propter legem postea latam. At verò quoad effectum pœnæ, potest lex per voluntatem legislatoris extendi ad actum præteritum, non solum quatenus habet respectum, vel tractum successuum in futurum (quod est per se manifestum, & expressum in c. cum tu, de vsur. & est frequens in censuris ferendis) sed etiam propter actum prius commissum. Vt hoc autem locum habeat, necessariò supponendum est, talem actum fuisse malum, contra aliud ius antiquius vel naturale, vel positium, quia non est actus dignus pœna, nisi quatenus per illum violatur aliquod ius; per actum autem præteritum non violatur ius posterius conditum; ergo vt possit per posteriorem legem iuste puniri, necesse est vt supponatur fuisse contra aliquod ius antiquum. Hoc autem intelligendum est de propria pœna, sicut in simili nuper dixi: nam si sit sola irregularitas, seu inhabilitas, potest ex præterito actu imponi, etiam sine culpa eius, cui imponitur. Idemque est de reuocatione alicuius priuilegij. Exempla sunt quoad primum in Motu proprio Pij V. de illegitimis; quoad secundum verò in Concil. Trid. sess. 23. ca. 6. de reformat. vbi disponit de ordinatis in minoribus, & comprehendit eos, qui ante illam legem erant ordinati.

Deinde supponere necesse est, legislatorem habere potestatem ad puniendã delicta non tantum commissa contra suas leges, sed etiam contra alias diuinas, vel humanas, quod per se satis clarum est, quia ad eum pertinet cura, vt omnes leges seruentur, & consequenter potestas coercitiua eius extenditur ad omnes transgressiones quarumcumque legum pertinentium ad conuenientem reipublicæ gubernationem. Ex his ergo rectè concluditur posse Principem noua lege punire delicta prius commissa contra alias leges priores. Et declaratur: nam potest punire præcedens delictum per sententiam postea datam; ergo etiam potest per legem postea latam, quia sententia est quædam particularis lex. Oportet autem vltimò obseruare, duobus modis posse legem punire præcedens delictum. Primò pœna ipso iure imposita, & hoc rarissimè, vel nunquam fit, quia esset nimis rigorosum, vnde censura (quæ maxime solent ipso iure imponi) nunquam imponuntur propter delictum præteritum, vt sic, de quo alibi. Alio modo designat lex pœnam inferendam à iudice, & hoc facilius fieri potest, etiam in ordine ad delicta iam commissa, quando non habebant certam pœnam taxatam: nam tunc futura erat arbitraria, & hoc arbitrium potest lex definire. Si autem prius erat pœna imposita per priores leges, vix potest augeri per posteriorem legem in ordine ad delicta iam commissa, quia iam illa induxerunt proprium reatum pœnæ. Nihilominus propter aliquam vrgentem causam boni communis exitimo id fieri posse à supremo Principe, qua nunquam sibi abstulit huiusmodi potestatem.

Atque eodem modo sentiendum est de alio effect-

Quid de effectu pœnæ dicendum.

Motus proprius Pij V.

Tridum.

10.

Ratio potest... irritans ad... factus iam... di non tamē... omnino ver... pugnat.

Cap. ante... triennium.

12.

Panorm. Angel. Sylvest.

Naaur.

13. Regem loquitur... de praevito regis... larior totū... hōdēre.

Barr. Bald. Panorm. Sylvest.

Et irritandi actum, ratio enim potest lex de novo irritans ad actus iam factos extendi, non tamen omnino repugnat. Quia ex iusta causa potest iudex irritare actum iam factum, & validum, per sententiam; ergo & legislator ex causa proportionata poterit idem facere per legem, si tamen actus irritabilis sit. Quod dico propter matrimonium, & similes actus, qui sunt natura sua, vel Christi institutione indissolubiles, & hoc ad minus sumitur ex c. ante triennium. d. 31. Imò in his, qui ab hominibus irritari possunt, oportet advertere, quosdam fieri ita validos, ut sint etiam omnino firmi ex se, quia videlicet legitime facti sunt, & secundum omnes leges, quae tunc vigeant, quando facti sunt, & huiusmodi actus seu facti moraliter loquendo, non possunt per subsequentem legem irritari, nisi forte in poena alicuius novi delicti, vel propter tantam necessitatem boni communis, ut ad subveniendum illi possit quis suis bonis privari, quia per talem actum est ius acquisitum de se firmum, & stabile. Alij verò sunt actus, qui licet sint validi, sunt tamen infirmi aliquo modo, quia ex aliqua parte contra legem facti, & hi possunt facilius per subsequentem legem irritari: nam in illis proprie habet locum ratio facta, quod talis irritatio tunc est iusta poena, & ideo ex rationabili causa potest per legem fieri.

Atque hinc tandem constat ultima pars assertio- nis, nimirum, ut haec extensio legis ad actum praeteritum tam in hoc, quam in praecedenti casu admittatur, necessarium esse, ut in lege ipsa sit satis expressa. Quod docet Panorm. in cap. cognoscetes, de constit. Angel. verb. lex. n. 10. Sylva n. 23. & sumitur ex d. c. 2. & vlt. de constit. Unde si dubium fuerit, potius lex coercenda est ex generalibus principijs iuris, quod poena, & odia sunt restringenda, & quod leges modo maxime connaturali interpretanda sunt; ostensum est autem extensionem legis novae ad praeteritum quodammodo esse praeter naturam legis, quae est regula futurorum. Aduertere tamen hic vltimò oportet, aliud esse, legem simpliciter disponentem cadere in actus praeteritos; aliud verò non includere villo modo res praeteritas, seu iam factas. Hic enim solum primum affirmamus, & id probant iura, & rationes adductae; secundum autem nec necessarium est, nec verum: nam lex prohibens usum talis libri, aut vestis, prohibet quidem usum tantum futurum, tamen prohibet illum, etiam circa librum, aut vestem prius factam, si absolute, & simpliciter disponat, quia illa tantum est quasi materia remota legis; lex autem nova optime potest versari in re antiqua, ut in materia remota. Item saepe potest lex prohibendo aliquid futurum, impedire, ne actus iam inchoatus committatur, ut si lex denuo prohibeat, illegitimum profiteri, potest extendi ad eum, qui iam erat novitius, quando lex nova edita est, quia etiam ille tantum est materia remota illius legis. De quo puncto videri possunt multa, quae in utramque partem eruditè tractat Nauar. in dicta except. 22. ferè per totam.

Secundum hinc aliquis, an lex expressè loquens de praeterito extendatur ad praesentia, vel futura. Respondet breviter, regulariter loquendo totum tempus comprehendere. Ita docent Bart. in l. cum lex, ff. de legib. Bald. & alij in l. vnic. ff. de cond. ex lege. Panorm. in cap. 2. de constit. in princ. Angel. verb. lex. n. 10. Sylva n. 24. Et ratio est, quia lex semper loquitur. l. Ariani, C. de haeret. & ideo licet lex dicat, qui facit, vel fecit hoc, semper loquitur contra eum, qui in quolibet tempore facit, vel quotiescumque de illo dici potest fecisse. Item cum lex per se, & natura sua versetur circa futura, ad illa maxime ferri censetur, etiam per verba praeteriti, vel praesentis loquatur. Intelligendum autem hoc est, nisi materia legis

obstat, aut aliquod absurdum sequatur; ut dicti auctores limitant, ex l. cum lex, ff. de legib. dicente, Cum lex in praeteritum quid indulget, in futurum vocat. Quia si indulgeret etiam in futurum, daret occasionem delinquendi, unde potius indulgendo supponit, actum esse dignum poena, & ideo limitat indulgentiam ad praeteritum, ut in futurum prohibeat, aut prohibitum relinquat.

CAPVT XV.

Qua forma externa, seu sensibilis seruanda sit in ferenda lege humana.

Diximus de materia legis civilis, superest dicendum de forma, quae potest duplex cogitari, vna externa, & sensibilis, quae est veluti corpus legis, alia interna, & quasi spiritualis, quae est veluti anima seu ratio legis. De hac posteriori dicemus in cap. 17. nunc de priori. Supponimus autem ex dictis in cap. 1. legem civilem, quae subditis datur, constitui in genere signi indicantis Principis voluntatem. Unde necesse est, ut tale signum sit sensibilis humanae cognitioni accommodatum. De hoc ergo signo in generali constat, debere esse tale, ut modo sensibili Principis voluntatem indicet subditis, alioqui non esset signum humanum, & consequenter non esset lex humana; hac ergo significatio est de substantia huius legis. Quibus autem verbis exprimi debeat, dicemus paulò inferius. Unde inter conditiones legis ponit Isidor. ut sit manifestata, id est, clara, ne per obscuritatem quid in captionem contineat, vlt. lib. 5. Etym. c. 21. & c. erit autem, dist. 4. id est, ne obscuritas sit occasio deceptionum, & ambiguitatum. Unde etiam contenti- timum esse solet, ut leges simplicibus, breuibus, ac claris verbis ferantur: nam quando prolixiores sunt, plerumque sunt magis perplexae, & ambiguitatibus expositae.

Ex quibus colligo in forma legis sensibili duo posse distingui: scilicet materiale signum, ut vocem, vel scripturam, & significationem, ex quibus, si inter se comparentur, scriptura, vel sonus materiale quid est, significatio autem formale; ex utroque verò completur forma sensibilis legem constituens, seu quae est ipsa lex: nam cum lex sit actus humanus, est etiam quaedam forma. Declarari potest exemplo formae sacramentalis, quae est in verbis, in eis tamen sonum verborum tanquam materiale quid, & sensum, seu significationem tanquam formale distinguimus, & ex utroque formam sacramentalem constitui dicimus. Ita ergo est suo modo in lege, consistit enim in signo externo, quod materiam aliquam requirit, eius tamen essentia in significatione, & sensu posita est. Unde quod August. lib. de catechiz. rudi. cap. 9. generatim dixit, & refertur in cap. sedulo, dist. 38. Preponendam esse verbis sententiam, ut preponitur animus corpori, & quod de Euangelio dixit Hierony. ad Galat. 1. Non in verbis Scripturarum esse Euangelium, sed in sensu. cap. Marcion. 1. q. 1. hoc ipsum cum proportionem de lege humana dici potest. Nam materialia verba nec obligationem inducere, nec alium effectum legis habere possunt, nisi quatenus indicant Principis voluntatem, & imperium: est ergo de formali ratione legis, ut sit sensibilis signum. Explicandum verò superest, quale esse debeat, & an solemnitate specialem requirit, ut in ratione legis plenè constituitur, ideoque ad externam legis formam pertineat. Distinguere autem possumus solemnitatem hanc, vel antecedentem, vel concomitantem, seu inexistentem ipsi legi, vel subsequentem, & de singulis inquirendum est.

Circa primam dubitari potest, vtrum ad ferendam legem procedere necessario debeat multorum consilium,

Angust.

14. Ut lex p... dicitur consilium.

quatur n... ratur esse... p... multorum... consilium: ac... in rigore no... esse necessarium.

L. humani.

Barolus. Isidor.

L. nominati... onum. L. nulli.

Abbas.

Felin.

Lex huma... na scripta... alia, aliam... scripta.

lium, atque suffragium, in quo breuiter dicendum est, hanc diligentiam esse moraliter necessariam, ut lex prudenter, & rectè constituitur. Quia res est valde grauis, & pender ex multarum circumstantiarum consideratione, quae facilius à multis, quam ab vno attenduntur, & ob eandem causam necesse est, ut fiat suffragio virorum prudentum, qui & periti sint, & timorati, ut habetur in l. humanum, C. de leg. vbi Imperatores profitentur, non aliter esse legem aliquam promulgaturos, quamuis indicerent, hoc non esse absolute necessitatis, sed prudentiae & benignitatis. Unde in rigore loquendo haec solemnitas non est de necessitate legis: nam si Princeps solo arbitrio proprio ferat legem, valida erit, dummodo aliàs iusta sit. Quia neque ex natura rei illa solemnitas est necessaria, neque aliquo speciali iure est praescripta. Antecedens quoad priorem partem de iure naturali patet, quia illa consultatio solum requirit potest, ut lex sit iusta, & rationi consentanea; si ergo contingat, sine aliorum consilio Principem attingere iustitiae aequitatem & publicam utilitatem in lege ferenda, non obicit valori eius omnino praeviae consultationis; licet fortasse malè faceret Princeps suam precipitando sententiam, cum periculo errandi, & cum scandalo. Quoad alteram verò partem de iure positivo probatur, tum quia nullum extat; tum etiam, quia licet existeret, ipse Princeps posset illud mutare, vel secum pro tunc dispensare validè, etiam in hoc peccaret. De quo puncto videri potest Bartol. in l. homines populi, ff. de legib. & Isidor. in l. i. ff. de constit. prin. n. 1.

Atque hinc ulterius sequitur, ad legem constituendam non esse per se necessaria suffragia multorum, quia voluntas Principis sufficit. Hoc autem, vel formaliter (ut sic dicam) intelligendum est, vel ad monarchiam est restringendum, in qua potestas legislativa sit in vna persona: nam tunc sola voluntas eius est de substantia legis. Vbi verò regimen est multorum constituentium versus tribunal, eunc multorum suffragium necessarium est, non per modum solemnitatis accidentis, & praebulae, sed praeter substantialem constitutionem legis, quae non pender ex vna tantum persona, sed ex congregatione constante ex multis. Tunc autem dicimus, legem illam constitui ab vna persona facta, & ita formaliter (ut sic dicam) vno consensu constitui. Et ideo necesse est, ut omnes, qui suffragium decisiuum habent, vocentur, quantum commode fieri possit, argumento l. 2. C. de decur. libr. 10. vel sufficere conuocare eos, qui in vrbe suo loco tunc adsunt, dummodo duae partes totius corporis praesentes sint, argumento l. nominationum, eodem tit. & l. nulli, ff. quod cuiusque vniuers. Et ex eisdem iuribus constat oportere, ut simul congregentur ad legem constituendam per modum vnius corporis. Non verò oportet, ut omnes consentiant, sed quod maior pars curiae fecerit, perinde habetur ac si ab omnibus factum fuisset, iuxta l. quod maior, ff. ad municip. quod rectè Glossa exponit de his, qui conuenerunt. Idem in l. aliud, ff. de regulis iuris. In iure autem Canonico addi solet, ut consentiat etiam maior pars cap. 1. de iis, quae fi à maiori parte cap. Sed illud est speciale in rebus Ecclesiasticis, ut ibi notat Abbas num. 3. & 1. secundum civile autem ius illa censetur sanior pars, quae est maior totius confessus, ut notauit Felin. cap. cum omnes, de constit. num. 19. & seq. vbi plura de hoc puncto videri possunt.

Circa secundam solemnitatem inquiri maxime solet, an necesse sit, legem humanam esse scriptam; in quo sciendum est, Iuristas communiter distinguere legem humanam in scriptam, & non scriptam, sed per legem non scriptam communiter intelligunt consuetudinem, quae vim habet legis: de illa verò nunc non tractamus: insit enim de illa specialiter dicen-

dum est, sed agimus de propria lege, quae expressè, & directè à Principe constituitur. Unde ex illa distinctione potius videtur inferri, legem propriam, de qua modò agimus, debere esse scriptam. Ita enim est illa distinctio intelligenda, duplicem scilicet esse legem, vnam, quae solum introducit per tacitum consensum communitatis, & Principis, cuiusmodi est consuetudo; aliam verò, quae fertur per expressum imperium, de qua procedit dubitatio propria. Cum ergo Iurispriti hanc posteriorem distinguant à priori tanquam scriptam à non scripta, videntur sentire, de ratione huius legis esse scripturam. Et alia multa in confirmatione huius partis adduximus supra lib. 1. cap. 11.

Nihilominus dicendum est, licet optimus modus ferendi legem sit in scripto, non esse tamen hoc de substantia, & valore legis. Prima pars probatur primò ex communi vsu. Secundò, quia oportet, ut leges sint stabiles, ac proinde, ut signis permanentibus ferantur. Tertiò, quia saepe necessarium est expendere propria, & formalia verba legis, quod non potest moraliter fieri, nisi sint scripta. Nihilominus probatur altera pars, quia haec rationes tantum sunt congruentiae, & maioris utilitatis; non tamen probant absolutam necessitatem ex natura rei. Quia expressum praecceptum sufficienter potest verbo ferri, & publice proponi, & per traditionem ab vno in alium conseruari. Imò Christus Dominus ita tulit praeccepta sua, & aliqua non fuerunt in diuinis literis scripta. Hoc verò facilius ipse potuit agere, quam humani legislatores, quia potuit ea scribere in cordibus, & quia per Spiritum sanctum ita regit Ecclesiam Catholicam, ut non sinat eam talium praecceptorum obliuisci. Atque haec resolutio, scilicet scripturam non esse de substantia legis, communis est, ut patet ex Rota, tit. de constit. decif. 1. in nouis, & ex Panorm. Decio, Felin. & aliis in titulo, seu rubr. de constit. & Ioan. And. in regula, nemo potest, de regul. iur. in 6. & sumitur ex Glossa in cap. 1. §. postquam, verb. in scriptis, de censib. in 6. quatenus numerat plures casus, in quibus scriptura requiritur, & inter eos non ponit legem. Probatur tandem potest ex cap. institutionis, 2. §. q. 2. ibi. Sine qua scripto decreuimus, sine qua in nostra praesentia videtur esse disposita. Idemque supponitur in cap. 10. de renunt. in 6. Hoc verò intelligendum est, nisi oppositum fuerit consuetudine praescriptum, quia consuetudo facere potest ius. Oportet autem ut legislator non habeat potestatem derogandi consuetudinem: nam si hanc potestatem habeat, & suam voluntatem sufficienter exprimat, valida erit lex solo verbo praescripta, non obstante consuetudine.

Uterius verò circa eandem partem superest inquirendum, quae forma, vel expressio verborum necessaria sit ut lex sufficienter edita censetur, siue illa scripta sint, siue voce prolata. In quo dubio generatim loquendo, solum dicere possumus debere esse talia, ut sufficienter explicent intentionem Principis esse ferre praecceptum stabile, & commune, habensque alias condiciones ad legem requisitas, & quocumque modo hoc fiat, illum sufficere. Primum patet, quia, ut in principio dixi, talis significatio est de substantia legis humanae: secundum verò patet, quia nihil aliud est determinatum iure naturali, vel alicuius superioris. Hinc verò inferri potest, regulariter adhibenda esse verba praecceptiva, quia solum praecceptum inducit obligationem, & quia de ratione legis est, ut sit praecceptum, & quia effectus obligationis odiosus, seu onerosus est, ideoque ad verborum proprietatem restringendus est. Quapropter ut intelligatur superior ferre legem, non satis est, ut dicat, Rogo, peto, hortor, vel quid simile, nisi aliquid addat, quo magis explicet obligandi intentionem. Sic dixit gloss. in cap. 1. rogo.

Alie diuisio legis.

6. Conclusio.

Rota. Panorm. Decius. Ioan. And. Glossa.

Cap. institutio. Cap. 1. de renuntiatione.

7. Quae forma verborum necessaria.

rogo, i. q. 3. ibi positum esse verbum rogandi pro verbo mandandi contra propriam significationem, forte quia ibi Pontifex rogat, hortatur, & monet ad id, quod sine peccato aliter fieri non poterat. Verumtamen in his, & similibus decretis, non oportet verba improprie accipere, quia in eis Pontifex, vel Princeps, hortatur subditos, ut implerent, quod aliis tenentur, tamen ex vi talium verborum, novam obligationem non imponit. Et hæc exhortatio solet à Iuribus (ut supra dixi) vocari consilium reuerentiæ, quod non est novum præceptum, sed modesta, & paterna petitio obseruantia obligationis, quæ iam inerat, & sic loquitur glossa in Clem. 1. de testib. verb. *exhortatur*. Estque optimum exemplum in Concil. Trid. sess. 24. c. 1. de reformat. ibi, *Sancta Synodus hortatur, ut coniuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent*. Quæ verba legem obligantem non continent, ut omnes intelligunt.

Glossa. C. de Trid.

8. Quaedam leges proferuntur præcepti in actu signato, quedam in actu exercitio.

Clem. exiuit de paradiso.

Nicolaus Papa I I.

Panorm.

9. Dubia de verbis legis in particulari, quid significent verbum, mado. Felinus.

Sixtus Papa Syluerius.

A mandauit me ad se venire pacificè. 2. 3. q. 4. id est, misit ad me petendo, &c. Vnde Syluest. verb. præceptum, q. 2. & Armil. nu. 7. non putant sufficere simplex verbum, *mandamus*, nisi addatur geminatio, mandando præcipimus. Anton. autem 2. p. tit. 14. c. 2. §. 3. ita videtur distinguere inter verbum mandandi, & præcipiendi, ut prius leuem tantum obligationem, posterius grauem indicet, ait enim, mandatum sufficere ad legem obligantem tantum sub veniali culpa; præceptum verò etiam sub mortali. Sed hoc nullum fundamentum habet in significatione verbi: nam si mandatum idem est, quod iussio, vel imperium, non est cur limitetur ad leuem obligationem, sed pro capacitate materia obligabit, sicut etiam verbum præcipiendi non inducet obligationem grauem, si materia non sit capax, ut infra dicitur. Dico ergo attendendum esse, quis cui loquatur, & quomodo: nam inter æquales verbum mandandi non solet usurpari ab eo, qui rogat, vel petit, sed vrbauitatis gratia solet usurpari ab eo, qui rogatur; nam petitionem accipit tanquam mandatum, & multo magis ita accipitur tale verbum quando superior loquitur ad inferiorem etiam passiuè (ut sic dicam.) At verò quando superior loquitur ad subditum actiue mandando, sic verbum illud idem in rigore significat, quod verbum *præcipio*, vt late docet Felin. supra. Atque ita quando ponitur in lege superioris per illud statuentis, & ordinantis, in rigore sufficit ad legem constituendam, nisi ex adiunctis eius significatio distrahatur. Quia in rigore significat proprium præceptum: nam est æquiuocum verbum, *præcipio*, & alioqui in illa occasione constat non poni gratia vrbauitatis, nec in alia æquiuoca significatione.

Syluest.

Anton.

10. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

11. Omissio. L. de legib.

12. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

13. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

14. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

15. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

Ferri per modum legis, vel sufficiat ferri per modum sententiæ, quando ab illo fertur qui potestatem habet condendi legem. Communis enim opinio est sententiam Principis legem constituere. Ita tenet Iason l. 1. ff. de constit. prin. num. 1. & in l. 1. ff. de feriis, n. 2. 3. & 24. vbi alios refert Ludouicus Gomez in Procemio ad regul. Cancellat. Gomez quæ. 2. ad reum Platea, quem refert in leg. neque, C. de decur. lib. 1. o. Idem tenent communiter Canonistæ in cap. in causis, de re iudicata, & Felinus in rubrica de rescriptione, num. 1. qui refert alios. Et probatur primò ex lege vltima, Cod. de legibus, vbi expressè dicitur, sententiam inter partes cum cognitione datam ab Imperatore in vna causa, constituere legem in omnibus similibus causis seruandam. Idem significatur in leg. ff. de constitution. princip. vbi inter modos ferendi leges vnus est, *quando Imperator cognoscens decreuit*, vbi addit Glossa, *dando definitiuam sententiam*. Ratio reddi potest, quia sententia Principis est veluti regula, ad quam omnes inferiores iudices conformati tenentur, sed hæc est propria vis legis; ergo maior insinuat, & probatur ab Imperatore in dicta lege vltima, his verbis, *Quid enim maius, quid sanctius imperiali est maiestate? Vel quis tanta superbia fastidio tumidus est, ut regalem sensum contemnat?* Quasi dicat sententiam Imperatoris tantam habere auctoritatem, vt subditos obliget, ne in simili causa ab illa discrepent, & quoad hoc virtuale præceptum obtinere, & ita habere vim legis. Potestque confirmari ex eadem lege, quia decretum Imperatoris habet vim legis, & sententia ab ipso lata continet decretum eius, ergo.

16. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

17. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

18. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

19. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

20. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

21. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

Dere, vt in eadem l. vlt. dicitur, & in *leges sacratissimæ*, eod. Quando autem talis interpretatio expressè fit per sententiam aliquam ab eodè legislatore datam, etiam si sit in causa particulari, necesse est vt generaliter declaret sensum legis, quia non potest lex in vno negotio vnus sensum habere, & in alio omnino simili sensum alium, sed vnus legis vnus est legitimus sensus, & ille maximè est, quem auctor eius declarat.

Sed licet hæc expositio, quoad partem hæc affirmantem sententiam continentem interpretationem propria legis habere vim legis, certissima sit, & in illa lege vltima contenta; nihilominus videtur nimia limitatio illius legis, & communis opinionis, si ad hæc solam sententiam restringatur. Quia auctores generalius loquuntur, & verba legis generalia sunt de sententia; nam de interpretatione legis postea agere incipit. Vnde in illa priori parte non fundatur in auctoritate interpretandi, sed absolute in auctoritate deternendi. Deinde requiritur causa cognitionem, & præsentiam partium, quæ solet esse necessaria ad cognitionem facti, non ad iuris interpretationem: nam hæc atque bene dari possent in absentia partium, & independenter à tali, vel tali facto, quod postea per particularem iudicem potest examinari ad applicandam facti iuris interpretationem. Accedit quòd Glossa ibi potius intelligit, legem illam procedere in his causis, quæ non sunt decise per leges. *Nam in aliis legem seruaremus scriptam.*

Vnde eadem Glossa in dicta l. 2. intelligit, legem vltimam procedere in omnibus sententiis, quæ feruntur ab Imperatore in quacumque causa, illa exactè cognita, & examinata in præsentia vtriusque partis, vt in eadem lege expressè canetur, & consequenter in sententia lata solum in vi iuris, quod ex cognitione causæ resultat: nam tunc sententia conferens ius vni parti, vim habet legis, siue declarat priorem legem (quod fortasse frequentius eueniet) siue constituat illam, si pro simili causa non erat constituta. At verò dictam leg. 2. intelligit eadem Glossa ibi de his statutis, seu concessionibus, quas Imperator facit per modum priuilegij, vel in gratiam alicuius personæ propter peculiarem respectum, vel in tali tempore, aut loco, propter specialem occasionem: talia enim statuta non habent vim generalis legis, vt in eadem l. 2. consequenter declaratur, & habetur etiam in l. 1. ff. de const. princ. & est consentaneum regulis iuris 2. 8. & 74. in 6. quod priuata concessionem non trahuntur in consequentiam, vt in simili notauit Glossa dist. 1. 9. in princ. estque in re vera hæc sententia, & satis conformis illi leg. 2.

Baldus verò ibi addit, legem vltimam de legib. procedere in sententia definitiua, siue sit iuris dispositiua, siue declaratiua. Non verò in interlocutoria, de qua loquitur lex secunda, vt ipse exponit, & expressè habetur in l. 3. & hac distinctione vtuntur etiam communiter Canonistæ in cap. in causis, de re iud. Sed ita eam limitant, vt eam euertere videantur: nam fatemur, si interlocutoria sit in corpore iuris incerta, habere vim legis: item si lata sit cum cognitione causæ, & in præsentia partium habere etiam vim legis, etiam si non sit inserta in corpore iuris. At verò hæc conditiones requirunt etiam in sententia definitiua iuxta dictam legem vltimam: non videtur ergo necessaria distinctio. Maximè cum in l. 1. ff. de constit. princ. dicatur, etiam illud, *quod Princeps de plano interloquitur est, legem esse*; si ergo cætera sint paria, non videtur esse differentia, quia, licet sententia sit interlocutoria respectu causæ principalis, de qua tractatur, potest esse quasi definitiua, quantum ad id, quod Princeps per illam proximè statuit, vel declarat: quia in eo continere potest vltimam (ut sic dicam) eius resolu-

13. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

14. Dubium de verbo, oportet. Nauar. Medina.

De verbo volumus.

D. Thom.

resolutionem; si ergo de mente principis æque constat per vtramque sententiam, eadem erit, vtriusque ratio. Differentia igitur solum esse potest quasi materialis, quia facilius, & frequentius solet de hac mente principis constare per sententiam definitivam, quam per interlocutoriam, Atque hoc modo intellecta communis sententia, verissima est.

16. Præter dicta duo necessaria legi.

Duo autem addenda occurrunt, vnum est, necessarium semper esse, vt ex verbis sententiæ constet, latam esse non solum ex arbitrio prudenti, & opinatiuo (vt sic dicam) sicut ferri solet ab inferioribus iudicibus, sed etiam ex potestate, & voluntate dicens, & stabilendi certum ius, nam alioqui priuata sententia non sufficit, vt confirmatio supra facta recte probat, in quo etiam bene sentit Couar. Hoc autem, vt dixi, frequentius contingit, quando Princeps fert sententiam, interpretando aliquam legem propriam, vel æqualis, aut inferioris. Quando vero non interpretatur, sed condit nouum ius, tunc necesse est, vt hoc expressius significetur in sententia, quia sententia de se non est constitutiua iuris, sed declaratiua, quia de se cadit in factum præteritum, vel ius acquisitum, seu præexistens inter partes litigantes: iudicium autem cadens in præteritum ordinariè est declaratiuum potius, quam constitutiuum iuris, nisi aliud explicetur. Vnde saepe etiam contingere potest, vt Princeps per talem sententiam non interpretetur ius humanum, sed naturale; & tunc magis dubium erit an talis sententia legem constituat, quia Princeps non habet maiorem potestatem interpretandi ius naturale, quam ratio eius probauerit. Quia in hoc magnum est discrimen inter interpretationem legis naturalis, & civilis: nam interpretatio legis civilis procedit non solum ex scientia, sed etiam ex potestate, & voluntate, quæ facit esse certam interpretationem, etiam si minus consentanea sit prioribus verbis, vel tantam mutationem facere, vt ius antiquum mutare videatur. Non est autem ita in interpretatione iuris naturalis; procedit enim solum ex vi rationis, quæ interdum non est euidentis, sed tantum probabilis, & ideo non tam facile datur cum obligatione, & præcepto sequendi illam, & ideo oportet, vt in modo ferendi sententiam clarius de hoc præcepto, & obligatione constet. Et tunc si sententia principis apertum errorem contra iustitiam, vel rationem naturalem non continet, illi standum est, quando per modum regulæ, & animo obligandi latam fuisse conserit.

17.

Alterum addendum erat, necessarium esse, vt talis sententia sufficienter proponatur, seu publicetur, tamquam communis regula decidendi similes causas, quia (vt dicemus) hoc pertinet ad complementum legis. Magis autem spectat ad promulgationem legis, de qua statim dicemus, quam ad editionem, seu constitutionem eius, de qua nunc tractamus. Vnus autem modus magis vsitatus constituendi talem sententiam in statu legis esse solet, quando inseritur in corpore iuris, vt sumitur ex l. r. C. de nouo codice faciendis, §. penult. in fine, & in iure canonico est id maxime vsitatum, vt infra videbimus. Non videtur autem hic modus publicationis ad eam necessarius, vt nullus alius possit sufficere, quia nullo iure id cauetur, nec ex natura rei sequitur. Poterit ergo alio modo sententia taliter per publica rescripta, vel per publicam famam euulgari, ita vt in ratione legis constituatur, in quo cum proportione seruandum erit, quod infra de promulgatione legis dicemus.

18. Dubium. Glossa.

Quarta autem solet, an hoc intelligendum sit de sententia solius Imperatoris, vel etiam aliorum inferiorum. Nam Glossa l. r. ff. de feris, verb. derogare, significat, sententiam inferiorum Magistratum non facere legem, & loquitur in particulari de Prætoribus, ubi id notat Iason num. 23. cum Angelo & multis

aliis, qui limitationem extendunt ad Reges, & alios inferiores principes, etiam habentes potestatem condendi leges. Et hoc etiam sequitur est Felin. in dicta rub. de rescript. Contrarium autem docuit idem Angel. in l. item veniunt, §. ceterum, ff. de petit. heredit. quem Iason supra, & in dicta l. r. de const. princ. in §. posteriori loco refert, & non improbat. Felin. vero prius reprobat, postea ex parte illius sententiam admittit, scilicet quando sententia inferioris potentis condere leges in territorio suo, inserta est, inter constitutiones eius. Sed hoc pertinet ad modum promulgationis, & supponit potestatem ferendi legem per sententiam; hoc autem posito non est, cur modus promulgationis limitetur ad illum modum magis in his inferioribus, quam in Imperatore, seruata proportione.

Felin.

Angel.

Quocirca distinctione vtendum esse censeo, quæ posita facile intelligitur, in quo sensu locum habere possit prior sententia, & quomodo Angelus non docuerit contraria. Primum ergo si Magistratus inferior, qui sententiam profert, non habeat potestatem condendi leges, clarum est multo minus posse legem ferre, ferendo sententiam, tum quia semper est defectus potestatis, tum etiam quia modus ferendi legem per sententiam nihil habet speciale, sed potius pertinet ad extensionem quandam potestatis.

19.

Deinde si is, qui tulit sententiam, potestatem habeat condendi legem, subdistingendum est, quia vel est supremus Princeps non recognoscens superiorem in temporalibus, ac talis, vt non obligetur iure communi civili, seu imperialibus legibus. Et in illo procedit doctrina non minus quam in Imperatore, siue ille sit Rex, vt Hispania, Gallia, &c. siue Dux supremus, siue respublica, vt Veneta, de qua videtur loqui Angel. in posteriori loco supra allegato. Ratio autem est, quia doctrina data non fundatur in speciali dignitate Imperatoris, aut Regis; sed in iurisdictione legislatiua suprema: nam ad omnem Principem, vel legislatorem habentem talem iurisdictionem, æque spectat interpretari suam legem, ac condere, & potest per sententiam illam interpretari, sicut potest Imperator, vel ferendo sententiam potest per illam legem condere, si velit, & id declarat; quis enim, aut quid prohibet.

19. Subdistinguitio de condende legem.

Denique talis esse potest Princeps, qui fert sententiam, vt licet possit legem ferre, superiorem nihilominus habeat, cuius comune ius seruare tenetur, & solum ex concessione eius possit aliquas leges condere, non contrarias iuri communi. Et de huiusmodi sententia iterum distinguendum est: nam si illa contineat interpretationem iuris communi supremi Principis, non poterit inducere legem, etiam pro particulari territorio inferioris principis. Quia non spectat ad illum interpretari legem superioris, etiam pro sua prouincia; tum quia esset in præiudicium superioris, tum etiam quia lex vnica est pro toto regno superioris, ideoque vnum vniuersalem debet habere sensum, quem non potest dare inferior cum auctoritate: alii possent plures ex similibus inferioribus variis, & contrariis modis interpretari legem pro suis prouinciis.

21.

Vnde constat, multo minus posse talem sententiam, si sit contra ius superioris, habere vim legis priuatae, seu municipalis; tum quia non est concessum illi inferiori legislatori contra ius commune regni præcipere, vt supra ostensum est; tum etiam quia nec talis sententia iusta esset, vt pote iuri contraria. Et in hoc sensu videtur loqui auctores ponentes discrimen inter supremum, vel inferiorem. Quod etiam significauit Gregor. Lopez in l. 9. tit. 1. 8. parti. 3. in 9. vbi ait, quod licet in supremo Senatu fuerit iudicatum contra ius commune regni non est curandum, quia Magistratus non potest inducere stylum in derogationem iuris

iuris communis, & sumitur ex l. nemo, C. de sentent. & interlocut. omnium iudicum. At verò si talis sententia esset iuri communi regni conformis, & aliquid adderet ad iuuandum, vel magis confirmandum illud ius, quoad id posset legem particularem inducere, quia in hoc potest inferior legem ferre circa eandem materiam cum lege superioris, vt supra cum communi sententia dictum est. Et eadem ratione si sententia talis principis inferioris versetur in materia, circa quam nulla est lex superioris; in ea locum habebit doctrina data, nec oportet distinctionem facere inter hunc inferiorem, & supremum, quia in huiusmodi sententia se gerit, vt supremus; & quia potest vi sua potestate legislatiua in tali materia, & per sententiam potest satis explicare, se velle illa vti, & stylum, seu regulam inducere.

22. An idem dictum de rescripto sicut Epistola principis ac de sententia.

Tandem dubitari hic potest, an quod dictum est de sententia, locum habeat in rescripto, seu Epistola Principis, quod nimirum vim habeat legis, quod maxime locum habet, quando per tale responsum interpretatur aliqua legem, vel suam, vel naturalem, idemque erit, si rescribat, statuendo quid seruandum sit in aliquo negotio, vel dubio. In hoc enim Bart. in l. 2. C. de legib. negat rescriptum Principis constituere generalem legem, & in hoc differentiam quandam constituit inter Epistolas Pontificias, & regales, sed de Pontificiis postea suo loco dicemus. Sequitur Decius in rubr. de rescript. in princ. & Paul. de Castro in l. 1. ff. de constitut. princ. Fundantur in dicta l. 2. C. de legib. ibi, vel consultatione. Verius tamen est, idem esse dicendum de epist. vel rescripto interpretante dubium, quod de sententia. Quod docent Iason, Angel. Felin. & alij supra citati, & videri potest Burgos de Paz in Proem. ad leges Taur. n. 450. & sumitur ex dicta lege vlt. C. de legib. in secunda parte eius, & est expressum in dicta l. r. ff. de constit. princ. ibi, quodcumque Imperator per epistolam, & subscriptionem statuit, vel edicto præcipit, legem esse constat. Hoc autem intelligendum, & declarandum est modo dicto de sententia: nam est eadem ratio de quolibet responso Principis, quod directè decidit aliquod dubium, constituens illud responsum tanquam regulam operandi; oportet autem vt non sit concessum in peculiarem fauorem, vel priuilegium alicuius personæ, vel ob particularem circumstantiam occurrentem, & ita eodem modo conciliantur iura civilia, vt dictum est.

20. Decius, Paulus de Castro.

CAPVT XVI.

Quæ promulgatio necessaria sit ad perfectam constitutionem legis civilis.

Sperest dicendum de tertia solemnitate legis, quam subsequenter appellauimus, comparatione facta ad voluntatem principis, & exterius scriptam, vel declaratam aliquo signo sensibili exterius indicante illam, & circa quam suppono in primis, non esse satis priuatam Principis locutionem, seu expressionem, vt lex iam lata censetur, donec voluntas, & iussio Principis solemniter ritu edita, & subditis proposta sit: hoc enim & vtroque iure humano est constitutum, vt supra lib. r. cap. 11. ostensum est, & ipsa legis natura postulat. Tum quia est regula operationis, ad quam tota communitas se debet conformare: non potest autem habere talem rationem communis regulæ, nisi publicè sit edita, ita vt à tota communitate obseruari possit. Tum etiam quia lex est signum voluntatis Principis, quæ vltimè totam communitatem mouere, & obligare; ergo oportet, vt tale signum publicum sit. Vnde fit, conditionem hanc ita esse necessariam, & intrinsecam legi humanæ, vt non possit Princeps, etiam si velit legem condere sine aliqua pu-

blicatione communitati accommodata, & de se sufficiente, quamuis modum eius variare possit. Quia illud prius, generatim, & absolute sumptum est iure naturali necessarium, vt ostensum est. Estque communis sententia omnium, quos referemus. Solum inueni apud Seluam, de benef. q. 2. n. 14. quoddam sine scriptura, sine publicatione valet lex, & ligat statim, si conditor velit, & citat Glossam in Clement. 2. de hæreticis. At verò illa Glossa in verb. ex tunc, non dicit sine publicatione, sed statim à promulgatione, quod longe diuersum est, vt infra declarabo. Neque aliter loquitur Doctores in rubr. de constit. quos etiam Selua refert. Vnde etiam, ille forte in eodè sensu loquitur esse, per publicationem intelligens illam, quæ longo tempore, vel certâ solemnitate fit: hæc enim potest per principem immutari, vt dicemus. Explicandum verò est, quæ & qualis debeat esse hæc solemnitas, seu publica propositio, quæ solet communiter promulgatio vocari.

Solutio opinio quod sine scriptura, & publicatione valet lex, & ligat statim.

In quo Panormit. in c. r. de postulat. Prælat. n. 10. distinguit, inter solemnem editionem, & publicam promulgationem, & priorem putat sufficere ad substantiam, & obligationem legis, siue secunda, quia in illo textu dicitur sub distinctione, Solemniter editum, aut publicè promulgatum. Vnde ait constitutionem obligare statim ac solemniter in publico consilio editur, antequam sit publicè promulgata, ac subinde promulgationem publicam solum requiri, quando lex sine solemnitate edita est. Melius tamen dicitur, illa duo verba æquipollentia esse, & particulam editum positam esse pro, seu, vt frequenter fit. Vnde fieri non potest, vt lex humana incipiat esse lex, & vim obligandi habeat priusquam sit aliquo modo promulgata, publicè. Nam si dicatur edita solemniter, solum quia in publico consilio Regis, aut senatorum rei publicæ conscripta, vel definita est, hoc non est satis, vt sit lex, vel vt obligare incipiat etiam presentes, & scientes, quia solemnitas requisita ad legem non tantum est ex parte conditoris, sed etiam in ordine ad communitatem, & ideo non est lex, donec respectu communitatis habet statum legis, nec incipit obligare singulos, donec possit communitatem obligare. Quod optimè explicatur in legibus editis in generali concilio: nulla enim potest esse solemnior editio ante promulgationem, & nihilominus non sufficit, nisi sequatur promulgatio. Quamuis ergo lex sit edita in regio concilio, & ibi omnium ore prolata, vel eorum auctoritate scripta, & imò licet sit typis mandata, nondum est lex, donec aliquo alio modo publico sit communitati proposita, & hæc vocamus promulgationem. Si verò solemniter editio legis sit in conspectu totius populi, vt Panormit. loqui videtur, tunc solemniter editio includit promulgationem; immeritòque distinguuntur. Nunquam ergo editio legis habet solemnitatem requisitam sine promulgatione; neque è conuerso promulgatio esse potest sine solemniter editio, quia vel cum illa sit, vel certè additur editioni legis prius factæ, & solemnizat illam (vt sic dicam.) Et ideo vbi illa duo distinguuntur, & diuersis, actionibus ac temporibus sunt, necesse est, vt vtrumque concurrat. Et ita sentit Innocentius dicto cap. 1. num. 6. & Hostiens. num. 21. & 22. & alij, qui copulatiuè intelligunt textum illum; nos autem vtrumque sub nomine promulgationis, vel solemniter editionis comprehendimus.

2. Panormit.

Particulari, aut, postquam esse pro, seu.

Vt autem explicè clariùs, qualis promulgatio sufficiat, ac necessaria sit, distinguo inter promulgationem, & diuulgationem legis. Promulgationem appello illam publicam propositionem, seu denunciationem legis, quæ fit aut voce præconis, aut affigendo legem scriptam in publico loco, aut alio simili modo. Diuulgationem autem appello applicationem

Editio legis niquam habet solemnitatem requisitam sine promulgatione, nec è conuerso promulgatio est sine solemnitate. Innocent. Hostiens.

3. Distinctio inter promulgationem, & diuulgationem legis.

illis primae promulgationis ad notitiam, vel aures subditorum absentium, qui aut legere, aut audire primam illam promulgationem non potuerunt; utrumque ergo explicandum est: nam te vera utrumque potest esse aliquo modo necessarium, & in utroque oportet aliquos dicendi modos extreme contrarios cauere.

Dico igitur primo: Ex natura rei non est positioe determinata certa solemnitas, vel promulgatio publica, sed haec in legibus civilibus ex ipsomet iure civili, vel ex recepta consuetudine, vel ex voluntate expressa legislatoris determinanda est. Prima pars per se nota videtur; quia ex iure naturae solum habemus quod haec sensus dicitur: legem humanam debere esse communitati sufficienter propositam; modus autem huius sufficientiae non est ex natura rei definitus; ergo determinatio eius non potest ex sola ratione naturali determinari. Addidi autem non posse positioe determinari, quia negatiue aliquid designari potest in particulari quod ad promulgationem legis necessarium non sit, ut videtur quod singulis subditis in particulari intimetur, necessarium non est, ut expressè dicitur in c. r. de postulat. Præter, ubi omnes id notant non tanquam in iure tantum positioe prescriptum, sed ut ex natura rei consequens; tum quia lex per se respicit communitatem; & ideo respectu illius postulat necessarium promulgatio non respectu singulorum etiam quia illa legis inclinatio particularis ad singulas personas est moraliter impossibilis, & ex accidenti potest in multis impediri: lex autem consistat ea, quae sunt per se & quae moraliter sufficient, & ideo licet particularis notitia, vel ignorantia legis possit requiri ad accusationem, vel exculpationem vniuersalemque personarum; nihilominus sufficiens promulgatio legis ex his circumstantiis non pendet. Sic ergo quoad aliquam negationem habet determinationem hanc promulgatio legis, scilicet, vt generalis sit, & modo publico fiat absque priuata intimatione: quoad illam autem modum publicum non habet positioem determinationem hanc promulgatio ex sola rei natura.

Vnde facile colliguntur aliae partes, quia de facto semper necessarium est, vt haec promulgatio determinato modo fiat, qui ad legem constituendam & requiratur, & sufficiat; alias nunquam possit subditis constare, quando lex sit sufficienter constituta, ita vt obliget: ergo cum hoc non sit ex natura rei determinatum, oportet, per hominem potestatem habentem constitui, ergo quoad leges civiles maxime id fieri potest per ius civile, iuxta quod fieri debent huiusmodi leges, vel per consuetudinem, quae ad legem introducendam sufficit, vt infra dicemus, vel per voluntatem legislatoris: nam sicut potest legem ferre, ita & modum eius determinare, vt statim dicemus.

Declarandum ergo superest, quae certa solemnitas promulgationis nunc sufficiat, vel necessaria sit pro legibus civilibus, & quo iure sit determinata. Et in particulari solet dubitari, an sufficiat vnica promulgatio in curia Principis, vel in Metropoli totius regni, vel plures requirantur, & quot. Vt autem ad hoc clare respondeamus, oportet pretium erit distinguere duplices leges. Quaedam sunt inferiorum communitatum, seu minus vniuersalium; aliae amplissimarum communitatum. Sub priori membro comprehenduntur municipales leges ciuitatum particularium, item leges vnius provinciae, vel etiam vnius partu regni, in quo vna tantum est principalis ciuitas, seu metropolis, quae est veluti caput omnium aliorum populorum. Sub alio capite continentur leges, quae feruntur à supremo Principe habete sub se latissimam ditionem. Quod dupliciter contingit, vno modo per

vnionem plurium prouinciarum in vno regno, ita vt singulae prouinciae per se component aliquo modo vnum corpus, & vnaquaeque habeat suam ciuitatem praecipuam, & quasi metropolitanam, licet ex illis omnibus prouincijs vnum regnum coalescat, quod iisdem legibus gubernatur, & moraliter est quasi vnum, & per se indiuisibile. Quando autem prouincia eiusdem regni censeri debeant esse ita distinctae, & habere distincta capita prouinciarum, ex vfu, & moribus populorum, & consueto regimine, & aestimatione illarum, credimus esse accipiendum. Alio modo contingit ditionem regiam non solum ex multis prouincijs, sed etiam ex multis regnis constare, quae non habent inter se moralem vnionem per se, sed solum per accidens in vna persona eiusdem regis, ad quem vel per successionem, vel alio titulo per accidens deuenerunt: exempla omnium istorum membrorum inueniri possunt in imperio Hispaniae, in quo sub vno Principe sunt plura regna inter se distinctissima, quae aliam vnionem non habent, nisi in qua persona regis. Ex his autem regnis quaedam sunt particularia, quorum singula vniam habent metropolitanam ciuitatem, vt videtur esse Neapolitanum regnum Aragoniae, Valentiae, &c. aliqua sunt ampliora, vt Castellae regnum, quod prouincias valde distinctas, & quasi metropolitanas complectitur, & huiusmodi etiam videtur esse regnum Galliae, & similia.

De legibus ergo prioris ordinis omnes conueniunt, sufficienter promulgari vnica solemnitate publica facta in curia, vel praecipua ciuitate, vel in loco secundum morem patriae consueto. Ratio est, quia illa sufficit, vt lex dicatur publice, ac solemniter edita; & vt moraliter valeat per totum territorium, seu districtum euulgarizergo ex natura rei non potest cum fundamento aliquid amplius postulari: nec etiam iure positioe aliud prescriptum inuenitur: ergo hoc sufficit. Et confirmatur, quia alias oportet in singulis ciuitatibus, vel populis promulgari, quia si vna promulgatio non sufficit in capite, non est maior ratio, cur exigatur in quibusdam, quam in omnibus alijs populis. Consequens autem est plane falsum, vt constat, tum ex vfu, tum quia lex per se respicit communitatem: & ita satis est, quod toti communitati semel publice proponatur. Ex qua ratione dicebam supra, non requiri priuata intimationem respectu personarum, vel familiarum, eadem ferè ostendi potest, non esse necessariam respectu singulorum populorum vnius priuatae ditionis, siue ciuitatis, siue prouinciae particularis regni. Haec autem intelligitur per se, & nisi in ipsamet lege aliud prescribitur: nam interdum id poterit expedire, & non est dubium quin fieri possit, & saepe fiat, vt ex dicendis constabit, tam in praesenti, quam in legibus Canonicijs.

De legibus autem secundi ordinis sunt variae opinionones. Prima affirmat in illis legibus necessarias esse plures promulgationes, quae fiant in capitibus regnorum, vel prouinciarum, & factam in vnaquaque metropoli solum pro sua prouincia sufficere, vel si fiat in curia regis, solum sufficere pro illa prouincia cuius est caput, vel in qua existit. Ita tenet Glossa in authentica, vt facta noua constituit. collat. 5. verb. huiusmodi lex, & sequitur ibi Bartolus, & Baldus in lege, leges sacratissima. C. de legib. Ioannes Andreas Data sexti. Panormitanus cap. 2. de constitut. num. 7. & ibi Felinus num. 7. & alij ibi, & Nauarrus consili. de constitut. quaest. 4. n. 19. & 20. Soto lib. 1. de iustitia, quaest. 1. artic. 4. Angel. verbo, lex, quaest. 7. num. 1. Armilla num. 11. Rosell. num. 8. Ludouicus Gomez in Procemio ad regulas Cancell. quaest. 2. qui aliter sentiant de legibus Canonicijs, de quibus

Conclusio

Leges alia inferiorum communitatum, alia amplissimarum

Quae in locis necessaria sit promulgatio legis

Leges alia inferiorum communitatum, alia amplissimarum

Leges prioris ordinis sunt promulgari vnica solemnitate publica

Opinio de legibus 2. ordinis

Bart. Baldus. Ioan. And. Felinus. Nauar. Sotus. Angelut. Armil. Rosell. Ludouic. Gomez.

Difficultas contra dicta sententiam

Vasquez

Glossa

Legem scribitur loquenti mandanda esse iuxta generalitatem rubricae, quando non est repugnancia, aut absurdum. L. Cod. de fide iussor. Glossa. Antonius de Butrio. Iason. Decius. Albertus. Erasmus. Ioan. Bonius. Rolandus & Vall.

11.

de quibus sequenti libro dicemus. Fundata est haec sententia in Authentica vt facta noua constitutiones, &c. quam omnes ita intelligunt, modo Nauar. ait, hanc sententiam potissimum fundari in iure scripto.

Difficultas vero contra hanc sententiam est, quia lex ita non est vniuersalis pro omnibus legibus, sed solum pro legibus disponentibus circa testamenta, quomodo condenda sunt, &c. vt patet ex cap. 1. eiusdem authenticae ibi, Sancimus igitur ex illo nostro constitutiones, quae pro testamentis sunt, valere, ex quo in communi facta sunt manifesta, in prouincijs autem, ex quo dicitur per metropolim palam facta sunt. Ex quibus satis constat, ex vi verborum constitutionem esse restrictam ad talem materiam. Nec vero eam licet extendere propter similitudinem rationis; tum quia forte non est similitudo rationis, quia testamentorum causa sunt magis pia, & in eis poterat esse magis nociva ignorantia legis obligantis, vel irritantis testamentum, & plures lites ob illam causam oriri poterant in illa materia, quam in alijs; tum etiam quia Imperator ibidem semper reddit rationem ex peculiari causa vltimorum voluntatum. Non enim volumus (ait) deficientium infringi voluntatem; tum denique quia illa extensio per similitudinem rationis raro, aut nunquam in legibus admittenda est, vt infra dicemus. Vnde propter hanc obiectionem Vasquez 1. 2. disput. 156. cap. 3. dicit, frustra Iurisperiti extensisse Authenticam illam ad omnes leges Imperatorum, cum de solis testamentorum legibus disponat, solumque per argumentum à simili extendisse legem illam sine sufficienti fundamento.

Verumtamen Iurisperiti non tantum similitudinem rationis, sed etiam verba rubricae illius authenticae considerant, vt aperte constat ex Glossa ibi, quia verba rubricae generalia sunt, scilicet, Vt facta noua constitutiones post infirmationes earum, post duos menses valeant. Quae rubrica, vt ex ipsius verbis constat, est ex illis, quae à Iuristis dicuntur perfectum sensum habere, de quibus est apud illos dogma receptum, habere textus auctoritatem in his, In quibus nigro non repugnat, vt ipsi loquuntur, id est, in his, quae non sunt contraria legibus sub rubro contentis. Vnde concludunt, etiam si lex strictius loquatur, extendendam esse iuxta generalitatem rubricae, quando non est repugnancia, nec absurdum aliquod sequitur. Hac regula sumitur ex Glossa 1. & Doctoribus in dicta authentica, & in leg. 1. C. de capit. ciuium, &c. lib. 1. r. & in leg. 1. C. ne fidei iussores, vel mandat. dot. dentur, vbi Glossa Magist. circa finem, & ex Anton. de Butrio in Procemio Decret. Iason. & Decio in leg. 1. ff. si certum petatur, & alijs quos refert & sequitur Albertus Brunus tractat. de stat. exclud. fecm. artic. 8. num. 93. & Ioannes Bonius tractatu de statutaria vrbis praescriptione, Glossa 1. n. 61. & sequentibus, & Rolandus à Valle in quaestionibus de lucr. dotis, quaest. 9. Vbi addit, generalitatem rubricae sufficere ad decisionem causae, non obstante loquutione legis magis restricta, quia rubrica potest pro textu allegari, iuxta notata per suprascriptos Doctores.

Hi vero Doctores omnes nullam aliam probationem afferunt praeter communem ipsorum consensum, & quasi traditionem, quae in interpretatione iurium magnam sine dubio habet auctoritatem: nam si consuetudo est optima legum interpretatio; ergo haec tot, & tantorum doctorum testificatio, quae consuetudinem necessarium habet adiunctam, siue illam induxerit, siue de illa testificetur. Videntur autem dicti auctores supponere rubricas iuris civilis esse eorundem Imperatorum, seu Iureconsultorum, quorum sunt leges, quod fundari potest in l. 1. ff. si certum petat. & fortasse in alijs. Vnde dicere solent iidem Doctores de Legib.

stores, rubricas Decreti non habere auctoritatem, quia non sunt ab auctoribus canonum, sed à Gratiano, vel alijs, ita notant Ioannes Andr. & Anton. in Procem. Decret. Ex hoc autem principio, valde probabili illatione colligitur, rubricam reddentem sensum perfectum habere legis auctoritatem, & non limitari per textum regulariter loquendo, nisi necessitas cogat, ne credatur talis tituli auctor frustra generalè illam propositionem protulisse; sed potius leges specialius loquentes esse veluti membra illius generalitatis, vel quali materialia exempla, in quibus certitur, quod in rubrica generalius continetur.

Hoc ergo principium negari non potest à Theologis cum probabilitate, quia in his, quae rationi contraria non sunt, nec legibus repugnant, multum habet ponderis communis consensus peritorum in sua propria scientia, praesertim cum sit illud principium per se verisimile & consentaneum rationi. Ex illo autem optime inferitur in praesenti, dictam authenticam extendendam esse ad omnes leges civiles, quia titulus rubricae generalis est, & sensum reddit perfectum, & ita habet textus auctoritatem, & per illam explicanda est authentica, sicut vnum ius per aliud explicatur. Vbi etiam considerari potest, quod notat Bald. Perus. tract. de statut. verb. rubrica, quod rubrica incipit per vt, aut per ne, decidere, & habere vim textus, quia completum sensum reddit, ergo tunc per illam rectè textus explicatur Confirmatur hoc primo, quia in materia huius authenticae haec extensio fauorabilis est: si autem considerentur allegati auctores, etiam in materijs odiosis, & stricti iuris illam doctrinam admittunt, ergo à fortiori est ad hanc authenticam applicanda. Confirmatur hoc secundo, quia alia pars illius constitutionis, quae est de dilatione duorum mensum, generaliter intelligitur, vt infra videbimus, & sumitur ex quadam Bulla Pij IV. super declaratione temporis obseruationis Concilij Tridentini, ibi, Iure communi sancitum est, vt constitutiones nouae nisi post certum tempus obineant, nullibi enim inuenitur sancitum, nisi in illa authentica, ergo intellexit Pontifex illam legem absolutede nouis constitutionibus, & non tantum de pertinentibus ad testamenta. Denique non repugnant verba authentica, quia licet occasione testamentorum sit facta, & ideo de illis legibus in particulari loquatur, non est id tamen materialiter intelligendum, sed quasi gratia exempli, & formaliter sumendum est, quod lex intendit, iuxta rubricam, quam auctor eius proposuit. Cui intentioni consonant nonnulla verba, quae rationem generalem indicat, vt sunt illa, Cur enim culpabimus eos, qui postea nos ignorauerunt constitutiones. Si (vt infra dicit) eo quod non fuerunt sufficienter propositae, ignorantur.

Dicendum ergo est vi iuris communis imperialis, seu civilis necessariam esse promulgationem legis in ciuitatibus prouinciarum, aut regnorum, vt in singulis prouincijs lex obliget, nec sufficere vniam publicationem factam in curia Principis. Ratio est, quia ita statutum est iure imperiali modo declarato, iuuante etiam consuetudine Imperij. Congruentia vero magna profecto est, vt hoc modo melius possit lex innotescere, & vitentur magna incommoda, & iurgia, seu lites, quae ex ignorantia legis propter distantissimam promulgationem possunt provenire. Addunt Iuristae congruentiam, quia Imperator non habet curiam stabilem, & immobilem, sed facile huc, atque illuc transfertur, & ideo non potest esse tam certa, & vniuersalis promulgatio, quae in illa sit, praesertim pro regnis, vel prouincijs distantibus, quae & magnam morum dissimilitudinem, & partuam communicationem inter se habere solent. Atque hinc fit vt omnes inferiores principes temporales, qui suo

Baldus Perusinus

Necessarium esse promulgationem legum in ciuitatibus prouinciarum, aut regnorum, vt in singulis prouincijs obliget, ex vi iuris communis imperialis

duntur imperio, & legibus eius, iuxta hanc regulam, & conditione leges suas particulares ferre teneantur, quia non possunt statuere contra ius commune, nisi consuetudine, vel speciali iure sibi concessio exempti sint, vt supra est declaratum. Vnde etiam fit, vt licet hoc ius sit ordinarium, in aliquibus casibus possit sufficere alius modus promulgationis, vt quando lex fertur per sententiam, vel Epistolam Principis, quia secundum aliud commune ius sufficit illam publicari successu temporis per publicam notitiam, & famam, vel per incorporationem in communi omnibus satis nota, vel alio simili modo, qui vel consuetudine, vel aliqua lege approbatus sit.

Tandem ex dictis colligitur hæc non habere locum in his regibus qui non subduntur legibus imperij, quia eos non obligat dicta Authent. oportet ergo consulere proprium regem, vel consuetudinem. Nam iure civili regio statui potest; vt vna promulgatio in curia, vel in loco à rege designato sufficiat, quia (vt dixi) hoc non est contra ius naturale non solum quoad diuersas prouincias vnius regni, sed etiam quoad varia regna, quæ tantum ex accidenti sub vno Rege militant. Regulariter autem credimus non ita fieri, quia raro etiam, vel nunquam vna, eademque lex simul pro omnibus regnis huiusmodi fertur. Quamuis ferri non repugnet, si alioqui pro omnibus iusta sit. Nam de potestate absoluta regis potest vna publicatione pro omnibus regnis in curia regia publicari, quia non est intrinsecè iniustum, nec contra naturam legis. Interdum verò esse potest contra specialem institutionem, & forum alicuius regni, quod Rex seruare tenetur, quia sub ea conditione videtur potestatem accepisse. Et generatim loquendo, conuenientius est, vt promulgatio suauis modo fiat in vnoquoque regno. Intra idem autem regnum facilius potest vna promulgatio sufficere pro omnibus prouinciis, quia maior est conuenientia, & communicatio inter illas. Vnde in rigore id sufficit, nisi aliud sit consuetudine introductum. Quid autem de legibus canonicis censendum sit, lib. sequenti dicemus.

CAPVT XVII.

Quando, & quomodo incipiat obligare ex natura sua lex civilis postquam est sufficienter promulgata.

Quamuis lex in aliquo loco promulgata, consequenter sit in suo esse sufficienter constituta, & habeat vim ad obligandum, non inde statim constat, posse subitò totam regionem, pro qua fertur, obligare. Nam licet agens sit in se perfectè constitutum cum plena virtute agendi, non semper potest statim, ac subitò operari in propinquis, & remotis partibus spheræ suæ. Ob hanc ergo causam de lege iam sufficienter constituta inquirimus, an statim obliget in tota sua spherâ, vel qua successione suam obligationem quasi diffundat. Suppono autem in præsentem solum esse sermonem de lege præcipiente vt sic, quantum ad effectum obligandi, vel cogendi, quia de aliis effectibus irritandi actus, inhabilitandi personas, & reuocandi priores leges, dandi, vel auferendi priuilegia, sunt peculiare difficultates, quæ infra suis locis tractandæ sunt. Potest autem quæstio hæc tractari vel ex sola rei natura, & secluso omni iure positivo, omniumque speciali voluntate legislatoris, vel adiuncta hac voluntate, aut communi iure positivo.

Primo igitur, loquendo ex natura rei, est opinio multorum, legem humanam statim, ac publicè promulgatam in loco competente, obligare in toto territorio, in quo potest obligare: iuxta potestatem, &

A iurisdictionem legislatoris, nisi per ipsum legislatorem suspendatur, vel differatur obligatio. Hoc videtur supponere communiter Doctores statim citandi, qui temporis dilationem in hac obligatione iuxta voluntatem legislatoris, vel ius posituum putant esse regulandam: nam inde inferri videtur seclusa huiusmodi quasi suspensione positua, legem de se statim vbiq; obligare. Et ratio esse potest, quia lex sufficienter promulgata est perfecta lex, & habet omnia requisita ad obligandum, & est quasi agens naturale, quod statim agit, quantum potest. Atque hinc à fortiori sequitur: si legislator expressè declarat, se velle statim obligare sine vlla mora à promulgatione, statim obligare illo modo, quia si taciturnitas, vel negatio suspensionis sufficit, vt lex obliget propter indefinitam, & absolutam (vt sic dicam) voluntatem legislatoris; multò magis sufficiet illa voluntas ita expressa. Et è contrario etiam fit optimum argumentum: nam legislator potest hoc modo obligare, si id expressè velit, & declarat; ergo ille modus obligandi non est contra rationem naturalem; ergo eo ipso, quod lex per voluntatem humanam non limitetur, nec impeditur, absolutè lata, & promulgata ita obligauit. Atque hoc modo possunt etiam pro hac sententia citari auctores dicentes, leges posituas expressè dicentes, *ex nunc*, vel *ex tunc*, aut aliquid æquiualens, post promulgationem statim obligare omnes, seu in toto territorio. Quod tenet Gloss. in Clement. 2. de heretic. verb. *ex tunc*, quam ibi sequuntur Doctores, & Panormitanus in cap. 2. de constit. n. 7. & ibi Felin. n. 7. limitat, 5. Decius, Imola, & alij, & Nauar. consil. 1. de constit. quæst. 4. n. 15. & in summa cap. 2. 3. num. 44.

Hæc sententia sic intellecta, vt explicata est, mihi semper difficilis visa est. Quia planè videtur excedere potestatem legislatoris, & esse supra conditionem legis humanæ, quod statim obliget ab instanti promulgationis pro toto territorio, seu principatu legislatoris; ergo ex natura rei non potest ita obligare; ergo non solum absolutè lata non ita obligabit, verum etiam si legislator id velit, & declarat, non id efficiet, quia excedit potestatem: imò idem est cum proportionem, etiam si concedatur dilatio temporis, si illa insufficientis non sit. Declaratur antecedens, quia ad actualem obligationem legis per se est necessaria notitia eius; ergo vt possit obligare, necessarium saltem est, vt per se loquendo, possit ad notitiam deuenire: nam vbi non est potestas ad media, neque etiam ad finem erit. Sed fieri non potest, vt facta promulgatione in vno loco, lex statim sciatur ab omnibus subditis, & in toto loco iurisdictionis, ergo impossibile est vt lex statim obliget, nec ante elapsum sufficientem tempus, intra quod legis notitia in toto territorio, per se loquendo, possibilis sit. Confirmatur, & declaratur, quia promulgatio legis, vt dixi, necessaria est ad sufficientem diuulgationem: nam hæc requiritur ad obligationem; ergo præter promulgationem concedi debet necessariò, & iure naturæ tempus sufficiens, in quo fieri possit talis diuulgatio post promulgationem; ergo quantumcunque velit legislator statim à promulgatione omnes subditos obligare, non potest, quia repugnat naturali iuri. Quomodo enim intelligi potest, vt lex hodie promulgata Matriti, hodie etiam obliget habitantes Conimbricæ: planè id videtur supra humanam potestatem, quia per se est impossibile & non tantum per accidens, consequi eadem die notitiam talis legis.

Cõfirmatur secundo, quia eadem est proportio legis ad communitatem vnius populi, in quo promulgatur, quæ est ad totam communitatem regni, vel populorum totius territorij, pro quo promulgatur, sed si lex in hoc populo priuatim, vel submissa voce præ-

feratur in aula Regis, non potest habere vim obligandi communitatem totius populi, quia non est ita sensibiliter prolata, vt sit accommodata toti communitati talis populi; ergo similiter licet hic sit promulgata, non satis est, vt possit obligare statim totam prouinciam, aut regnum, quia tam impossibile est, legem hic promulgatam statim ferri, in tota Lusitania, sicut est legem promulgatam in hoc cubiculo auri, in tota Conimbrica. Confirmatur tertio ex D. Thoma 1. 2. q. 90. art. 4. ad 2. dicente, *legem obligare in quantum eius promulgatio in omnium notitiam per se, vel per alios peruenire potest*. Et addit Caietan. & merito hoc nõ intelligi de potentia logica, quæ non implicat contradictionem, sed de politica, id est, secundum ordinem, vel cursum politicum. At publicatio in vno loco facta, non potest humano modo peruenire ad loca distantia; ergo nec lex statim obligat in omnibus illis locis.

Propter hæc ad hoc punctum explicandum dico primo, lex sufficienter publicata in loco debito, absq; illa limitatione temporis ex voluntate principis, aut determinatione iuris positui, statim incipit obligare ex natura sua. Hæc assertio est consentanea communi sententiæ propolita, & probatur sufficienter ex dictis circa illam. Declaratur præterea quia si legislator non præscribit certum tempus ad obligandum, non est maior ratio admittendi tantam dilationem, vel maiorem, aut minorem; ergo nulla admittenda est; ergo statim incipit obligatio. Item ob hanc causam in huiusmodi rebus indefinita æquiualeat vniuersali, quia aliàs esset indeterminata ac proinde inutilis. Vniuersalitas autem in præsentem est, vt post promulgationem lex semper obliget; ergo statim obligare incipit. Item hæc ratione votum simpliciter factum, sine designatione temporis, pro quo obligaturus est, incipit statim obligare quantum est ex se; ergo idem est de lege. Oportet autem in hoc notare nonnullam diuersitatem inter præcepta negatiua, & affirmatiua: nam priora obligant pro semper, & ideo in eis verum est incipere obligare statim, & pro statim: affirmatiua verò non obligant pro semper, & ideo licet statim etiam obligare incipiant, non tamen pro statim, sed pro tempore opportuno iuxta exigentiam materiæ, & præsumptam, seu probabilem intentionem legislatoris, sicut in exemplo adducto de voto cum proportionem dicunt omnes auctores.

Dico secundo, Lex sufficienter & absolutè promulgata in vno loco competente, licet statim obligare incipiat, non simul, & in eodem momento obligat in toto territorio, pro quo fertur; sed successiue, & intra tempus moraliter sufficiens, vt notitia legis, & promulgationis eius per totum territorium diffundatur. Hanc assertionem videntur mihi conuincere argumenta facta posteriori loco. Quia licet videatur esse contra communem sententiam, non militabunt contra illam, si in hoc sensu explicetur, scilicet, vt lex promulgata absolutè, id est, à legislatore non impedita, seu suspensa, statim natura sua obliget, vbi moraliter sciri potest, id est, in illo proximo, & præfenti loco: inde verò quasi continue extendatur obligatio ad loca distantia intra tempus, in quo prudenti arbitrio deferri ad illud potest notitia legis. Quem sensum non existimo esse alienum ab auctoribus allegatis pro priori sententia. Nauarrus enim cura sibi obiecit quarto loco, quia durum est credere legem Romæ promulgatam intra duos menses obligare Æthiopes, & Indos: respondet, concedendo durum quidem, & grauissimum esse dicere, omnes existentes in illis partibus extra Romam peccare contra legem post illos menses. Sed non esse (ait) durum dicere, quod obligantur post tempus, quod vir bonus, siue iudex arbitrabitur esse sufficiens, vt illi de quibus queritur sciant, Suarez de Legib.

Antena distantia prouincia, & qualitate legis, & frequentia hominum illius prouinciæ habitantium Romæ, & conuenientium ad eam, & redamnum ab ea, quod est aptissima temperamentum dictorum in dicto cap. eade constituit. Hæc Nauar. Per quæ videtur clare ita exponere comunem sententiam, vt non intelligatur de obligatione, quæ in momento fiat pro omnibus locis distantibus, sed intra tempus prudenter existimandum. Quod profertur sedit etiam indicant Panormit. supra, n. 7. & 8. & Felin. n. 7. & Bart. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. q. 5. Nã, seclusa legis determinatione certa, & sufficiente, dicant, obligationem esse iudicandam prudenti arbitrio, iuxta tempus moraliter necessarium, vt notitia legis possit ad loca distantia peruenire. Idem videntur sensisse D. Thom. & Caiet. loco allegato: ad obligationem enim legis requirunt, vt notitia legis moraliter peruenire possit, vbi futura est obligatio. Et expressè ibi Medin. concl. 5. dixit, leges tunc, & non antè esse, sufficienter promulgatas, quando sic propolite sunt, vt moraliter loquendo in omnium notitiam peruenire valeant.

Potest præterea hæc assertio sumi ex cap. 1. de concess. præben. in 6. ibi, *Lex seu constitutio, & mandatum nullus astringunt, nisi postquam ad notitiam peruenierint eorundem, aut ipsi post tempus, intra quod ignorare minime debuissent*. Quæ vltima verba notanda sunt: nam in eis satis significat Põtifex legem non obligare, nisi post sufficiens tempus elapsum, intra quod moraliter sciri possit: nam illud est, in quo ignorare minime debuisset. Neque contra hanc assertionem obstat ratio facta in prima sententia, quia licet semel promulgata sit verà lex, & habeat vim obligandi perfectam, non tamen statim, vel simul applicatur, sufficienter ad agendum (vt sic dicam) in loca distantia, & ideo debet successiue deferri, & applicari. Neq; propterea erit necesse, vt in singulis prouinciis fiat noua solemnitas promulgatio (vt sine causa colligit Medina etiam pro legibus Pontificiis, de quibus infra dicemus) nã ex natura rei (vt nunc loquimur) sufficit illa prior, & per eos, qui eam audiunt, ad alios distantes deferatur, vt D. Thomas significauit dicens, satis esse, quod notitia legis per alios possit comparari. Si autem non solum non fiat noua publicatio in distantibus locis, verum etiam nec concedatur sufficiens tempus, vt publicatio alicubi facta possit ad loca remota peruenire, non video, quomodo possint homines existentes in illis remotis locis obligari, cum impossibile illis sit habere illius legis notitiam, & consequenter inuincibiliter illam ignorent, non tantum ex accidenti, sed etiam per se, moraliter loquendo.

Ex quibus colligo primo, quod licet lex dicat, *ex nunc*, vel quippiam simile, non ideo incipit simul obligare in toto territorio, pro quo fertur, quia lex humana sicut non potest obligare ad impossibile, ita nec potest obligare modo impossibili, nec circa talem modum aliquid statuere, quod repugnet cum ratione naturali: ostensum autem est, illum modum obligandi esse impossibile, & contra rationem naturalem, ergo nõ potest ille esse sensus talium verborum. Sensus ergo est, vt *ex nunc*, id est, vt statim, ac lex promulgatur in loco debito, sine vlla mora obligare incipiat omnes, ad quorum notitiam moraliter deuenire potest, & *ex tunc*, etiam extendatur obligatio ad omnes, prout creuerit etiam moralis potestas diffundendi notitiam ad omnes. Et ideo dixit Medina supra, promulgationem legis non fieri in instanti, aut in paruo tempore, sed in temporis spatio, quo possit ad notitiam omnium deuenire. Quod sano modo intellectum mihi valde placet: nam licet publicatio prima solemnitas breui tempore fiat, & finiatur physice (vt sic dicam) tamen non censetur moraliter esse cõpleta, donec sonus eius possit ad loca distantia peruenire.

4.

7.

Statu quo- rionia.

Clossa. Panormit. Felinus. Decius. Imola. Nauar.

3. Refertur prædicta opinio.

5. Conclusio.

6. Conclusio.

Nauar.

Panormit. Felin. Bart.

Legem incipere obligare pro prudenti arbitrio iuxta tempus moraliter necessarium, vt notitia legis possit ad loca distantia peruenire.

7. Cap. 1. de concess.

Respondetur obiectio.

D. Thom.

8. Corollarium primum.

Medina.

venire, quod non fit paruo tempore; imò nec certo, ac determinato, sed prudenti arbitrio opus est, vt Doctores supra allegati dixerunt. Hæc autem intelligenda sunt de obligatione legis, vt in principio diximus si sermo sit de aliis effectibus, vt de irritatione actus, vel de pœna ipsos factos incurrenda, potest esse speciale dubium de sensu illius particulæ, ex tunc, de quo in sua suis locis, & paulò inferius aliquid adiciã.

9. Corollar.

Secundò infero, quod licet legislator in ipsa lege designet expressè certum tempus, vt ex tunc lex obliget, semper est id accipiendum vel quoad inceptio- nem obligationis, vel quoad illa loca, pro quibus tantum tempus moraliter sufficit; frequentiusque illa dilatio ponitur ad suspendendam obligationem intra illud tempus, etiam pro illis locis, in quibus lex postea ex natura rei obligare à puncto promulgatio- nis, nisi legislator illam restringeret: vt patet ex Au- thentica, vt facta nona constitutiones, quam statim tra- ctabimus. Et tunc lex incipit obligare finito illo tẽ- pore, simulque obligabit in toto territorio, si tem- pus illud sit sufficiens ad diuulgationem legis per to- tum illud. Quia hæc est intentio talium legum, & nihil inuoluit repugnans legi naturali. Et ita sentit aperte Nauarr. dicta q. 4. n. 17. Si verò tempus illud non sufficit pro locis distantioribus, quoad illa ser- uanda est regula data, & extendendum est tempus prudenti arbitrio, quantum necesse fuerit, vt pro- mulgationis noticia possit ad illas remotas partes per- uenire, seruata proportione ad initium obligationis. Tunc autem tempus illud computandum erit à pri- ma publicatione legis, quia id sufficit ad consumma- tionem promulgationis. Quæ omnia ex his, quæ de iure positivo dicemus, clariora fient.

10. Corollarium Nauarr.

Tertiò infero, legem indefinitè latam, & promul- gatam non obligare simul omnes subditos, pro qui- bus fertur. Ita sentit Nauarr. n. 17. dum ait, ideo iuxta ius ciuile, legem non obligare intra duos menses à promulgatione, vt lex non prius liget quosdam sub- ditos quam alios; sed omnes incipiat simul obligare, & ita in hoc seruetur maior æqualitas, ergo per ar- gumentum à contrario, si ex iure communi, vel vo- luntate Principis nulla fiat suspensio, vel determi- natio temporis, lex prius obligabit quosdam, quam alios, scilicet propinquiores, quam remotos. Ratio autem est, quia prius est sufficienter promulgata pro vicinis, seu præsentibus, quam pro distantibus. Et in eodem sensu dixit Medina supra, posse legem esse sufficienter promulgatam respectu quorundam, & respectu aliorum non esse satis propositam.

11. Quæritur.

Quartò infero, post elapsum sufficiens tempus à solemnī publicatione legis, vt eius noticia per totum territorium moraliter diffundatur, absolute loquen- do obligat in toto illo, & omnes de illo, etiam si for- tasse talis noticia ob incuriam hominū, vel casu ali- quo ad plures subditos, vel etiam ad aliquam partem territorij non peruenit. Hoc planè colligitur ex do- ctina D. Thomas supra citata, quia ad obligationem legis solū requirit, vt noticia eius habeatur, vel pos- sit haberi, sed quando facta est solemnī publicatio, & tempus sufficiens elapsum est, poterat noticia le- gis ad omnes peruenire; ergo hoc satis est, vt obli- get, licet casu non peruenit. Præterea in illo casu cessat ratio à nobis facta, quia noticia legis non est tunc per se, & humano modo impossibilis; leges au- tem non considerant ea, quæ per accidens sunt.

12. Obiectio subijcto.

Dices; quamuis noticia legis potuerit peruenire ad partes remotas si de facto non peruenit, non obli- gat subditos ibi habitantes: imò licet illuc peruenie- rit, non tamen ad omnes personas, non obligat eos, qui nihil de ea audierunt sine ipsorum culpa; ergo nõ satis est potuisse peruenire noticiam legis ad par- tes illas, vel ad personas, nisi peruenit. Antecedens

A patet; quia illi non peccant non seruando talem le- gem, & consequenter non incurrunt pœnam eius, ergo non obligantur lege. E conuerso autem si mo- do aliquo extraordinario, vt per Angelos malos, vel bonos aliquis existens in India sciret, eodem die, vel mense legem promulgatam Matriti, seclusa omni de- terminatione positua obligaretur illa lege, & pecca- ret violando illam, ergo statim à principio est suffi- ciens virtus ex parte legis ad obligandum æqualiter in vtroque casu, si post publicationem habeatur no- titia, solumque erit differentia, quia in hoc tempore breuiori est frequentior, ac quali- per se necessaria ex- celsario, in alio verò est per accidens, & rara, & ideo erit differentia quoad forum externum, quia quando tempus est breue, & insufficientis, præsumitur igno- rantia inuincibilis, non verò quando tempus est suf- ficiens: in re autem ipsa, & in veritate nulla videtur esse differentia.

Respondeo, aliquos existimare, differentiam hanc reduci ad quæstionem de vocabulo, an in illo casu dicendum sit, legem non obligare, vel subditos igno- rantes excusari. Dico tamen hoc fortasse habere lo- cum, quando ignoratio est post tempus de se suffi- ciens ad habendam noticiam legis, de quo modo lo- quendi paulò pòst dicam. At verò quando tempus de se est insufficientis, dico, non in modo tantum lo- quendi, sed in re ipsa legem non obligare infra illud tempus pro remotissimis partibus, eodem planè mo- do, quo non obligaret in curia Principis, si non fuisset in illa publicè proposita, etiam si esset edita cum pleno consilio, ac deliberatione, quia æquè est im- possibilis noticia legis pro talibus locis, seruata pro- portione. Imò quoadmodum est impossibilior no- titia in partibus remotis statim post publicationem, quam sit in eodem loco ante eandem publicationem, quia facilius est nolle Matriti eodem die, quæ Rex secretè statuit sine publicatione, quam scire Neapo- li, quæ eodem die Matriti publicè euulgauit. Itaque in eo casu non solum est excusatio ex parte subditi, sed etiam insufficientia ex parte legis, & ideo simpli- citer non obligat, vel quoad efficaciam, vel quoad sufficientiam (vt sic dicam.) Quando verò noticia promulgationis legis potuit peruenire, & casu non peruenit, lex de se sufficienter obligat, licet de facto non liget ignorantes. Quæ differentia licet fortè quo- ad effectum obligationis non habeat in re moralī di- uersitatem ordinariè loquendo, nihilominus quoad alios effectus, præsertim irritandi, aut inhabilitandi, potest illam habere, vt infra in propriis locis dice- tur.

Et præterea in illo extraordinario casu credo esse diuersitatem etiam quoad obligationem. Nam si ali- quis in India existens industria dæmonis haberet no- titiam eorum, quæ in Hispania geruntur auct tempus, in quo posset humano modo talis noticia illuc per- uenire, ille sciens legem in Hispania promulgatam, infra illud non obligaretur illa. Quia respectu illius re vera non est sufficienter promulgata, & illa noti- tia per Angelum collata non pertinet ad promulga- tionem, nec ad humanam noticiam. Quod tamen secus esset, si post tempus sufficiens, & post promul- gationem de se consummatam aliquis reciperet illo extraordinario modo diuino, vel angelico noticiam legis: nam sine dubio obligaretur lege, quia lex de se iam sufficienter obligabat, & impedimentum erat accidentale, quod sublatum est, & nihil refert, quòd per hunc, vel illum, hoc, vel illo modo auferatur. Et ita sufficienter re- sponsum est ad obiectionem, & omnia clariora fient in pun- cto sequenti.

14.

CAPVT XVIII.

De tempore, in quo lex incipit obligare secundum ius ciuile.

1. Quando incipit lex obligare secundum ius ciuile.

SVperest ergo, vt dicamus, quando incipiat obli- gare lex ciuilis secundum ius ciuile. Quidam enim moderni dicunt, statim à publicatione obligare, solumque excipiunt leges pertinentes ad testamenta. Ratio est, quia illæ solæ exceptæ sunt in Authentica, vt nona constitutiones, collatione 15. De cæteris autem nihil disponitur ius ciuile, & ideo succedit lex nature. Nihilominus dicendum est primò, Leges Imperato- rum non incipiunt obligare intra duos menses à pu- blicatione facta in vnaquaque prouincia, & post duos menses statim obligant totam prouinciã, nisi aliud in ipsa lege expressum sit. Hæc assertio est com- munis Doctorum vtriusque iuris, atque etiam Theo- logorum, quos in hoc, & in præcedenti capite retuli. Et fundamentum primæ partis est, quia ita statuitur in illa Authentica, cuius dispositio generalis est quo- ad omnes leges ciuiles Imperatorum; vt in capite præcedenti fundatum est: ille enim discursus hic est applicandus. Et apud me multum confirmant hanc partem verba Pij IV. in Bulla pro Concilio Trident. promulgatione, vbi inter alias rationes designandi certum tempus pro Concilio obligatione hanc ponit. Et infra etiam communi sancium est, vt constitutiones nouæ vim, non nisi post certum tempus obtineant. Vbi clarè attendit ad dictam authenticam, quia in iure ciuili non est alia lex, quæ ius commune circa hoc sta- tuat.

2. Pars conclusio pro hinc.

Secundà verò pars constat, quia transactis duobus mensibus lex non impeditur, sed potius inuatur iure communi; ipsa autem de se habet vim obligandi, ergo statim obligat. Dices, statim quidem incipere ob- ligare, non tamen statim obligare totam prouin- ciã. Respondeo negando consequentiam, quia in- cipit tunc tanquam sufficienter promulgata, & publi- cata per tempus illud duorum mensium, & ideo iam potest subito, & in momento, vt sic dicam, totam prouinciã obligare, & hoc significauit illa Au- thentica dicens, Post insinuationem sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere. Est enim conside- randum, legem illam ciuilem supponere insinua- tionem publicam in singulis prouinciis faciendam. Et quia nulla prouincia ciuilis est rã lata, quin bimestre tempus sufficiat ad deferendam per totam illam pro- mulgationem factam in Metropoli, ideo potest opti- mè lex ciuilis statim obligare totam prouinciã cla- pis duobus mensibus. Et hoc est, quod Nauarr. dixit, illud tempus designatum esse non solum propter tol- lendam ignorantiam, sed etiam vt lex simul incipiat omnes obligare. Nihilominus tamen vbi non esset necessaria propria, & publica insinuatio in singulis prouinciis, & aliqua pars regni esset tam distans, vt tempus duorum mensium non sufficeret ad noticiam legis illuc deferendam, sicut est nunc Mexicana ciui- tas respectu Matriti, tunc etiam post elapsos duos menses, non obligaret lex homines regionis illius, sed seruanda esset regula legis nature supra declara- ta, quia alius modus excedit potestatem humanam, vt dictum est.

3. Tertia pars conclusio pro hinc.

Tertia pars assertionis, quæ exceptionem conti- net, manifesta est, dummodo de eodem, vel æquali legislatore intelligatur. Nam si sit inferior, ille non poterit immutare commune ius, etiam si ex potestate sibi commissã legem ferre posset: nam intelligitur data secundum ius commune, nisi aliud exprimat. Ipse verò Princeps supremus potest derogare com- muni iuri positivo, & ideo si velit obligare per legem

A ante duos menses potest, sicut etiam potest maiori tempore obligationem differre: oportet autem, vt in sua lege id satis declaret. Vnde obiter intelligitur, quam vim possit habere in lege Imperatoris particu- la ex tunc, vel statim, si dicat in lege, vt facta publica- tione ex tunc, vel statim obliget. Posset enim quis similia verba referre ad tempus post completum spa- tium duorum mensium, quia est fauorabilior exposi- tio, & est consona iuri communi, cuiusque derogati- onem illius. Nihilominus tamen probabilius est, le- ges sic loquentes derogare iuri communi, & statim obligare, vt verba sonant, quia ad hoc ponuntur, alias superflua sunt, & nullum habent effectum, quia sine illis lex obligaret post duos menses statim, & si- ne mora. Quod erat tam manifestum, vt non sit veri- simile, addi illas particulas propter solam maiorem declarationem, & ideo quando adduntur, sine dubio id fit ad celebrandam obligationem. Quando verò lex simpliciter loquitur, generalis regula duorum mensium seruanda est.

Sed quid si ante bimestre tempus elapsum aliqui sciant, legem esse in curia Imperatoris, vel in Metro- poli solemniter promulgatam? Aliqui dicunt, illos obligari lege, & malè agere, illam non seruando, li- cèt per ius ciuile non puniantur. Ita sentit Bartol. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. q. 5. n. 37. & ibidem Bald. & in l. leges, C. de legib. Item Bald. Perus. tract. de statut. §. ignorantia. n. 2. Syluest. verb. lex, q. 6. dicto 3. in fine, Angel. n. 12. Nec dissentit Soto dicto art. 4. & idem sentiunt multi loquentes de Ecclesiasticis le- gibus, quia maior ratio est de ciuilibus. Ita Glossa in cap. 2. de rebus Ecclesiæ non alienan. in 6. verb. ha- bitent, quam communiter sequuntur Canonistæ in rubricæ in cap. 2. de constit. vbi Panormit. n. 7. conic- cturas, & iure adducit. Primò quia frustra expectatur euentus, cuius nullus est effectus, cap. cum contingat, de officio deleg. Secundò, quia vt lex obliget, sufficit esse solemniter edita, ac promulgata, cap. 1. de po- stul. prælat. Tertio ex cap. cum singula, de præben. in 6. iuncta Glossa ibi verbo, peruenierit. Quarto, quia iuxta regulam, qui certus, de regul. iur. in 6. eum, qui cer- tus est, non est necesse certior fieri; ergo simili- ter, &c.

Probabilius autem est, supposita constitutione Authentica, vt facte nona constitutiones, & generali eius interpretatione, legem Imperatoris neminem obligare infra duos menses à publicatione, siue noti- tionem promulgationis eius, siue non. Ita tenet Turrecrem. in §. leges, dist. 4. n. 4. cum Antonio, cap. 2. de constit. vbi idem tenet Decius, & in cap. 1. de po- stul. prælat. n. 19. Nauarr. in summa cap. 23. n. 44. & di- cto conf. 1. de constit. q. 4. nu. 17. Idem tenet Valencia 2. tom. d. 7. q. 5. p. 5. dub. 3. & sentit Medina, q. 90. art. 4. nec dissentit Soto supra, sed sub distinctione loquitur, non erat tamen necessaria, quia Authentica satis clare loquitur. Fundamentum ergo est, quia illud tem- pus duorum mensium non assignatur ab Imperatore solū pro foro externo (vt scilicet pro illis duobus mensibus admittatur, vel præsumatur ignorantia le- gis; non verò vltra illos menses:) sed ponitur ad sus- pendendam obligationem legis, vt ante completum illud tempus non habeatur tanquam sufficienter san- cita; ergo intra illud tempus non obligat scientes. Patet consequentia, quia lex non obligat, antequam sit sancita, & à legislatore proposita ad talem effe- ctum. Antecedens autem patet ex verbis Authentice, Vt autem adhuc apertius causi declaratur, sancimus, si scri- pta fuerit huiusmodi lex, hanc post duos menses dati eius temporis valere. Nam verbum valere, nulla ratione ad- mittit distinctionem Soti, scilicet, valere in se, vel va- lere in iudicio, aut præsumptione reipublicæ: nam absolute prolatum, apertè refertur ad validitatem actus,

actus, ergo ex intentione legis ante illud tempus non valet, id est, non habet vim, & efficaciam legis; ergo obligare non potest, non solum ratione ignorantie, sed ratione sue conditionis, quia nondum perfecte constituta est, quod inferius magis expressit Imperator, addens, Sufficiens hoc tempore omnibus manifestam eam constituit: antea enim non censetur sufficienter manifestata, seu promulgata, & consequenter nec perfecte constituta.

Confirmatur, quia si in particulari lege diceret legislator, Nolumus legem hanc valere usque ad tale tempus, certe ante illud non obligaret scientes, & si quis voueret intendens, ut suum votum non valeret usque ad talem diem, non obligatur antea; idem ergo est in verbis illis iuris communis: nam ex vi illorum promulgatio legis tota refertur ad tempus post duos menses, & ad hoc solum promulgatur, ut post duos menses obligare incipiat. Et confirmatur tandem, quia alius fere nullus fructus fuisse illud indultum; quia si intra duos menses lex obligat scientes, & post illos non obligat ignorantes, quid concedit illa lex? Dices, immunitatem in iudicio contentioso, propter praesumptam ex vi illius iuris ignorantiam pro illo tempore. Sed certe hoc parui momenti esset, si conscientia maneret ligata, & actus fortasse nullus; immo meritoque ita restringitur lex, quae absolute loquitur, & fauorem inducit, praesertim quia lex civilis licet interdum valeat in foro externo, & non in interno, quia non potest amplius extendi, quando autem licet possit, non vult obligare in foro externo, multo minus vult obligare in interno, quia per se primo intendit politicam obligationem, & internam eligit, quasi consequenter, & in ordine ad illam, ut postea dicemus.

Fundamenta vero contrariae sententiae parui momenti sunt. Hic enim non frustra expectatur lapsus duorum mensium, quia non expectatur, ut lex sciatur a singulis, sed ut accipiat vim obligandi, quam non aliter accipit a legislatore ex voluntate eius, quae potuit moveri ex illa ratione, ut notitia legis posset prius haberi ab omnibus. Quod autem haec ratio cesset in vno, non mutat vim legis, nec voluntatem legislatoris. Praesertim quia motuum etiam esse potuit ut lex prius sciretur ab omnibus, & non prius obligaret hos, quam illos, ut Nauarr. dixit. Caput autem 1. de postul. Praesat. solum dicit, legem promulgatam obligare scientes, licet eis non sit specialiter intimata; non excludit autem tempus requisitum ex vi iuris, praesertim pro legibus civilibus. In cap. autem cum singula, nihil habetur, & Glossa, si attende legatur, potius fauet notitiae sententiae. Denique tempus hoc non postulatur, ut promulgatio legis certior fiat, sed ut lex ipsa valida esse incipiat, quoad inferendam actualem obligationem.

Secundo principaliter dicendum est leges Regum, qui non recognoscunt superiorem in temporalibus, nec legibus Imperatorum subiciuntur, non esse regulandas per dictum ius civile commune, ac subinde statim incipere obligare, nisi vel in ipsa lege aliud declararetur, vel per leges proprii regni alius modus determinatus sit, aut illud ius commune sit consuetudine saltem acceptatum. Tota haec assertio est consentanea communi doctrinae, & satis clara. Prima ergo pars patet, quia ius Imperatorum non obligat in huiusmodi regnis supremis, ut supra ostensum est; ergo nec illa authentica obligabit, nec habebit vim legis. At vero illa seclusa, & aliunde non addita limitatione, lex relinquitur in sua natura, quae est, ut statim obligare incipiat, sicut declaratum est; ergo. Et ita probata relinquitur secunda pars. Tertia autem probatur, quia certum est posse legislatorem designare tempus, pro quo vult obligare, & non antea. Et ea de ratione potuerunt Reges supremi in suis regnis

6.

7. Respondetur ad fundamenta contrariae sententiae.

Capitulum de postulatione.

8. Quid dicendum de regulis, quae non recognoscunt superiorem in temporalibus.

definire tempus, pro quo leges promulgatae obligare inciperent. Atque ita in hoc Lusitaniae regno statutum est, ut lex promulgata in curia regni incipiat ibi post octo dies obligare; in toto autem regno post tres menses lib. 1. Ordinat. tit. 2. §. 10. Quod ius istius regni ita est cum proportionem exponendum, sicut ius commune declaratum a nobis est, & idem cum proportionem dicendum est de legibus aliorum regnorum.

Dico tertio, leges latae a Magistratibus inferioribus statim obligare, si non exprimentur aliam temporis determinationem. Ita Hostiensis in sum. tit. de constitut. §. quando, Abb. Deci. & alij in cap. 2. de constit. Turrecremat. §. leges, post cap. in istis, d. 4. Syluest. verb. lex. q. 6. Angel. & alij, & Nauarr. cap. 2. n. 44. & dicto conf. 1. de constit. q. 4. Rationes variae afferuntur, sed vnica est solida, quia circa has leges, & tempus obligationis earum; nihil est iure humano dispositum, aut limitatum; ergo tunc obligant, quando ex natura rei possunt, sed ex natura rei obligant statim, ut ostensum est; ergo. Primum antecedens ab omnibus supponitur, ut indubitatum, quia dicta Authentica de solis legibus Imperatorum loquitur, & praeter eam nullum tale ius inuenitur scriptum; cetera vero euidenter inferuntur. Unde etiam sequitur hanc obligationem quoad loca distantia intelligendam esse modo explicato, & ideo dicunt omnes Iuriste supra allegati, talem legem statim obligare praesentes; respectu vero absentium tempus esse arbitrium, quod maxime intelligi debet de illis absentibus, qui ex natura rei scientiam legis habere non possunt in eodem momento, aut brevissimo tempore. Denique intelligendum hoc est, seclusa consuetudine in contrarium; nam ubi per illam introductum fuerit, ut tales leges non obligent, nisi post hoc, vel illud tempus a promulgatione seruandum est, quia tunc iam habent limitationem a iure positio non scripto; hanc enim vim habet consuetudo; hac tamen non est generalis, ubi ergo fuerit specialis, satis de illa constare debet.

Vnum vero superest hic dubium commune omnibus legibus, an & quomodo obligent ignorantes, postquam sufficienter promulgatae, & de se satis euulgatae fuerint. Supponendum autem est sermonem esse de ignorantia inuincibili: nam si ignorantia sit culpabilis, satis clara est obligatio. Non enim esset culpabilis obligatio legis, nisi lex ipsa iam obligaret ad notitiam sui habendam, ideo enim ita imputatur transgressio ignoranti, ac si sciret legem. Potest autem lex ignorari inuincibiliter, ut suppono ex 1. 2. q. 76. & late tractat Castro lib. 1. de leg. penal. cap. 1. & 3. & Cordub. lib. 2. q. 4. Quando vero talis sit iudicanda ignorantia in foro conscientiae indita, 1. 2. q. 6. & 76. dictum est. Quando item praesumatur talis in foro externo, tractant Panormitan. & Felin. in dicto cap. 2. de constit. Syluest. verb. lex, q. 7. Postea ergo hac ignorantia, omnes supponunt, ignorantem non agere contra legem, licet illam non obseruet, ita ut sit dicendus eius transgressor, vel ut talis puniendus.

Dubitant vero, an lege obligetur: nam quidam aiunt, tunc legem non obligare ignorantes, Innoc. Panormit. Felin. & alij ca. 2. de constit. Bald. in 1. leges sacrasissimas, C. de legib. Glossa in cap. 2. de rebus Ecclesiae non alienan. in 6. verb. hactenus, & Glossa etiam in data lib. 6. sentit idem Caiet. q. 90. art. 4. & Castro supra. Fundatur hic loquendi modus, quia ut causa operetur, debet esse non solum in se sufficiens, sed etiam satis applicata; lex autem est quaedam causa, quae applicatur per notitiam; ergo quoad ignoratur inuincibiliter, non inducit obligationem. Contrario modo loquuntur Soto q. 1. ar. 4. lib. 1. & Medin. q. 90. ar. 4. ubi fauet D. Thom. ad 2. Fundantur, quia ignorans excu-

Lib. 1. Ordin. tit. 2.

Leges latae ab inferioribus Magistratibus statim obligant, si non exprimentur aliam temporis determinationem. Hostiensis, Turrecremat. Angel. Syluest. Nauarr.

10. An lex obliget ignorantes.

Castro, Cordub.

Panorm. Felin. Syluest.

11. Innocent. Panorm. Felin. Bald. Glossa.

Soto, Aluic. D. Thom.

fari dicitur a culpa; excusatio autem supponit obligationem: nam qui non obligatur lege, non dicitur excusari, ut laicus v. g. non dicitur excusari a recitandis horis Canonice, sed omnino non teneri. Dissensio autem, ut dixi, est de modo loquendi. Et concordia esse potest, legem quantum est ex se, obligare etiam ignorantem, si habeant omnia alia requisita, quae potest dici obligatio in actu primo, quae satis est ad propriam excusationem, & ita excluditur exemplum adductum: nam lex de recitandis horis Canonice, etiam de se non obligat laicos. In actu vero secundo re vera non exercet lex obligationem circa ignorantes ex defectu applicationis, & hoc probat ratio alterius sententiae; imò hoc ipsum est, quod nomine excusationis significatur. Recte ergo dici potest lex obligare ignorantes quoad sufficientiam; non vero quoad efficaciam. Quod significauit Syluest. verb. lex, q. 8. & Ange. n. 12. & 14. & in re forte alij non dissentiant. Quod vero speciale in hoc habeant leges irritantes, vel ipso facto punientes, aut reuocantes alias, inferius suis locis dicemus.

CAPVT XIX.

Vtrum acceptatio populi sit necessaria in lege civili ut perfecte constitatur, & vim habeat obligandi.

1. Opinio, non obligare legem si non accipitur a populo. Et hinc dicitur in iuribus.

Couar. Nauarr.

Glossa.

Mahr.

2.

Artif.

Alexan. ab Alex.

23. Rebuff. tom. 1. Comment. leg. Galli. in Praefat. Gloss. 1. n. 12. Couar. in Praefat. quest. cap. 1. tum etiam, quia ita videbatur conueniens ad commune bonum, quia nullum signum melius esse potest, an lex communi bono totius populi conueniat, nec ne, quam ipsius acceptatio, vel repugnantia. Arque hoc fundamento vtitur maior supra, & hac ratione dicit, rempublicam esse superiorem Principe in his, quae ad superum regimen spectant, ut est legislatio. Idem fere sentit Castro lib. 1. de leg. pen. c. 1. Aliter vero explicat hanc impotentiam Dried. videlicet, quia Imperator non potest ferre leges bono communi contrarias, eo autem ipso, quod totus populus, vel maior illius pars legi resistit, non expedit illi talis lex, quia plus damni, & turbationis, quam commodi afferret, & ideo talis lex amittit vim obligandi, nec potest Princeps illam firmare, etiam si velit.

Secundum fundamentum est defectus voluntatis: nam licet Princeps habeat potestatem, non praesumitur habere voluntatem obligandi populum per legem, donec illam acceptet: effectus autem agentium non excedit voluntatem eorum, & ideo supposita illa voluntate, certum erit, non oriri obligationem ante acceptationem, quia conditio non est impleta, & consequenter nec voluntas: sicut votum, vel pactum conditionatum ante impletam conditionem non obligat. Maior propositio, seu modus ille conditionatus voluntatis Principis asseritur ab auctoribus citatis, praesertim Felino, Nauarr. Couar. & Dominico, & Gerfon, tom. 3. tract. de vita spirit. lect. 4. Cordub. 3. & licet ab eis non probetur, coniectura esse potest, quia lex debet esse communis regulas, ergo credendum est, legislatorem nolle, ut habeat statum, & vim communis regulae, donec a communitate acceptata sit, quia non est vniuersale, ut voluerit obligare, & cogere totam communitatem inuitam, aut aliquos in particulari, dum alij maiori ex parte resistunt. Et ad hunc sensum potest etiam accommodari coniectura Driedonis, quia praesumendum est, legislatorem nolle obligare, si lex non sit conueniens bono communi; si autem non acceptatur, magnum signum est, legem non esse conuenientem communi bono; ergo. Confirmatur tandem, quia consuetudo potest abrogare legem iam obligantem; ergo multo magis praenire, ne obliget, maxime, quia videtur populi in hoc iam quasi praescripsisse, & ita acquisiuisse ius non parendi legibus, donec acceptentur.

Secunda sententia extremè contraria est, acceptationem non esse necessariam ad legis obligationem, vel perfectam institutionem, sed potius esse effectum, qui sequi debet ex lege iam instituta sufficienter, & obligante. Hanc sententiam tenet aperte Cardinalis Zabarellus in Procemio Clement. verb. vniuersitati, quest. 2. ait enim, non receptionem indistinctè nihil operari, nisi transeat in consuetudinem a legislatore non ignoratam, & Turrecremat. in §. ideo, dist. 4. dicens cum Archid. & Hugone, legislatorem posse compellere subditos ad acceptandam legem, quia alias potestas eius esset illusoria, & in §. leges, eod. dicit, leges accipere ex moribus firmitatem stabilitatis, non vero firmitatem auctoritatis, ubi etiam refert Laurent. & Archid. dicentes, leges firmari moribus de facto; nam de iure satis firmatae sunt ab ipsa institutione. Idemque sentit ibi Preposit. & inclinat Syluest. dicta q. 6. quatenus sentit, non receptionem non tollere legem, nisi per modum consuetudinis, quando Princeps scit, & tolerat. Tenet etiam Gregor. Lop. in l. 1. 6. tit. 1. p. 1. n. 4. vbi plures refert, & dicit esse commune intentionem Doctorum loquentium in hac materia, & idem tenet Medin. Cod. de restit. q. 36. ad 5. & si attende legatur, idem tenet Castro lib. 1. de leg. pen. cap. 1.

Rebuff. Gloss. Couar. Nullum acceptatione populi melius signum, an lex communi bono conueniat. Maior. Castro. Driedo. Imperator non potest ferre leges bono communi contrarias.

Felinus. Nauarr. Couar. Dominicus. Gerfon. Corduba.

4. Opinio, acceptationem non esse necessariam ad legis obligationem.

Turrecr.

Laurent. Archidia.

Preposit. Syluest.

Greg. Lop.

Medina. Castro.

Funda

Fundamentum huius sententiæ est, quia lex sufficienter promulgata, & proposita ab habente auctoritatem, obligat ad sui observationem; ergo & ad sui acceptationem, ergo non est possibile, ut acceptatio sit conditio necessaria ad obligationem legis. Consequentia sunt clara, quia fieri non potest, ut effectus causæ sit conditio necessaria in ipsa causa, vel ad illam, vel ad operari, quia talis conditio necessarîo supponitur ad effectum. Et in præfenti declaratur, quia vel subditi tenentur acceptare legem ex vi, & obligatione ipsius legis, & sic evidens est, acceptationem non requiri ad legem, sed sequi ex lege: vel est liberum subditis acceptare, & sic non obligantur ad legem acceptandam, cuius contrarium in primo antecedenti sumpsimus. Probat ergo illud antecedens, quia in supremo legislatore non deest potestas, & potest non deesse voluntas, & iudicandum est, non deesse, quando absolute fert legem, tantum enim ex his duobus principibus hæc obligatio pendet, ut recte sumebat contraria opinio. Vnde contra duo fundamenta eius probandæ sunt duæ partes assumptæ.

In prima notanter dixi, in supremo legislatore, quia inferior Magistratus potest habere facultatem limitatam sub tali, vel tali conditione. Imò in aliquibus provinciis, licet per Reges gubernentur, dicitur non esse translata in Regem absoluta potestas ferendi leges, sed solum cum consensu regni in publicis comitiis eius, ut dicitur esse in regno Aragoniæ. Et tunc verum est, requiri aliquo modo acceptationem regni ad valorem legis: tamen etiam in eo casu non est illa acceptatio, de qua nunc tractamus, quia non est consequens ad institutionem & promulgationem legis, nec est à subditis, ut tales sunt, sed est consensus regni simul cum consensu Regis concurrens ad condendam legem, in quo regnum se habet tanquam assessor cum Rege ad legem instituendam, & postea sequi debet promulgatio, ac deinde acceptatio subditorum. Et ita cum proportione etiam in tali modo regiminis est verum, in supremo legislatore esse potestatem ad obligandum subditos, ut acceptent legem: nam ibi supremus legislator non est solus Rex, sed Rex cum regno. Vbi autem tale pactum non intercessit inter Regem, & populum, nec de illo potest usu ad scripta lege constare, non est data Principi potestas cum illa limitatione, sed absolute constituitur caput reipublicæ. Et ita servatur regulariter in perfecta monarchia, in qua suprema potestas est in Imperatore, vel Rege, vel quocunque alio, qui in temporalibus non habeat superiorem: nam in illum transfuit populus suam potestatem absolute, & simpliciter, ut ex ordinario modo regiminis constat, nec aliud verisimiliter affirmari potest, nisi ubi ex consuetudine constiterit. Idemque est cum proportione in republica suprema, quantum ad Senatum, in quem est translata potestas absolute, nisi de alia limitatione ex consuetudine, vel alio modo constiterit.

Sic ergo declarata illa pars facile probatur. Primò, Vbiunque regimen non est democraticum, populus transfuit supremam potestatem in Principem, siue ille sit vna persona, ut in Monarchia, siue sit consilium procerum, ut in Aristocratia, siue sit mixtum aliquod ex utroque, ut est Dux cum senatu, vel Rex cum comitiis regni, ergo in his omnibus, is qui de facto supremam potestatem habet ad ferendam legem, habet etiam potestatem ad obligandum omnes de regno, ut illam acceptent. Probat consequentia, primò ex illo Paul. Rom. 13, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Secundò, quia alias inefficax valde esset illa potestas, & planè inutilis, si non posset cogere subditos ad acceptandam, & observandam legem. Tertio, quia usu constat Reges statim ac lex sufficienter est constituta, promulgata, & proposita,

7. In omni regimine non democratico populus transfuit supremam potestatem in principem.

A punire transgressores, nulla populi acceptatione spectata; imò pœnis cogunt ad observandam, & acceptandam; hæc autem coercitio iusta est, ut constat; ergo supponit obligationem. Vnde licet fortasse fuerit consensus populi necessarius ad condendam legem, quando aliqua ex parte regimen reipublicæ fuit democraticum: translata tamen potestate in verum monarcham, non est talis consensus populi necessarius, & consequenter nec eius acceptatio, si Princeps velit uti sua potestate. Imò si formaliter, & propriè loquamur, post legem absolute constitutam ad habentem supremam potestatem, nunquam fuit non acceptatio necessaria, sed in sola democratia contingebat, ut idem esset condens, & acceptans legem, & ideo simul fiebant.

B Iam verò supposita potestate, quòd voluntas non deest, quando lex simpliciter fertur; Probat primò à posteriori indicio allato, quia Principes cogunt per pœnam ad legis executionem, ut vsu ipso constat. Neque in principio quando lex fertur, audebunt subditi coram iudice excusationem afferre, quòd legem non servauerint, quia recepta non fuerit: nam hoc est, quod tunc agitur, & ad quod directè cogunt, & propter quod puniuntur, scilicet, quia illam non observant, & observando acceptant; neque alia prævia acceptatio necessaria censetur. Secundò id constat ex vi verborum legis, quæ simpliciter sunt præceptiva; præceptum autem absolute latum nõ obligat si subditi velit acceptare: quæ enim esset hæc obligatio? sed absolute inducit necessitatem, teste Paulo Rom. 13, quia sufficienter indicat absolutam Principis voluntatem. Quam enim ipse non limitat, quomodo possunt subditi limitare? Tertio, si hæc potestas est in Principe, certè non est vana, nec superflua, sed propter usum necessarium, aut saltem convenientem reipublicæ; ergo quoties Princeps simpliciter legem fert, censendus est hac potestate uti, quando aliud non declarat, nec ex aliis coniecturis morali certitudine constare potest.

Quocirca posterior sententia simpliciter asserta, & pro regula habenda est, quia solidum habet fundamentum, & planè dissolvit contrarium fundamentum, ut ex proximè dictis constat. Et hoc confirmari potest ex Authentica, ut factæ novæ constitutiones, ubi post publicationem legis, & lapsum temporis designati præcisè exigitur observantia legis, nec de acceptatione fit mentio. Et idem in actu exercitio (ut sic dicam) servatur in modo ferendi singulas civiles leges. Deinde hoc confirmari potest ex dicto §. *leges*, quæcumque nõ habeat canonis auctoritatem: nam ibi dicitur lex infuitui cum promulgatur, ergo si iam lex est, iam habet vim obligandi. Dicitur autem firmari non sola acceptatione, sed moribus, & vsu, non ut obligare incipiat, quia ipse vsus ex obligatione nascitur, sed ut stabilior sit, & non facile abrogetur, ut supra tactum est.

Vnde consequenter dicendum est, post legem sufficienter promulgatam, & propositam pro eo tempore, pro quo potest obligare, peccare subditos, qui in principio illam non observant, solum quia illam acceptare nolant. Hoc docent communiter Doctores, & sequitur necessarîo ex dictis: nam lex obligat ad sui acceptationem; ergo qui legem statim violat, contra illam delinquit, & qui non acceptat, etiam in hoc legem transgreditur. Nihilominus tamen fieri potest, ut si illa non recipitur, seu violatio legis, valde sit frequens, & in maiori parte populi, & legislator scies dissimulet, & non cogat ad observationem legis, lex facile desinat obligare; non quia acceptata non fuit, sed quia ex tacito consensu Principis reuocata fuit, in quo ferè omnes Doctores consentiunt, ut videre licet in Felino supra, & latius dicturi sumus infra

9. Præsertim posterior opinio.

Authent.

10. Post legem sufficienter promulgatam, pro quo tempore, pro quo potest obligare, peccare subditos qui in principio illam non observant, solum quia illam acceptare nolant.

Felin. infra

11. Lex ipsa non est lex.

12. Prima exceptio in dicta regula, si lex sit nimium gravis, licet non iniusta.

13. Tertia exceptio, si de facto maior pars populi non servat legem.

Nõ videtur velle principis obligare unum vel alium quòd non observat legem, nisi si servat legem, & datur communitas nõ observat legem, & datur communitas nõ observat legem.

infra lib. 7. tractando de consuetudine, ubi etiam dicitur, quòd tempus sufficit ad reuocationem legis, & quæ scientia, tum in Principe, tum in subditis non servantibus illam requiratur.

Hæc autem regula generalis pati potest nonnullas exceptiones. Vna est, si lex sit iniusta, sed hæc re vera non est exceptio; nam lex iniusta non est lex. Præsertim quando ex parte materiæ est iniusta, quia rent iniquam præcipit; tunc enim non solum ad acceptandam non obligat, verum etiam neque si sit acceptata. Quia non solum non tenentur subditi acceptare illam, verum etiam non possunt, quando est clare, & manifestè de re iniqua. Quando verò tantum est iniusta respectu subditorum, quia illis infert grauamen iniustum, etiam si ab eis sine peccato servari possit; tunc etiam non obligat, ut acceptetur, tum quia excedit potestatem legislatoris, tum quia nemo patiens iniuriam per legem, potest per illam obligari. Imò etiam si subditi acceptent, non obligabuntur lege, ut lex est; tan verò possunt obligari, vel per modum pacti, aut promissionis, vel donationis, aut tandem præscriptionis, quæstio est alterius loci, quam fortasse attingemus in sequentibus.

Alia exceptio est, si lex, quamvis non sit iniusta, sit tamen nimium dura, & gravis, & talis communiter à populo, seu republica iudicetur: tunc enim verisimile videtur, non obligare populum ad acceptandam, nec peccare eos, qui incipiunt non servare legem. Quia tunc verisimiliter presumitur, non esse latam legem illam à Principe cum intentione absolute obligandi, sed solum experiendi, quomodo talis lex à populo recipiatur. Vnde etiam subditi videntur, simili intentione posse incipere non servare legem, ne sibi grauamen inferant, vel certè vnusquisque poterit licetè expectare, in quam partem communitas populi inclinet, & interim non servare legem. Quæ exceptio est probabilis, præsertim vti in hoc sensu priori sententia, quia saltem sub hoc prætextu videtur multum vsu recepta. Tamen in rigore iuris aliud videbatur dicendum, quia si lex cõsetur ita dura, ut excedat potestatem, iam est iniusta, & procedit prima limitatio: si autem illa difficultas semper est intra latitudinem iustæ legis, videtur parendum legi, iuxta illud Vlpiani in l. *prospexit*, ff. qui, & à quibus. *Quod quidem perquam durum est, sed in a lex scripta est.* Nam licet durum sit superioris mandatum, obediendum est, ut dixit Glossa in cap. *ex parte*, 2. de offic. delegat. Quapropter in huiusmodi casu consultius erit inflare coram Principe, ut legem auferat, vel moderetur, interim seruando illam, si tempus vigeat, & Princeps interdum tenebitur conuiuere, si tamen in sententia persistit, seruanda est lex, & acceptanda, quia in rigore supponitur esse valida, cum non supponatur iniusta.

Tertia exceptio esse potest, si de facto maior pars populi non servat legem: nam licet fortè illi peccauerint, qui inceperunt, & qui primò sequuti sunt: tamen postquam res ad eum statum peruenit, ut de facto à maiori parte non servetur, tunc alij sine peccato poterunt maiori parti conformari, & excusari, licet fortè lex nondum plenè reuocata sit, quia pro tunc nõ possunt pauciores commodè servare legem, & habent commodam causam excusationis (ut Nauarr. ait) quia observantia priuata talis legis iam non pertinet ad cõmune bonum, nec videtur velle Principis obligare vnum, vel alium, quando communitas non observat legem. Verum tamen hoc etiam indiget magna moderatione, alioqui multæ leges humanæ non obligarent timoratos, & iustos, quia maior pars reipublicæ eas non servat; quod absurdissimum esset; solum ergo potest hoc habere locum, quando non solum non servatur lex à maiori parte,

sed etiam eius observantia perturbationem generat in republica cum periculo seditionis, vel scandalitunc enim meritò excusabuntur particulares personæ, quia iam talis observantia non esset utilis communi bono, & Princeps ipse tenebitur tunc legem tollere, saltem propter maiora mala vitanda. Quando verò censenda sit lex derogata per hanc subditorum resistentiam, dicemus commodè in libro sequenti capit. 16. quia in hoc communis est doctrina, vtrique legi canonice, & civili.

CAPVT XX.

Verum intentio legislatoris, seu ratio legis sit intrinseca forma eius.

Explicuimus ea, quæ externam formam legis concernere visa sunt, superest dicendum de his, quæ ad formam eius internam, & quasi spirituales pertinent: sic enim duo in lege esse distinguenda supra posuimus. Sumiturque ex communi modo loquendi Iurisperitorum, distinguunt enim in lege verba, & mentem legislatoris, & primum dicunt esse quasi materiam, & corpus legis; secundum esse spiritum, & animam legis. Tradit Bald. in l. *si re eam*, ff. de excus. tut. Rogerius in tract. de iur. inter. q. 1. nu. 16. & sequentibus. Steph. de Freder. tract. de interpretat. leg. p. 1. an. 2. Georg. Natham in tract. de statuto, q. 4. nu. 346. Ti-raquel. in l. *si vnquam*, verb. *si libertus*, a nu. 45. Nos autem supra in verbis ipsis doo distinximus, scilicet, materialia verba & significationem, per quam sensum reddunt, & mentem legislatoris declarant, & illa duo inter se comparando, diximus, significationem esse formale respectu materialium verborum, nunc autem verba ipsa etiam ut significantia comparamus ad interiorem mentem legislatoris, & sic dicimus, se habere, ut corpus, & materiam respectu formæ, seu spiritus.

Præter hæc verò in ipsa mente legislatoris duo distinguimus, scilicet, voluntatem, & rationem, quæ Bald. & auctores supra citati videntur confundere, & æqua de illis iudicare. Quod etiam docet Bart. in l. *omnium mulier*, ff. solut. matrim. per textum ibi. Idem verò Bart. in l. 3. §. *si paretis*, ff. de legit. tut. præter verba distinguit in lege mentem, & rationem, dicens, ex ratione colligi mentem, non tamen esse, idem sequitur Deci. in l. 1. C. de edendo, nu. 12. & optimè in cap. *secundo requiritis*, de appellat. nu. 1. in fine. Et sine dubio in animo legislatoris hæc duo distincta sunt, scilicet, voluntas, seu intentio eius, secundum quam vult præcipere, & ratio, ob quam mouetur: hæc enim in omni persona ex voluntate, & ratione operante distincta sunt, ut per se, & ex Philosophia constat, & ideo de vtraque dicendum est, quomodo in ea consistat anima legis, seu quomodo pertineant ad intrinsecam formam legis. Hinc enim multum pendet sensus, & interpretatio legis, ut postea videbimus.

Dico ergo primò: Voluntas legislatoris est intrinseca forma, & anima legis. Probat, quia lex essentialiter pendet in suo esse, ac institutione ab intentione legislatoris, nam licet ille proferat verba de se sufficientia ad præcipiendum, & cum omnibus exterioribus requisitis ad constitutionem legis, si non habeat intentionem ferendi legem, nõ feret illam, nec illa erit vera lex. Ratio est, quia omnis actus moralis pendet essentialiter ab intentione, sine qua non est verus actus, sed fictus in suo ordine, seu in sua specie. Sic votum exteriori factum sine intentione non est votum, nec censura lata sine intentione non est censura, nec sacramentum sine intentione collatum est sacramentum, & sic de aliis; idem ergo est cum proportione in lege. Atque hoc modo rectè intelligitur illud, quod Principi

Verba sunt materia & corpus legis, mens legislatoris, anima, Baldus, Rogerius, Stephan. de Freder.

Georg. Natham, Tiracquel.

2.

Bartol.

Decius,

3. Conclusio affirmatiua.

Omnis actus moralis pendet essentialiter ab intentione.

Principi placuit legis habet vigorem. Infit. de iur. natur. & civili, §. sed &, quia ex beneplacito Principis tota lex pendet, & ideo etiam in l. non dubium. C. de legib. dicitur, in legem peccare, qui verba legis amplexus contra legis iuramentum voluntatem. Vtique, quia voluntas est anima, & quasi substantia legis.

Duo autem possumus in hac voluntate legislatoris considerare, vnum est, quod velit legem ferre, & per illam subditos obligare, aliud est, quod velit obligare ad hoc vel illud, ad hunc, vel illum modum, talis tempore, vel occasione, &c. Ex quibus primum commune est omni legi, secundum autem pertinet quasi ad speciem, seu determinationem legis, & ideo, vtrumque esse potest de substantia legis tanquam forma generica, & specifica, quae est vna, & eadem, secundum diuersas habitudines spectata. Sic enim id est actus voluntatis, quo legislator vult obligare subditum, & quo vult, illum hoc, vel illud facere, vtrumque ergo pertinet ad hanc formam intrinsecam legis. Praeterea in priori actu generatim duae voluntates, seu intentiones distinguuntur, vna est intentio ferendi legem, alia est intentio obligandi per legem, quas in lib. 1. tetigimus, & de illis queri potest, an vtraque, vel altera tantum, & quae illarum sit de essentia legis humanae. Quae interrogatio solet in simili de voto ferri, & eodem modo hic definienda est. Vnde breuiter dico vtramque intentionem esse de substantia legis, quia intentio ferendi legem est (vt ita dicam) directus, ac formaliter necessaria, vt ostensum est; intentio autem obligandi est necessaria, vt lex inducat obligationem, quia actus morales non operantur vltra intentionem agentium, repugnat autem esse legem, & non inducere de se obligationem, quia intrinsece est vinculum quoddam, & obligatio est quasi formalis effectus eius.

Addendum verò est, intentionem ferendi legem, & obligandi per illam, esse vnā, & eandem, vel vnā includere aliam, saltem implicite, ideoque quam libet sufficere ad constituendam legem. Probatur ex dictis in lib. 1. quia essentialis actus requisitus in voluntate legislatoris ad ferendam legem, est voluntas obligandi subditos: nam haec est voluntas praecipua, sine qua non potest intelligi obligatio, nec etiam alia voluntas cogitari potest, quae per se necessaria sit ad legem. Igitur in lege humana haec voluntas est necessaria, ergo voluntas ferendi legem non est alia, nisi voluntas insinuandi subdito voluntatem obligandi illi, ergo voluntas ferendi veram legem, includit voluntatem obligandi, & è conuerso voluntas obligandi, si efficax sit, includit voluntatem insinuandi, & significandi exterius seipsum subdito, quia sine hac significatione non potest esse obligatio, ergo illae duae voluntates, vel in vnā coincidunt, vel mutuo se includunt, ergo siue legislator proferat verba legis cum intentione obligandi, siue cum intentione constituendi legem, illa intentio satis est.

Dices, quid si habeat intentionem ferendi legem, cum intentione non obligandi per illam. Respondeo, si omnem excludat, posteriorem destruere priorem. Imò intentiones illas aded esse contrarias, vt simul haberi nō possint, nisi interueniente ignorantia, quia in ipsis obiectis contradictionem inuoluunt. Quod si per ignorantiam habeantur, nihil facient, tum quia sunt contrariae, & ita se impediunt, & nihil efficiunt, tum etiam quia ignorantia causat inuoluntarium, & ita impedit effectum, tum maxime, quia in illa intentione ferendi legem inuoluitur repugnantia, quia est intentio ferendi legem, quae nullam obligationem inducat, quod repugnat, quia illa non est lex, sed consilium. Et ideo illa intentio non sufficit ad ferendam veram legem, quia per illam, vel non intenditur lex

nisi solo nomine, vel quia, licet lex nō obligans possit per ignorantiam intendi, non tamen fieri, quia intentio fertur in rem vt apprehensam, effectio autem terminari debet ad rem, vt in se possibilis est. Quae omnia in materia de voto in simili declarata sunt.

Tandem est in hoc puncto addendum, intentionem hanc legislatoris semper praesumi, quoties verba legis illam sufficienter indicant, nisi aliunde contraria intentio manifeste constet. Hoc certum est, tum quia non possumus melius intentionem Principis cognoscere, quam ex verbis eius, tum etiam, quia ad hoc fertur lex sensibilis, vt per eam voluntas Principis innotescat, tum denique, quia semper praesumitur superior legitime operari, nec credi potest fingere, nisi manifeste id aliunde pateat, alias frustra ferrentur leges, vnicuique enim liceret similem excusationem fingere. Quin potius si verba legis clara sunt, licet ex aliis coniecturis intentio praecipiens reddatur dubia, parendū est legi, & recognoscenda est obligatio, tum quia haec pars securior est, tum etiam quia quando lex in verbis est clara, quasi possidet ius obligandi, quo non potest in dubio priuari, quia melior est conditio possidentis. Si autem quaeratur, quando per legem sufficienter explicetur talis intentio. Respondetur, non esse necessarium, vt declaratur quasi in actu signato, id est, vt superior dicat, se velle obligare, sed satis esse, vt absolute praecipiat, quia praceptum satis significat voluntatem praecipienda, & voluntas praecipienda includit voluntatem obligandi, vt dictum est. Denique si contingat, in re ipsa legislatorem non habere intentionem, quam indicat, & ideo non condere veram legem, ipsa quidem de se non obligabit; nihilominus tamen subditi facile poterunt obligari ex conscientia erronea, quia (vt dictum est) tenentur credere esse veram legem, donec oppositum constet: ex hac verò existimatione oritur obligatio in conscientia, licet erronea, vt constat. Ideoque talis obligatio cessabit statim ac constiterit de intentione ficta legislatoris. Et tunc si aliqua poena sit addita tali, in re ipsa non incurretur, etiam si sit aliqua censura ipso iure lata quoad exteriora verba, nec possit postea iuste per iudicem imponi, etiam si esset comminata in lege, quia re vera non praecessit culpa condigna tali poena, vt supra in simili notauit Castro lib. 1. de lege poenali, cap. 5. docum. 3.

Circa alium actum, seu circa determinationem huius voluntatis ad talem, vel talem materiam, addendum occurrit, in voluntate illa vt sic spectata consistere proprie mentem legislatoris constituentem talem legem in ratione praeccepti obligantis ad talem, vel talem actum, vel modum eius. Nam sicut lex constituitur in ratione legis humanae, quatenus est signum voluntatis praecipuae, seu obligantis, ita constituitur in ratione talis legis, quatenus est signum talis voluntatis legislatoris de tali actu à subdito exhibendo, & ita haec dicitur proprie mens legislatoris, quia illa est, quae immediate insinuat, & notificatur per talia verba. Haec ergo specialis mens est in vnaquaque lege propria forma, & anima eius, quia seruata proportione tota virtus, & efficacia legis in voluntate legislatoris posita est. Atque hoc docent iura, quando dicunt, legem non obligare, nisi secundum mentem legislatoris, cap. si postquam, de electione in 6. ibi, Quoniam non solum vt quis veniat, sed etiam ex sui mente excigit, quod vsque ad finem negotium prosequatur. Et idem probat lex, cum mulier, ff. soluto matrimonio, ibi, Si tamen ex mente legis sumat aliquis, vt nec accusare possit, qui lenocinium uxori praebuerit, audiendus est. Hoc etiā probat iura citata, quae docent aduersus legem committere, qui facit contra mentem,

mentem quantum verba custodire videatur, dicta lege, non dubium, & l. scire leges, ff. de legibus.

Dices, per haec omnia solum probari posse, voluntatem legislatoris esse causam efficientem legis; non verò formalem. Itē lex consistit in signo sensibili, cui voluntas legislatoris valde extrinseca est, non ergo habet rationem formalem, sed efficientis. Denique intrinseca forma tantum est vna; haec autem est significatio ipsa verborum, vt supra visum est; ergo non voluntas legislatoris. Respondeo huiusmodi formam non esse physicam, sed moralem, & ideo nihil repugnare, vt secundum diuersas rationes, actus imperans sit, & forma actus imperati. Sicut actus exterior physice spectatus procedit efficienter ab anteriori voluntate, & nihilominus in esse actus moralis per illam formaliter constituitur, & cum illa componit vnum actum humanum, qui ab interiori actu habet totum suum esse morale. Ita ergo lex scripta, aut voce prolata, potest physice procedere efficienter ab imperio, seu ab influxu voluntatis legislatoris: nihilominus autem per illam moraliter constitui in esse legis, quia ab illa constituitur in ratione talis vinculi obligantis. Vnde quemadmodum Aristoteles dixit, vbi est vnum propter aliud, ibi esse vnum tantum; ita dici potest in praesenti, significationem verborum legis, & voluntatem legislatoris tanquam vnum reputari: quoniam & voluntas legislatoris est in lege tanquam in signo, & lex in tantum est vera lex, in quantum mentem, & voluntatem legislatoris attingit, & ideo in dicta lege, non dubium, voluntas legislatoris, legis voluntas appellatur, & statim eadem voluntas appellatur legis sententia, quae eadem est cum mente legislatoris. Quoniam verò vbi est vnum propter aliud, illud est praecipuum, & principale, propter quod aliud est, secundum commune axioma, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis; ideo in omni lege praecipua est mens legislatoris, atque ita illa est intrinseca forma, reliquum verò est quasi corpus, & materia.

Dico secundò: Ratio legis non est forma intrinseca legis humanae, sed est quasi forma, aut mensura exdistinguitur se quodammodo ex parte obiecti voluntatis superioris. Suppono, sermone esse de lege propria constituyente, & inducente obligationem: quoniam si lex sit tantum declaratiua iuris diuini, aut naturalis, illa tota dependet ex ratione, seu ex priori legem ab illa est tota ratio obligationis. Sic ergo conclusio, praesertim quoad priorem partem, sumitur ex Barol. & Decio supra allegatis. Et declaratur primò à simili de ceteris actibus moralibus: nam licet procedat à libero arbitrio, quod est voluntatis, & rationis: nihilominus exteriores actus morales nō constituuntur formaliter ex ratione operandi, sed ex voluntate libera, & operatione ab illa procedente: ratio verò se habet vt mouens ex parte obiecti, & vt regula, ac mensura talis operationis. Sic etiam votum, licet praerequirat rationem aliquam mouentem ad vouendum, tamen formaliter non consistit, nisi in promissione vt coniuncta voluntati se obligandi, seu promittendi, ita ergo de lege sentiendum est. Ratione item suadet, quia ratio mouens legislatorem est quid antecedens ad legem, & per se non habet rationem mouentis alium, scilicet subditum, sed ad summum mouet, & inducit ipsum legislatorem, vt legem ferat, quae moueat subditum, ergo ratio legis intrinseca non constituit, nec componit ipsam legem. Confirmatur, & declaratur amplius, quia subsistente tota ratione legis, stat non sequi legem, quia Princeps nō vult secundum talem rationem operari; è contrario verò stante voluntate, principis efficax, statim ponitur lex, quia si voluntas est efficax, statim se insinuat, siue quae signum exhibet; ergo ratio legis non ita per Suarez de Legib.

tinet ad formam legis sicut voluntas. Dices, de essentia legis est, vt sit secundum rationem: nam si sit irrationalis, non est lex, vt supra visum est; ergo ratio aliqua legis est de essentia eius. Confirmatur, ac declaratur: nam duplex esse potest ratio legis, vnam possumus appellare tantum motiuam, alteram non tantum motiuam, sed etiam constitutiuam legis. Prior est extrinseca, & dici potest quasi personalis ratio ipsius legislatoris, & de illa clarū est non pertinere ad formam legis, quia nec per se est necessaria ad illā. Huiusmodi est v.g. in praepcepto ieiunij corporis maceratio, vel mortificatio, vel satisfactio pro peccatis, & similia quae mouere possunt legislatorem, per se tamen non sunt necessaria ad constitutionem talis legis. Vnde eadem lex possit ferri sine his motiuis, & ab vno legislatore ferri potest propter vnum, & ab alio propter aliud, cum tamen lex sit eadem. Imò interdum potest legislator moueri ex motiuis priuatis, vel rationabili, & lex nihilominus erit valida, si ex sua materia, & obiecto rationalis sit; de hac ergo ratione extrinseca recte procedunt omnia dicta. Alia verò ratio est extrinseca, & constitutiuam legis, quae potest dici ratio iudicialis, & haec videtur esse de essentia legis, ac subinde ipsius forma, quia constituit illam, ita vt sine illa esse non possit. Vt in dicto exemplo de lege ieiunij ratio intrinseca est, quod ille actus est per se conueniens, & continens mediocritatem virtutis temperantiae, & sic de aliis; ergo non est in vniuersum verum rationem legis non esse formam eius.

Respondeo, hac obiectione declarari posteriorem partem assertionis. Nam in hac ratione intrinseca legis duo spectari possunt, vnum est honestas, vel conuenientia, quae supponitur in materia illa, vel actu, quem praecipit lex praecipiens, seu malitia, aut disconuenientia, quae supponitur in materia legis prohibentis, aliud est lumen ipsum, & discursus intellectus ostendens talem conuenientiam, vel disconuenientiam in tali materia, vel actu, & vtroque modo fatemur, rationem esse necessariam ad legē, quia debet esse rationalis, & iusta. Veruntamen neutro modo conuenit ratio per modum formae constitutiuam legis: nam priori modo se habet vt obiectum, & veluti ratio sub qua materiae proximae legis: praecipit enim lex actu conuenientem, & prohibet disconuenientem; illa autem ratio conuenientiae vel disconuenientiae obiectiuae supponitur in illa materia, & sub illa praecipitur, vel prohibetur; est ergo ratio obiectiuam legis, non tamen formaliter constituens legem. Posteriori autem modo ratio solum est ostensiuam talis materiae, & proprietatum eius, & consequenter est directiuam voluntatis legislatoris, & ita se habet, vt regula, seu mensura extrinseca legis quoad iustitiam, & honestatem eius, non verò vt intrinseca forma. Atque ex his multa possunt inferri de modo quo ratio legis, vel mens legislatoris conferre possint ad intelligendum legis vigorem, & obligationem. Sed haec tractabuntur commodius in lib. 8. tractando de Interpretatione legis.

CAPVT XXI.

Vtrum lex civilis possit subditos obligare in conscientia fore.

Explicatis causis legis, & omnibus conditionibus requisitis ad plenū valorem, & efficaciam legis, sequitur dicendum de illius effectibus, qui sunt omnes ad obligationem reuocantur iuxta superius dicta de lege in cōmuni, & ideo hac obligatio legis civilis potissimè à nobis explicanda est. Quia verò ex ratione communi legis constat, obligationem esse

Duo in voluntate legislatoris consideranda.

Intentionem legislatoris semper praesumendam, nisi contraria intentio alicui ostendatur.

Occurritur obiectioni.

Arist.

Rationem legis esse quasi formam aut mensuram exdistinguitur se quodammodo ab actu.

Barol. Decio.

8.

Cap. si postquam.

I. cum mulier.

Obiectionem la cum confirmatione.

Respondetur ad obiectionem.

quasi

quasi formalem effectum legis, nec posse esse veram legem, quin aliquam obligationem inferat, & in superioribus ostensum est, potestatem civilem esse vere legillatiam, ac subinde legem civilem esse veram legem, ideo non dubitamus in genere de obligatione, sed illam supponimus: inquirimus autem modum seu speciem eius, & ita in hoc sensu quaerimus, an humana lex, praesertim civilis, possit in conscientia obligare.

Ratio autem dubitandi esse potest, quia forum conscientiae est forum Dei; ergo nec in foro conscientiae, Maior declaratur explicando metaphoram vocis, *forum*: nam ex primaeua impositione significat locum, in quo iudicium exercetur, cap. *forum*, de verb. significat. inde vero translata est ad significandum ipsum iudicium; & ita distinguitur duplex forum, internus, & externus, de externo fit mentio in cap. *cum Episcopus*, de offic. ordin. in 6. & innuit esse duplex, Ecclesiasticum, & civile. Internum autem est, quod intus in mente hominis ubi conscientia residet, exercetur, & ideo fori conscientiae appellatur, & in cap. *Augustinus* dicitur, *forum poli*, seu Dei, cap. *vitim*. 17. qu. 4. ergo idem est forum conscientiae, quod forum Caeli, seu Dei. Minor autem probatur primo, quia inferior non potest obligare in foro superioris. Secundo hoc maxime probatur de homine ut habente solam potestatem temporalem, quia ab illa non potest procedere spirituale vinculum, sed obligatio in conscientia est spirituale vinculum; lex autem civilis est a potestate temporali, ut talis est ergo. Tertio leges civiles solum ordinantur ad externam politiam; ergo satis est, quod in foro exteriori obligent. Quarto, quia nemo potest obligare in eo foro, in quo non potest cognoscere, quia non potest obligare, ubi non potest iudicare, argumento l. *vt. ff. de iurisdic. omni iudic.* Sed homo non potest iudicare de conscientia alterius, quia non potest illam cognoscere; ergo.

Quinto, quia nemo potest obligare ad poenam quam infligere non potest, argumento l. *vt. ff. de officio eius*, cui mandata est iurisdicatio; sicut iudex secularis non potest praecipere sub poena excommunicationis; ergo legislator humanus non potest obligare sub poena inferni, vel purgatorij, quia non potest illam infligere; sed obligare in conscientia est obligare sub reatu huius poenae: ergo excedit hoc efficaciam legis humanae. Sexto nemo potest ligari in eo foro, in quo non potest solvere, quia illa duo sunt connexa, & quasi correlatiua, ut sumitur ex cap. *quod autem*, de poenit. & remiss. sed legislator humanus non potest solvere in foro conscientiae; nec remittere culpam, quae sit vera culpa coram Deo; ergo non potest legislator civilis obligare sub reatu vere culpae coram Deo; ergo neque in conscientia. Septimo August. 22. contra Faust. cap. 27. definit, peccatum esse factum contra legem Dei; ergo factum contra legem hominis, ut sic non est peccatum; nam si ita obligaret, transgressio eius, quatenus talis est, sufficeret ad constituendam veram rationem peccati. Octavo, seruare diuina mandata sufficit ad vitam aeternam obtinendam, Matth. 19. ergo qui illa seruauerit, quamuis non seruet leges humanas, saluabitur; ergo signum est, illas leges non obligare in conscientia.

In hac re fuit sententia negans, posse Magistratus civiles per leges suas in conscientia obligare. Ita sentiunt a fortiori haeretici, qui negant esse in Principibus veram potestatem ad leges ferendas: sed contra hos satis disputatum est. Inter Catholicos ergo videtur ita sentire Gerson in 3. p. tract. de vit. spiritu. lect.

Quid sit forum.

Forum duplex Ecclesiasticum, & Civile.

Cap. quod autem.

D. August.

essentia magis magisteratus civiles per leges suas in conscientia obligare.

4. Alphab. 62. ubi dicit, solum Deum posse dare praeccepta affirmatiua, vel negatiua, obligantia sub poena mortis aeternae. Vnde inferit corollar. 5. & sequentibus. quoties peccari videtur contra legem humanam, non incurri culpam ex transgressione legis humanae, sed diuinae, quae ibi coniungitur. Vnde non videtur aliquid tribuere legi humanae, nisi explicationem eius obligationis quae continetur in lege diuina, ut patet ex exemplo medici, quo vitur. Nam cum medicus imperat alicui, Ne bibas vinum purum, aliis morieris, statim oritur obligatio non bibendi, non quia illam medicus imponat, sed quia in ipsa lege diuina continebatur. Et quamuis de culpa mortali semper loquatur, rationes tamen eius, & omnia, per quae discuntur, si quid valent, & quae probant de omni culpa, & de omni obligatione in foro Dei de qua nunc loquimur: nam in speciali de obligatione sub mortali culpa infra dicemus. Eandem sententiam quoad leges civiles tenet Almain. de potest. Eccles. cap. 1. 2. inter Canonistas inclinare videtur in eam sententiam Decius in cap. *nam concupiscentia*, de constit. circa finem lectionis primae, & Ioan. Imol. cap. 2. de maior. & obedi. & in cap. *cum coniungat*, de iureiur. & Roman. in l. *is qui bonus*, ff. de verbor. significat. Vnde Mencha lib. 1. illustr. quaestionum, cap. 19. nu. 1. & Soto, Castro, & alij non censent tam certam, leges civiles obligare in conscientia sicut Ecclesiasticas. Et rationes in principio factae de illis maxime procedunt.

Dicendum vero est, legem humanam civilem habere vim, & efficaciam obligandi in conscientia. Hec est sententia communis Catholicorum, ut videre licet in D. Thoma cum expositioribus 1. 2. q. 96. art. 4. Anton. 1. p. tit. 18. cap. vnic. §. 2. Soto lib. 1. de iustitia, quaestio. 6. art. 4. ad 8. Castro lib. 1. de lege poenali, cap. 4. & 5. Sulmer. tom. 4. in Euangel. part. 3. tract. 12. Bellarmin. tom. 2. libro 3. de laicis, capite 11. Turrian. libro. 5. aduers. Magdeburg. capite 9. Co. uar. in regula *peccatum*, par. 2. §. 3. Nauarr. in summ. cap. 23. nu. 54. & sequentibus, Felin. in cap. 1. de sponsal. nu. 18. referente Ioan. Andr. Anchar. & Ioan. Calderin. & Glos. in capit. *quae in Ecclesiarum*, de constit. ubi, *iure poli*, idem Tiraquel. qui alios refert in praefatione ad librum de utroque retractu, num. 74. Et videtur assertio vel de fide, vel proxima fidei: nam ferè aperte colligitur ex illo Pauli ad Roman. 3. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, sibi ipsis damnationem acquirunt.* Quod de damnatione etiam apud Deum intelligit ibi Chrysol. homil. 23. Item additur ibi ratio his verbis, *Dei enim minister est*, vnde colligitur, illi esse obediendum, non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam: ac si aperte diceret, non solum propter timorem poenae, sed etiam propter vitandam culpam: hoc enim in rigore significat particula illa, *propter conscientiam*. ut Ambr. Anselm. D. Thomas, Theodor. & ferè alij intellexerunt. Et sumitur ex illo, 1. Petr. 2. *Hac est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis*, &c. & prius ibidem dicitur, *subiecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sicut Regi, &c. quia sic est voluntas Dei*, & facit illud Prouerb. 8. *Per me reges regnant.*

Ex quibus testimoniis, & similibus supra citatis sumuntur variae rationes huius veritatis. Prima est, quia etiam legislator civilis fert leges ut minister Dei per potestatem ab ipso acceptam, ergo obligat in conscientia ad parendum: patet consequentia, quia qui resistit ministro Regis in eo, in quo minister est, & quatenus representat personam Regis, plane censetur resistere ipsi Regi, ut patet ex consensu omnium hominum, & ex illo 1. Reg. 8. *Non te abiecerunt, sed me*, ergo in transgressione talis legis intercedit Dei offensio, & iniuria; ergo laeditur conscientia; ergo

Almain.

Decius. Imola.

Mencha. Sotus. Castro.

Legem humanam cui licet habere vim, & efficaciam obligandi in conscientia.

Ambr. Anselm. D. Thom. 1. Petr. 2.

Prou. 8.

Legislator civilis fert leges ut minister Dei, & per potestatem ab eo acceptam.

1. Reg. 8.

ergo lex ipsa in conscientia obligabat. Dicit aliquis, A potestas civilis non est immediate a Deo, sed a communitate hominum; ergo potuerunt homines conferre hanc potestatem limitatam, nempe ad ferendas leges cogentes alio modo, non tamen in conscientia obligantes. Respondetur primum, etiam admissio illo casu, non deesse in tali republica potestatem ad ferendas leges obligantes in conscientia, sed illam per mansisse in tali communitate, & non fuisse translata in principem. Inde vero potius sequitur, in illo casu eum non esse principem perfectum, nec habere potestatem gubernatiuam absolute, & simpliciter, sed tantum secundum quid. Et ideo quoties respublica constituit sibi Regem cum vera potestate suprema, necessario confert illi hanc facultatem. An vero possit talis modus potestatis, & actus eius intelligi sine aliqua noua obligatione in conscientia, patebit magis ex sequenti capite.

Secunda principalis est, quia ius diuinum, & naturale dicitur, seruandas esse iustas leges a legitimis principibus positas; ergo qui illas non seruat, agit contra diuinam voluntatem, iuxta citatum verbum Petri, *Hac est enim voluntas Dei*, & iuxta verbum Christi, *Quaecumque dixerint vobis facite*; ergo illa transgressio est vera culpa, & peccatum: atque adeo contra obligationem in conscientia. Atque hoc sensu dixit D. Thomas, legem humanam obligare in conscientia, quatenus participat legem aeternam, & naturalem, id est, quatenus in voluntate Dei, & in dictamine rationis naturalis nititur; hoc enim principium, *Obediendum est iustis praecipis principum*, naturale est. Nec vero inde sequitur, vel culpam illam esse proprie contra legem naturae, vel obligationem ad actum praecipitum lege humana esse naturalem, quia, ut in superioribus tetigi, lex humana sic habet ut causa proxima, & secunda, quae nititur in lege aeterna tanquam in causa prima: effectus autem, qui proxime est a causa secunda, ita ut a prima non fieret, nisi per illam secundam simpliciter tribuitur, & ideo obligatio haec etiam sit in conscientia, simpliciter est a lege humana.

Tertia ratio sit, quia haec potestas est necessaria ad conuenientem gubernationem reipublicae humanae; ex fine autem recte colligimus efficaciam causam, praesertim in moralibus. Antecedens patet, quia etiam in inferioribus, & imperfectis communitatibus est necessaria vis praecipienda, obligatio in conscientia: haec enim ratione patet potest obligare filium, adeo ut Deuteronom. 21. dignus morte iudicaretur filius non obediens praecipio patris. Et similiter vxor in conscientia tenetur obedire marito, iuxta illud Pauli ad Col. 3. *Mulieres subdita estote viris, sicut oportet in Domino*, & ad Eph. 5. absolute dicit, *Mulieres viris suis subdita sint, sicut Domino*. Et reddit rationem: *Quoniam vir caput est mulieris*. Multo autem magis Rex est caput reipublicae temporalis. Similiter etiam seruus tenetur in conscientia parere Domino, ut plane docet Paulus locis citatis, & sumitur ex 1. Petri 2. cap. 1. de coniugio seruatorum, & de omnibus famulis in eo, quod ex officio facere tenentur idem est manifestum, & habetur in cap. *si Dominus*, 1. 1. quaest. 3. & in religionibus sine aliqua obligatione huiusmodi, non posset consistere perfecta gubernatio; ergo signum est, multo magis esse necessarium in communitate perfecta, etiam ad eius temporalem gubernationem. Et ratio a priori est, quia gubernatio sine potestate cogendi inefficax est, & facile contemnitur: coactio autem sine potestate obligandi in conscientia, vel est moraliter impossibilis, quia coactio iusta supponit culpam, quod est valde probabile, ut magis declarabitur in seq. & tractando de lege poenali, vel certe est valde insufficientis, Suarez de Legib.

Ius diuinum & naturale dicitur seruandas esse iustas leges a legitimis principibus positas.

Ocurrunt dubio.

Predicta potestas est necessaria ad conuenientem gubernationem reipublicae humanae.

Dent. 21.

ad Colof. 3. Ephes. 5.

1. Petr. 2.

c. si Dominus.

quia per eam non posset in multis casibus necessariis sufficienter reipublicae subuenire.

Ex his facile constat, quid de opinione Gersonis censendum sit. Etenim si ille intellexit, ut Soto, Castro, & multi alij ex eo satis apparenter colligunt, nihil posse praecipere per legem humanam, seu civilem, quod per legem naturalem praecipitur non sit, saltem per discursum, & deductionem necessariam ex principiis naturalibus, sic assertio eius erronea est, & bonis moribus valde contraria, ut constat ex testimoniis & rationibus adductis, & ex communi sensu fidelium in praxi, & vsu talium legum, ut magis ex sequenti capite constabit. Si vero solum intellexit, leges humanas non obligare in conscientia, nisi in virtute horum principiorum naturalium, *Obediendum est principibus humanis in licitis*, & honestis, iuxta illud, *Obedite praepositis vestris*, quod praecipitur naturale est, & non tantum positum, & ideo dicit, legem humanam non obligare ut humana est, sed ut pertinet ad quemdam gradum legis diuinae, ut aperte dicit dicta lect. 4. corol. 4. supponendo ea quae dixerat in lect. 2. corol. 7. sic fortasse de nomine disputat. Veruntamen non sine scandalo discedit a communi modo loquendi theologorum, & introducendo modum loquendi ambiguum, qui potest sensum erroneum, & bonis moribus contrarium inducere. Et praeterea semper indicat, obligationem talium legum non fundari immediate in potestate legislatorum, sed in deductione aliqua ex principio aliquo euidente, vel reuelato, subsumendo propositionem dubiam, pie tamen creditam, & ad motum aedificationem pertinentem, & in hac deductione fundat praeticam obligationem, ut patet ex dicta lect. 2. corollar. 7. iuncto corollario sexto lectionis quartae. Hoc autem in rigore falsum est, quia nisi lex humana addat obligationem, illa probabilitas, vel pictas, quae apparet in tali materia, non sufficeret ad obligationem. Ut in exemplo de obseruatione Quadragesimae, quo vitur, etiam si tale ieiunium per se spectatum conferat ad pietatem, non satis esset ad obligationem, nisi potestas Ecclesiastica illam imponeret, idemque cum proportione est in omni materia legis humanae, etiam civilis. Ita que licet verum sit obligationem legis humanae fundari aliquo modo in principiis legis naturae, & supponere aliquam naturalem honestatem, vel sufficientem fundamentum, & materiam, nihilominus ipsa lex humana immediate addit obligationem in conscientia non contentam in principiis legis naturae, nisi medio imperio potestatis humanae.

Tandem intelligi potest ex dictis, quomodo in omni lege humana quoad obligationem eius locum habeat quod D. Thomas docet q. 94. art. 2. & 4. omnem legem humanam a lege naturali deriuari. Duplex enim esse potest lex humana etiã civilis, vna est declaratiua tantum obligationis naturalis, ut est lex civilis prohibens furtum, vel homicidium, vel vfuras, & in vniuersum omnis illa, quae praecipit, vel prohibet aliquid, quod per necessariam illationem deducitur ex principiis legis naturalis: tanquam necessarium ad motum honestatē, ut notauit Soto lib. 2. de iustit. quaestio quinta, articulo secundos: alia lex humana est quae addit obligationem specialem, quae ex solis principiis naturalibus deduci non posset, nec euidenter, nec probabiliter, ut est lex prohibens ne arma nocte deferantur, vel ne restales è regno extrahantur, & similes. Item duplex est deductio ex lege naturali, ut idem D. Thomas notat, vna est per modum conclusionis ex principiis, quae satis nota est, alia est per modum determinationis, quia lex naturalis solum praecipit aliquid in generali, ut v. g. tributa esse soluenda, maleficia esse punienda, &c. ex hoc autem

Gersonis opinio quomodo sanè explicetur, quae quae consuetudine digna sit.

Hebr. 13.

10.

D. Thomas.

Soto.

Duplex deductio ex lege naturali.

principio colligit prudens ratio, oportere determinare certam quantitatem tributi, aut pœnæ, &c. quam determinationem addit legislator humanus prudenti arbitrio, & per potestatem sibi à Deo datâ, media ratione naturali quoad civiles leges, ut supra ostensum est, & ideo rectè dicitur talis lex humana derivari à naturali per modum determinationis. Prioribus ergo leges, deducuntur priori modo, scilicet, per modum conclusionis ex lege naturali, quia re vera, secundum se continentur sub tota latitudine legum naturalium, ut ex lib. 2. constat, & ex vi rationis naturalis habent obligationem suam primariam, quam magis inculcat, seu proponit legislator humanus, & ex parte sua aliquo modo auget obligationem illam saltem extensivè. Posteriores autem leges, quæ propriè humanæ sunt, derivantur à lege naturali solum posteriori modo, scilicet, per modum determinationis, & secundum illâ determinationem obligat immediate ex vi potestatis legislativæ humanæ, quæ obligationem illam in conscientia potest addere supra obligationem legis naturalis, vel divinæ, ut ostensum est. Et quia illa potestas quoad leges civiles derivatur ad hominem media ratione naturali, ut supra ostensum est, ideo rectè dicuntur tales leges humanæ deduci ex naturali, per modum determinationis, seu additionis factæ per potestatem derivatâ ab ipsa lege naturali.

11. *Fit satis argumentis ad iurisdictionem.*

Superest, ut argumentis in principio positis respondeamus. Ad primum sumptum ex voce, & distinctione fori responderetur, etiam si forum externum quoad executionem, & iudicium distinctum sit à foro interno, & conscientia, nihilominus ex lege exteriori posita de aliquo actu redundare diversum iudicium in foro conscientia de eodem actu, quia talis lex habet vim constituendi talem actionem, vel omissionem in materia necessaria virtutis vel vitij, qua morali mutatione facta, conscientia dicat, hoc facere, vel omittere esse peccatum. Item habet vim lex humana applicandi suo modo voluntatem Dei, & consequenter efficiendi obligationem in foro conscientia. Vnde simpliciter negandum est, homines non posse obligare in foro Dei, quia quando operantur ut ministri Dei, in foro eiusdem Dei obligant. Nec est inconueniens, quod inferior obligat in foro superioris, quando per potestatem ab ipso superioriore datam operatur: nam ipse superior vult, ut ei obediant, iuxta illud, *Qui vos audit, me audit*, vnde etiam subiungit, *qui vos spernit, me spernit*. Ad secundum responderetur, potestatem civilem dici temporalem ex parte materiae, & hoc modo est verum, non posse ponere vinculum spirituale, scilicet, in materia spirituali vel per se, ac directè in ordine ad spirituale actum, vel effectum. Nihilominus tamen quatenus in materia temporalis potest reperiri honestas, & obligatio ad illam seruandam, eatenus potest lex civilis ex parte materiae hoc vinculum ponere, etiam si aliquo modo spirituale videatur, quatenus conscientia quid spirituale est; quia facta mutatione in materia temporalis, ipsa conscientia aliter dicat de honestate, vel turpitudine talis materiae. Potestas autem civilis potest facere illam mutationem in materia. Adde, potestatem illam esse participationem divinæ potestatis, & sub ea ratione posse includere vim quâdam, quæ spiritum ipsum, & rationem liget.

Ad tertium responderetur, leges civiles etiam intendere honestatem morum in sua materia, & in ordine ad suum finem, & hac ratione posse in conscientia obligare. Deinde dicitur, ipsam obligationem in conscientia esse necessariam, ut potestas civilis per suas leges possit efficaciter consequi finem suum, quia nisi fines in conscientia teneantur ea facere, vel vitare, quæ lex civilis efficaciter præcipit, aut prohibet, non

A poterit pax, & iustitia reipublicæ conservari, quia homines proximè per conscientiam diriguntur in actionibus suis, & ideo necesse est, ut ex lege civili redundet obligatio ad conscientiam. Ad quartum de cognitione talis obligationis responderetur, aliud esse actum, de quo fertur lex, esse debere subiectum cognitioni humanæ; aliud verò obligationem ad talem actum debere esse eodem modo cognoscibilem: primum est verum per se loquendo, ac necessarium; & hac ratione supra diximus, has leges solum dari de actibus externis: secundum autem non est per se necessarium, quia ut lex humana imponat obligationem in conscientia, non oportet, ut per se, ac directè de ea iudicet, seu de transgressione in illo foro, sed solum de externa actione, vel omissione. Nihilominus tamen verum est, etiam legislatorem humanum posse cognoscere, & iudicare, suam legem obligare in conscientia in tali materia, etiam si in particulari ignoret, an subditus operetur contra conscientiam, nec ne?

Ad quintum de obligatione ad pœnam responderetur, dupliciter posse aliquem fieri reum pœnæ ex transgressione legis. Primum quia lex illa, ut est à proximo legislatore, directè imponit talem pœnam. Secundum inferri potest reatus pœnæ solum consequuntione quadam. Priori modo verum est, non posse legislatorem obligare ad pœnam, quam nullo modo potest infligere; posteriori autem modo falsum est. Lex autem civilis non obligat sub pœna inferni, vel purgatorii priori modo, sed tantum posteriori modo, & ideo ratio non procedit. Ut autem huius rei ratio à priori intelligatur, advertendum est, interdum posse superiorem Principem, seu legislatorem imponere pœnam sibi propriam, seu referatam suæ iurisdictioni pro transgressoribus legum suorum gubernatorum; & tunc quamvis gubernator, seu legislator inferior per suam legem directè non imponat talem pœnam; nihilominus ex transgressione illius legis per necessariam consequuntionem incurritur reatus illius pœnæ in virtute legis latae à superiori Principe; ita ergo est in presenti. Nam Deus voluit observari leges à suis ministris latas, etiam sub pœna alterius vitæ, quia transgressiones earum continent veram culpam, & in offensionem ipsius supremi legislatoris redundant.

Ad sextum de remissione culpæ responderetur, in rigore falsum esse principium assumptum; nam illa duo, *obligare* scilicet, & *remittere*, non sunt per se, ac necessario connexa: nam homo potest se voto obligare, & non potest obligationem sibi auferre: maximè autem hoc verum est, quando obligatio non directè ponitur, sed consequitur aliunde: nam tunc non inducitur principaliter ex potestate solius proximi legislatoris, sed maximè virtute Dei. Nihilominus tamen in propriis legibus, & legislatoribus potest aliquem verum sensum habere illa propositio, *Qui potuit obligationem legis ponere, potest et auferre*, quia pœdet ab eius voluntate, & ita sicut legislator humanus potest ponere obligationem in conscientia, ita etiam potest illam auferre, dispensando vel abrogando leges, ut postea dicitur. Hoc autem procedit ante transgressione legis: nam postquam transgressio legis facta est, non oportet, ut legislator humanus possit remittere culpam illa transgressione commissam, quatenus contra Deum est, quia, ut sic est, alterius ordinis, & maximè repugnat legi æternæ. Poterit autem idem legislator remittere illam transgressione, quatenus in suam offensionem, & iniuriam cedit, & consequenter etiam potest remittere reatum pœnæ per suam legem directè impostæ, quia hæc omnia permanent in eodem ordine, & pertinent ad proprium ius ipsius proximi legislatoris.

13. *Dupliciter posse aliquem esse reum pœnæ per transgressione legis.*

14. *Obligare & remittere non necessario connexi.*

11. *si obligatio legis humanæ fundatur in lege æternæ.*

Matth. 19.

1.

2. *Ratio dubitandi, quia obligatio sequitur intentionem naturalem legis & voti.*

Henr. 1.

Ad septimum de definitione peccati solutio patet ex dictis. Nam quia vis obligandi legis humanæ principaliter nititur in lege æternæ, ideo qui illam transgreditur, virtute violat legem æternam, & diuinam, & hoc modo convenit etiam illi transgressioni definitio peccati. Eademque est responsio ad ultimum: vnum enim ex diuinis præceptis est obedire superioribus, & principibus humanis, & ideo qui non seruat leges humanas, neque omnia Dei mandata seruat, ac subinde damnationem sibi acquirit, ut dixit Paulus, quia re vera non implet conditionem à Christo positam, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Quamvis possint opprimere verba vniuersè intelligi de omnibus legitimis mandatis tam diuinis, quam humanis.

CAPVT. XXII.

Vtrum omnis lex humana, seu civilis obliget in conscientia, aut possit esse vera lex sine tali obligatione.

Diximus posse humanam legem in conscientia obligare, nunc autem inquirimus, an sit hoc intrinsecum tali legi. Supponimus autem sermonem esse de vera, & valida lege, quia ut lex obliget, oportet, ut sit vera lex, quia quæ non est vera lex, neque obligare potest per modum legis. Ut autem aliqua sit vera lex, oportet ut habeat condiciones essentielles legis i. lib. positas, & præsertim ut iusta, & rationalis sit, quia lex iniusta non est lex, & consequenter neque obligare potest in conscientia, iuxta dicta in eodem libro primo. Necessarium etiam est, ut lata sit ex voluntate præcipiendi, & cum intentione obligandi, quia præceptum est de ratione legis, & verba sine intentione non operantur, & ita etiam lex lata sine intentione non est vera lex, sed ficta, vel apparens, vel ad summum erit simplex ordinatio, & directio, per modum concilij. Item oportet, ut sit sufficienter posita, & non abrogata, & cætera, quæ supra dicta sunt.

Hinc ergo nascitur ratio dubitandi: nam videtur repugnare ferri ab homine veram legem, & non obligare in conscientia. Probat, quia si est vera lex, fertur cum intentione obligandi, & ex potestate; ergo verè obligat, quia ad obligandum sufficit potestas cum voluntate; ergo repugnat talem legem non obligare in conscientia. Probat, hæc ultima consequentia, quia hæc obligatio sequitur intrinsecè, & ex natura rei ex veritate legis, ita ut licet sit in potestate legislatoris velle ferre, aut non ferre legem, non tamen sit in eius potestate velle legem ferre, & in conscientia non obliget. Sicut de voto, & promissione alias diximus, esse quidè liberum vouenti velle, aut nolle promittere, seu vouere, si tamen vult vouere, non esse in potestate eius nolle obligari in conscientia; ita ergo est in presenti. Et ratio à priori est, quia si superior vult legem ferre, vult præcipere; ex præcepto autem sequitur obligatio in conscientia ex vi diuini iuris, *Obedite præpositis vestris*, atque adeo ex vi diuinæ voluntatis ut obediat ministris suis præcipientibus; ergo non potest voluntas hominis talem obligationem impedire. Confirmatur primum, quia si lex est posita, illa est regula honestæ operationis; ergo necessariò obligat subditum, ut iuxta talem regulam operetur, nec ab illa deficiat, quia deficere à regula intrinsecè malum est, & in moralibus actionibus talis malitia moralis est; ergo repugnat dari legem, & non ita obligare, ut deficere ab illa sit turpe, & moraliter malum; hoc autem est obligare in conscientia; ergo. Confirmatur secundum, quia vera lex differt à consilio; non habet autem in quo differat, nisi in hoc, quod necessitatem

Suarez de Legib.

in conscientia imponit, quam non ponit consilium; ergo hoc est de ratione legis.

In contrarium autem est primum, quia lex fundata in præsumptione est vera lex, & iusta, & cum intentione præcipiendi posita, & tamen non obligat in conscientia, ut communiter Doctores sentite videntur in capite primo, de constitut. Secundò, lex potestalis est vera lex, ut constat, & tamen potest non obligare in conscientia; ergo non est de ratione legis, ut obliget in conscientia. Minor patet, tum quia ut sit lex, satis est, ut aliquo modo cogatur etiam quia ita videmus obseruari in multis regionibus, in quibus veræ leges, seu statuta feruntur, & in eis declaratur non obligare ad culpam, sed ad pœnam. Tertio licet obligatio aliqua sit de ratione legis, modus tamen obligationis pendet ex intentione præcipientis. Vnde sit, ut licet materia legis grauis sit, possit legislator nolle obligare sub mortaliter, ergo eadem ratione potest nolle obligare in conscientia, sed tantum sub alio modo necessitatis, seu coactionis.

Propter rationes priori loco positas aliqui existimant, non posse dari veram legem humanam, quia inducat obligationem in conscientia materia proportionatam. Ita videntur sentire omnes auctores, qui negant, posse dari legem obligantem ad pœnam, & non ad culpam, quod sentit Syluest. ver. *inobedientia*, in fine, & Soto lib. 1. de iust. q. 6. art. 3. Idem sentit Ioan. Ebelius in expositione Decalogi, præcep. 4. cap. 36. Qui consequenter videtur asserere, regulas religionum non posse obligare ad pœnam, quin obliget ad culpam, quia pœna dicit intrinsecam relationem ad culpam, nec potest esse iusta, nisi sit proportionata culpæ, ita ut iuxta mensuram delicti sit & plagarum modus, ut dicitur Ruth 2. 5. & consonat illud Apoc. 18. *quantum fuit in deliciis, tantum date ei tormentum*. Vnde illud Aug. lib. 2. de Bapt. cap. 6. Quis dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindictarum, c. non afferamus. 2. q. 1. ac demique in cap. 2. de const. dicitur, *Rem, qua culpa caret, in damnationem vocari non conuenit*. Idemque sentiunt qui existimant, non esse in potestate legislatoris hoc vel illo modo obligare, sed tantum præcipere, aut non præcipere; nam ex præcepto naturaliter sequitur obligatio in conscientia proportionata materia, quidquid velit legislator. Et additur comicura, quia alias daretur, occasio hypocrisis, quia seruarent homines regulam, vel legem, quando videri possent ab aliis: non autem ubi occultè possent illam transgredi.

In hoc verò puncto aliquid pertinere potest ad questionem de re, & aliquid ad modum loquendi: De re questio est, an ordinatio superioris, quocumque nomine appellatur, possit aliquo modo indigere, vel obligare ad actum sub aliqua alia necessitate, nõ obligando in conscientia, ita ut transgressio illius ordinationis, per se, & in rigore sumpta non sit peccatum coram Deo. De modo autem loquendi erit controuerfisa, an talis ordinatio, si detur, vocanda sit lex, nec ne? Quoad priorem ergo partem negare non possumus, quin possint fieri tales ordinationes, vel statuta quæ immediate nõ obligent in conscientia ad actum quos præcipiunt, vel prohibent. Ita docuit expressè D. Thom. 2. 2. q. 1. 86. ar. 9. ad 2. Sequitur Angel. verbi *inobedientia*, n. 1. Henric. quodlib. 3. q. 2. 2. Castro lib. 1. de lege pœnali cap. 5. 8. & 9. Et sumitur ex Clemēt. *exiit de paradiso, verum non tamen*, de verbor. significat. constat etiam ex usu multarum religionum à summis Pontificibus approbato, in quibus fundatores tradentes regulam disertè explicant, se nolle obligare ad culpam mortalem, vel venialem. Sed solum ad pœnam; est autem certum illa statuta sancta esse, & consentanea rationi, & transgressores eorum iuste, & rationabiliter puniri.

3. *Cap. 1. de const.*

Syluest.

Ruth. 2. 5. Apoc. 18. Aug. 18.

c. non afferamus. Cap. 2. de const.

5. *In hac questione esse aliquid de modo tantum loquendi.*

D. Thom. Angel. Henr. Castro. Clemēt.

Quod autem illi transgressores per se loquedo, non peccant, probatur, quia prudenter conformant dictamen suae conscientiae intentioni sui legislatoris: ille autem declaravit in illa transgressione non esse culpam ex vi illius legis; ergo prudenter subditi formant iudicium conscientiae, quod nullum ibi interveniat peccatum; ergo re vera non peccant, quia quod est ex legitima conscientia, peccatum non est. Dico autem, *per se*, quia aliunde sapissime & fortasse frequentius poterit ibi misceri culpa, quia difficile est ex motivo honesto, & cum omnibus circumstantiis requisitis id operari, quod est contra regulam. Sed hoc est accidentarium respectu regulae, cuius solam vim nos consideramus, & absolute loquedo, non repugnat, actum fieri cum omnibus illis circumstantiis, etiam si alius discordet a regula. Idem contingere potest sine dubio in multis legibus civilibus, seu politicis, quae non absolute aliquid praecipunt, sed quasi sub conditione statuunt, ut qui hoc fecerit, solvat hanc vel illam poenam, de quibus laetius infra disputando de lege poenali. Praeterea non repugnat fieri votum merè poenale, quod absolute non obliget in conscientia ad actum immediate promissum; ergo idè facile intelligi poterit in ordinatione superiorum. Ratio denique est, quia haec obligatio pendet ex intentione mandantis; ergo si ille intendit non obligare in conscientia, re vera non obligat. Quod autem possit ita intendere, patet ex usu, & quia non involvit repugnantiam, dummodo non omnis obligatio etiam ad poenam excludatur. Quod patebit magis ex puncto sequenti, & ex responsionibus argumentorum.

7. Dubium est ratione dubiandi. D. Thom.

Iam ergo succedit alia quaestio, an talis ordinatio sit vera lex. Pars enim negativa videtur sumi ex D. Thoma citato loco: dicit enim, non omnia, quae ponuntur in lege, poni per modum praeccepti, sed aliqua esse per modum simplicis ordinationis, vel statuti, & ideo non omnia obligare in conscientia. Significat ergo, quidquid ponitur per modum praeccepti obligare in conscientia, & a converso, quod non obligat in conscientia, non esse praecceptum, & consequenter non esse legem; quia praecceptum est de essentia: seu de substantia legis, ut in superioribus visum est. In contrarium autem est, quia si illa non est lex, erit tantum consilium, non enim potest intelligi medium aliquid inter haec duo, quia per quandam contradictionem inter se distinguuntur: non possunt autem illa statuta reputari tantum consilia, quia alias non magis astringeretur religiosus ad observantiam suarum regularum, quam aliorum consiliorum, quae in regula non continentur, nec magis esset dignus poena non servans regulam, quam non exequens alia consilia, quod est plane falsum; ergo.

8. D. Thom.

Dico igitur, huiusmodi statuta, & leges poenales, licet quoad proximum actum, de quo disponunt, non sint absolute praeccepta, & consequenter etiam non sint propriae leges: tamen respectu omnium, quae includunt, veram rationem legis habere. Primam partem probat ratio desumpta ex D. Thoma, & quia talis lex non est simplex, ut sic dicam, sed quasi hypothetica, & conditionata. Vnde sicut in propositione conditionali antecedens non affirmatur simpliciter, sed illatio: ita neque hic praecipitur simpliciter talis actus. Quod optime declarat exemplum de votum qui vovet, si luserit dare elemosynam, non promittit absolute non ludere, sed illam conditionalem. Et ex hoc exemplo declaratur, & probatur facile altera pars assertionis, quia respectu illius coniuncti illa est verè promissio, quae licet non obliget absolute ad priorem partem, obligat ad secundam; ita ergo est in praesenti: nam licet haec lex, de qua agi-

Probatur ex clauso exemplo voti poenalis conditionalis.

A mus, non obliget ad hoc faciendum, vel omittendum absolute, obligat tamen vel ad hoc, vel ad sustinendam poenam, aut alium effectum legis, si in priori parte lex non servetur.

Vltimo hinc concluditur resolutio quaestiones. Dico enim omnem veram legem humanam necessarium resoluti in aliquam conscientiae obligationem. Probat, quia necesse est, ut lex vel absolute obliget ad actum, vel saltem sub aliqua poena. Priori modo late obligat in conscientia ad talem actum, ut ostensum est. Si autem feratur posteriori modo, ita ut sit lex pure poenalis, obligabit vel ad solvendam poenam, supposita transgressione, si cum eo rigore posita sit, sicut obligat votum poenale, vel saltem ad sustinendam poenam, ut rectè explicuit D. Antonin. 3. D. Anton.

Ultimo hinc concluditur resolutio quaestiones. Dico enim omnem veram legem humanam necessarium resoluti in aliquam conscientiae obligationem. Probat, quia necesse est, ut lex vel absolute obliget ad actum, vel saltem sub aliqua poena. Priori modo late obligat in conscientia ad talem actum, ut ostensum est. Si autem feratur posteriori modo, ita ut sit lex pure poenalis, obligabit vel ad solvendam poenam, supposita transgressione, si cum eo rigore posita sit, sicut obligat votum poenale, vel saltem ad sustinendam poenam, ut rectè explicuit D. Antonin. 3. D. Anton.

Nam qui fecit contractum iure humano irritum, ipso facto, conscientia tenetur, vel rem apud se non retinere, vel alium non obligare, vel denique non vti illo contractu ad alios effectus, quos haberet si irritus non fuisset. Idem censo dicendum de aliis legibus quae ex intentione legislatoris dicuntur obligare in foro exteriori, & non in interiori; illae enim si referantur ad ipsos iudices, illos obligant in conscientia, ut secundum tales leges in foro exteriori iudicent, & consequenter obligare possunt subditos, ut in eodem foro parent iisdem legibus, & non resistant, & hoc modo semper lex obligat in conscientia, si sit propria lex praecceptiva, seu ordinativa. Quod ideo addo, quia si sit tantum lex permissiva, talis lex respectu illius personae, ad quem spectat permissio, non est propria lex, ut in superioribus vidimus, & ideo mirum non est, quod secundum eam rationem, & respectu eiusdem non inducat obligationem in conscientia; inducet autem illam respectu aliorum, quibus imperat, ut talem actum non puniant vel impediant iuxta supra dicta de effectu talis legis. Et idem cum proportionem dicendum est de lege concedente privilegium privilegium, quia respectu eius, in cuius favorem fit, non habet rationem legis, & ideo illum non obligat in conscientia, sed obligat alios, ut contra illius privilegium non agant. Atque ita in universum omnis vera lex humana aliquam obligationem in conscientia inducit.

Ex his ergo facile patet responsio ad primam rationem dubitandi priori loco positam. Potest enim vera lex ferri sine intentione obligandi absolute in conscientia ad actum, vel omissionem immediate ordinatam per legem; quamvis non possit ferri lex sine intentione ita obligandi, vel saltem resoluti possit in obligationem conscientiae, saltem quoad poenam aliquam, vel coactionem substituendam, vel aliquid simile. Atque in hoc sensu dixerunt multi auctores legem non obligare in conscientia, quando legislator sufficienter declarat, hanc esse intentionem suam, ut tractat late Castro supra, & admittunt Sylvest.

D. Anton.

ic. Satisfit argumentum et possit.

Sylvest. Sotus. Navar. Driedo.

Sylvest. verb. lex. q. 9. casu 1. Soto supra dicta q. 6. art. 4. & 5. Navar. cap. 23. num. 48. & 49. Couarr. in regul. peccatum. p. 2. §. 5. Dried. lib. 1. de libert. Christ. ca. 3. Quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, maxime quando non operantur naturaliter, sed voluntarie. Hi autem Doctores supponunt, posse legislatorem habere voluntatem ferendi legem sine intentione obligandi in conscientia. Quod est verum quoad absolutam obligationem proximi actus, non verò quoad obligationem quasi distinctam vel conditionatam faciendi, vel patendi illud, si hoc non fecerit. Et hoc probat ratio dubitandi, & exemplum de voto, & non aliud. Vnde etiam rectè concluditur, non posse intelligi veram legem sine obligatione, vel ad culpam, vel saltem quoad poenam respectu actus immediate intenti. Quomodo autem interdum possit lex poenam iniungere, licet non supponat in transgressione veram culpam, quod referendo contrariam sententiam tetigimus, tractabimus late agentes de lege poenali, nunc satis sit dicere, ad humanam poenam, vel quasi poenam, seu coactionem aliquam interdum sufficere causam iustam, licet culpa non sit. Propter quod cum tali limitatione dicitur in capit. 23. de regulis iuris in 6. *Sine culpa, nisi subitu causa, non est aliquis puniendus.* Haec autem causa licet interdum non sit culpa apud Deum, tamen apud humanam communitatem, quatenus pars discordat à toto, saltem in exteriori, seu civili observantia, dici potest quaedam culpa civilis, seu humana, ac proinde sufficiens ad levè poenam humanam infligendam.

11.

Atque eodem modo respondendum est ad primam confirmationem ibi positam, quod lex est regula operationis: talis enim est regula, qualis est lex, & ideo si sit lex absolute praecipiens actum, erit simpliciter regula, & de illa procedent omnia, quae ibi dicuntur nam re vera obligabit in conscientia: si verò sit tantum lex cum limitatione praecipiens sub tali conditione ad tale onus, & non maius, distinguendum est inter simplicem actum, quem primò lex intendit, & inter totam legem, seu regulam obligationem. Nam respectu solius actus non est illa lex absoluta regula honestatis, nec solus defectus à tali regula in tali actu est malus moraliter, sed est de onerosus, quatenus reddit obnoxium tali oneri, seu poenae: respectu verò totius materiae talis legis, confert potest regula honestatis, quia ita obligat ad totum distinctum, ut non possit in vtraque parte committi contra talem legem, quin turpiter, & contra bonos mores peccetur, puta, si non solum lex in priori actu non impleatur, sed etiam nolit quis parere poenae, & illi resistat.

12.

Angel.

Et per hoc etiam patet, quomodo talis lex differat à consilio: nam consilium per se nullam coactionem habet, nec obligationem, etiam si non servetur, ut constat. Aliter verò Angelus verb. *inobedientia*, distinguit duplex consilium, unum vocat perfectionis, ut est consilium paupertatis, &c. *Vade, & vade omnia, qua habes*, &c. & aliud reverentiae, quale esse dicit, quando subditus deberet facere, & nihilominus superior solum consulit, quod posset praecipere. Quam distinctionem habet etiam Glossa ult. in cap. *ad aures*, de etat. & qual. & Panorm. in cap. 1. de constit. n. 4. & citatur etiam Archid. in cap. *testamentum*, dist. 6. Ait ergo Angel. in omissione consilij perfectionis, nullam esse culpam, iuxta cap. *quisquis*. 1. 4. q. 1. consilium autem reverentiae non praetermitti sine aliqua culpa, saltem veniali. Haec tamen distinctio nobis necessaria non est, quia non de voce, sed de re tractamus; consilium autem reverentiae, si rectè explicetur, re vera non est consilium, prout à precepto distinguitur, sed est declaratio quaedam, & iudicium de re alias necessaria ex precepto, quod consilium

Glossa. Panorm. Archid.

ca. quisquis.

dari potest ab eo, qui iurisdictionem non habet, quando verò datur à superiore, dicitur consilium reverentiae; ut bene exposuit Panorm. Ex tunc non servando tale consilium, peccabitur quidem, non tamen ratione consilij, nec contra superiorem, qui illud dedit, sed ratione materiae, quae aliunde supponitur necessaria, vnde pro qualitate illius poterit ibi intervenire, sicut veniale peccatum, ita & mortale. Est ergo tale consilium quoad modum (ut sic dicam) non quoad rem, seu materiam. Nos autem hic loquimur de consilio quoad rem, seu ex parte materiae, de quo in universum verum est, nullam coactionem inducere, nec obligationem, ideoque nullam esse culpam, illud non sequi, aut exequi, & in hoc parum convenire cum regula, seu lege non obligante ad sui observationem sub reatu alicuius culpa: partim verò differre, quia talis constitutio addit aliquam coactionem poenae, & obligationis exequendi, vel patienter sustinendi illam.

Superest respondendum ad argumenta posteriori loco in contrarium obiecta. Verumtamen secundum illorum, quod erat de lege poenali, ex dictis solutum est, & plura dicemus in particulari disputando de illa lege. Primum autem, & tertium postulant prolixiora dubia, quae in sequentibus capitibus commodius tractabuntur.

13.

CAPVT XXIII.

Utrum lex civilis in praesumptione fundata obliget in conscientia.

Hanc dubitationem postulat primò ex argumentis secundo loco propositis in praecedenti capite; & in ea frequenter Doctores docent quando lex fundatur in praesumptione non obligare in conscientia, si veritas non concordet praesumptioni, quia conscientia nititur veritati, & quia non est intentio legislatoris tunc obligare. Ita Sylvest. verb. *lex*. quæst. 9. casu 2. Adrian. quodlib. 6. Soto dicto libr. 1. quæst. 6. artic. 4. in fine, & in 4. distinct. 2. quæst. 1. art. 3. Richard. in 4. dist. 28. art. 1. q. 3. & 4. Castro dicto ca. 5. Indicant Navar. in sum. cap. 17. n. 284. & Couar. in cap. *idem sentit Bal. in Authen. Ingressi. de sacros. Eccles.* n. 49. vbi ait, dispositionem iuris civilis, quae non fundatur in praesumptione, procedere etiam in conscientia, & refert D. Thomam: expressè id docet idem Bald. in l. *cum quis*, C. de iur. & figno. n. 19. Ias. in rubr. ff. de acqui. heredit. n. 25. vbi alios refert. Idem Panorm. in cap. 1. de constit. n. 10. & ibidem Felin. num. 3. & 40. Deci. lect. 1. num. 18. & sumitur ex Innoc. in cap. *quis*, propter, de elect. Ioan. Andr. in cap. *is qui fidem*, de sponsal. quos cum alijs Felin. supra refert. Alleganturque pro hac sententia cap. *is qui fidem*, & cap. *sua nos*, de sponsal. Quatenus in priori dicitur, per copulam subsecutam post sponsalia, praesumi matrimonium contractum, & nihilominus dicitur in posteriori, si re vera non adit consensus, tale matrimonium in re ipsa non esse validum. Haec tamen iura nihil ad rem praesentem facere videntur, quia ibi non praecipitur, ut in eo casu matrimonium valeat, sed solum dicitur, quod praesumitur valere; certum est autem, actum non statim fieri validum, quia in iure praesumitur validus, nisi forte talis sit actus, ut sola iuris auctoritate possit validus fieri, ut statim magis declarabitur. Matrimonium autem non est talis actus, qui possit fieri sola efficaciae canonis sine consensu contrahentium, & ideo merito in illis iuribus dicitur, sponsalia consummata per copulam transire in matrimonium praesumptione iuris, & de iure, illam tamen praesumptionem non sufficere ad valorem matrimonij coram

1.

Quando lex fundatur in praesumptione non obligare in conscientia, veritate non concordante praesumptioni, sentiunt plures. Sylvest. Adrian. Sotus. Richard. Castro. Navar. Couar. Bald.

Panorm. Felinus. Decius. Innocent. Ioan. Andr. Ca. is qui fidem. Ca. sua nos. de sponsal.

que genere suo obligare re suo, quia certum est, in individuo, seu in singulis legibus non semper esse tam grauem obligationem, ut transgressio legis civilis reatum aeternae poenae inducat. Quia nec lex diuina, & naturalis omni materia & actione cum tanto rigore obligant, ut ex 1. 2. q. 88. & 89. nunc suppono. Dicitur ergo, lex civilis ex suo genere obligare sub mortali, quia, si ex parte materiae sit capacitas, & voluntas legislatoris interueniat, ex parte legis non deest efficacia, seu potestas ad obligandum. Ita docet aperte D. Thom. 2. 2. q. 104. art. 6. iuncto ar. 1. q. 105. & q. 147. art. 3. Soto lib. 1. de iust. q. 6. art. 4. Castro lib. 1. de leg. poen. cap. 4. & 5. Driedo. lib. 2. de libert. Christian. cap. 1. de penit. tract. 4. de ieiun. c. 7. Adria. quodlib. 6. art. 2. Maior 4. dist. 15. q. 4. praesertim ad 2. Navarr. in sum. cap. 23. nu. 55. Couar. in regu. peccatum. p. 2. §. 5. n. 2. & 3. vbi plures alios refert. Et probari potest ex August. epist. 50. non longe à principio, dicente, *Quicumque legibus Imperatorum, quae pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirat grande supplicium.* Vtique apud Deum, ut ex contextu constat. Ostendi etiam potest assertio omnibus testimoniis & rationibus adductis in cap. 20. nam obligatio in conscientia simpliciter dicta extenditur ex genere suo ad obligationem sub mortali. Vnde ratio propria est, quia lex humana ex se obligat in conscientia; ergo ex se etiam inducit obligationem materiae proportionatam, si circa illam absolute feratur; ergo ex se inducere valet obligationem sub mortali. Confirmatur, quia ratio naturalis dicitur talibus legibus esse obediendum, sicut dicitur esse obediendum parentibus, & sicut dicitur promissionem Deo factam esse seruandam; ergo sicut non seruire vota, vel non obedire parentibus ex suo genere est peccatum mortale, ita etiam non seruare leges civiles, seu (quod perinde est) non obedire Principi seculari, ex suo genere est peccatum mortale; ergo leges civiles ex genere suo possunt obligare ad mortale.

D. Thom. Sotus. Castro. Driedo. Medina. Adrian. Maior. Navar. Couar. August.

3. Epistolar.

Prædictam potestatem præcipiendi cum tanto rigore, consequi ad illam potestatem non aut esse ex speciali Dei aut Christi concessione.

potest sub reatu mortalis culpa. Dico autem, ex genere suo, quia certum est, in individuo, seu in singulis legibus non semper esse tam grauem obligationem, ut transgressio legis civilis reatum aeternae poenae inducat. Quia nec lex diuina, & naturalis omni materia & actione cum tanto rigore obligant, ut ex 1. 2. q. 88. & 89. nunc suppono. Dicitur ergo, lex civilis ex suo genere obligare sub mortali, quia, si ex parte materiae sit capacitas, & voluntas legislatoris interueniat, ex parte legis non deest efficacia, seu potestas ad obligandum. Ita docet aperte D. Thom. 2. 2. q. 104. art. 6. iuncto ar. 1. q. 105. & q. 147. art. 3. Soto lib. 1. de iust. q. 6. art. 4. Castro lib. 1. de leg. poen. cap. 4. & 5. Driedo. lib. 2. de libert. Christian. cap. 1. de penit. tract. 4. de ieiun. c. 7. Adria. quodlib. 6. art. 2. Maior 4. dist. 15. q. 4. praesertim ad 2. Navarr. in sum. cap. 23. nu. 55. Couar. in regu. peccatum. p. 2. §. 5. n. 2. & 3. vbi plures alios refert. Et probari potest ex August. epist. 50. non longe à principio, dicente, *Quicumque legibus Imperatorum, quae pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirat grande supplicium.* Vtique apud Deum, ut ex contextu constat. Ostendi etiam potest assertio omnibus testimoniis & rationibus adductis in cap. 20. nam obligatio in conscientia simpliciter dicta extenditur ex genere suo ad obligationem sub mortali. Vnde ratio propria est, quia lex humana ex se obligat in conscientia; ergo ex se etiam inducit obligationem materiae proportionatam, si circa illam absolute feratur; ergo ex se inducere valet obligationem sub mortali. Confirmatur, quia ratio naturalis dicitur talibus legibus esse obediendum, sicut dicitur esse obediendum parentibus, & sicut dicitur promissionem Deo factam esse seruandam; ergo sicut non seruire vota, vel non obedire parentibus ex suo genere est peccatum mortale, ita etiam non seruare leges civiles, seu (quod perinde est) non obedire Principi seculari, ex suo genere est peccatum mortale; ergo leges civiles ex genere suo possunt obligare ad mortale.

Atque hinc inferitur, potestatem hanc sic præcipiendi cum tam rigorosa obligatione non conuenire Principibus secularibus ex speciali Dei, aut Christi concessione, sed ex natura rei consequi ad illam potestatem, quam habent à Deo ad gubernandam rem publicam in suo ordine. Probatum primò à simili de potestate, quam pater habet ad imperandum filio, imponendo ei grauem obligationem, quando materia illam postulat; illa enim potestas non est ex speciali concessione, sed sequitur iure naturae ex videminij paterni, & illius naturalis principij, obediendum est parentibus iuste præcipientibus. Idemque est cum proportione de obedientia, quam seruus debet domino; ergo idem est de obedientia debita legibus Principum. Secundò, quia potestas Principis ad constituendum actum ut necessarium ad honestatem illius virtutis, in cuius materia versatur, vel ad præscribendum mediū in tali materia virtutis, non est ex speciali concessione distincta à potestate regendi rem publicam, sed est inclusa in illa ex ipsa rei natura; sed ex hac potestate, & actu eius sequitur intrinsecè, & ex natura rei, ut sit peccatum mortale transgredi talem legem; ergo etiam potestas sic præcipiendi est inclusa ex natura rei in tali potestate, & non est addita per specialem concessionem. Minor declaratur (cetera enim clara sunt) in materia iustitiae, quando lex taxat pretium rei: nam eo ipso illud est medium iustitiae, & transgressio est in iustitia, quae ex genere suo peccatū mortale est, & consequenter etiam violatio talis legis est ex suo genere peccatum mortale, & idem est cum proportione in reliquis. Tertio probatur, quia hæc concessio non est specialiter data à Christo, aliàs esset propria legis nouae, quod est frivolum,

& sine fundamento, & aperte repugnat Paulo Rom. 13. 1. 3. dicenti, *omnis anima, &c.* & traicit generalem doctrinam communem etiam Ethnicis, ut in superioribus visum est, & constat aperte ex simili loco Petri 1. Canon. cap. 2. & Sapi. 6. *Audite reges, &c. quoniam data est à Domino potestas vobis.* Quod verò illa potestas, quae communis est Ethnicis, non sit ex speciali concessione addita naturae, in superioribus ostensum est, & per se est evidens, tum quia in Scriptura nulla fit mentio talis concessionis, sed illi potestati naturali tribuitur tanta vis imperandi, ut qui ei resistunt, sibi damnationem acquirant, Rom. 13. tum etiam, quia talis potestas inuenta est in legitimis regibus infidelibus nullam reuelationem, vel supernaturalem notitiam habentibus; est ergo intrinseca potestati naturali, & diuina dicitur per modum doni conaturalis, non per modum specialis concessionis.

Contra hanc autem veritatem videtur sensisse Medina tract. de ieiunio, cap. 7. sentit enim, saeculares Principes habere hanc potestatem ex speciali Dei concessione; ratione cuius dicit, eos uti auctoritate Dei, quando imperant sub reatu poenae aeternae. Et in hoc æquiparat Principes saeculares Praelatis Ecclesiae, qui potestatem suam habent ex speciali concessione Christi. Nititurque in illo fundamento Gersonis, quòd nemo potest sub reatu poenae aeternae imperare, nisi qui illam poenam potest infligere, & ideo solus Deus id potest, vel qui ab illo habet talē potestatem specialiter commissam. Almain. verò d. c. 1. 2. Moral. licet in principali assertionem dissentiat à Medina, tamen in hoc fundamento conuenire videtur. Putat enim, ad præcipiendum sub reatu poenae aeternae necessarium esse auctoritatem specialiter à Deo concessam, & quia putat, hanc esse datam Christi Vicario, non autem Principi temporali, ideo negat, leges civiles obligare sub mortali, licet de Ecclesiasticis id concedat.

Sed profectò idem est cum proportione de vtroque superiori saeculari, & Ecclesiastico in hac parte sentiendum. Nam licet in hoc differant, quòd potestas gubernandi aliter data est Vicario Christi, quam Imperatori: illi enim data est per specialem concessionem supernaturalem, huic per electionem hominū, vel alium modum dimanantem à Deo, ut auctore naturae ex vi naturalis luminis rationis; nihilominus in hoc conueniunt, quòd neutri data est peculiaris potestas imperandi in sua materia, & foro sub reatu poenae aeternae per specialem concessionem, sed solum quatenus ex natura rei includitur in potestate gubernandi vnicuique concessa. Nā Petrus non habuit hanc potestatem (ut infra videbimus) nisi ex vi illius concessionis, *Pasce oves meas*, & aliam specialiore[m] fingere vanum est, & sine fundamento. Idem ergo cum proportione est de Rege, seu Imperatore, quia in latitudine suae materiae potestas eius includit hanc vim, & efficaciam imperandi, ut declaratum est.

Neque fortasse Medina aliud sensit; nunquam enim dixit, hanc esse specialem concessionem, sed solum voluit explicare, non potuisse quamcumque ex his potestatibus extendi ad obligandum sub reatu poenae aeternae, nisi esset vtraque aliquo modo diuina, & per eam operaretur homo, ac præciperet, ut minister Dei. Quod est verissimum, tum quia id satis indicauit Paulus loco citato, tum etiam, quia aliās transgressio talis legis non redundaret in Dei offensionem, & consequenter non mereretur aeternam poenam. Almain. autem immeritò constituit in hoc differentiam inter potestatem laicam, & Ecclesiasticam: nam licet in multis aliis differant, in hoc seruāt proportionem, non aequalitatis, sed cuiusdam proportionalitatis, ut satis explicatum est.

Rom. 13. 1. Pet. 1.

4. Medina.

Almain.

10. 21.

6.

Secum

Secundum collat.

Secundò ex dictis inferitur, non solum posse peccari mortaliter contra legem civilem, quando ex contemptu formali non seruatur; sed etiam quoties cum sufficiente cognitione, ac deliberatione violatur, siue id fiat ex negligentia, siue ex quocumque alio prauo affectu. Hoc aduertimus contra aliquos, qui etiam de Ecclesiasticis legibus dixerunt, non peccari contra eas mortaliter, nisi formaliter contemnantur, qui à fortiori idem essent dicturi de legibus civilibus. Sed contra illos ex professo tractabimus lib. seq. Nunc probatur illatio, quia sine contemptu formali datur plena, & consummata transgressio legis; ergo si lex de se obligat sub reatu aeternae poenae in transgressione eius committitur peccatum mortale, etiam si non fiat ex contemptu formali. Loquor autem semper de formali contemptu: nam virtualis, seu potius materialis, in omni transgressione legis includitur: formalis autem necessarius non est, ut patet inductionem ad peccandum contra iustitiam, vendendo rem carius, quam lege taxatum sit, non est necessarius formalis contemptus legis, sed satis est id facere volūtariè ex affectu pecuniae, vel alio simili. Itē ut iudex peccet grauiter transgrediēdo iuris ordinē in iudicio, non est necesse, ut ex contemptu id faciat, ut constat. Et idem est in similibus, quae satis constant ex communi vsu, & sensu fidelium. Imò hinc obiter infero posse peccari mortaliter contra legem humanam per vnum actum, vel omissionem, omnibus illis modis, quibus potest peccari contra legem naturalem, vel diuinam, scilicet, vel per malitiam, seu ex certa scientia, & prauo vsu libertatis, vel ex passione, quae sufficientem deliberationem non excludat, vel per ignorantiam crassam, & supinam, seu ex notabili negligentia profectam. Patet, quia omnibus his modis potest esse actus sufficienter voluntarius, & nihil aliud requiritur, supposita obligatione legis. Et quoad hoc eadem est ratio de humana, quae de naturali, vel diuina lege. Quapropter sano modo intelligendū est, quod Cajetanus verb. *praecipium*, in fine ait, in his quae sunt potestati iuris, si absque contemptu peccetur ex pura ignorantia, vel apparenti excusatione, cum animo non consentiendi contra praecipium obligans ad mortale, non peccari mortaliter. Hoc enim intelligendum est de ignorantia inuincibili, & non crassa, & de probabili existimatione excusationis. Vnde idem dici possit de rebus iuris diuini potestati, licet in humano plures admitti possint similes excusationes. Atque ita explicuit illam doctrinam Sylu. verb. *inobedientia*, vbi D. Thomam, & alios refert.

CAPVT XXV.

Verum lex humana ut obliget sub mortali culpa, grauem materiam requirat, & quae illa sit.

Quoniam dictum est, legem posse de se obligare sub mortali, licet non semper ita obliget, & ideo necessarium est declarare, quando obligatio legis pertingat vsque ad illum gradum, in quo tam rigorose obliget. Quantum autem ex communi doctrina Doctorum in hac materia colligi potest, tria capita designari solent ad hanc grauitatem obligationis in lege discernendam, nimirum qualitas, seu quantitas, aut grauitas materiae, in qua lex praecipit: verba quibus lex profertur, sub quibus poenam in lege additam comprehendimus: & intentio praecipientis, de quibus sigillatim dicendum est.

Circa primum certum est, grauitatem materiae praecipiti esse necessariam ad grauem legis obligationem, ita ut non sit in potestate legislatoris humani obligare sub mortali in materia leui, etiam si maxime id velit, & intendat. Ita docuit Driedo lib. 3. de libert. Christ. c. 3. ad 5. & hac ratione dixit idem auctor lib. 2. cap. in discursu secunda propositionis, *Temevariae mandantium intentiones pro quibuslibet rebus parui ponderis non obligant subditos, ut teneantur obedire sub poena criminis illius, quod ipsi volunt subditos incurrere.* Idem tenet Castro d. lib. 1. de leg. poen. c. 5. docum. 4. inclinatur Cord. in sum. q. 118. p. 1. quatenus ait, non esse in potestate superioris obligare sub mortali, aut veniali, sed hoc pendere ex quantitate materiae. Et probatur primò, quia primū fundamentum huius obligationis est materiae capacitas, nec potest legislator facere ut actus excedat potentiam, id est obligatio capacitate materiae. Secundò, quia esset iniustum, imò insultū praecipitū quoad illam partē. Quid enim magis inordinatum, quam propter rem leuem obligare ad poenam aeternam? aut (quod perinde est) in re leui constituere salutis viam, seu medium ad illam. Tertio, quia lex naturalis, & diuina non obligat sub mortali in materia leui; ergo multo minus potest id facere lex humana. Quarto, quia talis lex non esset in aedificationem, sed in destructionem, & scādalum, & occasionem ruinae, & onus imponderabile, & importabile; non ergo potest talem imponere obligationē. Quintò quia aliās possent Principes, aut Praelati pro suo arbitratu imponere graues obligationes circa res minimas, quod est absurdum, & contra Christi reprehensionem, *Alligant onera grauia, & importabilia.* Matth. 23. Sextò, quia si lex civilis poenam mortis imponeret pro leui crimine, iniusta esset, & nulla quoad illam partē; ergo multò magis erit iniusta lex humana, quae imponeret reatum poenae aeternae apud Deum in materia leui, secundum rectam aestimationem apud eundem Deum. Vnde meritò dixit Aug. d. lib. 2. de Bapt. c. 6. iniquas esse stateras eorum, qui pro arbitrio suo dicunt, hoc graue, hoc leue est. Ex quibus rationibus constat, hoc esse verū, siue materia leuis sit totalis materia legis, siue partialis: nam est eadem proportio, & ratio. Sicut aliās diximus, votum de re leui non obligare sub mortali, siue materia sit totalis, siue partialis. Et in lege naturali idem reperitur: nā lex non mentitendi per se obligat tantū sub veniali culpa, & eodē modo obligat lex non furandi in materia leui, licet in priori lege materia leuis & totalis sit; in posteriori autem partialis. Solumque est differentia, quòd in priori lege obligatio est per se, & ex genere legis; in posteriori autem solum ex accidenti, & in tali individuo. Idem ergo cum proportione in lege humana obseruandum est.

Contra hanc verò sententiam referri possunt varij auctores, qui frequenter dicunt, ex intentione legislatoris pendere, quid praecipit obliget sub mortali, et si illa sciatur sufficere, quia ex illa pendet legis vis. Ita sentiunt Ang. verb. *lex*, n. 3. Sylu. verb. *praecipitum*, q. 3. Arm. verb. *lex*, n. 4. & Caiet. verb. *praecipitum transgressio*, qui addit, inueniri quaedam praecipia humana obligantia sub mortali. Idem sentit Cord. d. q. 188. p. 2. ratio. 2. & 3. & confirmat, tum quia in religionibus ponuntur praecipia obedientiae, & sub excommunicatione de rebus minimis, quae verò obligant, quia potestas superioris timenda est, tum exemplo Dei, qui leue praecipitum Adae imposuit sub obligatione aeterni reatus. Citari denique solet Angel. in Moralib. cap. 9. & 10. in prin. ex quo solum video posse induci, quòd in d. cap. 10. in princ. conclu. 5. dicit, superiores posse prohibere dilectiones remissas eiusdem obiecti sub maiori obligatione, quam iustas.

Driedo.

Castro. Corduba.

3.

Angel. Sylu. Arm. Caiet. Corduba.

Sei

4. Resolutio auctoris.

CONAR.

Materiaque nude spectata leuis apparet, prout in aliqua persona, & in ordine ad talem finem præcipitur posse esse grauem.

5.

Quare inobediencia a deo fuit grauis.

Sed nihilominus assertio posita verissima est, & communis, sufficienterque demonstrata. Et fortasse dicti auctores contrarium non senserunt; nam Summistæ, cum dicant intentionem sufficere, intelligendi sunt de intentione rationabili, & iusta: nã illa erit commensurata materia, & ideo si fuerit de obligatione sub mortali, supponet materiam capace[m] talis obligationis. Et ita videtur intellexisse Couarr. in reg. peccatum 2. p. 5. nu. 2. in fine, & in cap. quamuis pactum, 2. p. 5. 2. n. 7. Sic etiam intelligunt communiter Doctores dictum illud legis i. ff. de constit. princ. *Quod Principi placuit, legis habet vigorem*, vtique de placito rationabili, & iusto. Addo etiam, voluntatem legislatoris declaratam grauius obligandi secum asserere præsumptionem, & quasi declarationem, quod materia sit capax talis obligationis, & ideo moraliter, ac regulariter timendam esse, vt dixit Corduba. Denique addo, sæpe materiam, quæ nude spectata leuis apparet, prout in tali occasione, & in ordine ad talem finem præcipitur, esse grauem, vt mox explicabimus, & dixi latè in tom. 5. de censur. disp. 4. sect. 6. n. 1. & quia sæpe potest latere superioris motuum, pro illo præsumitur. Nihilominus tamen si veritas obstaret præsumptioni, & clarè constaret, materiam non esse grauem, nec dignam tali obligatione, tunc non induceretur obligatio. Neque amplius probat exemplum religionum: nam doctrina data in eis etiam locum habet de necessitate materiae grauis, quamuis in illis, propter altiore[m] finem perfectionis, frequentiùs possit accidere, vt res in specie leuis in tali statu, & in ordine ad finem ei consentaneum, grauis merito censetur.

Ad exemplum autem de præcepto Adæ imposito responder Corduba supra, illud præceptum obligasse sub mortali ratione status, etiã si materia esset leuis. Rationem autem status in hoc ponit, quod in illo nõ poterat peccari venialiter priùs quàm mortaliter. Sed hæc ratio probabilis non est. Aliàs etiam præcepta naturalia de rebus leuibus obligarent sub mortali in illo statu, & ita verbum otiosum, & mendaciũ officiosum, aut iocosum, essent ibi peccata mortalia, quod incredibile est, quia illa peccata sunt mortalia, etiam si plena libertate & absque passione, vel ignorantia stant; cur ergo in illo statu essent mortalia? Vel quam circumstantiam ad eod grauem adderet ille status? Quamuis enim ex contemptu possint illa peccata fieri mortalia, tamen etiam in illo statu possent fieri sine contemptu, si tamen fieri possent. Quid enim ibi erat, quod ad contemptum cogeret? Quocirca supponendo primum peccatum in illo statu non potuisse esse veniale, ratio non est reddenda ex eo, quod omne peccatum in omni materia quantumuis minima ibi esset mortale; sed ex diuina prouidentia, quæ custodiret hominem in leuibus, quandiu grauius non caderet, ne vel felicem illum statum propter peccatum veniale amitteret, vel in eo deordinatione aliquam, vel poenam sustineret. Aliter verò responderi potest, licet legislator humanus non possit obligare sub mortali in materia leui, Deum ipsum posse. Veruntamen cum diuinum præceptum non possit non esse iustum, fieri nõ potest, quin sit materiae proportionatum, ita si sub mortali obligat, cadat in materiam capace[m] talis obligationis, ac subinde graue[m] saltem formaliter, & vt ordinatur ad finem à Deo intentum. Aliàs peccatum mortale, & veniale differret tantum ex voluntate diuina, & nõ ex natura rei, quod falsum est. Dico ergo, præceptum Adæ impositum fuisse de re graui, quia illa abstinentia à cibo vetito imposita fuit in recognitionem obedientiæ Deo debitæ, & quasi in tributum humanæ subiectionis ad Deum, & ad reprimendam hominis elationem, quodammodo subiiciendo illum inferiori creaturæ in

obsequium Dei, sub quibus rationibus præceptũ illud grauißimum erat.

Sed quæres, an præceptum sub mortali impositum in re leui, obliget saltem sub veniali. Videtur enim nihil omnino obligare, quia est iniustum. Nihilominus verius videtur obligare quantum materia est capax, ac subinde sub veniali. Duo enim sunt in illo præcepto distinguenda, vnum est talem rem præcipi, aliud est præcipi sub tali obligatione, vel poena: primum (vt supponimus) non est iniustum, quia ponimus materiam præcepti simpliciter honestam esse, & in suo gradu iustam, & capace[m] præcepti: secundum autem iniustum est. At verò non obstante iniustitia, & nullitate, quoad secundum, potest præceptum valere quoad primum, quod iustum est, quia illud est prius natura (vt sic dicam) & esse separabile à secundo, tum etiam, quia in his, quæ huiusmodi sunt, vtile per inutile non vitiatur. Neque intentio præcipientis intelligitur esse conditionata, ita vt nolit præcipere quod potest, si non potest obligare quantum appetit, sed potius absolutè intendit præcipere, & volendo obligare plus quàm potest, consequenter etiam vult obligare quantum potest. Et ita censo tale præceptum esse validum quoad obligationem commensuratam, & proportionatam materiae eius, quia quoad illam non deest intentio præcipientis, & nihil aliud est, quod ibi desideretur.

Secundò dicendum est, grauitatem materiae sufficientem ad grauem legis obligationem prudenti arbitrio iudicandam esse, non posse certiore[m] regulam tradi. Hæc assertio in materia de peccatis tractanda est: nam est propria illius loci, eademque regula pro lege naturali, & diuina solet assignari, vt in materia etiam de Voto, & iuramento dictum est, & dici solet in materia de Furto, & similibus. Quia re vera nõ potest alia specialior cogitari, quæ vel rem declaret, vel certa sit eadem autem ratio est de materia legis positivæ, siue ciuilibus, siue etiam Ecclesiasticis; nã quoad hoc eandem rationem participat, vt constat, & aperte supponunt Caiet. & Syluest. locis citatis, & alij statim citandi. Ad ferendum autem hoc prudentiale iudicium duo præcipue in lege consideranda sunt, vnum est finis legis præsertim proximus, ratione cuius materia præcepta censetur constitui per legem in hac, vel illa specie virtutis; aliud æqualitas, seu proportio medij præcepti in ordine ad talem finem, & ex his duobus prudenti arbitrio spectatis colligenda est materiae grauitas.

Itaque in primis necessarium est, vt finis legis pertineat ad virtutem aliquam ex grauioribus. Multiq; iudicant, huiusmodi virtutes tantum esse illas, quæ respiciunt Dei amorem, & cultum, vel etiam illas, quæ quibus pendet moraliter loquendo amicitia inter proximos, vel pax, & commune bonum reipublicæ, vt sunt religio, iustitia & charitas. Ita sentit Anton. 2. p. tit. 4. c. 2. §. 3. vbi solem illam materiam præcepti censet esse grauem, quæ est necessaria ad charitatem, vel iustitiam, vel diuinam reuerentiam. Idem sequitur Syluest. verb. *præceptum*. q. 3. Parumque differt regula Caiet. tom. 1. Opusc. tra. 5. q. 1. dicentis, tunc materiam esse grauem, quando pertinet ac necessaria est ad charitatem Dei, vel proximi.

Sed hæc non satis rem explicant. Quia si dicti auctores sentiant, solas illas materias, quarum honestas formaliter, ac proximè pertinet ad has virtutes, esse graues, falsum docet, aliàs tantum præcepta charitatis Dei, vel proximi, vel religionis, & iustitiæ, vel ad summum tantum ea, quæ formaliter dirigunt ad Deum, vel proximum, habere[m] materiam grauem, & possent obligare ad mortale, consequens est falsũ, quia etiam virtutes, quæ non sunt ad alterum, habent materiam grauem, vt est ieiunium in materia temperantia:

6. Præceptum positum sub mortali, in materia leui obligat sub veniali.

Vtile per inutile non vitiatur.

7. Grauitatem materiae sufficientem ad grauem obligationem colligendam esse prudenti arbitrio in lege ciuili, quæ Ecclesiastica.

8. Opus esse ut finis legis pertineat ad virtutem aliquam ex grauioribus, & inuestigatur quanam sint illa.

Anton.

Syluest.

9.

rantia: nam iuxta communem sensum Ecclesiæ, præceptum ieiunij sub mortali obligat, & graue[m] habet materiam. Idem contingit in materia castitatis, & fortitudinis, vt constat. Si verò illi auctores intelligunt illam materiam esse graue[m], quæ saltem virtute repugnet charitati, sic vera est sententia, quia omne peccatũ mortale est contra charitatem, saltem virtute, seu vltimatè, tamen non deseruit ad declarandum, quando materia præcepti est grauis: nam hoc est, quod inquirimus, quando scilicet materia est talis, vt eius transgressio repugnet saltem virtute charitati Dei.

Eandemque difficultatem habet quod Caiet. sentit in sum. verb. *præceptum*, dum ait, tunc præceptum obligare sub mortali, quando actus contrarius præcepto tollit dispositionem animi virtuosam, & necessariam ad salutem. Quia destruitur finis, ad quem ordinantur omnes leges. Licet enim hoc verum sit, tamen rem non declarat: cum enim dispositio virtuosæ necessaria ad salutem non sit, nisi charitas, hoc est, quod inquirimus, qualis scilicet materia legis sit necessaria ad hanc dispositionem conseruandam, vel quando actus contrarius illam destruat. Dico ergo, materiam legis positivæ posse esse grauem in omnibus virtutibus, præsertim principalibus, & cardinalibus, iuxta doctrinam D. Thomæ, & Caiet. 2. 2. quæst. 104. art. 2. ad 1. In vnaquaque autem virtute illam esse grauem, cuius ommissio, vel violatio notabilem habet deformitatem, seu turpitudinem in sua specie, & tunc illa turpitudine virtute repugnat charitati Dei: gradus autem seu grauitas talis turpitudinis prudenti arbitrio iudicandus est, spectata communi æstimatione hominum, & grauiorum Doctorum, virorumque prudentium sensu, & opinione.

Secundo loco dicimus considerandam esse proportionem medij ad finem lege intentum; oportet enim, vt multum conferat ad illum: nam si leuiter illum impediat, aut diminuat, quamuis finis in se grauis sit, læsio eius per tale medium non potest grauis reputari. Sicut finis iustitiæ in se grauis est, & necessarium reipublicæ; si tamen in re minima lædatur, nec multum perturbat reipublicam, nec amicitiam inter homines moraliter dissoluit, & ideo non constituit materiam grauem, & è conuerso si defectus in aliqua materia grauius lædit finem intentum à lege, licet in se aliquid minimum esse videatur, nihilominus in ratione medij est quid graue, & ideo vt est materia talis præcepti, est materia grauis. Et in hoc sensu dixit Caiet. supra, interdum de re minima dari præceptum obligas ad mortale; intelligit enim de re minima absolutè spectata, non tamen respectiue in ordine ad finem legis. Vt v.g. ingredi talem domum absolute quid leue esse videtur, tamen in ordine ad vitandam occasionem peccati graue quid est. Et in materia iustitiæ, aliqua absolute spectata leuis est, quæ respectu talis personæ pauperis est grauis, quia multũ illa indiget, vel ex earentia eius sequitur illi nocumẽtum graue. Sic ergo ex proportionem materiae ad finem legis coniectari facillè poterit grauitas materiae, cæteris paribus.

Dices, finis legis non cadit sub lege; ergo licet finis non obtineatur, imò impediatur, si materia seruetur, non violatur præceptum, vt supra de naturalibus ostensum est, & est eadem, vel maior ratio de posituius; ergo ex maiori, vel minori læsione in ordine ad finem, non potest considerari grauitas materiae, vel præcepti, vel peccati contra tale præceptum. Respondeo, assumptum esse verum de fine extrinseco legi, & materiae eius. Nos autem hic loquimur de fine intrinseco, siue ille includatur in ipsa materia, vt quando propter se, & suam honestatem præcipitur, Suarez de Legib.

10.

Materia legis positivæ posse esse grauem in omnibus virtutibus præsertim principalibus, & cardinalibus. D. Thom. Caiet.

11. Ad iudicandum quantum grauis obliget lex circa mediũ, videndum si multum, vel parum proficiat fini à lege intento.

12.

Finis extrinseco legi, & materiae eius non est ratio.

vt est in lege ciuili vendere rem tanti, & non pluris, & in Ecclesiastica audire Missam, ieiunare, & c. siue proximè respiciatur per præceptum, vt quando materia solùm præcipitur, vt medium ad talem finem, vt quando prohibetur ingressus in domum propter vitandum scandalum, vel quid simile.

C A P V T XXVI.

An ex verbis legis colligatur obligatio ad mortale, & quæ verba ad hoc sufficiant.

Supposita doctrina capituli præcedentis, clarum est, nulla verba posse sufficere ad hunc effectum, nisi supponatur materia capax; nihilominus tamen verba ipsa, si ex parte sua sufficienter proponant talem obligationem; etiam declarant materiam esse grauem, & illis standum est, vt dixi, si aliud manifestè non constet, & ideo inquirimus, an ex verbis legis possit hoc interdum colligi. Potest autem lex declarare obligationem suam, aut oratione aliqua complexa, aut verbo simpliciter præcipiendi, de vtroque modo breuiter dicemus.

Circa primum clarum est, posse legislatores humanos explicare in sua lege se velle obligare sub reatu poenæ æternæ, vt sit interdum in Ecclesiasticis legibus, vt infra videbimus; in ciuilibus autem hoc non est in vfu, quia non spectat ad temporales principes discernere inter peccatũ mortale, & veniale, vnde ad summum solent explicare, se velle obligare quantum possunt, vel interdum etiam declarant Christiani Principes se velle obligare in conscientia. Hæc tamen, & similia verba generalia sunt, & ex parte sua non declarant obligationem esse grauem absolute, sed solùm quasi sub conditione, si materia sit capax, ideòque modus, & grauitas obligationis ex qualitate materiae determinari debet. Solent autem in legibus humanis addi comminationes poenarum, quæ si spirituales sint, indicare solent modum obligationis legis in conscientia, sed illæ sunt propriæ Ecclesiasticarum legum, de quibus libro sequenti dicemus. Aliæ sunt temporales, vel corporales poenæ, de quibus hic dicendum est, quia in quibuscunque legibus humanis addi possunt, præsertim verò in ciuilibus.

Multi ergo censent, huius poenæ adiectionem non solam non esse signum grauis obligationis legis, verum potius esse signum, legem non obligare in foro conscientie, sed tantum in foro externo ad talem poenam. Ita sentit Nauarr. dicto cap. 2. 3. n. 55. cum aliis. Ego verò cum communi sententia, quam infra tractabo, suppono, adiectionem poenæ etiam temporalis, vel corporalis non esse signum legis purè poenalis, nisi in ipsa lege sufficienter explicetur, vel aliunde fati constet, quia non obstante transgressione legis in conscientia, & poena illi respõdente apud Deũ iuste legislator humanus adiecit poenam per homines infligendam. Et ideo si lex absolute præcipiat, licet adieciat poenam temporalem, nihilominus in conscientia obligat.

Hoc ergo supposito dicendũ est, grauitatem poenæ per se loquendo magnum signum esse grauitatis materiae, de qua lex fertur, & grauis obligationis eius. Ratio est, quia grauis poena non imponitur prudenter nisi pro re graui: præsumitur autem legislator prudenter adiecere poenam, ergo. Vnde rectè docuit Scot. in 4. d. 1. q. 6. prope finem, quoties lex vetus comminabatur illis verbis, *Peribit anima illa de populo suo*, id est, quoties poenam mortis imponebat transgressio legi, & materiae eius. Nos autem hic loquimur de fine intrinseco, siue ille includatur in ipsa materia, vt quando propter se, & suam honestatem præcipitur, Suarez de Legib.

sub lege, seu de intrinseco.

Proposuit sententia Nauarr. & reuocatur.

Conclusio.

Scot. Exord. 2. a.

Augustin.

feramus (inquit) diuina statuta de Scripturis sanctis, & in illa quid sit grauius appendamus. & infra, Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus poenarum exemplis cauenda monstrauit, & idololum fabricatum, atque adoratum est, & propheticus liber in regis contemptoris incensus, & schisma tentatum: idololatria gladio punita est, exystro libri, bellica caede, & peregrina captiuitate, schisma biatu terra, sepulchris auctoribus uinis & caeteris celestibus igne consumpsit. Quis iam dubitauerit hoc esse scelereius commissum, quod est grauius vindicatum. In statuta ergo diuina colligit Augustinus grauitatem delicti ex grauitate poenae, non tantum uitae futurae, sed etiam praesentis; ergo etiam in statuta legis humanae, quae debet esse quoad fieri possit conformis rationi diuinae, ex grauitate poenae recte colligitur grauitas transgressionis legis, & consequenter etiam grauitas materiae de se sufficientis ad mortalem culpam. Et quamuis non semper grauior culpa apud Deum punitur grauiori poena huius uitae, maxime per iudices humanos, nihilominus, quando lex ciuili imponit grauiorem poenam, signum est, materiam talis legis humanae, & custodiam eius esse magis necessariam ad finem legis & potestatis ciuiliis, quam sit alia materia aliis honorior, vel excellentior apud Deum, & ita in ordine ad obligationem legis humanae, semper illud est optimum signum materiae satis grauis, & sufficientis ad culpam mortalem, quando aliis ex tenore legis constat, non esse pure poenalem, & ita docent Summistae, verb. poena, & Couar. in reg. peccatum. 2. p. 5. n. 3. in fine, & Medin. dicta q. 7. de ieiunio, & Arnil. verb. praecipitum, n. 6. & verb. lex. n. 4. & Castro lib. 1. de leg. poen. cap. 5. docum. 4.

5. Dubium & ratio dubitandi.

Clement. exiui. Cap. exijt.

Soto. Syluest. Arnil.

Medin. Castro. Nauar.

Caiet.

Circa secundum punctum de verbis simplicibus dubitari potest, an sit aliquod simplex verbum praecipendi, seu ferendi legem, quo haec obligatio sub mortali sufficienter significetur. Et ratio dubitandi sumitur ex Clement. exiui, de verb. significat. & cap. exiui, eod. tit. in 6. vbi ex hoc, quod lex fertur per verbum, praecipimus, vel aequiualens, colligitur obligatio legis sub mortali. Vnde multi sentiunt verbum praecipendi, vel aequiualens sufficere ad obligationem legis sub mortali culpa. Ita Soto lib. 1. de iustit. quaest. 6. art. 4. & idem sentiunt Syluest. verb. praecipitum. quaest. 2. Arnil. num. 7. Alij vero licet hoc admittant in legibus canonicis propter dicta canonica iura, non tamen ciuilibus, quia in iure ciuili talis declaratio non habetur, nec ex consuetudine constat, sic esse verba illa intelligenda. Ita Medin. dicto cap. 7. de ieiun. Castro dicto lib. 1. de lege poenali, cap. 5. & idem in re sentit Nauar. dicto cap. 2. num. 50. nam licet prius absolute dicat, verbum praecipendi de se non significare satis praecipitum obligans sub mortali, nihilominus subiungit in legibus canonicis habere hanc vim ex usu, & ex dicta Clement. vbi oppositum sentit de ciuilibus. Alij denique existimant, in nullis legibus, nec ciuilibus, nec Ecclesiasticis ex verbo praecipendi posse colligi talem obligationem. Ita Caiet. 2. 2. quaest. 186. artic. 9. circa ad 3. Quin potius ibi generalius loqui videtur, & negare, verbum, praecipimus, sufficienter indicare legem obligantem quocumque modo: nam aliqua coniectura, quas adducit, ex usu illius vocis in Euangelio, & in regulam Augustini, huc tendere videntur, quatenus inde elici potest, simplices ordinationes, ac regulas saepe ferri per verbum praecipendi, & vocari praecipitum, sed nihilominus eius mens solum fuit loqui de praecipito obligante ad mortale: postea vero quasi per antonomasiam hoc solum vocat simpliciter praecipitum, & ita negat, mendacium simplex prohiberi praecipito, & similia. Fundamentum ergo illius est, quia verbum praecipio, aequi ponitur adde & cum ca-

dem proprietate) in rebus peccati venialis, ac mortalis.

Mihi tamen dicendum videtur, aliud esse inquirere, an lex vi alicuius verbi in ea positi absolute, & simpliciter obliget sub mortali culpa, semper, ac independenter ab omni alia conditione legis; aliud vero esse quaerere, an ex parte verborum legis sit aliquod verbum simplex, quod hanc obligationem sufficienter indicet. Loquendo prior modo vera est sententia Caietani, nullum scilicet esse tale simplex verbum, & sufficienter probatur fundamentum eius. Nam si aliquod esset tale verbum, maxime esset verbum, praecipio: sed hoc non, quia etiam res leuis per illud verbum propriissime praecipitur; ergo non obstante illo grauitas, vel leuitas obligationis pendet ex materia, vt ostensum est; ergo, et confirmatur a fortiori: nam etiam verba complexa ad hoc non sufficientiunt, etiam si dicatur sub interminatione aeterna poena, &c. nisi supponatur capacitas materiae, vt ostensum est; ergo multo minus sufficit simplex praecipendi verbum. Quin potius in hoc potest constitui differentia, quia quando verba sunt complexa, & in illis sit illa exaggeratio, vel alia similis, ex illis sumitur magna probatio, quod materia sit grauis, nisi aliud satis clare constet: ex simplici autem verbo praecipendi non sumitur talis probatio, nec sufficiens praesumptio, quia de se est indifferens, & aequi proprie, ac viuocoe (vt sic rem explicem) cadit in materiam grauem, & leuem, quantum est ex vi verbi.

At vero si in altero sensu loquamur, dicendum censleo simplex verbum praecipendi, quantum est ex forma legis, sufficiens esse ad obligationem sub mortali iudicandam, si materia legis sit capax illius. Et in hoc sensu existimo loqui auctores primae sententiae. Et probatur, quia eo ipso, quod lex est vera lex, & non restringitur ad pure poenalem, vel alio simili modo, obligat in conscientia, & quantum potest pro capacitate materiae; ergo obligat sub mortali, si materia est capax, sed ex vi verbi praecipendi constituitur praecipitum in ratione verae legis, quantum est ex parte formae seu verborum, quia ex vi illius satis exprimit Princeps suum imperium, & voluntatem obligandi, nec extrahi potest ab hac propria significatione, nisi attenda aliqua consuetudine, & aliquibus circumstantiis id sufficienter colligatur; ergo ex vi talis verbi absolute propositi obligat sub mortali, si materia est capax. Consequentiae sunt clare, & secundum antecedens ostensum est supra cap. 1. 3. Primum vero antecedens patet, tum quia obligatio est effectus quasi naturalis legis; ergo eo ipso quod lex absolute constituta est, obligat quantum potest, tum etiam quia lex naturalis dicitur, esse obediendum superioribus praecipientibus: haec autem lex naturalis ex suo genere obligat sub mortali, & ideo si materia praecipiti humani grauis sit, & humanum praecipitum absolute feratur, etiam obligatio illius legis naturalis est grauis, & ex vi illius etiam praecipitum humanum grauitur, & sub mortali obligabit. Denique quia aliis non haberent leges ciuiles verba, quibus possent grauem obligationem declarare, & regulariter illam non satis declararent, quia non declarant expresse, se praecipere sub mortali, vel sub interminatione, &c. nec hoc ad eas pertinet, vt dixi: consequens autem est absurdum, vt constat.

Vnde colligo immerito secundam sententiam distinguere in hoc inter leges ciuiles, & canonicas, quia discursus factus etiam in legibus ciuilibus procedit: nam de illis ostensum est, verbum praecipendi absolute prolatum esse sufficiens ad constituendam formam legis. Item de eisdem ostensum est, obligare in conscientia quantum ad id, quod absolute praecipunt.

9. Memorando. ris.

1. Corol.

3. Corol.

7. De verbo simpliciter praecipendi.

8. 1. Corol.

epiunt. Denique de eisdem etiam verum est, quod A obligat quasi naturaliter, & quantum possunt iuxta capacitates materiae; ergo in eis verbis praecipendi absolute positum de se indicat obligationem sub mortali, si materia est capax illius. Secundum infero. idem dicendum esse de verbis prohibendi, seruata proportione, & de omnibus aequiualeantibus iuxta doctrinam supra datam de forma legis humanae, seu ciuiliis, quae hic applicanda est. Nam primo & praecipite spectandum est, quae verba constituunt legem in esse legis: nam illam esse constitunt illam in ratione praecipiti habentis vim obligandi in conscientia, & consequenter ex parte verborum talis legis, si absolute sunt, & non limitentur, obligabit talis lex quantum potest iuxta materiae capacitates, & consequenter etiam sub mortali, si materia sit capax. Tertio inferitur, quomodo intelligenda sint dicta iura in Clement. exiui, & c. exijt, cum dicunt verba praecipitum in regula sancti Francisci indicare obligationem sub mortali, intelligunt enim hoc quantum est ex se, seu supposita materiae capacitate, quam ibi Pontifices supponere vult. Et ita regula, quae ibi videtur Pontifices generalis est ad alias leges, non solum canonicas, sed etiam ciuiles: non enim videtur illa regula propter specialem rationem, quae in regula sancti Francisci inueniatur, nec propter aliquam, quae repetitur in legibus Ecclesiasticis, sed propter proprietatem verborum praecipendi. Neque enim illa decreta constituta sunt noui iuris, sed declaratoria talis regulae ex iure antiquo, naturalis potius, quam positio canonico. Nunquam enim Pontifices addiderunt specialem vim verbis illis pro legibus canonicis, sed exprimerunt, & propria significatione talium verborum, & ex communi usu illam supponunt.

C A P. V. T. XXVII.

Vtrum obligatio legis humanae, quoad grauitatem eius, ex intentione legislatoris pendat.

Suopponimus intentionem obligandi esse de ratione legis, vt supra ostensum est; inquitur autem, an grauitas obligationis, quoad mortale, aut veniale etiam pendat ex legislatoris intentione. Deinde vt intelligatur punctum quaestionis, supponimus variis modis posse legislatorem se habere in ferenda lege, primo vt simpliciter intendat legem ferre circa talem materiam, & non amplius. Secundo, vt definit velit ferre legem, & per illam in conscientia obligare, non determinando quantitatem obligationis: Tertio, vt velit ferre legem mere poenalem, & non obligantem in conscientia. Quarto, vt velit definire obligare sub peccato mortali, & non tantum sub veniali, & cetera vt velit tantum sub veniali, & nullo modo sub mortali, & de hoc ultimo membro tantum est aliqua controversia, cetera enim clara sunt ex dictis. Nam in primo modo sine dubio lex obligat in conscientia, quia vera lex natura sua habet hunc effectum, si non excludatur; vt de eo ipso, quod intentio fertur ad veram legem, & hic effectus non excluditur; est sufficienter intentus, & efficitur per legem. Neque est semper necessaria formalis intentio obligandi in conscientia, vel sub mortali; imo vero hoc vix venit in mentem legislatoris ciuiliis, & maxime in infidelibus; de quibus est eadem ratio. Item idem est in voto, & promissione, quia si fiat, statim obligat in conscientia, licet promittens nihil de conscientia cogitauerit; idem ergo est in lege, neque est vlla ratio, cur expressior intentio necessaria sit.

Et idem cum proportione est dicendum in secundo Suarez de Legib.

do modo intentionis: nam ibi etiam est implicitè intentio grauitas obligationis; & non impeditur, vel aliter excluditur efficacia illius intentionis; ergo satis est. Et ideo sup. notauimus quod si materia sit capax, & lex fertur absolute verbo praecipendi, & cum simili confusa intentione, obligatio est ad mortale, arguimento Clement. exiui, quod etiam tradit Soto. Clement. lib. 1. de iustit. q. 6. art. 4. versus finem, quia si legislator vult obligare, & non determinat modum; ex materia determinatur, quia in re non potest fieri nisi aliqua determinatione, & haec non potest aliunde sumi, tunc ergo talis intentio sufficit, quia materiae accommodatur, ac per illam determinatur.

Præterea idem dicendum est eum proportione in tertio modo; quando intentio legislatoris expressa est de ferenda lege pure poenali, nam (vt supra dixi) illa intentio mutationem facit in materia legis, quae mutatio est in potestate legislatoris: nam potest haec vel illam materiam, aut determinate, aut disiunctim, aut absolute, aut sub conditione praecipere, licet non possit a tota materia omnem obligationem in conscientia excludere, si veram legem ferre vult. Quando ergo dicitur intendere non obligare in conscientia, sed ad pure poenalem, hoc intelligitur, quod spectu actus immediati praecipiti, vel prohibiti: tamen eo ipso talis actus non est adaequata materia illius legis, sed vel hoc disiunctum, aut facere tale opus, aut sustinere, vel exequi talem poenam, vel (& in idem redit) est lex conditionata soluendi talem poenam, si hoc fiat, & tunc a toto disiuncto non excluditur obligatio in conscientiam. Imò eo ipso quod legislator vult veram legem ferre, & non vult determinare obligationem in conscientia ad talem actum, vult obligare in conscientia ad disiunctum, de quo adaequate ferre legem, & tunc grauitas obligationis sit imposita, & modus eius ex materia determinanda est, iuxta proxime dicta de quacumque alia lege indefinite lata cum sola intentione ferendi legem. In quarto etiam modo res erit clara, si intentio legislatoris sit conformis conditioni materiae; id est, si materia sit grauis, & ipse velit grauitur, & sub mortali obligare, vel si materia sit parui momenti, & ipse velit tantum sub veniali obligare, tunc enim nihil est, quod impedit effectum, vt constat. Item si indefinitè velit legislator obligare, determinatur obligatio ex materia, & ipse censetur velle obligare iuxta materiae conditionem; ergo a fortiori, quando intentio est determinata, & conformis capacitati materiae, habebit effectum. Difficultas ergo superest, quando est differentia inter intentionem, & materiam, quae difficultas potest esse duplex, vna per excessum quia intendit obligare sub mortali in materia leui, & de hac iam dictum est, non posse habere effectum adaequatam intentionis, quia excedit potestatem agentis, & tunc intentio operatur, quod potest, non quod vult. Alia ergo proportio est per defectum, quia legislator intendit obligare sub veniali tantum in materia graui. Et de hoc tantum puncto dicendum superest, an possit legislator in materia capaci obligationis sub mortali, temperare obligationem per intentionem suam, quae vult tantum obligare sub veniali.

In quo puncto sunt opiniones contrariae. Prima negat, esse hoc in potestate legislatoris, sed necessario obligare sub mortali ferendo legem in tali materia. Ita tenet Vasquez 1. 2. disput. 158. cap. 4. num. 32. & sequentibus, & tribuit Driedoni dicto lib. 3. de libert. Christian. cap. 3. ad 5. ex quo refert haec verba, Praecipiens intentio non facit praecipitum habere maiorem, vel minorem obligandi efficaciam, sed necessitas dignitas, vel utilitas eorum, quae praecipuntur. Sed in originali,

4. Sententia asserens non esse in potestate legislatoris in materia graui non obligare grauius, vel minorem obligandi efficaciam, sed necessitas dignitas, vel utilitas eorum, quae praecipuntur. Dried.

ginali, quo utitur, est dictio exclusiva, quae potest sensu mutari, sic enim ait, Solus precipit in iure non facit, &c. Sed & necessitas, &c. Unde sensus esse potest, non pendere quantitatem obligationis legis ex sola intentione legislatoris, sed etiam ex aliis principiis, & ita non fauet dictae sententiae, sed solum confirmat ea, quae supra dicta sunt, Nihilominus si sensus sit, quod sola intentio precipientis non sufficit, ut praceptum habeat minorem obligandi efficaciam, quam materia postulerit fauere dictae sententiae. Eandem sententiam expressè tenet Salmeron, tomo 4. Euangel. p. 3. tract. 12. §. differt autem.

Salmeron.

Prima ratio huius sententiae est, quia licet ferre, vel non ferre legem pendeat ex voluntate precipientis, tamen supposito pracepto vis ipsa obligandi ex iure naturae nascitur, quia ius naturae dicitur parentum esse superioribus precipientibus, sed ius naturae in materia graui grauius obligat, ergo non potest illa obligatio minui per intentionem precipientis. Secundo, quia superior non potest rem leuem ita praecipere, ut sub mortali obliget, etiam si velit, ergo nec rem grauem sub veniali. Probatur consequentia, quia sicut est stulta voluntas legislatoris in priori casu, ita in posteriori: tam stultum enim est velle, ut transgressio praepcepti de re magno momenti legis sit, sicut quoddam de re leui transgressio sit grauis, sed in vno casu non habet effectum illa voluntas, quia stulta est, ergo nec in altero. Tertio, differentia venialis, & mortalis peccati ex natura rerum oritur, non ex voluntate alicuius legislatoris, ergo non pendet ex voluntate legislatoris, quod transgressio legis sit venialis, si materia ipsa ad mortalem sufficit. Quarto, obligatio praepcepti non est essentia praepcepti, sed effectus eius; ergo posita lege necessaria habet effectum obligationis proportionatum materiae, neque in eo pendet à voluntate superioris. Antecedens patet, quia praepceptum consistit in intimatione voluntatis superioris, quae est distincta ab obligatione, & prior illa. Consequentia verò probatur, quia stante eadem materia praepcepti cum eisdem circumstantiis, & eodem fine rei praepceptae non potest praepceptum non esse idem, ergo non potest non inducere eadem obligationem, quia non liberè, sed naturaliter illam inducit.

Secunda sententia est, posse legislatorem, si velit, in materia graui, & capaci obligationis sub mortali, ferre legem quae tantum sub veniali obliget, solum quia non intendit, nec vult amplius obligare, atque ita obligationem legis positivae esse sub mortali, pendere ab intentione legislatoris, ut à causa necessaria, licet sola non sufficiat. Hanc sententiam docet expressè, & late Castro dicto lib. 1. cap. 5. docum. 4. Eandem tenet, vel potius supponit Nauarr. in Manuali c. 23. num. 48. 49. & sequentibus. Idem sentit Medina. tract. de ieiun. q. 7. §. superest; & in eodem sensu videtur loqui Caiet. in sum. verb. praepcepti transgressio. Ac denique hic videtur esse communis sensus Doctorum in hac materia: omnes enim cum de hac obligatione tractant, primum omnium requirunt intentionem legislatoris: nam sine illa esse non potest, licet sola illa non sufficiat, quod etiam intendit Driedo loco citato. Et haec sententia mihi videtur vera, quam sequentibus assertionibus declarabo.

Castro, Nauarr. Medina, Caiet.

7. Mens nulli...

Dico primo: Quamuis materia legis grauis sit, si legislator sufficienter declarat, se nolle obligare sub mortali, talis lex non obligat sub mortali. Probatur primo, quia haec obligatio est effectus mortalis ab homine faciendus, qui non potest fieri sine consensu voluntatis humanae, sed ibi non ad est consensus voluntatis superioris, quia ipse potius vult non obligare ad mortale, ut supponitur; ergo non inducitur talis obligatio. Probatur consequentia, quia ibi non interuenit alia voluntas humana, quae possit illam obligatio-

nem inducere, & voluntas superioris, licet possit, non vult, & non operatur quod non vult, quia actus agentium non transcendunt intentionem eorum, ut limitur ex l. si quis nec causam, & l. non omnis, ff. si certpetat. Dicitur forte, voluntatem ferendi legem sufficere; nam illa posita ius naturale cogit, ut obligatio legis grauis sit. Sed contra: nam illa voluntas, ferendi legem non est absoluta, sed limitata, & quasi sub hac conditione imponendi obligationem sub mortali; ergo ut ex illa voluntate lex imponatur, oportet, ut conditio impleatur; tum quia impossibile est, voluntatem conditionatam habere effectum non impleta conditione, cum nihil ponat in esse, tum etiam quia alia illa voluntas inuolueret repugnantiam in obiecto, & consequenter esset de re impossibili, & eo ipso non posset habere effectum. Unde argumentor secundo, quia vel est possibile, in tali materia dari legem humanam, & non obligantem sub mortali, vel est impossibile talis lex: si est possibilis, in eo casu fiet, quia haec est voluntas ferentis illam, si verò est impossibile, eo ipso, ex vi talis modi ferendi legem, talisque voluntatis nulla lex valida constituetur, ergo talis lex non obligabit ad mortale, quod nunc intendimus. Probatur haec vltima consequentia, quia legislator talem legem vult facere, & non aliam, si ergo illa est impossibilis, vult legem impossibilem, & consequenter nihil facit. Confirmatur à simili: nam si veller ferre legem circa materiam grauem, aut leuem, & quod nullo modo obligaret, nec ad culpam mortalem, neque ad venialem, neque ad poenam, profectò non ferret legem, sed consilium, aut simplicem ordinationem, & censeretur errare in nomine legis: quia si ille non ignorat naturam legis, non potest simul velle contraria, & si ignorat naturam legis, eo ipso non facit legem, quia habet repugnantem, contra quam non potest praualere voluntas ex ignorantia procedens: ergo idem cum proportionem erit in praesenti.

Harum autem rationum efficacia ostendetur melius discurrendo per rationes in contrarium factas. Circa primam enim considerandum est, quod licet obligatio legis humanae radicaliter oriatur ex lege naturali, nihilominus immediate est à voluntate humanae legislatoris, unde tunc obligat lex naturae ad parendum superiori precipienti, quando supponitur homo sufficienter, & valde praecipere. At in praesenti superior aut non valide praecipit, quia vult repugnantia, & incompossibilia, vel non praecipit sufficienter, ad obligandum ad mortale, quia non praecipit nisi media sua voluntate, & ipse non vult tali modo praecipere, quia non vult tali modo obligare. Unde conuertitur argumentum, quia obligatio legis humanae radicatur in illo principio naturali, obediendum esse superioribus, sed hic superior non vult obligare ad mortale: ergo nec ius naturale obligat ad mortale, quia in praesenti non operatur, nisi mediante voluntate superioris, & quasi dando illi efficaciam, non dat autem efficaciam contra ipsam, sed ut ipsa impleatur in his, quae vult.

Ad secundum negatur consequentia: est enim longe diuersa ratio inter voluntatem precipiendi rem leuem sub mortali, vel grauem sub veniali. Quia prior voluntas est ad imponendam obligationem, & ideo cum obligatio sit iniusta, & excedens potestatem humanam, non habet efficaciam: posterior autem voluntas ad minuendam, vel potius non imponendam talem obligationem, scilicet sub mortali (quoad hanc enim partem nunc illam consideramus) ad hoc autem non est necesse, ut aliquid efficiat, sed factis est ut non efficiat, non efficit autem eo ipso, quod non vult, unde si non vult obligare ad mortale, plane non obligat. Neque refert, quod talis voluntas stulta sit (hoc enim

3. Ponderatur rationes oppositas sententiae, & respicitur illis.

enim permisso, & non concessio, ut infra dicam) non est eodem modo stulta, quo prius in prior est stulta, & iniusta; posterior autem non est iniusta, esto sit imprudens; prior enim est ad imponendum grauiam ultra potestatem, posterior solum ad non imponendum totum grauiam. quod posset, in quo non facit superior iniuriam subdito, esto alia male gubernet. Unde hic etiam retorquetur argumentum: nam ut voluntas non imponendi onus de facto illud non imponat, satis est; quod de facto habeatur, est-que impertinens, quod prudenter; aut stulte habeatur. Ut si Rex ferat legem sine causa iusta, nihil facit; si verò auferat legem iustam, sine causa iusta, factum tenet, licet male faciat, quia plus ad ponendum, quàm ad non imponendum, vel non conferendum onus requiritur. Sic ergo in praesenti.

Ad tertium de differentia venialis, & mortalis peccati, dato antecedente in bono sensu, negatur consequentia. Nam in his, quae non sunt per se mala, sed tantum quia prohibita, licet ratio peccati mortalis, aut venialis, non pendeat immediate ex voluntate hominis, necessario pendet remotè, in quantum à voluntate hominis pendet. ponere, vel non ponere praepceptum prohibens, & ponere tale, vel tale praepceptum. Non est ergo satis, quod materia sit grauis, quando tota illa de se, & non prohibita, esset indifferens: oportet ergo, ut prohibeatur simpliciter, & adaequate (ut sic dicam) secundum totam capacitatem suam, & posita tali prohibitione, iam non pendeat ex voluntate hominis, quod peccatum sit mortale, vel veniale, sed ex natura obiecti sic propositi id sequitur, & ita in superioribus diximus accedere, quàm do materia est capax obligationis sub mortali, & legislator non limitat modum praepcepti, sed simpliciter vult praecipere. At verò in nostro casu non supponitur prohibitio sufficiens, ut materia illa sit mala, quia prohibita, in gradu peccati mortalis, quia non sic prohibetur; ergo ex hypothesi talis praepcepti impossibile est, actum illi contrarium esse peccatum mortale. Nam vel est tale per se, & hoc non, ut supponitur, vel est tale, quia prohibitum, & hoc etiam non, quia non est ita simpliciter prohibitum.

Ad quartum respondeo, obligationem quasi passiuam, quae in subdito moraliter consideratur, non esse essentiam legis, sed effectum, quamuis si consideretur ut effectus causae efficientis, sed formalis, posset non immeritò intrinsecus, & essentialis reputari. Omnia tamen obligatione passiuam; de actiuam obligationem, quae potius est quasi actiuam obligationis passiuam, dico, hanc esse de essentia legis, & inseparabilem ab illa, quia lex essentialiter est vinculum obligationis inductiuum. Neque contra hoc obstat, quod lex sit prior obligatione passiuam, & quod consistat in intimatione voluntatis legislatoris: nam potius hinc sequitur, talem esse legem, qualis est voluntas, quae per illam intimatur, quia illa voluntas est quasi anima eius, & ab illa quasi formaliter habet vim obligandi; sed in nostro casu illa lex non intimat voluntatem obligandi sub mortali: ergo nec ipsa potest sub mortali obligare: nam intimatio ut sic, tantum est in genere signi, quod solum habet efficaciam ratione signati. Unde ad primam consequentiam; quod posita lege ex ea naturaliter nascitur obligatio proportionata, materiae, respondeo distinguendo consequens: nam posita lege adaequata materiae, verum est: in nostro autem casu non ponitur lex adaequata materiae, ut supponimus. Unde posita huiusmodi lege inadaequata materiae falsum est illud consequens. Quapropter si consequens illud vniuersè intelligatur de quaecunque lege, negatur consequentia, quia vel inuoluit repugnantiam, vel supponit probandum, nimirum quod lex necessariò sit adaequata, etiam contra vo-

Suarez de Legib.

luntatem ferentis illam. Hoc enim haecenus probatum non est, neque etiam est ostensum, quod circa eandem materiam, cum eisdem circumstantiis, non possint esse diuersae leges magis, vel minus prohibentes iuxta intentionem praepicientis. Et quamuis id gratis daretur, adhuc non probaretur inde in eo casu ferri legem obligantem sub mortali, sed potius nullam legem ferri, quia legislator nec vult ferre quam potest, nec potest quam vult.

Unde ad maiorem rei explicationem dico secundo: Quamuis in eo casu lex non possit obligare ad mortale, ut ostensum est; nihilominus non est omnino nulla, potestque obligare ad veniale iuxta voluntatem legislatoris, quae non semper irrationabilis est. Hanc assertionem intendunt auctores citati, probaturque prior pars ex vfu religionum, in quibus plures sunt constitutiones eadem in materia de se sufficientes ad obligandum sub mortali, si rigorosa praepcepta de illis imponerentur, ut sunt v. g. constitutio audiendi Missam quotidie, vel ieiunandi tali die, &c. Et nihilominus quia in ipsismet declaratur non esse intentionem religionis obligare ad mortale; non ita obligant, sub quaecunque forma verborum ferantur. Et nihil repugnat obligare ad veniale, si hoc etiam in ipsis constitutionibus declaratur, sicut potest, nulla enim afferri potest repugnantia: supposita priori negatione. Et fortasse in aliquibus religionibus ita obligat, ut sentit D. Thomas: 2. q. 186. articulo, 9. ad 1. Adde, quod vbi neutro modo obligant, vtunturque exprimitur in ipsis constitutionibus, vt de sua religione retulit D. Thomas citato loco, & in nostrae Societatis constitutionibus idem habetur. In hoc autem ipso modo declarationis satis significatur, potuisse tales constitutiones in illis eisdem legibus obligare sub veniali, & non sub mortali: ideo enim vtrūque exprimitur, ne solo mortali excluso, censentur obligare sub veniali. Atque hinc sumitur argumentum aliud ex lege pure poenali, quae vtuntur Nauarr. & alij: nam lex ex intentione legislatoris potest non obligare ad culpam, sed tantum ad poenam, etiam in materia de se graui, & sufficiente ad obligationem sub mortali, vt ex eisdem constitutionibus Praedicatorum constat, & in sequentibus generaliter disputabitur; ergo per eadem intentionem legislatoris fieri poterit, vt lex obliget sub veniali, etiam si materia capax esset maioris obligationis. Responderi potest; legem poenalem tandem resolu in aliquam obligationem conscientiae. Sed contra; nam esto hoc verum sit, potest resolu in folam obligationem sub veniali, vt si poena esset leuis, quam omittere non esset mortale: tunc enim quasi mediata res grauis praepicitur sub culpa veniali incurrenda, nisi talis poena impleatur: ergo etiam immediate, & simpliciter posset sic praecipere.

11. Conclusio.

D. Thomas.

Nauarr.

13.

Materialis capax obligationis maioris est etiam minoris.

ter, & imprudenter faciat, non ferendo maiorem; ita ergo in proposito præceptum quasi recipit maius, & minus ex parte voluntatis legislatoris volentis graviter, aut leuiter obligare. Quæ dici etiam possunt præceptum simpliciter, & secundum quid, sicut D. Thomas dixit, peccatum veniale non esse contra præceptum simpliciter, sed secundum quid, & in-
 nuat sæpe Caietan. 2. 2. quæst. 104. art. 2. quæst. 186. artic. 9. tom. 1. Opusc. tract. 2. 5. quæstion. 1. Sic ergo, licet materia sit capax præcepti simpliciter, potest legislator pro sua libertate velle imponere præceptum secundum quid, & non simpliciter, & sicut illa voluntas efficax est quoad obiectum negatiuum, sicut est ostensum, ita etiam quoad affirmatiuum, quia nulla est repugnantia, nec rationes prioris sententiæ illam ostendunt, vt. ex dictis patet. Et confirmatur: nam per se videtur satis credibile, quod sicut Ecclesia præcipit ieiunium, vel Missam sub mortali, potuit etiam præcipere sub solo veniali, si expedire iudicaret. Quia ieiunare, & audire Missam de se est opus honestum, & graue, & nihilominus non est sub necessitate salutis ante præceptum, sed voluntas: Prælati imponit necessitatem; ergo potest non omnem necessitatem imponere, cuius opus est capax, sed minorem, ita vt non simpliciter ad salutem, sed ad cætiendā omnem culpam, etiam leuem sit necessarium, siue ponendo, solum præceptum obedientiæ in eo gradu, siue intra latitudinem religionis, siue temperatiæ, faciendū talem determinationem, siue circumstantiam, ut potest sub leui obligatione imponendo, vtendo illo medio ad finem talis virtutis non vt graui, ac necessario, sed vt leui dispositione ad grauiora præcepta, iuxta doctrinam D. Thomæ, dicta quæstion. 108. artic. 7. & 19.
 24. Addidi tandem, talem voluntatem, talemque præcipiendi modum, non semper esse irrationabilem, aut habere malitiam aliquam. Id enim etiam persuadet consuetudo religionum, & ratio, quia in tali modo præcipiendi, nulla intrinseca indecentia ostendi potest, nec transgressio alicuius obligationis, quia superior non tenetur præcipere semper quantum potest, neque etiam tenetur abstinere à præcipiendo leuiori modo, quando non vult toto rigore præcipere. Vbi enim est talis prohibitio, aut in quo fundari potest? Alioquin verò potest habere finem, & causam rationabilem ad non præcipiendum cum rigore, neque omittendum omnino præceptum, quia imponere aliquam moderatam obligationem, sine periculo grauis lapsus, potest esse vtile ad spirituale directionem subditi. Nihil ergo obstat, quin modus hic præcipiendi, etiam in materia graui possit esse validus, & prudens. Confirmatur, quia eadem materia grauis prudenter potest esse aliquando sub consilio, vel simplici ordinatione ad nihil obligantis, aliquando sub lege tantum poenali, aliquando sub graui præcepto obligante quantum potest sub mortali; cur ergo esse etiam non poterit sub leui obligatione, quæ timorata conscientiam pungat, & in discrimen grauis lapsus non adducat? Neque contra hoc video rationem urgentem. Solet autem fieri argumentum, & comparatio sumpta ex obligatione voti, & iuramenti. Sed de his in libris de Religione, tract. 6. dictum est.

CAPVT XXVIII.

Primum lex humana, & civilis obliget sub mortali, vt ex contemptu non violeatur, etiam in minimis.

Quamuis hæc quæstio tractari possit, non solum de lege humana, sed etiam de naturali, nihi-

lominus, quia præcepta humana facilius contemni possunt, & ita modus peccandi ex contemptu frequentius in eis committi potest, ideo de illis fiet hæc quæstio specialiter tractari. Et præsertim sumpta occasione ex opinione asserente, transgressionem legis humanæ per se leuē esse, factam verò ex contemptu esse mortalem: nam huius opinionis auctores supponunt aperte, contemptum esse talem circumstantiam transgressionem legis, vt de veniali faciat mortalem. In quo alij auctores eis, non contradicunt, etiam si in priori parte dissentiant, dicentes, contemptum non esse necessarium, vt transgressio præcepti humani sit peccatum mortale, si materia sit grauis.

Itaque omnes in hoc conueniunt, quod transgressio legis humanæ ex contemptu facta est peccatum mortale, etiam in materia minima; imò idem sententiam de transgressionem regulæ aliâ, non obligantis ad aliquam culpam, vel etiam de consilio, quod est contemptu. Ita docet D. Thom. 2. 2. quæst. 186. artic. 9. ad 3. Bonauent. in Phares. diu. amo. lib. 2. cap. 44. Gerson Alphab. 34. liter. M. & tertia parte, tract. de vita spiritual. lectio. 5. Adrian. quodlib. 6. artic. 2. Panormitanus in capit. nam concupiscentiam, de constitut. numer. 5. & in capit. reatum, ne clerici, vel monach. numer. 6. Felin. in capit. quidam, de iure iur. num. 7. Archid. in cap. 1. d. 27. quæst. 1. & in cap. quicumque, 18. dist. & Domin. in cap. nullus, 55. dist. Nauarr. in sum. capit. 23. num. 41. & 42. Dried. lib. 2. de libertat. Christian. cap. 1. Couar. in cap. alma mater, 1. p. 9. 7. numer. 6. & in regula peccatum, 2. part. 5. num. 3. in fine, Caiet. & Castro locis infra citandis, & plura congerit Henric. tract. de Syno. post 3. part. art. 1. conclus. 16. num. 257. Fuitque aperta sententia D. Bernard. lib. 1. de præcep. & dispens. cap. 11. 12. & sequentibus. Vbi de leuioribus præceptis in primis ait, Non contemni sine crimine. Deinde subdit, Porro contemptus in omni specie mandatorum pari potest grauis, & communiter damnabilis est. Et iterum. dicit de contemptu, Conuertit in crimen grauis rebellionis culpam leuis transgressionis.

Sed licet hæc doctrina vera, & communis sit, nihilominus difficultate non caret, quia ex ea sequitur, contemptum ipsum semper esse peccatum mortale, quod non videtur admittendum. Sequela patet, quia propter quod vnum quodque tale, & illud magis, si ergo transgressio præcepti leuis, seu in materia leui sit semper mortalis ratione contemptus, multo magis ipse contemptus erit semper mortale crimen. Minor autem, seu salitas consequentis probatur, quia contemptus non est maius peccatum, quam inobedientia, vel sacrilegium, & similia: sed hæc non sunt semper peccata mortalia, ergo nec contemptus. Declaratur præterea exemplis: nam si quis proximo dicat leue conuicium ex contemptu eius, non ideo statim peccat mortaliter, quia tota illa actio cum illa formalitate contemptus non transcendit rationem iniuriæ, quæ in illa materia leuis est. Item si quis nolit obedire Prælati in re minima, solum vt ostendat, se parui pendere illum, non videtur peccare mortaliter, quia tota illa potest esse leuis iniuria: item si quis mendacium proferat ex contemptu quodam, qui pro nihilo reputat illam deordinationem, non ideo videtur peccare mortaliter, quia in illo contemptu non apparet tam grauis deordinatio.

Ad soluendam hæc difficultatem, & intelligendum sensum, & rationem communis sententiæ, primum generatim explicandū est, quid sit transgredi legē ex contemptu, deinde quid, & quotuplex sit contemptus, ac denique quando ad peccatum mortale sufficiat. Circa primum quidam dixerunt, peccare ex contemptu esse peccare ex certa scientia, & sine

& sine passione, vel causa, cui opinioni videtur fauere Caietan. in summa verb. contemptus, condistingues peccatum ex contemptu contra peccatum ex ignorantia, & ex passione. Vnde videtur sentire esse peccatum, quod vocatur ex malitia: nam hoc communiter contra illa duo membra distinguitur, & dicitur esse ex certa scientia. Fauet etiam Glossa in cap. Metropolitanum, 2. quæst. 7. quatenus ait, non parere ex contemptu idem esse, quod non parere sine causa. D. Thomas etiam in 2. dist. 24. q. 3. art. 5. argum. 2. cum solutione videtur supponere, peccata ex contemptu, esse peccata ex deliberatione perfecta. Indicat etiam Bernard. supra dicens, aliud esse non obedire, aliud velle non obedire, & hoc posterius dicit esse contemnere, & significat, semper esse peccatum mortale: vocat enim, blasphemiam & repugnantiam non ferendam.

Sed hæc explicatio contemptus non potest præsentis instituto accommodari, & in eo sensu falsa esset, & contra omnes auctores citatos, & referendos. Quamuis enim (vt statim dicam) contemptus in latiori quadam significatione ita interdu sumatur, tamen in præsentis non potest in eo sensu accipi, quia etiam peccatum veniale potest fieri ex certa scientia, & perfecta deliberatione, neque inde fit mortale, etiam si passio non intercedat, sed mera libertas. Nam earentia passionis non dat per se nouam speciem malitiæ, vt per se notum est, nec potest infinite augere malitiam ex suo genere, vel ex aliis circumstantiis leuē, imò ipsa per se non auget, sed solum non minuit culpam, & quamuis maior libertas, quæ inde relinquatur, augere possit peccatum; non tamen adeo, vt faciat esse mortale, quod aliâ tale non esset, cum plena libertas possit etiam in leui peccato reperiri. Ergo ratione huius circumstantiæ non potest esse peccatum mortale, quod ex proprio obiecto, & materia tale non esset. Et idem argumentum fieri potest de circumstantia scientiæ perfectæ; solum enim ex se excludit ignorantiam, & ideo ex se non auget speciem malitiæ; quantitate verò peccati auget, solum quatenus auget libertatem: hoc autem augmentum nunquam excedit capacitatem materiæ, & obiecti per se loquendo, ergo nunquam ex illo capite præcisè sumptum peccatum fit mortale, quod aliâ esset de se veniale.

Quod etiam inductione patet in mendacio leui, vel paruo furto, quantumcumque enim scientia & voluntate fiant, si in eorum obiectis, & materia fistatur, non addendo circumstantiam mutantem speciem, nunquam erunt peccata mortalia, ergo hic modus peccandi non est peccare ex contemptu proprio, & rigoroso, de quo tractamus. Et hoc potius docuit D. Thom. loco proxime citato, quatenus concedit, peccatum veniale ex genere non fieri mortale, licet fiat ex perfecta deliberatione, neque id satis esse ad contemptum, & ideo quæst. 15. de verit. artic. 5. ad 2. dixit per peccatum veniale non contemni Deum, etiam si ex perfecta scientia fiat. De sensu autem Bernardi infra dicitur. Ad Glossam autem respondet Nauarr. in capit. non inferenda, num. 15. Quando peccatur contra legem sine causa, præsumi contemptum, non tamen esse, etiam si ex causa iniqua peccetur, vt ex voluptate, vt sumitur ex Glossa in cap. cum illorum, de sententia excommunicat. verb. in contemptu.

Secundo dixerunt alij, transgredi legem ex consuetudine esse illam contemnere, ac subinde peccatum ex consuetudine esse peccatum ex contemptu. Vnde inferunt, transgressionem legis de se venialem fieri mortalem ex consuetudine. Hæc autem opinio dupliciter intelligi potest. Primo, vt adæquata causa contemptus sit consuetudo. Et hoc à nemine asseritur, & est planè falsum, quia contemptus potest aliū

de oriri, quàm ex consuetudine, nimirum ex superbia, vel indignatione, aut alio simili vitio. Item quia cōtemptus est simplex actus, vt statim explicabimus, & ita potest concipi per aliquem primum actū ante consuetudinem, vt superbia, & alia similia vitia. Secundò intelligi potest, quod licet consuetudo non sit necessaria ad contemptum, nihilominus illa sit vnus modus peccandi ex contemptu, & hoc modo indicat hanc sententiam Glossa in cap. vnum orarium, §. munc autem, verb. criminale, dist. 25. & Ang. verb. inobediencia, vbi hanc vocat contemptum interpretatiuum cum Richard. quodlib. 1. q. 19. & citatur pro hac sententia Collectar. in cap. 1. de consil. Fauet etiam Panormit. in cap. nam concupiscentiam, de constitut. in fine, dum ait, nullum esse veniale peccatum, quod consuetudine non fiat mortale: nam hoc verum esse non potest, nisi ratione contemptus. Denique Bernard. dicto libro de præcep. & dispens. cap. 14. dicit quadam esse venialia peccata, excepto, cum per contemptum vertuntur in vsum, & consuetudinem.

Sed hæc sententia falsa est, vt merito docuit D. Thom. & cum eo Caietan. 2. 2. quæst. 186. artic. 9. ad 3. & sequitur Angel. verb. contemptus, & bene Nauarr. in cap. res sunt, de poen. distinct. 1. num. 13. & Archid. in cap. quicumque, §. 1. distinctione, & ratio est, quia consuetudo non est contemptus; ergo peccare ex consuetudine, non est peccare ex contemptu, formaliter, ac per se loquendo. Quod ideo addo, quia consuetudo potest disponere ad contemptum, & illud paulatim generare, vt D. Thomas supra dixit, ex illo Prouerb. 18. Impium cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. Propter quod solent Iurista dicere, vt notat Nauarr. supra, ex consuetudine indicit præsumptionem contemptus, licet ipsa contemptus non sit. Probatur ergo antecedens, quia contemptus per se consistit in vno actu; consuetudo autem solum dicit, vel multiplicationem talium actuum, vel habitum inde genitum; constat autem habitum non esse contemptum, nec etiam multitudinem actuum: nam illi actus per se loquendo sunt similes; vnde sicut primus non est contemptus legis, licet sit transgressio legis, ita nec secundus, nec tertius, nec designari potest, in quo actu incipiat contemptus ex vi consuetudinis. Præterea peccatum ex consuetudine ad summum augetur quoad pronitatem, vel facilitatem, aut affectum peccandi; non verò quoad malitiam diuersæ rationis, vel speciei; contemptus autem addit malitiam speciei distinctam, vt ostendimus; ergo consuetudo per se non sufficit ad contemptum.

Vnde inferitur, falsū omnino esse quod Panormitan. ait, nullum esse peccatum veniale, quod per consuetudinem non fiat mortale. Aliâs omnis consuetudo peccandi venialiter, constitueret homines in statu peccati mortalis, & ita consuetudo mentiendi leuiter, vel loquendi otiosè, & similes, constituerent homines in morali periculo peccandi mortaliter, quia peccatum illud ratione consuetudinis esset peccatum mortale. Et cum designari non possit numerus actuum, in quo tale peccatum incipiat esse mortale ratione frequentiæ, seu consuetudinis, sequitur peccari mortaliter ex vi talis consuetudinis, & periculi perueniendi ad numerum actuum, in quo peccatur mortaliter. Consequens autem est absurdissimum, & contra sensum totius Ecclesiæ, & omnium piorum, & contra omnes Doctores, qui etiam in materia de Iuramento, dicunt consuetudinem iurandi verum leuiter, & sine causa non constituere hominem in statu peccati mortalis, & idem dicunt de ludo superfluo, non tamen pernicioso, & aliis similibus. Ratio verò à priori est, quia consuetudo peccandi venialiter per se solum auget extensiuè numerum

D. Thom.
Caiet.

2. Sententia affirmatiua eaque communis.

D. Thom.
Bonau.
Gerson.
Adrian.
Panormit.

Felin.

Nauarr.
Dried.
Couar.
Caiet.
Castro.
Henr.
D. Bern.

3. Rationes duobus circa prædictam communem sententiam.

4. Quid sit transgredi legem ex contemptu.

5. Transgredi legem ex contemptu non esse peccare ex certa scientia, & sine passione vel causa.

6.

7. Transgredi legem ex consuetudine esse illam contemnere.

Glossa.

Collectar. Panorm.

D. Bern.

D. Thom.
Caiet.
Nauarr.
Angel.
Archid.

Prou. 18.

9.

rum peccatorum venialium, & voluntarium in posterioribus peccatis; ex neutro autem argumento potest colligi peccatum mortale, quia multa peccata venialia non faciunt unum mortale, vt ex prima secundæ suppono, nec maior voluntas sufficit ad peccatum mortale, si materia, obiectum, & aliæ circumstantiæ peccati eadem sunt, vt in præsentibus supponimus. Consuetudo ergo non transfert actum de veniali in mortale. Et ita inde etiam concluditur peccare ex consuetudine non esse peccare ex contemptu. Neque Bernardus id dixit, sed potius dixit, contemptum solere esse causam consuetudinis, & tunc verum est, actum de se venialem posse fieri mortalem non ratione solius consuetudinis, sed ratione contemptus à quo procedit.

Dices, consuetudo furandi, etiam si singula furta leuia sint, constituit peccatum mortale, vt omnes fatentur. Idemque est si contra legem positum taxantem pretium aliquis frequenter delinquit leuiter, aliquid paruum ultra iustum pretium accipiendo, Item consuetudo communicandi ciuilitate cum excommunicato est peccatum mortale, licet singuli actus communicandi per se sumpti, sint peccata venialia; ergo idem erit in omnibus. Respondet, si in his, & similibus casibus tandem committitur peccatum mortale, non est ratione contemptus, vt constat ex dictis, & ratione, quia possunt singuli actus ex eodem motu, seu affectu, aut passione fieri, vt experientia constare potest in paruis furtis: multiplicatur enim ex eadem cupiditate sine contemptu, sed potius ex quadam vi passionis, & interdum cum quadam imperfecta displicentia, & simplici affectu, seu velleitate seruandi legem. Item si per illam consuetudinem peruenitur ad peccatum mortale, non est peccatum, ac formaliter ratione consuetudinis, alioqui in omni consuetudine idem esset, quod planè falsum est, vt ostendi.

In primo ergo casu de furtis leuibus ideo est, quia materia præcedentis furtorum retinetur semper contra eandem legem, & semper augetur per sequentia furta, & ita tandem peruenitur ad aliquod, in quo licet materia præsens sola sit leuis, coniuncta præcedentibus constituit vnã materiam grauem, & ita est illud peccatum mortale, quantum est ex parte materiae. Vnde etiam oportet, vt ex parte peccantis voluntas feratur aliquo modo in illam materiam vt grauem, & congregatam ex multis leuibus, & tunc peccabit mortaliter ratione materiae grauis. Quando autem materia leues non ita copulantur, multiplicatio venialium non efficit vnũ peccatum mortale, vt latè declarauimus in lib. 5. de voto, capite quinto, vbi de consuetudine committendi leues transgressiones voti loquuti sumus, diximusque eandem esse rationem de lege. Neque refert, quod tunc videatur finis legis, ac voti frustrari magis, ac magis, ac subinde grauius lædi per plures illos actus; ex illo enim augmento nõ confurgit vnũ peccatum mortale, sed multitudo venialium, vt multis exemplis, & rationibus ibi ostensum est. De alio verò exemplo de communicatione ciuili cum excommunicato, dixi in 5. tom. de censur. disp. 1. 5. sect. 2. n. 1. ibi esse specialè rationem, quia communicatio humana, licet successu temporis, & per varios actus fiat; tamen per excommunicationem prohibetur per modum vnus actus, seu materiae grauis, & ideo si quis ita frequenter actus leues, vt animo, & voluntate expressa, vel virtuali in perseverantem communicationem feratur, violat legem in materia graui, & illi actus leues non spectantur tunc vt distincti, sed vt partes vnus materiae grauis per illos intentæ, & vt sic censentur grauius prohibiti, & per legem ex suo genere obligatione sub mortali. Et ita nunquam ratione solius consuetudi-

nis veniale peccatum efficitur mortale.

Dicendum ergo est, tunc committi contra legem humanam ex contemptu, quando ipsa transgressio exterior legis oritur ex imperio contemptus interioris, ita vt illa exterior transgressio ex vi talis imperij fiat quidam contemptus exterior. Ita Caietanus in sum. verb. *contemptus*, & 2. 2. loco proxime citato, vbi diuus Thom. idem indicat, & attigit Bernardus in d. c. 14, dicens, *Tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur*. Ratio verò generalis est, quia actus exterior accipit malitiam formalem, & præsertim extrinsecam, & accidentalem ab actu interiori; sed transgressio legis in re minima, neque in actu exteriori, neque in voluntate, quæ illum respicit vt obiectum, habet de se malitiam mortalem; ergo si ex contemptu illam recipit, ideo est, quia imperatur ab aliquo interiori actu habete malitiam mortalem, qui actus contemptus appellatur, & ideo transgressio illa dicitur esse ex contemptu.

Sed tunc restat inquirendum quod secundo loco propositum est, quisnam sit hic actus interior, qui contemptus appellatur, & cur tam graue malum reputetur, vt reddat mortale peccatum, quod leue erat, vel etiam quod de se nullum erat. Circa hoc D. Bernardus supra cap. 12. indicat, hunc contemptum esse actum superbiae, dicens, *Contemptus inquit superbia est*. Sumi etiam potest ex diuo Thoma citato loco 2. 2. question. 186. art. 9. ad 3. dum ait, *Contemere esse nullo subiecti legi*. Et peccare ex contemptu esse peccare ex voluntate non se subiiciendi alteri. Docet autè idem D. Thom. 2. 2. quest. 161. art. 2. ad 3. officium humilitatis præcipuum esse subiecti Deo, quod repetit art. 3. & q. 162. art. 5. & 6. inde colligit superbiae grauitatè; ergo si contemptus est voluntas non se subiiciendi formaliter, id est, solum propter fugiendam subiectionem, est planè actus superbiae. Et hanc interpretationem sequuntur ferè Canonistæ in principiocitati, & Adrianus, ac Gerson dicta lect. 5. de vita spir. Angeh. Syluest. & alij Summistæ verb. *contemptus*. At verò Caiet. 2. 2. q. 104. art. 2. & q. 105. art. 5. ad 2. hanc D. Thomæ sententiam videtur interpretari de formali inobedientia, quæ consistit in voluntate non seruandi legem, propter non obediendum, & hanc voluntatem significat esse contemptum. Quod & aliqui moderni sequuntur, & fauet D. Thom. dicta questio. 105. art. 1. ad 1. ex hoc verò sequi videtur, contemptum non posse verificari circa consilia, quod est contra omnes, & planè falsum. Probat autem sequela, quia obedientia tantum est circa præcepta, ergo etiam inobedientia.

Potest ergo esse alius dicendi modus, contemptum esse iniustitiam quandam, quia contemptus est, *estimatio minus iusto*, vt definit Altifiodor. lib. 2. sum. tract. 20. c. 2. q. 1. Diminuere autem estimationem alterius, contra iustitiam est. Vnde de contemptu proximi ita sentit Caiet. in sum. verb. *contemptus*. videtur autem esse eadem ratio de contemptu legis, vel legislatoris. Et ita Nauarr. supra, & in sum. cap. 23. nu. 4. 2. ait, peccare ex contemptu esse, moueri ad peccandum, eo quòd legem, vel legislatorem aliquis parui faciat: hoc autè ad iniustitiam pertinere videtur. Ex his ergo incertum manet quodnam vitium sit contemptus, quia superbia, formalis inobedientia, & iniustitia vitia sunt specie distincta. Quòd si contemptus in omnibus illis speciebus esse potest, & ideo vox æquiuoca est, vt Altifiodor. supra sentit, ambiguum manet quomodo sumenda sit, cum dicitur esse peccatum mortale, transgredi legem ex contemptu.

Ad hoc ergo explicandum aduerto, contemptum partim esse posse in intellectu, partim in affectu interno, partim in opere externo, sub opere omissione includendo, quod ferè notauit Altifiodor. supra.

11. Resolutio auctoris. Caiet. D. Thom. 13. Quinam sit actus interior qui dicitur contemptus. Angel. Syluest. D. Thom. 14. Nauarr. Altifiod. 15. Primus

Primus ergo contemptus dici potest intellectualis, & consistit in iudicio, quo res aliqua, vel persona in minori estimatione habetur, quam par sit, ac dignitati eius debeatur. Quamuis enim minus aestimare vnã rem, quàm aliam, solet generaliter vocari contemptus illius; si tamen aestimatio sit prudens, non erit contemptus vitiosus, de quo solo tractamus; tunc ergo est inordinatus contemptus, quando respectu ipsius rei, aut personæ, considerata eius qualitate, & dignitate, inordinata est talis aestimatio. Nam si vna res sit vilior alia, illam contemnere præ alia non est vitium, sed virtus, vt cõtemnere diuitias, vel honores propter virtutem. In affectu autem contemptus est, aut velle habere hanc vilem estimationem de alio, aut certe velle illam verbo, aut opere ostendere, & in aliis generare: in opere autem contemptus erit quicquid exterius sit intentione despiciendi alium, vt ab aliis parui aestimetur, vel vt operans ostendat, se pro nihilo illum aestimare. Quæ omnia non aliter probantur, quàm ex ipsius vocis proprietate, & communi sensu, & conceptione, ac interpretatione Doctorum, præsertim Altifiodor. & Caietani supra.

Vltimus autem aduerto, contemptum posse referri vel ad personam, id est, ad Deum, aut proximum, vel ad res alias, vt dignitates, & honores, actiones, &c. Si sumatur hoc posteriori modo non videtur habere certam speciem vitij. Imò, vt dixi, si debitam proportionem seruet ad rem, quæ contemnitur, potest esse actus laudabilis modo explicato: si verò sit vltra proportionem debitam tali materiae, vel obiecto, pertinet ad vitium contrarium illi virtuti, quæ inclinatur ad seruandum medium, & moderandum affectum circa talem materiam. Vt v. g. nimis contemptus honoris, vel famæ potest esse vitiosus, & contra illud, *Curam habe de bono nomine*; habebit ergo ille contemptus malitiam contrariam magnanimitati; vel humilitati, quæ constituunt medium in affectu honoris, sic etiam contemere plus iusto diuitias necessarias vitæ humane esse poterit contra liberalitatem, & in prodigalitate declinare, & sic de aliis. Hic autem modus contemptus non est propriè qui ad rem præsentem spectat, vt statim dicam: Contemptus autem personæ videtur mihi formaliter, & propriè pertinere ad iniustitiam cum proportione sumptam. Quod ideo addo, quia contemptus Dei, erit formaliter contra religionem: nam illa est iustitia ad Deum, qualis in nobis esse potest: si verò sit contemptus parentis, erit contra pietatem, si Prælati, contra obseruantiam, & reuerentiam illi debitam; si contra alios proximos, contra communem iustitiam, & hoc vltimum docuit Caietan. supra; ex illo autem sequuntur cætera cum proportione. Et ratio est, quia per talem contemptum agitur contra ius alterius; & quantum est ex parte contemnentis, infertur illi iniuria, vel etiam nocumentum. Quia vnusquisque habet ius, vt in estimatione debita habeatur, vt conuenienter ad illam tractetur: nam hoc ad honorem, vel cultum vnicuique debitum necessarium est, & inter homines habere potest magnam utilitatem, ideoque huiusmodi contemptus non parua iniuria reputatur, ac subinde peccatum mortale est ex genere suo.

Est tamen animaduertendum tertio, huiusmodi contemptum dupliciter committi posse, scilicet, materialiter, vel formaliter: eum enim de facto aliquid fit, quo aliqua persona aliis postponitur; licet hoc directè non intendatur, materialiter contemnitur; si verò id etiam intendatur, tunc est contemptus formalis. Priori modo committitur contemptus contra Deum, per omnia peccata mortalia, vt notauit D. Thom. in 4. dist. 9. art. 3. questio. 3. & eodem modo transgressio humani præcepti voluntaria, etiam si ex

passione fiat, solet interdum vocari contemptus, vt loquitur Gregor. in cap. *honoratus*. 74. dist. Et fortasse hoc sensu dixit August. 14. de Ciuitate, cap. vlt. Amorem sui vsque ad contemptum Dei edificare ciuitatem Babylonis, sic etiam lib. de natuf. & grat. cap. 29. refert idem Aug. ex quadam obiectione Pelagianorum, sententiam dicentem, *Omnia peccatum esse contemptum Dei*, quam ipse non reprobatur, sed declarat, non omne peccatum esse formalem, seu propriam superbiam, aut contemptum superbiae. Atque in eodem sensu videtur dixisse Isidor. lib. 2. de differentiis spirit. cap. vlt. *Vnum genus superbiae esse eorum, qui per transgressionem culpa, contemptum habet diuinæ præcepta*. Idemque habet latius lib. 2. sentent. cap. 38. Denique hoc modo transgressores præceptorum diuinorum dicuntur contemptores in sacra Scriptura Leuit. 26. & sæpe alias. Sic etiam contra proximum peccatur hoc modo per omnia peccata, quæ diminuunt estimationem eius, etiam si id non intendatur, vt per detractionem, quamcumque inhonoratiõem, &c.

Formaliter autem committitur hoc vitium quando ex directa intentione ad hoc aliquid fit, vt alter despiciatur, aut despici credatur, seu ostendatur: nam intentio est, quæ dat præcipuum formalitatem actibus moralibus. Quapropter quando hoc vitium tribuitur superbiae, intelligitur causaliter, quia loquendo moraliter, ac regulariter, contemptus, præsertim formalis, ex superbia nascitur, & ita numeratur ab Isidoro inter filias superbiae, vt refert Altifiodor. & sumitur ex lib. de conflict. vitiorum, & virtut. cap. de superbia. At verò è conuerso dicitur aliquando contemptus formalis inobedientia, quia hæc nascitur ex contemptu, & est quasi medium, quo subditus iniquus vitur ad contemnendum Prælatum suum: directè enim vult non obedire, vt per hoc ostendat, nihil se aestimare Prælatum. Atque hoc modo accipiendum videtur, quod Bernardus supra dixit, *Nolle obedire esse inolerabilem blasphemiam*; id enim maxime habet locum in inobedientia formali. Quia tamen nemo intendens ad malum operatur, & in inobedientia, vt sic, nulla apparet ratio boni per se appetibilis; semper illa formalis inobedientia nascitur, aut ex superbia, & appetitu excellentiæ, aut ex indignatione, & abiectione estimatione Prælati, quam subditus habet, & ratione illius præceptum eius contemnit, & propterea illi non vult parere. Atque ita satis explicatum est, quomplex sit contemptus, & quomodo ex illo legis transgressio nascatur.

Superest tamen explicandum, quod tertio loco proposuimus, an transgressio legis humane ex contemptu semper, & in quacumque materia minima sit peccatum mortale. Et ratio dubitandi est, quam in principio posuimus. Propter quæ Caiet. in sum. verb. *contemptus*, in fine, aperte concedit, dari contemptum præcepti, & transgressionem præcepti ex contemptu, quæ sit tantum veniale peccatum ex leuitate materiae, & ex leui modo contemnendi, vt sic dicam, quia scilicet, non contemnit simpliciter præceptum, sed hoc præceptum in re minima. Et ideo distinguit contemptum, etiam proprium, & formalem in contemptum simpliciter, & secundum quid, & priorem dicit esse peccatum mortale; posteriorem autem esse tantum veniale peccatum. Eandemque sententiam sequitur Barth. de Medin. 1. 2. q. 88. art. 4. in fine.

Huic autem sententiæ obstat, quia videtur repugnare communi sententiæ, quam supra retulimus. Nam omnes auctores ibi citati indistinctè damnant peccati mortalis inobedientiam præcepti ex contemptu, etiam in minimis, & Bernardus expressè dixit, contemptum in omni specie peccatorum pari pondere graue esse: & loquitur de minimis præceptis, vt supra explicauimus. Responderi tamen potest ex mente Caietani, Bernardum,

Gregor. Cap. honoratus. August. Omnia peccata mort. esse Dei contemptu, materialiter, non formalem. Intentione dat præcipuum formalitatem actibus humanis. Isidor. Altifiod. Bern. Contemptus formalis duplex simpliciter, & secundum quid. Mortal. 2. venialis.

10. Obiectum cuius cum respiciatur.

11.

Nauarr.

Altifiod.

15.

17. Contemptus duplex: materialis, quæ non intenditur directè, & est peccatum mortale; & formalis, quæ intenditur, & est tantum veniale peccatum.

Bernardum, & alios auctores intelligendos esse de contemptu simpliciter, non secundum quid. Et ita si contemptus sit simpliciter talis, id est, contemptus obedientie, vel precepti, vel superioris absolute, sic transgressionem semper, & in quocumque mandato, etiam minimo esse peccatum mortale, & ita procedere dictura Bernardi, & aliorum sine ulla limitatione, vel exceptione. Si vero contemptus, sit secundum quid, tunc illum esse posse tantum veniale peccatum, & consequenter etiam transgressionem legis mandati ex intentione, seu imperio illius. Sed hoc non videtur satisfacere, tum quia nec Bernardus, nec alij auctores cognoscunt medium inter hæc duo, scilicet, transgredi ex contemptu, vel sine illo, quomodo dixit Glossa in cap. quis autem, distinct. 10. *Aliud est contemneret, aliud non parere, & primum absolute damnatur peccati mortaliter, ergo indistincte id accipiendum est, tum etiam quia eodem modo dicere possumus, transgredi legem humanam, per se, & secluso contemptu esse semper peccatum mortale, quia dicemus intelligendum esse de transgressionem simpliciter nam transgressio in leui materia, seu secundum quid, imò preceptum in leui materia, non est preceptum simpliciter, sed secundum quid: sic enim D. Thom. dixit, peccatum veniale non esse contra preceptum, utique simpliciter. Nullum ergo erit discrimen inter nudam transgressionem precepti, & transgressionem ex contemptu, quod est contra communem doctrinam.*

Mihi ergo videndum videtur distinctione insinuatâ a Castro dicto cap. 5. in fine, licet alio modo: ille enim distinguit contemptum legis, & legislatoris: quia vero in precepto duo sunt, scilicet res precepta, & preceptum ipsum; ego potius distinguo inter contemptum personæ, seu legislatoris, & contemptum operis, seu rei preceptæ. Neque oportet addere tertium membrum de contemptu precepti, seu legis, quia lex solum contemni potest, vel per respectum ad legislatorem, cuius potestas contemnitur, & sic ad contemptum legislatoris reducitur; vel potest lex contemni, quia res precepta parvi estimatur, & sic reducitur ad contemptum operis.

Dico ergo primo: Transgredi legem ex contemptu rei preceptæ non semper, & in individuo est peccatum mortale, & in hoc potest habere verum opinio Caietani, & ratio eius, quia res contempta potest esse minima, vel pertinens ad infimam aliquam virtutem, & quia tunc per se nec fit, nec intenditur iniuria legislatoris. Duplici ergo ex capite potest esse hoc peccatum mortale. Primum, si inuoluat, vel supponat errorem in doctrina. Sic peccant grauissime, qui contemnunt consilia, quia existimant illa esse iniuria, aut infima bona. Sic etiam peccaret grauiter, qui contemneret transgressionem ex se leuem, quia existimaret, peccatum veniale non esse dignum pœna apud Deum, vel quippiam simile. Secundò potest hoc esse mortale ex materia grauitate, sicut in alijs vitijs contingit.

Dico secundò: Transgredi legem ex contemptu Dei legislatoris semper est peccatum mortale, etiam in individuo, & sine ulla distinctione. Et hoc saltem modo indistinctè præcedit communis sententia, & ita expressè Bernard. cap. 12. (quæ alij sequuntur) distinguit mandatum à mandante, & grauitatem constituit in contemptu mandantis. Et quidem respectu Dei videtur res manifesta: agimus enim de contemptu formali, ut dixi; est autem magna irreuerentia directe intendere contemptum Dei, seu quocumque signo ostendere indignam de Deo estimationem. Unde licet talis transgressio in se quid minimum videatur; imò licet per se non sit culpa, sed consilij ommissio; nihilominus in ratione signi imperati ab interno contemptu, habet grauem inordinationem. Sicut omit-

tere consilium, quod scimus per se magis placere Deo, ex obiecto non est peccatum; tamen si quis illud omitteret ex hac formali intentione deliberala, ne faciat hoc beneplacitum Deo, planè esset graue peccatum, quia indicat quoddam Dei odium, quod ex leuitate materiae nunquam potest esse veniale peccatum. Et similiter contemneret preceptum minimum, vel consilium, solum quia à Deo datum est, & ex illo contemptu illud omittere, grauissima inordinatio affectus est, etiam materia consilij, vel precepti minima sit. Et quamuis ille affectus, vel contemptus restringatur ad tale preceptum minimum, semper retinet grauem inordinationem. Sicut dicere leue mendacium ea formali intentione offendendi Deum etiam leuiter, est profecto peccatum mortale, quia illam intentionem est grauis irreuerentia; & continet deliberatum Dei odium. Quomodo intelligi potest illud, quod ex August. refert Gratian. in cap. vltim orarium, §. nunc autem, dist. 25. *Nullum peccatum est ideo veniale, quod non fiat criminale, dum placet, utique ex contemptu Dei.*

Dico tertio: transgredi legem humanam ex contemptu formali humani legislatoris, etiam videtur esse semper, & in individuo peccatum mortale. Hoc non videtur æquè certum, quia legislator humanus non est persona tam excellens, & quia aliquod odium eius potest esse veniale. Distingueret ergo possumus superiorem, vel formaliter quatenus Prælatus, vel superior est, vel quatenus quidam homo. Transgredi ergo illius legem ex contemptu eiusdem, quatenus Prælatus est, semper censetur esse peccatum mortale. Et ita procedit conclusio posita. Ratio autem est, quia illud est contemneret potestatem eius, & quia tunc contemnitur quatenus representat Deum, & vices eius gerit, & ideo talis contemptus redundat in contemptum Dei, iuxta verbum Christi Domini Luca 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Cui consonat illud Bernardi loco citato, *Sine Deo, sine homo, mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum.* Si vero contemptus solum sit ipsius personæ, quatenus homo, quidam est, & habere potest aliquem defectum, sic non repugnat esse veniale peccatum ex leuitate materiae, & hoc etiam voluit Caiet. Probatumque sufficiunt exemplis eius. Et in idem redit alia distinctio, quam ibidem indicat, dicens, aliud esse nolle subdi, seu formaliter nolle obedire, aliud nolle consolari superiori, & hoc posteriori dicit esse posse solum veniale peccatum, etiam si ob eam formalem causam voluntas superioris non impleatur, quia non contemnitur eius potestas, sed circa personam eius quædam amaritudo animi ostenditur. Cauendum est autem, ne talis amaritudo erga personam, redundet in contemptum potestatis etiam circa minima, quia tunc iam erit contemptus formali Prælati, & peccatum mortale, iuxta priorè partem, & quia hoc valde contingens, ac periculosum est, ideo talis modus resistendi precepto superioris ex indignatione aliqua, vel interiori respectu persone illius, diligentissime cauendus est.

Ex dictis sequitur, malitiam mortalem quam habet transgressio leuis precepti ex contemptu, esse distinctæ speciei ab illa, quam habet talis transgressio ex obiecto suo, vel facta sine contemptu, ut si egrediar de cubiculo contra mandatum Prælati, habebit illa actio simpliciter facta venialem malitiam, vel otiositatis, vel inobedientie; si tamen fiat ex contemptu, habebit mortalem malitiam irreuerentie contra Deum, vel Prælatum. Probatum, quia illa circumstantia est alterius speciei, & contra aliam virtutem. Item contemptus ipse est peccatum speciei distinctum ab otiositate, vel inobedientia, ut ostensum

est, & illam tantum participat actio illa quatenus à non abstineat voluntariè, non implere preceptum, & ideo censuram incurrere, si imposita sit. Idemque eadem ratione diceret de dormiente, quando cum ea voluntate iuit dormitum. Sed quod ad censuram attinet, hoc probabile non est, quia preceptum ieiunij negatiuum est, ut suppono, & ideo licet morali modo non impleatur, quando voluntas deest, tamen quoad effectum externum, vel substantiam impletur, vel saltem non violatur, & hoc satis est, ut non incuratur excommunicatio; quia ibi non est transgressio exterior precepti, quæ ad incurrandam excommunicationem necessaria est. Nec sufficit voluntatis conatus contra preceptum, si effectus non sequatur, etiam si sit materialiter (ut sic dicam) ut ex materia de Censuris constat. Et idem est in alio exemplo, quod ibi Medina adducit de solute decimas, aut debitum coactè, & habens propositum non soluendi, si posset, etiam si habeat preceptum soluendi sub censura ipso iure lata. Nam licet illa re vera non excuset grauem culpam coram Deo, & moraliter non impleat preceptum, sed potius peccet interius contra illud, nihilominus exterius non transgreditur, & liberatur à debito, & materia precepti in posterum sublata est, & consequenter non incurrit censuram, quia cum effectu non omisit exterius, quod lex præcipiebat, quod satis est ad non incurrandam censuram, quatenusque ratione, & modo id acciderit. Secus vero est in exemplo recitandi posito in secunda obiectione: nam qui dormiens profert verba precatationum, non orat; preceptum autem est de orando, & ideo in tali casu preceptum non impletur, & incurreretur excommunicatio, non recitando iterum in vigilia, si lata esset contra non orantes, quia ille verè non orauit.

Et ita ad secundam obiectionem concedo sequentiam, neque in consequenti est aliquod inconueniens. Ad tertiam vero dico, non esse simile, quia is, qui audit Missam, licet ignoret esse diem festum, verè audit Missam, quia attentè audit; imò etiam liberè, & spontaneè audit. Et ita ille actus sufficit ad implendum preceptum, vel saltem ad non transgrediendum illud exterius, unde à fortiori etiam sufficit ad vitandam censuram: An verò ille postea, sciens esse diem festum tempore habili, teneatur alia Missam audire, vel saltem habere animum satisfaciendi precepto per priorem auditionem, tractauit latè in tom. 2. de relig. lib. 4. de orat. cap. 26. Denique idem cum proportione dicendum est ad quartam obiectionem, in eo casu excusari materialem, & exteriorem transgressionem precepti, quod satis esset ad excusandam censuram, non tamen seruari mente, & animo totam obligationem precepti, & consequenter non excusari grauem culpam. Et ita est intelligendus Antonin. statim citandus, dicens, non implere preceptum, *quis stant ad sociandum dominos, alias non audituri.* Et de his conditionibus hæc sufficiunt, de quibus in citato loco, de religione, multa dixi.

Difficilis ergo solum superest de proprio modo virtutis, qui consistit in bonitate morali actus consequente ex integra causa, id est, ex bono obiecto, recta intentione, & alijs circumstantiis. Aliqui enim sentire videntur, precepta humana non impleri, per huiusmodi actus, nisi includant rectam intentionem, sine qua inquirunt non impleri humanam legem, etiam si actus preceptus fiat. Ita tenet Dionys. Cisterci. 1. dist. 17. art. 3. Idem sentit Anton. 2. part. 9. cap. 10. §. 2. quatenus ait, non implere preceptum audiendi Missam, qui accedunt ad Ecclesiam, vnde int. vel videntur ab amatoribus suis; sed debent (ait), accedere ad orandum, & tunc à se remouere debet cogitationes temporales ad Deum orandum. Fundari potest primò hæc sententia in regula 8. Extraug. de regul. iuris, *Qui ex timore faci-*

Hæc ferè argumenta proponit Medina. q. 100. art. 6. & in priori docet, qui per solam vim, & coactionem ieiunat, quia violenter priuatur cibo, cum ipse

Qvætionem hanc supra libro secundo tractauit de lege naturali, ubi notauit solum habere locum, proprie loquendo in preceptis affirmatiuis, quia negatiua non dantur de actibus, sed de negatione actus, & ideo per se non requirunt actum, sed omissionem, ut impleantur: in omissione autem, ut sic, non inuenitur modus virtutis, licet in positua voluntate abstinendi ab actu prauo esse possit; per se autem necessaria non est ad implendum preceptum negatiuum, ut à fortiori patet ex dicendis. Præterea in eodem loco distinxit in actu morali tres modos, seu conditiones necessarias ad modum virtutis; vna est operari ex cognitione, ac scientia; alia operari voluntariè, tertia operari intentione honesta, & cum omnibus circumstantiis necessariis ad bonitatem moralem actus, & omisi quartum de modo delectabilitate operandi, quia constat, non cadere sub preceptum, ut ibi generaliter ostendi. Omitto etiam hic modum operandi ex dilectione Dei super omnia, de quo ibi etiam dixi, quia multò certius est, etiam hunc modum non cadere sub legem humanam. Imò etiam de prima, & secunda conditione nihil ferè hic addendum occurrit: habent enim eandem rationem in lege positua, quam in lege naturali, quia leges humane etiam dantur de actibus humanis, qui à voluntate, & ratione procedere debent, & ideo nisi fiat voluntariè, & consequenter ex scientia, non videntur sufficere, ut per eos lex humana impleatur, in quo Doctores omnes conueniente videntur.

CAPVT XXIX.
Vtrum lex humana obliget ad modum virtutis, & consequenter quo actu impleatur.

Solum video obici posse, hinc sequi, cum, qui toto die ieiunij dormit, non implere preceptum, ac subinde si excommunicatio sit lata contra non seruantes illud preceptum, incurri à sic dormiente. Idemque argumentum fieri potest de illo, qui dormiens recitat integrè Psalmum, vel horam, & de hoc certus sit à circumstantibus: nam sequitur, illum non impluisse preceptum, & incurrere censuram, si lata est, nisi iterum recitet. Tertio potest fieri idem argumentum de illo, qui nesciens esse diem festum Missam audit, nam sequitur non impluisse preceptum, sed teneri ad iterum audiendam, & similiter incurrere censuram latam, nisi iterum audiat. Quarto potest obici de illo, qui coactus detinetur audiens Missam, & interius non vult audire si posset, sed potius absolute cupit non audire, & habet propositum non audiendi, nisi cogeretur, vel duceretur timore seruili.

Hæc ferè argumenta proponit Medina. q. 100. art. 6. & in priori docet, qui per solam vim, & coactionem ieiunat, quia violenter priuatur cibo, cum ipse

Transgredi legem humanam ex contemptu formali legislatoris, videtur semper esse in individuo peccatum mortale, ut potest qui tunc contemnitur ut vitem genus Dei.

Obiectum est.

Malitia ex contemptu distinctæ speciei ab illa, quæ est ab obiecto, vel ab ea quæ habetur sine contemptu.

Senectia asserens non impleri precepta humana sine recta intentione, Dionys. Antonin.

Reliatur dicitur distinctio Caietani.

Glossa.

Castri sententia, & distinctio.

Transgredi legem ex contemptu rei preceptæ non semper est peccatum mortale, sed tantum ex grauitate materiae, vel errore in doctrina.

Transgredi legem ex contemptu legis latoris Dei semper est peccatum mortale, ut potest quod in dicitur quod dicitur deo.

24. Transgredi legem humanam ex contemptu formali legislatoris, videtur semper esse in individuo peccatum mortale, ut potest qui tunc contemnitur ut vitem genus Dei.

Luc. 10. D. Bern.

Contemptus legislatoris quatenus homo quidam est, non repugnat esse veniale peccatum ex leuitate materiae, & hoc etiam voluit Caiet.

25. Malitia ex contemptu distinctæ speciei ab illa, quæ est ab obiecto, vel ab ea quæ habetur sine contemptu.

Senectia asserens non impleri precepta humana sine recta intentione, Dionys. Antonin.

præceptum, aliter quam debet fieri, & ideo iam non facit, A
 Ex qua argumentatur à simili, vel à paritate rationis.
 Nam qui actum præceptum male facit, aliter quam
 debet facit; ergo non facit, seu non ita facit, ut seruet
 præceptum. Et confirmatur primò, quia lex præcipit
 actum bonum; ergo si non sit actus bonus, non fit,
 quod lex præcipit; ergo non seruatur. Confirmatur
 secundò, quia lex præcipit v.g. Dei cultum, vel tem-
 perantiam, &c. Actus autem non bonus non est cul-
 tus Dei, nec actus temperantiæ, vel alterius similis
 virtutis; ergo. Denique lex humana præcipiendo
 actum, constituit illum in certa specie virtutis, iuxta
 materiam capacitatem, & rationem sub qua præcipi-
 tur, ut est receptum dogma Theologorum; ergo nisi
 vere fiat actus virtutis in tali specie, non fiet quod
 lex præcipit, nec seruabitur lex: si autem actus non
 est bonus, non est actus virtutis; ergo.

Nihilominus dicendum est, sufficienter impleri
 legem humanam per actum præceptum secundum
 substantiam illius, etiam si non sit simpliciter bonus
 moraliter, nec honesta intentione fiat. Ita sumitur ex
 D. Thom. q. 100. art. 9. vbi idem docent Caiet. Conr.
 Medin. & alij. Soto lib. 2. de iustit. q. 3. art. 9. & 4. dist. 13.
 q. 2. art. 1. in fine, loquens specialiter de præcepto Mis-
 sic. Maior 3. dist. 37. q. 3. & ibi Palud. q. 3. & Almain. 4.
 dist. 17. q. unica, circa finem: vbi refert Gerfonem, &
 Martin. additque in hanc sententiam ferè omnes Do-
 ctiores conspiciunt. Medin. tract. de orat. q. 16. de horis
 Canon. Nauar. cap. 21. num. 7. & latius in Enchir. de
 orat. cap. 20. n. 2. vbi refert etiam seipsum in ca. inter
 verba, l. 1. q. 3. & Ioan. And. & Abbates in c. quod quis-
 dam, de poenit. & remiss. Sed illi loquuntur de bonis
 operibus præceptorum factis in statu peccati mortali-
 s, quod longè diuersum est: nam opus factum in
 peccato mortali potest esse simpliciter bonum, quod
 est certum de fide; & ita est æquè certum per illud
 feruari præceptum. Aliàs quomodo esset opus sim-
 pliciter bonum? At hic loquimur de opere malo, si-
 ue sit in peccatore, & sit peccatum mortale ex praua
 intentione, siue sit in homine iusto, & sit peccatum
 veniale, & vtroque modo dicimus, impleri præcep-
 tum positum.

Hæc autem assertio duobus modis probari potest,
 scilicet, vel de facto, vel etiam de possibili. Prior est
 facilior, fundaturque in illo principio, quod finis præ-
 cepti non cadit sub præceptum, quod tradunt Docto-
 res allegati, & sumitur ex D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 3. q.
 100. art. 9. & 10. 2. 2. q. 44. art. 1. & art. 8. ad 1. & Caiet.
 2. 2. q. 122. art. 4. & patet clarè in præcepto ieiunij, cuius
 finis est, vel satisfactio pro peccatis, vel corporis
 maceratio, & tamen si quis formam ieiunij seruet, li-
 cèt lautè, & deliciose comedat, & in statu peccati iei-
 iunet, ita vt nec satisfaciatur, nec maceretur, nihil pec-
 cat contra ieiunij præceptum, vt est constans apud
 omnes, & idem est in similibus. Ratio autem est, quia
 actus solum cadit in obiectum, & circa illud opera-
 tur eo modo, quo potest; ergo etiam lex solum obli-
 gat ad id, quod præcipit; solum autem præcipit ma-
 teriam, in quam cadit, & non finem; ergo obligat
 ad materiam, non ad finem; ergo si materia executio-
 ni mandetur, seruatur lex, quicquid aliunde peccet-
 ur. Probatur vltimum antecedens (reliqua enim per
 se nota sunt) quia solum id præcipitur, quod in lege
 exprimitur per modum imperij; lex autem humana
 non imperat fieri hoc propter illud, sed vt fiat hoc.
 Quod si aliquando in lege exprimitur finis legis, non
 est per modum obiecti legis, sed solum per modum
 rationis, vel motiui, propter quod modus præcipitur,
 & hæc quidem ratio sufficienter conuincit de facto.

Auctores verò allegati etiam de possibili loqui vi-
 dentur: nam commune illorum fundamentum est
 quia lex humana non potest præcipere interiorem

6.
 Sententia
 auctoria.
 D. Thom.
 Caiet.
 Conr. d.
 Medina.
 Sotus.
 Major.
 Palud.
 Almain.
 Gerfon.
 Martin.
 Medin.
 Nauar.
 Ioan. And.
 Abb. d.

7.
 Finis præce-
 pi non cadit
 sub præcep-
 tum.
 D. Thom.
 Caiet.

Lex huma-
 na non im-
 perat hoc
 propter illud
 fieri, sed vt
 fiat hoc.

8.

intentione maximè si ad effectum actionis necessaria
 sit. Vnde dicitur secundò, illam intentionem non esse
 omnino extrinsecam illi actioni, sicut supra diceba-
 mus de intentione faciendi sacramentum: nam li-
 cèt in præfenti, illa intentio non sit de necessitate sa-
 crificij, vt sic, est tamen necessaria ad completam ob-
 lationem sacrificij, & ad fructum eius, & ideo, qui
 potestatem habet præcipiendi sacrificium, totum id
 præcipere potest.

Ad rationes alterius sententiæ, respondetur, in pri-
 mis illa regula iuris sermonem esse de timore ser-
 uili peccaminoso, quando quis ita voluntariè facit
 opus præceptum, vt animum habeat non faciendi, si
 posset, poenam effugere: nam in illo modo operandi
 deest voluntas necessaria ad implendum præceptum
 apud Deum, etiam si exterius impleri videatur. Et ita
 negatur similitudo: nam qui facit totum id, quod lex
 humana præcipit, & cum omnibus externis circum-
 stantijs, quas præcipit, licèt praua intentione id fa-
 ciat, non facit aliter, quam debet facere ex vi diuina
 legis humane, licèt faciat aliter, quam alia lex diuina
 præcipiat, & ideo non peccat contra legem huma-
 nam, licèt aliàs peccet. Vnde ad primam confirmatio-
 nem respondetur, legem humanam præcipere actum
 de se bonum, seu qui de se potest bene fieri, non ta-
 men præcipere omnes modos necessarios, vt bene
 fiat. Et ita ferè respondet D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 3.
 ad 2. Et eadem est responsio ad secundam confirma-
 tionem. Nam lex humana præcipit actum in se con-
 tinentem cultum Dei, vel mediocritatem aliquam
 temperantiæ, aut alterius virtutis; illam autem potest
 habere actus, etiam si ex parte operantis male fiat ex
 alio capite, quod per se non prohibet, nec præcipit
 lex humana.

Ad vltimam confirmationem admittimus, com-
 mune & veram doctrinam, quod per legem hu-
 manam actus præcepti determinatur ad certam spe-
 ciem virtutis. Non est autem sensus, quod lex huma-
 na præcipiat illam virtutis, speciem esse; per se in-
 tentiã ab operante, aut quod pure fiat sine admi-
 nitione aliquius malitiæ; sed sensus est legem huma-
 nam præcipiendo imponere nõ solum obligationem
 obedientiæ, quæ generalis est; & in omni præcepto
 includitur, sed etiam præcipere de se actus singula-
 rum virtutum, quia, vt supra dixi, leges humane in-
 tendunt facere homines honestos in omni genere
 virtutum, & ideo præcipiunt secundum omnes species
 virtutum. Non tamen inde fit, vt lex humana præci-
 piat actum studiosum simpliciter, & vt studiosè fiat,
 sed satis est, quod præcipiat studiosum ex genere, &
 constituendo tale medium in tali specie virtutis, vt
 patet clarè in materia iustitiæ; præcipit enim actum
 eius, constituendo medium in materia illius, quo ser-
 uato, non peccatur contra illam legem, etiam si ex
 auaritia, vel alio vitio, quis operetur.

C A P V T . XXX.

Verum lex humana, & civilis possit obligare ad sui
 obseruationem cum periculo cuiuscumque
 nouementi temporalis,
 etiam mortis.

D eclarauimus modum obligationis legis huma-
 nae quoad grauitatem eius, nunc explicandus
 est quoad rigorem (vt sic dicat) vel lenitatem eius, &
 consequenter explicabitur quoad durationem eius,
 vel cessationem ratione occurrentis occasiois, quæ
 maximè esse solet, quando damnum aliquod graue,
 vel periculum eius imminet ex obseruatione legis,
 & ideo inquirimus, an in huiusmodi occasione cesserit
 Suarez de Legib.

A obligatio legis: ita vt nullum peccatum sit, illam non
 seruare.

Prima sententia absolute docet, legem humanam
 non posse obligare cum morali periculo vite, vel a-
 lio simili. Tenet Almain. in moralib. tract. 1. cap. 3.
 Inclinat Syluest. verb. *metu*, q. 7. Fundamentum est,
 quia dare vitam propter opus per se nõ necessarium
 ad salutem, vel honestatem, est opus difficillimum, &
 supererogationis, lex autem humana non potest hu-
 iusmodi opera præcipere, ergo. Confirmatur, quia
 conseruare vitam est de lege nature; ergo nulla lex
 humana potest contra hoc præcipere. Vnde D. Tho-
 mas 2. 2. q. 104. art. 5. dixit in his, quæ ad conserua-
 tionem corporis spectant, hominem non teneri ho-
 mini obedire.

Alter sententia est, legem humanam in vniuer-
 sum obligare, non obstante quocumque periculo
 mortis. Ita docet Caiet. 1. 2. q. 96. artic. 4. & 2. 2. q.
 125. art. 3. Idem sentit Adrian. in 4. q. 3. de clauib.
 Henric. tract. de syno. Episcop. post 3. part. arti. 1.
 n. 271. in tom. 3. Tractatum, p. 2. Fundamentum
 est, quia quod est contra legem humanam, est ma-
 lum, & peccatum, vt ex supra dictis patet; ergo et-
 iam propter mortem vitandam faciendum non est
 cap. *ut ne*, 3. 1. q. 3. ex Aug. Confirmatur primò, quia
 bonum commune præferendum est priuato, & ho-
 mo tenetur pro communi bono vitam perdere; sed
 humana lex propter commune bonum ponitur, ergo
 seruanda est, non obstante vitæ periculo. Tandem
 confirmatur inductione, quia non potest quis pro-
 pter metum mortis conseruare, cum sanguinea
 in gradu prohibito per legem humanam, nec potest
 aliquis propter vitandam mortem sacrum facere si-
 ue vestibus sacris, cum tamen id solum sit de lege hu-
 mana. Denique non potest quis communicare cum
 excommunicato propter vitandam mortem, cap. *sa-
 cris*, de iis, quæ vi, &c.

Nihilominus dicendum est primò, non deesse po-
 testatem in magistratu civili, & idem à foriori de
 Ecclesiastico ad obligandum suis legibus, & cum pe-
 riculo vitæ, si necesse sit. Sententia est communis, &
 mihi certa, & præter auctores secundæ opinionis, ve-
 nientiam Soto lib. 1. de iustit. q. 6. art. 4. in fine, & in 4.
 dist. 2. q. 1. art. 4. & Ledesma 2. p. q. 10. art. 5. & q. 25.
 art. 3. Couarr. qui alios refert, in cap. *alma materia*, p. 8.
 Ledesma 3. num. 9. & alij infra citandi. Ratio est, quia in repu-
 blica est potestas necessaria ad suam conseruationem,
 & commune bonum; sed ad hos fines est moraliter
 necessarium præceptum obligans ad aliquid agendum
 vel ad perseuerandum in aliquo loco, non obstante
 periculo mortis; ergo cadit hoc sub humanam pote-
 statem. Minor constat, quando necessarium est age-
 re periculosum bellum ad defendendam rempubli-
 cam, vel perseuerare tempore pestis in aliquo loco ad
 procurandam communem salutem, vel si necesse sit
 propter fidei honorem aliquid agere cum vitæ dis-
 crimine. Maior autem per se nota videtur ex termi-
 nis, quia aliàs insufficienter prouisum esset gubernati-
 onis, & conseruationi reipublicæ. Sed dici potest, in
 his casibus legem naturalem obligare, & ideo nõ ef-
 se hanc obligationem præcepti humani, sed quasi co-
 actionem ad seruandam naturalem obligationem.

Respondetur primò, licèt fortasse præceptum natu-
 rale tunc obligat rempublicam, vel cives in commu-
 ni, non tamen hunc, vel illum determinat; ergo ap-
 plicare obligationem ad has, vel illas personas, est
 potestatis humane, & ita ibi interuenit verum præ-
 ceptum humanum. Dicimus etiam, non semper esse
 certam obligationem naturalem, sed sæpe esse posse
 rem dubiam, & dependentem ex iudicio prudentiæ,
 an scilicet, communi bono expediat, hoc vel illo
 medio: vii cum tanto periculo: tunc autem interue-
 nient

2.
 Sententia ne-
 gans absolue
 posse legem
 humanam
 obligare cum
 mortali peri-
 culo vite.
 Almain.
 Syluest.
 D. Thom.
 3.
 Sententia sen-
 tentia legem
 humanam ob-
 ligare in
 vniuersum
 non obstante
 quouis mor-
 tis periculo.
 Caiet.
 Adrian.
 Henr.
 4.
 Esse potestatem
 in magistratu
 civili, &
 eamdem ad
 obligandum
 suis legibus
 cum periculo
 vite.
 Sotus.
 Ledesma.
 Couarr.
 Est in Repu-
 blica necess-
 aria potes-
 tas ad suam
 conseruationem,
 & com-
 mune bonum.

Obiatur
obiettio.

R

niente iudicio Principis, seu Prælati, eiusque præcepto inducitur certa obligatio, quæ non potest dici legis naturæ, sed humanæ. Et confirmatur tandem, quia hic actus est fortitudinis; ergo si necessarius sit reipublicæ, vel valde conueniens, potest lex humana illum præcipere; nam humana lex circa actus omnium virtutū versatur, vt in superioribus docuimus cum Arist. 3. Ethic. qui in specie loquitur de actu fortitudinis.

Dico secundò, legem humanam tunc maximè, & quasi per se obligare cum periculo vitæ, quado illud periculum per se est annexum, seu conuinctum actui præcepto, si alioqui lex iusta sit, vt præsumi debet, quado oppositum non constiterit. Declarari potest exemplis positis de bello, de periculosa navigatione, de curatione proximorum tempore pestis, & similibus. Ratio autem est, quia tunc periculum non reputatur accidentarium; sed veluti de substantia actus moraliter considerari. Item non potest censeri præter scientiam, vel intentionem præipientis; cum sit per se conuinctum actui, ergo eo ipso, quod præcipitur talis actus, censetur præcipi non obstante tali periculo, & potestas non deest, vt ostensum est; ergo nascitur obligatio. Addi verò conditionem iustitiæ legis, quia hæc generaliter necessaria est, & in huiusmodi præcepto multa requiruntur, vt seruetur, quia non potest res adeo difficilis iuste præcipi, nisi ex iustissima causa pertinente ad commune bonum, vel ad aliquam personam valde necessariam communi bono. Quia reipublica, vel magistratus eius non habet dominium vitæ, cuiusmodi conuinctum vltimè, & ideo non potest ex leuibus, vel ordinariis causis cogere ciues ad perdendam vitam. Quod etiam patet ex his, quæ supra diximus de lege humana, scilicet, debere esse moraliter passibilem, & facilem. Denique hoc confirmant fundamenta prioris sententiæ. Nihilominus tamè hic etiam est veta generalis regula in superioribus posita, quando non manifestè apparet remeritas in lege, præsumendum est pro iustitia eius, quia semper ius superioris præfertur, & licet homo ius etiam habeat in vitam suam, tamèn in eandem maius ius habet reipublica, quia vt in 5. Politic. dixit Philosophus, eius magis est reipublicæ, quam sui ipsius. Itaque in dubio æquali seruanda est lex, licet propter periculum proprii detrimenti curandum sit, vt certitudo aliqua de iustitia legis habeatur.

Dico tertid: Si mortis periculum non est per se conuinctum actui præcepto, sed contingenter adiungitur, lex humana per se non obligat ad sui obseruationem cū tanto periculo vitæ, imò nec alterius grauissimi nocumèti, quale est grauis infamia, aut magna factura bonorum, ex accidenti verò, seu in aliquo casu obligare potest. Priorem partem sequuntur à fortiori auctores allegati in prima opinione, & non repugnant allegati in assertione prima, sed fauēt maximè & Gabr. in 4. d. 18. q. 3. & Ocham in suo Dialog. 1. p. lib. 7. c. 58. quatenus dicit, Ecclesiam non posse suis legibus regulariter imponere tam rigorosam obligationem, nam idem est regulariter, quod per se. Et idem sentit Maior in 4. dist. 18. q. 4. insinuat etiam Nauar. in sum. c. 25. n. 84. Sumitur denique ex multis, quæ cogerit, & allegat Felin. in c. 1. de constn. 49. Probatur autem primò prior pars inductione, quia lex diuina, quæ grauior est, non solet obligare in simili euentu. Exemplum commune est de Dauide, qui propter necessitatem mādauit panes propositionis. 1. Reg. 21. quos laicis manducare non licebat, iuxta legem, & tamen factū defendit Christus Mach. 1. 2. Vbi eodè modo excusat discipulos, qui die sabbati spicas colligebāt. Et ita exposuit etiam D. Thom. 3. p. q. 40. ar. 4. ad 3. & eodè modo declarat factum Machabeorum pugnantium die sabbati, 2. 2. q. 100. ar. 8. Idem

9. Legem humanam sic maximè obligare cum periculo vitæ, quado illud periculum per se est annexum actui præcepto.

Arist. 5. Politic. Cuius magis est reipublicæ, quam sui ipsius.

6. Quid dicitur quando periculum non est per se conuinctum actui præcepto.

Gabr. Ocham.

Maior. Nauar. Felin.

1. Reg. 21. Mach. 1. 2.

D. Thom.

constat in præcepto diuino de integritate confessionis: nam graue periculū interdū excusat ab illius executione quasi materiali (vt sic dicam.) In præceptis etiā Ecclesiasticis potest fieri similis inductio: nam præceptum ieiunij non obligat cum detrimento salutis, quod explicatum est in c. consilium, de obseruatione ieiunij, & idè constat de præcepto audiendi Missam, recitandi horas, &c. Simili modo propter necessitatem famis licet communicare cum excommunicato procurando subsidium, cap. quoniam multos. 1. r. q. 3. cap. inter. de sentent. excomm. eadè autem ratio est in reliquis. Generalis autem ratio conclusiōis est, quia talis necessitas ostendit, non fuisse in legislatore voluntatem obligandi in tali euentu, vel etiam non fuisse potestatem, quacunque autem illarum deficiente, cessat obligatio legis; ergo. Vtraque præmissa constat ex supra dictis, præsertim tractando de Epilicis, quia potestas humana non se extendit ad omnia sine mensura, voluntas etiam prudens non vult obligare quantum potest, sed cum moderatione, & benignitate. Obligare autem ad quemcunque actum præcepti, non obstante quacunque accidentali necessitate insurgente, esset supra potestatem legislatoris humani, quia talis obligatio communiter non est necessaria ad commune bonum reipublicæ, vt in communi obseruatione talium legum contingit; & quauis aliquando non sit aperte iniusta obligatio, vel supra potestatem, si sit nimis grauis, & dura, censetur esse præter voluntatem legislatoris, quod maximè in diuinis legibus positū obseruatur, vt communiter Doctores interpretantur, ergo.

Altera verò pars, scilicet, per accidens fieri posse, vt etiam in eo casu obligetur homo ad seruandam legem, communis etiam est; talisque necessitas esse censetur quando violatio legis propter talem metum cederet in contemptum, vel iniuriam religionis, aut graue scandalum pūillorum: tūc enim bonum commune, & religionis præferendum est priuato etiam propriæ vitæ. Item quia tunc transgredi præceptum humanum, esset vel deficere in confessione fidei tempore debito, vel cooperari ad aliquid intrinsecè malum. Exemplum sit, si tyrannus cogat ad comedendam carnem die prohibito in contemptum illius obseruantie Ecclesiasticæ: tunc enim consentire illi, esset significare, se idem sentire, & consentire; imò etiam in exterius dissimulare, & non planè resistere, ad minimum esset aliis scandalum dare, & ideo nunquam licet, iuxta illud Augustini lib. de bono coniug. cap. 16. Satis est famè mori, quam idololatriæ vestigiū (vtique cum scandalo, vel iniuria religionis). 1. Corinth. 10. Et ideo hæc obligatio non solum in Ecclesiasticis legibus locum habet, sed etiā in civilibus, quia etiam illæ contemnendæ non sunt, nec magistratus civilis, & in earum etiam violatione scandalum cauendum est. Nec satis erit in huiusmodi casu habere interiùs intentionem non scandalizandi, vel non contemnendi, & exterius agere contra legem ad vitandam mortem. Hoc (inquam) non est satis, quia tenemur exterius non contemnere, nec contemnendis consentire, vel cooperari, & similiter ad vitandum scandalum maximè necessarium esse solet, actum externum vitare, si autè protestatio aliqua exterior sufficeret ad tollendum scandalum, tunc cessaret illa necessitas, vt notauit Bonau. in 4. dist. 33. dub. 8. circa literam, & latius in materia de scandalo tractatur.

Dices; ergo in huiusmodi casibus, licet obligatio talis actus quasi resultet occasione legis positivæ, nihilominus proprie non oriri ex illa, sed aut ex præcepto affirmatiuo consentiendi fidem tempore opportuno, vel ex præcepto negatiuo non præbendi scandalum aliis, vel non contemnendi legem, aut fa-

Cap. consilium.

Cap. quoniam multos. Cap. inter.

7. Probatur secundum partem conclusionis & notatur.

August.

1. Cor. 10.

Nota de protestatione.

8.

aut superioris potestatem. Quæ sunt obligationes legis naturalis, pertinentque ad legem charitatis, aut religionis, vel confessionis fidei, vel iustitiæ legalis, non ad particularem legem positiuam. Respondeo, licet probabile hoc sit, probabilius tamen videri, etiam in illo casu obligare legem humanam. Itaque non negamus, in illis euentibus obligare præcepta illa naturalia, seu aliquod illorum, dicimus tamen, obligare ad seruandam ipsam legem positiuam, & ita etiam legem ipsam positiuam obligare. Sicut in occasione necessaria consentiendi fidem, obligat fides ad sustinendum martyrium propter fidei confessionem, & nihilominus tunc etiam obligat fortitudo quasi imperata à fide; ita ergo est in præfenti. Vnde è contratio si quis in eo casu violet legem positiuam in contemptum religionis, non solum peccat in specie contemptus, sed etiam in specie vitij contrarij illi morali virtuti; ad quam pertinet præceptum, vt in casu Machabeorum, si illi concederent carnes porcinas, non solum contra religionem, sed etiam contra temperantiam peccarent, comedendo cibum vetitum. Et sic de aliis.

Sed quaeret tandem aliquis, quomodo possit certum iudicium ferri ad discernendum tempus, & occasiones, in quibus obligat lex humana non obstante periculo mortis. Respondeo, vix posse certè aliquam regulam designari, sed prudenti arbitrio vtendum esse. Duo tamen, ad hoc prudens iudicium ferendum, obseruari possunt. Primum est dupliciter posse homines incidere in hoc periculum, seu in metum mortis. Vno modo ab intrinsecò, seu ex naturali, & ordinaria cōditione humanæ cōditionis fragilis, siue oriatur ex ægritudine intrinsecà, siue ex necessitate famis, aut sitis, siue ex tempestate maris, siue ex occasione belli alia de causa occurrentis, siue ex quacunque alia causa extrinsecà, quæ directè non intendat transgressionem legis. Alio modo potest hoc malum imminere ab extrinsecò, id est, ab homine comminante tale malum, vt extorqueat legis transgressionem, vnde prior dici potest quasi per accidens respectu talis effectus; hic verò posterior quasi per se, moraliter loquendo, & ex parte causæ inferentis talem metum. Quando occasio est prioris modi, regulariter lex positua non obligat cum tali periculo, sic Machabæi processerunt ad bellum die sabbati ratione periculi. 1. Machab. 2. quia periculum erat prioris generis, & intellexerunt, in illo legem sabbati non obligare. Quando verò metus inferatur posteriori modo, regulariter non excusat, quia cedit in contemptum fidei, vel religionis, & sic Machabæi mortem sustinuerunt, ne legem violarent, lib. 2. cap. 7. quia metus ille directè ad hoc inferbatur à tyranno. Dixi autem in vtraque parte regulariter, quia non est regula adeò generalis, & infallibilis: quin possit aliquando deficere, & ideo semper sunt particulares circumstantiæ considerandæ ad vltimum iudicium ferendum. Præsertim verò in posteriori modo contingere potest, vt licet directè inferatur metus ad extorquendam actionem legi contrariam, non tamen id fiat propter legis transgressionem in eius contemptu, vel religionis, sed propter alias causas humanas, voluptatis, aut commodi, vt adnotauit in 5. tomo, disp. 6. & tunc talis metus perinde reputatur, ac quilibet alius proueniens ex causis naturalibus, vel extrinsecis, quia non parit contemptum legis, vel aliud simile malum.

Secundò obseruandum est, aliud esse obligari ad obseruationem legis humanæ, non obstante mortis periculo, aliud verò posse licitè eam obseruare, eodem periculo non obstante. Plus enim ad prius requiritur, quam ad posterius; licet enim ad vtrumque necessaria sit aliqua ratio valde grauis, & iusta, quia

9. Nonanda ad iudicandum quando obligetur aliquis ad legem sub periculo mortis.

Periculum mortis, vel est ab intrinsecò, vel ab extrinsecò.

1. Mach. 2.

1. Mach. 7.

Nota.

10.

non potest homo pro quacunque leui occasione vitam prodigere; nihilominus multò maior causa requiritur, vt ad hoc possit obligari per legem, vel præceptum superioris humani, quam vt id possit homo sua spontanea voluntate honeste facere, quia non omnia honesta possunt nobis præcipi, quando sunt valde ardua, nisi ex speciali necessitate sine qua nos possumus illa liberè facere. Sic potest quis in casu necessitatis extremæ famis, vel naufragij licitè cedere suo commodo, & dare panem, vel tabulam amico æquali, ad quod tamen non posset lege humana obligari. Item propter vtilitatem publicam potest aliquis aggredi opus cum magno periculo vitæ, etiam si non sit tanta necessitas boni communis, in quo posset obligari. Propter hoc ergo ad discernendam occasionem, in qua lex humana obligat cum tali periculo, non tantum ponderanda est, an bonum commune tunc præponderet vitæ propriæ, sed etiam, an tale sit, vt redundent in extremam, vel grauem necessitatem boni communis, vel è conuerso, an ex transgressionem legis, graue damnum commune, quale est contemptus religionis, fidei, aut ipsarum legum, sequatur: in his enim tantum casibus obligat lex humana, & vltra non extenditur.

Ad fundamentum prioris sententiæ respondetur, dupliciter posse aliquod opus dici supererogationis. Primum, quia lex naturalis, vel diuina illud non præcipit, & hoc modo non est in vniuersum verum, legem humanam non posse præcipere opera supererogationis, vt supra contra Gersonem ostensum est. Alio modo dicitur opus supererogationis; quod ex suo genere ita est sub consilio, vt de se non possit habere necessariam connexionem cum fine vltimo, vel cum communi bono reipublicæ temporali, vel spirituali, vt est v.g. custodia virginitatis, & in hoc sensu verum est, bonum supererogationis non posse præcipi lege humana. Sic autem negamus, dare vitam pro reipublica esse opus supererogationis, aliquando enim cadit sub præceptum naturæ. Et sic etiam potest interdum præcipi lege humana. Nec refert, quod sit difficile: nam circa hoc versatur virtus in actibus necessitati, iuxta finem proportionatum, & ad idem extenditur potestas legis humanæ, quando non obstante illa difficultate, obseruantia humanæ legis ad commune bonum necessaria est. Ad confirmationem autem respondetur, in præcepto cōseruationis vitæ duo includi, vnum est negatiuum, quod obligat semper, & pro semper, scilicet, non se occidendi, & contra hoc nihil potest præcipere lex humana. Aliud est affirmatiuum, faciendi aliquid ad conseruandam vitam, & ad euitandam mortem, & quoad hoc non obligat pro semper, sed prætermitti saepe potest, non solum propter obseruantiam legis, sed etiam propter bonum amicitiae, vel propter alias honestas actiones, seu rationes. Et ita etiam potest lex humana obligare ad prætermittendam vitæ custodiam propter obseruantiam legis ad commune bonum necessariæ.

Ad fundamentum Caietani respondetur, illationem fieri à sensu composito ad diuisum; stante enim obligatione legis, repugnat contra illam agere, vt rectè probat illa ratio: non autem hoc dicimus, sed in casu necessitatis cessare obligationem, & ita etiam cessare rationem culpæ in illa materiali transgressionem, vel potius in materiali non executione legis. Quod planè confirmat regula iuris, dicens, necessitatem facere licitum, quod aliàs non esset. De qua videri potest Alexand. si ex toto, ff. de legibus. Ad primam confirmationem fatemur, propter bonum commune contemnendam esse vitam propriam, quando necessarium est; negamus tamen semper necessarium ad bonum commune materialiter

11. Satis sit argumentum contrariis.

12.

(vt sic dicam) exequi legem. Nam licet illa propter bonum commune posita sit, satis consequitur finem, si regulariter, ac per se, & extra hos calus extremos obliuatur.

Ad secundam confirmationem, & inductionem Caietani, primum exemplum erat de matrimonio contrahendo cum consanguinea, in quo primo supponendum est, quod licet obligatio legis cesset ex occurrente periculo grauiissimi nocimenti, si tamen lex est irritans non cessat irritatio propter metum, vt infra dicemus, & omnes auctores supponunt, & constat ex praxi Ecclesie. Et ratio reddi potest, quia ad vitandum periculum satis est, exteriorem actum facere, etiam si propter resistenciam legis validus non sit. Quod si fortasse illa occasione incurrat aliquid periculum violandi aliquam legem naturalem, aut moriendi, id est valde remotum, & accidentarium, & ideo id non attenditur in facienda absoluta irritatione actus. Accedit, quod si in tali casu cessaret irritatio propter metum, liceret postea, vel etiam necessarium esset in tali actu persistere transacto metu; hoc autem est valde contrarium bono communi, & fini talium legum. De qua re plura dicemus infra tractando in specie de lege irritante. Hoc ergo supposito, respondemus, in casu de matrimonio licitum esse, illud exterius contrahere, quia vel hoc non est prohibendum, vel si est, pro illo casu cessat prohibitio. Nihilominus tamen dicimus, in eo casu, non obstantem metu, manere obligationem abstinendi a matrimonij usu, non propter specialem obligationem legis positam, sed quia cum non fuerit validum, esse contrahaturalem, legem illud consummare, quia esset fornicari, quod intrinsece malum est.

Dices; etiam primum videtur includere aliquid contra legem naturam, & intrinsece malum; nam in primis si matrimonium consideretur in ratione contractus, illud est fictum matrimonium, & ita includit malitiam mendacij, saltem officiosi: si vero consideretur in ratione sacramenti, videtur includere malitiam grauis sacrilegij, quia ministrare sacramentum personam inhabili, vel tentare illud conspiciere sine requisitis ad valorem eius, sacrilegium est. Respondet breuiter neutrum esse necessarium, quia talis persona potest vti amphibologia, & non habere intentionem conspiciendi sacramentum, sed solum illum materialem actum faciendi ad vitandam mortem, & ita facile potest a peccato graui excusari, de quo in proprio loco, & videri potest Sanci. lib. 7. de matrim. disp. 7. Solum in presenti aduerto, etiam si in illo casu committatur aliqua culpa; nihilominus non incurri excommunicationem latam in Clement. vnic. de consanguinit. & affinit. vt bene notauit Nauar. in sum. cap. 27. nu. 5. quia si aliquid ibi peccatur etiam consummando, est contra legem naturalem, non contra Ecclesie preceptum, censura autem lata est contra contumaces in Ecclesiasticam legem.

Secundum exemplum erat de celebratione sine vestibus sacris, in quo regulariter loquendo concedi potest, quod Caietan. assumit, quia talis actus vix fieri potest sine contemptu rerum sacrarum, nec talis metus solet incuti, nisi propter hunc finem, vel in odium religionis. Si tamen fingamus casum, in quo nec metus fiat propter illum finem, sed propter aliam indiscretam deuotionem, vel existimationem, & quod res fieri possit sine irreuerentia, & scandalo, non erit ille actus culpabilis ex vi solius legis positivae, quod sequit Ledesm. supra, & Medin. 1. 2. q. 96. art. 4. & insinuat Nauar. dicto cap. 2. nu. 84. dicens, oppositum esse satis durum. De hoc etiam exemplo videri possunt dicta in 3. tom. 3. partis.

Tertium exemplum est de communicatione cum excommunicato propter metum, quod integram

postulabat disputationem, sed est alterius loci. Breuiter ergo respondeo, negando assumptum: scilicet enim circumstantiis dictis de scandalo, contemptu clauium, secluso etiam quod communicatio non sit in crimine, nec in actu alius per se, & intrinsece malo, non peccat, qui ex metu graui communicat cum excommunicato, quae est magis recepta sententia fundata in principio posito in hac quaestione, quamuis alij sentiant oppositum fundari in dicto cap. factis. Ad quod respondet Soto, loqui de communicatione in crimine criminoso, Syluest. verd ait, loqui de communicatione, quae credit in iniuriam clauium, alij de vtraque exponunt, alij limitant textum ex parte metus, ita vt loquantur de metu leui, & graui comprehendat sub nomine violentiae. Quae omnia in se vera sunt, difficile tamen ad textum accommodantur, quia Pontifex simpliciter, & absolute loquitur, & non assertitur ratio, cur hoc alio modo limitetur, & ideo alibi dixi, Pontificem non assignare regulam vniuersalem, scilicet, metum in illa materia non excusare a culpa mortali, sed constitucere regulam indefinitam, scilicet, non semper metum excusare, ita vt in hoc ponat differentiam inter vni, & metum, quod vis semper excusat, metus autem non semper quando autem excusat, vel quando non, id non declarat, sed relinquit generali doctrinae, quae in aliis expositionibus continetur. Tandem dici possit, Pontificem solum esse loquentum secundum praesumptionem quoad forum externum; sed non ita placet, quia etiam in foro externo admittenda est probatio metus, & excusationis sufficietis. Videantur dicta in 5. tom. de censur. disp. 6. n. 1. o. sect. 3. & disp. 1. s. sect. 2. n. 3.

C A P V T XXXI.

Virum leges humanae generaliter, & indifferenter omnes subditos obligent.

Quoniam obligatio legis respectum dicit ad eos, qui legibus obligantur, ideo postquam explicauimus ea, quae ad hanc obligationem absolute pertinent, necessarium est, hunc respectum declarare, quod fiet eius terminum declarando, id est, personas ad quas talis obligatio pertinet. Possunt autem haec personae in quatuor ordines, seu classes distinguui: quidam enim sunt inferiores legibus, id est, subditi; hic enim tantum modus inferioritatis (vt sic dicam) ad praesentem considerationem refert; alij sunt superiores eodem modo, id est, praetione, seu iurisdictione, alij sunt indifferentes, seu liberi ex natura rei, id est, nec subditi, nec superiores, qui sub ea ratione possunt diei aequales, quibus quarto loco addi potest legislator ipse. Ex quibus omittimus superiores: de illis enim nihil dicere necesse est, cum sit per se notum, eos non obligari legibus inferiorum, si vt tales spectentur, an vero sub aliqua ratione possint obligari, explicando alia membra dicetur. Igitur de reliquis ordinibus personarum dicendum est, & primo de subditis.

In proposita ergo quaestione tres errores notari possunt. Primus haereticorum dicentium, fideles, seu Christianos homines non obligari legibus humanis, quia per Christum liberi facti sunt. Vnde dixit Paul. 1. ad Corinth. 6. *Preterea empti estis, nolite serui fieri hominum*, & Christus ipse Matth. 23. reprehendit seruantes mandata & traditiones hominum. Sed hic error generaliter refutatus est lib. 1. cap. 18. & specialibus in principibus potestatem legislatiuam civilem, & hanc perseverare in Christi Ecclesia, & circa fideles versari. Idemque cum proportione ostendimus in libro

cautione cum excommunicato propter metum.

Cap. factis, exponitur, Sotus, Syluest.

2. Error saltem iustus non obligari legibus humanis.

Begardi & Beghini. Clem. ad nostram, de haereticis.

Trident. Sotus, Vega.

Leges humanae obligare omnes subditos, ad quos loquitur. D. Thom. Rom. 3.

Rom. 13.

2.

5.

libro sequenti de Ecclesiastica potestate, & ideo hic plura dicere non est necesse. Nam quod Paul. monet, ne efficiamur serui hominum, intelligit, quae homines sunt, id est, ne illis pareamus in iis, quae Deo repugnant, nec seruitutem illorum seruituti Dei praeferaimus. Qui autem subiicitur legi humanae iusta & legitima potestate latae, magis Deo seruit, quam homini, quia & homo non fert legem, nisi vt minister Dei, & Deus ipse praecipit obedire Principibus, & Praelatis, vt idem Paulus aliis locis docuit. Et eodem modo, ac sensu mandata hominum dicuntur per antonomasiam, quae repugnant mandatis Dei, sicut propria voluntas dicitur, quae a voluntate Dei, vel superioris discordat, & ideo reprehendi solet, quamuis alias ostes, propria voluntate, & libertate vtendum esse ad obediendum Deo. Sic ergo mandatis hominum obediendum est, quando sunt consentanea diuinae voluntati.

Secundus error est haereticorum huius temporis dicentium, saltem iustos non obligari legibus humanis, qui vtuntur eisdem fundamentis, propter quae idem asserunt de omni lege, istis vero satis responsum est in dicto cap. 18. lib. 1. & ideo in hoc nihil hic addere necesse est. Videri deinde potest Augustin. in Epist. ad Rom. cap. 72. ad finem, qui late hunc errorem iam olim confutauit. Tertius error fuit non quoscunque iustos, sed eximie perfectos exemptos esse ab obligatione legis humanae, quod senserunt Begardi, & Beghini, vt colligitur ex Clement. ad nostram, de haereticis. Fundabantur autem, quia putabant, iustos perfectos in hac vita peruenire ad statum beatificum, in quo non obligantur beati legibus humanis. Sed hoc fundamentum planè est haereticum, neque est hoc loco tractandum, habet enim proprium in 1. p. q. 1. 2. & 1. 2. q. 3. & 4. ideo contra hunc errorem sufficere possunt superiora dicta in allegato cap. 16. & de potestate ferendi leges humanas, & definitio Concilij Trident. sess. 6. cap. 11. & can. 19. & 20. & videri potest Soto lib. 3. de natur. & grat. cap. 1. Vega. lib. 1. in Concil. Trident. cap. 6. & 7.

Dicendum ergo est, omnem hominem viatorem, & superiorem habentem, posse illius legibus obligari, ac subinde leges humanas obligare omnes subditos, ad quos loquuntur. Quae assertio sumitur ex D. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 5. & 2. 3. q. 104. ar. 1. & rectè declarata omnino certa est, & de fide. Probatque sufficenter ex verbis Pauli Roman. 3. *Scimus quoniam quaecunque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur*. Illos ergo etiam obligat, quia loquitur imperado, & imperium obligat subditos, vt supra ostensum est, & conuincit etiam illud Pauli Roman. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, cum similibus testimoniis supra citatis. Ratio autè generalis est, quia ratio naturalis docet seruandas esse leges iustas ab hominibus latas, & Deus etiam in Scriptura saepe hoc praecipit; ergo maxime ad subditos: na illi sunt, qui suis superioribus obedientiam debent; ab hac autem generali regula, nulla exceptio nobis data est, vel de fidelibus, vel de iustis, seu de perfectis, siue de cuiuscunq; alterius conditionis hominibus: neque enim per scripturam, vel per traditionem, vel per aliquam probabilem rationem de tali exceptione constat; ergo nec secundum fidem, nec secundum rationem admitti potest: ergo omnes subditi obligatione legis humanae tenentur.

Notanda verò est particula, *ad quos loquuntur*, ex qua pendet intelligentia conclusionis: non enim singulae leges humanae vniuersos homines obligant, nec singuli homines omnibus his legibus onerantur, sed vnusquisque obligatur legibus ad se pertinentibus: nullus verò est, qui ad aliquas leges humanas seruandas non teneatur, si in terris recognoscit superiorem. Suarez de Legib.

Et ita omnes quidem subiiciuntur humanis legibus, non tamen absolute, & indifferenter, sed respectiue. Explicandum verò superest, quomodo hic respectus, seu distributio huius obligationis facienda sit, ad quod explicandum duae aliae regulae generales addendae sunt.

Dico ergo secundò: Vnaquaeque lex humana obligat omnes personas, quae sunt partes illius communitatis, pro qua lex fertur, si caetera concurrant. Hanc vltimam particulam addo, quia supponendae sunt in lege omnes aliae conditiones ad obligationem legis requisitae, quae in superioribus tractatae sunt: nam hic solum agimus de conditione necessaria ex parte personae, quae obliganda est per legem. Deinde etiam supponimus, verba, & rationem legis, quantum est de se, habere locum in tali persona: nam si lex ipsa determinatè feratur ad certa membra reipublicae, non obligabit reliqua, quia tunc non fertur ad totam communitatem, sed ad partem eius, quatenus sub alia ratione minorem quandam commutationem constituit, & ita seruata proportione ad illam etiam poterit regula posita applicari. Sic ergo explicata assertio, communis, & certa est, sumiturque ex Paulo priori loco allegato. Ratione declaratur, quia lex, vt in superioribus vidimus, per se primo fertur in communitatem, & inde descendit eius obligatio ad singulos: ergo per se, & quantum est ex vi legis, descendit ad omnes, qui sunt partes communitatis, quia nec potest esse alia ratio huius obligationis, neque est diuersa, aut maior in his, quam in illis membris, quando materia vniformis est. Confirmatur, quia lex habet potestatem obligandi subditos, vt dictum est, sed membra communitatis sunt subiecta toti communitati, cuius virtute, & potestate lex fertur; ergo lex obligat membra omnia communitatis.

Quaerit verò aliquis, quoniam sint censenda membra communitatis quantum ad praesens spectat. Respondetur, in generali loquendo, sicut in naturali corpore actualia membra constituantur per vnionem proportionatam tali corpori, qua mediata subiiciuntur motioni totius corporis, ita in corpore politico membra constitui per moralem coniunctionem, quae non est eiusdem rationis in omnibus communitatibus, sed cum proportione sumenda est. Nam in ciuili republica, postquam semel constituta est, ordinariè constitui solent membra per naturalem originem, l. 1. ff. ad municip. & l. ciues. C. de incolis, lib. 10. In Ecclesia verò vniuersali constituuntur membra per spirituales originem, nempe Baptismum, in particulari verò per mutationem, vel acquisitionem domicilij, argumento cap. 3. de tempor. ordin. in 6. & sumitur ex l. 1. C. de incol. In aliis verò specialibus communitatibus solent constitui membra per specialem receptionem, seu acceptionem in collegam, & per aliquam promissionem, vel iuramentum, vt constat in vniuersitatibus, collegiis, capitulis, religionibus, & similibus: haec autem intelligenda sunt de vnione, & subiectione quasi permanente; nam transeunt (vt sic dicam) possunt dari alij modi contrahendi subiectionem, vt inferius explicabitur.

Tertio dicendum est, obligationem legis per se non extendi ad eos, qui omnino sunt extra communitatem, cui lex imponitur. Est etiam communis ex D. Thoma supra, & Commentatoribus, & Summis omnibus verb. *lex*, & pluribus aliis, quos referemus cap. sequenti. Et eam confirmant verba Pauli 1. ad Corinth. 5. *De his, qui foris sunt, nihil ad nos*: quae ratio in omnibus communitatibus cum proportione procedit, & ita potest conclusio inductione confirmari: na ob hanc causam, nec leges Hispaniae obligant Gallos, neque è conuerso, & statuta vnus communitatis non obligant religiosos alterius, neque è conuerso.

Quoniam lex humanae ligat omnes partes communitatis pro qua lex fertur, si caetera concurrant.

Probatur conclusio.

Quoniam sint membra communitatis quo ad praesens.

1. ff. ad municip. l. ciues.

Legem non extendi ad eos, qui omnino sunt extra communitatem cui lex imponitur. D. Thom. Summis. 1. Cor. 5.

13.

14. Obiectio.

Responsio.

Sanci.

15. An licet celebrare sine vestibus sacris.

Ledesm. Molin. Nauar.

17. De communi.

Probatur
in 198

uerfo, & sic de alijs. Ratio denique est, quia nulla po-
tentia extra suam sphaeram operatur: potestas autem
vniuersaliusque communitatis habet pro sphaera adae-
quata ipsam communitatem; ergo. Minor patet in
potestate ciuili, quia ciuili potestas manat à comu-
nitate, & sic non potest vtra illam extendi; vbi ve-
rò potestas manat à superiori principio, datur cum
proportione respectu illius communitatis, cuius ca-
put, vel Princeps aliquis constituitur, sicut de pote-
state Ecclesiastica infra dicitur. Et confirmatur, quia
lex, vt dixi, est actus superioris; nullus autem legis-
lator est superior, nisi illius communitatis, cui prae-
positus est: extra illam igitur non potest obligare. Et
facit illud cap. 2. de constit. in 6. *Extra territorium ius di-
centi impune non paretur.* Obiectio autem, quae hic fieri
posset ab excommunicatione ad legem (quia excom-
municatio obligat non subditos ad non communi-
candum cum excommunicato à suo superiore) facile
soluitur negando similitudinem, quia excommuni-
catio id operatur in vi iuris communis, potius quam
ex vi iurisdictionis priuati Episcopi, aut superioris, vt
latius dixi in 5. tom. de cens. disp. 1. §. sect. 1.

CAPVT XXXII.

*Virum leges propriae alicuius regni, vel territorij
obligent homines illius territorij quando
extra illud versantur.*

Cap. 2. de
constit. in 6.

1.

Quatuor modis potest aliqua persona compara-
ri ad territorium seu diocesim. Primò, quia
ibi est incola, & ibi etiam actu existit, & habitat. Se-
cundò per contrarium extremum, quia neutrum ha-
bet in tali territorio. Tertio, quia cum sit incola il-
lius territorij, & in eo habeat domicilium, in alieno
actu versatur. Quarto, quòd in territorio habeat prae-
sentiam, non tamen domicilium, aut originem. De
primo, & secundo nulla est disputatio: nam in pri-
mo maximè locum habent dicta in capite praecedenti,
quia ibi concurrunt omnia necessaria ad actualem
subiectionem, & consequenter ad obligationem leg-
is: in secundo verò clarum est, non posse obligare
legem, quia nullus est titulus subiectionis: in tertio
autem, & quarto puncto occurrunt duae difficulta-
tes tractandae.

2.
Ratio dubi-
tandi.

Prima difficultas est in titulo proposita. Ratio au-
tem dubitandi est, quia quamuis subditus actu versetur,
seu peregrinetur extra territorium, semper manet
subditus, dum non mutat domicilium. Sed dictum est
legem obligare omnes subditos, & omnes partes
communitatis; ergo etiam obligat in illo casu. Con-
firmatur primò sumpto argumento à contrario: nam
incola alterius regni dum in hoc versatur, non cogitur
seruare praecipua huius regni, vt in legibus cano-
nicis videtur expressè definiti in cap. à nobis, 1. de sen-
tent. excommunic. ergo obligandus est seruare prae-
cepta sui territorij, alioqui propter solam absentiam
maneret liber ab onere vtrarumque legum, quod vi-
detur absurdum. Confirmatur secundò: nam si Epi-
scopus huius diocesis faciat statutum, vt omnes sui
subditi habentes beneficium in suo Episcopatu resi-
deant tali tempore sub tali poena, vel censura, obligat
illos, vbiunque existant, ita vt si praescripto tempore
non veniant, incurrant poenam, vel censuram, per se
loquendo, & seclusa ignorantia, & impotentia; ergo
statutum prouinciale obligat dioecelanos, etiam ali-
bi peregrinantes; ergo idem est de quacunque lege
simili.

3.
Celsio ne-
gatiua, eas-
communi-

Nihilominus dicendum est, legem non obligare
extra terminum territorij illius superioris, vel Princi-
pis, à quo fertur, & ideo incolas illius territorij, per
se loquendo, nihil peccare, etiam si contra illam agat

Adum extra territorium existunt. Haec est communis
sententia Doctorum in cap. 2. de constit. in 6. & in di-
cto cap. à nobis, 1. de sentent. excom. Sylu. verb. *excom-
municatio*, 2. n. 7. vbi Ang. & alij Summistae verb. *lex*,
Cov. in cap. *alma mater*, 1. p. §. 10. n. 3. sumiturque ex
dicto cap. 2. vbi dicitur, non incurrere sententiam la-
tam per statutum Episcopi, qui extra territorium ex-
istens illud non seruat. Respondere autem quispiam
potest, ibi non esse sermonem de obligatione praecep-
ti, sed de censura, & in ea diuersam esse rationem,
quia impositio censuræ non pertinet ad vim directi-
uam, sed ad coactiuam legem, & ideo non extendi-
tur extra territorium, quia superior, vel iudex non
potest extra territorium punire, licet possit praecipere,
& obligare. Et hunc sensum videtur ibi indicare
Pontifex in ratione, quam subdit, *quia extra territo-
rium ius dicenti non paretur impune.* Nam ius dicere
idem est, quod sententiam ferre. Nihilominus mens
Pontificis sine dubio fuit, declarare, tale statutum nõ
violari à subdito in illo casu, & ob eam causam non
incurrere censuram; ergo etiam quoad vim direc-
tiuam non obligat in eo casu. Item qui in eo casu
non seruat statutum, non est contumax contra obe-
dientiam Ecclesiae; ergo signum est non obligari per
statutum, etiam quoad vim directiuam. Antecedens
patet, quia si tunc subditus esset contumax, posset etiam
excommunicari, & consequenter incurrere cen-
suram legis; nam excommunicatio, iuxta veriorum
sententiam, ferri potest in absentem, etiam si in alie-
no territorio versetur, dummodo sufficiens causa
censuræ supponatur: contumacia autem est sufficiens
causa, iuxta illud, *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tan-
quam ethnicus, & publicanus*, Matth. 18. ergo sicut cen-
sura non ligat absentem, ita nec praecipuum. Vnde
apertè fit, quòd licet tale statutum simpliciter latum esse
sine censura, vel poena in vi cuiusdam legis directiue
obligantis in conscientia, nõ obligaret absentes, tum
quia eius obligatio in conscientia nõ magis extendi-
tur ratione censuræ: nam potius censura supponit iur-
isdictionem, & potestatem ad obligandum, & quan-
do additur censura, ratione illius non extenuatur,
seu coarctatur iurisdictioni. Atque ita ex illo textu
optimum sumitur argumentum de quacunque lege
prodeunte à potestate limitata ad definitum ter-
ritorium, siue illa canonica sit, siue ciuili, seruata
proportione.

c. 2. de const.
in 6.
c. à nobis 1.
de excom.
Angel.
Covarr.

Ratio autem assertionis non eadem redditur ab
omnibus. Quidam enim eam referunt ad intentionem
legislatoris, qui tantum intendit obligare subditos
in suo territorio, vnde consequenter aiunt, assertionem
positam solum procedere, quando lex solum lo-
quitur generalibus verbis: nam per ea non explicatur
alia, seu maior intentio statuentis. Quapropter, si ex-
pressis verbis legislator declarat se velle obligare sub-
ditos, vbiunque sint, tunc aiunt, legem obligare illos
etiam extra territorium, & ita limitat dictum cap. 2.
Pro qua opinione communiter citatur Bartol. in leg.
1. C. de sum. Trinit. n. 4. & sequentibus. Hanc verò
rationem vt ex Bartol. sumptam reprehendunt Pa-
norm. in dicto capit. à nobis. Nauar. cap. 27. n. 272.
Syluest. Covarr. supra, & omnes. Et conuincitur pla-
nè ex dicto c. 2. vbi Pontifex rationem suae assertionis
reddidit, *quia extra territorium ius dicenti non paretur
impune.* Quae verba non significant tantum defectum
voluntatis, sed etiam potestatis, vt per se constat ex l.
vlt. ff. de iurisdic. omni. iudic. à qua desumpta sunt,
vbi etiam communiter interpretes in hoc conueniunt.
Ratio ergo propria assertionis est, quia iurisdic-
tio vnus cuiuscunque ciuitatis, vel particularis
Principis non extenditur quoad leges ferendas ex-
tra ciuitatem, seu territorium, vt latius explicauimus
in tom. 5. de censuris, disput. 5. sect. 4. vbi de hoc
puncto

Bartol.
Panorm.
Nauar.
Syluest.
Covarr.

5.
Quòd pos-
sit princeps
punire extra
territorium
subditum.

6.

7.
Respondetur
argumentis
aduersantibus.

c. à nobis, ex-
ponitur.

puncto alia, quae ad censuras magis pertinent, tracta-
ui. Neque ista ratio est aliena à mente Bartoli: nam
illam attigit illo num. 44. Eamque colligit ex l. *omnes
populi*, ff. de iustit. & iur. vbi lex dicitur ius proprium
ciuitatis. Sicut ergo in Philosophia dicere solemus,
extra sphaeram actiuitatis non sequi actionem; nimi-
rum ex defectu potestatis, non voluntatis: ita iurisdic-
tionis actiuitas in ferenda lege limitatur ad terri-
torium, & ideo lex extra illud non obligat. Vnde
apertè concluditur, etiam si legislator maximè velit,
& suis verbis expressè id explicet, non posse obliga-
re subditum extra territorium existentem.

Hoc autem intelligendum est de propria obliga-
tione legis directiuae, & in conscientia: hic est enim
proprius, & immediatus effectus legis. At verò si ser-
mo sit de coactione per poenam, est opinio Iuristarum,
posse Principem punire subditum, qui deliquit extra
territorium poena imposita per legem suam, & latam
pro suo territorio, quando poena non est ipso iure
imposita, sed imponenda, & delictum extra terri-
torium commissum, intra illud postea puniatur. Ita do-
cet Abbas in c. 1. de raptorib. num. 8. & re vera hoc
solum intendit Bart. in loco citato, si attentè lega-
tur. Et ratio est, quia tunc poena non imponitur extra
territorium, sed intra illud, quia supponitur per
hominem imponenda, & iudices non puniunt, nec
inferunt vim forensibus extra territorium existentibus,
sed quando ad illud redeunt, & ita hoc non re-
pugnat dicto cap. 2. tum, quia loquitur de statuto fe-
rente sententiam censuræ, per quam sententiam cen-
sura ipso iure fertur, tum etiã, quia tale statutum ne-
cessariò supponit, & requirit propriam vim obligan-
di in conscientia, vt possit transgressorem reddere
contumacem, & capacem censuræ. Et ob eandem
causam non obstat praedicta limitationi ratio illius
cap. 2. quia per talem legem designantem poenam fe-
rendam, etiam pro delicto extra territorium com-
misso, & per executionem eius, non dicitur ius extra
territorium.

Et hinc etiam constat ratio differentiae inter legem
ferentem poenam ipso facto, aut solum statuentem
ferendam, quia prior lex debet extendere suam effi-
caciã quoad obligationem, & executionem extra
territorium, quia per se ipsam exequitur poenam, quod
non potest aliter facere, nisi obligando delinquentem,
vt in se poenam exequatur quod facere non potest, vt
probatum est, quia si non potest obligare ad actum,
vel prohibere illum, multò minus poterit obligare ad
executionem poenae. At verò lex, quae imponit poe-
nam ferendam per iudicem, per se magis obligat iu-
dicem, vt secundum ipsam iudicet, quam reum: iudex
autem intra territorium existit. Dices, etiam subdi-
tus obligatur in conscientia ad sustinendam talem
poenam. Respondet subditum delinquentem proprie
non obligari per illam legem, nisi post sententiam,
quando iam in territorio esse supponitur. Vnde rectè
adnotat Panorm. necessarium esse, vt delictum il-
lud, quod per talem legem puniatur, nõ sit tantum ma-
lum, quia illa lege prohibetur, sed vt supponatur per
se malum, aut aliàs sufficienter prohibetur, quia lex
illa nõ poterat prohibere illud opus extra territorium,
vt probatum est; ergo nec potest pro illo poenam de-
signare, nisi aliàs opus supponatur malum, vel suffi-
cienter prohibetur.

Ad rationem dubitandi in principio positam re-
spondetur ex dictis, subditum extra territorium exi-
stentem, licet non amittat subiectionem in habitu,
vt sic dicam, seu radicalem, amittere tamè actualem,
seu eius usum in ordine ad leges territorij, quia con-
stituitur extra terminos earum. In confirmatione
autem prima petitur difficultas de intelligentia il-
lius cap. à nobis, quae ad punctum sequens magis per-

tinet, & ideo breuiter dico, ibi non esse sermonem
de statuto, vel lege, sed de sententia generali, seu prae-
cepto personali ac temporali: quae autem differen-
tia hinc nascatur, & quae sit ratio eius, dicam sta-
tim.

Propter secundam confirmationem addunt Do-
ctores limitationes aliquas assertioni positae, vt vi-
dere licet in Syluest. supra, & Angelo verb. *excom-
municatio*, 1. n. 10. qui ad hoc principium illas redu-
cunt, vt extra territorium non ligetur quis, quando
& persona operans, & res, circa quam operatur, &
actio ipsa omnino sunt extra territorium. Vnde si
persona sit extra, res autem, circa quam peccatur, sit
intra, poterit obligatio legis habere locum. Covarr.
autem alijs verbis limitationem explicat, licet for-
tasse in idem redeat, scilicet, legem non obligare extra
territorium, nisi materia eius respiciat bonum ipsius
met territorij, scilicet, vt vitetur iniuria, aut nocu-
mentum eius, vel aliquid simile. Quam doctrinam
veram cenfeo, & eam latius explicui in dicto loco
de censur. & ex ibi dictis colligo, per eam in rigore
non limitari assertionem, quia delicta contraria tali
legi, non extra, sed intra territorium fieri censenda
sunt. Nam si praecipuum v. g. sit affirmatiuum, man-
dans aliquid fieri in territorio, omissio eius ibi cen-
setur consummari, vbi actus praecipuum fieri debu-
isset, quia ibi videtur quis delinquere, vbi non
facit, quod debet, sicut è contrario ibi peccari,
vbi facit, quod non debet, iuxta legem, *qui non facit, ff.
de regul. iur.* Si autem praecipuum sit negatiuum, &
commissio contra illud, cedat in iniuriam territorij, ibi
planè consummatur delictum, vt si quis corpore exi-
stens extra terminum territorij, vel regni emissa sa-
gitta occidat hominem intra territorium existentem,
planè censetur peccare in territorio, ideòque contra
legem ageret, & sic censuram, si in eo lata esset, in-
curreret, vt in citato loco dixi. Ita ergo contingit in
casu illius confirmationis, cui per hoc est sufficienter
responsum.

Syluest.
Angel.

Covarr.

9.
Idem cum pro-
portione dicè-
dum de locis
exemptis, quòd
do alias in-
tra territo-
rium consti-
tuntur.
Palud.
Gabr.
Antonin.
Rosel.

Dubitabit verò aliquis, an idem dicendum sit de
locis exemptis, quando aliàs inter territorium con-
tinentur. Sed hoc dubium, & frequentius locum
habet in legibus canonicis, quàm in ciuilibus, & il-
lud sufficienter tractaui in dicto loco de Censuris. Et
ideo breuiter dico, idem cum proportione dicendum
esse de huiusmodi loco, quae est communis resolutio,
vt ibi dixi. Quam tenent etiam Paludan. 4. distinct. 18.
quaest. 2. in 2. parte, illius art. 2. & ibi Gabriel q. 2.
art. 2. concl. 6. Ant. 3. p. tit. 24. c. 7. §. 1. & Sum. Rosel.
verb. *excommunicatio*, 7. §. 3. Arm. n. 30. Canonistae in c.
cum Episcopus, de offic. ordin. in 6. & in Clement. *Ar-
chiepiscopo*, de priuileg. & ex illis iuribus hoc compro-
bari potest, quatenus ex eis colligitur, Praelatum non
posse exercere iurisdictionem suam in loco exempto,
quod in omni superiore procedit. Inde ergo colligi-
mus, locum exemptum quoad iurisdictionem esse ex-
tra territorium, quia exceptis casibus à iure expressis,
non potest ordinarius superior territorij iurisdictionem
actus ibi exercere: obligare autem per statutum,
vel legem in loco exempto, est iurisdictionem ibi exer-
cere, vt constat ex dicto cap. 2. de constit. in 6. ergo est
eadem ratio de illo loco, & ad illum optime applica-
tur illud principium, *extra territorium ius dicenti non
paretur impune.*

CAPVT XXXIII.

*Virum leges propriae alicuius territorij obligent
aduen. dum ibi existunt.*

Questionem hanc tractaui latè tom. 1. de relig.
tract. 2. lib. 2. de fectis c. 14. occasione praece-
R 4 pti

peti seruandi festa, & ideo in presenti absque repeti-
tione perstringam breuiter quae ibi tradidi, & non-
nulla addam huic loco magis accommodata. Tria
ergo in lege distingui possunt, vis obligandi in con-
scientia, quam directiuam uoco, & vis coactiua, per
quam fit, ut aliquis puniri possit secundum legem, &
vis ponendi formam in contractibus, & aliis actibus
forensibus, per quam interdum fit, ut actus aliter fa-
ctus validus non sit, & quoad haec tria explicanda est
proposita quaestio, quia proprias habet difficultates.

Tria in lege
distingua.

1. Sententia ne-
gatiua sicut
monita.
2. Palus.
3. Medus.
4. Archid.
5. Hostiens.
6. Sentent.

7. Felin.
8. Anton.

9. Probatur
exemplis.

10. Legi terri-
torij obliga-
re aduenas
quoad ibi
commoran-
tur in con-
scientia, & eo
modo quo
obligant in-
colas.
11. Innocent.
12. Hostiens.
13. Panorm.
14. Gemin.
15. Syluest.
16. August.

17. Ad pacem
& bonos mores
loci necessa-
rius est adue-
nas dum ibi
versantur ob-
formari mo-
ribus populi
ne sequatur
scandalum.

A ex parte causae efficientis, seu potestatis legislatoris,
quia vnusquisque gubernator reipublicae habet po-
testatem necessariam ad conseruationem suae reipub-
licae, & ad eius bonos mores tuendos; ergo habet
potestatem ad ferendas leges, quas omnes ibi mora-
tes seruare tenentur. Hac enim ratione habet potesta-
tem puniendi aduenas ibi delinquentes; ergo earum
ratione habet potestatem obligandi per suam legem
omnes ibi operantes, quatenus ad bonum suae reipub-
licae necessarium est.

Tertio idem patet ex parte personarum aduenarum,
quia non deest in illis sufficiens titulus subie-
ctionis, ratione cuius obligari possunt legibus terri-
torij: haec autem subiectio tantum desideratur; ergo.
B Maior patet, tum quia potestas in vno, & subiectio
in alio sunt correlatiua; ostensum est autem, in Prin-
cipe esse potestatem; ergo illi respondet subiectio ex
parte alterius extremi: tum etiam, quia sicut illa obli-
gatio est quasi transiens, & secundum quid, ita ad il-
lam sufficit quasi transitoria subiectio, ad quam satis
est actualis commoratio & praesentia, licet diuturna
futura non sit. Nam sicut is, qui transfert domicilium
in aliquem locum, eo ipso vult obligari legibus loci
permanenter; vel ex consequenti obligatur, etiam si
nolit; ita qui alicubi vult ad breue tempus morari, eo
ipso vult, aut velle debet, subdi pro tunc regimini
illius loci quoad ea, quae ad generales mores, & leges
spectant. Quod confirmatur a contrario: nam incola
discedens a territorio ad breue tempus, statim pro eo-
dem definit obligari legibus territorij, iuxta dicta ca-
pitem praecedenti, & consequenter pro tunc fit non sub-
ditus in actu; ergo idem erit a contrario: nam est ead-
em ratio, & aequitas postulat, ut in vtroque paritas,
seu proportio seruetur.

Fundamentum contrariae sententiae ex dictis solu-
tum est: ita enim ostensum est, quomodo hic nec iu-
risdictio nec subiectio desit, & in citato loco de cen-
sur. sigillatim ostendimus, ad haec obligationem suf-
ficere in primis quasi domicilium, deinde satis esse
breuem moram aliquorum dierum, & hanc exten-
dendam esse cum proportione ad viatores, qui ad
breue tempus in hospitio commorantur, & quae ibi
diximus de lege seruandi festa, possunt facili ad om-
nes leges etiam civiles applicari, de quibus etiam
multa obiter tetigimus. Adde etiam obiter, eandem
doctrinam applicandam esse ad religiosos peregrin-
nos, seu hospites in aliis prouinciis, vel domibus,
quoad peculiaria statuta earum. Quod ideo aduerto,
quia aliqui excipiunt religiosos peregrinantes ab hac
obligatione, quia non habent territorium proprium,
eo quod per totam Ecclesiam potest diffundi religio.
Sed hoc non obstat, quia nihilominus possunt religio-
si habere sua domicilia propria, argumento cap. 1.
de priuileg. in 6. Et quoad hoc possunt peculiaria
monasteria, & prouinciae habere proprias obseruan-
tias, & ad has dicimus obligari aduenas, quandiu ibi
sunt, seruata proportione, quia est eadem ratio, nisi
ipsamet consuetudo religiosa aliquam exemptionem
illis tribuat.

Tandem ex dictis constat, non recte aliquos di-
xisse, teneri aduenas ad has leges seruandas solum
propter vitandum scandalum. Hoc enim verum non
est, alias cessante scandalo, ac per se, & in occulto non
obligarentur his legibus. Dicendum ergo est, licet
interueniente actuali scandalo crescat accidentaria
obligatio, non tamen esse scandalum proprium fun-
datum obligationis, sed ad summum esse occasio-
nem seu motiuum, quod legislatorem mouet ad fe-
rendam legem, cuius obligatio non cessat, etiam
si in particulari cesset motiuum. Sicut prohiben-
tur a summa tali loco, vel tempore ut vitentur rixae,
& prohibentur foeminae hoc vel illo modo ornari, ut
non

4. Probatur ex
parte aduen-
narum.

5. Satisfit fun-
damento
contrario.

6. Haec doctri-
na ad reli-
giosos quo-
modo appli-
canda.

7. Non ob sca-
dali tantum
teneri aduen-
nas ad loci
leges, sed
etiam propter
ipsas leges
& sufficien-
tem subie-
ctionem.

non praebant scandalum: & nihilominus postquam
leges positae sunt, obligatio non est tantum scandali,
sed per se ratione talium legum. Sic ergo est in praesenti,
necessitas enim vitandi scandala, & conseruan-
di bonos mores reipublicae mouet ad ferendas leges
pro omnibus, qui in tali loco versantur; & ideo post-
quam lex est constituta, tenetur aduenas illi conformari,
non solum ratione scandali vitandi, sed etiam
propter ipsam legem, & sufficientem subiectionem,
ut explicatum est.

Sed quartus, an possit ferri lex pro aliqua ciuitate,
aut territorio, quae solos aduenas in illo existentes ob-
liget. Nam Innoc. in dicto cap. a nobis, dicit talem legem
non posse obligare peregrinos, sed solum quan-
do generalis est, & per se obligat incolas, & quasi
comitanter peregrinos. Et forte motus est, quia tunc
habet locum ratio vniformitatis, & accessorij, quod
sequitur principale: haec autem ratio non habet lo-
cum, quando lex loquitur ad solos peregrinos, qui per
se, ac directe non sunt subditi talis reipublicae, vel
Principis. Nihilominus contrarium censo verum,
quod tenet Hostiens. ibi, cui magis adharet Panormi-
tan. & sequitur Syluest. Ratio autem est eadem
eum proportione applicata: nam ad bonum ciuitatis,
vel reipublicae spectat ordinare, quomodo peregrini
se ibi gerere debeant, & statuere quae ad hunc finem
necessaria fuerint, alioquin non fuisset sufficiens pro-
uisum reipublicae, nec talis potestas esse potest in alio,
quam in ipsa, vel eius gubernatore, quia illi prouid-
entia, & cura illius loci commissa est. Sicut ergo
peregrini habent peculiarem modum viuendi, seu
existendi in tali loco, ita in multis postulare possunt
peculiaria statuta; ergo possunt per illa obligari, quia
quoad hoc efficiuntur subditi per solam illam moram,
ut declaratum est. Supponimus autem, debere
leges esse iustas, & accommodatas non solum loco,
sed etiam ipsis peregrinis, proportionem inter eos
seruando: sic enim nihil deest in illis legibus ad peregrinos
obligandos.

Circa secundum punctum de vi coactiua, an etiam
secundum illam lex obliget aduenas, seu peregrinos,
specialis ratio dubitandi sumitur ex ca. a nobis, 1. de
sentent. excomm. vbi proposita quaestione, an Episcopus
forens in sua diocesi generalem sententiam, si quis
furatus fuerit, excommunicatus sit, obliget forenses.
Respondet Pontifex tantum obligare subditos, cuius
rei ratio alia esse non potest, nisi quia talis Episcopus
non habet potestatem coactiuam in forenses, sed tantum
in subditos. Respondet Gloss. ibi, etiam aduenas
comprehendi illa excommunicatione, non quatenus
tales sunt, sed quatenus sunt subditi ratione delicti,
& ita putat esse textum intelligendum de subditis
quocumque titulo. Sed re vera euerit responsionem
Pontificis, & friuolam, ac ridiculam illam reddit.
Nam hoc ipsum est, quod quarebatur, an illi forenses
siant subditi ratione delicti; non ergo loquitur hoc
sensu de subditis, sed prout incolae simpliciter
subditi appellantur. Praeterea inuoluitur in illa
responsione quaedam repugnantiam in poena excommuni-
cationis non potest proxima ratio subiectionis esse
delictum in tali loco commissum, sed necessario
supponi debet obligatio parendi Praelato illius loci,
quia ad excommunicationem necessaria est contumacia
respectu Ecclesiae, & non sufficit delictum contra
legem naturalem, ut sic (quod suppono ex propria
materia) ergo ante delictum supponi debet subiectione,
ex qua oriatur obligatio parendi praeecepto prohibenti
aliquid sub poena excommunicationis; ergo cum in illo
textu sit sermo de hac censura, non possunt aduenae
ratione delicti comprehenduntur sub nomine subditorum,
sed subditi vocantur, quia per se ante talem legem, vel
delictum huiusmodi erant.

7. Dubium.
Innoc.

8. Responsio
vera.
Pote fieri lex
gem pro ali-
quo terri-
torio quae solos
aduenas in
illo existen-
tes obliget
si hoc ad bo-
num commune
spectare pos-
sit.
Hostiens.
Panorm.
Syluest.

9. De vi co-
actiua.
Ratio dubi-
tandi.
a. a nobis.

10. Reuocatur
Gloss.

A Atque ita intellexerunt textum illum Panorm. & alij,
qui consequenter fatentur aduenas non comprehendi
sub illa censura per sententiam generalem lata.

Nihilominus dicendum est, legem pro territorio
latam comprehendere peregrinos ibi morantes, etiam
quoad vim coactiuam, id est, puniri ibi posse propter
transgressionem talis legis, vel per iudicem, vel per
ipsam legem, si poenam ferat ipso facto. Ita sentiunt
auctores supra allegati, & interpretes in eodem c. a
nobis. Et ratio est manifesta, quia idem titulus subie-
ctionis, seu potestatis interuenit quoad vim coactiuam,
quia demonstratus est de vi directiua; imo directiua
non esset efficax, nisi haberet adiunctam coactiuam.
B Accedit praeterea, quia si aduenas tenetur per se & in
conscientia seruare legem huius reipublicae, trans-
grediendo illam delinquit in hoc loco, & in hanc re-
publicam; ergo etiam ratione delicti manet subiectus
coactioni talis reipublicae, iuxta authenticam, quae in
prouincia, C. vbi de criminib. agi oporteat.

Addi vero solet limitatio, nisi peregrinus sit supe-
rior respectu auctoris talis legis, quia nullus superior
potest subdi inferiori quoad vim coactiuam, ut si
Episcopus hic prohibeat aliquid Clericis sub poena
excommunicationis ipso facto, metropolitanus, etiam
si in hoc Episcopatu contra talem legem agat, non
poterit incurere illam censuram. Quoad notauit Sylu-
v. excommunicatio, 1. n. 9. & Panorm. in c. 1. de raptorib.
n. 11. qui idem attingit in ca. vlt. de foro comper. Idem
sentit Soto in 4. dist. 22. q. 2. vbi etiam ad aequalem
hoc extendit, dicens, neque Archiepiscopum, neque
alium Episcopum delinquentem intra diocesim sus-
fraganei, vel Episcopi posse ligari censura eius: Pa-
norm. autem recte hoc declarat de superiore quoad
iurisdictionem. Nam licet aliquis sit aequalis, vel etiam
superior in dignitate, dum existit in tali Episcopatu
obligari potest legibus eius; ergo etiam poterit li-
gari censuris, vel puniri propter delictum ibi commis-
sum. Quod tam in Ecclesiasticis legibus, quam in ci-
uilibus verum est, ut sentit etiam Innoc. in cap. cum
inferior, de maiorit. & obedienc. & sumitur ex l. 3. ff. de
offic. Praesid. & ratio est, quia dignitas sine iurisdic-
tione non impedit subiectionem ratione delicti, si-
cut non impedit obligationem seruandi talem legem.

Vnde illa dignitas est quasi per accidens ad ordinem
iurisdictionum. Hoc autem procedit secundum ordi-
narium ius, & nisi persona ratione talis dignitatis sit
exempta: nam ob hanc rationem vnus Episcopus non
potest ab alio aequali puniri. At vero quando perso-
na est iurisdictione superior, tunc clarum est, non
posse ligari ab inferiori, cap. cum inferior, de maiorit.
& obedienc. Tunc autem sicut superior non subiicitur
quoad vim coactiuam, seu quoad poenam, ita nec
quoad vim directiuam, seu obligationem, quantum
est ex vi praeepti, quia est eadem ratio, cum etiam
hoc pendeat ex iurisdictione. An vero possit alia ra-
tione obligari, dicemus infra disputantes de ipsomet
legislatore: nam quoad hoc est eadem ferre ratio.

Ad obiectionem igitur factam ex c. a nobis, dicendum est,
ibi non esse sermonem de lege, vel statuto, sed de praee-
cepto, seu sententia hominis, etiam generaliter lata, ut
ex textu constat, & omnes interpretantur. Oportet
tamen differentiam reddere inter statutum & praee-
ptum, seu sententiam generalem hominis operatur, cum
fertur, & ideo tantum ligat illos, quos tunc inuenit
habiles: lex vero semper ligat eos, qui de nouo effi-
ciuntur subditi. Sed hoc non placet, primo quia iuxta
cap. a nobis, talis sententia generalis non comprehen-
dit extraneos, etiam si actu existant in territorio, quan-
do profertur talis sententia, & tamen, si praeeceptum,
& sententia ferretur, per statutum comprehend-
rentur;

Panormi.

9. Mans. au. 1.
vbi.

10.

Syluest.
Panorm.

Soto.

Innocent.

Vnus Episco-
pus non potest
ab alio aequa-
li puniri.

11. c. a nobis.
Non esse ser-
monem de le-
ge, vel statu-
to, sed de praee-
cepto, seu sen-
tentia homi-
nis, & quid
inter has in-
terest.

Panormi.
reuocatur.

reant; ergo etiam supposita æquali subiectione, seu præsentia est reddenda differentia, & non tantum in ordine ad futurum tempus. Secundò, quia etiam in ordine ad futurum illa differentia non subsistit: nam si per præceptum ab homine sententia fertur pro futuro delicto, etiam pro illo tempore durat, & pro illo semper loquitur, & comprehendit eos, qui de nouo ibi nascuntur, & eos qui domiciliū denuo illuc transferunt, etiam si non essent subditi tempore præcepti impositi. Item quia statutum non solum præcipit, aut prohibet, sed etiam per se punit ipso facto, & in se continet sententiam iure latā, & nihilominus tā obligatio præcepti, quā vis sententiæ iuris extenditur ad eos, qui post primam editionem talis statuti veniunt ad territorium, & ibi delinquant; ergo quoad hoc eadē ratio est de generali præcepto hominis includente sententiam generalem imponentem pœnam ipso facto contra futuros transgressores talis præcepti. Nam si in statuto consideratur illa permanentia, qua semper loquitur, & ideo semper obligat, cur non considerabitur in præcepto hominis, quod etiam durat iuxta intentionē eius, quando ipse viuūt, seu in officio perseverat. Quòd si in statuto fictione iuris intelligitur ferri sententia, quando fit delictum in territorio, etiā si fiat ab extraneo, qui denuo illuc venit, cur non eadem fictio iuris habeat locum in sententia lata per hominis præceptum.

12. Differentia legis, & præcepti hominis.

Dico ergo, differentiam sumendam esse ex natura legis, & puri præcepti hominis: nam lex perpetua est, vt lib. 1. dixi; præceptum autem hominis transitorium, & facile mutabile. Vnde fit, vt lex ratione suæ perpetuitatis æquiparetur consuetudini, & censetur nota omnibus, & omnibus proposita, vt ab eis seruatur: præceptum verò non ita æquiparatur consuetudini, nec illam introducit, cum facile mutetur, nec ita solet esse notum, & ideo præceptum de se solum obligat incolas terræ, & subditos verè, ac permanentes: statutum verò omnes ibi degentes. Vnde consideratur alia differentia, quòd lex fertur pro territorio, est enim *ius ciuitatis*, vt considerauit Bart. seu *lex territorij*, vt dixit Panorm. & ideo obligat personas quasi mediante loco, id est, quatenus in tali loco versantur, ad eum modum, quo interdictum locale ligat personam in tali loco, propter quod etiam statutum non obligat extra territorium personas aliās subditas, vt supra dicebamus: at verò præceptum hominis, seu personale directè cadit in personas subditorum, idè quæ prærequirit subiectionem, & ideo nō obligat extraneos, etiam in loco existentēs, & è contrario potest obligare subditos etiam extra territorium, vt dixi in 5. tom. de censur. disp. 5. sect. 5. vbi de hac difficultate plura dixi: hic autem solum indicare volui, quomodo illa doctrina ad omnes leges humanas, etiam civiles applicari possit.

13. Dubium.

Tertium punctum supra positum est, an efficacia legis dantis formam iudiciis, contractibus, aut aliis similibus actionibus, & irritatis aliter factas, extendatur intra territorium etiam ad non subditos. In quo breuiter dicendum est, etiam quoad hoc seruandam esse legem in suo territorio, & secundum illam esse de actū iudicandum. Ita Bartol. Iafon. & alij in dicta *l. cum sitis populos*, Felin. cap. 1. de sponsal. num. 2. & num. 23. & sequentibus, & optimè Panormitan. 2. part. Consilior. in 52. Titraquel. de primogenitis, quæstion. 46. & 48. Sensus autem assertio nis est aduenam, qui in hoc loco facit testamentum, aut contractum, debere in illis seruare formam præscriptam per leges huius regni; ac proinde si forma illa non seruata contractus sit irritus ex vi eiusdem legis, etiam factus ab extraneo erit irritus, & sic de aliis. Ratio est, quia illa lex est regula talis actus quoad vim obligandi ratione loci, vt dixi;

Aduenā facientem aut contractum de bere seruare in illa forma præscriptam loci in quo est.

ergo etiam ibi obligat ad seruandam formam operandi, quam præscribit, & sicut ibi habet vim puniendi, ita etiam vim irritandi. Patet consequentia ex paritate rationis, & quia actus ille simpliciter est subiectus illi legi; ergo est subditus quoad totam efficaciam eius. Et confirmatur, quia hi actus, qui certam formam, & solemnitate requirunt, non habent valorem sine adminiculo iuris, *l. legitima*, ff. de pactis: tunc autem ius non concurrat, sed potius resistit; ergo actus non habebit valorem. Denique in huiusmodi rebus, & actionibus consuetudines locorum seruandæ sunt, ergo etiam leges. Et hoc ipsa etiam iura ciuilia docent, quæ latè referunt allegati actores, ad quos propriè pertinent, & ideo non im-

Confirmat.

14. Hinc inferri potest, quod ius impediendo valorem actus, consequenter impedit obligationem.

Hinc tamen nobis inferre licet, valorem talium actuum, & obligationem in foro conscientie iuxta huiusmodi leges spectandam esse, quia ius posituum impediendo valorem actus, consequenter impedit obligationem eius. Idem dicendum est de iudiciis: nam agenda sunt iuxta formam, & modum præscriptum per leges loci, in quo fiunt, quibus propterea debet forensis litigans accommodari; aliàs nihil validum efficiet, si per leges loci irritatum sit, & sic de aliis. Semper autem supponimus, & leges esse iustas, & respicere bona in tali loco existentia, seu actiones ibi factas, quia ratione loci debent subdi iurisdictioni illius territorij, etiam si persona secundum se, & quoad conditiones personales, seu abstrahentes à loco, non sit subdita, vt latius dicti auctores prosequuntur. Hic occurrebant quæstio de Tributis, an peregrinus teneatur ea soluere: ex eisdem tamen principijs definienda est. Nam si debeatur tributum ratione rei existentis in loco, vel actionis quæ in tali loco fit, etiam aduenā illud soluere tenebitur per se loquendo, & supposita iustitia tributij; non verò, alia, quæ personalia sunt. De qua re tota plura in libro 5. dicemus.

Quomodo tenetur aduenā ad tributum.

C A P V T XXXIV.

Utrum leges civiles iuste Ecclesiasticas personas obligent.

Quæstio hæc pertinet ad materiam de immunitate Ecclesiasticarum personarum: nam illam supponit, & in sola illa fundatur, non potest tamen hic omnino prætermitti, quia necessaria est ad explicandam limitationem, vel extensionem legum ciuiliū, & efficacitatis earum circa personas extraneas à iurisdictione ciuili. Ratio ergo dubitandi est, quia leges civiles procedunt à iurisdictione temporalis; clerici autem exempti sunt à iurisdictione temporalium Principum; ergo & ab eorum legibus, ergo illis non obligantur, quia leges solum possunt obligare personas subditas potestati legislatoris. Confirmatur, quia si clericus obligaretur lege regia, inobediens esset regi, illam transgrediendo, ergo ab ipso vel ipsius ministro, ac iudice puniri posset propter huiusmodi transgressionem, quia vnusquisque Princeps vindex est suarum legum, & ideo omnis lex secum affert vim cogēdi, vt Arist. dixit, quia alioqui valde inefficax esset ad finem suum assequendum, at constat clericos, nō posse puniri à regibus, vel secularibus iudicibus, etiam si leges seculi non obseruent, ergo signum est illis non obligari.

Ratio dubitandi.

Confirmat.

Lex seculi affert vim cogēdi ex Philosophis.

Vt difficultatem hanc expedire possimus, supponendum primò est, personas Ecclesiasticas exemptas à potestate ciuili quoad iudicia, seu tribu- nalia causarum, non solum Ecclesiasticarum (quod indubitanter pertinet ad ius diuinum) sed etiam tempo-

Eximi Ecclesiasticos à potestate ciuili quoad iudicia, seu tribu- nalia, & c.

Cap. XXIV. An leges civiles iuste obligent Ecclesiasticas personas.

temporalium tam ciuiliū, quàm criminalium, ac etiam à solutione tributorum; siue hæc exemptio sit absolute de iure diuino, siue ab illo trahat originem, & per Pontificem consummetur. De quo fundamēto inter verè catholicos non est controversia, & in præsentia non reuocatur in dubiū, & in proprio tractatu ex professo demonstratum est, & ideo in illius probatione non immoramur, sufficit cap. 2. cap. 5. diligenti, cap. significasti, de for. compet. & optimè Concil. Trid. sess. 25. cap. 20. de reformat. Nec solum personæ Ecclesiasticæ, sed etiam bona earum exempta sunt à temporalibus tributis, & oneribus, vt constat ex cap. non minus, & cap. aduersus, de immunitat. Ecclesiast. cap. nouerit, de sentent. excommunic. & cap. quauquam, de censib. in 6.

si diligenti, significasti, Conc. Trid.

non minus, aduersus, nouerit, quauquam.

Quando est ius ciuile directè contra immunitatem Ecclesiasticam.

immunit.

4. Quæstionem esse de legibus que seruari possunt sine indecētia, aut gra- uamine.

5. Sententia Naur. de vi directissima lris circa Ecclesiasticos.

Primum fundamentum.

Secundò ex hoc fundamento sequitur, hic non moueri quæstionē de legibus ciuilibus, quæ huic immunitati personarū Ecclesiasticarū contrariæ sunt directè, vel indirectè, quia tractamus de legibus iustis, vt in titulo explicuimus: tales autē, leges iniuste sūt, & reprobatæ, vt iniquæ, nō solum in iure canonico, cap. Ecclesia, & cap. qua in Ecclesiis, de constit. & cap. nouerit, de sententia excommū. & cap. vlt. de immunit. Eccles. in 6. Sed etiam in iure ciuili, C. de sacros. Eccles. per plures leges. Est autem lex ciuilis directè contra immunitatem Ecclesiasticam, quando vel de materia spiritali aut Ecclesiastica directè disponit, aut circa personas Ecclesiasticas in particula, vel directè, aut expressè versatur: indirectè autem est contraria, quando in propria materia ita disponit, vt ex eius obseruatione redundet aliquid contra propria iura Ecclesiarum, aut Ecclesiastici ordinis, vel contra priuilegia sibi à Deo, Pontifice, aut Imperatoribus concessa, vt dixit Innoc. in cap. nouerit, de sentent. excommū. & sequuntur alij Doctores statim citandi. Quia sicut non potest lex ciuilis directè imponere tale onus clericis, ita nec indirectè, tum quia in moralibus vnus alteri æquiualeat, tum quia vtrumque per sacros canones reprobatum est, vt explicui latè in dicto tract. de immunit. Eccles. lib. 1. cap. 15. & attingi in tom. 5. de Censur. disput. 21. sect. 2. n. 89. & sequentibus.

Omissis ergo his legibus iniquis, sermo noster est de legibus ciuilibus iustis, ac necessariis, quæ pro tota communitate populi, seu ciuitatis ponuntur, quantum materia cōmunis est clericis cum aliis ciuibus, & æquè potest ab omnibus seruari sine vlla indecētia, vel iniūto grauiamine clericorum. In quibus legibus duo distinguere possumus, scilicet, vim directiuam, seu obligationem in conscientia ad seruandas tales leges, & vim coactiuam, seu reatum ad pœnam, quem legis transgressores contrahere solent, siue illa sit per legem imposita, siue arbitrio iudicis imponenda, & de vtraque parte dicendum est.

Quoad priorem partem de vi directiuā, & obligatione in conscientia, Naur. consil. 3. de constitut. n. 4. concl. 3. sentit, legem ciuilem loquentem per verba præcipiendi, vel prohibendi, non obligare in conscientia clericos, etiam si in materia fauorabili, vel generali, & omnibus conuenienter disponat; nulum verò fundamentum adducit, sed dicit esse magis receptam sententiam, solum verò allegat Decium in cap. Ecclesia, de constitut. n. 27. qui licet id dicat argumentando, postea in illa sententia non persistit. Adducit tamen aliqua illius sententiæ fundamenta. Primum, ac præcipuum est, quod in ratione dubitandi proposuimus: quia præceptum non obligat in conscientia, nisi ex potestate procedat; legislator autem ciuilis non habet potestatem in clericos; ergo quotiescumque præcipiendo fert legem, non obligat in conscientia clericos. Ac subinde nunquam obligabit, quia lex non obligat, nisi quatenus verbis præcepti-

uis fertur, vt supra dictum est. Vnde iuxta sententiam hæc lex ciuilis solum quatenus commodum aliquod, vel priuilegium concedens habere potest effectum in Ecclesiasticis personis, non verò quatenus præcipiēs, vel prohibēs. Secundò ad hoc inducit Decius dictum cap. Ecclesia, vbi statutum prohibens alienare bona Ecclesiarum à quodam Basilio laico factum, licet bonum, & vile de se Ecclesiæ, reprobatur, quia non fuerat à Pontifice approbatum; ergo generaliter idem dicendum est de omni lege ciuili ad personas Ecclesiasticas comparata. Parum enim refert, quod in specie de clericis, seu rebus Ecclesiasticis, vel in genere de ciuibus, aut agris feratur: quia etiam lex generalis applicata ad clericos fit specialis, & in eo vt sic inuenitur idem defectus potestatis. Tertiò inducit iura canonica, quæ generaliter dicunt laicis super personas, vel res Ecclesiasticas nullam esse attributam potestatem in cap. bene quidem, dist. 96. & specialiter allegat cap. inter hæc, 33. q. 2. vbi ait Nicolaus Papa, *sancta Dei Ecclesia mandauit nunquam infringi legibus*.

2. fundam. c. Ecclesia.

3. fundam.

c. bene quid, c. inter hæc.

6. Cōmunis est sententia affirmatiua clericos teneri ad seruandas leges ciuiles. Medin. vlt. Bellarm. Victor. Soto. Medin. Castro. Toler. Syluest. Angel. Snyr.

Panorm. Deci. Card. Salzed. Couar.

Bart.

Nihilominus dicendum est, clericos teneri in conscientia ad seruandas huiusmodi leges ciuiles. Hæc assertio cōmuni consensu recepta est, vnde illam dixit, esse certissimam Medina 1. 2. q. 96. art. 5. vbi illam tenet Valquez disp. 167. cap. 4. & ceteri Theologi moderni, Cardinalis Bellarm. lib. 1. de Clericis, cap. 28. & in noua disputat. de Clericis, cap. 1. Victor. relect. 1. de potest. Eccles. q. vlt. Soto lib. 1. de iustit. q. 6. artic. 7. in princip. & in 4. dist. 23. q. 2. art. 2. in fine, Medin. Cod. de restitut. q. 36. Castro lib. 1. de leg. pœnal. cap. vlt. qui in specie loquuntur de legibus rerum preta taxantibus. Consentiant etiam Summistæ Toler. lib. de septem peccat. mort. cap. 21. Syluest. verb. lex, q. 15. Angel. num. 5. & latius plures referens Sayrus in clau. regia, p. 1. lib. 3. cap. 4. num. 16. Idem docent iuris canonici interpretes communitè in cap. Ecclesia, de constitution. vbi Panorm. num. 13. Deci. num. 27. in fine, Felin. à n. 37. maximè verò in 81. & 85. qui Cardin. & alios referunt, & Salzed. referens alios in Pract. crimin. cap. 55. & de aliis quibus legibus ciuilibus in specie loquens. Et similiter Couar. in Pract. capit. 33. Ac denique legitur in *l. cum sitis populos*. C. de summ. Trinitat. præsertim Bart. à num. 18.

7.

Probatur autem primò ex iure canonico disponente huiusmodi leges ciuiles ab Ecclesiasticis seruari, vt primò colligitur ex cap. primo, de noui operis nunciatione, vbi Papa vult, causam inter clericos super capellæ constructionem post noui operis nunciationem, secundum leges terminari, quia hoc non est contra bonum Ecclesiarum, sed in earum iuuamen, in quo textu est valde considerandum non videri in eo institui ius nouum, sed antiquum proponi, & declarari, aliàs causa præterita non esset secundum illud ius decidendum, quia ius nouum non extenditur ad præterita; supponitur ergo in illo decreto esse regulam antiquorum Canonum, vt ius ciuile feruetur in Ecclesiasticis, quando fauorabile est, & toti communitati seruans, & canonibus non repugnans. Atque ita ex illo textu colligunt assertionem Panorm. & Deci. supra. Item Panormit. in idem cap. Idemq; sumitur ex c. *immunit*, ibi, *cū legali sit prouisione statutum, de arbitris*, & ex c. 1. & c. si in adiutorium, dist. 10. cum similibus, dicentibus, seruandas esse leges ciuiles in his, quæ nec sunt contra canones, nec clericis præiudicant. Vnde in cap. de capitulis, distinet. 10. ait Pontifex, *se curare vt Imperatoris leges seruentur*. Et in cap. cum ad verum, distinet. 96. dicit Pontifex pro cursu temporalium rerum temporalibus legibus vii. Quæ iura consuetudine optima legum interprete confirmata sunt.

c. immunit, c. si in adiut.

c. de capitul.

c. cum ad verum.

Nam

Nam communis Ecclesie usus habet, vt huiusmodi A leges ciuiles à clericis seruentur, non propter timorem, sed maxime propter conscientiam, contra quam omnes timorati Ecclesiastici agere credunt, si tales leges non obseruent, & alij ciues graue scandalum paterentur, si viderent tales leges à clericis non seruari, vt triticum carius vendi, quam lege taxatum sit, vel quid simile. Quam consuetudinem antiquissimam esse colligitur ex Theodor. lib. 4. histor. cap. 7. vbi de sanctis Episcopis, & sacerdotibus ait Imperator, *Sancti, & sancte, tum mandatum prepotentis Regis Dei obseruant, tum meis legibus obsequuntur.* Ratio vero non facile redditur. Prima est, quia licet lex ciuilis per se non obliget clericos, etiam quoad vim directiuam ex defectu potestatis, vt videtur probare obiectio facta, nihilominus posita lege ciuili, oritur obligatio id seruandam, quod illa lege prescriptum est, ex vi rationis naturalis dictantis, partem non debere discordare à toto. Et explicatur vis rationis, quia membra reipublice ratione naturali obligantur ad ea seruanda, quæ ad conuenientem ordinem, & pacem reipublice sunt necessaria, sed clerici sunt membra reipublice ciuilis, sunt enim ciues, vt late disputat Felin. in dicto cap. *Ecclesia*, num. 69. quia etiam ipsi indigent communitate ciuili, & politica ad huius vite conseruationem, & ad hunc finem vniuntur. cū laicis in vno corpore politico, seu in vna ciuitate; sunt ergo ciues, ergo etiam ipsi tenentur iure nature ad ea, quæ communi bono talis corporis necessaria sunt. At verò talium legum communis obseruatio etiam in clericis est necessaria ad prædictum finem, quia cum materia talium legum communis sit omnibus vniformitas in illis est necessaria ad bonam gubernationem, pacem, imò & ad iustitiæ æquitatem. Nam postquam lex ciuilis taxat v. g. rei pretium, illa non plus valet, ergo naturalis iustitia iam obligat omnes etiam clericos ad illam legem seruandam. Item si lex ciuilis irriter testamentum minus solemne, oportet, vt extra legata pia, in omnibus etiam clericis locum habeat, quia alias non esset laudibus, & litibus sufficienter prouisum.

Hæc ratio est probabilis, & in aliquibus materiis, præsertim in rerum pretiis taxandis pollet fortè sufficere, tamen in vniuersum non videtur posse esse adæquata. Primò, quia ratio naturalis non absolute dicit, partem corporis politici teneri conformari in omnibus, seu in communium legum obseruatione, sed sub aliquibus conditionibus, nimirum, nisi sit legitime excusata, vel dispensata, & eadem ratione addi poterit, nisi sit legitime exempta, quia exemptio vel est quædam dispensatio, vel aliquid maius: sicut ergo dispensatus non tenetur conformari toti in legis obseruatione, ita neque exemptus. Item quando in aliquo membro intercedit ratio, vel conditio diuersa, non tenetur conformari toti, vt nobilis non tenetur propter vniformitatem obseruare leges, à quibus propter nobilitatem censetur legitime exemptus; alias superflua, & nullius momenti esset exemptio; ergo similiter clerici si propter statum, & specialem sanctificationem exempti sunt à legibus ciuilibus, non erunt propter vniformitatem ad eas seruandas obligati, quia sunt membra alterius rationis, seu conditionis, in quibus illa vniformitas non est necessaria. Accedit, quod licet daretur in clericis obligatio seruandi has leges propter solam vniformitatem, illa non esset grauis ex suo genere, quia non conformari toti communitati in his rebus, in quibus alias homo non tenetur, non est grauis culpa seculoso scandalo, & ideo dispensatus in lege humana sine iusta causa, non censetur peccare mortaliter, vtendo dispensatione & conseruando legem, etiam si ab-

Theodor.

7. Ratio pro hac sententia.

Felin. de Ecclesia.

11. Hæc ratio quod se extendit.

que causa non conformetur toti; ergo idem erit à fortiori in clerico, qui ex causa rationabili censetur exemptus. Præterea transgressio illius legis in clerico non erit inobedientia, quia non obligatur ex vi præcepti, & consequenter non est contra virtutem specialē, in cuius materia versatur lex, quia solum ex vi legis ciuilis actus erat necessarius in tali materia virtutis, & lex ciuilis, vt supponitur, non habet illam virtutem suam respectu clerici, neque etiam est contra charitatem, quia supponimus vitari scandalū nec contra iustitiā legalem, quia nullum sequitur nocentem communitatem; ergo non est, vnde culpa illa sit grauis.

Vnde vterius sequitur, clericum vendentem triticum carius, quam lex ciuilis prescribat, non teneri ad restitutionem, quod est falsum, & contra prædictos auctores. Et sequela patet, quia non peccat, contra iustitiā, vt probatum est. Quo argumento videntur Castro, & Ioan. Medina, & respondet, peccare contra iustitiā, quia supposita lege, iam triticū non valet, nisi tanti in tali loco, & ideo nullus siue exemptus, siue exterius potest iuste carius illud vendere. Sed contra, quia licet triticum laicorum taxetur per efficaciam talis legis, non tamen triticum clericorum, tum quia etiam bona clericorum sunt exempta, tum etiam quia non videtur limitari pretium rei per legem, nisi quatenus dominus obligatur per legem, ne carius vendat; at clericus non potest ita obligari lege ciuili, vt supponitur; ergo nec eius triticū potest limitari quoad valorem per talem legem. Neque est simile de exterius, quia illi non sunt exempti, sed dum versantur in tali regno, legibus illius regni obligantur, cuius contrarium supponitur. Denique simile argumentum vrgeri potest de legibus ciuilibus irritantibus contractus, vel testamenta aliter facta, quæ leges disponant, non enim poterunt irritare tales actus factos à clericis, consequens est falsum, vt omnes fatentur, & sumitur clarè ex dicto *ca. innotuit*, de arbitris, ibi, *Talem sententiam denunciis penitus nullam esse*, ergo sequela patet, quia si lex non potest obligare clericum, prohibendo actum, multo minus poterit irritare illius voluntatem circa talem actum, quia maior efficacia, vt sic dicam, maior iurisdictione, & potestas directa in voluntatem requiritur ad irritandum consensum eius, quam ad prohibendum illum. Neque sola illa turpitudine, quæ in hoc reperitur, quod pars non conformetur toti, sufficit ad irritandum actum, vt patet clarè in eo, qui dispensatus valide, licet sine causa, & iniuste in gradu irritante contrahit matrimonium: nam valide contrahit licet turpiter agat, discordando à toto. Denique non est contemnendum argumentum, quia si posita lege ciuili clericus obligaretur graniter ex vi solius rationis naturalis, dispensatio illi concessa à Principe, vel Prælate in tali lege, si daretur sine causa, esset nulla, sicut infra de Principe dicemus. Atque ita in hoc essent peioris conditionis clerici, quam laici, quod non videtur verisimile.

Propter hæc alij reddunt rationē huius obligationis, quia clerici quoad hanc partē non sunt exempti à iurisdictione temporalium regum, & ideo per has leges ciuiles ita obligantur clericos, sicut alios ciues ratione obediētiæ potestatis sublimioribus debent. Ita sentit Bart. vbi supra, & Panorm. quæ imitatur Syluest. & Angel. licet immeritò soleant in contrarium allegari: nam distinguūt duplices leges ciuiles fauorabiles Ecclesie, quædam disponentes in particulari de rebus, vel personis Ecclesiasticis, alia generaliter loquentes pro tota communitate ciuili, & de prioribus dicunt non obligari ex defectu potestatis ferentis illam. Quod videtur expressum in dicto *c. Ecclesia sancte Maria*, de constit. Addunt verò limitationē, nisi talis lex sit fundata in ratione naturali, quod pars debet

Responso aliorum.

Impugnatur.

ca. innotuit.

12. Alia ratio pro communi sententia.

Bar. Panorm. Syluest. Angel.

c. Ecclesia.

Vitor. Soto. Madin.

11. Confirmatur ratio dicta.

Math. 17.

Conc. Trid. canon. c. 13.

Confirmat.

12. Impugnatur etiam hinc duo dicendi. Primò, c. Ecclesia.

Conc. Later.

Confer.

debet conformari toti, quia hæc non habet locum in talibus legibus, sed loquitur de ratione naturali dictante in tali materia idem, quod lex ciuilis prescribit, & tunc illa, non est limitatio, quia illa obligatio non est legis ciuilis, sed rationis naturalis, quæ eadem esset, etiam si lex ciuilis lata non esset. De aliis verò legibus communibus, & omnibus vtilibus absolute dicunt obligare clericos; intelligunt ergo in vi legis, & non tantum in vi alicuius rationis. Et idē sentiunt, Vitor. Soto, Medin. & alij dicentes obligare quoad vim directiuam, licet non quoad coactiuam. Denique alij multi ex allegatis modernis, dicunt, clericos quoad hanc partem non esse exemptos, vt possint obligari his legibus. Et hanc sententiam videntur suadere omnia, quæ circa præcedentem adduximus.

Ac denique suaderi potest à priori hæc sententia, quia exemptio clericorum à iurisdictione ciuili, siue sit iuris diuini positiuæ, aut naturalis, siue non; nihilominus non habet omnem determinationem à solo iure diuino, vt suppono. Et saltem hanc non habet, quia nec ratio naturalis dicit esse indecens, clericos subici potestati ciuili, quoad has leges, cum potius dicit, esse honestum, vt eas seruent, nec ex diuino iure positiuo potest colligi talis determinatio, seu particularis exemptio, quia tale ius nec traditione constat, nec ex Euāgelio colligitur. Quia potius verba illa Christi Matth. 17. *Ergo liberi sunt filij*, non possunt hic accommodari, quia leges Regum omnibus ciuibus communes etiam filios eorum obligant, si eorum statui specialiter non repugnant. Neque etiam inuenitur hæc exemptio quoad has leges ex iure canonico; tum quia iura supra citata potius approbāt, has leges, & seruari à clericis volunt, tum etiam quia canones solum illas leges ciuiles reiciunt, quæ sunt contrariæ libertati Ecclesiasticæ, & clericis præiudicant, vt patet ex Concilio Tridentino dicto cap. 20. & ex *c. non erit*, de sent. excomm. & eodem modo loquitur *l. cassa*, C. de sacro. Eccles. ergo nihil obstat, quominus clerici virtute, & efficacia talium legum obligentur. Et confirmatur, quia per se congruū est vt clerici quatenus ciues sunt, laicis etiā directè, & per se obligentur, sicut alij ciues: cur enim sub ea ratione sine lege relinquentur? ergo obligantur hoc modo his legibus ciuilibus, quia non datur alia per quas obligentur: nec possunt in hac obligatione separari ab aliis ciuibus, cum sub hac ratione vnum corpus componant, & in eundem finem tendant; tum denique, quia nullæ sunt leges Ecclesiasticæ, quibus possunt sub illa ratione gubernari, quia potestas Ecclesiastica nihil in materia ciuili directè disponit nec pro clericis, nec pro laicis vt constat.

Sed hæc etiam sententia non est simpliciter admitenda. Primò, quia multi canones sine limitatione, & vniuersaliter dicūt, laicis super Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis nullam esse potestatem tributam, vt habetur in dicto cap. *Ecclesia sancte Maria*, & cap. *bene quidem*, distinct. 96. *c. cum laicis*, de rebus Eccles. non alienan. cum similibus. Præsertim in Concilio Lateran. sub Leone X. expressius sic dicitur: *Cum à iure diuino, quam humano laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit*, innouamus, &c. At potestas obligandi in conscientia per suas leges, aliqua, & magna potestas est; ergo neque illa relicta est laicis Principibus in Ecclesiasticas personas. Secundò, quia si Rex possit, sua lege directè, & ex vi suæ potestatis obligare clericos suis legibus, eadem ratione possit transgressores earum punire, quod nullus concedet. Sequela probatur, quia teste Arist. Potestas directa inefficax est sine coactiuā, & ideo vel est vna & eadē, vt trunque actum comprehendens tanquam finem, & medium, vel moraliter non separatur. Et confirma-

tur, quia saltē posset legislator ciuilis obligare iudicē Ecclesiasticum, vt clericum suæ legis transgressorem puniat tali pœna eadem lege ciuili designata, quia hoc etiam potest reduci ad vim directiuam tãquam pertinens ad bonum commune ciuitatis, & pacem ciuium: consequens autem admittendum non est, vt infra dicam. Tertio est moralis, & practica ratio, quia Princeps, & iudices temporales valde affectant, & extendunt iurisdictionem in clericos, & ideo si dicatur habere propriam, & veram iurisdictionē in clericos ad obligandos eos suis legibus, facillè illam extendent, vel ad coactionem aliquam transgressorum talium legum, vel ad plures leges, quam statui clericorum conueniat. Ergo non est verisimile Ecclesiam reliquisse, seu permisisse laicis similitē in clericos potestatem. Adde hæreticos, & schismaticos huius temporis in odium Põtificis & status Ecclesiastici vehementer defendere, & exaggerare hanc potestatem temporalis Principis in clericos, ideòque vt omnem occasionem illis auferamus, longiùque ab eis discedamus, satius esse omnem Ecclesiasticarum personarum obligationem ad potestatem Ecclesiasticam reuocare.

Est ergo tertia ratio, seu tertius modus explicandi originē huius obligationis, clericos obligari ad seruandas leges ciuiles, quia per canones approbantur, & quasi canonizantur quoad hunc effectum. Hanc rationem inuenio apertius explicatam in Decio dicto cap. *Ecclesia*, num. 27. quàm in cæteris. Ibi enim post rationes, quas contra communem opinionem obiecerat, subiungit, *Sed tamen ne vniuersalis machina huius materia alteretur, quod lex ciuilis approbata videatur si fauorabilis sit, & canonibus non contradicat.* Quod probat ex iuribus in probatione assertionis, & communis sententiæ adductis, præsertim ex dicto c. 1. de noui oper. nunciat. Vbi rectè expedit, ibi decidi casū ex dispositione legis ciuilis, non per singularem, vel nouam approbationem, & extensionem legis, alias (vt supra dicebam) non decideretur per eam casus præteritus, & ideo supponi in eo textu tales leges approbati à iure canonico, eo ipso quod non reprobandur, & de se vtilis sunt, & conuenientes Ecclesie, aut clericis: vt ex aliis iuribus (ait) efficaciter colligitur. Optimèque declarat, hoc intelligendum esse de legibus in communi loquentibus abstrahendo à clericis, & laicis: nam si in specie disponat circa res, vel personas Ecclesiasticas, satis reprobatæ sunt in dicto *c. Ecclesia*, cum similibus. Et ratio differentia est, quia quando disponunt in particulari circa Ecclesiasticas, præferunt, ac supponunt potestatem laicorum in illa, quod repugnat Ecclesiasticæ libertati. Quando verò in communi loquuntur, tantum procedunt ex potestate gubernandi rempublicam in temporalibus, in quo libertas Ecclesiastica non offenditur. Et ideo si aliunde leges illæ fauorabiles sunt, Ecclesiastica potestas pro suis rebus, esse potestatem tributam, vt habetur in dicto cap. *Ecclesia*, quod eas non reprobat. Denique addit, censeri fauorabiles tales leges, eo ipso, quod sunt vtilis toti communitati, & non nocent clericis per se loquendo; imò decet, ab eis seruari, quomodo explicant etiam hunc fauorem Panorm. Syluest. Angel. & alij. Et hanc sententiam expressè, & in propriis terminis sequuntur, & approbant hanc Decij doctrinam in eodem *c. Ecclesia*, Marcus Mantua. n. 23. & Petr. Greg. Mantua. nu. 16. Tenet etiam Fortun. Garc. de vlt. sine, illat. 10. principalis, n. 55. & latius illat. 13. nu. 2. 3. Maranta disput. 8. nu. 17. & 47. Rebuff. in Comm. ad constit. Galli. tom. 1. in Proem. Gloss. 1. num. 62, qui addit limitationem, vt doctrina intelligatur de legibus ciuilibus iuris communis, non tamen de legibus particularium regnorum, quia illas non solet Papa approbare, cum earum notitiam non censetur habere.

13. Verior modus dicendi.

Decius.

Panorm. Syluest. Angel. Marcus Mantua. Fortun.

Rebuff.

Valas.

Iuxta c. 1. de const. in 6. Quod sequitur Valas. de iure A
emphyt. p. 1. quæst. 20. num. 6. §. item quæro. Hoc tunc
cum limitatione intelligendum arbitror, vt procedat
quando lex regni est contraria iuri communi, tunc
enim lex iuris communis censetur iure canonico ap-
probata: at verò quando lex regni est solum ultra ius
commune, tunc etiam censetur approbata, non quidem
absolutè (vt sic dicam) & in particulari, sed in
generali, & sub illa conditione, vt sit lex iusta, & toti
communitati ciuium conueniens, & libertati, ac de-
centiæ clericorum nihil derogans, ad hanc enim ap-
probationem non est necessaria talium legum noti-
tia, vt per se patet. Et ita sentiunt etiam Thom. Zera-
la Episcopus Benaentan. in Praxi Episcopor. verb.
pragmatica. num. 3. §. ad primum, & Petr. Morla in em-
porio iur. p. 1. tit. 1. nu. 14.

Tho. Zerola.

Morla.

17.

Probatũque hæc sententia sic explicata. Primò ex
dicto capite 1. de noui oper. nuptiat. Nam licet in
particulari casu loquatur, supponit tamen ius gene-
rale, vt supra illud induximus, & Decius etiam indi-
cauit. Idemque probat optimè dicto cap. innotuit, de
arbitr. vbi non solum causa canonica secundum leges
deciditur, sed etiam prior sententia ab Ecclesiasticis
iudicibus non secundum leges lata, nulla denuncia-
tur: quod apertè supponit leges in eo casu obligare.
Secundò idem probant antiquiora decreta, quæ ge-
neraliter loquuntur, vt cap. de capitulis, dist. 10. vbi
Leo Papa III. ad Imperatorem scribit, effectuumque
vt constitutiones eius seruentur, quantum valuerunt
(inquit) & videntur. Et Nicol. Papa c. 1. eiusdem dist.
solum dixit, *Leges Imperatorum non in omnibus Ecclesiasticis
controuersis utendum est. Vbi non dixit, in nullis
esse utendum, sed non in omnibus. Quod in sine decla-
rans, ait, non quod Imperatorum leges, quibus sepe Ecclē-
sia viuunt, dicimus penitus remouendas, sed quod eis Euan-
gelicis Apostolicis, atque canonicis decretis, quibus postpo-
nenda sunt, nullum posse inferre præiudicium asserimus.*

Leo Papa.

Nicol. Papa.

Gelas. Papa.

Et in cap. quoniam, ait Gelas. Pap. Pontifices vt legi-
bus Imperatorum tantummodo pro cursu tempora-
rium rerum, vtique vbi canones Ecclesiastici desunt,
Neque obstat, quòd hæc decreta de legibus Impera-
torum, seu communis iuris ciuilibus loqui videantur.
Tum quia interdum generaliter loquuntur de consti-
tutionibus, seu legibus Principum, vt in c. constitu-
tiones, & cap. quis autem, d. 10. & quoad hoc Reges Im-
peratoribus comparantur in d. c. duo sunt. Vnde leges
vniuersales alicuius regni, tanquam ius commu-
ne ibi reputantur. Tum etiam quia naturalis ratio, &
æquitas, ob quam Ecclesia vult, has leges à clericis
seruari, eadem in legibus regnorum eadem condi-
tiones habentibus locum habet. Tum præterea quia
eadem consuetudo in his legibus reperitur, videntibus
Ecclesiasticis Prælati. De qua Doctores allegati,
qui in diuersis regnis scripserant, testificantur: est ergo
sufficiens signum approbationis talium legum,
saltem tacite. Sic ergo facile intelligitur, leges ciuiles
nunquam obligare clericos virtute sua, sed quo-
ties clerici ad eas obseruandas tenentur, virtute cano-
nicæ, & rationis naturalis obligari. Atque ita facile
soluuntur obiectiones, & conciliantur omnia. Nam
quod ad primam rationem attinet, admittimus quidè
illam decentiam, & conuenientiam in obseruatione tali-
um legum tanquam fundamentum obligationis,
quæ per consensum, & approbationem canonum cõ-
summat, & ita facile facit obiectionibus contra
illam rationem. Et ex eodem principio respondetur
ad ea, quæ in secunda ratione adducebatur. Negamus
enim has leges obligare, quia exempti non sunt à iurisdic-
tione ciuili quoad hæc partem, sed quia ius cano-
nicum tales leges approbat, & dat illis eam vim
obligandi, quæ conuenienti gubernationi politicæ
sufficiat.

Secundo loco dicendum est de vi coactiua talium
legum. In quo vera, & certa resolutio est, has leges
non comprehendere clericos quoad vim cogendi il-
los, nec quoad hoc per canones approbari, licet trans-
gressores earum, à suis Prælati, & eorum arbitrio
puniri possint propter talia delicta. Prior pars duo
includit, vñ est auctores talium legum non posse co-
gere clericos ad illarum obseruationem: aliud est,
non posse punire transgressores, & vnum sequitur
manifestè ex alio, quia vtrũque fundatur in potesta-
te iurisdictionis coactiua, quam non habent Princi-
pes, vel iudices laici in Ecclesiasticas personas. Quod
est certissimum, quia personæ Ecclesiasticæ gaudent
immunitate fori, maximè in criminalibus, quam im-
munitatem hic supponimus ex alio tractatu, & est
per se nota in sacris Canonibus, atque etiam in iure
Imperatorum & Regum Christianorum. Si autem
ratione huius immunitatis iudicari non possunt cle-
rici à Magistratibus laicis propter delicta contra legem
naturalem, ita neque propter delicta contra leges
humanas, quæcũque illæ sint, quia priuilegiũ
fori absolutum est, & iura generaliter loquuntur, & est
eadem ratio, & decentia status clericalis in omni-
bus. Et in hoc cernitur clara differentia inter vim di-
rectiuam, & coactiuam legis: nam in priori nulla est
indecentia, in posteriori autem esset maxima.

Alia differentia esse potest, quia lex quoad vim di-
rectiuam fertur in ciues, vt tales sunt, & per se est ne-
cessaria ad commune bonum, & ideo quoad hunc ef-
fectum statim acceptatur per ius canonicum; coac-
tio autem fit ciuibus, vt delinquentes sunt, ideoque
non est per se ita necessaria, nec acceptatur per cano-
nes quoad clericos, neque id decebat, sed multò ma-
gis, vt suorum tantum Prælatorum coactioni subdã-
tur. Item coactio non fit in communi, sicut fit dispositio
legis, sed fit in particulari circa personas, & ideo
non potest villo modo fieri à potestate laica circa cle-
rici personam, nec per legem disponentem de illa in
particulari obligari possit, vt dictum est, & quod multò
minus per sententiã. Poterant verò hic moueri diffi-
cultates de clericis delinquentibus contra leges pro-
hibentes deferre arma tali tempore, aut loco, aut ta-
lis generis, an possint clerici illis priuari per potesta-
tem laicam. Item an cultodes montium possint ab
eis pœnã exigere. Sed hæc remitto in tractatũ de im-
munit. & simpliciter respondeo negatiuè stãdo præci-
sè in ratione pœnæ. An verò sub aliis rationib. possit
talis actio satis conuicta, iustificari, ibi tractatum est.

Atque hinc obiter colligitur, quòd licet lex ciu-
ilis obligans clericos quoad vim directiuam, inter-
dũ addat pœnam ipso iure incurramdam, nihilominus
clericus transgressor legis, licet peccet, non tenetur
in conscientia pœnã soluere, nisi per suum iudicem
ad hoc cogatur, vt fieri potest modo statim declaran-
do. Probat, quia licet pœna imponatur per ipsam
legem, nihilominus pertinet ad vim coactiuam. Itẽ
illa lex prout fert pœnam continet sententiam eo. ip-
so à legislatore latam contra delinquentem; sed
nulla potestas laica potest per sententiam punire
clericum propter aliquod delictum; ergo nec per le-
gem. Dices, hoc esse verum de sententiã, quæ per ho-
minem, & seruato iuris ordine ferenda est: nam illa
prærequirit coactionem per hominem inferendam;
secus verò de sententiã lata per legem, quæ processũ,
aut iuridicam cognitionem causæ non requirit; sed tã-
tum consummationem delicti, quæ ipsi delinquenti
in conscientia innotescat. Vnde sine propriã coactio-
ne imponitur per obligationem in conscientia ad ex-
sequendam talẽ pœnam, si delictum fiat, vt infra tra-
ctando de lege pœnali videbimus. Respondetur de
vtraque sententiã procedere rationem factam, tũ quia
vtraque pertinet ad vim coactiuã, & quodãmodo ma-
ior

15.
Leges ciuiles
iuste quoad
vim cogendi
nã clericos
non compre-
hendere.

16.
Alia differe-
tia.

17.
Hinc colligi-
tur.

Obiatur ob-
iectio.

18.

ior coactio fit per sententiam legum latam, quia se-
cum affert executionem, & non datur locus defen-
sioni; tum etiam, quia omnis sententia lata à non iu-
dice nulla est; illa verò fertur à non iudice respectu
clerici. Quare licet legislator ciuilibus possit impone-
re obligationem in conscientia quoad morum direc-
tionem communem omnibus ciuibus, non tamen
quoad pœnarum inflictionem, quia hæc per alios
competentes iudices imponi possunt.

19.

Et ideo addidimus alteram partem assertionis, sci-
licet, posse Ecclesiasticas personas à suis Prælati puni-
ri propter transgressiones talium legum: quæ faci-
lè probatur, quia illa transgressio est delictũ contra
rium bono communi; ergo potest per potestatem ali-
quam puniri, non per ciuilem; ergo per Ecclē-
siasticam. Item illa punitio est moraliter necessaria
ad commune bonum: nam ad illud expedit, ne talia
delicta maneant impunita; ergo per legitimum su-
periorum fieri potest. Dixi autem tunc esse imponen-
dam pœnam arbitrio Prælati, vt insinuarem, licet per
leges ciuiles sit pœna designata pro tali delicto, non
teneri Prælatum Ecclesiasticum illam imponere cle-
rico transgredienti legem. Ita notauit Couarr. libro
Pract. quæst. cap. 33. in fine, & Salced. in Practic.
crimin. capite 66. & ratio est, quia lex illa quoad il-
lam partem, quæ pœnam designat, iam pertinet ad
vim coactiuam, & ideo non habet vim in Clericum.
Et explicatur ampliùs, quia iudices Ecclesiastici non
tenentur iudicare secundum leges ciuiles, sed secun-
dum canones, & vbi illi desunt, possunt suo arbitrio
vti, accommodando pœnas canonicas, & non ciuiles:
vnde quia canones non ponunt determinatam pœ-
nam pro tali delicto, vt constat, arbitrio iudicis Ec-
clesiastici imponenda erit. Quinimo nonnulli Iuri-
stæ dicunt, non posse tunc iudicem Ecclesiasticum
imponere subdito pœnam legis ciuilibus, ne videatur
clericum iudicare more laicorum, aut iuxta laicorum
iudicium, contra cap. 2. de iudic. Sed in hoc nulla est
prohibitio, nec obligatio per se loquendo: nam po-
tius est prudens consiliũ, & canonibus consenta-
neum, vt iudices Ecclesiastici imitentur leges iustas
ciuiles, vbi canones desunt. Solum ergo id habebit
locum, quando pœna esset corporalis, & non decens
Ecclesiasticam personam, vel quando per accidens
sequeretur scandalum, vel suspicium agendi contra
Ecclesiasticam immunitatem.

20.

Et iuxta hæc facile est respondere ad alteram par-
tem rationis dubitandi, seu obiectionis positæ cõtra
priorem assertionem. Negatur enim sequela quæ fit
à vi directiuã ad coactiuã, vel è contrario, de quo
plura dicemus capite sequenti. Negatur etiam, esse
impossibile alicquem teneri præceptis alicuius à quo
non possit cogi per pœnam, aut puniri, si inobediens
sit. Nam licet vtraque potestas necessaria sit ad effi-
caciã legis, non est tamen necessarium, vt semper
vtraque sit in eadem persona. Quamuis enim regu-
lariter, & attentò solo ordinario iure, ita sit, nihilo-
minus propter commune bonum possunt interdum
separari, & ita factum est in huiusmodi legibus. Nã
legibus ciuilibus relicta est directio necessaria etiam
quoad personas clericorum in his, quæ secundum
communem rationem ciuium necessaria sunt ad cõ-
mune bonum ciuitatis, & omnibus ciuibus comamu-
nia sunt. Et nihilominus coactio necessaria etiã pro-
talibus legibus seruandis, reseruata est Ecclesiasticis
iudicibus, propter honorem, & decentiam Ecclesi-
astici status, & ad maiora mala vitanda. Vnde ad ma-
gistratus ciuiles pertinebit implorare auxilium Præ-
latorum Ecclesiæ, vt cogant subditos suos iustas le-
ges seruare, quod ipsi pro sui muneris obligatione fa-
cere tenebuntur.

21.

Interrogabit autem fortasse aliquis, quibus signis,
Suarez de Legib.

aut regulis cognosci possit, quando leges ciuiles tales
sint, vt Ecclesiasticas personas obligent ad sui obser-
uationem. De hac enim re multa scribunt Iurisperiti,
& non tã generalè regulã tradunt, quàm per varios
casus discurrunt, vt videri potest in Bartolo, Pa-
normit. & Felin. Sed illud penè infinitum est, &
præterea difficile est, et illis aliquid certum collige-
re. Quantum ergo ad nos spectat, videri potest vtilis
distinctio legum supra data: nam quedam respiciunt
bonum publicum immediatè & secundum se, aliæ
bonum singulorum, ex quo saltem resultat commu-
ne bonum. De prioribus ergo legibus generaliter
affirmari potest obligare clericos, quando materia
earum communis est omnibus ciuibus, vt tales sunt,
& est iusta, & honesta, & nihil continet contra decẽ-
tiam, vel exemptionem Ecclesiastici status, sed poti-
us illam fouet, etiam si interdum non iuuat ad vti-
litatem temporalem, quæ in tali casu considerabilis
non est. Hoc patet exemplis, in lege taxante pretium
tritici, & similibus rerum, in lege prohibente extra-
hi à regno res necessarias reipublicæ, vel prohibente
deferre arma noctu, & similibus. Et ratio est clara,
quia commune bonum ciuitatis, vt tale est, maximè
cedit sub obligationem, & omnibus aliis præfere-
ndũ est. Vnde quia per has leges per se primò procu-
ratur, & alioqui non sunt cõtra specialia iura, vel pri-
uilegia clericorum, vt supponitur; ideo in eis nul-
la est ratio exemptionis, sed omnia, quæ diximus in
illis maximè locum habent.

De cæteris verò legibus non est tam certa similis
generalis regula: nam auctores citati variis distin-
ctionibus vtuntur, & præcipuè videntur requirere,
vt tales leges redundent in commodum Ecclesiasti-
corum: nam si præiudicium afferant, non valebunt.
Aliqui etiam postulant, vt leges versentur circa con-
tractus laicorum saltem ex parte, id est, laici cum cle-
rico, aut è conuerso; non verò si fiant inter ipsos
clericos inter se. Mihi tamen videtur quoad prio-
rem partem cauendum esse, ne lex directè, vel indi-
rectè tendat ad imponendum onus clericis, vel pri-
uandum illos aliqua libertate, aut iure sibi concessio:
nam tunc iam esset lex iniusta, & contra immunita-
tem Ecclesiasticam: si autem lex re vera sit iusta, &
generalis, non est curandum de particularibus in-
commodis temporalibus, quæ sunt per accidens:
nam tales leges interdum iuuant, interdum impe-
diunt temporalia commoda, vt quòd testamentum
minus solemne non sit validum, sæpe erit contra vo-
luntatem testatoris: sæpius verò est illi vile propter
fraudes, quæ committi solent. Vnde meritò à Panor-
mitano, & aliis adnotatum est, non posse dici legem
onerosam, quæ secundum varias occasiones, & fa-
cti accidentia potest esse vtilis, vel damnosa, & in
ea generalitate lata est, prout moraliter, & frequen-
tius expedit bono communi, atque etiam singulo-
rum ad euitandas fraudes, & lites; ergo quoties lex
talis fuerit, & habuerit alias conditiones honestatis,
& iustitiæ, ac vniuersalitati, obligabit clericos,
non obstante particulari temporali incommodo ac-
cidentaliter occurrente. Quoad alteram verò partem
non existimo esse necessariam limitationem, si in cæ-
teris iustitia legis seruetur. Quia etiam clerici quan-
do illo modo inter se contrahunt, non se gerunt vt
clerici, sed vt ciues, & communi iure ciuili vti de-
bent. Vt rectè explicatur in lege taxante triticium:
nam licet clericus vendat clerico, seruare debet le-
gem, & idem credo esse in testamento, licet clericus
instituat hæredem clericum; debet enim testamen-
tum esse solemne, vt valeat, seclusa speciali ratio-
ne piæ causæ, & sic de aliis.

Tandem interrogari potest, de quibus personis
Ecclesiasticis intelligenda sit resolutio prædicta.

Leges ciuiles
tales, vt obli-
gent Eccle-
siasticos.

Commune
bonũ maxi-
mè cedit sub
obligationem,
& omnibus
aliis præfe-
rendum.

Si lex sit ini-
sta, & gene-
ralis, non est
curandum de
incommodis
particulari-
bus.

22.
Resolutio.

praesentem
questionem
de uno Prin-
cipe, vel Prae-
lato & de le-
gibus habi-
tis. ratione
uniuersale,
& commune
principium in
preiis, non
verò in eis in
quibus non est
eadem ratio,
ut in lege de
non ferendis
armis notu.

In quo breuiter dico, excipiendam in primis esse per-
sonam summi Pontificis, quae iure diuino in omni-
bus, & per omnia exempta est à potestate ciuili, vt
nunc suppono, vnde nullas leges ciuiles alterius prin-
cipis seruare tenetur, non solum quia nunc ipse est
supremus in temporalibus in suis terris, sed etiam
ex vi suae dignitatis spiritualis vt in dicto tractatu o-
stensum est. Vnde licet Pontifex versaretur in alieno
regno, non teneretur leges ciuiles illius regni serua-
re, quod existimo verum non solum in vi praeccepti,
& obedientiae, vt probat ratio facta, sed etiam ex titu-
lo seruandi uniformitatis cum tali communitate, quia
est persona adeo excellens, vt ex vi rationis non co-
gatur sese accommodare statutis, & legibus suorum
inferiorum, vt in capite sequentis iterum dicemus.
Deinde excipiendae sunt Ecclesiae, seu communitates
Ecclesiasticae, ac pia loca, quatenus aliquo speciali
priuilegio gaudent, ratione cuius dispositio legis non
potest ad illa accommodari, vt est de institutione mi-
nistrum solemnium, & similia. Nam tunc est peculiaris ra-
tio exemptionis, & ita non procedunt omnia, quas
diximus. Idemque erit de quacunque persona in spi-
rituali dignitate constituta, cui annexum sit simile
priuilegium: quod idem esset in persona, & dignita-
te laica, si talem dari contingat. Tunc autem sicut
talis communitas, vel persona non obligatur lege ci-
uili ex vi praeccepti, & obedientiae, ita etiam nec pro-
pter considerationem uniformitatis tenetur illas serua-
re, quia iusta exemptio tollit hanc obligationem, vt
supra argumentando probatum est. In reliquis autem
Ecclesiasticis personis doctrina generaliter procedit,
non tantum in saecularibus, sed etiam in religiosis,
nec tantum in personis veris, sed etiam in fictis, id
est, communitatibus contrahentibus, vel operanti-
bus per modum vnius ciuis. Nam de omnibus est a-
qualis ratio, seruando proportionem, & supponen-
do, quod observatio talis legis vnicuique iusta sit, &
non repugnet decentiae, & immunitati vniuersali-
que status.

CAPVT XXXV.

Vtrum legislator suis legibus obligetur.

Legem laicam
ad communitatem
obligare o-
mnes illius
communitatis

Dplex potest esse legislator, scilicet communitas aliqua, vel singularis persona vnius Principis, aut Praelati. Et quamuis respectu vtriusque possit quaeritio locum habere cum proportione, tamen potissimum versatur in posteriori sensu. Nam in priori certum est, legem laicam à communitate obligare postea omnes personas illius communitatis, vt sumitur ex cap. cum omnes, de constit. Et ratio est, quia communitas est supra quascunque personas eius. Et hac ratione lex lata in capitulo generali v.g. obligat ipsam generalem, & sic de aliis. Si autem talis lex comparatur ad ipsum senatum, seu Capitulum, sic eadem est ratio de illo, & de quocumque Principe legem ferente.

Praesentem
questionem
de uno Prin-
cipe, vel Prae-
lato & de le-
gibus habi-
tis. ratione
uniuersale,
& commune
principium in
preiis, non
verò in eis in
quibus non est
eadem ratio,
ut in lege de
non ferendis
armis notu.

Secundo supponendum est, sermonem esse de legibus, quae habent rationem & materiam de se vniuersalem, & communem ipsi Principi, vt est lex v.g. taxans pretia rerum, & similes, in quibus ratio iustitiae, vel alterius virtutis eadem est in Principe, & reliquis reipublicae membris: nam si materia, vel ratio legis non sit communis, clarum est, non comprehendere Principem. Commune exemplum est, si feratur lex, vt nemo noctu arma deferat, illa non obligat Principem, quia nec decet, nec est accommodata statui eius, & ideo ex intentione accommodata statui eius, & ideo ex intentione Principis, & quasi ex naturalis legis imponitur communitati, vt distincte à Principe, & ideo illum non obligat. Sicut etiam potest fieri lex pro communi plebe, quae nobiles non

obliget, quia non est illis accommodata; vt per se constat, & tradit Aristoteles 3. Ethicorum cap. 9. ergo multò magis id fieri poterit respectu Principis. Tertio distinguenda sunt in lege illa tria, scilicet, vis directiua, & coactiua, & irritans, seu dans formam contractibus, & iudiciis, & de singulis agendum est, licet prima sit praecipue intenta.

Quoad vim ergo directiuam difficultas est, an teneatur Princeps in conscientia seruare legem & se laicam. Et ratio dubitandi est, quia Princeps dicitur esse solutus legibus in l. Princeps, ff. de legib. Et adiungi potest ratio, quia vel Princeps obligat seipsum sua lege, vel obligatur ab alio. Non primum, quia nullus potest sibi ipsi praecipere, inducendo obligationem: per promissionem enim vel votum potest quis seipsum obligare, non autem per praecceptum, quod sibi imponat. l. penult. ff. de recept. arbit. Et ratio est clara, quia praecceptum postulat iurisdictionem, vel dominium: nullus autem potest iurisdictionem in se habere, nec sibi ipsi esse subiectus. Secundum etiam dici non potest, quia legislator, vt sic, non est subditus, quia vel est princeps non habens superiorem, vel si sit alius inferior, nihilominus vt legislator non imperatur ab alio, sed ipse aliis imperat; ergo vt sic non potest ab alio homine obligari. Nec verò dici potest obligari tunc ab alio, scilicet Deo: nam sequeretur non obligari lege humana, sed diuina, quod videtur absurdum; tum quia non potest lex illa ostendi; tum etiam, quia aliàs non posset per hominem dispensari in ea obligatione, essetque peioris conditionis ipse, quam omnes subditi.

Nihilominus communis, & constans sententia est, teneri Principem, seu legislatorem tam ciuilem, quam Ecclesiasticum ad seruandas suas leges, quando materia communis, & eiusdem rationis est in ipso, & in aliis. Docet D. Thom. 1. 2. q. 96. artic. 5. ad 3. & lib. 3. Polit. lectio. 9. in fin. Conrad. Caiet. & ceteri expositores dicto artic. 5. Soto 1. de iust. quaest. 6. artic. 7. Victor. relect. de potestate ciuili. numer. 21. & de potestate Papae, & Concilij. numer. 7. Anton. 2. part. tit. 17. num. 5. Syluest. verb. lex. q. 14. Couarr. in cap. alma mater. 1. p. §. 1. num. 5. Nauarr. in capit. si quando, de rescrip. exceptio. 1. & in Apolog. de redditib. Ecclesiasticis, q. 1. nu. 32. & consil. 18. de poenit. & remiss. Abulens. Matth. 23. quaest. 24. Dominic. Turrecerem. & alij in cap. iustum est, dist. 9. & alij Canonistae in cap. cum omnes, de constit. Glossa etiam, & Doctores in dicta l. Princeps, & Cuiaci. lib. 1. 5. obseruat. cap. 3.

Probat hoc primò D. Thom. ex illo Matth. 23. *Allegant onera, & digito suo nolunt ea mouere.* Vbi Christus reprehendit Praelatos, quia multa iubent, & non faciunt. Et quamuis Christus specialiter loqueretur contra Phariseos, qui per falsas interpretationes ea onera populo imponebant, tamen non solum reprehendit eos ex deceptione, sed etiam ex inaequalitate. Vnde rectè facit illud Prouerb. 20. *Pondus, & pondus, mensura, & mensura, abominabile est Domino.* & illud Michae 6. *Nūquid iustificabo statorem impij?* Secundo probatur ex vtroque iure: nam in dicto cap. cum omnes, de constit. refertur, & probatur illa sententia Catonis, *Patere legem, quam ipse tuleris,* & illud Pratoris edictum, *ff. quod quisque iuris in alterum statuerit, ipse eodem iure utatur.* De quo ait Vlpian. ibi in l. *summa habere aequitatem. Quis enim (ait) aspernabitur, idem ius sibi dici, quod ipse aliis dixerit?* & in c. iustum est, d. 9. ex lisdor. lib. 3. sent. c. 5. *iustum est (dicitur) Principem legibus obtemperare suis.* & infra dicitur, *Principem teneri suis legibus.* Sic ad Valentianum scribit Amb. epist. 32. aliàs lib. 2. ep. 13. vel aliàs 3. loquens de quadam eius lege, *quod cum prescripsisti aliis, prescripsisti etiam tibi, leges enim Imperator ferit, quas primus ipse custodiat.* Vnde in capite

Dubium & ratio dubitandi.

Resol. tit.

D. Thom. Conrad. Victor. Caiet. Sotus. Anton. Syluest. Couarr. Nauarr.

Turrecer.

Probatur ex Scriptura, & utroque iure.

non licet Papa. 12. q. 1. Pontifex ipse legem fert, quae verbis etiam expressis ipsum Pontificem comprehendat, & in l. digna vox, C. de legib. dicitur, *Digna vox maiestate regnantis est, legibus alligatum se Principem profuturi.* Idem sumitur ex l. *ex imperfecto*, C. de testamentis, & ex §. vlt. Instit. quibus modis testamenta instrumentur. Idemque habetur in Legib. Hispaniae l. 16. tit. 2. p. 1.

6. Vnde obligatur Princeps sua lege.

Vt autem propriam rationem huius veritatis reddamus, & simul explicemus, quàm grauis sit haec obligatio, oportet inquirere, an haec obligatio in Principe intrinsece oriatur à lege ab ipso lata, tanquam ab immediata ratione operante, an verò ex aliquo principio extrinseco. Nam ratio dubitandi in principio proposita videtur probare, non posse affirmari primum, & ideo auctores hanc obligationem deducunt ex principiis extrinsecis, vt videre licet praecipue in Caietano, & Soto supra. Vnum est, *Quod tibi non vis, alteri ne facias*, quo vtitur Soto, sed non videtur rectè accommodari. Nam sensus illius principij est, vt nemo alteri inferat iniuriam, quam non vult ab alio sustinere; non autem est sensus, vt nemo alteri faciat quod sibi ipsi non facit: nam iudex furem iuste condemnat, & interficit, se autem ipsum non tenetur condemnare, etiam si fur sit. Aliud principium est, *quia turpis est pars, quae discordat à toto*, sumptum ex August. lib. 3. confess. c. 8. habetur in cap. *qua contra mores*, dist. 8. Legislator autem pars est reipublicae, cum sit caput eius, & ideo turpiter agit, si in legum obseruantia à toto discordat. Verumtamen (vt capite praecedenti argumentabar) ex hoc principio non colligitur maior obligatio quam sub veniali, vt declarabamus exemplo alterius ciuis, qui vtendo dispensatione valida iniuste tamen, & sine causa concessa, discordat à toto, & tamen ad summum venialiter peccare censetur; ergo similiter si Princeps solum obligatur hoc titulo, erit leuis obligatio. Quod si fortasse in eo augeatur propter circumstantiam personae, ad summum id erit ratione scandali, in quo interdum fundari solet haec obligatio, vt patet ex l. 16. tit. 2. p. 1. & Greg. Lop. ibi. Haec autem obligatio est per accidens, vnde cessante scandalo non tenebitur Princeps suam legem seruare, saltem obligatione graui. Consequens autem est & contra bonos mores reipublicae, & contra Doctores supra citatos: censent enim hanc obligationem non esse minorem in Principe, quam in subditis. Quod de summo Pontifice notauit Couarr. in cap. *Alma mater*. p. 1. §. 1. nu. 9. cum Decio in cap. *sancti*. 1. de officio deleg. & idem notat Victor. relect. de simon. num. 39.

7. Alia principia sunt illa, *Patere legem, quam ipse tuleris, & quod ius in alium quisque statuit illud seruare debet.* Verumtamen haec & similia axiomata aut petunt principium, aut non rectè accommodantur: nam variis modis possunt intelligi. Primò de iure seu de lege humana declaratiua legis naturalis, & sic infalibile est, talem legem aequè obligare Principem, & subditum, quia tunc ius naturale est, quod praecipue obligat, & illa vis directiua legis humanae, quatenus est ostensiuua iuris naturalis, aequè operatur in Principem, ac in alios, de quo pùcto videri possunt aliqua ex Iurisperitis apud Tiraquel. de vtroque retract. li. 1. Glo. l. 1. §. 3. n. 39. Secundò potest intelligi, aliquem pati legem à se latam, quando in statu subiectionis constituitur, vt contingit in eo, qui fert legem, non vt caput, sed vt vnum suffragium communitatis: nam postea vt persona priuata pati debet legem, vt diximus, in quo sensu videntur afferri illa principia in dicto cap. cum omnis. Deinde habent locum illa principia, si contingat eum, qui magistratum gerebat, illum deponere, vel illo priuari: nam postea subiectus erit legi quam ipse tulit, quia verè tunc est subiectus

communitati, & consequenter legibus eius non solum quoad vim directiuam, sed etiam quoad coactiuam, & videtur illud axioma conuenienter ita exponi: nam illud verbum, *patere legem*, indicat subiectionem quoad vtramque vim. Tertio verò modo potest intelligi in sensu, quem tractamus de legislatore summo in sua dignitate permanente, & sic continet illud principium conclusionem, de qua disputamus, nec explicatur titulus huius obligationis.

Dicendum igitur censeo, Principem obligari ad seruandam suam legem proximè ab ipsa lege, & ex virtute, & efficacia eius. Quod ita explicatur, quia transgrediendo illam, committit peccatum eiusdem speciei cum subditis peccantibus contra illam. Ita sentit diuus Thomas supra, & reliqui Doctores, neque enim existimo, Caietanum, & Sotum illud voluisse, vt explicabo. Hoc etiam indicant iura citata, quia dicunt, talem legem obligare ipsum Principem; ergo ponunt ipsam legem posituam tanquam proximam rationem illius obligationis. Hoc etiam confirmat discursus proximè factus, quia per principia extrinseca non potest sufficienter explicari haec obligatio. A posteriori etiam declaratur, quia si Rex statuit legem taxantem pretium rei, & ipse vt priuatus dominus rem carius vendat, peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ex communi sententia, quia hoc postulat naturalis aequitas; ergo signum est, illam legem positiuam habere suum effectum etiam respectu legislatoris. Similiter si absq; causa comedat carnes die prohibito, aut non ieiunet in die praeccepto, agit contra temperantiam; ergo obligatio eius immediate nascitur ex ipsa lege positua. Atque hinc tandem concluditur ratio, quam indicauit Soto. Nam lex positua habet efficaciam constituendi materiam suam in tali specie virtutis, & praescribendi medium necessarium ad honestatem talis virtutis; ergo posita lege, Princeps ideo censetur peccare, non seruando illam, quia non seruatur medium virtutis: postquam enim illud medium constitutum est, absolute in illo consistit virtus, & ideo ab illo recedere peccatum est; ergo proxima ratio illius obligationis etiam respectu Principis nascitur ex ipsa lege.

Adhuc verò manet difficultas, quia lex humana non constituit medium virtutis absolute, & simpliciter respectu omnium, sed respectu subditorum; ipse autem Princeps non est subditus. Respondent aliqui legem dupliciter considerari posse, scilicet, vt praecceptum, & vt regulam rationis, & priori modo solum referri ad subditos: posteriori autem modo etiam ipsum legislatorem obligare, quia tenetur secundum rationem viuere, & consequenter regulam rationis seruare. Sed hoc non expedit punctum difficultatis, quia regula rationis duplex esse potest, vna consulens, seu ostendens aliquid vt honestum, non tamen vt omnino necessarium ad honestatem, & si de hac regula sit sermo, non sufficit, quia discordare ab hac regula non est peccatum: sic enim laicus v.g. non vtens regula rationis, quia religiosus vti debet, non peccat, quamuis bene faceret, illa vtendo. Alia est regula rationis necessariò sequenda ad honestatem, & haec non separatur à praeccepto, quia necesse est, vt habeat vim obligandi, aliàs non induceret necessitatem. Si ergo lex non habet rationem praeccepti respectu legislatoris, ad summum erit regula consulens, & ita non peccabit legislator non sequens illam; si autem est regula necessaria, non potest ab illa excludi vis, seu ratio praeccepti.

Dicunt ergo alij, legislatorem obligari sua lege ex voluntate totius reipublicae, & ex virtuali pacto inter principem, & reipublicam: nam ea conditio-

Principe obligari ad seruandam suam legem ex virtute, & efficacia eius, & effectiua ipsius legis. D. Thom. Caiet. Sotus. Probatur cò cluse.

Difficultas.

Eiusd.

Obiicitur eiusd.

Aliarefpon. sio probabili.

ne accepit potestatem legislativam, ut ipse etiam obligaretur legibus à se latis: & ita indirectè quidem obligatur à seipso, quatenus obligando alios comprehendit se; directè autem censetur virtute obligari ab ipsa communitate, à qua habet potestatem sub ea conditione. Hæc responsio est probabilis, sed illi obstant duo. Primum est, quia illud genus patet ostendi non potest, neque est necessarium; nam licet respublica vellet, ut lex non obligaret legistatorem, si absque causa id vellet, nihil efficeret. Unde etiam si fingeremus à principio interuenisse contrarium pactum inter rempublicam, & Principem, nimirum quòd ipse non esset obligandus suis legibus, nihilominus obligaretur, quia pactum illud esset iniustum, & contra bonum commune; & ideo nullius esset valoris. Secundum est, quia illa ratio non habet locum in potestate Ecclesiastica, quia non manat à communitate, sed à Christo, & tamen assertio etiam in Ecclesiasticis legislatoribus vera est. Quòd si quis respondeat, Christum dedisse potestatem sub illa conditione, ostendere oportet, unde id colligatur, quia ipse illam non expressit, nec possumus dicere ibi pactum interuenisse.

Oppugnatur dupliciter.

11. Resolutio auctoritatis.

Respondeo igitur, Deum, qui est principalis auctor huius potestatis, illam conferre sub conditione prædicta, & non aliter, & hoc ipsum colligi ex ipsamet ratione naturali, absque alia reuelatione, vel pacto humano. Declaratur in hunc modum: nam omnis potestas legislativa est à Deo, principaliter, vel immediatè, ut in potestate Ecclesiastica, vel mediatè república, ut in civili. Unde licet homo immediatè legem ferat, in eo actu se gerit ut minister, & dispensator Dei, ut ex Paulo in superioribus attulimus; ergo intentio, & voluntas Principis ferentis legem, debet conformari intentioni Dei dantis potestatem; imò efficacia legis ad obligandum magis pendet ex intentione Dei, quam particularis legislatoris. Deus autem non solum ut auctor gratiæ, sed etiam ut auctor nature vult, legislatorem humanum non habere potestatem ad ferendas leges, nisi cum vniuersali obligatione illarum, qua totam rempublicam ut constantem ex corpore, & capite comprehendat; ergo. Probat minor ex ipsa necessitate communis boni, ad quod hæc potestas ordinatur, datur enim in ædificationem, non in destructionem. Quòd autem ad huiusmodi bonum commune pertineat, potestatem hanc ita esse datam Principi, ut licet in voluntate eius sit, legem ferre; si tamen feratur, vniuersalis sit & ipsum comprehendat, declarant sufficienter testimonia Scripturæ, & rationes adductæ, & communis consensus non solum Patrum, sed etiam Philosophorum. Propter quam causam dixit optimè Arist. 3. Politic. c. 7. circa finem, legem debere in republica dominari. Nam (ut ibi rectè explicat D. Thomas) dum non occurrit sufficiens ratio excipiendi aliquid à lege, etiam ipse Princeps debet illi subiici, & secundum illam legem, vel operari, vel iudicare, quia aliàs inutilis redditur lex, & respublica perturbatur.

Arif. 3. Polit. c. 7. D. Thom.

12. De rationibus extrinsecis, scilicet, scandali, deformitatis morum, &c. de formis, quæ ad ostendendam principis subiectionem legi afferuntur.

Ex quibus intelligitur, quomodo accipiendæ sunt rationes extrinsecæ, quæ ad ostendendam hanc veritatem afferuntur, scilicet, scandali, deformitatis morum, &c. Sunt enim optimæ ad declarandum, quomodo pertineat ad commune bonum, ut potestas Principis sit limitata modo supra dicto. Sicut enim in superioribus tractando de obligatione aduenarum ad seruandas leges territorij, dicebamus, scandalum esse extrinsecum motiuum, non proximam, & intrinsecam rationem obligationis. Ita in præsentibus obligationibus non oritur proximè ex illis rationibus extrinsecis, sed ex ipsa lege: illæ verò rationes indicant necessitatem constituendi legem ita regularem, & inflexibilem, ut sic dicam, ut totum corpus cum capite obli-

get. Et hoc planè sensit Caiet. cum dixit, hanc obligationem Principis, & subditorum, sequi ex principijs legis naturalis, diuersis tamen. Nam in subditò sequitur ex illo principio, *Obediendum est superiori*, in Principe verò ex illo, *Potere legem, quam ipse tuleris*; tamen sicut in subditò obligatio solum radicaliter sequitur ex dicto principio, proximè verò ex lege, ita proportionaliter in Principe intelligendum est.

Ex quo etiam constat, an hæc obligatio in Principe dicenda sit, naturalis, vel positua, diuina, vel humana: est enim naturalis in radice, quia sequitur ex ipsa ratione naturali, quomodo dixit Bald. in l. 2. c. de seruit. num. 40. Principem obligari ad seruandam suam legem ex dicto rationis. Quòd etiam habet Dec. in capit. 1. de constit. lect. 1. num. 15. Proximè verò & formaliter illa obligatio est positua, quia ex lege positua nascitur, ut dictum est, & eodem modo dici potest obligatio humana absolute, licet dici possit diuina ex hypothesi, id est, supposito, quòd lex feratur, & ob illam causam in ea potest per hominem dispensari, etiam respectu Principis, ut infra videbitur.

13. Prædicta obligatio est naturalis in radice, vis potest qua sequitur ex ratione ipsa naturali: formaliter verò est positua: humana absolute, diuina ex hypothesi.

14. Dubium de legibus municipalibus.

Quæret verò aliquis, an Princeps superior teneatur etiam seruare statuta, seu leges municipales prouinciarum sibi subiectarum, saltem quando in illis prouincijs moratur, vel in eis peregrinatur. Videri enim potest, tunc etiam esse obligandum propter vniuersitatem morum, & ad vitanda scandala, &c. Nihilominus dicendum est, non teneri, quæ est communis resolutio, ut videre licet in Felin. capit. 1. de constit. num. 30. qui refert Card. conf. 2. Idem Tiraquel. referens alios loco supra citato n. 38. Ratio est, quia talia statuta lata sunt ab inferiori potestate, & iurisdictione, & ideo non habent vim obligandi eam, qui in eodem loco habet superiorè iurisdictionem. Quæ ratione dicunt etiam communiter Canonistæ, legatum Pontificis, dum est in aliquo Episcopatu, nõ obligari peculiaribus legibus illius Episcopatus. Imò addit Tiraquel. supra cum alijs, licet tale statutum particulare approbatum sit ab ipso Principe, nihilominus non obligare illum. Et ratio reddi potest, quia non approbat illud pro tota sua republica, sed tantum pro determinato loco, & ideo nulla ratio cogit caput totius republicæ, ut illi subdatur. Hoc verò ego libetè limitarem, nisi talis locus esset quasi propria habitatio ipsius Principis, ut est Roma, v. g. respectu Pontificis, vel propria curia respectu Regis: nam quæ ibi generaliter seruanda statuuntur per supremam auctoritatem ipsiusmet Principis, eum etiam obligare videntur, quia speciali ratione se habet tanquam civilis, & membrum illius loci.

15. Legem non obligare principem quoad vim coactiuam siquidem nõ habent superiorum. D. Thom. l. princeps.

Circa secundum punctum de vi coactiuæ legis communis, resolutio est, legem non obligare Principem quoad vim coactiuam. Ita docet diuus Thomas, dicta solutione ad 3. & ita exponit legem, *Princeps*, supra citatam, & alias, quæ dicunt, *Princeps non ligari legibus*, scilicet, quoad vim coactiuam, quam sententiam, & interpretationem alij sequuntur. Ratio verò est, quia coactio ex intrinseca ratione sua postulat, ut ab extrinseco proueniat, ut constat ex Philosophia; ergo Princeps non potest cogere seipsum per suam legem. Nec etiã cogi potest à subditis, quia nullus inferior potest violentas manus iniicere in superiorem, nec etiam potest cogi ab æquali, quia non habet in illo iurisdictionem, nec denique à superiore, quia agimus de Principe, qui superiore non habet; ergo. Confirmatur hæc ratio, quia vis coactiuæ pertinet ad pænæ impositionem, & inflictionem: pænæ autem per se, & ex ratione sua fertur in iniustum, & ideo ferri non potest, nisi ab habente superiore potestatem in alium tanquam sibi subditum; ergo non potest imponi à legislatore respectu sui ipsius,

16. Obiectio.

ipsum, sed tantum respectu subditorum. Ut autem hæc sententia, quæ vera est, & ratio eius amplius explicetur, obicitur, quia ex illa ratione ad summum colligitur, non habere legislatorem, qui in ipso pænæ exequatur, non verò non esse obnoxium pænæ, quantum est ex vi legis: hæc autem duo valde diuersa sunt, ut per se constat: nam vnum pertinet ad ius, alterum ad factum: ut autem lex verè obliget quoad vim coactiuam, satis est, quòd quantum est ex se reddat transgressorem obnoxium suæ pænæ, etiam si contingat, tunc non posse executioni mandari. Ut interdum supremus Prælati in aliquo ordine, v. g. Generalis alicuius religionis, licet transgrediatur leges, tunc non punitur, quia non habet superiorem, postea verò finito officio solet puniri, quia tunc iam habet superiorem; ergo si-gnum est, antea fuisse de se subiectum legi, etiam quoad vim coactiuam.

17. Respondetur obiectio.

Respondetur negando primum assumptum. Nam legislator ita est exemptus à vi coactiuæ suæ legis, ut non teneatur sustinere pænæ in illa statutam, quia licet simpliciter sit reus pænæ, saltem apud Deum (quia hic reatus necessariò sequitur ex culpa) tamen illud exia respectu pænæ statutæ à Deo, non verò de pænâ posita ab ipso met legislatore. Quòd patet, quia ipse non intendit seipsum ad pænæ obligare, neque etiam obligatur à republica per modum alicuius contractus, seu in virtute eius, tum propter suprà dicta, tum maxime quia quoad hæc partem nullum est indicium talis conuentionis, nec per aliquem vsu, nec per iudicium sapientum. Denique neque à Deo ipso, neque à lege nature obligatur, ut probat idem commune iudicium sapientum. Et ratio etiam differentiæ est optima, quia vis directiuæ ordinatur ad bonos mores, & ideo comprehendit etiam ipsum legislatorem: pænâ verò solum per accidens intendit, aut necessaria est, & cum alijs ex se postulet violentiam, non fuit conueniens illi subdi legislatorem, esset etiam superflua illa obligatio cum moraliter non posset ad executionem perducì. Declaratur denique quia vel legislator habet in terris superiorem, qui possit illum punire pro delictis suis, vel non habet, si non habet, nulli hominum tenetur parere in executione talis pænæ circa seipsum; ergo neque est obnoxius ex vi suæ legis tali pænæ, quia nihil aliud esse obnoxium, quam teneri ad parendum in sustinenda tali pænâ, si infligatur ab homine habente potestatem. Nam si infligatur à Deo, iam oritur obligatio ex auctori principio. Si verò legislator habet superiorem, ut est, v. g. Episcopus, poterit puniri à Pontifice, etiam propter indebitam transgressionem suæ propriæ legis; tamen non erit necessarium, illi imponere pænæ in sua lege statutam, sed hoc arbitrariū erit Pontifici, quia non tenetur iudicare secundum legem inferioris; ergo signum est, pænæ illam ex vi legis non comprehendere ipsum legislatorem, sicut in simili dicebamus in capite præcedenti de clericis respectu pænarum civilium legum.

18. Replacatur in responsum.

Sed instabit aliquis: nam licet hoc verum sit de pænâ per iudicem imponenda, non tamen de illa, quæ ipso iure per legem imponitur; ergo saltem illa lex habebit effectum virtutis coactiuæ etiam in ipso legislatore. Antecedens patet, quia illa pænâ non requirit alterius hominis executionem, sed ipsiusmet rei; ergo etiam ex hac parte ab ipso legislatore poterit executioni mandari, ut si pænâ sit v. g. pecuniaria, vel de aliquo actu virtutis, elemosinæ, ieiunij, &c. Aliunde verò, quatenus talis lex obligat in conscientia ad talem pænæ absque alia condemnatione, videtur ex vi directiuæ virtutis obligare ad pænâ illam: quia obligatio in conscientia pertinet ad virtutem directiuam. Unde videtur esse eadem ratio de

A obligatione in conscientia ad hanc pænæ, & ad primam obseruantiam legis. Propter quod dixerunt aliqui, non repugnare simpliciter, legislatorem subdi legi quoad vim coactiuam, sed tantum quando ex parte pænæ est aliqua repugnantia, vel indecentia, ut esset planè in pænâ corporalibus; tum quia esset indecens Principem, aut legislatorem pænâ corporali afficitum etiam quia in his pænâ nemo potest obligari ad exequendam pænæ in seipsum, ut infra dicetur, & ab alio cogi non potest Princeps, ut probatur est. Idem etiam certum est de aliquibus spiritalibus pænâ: omnes enim fatentur non posse legislatorem incurere censuram à se impostam, ut est communis sententia, de qua in propria materia. Ratio autem non videtur sufficienter sumi ex indecentia: quia censuræ in Episcopis non sunt indecentes sæpe enim contrahunt illas, & in Pontifice ipso voluntaria quadam suspensio, & separatio à diuinis in vindictam sui criminis publici non esset magna indecentia; melius ergo dici potest, in his pænâ esse specialem rationem, quia essentialiter requiritur contumaciâ, & inobedientiam respectu Prælati Ecclesiastici, & ideo non possunt contrahi ab eo, qui illas imponit, quia non potest sibi ipsi esse inobediens. At verò in pænâ pecuniarijs, vel quæ consistunt in operibus pietatis, & virtutis, non est indecentia, nec repugnantia, & ideo quantum ad has non videtur impossibile, legem obligare Principem.

19. Omnis pænâ pertinet ad vim coactiuam.

Sed nihilominus de quacumque pænâ & de quocumque modo imponendi illam, vera est dicta resolutio, & communis. Ratio verò generalis est; quia omnis pænâ quomodocumque imponatur, pertinet ad vim coactiuam, ut superiori capite explicatum est, & coactio ex suo genere, & ratione petit distinctionem inter agens inferens coactionem, & qui illam patitur, & secundum hanc generalem rationem iudicandum est de virtute legis circa legislatorem, etiam si in particulari in executione alicuius pænæ illa ratio cessare videatur. Deinde addi potest alia ratio, quia in lege ferente pænâ ipso facto, distinguenda est ratio legis, & ratio sententiæ, quam virtute includit. Nam ad actum directè præceptum, vel prohibitum obligat ut lex, & ita comprehendit legislatorem, ad pænâ verò cogit ut sententia, quæ formaliter à iudice ferri debet, & ideo non comprehendit nisi eum, qui possit esse iudex in tali causa, ut indicauit Glossa in cap. licet canon. verb. executione, de elect. in 6. Nullus autem esse potest iudex in sua causa, cap. inter querelas. cum Gloss. ibi 2. q. 4. nec ligatur aliquis nisi à proprio iudice, cap. si Clerici, de iudicij, & ideo legislator ad talem pænâ non ligatur. Accedit tandem congruentia supra tacta, quia pænâ non est per se intenta, neque per se necessaria ad honestatem morum, & ideo obligatio ad illam, etiam si in conscientia oriatur respectu aliorum, non est tam vniuersalis, sicut obligatio ad materiam per se intentam in lege.

20. Obiectio.

Tertio instari potest, quia vis directiuæ siue coactiuæ est valde infirma, & inefficax, propter quod nonnulli censent, non posse separari, quia est contra naturam legis; alij verò censent, quando separantur ad eò esse infirmam puram virtutem directiuam, ut non sufficiat ad obligationem sub mortali. Unde Caiet. tom. 2. Opusc. tract. 2. q. 2. quem sequitur Sotus lib. 1. o. de iustitia, q. 5. art. vlt. in fine, dicunt religiosum factum Episcopum non peccare mortaliter transgrediendo præcepta religionis distincta à tribus votis, licet talia sint, ut ante Episcopatum obligent sub mortali, & rationem reddunt, quia Episcopus iam non obligatur illis præceptis quoad vim coactiuam, sed tantum quoad directiuam; ergo idem dicendum esset in præsentibus, quod esset valde absurdum.

21. Respondetur obijci.

Respondetur vim directiuam legis esse separabilem à vi coactiuam legis respectu aliquarum personarum, vt capite præcedenti dictum est de legibus ciuilibus respectu clericorum, & de statu innocentie vniuersaliter, & probabiliter aliqui sentiunt, quòd licet in eo si durasset futura fuissent præcepta humana obligantia, non tamen cogentia per pœnas, sicut nunc etiam saepe lex præcipit, & verè obligat, licet nullam imponat pœnam. Denique illi actus sunt, vt sic dicam, realiter distincti, & non habent inter se essentialem connexionem; potest ergo vnus sine alio fieri. Ad efficaciam igitur legis humanæ satis est, vt regulariter vttramque vim exerceat, vbi specialis ratio exceptionis non interuenit: hæc autem in præsentia manifesta est, quia cum legislator, vel simpliciter, vel vt exerceat illud munus, non sit subiectus sibi, non potest cõuenienter subdi legi suæ quoad vim coactiuam; satis ergo est, quòd apud Deum possit, & debeat timere pœnam. Nihilominus addendum est, vim directiuam separatam etiam à coactiuam posse inducere grauem obligationem, vt ex dictis in capite præcedenti constat. Et ratio est, quia obligatio proueniens ex vi directiuam legis non ideo grauis est, quia hæbet coniunctam coactionem: nam hæc posterior est, & potius coactio grauis supponit obligationem grauem, quia ex materia, & ex fine legis præcipue nascitur; ergo si lex quoad vim coactiuam ex parte materiæ, & finis habet sufficiens fundamentum grauis obligationis, illam inducet, etiam si separatur à coactione. Exemplum autem illud de religioso Episcopo quoad veritatem rei incertum est; apud illos autem auctores, qui ita sentiunt, ibi vis directiuam nõ proprie sumitur pro legis obligatione, sed solum pro quadam decentia, & honestate morali. Sed de illo puncto alibi latius.

22. Obijci.

An princeps obligetur ciuilibus ratione sui legis.

Decius.

Felinus, & Baldus recte negant.

23.

Vltima obiectio fieri potest, quia Princeps obligatur ciuilibus; ergo potest etiam ciuilibus cogi: nam hæc est efficacia obligationis ciuilibus, ergo etiam poterit ad pœnam cogi. Antecedens patet ex priori assentione: nam Princeps obligatur suis legibus ciuilibus, obligatio autem ciuilibus est, quæ prouenit ex lege ciuili §. 1. Instit. de exceptionibus. Circa hanc difficultatem Iurisperiti inter se contendunt, an Princeps obligetur ciuilibus ratione suæ legis. Deci enim in dict. cap. sane, & alij propter argumentum factum id negant, atque ita facile expediunt obiectioem. Felinus autem ibi num. 3. & in cap. Ecclesia, de constit. cum Baldo, & alijs affirmat: qui consequenter negabit ad ciuilem obligationem sequi necessariò coactionem; nam ipsamet ciuilibus obligatio potest esse tantum directiuam. Et hæc sententia mihi placet simpliciter, quamuis possit esse æquiuocatio in verbis. Ad quam tollendam aduerto, quòd obligatio in conscientia vocari potest interdum ciuilibus, quia non oritur ex sola lege naturali, sed ex lege ciuili adiuncta, vt v. g. si ex contractu cum minori facto non acquiritur dominium ratione legis ciuilibus, tenetur quis in conscientia rem restituere: illa verò obligatio non est ex sola natura rei, sed ex ciuili lege, & ideo ciuilibus dici potest: idem videre licet in præscriptionibus, & similibus. Alio modo dici potest obligatio ciuilibus, ex qua oritur actio in ciuili iudicio, vt debitor cogatur soluere obligationem, quomodo saepe dicunt Iuristæ, ex aliquibus stipulationibus, vel alijs contractibus oriri obligationem naturalem, & non ciuilem.

Priori ergo modo sine dubio Princeps obligatur ciuilibus, quia tenetur in conscientia stare contractui habet vires, & valorem ex adminiculo iuris ciuilibus, vnde non potest ab alio auferre rem legitime præscriptam contra ipsummet iuxta ius ciuile, etiam si antea fuisset ipsiusmet Principis. Et ratio est, quia totum hoc nascitur ex vi directiuam legis, quæ in ipsum

A Principem capit, vt dictum est. At verò loquendo posteriori modo, subdistingendum mihi videtur: nam si actio in iudicio tendat ad cogendum verè debitorem: sic dari non potest, aduersus Principem, & sic dici potest non obligari ciuilibus. Si verò tendat solum, vt per iudicis sententiam declaratur ius conditionis aduersus Principem, vt iuridicè constat, ipsum teneri ad seruandam illud, nec possit sine iniustitia illud negare; sic dari etiam potest actio contra Principem, ita vt in conscientia teneatur illam permittere, seu admittere. Atque in hoc etiam sensu ciuilibus obligatur sine coactione, per quod obiectio satisfactum est.

Supereft expediendum tertium punctum de alio effectu legis, qui est irritare contractus, seu actiones. Et ratio dubij esse potest, quia hic effectus videtur pœnalis, & ita saepe inter pœnas computatur à iuris interpretibus; ergo sicut pœna non comprehendit Principem, ita neque hic effectus. Confirmatur ex l. 1. ex imperfecto. C. de testam. vbi dicitur, Imperatorem iure imperij esse exemptum à solemnitatibus iuris, id est vt exponit Glossa, quia licet in actibus suis non obseruet solemnia iuris, nemo sit, quæ ea possit infringere. Aliunde autem videtur oppositum colligi ex eadem l. ex imperfecto, vbi etiam de Imperatore dicitur, non consequi hereditatem ex imperfecto testamento, quia scilicet, iure ciuili irritum est; ergo ille effectus fit à lege, etiam respectu Principis. Idem summi potest ex cap. in causis, de sent. & re iudic. quatenus Pontifex dicit, etiam in suis iudicijs seruandam esse iudiciorum formam à canonibus statutam. Ratio denique est, quia hic effectus magis pertinet ad vim directiuam, & est per se intentus in lege, & maxime refert ad bonum commune, vt Princeps etiam in illo concordat cum toto corpore, vt v. g. quòd sacerdos sit inhabilis ad matrimonium, effectus est legis Ecclesiasticæ irritantis, maxime autem expedit, vt illum habeat, etiam circa personam summi Pontificis.

Breuius distinctione vtendum censco. Nam hic effectus aliquando est purè, & proprie pœnalis, quia solum in pœnam fit, vt quando simoniacus per sumum contractum nihil operatur, vel quando beneficiatus non facit fructus suos, quia non recitauit horas: aliquando verò, & saepius hic effectus est per se intentus propter honestatem morum reipublicæ, vt solemnitas testamenti requiritur ad valorem eius, vt securius seruetur iustitia. Priores ergo leges non comprehendunt Principem propter primam rationem factam. Posteriores autem leges, per se loquendo, & nisi expressè derogentur, vel dispensentur, Principem comprehendunt. Et hoc probant posteriora motiua. Nihilominus tamen quòd Princeps ipse facit scienter actum sine solemnitatibus iuris, censetur secum ipse dispensare, & actum facere validum, iuxta dictam legem, ex imperfecto, quod secus est de actu seu testamento ab alio facto, etiam respectu Imperatoris, quia tunc non est vlla ratio dispensationis, & ideo actus est inualidus. Et ita conciliat illas duas partes Glossa ibi, & consonat optimè §. vlt. Institut. quibus modis testamenta infirmantur. Quid autem necessarium sit, vt derogatio, vel dispensatio quoad hunc effectum sit valida respectu Principis, infra dicemus: nam idem in hoc censendum est, quod de dispensatione in obligatione legis quoad eundem Principem, de qua dispensatione in octauo libro dicturi sumus.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positam ex dictis pater solutio: iam enim declaratum est, posse legislatorem sua lege obligari, quia fert legem vt minister Dei, cuius auctoritas in illa obligatione interuenit. Et quamuis non possit Princeps obligari lege sua tanquam præcepto directè sibi imposto, potest nihilominus obligari præcepto à se lato pro tota

con: mu

24. Punctum de irritatione contractus seu actionis, & ratio dubitandi.

Cap. in causis.

25. Irritatio aliquid est purè pœnalis, & proprie sapienter verò est effectus per se intentus ob honorem reip.

26. Fit satis rationi dubitandi.

communitate, cuius ipse est pars, quia per tale præceptum constituitur certa regula virtutis, quam ipse ex vi rationis naturalis sequi tenetur, quia ita præscriptum est ab auctore talis potestatis, vt declaratum est. Vnde alij dicunt, quòd licet idem non possit sibi ipsi imperare, tamen idem vt minister Dei potest se vt hominem obligare lege à se lata, quia operatur per iurisdictionem aliquo modo diuinam, id est, à Deo acceptam, quæ potest habere hanc efficaciam in ipsum habentem: quatenus innititur diuinæ potestati, à qua manat, quod in idem redit: nam eodem modo, & ex iisdem principijs explicandum est.

27. Respondetur ad legem Principis.

Ad legem, Princeps, quidam moderni respondent, ibi non dici, Principem esse solum omnibus legibus, sed indefinitè legibus, intelligendum esse iuxta rubricam legis, quæ sic habet, Idem Vlpianus in lib. 1. ad legem Iuliam & Papiam. Cum ergo ibi dicitur Princeps solutus legibus, intelligendum solum est de lege Iulia, & Papiæ, quæ dicitur fuisse de caducis legatis, à qua solutus erat Princeps, idq; non iure suo, sed beneficio senatus. Hanc ego interpretationem non improbo quoad omnia, quæ assumit, quia non mihi constat, esse falsa omnia, ipsa verò in se nõ probatur, tum quia noua est, & contra communem interpretationem, tum quia est parum consentanea & verbis illius legis, & alijs legibus. Probatur primò, quia illa indefinita in rigore doctrinali æquiualeat vniuersali, & coniuncta cum verb. solutus est, habet maiorem vim, quia verbum illud, solutus est, includit negationem, scilicet, non est subiectus legibus, & in virtute est ille terminus distributus: tum etiam quia licet illa lex fuerit sumpta ex libro Vlpiani ad legem Iuliam, & Papiam, non ideo sequitur, in illa sententia, & verbis illius legis loquutum fuisse de illa sola lege; potuit enim illud principium generale afferri occasione alterius legis, de qua tractabat. Quod declaratur accommodatissimo exemplo sumpto ex §. vlt. Instit. quibus modis testamentum infirmantur; vbi cum dictum fuisset, Imperatorem non admissurum aliquid sibi relictum per testamentum non legitimum, &c. subditur, Secundum hoc diui Severus, & Antoninus sapissime scripserunt; licet enim (inquit) legibus

A solui sumus, autamen legibus viuimus, vbi nõ possunt illa verba limitari ad sola testamenta imperfecta, vel similia legata, quorum occasione ibi afferuntur, cum referantur tanquam sæpissimè in rescriptis Imperatorum repetita. Ita ergo potuit contingere in Vlpiani libro. Item inde colligo, sententiam illam tanquam vniuersalem, & non limitatam ad certam quandam legem receptam fuisse, quandoquidem ab Imperatoribus sæpissimè repetebantur quacumque oblata occasione. Deinde colligo, Imperatorem intellexisse, se esse solum legibus, non priuilegio, aut beneficio Senatus, sed suo iure, & ex vi supremæ potestatis suæ, aut subinde sententiam illam Vlpiani intelligendam esse de supremo Principe, qui ex se, & sine priuilegio solutus legibus esse dicitur, quod in altera parte eiusdem legis significatur, dum dicitur, Augustam licet legibus soluta non sit, vtique ex vi suæ dignitatis, nihilominus beneficio Principis esse soluta. Deniq; hoc maxime cõfirmat verba legis, ex imperfecto, C. de testamentis, licet lex Imperij (id est dignitas & suprema potestas) solemnibus iuris Imperatorem soluit, nihil tamen tam proprium Imperatori est, quam legibus viuere.

Vera ergo est communis interpretatio, quæ leges has intelligit de exemptione Principis à vi legum coactiuam, à qua non est exempta Regina, seu Augusta, quia simpliciter est inferior, & potest per Principem cogi, & puniri, tamen gaudet illo priuilegio, beneficio Principis propter singularem dignitatem, & coniunctionem cum Principe. Cum autem in proximè citatis iuribus Imperatores addunt, Autamen legibus viuimus, recognoscunt directiuam obligationem legum, & ideo eas se seruare profitentur. Vide in l. ex imperfecto, ff. de legat. 3. sic dicitur, Ex imperfecto testamento legata vel fideicommissa Imperatorem vindicare verendum est, decet enim tanta maiestati eius seruare leges, quibus ipse solutus esse videtur. Et ita intellexerunt illam legem non solum D. Thom. & Theologos, sed etiam Iurisperiti in Principio allegati. Supererat hoc loco dicendum de mutatione legis ciuilibus. Sed hoc commodius tractabitur infra lib. 8. generaliter de omni lege humana.

28.

D. Thom.

FINIS LIBRI TERTII.

INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI QVARTI

De lege positua Canonica.

- Cap. I. *An sit in Ecclesia spiritualis potestas ad Canonicas leges ferendas.*
- Cap. II. *An hæc potestas sit propria legis gratie.*
- Cap. III. *Quibus personis data fuerit, & quomodo detur nunc hæc potestas.*
- Cap. IV. *Positine quivis Episcopus in sua dicecesi leges ferre, & quo iure.*
- Cap. V. *Alia dubia in maiorem explanationem superioris doctrine.*
- Cap. VI. *Quæ communitates Ecclesiasticæ habeant potestatem condendi leges.*
- Cap. VII. *Vtrum potestas condendi leges Ecclesiasticas ex moribus, an fide pendat.*
- Cap. VIII. *Vtrum potestas Ecclesiastica ad leges ferendas sit excellentior civili.*
- Cap. IX. *Vtrum potestas Ecclesiastica sit ita superior civili, vt illam sibi subiectam habeat.*
- Cap. X. *Vtrum potestas Ecclesiastica ad leges ferendas possit esse in eadem cum civili.*
- Cap. XI. *An lex Canonica habeat propriam materiam.*
- Cap. XII. *Vtrum potestas Ecclesiastica efficaciam habeat in actus merè internos.*
- Cap. XIII. *Vtrum lex Canonica possit concomitanter præcipere, aut prohibere actus internos.*
- Cap. XIV. *Quæ sit seruanda forma in legibus Canonicis ferendis.*
- Cap. XV. *Quæ promulgatio in legibus Canonicis sufficiat, vt vim obligandi habeat.*
- Cap. XVI. *Vtrum lex Canonica obliget fideles priusquam ab eis acceptetur.*
- Cap. XVII. *Vtrum leges Canonicae obligent in conscientia.*
- Cap. XVIII. *Quando lex Ecclesiastica obliget sub mortali culpa.*
- Cap. XIX. *Quas personas obligent Ecclesiasticae leges.*
- Cap. XX. *An leges synodales personas religiosas exemptas obligent.*

LIBER

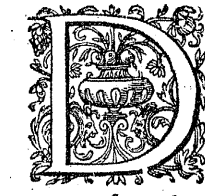
Tars negatiua est error Arij. Epiphani. August. Marci. Papi. Alb. Pigh. Aluarus Pelag. Castro. Prateolus.

Vetus fuit error negans esse in Ecclesiæ pastoribus hanc potestatem. Potestque tribui Acrio quatenus dixit, ieiunia Ecclesiæ non esse seruanda, ne sub lege esse videamur, vt sumitur ex Epiphani. hæresi 75. August. in 55. Solet etiam tribui Marfil. Paduan. vt indicat Albert. Pighi. lib. 5. de Ecclesiast. hierat. Verumtamen neque Aluarus Pelag. lib. 1. de plâctu Eccles. cap. 68. neque Castro, neque Prateol. referendo Marfilij errores huius meminerunt. Ille enim abstulit quidem fundamentum huius potestatis, negando potestatem Papæ, & Vicarij Christi in terris: negauit etiam, habere Episcopos maiorem potestatem, quam habeant Presbyteri, inde tamen non necessariò sequitur, quòd negauerit, esse in clero potestatem ad leges ferendas. Refert tamen Anton. 4. p. Theol. tit. 1. c. 7. §. 5. Extr. auagatè Ioan. 22. quæ incipit, *Dudum ad audientiam*, quæ in corpore iuris non habetur, in qua Petrus de Corbaria, & alij damnantur propter dictos errores, quibus addebant, omnem iurisdictionem, quam quidem Prælati habent maiorem, quam alij, esse ab Imperatore, & nullam habere à Christo, quod est negare Ecclesiasticam potestatem ad leges ferendas. Fuit autem Marfilius Paduan. eodem tempore, & fautor illius Petri, qui fuit Antipapa, & ita sine dubio ille fuit principalis author illius erroris. Eundem sequuti sunt Vualdenfes, alij dicit Pauperes de Lugduno, quorum meminit Anton. 4. p. tit. 1. c. 7. §. 2. licet huc errorè non referat; eum tamè refert Prateol. verb. *Pauperes de Lugduno*, n. 8. & 22. ex *Enca Sylu. de orig. Bohemor. c. 33.* Idè sequuti sunt Vuestphal. & Ioan. Hus, vt constat ex Concilio Constan. sess. 8. & 15. vbi istorum errores referuntur. Idem postea Luther. quem sequuti sunt

LIBER IIII.

DE LEGE POSITIVA CANONICA.

DIXIMVS de lege civili in particulari, & quatenus inter Christianos vim suam habere potest, reliquum est, vt de Canonica lege disseramus. De qua supponimus omnia, quæ illi cum civili lege communia esse possunt, & in lib. 3. tractata sunt, ad quem illa remittimus, quando cumque occurrerint, solùmque explicabimus ea, quæ legi Canonicae sunt propria, & in quibus à civili distinguitur. Quoniam verò tota ratio huius legis, cuiusque cognitio maximè pendet ex potestate à qua procedit, ideo prius de ipsa potestate dicemus; tum absolūtè, tum comparando illam ad potestatem civilem; postea verò de actu, seu lege ipsa, & conditionibus illi propriis disseremus.

CAPVT I.

An sit in Ecclesia spiritualis potestas ad Canonicas leges ferendas.

AMelanchthon, Calvin. Ioan. Vuestphalus, & alij, de quibus apud Prateol. & Bellarmin. lib. 4. de sum. Pontifi. cap. 13. Fundamenta huius erroris partim sumuntur ex his testimonijs Scripturæ, quæ lib. 3. cap. 1. adduximus ad suadendum, homines præsertim Christianos non debere subiecti hominibus: nam illa possunt etiam ad Prælatos Ecclesiasticos applicari, cum ipsi homines sint: sed ad illa eisdem locis satis responsum est. Præterea hic maximè accumulunt hæretici illa testimonia, quæ sunt de libertate Christiana, ex quibus, quæ adiutorum exemptionem à lege pertinent, in 1. lib. cap. 16. tractata sunt; alia verò, quæ pertinent ad libertatem legis gratia, inferiùs de illa tractando expendantur. Illis ergo omissis, possumus in fauorem huius erroris argumentari primò, quia in lege veteri non erat licitum addere humana præcepta diuinis, quia Dominus fuerat illius populi proprius legislator, vt dicitur Isaia 33. ergo neque in noua lege licet. Consequètia supponitur, quia maior est dignitas, & libertas præsentis status, quam veteris. Antecedens autè probatur, quia Deut. 4. & 12. quæ prohibet Deus aliquid addere legi, sicut & minuere. Vnde Isaia 29. conqueritur Deus de Iudæis; quod colerent ipsum secundum mandata hominũ. Et 4. Reg. 21. reprehendit Manasse, quòd nouas aras in templo Dei sine eius mandato addidisset. Et similiter 4. Reg. 16. reprehenditur Achaz, quia altare in templo addidit. Secundò Christus abstulit à sua Ecclesia iugum legis veteris: nam saltem de hac libertate legis gratia non est inter Catholicos, & nouos hæreticos controuersia; ergo multò magis abstulit iugum legum Ecclesiasticarum; non ergo dedit potestatem ad illas condendas. Probatur prima consequentia, quia onus tor legum Canonicarum non minùs repugnat libertati Christianæ, nec minùs onerosum reddit iugum Christi, quod ipse suauè esse dixit, quam id faceret onus veteris legis. Vnde Aug. Epist. 119. dicit voluisse Christum religionè *quam paucissimis sacramentis esse liberam*, & subdit, *hanc libertatem premi humanis obseruantis*, & cetera, quæ ibi videri possunt. Tertiò possumus argumentari, quia vel hæc potestas dirigit homines ad naturale finè, vel ad supernaturale: ad primũ necessaria nõ est; sufficit enim potestas politica: ad secundum autem impossibilis est; excedit enim humanam capacitatem, quia nemo potest efficaciter mouere hominem ad finem supernaturalem, nisi solus Deus; ergo nec leges condere, quæ ad illum finem perducant: nam eiusdem est ferre leges ordinatas ad aliquem finem, cuius est efficaciter mouere in eundem finem.

Dicendum verò est primò, esse in Ecclesia peculiarem potestatem ad regendam, & gubernandam illam. Hæc assertio est de fide, quæ probatur præcipuè verbis Christi dictis Petro Matth. 16. *Tibi do clauus, & quodcumque ligaueris, &c.* & Ioan. 21. *Pasce oues*

Fundamèta prædicti erroris.

Isa. 33.

Deut. 4. & 12. & 1. Reg. 29.

4. Reg. 16.

D. August.

1. Conclusio.

Matth. 16.

Ioan. 21.

meas, quae verba inferius latius expendemus. Deinde A
 probatur ex verbis, quae generatim dixit Apostolis
 Luc. 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me
 spernit.* Quae verba non solum quantum ad doctrinam
 nam, sed etiam quantum ad praecipua intelligenda
 esse praeter expositores ibi, declaravit optime Cy-
 prian. epist. 69. & Basil. in constit. Monast. cap. 22. &
 23. & sumitur ex alijs verbis eiusdem Christi Io. 20.
*Sicut misit me vivens Pater, & ego mitto vos: missus est
 autem Christus non solum ut doctor, sed etiam ut
 legislator, & gubernator, iuxta illud Psalm. 2. Dabo
 tibi gentes hereditatem tuam, reges eos in virga ferrea.* Et
 latius in libro 10. videbimus; ergo etiam missus fuit
 Apostolos cum sufficienti participatione illius pote-
 statis, Regnum enim, & regimen Christi in Ecclesia
 militante non erat finiendum cum vita mortali eius,
 aut cum praesentia visibili, & corporali in terris, sed
 perpetuo erat duraturum, iuxta illud, *Dabit illi Do-
 minus sedem David Patris eius, & regnabit in aeternum.*
 Luc. 1. ergo necessarium fuit, ut relinqueret in terris
 potestatem vicem eius tenentem; per quam hoc re-
 gimen spirituale perpetuo duraret.

Secundo principaliter hoc probatur ex usu huius
 potestatis. Nam primus actus huius potestatis, qui in
 Scriptura legitur, videtur fuisse decretum Aposto-
 licum Act. 15. *Visum est Spiritui sancto, & nobis, ni-
 hil ultra imponere vobis oneris, quam haec necessaria, ut ab-
 stineatis.* Vbi duo continentur humana praecipua Cano-
 nica, vnum imponens illud onus, ut necessarium,
 quae duo verba clare indicant prohibitionem sub
 praecipuo. Aliud vero fuit, vel declarativum, vel con-
 stitutum, ut ex tunc nihil aliud caeremoniale legis
 Moysi observaretur, ut necessarium onus. Et in fine
 capituli dicitur de Paulo; *Perambulabat praecipiens cu-
 stodire praecipua Apostolorum, & seniorum.* Fuerunt ergo
 illa vera praecipua humana, de quibus plura dice-
 mus infra tractando de cessatione legalium. Vnde co-
 stabit, illud prius non obligasse tunc ex vi legis vete-
 ris; constat autem non obligasse ex propria prohibi-
 tione Christi; fuit ergo pro illo tempore mandatum
 Apostolicum. Deinde Paulus in suis epistolis saepe
 commemorat potestatem, quam ait, *sibi dedisse Domi-
 num in adificationem, non in destructionem.* 2. ad Cor. 13.
 & 1. ad Corinth. 4. interrogat, *Vultis ut in virga venia
 ad vos? Virga autem significat potestatem gubernati-
 vum, quae quatenus directiva est, dicitur Virga
 directionis, Psalm. 44. Quatenus vero est coactiva,
 dicitur Virga ferrea, Psalm. 2. ex August. exponente
 vtrumque locum. Nam in priori ait, *Directionis virga
 est, quae dirigit homines.* & infra, *Accede ad istam virgam,
 fit tibi Rex Christus, regat te ipsa virga, ne frangat te. Vir-
 ga enim est illa inflexibilis.* Et in posteriori loco expo-
 fuerat, *Virgam ferream esse inflexibilem iustitiam.* Vnde
 in priori addit, *Alios regit, alios comerit, regit spirituales,
 comerit carnales.* Talis ergo erat virga Pauli a Chri-
 sto participata, vnde statim cap. 5. virga illa ut ferrea
 vrens, ait, *Tam iudicavi ut praesens eum, qui sic opera-
 tus est tradere huiusmodi homines, ut expendit Augu-
 stin. lib. 3. contra Epistolam Par. cap. 1. de virga autem
 directionis ait idem Paul. loquens de Episcopis A-
 ct. 20. Quis Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam
 Dei, & ad subditos fideles ait Heb. 13. Obedite praepo-
 sitis vestris, & subiaceite illis.* Denique 1. ad Timoth. 5.
 sic ait, *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere,
 nisi sub duobus, aut tribus testibus.* In quibus verbis
 supponit esse in Ecclesia iudicium proprium, & tri-
 bunal, ex quo etiam potestas legislativa colligi facile
 potest. Verba etiam illa quatenus constituunt ta-
 lem formam servandam in iudicio Presbyteri, legem
 a Paulo latam continent. Item quod in eadem Epi-
 stol. cap. 3. dicit, *Oportet Episcopum esse unius uxoris vi-
 rum,* legem Apostolicam continet de irregularitate*

Luc. 10.

Cypr. Basil. Ioan. 20.

Psalm. 2.

Luc. 1.

Act. 15.

2. Cor. 13.

1. Cor. 4.

Psalm. 44.

Psalm. 2.

Act. 20.

Hebr. 13.

1. Tim. 5.

bigamiae, ut est constans apud omnes. Tercio constat haec veritas ex Ecclesiae traditione,
 & consuetudine, quam ex Concilijs, & Pontificibus
 statim ostendam. Ex Patribus videri potest Clemens
 Rom. Epist. 7. ad Iacobum fratrem Domini ad finem,
 B. Ignatian. Epist. 6. ad Magnesian. circa initium, &
 10. Epist. ad Trallian. Hieronymus Epist. ad Rusti-
 cum Monachum. Origenes hom. 20. in Lucam, Cy-
 prian. lib. 1. Epist. 3. & lib. 3. Epist. 1. alias Epist. 35. &
 58. Epiphani. haeres. 21. Leo serm. 2. de Iesum. Chryso-
 Hom. 83. in Matth. & Epist. 1. ad Innocent. & Hom.
 79. ad Populum, Augustin. serm. 42. & 46. de verbis
 Domini, & Epist. 76. ad Casulanum, Bernard. lib.
 de praecipuo, & dispensat. Ratio denique manifesta
 est, quia Ecclesia est una tanquam vnum corpus Chri-
 sti mysticum, ut ex Scripturis, & ex Symbolo suppo-
 nitur; ergo cum a Deo sit constituta, perfecta, & ordi-
 nate instituta est, iuxta illud ad Rom. 13. *Quae a Deo sunt,
 ordinata sunt.* non esset autem recte instituta, nisi ha-
 beret potestatem proportionatam, qua regeretur, &
 gubernaretur, ut a fortiori constat ex dictis supra in
 simili de politica communitate: esset enim corpus
 sine capite, & multitudo sine ordine, quae non potest
 non esse confusa. Et ita ad hoc propositum dixit Leo
 Papa Epist. 85. alias 87. *In domo Dei nihil inordinatum
 esse debet,* referturque in cap. *miramur.* dist. 61. ergo est
 in Ecclesia spiritualis principatus, ad quem pertineat
 Ecclesiae gubernatio in spiritualibus. Ergo est etiam
 in eo principatu potestas praecipienda. Probatur haec
 ultima consequentia, quia impossibile est intellige-
 re principatum, & potestatem gubernandi sine po-
 testate praecipienda, quia inutilis esset gubernatio, nisi
 esset necessitas obediendi. Quia vero lex aliquid ad-
 dit supra praecipuum, ut de propria lege id ostenda-
 mus, secundam assertionem addemus.

Dico ergo secundo: Potestas haec vera, ac proprie
 legislativa est. Haec assertio est aequa certa, ac praee-
 dens: nam ex eisdem principijs constat, & sequitur
 ex illa manifeste, quia potestas legislativa nihil aliud
 requirit, quam potestatem directivam, & coactivam
 ordinariam, ac de se perpetuam supra communitatem
 aliquam perfectam: haec autem omnia in dicta pote-
 state inveniuntur, ut facile constabit applicando quae
 adduximus. Item gubernatio perfecta talis commu-
 nitatis debet fieri per leges, ut supra ostensum est, sed
 haec est potestas gubernativa perfecta; ergo. Item
 potestas, quae potest talia praecipua ponere, ut durent
 etiam si persona praecipiens moriatur, est legislativa,
 ut constat ex dictis in lib. 1. sed talis est potestas gu-
 bernativa Ecclesiae; ergo. Minor probatur, tum quia
 est nobilior, quam potestas civilis, & civilis hoc ha-
 bet, ut dictum est; tum etiam quia illa potestas talis
 est, ut non moriatur, etiam si moriatur persona, quae
 illam habet: praecipuum autem si feratur iuxta effi-
 ciam potestatis, imitatur illam in duratione; nam
 denique quia Christus, cuius vicem gerunt, qui haec
 potestatem administrant, semper vivit, & ideo pote-
 stas non deficit, licet Vicarius Christi moriatur, &
 simili ratione leges eius semper permanent, donec
 reuocentur. Tandem haec assertio evidenter confir-
 matur ex usu, sicut praecedens. Nam Apostoli per po-
 testatem illam, quam habebant ad gubernandam Ec-
 clesiam, leges tulerunt Act. 15. ut satis declara-
 tum est. Quae ex parte confirmatae sunt, & censuris
 munitae in canon. 62. Apost. ut bene expendit Ibi
 Turrec. lib. 1. pro Canon. Apostol. cap. 5. & lib. 6. in
 Const. Apost. Clem. cap. 13. vbi auctoritate Pa-
 trum hoc confirmat, quibus additur Concil. Au-
 relianense 2. capite 20. Chrysostom. Homil. 33. in
 Acta. Leo Papa Epist. 79. capite 5. Augustin. Epi-
 stol. 15. Aliud exemplum est de praecipuo,
 quoddam bigamus non ordinetur, quod latum cre-
 ditur

Clemens

Ignat. Hieron. Chry. Origen.

Epiphani.

August. Bernard.

Rom. 13.

Leo

2. Conclusio.

1. Tim. 3. Tit. 1. Innocent.

2. Cor. 7.

7. Concil.

Nicol. Papa.

5.

Turrec. Clem.

Conc. Aurel. Chrysost. Leo Papa. August.

ditur a Paulo 1. ad Timoth. 3. & ad Titum 1. & tradit
 Innoc. 1. Epist. 4. cap. 2. Ut autem in materia de irregu-
 laritate latius diximus, praecipuum illud diuinum
 non est, sed humanum; vnde, & dispensationem ad-
 mittit. Denique Paul. 1. ad Corinth. 7. distinguit. que-
 dam esse praecipua a Domino, quaedam vero ab ipso
 Paulo. Atque similia exempla multa habemus ex cano-
 nicibus Apostolorum, & omnibus decretis, quae in
 iure canonico, & in omnibus Concilijs habentur,
 quae nunc referre superuacaneum est.

Dico tertio: Haec potestas spiritualis, & superna-
 turalis est. Quae veritas est certa de fide, dummodo
 termini recte intelligantur. Est enim advertendum,
 potestatem hanc non esse characterem aliquem, vel
 qualitatem, aut physicam entitatem inditam homi-
 nibus. Non enim datur haec potestas per consecratio-
 nem aliquam eius personae, cui confertur: nam licet
 requiratur, vel supponatur ordinem, non consistit in ipsa
 ordinatione, nec per eam datur, sed per electionem,
 vel deputationem voluntate hominis, aut hominum
 facta, siue detur ab homine, tanquam a ministro Dei,
 siue immediate ab ipso Deo, ad praesentiam (ut sic di-
 cam) electionis humanae, de quo postea videbimus.
 Et ratio est, quia potestas haec iurisdictionis quaedam est,
 pertinens ad externum forum Ecclesiasticum, & ideo
 data est a Christo Domino, iuxta modum iurisdictioni
 accommodatum. Iurisdictionis autem, sicut & domi-
 nium non consistit in qualitate physica, sed in iure,
 & potestate moralis; ita ergo data haec est potestas. Et
 ideo quoad spirituales, & supernaturales dicitur, non
 est quaerenda entitas aliqua ordinis Angelici, sed ex
 fine, & medijs, in quibus haec potestas versatur, illas
 proprietates, vel denominationes recipit. Sic ergo in-
 tellecta conclusio facile probari potest: nam finis huius
 potestatis est aeterna felicitas, & consequenter etiam
 huius vitae sanctitas, quae maxime spirituales sunt &
 supernaturales; ergo potestas ipsa spiritualis, & super-
 naturalis est. Maior est Nicolai Papae in Epist. ad
 Michaellem Imperatorem, vbi inter alia inquit, *Impe-
 ratores indigere Ecclesiasticis legibus pro aeterna vita.* Ha-
 betur incap. cum ad verum, 96. dist. vbi multa alia de-
 creta idem continent, praecipue cap. duo sunt, & cap. 5.
*Imperator, vbi haec potestas ad civilem comparatur, sic-
 ut anima ad corpus, sicut caeleste ad terrenum, aeter-
 num ad temporale. Idem sumitur ex cap. solius, de
 maiorit. & obediens.*

Et ratione patet, quia potestas Christi Domini
 praecipue ordinata est ad finem spirituales, & super-
 naturales, propter quem in mundum venit, & ideo
 ipse dicebat, *Regnum meum non est de hoc mundo;* ergo
 etiam haec potestas, quae est participatio illius, ad eun-
 dem finem tendit, & propterea, *clavis caelorum,* ap-
 pellatur, vel sub ea continetur. Idem argumentum
 fieri potest ex parte mediorum, quae sunt veluti obie-
 ctum, & effectus huius potestatis: media enim sunt
 proportionata fini, & ideo ad finem praedictum spe-
 ritualia, & supernaturalia media ordinantur. Potestas
 autem haec circa huiusmodi media versatur, quae pos-
 sunt ad nonnulla capita reduci, scilicet, ad veram de
 Deo cognitionem supernaturalem, verum cultum
 praecipue Sacramentorum, & sacrificij, & ad res alias,
 quae per se pertinent ad honestos mores, & vitanda
 peccata hominum: tota autem haec potestas in hac
 materia versatur, ut infra dicemus, & ex ipso usu fa-
 tis constat. Vnde quatenus directiva est, ordinat ho-
 minem ad actiones maxime spirituales, & quatenus
 est coerciva, praecipue vitatur gladio spirituali, spiri-
 tuales poenas imponendo, ut in tom. de Gen. late tra-
 ctatum est. Atque in tota hac doctrina conveniunt
 Catholici auctores, praecipue videtur postum Victor.
 relect. 1. de potest. Ecclesiae. Bellarm. lib. 4. de sum-
 mo Pontifice, cap. 15. & seq. Salmeron tom. 4. in E-
 Suarez de Legib.

angel. p. 3. tract. 12. vbi de hac materia eruditè, Ca-
 stro lib. 1. de leg. poenal. cap. 4. Dried. lib. 1. de libert.
 Christian. Medin. Cod. de poen. tractat. 3. q. de neces-
 sit. ieiunij, Adrian. quodlib. 6. Antonin. 3. p. tit. 2. 2. &
 iuris Canonici interpretes in rubr. de constitut. praes-
 sertim in cap. *Ecclesia sancta Maria,* & in Decreto dist.
 15. & 96.

Ad primum igitur argumentum sumptum ex com-
 paratione legis veteris, quidquid sit de antecedente
 (de quo in capite seq. dicendum est) negari potest
 consequentia. Est enim magna differentia inter vete-
 rem legem, & novam; nam in illa lege Deus ipse non
 solum dederat praecipua legis naturae, vel gratiae, ipsi
 gratiae connaturalia; sed etiam dederat innumera
 praecipua positiua, praesertim iudicialia, & caeremo-
 nialia, & ideo in illa lege minus necessariae erant
 leges positiuae, praesertim ad religionem pertinentes
 (quales sunt canonicae) quia omnes caeremoniales
 erant huiusmodi, & illae erant quamplurimae. In lege
 autem gratiae Christus paucissima dedit per seipsum
 positiua praecipua, ut infra suo loco videbimus, sed
 hoc reliquit dispositioni suorum ministrorum, quos
 reliquit ut dispensatores mysteriorum Dei, ut ait
 Paul. 1. Cor. 4. qui vtens hac potestate dicit in ea-
 dem Epist. *Cetera autem dum venero disponam,* in prin-
 cipio laudat eos dicens, *Laudo vos, quod per omnia meae
 memores estis, & sicut tradidi vobis praecipua mea tenetis.*
 Hoc autem fecisse videtur Christus Dominus, tum
 propter maiorem perfectionem huius legis, & ma-
 ius lumen Spiritus sancti ad bene convenienterque
 omnia disponendum, quod Vicario suo communica-
 turus erat; tum etiam, quia Christi Ecclesia uniuersalis
 est, & diuturnior, quam Hebraeorum populus. Ille enim
 populus in angulo terrae coelusus facile poterat eisdem
 legibus particularibus gubernari: Ecclesia vero per
 uniuersum orbem diffusa, licet in fide, & ritibus substan-
 tialibus religionis conveniat, in reliquis accidentalibus
 varietate admittit, quae ad eius pulchritudinem,
 & amplitudinem pertinet, & ideo talium rerum dis-
 positionem Christus suis ministris commisit. Deinde
 verò addimus, etiam assumptum esse falsum, & loca
 Scripturae explicabimus cap. seq. exempla vero A-
 chaz, & Manasse ineptissime ab hereticis ad hanc cau-
 sam afferuntur: nam uterque idolorum cultor fuit,
 & cultum illorum, ac ritum gentium in templum in-
 troducere voluit, ut ex Scriptura euidenter constat, &
 late exponit Abul. d. cap. 16. q. 12. & cap. 23. q. 1. 3. & 6.

Ad secundum respondetur negando consequen-
 tiam, & probationem eius: non enim est simile de
 praecipuis legis veteris & praecipuis Ecclesiasticis
 positiuis; nam illa erant innumera pro toto populo:
 haec autem pro uniuersali Ecclesia solum sunt qua-
 tuor, vel quinque, quae solum sunt determinationes
 quaedam iuris diuini, moraliter necessaria homini-
 bus, ut patet de praecipuo annuae confessionis, &
 communionis, de ieiunijs, & festis diebus, ac sol-
 uendis decimis. Reliqua enim omnia vel pertinent
 ad particulares status, qui voluntarie ab hominibus
 sumuntur, vel ad ordinem iudicalem. Praecipua item
 legis veteris, praesertim caeremonialia, erant figurae
 futurorum, & ideo veniente veritate, cessare debue-
 runt; erant etiam valde onerosa, & quasi carnalia, ut
 late Aug. lib. 19. contra Faustum. Praecipua autem Ec-
 clesiastica feruntur quatenus convenientia sunt ad
 bonos mores componendos, ut res sacrae eum debito
 honore fiant; consequenter vero interdum habent si-
 gnificationem moralem, quae homines excitet ad vir-
 tutem, & spem gloriae, ut latius in 3. tom. de caeremo-
 nijs Ecclesiasticis tractavi: Augustinus autem dimi-
 nutè ibi citatur: nam ante illa verba haec praemittit,
*Omnia, quae neque sanctorum Scripturarum auctoritatem
 continent, nec in Concilijs Episcoporum statuta inveniuntur.*

Satis sit arguuntis oppositi.

Abulens. 10.

ipso Deo fuerat immediatè instituta, id est, quia non erat ex se potestas illa supernaturalis in substantia (vt sic dicam) sed solum in fieri, & modo, quia Deus illam dedit, potuisset tamè populus illud sacerdotium instituire, si Deus non prouenisset, vt Corduba docet cum Victor. relect. 1. de potestate Ecclesie, q. 3. propo. 6. Nec etiam erat de ratione illius potestatis, vt esset legislatiua, quia finis eius non erat gubernare populum, sed ministrare Deo pro populo. Vnde ex natura rei ad summum includebat potestatem præcipiendi, quæ necessaria esset ad vsum illius ministerij, vt magis sentit Victor. q. 4. nu. 6. Quod autem Deus specialiter contulerit Pontifici legali potestatem leges ferendi sola sua auctoritate, non constat, nec ex Matth. 15. aut 23. aut Deuter. 17. vel aliis similibus id sufficienter colligi potest.

Vltimò ex dictis concluditur principalis pars assertiõnis, & præcipuè intentio, scilicet, potestatem hanc spirituales, prout nunc est in Ecclesia, esse propriam eius singulari dono à Christo datam. Hoc certum est ex Euangelio, in quo primum promissit Christus hanc potestatem Matth. 16. *Tibi dabo clauem regni cælorum, & quodcumque ligaueris, &c.* Deinde impleuit promissum Ioan. 21. vt latius videbimus capite sequenti, Paulus etiam affirmat se accepisse à Domino hanc potestatem, & idem est de alijs Apostolis, vt statim latius dicemus. Declaratur autè ex perfectionibus huius potestatis & ex modo eius. Primum enim est vniuersalissima pro toto mundo, nam sicut Ecclesia Catholica totum mundum complectitur; ita etiam hæc potestas, vt ex illis Christi verbis, *Pasce oves meas*, rectè colligit Innocent. III. in cap. *solita*, de maioribus, quia non dixit has, vel illas oves, sed simpliciter, *oves meas*; ita vt non sit ovis Christi, nec in eius grege numeretur, qui huic potestati non subiacet. Secundò, quia data est, vt perpetuò duret, quantum mundus durauerit, quia sicut lex gratiæ vltima est, quam Deus est daturus, & sicut Ecclesia perpetua est, ita etiam hæc potestas, sine qua non potest Ecclesia suam vnitatem retinere. Et hoc significauit Christus cum dixit, *super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non proualebit aduersus eam*, Matt. 16. & cap. 18. adiecit, *Ego ego vobis sum vsque ad consummationem seculi*. Tertio, quia in se maxime supernaturalis est, non solum per connaturalitatem ad gratiam, sed etiam per specialem perfectionem, & excellentiam à Christo liberaliter additam propter perfectionem præsentis status.

Hoc etiam probat Victoria supra ex effectibus, quia per hanc potestatem consecratur corpus Christi verum, & sanctificatur corpus mysticum, cui etiam per illam remittuntur peccata, & gratia confertur. Sed si quis rectè consideret, hi non sunt effectus potestatis exterioris iurisdictionis, de qua nunc agimus, sed potestatis ordinis, & quoad remissionem peccatorum potestatis iurisdictionis in foro penitentiarum. Hic autem agimus de iurisdictione in foro externo Ecclesiastico, in quo non videntur dari effectus, vel actus supernaturales in se. Nihilominus dicendum est, hanc potestatem esse supernaturalem, primò ex coniunctione ad alteram, quia datur vt annexa, & coniuncta illi, & consequenter ad illam iuuandam, & quoad modo exequendam. Vnde per hanc potestatem ponuntur præcepta, quæ versantur circa sacramentum, & sacrificium, quæ supernaturalia sunt. Secundò est supernaturalis alijs, quia plures effectus morales potest efficere ex concessione Christi, quam sine illa potuisset, vt est v. g. dispensare in votis, aut in matrimonio rato, & similia: hæc autem perfectio colligitur ex illis verbis vniuersalibus Christi, *quodcumque ligaueris & quodcumque solueris*. Tandem pertinet ad perfectionem huius potestatis, quod ex insti-

Corduba. Vi. For.

10. Prima conclusio.

Matth. 16.

Ioan. 21.

Innocent. 3.

Matth. 16. & 18.

11. Victoria.

Prædicta potestas quomodo supernaturalis.

tutione sua monarchia est, & hunc modum habet ex diuino iure, & ideo immutabilis, vt constabit ex dicendis capite sequenti.

CAPVT III.

Quibus personis data fuerit, vel nunc etiam detur hæc potestas immediatè à Christo Domino.

Missis hæreticis impugnantibus primatum Petri, contra quos in materia de Clauibus, & de fide latius differitur, & videri potest Bellarm. libris de Romano Pontifice à principio; dicendū est primò, hanc potestatem immediatè datam esse Petro à Christo Domino, & singulari, ac speciali modo. Hæc assertio est de fide, quæ præcipuè fundatur in illis duobus testimonijs Matth. 16. & Ioan. 21. nam licet Matth. 18. generaliter dixerit Christus, *Qui Ecclesiam*, id est, pastores Ecclesie, non audierit, &c. & subiunxerit etiam specialem promissionem fecit Petro, dicens, *Tibi dabo clauem regni cælorum, & tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*; ergo singulari, & speciali modo hanc potestatem illi promisit. Postea verò implendo promissum, etiam ostendit hanc singularem concessionem, & ideo prius illum publicè interrogauit Christus, an se diligeret plus quam cæteri, significans, plus etiam fuisse accepturum, & deinde subiungit, *Pasce oves meas*, Ioan. 21. vbi in verbo *pasce*, potestas regendi, & leges ferendi significatur, vt supra tetigi, & colligitur optimè ex 2. Reg. 5. *Tu pasces populum meum Israel, & eris princeps super eum*. Dum autè indefinitè dixit, *Oves meas*, vt supra dixi, ostendit potestatem esse supremam, & monarchicam etiam super alios Apostolos: nam illi etiam erant oves Christi. Et ideo dicitur in cap. in nouo Testamento, dist. 21. & cap. *ita Dominus*, dist. 19. Petro esse datam potestatem vt capiti, cæteris vt membris. Idem habetur in cap. *cum beatissimus*, & cap. *loquitur*, cum multis alijs, 24. q. 1. Ex quo loco, & ex dist. 96. & multis alijs locis Decreti colligi potest euidè traditio Pontificum, Conciliorum, & Patrū hanc veritatem confirmans, quam Bellarm. etiam supra copiosè prosequitur, & ideo illam omitto. Ratio verò propria fuit voluntas Christi; congruentia autem est, quia oportuit, & decuit in Christi Ecclesia esse perfectam vnitatem mysticam, & perfectissimum regimen, & instituit illam per modum monarchiæ, & supremam potestatem vni contulit, ad quam Petrum elegit sua altissima prædestinatione.

Dicit aliquis ex his omnibus solum probari, Petro datam esse potestatem vniuersalem regendi Ecclesiam; non verò inde sufficienter probari datam fuisse illi potestatem leges ferendi, quia potuisset Christus vnam potestatem dare sine alia. Respondeo vtrumque conuinci ex dictis. Primò, quia verba Christi vniuersalia fuere, *quodcumque ligaueris*; vinculum autem legum est vnum ex præcipuis, quod supremus princeps iniicere potest. Vnde suprema potestas ligandi hunc etiam actum potissimè comprehendit. Idè colligitur ex verbo illo, *Pasce oves meas*; nam ad officium pastoris pertinet oves custodire, & dirigere, ac coercere, quod per leges maxime fit ab humano pastore. Præterea ex natura rei includitur hæc potestas in munere capitis, & Principis seu supremi pastoris. Et ideo etiam Reges seculi, eo ipso quod à republica ad illud munus eligantur, potestatem legislatiuam accipiunt; sed Petrus accepit simile munus, & principatum spirituales; ergo & potestatem legislatiuam. Maior est naturaliter euidens, quia repugnat, esse superiorem, & gubernatorem, & non posse præci-

1.

1. Conclusio.

Matth. 16. Ioan. 21.

2. Conclusio.

Durand. Caiet. Anton. Victor.

Varro.

Castro. Bellarm. Sotus.

5. Matth. 18.

Matth. 13.

Ioan. 20.

2. Obiectio.

3. Obiectio.

4. Conclusio.

Durand. Caiet. Anton. Victor.

Varro.

Castro. Bellarm. Sotus.

5. Matth. 18.

Matth. 13.

Ioan. 20.

1. Cor. 4.

2. Cor. 10. & 13.

12. & 1. ad The. 4.

Cap. in nouo Testamento.

Cap. per venerabilem.

1. Cor. 6.

6. Ratio obiectio.

6. Ratio.

præcipere, & suo præcepto obligare subditum. Aliàs potest subditus sine culpa non facere iussu superioris, & consequenter posset illi resistere, & non posset iuste cogi ad illa implenda, & ita non esset ordo, sed summa confusio, nec ille esset superior, nisi nomine tantum. Et ideo principium hoc, *Obediendum est superioribus*, naturali lumine est euidens, imò & per se notum ex terminis.

Dices, hinc ad summum probari potestatem præcipiendi non verò leges ferendi, sicut Magistratus inferior habet potestatem præcipiendi, non verò ferendi leges. Respondeo, licet hæc sint separabilia in inferiori gubernatore; non verò in supremo, qui sit caput totius reipublice, loquedo saltem ex natura rei, quidquid sit de potentia absoluta Dei. Probatur, tum quia potestas præcipiendi est proportionata principatui, vt de Regibus diximus: tum quia hoc est ex natura rei necessarium ad conuenientem reipublice, vel Ecclesie gubernationem. Nam lex vltra præceptum, in præsentia materia, non potest addere, nisi perpetuitatem; hæc autem est summè necessaria ad bonum regimen vniuersale, quia perpetua mutatio, & cessatio legum ad mutationem personarum regentium, infinitam confusionem pareret, vt per se notum est, & supra est ostensum. Vnde à principio nascentis Ecclesie ita intellectus est primatus Petri, & potestas eius, & idem constat de successoribus Petri, vt mox dicemus.

Secundò dicendū est, hanc potestatem alijs etiam Apostolis datam esse immediatè ab ipso Christo, quāuis diuerso modo, & minis perfecto, quā Petro. Priorem partem tenet Durand. in 4. dist. 24. q. 2. num. 5. & sentit Caietan. tom. 1. Opusc. Anton. 3. p. tit. 22. cap. 4. in princ. & §. 1. verif. 7. licet solet in contrarium referri, quia inferior dicit, Apostolos non fuisse æquales in iurisdictione: sed hoc diuersum est; potuit enim iurisdictione non esse æqualis, & esse immediatè à Christo: inæqualitas enim tantum fuit, quia in Petro fuit tanquam in capite, & vt ordinaria, ac perpetuò duratura: de quo alijs. Pro eadem parte referatur idem Anton. tract. de schismat. q. 45. Tener etiam Francisc. Varg. tract. de auctoritat. Pontific. axiom. 4. Victor. in relect. de potestate Ecclesie, q. 2. Castro lib. 2. de iust. hæret. pun. c. 24. Bellarm. lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 23. & Sotus in 4. d. 20. q. 1. ar. 2. & lib. 1. de iust. q. 1. ar. 3.

Et probatur, quia Matth. 18. dixit Christus Apostolis, *Quodcumque alligaueris super terram, & tamè vnus modus ligandi est per legem, & præcepta, iuxta illud Matth. 13. Alligant onera grauia, &c.* Christus autem cum distributione dixit, *quodcumque alligaueris*. Et licet probabile sit, tunc non dedisse, sed promississe potestatem; tamen postea Ioan. 20. dixit omnibus Apostolis, *sicut misit me viuens Pater, & ego mitto vos*. Ex quibus verbis Patres colligunt, eos fecisse suos legatos generales pro vniuerso mundo, iuxta illud Pauli, *Pro Christo legatione fungimur*, & ideo ad omnes etiam dixit Matth. vlt. *Euadete in mundum vniuersum, &c.* Idem colligitur ex alijs locis Pauli, quæ supra citauimus: probatur enim se habere hanc potestatem, & illam à Domino accepisse. 1. Corinth. 4. 2. ad Corinth. 10. & 13. & 1. ad The. 4. *Scitis quæ præcepta dederim vobis*. &c. Sumitur etiam illa pars ex dicto. cap. in nouo, dist. 21. & cap. *loquitur Dominus*, cum alijs, 24. q. 1. & ex cap. noua, de penit. & remiss. vbi Innoc. ait, Christum Apostolis clauem regni cælorum commississe, & ex cap. *per venerabilem*, qui filij sint legit. vbi Innoc. II. ait, Paulum habuisse plenitudinem potestatis, eamque indicasse cum dixit, *Nescitis quæ & Angelos indicabimus, quanto magis secularia*, 1. Corinth. 6.

Ratio verò, seu necessitas est, quia ad exercendum munus Apostolicum, & ad fundandam Ecclesiam necessaria erat hæc potestas: Christus autem immediatè contulit omnibus Apostolis dignitatem, & munus Apostolicum, vt ex Euangelio constat; ergo etiam contulit dictam potestatem. Hoc autem ad necessarium existimantur Apostoli, vt deficiente Iuda, & præuaricante, non fuerint alijs substituere loco illius sua auctoritate, sed diuina, vt constat de Matthia Actor. 1. & similiter Paulus non ab hominibus, neque per hominem, sed ab ipso Christo Apostolatam accepit, vt ipse docet ad Galat. 1. & sentit Gelaf. Papa in cap. *quamuis*, dist. 21. & habetur etiam in cap. *fundamenta*, de elect. in 6. ergo reliqui etiam Apostoli ab eodem Christo acceperunt immediatè iurisdictionem ad suum munus necessariam. Vnde etiam constat, Apostolos non tantum collectiue, seu per modum vnus collegij accepisse illam potestatem, sed diuim, ac personaliter, quia ex vi sui muneris, & vocationis separandi erant, & dispergendi per vniuersum mundum; ergo necesse erat, vt singuli irent cum potestate plantandi Ecclesias, creandi Episcopos, & ordinandi, ac præcipiendi omnia, quæ essent necessaria; ergo etiam cum potestate legislatiua in solidum accepta (vt sic dicam.) Et hoc significant verba Christi, *Euadete, &c. Mitto vos, &c.* Quocirca licet Actor. 15. Apostoli congregati fuerint in vnum ad statuendum de legalibus, non id fecerunt, quia ad vsum iurisdictionis suæ esset necessarium, sed ad maiorem satisfactionem fidelium, præsertim eorum, qui ex Hebræis conuersi fuerant, item ad maiorem vniõnem, & pacem, & ad summam diligentiam, & inquisitionem ex parte sua præstandam. Sicut Paulus ascendit Hierosolymam ad conferendum suum Euangelium cum Petro, & alijs, non quia illi necessarium esset ad non errandum; habebat enim infallibilem assistentiam Spiritus sancti, sed propter exemplum, & ad maiorem vniõnem, & præcipuè vt subordinationem ad Petrum ostenderet.

Posterior ergo pars assertiõnis sumitur ex capitibus supra citatis assertiõnis, hanc potestatem datam esse Petro vt capiti, alijs vt membris: nam sub his membris etiam alij Apostoli comprehenduntur, quia vt notauit, Christus simpliciter dixit, *Pasce oves meas*, vbi inter oves, Apostoli etiam numerantur. Fuitque hoc necessarium ad vnitatem Ecclesie constituendam, quia nec poterat esse vnum corpus sine capite, neque cum multis capitibus; illud enim imperfectum, hoc monstruosum fuisset, quod notauit Cyprian. lib. de vnitatem Ecclesie, seu de simplicitate clericorum; & sumitur ex Augustino tract. 50. & vlt. in Ioan. & lib. 1. de doctrina Christiana, c. 17. & Hieronym. lib. 1. contra Iovinian. & Leone Papa, serm. 3. assumptionis suæ. Ex hac autem diuersitate, & subordinatione colligit Richard. 4. d. 24. art. 5. q. 5. ad 4. Apostolos recepisse immediatè à Christo potestatem clauium, non tamen potestatem iurisdictionis. Sed hoc repugnat priori parti, & omnibus, quæ in illius confirmationem adduximus: & ad constituendam differentiam, & debitam subordinationem inter Petrum, & alios Apostolos necessarium non est, vt facile ex dicendis patebit.

Consistit ergo illa diuersitas primò, & præcipuè in hoc, quod potestas data est Petro, vt in illa ei succederetur, & ita per successionem perpetuò in Ecclesia duraret: alijs verò Apostolis solum data est per modum cuiusdam legationis, & personalis muneris finiendi cum vita eorum. Ita sumitur ex Patribus citatis, & confirmabitur pluribus testimonijs assertiõne sequenti, & ex ipso vsu vtraque pars satis constat. Nam Apostoli non creabant Apostolos, sed Episcopos, neque eis successit aliquis cum iurisdictione in vniuersum orbem: at verò Petro successit semper pastor vniuersalis, cuius sedes propterea

cessaria erat hæc potestas: Christus autem immediatè contulit omnibus Apostolis dignitatem, & munus Apostolicum, vt ex Euangelio constat; ergo etiam contulit dictam potestatem. Hoc autem ad necessarium existimantur Apostoli, vt deficiente Iuda, & præuaricante, non fuerint alijs substituere loco illius sua auctoritate, sed diuina, vt constat de Matthia Actor. 1. & similiter Paulus non ab hominibus, neque per hominem, sed ab ipso Christo Apostolatam accepit, vt ipse docet ad Galat. 1. & sentit Gelaf. Papa in cap. *quamuis*, dist. 21. & habetur etiam in cap. *fundamenta*, de elect. in 6. ergo reliqui etiam Apostoli ab eodem Christo acceperunt immediatè iurisdictionem ad suum munus necessariam. Vnde etiam constat, Apostolos non tantum collectiue, seu per modum vnus collegij accepisse illam potestatem, sed diuim, ac personaliter, quia ex vi sui muneris, & vocationis separandi erant, & dispergendi per vniuersum mundum; ergo necesse erat, vt singuli irent cum potestate plantandi Ecclesias, creandi Episcopos, & ordinandi, ac præcipiendi omnia, quæ essent necessaria; ergo etiam cum potestate legislatiua in solidum accepta (vt sic dicam.) Et hoc significant verba Christi, *Euadete, &c. Mitto vos, &c.* Quocirca licet Actor. 15. Apostoli congregati fuerint in vnum ad statuendum de legalibus, non id fecerunt, quia ad vsum iurisdictionis suæ esset necessarium, sed ad maiorem satisfactionem fidelium, præsertim eorum, qui ex Hebræis conuersi fuerant, item ad maiorem vniõnem, & pacem, & ad summam diligentiam, & inquisitionem ex parte sua præstandam. Sicut Paulus ascendit Hierosolymam ad conferendum suum Euangelium cum Petro, & alijs, non quia illi necessarium esset ad non errandum; habebat enim infallibilem assistentiam Spiritus sancti, sed propter exemplum, & ad maiorem vniõnem, & præcipuè vt subordinationem ad Petrum ostenderet.

Posterior ergo pars assertiõnis sumitur ex capitibus supra citatis assertiõnis, hanc potestatem datam esse Petro vt capiti, alijs vt membris: nam sub his membris etiam alij Apostoli comprehenduntur, quia vt notauit, Christus simpliciter dixit, *Pasce oves meas*, vbi inter oves, Apostoli etiam numerantur. Fuitque hoc necessarium ad vnitatem Ecclesie constituendam, quia nec poterat esse vnum corpus sine capite, neque cum multis capitibus; illud enim imperfectum, hoc monstruosum fuisset, quod notauit Cyprian. lib. de vnitatem Ecclesie, seu de simplicitate clericorum; & sumitur ex Augustino tract. 50. & vlt. in Ioan. & lib. 1. de doctrina Christiana, c. 17. & Hieronym. lib. 1. contra Iovinian. & Leone Papa, serm. 3. assumptionis suæ. Ex hac autem diuersitate, & subordinatione colligit Richard. 4. d. 24. art. 5. q. 5. ad 4. Apostolos recepisse immediatè à Christo potestatem clauium, non tamen potestatem iurisdictionis. Sed hoc repugnat priori parti, & omnibus, quæ in illius confirmationem adduximus: & ad constituendam differentiam, & debitam subordinationem inter Petrum, & alios Apostolos necessarium non est, vt facile ex dicendis patebit.

Consistit ergo illa diuersitas primò, & præcipuè in hoc, quod potestas data est Petro, vt in illa ei succederetur, & ita per successionem perpetuò in Ecclesia duraret: alijs verò Apostolis solum data est per modum cuiusdam legationis, & personalis muneris finiendi cum vita eorum. Ita sumitur ex Patribus citatis, & confirmabitur pluribus testimonijs assertiõne sequenti, & ex ipso vsu vtraque pars satis constat. Nam Apostoli non creabant Apostolos, sed Episcopos, neque eis successit aliquis cum iurisdictione in vniuersum orbem: at verò Petro successit semper pastor vniuersalis, cuius sedes propterea

semper

Act. 1.

Galat. 1. Ca. quatuor. Cap. fundamenta.

Act. 15.

7. Posterior pars conclusionis probatur.

Cyprian.

August. Hieron. Leo Papa.

Richard.

8. Prima diuersitas iurisdictionis Petri & reliquorum Apostolorum perpetua successio.

semper retinuit nomen Apostolicæ. Ratio etiam hoc conuincit, quia cum Ecclesia futura esset perpetua, eius regimen, & principatus ita constitui debuit, ut perpetuo duraret. Hic autem principatus Petro fuit promissus illis verbis, *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*, sed edificium Ecclesiæ perpetuo erat duraturum; ergo & fundamentum, quod erat Petrus, seu sedes Petri. Quod satis declarauit Christus subiungens, *Et porta inferi non preualebunt aduersus eam*. Vnde dixit eleganter Innocent. III. in cap. 1. de homicid. in 6. Christum ascensurum ad Patrem, ne Ecclesiam suam sine pastore desereret, eam Petro commisisse, cuius successores sunt Pontifices. Quia nimirum, pro nullo tempore deseruit suam Ecclesiam Christus, & quantum grex durat, tantum necesse est durare pastorem. Impleuit autem Christus illam promissionem, dicens Petro, *Pasce oues meas*, illi ergo tunc contulit potestatem in suis successoribus duraturam. Aliis uero Apostolis, nunquam ita contulit, quia solum fuerunt in illo initio Ecclesiæ necessarij, donec in omnem terram exiit sonus eorum, & ideo sufficienter fundata Ecclesia, cessauit illa dignitas; perseuerauit autem Petri primatus. Atque ita hanc differetiam satis aperge indicauit Christus Dominus in eo singulari modo, quo Petrum alijs preposuit.

Secunda differentia notanda est, quia hæc potestas quoad actum ferendi leges in Petro erat simpliciter superior, & independens, in alijs uero inferiori modo, & cum nonnulla differentia, quantum ad ualorem, uel firmitatem actus. Declaratur, quia Petrus poterat suis legibus, uel præceptis alios etiam Apostolos obligare, & nullus poterat eius leges reuocare; alij uero Apostoli nec Petrum obligare poterant; neque fortasse se ad inuicem, & Petrus in rigore poterat eorum leges non admittere, seu reuocare. Quod totum satis probatur ex munere pastoris, & ex subordinatione necessaria ad unitatem. Vnde etiam mihi uerisimile est, licet singuli Apostoli haberent potestatem ad ferendas leges obligantes uniuersalem Ecclesiam, tamen ordinariè illas non tulisse, nisi ex consensu, & acceptatione Petri; uel certe illas tulisse in eis prouincijs, in quibus prædicabant, & postea non nisi sciente, & consentiente Petro, ad totam Ecclesiam dimanasse. Quod ex eodem fundamento facile coniectamus. Quæ circa quando legitur apud Cyprianum, uel aliquem alium Patrem, aut Pontificem ex relatis, uel referendis, omnes Apostolos fuisse pares, intelligendum hoc est formaliter (ut sic dicam) seu quantum ad dignitatem Apostolicam, & eam iurisdictionem in uniuersum orbem, quæ præcisè ex vi illius dignitatis data est. Nihilominus tamen Petrus excelluit in Pontificia dignitate. Et iuxta hæc, uel declaranda est, uel non admittenda Glossa in dict. cap. in nouo, distinct. 21. licet eam simpliciter approbat Turrec. in summa de Eccles. lib. 2. cap. 74. dum significat, alios Apostolos fuisse pares Petro eo tantum modo, quo Episcopi sunt pares Pontifici, scilicet in ordine, & consecratione. Non est enim in omnibus adæquata æquiparatio: nam de Apostolis constat ex dictis fuisse etiam pares Petro in dignitate Apostolica, & consequenter in uniuersalitate iurisdictionis in uniuersum orbem. Magis uero errarunt, qui ex illo textu intulerunt, Petrum ab alijs Apostolis fuisse electum in caput, quia in ipso textu dicitur, *Apostolos aliqui pares in honore, & potestate, Petrum principem suum esse uoluisse*. Illud enim uerbum non de uoluntate antecedente, seu eligente, sed de uoluntate consequente, & acceptante intelligendum est. Quod de mente Pontificis in eodem textu satis constat.

Dico tertio: Summus Pontifex immediatè accipit ab ipso Christo, & ex vi institutionis eius potestatem

9. Prædicta potestas erat in Petro superior, in alijs uero inferiori modo.

Glossa Turrec.

Error de consuetudine Petri ab alijs Apostolis fuisse electum in caput.

10. Conclusio.

legislatiuam in uniuersam Ecclesiam. Conclusio est omnino certissima quod hanc potestatem habeat, est de fide, ut cõstat ex traditione, & communi sensu Ecclesiæ, & ex his, quæ statim afferemus. Quod autè habeat illo modo est conclusio ad eam certam, ut sine errore negari non possit. Colligitur autè ex Scriptura hoc modo: nam Christus dedit hæc potestatem immediatè Petro, non pro sua tantum persona, sed ut per continuam successione perpetuo duraret in Ecclesia; ergo idem Christus, qui hanc contulit potestatem Petro, cõfert successori suo ex vi prædictæ institutionis, & illorum uerborum, *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & pasce oues meas*. Constat autem ex perpetua successione, summum Pontificem esse successorem Petri; ergo ab eodem Christo immediatè habet potestatem. Vnde Anacletus Papa in cap. 2. dist. 2. *Romana Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino primatū obtinuit*. Et probat ex uerbis illis, *Tu es Petrus*. Idem Gelasius Papa in cap. *quamuis*, 21. dist. Vnde Innocent. I. in cap. *quoties*, 2. q. 1. seipsum Petrum appellat, dicens, *Non nisi ad Petrum, id est, ad sui nominis, & honoris auctoritatem*.

Hinc etiam in cap. *significasti*, de elect. dicitur, leges Romani Pontificis non p̄d̄ere à Concilijs, sed Conciliorum ab ipso. Et insinuat ratio, quia potestas illius sedis eadem est cum potestate Petri, & cap. *nonit*, de iudicij, de eadē Pontificis potestate dicitur, *Cum nō humane constitutioni, sed diuine imitatur, quia potestas nostra non ex homine, sed ex Deo est*. Idem in cap. *quato*, & ferè toto titulo de translat. Episcop. Hinc etiam in eodem textu P̄s̄fix dicitur Christi Vicarius, non autem Petri, sed successor. Dicitur etiam solus habere plenitudinem potestatis, cap. *ad honorem*, de auctorit. & usu pallij, & cap. *decreto*, 2. q. 6. eamque potestatem habere dicitur per principalem potestatem beatorum Petri, & Pauli in cap. *ultim*, 9. q. 3. Ac denique ob hanc causam dixit Agatho Papa in cap. *sic omnes*, dist. 19. *Sic omnes sanctiones Apostolica sedis accipiende sunt tanquam ipsius diuini Petri uoce firmata sint*. Alia ex Patribus, & Concilijs uideri possunt in Bellarmino supra.

Denique ueritas hæc ratione declaratur in hunc modum, quia hæc potestas supernaturalis est, & propria Ecclesiæ Christi, ergo nulli conuenire potest, nisi cui Christus illam contulit, uel confert, sed non contulit ut perpetuo duraturam, nisi Petro, ergo idem Christus est, qui eam confert successoribus eius. Sicut enim à principio dependens fuit à donatione Christi, ut esse inciperet, ita perpetuo pendet ex simili influxu, seu donatione eius, ut conseruetur. Dices, donari quidem à Christo, non tamen immediatè, sed medijs hominibus. Respondeo, necessarium quidem esse aliquem hominum concursum, ut successorem eligant, quia hæc successio nō est iure sanguinis, aut hæreditario, sed est morali modo per electionem. Nihilominus tamen ipsa potestas non confertur per homines tanquam per causam per se, ut ita dicam, quia nemo dat, quod non habet, & Christus nunquam cõtulit hanc potestatem Ecclesiæ, uel alijs hominibus, ut illam possent in alium transferre, ergo Christus ipse immediatè confert. Vnde Adrian. Papa in Epist. ad Imperatorē, quæ refertur in septima Synodo, Act. 2. in additione, quæ incipit, *Si uero*, & c. dicit, per continuam successione in sede Petri, impleri uerbum Christi, *Tu es Petrus*, & c. & infra ait, *Ab ipso Redemptore mundi beato Petro Apostolo principatus, ac potestas data est, & per eundem Apostolum Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ Romana usque hæctenus tenet principatum & potestatis auctoritatem*.

Atque hinc facile expeditur dubium quod solet à Canonistis tractari, an Papa solus sine consilio Cardinalium, leges, præferim graues, & uniuersales cõdere

Anacletus.

Gelas. & Innocent. Papa. cap. quamuis, c. quatuor.

11. c. significasti, potestas sedis Apostolicæ eadem est cum potestate Petri. c. nonit, c. quato.

c. ad honore, c. decreto.

c. sic omnes.

Bellarmino supra.

Adrianus Papa.

11. Dubium tractari.

auent. Ioan. Moan. Anchar. Bald.

Andr. Sicul.

14. Pote Pontificem sine consilio Cardinalium uel ferre leges. Turrec. Abbas. Felinus.

dere ualeat. Quod enim non possit, tenuit Laurētius Asumus, quia dignitas Cardinalium, nec tam est antiqua, nec ita diuina, & immutabilis, sicut dignitas Pontificia, ergo. Ex quibus etiam concluditur, sine causa dixisse Cardinalem, consil. 138. constitutionem factam à Papa sine consilio Cardinalium non obligare successores, quia debet eorum consensum requirere; nam hæc ratio falsum sumit. Vnde in rigore non magis obligatur successor Papæ una constitutione sui prædecessoris, quam alia, loquendo de propria, & rigorosa obligatione, loquendo uero de decentia, facilius mutabit factam sine consilio Cardinalium, quam cum illo editam.

Nec fundamenta alterius sententiæ sunt alicuius momenti. Ad priorem enim partem rectè respondēt Abbas, & alij ex doctrina Innocent. in cap. *bona*, 2. de postulat. Prælat. non posse ualere consuetudinem, aut præscriptionem contra supremam Papæ potestatem. Quod est ueluti axioma receptum ab omnibus Iurisperitis, & meritò, quia non potest consuetudo humana præualere contra ius diuinum, hæc autem potestas integra, & absoluta, seu plena (ut in iure uocatur) est de iure diuino, ergo non potest diminui per humanum usum, aliàs etiam posset auferrī: nam in hoc eadem ratio est totius, & partis: diminueretur autem si ex absoluta fieret dependens à Cardinalibus, ut constat. Vnde tota hæc consuetudo semper pendet à potestate, & uoluntate Pontificis, qui posset iura Cardinalium immutare, uel aliter constituere, si expedire censeret. Vnde facile responderetur ad alteram partem (quidquid sit de dignitate Cardinalium an, & quomodo sit, uel manet à iure diuino) omnem potestatem eligendi Pontificem, quæ in eis est, esse à iure humano, & pendere à Pontifice, ut suo loco latius ostendemus. Nec cap. *per venerabilem*, aliquid in contrarium probat, solum enim inde habetur, Pontifices in lege gratiæ instituisse consilium Cardinalium ad imitationem legis ueteris; unde nō sequitur hoc pertinere ad ius diuinum. Minus autem probat cap. *Anastasius*, tum quia apocryphum est, & nullius auctoritatis, ut in Decreto Gregoriano notatur; tum etiam quia ibi non agitur de usu potestatis legislatiue, sed de communicatione cum hæreticis, generatō scandalum, & suspitionem de se prauam, de qua longè alia fuisse ratio, si uera fuisset historia, & non fabulosa, ut re uera est.

Nihilominus certum est, in solo Pontifice esse potestatem absolutam ferendi leges, ideòque posse ualidè illas ferre sine consensu, & sine consilio Cardinalium, licet ex honestate, ac decentia id regulariter non faciat. Hæc est communis sententia Iuristarum, ut affirmat, & sequitur Turrecremata in cap. 2. §. *ideo*, art. 2. num. 4. Eandem tenet Abbas in cap. 2. de Clericis non referend. num. 4. latè Felinus, & multa referens in rubrica de constitution. num. 2. & ibi Decius lectio. 1. q. 3. Pluraque in huius sententiæ confirmationem adducit Andr. Sicul. dicta quæstione confirmationem adducit Andr. Sicul. dicta quæstione prima. Sed res clarior est, quam ut multis probationibus indigeat. Vnde prior pars uidetur mihi ad eam certam, ut sine errore negari non possit. Primò, quia talis est hæc potestas in Papa, qualis fuit in Petro, sed in Petro fuit ita absoluta, ut posset leges condere, etiam sine consilio Apostolorum, ne dum aliorum inferiorum; ergo multo magis talis erit in Pontifice, ut sine consilio Cardinalium possit leges condere. Maior certa est, & iam probata. Minor etiam est certa ex dictis in assertione prima, & secunda, & ex uerbis Christi, *Pasce oues meas*, ibi enim dedit illi potestatem etiam supra alios Apostolos; dedit ergo eam illi soli, & liberam, ac independentem ab illis. At in illa potestate includitur potestas leges ferendi, ut etiam probatum est, ergo hanc habuit Petrus liberam, & independentem ab aliorum consensu, uel consilio, sicut absolute illi promissæ fuerunt clauis, *Tibi dabo clauis*, & sicut ipse solus futurus erat Petra, in qua Ecclesia fundaretur. Sic ergo habet Papa à Christo hanc potestatem, nullo ergo modo potest limitari, aut minui ab hominibus. Secundo hoc conuincunt iura sæpe allegata, præsertim cap. *cuncta*, 9. q. 3. ibi, *Apostolica sedes sine ulla synodo precedente, soluendi, & dammandi habuit potestatem, & hoc quidem pro suo principatu, quem beatus Petrus Apostolus Domini uoce tenuit semper, & tenebit*. Item ex cap. *ult. de constit.* ubi absolute dicitur, *Cassianus sedis Apostolicæ omnes astringit, & cap. sunt quidam*, 25. q. 1. Romano Pontifici semper licuisse nouas condere leges. Quibus locis, & alijs similibus absoluta supponitur hæc potestas in solo Pontifice. Vnde tertio possumus hoc confirmare ferè ex omnibus legibus Pontificiis iuris Canonici: raro enim addant illa uerba, *sacro approbante Concilio*, uel illa, *De fratrum nostrorum consilio*, quæ sepe in Motibus proprijs, uel Rescriptis alijs extra ius ponuntur, in iure autem minimè, sed Pontifices ferunt leges propria auctoritate, & in se solis agnoscunt absolutam potestatem, sicut Imperator, aut Rex suas leges ferre solet. Ex quo etiam magnum argumentum à fortiori sumitur. Tandem id confirmare pos-

sumus, quia dignitas Cardinalium, nec tam est antiqua, nec ita diuina, & immutabilis, sicut dignitas Pontificia, ergo. Ex quibus etiam concluditur, sine causa dixisse Cardinalem, consil. 138. constitutionem factam à Papa sine consilio Cardinalium non obligare successores, quia debet eorum consensum requirere; nam hæc ratio falsum sumit. Vnde in rigore non magis obligatur successor Papæ una constitutione sui prædecessoris, quam alia, loquendo de propria, & rigorosa obligatione, loquendo uero de decentia, facilius mutabit factam sine consilio Cardinalium, quam cum illo editam.

Nec fundamenta alterius sententiæ sunt alicuius momenti. Ad priorem enim partem rectè respondēt Abbas, & alij ex doctrina Innocent. in cap. *bona*, 2. de postulat. Prælat. non posse ualere consuetudinem, aut præscriptionem contra supremam Papæ potestatem. Quod est ueluti axioma receptum ab omnibus Iurisperitis, & meritò, quia non potest consuetudo humana præualere contra ius diuinum, hæc autem potestas integra, & absoluta, seu plena (ut in iure uocatur) est de iure diuino, ergo non potest diminui per humanum usum, aliàs etiam posset auferrī: nam in hoc eadem ratio est totius, & partis: diminueretur autem si ex absoluta fieret dependens à Cardinalibus, ut constat. Vnde tota hæc consuetudo semper pendet à potestate, & uoluntate Pontificis, qui posset iura Cardinalium immutare, uel aliter constituere, si expedire censeret. Vnde facile responderetur ad alteram partem (quidquid sit de dignitate Cardinalium an, & quomodo sit, uel manet à iure diuino) omnem potestatem eligendi Pontificem, quæ in eis est, esse à iure humano, & pendere à Pontifice, ut suo loco latius ostendemus. Nec cap. *per venerabilem*, aliquid in contrarium probat, solum enim inde habetur, Pontifices in lege gratiæ instituisse consilium Cardinalium ad imitationem legis ueteris; unde nō sequitur hoc pertinere ad ius diuinum. Minus autem probat cap. *Anastasius*, tum quia apocryphum est, & nullius auctoritatis, ut in Decreto Gregoriano notatur; tum etiam quia ibi non agitur de usu potestatis legislatiue, sed de communicatione cum hæreticis, generatō scandalum, & suspitionem de se prauam, de qua longè alia fuisse ratio, si uera fuisset historia, & non fabulosa, ut re uera est.

Dico quarto: Christus Dominus per seipsum immediatè nulli alteri contulit unquam hæc potestatem. Hæc assertio probatur auctoritate negatiua, quæ in materia supernaturali, & fidei est sufficiens. In Euangelijs ergo non legimus alicui alteri illam contulisse extra Apostolos. Nam licet elegerit etiam septuaginta discipulos, longè tamen diuerso modo, quam Apostolos, & nulli talem potestatem eis cõtulit, ut bene expendit Bellarmino. lib. 1. de Clericis, cap. 14. Neque etiam ex traditione Ecclesiæ haberi potest, Christū uel ante, uel post Ascensionem suam alijs dedisse immediatè hanc potestatem. Suppono enim inter Apostolos comprehendi præcipue Paulum, & probabile est, etiam Barnabam numerandū esse, ut sentit Glossa in cap. *in nouo*, dist. 21. ex cap. *quotidie*, 75. dist. quod est Leonis Papæ, epist. 79. cap. 1. Duæ tamen hæc obiebantur difficultates, una de Episcopis, alia de Concilio generali, quæ in duobus capitibus sequentibus melius tractabuntur.

Cap. per venerabilem.

Cap. Anastasius, apocryphum.

16. Solus Apostolus immediatè à Christo esse datam prædictam potestatem.

Bellarmino.

ca. in nouo. Cap. quotidie.

CAPVT IV.

Positum uniusquisque Episcopus in sua diocesi leges ferre, & quo iure.

Dobus modis solet potestas iurisdictionis, qualis est potestas ferendi leges, participari, scilicet, 1. ab ipso Pontifice, & ex vi institutionis eius potestatem

et, iure ordinario, & per delegationem. Prior est, ut ita dicam, per se, & omnino cadere potest sub iurisdictione, ac propterea de illo precipue dicemus: nam alius modus est magis per accidens, & pendens ex voluntate hominis, & ideo de illo in fine capituli quinti pauca subiiciemus. Est autem generalis regula supponendum, potestatem hanc respectu totius Ecclesie in nullo esse praeter Papam, quia non iure ordinario, ut patet ex capite praecedenti, quia non possunt esse in Ecclesia duo capita, nec etiam per delegationem, quia tamen vniuersalis delegatio nunquam fit, nec forte conuenienter fieri potest, ut infra dicam.

2. Episcopus habere potestatem legislatiuam in suis diocesis iure ordinario humano fundato aliquo modo in diuino. Panorm. Decret. Hostiens.

Dicendum igitur censeo, Episcopos habere potestatem legislatiuam in suis diocesis iure ordinario, humano fundato aliquo modo in diuino. Tres partes habet haec assertio. Prima est absoluta, quod Episcopi hanc habeant potestatem. Et haec sine controuersia recepta est, eamque tradunt Canonistae in rubrica, & in cap. cum omnes, & cap. cum accessissent, de constit. vbi Panormit. Deci. & Hostien. Item Summistae verb. lex. Potestque fundari in c. 1. de consecrat. d. 3. vbi Episcopi supponuntur, habere potestatem praecipuam festorum, & ieiuniorum obseruationem. Item in cap. 2. de locato, vbi supponitur, Episcopos posse statuta facere, ut ibi notat Glossa. Idem expressè habetur in cap. 2. de maiorit. & obedient. cap. 2. de constit. in 6. Estque haec potestas valde consentanea muneris Episcoporum, quibus dixit Paulus Act. 20. *Posui vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Item de illis maxime intelligit, quod Hebraeor. 13. dicit, *Obedite praepositis vestris;* item potest adduci id Matth. 18. *Quaecumque ligaueritis,* &c. Nam sub verbo *ligandi,* etiam legislatio includitur, ut supra dixi, loquitur autem ibi Christus ad omnes Apostolos, quibus Episcopi succedunt, cap. in nouo, distinct. 21. Trident. sess. 23. cap. 4. Ex quibus colligitur ratio, quia Episcopi sunt pastores ordinarij, & principes Ecclesiae post summum Pontificem, & ideo ex vi sui muneris egènt potestate ferendi statuta suis subditis conuenientia; illa verò potestas competit iure ordinario, quae conuenit ex vi proprii muneris; ergo.

3. Auctoritas diuina Episcopi potestatem legislatiuam in re diuina, & immediatè à Christo. Victor. Castro.

Secunda verò pars, quae affirmat, hanc potestatem conuenire Episcopis iure humano, magis controuersa est. Aliqui enim contendunt habere illam de iure diuino, & immediatè à Christo, quamuis eum subordinatione, & dependentia à summo Pontifice. Tribuitur Victor. relect. 2. de potestat. Ecclesiae, q. 2. in fine, sed re vera, si attentè legatur, nunquam id expressè dicit, licet fauere videatur, ut infra dicam. Apertius & nimia exaggeratione id tradit Castro de iust. haeret. pan. cap. 24. dicens, oppositum esse contra omniū factorum Doctorum sententiam, nullum verò designat. Et verò adhuc Gabriel Valq. 1. 2. disp. 15. 2. cap. 3. Potestque haec sententia suaderi ex principiis posit. Primò, quia Apostoli habuerunt hanc potestatem immediatè à Christo, sed Episcopi sunt Apostolorum successores; ergo succedunt in hac potestate ex vi donationis Christi, ac subinde ab illo immediatè eam habent, non à Pontifice. Maior posita est in capite praecedenti: minor autem proximè probata est ex iure, & ex Concilio Trident. Consequentia item in simili probata est cap. 3. Constat hanc ex verbis Christi Matth. 18. *Quaecumque ligaueritis super terram,* &c. quae non tantum ad personas Apostolorum, sed etiam ad Episcopos eorum successores dicta fieri. Item inducunt verba Christi Luc. 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit,* &c. Nam illa ad Apostolos, & eorum successores pertinent, ut tradunt Cyprian. lib. 4. epist. 9. & Basil. in constit. monast. c. 23. & eodem modo possunt induci verba Pauli Roman. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus*

Math. 18.

Luc. 10.

Cyprian. D. Basilus.

A subdita sit. Nam etiam ibi intelligitur potestates Ecclesiasticae, ut omnes fatentur, quia sunt verae potestates: inter has autem maxime intelliguntur Episcopi sub Pontifice. Denique simile est illud ad Hebraeos 13. *Obedite praepositis vestris,* &c.

Secundò, quia munus Episcopale est de iure diuino, ut suppono; ergo quidquid est intrinsecè annexum tali muneri, est de iure diuino, sed iurisdictione ad ferendas leges est necessariò coniuncta cum Episcopali munere, quia non potest conuenienter pastorale munus exerceri sine tali potestate, ergo. Ita enim supra colligebamus, Christum dedisse Apostolis iurisdictionem immediatè, quia dedit illis Apostolatū, cui est intrinsecè necessaria iurisdictione, ergo simili proportione procedit in Episcopis, saltem quoad iurisdictionem eis proportionatam. Dices, Episcopatu esse de iure diuino quoad consecrationem, & potestatem ordinis, non verò quoad Episcopatum ipsum, ut includit curam, & gubernationem. Sed contra hoc obstat primò: nam Paulus dixit, *In quo vos posui Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei,* &c. Nam regedi verbum apertè dicit pastorale munus. Secundò, quia Episcopalis consecratio confert per se ipsam Episcopalem dignitatem, ergo confert iurisdictionem saltem in habitu, seu in actu primo, licet non conferat usum donec applicetur illi materia. Sicut in ordinatione sacerdotis datur potestas absoluendi, quae est iurisdictione in habitu.

C Tertio possumus argumentari ex usu antiquissimo Ecclesiae, quia in principio Apostoli creabant Episcopos, inconsulto Petro, & postea fiebant per electionem clerici, aut populorum, & statim censebantur esse Episcopi sine speciali reuerſu ad Pontificem, vel alium hominem, ergo signum est, potestatem illam dari immediatè à Deo, facta designatione personae per electionem, vel per alium legitimum modum, sicut de summo Pontifice diximus. Et confirmatur, quia Episcopus, cum leges fert, non potest dicere, se ferre illas potestate sibi à Papa concessa, sicut nō potest hoc dicere quando excommunicat, vel à censura absoluit; nam hoc pertinet ad delegatum, non ad ordinarium iudicem, sed potest, & debet dicere Episcopus, Ego potestate à Christo accepta, vel quid simile, ergo signum est habere illam immediatè à Christo.

D Nihilominus dicendum est, hanc potestatem legislatiuam non dari immediatè à Christo, sed per summum Pontificem, neque esse de iure diuino, sed de humano. Similem assertionem posui in tomo 4. de iurisdictione in foro poenitentiae, & in tomo 5. de potestate absoluendi à censuris, & consequenter ergo in praesenti idem assertio de potestate legislatiua. Quam sententiam ex veteribus Theologis colligimus, quatenus asserunt, potestatem clauium, aut iurisdictionis, quatenus ad gubernationem Ecclesiae spectat, ad omnes alios per Petrum, & successores eius derivari: nam clarum est, hanc potestatem legislatiuam sub illa iurisdictione contineri, immò maior est ratio de illa, ut ex discursu patebit. Illud autem principium sumitur ex D. Thoma 4. contra Gentes, cap. 76. ration. 4. vbi dicit, ideo Christum specialiter Petro promississe, *Tibi dabo claves; ut ostenderetur potestas clauium per eum ad alios deriuanda ad seruandam Ecclesiae unitatem.* Idem sentit 2. distinct. 44. in fine circa expositionem litterarum. Et loquens de potestate concedendi indulgentias in 4. distinct. 26. q. vnic. artic. 4. quæstion. 3. dicens, *Papa habet plenitudinem potestatis Pontificialis quasi Rex in regno: Episcopi verò assumuntur in parte sollicitudinis quasi iudices singulis civitatibus praepositi.* Vnde concludit habere potestatem secundum ordinationem Papae, & non amplius. Idem sentit distinctione

6. Opposita sententia vera colligitur ex cõmuni Theologorum.

E Mihi autem in tom. 4. disp. 16. sect. 3. opinio illa Nauarri (vnde in praesenti sumitur proportio) valde displicuit. Primum, quia in re solum mutat loquendi modum contra receptas locutiones Conciliorum, & scholasticorum, ut ibi ponderaui, & constabit clarè intuenti loca D. Thomae, & scholasticorū, quae pro-

D. Thom. Durand. Sotus. Caiet. Anton. Heruanus. Vargas. Bellarm. Salmeron.

6.

distinctione 24. art. 5. q. 3. ad 4. & Durand. quæst. 2. num. 13. Soto dist. 20. quæst. 1. artic. 4. Caietan. tomo 1. Opuscul. tract. 1. cap. 19. expressè Antonin. 3. part. tit. 2. cap. 4. §. 1. verb. *septima*, cum Heruæo tract. de potestate Papae, latissime Francisc. Vargas tract. de auctoritate Pontificis quæst. princ. Bellarm. lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 24. Salmeron tom. 4. part. 3. tract. 4.

Vt autem hanc sententiā sine vocum ambiguitate probemus, aduertendū est, contrariā sententiā duobus modis solere explicari. Primum supponit in primis id, quod certum esse credimus, scilicet, consecrationem Episcopalem, & potestatem ordinis, quae ex vi illius confertur, esse ex Christi institutione, & ita ex vi iuris diuini conferri, & rectè dici posse immediatè à Christo dari. Hoc in materia de ordine ex professo probandum est. Nunc breuiter declarantur singulae partes: nam sicut Christus instituit, ut essent in Ecclesia sacerdotes; ita etiam instituit, ut essent Episcopi; qui in gradu ordinationis suae essent superiores, & potentiores, vnde multa possunt efficere per potestatem ordinis quae non possunt fieri per potestatem ordinis quae non sunt potestates sacerdotum, vel omnino, vel ex vi tantum suae ordinationis, ut conferre ordines praesertim sacros, & maxime sacerdotium consummare, & alia. Haec ergo potestas nō potest esse, nisi ex Christi institutione, quia per illā datur character, & potestas consecrādi, & absoluendi, & gratia sanctificans, quae non possunt esse ex institutione humana. Ergo consecratio Episcopalis, per quā talis potestas datur, de institutione Christi est. Item, quod personae sic consecratae detur specialis potestas, de iure diuino est, nec potest talis potestas impediri, aut limitari per homines, si consecratio valida est. Ac subinde rectè dicitur à Christo immediatè dari, quia licet intercedat actio ministri consecrantis alium in Episcopum, ille solum se gerit, ut minister, applicans, seu efficiens sacramentum, seu consecrationem: Christus verò ipse est & proximus, & principale operans propria virtute; ex vi ergo suae institutionis tantum confert illam potestatem quasi de suo, vel (ut ita dicam) de suo communicat participationem immediatam suae potestatis.

7. Explicatur opinio Christi, & Nauarri.

Hoc supposito dicit Castro, hanc potestatem sic datam Episcopo ex vi suae consecrationis, nō solum esse potestatem ordinis, sed etiam iurisdictionis. Quia ex vi illius potestatis Episcopus consecratur ius dicere, si ei applicetur materia. Ad eum modum, quo Nauarri. & alij alij dixerunt, omnes sacerdotes ex vi ordinationis suae recipere iurisdictionem in habitu (vt ipsi loquuntur) licet ea uti validè non possint, nisi eis applicetur materia. Ita etiam explicat hanc sententiā Valq. supra, vt eadem similitudine, & proportionem, & declarans, illam applicationem materiae nō esse per solam approximationem praesentis materiae, sed esse per totalem effectiōnem ipsius materiae, quae simul fit, & approximatur. Quia materia illa sunt subditi, vt tales sunt, in praesenti ergo tunc applicatur materia, quādo efficiuntur subditi, nec aliter applicantur, quā faciendū in eis subiectionem. Hanc verò sententiā sic declaratam, nō aliter probat hic auctor, nisi quia existimat hanc potestatem actiuae iurisdictionis fuisse promissam Apostolis Matth. 18. illis verbis, *Quaecumque alligaueritis,* &c. Item vltima confirmatio supra posita, quod Episcopus non potest dicere, *Ego excommunico per potestatem à Papa acceptam.*

8. Refutatur Nauarri.

Mihi autem in tom. 4. disp. 16. sect. 3. opinio illa Nauarri (vnde in praesenti sumitur proportio) valde displicuit. Primum, quia in re solum mutat loquendi modum contra receptas locutiones Conciliorum, & scholasticorum, ut ibi ponderaui, & constabit clarè intuenti loca D. Thomae, & scholasticorū, quae pro-

ximè citauit. Qui appellant potestatem ordinis eam quae datur ex vi sacramenti, & praeter illam requirunt potestatem iurisdictionis, quae datur extra sacramentum per hominis concessionem nudam. Illa autem iurisdictione in habitu, quā Nauarri sic nominat, non est nisi potestas ordinis in corpus Christi mysticū, nec plus potest operari sine alia, quā potestas illa, quā scholastici ordinis vocant. Deinde quia si necesse est, vt postea fiant homines subiecti tali personae, vt per illam potestatem possit in illos operari, vt in praesenti Valquez fatetur, ergo necesse est, vt sacerdos, vel Episcopus consecratus de nouo fiat superior respectu talium subditorum, quia superior, & subditus correlatiua sunt, & ideo non potest vnus fieri prius, quā aliud, neque vnus sine alio. Ergo cum applicatur materia, & fiunt subditi, superior accipit nouam potestatem, & ius, & quasi dominium in illos, quia per talem potestatem formaliter constituitur superior, ergo illa est etiam potestas iurisdictionis, ergo vltra potestatem datam per ordinationem, requiritur potestas iurisdictionis data per homines, ergo in idem reuoluitur, & immeritò prior vocatur potestas iurisdictionis etiam in habitu, quia est potestas omnino absoluta à subditis, quod repugnat iurisdictioni. Dicent fortasse, dicere habitudinem ad eos, qui possunt fieri subditi. At certè hoc modo quilibet homo habebit iurisdictionem actiuam regalem, quia habet rationem, & voluntatem, quae habet potestatem imperandi eis, qui fieri possunt subditi, quod ridiculum est, sic enim simplex sacerdos ex vi ordinationis nihil plus habet superioritatis, vel iurisdictionis, quā veluti capacitatem proximam ad superioritatem, & iurisdictionem in foro poenitentiae exercendam, si derurrunt autem sicut superior non est, ita nec iurisdictionem habere dici potest.

8. Cui superior est subditus sine correlatiua, ideo vnus sine alio non potest fieri.

Veruntamè licet ille modus loquendi in illa materia habere possit aliquam verisimilitudinem, in praesenti nullam habere potest: idcirco enim illam partem hic repetij, & declarauit, vt ex comparatione magis innotescat falsitas illius sententiae. Probatur ergo assumptum: nam actus proprius iurisdictionis in foro poenitentiae essentialiter pendet à potestate ordinis, scilicet, absolutio à peccatis, & consequenter omnis actus ligandi, & soluendi in illo foro, eandem dependentiam habet. Nam licet contingat, aliquem habere iurisdictionem per parochiale beneficium, si non sit sacerdos non potest per se absolueri, vnde fit, vt actus ille simul essentialiter sit consecrationis (vt sic dicam) & ordinis, & ideo potestas ordinis sacerdotalis est potestas per se requisita ad absoluendum, & principium per se absolutiois. Vnde quia absolutio est actus dicendi ius, potest aliquo modo illa potestas dici iurisdictione, vt sic dicam. At verò in Episcopo nullus est actus iurisdictionis, qui per se pendeat à consecratione, & ideo Episcopus electus, & confirmatus potest efficere ea, quae iurisdictionis sunt, iuxta cap. 1. & 2. de translat. Episcop. & cap. transmissum de elect. vbi id notat Glossa vltim. ab omnibus recepta, ibidem. Vnde etiam indulgentias concedere potest nondum consecratus, imò nec ordinatus sacerdos, vt docuit D. Thom. in 4. distinction. 20. quæst. vnic. art. 4. quæstion. 2. & Panormit. in capit. *accedentibus*, de excess. Prælat. num. 4. cum aliis, cum tamen indulgentiarum concessio videatur actus maxime spiritualis inter omnes, qui sunt iurisdictionis. Et contrario verò Episcopus consecratus, licet nullos subditos habeat, potest validè efficere omnes actus proprios ordinis Episcopalis. Quamuis enim vt rectè fiant, necessaria sit licentia superioris: tamen si absque tali licentia cõ-

Episcopus electus, & confirmatus non consecratus potest efficere ea quae sunt iurisdictionis, etiam indulgentias concedere. D. Thom. Panorm.

firmet, vel ordinet, valida est ordinatio, & confirmatio, ut est certum apud omnes. Ergo character, seu consecratio Episcopalis non est principium per se alicuius actus iurisdictionis, nullo ergo modo dici potest, quod sit iurisdictionis activa, neque actu, neque habitu, quandoquidem sine illo principio fiunt omnes actus iurisdictionis Episcopalis, & quando illud inest cum iurisdictione, solum se habet, quasi concomitantem respectu actionum purae iurisdictionis, vel ut conditio quaedam significans personam, & constituens habilem ad alias actiones magis sacras.

10. Tota iurisdictione Episcopalis potest committi non Episcopo, sed etiam inferioribus, ut est certum de multis Abbatibus, & de Praelatis religionum, de quibus paulo infra dicemus, ergo signum est, consecrationem Episcopi non dare, villo modo potestatem iurisdictionis, quia & esse potest sine vlla iurisdictione, id est, sine Episcopatu, ut dicitur in cap. inter corporalia, de translat. Episcop. Et de contrario iurisdictione Episcopalis potest esse, & exerceri sine consecratione. Vnde etiam colligitur, hanc iurisdictionem non consistere in applicatione materiae, quae sit distincta a potestate vera, & morali, quae datur Episcopo per concessionem omnino distinctam a consecratione: per hanc enim potestatem ille sit superior, & alij fiunt subditi, neque alia materia ibi cogitari, aut considerari potest.

11. Tandem confirmatur, & declaratur ex potestate pontificia, quae est veluti primum exemplar omnis potestatis spiritualis iurisdictionis, nemo enim negabit, illam esse veram potestatem spiritualem actiuae iurisdictionis, imò supremam in illo ordine, quae in puris hominibus esse potest, illa autem non datur Pontifici per vllam consecrationem, sed per electionem, & nudam concessionem Dei. Quando enim dixit Petro, Pasce oves meas, nullam novam consecrationem, vel characterem illi impressit, sed puram potestatem iurisdictionis illi praeiuit. Sic etiam Papa, cum ritè eligitur, statim est verus Papa quoad talem potestatem, & nullam consecrationem inde accipit; imò si non sit Episcopus, vel sacerdos, postea consecrandus est, vel etiam ordinandus, & interim nihilominus potest omnes actus solius iurisdictionis externae exercere. Ergo eodem modo conceditur alijs Episcopis propria potestas iurisdictionis per electionem, vel puram concessionem, non per consecrationem, est enim eadem ratio. Tum quia Episcopalis potestas non est, nisi participatio quaedam Papalis potestatis, Tum etiam quia sicut in constitutione Papae non est aliud applicare illi materiam, quam facere illi subditam vniuersam Ecclesiam; nec facere illi subditam est aliud, quam dare illi veram, & novam potestatem supra illam; ita quando Episcopo consecrato tantum datur Episcopatus, non aliter applicatur illi materia, nisi quia aliqui denuo illi fiunt subiecti, nec fiunt subiecti, nisi dando illi novam potestatem superioris distinctam omnino a potestate ordinis, seu a consecratione. Tum denique quia sicut actus Pontificiae iurisdictionis, ut sic, non sunt actus ordinis, vel consecrationis, nec ab illa manant, ita nec actus Episcopalis iurisdictionis. Et simile argumentum sumi potest ex iurisdictione Apostolorum, ut consideranti facile patebit.

12. Quapropter modus ille declarandi, & defendendi illam sententiam verisimilis non est. Nec rectè pro illo adducitur promissio Christi Matth. 18. Quicumque alligaueritis, &c. Nam ex vi verborum ibi non fuit promissa potestas ordinis Episcopalis, sed fuit promissa potestas iudicaria, & iurisdictionis coacti-

uae spiritualis, quae de se dari posset, & interdum datur sine consecratione personae. Quamvis aliàs Christus voluerit, ut per se primò, ac principaliter sit in Episcopis. Ratio verò illius sententiae non viget, quia solum nititur in quodam modo loquendi, & gratis, ac sine probatione sumitur, non potuisset vltro introduci, ut Episcopi etiam in actibus suae iurisdictionis ordinariæ dicerent, auctoritate mihi à Vicario Christi concessa, vel quidpiam simile, sicut ordinarij iudices, & gubernatores Regi dicere solent, praecipit Maiestas Regia, vel aliud aequivalens: his enim iudicibus aequiparat Episcopos D. Thom. 4. dist. 20. q. vnic. ar. 2. quaest. 3. Quod ergo hoc non sit in vltro, non est, quia non possit esse, nec quia iurisdictione Episcoporum datur immediatè à Deo, seu per consecrationem, quod patet, quia de inferioribus Praelatis habentibus iurisdictionem Episcopalem sine consecratione, nemo dubitat, quin habeant illam iure humano, & à Papa, & tamen illi etiam non vtuntur illo modo loquenti, non est ergo quia non possint, nec quia habeant, iurisdictione immediatè à Deo. Igitur in vtriusque est, vel propter modestiam & moderationem Pontifici, qui licet dent potestatem, intelligit illam esse principaliter à Christo, & in illum esse omnia referenda, quia ille est principale operans, ipsi verò sunt Vicarij eius. Vel certè id fit, ut distinctio seruetur inter potestatem delegatam, & ordinariam, ne confundatur, vel ambiguitates oriatur. Vel certè, quia ordinaria potestas ita datur, ut postea Praelatus suo iure vtatur ad modum causae primae praecipientis, ideo necesse non est, ut exprimat in suo actu, quod habeat potestatem ad illam: nam hoc ipso iure constat, & consequenter, nec oportet exprimere à quo receperit virtutem, quia hoc impertinens est ad effectum. Potestas autem delegata semper est veluti quid facti, & qui illa vtitur se habet ad modum instrumenti actu moti, & pendens ab influxu causae principalis, & ideo ut de iurisdictione constet, conueniens est exprimere operantem, se illam habere, & consequenter vnde illam habeat. Quae differentia est moralis tantum congruentia, ita ut necessarium non sit semper seruari. Nam qui vtitur potestate delegata, non semper id exprimit, & Praelatus ordinarius potest, si velit, id explicare, & interdum fortè propter aliorum ignorantiam poterit esse expediens.

Venio ad modum alium explicandi, & defendendi priorem sententiam, nimirum Christum Dominum instituisse, ut essent in Ecclesia Episcopatus sub Pontifice, quia non poterat tota Ecclesia immediatè gubernari per vnum Episcopum vniuersalem, qualis est summus Pontifex; voluitque idem Christum Dominum, ut illi intermedij gubernatores essent tantum delegati, & quasi Vicarij Papae, sed ut essent veri Pastores ordinarij, & Principes spirituales sub Pontifice summo. Hoc enim ostendit Ecclesiastica traditio, & sumitur ex verbis Pauli citatis, In quo Spiritus sanctus vos posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Hinc ergo vltèrius fit, ut Episcopatus ipse ex vi institutionis Christi iurisdictionem ordinariam, & principalem includat: imò quod tota illa dignitas ut distinguitur a consecratione, in potestate iurisdictionis consistat, quia est dignitas praelationis, & regiminis, quae sine iurisdictione intelligi non potest. Et consequenter, nec sine potestate praecipienda, haec enim (ut supra dicebam) adeo est intrinseca superiori, ut repugnet aliqùe fieri superiorè, seu Praelatum, & non recipere potestatem praecipienda. Hinc ergo concludunt dicti authores, hanc potestatem dari immediatè à Christo, & ex vi iuris diuini, quia datur ex vi muneris à Christo instituti. Et licet Pontifex, vel per se applicet tale munus huic, vel illi personae, vel possit instituire modum applicandi illud, nihilominus tali muneri ex

13. Pontifex summus explicat, & defendit sententiam.

Act. 20.

ex vi iuris diuini adhæret talis iurisdictioni, & ipsum munus ex vi diuinae institutionis datur, & consequenter Pontifex solum se habet, ut designans personam; Deus verò est, qui per se, & immediatè tribuit munus, & consequenter potestatem.

14. Respondeatur praedictis modis.

Verumtamen contra hunc modum explicandi hanc potestatem facile potest recepta veritas demonstrari. Nam in primis licet demus Episcopatum esse de iure diuino, non solum quoad dignitatem ordinis, sed etiam quoad munus pastorale, non inde sequitur, institutionem, vel collationem talis muneris, vel iurisdictionis esse immediatè à Christo, quia fieri rectè potuit, ut Christus docerit, & praeeperit Apostolis, & praecipue Petro, modum regendi monarchiam Ecclesiasticam medijs Episcopis tanquam pastoribus ordinarijs, & Principibus sub Petro, & nihilominus quod commiserit Petro, & institutione muneris cum tali iurisdictione, & collationem eius, non tantum designando personam, sed etiam potestatem ipsam impertiendo. Haec enim duo valde distincta sunt, & separabilia, praecipere aliquid fieri, vel facere illud. Vt fieri etià potuit, ut Christus Apostolis praeeperit, ut ordinarent modum, & ritum celebrandi sacrificium Missae quoad accidentales caeremonias, & nihilominus eis commiserit illas ordinare, & instituire. Idemque dici potest de oratione publica Ecclesiae, & similibus. Sic ergo potuit Christus praecipere, ut esset in Ecclesia pastorale munus Episcoporum, & nihilominus institutione illius muneris committere Petro. Hoc autè positò (in quo nulla repugnantia, nec moralis incommoditas ostendi potest) planè sequitur, iurisdictionem Episcoporum esse de iure humano, & per homines dari. Quia res est talis ex immediata institutione, non ex praeepto, quod ad illam mouit. Nam praeeptum remotè se habet, & est generale, & non determinat particulares circumstantias rei, sine quibus res ipsa non sit institutio verò proximè se habet, & constituit rem in particulari cum determinatis circumstantiis. Sicut in exemplis adductis caeremoniae Missae sunt de iure humano, esto praeeptum generale ordinandi illas fuerit diuinum, ut re vera est, sine fuerit diuinum naturale, siue positiuum, & sic in similibus. Idem ergo erit in praesenti ex dicta hypothesi, quod Episcopatus inferiores pontificali dignitate non habent à iure diuino nisi generale praeeptum instituendi, & conferendi talem dignitatem, ut si Rex mittens proregem in Indiam, illi praecipiat constituire in prouincijs ordinarios gubernatores, illi verò committat, & modum potestatis illis conferenda, & munus largitionem, non dicetur postea gubernatores illi habuisse munus à Rege immediatè, sed à prorege, licet ex regis praeepto, quia proxima mensura potestatis est voluntas, ac iudicia proregis, & ipse est etiam proxima causa, quae ex vi suae potestatis alia officia prouidet; ita ergo erit in praesenti, posita praedicta institutione.

15. Gregor. in c. de heretico.

16. Respondeatur praedictis modis.

Quod ergo talis fuerit Episcopatum institutio, probatur primò ex modo loquendi Canonum; ait enim Gregor. in cap. decreto. 2. q. 6. Romana Ecclesia vices suas ita alijs imperiuit Ecclesijs, ut in parte sint vocatae sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Vbi potèntia verba illa, vices suas imperiuit: nam planè significant, aliarum Ecclesiarum pastores à Romano habere potestatem, & ideo suo modo vices illius gerere, sicut olim Praetores vices Imperatoris gerebant. Nò intendit autem per hoc docere Gregor. Episcopos esse tantum Vicarios Papae: & nò proprios pastores, & Principes, sed solum voluit explicare emanationem vnus principatus ab alio, à quo creantur Episcopi, ut eius coadiutores. Itè Leo Papa in ca. ita Dominus. 19. dist. loquens de potestate Petri, inquit in ipso fuisse à Christo principaliter collocatam, & ab ipso quasi quo-

dam capite dona sua velut in omne corpus diffunderet. Quod testimonium ita eludit Castro, ut particulam illam, ab ipso, interpretetur, dicere ordinem temporis, non causalitatis. Nam Christus est (inquit) qui immediatè dedit Apostolis potestatem, sed prius Petro Matth. 16. & postea reliquis Apostolis Matth. 18. Sed in primis semper ibi supponit falsum, scilicet, Christum dedisse Petro, vel Apostolis potestatem Matth. 16. & 18. quia tunc non dedit, sed promisit, ut constat ex verbis, & communi expositione. Vnde falsum etiam est, Christum prius tempore dedisse Petro Apostolatum, vel potestatem, quam ceteris Apostolis: nam simul omnibus dixit, sicut misit me viuens Pater, & ego misit vos, Ioan. 20. & cap. sequenti dixit Petro: Pasce oves meas, quod pertinet ad singularem dignitatem eius; postea verò iterum quoad munus Apostolatus dixit omnibus, Euntes in mundum vniuersum praedicato Euangelium, &c. Matth. vlt. Potestas ergo Apostolorum, & iurisdictione illorum, ut tales erant, non fuit, ab ipso, Petro, etiam ordine temporis: non ergo in hoc sensu loquutus est Leo. Neque per illam particulam, ab ipso, refert solam personam Petri, sed etià cum proportionem ad suos successores, ut constat ex contextu. Prius enim dicit, Christum Dominum ita ordinasse Apostolorum officium, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret. Vbi nò dixit prius tempore, sed principaliter, quia nimirum in illo tanquam in capite, & ordinario pastore, cui succedendum esset, in alijs verò tanquam in legatis vitalitijs, ut sic dicam, officium illud collocauit. Et addit rationem, & causam, ut ab ipso, id est, per ipsum, dona sua diffunderet, non in Apostolos; iam enim de illis non tractabat, sed in corpus omne, non vno tempore, sed perpetuè, ideo enim voluit dignitatem illam Petri esse perpetuam, ut per Petrum, & successores eius omnis alia potestas ad alios diffunderetur.

Matth. 16. & 18.

Ioan. 20.

Matth. vlt.

16. Praedictus modus institutionis est magis congruentem perfectae monarchiae, & congruentior maiori vniuersi membrorum cum suo capite.

17. Papalis dignitas habet certam & immutabilem dignitatem ex vi suae institutionis in his, quae ad substantiam eius pertinent, & ideo rectè intelligitur esse potuisse, ac debuisse ex immediata institutione diuina. Nam ex parte subditorum, & territorij habet determinationem per modum vniuersalitatis, ut scilicet extendatur ad vniuersum mundum, & omnes Christianos baptizatos, & aliquo modo ad omnes homines, quantum necesse est ad fidei propagationem, ac iustam religionis Christianae protectionem, & similiter ex parte actionum soluendi, & ligandi omnium modorum, & materiarum, in quibus versari possunt, habet eandem determinationem per vniuersalitatem, & in omnibus his habet immutabilitatem, quia nec augeri, nec minui

17. Papalis dignitas habet certam & immutabilem dignitatem ex vi suae institutionis in his, quae ad substantiam eius pertinent, & ideo rectè intelligitur esse potuisse, ac debuisse ex immediata institutione diuina. Nam ex parte subditorum, & territorij habet determinationem per modum vniuersalitatis, ut scilicet extendatur ad vniuersum mundum, & omnes Christianos baptizatos, & aliquo modo ad omnes homines, quantum necesse est ad fidei propagationem, ac iustam religionis Christianae protectionem, & similiter ex parte actionum soluendi, & ligandi omnium modorum, & materiarum, in quibus versari possunt, habet eandem determinationem per vniuersalitatem, & in omnibus his habet immutabilitatem, quia nec augeri, nec minui

minui ab omnibus potest, & ideo illius potestatis origo immediate in Deum fertur, quia non est in hominibus potestas nec innata, nec extrinsecus data, à qua tanta celsitudo potestatis manare potuerit.

18.

At verò munus Episcopale nō habet certam qualitatem, aut determinationem ex vi iuris diuini, neque in territorio, neque in personis subdendis huic, vel illi Episcopo, neque in actibus regiminis, neque in materia illorū. Vnde videbimus quoad territoria Episcopatus esse inaequales, & eundem nunc augeri, nunc minui, vel vnum in duos diuidi, vel è conuerso ex duobus vnum fieri. Quoad personas etiam ex eadem diocesi aliquæ eximuntur à subiectione Episcopi, & immediatè subiiciuntur Papæ, vel alteri, iuxta voluntatem eius, & sæpe contingit Episcopum vnius diocesis habere Ecclesias subiectas sibi in alterius diocesi, & aliquam exemptam in proprio territorio. In ipsis etiam Episcopatibus est ordo hierarchicus Episcoporum. Archiepiscopi & Patriarcharū, seu Primatum, qui nullo modo potest in ius diuinum referri, vt per se constat. Item in actibus iurisdictionis spiritualis aliqui sunt, quos non possunt Episcopi exercere vi sui officij, vt instituire irregularitates, vt in propria materia dixi, vel præscribere impedimēta iuriantia matrimonium, vt ex propria materia suppono, vel relinquere suum Episcopatum, aut ad aliū transire, iuxta cap. inter corporalia, de translat. Episcoporum. & cap. nisi cum pridem, de renunciat. & in vniuersum grauiorum causarum definitio iuxta cap. maiores, de Baptismo. In aliis verò actibus iurisdictionis, quos Episcopalis potestas exercere potest, limitationē, & reservationem sæpe recipit, vel certam mensuram, vt in absolutionibus, dispensationibus, indulgentiis, & aliis similibus; ergo non potuit cōuenienter tale munus habere diuinam institutionem immediatam, quæ debet esse certa, & præscripta. Qualis enim, & quantitas hæc fuerit, ex iure diuino definiti non potest; ergo nec ipsum munus in potestate iurisdictionis consistens fuit immediatè institutum, & datum à Christo, sed solum præceptum, & commissum Vicario suo.

inter corpus
palia.
a. nisi cum
pridem.
a. maiores.

19.
Euangetio cum
abinatione.

Dicitur, ex vi iuris diuini habere Episcopum integram potestatem iurisdictionis spiritualis, nisi à Papa in aliquibus rebus limitetur, & solum in hac dependentia esse inferiorem potestatem Papæ, atque hoc modo habere certam qualitatem, & præscriptum modum ex vi iuris diuini, variabilem tamen per humanum. Sed in primis hic modus institutionis alienus est ab institutione diuina; decet enim, vt ea, quæ immediatè à Deo præscripta sunt, immutabilia permanent, & ita videmus seruari in institutionibus sacrificij, & sacramentorum. Deinde, cum in illo munere tanta futura esset mutabilitas, ac varietas, & nunquam retenturum esset totam illam vniuersalitatem, necesse fuit, ita diuinitus institui, cum iam iam esset data Ecclesiæ in Petro sufficiens potestas, per quam posset ordinari: Deus enim suauiter disponit omnia, operando per causas secundas, quando commode potest. Denique ex illo modo institutionis videntur sequi aliqua absurda, vnum est, Episcopalem iurisdictionem de se, & ex vi iuris diuini extendi ad vniuersum mundum, & ad omnes homines, nisi per Pontificem limitetur ad modum iurisdictionis Apostolicæ, quod per se incredibile est. Aliud est posse Episcopos ex vi iuris diuini dispensare in matrimonio rato, nisi à Papa reseruetur, quod est etiam incredibile. Tertium est posse relinquere Episcopatum sua auctoritate, nisi à iure humano esset prohibetū, quod est contra Innoc. III. in d. e. inter corporalia. Et similia possunt multa inferri, non fuit ergo talis institutio diuina, sed solum hæc, vt crearentur Episcopi,

Innoc. 3. in
dicto c. inter
corporalia.

qui essent ordinarij pastores principales animarum; ergo nihil aliud immediatè per ius diuinum positum institutum est. Ex illa verò generali ordinatione sequitur statim, in creando illo munere, seruanda in primis esse, quæ ius diuinum naturale postulat, supposito priori fundamento, scilicet vt tale munus crearetur cum omnibus necessariis ad conuenientē vsum eius: in his verò, quæ prudentialia, vel arbitraria sunt, res tota commissa est Petro; ergo ab illo, & per illum habent immediatè Episcopi omnem suam potestatem.

Vnde tandem concluditur, multò magis id dicendum esse de potestate ferendi leges, quia non solum potest illa limitari, vel ampliari per Pontificem, vt quotidie fit, sed etiam possent particulares Episcopatus institui, non conferendo Episcopis potestatem condendi leges. Quia hæc potestas non est per se necessaria in omni gubernatore, nec in omni Principe, vt patet in temporalibus Principibus habentibus superiorem in illo ordine. Et ratio est, quia ad huiusmodi regimen, etiam ordinarium, principalis sufficit potestas præcipiendi pro tempore, pro qua durat regimen, & obligandi, cogendi, ac iudicandi, quæ omnia possunt haberi sine potestate ferendi leges, id est, perpetua præcepta, & durabilia post mortem præcipientis. Vel saltem posset Pontifex ordinare, vt statuta Episcoporum non essent firma, & durabilia, nisi ab ipso confirmaretur, vel nisi approbarentur à Concilio prouinciali, vel à Metropolitano, aut Patriarcha, prout ipsi iuxta regionum varietatem, ac distantiam videretur expediens. Cur enim hoc non poterit Pontifex; aut quæ est in his omnibus repugnātia? Imò vsus ipse ostendit, potestatem hanc sæpe illis cōcedi cū aliqua limitatione, vt patet ex cap. vlt. de fer. ibi, cum clero, & populo, & ex cap. nonit, cum toto ferè titulo de his quæ fiunt à prælat. sine consen. cap. Ergo ex diuino iure naturali non repugnat Episcopale regimen cum hac limitatione institui, quandoquidem Episcopi in suo ordine non sunt supremi principes, sed superiores habentes. Nec etiam repugnat ex diuino iure positivo, vt à fortiori constat ex dictis. Quia nullum est verbum in sacra Scriptura, nec vllū vestigium traditionis, vnde colligi possit tale positium ius, si ex natura rei non est illa potestas necessariò connexa cum Episcopali munere. Habent ergo Episcopi hanc potestatem, quia supremus Ecclesiæ legislator humanus, qui est Pōtifex, illam eis, vel expressè, vel tacitè cōcessit, sive muneri adiunxit. Sicut supra dicebamus de Dynastis subiectis Imperatori, vel alteri Regi supremo in temporalibus, tunc posse leges ciuiles condere, quando eis concessum est, & non aliàs. Quòd autem Episcopi sic hæc potestas cōcessa, ex vsu, & ex iuribus citatis constat.

Ad primum ergo, & præcipuum fundamentum Castri, quòd Episcopi sunt successores Apostolorum, respondetur vno verbo succedere illis vt Episcopi fuerunt, non vt fuerunt Apostoli: sunt enim hæc dignitates diuersarum rationum: Paulus enim Apostolus fuit, & nescimus fuisse Episcopum alicuius certæ diocesis, vel habuisse aliquam propriam Ecclesiam, tanquam ordinarium, & proximum pastore illius, licet haberet sollicitudinem omnium Ecclesiarum. 2. Corinth. 11. & in multis creauit Episcopos, vt Titum Crete, Timotheum Ephesi, Dionysium Athenis. De Ioanne etiam Euangelista legitur, rexisse vniuersas Ecclesias Orientis, & in eis Episcopos constituisse, non tamen propriam alicuius sedem priuatam Episcopum occupasse. Fuerunt ergo omnes Apostoli Episcopi immediatè facti à Christo quoad cōsecrationem, & quoad hanc succedunt illis omnes Episcopi: fuerunt item Apostoli Episcopi quasi vniuersales totius Ecclesiæ ex immediata concessione Christi, & secundum hanc rationem non habuerunt

c. vlt. de fer.
ibi, cum clero
& populo.
c. nonit.

21.
Respondetur
fundamentis
aduersariorū.

2. Cor. 11.

Episcopi successores
Apostolorum
sunt vt sunt
Episcopi,
non vt
Apostoli.

runt successores præter solum Petrum, qui altiori modo pontificatum habuit.

Aliqui etiam Apostoli, (licet non omnes) habuerunt determinatas sedes Episcopales, & quoad hoc non habuerunt Episcopatum immediatè à Christo, sed per determinationem humanam. Sic Iacobus Alphæi creatus est primus Episcopus Hierosolymitanus à Petro, vt testatur Chrysostr. Hom. 87. in Ioan. & Euseb. lib. 2. Historiæ, cap. 1. Sic etiam ipse Petrus primus Episcopus fuit Antiochiæ, quam sedem non immediatè à Christo habuit, sed sua auctoritate accepit, & eadem postea reliquit. Quoad hos ergo Episcopatus succedunt Apostolis Episcopi, propriè quidem, & in rigore solum in illis Ecclesiis, quæ aliquem ex Apostolis habuerunt in primum Episcopum, in reliquis verò solum per quandam imitationem, vel participationem, quam habent à Petro, non immediatè à Christo. Ad verba Christi Matth. 18. iam dictum est, solum fuisse promissum. Modus autem quo talis potestas esset danda pastoribus Ecclesiæ, ibi non declaratur. Vnde licet Episcopi habeant per Petrum potestatem, verisimile in illos conuenit, Quoscumque ligaueritis, &c. cum participatione, & distributione accommoda. Reliqua testimonia immèditò afferunt, quia non solum de Episcopis, sed etiam de omnibus superioribus, seu Prælatibus inferioribus verum habent. Et suo modo etiam in Magistratibus, & principibus temporalibus, quamuis certum sit, non immediatè à Deo, sed per concessionem hominum habere suam potestatem. Nam postquam illas habent, incipiunt esse ministri Dei, & ideo illis debetur obedientia.

Chrysostr.
Euseb.

Matth. 18.

22.
Apostolatus
fuit dignitas
vniuersalis
iurisdictionis
in tota Ecclesia,
ac proinde
cōferre leges,
non sic verò
Episcopi.

23.
In quo vos
Spiritus sanctus
posuit Episcopos
regere Ecclesiam
Dei: eo vel maxime
quòd etiam reges
dicuntur regnare
per Deum, & habere
potestatem à Deo,
etiam per homines
immediatè illis
collata sint regna;
ita ergo licet
Episcopi
constituantur à Petro,
verisimile dicitur,
positos esse
à Spiritu sancto
ad regendam
Ecclesiam, quia hæc
est voluntas
Spiritus sancti,
& non sine ipsius
inspiratione,
& cooperatione
fit. Reliqua, quæ
ibi adduntur,
iam sunt expedita.

24.

25.

26.

27.

in Ioannem stabit auctorem. Et de aliis similiter est notum, ac necessarium.

Nihilominus verò credendum est, omnes Episcopos ab Apostolis creatos habuisse successores, media Petri auctoritate, mediatè, vel immediatè. Nam ordo Hierarchicus Episcoporum, Archiepiscoporum, & Patriarcharum à principio Ecclesiæ incepit, & quia in Ecclesia perpetuò erat duraturus, non sine auctoritate Petri institutus est, vt alibi Deo dante latius dicemus. Tunc ergo in Asia, & aliis regionibus remotioribus per electionem aliquam vni, & tacito consensu Romani Pontificis fiebant Episcopi & superiores Prælati, & fortasse Archiepiscopi confirmabant Episcopos, in Oriente, & regionibus remotis, Patriarchæ autem Episcopos, ipsi verò Patriarchæ à principio fuerunt per Petrum instituti, & postea auctoritate Romanæ Ecclesiæ, vel modo aliquo ab illa præscripto constitutebantur, & ad hunc modum semper potuerunt Episcopi mediatè, vel immediatè per Romanum Pontificem creari. Et licet per electionem, vel postulationem cleri, aut populi fierent, potestas ipsa semper dabatur auctoritate capituli, vel per se, vel per alios operantes, quòd vsque hodie seruatur in Ecclesia Catholica, semperque seruatum fuisse credendum est. Nam, vt ait Irenæus lib. 3. c. 3. Ad Romanam Ecclesiam propter principalem principatum necesse est omnes conuenire Ecclesias, hoc est, omnes vniuersæ fideles. Quòd licet maxime de doctrina fidei verum sit; tamen etiam locum habet in his omnibus, quæ ad vniuersale regimen, & grauioribus eius actibus pertinent, inter quos computatur creatio Episcoporum, vt tradit Gregor. in c. præceptum, distinct. 12. & ibi Glossa, & alij notant; & sumitur ex cap. antiquis, 9. quæst. 3. quòd sumptimè est ex epistola Athanasij ad Felicem Papam. Vnde etiam notat Glossa in cap. quanguam, de elect. in 6. quòd de iure antiquo, & dispositione Ecclesiæ potestas conferendi Episcopatum pertinet ad Papam, & notat Panormit. in cap. verum, de for. compet. num. 11.

Ordo Hierarchicus totus à Petro dependens.

Irenæus.

Greg. c. præceptum.
Glossa.
c. antiquis.

c. quanguam.

c. verum.
26.

Atque hinc tandem explicata, & confirmata manet vltima pars assertionis, in qua dicebamus, potestatem hanc Episcoporum originem habere à iure diuino, & præcepto Christi est, vt Ecclesia per Episcopos gubernetur, & quòd à Papa vocentur in partem sollicitudinis, licet modus, determinatio, & collatio potestatis, per arbitrium, & prudens iudicium Pontifici facta sit, & augeri, vel limitari possit. Vt autem hæc omnia clariora fiant, & ad omnes singulares personas, quæ leges Ecclesiasticas ferre possunt, melius applicentur, nonnulla peculiariter dubia in sequenti capite proponemus, & exponemus.

C A P V T V.

Deciduntur nonnulla dubia quibus doctrina superioris capituli magis explicatur.

Primum dubium est, vtrum Episcopus possit condere leges sine voluntate Papæ, & quæ regula in hac materia seruanda sit, videlicet, an possit Episcopus quicquid ei non prohibetur, vel solum quod ei conceditur. In quo primò dicendum est, Episcopos non posse leges ferre in rebus, quas Papa sibi specialiter reseruauit, illis videlicet aliquo modo repugnantes. Hoc est certissimum ex subordinatione debita. Habeturque in cap. 1. de translat. Episcop. & cap. 1. de relictis, & venerat. Sanctorum, & cap. vlt. de religiosis domibus. Vnde secundo certum est, non posse aliquid statuere contra ius commune, quia eo ipso repugnant voluntati superioris, sumitur ex cap. secundo, de locato. Tertio addendum, in gra

Dubium primum.

Episcopi non possunt aliquid statuere contra ius commune, vel circa ea quod Papa sibi specialiter reseruauit.

Glossa in cap. 2. §. porro. Abbas. c. praecept. c. multis. c. maiores.

e. quod tr. ff. Panormit. Bart.

Circa qua non potest statuere Episcopus. c. cum dilectus.

Circa qua potest statuere Episcopus.

signis.

Panormit.

c. nouit. c. quanto.

c. nouit. c. quanto. c. cum omni. Felin. Archid.

Idem posse

in grauioribus causis nihil posse statuere, quia per A
generalem regulam Sedi Apostolicae sunt seruatae.
Notat Glossa in cap. 2. de maiorit. & obedient. Item
Glossa in cap. 2. §. porro, distinct. 3. & 18. distinct. in
principio. Abbas in cap. vlt. de offic. legati, num. 5. &
sumitur ex cap. praeceptis, distinct. 12. & cap. multis, di-
stinct. 17. & cap. maiores, de Baptismo. Probatum etiam
ex generali principio, sub generali concessione non
venire ea, quae in specie non essent verisimiliter ad-
cedenda cap. vlt. de officio vicarij, in 6. & optimè ad-
rem praesentem in cap. quod translationem, vbi adno-
tant Panormitan. & alij, & Bartol. in l. omnes populi,
ff. de iustitia & iure, num. 26. Dicuntur verò esse gra-
uiora, quae ad nouam fidei declarationem, vel promul-
gationem pertinent, vel quae concernunt statum
vniuersalis Ecclesiae, vt v.g. contentia Sacerdotum,
aut quae repugnant priuilegijs, vel consuetudinibus
vniuersalibus, iuxta cap. cum dilectus, de consuetud.
vbi Glossa verbo, constitutus. Item vnam Ecclesiam
alteri subicere, aut duos Episcopatus, vel vnum in
duos diuidere, vt dicitur in dicto cap. quod translatio-
nem, & simile esset quadragesimale ieiunium mutare,
vel quid simile. Extra hos verò casus pro generali re-
gula habendum est, Episcopum non agere postposita
approbatione, confirmatione, aut concessione Pa-
pae, vt possit statuta condere de se firma, ac perpetua,
quia hoc conuenit illi iure ordinario, 2. de ma-
iorit. & obedient. cap. 2. de constit. in 6. & ex per-
petua consuetudine, traditione Ecclesiae, neque est
vlla ratio ad limitandam hanc Episcopi potesta-
tem.

Secundum dubium est, vtrum Episcopus possit
sine consensu capituli, aut cleri, statuta
efficere. Aliqui enim id affirmant ex Glossa in cap. si-
gnis, de maioritate & obedient. sed illa Glossa id non
dicit, sed solum ait posse Episcopos constitutiones
facere. Vnde Panormitan. cap. vlt. de offic. legati,
absolutè id negat, citatque Ioan. Andr. & id collig-
git ex cap. nouit. & cap. quanto, de iis, quae fiunt à Præ-
lato sine consensu capituli. Quae iura non loquuntur
de statutis, sed de obiectionibus bonorum Eccle-
siae, & alijs similibus negotijs, quae ab Episcopo
sine capitulo faciendae non sunt. Vnde dicendum
pnto, eandem fore regulam hic esse seruandam, quae
in proximo antecedenti puncto posita est. Nam re-
gulariter Episcopus non pendet in ferendis legibus
à capitulo, quia non habet ab illo potestatem, sed
à Papa, à quo in suo gradu constitutus est princeps
habens regimen monarchicum, quia hoc erat magis
consentaneum diuino iuri. Item, quia nullo iure
adhibetur haec limitatio potestatis Episcopalis, nec
talis dependentia Praelati à subditis in legibus feren-
dis sequitur ex principijs naturalibus; ergo non est
pro generali regula constituenda; solum ergo dici
potest, esse necessarium concilium, vel consensum
cleri, aut etiam populi in casibus à iure expressis, vel
in his rebus, quae specialem rationem, vel necessi-
tatem praeserunt. Exemplum prioris partis habetur
in cap. vlt. de ferijs, & de illo latè dixi in tom. 1. E
de religione, tractat. 2. lib. 2. cap. 11. à num. 7.
Exempla alterius partis sunt, si leges Episcopi dispo-
nant de rebus, quae possunt cedere in prauidicium
capituli, aut cleri, proportionem seruata, vt si sint con-
tra priuilegium à superiore illis concessum, vel con-
tra praescriptam consuetudinem, Et hoc ad sum-
mum potest colligi per argumentum à simili ex di-
ctis capitibus, nouit, & cap. quanto, & magis ex cap.
vestra, de locato; & est haec communis sententia.
Felinus cap. cum omnes, de constit. num. 11. &
Archid. ex textu ibi cap. de consecr. distinct. 3.

Tertium dubium est, quid dicendum sit de supe-
rioribus Praelatis, vt sunt Archiepiscopi, Primates,
seu Patriarchae. De quibus in primis certum est, iure
communi idem posse in suis particularibus diocesi-
bus, quod Episcopus, quia illarum Episcopi sunt.
Deinde dicendum est, nihil amplius, vel intra, vel
extra illas posse, nisi speciali iure, aut praescripta cō-
suetudine, vel priuilegio eis concessum sit. Ita su-
mitur ex cap. 4. vsque ad cap. conquestus, 9. q. 3. & cap.
duo simul, de offic. ordinarij. Ratio autem est,
quia haec dignitates, quatenus superiores Episcopis
sunt, omnino sunt de iure humano Ecclesiastico, &
ideo nihil ratione illarum fieri potest; nisi quod spe-
cialiter concessum est praesertim cum ita sit in dictis
iuribus declaratum. Vnde quod ait Glossa in prin-
cipio distinct. 18. verbo, constituendum, scilicet, Epi-
scopum posse condere Canones Episcopales, & Ar-
chiepiscopum prouinciales, intelligendum est de
Archiepiscopo cum Concilio prouinciali, aliàs iuri
repugnaret, vt constat ex iuribus citatis, praesertim
ex cap. nullus Primus, 9. quest. 3. Ideoque aequipara-
tio illa Archiepiscopi cum Episcopo non est omni-
moda etiam respectiue; nam Episcopus solus potest
facere Canones Episcopales, non sic Archiepiscopus
prouinciales.

Atque ex his facile intelligi, seu expediri potest
quartum dubium, scilicet, quam potestatem habeant
ad condendas leges Cardinales, Abbates exempti
habentes iurisdictionem Episcopalem, vel alij simi-
les Praelati, aut etiam legatus Pontificis. Primum
enim de Cardinalibus dicendum est, per se, & ratio-
ne suae dignitatis solum posse leges ferre in Ecclesijs
suarum titularum. Probatum, quia tantum in illis
habent iurisdictionem Episcopalem, vt aperte su-
mitur ex cap. his, quae, de maioritate & obedient. &
cap. querelam, de elect. vbi id notat Panormit. citans
Ioan. Andr. & alios, & Hieron. Manfred. tractat. de
Cardinalib. deci. 134. Secundò dicendum est, infe-
riores Praelatos, licet Cardinales non sint, si habent
iurisdictionem Episcopalem, posse iure communi
in suis quasi diocesis leges ferre, nisi eis sit spe-
cialiter prohibitum, aut ex consuetudine, vel pecu-
liari institutione requirant communis, vel capi-
tuli consensum, quod tam ad regulares, quam ad se-
culares extendi potest. Ratio est, quia haec potestas
est iurisdictionis, & per se, & iure ordinario est con-
iuncta cum iurisdictione Episcopali. Tertio idem
dicendum est de Legato summi Pontificis: habet
enim potestatem condendi leges in sua prouincia,
quae durent, etiam finito munere eius, donec reuo-
centur, vel à Papa, vel ab alio habente aequalem po-
testatem. Ita declaratur in cap. vlt. de offic. legati,
vbi Panormitan. & alij, Syluester. verb. lex, num. 4.
Ratio est, quia hoc munus ita institutum est à sum-
mis Pontificibus, & quia illi Legati habent iurisdic-
tionem plus quam Episcopalem, & ordinariam, vt pa-
tet ex toto titulo de officio legati.

Vltimò dicendum est, nullam aliam personam
singularem, praeter numeratas, habere in Ecclesia
potestatem ferendi leges canonicas, quia nullibi
concessa legitur, neque cum aliquo alio munere
coniuncta est. Et ratio reddi potest, quia (vt su-
pra dixi) potestas legislatiua in qualibet republica,
de se est suprema; in inferioribus autem solum esse
potest quatenus à supremo Principe communi-
catur: non solet autem communicari, nisi magis prin-
cipalibus, & habentibus superiorem valde guber-
nationem, & ideo in Ecclesia iure ordinario haec
potestas non est coniuncta, nisi cum principali iu-
risdictione, qualis in Ecclesia est Episcopalis, & non
inferior.

Quintò dubitari hic solet, an sententiae sancto-
rum Patrum, praesertim illarum, quae in decreto habentur,
vim legis habeant. Ratio dubitandi est, quia in
Decreto

Archiepiscopi
suis particu-
laribus diocesi-
bus, quod
Episcopi in
suis.

c. duo.

Glossa.

c. nullus
Primus.

4.
Cardinales
posse ferre
leges solum in
Ecclesijs suo-
rum iurisdic-
tionum.

c. his quae,
c. querelam.
Ioan. Andr.
Manfred.

Legati summi
Pontificis
habere potes-
tatem ferendi
leges in
sua prouin-
cia.

5.
Nulli pre-
ter dictas ha-
bere potes-
tatem condi-
endi leges Ca-
nonicas.

6.

Glossa in cap. 2. §. porro.

c. duo.

Glossa.

c. nullus
Primus.

Panormit.
Deci.
Felinus.
c. in initia-
ria.

Angust. de
Ancona.
Causis.

7.
Dicta Patri
non accipere
vim legis eo
quod à Gra-
tiano in suo
Decreto sint
retractata, nisi
ab aliquo dō
nisi fuerint
canonizata.
Felinus.
Decius.

Glossa.
Nauarr.

8.

Gratian.
Decius.
Felinus.
Panormit.

Decreto Gratiani vt tales inferuntur, & ita commu-
niter, vt canones citantur. Imò Glossa in cap. nol-
li, dist. 9. verb. in istis, generaliter dixit, sententias Patrum,
quae probantur à Gelasio dist. 15. cap. 3. esse Canoni-
cas vsque ad minimum apicem. Sed hoc non habet
fundamentum, quia nec Ecclesia hoc sentit, cum Pa-
tres non fuerint canonici scriptores, nec infallibili-
lem assistentiam Spiritus sancti habuerint. Neque in
illo textu id dicitur, nisi specialiter de quadam Epi-
stola Leonis Papae, in qua vt Pontifex loquutus est.
Vnde per vim exceptionis satis significatur, approba-
tionem aliorum operum non esse in eo sensu factam,
sed solum vt de grauissima humana auctoritate illo-
rum Patrum constaret. Quod ergo ad praesens spec-
tat, dicendum est, sententias, seu dicta Sanctorum,
per se, & quatenus nituntur auctoritate eorum, non
habere vim legis, vt notat Glossa distinct. 20. in prin-
cipio, & sumitur ex tota illa distinctione. Et ratio est,
quia lex non est actus doctrinae tantum, sed potesta-
tis; sancti autem Patres non habebant potestatem
hanc, neque etiam hac intentione talia scripta trade-
bant. Lege Panormitan. Deci. & Felin. cap. ne in initia-
ria, de constit. Dixit autem, Per se, & quatenus eorum
auctoritate nituntur, quia interdum ipsi testificantur
de praescripto, vel à Christo, vel ab Apostolis tradito,
vel Ecclesiae traditione introducto; & tunc ex illis
colligitur praescriptum tanquam ex testibus, non tan-
quam ab auctoribus. Vnde iuxta modum, quo de re
aliqua, seu obligatione testificantur, & iuxta maio-
rem, vel minorem consensum Sanctorum inter se, eò
maiores, vel minores fidem efficiunt; de qua re vi-
de Augustin. de Ancona lib. de potestate Papae, q. 100. C
& Canum lib. 7. de locis, cap. 3.

Addo praeterea, sententias Patrum non accipere
vim legis, eo quod à Gratiano in suo Decreto infer-
tae sint, nisi ab aliquo Pontifice fuerint canonizatae,
vt inter Decretales aliquando inueniuntur. Ratio est,
quia nec Gratian. habuit potestatem dandi vim legis,
neque Pontifex aliquis pro legibus approbavit omnia
quae in illo Decreto continentur. Quamuis aliqui
Canonistae oppositum sentiant, quos refert, & sequi
videtur Felinus in cap. 2. de rescript. num. 45. Sed re
vera non habent firmum fundamentum: nam consue-
tudo, quam allegant, non est in eo sensu (iuxta cōcep-
tum communem sapientum) introducta. Et ita sen-
tiunt plures alij Canonistae, quos idem Felinus refert,
& Decius ibidem, num. 15. Idemque dicendum est
de aliquibus legibus civilibus, quas in suo decreto Gra-
tiano posuit, quia non eo ipso habent vim legis cano-
nicae, nisi ab aliquo Pontifice fuerint canonizatae; pro-
pter eandem rationem; vt sentit Glossa in cap. 1. de
rebus Ecclesiae non alienandis in 6. verb. nullatenus, &
videtur supponere Nauarr. de redditib. Eccles. q. 3.
mon. 17. num. 5.

Denique obiter addo, nonnulla referri à Gratian.
quae in Concilijs, vel Patribus, quibus ipse ea tribuit,
non inueniuntur, de quibus merito dubitari potest,
an habeant vim legis. Nam aliqui putant, omnino
esse credendum Gratiano, quia iura auctoritatem il-
li tribuere videtur, iuxta Decium, & Felinum supra,
cum Panormitan. cap. 2. citato, de rescriptis. Verum
tamen licet illa sit aliqua praesumptio, non tamen suf-
ficiens, vt inducat legis auctoritatem, & sufficien-
tem proportionem. Quia Gratian. (verisimile est) non
omnia sumpsit ex proprijs originalibus, sed multa
ex antiquioribus Decretis, seu collectoribus, & ita
facile potuit deceptio, & mutatio fieri, praesertim in
nominibus auctorum. Item in Decreto Gregoriano
multa emendata sunt. Quapropter consulenda sem-
per sunt originalia: quando verò haec non inueniuntur,
inspicendum est, an talia decreta vsu saltem, &
consuetudine sint recepta, vel in alijs certioribus de-
Suares de Legib.

cretis confirmata, alioqui ad ius constituendum non
sufficiunt.

CAPVT VI.

Quae communitates, seu congregationes Eccle-
siasticae habeant potestatem
condendi leges.

Primum locum inter has communitates, seu con-
gregationes habet generale concilium, quod tribus
modis considerari potest; primò vt summum
Pontificem personaliter habeat praesertim, cuius au-
thoritate, & congregatum sit, & procedat: secundò
quod habeat auctoritatem Papae per Legatos praes-
entes, non tamen personam; tertio, vt omnino si-
ne Pontifice sit. De primo res est per se nota, quia si
solus Papa potest ferre leges pro vniuersa Ecclesia, à
fortiori poterit simul cum Concilio generali; & hu-
ius rei exemplum habemus Actor. 15. vt supra notauim-
us. De secundo etiam concilio si à Papa postea
confirmatum sit, est etiam manifestum habere ean-
dem potestatem, propter eandem rationem, & huius
rei exemplum habemus ferè in omnibus Concilijs
generalibus extra urbem factis, & maxime in Tri-
dentino.

Difficultas autem est, an hoc concilium habeat
potestatem obligandi per suas leges, prius quam à
Papa confirmetur. Aliqui Auctores affirmant, signi-
ficat Victor in relect. 2. de potestate Papae q. 1. n. 6. &
Sot. in 4. dist. 20. q. 1. art. 4. ad 2. Suaderi potest, quia
concilium illud habet infallibilem auctoritatem; ergo
& supremam potestatem. Item quia aliàs super-
flue conuocaretur ad leges condendas, quia tandem
solus Pontifex illas conderet. Verior tamen senten-
tia est, illas leges non obligare sine confirmatione
Papae. Ita Caiet. Opusc. de comparatione Papae, &
Concil. Turrecrem. lib. 2. summæ cap. 71. Nauarr. lib.
1. consil. tit. de constit. consil. 1. n. 4. Quod sufficienter
probat perpetua traditio, obseruatione conciliorum
generalium; semper enim confirmationem à Pontifice
postularunt, & antea non censebantur habere vim
obligandi suis legibus, nec vniuersè in Ecclesia
recipiebantur. Quod si aliquando prouincia, vel
Ecclesia aliqua particularis ante confirmationem
admittit talem legem, id facit vel spontaneè, vel ex
particulari praescripto saorum Praelatorum, vt Nauarr.
notat, specialiter circa decreta Concilij Trident. quae
ante confirmationem coeperunt in Hispania obseruari.
Ratio autem est, quia concilium congregatum
sub obedientia Pontificis non habet immediatè ex
iure diuino iurisdictionem super vniuersam Eccle-
siam: nulli enim illi concessa legitur, sed Petro
tantum; ergo tantum iurisdictionis habet, quantum illi à
Papa conceditur; sed Papa non dat auctoritatem cō-
cilio ad ferendas leges obligantes prius, quam ab ipso
confirmetur, vt ex vsu constat; ergo. Dices, potest il-
lam dare, & mittere legatos cum ea potestate, & cō-
ditione, vt leges à concilio latae statim sine alia cōfir-
matione promulgari possint, & obligare. Respondeo
primò, si Papa id faciat antecedenter, vt sic dicam,
confirmare illas leges; cum diximus autem confir-
mationem esse necessariam, de cōsequente, vel ante-
cedente intelligendum est. Addo verò, nunquam id
fieri, nisi quando Papa, in ipsa instructione concilij
in particulari declarat, quid praecipendum sit, nā in
cōmuni, & indifferenter non est ita expediens, quia
confirmatio Papae, vt certam habeat, & infallibilem
assistentiam Spiritus sancti, oportet, vt circa rem
certam, & determinatam versetur. Quod ve-
rò concilium huiusmodi illam habeat, antequam
V 2 confir

1.
De concilio
tripliciter
spectato.

Actor. 15.

2.
Victor.
Soto.

Leges concilio-
rum non obli-
gare sine cōfir-
matione
Papae patet
traditione.
Caiet.
Turrecr.
Nauarr.

Concilium
congregatum
sub obedientia
Papae non ha-
bet immediatè
iure diuino
iurisdictionem
nisi in totam
Ecclesiam.

confirmetur: satis dubia res est, de qua non est hic A dicendi locus.

1. Superest dicendum de Concilio quando Papa, nec per se, nec per Legatos adest. Et quidem si in Ecclesia sit certus aliquis, & indubitatus Pontifex, talis congregatio, nec esset verum concilium, quia non esset legitime coactum, utpote sine auctoritate Pontificis Romani: nam repugnare videtur, ut eius auctoritate congregetur, & quod desint in eo Legati eiusdem, vel aliquis, qui ipsius nomine praesideat, & quod sit concilium generale. Vnde si tale concilium fingatur, non poterit dici generale, quia omnino in illo deest Ecclesiae caput, cum tamen eo tempore, ut supponitur, non desit in Ecclesia. Vnde etiam illo casu ficto admisso, constat, decreta, & leges talis concilij non posse obligare uniuersam Ecclesiam ante confirmationem Papae, quia non est generale, & quia de illo a fortiori procedunt dicta in prioris puncto.

4. Solum ergo superest dubium, quando contingit tale concilium congregari deficiente Pontifice, propter exortum schisma, ut contigit tempore concilij Constantiensis. Et tunc dicendum cenfeo, tale concilium solum habere eam potestatem, quae necessaria est veluti ad defensionem Ecclesiae, & ad pacificandam illam eligendo summum Pontificem certum, & ideo solum ea posse praecipere, & ordinare, quae ad hunc finem necessaria sunt; non vero leges perpetuas pro uniuersa Ecclesia statuere. Hoc in primis probat vsus. Deinde ratio, quia tale concilium non habet hanc iurisdictionem immediate ab aliquo iure diuino positio, quia nec scriptum est, nec traditione constat; neque etiam habet a summo Pontifice, quia supponimus, illum non esse, & qui praecesserunt, illam non reliquerunt, quia nullum etiam decretum de hoc habemus, solum ergo habet potestatem, quae ex iure diuino naturali consequitur in quolibet corpore mystico, ut possit se gubernare, & tueri per principes particulares vnitos in vnum corpus, quando deest supremum caput. Hec autem potestas ex natura rei solum consequitur ad praedictum finem, & cum dicta moderatione. Vnde si tale concilium aliquas ferret leges, ad summum pollent obligare ex vi acceptationis Ecclesiae, vel quatenus singuli Episcopi possent illas in suis Episcopatibus ferre, vel vsque ad electionem Pontificis.

5. Vnde obiter intelligitur, quid dicendum sit de Collegio Cardinalium, vacante Sede; nullas enim ferre potest leges, quae obligent totam Ecclesiam. Ratio est, quia nullibi est illi Collegio concessa talis iurisdictione. Nam de iure diuino est idem argumentum, quia nullibi constat. Nec collegium ipsum, seu Cardinalium dignitas censetur esse de iure diuino, iuxta communionem sententiam, quam nunc definimus. De iure vero Ecclesiastico potius colligitur prohibitio ex Clementia, ne Romani, de elect. in princip. ibi, Irritum, aut inane decernentes, quidquid potestatis, aut iurisdictionis ad Romanum Pontificem (dum viuus) pertinetis, eorum ipse duxerit exercendum. Solumque ibi excipiuntur, quae in cap. ubi periculum, de electio. in 6. Cardinalibus conceduntur; ibi autem nihil eis conceditur, nisi quae ad electionem Pontificis, & ad defensionem Ecclesiae, & quae ad obuiandum imminentibus periculis spectant. De reliquis vero potius dicitur, Quod se nequaquam de alio negotio intromittant. Et in §. certum, additur, Omni conatu, & sollicitudine, prout passibilitatis patitur, id ad huiusmodi, ut eorum ministerio acceleretur, velis, & per necessaria totius mundi promissa. Atque haec sententia sumitur ex Glossa in Clemetina vnica, de schismaticis, verbo, sede vacante, in fine, expressius Abbas in c. cum te, de re iudic. num. 1. 3. & ibi Felinus num. 1. & Anton, de Butr. & Inno, la in cap. translatio, de constit.

6. De concilio sine Papa aut eius legatis.

7. De concilio tempore schismatis.

8. Collegium Cardin. vacante Sede nullas ferre posse leges obligantes totam Ecclesiam.

9. Clement. ne Romani.

10. Glossa. Abbas. Felin. Anthon. Butr. Imola.

Contrarium vero tenuit Archidiaconus cum Laurent. in cap. cum confirmetur, 50. dist. in fine, & sequitur Jacobat. lib. 1. de Conciliis, artic. 12. p. 38. Alban. de Cardin. quaest. 4. in fine, Manfred. de Cardin. decisio. 6. Fundatur, quia Senatus poterat condere legem. I. non ambigunt, ff. de legibus. collegium autem Cardinalium habet auctoritatem Senatus, cap. Ecclesia, 16. quaest. 1. & cap. Constantinus, 96. distinct. ergo confirmatur, quia collegium Cardinalium habet potestatem creandi legislatorem. Quid ergo mirum, quod possit condere leges? Sic enim intulit Hugo in cap. nullus, 79. dist. posse illud collegium creare Cardinalem, quia potest eligere Papam. Confirmatur secundum, quia illud collegium representat uniuersam Ecclesiam, quatenus illius nomine potest eligere Papam. Sed haec sententia non habet firmum fundamentum, neque video quomodo intelligi, aut defendi possit. Nam vel loquitur de coetu Cardinalium, viuentis Papa, aut sede vacante; neutro autem modo vera esse potest; ergo. Minor quoad priorem partem patet, quia viuentis Papa, nullam iurisdictionem ordinariam habet illud collegium, ut collegium est; imo nec singulae personae eius nisi in propriis titulis, ut supra dictum est. Quapropter, viuentis Papa nec congregari in vnum possunt per modum talis collegij, nisi ex voluntate, & auctoritate eiusdem Papae, praesertim ad disponendum de his, quae ad Ecclesiae regimen spectant, multoque minus poterunt tunc condere leges sine Papa. Altera vero pars euidenter conuincitur ex iuribus allegatis, & discursu facto.

7. Vnde illa aequiparatio cum senatu friuola est, quia nec in illis decretis habetur, & licet fieret, intelligenda esset quoad honorem, & dignitatis titulos, non quoad iurisdictionem spirituales. Hanc enim non potuit dare Constantinus, nec est in communitate aliqua Ecclesiastica, nisi a Papa deriuetur. Ad primam vero confirmationem negatur consequentia, quia potestas solum est data Cardinalibus ad actum eligendi, non ad alios, licet minus nobiles. Vnde etiam illa aequiparatio Hugonis falsum infert, quia Collegium Cardinalium re vera non potest creare Cardinalem, quia nullibi datur illi haec potestas, & potestas definita ad actum nobiliorem, non potest extendi ad alium diuersae rationis, licet minus nobilem, & ita notauit Glossa in Clement. 2. de elect. verb. potestatis, & Turrecem. in dicto cap. nullus. In secunda denique confirmatione, in rigore falsum est, quod sumitur: nam potestas illa eligendi Pontificem non est in illo collegio ab Ecclesia, sed a Christo, mediatis praecedentibus Pontificibus. Deinde licet Collegium illud representaret Ecclesiam, non tamen simpliciter, sed ad praebendum illum consensum, sicut procurator destinatus tantum ad vnum actum. Sicut etiam Concilium Acephalum, sede vacante, dicitur representare totam Ecclesiam, non tamen omnino perfectam, sed carentem capite, & in ordine tantum ad creandum illud, & tollenda impedimenta, vel incommoda, quae interim solent Ecclesiae aduenire.

8. Secundo loco dicendum est de minoribus conciliis, de quibus statuitur regula, posse ferre leges accommodatas, & proportionatas iurisdictioni suae, id quoad territorium, quam quoad materiam legum. Hanc sumo ex communi doctrina Canonistarum in §. per totum, post cap. regala, dist. 3. Hostien. in sum. titul. de constit. Decio, & aliis circa eandem rubricam. Innocent. in cap. graue, de praebendis. Declaratur, & probatur breuiter; nam haec concilia sunt triplicis ordinis; quaedam dicuntur nationalia, ut in Hispania ferè fuerunt Toletana, & generaliter sunt illa, ad quae conueniunt non solum Episcopi, sed etiam Archiepiscopi alicuius nationis sub vno Primatu, vel

Patriar

9. De minoribus conciliis.

10. Hostien. Decius. Innocent.

11. Inferiorum communitatum.

12. Suarez de Legib.

Patriarcha. Alia sunt prouincialia vnius Metropolis, in quibus conueniunt Episcopi suffraganei cum suo Archiepiscopo. Alia denique sunt synodalia, quae ordinariè non vocantur concilia, sed synodi, & ad ea conueniunt Abbates, & Parochi cum suis Episcopis. Nullum ergo ex his potest per se ferre leges obligantes totam Ecclesiam, nisi Pontifex illas efficiat suas, quia non habent vniversalem iurisdictionem, & eadem ratione non possunt ferre leges in materiis grauioribus referuatis Pontifici, iuxta regulam supra positam. At verò in materia proportionata potest vnumquodque in suo territorio leges ferre.

9. Conclusio ergo sic explicata sumitur ex cap. Catholica, dist. 1. & ex cap. Concilia, dist. 17. & ferè tota dist. 18. & cap. penult. dist. 92. Ratio autem huius iurisdictionis sumi potest vel ex natura rei, supposita ordinaria iurisdictione Episcoporum, & aliorum Praelatorum superiorum, qui in ordine Ecclesiasticae hierarchiae illis superiores sunt aliquo modo. Nam inde statim fit, ut quatenus plures Episcopi sub vno Archiepiscopo, vel Patriarcha constituuntur, possint etiam in vnum congregari, & legitimum corpus mysticum efficere, in quo ex natura rei est potestas legislatiua, eo ipso quod à superiore non prohibetur. Et eadem ratio procedit in clero sub vno Episcopo constituto, &c. Vel etiam potest haec iurisdictione censi ex institutione humana, quia summi Pontifices voluerunt ad maiorem vnionem, & conformitatem diuersarum nationum, vel prouinciarum, aut Episcopatum respectiue, & ad magis suauem gubernationem, ut non solum per ipsos Episcopos, seu Primate sigillatim, sed etiam per legitima Concilia, & synodos leges ferri possent. Quae institutio constat ex traditione antiquissima, & insinuat in citatis decretis, & nouissime in Concilio Tridentino sess. 24. cap. 2. de reformatione. quatenus praecipit, synodalia, & prouincialia Concilia frequenter fieri.

10. Vnde fit, ut ad obligationem legum, quae ab his Conciliis fiunt, non sit necessaria confirmatio Papae. Quia haec concilia intra se habent, vel habere debent caput sibi proportionatum, scilicet, Patriarcham, aut Primate, vel Archiepiscopum, vel Episcopum respectiue; & ideo sufficient ad ferendas, & confirmandas suas leges particulares. Item in his legibus per se sumptis non est illa infallibilis auctoritas, quae in legibus Conciliorum generalium, quia non feruntur pro tota Ecclesia. Et hinc etiam constat limitatio posita, quia haec leges non procedunt à suprema iurisdictione, & ideo nec vniversales esse possunt, nec de rebus grauioribus, quae vel totam Ecclesiam attingunt, vel summo Pontifici referuatae sunt. Hoc autem intelligendum est praecise sistendo in auctoritate talium Conciliorum secundum se: nam si in aliquo eorum adsit summus Pontifex, vel eius confirmatio postea accedat, possunt tales leges omnem vim, & efficaciam accipere iuxta Pontificis voluntatem. Quia potestas in eo non deest, ut supra dixi, & ideo ad maius auctoritatis robur, & ut leges immutabiliores sint, solent haec Concilia confirmationem suarum legum à Pontifice postulare. Haec autem confirmatio non satis est, ut tales leges ultra territorium suum extendantur, nisi hac intentione à Pontifice confirmetur, vel per traditionem, vel alium modum extendantur. Sic enim multa decreta Conciliorum prouincialium generaliter recepta, & canonizata sunt. Ad hoc autem non satis est inueniri in Decreto Gratiani, ut supra tetigi, sed aliunde in particulari obseruandum est, ex vsu, & traditione, vel Pontificum decretis.

11. Tertio loco dicendum est de inferioribus communitatibus, & primò de capitulo Ecclesiae cathedralis, quod dupliciter considerari potest, scilicet, vel viuentis

12. Suarez de Legib.

12. re Episcopo, vel sede vacante. Item potest esse sermo vel de statutis obligantibus tantum ipsummet capitulum, & membra eius, vel de pertinentibus ad totum Episcopatum, vel clerum. Primò ergo est certum, capitulum nihil posse viuente Episcopo statuere de his rebus, quae ad alios pertinent, quia nullam habet iurisdictionem. Secundo conueniunt omnes, posse aliqua statuta facere pertinentia ad seipsum, seu capitulares suos. Dubitant autem Doctores, an possit ea facere per se sine consensu Episcopi, vel illum requirat. Cum enim Episcopus sit caput, non videtur corpus sine illo quidquam posse facere, argumento capituli noni, de his, quae fiunt à Praelatis, &c. Aliunde verò conuenit, de his, quae fiunt à Praelatis, &c. Aliunde verò conuenit, videtur Capitulum illud esse corpus distinctum, & habere suum proximum caput, scilicet, Decanum, & ut sic posse facere sua statuta. Sic enim aliquando in iure capitulum ab Episcopo distinguitur, in quo significatur Episcopum non esse partem capituli, etiam si alius sit superior. De quo videri potest optima Glossa in Clement. 2. de stat. & qualit. verb. in eisdem, & quae notantur in rubrica de his, quae fiunt à Praelatis sine consensu capituli, in qua fit clare dicta distinctio, & in cap. vnice. ne sede vacante, in 6. Communis tamen resolutio est, minora quaedam, quae solum pertinent ad bonum ordinem, & regimen Capituli, posse ab ipso statui sine confirmatione Episcopi, argumento ad bonum orcap. cum omnes, de constit. in grauioribus autem, quae spectant ad suae Ecclesiae commodam, & ad obseruationem antiquarum consuetudinum, necessarium esse ipsi statui consensum Episcopi, argumento cap. cum accessissent, ne confirmatio Episcopi, argumento cap. cum consuetudines, de consuetud. p. Et rationes pro vtraque parte factae vtraque etiam partem probant. Et ita docuit Glossa in cap. 2. §. 1. verb. statuum, de verbor. signific. in 6. Syluest. verb. lex. quaest. 4. Panorm. cum Innocent. in d. cap. cum Panorm. omnes. numer. 4. & latius ibi Felin. referens plures à Innocent. num. 8.

13. Sed obiicit Felin. ibidem, n. 10. §. quarto est aduertendum, quia Capitulum nullam habet iurisdictionem, neque magnam, neque paruam, ergo nullam legem omnino facere potest, quia lex essentialiter est actus iurisdictionis, ut supra lib. 1. & 3. dictum est cum Bartol. in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. q. 1. & alii. Respondet autem Felin. quod statuere in decisione causarum, & super his, quae pertinent ad iurisdictionem, est iurisdictionis proprie. At verò statuere non esse iurisdictionis, quia vniversales potestates possunt facere statuta in negotiis ad eas spectantibus, licet iurisdictionem non habeant. Sed iam in superiori libro c. 2. dixi, sine iurisdictione non esse propriam legem, licet possit esse quaedam regula operandi ex conuentione partium, habens aliquam vim obligandi ex vi promissionis, vel pacti, non legis. Vnde in praesenti dicendum est, vel Capitulum habere iurisdictionem ad condenda statuta proportionata tali communitati, & tali materiae, vel ita statuta non esse proprias leges, sed ordinationes quasdam sub aliqua fidelitate obligantes. Et si primum dicatur, consequenter asserendum est, illam iurisdictionem manare à Papa, haberi que ex consuetudine, fauente iure communi, & tacito consensu Pontificis. Neque id inuoluit aliquid repugnans, vel incommodum aliquod, sed potius valde probabile est, quia Capitulum clericorum capax est spiritualis iurisdictionis, & in eo, & in omnibus partibus eius est sufficiens communitas, ut pro illa possit ferri aliqua lex, & Pontifex illam contulit Episcopis; ergo etiam potuit illam conferre corpori Capituli mystico in his, quae ad illud solum spectant. Si verò dicatur secundum, quod etiam est satis probabile, dicendum consequenter est, talia statuta non obligare nisi in vi iuramentis, quod

14. quod

15. quod

16. quod

17. quod

18. quod

19. quod

quod fieri solet, & in vi pacti, & promissionis, quae solet etiam intercedere.

Et hoc modo intelligendum regulariter est, quod de vniuersitatibus ait Felin. posse nimirum facere statuta, quod etiam de vniuersitate Magistrorum, seu Academia, vel studio generali affirmat Syluest. verb. lex. q. 4. Nam, deficiente iurisdictione in vniuersitate, intelligendum hoc est de statuto fidelitatis, vt dixi, & est optimus textus in cap. ex literis, de constit. in princip. ibi, Licet a vobis fide praescripta fuerit constitutum, vbi tota vis constitutionis eiusmodi ponitur in iuramento, vel pacto, & ideo sustinetur, & ita exponitur vt non contrahatur iuramento. Si qua verò est vniuersitas, quae nec iurisdictionem habet ad faciendam statuta, nec pactum, aut compromissionem, seu iuramentum membrorum eius de his obseruandis, quae communis consensu vel omnium, vel plurium constituta fuerint, illa neutro modo poterit statuere, vt constat de hac vniuersitate Coniugum, & idem ferè exhibito in aliis multis obseruari.

Superest dicendum de Capitulo, sede vacante, an possit facere legem pro tota diocesi, non vt capitulum est, sed vt iurisdictionem Episcopalem pro tunc administrat, iuxta cap. cum olim, de maior. & obediēt. & cap. vnic. eodem, in 6. & cap. si Episcopus, & cap. vlt. de supplend. neglig. Praelat. in 6. & Trident. sess. 24. cap. 16. In qua re duas inuenio sententias. Prima, & valde communis est, posse capitulum leges Episcopales ferre, quae semper obligent, donec a succedente in Episcopatu reuocentur. Haec fuit opinio Freder. sen. in consil. 16. quod incipit, Capitulum Ecclesiae, quae leges Episcopales sequitur iuxta Anchar. Imol. & Anton. quos refert, & sequitur etiam Felin. in d. cap. cum omnes, de constit. n. 9. Sequitur etiam Abb. in cap. cum olim, de maior. & obediēt. n. 24. Syluest. verb. capitulum, q. 6. & Francif. ramin. tract. de potest. capituli, q. 6. referens plures alios, & addens, se non inuenisse Doctorem famosum dicentem contrarium. Fundamentum potissimum est, quia capitulum succedit in iurisdictione Episcopi quoad totam administrationem in spiritualibus, & temporalibus, vt dicunt iura allegata, ergo potest quicquid Episcopus potest, quod illi non licet specialiter prohiberi, sed condere legem, est de potestate Episcopi, & non inuenitur prohibitum Capitulo; ergo non est, illi denegandum. Confirmatur, quia potest occurrere necessitas corrigendi aliquas prauas consuetudines; ergo potest capitulum per statuta poenalia tali necessitati providere; etiam ergo de se perpetua, quia hoc est de ratione statuti, & quia nihil prauidet futuro Episcopo, cum possit illa reuocare, si expedire consuevit. Ex quo etiam addunt Paulin. Felin. & alij, posse capitulum reuocare statuta praecedentis Episcopi, si oporteat, & contraria statuere, quia est aequalis illi in iurisdictione, & est posterius, seu actu illam habet, quando alter iam illam amisit. Quod si obiciatur, quia Collegium Cardinalium, vel Concilium omnium Episcoporum Ecclesiae non potest, vacante sede Apostolica, reuocare Pontificum leges, nec nouas vniuersales facere pro tota Ecclesia, vt supra dictum est, ergo idem erit cum proportione in Capitulo. Respondetur negando consequentiam, quia iurisdictione Pontificis, illo mortuo, non deuoluitur ad Ecclesiam, vel Concilium, aut collegium Cardinalium, quia illa iurisdictione datur secundum institutionem diuinam, & Deus hoc non inlicitur: Episcopalis autem iurisdictione datur per homines, & iure humano statutam est, vt deuoluitur ad Capitulum, & ideo potest per illam leges ferre.

Secunda sententia negat, posse capitulum statuta propria condere, id est, durabilia, etiam post ablatam ab ipso Capitulo iurisdictionem. Pro hac sententia

De vniuersitatibus
Felini
Syluest.

c. cum olim
x. v. n. 9.
c. si Episcopus
de constit.

Contra istam
sententiam
posse capitulum
leges Episcopales
sequitur
quae obligent
donec ab Episcopo
reuo-
centur.
Freder.
Anchar.
Imola.
Anton.
Abb.
Syluest.
Paulin.

Paulin.
Felini.

De iure
vniuers.
delegatio
potestatis
licet
non repugnet
delegari, se-
cundum
vniuers.
delegatio
potestatis
licet
non repugnet
delegari, se-
cundum

potest allegari Glossa in cap. si qua de rebui, 12. q. 2. c. si qua
quatenus ait, sede vacante, non posse capitulum im-
mutare statutum Episcopi: nam eadem est ratio de
conditione noui statuti, quae de immutatione statuti
praesistentis. Et idem sentire videtur ibi Archid. ^{Archid.}
Verum est, Glossam non dicere, statuum, vt Felin. ^{Felin.}
refert, sed statum, tamen ex vno videtur aliud in-
ferri, vt infra explicabimus. Praeterea Felin. supra n. ^{Felin.}
10. verb. secundo, ita limitat priorem sententiam, vt
illam euertere videatur. Dicit enim, quodd vbi non
immineret necessitas statuendi, non posse capitulum,
sede vacante, facere statuta, quia deficiente necessitate
actus est voluntariae iurisdictionis, iuxta Glossam
in dicto cap. cum omnes, & Lapum cap. 1. de constit.
in 6. At verò in iurisdictione voluntaria, maxime
si concernat totam diocesim, non succedit Capitu-
lum, iuxta Glossam in Clement. 1. §. 1. de haeretico
verb. capituli, quam in hoc sequitur Domin. 18. dist.
in summa. Quod si hoc verum est, nunquam poterit
Capitulum ferre legem, sede vacante, tum quia nun-
quam esse poterit necessarium, quia ad subuenien-
dum omnibus necessitatibus occurrentibus, sufficit
temporale praecipuum, quod duret vsque ad Episco-
pi creationem: tum etiam quia semper erit morale
dubium de valore talis legis, quia nunquam potest
de tanta necessitate ferendi legem perpetuam, non
expectato Episcopo, constare.

Ratio verò à priori pro hac parte esse debet, quia
licet Capitulum succedat in iurisdictione Episcopali,
non tamen simpliciter, sed iuxta id, quod in iure
est praescriptum: hoc autem non est in iure praescri-
ptum; ergo. Maiorem indicat dicta Glossa in dicto
verb. capituli, vbi in simili dubio de visitatione, an
competat capitulo, sede vacante, sic argumentatur,
Hoc non est iure expressum; ergo nec attribuendum, ha-
betque hic modus argumentandi fundamentum in c. 2. ne
sede vacante, ibi, Cum nusquam inueniatur cautum in iure,
quod Capitulum, vacante sede, fungatur vice Episcopi in
collationibus praebendarum. Declaratur, quia Capitulum
succedit Episcopo solum in administratione spiri-
tualium, & temporalium: at leges ferre non videtur
ad hanc administrationem pertinere, sed altioris esse
potestatis. Vnde licet generalior esset in iure con-
cessio iurisdictionis Episcopalis facta Capitulo, sede
vacante, non videtur extendenda ad hunc casum
ferendi leges novas, & multò minus mutandi anti-
quas, quia est casus valde specialis, & moraliter non
necessarius, & in quo potest periculum imminere,
quia mutationes legum noxiae esse solent. Vnde
etiam potest hoc confirmari, quia, sede vacante, nihil
est innouandum, c. 1. ne sede vacante, sed leges nouas
ferre, vel mutare ab Episcopis positas, magna esset
innouatio; ergo non videtur hoc concessum Capitu-
lo; ergo. Maior, praeterquam quod in iure habe-
tur c. si Episcopus, de supplend. neglig. Praelat. est valde
consentanea rationi, quia iurisdictione non datur Ca-
pitulo, vt in eo sit quasi per se, & durabiliter (vt sic
dicam) sed solum vt interim Ecclesiam regat, con-
seruando res eius, & bonos mores, ac pacem: non
verò ad notabilem mutationem faciendam. Quodd
autem huiusmodi sit legum conditio, vel mutatio,
per se notum videtur. Et probabiliter persuadetur
eadem coniectura, quia sicut lex de se perpetua est,
ita iurisdictione ad illam ferendam, nec datur, nec dari
debet, nisi habeat illam stabili, ac perpetuo modo,
non verò Capitulo, cui veluti per occasionem ad
tempus committitur.

Propter has coniecturas videtur non improbabili-
lis haec posterior opinio. Nihilominus tamen non est
recedendum à communi sententia. Nec etiam vi-
dentur sine maiori fundamento restringenda iura,
quae, sede vacante, capitulo tribuunt Episcopalem
iuridic-

Archid.
Glossa.

Felin.

16.

Glossa.

c. 1. ne sede
vacante.

c. si Episcopus

17.

iurisdictionem, & administrationem tam in spiritualibus, quam in temporalibus: nam ad vtrique finem multum deseruire possunt statuta, & saepe esse necessaria. Neque in hoc potest esse aliquid graue prauidicium communitatis, vel Episcopi futuri, quia omnes fatentur posse capitulum generalia praecipua ferre pro tota diocesi, quod ergo illa ferantur per modum statuti, parum refert, habito respectu ad tempus vacationis Ecclesiae: postquam autem Ecclesia habuerit Episcopum, ille poterit reuocare statutum, si expedire iudicauerit, ergo neque illi prauidicium sit, neque Ecclesiae, cum per hunc modum illi sufficiens subueniatur, si forte praecipuum illi est commodum. Aliunde verò potest esse valde conueniens, vt praecipuum non cesset ipso facto, donec per nouum Episcopum recognoscatur, & reuocetur, si oportuerit, vel si est vitale, relinquatur; ergo in vsu huius potestatis nihil est periculi. Et ideo existimo priorem opinionem simpliciter esse probabiliorē, & in praxi se querendam. Nisi forte aliquid contrarium teneat consuetudo: nam haec seruanda est semper, quia & potest dare iurisdictionem, & auferre, & est optima legum interpretatio.

Superest dicendum de inferioribus communitatibus Ecclesiasticis. De quibus idem ferè cum proportione sentiunt Canonistae, scilicet, de rebus vniuersalibus, & maioris momenti non posse facere statuta: de minoribus autem, quae solum ad suam communitatis administrationem pertinent, posse illa ferre, vt videtur licet in auctoribus allegatis, & Innoc. in cap. cum accessissent, num. 2. & ibi Hostien. n. 8. & 9. Abb. & alij, & Felin. in dicto cap. cum omnes, & Rota decision. 167. alijs 4. de concess. praebend. in nouis, & Alberic. tract. de statutis, q. 3. & 6. Qui etiam addunt, quodd licet capitulum cathedralis Ecclesiae non possit facere statutum sine consensu Episcopi, inferiores Ecclesiae collegiatae poterunt illud efficere sine consensu Episcopi cum consensu sui proximi Praelati. Distinguunt etiam inter statuta directiua tantum, & coactiua, seu poenam imponentia, & priora concedunt, posse fieri ab his communitatibus; non tamen posteriora, nisi habeant ad hoc specialem iurisdictionem, citantque caput conuestus, de feriis, & l. per iniquum, C. de iurisdictione omnium iudicum, & similia iura, quae sanè parum ad rem faciunt. Et tota resolutio valde confusa est, & sine solido fundamento.

Quocirca vtendum censedo distinctione proximè tacta de propria lege procedente ex potestate legislatiua, vel de statuto late sumpto pro regula operandi posita ex conuentione illorum, qui sunt de communitate per modum pacti. Dico ergo has communitates inferiores Ecclesiasticas non posse ordinariè, ac regulariter proprias leges ferre, sed solum vbi constituerit, eas habere propriam iurisdictionem spirituales: tunc enim iuxta modum iurisdictionis poterunt legem statuere, & non ampliù. Prior pars constat, quia supra ostendimus, proprias leges esse actus iurisdictionis, & sine illa ferri non posse: at haec communitates ordinariè non habent Ecclesiasticam iurisdictionem, quia nec iure diuino illam habent, vt supra dictum est, nec iure communi canonico illis conceditur; oportet ergo vt ex aliqua speciali concessione, vel privilegio illam habeant, quod rarum esse credimus, & ideo necesse est, vt de illa constet, vel ex speciali institutione, aut privilegio, aut ex praescripta consuetudine. Tunc autem clarum est, posse ferre statuta proportionata iurisdictioni, quia vnaquaque potestas operari potest iuxta modum virtutis suae, & non ampliù. At verò quando haec communitates iurisdictionem non habent, possunt nihilominus statuere aliquid per modum conuentionis, & pacti, seu promissionis, vt satis explicatum est. Et

tunc non video esse necessariam differentiam illam de lege poenali, vel non poenali: nam cum iurisdictione vtraque fieri potest, & sine iurisdictione neutra fieri potest tanquam vera lex: in vi autem promissionis vtroque etiam modo fieri potest, sicut quotidie sunt pacta poenalia, vel sicut per inobedientiam potest quis se subicere non tantum imperio alterius, sed etiam correctioni. Verum tamen est, hanc priuatam correctionem non posse extendi ad poenas, quae ex iurisdictione pendunt, vt sunt censurae.

An verò haec statuta fieri possint ab his communitatibus sine consensu Episcopi, vel illum requirant. Dicendum est, quodd si sunt propriae leges, id pendet ex modo iurisdictionis, & certè regulariter non possunt, nisi vbi Praelatus proximus ex privilegio habet iurisdictionem Episcopalem; tunc autem consensus eius sufficit, & necessarius erit, quia in illo esse solet principaliter iurisdictione. Quoad alia verò statuta impropria, non poterit talis communitas sine suo proximo capite facere statutum: quia sine illo nec legitime congregari potest, nec facere vnum corpus perfectum: nihilominus tamen communitas cum capite congregata poterit facere statutum, sine consensu speciali sui proprii Praelati, quia poterit vincere maior pars Capituli contra suffragium Praelati, qui tunc non operatur per se, & sua singulari potestate, sed vt pars communitatis praecipua. Sicut in Capitulo Ecclesiae cathedralis potest fieri statutum contra speciale suffragium Decani, seu praesidentis. Atque de his statutis verum est, quodd Innoc. & alij dicebant, non esse necessarium consensum Episcopi: idem verò est, seruata proportione de Capitulo Ecclesiae cathedralis, vt supra dictum est. Semper tamen erit necessarium, vt Episcopus non contradicat: nam quoad hoc semper habet superiorem iurisdictionem. Ac denique in his omnibus multum potest valere consuetudo.

Denique ex dictis constat, quid dicendum sit de religiosis communitatibus; habent enim suam potestatem ferendi propria statuta, & leges, vt videri potest ex Innoc. in cap. in singulis, de statu Monach. Quae potestas vtroque modo dicto intelligi potest: nam in religionibus, & est obligatio ex vi promissionis, & voti obedientiae, & est iurisdictione Ecclesiastica à summis Pontificibus, iuxta vniuersumque privilegia singulis concessa. In quo verò sit haec potestas, scilicet, vel in supremo Praelato, vel in capitulo generali, aut provinciali, vel in vtroque simul, non possumus idem de omnibus definire, sed consulenda est vniuersumque regula, quia votum obedientiae secundum illam sit, & iurisdictione Pontificia etiam datur vniuersumque ad regendum secundum illam; & ideo iuxta modum in regula statutum erit haec potestas in vnaquaque religione. An verò ad essentiam religionis pertineat habere propriam iurisdictionem Ecclesiasticam, vel sufficere possit potestas, quae ex voto obedientiae intrinsecè nascitur; in tractatu de statu religionis dicendum est.

Vltimò interrogari potest in praesenti, quibus de-
legetur haec potestas Ecclesiastica ad leges ferendas. Quod potest vel de possibili, vel de facto quari; verum tamen hoc posterius non cadit sub scientiam, quia non est res iuris, sed facti, pendetque ex voluntate hominis delegatis, quae incerta, & variabilis est. De iure autem nulla facta est delegatio huius potestatis: nam illa, quae est in legato Pontificis, non censetur esse delegata, sed ordinaria; idemque est de potestate, quam diximus esse in religionibus, & similibus. De possibili autem erit quaestio, an haec potestas delegabilis sit, quam expediuimus lib. 3. cap. 4. in fine, & illa resolutio hic applicanda est: nam haec potestas eo quodd supernaturalis sit, nihil habet re-

20.

21. De Religio-
nibus.

Innoc.
Cap. in sin-
gulis.

22.

De iure nul-
la facta est
delegatio
potestatis
licet
non repugnet
delegari, se-
cundum
vniuers.
delegatio
potestatis
licet
non repugnet
delegari, se-
cundum

leges sine sp...
ciali appro-
batione Pa-
pa, sicut nec
potestas desi-
niendi potest
delegari.

pugnans delegationi: nam etiam iurisdic-
tio Ecclesie delegabilis est; hæc autem potestas pars qua-
dam est illius iurisdictionis. Solum potest considerari,
delegationem hanc respectu vnius, vel alterius
congregationis, vel prouincie facillè fieri posse; nam
sicut Pontifex suo legato dedit hanc potestatem vt
ordinariam, ita potest eam delegare suo delegato, &
idem est de Prælati religionum, & similibus, nihilo-
minus tamen respectu totius Ecclesie videtur hoc
moderandum: nam quoad consultationem, & iudi-
cium de conuenientia legis, & modo ferendi illam,
facillè etiam poterit talis delegatio fieri, vt per se con-
stat. At verò quoad absolutam legislationem, per
quam lex accipit vim obligandi totam Ecclesiam
absque speciali approbatione Pontificis, non videtur
talis potestas posse delegari; imò nec vilo modo alte-
ri committi. Ratio est, quia leges canonice obli-
gantes totam Ecclesiam proficisci debent à potesta-
te, quæ in rebus ad mores pertinentibus errare non
possit: hæc autem potestas cum pendeat ab speciali
directione Spiritus sancti. Pontifici promissa, dele-
gabilis non est, sicut nec potestas definiendi, vt ex
propria materia suppono, & ideo nec potestas legis-
latura pro tota Ecclesia est illo modo delegabilis, vel
certè saltem non est illo modo deleganda, ne tota
Ecclesia periculo alicuius erroris in re tam graui ex-
ponatur.

CAPVT VII.

Verum potestas condendi leges Ecclesiasticas ex
moribus, aut fide pendeat.

VT ea, quæ spectant ad subiectum huius potesta-
tis, compleamus, hæc quæstio necessaria est:
nam hæretici, qui ciuilem potestatem negant mane-
re in peccatoribus, multò magis id negant de Eccle-
siastica potestate. Et quosdam alios hæreticos Ber-
nardi tempore in eodem fuisse errore; eorum nomi-
ne tacito refert idem Bernard. serm. 66. in Cantic.
Refert etiam solet pro hac sententia Armacha. lib.
10. de question. Armen. cap. 4. Fundantur primò,
quia hæc potestas est donum supernaturale Dei; er-
go non debet in peccatoribus manere. Secundò, quia
est ad regendam Ecclesiam Dei sponsam; ergo non
debet inimicis Dei committi. Tertio, quia datur
hæc potestas in ædificationem, non in destructio-
nem; at in peccatoribus esset potius in destructio-
nem, quam in ædificationem; ergo non est verisimi-
le illis concedi.

D. Bernar.

Fundamen-
ta heretico-
rum.

Potestatem
prædictam
esse ita fun-
datam in fi-
de vt ab ea
pendeat
sentiant ali-
qui.
Turrec.
Castro.

Fides funda-
mentum. 20-
tius spiri-
tualis adifi-
ci.

Habere autem videntur rationes huiusmodi ali-
quam verisimilitudinem in carentia fidei, & ideo ali-
qui ex catholicis dixerunt, hanc potestatem ita esse
fundatam in fide, & ab illa pendere, vt si Prælati
Ecclesie (quicumque ille sit, etiam summus Ponti-
fex) incidat in hæresim, eo ipso potestatem, & digni-
tatem amittat. Hanc opinionem tenuit Turrec. lib.
4. sum. cap. 1. & c. 20. Eamque latè defendit Castro
lib. 2. de iusta hæreticorum punitione, c. 23. & 24. Et
præter rationes factas confirmari potest, quia iure di-
uino tenemur vitare hæreticos, & non communicare
cum illis; ergo etiam prohibemur illis obedire; ergo
multò magis illi priuatur potestate præcipiendi, alio-
qui esset perplexitas in subditis, & bellum iustum ex
vtraque parte. Confirmatur secundò, quia fides est
fundamentum totius spiritualis adificij; ergo etiam
huius potestatis: nam qui caret fide, nec Christi, nec
Ecclesie membrum est, & ideo nec caput, nec pars
Ecclesie esse potest; nec per illum Christus in illis;
ergo nec potestatem spirituales habere potest. Tandem
confirmatur, quia alias Ecclesia nullum reme-
dium habere posset aduersus summum Pontificem

A hæreticum, quia non obstante hæresi, summam iu-
risdictionem retinet: ergo nullus illum cohibere
posset, cogereque Ecclesia semper habere tale ca-
put, quod esset incommodissimum.

3.
Contraria
sententia
certa.

Contraria verò sententia vera est; non verò est
æquè certa quoad fidem, & quoad honestatem mo-
rum, & ideo de his sigillatim dicemus. Dico ergo
primò, potestatem hanc esse posse, & permanere in
homine fideli, & baptizato, licet iniquissimus sit, &
in hoc sensu non pendere ex bonis moribus. Hoc est
certum de fide, & oppositum damnatum est in
Concilio Constantiensi. Probari autem potest ex verbis
Christi Matth. 23. *Super cathedram Moysi sederunt*
Scribae, & Pharisei, &c. Nam ibi docet Christus, Præ-
latis bene præcipiendis obediendum esse, licet ope-
ra ipsorum non sint imitanda. Vbi licet loquatur de
Pontificibus legis veteris, tamen non refert, tum
quia non tam loquebatur propter ipsos, quam pro-
pter nos, vt omnes Sancti intelligunt; tum etiam,
quia ex similitudine rationis sumitur efficax argu-
mentum. Vnde Cyprianus in sermone de Baptismo
Christi, ex hoc loco colligit, in homine iniquo ma-
nere plenam potestatem, & in eo honorari officium,
non vitam.

Matth. 23.

Cyprianus.

Ratione declaratur, quia vel hæc potestas amit-
titur, amissa gratia sanctificante, atque adeò per quod-
libet peccatum mortale, vel per aliqua specialia pec-
cata, vel per multitudinem, consuetudinem, aut cir-
cunstancias eorum. Primum est, quod intendunt
hæretici, & ed tendunt eorum rationes; est tamen
prorsus absurdum, & incredibile, alioqui per peccata
mentalia amitteretur hæc potestas, quia per illa
amittitur gratia, atque ita omnia essent incerta, &
confusa. Deinde hæc potestas non habet connexio-
nem cum sanctitate, quia non datur in sanctificatio-
ne, vel utilitatem habentis, sed aliorum, & ita potius
imitatur gratias gratis datas, quæ non pendunt semper
ex propria sanctitate, vt constat ex propria materia.
Secundum verò non minus absurdum est. Quæ enim
sunt illa peccata, quæ multum, consuetudo, aut cir-
cunstantiæ, quæ ex se vim habeat ad expellendam
hanc potestatem? Nihil sanè cum fundamento re-
sponderi potest. Et præterea inde sequitur, vt subdi-
ti possint iudicare Prælatos, & eis obedientiam ne-
gare, eos de praua vita arguendo iuxta sui arbitrij
mensuram.

Prædicta po-
testas non ha-
bet connexio-
nem cum ius-
titate.

Denique talis pœna non est iure humano ordina-
riè imposita. Quod si aliquando fertur aliqua similis
pro aliquo delicto, præcedere ordinariè debet sen-
tentia iudicis saltem declaratoria, vt infra attinge-
mus, agentes de lege poenali, & latius tractatur in
materia de Censuris. Neque etiam talis pœna est iu-
re diuino imposita, nulli enim est tale ius. Nec pec-
cator priuatur statim omnibus donis Dei supernatu-
ralibus, retinet enim fidem, & spem, & multò ma-
gis potest retinere illa, quæ ad aliorum commodum
ordinantur. Neque est Deo difficile, vt homine sibi
inimico tamquam instrumento ad bene faciendum
amicis suis. Et ideo etiam non sequitur, potestatem
hanc esse in destructionem, si in peccatore ma-
neat, quia potest iusta præcipere, etiam si ipse in-
iustus sit, maiorque destructio, & confusio seque-
retur, si liceret non obedire Prælati discipulis etiam si
iusta præciperent. Et ideo Pet. 1. cap. 2. seruus præ-
cipit, obedire dominis, non tantum bonis, sed etiam dys-
colis. Quia nimirum per prauos mores non amit-
tunt dominium suum, neque ad malum inducunt,
si iusta præcipiant. Eadem autem ratio est de Eccle-
siasticis Prælati, ideoque obedientia Prælatorum
absolutè, & sine distinctione inter bonos, & ma-
los, præcipitur Hebræor. 13. Atque ita sufficien-
ter constat hæc veritas, simulque responsum est ad
priores

1. Pet. 2.

Cap. VII. An potestas condendi leges pendeat ex moribus, aut fide.

priores rationes dubitandi.

d.
1. Conclus.

Secundò dicendum est, potestatem hanc non pen-
dere essentialiter ex fide habentis illam, sed illam re-
tinere, etiam si fidem amittat, donec mediante Ec-
clesia, illa priuetur. Hæc non est tam certa doctrina
sicut præcedens, est tamen opinio Theologica multò
probabilior. Intelligenda verò est de fide ipsa secun-
dum se, non de sacramento fidei, seu de Baptismo, aut
charactere eius: nam de hoc supponimus esse neces-
sarium ad hanc potestatem iurisdictionis Ecclesiasti-
cæ, quia est fundamentum totius Ecclesie, & ianua
ad illam. Loquimur ergo de fide propria, quæ in cre-
dultate actuali, vel habituali, & supernaturali confi-
sit. Et sic tenet assertioem Caietan. tom. 1. Opusc.
tract. 1. de potest. Papæ, cap. 19. Canus lib. 4. de locis,
cap. vlt. ad 1. 2. & lib. 6. cap. vlt. Bellar. lib. 2. de Roma-
nò Pontifi. cap. 30. Vt verò eam clariùs probemus,
distinguemus tres gradus hæresis, quædam est purè
interna, & mentalis, quæ vocatur occulta per se; alia
est externa, sed ita secreta, vt non possit in iudicio
probari, quæ dicitur occulta per accidens; alia est ex-
terna, & publica, vel probabilis, quibus omnibus
commune est fidem expellere.

Caiet.
Canus.
Bellarm.

7.

Iam ergo, si fides amittatur per solam interiorem
hæresim, manifestum videtur tunc non amitti pote-
statem hanc. Ergo non pendet à fide secundum sub-
stantiam, seu existentiam eius. Consequenter clara
est. Probatum ergo antecedens, primò ab incommo-
dis supra insinuatis: nam esset gubernatio valde in-
certa, si potestas penderet ex internis cogitationi-
bus, & culpis. Item cum Ecclesia sit visibilis, oportet,
vt potestas gubernatiua eiu sit suo modo visibilis, &
ideo pendens ex actionibus externis, & non ex solis
mentis cogitationibus. Ratio à priori est, quia in co-
casu Ecclesia non auferet potestatem suo humano iu-
re, quia non iudicat de internis, vt dicemus infra. Ne-
que etiam auferitur ex vi solius iuris diuini, quia vel
hoc est naturale, seu connaturale ipsis donis super-
naturalibus, vel est superadditum positiuè. Primum
dici non potest, quia ex natura rei non potest ostendi
necessaria connexio inter fidem, & hanc potesta-
tem; item quia potestas ordinis magis supernatura-
lis est, & tamen est de fide, non amitti, vt in materia
de Sacramentis in genere latius tractatur, & docet
D. Thomas 2. 2. q. 39. art. 3. Vnde licet fides sit fun-
damentum sanctificationis, & donorum, quæ ad il-
lam pertinent, non tamen est fundamentum aliarum
potestatum, & gratiarum, quæ propter alios dantur.
Secundum autem sufficienter probatur, quia nec tra-
ditione nec Scriptura ostendi potest tale ius positi-
uum diuinum. Denique rationi consentaneum est, vt
sicut Ecclesiastica iurisdicção non confertur, nisi me-
dia aliqua actione hominis, siue illa sit tantum de-
signatiua, seu electiua personæ, vt in summo Ponti-
fice, siue collatiua potestatis, vt in reliquis, ita etiam
non auferatur, nisi media aliqua actione exteriori,
quia in vtraque debet seruari proportio ad hominis
conditionem, & naturam, vt à fortiori ex sequenti
puncto constabit.

D. Thom.

8.

De hæretico etiam exteriori occulto, seclusis cen-
suris Ecclesiasticis, de quibus statim dicemus, cer-
tum est, ex vi talis delicti non amittere hanc potes-
tatem. Quod ferè eodem discursu ostendi potest,
quia nec est ius diuinum imponens talem pœnam,
nec etiam Ecclesiasticum, ita vt incuratur ipso fa-
cto, & ante sententiam. Vnde sunt multa decreta,
quæ præcipiunt huiusmodi homines deponi, & pri-
uari potestate, quod non habet locum, quando deli-
ctum est mentale, sed quando est externum. Imò
oportet, vt sit probabile, si per hominem inferenda
est pœna, seu priuatio. Assumptum constat ex vfu:
nam ita obseruatum videmus in antiquis Conciliis,

A Constantinop. I. Ephesino I. Chalced. & aliis, &
sumitur ex cap. ad abolendam. de hæreticis, & ex cap.
omnibus, 24. q. 1. ibi, *Hanc domum si quis corrumpent, cor-
rigentemque contempserit, sit tibi, inquit, sicut Ethnicus, &
publicanus.* Vbi Augustin. loquitur de hæreticis rece-
dentibus ab Ecclesia, & eos etiam significat esse pri-
uandos potestate, & iurisdictione per sententiam
Prælatorum Ecclesie: ita enim illa verba Domini in-
telligit Glossa vlt. quia inde colligit, hæreticum cõ-
tumacem esse iudicandum. Et potest sumi ex Aug. in
fine cap. 1. lib. 7. de Baptismo. Colligit etiam hoc po-
test ex illo Pauli ad Titum 3. *Hæreticum hominem post
primam, & secundam correptionem deuota,* ergo saltem
antequam moneri, & corripi possit, non est priuatus
ipso facto iurisdictione, & potestate sua; vt autem
corripi possit, ita vt sit obligatio vitandi illum vt ab
Ecclesia præcisum, necesse est, vt crimen non sit oc-
cultum. Denique hanc etiam partem probant multa
ex his, quæ adduximus.

Concil. Con-
stantino.
Conc. Ephes.
Conc. Chalced.
Cap. ad abo-
lendam.
Ca. omnibus.

D. Aug.

Ad Tit. 3.

Maior difficultas est in tertio membro, quando
Ecclesie Prælati publicè fidem deseruit. Nam mul-
ti viri docti loquentes de Papa docent, si fiat publicè
hæreticus, eo ipso definire esse Papam. Quod si ve-
rum est, non potest id esse ex vi iuris humani, quod
non habet vim coactiuam supra Papam, & ita censeri
esse ex vi iuris diuini, quod Paul. declarauit in loco
allegato ad Tit. 3. Quod ius cõsequenter habebit ef-
fectum in quibuscumque Prælati Ecclesiasticis. Et
ita sentit Bellarm. supra, & indicat Driedo lib. 4.
dogmat. c. 2. p. 2. sentent. 7. Contrarium verò tenet
Caiet. supra. Quam rem grauissimam nolumus nunc
perfunctoriè definire. Nam ferè pro solo Papa est ne-
cessaria, & tractabitur in materia de fide. De infexio-
ribus autem Prælati nunc certum est, non solum per
hæresim publicam, sed etiam per omnem externam,
etiam occultam per accidens (vt vocant) amittere,
quantum est ex se, vsum omnis Ecclesiasticæ iurisdic-
tionis, saltem ratione excommunicationis, quam
ipso facto incurrunt. An verò hæc excommunicatio
sit de iure diuino, vel humano, & quàm sit antiquum,
& quomodo nunc seruandum sit in publicis hæreti-
cis nondum nominatim excommunicatis, ac denun-
ciatis, seu declaratis, in materia de hæresi remitti-
mus. Quia in præsentia materia neutra opinio neces-
saria est. Dicimus ergo de facto hæreticum publicum,
etiam si denunciatus non sit, non posse validas leges
ferre saltem ratione censuræ. Neque obstat Extrau.
ad vitandam, quia illa constitutio non est in fauorem
excommunicati, sed fidelium, & ideo quamuis alij
non teneantur vitare illum; nihilominus si publicè
constet, illum esse hæreticum, optimè possunt illi
non obedire, nec eius leges seruare, quia re vera ille
non habet vsum potestatis ad coercendum, vel obli-
gandum, & alioqui ipsi non coguntur communicare
cum illo, licet possint id facere in his, quæ honesta,
& commoda fuerint. Si autem subditi parere non te-
nentur, ipse non habet vsum iurisdictionis coactiuæ,
& ideo leges ab illo latæ nullæ, seu inualidæ sunt.

Papam hæ-
reticum ex
vi iuris di-
uini eo ipso
definere esse
Papam sentiunt
multi.

Bellarmin.
Driedo.

Per hæresim
occultam per
accidens om-
nem Episco-
pum inferiorum
Papa amittere quæ-
ritur ex se
omni vsum
iurisdictionis
Ecclesiasticæ.

Ad rationes
Castri respo-
detur.

Ad rationes ergo vltimo loco adductas pro opi-
nionem Castri responderi facillè potest. Ad primam di-
citur, antecedens ad summum procedere de hære-
ticis publicis, & in illis esse dubium; tamen licet ex
iure diuino, siue ex Ecclesiastico, fatemur, illos esse
priuatos potestate ferendi leges. Ad secundam nega-
tur assumptum, quia character baptismalis potest suf-
ficere ad retinendam hanc potestatem, præsertim si
in publico ritu fidei, & externo nondum quis dis-
cessit ab Ecclesia. Ad tertiam de summo Pontifice
possumus respondere, negando posse dari talem
euentum iuxta opinionem assertentem Pontificem
Romanum ex diuino priuilegio non posse errare in
fide, etiam vt particularem personam, quam opinio-
nem

inferrebat de hæretico mentali, quia si amissa fide, amitteret potestatem, valde incerta esset hæc potestas; ita enim in præsentem incertum est, an aliquis habeat characterem Baptismi, quia multis modis contingere potest, Sacramentum non esse validum; ergo ex necessitate characteris eadem incertitudo sequitur. Respondetur tamen non esse simile, quia certitudo Baptismi, quamvis non sit omnino infallibilis, habet nihilominus eam moralem certitudinem, quæ in rebus humanis haberi potest, & character semel impressus numquam amplius deleri potest, fides autem facile amitti potest.

Alia differentia est, quod potestas civilis in viris, & feminis esse potest: Ecclesiastica vero in feminis esse non potest, saltem ordinario iure. Loquimur de potestate iurisdictionis, ad quæ legislatio spectat: nam de potestate ordinis certum est, feminas illius incapaces esse, ut in materia de Ordine ex professo ostendendum est contra novatores excitantes antiquam hæresim Papuzianorum, quam resellunt August. de hæresi. in 27. & Epiphanius in 49. ex Paulo 1. ad Corinth. 14. & 1. ad Timoth. 1. ubi feminas nec docere, nec loqui in Ecclesia permittit. Dixi autem, non potest, quia hæc potestas quatenus immediatè à Christo datur, id est, summa, & Pontificia, non potest esse in feminis, quia illa non est capax ordinis, vel consecrationis Episcopalis, & ideo nec Pontificatus potest esse capax. Quod autem de Ioan. 8. quidam finxerunt, fabulosum est, ut ex Onaphario ostendit Bellarm. lib. 3. de Roman. Pontific. cap. vlt. & copiosè Baron. tom. 10. anno Christi 83. nu. 56. & sequentibus, ubi alios refert. Et in n. 63. rectè aduertit, quod licet factum illud fabulosum, ita vt narratur accidisset, illa femina non fuisset Pontifex, sed vacasset sedes pro illo tempore, & postea in electione Benedicti fuisset continuata successio, de quo alibi latius. Hinc verò colligo extendendum esse verbum illud, non potest, ad totam iurisdictionem Ecclesiasticam ordinariam. Nam ille, qui incapax est potestatis ordinis, etiam est incapax ordinariæ iurisdictionis Ecclesiasticæ, quia ex diuina institutione Ecclesiæ in spiritualibus debet per sacerdotes, aut clericos ordinario iure gubernari. Et nihilominus addidi, saltem ordinario iure, propter iurisdictionem Ecclesiasticam, quatenus per Pontificem delegari potest, de qua est cõtrouersia in aliquo actu huius potestatis committi possit feminæ. In qua certum est, non debere committi, & magis receptum est, non posse, ut in materia de Censuris, disp. 2. sect. 3. à nu. 5. tractaui. Et quoad præsentem potestatem legislatiuam numquam visum est in Ecclesia, quod signum est, fieri non posse.

Vltimò est in hac parte differentia, quod potestas civilis esse potest in merè laicis; hæc autem non nisi in clericis, quæ eodem modo explicanda est, sicut præcedens. Quamquam de Pontificia potestate non sit ita certum, merè laicum esse omnino incapacem eius, si alioqui ritè eligatur, vt statim ordinetur. Est autem certum, numquam esse factum in Ecclesia, nec fieri debere, propter nouitatem, & periculum. Et similiter est certum, non debere sic electum vt iurisdictionis potestate, nisi sit ordinatus, quamuis ante Pontificiam consecrationem possit illa vt, statim atque electus est, & in sede collocatus. De inferiori autem potestate ordinariæ ius Ecclesiæ est, vt laicis non committatur, & ideo infra summum Pontificem nullus potest illam committere laico. Vnde licet aliquando visum sit, laicum eligi, aut postulari ad Episcopatum, vt Ambrosium, &c. non tamen visum est, illi dari potestatis vsum, donec aliqua ordinationem accipit. Ideoque summus Pontifex ordinario iure vtendo illam non præbet nisi homini constituto in aliquo gradu clericali, saltem primæ tonsuræ, quâuis

August. Epiphanius.

Onaph. Bellarm. Baron.

Merè laicis potest ne eligi Papa, & electus uti sua iurisdictione.

de absoluta potentia possit fortasse aliud facere. Aliæ denique excellentiæ possunt facile, ex supradictis, in hæc Ecclesiastica potestate considerari, scilicet, quod sit multò vniuersalior, & in suo gradu supremo sit vnica pro toto orbe, & quod sit maxime necessaria, & quod suo modo sit Ecclesiæ fundamentum, vt dixit D. Thomas in 2. dist. 44. in vltimo dubio literali. Ad denique, quod nobiliores habeat effectus, quod explicando leges eius magis constabit.

CAPVT IX.

Verum potestas Ecclesiastica sit ita superior civili, vt illam sibi subiectam habeat.

Quamuis superiori capite ostensum sit, Ecclesiasticam potestatem esse excellentiorem in perfectione, non inde statim inferitur, esse superiorem in subordinatione, & propria iurisdictione; nam potest facultas vna esse minus perfecta, quàm alia, & non illi subiecta, vel subordinata. Atque hinc sumi potest ratio dubitandi, quia subordinatione hæc non sequitur intrinsecè ex maiori perfectione; neque etiam ostendi potest ex speciali Christi concessionem; ergo non datur. Maior patet ex ratione facta, & iuuari potest exemplo legis veteris, in qua etiam fuit potestas sacerdotalis, & regia, & nihilominus regalis non erat subiecta sacerdotali; imò potius videtur posse contrarium iuxta ex 3. Regum 2. ubi Salomon deponit Abiathar à Sacerdotio; & loco illius posuit Sadoc; ergo erat tunc sacerdotalis potestas sub regali potius, quàm è contrario. Minor autem probatur, quia in nouo Testamento non legitur instituisse Christum sacerdotium concedendo illi hanc superioritatem, quia Petrus, non obstante sua potestate, præcipit omnibus fidelibus subiectos esse Principibus, & Regibus. 1. Pet. 2. & Paul. Rom. 13. idem pronuntiat de omni anima. Neque etiam id habetur ex traditione: nam potius ex historiis colligi potest, Imperatores iudicium interdum tulisse de Pontificibus, eosque deposuisse.

Nihilominus dicendum est, potestatem Ecclesiasticam non solum esse in se nobiliores, sed etiam superiorem, & habere sibi subordinatam, & subiectam potestatem civilem. Sunt enim hæc duo, vt dixi, valde distincta, quod etiam D. Thom. in 2. in fine, dist. 44. declarauit. Est ergo conclusio hæc certa, & communis apud Catholicos, de qua videri potest D. Thom. ibi, & Bonauen. tom. 2. Opusc. in 38. de Eccles. Hierarch. par. 2. §. 1. in fin. Henric. quodlib. 6. q. 2. Victor. relect. 2. de potest. Ecclesiæ, & relect. de Indis, p. 1. num. 29. ubi dicit, hoc esse verum non solum de potestate hac, prout est in Papa, sed etiam prout est in quolibet Episcopo. Quod iure ordinario, & Ecclesiastico, ac secluius priuilegiis, aut exemptionibus verum est; in sequentibus verò amplius exponitur. Videri etiam possunt Driedo de libertate Christiana lib. 2. cap. 2. Turrecrem. in summa lib. 2. cap. 113. & sequentibus. Vuald. lib. 2. doctrinalis fidei, cap. 76. & sequentibus, Albert. Pyghius lib. 5. de Ecclesiast. Hierarch. cap. 14. & 15. Sander. lib. 2. de vmbili Monarch. Caiet. in Apolog. pro Romano Pontifice, cap. 13. ad 8. Sot. in 4. dist. 2. §. 2. art. 3. Bellarm. de summo Pont. lib. 2. à capit. 6. Vellouillo Lucenlis Episcop. in aduertent. Theol. in 5. tom. Hieronym. q. 5.

Præcipuum huius veritatis fundamentum ratione simul, & auctoritate declaratur; sumitur enim ex vniuersitate Ecclesiæ Christi Domini in Euangelio satis significata, & per Paulum declarata, 1. Corinth. 12. dicentem, Omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, &c. & ad Rom. 12. Nihil vni corpus in Christo, &c. idem ad Ephes. 4. & tæpe aliis; igitur constituit Christus Domi

D. Thom.

Celso de formatione tribuitur Ecclesiæ Christi.

D. Thom. Bonau. Henric. Vitor.

Dried. Turrec. Vuald. Pyghius. Sander. Caiet. Sot. Bellarm. Vellouillo.

3.

Domini Ecclesiam tanquam vnum spirituale regnum, in quo vnus etiam esset Rex, & princeps spiritualis; ergo necesse est, vt ei subdatur temporalis potestas, sicut corpus animæ. Hoc enim exemplo explicat subordinationem harum potestatum Gregor. Nazianzen. orat. 17. ad populum timore percussum. Et merito, quia sicut homo non esset rectè compositus, nisi corpus esset animæ subordinatum, ita neque Ecclesia esset conuenienter instituta, nisi temporalis potestas spirituali subderetur. Potestque eadem ratio declarari, & confirmari ex dictis supra de dominio indirecto, quod Pontifex habet in vniuerso orbe: nam hoc dominium non fundatur, nisi in subordinatione harum potestatum. Quia, vt ibidem dixi, non est in Pontifice duplex potestas, sed vna, quæ directè respicit spiritualia, & consequenter extenditur ad temporalia: hæc autem extensio solum esse potest propter subordinationem temporalis potestatis ad spirituale. Atque hac ratione Bernard. lib. 4. de consid. cap. 3. Pontificem habere simul gladium spiritualem, & naturalem, quia vel vnum habet directè, & alium indirectè, vel vnum in se, & per se, alium sibi subordinatum, quod significat, cum ait, spirituale gladium ab Ecclesia exercendum esse; materiale verò à milite pro Ecclesia ad nutum sacerdotis, & iussu Imperatoris. Vnde in cap. vlt. Pontificem vocat, Fidei defensorum, Christianorum ducem, virum potentem, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, Deum Pharaonis. Sic etiam concludit Bonifac. Papa in Extrauag. vnam sanctam, de maiorit. & obed. Oportet gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spirituali subiici potestati. Ex quo textu amplius roboratur ratio facta. Quia ubi est vnum corpus, necesse est esse vnum caput ad quod omnia aliquo modo reuocentur, quoniam aliàs neque pax, neque perfecta vnitas posset esse in corpore; Ecclesia autem Christi, vnum corpus est, vt diximus; ergo quamuis in eo sint plures potestates, seu magistratus, necesse est, vt inter se habeant subordinationem, ita vt ad vnũ aliquo modo reuocentur propter rationem factam, ergo vel spiritualis potestas subordinatur temporalis, vel è contrario. Primum dici non potest: nam vt ibidem ex Paulo assert Pontifex, quæ a Deo sunt, ordinata sunt, esset autem peruersus ordo, si spiritualia subiecta essent temporalibus; ergo secundum necessitatè dicendum est.

Dicit fortasse aliquis, Ecclesiam vt perfectè vna sit, sufficere vniri in vno capite suo, quod est Christus. Hanc enim responsionem possit quis incautè sumere ex Vuald. lib. 2. doctr. fidei, cap. 78. num. 4. ubi sic inquit, Et quod arguunt quidam, Ecclesiam reduendam esse in monadem, verum est in Christum, qui solus in ore tenet in gemina potestatis sua signum, gladium bis acutum. Cæterum sub Christo sacerdos, & Rex impermissas continent potestates. Respondetur ad priorem partem, illam sententiam in eo sensu sumptam, & hic applicatam non posse satisfacere. Quia Ecclesia militans est vnum corpus visibile in hoc mundo existens, ac indigeus gubernatione humana, & externa; ergo non potest solum reduci immediatè ad caput inuisibile hominibus mortalibus, quale est Christus; ergo necesse est, vt etiam Vicarius Christi habeat excellentiam potestatis, ubi fuerat necessaria ad conueniens regimen totius corporis; ipse ergo est simpliciter supremum caput. Neque Vualden. in contrario sensu loquutus est, sed agit de reductione vtriusque potestatis ad vnum principium quoad originem, & participationem directè iurisdictionis, quam vnaqueque illarum potestatum habet in suo ordine. Et hoc sensu dicit impermissas, & reduci solum ad Deum, vel Christum: non negat tamen, quin saltem indirectè potestas temporalis subordinetur spirituali, præcipue Suarez de Legib.

D. Naç.

D. Bernard.

Bonifac. Paph.

Obiectio diuina. Vuald.

A in ordine ad vitandum peccatum, & diuinam offensionem, vt in num. 6. expressè declarauit cum Hugo. de sancto Victor. lib. 2. de Sacram. cap. 4. 6. & 7.

Et hinc potest noua confirmatio addi fundata in verbis Gelasij Papæ in cap. duo sum. 96. dist. Quia pro annuibus regum Pontifices sunt reddituri rationem, in finuans in verbis illis, Pasce oues meas, etiam Reges, & Imperatores Petro fuisse subiectos, quia sub Christi ouibus comprehendi debent; ergo etiam debent pacisci, & regi à Petro: iam enim explicauimus sub verbo, pasce, etiam potestatem regendi contineri. Dices; hoc verum esse quoad spirituale regimen, sed contra, quia regula regiminis temporalis, vt sit rectum, & honestum, debet esse spiritualis; ergo necesse est, vt ipsamet potestas temporaliter regendi reguletur per spirituales, & hoc est illi esse subiectam, & subordinatam. Et hac ratione Pontifices reddituri sunt rationem pro Regibus, & Imperatoribus, quia ad illos pertinet corrigere, & emendare quicquid ipsi non solum vt homines, sed etiam vt Reges in vsu suæ potestatis peccauerint.

Vnde confirmatur, quia aliàs non esset sufficienter prouisum Ecclesiæ, si non esset in ea potestas, quæ Reges, & Principes possit in officio continere saltem vtendo spirituali gladio. Dices, hoc argumento probaretur, necessariam etiam esse aliam potestatem, quæ spirituales pastores contincat in officio: nam etiã illi errare possunt, & fortasse maiora damna ouibus inferre. Respondetur ita quidem esse, quoad omnes spirituales principes, seu pastores, infra supremum Christi Vicarium, ad quem pertinet emendare, vel etiam punire reliquos; ipsum autem caput supremum, non potuit alteri homini mortali subiici, quia vel procederet in infinitum, vel tolleretur debita subordinatio, & vnitas. Et ideo alio altiori modo prouidit Christus Ecclesiæ quoad hanc partem; nam quoad doctrinam, & præcepta morum talem assentiam suo Vicario promissit, vt in his errare non posset, ita vt graue aliquod damnum inferret Ecclesiæ per abusum potestatis. Et hoc fuit sufficiens quoad potestatem legislatiuam, de qua agimus. Alia verò incommoda, quæ interdum sequi possunt ex prauis moribus, vel operibus talis personæ, minoris momenti sunt, & aliquando sunt tolerandam hæc est hominum fragilitas, & conditio, & si interdum sint grauiora, & clarè iniusta, iure defensionis possunt homines se tueri; non tamen iure vindicationis, aut punitionis. Solum in casu hæresis solet fieri aliqua exceptio, quam alibi tradendam, & explicandam reliquimus.

Possit eadem assertio confirmari ex vsu Ecclesiæ, ac variis exemplis, quæ ex parte connumerat Gelas. Papa loco citato, sed quæ ad præsentem materiam pertinere possunt, inferius tractando de Legibus Canonis attingemus; cætera videri possunt in historiis, & ea in summam redigit Bellarm. supra cap. 7. Ex quibus etiam expedita manet ratio dubitadi in principio posita. Nam ostensum est Scriptura, & traditione hanc institutionem esse à Christo Domino. Petrus verò, & Paulus ibi allegati loquuntur de obedientia debita Principibus, & potestatibus à suis subditis respectiue, non tamen in eis explicatur qualis sit subordinatio potestatum inter se. Neque est verum Imperatores Christianos vnquã iudicasse Pontifices, vt in tracta. de Immunit. latè ostensum est.

Exemplum autem ibi adductum ex 3. Reg. 2. peccabat specialem difficultatem de comparatione simili inter Pontificem, & Regem sub statu legis veteris, sed hæc parum refert ad præsens institutum, & in proprio loco tractando de Romano Pontifice disputabitur. Et ideo nunc solum dico duo. Vnum est, ex illo nihil sufficienter probari, vel quia ibi narratur

c. duo sum.

Obiatur obiectio.

7. Gelas. Pap.

Bellarm.

X factum,

factum, non ius, id est, narratur, quid fecerit Salomon, non tamen an fecerit ex legitima, vel usurpata potestate, vel certe, quia (vt aliqui volunt) Salomon ex peculiari instinctu Spiritus sancti id fecit, vt in eodem loco innuitur, & ideo non sequitur id fecisse ex ordinaria potestate quam haberet. Alterum est, parum referre ad presentem causam comparatio illa veteris Testamenti, tum quia lex vetus in his caeremonialibus, & iudicialibus iam cessauit, vt lib. 9. ostendimus: tum etiam quia longè altioris ordinis est Pontificatus legis nouæ, quam veteris, & ideo daretur, & non concessio, Pontificatum veterem non habuisse illam excellentiam, non sequitur Pontificatum à Christo institutum illam non habere. Sicut etiam Papa nunc habet potestatem remittendi peccata, quam non habuit sacerdos antiquæ legis, nunc Papa potest concedere indulgentias, quod alius non potuit. Denique Petro promissa sunt clauis regni caelorum, & dictum illi est, *Pasce oves meas, & Quidquid ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis*, quæ non sunt dicta veteri Pontifici. Et ideo quidquid de illo sit, veritas posita inconcussa manet.

1. Iam. 22. Math. 16.

CAPVT X.

Vtrum potestas Ecclesiastica ad leges ferendas possit in eadem persona coniungi simul cum ciuili.

Hæc sola comparatio nobis superest inter has duas potestates. Et in illa inueniuntur errores contrarii; vnus est, has duas potestates, prout sunt in Ecclesia, semper ac necessarid esse coniunctas, non quidem in eo sensu, in quo aliqui dixerunt, vtramque potestatem esse in summo Pontifice respecta totius orbis, & dicendè, ac formaliter (vt sic dicam) ex diuino iure; quanuis enim hoc non ita sit, non tamen est error in fide, sed opinio, de qua satis dictum est. In alio sensu hæretico docent illam hæretici huius temporis, quorum princeps quoad hanc partem videtur fuisse Henricus VIII. Rex Angliæ, qui voluit vnumquemque Regem temporalem esse summum Pontificem in suo Regno, atque ita habere simul vtramque potestatem. Hi hæretici nullum habent fundamentum præter affectum libertatis: videntur autem nihil altius sentire de hac potestate spirituali in lege noua, quam habuerit in lege veteri, aut naturæ, & ideo quod illis temporibus seruatum esse putant, vt Reges essent supra sacerdotes, nunc etiam seruandum esse existimant.

2. Hæret. hu. in supior.

3. Fundam. p. ex lege ve. zeri & natura.

4. Secundus error.

5. D. Bernard.

6. Nicolaus Papa.

7. Concilio.

Alius error inuentus etiam à nouatoribus est, potestatem ciuilem omnino repugnare Pontificibus, seu personis in sacerdotali dignitate constitutis. Afferunt verba illa Christi Lucæ 22. *Reges gentium dominantur eorum, &c. Vos autem non sic.* Ex quibus verbis sic colligit Bernard. lib. 2. de consider. cap. 6. *Planè est, Apostolis imerdicatur dominari, ergo in, & tibi vsurpare aude, aut dominans Apostolorum, aut Apostolicum dominatum, planè ab alterutro prohiberis, si vtrumque similiter habere voles, perdes vtrumque.* Item illa Pauli 2. ad Timoth. 2. *Nemo militas Deo, implicat se negotiis secularibus.* Ex quibus volunt colligere, iure diuino prohibitum esse sacerdotibus habere regimen temporale. Confirmari potest, quia Nicolaus Papa in Epistola ad Michaelem Imperatorem dicit, *In lege naturæ eosdem fuisse Reges, & sacerdotes, Christum autem illas potestates separasse.* Ratio etiam adiungi potest, quia non videtur vna persona sufficiens ad vtrumque regimen conuenienter præstandum, præsertim si vtrumque sit perfectum, quale requiritur in eo, qui potestatem habet ferendi leges. Nihilominus veritas catholica est, potestates has nec necessarid esse coniunctas; nec necessarid se-

paratas, quia neutrum est diuino iure præceptum, aut prohibitum. Prior pars satis patet ipso vsu, & experientia. Nam in primis multo tempore fuit Ecclesia Christi sine vlla temporali potestate, quoad ciuile regimen reipublicæ, & prius, scilicet, quam Reges ceperunt ad fidem conuerti, & tamen potestatem spirituales semper habuit, ex quo Christus dixit, *Pasce oves meas.* Nunc etiam multi sunt Episcopi, qui nullam habent potestatem ciuilem ad ferendas leges, cum tamen spirituales habeant; ergo ex hac parte separabiles sunt. Deinde quod potestas ciuilis etiam suprema sine Ecclesiastica inueniatur, eadem traditio ostendit. Nam Constantinus Imperator in Concilio Niceno professus est, se non habuisse potestatem ad iudicandum inter sacerdotes. Idem de Valentiniano seniore refert Ambr. lib. 2. Epist. 13. ad Valentinianum, in qua dignè refert catholico Imperatore sententiam, *In causa fidei, vel alicuius Ecclesiastici ordinis, eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis.* Et ita etiam factis obseruasse refert. Niceph. lib. 11. hist. cap. 3. & 30. & similia habet Theod. lib. 4. hist. cap. 6. & 7. Qui etiam cap. 16. cum Niceph. supra c. 13. refert indignè dictum Eulogij sacerdotis, qui cum à præfecto induceretur ad contentiendum Valenti Arriano Imperatori, per ironiam interrogauit, *Vnum quid cum Imperio est etiam sacerdotis dignitatem consequitur?* Denique ab omnibus Catholicis Regibus ita vsque ad nostra tempora seruatum est. Ratio verò clara est ex dictis, destruendo fundamentum contrarij erroris: nam in lege noua potestas Ecclesiastica non est naturalis, sed supernaturalis, & specialiter à Christo data, nunquam verò data est terrenis regibus, nec alicubi Christus præcepit, vt esset coniuncta cum potestate regia; nulla ergo est talis necessitas.

Ratio

Constantin.

D. Ambr.

Nicephor. Theod.

Rationibus, qui possunt in lege noua esse supernaturali.

4. Ciuilem & Ecclesiasticam potestatem esse posse in eodem esse personam ex vsu Ecclesiæ.

Quod autem hæc duæ potestates in eadem persona coniunctæ esse possint, similiter probatur ex vsu Ecclesiæ: nam summus Pontifex simul etiam Rex est temporalis in suis terris, quarum est dominus, quod à sanctis Pontificibus inchoatum, & conseruatum est, vnde cogitari non potest esse illicitum. Imò specialitè Dei providentia factum esse affirmat D. Thom. in 2. sentent. in fine. Similiter multi Episcopi simul habent ciuilem potestatem, & dominium, vt constat, præsertim in Germania, & Hispania, & in Conimbriensi hoc Episcopatu. Ratio verò est, quia hoc non est per se malum, neque est aliqua positua lege prohibitum, & aliunde potest multas rationes congruentiæ habere, ergo. Antecedens quoad primam partem probatur, quia contra nullam est virtutem. Item quia si aliqua esset per se malitia, maxime quia temporalis potestas impediret debitam curam, & sollicitudinem circa administrationem spiritualis potestatis; hoc autè nec necessarid sequitur, quia per ministerium aliorum potest illa potestas executioni mandari, ita vt non multum impediatur. Præterea si quid laboris, vel incommodi hinc sequi videatur, potest vtilitatibus aliis compensari; tum quia verisimile est, iustitiam rectius esse administrandam per huiusmodi Principes; tum etiam quia coniunctio illarum potestatum in eadem persona multum deseruire potest ad maiorem pacem, & vniõnem, & vt temporale regimen ad spirituale melius referatur; tum etiã quia hoc conciliat maiorem reuerentiam erga Ecclesiasticum principem, qui etiam melius poterit resistere hostibus fidei, si potestatem habet temporalem, vt experientia comprobatum est. Atque ita simul probata est tertia pars antecedentis. Secunda autem probatur, quia nulla est talis lex diuina, vel humana, quod patebit respondendo ad fundamenta contrarij erroris.

Ex verbis ergo Christi Domini, *Reges gentium dominantur eorum, &c.* talis prohibitio non colligitur: nam

5. Luc. 22.

cum subdit, *Vos autem non sic*, non est sensus, vos non habebitis dominium temporale, sed sensus est, Non dominabimini sicut illi dominantur, id est, ad vestrū commodum, vtilitatem, & honorem, vbi non loquitur de regimine temporali Ecclesiæ, sed de spirituali, & formam, ac modum eius præscribit per comparationem ad temporale, quod in superioribus etiam tractatum est. Et in eodem sensu loquitur Bernard. vt ex contextu est manifestum. Adde, quod licet daretur, Christum ibi loqui de dominio temporali, illa verba non continerent prohibitionem, sed solum explicarent, Christum non dedisse hominibus hanc potestatem, licet non prohiberit, vt per homines dari possit Ecclesiasticis Principibus. Neque etiam ex loco Pauli talis prohibitio colligi potest. Expendendum etenim est illud verbum, *implicat se*: potest namque Ecclesiasticus Princeps vti hac potestate temporalis, non se implicando negotiis secularibus, sed prudenter, ac moderatè illa vtendo. Item est ponderandum illud verbū, *negotij secularibus*, quod proprie significat negotiationem, & piam sollicitudinem circa temporalia lucra, vt notauit Chrysof. Princeps autem Ecclesiasticus non ad huc finem accipit temporalem principatum, sed vt Ecclesiæ vtilitati, & fidelium commodis magis inferuiat; & ideo illud temporale ita coniunctum spirituali non est seculare omnino, sed aliquo modo sacrum; habere igitur talem potestatem ciuilem simul cum spirituali contra nullam legem diuinam est, vel posituam, vel naturalem. Quod verò contra humanam non sit, per se notum est, nec indiget probatione. Sic ergo responsum est ad fundamentum secundi erroris; Adrian. autem Papa in Epistola ibi citata solum intèdit, quod in priori puncto contra primum errorem diximus, nec enim potuit indicare, esse prohibitum, quod ipsemet profitebatur. Plura de hoc argumento legi possunt in Bellarm. lib. 5. de Rom. Pont. cap. 9. & 10.

Explicatur auctoritates contrariæ hæretis.

D. Bernard.

Chrysof.

Adrian. Pa. 7.

Bellarmin.

CAPVT XI.

An lex Canonica habeat propriam materiam, in qua honesta præcipiat, & praua prohibeat, distinctam à materia legis ciuilibus.

Diximus de finali, & efficienti causa legis canonice, dicendum sequitur de materiali, in qua multa habet communia cum lege ciuili, quæ breuiter supponenda sunt: nam inde oritur difficultas presentis questionis, quæ in hoc versatur, vt distinctio in materia inter vtranque legem assignemus. Primum ergo conuenit canonicum cum ciuili in hoc, quod circa solam materiam honestam versari potest: nam hoc multò magis necessarium est ad finem eius, quam ad finem legis ciuilibus, vt per se constat. Item quia hoc spectat ad perfectionem legis; ergo multò magis debet conuenire legi canonice, quam ciuili. Vnde pro regula constitui potest, quidquid perfectionis in hoc genere materiæ habet lex ciuilibus, multò magis conuenire legi canonice. Secundò ergo conuenit lex canonica cum ciuili, quia præcipere potest in materia cuiuscunque virtutis, quia ordinatur ad finem perfectiorem, magisque spirituales, ad quem vsus omnium virtutum magis necessarius est, & ita constat ex vsu, quia Ecclesia determinat præcepta diuina, vel ad dit noua, in sacramentis, ieiuniis, orationibus, &c. vt licet & bene Nauarr. de reddit. Eccles. quæst. 2. monuit. num. 2. & 3.

Sum. 3.

2. Cuius.

Tertiò conueniunt, quia lex etiam Canonica non præcipit omnes actus omnium virtutum, licet præcipiat omnium virtutum actus; quia inter opera virtutum multa sunt consilia, quæ non possunt sub absolute obligationem per Ecclesiam imponi, vt est perpetua castitas, & similia. Et ratio

est, quia lex Canonica licet à diuina potestate specialiter descendat, simpliciter humana est, & ferri debet modo hominibus accommodato, & ideo esse etiam debet moribus hominū accommodata, & moraliter possibilis, & vtilis multitudini, sicut de lege in communi dictum est. Dixi autem absolute præcipere; tum quia non absolute, sed sub aliqua iusta conditione potest Ecclesia interdum præcipere opera consilia; sic enim imponit clericis in sacris necessitatem castitatis seruandæ, quia non simpliciter, sed sub præuia conditione voluntaria illud onus imponit, scilicet, si velint in illo ordine consisti, quod illis voluntarium est; tum etiam, quia licet absolute non præcipiat opera dura, & asperæ penitentiæ, supposito delicto potest illa præcipere in vindicta eius, & correctionem. De regula autem seruanda in definienda hac materia, quando excedat, vel non excedat limites potestatis Ecclesiæ, nihil occurrit addendum his, quæ de lege ciuili dixi, sed prudèti arbitrio opus est, quod maxime accommodandum est vsui Ecclesiæ, & moralis necessitati talis materiæ, vel legis in ordine ad communem salutem animarum, in quo etiam considerandus est personarum status, pro quibus leges feruntur, vt illi etiam accommodentur.

Quartò similiter conuenit lex canonica cum ciuili, quia non prohibet absolute omnia vitia, & peccata. Dico autem non prohibere omnia speciali coactione, aut censura, illa vtendo: nam absolute cupit omnia vitari, & per doctrinam, & monitionem id procurat, pertinètiq; maxime hæc cura ad Ecclesiæ pastores. At per vim coactionem, vel legislatiuam non omnia prohibet, quia esset nimis onerosum humanæ fragilitati, & potius esset in destructionem, quam in ædificationem, quia maiora mala sequeretur ex prohibitione adeò generali, quam ex aliqua tolerantia. Regula ergo posita generaliter à D. Thom. dict. q. 95. ar. 2. & supra declarata specialiter in legibus ciuilibus, cum proportionem applicanda est ad leges canonicas, prohibuit enim vitia, quæ grauiora sunt, vel quæ scadalum, & nocumentum spirituale aliis afferre possunt; alia verò minora tolerat, seu dissimulat, cum moderatione autem, & modo statim explicando.

Ex his igitur oritur ratio dubitandi in presenti puncto: videri enim potest, nullum esse discrimen inter has leges in earum materia, quandoquidem vtraque in materia omnium virtutum, & vitiõrum versatur. Accedit, non videri necessarium, vt potestas ciuilibus, & Ecclesiastica, licet distinctæ sint, in materia distincta versentur: sæpe enim contingit, facultates, vel virtutes diuersas in eadè versari sub diuersa ratione, vt patet de intellectu, & voluntate, & temperantia acquisita & infusa; sic ergo potestas ciuilibus, & Ecclesiastica poterunt habere materiam communem sub diuersis rationibus, ordinando illas ad suos fines diuersos. Denique hoc videtur suadere vsus ipse, nam leges ciuiles & canonicæ versantur circa matrimonia, iuramenta, vsuras, & similia; & quod difficilius videtur, in Cod. Iustiniani habentur leges de Episcopis, de clericis, monachis, de Ecclesiis, quæ sunt materiæ in quibus maxime possunt leges canonicæ à ciuilibus distingui. Adde ipsos canones disponere, leges ciuiles aliquando posse habere vim in foro Ecclesiæ, cap. certum. cum aliis, dist. 1. o. c. 1. de noui oper. nuntiat.

In contrarium autem est, quia vnaquæque potentia debet habere materiam sibi proportionatam, maxime quando sunt diuersorum ordinum: ostendimus autem potestatem ciuilem, & Ecclesiasticam hoc modo esse distinctas, quia vna est spiritualis, & diuini ordinis; altera materialis, & naturalis; ergo necesse est, vt habeat materias proportionali modo diuersas. Deinde, quia ad fines distinctos diuersa media ordinantur, & accommodantur, quæ media solent

3.

D. Thom.

4. Ratio dubitandi.

Cap. certum.

5.

171. tor. Arist. Plato.

6. In quibus differat lex can. et civilis ex parte materiae.

7. Quia materia temporalis quid spiritualis.

esse materiae legum; leges autem civiles, & canonicæ habent fines longè diuersos, vt ostendimus, ex quo mediam ergo & materia. Quod à fortiori exemplo declarari potest, quia intra latitudinem legum temporalium iuxta diuersos fines distinguuntur etiam materiae diuersarum legum, & ita distinguitur ius militare à iure proprio ciuitatis, vt significauit Isidor. 5. Etymol. cap. 7. habetur in cap. 1. de militari, dist. 1. & sumitur ex Arist. 7. Polit. cap. 8. & 9. & Platone libro 2. de republ. & 8. de Legib. ita ergo à fortiori in præsentem. Denique constat, illas leges civiles nullas esse, quæ mittant falsem in melle aliena, vt in superioribus, ostendendo differentiam vtriusque potestatis, demonstratum est.

Igitur dicendum est, ius canonicum, & civile in multis differre ex parte materiae. Primò quidem, ac præcipuè, quod materia legis civilis temporalis est, Canonice autem spiritualis. Ita sentiunt communiter Canonistæ in cap. Ecclesia, de constit. & Legistæ in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. & sumitur ex cap. bene quidem, cap. si Imperator, & c. duo sunt, 96. dist. & c. quoniam, dist. 1. o. c. solita, de maiorit. & obedientia. Ratio vero generaliter assignari potest ex dictis de potestate laica, & Ecclesiastica, ostendimus enim, illam esse humanam, & temporalem; & hanc verò quodammodo diuinam, & spiritualem: omnis autè potentia debet habere materiam sibi proportionatam, & nulla excedit suos limites; ergo potestatis spirituali spiritualis materia respondet, & civili temporalis: sic enim vnaqueque seruat proportionem cum sua materia, circa quã versatur. Neque obstat huic diuersitati, quòd vtraque possit in materiis omnium virtutum imperare, quia virtutes omnes possunt aliquo modo versari in vtraque materia, & ideo quamuis vtrumque ius possit attingere honestatè cuiuscumque virtutis moralis, vnumquodque tamè illam præscribit in materia sibi proportionata. Iam enim diximus, quãuis ius dirigat aliquam virtutem, non necessariò versari circa omnes actus, vel circa totã materiã talis virtutis.

Vt autem hæc differentia exactè intelligatur, oportet exponere, quid nomine materiae temporalis, vel spiritualis intelligendum sit. Ad hoc autè declarandum aduertito, in materia virtutis duo posse considerari, scilicet, actum ipsam virtutis, vel vitij, & rem circa quam versatur, quæ potest esse vel res, vel persona circa quam fit operatio, vel etiã persona operans, ad quã actus ipse præceptus, vel prohibitus per legem, dicit aliquam habitudinem. Actus itaq; virtutis, vel vitij est proxima materia legis, vt hactenus diximus; tamè consequenter etiam alia pertinent ad hanc materiam legis ratione ipsius actus. Loquendo ergo de materia proxima legis spiritualis, materia præcipua, ac primaria est actus supernaturalis, vt est actus fidei, & ideo omnes leges, quæ pertinet ad fidem vel materiã eius, sunt per se canonicæ, quia tota illa materia spiritualis est. Deinde in eodem ordine collocantur actiones sacramentorum, quia etiam illæ supernaturales sūt. Vnde etiã factũ est, vt actiones quædam, quæ aliàs videbantur naturales (vt matrimonium quatenus est contractus humanus, qui ad conseruationem generis humani ordinatur) propter eleuationem ad esse sacramentale, pertineant ad leges canonicas, iuxta cap. penult. & vlt. de secundis nuptiis. Idemque dicendũ est de aliis actionibus sacris, & de iis præsertim, quæ proximè, & directè ad cultum Dei ordinantur, vt sunt vota, iuramenta, &c. Ex quo vltimè ortum est, vt res omnes, circa quas per se, & proximè versantur hæ actiones, sub ea ratione ad materiam canonicam pertineant, huiusmodi sunt personæ sacræ, loca, templa, & vasa, & consequenter etiam beneficia, & bona Ecclesiasticum, quæ inter res sacras computantur.

Consequenter etiam vitia contra huiusmodi actibus, seu rebus per se pertinet ad canonicas prohibi-

itiones, vt sumitur ex c. vt inquisitionis, cum duobus sequentibus, de hereticis, in 6. vbi sermo est de crimine hæresis, de quo dicitur ad meram iurisdictionem Ecclesiasticã pertinere. Quia verò omnia peccata auerunt hominem à supernaturali fine, ex eo capite in hoc spirituali ordine computantur, iuxta c. nouis, de iudic. tum quia opponuntur spiritualibus bonis, & ita reducuntur ad eundem ordinem, quia contraria sunt iniuriæ Dei, cuius honor, & cultus est primarius finis canonicæ potestatis. Atque hac ratione peccata quantum est ex se sunt materia Ecclesiasticæ potestatis, & quantum est ex vi iurisdictionis sub materia legis Canonice continentur, si aliunde conditiones aliæ concurrant, vt expedit de illis leges ferre. Denique consequenter hinc fit, vt res omnes inferiores, quatenus possunt esse materia supernaturalium actuum, vel virtutum, aut etiam vitiorum, sub hac materia canonica cõprehendantur. Atque ita ex declaratione materiae canonicæ explicatur est, quæ sit materia temporalis, seu legis civilis. Illa enim materia apta ad legem humanam, quæ hinc gradum spirituali non attingat, temporalis est, sub qua proximè continentur actus morales, qui ad humanam societatem naturaliter necessarij sunt, remotè verò res omnes, circa quas tales actus versantur, & personæ, quatenus ex eis ciuitas seu humana politia cõponitur.

Secunda differentia inter vtranque materiam assignari potest, quia Canonica excellentior est, & vniuersalior. Hæc sequitur ex prima. Ratio enim prioris partis est, quia spiritus præstat corpori. Alterius verò partis ratio est, quia ferè tota materia temporalis ad spiritualem finem ordinari potest, & illi subest, & sub illo respectu induit quandam rationem spiritualis materiae, & ita potest ad leges Canonicas pertinere. Sic enim supra dicebamus, potestatem temporalem, seu civilem esse Ecclesiasticæ subiectam, & eodem modo dicunt Iuristæ materiam peccati, id est, vbi agitur de illo vitando, seu de periculo animæ, canonicam esse; & ad leges canonicas spectare, sic Glossa per textum in regula, possessor, de regul. iur. in 6. vbi alia iura adducit, quibus locis id tradunt communiter Doctores, vt notat Nauar. Comment. c. si funeraueris, n. 106. & idem tradunt Bartol. & alij, quos refert, & sequitur Fortun. tract. de vlt. testis superior interdũ versatur circa materiã inferioris sub altiori ratione, & vltra illã circa aliã excellentiorè, vt patet de intellectu respectu sensu: ita quodammodo lex canonica excellentiori modo materiã legis civilis, & aliã præterea altioris ordinis complectitur.

Vnde etiam potest tertia differentia in primariis materiis considerari. Nam materia legis civilis principalior, & magis per se intenta est, quæ pertinet ad iustitiã humanam; principalis autem materia legis Canonice est, quæ pertinet ad iustitiã, & religionem diuinam, quia ferè reliqua omnia ad hanc refert, & ordinat, vt constat ex dictis. Vnde quoad hanc partem civilis potestas magis limitata nũc est in Ecclesia, quàm esset ante Christianam religionem: nam olim cura religionis ordinabatur ad honestã felicitatè reipublicæ, vt supra ex D. Thom. notauimus: nunc autè religio, & spiritualis salus ac felicitas per se primò intenta est, & reliqua propter illam: & ideo olim cura religionis, vel pertinebat ad potestatem regiã, vel cū illa cõiungebatur in eadẽ persona, vel illi subordinabatur: nunc autem cura religionis specialiter pastoribus Ecclesiæ cõmissa est. Vnde materia primaria legis Ecclesiasticæ est religionis materia, sub qua comprehendimus omnẽ illam, quæ ad sanctificationem animæ spectat: indirectè verò, seu in ordine ad illam ad alias etiam materias extenditur, vt declaratum est.

Cap. nouis.

2. Differentia.

Gloss. Nauar. Bartol. Fortun.

10. 3. Differentia.

Ante legem gratia cura religionis permissa ad potestatem regiã cum ea coniungebatur vel illi subordinabatur.

17.

13. Respondetur argum.

18.

Felin. Alii. Matienz.

Et hinc intelligitur, qua ratione contingat, vt lex Canonica, & civilis interdum versentur circa eadẽ materiam, quia nimirum materia per se temporalis est, & sub ea ratione potest lex civilis circa illam versari; habet tamen aliquem respectum ad spiritualia, & sub ea ratione potest ad legem canonicam pertinere. Atque hoc modo multa delicta dicuntur esse mixti fori, quia ad vtramque potestatem pertinere possunt, & in eis datur locus præuentioni. Et hoc tantum probat secunda ratio dubitandi supra posita, quia diuersæ facultates possunt interdum circa eadẽ rem materialiter versari, & eadem res potest esse utilis ad diuersos fines, & cõuerso idem peccatum potest perturbare reipublicam, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus; ita ergo possunt hæ leges habere aliquam materiam communem, quamuis non totam, quia semper finis proprius, & præsertim excellentior aliqua media propria, & excellentiorem materiam habet, circa quam versari nullo modo potest inferior potestas.

Vltimò ex dictis intelligitur, posse aliquando Pontificem determinare materiam aliquam, seu quasi reseruare illam, vt tantum Canonica sit, non solum declarando (vt sine dubio facere potest, quando materia ipsa ex se, & ex iure diuino spiritualis est) sed etiam constituendo, & eximendo, sibi que reseruando aliquam materiam: propter spiritualem rationem, etiam si aliàs secunduam se possit esse materia legis civilium. Ratio est, quia illa potestas est superior, & ita in ordine ad suum finem potest disponere etiam de inferiori materia, prout expediens fuerit; ergo multo magis potest sibi appropriare materiam communem, si ad decentiam rerum sacrarum iudicari oportuim.

Ad rationes dubitandi in priori loco positas in discursu capitis ferè responsum est. Solum circa tertiam, quæ ex vtriusque iuris principiis sumebatur, tria notanda sunt. Primum est, vsum legum civilium disponentium in materiis canonicis solum admitti posse in legibus civilibus, quæ aut versantur circa materiam mixti fori, vel disponunt circa materiam fori Ecclesiasticæ; adiuuando Ecclesiasticas leges, modo ab eis permisso. In quo in primis obseruare oportet, vt leges civiles non repugnent canonicis: nam vbi repugnauerint, canonicæ præferendæ sunt, quia sunt à superiori potestate; quando verò non solum non repugnant, sed potiùs conueniunt, & lex civilis iuuat, & suo modo ministrat canonicæ, vtraque seruanda est, vnaqueque in suo foro, & iuxta mensuram sibi proportionatam. Sicque leges civiles prohibent, & puniunt delicta, quæ per canones etiam puniuntur, vt sunt vfuræ, matrimonia illicita, vt incestuosa, clandestina, & similia: nam hæc interdum sunt contra naturalem iustitiã, vt vfuræ; vel sunt contra debitũ modum contrahendũ etiam naturalem, & conuenientem ad pacem reipublicæ, & ideo sub ea ratione possunt esse materia legis civilium, in his quæ per canonicas non prohibentur. Interdum verò leges civiles puniunt delicta, quæ sunt omnino fori Ecclesiastici, vt est hæresis, blasphemia, & similia, quia etiam hæc vitia nocent valde reipublicæ Christianæ, etiam quoad externam pacem, & felicitatem temporalem, & aliàs Ecclesia id non prohibet; imò vtrius ministerio talium legum in suum finem. Et hæc doctrina colligitur etiam ex citatis iuribus, & ex cap. 2. 3. 5. 9. 2. & ex cap. 2. de desponsat. impuber. & est valde communis, vt videri potest in Glossa in Authentica, quomodo oportet Episcopos, &c. in princ. verb. tolli, de electio. quæ communiter approbantur tum ibi, tum alibi, vt videre licet in Felin. in cap. Ecclesia, de constit. latissimè, & ibi in Abbate, & aliis, & plura refert Couarr. in 4. cap. 6. in principio. num. 18. 19. & 20. Matienz de Legib.

At tienz. lib. 5. recopul. lit. 1. l. 1. Glossa 7. n. 3. & 4. Gregor. Lop. in l. 5. tit. 3. partit. 4. n. 3. Ex qua lege colliguntur duæ optimæ rationes supra insinuatæ, scilicet, per tales leges civiles intendi, vt Canonice meliùs impleantur, & vt alia damna, & perturbationes reipublicæ vitentur, & plura refert Sancius lib. 3. de matrimon. disp. 47. num. 12.

Secundo obseruandum est, leges civiles interdum admitti, non solum in eadem materia, sed etiam in v. su fori Ecclesiastici: quando autem hoc contingit, non fit ex vi iurisdictionis civilis, nam leges civiles non possunt ad hoc obligare, vt per se constat; sed fit ex voluntario vsu potestatis Ecclesiasticæ, quæ vbi desunt canonicæ leges, civiles sibi viles admittit, & illis vtitur. Illud autem fit duobus modis per Canones. Vnus est per generalem regulam, quod leges civiles obseruantur in foro canonico, vbi canones nihil disponunt, & leges sunt vsui Ecclesiæ accomodatæ secundum similitudinem rationis. Ita enim proficitur Luc. 3. cap. 1. de noui operis nunciat. ibi, sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adiuantur. Vnde infra concludit, Secunduam legem, & Canonum statuta negotium non differas terminare. Vbi Glossa, & ferè omnes Doctores id notant, & Panor. in cap. 2. de desponsat. impuber. & Bernard. Diaz. in Pract. cap. 14. in fin. & ibi Salzed. qui aduertunt in huiusmodi occasione leges proprii regni præferendas esse imperialibus, vbi canonicæ deficiunt, & referunt alios. Sed fortasse hoc magis est consilij quàm necessitatis, cum per canones non inueniatur dispositum; nisi aliud ex consuetudine Ecclesiasticorum iudicium habeatur; illam enim obseruandam esse censeo.

Alter modus est, quando in particulari lex aliqua civilis est canonizata (vt aiunt) id est, canonica effecta ex acceptatione Ecclesiæ. Ad huiusmodi autem canonizationem non satis est, legem aliquam civilem esse insertam in Decreto authentico Gratiani, quia ille non habuit iurisdictionem, qua possit talẽ vim dare legi civilis, sed necesse est, vt Pontificia auctoritate sit approbata, & inter canones recepta, vt fit in cap. 1. & 2. de caus. possessionis, & cap. in primis, §. gloriosus, distinct. 1. 1. & ibi notat Glossa verb. capituli. Item Glossa in cap. 1. de rebus Ecclesiæ non alienand. in 6. verb. tractatus, vbi Gemin. & alij. Abb. in cap. super eo, 1. de testib. num. 4. & latius ibi Felin. n. 3. & in cap. 2. de rescrip. nu. 29. & 43. & bene Rebuff. in tract. Nominationum, q. 5. n. 15. & Gutier. lib. 1. Canonice quæstionum, cap. 21. n. 32. & 33. qui refert Ripam in c. 2. de rescrip. n. 80. & alios.

Tertiò obseruandum est circa leges illas Cõd. à Iustiniano Imperatore editas circa personas, & res Ecclesiasticas. Ad quas aliqui respondent eo tempore nondum fuisse personas, & bona Ecclesiastica exempta à iurisdictione Imperatorum. Sed non potest admitti responsio, tum quia id, quod supponit, simpliciter falsum est; tum etiam quia saltem de rebus, & causis Ecclesiasticis est certum, semper fuisse exemptas, cum tamè leges illæ etiam de his materijs multas disponant. Alij respondent, fuisse factas illas leges ex consensu Pontificum, sic enim non repugnat, laicum spiritualia tractare, vt indicatur in cap. decimus, & c. cum non ab homine, de iudic. & ibi notatur, & Glossa in cap. imperium, dist. 10. & 16. q. 7. in prin. Sed hoc nõ est verisimile, quia licet interdum Pontifices conferant secularibus Potificibus aliqua particularia, quæ sine spirituali iurisdictione exerceri possunt; nõ tamè illis cõferunt spiritualem iurisdictionem, nec Ecclesiæ gubernationem cõmittere possunt, ideo non est verisimile illis contulisse potestatem ad illas leges ferendas. Et maximè cum de illa commissione non constet, &

Leges civiles obseruantur in canonico foro vbi canones nil disponunt, & sunt vsui Ecclesiæ accomodatæ.

Glossa. Panor.

15.

Gemin. Abb. Felin. Rebuff. Gut. Ripa.

16. De legibus Cod. circa personas Ecclesiasticas.

Cap. decimus. c. cum non ab homine, & Glossa. Cap. imperium.

Imperatores in eis propria auctoritate uti, & in eo A
sensu loqui videantur. Alij ergo excusant Imperatores, quod bona fide, & omnino iuvando Ecclesiam illas leges fecerint, & forte non ad obligandum, vel eogendum Ecclesiasticos, vel in materia Ecclesiastica; sed ad instruendum suos ministros de rebus Ecclesiasticis, ut & servare illas, & iuvare Ecclesiam possent, cum oporteret. Et certe hoc animo videntur multas similes leges positae inter leges Partiarum Hispaniae. Ut eunque verò sit, certum est, illas non esse veras leges, nec obligare, iuxta cap. *litteras*, de iuram. calum. nisi in his, in quibus fuerant canonizatae; in aliis verò si fuerint contrariae canonibus, continentendae sunt, ut etiam sumitur ex l. *Privilegia*, & l. *casta*, C. de sacrosan. Eccles. si verò non sine contrariis; poterant deferri per modum instructionis, non per modum iuris. De quo videri potest Felin. in dicto cap. *Ecclesia*, de constit. nu. 36. & ibi Panormit. num. 15.

CAP. V. T. XII.

Vivum potestas Ecclesiastica efficaciam habeat in actus merè internos, ita ut per legem canonicam per se praecepta, aut prohiberi possint.

Ratio audiendi.

Explicamus hactenus proprium principium, & finem legis Canonicae, sequitur, ut declarem materiam eius, & incipiamus à propiniori; quae est actus humanus, & quia de actu exteriori in genere nulla est difficultas; de interiori specialiter inquirimus: nam licet de lege humana in communi supra definierimus, non posse per se versari circa internos actus; in lege Canonica habet illa resolutio specialem difficultatem quam in hunc locum remissimus. Est autem generalis ratio dubitandi, quia potestas Ecclesiastica est spiritualis, & ordinatur principaliter ad internum bonum animarum, & habet altius principium, scilicet, Deum ipsum supernaturaliter illam conferentem; & ideo ex utroque capite videtur posse immediatè versari circa interiores actus. Vnde argumentor in hunc modum: nam Christus Dominus habet potestatem ferre leges obligantes ad actus internos, ut credendi, & similes, & ideo potuit praecipere confiteri etiam cogitationes internas; ergo potuit Vicario suo relinquere participationem huius potestatis: nulla est enim repugnàtia; ergo relicta fuit ab eo.

Probo hanc ultimam consequentiam variis modis. Primò ex generalitate illorum verborum, *quodcumque ligaveris*, &c. Cur enim à nobis limitatur, cum Principis concessio amplè sit interpretanda? Secundò ex congruentia insinuata, quia ad finem huius potestatis haec materia proportionata est: nam interna salus animarum, quae per hanc potestatem intenditur, magis pendet ex internis actibus, quam ex externis. Tertio probatur inductione: nam primò potest Ecclesia remittere interiores culpas per absolutionem sacramentalem. Deinde potest dispensare in votis, etiam purè internis, & mentalibus; ergo habet iurisdictionem in tales actus. Item potest similia vota irritare. Praeterea potest poenas pro peccatis debitas per indulgentias remittere, quod etiam requirit potestatem iurisdictionis, ut nunc suppono. Praeterea aliquando excommunicat propter interiorem actum, ut propter haeresim mentalem, ut ex multis Decretis conatur probare Medina statim citandus. Interdum etiam videtur punire actum externum ob conditionem internam, & quae hominibus occultam, quod perinde est. Tandem potest hanc sententia confirmari, quia homo potest se voluntariè subicere alteri per votum obedientiae etiam quoad internos actus; quid

ergo mirum, quod Christus subiecerit fideles Vicario suo, etiam quoad interiores actus.

Propter haec, & similia argumenta nonnulli Doctores affirmant posse Ecclesiam ferre leges, quae immediatè versentur circa interiores actus. Ita sentit Glossa in Clementin. 1. de haeret. §. *verum*, verbo; eo ipso, Glossa etiam in cap. *cogitationis*, de poenitent. distinction. 1. Adrian. quodlibet. 8. art. 1. liter. H. & sequent. Medin. Codi. de orat. quaest. 15. de hac re Albert. Pighi. libr. 6. de Ecclesiast. hierarchia, cap. 26. Et Summa Rosel. verbo, *absolutio*, r. num. 28. & 29. ubi plura allegat, sed non rectè, ut Syluester aduertit.

Contraria tamen sententia communis est, quam tenet diuus Thomas 1. 2. q. 91. art. 4. q. 100. art. 9. & ibi Soto, & reliqui expositores; item Soto in dist. 22. q. 2. art. 3. & Caietanus 2. 2. q. 1. art. 3. & Opusc. de auctoritate Papae, cap. 19. & in summa verb. *haeresis*, Palud. in 4. distinct. r. 3. q. 3. ar. 1. & dist. 15. q. 5. ar. 2. n. 24. & dist. 17. q. 2. ar. 2. & q. 7. num. 20. Maior in 3. dist. 25. q. 3. dub. ult. Durand. in 4. distinct. 15. q. 12. & dist. 17. q. 8. Antonin. 3. p. tit. 24. Almain. de potestate Ecclesiastica, cap. 10. Castro libro 2. de iusta haeret. poenit. cap. 18. & libro 2. de lege poenit. cap. ult. im. Gabr. l. c. 6. in Can. lit. K. Gerson tract. de vit. spirit. l. c. 4. sub Alphab. 6. 2. lit. G. & H. Nauar. in Sum. cap. 27. num. 57. & in dicto cap. *cogitationis*, de poenit. dist. 1. num. 9. & in cap. *si quis non dicat*, eadem dist. nu. 8. ubi refert Felin. Hippolyt. & alios, idem in princip. de poenit. 5. nu. 23. Diedo lib. 3. de libere. Christiana, cap. 5. Simancas de Cathol. instit. tit. 4. 2. n. 3. Angel. verb. *haereticus*, ubi refert Canonistas, & verb. *horra*, n. 27. Syluest. excommunicatio, 7. n. 3. ubi male allegat Angel. in contrarium, ut infra videbimus, & verb. *horra*, q. 11. & verb. *haeresis*, 1. q. 8. Armil. eodem num. 1. & bene Tabien. excommunicatio, 7. casu 4. nu. 4.

Fundamentum potissimum D. Thomae est, quia humana iurisdictione non potest ferre leges de actibus, de quibus non potest iudicare; nec punire; sed potestas Ecclesiastica humana non potest iudicare de actibus merè internis, neque illos punire; ergo nec potest de illis leges ferre. Minor expressè assertitur in c. *scilicet*, & cap. *tu nos*, de sum. Nobis, inquit Pontifex, *solùm datus est, de manifestis iudicare*. Sumitur etiam ex c. *erubescant*, dist. 32. & ratio est, quia iudicium supponit causam cognitionem; actus autem interiores sunt omnino extra cognitionem humanam, & ideo iudicium de internis ad solùm Deum pertinet. *Et homo enim videt ea, quae parent. Deus autem intuetur cor*, 1. Reg. 16. & ideo dicebat Paul. 1. ad Corinth. 14. *Nolite ante tempus iudicare quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. Maior autem sumitur ex Arist. 10. Ethicor. cap. 5. dicente, potestatem legislativam necessariò debere coniunctam habere potestatem coactivam, quia aliàs esset inutilis, & inefficax. Vnde fit, hominem solùm posse ea lege praecipere, quae potest punire, si aliter fiant; non punit autem nisi iudicando; ergo circa ea tantum versatur lex humana, circa quae potest humanum iudicium versari. Potest etiam idem probari à paritate rationis, vel etiam à fortiori, quia plus est, legem ferre, quam iudicare, & quia lex esse solet regula humani iudicii.

Hoc verò fundamentum difficultate non caret. Interrogo enim de quo iudicio sit sermo in maiori assumpta, aut de iudicio, quod profertur ab homine per sententiam, aut quod profertur potest ab ipso legislatore per legem: interdum enim ita fertur iudicium. Quando videlicet, lex ipsa per se ipsam punit delictum, ferendo v. g. excommunicationem ipso facto incurrendam, quae propterea vocatur late sententiae, quia fert lex ipsa sententiam. Si intelligatur prior modo,

Opinio affirmativa.

Glossa.

Adrian. Medin. Pighi.

Syluest.

Sententia communis. Caiet. D. Thom. Palud.

Maior.

Durand. Anton. Almain.

Gabr. Gerson. Nauar.

Felin. Hippolyt. Diedo.

Simancas. Armil. Angel. Syluest.

Tabien.

Humana potestas potest iudicare de actibus merè internis, nec punire eorum.

Difficultas.

do, videtur falsa illa maior, quia multa possunt prohiberi, & puniri per legem Ecclesiasticam, quae non possunt per sententiam hominis condemnari, ut sunt omnia ita occulta, ut probari non possint. Et ratio est, quia ut homo iudicet, indiget testibus, & probatione facti: ut autè lex iudicet, & puniat, non temper hoc est necessarium, sed sufficit cõscientia delinquentis, ut patet in exteriori haeretico omnino occulto, qui statim manet excommunicatus, & in conscientia tenetur abstinere. Si autem iudicium in maiori propositione sumatur posteriori vel generali modo, sic in eadem propositione petitur principium: nam hoc est, de quo agimus, scilicet, an lex ipsa per se possit iudicare de actibus occultis per se, sicut potest de per accidens occultis. Et sic facile negabitur minor de eodem iudicio intellecta; nam iuxta, quae in probationem adducuntur, non sunt ad rem, quia loquuntur de iudicio ferendo per sententiam hominis. Et praeterea propositio illa, quod potestas legislativa non possit esse circa aliquem actum sine coactiva, non videtur per se necessaria, si sermo sit de coactione, ut distinguitur ab obligatione in conscientia, quam fortasse Arist. ignoravit, & ideo postulat exitum coactionem, quae det efficaciam legi. At verò si lex obligat in conscientia, ut maxime de Ecclesiastica infra ostendemus, illa est sufficiens efficacia legis; imò poenae, vel censurae, quae ipso iure ab Ecclesia imponuntur, maxime habent efficaciam ex ligamine conscientiae; ergo non repugnat, Ecclesiam habere potestatem ad ferendas leges, quae in conscientia obligent pro actibus internis, etiam si non possent ad illos exteriori, & per hominis actionem cogere.

Priusquam ad haec respondeam, cenleo, praecipuam probationem huius sententiae non esse sumendam ex impossibilitate rei secundum se, hanc enim planè non video, quod & argumentum proximè factum, & rationes in principio positae persuadere videntur; potuisset enim Christus, si voluisset, hanc potestatem Ecclesiae dare. Tractanda est ergo res de facto, & probandum est, non dedisse; nam hoc mihi multò verisimilius est. Et primum argumentum sit, quòd in Scriptura non est aliquod iudicium huius potestatis; sed haec occulta interiora semper reservantur Deo; & ad hoc faciunt verba supra adducta ex Paulo. Neque etiam summi Pontifices de hac potestate mentionem aliquam fecerunt, sed potius ubique significant, haec esse extra forum suum; cum tamen aliàs iurisdictionem suam totam saepe explicant, & teneantur. Est etiam magnum argumentum, quod hactenus non invenimus, legem datam ab Ecclesia de his actibus merè internis, quod enim nunquam factum est, signum est fieri non posse. Antecedens non potest probari directè, constabit tamen sufficienter, respondendo ad decreta, quae Medina adducit, & reliqua argumenta solvendo.

Praeterea addi potest congruentia, quia potestas legislativa per se primò ordinatur ad externum, & commune Ecclesiae regimen, ut in ea omnia conveniunt, & ordinatè fiant; ergo per se versari debuit solùm circa exteriores actus; nam Ecclesia corpus est visibile, & ideo materia accommodata ad eius communitatem, & externam gubernationem, debet etiam esse sensibilis, & externa; illa ergo tantum est proportionata potestati legislativa. Et confirmatur, quia gratia accommodatur naturae; postulat autè natura hominis ut in ordine ad regimen communitatis humanae in solis actibus ferretur communicatio, & debita proportio inferiorum ad superiores, quam è cõversio, atque ipsorum membrorum inter se. Et ideo ait D. Thom. 2. 2. q. 104. art. 5. obedientiam humanam ad homines, solùm esse in his, quae per corpus fiunt, & non in omnibus,

A sed in his, quae pertinent ad dispositionem actuum, & rerum humanarum, ac sensibilibus; nam ea, quae sensibilia non sunt, non censentur humana, saltem in ordine ad communitatem humanam. Ergo Christus Dominus hoc modo constituit Ecclesiae potestatem illam, quae ad hoc Ecclesiae regimen pertinebat. Nam actus interiores propriè non pertinent ad communitatem, sed ad privatam, cuiuscumque salutem, vel damnationem, quibus sufficienter provisum est per priorem potestatem ad internum forum pertinentem: haec ergo est propria ratio huius institutionis, & veritatis.

Et iuxta illam explicanda est ratio D. Thomae, & communis. Non enim eò tendit, ut persuadeat, aliud fuisse omnino impossibile, sed solùm ut declaret, hunc esse ordinem consentaneum naturae hominis. Quo sensu verum est iuxta rei naturam, & ordinariam legem, solùm illum actum posse humana lege praecipere, qui potest per homines iudicari, ita ut sermo sit de iudicio per sententiam hominis profecundo. Imò eadem ratione verum est, nihil posse per legem ipsam iudicari, nisi quod de se etiam potest iudicari per hominem, Nam ipsa sententia hominis dicitur esse quaedam lex particularis, & è contrario lex imponens poenam, ipso iure est quaedam sententia generalis. Vnde in supremo Pontifice sunt actus eiusdem potestatis. Quod autem interdum contingat aliquid quod prohibetur, & punitur per legem humanam, non posse puniri per sententiam hominis, accidentarium est ex occasione aliqua extrinseca, quia nimirum deficiunt testes seu probationes, non verò ex natura talis actus, qui se vera potest esse materia huiusmodi iudicij, ut supra lib. 3. cap. 5. declaravi. Similiter illa propositio quod potestas legislativa semper habet potestatem coactivam coniunctam, vera est, & moraliter necessaria; ut inductione constat, in quacumque alia simili potestate, & quia utraque pertinet ad perfectam iurisdictionem. Nec sufficit per se loquendo posse obligare in conscientia, nisi interueniat etiam potestas cogendi ad hanc obligationem implendam, seu (quod idem est) ad puniendos transgressores huius obligationis. Quamvis ergo speculativè rem considerando, sit vna potestas separabilis ab alia, non tamen moraliter, & iuxta convenientem institutionem, & ideo Christus Dominus non dedit potestatem hominibus ad ferendas leges de illis actibus, pro quibus non poterant transgressores punire, non solum ex accidenti, sed per se, & ex naturali conditione talium actuum.

Ex his facilis etiam est responsio ad primam rationem in principio positam; concedimus enim Christum de absoluta potentia sua potuisse dare Ecclesiae hanc potestatem; negamus autem dedisse. Et ad verba, *quodcumque ligaveris*, &c. respondemus, distributionem illam intelligendam esse de omnibus requisitis ad convenientem Ecclesiae gubernationem. Quae autem haec sunt, quamvis ex discursu rationis magna ex parte possit intelligi, praecipuè sumendum est ex traditione, & communi doctrina Ecclesiae. Ex utroque autem capite intelligimus, illam potestatem ligandi quatenus legislativa est, in materia tantum externa, & sensibili versari. Dico praeterea (respondendo ad alteram probationem sumptam ex fine) potestatem Ecclesiasticam in tota sua latitudine sumptam, duplicem esse, scilicet fori interni, & externi. Quas ita distinguit, ac declaravit D. Thom. 4. dist. 18. q. 2. art. 2. quaest. 1. Quòd in foro conscientiae causa agitur inter hominè, & Deum; in foro autem exteriori causa agitur hominis ad hominem. Hinc ergo fit, ut prior potestas possit versari circa actus interiores: imò illos potissimè respiciat, quia

9.

10. Et satis i. rationi.

D. Thom.

Non esse impossibile Ecclesiasticam potestatem in merè internis, de facto tantum datur, non enim datur ubi datur.

Potestas legislativa per se primò ordinatur ad externum, & commune Ecclesiae regimen, ut in ea omnia conveniunt, & ordinatè fiant; ergo per se versari debuit solùm circa exteriores actus; nam Ecclesia corpus est visibile, & ideo materia accommodata ad eius communitatem, & externam gubernationem, debet etiam esse sensibilis, & externa; illa ergo tantum est proportionata potestati legislativa. Et confirmatur, quia gratia accommodatur naturae; postulat autè natura hominis ut in ordine ad regimen communitatis humanae in solis actibus ferretur communicatio, & debita proportio inferiorum ad superiores, quam è cõversio, atque ipsorum membrorum inter se. Et ideo ait D. Thom. 2. 2. q. 104. art. 5. obedientiam humanam ad homines, solùm esse in his, quae per corpus fiunt, & non in omnibus,

Et Thom.

quia per illos maxime ordinatur homo ad Deum, & in illis consistit interna salus singulorum fidelium, propter quam maxime hæc potestas datur. Et ob eandem causam actus huius potestatis ad iurisdictionem pertinent, quam Iuristæ vocant voluntarium; quæ exercetur in commodum subditi, seu rei, & ad petitionem, vel consensum eius, quia interior salus, & reconciliatio cum Deo voluntaria esse debet. Qui autem actus ad hanc potestatem pertinent, infra dicentur; certum est autem, legislationem non esse actum huius potestatis, & ideo ab illa nullum sumi argumentum. At verò potestas Ecclesiastica, quatenus gubernatiua est totius communitatis; vt sic, habet etiam suam materiam proportionatam, nimirum actus externos ad gubernationem etiam Ecclesie exterioriorem pertinentes, & ad hunc ordinem pertinet potestas Ecclesiastica, vt legislatiua est. Nã licet Ecclesiastica leges etiam ordinetur ad finem supernaturalem, & ad internum bonum animarum, tamen immediate operando illud, sed media honestate actuum externorum, circa quos proxime versantur.

Ad inductionem, quæ in contrarium fiebat, facilius etiam est ex dictis responsio. Nam primò aliqua ex his, quæ ibi recensentur, non pertinent ad hanc potestatem legislatiuam, de qua agimus, sed ad iurisdictionem fori interni, vt absolutio à peccatis, quæ maxime spectat ad iurisdictionem fori sacramentalis, quod est maxime internum. Quamquam ergo modo, quo fit inter homines, necessariò postulet, vt licet peccata sint omnino interna, per externam confessionem ad tale iudicium deferantur. Quod solus Christus instituit, & primario præcipere potuit. Quomodo autem Ecclesiastica etiam lex in hac materia versari possit, in capite sequenti dicetur.

Secundò exemplum erat de potestate dispensandi in votis, etiam si sola mente interius facta sunt. Ad quos respondet, non esse similem rationem. Primò, quia illa potestas non est coactiua, sed iurisdictionis voluntaria, & ideo mirum non est, quòd etiam circa actus internos data sit. Secundò, quia hæc potestas magis respicit forum animæ, seu eius bonum; quam externam gubernationem Ecclesie, & ideo ex hac parte merito extendi potuit ad actus internos. Declaratur, quia hæc potestas data est à Deo ad remittendum nomine eius obligationem illi factam per hominis promissionem, & ita eius actus versatur tantum inter hominem, & Deum, ideoque in actum interiore cadit. Imò si attentè res consideretur, propria voti obligatio, quæ per eius dispensationem tollitur, per actum internum inducitur: nam exterior prolatio voti magis est, vt hominibus innotescat obligatio voti, quam apud Deum illam inducat, quia Deus non indiget signo externo, vt cognoscat, & acceptet promissionem, & ideo talis potestas per se respicit illam obligationem, siue per solum actum internum, siue cum externo inducta sit. Moraliter autem loquendo, semper necessarium est, vt votum internum exterius proponatur superiori, vt illud valeat dispensare. Nam licet cogitari possit casus, in quo superior votum ignorans, sub conditione dicat. Ego tecum dispense, si fortè votum emisisti, etiã sola mente; tamen hoc non potest moraliter considerari, quia dispensatio voti requirit cognitionem causæ, & consequenter cognitionem materiæ eius, & periculi, quæ vix potest intelligi moraliter sine noticia voti. Verum est tamen hoc non multum referre, quia semper actus huius dispensationis fertur in ipsum vinculum, & internum actum, licet exterior significatio illius præcedat.

Tertio idem dicendum est, de commutatione voti: nam est eiusdem potestatis, quatenus iurisdictione Prælati requirit, aliqualemque dispensationem sal-

12. De dispensatione votorum

13. Illa potestas non est coactiua, sed iurisdictionis voluntaria.

17. De commutatione voti

tem partialem includit, vt tract. 6. de relig. lib. 6. cap. 9. & sequentibus, dictum est. De irritatione verò alia est ratio, quia non necessariò est potestatis iurisdictionis, sed dominationis, vt ibidem dixi. Fit autem dupliciter, scilicet, vel ex parte materiæ, vel ex subiectione voluntatis vouentis. Prior modus tunc habet locum, quando materia est sub alterius dominio, & potestate, & ideo necesse est, vt sit materia sensibilis: nam illa tantum ita esse potest sub alterius potestate, vt possit liberè vsam illius prohibere; & ita ex hac parte talis irritatio directe versatur circa materiam sensibilem, & indirectè, ac per consequentiam tollit internum vinculum voti. Si autem tale esset votum, vt non solum actus ipse præmittendi esset mentalis, sed etiam materia promissa esset interna, vt sancta cogitatio, vel mentalis oratio; non possit ex parte materiæ irritari, nisi remotè, præcipiendo nimirum aliquod opus externum; quod aliud internum impediret. At verò per irritationem directam possunt huiusmodi vota irritari; eo quòd vouens quoad suam voluntatem, & potestatem se obligandi firmiter pendet omnino à voluntate alterius, vel ob defectum ætatis, & naturalem subiectionem, vt in filio impubere, vel ratione religiose professionis, & voti obedientiæ, quod includit: hanc autem dependentiam habent vota, vt promissiones ad Deum sunt, ac subinde etiam, vt mentalia sunt, quia respectu Dei ibi consummantur. Denique vota hæc conditionem includunt, ratione cuius irritari possunt, non subsistere conditione. Et ita ex his actibus nullum potest sumi argumentum à simili, quia sunt valde diuersi, & à diuersis non fit illatio.

Quartum exemplum erat de remissione peccatorum apud Deum per indulgentias, quod idem habet responsum. Nam potestas ad dispensandum thesaurum per concessionem indulgentiarum, magis reducit ad potestatem fori interioris: nam illud negotium etiam versatur inter hominem, & Deum, & ad perfectam liberationem animæ ab omni reatu ordinatur, vt in proprio tract. de Indulgentiis dictum est. Denique quod vltimo loco ibi assumitur, falsum est, scilicet, excommunicationem ferri propter actum purè mentalem; nam iura, quæ loquuntur de peccato hæresis, intelliguntur de illa, quæ prodit aliquo modo in actum externum, vt communiter Doctores allegati docent, & in propria materia ex professo tractandum est, & explicandum, & nonnulla de hoc pacto diximus in tom. 5. de Censur. disput. 4. sect. 2. De alia verò difficultate ibi tacta de conditionibus occultis actuum externorum, dicemus commodius capite sequenti.

Ad vltimam confirmationem de subiectione quoad actus internos mediante voto, non desunt, qui existimant, etiam ratione voti obedientiæ non posse superiorem præcipere actum merè internum, vt v. g. orationem mentalem, quia licet possit prohibere exteriores actus qui interiorem impedire possunt; non verò directe obligare ad exercendum actum interiore. Et videtur fauere D. Thomas 2. 2. q. 104. art. 5. quatenus generaliter ait, quoad interiores animi motus hominem soli Deo subici. In contrarium verò est, quia homo potest vouere Deo immediate, & absolute actum merè internum, vt omnes in materia de voto absolute fatentur, & est res clara, quia tale votum erit de meliori bono, & possibili. Ergo potest etiam idem vouere sub conditione si Prælati præceperit, quia hoc, nec difficilius est, nec minus honestum, quam primum: hoc autem virtualiter fit vouendo obedientiam in ordine ad talem actum; ergo supposito tali voto, potest superior præcipere talem actum.

Quocirca loquendo de possibili, hoc posterius cenico

14. De remissione peccatorum per indulgentias.

D. Thom.

Lex iurata

11. In iurisdictione non quæ solè datur, sed quæ in expedit ad commune bonum.

confero verum. Neque est simile de potestate legis, quia lex fundatur in iurisdictione, quæ solum data est, quantum expedit ad bonum commune, vt diximus: hoc autem præceptum fundatur in voluntate vouentis, & pacto, seu promissione eius, quæ quia Deo principaliter fit, de actu etiam merè interno fieri potest. Item quia materia voti latius patet, quam legis: nam votum maxime est de consiliis, de quibus non est lex. An verò de facto Prælati religionum habeant hanc potestatem, & hæc sit intentio vouentium obedientiam, pendet ex regula vniuersaliusque religionis. Quia iuxta doctrinam D. Thomæ, & communem, non omnes religiosi vouent eandem obedientiam, sed singuli secundum suam regulam, & ideo si regula præcipit, vel consulit actus mentales, vel significat, Prælatos posse illos iniungere, tunc eodè modo interpretandum est obedientiam votum, vt, scilicet, possint Prælati tales actus imponere: rectè autem faciunt, nunquam eos imponendo sub rigore præcepti, propter periculum vitandum; satis enim est exteriori vacationem præcipere.

CAPVT XIII.

Verum lex canonica possit concomitantè præcipere, aut prohibere actus internos simul cum externis.

DVobis modis potest interior actus cadere indirectè sub præceptum de exteriori actu, vt notauit lib. 3. cap. 12. in fine; vnus est tantum per quandam consequentiam, quatenus per legis prohibitionem exterior actus fit malus tam in ratione actus, quam in ratione obiecti moralis, & ideo ex vi illius legis consequenter fit malum internum propositum faciendi talem actum prohibitum, vel non faciendi talem actum præceptum pro tali tempore. Et de hoc modo non mouetur quæstio, quia dicto loco ostendimus, ex omni lege humana iusta consequi hanc obligationem. Vnde necesse est, vt maiori ratione esse peccatum mortale proponere nõ audire Missam in die festo: cum sit de obiecto prauo, & actus interior sumat militiam suam ab obiecto. Vnde in cap. nulli, dist. 19. dicitur, *Nulli fas est, vel velle, vel posse, transgredi Apostolica sedis præcepta.* Quamquam illud velle non possit ab Ecclesia puniri, quia ad hoc oportet directè, & per se de illo ferre iudicium, & ideo quæ de punitione in illo capite adduntur, necessariò sunt de voluntate in effectu prodeunte intelligenda. Alter modus indirectè prohibitionis, vel præcepti actus interioris per legem humanam est per quandam concomitantiam cum actu exteriori, ita vt præcipiendo, vel prohibendo exteriorem comprecipiatur, vel comp prohibeatur actus internus, ita vt sit quasi pars actus integri, & compositi, qui est propria materia illius legis, & de hoc modo prohibitionis intelligitur propolita quæstio.

1. nulli, ex p. casus.

2.

17.

num, qui ad externum requiritur tanquam necessaria causa eius, quia lex præcipit actum externum humanum, & liberè exercendum: impossibile autem est hoc modo illum præcipere quin simul comprecipiat (vt sic rem explicem) talem actum. Reducitur ergo quæstio ad actus interiores posteriori modo coniunctos cum externis.

De his itaque actibus internis duas inuenio opiniones extremè contrarias. Prima est, posse legem humanam prohibere actum internum, vt coniunctum alicui exteriori, etiam si illa coniunctio nõ sit per se, sed merè per accidens ex arbitrio operantis. Ita sentit Angel. verb. *hereticus*, n. 2. & sequitur Tabien. *excommunicatio*, 5. casu 4. n. 4. & Caiet. in sum. verb. *excommunicatio*, cap. 3. & verb. *hora*, §. 3. Soto lib. 10. de iustit. q. 5. art. 5. & videntur consentire Cordub. lib. 4. q. 13. & Couar. in regul. *peccatum*, 2. p. nu. 7. Fundantur in vsu Ecclesie, afferuntque multa iura, quæ hoc modo videntur præcipere, aut prohibere actus internos simul cum externis. Primus sit cap. *omnis vtriusque*, de penit. & remiss. quatenus præcipièdo confessionem annuam, præcipit dolorem necessarium, & confessionem cogitationum merè internarum. Secundum est cap. *dolentes*, de celebrat. Missar. & Clement. 1. eodem, vbi præcipitur clericis recitatione, & deuota. Tertium est cap. *commissa*, s. *ceterum*, de elect. in 6. vbi punitur qui recipit beneficia absque intentione suscipiendi debitum ordinem intra annum, nisi mutata voluntate ordinetur. Quartò ex Clemet. 1. §. *verum*, de hæret. vbi Inquisitores, qui ex odio, vel intentione turpis lucri omittunt contra iustitiam, & conscientiam procedere contra aliquem in causa fidei, excommunicantur. Quintò ex Clement. 1. de stat. Monach. vbi Monachus Benedictinus sine licentia se conferens ad curiam, animo accusandi Prælatum, excommunicatur, & non sine tali intentione. Sextò ex cap. *si quis*, 8. dist. 30. vbi excommunicatur, qui ex contextu, vel interna superstitione ieiunium Ecclesiasticum non seruauerit, & non aliàs; cum tamen contemptus, interior actus sit. Et eodem modo solent iura canonica excommunicare facientes hoc, vel illud, scienter, aut temere, & cum aliis similibus particulis significantibus modos merè internos actuum externorum, qui nec sunt per se connexi cum illis, nec per illos manifestantur, & nihilominus censura incurritur cum illo modo, & non sine illo, vt est communis doctrina ergo.

Secunda opinio negat, posse Ecclesiam præcipere, prohibere, aut punire actum internum coniunctum merè per accidens cum externo; aut è conuerso punire externum propter talem internum, qui nec sit causa externi, nec per illum manifestetur. Refertur solet pro hac sententia Syluest. verb. *excommunicatio*, 7. in 2. ex communi, quatenus impugnat sententiam Angeli, sed re vera non hoc sentit, vt ex dicendis constabit. Refertur etiam Almai. de potest. ciuili. c. 3. & probare videtur Nauar. de penit. dist. 5. in principio. nu. 26. clarius in Cõment. cap. fin. de simon. n. 20. Vbi ex illo textu id confirmat: nam ideo ibi nõ punitur simonia mentalis in exterius opus prodies, quia vitium illud non manifestatur in opere, sed in intentione tantum mentis consistit. Allegat etiam cap. *venerabilem*, §. vlt. de sentent. excommunicat. in 6. Et hanc sententiam defendunt aliqui moderni in hac materia. Et ex illa inferunt primò, eum, qui in Quadragesima confiteatur dimittit, tacendo, & omitendo in confessione peccata cordis per se occulta non incurrere sententiam excommunicationis latam contra eos, qui non obseruant præceptum Ecclesie confitendi semel in anno, quia ille non transgreditur præceptum Ecclesie, sed diuinum tantum, quia non omittit circumstantiam confessionis externam, de qua possit

3. Prima sententia affirmas licet committit per accidens, & tamen ex intentione operantis ob vsum Ecclesie. Angel. Tabien. Cordub. Couar. c. omnis vtriusque.

4. Clement.

Clement.

c. si quis.

4. Opinio nauar. gatiua.

Nauar. c. aliqui recentiores.

c. venerabilem

possit Ecclesie constare. Unde idem a fortiori dicent de illo qui confitetur inualide ex defectu interioris doloris necessarii. Secundò inferunt, clericum beneficiatum recitantem horas exterius integrè, & còpletè, quamvis sine vlla attentione recitet voluntariè, non transgredi proprium Ecclesiasticum præceptum, nec incurere pœnas Ecclesiasticas impositas transgressoribus illius præcepti, quia nihil omittit eorù, quæ exterius fieri debent, & de quibus posuit Ecclesiæ constare. Secus verò esset, si illa mētis distractio ex actione exteriori prohibita proueniret: nam tūc iam posset constare de transgressione. Tertid inferunt, non peccare contra prohibitionem Ecclesiæ inquisitores iniuste agentes ex odio, nec censuram incurere, nisi odium illad in ipso extremo opere ostendat; & sic de aliis.

Mihi autem videtur distinctione vtendum: nam interdum actus internus coniungitur cum externo tāquam necessarius ad aliquod esse morale, vel quasi artificiale, quod lex humana potest intendere, vel præcipere, esto, ille actus externus ad materialem illam actionem sensibilem, prout exterius apparet, necessarius non sit. Vt v.g. intentio baptizandi necessaria est, vt fiat Baptismus, licet non sit necessaria, vt fiat ablutio, neque vt verba exterius proferantur, & ideo non obstante priori necessitate, illa intentio baptizandi exterius non manifestatur euidenter per exteriores actiones abluendi, aut verba proferendi. Aliquando verò coniungitur internus actus exteriori omni ex trinsicè tam physicè, quàm moraliter, id est, tam respectu actionis externæ materialiter sumptæ, quàm respectu eiusdem sub ratione sacramentali, vel contractus, vel alterius similis formalitatis moralis, quæ interdum esse potest materia legis humanæ, vel præcipientis, vel prohibentis, vt erit in dicto exemplo intentio baptizandi gratis, & nò propter premium, vel alia similis, à qua non pendet baptismus, nec vt ablutio, nec vt sacramentum. De his ergo duobus generibus actuum interiorū censeo, esse diuerso modo loquendū, tam in præceptis affirmatiuis, quàm in negatiuis, & ideo sigillatim de illis dicemus.

Dico ergo primò: Aliquando actus internus potest cadere sub obligationem legis, seu præcepti humani, etiam si ex vi actus externi innotescere nò possit infallibiliter, id est, licet non sit necessarius talis actus internus ad efficiendum materialiter actum externum, dummodo sit necessarius ad aliquod esse morale externi actus, quod sæpe potest esse materia legis humanæ. In hoc sentio cum priori sententia, & fortasse Syll. Almain. & Nauarr. non intendunt, hoc negare; imò videtur esse communis sententia Theologorum, vt patebit. Et probatur primò inductione: nam ad verè contrahendum per exteriora verba necessarius est internus consensus, licet per exteriora verba contractus non euidenter appareat talis consensus, quia non est necessarius ad substantiam verborum, & tamen Ecclesia, imò & respublica potest subditis suis præcipere in multis casibus, vt verè contrahant, & pro illis possit leges ferre; ergo ex vi talis præcepti obligatur homo ad contrahendum cum verò consensu, aliàs inutilis esset talis lex. Sic etiam Ecclesia præcipit omnibus recipientibus sacrum ordinem, vt castitatem voueant, quod facere non possunt sine interna intentione vouendi, aut se obligandi ad castitatem, quæ per exteriorem ordinationem non innotescit. Idem argumentum sumi potest ex eo, quòd Ecclesia potest præcipere sacerdoti, vt aliquando sacrificet, quod facere nò potest sine interiori intentione conficiendi; ergo ad illam obligatur ex vi illius præcepti; aliàs inefficax valde, & inutile esset præceptum, similèq; est de omni præcepto Ecclesiastico recipiendi aliquod sacramentum, & de c. vlt.

5. Mens auctoris est diffiniri.

Abul.

6. Sufficiens necessarius alioquin esse motus, ut actus internus in beatitudine exteriorum, ut patet inductione in sacramentis Ecclesiæ.

A de heret. in 6. Vbi præcipitur inquisitoribus, vt prout, ac prouidam intentionem habeant, &c. Et de præcepto recitandi horas canonicas: nam (quidquid sit de attentione) saltem de intentione orandi omnes Doctores conueniunt, esse necessariam ex vi talis præcepti, quoniam sine intentione orandi non erat vera oratio, sed ficta.

Dicit fortè aliquis, in his omnibus casibus non præcipi actum internum ex vi iuris humani, sed ex vi iuris diuini, vel naturalis. Nā Ecclesia solum præcipit exercitium illius actus exterioris in ordine ad talem finem, & tunc præceptum diuinum, vel naturale obligat ad operandum cum tali intentione, vel còsensu, &c. At hoc neque vniuersaliter verū est, nec in aliquo ex dictis exemplis sustineri potest. Primum patet in actu v. g. recitandi horas canonicas: nam legere omnia illa, quæ recitantur animo addiscendi, vel reficandi memoriā, non est per se malum, nec còtra ius naturale, aut diuinum, vt per se constat, & tamen qui sic legeret horas, & aliter non recitaret, nò impleret Ecclesiæ præceptum secundum omnes; ergo obligatio recitandi cum illa intentione est ex præcepto Ecclesiæ. Idem est de intentione recipiendi ordinem sacrum sine animo seruandi castitatem, vel ad illam se obligandi: hoc enim non est intrinsecè malū, aut contra ius diuinum, & tamen nunc est peccatum mortale ex vi præcepti Ecclesiæ. Idem licet considerare in præcepto dandi gratis titulos ordinis, aut officium temporale Ecclesiæ, vel aliquid simile, quod nò sit prohibitum vendi iure naturali, aut diuino, sed tantum Ecclesiastico; nam intentio dandi gratis talē rem, nunc necessaria est ad vitandum peccatum, & non ex iure diuino; ergo ex Ecclesiastico; ergo Ecclesiastica lex potest obligare ad similem intentionem. Imò in hoc, & præcedenti exemplo lex Ecclesiæ non obligat simpliciter ad hoc, vel illud exterius efficiendum, sed obligat, vt si fiat, gratis fiat, quod pendet omnino ex intentione interna, quæ nò est simpliciter necessaria ad actum externum, nec per illū sufficienter manifestatur; nam posset esse datio, & receptio, & vtraq; gratis fieri. In aliis etiam exemplis allatis non potest admitti illa responsio; tum quia sæpe est longè maior obligatio habendi talem actum internū ratione præcepti Ecclesiastici, quàm esset sine illo, vt interdum fictè contrahere, vel proferre aliqua verba, esset tantum veniale peccatum ex natura rei, & posita lege humana præcipiente talem contractū, erit graue peccatum; tum etiā, quia peccatum, quod ibi solot committi contra ius naturale, solet esse peccatum còmissionis, vel mendacij, aut fictionis, vel iniuriæ in proximum, vel in Deum, quia actus exterior sic factus inuoluit iniustitiam, vel aliam similem malitiam; at verò stāte lege positiua præcipiente talem actum, contra illam peccatur per omissionem, vt statim declaratur.

Ratio autem à priori assertionis esse videtur, quia isti actus interni sunt necessarii ad humanum conuictum, vel ad cultum religionis in Ecclesia necessarium, non solum materialiter sumpti secundum esse physicum sed etiam, formaliter accepti, vt sunt tales actus morales, vel quasi artificiales, id est, quatenus sunt contractus, sacramentum, sacrificium, cultus, oratio, & similes; ergo ad rectam Ecclesiæ gubernationem necessaria illi sunt: potestas ad præcipiendum vsum, & exercitium talium actuum secundum tales formales rationes. Non possunt autem ita præcipi, quin præcipiantur actus interni, sine quibus rationes illæ consistere non possunt; ergo illo modo præcipi possunt, siue per actus externos sufficienter manifestentur, siue non, quia, vt præcipiantur satis est illa necessaria connexio, quia non præcipiuntur per se, sed compræcipiuntur, nec aliter possunt præcipi efficaciter tales actus interni.

Confir

7. Soluitur obiectio.

8. Prædicti actus sunt necessarii ad humanum conuictum, vel ad cultum religionis.

Confirmatur, ac declaratur, quia ratio potissima, ob quam potest simul cū actione materiali externa præcipi voluntas faciendi illam, est, quia illa actio externa est necessaria ad commune bonum reipublicæ, & non potest humano modo præcipi, non præcepta voluntate, sed etiam hi actus externi sunt necessarii communitati humanæ, secundum dictas rationes morales, & secundum illas subsistere non possunt sine internis, ergo hi etiam compræcipi possunt.

Accedit, quod vbi cumque actus interior hoc modo coniungitur cum externo, morali, & humano modo per illum manifestatur, quia præsumitur homo habere debitam intentionem cum operatur, licet non sit infallibilis indicatio, quia potest homo esse fictus, & mendax; ergo illud sufficit, vt talis actus interior possit inuolui (vt sic dicam) seu comprehēdi sub adæquata materia, & obligatione legis humanæ. Deniq; confirmatur à còtrario, quia sæpe superior potest obligare ad aliquid agendum, quamuis honestas, vel utilitas actionis exterioris præceptæ tota pendeat ex intentione præcipientis, argumento dicti cap. venerabilem. §. penult. de sentent. ex com. in 6. iuxta Gloss. verb. iustitia, quia non semper tenetur superior rationem sui præcepti subdito reddere; ergo eadem ratione potest præcipere actum externum sub intentione, quæ pendeat à voluntate subditi operantis, etiam si talis intentio videri non possit. Et multæ ex his rationibus probant idem de legibus ciuilibus, vt in sinuati lib. 3. cap. 5. maiorem autem probationem in hunc locum referuauit, quia hæc necessitas frequentius occurrit in materia canonica, quæ magis spiritualis est, magisque ex internis actibus pendet.

Ex hac assertionem infero primò, posse peccari grauius contra legem Ecclesiasticam ex defectu aliquo in actu mentis, etiam si in exteriori actione non appareat defectus. Probatur, quia Ecclesia præcipit illū actum externum nò tantum, vt talis est materialiter, & physicè, sed etiam vt est talis moraliter, id est, vt est sacramentum contractus, vel aliquid simile, sed fieri potest, vt propter solum defectum interioris actus, exterior non sit talis; ergo tunc non implebitur præceptum Ecclesiæ, sed peccabitur grauius contra illud. Hoc constabit clariùs in particulari. Secundò infero, transgredi præceptum annuæ confessionis, qui in Quadragesima ita confitetur exterius, vt sacramentum penitentia non percipiat, etiam si hoc tantum contingat ex solo defectu interiori. Ita dixi in 4. tom. 3. part. disp. 36. sect. 7. cum tutiori, & communiori sententia, quam certiore censui, quando defectus est in integritate. Vnde Victor. in sum. 4. qu. de Confess. num. 150. licet credat satisfieri præcepto Ecclesiæ per confessionem sine dolore, requirit nihilominus vt sit integra; imò etiam postulat, vt iste confiteatur hoc ipsum, quod non habet dolorem, cum tamen defectus doloris solum sit mentalis & internus. Et eodem modo loquitur Ledesm. in 4. qu. 80. art. 2. dub. 1. 2. Et ratio particularis de defectu integritatis esse potest, quia licet peccatur omissionem in confessione sit internus, tamen ommissio ipsa est de actu externo: est enim ommissio partialis confessionis exterioris; potest autem Ecclesia præcipere illum actum externum, etiam si materia eius remota sit, seu circa quā sit actus internus: nam licet hoc excedat potestatem humanā in ordine ad forum externum; non tamè est, cur excedat potestatem Ecclesiasticam in ordine ad forum internum, & salutem animæ.

Et potest hoc ab inconuenienti confirmari, quia aliàs fidelis habens conscientiam peccati mortalis tantum internū, & mentalis, non teneretur ex præcepto Ecclesiæ confiteri semel in anno ex vi præcepti confessionis, quod videtur absurdum; ergo. Sequela est manifesta, quia si præceptum Ecclesiæ non

obligat ad partialem confessionem peccati mortalis interni, multò minùs obligabit ad confessionem totalem interiorum peccatorum, etiam mortalium. Minor autem patet, tum ex vniuersalitate præcepti, & communi intelligentia illius; tum maxime quia ille tenetur ex præcepto diuino confiteri; Ecclesia autem indistinctè, & absolute determinauit tempus, pro qua tale præceptum obligat; ergo posito præcepto Ecclesiæ obligatur ille homo ad confessionem pro illo tempore. Et hæc est ratio generalis etiam pro defectu doloris, vt dicto loco dixi, quia Ecclesia præcipit sacramentum penitentia recipere semel in anno, quod Christus simpliciter præcipit aliquando recipere. Item quia Ecclesia præcipit ita confiteri vt possit quis absolui, vt ibidem dixi, & rectè notauit Nauarr. in cap. placuit, dist. 6. nume. 183. cum Adrian. in 4. mat. de confess. quest. 5. dub. 4. Nec est, cur hoc excedat potestatem Ecclesiæ, cum lex sic intellecta sit de vfu externo cuiusdam sacramenti pro tali tempore, & maxime conueniente communi bono Ecclesiæ. Et ideo semper probabilius credidi, potuisse Ecclesiam hoc præcipere, supposita sola institutione, & utilitate talis sacramenti, etiam si Christus vsum eius non præcepisset, vt latius tractaui in eodem 4. tom. disp. 35. sect. 1.

Tertid infero, beneficium voluntariè recitantem sine attentione non implere præceptum Ecclesiæ, etiam si nullum signum externum illius distractionis exhibeat, nec faciat actionem aliquam externam prohibitam, nec omittat aliquid externum præceptum in ordine ad attentionem, sed omnia exteriora plenè impleat, solumque mente voluntariè distractus sit. Nam ille sine dubio peccat mortaliter sic recitando, nisi iterum recitet intra tempus habile, & non contra ius diuinum, quia nullum est præceptum diuinum de tali recitatione, nec pro tali tempore, nec simpliciter; ergo illud peccatum quatenus est omissionis mortalis, est contra Ecclesiasticum præceptum. Sed hæc latius à nobis tractata sunt tom. 2. de relig. tract. 4. libro 4. capite 16. & sequentibus.

Quartò infero, sicut in his casibus peccatur contra præcepta Ecclesiæ, ita posse incurri censuras, vel alias pœnas ipso iure impositas non seruantiibus talia præcepta. Ratio propria est, quia illa transgressio non est purè mentalis, sed externa, quia est ommissio orationis vocalis, vel susceptionis sacramenti sensibilis, licet per accidens occultetur per fictionem orationis, vel sacramenti. Item quia quidquid potest Ecclesia sub obligatione peccati mortalis præcipere, potest condigna pœna, vel censura punire per ipsam, met legem, absque alia sententia ferenda per hominem, quando pœna apta est, vt hoc modo imponatur, & culpa est illa digna. Denique de censuris hoc ostendi in 5. tom. disp. 4. sect. 2. De pœnis verò impositis non recitantibus cum teneantur ex obligatione beneficij, idem dixi dicto lib. 4. de Horis Canon. c. 26.

Dico secundò, quando actus internus nullo modo est necessarius ad esse physicum, vel morale exterioris actus, sed solum coniungi potest ex libertate operantis, tunc non cadit sub Ecclesiasticam legem, nec fortè cadere potest sub humanam præceptum, saltem regulariter loquendo. Prior pars, quæ loquitur de facto, videtur clara, quia (vt existimo) nullum probabile exemplum afferri potest indicans similem Ecclesiasticam legem, vt patebit respondendo ad iura in principio allegata, & latius inferius explicādo per quos actus impleatur præcepta affirmatiua Ecclesiastica. Loquendo autem de possibili non est mihi certa conclusio, sed probabilis; explicatur autem in hunc modum. Quia talis actus interior esse potest necessarius ad honestatem aliquam exterioris; hoc autem

Nauarr. Adrian.

12. Corollar. voluntariè distractum non implere præceptum Ecclesiæ.

13. Quartum. Possit etiam incurri censuras.

14. Conclus.

autem sufficit, ut simul præcipi possint; ergo maior A patet, quia præcepta affirmatiua non dantur, nisi de actibus virtutum, & in ordine ad aliquam honestatē, & ideo si actus interior præcipitur cum exteriori, erit propter aliquam honestatem; non autem propter solum interiore, quia interior non potest ab Ecclesia præcipi propter suam honestatem per se, & absolute spectatam, quia ut sic non est materia legislationis humanæ, ut capite præcedenti ostensum est; ergo si potest præcipi ut coniunctus exteriori, solum erit ut communicans aliquo modo suam honestatem actui exteriori. Quod autem hoc sufficiat declaratur, quia duobus modis potest requiri actus interior ad honestatem actus exterioris. Primum simpliciter, quia sine tali actu non potest actus exterior honeste fieri, ut quando actus exterior non potest honeste fieri sine aliqua intentione honesta, vel quia dignè fieri non potest sine interiori dispositione, ut si Eucharistia sumenda sit, & quia non potest dignè recipi, nisi à iustificato, ideo sit necessaria contritio, vel attritio cum confessione ad dignè communicandum. Secundò potest requiri actus interior solum ad melius esse, scilicet, ut actus exterior sit honestus, seu pluribus modis bonus, licet sine tali actu possit esse bonus ex obiecto, & circumstantiis propriis.

Requiri potest actus interior ad honestatem actus exterioris, simpliciter vel ad melius esse.

25.

De utroque ergo ex his modis, verisimile videri potest, posse cadere sub præceptum humanum. Nam de primo inquiri, cur non possit Ecclesia præcipere, ut talis actus dignè fiat, siue illa dignitas pendeat ex circumstantiis extrinsecis, siue ex intrinsecis. Nam illa honestas est simpliciter honestas actus externi, seu compositi ex interno, & externo, quod satis est, ut internus præcipiatur cum externo. Item iam ille actus internus est necessarius ad quoddam esse morale magni momenti actus externi. Item potest esse valde expediens communi bono Ecclesiæ, ut actus externus cum tota illa integritate, seu rectitudine morali præcipiatur. Maxime si Ecclesia sit in graui aliqua necessitate, & velit placare Deum per sacras actiones fidelium sanctè factas. Certè cum potestas gubernatiua Ecclesiæ sit maxime spiritualis, & ordinata præcipue ad salutem animarum, non videtur hic modus præcipiendi improprietatis illi, cum absolute sit de actu visibili sancto, sicut Ecclesia visibilis & sancta est. De alio verò modo licet minus videatur aptus ad præceptum; nihilominus videri potest non omnino impossibilis. Nam interdum præcipimur orare v.g. vel ieiunare pro tali necessitate; ergo potest per tale præceptum directè iniungi, ut dicatur litania v.g. pro tali necessitate in particulari; hoc autem pendet ex intentione interiori operantis, quæ intentio non est necessaria ad honestatem illius orationis, vel ieiunij; nam sine illa possent honestè fieri; ergo. Confirmatur, quia sæpe conceditur indulgentia oranti, vel operanti cum tali intentione, & non alio modo; ergo si publica necessitas id postulare, posset etiam præcipi actus cum eadem conditione.

Nihilominus probabile satis est, utriusque modum excedere mensuram humanæ legis, etiam Ecclesiasticæ, & de posteriori quidem videri id clarius, quia per talem actum internum solum additur externo bonitas quædam accidentaria per extrinsecam relationem, vel imperium ab actu interiori omnino distincto; ergo non potest illa bonitas præcipi ex vi præcepti actus externi, sed oportet, ut distincto præcepto per se & directè præcipiatur, quod esset præcepto directè actum internum, quod ostensum est fieri non posse. Secundò declaratur à contrario, quia si quis, non obstante tali præcepto, faceret actum externum bene ex obiecto intrinsecò, & circumstantiis per se requisitis, & omittendo alium actum interiore, tunc solum peccaret omittendo actum inter-

num, non autem faciendo externum actum tali modo; ergo signum est, illa esse duo præcepta distincta, & vnum per se versari circa solum actum interiore, illudque tantum non impleri per internam omissionem. At hoc fieri non potest, iuxta dicta. Tertio id potest ostendi ex usu Ecclesiæ, & illo eodem exemplo indulgentiarum: nam Ecclesia non consuevit cogere ad talem intentionem internam non necessariam ad substantiam moralium actuum, sed inducit ad illam offerendo spiritualia commoda, sub illa conditione, & non aliter: qui modus semper iudicatus est sufficiens ad subueniendum communibus necessitatibus Ecclesiæ. Ergo alius necessarius non est, neque etiam est conueniens, quia est de re occultissima, & periculis exposita, & ideo verisimilius est, non esse materiam ipsam ad legem humanam.

Atque hæc vltima ratio potest applicari ad priorem modum de quo minor est certitudo, quia licet ille modus operandi magis necessarius esse possit ad bonos mores fidelium; nihilominus tamen ad generalem, & conuenientem Ecclesiæ gubernationem videtur sufficere, ut per leges præcipiantur actus externi de se boni, vel religiosi, cum conditionibus necessariis, ut sint tales actus morales: nam eo ipso naturalis ratio, vel ius diuinum obligat, ut honestè, seu dignè fiant; ergo non oportuit in hoc multiplicari Ecclesiastica præcepta: maxime quando rectitudo pendet ex solo actu, vel dispositione interiori, de qua Ecclesiæ constare non potest. Accedit quòd talis circumstantia per se non includitur in præcepto de tali actu externo substantialiter spectato, non solum in esse materiali, & physico, sed etiam in esse morali sacramenti, vel contractus, orationis, &c. Ergo ut talis rectitudo præcipiatur, necessaria erit directè, & per se præcipi, quod esset directè præceptum actum interiore.

Dico tertio: Ecclesia non potest prohibere, vel punire actum externum de se bonum ex obiecto, & circumstantiis externis, propter solum defectum, quem accipere potest ex affectu interno, vel intentione operantis. Ut esset v.g. punire per legem, dante elemosynam propter vanam gloriam, etiam si exterioris non demonstraretur, vel quippiam simile. Hæc est sententia Almaini, supra allegati. Assertio satis patet ex præcedenti, & ex rationibus in ea factis, quia professò talis prohibitio esset directè de actu interno: nam externus non ratione sui, sed ratione interioris tantum prohiberetur, unde solus etiam internus verè puniretur. Item ad regimen Ecclesiæ visibilis necessarius non est, nec conueniens talis modus prohibitionis, vel pœnæ; est enim præter humanam conditionem, & ita nunquam Ecclesia hoc consuevit, ut constabit ex dicendis. Denique hoc bene probant cap. vlt. de simon. & cap. ma nos, eodem, ut paulò inferius dicam.

Vnde infero, & aduerto, facilius esse Prælate Ecclesiastico prohibere alicui elemosynam absolute, & simpliciter, & pœnam imponere, si fiat, quàm prohibere, vel punire elemosynam factam propter vanam gloriam. Quia cum prohibetur absolute, potest subesse aliqua ratio pertinet ad externam gubernationem, & forum, propter quam præceptum sit humanum, & iustum, ut notauit Glossa supra citata in d. vlt. in simon. Neque est necessarium, ut superior in suo præcepto suum motiuum exprimat: nam præsumitur iustum, dum aliud non constat, & ita de transgressione talis præcepti sufficienter constat per solum effectum extrinseci actus. At verò si prohibeatur elemosyna tantum ob circumstantiam prauæ intentionis in lege expressam, eo ipso declaratur, materiam prohibitionis non esse aptam, nec rationem prohibitionis

bitionis accommodatam potestati humanæ, nec de transgressione posse constare per actionem externam, quandoquidem licet illa fiat, non statim fit contra tale præceptum, quia de intentione non constat.

20. Conclusio de actu externo dependente intentione interna.

Dico quarto: Ecclesia potest prohibere, & punire actum exteriorē cum dependentia ab interiori affectu, vel intentione accidentaria tali actui, quando actus aliàs esset malus sine tali intentione, & dignus tali pœna. Iuxta hanc assertionem interpretor opinionem Caiet. & illam aperte docet Sylu. sup. & res ipsa in se videtur satis clara, & vsui conformis. Ratio verò à priori est, quia Ecclesia potest prohibere simpliciter talem actionem externam, & punire illam; ergo potest etiam prohibere, & punire cum tali conditione, scilicet, si à tali intentione odij, vel simili procedat, & non aliàs. Antecedens patet ex ipsa assertionem: nam supponit, actionem illam esse malam in se, in tali intentione, & consequenter esse dignam pœna, versarique in materia Ecclesiastica, seu canonica: sic enim semper loquimur. Consequentia verò patet, quia per illam conditionem non extenditur potestas, sed restringitur vsus eius. Magis enim moderata, & restricta est prohibitio, & punitio cum ea conditione, quàm si absolute fieret, ut per se notum est. Et declaratur exemplo: nam Ecclesia potest v.g. excommunicare omnem illum, qui graue sacrilegiū commiserit; si ergo tantum excommunicet eum, qui scienter illud commiserit, non auget, sed temperat rigorem, & lux iurisdictionis vsus, & tamen particula illa scienter, includit conditionem de actu interiori, id est, si sciens, & volens directè hoc fecerit. Hinc etiam Ecclesia grauiori (ut sic dicam) sed magis restricta irregularitate punit homicidium voluntarium, quàm casuale, quæ tamen sæpe differunt, nisi in cognitione, & intentione interna. Quia in rigore Ecclesia posset vtrumque homicidium æquali irregularitate afficere; ex benignitate autem voluit rigorem temperare, quando homicidium non est per se intentum, seu directè voluntarium.

18. Conclusio.

21.

Est etiam optimum exemplum, quod totam doctrinam datam confirmat: nam certum est, hæreticum externum non incurrere propriam censuram hæreticorum, nisi animo hæretico exterioris se prodatur: nam si solum fingat, & interioris non dissentiat, non incurrit censuram ipso facto; ergo talis censura imposita est propter actum externum cum dependentia ab intentione interna; cum tamen actus externus quoad materiam actionem, vel significationem non pendat ab illa, nec possit exterioris discerni, an procedat ab animo ficto, aut verè hæretico. Similiter est imposita irregularitas rebaptizanti, quam tamen non contrahit, si fictè, & sine intentione exterioris rebaptizet, etiam si Ecclesiæ constare non possit de tali fictione, nec de intentionis defectu. Potuissetque Ecclesia irregularitatem imponere propter externam rebaptizationem sacrilegam, & scandalosam, etiam sine intentione factam: noluit tamen, sed temperauit rigorem, ergo signum est, posse Ecclesiam hoc modo leges ferre circa actus externos, quòdo secundum aliquam rationem moralem respicientem. Statum Ecclesiæ, pendant ab interiori actu, licet non pendant in materiali actione externa, nec ex aliquo sensibili signo; ergo eadem ratione poterit simili modo prohibere, & punire alia delicta externa, prout iudicauerit expedire.

22. Respondetur ad simon. in d. de actu externo in quo nulla materia exprimitur.

Nec contra hæc assertionem aliquid virget cap. vlt. de simon. citatum à secunda opinione, quia loquitur, quando in actu externo nulla malitia apparet, nec præsumptio illius; & eodem modo loquitur expressè cap. ma nos, eod. Imò ibi est sermo, quando actus exterior habet speciem boni, ut elemosyna, vel reli. iosi cultus: animus verò est simoniacus, & Suarez de Legib.

ideo textus illi procedunt in specie tertiæ assertionis, & illam confirmant, huic autem quartæ nihil obstant. In caute venerabilem, §. vlt. quod Nauarr. allegat, nihil inuenio, quod ad causam faciat. Ex §. autem vlt. quem supra allegaui, solum potest colligi, reuocari posse in dubium, an sit iustum præceptum superioris prohibentis actum de se bonum, quatenus ibi permittitur, ut transgressor talis præcepti absolatur ad cautelam, absolute tamè potius supponitur tale præceptum præsumi iustum, licet intentio præcipientis occulta sit. Corollaria autem, quæ ibi inferuntur, vera non sunt, ut de duobus primis iam diximus, & de tertio statim dicemus.

23.

Fundamenta verò primæ opinionis, partim hanc, partim primam conclusionem confirmant, & nihil aliud probant. De cap. ergo omnis vtriusque, & de cap. dolentes, & Clement. 1. satis dictum est in corollariis primæ conclusionis. Ad tertium ex c. commissis, multi intelligunt textum illum de recipiente beneficium parochiale, seu curatum sine intentione merè interna recipiendi ordinem intra annum, dicuntque illum defectum intentionis puniri per priuationem fructuum, propter conjunctionem cum opere exteriori, etiam si exterioris non ostendatur. Imò addit Soto d. lib. 10. q. 5. art. 6. quòd si principio quis non habuit illam intentionem, & post sex menses illam habere incepit, nihilominus manet priuatus fructibus illorum sex mensium, & de conuerso si à principio bona fide recipit beneficium, & post sex menses mutat illam, & decernit non ordinari, ex tunc incipit non facere fructus suos; ac denique generalem statuit regulam pro quocunque tempore anni, pro quo ille non habet intentionem sacerdotij, vel formalem, vel habitualem ex illa relicta, & nõ retractata, pro illo priuari fructibus, etiam si tandem intra annum ordinetur.

24.

Sed professò tantus rigor non habetur in textu, nec augendus est in lege pœnali. Et in primis sensus ille de intentione merè interna non videtur habere locum iuxta nostram quartam assertionem, quia receptio beneficij per se non est malus actus, nec punibilis. Vnde videtur potius textus ille in illo sensu procedere contra tertiã assertionem, & ideo dicere alicuius posset, textum illum intelligendum esse de intentione non merè interna, sed signo aliquo manifestata, vel saltem ita insinuata, ut rationabiliter possit ab Ecclesia præsumi. Sed hic sensus admittendus non est, tum quia est contra communem intelligentiam, tam Iuristarum, quàm Theologorum, cum Glossa ibi; tum etiam quia est contra proprietatem verborum textus absolute dicentis, Si promoueri ad sacerdotium non intendens, &c. tum propterea quia est contra rationem textus, Cum eps receperis fraudulenter, hoc enim sit, ex vi intentionis interioris; tum etiam quia textus addit, Nisi voluntate mutata, &c. ergo loquutus fuerat de intentione voluntatis; tum denique quia declarat priuationem fructuum ipso facto, non ergo agit de præsumptione, sed sufficere censet, quod interior desit intentio.

25.

Respondent ergo alij, non esse illam pœnam impositam per legem humanam, sed esse obligationem restituendi, vel incapacitatem fructuum, quæ ex natura rei sequitur ex tali intentione, & per illam legem declaratur. Patet, quia beneficium curatum non datur nisi propter officium, quod exerceri non potest sine sacerdotio, & ideo non sacerdos, qui recipit beneficium sine animo suscipiendi sacerdotium, eo ipso iniuste recipit fructus beneficij, & consequenter non facit illos suos. Quia tunc non recipit fructus propter officium, quod exercet, cum sit incapax illi, ergo maxime posset recipere propter spem recipiendi quamprimum, vel tempore præscripto; hæc autem spem auferit praua intentio; ergo reddit talem perso-

nam incapax fructuum, nisi illam mutet, & tempore debito ordinetur.

Hæc verò responsio non habet solidam fundamentum. Nam sine dubio, si lex lata in cap. commissi, non addidisset illam privationem fructuum, non posset cum sufficienti fundamento dici, recipientem beneficium sine tali intentione non facere fructus suos, præsertim de fructibus totius beneficii. Primum, quia beneficium etiam curatum non datur propter solum officium proprium sacerdotis: nam datur etiam propter officium dicendi horas canonicas, & ille sic tenens beneficium, posset recitare horas. Datur etiam propter ministerium chori, & administrationem Ecclesie, quæ possunt fieri sine ordine sacerdotali. Præterea non ita datur hoc beneficium propter officium dicendi Missam, & ministrandi sacramenta (propter quæ requiritur sacerdotalis ordo) ut omnino obliget ad faciendam hæc ministeria per seipsum; nam possunt fieri per tertium, maxime ad tempus, quod si ita fiant, sufficere, & saltem ut faciat beneficiatus fructus suos sine obligatione restituendi, præsertim si personaliter resideat, & regat Ecclesiam; ergo hoc etiam modo posset beneficiatus non sacerdos, & intendens non ordinari, per annum ita satisfacere officio suo, ut suos faceret fructus, si per ius humanum non impediretur.

Constat autem, ac declaratur: nam si sacerdos acciperet tale beneficium cum intentione non ministrandi in illo per annum quoad ordinem sacerdotalem, non ideo non faceret fructus suos, si alius integrè satisfaceret officio suo, partim per se, partim per alios, & similiter qui acciperet beneficium ante sacerdotium cum intentione accipiendi sacerdotium intra annum; non tamen ministrandi in illo per seipsum tam cito, nec post aliquod tempus, non mutaret intentionem restituere fructus omnes, nec fortasse partem, si alius per alium suppleret, quod per se non faceret, & sufficientem curam haberet suis Ecclesie: ergo secluso iure positivo, idem esset, licet quis reciperet beneficium sine intentione recipiendi sacerdotium intra annum. Probatur hæc ultima consequentia, quia non obstante tali intentione, posset satisfacere obligationi officij, propter quod dantur illi redditus beneficii, pro eodem tempore. Et ita ex sola rei natura non deesse ritulus ad recipiendos, & retinendos illos fructus sine iniustitia, scilicet, ritulus beneficii cum recitatione, administratione, & seruitio sufficiente beneficii pro toto illo tempore, modo declarato.

Vera ergo responsio non esse videtur, illam non esse propriam pœnam propter interiorem culpam, etiam adiunctam exteriori, sed de se non malo; nec etiam esse obligationem restituendi propter defectum in officio, vel seruitio beneficii, sed fuisse prudentem ordinationem Ecclesie, quæ statuit, ut non daretur beneficium homini non ordinato, nisi sub tali onere, & conditione. Unde ex quo fuit conditus canon ille, eo ipso, quod talis persona acceptat beneficium, acceptat illud cum illo onere, & ideo si non implet conditionem, non facit fructus suos, quia Ecclesia illi non contulit ius ad illos. Nec est inconveniens, quod Ecclesia, licet non iudicet de occultis, det beneficium sub conditione occulta, & interna, quia ad hoc non est necessarium, ut ipsa iudicet de illa conditione, sed satis est, quod recipiens beneficium de illa iudicet, & per iudicium suæ conscientie teneatur ad restituendos fructus, quos non fecit suos sine alio iudicio Ecclesie. Sæpe enim in collatione aliqua exteriori facta includitur conditio interna ex parte suscipientis, ut cum Episcopus conferret ordines alteri, ibi est conditio inclusa, quod ille habeat intentionem recipiendi illos. Et ego possum dare eleemosynam pauperi sub conditione explicata illi, quod habeat intentionem orandi pro me, & si il-

lam non habeat, non fiat dominus eleemosynæ? Quid enim vetat ita fieri? Cum liberè possim disponere de re mea prout libuerit. Ita ergo potuit Ecclesia disponere circa collationem beneficiorum parochialium, quia ita oportebat obligare recipientes, & nullus poterat esse convenientior modus illos cogendi ad habendam illam intentionem.

Quod si obicitur, quia ius illud etiam habuit locum in eos, quia iam ante illum canonem receperant beneficia. Respondeo negando assumptum, quia lex non extenditur ad præterita per se loquendo, & ibi non explicatur, nec est extensio faciendi in lege personali sine sufficienti causa. Vel certe si dispositio illa habet locum circa beneficia prius recepta, erit quatenus à tempore illius legis cœperunt retinere cum mala fide, & in ea perseveratum est per reliquam partem anni iuxta dicenda in sequenti puncto. Hoc igitur modo explicatus ille canon, nec facit pro conclusione quarta, nec obstat tertiæ, sed continet limitationem alterius rationis: nam limitat modum, & conditionem conferendi talia beneficia talibus personis.

Aliter verò posset exponi iuxta tertiam assertionem, illam esse pœnam impositam pro omissione externa sacerdotalis ordinis, quem ex præcepto divino definito per Ecclesiam tenetur recipere intra annum, qui tale beneficium recipit, quoniam illa omisso processit ex tali intentione fraudulenta. Ad hoc explicandum aduerto circa illum textum, ibi non imponi conditionem illam, si recipiat beneficium sine intentione sacerdotij intra annum, ut absolute sufficientem ad contrahendam illam obligationem restituendi, se cum illa moderatione, nisi voluntate mutata promotus fuerit. Unde fit, ut licet quis accipiat beneficium sine illa intentione, & ita persistat per undecim menses, si tandem mutat intentionem, & intra ultimum mensem ordinatur, faciet fructus suos, vel confirmabit (ut sic dicam) dominium in retentione eorum, quia noluit Ecclesia aliter ponere illam conditionem, ut ex textu patet. Estque optima ratio, quia hoc modo melius lex illa obtinet effectum intentum, qui est, ut ille ordinetur, & inseruiat beneficio semel accepto, & ita per receptionem ordinis purgatur prior defectus, quia impletur conditio ab Ecclesia postulata, quæ in summa est, ut non habeatur illa prava intentio à principio, vel saltem, ut non perseveretur in illa usque ad effectum non recipiendi ordinem per totum annum. Unde quod Soto ait de restitutione faciendi pro quocunque tempore anni, pro quo illa intentio debita non habetur, non habet locum si tandem mutatur voluntas, & recipitur ordo intra annum, quia tunc nulla restituitio facienda est, ut dixi, & ex textu constat. Signum ergo est, pœnam illam (si pœna est) non imponi propter intentionem tantum internam secundum se, sed prout annexam, & prodeuntem in omissionem externam totius anni, quæ omisso mala est, & posset puniri illa pœna, etiam sine illa intentione à principio concepta, sed per negligentem dilationem totius anni contractam. Atque hoc modo textus ille confirmat tertiam conclusionem, & nihil obstat quartæ. Alia verò, quæ attingit Soto, an ille textus loquens de receptione beneficii extendi debeat ad retentionem, & an loquens de beneficiis parochialibus extendendus sit ad Episcopatus, & similia, ad præsentem materiam non spectant.

Circa quartum de Censurâ imposita inquisitoribus iniuste procedentibus ex odio, vel turpi affectu in dicta Clem. 1. §. verum, aliqui dicunt, loqui de odio manifesto signis externis, sed sine fundamento in textu, & sine causa, quia illa excommunicatio non fertur propter aliud signum odij, sed propter effectum iniustitiam ab illo procedentem. Et ita ille textus probat quartam

Explicatur Clemens

ram assertionem, ut etiam dixi in tom. 5. dicta disp. 4. sect. 2. Idem dicendum est cum proportionem ad 5. ex Clement. 5. de stat. Monach. Et ad sextum ex dicto cap. si quis. nam actiones illæ, quæ ibi puniuntur, & alias prohibite sunt, & prave, & moraliter loquentes sufficienter manifestant pravam animam, à quo proficiuntur. Reliqua in illa opinione iuxta quartam assertionem procedunt.

CAPVT XIV.

Quæ sit servanda forma, seu solemnitas in legibus canonicis ferendis.

Nihil in præsentem tractandum proponimus de forma intrinseca legis canonicæ, quia omnia, quæ de hoc puncto diximus libro præcedenti, cap. 1. 3. communia sunt legi humanæ: ut sic, nec aliquid speciale notandum occurrit in lege canonica. Imò etiam quæ de forma extrinseca diximus de legibus civilibus, magna ex parte communia sunt canonicis, quia illis conveniunt, quatenus humanæ sunt, & non quatenus civiles, seu seculares sunt. Et ideo leges canonicæ in signo etiam sensibili consistunt, & verba requirunt, quæ sufficienter explicant præceptum, seu voluntatem obligandi Prælati cum talibus conditionibus, quæ ad legem sufficiant, ut cum perpetuitate, communitate, & similibus, ut ibi explicatum est; ubi etiam sufficientia verba declaramus.

Ultra illa verò non est data determinata forma verborum in legibus canonicis ferendis, vel ex iure divino, vel ex Ecclesiastico, præsertim quoad proprios canones, quorum conditor est Pontifex, qui semper est superior illis, & ideo non arctatur ad certam formam verborum. Inferiores verò Episcopi, & Prælati, vel capitula limitari possunt ad servandam certam verborum formam; vel solemnitatem. Sed de hac etiam non constat saltem ex iure communi. Nam licet in quibusdam statutis requiratur consensus capituli respectu Prælati, vel de conuerso consensus Prælati respectu Capituli, vel aliquid simile, illud magis pertinet ad limitationem potestatis, quam ad determinationem formæ servandæ in lege ferenda. Præterea non est etiam de ratione legis canonicæ ut sit scripta: nam ea, quæ de hoc puncto allegauimus, pro lege civili maxime probant de canonica, & præcipue de Pontificia propter supremam potestatem ut dixi. Inferiorum autem statuta semper feruntur in scriptis, & ita servandum est ad tollendam ambiguitatem, vel obscuritatem. Unde etiam oportet, ut ex tenore ipsius scripturæ constet, ex potestate legislativa esse profectam, & continere actum eius, aliàs non erit sufficiens signum voluntatis Principis ferendi legem, vel obligandi subditos communi, & stabili legis obligatione, quod in sequenti puncto declarabitur.

Hinc enim suboritur dubium supra tractatum de lege civili, an Epistolæ Pontificiæ leges canonicas inducât, quoniam in eis respondent ad speciales interrogationes, aut consultationes. Canonistæ enim interdum indicant, hæc responsa Pontificum non introducere legem; Abb. in c. tua, de sponsal. n. 3. & ibi Alex. de Nevo n. 15. & Præpos. n. 4. ad 7. nam exponens illum textum, dicentem verba esse de necessitate matrimonij, quoad Ecclesiam, dicit, non introducere legem, quia solum continet responsum Pontificis ad privatam consultationem.

Contraria verò sententia vera est, à qua dicti auctores non dissentunt: est enim certa, & inter Iurisperitos communis tenet Glossa in c. ex tua, de fil. Presbyt. verb. consultationem. ubi Panorm. idē sentit, & tacite declarat priorem sententiam, ut statim dicam. Idem Felin. rubr. de refer. in princip. cum Rom. cons. 260. & Art. Suarez de Legib.

No est devotio legis Canon. ut si scripta.

ben. dicitur. Epist. de iudic. leges Canon. Alex. de Nevo.

Explicatur Clemens

child. & Domini, in c. ignorantia. 38. dist. Imò iuris civilis interpretes multò magis certam tenent esse hanc sententiam de Epistolâ Pontificam, quàm Legum, aut Imperatorum, ut constat ex Bert. & Paul. Castr. in l. 1. Cod. de legib. Iafone, & aliis, quos retuli superiori lib. c. 1. 3. Probatur aperte hæc sententia ex c. 1. dist. 19. quod est Nicolai I. in Epist. ad Episcopos Gallie, quæ habetur in tertio tom. Bibli. Vbi in eandem sententiâ adducit Leonē I. Epist. 1. in fine, & Gelasium in c. sancta Romana, dist. 15. & ibi ex professo probat Nicol. hoc non solum esse verum de Epistolâ in iure canonico insertis, sed etiam de omnibus aliis. Ratio autem sufficiens est, quia Pontifices habent auctoritatem ad ferendas leges hoc modo, & ipsimet declarant hoc sensu, & hac potestate esse scriptas huiusmodi Epistolâs, vel responsa. Quomodo autem hoc intelligendum sit, & quid requiratur, ut huiusmodi Epistolæ vim legis habeant, dicitur respondendo ad priorem sententiam.

Igitur ad cap. tua, de sponsal. respondetur in primis, potius ex illo probari, quando consultus Pontifex responderet, illud responsum habere vim legis, quatenus directè satisfaciatur consultationi, licet cōsultatio priuata fuerit. Et hoc supponunt, & fatentur interpretes illius textus supra allegati. Addunt tamē, per huiusmodi responsa Pontificum ad interrogationes factas circa antiqua iura non introduci nouam legem, quæ antea constituta non fuisset, sed solum interpretationem eius, de qua fuerat Pontifex consultus, siue illa sit Ecclesiastica, siue diuina, aut naturalis. Ut in illo capite consultus fuit Pontifex, an verba sint necessaria ad matrimonium. Respondet autem, matrimonium mutuo consensu perfici, necessaria autem esse verba quantum ad Ecclesiam. Unde colligunt dicti interpretes, per illud responsum non introduci nouam legem, aliquid de nouo precipientem, sed tantum declarari authenticè id, quod antea erat ius diuinum, ac naturale, scilicet, de substantia matrimonij tantum esse mutuum consensum, utique sufficientibus signis expressum, quia aliàs non posset esse mutuum, & datus simul, & acceptatus. Unde in hoc sensu rectè inferunt, noluisse ibi Pontificem introducere nouam legem Ecclesiasticam, quæ preciperet, ut matrimonium fieret per verba, quando fieri potest, neque in hoc sensu dixisse, verba esse necessaria propter Ecclesiam, quia hoc præceptum Ecclesiasticum non erat antea, nec Pontifex ibi illud ponit de nouo, cum tantum respondeat consultationi. Unde concludunt, solum explicasse per illa verba moralem necessitatem, seu utilitatem verborum in matrimonio, ut Ecclesia certior de illo fiat, eiusque clariorem probationem habeat.

Ex quibus aperte constat, non negare dictos auctores Epistolam Pontificiam habere vim legis in eo, quod decernit, sed proponere regulam ad intelligendum quid decernat. Ordinariè enim huiusmodi Epistolæ continentem responsa consultationum sunt potius declaratiua, quàm constitutiua iuris, quia non solet consuli Pontifex, an aliquid facere iubeat, nec ne, sed an aliquid faciendum sit secundum ius diuinum naturale, vel ab Ecclesia iam statutum. Et tunc respondendo Pontifex interpretatur ius, & in hoc officio habet auctoritatem legis obligantis ad illam interpretationem tenendam, vel ad seruandam antiquum ius, secundum illam interpretationem, & hoc est, quod in Decretis supra allegatis interpretatur docetur. Non tamen solent per talia responsa condere Pontifices nouas leges, non quia non possunt, sed quia non hoc tunc agunt, nec de hoc consuli solent, ut dixi. Si tamen occasione sumpta ex consultatione, ipsi velint nouam legem introducere, sine dubio possunt illo modo id facere, dummodo suis verbis hoc sufficienter declarent.

Quocirca quando Epistolæ non sunt responsuæ ad consultationem, sed directè scriptæ ad gubernationem

Bar. Casus. Iafon.

51

6.

Epistol. Pontificia habet auctoritatem legis obligantis ad illam interpretationem tenendam, vel ad seruandam antiquum ius, secundum illam interpretationem, & hoc est, quod in Decretis supra allegatis interpretatur docetur. Non tamen solent per talia responsa condere Pontifices nouas leges, non quia non possunt, sed quia non hoc tunc agunt, nec de hoc consuli solent, ut dixi. Si tamen occasione sumpta ex consultatione, ipsi velint nouam legem introducere, sine dubio possunt illo modo id facere, dummodo suis verbis hoc sufficienter declarent.

Quocirca quando Epistolæ non sunt responsuæ ad consultationem, sed directè scriptæ ad gubernationem

non nisi ad consultationem sed dicitur ad gubernationem facilius possunt habere unum legem sed hoc colligendum ex bonorum verborum.

nationem, tunc facilius habere possunt vim legis constitutione de nouo, quod ex tenore verborum standum est. Adiungenda etiam sunt circumstantiae temporis, & loci, & personarum, ad quas scribitur, ad intelligendum, an lex sit vniuersalis pro tota Ecclesia, vel pro aliqua tantum prouincia, aut diocesi. Denique necessarium est, vt talis Epistola per traditionem, vel declarationem posteriorum Pontificum sufficienter sit nota, & in auctoritate habita; hoc enim necessarium est, vt obliget: licet non sit necessarium, vt sit in corpore iuris inserta, quia ita cautum est in ipso iure, vt dixi, ac merito, quia est valde accidentaria, & non potest ius limitare auctoritate Papae. Quod maxime verum habet in his, quae spectant ad declarationem iuris naturalis, vel diuini. Nam in his non potest esse mutatio, nec error, quando Pontifices vt Pontifices definiunt, quod possunt facere per has Epistolas, & faciunt, quando ostendunt, se loqui ad docendam, & instruendam totam Ecclesiam, Et ideo in his rebus sunt talia decreta generalia, & perpetua, licet fiant respondendo ad particulares interrogationes, quia illa particularis materia est accidentaria, & solum concurrunt per modum occasionis, doctrina autem ipsa generalis est. At vero, quando responsum concernit materiam iuris positivi Ecclesiastici, licet vt processit a Pontifice non potuerit continere errorem in moribus, per temporis successionem potest accipere mutationem, & quoad hoc potest multum deseruire, quod tale decretum sit, vel non sit moribus receptum, vel etiam quod sit in corpore iuris insertum, vel extra vagetur, & tunc etiam oportet considerare, an sit consentaneum iuri communi, vel illi contrarium: nam in priori casu seruanda est; in posteriori autem Pontifex est consulendus, iuxta cap. Pastoralis, de fide instrum. Quae omnia vsq; esse possunt ad intelligendas decretales Epistolas, & aliquid statim addemus soluendo objectionem, quae in praesenti fieri possit. Praeterea potest simile dubium de sententiis Pontificum hic defini, quod supra de sententiis Imperatorum, & Regum tractauimus: nam ex ibi dictis a fortiori sequitur, sententiam latam a Papa in particulari causa introducere legem generalem pro omnibus similibus causis: nam maior est auctoritas Pontificia, quam Regia. Et hoc modo videtur magna ex parte esse constitutum ius canonicum: nam plura illius decreta sunt quaedam sententiae Pontificum in singularibus causis latae. Et in particulari videtur hoc declaratum in cap. in causis, de re iud. ibi. Cum in similibus casibus ceteri tenentur, similiter iudicare. Et ita docent ibi expositores. Dubitant autem, an hoc intelligendum sit tantum de sententia definitiua, vel etiam de interlocutoria, dummodo de illa satis constet, de qua videri possunt ibi Doctores, praesertim Panorm. p. 3. & 4. & Felin. n. 3. & seq. quia de hac distinctione nobis sufficiant dicta circa legem civilem. Alia vero distinctio de sententia inserta, vel non inserta in corpore iuris, qua vtuntur etiam aliqui ex dictis Doctoribus, in praesenti non est admittenda, quia repugnat iuri canonico, quod expressè illam excludit in Epistolis Pontificum, vt vidimus; est autem eadem ratio de sententiis. Item quia ex dicto cap. Pastoralis, aperte colligitur, Epistolam Decretalem Pontificiam, etiam si sit contra ius commune, habere auctoritatem, solumque limitatur modo supra dicto, quando est contra ius commune: nomine autem Decretalis etiam sententia lata, & scripta a Papa comprehenditur, vt omnes fatentur, & constat ex vsu Decretalium; non est ergo conditio simpliciter necessaria ad rationem legis, quod sententia sit inserta in corpore iuris, licet ad promulgationem legis, & ad cognitionem eius magis publicam, & certiore multum conferat.

Contra hanc vero resolutionem obiici possunt verba Alexandri III. in cap. licet, de sponsa duorum, vbi definit, matrimonium ratum non dissolui per subsequens consummatum, & adiungit. Quamuis aliter a quibusdam praedecessoribus nostris sit aliquando iudicatum, vtique per sententiam, vt communiter videtur intelligi; ergo sententia Pontificis non potest facere legem, eum tam grauem errorem continere possit. Similis obiectio fieri potest ex cap. quanto, de diuortio, vbi Innocent. III. docet, matrimonium inter fideles baptizatos, & Catholicos contractum non dissolui per haeresim, seu apostasiam a fide alterius coniugis, & subiungit, Licet quidam praedecessor noster sensisse aliter videatur. Quod dixit propter Caes. n. 111. qui contrarium respondit, vt in cap. laudabilem, alia r. de conuers. infidelium, olim habebatur, vt ibi notat Glossa, & nunc habetur in collectionibus Antonij Augustini collect. 2. tit. 2. cap. 2. Circa primum, Alexander III. non designat, qui fuerint illi Pontifices, qui aliter iudicauerunt, & Glossa ibi solum allegat consuetudinem quandam Mutinensem, cuius fit mentio in cap. vlt. eiusdem tituli, quae est impertinens; nam ibi non dicitur, illam consuetudinem fuisse per aliquem summum Pontificem approbatam. Imò Innoc. III. in illo cap. vlt. dicit, Fuisse contra id, quod sentit sancti Petri Sedes, & ideo non possumus certo dicere quale fuerit illud iudicium illorum Pontificum. Respondere ergo potest, supponendo, probabile esse, posse Pontificem ex iusta causa dispensare in matrimonio rato non consummato; forte igitur illi Pontifices, quos Alexand. III. commemorat, non tantum sententiando, aut respondendo, sed etiam facièdo dissoluerunt illa matrimonia, non quidem iudicando ipso facto dissolui (stando in solo iure diuino) per subsequens consummatum, sed iudicando, illam fuisse causam sufficientem ad illam dispensationem concedendam, & licet forte in hoc errauerint, erit error facti, & non iuris. Non est autem verisimile, fuisse iudicium illud ferendo generalem legem formaliter, & expressè, sed fortasse dispensando cum aliquo populo, aut saltem similem consuetudinem alicubi tolerando, vel approbando: nam hoc totum pertinet ad errorem facti, & particularem, id est, non redundante in perniciem totius Ecclesiae, & ideo non repugnat contingit. Quod si fortasse iudicium illud fuit per sententiam latam in aliqua particulari causa (licet id non constet) dicendum est, illam sententiam non fuisse latam interpretando ex cathedra ius diuinum, sed iudicando de facto secundum opinionem priuatam, & ideo non potuisse inducere generalem legem. Atque ita respondet Couarr. 2. p. quarti, cap. 7. §. 3. num. 15. Non est item necesse, verbum iudicandi, referre ad sententiam alicuius causae definitiuam, sed ad priuatam iudicium, quod interdum est per opinionem priuatam, & ita potuit contingere in illis Pontificibus. Et ita exposuit Cano lib. 6. de locis, c. 8. ad 3. & Bellarm. lib. 4. de Roman. Pontif. cap. 1. 3. in princ. Imò etiam de Alexand. III. dicit, non definiuisse, sed tantum quid sentiret explicuisse, sicut praedecessores sui fecerant. Idque colligi potest ex verbis eiusdem Alexand. in Conc. Later. p. 6. c. 8. vbi habetur integra Epistola, quae valde familiaris est, & in ea solum dicit, se velle aperire quid sentiat, & postea non loquitur de omni matrimonio rato, sed multas adiungit circumstantias, & solemnitates, ac tandem concludit, Quamuis aliter sentiant, aliter etiam a quibusdam praedecessoribus nostris sit aliquando iudicatum. Sed licet hoc forte ita in principio fuerit; nihilominus postquam responsio illa iuri Canonico per Gregor. IX. inserta est, & pro generali lege tradita vniuersae Ecclesiae, non est dubium quin sit vniuersalis, ac vera lex, ac subinde certam fidem

Obiectum quodam Pontifici verba quae videtur aliter respondere ex collectionibus.

c. laudabilem.

Ant. Aug. finus.

10. Alex. 3.

11.

Couarr.

Bellarm.

Alex. 3.

Conc. Lat.

Gregor.

fidem

22. Caelestini. An. Aug.

13.

Felin. Quid de Episcopi sententia.

Couarr.

Bellarm.

Alex. 3.

Conc. Lat.

1. Sentent.

fidem faciat, qui non potest intolerabilem errorem contingere. Secunda obiectio magis procedit contra priorè resolutionem de Epistolis Decretalibus, quam contra hanc de sententia: nam illud dictum Caelestini fuit responsio eius ad quandam consultationem, vt constat ex integra Antonij Augustini. Et eam se vidisse refert Castro lib. 1. contra haeres. cap. 4. & propter illam audeo dicere, in eo errasse Caelestinum, non tantum ex negligentia, ita vt illum errasse dicamus velut priuatam personam, & non vt Papam, qua in qualibet re seria definienda tenetur consulere viros doctos, Quia huiusmodi definitio (inquit) habebatur in antiquis Decretalibus. Sed excedit, & videtur male sentire de potestate infallibilis Papae ad definiendas res fidei. Melius ergo Cano, & Bellarm. supra respondent, non definiendo, sed opinando Caelestinum loquutum fuisse, potuisseque Castro ex verbis Caelestini attentè perceptis id colligere; solum enim ait, Non enim videtur nobis, quod si prior maritus redeat, &c. quae verba sunt priuatum sensum aperientis, & cum formidine loquentis, non definitis, aut certam doctrinam tradentis. Nunquam ergo responsio illa habuit vim legis toti Ecclesiae propositae, quia nec in ipsa hoc explicatum est, nec ita fuit recepta, aut recipi potuit, Dices; etiam Innoc. III. suum responsum protulisse per illa verba, Non credimus, quod in illo casu, &c. respondeo etiam ex vi verborum id non fuisse ab Ecclesia definitum, vt etiam Bellarm. sentit; postea vero lex illa firmata est per Greg. IX. & vsu ipso declarata, ac denique vt veritas fidei definita in Concilio Trident. sess. 24. can. 5. Tandem circa haec duo puncta de sententia, & Epistola Pontificis dubitari potest, an idem censendum sit de Episcopis cum proportione pro suis Episcopatibus. Nam Canonistae communiter in hoc differantiam constituunt, vt patet ex Fel. dict. c. in causis, n. 8. & in rubr. de rescrip. & aliis, quos allegat. Sed in hoc idem cum proportione sentio de Episcopis, quod dixi de Magistratibus, cuiuslibet habentibus potestatem ad ferendas leges cum subordinatione ad aliquem superiorem Regem, vel Imperatorem. Ita enim Episcopi comparantur ad summum Pontif. & ad ius Canonicum. Nam, & leges ferre possunt pro suis Episcopatibus, & non possunt contra ius commune statuerè, aut sententias dicere. Si ergo sententia vel responsum Episcopi sit contra ius commune, non solum non inducet legem, verum etiam nihil valebit; si vero per sententiam interpretetur suum proprium ius, vim etiam proprii iuris habere poterit sententia, quia quoad hoc habet eandem potestatem, & idem est cum proportione de rescripto, dummodo aliae conditiones concurrant, scilicet quod ex verbis & modo scribendi satis constet de animo statuendi, & quod materia, & sententia, vel decretum Episcopi sufficienter pro ratione suae diocesis promulgetur.

CAPVT XV.

Quae promulgatio in legibus canonicis sufficiat, vt vim obligandi habeant.

Suppositis quae communia sunt legi humanae, vt stalis est, & dicta sunt libro praecedenti, c. 14. hic solum superest quaestio, an pro quibus suis canonicis Pontificis sufficiat vna promulgatio Romae facta, vel in singulis diocesis, aut Archiepiscopatibus, vel prouinciis plures necessariae sint. In hoc enim varie sentiunt auctores. Prima opinio est in legibus canonicis seruandam esse regulam datam de legibus civilibus latas pro amplissimis regnis, plures, ac principales, & Suarez de Legib.

distantes prouincias comprehendentibus, videlicet, pro talibus legibus non sufficere vnam promulgationem Romae factam, sed necessarium esse, singulas promulgationes in singulis prouinciis Ecclesiasticis, id est, in singulis Episcopatibus fieri. Ita tenet Panormitan. in cap. 2. de constitut. num. 7. ad finem, Fel. n. 7. Dec. lect. 2. n. 6. Nauarr. in summa c. 2. §. n. 44. Angel. verb. lex. n. 2. Medin. 1. 2. q. 90. art. 4. qui illum tribuit Caiet. ibi, sed ille non dicit, necessariam esse denuntiationem in prouincia, vt lex obliget, sed solum excusari ignorantem, si lex propter incuriam pastorum ad eorum notitiam non deueniat, quod verum, & longè diuersum est, vt per se patet. Vnde potius posset Caiet. in contrarium induci. Solentque pro hac sententia citari aliqua iura canonica, sed nihil probant, & ideo illa omitto. Fundamentum ergo sumi debet ex Authentica, vt scilicet noua constitutiones, collat. 5. quae de legibus civilibus hoc disponit, vt supra visum est. Addendo regulam supra etiam positam, quod ius canonicum in huiusmodi rebus vtitur iure ciuili, & veluti tacite acceptat illud, quando aliquid contrarium, vel diuersum non disponit, & alioqui in re ipsa nihil est repugnans bonis moribus, aut religioni. In praesenti autè ius illud ciuile, quod requirit promulgationem in singulis prouinciis, non est reuocatum iure canonico, neque est contra bonos mores, imò est valde consentaneum illis, vt leges suauiores sint, & vt tollantur occasiones allegandi, vel fugiendi ignorantiam. Acceditque hoc maxime necessarium videri in his legibus canonicis, quia pro toto orbe feruntur; ergo citata authentica extendenda etiam est ad canonicas leges. Nihilominus contraria sententia communis recepta est. Tenent Glossa, & Ioann. Andr. in fine Sexti, circa datam eius Panormitanus mutans sententiam in cap. nonerit, de sententia excommunicationis, in fine, Cardin. in Proemio Clementinarum, §. vniuersitatis, num. 4. Syluest. verb. lex, quaest. 6. Rosel. num. 4. Armil. num. 11. & verb. consuetudo, num. 3. Ludouicus Gomez in Proemio ad regulas Cancellariae, quaest. 2. Nauarr. non constans etiam in priori sententia, dicto consil. 1. de constit. num. 1. 9. & idem sentit Soto lib. 1. de iustit. quaest. 1. artic. 4. & Palac. in tertio, dist. 37. disputat. 1. Ac denique Bartolus, & alij allegati in praecedenti libro, cap. 14. in hoc differentiam constituentes inter ius canonicum, & ciuile. Adduci autem solet pro hac sententia c. 1. de postulat. Praetorium, quod reuera non cogit: nam ibi solum concluditur, necessariam non esse, vt lex semel promulgata, singulorum auribus inuenietur per speciale mandatum, vel litteras. Quando vbi promulgata esse debeat lex canonica, ibi non explicatur. Item allegatur cap. nonerit, de sententia excommunicationis, cuius verba sunt, Nisi ea de capitularibus suis infra duos menses post huiusmodi publicationem fecerint amoveri. Non declaratur autem, quae sit illa publicatio; verisimile autem est, loqui Pontificem de publicatione Romae facta, & ita hic textus probabilis est. Responderi tamen possit, in illa lege determinatum fuisse illum modum promulgationis; non vero fuisse latam legem, vt idem sufficiat in omnibus legibus. Certum est enim, quoties lex canonica praescribit modum promulgationis in ea seruandam; illum sufficere, vel esse necessarium, etiam si ex iure communi, vel consuetudine aliud requiratur. Sicut è contrario posset argumentum sumi ex cap. cum infra menses, de penitent. & remiss. ibi, Postquam per Praelatos locorum fuerit publicata, inde colligendo, hunc modum publicationis esse necessarium in legibus Pontificis: quod tamen re vera inde colligi non potest, quia est speciale in illa lege, & fortasse magis, quoad inducendam poenam interdicti ab ingressu Ecclesiae.

Panorm. Felin. Decim. Nauarr. Medina.

Authentica vt facta.

2. et verum opinio. Glossa. Ioann. Andr.

Syluest. Rosel. Lud. Gom. Nauarr. Soto. Palac. Barr. Bald.

4.

Ecclesie, quam quoad obligationem legis. Vnde potius inde posset ab speciali argumentum retorqueri, vt bene notauit Nauarr. supra num. 21. Simile est in Concilio Tridentino sess. 25. quoad legem illam irritantem matrimonium clandestinum, in qua speciale promulgationem postulat, quæ ordinariæ nõ est necessaria in legibus Ecclesiasticis. Ita ergo potuit in illo cap. nouerit, assignari vt sufficiens illa vnica promulgatio in fauorem fidei, & immunitatis Ecclesiasticæ, licet fortasse iure communi plures requirantur: nam semper potest Pontifex commune ius positium immutare, prout expedire censuerit.

Fundamentum ergo proprium huius sententiæ est, se debet, quia ex natura rei illa promulgatio sufficit, nisi aliud Ecclesia statuerit; nihil autem aliud statuit, nec prædictam Authenticam acceptauit, aut in hac parte suam fecit. Nullo enim iure scripto id ostendi potest in particulari, nec etiam in generali, quia canones solum in iudiciis causarum voluerunt, vt ciuiles leges seruari, vbi canonicæ deessent; modis autem ferendi vniuersales leges longè grauior est, & pertinens ad propriam Pontificis actionem, & potestatem; & ideo non est illa generalis regula ad præsentem casum extendenda. Nec etiam talis acceptatio potest consuetudine ostendi: nam potius contrarium potest consuetudine probari, illius enim varia sunt indicia. Primum est, quia in curia Romana totius orbis lites definiuntur iuxta leges Pontificias Romæ publicatas, etiam si alibi promulgatæ non sunt, quod non esset iustum, si in aliis prouinciis illæ leges non obligarent absque speciali promulgatione in eis facta, vt bene considerat Nauarr. vbi supra. Potestque explicari exemplo adducto à Ioanne Andrea de quadam electione facta in vna prouincia contra constitutionem Pontificiam, quæ Romæ, & non in tali prouincia erat promulgata, & nihilominus irrita facta est. Idemque seruari in regulis Cancellariæ notat Anton. Gomez supra.

Præterea multa sunt decreta in iure canonico, quæ nunquam fuerunt promulgata in singulis prouinciis, sed tantum Romæ. Et quamuis enim ipsa editio publica iuris canonici habeat vim quandam promulgationis, quæ in singulis prouinciis fieri censetur, quia in singulis illi libri publicè circumferuntur, nihilominus in rigore obligatio talium Decretorum latius extenditur, quam illa promulgatio. Deinde multa sunt rescripta Pontificum, vel Bullæ, aut Motus proprii, qui non sunt inserti in communi iure Canonico, & nihilominus censentur obligare per solam publicationem Romæ factam. Quod etiam in Bulla Cœnæ videre licet: vniuersaliter enim obligat, cum tamè rarè in singulis Episcopatibus publicetur. Tandem magnum argumentum est, quia quando Pontifices volunt necessariam esse promulgationem suæ legis in singulis Episcopatibus, seu prouinciis, hoc specialiter declarant: rarè autem id faciunt, & in rebus maioris momenti, aut periculi, ergo signum est extra hos casus speciales in legibus absolutè latis, & Romæ promulgatis, illas speciales promulgationes non requiri. Item è contrario interdum extendunt tempus, pro quo volunt differri obligationem legis etiam post promulgationem, vt Pius III. voluit, vt decreta Concilij Tridentini non obligarent, nisi post tres menses à promulgatione, in quibus legibus supponunt, promulgationem in vrbe factam sufficere, quia si aliæ particulares spectandæ essent, illa temporis dilatio necessaria non esset. Denique est optima congruentia, quia tota Ecclesia vt est sub vno pastore, est propriè, & perfectè vnus corpus mysticum, & vna respublica, & ideo pro toto hoc corpore satis est vna promulgatio facta in Metropoli huius reipublicæ. Et vterius considerant Iurista,

Per hanc opinionem.

Sedem Pontificiam esse fixam Romæ, & Pontificem non vagari per prouincias, sicut solent Reges, & idcirco inde accommodatissime influere in vniuersam Ecclesiam, & ob eandem causam Romanam curiam esse aptam, & sufficientem locum ad huiusmodi promulgationem.

Et ita solum est fundamentum contrariæ sententiæ, & obiter reddita est differentia inter leges canonicas, & ciuiles, tum quoad dispositionem earum; tum quoad consuetudinem; tum etiam quoad congruentiam, quia in Ecclesia est maior vnitas sub vno Christi Vicario, quam sit in regno sub temporalis Rege: Vnde, licet ad facilem rem notitiam legis, & ad vitanda aliqua incommoda, videri potuerit magis accommodatum, vt speciales promulgationes etiam in legibus Ecclesiasticis requirerentur. Nihilominus ob alias causas potuit oppositum esse congruentius tum ad commendandam maiorem Ecclesiæ vnitatem, maiorémque obedientiam Pontifici debitam; tum etiam ne leges Pontificiæ ab Episcopis pendere videantur. Denique, quia vbi aliud necessarium fuerit in specialibus casibus, ab ipsismet Pontificibus statui potest, sicut interdum fieri diximus.

Atque hinc facile constat, quid dicendum sit de aliis legibus canonicis. Nam si sint leges concilij vniuersalis, illæ per Pontificem approbari debent, & ita eadem est de illis ratio. Nam eorum publicatio Romæ fieri solet, & illa sufficit, nisi aliud in ipsamet lege disponatur. Poterit etiam fieri in loco Concilij, si Pontifex contentus sit. De legibus autem Episcoporum manifestum est sufficere pro toto Episcopatu, eamque sit in Matrice, vt à fortiori patet ex dictis, tum in præsentibus, tum de legibus ciuilibus ciuitatum, aut regnorum particularium. Et cum eadem proportione loquendum est de Archiepiscopis, & Patriarchis, si aliquando possunt ferre leges pro toto Archiepiscopatu, vel Patriarchatu, quod tamen (vt supra dixi) iure ordinario non possunt sine concilio prouinciali, de cuius legibus cum proportione etiam censendum est. De modo autem ipsius promulgationis nihil noui dicendum occurrit; nam potest fieri aut voce præconis, aut assignando legem scriptam in loco publicè ad hoc designato, vt Romæ fit, in quo seruanda erit loci consuetudo, nam ius scriptum non inuenitur.

Superest verò inquirendum, an lex Pontificia Romæ promulgata statim incipiat obligare omnes, vel post aliquod tempus, quod de lege ciuili latè tractatum est, & in præsentibus potest breuiter expediri. Dixit igitur Glossa in cap. *proposuit* 82. dist. verb. *non probatur*, leges canonicas non obligare nisi post sex menses. Idque colligit ex cap. *decernimus*, dist. 18. Sed ibi non agitur de promulgatione canonicarum legum, sed de modo quo Episcopi suas plebes docere debent omnia, quæ in Conciliis prouincialibus acta fuerint. Nam Episcopi præscribitur, vt intra sex menses à Concilio peracto suos clericos & plebes conuocent, & coram eis plenissimè referant, quæ in eodem anno in Concilio acta, vel definita noscuntur. Quod non propter solam legum promulgationem, sed propter plenam instructionem & doctrinam tunc præcipiebatur; nihil ergo ex illo textu colligi potest de modo, quo leges Pontificiæ, vel Canoniciæ, vniuersim obligare incipiunt. Et ita illa sententia Glossæ ab omnibus reprobatur, quia in iure non habet fundamentum, & est contra consuetudinem, & contra vigorem Ecclesiasticæ disciplinæ.

Dux igitur sunt opiniones, vna, quæ doctrinam datam de legibus ciuilibus censet esse applicandam ad canonicas, quia licet in canonicis hoc expressum non sit, Authentica, vt facta nona constitutiones, extenditur

extenditur ad leges canonicas propter illam regulam generalem, quod non contradicit canonibus, & potius iuuat illos, in quo casu ius canonicum iuuatur ciuili, iuxta cap. 1. de noui oper. nuntiat. & cap. *si in adiutorium*, dist. 10. Et fauent verba Pij V. in Bulla promulgatione Concilij Tridentini, vt in superioribus allegatum est. Et ita sentiunt Panorm. Felin. & alij cap. 2. de constit. Syluest. Angel. & alij verb. *lex*, Nauarr. conf. 1. de constit. quæst. 4. Soto, Medin. & alij citati, qui in hoc indistinctè loquuntur de legibus canonicis, & ciuilibus. Et idem docuit Glossa in cap. 1. de concess. præbend. verb. *post tempus*, & Glossa vltima in data Sexti, quæ adducit iura canonica parum vrgètia. Vnum est cap. vlt. ne cleric. vel Monach. vbi religio egressi ex suis claustris ad audiendam physicam, vel ius ciuile, nisi post duos menses ad claustra redeant, excommunicantur. Sed non est ad rem, quia illi duo menses non requiruntur ibi ad complendam legis promulgationem, sed dantur quasi pro sufficienti monitione ad incurrendam censuram, vnde etiam post longissimum tempus à promulgatione illius legis necessarii sunt illi duo menses ad excommunicationem illam incurrendam, & ideo computantur non à die promulgationis legis, sed à die commissi criminis, vt dixi in 5. tom. de Censur. disp. 23. sect. 3. Aliud capitulum, quod citat, est cap. *nouerit*, de sentent. excommunicantur, sed est simile præcedenti: nam in eo excommunicantur, qui infra duos menses ad claustra capitularibus statuta immunitati Ecclesiasticæ contraria. Quod tempus nõ designatur propter legis promulgationem, sed pro admonitione sufficiente ad incurrendam contumaciam. Tertium est caput primum de concessione præbend. in 6. At ibi in textu nihil dicitur de duobus mensibus, sed in genere dicitur, *Nisi post tempus, infra quod ignorare minimè debuissent*. Quod non oportet referre ad duos menses, sed ad modum obligandi legis humanæ ex ipsa rei natura, vt in præcedenti libro explicauit.

Quapropter contrariam sententiam tenent non pauci Theologi moderni, scilicet, in legibus Canonici Pontificis nõ esse necessarium tempus duorum mensium. Quæ sententia mihi valde probabilis videtur, & multum consequens ad ea, quæ in priori puncto huius capitis diximus. Nam si illud tempus esset necessarium, maximè propter illam authenticam, quia nec de iure naturæ, nec de canonico necessarium est, vt ex dictis constat: illa verò Authentica nõ rectè applicatur ad leges canonicas. Duo enim in illa disponuntur, vnum est de promulgatione iteranda in singulis prouinciis, aliud de dilatione duorum mensium, qui in vnaquaque prouincia computantur à promulgatione in ea facta. Sed illa lex quoad priorem partem non est acceptata à Pontificibus pro suis legibus; ergo nec quoad posteriorem. Probatur consequentia, tum quia non magis constat de acceptance posterioris partis, quam prioris: in vtraque enim verum est, Pontifices non declarasse, velle se admittere leges ciuiles pro modo ferendi, vel obligandi Ecclesiam per suas leges, sed solum in iudiciis forensibus, vbi leges canonicæ deessent, tum etiam quia consuetudine receptum non est, vt testatur graues auctores, & specialiter Vasquez disp. 156. c. 3. cum emphasi dicit, se audere id affirmare. Nauarr. autem dicit de consuetudine, & stylo in vrbe feruari, vt transgredientes legem Papæ ante duos menses à promulgatione puniantur non solum qui probantur sciuisse promulgationem, sed etiam qui non probant, illam ignorasse.

Addit verò Nauarr. hæc verba, *Quæ consuetudo restringi fortè possit ad forum tantum exterius, & vrbicolæ*. Sed prior restrictio non videtur mihi rationi consentanea. Quomodo enim iuste punirentur illi tanquam

legis transgressores, nisi supponeretur lex iam pro illo tempore obligare. Ibi enim non habet locum præsumptio: nam certò constat, nondum esse elapsum tempus duorum mensium. Ergo si sciens legem iudicatur vt transgressor, ex nulla præsumptione iudicatur, sed ex certa probatione delicti, & si ignoras præsumitur transgressor dum non probat ignorantiam, hæc præsumptio supponit certam obligationem, tum legis, tum etiam sciendi illam ante duos menses, alias immeritò præsumeretur culpabilis, vel quod perinde est, punibilis ignorantia; illa ergo consuetudo aperte supponit legem illam obligare Romæ ante duos menses. Nec potest suppositio esse falsa, quia non fundatur in præsumptione, sed in voluntate Pontificis, quia neque hæc potest latere Romanos iudices, neque quæ Pöfifex potest ignorare qualiter suæ leges Romæ feruari cogantur, & sciendo, ac tacendo consentit, satisfique ostendit, se nolle vt dispositio legis imperialis, sed sua, saltem pro curia. Posita autem vera obligatione in illis legibus impertinens est distinctio de foro interno, & externo, quia lex canonica maximè obligat in foro interno, vt statim dicemus, & Ecclesia non punit nisi propter culpam, aut veram, aut præsumptam, vtraque autem supponit obligationem legis in conscientia.

Alterà verò restrictio Nauarr. scilicet, ad vrbicolas, non est iuris, sed facti, & ab ipso non probatur; imò nec simpliciter asseritur, sed sub particula, *fortè*, nec per se est multum verisimilis. Nam si lex publicata statim obligat Romæ, iam quoad hoc discrepat ab Authentica. Vnde ergo constare potest, quòd Papa acceptet illam pro omnibus locis extra vrbem? Item cur non seruabitur proportio ad loca distantia, vt quòd sunt viciniora, eò intra breuius tempus obligentur, si vrbs ipsa statim obligatur? Vnde etiam sumitur optima coniectura: nam tempus illud duorum mensium erat aptum pro legibus ciuilibus publicandis in singulis prouinciis, quia pro vnaquaque erat sufficiens. At pro legibus Pontificiis semel tantum promulgandis Romæ minimè erat proportio natarum, quia leges illæ obligaturæ sunt totam Ecclesiam, quæ totum vniuersum de se occupat; impossibile autem est vulgari per vniuersum orbem intra duos, imò nec per totam Europam moraliter loquendo; ergo non oportuit tale tempus acceptare pro reliqua Ecclesia, si pro vrbe receptum non est.

Denique hoc videtur supponi in capite, *cum singulari*, de præbendis, in 6. quatenus ait, *Intra mensem postquam hæc constitutio peruenierit ad eosdem, vnum*, &c. *eligere teneantur, alioquin ex tunc potius subiaceant supra dictis*. Vbi Glossa fatetur, quòd licet illa lex peruenisset ad notitiam ante duos menses à publicatione, obligasset; ergo supponit textus ille non esse necessariū tempus duorum mensium ad obligandum. Neque potest hoc dici speciale, quia textus nihil de hoc statuit, sed supponit, & potius pro speciali addit concessionem mensis ad exequendum actum ibi præceptum, & ad incurrendas penas: qui mensis semper inciperet currere à notitia præcepti, etiam si post plures menses haberetur, vt Glossa etiam fatetur. Ergo si gnium est, legem de se obligasse à publicatione independentè à lapsu duorum mensium.

Et ita sanè videtur in vniuersum probabilius, leges Pontificias statim obligare incipere: diffundere autem obligationem suam successiue, iuxta id, quod natura legis humanæ requirit, & superiori libro explicatum est. Nam eo ipso, quòd Pontifex non addit specialem modum, seu temporis determinationem, nec ius Canonicum illam ponit, vel acceptat, talis obligatio sequitur prout rei natura postulat. Vnde etiam constat, idem esse à fortiori dicendum

Panorm. Felin. Syluest. Angel. Nauarr. Soto. Medin.

13.

14.

15.

Statim à publicatione incipere leges Pontif. & reliquorū Pra. la: vnum obligare, diffundere obligationem successiue.

de reliquis legibus canonicis, vt Episcoporum, vel A aliorum Prælatorum inferiorum; tum quia etiam in his nulla facta est restrictio in iure, vel per Papam; tum etiam quia ita dictum est de legibus civilibus inferiorum Magistratum: est autem eadem, vel maior ratio de legibus canonicis, & ita docent omnes auctores, qui ibi videri possunt.

CAPVT XVI.

Utrum lex Canonica obliget fideles priusquam ab eis acceptetur.

Hanc questionem facile in præfenti expedie- mus ex his, quæ de lege civilis diximus, & hæc addemus ea quæ ibi in hunc locum remissimus. Multi ergo auctores, qui in lege civilis ponunt dependentiam ab acceptatione subditorum, eandem ponunt in lege Canonica, & indifferenter de vtraque loquuntur. Ita Maior, Driedo, Angel. Armill. Nauarr. Couarru. Felin. & alij iuris periti pro illa opinione allegati, præsertim in cap. 1. de treug. & pac. vbi Gloss. verb. frangere. Et sequitur Henricus, tractatu de Synod. post. 3. part. art. 2. à num. 50. sed præsertim num. 62. dicit, ad integritatem legis, & constitutionis tria requiri. Primum, vt constituatur. Secundum, vt promulgetur. Tertium, vt moribus vtentium approbetur, & siquid horum (inquit) desit, non debet dici lex, vel constitutio: & subiungit, cum agitur de impediendo vinculo statuti noui, & non de præscribendo contra statutum, non peccare contravenientes statuto. Et refert Panormitan. in dicto cap. 1. & Decium in cap. nam concupiscentiam, de constitut. lect. 1. Fundamentum huius sententiæ totum videtur poni in præsumpta voluntate Prælatorum Ecclesiæ ponendi leges suas subintellecta conditione, vt moribus subditorum probentur. Solus Maior indicat etiam id esse ex defectu potestatis, quia non possunt aliter eas ferre. Et ad hoc suadendum dicit, Ecclesiam esse supra Papam, & ideo si Ecclesia non acceptat legem Papæ, non posse per illam obligari.

Dico verò primum: Pontifex potest obligare Ecclesiam ad acceptandum leges canonicas à se latas, & sufficienter promulgatas. Idemque est cum proportionem de Episcopis. Hanc conclusionem declarauit expressè Castro lib. primo de lege pœnal. cap. 1. & Turcrem. dicto §. leges, §. 2. qui licet in communi loquatur, tamen maxime loquitur de legibus canonicis, & idem est de omnibus auctoribus allegatis libro præcedenti, cap. 16. pro secunda opinione. Quocirca prior pars conclusionis mihi videtur tam certa, vt secundum fidem negari non possit, ex dictis supra tractando de potestate legislatiua Põtificis; vbi ostendimus, Petro esse datam à Christo Domino supremam potestatem in Ecclesiam, & non alteri, ac subinde habere illam Pontificem successorem Petri immediate ab eodem Christo, à quo illa Petrus habuit, & non ab Ecclesia. Hinc ergo concludimus, Christum ita dedisse hanc potestatem Vicario suo, vt per se posset validè, & efficaciter operari sine dependentia à consensu populi; ergo per illam potest ferre leges habentes efficaciam, & valorem ad obligandum Ecclesiam ad consentiendum, & acceptandam legem, vel præceptum. Patet hæc consequentia, quia aliàs potestas non esset absoluta, & efficax. Prior verò probatur primum, quia aliàs illa potestas magna ex parte esset data populo Christiano, quia tunc lex Ecclesiastica non haberet vim, vt est à Pontifice solo, sed vt ab illo simul cum Ecclesia: si enim lex non potest esse lex, nisi consentiente populo, profecto populus est conlegislator simul cum Pontifice, quod absurdissimum dictu est.

Sententia negatiua.

Maior. Driedo. Angel. Armill. Nauarr. Couarr. Felin.

Põtif. potest obligare Ecclesiam ad acceptandum leges canonicas à se latas, & sufficienter promulgatas.

Secundò, quia Christus absolute dixit, Quodcumque ligaueris, & Pasce oues meas, de populo autem nihil dixit, nec posuit conditionem, Si populus acceptauerit. Est ergo conclusio certa de hac potestate, prout est in summo Pontifice, quia in illo est immediate à Christo, atque adeo cum eodem modo, & independentia, quo à principio data est. De inferioribus autem non est res ita certa, quia in illis potestas est ab ipso Papa, à quo dari potest cum limitatione, & sub prædicta conditione: nihilominus tamen illa non est admittenda, neque præsumenda, nisi de illa satis constiterit, iuxta dicta superius de potestate Episcoporum ad ferendas leges. In quo etiam est notanda differentia inter Pontificem, & inferiores Prælatos, quòd nulla consuetudo obstat potestati, quominus Pontifex habeat dictam potestatem, quia consuetudo non potest præualere contra ius diuinum: respectu autem inferiorum, vbi esset consuetudo contraria, multum valeret, quia in his, quæ pendent à iure humano, multum potest consuetudo. Vnde & iurisdictionem augere potest, & minuere, quando per hominem concedi potest, vt notat Glossa vlt. in cap. cum olim, de Cler. coniug.

Secundò dicendum est, supposita iustitia legis canonice, per se loquendo, oriri ex illa obligationem ad acceptandum eam, ita vt non careant culpa, qui incipiunt illam non obseruare post sufficientem promulgationem. Dixi, supposita iustitia legis, quia lex euidenter iniusta, etiam si canonica sit, non obligat, iuxta supra dicta de lege in communi, & sumitur ex cap. ante triennium, dist. 31. & prosequitur latè Corduba in quæstion. lib. 4. q. 7. Victor. in 3. relect. de potestate Ecclesie. Bellarm. lib. 4. de Pontifi. cap. 15. Panormit. in cap. cum teneamus. Felin. in cap. si quando, de rescript. & cap. accepimus, de fide instrum. Et ita est assertio clara, præsertim quando lex est non solum iusta, sed etiam moderata, & facilis, quia tunc potestas non deest, & voluntas contraria nulla rationabili coniectura præsumi potest. Quod à fortiori patet ex dictis de lege civilis. Addendum verò est ex dictis ibidem, etiam in legibus difficilioribus, & durioribus, si in rigore iusta sint, idem esse seruandum, vt declarai Corduba supra ex cap. in memoriam, 1. 9. dist. ibi, licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, tamen feramus, & pia deuotione toleremus. Quod censéo verum per se, & ex vi potestatis canonice, quæ maior est, quàm civilis: oportet autem, vt etiam de voluntate satis constet, tum ex verbis legis, & modo præcipiendi, tum etià ex aliis iudiciis, & circumstantiis legis. Adde etiam, oportere, vt verisimile sit, legislatorem non ignorasse specialem rationem præceptæ difficultatem pro tali loco, vel tempore, aut alia occasione. Nam si probabiliter credatur, hæc ignorasse, credi etiam potest, noluisse cum tanto rigore obligare.

Sed tunc inquiri potest, an in simili casu liceat subditis à lege ad legislatorem supplicare, & præsertim ad Pontificem. Quidam omnino negant, imò dicunt, friuolam, & inutilem esse talem supplicationem, & ex ignorantia profectam. Probat, quia à lege non prouocatur, seu appellatur, vt colligitur ex l. vlt. ff. de appellat. recip. & l. antepenult. ff. de verbor. signific. vbi id notat Rebuff. adducens alios Doctores, & iura. Idem in Concordat. tit. de constit. Ratio etiam assignatur ex differentia inter sententiam, rescriptum, ac legem: nam sententia est, cum fertur in negotio particulari, & pendet ex partium probationibus, & ideo in ea admittitur appellatio, vt pars, quæ grauamen sensit, possit meliores, vel clariiores probationes afferre. Rescriptum etiam conceditur super factum singulare, in quo potest Princeps decipi à colligante, vel procurante suum commodum, & ideo

Conclus.

Non carere culpa qui in cõstit. non obferuare leges.

Pont. Cordub. Victor. Bellarm. Panorm. Felin.

& ideo in rescripto merito admittitur appellatio in cap. significauit, de rescript. At verò lex fertur in generali, & per vniuersalem scientiam, contra quam priuata scientia subditorum non est admittenda, & ideo neque appellatio, vel supplicatio admittenda est. Accedit, quòd in legibus civilibus à Rege latis talis appellatio, vel supplicatio non admittitur, neque est in vsu, ergo neque in legibus canonicis admittenda est.

Dico tamen, si supplicatio fiat ex rationabili causa, & licet fieri posse, etiam in legibus Pontificiis, & esse valde vtilem, ac rationi consentaneam. Hoc à fortiori sentiunt Panormit. Felin. & alij in cap. 1. de treug. & pac. & in dicto §. leges, & citatur Ancharr. conf. 2. 14. & expressè, ac indistinctè tam de lege civilis, quàm de canonica id affirmat Castr. lib. 1. de leg. pœnal. cap. 1. Et probatur primum, quia hoc nullo iure prohibetur, imò est iuri consentaneum, & rationi. Prima pars patet, quia in legibus vlt. & antepenultima supra citatis solum dicitur, non licere appellare à pena imposita secundum præscriptum legis, nec à sententia, seu decisione data iuxta legem, seu perpetuum edictum; non verò dicitur non licere supplicare de tota lege coram ipso Principe. Sunt autem hæc duo valde diuersa, quia in prioribus casibus appellatio repellitur tanquam planè iniusta, quia illa non est appellatio à lege, sed à sententia iusta, vt pote secundum legem lata. Quòd si appellatio id tendat, vt legem arguat iniustitiam, est etiam iniqua, tum quia supponitur lex vniuersalis, & seruari solita, ac subinde iusta, tum etiam, quia appellatio talis fit in particulari facto, in quo non licet à lege prouocare, quamuis liceat appellare, vel à declaratione legis, vel ab applicatione eius ad tale, vel tale factum: hic autem agimus de lege nondum recepta, & de supplicatione facta ex causa rationabili, & à communitate, vel nomine eius ab eo, qui auctoritatem habeat. Vnde auctores citati non negant, licere supplicare à lege, sed de appellatione loquuntur, & hæc non simpliciter negant. Nam Rebuff. expressè ait, Tunc à lege non appellari, quando ab eo est condita à quo appellare non licet, vt pote à Principe superiore non recognoscente. Vnde sentit, ex parte legis non repugnare appellationem: nam si sit edita ab eo, qui habet superiorem in eodem ordine, id est, in temporalibus, vel spiritualibus, & subditi grauari se intelligant, poterunt ad superiorem prouocare, vt ab statuto Episcopi ad summum Pontificem; ab ipso autem supremo Principe non est ad quem appelletur, supplicatio autem ad eundem non repugnat. Imò addit Rebuff. in concordat. quòd licet non appelletur à concessione literarum Regis, vel Papæ, ab executione appellatur, seu supplicatur. Sic ergo de lege dicere possumus, quòd licet ab ipsa proprie non appelletur, posse nihilominus supplicari ab eius executione, donec Papa informetur.

Deinde est hoc consentaneum cap. si quando, de rescript. vbi Papa declarat, licitum esse, non exequi rescriptum eius, donec ipsa plenius informetur, quàm do vera, & rationalis causa intercedit. Et simile habetur in cap. cum teneamus, de præbend. Nec differentia supra data satisfacit, quia eadem proportionalis ratio potest in lege interuenire. Quod patet, ratione ostendendo eandem sententiam. Quia eo ipso, quòd lex vniuersaliter fertur, facile fieri potest, vt non congruat moribus, aut dispositionibus gentium omnium, pro quibus fertur, quòd maxime contingere potest in legibus canonicis, & Pontificiis, quæ prouersa Ecclesia dantur: nam Ecclesia complectitur varia regna, & prouincias, habentes varios ritus, & modos viuendi. Vnde licet talis lex regulariter loquendo non sit disconueniens, vel nimis dura pro

vniuersa Ecclesia, & ideo respectu totius non habeat locum supplicatio, nihilominus in vno, vel alio regno, aut prouincia potest esse nimis dissentiens à moribus eius, & contra consuetudines eius, quas non solent Pontifices velle mutare, nisi id exprimant, sed potius conseruare, iuxta cap. certificar, de sepultur. in tali ergo casu ratio postulat, vt liceat supplicare Pontificem, quia scientia eius vniuersalis non potest semper extendi ad hæc particularia. Et hoc ipsum est à Pontificibus iure statutum in cap. 1. de constit. in 6. ex quo videtur colligi, absque alia supplicatione à lege Pontificia, ipsam ex vi illius iuris ipso facto non obligare in simili casu; nihilominus tamen fieri potest, vt casus non sit ita clarus, & certus, quin sit conueniens noua declaratio Pontificis; ergo in tali casu licita est supplicatio, & iuri contentanea.

Denique consuetudo videtur satis hanc assertionem confirmare: scimus enim, ita seruari in multis prouinciis Ecclesiæ, & Pontificibus non displicere, quando causa est rationalis, & cum debita moderatione, ac obedientia fit supplicatio. Et fortasse in legibus civilibus non tam ordinariè fit hæc supplicatio, quia non sunt tam generales, & ordinariè vna, & eadem lex non fertur, nisi pro regno, vel prouinciis in moribus civilibus multum similibus. Vnde in ipsis legibus Pontificiis frequentius fiunt tales supplicationes à prouinciis, vel regnis; quæ à Romana sede magis distant, quia facilius possunt earum propriæ consuetudines ignorari. Denique in huiusmodi casu pro tempore, pro quo durat supplicatio, cauendum est omne periculum peccati. Vnde si fieri potest, vt pro illo tempore nihil fiat contra legem Pontificis, curandum omnino est, licet eius executio suspendarur, quia ita magis cauetur omne periculum, & eo modo paretur legi, quo commodè fieri potest. Si autem non potest hoc modo suspensio executionis fieri sine magna rerum mutatione, vel periculo alicuius scandali, tunc ex benigna interpretatione voluntatis Pontificis, lex censetur pro tunc non obligare, & tali declaratione prudenter facta, cessat etiam omne periculum peccati.

Dico tertio: Lex canonica, si per consuetudinem toleratam non acceptatur, tandem non obligat, etiam si fortasse in principio culpabiliter fuerit nõ obseruata. Ita procedit communis sententia supra citata, & sumitur ex cap. vlt. de consuetud. vbi dicitur, legem etiam receptam posse ita consuetudine abrogari, vt non obliget; ergo multò magis poterit impediri, ne obliget, cum ante acceptationem minorem firmitatem habeat, iuxta dictum §. leges. Ratio autem est, quia tunc est magna causa præsumendi, legislatorem committere, & nolle cum tanto periculo communitatem obligare, & hoc etiam ostendit vsus totius Ecclesiæ. Oportet autem, vt consuetudo illa aliquam rationabilem causam habeat, vt dicitur in dicto cap. vlt. & infra in loco latius explicabitur. Deinde necesse est, & sufficit, vt à maiori parte populi non obseruetur. Nam si maior pars legem seruet, quamuis alij eam non acceptent, suam vim retinet, quia id requiritur ad consuetudinem, vt infra dicitur, & videri potest Panormit. in cap. cum iam dudum, de præbend. in fine, & in cap. quia circa, de consanguinitate, & affinitate, nu. 8. vbi etiam Anton. & alij. Item Abb. in cap. cum olim, de Cler. coniug. nu. 4. & Angel. verb. consuetudo, num. 7. Et eadem ratio è conuerso, si maior pars resistat, introducet consuetudinem contra obligationem legis, quia in rebus moralibus consensus maioris partis censetur communis, & ideo sufficit ad consuetudinem. I. quod obligatio maior, ff. ad municipalem. Abb. & alij supra re-

8.

Tempore supplicationum nil faciendū contra legem, quod si fieri non potest sine magna reuolutione, vel scandalo periculo, tunc ex interpretatione benigna Põtif. non censetur obligare.

9. Conclus.

Si maior pars resistat inducitur consuetudo contra obligationem maior, ff. ad municipalem. Abb. & alij supra re-

Dubi

ro. Dubium de scientia Principis.

Dubitari autem potest, quantum tempus necessarium sit, ut hæc consuetudo prævaleat contra legem, & an oporteat legislatorem scire, illam non servari; videri enim potest hoc necessarium, ut consentirentur. Et ita sentit Glossa in cap. vir, de secund. nupt. Nihilominus certum est, non esse necessariam scientiam legislatoris, in quo conveniunt auctores statim citandi, quia est res moraliter impossibilis, & præter consuetudinem, & usum, ut à fortiori patebit ex dicendis. Et ideo quoad tempus distinguere solent Doctores. Nam si lex non observatur, sciente legislatore, nullum certum tempus necessarium est, quia nullum est ius, quod illud præscribat; sufficiunt ergo tot actus contrarii maioris partis communitatis, qui moralem coniecturam efficere valeant de tolerantia legislatoris, quod prudenti arbitrio definitum est.

At verò quando interuenit ignorantia Principis, aliqui requirunt tempus 40. annorum, ut lex derogata censeatur, refert Felin. ex Panormit. in cap. 1. de treuga, & pace. Alij verò nullum requirunt tempus, sed solum non observantiam subditorum per aliquos actus, qui prudenti arbitrio sufficiant. Itaque nihil distinguunt inter scientiam, vel ignorantiam Principis. Ita tenet Henric. tract. de Synod. ar. 2. num. 63. cum Felin. dicto cap. 1. num. 13. & alijs. Fundantur, quia subditi non peccant non recipiendo legem à principio. Hoc tamen fundamentum à nobis reprobatum est. Vnde communis sententia affirmat, sufficere, & necessarium esse tempus decem annorum, quam multi tradunt, quos Felinus refert, & sequitur Card. in dicto §. leges, & Ias. in l. rem non quam, ff. de iudicijs. Fundamentum est, quia hoc tempus sufficit, ut dicatur consuetudo, seu præscriptio longi temporis, iuxta Gloss. in cap. vltim. de consuetud. in 6. Ut autem lex censeatur absolute non acceptata, & derogata, sufficit consuetudo longi temporis, ut loquitur idem Panormit. in c. cum olim, de Cler. coniug. num. 4. & alij communiter. Denique quia breuius tempus postulandum est, ut lex non dum recepta non obliget, quam ut abrogetur lex iam vtu præscripta, sed ad hoc posterius ad summum requiritur tempus 40. annorum, ut postea videbimus; ergo ad alium effectum non est tantum tempus postulandum, ergo sufficit decennium, quia nullum aliud cum fundamento præscribi potest.

Hæc verò opinio quoad primam partem, ut non requiratur longius tempus, quam decennium, præctice mihi certa videtur; quoad alteram verò quod requiratur decennium, licet sit securior, non videtur satis fundata, & ideo probabilis est sententia Felini, & Henrici, qui tunc etiam non requirunt certum tempus, sed solum repugnantiam per actus contrarios in numero sufficienti arbitrio prudentum. Quæ etiam sumitur ex Glossa in cap. vlt. de consuet. lib. 6. & Innoc. in cap. cum Petrus, de fide instrum. & Dominico in dict. §. leges, quatenus dicit, ad hanc derogationem sufficere habitualement voluntatem Principis non obligandi contra morem, argumento cap. 1. de consuet. in 6. & Authent. de fidei iuss. in principio. Nam licet Princeps ignoret subditorum consuetudinem, semper retinet illam voluntatem. Et ita non requiritur novus eius consensus, ergo nec scientia; ergo nec determinatum tempus. Probat hanc vltima consequentia, quia nullum est ius, quod præscribat illud tempus decem annorum, neque ex natura rei est necessarium, & usus videtur esse in contrarium, quia ut lex censeatur non acceptata, non solet expectari illud tempus, sed solum quod pro maiori parte per sufficientem consuetudinem repugnatum sit: hæc ergo sententia in conscientia, & præxi videtur satis secunda. Nihilominus tamen ut con-

sequenter loquamur, aliqua differentia adhibenda est inter casus scientia, vel ignorantia Principis. Nam quando Princeps à principio scit repugnantiam, & non observantiam subditorum, & dissimulat, statim post nonnullos actus contrarios toleratos, censeatur prudenter reuocata lex. At verò quando Princeps ignorat, oportet, ut longior sit consuetudo, ita ut iam prudenter iudicetur, non esse vtilem tali populo, & ideo iuste præsumatur à Pontifice, vel Principe reuocata.

Vltius verò quæri potest cum Nauarro in dicto cons. 1. q. 7. an lex sic non observata per aliquod tempus sufficiens, censeatur ita reuocata, & nulla, ac si non fuisset lata, vel ac si fuisset directe renouata à legislatore: nam ex dictis videtur sequi pars affirmans, quia dicimus iam non peccari contra illam legem, quia reuocata est. Nihilominus placet mihi resolutio Nauarri, non esse censendam illam legem omnino annullatam, & derogatam, quia si communitas illa postea mutaret consilium, & inciperet illam legem recipere, & pro maiori parte illam servare, re vera inciperet obligari tali lege sine noua voluntate legislatoris. Vnde dicendum est, illam solum fuisse quasi suspensam, vel reuocatam non simpliciter, sed quamdiu populus ille in illa consuetudine, & moribus persisteret.

Vltimò inquiri potest, si contingat, legem non seruari ex ignorantia populi nescientis promulgationem eius, an hoc sufficiat, ut definit obligare. Aliqui respondent, in eo casu iudicandum esse de ignorantibus iuxta statum, quem lex habet apud non ignorantes. Nam si à scientibus pro maiori parte observatur, hoc sufficit, ut pro ignorantibus suam etiam obligationem retineat, & è conuerso si à scientibus non seruatur pro maiori parte, etiam pro ignorantibus derogata est. Quæ sententia vera est, quando ignorantes, & scientes sunt partes vnius corporis. Difficultas verò est, quando totum aliquod corpus politicum moraliter distinctum ab alijs ignorauit promulgationem legis, & ideo illam non seruauit per sufficientes tempus, seu per sufficientes actus contrarios. In quo casu respondet Nauarr. dicto cons. 1. q. 6. legem illam amittere suam vim, non obstante ignorantia, quia ratio, ob quam definit obligare, non est scientia, & voluntas quasi formalis non observandi legem: nam hæc potius posset impedire, quia non est digna tali indulgentia, sed ratio est mos ipse, & quasi præscriptio quædam. Dico tamen, legem sic non observatam propter solum ignorantiam in se non auferri, seu reuocari, sed solum pro tunc non obligare propter ignorantiam, & ita solum etiam negatiue non esse acceptatam, neque etiam ablatam. Quapropter si postea tollatur ignorantia, manebit lex respectu talis populi in eo statu, in quo esset, si tunc fuisset primò edita, & promulgata, & ideo tunc incipiet obligare, si in eo sensu fuit lata, iuxta doctrinam supra tractam.

CAPVT XVII.

Utrum leges Canonice obligent in conscientia.

Gerfon (cuius opinionem tractauimus libro superiori, cap. 17. & 18.) in tract. de vit. spirit. lect. 4. Alfab. 62. lit. G. dum negat, legem humanam, quæ talis est, obligare in conscientia, non solum de ciuili, sed etiam de Ecclesiastica aperte loquitur: nam in legibus Ecclesiasticis ponit exempla, & earum multitudinem, & rigorosam obligationem tanquam necessariam ad salutem æternam præcipue reprehendit, ut ex corol. 7. constat. Potest tamen habere

Differentia adhibenda inter casus scientia, & ignorantia Principis de non vti cepta lege.

13.

14. Si à scientibus pro maiori parte observatur, hoc sufficit ut pro ignorantibus suam obligationem retineat.

habere illum duplicem sensum supra declaratum in lege ciuili, scilicet, vel quod lex Ecclesiastica non possit obligationem inducere, sed tantum explicare, vel proponere illam, quæ ex principijs reuelatis colligitur certo, vel probabiliter. Et hic sensus est omnino falsus multo magis in legibus Ecclesiasticis, quàm in ciuilibus, ut Almain. notauit in Moral. cap. 12. & ex dictis in libro superiori satis conuincitur, & statim ostenditur. Alter sensus esse potest, quod licet leges Ecclesiasticæ re vera obligent in conscientia, non dicantur obligare quatenus Ecclesiasticæ sunt, vel humanæ, sed quatenus sunt aliquo modo diuinæ per deductionem ex aliquibus principijs reuelatis, & sic erit quæstio de vocabulo. In qua etiam modus loquendi Gerfonis probandus non est, ut ex dictis in lib. 3. à fortiori conuincitur.

Dico ergo primò: Lex canonica, seu Ecclesiastica obligare potest, & ex se obligat in conscientia. Conclusio est certa, quam omnes Doctores Catholici docent, & sufficiunt supra relati lib. 3. cap. 17. & in præcedentibus capitibus. Nam ex ibi dictis de potestate Ecclesiastica ad ferendas leges, planè conuincitur hæc veritas. Quia si potestas Ecclesiastica nõ posset obligationem nouam imponere, sed tantum diuinam proponere, vel exponere, esset potestas declaratiua tantum superioris iuris, non tamen legislatiua. Hoc etiam à fortiori conuincunt omnia, quæ de obligatione legis ciuilibus diximus. Denique ex dicendis statim hoc euidentiùs confirmabitur. Circa hæc verò assertionem tractari posset, an hæc obligatio in conscientia semper sequatur ex omni lege Ecclesiastica, etiam si pœnalis sit, vel in præsumptione fundetur. Sed hæc quæstiones tractatæ sunt de lege ciuili, & quæ de illa diximus communia sunt legi humanæ, qua talis est, ideoque omnia sunt cum proportionem ad legem Ecclesiasticam applicanda, neque aliquid nouum, aut speciale occurrit addendum, præter ea, quæ infra de lege pœnali dicemus.

Sed obiici solet, quia Prælati religionum non possunt præcipere, nisi secundum regulam religionis; ergo nec Prælati Ecclesiastici possunt præcipere aliquid, nisi secundum legem Christi; ergo nõ possunt nouas leges ferre obligantes in conscientia. Respondetur tamen facile, etiam Prælatos religionum posse nouas leges condere obligantes in conscientia, ut in proprio tract. de Stat. Relig. ostenditur. Vnde potius potest retorqueri argumentum, quia in hoc seruatur quædam proportionalis ratio inter utrosque Prælatos. Nam utriusque possunt præcipere quæ sunt consentanea suo fini, & regulæ sibi proportionatæ. Absolutè tamen est differentia, quia Prælati Ecclesiæ possunt præcipere quæ sunt consentanea æternæ salutis consequendæ secundum regulam, vel institutionem à Christo traditam, id est, quæ inuent communiter omnes fideles ad legem Christi seruandam, quæ vnica est salutis via. Prælati autem religionum possunt præcipere quæ consentanea sunt ad perfectionem etiam allequendam. Sed quia multæ sunt viæ ad perfectionem, in vnaquaque religione est potestas præcipiendi secundum suam professionem, & regulam, quia illa iurisdictione supponit voluntariam professionem cui accommodatur; iurisdictione autem Ecclesiastica accommodatur voluntati Christi, à quo perfecta est tam institutio, & professio Christiana religionis, quam iurisdictione illi conueniens, ac proportio-nata.

Dico secundò: Lex Ecclesiastica ex se, seu ex genere suo obligat sub reatu mortalis culpæ, si absolute feratur. Est communis assertio Doctorum, quos retuli superiori libro cap. 20. & Almain. de potestat. Eccle-

2. conclusio affirmatiua.

3. Prælati religionum sicut Ecclesiastici possunt condere leges obligantes in conscientia.

4. Lex Ecclesiastica obligat ex se mortalis culpæ, si absolute feratur.

fastica c. 12. Panorm. cap. 1. de constit. n. 9. Felin. in c. 1. de sponsal. n. 17. & 19. vbi plures refert, & specialiter Gloss. in cap. Mathias, de simon. verb. consulis, iuncto textu, ex quo colligitur, præcepta Ecclesiastica circa simoniam obligare sub reatu salutis æternæ. Quod etiam ibi notauit Ioan. de Anania. Probari autem potest primo à fortiori ex omnibus dictis de lege ciuili. Secundò potest ostendi omnibus testimonijs, & rationibus, quibus Ecclesiasticam potestatem ad cogendum per leges, & per spirituales penas, partim in principio huius libri, partim in libro de Censuris, copiose ostendimus. Tertio nunc sufficiunt verba Christi Domini Luc. 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Et similia habet Paul. 1. ad Thessal. 4. vbi prius commendat præcepta à se data, & postea dicit, Christum despiciere qui ea negligit: constat autem spernere Christum non solum contra conscientiam esse, sed etiam graue peccatum. Facit etiam illud Actor. 15. vbi Apostolicum præceptum abstinentiæ à sanguine, & suffocato, & alia præcepta similia vocantur necessaria, vtique ad salutem, ut Chrysost. hom. 23. & alij declarant. Præceptum autè cuius obseruatiua est ad salutem necessaria, sub mortali obligat. At verò præceptum illud positiuum fuisse, illi temporari accomodatum, sententia est D. Thomæ q. 103. ar. 4. cum Aug. 32. contra Faust. cap. 13. quam infra tractando de cessatione legalium, latius expendemus. Præterea constat, leges Ecclesiasticas sæpe ferri sub excommunicatione maiori, & ipso facto incurrenda: non potest autem talis excommunicatio incurri, nisi per culpam mortalem, ut ex propria materia suppono; ergo certum est, tales leges obligare in conscientia, cum transgressio earum non fiat sine graui culpa. Denique constat ex communi sensu totius Ecclesiæ, & ex communi doctrina Patrum, leges Ecclesiasticas de ieiunijs, & seruandis festis, & similes, ita obligare, ut transgressio earum sit peccatum, necessariò in confessione aperiendum, & qui hoc negaret, planè esset hæreticus; ergo tales leges obligant de se sub mortali, cum earum transgressiones voluntariæ tanquam mortalia peccata in confessione aperienda sint.

Contra hanc assertionem præcipue loqui videtur Gerfon loco allegato, vbi indicat, in prædictis legibus, & exemplis solum legem diuinam esse quæ obligat ad talem culpam: Ecclesiasticam autem legem solum interpretari, & proponere nobis tempora, & circumstantias; cum quibus lex diuina obligat, ut patet in præcepto confessionis, vel communionis, & eodem modo exponit præcepta orandi, audiendi Missam, & similia. Sed hoc, intellectum ut sonat, nulla ratione sustineri potest. Tum quia Ecclesiæ sæpe prohibet, etiam sub censura excommunicationis, res aliqui ita indifferentes, ut non essent mala, nisi essent prohibita, ut comedere carnes tali tempore, audire ius ciuile clericos, vel monachos, & similia; ergo non solum prohibentur grauius quoad circumstantiam aliquam, sed etiam quoad substantiam (ut sic dicam.) Tum etiam quia in iis, quæ præcipiuntur, determinando tempus, vel modum, plures actus præcipiuntur, vel prohibentur dicto modo ex vi iuris Ecclesiastici, quàm iure diuino præciperentur, ut constat aperte in præcepto audiendi Missam singulis diebus festis, & in præcepto clericorum de recitandis horis canonicis, ex quibus præceptis resultat obligatio sub mortali ad singulos actus grates, ut ad Missam audiendam singulis diebus festis, ieiunandum singulis diebus designatis, & ad recitandum singulis diebus officium canonicum, &c. Tum denique quia lex Ecclesiastica potest ita determinare tempus, vel modos exercendi actus iure naturali, vel diuino, ut actus contra solum legem Ecclesiæ propter omissionem in illa

15. ubi, si absolute feratur, Almain. Panorm. Felin. Glossa.

D. Thom. D. Aug.

5.

illa circumstantia sit peccatum mortale, ergo simpliciter potest Ecclesia precipere sub mortali actum honestum, alias non necessarium, si in tali lege concurrant necessitas vel utilitas, & alia conditiones necessarias ad iustam legem. Antecedens patet in precepto confessionis annuae: nam si quis eam omittat animo, & proposito confitendi alio tempore arbitrario, in quo ius diuini per se obligaret, nihilominus peccabit mortaliter, ut constat ex communi sensu Ecclesiae, quia in re valde graui transgreditur iustum preceptum Ecclesiasticum, licet in rigore non transgrediatur diuinum. Idemque est in precepto soluedi decimas, si quis transgrediatur legem Ecclesiae quoad quotam, volens alio modo implere diuinum legem de ministro sustentatione, & sic de similibus. Cōsequenter autem prior probatur ex paritate rationis, quae non est minor in alijs actibus honestis, quam in his circumstantiis.

Quod si Gerison solum intenderet, nunquam precipi ab Ecclesia actum honestum, qui aliquo modo non sit iure diuino, vel naturali preceptum saltem in generali, & abstrahenda a determinato modo, & circumstantiis, & ideo talia precepta Ecclesiae semper nisi in iure diuino, vel naturali, non esset multum cum eo contendendum, quia in bono sensu posset id admitti. Nā & D. Tho. ferē eodē modo loquitur 2. 2. q. 147. art. 3. Sed non obstat, quominus simpliciter verum sit legem Ecclesiasticam obligare sub mortali, sicut etiam obligat lex positua diuina, quāuis precepta eius sint etiam quaedā determinationes legis naturalis. Neque in hoc est de verbis cōtendendum, cum satis in superioribus ostensum sit, obligationem humanarum legum immediatē oriiri ex humana voluntate, per potestatem à Deo datam, quae potestas specialis, & altiori modo data est Principibus Ecclesiae, & illa vtuntur per humanam voluntatem leges ferendo, & ideo certum est, talem obligationem oriiri ex istis legibus, vt humanae sunt ita enim loquitur Paul. 1. ad Corinth. 7. dum distinguit quaedam, quae proponebantur, vt precepta à Domino, & alia, quae ipse precipiebat, non Dominus.

Præter Gerisonem solent alij referri, qui dixerunt, peccatum contra legem Ecclesiasticam, non esse, per se loquendo, peccatum mortale, sed solum quando fit ex contemptu legis. Ita tenuit Collectarius, vt refert Angel. verb. *inobedientia*, & idem sentit Felin. c. 1. de sponsal. nu. 19. & refert Gloss. in cap. *quis autem*, dist. 10. quae solum dicit, *qui contemnit legem, peccare, non tamen peccare eum, qui non parat legibus, vbi de consilio loquuntur*, ex quibus verbis potius colligitur, etiam peccare illum, qui non parat legibus, vbi de precepto loquuntur, licet non tam grauius, sicut qui eas contemnit. In eandē vero sententiā inclināt Caiet. verb. *Cleric.* & c. §. vlt. & verb. *ieiunium*, cap. 4. qui non vniuersaliter loquitur, sed de precepto ieiunij, & de quibusdam preceptis clericorum, tamē à paritate rationis videtur idem sentire de reliquis preceptis Ecclesiasticis, vt illi tribuit Nāuar. in sum. c. 23. nu. 5. Item fauere videtur huic sententiā D. Bernard. de precepto & dist. cap. 1. vbi loquens de preceptis posituis Prælatorum, quae *facilia* vocat, ait inferre necessitatem longē disparem à preceptis naturalibus, *Cum tamen* (ait) *ne sine offensa negligi, nec cōtēni sine crimine queat.* Et infra, *Mandatum peccato obnoxium facit, non magno tamen si contemptus deseruit.* Loquitur autem de eodem genere mandati. Vnde in cap. 1. 2. generalem regulam constituit de his, quae per se, aut propter se nec bona, nec mala sunt, nec diuina institutione, aut propria cuiusque professione sunt fixa, *Ut nō iussa licitē admittantur, vel omittantur, iussa vero sine culpa non negligantur, sine crimine non contemnantur: vbi que enim & culpa huius neglectus, & contemptus damnabilis est.* Quibus in

P. Thom.

Opiniones of-
fensionem le-
gis Ecclesie
non esse per se
peccatum,
sed solum quā-
do fit ex con-
temptu legis:
alij vero ad-
dunt ex con-
suetudine.
Collectarij.
Felin.
Caiet.

P. Bern.

verbis dum culpam à crimine distinguit, per crimen mortale peccatum, per culpam verò veniale intelligit, sentit ergo, non peccare mortaliter contra Ecclesiastica precepta, nisi ex contemptu, ac subinde tales leges per se non obligare sub mortali, sed tantum ratione contemptus.

Alij verò Doctores, hanc sententiā ex parte sequentes, præter contemptum addunt consuetudinem, quia si preceptum Ecclesiasticum ex consuetudine frangatur, peccatum erit mortale, eo quod consuetudo illa tacitum contemptum includat. Si verò nec contemptus, nec consuetudo intercedat, non putant, peccatum esse mortale agere contra Ecclesiasticam legem. Ita Angel. supra citans Richard. quodlib. 1. q. 19. vbi de omissione Missae præcipit in particulari loquitur, Idem ex parte sentit Henric. quodlib. 3. q. 22. in fin. refertur etiam Archid. in cap. *vinum*, 76. d. vbi nihil clarē dicit. Refert item Angelus quandam Glossam, Panormitanam, & quaedam iura, in quibus nihil, quod ad præsentem causam faciat, reperio. Adducitur denique Gemin. in cap. *generalis*, de elect. in 6. Et tandem additur ratio, quia non est verisimile, intentionem Prælatorum esse obligare sub mortali, quando ex consuetudine non peccatur cōtra eorum leges, cum per vnam, vel aliam transgressionem non ex toto frustraretur finis suarum legum. E conuerso verò quia consuetudo peccandi potest officere, vt finis legislatoris grauius violetur, vel in totum frustratur, ideo fieri potest, vt propter consuetudinem peccatum sit mortale, quod alijs non esset.

Veruntamen prior sententiā intellecta de contemptu formali improbabili est, quia inductione constat iuxta communem Ecclesie sensum, peccari mortaliter, transgrediendo multas leges Ecclesiasticas, vt ieiunij, Missae, communionis, confessionis, & similia, etiam si nullus alius contemptus, sed sola voluntaria ommissio intercedat. Deinde propter vnam transgressionem similem incurritur aliquando excommunicatio maior, etiam si non ex contemptu, sed ex voluntate fiat, vt rectē notauit Syluest. verb. *inobedientia*, & constat ex tract. de Censur. Ergo manifestum est, non esse necessariam contemptu ad peccandum mortaliter contra talem legem. Præterea hoc supra probatum est de legibus ciuilibus, ergo multo magis procedet in Ecclesiasticis. Denique ratio est clara, quia preceptum Ecclesiae per se inducit obligationem grauem, supposita materiae capacitate, ergo transgressio eius deliberata sufficit ad culpam mortalem, absque alio contemptu. Nec contraria sententiā habet fundamentum, cui satisfactum non sit ex dictis hic, & supra de legibus ciuilibus.

Solum testimonium Bernardi difficile apparet, quia non videtur loqui tantum de preceptis rerum leuiorum, sed simpliciter de preceptis posituis, nam loquitur de omnibus, quae à Præpositis dispensationem admittunt, quae omnia leuiora esse censet. Item quia generalem regulam constituit de preceptis factitiis, ea distinguendo à naturalibus de se ingentibus necessitatem, & deinde addit generalem de omnibus, quae per se nec bona, nec mala sunt.

Nihilominus tamen existimo, non fuisse mentem Bernardi loqui de omnibus preceptis posituis, quia præter ea, quae per se bona, vel mala, ponit ea, quae sunt ex institutione diuina, aut quae sunt fixa vniuersalique professione, & in his omnibus sentit peccari grauius non solum per contemptum, sed etiā per negligentiam. At verò illa precepta, quae sunt fixa vniuersalique professione, positua sunt, & humana: per illa enim intelligit grauiores constitutiones vniuersalique professionis, & precepta Ecclesiastica dici etiam possunt fixa professione Christiana. Videtur ergo per precepta factitia intelligere leuiora quaedam statuta religio-

Angel. Richard.

10.

11.

religionum, quae sunt de rebus leuioribus, sicut ipse exemplis indicat, dicens: *Ex his v. g. dico esse, vel risum interdū, vel iudicium silentium.* Et hæc vocat dispensabilia, vel per antonomasiam, quia facile dispensantur, alia enim grauiora tanquam immutabilia habentur in religionibus, ordinariē loquendo, vel certe, quia ordinariē per talia statuta, vel regulas solum ordinatur, ne hoc, vel illud fiat sine licentia Prælati, per quam licentiam quasi dispensatur facile, vnde etiā vocat *facilia*, quia facile mutantur. De his ergo loqui videtur, cum ait, in eorum transgressione non committi graue crimen, nisi contemptus interueniat. Et hoc fortasse intendit Syluest. verb. *inobedientia*, cum ait, loqui Bernardum de mandatis, non de preceptis.

Vnde etiam patet, quid de altera sententiā sentiendum sit. Nam in primis falsum est, ad peccandum mortaliter contra leges Ecclesiae esse necessarium contemptum, vel consuetudinem; nam in vno actu, vel omissione inuenitur sæpe peccatum mortale, vt probant inductione, & rationes factae. Et ab effectu constat, quia sæpe per vnum actum, vel omissionem talem incurritur excommunicatio maior, vt supra dicebam. Ergo satis est, quod violatur preceptum in materia graui, etiam si non omnino destruat finis eius, quoad alios actus, qui postea fieri possunt, quod est per accidens. Imò addo, consuetudinem interdum posse minuere peccatum, quatenus minuit libertatem, licet aliunde possit augere, augendo voluntarium, si ipsa voluntaria sit, quod augmentum nunquam potest esse tale, vt augeat in infinitum, transferendo actum de veniali peccato ad mortale. Si ex parte obiecti, & circumstantiarum cetera sint paria, vt lib. præced. cap. 24. ostensum est, vbi etiam tractauimus, non violare legem ex contemptu semper sit peccatum mortale, & doctrina ibi data communis est omnibus legibus Ecclesiasticis, imò in his à fortiori locum habet, nihilque in præsentī addendū occurrit.

CAPVT XVIII.

Quando lex Ecclesiastica obliget sub mortali culpa, & quomodo id discernendum sit.

Certum est, legem Ecclesiasticam, etiam absolute latam non semper obligare sub mortali culpa, sed interdum sub veniali; quia in materia cuiuscunque virtutis potest esse grauis, & leuis obligatio, iuxta materiae capacitatem, ergo idem est in materia legis Ecclesiasticae. Item quoad hoc eadem est ratio de lege Ecclesiastica, quae de ciuili: Vnde sicut supra posuimus plures conditiones requisitas, vt lex ciuili obliget sub mortali, quibus deficientibus ad summum obligat, ad veniale, etiam si sit absoluta, & vera lex; ita de Ecclesiastica lege censendum est: nam quoad hoc (vt dixi) est eadem ratio. Tres autem conditiones necessarias esse diximus, vt positua lex obliget sub mortali, quae sunt grauitas materiae, verba, seu signa preceptiua, & intentio precipientis, de quibus ferē nihil occurrit addendum his, quae diximus de lege humana ciuili, sed applicanda hic sunt omnia ibi dicta, præsertim circa tertiam conditionem de intentione legislatoris, & de prima quoad necessitatem grauis materiae, & quoad modum cognoscendi illam. In hac verò conditione addi potest; materia legis Ecclesiasticae ex suo genere magis spirituales esse, & ad finem altiore ordinari, & ideo facilius, ac frequentius materiam Ecclesiasticam legum esse grauem, licet non raro leuis etiam in eo ordine inueniatur. In quo etiam est aduertendum, aliter esse hanc materiam grauitatem expendendam in communibus legibus Ecclesiae, quae ex sola iurisdictione prote-

dunt: aliter verò in preceptis religionum, quae non solum in iurisdictione, sed etiam in voto obedientiae nituntur: vnde fieri potest, vt materia, quae secundum se non esset grauis per se spectata in ordine ad nudam iurisdictionem, & communem Ecclesiae gubernationem, vt subest tali voto, & in ordine ad finem talis status grauis sit, vt latius tractando de Statu religionis, diximus.

Circa tertiam verò conditionem de vi verborum supra distinximus verbum simplex ab oratione complexa, & de verbo quidem simplici nihil occurrit addendum, quia in his etiam legibus nulla est verbum impositum, vel ex vsu aut iuris accommodatione applicatum ad significandam obligationem sub mortali. Nam si aliquid esset, maxime verbum, *precipimus*, aut æquiualeus; hoc autem, licet satis indicet vim precepti, & obligationem in conscientia, non tamen sub mortali, nisi vt coniunctum grauitati materiae, quae semper consideranda est, & ita explicuimus supra Clementinam, *exiuit*, de verb. signific. & cap. *exiuit*, eodem tit. in 6.

Circa verba autem complexa duo modi iudicandi hanc obligationem peculiarem, ac propriam Ecclesiasticarum legum adnotari possunt. Vnus est, quando adduntur verba, quae vel expresse, vel implicite addunt comminationem aeternae poenae. Huiusmodi sunt, quando additur *sub interminatione mortis aeternae*, vel, *qui hoc fecerit, diuinam maledictionem incurrat*, aut *indignationem sanctorum Petri, & Pauli*. Item talis censetur esse forma precipiendi, in virtute obedientiae, quae frequentius est in vsu religionum, interdum verò etiam Pontifices illa vtuntur. Et ex eodem vsu constat, in hoc sensu addi, imò in religionibus iuxta communem vsum non intelligitur rigorosum preceptum imponi, nisi quando illa verba, vel similia, adduntur, vel grauis censura imponitur; iuxta statim dicenda. Denique etiam hæc verba, *stricte precipimus*, implicite censentur eandem significationem habere, quia illa exaggeratio non sine causa additur, & in rigore indicat superiorem velle obligare quantum potest. Alter modus explicandi hanc grauitatem est per adiectionem alicuius grauis censure, quae poena solum per Ecclesiasticas leges fieri potest. Et licet in legibus ciuilibus etiam grauis poena indicet grauem legis obligationem, vt supra vidi-mus, & quoad hoc sit aliqua cōuenientia inter vtraque leges; nihilominus in censuris inuenitur hoc peculiare, quod sunt spirituales poenae, & sæpe contrahunt non solent, vel fortasse non possunt, nisi propter peccatum mortale. Quando ergo poena, seu censura talis est, & illa imponitur transgressori talis legis, cuius est, violationem illius legis esse peccatum mortale, si claus non erret, ac subinde talem legem obligare de suo sub mortali, quia transgressio illius facit transgressorem tali censura dignum.

Statim verò insurgit questio, quanam censura sufficiens signum sit talis obligationis. Sed hoc spectat ad materiam de censuris, & de irregularitate, vbi copiose tractatur est, & ideo hic breuiter expediendum est. Primum enim de excommunicatione si minor sit, certum est, quocumque modo feratur, non esse de se sufficiens signum obligationis sub mortali; quia talis excommunicatio frequenter incurritur propter venialem culpam. Excommunicatio autem maior dupliciter fertur, scilicet ipso iure lata, vel per homines ferenda. De priori ergo est certum iudicare obligationem sub mortali, quia incurritur ipso facto ex vi transgressionis talis legis, & non incurritur, nisi propter peccatum mortale, vt est notum. De posteriori autem controuersia est: nam multi putant, etiam tunc esse sufficiens signum obligationis legis ad mortale. Ita Ant. citans Ioan. de Neapol. 2. p. tit. 4.

Verba indicant obligationem grauem.

Excommunicatio minor non est sufficiens signum grauis obligationis, sed de maiori, si ipso iure infligitur, vel statim infligenda sine alia iudicio, non quous requiritur mortis.

Anton.

Syluest. Angul. Caiet.

Armit.

Caiet. Driedo. Nauarr.

27.

Conarr. Nauarr.

15.

c. 1. §. 3. & sequitur Syluest. verb. preceptum. q. 3. Angel. verb. lex. n. 3. Caiet. 2. 2. q. 189. ar. 3. circa ad 2. Alij verò censent, quando lex fertur sub excommunicatione tantum ferenda, non esse sufficiens signum obligationis sub mortali. Quam sententiam probabilem iudicat Anton. supra, & idem sentit Armil. verb. lex. n. 4. & verb. preceptum, num. 6. quia solum iudicat, priorem sententiam esse securiorem, & pro hac citat Caiet. in sum. verb. preceptum, & solet referri Driedo libr. 2. de libert. Christian. capit. 1. & potest referri Nauarr. cap. 2. 3. nu. 53. Hi enim Caietanum in sum. sequuntur.

Veritas ergo est, distinguendum esse de excommunicatione ferenda. Nam dupliciter imponi potest, primò vt lex sufficientem monitionem contineat, ita vt pro illius transgressione statim sine alia hominis admonitione possit excommunicatio maior in transgressores ferri. Et tunc verissimum est, excommunicationem sic ferendam esse signum legis obligantis sub mortali, quia si transgressor potest statim excommunicari, supponitur peccasse mortaliter in illa transgressione; ergo supponitur lex obligare sub mortali. Et hoc etiam sentiunt auctores, qui absolute, & indistinctè dicunt, excommunicationis pœnam per legem impositam esse signum obligationis sub mortali, vt sunt Medin. dict. c. 7. de ieiun. Castro dict. c. 5. de lege pœnali, lib. 1. & Couar. in regula. pescari. p. 2. dicto §. 5. n. 3. & Nauarr. supponunt enim hi auctores, excommunicationis vocè absolute prolata pro maiori sumi, vt constat ex iure, & tunc dicunt ferri per legem, quando sola legis transgressio sufficit ad illa subeudam, siue per legem ipsam statim inferatur, siue per homines ex vi transgressionis legis: hæc enim diuersitas parum ad præsens refert, quia in vtroque modo supponenda necessariò est mortalis culpa, vt talis censura inferatur.

Alio verò modo potest excommunicatio imponi per legem, quæ non solum non inferat illam ipso facto, verum etiam nec sufficiet ad monendum subditum in ordine ad talem censuram, sed potius requirit superioris admonitionem, vt si post illam subditus legis transgressor adhuc contumax sit, excommunicetur. Et tunc excommunicatio sic ferenda non est sufficiens signum obligationis legis per se spectatæ sub mortali, quia fieri potest, vt ante monitionem Prælati talis transgressio non sit peccatum mortale. Nam licet necessarium sit, vt post monitionem Prælati contumacia in tali transgressione sit peccatum mortale, vt transgressor sit excommunicatione dignus; nihilominus non potest inde colligi, legem per se spectatam obligare sub mortali, quia multò auctus culpa ex inobedientia, & contumacia cõtra Prælati monitionem: includit enim maiorem cõtemptum non solum legis, sed etiam superioris, per quem completur causa talis excommunicationis. Et hæc fuit mens Caietani loco citato, & ita etiã exposuit Nauarr. & sine dubio nihil aliud sensit Driedo. Quando autem lex quæ imponit excommunicationem ferendam, requirit postea hominis monitionem, vel illam per se faciat, licet quidam dicant nunquam requirere monitionem hominis, nisi hoc exprimat, ego contrariam regulam statuere soleo, vt semper talis lex intelligenda sit, monitione præmissa, nisi illa aperte excludat. Tum quia hic sensus mitior est, & ideo præferendus in lege pœnali; tum etiam, quia est iuri conformior, quia excommunicatio prærequirit monitionem hominis, quando lex illam expresse non facit, tum quia iuxta communem vsum ita videntur intelligi similes coraminationes legum. Et hoc videtur supponere auctores prioris sententiæ, & ideo dixerunt ex vi talis censure non satis colligi legem obligare per se sub mortali, vtique regulariter loquendo, & nisi lex ipsa

A declarat, vt excommunicatio feratur, nulla alia admonitione præmissa.

Ex his constat, quid dicendum sit de aliis duabus censuris, suspensione, & interdicto. Castro enim, & Medin. absolute negant, has duas censuras esse signum sufficientis transgressionis mortalis, & consequenter nec obligationis legis. Contrarium verò censent Angel. Sylu. Armil. & alij. Ego verò in materia de suspensione distinxo suspensionem in maiorem, & minorem instar excommunicationis. Si ergo suspensio sit maior, id est, totalis, vel partialis à graui aliquo munere, seu officio, signum est grauis obligationis, & sub mortali, quia tam grauis pœna non imponeretur iuste propter leuem culpam: si autem suspensio sit minor, potest interdum incurri propter leuem culpam, & ita non potest esse sufficiens signum obligationis sub mortali. Idemque cum proportione dicendum est de interdicto: nam in illo etiam habet locum similis distinctio, vt ex propria materia suppono. Loquor autem de interdicto prout habet veram rationem pœnæ respectu eius, qui dedit causam interdicto: sic enim non imponitur sine graui culpa eius, qui personaliter, & specialiter interdicitur. Etiam si vniuersale interdictum soleat innocentes comprehendere, quia non est propria pœna respectu illorum, sed illius, qui dedit causam, & per quandam redundantiam, & moralem vniõnem redundat in alios: inde tamen euidentius, concluditur, non posse tale interdictum imponi, nisi propter grauem culpam alicuius. Denique circa irregularitatem non habet locum propriè hæc doctrina, quia irregularitas non est censura: nihilominus tamen, quia est grauiissima, & suo modo spiritualis, signum esse censuræ grauis obligationis, quando pœnalis est. Neque in illa habet locum illa distinctio de maiori, aut minori: omnis enim irregularitas simpliciter talis, grauis est, & graue affert nocumentum; ideoque si sit pœna, grauis est pœna, & consequenter est indicium grauis obligationis legis, grauisque transgressionis eius, quando propter illam imponitur per eandem legem. Dixi autem, *sist pœna*, quia illa irregularitas, quæ est indecentia tantum, requirit causam; non verò culpam, & ideo illa in præsentem non consideratur.

CAPVT XIX.

Quas personas obligent Ecclesiastica leges.

Hanc materiam latè tractauimus de lege civili in præcedenti libro à cap. 25. & omnia ibi dicta generalia ferè sunt legi humanæ, & ita in Ecclesiasticam etiam conueniunt. Qualia sunt obligare omnes, & solos subditos, ad quos loquuntur, & hanc obligationem extendi ad eos, qui in territorio versantur, etiam si permanent, & quasi in habitu, subditi non sunt: è conuerso autem non extendi ad existentes extra territorium, etiam si aliàs in habitu subditi sint, quas quæstiones in speciali de legibus Ecclesiasticis tractaui etiam in 1. tom. de relig. tractando de diebus festis, & in 5. tom. de Censur. disp. 5. sect. 4. & 5. Quæstio etiam illa, an Princeps obligetur legibus, communis est Prælati, ac legislatoribus Ecclesiasticis, etiam summo Pontifici. Solum ergo supersunt adnotanda pauca circa personas inferiores, quæ legibus obligari solent, quæ propria sunt Ecclesiasticarum legum.

Primò ergo dicimus, proprium esse legum Ecclesiasticarum, vt tantum homines baptizatos, etiam si inter Christianos habitent, & principibus Christianis subditi sint. Ratio est, quia infideles non sunt Ecclesiæ membra, neque sunt de communitate Ecclesiastica,

19. Idem est pro portione dicendum de suspensione, & interdicto maiori, vel minori suo modo.

Irregularitatem esse signum grauis obligationis.

1. Distum generale pro lege civili, & canonica.

2. Leges Eccl. sist. omnes & solos baptizatos obligare etiam

ha. veteris vt pote qui habent fundamentum subiectionis ecclesiæ vt in vniuerso habentur.

3. Leges Pontificie omnes ubique Christianos obligare sicut & canones Conciliorum si ab eo sunt approbati.

siastica, & ideo licet possint obligari legibus ciuilibus, vel suorum Principum infidelium in suis regnis, vel Principum Christianorum, quatenus possunt esse membra ciuitatis politicæ, & temporaliter subiecti Principibus Christianis, legibus tamen Ecclesiæ non obligantur, quia nec sunt membra Ecclesiæ, vt Ecclesiastica est, nec habent fundamentum subiectionis ad Ecclesiasticam iurisdictionem. Dices, ergo neque hæretici obligantur his legibus, quia illi etiam non sunt membra Ecclesiæ; neque habent fundamentum fidei, sine quo præcepta Ecclesiastica, quæ ad salutem animæ, & cultum Dei ordinantur, nec fructuose, nec verè obseruari possunt. Respondeo negando consequentiam: supponimus enim sermonem esse de hæreticis baptizatis, qui generalius Apostata dici possunt, siue ad Iudaismum, siue ad paganismum, siue ad propriam hæresim translati sint. De his ergo omnibus negatur consequentia, quia sunt verè subiecti Ecclesiæ iurisdictioni: nam retinent characterem baptismalem, quod est fundamentum huius subiectionis. Et licet secundum præsentem statum non sint absolute membra, tamen aliquando fuerunt membra, & contra ius Ecclesiæ acquisitum, deliquerunt, se ab illa separando, temporeque ad illam redire cogi possunt, quia signum Ecclesiasticæ iurisdictionis semper in se retinent, & ratione illius veluti inchoationem quandam habent membrorum Ecclesiæ. Vnde fit, vt eius præceptis obligentur, & contra illa peccent illa non seruando. Neque refert, quod non habeant fidem, sine qua illa præcepta seruari non possunt, quia fidem habere possunt, & per illos stat, quominus non habeant, & ideo ex eo capite non excusantur. Sicut peccator carens gratia non excusatur obligatione præcepti communicandi, quia potest se ad gratiam præparare. Præterquam quod multa præcepta Ecclesiastica possunt quoad substantiam seruari ab hæretico in eo statu permanente; potest enim ieiunare, soluere decimas, & similia.

Secundò dicendum est, leges Pontificias de se obligare Christianos omnes adultos, ubiq; terrarum degentes, & cuiuscunque status, seu conditionis existant. In hoc etiam est magna differentia inter leges Ecclesiasticas, & ciuiles: nam ciuiles nullæ sunt, quæ vniuersum obligent, vt superiori libro probatum est, nec etiam obligent omnes status hominum, quia clericos obligare non possunt, nisi quatenus per canones permittuntur, & saltem summum Pontificem nullo modo obligare possunt: leges autem canonicæ ex suo genere vtriusque effectus sunt capaces. Probatur etgo prior pars, quia potestas Pontificis vniuersalis est supra totam Ecclesiam, sed Ecclesia per vniuersum orbem de se diffunditur; ergo & potestas Pontificis, ergo & leges ab ea procedentes. Vnde constat, hoc esse proprium legum Pontificum, quia vniuersalis potestas propria est illius. Sub his tamen comprehendimus canones Conciliorum generalium, quia illi etiam à Pontificibus approbantur, & ea potissimum ratione vim habent obligandi, & eadem ratione comprehendì possunt canones conciliorum Prouincialium, si à Pontificibus ita sunt approbati, vt in corpore Decretalium sint inserti, vel aliquo modo pro vniuersa Ecclesia acceptati, eisque sufficienter propositi. Et ideo dixi, has leges Pontificias de se obligare ubique quia possunt etiam Pontifices leges ferre pro certis prouinciis, vel regnis, & tunc ex intentione illorum limitabitur obligatio iuxta tenorem legis.

Et eodem modo probatur facilè pars secunda, quia leges Ecclesiasticæ obligare possunt clericos, & laicos, & non solum inferiores homines, sed etiam Principes, nec solum seculares, sed etiam religiosos; ergo maximè habent hæc vniuersalitate leges Pontificie cù eadè limitatione, scilicet, *de se*, & nisi ab ipso Pontifice limitentur.

Suarez de Legib.

mitetur. Quia potestas vniuersalis est, nullusque hominum baptizatorum inuenitur ab illa exceptus. Hoc autem semper intelligitur iuxta materiam exigentiam. Quia non singulæ leges Ecclesiasticæ, seu Pontificiæ obligant omnes fideles: imò pauca tales sunt, illæ videlicet, quæ respiciunt generalem statum Christianorum, & viatorum, quos dirigunt ad vitam æternam. Aliæ verò sunt accommodatæ diuersis statibus Christianorum, & ita leges Pontificiæ, vt sic ad omnes spectant; non tamè singulæ ad omnes, sed partitione accommodata. Intelligendum etiam illud est de statibus Ecclesiasticis, seu aliquo modo spiritualibus ex materia, & sine. Nam si Christiani homines sumantur politici, & vt ciues sunt, sic non subduntur Ecclesiasticis legibus per se loquedo, vt supra tractatum est. Vnde licet verè dicamus homines cuiuscunque status obligari Ecclesiasticis legibus, nihilominus verè etiam dicimus, leges Ecclesiasticas non posse de omnibus omnino statibus hominum disponere, vt patet in his, quæ ad statum merè temporalem, & ciuilem pertinent.

Tertio dicendum est, leges Episcoporum, seu synodales, licet ubique non obligent, tamen intra territorium obligare possunt de se homines cuiuscunque status. Prima pars clara est, quia extra territorium ius dicenti non pareretur imponere. Vt de iurisd. omnium iudic. & cap. vt animalium, de constitutione in 6. Secunda item pars est certa, quia Episcopus est generalis pastor in sua diocesi, & omnes homines cuiuscunque status illi subditi sunt; omnes ergo potest suis legibus obligare in materia vnicuique proportionata, & suæ potestati subiecta, vt dictum est. Item in his omnibus, quæ non sunt propria Pontificis summi, potest Episcopi in suis diocesis quidquid potest Pontifex in vniuersa Ecclesia, ergo sicut leges Pontificiæ de se obligant in tota Ecclesia homines cuiuscunque status, ita leges synodales obligant omnes intra proprium territorium. Vbi statim occurubat quæstio, an hoc intelligendum sit de omnibus aliis subditis, seu habitantibus ibi domicilium, vel etiam de exteris breni tempore commorantibus. Sed hæc quæstio satis tractata est in locis in principio capituli citatis.

Sub legibus autem Episcoporum comprehendimus leges etiam Conciliorum prouincialium seruata proportione ad territorium, seu ad totam prouinciam, ad quam Concilium pertinet, est enim eadem ratio, vt constat. Imò cum proportione applicari potest conclusio ad omnes Prælatos, & communitates Ecclesiasticas habentes potestatem legislatiuam respectiuè, & cum proportione. Nam vniuersusque superioris leges obligant de se intra suam spheram omnes intra illam contentos, quia illi subditi sunt. Sed in hoc est obseruanda differentia inter Pontificem, & inferiores, quod à iurisdictione Pontificis nemo potest esse exemptus; à potestate autem cuiuscunque inferioris possunt plures eximi per ipsum Pontificem, & ratione exemptionis poterunt non obligari legibus Episcoporum. Et ita subintelligi debet in assertione, leges synodales obligare omnes, nisi per superiorum impediatur. Sicut enim regula illa, quod Episcopus potest in suo Episcopatu quidquid potest Pontifex in vniuersa Ecclesia, habet subintellectam conditionem, *si prohibeatur*, ita in præsentem similis conditio subintelligenda est.

CAPVT XX.

An leges synodales personas religiosas exemptas obligent.

Liqui absolute negant, citatur Paludan. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 3. Sed ille loquitur de consuetudine; videtur tamen eadem ratio, quia tanta est vis consuetudinis, quanta legis, vt infra dicitur, & ita idem

5. Leges Episcoporum seu synodales omnes obligare intra territorium, extra verò, minimè, siue & leges Conciliorum prouincialium.

6.

1. Sententia negatiua Palud.

Anton. Ecles. Fundatur in exemptione religionum, vel in diversitate status, & non debent gravari communibus legibus synodalibus: sicut è conuerso leges seu statuta religionum non obligant seculares. Alij sentiunt, religiosos tene-ri ad leges Episcoporum seruandas, quia non sunt exempti à lege iurisdictionis Episcoporum. Ita sentiunt Glossæ, & Doctores statim citandi, qui supponunt distinctionem quandam de duplici lege Episcoporum, vna dicitur lex iurisdictionis, alia diocesana strictè sumpta. Solet enim interdum, lex diocesana largè sumi pro toto iure Episcopali, vt in cap. audistis, de prescriptionibus, & tunc comprehendit legem iurisdictionis. Alio verò modo sumitur strictè, & sic distinguitur à lege iurisdictionis, vt in cap. dilectus, de offic. ordin. & 10. q. 1. in summa, & cap. 1. vbi dicitur, religiosos esse exemptos à lege diocesana, & supponitur non esse exemptos à lege iurisdictionis, concluditur, religiosos non esse exemptos à præceptis Episcoporum.

Legè iurisdictionis consistere in agendo seu regendo. Lex diocesana in recipiendo.

idem sequitur Antonin. 2. p. tit. 6. cap. §. 1. Citatur etiam Ledesmi. 2. p. 4. q. 17. ar. 3. §. tercio dico. Hi autem auctores non videntur fudari in exemptione religionum, sed in diuersitate status, & quia religiosi habent sua propria onera, vt ieiunia, &c. & non debent gravari communibus legibus synodalibus: sicut è conuerso leges seu statuta religionum non obligant seculares. Alij sentiunt, religiosos tene-ri ad leges Episcoporum seruandas, quia non sunt exempti à lege iurisdictionis Episcoporum. Ita sentiunt Glossæ, & Doctores statim citandi, qui supponunt distinctionem quandam de duplici lege Episcoporum, vna dicitur lex iurisdictionis, alia diocesana strictè sumpta. Solet enim interdum, lex diocesana largè sumi pro toto iure Episcopali, vt in cap. audistis, de prescriptionibus, & tunc comprehendit legem iurisdictionis. Alio verò modo sumitur strictè, & sic distinguitur à lege iurisdictionis, vt in cap. dilectus, de offic. ordin. & 10. q. 1. in summa, & cap. 1. vbi dicitur, religiosos esse exemptos à lege diocesana, & supponitur non esse exemptos à lege iurisdictionis, concluditur, religiosos non esse exemptos à præceptis Episcoporum.

Vt autem hæc sententia intelligatur, oportet de illa distinctione pauca præmittere, quid enim per illas voces significetur, non inuenitur in iure satis declaratum. Glossæ igitur supra citata iura, ita illa explicant, vt lex iurisdictionis sit illa, quæ consistit in agendo, gubernando, seu ministrando; lex autem diocesana ea, quæ consistit in recipiendo, id est, quæ statuit de his, quæ sunt conferenda Episcopo, & ab ipso recipienda. Quod his exemplis declarant; nam ad legè iurisdictionis pertinent omnia quæ circa iudicia aguntur, vt sunt citatio, causæ examinatio, decisio, punitio, vel absolutio, vt ex illo textu colligitur. Vnde omnia etiam, quæ pertinent ad gubernationem diocesis, ad hanc legem spectabunt, & consequenter etiam statuta condere, & leges, ad eandem legem pertinet. Adde etiam illa Glossa, Sacramentorum collationem, consecrationem Ecclesiarum, & consecrationem Christianis, ac similia etiam pertinere ad legè iurisdictionis. Quod Panormitano ibi videtur difficile, quia si hæc essent iurisdictionis, possent delegari non habenti ordinem Episcopalem. Sed hæc non dicuntur esse iurisdictionis, quia non requirunt potestatem ordinis Episcopalis, sed quia requirunt iurisdictionem vt debite ministrantur. Et sic Episcopus ratione suæ iurisdictionis potest illa omnia auctoritate sua in sua diocesi, & suis subditis ministrare, & non aliis, & è conuerso subditi tenentur hæc recipere à suo Episcopo, & non ab alio sine licentia illius, quæ subiectio debetur Episcopo propter legem iurisdictionis, & ideo etiam in hoc religiosi subiciuntur Episcopis, cap. interdicimus. 1. 6. q. 1.

Ad legem autem diocesanam, ait illa Glossa, pertinere Cathedaticum, quartam decimationem, & mortuorum, Synodum, visitationem annuam, de quibus in cap. conuenerunt, de offic. ordin. Et videtur fundari in hoc, quod ab huiusmodi iuribus, & oneribus eximantur monasteria in iure, cap. inter alia. 10. q. 3. cum aliis, quæ ibi à Glossa citantur. Obiici verò potest, quia licet quædam ex his consistant in recipiendo, non tamen omnia, & præterea nullo iure probatur legem diocesanam consistere semper in recipiendo. Primum patet, quia Synodi congregatio non consistit in recipiendo: nam vocare ad Synodum, agere est, & propriissimus actus iurisdictionis, & similiter illi præsidere: visitatio etiam annua iurisdictionis, & in agendo consistit. Altera pars non aliter probatur, nisi quia Gloss. nullum textum ad id probandum adducit. Nihilominus explicatio Glossæ potest proba-

bili suaderi coniectura, quoad Episcopi ius, duo spectant, vnum est, regere, & pascere, & omnia quæ ad hoc munus spectant, dicuntur esse de lege iurisdictionis. Aliud est pasci, seu debitum stipendium accipere, & ita omnia seruitia, & subsidia temporalia, quæ debentur Episcopis ratione sui muneris, dicuntur pertinere ad legem diocesanam, sic strictè sumptam.

Admissa verò hac declaratione in illo sensu, exempla debent cum debita proportionem assignari, ideoque congregatio Synodi, & visitatio annua ad legem iurisdictionis pertinebunt, vt probat ratio facta, licet ius recipiendi Synodaticum (vt appellant) & procuratoriam, pertineat ad legem diocesanam. Neque in iure est aliquid, quod repugnet, quia in iure non inuenitur declaratum, qui actus ad hanc, vel illam legem pertineant. Tunc autem difficile erit defendere duas illas generales regulas, quod religiosi sūt exempti à lege diocesana, non verò à lege iurisdictionis, vt ex his, quæ Panormitan. latè profertur, facile intelligi potest. Posset autem responderi, vtramque verificari cum exceptione, nisi in casibus à iure expressis, ita vt sensus sit religiosi esse exemptos à lege diocesana, id est, à soluendo subsidio, vel quasi tributo Episcopis, nisi in casibus à iure expressis, non tamen esse exemptos ab obedientia, & lege iurisdictionis, nisi in aliquo casu speciali in iure expresso.

Aliter verò Panormitan. declarat illas voces, supponitque religiosos iure communi esse exemptos ab Episcopis in quibusdam rebus, & non in aliis. Dicit igitur illa omnia, quæ in iure inueniuntur expressa, in quibus religiosi sunt exempti ab Episcopali iure, appellari de lege diocesana; reliqua verò omnia esse de lege iurisdictionis. Neque aliam adducit probationem, vel rationem nominum, sed dicit fuisse potius magistralè applicationem, quam iuris impositionem, vel vsum. Vnde (quoad rem spectat) sentit religiosos non esse exemptos, nisi in his, quæ sunt in iure expressa, quæ sunt decem, vel vndecim, quæ ibi sigillatim enumerat, & plura in tribuendo, aliqua verò in agendo consistunt. In eis tamen non continentur leges Episcopales, nec subiectio illis debita, & ita etiam hoc modo concluditur, leges Episcoporum obligare religiosos, quia in hoc non inueniuntur iure exempti, & ita pertinet ad legem iurisdictionis.

Hi tamen Doctores Canonice loquuntur de Religiosis stando in iure communi, vt ex doctrina eorum constat, & quia sæpe exeiunt specialia exemptionem. Et hoc sensu eorum sententia videtur manifesta saltem stando in iure antiquo, quia nullo iure inueniuntur exempti quoad synodales leges; ergo nisi aliàs specialiter sint exempti, tenentur illis parere. Patet consequentia, quia sunt subiecti ex vi ordinariæ iurisdictionis Episcopalis. Item hac ratione iura antiqua præcipiunt, vt Monachi Episcopis pareant, & ab eis corripiantur, cap. monasteria, & cap. cognouimus. 18. q. 2. & D. Thom. in 2. distinct. 44. in vltim. dub. liter. ad 2. ait, Monachum teneri ad obediendum Abbati plus quam Episcopo in illis, quæ ad statum regulæ pertinent; in his autem, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam pertinent, magis teneri Episcopo, quia in his Episcopus est superior Abbatis. Ergo si leges Episcopales, & synodales non sint contra statum regulæ religiosæ, licet sint diuersæ, & aliquid ei addant, tenentur religiosi eis obedire ex vi religiosi status, si aliàs exempti non sunt.

Nec contra hoc obstat motiuum prioris sententiæ. Dico enim, religiosos, non obstante statu, prius obligari ad seruanda mandata Dei, & Ecclesie, quam sua statuta.

Ad Episcopos duo spectant, pascere, & pasci.

Regula Panormit. de prædictis regulis.

Regula D. Thom. de obedientia Monachi.

statuta. Vnde licet per talia statuta specialia onera suscipiant, propter illa non excusantur à generalibus legibus, sed illa voluntariè suscipiunt vltra communia onera Christianorum. Inter hæc autem generalia onera Christianorum computantur ea, quæ per leges Episcopales, aut synodales omnibus imponuntur, & in quocunque statu seruari possunt, vt sunt ieiunia, festiuitates, &c. Et ideo ab his excusari non possunt propter specialia onera sui status. Neque comparatio ibi facta valet, quia statuta religionum non sunt generalia pro tota diocesi, sed sunt specialia talis communis, & professionis, ideo non possunt obligare seculares, siue clericos, siue laicos; leges autem Episcopales generales sunt pro toto territorio, in quo morantur religiosi, & ideo illis obligantur, si exempti non sunt.

De exemptis verò est speciale dubium, an obligentur ad obediendum legibus Episcoporum. Videtur autem dicendum in rigore, & ex vi legis non obligari. Primum, quia sunt simpliciter exempti à iurisdictione, tam Episcoporum, quam Synodorum Episcoporum; ergo maxime sunt exempti à primo actu iurisdictionis, qui est, legem ferre. Secundo, quia sunt extra territorium, argumento cap. 1. de priuilegiis in 6. & iuxta id, quod supra diximus, existentem in loco exempto esse extra territorium quoad effectum iurisdictionis. Tertio, quia hi religiosi exempti non tenentur parere Episcopis, nisi in casibus à iure expressis, vt colligitur ex dicto cap. 1. de priuilegiis in 6. ibi, Saluis casibus aliis, in quibus Episcoporum iurisdictioni subesse canonice præcipiunt instituta: nullum autem est decretum canonicum, quod præcipiat exemptos parere legibus Episcoporum; quinimo in cap. nimis, de excessibus. Prælator. inter alia, quæ prohibentur Episcopis, ponitur, quod suis constitutionibus subiacere cogunt religiosi. Et licet ibi nominentur specialiter Prædicatores, & Minores, tamen id est gratia exempli; sermo tamen generalis est de omnibus similibus, vt patet ex illis verbis, Cum quidam viri religiosi, ut puta fratres prædicatores, & minores, &c. Accedit, quod Tridentin. concilium sess. 25. cap. 12. de regul. specialiter præcipit, vt religiosi exempti obediant Episcopis in censurarum, & festorum obseruatione ab eis præceptis. In quo videtur supponere, antea non fuisse ab hoc obligatos, sed per illam legem eorum exemptioni derogatum iri. Et præterea inde sumitur argumentum ab speciali, quod in aliis legibus Episcopalis, vt ieiuniorum, vt g. religiosi exempti obedire non tenentur. Denique hæc exemptio pleno iure concessa est, vt ex priuilegiis talium religionum constat, & notat Fel. in cap. dilectus, de offic. ordin. in fine, ex Panorm. & Cardinal. quos allegat; ergo tales religiosi profus sunt exempti à iurisdictione Episcoporum, vt in simili dicitur in cap. ex ore, de priuilegiis; ergo, & à legibus eorum in his omnibus, quæ per sacros Canones non sunt excepta.

Sed licet hoc verum sit ex vi præcepti, & iurisdictionis, nihilominus aliqui sentiunt, religiosos teneri ex vi iuris naturalis ad seruandas has leges synodales, seu Episcopales, quando non derogant statui religioso, & spectant ad communem obseruantiam, & deuotionem totius populi, aut cleri. Ratio est, quia licet religiosi sint exempti, nihilominus sunt pars

istius communitatis, & ideo propter vniformitatem tenentur conformari in his legibus, & moribus, quia turpis est pars quæ à toto discordat; ergo ex hoc principio lex naturalis obligat religiosos ad hanc vniformitatem, & consequenter ad obseruationem talium legum, saltem quoad vim directiuam, seu in foro conscientie, quantum non quoad vim coactiuam, quia propter exemptionem cogi non poterunt per Episcopos ad eas seruandas, nec incurrunt censuras etiam per eas late sint.

Existimo tamen, solum teneri religiosos exemptos ad vitandum scandalum circa vsum, vel obseruantiam talium legum, illo autem seculo non peccare, illas non seruando, nisi vbi vsum, & consuetudine illas acceptauerint, & suo iuri cesserint. Et hoc aperte sentiunt Palud. & Antonin. vbi supra. Ratio verò est, quia consideratio illa vniformitatis non sufficit ad huiusmodi obligationem. Et in primis quod non sufficit ad obligationem sub mortali; ostendimus supra, & dicimus infra in terminis fortioribus, tractando de dispensatione harum legum. Quod verò hic nulla sit talis obligatio, patet ex diuersitate status religiosi à reliquis secularibus: nam ex sua natura (vt sic dicam) includit quandam difformitatem; ergo non est cur requiratur talem vniformitatem. Declaratur exemplo Philosophico: nam in corpore heterogeneo non est necessaria vniformitas membrorum; hoc autem corpus ciuitatis constat ex laicis, clericis, & religiosi tanquam ex membris heterogeneis; ergo non postulat vniformitatem inter eos in his, quæ propria sunt, sed tantum in his, quæ habent communia, vt sunt Christiani, vel membra Ecclesie: hæc autem leges synodales per se dantur pro secularibus, vel pro his, qui subduntur Episcopis; non ergo oportet, religiosos eis conformari. Declarari etiam potest exemplo morali de Nouitiis religionum, qui licet communem vitam agant cum cæteris religiosi, nihilominus non tenentur in vi præcepti ad seruanda statuta religionum, etiam si talia sint, quæ alios religiosos obligent in conscientia, quia per se non tenentur, quia religiosi non sunt, & ita deest in illis fundamentum illius obligationis, quod est vinculum professionis, & voti obedientie, nec tenentur ratione vniformitatis, quia ad hanc non tenentur ex vi status; sunt enim ibi vt probentur, non vt alii in omnibus conformentur, sed secundum modum suum; multo ergo minus tenentur religiosi conformari laicis etiam in operibus bonis, & obseruantis specialibus eorum. Tandem accedit, quod ideo hi religiosi eximuntur; quia habent propria onera, & ne cogantur alia sustinere, nisi quæ Pontifices, vel eorum Prælati eis imposuerint; ergo hæc ipsa exemptio declarat, non esse necessariam illam vniformitatem. Nihilominus ex decentia quadam rectè facient religiosi, has leges seruando, vbi sine magno onere poterint. Et vbi fuerit consuetudo illas seruandi tanquam necessaria, obligabuntur ex vi consuetudinis, non verò ex aliis capitibus. Et hæc dixisse sufficiat de lege canonica; nam cætera, quæ desiderari possunt communia sunt legi humanæ quatenus talis est, ideoque ex libro præcedenti petenda sunt, & ob eandem causam de varia illius mutatione in lib. 8. dicemus.

ro. Solum teneri religiosos exemptos ad vitandum scandalum circa vsum, vel obseruantiam talium legum: nec enim partes heterogeneæ ducenda sunt regula vniformis.

INDEX CAPITVM LIBRI QVINTI

De varietate legum humanarum, & præsertim de odiosis.

- Cap. I. De humanarum legum varietate.
 Cap. II. De lege odiosa, & fauorabili, earumque varietate.
 Cap. III. Vtrum leges pœnales obligent in conscientia ad actus quos proximè intendunt.
 Cap. IIII. An possint dari leges humane solum ad pœnam obligantes.
 Cap. V. Vtrum lex humana possit obligare in conscientia ad pœnam ante condemnationem Iudicis.
 Cap. VI. Quando leges pœnales contineant sententiam ferendam, vel non latam.
 Cap. VII. An pœna executio sit debita in conscientia ante Iudicis coactionem.
 Cap. VIII. De pœna priuatiue executione ante sententiam.
 Cap. IX. De obseruatione pœnae priuatiue que per ipsam legem fit.
 Cap. X. Vtrum lex pœnalis obliget reum ad pœnae executionem saltem post sententiam Iudicis.
 Cap. XI. Vtrum lex pœnalis obliget Iudicem ad pœnam in ea positam infligendam.
 Cap. XII. Vtrum ignorantia excuset pœnam legis.
 Cap. XIII. Vtrum leges per quas tributa imponuntur, purè pœnales sint.
 Cap. XIII. De potestate necessaria vt lex tributum imponens iusta sit.
 Cap. XV. De ratione & causa finali ad iustitiam tributi necessaria.
 Cap. XVI. De forma, & materia in legibus tributorum seruandis.
 Cap. XVII. Vtrum aliqua alia conditio præsertim subditorum consensus ad iustitiam tributi requiratur.
 Cap. XVIII. Vtrum leges tributorum obligent in conscientia ad illorum solutionem etiam si non petantur.
 Cap. XIX. Vtrum leges humane irritantes contractum, pœnales, vel onerosæ sint.
 Cap. XX. Vtrum leges irritantes actus illos in conscientia prohibeant.
 Cap. XXI. Quibus modis impediri possit irritatio actus quem lex præcipit.
 Cap. XXII. Vtrum lex ipso iure irritans actum, impedire aliquo modo possit, ne actum nullum reddat.
 Cap. XXIII. Vtrum in lege irritante actum ipso facto, & ante omnem sententiã, habeat locum Epithimia.
 Cap. XXIII. Vtrum lex irritans interdum priuetur suo effectu, quia in presumptione fundatur.
 Cap. XXV. Vtrum omnis lex prohibens purè ac simpliciter actum eo ipso irritet illum.
 Cap. XXVI. Quibus verbis aut modis lex prohibens actum irritet illum.
 Cap. XXVII. Vtrum aliquando sola prohibitio vi, & natura sua irritet actum.
 Cap. XXVIII. Vtrum ex vi iuris communis actus factus contra legem prohibentem irritus sit ipso iure.
 Cap. XXIX. Vtrum ea que fiunt contra legem Canonicam prohibentem purè, sint ipso iure inualida.
 Cap. XXX. Vtrum contractus contra legem civilem purè prohibentem facti sint ipso iure irriti.
 Cap. XXXI. Vtrum lex dans formam actui humano semper irritet illum qui fit sine tali forma.
 Cap. XXXII. Quomodo lex dans formam actui, & addens clausulam irritantem impediatur valorem actus.
 Cap. XXXIII. Quando lex irritans incipiat efficere hunc effectum actus irritandi.
 Cap. XXXIII. Vtrum leges punientes aliquos actus comprehendant inualide factos.

LIBER

LIBER V.

DE VARIETATE LEGVM HVMANARVM ET PRÆSERTIM DE ODIOSIS.

DIXI MVVS hæcenus de lege humana in genere; tam civili, quàm canonica: quia verò in vtròque ordine aliquæ sunt, quæ secundum suas peculiare rationes, vel proprietates, speciali etiam declaratione indigēt, quia proprias habent difficultates, idcirco operæ pretium dixi in hoc libro, & duobus sequentibus de illis in particulari dicere. Doctrina tamen illorum communis erit ciuilibus, & canonicis legibus, quia in his rationibus ferè vniformiter conueniunt, quòd si aliquid peculiare interdum occurrit in aliquo ordine vtriusque legis, facillè poterit per occasionem adnotari. Quoniam verò tam leges ciuiles, quàm canonice in plura membra solent diuidi, quæ maiori ex parte solo nomine, vel ad summum accidentali, & materiali differentia, quæ ad doctrinam moralem nihil confert, distinguuntur, idcirco in hoc initio partitiones illas, & varias appellationes legum vtriusque ordinis præ oculis ponere institui, & ex eis illas eligere, de quibus in hoc, & duobus sequentibus libris dicendum est.

CAPVT I.

De humanarum legum varietate.

TRadunt varias legum humanarum distinctiones, seu potius denominationes vtriusque iuris auctores, & expositores, vt in iure canonico Gratian. d. 1. 2. & 3. per totas, ex Isidoro lib. 5. Etymol. cap. 1. & sequent. & ibi expositores, & in rubr. de consti. In iure autem ciuili Papinian. in l. ius civile, ff. de iustit. & iur. & Pompon. in l. 2. ff. de orig. iur. & Iul. in l. neque leges, ff. de legibus, & Vlpian. in l. diuino, cod. & Iustinian. Imperator Instit. de iustit. & iur. & de iur. natur. gent. & ciuili, per plures textus, & interpretes eisdem locis. Et ex Theologis tractat. latè Ant. 1. p. tit. 17. 18. & 19. breuius D. Thom. 1. 2. q. 95. art. 4. cuius methodum sequendo clariùs, & expeditius nonnullis partitionibus omnia comprehendemus, & elucidabimus.

Primò ergo D. Thomas diuidit legem humanam in ius gentium, & ciuile, seu humanum strictius sumptum. Nos autem in superioribus de iure gentium diximus, & ita illam diuisionem omitimus, supponimusque sermonem esse de lege positua humana proprie sumpta, vt esse solet distincta, & in diuersis gentibus, prouinciis, seu ciuitatibus, aut con-

gregationibus vnicuique propria. Hæc igitur lex prius diuidi potest in scriptam, & non scriptam. Priori intelligi solet nomine legis, quia licet vtraque sit vera lex, nihilominus nomen legis humane simpliciter prolatum pro lege scripta accipi solet. Vnde Isidor. ait, *Lex est constitutio scripta*: altera verò consuetudo appellatur, quæ quoad substantiam, & obligationem veram legis rationem habet, quia verò habet peculiarem modum generationis (vt sic dicam) seu introductionis, & efficaciam, idcirco de illa in particulari dicemus in lib. 7. nunc verò de lege scripta tractamus. Quæ interdum denominari solet à materia, vel modo, quo scripta est: sic enim solemnnes fuerunt apud Romanos leges duodecim tabularum, quæ à decem, quæ fuerant apud Græcos, duxerunt originem, quibus Romani duas addiderunt, vt habetur in l. 1. ff. de orig. iur. Decalogus etiam in duabus tabulis scriptus fuit, licet inde nomen non acceperit. Est ergo illa denominatio accidentaria, & ad rationem legis parum confert.

Secundò diuidi possunt leges humane per habitudinem ad principia, à quibus procedunt, sic enim distinguuntur leges canonice à ciuilibus, & in vtriusque inuenitur eadem distinctio, vel subdiuisio, quæ aliquando materialiter tantum, vt sic dicam, datur, aliquando verò potest formaliter dari. Materialiter voco quando in auctoribus legum solum consideratur diuersitas personarum: formaliter autem voco respectu munerum, quando spectatur distinctio regiminum, ac potestatum, quamuis totum hoc tandem materiale ferè sit respectu obligationis ipsarum legum. Priori modo distingui solent in legibus ciuilibus, leges Trismegisti, Lycurgi, Solonis, Rhadamathi, Minois, Cereris, & aliorum apud Isidorum supra, & Platonem in Dialog. *Minos*, & Plin. lib. 7. Histor. cap. 35. & Aristot. sæpe in libris *Ethic*. Imò interdum denominantur hæc leges non solum ab auctoribus, sed etiam à collectoribus, vt sumitur de iure Papyriano, & Flauian. ex l. 2. ff. de orig. iur. Sic etiam denominatur lex Hortensia Papiæ, aut Iuliana, & sic sunt varij tituli, ff. ad leg. Falcidiam, & similes. Posteriori autem modo distinguuntur leges secundum varias rationes gubernandi ciuitates, vel simplices, vel mixtas, & sic in legibus Romanorum distinguuntur leges latæ à populo, & vocantur Plebiscita, & latæ à senatu dicuntur Senatusconsulta, & quia in senatu aliquis consul præsidebat, nomen eius interdum notatur in ipso legis nomine, vt cum dicitur, Ad senatusconsultum Velleianum, aut Macedonianum, &c. Atque huc referri etiam potest ius prætorium, quod à Prætoribus ferebatur, & honorarium etiam dicitur in l. 7. & 8. ff. de legibus. Item ius dictum Tribunitium, quia à Tribunis erat latum, & sic de aliis, iuxta pote-

Z 4 Item

statem unicuique magistratui concessam. Præterea huc spectant Responſa prudentum, id est, Iuriconsultorum, quæ vim habebant legum, quando eis auctoritas Principis, aut reipublicæ accedebat: vel antecederent illam eis committendo, vel consequenter illam communiter acceptando, & hoc ius interdum per antonomasiam vocatur ius civile. Leges autem, quæ ferebantur ab Imperatoribus, dicuntur Constitutiones Principum, dici possunt Ius Imperatorum. Nunc autem utrasque leges complectitur ius commune civile, quod absolute dictum solet accipi pro iure Romanorum, vt dicitur in §. *sed ius*. Institut. de iur. natur. illi verò respondet in singulis regnis ius regium.

Hæc tamen varietas vocum licet conferat ad intelligendum ius civile, ad formalem distinctionem legum parum est necessaria, licet cum proportione ad varias communitates, prout diuersimodè gubernantur, applicari possit. Et similiter cum proportione potest applicari ad leges canonicas; nam leges Pontificiæ sunt constitutiones Principum, & interdum nominantur à suis auctoribus, vt Clementinæ, & c. leges autem Episcopales cenſeri possunt quasi ius prætorium, vel honorarium, leges autem Conciliorum quasi Senatusconsulta, in legibus autem canonicis non habent locum Plebiscita, quia potestas ferendi leges canonicas nec in populo est, neque ab illo manauit.

Tertio diuidi possunt leges ex parte eorum ad quos feruntur, & hoc dupliciter, scilicet, vel secundum communitates omnino distinctas, vel secundum partes eiusdem communitatis, quatenus intra illam diuersa habent munia, & suo modo distinctas communitates, magis particulares componunt. Priori modo distinguuntur leges Ægyptiorum, Lacedæmonum, Atheniensium, seu Græcorum, Longobardorum, & Romanorum, vt notatur in §. *sed ius*. Institut. de iur. natur. gent. & civil. Et tunc etiam distinguimus leges Hispanorum à legibus Gallorum, & c. Posteriori autem modo intra idem regnum, vel rempublicam, distinguuntur leges per ciuitates, & intra eandem ciuitatem, per communitates particulares, & sic distinguuntur ius municipale, & commune, & municipalia diuiduntur iuxta modum, & nomina ciuitatum, aut communitatum. Hoc etiam modo diuiduntur iura, aut leges pro diuersitate munerum, seu personarum communi bono reipublicæ deseruentium, & sic intra eandem rempublicam distinguitur ius militare, quod pro militibus specialiter institutum est, ius patronorum, libertorum, aut seruorum. Item ius Magistratum, quod publicum etiam dicebatur. Dicebatur etiam apud Romanos ius publicum, quod erat de rebus sacris, & sacerdotibus, cap. *ius publicum*, dist. 1. Vnde sacerdotale etiam dici poterat. Nunc autè hoc ius in Ecclesia separatum est à civili, ac temporali, & canonicum denominatum est, vt supra vidimus.

In quo Canonico iure potest aliquid propriū considerari, quia leges Canonice in sua generalitate vniuersaliores sunt, quàm leges civiles ex parte eorum pro quibus ferri possunt, quia dari possunt vniuerso orbi, quia per illud totum Ecclesia diffusa est. Atque ita communitas adæquata (vt sic dicam) legibus canonicis non multiplicatur, sed vna tantum est; ideoque leges canonicæ ex hac parte vniuersales sunt, & non recipiunt varias denominationes ex parte eorum, pro quibus feruntur, sed simpliciter dici possunt Canones Ecclesiastici, vel præcepta Ecclesiæ. At verò intra ipsam Ecclesiam, ex parte personarum, vel communitatum particularium distinguuntur varietate leges, seu iura, & sic potest specialiter dici ius sacerdotale, vel clericale, quod non solum canonicum est, sed specialiter pro statu sacerdotali, vel clericali

3. Diuiduntur leges in ordine adeo ad quos feruntur.

6.

A fertur: sic etiam dici potest ius Monachale, seu regulare proprium religionis. Item hoc modo distinguuntur iura synodalia secundum varios Episcopatus, dioceses, vel prouincias, à quibus etiam sæpe denominantur, & appellari etiam possunt iura municipalia canonica.

Hinc etiam distinguere aliqui solent inter legem, & statutum, quia lex dicitur proprie de lege pertinet ad totam communitatem alicui Regi, vel supremo Principi subiectam, statutum verò dicitur proprie de lege municipalia. Sic enim leges vniuersitatum, Collegiorum, religionum, & c. statuta dici solent. Sed hoc solum ad significationem vocabulorum spectat, & ideo communis vsus obseruandus est. Nam sine dubio statuta municipalia sunt veræ leges; illis enim cum proportione conueniunt, quæ hæctenus de lege in communi, vel de lege humana dicta sunt, & ita sæpe appellantur, & è conuerso leges communes, & vniuersales vocari possunt statuta, & frequenter ita vocantur, quia vis vocis non minus in illas conuenit, vt per se constat: solum ergo per quandam accommodationem solent illa vocabula ita distinguuntur, præsertim in doctrina tradenda, vt habeamus vocabula quibus breuiter, & distinctè loqui possimus. Ad eundem modum censendum est de nomine constitutionis. Aliqui enim putant legem simpliciter dici de lege civili, non de Canonica, constitutionem verò è contrario: sed hoc etiam non habet fundamentum in re, nam leges etiam civiles constitutiones Principum appellantur, Digestis de Constitutione Principum. Ildorus in cap. *constitutio*, distinct. 2. ait, constitutionem esse edictum, quod Rex, vel Imperator constituit, & è conuerso constitutiones Canonice verè leges sunt, & ita etiam passim nominantur. Tamen per accommodationem ille modus loquendi videtur esse satis vsitatus, & conformis rubricæ de constitutionibus in decretalibus, vbi videri possunt interpretes.

Alia verò sunt nomina magis propria legum Ecclesiasticarum: vocantur enim Canones, Decreta Patrum, Decretalia utique, iura, seu Decretales Epistolæ, vt constat ex titulo Decretalium, & ex capite primo & quinto, & de Constitut. & ex cap. primo, & secundo, distinctione tertia, vbi Glossa in sum. rationem nominum declarat, & alia adiungit. Nos solum aduertimus, illa tria nomina potissimum dici solere de legibus summorum Pontificum, vel Conciliorum: nam leges Episcopales non solent Canones, vel Decreta appellari, de quo videri potest Felinus in capite primo de Constitutione. Denique his nominibus addita sunt alia plura, quibus leges Ecclesiasticæ significantur, dicuntur enim Extraneæ, Motus proprii, Bullæ, & c. Hæ autem voces, & similes solis quibusdam legibus Pontificibus attribui solent, & varias habent origines, & etymologias, quæ nunc nobis necessaria non sunt. Nam vis legum, quæ per has voces significantur, eadem esse videtur, & quod occurrerit proprium, in sequentibus adnotabitur.

Quarto solent distinguuntur leges ex rebus, seu materia, quam præcipiunt, & hæc denominatio valde vsitata in iure civili, & interdum fit interposito nomine auctoris, vt ad legem Iuliam de adulteriis, ad legem Corneliam de sicariis, ad legem Iuliam de ambitu, Maiestatis, & c. Sæpe verò fit simpliciter denominatio ex materia, vt lex frumentaria, agraria & commissoria, & c. Et ferè omnes tituli vtriusque iuris hoc modo distinguuntur. Sed hæc etiam diuisio materialis est in ordine ad formalem rationem legis quam nos consideramus, & ideo licet in ordine ad vsum, & ad practicam notitiam legum necessarium sit scire, quid per vnamquamque legem præcipiatur, nobis tamen ad generalem doctrinam necessarium non est. Et ideo

7. Quid inter est inter legem & statutum.

1. Ratio dubi tandi ex eo quod omnis lex videtur favorabilis.

2. Ratio dubi tandi ex eo quod omnis lex humana videtur odio sa.

ideo de his omnibus partitionibus, seu denominationibus legum nihil amplius dicere oportebit. Solum enim illas proposuimus, vt illarum vocum significatione non ignoretur, id enim ad nostrum vsum necessarium erat, ad eundem verò sufficiunt, quæ dicta sunt.

C A P V T II.

De lege odiosa, & favorabili, earumque varietate.

Diuisionibus legis traditis in superiori capite addere possumus quintam ex effectibus sumptam, quæ instituto nostro maxime deseruiet. Quinto ergo lex humana generatim sumpta diuiditur in odiosam, seu onerosam, & favorabilem, seu beneficium conferentem, quæ diuisio ex multis iuribus colligitur. Nam interdum dicunt iura, odia esse restringenda, & fauores ampliandos, cap. *odia*, de reg. iur. in 6. cum vulgaribus concordantibus, quæ regula præsertim intelligitur de fauoribus, vel odiis in iure contentis, ac subinde de legibus favorabilibus & odiosis. Et ita diuisionem hanc legum communiter Doctores supponunt, vt constabit ex his quos in discursu capitis referemus. Tria verò ad intelligentiam huius partitionis desiderari possunt. Primum est, vnde sit sumenda distinctio inter illa membra. Secundum est, an sit sufficiens, ita vt illa duo membra adæquatè diuidant legem humanam. Tertium est, quod genera legum humanarum sub singulis illorum membrorum continentur, vt de illis sigillatim in sequentibus dicemus.

Circa primum ratio dubitandi esse potest, quia nulla est lex quæ simpliciter favorabilis non sit, ergo non potest subsistere diuisio. Antecedens patet, quia lex vt sit iusta, & vera lex, debet esse communi bono utilis, & moraliter necessaria, sed utilitas boni communis maximus fauor est, quia bonum commune præferendum est ceteris: ergo omnis lex simpliciter inducit fauorem, & hoc est esse favorabilem, nulla ergo esse potest odiosa. Et confirmatur: nam si quæ esset lex odiosa maxime illa, quæ poenam imponit; at hæc non est odiosa, ergo nulla. Probat minor, tum quia aliàs omnis lex esset odiosa, quia omnis lex imponit reatum poenæ transgressoribus; quod autem illa poena exprimat, vel determinetur in lege, parè auger grauamen seu odium, cum solus reatus æternæ poenæ ad huiusmodi odium sufficiat, & comminatio illius reatus in omni lege includatur, quæ grauis sit, & nomen præcepti simpliciter mereatur. Tum etiam quia poena non est intenta per legem, sed potius apponitur, vt fugiatur, & vt saltem ex timore eius seruetur præceptum; ergo additio poenæ non facit legem odiosam, quia qualitas legis pensanda est ex fine, & bono per se intento per legem. Tum denique, quia licet poena sit malum quoddam, est tantum secundum quid, & vt est medium ad seruandam legem, est maximum bonum; ergo est potius fauor, quàm odium. Eademque rationes fieri possunt de quacunque ratione odij in lege considerabili.

In contrarium videri potest, nullam esse humanam legem, quæ odiosa dici non possit, ac debeat, eo modo, quo talis denominatio potest in veram legem cadere. Lex enim non potest dici odiosa, quia per se fit odio digna, nec quia per se habeat effectum qui reddat hominem odio dignum, sic enim solum peccatum est per se odio dignum, & reddit peccatorem, vt talis est, odio dignum: lex autem nec peccatum est, nec ad peccatum inducit; nõ potest ergo hoc modo dici odiosa. Solum ergo dici potest odiosa, quatenus aliquod onus imponit, quod durum, ac graue meritò reputatur, hoc autè modo omnis lex humana odiosa videri debet, quia addit nouum con-

A scientiæ vinculū vltra omne vinculum diuinæ legis, quod graue onus reputatur, præsertim quia potest esse occasio culpæ & æternæ mortis. Et confirmatur, quia si aliqua esset lex favorabilis, maxime priuilegiatiua, quia hæc est, quæ magis directè, & ex instituto fauorè cõcedit, & priuilegiū quatenus lex est, odiosū est, quia est onerosum, illis quos obligat per modum legis, & quatenus priuilegiū est censetur odiosū, quia derogat iuri cõmuni, & inducit singularitatē in communitate, quæ odiosa esse solet, vt postea suo loco videbimus, ergo nulla est lex, quæ quatenus est talis, simpliciter favorabilis sit. Tandem hæc rationes pro vtraque parte factæ videntur cõuincere, omnè legem mistam esse, & partim fauorè, partim odiū includere, quod satis est vt diuisio non habeat locū, cum omnis lex sub vtroque membro comprehendatur. Quod si dicatur in hac mistione posse ex alterutra parte esse excessum, & secundum excessum alterius partis illa membra distinguuntur, tunc difficillimum erit, talè excessum expendere, & declarare, vixque poterunt applicari regula, quæ de fauoribus, & aliis in iure traduntur.

In explicanda igitur distinctione illorū membrorū, variæ sententiæ referri possunt, de quibus videri potest Sarmier. lib. 1. sect. c. 1. 2. Prima est, ex fine legis iudicandum esse, an lex sit favorabilis, vel odiosa. Nam si lex intendit fauorè, seu bonū aliquod conferre, favorabilis est, quidquid ex ea sequatur: si verò intendit inferre malum, seu onus imponere, erit odiosa, etiam si fauor aliquis ex ea sequatur. Hac regula vtuntur Iurisperiti, citatur glossa in c. *si propter*, de rescript. in 6. illa verò solum in verb. *intentionis*, aduertit, in legibus ad intentionē scribentis recurrendum esse. Citatur etiā Glossa verb. *alios*, in c. *sciatis cuncti*, de elect. in 6. quatenus dicit, legem illius tex. esse favorabilem, quam ibi Dominicus, & alij sequuntur, & in simili Panorm. in c. *non dubium*, de sent. ex cõmun. n. 3. vbi Fel. n. 2. idem sentit, quia in omni dispositione (inquit) attenditur, quod principaliter agitur, si quis nec causam, ff. si certum petatur. Clarius Panorm. in c. 1. de locato, n. 10. Itè Nauar. conf. 1. 1. de constit. & conf. 31. aliàs 32. de regul. Bart. Bald. Alexand. & alij, quos refert Tiraq. in Praef. ad retract. n. 56. & 65. & tract. 1. de retract. §. 30. Glossa. 1. n. 5. vbi etiam nonnulla adducit iura, ex quibus id colligi potest, & facit etiā c. 2. §. 1. de decim. in 6. Ratione itè suaderi potest, tū quia finis est qui dat speciē actibus humanis, & consequenter etiam proprietates, ergo etiam in legibus finis est præcipuè attendendus, vt iudicetur, an lex sit favorabilis, vel odiosa. Tum etiam quia id quod est per se, præfertur ei, quod est per accidens: at lex intendens fauorem, per se favorabilis est, ergo simpliciter talis est, licet ex accidenti inferat grauamen.

Veruntamen hæc sententia, nisi aliquo modo limitetur, aut explicetur, non potest simpliciter approbari. Primò ob generalem rationem, quod proprietates legis magis est spectata ex intrinseca materia, & quasi natura talis legis, quàm ex intentione ferentis: quia talis intentio extrinseca est, & nõ potest mutare proprietatem intrinsecè inhaerentem legi ex vi sui obiecti, seu materiæ, ergo si materia legis fauorem continet, lex erit favorabilis, etiā si legislator aliud intèdat, & è contrario. Neque enim intètio legislatoris facere potest, vt quod suapte natura odiosū est, sit favorabile, vel vt quod favorabile est, sit odiosū, vt rectè dicit Tiraq. in dicta præf. n. 67. Secundò, quia vel est sermo de intètione finis vltimi, seu remoti, aut proximi, neutra autem sufficit, ergo. De priori patet ex ratione dubitandi proposita, quia sic omnis lex est favorabilis, quia per omnè legē intenditur commune bonū, aliàs enim nõ erit iusta, cõmune autè bonū favorabile est. Itè quia lex nõ potest esse ita odiosa, vt in odio sit, nisi fortè feratur in odiū alicuius vitij, quo per se, & absolu

1. Sent. ex fine iudicandum de lege.

2. Favor. Nauarr. Barr. Bald. Alexand. Tiraq. Finis dat speciē actibus, & proprietates, & consequenter.

5.

3. Ex intrinseca materia sumendam proprietatem odiosa aut favorabilis.

absolutè dignum est, & ideo tale odium inter fauores computandum est. Eo vel maximè quod per se refertur in amorem virtutis, & ita ex fine remoto fauorabile est. Respectu verò personarum nunquã lex intendit malum, nisi propter maius bonum; ergo si finis remotus sufficit, vt lex sit fauorabilis, omnis lex quantumuis grauis, vel pœnalis erit fauorabilis, si iusta sit hoc autem est contra communem omnium sensum, & contra principia iuris. Si autem sit sermo de fine proximo, intento à legislatore, constat illum non satis esse; non solum quãdo ille finis est extrinsecus, & accidentarius, vt probat prior ratio facta, sed etiam si videatur intrinsecus, quia potest aliunde vinci, ac superari. Quod patet exemplis. Nam dispensas proximè intendit concedere fauorem, & tamen dispensatio non censetur fauorabilis, sed odiosa, vt infra videbimus; ergo idem esse poterit in lege. Et à contrario quãdo legislator infert grauiam, vt per illud obuiet maiori nocimento, dispositio eius non censetur odiosa, sed fauorabilis, iuxta cap. 2. §. 1. de decim. in 6. Ex quo principio multi existimant, dispositionem capit. si quis suadente, esse fauorabilem, licet proximè facta sit ad grauem censuram imponendam; ergo ex solo fine proximo legislatoris non potest sumi certa regula in hac materia.

Dici ergo potest, leges fauorabilem, & odiosam distinguendas esse ex materia, ita vt illa lex fauorabilis sit, quæ fauorem concedit; illa verò odiosa, quæ pœnam, vel aliud simile grauiam infert. Quæ regula erit certissima, quãdo materia legis talis est, vt vel purum fauorem, vel purum grauiam contineat, non solum directè, & per se, sed etiam indirectè, seu per quandam consequentiam: tunc enim ex intrinseco fine lex talis est, & non habet vnde contrariam denominationem accipiat. Nec verò repugnat dari huiusmodi leges. Nam in primis sepe potest concedi fauor, aut beneficium alicui fieri sine vlllo illius grauiam, vel aliorum præiudicio, vt de nonnullis priuilegiis infra dicemus, tunc ergo erit lex, & dispositio fauorabilis; idem ergo erit in quacumq; lege communi habente similem conditionem. Sic enim per se valde probabile est, omnem legem prohibentem aliquid per se malum, vel præcipientem aliquid honestum, non nimis graue, aut onerosum, sed moderatum, & communi modo viuendi hominum consentaneum, esse fauorabilem, quia re vera est magnum beneficium hominum, dum eos suauiter, & efficaciter dirigit ad operandum bonum, & vitandum malum. Vnde nec sola ratio obligationis, aut vinculi cõscientiæ, nec periculum reatus, quod ad præceptum sequi videtur, sufficit vt censetur lex non continere purum fauorem, sed mixtum, tum quia hoc commune est omni legi, & ideo non mutat rationes particularium legum. Tum etiam quia difficultas intrinseca ipsi virtuti non impedit, quominus virtus ipsa maximus fauor sit, ergo eadem ratione lex, quæ est regula virtutis, quatenus vinculum imponit cum moderatione debita, gratia est, & fauor secundum rectam rationem spectata, licet inferiori portioni grauiam esse interdum appareat. Tum denique quia si quid est periculi alicuius mali ob transgressionem legis, illud non nascitur ex ipsa lege, sed ex hominis imperfectione, & ideo non impedit quominus lex huiusmodi purum fauorem contineat. Magis potest dubitari de lege odiosa quomodo possit purum odium continere, cum sepe bonum intendat. Dicendum verò est ex parte materię legis hoc non repugnare, etiam si ex parte finis aliquid fauorabile per omnem legem intendatur: & ita lex purè pœnalis, seu quæ solum refertur ad imponendam, vel augendam pœnam, potest dici simpliciter odiosa, & leges tributorum, & aliæ huiusmodi sub eodem ordine continebuntur.

A Difficultas verò specialis est, quando materia legis vno respectu videtur fauorabilis, & sub alio grauiam continet, vt sepius contingit, quomodo de illa iudicandum sit. Auctores enim in hoc etiam variè sentiunt, quidam enim dicunt, omnem legem continentem præiudicium, vel grauiam alicuius, aut malum aliquod inferentem, simpliciter odiosam esse, etiam si magnum fauorem, vel fauorem aliunde contineat. Ita sentit Tiraquel. in dict. præf. n. 65. cum Ioan. Andr. & aliis in c. vlt. de verb. signif. circa Glof. verb. similibus. Qui dicunt, cum concurrunt fauor, & odium, dispositionem esse odiosam. Fundari potuit Tiraq. in alio principio, quia existimat, non posse eandem dispositionem simul esse fauorabilem, & odiosam etiam respectu diuersorum, vel secundum diuersas rationes, neque idem statutum posse esse partim fauorabile, partim odiosum, tum quia non potest vna, & eadem res diuerso iure conserui. ff. de vlt. ap. tam etiam quia non potest idem statutum extendi in fauorem vnius, quin vertatur in odium alterius, & è conuerso. Ex hoc ergo principio inferri potest, legem, in quæ simul concurrunt fauor, & odium, odiosam censendam esse, quia non potest simul esse fauorabilis, & odiosa, nec etiam potest dici fauorabilis omnino, quia bonum ex integra causa, ergo erit odiosa, quia malum ex quocumque defectu, & odium habet rationem mali. Item quia legem esse odiosam non includit negationem omnis fauoris, sed solum dicit impositionem alicuius odij, seu grauiam, quod verificatur simpliciter de tali lege, est ergo simpliciter odiosa. Denique quia talis lex simpliciter restringenda est, ne odium aliqua ex parte augeatur; ergo est tantum odiosa.

Alij verò existimant, vbi coniunguntur fauor, & odium in eadem lege, vel statuto, talem dispositionem fauorabilem omnino censendam esse. Fundari potest, quia vbi concurrunt fauor, & odium, fauor præualet, & præfertur odio; ergo constituit dispositionem simpliciter fauorabilem. Antecedens sumitur ex l. 2. C. de in ius vocando, vt notat, & sequitur Panorm. in c. in litteris, de restit. spol. n. 34. Anchar. & alij, quos refert Tiraq. supra, n. 66. Et confirmatur, quia vbi concurrunt fauor, & odium, fauor quoad fieri possit, ampliandus est, & odium restringendum est quantum necesse fuerit, vt fauor ampliatur, ergo talis dispositio simpliciter iudicanda est fauorabilis.

Dico tamen, in primis, non repugnare eandem legem diuersis respectibus esse fauorabilem, & odiosam. Ita sentiunt communiter Doctores, & expressè Glof. in dicta l. 2. C. de in ius vocando, verb. litteris, quam ibi Palud. Castrenf. & alij sequuntur. Idem sentit Innoc. in c. quod dilectio, de consangu. & affin. & ibi Panorm. n. 7. & communiter Summistæ verbo, priuilegiu. Potestque inductione ostendi in priuilegio, dispensatione, lege pœnali, & similibus, quæ respectu diuersorum, fauorabilia sunt, & odiosa. Ratione item patet, quia in hoc nulla ratio repugnantie ostendi potest, nam relationes quasi oppositæ possunt eidem rei convenire respectu diuersorum, vt similitudinis, ac dissimilitudinis, æqualis, & inæqualis, maioris, ac minoris, sed ita comparantur hæc duonam fauor, & odium respectiua sunt, fauor enim alicuius est fauor, & odium similiter, ergo nihil repugnat eandem dispositionem, respectu diuersorum, vni esse fauorabilem, alteri odiosam.

Dices, verò esse, hoc nõ repugnare, illos tamè duos respectus ita esse inter se connexos, vt vnus ex alio sequatur, ideòq; nõ posse secundum vnum ampliari leges, quin secundum aliud etiam ampliatur, neque è conuerso secundum vnum restringi, quin secundum aliud restringatur, & idcirco necessarium esse de tali lege iudicare tanquam de fauorabili absolutè, vel odiosa absolutè

absolutè, ita vt vel nulla ratio odij habeatur propter fauorem, vel nulla ratio fauoris propter vitandum, seu minuendum odium. Exemplum optimum est in lege tributum imponente, quæ odiosa est, ei cui tributum imponitur, fauorabilis autem ei, pro quo imponitur, vel rei, propter quam imponitur, nec potest vno respectu augeri, & minui secundum alium, & ideo necessarium est, vt alter respectus vincat, secundum quem lex iudicetur simpliciter fauorabilis, vel simpliciter odiosa.

Respondeo concedendo interdum illos duos respectus habere inter se illam connexionem, & tunc argumentu rectè procedere, quãdo fauor vnius augeri non potest sine damno alterius, neque è conuerso potest incommodum vnius temperari, quin alterius commodum cesset, aut minuat. Sic in motu physico nõ potest quis latius, aut velocius accedere ad vnum terminum, quin cum eadè proportione recedat ab opposito, nec potest homo plus donare ex propria pecunia, quin pauperior fiat, &c. Nihilominus tamen non semper est necessaria illa connexio inter fauorè, & odiu, sepe enim potest fieri, vel augeri fauor vni sine præiudicio aliorum, & è conuerso vnus potest grauari, vel puniri propter cõmune bonum sine speciali fauore aliorum, qui inde resultet. Eademq; lex seu regula interdum ampliatur respectu vnius ob fauorè, & restringitur in odiu alterius ratione boni cõmuni, vel est optimum exemplum in l. qui exceptionem, ff. de condit. indebiti. Quia potest fieri alicui beneficium sine diminutione bonorum alterius, & è conuerso. Item fauor potest consistere in tempore, vel in modo, vel in honore, aut aliis rebus, quæ non subtrahuntur vni, vt dentur alteri. Deniq; hoc potest inductione ostendi in priuilegiis, in dispensationibus, in pœnis, & aliis similibus.

Deinde addo, quando lex diuersis respectibus est fauorabilis, & odiosa, non semper fauorem odio, aut odium fauori esse præferendum, sed prudenter pensanda esse omnia, scilicet, intentionem legislatoris, rationem boni communis, & alias circumstantias materię, & verborum, vt illud præferatur, quod videtur esse grauius, & honestati, ac iustitiæ legis magis consentaneum. Hæc assertio quatenus media est inter duas sententias allegatas, potest vtriusque motiuis suaderi, & per se quidè spectata valde probabilis est, quia fauor magis per se intendi potest, odium verò, seu grauiam minimè, sed propter instantem necessitatem. Et ideo per se loquendo, ac cæteris paribus, fauor est præferendus: nihilominus tamen tanta esse potest necessitas imponendi grauiam, vt imponendum sit, vel augendum propter maius bonum. Atque sic sentiunt qui censent, canonem, si quis suadente, esse legem fauorabilem, & esse extendendum, etiã si censura extendi consequenter videatur, quia est fauor religionis, & requirit illum rigorem, vt stabilis perseueret. Similiter in lege imponente tributum potest esse causa tam pia, & necessaria, vt non habeatur ratio odij, seu grauiam, quominus lex simpliciter fauorabilis, & extendenda sit. E contrario verò lex excludens foeminas ab hereditate, licet intendat fauorem masculorum, odiosa simpliciter est, & coarctanda, vt est communis doctrina Iuristarum, vt videre licet in Tiraquello supra dicta Præf. num. 64. & aliis locis, quæ ipse allegat, quia fauor ille priuatus est, & non admodum necessarius, neque ad pacem & honestatem morum multum utilis, & ad hunc modum est de aliis iudicandum.

Vnde tandem assero, vbi res fuerit dubia, quia fauor, & odium videntur quandam æqualitatem habere, vel quia ad inuicem se habent, sicut excedens, & excoessum, tunc fauorem esse præferendum, & ad ampliandam legem, esse iudicandam simpliciter

A fauorabilem. Ita sumitur ex Glof. in l. 2. C. de his, qui non possad liber. peruen. verb. interrogauerit, vbi etiã Bald. & alij, idem Bald. in l. penult. C. de pactis, circa finem, vbi etiam Roman. & Alex. li. 7. consilior. consil. 197. Et ratio est facilis ex dictis, quia lex per se, & quasi sponte sua inducit fauorem, odium verò quasi ex accidenti, & coactè ob necessitatem, id autem quod est per se præfertur ei, quod est accidentarium, cæteris paribus, ac subinde etiam in dubio. Explicatur hoc amplius, quia odium non intenditur, nisi vt tandem cedat in aliquod commodum, quod vel sit fauor, vel vt fauor reputetur; fauor autem non est propter odium, imò ex genere suo est per se, ergo magis intenditur fauor ex suo genere. Nam propter quod vnumquodque tale, & illud magis, ergo in dubio, ac cæteris paribus fauor præfertur. Et ita facile conciliantur sententiæ adductæ, & solutæ manent omnes rationes dubitandi, & facile potest lector intelligere, & ideo non oportet circa singulas immorari.

Ex his resoluitur, quod secundo loco supra posui de sufficientia prædictæ partitionis. Possit enim facile dici, non oportere, vt omnis lex, aut fauorabilis sit, aut odiosa. Nam potest aliqua esse mixta secundum diuersos respectus, & aliqua fortè esse potest neutra, ita vt videntur esse præcepta morum generaliter proposita propter commune bonum. Melius tamen dicitur, diuisionem esse adæquatam, quia lex, quæ videtur mixta, ab ea parte denominatur, quæ in ea præualet: vel si est dubium, aut æqualitas, talis lex censetur absolutè fauorabilis, vt declaratum est. Quod si lex sit, quæ nulli imponit speciale grauiam, nec ita est grauis, & onerosa, vt propterea odiosa censetur, eo ipso, quod est iusta, & propitia communi bono, censetur fauorabilis, & amplianda intra limites fauoris, & ita relinquatur partitio sufficiens, & adæquata.

Tandem quod ad vltimum punctum attinet, plures numerari solent modi, aut quasi species legum odiosarum, tres autem, vel quatuor videtur esse præcipuè. Videlicet lex pœnalis, lex tributum, aut onus imponens, lex irritans factum, quod prohibet directè, vel indirectè, seu consequenter lex exorbitans à iure antiquo, vel à communi iure, aut illi derogans, vel limitans, aut corrigens illud, & à fortiori lex posterior priorem abrogans, & de his omnibus in præsentis libro dicemus, quatenus peculiare proprietates, & effectus habent, quos explicare necesse est. Aliæ verò leges omnes, quæ huiusmodi non sunt, inter fauorabiles computantur. Veruntamen ex vi huius negationis non participant specialem rationem, quæ propria consideratione indigeat, tantum ergo illæ, quæ priuilegij rationem habent specialem, indigent ratione, & ideo de illis dicemus in libro sequenti.

C A P V T III.

Utrum leges pœnales obligent in conscientia ad actus, quos proximè intendunt.

Dvæ partes in lege pœnali distinguendæ sunt, vna est de actu, quem intendit fieri, aut omitti, alia est de pœna, quam imponit contra transgressores talis legis, & quamuis prior pars videri possit exposita tractando de lege humana, ciuili, & canonica, tamen aliquid speciale habere potest in lege pœnali, & ideo prius de illa priori parte dicemus, postea de posteriori, circa illam verò partem multa inquiri possunt. Primum an leges pœnales

Ioan. Andr. Tiraquel.

Panorm. Anchar.

Nõ repugnare legi secundum diuersos respectus esse fauorabilem, & odiosam.

Ioan. Andr. Bald. Innocent.

In dicto pro ferenti fauorem & legem ampliandam.

14. Possit leges esse mixtas adio sam & fauorabilem.

15. Quatuor esse species legum odiosarum.

penales possunt obligare ad culpam: secundum, an de facto obligent; tertium, an possint non obligare ad culpam, sed ad solam poenam: quartum, an de facto sic obligent. Et haec duo puncta examinabimus capite sequenti, nunc reliqua examinanda sunt, & difficultas est de legibus imponentibus poenam temporalem: nam de spiritualibus, ut sunt caecura, & similes, nulla est dubitatio, quin regulariter loquendo culpam supponant, ut ex dictis in lib. 4. constat, & in sequentibus magis declaratur.

Circa primum ergo, de potestate nulla est controversia, ideo breviter dicimus: non excedere humanam potestatem precipere aliquid timuit obligando in conscientia, & imponendo poenam, ac subinde posse ab homine fieri legem obligantem in conscientia, & imponentem poenam certam transgressoribus, quod etiam de Principe seculari nullas lites peritorum negavit, ut fatetur Navarr. in cap. fraternitas. 12. q. 2. Et probatur facile primo, quia talis lex potest esse convenientis reipublice, imò experientia ostendit, saepe esse valde necessariam, & alioqui nullam iniustitiam continere, ergo non est cur excedat potestatem humanam: neque illa ratio probabilis ad hoc affertur potest. Secundo, de legibus imponentibus spirituales poenas, & de humanationem, &c. nemo dubitat, quin, obligent in conscientia ad actus praecipuos, vel prohibitos, ut in lib. 4. diximus, quia spiritualis poena maxime solet imponi propter contumaciam, quae non est sine inobedientia, & culpa, & quia spirituales poenae sunt medicinales, & praecipue intendunt curacionem animae, & correctionem culpae, ergo generatim loquendo, non excedit potestatem humanam obligare in conscientia sub certa etiam poena per legem imposita, ergo nec excedit hoc facultatem legis, seu potestatem civilem, etiam si poenas tantum temporales imponat. Probatur consequentia, quia nulla sufficiens ratio differentiae assignari potest, quia utraque potestas sicut includit vim dirigendi in conscientia, ita etiam utraq; includit vim coercendi per poenas proportionatas, & sicut adiectio poenae spiritualis est moraliter necessaria in legibus Ecclesiasticis, ita poena temporalis est moraliter necessaria in civilibus, imò in utrisque legibus. Quia utraque obligatio simul magis cogit, quam altera tantum, & sensuales homines efficacius terrentur comminatione temporalium poenarum, licet spirituales grauiiores sint. Tertio, quia legislator humanus potest sine adiectione poenae temporalis obligare in conscientia per suas leges, ergo etiam cum illa. Probatur consequentia, quia legislator humanus potest adiectione poenam temporalem obligationi legis naturalis, ut poenam mortis propter homicidium, vel furtum grauiissimum, & similiter potest per posteriorem legem adiectione poenam priori legi humanae potest morali, & obligantem in conscientia, ita ut lex posterior non auferat obligationem prioris, vel late probat Navarr. supra, dicens, à nemine negari, & esse rem ad eam clarum, ut non egeat probatione, ergo idem potest facere simul per unam legem, quia valde accidentaria est unitas, vel pluralitas legum, neque variare potest rationem iustitiae, aut potestatis.

Sed obicitur solet, qui videntur excedere iustitiam aequitatem, reatum dupliciter poenae imponere propter unam transgressionem: nam in foro Dei non insurgit duplex tribulatio, propter idem delictum, ut dicitur Nahum 1. vbi Septuaginta legunt, Non vindicabit bis in idipsum in tribulatione: ergo multo minus potest id facere legislator humanus: ergo dum imponit poenam temporalem, non potest imponere aeternam, vel aeterna alterius vite: ergo nec potest obligare in conscientia, quia ad hanc obligationem sequitur reatus poenae alterius vite. Respondetur, negando assum-

Postquam legem potest obligare in conscientia, etiam adiectione poenae.

Navarr.

Obicitur.

Respondetur.

ptum, & patet inductione, quia Deus praecipio facto sub grauiissima culpa, & reatu poenae aeternae, & nihilominus addidit poenam mortis temporalem, idemque constat in multis praecipis legis veteris, quae obligabant sub poena mortis, & de illis est generalis regula, quod obligabant in conscientia. Idem fit, euidenter ex dictis de lege addente poenam excommunicationis, etiam si supponat reatum poenae aeternae. Item de lege addente poenam temporalem propter crimen contra legem naturalem, vel contra aliam priorem legem humanam, quia ibi etiam coniunguntur duae poenae sine iniustitia. Ratio vero est, quia vel peccatum propter suam infinitatem est capax utriusque poenae, & plurimum, vel quia transgressio legis humanae non solum est offensio Dei, sed etiam Principis, & reipublicae humanae, & ideo ab utroque iuste punitur. Vnde etiam si lex aliqua non imponat speciale poenam, sed sit pure moralis, potest Princeps punire temporaliter transgressorem talis legis, quatenus etiam in foro Dei habeat reatum: ut proprie poenae: ergo signum est, & duplicem illam poenam diuersae rationis, & distinctae, diuinae, & humanae, non excedere meritum talis transgressionis. Nec locus Nahum aliquid facit ad causam, tum quia ibi non agitur de lege, aut eius poena, sed de quadam promissione Dei reipote populi Iudaei, quem tunc secundo statuit non punire, non quia iuste non potuit, sed quia ex benignitate noluit, tum etiam quia ibi est sermo de duplici tribulatione temporali, licet per figuram ibi significatum fuerit, eos qui ita affliguntur semel in hac vita, ut veram poenitentiam agant, non esse passuros secundam vitam futuram afflictionem.

Supposita ergo potestate, de facto, seu de voluntate legislatoris humani superest quaestio. In qua est prima opinio asserens, leges humanas eo ipso, quod lanciantur temporalibus poenis, non obligare in conscientia de facto, & iuxta praesumptam voluntatem legislatoris, nisi aliud ipsemet exprimat, quod ratio fit, vel nunquam in legibus civilibus. Hanc opinionem potissimum defendit Navarr. supra, & in sum. c. 2. q. 5. & pro illa refert Matheslanus, not. 78. quem etiam refert, & sequitur Decius in cap. nam concupiscentiam, de constit. lect. 2. num. 7. vbi refert Hostien. & Ioan. Andr. in cap. vltimum, de clerici. vel monach. Tamen hi specialiter loquuntur de quibusdam statutis religiosorum, ut Dominicanorum, nec putant, id esse generale, vnde etiam Matheslanus eos refert, cum eis tantum videtur sensisse. Idem vero generalius sensit Imola in c. 2. de maior. & obediens, & in cap. cum contingat, de iur. iur. quem refert, & sequitur Deci. supra lect. 1. num. 3. Sed illi loquuntur non tantum de poenalibus legibus, sed absolute de humanis prohibentibus, vel praecipientibus res indifferentes, seu non necessarias ad honestatem, & legem naturae, quorum opinionem quoad hanc partem improbabilem esse supra ostensum est lib. 3. & 4. & Navarr. etiam ab illis in hoc dissentit, quamuis in presenti eorum auctoritate vtuntur, referens alios pro illa sententia, qui re vera illam non docent, ut Felin. in cap. 1. de spons. num. 12. & Caiet. de quo iam supra dictum est. Quod vero ad praesens spectat, dictam sententiam docuere prius Iasus in l. 2. C. de iur. emphyt. n. 143. & Ludou. Gom. in cap. 2. de constit. in c. 6. n. 60.

Fundamenta Nauarri sunt, Primum, quia lex poenalis est odiosa, & ideo interpretanda benignius quoad fieri possit: haec autem intelligentia est benignior, & confert multum ad tollendos laqueos, & pericula animarum, & potest sine inconuenienti sustineri. Secundum, quia legislator addens poenam temporalem praesumitur excludere aeternam, quia qui ex

Leges humanas habentis temporales poenas non obligant in conscientia, nisi aliud ipsemet exprimat, quod ratio fit, vel nunquam in legibus civilibus. Hanc opinionem potissimum defendit Navarr. supra, & in sum. c. 2. q. 5. & pro illa refert Matheslanus, not. 78. quem etiam refert, & sequitur Decius in cap. nam concupiscentiam, de constit. lect. 2. num. 7. vbi refert Hostien. & Ioan. Andr. in cap. vltimum, de clerici. vel monach. Tamen hi specialiter loquuntur de quibusdam statutis religiosorum, ut Dominicanorum, nec putant, id esse generale, vnde etiam Matheslanus eos refert, cum eis tantum videtur sensisse. Idem vero generalius sensit Imola in c. 2. de maior. & obediens, & in cap. cum contingat, de iur. iur. quem refert, & sequitur Deci. supra lect. 1. num. 3. Sed illi loquuntur non tantum de poenalibus legibus, sed absolute de humanis prohibentibus, vel praecipientibus res indifferentes, seu non necessarias ad honestatem, & legem naturae, quorum opinionem quoad hanc partem improbabilem esse supra ostensum est lib. 3. & 4. & Navarr. etiam ab illis in hoc dissentit, quamuis in presenti eorum auctoritate vtuntur, referens alios pro illa sententia, qui re vera illam non docent, ut Felin. in cap. 1. de spons. num. 12. & Caiet. de quo iam supra dictum est. Quod vero ad praesens spectat, dictam sententiam docuere prius Iasus in l. 2. C. de iur. emphyt. n. 143. & Ludou. Gom. in cap. 2. de constit. in c. 6. n. 60.

Imola.

Refert.

Lud. Gom.

duobus vnum exprimit, & aliud tacet, censetur illud excludere, iuxta regulam text. in cap. nullo, de praesumpt. Tertio, quia leges humanae raro explicant in actu signato obligationem in conscientia, vel certi ciuiles nunquam hoc declarant: imò infideles Principes nunquam de tali poena cogitant; ergo non est verisimile illam intendere, maxime quando poenam temporalem expriment. Quarto allegat Navarr. consuetudinem, testaturque communi consensu receptum esse, ut haec leges in hoc sensu intelligantur. Tandem, quia aliquae leges poenales non obligant in conscientia, ergo nullae, nam est eadem omnium ratio.

Nihilominus contraria sententia verior est, & securior. Dicendum est ergo, legem, quae in verbis suis & modo, quo fertur, praecipuum continet, etiam si poenam adiciat, obligare in conscientia, vel sub mortali, vel sub veniali culpa, iuxta qualitatem materiae, & alia signa data in superioribus libris, nisi aliunde constet de expressa mente legislatoris. De hac postrema limitatione dicam in capite sequenti. Illa ergo omnia, assertio est communis Theologorum, quam maxime defendunt Castro lib. 1. de Leg. poenali, cap. 8. & Soto lib. 1. de iustit. q. 6. artic. 4. & 5. qui allegat D. Thom. 2. 2. q. 1. 86. artic. 9. ad 1. Tenet etiam Driedo lib. 2. de libert. Christian. c. 1. & lib. 3. c. 3. ad 5. Medina. c. de restit. q. 1. 2. alia 13. & q. 36. ad 6. & in c. de poenit. tract. de Ieiun. Idem sentit Henr. quodlib. 3. q. 2. Nam licet variis distinctionibus vtatur, tandem in hac sententia persistit. Tenet etiam Tolet. de 7. peccat. mort. cap. 20. Bart. Commun. 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 3. Quae est etiam communis Canonistarum, tenet Glossa in cap. vt animarum, de constit. in 6. vbi idem sentit Domin. & in cap. perpetuo, eodem tit. Idem habet Felin. in cap. nam concupiscentiam, de constit. n. 1. Syluest. verb. Inobedientia, in fine, & ibi Angel. & Armil. n. 2. & verb. Lex. n. 4. Couarr. in reg. Peccatum. 2. p. 5. n. 3.

Fundari solet primo haec opinio, quia lex poenalis est vera lex, ergo obligat in conscientia. Probatur consequentia, quia vis obligandi in conscientia est de essentia legis, & per hoc solum distinguitur à consilio, ut in superioribus dictum est, & influunt D. Thom. 1. 2. q. 91. art. 4. Haec vero ratio non conuincit, quia non est de essentia legis, ut determinat obliget in conscientia ad actum, quem praecipue intendit, ut in capite sequenti explicabo. Secundo fundari solet, quia poena dicit essentialiter ordinem ad culpam, nec aliter dici potest iusta. Nam ut dicitur Deut. 25. Secundum mensuram delicti erit plagarum modus, & significatur in cap. 2. de constit. in 6. & in cap. non afferamus, 2. 4. q. 1. Vnde August. 1. Retract. c. 9. Omnis poena, si iusta est, peccati poena est, & supplicium nominatur, & ideo culpam, & poenam correlatiua esse dixit Gerson, tract. de vita spirit. lect. 1. & insinuat D. Thom. 1. 2. q. 87. art. 7. & q. 108. artic. 8. ergo cum lex poenalis iuste puniat, supponit culpam in transgressione eius. Veruntamen etiam haec ratio non videt, nam licet poena in quadam significatione rigorosa dicat ordinem ad culpam, tamen latius sumpta pro quocumque supplicio, vel damno, aut incommodo potest iuste inferri propter iustam causam sine culpa, vel late ostendit Navarr. in dicto cap. fraternitas, n. 10. vsque ad 14. Vel etiam dicto potest, licet omnis poena sit propter culpam, non tamen semper esse propter culpam contra Deum, sed interdum sufficere culpam quasi civilem, & humanam. Sed videtur aliqui, quia si quis ex ignorantia inuincibili contra poenalem legem committat, non sit reus poenae, ut infra dicemus; id autem non videtur esse, nisi quia ignorantia excusat culpam; ergo signum est, talem poenam supponere obligationem sub culpa. Respondeo tamen, etiam hoc signum non esse sufficiens. Nam si

Navarr.

Suarez de Legib.

ignorantia excusat poenam (ut supponitur, & infra examinabitur) non est solum quia excusat culpam, sed etiam quia reddit actum inuoluntarium, qui nec est culpa, nec iusta causa poenae; maxime vbi poena non ponitur, nisi ad inducendam, & quasi cogendam voluntatem ad aliquid, quae coactio non habet locum, vbi voluntaria ratio ignorantiae inuenitur.

Vnica ergo ratio assertio est, quia lex continet praecipuum obligat in conscientia, ut supra ostensum est; sed talis lex continet praecipuum, ergo obligat in conscientia. Consequentia patet, quia maior propositio vniuersalis est, & quia adiectio poenae non obstat obligationi in conscientia, ut satis ostensum est. Eademque ratione probari potest inferius, quia lex illa continet praecipuum ex vi verborum, considerata qualitate materiae, & aliis necessariis in superioribus declaratis; ita ut si non adderetur poena, illa forma praecipienda, tali modo prolata, & in tali materia, esset sufficiens ad inducendum praecipuum, & indicandam talem intentionem praecipientis, haec enim in primis necessaria est, sed adiectio praecipii non euacuat hanc vim legis, & verborum eius, nec etiam est signum intentionis non obligandi, aut praecipienda in legislatore, quia non solent adiectione comminationem poenae, ut suum praecipuum destruant, sed vt muniant, & quodammodo augeant obligationem, saltem extensiuè, ut soluendo argumenta Nauarri facile constabit.

Et hinc confirmari potest assertio exemplo praecipii recitandi horas canonicas: nam habet adiunctam poenam restitutionis in beneficiariis, & nihilominus obligat in conscientia. Respondent autem aliqui, obligationem recitandi in conscientia, esse priorem illa lege poenali, ex priori praecipio morali, seu consuetudine, quae non fuit ablata per posteriorem legem poenalem, iuxta doctrinam supra datam. Sed contra hoc instatur ratio supra facta, quia si diuersa legibus inducitur haec duplex obligatio circa idem, cur non etiam eadem? Quia sicut lex posterior addens poenam priori obliganti in conscientia, non reuocat illam, nec ostendit talem esse intentionem imponentis poenam; ita adiectio comminationis poenae addita praecipio, non reuocat vim eius, nec indicat, talem esse intentionem praecipientis, imò potius solet indicare seueritatem praecipii, & maiorem voluntatem obligandi. Accedit in dicto exemplo, quod lex recitandi officium Virginis impositum clericis pensionariis sub eadem poena obligat in conscientia, & tamen non est antiquior illa obligatio; sed per idem praecipuum inducta.

Denique, leges iustae taxantes pretia rerum, licet ferantur sub comminatione poenae, obligant in conscientia, ut est in Hispania lex taxans pretium tritici; ergo idem erit in quacumque alia lege poenali. Respondent aliqui, non esse eandem rationem, quia per legem taxantem pretium fit, ut merces non plus valeant, & ideo si carius venditur, fit contra iustitiam, & inde oritur ratio culpae. Sed contra, quia lex taxans pretium rei, ideo facit, ut non plus valeat, quia definit medium iustitiae, sed eodem modo per alias leges constituitur medium virtutis, vel in iustitia, vel in religione, vel in aliis, quia haec est efficacia legis humanae, ut in superioribus ostensum est, vnde consequenter contrarium actum constituit in specie vitij oppositi, ergo obligat etiam in conscientia ad seruandum tale medium, vel vitium tale vitium. Nec videtur posse assignari sufficiens ratio, ob quam lex lata in materia iustitiae, censetur praescribere medium virtutis etiam si poenam adiungat, & non idem censendum sit de legibus praecipientibus sub poena in aliis materiis.

Neque in contrarium vigent rationes Nauarri. Ad primam enim respondeo, benigniorem interpretationem

Lex continet praecipuum obligat in conscientia.

Lex taxans pretia obligat in conscientia.

Ad primam enim respondeo, benigniorem interpretationem

Benigniorē interpretari debent ubi res est moraliter dubia, & talem esse debere, vt verba legis nō corrumpat. At hic sensus legis non est dubius, quandoquidem supponuntur verba ex se sufficienter significantia præceptum, & sine fundamento recurritur ad intentionem, corrumpendo, seu enervando verba legis: Ad secundam dicitur primò, axioma illud, & cap. nonno, ubi al-

legatum habere locum, quādo vel duo, de quibus est sermo, sunt repugnantiā, vel quando sunt ad eligendum proposita; tunc enim assumptio vnius præsumitur esse exclusio alterius: si autem non sint huiusmodi, non est illa sufficiens coniectura nisi aliā adiungatur. At hęc obligatio ad culpam, & pœnam non repugnant inter se; imò ex se habent quandam connectionem, & ideo sola adiectio pœnæ nulla est coniectura excusationis culpæ. Deinde dicitur, in lege, de qua tractamus sufficienter contineri obligationē ad culpam in verbis præceptiuīs, & ideo dici non posse, eam legem comminari pœnam, prætermittā comminatione culpæ, quia nō solet aliter culpæ reatus proponi, nisi præcipiendo.

Vnde ad tertiam rationem negatur consequentia. Quæ si alicuius esset momenti, probaret, etiam leges humanas morales non adiacentes pœnam non obligare in conscientia, quia hoc nō exprimunt in actu signato; & leges Principum infidelium non ligare conscientias, etiam si pœnales non sint, quia tales Principes nihil de pœnis alterius vitæ cogitarunt; vtique autem absurdum est, vt cōstat ex lib. 3. Igitur sicut in legibus moralibus sufficit naturalis vis præcepti ad inducendam obligationem conscientie, etiam si Princeps illam non exprimat; imò nec de illa cogitet in actu signato, sed tantum de præcepto imponendo; ita etiam sufficit in legibus pœnalibus. Et patet, quia præceptum morale Regis infidelis obligat sub reatu pœnæ vitæ futuræ, etiam si legislator illam non cognoscat, quia sufficit vis connaturalis præcepti; ergo etiam sufficit in lege pœnali, quæ simul moralis est: nulla enim ratio differentie in his casibus reddi potest. Ad quartū negamus talem cōsuetudinē, quam Doctores communiter non agnouerunt, nec ex cōmuni vsu, & sensu fidelium colligitur. De quinta ratione in sequenti capite dicendum est.

CAPVT IV.

An dentur, veldari possint leges pœnales non obligantes in conscientia, sed tantum sub pœna, sine interuentu culpæ.

1. Negat Sylu. Armil.

Partem negantem tenet Syluester supra, & sequitur Armilla, licet non videatur consequenter loqui vt explicabo. Citatur pro hac sententia Soto supra, sed si attentè legatur, non negat potestatem, nec in re dissentit à communi sententia, licet in vsu verborū discrepare, & sine causa cōtendere videatur. Citat etiam Syluester pro hac sententia D. Thomam, & auctores, qui indistinctè dicunt, legem, vel præceptū superioris obligare in conscientia. Eadem sententiæ adherere videtur Bellarm. lib. 3. de Laicis, cap. 11. probation. 6. Fundamenta huius sententiæ tacta sunt in præcedenti quæstione, & ferè soluta. Summa est, primò, quia de ratione legis est obligatio in conscientia; ergo repugnat esse veram legem pœnalem, quin obliget in conscientia. Secundò, quia aliàs esset iniusta inferens pœnam sine culpa. Tertio, quia aliàs nulla esset ratio inferendi maiorem, vel minorem pœnam per tales leges, quia pœna inferitur maior, vel minor iuxta proportionem ad culpam; sed vbi nulla est culpa, nō potest esse maior, vel minor culpa; ergo nec maior, vel minor pœna. Quarto quia nulla pot

Bellarmin.

Probat. 1.

Secunda. Tertia.

ratio reddi, cur quedā leges pœnales potius obligent in conscientia, quam aliæ, nec declarari facile potest, quo signo, aut modo discernendæ sint huiusmodi leges.

Nihilominus dicendum est primò, dari posse leges cogentes, seu obligantes sub comminatione pœnæ, licet non obligent in conscientia ad actum, propter cuius transgressionem obligant ad pœnam. Hanc assertionem vt claram supponit Nauarr. supra, eamq; tenet Victor. Relect. de potest. ciuil. n. 20. eam etiam late ostendit Castro, & sequuntur alij antiqui citati. Qui distinguunt duplicem legem pœnalem, puram, & mistam, seu compositam, quibus membris additur textū de lege humana non pœnalis, sed purè morali, qualis est illa, quæ obligat in conscientia, & pœnam non adiacit. Nec refert, quod Nauarr. ait, etiam ex hac lege non seruata incurri reatum pœnæ: nam hoc est semper verum in foro Dei, nō verò in foro humano, vnde ille reatus non oritur proprie ex lege humana, sed ex natura rei, vel ex diuina lege, & ideo illa lex humana meritò dicitur moralis purè, id est nō pœnalis, quia ipsa nec taxat pœnam, nec directè imponit illā. Mistā verò dicitur, quæ simul moralis est, & pœnalis, & duo præcepta virtute includit, vnum faciendi, vel vitandi talem actum, aliud sustinendi talē pœnā, si id non fiat; & de hac intelliguntur omnia dicta in capite præcedenti. Lex autè purè pœnalis dicitur, quæ solum habet vnum præceptum quasi hypotheticum sustinendi talem pœnam, vel incommodum, si hoc, vel illud fiat, etiam si de actu substrato tali cōditioni præceptum non imponatur. Et quamuis Nauarr. supra nouam dicat esse distinctionem illam, & Syluest. & Armilla illam cōtemnant, vt puertilem, verbalem, & inutilem, nihilominus nec noua, nec puertilis est, quia illa vtuntur graues Doctores, non tantum moderni, sed etiam antiqui, vt Henric. Angel. Castro, & alij alij ex allegatis capite præcedenti pro nostra sententia. Nec etiam potest dici inutile, aut verbalis: nam rem, quam tractamus, rectè declarat, & potest optima ratione fundari, quia simul etiam probabitur assertio posita.

Ratio autem est, quia legislator potest simul sua lege obligare in conscientia, imponendo pœnam transgressoribus, vt in superioribus ostensum est, & potest etiam obligare in conscientia sine adiectione pœnæ; ergo etiam potest obligare solum ad debitum pœnæ, & ita resultat distinctio trimembris respectu legis humanæ in communi, & bitembris respectu legis pœnalis. Solum superest probanda prima consequentia: negari enim posset, quia culpa est prior, quam pœna, & ita potest ab illa separari, & cum illa coniungi: pœna verò cum sit posterior, quam culpa, licet possit cum illa coniungi, non tamen videtur, posse ab illa separari, quia fundatur in illa. Sed nihilominus probatur consequentia, quia ille modus præcipiendi non est contra rationem legis, nec contra rationem iustitiæ; ergo potest legislator pro suo prudenti arbitrio illum tantum intendere, & non alium; ergo si ita faciat, constituet legem purè pœnalem, quæ in conscientia non obliget ad actum præceptum, sed tantum sub pœna. Prior consequentia patet, quia cum vtraque obligatio cadat sub potestatem legislatoris, potest prout voluerit illa vt, quantum ratio legis iustæ permittit. Posterior item consequentia clara est, quia obligatio legis pendet ex intentione legislatoris, & non potest illam excedere ex vulgari regula, quod actus agentium non excedunt intentionem eorum.

Prior verò pars antecedentis probatur exemplo regularum religionum, quæ hoc modo obligant. Respondent aliqui illas non esse leges, sed vel consilia, vel conuentiones quasdam, & quasi pacta. Sed hoc gratis

1. Affirmatiua pars vera.

Nauarr. Victor. Castro.

Nauarr. Syluest. Armil.

Henric. Angel. Castro.

3.

Regula generalis obligat.

pœnam vbi non ad culpam.

Castro.

D. Thom.

5. Interdictum & irregularitas sine culpa, vt in articulo sine culpa. D. Thom.

Castro.

6.

gratis dicitur: nam communiter veræ constitutiones, & statuta censentur, & ita à Pontificibus vocantur, cum dant potestatem ad illa condenda. Item quia sunt actus iurisdictionis, & potestatis superioris imponētis necessitatem aliquam sic operandi, ergo excedunt rationem consilij, & non sunt tantum conuentiones. Nam licet illam supponant, quatenus in principio fuit necessaria professio talis status; postea obligatio nascitur ex iurisdictione. Vnde quidam existimant, ad rationem legis satis esse, quod inducat necessitatem siue ad culpam, siue ad pœnam. Castro verò supra dixit, huiusmodi legem imponere obligationem in conscientia iudici, vt transgressorem puniat, & ita fatetur habere magis proprietatem legis respectu iudicis, quam respectu rei. Sed instari potest, tum quia præcepta religionis non magis videntur obligare in conscientia Prælaturam, quam subditum; tum etiam, quia hic agimus de lege respectu subditi. Et ita (vt ipse etiam fatetur) si lex pœnalis imponat pœnam ipso facto soluendam, obligat subditum in conscientia post transgressionem legis, ad soluendam pœnam. Et ideo in vniuersum magis placet, hanc legem semper resolui, vt sic dicam, in aliquam obligationem conscientie, vt lib. 3. cap. 18. declarauit, quia licet nō obliget ad id, quod immediate præcipit, tamen si quoad illud nō seruetur, obligat in conscientia, vel ad soluendam pœnam si sit lata sententiæ, vel ad sustinendam illam, cum imposita fuerit, vt sentit D. Thomas 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. ergo sufficienter saluatur in tali statuto vera ratio legis.

Altera verò pars, scilicet, hunc modum legis non repugnare cum æquitate, seu iustitia, probari solet ex regula iuris 2. 3. in 6. quod pœna interdum incurritur sine culpa, quamuis non sine causa, vt etiam dixit D. Thom. 2. 2. q. 108. art. 4. ad 2. afferens exempla irregularitatis, quæ sæpe incurritur sine culpa, & idem est de interdico. Ad hæc verò dici possent, irregularitatem illam non esse pœnam; interdictum verò nunquam imponi sine culpa alicuius, quamuis comprehendat innocentes propter aliquam vniōnem, quam habent cum delinquente. Sicut pœna patris peccantis solet redundare in filios innocentes. Sed in hoc non est de nomine contendendum. Fatemur enim (vt dixi cap. præcedenti) pœnam in maxima quadam proprietate sumptam includere rationem vindictæ, & dicere ordinè ad propriam culpam. Non est tamen necesse ita in præsentī sumi: nam generalitèr omne incommodum nature, ex quacunque causa nascatur, includitur sub malo pœnæ, & specialiter, ac morali modo loquendo, etiam dicitur pœna propria omnis afflictio, quæ fit per modū coactionis, vt lex aliqua seruetur, & hæc potest sine culpa cōtra Deum imponi, quamuis non sine aliquo defectu, vel imperfectione apud homines. Quod ergo hic modus pœnæ possit sine iniustitia imponi, probatur, quia superior potest cogere ad actum de se bonum, etiam si in omissione talis actus non sit culpa, quia illud potest expedire ad bonum commune, & nihil habet contra rationem, & contra debitū superioris officij; ergo eadem ratione potest superior onus aliquod, vel afflictionem ponere propter omissionē illius actus, etiam si culpa nō fuerit apud Deū. Probatur consequentia, quia illa punitio tunc non est, nisi quædam coactio, vt fiat, vel non fiat talis actus, quæ necessaria est, vt timor illius antecedenter etiam cogat ad vitandam similem transgressionem. Et confirmatur: nam interdum, potest respublica alia onera imponere ex iusta causa, & sine culpa, vt probant exempla supra adducta, & alia, quæ adducit Glossa in cap. 2. de constit. & ratio est, quia ad bonum regimen reipublicæ sæpe id necessarium est; ergo ita etiam fieri potest in præsentī, nam causa est sufficiens, seclusa culpa.

Denique sæpe potest expedire ad pericula animarū Suarez de Legib.

vitanda hoc tantummodo cogere ad actum aliàs conuentionem communitati. Quia coactio aliqua est utilis, & quod maior non fiat, est etiam vtile animabus, & pertinet potius ad suauem prouidentiam, quam ad rigorem. Et hoc prudenti consilio sunt statuta in religionibus, in quibus supponitur virtuale pactum in voto obedientiæ, & professione inclusum, acceptandi talem pœnam, si in hac, vel illa regulæ transgressione quis comprehendatur, vt notauit Anton. 3. p. tit. 16. c. 1. §. vlt. circa finem. Quod extēdi etiam potest ad quacunque communitatem, seu rempublicam, quia inteream, & singula membra eius intercedit, vel saltem supponitur talis conuentio ad ciuilem vniōnem in vno corpore, illa tamen supposita, ex vi potestatis iurisdictionis, quæ est in superiori, sequi potest talis modus imperandi, & imponendi talem obligationem, quia per se est iustus, & utilis communitati, vt declaratum est.

Dico secundò. Aliquæ sunt leges purè pœnales, & in conscientia non obligantes, nisi ad pœnam, quæ ex materia, & verbis, aliisque circūstantiis à legibus pœnalibus mistis discernendæ sunt. Prior assertionis pars clara est, eamque videtur supponere auctores allegati in priori assertione, & licet Castro dubitet an detur tales leges, tamen non videtur cadere in dubium, tū, quia cum possibiles sint, & sæpe possint esse aptiores ad regimen subditorum cum minori periculo, & grauiamine in aliquibus materiis, in quibus maius onus necessarium non est, videtur per se credibile, sæpe ferri hoc modo leges pœnales. Tum etiam, quia in religionibus sunt clara exempla harum legum, vt supra dixi, & in legibus humanis purè pœnalis censetur illa, quæ pœnam imponit fugienti de carcere, scindenti ligna in sylua communi, &c.

Tota ergo difficultas est in posteriori parte assertionis explicanda, quando, scilicet, lex pœnalis pura censenda sit. In quo dici cōmuniter solet, hoc pendere ex intentione legislatoris, quod verissimè esse credo, ob rationem factam. Neque hoc pedit ex illa quæstione, an obligatio præcepti, seu legis in conscientia, possit esse maior, vel minor ex intentione legislatoris. Nā quidquid de hoc sit, stante iam præcepto, nihilominus certū est, pendere ex intentione superioris præcipere, & similiter duo præcepta, aut vñ tantum hypotheticū imponere, sicut pendet ex intentione vouētis sub pœna aliqua, vel vtramque per se vouere, & expressè, aut tacitè duo vota emittere, vel vñ tantū hypotheticū. Supposita ergo necessitate intētionis inquirimus, quomodo cognoscatur, & vnde cōstabit, intentionem Principis fuisse, vñ tantū præceptū hypotheticū imponere. In quo etiam est clarū, maximè posse hoc consistare per expressam declarationem ipsius legislatoris, siue hæc exprimat in ipsamet lege particulari, siue per aliquā generālē regulā aliquarū constitutionū, in eis cōprehensam, quæ hoc declarat, vel designet verba, per quæ sola significetur obligatio in conscientia, vt in aliquibus religionibus fit, siue denique de tali intentione constet per traditionē, consuetudinē, seu legē nō scriptam. Quamuis enim talis consuetudo nō sit vniuersalis in omnib. legibus pœnalibus (vt Nauarr. volebat) potest in aliqua republica, seu congregatione introduci, & illa erit optima interpretis cuiuscunque legis talis cōmunitatis, nisi per ipsammet legem reuocetur, exprimendo vt talis lex obliget, vel habeat vim præcepti non obstante contraria consuetudine.

Vltra hos verò casus possumus generalem regulam negatiuam constituere. Quoties per verba legis pœnalis non declaratur sufficienter proprium præceptum obligans ad actum, vel omissionem eius, præsumendum est, esse legem purè pœnalem, ita vt in hoc casu procedat opinio Nauarr. tractata cap. præcedenti. Quia procedit etiam ratio eius: nam si lex

Sæpe expedit vt ad periculum animarū vitanda obligatio ad pœnam, qui obligatur ad culpam, sic in lege humana censetur, que pœnam imponit fugienti de carcere, & scindenti ligna in sylua. Anton.

7. Conclus.

8. Pendere ex intentione legislatoris, quod lex sit purè pœnalis vel non.

Consuetudine esse interpretari, an lex sit purè pœnalis.

Nauarr.

9. Regula generalis.

non satis explicat duplicem obligationem, seu præceptum, benignior pars est eligenda, cum res sit dubia, & lex non satis explicet rigorem. Censetur autem lex non satis explicare priorem obligationem conscientie, quando nec lata fuerit per verbum expressè præceptum, quod in actum prohibitum, vel imperatum cadat, nec ex circumstantiis, aut materia, vel pœna legis colligatur virtuale præceptum, seu intentio sufficiens præcipiendi. In priori parte huius documenti videtur fundata regula, quam generaliter admittit Castro, quoties lex non fertur per verbum imperandi, aut prohibendi, sed per verba conditione tantum significantia, legem esse purè pœnalem. Ut cum lex dicit, si quis inueniatur extrahens triticum ex regno, perdat illud, vel duplum; vel cum dicit, quicumque deprehensus fuerit venans in tali loco, soluat tale quid. Similes enim leges ex vi verborum non inducunt obligationem ad actum, vel omissionem, quia in rigore non præcipiunt.

Castro generalis regula.

10. Limitatur regula Castri.

Natura.

Hæc autem regula indiget limitatione insinuata in posteriori parte nostri documenti. Nam si pœna legis intrinsecè supponat culpam, lex non est censenda purè pœnalis, etiam si sub illa forma feratur, quia conditio pœnæ satis declarat mentem legislatoris, ut quando excommunicatio fertur sub hac forma, Si quis hoc fecerit, sit excommunicatus, vel, Qui hoc dixerit, anathema sit. Nam licet Natur. dicat, has leges esse purè pœnales, supponere tamè culpam ex prioribus legibus divinis, aut humanis, nihilominus verum non est. Tum quia sæpe non supponitur talis obligatio prior, ut quando nouo statuto dicitur, Si quis ingressus fuerit talem locum, maneat excommunicatus, idemque cum proportione est, quando veritas aliqua de nouo definitur sub illa forma; Si quis tale, vel tale dixerit, anathema sit. Tunc etiam, quia licet conditio apposita sit de re contra ius naturale, vel diuinum, ut si quis percussit, si quis furatus fuerit, &c. nihilominus ad excommunicationem necessarium est præceptum Ecclesiasticum, & contumacia contra illud, ut talis pœna incuratur. Quoties ergo leges imponunt huiusmodi pœnas, non sunt purè pœnales, etiam si dictis verbis utantur. Idemque censeo, quando pœna est grauissima, etiam corporalis, ut si imponatur pœna mortis, vel mutilationis, aut alia æquipollens, idque non solum ratione periculi (ut quidam volunt) nam illud sæpe vitari potest, sed ex moralis æstimatione talis pœnæ. Nam licet censenda est prudens, & iusta: esset autem intolerabilis, si propter rem, quæ culpa caret, pœnam mortis, vel mutilationis imponeret. Et ideo diximus in superioribus, ex doctrina Augustini, omnia præcepta legis veteris, quæ pœnam mortis corporalis imponebant, induxisse obligationem sub mortali. Unde licet verba non sint expressè præceptiua, vel prohibitiua, satis est, quod virtute illam contineant, & ex adiuncta pœna declaretur, qualis sit legislatoris sententia.

11. Consideranda materia grauitatem, ad cognoscendam legis obligationem, quæ ad conscientiam vel tantum ad pœnam.

12.

Obicies, quia satis grauis pœna est flagellationis publicæ, quæ imponitur frangenti carcerem, & nihilominus ille non obligatur in conscientia seruare illam prohibitionem, nec peccat fugiendo. Respondeo, vel illam pœnam respectu talis personæ non censeri nimium grauem, vel à republica iudicatum esse proportionatam ad coactionem necessariam pro tali prohibitionem, & quasi ad defensionem sui iuris, & publicæ iustitiæ, & ideo omnia esse prudenter consideranda.

Denique quamuis verba per se spectata, vel grauitas pœnæ, non satis ostendant obligationem in conscientia ad legem obseruandam, consideranda est materia legis: nam si illa fuerit moralis, id est, pertinens directè ad bonos mores reipublicæ, & ad cohibenda vitia, & ad eos fines censetur necessaria, vel ad pacem eius, vel ad vitandum magnum incommodum eius, magna præsumptio est, legem poni sub intentione obligandi in conscientia, etiam si modus præcipiendi

non sit aded expressus, & formalis, nec pœna nimium grauis. Ita sumitur ex Victor. & Couar. supra. Et ratio est, quia credendum est, legislatorem in his casibus velle obligare modo magis conueniente, & necessario reipublicæ: in tali autè materia, & occasione maxime expedit, cogere obligando in conscientia, ergo. Quando verò nihil horum interuenit, sed materia est politica, vel non magni momenti, aut necessitatis ad bonos mores, & forma præcipiendi est tantum conditionata, & pœna non nimium grauis, signum sufficiens est, talem legem non obligare in conscientia.

Victor. Couar.

Ad primam rationem contrariæ sententiæ iam responsum est, legem pœnalem resolui in aliquam conscientie obligationem soluendi, vel sustinendi pœnam, & hoc satis esse, ut sit vera lex, etiam si ad conditionem, sub qua pœnam comminatur, in conscientia non obliget, respectu cuius conditionis dicitur purè pœnalis, licet respectu ipsius pœnæ efficaciam habeat obligandi modo prædicto. Ad secundam negatur sequela, nimirum, talem legem fore iniustam, quia licet inferat pœnam (id est, grauamen aliquod, seu malum) sine culpa moralis, non tamen sine culpa ciuili, seu politica, & hoc sufficit. Unde ad tertiam negatur etiam sequela, quia ratio inferendi maiorem, vel minorem pœnam, non solum esse potest maior, vel minor culpa, sed etiam maior, & minor causa, seu necessitas inferendi maiorem, vel minorem coactionem. Et argumentum deficit planè in regula religiosa, in qua inæquales pœnæ inferuntur propter varias transgressiones regularum, quæ ad culpam non obligant. Ad quartum iam declaratum est, cur oporteat dari aliquas leges purè pœnales, & quibus signis à mixtis discerni valeant.

13.

CAPVT V.

Virum lex humana pœnalis possit obligare in conscientia ad illam soluendam, vel exequendam, seu obseruandam ante iudicis condemnationem & executionem.

Diximus de obligatione legis pœnalis ad actum, vel omissionem prohibitum, nunc superest dicendum de altera parte talis legis, quæ est impositio pœnæ, quæ scilicet, obligatio ex illa nascatur, & dicemus prius de possibili, deinde de facto, habetque locum quaestio, tam in lege purè pœnali, quam in mixta, eademque proportione in vtraque definienda est. Prima igitur sententia docet indistinctè, legem humanam posse obligare in conscientia transgressorem ante omnem sententiam ad omnem pœnam quantumcunque grauem exequendam, etiam si actionem ipsius rei requirat, illa tantum actione excepta, quæ intrinsicè malitiam inducit, si ab ipsomet delinquente fieret, ut esset v.g. occidere, aut mutilare seipsum. Hanc opinionem tenere videtur Castro toto lib. 2. de lege pœnali, qui maxime loquitur in particulari de pœna confiscationis omnium bonorum. Putat enim obligare in conscientia delinquentem, qui illam ipso facto incurrit, ad tradenda omnia bona sua fisco, etiam ante sententiam declaratoriam. Ex quo exemplo planè sequitur dicta vniuersalis regula, præsertim quoad pœnas, quæ corporales non sunt, & rationes, quibus vitur, generaliter procedunt. Sequuntur hanc sententiã magna ex parte Panormit. Felin. & alij Canonistæ in c. 1. de constit. & plures sumi possunt ex Tiracquel. in l. 1. si unquam, verb. reuertatur, n. 2. 91. & sequentibus. Fundamenta huius sententiæ sunt multa, quæ latè refert, & soluit Simancas infra citandus.

1.

1. sententia affirmatiua exceptatiua ne, qua intrinsecè malitiam inducit.

Castro.

Panorm. Felin. Tiracquel. Simancas.

2.

Quibus omissis, quia in sequentibus attingentur, duæ partes distingui possunt in hac sententia. Vna est iacta finita, scilicet, non deesse in lege humana potesta-

tem obligandi ad pœnam, & ad pœnæ executionem, seu obseruationem ante omnem sententiam, & hoc tanquam verum admittimus. Quia nulla in eo potest ostendi repugnantia, & præterea ex dicendis clarè constabit. Altera pars est, hanc potestatem extendi ad omnem pœnam cum sola exceptione pœnæ includentis malitiam, quia non potest alia cū fundamento excipi. Quod probatur, quia lex humana potest directè præcipere quicquid honestum est, si sit necessarium ad bonum commune Reipublicæ; ergo etiam potest id in pœnam præcipere dicto modo, quia potest etiam esse necessarium ad commune bonum. Neque obstat acerbitas pœnæ, tū quia tale potest esse delictum, ut totam illam mereatur, tū etiam, quia lex humana potest obligare ad rem etiam difficillimam, si bono communi expediat: tum denique quia iudex per sententiam declaratoriam potest ad hoc obligare, ut constat in pœna illa de confiscatione bonorum; ergo lex poterit.

Non deesse in lege humana potestatem obligandi ad pœnam, & eius executionem ante sententiam, cum hoc possit conueniens esse communi bono aliquando.

1. Predicta potestati non extendi ad omnem pœnam, excepta in pœna includente malitiam, cum sint alia nimis acerba & repugnantia nature humane.

Predicta potestati non extendi ad omnia delicta, quæ sunt contra naturam, sed ad ea, quæ sunt contra legem.

2. Opinioni vniuersali non potest legi obligare ad pœnam ante sententiam, Couar.

1. ratio.

2. ratio.

Nihilominus sententiam hanc non probo quoad hanc vnicam exceptionem, cum tanta generalitate in cæteris pœnis. Quia vltra pœnas, quas ipse reus licitè in se non potest exequi, sunt alia ita acerba, & non repugnantia nature, vt præter humanam potestatem sit, illas dicto modo imponere. Cuius non minimum signum est, nullã talem inueniri legem humanã. Nam quod dicitur de confiscante bona, quod ratione illius reus teneatur illis se spoliare, verum non est, tum quia consuetudo oppositum docet, & tenet, & nullus vir, aut confessor doctus obligat huiusmodi delinquentes ad se spoliandū suis bonis, priusquam iudicentur. Tã etiam quia in cap. cum secundum leges, de hæretic. in 6. declaratum est, non licere fisco, vel iudicibus, vtrpore bona hæretici, etiam si de eius delicto aliàs constat, donec per sententiã declaratur, ergo signum est, ipsum non teneri in conscientia ad se spoliandum. Ex hoc autem vsu satis probabiliter colligitur, non cadere hoc sub humanam potestatem, quia si hætenus factum non est, etiam si commissa fuerint delicta grauissima, quantum esse possunt, & satis frequentia, signum moralè est, fieri non posse. Itè quod hætenus non fuit necessarium, nec expediens ad commune bonum, signum est, & nunquã futurum, & natura sua non esse tale, ergo etiam est signum non esse materiã, vel effectum accommodatum legi humanæ. Confirmatur: nam hac ratione dicimus, materiã propriam consiliorum non esse accommodatã præcepto humano, quia licet actus sit bonus, tamen obligatio per absolutam legem est vltra humanã consuetudinem, & vtilitatem; ergo similiter non satis est, quod actio pœnalis non sit mala, vel quod sit honesta, si obligatio est extra humanam consuetudinem, & vtilitatem. Et hæc est ratio à priori huius partis, quæ in sequentibus magis explicabitur.

Secunda opinio principalis est extrinsecè contraria, nam simpliciter negat posse legislatorem humanum obligare in conscientia subditos delinquentes ad pœnam ante sententiã. Pro qua referri possunt Couar. in Epitom. quarti, p. 2. c. 6. §. 8. & alij infra citandi. Tamen nullus est, qui non addat aliquã exceptionem, & ita non videntur ita generalitè loqui, quanquã plures eorum rationes, si efficaces essent, id probarent. Potest ergo hæc sententia suaderi primò, quia contra iustitiã est, ut aliquis non accusatus, & conuictus condemnetur, priusquam audiatur, & ideo hoc dãmnanat omnia iura: sed si quis obligaretur ante sententiam, damnaretur non auditus, & non conuictus; ergo esset contra iustitiã; ergo excedit omnem potestatem. Secundò, quia cogere ad obseruationem legis est officium iudicis, qui ab Aristotele propterea vocatur iustum animatum; sed contra naturam est, obligare reum, ut in se exerceat officium iudicis, & sibi inferat vim, & coactionem; ergo etiam est contra naturam obligare illum, vt pœnam in se exequatur, quia per pœnã fit coactio.

Suarez de Legib.

Vnde argumentatur tertio Soto, nam pœna consistit in passione; ergo natura abhorret, ut aliquis cogatur eam in se exequi, quia non debet simul esse agens, & patiens. Quarto argumentatur multi; lex humana debet esse tolerabilis, vt supra dictum est, imò & facilis, vt regulariter obseruari possit, non. n. est præcipiendum multis, quod pauci possunt efficere, sed exequi in se pœnam ante omnem condemnationem est res valde difficilis, quam moraliter loquendo pauci implebunt; ergo non est materia accommodata legi humanæ.

Natura abhorret in se exequi pœnam, & lex humana debet esse facilis.

5. Refutatur ab exemplo excommunicationis.

Hæc sententia non potest vniuersaliter defendi, & ita à nullo Doctore catholico, quem viderim, vniuersaliter, vel sine limitatione asseritur. Quia excommunicatio est pœna, & grauissima, vt iura docent, & tamen certissimum est, sæpe imponi ipso facto, & incurri ante sententiam iudicis, & idem est de aliis celsuris. Ex quo exemplo constat, rationes factas non habere vim, nam qui excommunicatur ipso facto, condemnatur antequam in exteriori iudicio audiatur, accusetur, & conuincatur; ergo vel illa pœna iniusta est, quod dicendum non est, vel hoc non est intinsecè malum, nec per se iniustum; ergo ex hoc capite non rectè probatur esse supra potestatem humanam obligare ad pœnã ante sententiã. Ratio autem huius est, quia accusatio, & cætera debent esse accommodata condemnationi; quando autem quis per legem pœnalem obligatur ipso facto, non condemnatur in foro exteriori, sed in conscientia; ergo in illo debet accusari, audiri, & conuinci. Hoc autem modo constat, eum, qui sibi conscius est delicti contra legem commissi, in sua conscientia accusari; & si aliquam accusationem habet, audiri, & cum rationabilis non appareat, conuinci; ergo non est alienum à iustitia, quod tunc etiã in conscientia obligetur. Non ergo cogit prima ratio. Nec etiam secunda, quia licet iudex ex officio debeat cogere ad leges seruandas, tamen etiam legislator ipse potest aliquam coactionem per se adhibere, præsertim pro his casibus, pro quibus viderit officium iudicis non sufficere; & hoc facit Ecclesia, quando imponit censuras ipso facto; ergo etiam potest id facere quicumque; alius legislator, si aliunde non repugnet. Ex tertio etiam capite agentis, & patientis non repugnat; tum quia in viuicibus, & præsertim in liberis, non repugnat idem esse agens, & patiens, tum etiam quia interdum potest pœna in actione consistere, si voluntaria est; tum denique quia sæpe lex ipsa secum affert executionem, & imponit pœnam, vnde ipsa est agens, & homo patiens. Denique difficultas non est tanta, quæ superet conditionem humanam: nam excommunicatio satis grauis pœna est, & ad multa obligat satis ardua, vt sunt priuari omni vsu rerum sacrarum, & omni humana communicatione, & fructibus beneficiorum, &c. & nihilominus ad hæc obligatur homo ante sententiã; ergo imponere hoc onus non est supra potestatem legis humanæ, nec repugnat in omni pœna, licet in aliqua repugnet, vt diximus.

6. Soto negat de omnibus aliis pœnis, asserit censuras posse poni ipso facto, ob exemplum regis non admittentis ad mensam suam, nisi tali conditione.

Est ergo tertia sententiã, quæ à priori solum differt, quia excipit solas censuras. Ita sentit Soto lib. 1. de iust. q. 6. ar. 6. & lib. 4. q. 6. ar. 3. Qui singularis est in hoc, quod licet fateatur, censuras posse per legem imponi ipso facto (id enim negare non poterat) de omnibus aliis pœnis id negat, solum propter fundamenta proximè soluta in præcedenti paragrapho. Constat autem differentiam, quia per censuras, inquit, prius Ecclesia fideles quibusdam bonis communibus, quod potest facere, quotiescunq; ex parte illorum sufficiens causa fuerit, nullo spectato eorum consensu, neq; interueniente alia actione, præter ipsam sententiam legis. Sicut potest (inquit) Rex non admittere ad publicum conuiuium de bonis suis eum, qui hanc vel illam conditionem non habuerit, nulla interueniente sententiã, sed ipso facto. Alia item ratio, & fortasse probabili-

AA 3 lib.

hior, reddi posset, quia censura non tam sunt pœnæ vindicativæ, quàm medicinales; ut autè medicina adhibeatur, non est necessaria sententia iudicis, sed vnicuique tenetur eam assumere, maximè præcipiente medico, seu doctore; alia verò pœnæ sunt vindicativæ, & ideo maiore coactionem requirunt. Alia item ratio reddi posset, quia censura inducuntur per modum præcepti superioris vetatis actionis, receptionem, aut communicationem, vel quid simile, & ideo non sequuntur conditiones pœnarum, sed præceptorum, quæ obligant virtute ipsius legis, absque alia sententia.

Nihilominus hæc sententia defendi non potest, ut opinor; sunt enim multæ aliæ pœnæ, quæ non solum de possibili, sed etiam de facto imponuntur per ipsam legem ante sententiam hominis, & consequenter imponunt aliquam obligationem in conscientia. Hoc patet in primis in pœna irregularitatis, quæ non solum potest ipso iure imponi, sed etiam hoc includit in ratione sua, ut ex propria materia suppono, & consequenter ante omnem sententiam obligat in conscientia ad abstinendum ab omni usu, & receptione ordinum. Scio, ipsum Sotum hanc irregularitatem pœnalem vocare censuram, sed in hoc etiam falsa est eius sententia: & contra cap. *quarentis*, de verbor. significat. & contra communem usum rescriptorum, Pœnificum, & Romanæ curiæ. Et in hoc exemplo deficit secunda ratio facta, quia irregularitas non est medicinalis pœna, sed vindicativa, & ideo est de se perpetua.

Idem est de privatione beneficii etiam iuste prius possessi: nam potest imponi ipso facto ante omnem sententiam, ut fatetur Nauarr. in Summ. cap. 23. n. 67. ubi de possibili loquitur, tamen nu. 110. versic. *Nota decimo*, notat duos casus limoniæ confidentialis, in quibus iuxta decreta Pij IV. & Pij V. quæ ibi refert, hæc pœna ipso facto incurritur. Et quamvis Sylvest. Couarr. & alij dubitent de facto, maximè in intelligentia vnius, vel alterius textus, tamen quoddam id facere possit Ecclesia, non dubitant. Estque casus satis expressus in cap. *licet*, de elect. in 6. Vbi id notat Glossa verb. *privatus*, & Nauarr. cap. 25. n. 18. dicens, eum, qui intra annum post obtentum beneficium parochiale, non ordinatur, amittere illud ipso facto, ita ut non possit in conscientia illud retinere. Et eodem modo intelligit pœnam amissionis Episcopi, qui intra sex menses non consecratur, in Concil. Tridentino Sess. 23. de reformat. c. 2. Responderi autem potest ex eodem Nauarr. & Soto supra, illam non esse propriam pœnam, sed quasi conventionem, quia, v.g. qui recipit beneficium parochiale priusquam sit sacerdos, sub hoc tacito pacto illud recipit, ut intra annum ordinetur, alias illud amittat, & hoc modo eludit Soto alia similia exempla, sed non satisfacit, tum quia similes leges non tantum habent efficaciam in eos, qui post illam legem receperunt beneficia, sed etiam in eos, qui iam illa habebant, in quibus nulla conventio præcessit; tum quia licet is, qui recipit beneficium, ignoret talem legem, & nullo modo consentiat tali conventioni, manet obnoxius illi obligationi, & pœnæ; ergo est ex efficacia legis, non ex conventionione.

Tertium exemplum est in pœna confiscationis bonorum, quæ ipso facto imponit, cap. *cum secundum leges*, de hæret. in 6. cum similibus. De qua potissimum disputant Doctores relati, & ferendi, & inter eos est controuersia, an reus teneatur in conscientia se spoliare bonis confiscatis, in qua concedimus veriore esse partem negantem, quæ communior est, ut videmus. Est etiam controuersia, an reus ipso facto amittat dominium suorum bonorum, esto non amittat iustam possessionem, vsum fructum, & usum, tamen fortasse est questio de modo loquendi, quia dubitari non potest, quin reus ipso facto amittat aliquod ius, quod antea in suis bonis habebat, & si quis illud acquirat.

Refutatur Sotus exemplo irregularitatis, quæ ante omnem sententiam ligat, & idè de privatione beneficii.

Cap. quar. 11.

Nauarr.

Sylvest. Couarr.

Nauarr.

Soto. Enaffo Soti & eius refutatio.

De pœna confiscationis bonorum. Cap. cum secundum leges.

Nam ratione illius iuris, quando postea fertur sententia declaratoria criminis, retrahitur executio pœnæ, & si quis recuperat omnia bona rei, vbi cūque, & quomodocumque; illa inuenit; ergo talis lex infert aliquam pœnam statim ac sit crimen, ante omnem sententiam. Vnde etiam ex illa nascitur obligatio in conscientia ad non dilapidanda ea bona in detrimentum fisci, & ad non faciendos contractus, qui possunt in damnum tertij redundare. Sed de hac pœna in materia de Hæresi, Deo dante, latius dicturi sumus. Præter has denique sunt multæ aliæ pœnæ privationis fructuum, irritationum contractuum, & inhabilitatum, ad quas sæpe lex pœnalis obligat in conscientia, ut constat de aliquibus impedimentis ex delicto ita inhabilitantibus personam ad matrimonium, ut ante omnem sententiam irritent subsequens matrimonium, ex recepta, & indubitata sententia, quam ipso Soto in 4. amplectitur. Inhabilitas etiam ad donandum, acquirendum, vendendum, & similia, sæpe inducitur per legem humanam ipso facto, ut infra videbimus. Cur ergo, sicut hoc facit lex ipso facto, propter alias rationes non poterit etiam id efficere propter delictum: non est ergo sufficiens illa exceptio, quam facit Sotus.

Accedit præterea, quod generalis regula à Soto constituta nulla sufficienti ratione probatur: nam potissima sunt, quas adduxi in prima sententia, & ostendit nihil probare. Denique differentia, quam adducit Soto, non est constans. Tum quia censuræ etiam privant propriis bonis, ut fructibus beneficii, vñ proprii muneris, seu officij, & aliarum actionum, quarum homo est dominus. Tum etiam per alias leges inhabilitantes interdum privatur homo bonis, seu iure proprio, ut est habitas ad contrahendum matrimonium, vel quid simile, quod tamen per legem fieri solet in pœnam, ut dixi. Tum præterea quia dicit Ecclesia privat bonis communibus, non se gerit ut domina, sed ut fidelis dispensator, & iudex: ergo sicut potest per legem ferre sententiam, qua priuet hominem bonis communibus, ad quæ habet ius ab ipso domino, ita etiam potest privari bonis propriis, quia non plus aliquando estimantur, nec magis utilia sunt bona propria, quam communia, ut cathedræ suffragia, & similia; ergo de his omnibus possunt ferre leges pœnales operantis ipso facto, quod Soto negat. Et probatur consequentia ad hominem, quia in hoc æquiparentur censuris, & nulla alia ratio differentie ab eo redditur. Ad secundam verò, quam nos adduximus respodetur, etiam alias pœnas esse posse medicinales, & è conuerso etiam censuras esse pœnas vindicantes delicta, præterquam quoddam vindictio respectu vnius, est medicina præseruatiua respectu aliorum, & ideo postulare potest eandem vim & efficaciam. Tertia item differentia nulla est, quia etiam inhabilitas ad matrimonium per legem imposta includit præceptum non contrahendi cum irritatione, & è conuerso privatio inducitur per censuram, sæpe non solum præceptum, sed etiam irritationem includit; est ergo eadem ratio.

Quarta sententia distinguit duplicem pœnam, vna est, quæ in sola passione consistit, nec requirit actionem seu executionem hominis. Alia quæ sine hominis actione & executione fieri non potest. De priori affirmat hæc opinio, posse per legem ita imponi, ut ante omnem sententiam obligetur homo in conscientia ad seruandam illam; de posteriori autem negat. Hæc fuit opinio Caiet. 2. 2. q. 62. art. 3. & in Summa verb. *pœna*, ubi videtur ita sentire Angel. Arnil. & alij Summistæ. Approbat etiam distinctionem Caiet. Simanc. de Catholic. instit. tit. 9. n. 31. & sequentibus, & inclinatur Syluest. verb. *Assensus*, num. 4. in fine, tamen n. 4. in ea non persistit. Citatur etiam Victor. in relect. priori de Indis n. 14. Adrian. quodlib. 6. q. 1. Corad. de contracti. q. 7. Corda. lib. 1. quæst. 36. & plures ex Iurisperitis, præter

De aliis pœnis privationis fructuum, irritationum, & inhabilitatum.

Soto.

10.

Soto.

11.

4. sent. de pœna in actio. ne consistit, ad quam non obligatur ante sententiam, si de ea quis non cogitat, sola passio consistit. Cater. Angil. Arnil. Simanc. Victor. Sil. Corrad. Cord.

præsertim Battol. in *Louis qui delatorum*. ff. de iure fisci. & Bald. in *1. id quod pauperibus*. C. de Episcop. & Cleric. Ioan. Andr. cap. 1. de homicid. in 6. & Anchar. in cap. *felicis*, de pœnis, in 6. Sed hi auctores re vera non loquuntur generaliter, sed de vna, vel alia graui pœna. Prior ergo pars huius sententiæ de pœnis consistentibus in passione sufficienter probatur argumentis factis contra secundam opinionem. Alia verò ex fundamentis illius secundæ opinionis applicatur ad posteriorem partem suadendam. Sed illa iam soluta sunt, vnde vnicum superesse potest huius partis fundamentum, scilicet, quia leges humanæ debent esse tolerabiles, & accommodatæ humanæ conditioni, cap. *erit autem lex*; dist. 4. cap. *alligant*. 26. q. 7. cum supra notatis de hac re; sed lex, quæ obligat hominem in conscientia ad eundem in se pœnam, quæ propriam eius actionem requirit, esset nimis grauis, & intolerabilis, & aliena à communi hominum usu; ergo talis modus legis excedit humanam potestatem. De qua ratione præter citatos videri potest Naqarr. in Comment. de datis, & promissis, num. 44.

Nihilominus hæc sententia vniuersaliter, & indistinctè sumpta probari non potest, nec distinctio data potest subsistere. Quod ita declaro, quia vel prior pars de pœnis purè passivis, seu negatiuis intelligitur vniuersaliter, & sine vlla exceptione, vel cum hac moderatione, *Nisi pœna contineat nimiam acerbitatem repræsentantem humanam conditionem*. In priori sensu non est vera prior pars. Nam si quis per legem damnatur, ut fame pereat, non potest in conscientia obligari ad non comedendum, quamuis illud non requirat actionem, sed carentiam actionis, cuius manifestum argumentum est, quia etiam post sententiam iudicis ad id non obligatur reus in conscientia, ut traditur 2. 2. q. 64. & bene Victor. in rel. de homicid. num. 28. Idem est, si per legem quis obligatur ad non fugiendum è carcere, in quo timet aliquod graue nocuum: nemo enim ad hoc in conscientia obligatur, ut ibidem docet Victor. & infra attingemus, & tamen illa pœna non requirit actionem, vel motum, sed quietem. Idem est, v.g. de pœna non celebrandi, aut non communicandi, si ex effectu sequuto, v.g. infamia fiat seruandam illam. Propter quod dicunt omnes auctores, excommunicatum occultum posse licitè publicè communicare, quando sine graui infamia id vitare non potest. Præterea ratio, quam dicta sententia pro se adducit, persuadet, in vlla priori parte necessariam esse hæc moderationem, quoddam pœna, licet sit purè passiva, nihilominus debeat non esse nimis acerba, & inhumana. At verò posita hac moderatione, etiam erit adhibenda in altero membro distinctionis, & sic erit falsum, & ruet tota distinctio. Nam pari ratione dicendum est, pœnam quæ requirit actionem, tunc solum non posse dicto modo in conscientia imponi quoad est nimis grauis, & præter humanam fragilitatem, scilicet autem esse, si intra latitudinem illius generis pœnæ moderationem retineat. Tum etiam cessat fundamentum illius sententiæ, cessat etiam omnis ratio iniustitiæ, quia lex humana potest præcipere quicquid nec malum est, nec nimis graue, aut repugnat naturæ, si aliunde possit habere æquitatem, & utilitatem boni communis.

Superest tamen ut probemus, hæc duo non repugnare, scilicet, pœnam requirere actionem ipsius rei, & nihilominus esse moderatam, & humanam; id autem multipliciter ostendo. Primò, quia dicti auctores fatentur, per sententiam declaratoriam criminis incurri posse aliquam pœnam in conscientia sine alia condensatione, vel executione iudicis, aut ministrorum eius, ergo idem possit facere lex non postulando sententiam declaratoriam. Probatur consequentia,

quia per sententiam declaratoriam non fit coactio physica, ut sic dicam, & reus ipse obligatur, ut fit executor pœnæ in seipsum, & nihilominus mandatum ipsum non censetur intolerabile, ut procedit à iudice; ergo nec respectu legis ille modus pœnæ est nimis acerbus, si aliàs ex parte materiæ boni communis sit sufficiens ratio utilitatis. Secundò, quia moraliter loquendo non minus graue, & onerosum est homini liberè se priuare aliquibus actionibus, ad quas habet vel propensionem, vel ius, vel ex quibus sperat fructum, quam aliqua actiones exercere, quæ pœnales, vel sibi graues sint, ergo si non est pœna nimis rigorosa obligare hominem in conscientia, ut se priuet multis actionibus, ut communicatione humana, & diuina, vñ sui officij, etiam cum privatione fructus, non erit etiam nimis durum, quòd obligetur aliquando ad actionem pœnalem moderatam. Probatur consequentia, quia quòd sit actio postiuua, non includit specialem malitiam, ut suppono, propter quam ab homine fieri non possit; in reliquo autem æqualis est ratio, præsertim cum voluntaria omisso moraliter sit quædam actio, quatenus non sit sine voluntate continentis seipsum. Vnde confirmatur: nam secundum estimationem moralem plus vellet homo tantam pecuniæ quantitatem solvere, quam priuari suffragio actiuo, vel passiuo circa tale munus, sed potest per legem in conscientia priuari suffragio actiuo, vel fieri inhabilis ad passiuum; ergo etiam poterit imponi pecuniaria pœna ipso facto soluenda, etiam in actione consistat.

Tertiò, quia leges imponentes pœnas priuatiuas, seu passiuas, consequenter obligant ad multas actiones homini inuoluntarias, si necessariae sint ad seruandam priuationem, vel ex illa consequantur. Ut excommunicatus si sit in Ecclesia & Missa, vel diuinum officium inchoetur, tenetur egredi, vel si ei detur beneficium, tenetur non acceptare, quod licet videatur negatiuum, non sit sine postiuua actione, & (quod difficultus est) quando quis per legem priuatur beneficio, obligatur in conscientia relinquere illud secundum multos. Respondent aliqui, per legem auferri titulum beneficii, quia hæc est pœna, quæ non requirit hominis executionem, inde autem sequi obligationem renuntiandi beneficium, quia ablato titulo, perditur dominium beneficii, quia omnino pædet à titulo, argumentum regul. 1. de regul. iur. in 6. & cap. vnic. de eo, qui mittitur in poss. in 6. & cap. *relatum*, de iur. patronat. Hæc autem obligatio iam non est pœna legis humanæ, sed obligatio legis diuinæ, quia nemo potest retinere quod suum non est. Sed hoc non enervat, sed confirmat potius rationem factam: nam si lex potest à se ipsa auferre titulum beneficii, etiam si inde sequatur nocuum illud renuntiandi beneficium, cur non poterit directè obligare ad hoc ipsum nocuum. Item quia eodem modo dicere quis posset legem priuare omni dominio, & iure in pecuniam, & illud in alium transferre, & inde sequi obligationem non retinendi rem alienam, sed tradendi illam vero dominum omni iure, quod in re, vel ad rem habebat.

Concludo igitur, ex omnibus his ferè opinionibus aliquid sumendum esse ex quo vera doctrina consequatur. Primùm itaque assero, posse legem humanam obligare in conscientia ad pœnam tam passiuam, quam actiuam ante omnem sententiam, si aliunde seruetur æquitas. Hoc probatur, quia legislator potest suo præcepto obligare non solum ad sustinendam pœnam, sed etiam ad agendum quando pœnalis actio potest licitè ab ipso reo exerceri, & non est nimis acerba, & inhumana; ergo potest per legem ita hoc præcipere, ut statim obliget absque alia declaratione. Et eo superior potest propter alias rationes iustas ita

not. Bald. Ioan. Andr. Anchar.

Cap. erit autem lex. Cap. alligant. Pœna quæ postulat actionem non potest esse nimis grauis.

Refutatur prædicta sententia, ex exemplo pœnæ damnantis ad mortem ex fame vel non fugiendum è carcere, & non celebrandi, & infamia ad se infamia.

Victor.

14.

Cap. relati.

15. Resolutio prima.

obligate subditum ad similem actionem; cur ergo non poterit propter nullam causam ex delicto ortam? Certe non potest probabilis ratio reddi, vt ex dictis etiam contra alias sententias constat.

16. Secunda.

Tertia.

Secundò dicendum est, hunc modum obligationis habere locum in pœnis moderatis, non verò in quibuscunque grauissimis, præsertim quando requirunt hominis executionem, hoc etiam proximè probatum relinquatur. Tertio dicendum est, hunc modum obligationis facilius posse imponi in pœnis priuatiuis, quàm in his, quæ requirunt actionem hominis, qui punitur, & inter priuatiuas facilius in censuris, & irregularitatibus, quàm in aliis. Hanc assertionem datus auctoribus secundæ, & tertiæ sententiæ, & eam suadent rationes eorum, maximè tamen vsus, vt statim videbimus, & illius alias congruentias afferemus. Atque hæc sententia sic moderata est sine dubio communior inter modernos Auctores, vt videre licet in Corduba dicta q. 36. ferè in principio, Nauar. citatis locis, & idem tandem dicunt expressè Couar. & Simanc. & existimo antiquos Doctores nihil ab hac sententia discrepare.

Cord. Couar. Nauar.

CAPVT VI.

Quando leges pœnales contineant sententiam ferendam, & non latam, & ideo non obligent in conscientia ad pœnam ante iudicis sententiam.

Ostendimus non deesse potestatem legislatori humano ad obligandum subditos ad pœnam suæ legis absque interuentu alicuius sententiæ per hominem latae, superest dicendâ de actuali obligatione, quando imponatur: quoniam certum est, non semper vti legislatores hac potestate, neque etiam nunquam illa vti, ideoque necessarium est exponere, quando leges pœnales vno, vel alio modo obligent. In hoc ergo capite dicemus de legibus, quæ non statim obligant ad pœnam: in sequenti verò de his, quæ obligant, ex quibus, priores dicuntur continere sententiam pœnæ ferendam per iudicem; posteriores verò dicuntur esse latae sententiæ, quia per se ferunt sententiam condemnatoriam de tali pœna, siue requirant sententiam declaratoriam criminis, siue non, vt postea explicabimus.

Quia verò tota hæc distinctio legum maximè pœdere solet ex ipsarum verbis; ideo ad hoc declarandum aduerto, duplici verborum genere solere vti leges ad pœnas imponendas, vnum possumus simplicè vocare, aliud compositum: simplicem voco, quando lex solum vtitur verbo præcipiendi, & imponendi pœnam; compositum verò, quando illi verbo addit vel aduerbiū aliquod, vel aliam particulam, aut clausulam, per quam magis explicet modum imponendi pœnam. Et vterque modus est multiplex, & varius. Nam in priori, primò fieri potest simplex cõminatio pœnæ, vt cum dicitur, Prohibemus hoc fieri sub tali pœna. Secundò potest fieri per verbum de futuro significans actionem, vt, excommunicabitur, deponetur, irritabitur, &c. Tertio per simile verbum de præsentis, vt, excommunicamus, irritamus. Quarto per verbum præteriti, quod ratio fit, nisi addito alio verbo, vt, Nouerit se priuatum, sciat se esse inh. bilem, &c. Quintò per verbum imperandi, vt, excommunicator, &c. Sextò per verbū substantiuum, sum, quod semper adiungitur alicui participio, & per dicta tempora, & modos variari potest, vt, Priuatus est, vel fuit, priuatus erit, sit priuatus; & ex parte participij potest esse similis varietas præsentis vel futuri, vt Priuandus est, vel priuatus est. In altero modo formæ legis composito distinguuntur etiam quâplures particule, & modi quibus iussio pœnæ solet vergeri, &

quasi exaggerari, vt statim incurrantur, quales in primis sūt omnes illæ particule, quæ indicant presentaneū effectum, vt, Eo ipso, Exiit, Ipso facto, Ipso iure, & similes. Secundò sunt alie excludentes expressè necessitatem sententiæ, vt, Ante sententiam, absque alia declaratione, nulla monitione præmissa, &c. Tertio sunt alie explicantes obligationem in conscientia, vt si lex dicat, In conscientia teneatur, &c. Quarto sunt quædam particule vniuersales, quæ videntur hoc comprehendere, vt, Omnino, penitus, plenè, &c. nullius momenti, & similes.

Præterea aduerto, iuxta communem vsum, & sensum Doctorum, omnes ferè hos terminos habere maiorem vim circa pœnas, quæ hominis ætionem non requirunt, quàm in aliis inuoluntariis talem actionem, & ideo hoc etiam considerari solere ad regulas in hac materia constituendas. Quæ plures tradi solent. Antequam verò illas constituamus, aliud supponimus fundamentū generale in hac materia, quod posuit Gloss. in cap. in pœnis, de regul. iur. in 6. Nimirum, quoties talia sunt verba legis (quæcunque illa sint) vt ex vi illorum incertus sit sensus legis, an scilicet, contineat sententiam latam, vel ferendam, de ferenda interpretandam esse, & ideo per se non obligare in conscientia. Idemque tenet Gloss. in cap. cupientes, §. si verò, verb. Priuatur, de Elect. in 6. Item Glossa in cap. 2. §. 1. de hæreti. in 6. verb. Inmoder. sequitur Castro dicto lib. 2. cap. 1. Tiraquel. de pœnis temper. nu. 245. plures referens. Fundanturq; in illo principio iuris, quod pœnæ in partem mitiorem interpretandæ sunt. Et fauent alia principia iuris, quod nemo præsumitur obligatus, nisi probetur; & quod lex, & sententia, præcipue condemnatoria, debet esse perspicua, & quod si legislator amplius intendisset, expressisset, cap. ad audiendam, de decim. His ergo positis,

Prima regula sit, Quoties lex tantum vtitur verbis simplicibus comminantibus pœnam, non obligat in conscientia ad talem pœnam subeundam, cuiuscunque generis pœna sit. Vt cum lex dicit, Sub pœna quadrupli, vel, sub pœna inhabilitationis, &c. Et communis, vt de Censuris diximus tom. 5. & sumitur ex D. Thoma 2. 2. q. 62. art. 3. & ibi Caiet. Tenent Soto, Cordub. & alij Theologi, & Iuristæ etiam communiter cū Glossa vlt. in cap. fraternitas, 12. q. 2. vbi etiam Nauar. & Tiraq. supra num. 254. referens multos. Ratio est, quia talis lex ex vi suorum verborum nullū præceptū ponit de executione pœnæ, solum ergo instruit iudicem, argumento cap. de causis, §. 1. de offic. deleg. Vnde ad summum virtute, & quasi per necessariam illationem præcipit reo, vt pareat iudici imponenti talē pœnam. Confirmatur primò, quia iura præcipiunt pœnas benignè interpretari. reg. in pœnis, de regul. iur. l. penul. ff. de pœnis. Confirmatur secundò, quia aliud est designare pœnam imponendam, aliud illam imponere: talis autem lex designat pœnam, & non imponit, neg fert sententiam, quia nullum est in ea verbum, quod illā significet. Vnde Castro adhibet limitationem, vt hæc regula procedat, nisi præter verbum designans pœnam addatur aliud declarans sententiā latam. Sed hæc limitatio nõ est nunc necessaria: nam pertinet ad caput sequens, in præsentis enim solum agimus de lege simpliciter loquente, vt dixi, & ita ex parte verborum nullam habet limitationem. Ex parte autem pœnæ solet duplex limitatio adhiberi.

Prima est, vt non procedat in pœna conuentionali, quæ in contractibus solet apponi. Quia violas contractum, statim tenetur ad pœnam de signatam in contractu soluendâ, licet in cõtractu tantū dictum sit, sub tali pœna, vel talē pœnam incurrat. Ita tenet Tiraquel. supra nu. 256. citans Paul. Castren. in l. ad diem, ff. de verb. oblig. Expressè idem tenet Felin. in cap. 1. de constitut. num. 46. & Dec. ibi, l. c. 2. nu. 20. & sequitur

Gloss. Cap. in pœnis.

Cap. cupientes. Castro. Tiraquel.

c. ad militiam.

Legem vniuersalem non dicitur obligare in conscientia ad talem pœnam subeundam. Legem vniuersalem non dicitur obligare in conscientia ad talem pœnam subeundam. Legem vniuersalem non dicitur obligare in conscientia ad talem pœnam subeundam.

Castro.

5.

Tiraq. Paul. Castren.

Castro.

tur Castro supra. Ratio præcipua est, quia pœna conuentionibus debetur ex vi pacti, quod autem debetur ex pacto, debetur in conscientia ante iudicis sententiam; ergo Maior videtur planè colligi ex l. rescriptis, §. si pacto, ff. de pact. dicente, Si quis in pacto pœnam stipulatus est, posse postea agere vel ex pacto, vel ex stipulatione suo arbitrio; ergo supponit illa lex, pœnam conuentionalem deberi ex pacto, & ex promissione. Vterque autem titulus inducit obligationem in conscientia, & ideo Gloss. ibi differentia in hoc constituit inter pœnam legalem, & conuentionalem, quæ nõ potest esse alia, nisi quod lex per se non obligat ad pœnâ, conuentionalem autem, seu pactum obligat. Declaratur in votis pœnalibus: nam si quis vouit aliquid sub tali pœna, censetur vouisse pœnam, illamque in conscientia tenetur implere, si principale promissum non impleuit, ergo idem est cum proportione in promissione, vel pacto humano: cum est eadem ratio, quæ in voto, in quo pœna censetur promissa Deo, vel in pœnam prioris transgressionis, vel in defectum alterius operis, quasi sub disunctione promissidem autem est modus promissionis humanæ, vt constat.

d.

Nihilominus limitationem hanc nõ admittit Nauar. d. cap. 13. num. 68. Imò ampliat regulam positam, vt non solum procedat in pœna legali, sed etiã in conuentionali. Qui neminem pro sua sententiâ allegat, nec probat illã aliquo textu, vel ratione iuridica, sed tantum ex consuetudine, quia hæc pœna conuentionales communiter non soluuntur, nisi interueniat coactio, & ita ipsa consuetudo interpretatur, intentionem contrahentium esse, vt talis pœna nõ aliter debeat. Hanc opinionem sequitur Vasquez 1. 2. Disp. 173. c. 1. Additque, Nauarum intellexisse, hanc pœnã conuentionalem non deberi antequam petatur coram iudice, & debitor condemnatur, quod est verum simile, licet Nauar. id non explicauerit, quia alia non est propria coactio. Addit præterea, hanc sententiam procedere, etiam si in contractu expressum sit, vt pœna ipso facto incurratur, quod Nauar. non dixit, nec ipse aliter probat. Denique allegat Couar. in 4. 2. p. cap. 6. §. 8. nu. 1. cuius sententia longè diuersa est: ait enim, pœnam conuentionalem deberi in conscientia, si ab altera parte petatur, vnde non requirit sententiam iudicis, & ita interpretatur priorem sententiam, & differentiam inter pœnam conuentionalem, & legalem. Nam in reliquo dicit seruare proportionem, quia sicut non licet resistere iudici imponenti pœnam, ita nec licet resistere petenti pœnam ex pacto debitam. Addit verò Couar. sicut pœna legalis non debetur ante sententiam, ita nec conuentionalem deberi antequam petatur. Ratio eius est, quia quando, alius pœnam non petit, ex iusta coniectura alter præsumit, illam sibi remittere. Non exponit autem, quæ sit ista coniectura, potest autem afferri illa, qua vtitur Nauar. quia honestiores homines non decet has pœnas exigere, aut velle, argumento cap. suam, de pœnis, & cap. fraternitas, 12. q. 2.

Pœnam conuentionalem non deberi antequam petatur coram iudice, & debitor condemnatur, quod est verum simile, licet Nauar. id non explicauerit, quia alia non est propria coactio.

Nauar. cap. suam. Cap. fraternitas.

7. In solutio dicitur.

Neutra ex his sententiis potest à nobis simpliciter, & in vniuersum probari. Dicere tamen possumus, priorem esse veram de rigore iuris, de facto verò posse contrarium contingere ex intentione contrahentium. Quod ergo de lege diximus, ita de pacto dicendum est, scilicet, aliud esse loqui de potestate, aliud de facto. Nam de potestate certum est, posse contrahentes conuenire de pœna soluendâ in conscientia ab illo, qui contractum, vel promissum non seruauerit, etiam non expectata alterius petitione. Quod nemo negare potest, cum hoc nulla lege naturali, vel humana sit prohibitum, & non concedat liberam facultatē contrahentium. Loquor autem generatim de contractibus, in quibus non est prohibitum, pœnam apponere: nam si quis est specialis contractus, vbi hoc est prohi-

bitum, vt de sponsalibus statuitur in cap. gemma, de sponsalibus nec in conscientia nec per sententiam debita est pœna. Quandocunque verò licitum est, pœnam ponere, licitum etiam est, sese inuicem contrahentes in conscientia obligare. Sicut etiam est certum, quod si nolint se ita obligare, sed solum vt cogi possint per iudicem ad talem pœnam soluendam, id etiam positum sit in eorum voluntate, quia nihil est, quod eos ne cessitate ad se magis obligandum.

Cap. gemma.

Ex his ergo colligo, in conscientia iudicandum esse de obligatione contrahentium ex intentione ipsorum, ex illa pendet obligatio, & quoad illam eorum confessioni standum est in foro conscientie. Si autem nesciant specialem intentionem explicare, sed solum generalem contrahendi, & obligandi se prout debebant; tum in primis verborum vis perpendenda est: nam si illa contineant promissionem ipsius pœnæ in tali euentu, sine dubio oritur obligatio in conscientia, quia est promissio conditionata, quæ obligat impleta conditione. Et hoc probat exemplum de voto, & quæ de illo tradi solent, habent enim locum in promissione humana pœnali, quæ est quidam contractus. Et eadem ratione procedent in quocunque contractu similem promissionem includente. Atque idem erit, si contractus pœnalis resoluitur in disunctionem, vt, Faciam hoc, vel illud: nam ex illis verbis sine dubio oritur obligatio ad vnum ex illis, & consequenter ad secundum, si primum non impletur. Solet autem hoc fieri per modum pœnæ, quando vnum est per se primò intentū per cõtractum, & aliud adiungitur in defectū illius, & quasi ad cogendum contrahentē, ne in principali deficiat. Denique ob eandē causam, si verba contractus satis significant obligationē ipso facto, vel eo ipso, quod aliquis fuerit pactum transgressus, non videri, cur non oriatur obligatio in conscientia, cum ex verbis debeamus de voluntate iudicare, & illa verba satis indicent huiusmodi voluntatem. Quapropter nisi constet de contraria consuetudine (de qua mihi nõ cõstat, præsertim pro tali casu) censeo sic contrahentes, & transgressores contractum obligari ad pœnam in conscientia, ante sententiam, saltem si ab altera parte petatur, vt magis ex sequenti puncto constabit.

Ex intentione contrahentium iudicandum de obligatione soluendi pœnã. Ex 2. ex verbis ipsorum, si contineant promissionem, planè soluta est in conscientia ante sententiam iudicis, nisi constet de contraria consuetudine.

Adde enim vterius, licet in contractu solum dicatur, sub tali pœna, quam soluere debeat contrahens contractui, iuxta commune ius, & attenda rei natura intelligendum esse soluendâ esse pœnam, nulla sententiâ, vel coactione iudicis expectata. Hoc mihi suadent fundamenta prioris sententiæ, quia re vera tota illa obligatio intelligitur nasci ex obligatione pacti, & promissionis humanæ mutue vel accepte: pactum autem humanū obligat ex se, & sine vilo ordine ad coactionem iudicis. Vnde quamuis non repugnet, pactū fieri sub illa conditione, scilicet sub tali pœna per iudicem imponenda, vel post eius sententiam saltem declaratoriam soluendâ: talis tamen intentio nõ videtur consentanea promissioni, vel pactioni humanæ; nec etiã videtur præsumenda, nisi in verbis declaratur, vel de illa certò constet pacifcenti. Vel certè nisi certum sit, hanc esse communē consuetudinē: tunc enim censendus est vnusquisque velle obligari secundū communem consuetudinem. De tali autem consuetudine mihi nõ cõstat (quidquid Nauar. & alij dicant.) Et fortasse ad summum consuetudo habet, vt talis pœna non censetur debita, donec petatur, vt Couar. dicebat: potuit autē consuetudo introduci ex probabili præsumptione supra notata. Neque hæc est propria limitatio regulæ supra positæ, quia illa procedit de pœna legis, quæ est simpliciter inuoluntaria, & ex obligatione imposta, non assumpta; pœna autem conuentionalis est voluntaria in sua origine, nam ex voluntario contractu nascitur. Item lex veluti natura suã dicit ordinem ad iudicem tanquam ad motorem suum; nam iudex

5.

Nauar. Couar.

legis contra præstitum iuramentum peccat, & consequenter incurrit poenam ipso iure propter periurium impositam. Sed hoc exemplum non est propriè de lege poenali. Nam verba illa sub poena periurij nõ tam imponuntur ad comminationem poenæ, quàm ad declarandum modum præcipiendi, exigendo obligationem prioris iuramenti, quod sufficienter illo modo significatur, iuxta communem sensum illorum verborum. An verò illi periurio imposita sit aliqua poena ipso iure, ex tali lege non habetur, vt per se patet, & quamuis Tiraq. id affirmet ex c. cum quidam. de iureiur. & l. 3. §. si ad diem, ff. de re milit. tamè in illis iuribus nihil tale habetur, & longam requirit disputationem, quam tradidi lib. 3. de iuram. cap. ult.

Cap. cum quidam.

24. 3. Regula.

Tertia regula principalis sit, quando lex loquitur per modum imperandi, anceps est loquutio, & ideo consideranda est materia, circa quam proximè versatur imperium. Nam si fuerit actio hominis, lex continebit sententiam ferendam, & nõ obligabit statim in conscientia: si verò fuerit effectus aliquis, quem legislator per suam legem potest efficere, sæpe continebit sententiam latam, & obligabit. Hanc sumo ex communi doctrina, eamque sic declaro: nam verbu imperandi interdum est purè imperatiuum (vt sic dicam) aliquid verò est practicè effectiuum. Priori modo sumitur, quando dirigitur ad alium hominem ad mouendum, seu excitandum illum, vel etiam ad illum obligandum: vt ibi, *Exurge, qui dormis; Venite ad me omnes*, &c. Posteriori modo sumitur, quando dirigitur ad aliquem effectum immediatè faciendum; vt ibi, *Fiat lux*, & in similibus locis, & ita solent Theologi interpretari formam Græcorum in Baptismo, *Baptizetur seruus Christi*: nam illud verbum imperandi nõ est de futuro, nec dirigitur ad alium, qui baptizatus sit, sed in actu exercito imperat receptionem Baptismi, quem confert baptizans. His ergo duobus modis potest imperandi verbum sumi in lege poenali. Priori modo sumitur, quoties cadit in actione per alium exercendam, & tunc dicimus, tantum continere poenam ferendam, quia vel imperium illud nõ dirigitur ad ipsum reum, vt cum dicitur, *Expellatur, priuatur*, vel si possit dirigi ad reum (vt cum dicitur, *Soluat centum*, vel quid simile) & iuxta materiã subiectam intelligendum est, vel certè secundum ordinem iustitiæ postquam condemnatus fuerit, vel etiam tunc dirigitur immediatè imperiũ ad instruendum iudicè: nam perinde est, ac si lex diceret, *Condemnetur ad soluendum centum*, & ita illa soluat. Hæc verò intelligenda sunt de poenis iudicialibus, seu fori externi: nam alias præcipiuntur interdum in ordine ad salutè animarum, quæ possunt statim obligare, vt in decretis, seu canonibus poenitentialibus sæpe inueniuntur hæc verba: *Pœniteat tanto tempore, ieiunet*, &c. in quibus etiã discernendum est: an per modum consilij, vel præcepti id statuatur, quod ex vlt. & circumstantiis colligendum est: cap. *accepti*, de sponsa duorum, cap. *ut monstra*, de empti. & vendit. c. *quicumque*, d. q. 1.

ad Ephes. 5. Matth. 11.

Gen. 1.

C. accepti. Cap. ut monstra. Cap. quicumque.

25.

Tiraquel.

Posteriori autem modo sumitur verbum imperandi, quoties cadit immediatè in effectum absque ministerio hominis, solèque tunc passiuè vsurpari, vt, *amittat, priuatur, subiaceat, incurrat, fiat*. Et tunc etiam non potest generalis regula constitui. Primò quidè, quia sæpissimè solent hæc verba vsurpari pro futuris, & ita de illis tractat latissimè Tiraq. supra, nullamque specialè mentionè facit imperatiui modi. Vnde quando ex adiunctis constiterit, tale verbu accipi in vi futuri, superior regula in illo seruanda est, vt constat. Item quoties significatio fuerit dubia, in vi futuri accipiendũ est verbu iuxta primum fundamentum initio positum. Præterea si verbu tale est, vt possit & ad effectũ ipsum immediatè, & ad ministerium hominis referri, etiã imperandi verbum sit, referendũ

A potius est ad homines, quàm ad effectus & continebit tantum sententiam, vt patet in verbo *excommunicatur*, semper enim continet sententiam ferendam sine controuersia. Idem sentio de verbo *ammittatur, irruatur, spolietur*, & similibus. De verbo autem *Fiat*, solè esse maior dubitatio; plerumque autem videtur referri ad effectum ipsius legis, & illum imperare, & ideo in primis considerandus est terminus, cui adiungitur: nam si solum significet reatu, seu obligationè, rectè exponi potest de poena ferenda, vt si lex dicat, *Fiat obnoxius tali poena, fiat reus, fiat debitor*, & similia: si autem cadat super ipsum effectum, verisimile est, continere sententiam latam, vt si dicat, *Fiat inhabilis, fiat nullus, fiat irritus, fiat excommunicatus*. Et hoc videtur esse regulare, nisi ex materia, & circumstantiis legis aliud colligatur. Idem ferè est de verbo *subiaceat*, vel *incurrat*, nam si illi adiungatur ipsemet effectus in particulari, quem lex ipsa solet efficere, continebit sententiam latam, vt si dicat, *Subiaceat excommunicationi, incurrat inhabilitatem*: si verò verba sint generalia, vt, *Subiaceat poena*, vel, *cadat in solum debitum poena, incurrat reatum talis poene*, vel quid simile, non inducent sententiam latam de poena ipsa, sed tantum de obligatione ad ferendam poenam. Vnde etiam solent verba illa vsurpari circa poenas, quæ per homines inferri solent, vt si dicatur, *Subiaceat flagellis, incurrat exilij poenam*, &c.

Quarta regula est receptissima de verbo temporis præsentis, & indicatiui modi, nimirum, legem, quæ poenam ipsam fert per tale verbum, continere sententiam latam, vt sic dicat, *Excommunicamus hoc faciètem*, vel, *notam infamie illi inurimus, inhabilitamus, priuamus*, &c. Hæc regula est frequentius recepta, vt latè refert Tiraquel. supra num. 21. Castro, & alij moderni illã sequuntur. Vt autem ratio reddatur aduertendum est, illud modum loquedi, & inferendi poenã maximè habere locum in his poenis, quæ non solum imponi, sed etiam fieri possunt immediatè ab ipso legislatore sine actione rei, sed cum sola passione morali, seu priuatione, vt sunt poenæ censurarum inhabilitatum, confiscationum, nullitatum, & similibus. Et nunc est facilis ratio, quia per verbum de presenti significat sufficienter legislator, se velle per seipsam, seu per suã legem inferre talem poenam, & potest id facere; ergo facit; ergo verba continent sententiam latam, imò etiam continent executionem eius.

D Confirmatur, quia alias verba legislatoris continerent mendacium, quia dicit v. g. *Inhabilitamus*, & non facit, hoc autem admittendum non est. Quapropter quando legis poena talis est, vt non possit fieri immediatè per ipsam legem, sed per actionè, vel ministerium hominis, fieri non potest, vt lex hoc modo loquatur per verbu presentis temporis, quod indicet ipsum effectum poenæ, sed ad summum per verbum indicans obligationem, vt, *Mandamus restituere, soluere*, & tunc non credimus per huiusmodi verbu simplex significari sententiam latam, nec obligationè in conscientia, ante sententiam iudicis, nisi aliquid amplius addatur, obligamus in conscientia, vel aliquid æquiualens, iuxta dicèda capite sequenti. Quia illud verbum presentis indicatiui non excedit vim verbi de presenti in modo imperandi, vt restituit quadruplũ, *Soluat*, &c. Dictũ est autem hæc verba nõ significare sententiã latã; ergo idem est dicendum de aliis. Atque ita possent exponi auctores negantes hanc regulam, quos latè refert Tiraq. supra n. 24. Quòd si de prioribus verbis loquatur, admittenda non est. Neque obstat, quòd in multis legibus, etiam si poenam ferant per illa verba de presenti, additur aliæ particulæ exprimentes sententiam latam, vt, *Ex tunc, eo ipso*, vel quid simile, in quo indicatur nuda verba presentis nõ sufficere. Hoc (inquam) non obstat, nã sæpe adduntur plures

26. Item qua poenam fert per verbum presentis indicatiui continet sententiam latam. Secus enim contineret mendacium. Tiraq. Castro.

27. Notandum pro prædicti regula.

28. Si participium fuerit futurum indicat sententiam ferendam.

Participium de presenti cum verbo sub futuro sit, vel est, indicat latam sententiam, quæ talis lenio aliis non est vera. Chiffa. Tiraq.

plures ex his particulis ad maiorem abundantiam, A uat. At verò in poenis posterioris generis, lex ipsa per se potest non solum ferre, seu statuere poenam, sed etiam inferre, seu exequi illam: lex enim canonica ferens excommunicationem latæ sententiæ, secum affert executionem; per se enim censuram imponit idèmq; est in lege irritante, vel inhabilitante. Hæc autem differentia indicat aliam, quia priores poenæ requirunt aliquem effectum physicum, ratione cuius consistunt in effectu aliquo morali; lex autem per se non potest facere effectum physicum, potest autem efficere effectum morale, quales sunt inhabilitationes, impedimenta, censura, priuatio dominij, &c. Et hinc etiam est, vt hæc poenæ, quæ per legem immediatè inferuntur, semper consistant in priuationibus moralibus, vt sūt inhabilitates, nullitates, &c. quia poena est malum, & sic est priuatio, & ideo lex per se puniès non confert potestatem moralem, sed aufert. Alia verò poenæ positivè dici possunt, quatenus requirunt actionem positiuam, ad quam sequitur aliqua priuatio, in qua malum illud poenæ consummatur.

Quintò ergo dicimus, superiores regulas applicandas esse ad verbum substantiuum participio coniunctum, nam si participium fuerit temporis futuri, sententiam ferendam indicat, cuiuscumque modi, vel temporis sit verbum substantiuum, vt si dicat lex, *Excommunicandus est*, vel, *inhabilitandus sit*, vel, *irritandus erit*, verbum autem præteriti cum tali participio, non potest commodè coniungi in lege ferente poenam, quia respicit futurum, nõ præteritum. Si autem esset dispositio declaratoria præteriti, possit in hunc modum profertur, qui hoc fecit, fuit excommunicandus, & tunc etiam significaret poenam ferendam per iudicem, nõ latam, quousque ergo participium est de futuro, non est canon, aut lex latæ sententiæ. At verò si participium sit de presentis cum verbo substantiuo, sit, vel est, indicatur lata sententia. Oportet autè, vt per participium significetur poena ipsa, quæ per legem immediatè ab ipso legislatore, sine interuentu actionis alterius hominis fieri possit, vt cum dicitur, *priuatus est, excommunicatus est*, &c. vt sumitur ex Glossa in l. *inbitemus* 2. §. *econonus*. C. de sacros. Eccles. verb. *priuatur*, cum aliis, quæ refert supra Tiraque. n. 26. Erratio est, quia talis loquutio ad sui veritatem requirit effectum de presenti; ergo facit illum, cum verba legis verificari debeant. Secus autem erit, si per participium non significatur poena ipsa, sed obligatio ad illam, vt supra in tertia regula in simili dictum est. Idèmq; censetur, si ponatur verbum *si*, vt, *excommunicatus*, vel *priuatus sit*, quia denotat imperium efficax, & faciens. Item habet eandè vim, si adiungatur nominibus habentibus æquiualem significacionem, vt si lex dicat, *Est, vel sit inhabilis*, aut *si, vel est nullus*: nam hæc verba significant contractũ annullari ipso facto. Imò tanta est vis illius negationis, vt etiam si verbum est, ponatur de futuro, significare etiam nullitatem ipso facto, quanquam non sit hoc omnino certum, vt videbimus capite sequenti, ubi omnia, quæ pertinent ad poenam ipso iure latam, magis explicabuntur.

Uterius verò possumus subdistinguerè primum membrum. Nam poenæ requirentes actionem hominis, quædam postulant actionè tertiæ personæ distinctæ ab eo, qui punitur, vel ex necessitate, vt comedere, ambulare, &c. vel iuxta communem, & vltatum hominum motè, vt soluere pecuniam. De priori genere poenarum, quæ postulant actionem alterius, non oportet in presenti dicere, regula enim generalis est, illas nunquam ferri per legem latæ sententiæ, quæ statim obliget in conscientia. Ratio est, quia lex ad summum potest obligare reum ad sustinendam patienter, seu obedienter talem poenam, quod ipse facere non tenetur, nec potest, donec talis poena ab alio inferatur: alius autem non potest illam inferre ex vi legis, nisi vt minister iustitiæ, idèoque necessariò talis poena requirit sententiam, & madatum hominis applicantis, & exequentis poenam legis. Quomodo autem reus teneatur parere legi post sententiã in susceptione talis poenæ, attingemus ca pite sequenti. De hac ergo poena nihil amplius dicere necesse est. Non mittam autem aduertere, nõ solum censeri poenam requirentem actionem alterius illam, quæ physicè loquendo non potest aliter fieri: vix enim reperitur aliqua, quam non possit homo in se ipso exercere, spectando physicam potestatem: censetur ergo talis poena omnis illa, quam vel non potest homo honestè sibi infligere, vt est poena mortis, iuxta multorum sententiam, vel certè quæ esset nimis acerba, & crudelis, si homo cogere ad illam sibi infligendam, iuxta doctrinam cap. 5. datam.

Subdistinguitur membris primis.

Subdistingui potest poena requirens actionem ipsius rei, in eam, quæ requirit positiuam actionem, vt est solutio pecuniæ, vel flagellatio, & in eam, quæ requirit omissionem actionis: omisso enim morali, & humana solet quodammodo inter actus morales cõputari, & in presenti nõ immeritò reputari potest per modum actionis, quia nec fit sine positua voluntate, moraliter loquendo, nec sine dolore, & afflictione, imò sæpe cum maiori, quàm positua actio. Huiusmodi enim poena censeri potest ieiunium, quia nullã requirit actionem, sed abstinentiam. Denique in hoc conueniunt hæc poenæ cum poenis actiuis, vt sic dicam, quòd non possunt inferri immediatè per legem quoad physicam priuationem actionis, sed ad summum potest lex imponere obligationem in conscientia ad talem omissionem: nam lex imponens poenam ieiunij non potest per se ipsam cogere hominẽ, vt abstineat vel inuitus, potest tamen obligare ad abstinentiam, & similiter lex priuans suffragio non infert ipsam omissionem suffragij, sed ad summum po-

CAPVT VII.

Quando leges imponentes poenam late sententiæ obligent in conscientia ad exequendum ante iudicis sententiam poenam, quæ in actione consistit.

Questionem hanc in materia de censuris in 5. tom. 3. p. disput. sect. 11. succinctè, & breuiter expediui, quoniã in illo genere poenarum ferè nullam habet controuersiam, vt statim attingam. Nunc autè quoniam de omni genere legum, & poenarum differimus, generalius, & accuratius tractanda est. Vt autem distinctius procedamus, supponenda est communis partitio poenarum. Nam quædã sunt, quæ requirunt ministerium hominis, vt executioni mandetur: alia, quæ per ipsas leges immediatè fieri possunt, inter quas hæc est differentia, quòd in prioribus poenis lex non trahit secum executionem, id est, non infert poenã ipsam, sed ad summum obligationem ad illã: nam lex quæ iubet hominem flagellari, nõ flagellat, & lex, quæ præcipit soluere quadruplum, non soluit, nec ipsam hominem sua pecunia, sed obligat, vt sol-

Communis partitio poenarum.

teft imponere obligatione ad illam. Veruntamen licet hæc confideratio & fubditio in corporalibus poenis poffit elle utilis ad intelligentiam legum, quia hæc corporales poenæ ordinantur ad pofitivam corporis afflictionem, vt funt ieiunium, vel abfoluta poena non comedendi, vel non exeuudi à carcere, vel à dormio, aut quietate; nihilominus in fpiritalibus poenis fimiles priuationes actionum fub poenis priuatiuis computantur, vt patet in fufpenfionis poena, & magna ex parte in excommunicatione, quæ priuat communicatione, quæ in actionibus humanis confiftit, & idè eft de priuatione fuffragij, præfertim, quia fimul folet lex inuallare illud, in habitando perfonam, quod pertinet ad morale effectum ac priuationem iuris, feu facultatis morales ad fuffragium ferendum.

4. Diffinitio terminorum quibus fignificatur poena lata.

Tandem diftinguere oportet varios terminos, quibus fignificari folet fententia lata per legem, præter eos, quos capite præcedenti obiter tetigimus. Interdum enim ipfum verbum, quo præcipitur poena talis modi, ac temporis eft, vt poenam latam indicet, vt ibi diximus, & hæc amplius explicabimus: frequenter verbo præcepti adduntur aliqua particulæ, vel circumlocutiones, vel clariffima verba, quibus fententia lata per legem indicatur: particulæ funt, *ipfo facto, ipfo iure, eo ipfo, ex nunc, vel ex tunc*, & æquiuales circumlocutiones communiter elle folet per effectus legis, quando statim fieri dicuntur, vt, *vacare cefatur, sine difpenfatione non eligatur, non faciat fructus fuos, non poffit eos retinere iura conscientia, non valeat, &c.* clarioraque erunt verba, fi addatur, *teneatur ante fententiam, vel ante declarationem, vel ante omnem monitionem.* Clariffima denique erunt, fi lex per verba ex his accumulæ, vt nullus tergiverfatio detur locus, & præfertim fi dicat, statim, & ante omnem fententiam hoc facere in conscientia teneatur: femper tamen funt attentè fpectanda verba poenæ, cui hæc particulæ adiunguntur, vt illud tantum grauius intelligatur per leges ipfo iure impofitum, quod per talem vocem in propria fignificatione, vel fecundum ius, vel fecundum communem confuetudinem folet fignificari; ita enim debent poenæ, & rigores reftingi, quæ animaduertifio poftea exemplis melius explicabitur.

5. Regula generalis.

Primò igitur de poenis exequendis per actionem ipfius rei fit regula generalis; folùm ita imponi, quædo per verba legis tam clarè explicatur lata fententia statim obligans in conscientia, vt vitari nõ poffit sine corruptione, vel magna extorfione verborum legis. Hanc affertionem fimo ex communi fententia Doctorum, quos cap. 5. reculi. Nam qui negant has poenas poffe imponi ipfo facto, videntur loqui de potestate ordinaria (vt fic dicam) feu de ordinario iure: nõ abfolutè fatentur, in cafu raro poffe id fieri, vnde à fortiori dicent, nunquam elle ita legem intelligentiam, niſi quando omnino verba cogunt. Alij etiam aliarum opinionum auctores fatentur, difficiliter, & rariùs imponi has poenas ipfo facto, quàm alias priuatiuas, vnde oportet, vt clariffima verba requirant. Nam fi in hoc genere poenæ fic imponendo maior eft acerbitas ex genere suo, & ideo minor eft illius vfus, certè neceffarium eft, vt talis modus puniendi omnino in lege declaretur, & alias nõ cenfeatur à legiflatore intentus. Quando autem lex fufficienter declarat obligationem ad talem poenam, sine dubio obligat, quia potestas non deeft, vt probatum eft. Supponimus autem legem elle ita moderatam, vt non contineat crudelitatem, nec apertè iniuftitiam, & ideo regulariter tales poenæ funt pecuniariæ, & non de omnibus bonis, fed in quantitate moderata, aut tolerabili. Denique fupponimus, legem elle receptam, & non derogatam per confuetudinem contrariam quoad hanc partem, quod in omnibus legibus poenaliibus locum habet. Abrogari enim poffunt per confuetudinem

quoad poenam, vel modum poenæ, licet quoad reliqua obferuentur, vt notat Caietan. in Sum. verb. excommunicatio, cap. 7. 5. & Nauarr. cap. 27. n. 150. & infra dicemus. Et ita in præfenti poffet lex non elle derogata quoad vim obligandi statim in conscientia ad poenæ folutionem, quia confuetudo potest derogare legi in totum; ergo etiam in parte feperabili ab aliis.

6. Exempla regula prædicta.

Vt autem hæc regula melius intelligatur, faciliùsque poffit ad vfum applicari, nonnulla illius exempla afferre oportet. Primum fit de legibus præcipientibus actiones afflictiuas corporis, vt eft flagellatio, quam potest homo in feipfum, & sine peccato exercere. Huc etiam pertinet poena exilij, quam potest in fe quis exequi exeuudi à loco prohibito, fe mouedo, & agendo in feipfum, sine vilo peccato, vel indecentia. Ordinariè verò nõ folent cogi homines per folas leges ad huiusmodi actiones, licet non repugnet obligari. Ideoque in his maximè poenis verum eft, verba debere elle luce clariora, vt talem obligatione inducant. Hæc verò legum exempla non habemus in iure ciuili, vel canonico. In aliquibus autè religionibus dicuntur elle aliqua regulæ poenales, quæ licet non obligent in conscientia abfolutè ad proximum opus, quod iniungunt, vel ad cauendum, quod prohibent; obligant nihilominus ad aliquam poenam, quæ transgredientibus talem, vel talem regulam imponunt. Quæ poena talis elle debet, vt non excedat difciplinam religionis, & communiter elle folet breuis aliqua oratio, & poffet extendi ad moderatam flagellatione propriam, & fecretam, vel etiam ad ieiunium, vt infra dicam. Vt tamen intelligatur elle obligatio in conscientia ex vi legis, & ante præceptum fuperioris, oportet, vt lex dicat in virtute fanctæ obedientiæ, vel teneantur in conscientia, aut quid fimile iuxta confuetudinem religionis.

7. De poenis pecuniariis.

Secundum exemplum elle potest de legibus imponentibus pecuniarias poenas, in quibus faciliùs potest hæc obligatio imponi, quia ex genere fuo leuiore funt, & sine dedecore, vel infamia impleri poffunt. Huiusmodi funt aliqua leges in regno Hifpaniæ, quæ prohibent aliquid recipere quibusdam perfonis, & puniunt transgreffores in quadruplo, addendo, vt in conscientia, & fententia non expectata reddere teneantur. Ita referunt Couarr. Cordub. & alij ex lib. 2. Ordin. regal. tit. 9. l. 2. tit. 14. l. 4. ti. 15. l. 30. tit. 2. l. 1. 5. vbi fic habetur, *In quibus poenis ex nunc pro tunc eus condemnamus, ita vt in foro conscientia ad eas poenas foluendas, etiã ante iudicis fententiam teneantur.* Quia verò non dicunt hæc leges, *ante omnem fententiam, vel abfque alia declaratione*, dubitari potest, an coarctari poffint ad fententiam condemnatoriam, & fufficienter exponi, vt ante fententiam condemnatoriam iudicis oriatur hæc obligatio in conscientia, non verò ante fententiam declaratoriam, fed immediatè poft illam: nõ condemnatoria fatis apertè ponitur per legem, non tamen videtur excludere neceffitatè iuridicæ declarationis. Sed nihilominus cenfeo ex vi illorum verborum induci dictam obligationem, nulla expectata fententia iudicis etiam declaratoria, tum quia alias inutilis fuiffet tot verborum multiplicatio, & exaggeratio, vnde ipfamet extraordinaria forma præcipiendi indicat fatis extraordinariam, & magis rigorofam obligationem ad talem poenam, tum etiam, quia cum dicit lex, *ex nunc pro tunc*, particula illa *pro tunc*, nõ designat tempus poft latam à iudice fententiam declaratoriã criminis, de qua lex mentionem nõ fecerat, fed tempus commiffi criminis, de quo lex fuerat loquuta, tñ denique (quod notandum eft) quia illa particula *ante fententiam*, licet indefinita videatur, æquiualeat vnuerfali in lege abfolutè loquente, quia vbi lex nõ diftinguit nec nos diftinguere debemus, maximè quia illud verbum

8. Extractio narius m. d. præcipit di iudicem rigorofam obligat.

verbum ante, includit negationem fententiæ latæ à iudice. Atque ita intelliguntur illæ leges à citatis auctoribus.

At verò Soto fuprà ad 4. aufus eft carpere, aut reprehendere legiflatorem ciuilem, eo quod vſurpet verba illa, *in conscientia*, quia non eft, inquit, fecularium Principum de conscientia iudicare, & in iure communi exemplum fimile nõ inuenitur, & fortaffe ob eam rem tales leges vſu receptæ non funt. Sed certè exceffit Soto; quia leges, quæ magna confideratione conduntur, non poffunt tam facile reprehendi. Item quia Princeps fecularis potest obligare in conscientia, vt fuprà oftentum eft, cur ergo peccat, explicando in actu fignato vſum illius potestatis ad fupràda fubterfugia, & tergiverfationes hominum? Nec refert, quod in iure communi non inueniatur exemplum, quia non tenetur fupremus Rex formam præcepti fumere à communi iure, fed potest nouam addere, fi expedire iudicet. Quod fi illæ leges (vt fertur) vel per pofteriores leges, quoad hæc partem mutatae funt, non ideo fuit, quia effent iniuftæ, fed quia vel hominũ poterat præualuit, vel experientia docuit, aliud magis expedire. Et nihilominus in nouiffima cõpilatione legũ Hifpaniæ lib. 2. tit. 1. 8. l. 1. extat lex, quæ prohibet Secretarios regios munerata recipere fub poena reddendi quadruplum, cum his circumſtantijs, prima vt iurent, hanc poenam foluere, fi in illam incidere fecerint: fecunda ex nunc in illa condemnantur tertio declaratur, vt ad illam foluendam in conscientia teneantur, nulla expectata condemnatione. De qua lege etiam folet dubitari, an fit recepta quoad hanc partem; feu abrogata per contrariam confuetudinem, & an poffit in illa habere locum expofitio, vt non excludat neceffitatem fententiæ declaratoriæ, & quidem hoc pofterius valde probabile videtur. Tum quia non dicit, *ante fententiam*, abfolutè, fed *ante condemnationem*, feu *non expectata condemnatione*, tum etiam, quia licet dicat, *ex nunc*, nõ addit *pro tunc*, & ita licet lex ferat fententiam condemnatoriam, non designat tempus, pro quo illam fert, nec excludit fententiam declaratoriam. Tum denique, quia etiam hoc modo tam iramentum, quàm reliqua verba habent magnos effectus: nam ratione iuramenti tenetur quis statim ac declaratur de crimine, foluere quadruplum fub poena perituri, nõ potest occultare bona, quibus potest foluere poenam; imò nec potest negare quantitatem munerum; quæ recepit, etiam fi in fententia non declaratur, fed tantum crimen recipiendi munerum. Item ad hoc etiam obligat illa lex fua propria vi præter obligationem iuramenti imò ita obligat, vt facta declaratione delicti nullus inferior iudex poffit illam minuire, qui eft etiam magnus effectus illorum verborum. Et faltem hoc modo videtur mihi illa lex obferuanda, nec poffet dici abrogata contraria confuetudine, quia nec talis confuetudo probari potest, nec tolerantia Principis fcientis illam.

9. Cõtr. Lat. Alon. Pij. fententia reftituitur fructibus poenæ.

Tertium exemplum afferri folet ex Concilio Later. fub Leone X. & Motu quodam Pij V. vbi clerici beneficiarij non recipientes diuinum officium fructus omnes omnium beneficiorum fingulis diebus refpondentes pro rata reftituere obligantur in conscientia, statim, & abfque alia declaratione, feu fententia. Ita enim elle illud præceptum, & poenã in eo impofitam intelligenda, latè oftendi lib. 4. de Orat. cap. 29. & 30. Sed nihilominus hoc exemplum non pertinet propriè, quia illa poena priuatiua potius eft, quàm actiua, vt fic dicã. Lex enim illa immediatè impedit acquisitionem fructuum beneficij propter omiffionem officij, quo poſito impedimento ex natura rei fequitur obligatio refpectu fructuum, quia nemo potest retinere Suatez de Legib.

re ſibi quod ſuum non eſt. Et ita interpretatur omnes illud præceptum, & colligitur apertè ex verbis Concilij, cum ibi, *Beneficiorum fuorum fructus ſuos non faciat*, tum maximè ibi, *inquam iniuſtè perceptos erogare teneantur*. Illud ergo prius factum eſt virtute illius legis, ſecundum autem ſequitur ex vi iuſtitie, non quia per ſe, & immediatè in poenam impoſitum ſit.

Dices, interdum ex vi illius legis beneficiarius tenetur ſe ſpoliare fructibus iã perceptis, & quos verè fecerat ſuos; vt ſiquis groſſam beneficij acquiſerit, & receperit, iure illam accepit, & fecit ſuam: & nihilominus ſi poſtea recitare deſinat aliquibus anni diebus, tenetur partem groſſæ illis diebus pro rata reſpondentem reſtituere: iuxta declarationem apertè factam à Pio V. ergo naſcitur hæc obligatio immediatè ex punitione legis, nõ ex alia obligatione iuſtitie. Sed hoc nihil obſtat, nam hæc obligatio reſtituendi partem illam ex eodem fonte, & eodem modo naſcitur. Cum enim expreſſè Concilium dicat, *Fructus ſuos nõ faciat, ſed eos inquam iniuſtè perceptos pro rata reſtituere teneantur*, & Pius V. nõ muret, nec augeat hanc poenam, ſed tantum ratam illam declarat: nõ poſſumus nos ad aliquã reſtitutionem obligare ex vi illius legis, niſi eodem modo, & titulo. Dico ergo, ex vi illius legis factam elle, vt in dicto caſu nõ percipiat fructus omnes groſſæ, niſi ſub conditione, & onere non omittendi peccaminosè diuinum officium. Vnde ſi tunc recepiſſet groſſam totam cum animo non recitandi decem diebus, iniuſtè recepiſſet, vt ad illam ſoluendam in conscientia teneatur, ſuaque non ceſſet partem illam, repugnante leg. Concilij. Quando ergo bono animo, & propoſit totam recipit quaſi anticipata ſolutione, ſuam quidè facit, non tamen omnino plenè & abſolutè, ſed ſub modo, & cõditione tali, vt illa non impleta amittatur dominium, ex vi legis, quæ illud à principio infirmavit, vt ſic dicam, & fecit pendens à futuro euentu, qui effectus legis priuatiuis etiam fuit, & ex illo naſcitur poſtea ex natura rei obligatio reſtituendi.

Quamuis autem hæc vera ſint, nihilominus ex illa lege ſumitur probabilis confirmatio dictæ regulæ: nam ſicut lex humana imponit ipſo facto poenam priuatiuã, ex qua neceſſariò ſequitur obligatio ad actionem poenalem, ita potest obligare ad ſimilem actionem poenalem immediatè. Colligitur etiam ex illis decretis, vt lex obliget per ſe ad actionem poenalem, ſive mediatè, ſive immediatè, nõ oportere, vt ſemper expreſſè declaret formalibus verbis obligationem in conscientia ante omnem ſententiã, ſed ſatis elle, vt id explicet per aliquem effectum, qui ſubſiſtere nõ poſſit ſine tali obligatione, vel qui neceſſariò illam inferat, ſicut ibi, ex effectus impediendi acquisitionem dominij, ſequitur obligatio reſtituendi. Eſtque ſimile huic exemplũ in Concilio Trid. ſeſſ. 23. cap. 1. de reformat. vbi de beneficiario non reſidente modo ibi præſcripto dicitur, *Statui ſancti ſynodus, eum pro rata temporaria abſentis fructus ſuos non facere, nec iura conscientia, alia etiam declaratione non ſequi, a illis omnes ſibi deſumere poſſe, &c.*

Atque ex dictis in hoc tertio exemplo intelligi potest, hanc regulam poſitam de poenis conſtitentibus directè in actione hominis, cum proportione applicandam elle ad poenas, quæ proximè priuant actione humana, ex qua priuatione ſequitur poenalis afflictio corporis. Nã hæc poenæ, vt fuprà dixi, moraliter æquiualeat illis, quæ in actione conſiſtunt, & ideo eadè doctrina ad illas eſt applicanda. Exemplum eſt in poena ieiunij, quæ nõ tam agendo, quàm cærendo, ſeu abſtinendo impletur. Hæc verò nõ tam eſt poena ciuilis, quàm canonica, & nihilominus nõ inuenio eam ipſo iure impoſitam in iure canonico. Nam licet Cordub. dicta q. 36. ad hoc alleget cap. quicumque. 6. q. 1. & cap. vt meſura, de empti. & vendit. & cap. accepſi, de

12. Exiſto prædicta regula ad poenas quæ proximè priuant actione humana, ex qua ſequitur afflictio corporis. Cordub. quicumque. 6. q. 1. de vt meſura.

ponfa duorum; in his, & similibus iuribus nullum est verbum indicans talem obligationem, vel sententiam latam; solum enim dicitur, ut contrahens cum duobus, & periturus, & defraudans iustam mensuram, quadraginta dies in pane, & aqua peniteat; quae verba non obligant statim ad illam poenitentiam agendam, donec imponatur, ut de periurio explicui lib. 4. de iuram. cap. vlt. in fine, & eadem ratio est de reliquis. Igitur in iure communi non habemus huius rei exemplum, tamen in regulis religiosis posset facile reperiri, in quibus seruanda sunt quae supra de aliis actionibus poenali- bus diximus.

13. De poena fame usque ad mortem.

Aliud exemplum huius poenae est de fame, & car- rentia cibi sustinenda usque ad mortem; hanc enim poenam interdum leges imponunt: tam acerba autem est, ut non possit ipso facto imponi: Imo etiam credo, nec per sententiam iudicis obligari hominem in con- scientia ad illam implendam, si comedere possit. Solet autem quaestio esse, an tunc possit non comedere, & sine se mori, si facultas suppetat comedendi, quae ad materiam de homicidio spectat, 2. 2. q. 64. Aliud deni- que exemplum est de poena permanendi in carcere, vel aliquo loco illa etiam sustinetur per priuatio- nem actionis, scilicet, non fugiendo, & haec etiam non solet imponi per legem, sed per mandatum hominis, de quo quando ponitur in solam poenam, vel in ordi- ne ad solam punitionem, dubium est, an possit obliga- re in conscientia, de quo alias. Nam quoad nos atti- net, leges per se ad hoc non obligant in conscientia, maxime quando graue damnum inde timetur, abso- lute enim existimo, non esse in usu tales leges, & ideo nihil amplius de illis in praesenti dicere necesse est. Nam quae tractari solent de iusta punitione rei fugi- tis in carcere in 2. 2. habet proprium locum q. 59. a. 4.

C A P U T VIII.

Lex imponens poenam priuatiuam ipso facto, quan- do obliget in conscientia ad executionem eius ante sententiam.

f.

VENIO ad poenas priuatiuas (vt communiter ap- pellantur) quae per ipsam legem immediate fieri possunt, quas in tres classes distinguo: In prima pono censuras. In secunda priuationes quasdam, quae non consequuntur suum plenum effectum sine actione hominis, vt sunt priuatio beneficij acquisiti, vel priorum bonorum. In tertia constituo quasdam pri- uationes, quae per legem solam integre fiunt, & non requirunt per se aliquam actionem hominis, nec ad illam obligant, sed solum ad abstinendum ab aliqua receptione, vel actione, vt inhabilitas ad matrimonium, ad beneficium, ad ferendum. suffra- gium, & similia. Et in hoc tertio ordine possunt com- prehendi irregularitates, illam vero omitto, quia, vt su- pra dixi, irregularitas talis poena est, vt nunquam nisi ipso facto incurratur, & ideo quomodocumque feratur, ipso iure imponi ceterum, & incurri ante sen- tentiam declaratoriam, nisi necessaria sit, vt infamia compleatur, vt in propria materia latius dictum est. De censuris etiam in particulari diximus tom. 5. in 3. p. disp. 3. sect. 3. vbi generaliter diximus, inter omnes poenas priuatiuas censuras esse, quae per se, & facilius incurruntur quantum ad conscientiam ipsius delin- quentis ipso facto, & ante omnem sententiam decla- ratoriam criminis. Ideoque quoties in canone cen- suram ferere additur, ipso iure, vel ipso facto, aut quid si- mile, esse canonem latae sententiae. Quae est commu- nis doctrina ferè sine controuersia, & pro ratione suffi- ciat, quod verba illa in rigore sufficiunt ad hoc signifi- candum, & quod communis usus, & sensus, ac obser- uantia talium legum ostendit, in hoc sensu usurpari,

Quoties in canone cen- surae feruntur additur ipso iure vel ipso facto, aut quid si- mile, esse ca- nonem latae sententiae.

A neque in his canonibus temperatum esse aliquo mo- do rigore talium vocum. Cuius ratio esse potuit, vel quia haec poenae snt spirituales, & medicinales, & ideo animam statim ligare censetur, & cum hac venera- tione, & timore semper susceptae sunt, vel quia per confuras separatur quis à communibus bonis Eccle- siae tanquam indignus, & ideo statim obligatur in conscientia, vt se separet, & absteat. Pertinet enim ad pastorem Ecclesiae separare indignos, & illis pra- eipere, vt se separent, quod praecipuum in ipsa cen- sura includitur.

Omissis ergo censuris, ac irregularitatibus, de aliis pri- uationibus, & inhabilitationibus, sit prima generalis regula. Quoties in lege, per quam huiusmodi poena imponitur, aliqua ex his particulis, ipso facto, ipso iure, ex nullo, ex ipso, vel alia aequiuales ponitur, poena fit ali- quo modo per ipsam legem, & hoc continet senten- tiam latam quoad aliquem, & quoad illud vim habet obligandi in conscientia ad poenam. Hanc regulam sumo ex communi sententia Doctorum, quos allegaui in cap. 5. & refert etiam Tiraquel. dicto verbo, reuertitur n. 2. 5. & potest sumi ex c. vlt. de prescript. in 6. vbi duobus modis dicitur quis priuari bonis in poenam, scilicet, vel per sententiam, vel ipso iure. Inde enim colligitur, particulam, ipso iure, semper efficere ali- quid in quo non expectetur sententia ferenda. Vnde ratio regulae est, quia verba in lege non sunt super- flua, nec falsa, non possunt autem esse vera, & vtilia, nisi aliquid operentur ante sententiam; ergo aliquem effectum habet lex vt talium verborum circa poe- nam, quam imponit. Dices, poni ad terrorem, vel ad mouendum iudicem, vt cum rigore poenam exequatur. Sed contra, quia haec modo enuncari possent, & frustrari omnes leges poenales, nam semper dici possent, verba poni ad terrorem. Est ergo absurda illa interpretatio, & contra. communem usum verbo- rum, quae synonyma non sunt, & potius est verbo- rum corruptio. Quamuis enim legislator interdum multiplicet synonyma verba, quia nec repugnat ve- ritati, & efficaciae legis, eundem effectum multis mo- dis significare, nec est omnino superfluum, quia fit ad indicandum rigorem, & ad maiorem certitudinem, & claritatem; nihilominus quando verbum propriam vim, & significationem habet, etiam si vnum tantum signum ponatur de se sufficiens ad indicandam volun- tatem legislatoris, satis erit ad effectum legis, quia non sunt cogendi legislatores ad exaggerationem verbo- rum semper adiungendam; hoc enim contra ratio- nem est, & frequenter non expedit. Sit ergo certum, huiusmodi leges semper operari aliquid, ratione ta- lium verborum, quid vero illud sit in his poenis pri- uatiuis, explicandum superest.

Sit ergo secunda regula; Quoties lex fert poenam priuatiuam rei propriae, & iam obtentae, quae sine actione hominis non potest plene mandari, executio- ni, tunc talis lex, licet aliquem effectum poenalem per se faciat, non tamen inducit statim absolutam priua- tionem, nec obligat in conscientia ad illam exequen- dam, quae ex actione rei pendet, ante sententiam de- claratoriam criminis, nisi ex aliis verbis legis, vel ex materia, aut consuetudine aliquid amplius colligatur. Haec regula supra est ex doctrina magis recepta scri- bendum in hac materia. Prima ergo pars affirmans, il- lam legem aliquid per se operari, probatur sufficere ex proxima praecedenti regula: ostenditur autem cla- rius declarando quid operetur. Nam primò ex vi illius legis ad incurrendam talem poenam, & obligationem eius, non est necessaria sententia codemnatoria, sed sufficit declaratoria, na codemnatoria per legem ipsam fer- tur, & non declaratoria criminis, vt per se patet; ergo condemnatoria pro tali tempore, vel sub tali con- ditione,

In priuati- bus & inha- bilitatibus per particu- las, ipso fa- cto, ipso iure, eo ipso.

Tiraquel. Cap. vlt. praef.

Latus quo delatorum. Bart. Felin.

cum secun- dam leges. Tiraq. Couar.

Sententia declaratoria re- giae postea.

Abbas. Felinus. c. Rodul- phus. Tiraquel. Nauar.

Cordub. Castro. Ant. Gom.

Antiochus as- sumens regis pre- dicti, quia est ipso iure accu- satus.

Innocent. Dicitur. Felinus. Innocent. de ill. Cagnol. Tiraquel. Felinus. Clarus.

Abbas. Innocent. Felinus. Couar. Cordub. Felinus.

ditione, si de delicto iuridice constet. Confirmari hoc potest ex Felino, qui delatorum, ff. de iur. fisci, vbi Bart. id aduertit, & late Felin. refertens plures in c. vlt. de re- scrip. n. 37. Secundò hinc fit, vt talis codemnatio post factam declarationem extendatur, seu retrahatur vsque ad diem commissi criminis, quia ex tunc lata est sententia, & propter huc effectum posita est illa par- ticula, & ita sumitur ex l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest. & tradunt Doctores citati, & ferendi. Tertio hinc etiam fit, vt licet talis lex non obliget in conscientia ante de- clarationem delicti ad dimittendam rem, qua priuat, vel abstinendum ab usu eius: nihilominus aliquo mo- do dimiuat, & infirmit ius circa talem rem, & pote- statem vtendi illa. Hoc patet, quia eo ipso, quod potest poena illa retraheri postea vsque ad diem commissi criminis, necesse est, vt potestas vtendi illa re non ma- neat tam libera, & absoluta sicut antea erat, & conse- quenter, vt ius in illa fuerit diminutum, vt statim exem- plis magis declarabitur. Sumiturque ex c. cum secundam leges, de haeret. in 6. cum ibi notatis, & ex his, quae no- rant, & late referunt Tiraquel. dict. §. reuertitur, n. 267. & 268. & Couar. in 4. 2. p. cap. 6. §. 8. & 9. & alij sta- tim allegandi.

Secunda verò pars negatiua controuersa est inter Doctores. Nam communiter iuriste asserunt, ex vi talis legis teneri delinquentem in foro conscientiae ad relinquendam rem, qua per legem priuatur, siue sit beneficium, siue officium, siue bona temporalia etià omnia, quae aliquis possidet, si poena de omnibus vni- uerse loquatur. Ita tenent Abbas in c. 2. de costit. & Felin. in cap. Rodulphus, & vlt. de rescriptis, n. 38. Mat- thae. de Afflic. & alij relati per Tiraquel. supra n. 291. quos & ipse sequitur, & Nauar. in Sum. cap. 2. n. 67. vbi in hoc aequiparat priuationem beneficij, & simi- les priuationes celsuris, & irregularitati. Inclinat etiam Cordub. dicta q. 36. Sequitur Castro lib. 2. de leg. poenal. c. 6. & lib. 3. c. 10. & Ant. Gom. tom. 3. variat. c. 2. n. 5. Fundamentum est, quia verbum ipso iure, vel ipso facto, in rigore hoc significat, & est efficax; ergo inducit talem obligationem, quia nihil est, quod im- pediat: nam supponimus fore iustam poenam, etiam si cum hoc rigore feratur. Antecedens probatur exem- plo censurarum, nam si in eis illud idem verbum ha- bet hanc significationem, & efficaciam, vbi que il- lam habebit. Neque refert, quod simplex illud verbu sine alia adiunctione, vel exaggeratione ponatur. Na (vt dicebam) non tenetur legislator multiplicatis verbis suam mentem indicare, sed satis superque est, quod vno simplici, & sufficiente illam manifestet.

Nihilominus regula posita non solum secuta, sed etiam probabilior est, cum multum fauet Innocent. in cap. cum nostris, de concess. praebend. nu. 1. Citari etiam potest Decius in cap. 1. de constit. l. 1. num. 20. Sed non rectè sentit, quia generaliter de poena loquitur, & non distinguit inter legem imponentem poenam simpliciter, & ipso facto, sed illam aequiparat. Felinus etià in cap. a nobis, de simo. dubitat de sententia Panor- mita. quam prius reuerat, & cogitandam relinquit. Possuntque in fauorem huius sententiae adduci multa, quae idem Felinus accumulauit in dicto cap. Rodulphus, nu. 37. In eandem inclinat Bald. in l. 2. C. de vobigal. & comis. nu. 2. dum ait, eum, qui cadit in commissum, non teneri in foro animae, etiam si motiatur, tenet etiam Cagnol. in Isti quis maior. C. de trasact. n. 160. & ibi Alexand. de Imol. Idemque sentit Iul. Clar. lib. 5. q. 73. n. 4. tenent etià Archid. & Ioan. Andr. quos re- fert, & sequitur Syluest. verb. Assensus. n. 4. & verb. haereticus. l. q. 8. nu. 1. 2. & 13. Couar. dicto §. 8. nu. 10. Co- rad. tract. de Contract. q. 7. Poena refertens alios in Di- rect. Inquil. 3. part. comment. 1. §. 8. ad q. 129. Multi au- tem ex his fundantur in generali principio, quia talis lex esset nimis acerba, vel iniqua, cogret enim ho-

Suarez de Legib.

mines ad se prodendum, & ad exequendam in se acer- bissimam poenam, ad quod nulla lex obligat. Sed haec omnia non sunt vniuersaliter vera, vt constat ex di- ctis, & dicendis, & ideo probatio non est efficax.

Ratio ergo solum est, quia particula illa, ipso fa- cto, vel ipso iure, in his legibus posita sufficientem ef- fectum habet, iuxta priorem huius regulae partem; ergo non est amplius extendenda in his temporali- bus poenis. Probatur consequentia tum ex principio generali, quod poenae temperandae sunt potius, quam augendae; tum etiam quia alias saepe tales leges es- sent nimis rigorosae, & ferè in humanum praeterea, quia communis usus ita interpretatur huiusmodi leges, & ideo iura ipsa, quando maiorem obligationem imponere volunt, plura etiam verba addunt, & magis rem explicant, vt videbimus. Denique confirma- ri hoc potest, quia in ipso iure videtur ita tempera- tus rigor talium legum in cap. cum secundum leges, de haeret. in 6. Nam ibi explicatur, in poena confiscationis bonorum, quae propter haereticum imponitur, simul coniungi, quod sit ipso iure imposita, & quod ad actualem priuationem requiratur sententia declara- toria criminis; ergo habemus ex iure, particu- lam illam ipso iure, in huiusmodi poenis non exclu- dere necessitatem sententiae declaratoriae. Rectè enim infert Syluest. supra, si in crimine laesae maie- statis diuinae recipit illa particula illam moderatio- nem, vt non excludat sententiam declarato- riam, à fortiori dicendum esse idem in inferioribus delictis.

Responderi verò potest, in illo textu non dici, non teneri reum in conscientia ad exequendum in se ta- lem poenam ante sententiam declaratoriam crimi- nis, sed solum non posse ab aliis cogi ad illam, seu bo- nis suis priuari. Quod quidem longè diuersum est, & distinctam valde rationem habet. Nam qui deliquit, conscientis est sui delicti, & ita quoad se iam habet pro- latam sententiam sui criminis, & sine iniuria, vel scandalo potest poenam sustinere à se ipso; quoad alios verò non est delictum de se sufficienter no- tum, donec per sententiam declaretur, vnde si aliis daretur licentia, exequendi poenam ante talem de- clarationem, esset occasio inferendi iniurias, aliaque scandala inde orirentur. Fateor equidem decisionem illius iuris non esse formaliter, & expressè de quaes- tione, quam tractamus, alias nulla fuisset de bonis haereticorum controuersia. Nihilominus tamen, valde probabile sumitur inde argumentum, quia si lex pun- iens ipso iure in bonorum confiscatione, non dat ius fisco ad usurpanda illa bona ante sententiam decla- ratoriam criminis, etiam non auferet ipsi possidentis ius retinendi illa, vnde fit, vt non obligetur in con- scientia se illis priuare ante sententiam. Confirmari- que hoc potest exemplis, quae adducemus post se- quentem regulam. Nunc assero vnum ex Concilio Trident. sess. 22. c. 11. de reformat. vbi fertur ipso iure poena priuationis iuris patronatus contra laicos patronos, & beneficiorum contra clericos vsur- pantes bona Ecclesiarum. Et tamen certum est, per illam legem non obligari hos delinquentes ad se spoliandos, quia verba non cogunt ad interpretatio- nem adeo rigorosam.

Fundamentum autem contrariae sententiae facile dissoluitur ex dictis. Particula enim ipso facto, vel que- libet aequiuales, capax est amplissime significationis sententiae latae absque vlla necessitate declaratio- nis iudicialis, vt probat exemplum de censuris. Oportet autem vt vel ex ipso iure, vel ex communi usu constet, in hoc sensu, & hac intentione poni in lege à legislatore. Hoc autem in censuris inuenitur, & fuit congruum propter rationem supra factam: in aliis ve- rò poenis nec locum habent praedictae rationes, nec

B B 3 etiam

Syluest.

7.

Conc. Tri- dent.

Explicatur particula, ipso facto.

etiam ex iure, vel consuetudine constare potest ille...

Tertia regula.

Tertia igitur regula sit, leges pœnales imponentes...

Exempla tertia regula.

Magis autem explicabitur hæc regula, adductis...

Ca. licet canon.

A obligatio sit statim in conscientia, his verbis aper-

De obligatione ad ordines illius qui recipit beneficium parochiale.

Dicunt verò aliqui, illam non fuisse pœnam im-

Glossa. Nauar.

21.

Aliter verò dici posset illam non fuisse propriam...

22.

Secundum exemplum præcedenti simile sumi potest...

23.

Episcopus, qui intra sex menses a confirmatione non consecratur, priuatur...

in his pœnis rigorosis subintelligenda semper est ne-

14. Exemplum in alienatione bonorum suorum beneficiorum. Extrauag. Ambrosio.

Tertium exemplum sumitur ex Extrauag. Ambrosio...

Ca. Nauar. Cordub.

Quartum exemplum sumi potest ex c. pro humani...

Corduba.

In dicto ex ipso non inferatur pœna...

Felino.

Quod maxime videtur intelligendum, debere constare iudici...

etiam verborum, quia verbum, ipso facto, non sufficit...

Quintum exemplum sumi solet ex motu proprio Pij I V...

16.

Exemplum ex motu proprio Pij I V. contra committentes simoniam...

Sextum exemplum hic addo ex Concilio Tridentino...

17.

Exemplum de examinatione toribus simoniacis. Conc. Trid.

nem, nec refertio fieri solet præcipiendo simpliciter negationem absolutiois, nec conditio illa adhiberi solet in similibus legibus, nisi quia absque tali conditione homo non potest bene disponi ad absolutionem, propter obligationem in conscientia, quam habet ad talem conditionem implendam; hanc ergo obligationem habent examinatores simoniaci ex vi illius legis, nam aliunde illam habere non possunt. Illa ergo forma puniendi planè inducit ipso facto hanc obligationem, ut sensu etiam lib. de simo. cap. 5. n. 3. Unde etiam videtur posse inferri, per illam legem priuari delinquentes beneficiis suis, quia possent aliàs in conscientia teneri ad illa dimittenda, nec actio dimittendi beneficium proprium solet directè præcipi, sed solum quatenus consequitur ex priuatione tituli, & carentia beneficii. Quod est quidem possibile, sed incertum, quia non sunt amplianda pœna ad eodè graues, minùsque onerosum est, ut quis solum obligetur dimittere suum beneficium, quam ut ipso facto illo spoliatur, cogaturque illud dimittere tanquam non suum, nec possit illud retinere sine noua oblatione, & titulo, nec fructus eius, si fortè illos aliquo tempore percepit. Videtur ergo limitanda illa pœna ad vim verborum, & quoad hoc potest illud exemplum acceptari.

Lib. de simo. n. 3.

15. Exempti de Cardinalibus simoniaci in electione Pontificis fertur pœna priuationis beneficiorum sub hac forma, *eo ipso absque alia declaratione priuatus existat.* Circa quam formam non est nunc tractandum, an illa constitutio habeat nunc vim suam in illo particulari casu, vel vsu reuocata sit (hoc enim in proprio loco actum est) sed inquiri non immeritò potest, ac debet, an forma illa ferendi talem pœnam sufficiat ad obligandum beneficium ad spoliandum se beneficio, illud renuciando ante omnem iudicis sententiam, & consequenter, an faciat fructus suos, si illud retineat, vel teneatur illos restituere in conscientia similiter ante omnem sententiam. Aliqui enim dixerunt, non obstante illo rigore verborum expectandam esse sententiam, declaratoriam criminis. Ita sentit Couarr. in 4. 2. p. 8. n. 3. illat. 3. Fundatur, quia etiam post sententiam condemnatoriam, quando leges pœnales illam requirunt, non tenetur in conscientia reus cõdemnatus priuare se suis bonis, aut illa reddere fisco, sed index debet exequi pœnam, cui reus non potest resistere; ergo multo minùs obligatur in conscientia quis propter solam legem, etiam si maximè dicat, ante omnem declarationem, sed ad summum in foro exteriori potest puniri, quia illam non seruat. Hoc enim vltimum etiam insinuat Couarr. respondendo ad Syluestrum, licet non tenet fatis aperte loquatur. Unde etiam indicat, si aliquid operatur illa particula, *ante omnem declarationem*, esse in ordine ad forum externum; non quoad obligationem conscientie. Atque hanc opinionem sequitur Vasq. 1. 2. disp. 1. 68. cap. 4. num. 15. Solum quia plures leges habent illam loquendi formam, esseque nimis asperum, omnes illas ita interpretari. Quis verò sit effectus illius particule ne inaniter in lege posita videatur, ibi non explicat, sed explicaturum promittit, non tamen inuenio ab ipso declaratum, nisi fortasse id intendat in loco infra citando.

Couarr. ait expectandum sententiam declaratoriam.

Syluest.

Vasquez.

19. Communis sententia opposita Nauar. Castri. Corduba.

Syluest.

verò est, quia illa verba ex vi particule *ipso facto*, continent sententiam condemnatoriam, & addèdo alteram, scilicet, *absque alia declaratione*, expressè excludunt necessitatem sententie declaratorie; & ita relinquitur condemnatio absoluta, & sine vlla conditione, vel mora; ergo statim operatur, & per se exequitur talis lex pœnam, quam imponit. Probatur consequentia, quia nec deest potestas in legislatore, ut supra probatum est, nec voluntas, cum per illa verba satis explicetur, ut ostensum est.

Et declaratur ampliùs, ac confirmatur, quia aliàs verba illa essent inania, neque efficerent quod significant; imò nec effectum aliquem moralem habere possent. Nam quod Couarr. respondere videtur, mirum in foro conscientie non habere effectum, habere tamen posse in ordine ad forum externum. Hoc (inquam) non video, quomodo subsistere possit. Quia multo minùs potest quis incurrere pœnam in foro exteriori ante declarationem, quam in interiori, quia non potest index exequi pœnam in aliquem priuatum declarare illum commississe delictum; & ita non solum ad id non obligatur, verum etiam nec iuste potest id facere. Reus autem ex se potest licitè, & per legem illam videtur obligari non esse ergo vllius momenti obligatio, nisi esset in conscientia.

20.

21. Couarr. respondet.

Diceret fortasse Couarr. particulam illam operari in ordine ad forum externum, non quia det licentiam iudici exequendi pœnam ante declarationem delicti, vt bene probat ratio facta. Sed quia facit, vt ante omnem declarationem delinquens cõsuetur incurrere pœnam, non quidem tunc exequendam, sed postea subsequuta declaratione. At hoc duobus modis potest intelligi. Primo vt ex vi talis legis delinques postea puniri possit speciali pœna, eo quod statim ac deliquit non soluit pœnam, vel non renuciavit beneficium nulla expectata declaratione. Et hic modus probabilis non est, nec sibi constans; tum quia si ille reus non obligatur statim ad exequendam pœnam ex vi talis legis, nullaque expectata sententia declaratoria, cur debet postea puniri, quia id non fecit vel si tenebatur ex vi legis, & ideo postea iuste punitur tanquam fractor legis, cur illa obligatio non erit in conscientia, cum per legem præcipientem imponatur? Deinde (quod caput est) in illis legibus non agitur de punitione talis moræ in exequenda pœna, sed tantum de imponenda tali modo pœna pro alio delicto, ergo ficta est, & voluntaria talis interpretatio. Quocirca licet in similibus casibus possit fortasse index fiscalis postea punire beneficiatum, qui post tale delictum beneficium retinuit, & in illo ministravit, hoc solum erit ex officio suo, & alia pœna fortasse arbitraria, & ad hoc ipsum necesse est supponere obligationem relinquendi beneficium ex vi talis legis pœnalis, quod nunc agimus.

Alio ergo modo potest exponi, illum priuari ante declarationem, quia postea declaratione sequuta, pœna retrotrahitur ad die commissi criminis, ac si tunc fuisset executioni mandata, atque huc solum effectum tribuit illis verbis Vasq. disp. 1. 7. cap. 2. neque alium apud ipsum reperio. Mihi autem non satisfacit; nam hunc effectum habet lex ponens similem pœnam ipso facto, vel ipso iure, etiam si vltiorem particulam non addat; ergo per hunc effectum non explicatur, quid denuo faciat illa additio, *absque alia declaratione*, vel *nulla monitione premissa*. Nec enim dici potest, talia verba addi ad exaggerationem, vel maiorem declarationem præcedentis vocis ipso facto. Tum quia est contra manifestam intentionem legislatorum, qui optime nouerunt, particulam, *ipso facto*, iuxta communem interpretationem vsu receptam, non excludere in his pœnis necessitatem sententie declaratorie, & deo ad excludendam illam addunt particulam prædictam,

22.

23. Vasq.

Couarr. Trid.

23. Couarr.

24.

25.

dictam, & rectè intelligitur ex dicto loco Concilii Tridentini sessio. 23. cap. 1. de reformat. ibi, *Nec tunc conscientia, alia etiam declaratione non sequuta, illos sibi detinere possent*; nihil enim aliud per illa interposita verba efficere voluit, nisi excludere necessitatem sententie declaratorie. Tum etiã, quia, vt supra dixi, illa interpretatio legum habet locum, quado verba re vera sunt synonyma, & alia ratione multiplicari non possunt in eadè lege; hic verò non sunt synonyma, & in omni proprietate intelligitur addi propter proprios effectus, & significationes; ergo non sunt eludenda, & interpretanda, vt vana, & inutilia reddantur.

Fundamentum autem Couarr. falsum sumitur, vt ostendam capite sequenti, in his etiam pœnis, que per iudicem imponendæ sunt ex virtute legum, post latã sententiam tenetur reus pœnam exequi iuxta præscripta verba sententie, & iuxta iudicis mentem, & hoc ipsum de lege dicimus, quando non solum fert sententiam, sed etiam præcipit executionem; hoc autem facit per verba prædicta, vt declaratum est. Dices; quamuis demus, legem per illa verba, *Sit priuatus beneficio, aut bonis, ipso facto, & ante omnem declarationem*, tollere dominium rei, aut beneficii, non tamen inde sequi obligare delinquentem in conscientia ad spoliandum se re sua, vel beneficio, quia hoc est durissimum præceptum, & in eis verbis nec formaliter continetur, vt constat, nec virtute, quia possessio, & vsus rei aliud est à dominio, & ita potest quis retinere possessionem rei, & vsum, quamuis dominio priueretur. Multi enim ita sentiunt fieri in confiscatione bonorum, quæ per legem ipso facto fit. Et hoc modo habet sufficientem effectum illa particula, *ante omnem declarationem*, quia ex vi illius statim vacabit beneficium, quoad titulum, & proprietatem, licet quoad possessionem & vsum retineri possit.

Respondetur in primis, quidquid sit de aliis bonis temporalibus, in beneficiis Ecclesiasticis hoc non habere locum, & idem esse exitimo seruata proportione in officiis publicis. Ratio autem est, quia beneficium Ecclesiasticum non potest in conscientia retineri sine vero titulo: qui autem priuatur beneficio, eo ipso priuatur vero eius titulo. Item quia beneficium datur propter officium, qui autem est priuatus beneficio omnino, ita vt beneficium vacet, iam non potest licitè exercere officium proprium, talis beneficii, & ideo non potest licitè illud retinere, aut illo frui. Imò, tales effectus sic facti, quando requirunt iurisdictionem erunt inualidi per se loquendo, & licet sustineantur propter titulum coloratum, possunt postea irritari, si aliàs irritabiles sunt, quia sententia retrotrahitur ad omnia; hæc autem sunt valde absurda. Item est ratio à priori, quia hæc beneficia non dantur principaliter propter recipientes, sed propter ministerium, & propter fideles, quibus ministrari debet, & ideo qui priuatur beneficio, remouetur ab illo ministerio, ac subinde illud ampliùs retinere non potest. Quæ ratio in quibusque officiis publicis locum habet. Præterea sequetur absurdum de fructibus beneficii; nam vel illos faciet suos, qui sic retinet beneficium, vel non priuatus fructus rei non suæ, neque sine vero titulo potest quis facere fructus suos; si autem dicatur secundum, qui fieri potest, vt quis possit iuste retinere fructus non suos? Vel si non potest retinere, quomodo potest iuste accipere? Vel si neque accipere illos iuste potest, quomodo potest iuste retinere beneficium, cui debetur tales fructus? Igitur si leges illæ per verba prædicta priuēt in conscientia ad dimittendum illud, & hanc consequentiam in beneficiis omnes admittunt.

De aliis autem bonis fortuna est magna questio, quam in materiam de Fide referuamus, vt supra dixi.

Nunc ergo solum dico, non esse de illis eandem rationem. Tum quia leges ciuiles, & canonicæ videtur ita interpretari pœnam illam, & concedere delinquenti naturalem retentionem talium bonorum, & vsum in suum commodum, & sustentationem, quando non iudicatur de crimine, vt sumitur ex capite, cum scilicet de hæret. in 6. & ex l. vlt. C. ad leg. Jul. Maiest. & expressius in l. Hispania, p. 7. tit. 2. l. 4. Neque in hoc est repugnantia; & si demus dominium transferri in fisco, transfertur enim sub ea conditione, & limitatione, vt interim, dum non profertur sententia declaratoria, antiquus dominus retineat possessionem naturalem, & administrationem, ac certum quendam vsum talium bonorum. Quod etiam non repugnat conditioni talium bonorum temporalium, quæ ad priuata commoda possidentis ordinantur, & prauis etiam hominibus facile concedi possunt, in beneficiis autem Ecclesiasticis nunquam hoc leges declarant, nec esset consentaneum illorum natura, & institutioni, vt declaratum est.

Cap. cum se eundem. l. Hispania. p. 7. tit. 2. l. 4.

Ad fundamentum autem secundum eisdem sententie respondeo, maius inconueniens esse, omnes leges sic loquentes ita exponere, vt inutiles fiant, & seueritatem fortasse ad commune bonum necessariam amittat. Deinde dico, licet videatur durum, ita interpretari leges omnes ponentes illam particulam, tolerandum nihilominus esse, quia ita scriptum est, vt de legibus canonicis dicitur in cap. in memoriam, dist. 1. 9. & de ciuilibus in l. prospexit, ff. qui, & à quibus, eo vel maximè quod leges punientes cum tanto rigore rare sunt, & in grauissimis criminibus. Et præterea in bonis temporalibus, quando omnia confiscantur, in iure ipso habent limitationem, & declarationem supra explicatam; in aliis verò bonis beneficiis poterit etiam prudens moderatio secundum rationem naturalem adhiberi, mirumque, vt hæc obligatio sit per se, per accidens verò excusari possit, seu impediri illius executio, vel quando sine graui infamia, & publicatione delicti fieri non potest, vel quando necessarium esset ab statu cadere, & in graui necessitate pro vitâ sustentanda constituitur tunc licitum erit suspendere executionem, dummodo ad superiorem fiat recursus, vt remedium adhibeat, & beneficium, aut officium restituat, & pœnam commutet, aut temperet, quod si ne infamia potest occultè fieri consilia viri prudentis, quo in similibus casibus semper vtendum est.

26.

CAPVT IX.

Quæ obligatio oritur in conscientia ad executionem pœna priuatiua ex lege imponente illam ipso facto, quando executio pœna actionem non requirit.

EX regulis superiori capite propositis prima communis est omnibus pœnis priuatiuis; & ideo de illa iam non tractamus; secunda verò, & tertia tantum propositæ sunt de pœnis, quæ licet proximè priuationem inducant, in actione consummantur. Et ideo superest dubium, quæ ex his regulis vtendum sit, in pœnis purè priuatiuis, quæ ad plenam executionem nullam hominis actionem requirunt. De quibus certum à fortiori est, quod si in lege dicatur, *ipso iure*, & addatur, *absque alia declaratione*, vel quid simile, statim absque morâ lex ipsa exequitur pœnam, quia potest, & nihil est, quod expectetur, vt probatum est. Dubium ergo solum est, an simplex verbum, *ipso facto*, sufficiat in his pœnis. Quæ distingui possunt: nam interdum sunt quasi passiuæ, vt esse ineligibilem, esse incapacem bonorū, & similes, quæ tollunt passiuam capacitatem, seu habilitatem; alia verò dici possunt actiuæ, quæ priuant voce actiua, seu reddunt inhabile perfo-

Regula gene-
ralis pro par-
ticulari, ipso
facto.

Caeterum,
Syluest.
Nauar.
Tiraquel.
Covar.
Medin.

Conc. Lat.
Trident.
Sess.

3.
Ex tunc eo ipso
efficitur ineligibilis,
Glossa.
Morus Pij.

4.
Præbendati
sine iurisdictione
non promouentur
intra annum
ad ordines
superioris
bonis aune-
xos ex tunc
privatur vo-
ce actiua in
Capitulo.
Glossa.
Card.
Bonifacium.

5.
Dissentiant
Soto & Ledesma.

nam ad ferendum suffragium, ad eligendum, & similes. A hoc, vel illud committentibus, & docet, tales penas non incurri, donec ipsi condempnentur. Et Ledesma. quidem non addit expressè, licet lex dicat ipso facto, vel ipso iure, sed indefinite loquitur, supponitque legem penalem nunquam aliter obligare ad penam, & eisdem verbis loquitur Soto in posteriori locorum: tamen in primo ubi ex professo rem tractat, aperte loquitur de legibus punientibus ipso facto, & extendit sermonem ad omnes electiones, & suffragia. Et præter rationes generales, quas supponit, addit aliam, scilicet, quia alias vix esse posset tutus aliquis electus, vel qui cathedrâ per suffragia scholarium obtinuit, quia multi electo suffragantes fortasse inhabiles erant ipso facto, licet occulti. Hi verò auctores in primis intellegunt, aut fore iniustus, aut omnino excedere potestatem legislatoris humani: hoc enim satis improbatum est in superioribus, & ideo necesse non est, hæc ad rationes generales responderi: hoc enim satis in superioribus actum est. Deinde ratio, quam Soto addit, non est magni momenti. Negatur enim sequela, & primò dici posset de occultis Ecclesiis non iudicare, & ideo merito approbati huiusmodi electionem, seu collationem, & electum esse omnino tutum, & securum, quia non tenetur malum præsumere, & præsertim contra se. Veruntamen etiam si electo constet, aliquem sibi suffragantem fuisse inhabilem penali inhabilitate, & solum ratione illius cathedrâ obtinuisse, nihilominus dico, electionem fuisse validam; quia licet ille esset inhabilis re ipsa, & quoad se, nihilominus erat minime toleratus, & publica auctoritate suffragium tulit, & ideo acta eius tenuerunt iuxta regulam l. Barbarus, ff. de offic. prætor. Et saltem, quoad leges Ecclesiasticas imponentes hanc penam, habet in eis locum moderatio Extrarag. ad evitanda, vt ille censeatur prohibitus quoad se, non quoad alios; & ideo ipse peccat suffragio ferendo, nihil verò nocet electioni quatenus ad alios pertinet.

Probaturque ex c. cum singula, de præbend. in 6. ubi dicitur, Ex tunc eo ipso efficitur ineligibilis, & in fine, Reddatur ineligibilis ipso iure, ubi omnes intelligunt cum Glossa, illam penam statim incurri, ita vt electio de tali persona facta nulla sit, & tamè inhabilitas illa, seu ineligibilitas non nascitur ex aliquo pacto, vel conventione, sed purè ex efficacia legis. Aliud exemplum huius affectionis sumi potest ex Motu proprio Pij V. contra simoniacos, ubi recipiens beneficium per simoniam redditur inhabilis ipso iure ad beneficia, quæ pena statim etiam incurritur ante omnem sententiam, vt proprio loco dixi, stante illa lege in sua vi. Huc etiam spectat canon, qui in penam alicuius delicti, vt uxori-gidij, reddunt personam inhabilem ad matrimonium, vt constat ex cap. 1. & cap. super eo, & cap. significasti, de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit, &c. Verum est, in his iuribus non haberi particulam, ipso facto, vel similes, sed ex effectu colligi inhabilitatem ipso facto, quia talia matrimonia censentur irrita, & ita illa iura non probant, an alia iura per solas particulas prædictas censeantur illam inferre.

Præterea de priuatione quasi actiua est optimum exemplum in Clement. vi. q. 1. de stat. & qual. ubi præbendati in Ecclesiis Cathedralibus, qui sine iusta causa non promouentur intra annum ad ordines suis præbendis annexos, ex tunc privantur voce actiua in Capitulo. Quod intelligitur ante omnem sententiam, iuxta Glossam, Cardinal. Bonifacii, & omnes, plura afferemus infra, tractando de legibus irritantibus contractus. Ratio denique est, quia hic effectus est aptus fieri integrè, & perfecte per solam legem; & ita potestas non deest: voluntas autem legislatoris sufficere significatur per illam vocem, neque est vllâ iuridicam fundamentum ad limitandum illam. Item quia in hoc videntur hæc inhabilitates comparari censuris, & irregularitatibus, nec sufficiens ratio differentie assignari potest, neque ex vsu aliud constat.

Ab hac verò sententia dissentit Soto lib. 1. de iust. q. 6. art. 6. ad 4. & lib. 4. q. 6. art. 3. circa finem. Ledesma in 4. p. 2. q. 18. art. 2. postremò hæsitat, qui loquuntur de inhabilitate quasi actiua ad ferendum suffragium, tractant enim specialiter de legibus vniuersitatum, per quas pena inhabilitatis imponitur scholasticis

hoc, vel illud committentibus, & docet, tales penas non incurri, donec ipsi condempnentur. Et Ledesma. quidem non addit expressè, licet lex dicat ipso facto, vel ipso iure, sed indefinite loquitur, supponitque legem penalem nunquam aliter obligare ad penam, & eisdem verbis loquitur Soto in posteriori locorum: tamen in primo ubi ex professo rem tractat, aperte loquitur de legibus punientibus ipso facto, & extendit sermonem ad omnes electiones, & suffragia. Et præter rationes generales, quas supponit, addit aliam, scilicet, quia alias vix esse posset tutus aliquis electus, vel qui cathedrâ per suffragia scholarium obtinuit, quia multi electo suffragantes fortasse inhabiles erant ipso facto, licet occulti. Hi verò auctores in primis intellegunt, aut fore iniustus, aut omnino excedere potestatem legislatoris humani: hoc enim satis improbatum est in superioribus, & ideo necesse non est, hæc ad rationes generales responderi: hoc enim satis in superioribus actum est. Deinde ratio, quam Soto addit, non est magni momenti. Negatur enim sequela, & primò dici posset de occultis Ecclesiis non iudicare, & ideo merito approbati huiusmodi electionem, seu collationem, & electum esse omnino tutum, & securum, quia non tenetur malum præsumere, & præsertim contra se. Veruntamen etiam si electo constet, aliquem sibi suffragantem fuisse inhabilem penali inhabilitate, & solum ratione illius cathedrâ obtinuisse, nihilominus dico, electionem fuisse validam; quia licet ille esset inhabilis re ipsa, & quoad se, nihilominus erat minime toleratus, & publica auctoritate suffragium tulit, & ideo acta eius tenuerunt iuxta regulam l. Barbarus, ff. de offic. prætor. Et saltem, quoad leges Ecclesiasticas imponentes hanc penam, habet in eis locum moderatio Extrarag. ad evitanda, vt ille censeatur prohibitus quoad se, non quoad alios; & ideo ipse peccat suffragio ferendo, nihil verò nocet electioni quatenus ad alios pertinet.

Ex quo potest communis sententia confirmari, quia nisi ex vi huiusmodi legis obligetur talis homo inhabilis factus ad non eligendum, seu ad non ferendum suffragium; inutilis esset talis lex ipso facto imposita quoad particulam, ipso facto: nullum enim morale effectum inde haberet, quod admittendum non est, vt supra ostendi. Dices, etiam tunc operari vt sufficiat postea sententia declaratoria criminis sine condemnatoria. Sed contra: nam tunc differentia erit verbalis, potius quam realis. Declaratur, quia tunc non poterit sententia retraheri, quia non poterit irritari suffragium iam datum, vel electio ratione illius facta, quia re vera fuit actus validus, vt ostensum est; ergo condemnatio non habet effectum, nisi ex quo fertur, sententia, & quoad futuros effectus, quod pertinet ad sententiam condemnatoriam: & ita differentia erit de vocabulo, & vix etiam talis erit, quia, vt notauit Simancas, tit. 9. num. 163. nullus iudex profert sententiam declaratoriam criminis, quin declaret delinquentem reum penæ legis, quod est condemnare; imò hoc requiritur ad iustitiam sententiæ definitiue, iuxta l. Præter, C. de sentent. & interloquitur. Vt ergo sit aliqua differentia in re; oportet, vt sententia retrahatur, & quod illa retrahatur per se habeat aliquem effectum, quo puniatur delinquens à die commissi criminis, quod in genere penæ locum non habet; ergo oportet, vt habeat suum effectum, etiam ante sententiam declaratoriam. Accedit quod alias moraliter illa lex esset inutilis, tum quia sæpe non puni, nisi prohibendo, & inhabilitando ad vnum actum, qui ordinariè sit ante sententiam declaratoriam, & vix potest aliter fieri moraliter loquendo, quia hæc inhabilitates vix possunt sufficenter probari. At sententia postea lata inutilis esset quia iam

Lo desm.

L. Barbar.

Extr. ad evitanda.

Fundamentum auctori.

Obiectio cum responsione.

non habet locum dicta pena, & alia non imponitur per legem, nec videtur posse imponi etiam arbitrio iudicis, quia ille non peccauit sic ferendo suffragium, quia non erat inhabilis, sed inhabilitandus; ergo iuxta materiam capacitatem verisimillimum est, intentionem harum legum, quando addunt, ipso facto, esse penam inferre ante omnem sententiam extra conscientiam ipsius personæ.

Quod autem diximus de valore suffragij, non obstante inhabilitate contracta, ipso iure, in primis locum habet in actiua inhabilitate, non in passiuâ: rationes factæ non habent locum in eo, qui per legem ipso iure factus est ineligibilis, vel inhabilis ad cathedrâ: nam ille non exercet actum aliquem publica auctoritate, sed vt priuata persona suum commodum querat, & ideo cum inique sese immisceat, non debet eius malicia illi suffragari. Vnde in illo etiâ cessat alteratio, quia licet illa inhabilitas sit occulta, nihilominus quoad ipsum inhabilem, habet totum suum effectum, & ita facit electionem, vel prouisionem nullam, quia per hoc non nocet aliis, sed sibi, sicut de excommunicato, vel irregulari dicitur.

Deinde quoad actiuam inhabilitatem debet id intelligi de inhabilitatibus penalis, non de illis, quæ tantum sunt ex defectu conditionum necessariarum, vt alicui detur potestas ferendi suffragium, vt est in hac vniuersitate, ætas quatuordecim annorum, habere curriculum integrum iuxta morem vniuersitatis, audiuisse lectiones oppositorum, vel saltem sufficientem habere notitiam, seu informationem eorum, & ad hanc conditionem pertinet, vt opinor (quidquid Soto, & Ledesma contradicant) editio, vt quis sit inscriptus in matricula vniuersitatis, iuxta illius statutamam ille, qui non est inscriptus, priuatur suffragio non in penam prioris omissionis, sed quia tunc non se gerit, vt membrum huius communis, & ideo ad illam non pertinet electio eius, & idè est de similibus. Quoties enim inhabilitas est ex defectu cuiuscunque conditionis, ex prædictis suffragium erit omnino nullum, etiam si defectus sit occultus, quia illa inhabilitas non est priuatiua potestatis prius habitæ, vt sic dicam, sed est perpetua carentia nunc acceptæ potestatis. Nam hæc potestas non est ab intrinseco, vt sic dicam, sed est ex concessione Principis, Patroni, aut superioris, qui illam non vult concedere nisi personæ habenti tales, vel tales qualitates; ideo, sicut supra dicebamus de legato relicto sub conditione, ea non impleta, non obtinet, ita hic dicendum est de habilitate ad ferendum suffragium. Et hoc planè significat lex, cum dicit, qui non fuerit quatuordecim annorum, non habebit suffragium, seu non fera voto, vt nostra habent statuta. Quæ eodem tenore loquuntur de aliis casibus.

Hinc autem difficile est discernere, quando inhabilitas sit penalis, quando verò substantialis, vt sic dicam, & ex defectu conditionis necessaria: id tamen ex qualitate conditionis, & materie discerni poterit, maximè tamen ex vsu. Illæ enim conditiones, quæ per se tendunt, vt persona habeat qualitates moraliter conuenientes, vt sit idonea ad talem actum, & sine quibus ei non datur ius suffragij, possunt censeri substantiales; & carentia illarum non habet rationem penæ, sed cuiusdam inidoneitatis. At verò quando inhabilitas ponitur non obstante idoneitate personæ propter actiones incongruas, & disconuenientes rectori electioni, tunc censetur penalis. Quæ discretio maximè perfici potest consuetudine, quæ est optima legum interpretis. Et ita solè in hac vniuersitate distinguere duplices inhabilitates, quasdam vocat iuris, alias facti. Priores sunt quas ego substantiales voco, & fortè dictæ sunt iuris, quia omnino impediunt obtinere ius ad ferendum suffragium, vel quia extra omnem dubium inducunt ipso iure inhabilitatem, & annullant

actum, vel quia non fundantur in facto personæ, sed in iure requirente talem conditionem vt essentialem in persona, vt sit capax suffragij. Aliæ verò dictæ sunt facti, licet etiam per ius introducantur, quia in facto fundantur, & ad illud cohibendum positæ sunt. Et ideo de his posterioribus inhabilitatibus dicimus esse penales, ac subinde, licet inhabilitent personam ipso facto, posse sustineri actum, si aliâ persona habeat omnes conditiones per se, & iure requisitas ad potestatem ferendi suffragium.

An verò in hac vniuersitate istæ inhabilitates, quæ dicuntur facti, incurrantur ipso facto, ita vt obligent personam ad abstinendum a suffragio ante omnem sententiam declaratoriam, dubia res est. Quia partem negantem suadet, quod in statutis non habetur particula, ipso iure, vel ipso facto; affirmatè verò suadet ille modus loquendi, Non sean voto, non habeant suffragium, qui videtur æquiualens, & habere vim negationis de præsentis, seu imperij practici denegatis, seu non cœcedentis ius suffragij. Et fortasse in rigore verborum, & attenda serie capitulorum omnium sub illo titulo contentorum, hoc posterius probabilius est: tamen si aliud habet consuetudo, sustineri potest; quia est interpretis, & moderatrix legum. Et cum hoc temperamento moneo esse accipiendam sententiam hæc, qua docemus inhabilitates has statim incurri ex vi legum loquentium per verbum, ipso facto, scilicet, ubi aliud fuerit in aliqua lege consuetudinis receptæ. Et hoc modo limitanda sunt, quæ loquendo de particularibus vitiis, & penis in aliis locis scriptimus.

Sed tunc occurrit aliud dubium, quod etiâ Soto, & Ledesma attingunt, an scholaris, v. g. suo iuramento à superiore interrogatus, an hoc vel illud fecerit contra statuta inhabilitantia, teneatur veritatem respondere, etiam si occultè fecerit, vel possit sine periculo negare, saltem quando non laborat infamia, nec habetur semiplena probatio contra illum. Soto enim, & Ledesma supra, absolute respondent non teneri, quado nec infamia præcedit, nec semiplena probatio, quia non interrogatur iuridicè: supponunt enim, non incurrisse inhabilitatem ipso facto, & ita non posse iure repelli, donec legitime conuincatur, & consequenter nec posse interrogari iuridicè, donec præcedat aliquis probatio. At verò si supponamus hæc inhabilitatè ipso facto incurri, necessariò dicendū est, subditū à Rectore interrogatū teneri veritatem confiteri, & ad mentè interrogantis respondere sub peritij pena, etiam si nulla præcedat probatio, vel infamia. Ratio est, quia tunc non interrogatur per se, & præcipue ad punitionem, sed ad cauendum peccatum, & iniuriam tertij. Ille enim subditus supposita inhabilitate, & priuatione, vel suspensione, quam incurrit, peccat grauiter se immiscendo, & tedit ad faciendâ alteri iniuriam, vsurpado iudiciū, vel electionem ad se non pertinentem; ad hos autè fines habet superior ius interrogandi occultam, etiam si nulla præcesserit infamia; & subditus tenetur simpliciter veritatem fateri. Vt est certum in iure, cap. vlt. de clâdestin. despositat. cum similibus, & est communis sententia Innoc. Panorm. & aliorum in cap. qualiter, & quando, 2. de accusat. Angeli, Syluest. & aliorum Summistarum verb. inquisitio, & Nauar. in cap. inter verba, concl. 6. n. 255. & sequentibus, & tenet ipse Soto relect. de creto, membr. 2. q. 6. concl. 3. Quod si hoc fuerit graue onus, sibi imputet, qui se immiscuit: nã ante omnem interrogationem tenebatur abstinere. Et declaratur in aliis inhabilitatibus iuris, quas non penales, sed substantiales appellauimus: de illis enim interrogati electores tenentur simpliciter veritatem fateri, tum quia agitur de cognitione necessaria ad legitimam electionem, tum etiam, quia intercedit ibi pactum tacitum, vt habeat suffragium qui tales conditiones habuerit, & non alias; ergo omnes de his condi-

10.

11.
De iuranti-
bus si fecerint
contra
statuta vni-
uersitatis in-
habilitantia.
Soto.
Ledesma.

Mes Auctori-
tis.

Innocent.
Panorm.
Angel.
Syluest.
Nauar.
Sotus.

tionibus legitime interrogantur, ne inique se ingerat qui ad illud munus non sunt admissi, nec ius habent eligendi, & ideo in his non est necesse, ut precedat aliqua probatio, vel infamia, quia non agitur de illorum punitione, sed de cauenda iniustitia: ergo idem est dicendum in ceteris inhabilitatibus, si verum est, ita esse contractas ipso facto, ut grauius peccent, qui tale iudicium, seu suffragium usurpant.

12. Quædo possit quis resistere non-ethibologicæ.

At verò ubi inhabilitas non est contracta ipso iure, donec per sententiam declaretur, probabilis est opinio Soti, nimirum, subditum sic interrogatum de actu occulto, de quo nulla infamia, vel semiplena probatio præcessit, non teneri veritatem aperire, etiam si iuret, sed uti posse amphibologia, respondendo ad mentem suam, non ad mentem superioris interrogantis, quia tunc, qui fert suffragium ante sententiam, non peccat, per se loquendo, quia suum ius retinet, dum non indicatur inhabilis, & ita iure suo utitur ferendo suffragium, ergo non peccat. Nec obstat dicere, quod per legem fuerit prohibitus, quia illa prohibitio non obligat nisi per iudicem, & ita directè instruit iudicem, non obligat reum, donec condemnentur, atque ita non peccat iuxta illam sententiam, ergo nec tenetur respondere superiori interroganti ad mentem eius, & occultum suum factum aperiendo, nisi legitime interrogetur, quia præcessit infamia, vel semiplena probatio. Probatur consequentia, quia iam tunc illa interrogatio non tendit ad vitandam culpam, vel iniuriam tertij, quia ostensum est, nullam committit, etiam si ille suffragium ferat, ergo tendit ad punitionem, ergo debet in ea iuridicus ordo seruari.

13. An prædictus tenetur resistere anima non electo, affirmans Sotus, Ledesma, est tamen in error.

Addunt verò Soto, & Ledesma. supra, quod si quis iuridicè interrogetur, non solum peccat, & est periu- rus negando veritatem, sed etiam tenetur restituere dāna, quæ fortasse ob eam causam patitur non electus. Sed hoc secundum valde incertum est, & contrariū fortasse est probabilius, supposito illo principio, quod ille non est inhabilis ipso facto. Nam tunc ille negando veritatem non peccat contra iustitiam commutatiuam respectu eligendi, sed contra obedientiam respectu iudicis, vel contra iustitiam legalem respectu reipublicæ, vel contra iuramentum, & religionem. Neque etiam ferendo suffragium post negatā veritatem ille peccat contra iustitiam, quia non amittit ipso facto ius ferendi suffragium, etiam postquam veritatem negauit, donec re ipsa condemnentur, quia illa est pœna ferenda, ut supponitur; talis autem pœna non aliter incurritur. Et ideo reus, qui negando inique veritatem, euitat condemnationem pœnæ aliā ferendam, non tenetur illam restituere, iuxta probabiliorem sententiam, quam nunc suppono ex Nauarro in sum. cap. 18. n. 4. 9. & aliis moderatis.

14. Iuridicè interrogatio legitima, quia non potest dari bellum iustum ex vtraque parte, & quia lex illa iusta est, & non in vanū tales interrogaciones præcipit, ergo obligat, saltem quando iuridicè sūt. Hoc autē videtur intelligendum per se: nam ex accidenti posset à culpa excusari, qui non potest respondere verum sine magno scādalo, vel infamia propria, vel inimicitia, vel alia simili graui iactura, & tunc licet interrogatio per se sit iuridica, quia tamen ex accidenti respōdens impeditur, licet respondeat, se non fecisse, habet locū subintelle- cta interpretatio, scilicet, non ita feci, ut teneat propa- lare, & ita excusatur à mēdacio, & periuurio. In his etiā legibus cōtingere potest, ut in præsumptione fundetur, & ideo iuxta doctrinam satis receptam, si is, qui aliā verè habebat ius suffragij, habeat animū seruandū iustitiā, & fatendi digniori, poterit excusari ab obli- gatione cōfidenti suum factum occultum, quia lex id iubens fundatur in præsumptione, quæ tunc cessat, & intentio legis seruatur. Hæc tamē posterior excusatio moraliter non est admittenda. Quia illa non est lex

15. Teneri abs- lute schola- re, offerens se ad suffra- gia veritate fateri, sine præcedat in- famia, sine non.

Alterū verò de culpa regulariter verum est, suppo- sita interrogatio legitima, quia non potest dari bellū iustum ex vtraque parte, & quia lex illa iusta est, & non in vanū tales interrogaciones præcipit, ergo obligat, saltem quando iuridicè sūt. Hoc autē videtur intelligendum per se: nam ex accidenti posset à culpa excusari, qui non potest respondere verum sine magno scādalo, vel infamia propria, vel inimicitia, vel alia simili graui iactura, & tunc licet interrogatio per se sit iuridica, quia tamen ex accidenti respōdens impeditur, licet respondeat, se non fecisse, habet locū subintelle- cta interpretatio, scilicet, non ita feci, ut teneat propa- lare, & ita excusatur à mēdacio, & periuurio. In his etiā legibus cōtingere potest, ut in præsumptione fundetur, & ideo iuxta doctrinam satis receptam, si is, qui aliā verè habebat ius suffragij, habeat animū seruandū iustitiā, & fatendi digniori, poterit excusari ab obli- gatione cōfidenti suum factum occultum, quia lex id iubens fundatur in præsumptione, quæ tunc cessat, & intentio legis seruatur. Hæc tamē posterior excusatio moraliter non est admittenda. Quia illa non est lex

A propriè fundata in præsumptione, sed fundata in morali periculo, quod imminet reipublicæ, seu Academiæ ex huiusmodi subordinationibus, & muneribus, quibus electores corrumpuntur, & iustæ electiones impediuntur, quod fundamentū non est præsumptū, sed verum, & licet in particulari cesset effectus eius, sed ideo cessat obligatio legis. Ideoque non excusatur quis ab obligatione respondendi verū, etiam si intentione habeat faciendi iustitiam. Eo vel maxime, quod faciendū hi decipiuntur, & formant conscientiam iuxta suum affectum, quem habent ad alterā partem propensum, Prior etiā excusatio, licet in rigore sufficiat, & cōtingere possit, tamen moraliter loquendo rarissima est, tum quia ferè semper potest quis se subducere, & corā Rectore non apparere, tum etiā, quia potest ita moderari responsum, ut ad inhabilitatem confitentiam sufficiat, & infamiam non inducat, qua sublata, alia incommoda leuia esse solent.

Denique sincerè spectato tenore statutorum, & legū, & præcipue huius Academiæ, sentio, teneri scholares, qui ad suffragia ferenda se offerunt, & corā Rectore præsentantur, veritatem fateri, siue præcedat infamia, siue non. Tū quia illa interrogatio non est primariò propter punitionem, sed propter morale bonum commune reipublicæ, & (ut ita rem explicet) non oritur ex affectu iustitiæ vindicatiuæ, sed ex affectu iustitiæ distributiuæ, & legalis, & hoc est satis, ut interrogatio sit iusta, etiā si infamia non præcedat. Quia non est necesse, ut semper interrogatio fiat ad impediendum peccatum futurum, sed satis est, ut fiat propter cōmunitatem utilitatem, & ad tollendā materiam, & cōmunes occasiones peccatorū, ut bene notauit Nauar. in dict. c. inter verba, concl. 6. n. 258. & 264. & 265. Tū etiam, quia lex illa indifferenter præcipit exigere iuramentū, & sub eodē tenore in omnibus illis articulis, siue pertinet ad conditiones quasi substantiales ad ius suffragij habendum, siue ad alias, quæ tendunt ad cauendam mala, & occasiones iniustitiæ publicæ, & acceptionis personarū. Et similiter ponuntur pro omnibus personis, nulla habita ratione infamiae, nec alterius ordinis iudicialis, ergo supponit illa lex, interrogatio illam esse iustā, & æquè posse omnes, & in omnibus casibus obligare, aliā lex ipsa non esset iusta, quod dici non potest, ergo sicut tenentur omnes respondere veritatem in inhabilitatibus iuris, seu substantialibus, quantumvis occultæ sint, ita in reliquis. Tū præterea, quia sub hac lege, & conditione admittuntur omnes ad suffragium ferendū, ut illis interrogacionibus verè respondeant iuxta mentem interrogantis (hæc enim sine dubio est intentio legis) & has conditiones accipiunt electores sine vlla limitatione, vel discrimine, ergo tenentur illas seruare, vel non dare suffragium.

15. Teneri abs- lute schola- re, offerens se ad suffra- gia veritate fateri, sine præcedat in- famia, sine non.

16. Consequens conuincit ad dū est corru- pta.

Vnde est magna differentia inter hanc interrogacionem, & illā, quæ tendit ad vindictam: nam in hac posteriori, interrogatio, & responsio est quasi coacta, & in malum interrogati, illa verò prior est magis voluntaria ei, qui vult ferre suffragium, & per se ordinatur ad cauendam iniustitiam in electionibus, & ideo non est necessarius alius ordo iuridicus in hac interrogacione præter illum, quem statuta præscribunt, cui electores voluntariè subduntur. Nec etiam facile admittenda est excusatio cōsuetudinis, per quam dici solet hic rigor talium legum temperatus. Nam cōsuetudo illa videtur potius corruptela, quia est contra bonos mores, & præbet occasionem innumeris malis, nec etiam talis cōsuetudo censeri potest tolerata à Principi sciente illam: nam semper reprehenditur, & repro- batur, & si contingat, aliquem conuincere de mendacio, punitur. Atque hoc maxime obseruandum est in grauioribus actibus, & transgressionibus, ut sunt emptio, & venditio suffragiorū, & alia illicita pacta, & similia, quæ valde corrumpunt iustitiā, & mores publicos, in rebus

17. Quomodo admitti potest excusatio ad dū est corru- pta.

18. Quomodo admitti potest excusatio ad dū est corru- pta.

rebus verò lenioribus, ut sunt loqui, ingredi domum, & similes, facilius admitti posset probabilitas contrariæ sententiæ, maxime fauente consuetudine, quæ quoad hæc leniora magis tolerata esse videtur.

C A P V T X.

Vtrum omnis lex pœnalis obliget reum ad pœnæ executionem, saltem post sententiam iudicis.

Hæc questio videri potest pertinere potius ad potestatem, & vim præcipiendi explicandam in iudice, quam in lege: tamen quia sæpe pendet ex sola lege, & semper ad illā cooperatur lex, ideo breuiter hoc loco explicabitur. Duo igitur distingui possunt in omni pœna, scilicet, pati, & agere. In passione videtur consistere pœna per se, ac formaliter de illa loquendo, ut pœna est, quia consistit in priuatione alicuius commodi; priuatio autē ut sic, in passione, vel quasi passione consistit. Quod si aliquando pœnæ positivæ esse videntur, ut verberatio, & cōbustio, & similes, non habet rationē pœnæ, nisi ut passiones, & receptiones quædam sunt, tali subiecto discōuenientes, & ideo nulla est pœna sine aliqua passione eius, qui patitur. Actio verò requiritur in tali actu antecederet ad pœnam, & ideo interdū inferri potest pœna per actionem transuentem alterius sine cooperatione patientis, interdum fieri potest à solo patiente quasi immanenter in se operante, aliquando ab utroque, id est, partim à patiente, partim ab alio. Addit etiā Caiet. 2. 2. q. 6. 2. ar. 3. aliquando fieri sine vlla actione, ut in celsuris, irregularitatibus, &c. Et ita communiter loquuntur alij. Si quis autē rectè consideret, sicut ibi non est actio physica, ita neque passio, & sicut est passio quædam moralis, ita etiā est actio moralis, quæ est excommunicatio actiua, v.g. vel immissio talis inhabilitatis, &c. quæ in virtute est veluti quoddam præceptū legis, vel hominis imponētis obligationem abstinendi ab hoc, vel illo munere, fructu, vel cōmunicatione, vel etiā inhabilitatis personam ad aliquid. Et ita melius fortasse dicitur, hanc pœnam non postulare aliam actionem propter illam, quam lex & sententia facere potest.

Caution.

19. Primò ergo, quod attinet ad passionem pœnæ, nulla est difficultas. Dicendum est enim, legem etiam post sententiam latam non obligare per se, & immediatè ad passionem, obligare tamen per se loquendo, ad sustinendam passionem pœnæ patienter, & sine propria resistentia, vel obligare ad ea, quæ secum affert priuatio pœnalis semel illata. Priorem partem pono præcipue propter pœnas, quæ cōsistunt in physica priuatione, seu passione. Et probatur facillè, quia pati, ut sic, immediatè, & per se, non cadit sub obligationem: nam obligatio cadit in actum liberum, passio autem, ut sic, non est libera, nisi ratione actionis. Potest autem sub obligationem cadere, non resistere passioni, seu ne passio inferatur. Et quoad hoc certum est, legem pœnalem obligare post sufficietentiam sententiam latam, quia tunc habet iudex ius exequendi sententiam, ergo alter non habet ius resistendi, aliàs daretur bellum iustum, ex vtraque parte. Loquor autem de propria resistentia positivæ: nam impedire pœnam per fugam, non est prohibitum in conscientia, quando pœna corporalis, & grauis est. Dixi autem, post sufficietentiam sententiam, quia debet esse iusta, & secundum leges lata; aliàs non potest conferre ius ad sui executionem.

20. Vbi à cōmentatoribus tractatur, & Soto lib. 3. de iustit. q. 4. art. 5. Et de censuris tractata est à nobis latè quatuor Suarez de Legib.

21. Vbi à cōmentatoribus tractatur, & Soto lib. 3. de iustit. q. 4. art. 5. Et de censuris tractata est à nobis latè quatuor Suarez de Legib.

materia illa postulabat, tom. 5. disput. 4. sess. 7. num. 8. & sequentibus. Videri etiam possunt, quæ supra diximus de lege iniusta, & de vi, quam habere potest ad obligandum. Resolutio ergo breuis est, quod licet illa sententia per se non obliget reum ad executionem pœnæ, quando illam commodè vitare, aut fugere potest, sine publica resistentia, vel scandalo; nihilominus obligare ad parendum executioni iudicis, vel legis, quando sine resistentia violenta, vel scandalosa vitari non potest; hæc enim resistentia nunquam licet, quando sententia est iusta secundum allegata, & probata, quia tunc iudex legitime utitur potestate sua, cui subditus parere tenetur.

Secundò, nulla relinquitur questio de pœna, quæ per solam actionem solius iudicis, aut legis inferri potest. Hoc patet, quia si pœna sit physica, & efficienda per actionem iudicis, illā obligare poterit, aut mixtos eius, non autem reum, nisi modo dicto in præcedenti assertione. Si verò sit moralis priuatio, siue fiat per solam legem, siue mediante sententia per se ipsam operante, ut in excommunicatione, & similibus, ibi nulla est necessaria obligatio respectu solius passionis talis pœnæ, quam immediatè facit lex vel sententia, quia illa operatur etiam in inuitum. Vnde non est in potestate patientis illi resistere: nam prælatæ sententia excommunicationis iusta per canones, vel homines, reus necessariò relinquitur excommunicatus, nec potest resistere, licet maxime velit, & idem est in similibus. Ideoque quoad hoc non habet locum obligatio parendi, quia ubi non potest esse resistentia, non est libertas in non resistendo, & ideo nec potest esse obligatio parendi propriè quoad receptionem talis priuationis. Ipsa tamē priuatio, seu censura, aut inhabilitas affert secum obligationem ad patendas, vel exequendas alias priuationes, seu carentias, quæ aliquo modo pendunt ex hominis libertate, & necessariam cōmunionem habet cum primariā priuatione, ut non cōmunicare, non contrahere, & similes. Hoc etiam est per se clarum, quia quoad hæc pœna illa includit præceptum legis, vel iudicis, in cuius obseruantia consistit executio talis pœnæ; sed tenetur quis obedire præcepto iusto, ergo, & exequi pœnam quoad hanc partem, & hoc satis constat ex dictis capite præcedenti.

Tertiò ergo superest questio, quando pœna, vel requirit actionem, aut cooperationem ipsius rei, vel saltem per illam fieri potest, an tunc obligetur reus ad operandum, vel cooperandum, saltem post sententiam iudicis. Multi enim affirmant, post latam sententiam teneri reum ad exequendam pœnam lege statutam, si actus illa non includit intrinsecam malitiā, vel nisi hoc modo pœna reddatur iniusta, ut esset, se occidere, vel mutilare. Tribui solet D. Tho. 2. 2. q. 6. 2. ar. 3. vbi negat teneri reum ad pœnā ante sententiam, post sententiam verò iudicis condēnantis ad pœnam dicit teneri, & eodē ferè modo loquendi Caiet. ibi clarissè id docet, 2. 2. q. 6. 9. ar. 4. & Soto lib. 1. de iustitia, q. 6. ar. 6. conclus. 5. Castro lib. 2. de lege pœnal. c. 3. Nauarr. in summa cap. 23. n. 66. Ledesma in 4. 2. p. q. 18. ar. 2. Anton. Gom. 3. variat. c. 14. n. 3. Cordu. dicta q. 36. Feli. cum Bald. & Soto: Anchar. quos refert in cap. 1. de constit. n. 46. & plures adducit Tiraq. in l. si unquam, verb. reuertatur. n. 291. Ratio huius sententiæ est, quia lex habet vim obligandi ad pœnam pro aliquo tempore, vel statu, sed nullum potest esse magis opportunū, quā post latam sententiam iudicis (quid enim aliud spectandum superest) ergo. Item quia sententia, quam iustam supponimus, habet vim præcepti, sed subditus tenetur obedire superiori præcipienti; ergo.

22. Sententia affirmans teneri reum post sententiam latā ad exequendam pœnam lege statutam, si actus illa non includit intrinsecam malitiā, vel nisi hoc modo pœna reddatur iniusta, ut esset, se occidere, vel mutilare. Tribui solet D. Tho. 2. 2. q. 6. 2. ar. 3. vbi negat teneri reum ad pœnā ante sententiam, post sententiam verò iudicis condēnantis ad pœnam dicit teneri, & eodē ferè modo loquendi Caiet. ibi clarissè id docet, 2. 2. q. 6. 9. ar. 4. & Soto lib. 1. de iustitia, q. 6. ar. 6. conclus. 5. Castro lib. 2. de lege pœnal. c. 3. Nauarr. in summa cap. 23. n. 66. Ledesma in 4. 2. p. q. 18. ar. 2. Anton. Gom. 3. variat. c. 14. n. 3. Cordu. dicta q. 36. Feli. cum Bald. & Soto: Anchar. quos refert in cap. 1. de constit. n. 46. & plures adducit Tiraq. in l. si unquam, verb. reuertatur. n. 291. Ratio huius sententiæ est, quia lex habet vim obligandi ad pœnam pro aliquo tempore, vel statu, sed nullum potest esse magis opportunū, quā post latam sententiam iudicis (quid enim aliud spectandum superest) ergo. Item quia sententia, quam iustam supponimus, habet vim præcepti, sed subditus tenetur obedire superiori præcipienti; ergo.

23. Secunda opinio negat teneri reū etiam post sententiam dānatam, exequi pœnā in se, vel actionē aliquam exercere, quā illā exequatur, vel ad illam cooperetur. Ita sentit Couar. lib. 1. variat. c. 2. n. 10. & in 4. 2. p. c. Couar. 6. §.

communera vsum, & modum, quo solet talis pœna A
 præcipi, vel executioni mandari, & ad promissionem,
 & pacta, quæ in hoc interuenire solent, & ad mod-
 dum, quo leges loquuntur: inde enim facile colligitur,
 quanta sit hæc obligatio. In vniuersum tamen lo-
 quendo, delatio extra territorium solet per coactionem,
 & ministerium iudicis fieri; commoratio autem
 extra regnum, seu non reditus ad illud, solet sub
 obligationem imponi. Sicut è contrario in pœna car-
 ceris perpetui delatio ad locum constitutum solet esse
 coacta, seu per executionem iudicis, detentio autem
 sub obligatione relinquitur. Regulariter enim facilius
 præcipiuntur hæc quasi priuationes, quam actiones,
 & ordinariè solent iudices constituere reos in statu
 (vt sic dicam) talis pœnæ, & illis imponere, vt sub
 illa permaneant. In rigore autem vtrunque possunt
 committere reo, præcipiendo illi, vt totum exequatur,
 quod etiam sæpe faciunt. Et licet addant commina-
 tionem aliarum pœnarum, nisi priores obseruent,
 nihilominus etiam obligant in conscientia, quia
 præceptum est iustum, & comminatio pœnæ non mi-
 nuit obligationem, vt supra dictum est. Altera pœna
 corporalis potest esse flagellatio moderata, & nõ tur-
 pis, neque infamis, & ad hanc etiam obligabitur reus
 post sententiam latam, si constet in eo sensu ferri, pro-
 pter eandem rationem, quod talis pœna, vt proponitur,
 nõ sit per se iniusta, nec inhumana. Non solet tamen
 talis pœna esse in vfu, nisi in religionibus, & ali-
 quando in foro Ecclesiastico, vt in sancto officio in-
 quisitionis. Frequentius tamen mandatur executioni
 per ministerium personæ ab ipso reo distinctæ. Deni-
 que idem cum proportione dicendum est de pœna
 ieiunij, & similibus, quæ in Ecclesiastico foro interdum
 solent imponi.

18. De pœna pecuniaria.
 Tertio dicendum est, in pœnis pecuniariis facilius
 posse obligari reum in conscientia ad soluendas illas,
 eo ipso, quod condemnatus est, quando pœnæ sunt
 ordinariæ, & moderatæ. Ratio est, quia nec repu-
 gnantia, nec nimia difficultas in hoc inuenitur. Solum
 sunt attendenda verba sententiæ: nam si reus simpli-
 citer condemnatur ad talem pœnam, satis erit, si illam
 soluat, quando fuerit postulata, vt Couarr. dixit, &
 mihi placet, quia pœnæ sunt leniendæ, vbi contra-
 rium non constat. Vnde si absolute cõdemnetur reus,
 vt ipse soluat, tenebitur sponte sua facere, quia est
 satis clarum præceptum, & iustum. Et in hoc re-
 ra non dissentit Couarr. à communi sententia. At hinc
 obiter colligitur, si reus post huiusmodi sententiam
 moriatur, non soluta pœna reali, teneri hæredem ad
 soluendam illam eo modo, quo reus tenebatur, quia
 succedit in eodem onere, Bald. in l. id. quod pauperibus.
 C. de Episcop. & cler. q. 9. Castro dicto lib. 2. cap. 3.
 Quod autem dicitur in l. si pœna, ff. de pœnis, pœnam
 ad hæredem non transire, vel intelligitur de pœna
 corporali, vel de pœna, quæ nondum fuit debita, vi-
 uente reo, quia nondum erat sententia lata, nec per
 iudicem, nec per legem: tunc enim pœna etiam pec-
 uniaria non transit ad hæredem. Sed habet locum
 alia regula, quod morte finiuntur delicta quoad hu-
 manum forum, iuxta cap. quorundam. 23. d. l. 2. C. si
 reus, vel accusator, &c. Solum quando pœna est ipso
 iure lata, & in eua ipso facto, potest agi post mortem
 ad declarationem delicti, & executionem pœnæ,
 vt fit in crimine hæresis, vt notant Castro lib. 2. de
 iusta hæret. punit. c. 19. & Simancas de Cathol. instit. tit.
 18. Estque expressum in cap. accusatus, §. in eo, de hæ-
 ret. in 6. Vnde fit, vt etiam post mortem innotescat
 delictum, & per sententiam declaratur, confiscatur
 bona, & auferantur ab hærede, quia cum illo onere
 ad illum peruenerunt, nisi per quadraginta annos bona
 fide illa præscripserit. Nam tunc titulo præscrip-
 tionis confirmatum est dominium, & illud onus sub-

Couarr.
 Bald.
 Castro.
 L. si pœna.

19. quorundam.

Castro.
 Simancas.
 c. accusatus.

20. Form. Couarr. Sarm. Nauar. Simancas.

latum, cap. si quis, de præscript. in. 6. De qua re in ma-
 teria de Hæresi latius.

Ex his ergo sufficienter responsum est argumentis
 altarum opinionum. Nam rationes primæ opinionis
 probant non excedere officium, & potestatem iudi-
 cis, hanc obligationem imponere. Ratio autem pos-
 terioris sententiæ ad summum probat, aliquas pœnas
 esse ab hac generali regula excipiendas. Solum oportet
 pauca dicere de cap. suam, quod immeritò ad præ-
 sentem causam adducitur. Nam in primis in illo non
 agitur de pœna ipso facto imposita, sed solum, de se-
 cunda pœna (vt sic dicam) imponenda non soluenti
 priorem pœnam intra certum terminum de qua solum
 dicitur, *Esseque pœna triginta librarum apposta, nisi eas soluerent in termino constituto.* Vbi nullus, ger-
 minus additur significans impositionem talis pœnæ ipso
 facto. Vnde inferri dicitur, *Eos in prefatis triginta li-
 bris tibi per delegatum iudicem condemnari obtinuisse.* Ex
 quibus verbis constat, auctores non tantum sententiam
 declaratoriam, sed etiam condemnatoriam pro-
 curasse, & ita textus ille non potest applicari contra
 superius dicta de pœna imposita ipso iure per legem,
 & iam debita post sententiam declaratoriam.

Vltra hoc verò textus ille nullo modo facit ad cau-
 sam, quia ibi non simpliciter reprehenditur Episcopus,
 quia petebat reum damnari in pœna imposita
 per legem, sed quia veritate tacita literas contra clericos
 impetrauerat. Nam pœna illa imposita illis fuerat,
 nisi intra certum tempus quadraginta libras solue-
 rent; illi autem triginta tres soluerant intra termi-
 num; & Episcopus occasione residuarum septem li-
 brarum contra eos impetrauerat literas, *veritate tacita*
 (vt ibi dicitur) tacendo nimirum solutionem triginta
 trium librarum, & simpliciter debitum triginta libra-
 rum, vel aliquid simile narrando. Quæ fuerat manife-
 sta surreptio, quia non erat æquum integram pœnam
 postulare, cum tarditas in soluendo tantum in mini-
 ma parte fuisset. Vltra hoc, fortasse ille Episcopus non
 declarauerat modum, & causam illius nouæ exactio-
 nis triginta librarum, scilicet, quod fuisset occasione
 alterius pœnæ non solutæ, sed solum quod clerici erant
 debitores illarum librarum, quæ erat noua surreptio,
 quæ colligitur ex illis verbis, *Quia igitur te non deceat
 tantum Pontificis modestia obliuisci, vt in honestis qua-
 sitionibus anhelando, desideres cum aliena iactura diuari.*
 Nam hinc colligitur, Pontificem non intellexisse mo-
 dum illius quæstus, & non fuisse concessurum literas
 pro tali causa, si fundamentum illius sibi narratum
 fuisset. Et ideo quasi in pœnam surreptionis imponit
 silentiam Episcopo quoad petitionem illius secundæ
 pœnæ triginta librarum.

Non potest igitur ex tali responso colligi, non ten-
 neri in conscientia eum, qui damnatus est ad istam
 pœnam, eam persolvere, sed potius inferri potest, il-
 los clericos non fuisse iuste damnatos; tum quia sen-
 tentia fundata fuerat in literis subreptitiis, tum etiam,
 quia non debebatur integra pœna pro tam leui parte
 non in tempore soluta, & hoc multum indicat Gloss.
 ibi. Adde etiam, ex illo textu non posse absolute col-
 ligi, esse iniustum, aut inhonestum agere contra ali-
 quem ad condemnationem pœnæ contractæ, ex eo,
 quod incidit in commissum, sed ad summum id non
 decere per similem subreptionem, vel propter tam
 paruam transgressionem totum petendo. Nam alias
 per se loquendo non est malum, nec semper indecè,
 agere contra alium ad solutionem pœnæ iuste obtinendæ,
 vt videri potest in Fortunio tractatu de
 vltimo fine, illat. 18. Couarr. 2. p. 4. c. 6. §.
 8. n. 1. Sarmient. lib. 3. selectar. cap. 6.
 num. 4. & Nauar. cap. 2. 3. num.
 67. Simancas de Catholic.
 instit. tit. 9. n. 178.

C A P V T X I.

Vtrum lex pœnalis obliget iudicem ad pœnam in ea
 præscriptam imponendam.

1. Vos respectus habet lex pœnalis, vnus est ad
 subditos, quorum facta prohibet, aut præcipit,
 de quo hæcenus dictum est: alius est ad iudicem, de
 quo dubitatur, an imponat illi obligationem. Nam in
 superioribus solum diximus, pœnam legis imponi ad
 instruendum iudicem, & hoc sonant iura; ergo non
 est, cur addamus obligationem, quæ longè diuersa
 est. Præsertim quia in his legibus non solent apponi
 verba præceptiua respectu iudicis, sed tantum sub-
 ditum; ergo saltem vbi non fuerit expressa, non
 erit talis obligatio. Item quia si esset talis obligatio,
 non liceret interpellare pro reo, rogando iudicem,
 vt remittat pœnam, quia non licet petere, vt agat
 contra obligationem suam legis: consequens est con-
 tra commune morem timoratorum, & religiosorum,
 quem fuisse à Sanctis, & antiquis Patribus ob-
 seruatum, constat ex Sozomeno lib. 1. Histor. cap.
 13. vbi de sancto Antonio loquitur, & simile de D.
 Ambrosio refert Nicephor. lib. 2. Histor. c. 41. & So-
 zomen. lib. 7. Histor. cap. 24. & de antiquis Mona-
 chis refert Cassian. collat. 14. c. 4. Constat denique ex
 D. Augustini Epistol. 54. 127. 258. & sequenti, &
 refertur in Decretis. 2. 3. q. 5. cap. 1. & sequentibus.

2. Nihilominus dicendum est, huiusmodi legem obli-
 gare iudicem, vt secundum illam iudicet, & puniat
 reum sufficienter de crimine conuictum. Est commu-
 nis conclusio cum D. Thoma 2. 2. q. 66. ar. 5. & q. 67.
 art. 4. tradit Soto lib. 3. de iustit. q. 4. ar. 5. & sumitur ex
 Lucifperitis, quos statim referemus, & ex Arist. 5. Ethic.
 cap. 6. & 3. Politic. c. 10. Estque sententia D. Augu-
 stini lib. de vera relig. cap. 31. & refertur in cap.
 in istis. dist. 4. Non licet, inquit, iudici de legibus iudicare,
 sed secundum ipsas, & Gregor. in cap. summopere. 11.
 q. 13. *Diuina & humana lex reuoluitur, & secundum
 quod ibi definitum est, proferatur sententia.* Ratio etiam
 reddi potest primo, quia si lex pœnalis imponat pœ-
 nam ipso facto, ad iudicem proprie non spectat pœ-
 nam imponere, sed sententiam super delicto profer-
 re, & executioni pœnæ incumbere, vtrumque au-
 tem horum manifestè cadit sub obligationem iudicis.
 Primum quidem, quia tenetur secundum veritatem
 probatam proferre sententiam, secundum autem, quia
 est minister, & executor iustitiæ. Et quauis hæc obli-
 gatio magis ex munere ipso, & lege naturali, quam ex
 lege puniende reum, oriri videatur, nihilominus etiam
 dici potest oriri ex tali lege, quia non nisi ratione il-
 lius determinatur obligatio exequendi talem pœ-
 nam, potius quam aliam.

At verò si lex imponat pœnâ ferendam, obligat iu-
 dicem, vt illam imponat, & inde etiam sequitur altera
 obligatio, scilicet, vt post cõdemnationem illâ exequi
 faciat, ne inutilis, & friuola sit cõdemnatio. Et ita
 hoc posterius per se notum est. Primum autem ostendit
 dicitur, quia lex imponens pœnam ferendam, etiam
 sub ea ratione est vera lex, & vt sic magis fertur ad
 iudicem, quàm ad reum, adeo vt Castro supra dixit
 solum habere rationem legis respectu iudicis, quia
 antequam ipse iudicet, non obligat in conscientia
 reum, regulariter loquendo; ergo saltem necesse est,
 vt ipsum iudicem obliget ad imponendam pœnam,
 alias talis lex in ordine ad hunc effectum, valde esset
 inefficax; ergo ita instruit iudicem, vt obliget etiam
 illum siue expressè siue tacite: nam ex natura rei ad
 iudicem dirigitur verba legis. Secundo explicari po-
 test ratio, quia eo ipso, quod lex taxat pœnam, tene-
 tur iudex ex vi sui muneris ad imponendam illam.
 Suarez de Legib.

A Probat, quia tenetur seruare æquitatem in pœna
 imponenda, cum sit iudex iustitiæ; hæc autem æqui-
 tas resultat posita lege: nam ante illam solum erat æ-
 quitas naturalis, quæ prudenti arbitrio discernere, &
 seruare tenetur iudex: posita autem lege, resultat æ-
 quitas legalis, quam etiam seruare debet, quia est cõ-
 stans, & executor legum, & quasi animata lex.

Per hæc igitur satisfactum ferè est rationibus dubi-
 tandi in principio positis. Vt autem vltimam, & rem
 totam magis explicemus, aduertendum est, duo posse
 in hac æquitate pœnæ considerari, & distingui.
 Vnum est, vt pœna non excedat terminum præcri-
 ptum à lege. Aliud est, vt ab illo non deficiat. In pri-
 mo horum est manifestior obligatio, quia non solum
 iustitia legalis, & obligatio proprii muneris respectu
 reipublicæ, sed etiam ipsa iustitia commutatiua res-
 pectu rei obligat iudicem ad vitandum illum excessum.
 Ratio est, quia non potest à reo iuste exigere plus,
 quàm debet, sicut neque à quolibet debitore; posita
 autem lege taxante talem pœnam, qui contra illam
 committit, fit reus, & debitor talis pœnæ, & non
 maioris; ergo quicquid mali ultra illam inferatur hu-
 iusmodi reo; non est pœna, sed iniuria. Vnde fit, vt
 in eo casu teneatur iudex satisfacere, seu restituere
 reo damnnum, vel nocumentum, quod ex illo excessu
 ipsi euenerit, quia iustitia commutatiua obligat ad res-
 titutionem.

Dices, lex taxans pœnam non excludit prudens iu-
 dicis arbitrium, vt si ratione circumstantiarum viderit,
 reum esse dignum grauiori pœna, possit illam auge-
 re. Quod vtu etiam obseruari videtur. Respondeo,
 imò ad hoc præcipue poni huiusmodi pœnas in legi-
 bus, vt non maneant arbitrariae, sicut taxantur pretia
 rerum, vt tollatur arbitraria æstimatio, saltem quoad
 augmentum pretij. Per hoc autem non tollitur, quo-
 minus si delictum habuerit extraordinarias circum-
 stantias, quæ illud atrox, vel grauissimum reddant,
 possit iudex prudenti arbitrio illas specialiter punire,
 quia dignæ sunt speciali pœnæ, & hoc non excluditur
 per legem, quæ loquitur de delicto, vt ordinariè com-
 mitti solet, & non excludit prouidentiam ad bonum
 commune; & ad aliorum exemplum necessarium est,
 vt sumatur ex l. quidquid ergo, §. pœna, ff. de his, qui
 notantur infam. vbi Glossa verb. *onerasset*, id no-
 tat.

Circa diminutionem autem pœnæ vterius aduer-
 tendum est, aliquando esse pœnam legis, quæ in alio-
 rum vtilitatem, & commodum cedit, vt est pœna pec-
 uniaria, quæ interdum applicatur patris læsæ, inter-
 dum fisco, vel aliis. Aliquando verò pœna tantum est
 in vindictam ad satisfactionem reipublicæ, & præ-
 seruationem aliorum, vt est pœna corporalis. Quando
 igitur pœna est prioris rationis, interuenit obligatio
 non solum legis, sed etiam iustitiæ ad non diminu-
 dam illam. Quod maximè verum est, si talis pœna
 ipso facto per legem imposita sit: nam tunc acquiritur
 ius alteri, cui talis pœna per legem applicata est, quod
 post latam sententiam declaratoriam criminis, statim
 lex ipsa transfert ius in illum; ergo iniustitia illi fit, si
 tali iure priuetur. Idem autem esse existimo, etiam si
 pœna legis non sit ipso facto, quia aliquod ius acqui-
 ritur alteri ad pecuniam illam, & iuste petit à iudice,
 vt illud sibi seruet, teneturque iudex ex officio reddere
 illi ius suum; ergo contra illum iniustus est, si talem
 pœnam ei non applicet. At verò quando pœnatum est
 tantum est vindictiua, seu corporalis, non intercedit
 hoc genus iniustitiæ respectu tertij, quauis pœna
 minuatur.

Nihilominus tamen duplici alia ratione illud non
 licet. Primo, quia est contra commune bonum, atque
 adeo contra legem iustitiam, quod delicta maneant
 impunita, aut non satis punita, quia est moralis
 occasio

te omni culpá: tunc habet et locum limitatio; quâvis etiam tunc dici posset illam non imponi vt pœnâ, sed vt remediũ ad tollendas occasi ones, vel ad indecẽtiam vitandam, sicut dictũ est de irregularitate non pœnali. Et ita in rigore nõ erit limitatio regulæ, quæ de propria pœna loquitur.

5. Dicitur regulã non tenere in ignorantia iuris sentit salub. Scot. Turrecr.

Glossa.

Castro. Soto. Comar.

Sed licet hæc regula in facti ignorantia communiter recepta sit in vtroq; foro, nihilominus in ignorantia iuris habet nonnullam dubitationem. Nam aliqui auctores absolute negant, hanc ignorantiam excusare. Ita sentit Scot. in 4. d. 6. q. 8. & Turrecr. in c. quibus, de consecr. dist. 4. n. 8. Qui videntur maximè loqui de ignorantia iuris humani, quando cadit in actum prohibitum iure diuino, vel naturali, quam dicunt non excusare pœnam legis humanæ. Generaliùs verò loquitur Glossa in c. vlt. de verbor. signif. in 6. verb. scientes, ex regul. 1. 3. iuris in 6. Ignorantia facti, non iuris excusat. Nihilominus regula data cum proportione applicata, etiam in ignorantia iuris locum habet, vt late ostendit Castro lib. 1. de leg. pœn. c. 1. ad fin. & lib. 2. c. 1. 4. Idem sentit Soto in 4. d. 3. ar. 9. & ad 2. 2. q. 1. ar. 2. Couar. in regul. possessor. p. 2. §. 7. u. 7. Et declaratur breuiter in hunc modum: nam contraria sententia vel fundatur in hoc quòd ignorantia iuris nunquam est inuincibilis, vel in hoc, quòd licet sit inuincibilis, non excusat à pœna; neutrum dici potest, ergo.

4.

Minor quoad priorem partem clara est, quantum spectat ad ius positium humanum; imò etiam quoad diuinum positium. Nam licet fortasse in hoc rariùs contingat ignorantia inculpabilis, tamè neque repugnat, nec videtur esse nimis rara inter homines rudes. Quin potius etiam de iure naturali ostendimus supra, interdũ ignorari inuincibiliter quoad aliquas conclusiones, quæ per se notæ non sunt. Et ratio omnium est, quia sæpe homo per se non valet scientiam omnium præceptorum consequi, & interdum, ac sæpe etiam deficiunt occasiones, vel opportunitates ad comparandam illam, notitiam sine hominis culpa, aut voluntate, quia non habuit vnde, aut quomodo excitaretur ad illam notitiam procurandam. Dices, licet fore talis ignorantia aliquãdo non sit in se culpabilis; nihilominus est culpabile applicari ad opus cum talis ignorantia propter periculum transgrediendi. Respondeo facile, in primis non semper intercedere aliam applicationem ad opus, præter omissionem actus præcepti. Deinde dicitur, quando interuenit opus factum ex ignorantia inuincibili, extendi etiam ignorantiam illam ad applicationem ad opus, quia neque de illo periculo cogitatum est, nec dubiũ aliquod de tali obligatione in mentem venit. Et ita facile probatur altera pars minoris, quia ignorantia inuincibilis, etiam si iuris sit, excusat à culpa, quia excusat à voluntaria transgressione legis, ergo & à pœna, iuxta rationes factas pro conclusione.

7.

Contingit autem interdum actum prohiberi duplici lege, diuina, & humana, & humanam inuincibiliter ignorari, cum tamen diuina non ignoretur, & tunc homo nõ excusatur simpliciter à culpa, ideòque in eo casu probabile est, non excusari regulariter loquendo à pœna legis humanæ, in quo sensu Scot. & Turrecr. loquuti sunt. Et ratio est, quia tunc non cessat causa pœnæ; lex enim humana non solum intendit punire transgressionem suam voluntariam, sed etiam culpã contra legem diuinam commissam. Item, quia scientia pœnæ, vt statim dicam, non est necessaria ad incurrendam illam. Sicque rebaptizans fit irregularis, etiam si ignoret legem Ecclesiasticam de hoc latam, si non ignorat inuincibiliter diuinam, vt latius dixi in tomo tertio, 3. part. disp. 31. sect. 6. Vbi etiam notauit, excipiendos esse censuras, quæ nõ contrahuntur, quãdo lex Ecclesiastica inuincibiliter ignoratur, etiam si aliàs actus sit malus contra legem

Scot. Turrecr.

A Dei, quia requirunt contumaciam, vt sumitur ex cap. vt animarum, de constit. in 6.

Igitur illa regula iuris, si intelligatur quoad forum conscientia, debet intelligi regulariter, seu frequẽter, quia ignorantia iuris raro est inuincibilis, quia vnusquisque tenetur scire leges ad se pertinentes, vt tradit D. Thomas 1. 2. quæst. 76. artic. 4. Et sumitur ex cap. 1. de constitution. & ex leg. leges sacratissime, C. de legib. & ex leg. constitutiones, C. de iuris, & facti ignorant. Si autem illa regula intelligatur in foro externo (vt faciliùs exponitur) intelligitur secundum præsumptionem iuris propter iura proximè citata, & nihilominus si talis ignorantia sufficienter probetur inculpabilis (quod difficile est) etiam in illo foro excusabit à pœna, propter alia iura pro assertione allegata, quæ indifferenter loquuntur. Vnde etiam si lex ponat pœnam ipso facto ante omnem declarationem, non tenetur quis in conscientia illam implere in eo casu. Quòd si per iudicem condemnatur, quia deficit in probatione, & ipse sit certus in conscientia de sua inculpabili ignorantia, licet exteriùs teneatur parere, tamen in conscientia non tenetur exequi pœnam, potestque illam omittere cauendo scandalum.

D. Thom.

Secunda regula est: Quando ignorantia non excusat à culpa graui, propter quam pœna legis lata est, non excusat simpliciter à pœna, nisi in lege addatur verbum, quod scientiam, aut dolum requirat. Prior pars communis est, tradit illam Panormitan. in cap. 2. de constitution. num. 6. vbi Deci. lect. 1. num. 8. Felin. num. 4. Barrol. in l. quod Nerva, ff. de positi. num. 20. & alij moderni relati, & referendi. Et sumitur ex l. 1. ff. de legibus, vbi dicitur, non solum scientes, sed etiam ignorantes esse transgressores legum, quod debet intelligi, quando ignorantia est vincibilis, quæ non excusat à culpa, quia non tollit omnino voluntarium. Vnde sumitur ratio, quia hæc ignorantia non tollit causam pœnæ, quæ est culpa, quia nõ tollit omnino voluntarium, ergo nec pœnam excusat. Dixi autem esse necessarium, vt talis ignorantia non excludat culpam, propter quam imposita est pœna, quia interdum potest ignorantia non excusare ab omni culpa mortali, & nihilominus excusare à pœna, quia excusat ab speciali grauitate orta, ex speciali circumstantia, quam peccati grauitatem, lex principaliter punire voluit. Vt v. g. si quis adulteretur, inuincibiliter ignorans matrimonium complicis, quauis non ignoret nõ esse suam, excusabitur à pœna posita contra adulteros, licet in eo facto mortaliter peccauerit, quia illud peccatum tantum est in illo homine simplex fornicatio. Sic etiam, qui interficit hominem clericum, ignorans inuincibiliter esse clericum, non tamen ignorans esse hominem, non incurrit pœnam canonis, si quis suadens, licet aliàs homicida sit, & canonem non ignoret.

9. 2. Regula.

Panorm. Deci. Bar. Felin.

Sed quæret aliquis, an hæc ignorantia crassa diminuat faltem pœnam, esto non excuset à tota illa. In hoc duo distinguenda sunt, scilicet, damnum ob eam causam alteri illatum, quod reparandum, & restituendum est, & propria pœna vindicatiua. Quoad primum non habet locum diminutio, sed integre reparandum est damnum, vt sumitur ex l. quod Nerva, ff. de positi. & l. 1. ff. si menfor falsum modum dixerit, & bene Glossa in l. in actionibus, ff. de in litem iurand. verb. non etiam, & plura congerit Tiraquel. tractatu de pœn. temperan. causa 14. Et ratio est, quia illa obligatio nascitur ex iustitia commutatiua, quæ respicit æqualitatẽ rei ad rem. Loquendo autẽ de propria pœna, subdistingueret oportet, an contrahatur per legem ante omnẽ sententiã, vel imponenda sit per iudicem. Nam in priori casu nõ habet locũ diminutio, quia lex ipsa infligit pœnã simpliciter, & sine moderatione, & sepe

10. Excipiunt ignorantia crassa in rege sciendi damnum.

Tiraquel. Nõ habet locũ diminutio in pœna imposita per legem, sed in rege sciendi pœnã per iudicem.

eodem modo loquitur, & ita nunquam dimittit illam; ergo nec reus auctoritate sua potest diminuerẽ, tum quia ad hoc requiritur potestas publica, tum etiam quia esset suspectus dispensator in propria causa. Quin potius probabile existimo, quoties lex ponit pœnam ipso facto, quamuis requirat declarationem iudicis, non esse in potestate illius diminuerẽ pœnam, si absolute per sententiã declarat, reum commississe delictum, quia tunc non ipse imponit pœnam, sed legislator, & fortasse hæc est vna ex potissimis differentiis inter sententiã declaratoriã, & condemnatoriã. Atque ita videmus vsu seruari in pœna confiscationis. Et verò quando pœna est imponenda per iudicem, tunc potest in eo casu illam moderari, quia causa minor est, & quia hoc ei iure conceditur, iuxta dictã in capitulo precedenti.

11. Ignorantiam solius pœnæ regulariter non excusat in eiusdem pœnæ reatu. Iam. Andr. Felin. Couar.

Et ex hac regula colligitur, ignorantiam solius pœnæ regulariter non excusare eiusdem pœnæ reatum. Ita docet Couar. supra, & videtur necessariò admittenda à Doctõribus pro secunda regula citatis. Multi tamen nihilominus dissentiant, vt Ioan. Andr. in cap. 2. de constitution. in 6. & Felinus supra num. 6. & alij quos Couar. refert. Quibus assentire videtur Menoch. lib. 2. de arbitris, cent. 2. causa 185. numer. 45. dicens, legem requirere notitiam, quoad pœnam, non quoad commodum. Quod dictum probat Sancius lib. 3. de matrimonio disputat. 36. num. 3. in fin. Fortasse verò intelligunt de notitia legis quoad prohibitionem, vel præceptum, non quoad pœnam: si verò dubia erit pars alia de præmio, de qua in lib. seq. Mihi ergo videtur illatio facta necessariò colligi ex regula posita. Quia ignorantia pœnæ quantumcumque sit antecedens, non excusat culpam in transgressione legis, vt per se constat, quia vt lex obliget in conscientia, non oportet, vt addat pœnam; ergo vt quispiam agat contra conscientiam, violando legem, non oportet, vt sciat pœnam; illa ergo ignorantia non excusat culpam; ergo nec pœnam, quia non cessante causa non cessat effectus. Item quia illa ignorantia ad summum facit, vt illa pœna non sit voluntaria; hoc autem nihil refert, quia pœna potius postulat, vt inuoluntaria sit. Atque ita videmus seruari tam à Deo, quàm ab hominibus: punit enim Deus æterna pœna etiam illos, qui ignorabant, suis peccatis deberi talem pœnam; & ab hominibus suspenditur fur, etiam si pœnam ignorauerit. Neque in contrarium video rationes alicuius momenti. Dixi autem, regul. vlt. propter censuras, præsertim excommunicationis, de quibus est magna cõtrouersia, an ignorantia excuset illam, quam tractauit in tom. 5. disp. 4. sect. 9. & dixi admittendam esse exceptionem: nam ratione contumaciæ requisitæ est ibi specialis ratio. Denique intelligendum hoc est per se, ac præcisè: nam si ignorantia pœnæ redundet in ignorantiam obligationis legis, quia nimirum existimat talis persona, legem non imponentem pœnam grauem, non inducere grauem obligationem, tunc iam illa ignorantia excusare posset culpam, & consequenter pœnam.

12.

12.

Dicti autem Iurisperiti in hoc differentiam faciunt inter legem punientem actum iam damnatum, & legem de nouo damnantem, & punientem actum. Vt doctrina data procedat in priori, nõ in posteriori, sed non est necessaria distinctio, quia in vtroque casu ignorantia solius pœnæ non excusat illam, extra censuras. Quia, licet lex puniat factum aliàs damnatum, nihilominus punit illam, vt culpabilem simpliciter, id hæc culpa non excusatur per ignorantiam solius legis punientis; ergo nec pœna. Item si eadem lex prohibet actum aliàs non damnatum, & simul punit illum, qui committit illum actum vt damnatum per talem legem, quam vt prohibentem non ignorat,

A incurrit pœnam eius, licet ignoret eandem legem, vt punientem sicut dictum est; ergo idem erit etiam si actus damnetur per aliam legem, si talis damnatio, & malitia actus, non ignoratur. Patet consequentia, quia valde accidentarium, & per accidens esse videtur, quòd damnatio, & punitio fiat per eandem legem, vel per diuersas, quia lex non punit culpam præcisè, & quasi formaliter, vt à se prohibitam, seu vt est contra suam prohibitionem, sed absolute punit talem culpam. Sicut modò dicebamus de lege puniente furtũ, & idem est de lege puniente simoniam contra ius diuinum; nam incurritur, licet quis ignoret pœnam, vel prohibitionem iuris humani. Eademq; ratio est de similibus. Nec video obiectionem alicuius momenti, & ita docet Panorm. in cap. a nobis, de sentent. excommuni. & latius Deci. in dicto cap. 2. de constit. lect. 1. n. 13. & alij multi, quos Felin. supra refert. Neque etiam oportet distinguere inter pœnam latam ipso facto per legem, vel per iudicem imponendam, licet ita distinguant Bart. & alij, prout refert idem Felin. dicentes, pœnam lege latam ipso iure excusari per illius ignorantiam, non verò ferendam. Hæc enim distinctio nec iure, nec ratione fundatur. Rationes enim à nobis factæ generaliter procedunt. Et probant pœnam simpliciter latam, simpliciter etiam incurri, non obstante ignorantia pœnæ, quia hæc non excusat causam pœnæ, & ita non potest excusare pœnam, vel pœnæ reatum.

B Secunda pars assertionis posita est propter quãdam leges, quæ expressè addunt verbum, scientes, aut præsumpserit, aut qui temere hoc fecerit, vel aliud æquiuales, quod dolum requirit, vt Iurista loquuntur. De quibus legibus dixit Glossa citata cap. vit. de offic. delegati, verè scientes, non obstante tali forma legis, incurrere pœnam eius, qui ex ignorantia crassa illam violat. Idem tenet Glossa in cap. 1. de consanguinit. & affinit. verb. scientes, quas sequuti sunt multi, quos refert Tiraquel. in dicto tract. de pœnis temperandis, causa 13. n. 22. Fundantur in dicta l. 1. ff. si menfor falsum modum dixerit, quæ dicit, ignorantiam crassam equiparari dolo, & ratio esse potest, quia non excusat culpam grauem contra talem legem.

13.

Sed nihilominus assertio posita certa est, & pro materia de censuris necessaria, quam ibi sequuntur communiter Doctores, præsertim Caietan. verb. excommunicatio, explicando serè singulas excommunicationes, & Nauar. in sum. cap. 27. & dixi late in tom. 5. disp. 4. sect. 3. à n. 9. & sequitur Tiraquel. supra n. 23. & sequentibus, referendo plures. Ratio autem est, quia pœnæ, vt in iure dicitur, leniendæ sunt potius, quàm exaggerandæ, cap. pœnæ, de pœnit. dist. 1. & l. pœnæ, ff. de pœnis. Sed quando lex addit talia verba, iplamet moderatur pœnam, nec vult illam incurri, nisi quando peccatum habet talem circumstantiam, ergo non est extendenda, vt sine illa circumstantia incurratur. Et confirmatur, quia paulò superius dixi, quauis ignorantia non excuset culpam mortalem, si excuset modum, aut circumstantiam, aut speciem peccati, quam

Glossa.

Tiraquel.

14.

E lex respicit, satis esse, vt excuset pœnam, quia re vera tollit causam eius, ita verò est in præsentem: nam peccare ex certa scientia, est circumstantia, quæ multum aggrauat culpam, & iniuriam, quam grauitatem respicit lex, quando similia verba addit: ignorantia autem licet sit crassa, excusat illam grauitatem, esto nõ excuset culpam mortalem, ergo id satis est, vt excuset pœna talis legis.

Caiet.

Nauar. Tiraquel.

1. pœnæ. I. pœnæ.

Atque ita patet responsio ad rationem in contrarium. Nam licet talis ignorantia non excuset absolutam grauitatem peccati, excusat nihilominus ab illo modo grauitatis peccati, sine quo noluit lex peccatum punire, vt verba dicta significant. Ad dictã autẽ l. 1. respondetur, spectando rem ipsam, & in conscientia,

15.

105511

entia, & quoad gravitatem culpæ, solam ignorantiam affectatam æquiparari scientiæ, quia sola illa voluntarium directum includit, vt bene notavit Glossa ex textu factis expresso in c. eos, de tempor. ordin. in 6. Quin potius non defuerunt, qui dixerint, etiam ignorantiam affectatam sufficere ad excusandam in simili casu pœnam legis, quia est minor, quàm scientia, argumento cap. cum inhibito, §. 1. de clandestin. desponsat. ibi, Non expertes scientia, vel saltem affectatores ignorantia. Quod sensit Crotus in cap. vi. animarum, de constit. in 6. Sed re vera ignorantia affectata in iure æquiparatur scientiæ, quia & sufficit ad directam intentionem, temeritatem, & præsumptionem: & includit scientiam saltem periculi, & dubitationis, & hac ratione quodammodo videri potest, potius augere culpam, quàm minuere, vt in l. 2. latius traditur. Seclusa ergo ignorantia affectata, alia crassa, & negligens non æquiparatur scientiæ. Illa verò lex i. intelligenda est de æquiparatione non in culpa, vel pœna, sed in obligatione ad reparandum damnum inde subsequutum: nam qui negligenter, vel ignoranter crasse exercet ministerium suum, tenetur restituere damna sequuta, non minùs, quàm si certa scientia fecisset. Quod ita bene explicuit alia Glossa in l. in actionibus, verb. non etiam, ff. de in litem iurando. Possunt etiam æquiparari in pœna imposita ipso iure, quando lex non addit particulam, scienter, vel similes, sed simpliciter punit transgressores: at verò quando addit particulam, scienter, nullo modo æquiparatur, nec incurritur talis pœna propter actum ex ignorantia crassa factum, vt dictum est.

Tertia, & vltima regula est, Ignorantia, quæ excusat culpam mortalem, licet non excuset culpam venialem, excusat à pœna graui legis. Ita sentit Soto lib. 5. de iustit. q. 1. ar. 9. ad fin. Medin. Cod. de pœnit. tract. de ieiun. q. de necessitate seruandi ieiunium. Ratio est, quia talis ignorantia verè tollit causam, & fundamentum talis pœnæ, quia pœna grauis non solet imponi per leges humanas, nisi propter culpam mortalem, vt supra dictum est. Vnde hic potest à fortiori applicari illud principium, Quod ignorantia excusans circumstantiam, quam respicit lex, excusat pœnam, et si maneat culpa mortalis, multò magis excusabit, si maneat tantum culpa venialis, quia leges humanæ nõ solent ita punire veniales culpas, præsertim illas, quæ non sunt directa voluntate, quales sunt illæ, quæ fiunt ex tali ignorantia. Vnde talis actus imperfectè voluntarius, & humanus dici potest: merito ergo excusatur sic delinquens à tali pœna. Secus verò esset si pœna esset leuis, quæ iuste in culpam venialem cadere possit: nam tunc verba legis seruanda sunt. Inde verò oriri poterant variæ quæstiones de censuris, & irregularitatibus, an propter veniales negligentias incurrantur. Sed illæ in locis propriis tractatæ sunt. Supererat hoc loco dicendum de interpretatione stricta legis pœnalis, sed hoc referuamus in lib. 6. vbi de interpretatione legis humanæ dicemus. Reliquum ergo est, vt ad alias onerosas leges transeamus.

CAPVT XIII.

An leges, per quas tributa imponuntur, purè pœnales sint.

QVod hæ leges tributorum onerosæ sint, & inter odiosas computentur, notissimum est, tum ex communi sensu non solum iurium, & Doctorum, sed etiam omnium hominum, tum etiam ex ipsis terminis, vt illos exponendo statim patebit, ideoque ad hunc locum expectant, & merito tum lege pœnali coniunguntur, quia sunt adeò similes, vt earum differentiam priùs explicare necessarium sit. Priùs verò circa nomen tributi, aduertere oportet, aliquos ex

76. Ignorantia excusans pœnam mortalem excusat a pœna graui legis. Soto. Medin.

A stimasse, illud deriuari à tribus, vt scilicet, quia pœnæ olim tributum imperabantur, inde tributa sunt appellata. Alij verò putant è contrario tribum à tributo esse appellatum. Nam quia tributa exigebantur à singulis partibus, in quas totus populus diuidebatur, ideo partes illæ tribus sunt appellatæ. Et hoc videtur verisimilius, sequitur Gregor. Lop. in l. 2. §. tit. 1. 3. p. 5. Gloss. 2. cum Ioan. de Platea in rubr. C. de annon. & trib. Vnde etiam videtur verisimilius tributum à verbo, Tribus, deriuatum esse, vt sensit etiam Vlpian. in l. ager, §. stipendium, ff. de verb. signif. Iuxta hanc autem vocis etymologiam quæcumque pensio, aut portio determinata, quæ alteri ex iure aliquo persoluitur, poterit tributum appellari, lata, & generali significatione, siue pensio illa ad ius priuatum pertineat, siue ad publicum. Verum tamen iam vox illa siue ex vsu accomodatione, siue per antonomasiam, significat pensionem publicam, quæ ad Regios sumptus, seu communes reipublicæ operas per singulos de populo distribuitur, & stata lege persoluitur. Sunt autem alia etiam nomina, in quibus tributa significantur, vt vectigal, pedagium, & similia, quæ quasi specificas rationes tributorum indicant, licet interdum generalibus vsurpentur, & ideo eorum significationes breuiter exponere necessarium existimo.

Vt autem commodius fiat, oportet priùs distinctionem tributi adnotare, in reale, personale, & mittum, quæ sumitur ex l. vlt. ff. de muner. & honor. Reale dicitur, quod pro rebus immobilibus, & de fructibus earum quotannis persoluitur, quomodo decimæ Ecclesiasticæ possunt dici tributa realia, quauis nec sub hac voce comprehendi soleant, nec de illis nunc differamus. Solent igitur ita vocari pensiones quædam, quæ penduntur Regibus, & Principibus ex terris, & agris, quæ à principio ad eorum sustentationem illis applicata fuerunt, ipsi verò in emphyteusim, vel feudum aliis ea donarunt sub certa pensione annua, quæ in iure ciuili solet Canon appellari, quia certa regula, & lege præscripta erat, l. 1. C. de indictionibus, lib. 10. Solet etiam hæc pensio appellari, Vectigal, & agri ei subiecti Vectigales, vt patet ex l. 1. & 2. ff. si ager vectigal. Alia verò significatio huius vocis statim tradenda magis propria, & vsitata est. Personalia tributa dicuntur, quæ ratione tantum personæ soluuntur, & vocantur census, iuxta illud Matthæi 22. Licet censum dare Casari, an non. Nam census ille tributum personale erat, propter quod imponendum facta est descriptio, quam narrat Lucas capit. 2. & Actor. 5. vt probabilior fert sententia ex Iosepho lib. 1. 8. Antiquit. cap. 1. & expostoribus ibi. Quod tributum generali nomine tributi appellatur Lucæ cap. 20. à Matthæo verò speciali, vel fortasse illæ voces synonymæ sūt respectu Principis, licet respectu priuatorum soleant distingui, vt notata Panormi. in cap. innotamus, de censib. nu. 3. quod solum pertinet ad vsu vocis, vt dixi. Propriè item personale tributum vocatur à Iuristis Capiatio, in l. vlt. §. vlt. ff. de munerib. & honorib. & l. sacrosancta, C. de sacrosanctis Ecclesiæ, quia scilicet, per capita soluuntur. Mixta dicuntur, quæ pro rebus præsertim mobilibus, & personis soluuntur, huiusmodi sunt Gabella, quæ soluitur de rebus, aut veditis, Hispanè Alcanalla. Item, Vectigal, quo nomine in iure significat tributum debitum ex mercibus inuectis in prouinciã, vel ex illa euectis, seu, quæ per pontes, aut portus vehuntur, iuxta l. vectigalia, ff. de publican. & vectigal. & l. ex præscriptione, C. de vectigal. Et ita distinguitur vectigal à tributo tanquam species à genere, licet interdum videantur distingui tanquam duæ species, vt apud Paul. Roma. 13. ni tributum, tributum, cui vectigal, vectigal. Vt tributum videtur significare pensionem debitam ratione personæ, vel possessionis, vectigal autem ratione mercium, vel rerum, quæ portantur. Et hoc habet etiam

Greg. Lop.

Tributum dicitur in reale, personale, & mittum.

Causa, quid.

Obligatio est in conscientia ad solvendum tributa, & licet non pœnatur.

etiam fundamentum in iure l. 1. §. 1. ff. de publi. & vecti. ibi, notat Glossa verb. pendam. Ordinario verò vsu nomen tributi generale est, vectigalis speciale, quod solet etiam appellari, Portorium, l. 3. C. de vectigal.

Alia vocantur Angaria, his oneribus, ff. de vacat. & excusat. mun. & l. nomen, C. de sacros. Ecclesiæ. vbi Glossa inquit, Angaria sunt, quæ sunt in operis personarum. Alia vocantur Pedagia, & Guidagia quorum significatio nota est, & de illis videri potest Gloss. in c. super quibusdam, de verb. significat. Item Gloss. in l. cum qui, ff. de verb. significat. vbi pedagium pro vectigali ponitur, vide etiam Syluest. verb. Gabella, in princip. Nauarr. in cap. fraternitas, §. a num. 41. Et de his posterioribus tributis sub nomine Pedagij dicitur in cap. quanquam, de censu in 6. regulariter esse in iure reprobatum, non quia semper iniusta sint, sed quia solent esse suspecta. Omnis autem hæc tributorum varietas, quantum ad præsens spectat, materialis est, sumitur enim, vel ex rebus, super quas imponuntur, vel ex sine, & causa impositionis: formalis autem ratio obligationis eadem est in omnibus, & ideo de illis tantum generatim loquemur. Alij verò explicant illa tria membra ex parte oneris, seu pensionis alicui impositæ: aliquando enim est opus, seu labor personæ, & ideo personalis dicitur, interdum verò est res aliqua, vel vsus eius, vt pecunia, triticum, gallinæ, vel vsus equi, aut domus, nonnunquam verò vtrunq; includit, vt si quis certis temporibus teneatur seruire Principi, personæ, & sumptibus suis. Quæ explicatio habet etiam fundamentum in dicta l. vlt. Tamen etiam est valde materialis, & magis habet locum in priuatis oneribus, seu muneribus, quàm in tributis, quæ frequentius solent in pecunia exigi, quauis aliquando etiam alia onera exigantur, de quibus quod spectat ad iustitiam legum, eadem est proportionalis ratio.

Ex his ergo facile intelligitur, quæstionem propositam non habere locum in tributis realibus: nam vt benedixit Nauar. supra, sūt maximè naturalia, & præferunt iustitiã, quia exiguntur de rebus propriis, & in contractu iusto fundata sunt. Et ideo leges, per quas talia tributa solui præcipiuntur, etiam si in illis addatur pœna, sine dubio purè pœnales dici non possunt, sed morales, sicut sunt alie de seruandis contractibus, & implendis promissis, & in vniuersum de reddendò debito, quod vnicuique ex iustitia debetur. Vnde etiam certum est, tales leges obligare in conscientia ad soluenda talia tributa, integre, & sponte, & sine vlla diminutione, ac fraude, etiam si non petantur: quia sunt debita ex iustitia commutatiua, quæ secum affert hanc intrinsicam obligationem, nisi ex consuetudine, vel scriptura constet, aliam fuisse conditionem pacti, seu oneris rebus ipsis impositi: nam tunc illæ seruandæ sunt, & ita de his tributis nihil amplius hic dicemus: pertinent enim ad materiam de feudis, & aliis regalibus, vt vocant.

Circa alia verò tributa ratio dubitandi esse potest, quia hæc tributa poni ordinariè solent sine verbo præcipiendi, seu statuendi sub aliqua conditione pœnali, ergo leges, quibus præcipiuntur, merè pœnales sunt. Probatur consequentia, quia per talem conditionem indicatur, tributum non poni sub reatu conscientie, sed sub reatu solius pœnæ, vt supra de lege purè pœnali dictum est. Confirmatur, ac declaratur, quia interpretando has leges in hoc sensu seruatur æquitas iustitiæ, quæ ad talem obligationem necessaria est: hoc enim modo non defraudatur Rex pensione sibi debita, quia per adiectionem pœnæ compensatur sufficienter quidquid de bonis eius per denegationem tributi dimittit potest, ergo pœna imposita est ad refarciendum, vel potius vitandum noxamentum Regis, quo cessante, cessat etiam obligatio in conscientia soluendi tributum, vel ex ipsa rei natura, quia nulla

fit inæqualitas: vel ex intentione legislatoris rationaliter præsumpta. Quæ præsumptio confirmatur nam sic explicatæ leges tributorum erunt moderatæ, & tolerabiles, quæ in maiori rigore erunt nimis duræ, & fortasse iniustæ. Et pro hac sententia referri possunt auctores, qui dicunt, tributa non deberi in conscientia, priusquam petantur, quos cap. 15. referemus. Atque ita tenet aperte Angel. verb. Pedagium, num. 6. & possunt citari omnes, qui legem pœnalem negant in conscientia obligare, sicut consequenter tenuit Nauarr. in sum. cap. 23. num. 60. loquens specialiter de vectigalibus, & portoriis. Declarat tamen, postquam aliquis cecidit in commissum, non posse res defendere vi, & armis, quia iuste impeditur, & punitur, posse tamen fugere, vel modo alio licito euadere, si potest.

Nauar.

Conclusio.

Dicendum nihilominus est, leges tributorum ex genere suo, seu ex vi materia, nec per se habere vt pœnales sint, neque etiam esse merè pœnales ex eorum tantum, quod in eis pœna adiciatur, nisi ex verbis, aut circumstantiis legis aliud constet. Hanc doctrinam existimo esse communem, eamque latè tradit Couar. in regula, peccatum. 2. p. §. 5. Eandemque supponunt omnes, qui dicunt, leges tributorum obligare in conscientia, quos infra cap. 15. referemus. Sensus autem est, nihil speciale in hoc habere leges tributorum, ac subinde sicut alias leges, ita & has posse tribus modis ferri, scilicet, per purum præceptum sine adiectione pœnæ, & præcipiendo simul, & adieciendo pœnam non soluentibus, & imponendo tributum sub onere tantum pœnæ sine interpositione præcepti. Ratio generalis est, quia materia harum legum est capax omnium horum modorum, & nulla est ratio, ob quam aliquem illorum excludamus. Quod ita breuiter declaratur, & probatur, quia in lege tributi duæ partes distingui possunt, & debent. Vna est imperans, seu imponens tributum, alia est imponens pœnam non soluentibus tributum: hæc autem pars non est per se, ac necessariò coniuncta cum prima, sed pendet ex arbitrio Principis, vt per se notum videtur. Tū quia secunda pars est posterior, & re omnino distincta à prima, & prior nõ pendet essentialiter à posteriori, ergo potest poni sine illa. Tum etiam, quia posset lex comminari tantum pœnam in genere non soluentibus tributum, nimirum, quod dignè puniantur, nisi soluant, non taxando pœnã, sed relinquendo arbitrio iudicis, sicut in aliis rebus non minùs grauib. saepe fit, ergo etiam potest nullã omnino mentionem pœnæ facere, sed simpliciter imperare tributum: nam ibi implicitè includitur, transgressorem fieri ream pœnæ, & posse puniri saltem arbitrio iudicis; est ergo possibilis ille prior modus, de aliis verò res est manifesta.

7.

Hinc ergo aperte concluditur prima pars assertio-nis: nam leges tributorum ex genere suo, & ex vi materiae suæ tantum habent, vt tributa imponant, vt declaratum est; sed vt sic non sunt pœnales, ergo. Probatur minor, quia licet tributum sit aliquando onerosum, vel laboriosum, nõ tamen supponit culpam, nec transgressionem aliquam, etiam ciuilem, propter quam vindicandam, vel coercendam imponatur, ergo nullam habet rationem pœnæ, ergo ex hoc capite non habet talis lex, quod pœnalis sit. Confirmatur, quia multæ alie leges possunt imponere grauiora onera, vel imperare res difficiliore, quæ non propterea sunt pœnales, vt in legibus militiæ, & similibus manifestum est. Denique materia talium legum est materia iustitiæ commutatiuæ, continetque veluti iustum stipendium, seu subsidium reddendū Regibus ad sustentanda onera muneris sui, iuxta illud Pauli, Rom. 13. Soluite omnibus debita, cui tributum, tributum, &c. Et ratio nõ reddit, quia ministri Dei sūt, in hoc ipso seruientes. Ideo enim (inquit) tributa prestatis. Ergo hæc leges, vt tales sunt,

funt, nullo modo possunt dici poenales, sicut leges taxantes pretia rerum, vel stipendia operatorum, aut militum, non possunt dici poenales respectu eorum, qui talia stipendia solvere coguntur, quia in eorum utilitatem, vel commodum illae res, vel munera fiunt, vel conferuntur.

Dixi, interdum tributum aliquod potest imponi in poenam, ut recte docuit Victor. relect. de iur. belli, nu. 57. & colligitur ex Deuter. 20. & patet, quia Rex potest punire civitatem rebellem, vel aliud regnum, aut rem publicam, quae iniuriam sibi intulit, postquam illam expugnavit; ergo potest iusto arbitrio eligere aliquod tributum, quod illi in poenam imponat. Respondet deo, nos formaliter loqui de tributo, ut tributum est secundum proprium finem, & quasi intrinsecam naturam eius, & sic manifestum est, non esse poenam. Nihil tamen obstat, quominus similis impositio fiat in poenam. Tunc autem sequetur naturam poenae quoad obligationem: solum est considerandum in istis casibus, & similibus tributum non imponi propter delictum futurum, sed propter iam factum, & post iustam condemnationem, ut supponitur: & ideo ita obligari homines ad illud tributum soluendum, sicut obligatur reus ad solutionem pecuniariae poenae, postquam ad illam est iuste condemnatus.

Ex his videri infertur, leges tributorum spectatas praecise secundum id, quod per se, & intrinsece requirunt, esse veras leges morales obligantes in conscientia. Probatur, quia si lex haec imperat tributum sine adiectione poenae, imponit necessitatem soluendi tributum, & non imponit necessitatem poenalem, quia, ut supponimus, illam non exprimit; ergo imponit necessitatem in conscientia. Probatur ultima consequentia, quia alias esset lex inutilis, & inefficax: nullo enim modo cogeret transgressorem. Quia si non obligaret in conscientia, neque postea posset quis, propter transgressionem puniri, quia neque sub tali conditione fuit posita. Secundum, quia lex superioris absolute posita obligat in conscientia iuxta capacitatem materiae, sed illa materia est capax obligationis rigorosae: nam est materia iustitiae, & iusti stipendij soluendi, ut declaratum est; ergo. Quin potius licet talis lex non contineret alia verba praecipitativa praeter taxam quantitatis soluendae Principi in tributum, obligaret in conscientia, quia debjrum alendi, & sustentandi opera Regis, naturale est; ergo eo ipso, quod lex humana taxat quantitatem, & modum, obligat in conscientia ad servandam illam, quia illud statim, est medium iustitiae, ut in aliis pretiis rerum, quae lege taxantur, & in decimis Ecclesiasticis, quoad quotam taxatam per Ecclesiam, est manifestum videre.

Iam ergo probatur secunda pars assertionis ex dictis de lege poenali in communem adiectione poenae non tollit obligationem, quam eadem lex praecise lata sine poena induceret; sed ostensum est, legem tributorum, ut moralis est, praecise latam obligare in conscientia; ergo licet illi addatur poena, obligabit per se ad tributum persolvendum, vel restituendum (cum contra iustitiam non sit solutum) absque vlla condemnatione, vel sententia, etiam si tunc nemo obliget ad poenae solutionem ante sententiam, iuxta generalem doctrinam datam de lege poenali. Quae non minus habet locum in legibus tributorum, quam in aliis, supposito paritate in verbis legis: nulla enim ratio discriminis excogitari potest. Declaraturque in hunc modum, quia in tali lege mixta, seu quasi composita ex tributo, & poena, ad diversos fines ordinantur impositio tributi, & adiectione poenae: tributum enim est ad sustentationem Principis, seu ad satisfaciendum naturali obligationi dandi stipendium iustum laboranti in nostram utilitatem; poena vero est ad cogendum, si

omittatur; ergo licet tributum sit iustum, & adaequatum fini suo, & obligatio eius integra maneat, iuste additur comminatio poenae, & executio eius, si culpa intercedat, ultra integram tributum exactionem. Sicut in poenis conventionalibus, quae addi solent inter contrahentes, iuste exigi potest poena a violatore contractus, etiam ultra interesse, & satisfactionem damni illati, ut supra dictum est. Idem ergo est in presenti, intercedit enim veluti contractus inter Principem, & subditos, ut ille gubernet, hi vero ipsum alant per tributorum solutionem, & ad soliditatem huius contractus poena potest adiungi, quae non minuat vim, aut obligationem contractus, sed novam coactionem adiungat. Vnde etiam potest ita declarari, quia propter adiectionem poenae non conceditur libertas, seu optio vasallo, ut vel tributum solvat, vel poenam patienter sustineat, si illi imponatur: sic enim adiectione poenae non augeret efficaciam legis, sed minueret, quod plane est contra intentionem talium legislatorum; ergo additio poenae, non tollit praecipitum, sed confirmat, & virget illud, ergo semper lex per se obligat, licet illi addatur poena. Et re vera hoc est maxime consentaneum fini talis legis, & ut sic dicam, quasi conaturale illi, ut in puncto sequenti magis explicabo.

Superest ergo explicanda tertia pars assertionis, nimirum, quando ex verbis, & forma legis conspicerit, mentem legislatoris esse, non absolute imperare tributum, sed solum sub conditione, nisi quis malit fieri poenae obnoxius, seu quod perinde est, sub distinctione, vel soluendi tributum, vel poenam ob non solutionem, si de illa feratur iudicium, sustinerentur leges non obligare in conscientia determinate ad solutionem tributi, sed solum per modum poenae, seu simul cum illa, quando exigatur. In qua parte duae includuntur. Una est posse tributum sic tantum imponi, & hoc est per se notum: nam pendet ex voluntate Principis, & non continet iniustitiam, nec rigorem, sed potius lenitatem: nam in eo videtur Princeps potius ex parte cedere iuri suo, quam in aliquo excedere. Acceditque non magis repugnat hic modus legis in hac materia, quam in aliis: nulla enim ratio discriminis afferri potest, ut de aliis argumentati sumus. Altera pars est, quod posita tali lege, illa non obligat in conscientia statim, seu determinate ad solutionem tributi. Et haec etiam est evidens eisdem ferè rationibus, quia obligatio haec pendet ex voluntate Principis, ipse autem Princeps satis per talia verba declarat, nolle se obligare absolute, sed tantum sub praedicta conditione, seu distinctione: nam etiam, quia non est maior ratio de hac materia, quam de aliis: in aliis vero lex illa non obligat in conscientia, nisi modo dicto, ut supra ostensum est, ergo neque in ista.

Statim vero insurgit dubitatio supra etiam de lege poenali generatim tractata, an leges tributorum adiectiones poenae, ut regulariter feruntur, intelligendae sint iuxta hanc ultimam partem, vel iuxta secundam. Sed de hoc puncto dicemus paulo post in cap. 15. Nunc brevitè censeo, leges has poenales imponentes tributa sub poena, esse mixtas, ac subinde per se obligare in conscientia ad solutionem tributi. Ratio est, quia verba legis ordinantur sunt praecipitativa, sicut sunt communiter in aliis legibus moralibus, quae ad bonum regimen reipublicae ordinantur, adeoque obligant in conscientia, non obstante adiectione poenae. Secundum, quia intentio talis esse praesumitur, nisi aliud certò constet morali certitudine, quia (ut dicebatur) per poenam volunt Principes augere efficaciam legis, non minuire. Et quia per se primò intendunt in effectu consequi tributum sibi, & communi bono reipublicae necessarium. Vnde est tertia ratio, quia materia talium legum maxime postulat huiusmodi obligationem, quia est materia iustitiae, & in re gravissima, ac pertinet ad communi

Adiectione poenae non datur vasallo optio ut vel tributum solvat, vel poenam patienter sustineat, si illi imponatur: sic enim adiectione poenae non augeret efficaciam legis, sed minueret, quod plane est contra intentionem talium legislatorum; ergo additio poenae, non tollit praecipitum, sed confirmat, & virget illud, ergo semper lex per se obligat, licet illi addatur poena.

11.

11.

12.

11. Fit satis argumentum contra sententiam.

mane bonum: imò necessaria moraliter ad reipublicae conservationem & gubernationem; ergo illi materiae quasi debetur, & conaturale est praecipitum per se, & absolute obligans, & non tantum sub conditionali pacto sustinendi poenam, quod est valde per accidens, & de se insufficiente ad gravissimum tributorum finem. Ideoque censeo, non esse regulandas has leges per illas, quae sub poena prohibent venari, aut ligna cedere, aut aliquid è regno extrahere: nam haec prohibitiones, & similes sunt multo minoris momenti, ordinariè loquendo, & extra causas grauis necessitatis regni, & ad illas sufficit illa coactio, vel compensatio quasi contingens per poenam. Tributorum autem impositio, & solutio est per legem intenta tanquam per se debita, & necessaria reipublicae, ac Principi, & ideo ex se postulat proprium, ac directum praecipitum, per se & absolute obligans, etiam si poenae accumulatur. Quapropter non existit sufficere, quod lex loquatur conditionali modo, si quis non soluerit tale tributum, tali poena puniatur, ut illo modo intelligatur. Nam talis lex supponit necessariò tale tributum esse debitum, & ideo moraliter nunquam ponitur illa conditionalis, nisi post impositionem tributi, quae fit per absolutum praecipitum, vel saltem per taxationem quantitatis soluendae, quae facta, naturalis lex iustitiae obligat ad tributum soluendum, etiam ante adiectionem poenae: illa autem obligatio non adimitur propter conditionalem illam adiunctam, ut ex dictis constat. Illa ergo non sufficit in tali materia ad praesumendum, legem esse pure poenalem, sed oportet, ut vel clarioribus verbis declaratur, vel ex aliis circumstantiis, aut certa consuetudine colligatur.

Ad fundamentum ergo contrariae sententiae respondetur, ad summum probare tertiam partem assertionis nostrae, quia verò simpliciter procedit contra secundam, & intendit ex adiectione poenae inferre ablationem absolute obligationis in conscientia, respondetur, negando hanc consequentiam. Quia non est hoc necessarium ad aequitatem iustitiae, ut ostensum est, quin potius ad providendum sufficienter iustitiae, & aequitati, quae debet seruari inter Principem, & subditos, necessarium est, ut subditi simpliciter, & absolute obligentur in conscientia ad iusta tributa soluenda, & ut rebelles distincta poena puniantur. Alia enim est iustitia vindicativa à commutativa, & prior obligatio ad commutativam pertinet, & transgressio eius constituit novum reatum, seu debitum in ordine ad iustitiam vindicativam. Neque etiam de intentione legislatoris aliud praesumi potest ex vi solius comminationis poenae, ut ostensum est, neque vlla ista qualitas, vel nimius rigor resultat in his legibus ex illo solo capite, magis quam in aliis omnibus, quae praecipiendo, poenam transgressoribus minantur, vel quam in contractibus iustis, & aequalibus, quibus nihilominus adiectione poenae, ultra interesse, ut dictum est.

C A P V T XIV.

De potestate necessaria ut lex tributum imponens iusta sit.

Quoniam obligatio legis ex illius iustitia maxime pendet, & iustitia tributorum multas condiciones requirit, ideo illas explicare necessarium est, quod discurrendo per causas tributorum optime fiet. Quod ergo ad efficientem spectat, certum est, necessariam esse potestatem ad imponendum tributum in eo, qui huiusmodi legem statuit, alioqui non erit iusta, sed tyrannica. Conclusio est clara, quia ubi deest potestas, actus non potest esse validus, nedum iustus. Item quia superior non potest praecipere, nec inferior tenetur obedire; haec enim corre-

Suarez de Legib.

latia sunt. Denique quia prima conditio necessaria ad iustitiam legis est potestas ferendi illam, ut supra visum est; ergo eadem requiritur cum propositione in lege imponente tributum. Imò hic considerandum est, non omnem potestatem, quae sufficit ad condendam legem in aliis materiis, sufficere ad imponenda tributorum leges potest interdum condere Princeps non supremus, aut civitas, vel aliquis magistratus iuxta sui muneris institutionem; tributum autem imponere non potest, nisi supremus Princeps non recognoscens superiorem in suo ordine, ut ex dicendis constabit, & ideo specialiter requiritur haec conditio in legibus tributorum, praeter conditionem omnibus legibus generalem.

Statim vero occurrit inquirendum, quinam habeat in republica hanc potestatem. Respondeo quod attinet ad leges civiles, primum omnium esse hanc potestatem in Imperatore, l. 1. & 2. C. nova vestigalia institui non possit. Vbi in lege secunda additur, civitates non habere hanc potestatem, & idem habetur in l. vestigalia. ff. de publican. & vestigal. Intelligendum autem est, nunc durare hanc potestatem in Imperatore in terris imperij, in quibus supremam potestatem retinet, non tamen in aliis regnis, seu provinciis, in quibus iam illam amisit, iuxta dicta in libro praecedenti. Vnde consequenter addendum est secundò hanc potestatem esse in Regibus, qui in suprema potestate aequiparantur Imperatoribus, ut supra dictum est, & ita habetur etiam in legibus horum regnorum, & utrunque dicitur aperte in cap. super quibusdam, de verb. significat. licet Hostien. sibi id neget, & per Reges exponat Regem Romanorum, contra vim verborum, & contra Glossam, & sine vilo fundamento, imò vltimè extendi hoc debet ad Principes, ut habetur in c. innovamus, de censib. & sentit Glossa ibi in d. vestigalia, & in c. si quis Romipetas. 24. q. 3. Intelligi autem debet de his Principibus, qui licet Reges non appellentur, tamen habent supremam iurisdictionem in temporalibus. Et sic est facilis ratio, quia ad ponendum tributum magis attenditur iurisdictione, quam nomine, vel alia dignitatis conditio. Itè, quia hi Principes possunt indicare bellum, & administrare rem publicam independentè ab alio superiori temporali, sed ad hoc sunt necessaria tributa; ergo etiam habet potestatem imponendi tributa. Quarto vero addimus, reliquos omnes, qui recognoscunt superiorem in temporalibus, non posse tributa imponere, ut ex eisdem legibus colligitur, & docent Deci. conf. 534. & Rebuffus in expositione Bullae Coenae, art. 3. Et ratio esse videtur, quia potestas agentis debet esse proportionata fini: finis autem tributorum est, commune bonum reipublicae, & ideo potestas imperandi illa ei tantum data est, qui supremam curam habet totius reipublicae. Item haec potestas per se primò, & ex natura rei erat in republica, vnde illae reipublicae, quae nunc sunt supremae, illam potestatem in se retinent, quia inter Reges, & Principes commutantur; ergo ubi reipublica transfuit suam potestatem in Principem, solum inuenitur haec potestas in illo Principe, qui supremam reipublicae potestatem habet.

Sed quaerit aliquis, an Pontifex, vel Concilium, vel alia potestas Ecclesiastica habeat hoc ius. Aliqui enim dicunt, Concilium generale habere hanc potestatem, quia potest eam alij concedere, ut significatur in capite, super quibusdam, §. praeterea, de verborum significat. Respondetur tamen, Pontificem, quatenus temporalis Princeps est, posse in suis terris imponere tributa, quia re vera ibi est supremus in temporalibus per directum dominium, & potestatem. In aliis vero regnis, sicut non habet dominium, vel temporalem iurisdictionem directè, ita nec potest per se, & directè imponere temporalia tributa.

Tributa non potest imponere nisi princeps supremus non recognoscens superiorem in suo ordine.

Super quibusdam, de verb. significat. licet Hostien. sibi id neget, & per Reges exponat Regem Romanorum, contra vim verborum, & contra Glossam, & sine vilo fundamento, imò vltimè extendi hoc debet ad Principes, ut habetur in c. innovamus, de censib. & sentit Glossa ibi in d. vestigalia, & in c. si quis Romipetas. 24. q. 3. Intelligi autem debet de his Principibus, qui licet Reges non appellentur, tamen habent supremam iurisdictionem in temporalibus.

Glossa, c. si quis Romipetas.

Decius.

3.

DD

buta.

buta, quia hic est actus illius potestatis. Quod a fortiori A
 verum est de quocumque inferiori Prælo Ecclē-
 siastico, vel Concilio etiam generali, cuius potestas ex
 Pontifice maximè pendet. Nihilominus tamen si ad
 spiritualem finem sit necessarium, vt ad defendendam
 Ecclesiam ab infidelibus, vel hereticis, potest summus
 Pontifex imponere temporalia tributa, quia sub ea
 ratione habet supremā potestatem etiam in tempora-
 libus. Potest autem directè summus Pontifex propter
 eundem finem, vel in subsidium sibi necessarium tri-
 buta imponere super Ecclesiar bona, sicut tractando
 de Decimis, diximus, posse partem decimarum sibi
 reservare, quia in illo ordine per se, & directè est su-
 premus Princeps totius Ecclesie, & supremus di-
 spensator honorum eius, & ideo supremam etiam
 in hoc habet potestatem. Aliqui verò Episcopi B
 hoc non possunt, capit. *prohibemus*, de censib. Con-
 ciliū autem etiam generale in tantum id poterit, in
 quantum fuerit à Pontifice concessum, vel approba-
 tum. Potest præterea Ecclesia declarare, qui Principes
 temporales possunt imponere tributa, & prohibere,
 ne alij imponant, vt fecit Concilium Lateran. in dicto
 capit. *innouamus*, & ita etiam intelligitur dictum cap.
super quibusdam. Et singulis annis sub grauissima cen-
 sura fit similis prohibitio in Bulla Cœnæ.

*Nisi sit opus
ad spiritua-
le finem non
posse Papam im-
ponere tribu-
ta, sed in sub-
sidium sibi
necessarium
sibi reservare,
quia in illo
ordine per se
& directè est
supremus
Princeps totius
Ecclesie, &
supremus di-
spensator hono-
rum eius, &
ideo supremam
etiam in hoc
habet potesta-
tem.*

e. prohibemus.

*e. innouamus.
e. super qui-
busdam.*

*4. Illa tributa
etiam esse in-
fusa quibus
non constat
de quibus
sunt
imposita.*

5.

*Castro.
Medina.*

Additur verò in dicto cap. *super quibusdam*, non so-
 lum illa esse iusta tributa, de quibus constat esse impo-
 sita à Regibus, vel Principib. supremis, sed etiam illa,
 de quibus non constat, à quo imposita sint, dummodo
 ex consuetudine, de cuius initio non extat memoria, sint in-
 troducenda. Cuius ratio est, quia ubi nec constat, nec con-
 stare potest de iniustitia, secundum ius præsumitur in-
 iustitia: in huiusmodi autem casu constare non potest,
 tale tributum sine legitima potestate esse impositum,
 imò cum aded præualuerit, vt per longissimum tem-
 pus à tota communitate solutum sit, præsumitur ius-
 tite incepisse. Item quia præscriptio præsertim imme-
 morialis dat ius sufficiens, illa autem consuetudo in-
 ducit præscriptionem, & ideo diximus, requiri bonā
 fidem, quia in omni præscriptione necessaria est.

Occurrit autem hic graue dubium, an idem dicen-
 dum sit de potestate imponendi nouum tributum, ex
 immemoriali consuetudine, etiam si is, qui illud im-
 ponit, non sit supremus in temporalibus. Est enim at-
 tentè considerandum, hæc duo esse valde distincta, im-
 ponere tributum, vel exigere iam impositum, & simili-
 ter aliud esse, habere consuetudinem immemoria-
 lem exigendi aliquod tributum, quod ex eadem con-
 suetudine supponitur iam impositum; aliud verò ha-
 bere consuetudinem immemorialem imponendi noua
 tributa, & consequenter illa postea exigendi. Hæc
 enim potestas sine dubio est multo maior, vt bene no-
 tarunt Castro dicto lib. 1. c. 10. & Medina dicto c. 13. §.
sed forte, tum quia est potestas legislatiua, & dominati-
 ua, & extenditur ad plures actus, & ad nouas imposi-
 tiones faciendas; alia verò est quoddā particulare ius
 obtinendi, seu lucrandi pensionem, quæ supponitur
 iam imposita. Vnde etiam certum mihi est, ex hac po-
 steriori consuetudine non bene inferri priorem. Multi
 enim Principes inferiores, imò & priuata personæ ha-
 bent ex consuetudine ius exigendi aliqua tributa an-
 tiqua, vel à Rege imposita, vel de quorum initio, aut
 auctore non constat, qui non habent potestatem, vel
 consuetudinem imponendi noua tributa. Ideoque li-
 cet ratio facta probet antiquum tributū, de cuius ini-
 tio non est memoria, reputari iustum, & legitima po-
 testate introductum, & ideo exigi iuste posse à quo-
 cunque habente titulum vel consuetudinem legitimā
 obtinendi talem pensionem, adhuc superest quæstio,
 an noua impositio tributi fieri iuste possit à non supre-
 mo Principe allegante consuetudinem immemoria-
 lem imponendi tributa.

In qua dubitatione Medina dicto c. deq. restit. c. 13. §.
 vt *igitur*, affirmat tale tributum iustum esse. Fundatur
 præcipue in dicto cap. *super quibusdam*, quod longè aliter
 capite colligit auctoritatem imponendi tributa esse in
 Imperatore, Rege, Papa, Concilio, & in antiqua
 consuetudine. Et ita sentit, Pōtificem in eo textu prin-
 cipaliter loqui de nouis tributis, qui imponantur ex
 vi potestatis præscriptæ per consuetudinem sine alio
 titulo, licet paulo inferius, §. *de veteribus*, fateatur, et-
 iam esse licitum exigere tributa antiqua in sola im-
 memoriali consuetudine fundata, quia tunc pro reci-
 pientibus iuste præsumitur, & in §. *sed forte*, obicien-
 do contra hoc dictum cap. *super quibusdam*, respondet,
 non esse contrarium, sed potius approbando illa noua
 tributa, *immuere* (ait) *etiam hæc antiqua, iuste recipi posse*.
 Potest pro hac sententia citari Panormit. in dicto cap.
innouamus, n. 6. quatenus dicit, potestatem hanc impo-
 nendi tributa, posse præscriptionem acquiri, & iura Prin-
 cipis posse consuetudine obtineri, de cuius initio non
 extat memoria, iuxta doctrinam Barto. in l. *infamem*,
 ff. de publi. iud. & Innoc. in cap. *ego*, p. de fide instrum.
 Expressius id docet Panormit. in dicto cap. *super quibusdam*,
 n. 1. & 2. Ex quo videtur Medin. sumphisse illius tex-
 tus interpretationem. Eandem sententiā tenet D. An-
 tonin. in 2. p. tit. 1. c. 13. §. 8. in fin. vbi in speciali loquitur
 de quibusdam impositionib. particularibus, quas
 aliquæ ciuitates facere solent pro suis tantum mem-
 bris, vt ad communes necessitates contribuunt. Quia
 licet hoc, inquit, ordinari non possint facere sine licentia
 Principis, secus erit, si ita facere consueverint ante hominum
 memoriam.

Ratione potest hæc sententia, suaderi, primò, quia
 eadem ratio esse videtur quoad præscriptionem de iure
 petendi tributum antiquum, & de potestate impo-
 nendi nouum, quantum spectat ad possibilitatem ac-
 quirendi illud per consuetudinem: nam vtrumque est
 proprium Principis; ergo si vnū comparatur præscrip-
 tione, cur non aliud? Nam quòd differant secundum
 magis, & minus, parum refert, cum hæc differentia ac-
 cidentalis sit, & in multis aliis reperitur, quæ contra
 Principem præscribi possunt. Vt sunt iurisdicctio, quæ
 per consuetudinem acquiritur, etiam si propria Regis
 sit, & potestas legitimandi spurios, restituendi famam
 infamibus, recreandi tabelliones, & similia, quæ Innoc.
 supra notat, præscribuntur contra Principem, cum non
 videantur minora, quàm potestas imponendi tribu-
 tum. Vnde confirmatur quia, præscriptio temporis im-
 memorialis æquiparatur, priuilegio concessò à Prin-
 cipe ex certa scientia, teste Bald. sub titulo, *Quæ sint*
 regalia in vrb. feudor. sed per priuilegium Principis
 potest inferior imponere tributum, vt ex allegatis iu-
 ribus colligitur, quæ dicunt, neminem posse impone-
 re tributum, nisi Principem, vel qui ab eo habuerit
 facultatem; ergo eadem potestas poterit per immemo-
 riale præscriptionem acquiri. Probatur consequentia
 simul cum maiori, quia per talem consuetudine præ-
 sumitur, illam fuisse ortā ex aliquo simili priuilegio,
 & ita vel ipsa consuetudo confert potestatem, vel saltem
 probat sufficienter illam, quatenus est ratio sufficiens
 ad præsumendā iustā originē eius. Vnde Glossa etiā in
 dicto cap. *super quibusdam*, ver. *non extat*, dixit consuetudine,
 cuius non extat memoria, ius, siue priuilegiū inducere.

Contrariam nihilominus sententiam tenet Castro
 li. 1. de lege poenali, cap. 10. dicitque antiquam con-
 suetudinem, de cuius initio non extat memoria, vale-
 re ad exigendū tributum, quæ ab illo tempore antiquo
 sunt introducta, non verò ad noua imponenda. Probat
 primò, quia dictū cap. *super quibusdam*, loquitur de anti-
 quis tributis, non de nouis per antiquam consuetudine
 impositis. In quo fundamēto duo consideranda, & distin-
 guenda mihi videntur. Vnū est intelligentia illius tex-
 tus,

*6. Medina.
Sic. affirmat
idem esse de
potestate non
imponendi nisi
tributum ex
immemoria-
li consuetu-
dine licet non
sit supremus
dominus.
Meli. funda-
tus in c. su-
per quibus-
dam.*

Panorm.

*Barto.
Innocent.*

Anton.

7.

*Castro.
Innocent.*

*8. Sem. neg.
tina.
Castro.*

tus; aliud est illatio, quæ ex illo fit. In primo hæc po-
 sterior interpretatio verior videtur: nam in textu non
 dicitur, consuetudinem sufficere ad imponendum tri-
 butum, nec ad potestatem imponendi tributum, sed
 dicitur illa tributa esse interdicta, quæ non apparet Im-
 peratorum, vel Regum, vel Lateranensis Concil. largitione
 concessæ, vel antiqua consuetudine: cuius non extat memo-
 ria, inducta. Loquitur ergo aperte Pontifex in his vl-
 timis verbis de tributis introductis per antiquam cō-
 suetudinem, & de illis solis. Vnde non video, cur dixe-
 rit Medina hoc innui in illo textu, & non potius, hoc
 solum expressè affirmari, & quicquid aliud inde affir-
 metur esse per illationem, non quia in textu continetur.
 Nec etiam video, cur dixerit idem Auctor cum
 Panormit. numerari in eo textu quatuor habentes au-
 thoritatem ad imponenda tributa, scilicet Imperato-
 rem, Regem, Concilium (vtique cum Pontifice) &
 consuetudinem: nam ibi dicitur, consuetudinem dare
 auctoritatem ad imponendum tributum, sed dare au-
 thoritatem tributo, quod hodie impositum inuenitur,
 quod sine dubio longè diuersum est, vt rectè dixit Cas-
 tro. Medina etiam non negat, hæc duo esse diuersa;
 male autem conatur literam illius textus ad vtrumq;
 accommodare, & magis in eo fallitur, quod textum
 principaliter accommodat ad eam partem, quæ in li-
 tera eius non continetur.

Medin.

Panorm.

Castro.

9.

*Castro.
Innocent.*

Alterum verò, quod ex hac vera interpretatione
 colligit Castro, non videtur mihi ex illo textu probari
 posituè, sed ad summum negatiuè, quia licet ibi non
 affirmetur, consuetudinem immemorialem posse da-
 re potestatem imponendi tributa, non tamen negatur
 ergo inde non potest colligi testimonium positi-
 uum contra priorem sententiā, sed solum negati-
 uum, hoc modo nemo habet potestatem imponendi
 tributa, nisi qui in illo textu numerantur, sed ibi non
 datur hæc potestas consuetudini; ergo. Et simile vide-
 tur esse aliud argumentū, quod Castro sumit ex dicto
 cap. *innouamus*, quamuis ipse dicat, quòd in eo *Au-
 thoritas imponendi noua tributa aperte negatur antiquæ
 consuetudini, quia expressè ibi dicitur, solum Regibus, &
 Principibus esse concessam*. Vnde ex illa exclusiua, so-
 lum, videtur colligere, negari hoc consuetudini. Sed in
 rigore non est solida illatio, tum quia dictio exclusiua
 non excludit ea, quæ sunt paria, sicut ibi non exclu-
 ditur Concilium: tum etiam, quia dictio exclusiua
 non excludit concomitantia, huiusmodi autem dici
 potest consuetudo, quia illa in tantum habet vim, in
 quantum præsumitur in auctoritate Principis funda-
 ta. Vnde addo, in illo textu non haberi verba, nec
 modum loquenti, quem Castro intendit, sed verba
 eius sunt, *Nec quisquam alicui nouas pedagiorum exa-
 ctiones sine auctoritate, & consensu Regum, aut Prin-
 cipum statuere præsumat*. Qui autem imponit noua pe-
 dagia ex vi consuetudinis, non præsumit illa impone-
 re sine auctoritate Regum, vel Principum: sed allegat,
 & præsumit talem consuetudinem in auctoritate
 Regum esse fundatam; ergo non potest dici aperte ex-
 cludi in illo textu; ergo ad summum dici poterit, ibi
 non probari talem consuetudinem sufficere. Quod ar-
 gumentum negatiuum ex vtroque textu leue est, &
 vtrumque retorqueri potest. Primum quidem, argu-
 mentando à paritate rationis, & negando talem con-
 suetudinem omnino omitti, quia in altera includitur,
 vel in potestate Regum, vel in concessione Concilij.
 Aliud verò, quia actus proprius Principis si fit ab infe-
 riori, ex immemoriali consuetudine, censetur fieri au-
 thoritate Principis, sed illo textu approbatur tributum
 nouum positum auctoritate Principis; ergo & positū
 ex immemoriali consuetudine, quia hæc includit au-
 thoritatem Principis.

10.

tantum negatiuam continent. Quia nulla potestas po-
 test per consuetudinem, seu præscriptionem acquiri,
 nisi virtute alicuius legis ciuili, aut canonice, sed nul-
 la talis lex est, quæ det auctoritatem præscribendi
 hanc potestatem imponendi tributa; ergo non potest
 præscriptione acquiri, & consequenter nullus Prin-
 cept recognoscens superiorem potest iuste tali pote-
 state vtī, prætextu consuetudinis, etiam immemoria-
 lis. Maior constat, quia præscriptio non est iure natu-
 rali introducta, imò quòd modo videtur ab illa dis-
 cordare, vel saltem omnino illi addi: nec etiam con-
 stat esse de iure gentium, quia omnes gentes illa vtū-
 tur, neque eodem modo; oportet ergo vt fundetur in
 iure humano ciuili, vel canonico, quia sine auctori-
 tate iuris non est præscriptio, sed iniqua usurpatio rei
 alienæ. Probat ergo minor, quia nulla inuenitur ci-
 uilis lex, quæ talem præscriptionem approbet, neque
 etiā canonica, quia maximè illa duo capita supra tra-
 ctata: ostensum autè est, in illis nihil de hac consuetu-
 dine caueri, & alioqui generaliter damnari omnia tri-
 buta non concessa à Regibus, Principibus, vel Pontifi-
 ce, seu Concilio, & in textu originali Concilij Lateranensis
 sub Alexan. III. p. 1. cap. 22. additur, *Vt nec ius au-
 deat tales exactiōnes statuere, aut statuas de nouo i. nere*.
 Item ibi videtur postulari ad iustitiam tributorum, vt
 constet auctoritate supremi Principis esse imposita, si
 sint noua, vel quòd ex consuetudine immemoriali præ-
 sumatur, si sint antiqua: de præsumptione autem, vel
 præscriptione pro potestate imponendi illa nullū ibi
 est verbum. Nec etiam valet aliquid argumentū, quod
 à simili sumebatur, tunc quia hæc translatio, vel vsur-
 patio alieni iuris per consuetudinem odiosa est, & id-
 eo non debet extendi, sed restringi, tum etiam quia non
 est æqualis ratio cum ostensum sit, hanc potestatem
 esse maiorem, tum denique quia præscriptio talis po-
 testatis multò magis potest cadere in perniciem rei-
 publicæ, & ideo multo minus potest præsumi, à Prin-
 cipibus approbari; ergo ubi non est expressa lex, non li-
 cet per solam coniecturam, vel æquiparationem il-
 lam colligere.

Et confirmatur hæc ratio ex alio principio Iurispe-
 ritorum: nam ea, quæ ita conueniunt supremæ pote-
 stati, vt ad proprium illius rationem pertineant, non
 possunt à subditis consuetudine præscribi, sed talis est
 potestas imponendi tributa; ergo. Maior habetur ex
 communi sententia Iuristarum, Bald. in l. *comperit*. C.
 de præscript. triginta, & c. Panorm. cap. *cum nobis*, & c.
 ad audiendam, de præscript. & aliorum, quod refert,
 & sequitur Couarr. in reg. possessor. num. 8. & 9.
 & in Practi. cap. 4. num. 1. & Velasc. de iur. Em-
 phyteut. q. 8. num. 29. & sequentibus. Cuius ratio à
 priori est, quia nullum ius humanum fauet tali præ-
 scriptioni; imò illi resistit, vt in iure ciuili constat ex di-
 cta l. *comperit*, & in iure Hispaniæ l. 1. tit. 15. lib. 4. nouè
 recopilat. & idem sumitur ex l. 5. tit. 29. p. 3. Resistit e-
 tiam ius Lusitanæ lib. 2. Ordinari. tit. 26. in princ. & §.
 15. Congruentia verò est, quia præsumi non potest,
 Principem consentire in huiusmodi præscriptione,
 imò nec iure posse, quia esset valde perniciofa rei pu-
 blicæ, & ipsimet Principi, quia ex parte priuaretur re-
 gia potestate. Minor itè propositio in argumento sum-
 pta colligi potest ex dictis cap. *innouamus*, & *super qui-
 busdam*, quatenus docent, ius imponendi tributa, esse
 reservatum Regi, & Imperatori, ac similibus Principi-
 bus supremis, & eodem modo sumitur ex l. *de fignalia*,
 ff. de publi. & vectig. & l. 1. C. nou. vectig. ex l. 9. tit. 7.
 p. 5. vbi Glossa 1. notat, esse hoc ex reservatis Prin-
 cipi.

Sed forte dicit aliquis, aliud esse, quòd actus sit re-
 seruatus Principi, aliud verò quòd sit quasi de intrin-
 seca ratione supremæ potestatis eius, vel signum quasi
 proprium, & quasi potestatiuum supremæ excellentiæ
 illius.

*Conc. Later.
Alex. III.*

11.

Bald.

Panormit.

Velasc.

L. comperit.

Ordin. lib. 2.

c. innouamus.

*L. de fignalia.
Glossa.*

12.

illius. De actibus ergo huius secundi ordinis est vera prima propositio; non verò de actibus prioris ordinis, ut probant adducta pro contraria opinione imponere autem tributum tantum, probatur esse Principi reseruatam priori modo. Neque aliud colligitur ex iuribus civitatis, & ideo non procedit ratio, quia multa similia reseruat Principi possunt contra illum præscribi, ut supra inductione ostensum est.

Sed contra hoc ostendo, esse proprium Principis posteriori, & stricto modo. Et primum expendo verba Pontificis in cap. tributum. 2. q. 8. ubi, *Quod constitutum est pro pace, & equitate, quia nos tueri debent, & defendere, Imperatoribus persolvendum est.* Quibus verbis significatur, titulum, ob quem tributa debentur, fundari in ea obligatione, qua rex tenetur regnum suum in pace defendere, sed hæc obligatio requirit supremam potestatem, & in illa fundatur; ergo tributum intrinsecè respicit illam potestatem, & fiat alia habet, ut sit veluti signum exhibendum in signum supremi dominij. Hoc etiam confirmat quod D. Augustinus. 2. lib. 2. contra Faust. cap. 74. *Ad hoc tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendia præbeantur.* Nam licet non sit hæc adequata causa imponendi tributa, est vna ex præcipuis, & ostendit, quod sicut potestas indicendi bellum est propria supremi Principis, nec potest acquiri per præscriptionem ab inferiore Principe habente superiorem, ita etiam potestas imponendi tributum. Præterea ex citatis legibus sumitur magnum argumentum, quia expresse definiunt, neminem posse præscriptione eximi à tributis solvendis, ut patet ex citata leg. *comperit*, & aliis horum regnorum. Et ex Panormitan. in dicto cap. *cum nobis*, numer. 1. ubi reddit rationem, quia tributum debetur in signum subiectionis, sed multo plus est præscribere potestatem imponendi tributa, quam præscribere exemptionem à tributis, quia maius etiam signum supremæ potestatis est tributa imperare, quam exigere; ergo.

Et declaratur hoc amplius, quia Rex habet potestatem imponendi tributa in toto suo regno, etiam in terris subiectis alicui inferiori Principi ipsi subiecto; quando ergo ille inferior Princeps acquirit per consuetudinem potestatem imponendi tributa in suis terris, vel Rex illum amittit, vel uterque retinet illa. Primum est intrinsecè contra dignitatem Regiam, eam enim magna ex parte conuellit, quod per præscriptionem fieri non potest, ut ostensum est. Et etiam contra naturalem obligationem, qua vasalli tenentur recognoscere Regem ut supremum dominum. Secundum autem est etiam contra iustitiam respectu imponendorum, ita enim supra modum gravantur. Vtrumque sic explico, quia populi ex naturali iustitia per se primo tenentur tributa pædere Regi, tum quia ille est supremus dominus, tum quia illius potestas censetur esse immediata à populo, & ideo etiam populi subditi inferiori Principi subdito Regi, quatenus sunt pars quædam regni, tenentur per se contribuere ad sustentationem Regis, & status, ac dignitatis, omniumque manerum, & onerum eius, quod faciunt populi tributa soluendo. Ergo contra iustitiam esset, quod etiã inferior, & quasi proximus Princeps, posset sua auctoritate imponere eidem populo nova tributa, & quod populus obligari posset à duobus Principibus, & præsertim ab illo, cum quo à principio non contraxit, neque potestatem contulit. Isti enim inferiores Principes non à populo, sed à Regibus, vel Imperatore suum statum ac dignitatem acceperunt, & ideo non à populo, sed à Rege, vel iuxta Regis præscriptum possunt certos redditus à vasallis accipere. Atque hæc videtur esse ratio propria, cur hic actus imperandi tributa, est proprius supremi Principis, quæ consequenter optime videtur ostendere, esse hoc tam intrinsecum illi su-

prema potestati, ut contraria consuetudo illam destruat, & iustitiam multum repugnet, ideoque non sit admittenda contra Principem, neque sufficiat ad iustificandam novam tributa, sine certa facultate à Rege concessa.

Hæc ergo sententia mihi videtur verior, & securior, quia est magis consona iuri, & rationi, & quia impositio tributorum est gravissima, & multa consideratione indiget, ut iuste fiat, & ideo non est facile committenda voluntati eorum, qui in temporalibus habent superiorem, nec consuetudo aliud inducens honesta censenda est. Neque præsumendum est, quod bona fide sit introducta, vel per scientiam, & patientiam Regum. Oportet tamen advertere, aliud esse, quod Princeps aliquis inferior præscribat potestatem imponendi tributa retenta subiectione ad superiorem, & sine licentia eius: aliud verò esse, quod Princeps, qui prius recognoverat superiorem per consuetudinem, & præscriptionem, eximat à tali subiectione, & fiat supremus, & sic acquirat potestatem imponendi tributa. Hæc tamen de priori modo loquuti sumus, & ita dicimus fieri non posse, tum propter iura citata, tum propter repugnantiam, quam inuoluit contra iustitiam æquitatem, & debitum ordinem, qui seruandus est, stante subiectione.

At verò si in posteriori modo supponamus, illam potestatem supremam, & exemptionem posse præscriptione acquiri, ut Iuristæ communiter docent cum Bart. in l. *infamem*. ff. de public. iudi. in fine, & in l. *hostes*, ff. de capti. & aliis quos refert, & sequitur Covar. in dicta reg. *possessor*. 2. p. 2. n. 8. s. *ex his verbis*, & in reg. *peccatum*. §. 9. n. 9. Hac (inquam) sententia supposita consequens erit, ut talis Princeps acquirat etiam potestatem imponendi nova tributa, quia iam non est subditus, sed supremus, & ita ad illa pertinet regula textus in dicto cap. *innoamus*, & dicto cap. *super quibusdam*. Panormi. verò in cap. *cum non liceat*. de præscripti. n. 16. sentit, non posse supremam regni potestatem illo modo acquiri, quia non potest inferior eximi à potestate superioris consuetudine sola, etiam longissima. Sed hæc quæstio nunc ad nos non pertinet; tantum enim ex hypothesi loquimur, quæ sine dubio vera est, quidquid sit de veritate suppositionis, quamuis etiam illa satis probabilis sit, & fortasse etiam praxi comprobata. Nam multa regna censentur hanc potestatem usu ipso & præscriptione acquisivisse præcedente aliqua probabili occasione & titulo.

Ad rationes ergo contrariæ sententiæ nego esse parè ratione de consuetudine imponendi tributum, vel exigendi, tum quia prior consuetudo nullibi in iure censetur sufficiens ad acquirendam potestatem imponendi tributum; posterior verò inuenitur approbata, ut sufficiens ad iustitiam tributi. Quia prior potestas multo maior est, magisque perniciosa reipublicæ, si indebitè vsurpetur, tum etiam, quia per illam consuetudine derogatur supremæ potestati regis, per posteriorè autè minime, imò fundatur in præsumptione contra subditos soluentes tributum antiquè, etiam si non constet qua potestate, vel causa impositum sit. Vnde ex hac parte consuetudo illa, & præscriptio fauet Principibus. Quod si sit sermo de consuetudine accipiendi tributum, per quã solet præscribi contra Regem (quod maxime intendunt Iuristæ ibi allegati) sic etiã neganda est consequentia, quia utilitas tributi potest facile à Rege donari aliis, & ita nihil est, quod veteri præscriptione in illam. Quia per illam non derogatur dignitati, & potestati regis, sed tantum cuidam temporali utilitati, quod secus est in consuetudine imponendi tributa, ut ostensum est. Et ita etiã responsum est ad alia exempla quæ ibi afferuntur: nam licet sint de actibus reseruatæ Principi, non tamen sunt propria signa excellentiæ eius, vel actus, qui veluti intrinsecè includant dependentiã à supremâ potestate, ut est tributorum impositio.

Ad

Ad confirmationem respõdeo, posse quidem Principem committere inferiori, ut nomine, & auctoritate sua tributum imponat in particulari casu, & examinata causa, ratione, & modo, ut in eisdem iuribus significatur: non tamen posse iuste concedere inferiori generale privilegium imponendi tributum independentè à sua approbatione, & redundans in solâ utilitatem ipsius inferioris; esset enim tale privilegium valde perniciosum reipublicæ, ac communi bono, & valde repugnans supremæ potestati eiusdem Principis, & iustitiæ æquitati, ut ostensum est. Ideoque ex vi consuetudinis, quantumcumque longæ, nunquam præsumitur esse fundatam in aliquo privilegio, vel iusto titulo. Et hæc est ratio sufficiens, ut per eam non possit talis potestas comparari.

CAPVT XV.

De ratione, & causa finali ad iustitiam tributi necessaria.

Secunda conditio ad iustitiam tributi necessaria, est causa finalis, seu ratio. Ita sumitur ex cap. *peruenit*, de censibus. ubi etiam significatur, necesse esse, causam esse notam, quia *census ignorantia* (ut ibi dicitur) id est, cuius causa iusta ignoratur (ut ibidem exponit Glossa) *nullo iure divino, vel humano probatur*. Et ideo, inquit Pontifex, *oportet, ut census omnis, ad quid, & quomodo persolui debeat, præficiatur*. Quod intelligendum est de censibus non aiter impositis, vel imponendis, ut ibi sentit Glossa, ut notat Medin. supra q. 14. Nam de antiquis præsumitur causa, licet non sciatur, ut dicimus. Imò etiam in tributis novis (ut infra dicam) non est necessarium, ut causa sit nota omnibus, & singulis de populo; oportet tamen ut sit nota Principi, & consiliariis eius, vel procuratoribus regni, aut aliis ad quos pertinet, iustitiam tributi examinare. Quia nisi Principi constet iustam interuenire causam, vel probabilibus rationibus, vel fide digna auctoritate, & iudicio suorum consiliariorum, non poterit iuste imponere, vel exigere tributum, quia temere agendo non habet ius exigendi. Et ideo nec retinere potest, quod sic exegit, nisi postea examinata causa inuenerit iustum fuisse tributum in re; licet temere fuerit impositum.

Ut autem causa sit iusta, dicunt Doctores omnes, necessarium esse, ut tributum imponatur propter bonum commune, non propter priuatum ipsius Principis. Sed in hoc oportet duo distinguere, vnum est id, quod debetur Principi ratione sui muneris, & laboris, quod dici potest pertinere ad utilitatem eius: nam datur ad sustentationem, & quasi stipendium. Aliud est, quod necessarium est ad subueniendum reipublice in occasionibus necessariis occurrentibus. Si ergo de utilitate Principis priori modo spectata sit sermo, iuste imponuntur tributa propter vsum, & utilitatem Principis. In hoc enim sensu dixit Paulus ad Roman. 13. *Idem enim tributa præstatis*, & subdit, *Minister enim Dei est*. Quasi diceret, soluitis stipendium Principibus, quia ministri Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, ac subinde propter eorum ministerium. In hac autem utilitate seruanda est æqualitas, ut scilicet detur Principi quantum necesse est, & quantum decet iusta statum, & labores eius, non verò sine mensura iuxta concupiscentiam eius. Ad id verò potest, hanc utilitatem Principis non esse omnino priuatam, sed communem, quia ipse est persona publica, & sustentare illum, & statum illius, bonum commune est. Præter hunc autem finem, imponuntur sæpe aliqua tributa propter urgentes occasionibus, & causas, & de his verum est, causam esse debere non commodum Principis, neque alicuius personæ priuatæ, sed communitatis bonum.

Duplex ergo immediata causa in tributis spectanda Suarez de Legib.

Da est, vna pertinet ad personam Principis, ut talis est alia spectans ad sumptus communes. Et hæc potest esse multiplex. Vna, & valde communis est, bellum, & ideo dixit Augustinus. 2. contra Faust. cap. 74. tributa solui vt habeat Rex, vnde militibus stipendia soluat. Aliã causa esse solet refectio pontium, & viarum, atque earum custodia, & aliæ similes, quæ in totius communitatis commodum cedunt. Sic igitur explicata causa tributi, non potest esse iusta, nisi ad commune bonum pertineat: nam cum onus tributi commune sit, etiam finis, seu fructus eius debet esse communis, alioqui non seruaretur æqualitas. Hoc autem præcipue locum habet in tributis, quæ per se vt tributa imponuntur. Nam imponi etiam possunt in pœnam alicuius delicti, vel in recompensationem alicuius nocimenti illati, ut supra dictum est. Tunc ergo non oportet, ut ad communem utilitatem specialiter ordinentur. Nam si ponantur in pœnam, poterunt sicut aliæ pœnæ applicari filio, vel pauperibus, vel aliis piis, aut etiam publicis operibus, aut ministris iustitiæ arbitrio Regis imponentis. Si verò sint ad damna recompensanda, in eorum commodum reducere debet, qui damnum passi sunt, ut per se constat.

Atque hinc sequitur, quantitatem tributi non posse iuste excedere conditionem, seu indigentiam causæ. Quia sicut causa iusta est necessaria, ita etiam proportio tributi ad causam eius necessaria est ad æqualitatem iustitiæ commutatiuæ, quæ est rei ad rem, quia tantum tributum iuste potest imponi, quantum ad finem eius est necessarium, & sufficiens: nam si plus imponatur, iam in eo non habet causam, & excedit æqualitatem iustitiæ, ut in simili dicitur in cap. *quia plerique*, de immunit. Ecclesiastica. Atque ita sub hac conditione includitur alia, quam Caiet. ponit in sum. verb. *velig alia*, quam vocat vsum, id est, quod tributum expendatur in illum vsum, propter quem est impositum, & sumitur ex D. Thom. lib. 2. de regim. Princ. cap. 12. Nam vt iuste exigatur tributum, & ex debito solvatur, tanquam necessarium requirit, ut id fiat, propter quod imponitur, eumque imitatus est Greg. Lop. in l. *Greg. Lop. 2. tit. 1. part. 2. n. 9.*

Circa hanc verò conditionem est considerandum, si loquamur de tributis, quæ penduntur ipsi Regi ad suos sumptus, & propter suos labores, & vigilas, talium tributorum iustitiam non pendere ex vlu: nam siue male, siue bene Rex postea expendat tales redditus, non erit iniustus accipiendo tributa, quia verè est dominus illorum, & de illis potest liberè dispensare, sine iniustitia, dummodo suo muneri satisfaciat, gubernando, & defendendo rem publicam, sicut tenetur. Alioquin si in hoc deficiat, iniuste accipiet, & retinebit hæc tributa, quæ propter officium dantur, & sunt tanquam merces operis, quam iniuste accipit, qui non laborat. Si verò loquamur de tributis impositis ad opera communia reipublice, de his clarum est, debere expendi in talia opera, aliàs committi fraudem, & iniustitiam, quæ potius est in acceptione, & retentione illius, quam in impositione. Nam hæc potest esse iusta, si vera causa suberat; postea verò acceptio, vel retentio fit iniusta ex defectu debiti vsum. Necessarium ergo est, ut tributum expendatur in opus, propter quod impositum est: nam illius tributi non sit propriè Rex dominus, sed dispensator. Vnde ad summum poterit interdum, quando vera necessitas occurrerit, commutare illud in aliud opus pertinetes etiam ad communitatem regni, vel populi utilitatem. Nam quoad hoc habet supremam potestatem, & administrationem.

Ex quo vterius inferitur, tributum pendere (ut sic dicam) à causa in fieri, & conservari. Nam si causa est necessaria ad iustitiam tributi, non potest plus durare tributum, quam causa. Quia si hæc causa (ut sic

c. tributum.

August.

Panorm. c. cum nobis.

23.

14. Auctori sententia.

15. Iurista cum Bari. Panorm. Covar.

16. cap. innoamus. c. super quibusdam. c. cum non liceat.

16. Non esse aut rationem de consuetudine imponendi tributum, & exigendi.

17. Roman. 13.

August.

c. quia plerique. que. Caiet.

D. Thom.

Greg. Lop.

2. tit. 1. part. 2. n. 9.

6. Tributum pendere à causa in fieri, & conservari.

cap. cum cessantia, & in suo genere adæquata) cessat effectus, A
 cap. cum cessante, de appellat. Quod ita fere explicat
 cap. post translatiorem, de renunciat. verb. cessante, & notant Doctores in l. cum pa-
 ter, §. d. ult. ff. de leg. 2. Sed in præfenti, causa est
 necessaria ad iustitiam tributi, ut dictum est; ergo illa
 cessante, cessat iustitia, & consequenter debet cessare
 tributum. Et confirmatur, quia si cessante causa tribu-
 tum exigatur, iam plus exigitur, quam sit necessarium;
 ergo in eo non servatur æquitas, nec iustitia, quia, ut
 diximus, proportio inter quantitatem tributi, & exi-
 gentiam causæ est necessaria ad iustitiam tributi; ergo
 si causa sit perpetua, tributum poterit esse perpetuum:
 si autem sit temporalis, tributum debet etiam esse
 temporale, ita ut illa cessante, hoc etiam cesset.

7. Hoc autem intelligendum est cum limitatione, seu
 declaratione, ut intelligatur formaliter de causa, po-
 tius quam materialiter. Nam licet cessaverit determi-
 nata causa, pro qua positum fuit tributum, si alia æqui-
 valens loco illius substituatur, poterit non cessare
 tributum, quia tunc non cessat simpliciter causa,
 sed talis causa, quæ non est simpliciter necessaria,
 & est in potestate Principis, ut dixi, illam mutatio-
 nem facere, sicut possit novum tributum imponere,
 nova insurgente causa. Item oportet advertere, in-
 terdum causam tributi consistere in vno actu, seu ef-
 fectu, quo absoluto omnino cessat causa, ut adifi-
 catio tali ponte, finitio tali bello, & similibus, & in
 huiusmodi causa maxime procedit doctrina data,
 quod cessante illa, cesset iustitia tributi. Sæpius verò
 causa tributi est permanentior, & occasio eius cessat
 pro aliquo tempore, semper tamen manet occasio, vel
 periculum eius. Ut v. g. causa imponendi pedagium
 fuit securitas itineris, & commoditas, quam Rex pro-
 curare tenetur. In his ergo, & similibus causis,
 licet pro aliquo tempore cesset actualis necessitas
 expensarum in tali opere, nihilominus non cessat
 tributum, nec iustitia eius, tum quia illud est acciden-
 tarium, & in re morali non potest esse tanta depen-
 dentia, aliàs quotidie fieret mutatio iuxta occurren-
 tes occasiones, quod sine dubio non expediret. Tum præ-
 cipue, quia illa causa de se est permanentis, & Princeps
 semper tenetur esse paratus, & habere curam securi-
 tatis viarum, aut maris, quæ obligatio est digna stipen-
 dio. Tum denique, quia sicut cessat interdum neces-
 sitas expensarum in vno, vel alio opere, ita sæpe occur-
 runt aliæ occasiones expendendi, quæ loco aliorum
 operum possunt succedere. Et ita ut in hoc etiam su-
 matur æqualitas, tenebitur Princeps non pro quacun-
 que exurgente occasione novam facere impositionem,
 etiam temporaneam, sed prudenter pensare, an pro il-
 lis sufficiant antiqua tributa, in quibus actualis neces-
 sitas faciendi expensas cessavit, vel suspensa est.

Dubium de
 consuetudine.
 Cordub.
 Medina.

Quæri verò ulterius potest, an in aliquo casu possit
 iuste exigi tributum, cuius causa cessavit, saltem ratio-
 ne antiquæ consuetudinis, quæ suppleat vicem causæ.
 Hoc dubium tangit Cordub. in Summa Hispan. q. 95.
 & absolute negat, quia non putat posse bonam fidem
 in tali consuetudine intervenire. Contrarium tenet
 Medin. dicto cap. 14. qui non solum affirmat sufficere
 consuetudinem ad præsumptionem iustæ causæ, quæ-
 do de illa est ignorantia negativa, ut sic dicam, verum
 etiam consistet causam, propter quam impositum
 fuit tributum, cessasse, atque adeo iam non subsistere
 legitimam causam; putat nihilominus, consuetudinem
 antiquam, & bonam fidem, ac sufficienti tempore præ-
 scriptam, sufficere, ut tributum iuste exigatur. Ratio
 est, quia præscriptio dat sufficientem titulum, & sup-
 plet defectum quemlibet, etiam si proveniat ex defe-
 ctu causæ. Quod si obiciatur, quia tunc non potest con-
 suetudo esse bona fide continuata, nam eo ipso,

quod scitur causam cessasse, non potest exactio
 tributi bona fide continuari. Respondet, posse
 durare bonam fidem, quia licet prior causa ces-
 saverit, loco illius successit præscriptio, quæ dat
 sufficientem causam iustam ad exigendum tribu-
 tum.

Sed hoc non videtur satisfacere. Nam consuetudo
 antecedit titulum præscriptionis, nam est causa eius;
 ergo bona fides consuetudinis non potest fundari in
 præscriptione, quia ante acquisitum titulum præscri-
 ptionis oportet ut consuetudo bona fide continuetur:
 ergo toto illo tempore non potest fundari bona fides
 in titulo acquisito per præscriptionem. Neque tunc
 potest fundari in alia causa iusta: nam supponimus,
 illam cessasse, & hoc constare Principi exigenti tri-
 butum: ergo non potuit illa consuetudo bona fide
 continuari. Et declaratur amplius, quia dum iusta cau-
 sa tributi durat, consuetudo exigendi non servit ad
 præscribendum ius exigendi etiam cessante illa cau-
 sa, aliàs omne tributum positum propter causam
 temporalem, duraturam tamen longo tempore, qua-
 draginta, aut centum annorum, præscriberetur per il-
 lud tempus, ut perpetuo peti possit, etiam si constet
 causam cessasse, quod est aperte falsum, quia esset in-
 æqualitas magna inter tributum, & causam eius, quin
 potius eo ipso, quod consuetudo exigendi continuatur
 tantum propter durationem causæ, præscribitur (ut sic
 dicam) contra solutionem talis tributi, si cesset talis
 causa. Et ita dum causa durat, & propter illam durat
 etiam exactio tributi, non potest inchoari præscriptio
 ad exigendum illud sine tali causa; ergo deberet inchoari
 postquam cessavit causa, & nihilominus continua-
 ta fuit exactio, at tunc non potuit esse bona fides,
 quia nec potuit fundari in causa, quæ cessavit, & non
 ignorabatur, ut supponitur, neque in præscriptione,
 quæ nondum erat; ergo talis consuetudo nunquam
 potest dare titulum præscriptionis.

Alio ergo modo censo esse possibilem bonam fidem
 in huiusmodi consuetudine, & ita esse explican-
 dam, & præsumendam, ut præscriptio iudicari possit
 legitima. Nam licet causa prima, propter quam fuit
 impositum tributum, cessaverit, potuit loco illius alia,
 & alia succedere, & ita bona fide tributum conti-
 nuari: nam hoc est in potestate Principis, ut diximus.
 D Si ergo constaret, non solum primam causam cessasse,
 sed etiam nullam aliam extra præscriptionem fuisse
 loco illius subrogatam, non video, quomodo possit
 bona fide continuari consuetudo exigendi tale tribu-
 tum, ut probat ratio facta. Si verò quantum constet
 primam causam cessasse, non tamen constet, an alia
 fuerit loco illius subrogata, tunc potest facile locum
 habere bona fides. Et ideo distinguenda sunt tempora.
 Aut enim sumus intra tempus nondum consumma-
 tæ præscriptionis, & tunc dicendum est, quam pri-
 mum constitit causam omnino cessasse, ita ut neque
 prima subsistat, neque alia iusta subveniat, cessandum
 esse ab exactio tributi, quia tunc nec per se est ius-
 tum, ut ex dictis patet, nec ratione præscriptionis,
 quia non fuit consummata. Aut loquimur de tempore
 post consummatam præscriptionem, & tunc
 poterit tributum sustineri, quidquid sit, vel fuerit de
 causa in re ipsa spectata: nam præsumitur fuisse iusta.
 Neque est moraliter possibile, ut post talem præscri-
 ptionem incipiat positum constare (ut sic dicam) quod
 nulla subsistat causa, sed ad summum negativè potest
 non constare de illa, & ita semper est locus præsumen-
 di non deesse.

Præsertim quia est tanta varietas in statu, & sum-
 ptibus Principum, & in valore rerum, ut facile cre-
 di possit, antiqua tributa, quæ propter alias cau-
 sas imposita fuere, illis cessantibus durasse, quia iudi-
 cata sunt necessaria ad honestam Principis sustentatio-
 nem.

nam. Quod etiam attingit Medin. supra, & propter hoc
 Castro supra, in his tributis antiquis non requiritur has
 conditions, sed pro illis dicit sufficere immemoria-
 lem consuetudinem. Et ita mihi probabilis est, ad hanc
 consuetudinem, quæ suppleat causam iustam, non suf-
 ficere certum tempus etiam diuturnum, sed oportere,
 ut excedat hominum memoriam; argumento dicti c.
 super quibusdam, à paritate rationis, & quia tributum
 nunquam potest iuste exigi, nisi per respectum ad cau-
 sam iustam, nec aliter potest præscribi, quia hic res-
 pectus intrinsecè includitur in ipsa consuetudine, ut
 iusta, & bonæ fidei esse possit; ergo oportet, ut causa il-
 la sit nota, vel præsumpta; ubi autem ignoratur, non
 potest ita præsumi, nisi consuetudo excedat hominum
 memoriam; ergo talis consuetudo necessaria est ad huc
 effectum, & ita etiam sentit Medina supra.

CAPITULUM XVI.

De forma, & materia in legibus tributo-
 rum servandis.

Tertia conditio ad iustitiam tributi necessaria est
 forma, ut Caiet. loquitur, seu proportio, ut loquitur
 Castro: hæc enim duo in idem coincidunt, ut signifi-
 ficavit Medin. quia illa forma nihil aliud est, quam
 proportio servanda inter tributum, & subditos qui-
 bus imponitur. Nam præter proportionem inter quan-
 titatem totius tributi, & causam eius, quæ pertinet
 ad æqualitatem rei ad rem, seu iustitiæ commutativæ,
 de qua iam dictum est, servanda est proportio tributi ad
 personas, quibus imponitur, & hæc proportio vocatur
 forma tributi, pertinetque ad iustitiam distributivam
 respectu communitatis, sed redundat in commutativam
 respectu singulorum. Non est enim iustum, ut
 omnes æqualiter solvant, sed iuxta facultatem, &
 conditionem vniuscuiusque, plus enim à diuite, quam
 à paupere exigendum est, cæteris paribus. Unde fit, ut
 iuxta proportionem, quam personæ inter se servant
 quoad facultatem, seu conditiones alias requisitas ad
 tributum, servanda sit proportio inter eas in imposi-
 tione tributi, & hæc est proportio distributiva iustitiæ.
 Et ita declaratur hæc conditio à D. Thom. 2. 2. q. 63.
 art. 4. Est autem talis proportio necessaria, ut à nullo
 subdito plus exigatur, quam iuste possit, & debeat
 contribuere, & quoad hoc resultat æqualitas commu-
 tativæ iustitiæ. Atque hinc etiam est necessaria propo-
 rtio ad res super quas imponitur tributum; quas
 vocamus materiam tributi. Nam si imponatur super
 rem immobilem, non debet excedere quantitatem
 moderatam, consideratis fructibus eius, & laboribus,
 ac expensis, quæ circa illam fiunt: nam si in hoc tribu-
 tum sit nimis onerosum, planè erit iniustum. Si autem
 imponatur super res mobiles, quæ venduntur, & e-
 muntur, vel arte fiunt, observari debet ne tales sint
 huiusmodi res, vel tantum, & tam magnum tributum,
 ut redundet in maius onus pauperum & artificum, aut
 mercatorum, quam possint sustinere commodè, ad vi-
 tam, & familiam sustentandam.

Atque ex hac conditione inferunt multi, iniusta ef-
 se vectigalia, quæ pro rebus, quæ ad proprium usum
 portantur, imponuntur, solumque imponi posse in re-
 bus, quæ causa negotiorum deferuntur, sicut statu-
 tum est in l. universi, & l. omnium. C. de vectigal. &
 idem habetur in l. 5. tit. 7. part. 5. Ita tenet Caietan.
 verb. vectigalia, & hæc ratione addit duas condiciones
 necessarias ad iustitiam tributi, scilicet, ut materia sit
 apta ad illud; hæc autem non est apta materia. Ratio
 est, quia in ea non servatur forma debita, & iusta di-
 stributio oneris impositi per tributum: nam si impo-
 natur in rebus necessariis ad primum usum, paupere-
 res plus gravantur, quam diuites. Quia rudiæ usus (ait

Caiet. nisi indigentia, & ita qui magis indiget, magis uti-
 tur. Et pauper qui est oneratus filiis, pluribus rebus indiget,
 & ita plus solvit ex vectigalibus. Et hæc videtur fuisse
 antiquorum opinio, ut Glossa, & Hostiens. in cap. super
 quibusdam, & sequitur Summa Pisan. & Sum. Confes-
 sor. & Driedo lib. 2. de libert. Christ. cap. 5. Qui addit,
 hæc tributa esse prohibita iure civili, & canonico.
 Priorem partem probat ex l. legata, posteriorem ve-
 rò ex Bulla Cænar, in qua excommunicantur impo-
 nentes vectigalia prohibita, & ita sentit incurrere in
 censuram Bullæ Cænar exigentes hæc vectigalia, quod
 aperte tradit etiam Tolet. lib. 5. summa c. 79. num. 1.
 licet postea nu. 2. sententiam limitet. In eandem sen-
 tentiam inclinat Soto lib. 3. de iust. q. 6. art. 7. ubi prius
 explicans quid sit vectigal, portorium, & pedagium,
 solum ponit pro materia eius res quæ vehuntur nego-
 tiationis gratia, & postea dicit, esse iniusta tributa
 prohibita in dicta l. universi, scilicet, quæ pro his re-
 bus, quæ ad proprium usum pertinent, exiguntur. Et in-
 de videtur damnare iniustitiæ gabelam quam Alca-
 uallam vocat, quatenus exiguntur de rebus, quæ ad pro-
 priam necessitatem subleuandam venduntur, quia
 tunc etià plus solvit, quia plus eget, non qui plus ha-
 bet, vel lucratur. Idem fere sentit Ledelm. 2. p. 4. q. 18.
 art. 3. quatenus damnat quoddam tributum in Lusita-
 niâ visitatum, quod solvitur ab ementibus res ad
 suum usum necessarias, & à vendentibus res, ut suis
 necessitatibus subueniant, quod tributum vulgo Sifa
 vocatur quod idem fere est, quod Alcaualla, licet in
 Lusitania non solvatur à solo venditore, ut in Castel-
 la, sed partim ab emptore. Itaque sentiunt hi aucto-
 res, tantum peti posse ex lucris, vel fructibus, seu in re-
 bus quatenus vel fructiferae sunt, vel ordinantur ad
 lucra, & ideo iniuste exigi ex rebus emptis, vel vendi-
 tis, vel transportatis ad proprium usum.

Nihilominus dico, illam conditionem materiam,
 quam ponit Caiet. prout ab ipso explicatur, non esse
 necessariam, quia non est iniustum, tributum impo-
 nere de rebus, quæ ad proprium usum feruntur, aut
 venduntur, vel emuntur. Hæc est communior senten-
 tia, & sumitur ex D. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 10. §. ult. nam
 licet loquatur de particularibus impositionibus civi-
 tatum, eadem est proportionalis ratio de generalibus
 tributis. Et idem omnino sequitur Gabriel 4. d. 15. q. 5.
 §. art. 2. concl. 2. in fine, Sylvest. gabella, 3. q. 5. ubi non
 nullam differentiam in hoc constituit inter externos,
 & incolas, de qua statim dicam. Eodemque fere modo
 loquitur Angel. verb. pedagium, num. 3. Armill. verb.
 gabella, num. 11. Tabien. verb. pedagium, num. 4. Idem
 tenet Medina dicto Cod. de restit. q. 15. in fine. Nauarr.
 cap. 17. num. 202. Molin. tom. 3. disp. 669. Supponen-
 dum autem est ad probandam hanc sententiam, ser-
 monem esse de impositione tributi habente alias con-
 ditiones ad iustitiam tributi requisitas, nimirum quod
 ab habente potestatem, & propter causas iustas, &
 proportionatas imponatur, & solum tractari, an eo
 ipso, quod imponitur super talem materiam, sit inius-
 tum, vel iniquum.

Probat ergo non fieri iniustum, neque iniquum
 ex illo capite. Quia vel est iniustum, quia prohibitu-
 vel quia per se, & natura sua est intrinsecè malum: au-
 ctiores enim primæ opinionis interdum vno funda-
 mento, interdum alio utuntur, & in hoc satis confusè
 loquuntur; neutrum autem fundamentum solidum est.
 Probat ergo, propter solam humanam prohibitio-
 nem non posse dici simpliciter malum, id est, ubique,
 & in omnibus regnis, vel provinciis Christiani orbis,
 quia non inuenitur prohibitum iure canonico, & civi-
 le ad hoc non sufficit. Prior pars declaratur, quia in
 Bulla Cænar non fit specialis prohibitio, sed supponi-
 tur, & fertur specialis modus censuræ contra impo-
 nentes tributa prohibita. Nec etiam in corpore iuris
 DD 4 canonic

canonicis inuenitur speciale ius, quod designet materiam vectigalium, seu pedagiorum, ut iusta sunt. Neque hoc recte ab aliquibus ex cap. *quoniam*, de censibus in 6. colligitur, quia in eo dicitur, *Pedagiorum exactiones, tam iure canonico, quam civili, regulariter merito esse damnatas.* Nam ut ex gloss. ibi, Ioan. And. & aliis constat, ius canonicum, quod ibi citatur, non est aliud, nisi quod habetur in Concilio Lateranensi, cap. *innouamus*, de censibus, & in Innoc. III. in cap. *super quibusdam*, de verbor. significat. ibi autem non prohibentur talia tributa ratione materie, sed quatenus non feruntur ab habentibus potestatem, vel ex consensu illorum. Et eodem modo intelligit Glossa ibi prohibitionem iuris civilis, citando legem *non solum*, C. vectigalia noua, &c. significat etiam posse id referri ad prohibitiones pedagiorum respectu Ecclesiasticarum personarum, dum allegat l. *placet*, C. de sacros. Ecclesie. & cap. *generaliter*, 16. q. 1. Denique in illo capite non fertur prohibitio, sed tu pponitur, & non simpliciter, sed cum illo addito, *regulariter*, & fortasse id dictum est propter violentias, & excessus, qui regulariter fiunt in exactionibus pedagiorum.

Gloss. Ioan. And.

L. no. solum.

L. placet.

Alteram vero partem de prohibitione iuris civilis probatur in hunc modum, quia licet non negemus, vectigalia in rebus ad proprium usum esse prohibita iure Codicis, tamen illa lex non obligat in Hispania, Lusitania, Francia, & aliis similibus regnis, vel rebus publicis quae superiorem in temporalibus non recognoscunt, quia, ut supra ostensum est, leges Imperatorie ibi non obligant. Vnde miror, cur dixerit Tol. Reges, & temporales dominos non posse de his rebus vltimis pedagia exigere propter prohibitionem illius legis: Pontificem autem in suo dominio temporalis id posse, quia non subditur legibus Imperatoris, cum non minus sint supremi in temporalibus alij Reges numerati in suis regnis, quam sit Pontifex in iudicatione temporalis, quod attinet ad potestatem, & dominium directum, de quo tractamus. Neque etiam video, cur Hostiensis in sum. tit. de censib. §. *ex quibus causis*, vertit. *quod si quis*, (quem multi alij sequuntur) dixerit, non posse iustificari haec pedagia, etiam ratione immemorialis consuetudinis, nisi supponant legem illam non prohibere rem de se indifferentem, sed rem per se malam, quod probare non possunt, ut statim ostendam. Ideoque concludo, legem illam nunc non obligare, nisi in terris Imperij, & nisi ibi sit per contrariam consuetudinem abrogata, ut facile fieri potuit.

Tol.

Hostien.

Probatur igitur vltima pars, videlicet, hoc non esse prohibitum, quia malum, quia nulla sufficiens ratio intrinsece in iustitia in hac materia tributi inuenitur. Nam si quae esset, maxime quia in tali materia non potest seruari debita forma, & proportio tributi, quia pauperes plus grauantur, quam diuites: at hoc non ita est per se loquendo, ac moraliter, ergo. Probatur minus primò tollendo quandam aequiocationem, quae latet in verbis Caietani, & eadem ferè est in alijs auctoribus. Ait enim Caietan. quod indigentia est radix vsus, & ita qui magis indiget, magis vitur, & ita magis grauantur pauperes indigentes. At profecto vox illa *indigentia*, a quiuoca est, & aliter in antecedenti, & aliter in consequenti sumitur. Indigentia enim interdum significat necessitatem, & de hac indigentia verum est, quod est radix vsus, & quod qui plus indiget, magis vitur, utique quando subuenit indigentiae suae, seu necessitati. Haec vero indigentia communis est diuitibus eum pauperibus, imò in diuitibus est maior, vel propter suum statum, vel propter suas delicias, & quia voluptates reputant indigentiam. Quapropter stando in eadem significatione, non recte inferitur, pauperes, qui sunt indigentes, plus vti, & plus grauari, quia non sunt hoc modo plus indigentes. Alio ergo

Caiet.

A modo indigentia significat paupertatem, & sic falsum est, hanc indigentiam esse radicem vsus: nam potius pauper saepe indiget veste, & non vitur illa, quia eget pecunia, & consequenter etiam est falsum, quod qui plus indiget, plus vitur, quia multo magis vitur, & plus, ac pretiosiores ex illis emunt. Et similitur pauperes non solent res portare ex distantibus locis, ubi solent vectigalia exigi, sed diuites frequètius haec portare sibi faciunt ad proprium usum. Vnde ex vi paupertatis non video, quomodo hinc sequatur illa improprio. Quod si contingat, pauperem habere plures filios, & ideo plura emere, illud est accidentarium, quod in re morali considerari non potest. Praesertim, quia etiam diuites possunt filijs abudare, & ita quoad hoc est aequalitas, & aliunde pluribus, & pretiosioribus rebus vti solent ad eorum sustentationem, & praeterea regulariter diuites habet maiorem familiam seruorum, & familiarium, quam alunt, praeter expensas equorum, &c. & ita plura emunt ad suum usum, & consequenter plus solunt ex tali tributo.

Et hic discursus, licet in vectigalibus, seu portorijs sit euidentior propter illam considerationem, quod pauperes raro deferunt ex locis remotis res propter suum usum, absque adminiculo negotiationis: nihilominus etiam procedit de tributo imposito propter solam emptionem, aut venditionem in rebus necessarijs ad victum, & vestitum, quia etiam ex his rebus plures emunt diuites per se ac moraliter materiam expendendo. Nam contingit quidem diuiti licet plura consumat, pauciora emere, quia vel ex fructibus suarum possessionum multa colligit, & alia domi alit, vel sua industria comparat, licet hoc autem ita sit, hoc totum est accidentarium, & in re morali impossibile est infallibilem regulam constituere, quae non saepe deficiat. Quod si fortasse Caiet. & alij velint, eo ipso esse formam tributi iniustam, quod pro asportatione, aut emptione eiusdem rei ad vsum necessariam, aequale tributum pauperi, & diuiti imponitur: immerito id asserunt, alioqui etiam esset iniusta forma tributi impositi pro rebus causa negotiationis allatis, quia aequale tributum ponitur pauperi negotiati pro vita sustentanda, & mercatori diuiti, in eadem materia, & caeteris paribus. Imò & decimarum distributio esset iniusta, quia eadem quota pro pauperibus, & diuitibus ponitur. In his ergo rebus non potest temper tam exacta distributio fieri. Praesertim, quia haec improprio potest compensari aliunde, scilicet, quia diuites plura, & pretiosiora consumunt, & transuehant.

Quapropter dicendum est in primis, conditionem illam ex parte formae tributi, scilicet, ut cum proportione distribuatur quantitas oneris, iuxta vires facultatis vniuscuiusque, moraliter accipiendam esse, quantum videlicet suauiter possit seruari, & haberi ratio illius proportionis sine vexatione populorum, & sine magna difficultate Principum. Vnde si haec diligentia adhibeatur, nihil obstat, quod aliqua improprio sequatur, quia illa est moraliter ineuitabilis, & non est intenta, nec censetur volita, sed permessa, sicut videmus in decimis Ecclesiasticis, quod vniuersim impendantur, etiam si per accidens contingat, aliquos pauperes nimium onerari. Deinde dicimus, conditionem aliam ex parte materie sumptam, scilicet, ut tributa haec non imponantur in rebus, quae ad vsum proprium portantur, emuntur, aut venduntur, non esse simpliciter, ac per se necessariam ad iustitiam tributi, quia nec inuoluit intrinsece inaequalitatem in forma tributi, ut ostensum est, nec per accidentales euentus fit iniusta, ut etiam est declaratum, nec etià propter leges civiles est iniusta, nisi ubi lex illa obligauerit in terris nunc subditis Imperatori. Solam ergo necessè est obseruare, ut sit

Conditio tributi est cum proportione distribuatur quantitas oneris iuxta vires facultatis vniuscuiusque, moraliter.

ut sit iusta causa imponendi talia tributa, quia nimirum alia non sufficiunt, & publica necessitas viget, & alia ratio commodior illi succurrendi non suppetit. In quo etiam tenetur Princeps moralem diligentiam adhibere, ut modum magis aequum, & subditis magis proportionatum, ac suauiore eligat, qua diligentia praemissa securè potest eligere modum hunc, si probabiliter credit esse aptiorem. Accedit, quod nemo dabit esse iusta vectigalia, quae imponuntur pro oneribus, seu rebus, quae gratia negotiationis asportantur, ac haec tandem redundant in onus eminenti: nam mercatores ob eam causam carius illas vendunt, & ita in re non videtur esse magna differentia inter haec tributa, quantum est ex parte oneris, quod in pauperes redundat, quia non redundat in illos ut pauperes sunt, sed ut ementes sunt, etiam si illas ad suos vsus a mercatoribus emant.

Quapropter non existimo, civilem legem prohibuisse illam vectigalium materiam, quia sit onerosa pauperibus, sed quia videtur asperum, & durum grauari homines in his rebus, quibus quotidie nutriuntur, & indigent, & similiter vsus est graue, difficilem, ac onerosam reddere asportationem rerum ad proprium usum pertinentium. Sed haec difficultas non facit, rem esse per se malam, & superari potest ex alijs commo-ditatibus, vel necessitatibus occurrentibus, propter quas potest aliud statui ab habente potestatem supremam, quae non subditur illi legi. Nihilominus tamen propter rationem, & fundamentum illius legis, & quia haec tributa male audiunt, & odiosa sunt communitati pauperum, rectè faciunt Principes, illa excusando quoad fieri possit. Multoque congruentius esset, in rebus, quae ad vsus non necessarios, sed ad delicias, vel nimum ornatum, vel curiositatem deferuntur, similia onera, & grauiora imponere, dum tamen illa sufficiant ad indigentiam, iustam ve necessitatem regni, aut Principis subleuandam.

Optimum vtilissimum.

Vnde infero, haec vectigalia, & pedagia, si generalia sint, & propria tributa iuste exigi non solum ab incolis, sed etiam ab extraneis peregrinantibus in tali regno. Sicut vectigalia mercium soluntur a mercatoribus etiam extraneis. Tum quia hoc consuetudine seruetur in omnibus regnis, quia fortasse non poterat commodè fieri personarum distinctio, & quia alijs occasio fraudibus daretur, & ita sit virtualis compensatio veluti quodam iure gentium introducta. Tum etiam, quia extranei multa comoda recipiunt à Principe illius regni, in quo versantur, scilicet viarum securitatem, & expeditionem, & pacis conseruationem, & administrationem iustitiae; tum denique quia dum ibi degunt, sunt aliquo modo subditi, quatenus tenentur illius regni legibus parere. Illa ergo exceptio, quae aliqui ex allegatis Doctoribus addunt, necessaria non est. Dixi autem, si tributa sint propria, & generalia; nam si sint particulares impositiones ciuitatum ad propria commoda particularia introducta, magis ex quadam ciuium conuentione, & voluntate, ac pacto tacito, vel expresse, tunc non obligabuntur externi, & in hoc casu videntur loqui citati auctores. Non video tamè cur specialiter hoc doceant de vectigalibus positjs in rebus ordinatis ad proprium usum, cum eadem sit ratio de omnibus si seruetur proportio. Ratio autem est, quia illi non consenserunt in illo pacto, & conuentione, nec commoditas intenta in eos redundat. Nam si redundaret, & ex consensu Principis impositio generaliter fieret, tunc iam induceret rationem tributi suo modo generalis.

C A P V T XVII.
Vtrum aliqua alia conditio, praesertim subditorum consensus, ad iustitiam tributi requiratur.

Ans negans satis videtur ex dictis concludi, ex illis enim colligi possunt tres conditiones tributorum, scilicet, legitima potestas, iusta causa, ac debita proportio, quae planè videntur sufficientes ad iustitiam tributi, & ita illas tantum ponunt Castro & Medina. Et probatur: nam alia, vel necessaria non sunt, vel non nisi quatenus in his continentur, ut dictum est de vsu, & materia. Idemque est de personis, quibus imponitur tributum; debent enim esse subiectae Principi secundum eam potestatem, qua tributum imponit. Haec enim conditio vera est, sed includitur in prima de Principe habente potestatem: nam superior & subditus correlatiua sunt, & ideo eo ipso, quod requiritur potestas Principis, manifestum est, non extendi, nisi ad subditos. Vbi statim offerebatur occasio explicandi, quomodo Ecclesiasticae personae exemptae sint à tributis Principum saecularium, sed hoc alio loco ex professo tractatum est, & ad praesens non spectat. Quomodo item priuilegia exemptionum in hac materia dari possint personis laicis, vel semel data seruanda sint, alterius etiam est considerationis.

Castro. Medina.

Non omittam tamen aduertere, excogitatum esse à quibusdam conditionem aliam ut simpliciter necessariam ad iustitiam tributi, nimirum, ut cum consilio & consensu regni imponatur. Putant enim, Principem etiam supremam non posse noua tributa imponere in regno suo sine consensu regni. Fundanturque in quadam lege Hispaniae, quae hodie habetur in lib. 6. nouae recopil. tit. 9. l. 1. ubi statuitur, ut in Hispania Rex non possit nouum imponere tributum, nisi prius conuocato regno per procuratores, & illis contententibus, & acceptantibus tributarum. Volunt autem hanc legem non tam constituere nouum ius positium, quam declarare ius gentium, seu naturale, & dare modum, & formam, qua illud seruetur. Tum quia non est verisimile, Reges Hispaniae tam liberaliter voluisse cedere iuri suo, vel ligare, ac diminuerè potestatem suam, si antea ex vi regiae potestatis omnino liberam illam haberent. Tum etiam, quia nisi haec potestas ita sit restricta in Regibus, facile verget vel in tyrannidem, vel certe in notabile incommodum, vel grauiamen regnorum. Quia Principes valde propensi sunt ad imponendas subditis huiusmodi exactiones, semperque cansantur antiqua tributa sibi non sufficere ad suos eximios sumptus, siue illi necessarij sint, siue superflui. Vnde si sua sola potestate tributa possent imponere sine consensu regni, plus iusto, vel certe nimium populos grauarent. Accedit regula iuris *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* cap. 2. §. de reg. iur. in 6. quae regula est valde consentanea iuri naturali; ergo maxime debet seruari in re tam ardua, quam est tributorum impositio.

L. Hispan.

Hanc verò sententiam sic explicatam non inuenio in iure communi, canonico, vel civili, neque in auctoribus antiquis, & ideo non cenfeo, hanc conditionem esse necessariam ex vi iuris naturalis, aut gentium, neque etiam ex iure communi; imò neque ex iure antiquo Hispaniae. Probo singulas partes, & primò de iure naturali videtur per se euidentis, quia constitutio regnorum, & potestas Regum non est immediatè de iure naturali, sed mediante concessione populorum, ut supra ostensum est; ergo amplitudo, vel restrictio potestatis circa ea, quae per se mala, vel iniusta non sunt, non potest esse de iure naturali, sed pendet ex arbitrio hominum, & ex antiqua conuentione, vel pacto inter Regem, & regnum. At verò potestatem ad imponendum tributum intra limites iustitiae absolutè residere in solo Principe non est intrinsece malum, nec contra bonos mores, vel de conuerso quod requiratur consensus populi, non est per se necessarium ad iustitiam, & aequitatem; ergo neque illud prius est contra ius naturale, neque hoc posterius est de eiusdem iuris prece-

Non esse opus ad tributum consensum regni, nisi ex benignitate regis.

pro.

pro. Neque sufficit dicere, hoc esse magis conueniens...

Nam constat ex supra dictis, Monarchiam posse...

Atque hæ rationes idem conuincunt de iure gentium...

Tandem neq; ex antiquo iure Hispaniæ talis dependetia...

Innocent. Panorm. Bart.

6. Ius Hispania.

gni, seu populi consensum per se, vel per procuratores...

Lex ergo illa, & consuetudo Hispaniæ requirendi...

C A P V T X V I I I.

Virum leges tributorum obligent in conscientia ad illorum solutionem, etiamsi non petantur.

Qvæstio hæc locum habere potest etiamsi lex tributi...

Conar.

His

Leges tributorum non obligant in conscientia ad illorum solutionem...

Angel. Nauar.

Tabien. Medin. Henric. Suis.

3.

4. Secunda sententia sub distinctione legum.

His ergo existentibus certis, solum de usu, & efficacia...

Confirmatur, quia alias omnes, qui in casibus infirmitatis...

Secunda opinio esse potest distinguens inter leges obligantes...

Hæc sententia licet non tam distinctè explicetur ab auctoribus...

Attribui, quia simpliciter asserunt ad soluenda leges noua...

Tertia sententia sine distinctione affirmat, has leges tributorum...

Secundò probatur eadem sententia, quia tributum iustum...

Gabr. Syluest. Caiet. Driedo. Armit. Aragon. Medina.

6. Sententia affirmans has leges tributorum obligare ad solutionem.

Raymond. Anton. Bertach. Couar. Castro. Medin. Nauar. Ledesm.

7.

8. Rom. 13. Matt. 22.

autem ex iustitia obligare; ergo.

Dices, hoc esse verum, si lex ipsa expressè præcipiat solvere tributum, nulla expectata petitione; leges autem tributorum non ita ferri, & ex benigna, & con- sucta interpretatione non id præcipere, sed tantum ut petita solvantur. Sed contra hoc est primò, quia etiam id, quod assumitur, non est vniuersaliter verum. Nam in l. 5. tit. 7. partit. expressè præcipitur mercatoribus, vt via recta incedant per loca, vbi solent tributa exigi, & veritatem aperiant, nihil occultando, & mul- ta leges similes habentur in noua recopilatione lib. 9. tit. 1. 9d. 1. 3. 14. 18. & 32. vbi afferentes merces obli- gantur per certas vias incedere, & per definitas par- tes ingredi, & emptori præcipitur manifestare con- tractum, vel certum fieri de solutione gabellæ, & in l. 9. & 10. tit. 1. lib. 6. Ordinatio statuitur, vt transmi- tens merces per loca publica, si nullum inueniat cus- todem perentem vectigal, non incurrat poenam, etiam si transierit sine solutione vectigalis, & nihilomi- nus teneatur ad illud soluendum: vbi satis aperte de- claratur, legem obligare ad soluendum tributum, etiam si non petatur.

Præterea dicimus, etiam si lex non declaret expres- se, vt tributum non petitur solvatur, sed simpliciter vt solvatur, id satis esse, vt in conscientia sit reddend- um, etiam si non petatur, quoties lex non concedit expressè hanc moram, vel coarctat, ac limitat expres- se præceptum, quod certe nunquam facit. Assumptum probatur primò, quia sine dubio hæc est mens Prin- cipum; nam intendunt plene, & integre obtinere tale tributum, & intendunt obligare quantum possunt. Se- cundò, quia materia ipsa postulat hoc genus obliga- tionis, vt ostensum est, quia est materia iustitiæ, & de- biti soluendi; ergo si lex simpliciter præcipit, simplici- ter etiam obligat. Nec licet nobis aliquid addere legi, quod ipsa non addit, neque in materia legis habet fundamentum: supponimus enim tributum sine tali conditione esse æquum, & iustum, aliàs nulla esset moderatio nem admittendam. Quia illa consuetudo (si est) non est talis, vt possit derogare legi, quia non est vidente, & cognuente Principe, sed potius resistente, & puniente omnes, qui se occultat, aut alio modo ve- ctigalia defraudant.

In hoc puncto, cum ius videatur clarum, difficilli- mum est de facto ipso definitum iudicium ferre, & in- ter omnes auctores vis est vnus, qui generaliter loquitur, sed ferè omnes vel addunt limitationes plures, vel loquuntur sub conditione, & ita vix potest absoluta resolutio ex illis colligi. Varios ergo gradus iustitiæ in his legibus distinguo. Primus sit legum, de quarum iustitia ex omni parte certò constat, moraliter loquèn- do. Secundus extremè contrarius earum legum, de quarum iniustitia certò, vel probabilioribus conie- cturis constat, quia nimirum constat deficere in tribu- to aliquo ex conditionibus necessariis ad iustitiã eius. Hæc enim est differentia inter iustitiam, & iniustitiam, quæ solet esse inter bonum, & malum, quia bonum ex integra causa malum ex quocunque defectu, & ita vt constet, legem tributum esse iustam, necesse est, vt cõ- stet omnes conditiones in illo concurrere: vt autem constet esse iniustam, satis est, vt constet vnã deficere. Tertius gradus est medius, scilicet, quando non cõ- stat de iniustitia, neque de iustitia tributum, quod potest contingere dupliciter, scilicet, vel negatiuè omnino, quia nec est ratio ad præsumendam iniustitiam, neque etiam de iniustitia constat, vel quia pro vtraque parte sunt coniecturæ, & probabiles rationes, neutra tamè constat.

Dico ergo primò, leges iustæ simpliciter imponen- tes tributa, licet non declarent, quomodo soluenda sint, per se, & natura sua obligant ad soluendum tributum,

L. 5. tit. 7. partit.

Noua reco- pilatio.

Ordinatio.

12.

17. Leges simpli- citer imponen- tes tributa

A etiam non petitur, quando de iustitia legis sufficien- ter constat morali modo. Hanc conclusionem præci- pue intendunt auctores secundæ sententiæ & eam plane consentitur, ac præmittunt, Caiet. Gabr. Syl- uest. Soto, Dried. Cordub. & Aragon. Et conuincit- ur rationibus factis in probatione tertiæ sententiæ: neque contra illam aliquid obicitur in priori opi- nione, quod alicuius momenti sit, quòd vt inter pro- bandam tertiã sententiam non sit solutum. Imò certè etiam Angel. Nauarr. & alij non videntur hoc ius negare, quia non negant in Principe potestatem ad præcipiendum hoc modo tributum; nec etiam di- cunt, absolutum imperium vt solvatur tributum, non sufficere quoad vim verborum ad hanc obliga- tionem, quæ in ipsa materia talis imperij intrinsecè inclusa est, nisi ob eam causam aliunde excedatur in æquitate iustitiæ. Et hæc est ratio à priori huius par- tis, videlicet legem hanc simpliciter latam, simplici- ter obligare supposita potestate ferentis legem, & æquitate ex parte materiæ: nam ex parte verborum nihil amplius requiritur, neque ex vi significationis eorum alia conditio intelligitur, nec ex declaratione iuris, neque ex vi alicuius consuetudinis iustæ, & tole- ratæ à Principe, maxime in his tributis, de quorum iustitia constat. Neque in terminis huius conclusio- nis inuenio aliam differentiam inter antiqua, & noua tributa, nisi quod antiqua, quorum initium ignora- tur, supponuntur esse talia, vt de eorum iustitia satis constet, nec possint ratiõnabiliter in dubium reuoca- ri, quia pro illis stat præsumptio iuris, & de iure. Imò potius videntur ipso iure approbata in dicto capite, quoad super his; nam quæ ratione sunt approbata quoad auctoritatem, eadem ceteri debent approbata quoad causam, & formam. At verò tributa noua, qualia cõsentur omnia quorum initium cognoscitur, non sunt semper iusta, nec esse supponuntur, nisi probentur: si tamen de eis constet sufficienter esse ius- ta in eis procedit assertio eodem modo, quia procedit in eis eadem ratio.

Dico secundò: Leges tributorum, quando cõstat esse iniustas, non obligant ad soluenda tributa, non solum antequam petantur, sed etiam si exigantur. In hoc omnes conueniunt, & ratio est clara, quia si lex est ini- iusta, etiam petitiõ tributum; ergo non potest magis obli- gare petitiõ, quam lex. Imò hinc sequitur primò, pec- care grauius, & teneri ad restitutionem, non solum Principes ferentes tales leges, & accipientes talia tri- buta, sed etiam ministros illa exigentes, si illis con- stat de iniustitia legum. Sequitur secundò, omnes il- los incurrere in censurâ Bullæ Cænæ Domini, vt cir- ca illa declarauimus in 5. tomo, disp. 21. sect. 2. nu. 35. & 43. Tertio sequitur, personas illas, à quibus talia tri- buta exiguntur, posse licitè non soluere tributum, tum se occultando, tum etiam resistendo aliquo modo, quantum sine graui rixa, & scandalo possunt, quia ius defensionis naturale est. Possunt etiam vt amphibo- logiis ad non reuelandam veritatem, quia iniuste in- terrogantur, & non tenentur respondere ad mentem interrogantis. Mentiri autem non possunt, & multo minus peierare, si autem id faciant, licet peccent contra veritatem, vel religionem, non tamè contra iustitiã, & ideo nihil restituere tenentur. Sequitur quartò, eos, qui coguntur soluere talia tributa, posse alia via reparare damnum, vel nõ soluendo alia tributa iusta, si occasio detur, vel alio simili modo occultare, sine vi, & rapina, re compensationem faciendo ex bonis Prin- cipis, vel eius, qui per iniustitiam tributum extorsit. Hæc omnia patent ex generalibus regulis de restituti- one, quæ in suo loco latius tractantur.

Est autem circa hanc assertionem distinguendum inter iniustitiã tributum ex parte imponentis, vel ex de- fectu alterius conditionis. Quando enim lex ita est ini- iusta

in illa obligat ad soluenda tributa nisi petitiõ, quoad de iniustitia legis con- stet morali- ter. Syluest. Soto, Driedo, Corduba, Aragon.

c. quod super his.

14. Leges tribu- ta in iustis quoad cõstet de iniustitia non obligant vnquam ad soluendum.

15.

iusta ex parte imponentis tributum, vt constat, illud A nullam habere potestatem, nec facultatem ad impo- nendum tributum, tunc tributum omnino est nullum, & maxime reprobatum, & iniustum, & ideo talis lex- nec ad totum, nec ad partem obligare potest. Si qua- tem in imponente sit absoluta potestas, & iniustitia, legis postea sit in abusu, & excessu talis potestatis: tunc consideranda est qualitas excessus, & quoad id non obligabit lex, quoad alia verò, quæ separabilia, & diuisibilia sũt, poterit obligare, sic enim vt per inu- tile, non vitatur. Vnde si excessus solum sit in exten- sione ad personas exemptas, lex non obligabit illas, poterit tamen alias habiles obligare, vt si Rex in suo regno iusta ex causa tributum ponat, præcipiatque ab omnibus etiam Clericis solui, nõ obligabit Clericos, obligabit tamen alios: At verò si excessus sit in defe- ctu causæ, considerandum est, an omnino causa de- sit, vel solum excedatur in proportione tributum respe- ctu causæ quoad quantitatem, quia scilicet, plus exi- gitur, quam necessarium sit. Et in priori casu quando causa omnino deest, omnino etiam nulla est obliga- tio; quando verò iniustitia tantum est in excessu on- eris, tunc obligat lex ad soluendum tributum in quan- titate moderata arbitrio boni viri; excessus verò po- terit sine peccato subtrahi, vel compensari, interim soluendo totum, & interim totum negando, prout necessarium fuerit ad recuperandum excessum. Idemq; cum proportione seruandum est, si iniustitia solum sit in proportionali distributiõne nam tunc poterit, qui plus iusto grauius, tenebitur tamen aliquid soluere secundum debitam proportionem, si in reliquis con- ditionibus constet tributum esse iustum, quia lex ini- iusta solum non obligat in eo, in quo facit iniustitiam; in alio verò potest obligare, quia non est omnino nul- la, & vnũ est ab alio separabile.

Quid agendum in dubio.

Dico tertio: Quando tributum est nouum, & non constat Principes habere potestatem ad imponendum tributum, quantum non constat carere illa, non obli- gantur, subdit illa lege ad soluendum tributum: si ve- rò constet, Principem habere potestatem ad impo- nenda tributa generatim, licet in particulari tributo non constet seruari omnes conditiones ad illius iusti- tiam requisitas, lex tributum obligabit subditos ad solu- tionem tributum, dummodo non constet de aliqua ini- iustitia tributum, seu de defectu alicuius conditionis ad il- lius iustitiam requisitæ. Prior pars huius assertionis est iuxta mentem auctorum secundæ sententiæ, eamq; à fortiori admittent auctores primæ, de auctoribus au- tem tertiæ sententiæ solum dicere possumus, illi non contradicere, quantum nec illam affirmant. Ratio igitur illius partis est, quia primum fundamentum iustitiæ in tributis est potestas Principis, & obligatio, quæ inde in populo resultat ad contribuendum pro illius stipendio, ergo si dubitatur de iustitia tributum in hoc fundamento, cessat omnis ratio pascumendi iustitiam in illo, ac subinde talia tributa præsumuntur iniusta. Et in eis maxime procedunt rationes tertiæ opinionis, procedit etiam illa regula, In dubijs melior est conditio possidentis, quia tunc subditi possident sua bona & suam libertatem, & non sunt certi de subiectione, in hac parte debita Principi. Possent autem hic casus contin- gere præcipue in quibusdam Principibus temporali- bus, qui non sunt supremi, sed recognoscunt supe- riorum, & nihilominus sibi vsurpant potestatem im- ponendi tributa titulo consuetudinis, vel alio simili. Si enim non constet, talia tributa esse approbata à su- premo Principe, vel cum illius facultate, & licentia esse imposita, non est, cur præsumatur iusta, & ita in his eredo maxime procedere tertiã sententiam. Hæc Suarez de Legib.

verò pars non minus procedit ante petitionem tribu- ti, quam post illam, semper enim est eadem ratio ex- culationis, nec petitiõ præsumitur magis iusta, quam impositio, & ideo non mutat rationem iustitiæ.

Altera pars videtur esse contra plures auctores al- legatos in secundã sententiã, veruntamen in illa par- ticula, non constet, potest esse multiplex sensus, & in- de fortasse est varietas in modo loquendi auctorum: Primò ergo dicitur non constare quod non scitur cla- ra, & euidenti ratione vel physica, vel morali, & in hoc sensu certa videtur illa pars, quia non oportet, vt subditi cum euidentiã, vel certitudine sciant, Prin- cipem obseruare omnes conditiones iustitiæ in feren- do tributo, vt teneantur illi parere: Tum quia licet Princeps habeat hanc certitudinem, & euidentiã, est moraliter impossibile, vt omnes subditi illam asse- quantur, contra rationem autem esset aliquid moraliter impossibile postulare, vt lex iusta obliget: Tum etiam, quia si hoc verum esset, ferè omnes possent ex- culari à solutione tributum. Non est ergo satis, vt non constet per euidentiã. Potest verò latius illa particula sumi, & cum hac negatione alia coniungi, scilicet, vt neque per rationem probabilem constet de iniustitia tributum, & dicatur nõ constare, quod nec certò, nec probabiliter cognoscitur, ex qua negatione oritur dubium negatiuum. Et in hoc sensu dico, aliud esse loqui de Principe, aliud de subdito, & aliud de solutione tributum. Princeps ergo si cum simili dubio tributum imperet, agit iniuste, vt supra dixi, quæ agit- temere, & ouerat subditos sine iusta causa. Et ita in illo maxime habet locum, quod dicitur in ca. peruenit; de censibus, quod census ignoranti nullo iure proba- tur; Princeps ita que debet nosse iustam causam tribu- ti, & illam reddere quando oportuerit. Vnde si subdi- tis constet, Principem cum illo dubio imperasse tri- butum, non tenebuntur soluere, etiam si nesciant, an re ipsa interuenerit sufficiens causa, neque, quia satis est, quod sciant, tributum esse iniustum. Vnde tunc non potest dici tantum negatiuè, non constare subdi- tis, de iniustitia tributum, potest etiam constare, illis; de iniustitia tributum, & ideo talis casus non ad presen- tem consuetudinem, sed ad præcedentem spectat.

At verò subditi qui nesciunt, Principem nõ habuisse causam, vel dubitasse de causa, sed solum ignorat, an habuerit causam, vel quam habuerit, & conse- quenter solum est dubium negatiuè de causa, vel iusti- tia tributum, tenetur ad soluendum tributum. Probatur ex generali regula quod subditus tenetur obedire Prælato præcipienti, non solum quando certus est, non esse contra Dei præceptum, quod homo iubet, sed etiam quando, vt in sic, certus non est, vt dixit Augu- stus 22. contra Faust. cap. 75. cap. quid culpatur. 2. 3. q. 1. Nec video, cur sint ab hac regula excipiendæ le- ges tributorum, cum alia possint esse, vel æque, vel magis onerosæ, & cum possint esse æque onerosum Principi, si illi non soluantur tributa, & cogantur mi- litare, vel alio modo seruire Republicæ sine necessi- tatis tributis. Ad quod maxime inuat, quod de Aposto- lica Sede dixit Carolus Imperator: Licet vix ferent- dum ab illa sancta Sede imponatur iugum, Tamen se- rendum est, cap. in memoriã d. 19. Hæc enim sententiã in quolibet Principe superiore cum propor- tionem, & intra suam mensuram locum habet præfer- tim cum tributum non possit dici intolerabile iugum, solum quia causa eius à subditis ignoratur. Præterea sapientissimè potest causa tributum esse occulta, & tamen esse iusta, neque tenetur semper Rex causam propa- lare, imò interdum tenebitur occultare ad negotij expeditionem. Regulariter etiam non potest cau- sa innotescere omnibus, & singulis subditis, quia vel non sunt capaces, vel quia non omnibus vacat causas tributorum examinare, & agnoscere; nũd

25.

26.

26.

Augu- st. c. quid cul- parur.

c. in memo- riam.

de facto fortasse sunt multa tributa iusta, quorum causas non agnoscunt multi viti prudentes, & docti, nedum omnes iustici. Atque hæc ratio eodem modo videt de iustitia tributi, quatenus pendet ex forma. Qui enim fieri potest, ut omnes subditi informentur, & cognoscant, an in tributo sit aliqua inæqualitas ratione improprietatis, seu iniustitæ distributionis, cum hoc vix possit à sapientibus iudicari, & pendeat ex innumeris circumstantiis? Ergo ut lex tributi obliget, postulari non potest passiva scientia, vel probabilis cognitio de iustitia tributi, quoad has omnes conditiones, sed satis est, quod constet esse imperatum à legitimo Principe; & quod non constet iniustitiam continere.

17. Et confirmari hoc potest ex cap. *super quibusdam*, de verbor. signif. ubi quatuor genera tributorum dicuntur non prohibita, scilicet, imposita ab Imperatore, Rege, Concilio, seu Papa, & antiqua ante hominum memoriam: sed in hoc quarto membro, si constat tributum esse ita antiquum, præsumitur legitimum ex parte causæ, etiam si ignoretur, ut supra dictum est. & est communis sententia ibi, & in cap. *peruenit*, de censib. ergo eodem modo reliqua præsumenda sunt habere iustam causam, eo ipso, quod ponuntur à Principe legitimo, nisi contrarium constet. Probatur consequentia, quia illa quatuor æquiparantur quoad hoc, ut non sint interdicta. Ratio etiam hoc suadet, quia præsumptio est pro superiore, dum contrarium non constat. Præsertim quando constat, vel creditur, Principem non temere processisse, sed consuetudo consilio usum fuisse: tum enim magna ratio est præsumendi iustam habuisse causam, licet à privatis subditis ignoretur. Et ita non obstat huic sententiæ dictum cap. *peruenit*, dum reprobat census ignorantie, tum quia loquitur de ignorantia eius, qui tenetur scire, & causam reddere, tum etiam quia non potest dici omnino causam ignorare, qui scit, legem tributum esse latam à Principe, de quo tenetur præsumere ex causa moveri, dum sibi aliud non constat. Et hoc videtur mihi sensisse ibi Panormit. cum Innoc. dum ait, quando constat de debito census, licet causa ignoretur, esse solvendum. Et idem, inquit, ubi constat de stratio, vel privilegio indulto habentis potestatem, sufficit enim confessio, & haberi potest pro causa.

18. Et similiter non obstat dictum capit. *quanguam*, de censib. in 6. quia in eo non dicitur, nova tributa, vel pedagia præsumi iniusta, sed regulariter reprobari iure canonico, & civili, quod dictum est propter pedagia non imposita legitima potestate, ut supra cum Glossa declaravimus ex ipsis iuribus canonicis, & civilibus, in quibus pedagia reprobanur. Pedagium autem à legitimo Principe imposita nullo iure canonico, vel civili reprobanur vltimo modo, nedum regulariter. Neque est verisimile, ius canonicum, vel civile hæc notam inire Principibus legitimis, ut præsumat regulariter esse iniusta nova pedagia ab eis imposita, ergo ex vi dicti cap. *quanguam*, non possunt talia tributa præsumi iniusta, ergo nulla est probabilis ratio id præsumendi; quando autem nulla subest ratio præsumendi legem esse iniustam, & constat latam esse à legitimo Prælate, profecto obligat. Unde etiam non recte applicatur hic illud principium, Quod in dubio melior est conditio possidentis, quando duo possident aliquomodo, & in casu dubio alter est necessarius privandus re, quam possidet, vel iure suo, melior est conditio eius, qui habet maius ius, & pro quo magis præsumitur; ita verò est in presenti casu. Nam sicut subditus possidet suam pecuniam, ita Princeps possidet suum ius imperandi, & obligandi subditum, quod est maius, & excellentius, & pro illo magis præsumitur, & hæc est ratio, ob quam præceptum superioris præfertur dubitationi subditi, licet

videatur possidere res suas, aut libertatem suam, vel actiones suas; ita ergo in presenti dubio præfertur Princeps subdito, cum eadem ratio militet, nec possit respublica aliter convenienter gubernari.

Tertio modo potest illa particula, *non constat*, excludere tantum evidentem scientiam, manente probabilis iudicio, & cognitione, & ita erit difficilior assertio, quia licitum est unicuique homini operari iuxta probabile iudicium, ut est communis doctrina, quia non potest homo regulariter loquendo, certioris cognitionem de rebus assequi, ergo si subditus habet probabiles rationes de iniustitia tributi positi à legitimo Principe, potest illud non solvere, & se indemnem servare: & ita sentiunt allegati auctores, & declarat expressè Nauarr. lib. 3. de restit. cap. 1. num. 267. & sequitur Lessi. lib. 2. cap. 33. dub. 8. nu. 64. Sed non videtur posse hoc distinctè affirmari. Et in primis suppono, in ipso Principe non requiri evidentiam causæ, seu tributi, ut illud iuste imperet, sed satis esse, ut post prudentem consultationem probabiliter iudicet, causam, & impositionem esse iustam, ut iidem auctores fatentur, eo quod frequenter impossibile est hominibus certioris assequi, & maxime in his rebus moraliter, quæ ex coniecturis, & innumeris circumstantiis pendunt. Duobus ergo modis potest subditus contrarium probabiliter opinari. Primo habendo definitum iudicium probabile de iniustitia tributi ex defectu causæ, vel formæ, & ignorando omnino, an contrarium probabile sit, vel an Princeps ductus fuerit probabili iudicio in lege ferenda. Et quando subditus hoc modo est affectus, & instructus, verum censeo, posse sequi suum probabile iudicium, quia tunc humano, & morali modo loquendo, illi constat, legem esse iniustam, cum de illa habear definitum iudicium opinativum, seu probabile, sine resistentiâ contrarij, ut sic dicam. Neque in eo casu tenetur præsumere pro iustitia Principis, quia non tenetur tantum deserre auctoritati Principis, ut contra proprium iudicium probabili ratione fundatum, sine alia ratione probabili pro illa præsumat.

Alio verò modo potest subditus ita opinari iniustam esse tributi impositionem, ut nihilominus iudicet contrarium etiam esse probabile, & tunc censeo, non posse excusari ab obligatione legis propter illam probabilem opinionem. Primum, quia licet illud iudicium sit probabile speculatiue, nihilominus practice potest certè iudicare, legem esse iustam, quia ut hoc sit certum, satis est, ut constet, legislatorem ductum esse, vel certè duci potuisse probabili, ac sufficiente ratione ad illam ferendam; ergo obligatur subditus ad parendum tali legi, quia non potest dari bellum iustum ex utraque parte. Neque obstat, quod interueniente ignorantia dari possit, quia hoc habet locum ubi cætera sunt paria; hic autem non est ita, quia cæteris paribus præfertur ius superioris, maxime quando practice constat, illum iuste præcipere. Confirmatur primum ex dictis, quia quando dubium est negatiuum, est etiam ignorantia æqualis iustitiæ, & iniustitiæ, & nihilominus subditus cogitur obedire, ut ostensum est; ergo à fortiori quando est iudicium speculatiuum æquale pro utraque parte, debet practice præferri ius superioris; est enim eadem ratio, vel maior, quia in presenti certè constat practice de iustitia legis; ibi autem neutrum constat practice, vel speculatiue, sed præsumptione tantum agitur. Confirmatur secundò, quia aliàs in omnibus legibus idem esset dicendum, & ita quotiescunque subditus probabiliter iudicaret, Prælatum iniuste præcipere, etiam si constaret Prælatum duci iudicio probabili, & sufficiente, posset illi non obedire, quæ esset nimia licentia, & multam confusionem, & scandala pareret. Tandem illud principium de usu opinionis probabilis

babilis hic non rectè applicatur, quia non semper A opinio probabilis speculatiua de qualitate materiæ, vel de causis, aut effectibus eius, sufficit ad licitum usum eius in praxi, quando in cæteris non est æqualitas, ut quando in re ipsa semper subest periculum, quod imprudenter suscipitur, vel quando sit contra aliquod maius ius. Ut licet quis probabilior opinetur, rem quam alius possidet, esse suam, non potest sua auctoritate illam surripere, quado conscius etiam est, alteri non desicere rationem probabilem ad retinendam illam, quia tunc non potest applicare ad opus prius illud iudicium probabile, cum sciat in simili eventu meliorem esse conditionem possidentis; ita ergo est in presenti, quia superior est hic præsertim tanquam possidens principalis ius, ut declarauimus. Ut ergo contraria sententia in praxi sit securura, videtur intelligenda, quando rationes contra iniustitiam tributi sunt valde vigentes, & præsertim si iuuantur publico rumore, & fama, vel sapientia etiam virorum sapientium, vel quando aliæ circumstantiæ concurrunt, de quibus in sequenti conclusio- ne dicam.

Posit ne aliquando non solui tributum nisi petatur.

21. Dico quartò: Regulariter, ac per se loquedo, quoties lex tributi obligat in conscientia, etiam obligat ad illius solutionem antequam petatur, & è conuerso, quando non obstante lege, iuste excusatur subditus, non soluendo tributum, si non petatur, potest etiam se occultare, ne petatur, vel non faceri veritatem, si absq; mendacio valeat, imò licet mentiatur, vel peieret, aut resistat, non ager contra iniustitiam denegado tributum, etiam si aliàs peccet. In aliquo verò casu succedere potest ut lex licet simpliciter imperet solutionem tributi, non obliget, donec petatur, & tunc re vera obligat in conscientia ad soluendum sine resistentiâ, vel etiam ad veritatem prodèdã, si de illa quis interrogetur ab exactore tributi. Tota hæc assertio ferè sequitur ex dictis, solùmq; vltima pars aliquam declarationem postulat. Probantur ergo reliquæ partes, quia si constat sufficienter, tributum esse omnino ex parte iustum, lex per se obligat ad solutionem nulla expectata petitione, ut in prima assertione dictum est; si verò constat de iniustitia tributi, lex non obligat etiam si petatur, ut probant adducta in assertione secunda. Si verò sit status medius, seu dubius, inspiciendum est, per quæ principia possit, & debeat reduci ad certitudinē practicam, vel obligationis, vel excusationis, iuxta dicta in tertia assertione. Et quando non solum est ad soluendum petitum tributum, sed simpliciter ad soluendum, quia est obligatio ad seruandam legem, & lex per se ad hoc obligat. Si verò è conuerso est dubio nascitur excusatio, nõ solum erit ad non soluendum, quod non petitur, sed etiã licet petatur, si comòde fieri possit, quia excusatio illa simpliciter est ab obligatione legis, ergo loquedo per se, ac regulariter non est differentia inter obligationem ad soluendum tributum post petitionem, vel sine illa.

Nihilominus declaratur vltima pars: nam contingere potest, ut aliquod tributum absolutè spectatum censeatur nimis graue, & in suspicionem iniustitiæ veniat, ita ut communiter subditi malè de iustitia illius opinentur, & nihilominus, quod cum illa moderatio- ne, scilicet, quod tributum peti debeat, & aliàs nõ censeatur obligare, reputetur tolerabile, & facillè admit- tatur. Ergo nihil obstat, ut in tali casu lex non obliget ad ferendam solutionem, obliget autè ad parendum exigenti. Duobus autem modis hoc accidere potest, vnus est, si tributi quantitas, vel aliæ circumstantiæ eius cogant ad ita interpretandam legem, ut iusta sit arbi- trario virorum prudentum cõsiderata proportione tri- buti ad res super quas imponitur, & ad personas, quibus imponitur. Neque obstat, quod verba legis id non declarent, aut quod de tali intentione legislatoris non possit ex verbis legis constare, quia ut lex non sit exorbitans, licitum est restringere verba eius iuxta materiæ exigentiã, & ita tunc talis interpretatio fit exigente iustitia, ut sic dicam. Et ita videntur sentito de Gabella, seu Alcauala, Soto, Medina, & alij. Neque etiam huic moderationi obstat, quod tributum contribu- tario sit cuiusdam debiti solutio. Nam hoc debitum non habet ex natura rei certam quantitatem, sed hanc taxat lex humana, & fieri potest, ut taxata cum absoluta obligatione sit nimia, & cum illa moderatione sit accommodata.

22. Alio modo potest intelligi talis moderatio facta vi consuetudinis, in qua (ut dixi) Nauarr. maximam vim facit, & potest habere magnam, quando constat, vel probabilius est iuxta publicam formam, nimium esse grauatõs subditos. Tunc enim consuetudo illa non potest dici irrationabilis, nec contra legem naturalem, quia non è tendit, ut Rex priuictur debitis, & abundantibus stipendijs, sed vt non sint nimia, & vt populus comòde possit illa soluere. Cur ergo talis consuetudo non habeat vim moderandi legem quoad moderationem tributi soluendi, quæ per eam fit? Neque etiam in eo casu obstat defectus consensus taciti in Principe, qui semper resistit, & puni- tit se occultantes, ne soluant. Hoc (inquam) non obstat, quia licet Princeps per moderatas pœnas semper resistat, ne subditi nimiam licentiam sumant, præsumi meritò potest, illam coactionem esse purè pœna- lem, & ad recompensandam illo modo tributum diminutionem: nihilominus verò, consuetudo habebit vim remittendi obligationem legis in conscientia, & Princeps vel non potest, vel non debet in hoc ei resistere, quia leges humanæ debent esse moribus ventium accommodatæ.

Ad præterea, contingere posse, ut de nullo tributo in particulari iudicari possit esse nimis graue, vel iniustum, etiam si lex obliget ad soluendum illud absolute & absq; petitione: & nihilominus, quod ita, sint multiplicata tributa, ut ex eorũ cumulo resulteret vnus nimis graue pro comuni populo subditorum, & quod hoc moraliter constet ex effectibus, & ex publico clamore populi, & communi etiam prudentum iudicio. Tunc ergo habere poterit etiam locum dicta moderatio, quia si vnus est nimium, parum refert, quod vna, vel pluribus legibus, ac viis exigatur. Ergo tunc poterunt subditi illa moderatione vt in vna, vel altera occasione, cum comòde potuerint; non vt sufficienter tributa non soluât (hoc enim nunquam licere potest, quia est contra naturalem iniustitiam) sed vt cum moderazione iusta soluant, scilicet indemnes obseruent, vt habere possint, vnde semper iusta tributa persoluant.

23. Alio modo potest intelligi talis moderatio facta vi consuetudinis, in qua (ut dixi) Nauarr. maximam vim facit, & potest habere magnam, quando constat, vel probabilius est iuxta publicam formam, nimium esse grauatõs subditos. Tunc enim consuetudo illa non potest dici irrationabilis, nec contra legem naturalem, quia non è tendit, ut Rex priuictur debitis, & abundantibus stipendijs, sed vt non sint nimia, & vt populus comòde possit illa soluere. Cur ergo talis consuetudo non habeat vim moderandi legem quoad moderationem tributi soluendi, quæ per eam fit? Neque etiam in eo casu obstat defectus consensus taciti in Principe, qui semper resistit, & puni- tit se occultantes, ne soluant. Hoc (inquam) non obstat, quia licet Princeps per moderatas pœnas semper resistat, ne subditi nimiam licentiam sumant, præsumi meritò potest, illam coactionem esse purè pœna- lem, & ad recompensandam illo modo tributum diminutionem: nihilominus verò, consuetudo habebit vim remittendi obligationem legis in conscientia, & Princeps vel non potest, vel non debet in hoc ei resistere, quia leges humanæ debent esse moribus ventium accommodatæ.

24. Addo præterea, contingere posse, ut de nullo tributo in particulari iudicari possit esse nimis graue, vel iniustum, etiam si lex obliget ad soluendum illud absolute & absq; petitione: & nihilominus, quod ita, sint multiplicata tributa, ut ex eorũ cumulo resulteret vnus nimis graue pro comuni populo subditorum, & quod hoc moraliter constet ex effectibus, & ex publico clamore populi, & communi etiam prudentum iudicio. Tunc ergo habere poterit etiam locum dicta moderatio, quia si vnus est nimium, parum refert, quod vna, vel pluribus legibus, ac viis exigatur. Ergo tunc poterunt subditi illa moderatione vt in vna, vel altera occasione, cum comòde potuerint; non vt sufficienter tributa non soluât (hoc enim nunquam licere potest, quia est contra naturalem iniustitiam) sed vt cum moderazione iusta soluant, scilicet indemnes obseruent, vt habere possint, vnde semper iusta tributa persoluant.

Praxis in soluendis tributis declaratur.

25. Vltimò (quia potissima huius materiæ difficultas, & vtilitas est in applicatione huius generalis doctrinæ ad praxim) addendum est, ad iudicium ferendum in singularibus factis, & personis, necessarium esse in particulari ponderare conditiones personæ, an scilicet, diues sit, vel pauper, & an vnus, vel alterum tributum, vel multa ex diuersis capitibus, seu titulis soluere teneatur. Deinde conferre oportet facultatẽ, & conditionem personæ cum onere tributi, vel tributorum, & expendere, an respectu talis personæ vnus sit nimis graue, quia excedit facultatem eius, & lucra, vel redditus, quibus indiget ad sustentationem, vel personæ, vel familiæ, vel status convenientis, ac moderati, attenda eius conditione, & qualitate. Quibus spectatis iuxta

19. Si subditus habeat probabiles rationes de iniustitia tributi positi à legitimo Principe, potest illud non solvere.

Nauarr. Lessi.

Auctoritas de finitio de probabilitate tributi, ligante vel non obligante.

20.

22.

conditionem inde resultantem poterit formari iudicium circa excusationem, vel obligationem solvendi tributa integre, vel ex parte, & sub conditione, si petantur, vel abiq; illa. Nam in primis nunquam debet quis excusari ab omnibus tributis solvendis, nisi tanta sit paupertas, ut impotentia excuset; regulariter vero obligatio pendendi tributum Principi aded naturalis est, & per se orta e ratione iustitiae, ut non possit quis omnino excusari propter apparentem iniustitiam, aut nimium gravamen tributorum. Nam esto aliqua essent iniusta, alia erunt iusta, & saltem antiqua semper presumuntur iusta, & in cumulo tributorum semper includitur illa generalis ratio contribuendi ad dandum Principi iustum stipendium, & auxilium ad publicas expensas sui muneris.

Quia vero haec contributio debet esse proportionata personis, & non est eadem quantitas absoluta iusta respectu omnium: ideo si in particulari constet respectu huius esse minus graue, & improporionatam, excusabitur quis a tanto, licet non a toto, & ita poterit, vel tantum solvere ea tributa, quae petuntur, si moraliter iudicatur illa sufficere iuxta proportionem debitam, vel poterit solvere ea, quae sine dubitatione sunt iusta, & alia vitare non propter solam dubitationem de illorum iustitia, sed quia omnia simul contingerent improporionem, quae merito vitatur non solvendo ea, quae minus certa sunt. Quamvis si ordo iste commodè servari non poterit, & facilius sit occultate alia tributa, & ea solvere, quae minus certa sunt, satisfaciet quis suae obligationi, illa solvendo, dummodo iusta quantitas tributorum persolvatur; nam ibi quaedam tacita recopensatio interuenit. Vbi autem ex improporione ad personam, non apparet excessus, & solum agitur de iustitia, vel iniustitia tributi, regula assignata seroade sunt. Neq; obstat huic iustae considerationi, & prudenti iudicio, quod tributa pendantur publicano, qui illa conduxit, seu emit, quia propter contractum publicani cum Rege, non augetur debitum subditorum, & publicanus subrogatur loco Regis, & ideo eo modo, & cum illis limitationibus vel moderationibus ad illud transseunt, quo debebantur Regi. Deniq; est optimum consilium, & moraliter necessarium, ut hoc iudicium practicum non fiat ab vnoquoq; de ipso; tum quia non solet quis esse aequus iudex in propria causa: tum quia non solet esse singuli subditi sufficere instructi ad hoc iudicium ferendum; vnusquisq; ergo sequi debet consilium viri docti, & prudentis, seu confessoris, qui regulariter, ac ceteris paribus, debet inclinare subditum ad solutionem tributi, praesertim ante factum, quia ius Regis de se & maius, & certius est, post factum vero facilius est conuenire, vbi vtrinque fuerit dubitandi ratio, ut dixit Syluest. ver. gabell. 3. q. 1. 4. & ferè alij sequuntur.

CAPVT XIX.

Utrum leges humanae irritantes contractum poenales, vel onerosae sint.

Lex humana irritans contractum, quia hoc expedit aliquando communi bono.

Nus ex effectibus legis humanae est irritare contractus, ut in superioribus diximus, & nunc supponimus tanquam manifestum ex vsu vtriusq; iuris civilis, & canonici. Sic enim in conscriendis testamentis, & in contractibus minorum, & mulierum, & in bonis Ecclesiasticis, & in ipso etiam sacramento matrimonij aliquae conditiones sunt iure humano requisita, sine quibus contractus non est validus ex vi eiusdem iuris humani. Ratio autem cur hoc possit facere lex humana, est, quia non repugnat legi naturali, & alioqui expedit ad commune bonum reipublicae, ut talis potestas sit in reipublica, seu eius Principe. Prior pars constat, quia licet potestas contrahendi valide sit naturalis homini, tamen potest illa priuari, sicut potest priuari libertate, neq; id est contra ius naturae prece-

ptuum, sed negatiuum, ut supra lib. 2. declaratum est. Posterior autem pars constat experientia, quia ad vitandas fraudes, & alia incommoda, saepe hoc est necessarium, & ideo sicut data est reipublicae potestas praecipendi, ita & irritandi actus. Item quia pars communitatis est magis reipublicae, quam tua, & ideo habet operationes suas dependentes a reipublica, quando tales sunt, ut in commune bonum, vel damnum cedere possint, ergo caput reipublicae habet potestatem in membra sua, ut possit operationes eorum irritare, vel modum eius praefigere, sine quo inuoluntate sunt, quoad morales effectus, qui per eas fieri possent. Ab hoc ergo effectu leges aliquae irritantes denominantur, quae secundum illam rationem specialem considerationem habet, quae in hunc locum optime cadit; nam propter illum effectum inter onerosas, & odiosas leges computantur, quia valde onerosum est homini, eius voluntatem ita ligare, ut neq; licite, neq; valide facere possit quod vult, & facere possit, nisi in lege impeditur. Ad explicandam igitur harum legum obligationem oportet declarare quale sit hoc onus, & an habeat rationem poenae: inde enim constabit, an haec leges obligent ad modum poenaliu legum, vel moralium: nam quod aliquo modo obligent, dubitari non potest, cum verae leges sint, & intrinsece includant omnia, quae legi humanae conueniunt ex vi generis, seu quatenus vera lex est.

In quaestione igitur proposita multi Iurisperiti censent, leges irritantes esse poenales. Ita tenet Glos. in c. decet. §. ordinarij. ver. processus, de immunit. Ecclesiar. in 6. sequitur Panorm. in c. vit. de fer. n. 18. Idem habet Barr. in l. sanctio, in prin. ff. de poenis, & plures alij. Et potest sumi ex c. super literis, de rescri. ibi, in sua peruersis suis poenam, & ex l. turpia, ibi, odio scribentis, ff. de lega. 1. vbi id notat Bald. Imò aliqui vocant hanc poenam naturalem, & intrinsecam, ut videt licet in Decio c. 2. de constit. lect. 1. n. 5. cum Imol. in cap. vlt. de rescri. circa Glos. verb. personalibus. Et ratio reddi potest, quia irritatio actus, quem homo suo iure, & naturali libertate possit valide facere, est non paruum gravamen, & nocumentum subditi, ergo non potest nisi in poenam iuste imponi. Et declaratur, quia haec annullatio non fit, nisi in habilitando personam ad tale actionem, sed omnis inhabilitas personae per legem inducta est quaedam poena, ergo. Confirmatur, quia si lex irritans non esset poenalis, non esset restringenda, & potius extendenda, consequens est contra communem omnium sensum. Atq; hinc inferunt aliqui eo ipso, quod lex addit aliam poenam, censeri non irritare, ne bis eundem actum punire videatur, de quo puncto in cap. 23. dicemus.

Aliorum vero sententia est, leges irritantes non esse poenales, sed morales, seu per se directiuas communitatis. Ita tenet Ioan. And. in c. vlt. de elect. in 6. regula, odia, de regul. iur. in 6. in Mercurial. Fudatur quia poena solum est, quando lex diminuit patrimonium, aut tollit ins acquisitum, quod non fit in actus irritatione. Idem tenet Domin. in dict. c. vlt. de elect. in 6. & idem sentit Feli. in d. c. 2. de constit. n. 3. citans Innoc. in c. si vero, de sent. excomm. vbi dixit, annullationem actus non esse naturalem poenam. Sed dictum illud alium fortasse sensum habet, ut infra hoc capite dicam. Ratio autem pro hac sententia praeter eam, quam tetigit Ioannes Andr. esse potest, quia poena non est, nisi praecedat culpa, sed annullatio actus fit sine culpa praevia, ergo non est poena. Dices, poenam interdum imponi sine culpa, licet non sine causa, ut supra dicebamus de lege pure poenali. Sed contra hoc, quia etiam loquendo hoc modo de poena lae sumpta requirit culpam etiam lato modo, scilicet, civilem, seu in eo foro, in quo imponitur poena, esto non sit necessaria culpa in foro Dei, at hic nulla culpa requiritur, etiam legalis, vel

Vel aliter, quando ad poenam non requiritur culpa, sed causa, necessarium saltem est, ut illa causa sit actus liber punibilis ex iusta causa, quia poena non est, nisi propter actionem, vel omissionem libera, ac nulla talis causa est necessaria ad irritandum actum, sed alia, quae consideratur ex parte boni communis, ergo illa non sufficit, ut sit poena. Confirmatur, quia alias omnis irregularitas esset poena, quia est gravamen, quod non imponitur sine rationabili causa: consequens autem est plane falsum.

Vera tamen resolutio est, irritationem actus in proprio, ac necessario conceptum non includere, quod sit poena, & ita saepius non esse poenam, interdum vero posse veram rationem poenae habere. Haec est resolutio, communis, ut videt licet in Bald. in l. non dubium, C. de legib. Panor. in c. 2. de constit. & melius Decio, ibi lect. 2. Vt autem distinctè & in specie declaratur, aduerto, duobus modis posse irritari actum, primò directè aliquid constituendo, & praecipiendo, & solum per consequentiam, seu indirectè prohibendo, & irritando; ita videt licet in lege dante formam actui, & per consequentiam irritante actum factum sine tali forma. Exemplum optimum est in decreto Tridentini, sess. 24. circa contractum matrimonij: nam pro forma contractus posuit, ut fieret praesente parcho, & duobus testibus, & aliter factum irritauit. Simile exemplum est de lege requirente ad valorem testamenti talem numerum testium. Item de lege dante formam alienationibus rerum Ecclesiasticarum, Clem. 1. de reb. Eccles. non alienan. & c. sine exceptione. 1. 2. q. 2. Item de dante formam eligendi, c. quia propter, de elect. Alius modus directè irritandi actum est negatiuus, seu prohibitiuus actus cum verbis sufficientibus ad irritandum illum, talis est lex prohibens matrimonium inter consanguineos, vel affines intra quartum gradum, & irritans matrimonium clerici in sacris, aut Religiosi professi, similes. Haec autem prohibitio ob triplicem causam, seu finem fieri potest. Primò per se propter commune bonum, quia ita expedit ad diuinum cultum, vel ad decentiam religionis. Secundo in fauorem aliquarum personarum, ut ad subueniendum fragilitati earum, ut fit per leges irritantes aliquos contractus minorum. Tertio in odium personae, seu actionis eius, ut in legibus irritantibus acquisitionem dominij in aliquibus donationibus, vel acceptationibus. Aliqui addunt tertium irritandi modum per in habilitatem personae, sicut solent Theologi explicare impedimenta matrimonij & professionis, & sicut Conc. Trid. expresse declarauit factum ab ipso esse in decreto edito contra clandestina matrimonija. Sed hic modus licet verissimus sit, in duobus praecedentibus includitur, nec potest ab illis separari, si respectuue sumatur. Nam quoties lex irritat actum, reddit subditi voluntatem inefficacem, & impotentem ad contrahendum, vel transferendum, aut acquirendum dominium, vel quid simile, & hoc est in habilitate actum ad contrahendum, vel sic contrahendum. Aliquando enim lex inhabilitat simpliciter personam ad actum aliquem in specie, ut in habilitate clerici in sacris, vel religiosum professum ad contrahendum matrimonium: aliquando in habilitat respectu tantum ut ad contrahendum cum consanguinea, vel ad donandum extraneis: aliquando solum inhabilitat, ad sic contrahendum, ut dixit Conc. Trid. in dicto decreto. Et in his omnibus respectu irritatur actus ipse, & voluntatis consensus redditur inefficax ad talem effectum faciendum. Per hoc tertio, & non aliter persona inhabilis fit ad eundem effectum. Quia sicut actus humani voluntate perficiuntur, ita inhabilitas personae ad tales actus in voluntate spectari debet, quatenus actus eius redditur inefficax. Et è conuerso, non potest actus irritari, vel voluntas fieri inefficax, quin persona eo ipso inhabilis reddatur cum proportione, ut dictum est. Et ideo no-

4. Irritatio actus in proprio conceptum non includere quod sit poena, & ita saepius non esse poenam, interdum vero posse veram rationem poenae habere.

2. Leges irritantes esse poenales, seu per se directiuas communitatis.

7. Leges irritantes non esse poenales, sed morales, seu per se directiuas communitatis.

8. Praeter quia non est poena sine culpa.

Conc. Trid.

bis sufficit duos illos modos irritationis distinguere, quia interdum distinctam doctrinam requirunt, tertius vero in illis includitur & non habet aliquid speciale, quod oporteat declarare.

Dico primò: Lex irritans actum indirectè tantum, & per consequentiam ad institutionem formae seruandae in aliquo contractu, non est poenalis. Ita sentiunt auctores allegati, & plures quos refert, & sequitur Marten. lib. 4. recopil. tit. 4. l. 1. Gloss. 10. num. 35. Et alios refert Sanc. lib. 3. de matr. dist. 4. num. 9. & 10. Et ratio est clara, quia ibi nulla praecedit culpa, nec sufficiens causa poenae ex parte eius, cuius actus irritatur, verbi gratia, quando quis condit testamentum minus solemne, quod ex illo defectu irritum est, nihil peccauit, nec aliquid fecit punitione dignum, quia sicut liberè posset testamentum non condere, & non ideo esset dignus poena, ita etià liberè potuit minus solemne testamentum facere sine macula, vel causa poenae, ergo nullitas illa non est poena, ergo nec lex est poenalis, sed directiuata tali modo, & cum tali efficacia, ut constituat illam formam tanquam substantiam actui, etiam si inde consequatur alteri incommodum ex nullitate talis actus. E confirmatur, quia intentio talis legis non est punire actum, vel negligentiam alicuius, cuius signum est, quia in dicto casu detrimetur, quod ex nullitate testamenti sequitur, magis credit in damnum haeredis, quam testatoris, neque id reputatur inobueniens, quia re vera lex neutrum punire intendit, sed communi bono providere; non potest ergo talis lex poenalis reputari. Nec obstat, quod interdum in iure videatur hic effectus, prout fit per has leges, vocari nomine poenae, & in l. 1. C. de posthum. haer. instit. ibi, Ne poenam patiantur praeritionis, qui suos non praeritum: nam ibi lato modo sumitur poena pro incommodo, vel damno quocunq;.

Dico secundo: Lex prohibens actum, & irritans illum intuitu boni communis, vel priuatorum, non est poenalis. Haec etiam assertio est communis, ut patet ex Gloss. communiter approbata in Clem. 2. de heret. ver. ex nunc. & Abb. c. 2. de const. n. 7. Dec. nu. 14. Felin. u. 7. Syluest. ver. lex. q. 6. Rosella n. 6. Qui omnes hanc irritationem à poena distinguunt. Exempla illius sunt in legibus irritantibus matrimonia inter consanguineos, vel affines, vel inter cognatos spiritualiter: illa enim irritatio non est introducta in poenam contrahentium, sed per se, propter decentiam religionis, vel coniugalis honestatis. Item huc spectant leges irritantes professiones minorum, vel annum professionis, vel similes. Ratio vero est, quia illa irritatio non fit in odium alicuius, nec in vindictam delicti, quoad poenam in rigore sumptam necessarium est, iuxta l. sancimus. C. de poenis, nec etiam fit in recompensationem alterius transgressionis politicae: ut explicatum est. Deniq; declaratur in huncmodum, quia poena solum per accidens introducit, seu per occasionem ad cohibendum, vel vindicandum: haec autem irritatio per se imperatur, & fit, quia per se excedit bono communi, vel priuatorum. Neq; obstat, quod talis irritatio cedat in nocumentum alicuius, quia hoc est indirectè, & per consequentiam, non vero est illud damnum intentum à legillatore, ut ille puniatur. Vnde multi censent talem legem non solum non esse poenalem, verum neq; odiosam esse, sed potius fauorabilem, quod sentit supra Dec. cum Alex. in l. 1. de liber. & posthu. Sed hoc ex principiis positis in principio huius libri iudicandum est.

Dico tertio: Aliquae leges irritantes poenales sunt, scilicet, quae irritationem inducunt in odium alterius transgressionis, seu culpa. Ita docent Bal. Panor. & Deci. supra. Vt autem in proprio sensu intelligatur, oportet aduertere, aliud esse irritationem esse poenam aliud vero effectiorem actus irritè puniri poena: contingit enim leges irritari actum, & adicere poenam in

1. Conclusio. Marten. Gloss. Sann.

6. 2. Conclusio. Abbas. Deci. Felin. Rosella.

D. ins. Ali. 3. Concl. Bald. Panor. Deci. Barol.

eum, qui talem actum irritum facit, sicut notant Bart. in l. *Prator ait*, §. *interdictum*. ff. de oper. non. nunc. 3. Abb. Fel. & alij in c. 2. de testib. & constat ex vsu iurii in l. *inbimus*, 2. §. *si sine*, C. de factos. Eccl. & ex l. 1. ff. de his, quæ pro non script. hab. & in Extrana. 2. de simo. cum aliis puniētib; illud delictum ultra irritationē. Et ex Conc. Tri. sess. 25. vbi irritat matrimonium contractum sine Parocho, & testibus, & insuper præcipit puniri sic contrahentes, vt possēt pœnam designare, sicut nō faciat. Deniq; ex c. 2. de reb. Eccl. non alien. vbi cōtra eos, qui res Eccl. sicut a dominis temporali- bus impetrant, & obtinent, dicitur, *Irrita habeantur, quæ obtinent, & a communione Eccl. excludantur*, quæ lex pœnalis est quoad pœnam excommunicationis ferendam, quoad priorem verò partem de irritatione non est pœnalis, sed moralis. Imò neq; est institutiua irritationis, sed declaratiua, quia illa obtentio fuerat rapina quædam. Nam (vt ibi dicitur) qui sic obtinent bona Eccl. egentium substantiam rapiunt, quia dominus temporalis non potest illa validè conferre; ergo quodd obtentio sit irrita, nō sit, sed declaratur per illam legem. Quando ergo actus irritus sic punitur per legem, clarū est, legem esse pœnalem quoad nouar pœnæ impositionem, sed id quali accidentarium est, seu aduentitium irritationi, & ideo illam pœnam hic non consideramus, sed per generalem doctrinam de lege pœnali merienda est. Agimus ergo priori modo de ipsa irritatione, quæ interdum in pœnam præcipuè introducitur.

Sic autem probari potest cōclusio inductione: nam inter impedimenta matrimonij illa, quæ sunt ratione delicti, pœnalia sunt, vt sunt vxoricidium cum promissione, adulterium cum aliquo viuente coniuge cū promissione futuri matrimonij, vt habentur in toto titulo de eo, qui duxit in matrim. quam poll. per adult. & cap. *si viuente*. 31. q. 1. sic etiam electio religiosi ad prælationem, cui ipse consentit sine superioris sui licentia, irritatur, in pœnam suæ præsumptionis, vt expressè dicitur in cap. *si religiosus*, de elect. in 6. Idē colligitur ex cap. *dispensio*, de rescrip. in 6. ibi. *Simili pœna, si contra hoc fecerit puniendus*, scilicet, irritatione cuiusdam rescripti; & alia plura iura citantur ad prædictis auctorib; aliaque exempla de irritatione donationū, vel acquisitionū, largitionum, aut fructuum frequētia sunt, & aliis locis tractata. Denique quoties in iure additur particula, *in pœnam*, vel, *in odium*, vel, *in iniuriam*, vt in cap. *cum secundum*, de præbend. censetur irritatio fieri in pœnam, aliquando verò sine his particulis, & ex modo quo fertur, satis intelligi potest, sub illa habitudine ferri. Ratio verò clara est, quia irritatio actus, est magnū grauamen, & potest nocumentum afferre, ergo de se esse potest sufficiens pœna, & aliquando est valde accommodata delicto; ergo potest per legem intendi sub ratione pœnæ: tunc ergo vel illa quatenus irritas habebit simul rationem legis pœnalis. Nec obstabit, quodd per irritationem nō minuatur patrimonium, aut tollatur ius quæsitum: nam satis superq; sufficit, quodd impediatur acquirēdum, vel quod priuetur homo potestate, quam habet ad efficiendū validè actiones suas. Nam hoc modo inhabilitas ad beneficium est magna pœna, & in l. *Senatus*, ff. de contrahend. empt. irritatio venditionis dicitur pœna venditoris, etiam si re sua non priuetur, & similes pœnæ numerantur in l. *minoris*, ff. de pœnis.

Ex his ergo possunt facitē sententia adductæ cō- cluari: nam indefinitè vtrique verum dicit, neutra autem vniuersaliter. Vnde quæ dicit, *legem irritantem esse pœnalem*, vt sit vera, permissiue, seu potentia- liter est intelligenda, id est, potest esse pœnalis. Quæ verò negat esse pœnalem, intelligenda est formaliter, seu ex necessitate, quia lex irritans, vt talis est, nō po- tuit, quodd sit pœnalis, neque hoc est illi intrinsecum.

Abb. Fel.

Conc. Tri.

3. Probatur cō- clusio indu- ctione.

c. si viuente.

c. si religiosus.

c. dispens.

L. Senatus.

Sent.

Et ita etiam facitē soluntur fundamēta illarum opi- nionum, si contra ea, quæ diximus, applicentur. Iura enim allegata in prima opinione solum probant, irri- tationem interdum esse pœnam. Ratio verò ibi facta probat, hanc posse esse pœnam, non tamen necessa- rium esse respectum pœnæ, vt fiat, quia per accidens est, quodd respectu alicuius sit grauamen, propter bo- num commune multa grauamina toleranda sunt sine culpa, sine personali causa, seu defectu. Vnde non est verum, omnem inhabilitatem personæ esse pœnam: interdum enim ad perfectionem, & statum religiosum pertinet; aliquando verò est quid indifferens. Ad confir- mationem verò ibi additam de interpretatione leg- is irritantis, dicemus latius in lib. 8. Nunc solum respondemus, legem irritantem, si fuerit simul pœ- nalis, restringendam esse: aliàs verò interdum exten- di posse, prout fauorem, vel utilitatem communis bo- ni prospexerit: & aliquando restringi posse, nisi inde resultet aliquid cōtra commune bonum, quia ad hoc sufficit, vt sit onerosa, licet pœnalis non sit. Argumen- ta verò, & iura allata in secunda sententia, probāt rectè irritationem posse, & saepe induci in pœnam, non tamen hoc illi esse intrinsecum, nec in vniuersum illi conuenire. Et hoc tantum conuincitur exemplo ire- gularitatis ibi adducto, quodd etiam probat, posse dari inhabilitatem; ac subinde irritationem, quæ non sit pœna. Discursus denique ibi factus conuincit in illis casibus, vbi irritatio fit sine culpa alicuius, & sine cau- sa (vt sic dicam) personali, non posse irritationem esse pœnam. Saepè autem imponitur irritatio præcedente culpa, & ratione illius, & ideo tunc meritiò imponi potest in pœnam.

Addo denique aliquando accidere posse, vt in eadē lege irritatio actus feratur, & per se propter commu- ne bonum, & simul in pœnam. Quia isti duo respectus non repugnant simul coniungi in eodem effectu; vel respectu eiusdem, vel respectu diuersorum. In exem- plum adduci possunt impedimenta irritantia matri- monium propter delictum introductam illa pœna- lia sunt, vt vidimus, & tamen etiam per se se erant ex- pedientia ad commune bonum, vt securitati, & fidelita- ti coniugum cōsuleretur. Vnde licet alia pœna tale delictum cōdignè puniretur, nihilominus posset iustè irritatio simul persistere sine duplicatione pœnæ, quia per se expediebat, etiam si non adiceretur in pœnam.

Dices, hinc sequi, nunquam fieri irritationem in pœ- nam, quin etiam propter se, & propter suam utilita- tem fiat, quia semper talis irritatio confert ad com- mune bonum, & propter illud fit. Respondeo, negan- do sequelam, quia hic non consideratur tantum com- munitas utilitas, quæ inneditur in pœna, vt pœna est, quæ est vindicare delictum, & per illum modum co- actiois præcauere, ne similia fiant, quodd est commune omni pœnæ: sed vterius cōsideratur utilitas medicinæ (vt sic dicam) auferendo occasiones perpetrandi simi- lia delicta, quæ utilitas non est communis omni pœ- næ, nec de ratione eius, vt ad vindicationem spectat. Hoc ergo modo dicimus, per irritationem illam ma- trimonij in prædictis casibus auferri occasiones per- petrandi similia delicta, & hanc causam fuisse suffic- ientem ad imponenda talia impedimenta, etiam sine vin- dicatione delicti, quod per aliam pœnam fieri potuisset, sicut de facto etiam fit. Aliquando verò imponitur in pœnam inhabilitas ad beneficia, propter rebaptiza- tionem v.g. vel aliud simile delictum, ad quod vitan- dum nihil confert illa inhabilitas, nisi per modum comminationis, & vindictæ, sicut quælibet alia grauis pœna prodesse possit.

C A P V T X X.

Vtrum leges irritantes actus illos in conscientia prohibeant.

Ratio

1. Ratiō dubi- tandi.

2. Distinguen- da esse duas partes in leg.

Trident.

Conc. Tri.

3. Quamuis.

4. Per se peccat.

Ratiō dubitandi esse potest, quia hæ leges sunt A statui, nempe, vel ipso facto, vel vt faciendam. Nam sicut lex pœnalis interdum imponit pœnam ferendā, interdum per se illam infert ipso facto, seu ipso iure: ita irritatio vtroque modo ferri potest per legem, quia vterque modus est possibilis, & vterque pendet ex arbitrio legislatoris, & consequenter ex mente eius, quæ vno, & alio modo per verba legum significari solet. Saepè enim dicunt, talem actū, si fiat, vel aliter fiat, esse irritum, vel nō valere, vt in l. *si stipulatio non valet*, ff. de verbor. oblig. cum similibus: ali- quando verò solum dicunt, vt actus irritetur, vt de venditione ultra dimidiam iusti pretij, in l. 2. C. de rescind. vendit. His autem duobus ordinibus legum so- lent Iurisperiti addere tertium, eam legem, quas vocant nec assistentes, nec resistētes contractui, quia non dant actionem ciuilem alicui cōtrahentium. Sed hæ leges non solum irritantes non sunt, verum etiam nec prohibentes actus, quia nec irritant, nec præcipiunt, & ita versari possūt & circa actus iniustos, vt est lex negans actionem contra venditionem iniustam citra di- midiam, & circa actus iustos, vt est lex negans actio- nem propter solam obligationem naturalem ortam ex simplici promissione. Qui modus legum præser- tum inter ciuiles reperitur, & licet irritantes non sint, vt dixi, earum notitia aliquid conferre potest ad obli- gationem legum irritantium intelligendam, vt ex di- cendis patebit.

Ad resolutionem huius quæstionis (cum propor- tione ad ea, quæ de lege pœnali diximus) oportet di- stinguere duas partes in hac lege, vna est affectio, vel omisio actionis, quam lex ista præcipit, alia est irri- tatio actionis, quam lex ipsa iubet, vel facit. Circa primum aduertere oportet fieri inductionem lex hanc legem, scilicet, per modum affirmatiui præce- pti, vel per modum negatiui, vel neutro modo, sed tantum quasi conditionaliter ad modum legis putā pœnalis. Primus modus habet proprie locum in legi- bus, quæ dant formam contractibus, vt patet in de- creto Tridentini de matrimonio, quo præcipitur, vt matrimonium cum tali solemnitate fiat. Itē in cano- nibus dantibus formam in electionibus, in alienatio- nibus Ecclesiasticis, & similibus: præcipiunt enim talem formam seruari, & quoad hoc habent formam affirmatiui præcepti. Si quis autem rectè consideret, talia præcepta, vt affirmatiua sunt, non sunt absolu- ta, sed conditionata: non enim præcipiunt aliena- tionem fieri, v.g. sed vt si fiat, tali modo fiat, quia ni- mirum tales leges non præcipiunt exercitium actus, vt sic dicam, sed solum formam, seu modum seruand- um in actu, quando fit. Vnde talia præcepta resolu- tur tandem in negatiua, scilicet, vt talis actus, sine tali solemnitate non fiat, sic Tridentinum sess. 25. cap. 15, de regular. prius prohibet, professionem fieri ante explerum decimum sextum annum ætatis, & annū probationis, & deinde irritat professionem aliter fa- ctam. Quocirca secundus modus legum negatiua- rum prohibentium, scilicet, absoluta actus, & irritan- tium illos frequentior est. Sic enim prohibentur ma- trimonia inter cōsanguineos, vel affines, vel cum re- ligioso professo, aut clerico in sacris, vel prohibetur, aut irritatur datio, vel acceptio simoniaca, & alia si- milia. Tertius autem modus potest interdum cū quo- libet ex superioribus coniungi. Aliquando enim lex dant formam actui, prius præcipit sic fieri, seu non aliter fieri, & postea irritat aliter factum, vt in exem- plis ex Concilio adductis satis patet: nonnunquam verò nihil præcipit, vel circa actum ipsum, vel for- mam eius, sed tantum conditionaliter statuit, vt si abs- que tali forma fiat, non valeat, vt patet in lege de solemnitate testamēti, & similibus, & similiter in legibus directe irritantibus actus aliquos, non propter defectum formæ, sed propter alias causas, saepè fertur prius absoluta prohibitio actus, & additur irritatio, vt patet in exemplis adductis de matrimonio: aliquā- do verò nihil simpliciter prohibetur, sed irritatur a- ctus si fiat, vt in casu cap. *quamuis*, de pact. in 6. cū simi- libus, de quibus infra.

Circa alteram partem istarum legum, scilicet, irri- tationem, aduertendum est, dupliciter posse per legem A statui, nempe, vel ipso facto, vel vt faciendam. Nam sicut lex pœnalis interdum imponit pœnam ferendā, interdum per se illam infert ipso facto, seu ipso iure: ita irritatio vtroque modo ferri potest per legem, quia vterque modus est possibilis, & vterque pendet ex arbitrio legislatoris, & consequenter ex mente eius, quæ vno, & alio modo per verba legum significari solet. Saepè enim dicunt, talem actū, si fiat, vel aliter fiat, esse irritum, vel nō valere, vt in l. *si stipulatio non valet*, ff. de verbor. oblig. cum similibus: ali- quando verò solum dicunt, vt actus irritetur, vt de venditione ultra dimidiam iusti pretij, in l. 2. C. de rescind. vendit. His autem duobus ordinibus legum so- lent Iurisperiti addere tertium, eam legem, quas vocant nec assistentes, nec resistētes contractui, quia non dant actionem ciuilem alicui cōtrahentium. Sed hæ leges non solum irritantes non sunt, verum etiam nec prohibentes actus, quia nec irritant, nec præcipiunt, & ita versari possūt & circa actus iniustos, vt est lex negans actionem contra venditionem iniustam citra di- midiam, & circa actus iustos, vt est lex negans actio- nem propter solam obligationem naturalem ortam ex simplici promissione. Qui modus legum præser- tum inter ciuiles reperitur, & licet irritantes non sint, vt dixi, earum notitia aliquid conferre potest ad obli- gationem legum irritantium intelligendam, vt ex di- cendis patebit.

Circa alteram partem istarum legum, scilicet, irri- tationem, aduertendum est, dupliciter posse per legem

statui, nempe, vel ipso facto, vel vt faciendam. Nam sicut lex pœnalis interdum imponit pœnam ferendā, interdum per se illam infert ipso facto, seu ipso iure: ita irritatio vtroque modo ferri potest per legem, quia vterque modus est possibilis, & vterque pendet ex arbitrio legislatoris, & consequenter ex mente eius, quæ vno, & alio modo per verba legum significari solet. Saepè enim dicunt, talem actū, si fiat, vel aliter fiat, esse irritum, vel nō valere, vt in l. *si stipulatio non valet*, ff. de verbor. oblig. cum similibus: ali- quando verò solum dicunt, vt actus irritetur, vt de venditione ultra dimidiam iusti pretij, in l. 2. C. de rescind. vendit. His autem duobus ordinibus legum so- lent Iurisperiti addere tertium, eam legem, quas vocant nec assistentes, nec resistētes contractui, quia non dant actionem ciuilem alicui cōtrahentium. Sed hæ leges non solum irritantes non sunt, verum etiam nec prohibentes actus, quia nec irritant, nec præcipiunt, & ita versari possūt & circa actus iniustos, vt est lex negans actionem contra venditionem iniustam citra di- midiam, & circa actus iustos, vt est lex negans actio- nem propter solam obligationem naturalem ortam ex simplici promissione. Qui modus legum præser- tum inter ciuiles reperitur, & licet irritantes non sint, vt dixi, earum notitia aliquid conferre potest ad obli- gationem legum irritantium intelligendam, vt ex di- cendis patebit.

Iam igitur dico primò: Lex dans formam actui, li- cēt non obliget ad exercitium actus, nihilominus ex- se obligare potest in conscientia, vel ad seruandam formam in tali actu, si fiat, vel (quod perinde est) ad non faciendum actum sine tali forma, & de facto ita obligat, quādo vel materia legis id ex natura sua postulat, vel in lege satis exprimitur, & non aliàs. Asser- tio est clara ex dictis. Primò enim iam ostensum est, per tales leges nullum actum absolute præcipi, vt est per se notum: nam lex dans formam matrimonio, aut testamento, non præcipit contrahere matrimonium, aut facere testamentum; ergo talis lex non inducit obligationem ad faciendum actum, quia hæc nō ori- tur, nisi ex præcepto affirmatiuo absoluto. Secunda verò pars etiam est per se clara de possibili, quia illa potestas non excedit limites iustitiæ, & pertinere po- test ad conuenientem reipublicæ gubernationem, & ab vsu ostēdi potest multis exemplis supra adductis, quæ statim necessariò repetemus. Quia verò talis lex non semper inducit talem obligationem, vt inductio in principio facta conuincit, ideo difficultas tota est, quando hæc lex ita obliget in conscientia, vt omisio formæ in tali actu peccaminosa sit, vel, quodd perin- de est, vt contrahere, vel alium similem actum face- re sine debita forma per legem humanam præscri- pta, peccatum sit, vel non sit.

Duo ergo signa præbimus ad dignoscendam hanc obligationem. Vnum est, quando actus ex vi sui ob- iecti, & naturæ talis est, vt velle illum facere, quan- do validè fieri non potest, turpe sit, & contra rectam rationem. Quod maximè videtur contingere in ma- teria religionis, & in actibus sacris, & in materia iu- stitiæ: nam efficere actionem sacram modo irrita, & inualido, sacrilegium est, quia est contra reueren- tiam debitam rei sacræ, vt facere sacramentum irri- tum, & sine debita forma, & materia. Et hac ra- tione etiam Concilium Tridentinum expressè non prohibuisset, sed tantum irritasset matrimonium fa- ctum sine parocho, & testibus, esset graue pecca- tum illud sic contrahere, quia esset contra reueren- tiam sacramenti. Idemq; est de quolibet alio matri- monio contracto cum impedimento irritante, & de professione in religione. Acta, omisita forma, seu con- ditionibus ab Ecclesiâ requisitis ad valorem eius. Idē

irritationem, vel ut faciendam vel ipso facto.

4. Conclus.

5. Duo signa ad dignoscendam obligatio- nem circa o- missionem a- ctus ex obli- gatio.

videre licet in materia iustitiam electionem face- re pretermilla substantiali forma, graue peccatū est, quia necessariū inuoluit iniustitiam, & ideo grauius punitur in Trident. sess. 25. cap. 6. de regular. Idem est quoties quis ex officio tenetur facere actum: nam cō- sequenter tenetur facere validum, & ideo pretermittendo debitam formam contra iustitiam faciet, vt si index profertendo sententiam substantiales circum- stantias omittat, & sic de aliis.

Videri autem potest hæc obligatio in huiusmodi casibus non provenire propriè, ac formaliter ex lege positua, sed esse de iure naturali, quāuis non resultet, nisi posita institutione talis formæ, quam inuenit lex positua, sicut profanatio calicis cōsecrati sacrilegiū est contra legem naturalem, licet supponat consecra- tionē ex positua institutione. Sed licet verum sit, tale peccatum esse contra legem naturalem, etiam est cō- tra legem posituam: nam eo ipso, quod præfinit ta- lem formam in tali materia, cōstituit in illa medium iustitiæ, vel religionis, & ideo, qui debitam formam prætermittit, etiam legem humanam violat, quia lex illa instituyendo talem formam, ponit illam est neces- sariam ad honestatem, & consequenter prohibet actum sine illa factum, sicut lex, quæ taxat pretium rei, necessariū prohibet carius vendere, etiam si verbis formaliter prohibentibus id non explicaret. Aliud signum erat, quando prohibitio actus aliter facti ponitur in lege, & additur irritatio: nam tunc lex illa continet præceptum negatiuum, ratione cuius obligat ad vitandum, seu non intendendum talem actum. Quod intendam sit dicitur prohibendo, vt patet in Concilio Tridentino sess. 25. c. 15. Vbi prius prohibet fieri profes- sionem ante expletum tempus professionis, vel ætatis, & deinde irritat illam. Vnde interdum lex addit specialem pœnam præter irritationem propter actum sic factum: nam pœna est signum prohibitio- nis, vt in eodem Concil. cap. 6. eiusdem sess. videri potest.

Quando verò neutrum ex his signis in lege inue- nitur, talis lex non obligat in conscientia ad seruandam formam præscriptam in actu, seu ad non facien- dum actum sine tali forma, & in hoc sensu talis lex dici potest purè irritans. Hoc videtur sufficienter probari exemplo de testamento solemnī. In quo id ex- pressè asseruit Matiens. in lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. D. Gloss. 10. n. 18. & refert Nauarr. in Man. c. 23. n. 56. qui loquitur de lege purè penalitracitè tamè videtur sumere argumentum à simili; idem ergo est in simili- bus. Ratio autem est, quia efficere testamentum, vel similem actionem valide, non est de iure nature, nec etiam præcipitur per legem dantem formam substā- tialē actui; ergo non est peccatum per se loquendo facere actum illum inualidum. Quia quod non est contra præceptum, non est peccatum, ergo nec face- re illum sine solemnitate præscripta erit peccatum, quia si omittit solemnitatem esset peccatum, maxi- mē id esset, quia fieret actus inualidè, & sine fructu, vel effectu; quæ enim alia deformitas ibi potest cogi- tari? Prima verò pars antecedētis probatur, quia sicut ius nature nō obligat ad illam actionem absolute ex- exercendam (vt suppono) ita etiam nō obligat ad effe- ctum eius, vt v.g. ad transferendum dominium mea- rum rerum in alium, vel quid simile, ergo etiam non obligat ius nature ad efficiendam illam actionē va- lidè, supposito, quod fiat, seu non prohibet illam face- re inualidè, quia ex hoc quod fiat inualidè, tantum se- quitur, vt non habeat effectum, quod non est contra præceptum.

Dices, ex tali actu inualido sequi potest deceptio al- terius, vel inimicitia, vel simile inconueniēs, vel sal- tem ille actus sic factus erit vitiosus, & impertinens. Respondo in primis, licet ho-

Conc. Trid.

Matiens. Glossa. Nauarr.

8. Diluitur ob- iectio.

A non sequi, quod sit lege humana prohibitus. Deinde dico, hæc non per se sequi, sed esse accidentalia, quia potest interdū ratio aliqua, vel finis honestus mou- re ad restamentum faciendum, etiam sine solemnita- te, vt, si aliter non possit constare de voluntate mo- rienti, saltem illo modo constet, vel certè vt sic exte- rius satisfaciatur testator importunis precibus alicuius extranei, volens, vt alius ab intestato habeat hæredi- tatem: tunc enim neque mentitur, neque alicui facit iniuriam, sed vtitur iure suo, & fortasse redimit vexa- tionem suam. Et ita ibi non interuenit deceptio, vel si sequatur, erit passiuæ (vt sic dicam) non actiua, & idem est de inimicitia, & aliis incommodis. Altera deniq; pars antecedētis ex dictis planè sequitur, quia nec ex forma, seu verbis legis posituæ, nec ex materia eius colligitur tale præceptum humanum, vt suppo- no, ergo non est, nec cum fundamento potest affir- mari.

Dico secundò: Leges negatiuæ, quæ directe pro- hibent actum, & ad maiorem firmitatem, seu exaggera- tionem prohibitionis, irritant illū, obligant in con- scientia ad talem actum vitandum. Conclusio est cla- ra, de qua videri potest Nauarr. supra, & probatur, quia talis lex est iusta in tali prohibitione præcisè spectata, & continet præceptū negatiuum, ergo obligat in conscientia ad vitandum talem actum. Patet con- sequentia, quia hic est intrinsecus effectus legis iustæ, siue prohibenti, siue præcipienti: hic autem effectus non impeditur propterea, quod lex addat irritatio- nem prohibitioni, sicut supra dicebamus, additionē pœnæ non auferre obligationem in conscientia legis pœnalis; est enim cum proportione eadem ratio, quin potius in presenti auget obligationem, tū quia ex suo genere grauius est, magisq; à recta ratione ex- orbitat facere actum prohibitum, & irritū, quàm tā- tum prohibitum, tum etiam, quia ille modus prohibendi indicat maiorem grauitatem prohibitionis, tū ex parte necessitatis vitandi talem actum, tum ex par- te intentionis legislatoris, satis enim significat, se vel- le obligare quantum possit.

Statim verò occurrit inquirendum, quomodo cog- nosci possit, quando lex hoc modo obliget, seu (quod idem est) quando contineat prohibitionem ante irri- tationem. Respondeo vtendum esse principiis, ac re- gulis supra datis. Nam primò consideranda sunt ver- ba: si enim præcepta sunt, seu prohibita absolute, tunc sufficiunt ad hanc obligationem inducendam, vt ex dictis constat, & est exemplum in cap. decet. 89. dist. Præter verba verò etiam ex materia poterit obli- gatio colligi, vt si lex irritet matrimonium cū adul- tera machinatrice, etiā prohibet illud, & sic de aliis. Præterea quoties irritatio imponitur in pœnam eius- dem actus, signum est maximè prohiberi ipsum actū: nam talis lex non solet esse pusè pœnalis: non enim rectè accommodatur huic materiæ, seu pœnæ, & ideo admittenda non est, nisi aliud euidenter constet, quod erit rarissimum. Et ideo moralis regula est, talem le- gem continere prohibitionem actus in conscientia, vel saltem supponere illam, aut ex lege naturali, aut ex alia lege positua; sic lex irritans collationem be- neficij per confidentiam in conscientia prohibet illam, & lex irritans electionem religiosā ad Episcopa- tum acceptatum sine licetia sui Prælati, prohibet ta- lem acceptionem, sic etiam turpia legata dum irritā- tur in odium scribentis, prohibentur, vel saltem pro- hibita esse supponuntur in l. turpia. ff. de legat. 1. & per hæc facile erit de similibus iudicare. In legibus autē irritantibus actus in fauorem alicuius, vel cōmuni- tatis, vel priuatæ personæ, non est hæc regula ita vni- uersalis: nam interdū prohibent simpliciter actū, & tūc obligat in conscientia ad illū vitandū iuxta cōclusionem positā, & rationem illius; secus verò dicendū erit, quā- do

9. Leges negatiuæ directe prohibent, & irritant actum, obligant in conscientia ad talem actum vitandum. Nauarr.

10.

c. decet.

l. turpia.

non ita prohibent præcipiendo, sed tantum irri- tant iuxta dicenda in sequenti assertione.

Dico tertio: Quomuis lex simpliciter, & absolute irritet actum, si fiat, non necessariū obligat in con- scientia ad non faciendum illum de facto, seu materia- liter, vt sic dicam, sed interdum est lex purè irritans, & nō prohibens actum. Hæc assertio in generali pro- bari potest, quia hoc non repugnat, & interdum suf- ficit ad intentionem legislatoris. Item suaderi potest exemplo legis purè pœnalis cum proportione appli- cato. Denique conuincitur aliquibus exemplis, vt le- gis irritantis venditionem fundi dotalis factam ab vxore, etiam cum licentia mariti, cum tamen illam non prohibeat in conscientia: vel irritantis renūcia- tionem hæreditatis paternæ, quam facit filia, cū nu- ptui traditur, dote contenta, & tamen licet illam fa- ciat, non peccat, quia cedere potest iuri suo. Quæ vi- detur esse ratio à priori, ob quā in talibus legibus sit irritatio actus sine prohibitione illius, quia huiusmodi leges beneficium intendunt conferre illi, cuius ac- tum irritant, & ideo nolunt aliam coactionem, vel obligationem in conscientia illi imponere.

Hic verò statim se offert inquirendum, quomodo possint discerni hæc leges purè irritantes ab aliis, quæ in conscientia prohibent actus. Sed de hoc puncto disputari latè in materia de Iuramen. lib. 2. cap. 20. & sequētibus, vbi varias retuli distinctiones, & opinio- nes Doctorum, easque examinaui, & in summa dixi, primū omnium respiciendum esse ad verba legi- an dirigantur ad personam præcipiendo, vel prohibendo; an immediatè versentur circa actionem, seu contractum illum, qualificando, seu infirmando: nam priores ex vi suæ formæ præcipiunt, & consequenter obligant; posteriores verò non prohibent actum ex vi talium verborum, licet irritent illum in fauorem ali- cuius, nisi aliunde ex materia, siue, vel circumstātiis, contrarium colligi possit. Et ideo vltèrius considerā- dam esse dixi materiam legis, & an ordinetur ad bo- num publicum, vel priuatum, & an ad talem finem nō solum irritatio, sed etiam prohibitio expediat. At- que ita ex omnibus ritè penlatis, colligi poterit, an lex sit purè irritans, vel etiam prohibens.

Dico quartò: Quando lex non irritat actum ipso facto, sed præcipit irritationem eius, tunc ad irritatio- nem non obligat, nisi fortasse iudicem. Explicemus obligationem harum legum quoad vitandum actum, superest explicanda obligatio, quæ specialiter ex irri- tatione oriri potest, & quomōdo lex irritans potest esse duplex, scilicet, vel præcipiens irritationē, vel faciēs, ideo de priori hanc ponimus assertionē, de posteriori verò dicemus in sequenti. Conclusio ergo est clara, quia irritatio actus est effectus publicæ potestatis, ergo si non sit per legem, debet fieri per iudicem, ergo antequam fiat, non potest obligationem inducere, quia non est. Item talis lex vel est præceptiua, vel pu- nitua in tali irritatione imponenda: ergo conside- retur vt punitua, non obligat ante sententiam, quia non ponit pœnam ipso facto, quia solum iubet actum irritari; vnde non obligat partes, seu priuatas perso- nas ad efficiendam irritationem, seu ad dissoluendum contractum, vel quid simile, ante sententiam conde- mnatoriam iudicis, quia solum ad patiendum obligat, iuxta supra dicta de lege pœnali. Si autem talis lex spectetur vt præceptiua, iudici præcipit per se loquē- do, ergo alios non obligat. Et hinc relinquatur pro- bata vitima pars, scilicet, quod obliget iudicem, quia ad illum loquitur, qui tenetur secundum leges iudi- care, sicut supra dictū est de lege pœnali, & iuxta ibi dicta hæc assertio cum proportione explicanda est, neque alia difficultas circa illam occurrit.

Dico quintò: Ex lege irritante ipso facto, si suum consequatur effectum, sequitur obligatio in consciē-

tia ad omnia, quæ intrinsecè ex irritatione nascuntur: secus verò erit, si effectus impediatur. Supponit hæc assertio, hanc legem non obligare ad irritationem ipsam faciendam, quia illam non facit homo, sed ipsa lex, & ita quoad hoc nō obligat lex, sed operatur. Solum ergo potest obligare ad sustinendam, seu exequu- tionem mandandam irritationem à lege factam. Et hoc est quod per hanc conclusionem intenditur, quæ duas continet partes, & vtraque est satis clara, & vniuer- salis ad omnes leges irritantes, siue in odium, siue in fauorem, siue in publicum, siue in priuatum fiant. Prior ergo pars probatur, quia si lex illa consequitur effe- ctum suum, actus est nullus, ergo nullum confert ius, ergo si actus ille sit acceptio, vel acquisitio alicuius rei, extali lege sequitur obligatio nō vtendi, nec frue- di illa re tanquam propria, nec cōtractandi eam illo modo quo rem alienam cōtractare non licet. Vt si talis actus sit matrimonium, non licet ad coniugem accedere, neque alia iura coniugis, aut mariti usurpare. Si sit professio religiosa, non licet actus proprios religiosorum efficere, & sic de aliis, quæ fudari pote- rant in actus validitate: nam sublato fundamēto ruunt omnia, quæ ex illo oriuntur, aut in illo fudari poterant. Et potest hoc confirmari ex verbis Concilij La- teran. sub Leone X. sess. 9. vbi beneficiatis non recitan- tibus imponitur pœna irritas acquisitionem fru- ctuum beneficij, his verbis, Beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis suos non faciam. Vnde subiungit, Sed eos tanquam iniuste perceptos erogare teneantur, &c. Ergo proportionalis obligatio sequitur ex omni lege irri- tante, & consequente effectum, quocunque titulo, vel ratione irritatio fiat, quia obligatio non sequitur ex titulo irritationis, sed ex effectu ipsa, & effectus idem est, quocunque titulo fiat.

Dices, ex illis verbis probari quidem obligationem naturalem ex vi iustitiæ: non tamen probari aliquam obligationem ipsius legis irritantis. Respondeo in pri- mis ideo in assertione non esse dictum, legem posi- tiuam obligare ad hoc, sed ex illa cum effectu eius se- qui talem obligationem, quod erit verum, siue hæc obligatio, quæ sequitur, naturalis sit, supposito effectu posituæ legis, siue sit etiam specialiter inducta per ipsam legem. Adde verò probabilissimum esse, etiam ipsam legem irritantem actum, obligare ad non vtē- dum illo actu vt valido, ac subinde per contrarium vsum non solum peccari cōtra legem naturalem, sed etiam contra ipsam legem irritantem, quia intentio irritantis principalis est, ne talis actus vtilitatem ha- beat, seu moralem vsum; & ideo irritando prohibet vsum illius actus vt validi. Et ideo etiam solet talis vsum speciali pœna puniri: non solum attempta malitia contra legem naturalem, sed etiā spectata inobediē- tia contra legem posituam irritantem, propter quam solent censure imponi per Ecclesiasticas leges, cum ad talem pœnam requiratur inobediētia, & contumacia contra Ecclesiastica præcepta.

Posterior verò pars assertionis ex tenore prioris constat: nam illa prior sub conditione tantum posita est, scilicet, si effectus legis irritantis sequatur; ergo cessante conditione, nō procedet illa prior pars asser- tionis, nec habebit locum legis obligatio. Et patet ratio- ne, quia cessante causa adæquata, cessat effectus: sed adæquata causa huius obligationis est nullitas actus facta per legem, seu lex irritans efficaciter, & cum effectu, vt discursus facti satis ostendunt; ergo cessante illo effectu, cessat causa obligationis, & con- sequenter etiam obligatio ipsa. Posita autem est illa conditio, & hæc posterior pars, quia inter- dum potest impediri hic effectus.

Quibus autem modis impediri possit, in capite sequenti dicam.

habent effe- ctum sequi- tur obligatio ad omnia quæ intrinse- cè ex irri- tatione nascuntur, secus si effectus im- pediatur.

Conc. Lat.

15. Diluitur ob- iectio.

16.

CAPVT XXI.

Quibus modis impediri possit irritatio actus, quem lex precipit pro infecto haberi.

Dvobus modis irritatio actus, per legem immo- diatè vel per sententiam iudicis.

Regula generalis irritabilis ut ratione legis, vt per se constat, nihilominus eius irritatio multis modis impediri potest.

Dvobus modis potest actus fieri irritus per legem, vno modo medianre sententia iudicis, vel condemnatoria, vel saltem declaratoria criminis, alio modo immediatè per ipsammet legem statim, ac fit, seu intètatur actus. In quibus modis manifestum est, difficilius esse impedire irritatione solius legis, quam illam, quæ requirit sententiam iudicis, quia facilius est impedire iudicem, ne sententiam proferat, quam legem, ne operetur, & ideo hic dicemus de irritatione per iudicem inducenda, & in sequenti de altera. Et quannus dupliciter possit irritari actus per sententiam iudicis, scilicet, vel per sententiam condemnatoriã, & hominis executionem, vel per declaratoriam tantum, qua posita statim lex operatur, inter quos modos est magna differentia, vt infra videbimus, tamen in præfenti non multum interest, qui a satis nunc est, quod actus non sit irritus ante sententiam; quod si a liquidè speciale occurrerit, adnotabitur.

Regula ergo generalis sit, Quoties lex irritat actum dependet à sententia iudicis, licet actus à principio irritabilis sit ratione legis, vt per se constat, nihilominus eius irritatio multis modis impediri potest. & non irritatur actus, permanet validus, siue iuste siue iniuste irritatio impediatur; vtroque enim modo id contingere potest. Primum enim impeditur sine iniustitia, si actus sit occultus, ita vt in iudicio probari non possit, quia ex vi talis legis nemo tenetur actum suum irritare, vel contractum dissoluendo, vel spoliando se rebus acceptis, vt capite præcedenti dictum est. Et ideo nihil peccat, qui talem actum occultum tanquam omnino firmum, & validum perpetuo conseruat, quia re vera talis est, quando à iudice non irritatur. Neque etiam peccat diuersum actum occultum retineat ne irritetur, quia ex hoc capite non violatur lex, nec alicui fit iniuria. Cauendum est autem ne in ipso actu aliqua commissã sit, nam illa rescindenda est. Vt licet venditio rei ultra dimidiam iusti pretij nõ sit irrita, sed rescindenda, licet non rescindatur de facto, quia est occulta, tenetur venditor in conscientia, & abique vlla coactione iudicis restituere partem illam pretij, in qua excessit iustitiæ aequitatem, & omnia damna, quæ ob eam causam, vel propter dilationem restitutionis iniquam emptor passus est. Et è conuerso si emptor fuit iniustus in paritate pretij, tenebitur supplere quod abstulit, & damna, quæ ex illa diminutione alteri sequuta sunt, nihilominus tamè potest rem emptam retinere, & fructus eius similiter, quia cum actus fuerit validus, factus est dominus rei emptæ, cum sola obligatione restitendi iniuriam.

Secundò potest hæc irritatio actus (etiam si publicus, seu probabilis sit) sine iniustitia impediri, aut ex consensu partium, quia neutra vult actum rescindere, aut quia illa pars, cuius interest, non vult litem mouere, nec rescissionem intentare. Tunc enim nihil agitur contra legem, cum ipsa non imperet partibus, vt actum rescindat, nec etiam sibi faciat iniuriam, vel quando ex mutuo consensu actum conseruant, quia volenti, & contentienti non fit iniuria, vel quando is, qui habet ius, non intentat actionem, quia ipse potest cedere iuri suo, & alter non obligatur ad irritationem procurandam. Semper tamen tenebitur ad recõpensationem faciendam, si iniuriam intulit, iuxta proximè dicta in præcedenti puncto. Atque hinc etiam fit, vt possit hæc irritatio impediri per legitimam prescriptionem aduersus actionem, seu actionem, qui fuit negligens in petenda irritatione: nam

A si contra illum præscriptum sit, consequenter est omnino firmatus actus, & irritatio excluditur, quia hæc nõ potest fieri, nisi mediante actione, & actio fit per prescriptionem excluditur. Quod verò tempus ad præscribendam actionem sufficiat, non est huius loci exponere. Vide Molin. tract. 2. de iustit. disp. 71.

Tertiò potest irritatio hæc impediri, licet actus sit publicus, & probabilis, & ad iudicem delatus, vt illi irritet, quia iudex cum effectu illum non irritat, seu sententiam non proferat: nam siue iure, siue iniuria id facere omittat, quãdiu cum effectu actum non irritat, ille valorem suum retinet cum omnibus effectibus, qui ab illo nascuntur. Probatur, quia si omittatur irritatio sine iniustitia alicuius, tunc manet res in eodẽ statu, in quo antea erat, & nulla ratio nõ obligatio- nis interuenit: si verò irritatio iniuste denegata est, tenebitur quidem ad recõpensationem damnum, qui iniuriam intulit, siue ille fuerit iudex, iniuste iudicando contra allegata, & probata, siue fuerit falsus testis, siue alia tertia persona iniuste cooperando, siue ipsemet reus iniuste se defendendo, nihilominus tamen actus semper conseruabitur validus, & effectus eius, scilicet, dominium acquisitum, vel quid simile, semper permanebit, quãdiu cum effectu actus non irritatur.

Vnde etiam fit, vt si lex non irritet ipso facto, sed solum præcipiat irritari actum, tunc solum irritetur tempore latae sententiæ condemnatoriæ. Vnde si contingat actum rescindi aliquo tempore, postquam factus est non retrahatur rescissio ad initium actus, sed solum tunc incipiet, cum sit, qui antea actus fuit validus, & fructus v.g. illo tempore accepti ex re acquisita per talem contractum iuste accepti sunt, & cum absoluto, & perfecto illorum dominio. Tantumque manere poterit obligatio recõpensationis damna, si quæ alteri iniuste illata fuit, vel in actu ipso in principio, vel in mora faciendi talem recõpensationem, vt dictum est. Quæ omnia ex principiis iustitiæ necessariò sequuntur, & nõ possunt habere controuersiam, & ideo longiori probatione, aut disputatione non indigent. Secus verò erit si lex irritet actum ipso iure cum ordine ad sententiam declaratoriam, nam tunc retrahetur irritatio, vt infra dicam.

Quæri verò potest, si pars ipsa, quæ res alterius per contractum irritabile validè comparauit, per iniustitiam nouam impediatur, ne contractus irritetur, vel per vim, & metum alium cogendo, ne rescissionem contractus petat, vel subornando iniquum iudicem, aut falsos testes, &c. an in eo casu teneatur ex iustitia rescindere contractum, etiam si per iudicem irritatus non fuerit. Quando enim per alios ponitur tale impedimentum sine iniusta cooperatione ipsius partis, seu rei, non tenetur ipse spoliare se re sua, vel contractum sua voluntate soluere, magis quã antea teneretur, quia nulli nõna ratio obligationis in eo inuenitur. Alij verò si iniusti fuerint, tenebuntur ad recõpensationem, non verò ad restituendum in specie per rescissionem contractus, quia hæc non est in eorum potestate, cum pendeat ex alterius voluntate, scilicet, ipsius rei. At verò quãdo ipsamet pars, seu reus fecit talem iniuriam, videtur teneri ad reparandum damnum, quod intulit in eadem specie, quia potest, & ex sola sua voluntate pendet: nam damnum illatum fuit priuare actorem debita irritatione contractus, & hanc potest facere reus sua voluntate, ergo tenetur illam facere.

In contrarium verò obijci potest, quia hæc est quædam pœna: at verò nullus reus obligatur ad restituendam pœnam ad quam condemnandus esset secundum legem, si de facto non condemnatur, etiam si per iniuriam, & iniustam tergiversationem, vel subornationem, condemnationem impediuerit. Vt probabiliter tenet Nauar. cap. 18. n. 48. quæ sequitur Vasq. in præfati disp. 175. c. 2. ergo naque hic tenetur ad rescindendum

dum contractum, etiam si dolo euitet condemnationem ad huiusmodi pœnam. Licet alij auctores contrarium opinantur cū Soto, lib. 1. de iust. q. 6. ar. 6. Sed quicquid de hoc sit, probabilis mihi videtur in præfenti puncto, hunc reum teneri in conscientia ad rescissionem contractus alio volente: vt ad reddendam rem priori domino, recuperato pretio, vel quod simile. Et ratio prius facta apud me conuincit, quam hoc modo amplius declaro. Nam, vel ille tenetur restituere aliquid actori in illo casu, vel non, hoc secundum videtur incredibile, quia planè irrogat illi iniuriam, cum per media iniqua illum impediatur a consequitione iuris, quod per leges illi competit. Item si falsus testis per iniquam deceptionem illum impediatur, tenebitur ei satisfacere, ergo & actor tenetur. Quod si restituere tenetur, profectò debet in propria specie restituere, quod iniuste impediuit, quando quidem potest. Nam ubi restitutio in propria specie fieri potest, non habet locum recõpensationis pro voluntate debitoris, quia alter habet ius in suam rem propriam. Imò in præfenti casu, cum agitur de rescissione contractus, præcipue videtur intenta recuperatio rei propriæ in propria specie, ergo.

Propter rationem verò in contrarium factam limito hæc sententiam, vt procedat, quando actus præteritus, qui rescindendus, seu irritandus est, fuit priuatus pendens ex voluntate contrahentium, per quam res vnus in alterum translata est, & postea per irritationem actus, intendit prior dominus peculiare emolumentum, sibi debitum virtute legis. Tunc enim illa rescissio contractus non habet propriam rationem pœnæ, vel saltem in tali causa, per quam actor ille ius suum petit, non consideratur præcipue ratio pœnæ, sed res actoris, & reparatio illius, & ideo cum ab illa consequenda per iniqua media impeditur, illi fit iniuria contra iustitiam commutatiuam, quæ ad restitutionem obligat in propria specie, vt dixi, quando debitor in illa soluere potest. Et ita ad obiectiõnem quatenus contra hoc procedit, negatur consequentia, quia in pœna, licet per fraudem impediatur, non fit contra iustitiam commutatiuam, vt est probabile. Vnde si contingat actum, qui irritandus est, solum titulo pœnæ esse irritandum, & non propter speciale ius, quod actor prius haberet in rem, quæ per tale actum fuit in alium translata, sed solum quia intendit, vt pœna illi applicetur, quia cedit in eius utilitatem in tali casu non est improbabile; reum non teneri ad restitutionem, etiam si per iniqua media se defendat, vel defectum tunc non peccat contra iustitiam commutatiuam respectu priuati actoris, sed solum contra iustitiam legalem respectu communis boni, vel contra obedientiam, & iustitiam, quæ tenebatur iudici, & rei publicæ. Vt, v. g. si quis sit consequutus beneficium validè, non per resignationem, vel donationem alicuius priuatae personæ, cuius, antea beneficium esset, sed quia beneficiu vacabat, & ordinario modo fuit ad illud electus, vel prouisus, cum aliquo tamen defectu, ratione cuius potest, & debet collatio cassari, tunc licet alius impetret ius ad beneficium, & agat ad irritationem collationis, & possessor se iniquè defendat, vel defectum occultet, & irritationem collationis impediatur, non videtur teneri in conscientia ad relinquendum beneficium, quia nõ fecit alteri iniustitiam, sed solum egit ad excusationem pœnæ, ad quam alter non habet speciale ius iustitiæ commutatiuæ, quia non propter illius commodum impõta est, sed tantum propter vindicationem delicti, quæ ad iustitiam legalem, seu boni communis spectat.

CAPVT XXII.

Verum lex ipso iure irritans actum impediri aliquo modo possit, ne actum nullum reddat.

A Gimus de lege, quæ per se, & ante omnem sententiam actum irritat, & loquimur de illa permanente in sua vi, & statu, ita vt nec per abrogationem, nec per dispensationem sublata sit eius obligatio. Videtur enim tunc fieri non posse, vt talis effectus legis impediatur, posita materia eius. Ratio est, quia talis irritatio fit per efficacitatem moralem ipsiusmet legis, & ita fit in eodẽ momento, in quo actus fit, nullus autem potest legis actione impedire. Quia solus Princeps conditor legis potest vim legis auferre, & consequenter solus etiam potest effectum illius impedire, ac legislator nõ potest in ipsomet tempore, in quo actus fit, illum irritare, nisi præcedat eius dispensatio, seu decretum, quo declarat, se nõlle, vt in eo casu lex nõ obliget, nec habeat vigorem; de quo casu non loquimur, sed de lege integra, & immutata, vt dixi, ergo non videtur posse impediri talis effectus. Et confirmatur: nam si impediri possit, maximè per ignorantiam inuincibilem, sed nõ potest impediri per ignorantiam, ergo. Maior cum consequentia patet, quia nulla est potior excusatio, nõ quæ magis casuset inuoluntariu, quàm ignorantia. Minor verò patet, quia licet ignorantia excuset culpam, nõ verò tollit vim legis tam in obligando, quantum est de se, quàm in efficiendo.

In hoc puncto distinctione vtendum est inter irritationem propriè pœnalè, quæ in odium alicuius peccati principaliter imponitur, & illa, quæ per se inducitur propter bonum, & fauorem, aut communitatis, aut membrorum eius, siue directè per prohibitionem, aut irritationem actus, siue consequenter per institutionem formæ necessariæ ad valorem actus inducta sit.

Primum igitur dicendum est, quando irritatio tantum in pœnam imposita est, per ignorantiam, vel aliam similem, quæ à culpa excusat, impeditur. Docet Card. in Clement. 1. de elect. q. 18. Bolognet. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. n. 153. ubi alios refert. Probatur quia cessante causa (vtique per se, & adæquata) cessat effectus, sed in præfenti casu culpa est causa per se, & adæquata talis irritationis, quia hoc modo est causa pœnæ, & illa irritatio pœna quædam est, vt supponitur, ergo. Vnde confirmatur ex generali principio, quod ignorantia excusans culpam, excuset etiam pœnam, quod supra traditum est, & probatum, sed nõ est minor ratio in hac pœna irritationis actus, vt cessare debeat, cessante culpa, quàm in aliis: ergo idè in illa dicendum est. Et potest hoc confirmari ex his, quæ diximus li. 4. de Otat. c. 30. n. 17. scilicet, eum, qui ex obliuione naturæ alij omittit diuinum officium, facere fructus suos, non obstante lege pœnali irritante acquisitionem fructuum, contra non recitantes lata, quia per illa obliuionem cessat culpa, & consequenter etiam pœna; ergo idem erit in omnibus similibus. Dices, collatio beneficii simoniacè facta irrita est, quæ irritatio est pœnalis, & nihilominus tenet, etiam si ignorati inuincibiliter simoniam beneficium collatum sit, vt lib. 4. de simon. c. 57. n. 35. ostensum est. Respondetur, illud esse speciale, quia fuit in illa lege expressum in detractionem illius delicti. Adde etiam ibi, semper intendit uenire aliquam culpam, vel collatoris, vel alicuius tertij, quæ sufficit ad sustinendam illam pœnam, etiam si recipiens excusetur: nam ad punitionem alterius, ipse etiam per accidens patitur. Dicit etiam potest, illa irritationem non tantum esse pœnalè, sed etiam per se inductam propter vitandam omnem indecentiam rerum sacrarum, quæ ex simonia pronenit, & propter vitandam omnem notam, & infamiam illius in his, qui Ecclesiastica beneficia validè consequuntur.

Tandem circa hanc cõclusionem occurreret quæstio, an ignorantia irritationis, & non prohibitionis, quæ culpam contra legem excusare valeat, impediatur irritationem actus. Sed hoc etiam pendet ex questione supra tractata, an ignorantia solius pœnæ excuset

Molin.

4.

7.

5.

6.

Nauar.

Vasq.

Cardin. Bolognet.

Cessante causa per se & adæquata, cessat effectus.

Designatio irritationis, an impediatur irritationem actus.

excuset illam, etiam si contra legem peccatum sit. In qua parte negantem veritatem esse censuimus. Unde consequenter in presenti dicendum est, quod lex humana prohibet actum, addendo irrationem per modum pœnæ, si lex non ignoratur, ut prohibens, licet ignoretur, et irritans, actum contra legem factum esse irritum, quia talis ignorantia non excusat peccatum contra legem, & consequenter nec excusat peccatum, licet ignoretur; ergo neque excusat irrationem, quia irratio non est talis pœna, quæ requirit specialem contumaciam, sicut excommunicatio, & similes censuræ. Item hoc modo incurritur irregularitas pœnalis, licet ignoretur ipsa pœna, si non ignoratur prohibitio, neque excusatur culpa; ergo idem est de quacunque inhabilitate personæ; ergo & de irratione. Denique inductione hoc ostendi potest in beneficio non recitante culpabiliter, qui non facit fructus suos, etiam si pœnam ignoret, & sic de aliis. Quæ doctrina etiam procedit indifferentem, siue actus irritatus per legem esset iam damnatus, siue de nouo per illam damnetur, quia hoc valde extrinsecum, & accidentarium est, ut de pœna etiam dixi. Et hoc magis constabit ex puncto sequenti.

Dico secundò: Quoties lex, constituendo formam substantialem seruandam in actu, consequenter irritat illum, qui sit sine tali solemnitate, impediri non potest ille effectus, prout a lege præscribitur, si tunc defectus, idcirco non potest esse validus actus factus contra talem legem. Supponimus sermonem esse ita: e lege in, sua vi, & non interueniente dispensatione Principis. Probatur ergo primò ratione generali quasi philosophica; quia forma sic statuta per legem est substantialis tali actui sub tali, vel tali ratione, scilicet, cõtra actus, professionis, testamēti, vel alia simili, sed absque forma substantiali non potest res subsistere; ergo neque actus ille potest suum esse habere sine tali forma, ergo tali forma deficiente non potest impediri defectus nullitatis. Secundò, lex illa, refertur valori talis actus, ergo si voluntas Principis non derogat legi (ut supponitur), non potest priuata voluntas alicuius illi resistere, vel illam impedire; ergo nullum impedimentum cogitari potest ad hoc sufficiens. Atque hæc assertio magis confirmabitur, si simul cum sequenti nam hæc lex in tantum irritat, in quantum virtute prohibet, vel non admittit actum sine solemnitate factum quoad valorem eius, & ideo eadem est ferè ratio de illa, & de lege directe, & per se prohibente, & irritante actum.

Dico ergo tertio: Quando lex absolute, & simpliciter, prohibet, & irritat actum, non potest irritatio illa per causam inferiorem, vel propter particularem occasionem impediri, seclusa Principis dispensatione formali, vel præsumpta, ut nunc loquimur. Hæc assertio communis est, ut ex his, quæ statim allegabimus, constabit. Et probatur sufficienter illa generali ratione, quod lex est, quæ operatur hunc effectum, & de se semper est efficax, hæc potest impediri ab inferiori voluntate, aut potestate, quando ipsa absolute loquitur, & prohibet. Explicaturque in hunc modum: Quia, ut effectus sit validus, non obstante tali lege, necesse est, ut intercedat aliqua sufficiens ratio interpretandi legem illam non procedere in illo casu, id est, non fuisse mentem legislatoris, obligare ad seruandam talem formam in tali opportunitate, sed hæc interpretatio admittenda non est in tali lege irritante, quoad illa exceptio in ipsa lege, vel in alio iure non habetur, ergo. Maior euidentia est ex dictis, quia cõtra legem resistere non potest valere actus, ergo e contrario, ut valere possit in aliquo casu necesse est, ut pro illo non sit posita lex. Minor autem probatur, quia tres tantum, vel quatuor causæ, vel occasiones excogitari possunt, ob quas in particulari casu possit illa interpreta-

tio fieri in tali lege. Vna est defectus voluntatis in eo qui facit contra talem legem per ignorantiam. Alia erit similis defectus propter metum. Tertia esse potest, quia contrahens, seu operans esse iuri suo. Quarta esse potest necessitas aliqua, quæ cogat per episcopiam interpretari non fuisse metum Principis pro eo casu obligare. Quintò ad potest esse causa, & rationis legis. Sed de his duabus dicemus melius capite sequenti, quia, si verè sunt, in eis interuenit quedam interpretatiua dispensatio legis. Ex aliis vero tribus causis nulla est sufficiens.

Et in primis quod ignorantia legis irritantis non impedit irrationem actus, siue ignorantia sit de sola vi irritandi legis, siue absolute de tota lege, indubitatum est apud omnes, ut patet ex Glossa in Clementi, 2. de hæreticis, verb. *ex iure*, quàm Cord. & alij communiter ibi sequuntur. Decius in cap. 2. de constitutione, lect. 2. num. 5. & ibi Abbas, Felinus, & alij, Soto lib. 1. de iustitia, quest. 1. art. 4. cum multis, quos infra referemus tractando de prohibitione legis irritantis necessaria ad effectum irritandi, & plures etiam refert Sanc. lib. 7. de matrimonio, disput. 9. n. 10. Probaturque sufficienter ex cap. 1. de concess. præbend. & ex cap. *ad dnm*, & cap. *quoddam*, de præbend. in 6. Ratio autem est supra tacta, quia ignorantia solùm potest excusare a culpa, hæc autem irratio non pendet a culpa, quia non est pœna, ut cap. 1. de dictum est, quia non in odium, seu vindictam peccati ponitur, sed per se propter commune bonum, ergo ignorantia non potest obitare huic effectui. Dices, quando actus simpliciter prohibetur per legem, tunc irritatio pœna est eiusdem actus contra legem facti. Respondet, etiam illam non esse proprie pœnam ex primaria intentione legis: nam per se intendit irrationem propter bonum commune, ut patet de lege irritante matrimonium inter cõsanguineos, & aliis similibus. Quæ etiam quoad hanc partem leges morales sunt, & directiue, ut supra dixi, & ideo ignorantia non impedit talem effectum. Vnde etiam auctores, qui hanc vocant pœnam, dicunt esse adeo intrinsecam, ut per ignorantiam non impediatur, ut ex multis refert Sanc. lib. 3. de matrim. disput. 7. num. 10. Quatuor autem plures ex illis potius distinguant hanc irrationem a pœna, ut supra retuli. Confirmatur a simili: nam irregularitas, quæ non est pœna, incurritur, non obstante ignorantia, ut ex propria materia constat, & idem est de inhabilitate, quæ non est pœna, ut patet de inhabilitate ad matrimonium contractum ex affinitate, vel cognatione, ergo idem erit in presenti.

Denique patet conclusio inductione in testamento minus solemniter, & similibus. Vnicum tamen exemplum pro multis sufficit de solemnitate requisita ad valorem matrimonij per Concilium Tridentinum. Est enim certissimum si absque illa non fiat matrimonium inter ignorantes, ubi Concilium est promulgatum, illud esse nullum, ut omnes moderni de matrimonio scribentes docuerunt, & Medin. 1. 2. q. 90. ar. 4. Et omnes Theologi consentiunt, quia verba Concilij absolutissima sunt, & illam addere exceptionem valde temerarium esset. Imò ideo Concilium voluit, necessarium esse promulgationem illius decreti in singulis parochiis ad effectum irritandi, & post illam vnus mensis tempus concessit, ne matrimonia vlla inter ignorantes fieri cõtingerent. Ignorantia ergo non impedit hanc nullitatem. Idem videtur haberi in aliis impedimentis irritantibus vel matrimonium, vel professionem, & similia. Dices, hæc irritatio sepe fit in gratiam contrahentis, ad beneficium non confertur inuito, qualis est ignorantia, ergo. Respondet primò, per potestatem superiorem etiam inuito confertur beneficium, quando illi, vel communi bono expedit.

Secundò dico, illum non esse inuito, sed ad summum non volentem, quod valde diuersum est: ignorantia enim præcisè sumpta non causat inuoluntarium positum (ut sic dicam) sed solùm non voluntarium, & sepe sit beneficium ignorantia, & sine consensu eius expresse, vel tacito. Dici item potest, nunquam deesse præsumptum consensum. Quia inuis re vera nec ille necessarius sit, quia per has leges per se consultiur communi bono.

Deinde quod metus non impediatur, eodem exemplo facile ostendi potest, quia si quis per metum mortis cogatur nunc contrahere matrimonium sine paracho, & testibus, nihil efficiet, & idem in vniuersum esse de contrahente per metum cum impedimento irratione, docet Caictan. 1. 2. q. 96. ar. 4. & ibi Medin. & alij moderni. Soto lib. 1. de iustitia, q. 6. art. 4. & in 4. d. 2. q. 1. ar. 4. Nauarr. cap. 27. n. 1. & 1. Idem ergo erit in quacunque alia lege irritante. Dices in matrimonio illud inueniri, quia ipse metus irritat contractum, & ideo operari non potest ad alias irrationes impediendas, Respondet primò, illam irrationem esse accidentariam ad id, de quo agimus: nam licet daremus, metum non irritat matrimonium, nihilominus matrimonium inter cõsanguineos metu factum esset irritum. Et ita ibi interueniunt duo impedimenta, ut rectè notauit Sanc. lib. 7. de matrim. disp. 5. n. 4. Et declarari potest ex opinione dicentium, matrimonium contractum ex metu graui, illato non solùm ad contrahendum, sed etiam ad consummandum, non irritare matrimonium, ne vertatur in damnum, quod pro favore concessum est: nam illi, ut existimo, non concederent, matrimonium inter cõsanguineos fore validum, licet fiat ex metu graui illato ad contrahendum, & consummandum. Neque post Concilium Tridentinum dici potest validum fore matrimonium factum sine paracho, & testibus ex timore simili, ut bene etiam docet Sanc. supra; ergo tota ratio est, quia metus grauis non sufficit impedire efficaciam legis irritantis.

Denique ratione sic declaratur, retorquendo objectionem factam, quia metus de se solùm minuit voluntatem, & libertatem; at hoc impertinens est ad impediendam irrationem actus, quæ per legem fit, quin potius de se iuuat, ut magis irritet, quia lex non fauet his violentis, sed potius resistit illis. Item magis impedit voluntarium ignorantiam, quàm metus, & nihilominus ignorantia non impedit irrationem; ergo nec metus impedit. Dices, rectè probari, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, & irritet actum, si imminet grauis mortis metus, nisi fiat actus, non obligabit humana lex, nec impedit, quominus valide fiat. Respondet, aliud esse considerandum legem quoad prohibitionem actus, aliud quoad irrationem. Nam quoad primum fieri potest, ut metus excuset a culpa faciendi actum contra legem, saltem ex ea parte, quæ est contra humanam legem, ut patet, si quis ex timore profiteatur ante impletum annum professionis, vel si contrahat exterius cum affine ad vitandam mortem: tunc enim probabile est, metum per se, & ex vi intrinseci effectus non impedire irrationem; nihilominus tamen propter vitandam grauissimum damnum mortis posse impedire, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, & ideo licet prohibeat, &

personæ, quod per accidens sequitur, & non potest semper à lege impediri. Et ita non procedit tunc regula iuris citata, qui cum proportione est intelligenda, vel quando aliquid conceditur propter priuatum commodum, & respectu eiusdem cessat, vel quando erat propter commune bonum, & generaliter cessat, & in commune dispendium conuertitur. In illo tamen casu particulari manebit, qui iniuriam intulit, obligatus ad restitutionem damni illati, tam in conscientia, quam in exteriori foro, si metus, & iniuria in illo probari possit.

13. Nihil obstat, quominus lex iurum habeat effectum quoad irrationem, quoad in eius interest, cedit iuri suo, ob communem bonum.

Atque hinc vterius constat, quid de tertio membro dicendum sit, scilicet, an hæc irritatio cesset, quando is, cuius interest, cedit iuri suo. Dicendum est, nihil hoc referre, vel obstat, quominus lex effectum suum operetur. Et ratio à priori est, quia lex respicit commune bonum in tali irratione, & hoc non cessat, etiam si priuatum incommodum per cessionem personæ voluntarie cessare videatur. Nec potest quis renunciare, aut derogare communi bono, cedendo proprio, sicut non potest quis renunciare priuilegio communitati per se primò concessio, & sibi ratione totius corporis communicato, vt latè dixi lib. 2. de iuramen. cap. 23. in princ. & cap. 26. num. 6. talis ergo cessio in præsentia casu fituola est, & nulla, vnde non potest irrationem legis impedire. Quod etiam inductione ostendi potest in vtroque modo irrationis supra posito. Nam licet testator dicat, se cedere iuri suo, & velle, vt testamentum sine debita solemnitate sit validum, & efficax, nihil efficiet, vt iure suppono, & videtur esse extra cõtrouersiam quoad valorem testamenti, vt tale instrumentum est, etiam si de efficacia voluntatis ad dandum dominium in conscientia sit cõtrouersia, quæ nunc tractanda non est. Magis verò indubitatum est in solemnitate præscripta per Concilium pro matrimonio contrahendo: nam etiam si contrahentes maxime velint cedere iuri suo, & aliter cõtrahere, non poterunt, etiam si ex tali cõtractu in tali casu nullum sequeretur incommodum, quia generalis lex hoc non considerat. Idem est de lege irritante matrimonium contra cõtractum: nam licet is, qui metum patitur, velit cedere iuri suo, & valide contrahere, vt possit licite consummare, & sic mortem euadere, non poterit, vt verior habet opinio, quæ rectè tractat Sanc. lib. 4. de matrimon. disp. 18. à num. 13. quia ita expedit ad commune bonum per legem illam intentum, & quia formalis dispositio legis, & ratio eius semper subsistit, etiam si persona illa particularis velit cedere iuri suo propter irritandum priuatum incommodum, quod lex non considerat.

14. Sed obici potest, quia lex postulans annum integrum professionis ad validitatem professionis generalis erat ante Concilium Tridentinum, & tamen poterat aliquis cedere iuri suo, & cessabat irritatio; ergo idem erit in quacunque simili lege quandiu ipsa expressè non excludit hanc facultatè cedendi iuri suo, expressè disponendo, vt tale ius non possit remunerari, sicut nunc in illo casu dispositum est per Tridentinum sess. 25. cap. 15. de regular. Deinde obici possunt iura canonica, & ciuilia, quæ dicunt sustinenda esse iuramenta contra leges ciuiles irritantes, quando sine dispendio animæ impleri possunt, iuxta cap. cum coniungat, de iur. iur. cap. quamuis, de pactis in 6. Authent. sacramenta, C. si aduersus vditionem. Supponunt enim hæc iura, posse aliquem cedere iuri suo, etiam contra legem irritatam, & ita licite implere quod iurauit; ergo tunc cessat irritatio legis per renunciationem proprii iuris. Et ratio est, quia hæc leges sæpe continent priuatum fauorem, cui vnusquisque renunciare potest, cap. ad Apostolicam, de regular.

Ad priorem partem respondeo, illam legem antiquam non fuisse simpliciter irritantem, sed sub illa

conditione, nisi vtraque pars, scilicet, nouitius, & conueniens cederet iuri suo, seu libere consentiret in professionem antea factam. Vnde nec lex illa continebat absolutam prohibitionem, vt professio antea non fieret, sed tantum sub eadem conditione. Nec erat tunc posita primariò propter bonum status religiosi absolute, sed in commodum contrahentium, & dependenter ab eorum renunciatione. Quæ omnia manifestè colliguntur ex cap. ad Apostolicam, de regular. Imò ibi significatur, tunc aliquo modo fuisse prohibitam illam renunciationem, non simpliciter, sed ne passim fieret; vel ne indiseretè admitteretur talis renunciatio anni probationis, qui in subsidium fragilitatis humanae noscitur institutum. Itaque illa lex non erit irritans, vel non erat ex illis, de quibus nunc loquimur, quia nec dicitur formam substantialem contractui, sed præfigebat tempus, nec prohibebat absolute cõtrarium, sed cum certo modo. Concilium autem Tridentinum absolutam legem prohibentem statuit, & clausulam absolute irritantem addidit, & ideo iam non est locus renunciatioi proprii iuris, etiam si hoc ipsum Concilium non expresserit. Vnde potest potius retorqueri argumentum, quod vbi lex dat formam absolute præcipiendo, vel prohibendo, & irritando simpliciter actum, non habeat locum priuata renunciatio, nec actus nullitatem impedire debet.

Tunc verò occurrit altera pars in obiectione posita, circa quam institui posset longa disputatio de vi, & modo obligationis illarum legum, & quomodo iuramentum quodammodo contra illas præualeat. Sed quia de hac re disputari latè in tract. de iuram. lib. 2. à cap. 20. ideo breuiter dico, in primis leges illas non esse simpliciter prohibentes, sed tantum purè irritantes, imò nec absolute irritantes, sed quasi sub conditione, nisi ille, ob cuius fauorem latae sunt, iuri suo renunciauerit. Est enim magna differentia inter legem simul prohibentem, & irritantem, & purè irritantem: nam prior non solum irritat actum, si fiat, sed etiam prohibet, ne fiat, & ita regulariter talis lex non fertur in fauorem priuatorum, sed intuitu communis boni, & ideo nihil conferre potest, ad impediendum effectum eius, renunciatio priuatae personæ. Et patet, quia illa renunciatio non potest impedire, quominus peccatum sit facere actum contra legem prohibentem absolute, quia voluntas priuata non potest facere, vt lex prohibens non obliget, neque respectu obligationis legis habet locum renunciatio; ergo neque respectu irrationis habere potest locum, aut vim, quia non est verisimile, legislatorem voluisse irrationem facere tantum sub ea conditione, prohibendo actum sine conditione. At verò lex purè irritans non prohibet actum absolute, sed fertur in fauorem priuatorum, cui possent ipsi renunciare. Et ideo dixit Panorm. in cap. ad Apostolicam, de regular. quod lex cuius fauori renunciare quis potest, non tam est prohibitio, quam exhortatio, vti quæ respectu illius: nam respectu aliorum potest continere vim prohibitionis. Sicut de priuilegio dicimus, non habere rationem legis respectu eius, cui conceditur, sed respectu aliorum. Tales ergo videntur esse illæ leges, nos autem de legibus prohibentibus, & irritantibus absolute loquimur. Quod si fortasse leges illæ continent absolutam irrationem (vt est probabile) dicendum est, non impediri irrationem talis actus per iuramentum, sed sustineri effectum eius, qui non erat per legem prohibitus, & ita formaliter, & in se non confirmari actum per legem absolute irritatum propter renunciatioem priuatae personæ, sed solum virtute formari alia via sustinendo eundem effectum, vt in dicto loco latius tractatum est.

15. CAPVT

CAPVT XXIII.

Vtrum in lege irritante actum ipso facto, & ante omnem sententiam habeat locum epikia.

Ratio dubij. R Atio dubitandi est, quia interpretatio voluntatis legislatoris videtur posse habere locum in legibus irritantibus non minus, quam in prohibentibus tantum, vel præcipientibus; ergo poterit cessare irritatio per cõtractatam mentem legislatoris, sicut cessat obligatio. Probatur æquiparatio, quia sicut lex generaliter prohibens potest in particulari casu non solum non esse utilis, sed etiam nocere, ita etiam lex irritans: quatenus talis est: seu (quod idem est) sicut in priori lege potest cessare ratio legis in particulari, non solum negatiue, sed etiam contrariè, ita etiam in lege irritante, vt si ex irratione contraria hic, & nunc sequantur absurda, intentioni legislatoris contraria. Accedit, quod hac ratione multi Iurisperiti docent, legem annullantem actum in fauorem alicuius, non sortiri effectum, si irritatio in eius nocumentum cedat, quia tunc cessat ratio legis contrariæ, quia vertitur in damnum, quod propter commodum fuerat concessum, & ita est contra intentionem legislatoris. & contra regulam iuris supra citatam. Quod tradit absolute Felin. in cap. mis, de testib. n. 1. cum Roman. cons. 32. dicente, alienationem factam à minori, quamuis annulletur per ius, sustineri nihilominus, si in utilitate minoris cedat. Sic etiam dixit Nauarr. Comment. de regul. n. 32. contractum factum à religioso sine licentia Prælati, licet per se non valeat, si tamen cadat in utilitatem religiosi, sustineri, quia in eius fauorem irritatio facta est. Atque eodem fore modo idem Nauarr. in Comment. de alienat. res. Ecclesiasticar. à nu. 15. dicit, alienationem rerum Ecclesiasticarum, non seruata forma Ecclesiæ, & contra legem irritantem factam, esse validam: si est utilis Ecclesiæ, & in ea seruiatur forma iure naturali debita. Idemque dicit de electione facta contra formam iuris. Denique ex hoc principio aliqui auctores dicere, per epikiam posse nunc aliquando valere matrimonium inter Catholicos factum sine parochio, & testibus, etiam in locis vbi est Concilium promulgatum, scilicet, in casu extremae necessitatis, vbi non adest parochus, & periclitatur salus æterna hominis concubinarij agentis animam, nisi priùs matrimonium cum concubina contrahat, & necessitas etiam magna viget, vt filij legitimi efficiantur.

Nihilominus censo, in legibus irritantibus, quæ vel formam substantialem humanis contractibus præfigunt, vel absolute prohibent actus quos irritant, non esse admittendam exceptionem quoad irrationem actus per solam epikiam, moraliter loquendo. In his enim rebus, quæ ex variis circumstantiis pendunt, vix potest tam vniuersalis regula contritui, quæ non patitur aliquam exceptionem, si fingendi, & ex cogitandi casus detur licentia: & ideo moraliter loquimur de humanis rebus; prout secundum ordinarij cursum contingunt, & sic dicimus, actum irritum per legem simpliciter, & absolute, non posse vnquam valide fieri contra verba legis, per solam epikiam. Probatur primò, quando lex inducit substantialem formam, quia in nullo casu potest res subsistere sine tali forma; ergo in nullo etiam casu potest irritatio cessare, quæ oritur ex defectu talis formæ. Dicès, non subsistere rem tunc sine forma substantiali, sed desinere formam illam substantialem esse, sicut si in ea dispensatum esset. Sed contra, quia forma substantialis cum constituat rei essentiam, debet esse semper eadem, quoad fieri possit, debet etiam esse immutabilis in suo ordine, ita vt si rem solus ipse illam mutare

possit, qui illam instituit. Et hac ratione dicimus, nullum præter Christum Dominum posse facere, vt sacramentum sine substantiali forma valide fiat, neque in hoc admittitur epikia, neque dispensatio per alium, quam per ipsummet Christum; ergo idem cum proportione dicendum est in omni forma substantiali per legem introducta. Secundò de omni irratione prohibente actum est efficax ratio, quia lex irritans voluntatem ad actum aliquem, inhabilitat personam, vel simpliciter, vel ad contrahendum, nisi iuxta formam legis, sicut in principio capituli præcedentis declaratum est; sed inhabilitas per legem inducta non potest restitui per modum epikie, quia epikia ad summum potest conducere ad excusatorem obligationis: ad dandum autem potestatem, quam homo non habet, aut restituendam ablatam, non sufficit, quia ad hoc requiritur potestatis actus, qui tunc non sit, nec à superiore, nec ab aliquo, qui vim habeat restituendi potestatem ablatam, vel auferendi inhabilitatem inductam. Nec cogitari potest, quod per se cesset inhabilitas, vel quod sub ea conditione inducta sit, vt in casu necessitatis auferatur, vel quasi suspendatur; id enim est veluti contra naturam inhabilitatis absolute, & sine restrictione inducta: est etiam contra morem talium legum, quoniam talem ingabilitatem simpliciter inducunt, vt patet de inhabilitate ad contrahendum cum consanguinea in gradu prohibito, quæ in nullo casu cessare potest sine dispensatione. Et hac ratione dicunt communiter Doctores, personam inhabilem ad matrimonium non posse propter quodcunque periculum, vel metum mortis contrahere matrimonium, & cõsummare, quia nunquam erit illud matrimonium validum propter inhabilitatem, quæ non restituitur per metum, vel similem occasionem. Ita docuit Soto lib. 1. de iust. q. 6. ar. 4. in fine, & sequuntur Medi. 1. 2. q. 96. ar. 4. dub. 2. ad 2. & alij modernij, ergo idem erit in quacunque simili inhabilitate. Idem videre licet in irregularitate, quæ de se perpetua est, licet enim in casu possit suspendi usus eius circa actum quem prohibet, & non irritat, non tamen potest ipsa auferri, nisi dispensatio intercedat. Et idem est in excommunicatione, & alijs censuris, quæ non auferuntur propter extrinsecas occasiones, vt sic dicam, nisi per absolutionem auferantur, vel nisi in ipsa lege habeant terminum præfixum, quo absolute cessent. Quod etiam in irrationibus, & inhabilitatibus locum habet, vt constat. Nam interdum imponuntur vsque ad certum tempus, vt patet, quando requiritur tanta ætas, &c. Interdum per alias leges fit exceptio, vt in extrema necessitate mortis quilibet minister sacramenti confessionis quantumuis inhabilis sit habilis, non per epikiam, sed virtute legis scriptæ, vel tradite. Contra hanc sententiam referri potest Molin. tract. 2. de iust. disp. 81. §. sum vtro, vbi sentit, aliquando hunc iuris rigorem esse moderandum, quando non tota solemnitas, sed aliqua parua circumstantia bona fide omissa est, seruata æquitate naturali. Nam tunc ipsamet naturalis æquitas postulare videtur, vt actus sustineatur. Sed de hoc puncto dicemus in cap. 26. Nunc solum dico, regulæ proposita standum esse. Eamque eo certiorum esse futuram, quo materia legis fuerit grauior, vt sunt materie sacramentorum, aut status religiosi, atque ita per modum regulæ moralis vniuersaliter censo esse veram, quia rationes factæ vniuersales sunt. Et licet possit fortasse habere exceptionem recurring ad cõtractatam mentem legislatoris, mihi tamen nunc talis exceptio non occurrit, quæ moraliter sit admittenda. Quia si contractus est iam factus, & re vera factus inualidus propter solemnitatem prætermittam, non habet postea locum

16. CAPVT

Ratio de omni irratione.

Ratio de omni irratione.

Soto. Medin.

Molina.

dicta, id est, quae fit de fraude, vel iniustitia, quae in tali facto particulari interuenisse praesumatur, non tamen semper irritatio est eiusdem modi, sed iuxta verba legis, quae in particulatibus quaestionibus consideranda sunt: nostrum enim nunc non est, ad singulas leges doctrinam applicare.

Atque ex his tandem patet, quid de communi sententia citata sentiendum sit: nam quatenus sentit, has generales leges irritantes esse fundatas in praesumptione, mihi non placet quoad modum loquendi, vt explicauimus. Ne tamen haereamus in verbis, si intelligat, leges has fundari in praesumptione particulari non solum periculi, sed etiam facti, quae supra vocauimus definitiuam, sic falsum est, tales leges fundari in praesumptione, & ideo etiam falsum est, cessare effectum earum, quando in particulari cessant fraudes, vel similia mala. Si autem per praesumptionem intelligant generalem timorem, & opinionem periculorum, quae imminet in tali actu sine debita solemnitate facto, sic damus, leges has fundari in praesumptione, negamus tamen deesse veritatem praesumptam, etiam si in particulari facto fraudes non interueniant, quia praesumptio illarum in eo sensu non fuit fundamentum legis. Tunc ergo dici possit cessare praesumptio legis, quando generaliter cessarent pericula, & rationes timendi fraudes in tota communitate, & tunc cessaret quidem lex non solum in particulari actu, sed absolute, quia esset inutilis, & irrationabilis: non est autem timendum, quod in natura corrupta cessent hoc modo praesumptiones talium legum, quia non sunt praesumptiones re vera, sed certa indicia.

Vnde ad exempla adducta respondeo nullum illorum esse simpliciter admittendum. Alienationes enim rerum Ecclesiasticarum sine substantiali solemnitate factas censo esse nullas, cum Innoc. in d. cap. quia plerique, & aliis: an vero sit in potestate Ecclesiae confirmare illas, & addere solemnitatem etiam altero renuente, alterius est considerationis. Idem censo de electionibus non rite factis, quantumuis electus dignus sit, nec puto posse bona conscientia retinere munus, vel prebendam, nisi defectus aliquo modo suppleatur. Sic etiam testamentum minus solemniter profectum irritum est: tamen voluntas testatoris irritetur etiam per leges, alterius considerationis est. Denique quod de professione religiosa dicebatur, improbabile omnino est: nam si defectus solemnitatis substantialis contra leges Ecclesiasticas interueniat, valida non erit, etiam si optima fide, & cum omnibus circumstantiis iure naturali sufficientibus facta fuerit, vt aperte nunc constat ex Concilio Tridentino. Neque iam vllus hoc negat. Imo nec Glossa, vel Panorm. in d. c. porrectum, loquuntur de defectu formae substantialis, sed accidentaliter solemnitatis, vt legenti constabit.

CAPVT XXV.

Utrum omnis lex prohibens pure, ac simpliciter actum, eo ipso irritet illum, ita vt omnis actus factus contra legem prohibentem nullus sit.

Distinximus in superioribus duos modos legum irritantium, quaedam enim irritant, directe prohibendo, aliae praecipiendo, seu dando certam formam actui: in vtriusque ergo necessarium est exponere, quando, vel quibus verbis id faciant. In praesenti autem solum de prohibentibus agimus: in eis enim specialis est difficultas, quae praecipue oritur ex l. non dubium, C. de legib. vbi Imperator declarat, omnes contractus, & actus similes, qui fiunt contra legem prohibentem, esse inualidos, inutiles, & pro infectis haberi, & subiungit, hoc procedere, etiam si lex non dicat, vt actus non valeat, sed solum vt non fiat. Dicitur fortasse, hanc legem esse civilem, & non obligare in con-

8. Quid de communi sententia sit sentiendum.

Conc. Trid. Glossa.

L. non dubium.

scientia. Sed contra hoc est. Primum, quia etiam lex civilis obligat in conscientia. Deinde, efficaciter operatur quod intendit, & ex ipso effectu irritationis sequitur ex natura rei obligatio in conscientia, vt explicatum est. Praeterea lex illa canonizata est per Gregor. Papam lib. 7. indict. 2. epist. 7. habetur in cap. imperiali. 2. §. q. 2. & concordat regula iuris Canonici 64. in 6. Quae contra ius sum debent pro infectis haberi. Quae sumpta videtur ex l. pacta, quae contra. C. de pactis. Secundum arguitur inductione: nam in primis lex naturalis prohibendo actum facit illum irritum, vt supra visum est. Deinde leges Ecclesiae prohibentes matrimonia inter consanguineos, irritant illa, quantumuis non habent talia verba praeter simplicem prohibitionem. Idem videre licet in antiquis decretis prohibentibus matrimonia religioforum vsque ad Innoc. I. I. quae non habebant verba irritantia praeter simplicem prohibitionem. Tertium argumentum ratione, quia voluntas inferioris non potest esse efficacior voluntate superioris; sed quando lex simpliciter prohibet actum, resistit illi voluntas superioris, ergo non potest esse efficacior. Et facit cap. venientes, de iur. iur. vbi dicitur, non posse iuramentum inferioris obligare contra voluntatem, seu decretum superioris. Idem colligitur ex c. 2. de testib. Quod praesertim verum habet in contractibus, & similibus actionibus, quae sine adminiculo iuris validae non sunt: nam ius non cooperatur his actibus, qui contra legem fiunt. Tandem ex actione peccaminosa non potest aliquis consequi fructum, neque effectum, sed haec actiones prohibent, si fiant, sunt grauiora peccata, ergo eo ipso sunt etiam irrita.

Propter haec, sententia plurium Iurisperitorum est, legem simpliciter prohibentem actum, etiam si nihil aliud addat, irritare illum. Ita sentit Bart. in d. l. non dubium, vbi Iason plures alios refert. Idem Bart. in l. cum lex, ff. de fideiussorib. n. 4. & 6. Glossa. 1. in c. licet canon, de elect. in 6. Panorm. cum aliis in c. nulli, de reb. Ecclesiae non alienan. Idem in c. ad Apostolicam, de regular. n. 10. Tiraq. referens plures in l. vlt. connubiali, Glossa. 4. n. 5. & 6. & in hanc sententiam inclinare videntur Couar. in c. quamuis pactum, p. 2. §. 4. n. 6. Greg. Lop. in l. 2. tit. 1. part. 5. num. 7. vbi eodem modo intelligit illam legem. Et alios in sequentibus referemus.

Haec sententia ita indistincte sumpta difficilis est: nam ei obstat aliud principium satis receptum in iure, Multa fieri prohibentur, quae tamen facta tenent. c. ad Apostolicam, de regular. Quod multis etiam exemplis facile confirmari potest. Nam matrimonium prohibetur habenti votum simplex castitatis, & tamen validum est, cap. rursus, qui clerici, vel vouentes. c. vnic. de voto. in 6. Item qui habet votum ingrediendi strictam religionem, prohibitus est in laxiori profiteri, si tamen id faciat, professio valida est, c. penult. de regular. in 6. Et in vniuersum prohibitum est, donari vni re alteri promissam, & tamen donatio valida est, & multa sunt similia, quae praedicta communis sententia non negat. Et ob eam causam variae limitationes, & distinctiones ab eius auctoribus inueniuntur sunt ad explicandam tam assertionem, quam dictam legem, non dubium, vt videri potest in Angel. verb. lex. n. 1. §. & Syluest. q. 28. Vbi quatuor adhibet limitationes, ex quibus secunda, quae est de fauore priuatae personae, in capite praecedenti tractata est, tertia vero spectat ad leges assignantes formam actibus, de quibus in capite sequenti dicetur, alias vero hic expendere, necesse est.

Primum dicunt multi, quod lex prohibet simpliciter sine adiectione poenae, irritare, si tamen poenam adiciat, non irritare. Ita Syluest. verb. lex. quaestio. 28. cum Panorm. & Cardin. in Clementina 1. de re script. & Ioann. Andj. in cap. scilicet, ne Clerici, vel Monach. & plures refert Felin. in cap. 2. de testib. Priorumque partem supponunt ex dicta leg. non dubium,

Greg. Papa. c. imperi.

L. pacta, quae contra.

Innoc. II.

c. veniens.

Legis simpliciter prohibentem actum licet nil aliud addat, irritare illum sentiunt plures. Bart. Panorm. Tiraquell. Couar. Greg. Lop.

Cur difficultas praedictae sententiae indistincte sumpta.

c. rursus. c. vnic. de voto. c. penult. de regular.

Angel. Syluest.

Legis prohibentem simpliciter sine adiectione poenae irritare, si tamen poenam adiciat, non irritare.

Syl. Panorm. Card. Ioan. Andj.

dubium, cum communi sententia. Ad posteriorem autem suadendam inducunt legem vlt. ff. de repudiis, vbi ex poena adiecta colligit Iuriscōsultus actum non esse irritum. Itē affertur l. sanctio, ff. de poenis. Ratio autem est, quia poena adiecta indicat, non fuisse mentem legislatoris duplici onere grauare subditos, & poenam, & irritationem.

Veruntamen in neutro membro videtur satisfacturae hae sententiae: nam contra primum procedunt principium, & exempla adducta, & multa alia, quae postea dicemus. In altero autem membro non est in vniuersum verum, legem imponentem poenam non esse irritantem: ad summum enim posset ea regula praescribi de lege pure poenali, quae cum non prohibeat simpliciter actum, sed solum quasi conditionaliter imponat poenam facienti illum, clarum est non irritare, nisi id expresse declararet, quia cum absolute non prohibeat actum, nullum irritationis signum in ea relinquitur. Loquendo vero de lege propria, seu directiua prohibente simpliciter actum, non est dubium, quin possit & irritare actum, & adicere poenam, vt cap. 1. 4. ostensum est. Dicitur vero potest hoc habere locum, quando vtrumque expresse ponitur in lege, quae potest duas poenas iniungere, sed quia hoc non praesumitur, quando non exprimitur, ideo secus est, quando solum prohibet, & poenam adicit.

Sed contra hoc est, quia sola poena adiectio non est sufficiens indicium, quod actus prohibitus non irritetur, si alias absoluta verba prohibentia ad irritandum sufficiunt, vt expresse notauit Ancharr. in cap. scilicet, ne Clerici, vel Monach. & ibi Panorm. num. 10. referens alios. Et patet primum, quia irritatio non est poena, vt supra diximus, & ita licet addatur alia poena, non est duplex, nec immoderata poena. Et quamuis sint duo onera, sunt diuersarum rationum, & habent diuersas causas, & ideo merito coniungi possunt: nam irritatio per se fit, quia expedit ad bonum commune; poena vero imponitur propter culpam. Et ita lex sanctio, quae in contrarium afferebatur, non est ad rem, tum quia loquitur de duplici poena propria, tum etiam, quia loquitur de poenis non impositis per eandem legem, sed per diuersas, & vnam generalem, & aliam specialem, de quibus est longe diuersa ratio. Nam hic loquimur de eadem lege irritante, & puniente, quae in rigore potest etiam imponere duplicem poenam. Qui violans legem irritat, tamen non minus, imo per se loquendo grauius peccat, quam violans legem prohibentem, & non irritantem; ergo retenta irritatione, merito potest lex adicere poenam; ergo poena nulli est indicium, quod lex prohibens non irritet. Nisi forte in aliquo casu speciali, in quo ipse modus poenae supponat valorem actus, vt contingit in casu illius legis vltimae, vt eam Bart. supra interpretatur, & infra iterum expendimus. Atque ita responsum est ad fundamenta illius sententiae. Vnum vero addere non omitterem, videlicet, quando ipsa prohibitio legis est poena alterius delicti, tunc non irritare, nisi expressis, & euidentibus verbis id declarat. Ratio est: quia tunc lex illa non est directiua, nec per se intendit, vt talis actus non fiat, sed in odium, & vindictam alterius peccati, & ideo non est interpretanda iuxta rigorem legis prohibentis, & irritantis, sed iuxta regulas legum poenaliu, quarum vna est, vt eas nisi ori modo interpretemur. Accedit, quod poena non incurritur ante sententiam, nisi ipsa lege satis exprimat.

Secundum est alia distinctio satis communis. Consideranda, scilicet, esse causam prohibitionis legis, nam si causa temporalis est, signum est, legem prohibentem non irritare, si autem est perpetua, signum est irritationis. Ita Bald. in dicta l. non dubium, nu. 18. ex Glossa. in Clement. 1. de iure patronat. verb. inhibentes. Prior pars probatur, quia effectus non excedit causam, &

ideo solet actus restringi iuxta exigentiam causae. l. si stipulator, ff. de verb. obligat. Si lex prohibet matrimonium fieri certis diebus, non irritat, vt constat ex titulo, de matrim. contra interdictum Ecclesiae, quia temporalem habet causam. Posterior vero pars relinquitur vt probata omnibus rationibus in principio adductis: nam tunc maxime potest lex prohibens irritare, cum habeat causam proportionatam.

In hac sententia possumus prius membrum pro nunc acceptare, vt fauorabile, & verum, quando lex videtur tantum verbo prohibente, non tamen illud admittimus vt sufficiens ad rem explicandam, nec vt recte deductum ex illo fundamento. Ratio prioris partis est, quia si prohibitio absoluta sufficit ad irritandum, quod prohibitio, vel causa eius sit temporalis, non sufficit, vt lex non censetur irritare. Probatur hoc simul cum altera parte. Quia non repugnat causam esse temporalem, & legem prohibentem irritare, si id exprimat. Probatur, quia minor aetas temporalis est: breui enim discursu temporis finitur, & tamen sunt multae leges irritantes actus ex illo capite. Annus etiam probationis temporalis causa est, & tamen defectus illius irritat professionem. Item adulterium, vel homicidium cum machinatione, traistoria causa fuit, & tamen ratione illius data est lex irritans. Dices, licet actus fuerit transiens, impedimentum, quod relinquit, est permanens, & perpetuum. Sed haec est petitio principij: nam illud impedimentum non est causa legis, causa enim fuit peccatum commissum, sed est illud impedimentum effectus legis, quia non ex natura rei, sed veritate legis fuit introductum; ergo ex causa temporali potest lex irritare actum, & reddere personam perpetuo inhabilem ad illum. Et ratio est, quia actus licet temporalis sit, est dignus tali irritatione per legem introducta, vel certe si irritatio non sit poenalis, quae ob praeteritum actum imponatur, habere potest rationabilem causam temporalem, vt est aetas, quae ex certo tempore pendet, & sufficit, vt pro tunc expediat, non solum prohibere, sed etiam irritare actum tali tempore factum: vt patet etiam in sententia die festo, vel noctis tempore prolata. Ergo in lege prohibente non debet attendi, an irritet, necne, ex parte causae temporalis, nisi alia verba pensentur.

Aliud item membrum de quo est propria controversia, non potest indistincte defendi. Nam vorum simplex castitatis, vel religionis de se perpetua causa est prohibendi matrimonium, & tamen non irritat. Item cognatio, quae ex Catholismo contrahitur, perpetua est, & nihilominus lex prohibens matrimonium ratione illius non irritat actum, c. per Catholicum, de cognat. spirituali, in 6. Ratio autem est, quia sola causa, etiam si sit perpetua, non irritat actum sine voluntate legislatoris, quae voluntas debet per legem sufficienter exprimi; non exprimitur autem sufficienter per solam prohibitionem, vt probant exempla adducta, & principium illud, multa fieri prohibentur, quae tamen facta tenent.

Tertius modus explicandi, seu limitandi praedictam sententiam est, vt locum habeat, quando lex prohibet actum ratione suae substantiae, non vero, quando prohibet ratione circumstantiarum, vt quod fiat hoc tempore, hoc loco. Ita Baldus cum Paul. Castren. in dicta lege, non dubium, ex Glossa in Authentica, decernit. C. de receptis arbit. verb. sacramenti, in Angelo, & Syluestro supra, & ferè reliqui. In qua distinctione admittimus posteriorem partem, quae fauorabilis est. Non est autem intelligendum, non posse irritari actum, etiam si tantum ratione circumstantiarum, vel quoad solas circumstantias prohibeatur, dummodo prohibitioni addatur irritatio. Sic enim irrita est professio facta intra annum probationis, licet non prohibeatur professio absolute, nec ratione sui, sed in tali tempore, & ratio-

3. Praedicta distinctio in se sufficiens.

9.

10.

5. Limitatio, quando lex prohibet actum ratione suae substantiae, non vero quando ratione circumstantiarum. Baldus, Castren. Angel. Syluest.

ne circumstantiæ. Sic etiam acta iudicialia prohibita die festo irrita sunt, vt vidimus tract. 2. de religion. lib. 2. c. 30. licet solum ratione circumstantiæ temporis prohibeantur, & idè est de similibus prohibitis fieri in loco sacro, vt in eodem tractatu diximus lib. 3. cap. 4. num. 13. irrita enim sunt, licet solum propter loci circumstantiam talis prohibitio fiat. Hæc tamen irrationes in legibus exprimentur, quod si non fieret, nõ conferentur irritæ ratione prohibitionis, vt in eisdè locis diximus de contractibus factis in loco, aut die sacro contra Ecclesiæ prohibitionem. Illa ergo pars vera est, non tamen propter rem prohibitam, sed propter simplex verbum prohibendi, & ita parum confert pars illa ad expediendam difficultatem. Imò ex illa nonnullum sumitur iudicium, verbum prohibendi de se non esse sufficiens ad irritandum, quanuis illud solum non cogeret.

17. Aliud autem membrum non videtur posse vniuersaliter defendi, vt patet primò in prohibitione matrimonij, quæ fit propter impedimentum voti simplicis castitatis, aut religionis: nõ ibi prohibetur substantia matrimonij, & actus ipse in se, & ratione sui, & tamen nõ irritatur ex vi talis prohibitionis. Ad hoc argumentum eludendum addunt aliqui aliam particulam, seu limitationem, scilicet, non satis esse, quod prohibeatur substantia actus, nisi etiam prohibeatur directè, quod non ita fit per votum: nam ibi directè præcipitur reddere Deo promissum, & inde per quãdam veluti resultantiam prohibetur matrimonium, quod est prohiberi indirectè. Sed hoc displicet, in primis quia sine ratione, & probatione adduntur istæ limitationes, & particulæ ad fugiendam difficultatem. Vnde etiam fit, vt in quocunq; exemplo possit alia similis casus inueniri, & ita res grauissima confusa maneat, & sine certa regula ad discernendum, quando prohibitio irritet. Deinde vrgo exemplum adductum, quia licet prohibitio matrimonij, comparata ad legem naturalem seruandã in illa indirecta, vel potius remota videatur, quia lex illa abstrahit ab hac, vel illa materia, & à præcepto negatiuo, & affirmatiuo, vt alibi dixi, nihilominus lex obligans ad non faciendum actum, cuius carentia, sine priuatiuè Deo est promissa, satis directè prohibet talem actum, & prohibitio matrimonij est contenta sub illa lege tanquã species sub genere, quod satis est ad prohibitionem, de qua loquitur lex, non dubium, vt ex illius tenore constat, ergo erit illa prohibitio directæ. Et præterea licet demus ex solo iure naturæ talem prohibitionem esse indirectam, nihilominus lex Ecclesiastica directè prohibet tali personæ matrimonium. Nihil autem refert, quod prohibeat ob illam conditionem voti; nam etiam prohibet matrimonium cum consanguinea ob talem conditionem, imò hic non prohibet simpliciter matrimonium tali personæ, sed cum tali, ibi autem prohibet simpliciter, quia habens votum respectu omnium prohibitus est. Vnde quoad prohibitionem æqualia sunt votum simplex, & solemne, vt dicitur in dicto cap. rursus, & nihilominus differunt in irratione, quæ per Ecclesiam reddita est voto solemnij, & non simplicij; ergo signum est, prohibitionem, vt sic, quantumuis directam, & specificam, non irritare. Denique si rationes communis sententiæ in principio adductæ essent validæ, non multum referret prohibitionem esse directam, vel indirectam, quia utroque modo resistit voluntas Principis, & actus est deficiens grauitate; ergo vel vterque modus prohibitionis sufficit, vel neuter.

L. nõ dubium.

c. rursus.

12.

c. ex literis.

prohibetur incestuosis matrimonij contrahere, quæ prohibitio perpetua, & absolutè, ac directè fit, & tamen non irritatur, ergo solum verbum prohibendi non satis indicat voluntatem legislatoris resistetem valori actus, ac subinde necessariu esse aliquid aliud quo talis voluntas ostendatur, cum esse possit prohibens, & non irritans. Extra materiam etiã matrimonij inueniuntur exempla: nam lex prohibens ludum aleariu satis directè, & simpliciter prohibet illum, non quoad circumstantias loci, aut temporis, sed quoad substantiam actus, & nihilominus non irritat illum actum, ergo. Maior supponitur. Minor verò constat, quia lucrata per talem ludum non sunt obnoxia restitutioni in conscientia. Licet enim detur actio ei, qui perdit, ad petendum illa coram iudice, nihilominus ante latam sententiam, alter restituere non tenetur; signum ergo est, acquisiuisse dominium, ac proinde actum fuisse validum, licet postea renouari possit, quæ est communis sententiã Theologorum in 4. dist. 15. & Summistarum verb. ludus, Nauar. in sum. cap. 20. num. 19. Soto lib. 4. de iustit. q. 5. art. 2. & Couar. in regula, peccatum. 2. p. 4. qui alios refert, estque sententiã communiter recepta in materia de restit. Quæ in hoc potissimum fundatur, quod iura prohibentia ludum, simpliciter prohibent, & clausulam irritantem non addunt, vt patet ex toto titulo ff. de aleator. & in cap. Episcopis 35. dist. sed ad summum dant actionem ad repetendum, vt patet ex l. aleatorum. C. de religiosis, & sumpti. funer. & ex l. 2. & vlt. tit. 7. lib. 8. nouæ recopilat.

Denique est optimum exemplum, quod sumitur ex l. 1. §. biduum. ff. quando appellan. fit, & habetur in cap. biduum. 2. q. 6. vbi sic dicitur, *Sanè quidem non est sub conditione ferenda sententiã, sed si fuerit dicta, quid fieri? Et est vile, statim tempora ad appellandum computari debere.* Vbi constat, vt Gloss. in verb. non est, notat, prohibitam esse talem sententiã, factam tamen tenore. Et tamen illa prohibitio est satis directæ, & absolutæ, ac de se habet causam perpetuam fundatã in illa regula, quod *actus legitimi non recipiunt conditionem, neque diem*, vbi id notat Glossa. Dices, sententiã nõ simpliciter prohiberi, sed tantum ne sub cõditione feratur. Sed quid, quæ so, hoc refert, cum sententiã sic lata sit simpliciter prohibita? Imò ille modus prohibitionis videri posset magis inducere nullitatem, quia videtur pertinere ad formam actus, scilicet, quod sententiã absolutè feratur, & inde orti prohibitionem sententiæ sub conditione, qui modus prohibitionis solet annullare actus, de quo dicemus in capite sequenti. Adde, quod prohibitiones circa contractus, de quibus loquitur lex non dubium, non solent esse absolutæ de non contrahendo, sed de non contrahendo hoc, vel illo modo, vel sine hac, aut illa conditione. Vt prohibetur minor alienare sine licentiã tutoris, vel sine decreto iudicis, vel ne vxor contrahat sine licentiã mariti, & sic de aliis, ergo vel per similes exceptiones, & additiones eluditur illa sententiã, vt nõquam verificari possit, quod lex directè prohibens actum, irritet illum, vel gratis, & sine ratione ad quosdam actus applicatur, & in aliis negatur.

Quarta distinctio, seu limitatio est, quam tradit Gregor. Lop. supra, ait enim, procedere sententiã illam, quando nullitas actus est in præiudicium tantum contrahentium, vel alicuius ex illis, non verò si cedat in præiudicium tertij. Ponit exemplum huius posterioris membri ex cap. scilicet, ne clericis, vel monach. vbi clericus in sacris prohibetur officiu tabellionis exercere, & nihilominus dicit ex sententiã Ioan. Andr. ibidem, instrumentum ab eo confectum non esse nullum, quia tunc pena illa nullitatis cederet in damnationem contrahentium, qui nihil peccauerunt. At verò Ioan. Andr. non fuit motus illa ratione, sed alia tacta in prima limitatione: illa verò sententiã, & ratio fuit

Nauar. Soto. Couar.

c. Episcopis.

L. aleatorum.

11.

Glossa.

14. Greg. Lop. Quarta limitatio.

Ioan. Andr.

Petri

Petri de Anchar. ibi, quam Panormit. ibi, num. 10. non approbat, licet in casu illo particulari aliis distinctiõibus vtatur. Aliud exemplum adducit ex Bald. in l. placet. C. de Episcop. & cleric. quia licet *prohibendum esset Doctoribus salariis aduocare*, si contra prohibitionem agerent, acta eorum non essent irrita.

Veruntamen hæc sententiã quoad generalem regulam, quam admittit, non satisfacit difficultatibus hæcenus propositis. Quantum ad exceptionem verò non videtur fundata, nec satis consequenter loqui. Primò, quia quando actus prohibetur, vel irritatur, non in pœnam, sed per se propter aliquam rationem virtutis, vel communis boni, non spectatur, an nullitas actus cedat in præiudicium nocumentum, necne, sed simpliciter irritatur; quidquid inde sequatur, ergo si prohibitio absoluta sufficit ad irritandum, non obstabit, quod nullitas actus cedat in alterius præiudiciu sine culpa eius, quia hoc est per accidens & non consideratur à lege. Antecedens patet inductiõne, quia testamentum minus solemne irritatur à lege, etiam si cedat in magnum incommodum hæredis instituti, & sententiã modo indebito lata saepe irritatur, etiam si aliàs iusta sit, & irritatio illa cedat in detrimentum partis habentis iustitiam, quæ ad sententiã nullitatem nullo modo cooperata est. Et in simili materia, si lex prohibeat, ne quis exerceat tabellionis officium ante examen, potest, imò & solet irritare actum antea factum, etiam si fortasse solam prohibitionem ponat, vt postea videbimus, & tamen ex parte præiudicij tertij eadem est ratio, ergo illa non est sufficiens ad impediendam irritationem, si aliàs verba prohibitionis de se illam sufficienter significant. Denique in stipulatione, quæ fit per tertiam personam, interuenit præiudicium illius, pro quo alter stipulatur, & nihilominus talis actus, quatenus prohibetur vel irritatur iure ciuili, nullam obligationem inducit respectu alterius, quamuis ille nihil fuerit ad illum actum cooperatus; ergo ad nullitatem actus hoc non consideratur. Vnde cum lex non dubium, generalissimè loquatur, sine fundamento illi additur hæc exceptio, si generalis regula eius admittitur, vt Gregor. admittendã putat, & in hoc dicimus, non consequenter loqui. Neque in eo, quod in exemplis, quæ adducit, negat actum irritari, si absolutæ est prohibitio. Neque in posteriori exemplo id docet Baldus, sed solum ait, Doctores illos posse puniri iuxta illam legem. In priori autem casu de clerico in sacris officium tabellionis exercente, si verum est, acta illius non esse irrita, vt communis habet opinio, magis consequenter dicetur, hoc non esse simpliciter prohibitum in illo iure, sed solum præcipi, vt interdicatur, vt Panormit. notat.

L. nõ dubium.

Baldus.

16. Gregor. Lop. 1am.

Cyn. Bald. Syluest. Reputatur.

inet lex, quæ prius prohibet actum, & postea sustinet. Veruntamen hoc non concludit contra illã sententiã: nam responderi potest, verbum quidè prohibendi absolutè sumptum habere hanc vim, non tamen repugnare, quin illi addatur aliquid, quo eius significatio, & vis limitetur. Et ita dixit Syluest. dicta q. 28. ver. ego verò, quando fit talis additio, non esse prohibitionem simpliciter, sed secundum quid, & ex parte. *Nam talis lex* (inquit) *ex parte prohibet, & ex parte concedit*, & ita non est lex simpliciter prohibens, de qua loquitur lex, non dubium.

Sed adhuc possumus instare, quia nõquam ferè talis lex sustinet actum directè, id est, concedendo, vel faciendo aliquid, sed potius præsupponendo, vt cum præcipit, actum prohibitum hoc, vel illo modo irritari, vel cum effectum eius agnoscit, & præcipit obseruari, aut alio simili modo; talis ergo lex non confirmat actum positiuè, sed negatiuè se habet, quia non irritat, ergo quoad prohibitionem simpliciter, & absolutè prohibet, neque aliquid addit, quo prohibitionem limitet, aut extrahat à propria significatione, sed solum non addit irritationem, & quod non addat, indicat ex aliis effectibus, quos præsupponit. Ergo signum est, prohibitionem de se quantumcunq; absolutam non irritare, & consequenter non esse pro regula assignandum, vt lex prohibens irritet, nisi expressè sustineat actum, sed potius è contrario, quod non irritet, nisi vel expressè addat clausulam irritantem, vel aliquid, quo illam sufficienter indicet. Et cõfirmatur: nam ille modus sustinendi actum lege prohibitum non solum contingit fieri per eandem legem, sed etiam per diuersas, ita vt vna prohibeat, alia verò illum sustineat, vel in modo puniendi illum, vel præcipiendo, vt irritetur, vt expressè dicit Ioan. Andr. in Gloss. ad regulam, qua contra iur. 64. de regul. iur. in 6. Tunc autem posterior lex sustinet actum, quem prior simpliciter prohibebat, non derogat aliqua ex parte priori legi, nec concedit, quod illa abstulerat, sed tantum supponit, prior enim legem non irritasse prohibendo, & ideo aliquid disponit circa illu actum, sustinendo illum, id est, supponendo tenuisse, ergo verbu prohibendi in priori lege absolutè propositum, non fuerat sufficiens ad irritandum.

Tandem ad omnia dicta confirmanda vt or argumento sumpto ex antiqua lege Ecclesiæ, quæ prohibebat matrimonia clandestina, cap. aliter. cum multis. 30. q. 5. cap. cum inhibitiõ, de clandest. desponsat. Illa enim lex directè, in specie, & absolutè, & cum omni exaggeratione intra latitudinem prohibitionis, vetabat illum actum, vt patet ex illis verbis, *penitus inhibemus*, & nihilominus non irritabat illum vsque ad Concilium Trident. vt est certa sententiã Theologorum in 4. d. 28. Quam idem Concilium in principio illius decreti approbavit. Sũntque eius verba ad præsentem causam plurimum notanda. Simul enim docet, *matrimonia clandestina libero contrahentium consensu facta, rata, & vera fuisse matrimonia, quandiu Ecclesiã illa irrita non fecit.* Et subiungit, *Nihilominus sancta Dei Ecclesiã ex insissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit.* Ergo absoluta prohibitio eum quantumcunq; exaggeratione, & detestatione actus non irritat illum ex mente Concilij.

Quare hoc argumento conuicti aliqui respondent, esse speciale in materia matrimonij, cãmque excipiendam esse à regula legis, non dubium, quod asseruit Decius in cap. 2. de testib. num. 7. Sed quamuis verum sit in matrimonio propter materię grauitatè, & periculum, magis specificam, & indubitatã requiri irritandi formam, tamen non est proprium eius, quod sola prohibitio ad irritationem non sufficiat. Nam extenditur ad omnes actus irretractabiles, seu intractabiles, vt dixit Rota tit. de desimpub. dec. vni. aliis

Syluest.

17.

Ioan. Andr.

18.

c. aliter. c. cum inhibitiõ.

Conc. Trid.

19.

Decius.

Rota.

aliis 45 o. Vnde consequenter videtur etiam extendi ad alios actus, qui licet irritari possint, non tamen irritantur ex vi solius prohibitionis, quia iam constat, prohibitionem ex se non habere hanc vim, nisi aliud ei addatur. Nam quod aliqui dicunt, spiritualia difficultius solui, quam temporalia, parum iuuat. Tum quia licet hoc verum sit de his, quae per humanam potestatem irritari non possunt, vt quod sacerdos consecret quantumvis prohibeatur, & c. tamen de aliis non est ita, praesertim quando est sermo de irratione antecedente, id est, quae impedit, ne actus valeat. Tum etiam quia matrimonium, quatenus contractus humanus est, potest irritari per legem Ecclesiae, vt constat ex Tridentino; ergo si absoluta prohibitio sufficit ad irritandum contractum, cur antea non fecit in matrimonio clandestino?

Conc. Trid.

Respondent amplius iuxta vltimam limitationem positam, ideo non irritasse quia per alias leges canonicas sustinebatur. Sed contra, quia lex canonica nonquam fecit, vt talis actus esset validus, sed supponit validum, & ad summum declarauit, validum esse quoad per legem humanam non irritatur. Solum ergo declarabatur validum eo tempore, quia per legem prohibentem non irritabatur, & non quia per aliam legem sustentaretur, vel potius, quia per naturale in legem sustentabatur (vt sic dicam), & hoc solum declarari poterat per legem humanam, & declaratum fuit per Tridentinum, quae declaratio non addebat valorem actui, sed illum supponebat.

Resolutio Auctoris.

Vt ergo, quod verum esse censeo, breuiter declararem, aduerto, posse nos loqui vno modo de lege pure prohibente, ex sola rei natura, seu, quod idem est, attendita sola verborum vi, supposita significatione propria, & rigorosa verbi prohibendi, sine additione, extensione, aut interpretatione aliqua, iuris positum. Alio vero modo loqui possumus de verbo prohibendi, vt ampliato, seu extenso per legem aliquam humanam constituentem regulam generalem sic interpretationem iuridicam sensum legis prohibentis, vt vim habeat irritantis, etiam si per solum verbum prohibendi sine additione clausula irritantis feratur. Opinio ergo communis supra relata videtur hoc posteriori modo procedere, & potest fundari in dicta lege, non dicitur, vel in aliis iuribus civilibus, aut canonicis, de quibus oportet sigillatim dicere in capitibus sequentibus, nunc solum in priori sensu questionis satisfaciendum est.

In dubio.

22. Ex solamatu
ra rei legem
pure prohibe
tem non irri
tare actum,
nisi alio mo
do talis effe
ctus sufficiat
ter declaratur.
Felin.
Innocent.
c. si verè.

Dico ergo, ex sola rei natura legem pure prohibentem non irritare actum, nisi alio modo talis effectus, seu intentio legislatoris sufficienter declaratur. Haec assertio videtur esse specialiter contra Baldum in cap. legem concupiscentiam, de constit. in princ. vbi nullitate actus prohibiti vocat poenam naturalem eius, quia omne (inquit) quod est prohibitum, naturaliter est inuadendum. Quod dictum probat Deci. in cap. 2. de constit. lect. 1. num. 5. Sed contrarium rectè docuit Felin. ibi num. 5. cum Innoc. in cap. si verè, de sentent. ex com. & aliis, quos refert. Vnde hanc assertionem existimo esse communiter receptam, quia Iuristae, vt dixi, qui oppositum sentire videntur, fundantur in iure positivo, alij vero hanc assertionem vt certam supponunt, & ex omnibus adductis conuincuntur, & confirmabitur amplius ex dicendis in sequentibus. Ratio vero eius ita potest explicari, quia prohibere actum, & irritare illum, sunt effectus valde diuersi, ergo vt per legem fiant, debent per eius verba sufficienter explicari, sed per solum verbum prohibendi non explicatur effectus irritandi, ergo non fit ex natura rei per legem vtentem pure, & simpliciter verbo prohibendi, quantumvis directè, & specificè actum prohibeat.

A Antecedens clarum est. Tum quia prohibere solum est praecipere, & obligare, vt actus non fiat; irritare autem non est praecipere, sed facere, scilicet inefficacem reddere voluntatem, vel consensum eius, aut inhabilitare personam. Tum etiam, quia illi duo effectus sunt inuicem separabiles: nam saepe prohibetur actus, & non irritatur, vt per se, & ex dictis constat; imò saepe prohibetur actus, qui irritari non potest, vt cum alicui sacerdoti praecipitur ne sacrificet, aut Episcopo ne ordinet. E contrario etiam interdum irritatur actus, si fiat, licet non prohibeatur, ne fiat, vt de lege pure irritante dictum est. Sunt ergo illi duo effectus diuersi.

B Prima vero consequentia, nimirum, necessarium esse vtrumque significari per verba legis, vt per illam fiant, constat ex natura, & potestate legis, & voluntatis humanae. Nam licet apud Deum voluntas sufficiat ad operandum inter homines non sufficit, nisi exterioris sufficienter exprimitur, vt in principio huius materiae, & in materia de Censuris ostensum est, & est vulgare in omni materia de iudiciis, & contractibus. Ideo verba humana non plus operantur, quam significent. Si ergo verba legis non significant illum duplicem effectum, non possunt vtrumque efficere. Quod autem verbum solum praecipuum, aut prohibitorium non significet effectum irritandi, manifestum etiam videtur, tum ex prima uia impositione talis verbi: non est enim impositum ad significandum effectum, quem lex per se efficit, sed potestatem obligationem, quam imponit subdito, quem mouere intendit, vt aliquid faciat, vel cohibere, ne faciat: tum etiam ex communi vsu illius verbi, quem vsum satis probant omnia, quae contra communem sententiam adduximus. Rectè ergo concluditur, legem latam per solum illud verbum ex natura rei non irritare actum, quem prohibet.

C Et confirmari potest haec ratio ex illo principio, valde consentaneo naturali lumini, quod in materia odiosa verba sunt restringenda, quoad fieri possit intra eorum proprietates, potius quam extendenda, sed irritatio actus est valde odiosa, & valde repugnans naturae, quia quodammodo auferit quoddam naturale ius, modo in superioribus explicato; ergo non debet extendi verbum prohibendi ad hunc effectum, quem de se non significat, nisi alia verba, vel materiae necessitas cogat. Iunat etiam ad hoc secundò confirmandū regula 75. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit aperitius, est interpretatio facienda, quae iuuari etiam in presenti potest ex regula 30. In obsequio minimum est sequendum. In presenti enim non est dubium, quin potuisset legislator exprimere clarius irritationem, si eam intendebat; debuit ergo id facere, quia solum verbum prohibitionis ad minimum est ambiguum, ergo si id non fecit, meritò interpretamur, id non intendisse, & minimum sequimur, tribuendo illi legi minimum effectum, quem ex vi talis verbi habere potest. Confirmari hoc etiam potest, quia irritatio, quae propter legem violatam incurritur, poenalis est, poena autem non incurritur ipso facto, nisi in lege exprimitur, ergo nec irritatio. Nam, vt rectè dixit Innocent. in cap. si verè, de sentent. ex comm. num. 2. non est naturalis poena contrahentium contra legem, vel contra mandatum Principis, vt irritum sit factum contra ius. Quod verissimum est, quidquid Deci. & Bald. supra citati dicant, tum quia nulla ratio talis consonantitatis huius poenae reddi potest, tum etiam, quia lex naturalis multa prohibet fieri, quae non irritat, imò vt irritet, necesse est, vt materia cogat, vt supra visum est, ergo idem dicere debemus de lege positua ex natura rei loquendo.

E Neque contra resolutionem hanc procedit prima ratio dubitandi in principio posita, quia tota fundatur in iure positivo, de quo postea dicendum est. Ad inducendum

24. In odiosa, ac proinde in irritationem esse restringendum quoad potest, intra proprietatem verborum.

Deci. Ead. loc.

25. Satis ratio non dubitandi.

Actum autem, quae fit in secundo argumento, patebit responsio ex duobus capitibus sequentibus. Ad rationem vero tertio loco propositam responderetur, voluntatem inferioris non preualere contra voluntatem superioris in eo, in quo illi resistit, sed solum in eo, in quo superior non resistit. Vt in presenti, quia superior prohibet actum, non potest illi subditus resistere, quin peccet, & similiter si superior irritaret actum, non posset inferior illum valide efficere. Tamen quia per legem pure prohibentem ex natura rei superior resistit honestati, & libertati actus, non tamen valori, ideo licet actus male fiat, validus est. Quia vt actus valeat, non est necessarium, per se loquendo, vt superioris voluntas, vel humanum ius iuuat, vel assistat illi potestati, sed satis est, quod non resistat irritando. Quia voluntas humana ex iure naturae habet hanc potestatem contrahendi, donandi, & alia similia faciendi, quando per superiorem ius iuuat, vel assistat illi, vel impedit, etiam quoad ipsam potestatem, & valorem actus. Et ideo non obstat, quod actus malus sit: nam per actum malum possunt similes effectus valide fieri, vt per se constat; imò saepe ius, & Deus ipsi assistit actui quoad valorem, & effectum eius, licet non assistat malitiae, sicut patet in consecrationibus, matrimonij, & professi vniuersis peccaminose factis. An vero interdum malitia actus impediatur valorem eius, ex capitibus sequentibus contabit.

CAPVT XXVI.

Quibus verbis, aut modis lex prohibens actum, irritet illum.

PRIUSquam ad ius posituum declarandum accedamus, oportet exponere, quid sit necessarium ex natura rei ultra prohibitionem, vt lex prohibens actum, irritet. Cum enim dictum sit, solum verbum prohibendi non sufficere, oportet exponere, quae verba legis sufficiant, vt per ea explicetur irritatio actus prohibiti: & non agimus de prohibitione actus propter defectum formae, de hac enim dicemus in capite sequenti, sed de irratione actus simpliciter prohibiti. Ab hoc ergo explicandum, necesse est distinguere inter irritationem poenalem, & non poenalem, sed per se intentam propter bonum commune. Itemque in poenali distinguendum est inter illam, quae est tantum ferenda, quia solum fieri praecipitur, & quae ipso facto imponitur. Circa irritationem ergo tantum ferendam in poenam, nihil ferè noui est, quod dicamus. Quia talis irritatio nullò modo statim fit per legem, sed per iudicem fieri debet, & per se loquendo solum fit à tempore sententiae latae; & tunc non retractantur praeterea, nisi specialem iniustitiam contineant, aut delictam aliquod dignum maiori poena, vel nisi lex addat particulam, ipso facto. Quia sine illa lex non obligat ad retrahendam sententiam, per quam actus irritatur. Alias lex imponens ipso facto irritationem poenalem, nihil adderet ultra illam, quae solum praecipit irritare actum, quod verissimile non est. Igitur talis lex nullam obligationem in conscientia inducit vsque ad sententiam latam, & tunc eadem est ratio de illa, quae de aliis poenalis legibus. Quando vero haec poena imponitur ipso facto, duplici modo supra insinuatè imponi potest, scilicet, vel ita vt requiratur sententia iudicis, priusquam in effectu actus sit nullus, etiam quoad naturalem obligationem, vel ita vt statim ante sententiam sit in se omnino irritus. Et quidem hic posterior modus frequentius traditur ab auctoribus, tamen quod prior sit rectè verus, & maximè obseruandus, satis videtur in superioribus probatum, idque supponit Mol. in disp. 88. tract. 2. de iust. & sumitur ex regula generali satis recepta, quod omnis

A poena ipso iure imposita, intelligitur regulariter media sententia declaratoria criminis, quae supra tractata est, & declarata, eamque allegando multa, confirmat Felin. in cap. vlt. de rescript. num. 35.

Felin.

Quocirca ad cognoscendum modum poenalis irritationis, non oportet nouas regulas, vel indicia tradere, sed applicari debent, quae de lege poenali diximus: nam eadem est ratio de hac poena, quae de aliis. Itaque si non explicatur sufficienter, ipso facto, vel ipso iure, formaliter, aut aequiualetem, actus simpliciter valeat, & irritatio est ferèda. Si vero additur, aut iure, aut aliquid aequiualetem, vt, non valeat, careat robore firmitatis, cap. decet. §. ordinarij, de immunit. Ecclesiar. in 6. & nihil adiungitur, irritatio quidem est ipso facto, non tamen obligat vsque ad sententiam iudicis, & ita non statim annullat actum quoad effectum suum, nec quoad obligationem naturalem, donec sententia feratur, & retrahatur, vt explicatum est. Vt ergo omnino annulletur actus, aliquid ultra addere necesse est. Quid autem illud sit, vix certa regula comprehendere potest; maxime autem hoc significari solet per verba, quae impediunt acquisitionem dominij, vel obligationem ad restituendum statim, vt, non faciat suum, teneatur statim restituere: nam ad huiusmodi effectus, necesse est impedire statim valorem contractus. Idemque censeo, si ex parte eius, qui obligatur, lex dicat, ad nihil teneatur, vel quid simile: nam respectu illius non est poena, sed fauor, & ita statim potest illo sui, nisi velit illi renunciare, & ita tunc in rigore impeditur naturalis obligatio, & consequenter actus est statim nullus. Secus vero est si lex dicat, non cogatur solvere, vel, actor non audiat, vel quid simile, quia tunc lex non statim resistit valori actus.

20. Quomodo ceteris gnoscentibus modum poenalis irritationis.

cap. decet. §. ordinarij.

Præterea est consideranda materia: nam si lex dicat, irritari actum ipso facto, & actus sit irritabilis antecederet, seu priusquam fiat, & non consequenter, seu postquam validus est, tunc lex statim irritat actum, vt videre licet in legibus irritantibus matrimonia, vel professiones. Si vero actus non sit irritabilis, nec in fieri, nec postquam factus est, & nihilominus lex dicat, irritari talem actum, intelligitur quoad vsum, vel aliquos effectus eius, quomodo dicuntur aliquando in iure canonico irritari ordinationes contra prohibitionem Ecclesiae factas, vt alibi latius explicatum est. Præterea solet haec irritatio actus in se, & ante omnem sententiam explicari per effectus, vt cum de matrimonio dicitur, posse coniuges ad alia vota transire, vel non obstante tali contractu, prolem esse illegitimam, vel debere perpetuo separari; his enim modis solent in iure, non solum canonico, sed etiam civili explicari impedimenta irritantia matrimonium, vt patet ex cap. super hoc, de eo, qui duxit, & c. cum aliis eiusdem tituli, & similibus.

4. Irritatio non poenalis quomodo inducitur.

De irratione autem non poenali dicendum est, induci efficaciter, & statim, nullaque expectata sententia, vel declaratione iudicis, quoties lex ipsa declarat irritationem ipso facto, vel quod non valeat actus ex tunc, vel quid simile. Hoc patet, quia haec irritatio non est poena, vt supra ostensum est; ergo non est necessaria sententia iudicis, vt incurratur; ergo si lex declarat irritationem ipso facto, non est quid amplius spectetur. Item lex directiua statim obligat in conscientia absque interuentu alterius praeccepti iudicis, vel simile, sed talis lex etiam vt irritat est directiua, & per se necessaria ad commune bonum; ergo. Tandem possit id confirmari inductione legum irritantium matrimonij, professiones, &c. Sed quia res videtur esse certa, & extra controversiam, non immoror. Quae autem verba ad hoc sufficiant, satis intelligi potest ex proximè dictis, & supra de lege poenali. Et videri potest latè Felin. qui alia multa refert in cap. vlt. de rescript. num. 23, & sequentibus. Tirag. in l. vlt. connub. Glott.

Felin. Tirag.

Conar.

Gloss. 4. a princ. Couar. in cap. quamvis pactum. 2. p. 5. 4. A Certum autem in generali est, verba prohibentia no...

Sanctus.

CAPVT XXVII.

Vtrum aliquando sola prohibitio vi, & natura sua irritet actum, sine adminiculo alterius legis humane.

7.

HActenus solum diximus, legem prohibentem non irritare actum vi sua, & quasi sola rei natura considerata.

2.

In contrarium vero est, quia saepe leges pure prohibentes videntur habere hunc effectum per se, & non in virtute legis, non dubium. Hoc in primis probatur de lege naturali; nam supra dictum est, interdum irritare actum; & tamen in illa non possumus distinguere verba irritantia a verbis prohibentibus, neque etiam in ea locum habet decisio legis, non dubium, cum illa sit mere positiva, & non declarat tantum ius naturale; ergo conuenit hoc alicui lege naturali ex parte materiae habentis eandem indecentiam in continuatione, seu conseruatione actus, quam habuit in prima effectione; ergo idem poterit contingere in lege positiva prohibente actum. Nam si eadem ratio, vel indecentia inueniatur in ipso actu in facto esse, quae fuit in fieri, intelligetur per talem legem non solum prohiberi, sed etiam irritari, quia in perseverantia circulatorum actum semper fiet contra legem. Et confirmatur primo, quia in hoc sensu videtur optime intelligi, & defendi communis sententia supra relata, quae asserit, quando prohibitio habet causam perpetuam, habere vim irritandi; scilicet, si perpetuitas illa non referatur ad quamcumque causam motiuam, sed ad intrinsecam rationem pertinentem ad indecentiam, quam lex in actu considerauit, ad prohibendum illum. Confirmatur secundum; nam quoties lex prohibet actum intuitu iustitiae, tunc prohibitio facit esse iniustum actum prohibentem, ergo semper talis lex irritat actum, quia semper obligat ad tollendam iniustitiam factam, & consequenter obligat in conscientia ad restituendum, & ad habendum pro infecto, quod factum fuerat, quod est annullare actum. Denique hoc modo videtur irritare actum multae leges civiles, quae ita prohibent actum, ut si fiat contra legem, cedat in iniuriam tertij, ut lex prohibens meliorare filium ultra tertiam, aut similes; illae enim in conscientia obligant, & impediunt valorem actus, etiam si lex per verba tantum prohibentia loquantur.

5.

Propter has posteriores rationes videri potest necessarium, aliquam exceptionem addere generali re-

gulae supra posita in prima assertione. Et ita sentit Valq. dicta disp. 164. c. 3. vbi aliquas regulas constituit ad discernendum, quando ex parte materiae, vel ex motiuo legis prohibentis colligi possit nullitas, aut valor actus, ex quibus duae tantum ad rem nostram facere videntur. Vna est, quando lex prohibet actum non intuitu iustitiae, sed alterius virtutis, ut religionis, vel liberalitatis, aut similis, & non addit clausulam irritantem, tunc nunquam annullare actum. Vnde per argumentum a contrario inferet aliquis, si lex prohibeat actum intuitu iustitiae, hoc ipso irritare illum; quod tamen nec ab illo auctore conceditur, nec verum est, ut statim dicam. Et ita ex illa regula non habetur, quando actus sit nullus propter solam prohibitionem, sed quando sit validus, non obstante illa, quod iam habemus ex generali regula posita in cap. 25. Per hanc vero additur, illam vniuersalem regulam nunquam pati exceptionem in legibus, quae non constituunt actum in materia iustitiae. Quod licet fortasse verum sit, non tamen soluit obiectionem factam de lege naturali, quae interdum reddit nullum actum prohibentem, etiam si prohibitio non pertineat ad materiam iustitiae, sed honestatis, vel pietatis, aut obseruantiae, ut est prohibitio matrimonij inter fratres, vel inter patrem, & filiam, &c. Valde etiam relinquuntur difficultas, cur non sit idem in lege positiva lata, v. g. intuitu religionis, si contingat habere causam perpetuam, seu eandem rationem in ipsa duratione actus, seu effectus eius, quae fuit in ipso fieri.

Alia regula eiusdem auctoris est: Quoties lex ita prohibet simpliciter actum certo generi personarum, ut designet legitimum auctorem illius, consequenter irritare actum contra illam prohibitionem factum, etiam si nihil aliud praeter prohibitionem explicet. Non assignat autem generalem rationem huius regulae, sed variis exemplis legum pertinentium ad testamenta, & alienationes, illam confirmat. Ut sunt illae, quae prohibent alicuius personae testari, vel designat partem legitimam, de qua testari possunt. Itae leges, quae prohibent alienare propter incapacitatem iudicatum secundum aliquem modum a lege praescriptum. In hac vero regula in primis desideratur propria eius ratio. Et praeterea in multis legibus videri potest haec regula repugnare praecedenti. Nam iuxta hanc regulam lex prohibens minore sexdecim annorum profiteri, irritaret actum contra illam factum ex vi prohibitionis, etiam si amplius non procederet, quia est lex prohibens actum certo generi personarum, ut regula dicit. Consequens autem est falsum, ut constat ex iure antiquo, & repugnat priori regulae, quia illa prohibitio non fit titulo iustitiae, sed religionis. Quod si haec regula restringatur ad legem prohibentem intuitu iustitiae, sic non erunt ad rem exempla, quae afferuntur de prodigo, qui prohibitus est alienare, quia illa prohibitio non fit titulo vitandi iniustitiam, sed vitandi prodigalitem, & dissipationem bonorum. Et similiter lex prohibens minori, ne testamentum faciat, non irritabit testamentum, quia etiam illa lex non fit intuitu iustitiae, sed conuenientis dispositionis talium bonorum. Cur ergo prohibitio pura testamenti personae minori facta irritat testamentum, prohibitio autem professionis facta eidem non irritat professionem.

Vnde Mendoza infra citandus, sentiens, legem civilem pure prohibentem aliquando irritare actum in conscientia, aliam distinctionem, ac regulam constituit. Distinguitque tres ordines legum, quaedam sunt, quae respiciunt utilitatem eius, cuius actus prohibetur, aliae, quae respiciunt utilitatem alterius tertij, quaedam, quae publicae utilitati consulunt. De primis affirmat, non irritare actum in conscientia, non solum pure prohibendo, sed etiam si addant clausulam irritantem, quam putat solum operari in ordine ad dandam, vel tollendam actionem in foro

Vasquez.

Regula scilicet da a Vasquez tradita.

Regula de 7a.

foro exteriori. De secundis vero, & tertijs legibus, ait irritare actum contra legem factos, etiam in foro conscientiae, & per exempla, quae adduxit, indicat, loqui de illis legibus, etiam si pure prohibeant. Veruntamen primum membrum quoad posteriorem partem falsum est, ut constat ex cap. praecedenti. Quoad secundum vero facile potest admitti, iuxta generalem regulam nostram c. 25. positam, quae in talibus legibus non est cur patiatur exceptio, cum sint iuris privati, nisi forte prohibitio pertineat ad defectum substantialem in forma actus, iuxta dicenda in capite sequenti. In secundo autem membro de legibus respicientibus utilitatem alterius, non video, quomodo fundari possit, quod pura prohibitio annullat actum: nam lex de se indifferens est, ut praetendat utilitatem tertij, vel tantum prohibendo actum, vel etiam irritando. Ut si prohibeat clerico facere donationes prophanas ob utilitatem pauperum, potest id facere, vel tantum prohibendo, vel etiam irritando; ergo ex illo sine non satis colligitur irritatio per solam prohibitionem, nisi addatur in lege aliquod verbum, quo significetur aliquid aliud operari, ut contingit in exemplo de lege prohibente meliorare filium ultra certam quantitatem, ut cap. seq. dicam. Multo vero minus potest sustineri illa generalis regula in legibus prohibentibus aliquid propter commune bonum, quia etiam propter illud sine non potest fieri prohibitio sine irritatione, ut patet in prohibitione ludi, vel donationum, quae sunt ministris iustitiae. Et idem inuenitur in exemplo, quo videtur ille auctor de lege taxante rei pretium, & prohibente carius vendere: nam actus contra illam legem non est nullus; valet enim venditio, licet iniusta sit, & reliquat obligationem restituendi excessum.

6. Auctoritas

Dico ergo, legem pure prohibentem nunquam irritare actum, nisi vel ex ea constet, non solum prohibere actum, sed etiam impedire effectum, seu obligationem, quae per talem actum induci poterat, vel aliquo modo constituatur, aut supponat substantialem formam actus, & ob illius defectum actum prohibeat. Haec assertio quoad regulam generalem facta est probata in prima assertione cum omnibus, quae in superioribus dicta sunt. Quoad priorem vero exceptionem declarabitur statim respondendo ad rationes dubitandi, quoad posteriorem vero in cap. sequenti. Et ratio in summa est, quia neque assertio exceptio, quae ad illa duo capita non reuocetur, neque alia regula occurrit, quae constans esse videatur ad discernendum per legem prohibentem, quae irritet, vel non irritet ex vi prohibitionis. Et hoc etiam confirmat ratio dubitandi in c. 25. posita, quae semper habet vim, quando non datur alia ratio, ob quam sola prohibitio ad irritandum sufficiat, quando non habet locum adminiculum legis, non dubium. Denique patebit hoc magis respondendo ad rationes dubitandi secundo loco positas.

7.

Ad comparationem ergo quae fit cum lege naturali, negatur similitudo. Quia lex naturalis non tantum dicitur, quid sit honestum, vel turpe in actione aliqua, sed etiam dicitur quid tale sit in vfu illius vinculi, vel effectus, quem talis actus post se relinquere possit. Na si talis vfus habet turpitudinem intrinsecam eiusdem rationis cum turpitudine prioris actionis, tunc necesse est, etiam illum vsum prohiberi ex vi eiusdem legis naturalis, & consequenter impediri effectum, seu vinculum, quod solum propter talem vsum induci poterat. Nam si induceretur, esset etiam turpe, & contra rationem, quia esset iniquitatis vinculum, ut in exemplo de matrimonio inter consanguineos in primo gradu videre licet. At vero in lege positua non procedit haec ratio eodem modo, nisi sit tantum declaratiua iuris naturalis: tunc enim reputatur tanquam eadem lex, & ideo eadem erit vtriusque ratio. Ut quando lex prohibet promissionem turpem ex parte obiecti, co Suarez de Legib.

A ipso annullat illam, vel potius declarat esse nullam, quia eadem turpitudinis, quae est in actu promittendi, esset in obligatione ad rem turpem, si per illam induceretur, & ideo in praesenti non agimus de lege positiva declaratiua iuris naturalis, sed de constitutiua noui iuris. Haec autem lex non prohibet actum, quia malum, sed prohibendo facit, ut sit malus. Potest autem prohibere actum, & non prohibere, sed tolerare effectum eius, vel quia causa prohibitionis, quae fuit in actu, cessat in effectu, vel quia licet duret, non ita mouet ad prohibendum effectum, sicut actum, quia non apparet tanta indecentia, vel deformitas in vno, sicut in alio. Hoc patet exemplis supra adductis; nam lex prohibens contrahere matrimonium contra interdictum Ecclesiae, non irritat illud, quia vinculum permanente, seu matrimonium in facto esse non est ita contra interdictum Ecclesiae, sicut in fieri. Lex vero prohibens matrimonium inter cognatos ex solo catechismo prohibet actum, & non impedit effectum, etiam si ille modus cognationis semper duret inter coniuges, quia lex humana solum reputauit illam, vel aliqualem indecentiam ad contrahendum de nouo; non vero ad permanendum in matrimonio semel contracto.

Hinc vero colligimus, vbi constiterit, legem positivam prohibere non solum actum, sed etiam obligationem, & vinculum ex illo resultans, habere vim irritandi actum, quia tunc non solum actus, sed etiam obligatio est mala, quia prohibita; obligatio autem praua, seu turpis esse non potest valida, quia esset vinculum iniquitatis: nam lex, quae prohibet obligationem, prohibet multo magis, vel actum, ad quem est obligatio, vel saltem prohibet, ne ex obligatione fiat. Tunc ergo locum habet prima exceptio in assertione insinuata, si tamen illa dicenda sit exceptio, cum talis lex iam non sit pure prohibens actum, sed ultra progrediens ad effectum eius impediendum. Et ideo necesse est, ut talis extensio in lege sufficienter declaratur. Potest autem (quantum nunc occurrit) duobus modis declarari, vnus est per verba expressa, & talis modus est sine ambiguitate, aut scrupulo; illa tamen verba regulariter coincidunt cum illis, quibus solent irritari contractus, vel formaliter, vel aequiuallenter, & tunc talis lex non potest dici prohibens tantum, sed absolute irritans. Alius modus erit, quando ratio legis prohibentis magis, aut aequae respicit effectum actus, quam ipsum actum, quia videri actus prohibetur solum propter vitandum talem effectum: nam tunc signum est, magis prohiberi ipsum effectum, iuxta illud, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Exemplum esse potest in lege prohibente apponere poenam sponsalibus: ratio enim illius prohibitionis est, ut matrimonia sint libera, cap. gemma, de sponsal. & ideo lex prohibens appositionem talis poenae, non solum negat actionem civilem ad talem poenam extorquendam, sed etiam impedit absolute, ne vlla obligatio ad poenam ex tali contractu nascatur, quia semper talis obligatio obstaret libertati matrimonij. Aliud exemplum est de lege civili prohibente promissionem reuocandi testamentum, vel instruendi heredem, quae lex censetur irritans ex vi rationis prohibendi, quae est, quia testamenta debent esse libera, iuxta l. 1. C. de sacros. Eccles. & ita intelligitur communiter lex stipulatio hoc modo, I. stipulatio ff. de verbor. obligat. Et similia exempla videri possunt in Bart. & alijs in l. si quis pro eo, ff. de fideiuf. & Couar. in cap. quamvis pactum. 2. p. in princ. nu. 2. & 3. Est ergo verus etiam hic irritandi modus; necessarium autem est, ut satis constet de modo, & ratione prohibitionis: nam in dubio semper praesumitur pro actus validitate. Et hanc partem suadet etiam confirmatio prima supra posita, cui propterea aliter respondere non est necesse.

Circa secundam autem confirmationem oportet aduertere, G G

8. Vbi constitutum legem positivam prohibere non solum actum, sed etiam obligationem, & vinculum ex illo resultans, habere vim irritandi actum.

9. I. stipulatio hoc modo. Bart. Couar.

Notandum.

uertere, aliud esse actum esse iniustum; aliud verò esse nullum: nam venditio ultra iustum pretium iniusta est, & tamen non est nulla; etiam quando excessus est ultra dimidiam; non satis est ergo, quòd lex prohibeat actum intuitu iustitiae; ut illi irriter. Et ratio est, quia non obstante iniustitia potest actus fieri cum sufficenti voluntate ad valorem eius, & postea conservari potest remouendo iniuriam, seu resarciendo iniustitiam factam, & ideo sola iniustitia contra legem prohibentem non sufficit irritare actum, licet sufficere possit talis lex ad inducendam obligationem ad aliquam restitutionem faciendam. Sic lex taxans pretium rerum, licet prohibeat carius vendere, non potest dici irritans actum factum contra, illam prohibitionem, quia (vt dixi) venditio valida est cum obligatione restituendi excessum. Solum videri potest probabile, tunc legem prohibentem intuitu iustitiae irritare actum iniustum, quando iniustitia aliter resarci non potest, nisi annullando actum; tunc enim valor actus est vinculum iniquitatis, daret enim licentiam permanendi in iniustitia, & ideo videtur prorsus impediri. Sed neque hoc potest in vniuersum affirmari, quia si quis duxit vnà contra spem alteri factam, iniuriam prioris facit, quae resarci non potest, si matrimonium subsequens validum sit, & tamen non propterea lex prohibens tale matrimonium, irritat illud. Idem contingit in venditione, & traditione rei prius promissa, vel venditæ alteri sine traditione: nam posterior contractus validus est, licet sit prohibitus, & iniustus, siue iniuria possit aliter resarci, siue non. Et ratio est, quia posterior contractus cum traditione est posterior priori, & dissoluit illum, & ita licet in ipso actu committatur iniustitia, nihilominus non cõtinuatur, sed cessat. Et illa, quae semel facta fuit, restituenda est, eo modo, quo fieri poterit, quod si non potuerit, est per accidens, nec sufficit ad annullandum actum. Igitur ex ratione iustitiae, vel iniustitiae per se tantum spectata non potest colligi, an lex annullat actum, sed spectandum est semper, an verba, & ratio legis id requirant. Aliæ verò leges, de quibus in vltima confirmatione fit mentio; pertinent ad vltimam partem assertionis, quæ in sequenti capite explicanda est.

CAPVT XXVIII.

Virum ex vi iuris communis civilis, omnis actus factus contra legem prohibentem irritus sit ipso iure.

De lege, non dubium.

In hoc capite explicanda est decisio legis, non dubium, & doctrina Iuristarum illam explicantium; ad illam ergo breuiter declarandam, dico primò, lex civilis prohibens actum simpliciter, & quoad substantiam eius, etiam si purè prohibeat, & aliam clausulam irritantem non addat, irritat illum. Hac assertio videtur satis clara ex dicta l. non dubium. Nam in ea expressè annullantur omnes contractus contra legem facti, & postea extenditur decisio illa ad omnium legum, tam antiquarum, quam nouellarum interpretationes. Ut (inquit) que lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum iniustitia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri tantum prohibuerit, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est. Quid clariùs?

Sententia Ferdinandi Mendozæ.

Veruntamen non obstante hac verborum euidentiâ, quidam modernus Iurista conatus est hanc legem limitare, vt non intelligatur de omnibus actibus contra legem prohibentem, sed solum de factis in fraudem legis. Distinguit enim ille duos modos violandi legem, vnus est apertè, & clarè agendo contra verba legis, qui simpliciter dicitur contra legem; alius est seruando verba legis, & fraudulenter agendo contra intentionem, & prohibitionem eius, qui dicitur in frau-

dem legis. Dicit ergo, Imperatorem in l. non dubium, solum de actibus in fraudem legis factis loqui, & illos irritare, non verò ceteros actus omnes, qui contra legem prohibentem fiunt. Ducitur ex principio eiusdem legis, Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplectitur, contra legis iurium voluntatem. Vbi apertè loquitur lex de actu qui fit in fraudem legis, & ad hoc principium conatur cetera verba omnia accommodare. Et ideo (inquit) non dixisse Imperatorem, Quod ad omnes leges trahi imperamus, sed dixisse, Quod ad omnes etiam legum interpretationes trahi generaliter imperamus. Non ergo constituit regulam pro omnibus legibus prohibentibus apertè, & nudè in ipsis verbis, sed pro quacunque lege prohibente secundum veram interpretationem, vel è contrario pro quocunque actu facto contra legem, non apertè, sed secundum falsam, & fraudulentam interpretationem.

Cod. Theod.

Denique hoc confirmat ex lege originali, quæ fuit Theodosij Imperatoris, & habetur in Cod. Theodos. in lib. 1. Nouellar. Theodos. qui habetur post finem Codicis tit. 4. Ibi enim constat, Theodosium condidisse illam legem per occasionem, quorundam curialium, qui cum essent prohibiti, nec ad procuraciones rerum alienarum accederent, ipsi conducebant illas, fingentes conductionem non esse procuracionem, quæ erat fraudulenta transgressio legis, cum conductio species quædam procuracionis sit. Et ideo de illis subiungitur in dicta lege originali, *pristina legis laqueis fuisse irretitos*, & postea ex illa occasione decernuntur reliqua, quæ in Cod. Iustiniano leguntur in dicta l. non dubium. Rectè ergo limitatur ad transgressiones fraudulentas. Quòd si obiciatur, quia non minus, imò magis videtur violare legem, qui apertè agit contra illam, quàm qui sub dolo & fraudulenter, & ideo si lex irritat actum fraudulenter, contra legem, multò magis irritare, quæ apertè contra illam fiunt. Respondent in primis negando assumptum, vel quia in transgressione est æqualitas, quia vtroque modo agitur contra voluntatem legislatoris, & in fraudulentia est excessus: vel quia id est magis perniciosum reipublicæ, quia illo modo multiplicantur transgressiones, & minus vindicantur. Deinde respondet, quidquid sit de comparatione transgressionum, Imperatorem ibi de fraudulenta tantum egisse, quæ ad suum institutum spectabat: aliud verò genus transgressionum reliquit se dispositioni aliarum legum, quia satis esse poterat ex verbis manifesta.

L. non dubium.

Obiuntur obiecti.

Sed licet hoc ingeniosè excogitatum sit, tamen non solum non habet fundamentum in illa lege, sed etiam intentioni, & verbis eius repugnat, siue integra spectetur, vt habetur in Cod. Theodosiano, siue concilietur, vt in Iustiniano. Hoc ita declaro, quia licet verum sit, occasione illius legis sumptam esse ex illo facto curialium, & ideo initium eius sumptum esse à detestatione eorù, quæ sūt in fraudem legis; nihilominus in leg. Theodosij de ipsis curialibus statim subiungitur: *Auamē ne fraudis sua velamine legis lateant contemptores, neque eis fucata sua calliditate excusatio relinquatur: hac perpetua lege valitura sancimus, cõducendi quoque, fundos alienos licentiam curialibus amputari, locatas res fisci viribus vindicari. Cõductor itaque locatori, vel contra locatori cõductor contra hanc legem nulla tenebitur actio.* Et deinde subiunguntur verba, quæ alii prætermisissis Iustinianus immediatè subiūxit, *Nullum enim pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsequenti, qui contrahunt, lege contrahere prohibente.* In quo cõtextu, prout apud Theodos. habetur, expedit, quòd ante datâ hanc regulâ generalè Theodos. expressè prohibuit curialibus conductionem. Vnde agendo postea cõtra illâ legem, si non agerent fraudulenter, sed apertè, & nihilominus statim annullat contractum, & vt ius cõtractum denegat actionem, & pro ratione reddat regulâ generalè.

Item, nullum enim pactum, &c. Ergo non agit iam solum de agente fraudulenter cõtra legem, sed etiam de violante illam contra expressâ, & specifiçâ verba eius, vt apertè etiam illa verba sonant, *qui contrahunt, lege contrahere prohibente*, quæ durissime detorquentur, ac limitantur ad solam transgressionem fraudulentam contra mentem legis, maximè cum in eadem sapius repetuntur, & ad prohibita expressè, & implicite extendantur.

Expenditur textus Iustiniani.

Vnde vltimò expendo contextum Iustiniani; ille enim, videns hanc fuisse mentem Theodosij, prætermisit omnia, quæ ad casum particularem de curialibus pertinebant, & regulam generalem tantum, vt nullus contractus contra legem prohibentem validus videatur, posuit; contractus autem contra legem prohibentem magis dicitur ille, qui est contra verba, & mentem legis, quàm ille, qui est contra mentem verbis reuertentis. Et ideo in vtroque textu extensio addita est ad omnium legum interpretationes, &c. quæ non ideo ita posita est, vt restringeretur ad fraudulentas legum transgressiones, sed potius vt ad illas ampliaretur. Cum enim decreuisset Imperator, omnem actum contra legem prohibentem esse inualidum, declarat, illud decretum trahendum esse ad omnium legum interpretationes, id est, ad omnia, quæ secundum veram mentem legum in eis intelliguntur comprehensa, licet verbis non satis exprimauntur. Qui sensus manifestè patet ex ratione, & verbis subiunctis, *Et legislatoris, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficit.* Cæteraque quasi expressè ex legis licentia voluntate colligere. Primum ergo omnium pro fundamento ponit, quòd prohibitio sufficit, ergo maximè sufficit, quando est expressa. Item totam efficaciam ponit in voluntate legislatoris; hæc autem magis resistit in prohibitione expressâ. Denique ideo actus per fraudulentiam factus censetur irritus, quia ex legis voluntate reputatur quasi expressè prohibitus; ergo irritatio per se primò tendit ad expressè prohibita, & extenditur ad reliqua, in quantum consentitur sub his comprehensa. Semper, ergo, & ante omnia intelliguntur comprehensa sub illa lege, quæ contra legem expressè prohibentem fiunt, & ad instar illorum declarantur etiâ irrita, quæ per fraudulentiam fiunt. Et ideo iterum in eadem lege repetitur, inutile esse debere, quòd factum est contra legem prohibentem, etiam legislator prohiberit tantum, & non specialiter dixerit, si quid contra fiat, inutile esse debere. Et iterum præcipitur, vt quòd fuerit subsequutum ex eo, quòd lege interdicitur factum est, casum, & inutile sit.

6.

Et ita etiam conciditur ratio huius interpretationis, quia propter quod vnusquodque tale, & illud magis, sed implicite prohibita irritantur per hanc legem, quia continentur in expressâ prohibitionem; ergo multò magis per eandem legem irritantur expressè prohibita. Neque contrariæ sententiæ fundamentum quidquam vrget, quia hic sensus non minus colligitur ex originali lege Theodosij, quàm ex compendiosa Iustinianiana; licet occasio illius legis ferendæ sumpta fuerit ex fraudulenta cuiusdam legis transgressione, non propterea sola fraudulenta transgressio punita est, sed potius pœna transgressionis apertè extensa est ad fraudulentam. Et hoc ipsum tantum in initio legis significatum est, cum dicitur, *Nec pœnas in insertis legibus enuntabit, qui se contra legis sententiam sua prerogatiua verborum fraudulenter excusat*: non videtur ergo dubium, quin ex vi illius legis irritentur actus facti contra legem prohibentem, vbicumque lex illa obligare potest.

7.

Nihilominus dico secundò: Quia ex vi illius legis actus sit irritus ipso iure, nihilominus talis irritatio non obligat in conscientia, nec fit cum effectu, donec per iudicem declaretur. Quod probò primò ex principio supra posito de lege pœnali, quòd pœna etiam ipso facto imposta non incurritur ante sententiam. Nam hæc Suarcz de Legib.

irritatio in illa lege lata pœnalis est; ergo non incurritur ante sententiam, ita vt contrahentes obligentur ad irritationem contractus, vel ad alios effectus in illa contentos. Minor patet, tum ex illis verbis eiusdem legis, *Nec pœnas in insertis legibus enuntabit*. Nā hoc posuimus fuit, tanquam fundamentum eorum, quæ dicenda erant. Item, quia illa irritatio posita est in odium transgressoris legis; ergo est pœna; ergo in ea seruanda est cõditio pœnæ. Secundò idem persuadetur ex verbis eiusdem legis. Nam in primis Theodosius loquens prius in particulari casu de curialibus conuentionibus res alienas, præcipit, *Locatas res fisci viribus vindicari*, vnde potest rectè colligi, ex vi talis legis nõ omnino annullari locacionem, sed quasi confiscari. Deinde addit, *Nec locatorem conductori, non conductorem locatori actione teneri*; negat ergo actionem, non statim irritat in conscientia. Rursum consequenter subiungit, *Nullum talem contractum videri volumus subsequutum inter eos, qui lege contrahunt prohibente*; pondero enim verba illa, *videri volumus*, quia ad actum hominis conuenientissimè refertur, & ideo in benigniori sensu sunt interpretanda; non enim dicunt actum absolute esse nullum, sed ita videri, id est, declarari, & iudicari debere. Et eundem sensum habent illa, *non solum iniustitia, sed pro infectis etiam habeantur*, vtique in iudicacionem hæc, & similia verba ad iudicium hominis referri solent. Denique huic interpretationi consonant verba Ioannis Papæ in cap. vides, dist. 10. *Quod contra leges accipitur per leges dissolui meretur.* Et in hac expositione illius legis consentit nobiscum quoad hanc partem Mendoz. supra, & inclinat Molin. tract. 2. de iustid. sp. 88. ad confirmationem primi argumenti. Alij verò antiqui confusè loquuntur: aliquando enim exponunt illam legem de nullitate ipso iure, aliquando verò de nullitate ope exceptionis, & si hoc posteriori modo intelligatur, clarum est, nõ esse actum omnino nullum in conscientia, donec per exceptionem irritetur: in priori autem sensu videtur dicendum statim inducere obligationem in conscientia.

6. vides.

Mendoz. Molina.

8. Obiuntur.

Vnde obicere possumus contra assertionem positam, quia videtur contradictionem inuoluerè, quòd lex irritet actum ipso iure, vel facto, & quòd non statim obliget in conscientia. Nam si contractus, v. g. est ipso iure nullus; ergo nec transfert dominium, nec dat ius; ergo non reddit ritum in conscientia eum qui aliquid possidet ex vi talis contractus; ergo inducit obligationem in conscientia. Respondeo, negari non posse, inspectis verbis illius legis, quin indicent pœnam ipso iure latam; iuxta dicta supra de lege pœnali. Quod patet ex illis, *Non solum iniustitia, sed etiam pro infectis habeantur.* Et ex illis, *Sed et si quid fuerit subsequutum ex eo, illud quoque cassum, atque inutile esse perspicimus.* Nihilominus tamen dico, contrahentes non obligari illa lege ad exequendam in se talem pœnam, nec ad rescindendum contractum ante sententiam. Idque clarius est, quando contrahentes consentiunt, & neuter ab altero petit dissolutionem, seu annullationem actus, quia hic neuter alteri facit iniuriam, & vterque videtur iuri suo cedere. Veruntamen etiam vnus priuatim petat, alius non tenebitur in conscientia, quia neuter tenetur in conscientia pœnam subire, vel admittere, donec per iudicem cogatur, vt in simili rectè dixit Castro lib. 1. de leg. pœnal. cap. 2. corol. 3. Neque repugnat illa duo, scilicet, nullitate ipso facto imponi, & non obligare in conscientia ante sententiam: nam in pœnis priuatiuis, maximè quando requirunt actionem eius, qui puniuntur, frequenter hæc duo coniunguntur, vt in superioribus vltimò est.

Respondeo.

Mens Aristotelis.

Castro.

Dico ergo, talem actum dici esse nullum ipso facto, vel ipso iure, quia eo ipso quòd fit contra legem prohibentem, est subiectus retractationi, & nullitati ab ipso pucto, in quo fit, ita vt licet multo postea tempore feratur sententia contra valorem actus, nihilominus G G 2

9. Conclusio.

minus sententia retrahatur vsque ad illud tempus, A in quo factus est, & consequenter reuocet; & annuller omnes effectus eius, & auferat omnes effectus, & vtilitates, quas contrahens ex illo actu toto illo tempore consequutus est, quos tamen possit in conscientia retinere, si contra illum actum nihil in humano iudicio habet. Quod autem hic modus irritandi actum ipso facto sit possibilis per legem humanam, per se notum videtur ex dictis de pœna ipso facto imposta per legem: nam hæc irritatio, de qua nunc loquimur, pœnalis est, vt declarauit, Quod verò de hoc saltem modo irritationis ipso facto loquatur lex, non dubium, colligo primò ex illis verbis, quæ sunt in lege Theodosij, *Lo. non dubium*

Lo. non dubium res ipsas vindicari, quæ planè indicant, res illas locatas, eo ipso manere confiscatas; confiscatio autem ipso facto incurritur, eiusque vis est, vt sententia declaratiua talis delicti vsque ad tempus commissi delicti retrahatur, licet ante sententiam nec possessionem auferat, nec omnino dominium tollat, seu impediatur, & consequenter neque actum omnino annuller in conscientia. Secundò id colligo ex illis verbis vtriusque codicis, *Nullum pactum, &c. videri volumus subsequutum.* Quæ ad minus habent hunc sensum, quod index ita debet iudicare, & declarare illi actum, ac si nullus contractus, aut conuentio per ipsum facta esset, & consequenter declarare debet, nullam obligationem, nullumque effectum habere potuisse: necesse est ergo, vt talis sententia retrahatur, quia declaratio fertur de ipso actu absolutè, & consequenter ab eo puncto, in quo factus est.

Tertiò id magis declaratur in illis verbis, *Huiusmodi facta non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur.* Dicuntur autem inutilia, quia nullum fructum parere possunt, reuocanda sunt ergo à principio, aliàs non parum vtilia esse possent. Et hoc explicatur, cum additur, *Sed, & si quis fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdicens factum est lege, illud quoque cassum, atque inutile esse perspicimus.* Et eadem ratione dicuntur pro infectis haberi, quia ita de illis iudicandum est, ac si non essent facta, & consequenter omnes fructus auferendi sunt, &c. Atque hoc modo explicatur verbum illud in l. *inuenimus, §. sane.* C. de sacros. Eccles. vbi alienatio bonorum Ecclesiasticorum indebito modo facta, his verbis irritatur: *Qui hoc tenuerit, omnem fructum propria remuneratiis amittat, & pretia lucris Ecclesia acquiratur, & prædia cum fructibus, pensionibus, vel accessionibus totius medijs temporis vindicentur, vt tanquam penitus à nullo emptæ, vel vendita teneantur.* Ergo habere aliquid pro infecto, nihil aliud est, quam incurrisse ipso facto nullitatem, saltem fictione iuris. Nam, vt aduertit Bart. in dicta l. *non dubium*, hæc verba, *Pro infectis haberi, censeri, & similia*, secundum iuris fictionem significant, & ideo non repugnant naturali valori actus, imò illum supponunt, non solum quoad materialem actionem externam, vt Bart. interpretari videtur, sed etià quoad moralem valorem, seu naturalem obligationem, si alia via non excludit, quia verba rigoris limitanda sunt ad proprium, & sufficientem effectum. Rectè ergo exponitur illa lex de irritatione ipso facto, etiam si actus non sit omnino nullus in se, & quoad naturalem obligationem, & consequenter optimè conciliantur, quod sit irritus ipso facto fictione iuris, & nihilominus non inducat obligatio in conscientia ad dissolutionem eius vsque ad iudicis sententiam.

Sed obici potest secundò, quia isto modo iam erit irriti actus facti contra legem prohibentem per anti-ritationem addidit lex, non dubium, aliàs superflua fuisset, ergo non tantum inducit irritationem fictione iuris, seu iura ordine ad sententiam iudicis, sed absolutè, & in se, in ordine ad iudicij conscientiam. Antecedens patet ex dicta l. *pacta, quæ contra, C. de pactis*, vbi dicitur, *Nullam vim habere, indubium iuris sit.* Nam licet illa etià sit lex Codicis, fuit lex Antonini Imperatoris multo antiquioris, & adhuc in eadem lege significatur, ius illud esse antiquius, cum dicitur, *Explorati iuris esse.* Neque dici potest legè, non dubium, tantum fuisse declaratiua iuris antiqui, & non constitutiua noui iuris. Nam oppositè indicat multa verba eiusdem legis, vt illud apud Theodosium, *Hæc perpetua lege valitura sancimus, & illud, Nullum pactum videri volumus subsequutum.* & illud, *Generaliter imperamus, illa enim verba, volumus, imperamus, manifestè sunt condentis nouum ius.*

Ad similem obiectionem latè respondet Mendoza, supposita sua interpretatione, & in summa dicit, ex vi iuris antiquioris fuisse irrita facta contra legem expressè prohibentem, non tamen facta in fraudem legis tantum, & non contra verba eius, vt ipse longè potito principio declarat: legem autem, non dubium, addidisse irritationem actuum, qui in fraudem legis sunt, & ita nec esse superfluum, nec declaratiuum tantum, sed constitutiuum noui iuris. Quæ responsio subsistere possit, etiam si non admissa priori interpretatione, dicendo, legem, non dubium, & renouasse antiquum ius, & illud amplius declarasse, & præterea illud extendisse dicto modo. Verum, tamen existimo, responsionè illam neutro modo esse necessariam. Non enim pœnam illam, & irritationem, prout lata est, ipso facto per legem, non dubium, in antiquiori iure reperiri, nimirum, cum illo addito, *Ut ea, quæ contra legem sunt, inutilia, & pro infectis habeantur, licet legislator prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere quod factum est.* Hoc enim est proprium additamentum illius legis, propter quod principaliter cõdita videtur, quod in nullo iure antiquiori reperitur. Nam quod attinet ad iura Digestorum, licet saepe dicant, *Turpes stipulationes nullius esse momenti, L. generaliter, de verbor. obligat. & pacta contra bonos mores inutilia esse. l. stipulatio hoc modo. L. Titia, eodem tit. & l. si quis inquilinos, §. vlt. ff. de legat. i. vbi etiam additur, si quis scripserit contra legem aliquid, vel contra edictum prætoris, non valere.* Licet hæc (inquam) & similia sint antiqui iuris, in eis tamen nunquam explicatur, solam prohibitionem legis sufficere ad irritandum actum ipso iure, modo explicato. Tunc quia cum dicunt, esse inutilia, vel non valere, intelligi possunt, solum in ordine ad civilem obligationem, vel ad dandam actionem civilem, tum etià, quia illa iura semper loquuntur de actibus includentibus turpitudinem, vt sunt illi, qui respiciunt obligationem in futurum, & obligant ad aliquid agendum, quod sit turpe, vel lege prohibitum: talis enim pœtio etiam ex natura rei irrita est, non in pœnam, sed quia materia ipsa est incapax talis obligationis. Quod patet ex l. *voluit*, quæ subiungitur post dictam l. *generaliter, ff. de verbor. obligat.* vbi ponuntur exempla turpis pacti, *Veluti si quis homicidium, vel sacrilegium se commissurum promittat.* Et similia sunt pacta contra bonos mores, de quibus aliæ leges loquuntur.

Solum oportet aduertere, aliquando esse posse promissionem cõtra bonos mores naturales, & tunc omnino nullam esse, aliquando verò contra civiles tantum mores, & tunc satis esse, quod sit nulla civiliter: cum proportione enim intelligendum est. Et sic etiam in dicto §. vltim. (quod de testamentis, & legatis tractat) tunc dicitur aliquid esse scriptum contra legem, quando testator iubet aliquid fieri contra legem, quod mandatum nullius momenti est. Et ita in his iuribus non habetur irritatio pœnalis, sed quasi intrinseca, & naturalis explicatur. Et eodem modo intelligo legè, *pacta, quæ contra, C. de pactis*, in qua ideo hoc dicitur esse indubitati iuris, quia est magis naturale, quam positiuum, & quia non est pœnale, sed intrinsecus actui. Et ita videtur exponi similia iura in ca. vlt. Extra

Lo. non dubium

10.

L. inuenimus

11.

tur, pacta, quæ contra legem sunt, nullam vim habere, indubium iuris sit. Nam licet illa etià sit lex Codicis, fuit lex Antonini Imperatoris multo antiquioris, & adhuc in eadem lege significatur, ius illud esse antiquius, cum dicitur, Explorati iuris esse. Neque dici potest legè, non dubium, tantum fuisse declaratiua iuris antiqui, & non constitutiua noui iuris. Nam oppositè indicat multa verba eiusdem legis, vt illud apud Theodosium, Hæc perpetua lege valitura sancimus, & illud, Nullum pactum videri volumus subsequutum. & illud, Generaliter imperamus, illa enim verba, volumus, imperamus, manifestè sunt condentis nouum ius.

Ad similem obiectionem latè respondet Mendoza, supposita sua interpretatione, & in summa dicit, ex vi iuris antiquioris fuisse irrita facta contra legem expressè prohibentem, non tamen facta in fraudem legis tantum, & non contra verba eius, vt ipse longè potito principio declarat: legem autem, non dubium, addidisse irritationem actuum, qui in fraudem legis sunt, & ita nec esse superfluum, nec declaratiuum tantum, sed constitutiuum noui iuris. Quæ responsio subsistere possit, etiam si non admissa priori interpretatione, dicendo, legem, non dubium, & renouasse antiquum ius, & illud amplius declarasse, & præterea illud extendisse dicto modo. Verum, tamen existimo, responsionè illam neutro modo esse necessariam. Non enim pœnam illam, & irritationem, prout lata est, ipso facto per legem, non dubium, in antiquiori iure reperiri, nimirum, cum illo addito, Ut ea, quæ contra legem sunt, inutilia, & pro infectis habeantur, licet legislator prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere quod factum est. Hoc enim est proprium additamentum illius legis, propter quod principaliter cõdita videtur, quod in nullo iure antiquiori reperitur. Nam quod attinet ad iura Digestorum, licet saepe dicant, Turpes stipulationes nullius esse momenti, L. generaliter, de verbor. obligat. & pacta contra bonos mores inutilia esse. l. stipulatio hoc modo. L. Titia, eodem tit. & l. si quis inquilinos, §. vlt. ff. de legat. i. vbi etiam additur, si quis scripserit contra legem aliquid, vel contra edictum prætoris, non valere. Licet hæc (inquam) & similia sint antiqui iuris, in eis tamen nunquam explicatur, solam prohibitionem legis sufficere ad irritandum actum ipso iure, modo explicato. Tunc quia cum dicunt, esse inutilia, vel non valere, intelligi possunt, solum in ordine ad civilem obligationem, vel ad dandam actionem civilem, tum etià, quia illa iura semper loquuntur de actibus includentibus turpitudinem, vt sunt illi, qui respiciunt obligationem in futurum, & obligant ad aliquid agendum, quod sit turpe, vel lege prohibitum: talis enim pœtio etiam ex natura rei irrita est, non in pœnam, sed quia materia ipsa est incapax talis obligationis. Quod patet ex l. voluit, quæ subiungitur post dictam l. generaliter, ff. de verbor. obligat. vbi ponuntur exempla turpis pacti, Veluti si quis homicidium, vel sacrilegium se commissurum promittat. Et similia sunt pacta contra bonos mores, de quibus aliæ leges loquuntur.

Solum oportet aduertere, aliquando esse posse promissionem cõtra bonos mores naturales, & tunc omnino nullam esse, aliquando verò contra civiles tantum mores, & tunc satis esse, quod sit nulla civiliter: cum proportione enim intelligendum est. Et sic etiam in dicto §. vltim. (quod de testamentis, & legatis tractat) tunc dicitur aliquid esse scriptum contra legem, quando testator iubet aliquid fieri contra legem, quod mandatum nullius momenti est. Et ita in his iuribus non habetur irritatio pœnalis, sed quasi intrinseca, & naturalis explicatur. Et eodem modo intelligo legè, pacta, quæ contra, C. de pactis, in qua ideo hoc dicitur esse indubitati iuris, quia est magis naturale, quam positiuum, & quia non est pœnale, sed intrinsecus actui. Et ita videtur exponi similia iura in ca. vlt. Extra

Ad priorem ergo partè obiectionis Vasq. disp. 164. fatetur ex vi illius legis, omnes cõtractus lege humana prohibitos esse etià nullos, & omnino irritos ipso iure, quod ipse (vt videtur) intelligit in conscientia, & statim absque alia declaratione, vel sententia iudicis. Vnde à fortiori idem diceret de irritatione ipso facto, prout à nobis est explicata. Tres verò limitationes adhibet, prima, vt hoc intelligatur tantum in terris Imperij, quæ vera est, vt in quarta assertione dicam. Vnde consequenter dicendum est, interpretationem illius legis, prout ad alios extenditur, solum adaptari posse his legibus, quas Imperator interpretari potest, ideoque ex vi illius non cadere interpretationem illà in iura canonica, neq; in leges latas à supremo Principe nõ subdito Imperatori, vt in assertione tertia, & quarta explicabimus, & ita cuitantur multe instantiæ, & exempla superius adducta.

Secunda limitatio est, vt hoc intelligatur, vbi lex illa vignerit: nam si per consuetudinem abrogata sit, non habebit effectum, Quam etiam veram censeo; nam suppono, leges etiam irritantes posse consuetudine abrogari, vt infra lib. 7. dicemus, & ita potuit in hac contingere. Imò ita de facto esse, & consuetudinem contra legem illam præscripsisse opinatur Molin. vbi supra. Sed oportet aduertere hanc consuetudinem non esse colligendam ex vsu illorum regnorum, seu prouinciarum, in quibus lex illa per se non obligat, quia consuetudo illarum regionum nihil operatur

12. Mendoza

L. generaliter

L. stipulatio

L. si quis inquilinos

L. voluit

L. generaliter

13. Promissionem

contra bonos mores nullam esse

16. Leges irritas

non esse consuetudine abrogari

Molin.

L. pacta, quæ contra

Extra

Extra de pact. vbi Gloss. latè id declarat, & rectè aduertit, pactum turpe dici, vel quia est de re turpi quoad factum ipsum absolutè, vel quia est de re, quam nõ decet, nec expedit fieri ex pacto, vel obligatione, vt datio rei spiritualis, & similes, de quibus latè diximus in li. 2. de iuram. Irritatio ergo pœnalis ipso facto inducta per legem tantum prohibentem non est antiqui iuris, sed per legem, non dubium, inducta est, quæ quoad hoc, & noua, & constitutiua, & non tantum declaratiua fuit. Et ad hoc confirmandum valere possunt dicta Iuriconsultorum, quæ latè refert Mendoz. supra: censebāt enim legem imperfectam, quæ aliquid fieri vetabat, & factum non rescindebat, vel alia pœna puniebat. Ergo signum est, ex vi iuris antiqui solam prohibitionem non induxisse pœnam irritationis, nisi illam expressisset; fuit igitur hoc nouum ius.

Tunc verò occurrit tertia obiectio: nã ex dicta explicatione sequitur duo incommoda extremè contraria. Vnum est, omnes cõtractus factos contra legem prohibentem præcisè esse irritos ex vi iuris civilis ipso facto, saltem modo explicato, quod videtur durum & incredibile. Sequela patet, quia lex illa generalissimè loquitur, & extendit decisionem suam ad omnium legum, tam antiquiorum, quam nouarum interpretationes, sub quibus videtur comprehendere leges omnes etiam post illam futuras. Nos etiam impugnauimus omnes limitationes, & distinctiones, quas Iuristi adhibent; ergo erit regula indistinctè intelligenda de omni lege prohibente, scilicet, irritare actum saltem ex institutione, & interpretatione iuris civilis. Aliud incommodum est, quia sequitur nullum cõtractum irritari ipso facto in foro animæ, seu conscientie, sed ad summum in ordine ad sententiam iudicis, quod non videtur etiam admittendum, vt de aliquibus cõtractibus vxorum, minorum, tutorum, & aliis similibus communiores, & probabiliores ferunt opiniones. Sequela patet, quia nulla lex civilis potest expressius irritare cõtractus, quam illa lex, non dubium, ergo si illa non irritat dicto modo, neque aliæ id facient. Hæc obiectiones postulant multas, & graues quaestiones, quas hic ex professo tractare non possumus, & ideo nunc breuiter respondebimus; in fine autem regulas aliquas trademus, quæ aliis quaestionibus decidendis vtilis esse possint.

Ad priorem ergo partè obiectionis Vasq. disp. 164. fatetur ex vi illius legis, omnes cõtractus lege humana prohibitos esse etià nullos, & omnino irritos ipso iure, quod ipse (vt videtur) intelligit in conscientia, & statim absque alia declaratione, vel sententia iudicis. Vnde à fortiori idem diceret de irritatione ipso facto, prout à nobis est explicata. Tres verò limitationes adhibet, prima, vt hoc intelligatur tantum in terris Imperij, quæ vera est, vt in quarta assertione dicam. Vnde consequenter dicendum est, interpretationem illius legis, prout ad alios extenditur, solum adaptari posse his legibus, quas Imperator interpretari potest, ideoque ex vi illius non cadere interpretationem illà in iura canonica, neq; in leges latas à supremo Principe nõ subdito Imperatori, vt in assertione tertia, & quarta explicabimus, & ita cuitantur multe instantiæ, & exempla superius adducta.

Secunda limitatio est, vt hoc intelligatur, vbi lex illa vignerit: nam si per consuetudinem abrogata sit, non habebit effectum, Quam etiam veram censeo; nam suppono, leges etiam irritantes posse consuetudine abrogari, vt infra lib. 7. dicemus, & ita potuit in hac contingere. Imò ita de facto esse, & consuetudinem contra legem illam præscripsisse opinatur Molin. vbi supra. Sed oportet aduertere hanc consuetudinem non esse colligendam ex vsu illorum regnorum, seu prouinciarum, in quibus lex illa per se non obligat, quia consuetudo illarum regionum nihil operatur

Gloss.

14. Obiectio

15. Vasquez

16.

Molin.

in terris Imperij, vt per se constat, & ideo nobis incerta est derogatio talis legis, quia vsus, & mores illarum prouinciarum ignoramus. Solum ergo dicere possumus, facile fieri potuisse, vt derogata fuerit, quia est nimis rigida, & multa nimis complectitur, cum leges prohibentes humanas actiones, & cõtractus plurimæ sint. Vnde etiam fieri potuit, vt pro aliquibus actibus grauioribus fuerit recepta, & pro aliis derogata, sed hoc ad factum pertinet.

Tertia limitatio est, vt intelligatur de lege prohibente simpliciter actum quoad substantiam eius, vel vt ita dicam, quoad exercitium eius, non tamen de lege prohibente circumstantiam eius, præcipue temporis, aut loci, quæ valde extrinsecæ sunt. Quam etiam admittendam censeo cum communi sententia, quia pœnæ restringendæ sunt, & quia solæ priores leges dici possunt simpliciter prohibere actum; aliæ enim solum prohibent, ne hic, vel nunc fiat. Neque per hoc tollitur, quin possit lex irritare actum ratione talium circumstantiarum, sed dicimus id non fieri ex vi legis, non dubium, ac subinde per alias leges solum tunc fieri, quando id sufficienter explicauerint: nam per solam prohibitionem circumstantiarum id nõ faciunt. Et ita supra circa tertiam limitationem hoc approbauimus. Instantiæ verò quæ ibi fiebant cõtra alteram partem vniuersalem, ferè omnes sumebantur ex legibus canonicis, quæ non procedunt contra legem, non dubium, quæ civilis est, & de illis dicemus in capite sequenti. Aliæ verò de ludo, & de sententia conditionali, videtur mihi probare (quod diximus) actum non ita irritari per legem, non dubium, vt in se nullum valorem habeat, antequam per sententiam declaretur, seu annullerur.

Limitatio autem, quæ ibi additur de directa vel indirecta prohibitionem, non mihi videtur magni momenti, quia parum hoc referrè videtur, si actus in se verè est prohibitus, imò hoc ipsum videtur excludi per ipsam legem, non dubium, quatenus decisionem suam extendit ad omnes legum interpretationes, omnèque fraudulentos modos violandi illas. Dixi denique sermonem esse de legibus prohibentibus actum quoad suum vsus, seu exercitium, quia si lex permittat actum, & designet modum, solumque prohibeat actum aliter factum, iam illud pertinet ad aliud genus prohibitionis, quod nos vocamus quoad specificationem, seu conditionatum, de quo dicendum est in cap. 31. Denique dixi intelligendum hoc esse de circumstantiis, quæ sunt extra substantiam actus, nam si tantum sit circumstantia personæ, non sufficet. Quamuis enim lex prohibeat actum tali, vel tali generi personarum, simpliciter prohibet actum, etiam si non prohibeat omnibus personis, & habet locum interpretatio legis, non dubium, vt patet etiam ex casu particulari, occasione cuius lata est, scilicet, de lege prohibente curialibus tantum, & non omnibus, quia respectiue ille actus simpliciter est prohibitus in se, & in substantia sua.

Addo præterea, supposita nostra interpretatione ad dictam legem, acceptari etiam posse primam limitationem communem, vt habeat locum, circa leges pure prohibentes, & non adiacentes aliam pœnam. Nam si legislator aliam pœnam addidit, videtur illa fuisse contentus; ostendimus autem irritationem introductam per legem, non dubium, pœnalem esse; non ergo exhibendum est, voluisse Imperatorem multiplicare pœnas, sed loquutum fuisse de lege tantum prohibente. Atque hoc modo fuit regula legis, sanctio, ff. de pœnis, quod in huiusmodi pœnis generi per speciem derogatur; lex autem, non dubium, quoad hoc generalitatem quandam continet per vniuersalem quædam interpretationem aliarum legum; ergo si in alia lege est pœna specialis imposta, impedit generalem pœnam, seu interpretationem. Et ita cenit etiam Kota

17.

18.

19.

Rota

Cyn. Dir. Bart.

tit.de appellat.in nouis,decif.64.n.7.cum Cyn. Din. A Bart.& aliis. Neque contra hoc obstant superius obiecta contra primam limitationem, quia illa videntur procedere ex natura rei,& supponendo, irritationem hanc non esse poenalem: non autem fatemur, verbum, prohibendi, ex se non inducere hanc irritationem,& vt inducitur virtute legis, non dubium, esse poenalem, & ita poenam hanc omni ex lege distincta ab altera prohibente, & non imponente aliam poenam. Et ideo recte accommodatur praedicta limitatio.

Atque ita etiam in bono sensu suslinenda est altera limitatio de lege, quae addit alium modum dissoluedi actum, vel verbum, quo magis valere significetur, quam lex, non dubium, permittat. Nam tunc standum est specialiter legi, quae derogat generali, tum ratione specialitatis, tum etiam quia eo ipso non est tam perfecta, absoluta, & pura prohibitio, qualis in l. non dubium, desideratur. Neque contra hoc obstant obiectioes factae contra quintam limitationem commanem, quia illae, vel procedunt contra eos, qui dixerint legem prohibentem ex se irritare, & non ex interpretatione, & additione generali cuiusdam legis civilis, vel certe sumuntur ex legibus, & materia canonica, quae non sunt ad rem, vt diximus.

Præterea secunda distinctio communis quatenus generalem regulam admittit in lege habente perpetuam causam prohibitionis, improbari non potest, dummodo intelligatur non ex natura verbi, prohibendi, nec ex quocunque iure, sed tantum ex civili, & communi, & ex vi dictae l. non dubium. Nam si in aliqua lege habere potest suum effectum, maxime in lege habente causam perpetuam. Nec instat, in contrarium procedunt contra hunc sensum, quia ex iuribus canonicis desumptae sunt. An vero perpetuitas hæc conferre per se possit ad irritationem, absque alia declaratione posita in lege dictum iam est. Limitatio verò, quae altero membro, de legibus prohibentibus, & habentibus temporalem causam, vt in eis non procedat interpretatio legis, non dubium, non video quo sufficienti fundamento probari possit. Quia licet considerata sola vi prohibitionis illud sit verum, modo supra explicato, tractando de lege naturali: tamen stante iure positivo, non est necessarium, quia lex, non dubium, non considerat causam prohibitionis, sed absolutam prohibitionem; potest autem esse absoluta prohibitio licet causa sit temporalis. Item omnes tales transgressiones generaliter, & indistinctè puniuntur, non dubium, & licet causa legis sit temporalis, nihilominus transgressio eius potest esse grauis, & digna tali poena; ergo. Denique hoc probat discursus factus contra illam limitationem secundam circa primum membrum eius. Nam licet instantiæ ibi adductae sint sumptae ex iure canonico, tamen possent similes prohibitiones fieri per leges civiles, & certe prohibitio facta curialibus in eadem lege, non dubium, causam temporalem habuit, scilicet, ne sollicitudo, & cura in illo munere impediretur, aut rectitudo euertiretur: poterat enim officium esse temporale, & ita etiam causa esse temporalis. Quod si dicatur perpetua, quia quantum durat officium, durat causa: hoc modo quelibet lex prohibens dicitur habere causam perpetuam, quia quantum causa durat, ratio etiam prohibitionis permanet. Illam ergo limitationem quoad illam partem non admittit, sicut illam in simili non admittit lex stipulatur, §. ff. de verbor. oblig. Similiter etiam non admittit quartam à Gregor. Lopez positam de prauidicio contrahentium, vel tertij, quia nec fundamentum habet, nec l. non dubium, & verba eius, recte accommodantur.

Alia verò limitatio addi posset, scilicet, vt illa dispositio procedat in actibus, qui introducunt vincula dissolubilia & effectus habent reuocabiles; non verò in

his, qui semel validi irritabiles non sunt, vt sunt matrimonium, professio religiosa, & similes. Veruntamen hæc limitatio esset fortasse utilis, si dispositio illius legis ad ius canonicum extenderetur: nam in materia illius iuris inueniuntur huiusmodi actus indissolubiles. In actibus autem metè civilibus, & humanis non, factis, non inuenitur illa irreuocabilitas, & ideo non est accommodata limitatio, cum dictum sit, dispositionem illius legis tantum ad materiam civilem extendi. Præterquam quod licet esset possibilis, non habet fundamentum in lege, nec fundamentum sufficiens: & contra illam procedit ratio, quam statim proponam. Alia denique limitatio esse potest, vt lex illa restringatur ad materias graues, in quibus prohibitiones sunt etiam graues, & ideo actus contrarij sunt digni tā graui poena: nam iniusta esset lex tam grauius puniens leuiore actus. Quae limitatio probabilis quidem est, non videtur tamen necessaria, quia si actus prohibitus continetur in generalitate verborum dictae legis, non est cur excipiatur à poena, quia si transgressio fuit leuis, etiam irritatio eius erit poena leuis, & ita semper seruetur proportio, & aequalitas, si autem actus non est absolute prohibitus, quia non est materia ad civilem prohibitionem, tunc omnino est extra materiam illius legis, nec oportet de illo speciale exceptionem facere.

Ad secundam partem obiectiois Mendoza supra dicit in primis, in dubio censendum esse, leges civiles non irritate actus simpliciter & in se, quoad naturalem obligationem, seu in foro conscientie, sed tantum damus, vel auferre actionem in ordine ad iudicium civile, & eodem modo irritare aliquos actus in ordine ad iudicium sententiam. Nec tamen negat posse leges civiles illud facere, sed potius expressè id affirmat: requirit autem, vt satis clarè lex declaret illam mentem suam, & illum effectum, quia si res maneat dubia, & obscura, semper interpretabimur, legem irritare meliori modo. Quam regulam ego veram censeo, sufficienterque posse probari ex dictis circa interpretationem legis non dubium. Obiectio autem facta videtur vrgere, quia nunquam lex civilis censenda erit explicare sufficienter irritationem absolutam actus, id est, quoad totum valorem, & obligationem naturalem, si lex, non dubium, hanc non explicauit. Respondeo tamen breuiter, negando sequelam, quia in multis legibus civilibus potest esse multo maior ratio intelligendi omnimodam irritationem, etiam quoad naturalem obligationem. Quae ratio discernendi has leges partim ex verbis, partim ex materia desumenda est, vt supra explicauimus.

CAPVT XXIX.

Primum ea, quae sunt contra legem canonicam prohibentem pure, sunt ipso iure inuvalida.

Ratio dubitandi posita est in cap. 25. Qua non obstante dicendum est, actum huiusmodi non esse ipso iure irritum, quia leges canonicae prohibent actum directè, & in substantia eius, non irritant illum ipso facto, nisi ex alijs verbis, vel alijs particularibus signis constet de tali effectu. Hæc assertio sumi potest ex Glossa vlt. in cap. penult. de desponsat. Impub. & videtur esse nunc communis sententia Theologorum, imò & Iuris peritorum: nam hac regula vtuntur ad explicanda decreta Pontificum. Item hac regula vtuntur in explicandis poenis, quae ipso facto incurruntur: hæc autem irritatio annexa prohibitioni ordinariè poena quadam est, & vbi non est poena, est graue onus, quod non praesumitur in lege, nisi illud declaret. Ostensum est autè ex natura rei non declarari sufficienter per verbum prohibendi, nulla est

I. non dubium

I. stipulatur

22.

23. Satisfit 2. parri obli. etiam. Mendoza.

1. Leges, vt habent actum non irritant ipso facto, nisi aliter constat: et communis Theologorum, et Iuristarum Glossa.

1. iustitiam, et concilia, quando in suis decretis.

lex canonica, quae aliam vim, vel significationem illi verbo tribuerit; ergo. Atque hæc ratio probat de omni irritatione ipso facto, siue incurrenda per sententiam declaratoriam, siue ante illam. Denique hac ratione diligentissimè obseruant Pontifices, & Concilia in suis decretis, vt quando irritare volunt, clausulam irritantem adiciunt, per quam etiam modum, & tempus irritationis declarant. Estque optimum exemplum in cap. statutum, de rescriptis in 6. vbi cum in §. in super, & sequentibus acceptio muneris distinctè prohibeatur legatis Apostolicis, postea in §. si quid autem, additur irritatio acceptiois per obligationem in conscientia ad restitutionem, quia nimirum censuit Pontifex solam obligationem non sufficere ad illam obligationem.

Dicunt verò aliqui, non hac ratione addi clausulam irritantem, sed ne contrahentes possint renutiare iuri suo, quod facere possent, si lex tantum prohiberet, & prohibendo irritaret quasi in actu exercito, & non in actu signato, sicut per clausulam irritantem fieri videtur. Sed hæc ratio sine fundamento excogitata est, quia re vera additur illa clausula ad explicandum irritandi effectum, vt ex exemplo proxime allato manifestè patet. Est etiam falsa illa diuersitas, quia sepe non possunt contrahentes renunciare prohibitioni, etiam si clausula irritans non addatur, vt patet in prohibitione Concilij Trident. de non contrahendo matrimonio, non praemissis denunciationibus, non enim licet sine dispensatione aliud facere, etiam si contrahentes maxime velint suo iuri renunciare, quia illa lex non est fauor illorum, sed ipsius sacramenti, & boni communis. Cur ergo Concilium ibi non addit clausulam irritantem, & addidit illam in necessitate praesentiae parochi, & testium, nisi quia hic voluit irritare actum, & non ibi? Idè explicatur optimè ex capite, non solum, de regular. in 6. vbi prohibentur quidam religiosi, aliquid ad professionem admittere ante elapsum probationis annum, & professio aliter facta expressè irritatur, non tamen omnino, sed quoad talem religionem. Vnde nec ex vi prohibitionis actus erat irritus, nec postea irritatur plus, quam exprimitur, & nihilominus tunc poterat illi legi renunciari.

Præterea declaratur ex duobus constitutionibus à Sixto V. & Clemente VIII. editis. Sixtus enim prius prohibuit, professionem fieri, nisi certo modo, & quia aliter factam valere noluit, clausulam irritantem addidit. Clemens autem postea prohibitionem confirmans irritationem abstulit, supponit ergo prohibitionem nudam non irritare, atque etiam supponi prohibitionem sine clausula irritante posse sufficere, vt illi renunciari non possit: nam in illa prohibitione ita est, vt per se constat. Idem videre licet in canonibus, qui prohibent aliquid recipere: nam quando volunt irritare receptionem id explicant, quando verò non explicant, non censetur irritatio, etiam si talis sit prohibitio vt partes illi renunciare non possint. Exemplum quoad legem irritantem sumi potest ex lege irritante receptionem simoniacam, de lege verò tantum prohibente ex prohibitionem non recipiendi in ordinatione in Tridenti. sess. 11. c. 1. de reformat. cui legi non possunt partes renunciare, quia pro bono communi introducta est. Non est ergo illa ratio addendi clausulam, sed quia sine illa non fieret effectus. Nam potestas renunciandi aliunde nascitur, scilicet ex eo, quod lex sit in priuatum beneficium, & fauorem facta, cui renunciare quis possit, dum non impeditur, quod non tantum in lege prohibente, sed etiam in irritante locum non habet.

Contra hanc verò conclusionem vrget obiectio supra facta, quia lex, non dubium, canonizata est per Gregorium. Respondemus tamen negando assumptum, quia Gregor. nunquam acceptauit illam, vt in

non solum

2. Titulus 6. de Clem. VIII. de professione, nisi quid statuerunt.

4. non dubium, quando in hoc canonizato fuit.

canonico iure habeat effectum, sed vtitur illa ad effectum alterius legis etiam imperialis. Nam in illa Epist. 7. contra quoddam testamentum cuiusdam Abbatissae allegauerat Gregorius legem Iustiniani Imperatoris prohibentis, monachos testari, & consequenter iubet retractari omnia per illud testamentum facta, & bona monasterio restitui, & ad hoc mandatum confirmandum subiungit, Quia imperiali constitutione aperte sancitum est, vt ea, quae contra leges sunt, non solum inuvalida, sed etiam pro infectis habenda sunt; vbi clarè alludit ad legem, non dubium, & illi tribuit effectum à nobis supra explicatum, non tamen circa canones, sed circa alias leges imperiales.

Sed instari potest ex cap. quae contra, 64. de regul. iur. in 6. vbi pro regula statuitur, quae contra ius sunt pro infectis haberi debere. Atque ita videtur ibi canonizata regula legis, non dubium. Vnde, licet inde non colligatur irritatio omnium similium actuum ipso facto, & statim in foro conscientiae, saltem sequitur, debere secundum ius Canonicum omnes tales actus per sententiam iudicis ita tractari, vt ab initio pro infectis habeantur, & reuocentur omnia, quae ex illis processerant. Atque ita videtur intelligere regulam illam Dinus ibi, & Glossa, & alij Canonistae. Alij verò declarant illam regulam de his, quae sunt contra ius dans formam substantialem actui, vt Sancti. lib. 3. de matrimonio, disp. quinta, num. 4. ad 4. aduertit. Sed hæc restrictio videtur nimia, & in textu non fundata; maior autem videtur rigor prioris sententiae, qui etiam in regula non explicatur, sed valde generaliter loquitur. Et ideo censeo, esse quidem applicandam ad omnia, quae contra ius sunt; non tamen vniuersimodè, sed cum proportionem iuxta modum, quo acta fuerint iuri contraria, seu iuxta modum prohibitionis iuris, cui actus contrariatur. Per illam ergo regulam magis videtur institui iudex, quàm priuata persona, quia, vt supra ex Bart. dixi, actus factus contra ius per fictionem iuris pro infecto habetur: fictio autem iuris maxime solet in ordine ad iudicium externum fieri, & ideo dum regula dicit, talem actum pro infecto habendum, iudicem instruit, vt videat, in quo gradu actus sit contra ius, & ita illum puniat, vel retractet.

Potest autem actus esse contra ius, non solum cum sit, sed etiam postea cum impletur, & tunc omnino est declarandus actus nullus. Et fortasse de hoc maxime loquitur illa regula, sicut supra explicauimus legem, pacta quae contra, vnde hæc regula videtur delimitata. Et ita nullam facit difficultatem: nam retractatio talis actus non est ex vi legis positio, sed ex natura rei, quam lex declarat, vt supra dixi. Potest etiam esse actus contra ius irritans ipso facto, & tunc etiam retractandus est actus ab initio, vel nullus declarandus. Potest denique esse ius tantum prohibens, & tunc poterit fortè iudex dissoluere actum, & quoad hoc habere illum pro infecto, id est, à tempore, quo per sententiam irritatur, non tamen poterit retrahere sententia vsque ad initium actus, nisi lex talem poenam per modum confiscationis ipso facto explicauerit. Intelligi etiam hoc debet de irritatione, cuius actus capax fuerit. Intendunt enim actus esse indissolubilis quoad vinculum, qui irritari non potest, vt matrimonium, & tunc si fiat contra legem tantum prohibentem, non potest postea in se irritari; solet tamen secundum quid dissolui, separando coniuges ad tempus, iuxta cap. 7. de matrimonio, contractus contra interdictum Ecclesiae, & similiter ordinatio recepta ab Episcopo suo, & sine legitima licentia, licet sit prohibita, valet irritari tamen aliquo modo, quoad vsum ordinis ad tempus, iuxta cap. Episcopus in diocesim. 7. quæst. 1. Alij verò actus, qui irritabiles sunt, licet valide fiant contra legem prohibentem,

5. e. quae contra, quomodo intelligendum.

Dinus. Glossa.

Sanchez.

Bart.

6. Quando declarandus actus nullus.

e. Episcopus in diocesim.

poterunt ratione delicti dissolui, & ita haberi pro in-

s. videt.

CAPVT XXX.

Utrum in regnis non subditis Imperio, contra-

Enchiridion gajian.

Respondet breuiter: Vbi non obligat ius civile

24

Hinc vero colligere possumus, in nostro Hispaniæ

Stolma. Vasquez.

Mattianzo.

I. n. dubii. L. frau.

de qua iam dictum est. Et l. frau, ff. de

Actio legis pœnalis iuxta exigentiam verborum eius,

Obiici tamen potest ex legibus Hispaniæ, l. 28. titul.

Quomodo in legibus lex de conz. tione contra bonos mores, aut contra legem region.

Greg. Lep.

CAPVT XXXI.

Utrum lex dans formam actui humano semper irri-

Diximus de modo cognoscendi irritationem per

Forma et d. moralis d. esse rebus moralibus.

L. Iulianus. Axioma in vistarum.

Gratianus.

Panormi.

Decius. Tiraquel.

Hac tamen sententia non potest indistinctè acci-

cap. nostrates. 30. quæst. 5. & in sententia ferenda ex le-

Omissio forme accidentalis non tollit aut annullat actum.

1. Regula.

Enchiridion gajian.

4. Secunda regula.

5. Regula.

6. Regula.

7. Regula.

Baldum, & alios qui posteriorem tantum partem ponunt

Bald. Regula prædicta non est generalis.

Tamen hæc etiam regula generalis non est, & quantum

Alteram etiam partem huius sententiæ impugnat

Panorm. Felinus. c. n. de testibus.

Tertia ergo regula est; Quando lex instituit actum

3. Regula.

Clementin.

Adhibetur enim communiter huic regulæ declaratio, videlicet, ut procedat, quando solemnitas præscribitur, ut obseruanda in ipsamet effectione actus: tunc enim substantialis est, secus verò erit, si solemnitas supponat actum iam factum, quia tunc signum est, esse tantum accidentalem. Hanc declarationem posuit Bartol. in l. *uniuersa*, C. de precib. Imperatori offerendis. & in l. *si ita quis*, 135. §. ea lege, num. 5. ff. de verborum obligationibus, vbi in Scholiis multi alij referuntur. Sequitur Panorm. in dicto cap. *quoniam frequenter*, vt lite non contestata. num. 10. & ibi Felin. num. 4. qui alios refert. Alios etiam refert Tiraquel. supra nu. 4. præsertim Baldum in rubr. C. de rescind. venditione. Exempla prioris partis sunt, de solemnitate requisita in testamento efficiendo, cap. *cum esset*, de testamentis. l. *hac consilissima*. C. qui testamenta facere possunt. Vbi certus modus, & numerus testium ad testamentum postulat in ipsomet actu. Idem est de solemnitate ad electionem requisita dicto cap. *qui propter*. Alterius verò partis exemplum est in lege postulante, vt donatio facta inuenerit, vel quoddam ex vendita talis gabella soluatur, aliàs non sic venditio. Ratio autem prioris partis est, quia quando forma in ipsomet actu postulat, & additur, vt actus aliàs factus non valeret, ipsa immediatè restitit valori actus. Et ideo talis forma substantialis censetur, prout nunc loquimur. Alterius verò partis ratio est, quia quando conditio est posterior, supponit actum factum sine restitencia legis, & consequenter validum, ac proinde licet postea videatur illum irritare propter subsequentem omissionem, illud est per modum cuiusdam pœnæ. Et ideo non statim habet effectum, donec applicetur pœna, nisi lex expressis verbis maiorem rigorem declaret, iuxta regulas supra positas de lege pœnali.

Et propterea dixi, hanc declarationem intelligendam esse, quando lex addit absolute verbum, *aliter non valet*, aut aliud simile, quia si non addat huiusmodi verbum, etiam si in ipsomet actu solemnitatem apponet, non sequitur esse substantialem: nam etiam forma accidentalis potest interdum requiri in ipsamet rei effectione. Exemplum esse potest de iuramento ad iudicium præstando in principio litis, iuxta legem, l. *rem nō no*, C. de iudiciis. Quod in ipso actu postulat, & tamen, licet omittatur, actus est validus, vt ibi Gloss. vltim. notat. Idem est de forma seruanda in ferenda sententia excommunicationis, in 6. & ita loquuntur citati auctores. Qui tamen videntur aliud membrum omisisse: nam interdum solemnitas requiritur ante actum, vt in alienatione rerum Ecclesiasticarum prærequiritur tractatus; in electione verò inquisitio, vel informatio. Existimo autem iuxta mentem horum auctorum, hanc solemnitatem antecedentem comprehendere in primo membro tanquam pertinentem ad substantiam actus. Quod sentit Bart. supra, & in l. *ita quis*, §. ea lege, ff. de verborum obligationibus. expressè Felin. in dicto cap. *cum delicta*, num. 6. verb. *hinc est*. Et ratio est, quia tunc actus censetur moraliter incipere à tali solemnitate antecedente, & iam tunc lex restitit actioni, si aliter fiat. Sic ergo declarata hæc limitatio, & doctrina probanda videtur, & quoad secundum membrum de conditione subsequente, est fauorabilis, & non indiget noua expositione.

Circa alterum autem membrum de forma requisita in ipsomet actu cum clausula irritante, occurrere possunt quæstiones. Vna est, an irritatio illa intelligatur ipso iure induci statim, & ante omnem sententiam, vel requiratur sententia saltem declaratoria talis defectus. In qua breuiter dicendum est, irritationem hæc regulariter non esse pœnalem, vt per se constat, quia

Bart.
Panorm.
Felin.
Tiraquel.
Bald.
c. cum esset.

l. rem nō no
nam.

Bart.
Felin.

Irritationem
dictam ali-
quando esse
pœnalem, et
plurimum
non esse.

A per se imponitur, vel potius sequitur ex defectu formæ, etiam si culpa non intercedat. Nihilominus aliquid quando posse esse in pœna. Exemplum sumi potest ex cap. *novi*, de iis, quæ fiunt à Prælato sine consensu capituli. Vbi præcipitur Episcopis, ne instituunt, vel delibunt Abbates sine suorum fratrum consilio, & assensu, & postea irritantur actus illi, si aliter fiant, vbi Gloss. vlt. notat, illas irritationes esse ipso iure, malè autem illas fundat in l. *non dubium*, quia (vt supra dixi) parum illa confert ad canones interpretandos; sunt ergo ipso iure, quia ibi satis exprimitur. Quod autem illa irritatio fuerit pœnalis, clariùs colligitur ex integra in collect. r. lib. 3. tit. 9. c. 4. vbi sic dicitur, *Quod si forte contra prohibitionem nostram attentare presumpseris, nos tales institutiones, &c. auctoritate Apostolica cassamus, & omni robore, & stabilitate carere decernimus*. Pœna enim verbum, *presumpseris*, ex illo enim satis constat, irritationem ferri in odium inobedienciæ, & transgressionis.

Quando ergo irritatio non est pœnalis, clarum est, non esse necessariam sententiam vllam, vt actus sit nullus, eo modo, quo per legem irritatur. Quia ad illam nullitatem per se non requiritur culpa, sed defectus formæ sufficit, nec est vlla ratio, cur sententia necessaria sit, nisi in ipsamet lege formaliter, vel virtute postuletur, iuxta ea, quæ in sequenti quæstionum dicentur. At verò quando est irritatio pœnalis, videri potest probabile, applicandam esse regulam legis pœnalis, scilicet, non incurri ante sententiam declaratoriã, etiam si ipso iure lata sit, licet retrotrahenda sit postea sententia vsque ad initium actus. Nihilominus tamen quia hæc pœna non est pura pœna, sed includit etiam defectum substantialis formæ, ideo regulariter loquendo, probabiliùs videtur incurri statim ex illo capite, licet ratio pœnæ nō sufficeret. Dico autem regulariter, quia ex verbis legis poterit fortè interdum exceptio fieri, vt in dicto cap. *novi*, verbum illud, *presumpseris*, indicat (iuxta communem doctrinã) pœnam illam non incurri, si defectus committatur, sine præsumptione ex ignoratiã, vel alia simili negligentiã, & consequenter indicat, illam solemnitatem non esse substantialem, sed esse tantum requisitam sub illa pœna, & ideo probabile est, tunc non incurri ante sententiam declaratoriam.

Alia quæstio esse potest, an hæc leges irritantes ex defectu formæ, irritent omnino actum, etiam quoad obligationem naturalem in conscientia, vel tantum in foro exteriori. Sed de hac quæstione multa sunt tacta in superioribus, & in tractatu de iuram. lib. 2. Et vix potest in ea generalis regula statui, quia possunt leges vtroque modo ferri, & ideo verba earum, & materia, ac circumstantiæ consideranda sunt, ad discernendum irritationis modum; vt sumi potest ex Couarr. Molina. in c. *quoniam*, 2. p. §. 4. & Molina tractat. 2. de iustit. disputat. 81. & 88. Quod maximè locum habere censo in legib. ciuilibus: nam leges diuinæ potius instituentes substantiales formas aliquorum actuũ, clarè est consequenter irritare statim, ac ipso facto, & in conscientia actum, cui deficit talis forma integra, vt patet ex materia de Sacramentis, & sacrificio. Deinde idem sentio de legibus canonicis, quatenus instituunt formas similes, maximè si attingant sacramentorum materias aliquo modo, vel etiam sacramentalium proportione seruata. Ita videre licet in solemnitate substantiali requisita ad contractum matrimonij ex institutione Concilij Tridentini. Idemque sepe disponit iura in ordinationibus, quas irritant, si absque tali, vel tali modo fiant, cap. *alienationes*, 1. 2. q. 2. cum similibus. Sed ibi irritatio accommodanda est materia; nam est tantum quædam suspensio, ideoque si ipso facto imponitur, statim sine alia sententia incurritur tanquam censura. Idem etiam obseruari potest

In irritatio
nem pœna-
lem non esse
sententiam, et
actus sit nul-
lus.

An irritatio
leges irritet
in conscientia.

Couar.
Molina.

c. alienatio-
nes.

potest in consecrationibus, aut benedictionibus ab Ecclesia institutis, vt in prima tonsura, in consecratione altaris, aut calicis, quia si non seruentur formæ ab Ecclesia institutæ, nullæ erunt, & iterandæ sunt absque alia declaratione, nec antea licebit vt talibus rebus vt benedictis, aut consecratis. De aliis verò actibus magis temporalibus, vel externis, vt sunt alienationes, & electiones, & iudicia, &c. videri potest res magis dubia, nihilominus idem dicendum censo, quia hæc leges non fundantur in propria præsumptione, vt dixi, & ita directè intendunt veritatem, aut nullitatem actus in se, non in ordine ad solam probationem, aut actionem in humano iudicio.

In legibus autem ciuilibus faciliùs id potest accidere, quia in illo iure præcipue intenditur exterior pax, & gubernatio, quæ per iudices exhiberi solet. Nihilominus tamen frequentius verum esse existimo, contractus, & actus irritos iure ciuili ex defectu formæ in conscientia irritos esse, præsertim quando pertinent ad publicam administrationem, vt sunt sententiæ, electiones, & similes, quæ à legibus ipsis, & potestate publica multum pendunt, & ideo si lex ipsa restitit irritando, statim operatur, quia non fundatur in falsa præsumptione, sed quia ita expedit communi bono. In aliis verò legibus, quæ magis cõsulant commodis singulorum, & ponunt formam contractibus, testamentis, & similibus, aliquando solent leges non irritare obligationem internam, nec impedire naturalem valorem actus, sed tantum vel negare actionem in iudicio, vel irritare instrumentum sic factum, vel scripturam, vt non faciat fidem in iudicio: aliquando verò omnino irritant actum, etiam quoad valorem naturalem. In quo verba legis rigorosè pensanda sunt, & stricte semper sunt interpretanda, quia materia est odiosa. Semper tamen verum existimo, esse licitum in conscientia, vt his legibus ad irritandos actus, & eum, qui ab aliqua obligatione, vel promissione excusatur, vel rem aliquam per sententiam iustam secundum illam legem latam obtinet, tuta conscientia non obtinere, & à solutione obligationis excusari, quandiu lex ciuilis per canonicam non est derogata, & tanquam iusta in suo foro seruat. Quia licet fortasse lex per se solam nō tollat omnino obligationem naturalem, dat potestatem iudici, vt omnino irritet actum, & consequenter tollat illam, vel mutet rei dominium: nam hoc non excedit potestatem legis ciuilis, & supposita tali lege, necessarium est, vt seruari possit sine occasione iustitiæ, & peccati. Vt v. g. in lege statuente solennitatem testamenti, licet demus per se solam irritare testamentum, nō tamen voluntatem defuncti, & ideo posse hæredem institutum in testamento minus solemnè tuta conscientia retinere hæreditatem, quandiu ab illo non exigitur, quia moraliter certus est de voluntate defuncti: nihilominus is, qui ab intestato deberet succedere, poterit tuta conscientia litem mouere, & postulare hæreditatem, & si obtinerit, retinere illam, quia lex hoc illi concedit, & saltem per sententiam efficaciter applicatur. Et per hæc alia similia, in quibus magna est varietas opinionum, probabiliter coniectari possunt.

Vltima quæstio esse potest, quanta corruptio substantialis formæ sufficiat, vel necessaria sit ad annullandum actum: est enim talis forma diuisibilis, & plura verba, actiones, aut testes, vel quid simile requirit. Vnde omitti potest vel in totum, vel in parte, aut graui, aut leui. Et quidem si omittatur omnino, vel in parte graui, certum est, annullari actum. Dubium verò esse solet, quælo id, quod omittitur, leue est, aut minimum. Aliqui enim existimant, tunc actum non irritari, quia in moralibus parum pro nihilo reputatur. Ita sentit Molina tractat. 2. de iustit. disputat. 81. in fine, & refert Molinam lib. 2. primogen. cap. 6. nu. 33. Suarez de Legib.

Actus irritos
in conscientia
irritos esse.

A cum Bart. & aliis dicentem, omissionem modicæ solemnitatis nō vitare, & idem sentit Aluar. Valaf. tom. 1. in consil. §. 2. n. 8. ex l. vnic. §. vlti. ff. de ventre inspicendo. ibi, *Quale est enim, si quid ex his, quæ leuiter obseruanda prætor edixit, non sit factum*. Et hanc sententiam referens Gregor. Lopez in l. §. tit. 6. partit. 6. Gloss. 4. eã non improbat. Hoc etiam videtur supponere Felin. cum multis, quos refert in cap. *ex parte*, de constit. n. 5. in princ. Quod si inquiras, quæ omisso solemnitatis sit leuis censenda, respondent, hoc esse arbitrio prudentis relinquendum.

Contrariam sententiam, scilicet actum vitari, & irritari ex quacumque omissione formæ substantialis, vel partis eius, tenet plures antiqui, quos supra refert Gregor. Lop. sup. Alber. Angel. Ioan. Andr. in quorum sententiam ipse inclinatur. Tenet etiam Azor tom. 1. lib. 5. cap. 28. §. *animaduertendum*. Exempla verò ponit, si in testamento vnus testis, vel in electione vnus ex electoribus deficiat. Quæ quidem indubitata sunt, vt per se constat, & tradunt Deci. in l. *hac consilissima*, C. qui testamenta facere possunt. n. 12. responderi tamen nō immeritò potest, illam non iudicari prudenter licuam solemnitatem, sed valde grauẽ. Aliud exemplum est, quia inuerso ordinis præscripti ad procedendum, vt in petendo consilio ante, vel post actum nam videtur leuis defectus, & nihilominus irritat actum, iuxta cap. *cum dilecta*, de rescript. Sed hæc etiam non reputabitur leuis omisso, quia propter cõsiliu potuisset sententia mutari, vt notauit Felinus in cap. *ex parte* supra citato. Aliud exemplum potest sumi ex l. *cum hi*, §. *si prætor*, ff. de transactio. vbi non solum dicitur esse transactio nulla, quando Prætor eam permittit sine causæ cognitione, sed etiam (inquit) *si non de omnibus inquisitorii, quæ oratio mandat, hoc est, de causa, de modo, de personis, quauis de quibusdam quæserit*. Ergo quidquid prætermittatur de forma substantiali, vitiat actus. Et ad hoc facere potest, quod essentia rei consistit in indiuisibili, vt Philosophi dicunt, sic ergo forma consistit in integritate, & ideo parius defectus vitiat illam, vt significauit etiam Baldus in cap. *cum alio*, de rescriptis, num. 4.

Hæc ergo sententia videtur practicè securior, maximè quia si hoc relinquatur arbitrio prudentis, multum enervantur leges formam substantialem instituentes: vix autem potest alia regula dari, si semel datur locus, seu licentia aliquid excipiendi. Non displicet autem distinctio, quam tradit Felin. ex Bart. & Imol. in cap. *cum dilecta*, de rescriptis n. 6. §. *tertium signum*, scilicet, vbi constat, ordinem esse substantialem, omissionem eius indistinctè vitare actum, siue leue, siue graue præiudicium parere videatur: si autem sumus in dubio, tunc posse distingui inter leue, & graue præiudicium. Idem enim meritò dici potest in omnidubio de forma substantiali. Applicari etiam in præsentipote potest cum proportione doctrina, quæ de mutatione in forma sacramenti tradi solet; nam sit formalis, vt sic dicam, semper vitiat actum, id est, si mutet, vel corrumpat sensum verborum, etiam si hoc contingat per vnus tantum licite mutationem: si verò sit merè materialis, non vitiat, id est, si verba eandem significationem retinet. Tunc enim semper mutatio, vel omisso grauis est, etiam si circa rem paruum esse videatur: è contrario verò posterior mutatio dici potest leuis, etiam si in re sensibili maior appareat. Ita ergo in præsentipote, si omisso in re, quæ videtur parua, sit contra intentionem, & mentem legis, tunc semper vitiat, & non est censenda leuis, sed grauis, quia multum interesse potest: si autem non solum est materialiter leuis circumstantia, sed etiam parum videtur referri ad finem legis, tunc non videtur vitare, quia quasi nihil reputatur. Et ita possunt conciliari dicti auctores: nam si attentè considerentur exempla, quæ afferuntur,

Bart.
Aluar.
Valaf.

Greg. Lop.
Sensit in
hoc parè pro
nihilò repu-
tandum.

Ad irrita-
ri in quacum-
que omisso-
ne sententiæ
antiqui.
Alber.
Angel.
Ioan. Andr.
Azor.
Decius.

Felin.

Bald.
cum alio.
Securior se-
curior.

Distinctio
Felin. Bar-
tol. & Imol.

Mutatio
corrumpens
sensu verbo-
rum semper ir-
ritat actum,
licet sit muta-
tio vnus tantum
tantum li-
tata.

runt, seu occasiones in quibus loquuntur, videntur in A prædicto sensu fuisse loquuti.

CAPVT XXXIII.

Quando lex irritans incipiat efficere hunc effectum irritandi actus.

1. Quamuis superius dictum sit de promulgatione legis, tamen quia nonnullæ leges irritantes consentur in hoc habere aliquid speciale, explicandum in præsentibus breuiter est. Primum ergo suppono, legem irritantem non annullare actum, donec solemniter promulgata sit. In hoc omnes conueniunt. Et ratio est, quia ante talem promulgationem non est lex. Dices; hoc esse verum quoad vim obligandi, quia obligatio fit mediante noticia, quæ per promulgationem datur: non est autem idem de virtute irritandi, quia irritatio non pendet à noticia, & ideo fit etiam contra ignorantes, vt supra diximus. Respondetur, quauis in hoc sit aliqua diuersitas, quia irritatio in particulari non fit per applicationem conscientiæ, sicut obligatio: nihilominus in hoc conueniunt, quod vtraque fieri debet per publicam, & notoriam regulam, & consequenter omnibus propositam, quod non fit, nisi per promulgationem. Et ratio est, quia etiam lex irritans est generalis regula actionum humanarum; & ideo per se loquendo debet esse iusta, ac subinde publice posita, etiam vt irritans, quia necessarium est, vt homines sciant, quomodo possunt, ac debeant actiones suas facere, vt validæ sint, alioquin infinita incommoda in communitate sequerentur, & ideo ex natura necessaria est promulgatio legis, etiam ad hunc effectum.

Lex irritans est generalis regula actionum, ac proinde debet esse publica, vt obliget.

2. Vnde promulgatione facta in curia Principis sufficere, vel in metropoli, iuxta dicta.

Medina. Soto.

Conc. Trid.

3. Post promulgationem sufficere duos menses, vt ex irritans

ne loquitur de lege irritante. Et ratio est, quia nulla lex est, vel constitutio, quæ maioris temporis lapsu habent effectum, illud. in legibus irritantibus postulat, quàm in aliis. Neque etiam ex sola rei natura est necessarium, quia quod sufficit ad obligandum, sufficit etiam ex hac parte ad irritandum. Vnde fit, vt tempus illud eodem modo in his legibus declarandum sit, quo in aliis, iuxta ea, quæ superius diximus. Intellegitur enim quoad leges summi Principis, & respectu earum regionum, ad quas illud tempus sufficiens est: nam si longius distent, maius tempus est concedendum prudentis arbitrio, quod maximè in his legibus necessarium est, propter incommoda, quæ ex irritatione sequi possent.

4. Hinc quartò dicendum est, in legibus civilibus illud tempus necessarium esse, vt lex incipiat irritare actum contra eam factum. Ita docent omnes Doctores, quos statim referam. Et ratio est, quia nulla etiam lex est civilis, quæ ad hunc effectum minori tempore sit contenta. Quin potius dicitur Authenticum, quod tempus bimestre concedit, loquitur de legibus testamentorum quæ includunt irritationem. Item quia ante lapsum illud tempus lex illa non habet vim legis respectu talis loci, pro quo illud tempus necessarium est, vel saltem non est illi sufficienter applicata; ergo sicut non obligat, ita neque irritat ibi. Tandem si lex irritat actum, obligat ad non faciendum illum modo superius dicto, sed ante lapsum illud tempus non obligat, ergo neque irritat.

5. Solum superest difficultas de legibus canonicis: multi Canonistæ sentiunt, eas habere effectum irritandi statim ac sit Romæ promulgatio solemnitas. Ita tenent Panormitanus, Decius, Felinus, & ferè alij in capite secundo de constitutione. & in cap. nouerit, de sententia excommunicationis, Ioan. Andr. in fine libri sexti super datam eius, & Gloss. in uerbo textu in cap. 1. de concessione præbendæ, in 6. Turrecrem. in cap. in istis, distinct. 4. artic. 4. Ioan. Staphilus lib. de gratiis, & expectatiuis, forma 8. num. 8. Nauar. in summa cap. 2. 3. num. 44. & consil. 3. 1. de regular. num. 5. & Soto lib. 1. de iustitia, quæst. 1. artic. 4. Syluest. verb. lex. quæst. 6. dicto 3. & Rosel. num. 6. Fundantur in aliquibus decretis, quæ videntur supponere, constitutiones Apostolicas habere statim hunc effectum, cap. dudum, de cap. si postquam, cap. cum singulis, de præbendis, in 6. Vnde ratio solum est, quia Pontifices possunt hoc facere, & declararunt, se velle; ergo faciunt.

6. Est autem in primis obseruandum, hanc sententiam nõ esse intelligendam absolute de omnibus legibus canonicis, quia in hoc sensu neque villo iure probatur, neque esset conueniens, propter rationes factas in secundo, & quarto fundamento, quæ hic etiam locum habent. Quocirca quando lex Ecclesiastica irritat simpliciter fertur sine adiectione alicuius particulæ, quæ sufficienter excludat illud tempus, planè illa non irritat ante lapsum ordinariu tempus in singulis prouinciis ad obligandum necessarium. Probatur, quia dum lex noua non excludit ordinariu ius antiquum, nec repugnat illi, censenda est secundum illud ferri, quia semper iuris derogatio vitanda est, quoad fieri possit, vt infra dicam; sed ex iure communi, & antiquo requiritur illud tempus, imò quatenus necessarium est ad humanam notitiam, videtur esse ex natura rei necessarium; ergo si lex noua illud non excludit, secundum illud intelligenda est. Atque hoc etiam confirmant superiores rationes. Vnde à fortiori constat, quando lex canonica expressè concesserit maius tempus ad obligationem, consequenter etiam concedere illud ad irritationem, nisi aliud clarè exprimat, quia etiam est ordinariu ius, vt lex non prius irritet, quàm obliget.

Præ

7. Prædicta ergo sententia ad summum habet locum in legibus pontificiis habentibus illam particulam, ex nunc, vel similes; nam illæ videntur excludere omnem temporis dilationem, quia alias essent superflue, & ita de illis loquuntur expressè Panormitanus, & alij supra allegati. Et eodem modo loquitur Glossa ibi communicer approbata per Cardinal. Bonifacium, & alios in Clement. 2. de hæretic. verb. ex tunc, & sequuntur moderni Theologi communiter 1. 2. quæst. 90. artic. 4. Sancius, qui alios refert, lib. 3. de matrimonio, disputation. 17. num. 10. à quorum sententia recedendum non est. Quia re vera hæc videtur esse mens Pontificum. Obseruandum autem est, huiusmodi leges, in quibus tales particularæ apponuntur, regulariter loquendo, esse de quibusdam rebus, vel actionibus, in quibus Pontifex potest libere disponere, & dispensare, vt sunt beneficia, & collationes eorum, & ideo in his sæpe inhabilitat personas, vel impedit valorem collationis à die promulgationis. Vt nouissimè fecit Clemens VIII. in hoc regno Lusitanæ; constituendo nouum impedimentum ex defectu generis ad quædam Ecclesiastica beneficia & Sixtus V. hoc etiam fecit, & declarauit in professionibus religiosorum, quia etiam valior professionis pendet ex acceptatione sedis Apostolicæ.

8. At verò in aliis rebus, quæ non ita pendunt ex voluntaria institutione Pontificum, sed supponunt aliquid naturale ius, quod per humanam legem interdum modificatur, id nunquam fit sine concessione sufficientis temporis, vt lex ad notitiam deueniat. Tum quia regulariter esset nocuum bono communi, tum etiam quia videretur aliquo modo iuri nature repugnare, vt declaratur ex exemplo legis Concilij Tridentini irritantis matrimonia clandestina. Quamuis autem hoc ita sit, nihilominus semper pro lege est præsumendum, & ideo quocumque lex Canonica habuerit similem clausulam, quamprimum ad notitiam deueniat, seruanda est, vt nullitatis periculum euitetur. Quod si per ignorantiam aliud contra illam factum fuerit, & habet esse permanente, à cuius substantia, & veritate alij effectus pendunt, supplendus est defectus, propter eandem causam periculi euitandi.

9. Sed quid si lex ita intellecta nimis grauis videatur, & bono communi contraria, licebit ne ab illa supplicare ad ipsum Pontificem, & interim legem non seruare. Respondetur, licet in rescriptis particularibus admittatur hoc genus appellationis, vel suspensionis, cap. significasti, de rescriptis, cum his, quæ ibi notantur, quia talia rescripta sæpe pendunt ex facto, cuius ignorantia in Pontifice admittitur. In legibus autem communibus non admittitur ille. Modus appellationis, vel suspensionis, vt notant Doctores in cap. consiluit, 3. de appellatione. & in leg. si res, ff. eod. tradit Rebuffus in leg. Scauola. §. si qua pena, ff. de verbor. signific. Quia ignorantia iuris, & boni communis non præsumitur in Pontifice, & lex communis licet in vno loco afferat incommodum, non ideo cessat efficacia eius. Quapropter in eo casu supplicari quidem potest Pontifici, interim tamen seruetur lex, quia semper poterit sine malitia seruari, & alioqui de se obligat, etiam si aliquod incommodum, aut difficultatem contineat.

10. Quæret verò aliquis tam circa leges civiles, quàm canonicas irritantes, an pro eo tempore, pro quo nondum obligant, neque efficiunt suum effectum annullandi actum, vel inhabilitandi personas non consentientes, saltem efficiant illum, volente, & acceptante irritationem, vel inhabilitatem eo, ad quem commodum, vel incommodum talis irritationis spectare potest. Videri enim potest, posse aliquem vt lege irritante sibi fauorabili, etiam ante Suarcz de Legib.

A tempus à lege præscriptum ad obligandum, tum quia illud tempus conceditur in gratiam, & beneficium contrahentium, cui potest quisque renunciare, tum etiam quia licet legislator nolit obligare, v. g. intra duos menses, nihilominus placitum erit illi, si lex antea seruetur à quolibet sciente illam; ergo pari ratione credendum est, velle, vt actus sit irritus, si subditus etiam velit statim subdi legi. Et huic parti videtur fauere Bartol. in leg. omnes populi, ff. de iustitia, & iure, quæst. 5. princ. num. 10. vbi ait, quod licet statuta, quæ afferunt præiudicium, non operentur ante præiudicium tempus, nihilominus illa, quæ afferunt commodum, statim suum operantur effectum. Et eadem distinctione vtitur Turrecrem. in §. Turrecr. leges, d. 4. num. 4.

B Nihilominus dicendum est, quoties lex irritans differt effectum irritandi, vel inhabilitandi vsque ad certum tempus, & post factum certum modum promulgationis, non posse legem effectum illum antea efficere, neque hoc pendere ex voluntate subditorum, siue commodum, siue incommodum illis differat: nam hoc est valde accidentarium, & lex respicit commune bonum, cui expedit certam regulam in hoc præscribi. Exemplum euidentis est in decreto irritante matrimonium clandestinum: nullibi enim potuit habere effectum, nec inhabilitare aliquam personam ad illo modo contrahendum, etiam si ipsa maximè vellet, nisi seruatò ordine, & modo à Concilio Tridentino præscripto, quia legislator noluit illam legem habere illum effectum aliter, vel alio modo, quia ita expediebat ad commune bonum Ecclesiæ. Idem ergo est in omnibus similibus legibus, quando in eis modus promulgationis, & tempus inchoandi irritationem designatur. Idem autem dicendum est, quando lex nihil speciale declarat, sed secundum ius commune obligare, & operari incipit: nam eadem est ratio de tempore præscripto à iure communi, respectu talis legis, quæ est de tempore specialiter designato à lege, quando in ea exprimitur, quia etiam prior suspendit suum effectum vsque ad tale tempus, nec illud ponit in voluntate subditorum. Tum quia non considerat priuatum commodum, sed commune bonum, tum quia possent inde sequi deceptions, & alia incommoda, & scandala, tum denique quia lex indistinctè loquitur pro omnibus.

C Quapropter nunquam hæc lex incipit operari prius circa volentem, quàm circa inuitum: nam si lex est sufficienter promulgata, & tempus sufficiens ad operandum curren, operatur etiam in ignorantes, & inuitos; si verò nondum est completa promulgatio cum tempore sufficiente ad euulgationem eius, nihil operatur etiam circa volentes, quia hoc non pendet ex voluntate eorum, sed Principis. Quod autem afferebatur de obligatione legis, partim simile est, partim dissimile. Est quidem simile, quatenus non potest subditus, etiam si velit, esse obligatus à lege ante simile tempus, quia legislator noluit ante obligare. Est autem dissimile, quoad executionem legis in actu præcepto, vel prohibito; nam hunc potest subditus sine obligatione facere, si velit: irritationem autem non potest facere, quia non est ab ipso, sed à lege. Neque Bartolus, aut Turrecremat. de legibus irritantibus loquuntur, sed de priuilegiis, quæ ad priuatum commodum conceduntur.

CAPVT XXXIII.

Vtrum leges punientes aliquos actus, illos comprehendant, qui inualide sunt.

Hic quaestio legibus poenalis, & irritantibus a communis esse potest, & ideo librum hunc, in quo de utriusque disputavimus, in illius investigatione, & resolutione convenienter absolvemus. Contrahit ergo legem poenalem fieri contra eam, qui tale sacramentum confert, vel qui matrimonium sic contrahit, vel qui testamentum, vel alium similem actum facit, quem postea quispiam exterius facit, cum aliquo tamen impedimento actum irritante. Dubium ergo est, an sic faciens actum prohibitum sub tali poena, poenam incurrat. Ratio dubitandi est, quia si actus est nullus, non nisi acquiescat talis actus nominatur; Baptismus enim nullus, non est Baptismus, sed falsa species Baptismi; & testamentum solemnitate substantiali carens non est testamentum; at vero lex poenalis non punit actum apparentem, sed verum; ergo non comprehendit talem actum. Confirmatur primo, quia verba legis poenalis stricta, & in rigorela proprietate accipienda sunt; ergo non sunt extendenda ad actum fictum, sed ad verum restringenda. Confirmatur secundò inductione. Nam qui exterius negat fidem timore poenarum, animo illam retinens, non incurrit poenas haereticorum, quia licet appareat haereticus, re vera non est. Item qui percutit alium lethaliter, si cum effectu alter non moriatur, etiam per miraculum, non incurrit poenas homicidij, ut irregularitatem, & c. solum quia ille actus non pervenit ad effectum, ergo idem erit in omni actu, qui propter nullitatem non inducit effectum. Item tabellio inducens falsitatem in aliquo instrumento publico, si contingat illud instrumentum alijs esse invalidum, & nullum, non incurrit poenas falsarij. l. i. c. de sepulch. violat. in fine.

In contrarium vero est, quia licet actus sit nullus quoad effectum moralem, nihilominus est verus actus realis exterius factus in tali materia contra prohibitionem legis: ergo non minus propter illum incurritur poena legis, quam si esset validus. Antecedens constat in exemplis adductis: nam qui facit scripturam falsam, re vera facit illam exterius, & in ea ponit falsitatem: quòd autem illa scriptura postea valeat vel non valeat, est per accidens quoad animum transgrediendi legem. Idem est in matrimonio clandestino contracto, si contingat esse inter affines, vel quid simile. Et ratio est, quia lex de se prohibet illum actum externum ut procedentem à tali animo, agendi contra legem, & hoc totum ibi invenitur, ergo poena legis etiam comprehendit sic operantem. Et confirmatur, quia actus ille sic factus est dignus talis poena, quia est praeus, & quantum in se est repugnans intentioni legis; ergo. Confirmatur tandem, quia alijs per actum nullum nunquam incurretur poena legis, quia non est maior ratio de vno, quam de alio, & si priores rationes efficaces sunt, in omnibus procedunt, consequens autem est falsum, alijs excommunicatus absolvens sacramentaliter non fieret irregularis, quia absolutio, quam praebet, est nullatèdque esset de rebaptizante scienter, quia etiam secundus Baptismus est nullus, & sic de alijs.

In hac re nonnulla sunt certa, vnum est, actum intentatum contra legem prohibentem, etiam si contingat nullum esse, praeus esse, & dignum poena, atque adeò iuste posse per iudicem consignè puniri. Hoc probant rationes secundo loco factae, quia ille est actus humanus, & moralis, & rationi contrarius, quia quantum est ex animo operantis legi contrarius est; ergo est poena dignus, & consequenter etiam potest per iudicem puniri, quia est vindex transgressorum legum, & non solum actus consummatus, sed etiam intentatus contra legem digni sunt poena. Et in hoc omnes conveniunt: dubitant autem,

Primo p. m. d. s. v. r. m.

an ille actus reputandus sit consummatus, vel solum intentatus, & consequenter, an debeatur illi ordinaria poena legis, vel extraordinaria, & quod ad nos magis spectat, si lex imponat poenam, vel censuram ipsos factos, an incurrat per talem actum.

Secundò certum est, aliquando per actum nullum incurri poenam legis, hoc etiam probant nonnulla exempla adducta in posterioribus rationibus. Tertio vero non minus certum est, non semper incurri huiusmodi poenam per actum nullum, hoc persuadent etiam nonnulla exempla priori loco posita, & alia statim afferemus. Difficultas ergo superest in explicando, quando actus nullus sufficiat ad poenam legis, quando vero non sufficiat, & quae regula in hoc possit observari.

In quo puncto regula communiter recepta est inspicendam esse primariam intentionem legis; nam si principaliter intendat punire purum factum externum, & praeus animum facientis, non respiciendo ad iuris effectum, tunc per actum nullum incurritur poena legis; iuxta l. quid ergo. §. cum autem, de his, qui notantur in fama, vbi Glossa verb. cum ea, & alij id notant. Si vero lex principaliter respicit effectum, & propter illum punit actum, tunc non sequito effectu, cessabit poena legis, & consequenter non incurretur per actum nullum, quia per illum non inducitur effectus, propter quem praecipue ponitur poena legis. Hanc regulam sumo ex Bartolo in leg. continuis. §. cum quis, numer. 3. ff. de verbor. obligationibus. Et eam tradit Felin. in cap. ex tenore, de rescriptis, numer. 9. & sequentibus, vbi alios allegat, & varia adducit exempla, in quibus non conveniunt omnes Doctores, quos allegat; & plures adducit declarationes, & limitationes, quae ostendunt, regulam esse satis obscuram. Nam licet membra eius veritatem continere videantur, quia lex operatur iuxta praecipuum intentionem ferentis illam: nihilominus obscurum remanet, quando lex intendat punire purum factum, vel effectum, & quae regula in hoc servanda sit. Ad hoc ergo explicandum breviter nonnullas assertiones, seu regulas subiciam.

Dico ergo primò: Quoties vna, & eadem lex, & irritat actum, & ponit poenam facientis, talis poena per actum nullum incurritur. Haec assertio sumitur ex Bartolo in leg. non studium, c. de legibus, numer. 20. & in leg. praetor ait, §. 1. ff. de operis novi nunciacione, numer. 2. & ex Felino supra, & alijs, quos refert Titaequel. de utroque tract. lib. 1. §. 26. numer. 8. Estque satis consentanea priori parti regulae praecedentis, quia tunc satis manifestè apparet intentio legis. Nam si irritando actum punit illum, satis aperte ostendit, velle punire actum, etiam si non habeat iuris effectum, cum ipsamet lex illum impediat. Neque contra hoc obstat ratio Baldi in leg. ea quidem, c. si mancipium, argumentis, per actum nullum poenam non incurri, quia ex nihil nihil sit. Hoc (inquam) non obstat, quia actus nullus non est omnino nihil: nam licet in ratione venditionis, v. g. sit nullus, est tamen venditio intentata ex praeo animo profecta, ideoque merito puniri potest, & de facto punitur per talem legem. Neque etiam erit inconueniens, quòd lex simul irritet actum, & puniat, quia irritatio potest non esse poena, sed per se convenire, aut propter commune bonum, aut ad resarciendum aliquod damnum, ultra quam restitutionem est actus punibilis, vel licet sit poena, potest actus esse dignus ea multiplici modo. Priori modo irritavit matrimonium clandestinum Concilium Tridentinum, & nihilominus iubet puniri sic nulliter contrahentes. Posteriori autem modo irritatur à iure venditio simoniaca beneficij, & nihilominus multiplici

Regula communiter recepta.

Liquid ergo.

Bart.

Felin. Cap. ex tenore.

Primo c. d. s. v. r. m.

Bart.

Felin.

Tiraquel.

Obviatur rationi Baldi.

multiplici alia poena puniatur. Et consonat optimè lex c. de sepulchro violat. dicens, eum, qui vendit rem sacram, licet iure venditio non subsistat, laetantem religionis incidere in crimen. Idem confirmari potest ex leg. si quis legatus, in princ. ff. ad leg. Cornel. de falsis, & ex cap. si religiosus, de electione in 6. & ex Clementin. 1. de consanguinitate & affinitate.

Obiici verò potest lex ea quidem, c. si mancipium ita fuerit, & c. vbi dicitur, quòd si quis vendidit servum sub conditione, ut non posset ei libertas concedi, poena adiecta non servanti conditionem, licet postea dominus manumittat, non tenebit factum, nec servus consequetur libertatem; prior autem venditor servum non poterit exigere poenam à manumittente, quia actus fuit frustratorius. Ibi autem fuerat posita poena in eodem contractu annullante manumissionem, & ita Bartolus tibi inde colligit, non satis esse de facto contra fieri, ad poenam contrahendam. Respondeo, ibi non esse sermone de lege annullante, & puniente, sed de priuato pacto prohibente concessionem libertatis sub tali poena, quòd pactum ex vi formae suae potius videbatur non annullare actum, sed punire tantum, iuxta dicta de modo irritandi legum prohibentium. Vnde quia illa lex hoc non obstante declaravit, manumissionem esse nullam, noluit poenam à factam exigi, non quia factum inefficax, seu frustratorium non possit puniri, sed quia illo modo pactum fuisset nimis rigorosum, & inaequale.

Dico secundò: Quando lex punit actum sub nomine includente nullitate ex vi alicuius legis, aut institutionis, tunc poena legis incurritur per actum irritatum, & effectu carentem. Conclusio est clara, & sequitur aperte ex vi prioris partis regulae communis in principio posita, quia tunc satis ostendit lex voluntatem puniendi puri factum ex malo affectu procedentem, cum loquatur de actu, qui iuris effectum habere non potest. Item quia alijs lex illa frustratoria esset; nunquam enim puniri posset malefactor ex vi illius, quia actus, de quo talis lex loquitur, ut supponitur, nunquam potest non esse nullus, vel ex se, vel ex efficacia prioris legis; ergo ut lex talis utilis sit, & habere possit effectum, necesse est, ut actum nullum puniat. Praeterea quia eadem est ratio huius, & praecedentis assertionis. Ideo enim lex irritas expresse actum, & adiciens poenam, punit actum nullum, quia supponit illum nullum, & nihilominus punit, sed in praesenti etiam lex poenalis supponit actum nullum, & de illo loquitur; ergo illum punit non oblatè nullitate; nam quòd haec nullitas supponatur ex alia lege, vel per eandem fiat, nihil omnino refert. Denique declarata exemplis: nam poena legis contra rebaptizantem lata, sine dubio incurritur per actum nullum; quia per rebaptizationem non potest fieri actus validus; similiter poena legis punientis secundas nuptias, vivente primo coniuge, incurritur per matrimonium nullum ex eodem capite, quòd secundum matrimonium non potest esse validum durante primo, & similiter poena legis punientis clericum in sacris, vel religiosum profectum vxorem ducentem, per matrimonium irritum incurritur, quia non potest aliter ab huiusmodi personis fieri. Idem ergo est in omnibus similibus, in quibus eadem ratio militaverit.

Vnde etiam colligo, ampliando assertionem, non solum incurri tunc poenam per actum irritatum, verum etiam non posse incurri per actum validum: nam si contingat, actum, qui putabatur nullus, esse validum, non incurretur poena legis, quòd mitum videri potest, est tamen verum. Explicatur nam si quis putans, aliquid esse baptizatum, illum iterum baptizaret animo rebaptizandi, & postea in re constaret illum non fuisse baptizatum, vel priorem Baptismum habuisse Suarez de Legib.

essentialem defectum, & fuisse invalidum, ille talis non incurret poenam legis punientis rebaptizantes, quia ille non fuit rebaptizator verè, & in re, sed tantum putativè, seu ex conscientia erronea: lex autem punit verum rebaptizantem, non putatum. Idem cum proportione est de illo, qui contrahit alterum matrimonium, putans esse secundum, & postea intelligit primum fuisse nullum: nam tunc non incurrit poenas. Idem dixi in materia de Censuris, de illo, qui celebrat, vel solemniter ministrat sacramentum, putans se esse excommunicatum: nam si postea intelligat priorem excommunicationem fuisse nullam, non est factus irregularis, quia haec poena non est imposita excommunicato putato ministranti, sed verè ligato. Ita ergo est cum proportione in praesenti. Atque ita ampliatur etiam primum membrum regulae communis supra posita, quia haec leges, de quibus tractamus, non solum non puniunt propter effectum, sed etiam desinunt punire, quando actus habet effectum. Vnde directe, & quasi formaliter puniunt actum quatenus nullus est, & quia fit cum illo defectu irritante, qui per ipsum nomen delicti exprimitur, scilicet, rebaptizationis, secundarum nuptiarum, & similibus. Et ita facile tollitur admiratio, quia huiusmodi lex intendit punire tale delictum verum, & non tantum putatum; non est autem tale delictum in re, quando actus non est irritus, sed verus, & habens suum effectum.

Queri autem potest circa hanc, & praecedentem assertionem, an procedant, si actus intentatus, ex alio capite praeter id, quòd lex punire intendit, nullus sit; v. g. accipit quis secundam vxorem, vivente prima, putans non interuenire ibi aliud impedimentum, postea vero invenitur, secundum matrimonium fuisse etiam nullum ex alio capite, v. g. quia secunda vxor erat consanguinea, vel affinis in gradu irritante, incurretur ne tunc poena legis punientis secundas nuptias? Idem est de rebaptizante, si in secundo Baptismo fuit alius defectus. Videtur enim in his, & similibus casibus incurri poenam, quia ibi fit actus exterior purus, & ex praeo affectu, quem lex intendit punire; ergo invenitur quidquid necessarium est ad poenam talis legis incurrendam. Declaratur, quia si secunda nullitas non tollit primam; ergo neque additio novae nullitatis potest poenam prioris impedire. Nihilominus dico, tunc non incurri poenam legis punientis actus propter specialem nullitatem, & praeiudicem resolutantem ex illa circumstantia, quam importat nomen, sub quo lex punit talem actum. Itaque lex puniens rebaptizantem, intendit punire illum, qui quantum ex se facit, seu facere intendit Baptismum secundum validum, & ita faceret, si primum non obstarat. Idemque est cum proportione de secundis nuptiis. Et haec ratione dixi in materia de Baptismo, eum, qui exterius rebaptizat hominem baptizatum sine intentione baptizandi, non incurtere poenas, quia re vera non facit ex se propriam rebaptizationem, sed fictam: idemque est de contrahente exterius cum secunda sine consensu, & voluntate, etiam quantum ex se. Idem ergo erit etiam cum intentione idem facit, si à parte rei interuenit alius defectus etiam ignoratus, quia tunc solum ex conscientia erronea intendit facere secundas nuptias, in re autem ipsa eas verè non intendit, quia intentat nuptias alijs nullas. Vnde etiam fit, ut si religiosus contrahat matrimonium cum ea, quam ignorat esse consanguineam, animo contrahendi quantum ex se est: & in re illa non sit consanguinea, non incurrit poenas latas contra religiosum ducentem vxorem, sed potius incurret poenam legis prohibentis matrimonium cum consanguinea, quatenus ignorat ea talis impedimenti culpabilis fuit, quia matrimonium illud prout intentatum à religi. so

Fit satis quod affirmetur.

ex alio capite iam non erat verum, sed apparet. Et iuxta hanc doctrinam intelligendam puto priorem partem regulæ generalis supra positæ, cum supponit tales leges punire actum purum cum pravo affectu: intelligi enim debet de puro actu aliâs sufficiente de se ad effectum, si non intervenit impedimentum, propter quod solum intedit talis lex punire talem actum; & similiter intelligi debet de pravo affectu, cui in re subest talis actus, & non tantum in cogitatione, vel erronea conscientia.

37. Declaratur, & confirmatur; nam si quis scienter rebaptizaret in aqua rosacea, sciens in illa non posse perfici Baptismum, non incurreret pœnas rebaptizantis, ergo licet ex ignorantia putet sufficere, non incurreret: nam conscientia erronea nõ sufficit ad pœnam humanæ legis, si in re non subest actus, quem lex punire intendit. Atque hanc doctrinam sumo ex Iurisperitis, qui dicunt, notarium facientem instrumentum falsum, non incurrere pœnam falsarij, si instrumentum illud ex alio capite falsum inveniatur, sed alio modo extraordinario esse puniendum. Quia licet lex illa puniat actum ratione falsitatis, quæ sufficit ad annullandum instrumentum, non tamen punit illud, nisi quatenus aliâs validus esset, si falsitas non interveniret. Ita docuit Bald. in l. 1. C. de sepulchro violato, in fine, licet contrarium sentiat in dicto cap. extempore, num. 9. in princ. citans Bart. in l. si quis legatus, ff. ad leg. Cornelianam de falsis. Qui non simpliciter id affirmat, sed cum variis distinctionibus, & nunquam dicit, illum notarium incurrere pœnam ordinariam falsi, sed esse puniendum propter atrocitatem delicti, quod potest intelligi de pœna extraordinaria, ut dixit etiam Baldus. Simile est quod dixit idem Bald. in l. 2. C. de Episcop. audien. Emphyteutam, qui inconsulto dominorem vendit, non cadere in commissum, si venditio aliâs fuit nulla ex defectu solemnitatis, vel ex quacunque alia causa extra illam, quod inconsulto domino facti sunt. Ut explicuit rectè Tiraquellus de vtroque retract. lib. 1. §. 1. Gloss. 2. n. 6. cum Card. & multis aliis, quos refert, & latius idem prosequitur in legibus connubialibus. Gloss. 3. q. 24. à num. 205. vbi in n. 217. generalem constituit regulam, quando lex punit actum nullum, intelligendam esse de actu, qui non aliunde est nullus, nisi ex illo defectu, quem lex punire intendit.

Bald.

Bart.

Tiraquel. Glossa.

12. 3. Conclus.

Dico tertio: Quando lex punit actum qui tempore talis legis validus erat, licet malè fieret, & postea sit nullus per legem posteriorem, pœna prioris legis non habebit locum in illo actu postea nulliter facto. Ratio sumenda est ex secunda parte regulæ supra positæ, quia tunc prior lex pœnam imponens, dirigebat suam intentionem ad actum validum, & solum intendebat punire malitiam, quæ in aliquo modo faciendi talem actum adiungebatur; ergo postquam annullatus est actus, deficit materia illius legis: nam postea actus, qui exterius fit, re vera non est ille, de quo lex prior loquebatur, nec malitia eius est eadem, sed longè alia; valde enim diuersum est actum validum inordinatè facere, vel intentare facere actum nullum. Et licet interdum fortasse hoc secundum sit grauius, tamen simpliciter est diuersum, & ideo ad illud non extenditur pœna prioris legis, præsertim quia licet sit grauius, potest non esse ita nociuum, nec habere illa incommoda, quæ prior lex considerabat. Et præterea ipsa irritatio est quædam incommoditas, quæ vicem pœnæ supplere potest. Exemplum esse potest in matrimonio clandestino, quod ante Concilium Tridentinum validum erat, licet esset prohibitum sub aliquibus pœnis: nunc autem irritum est ex vi decreti dicti Concilij, & ideo illud inuualidè contrahentes non incurrunt antiquas pœnas, ut aliqui moderni probabiliter opinantur, & latè tractat

A Sancius lib. 1. de matrimonio disp. 2. Quibus fauet Concilium Tridentinum, quatenus præcipit, ut clandestinè, & irritè contrahentes arbitrio Ordinariorum puniantur: sentire enim in hoc videtur, illos non incurrere alias pœnas per leges, vel constitutiones præscriptas. Est autem hoc valde probabile, loquendo de pœnis quatenus per leges antiquiores Concilio erant statutæ: nam si aliquæ sunt postea per nouiores leges statutæ, vel renouatæ, in eis non procedet in rigore hæc conclusio, sed ex aliis principiis de illis erit iudicandum.

Dico quarto: Quando lex prohibet actum, quia validè fieri potest, non obstante prohibitione, & adiiicit pœnam, illa non incurritur regulariter, nisi per actum validum. Ratio est, quia tunc lex principaliter respicit actum secundum substantiam suam, & effectum, & non tantum secundum externam apparentiam, ut v.g. si lex prohibet venditionem, principaliter respicit ad alienationem, atque ad eam venditionem validam; ergo illam etiam directè punit, ergo per venditionem inuualidam non incurritur illa pœna. Idem ergo intelligendum est in similibus. Quod etiam confirmat vulgaris regula, quod verba cum effectu sunt intelligenda, ut dicitur in cap. relatum, de Clericis nonresidentibus, vbi Glossa multa refert, & habetur in l. 1. ff. quod quisque iuris, vbi etiam dicitur, non nocere conatum, si nullum habuit effectum, utiq; quando verba legis de se actum perfectum significant. Et plura refert Tiraquel. lib. 1. de retract. §. 1. Gloss. 2. n. 5. & 6. & Rebuff. in l. bones, de verborum significatione, limit. 2. & 3. Iuuat etiam generalis regula, nomen simpliciter dictum significare veram rem, & non fictam, & consequenter si actum significet, significare actum validum, non nullum. Ut nomen, sententia, significat sententiam validam, cap. vlt. & Clementin. vlt. de re iudicata, & condemnationis verbum illam significat, quæ rata est, l. 4. condemnatum, ff. de re iudicata. nomen exhereditatio illam indicat, quæ rectè fit, l. non putauit, §. non quæuis, ff. de bonorum possessione contra tabulas. Et ratio est; quia actus validus, & nullus non nisi analogicè tales sunt, & ideo simpliciter vox sumpta stat pro valido, de quo vide Rebuff. in d. l. bones. limitation. 1. num. 9. & Ripa in dicto §. condemnatum, d. num. 4. Et augetur ratio: nam maximè hoc debet procedere in pœnis, quia restringendæ sunt, & ad verborum proprietatem, & rigorem coarctandæ.

11. 4. Conclus.

Tiraquel. Rebuff.

Clem. vlt.

L. non putauit.

L. bones.

14. Obsiatur obicitur.

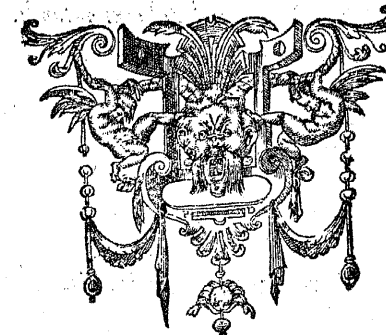
E Sed obicit potest: nam sequitur, sacerdotem excommunicatum, ac denunciatum ministrantem alicui sacramentum penitentiae, non incurrere irregularitatem, consequens est falsum; ergo. Sequela patet, quia illud sacramentum est nullum ex defectu iurisdictionis; ergo per illum actum non incurritur irregularitas, quæ est pœna sacerdotis excommunicati ministrantis sacramenta. Propter hanc, & similes exceptiones dixi in assertione, accipiendam esse regulariter, non infallibiliter. Illum ergo casum de sacerdote excommunicato absolutè tractavi in Tomo quinto, disputatione vndecima, sectione tertia, num. decimo tertio, & probabilius iudicavi, non obstante nullitate absolutionis, incurrere irregularitatem in eo casu, & idem nunc etiam videtur. Quia considerata intentione canonum, sub illa prohibent excommunicato omnem usum potestatis ordinis, etiamsi fiat cum illo defectu, quem necessariò habere debet, prout fit ab excommunicato. Itaque lex, quæ fert talem pœnam, iam supponit defectum in tali actu facto ab excommunicato, & illum intendit punire, & ideo etiamsi nullus sit, dummodo illam nullitatem habeat ex vi excommunicationis, punit illum. Et hoc est maximè in legibus attendendum, reduciturque ad regu

regulam in secunda assertione positam, quia si lex explicite, vel virtute supponit nullitatem in actu, vel defectum, vnde illa solet oriri, licet non semper oritur, censetur punire etiam actum illum qui nulliter fit ex vi censura, vel alterius similis defectus; quan-

do autem nullitas provenit ex alio capite, cessat prædicta ratio, & procedit generalis regula, quod lex loquens de actu, intelligitur de actu valido, quia solum ille simpliciter talis existimatur.

FINIS LIBRI QVINTI.

HH 4 INDEX

INDEX CAPITVM LIBRI SEXTI

DE INTERPRETATIONE, CESSATIONE,
& mutatione legis humanæ.

- Cap. I. De ratione rectè interpretandi legem humanam.
 Cap. II. De extensione in legibus humanis per earum interpretationem.
 Cap. III. De extensione legis ad casum non comprehensum sub aliqua verborum significatione.
 Cap. IV. Expediuntur nonnulla dubia circa extensionem legis.
 Cap. V. De restrictione legis per interpretationem.
 Cap. VI. De cessatione obligationis legis in particulari contra verba legis.
 Cap. VII. De excusatione legis per episkiam.
 Cap. VIII. De usu episkia sine recurſu ad Principem.
 Cap. IX. De cessatione legis causa cessante.
 Cap. X. De dispensatione in lege humana.
 Cap. XI. De effectibus dispensationis humana legis.
 Cap. XII. De materiali causa dispensationis.
 Cap. XIII. De forma dispensationis humana legis.
 Cap. XIV. De potestate ordinaria dispensandi in legibus humanis.
 Cap. XV. Dubia circa potestatem inferiorum in legibus humanis.
 Cap. XVI. De potestate ordinaria dispensandi, & commutandi.
 Cap. XVII. De potestate delegata ad dispensandum in legibus humanis.
 Cap. XVIII. De iustitia causa ad iustam dispensationem.
 Cap. XIX. De validitate dispensationis legis humana sine iusta causa.
 Cap. XX. De cessatione dispensationis cessante causa.
 Cap. XXI. De nullitate seu inualiditate dispensationis.
 Cap. XXII. Quando obtenta dispensatio sit subreptitia.
 Cap. XXIII. Quæ taciturnitas inualidat dispensationem.
 Cap. XXIV. De dispensatione ab omni vinculo tacitis aliis.
 Cap. XXV. De abrogatione legis.
 Cap. XXVI. Quis possit legem abrogare.
 Cap. XXVII. Quibus modis sit abrogatio, & de effectibus eius.

LIBER

LIBER VI.

DE INTERPRETATIONE, CESSATIONE, ET MUTATIONE HVMA- NARVM LEGVM.

DIXIMVS in tribus libris proxime præcedentibus de omnibus quæ spectant ad rationem, & efficaciam legis, tam civilis, quàm canonicæ, & ad quasdam earum generales species, quæ omnes mutationem admittunt, & ideo priusquam de iure humano non scripto, vel de privato dicamus, de mutatione legis humanæ scriptæ dicendum est, simulque canonicam, & civilem comprehendamus, quoniam utraque mutationem admittit, & doctrina quoad hanc partem communis est, ac ferè vniuersalis. Distinguentur autem sunt variae mutationes, quæ in humana lege fieri possunt: potest enim mutari interdum quasi ab intrinseco, & de se, aliquando verò ab extrinseco agente, & utraque mutatio accidere potest, vel in parte solum, vel in tota lege. Dico autem legem mutari ex se, & ab intrinseco, quâdo ex defectu materiae, vel finis, aut rationis eius obligatio cessat. Et quâdo hoc contingit tantum in parte, seu in particulari occasione, dicitur legis interpretatio, seu æquitas, aut episkia; quâdo verò integra mutatio accidit, cessatio dicitur potest, & ita à nobis appellatur. Ab extrinseco autem mutatur lex, quando per contrariam actionem auferitur eius obligatio, & siquidem id fiat ex parte, vocatur dispensatio, sub qua commutationem comprehendimus: si autem fiat in tota lege, vocatur abrogatio, seu irritatio, aut ablatio legis. Ex quibus quatuor membra confurgunt sigillatim pertractanda, interpretatio, cessatio, dispensatio, & abrogatio legis. Quibus addi solet mutatio legis per additionem, ut constat ex D. Thoma q. 97. art. 1. Veruntamen si additio legis fiat sine diminutione, vel abrogatione præexistentium legum, magis pertinet ad introductionem nouæ legis, quàm ad mutationem, de qua tractamus, & ideo nihil de mutatione illa nobis dicendum superest. Si autem lex noua antiquioribus deroget, iam non est pura additio, sed mutatio, quæ sub abrogatione comprehenditur, scita quatuor illa membra sufficiunt. Et quod ad primum spectat, licet sola interpretatio, per quam lex declaratur in speciali casu non obligare per episkiam, ad legis mutationem pertinere videatur, nihilominus, ut illa melius intelligatur, & propter materiae complementum, operæpretium erit aliquid de interpretatione humanarum legum generaliter præmittere.

CAPVT I.

De ratione rectè interpretandi legem humanam
quoad legitimum sensum eius.

TRipliciter legis interpretationem distinguere possumus ex Glossa in l. si de interpretatione, ff. de legib. & Panormit. & Declin. cap. 1. de postul. Præla.

ASyluest. verb. interpretatio, scilicet authenticam, vtualem, & doctrinalem. Authenticam voco, quæ fit auctoritate illius, qui potest legem condere; vtualem, quæ consuetudine, & ipso vtu fit, & doctrinale, quæ fit per doctrinam, & auctoritate interpretum; hæc de hac tertia præcipue loquimur, & ideo breuiter alias duas expedimus. Dicitur verò Glossa aliud membrum addit illius interpretationis, quæ fit per sententiam iudicis. Sed hæc sub consuetudine includitur, ut patet inferius loco suo.

Primo ergo certum est, dari posse interpretationem aliquam legis, quæ auctoritatem legis habeat, hanc verò fieri non posse, nisi vel ab ipsomet legislatore, vel successore, vel superiore iurisdictionem habente. Tota assertio facillè probatur, quia interpretatio hæc saepe est necessaria ad bonum commune, & non excedit potestatem legislatoris, potest ergo cum auctoritate legis ab eo fieri, non verò ab inferiori, qui legem ferendi non habet potestatem, vel non talem, ut cadat in actum superioris. Et hoc est, quod dicitur in l. vlt. C. de legib. omnem legis interpretationem ab Imperatore datam, ratam, & indubitatam habendam esse. Et reddit rationem, quia si leges condere soli Imperatori concessum est, etiam leges interpretari, solo dignum imperio esse oportet. Quod necesse est intelligi de hac interpretatione, quam authenticam vocamus, de qua etiam dicitur in capit. inter alia, de sentent. excommunicationis. *Vi unde ius prodiit, interpretatio quoque procedat.* Estque optimum, & nonum exemplum in motibus propriis Sixti V. de illegitimis: nam per priorem de illis disposuit, per posteriorem verò priorem interpretatus est, & utriusque eandem legis auctoritatem habet. Est autem aduertendum, non tantum eandem personam posse hoc modo legem suam interpretari, sed etiam eandem sedem, ut ita dicam, seu successorem in eadem potestate, ut clarè probatur in dicto c. inter alia. Et ratio est, quia lex non procedit à persona, nisi ut habente potestatem, & lex semper pendet ab eadem potestate, in quacunque persona sit; ergo qui in eadem potestate succedit, semper potest prædecessorum leges interpretari. Vtrum quidem est, eundem hominem posse certius explicare suam mentem, & sensum, quem re vera habuit, quando legem condidit, quia solus ipse voluntatem suam certò cognoscit, successor verò solum potest illam coniectare. Nihilominus tamen potest successor interpretari sensum, in quo lex recipienda est, & obseruanda, & hoc modo dicitur hæc authentica interpretatio. Vnde etiam manifestum est, posse superiorem hoc modo legem inferioris interpretari, quia non est necesse, ut attingere certò possit personalem (ut ita dicam) sensum, & mentem eius, qui

Panormit. Dec. Syluest. Vide Bart. ni. l. Casar. ff. de publ. & velti. in repe. tit. n. 2. q. 3. de virtute huius verbi, interpretari, ubi multa de hac re.

Dari posse in interpretatione, quæ a legis auctoritate habet.

quia hoc neque in successore est necessarium, sed satis est, ut possit definire, ac statuere, quomodo talis lex accipienda sit, & custodienda, quod melius potest facere per iurisdictionem superiorē, quam per æqualem, ut constat. Superiorem enim voco non tantum in dignitate, vel extrinseca perfectione, sed in subordinatiōe, & prælatione. Quomodo iurisdicō Re-gis est superior iurisdicōne præfecti, aut Proregis, & iurisdicō Papæ iurisdicōne Episcopi, non verò ita comparatur Archiepiscopus ad Episcopum, unde non potest sic interpretari legem eius.

Vnde etiam intelligitur, frequenter contingere, ut hæc interpretatio non sit nuda declaratio sensus prioris legis, sed mutatio etiam aliqua, vel addendo, vel minuendo, quia totum hoc cadit sub potestate eius, cuius autoritate fit talis interpretatio, & potest esse ad commune bonum necessarium. Vnde licet contingat, interpretationem non videri omnino adæquatam proprietati verborum legis, non est dubitandum de autoritate, & efficacia interpretationis, quia cum auctor eius possit aliquam mutationem facere, sepe cum interpretatione illam miscet sub eodē interpretationis nomine illam comprehendendo, sicut talis per modestiam, & comitatem, ut videtur licet in cap. 1. de iuram. calum. & cap. vnic. de Cleri. coniug. in 6. cum similibus. Denique observare oportet, hæc omnia intelligenda esse de lege, quæ directè sit ad interpretandum priorem. Saepè enim vnam legem per aliam interpretamur, licet neutra ad hunc finem cõdita sit, sed ex certo sensu vnius veriorum alterius sensum colligimus, aut coniectamus, vel propter cõsonantiam, vel propter verborum vsum, vel propter similitudinē rationis, aut aliquid simile: tunc autē interpretatio non est authentica, sed sub doctrinali comprehenditur, quia non habet legis autoritatem, ut per se cõstat. Ut ergo authentica sit interpretatio, oportet, ut habeat omnes legis humane cõditiones, atq; ad eò ut sit iusta, procedens à legitima potestate, sufficere promulgata, &c. Vnde consequenter fit, ut hæc ipsamet lex humana interpretatiya alterius, exposita sit dubiis, & obscuritatibus, ac subinde ut etiam propter illa alia interpretatiōes necessariæ sint. Ideoq; observant Doctores, quod constitutio declarans alia, in his, quæ non exprimit, recipit omnes interpretatiōes, quas constitutio declarata, ut sumitur ex Glossa in Clementin. statum, verb. consuetudo, de electione, & in cap. is qui, verb. vel electi, de electione, in 6. & habetur expressè in Authentica de filiis ante dotalia instrumenta natis, in fine, collation. 3. vbi id notant Gloss. & Bart. & alij, quos referunt Martenz. lib. 5. recopilat. tit. 4. l. 2. glof. 6. num. 10. Burg. de Paz. l. 1. Tauri, num. 288.

Secundò dicendum est, multum valere interpretationem ex vfu desumptam ad legis obligationem præscribendam, & interdum talem esse posse, ut authentica sit, & pro lege habenda. Hæc assertio communis Doctorum est, ut sumitur ex cap. cum dilecti, de consuetud. quatenus in eo dicitur, consuetudinem esse optimam legum interpretem, quod etiam habetur in l. si de interpretatione, ff. de legib. Pertinet autem ad materiam de consuetudine, & ideo illam prosequemur in c. 7. libri sequentis ad finem.

Tertio dicendum est, leges humanas etiam admittere doctrinalem interpretationem, quæ licet per se non inducat obligationem, quia non habet potestatem introducendi legem, habet tamen suam autoritatis gradam, qui potest interdum esse tam certus, ut inducat necessitatem. Hoc totum ad eò notum est, ut probatione non indigeat: nam hæc est humana conditio, ut vix possit homo tam perspicuis verbis sensum suum explicare, quin ambiguitates, & dubia nascantur, præsertim quia lex humana loquitur bre-

Hæc interpretatio non sit nuda declaratio sensus prioris legis, sed mutatio etiam aliqua, vel addendo, vel minuendo, quia totum hoc cadit sub potestate eius, cuius autoritate fit talis interpretatio, & potest esse ad commune bonum necessarium.

Quæ requiritur ut interpretatio dicatur authentica.

Glossa. Bart. Matienza. Burgos.

Interpretatio ex vfu desumpta interdum posse esse authenticam.

Alia incho necessaria est doctrinalis interpretatio in legibus humanis.

uiter, & in generali, & in applicatione eius ad varios casus in particulari oriuntur frequenter dubia, propter quæ iudicium prudentum, & declaratio doctrinalis necessaria est. Denique ex hac necessitate orta est iuris civilis peritia, cuius præcipuus finis est, verum sum, veramque interpretationem legum humanarum tradere. Quod munus cõmmodatur in l. vni. C. de professoribus qui Constantinopol. lib. 12. quatenus honorari iubet eos, qui illo munere probè utuntur.

De hac igitur interpretatione certum est, non habere vim legis, quia non procedit à potestate iurisdictionis, sed à scientia, & iudicio prudentum, & ideo dicimus per se non inducere obligationem. Quia verò in omni arte iudicium peritorum in illa magna inducit probabilitatem, ideo etiam in hac legum humanarum interpretatione hæc doctrinalis interpretatio magnum habet autoritatis pondus. In quo varij gradus esse possunt: nã si in alicuius legis intelligentia omnes interpretes conveniant, faciunt humanam certitudinem, & regulariter loquendo, etiam inducent obligationem servandi legem, & utendi illa in praxi iuxta talem interpretationem. Tū quia tanta consensus Doctorum indicat communem acceptionem, & observantiam legis in illo sensu, tum etiam, quia vix potest accidere, ut contra communem omnium Doctorum interpretationem tam efficax ratio occurrat, ut in conscientia reddat securam contrariam intelligentiam. At verò ubi variae sunt Doctorum interpretationes, iuxta pondus rationum, & Doctorum autoritatem iudicandum est, occurrebat hic disputatio de electione opinionum, illa verò ad materiam de Conscientia spectat.

Sed circa hanc interpretationem interrogari potest, quibus principiis, seu regulis utendum sit ad verum sensum, & obligationem legis colligendam. In quo puncto latissime scribunt iuris interpretes, quia propriè ad illos spectat, quia verò etiam Theologus aliqua directio in legum, ac canonum intelligentia necessaria est, eam breuiter cõprehendemus. Tria igitur capita obscuranda sunt, quæ supra tractando de forma legis distinximus, scilicet, verba legis quatenus significatiua sunt, mens legislatoris, & ratio, & de singulis aliquid est dicendum, quoniam ex his omnibus pendet vera interpretatio legis. Circa verba dicendum est, in omni lege humana primum omnium expectandam esse verborum proprietatem, id est, propriam significationem: nam ex illa maximè sumenda est vera interpretatio legis, semperque est præferenda, nisi aliquid obstat. Sic enim de testatore dicitur in l. non aliter, ff. de legat. 3. Non aliter à significatione verborum eius recedi, quem cum manifestum est, aliud ipsum sensisse, ergo multo magis de verbis legislatoris idem asserendum est. Vnde in l. 1. §. si is, qui nauem, ff. de exercitoria actione, dicitur, In dubiis non esse recedendum à verbis edicti, & in l. prospexi, ff. qui & agnibus, verbis inherendum esse, etiam si res gravis esse videatur. Quod quidem (ait) perquam durum est, sed ita lex scripta est. Hinc etiam in cap. 2. §. sed neque, de translati. Episcop. concessa. cessione Episcopatus, non censetur concessa translatio. Et ratio redditur: nam si circū translationem idem fieri voluisset, quod de cessione dixerat, & de translatione poterat expressisse. Significans, non esse recedendum à proprietate verborum, quoad fieri possit. Similia habentur in cap. ad audientiam, de decim.

Ratio verò clara est, quia verbum communi sermone usurpantur in propria significatione: nam idcirco illa recipiunt ergo multo magis hoc intelligendum est servari in legibus, & non expositæ circumventionibus, & falsis interpretationibus ut supra diximus. Vnde confirmatur ab incommodo, quia aliis nihil esset certum in legibus, neque per illas possent regulari actiones humanae.

Conuenit in Do. magna habet auctoritas.

Tria notanda ut verius sit legis colligatur.

L. non aliter.

minum, quia vnusquisque posset suo arbitrio ad improprios sensus illas deriuare. Confirmatur secundo, quia propter hanc regulam docet Patres verba Scripturæ in proprio sensu esse accipienda, nisi ex circumstantiis, vel aliis locis aliud cõstet, quod maximè obseruandum est, ubi dogmata fidei, aut morum traduntur: idem ergo est cum proportione in lege, quæ est regula morum. Denique etiam Dialectici dicunt, analogum simpliciter sumptum accipi pro principali significato; verba autem, si præter sensum proprium habere possunt improprium, sunt quasi analogæ, & in eis sensus proprius est quasi principale analogatum; ergo absolute posita in lege, accipienda sunt in proprio, ac principali statu. Atque hanc regulam tradit Iurisprudenti communiter, ut late refert Tiraquel. in l. si vnquam, §. liberis. n. 4. 5. & sequentibus. & attingit breuiter Constanti. Rog. tractat. de iur. interpret. q. 2. nu. 20. Quando autem, vel quomodo hæc regula deficiat, ex dictendis patebit.

Observandum est autem in hoc puncto in verbis iuris, seu legum, duplicem proprietatem solere distinguere, vnam naturalem vocant, aliam civilem. Prior non sic appellatur, quia significatio aliqua verborum legis sit à natura, cõstat enim omnia verba humanarum legum ad placitum, & ex impositione, significare, sed quia quædam significatio est ex simplici, & primæua verborum impositione, & in ea solè significari res prout verè ac naturaliter sūt, sicut dictio, mors, significat naturalem mortem. Significatio autē civilis dicitur, quæ est per extensionem, participationem, vel fictionem iuris, ut dictio, mors, significare solet civilem, qualis sit per religiosam professionem, & filius adoptatus dicitur filius, & sic de aliis. Quibus addi posset tertia significatio, quæ vocari potest vsualis, quia est ab vfu, & consuetudine loquendi, quæ magnam vim habere solet in significatione vocum interpretanda, ad eò ut in legum expositione proprietati etiam verborum vsus præferendus sit, ut Iurisprudenti cum Bart. docet in l. non dubium, C. de legib. in l. Labeo, ff. de supellectile legata, & in l. ff. de ius, & legitimis hæredibus. Pannonitan. in Proem. Decretalium. vbi latissime Felinus plurima cõgerit. Ne verò tot membra multiplicemus, hanc significationem ad duas præcedentes reuocamus: nam si vsus verbi sit cõmunis totius populi in vulgari modo loquendi, iam illa significatio est facta magis propria magisque naturalis, quàm primæua, quia vsus habet vim derogandi institutionem, & mutandi impositionem humanam. Si autem vsus sit solius iuris, talis significatio sub civili continetur.

Regula ergo proposita de priori proprietate est intelligenda, per se loquendo, in l. circumstantia occurrentes, vel alia iura cogant, extensionem, vel limitationem facere, ut in sequentibus prosequemur. Atq; ita sumitur ex lege vltima, C. de his, qui venia mactatis, &c. Vbi perfecta, vel legitima ætas simpliciter dicta accipi dicitur pro naturali, non pro illa, quæ imperiali beneficio supplicetur. Idem sumitur ex cap. suscepum, de rescrip. in 6. vbi id notat Glossa verb. non morte. citat alia iura, & latius Tiraquel. dicta l. si vnquam, verb. suscepum, num. 17. Sed obseruandum circa hoc est, regulam hanc potissimum habere locum in vocibus vsualibus, ut sic dicam, quas leges, seu iura accipiunt ex communi lege hominum, sunt, seu verò alia voces, quæ sunt propriæ ipsius iuris, & ab ipso inueta, sicut vnquam; ars propria habet vocabula, quibus utitur, ut in iure canonico tales sunt, vox, censura, excommunicatio, & similes, & in iure civili, resuscipio, prescriptio, & similes; in his ergo vocibus significatio civilis, seu secundum ius est significatio naturalis illarum: nã est ex primæua impositione, & res per talem vocem significata non habet aliam naturam, nisi quam habet ex institutione iuris, & ideo secundum eam significationem sūt

tales voces in legibus accipiendæ, & proprietates illarum ex iure sumenda est.

Sed quid si vox habeat plures significationes proprias in naturali proprietate? Respondeo, tunc utendum esse regulam, quæ in omnibus sermonibus ambiguis, seu æquiuocis prudenter obseruari solet, videlicet, ut legis materia, aliæq; circumstantiæ attentè ponderentur: nã ex illis determinabitur facilè verborum significatio. Maximè verò legis initium considerare, & cum illo sequenti coniungere necesse est, quia ad illud debet trahi sequenti, nisi aliquid obstat. Nam in procemio constitutionis solet causa finalis, & principaliter mouens contineri, & ideo illud maximè spectandum est ad legis intelligentiam, ut communiter tradit Iurisprudenti, quos late refert Tiraquel. in tract. Cessante causa, limitation. 1. nu. 64. & 65. & Molina lib. 1. de primogen. cap. 5. à num. 3. & Gutierrez. in practicis lib. 3. question. 17. num. 90. Vnde etiam in cõtractibus initium, & causa spectantur. l. si procuratorem, in princ. ff. mandati, ergo multo magis in legibus obseruandum est initium, ut ad illud cætera accommodentur. Quin potius additur in leg. 24. ff. de legibus. Incivile esse, nisi tota lege perspecta, vna aliqua eius particula proposita, iudicare. Itaque ex antecedentibus, & consequentibus cum materia, & aliis circumstantiis determinanda est æquiuoca vel bi significatio. Quod si verba legis ad eò essent æquiuoca, ut neque ex antecedentibus, neque ex subsequentibus, nec ex materia, aut ratione legis cõstare posset definitus sensus eius, illa non esset lex, quia non solum non esset clara, verum etiam neque mentem legislatoris satis significaret. Vix autem fieri potest, quin altera significatio sit rei de qua tractatur, magis accommodata, & illa ferenda est iuxta regulam legis 68. ff. de regulis iuris. Quoties idem sermo duos sententias exprimit, ea potissimum accipitur, quæ rei gerenda aptior est. Idè à simili sumitur ex leg. si seruum plurimum, §. vltim. ff. de legat. 1.

Circa intentionem, seu mentem legislatoris considerandum est, ab illa potissimum pendere tã substantiam, quàm efficaciam legis, quia, ut probatum est in lib. 3. mens legislatoris est anima legis, vnde sicut in viuente substantia, & operatio vite ab anima maximè pendet, ita in lege à mente legislatoris. Illa est ergo vera interpretatio legis, per quam mentem, & voluntatem legislatoris assequimur, & ideo quacumque ratione de mente legislatoris cõstare possit, secundum illam maximè erit lex interpretanda. Quod potest confirmari ex principio generali, quod ex Gregorio traditur in cap. humane aures, 2. 2. quæst. 5. Non debet aliquis verba cõsiderare, utique nuda, sed intentionem, & voluntatem, quia non debet inuenire verbis deservire, sed verba intentioni. Quæ verba non inueniuntur in Gregorio, sed sunt Cælestini, ut infra videbimus. Deniq; cõfirmatur ex vfu iurium, cõsiderantium utique mentes legislatorum, c. l. postquam, de electione, in 6. ibi. Ex sui mente exigis, &c. & in c. secundo requiris, de appel. ex intentione legislatoris verba extenduntur: quia verba intentioni deserviunt, ut ibi allegatur. Sic etiam in l. cum mulier, ff. solut. matrim. ex mente legis negatur marito propter lenociniū accusatio vxoris de adulterio. Idè probatur optimè ex l. seire etiam, §. aliud, ff. de excusat. tutoriū. ibi, Sed est maximè verba legis hunc habebant intellectū, tamen mens legislatoris aliud vult. Simile etiam de Testamētis dicitur in l. non aliter, in princ. ff. de l. 3.

Quæret verò aliquis qui possit fieri, ut mens præter verba aliquid conferat ad legem interpretandam. Quia homines non possunt mentē alterius hominis percipere, nisi ex verbis eius, nam, ut Greg. dicit, 26. Moral. & infertur in dicto cap. humane aures, initio. Apud homines cor verbis, apud Deum verò verba pensantur ex corde. Hic autem agimus de humano iudicio, & intelligentia, quomodo ergo potest sensus legis, quæ

Quando vox habeat plures significationes quid faciendum.

Tiraquel. Molin. Gutierrez.

Quid circa intentionem considerandū legislatoris.

Gregor. Cælestini.

Tiraquel. Constanti. Rog.

Duplex verborum proprietates.

Bart. Pannonitan. Felin. Significatio vsualis ad naturalem vel civilem referenda est.

Quomodo regula traditur intelligenda.

Glossa.

in verbis consilii, ex mente sumi, cum ipsa mens per A verba tantum nobis possit innotescere? Et confirmatur: nam si legislator per verba legis suam mentem non declararet, non constitueretur lex, nec per se obligatio, etiamsi ex aliis coniecturis possemus aliquo modo voluntatem legislatoris cognoscere, quia (ut supra dictum est) lex non constituitur voluntate Principis, nisi per verba legis sufficienter expressa, quia voluntas sola non sufficit per se ad obligandum, nec etiam est satis, quod aliunde privatim innotescat, sed necesse est, ut in ipsa lege sufficienter contineatur: ergo non possumus e contrario per voluntatem cognoscere verborum sensum.

74. Quomodo mens legislatoris potest esse regulam interpretandi.

Hilar.

Ad interrogationem respondetur, cum dicimus mentem legislatoris deferre ad interpretandam legem, non esse sensum, ipsam voluntatem legislatoris merè internam, vel secundum se spectatam esse posse regulam interpretandi legem, contra hunc enim sensum rectè procedunt obiectioes factæ; sed sensus est, verba nudè supra sæpe esse ambigua, & ex variis intentionibus, ac voluntatibus posse procedere, & ideo ex adiunctis id est, ex materia, aut circumstantiis prudenter pensandum esse, ex qua voluntate, & intentione processerint, & tunc ad intentionem legislatoris accommodandam esse verborum significationem, & interpretationem. Ita sumitur ex sententia Hilarij lib. 4. de Trinit. dicenti, *Intelligentia ditorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermone res, sed rei est sermo subiectus, cap. intelligentia, de verbor. significat.* Verum est igitur, homines iudicare de mente loquentis ex verbis, non tamen ex illis nudè, & abstractè sumptis, sed ut coniunctis omnibus circumstantiis, à quibus determinari possunt ad hanc mutationem potius, quam aliam iudicandam. Vnde ad confirmationem fatemur, legem non constitui per internam voluntatem, nisi in lege ipsa sufficienter manifestetur, ut probat ratio facta. Nihilominus tamen ut verba legis sufficienter indicent intentionem, & voluntatem legislatoris, nõ est necesse, ut abstractè, & nudè sumpta illam indicent, sed possunt, ac debent ex omnibus adiunctis determinari.

75.

Secundò interrogari hinc potest, an mens legislatoris plus conferat ad veram interpretationem legis, quam verba, vel e converso. Nam ex dictis videtur sequi, plus menti esse tribuendum, quam verbis, quia mens est præcipuum in lege, nam est vita eius. Item propter quod vnumquodque tale, & illud magis: sed verba sunt propter mentem, & non e contrario, ergo præferenda est mens verbis. Vnde in cap. in his, de verbor. significat. dicitur, *Non debet aliquis considerare verba, sed voluntatem, cum non intentio verbis, sed verba intentioni debeant deferri.* In contrarium verò facit, quia licet ordine intentionis mens sit prior verbis, sic enim dicuntur verba esse propter mentem, quia ad illam indicandam instituta sunt, nihilominus ordine executionis, seu in genere causæ instrumentalis priora sunt verba, nam per illa deuenimus in cognitione mentis, & voluntatis legislatoris; ergo præferenda est verborum vis in legis interpretatione. Et confirmatur: nam illud est præferendum, quod certius est, sed verborum proprietas est certa, & clara: mens autem legislatoris solum per coniecturas cognoscitur, in quibus sæpe homines falluntur; ergo præferenda sunt verba per se loquendo, vel saltem regulariter. Quod videtur sentire Tiraquel. in dicta l. si unquam, verb. libertatis. n. 2. cum Bald. in c. licet, de elect.

Tiraquel. Bald.

76.

Respondeo, hanc comparisonem non posse fieri inter verba legis, & voluntatem legislatoris, ut in se est merè interna, cum voluntas nõ hoc modo cognoscatur, neque ut se deferri possit ad intelligendam legem. Potest ergo fieri comparatio, vel inter verba ex vna parte, & alias coniecturas, quibus mentem le-

gislatoris indagamus ex alia, vel inter vim, & proprietatem verborum. & mentem legislatoris sufficienter coniectatam per varia signa simul sumpta. Priori ergo modo dicendum videtur, verba per se loquendo esse potissimum signum voluntatis legislatoris, & illo maximè vtendum esse ad mentem legis perspicendam, non tamen illo solo, sed simul cum aliis, à quibus interdum vincit, ac superari potest. Primum horum intendunt Doctores allegati, & constat, quia significatio verborum est magis expressa, & certa. Itè, quia verba sunt, quæ ex intentione legislatoris potissimum assumuntur ad declarandam voluntatem suam; ergo illa etiam primò, ac principaliter consuli debet ad eandem voluntatem cognoscendam. Altera verò pars sufficienter probata est in principali regula, & in declaratione præcedentis dubitationis. Vnde constat, in secundo sensu comparisonis mentem legis, vt cūq; sufficienter cognita sit, esse verbis præferendam, quod satis probat rationes priori loco factæ. Probatur etiã ex l. non dubium, C. de legib. dicente, *Contra legem agere, qui per occasionem verborum contra legis iuramentum voluntatem, est ergo voluntas verbis præferenda.* Item in l. nominis, de verborum significat. dicitur, *Ex lege esse tam quod est ex sententia legis, quam quod ex verbis.* vbi Glossa exponit, *Tam quod est ex sententia præter verba, quam quod est ex verbis, & sententia;* nam quod est ex verbis sine sententia, non est lex, vt visum est. Hoc denique modo dicitur in dicta l. non aliter, ff. de legat. 3. à verbis legis recedi, vbi de mente legislatoris constat. Dicitur autem à verbis legis recedere, quando illa exte- dimus, vel restringimus, vel multo magis quando à proprietate verborum aliquatulum recedimus, quod etiam facere licet, quando necessarium est, ut à mente legislatoris non recedamus, quia tunc verba re vera non significant voluntatem legislatoris secundum suam proprietatem, sed secundum aliquam translationem, vnde est illud Gregorij in cap. præterea, de verbor. significat. *Plerumque dam proprietates verborum attendunt, sensus veritatis amittunt.*

Quo sensu verba sui sunt voluntatis legislatoris.

Glossa.

Interdum proprietates verborum relinquendi, ut mens legislatoris inuestigetur.

77. Quibus modis mens legis indaganda.

Grego.

Tandem verò interrogari potest, quibus modis, vel coniecturis vtendum sit ad mentem legislatoris indagandam præter nudam vim verborum. Respondeo multa assignari à Iurisperitis, præcipua verò capita sunt hæc. Primò materia legis: nam illi maximè debent verba deferri, iuxta sententiã Gregorij supra citatam. Sic in cap. 2. de translat. Episcop. §. sed neque, exponitur, *Ecclesiam dici viduam,* etiamsi habeat Episcopum non consecratum, vel inutilem, quia materia talem sensum postulabat. Sic etiam in l. si verò, ff. locati, verbum, *donationis,* per verbum transactionis exponitur, *materia exigente.* Secundò quoties verborum proprietas induceret iniustitiã, vel similem absurditatem, circa mentem legislatoris, trahenda sūt verba ad sensum etiam improprium, in quo lex sit iusta, & rationabilis, quia hæc præsumitur esse mens legislatoris, vt multis iuribus declaratum est in tit. de legib. ff. Et in eis ratio ostenditur. Nã in l. 8. dicitur, *Bemgnius leges interpretanda sunt, quo voluntas earum conferuetur.* Ergo si necessaria sit etiã impropria interpretatio, vt volūtas sit, vel præsumatur iusta, in eo sensu accipenda est lex, quia aliã non cõseruabitur voluntas legislatoris, cum lex iniusta non sit lex. Et in l. 9. additur, *In ambigua voce legis ea potius accipienda est significatio, que vitio caret, præsertim cum voluntas legis ex hoc colligi possit.* Quia nimirum sine vitio esse præsumenda est. Quod habet verum, etiamsi illa ambiguitas sit per analogiam, vel improprietatem, & idem sumitur ex l. nulla iuris ratio, eodem.

Tertiò ex comparatione ad alia iura potest indagari mens legislatoris in aliqua lege, etiam præter vim & proprietatē verborum eius, idq; dupliciter. Primò ex repugnantiã, & cõtrarietate aliarum legū, quæ con-

que in vno verborum sensu, & vitatur in alio, tunc autem solum remotè illam indicat. Nihilominus tamen posterior etiam pars verissima est. Oportet tamen circa illam aduertere, duplicem esse posse rationem legis, vnam in lege nõ expressam, sed ab interpretibus excogitatam: Aliam in lege ipsa explicatam. Prior ergo ratio licet aliquid conferat ad assequendam legislatoris mentem, non est tamen certum iudicium, sed probabilis tantum coniectura, tunc quia sæpe ratio non est certa, sed in opinione Doctorum posita est, tum etiam quia multo minus certum est, illam fuisse rationem, quæ mouit ipsum legislatorum, cum possint esse alia, à quibus moueri potuerit, & consequenter est incertum, ad quam rationem magis accommodandus sit sensus legis. At verò quando ratio legis in ipsa lege continetur, magnum iudicium esse potest mentis legislatoris, & post verba ipsa, videtur secundum certitudinis locum obtinere, quia tunc ratio legis est aliquo modo pars eius, nam in ea continetur, vt supponitur. Vnde necesse est, vt præceptum, & voluntas legislatoris sit rationi suæ accommodata, & consequenter, vt verba significantia actum præceptum, si ambigua sint, ex ratione ibi expressa determinationem accipiant; ergo ex tali ratione efficaciter probatur mens legislatoris. Quod ideo manifestum visum est Bartolo, & multis aliis Iurisperitis, vt sæpe nõ distinguant inter hanc rationem, & mentem legislatoris, & vtamque pariter vocant animam legis, vt supra lib. 3. dixi, & attingit Decius loco proxime citato. Veruntamen licet illa duo sint valde propinqua, in re sunt distincta, vt ibi probaui, & ideo ratio est medium ad indagandam mentem, & moraliter certum, quando est in lege expressa: non tamen ita infallibile, quin alię etiam circumstantiæ ponderandæ sint, quia etiam ipsius rationis sensus potest esse ambiguus, & ex aliis circumstantiis certior redditur. Et contingere etiam potest, vt ex eadem ratione voluntas variis modis, & ad diuersa moueatur, & ideo ad plenè cognoscendam legislatoris voluntatem, quæ est propria mens eius, non sufficit sola ratio, etiam in lege expressa, sed omnia expendenda sunt, & attentè consideranda.

Vide Gualter. in Pract. lib. 3. q. 5. n. 34. & 25. Annot. de Burr. Imola. Felin. Favorm.

Semper aliqua proprietas verborum seruanda.

15. Ratio legis videtur consistere in mensuris legislatoris.

Bald.

Capitulum II. De extensione in legib. human. per earum interpretationem. Quando, & quomodo habeat locum extensio in legibus humanis per earum interpretationem. Leges interpretatio, si præcisè, ac secundum vocis rigorem sumatur, solum consistit in declaratione, & intelligentia proprij, & (vt sic dicam) immediati sensus ipsius legis, sistendo tantum in vtrata, & propria significatione verborum, & in sensu legis ex illis sic intellectis resultante, & hanc interpretationem videtur vocasse declaratiuam Bartol. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure, q. 6. principali, & de illa tractat in quæstion. 3. nobis verò nihil de illa dicendum superest, præter dicta in capite præcedenti. Alio ergo modo sumitur interpretatio prout aliquid specialiter operatur circa legem, quæ multiplex est secundum varios effectus, vnus est correctio, vel abrogatio legis, de qua infra dicemus, quia specialiter fit per vnam legem circa alias, vel per posteriores circa præcedentes, alij verò sunt, qui in vnaquaque lege secundum se spectari possunt, vt sunt extensio, restrictio, exceptio, vel excusatio, seu cessatio obligationis legis, vel aliorum effectuum eius, & de singulis aliquid dicendum est, vt generales regulæ habeantur ad decidendos casus ex legum intelligentia pendentes. Primò igitur circa extensionem aduerto, quadruplicem extensionem in lege posse cogitari. Vna est intra verborum proprietatem secundum naturalem significationem, alia est ultra proprietatem naturalem, & intra proprietatem ciuilem, siue per communis iuris visum, siue per aliquam iuris fictionem, tertia

Ratio legis in ipsa lege continetur magis iudicium mens est legislatoris.

Bart.

Decius.

7. Legis interpretatio declaratur.

Bart.

2. Quædruplicem extensionem legis.

esse potest ultra vtramque proprietatem per aliquam A
impropriam, siue in significatione alicuius verbi,
aut nominis, siue in conexione verborum, siue in sub-
intelligenda, vel supplenda aliqua particula non ex-
pressa in lege. Et ita in hoc tertio membro potest esse
infinita varietas, & inaequalitas per maiorem, vel mi-
nozem impropriam. Quarto potest cogitari exten-
sio ultra omnem significationem verborum etiam
impropriam, solum propter rerum, vel casuum simili-
tudinem, aut identitatem formalem in ratione legis.
Quinto addi potest extensio ultra mentem legiflato-
ris. Sed hanc non admittimus, vt infra dicemus, nec
ultra dictos modos extensionis videtur alius possibilis
per comparationem ad verba, vel rationem legis, quae
est veluti terminus a quo procedit extensio. Potest au-
tem extensio fieri ad personas, ad res, seu casus, ad lo-
ca, vel ad tempora, & ita ex parte termini ad quem
(vt ita dicam) possunt etiam extensiones multiplicari.

Dico ergo primo: Omnis lex non odiosa per se lo-
quendo, extendenda est ad omnia; quae verba in si-
gnificatione propria, ac naturali comprehendunt, non
vero ultra illa, nisi alia specialis ratio id requirat. Ex-
empla sunt, si lex loquatur de filiis, vt filias etiam co-
prehendat, quia illa vix in significatione propria
comprehendit, non vero ita comprehendit nepotes
ex vi significationis, nisi alia ratio cogat. Et ideo dixi,
per se loquendo: nam ex accidenti possunt verba intra
illam significationem coarctari, vt si ex ampla intelli-
gentia, etiam propriissima, sequatur aliquod absurdum, vel
correctio alterius legis, vel aliquid simile, vt in capite
sequenti explicabimus. Sic ergo explicata assertio cog-
nitus est in cap. 1. de constit. vbi bene Deci. lect. 1.
n. 2. 3. & sequentibus. Panormit. n. 14. & sumitur ex
Glossa in l. non possunt, ff. de legib. in fine. Prior ergo
pars affirmans patet, quia tunc nulla est ratio exten-
dendi legem ultra naturalem proprietatem verborum
ergo non debet fieri, quia regulariter homines loquuntur
secundum proprietatem verborum, & si absolute,
& indefinite loquuntur, de toto significato verborum
loqui intelliguntur. Et hoc maxime habet locum in legi-
bus, in quibus indefinitus sermo aequiual et vniuer-
sali, quia sunt regulae generales, & doctrinalem ser-
monem continent, vt optime probari potest ex lege
prospexit, ff. qui, & a quibus, & tradidit Bart. in l. 1. §. sed
& si, ff. de ventr. in possess. mitten. n. 3. vbi in scholiis
multa referuntur. Et confirmatur, quia lex, quae non
continet odium, aut speciale grauamen, inter fauores
reputari potest, vt in principio libri praecedentis dixi;
ergo intra praedictos saltem limites extendenda est.

Altera vero pars negatiua cum sua moderatione
exceptiua, etiam est clara, quia per se loquendo, ac
regulariter, homines vtuntur verbis in significatione
maxime propria; multo ergo magis id est obseruandum
in legibus. Et hoc etiam confirmant multa ex his, quae
in superiori capite adduximus, & nonnulla iuris prin-
cipia, vt quod ubi lex non distinguit, nec nos distinguere
debemus, quod sumitur ex dicta l. prospexit. & l. 1. ff. de
legat. praest. Cui aequiualens est, vt quod absolute dicitur,
simpliciter, & sine diminutione accipiat. l. de pretio, ff. de
Publiciana, &c. cui consonat l. cum prator. 170 ff. de regu-
gul. iur. iuuat etiam quod simplicibus legibus est amica,
vt dicitur in §. ceterum, Instit. de legitim. agnat. succ. &
alia similia: Et haec assertio ex sequentibus magis de-
clarabitur, quando vero specialis ratio maiorem exten-
sionem postulet, quando vero tantam non patiat-
ur, dicemus capite sequenti.

Dico secundo: Quando lex est fauorabilis, vel spe-
cialis aliqua ratio iuris intercedit, extendenda est ad
omnem proprietatem verborum, non solum natura-
lem, sed etiam civilem, seu iuridicam, non vero ultra
illam, nisi maior necessitas id postulet. Haec poste-
rior pars latius tractabitur in assertione sequenti.

3. Quaeque lex odiosa extendenda est.

Decius. Panormit. Glossa.

Bart.

7. De fauorabilis ad omne proprietatem verborum est extendenda.

nunc vero sufficienter constat ex dictis in capite praecedenti, quia verborum proprietatem tenenda est, nisi necessitas cogat, quia alius nihil erit certum, & constans in dispositione legum. Prior ergo pars assertionis, quae praecipue nunc intentata est, communis est, & clara. Et in communi suaderi potest, quia vnaquaeque ars vtitur verbis sibi propriis, & iuxta propriam consuetudinem, vel institutionem; ergo multo magis id seruandum est in legibus. Nec enim cogendus est legislator, vt quoties loqui vult de filiis naturalibus, & adoptiuis, specificet id faciat, sed aliquando vti poterit voce communi; ergo in legibus habere potest locum extensionis secundum totam significationem propriam verborum non solum naturalem, sed etiam civilem; ergo maxime ita sunt accipienda verba in fauorabilibus legibus, iuxta vulgata principia iuris. Quod tamen semper est intelligendum per se, & nisi aliud obstat, iuxta alia principia, & regulas, quas proponemus. Idemque erit, quando eadem omnino ratio in lege expressa in omnibus illis significationibus inuenta fuerit, tunc enim satis indicat eadem ratio, intentionem legislatoris fuisse de omnibus illis loqui.

Atque ad hanc regulam spectant variae quaestiones, quae de hac extensione tractantur a Doctoribus, quarum resolutio ab illa pender, & a posteriori, & quasi per inductionem illam confirmat. Vna, & satis celebris est, an lex loquens verbis proprie significantibus casum verum, extendatur etiam ad fictum, quem sub lata significatione verba comprehendere possunt, modo explicato. Quam quaestionem tractant Bart. & alij Legiflatores in l. si is, qui pro emptore, ff. de vscap. & in l. homines populi, ff. de iustit. & iur. & in l. cum ex oratione, ff. de excusat. tutor. & in l. 3. §. haec verba, ff. de negot. gest. nam ex his, & aliis iuribus inter se collatis constat, interdum legis verba extendi ad casum fictum, interdum vero non extendi. Vnde ordinaria regula est, in materia stricta, id est, odiosa, correctoria, & similibus non admitti extensionem illam, in materia autem ampla, id est, fauorabili, admitti. Vt cum lex loquitur in fauorem filiorum, adoptiuorum etiam venire solent, vt docet Baldus, & alij apud Menoch. lib. 4. presumpt. 89. n. 36. & lex loquens de legitimis, legitimatos comprehendit, teste Bart. in dicta l. si is, qui pro empt. n. 30. & Menoch. supra n. 22. Vnde potest hic notari alia regula, scilicet, quando lex omnino aequiparatur fictum cum vero, tunc quoad dispositiones, seu effectus eiusdem iuris, ordinariè habere locum extensionem legis secundum totam proprietatem civilem, seu legalem, quia lex disponere censetur secundum eiusdem iuris usum, & institutionem. Vt v.g. dicit lex, legitimatum nihil differre a legitimo, vtique quoad dispositiones iuris, vel secundum iura factas, Authen. quibus modis nat. effi. &c. cap. 1. & 3. Inde ergo fit, vt nomine legitimorum ordinariè veniant etiam legitimi, nisi aliud constet aliunde de mente legis. In quo etiam considerandum occurrat, hoc maxime habere locum, quando effectus per legem inducitur est quasi dispensatio in aliquo defectu non a natura, sed ab hominibus introducto, vt est ingenuitas concessa contra seruitutem: nam seruitus non est conditio naturae, & ideo seruus factus ingenuus per legem simpliciter venire solet in legibus nomine ingenui, vt patet ex dicta l. cum ex ratione. Maxime vero in materia fauorabili. Et alia exempla afferemus in sequentibus.

Dico tertio: Extensio legis per impropriam, seu ultra proprietatem verborum, tam naturalem, quam civilem rariè locum habet, admittenda vero est, quando aliis vel lex figret illusoria, & nullius momenti, vel iniustitia, aut aliam absurditatem contineret. Hanc conclusionem in terminis posuit Abb. in c. 1. de constit. n. 4. & sequitur ibi Deci. & alij, & Felinus referens alios in cap. in vltimo, de constit. n. 4. Conuare.

Dico quarto: Quando lex est fauorabilis, vel specialis aliqua ratio iuris intercedit, extendenda est ad omnem proprietatem verborum, non solum naturalem, sed etiam civilem, seu iuridicam, non vero ultra illam, nisi maior necessitas id postulet. Haec posterior pars latius tractabitur in assertione sequenti.

7. Lex odiosa extendenda est ad omne proprietatem verborum est extendenda.

3. variat. cap. 3. n. 9. Nauarr. in sum. cap. 27. n. 51. & in A
cap. poma. de poenit. dist. 1. n. 16. & 21. & sumitur ex
Glossa. penult. in cap. 2. de vfur. in 6. Qui omnes praecipue loquuntur de posteriori parte assertionis. Nam prior, scilicet quod haec licentia extendendi legem ad improprium sensum, per se non liceat, sed tantum necessitate cogente, per se nota est, & ex dictis in capite praecedenti satis probatur. Quod vero propter dictam causam liceat, optime probatur ex l. scire etiam. §. alind, ff. de excusat. tutor. vbi propter vitandum absurdum lex ibi dicens, Vel intra centum miliaria, extenditur, vt etiam intra quatuor centum locum habeat. Et à simili etiam sumitur ex l. nam absurdum, ff. de bon. libert. & optime in l. stipulatio, de oper. liber. Et confirmari hoc potest ex cap. si ciuitas, de sententia excommunic. in 6. vbi interdictum ciuitatis extenditur ad suburbia, ne vilipedi valeat sententia interdicti. Idem probatur ex cap. significauit, de Iudaeis, vt illud bene expendit Nauarr. in sum. cap. 27. n. 51. Ratio autem est, quia est vulgaris regula, omnem dispositionem ita esse interpretandam, vt valeat potius, quam percat; ergo multo magis lex, quae magno consilio fit: at vero si iniustitia contineret, non esset lex; ergo ita est interpretanda, vt sit lex, & non sit iniusta, etiam si ad hoc necessarium sit verba extendere vsque ad impropriam. Et eadem ratione vitanda est omnis absurditas à lege per eius interpretationem, quia si esset absurda, irrationabilis esset, & consequenter non esset lex. Idem denique erit si sit inutilis, & nullius momenti, quia etiam hoc modo nihil ad commune bonum conferret, ac subinde non erit lex. Et praeterea cum lex auctoritate publica fiat, & magno consilio, non potest praesumi facta in eo sensu, vt sit iniusta, absurda, vel inutilis. Vnde etiam de statuto dixit Albert. conf. 20. n. 11. non esse ita interpretandum, vt elusorium fiat, & sequitur Mascard. concl. 596. n. 2. Imò etiam in lege odiosa fit haec extensio, ne fiat fraus legi, & ita fiat inutilis, vt in l. 4. ad Macedon. sub mutuo comprehenditur venditio pecunia credita. Et ad id valet l. cum quis, 126. de regul. iur. & Glossa vlt. in cap. vlt. de vfur. in 6. vbi nomen testamenti ad codicillum extendit in materia poenali, ne lex fiat illusoria, estque ibi communiter probata. Et plures alios in eadem sententiam refert Tiraquel. in l. conuict. Gloss. 5. n. 115. & Sarmien. lib. 1. sect. c. 12. n. 7. Atque in his assertionibus non videtur esse controuerfia inter auctores: nam in his generalibus regulis conueniunt, licet alij plures, alij pauciores limitationes adhibeant, quas nunc non expendimus, quia pendunt magis ex particularibus materiis, seu ex applicatione generalis doctrinae ad illas, quam ex formali ratione interpretandi leges.

C A P V T III.

Vtrum lex extendi possit ad casum non comprehensum sub aliqua verborum significatione, propter solam rationis similitudinem, vel identitatem.

Qvaestio haec valde cotrouersa est inter auctores, & non paruam habet difficultatem, & ideo specialiter tractanda est. Multi ergo sentire videntur, tantam extensionem fieri non posse. Et potest suaderi primo, quia ratio legis non est lex, nec formaliter illam constituit tanquam forma substantialis eius, quia haec est voluntas legislatoris significata per verba; ergo si verba in aliqua significatione non extenduntur ad aliquem casum, quamuis fortasse ratio in eo militet, non est de illo lata lex. Dices, voluntatem legislatoris esse rationi conformem, & ideo tantum extendi, quantum ratio eius. Sed contra hoc argumentor Suarez de Legib.

secundo, quia stante eadem ratione potest Princeps velle vnum, & non aliud, vel pro sola libertate, vel certe, quia non expedit multa praecipere, aut prohibere, neque omnia omittere, & ideo eligit vnum pro arbitrio suo, quod saepe potest facere sine culpa; imò etiam interdum propter aliquam rationem. Nam licet nos lateat, fortasse non defuit legislatori aliquod motiuum, propter quod vnum praecipere, & non aliud, non obstant aliqua similitudine rationis. Vnde confirmatur tertio, quia ipsa determinatio expressa verborum ad vnum casum, & taciturnitas alterius, indicat potius legislatorem vnum voluisse praecipere, vel prohibere, & non aliud, ex illa coniectura iuridica, quia si voluisset, expressisset, cap. 2. de translat. Episcop. cap. ad audientiam, de decim. Vnde potius solet interdum sumi argumentum ab speciali, quia dum hoc in speciali prohibetur, & alia tacentur, signum est alia non prohiberi. Denique lex non est ultra totam significationem extendenda sine necessitate, aut ratione cogente; hic autem nulla est, sed sola coniectura similitudinis rationis, quae & infirma est, quia nunquam potest illa similitudo omnimoda satis probari, cum non oporteat legislatorem omnem rationem exprimeret, quae ipsum mouit, & per alias coniecturas, quas adduximus, illa sufficienter eliditur; arguendo cap. verisimile, de praesumptionibus; ergo propter solam rationem non est lex extendenda ultra verba. Et hanc sententiam significat Glossa in cap. in fidei, verb. inquisitionis, de haeret. in 6. tenet Anton. in cap. vlt. de consuet. n. 57. Domin. in cap. 1. de temporib. ordin. in 6. n. 9. Adrian. in 4. Mater. de excommunic. q. 3. excep. 8. & Cordub. lib. 1. q. 11. opin. 2. ad 3. & multi alij apud Tiraquel in l. si inquam, verb. libetis. à n. 2. vbi infinita penè congerit, & allegat vsque ad num. 30. & praecipue in num. 20. & 21.

Multi vero alij affirmant, tantam esse vim rationis legis, vt propter illam comprehendere censetur casus in lege omisos; si in eis par ratio militet, licet aliter sub verbis legis non contineantur. Pro qua sententia multa etiam congerit Tiraquel. supra à n. 42. vbi etiam plures auctores allegat. Idem Constant. Roger. in tract. de iur. interpret. §. 1. à num. 21. Molin. lib. 1. de primogen. c. 5. n. 7. & sequentibus. Couarr. in cap. alma. 2. p. §. 4. n. 7. vers. secundo. Angel. verb. lex. n. 6. & 8. cum Imol. & Gemi. Syluest. q. 18. cum Panormit. in cap. in infans, de regular. n. 3. vbi ait, dispositionem legis extendi propter rationem expressam in lege, etiam si verba id non patiantur. Idem ferè habet in cap. 1. de iuram. calum. n. 8. Fundamentum potissimum est, quia ratio legis, praesertim in ipsa expressa, indicat sufficienter, intentionem legislatoris esse, prohibere aliquid, non quatenus materialiter (vt sic dicam) tale est, sed vt subest tali rationi, ac subinde prohibere quidquid talem rationem aequaliter induit: ergo dispositio talis legis tam vniuersalis est, quam eius ratio, etiam si verba eius id non expriment. Et confirmatur, quia hoc modo decisio vnius casus per sententiam Principis censetur habere vim legis pro omnibus similibus, quia, nimirum, casus ille particularis materialiter sumptus solum censetur esse tanquam quoddam exemplum, in quo ratio decisionis exercetur, quia vero ratio est, quae fundat decisionem, ideo vniuersalis esse censetur pro casibus similibus; ergo idem est cum proportionem in quacumque lege. Et ad hoc confirmandum allegantur varia iura: quae nunc non licet sigillatim expendere, quia intellecta generali doctrina, potest vnusquisque iuxta eam singula interpretari.

In hac re difficile est iudicium ferre, propter varia dicta Doctorum, & iurium, quae ab ipsis allegantur. Vt tamen quod sentio dilucidè, & breuiter explicare valeam, suppono, sermonem esse de lege humana esse debet.

Glossa. Anton. Domin. Adrian. Mater. Cordub. Tiraquel.

2. Ratio legis aliquando extenditur ultra significationem verborum. Tiraquel. Constant. Roger. Molin. Couarr. Angel. Imola. Gemi. Syluest. Panormit.

3. De lege humana propria sermo esse debet.

propria, id est, disponente, & inducente nouam obligationem, quae ex sola ratione naturali non oritur: nam si lex hominis tantum sit declaratiua rationis naturalis, sine dubio tantum extendetur, quantum ipsa ratio. Nec de hoc esse potest controuersia. Deinde differentiam constituo inter paritatem rationis, & identitatem. Paritatem rationis uoco, quando licet rationes sint diuersae, habent inter se aequalitatem, ut sunt v. g. ratio amicitiae, aut gratitudinis, quae inter se diuersae sunt, possunt autem equiparari, & moraliter aequales iudicari. Identitatem autem uoco, quando in diuersis materiis una, & eadem ratio pietatis promouenda, aut nocuenti uitandae intercedit. Quam distinctionem attingunt Iuristae allegati, & paritatem uocant similitudinem rationis, aliam identitatem, ut uidere licet in Baldo, & aliis, quos Tiraquel. citat, & expressius Rochus Curt. tract. de consuet. ad cap. ult. eod. sect. 4. num. 23. ex Alex. conf. 75. & Paulo de Cast. conf. 338. & in conf. 84. ut illum refert, & sequitur Tiraquel. in dicta l. si unquam. verb. liberis. nu. 45.

Roch. Alex. Paul. Cast. Tiraquel.

4. Similitudo rationis non sufficit, ut obligatio legis ex uno casu ad simile extendatur. Paul. Cast. Alex. Roch. Glossa.

Bart.

Abb.

Roch. Felin.

5. Duo in lege poenali distinguenda sunt in lege poenali potest, scilicet, praecipuum, vel prohibitio, & poenae impositio. Quod ergo attinet ad poenam, certum existimo, non posse

A legem poenalem quoad poenam extendi propter solam similitudinem rationis, quantumque ista sit. Quod prater auctores proxime allegatos sentit Glossa. in cap. in poenis. 49. de regul. iur. in 6. dicens, quod de poenis non arguimus ad similia, quia poena non excedit proprium casum. Idem docuit Anton. de Butr. in cap. vit. de consuet. n. 57. & 58. & bene Cast. lib. 1. de lege poenal. cap. 7. docum. 3. eandem opinionem tenet, & communem Doctorem esse dicit Molin. tract. 2. de iustit. disp. 176. §. quarto. Emman. Roder. tom. 1. quaest. regular. qu. 1. art. 6. regula 14. Sanci. lib. 10. de matrim. disp. 4. Probari autem potest primò ex generali regula iuris, in poenis benigniore interpretationem esse faciendam; at extensio poenae propter solam similitudinem non fit per interpretationem benignam, sed nimis rigorosam; ergo. Secundò, quia haec extensio vel fieri posset à casu ad casum similem aequalem, vel grauiorem, vel à persona ad personam, vel à poena ad poenam, vel à loco ad locum, aut alia simili circumstantia; nihil autem horum potest dici cum probabilitate; ergo.

Glossa.

Anton. de Butr. Cast. Molin. Emman. Roder. Sauc.

Probatum prima pars de casu ad casum, quia poenae impositio licet secundum generalem rationem aequalitatis, seu proportionis fundetur in ratione iustitiae; tamen in determinatione talis poenae ad talem casum pendet ex voluntate legislatoris, magis quam ex ratione, ut constat, quia nulla certa ratio cogebat Principem ad imponendam hanc poenam pro tali delicto, posset enim imponere aliam, vel nullam per legem imponere, sed committere iudici; ergo rationis similitudo ex parte delictorum non sufficit ad extendendam poenam ad casum similem, quia prater rationem necessaria est voluntas legislatoris, quae ibi non interuenit. Declaratur, & confirmatur haec pars, quia in poenis, quae ipso facto imponuntur, manifestum est, neminem obligari in conscientia ad exequendam, vel obseruandam in se poenam legis, nisi commiserit illud specificum delictum, propter quod est imposita, ut in censuris, irregularitatibus, & aliis impedimentis canonicis manifestum est, ut constat ex doctrina saepe repetita in materia de censuris. Imò Doctores omnes in illa ponderant non solum specificam rationem delicti, sed etiam modum, & consummationem eius iuxta rigorosum sensum uerborum esse necessarium. Vnde ridiculum esset dicere, parricidam, vel incendiarium templi, aut imaginum, incurere censuram canonis, si quis suadente, quia haec delicta equiparantur in grauitate percussioni clericorum; ergo idem dicendum est in poenis imponendis per iudicem; eadem enim ratio militat, quia lex imponens poenam certam pro furto, in rigore non obligat iudicem ad imponendam illam poenam pro alio delicto, etiam si simile, vel aequale sit. Quando uero possit iudex, vel etiam debeat ex alio principio uti ea similitudine, seu imitatione legis punientis unum delictum ad puniendum aliud, paulò post explicabo.

Declar. in exemplis

Atque haec rationes conuincunt in aliis extensionibus secundum alias circumstantias, quando uariata circumstantia, uariatur factum, quod lex considerauit. Ut patet in primis in uariatione personae: nam si lex definitè punit religiosum conuonantem hoc, vel illud, non punit clericum secularem idem delictum committentem, quia licet sit in specie idem, non tamè est idem, quod lex uoluit, & expressit. Item hic procedit illa ratio, quod punire hanc, vel illam personam pender ex uoluntate legislatoris, & ideo non sufficit similis ratio, quia nec semper homo uult omnia, quae participant similitudinem rationis, nec semper expedit omnia uelle, sed unum pra alio eligitur arbitrio legislatoris, uel propter alia motiua, quae apud se habere potuit. Et haec est iuridica ratio exponendi omnes canones poenales, & destructo hae generali fundamento, tollitur certitudo in his legibus explicandis. Et

In iuridica ratio exponendi omnes canones poenales.

Et idem discursus fieri potest de loco: nam si lex punit delictum factum in tali loco, ita ut ex illa constet, habuisse respectum ad illum, non extenditur ad alium, licet eadem, vel similis ratio in eo esse uideatur. Quod quidem dixit Bart. in Authent. ult. C. de sacrosanct. Eccles. quando cum illa extensione inducitur correctio legis; ego uero uense absoluitè, ac per se idem esse dicendum ex vi mutationis loci, & facti, quod lex considerauit. Et idem est de malo peccandi: nam si lex punit peccantem scienter, non extenditur, ad peccantem ex ignorantia, etiam si contingat, delictum ex aliis circumstantiis esse grauius, & sic de aliis, propter eandem rationem. Denique idem est euidentius de extensione à poena ad poenam: nam si certa poena imponitur per legem, non potest iudex mutare, aliam similem imponendo; quia astringitur lege ad soluendum, ut ita dicam, in tali specie, nisi per modum dispensationis ex iusta causa aliud ei permittatur, ut supra dictum est. Et in poenis, quae incuruntur ipso facto, non potest quis mutare poenam in aliam similem, quando potest poenam lege praescriptam exequi, imò licet non possit, non tenetur aliam aequiualem praestare, ut in superioribus dictum est, & in aliis legibus est certum, in eis non habere locum commutationem proprio arbitrio factam, ut infra dicitur; nulla ergo extensio, vel argumentatio per similitudinem rationis habet locum in poenis, quoad proprium reatum earum, etiam si maxima congruentia, vel similitudo intercedere uideatur, ut dixi etiam in tom. 3. tertiae partis, quaest. 67. art. 8. in comment.

Tom. 3. in 3. p. 57. art. 8. in comment. 8. Ioan. Andr.

Regulatio poenae Ioan. Andr.

Similitudo rationis non sufficit ad extensionem legis.

A suppono distinctione quadam, qua utuntur Imol. Gem. Tiraquel. & Sylu. locis citatis, qui dicunt, duplicem esse mentem legislatoris, uel potius interpretationem mentis legislatoris, unam comprehensiuam, aliam extensiuam, quod ego intelligo purè extensiuam, generale nomen imperfectiori membro applicando, Comprehensiuam interpretationem, uel extensio est, quando per illam declaratur talem casum, uel personam comprehensam fuisse in mente legislatoris, licet uerba non satis eam declarauerit, ut est casus in c. si postquam. §. si uero, de elect. in 6. ibi, Quia non solum ut quis ueniat, sed etiam ex sui mente exigit, quod usque ad finem negotiorum profequatur, cum similibus. Purè uero extensiuam mens, seu interpretatio dicitur illa, per quam extenditur dispositio legis ad casum non comprehensum sub mente legislatoris, propter similitudinem, uel paritatem rationis.

Imol. Gem. Tiraquel. Syluest. Duplex interpretatio mentis legislatoris.

Hoc posito sic argumentor, interpretatio purè extensiuam, & non comprehensiuam numquam sufficit, ut dispositio legis obliget in casu, ad quem fit extensio ex vi talis legis, sed extensio, quae fit per similitudinem rationis sine admixtione uerborum, nunquam est comprehensiuam, sed pura extensio; ergo ratione illius tantum nunquam lex obligat per vim directiuam. Quae ratio procedit tam in lege fauorabili, quam in poenali, correctoria, & quomodocumque odiosa, ut per se patet. Maiorem uideatur plane supponere Imol. & Gem. imò etiam Syluest. & probatur, quia formalis ratio constitutiua legis est mens legislatoris, sub qua uoluntatem eius praecipue intelligo; ergo quod non fuit sub mente legislatoris comprehensum, non potest sub lege comprehendi; ergo non potest cadere sub legis obligationem; ergo si interpretatio sit purè extensiuam, non potest sufficere ad obligationem legis. Probatum consequentia uelima (nam cetera omnia per se nota uidentur) ex data declaratione terminorum, quia illa dicitur pura extensio, quae fit ultra totum id, quod sub mente legislatoris comprehenditur. Quod autem talis sit extensio, quae fit per solam similitudinem rationis, quod in minori sumebatur, probatur, quia sola similitudo rationis non ostendit, sub uoluntate legislatoris comprehensa fuisse omnia, quae similitudine rationis inter se habent, ut probant omnia dicta de poenis. Nam sicut obligatio ad poenam talem non nascitur ex sola ratione, sed ex uoluntate legislatoris, quae tamen simili ratione potest uelle hanc, uel illam poenam, & non aliam sita obligatio directiuam nascitur ex uoluntate, & haec non semper tantum extenditur, quantum rationis similitudo, ut in poenis probatum est, & in rationibus pro prima sententia adductis.

10. Interpretatio purè extensiuam non sufficit, ut ad dispositio legis obliget in tali casu.

Imol. Gem. Syluest.

Responderet autem Syluest. verb. lex. quaest. 1. §. sicut physice est impossibile, esse eandem causam, quin sequatur idem effectus, ita loquendo iuridice, esse impossibile, esse eandem rationem, & non esse idem ius, cum ratio ipsa sit formaliter ius, & lex, nisi hoc sit ex uoluntate legislatoris, quam tamen sequi non tenemur, nisi exprimat. Veruntamen haec obiectio, ablati quadam aequiuocatione, quam inuoluit, grauius confirmat nostram sententiam, quam eam oppugnet. Aequiuocatio ergo saepe committitur in illo uerbo, eadem ratio; nam si rigore sumeretur pro uera identitate rationis, prout à similitudine distinguitur, non procederet ratio contra nos, qui haec duo distinctimus, & nunc de sola similitudine tractamus. Syluester autem latius loquitur de ratione eadem, prout antea dixerat. Si ratio sit purè simpliciter, seu eadem, non eade maior. Sic ergo loquendo de ratione eadem, pro similitudine, uel maiori, falsa est maior, & in eam comparatio, quae fit causa physica, quae naturaliter agit ad rationem, quae moraliter inducit liberam uoluntatem legislatoris: quod ipsemet Sylu. uidit, cum addidit, nisi hoc sit de uoluntate legislatoris; si ergo legislatoris uoluntas

11. Syluest.

Resoluitur responsio.

Syluest.

Syluest.

potest efficere, ut lex non tantum extendatur, quantum par ratio, non est iuridicè impossibile, esse eandem rationem, & non esse idem ius. Fallumque est dicere, quòd talis ratio sit formaliter ius, & lex: nam talis ratio per se non sufficit ius, aut legem constituere sine voluntate legislatoris, aliam non posset legislatoris voluntas facere, ne lex tantum extendatur, quantum illa ratio, quia non potest tollere ab illa ratione, quòd illi est intrinsecum, & formale. Nam ob hanc causam non potest voluntas legislatoris humani facere, ut illa ratio naturalis, quæ per se inducit obligationem naturalis legis, & est quasi formale ius naturale, non extendatur, quantum natura sua potest. Scòs verò est de ratione congruitatis, seu convenientiæ, quæ in lege humana reperitur; illa enim ratio per se non est formaliter ius, aut ratio, sed potius est voluntas, vel saltem non sufficit ratio sine voluntate. Vnde libenter admittimus illud principium, quòd Sylvest. sumit, quia non tenemur sequi voluntatem legislatoris, nisi exprimat: nihil autem illum iuvat, quia licet legislator non exprimat, se nolle, ut lex extendatur ad omnia, in quibus similis ratio invenitur, non ideo ratio sola per se obligat, ut ostensum est, nisi accedat voluntas legislatoris. Vnde retorquetur ratio, quia per talem legem non exprimitur voluntas legislatoris obligans ad talem extensionem; ergo nulla est talis obligatio. Probatur consequentia, quia voluntas legislatoris non obligat, nisi exprimat, & illa non exprimitur, ergo ex illa non potest esse obligatio, nec etiam ex sola ratione; ergo ex nullo capite.

Sed dici potest, quòd licet ratio sola non sit lex sine voluntate, tamen est signum voluntatis, præcipue quòd in ipsa lege exprimitur; ergo tunc tantum extenditur voluntas, quantum ratio, & ita ex ratione respiciat interpretatio non tantum pure extensiva, sed etiam comprehensiva, & sic etiam procedit, quòd Bald. & alij dicunt, rationem esse ipsam legem, quia innotuit voluntatem, & ideo aequè extendi legem ipsam, ac rationem eius. Sed hoc, licet possit habere apparentiam aliquam in propria identitate rationis, de qua statim, non tamen in rationis partitate, aut similitudine, quia de illa fallum est assumptum; nam ratio per se non est sufficiens, nec adæquatam signum voluntatis, etiam si in lege exprimat, quia est tantum signum honestatis, vel utilitatis, quam legislator in tali materia respicit, ut in illa per legem, ac voluntatem suam necessitatem inducat. Et ideo necessarium non est, nec moraliter verum, aut ordinatum, quòd voluntas legislatoris extendatur ad omnia, in quibus potest inveniri similis ratio. Quia (ut dicebam) voluntas pro sua libertate potest circa unam materiam disponere, & non circa aliam, licet in utraque inveniantur similis ratio, quia fortasse non extendit in omnibus disponere, & pro suo arbitrio legislator eligit unam materiam populi, quam aliam. Exemplum morale est, quia in lege taxante pretium panis, aut vini eadem profectò, vel potius similis ratio, considerari potest, & nihilominus lex potius invidum taxat pretium panis, & non vini, vel olei, & sic de aliis. Item aliquando lex canonica disponit aliquid in una religione mendicante, quòd posset simili ratione generaliter disponere, & tamen si lex specialiter loquitur de Prædicatoribus, vel Minoribus, non extenditur ad alios, ut patet ex cap. constitutione, cum cap. non solent, de regular. in 6. Nam prohibitionem factam Minoribus, & Prædicatoribus recipienda non vitios ante annum probationis elapsam, eodem extendit Bonifac. VIII. ad aliorum Mendicantium ordines, & ad illi, Nos pari similitudine rationis iudicium, plane ostendens, antea non habuisse locum extensionem illam, non obstante similitudine rationis.

Epistola.

Bald.

Volunt.

Exemplum morale.

Bonifac. VIII.

Atque ita ex illo textu fatetur Sylv. probari sententiam hanc quoad leges pœnales, & dispositiones, seu prohibitiones earum, & in hoc esse communem sententiam, eamque aliis in locis docuisse Ioan. Andr. scilicet, in regula. odia, in 6. & in Clément. 1. de elect. in 6. & Gemi. in dicto cap. statutum, Panormitan. in 6. & in cap. 1. de re iudic. nu. 15. Nam licet dicat, legem pœnalem extendi ad limites rationis expressæ, statim subdit, *secus ubi allegaretur simile sub facilitioribus terminis, vel paribus.* & citat Innoc. in cap. cum spec. de appellat. apud quem nihil invenio. At verò in legibus non pœnalibus, nec correctoriis plures ex dictis Iuristis admittunt extensionem, sed nec rationem sufficientem afferunt, nec differentiam sufficientem inter leges pœnales, & non pœnales, quoad vim directivam assignare possunt, ut supra dicebam, quia si leges pœnales non admittunt hanc extensionem, non est propter pœnam adiunctam, quæ est quid accessorium, sed quia voluntas legislatoris ex vi solius rationis similis non comprehendit casus omisos, quæ ratio eandem vim habet in legibus non pœnalibus. Præsertim quia obligatio in conscientia etiam est res gratissima, quæ non est extendenda sine maiori fundamento, quandoquidem ratione adiunctæ pœnæ similis extensio non admittitur. Denique dicti auctores nullo modo rationibus factis satisfaciunt.

Aduerto autem, assertionem à nobis positam procedere tantum ex vi eiusdem legis, & de rigore obligationis, in ordine ad observationem, vel transgressionem eius, hoc enim modò censemus, legem non obligare ad aliquid, quòd sub verbis eius aliquo modo non comprehenditur, quantumcumque similis, & æqualis, vel maior ratio in illo locum habeat. Quòd aduerto, quia Iuristæ sepe in hac questione loquuntur de vna legum in ordine ad externa iudicia, & ad sententiam in eis ferendam, vel ordinem servandum. Et ita dicunt, deficientem lege, procedendum esse à similibus ad similia, & utendum esse lege disponente in vno casu, ex ratione simili illi, quæ in alio casu invenitur, in quo lex nihil disponit. Et in hoc sensu dicere solent, casum similem expresso, non censeri omisum, cum in utroque par ratio militare videtur, ad quòd multa allegat Tiraq. de retract. consanguin. §. 2. Gloss. 1. n. 9. Hæc autem duobus modis possunt intelligi. Primò ut procedatur ex prædenti arbitrio, & rationali coniectura, ac præsumptione, quòdquid sit de obligatione legis. Et in hoc nullus prudens dubitare potest, tum quia nihil est magis consentaneum rationi, & prudentiæ, quam procedendum vestigia imitari, & præcipue per leges superioris approbatam, tum etiam, quia iura omnia ad hoc inclinant. Vnde dicitur in lege, nam, ff. de legibus: *Quando lex in uno disponit, bonum esse occasionem, cetera, que tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretationem, vel certam iurisdictionem suppleri.* vbi Glossa addit, *procedendo de similibus ad similia,* & aliis iuribus id confirmat. Imò sepe sumus primus legislator movetur ex similitudine æquitatis alterius legis, late etiam à Principe inferiori, ad aliam legem similem, vel proportionalem edendam, qui est casus proprius cap. cum dilecti, de confirmat. vtili, vbi Glossa, verb. *similitudine provocati,* alia iura refert, & multa ad hoc congerit Felin. in cap. manifestato, de consuet. in 1. c. vbi cum Bal. dicit, hanc extensionem habere locum etiam in penis procedendo à similibus ad similia, et cetera, in casibus non proutis in iure, quòd verissimum est, & vni receptum. Et potest etiam assignari ratio, quia Index debet secundum leges iudicare, iuxta doctrinam D. Thom. 2. 2. q. 1. c. art. 5. Ergo vbi deest lex expressa, optime licet, utendo similitudine rationis. Et sic dixit Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 5. num. 8. quantum ad præsumptionem, licet non sit scripta expressè in lege,

Sylvest.

Ioan. Andr.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

Innoc.

magnam cum scripta affinitatem, vel similitudinem habet (quòd maxime contingit ob maiorem, vel eandem rationem) de illa iudicandum esse, ac de ipsa scripta, & ita inquit, *Cum casus omnes lege comprehendere non poterint, procedimus de similibus ad similia.*

Secundò potest id intelligi, ut ad hoc teneantur iudices, etiam ex obligatione legis, quòd non est tam certum, est tamen valde probabile, si tamè id verum est non oritur obligatio ex sola lege disponente in casu simili per se spectata, sed ex aliis legibus approbantibus consuetudinem illam, & ordnantibus, ut feruntur, ut sumi potest ex l. non possunt, ff. de legib. ibi, *Is, qui iurisdictioni præest, ad similia procedere, atque in ius dicere debet, ubi verbum debet, licet ambiguum sit, satis indicat obligationem, maxime concurrente communi consensu, & consuetudine.* Dici etiam potest, hoc extensionis genus esse necessarium secundum ius, quia se habet, sicut præsumptio iuris, & de iure, contra quam non admittitur directa probatio, & ideo iudices eam sequi in iudicando tenentur, nisi contingat oppositum aliunde eviderenter constare. Ita ergo in præsentia, ubi alius non constitit manifestè de contraria mente legislatoris, tenebitur index uti extensione legis secundum rationem similitudinis, ubi casus alter non potest aperto iure decidi.

Secundò principaliter dicendum est, ex identitate rationis rectè fieri extensionem comprehensivam legis ad casum non comprehensum in verbis, si constitit rationem illam esse adæquatam, solamque animum legislatoris induxisse, quòd ex materia, & circumstantiis, ac verbis legis inspiciendum est. Hanc assertionem pono propter sententiam valde communem, asserentem, ex identitate rationis extendendam esse legem, quam in aliquo sensu veram esse negare non possumus. Primò propter auctoritatem Canonistarum, & Legistarum, qui ferè in hac assertionem conveniunt: nam licet differre soleant in maiori, vel minori illius extensione, ut infra dicam, tamen in generali ferè omnes illam admittunt. Secundo propter varia iura, quæ hoc indicant, quantum (si attentè expendantur) ferè nunquam separant omnino rationem à verbis, quia non colligunt ex identitate rationis mentem legislatoris fuisse comprehendere aliquid casum non satis expressum in verbis, nisi vel expendendo verba in aliqua significatione salte lata, vel impropria, vel quia alia necessitate cogit, ut quòd alia, lex esset iniusta, vel absurda.

In hoc ergo solet assertio probari primò ex vltima regulâ iuris in 6. *In legem committitur, qui verba legis complexus, non volens nisi iurisdictionem.* Quæ habetur in l. non dubium, C. de leg. & sumitur ex l. seire, & loquuta, ff. de legib. tamen, ut eiusdem locis Glossa aduertunt, ille dicitur amplecti verba, & non voluntatem legis, qui non accipit verba in ea significatione, quæ in legibus intedit, quamque posset facili ex legis ratione intelligere, & ita licet verum sit, legem comprehendere, quidquid ratio eius exigit, non tamen sine aliquo significato verborum, cui ratio accommodatur. Et ita Glossa in omnibus dictis locis exempla ponunt, in eo, qui fraudulenter adhaeret materialibus verbis, & ab intenta significatione recedit, ut si prohibetur agere, non agit per se, agit autem per alium, si prohibetur mutare, non mutat, sed vendit pecunia credita, & sic de aliis. Deinde afferri potest etiam cap. postquam, m. s. si quis, de elect. in 6. vbi lex præcipiens alicui, ut ad curiam veniat, extendit, ut etiam præcipere intelligatur, ut ille à curia sine licentia ante finitum negotium non discedat. Quòd dicitur esse ex mente, licet non videatur esse ex verbis, quia ratio præcipiendi aduentum non est propter ipsum tantum, sed propter negotium præsentialiter peragendum. Nihilominus tamen

hæc extensio, quæ comprehensiva sine dubio est, licet sit ultra expressam, & rigorosam significationem verbi veniendi, considerat nihilominus materia, & circumstantiis, non est omnino extra laram, & vitiatam significationem verbi veniendi: nam qui dicit se ire aliquid ad aliquid negotium, virtute dicit, se ire ad permanendam ibi, quantum negotium postulaverit, quòd moraliter magis intelligitur in eo qui venit ex præcepto, quia magis pendet ex voluntate præcipientis.

Tandem facit cap. quia in infulis, de regular. Quòd de monachis loquitur, & extenditur secundum omnes ad omnes religiosos in infulis habitantes, ut ante decimum octavum annum non admittuntur, ob rationem textus, scilicet, quia in illis locis durior est monachorum congregatio. Sed data hac extensione, constat ex vfu nomen monachorum sape in lata significatione pro religiosis sumi, & sic inveniunt in multis aliis. Aliquando autem videtur fieri extensio omnino præter verba, imò quodammodo contra illa, ut in dicta l. seire etiam, §. aliud, sed ibi cogebat alia necessitas vitandi absurdum, ut supra dixi. Aliud exemplum sumo ex leg. illud, ff. ad leg. Aquil. vbi dispositio quadam loquens de furto, ad omne dånium iniuriosum extenditur, & subditur probatio, quia ratio, quæ in furto movit, eadem in dånio iniuriæ invenitur, vnde sequitur, ut idem debeat exillimari. Sumitur etiam optimum exemplum ex l. cum mulier, ff. solut. matrimon. Dixerat enim lex, *Cum mulier adulterata fuerit viri lenocinio, non privatur dote.* Et subiungit, *Audiendum esse, qui dixerit ex mente legis, virum non posse accusare uxorem in eodem casu,* utique ex ratione legis, quæ attendit iustitiam aequè utrumque postulat, nimirum, quia tunc vxor non intendit iniuriam marito, quia volenti non fit iniuria, quæ ratio tam excludit maritum ab accusatione, quam à retentione dotis. Quamvis dicitur possit, hoc virtute fuisse comprehensum in verbis legis, licet non ex præse, sed per quandam consecutionem, quia qui iuste puniri non potest, profectò nec accusari potest, utique servata proportione, & respectu eiusdem.

Atque hinc facile exponitur vltima pars assertionis, videlicet, ut hæc extensio comprehensiva ex identitate rationis locum habeat, necessarium esse, ut ratio sit adæquata legi. Duo autem ad adæquationem necessaria sunt, vni, ut ratio per se sola moueat sufficienter, & efficaciter ad legem condendam: aliqd, ut sit veluti finis vnicus integre intentus per legem. Ratio prioris partis est, quia si illa ratio per se spectata, & sola non moueat, sed coniuncta cum aliis; ergo licet in aliis casibus inveniatur, non potest ex illa inferri fuisse comprehensos sub mente legislatoris, quia potuit non moueri ad illos ex defectu aliarum rationum, vel circumstantiarum. Ratio verò alterius partis est, quia si ratio non sit integre, & adæquate intenti, non oportet, ut comprehensum sit obsequia, quæ illam participare possunt. At verò quare sic est adæquata, & integre intenti, potest saluari integre, & ideo ex vi illius sit omnis ampliatio, quæ necessaria est ad vitandam omnem fraudem, & circumventionem legis. Et ita procedunt vltimè iura in hac materia, l. adigere, §. si patronus, in 1. c. de iure patronat. & optime in l. cum vltimo, §. ad iuris, ff. de legat. 2. & alia, in quibus ex iustitia extenditur lex ad eos casus, in quibus fieret iniuria legis, si lex ita ampliaretur.

Adde verò vltimè ut regula data procedat, necessarium esse, rationem legis esse aded in iustitiam, & vniuersalem ad casus omnes, qui ex vi illius in lege comprehendi dicuntur, ut in ea habeant connexionem necessariam in ordine ad iustitiam, & prudentiam legis, id est, ut sit contra rectam rationem, vel

18.

19.

20.

21.

Ratio legis debet esse iustitica ad omnes casus ad quos extenditur.

contra prudentiam, in quibusdam casibus ob talem A rationem disponere, & non in omnibus eandem rationem æque participantibus. Nam si talis nō sit ratio, non potest sola illa cogere ad talem extensionem faciendam, nisi aliunde sumatur ex verbis eiusdem legis, vel ex aliis iuribus. Probatur ratione sæpe facta, quia lex pendet ex voluntate, voluntas autē pro sua libertate potest vnum velle, & non aliud, etiam si in utroque sit eadem ratio volendi. Et quādo non intercedit dicta conexio, poterit etiam id fieri sine iniustitia, vel etiam sine imprudentia, quia forte nō expedit, vel non oportet omnia velle, seu de omnibus similibus æque disponere, & quando non est disparitas inter illos, libera est electio, etiam secundum prudentiam, vel certe licet in propria ratione legis sit æqualitas, ex aliis circumstantiis potest in aliqua materia magis mouere.

Exemplum sumi potest ex cap. 1. de tempor. ordin. in 6. vbi prius ponitur ratio generalis vitandi periculum imminens, quoddam indigni ordinentur, si extra patriam in locis remotis ad ordines admittantur, & nihilominus postea non sit prohibitio generalis, sed per illa verba, *si nullus Episcoporum Italis*, &c. vbi Glossa querit, an extendatur prohibitio ad Episcopos Germaniae quoad Italos ibi peregrinantes, & prius dubitat propter rationis identitatem, tandem verò ait, non esse admittendam extensionem. Quod mihi certè venissimū semper visum est, tum quia nō frustra Pontifex in specie loquutus est de Episcopis Italiæ, & de clericis ultramontanis, qui ab eis ordinantur sine literis dimissoriis, & de illis tantum loquitur applicando ad illos specialiter rationem generalem, quod facere potuit, vel quia maius in ea prouincia periculum imminerebat, quia frequentius ad illā confluunt ultramontani, quā e conuerso Itali ultramontes, vel quia facilius poterat ultramontanus habere remedium in Italia existens, quā e contrario, ut ibi Glossa notauit. Et ita licet ratio sit eadem, tamē applicatio non est eadē, & potuit prudenter ad vnā materiam fieri, & non ad aliam. Et ideo illa ratio vt generalis, non fuit adæquata illius legis, sed illa secundum speciale gradū, & modum periculi in tali regione imminens. Quæ doctrinā potest facile ad alia exempla applicari: nam in præceptis Ecclesiæ possunt multa inueniri similia.

At verò quando ratio legis est talis, vt in ea habeat connexionem, tam quæ in lege exprimitur, quā quæ videntur omnia, tunc recte ex vi rationis intelliguntur omnia comprehensa, vt probat optimè exemplum adductum ex *l. cum mulier*, & similia. Et ratio est, quia lex præsumitur esse iusta, & prudenter, ac debito modo à legiflatore lata: non esset autē talis, nisi esset adæquata rationi suæ. Inde verò fit, quod sæpe indicauimus, hunc modum extensionis legis ex vi rationis semper fieri, aut mediante ampliacione, & extensione verborum in aliqua significatione saltem minus propria, aut ad vitandam absurditatem aliquā, vel iniustitiā legis, vt sufficenter patet ex discursu, & exemplis adductis. Et specialiter declarari potest, quia ex vi rationis non potest fieri extensio comprehensua, nisi sufficienter per illam indicetur voluntas legiflatoris, quia voluntas mente retentā, & non manifestata non obligat, ergo vel manifestatur per verba, quia ratio cogit, vt sic illa interpretetur, vel si omnino desunt verba, quia eadē ratio cogit, vt ea suppleamus, vel alio modo ad talem sensum illa accommodemus. Hoc autē nunquam licere potest, nisi quando id necessarium est ad vitandum aliquod absurdum in lege, cuius optimum exemplum est in dicto *Sulind*.

Quapropter non probo regulam datam à Panorm. in cap. *quia in iusulis*, de regular. n. 3, quod legis

dispositio ampliari debet, vel restringi ad limites rationis expressa, etiam si verba non patiantur, nec si alia necessitas præter applicationem eiusdem rationis. Vnde inferit textū illum, licet expressè loquatur de monasteriis insularum, quia pro ratione reddit, quod *ibi est dura congregatio*, extendi ad omnem durā religionem vbiicumque existentem. Quod profectò mihi incredibile est, quia illo modo infinita esset extensio in legibus faciendā, & quia regula illa nulla ratione nititur, vt ostendi, & quia in illo particulari exemplo Pontifex non considerauit quancumque asperitatem religionis, sed illam, quæ ex tali situ loci nascitur, & illa est propria, & (vt ita dicam) identica ratio legis; durities verò aliunde prouenit alterius est considerationis. Vnde magis est ibi similitudo rationis, quā identitas, & procedunt omnia dicta in priori puncto. Nec iura, quæ Panorm. allegat, illi quicquam fauent: nam ferè omnia in discursu capitis longè aliter explicata sunt, & *l. pater, §. fundum*, ff. de leg. 3. quā eam adducit, potius probat oppositum: nam quia testator expressè dixit, *quoad vixerit*, non extenditur dispositio ad successores hæredis, etiam si ratio sumpta nudè id postulare videretur, vt Glossa etiam aduertit.

CAPVT IV.

Expediuntur nonnulla dubia circa extensionem legis ob identitatem rationis, vel alia modis.

Circa superiorem doctrinam nonnulla dubia superferunt, quæ breuiter expedienda sunt. Primū est in quibus legibus locum habeat prædicta extensio. Multi enim auctores dicunt, hanc extensionem per identitatem rationis habere locū in lege fauorabili, & maxime si cedat in salutem animæ. Quod tradit Panorm. in *c. ex tenore*, qui fil. sint legit. & ibi Ioan. Andr. Hostiens. & omnes. Item Felinus, & alij in cap. *translato*, de constit. & in cap. *ultim. de prescrip. Bart. Authent. sacramenta puerum*, C. si aduer. vendit. vbi in scholio multi alij referuntur, & alios refert Couar. in 4. 2. p. cap. 6. n. 12. Flam. de resignat. beneficior. lib. 1. 1. q. 2. n. 17. Potest verò hoc intelligi, vel quādo extensio fit ex vi solius rationis propter necessariam connexionem aliorum casuum cū illa, seu propter iniustitiā aliquam, vel absurditatem legis vitandam, vel quādo sit non ex necessitate, sed ex congruitate, quia verba facile illam extensionem complectuntur. In priori sensu non est illud proprium legis fauorabilis, sed amplius extenditur, vt iam dicam. Vnde non est exclusiue id accipiendum, sed tanquam magis certum, & facilius admirandum. Idemque dicendum est de lege fauorabili animæ comparata ad alias fauorabiles. In posteriori autem sensu est hoc proprium legis fauorabilis, quia generatim, & quāsi per antonomasiam conuenit ei, quæ animæ fauorem continet. Est autem intelligendum de extensione intra aliquam proprietatem verborum, vt iam declaratum est.

Vnde infero, eo modo, quo lex recipit extensionem comprehensiuam ex sola identitate rationis, non solum habere locum in lege fauorabili, aut nō pœnali, sed etiam in pœnali. Ita docent plures ex citatis auctoribus, præsertim Syluest. & Angel. Imol. & Gem. in dicto cap. 1. de tempor. ordin. in 6. & in dicto cap. *si postquam*. Panorm. frequenter, cap. *ult. de rescrip. num. 10. & 11.* & in cap. *nihil*, de elect. num. 9. vbi etiam de correctoriis loquitur, & in Clement. 1. de rescrip. num. 2. & in Clem. 1. de ele. num. 8. quibus locis varia in vtramque partem adducit: ipse autem non solum est constans in illa sententia, sed etiam valde illam extendit. Idem tenet alios referens Rochus Curt. de consuet. 4. n. 23. Itē Nau. in c. *pœna*, de pœ

de pœnit. d. 1. vbi pluribus modis hoc extendit. Item A Couar. in cap. *alma*, 2. p. §. 4. num. 7. Anton. Gom. 1. variat. cap. 5. num. 1. & cap. 1. num. 22. Gutier. lib. 1. Canoniar. questio. cap. 1. o. n. 1. 3. Debet autem hoc intelligi, non de extensione solius pœnæ, hæc enim nunquam fieri potest, vt dixi, nec in illa potest inueniri identitas rationis, cum magis pendeat ex voluntate quoad determinationem, seu qualitatem pœnæ. Nec etiam debet intelligi de extensione quoad solā obligationem præcepti (vt aliqui ex dictis auctoribus sentite videntur) quia si obligatio extenditur, consequenter extendetur pœna, quia absolutè ponitur contra legis transgressores, nisi ipsa lege expressè restringatur ad certum peccandi modum. Tunc enim ex defectu illius potent non incurri pœna, vt in materia de Censuris, sæpe dictum est. Et ideo cū proportione intelligitur assertio de tota lege etiam pœnali. Præterea debet intelligi quādo talis comprehensio ex vi rationis necessaria est vt verè, & integrè impleatur ratio legis, vel vt sit iusta, & rationabilis, vt explicatum est, tunc enim est euidentis necessitas, quia non minus efficax, & iusta, ac rationabilis debet esse lex pœnalis, quā qualibet alia.

Et hinc faciliè soluantur contraria, quæ obijci possunt ex illis regulis, quod pœnæ sunt restringendæ, & leniendæ, & benignè interpretandæ. Hæc enim omnia de extensua interpretatione intelligi possunt, vt Gem. Imol. Syluest. & alij volunt. Sed non placet expositio, quia etiam in nō pœnibus illa interpretatio locum non habet, saltem quoad propriā legis obligationem, de qua nos præcipue tractamus. Dico ergo, extensionem comprehensiuam duplicè distingui, vnā necessitatis, aliam congruitatis, sicut enim præsumptio duplex distinguitur à Iuristis, vna necessaria, alia probabilis, seu voluntatis; ita etiam extensio comprehensua ex vi rationis duplex esse potest, vna omnino necessaria ad iustitiā, vel rectitudinem, & in gratiam obseruantium leges, alia non necessaria, seu voluntaria, quia licet in vno sensu possit lex multa comprehendere iuste, & sine inconueniente, alia minor comprehensio sufficit ad iustitiā legis & proprietatem verborum cum ratione etiam legis seruandam. Dico ergo, generales illas regulas de non ampliandis legibus pœnibus, intelligi de interpretatione (vt ita dicam) voluntaria, id est, sine qua potest conseruari prudens dispositio, & iustitia legis, quia infra hanc latitudinem benignè semper est interpretanda lex pœnalis. Quando verò extensio est necessaria ad iustitiā legis, secus est, & ita intelligenda est Gloss. in Clement. 2. de ætat. & qualit. ver. *in his*, id eoque meritò dicunt multi ex dictis auctoribus, hanc comprehensiuam non esse propriam extensionem, sed adæquatam legis interpretationem, quæ in pœnibus etiam seruanda est. Propter quod etiam supra dicebamus, per se loquendo debere pœnalem legem ampliari ad omnia comprehensa sub aliqua propria significatione verborum, licet amplectenda sit minus ampla, dummodo propria sit.

Atque ex prædicto fundamento sequitur, idem esse dicendum etiam in lege correctoria, vt apertè dicunt Panorm. Rochus, & alij supra allegati, & Tiraquel. cum multis dicto *§. libertis*, num. 43. & sumitur ex Gloss. in Clem. 1. de elect. verb. *eligatur*. Imò idem sequitur, etiam si simul pœnalis, siue odiosa, & correctoria sit, vt ex eisdem sumitur, & ex aliis, quos refert Matienz. lib. 5. recopil. tit. 1. l. 9. Gloss. 2. num. 5. Gutier. de iuram. 3. p. cap. 2. num. 8. Et de lege exorbitante generaliter idem tradit Barr. in *l. si constante*, ff. solut. matrim. num. 44. Iaso num. 73. Menoch. l. b. 4. p. a. fump. §. 9. num. 37. Tiraq. in dicta *l. si inquam*, §. *libertis*, nu. 44. & 61. Donique in quacum-

que lege quantumuis grauis cogitetur, dummodo aquitate legis retineat, ratio facta procedit, recte applicata, & explicata rationis identitate, etique sæper multo facilius extensio, si verba in aliqua significatione, licet latissima, possint casū comprehendere, vt per varia exempla exponit Rochus dicta sect. 4. n. 13. Quidam autem hoc limitare videtur, dum dicitur, hanc extensionem in pœnibus, correctoriis, & exorbitantibus, habere locum, quando alioqui sunt fauorabiles, vt dicit Tiraq. supra dicto nu. 61. vel quādo sunt propter utilitatem animæ, vt ait Felin. in *cap. translato*, n. 13. de constit. vel in fauorem Ecclesiæ, vt dixit Glossa in cap. *sciatis cum tibi*, de elect. in 6. vel in fauorem boni publici, vt ait idē Felin. infra n. 14. & Nauarr. in dicto cap. *pœna*, & sentiunt alij, quos refert Rochus dicta sect. 4. n. 20. Hæc verò & similia vel dicta sunt de extensione non necessaria, vel non exclusiue, seu restrictiue intelligenda sunt, sed quæsi per antonomasiam, & ob maiorem certitudinem, sicut in simili, paulo antè explicauimus. Nam si extensio est comprehensua, & necessaria ad iustitiā, & plenam obseruantiam legis iuxta vim rationis eius, quæ generaliter seruanda est, regula in quacumque lege quomodocumque exorbitante, dummodo vera lex sit, si vera ratio non cogat similiter ad talem extensionem, tantamque comprehensionem, tūc licet in aliis pœnibus vitanda sit extensio, in his priuilegiatis (vt ita dicam) admitti potest, & interdum debet, quia (vt supra dixi) licet lex pœnalis sit, vel odiosa ex vno capite, potest ex alio tantum continere fauorem, tūque momenti, vt in ea seruanda sint principia legis fauorabilis, potius quā odiosa. Et iuxta hæc possunt nō difficile varia dicta Doctorum conciliari, quæ in specie verborum non solum diuersa, sed etiam contraria sæpe videntur, nō tamen sunt, quia de diuersa extensione, & de diuersa rationis vnitatem, seu similitudine, aut identitate loquuntur, licet hæc omnia pauci distinguant.

Quærent verò dicti auctores, an hæc intelligenda sint tantum de ratione expressa in lege, vel etiam de non expressa, sed ab interpretibus excogitata. Sæpe enim auctores videntur doctrinam datā restringere ad rationem in lege expressam. Ita Panorm. in cap. 1. de iurament. calum. n. 8. & in cap. *nihil*, de electio. n. 9. & idem sentit Barr. in dicta Authent. *quos actiones*, & alij ibi, præsertim vbi extensio fit in materia non fauorabili, vt pœnali, vel correctoria. Et ad hoc induci potest lex *pater, §. Iulius*, ff. de legat. 3. ibi *Ciua hoc nudum præceptum esset*, & indicat ibi Glossa. Nihilominus contrarium docent multi, videlicet, sufficere rationem subintellectam, licet expressa nō sit, dummodo satis certò constet, illam, & nō aliam potuisse esse rationem legis. Ita sentit Barr. in *l. item queritur*, §. *qui impleto*, ff. locati. nu. 10. & Bald. in *l. maximum*, C. de legib. præter. nu. 4. & Cyn. in *l. non dubium*, C. de legib. & Panorm. in Clement. 1. de rescriptis, cum Glossa ibi, idem in cap. *fin. de rescri. Felin. in cap. translato*, de constit. ultimo notab. Angel. verb. *lex*, num. 8. Syluest. q. 18. Anton. Gom. variat. cap. 1. n. 12. Fundamentum est, quia potest sufficienter constare de ratione legis, etiam si scripta non sit, ergo idem operabitur. Probatur consequentia, quia non habet dictum effectum, quia scripta est, sed quia in se talis est. Nihilominus tamen, quia quādo est scripta, pars est legis, & de illa certissime constat, & per cōtextum constare etiam potest, quomodo determinet alia verba legis; ideo regulariter vix habet locum eum obligatione hæc extensio ex vi rationis, nisi scripta sit. Quando verò nō est scripta, iuxta legis æqualitatem, & materiam, poterit extensio fieri cum maiori, vel minori certitudine præsumptionis, & interdum poterit esse tam euidentis, vel communiter recepta, vt ad obligatio.

27.

Glossa.

Tom. 5. de rescrip. disp. 3. l. scilicet. in fine. §. ibi tamē.

Glossa.

70.

27. Felinus. de regula. n. 3.

Panorm.

Glossa.

4.

Panorm. Ioan. Andr. Hostiens. Felin. Couar. Flam.

vera interpretatio regularum generalium.

27.

4. Quod in lege correctoria non dicitur, Panorm. Tiraq. Matienz. Gutier. Cyn. Bald. Menoch.

Rochus. Curt. Nauarr.

Couar. Ant. Gom. Couar.

Limitatur regula.

3.

Gem. Imol. Syluest. Soluz. Refellitur. Extensio comprehensua duplex.

vera interpretatio regularum generalium.

27.

4. Quod in lege correctoria non dicitur, Panorm. Tiraq. Matienz. Gutier. Cyn. Bald. Menoch.

Rochus. Curt. Nauarr.

Rochus. Quoridam limitatio.

Felin. Glossa. Nauarr. Rochus.

6.

Panorm. Barr.

Ratio subintellecta non effectum habet.

Barr. Bald.

Panorm. Glossa. Felin. Angel. Syluest. Ant. Gom.

obligationem legis sufficiat.

Viterius inquiri potest, an praeter dictos modos extensionis legis, alij dari possint: solent enim recenser...

Alius modus extensionis est per radicacione plurimum casuum in eodem principio, seu radice: na vna etiam lege prohibentur, iuxta illud Iustiniani Imperatoris in l. vlt. C. de nuptis...

Alius praeterea modus extensionis est per equiparationem casuum per aliam legem prius factam: na tunc dispositum in vno per aliam legem, consequenter censetur dispositum in alia, iuxta Glossam, & Doctores in l. si quis seruo, C. de furtis...

7. Ad supradictos modos extensionis omnes alij modi reducuntur. Nauar. Franc. Domin. Glossa. Bart. Bald. Rochus. B. p.

3. Inclinatio.

Anton. de Butr. Rochus. Nauar. Glossa.

Panorm.

Felin.

9.

Glossa. Bart. Abb. Roch. Nauar.

Quomodo hic modus sit intelligendus.

A regula, in quo facta est equiparatio, & non vltra, vt attingit Syluest. verb. p. vna, q. 4. & ibi Angel. & latius Crotus in l. si constante, 2. lect. ff. de iur. iur. & Bern. Diaz. in eadem lege, sed vna extendit effectum alterius, & ideo solet hac extensio vocari a Iuristis passio, & non actio, vt videre licet in Bart. supra, & Rocho num. 9.

Alius item modus addi potest, quando lex loquitur in determinato casu gratia exempli: nam tunc extendenda est ad casus similes. Quem modum ponunt Syluest. verb. lex, q. 20. verb. quarto, & Angel. ibi nu. 7. Sed hic etiam modus locum habet iuxta distinctionem datam de identitate, vel similitudine rationis: nam sola similitudo, nisi sit etiam in identitate specificata, non sufficit, cum hac verò identitate sufficit, vt patet ex multis decisionibus canonum, & in legibus, quae ferri possunt per sententiam Principis in particulari casu, vt supra dictum est, & nihilominus intelliguntur esse generales leges. Idem tamen illa optime explicatur per motuum, & ratione virtutis, sub qua talis actus prohibetur, vel praecipitur: na si fuerit lex lata in tali casu intuitu religionis obseruandae, vel sacrilegij vitandi, vbi in simili casu eadem specifica ratio religionis, vel sacrilegij interuenierit, lex extendetur, & idem est de ratione iustitiae. Et hoc declaratur bene ex l. i. ff. vt possi. iuncto §. Nam interdicitur pratori loquens de possessione domus, extenditur ad possidentem agrum, vel quamcumque rem similem, quia nimirum eadem est ratio iustitiae in illis omnibus, cuius intuitu interdicitur latum est. Et ita ex materia, vel ex ratione legis, vel ex alia lege, vel ex naturali ratione, non erit difficile intelligere, quando lex loquatur in particulari casu gratia exempli, vel per aliam occasionem. Et sic etiam procedit alia frequens regula, quod lex loquens in speciali casu, quia frequenter accidit, extenditur etiam ad similes, licet rariiores sint, dummodo eiusdem rationis sint in ratione virtutis, aut vitij, ad quam respicitur lex. Quod notauit Glossa in l. i. C. de his, qui ad Eccles. verb. Iudai, & in l. vnic. de rapt. viig. verb. sponsam. Idem Rebuff. in tract. nominat. q. 5. n. 25. Vgol. de excomm. tab. 2. cap. 23. §. 6. n. 6. Et eadem regula vsus sum in 5. tom. disp. 15. lect. 4. circa finem, explicando cap. quoniam multos, n. q. 3. Omnia verò fundatur in identitate rationis, quae attendit, & secundum omnes circumstantias positae spectanda est, vt explicauit.

Vltimo inquiri potest, an huiusmodi extensio locum habeat non solum in casibus, seu actionibus, sed etiam in personis, locis, ac temporibus, & c. Ad quod potest generaliter responderi affirmando: si ratio, aut verba legis, seruata proportionem talem extensionem, vel ampliationem requirant. Adde tamen proprie & immediate hanc extensionem fieri ad casus, seu actiones, quia illae sunt proxima materia legum, & ideo de his praesertim loquuntur sumus, consequenter verò etiam fieri ad personas, quatenus fieri potest ad maleficia, seu delicta. Adde etiam propriissime fieri ad personas, tum quia etiam lex loquitur ad personas, & illas obligat, tum etiam quia actiones per respectum ad personam variari possunt. Et ideo etiam de hac ampliatione legis frequentissime loquuntur auctores, & varia eius exempla videri possunt in Rocho supra dicta lect. 4. n. 12. Tiraquel. in dicto §. libervis, n. 28. & sequentibus. Anto. Gabr. li. 6. tit. de verbos. significat. ferè per totum.

Ad loca verò potest quidem fieri extensio intra latam vocis significationem, quando saltem sub illa potest nomen loci in lege positum extendi ad alia loca, vel quia nomen est ambiguum, & ex frequentiori vsu, vel ex materia, aut ratione legis determinatur, vel quia per connexionem vnus locus sub alio contine-

Syluest. Angel. Crotus. Bern. Diaz.

Bart. Rochus.

Syluest. Angel.

Identitas ex motu colligenda.

11.

12.

tur, vt suburbia nomine populi, vel populi subiecti sub nomine ciuitatis, iuxta l. qui ex vico, ff. ad municip. & quae insinuat docent Bart. in l. 2. C. quae sit long. consuet. q. 36. Roch. dicta lect. 4. n. 17. Secluis autem omnino verbis, aut nunquam aut rarissime potest fieri talis extensio. Et ratio in generali reddi potest, quia si locus sit extra territorium legislatoris, clarum est, non posse ad illum fieri extensionem legis, quoad obligationem eius, iuxta regulam c. 2. de constitut. in 6. Sed ad summum per imitationem poterit ad vnum locum applicari lex alterius per modum exempli, vel auctoritatis: si autem extensio fiat ad alium locum contentum in territorio, non verò comprehendens villo modo sub loco, pro quo legislator expressè voluit legem ferre, non poterit esse extensio comprehensua, cum intentio legislatoris satis limitetur per definiti loci expressionem, vt supra attigi cap. 1. de tempor. ordin. in 6. nam ratio ibi adducta videtur generaliter procedere, moraliter loquendo.

At verò extensio legis ad tempus fieri non potest, nisi ad praeteritum, vel futurum: nam de praesenti sepe lex loquitur, vt constat, & non sunt plures temporis differentiae. De extensione autem ad praeteritum dictum est lib. 3. cap. 14. tractando, quomodo lex feratur circa praeterita, declarando, non disponendo, & ideo talis extensio recte fit per vim rationis in lege expressè, quando ex illa colligi potest, legem esse declaratiuam, & non tantum constitutiua: idemque erit, quoties ex quolibet alio verbo, vel ex materia id constare poterit, nec aliter fit illa extensio. Respectu autem futuri temporis non est vera extensio: nam haec est propria legis natura, vt ad futura feratur, iuxta l. leges, & constitutiones, C. de legib. & ideo potius regula erit, legem de se comprehendere futurum tempus, nisi restringatur, quia lex sepe loquitur, & ideo licet de praesenti loquatur, semper in quolibet futuro tempore, quando est praesens, idè disponit. Addit verò Panorm. in cap. 2. de constitut. nu. 2. quod si lex remittat delictum, tunc non extenditur ad futura, ne det materiam delinquendi. Plus verò dicitur in l. cum lex, ff. de legib. videlicet, cum lex in praeteritum quid indulget, in futurum velare, vtique ex mente legis, & ita ibi fit quaedam extensio ad futura, quia indulgendo praeterita, supponit, illa esse mala, vel prohibita, quae prohibitionem non reuocat indulgendo praeterita, sed potius tacite confirmat.

CAPVT V.

Quando, & quomodo possit lex per interpretationem restringi.

Materia huius capituli eadem ferè est, quae praecedentis: nam cum restrictio opponatur extensioni, eandem ferè doctrinam cum proportione admittit, sic enim oppositorum eadem solet esse ratio: nam quot modis vnum dicitur, tot dicitur reliquum. Quia verò materia solet esse obscura, & perplexa, ideo aliqua in particulari dicere, necessarium visum est. Restrictio ergo, sicut extensio, accipi solet, vel per comparisonem ad verba, iuxta varias eorum significationes supra positas, scilicet, aut propria naturalem, aut propriam ciuilem, aut impropiam, vel per comparisonem ad rationem legis: per comparisonem autem ad mentem non potest dari restrictio, nimirum, quae aliquid eximat ab obligatione legis, quod fuerit comprehensum sub mente legislatoris, id enim repugnantiam inuoluit, stado in vi interpretationis, nisi intercedat dispensatio, quae superiorum potestatem requirit, vt infra dicitur. Nam mens legislatoris, seu voluntas est ipsa lex, seu vnde habet vim obligandi: ergo impossibile est per interpretationem aliquid eximere a lege, quod non eximatur a mente legislatoris. Igitur omnis restrictio legis

coarctat, vt mentem ipsam legislatoris ad pauciora coarctet, quam verba, vel ratio legis praese ferre videantur. Ad maiorem autem claritatem distinguere possumus, aliud esse non extendere legem, aliud restringere illam: nam inter extensionem, & restrictionem potest medium intelligi, per adaequationem ad verba secundum eorum proprietatem, & rationem. Haec autem non potest habere locum, vbi & verba legis non possunt, nisi vnam propriam significationem habere, naturalem, vel ciuilem: na si vtramque habeat, eo ipso, quod secundum alteram tantum intelliguntur, est restrictio, & si ad vtramque amplientur, est extensio, & ideo rara est haec adaequata interpretatio sine restrictione, vel ampliatione, idè: quod nihil de illa specialiter dicere oportet, quia in capitibus praecedentibus, explicando quomodo liceat extendere leges, simul declarauimus, intra quos terminos contineri debeat quaelibet extensio, & consequenter declarauimus, quae extensio, seu ampliatio non liceat.

Atque hinc etiam facile explicari potest quando restrictio legis non liceat. Dum enim restrictio extensioni contraria sit, quoties ampliatio legis secundum regulas datas necessario faciendae fuerit, tunc non licebit restringere legem, vtique, secundum idem: nam si ampliatio fiat in vno, & restrictio in alio, non erunt conueraria, & sic non repugnant simul fieri circa eandem legem diuersis respectibus. Atque eadem ratio, ne quoties non licet extendere legem vltra verborum proprietatem, tunc licita est, imò & necessaria restrictio, quando verba alia significata minus propria habere possunt, quia tunc non extensio legis est illius restrictio. Nunc ergo pauca addenda supersunt in particulari ad maiorem declarationem, quamuis magna ex parte per proportionem ad extensionem accipienda sint.

Dico ergo primo: Restrictio legis fieri potest, ac debet ad vitandam iniustitiam, seu iniquitatem, vel aliam absurditatem in ipsa lege. Ita docent omnes, & est clarum ex eadem ratione facta in simili de extensione, quia ita debet lex intelligi, vt sit iusta, & honesta, & praesumi debet ex mente facta, quae nullam absurditatem complectatur: ergo quantum fieri possit, ita restringenda est ad vitanda similia incommoda, quando ad eum finem restrictio necessaria fuerit. Quod optimè probat ratio textus in cap. suggestum, de appellat. ibi, Quia decretalem epistola, qua tales muniri videntur, non ad deprimendam cuiusq. iniustitiam, sed ad remouendum grauumen, nos fecisse cognoscas. Vbi Panorm. n. 2. aduertit, legem posse restringi secundum rationem naturalem etiam si non sit in lege expressa. Et idem repetit in cap. proposuit, eodem num. 4. Vnde rectè dixit Glossa in Authent. vt sine prohibitione, & c. verb. existimamus, in epum esse, dicere, non fallere regulam, vbi equitas id suadet. Est autem hoc intelligendum de ratione naturali ostendete iniustitiam, vel absurditatem in lege, si absque restrictione intelligatur: nam si solum ostendat esse aequam, vel rationi consonam restrictionem, possit tamen sine illa legem esse iustam, & rationalem, talis ratio non erit sufficiens ad restringendam legem contra proprietatem verborum eius, ex alio principio in superioribus declarato, quod legis obligatio cessat in particulari, licet ratio eius negatiue deficiat, si non deficit contrariè: nam eadem est ratio in praesenti. Dico autem hoc intelligi de restrictione contra proprietatem verborum: nam si in aliquo sensu propria lex possit talem restrictionem admittere, tunc ratio ostendens in restrictione aequitatem, licet non ostendat praesentiam necessitatem, poterit sufficere ad restrictionem faciendam, si aliqui materia inuenit, & restrictio cedat in fauorem, & maiorem benignitatem, iuxta l. semper, ff. de regul. iur.

Atque ex hoc principio inferitur, dispositionem legis

Restrictio quo tendit.

Aliquando non licet legem restringere.

Restrictio fieri debet ad aliquos inueniens cuiusdam.

Panorm.

Glossa.

4.

gis indistincte loquentis, ita esse restringenda, ut non cedat in praedictum innocentiam auferte innocentem nocentem, alieum esse praesumitur ab intentione legislatoris, quia iniustitiam involuit, vt recte probatur ex l. 2. C. de noxalib. & fauet cap. super eo, de offic. deleg. ibi, Non tamen est nostra intentionis dioxesano praedictum generare. Vbi sermo quidem est de delegatione, & Glossa ibi illud extendit ad omnia rescripta, tamen eadem ratio est in legibus, quia haec restrictio in naturali iustitia fundata est. Et ita docet Alb. in c. causam, qua, de rescrip. Et idem solet dici de consuetudine, quae legi aequiparatur, Felin. in cap. auditis, de praescrip. verb. quinta declaratio, & Innoc. in cap. dilecto, de offic. Arch. num. 7.

Alb. Felin.

Archid.

5. Quando ratio legis non est adaequata verbis, restringenda est ad terminos suae rationis, & non est secus dum totam verborum generalitatem intelligenda. Haec assertio satis communis est, vt constat ex allegatis in cap. 2. & 3. nam quoad hoc idem cum proportionem sentiunt de extensione, & restrictione, & specialiter docet Abb. in cap. quia in insulis, de regular. & in cap. post translationem, de renunc. & in cap. suggestum, de appellat. & ibi Deci. notab. 1. & 2. Anton. de Butr. in cap. post translationem, de renunciat. n. 34. & latissime Tirac. referens multos, in tract. cessante causa. i. p. n. 144. vbi multa repetit ex his, quae etiam habet in dicta l. si unquam, §. libentis. Haec autem regula necessario intelligi debet de ratione expressa, & scripta in lege, quia vbi lex non exprimit rationem, nemo potest prudenter talem rationem legis excogitare, quae non sit adaequata dispositioni legis, & ita nunquam potest lex restringi ex ratione tantum cogitata, vel praesumpta, quantumcumque verisimilis appareat. Quia licet forte Doctores aliam adaequatam rationem legis non inueniant, fortasse legislator illam habuit, sed isque est, quod per verba legis significauit, se ita generaliter voluisse, & quod nullum signum restrictionis ostenderit. Quia quod Principi placuit, legis habet vigorem, lege 1. ff. de constitut. princip. & fieri etiam potest, vt lex illa sit ex his, quarum ratio non potest inueniri, vt dicitur in leg. non omnium, ff. de legibus. Nisi fortasse lex inueniretur iniusta, si ultra tale rationem, etiam cogitatum, obligaret: nam tunc incidemus in casum praecedentis assertionis. Haec ergo assertio de ratione expressa in lege necessario intelligenda est, & sic fundari potest, tum quia licet verba legis generalia sint, per adiunctam rationem limitantur. Incivile autem est, nisi tota lege perspecta, vna aliqua particula eius proposita, iudicare, vel respondere, vt dicitur in l. 2. ff. de legibus, ergo non est iudicandum de tali lege, eiusve obligatione ex solis verbis praecipituis secundum se spectatis, sed ex illis vt limitatis per rationem, quae est veluti anima eius, vt in superioribus dictum est. Et confirmatur, quia voluntas Principis rationalis est: voluntas autem non vult rationabiliter, nisi quae sub ratione comprehenduntur, praesertim quando illam habet & proponit pro expresse motivo, & sine adaequato. Tandem confirmatur, quia limitata causa limitatum parit effectum, sed ratio est sola causa volendi; ergo voluntas limitatur iuxta limites rationis, etiam si verba plus sonare videantur.

Dec. Anr. Butr.

6. Aliqua leges qua dicitur pugnare videtur explentur. Glossa.

stioni subducantur, dicitur comprehendere omnes, etiam si sint extra ministerium domus in agro, vel alibi, imo & postea comparatos, quia licet ratio legis non videatur illos comprehendere, verba id faciunt. Quod (nquit) perquam durum est, sed ita scriptum est. Ratio autem reddi potest, quia ratio legis non est lex, imo nec proxima virtus legis, sed haec est voluntas legislatoris, haec autem non est semper adaequata rationi: nam saepe generalior est voluntas, nec propterea erit ita rationalis, aut imprudens, quia ad maiorem securitatem, aut cautelam potest voluntas ultra rationem extendi. Et confirmatur, quia supra dictum est, interdum potest voluntatem esse magis restrictam, quam sit ratio, & ideo non semper extendi legem ad omnia, ad quae extenditur ratio; ergo pari ratione est contrario potest voluntas esse generalior, quam ratio; ergo non est lex restringenda ex ratione, quia lex pro ratione indicat legislatoris voluntatem. Confirmatur tandem, quia alias cessante ratione legis in particulari, cessaret obligatio legis: hoc autem non ita est, vt infra dicam; ergo.

Dico secundum: Quando ratio legis non est adaequata verbis legis, restringenda est ad terminos suae rationis, & non est secus dum totam verborum generalitatem intelligenda. Haec assertio satis communis est, vt constat ex allegatis in cap. 2. & 3. nam quoad hoc idem cum proportionem sentiunt de extensione, & restrictione, & specialiter docet Abb. in cap. quia in insulis, de regular. & in cap. post translationem, de renunc. & in cap. suggestum, de appellat. & ibi Deci. notab. 1. & 2. Anton. de Butr. in cap. post translationem, de renunciat. n. 34. & latissime Tirac. referens multos, in tract. cessante causa. i. p. n. 144. vbi multa repetit ex his, quae etiam habet in dicta l. si unquam, §. libentis. Haec autem regula necessario intelligi debet de ratione expressa, & scripta in lege, quia vbi lex non exprimit rationem, nemo potest prudenter talem rationem legis excogitare, quae non sit adaequata dispositioni legis, & ita nunquam potest lex restringi ex ratione tantum cogitata, vel praesumpta, quantumcumque verisimilis appareat. Quia licet forte Doctores aliam adaequatam rationem legis non inueniant, fortasse legislator illam habuit, sed isque est, quod per verba legis significauit, se ita generaliter voluisse, & quod nullum signum restrictionis ostenderit. Quia quod Principi placuit, legis habet vigorem, lege 1. ff. de constitut. princip. & fieri etiam potest, vt lex illa sit ex his, quarum ratio non potest inueniri, vt dicitur in leg. non omnium, ff. de legibus. Nisi fortasse lex inueniretur iniusta, si ultra tale rationem, etiam cogitatum, obligaret: nam tunc incidemus in casum praecedentis assertionis. Haec ergo assertio de ratione expressa in lege necessario intelligenda est, & sic fundari potest, tum quia licet verba legis generalia sint, per adiunctam rationem limitantur. Incivile autem est, nisi tota lege perspecta, vna aliqua particula eius proposita, iudicare, vel respondere, vt dicitur in l. 2. ff. de legibus, ergo non est iudicandum de tali lege, eiusve obligatione ex solis verbis praecipituis secundum se spectatis, sed ex illis vt limitatis per rationem, quae est veluti anima eius, vt in superioribus dictum est. Et confirmatur, quia voluntas Principis rationalis est: voluntas autem non vult rationabiliter, nisi quae sub ratione comprehenduntur, praesertim quando illam habet & proponit pro expresse motivo, & sine adaequato. Tandem confirmatur, quia limitata causa limitatum parit effectum, sed ratio est sola causa volendi; ergo voluntas limitatur iuxta limites rationis, etiam si verba plus sonare videantur.

Respondeo breuiter, assertionem esse intelligendam de ratione legis adaequata, & intrinseca, & (vt ita dicam) constitutiva proximi obiecti eius, & hoc probatur obiectio proxime facta, & ita intellecta assertionem illas solui. Itaque, sicut diximus, non quacumque identitatem rationis sufficere ad extensionem legis, sed oportere vt ratio sit adaequata, & ita intrinseca, vt in illa connexionem habeant omnia comprehensa sub lege, quia per illam aliquomodo constituuntur sub tali obiecto; ita cum proportione de restrictione censemus. Quia si ratio non sit adaequata, licet sit minus vniuersalis, quam verba, ex alia ratione, vel aliquid rationi adiungendo, potest comprehendere sub lege omnia, quae absolute significat. Deinde etiam necessarium est, vt ratio sit quasi constitutiva obiecti legis, quia alias non potest censeri adaequata, vt licet Ecclesia praecipiat ieiunium propter comprimenda vitia, non est illa ratio adaequata, vnde licet illa deficiat, ratio legis adaequata potest subsistere, quae est honestas temperantiae in tali actu, seu materia. Quod si materia legis non sit propter se interta, sed tantum propter aliud, tunc oportebit, vt ratio contineat proximum, & adaequatam finem legis, quia tunc censetur tanquam intrinsecus.

Vt in dicta l. prospexit, ratio illis verbis contenta, Nam mancipia quaestioni subducantur, non fuit intrinseca, & constitutiva obiecti legis: nam materia eius absolute fuit seruorum alienatorum, seu distractio, quae materia in se non habebat rationem intrinsecam, ob qua prohiberetur, fuit ergo illa ratio finis extrinsecus prohibitionis, qui licet fuerit praecipuus, & ideo exprimat, potuit non esse adaequatus: nam potuit absoluta prohibitio fieri ad tollendas occasiones fraudum, & deceptionum, & ad comprehendendos casus omnes moraliter contingentes. Vnde si velimus illam rationem interpretari, vt sit adaequata legi vniuersaliter loquenti, sumenda erit non tantum secundum actum, sed etiam secundum praesumptionem, & secundum potentiam, vel moralem contingentiam. Quauis enim mancipia, quae sunt in agro, vel postea emuntur, ordinari non possunt esse testes in tali crimine, nihilominus sit absoluta prohibitio, ne illo colore subducantur, qui possunt esse testes, fingendo, fuisse in agro, vel absentes, vel postea emptos: nam qui ordinari in agro habitant, potuerunt inueniri in domo praesentes tempore delicti, & sic potest ratio ad omnes extendi. Quod cum proportione applicari potest ad alias leges, vt non facile absoluta earum verba ex ratione limitentur, hoc enim seruandum esse, optime ex illa lege, prospexit, probatur.

Hoc etiam suadet ratio in obiectioe facta: nam si ratio legis contineat intrinsecum motuum virtutis, vel vitij, cuius intuitu actus praecipitur, aut prohibetur, licet

siue dubio lex non comprehendat casum, in quo talis ratio inuenta non fuerit, quia est adaequata, constituit enim lex materiam legis, & non loquitur extra propria materiam, & ita illa ratio dici potest virtus legis, non per modum principij efficientis, aut formae intrinsecae, sed per modum proprii obiecti, & materiae, quae in suo genere est causa legis, & necessaria ad illam. Si vero ratio legis contineat finem extrinsecum, licet vel non erit adaequata ratio, & sic non procedet contra regulam, vel certe si accipiatur secundum omnem habitudinem, quam participare potest in ordine ad maiorem cautelam, securitatem, vel utilitatem legis, sic non poterit extendi verba legis ultra rationes in tota hac latitudine sumptas, quia iam voluntas legis omni ratione careret, quod praesum non potest. Et ita etiam patet facile responso ad primam confirmationem; concedo enim seruari aliquo modo commutatam proportionem inter extensionem, & restrictionem per rationem legis, vt satis declaratum est. Tamen in hoc est aliqua diuersitas, quod voluntas potest etiam prudenter non velle omnia, in quibus eadem ratio militat, quia non semper potest autem voluntas aliquid prudenter velle sine aliqua ratione, & ideo vbi contingerit rationem legis esse adaequatam, non est verisimile, extra illam extendi mentem legislatoris.

Ad vltimam confirmationem. Panorm. in d. cap. quia in insulis, sentit etiam esse legem restringendam pro omnibus casibus, in quibus cessat ratio legis, prout in lege exprimitur, vt in illo textu, quia pro ratione redditur, Quia in insulis dura est congregatio monachorum, ait decisionem eius non habere locum in insulis, in quibus non fuerit dura congregatio monachorum. Sed quidquid sit de illo textu particulari (cuius decisio, vt credo, magis pendet ex significato illius vocis, Insula, quale sit) generaliter loquendo, non potest admitti doctrina, nisi intelligatur de cessatione rationis contraria, & quae tollat obiectum legis, vt infra dicitur. Respondeo igitur, negando sequelam intellectam de cessatione rationis legis merè negatiue, & in particulari. Et ratio est, quia licet ratio sic cesset quasi in actu, nihilominus potuit mouere ad prohibendum actum, quia de se erat obnoxius illi rationi, & ita ille actus fuit absolute comprehensus sub ratione legis etiam postea in illo cessauerit. Et si recte res consideratur, tunc non omnino cessat ratio legis. Quod in dicto c. magis exponemus.

Dico tertio, legem restringi aliquando ex subiecta materia, & praesertim per comparisonem ad aliam legem. Sub hac assertionem breuiter comprehendam varios modos restringendi leges, qui ab auctoritatibus traduntur. Vnus ex subiecta materia, quia verba legis iuxta subiectam materiam intelligenda sunt, & ideo etiam secundum illam coarctari possunt. Exemplum sumitur ex l. adigere, ff. de iur. patronat. vbi prohibetur patronus, ne libertum iureiurando cogat, ne vxorem ducat: & nihilominus dicitur inferius, qui tale iuramentum exigeret a liberto eunucho, non peccaturus contra legem. Nam iuxta materiam subiectam lex loquitur de libertis, qui possunt liberos procreare. Verum est, optime posse restrictionem illam reduci ad rationem legis, quia ferè semper haec restrictio ex materia est coniuncta cum ratione, & ideo nihil amplius de illa dicere necesse est.

Aliquando vero fit restrictio legis generaliter loquentis, vt locum non habeat in casu aliquo speciali, propter speciales circumstantias vel praerogatiuas rerum, aut personarum. Quia iuxta generalem regulam iuris, in generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset in specie verisimiliter concessurus. §. 1. num. 6. & in cap. si Episcopus, de penit. & remiss. in 6. Eodem enim modo in presenti dicere possumus in generali prohibitione, vel praecipio legis non venire ea, quae Princeps non

esset in specie verisimiliter praecipiturus, quia sicut concessio, ita & lex ex voluntate pendet. Haec autem restrictio dupliciter fieri potest, vno modo ex speciali interdeterminante, vt tales personae non veniant sub generali clausula, vt in c. quia periculosum, de sent. ex com. in 6. & tunc est clara ratio, & restrictio, solumque verba legis specialis expendenda sunt, & seruanda. Contingere ite hoc potest, quia in speciali casu est aliter per legem statutum, aut priuilegium dispositum, & generatis lex contraria, illis non derogat, iuxta regulam iuris, quod generi per speciem non derogatur. Et de hoc modo specialiter dicitur sumus tractando de legum correctione, & derogatione.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

siue dubio lex non comprehendit casum, in quo talis ratio inuenta non fuerit, quia est adaequata, constituit enim lex materiam legis, & non loquitur extra propria materiam, & ita illa ratio dici potest virtus legis, non per modum principij efficientis, aut formae intrinsecae, sed per modum proprii obiecti, & materiae, quae in suo genere est causa legis, & necessaria ad illam. Si vero ratio legis contineat finem extrinsecum, licet vel non erit adaequata ratio, & sic non procedet contra regulam, vel certe si accipiatur secundum omnem habitudinem, quam participare potest in ordine ad maiorem cautelam, securitatem, vel utilitatem legis, sic non poterit extendi verba legis ultra rationes in tota hac latitudine sumptas, quia iam voluntas legis omni ratione careret, quod praesum non potest. Et ita etiam patet facile responso ad primam confirmationem; concedo enim seruari aliquo modo commutatam proportionem inter extensionem, & restrictionem per rationem legis, vt satis declaratum est. Tamen in hoc est aliqua diuersitas, quod voluntas potest etiam prudenter non velle omnia, in quibus eadem ratio militat, quia non semper potest autem voluntas aliquid prudenter velle sine aliqua ratione, & ideo vbi contingerit rationem legis esse adaequatam, non est verisimile, extra illam extendi mentem legislatoris.

9. Notum.

Ad vltimam confirmationem. Panorm. in d. cap. quia in insulis, sentit etiam esse legem restringendam pro omnibus casibus, in quibus cessat ratio legis, prout in lege exprimitur, vt in illo textu, quia pro ratione redditur, Quia in insulis dura est congregatio monachorum, ait decisionem eius non habere locum in insulis, in quibus non fuerit dura congregatio monachorum. Sed quidquid sit de illo textu particulari (cuius decisio, vt credo, magis pendet ex significato illius vocis, Insula, quale sit) generaliter loquendo, non potest admitti doctrina, nisi intelligatur de cessatione rationis contraria, & quae tollat obiectum legis, vt infra dicitur. Respondeo igitur, negando sequelam intellectam de cessatione rationis legis merè negatiue, & in particulari. Et ratio est, quia licet ratio sic cesset quasi in actu, nihilominus potuit mouere ad prohibendum actum, quia de se erat obnoxius illi rationi, & ita ille actus fuit absolute comprehensus sub ratione legis etiam postea in illo cessauerit. Et si recte res consideratur, tunc non omnino cessat ratio legis. Quod in dicto c. magis exponemus.

10. Lex ex subiecta materia ab iure restringenda.

Dico tertio, legem restringi aliquando ex subiecta materia, & praesertim per comparisonem ad aliam legem. Sub hac assertionem breuiter comprehendam varios modos restringendi leges, qui ab auctoritatibus traduntur. Vnus ex subiecta materia, quia verba legis iuxta subiectam materiam intelligenda sunt, & ideo etiam secundum illam coarctari possunt. Exemplum sumitur ex l. adigere, ff. de iur. patronat. vbi prohibetur patronus, ne libertum iureiurando cogat, ne vxorem ducat: & nihilominus dicitur inferius, qui tale iuramentum exigeret a liberto eunucho, non peccaturus contra legem. Nam iuxta materiam subiectam lex loquitur de libertis, qui possunt liberos procreare. Verum est, optime posse restrictionem illam reduci ad rationem legis, quia ferè semper haec restrictio ex materia est coniuncta cum ratione, & ideo nihil amplius de illa dicere necesse est.

11. Aliquando vero fit restrictio legis generaliter loquentis, vt locum non habeat in casu aliquo speciali, propter speciales circumstantias vel praerogatiuas rerum, aut personarum. Quia iuxta generalem regulam iuris, in generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset in specie verisimiliter concessurus. §. 1. num. 6. & in cap. si Episcopus, de penit. & remiss. in 6. Eodem enim modo in presenti dicere possumus in generali prohibitione, vel praecipio legis non venire ea, quae Princeps non

esset in specie verisimiliter praecipiturus, quia sicut concessio, ita & lex ex voluntate pendet. Haec autem restrictio dupliciter fieri potest, vno modo ex speciali interdeterminante, vt tales personae non veniant sub generali clausula, vt in c. quia periculosum, de sent. ex com. in 6. & tunc est clara ratio, & restrictio, solumque verba legis specialis expendenda sunt, & seruanda. Contingere ite hoc potest, quia in speciali casu est aliter per legem statutum, aut priuilegium dispositum, & generatis lex contraria, illis non derogat, iuxta regulam iuris, quod generi per speciem non derogatur. Et de hoc modo specialiter dicitur sumus tractando de legum correctione, & derogatione.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

Declaratur in quo sensu dicta assertio sit intelligenda.

esset in specie verisimiliter praecipiturus, quia sicut concessio, ita & lex ex voluntate pendet. Haec autem restrictio dupliciter fieri potest, vno modo ex speciali interdeterminante, vt tales personae non veniant sub generali clausula, vt in c. quia periculosum, de sent. ex com. in 6. & tunc est clara ratio, & restrictio, solumque verba legis specialis expendenda sunt, & seruanda. Contingere ite hoc potest, quia in speciali casu est aliter per legem statutum, aut priuilegium dispositum, & generatis lex contraria, illis non derogat, iuxta regulam iuris, quod generi per speciem non derogatur. Et de hoc modo specialiter dicitur sumus tractando de legum correctione, & derogatione.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in eo videri possunt. & in to. 2. regular. verbo, lex. Hic vero statim occurrebat dicendum de casu dubio, de quo in capite sequenti tractabimus.

Denique contingere potest illa restrictio sine speciali iure solum ex coniecturata mente legislatoris, verisimiliter applicando regulam illorum canonum non comprehendit sub generali lege ea, quae in specie non esset quis voliturus. Et sic est difficilis restrictio, & inter iuris peritos multum controuersa, vt videre licet in Anton. Gabr. lib. 6. tit. de legibus conf. vbi referit contrarias opiniones, & earum auctores. Illa tamen communior est, quae affirmat, etiam hoc modo posse hanc restrictionem fieri, quia generalis illa praesumptio, quod nemo in generali sermone comprehendit id, quod in specie esset voliturus, in iure fundata est, & in ratione naturali, quia illa praesumptio fundatur in defectu voluntatis, quae praesumitur ex incogitantia talium circumstantiarum. Sub hac autem regula fieri potest applicatio ad casum sub lege contentum, arbitrio predictis de illo iudicando. Neque potest in hoc certior regula constitui, quia sine dubio vltus, huius restrictionis in particulari difficilis est. Vnde Socin. in regul. iuris 284. ponens regulam, quod lex generaliter loquens, generaliter est intelligenda, §. 5. limitationes ponit, quae ad hoc genus restrictionis pertinent, & in

ordine de vtraque oblatione.

Primum igitur omnium quæremus, an contingat cessatio legis vniuersalis in particulari euentu, etiam si ab alio non auferatur eius obligatio. Quæ quæstio incidit cum illa, quam sub alio titulo proponit D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 6. scilicet, An liceat subdito interdum contra verba legis agere: constat enim, hoc non posse licere durante obligatione legis, quia tunc non potest subditus ab ea discordare sua autoritate, sed ei parere tenetur; ergo si interdum licet, est, quia cessat obligatio eius; est ergo vna, & eadem illa quæstio. Et similiter est eadem cum quæstione tractata à D. Thom. 2. 2. q. 120. quando liceat vti epiikia in vsu, seu executione legum. Vt autem intelligatur sensus quæstionis, & distinguatur ab aliis, que in superioribus capitibus tractata sunt, & non confundatur epiikia cum generali interpretatione legum, aduerto, aliud esse inquirere de sensu verborum, an vniuersalia sint, & hos, vel illos casus comprehendant, seu an in hac, vel illa significatione accipiantur, & hoc pertinet ad generalem doctrinam datam capitibus præcedentibus, & magis ex professo ad Iuris prudentiam. Non verò spectat hoc ad epiikiam, quia epiikia (vt Arist. dixit) est emendatio legis propter vniuersale: ibi obligatio non agit de emendatione legis, sed de eius sensu, nec supponitur vniuersalitas legis, sed inquiritur, qualis, & quanta sit. Aliud ergo est, supposito sensu legis quoad verborum vniuersalitatē, & quod ex vi suæ significationis vniuersalis, prout in lege vsurpatur, hunc actum comprehendat, nihilominus in particulari euentu propter circumstantias occurrentes cesset obligatio legis circa talem actum, quia pro tunc non potuit cadere sub potestate, vel non eecidit sub voluntate legislatoris, sed ab illa excipitur, & hæc exceptio est emendatio legis, quæ per epiikiam fieri dicitur, & in illo sensu tractatur præfens quæstio.

Videtur ergo nunquā posse hoc modo cessare obligatio legis vniuersalis in casu particulari. Primum, quia si id posset accidere maxime cessante ratione legis in aliquo particulari euentu, sed tunc etiam non liceret ergo nunquam. Maior patet, quia duo tantum sunt in lege, ex quibus tertium, id est, voluntatem legislatoris, ac subinde obligationem legis, vel eius cessationem cognoscere valeamus. scilicet, verba, & ratio, vt ex hæcenus dictis constat, sed verba de se non cessant, in casu, de quo tractamus, imò illum comprehendunt, aliàs non ageretur in illo contra verba legis, ergo sensum superest ratio, vt ex eius cessatione, legis cessatio in particulari oriatur. At hoc verum non est, quia, vt supra dixi, voluntas legislatoris potest esse vniuersalis, quàm ratio eius, imò interdum quoad nos omnino cessat ratio, quia non cognoscitur, & nihilominus lex suam vim retinet; ergo. Secundò argumentari possumus, quia aliàs posset subditus sua autoritate interpretando legem, illam non seruare, quod videtur esse contra legem 1. C. de legib. vbi dicitur ad solum Principem pertinere, declarare, an in aliquo casu lex seruanda non sit propter æquitatem, unde multi Doctores hanc interpretationem dispensationem vocant; ergo sine illa lex nunquam per se cessat. Tertio argumentor testimonio Glossarum & Iuris peritorum, qui ita sentire videntur. Nam Glossa in cap. post translationem, de renunciat. verb. cessante, dicit, si ius commune statuitur ex causa, non cessare, licet cesset causa, nisi aliunde in ipso iure sit expressum. Idem sentit Glos. in l. non dubium, C. de legib. verb. amplexu, dicens, non licere agere contra verba scripta legis propter mentem legislatoris, nisi hæc mens in alia lege sit in scriptis redacta, & citat Placenti. pro illa sententia, & l. prospexi, ff. qui, & à quib. cum aliis similibus, & in eandem sententiam quam plures refert Tiraq. in tract. cessante causa. n. 165. & sequentibus.

D. Thom.

D. Thom. sensus quæstionis aperitur.

3.

A Nihilominus res certa est, interdum cessare obligationem legis in particulari, etiam si verba legis illi casum comprehendere videantur, & in nulla alia lege exceptus sit, nec à Principe sit in lege dispensatum. Ita docet D. Thom. dicta p. 96. ar. 6. & 2. 2. q. 60. ar. 5. ad 2. & q. 120. per totam; & his locis Caiet. & alij expostores, & Soto lib. 1. de iust. q. 6. ar. 8. Idem supponunt tanquam manifestum Theologi in 3. d. 57. Scot. Gabr. & alij. Est etiam apud Iuristas receptissimum, vt late refert supra Tiraq. à n. 130. Hanc etiam veritatem tamquam euidētem lumine naturæ tradit Arist. 5. Ethic. cap. 10. vbi hac ratione inter partes iustitiæ ponit æquitatem, quam definit esse, emendationem legis ea ex parte, qua deficit propter vniuersale. In quibus verbis comprehendit rationem nostræ assertionis, quam paulò superius latius explicatur, dicens, necessarium esse, vt lex humana interdum definat obligare in particulari aliquo euentu, quia lex vniuersaliter fertur, & sic, si non potest, vt vniuersalis dispositio legis humane in omnibus particularibus ita sit recta, quin aliquid deficiat, quia res humane, circa quas humane leges versantur, innumeris subunt mutationibus. & casibus cōtingentibus, quos nec legislator humanus sepe præuidere potest, nec si voluerit, illos omnes posset conuenienter in particulari excipere, quia infinitam cōfusionem, & prolixitatem in legibus induceret, quod esset multò maius incommodum; ergo necesse est, vt lex humana generaliter lata in aliquibus casibus non obliget propter mutationē rerū in eis cōtingentem. Neque inde fit, ait Arist. legem non esse rectam, quin potius recta non esset, si in talibus casibus obligaret: & ad eius rectitudinem sufficit, quod accepit id, quod plerūque accidit, vt dicitur etiam ff. de legib. l. 3. & sequentibus. Defectus ergo, ait idem Philosophus, non est in lege, neque in legislatore, sed in natura, id est, in materia mutabili, nec potuit legislator, aut lex totam cōtingentem mutabilitatem distinctè explicare propter rationē explicatam. Et ideo ex natura rei in lege humana subintelligitur illa conditio, vel exceptio, licet non explicetur distinctè, quia aliàs non esset lex iusta, & rationabilis. Ergo ex ipsa iustitia legis humane, cōsiderata naturali cōditione materie, in qua versatur, sequitur necessarium, vt eius obligatio aliquādo in particulari cesset, non per extrinsecam ablationem, sed ex sola materie, seu rerum mutatione.

Atque propter hanc legum humanarum contingētiam posuit Arist. supra specialē virtutē, seu partē iustitiæ, quàm epiikiam appellauit, & à multis Latinis vocatur æquitas: nā licet hæc vox interdū pro iustitia, interdū pro animi moderatione, & aliis etiā modis sumatur, tamē aliquādo cōdistinguitur à iure vtique; scilicet pro & rigorofo, vt explicauimus supra lib. 1. c. 2. et si id est, quod epiikia, vel parum ab illa differt. Et ita etiā Iuristæ sepe de æquitate loquuntur, quam Bart. in l. 1. C. de legib. in fine, cōuenientiam quandā, seu benignitatem iuris, appellauit. Panof. verò in c. vlt. de transact. n. 6. cū Speculatore, & Ioan. Andr. dicit esse Iustitiā dulcore misericordie temperatā. Est autē considerandū (vt hoc obiter explicemus) in hac æquitate præstantia conueniētia, & iudiciū intellectus proferentis sententiā, hęc & nūc noua obligare legē, etiam si vniuersaliter loquatur, & actū voluntatis parētis huic iudicio, & operātis cōtra verba legis. Vterq; ergo in suo ordine est actus virtutis, probabilitēq; existimo, propter illos nō multiplicari virtutes, seu nō esse necessariū addere aliquam specialem virtutem. Nā prior actus si sit in principe, seu superiore interpretante legē erit actus prudentiæ regalis, vel politicæ, si verò sit in ipso met subdito, erit iudiciū cōmunis prudentiæ, præsupponens regulariter generalia principia iuris naturalis, vel etiam humane, quatenus ab eis tale iudicium in particulari pendet. Quod iudicium in omni materia prudentiæ necessarium est.

Arist. in iustitia.

Bart. Panof. Ioan. Andr.

illud

Arist. 7. q. 94.

6.

in iustitia, tam in præceptis affirmatiuis, quā negatiuis, licet in hinc.

illudque (vt opinor) Arist. 6. Ethic. cap. 1. 1. sententiam appellauit, Græcè *Gnomi*. Et in præfenti materia cum proportione inuenitur, nec habet specialē difficultatē, vel rationē propter quam propriū habitum postulet, distinctum ab eo, quo in aliis materiis virtutum prudentia sententiā profert. An verò in quacumque prudentia iudicij, & imperium pertineat ad eundem vel ad diuersos habitus, alterius considerationis est.

Alius verò actus voluntatis, qui ex tali iudicio sequitur, non semper ad vnam virtutem pertinet, sed pro materia capacitatis, & motiui, seu rationis operandi variari potest. Nam in Principe, vt ex illo iudicio sequi potest actus volendi ita interpretari legem, & hic potest pertinere ad iustitiā legalem, quia per se ad commune bonum ordinatur. Potest etiam pertinere ad commutatiuam, si præcedat ex motiui non grauari talem subditum contra æquitatem illi debitam. Et vtroque modo potest intelligi, quod Arist. ait, epiikiam esse partem iustitiæ, nam in fine capitis concludit, esse iustitiā, & non aliam quemquam habitum. Quod autem ibi præfert æquum iusto legali, respectiue intelligendum est, intelligit enim per iustum legale, illud, quod consistit in obseruatione, vel impositione legis, & respectu illius præfertur in particulari casu id, quod in illo æquum iudicatur, quia in illo vel nimis rigorosum, vel iniustum esset obligationem legis imponere. Absolutè verò non est minus iustum, legem iustam ferre absolutè, quàm excusationem eius per epiikiam admittere. Imò illud maiorem prudentiam requirit, & vniuersaliorē iustitiā. At verò in subdito nō potest sequi ex illo actu in intellectu proprius actus iustitiæ in voluntate, quia non est necessarium, vt ex carentia obligationis vnius legis sequatur actus iustitiæ, sed sequi potest actus temperantiæ, vt si per epiikiam quis comedat carnes, in die ieiunij, vel quid simile. Si ante epiikiam versetur in materia iustitiæ, tunc actus ille poterit pertinere ad materiam iustitiæ, vt per se constat. Et in vniuersum poterit ille actus deferri generali iustitiæ, & ex motiui illius fieri, siquis secundum epiikiam operetur, quia per hoc non recedit à mente Principis, nec ab eo, quod æquū est: quomodo etiam obedientia potest ibi intercedere, vel operando secundum tacitam voluntatem superioris, vel saltem ita operando, quia tunc obedientia legis non læditur, & alia honesta ratio operandi occurrit.

Sed quæret aliquis an hæc excusatio, seu cessatio obligationis, & epiikia habeat locum in præceptis tantum negatiuis, vel etiam in affirmatiuis. Nam de negatiuis non potest esse dubium, quia cum obligent semper, & pro semper, in eis est maxime necessaria hæc excusatio, & potest facillè accidere occasio non seruandi præceptum in tempore, pro quo obligat, & ita propriissime erit excusatio, seu cessatio obligationis. At verò præcepta affirmatiua nō obligant pro semper, sed pro opportuno tempore, & ideo licet pro aliquo tempore occurrat occasio, in quo exequendum nō sit affirmatiuum præceptum, non erit vera excusatio ab obligatione præcepti, nec cessatio obligationis eius, cum ipsum non obliget pro singulis temporibus, sed dicetur potius dilatio obligationis, quia nondum occurrit occasio, pro qua tale præceptum obligat. Nihilominus tamen æquè solet epiikia attribui præceptis affirmatiuis, ac negatiuis, quod rectè explicatum verum quidē est. Videtur autem mihi id proprius dici (nisi sit quæstio de modo loquendi) in præceptis affirmatiuis, quæ habent certum tempus designatum, pro quo impleri debent: nam si in eodem tempore veniat non cogitatum impedimentum, habet locum propriissime epiikia. Idemque erit in quibusdam præceptis affirmatiuis, quæ propter negationem, quā involunt, vel in qua fundantur, obligant pro semper, seu ad statim moraliter. Vt est præceptum restituendi, Sicut de Legib.

A & similia. In his enim quælibet dilatio per occasionē iustam dici potest excusatio, & epiikia. Quando autē præceptum affirmatiuum nec pro statim obligat, nec pro certo tempore, sed arbitrario, tunc non videtur in illa habere propriè locum excusatio, vel epiikia propter argumentum factum, quamuis lato modo interdum appelletur.

Superest ad rationes in principio positas respondere; pendet autem ex quibusdam dubijs, quæ in capitibus sequentibus commodius expediuntur.

CAPVT VII.

Quando habeat locum excusatio ab obligatione legis per epiikiam, seu æquitatem.

IN hoc capite explicandū est, quid sit necessarium, vt obligatio generalis legis in particulari casu cesset. Aliqui putant sufficere, vt ratio legis in tali casu particulari cesset negatiue, id est, quod in eo nō inueniatur ratio, quæ legislatoris impellit ad ferendam legem. Citatur pro hac sententia D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 1. & 2. quia significat, præceptum ieiunij non obligare eos, in quibus necessitas, propter quam præceptum est ieiunium, non inuenitur. Sed immeritò allegatur D. Thom. quia ibi ad obligationem præcepti solum requiritur generalem rationem, quæ communiter, & vt plurimum communitati conueniat; ad excusationem autem in particulari requiritur causam rationabilem. Potest autem hæc opinio tribui Caietano tom. 1. Opusc. tractat. 1. quæst. 2. & Nauarr. in sum. capite 16. num. 37. qui specialiter hoc admittunt in lege, quæ aliquid præcipit, vel prohibet solum propter vitanda incommoda: nam eo ipso, quod in particulari non sequantur illa incommoda, dicuntur, cessare obligationem legis, etiam si ex obseruatione legis nulla incommoda sequantur. Et Caiet. ponit exemplum in lege prohibente matrimonium clandestinum ante Concilium Trid. Sed de hoc exemplo, & de hoc genere legum, quæ solum dantur propter vitanda incommoda, dicam commodius in sequenti capite. Eandem sententiam tenet Panof. in cap. gratiam, de probat. num. 6. vbi de strinam extendit ad legem ieiunij, & alias similes leges Ecclesiæ, & allegat Archid. in cap. vniuersam, 7. d. Post B. Thomam (vt ait) illudens ad locum citatum D. Thomæ, illū enim Archid. adducit. Idem latius dicit, Panof. in cap. gratia in insulis, de regular. generalem regulam constituentem, cessante ratione legis in particulari, cessare legis obligationem, & ita expouit caput illud. Cū enim in monasterijs monachorum existentibus in insulis requiratur ætatem annorum 18. ad professionem, quia in insulis durior est congregatio monachorum, ait Panof. vbi non fuerit durior, etiam si monasterium sit in insula, non requiritur illam ætatem, sequitur Angel. verb. lex. n. 4. casu 7. inclinatur etiam Syluest. ibi q. 8. & q. 9. verb. octauo. & Adrian. quodlib. 6. post secundam conclusionem.

D. Thom.

Caiet. Nauarr.

Panof.

Archidia. D. Thom.

Angel. Syluest. Adrian.

Fundari solet hæc sententia in assertionem tertiam, sita in quarto capite, & in omnibus iuribus, & rationibus, quæ ad illam confirmandam adductæ sunt, & in reg. Cessante causa cessat effectus, cap. cum cessante, de appellat. quæ ita potest applicari. Nam ratio legis adæquata, & qualis dicto capite explicata est, est in suo genere causa adæquata obligationis legis; ergo illa cessante, in quocumque casu particulari, cessat obligatio legis. Antecedens probatur, tum quia ratio legis est anima legis; ergo non minus est causa adæquata obligationis, quàm ipsa lex, quia sicut corpus sine anima moueri aliud non potest, ita nec lex sine ratione potest subditum obligare. Tum maxime, quia iustitia legis pendet ex ratione, & ita deficientem

ratione, deficit iustitia, & consequenter vis obligandi. Tum deniq; quia lex ordinari debet ad bonum commune, ergo non descendit ad particulares casus, nisi mediante influxu communis boni, sed ubi cessat ratio legis, non influit commune bonum, quia ibi non participatur, nec lex ibi obligat, quae deficiente influxu causae primae, seu vniuersalis, secunda, seu particularis non operatur.

3. Obligatio legis cessat oportet definitione legis non negariue solui, sed aliquo modo contrarietate. Caietan. Soto. Ledesm. Nauar. Couar. Medina. D. Thom.

Hoc verò fundamentum debile est, idcoque praedicta sententia, nisi sano modo explicetur defendi non potest. Dicendum ergo est, vt obligatio generalis legis in particulari casu cesset, non satis esse, quod ratio legis negatiue deficiat, sed necessarium esse, vt deficiat contrarietate aliquo modo. Hanc doctrinam tradidit Caiet. 2. q. 1. 20. & sequitur Soto dicto art. 8. & q. 7. art. 3. vers. sed arguet, & lib. 3. q. 4. art. 5. in fine. Ledel. 2. p. q. 17. art. 2. dub. 3. in fine, & q. 18. art. 2. dub. 12. & 14. Nauar. supra, Couar. in 4. 2. p. 8. n. 8. Medina. de contra. q. 1. 4. Et eam indicat D. Thom. dum semper exempla epikiae ponit in casibus in quibus lex deficit contrarietate, vt si redditio depositi sit ad nocendum innocenti, vel si obseruare praecipit non aperiendi portas ciuitatis nocturnis, sit in perniciem plurimum ciuium, quos hostes persequuntur, & ita in 2. 2. q. 1. 20. art. 2. requirit casum in quo legem seruare, sit nocium, & subdit, In his ergo, & similibus casibus malum est sequi legem positam.

Caietan.

Vbi Caietan. sic declarat rationem epikiae, quia sequi verba legis, in quibus non oportet, vniuersum est. Et eodem modo loquitur in 2. 2. q. 96. art. 6. & idem sentit 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2. Vbi generaliter ait, Praecipit si casus sit talis, in quo si legislator adesset, non decerneret esse legem seruandam. Et idem sumitur ex Arist. supra, vt itacim explicabo. Duas autem partes habet haec sententia, vna est affirmans, cessare obligationem legis, quando ratio legis cessat contrarietate, & hanc supponimus vt claram, tam à sufficienti partium enumeratione, tum quia lex obligare intendens pro tali euentu esset iniqua, vel inhumana, vt magis ex puncto sequente constabit.

4. Probatur non sufficere rationem legis negatiue cessare.

Altera ergo pars est negans, sufficere, quod ratio legis negatiue cesset. Et haec probatur primò contrarietate ratione, quia si solum negatiue ratio legis cesset, non erit malum seruare legem, nec etiam erit iniustum, vel inhumanum ad eam seruandam obligare; ergo non est cur cesset eius obligatio. Consequenter probatur ex Arist. dicente, tunc epikiam habere locum, quando lex peccat, id est, peccaret, & iniusta esset, si in tali casu obligaret, & ideo etiam dicit, epikiam esse directionem legis, vtique ne à recto deficiat. Vnde sic concluditur, sicut epikiam, ita etiam cessatio obligationis solum habet locum, vbi obligatio ipsa esset contra rationem iustitiae, vel debitam legislationem, si ad talem casum extenditur, sed obligando in casu, vbi tantum negatiue deficiat ratio legis, non peccaret lex, quia nec malum aliquod, nec quidpiam inhumanum praecipere; ergo maior patet, quia tunc nulla superest sufficiens ratio, cur cesset legis obligatio; nam cessante ratione illo modo, potest manere iusta voluntas obligandi. Minor autem, & primum antecedens patet, quia potest actus esse de se bonus etiam si ratio legis in eo cesset; vt ieiunium erit bonum, etiam si non sit necessarium alicui ad macerandam carnem, vel satisfaciendum pro peccatis, & carentia actus poterit esse bona, etiam si finis legis prohibetis illum cesset, vt abstinere à claudelina dispensatione, &c. & idem est in similibus.

5. Multa absurda ex contrarietate sententiae sequuntur.

Vnde argumentor secundò inductione, quia innumera sequuntur absurda, si tanta licentia detur non seruandi leges in casibus particularibus, solum quia in eis negatiue cessat ratio legis. Sic enim in praecipitis Ecclesiae possent viri perfecti excusari à ieiunio, quia non sentiunt illius necessitatem ad fines ab Ecclesia intentos. Imò fornicario posset censeri non prohibita

in casu, in quo euidenter cessaret ratio talis prohibitionis, vt si nullum omnino esset periculum malae educationis proles, propter quam vitandam concubitus vagus prohibitus est. Et in materia obedientiae possunt facile similia exempla multiplicari. Vnde est optima ratio à priori, quia licet ratio legis in particulari cesset negatiue, semper manet aliqua vniuersalis ratio, ob quam expedit etiam tunc seruari legem, tum quia esset valde contrarium bono communi, si propter illam solum causam possent leges non seruati, tum etiam quia per se est honesta ratio seruandi legem vniuersitatis partium cum toto, vbi sine incommodo seruari potest.

Atque hinc retorquetur ratio contrariae sententiae. Quia licet ratio legis cesset in hac persona quoad particularem necessitatem, vel vtilitatem intentam per legem, non tamen cessat quoad vim obligandi illam per legem, quia licet illa ratio tantum vt plurimum locum habeat, est sufficiens, vt lex iuste feratur pro omnibus, qui illam seruare possunt, etiam si ratio illa in eis cesset. Quod sic declaratum licet legislator aduertat, & prauidcat rationem defecturam in aliquibus, vel distincte, vel tantum confusè cogitatis, nihilominus potest iuste velle, vt indistinctè obliget omnes, dum contrarium impedimentum aequitatis repugnans non obstitit; ergo ita est interpretanda voluntas legislatoris; ergo ex vi illius obligabit lex. Antecedens patet, quia voluntas in illa vniuersalitate suauitatis in alia ratione generaliori, quia ita expedit ad commune bonum & priuato non nocet, quia semper est illi vtile obedire, & iustitiam legem seruare, quam in tali obseruatione legis intueri potest. Prima verò consequentia clara est, tum quia verba generalia legis hanc voluntatem indicant, & nulla est sufficiens ratio exceptionis, tum etiam quia illa voluntas est prudentior, & rationalior; ergo illa praesumenda est. Deniq; secunda consequentia constat, quia voluntas iusta legislatoris est anima legis, & quia lex obligat ad materiam praecipitam, non ad finem praecipiti, vt supra dictum est.

Et ita expenditur contrarium fundamentum, quia iam declaratum est, quomodo haec obligatio in eo casu pertineat ad bonum commune, quia licet tunc subditus non participet illam vtilitatem intentam per legem, participat generalem vtilitatem quae est in obseruanda lege, & in vniuersitate cum suo corpore, & ex hoc capite lex illa est iusta, & fundatur in ratione altiori. Et hinc patet responsio ad primam rationem in principio praecedentis capitis positam, procedit enim quando ratio tantum negatiue cessat, non tamè quando cessat contrarietate. Solet autem instari contra hanc resolutionem ex praecipito correctionis fraternae. Sed de hoc puncto dicam commodius infra cap. 8. vbi haec assertio magis confirmabitur.

Vt autem magis explicetur oportet amplius declarare, quid sit necessarium, vt ratio, vel finis legis cesset contrarietate. Et specialiter an sit necessarium, vt in tali casu seruare legem sit malum, & peccatum. Caiet. enim dicta q. 1. 20. art. 1. ex professo contendit, tunc solum habere locum epikiam, quando lex ita deficit, vt seruare illam sit iniquum. Putatque esse sententiam D. Thomae in 3. dist. 37. q. 1. artic. 4. vbi docet, epikiam tunc solum habere locum, cum obseruando legem discreparet quis ab intentione legislatoris, quod solum videtur contingere, quando discederet à rectitudine. Clariùs tamen fauet in aliis locis allegatis, indicat enim, tunc solum cessare in particulari legis obligationem, quando obseruantia illius mala esset, imò interdum solum excipit casum, in quo esset nocua reipublicae. Ad idem inducit Caiet. Aristot. dicentem, epikiam esse directionem legis, quia peccat propter vniuersale: solum autem peccare posset, si obligaret ad actum iniquum.

2. Quid requiritur vt ratio vel finis legis cesset contrarietate. Caiet.

Arist.

Item epikia est pars iustitiae; ergo materia eius est operatio, quae non esset recta, si secundum legem vniuersalem fieret, & non secundum aequitatem epikiae. Tandem argumentor ab inconuenienti, quia alias fornicatio posset esse licita, si necessarium non esset, rationem legis contrariae in dicto sensu deficere. Et cum hac sententia Caietani transeunt ferè Soto, & alij posteriores Theologi.

9. Epikia habet locum licet iustitia sit aequitatis praecipitum facere.

Videtur tamen haec sententia nimis rigida, & limitata, quia saepe potest homo excusari ab obseruantia legis generaliter loquentis, etiam posset licite actum per illam praecipitum facere, vel prohibitum omittere; ergo non tantum cessat obligatio legis in particulari, nec solum habet locum epikia, quando obseruare legem esset iniquum, sed aliquando, ac saepe illum habebit, etiam si iniquum non sit, solum quia est nimis graue, aut difficile. Consequentia clara est, quia si epikia solum haberet locum, quando seruare legem esset iniquum, quoties licita esset epikia, esset etiam sub obligatione, quia vitare id, quod iniquum est, semper cadit sub obligationem; ergo è contrario, si absque tali obligatione potest interdum non seruari lex, potest etiam licite esse epikia, etiam in casu, in quo sine peccato posset lex obseruari. Antecedens autem manifestum est ex supra dictis de obligatione legis humanae cum periculo vitae, vel alio magno incommodo: nam iude constat propter vitandum magnum grauamen licitum esse non seruare legem, quamuis si velim cedere iuri meo, possum facere actum praecipitum cum illo grauamine; ergo excusatio non semper est cum obligatione non faciendi actum praecipitum, nec oritur semper ex iniquitate actus, sed ex alio iure, quod homo habet, vt non tam seruiliter (vt sic dicam) obligetur. Deinde fit res clara exemplis: nam interdum potest homo, qui per se obligatur ad confessionem integram peccatorum, excusari à confessione alicuius, quia non potest illud aperire sine graui periculo infamiae: & nihilominus poterit confiteri illud licite, si sua sponte velit se exponere periculo illius infamiae; hoc enim nullum peccatum est. Item damnatus ad iustam mortem famis, non tenetur abstinere à cibo, si copiam illius habeat, & tamen potest sine peccato abstinere si velit; ergo idè esse potest in praesenti. Vt in statu Carthusianorum abstinenti à carnibus, etiam si esset propria lex obligans de se in conscientia, posset sine peccato non seruare propter periculum mortis, & nihilominus probabilissimum est, posse etiam seruari, si quis velit secum illo rigore vt. Et in ieiuniis, alisque ordinariis obligationibus Ecclesiae saepe est licita excusatio propter aegritudinem, vel similem causam, & nihilominus si quis actum praecipitum faciat, non obstant excusatione, non solum non peccabit, verum saepe etiam opus supererogationis faciet.

10. Quod minus est propter epikiam.

Quapropter mihi certum videtur, ad virtutem, & prudentiam pertinere, non solum discernere, quando obseruatio praecipiti quoad verba mala sit, sed etiam iudicare, quando non obliget, etiam si absque peccato ad litteram seruari possit. Vnde si quis dixerit, vtrumque spectare ad materiam, & minus epikiae, nihil fortasse ab scopo aberrabit. Nec contra hoc virget rationes Caietani. Omnes enim facile soluuntur, aduertendo, non solum esse alienum à prudenti legislatore iniqua praecipere, sed etiam inhumana, & grauior, quam humana conditio patiat, vel quam ratio communis boni postulet, vt ex dictis supra in communi de lege manifestum est. Ergo non solum peccaret lex praecipiendo, quod non debet, id est, iniquum, sed etiam praecipiendo, quando, vel quomodo non debet, id est, obligando cum maiori rigore, quam par sit. Vtrumque ergo peccatum legis emendat epikia, & in vtroque habet locum definitio Arist. & discursus eius, & Suarez de Legib.

eodem modo est intelligendus D. Thomas. Nam intentio legislatoris non solum est recta praecipere, sed etiam rectè, & ideo qui obseruat legem tanquam obnoxius illi, quando per illam non obligatur propter occurrentem causam excusantem, ab intentione legislatoris discrepat, etiam si actus, quem facit, malus non sit. Ad rationem autem, quod epikia est pars iustitiae, respondeo, etiam hic interuenire rationem iustitiae ex parte legislatoris non obligandi in tali casu per suam legem, etiam si exequi illam malum non sit, idcoque si ad ipsum legislatorem fieret recurus in tali casu, deberet secundum iustitiam interpretari, legem tunc non obligare. Vnde ex parte subditi satis est, quod possit iuste, & non declinando à rectitudine, non seruare legem in tali casu, si velit, etiam si ad hoc non obligetur: nam ad hoc etiam specialis prudentia necessaria est. Sicut in materia iustitiae, ex aequitate aliquando iudicamus, aliquem non obligari ad restituendum, cadendo à statu suo, licet si id faciat, peccati argui non possit. Ad vltimam verò sequelam de fornicatione negatur illatio, quia non dicimus ad epikiam sufficere, vt ratio legis negatiue cesset, in qua illatio illa fundatur, sed dicimus posse cessare contrarietate, etiam si obseruantia legis praua non fiat, si nimis intolerabilis fiat nam tunc etiam est contra legislatoris intentionem, & hoc est cessare contrarietate.

Constat ergo, epikiam non solum habere locum, quando alias lex in tali casu praecipere rem iniquam, sed etiam quando praecipere rem acerbam, & nimis difficilem, in vtroque enim casu peccaret lex, praecipiendo iniuste, vel quia malum praecipere, vel quia immoderate, & vltra potestatem legislatoris. Adde verò vterius habere locum epikiam in casu, in quo non deesset potestas in legislatore ad obligandum, sed ex circumstantiis iudicatur, non fuisse hanc mentem eius. Quia non semper Praelatus vult obligare cum toto rigore, & in omni euentu, in quo posset obligare. Vt v.g. non solum censetur quis excusari à praecipito ieiunij propter aegritudinem grauem, in qua non posset superius obligare, sed etiam propter minorem debilitatem, qua non obstante potuisset Ecclesia obligare, sed nihilominus creditur ex benignitate noluisse, quae intentio legislatoris colligi potest ex aliis circumstantiis temporis, loci, & personarum, & ex ordinario modo praecipiendo cum illa moderatione subintellecta, licet non exprimitur. Et hunc certè modum videtur significasse Arist. cum dixit, epikiam emendare legem, quod & ipse legislator, si adesset, hoc modo dixisset, id est, ita esset moderaturus, & interpretaturus legem suam. Sic etiam dixit D. Thom. munus epikiae esse, praetermissis verbis legis, intentionem legislatoris sequi. Ergo ad epikiam non est necessè, interpretari casum non comprehendi sub lege, quia legislator non potuit sua lege illum comprehendere, sed etiam sufficere, si interpretetur, noluisse illum comprehendere, licet potuerit: nam & hoc sufficit ad excusationem ab obligatione legis, & saepe contingit, aliam esse legislatoris voluntatem ab ea, quam nuda verba praecipiti ferunt, vt ex praecedentibus capitibus constat. Et ita ibi etiam interuenit emendatio legis, quatenus plus verbis videtur comprehendere, quam fuerit in voluntate legislatoris. Igitur rectè vocatur haec epikia. Et ita tres modi, vel rationes vtendi epikia distingui possunt, vt vnus sit propter cauendum aliquid iniquum, alius propter vitandam acerbam & iniustam obligationem, tertius propter coniectatam legislatoris voluntatem, non obstante potestate.

11. Non solum iniquum, sed valde difficile corrigi epikiam.

Arist.

D. Thom.

Triplex modus vtendi epikiam.

12. Quando vtendi sit iustitia.

Quomodo de excusatione occurrente constare debeat ut epikia vii & legem non seruare liceat, sine recurſu ad Principem.

scian in eo casu occurrat aliud præceptum, præsertim A iuris diuini, & naturalis, cui repugnet executio legis humanæ, secundum verba eius, & consequenter, an actus tunc habeat iniustitiam, vel malitiam inseparabilem, vel saltem contra præceptum grauius & magis obligans, & iuxta hæc principia debet fieri iudicium. In secundo modo consideranda sunt supra dicta de modo obligandi legis humanæ, & iuxta illa iudicandum erit, an hoc factum particulare cum his circumstantiis excedat potestatem legis humanæ. In tertio verò magis est vtendum coniecturis, ex circumstantiis desumptis, & præsertim ex vsu, & modo regiminis, & ex more interpretandi similes leges.

13. Aliquando obligatio legis cessat propter bonum personæ particularis.

Soto. D. Thom.

Vnam tamen in particulari inferam ex dictis propter opinionum varietatem, non solum posse cessare obligationem legis, quando in particulari euentu esset contra bonum commune, seruare legem, sed etiam si sit tantum contra bonum particularis personæ, dummodo sit nocuum graue, & nulla alia ratio communis boni obliget ad illud inferendum, vel permitendum: nam tunc iustitia, vel charitas iubet euitare tale nocuum proximi, cui non potest lex humana rationabiliter opponi. Ita Soto supra, & omnes, nec refutatur D. Thomas, nam licet in dicto art. 6. loquatur de detrimento communis boni, sub illo comprehendit detrimentum particularium ciuium: nam in damnum ciuitatis redundat, vt manifestè patet in exemplo, quo vitur, & alia sunt facilia, nam propter subueniendum proximo grauius infirmanti interdum licere potest Missam omittere in die festo, & sic de aliis. Dicunt verò aliqui hoc solum habere locum, quando tale est detrimento proximi, vt non possit cedere iuri suo, vt est in periculo vite, vel simili; non autem quando potest cedere iuri suo, vt erit in bonis temporalibus, quia tunc detrimento priuati non vergit in damnum communis: si enim vergeret, non posset priuatus illi renunciare. Sed hoc verum non est, tum quia etiam propter vitandum graue nocuum proximi temporale, quod ipse posset voluntarie sustinere, si vellet, licet tunc interdum non obseruare præceptum, vt v. g. si incedium domus imminet, vel quid simile, quia lex nec obligat illum, qui paritur damnum ad cedendum iuri suo, nec alium ad non succurrendum illi ipso inuito propter audiendam Missam v. g. Item quia illud damnum semper redundat in communitatem, cuius interest, vt bona ciuium non dilapidentur.

14.

Aliiter limitant Iurista dictam assertionem, vt procedat, quando detrimentum, vel proprium, vel proximi est in bonis acquisitis, non verò in acquirendis: nam ex hoc sumi non potest sufficiens excusatio, quia illud non est verum detrimentum, seu damnum emergens, sed tantum lucrum cessans, quod non consideratur, aliàs possent homines non seruare præcepta, vt suis lucris attendere. Ita ferè Bart. in l. non dubium, C. de legib. nu. 9. quem alij multi sequuti sunt, quos latè refert Tiraquel. in dicto tract. n. 151. Statim verò n. 152. refert Salicet. contradicentem, & plura contra illam distinctionem congerit Felin. in cap. si quando, de refer. n. 11. Nobis ergo non seruit distinctio: nam si damnum sit leue, licet sit in bonis acquisitis, potest non sufficere ad excusandum ab obligatione legis, si verò lucrum cessans sit iustum, & graue, sepe æquiparatur damno, moraliter loquendo vt cenſat ex l. vnic. C. de sentent. quæ pro eo quod interest, profer. in fi. Et vsu receptum videmus, excusari aliquem ab obseruatione festi, ne currentem, & transeuntem occasionem magni lucri amittat. Igitur licet vitatio dani emergentis ex genere suo iustior, & grauior causa sit, tamen etiam alia potest sufficere, & in vniuersum loquendo, omnia sunt consideranda, vt prudens iudicium in contingenti casu feratur.

Bart.

Tiraquel. Salicet. Felin.

Hæc omnia postulatur in posteriori ratione dubitandi cap. 5. proposita, & inter se sunt connecta, ideòque simul tractanda ac definienda sunt. Variis ergo modis occurrere potest casus excusationis, scilicet, cum euidencia, & certitudine, quod tunc malum sit, & iniquum seruare legem. Secundo cum simili certitudine, quod lex non obliget, licet seruari possit sine peccato. Potest autem contingere, vt hoc secundum non sit æquè certum, sed tantum probabiliter, vel etiam dubium. Tertio potest esse casus tantum probabilis in vtroque. Quarto dubius in vtroque. Quinto potest esse certum, in obseruatione legis nullum esse peccatum, excusationem autem eius esse tantum probabilem, aut dubiam. Primo ergo dicendum est, quando certò constat, materiam legis ex accidenti euentu, vel circumstantia factam esse iniquam, seu contrariam alteri præcepto, aut virtuti magis obliganti, tunc cessare obligationem legis, & propria auctoritate posse omitti sine recurſu ad Principem. Sumitur ex D. Thom. dicta q. 120. ar. 1. ad 3. dicente, In manifestis non est opus interpretatione, sed excusatione. Idem ferè habet dicta quest. 96. artic. 6. ad 3. vbi etiam Caiet. & omnes. Et ratio est, quia ibi superioris auctoritas nullum effectum habere potest: nam etiam si post recurſum ad illum vellet, & subditus legem seruaret, non posset illi obedire, quia obediendum est Deo magis, quam hominibus: ergo imperitinus est in eo casus, licentiam postulare. Dices, interdum propter bonum ordinem seruandum, necessaria est licentia petita, etiam si non sit necessaria obtemperans, ergo saltem ob hanc causam erit consulendus Princeps in huiusmodi casu, quando periculum non imminet, & datur locus, ac tempus ad id præstandum. Respondet ex communi sententia, etià hoc non esse necessarium in tali casu. Quia nulla est lex, quæ obliget ad illam facultatem petendam, nec ex natura rei est necessaria, quia subordinatio subditi ad legislatorem per se illam non postulat. Si autem in aliquo casu publico id indicetur necessarium ad vitandum scandalum, vel propter aliam similem causam, id est accidentarium.

Si lex ex ali qua circumstantia facta sit iniqua, quæ cessat obligatio sine recurſu ad principem. D. Thom.

Caietan.

Secundo dicendum est: Quando certò constat legem non obligare, etiam si possit sine peccato seruari, subditus propria auctoritate potest illam non seruare, Probatur eadem ratione, & ita Doctores de his duobus casibus indistinctè loquuntur; solum ergo illos distinguo, vt notem differentiam, quia in priori casu non solum potest subditus, sed etiam tenetur, legem non seruare, siue petat licentiam à superiore, siue non petat; at verò in hoc posteriori casu, licet possit agere contra verba legis, ad hoc non obligatur, quando certus est in obseruantia legis non committi peccatum. At si de hoc dubitet, pro ratione dubij iudicandum erit. Nam si dubium sit tantum formidinis, & probabiliter iudicet non esse peccatum conformati verbis legis, liberè poterit id facere si velit, quia iudicium probabile tollit practicè dubium. Si autem dubium sit proprium, & negatiuum, tenebitur subditus partem securiorem sequi, & abstinere ab opere, licet videatur conforme verbis legis, quia tunc nullum habet principium, quo expellat practicè dubium, quia tunc ille est certus, se non peccare, non obseruando legem, cum supponatur esse certus, quòd illa non obliget; ergo tenetur illam viam certam sequi, & relinquere dubiam. Patet consequentia, quia tunc nec iuari potest auctoritate legis, seu superioris

Certitudo legis non tollit recurſum ad principem.

ad deponet. Jam conscientiam dubiam, quia iam illi certò constat, legem non comprehendisse opus illud, de quo est dubium, vt supponitur, nec etiam potest iudicari iudicio probabili, quia nullum habet, vt etiam supponitur; ergo nullo modo licet operari cum tali dubio, quod necessariò esse debet practicè.

2. Iudicium probabile tollit recurſum ad principem. Caiet. Soto. Medina. Syluest. Cordub. Henric. Sane. Natur.

Tertio dicendum est, quia probabiliter iudicat, legem non comprehendere casum illum, securè potest excusari ab obligatione legis, etiam si formidet, vel vtrinq; habeat rationes probabiles dubitandi. Ita tenent Caiet. & Soto supra, & Medina, & alij moderni in dicto art. 6. Sumitur ex Syluest. verb. Papa, q. 16. in fine, saltem iuxta distinctionem infra dandam. Idem Cordub. Henric. & Sanci. infra referent, & idem sentit N. uar. in summa, tit. 9. numer. 16. & cap. 23. num. 43. dicens, peccato mortali, qui transgreditur legem, bona fide, & ex iusta causa: illam verò esse certam, ob quam legislator, si adesset, eum pro peccato haberet. Vtrumque autem concurrat in presenti, vt constat. Vnde fundamentum assertionis est, quia licet sequi iudicium probabile, conscientiam dubiam practicè deponendo.

4. Timidatio Caietan. & Soto. D. Thom.

Hanc verò assertionem limitant Caietanus, & Soto supra, vt locum habeat, quando occasio est subita, & vrgens periculum, ita vt non detur tempus consulendi superiorem, alioqui dicunt, in illo casu recurrendum esse ad superiorem. Et ita exponunt D. Thomam vtentem illa distinctione, quia non potest in alio dubio verificari, vt statim dicemus. Hæc verò doctrina aliquibus modernis non placet, neque putant, distinctionem illam D. Thomæ de casu, in quo potest, vel non potest conueniri superior, posse applicari ad casum formidolosum cum iudicio probabili, quia quòd superior possit, vel non possit conueniri, nihil refert ad certitudinem iudicij de tali casu, an sub lege comprehendatur, nec ne. Idcoque distinguunt duos modos epikie supra tactos, scilicet, vel excipiendo casum à potestate legislatoris, vel à sola voluntate. Et in priori dicunt, posse subditum ex probabili iudicio, quòd talis casus non comprehendatur sub potestate legis, excusari à legis obseruatione; nulla expectata interpretatione superioris, nò solum in casu subito, & vrgente, sed etiam in quolibet alio. Probatur, quia tunc non agitur de interpretanda superioris voluntate, sed de potestate, quam non tenemur interpretari ex iudicio ipsius Principis, quando ipse illam non declarauit, sed ex principijs Theologiæ aut iuris. Et declaratur amplius, nam licet Pontifex possit suam potestatem declarare pro clauem scientiæ, nihilominus quandiu illa non vitur, non tenemur illum consulere de potestate sua, sed regulis doctrinalibus vtj; ergo etiam in particulari casu, qui à potestate legislatoris excipitur secundum aliquas doctrinas Principis, non est necessarium ad interpretationem Principis recurrere, etiam si tempus detur, sed licitum erit probabili iudicio iuxta probabilem opinionem vtj. Confirmatur, quia si subditus iudicat, nunc verba legis non obligare, quia probabiliter iudicat, esse peccatum in tali facto, tunc vtrinq; videtur esse periculum speculationium, vel faciendi contra hanc legem, vel contra aliã; ergo licitum est subdito seruare aliam, quam probabiliter iudicat esse grauiorem, & magis obligare, neque ad hoc indiget interpretatione superioris. Si verò iudicium probabile est, superiorem excedere potestatem suam, præcipiendo rem grauiorem, vel cum maiori periculo, quam possit, tunc subditus probabiliter credit non potuisse ferri præceptum pro tali casu, & aliàs suam libertatem possidet; ergo potest ius suum anteferre, & contra verba legis pro sua libertate operari absque alia interpretatione.

Duplex modus epikie potestatis.

2. Pars sententia Caietan. & Soto. D. Thom.

ait hæc opinio, non solum esse recurrendum ad superiorem, quando fieri potest in casu probabili, sed etiam si casus sit morè impatiens, nec det tempus recurrendi ad superiorem, non licere vtj iudicio probabili ad non seruandam legem, sed omnino esse ad literam seruandam. Ratio est, quia tunc est certum, nihil peccari seruando legem; itemque est certum verba legis de se comprehendere casum illum, & à legislatore comprehendi potuisse; ergo quandiu non constat certò, legislatorem casum illum excipere voluisse, non licet à verbis legis recedere propter solum probabile iudicium. Probatur consequentia, tum quia verba legis suam vim, & auctoritatem habere debent, & quasi ius suum possident, & ideo præferenda sunt; tum quia hæc est tutior pars, quæ semper præferenda est; tum etiam quia tunc non peccat lex, etiam si casum illum comprehendat; ergo non potest per epikiam emendari; tum denique quia si hæc licentia detur, infinita sequuntur incommoda. Et ideo Iurisperiti dicunt, cum verba legis sunt clara, non esse ab illis recedendum in casu dubio, vt patet ex Panormit. in cap. 1. de constit. num. 14. Denique hæc applicari potest illa ratio, quia in casu, in quo potest conueniri superior, non licet vtj illo probabili iudicio; ergo nec tunc etiam quando non potest conueniri, quia quòd possit, vel non possit conueniri, non facit, vt sit magis certum iudicium.

Panorm.

6. Quando non potest conueniri superiori licet vtj epikie ex probabili iudicio.

Nihilominus sententiam Caietani, & Soti cenſeo esse practicè certam quoad hanc partem, vt quando non potest conueniri superior, licet ex probabili sententia, aut iudicio epikia vtj, sine casu excipi iudicetur à potestate legislatoris, siue à sola voluntate. Ratio est, quia iudicium probabile in rebus moralibus sufficit ad prudenter operandum, præsertim vbi regula certa applicari non potest, vt ex materia de conscientia, suppono. Item quia alius modus operandi est vltra humanam conditionem, & prudentiam, cum omnis ferè cognitio humana coniecturalis sit, & præsertim in rebus agendis. Item quia imponeretur grauisimum onus hominibus, si nunquam liceret eis vtj epikia ex iudicio probabili, quando non patet aditus ad superiorem. Quis enim auderet vniquam excusari à lege positua propter necessitatem occurrentem; cum nemo sit tam certus de sufficientia causa, quin dubitet, vel formidet. Item in his casibus non possent simplices sequi consilium hominis docti, & pij, nec ipse posset tale consilium dare, quia nunquam ferè ducitur, nisi iudicio probabili. Constat autem contrarium esse in vsu totius Ecclesiæ, & approbati ab omnibus Doctores. Addo, sine causa constitui in hoc differentiam inter epikiam per exceptionem à potestate, vel à voluntate: nam licet in hoc sit verum discrimen, quòd in priori modo possit ordinari esse maior certitudo, quam in secundo, quia certius cognoscitur potestas, quæ libera non est, quam voluntas, quæ libera est, nihilominus stante æquali incertitudine, cum probabilitate in iudicio, eadem est ratio, saltem vbi certò constiterit, legem posse seruari sine peccato, quia tunc etiam verba legis retinent vim suam, & ferè applicari possunt aliæ rationes in posteriori membro allate. Maxime, quia quoties epikia non fundatur in iudicio certo, licet excipiat casum à potestate legislatoris, semper debet etiam inniti in coniecturata mente eiusdem legislatoris, quòd fecisset, noluerit talem casum comprehendere. Nam cum non est certum, superiorem non posse hoc præcipere propter rei arduitatem, aut in ordinationem, si ipse superior nihilominus ex certa scientia id præcipiat, declarans, se posse, & iudicans in tali actu non esse in ordinationem, vel nimiam grauitatem, subditus tenetur obedire, dum non est certus, etiam si probabiliter iudicet, quia præualet ius superioris, & subditus debet suum iudicium deponere, vt est communis doctrina.

& in praxi necessaria; ergo in illo casu de epiikia non sufficit probabile iudicium de defectu potestatis, nisi accedat etiam iudicium, quod superior in eo casu sic dubio noluerit obligare; ergo cum hoc tantum sit probabile de potestatis, & voluntatis defectu, sufficit etiam iudicium probabile de defectu solius voluntatis.

Ultimò posset sufficiens cofutari illa opinio quoad hanc partem, quia rationes eius non sufficiunt ad imponendum grauiissimum onus, deberent enim conuincere, vel illud sufficientissimè probare, & maxime contra communem sententiam. Ad principale ergo fundamentum negatur consequentia; ad primam probationem respondeo; verba legis sine voluntate non habere vim, nec auctoritatem ad obligandum: verba enim legis secundum se tantum sunt ad ostendam voluntatem legislatoris tanquam signum expressum eius, non est tamen hoc signum tam certum, quin possit ex circumstantiis limitari, & extendi, ut supra visum est; ergo quando ex circumstantiis occurrentibus probabiliter limitantur verba, ut non comprehendat casum aliquem, iam ex vi verborum non est certum, casum talem comprehendere sub lege, licet sit certum comprehendere sub significatione verborum legis. Vnde cum dicitur, verba legis quasi possidere ius obligandi, respondeo, inde solum probari in casu omnino dubio, vel ceteris paribus preferenda esse verba legis, & secundum illa esse iudicandum de voluntate, non verò ubi est in contrarium iudicium probabile. Ad aliud autem de parte tutiori respondeo, satis esse sequi practicè tutam, ut alibi dixi. Deinde dico, magis cauendum esse, ne recedatur à voluntate legislatoris, quam à verbis eius, ut iura docent. Ad illud, quod tunc non peccat lex, respondeo, licet non peccet precipiendo malum, vel nimis arduum, peccare posse, plus significando, quam legislator voluerit, & hoc posse per epiikiam emendari. Neque hinc sequuntur incommoda, si re vera iudicium probabile, & prudens seruetur, quod verò sequi possunt per abusum, impertinens est, multoque maiora sequuntur, si homines non possint in huiusmodi euentibus iudiciis probabilibus, uti. Panormitanus autem, & Iurista loquuntur de iudice, qui tenentur secundum leges iudicare, & inter partes iusticiam distribuere, & ideo debet sequi verba legis, quando sunt clara, nisi in eodem iudicio possit sufficienter probari, aliam fuisse voluntatem Principis: nam tunc secundum illam posset iudicare.

Maior mihi difficultas est circa aliam partem opinionis Caietani, quod stante iudicio probabilis, non liceat illo uti sine interpretatione, vel consensu superioris, quando non est periculum in mora, sed conueniri potest. Quia in interpretanda etiam lege naturali vitimur sententia probabilis sine recursum ad Papam, vel Praelatos; ergo in legibus humanis potest etiã id fieri quoad particularem usum. Sic enim dicunt Iurista, posse iudicem ad ferendam sententiam probabiliter interpretari legem in casu dubio, nec oportere, ut ad superiorem recurrat, ut constat ex Bartol. in l. i. C. de legib. num. 8. & 9. & aliis ibi, & in cap. 1. de constit. Dices, id esse verum, quando agitur de interpretatione legis quoad sensum eius. Sed contra: nam cur non erit idem, quando aliter coniecturamus mentem seu voluntatem legislatoris? vel cur potius erit necessarius recursum ad superiorem, quando probabiliter constat de voluntate eius prater eius verba, quam cum probabiliter tantum constat de sensu eius in ambigua significatione verborum. Denique in quolibet alio euentu licet uti in conscientia probabilis sententia sine recursum ad superiorem etiam si ab illo posset expectari certus responsum; ergo.

Nihilominus in hoc etiam non est recedendum à

A communi sententia, quae videtur vsu omnium prouentum, & prudentum confirmata. Et ad hoc suadendum valere possunt rationes factae in secundo membro praecedentis sententiae. Et praeterea, quia inordinatum est uti coniecturis, & propter illas solas relinquere verba legis, ubi potest certè constare de mente, & voluntate legislatoris. Et ideo in omni epiikia solum probabiliter debet hic ordo seruari. Et quamuis ordinariè magis necessarius sit in epiikia, quae est de sola voluntate legislatoris, quam in illa, quae circa potestatem versatur, nihilominus in vtraque seruandus est, iuxta materiam necessitatem, vel probabilitatis gradum, quia, ut dixi, semper ibi miscetur coniectura de voluntate legislatoris. Neque contra hoc obstat illa ratio, quod iudicium non redditur certius ex hoc, quod sit, vel non sit recursum ad superiorem, quia enim est verum de certitudine speculatiua, quod de certitudine practica. Nam cum potest superior, cessat necessitas vtendi iudicio probabilis de voluntate eius, quod secus est, quando est periculum in mora, & ideo tunc potest illud iudicium probabile ad praxim applicari ex principis certis, quod in necessitate uti possumus iudicio probabilis ad euitandum aliquod grauumen, vel ad conuenientem obseruationem legum, ut in casu magis difficili, & dubio explicabitur in puncto sequenti.

Quartò dicendum est de casu dubio, in quo iudicari non potest probabiliter, an casus comprehendatur sub legis obligatione, nec ne. In quo sententia communis est, recursum esse ad superiorem, si fieri possit, vel si non possit, seruandam esse legem. Ita D. Thom. dicta q. 120. art. 1. ad 3. & dicto art. 6. ad 2. Idem Conrad. Caiet. & Medin. & Soro supra, Medin. Cod. de poenit. tract. de ieiun. cap. de his, qui tenentur ad ieiun. Quae sententia per se euidenter est in casu patiente moram, ut consulari Princeps: nam si in casu tantum formidoloso, & probabiliter hoc fieri debet, multo magis in casu dubio. Item tunc impossibile est operari cum conscientia certa practice, quia ex tali dubio nascitur practica dubitatio, an tunc lex violetur, nec ne, agendo contra verba eius, & nullum est morale principium, quo possit practicè deponi illa conscientia dubia, inconsulto superiore, quando ille potest consuli; ergo nunquam licet cum illo dubio agere contra verba legis, quia operari cum conscientia practice dubia semper est malum. Denique tunc lex possidet suum ius, & in aliis melior est conditio possidentis; ergo.

Difficultas verò est, an idem sit dicendum in casu virgente, in quo superior consuli non potest. Multi indistinctè dicunt, etiam tunc non licere uti epiikia, sed seruandam esse legem, & eius verba. Ita Caiet. 1. 2. q. 96. art. 6. qui ita interpretatur D. Thomam ibi ad 2. indistinctè loquentem. Idem Soto dicto art. 8. Med. dicto art. 6. ad fin. dist. 3. & alter Medin. supra, & omnes moderni, & Sanci. lib. 2. de matrim. disp. 4. r. nu. 37. Ratio est, quia impotentia consulendi Principem, non potest in eo casu dare certitudinem practicam, cum dubitans nec iudicium probabile habeat de cessatione obligationis legis in illo casu. Item in casu dubio praesumptio est pro lege, quia verba eius per se sufficiunt ad obligationem, vnde ad minimum se habet tanquam possidens in casu dubio, cuius melior est conditio; ergo. Contrarium nihilominus tenet Syluest. dicto verb. Papa, q. 16. dist. 2. in fine, cum enim dixisset in dubiis interpretationem legis pertinere ad superiores, subdit, Quod limitia, si commoè possunt haberi, aliàs secus, ut cum in repentinis periculum est in mora. Idem cum maiori extensione habet verb. dispensatio, q. 4. sequitur Cordu. lib. 3. q. 1. ante regulam 1. Henrici. lib. 1. 4. de irregul. cap. 3. num. 3. liter. X. Duci videntur ex illo vulgari principio, quod necessitas caret lege,

10. In dubio non probabiliter ad superiorem recursum. D. Thom. Conrad. Caiet. Medin. Soro. Med. 11. 1. Opin. 2. Opin. Syluest. Cordu. Henrici.

hoc enim allegat Syluest. ex Gratiano in §. sed notandum, post cap. remissionem. i. q. 1. & habetur in cap. 2. de obseruat. ieiun. illa autem videtur grauiissima necessitas, cum res sit dubia, & non detur locus consulendi superiori: nam videtur nimis graue obligare hominem propter solum dubium, quando non est in potestate eius dubium expellere. Item qui dubitat de lege, vel de voto, non obligatur, quando non potest expellere dubium; ergo neque qui dubitat, an hic, & nunc lex obliget.

Mihi prior sententia vera videtur, adhibito modo ramine. Dico ergo, si dubium nascatur ex concurrentia legum, quae pro eodem tempore simul impleri non possunt, & homo dubitat, quid facere debeat, tunc licet posse agere contra verba vnius legis, implendo eam, quam tunc, facta diligentia morali iuxta personam, & temporis capacitatem, bona fide iudicari esse grauiorem, & magis obligare. Quia ille homo non debet esse perplexus, nec necessario peccato: & faciendo quod in se est, satisfacit vni legi, & aliam non transgreditur. Et hunc casum absque vilo dubio non excludit priores auctores, sed ut tritum, & vulgatum illum supponunt. Vnde loquuntur de casu in quo certè constat, legem sine peccato impleri posse, & dubium est de obligatione. Et tunc certitudo practica fundatur in illo principio, quod in dubio satisfacit quis eligendo partem tutiorem: tunc etiam rectè applicatur illud principium, quod necessitas caret lege. Deinde tunc non est epiikia voluntaria, ut sic dicam, sed necessaria, quia in eo casu non solum potest quis non seruare legem positiuam, sed etiam renetur, ut seruare aliam naturalem, quam reputat grauiorem. Vnde etiam rectè potest in eo casu proferri iudicium positiuum, non solum probabile, sed etiam certum, in eo casu legem positiuam non ligere, quamquam haec certitudo magis sit practica, quam speculatiua.

At verò quando ex alia parte non est periculum peccati, & subito constat, posse sine peccato seruare verba legis, nullo modo potest in casu dubio de obligatione, agere contra legem, quia manifestè se exponeret periculo peccandi transgrediendo legem, de qua iudicium probabile formare non potest, quod cessauerit obligare, ut planè ostendunt rationes prioris opinionis. Et fortasse auctores secundo loco allegati non loquuntur de hoc dubio, sed de dubio formidinis, iuxta dicta in praecedenti puncto. Nec tunc allegari potest necessitas sufficiens, quia illa non est necessitas vitandi aliud peccatum, ut supponitur, nulla autem alia potest esse sufficiens ad non seruandam legem, nisi etiam sufficiens sit ad probabiliter iudicandum, legislatorem in tali necessitate, vel non potuisse, vel noluisse obligare; nam si tantum sufficit ad dubitandum, profecto & parua est necessitas, & maior est necessitas seruandi legem, vitando periculum peccati, & quasi seruandam illam in possessione sua. Nec est simile, quando dubitatur de tota lege, an sit lata, nec ne, quia tunc lex non potest, sicut in simili dixi de vot. lib. 4. de vot. c. 5. & 6.

Atque ex his tandem responsum est ad secundam rationem dubitandi capite quinto positam. Nam l. r. C. de legibus, intelligitur primò de interpretatione authentica, quae vim habeat obligandi, & necessitate inducat ita intelligendi legem. Ita Bart. ibi num. 8. & sentit Bald. in leg. cum de nouo, eodem. Secundo etiam intelligitur de interpretatione in casu dubio, in quo subditus non potest restringere legem contra verba eius, ut dictum est, & ita exponit Panormitanus cap. 1. de constit. numer. 14. & insinuat Bald. in lege 2. C. de legib. num. 2. & sumitur ex leg. cum de nouo, C. eodem, ubi id notat Cynus. Glossa verò, & auctores relati ibidem in tertia obiectione ad verum sensum fa-

12. Dicitur seculi sententia quomodo intelligendi. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

cile trahi possunt; nam prima Glossa loquitur quoad ratio legis negatiue tantum cessat, & non contrariè. Altera verò Glossa intelligenda est in casu dubio, in quo non licet aequitatem sequi contra ius scriptum inconsulto Principe, nisi ipsa materia equitas scripta sit, ut dicitur in l. placuit; C. de iudiciis, iuxta vulgatam lectionem eius. Et in eodem sensu videntur loquuti auctores in eadem obiectione allegati.

CAP. V. IX.

Verum aliquando lex tota per seipsam cessat, causa eius cessante.

¶ Cum lex sit de se perpetua, & pro communitate feratur, manifestum est, non posse cessare ex defectu causae efficientis, non enim finitur per mortem ferentis, vel successoris, ut ex dictis in lib. 1. constat, & consequenter nec per solam temporis successionem tollitur, quia indefinitè constitui debet. Quod si aliquando potest ad certum tempus ferri, illud extraordinarium est, & tunc in suamet. constitutione, habet talis quasi annexam reuocationem pro tali tempore, quae pertinet ad alium modum, ablationis legis infra tractandum. Praeterea non cessat lex ex defectu eorum, pro quibus fertur: nam communitas ciuitatis, aut populi de se perpetua est; nam per continuam successionem conseruatur, & si cet. ciuitas, vel populus omnino delerit possit, id tamen est, & non habet moralem considerationem. Igitur solum potest lex cessare per mutationem obiecti, circa quod versatur, quae (physice loquendo) potest multipliciter contingere, tamen in praesenti solum oportet considerare mutationem in materia legis quoad rationem propriam, ob quam sub obligationem legis constituitur, nam si illa perseuerat, non cessabit lex ex illo capite, ad subinde simpliciter non cessabit, nisi reuocetur, quia non habet aliam causam mutabilem, à qua in sua conseruatione pendeat, ut declaratum est. Si autem in obiecto sub eatione spectato fiat mutatio, vnde cumque illa mutatio pronensat, eadem est quaestio, an ex vi talis mutationis in materia legis definit ipsa lex, idem enim est quod re, an cessante omnino, & totaliter ratione, vel sine legis, cesset etiam lex, ita ut omnino extinguatur, & de medio tollatur. Dico autem, cessante omnino, & totaliter ratione legis: quia iam hic non consideratur cessatio in vno, vel in alio actu, nec alia similis mutatio partialis, quae solum contingit in vna occasione, vel in aliqua parte materiae legis pro aliquo tempore: nam de hac partiali mutatione satis dictum est in capite praecedenti. Quamuis aliter possit in praesenti considerari partialis mutatio, vel perpetua in aliqua notabili parte materiae legis, vel temporalis in tota materia, de quibus in fine dicam.

Altera verò distinctio tradita capite praecedenti de duplici cessatione rationis, vel finis legis, scilicet contraria, & negatiua, hic etiam valde necessaria est tunc ut videamus, an vtraque locum habeat respectu integritatis legis, tum ut explicemus, per quam illarum definit esse lex. Tunc ergo dicitur mutari contrariè obiectum legis, quando propter mutationem materiae, vel rerum, seu circumstantiarum fit, ut sit iniustum, vel quocumque modo turpe seruare legem, vel si fiat impossibile, aut saltem ita difficile, & arduum, ut moraliter iudicetur impossibile respectu totius communitatis, vel denique si fiat prorsus inutile, & vanum respectu boni communis. Mutatio autem negatiua erit, si in tota materia legis iam non inueniatur ratio, ob quam lex posita fuit, licet ea sublata, adhuc materia per se mala non sit, nec impossibilis, nec inutilis, aut iniusta.

Quando ergo mutatio fit contrariè in tota materia legis,

Lex de se perpetua est, & pro communitate feratur. Cessatio potest esse contraria, aut negatiua.

Mutatio vigoris legis

legis, nulla est difficultas, nec controuersia, omnes enim fatentur...

Evidentia

Solum ergo superest nonnulla difficultas, quando ratio legis tantum negatiue cessat...

Cessatio rationis legis

Nihilominus communis consensus est, cessante ratione legis generaliter...

nam legis; nam a fortiori coguntur id dicere in vniuersali...

Dubitari ergo potest, an intelligendum sit, cessante ratione legis...

Nihilominus Soto contrarium aperte sentit; nam in l. 1. de iustit. quaest. 6. art. 8. sic ait...

Paruum. Innoc. Anton. Ledesma. Covarr. Fortin. Castro. Caiet. D. Thom. Soto. Glossa.

nihilominus tamen non posse subditos licite incipere agere contra illam...

Ut meam sententiam explicem, suppono ex supra dictis, duplicem esse materiam legis humanae...

Dico ergo primo: Lex praecepti actum de se bonum, constituendo illum intrinsece in aliqua materia virtutis...

Paruum. Innoc. Anton. Ledesma. Covarr. Fortin. Castro. Caiet. D. Thom. Soto. Glossa.

actus temperantiae, ut in casu necessitatis extremae tunc cessaret lex...

Vnde inferitur, si in tali lege cesset adaequatus finis tam intrinsecus...

Dico secundum: Quando lex praecipit actum de se indifferentem propter finem extrinsecum...

Cessatio adaequato fine tam extrinseco...

Differentia inter legem et praecipium.

Lex praecipiens actum indifferentem ob finem extrinsecum...

ter definit esse materia legis. Dices, fieri posse, ut licet actus sit inutilis ad finem a lege intentum, ad alios fines utilis sit. Respondeo, illud esse per accidens, & materiale, quia lex non considerat in tali actu, nisi tale rationem commodi, & publici boni, & ideo illa ablata non manet materia illius legis, & consequenter nec lex. Nam licet actus possit esse utilis sub alia consideratione, de illo non est lex data illo intuitu, & ita illa utilitas non dicitur censetur necessaria reipublice, donec de illo actu illo intuitu feratur lex.

Decreti Principis non requiritur ut talis lex debeat obligare

Et hinc sequitur primo, in huiusmodi euentu non esse necessarium dectet am Principis, ut liceat non feruare legem postquam sic cessauit: nam ipso facto desit lex; solum ergo est necessarium, ut de tali cessatione publice, & manifeste constet per euidenciam facti generaliter noti in tali republica, seu communitate, quia eo ipso, quod lex cessat dicto modo, non est lex; ergo ex se non obligat, etgo ut cesset cum effectu, respectu communitatis, satis est, quod illi sit publice nota. Nec datur sufficiens ratio, cur necesse sit expectare decretum Principis, quia vel esse necessarium per modum reuocationis, & hoc non, quia lex per se desit, vel per modum authenticae declarationis, & hoc etiam dici non potest cum fundamento, quia nec ex natura rei hoc est necessarium, nec in iure positio inuenitur illud esse specialiter praecipuum. Neque in hoc debet cessatio legis cum poena comparari, quia poena est de se violenta, & ab extrinseco illata, & ideo ex se requirit actionem, vel influxum iudicis, nisi coartatum expressis per legem disponatur, & ideo non incurritur ipso facto, nisi lex hoc declarat, & licet incuratur ipso facto, non excluditur sententia declaratoria delicti, nisi ubi lex illam excludit, vel alias constat, quia semper est fauor rei, quod non sit obnoxius poena, donec condemnetur. At vero cessatio legis in illo casu non est violenta, imo per illam quasi restituitur respectu ad pristinum statum, & ad suam libertatem, & in fauorem eius cedit, & ideo nulla est necessitas talis decreti per modum sententiae declaratoriae. Dices, esse necessarium per modum promulgationis: nam haec necessaria est in ablatione legis, cum a Principe reuocatur. Respondeo, esse diuersam rationem: nam reuocatio potest ex voluntate Principis, quam oportet omnibus proponi; cessatio autem legis, cessante causa eius, non pendet ex voluntate Principis; sed ex facto ipso, & ideo satis est, factum esse omnibus notum. Ut si per legem fuit impositum tributum ad aedificationem portus, & publice constat, opus esse finitum, & iam nihil in eo expendi, satis per hoc promulgatum est, tributum cessasse, & sic de alijs. Sufficit ergo publica notitia, & satis certa de generali cessatione causae, & haec ad minimum necessaria est, nec existimo sufficere, ut vni, vel alteri in particulari sit nota, quia donec lex cesset respectu communitatis, non cessat respectu particularium personarum, & ut cesset pro communitate necessarium est, causam ita cessasse, ut hoc possit communitati constare, ac subinde ut res sit publice nota. Et hoc maxime locum habet quando obleruatio legis incipit esse iniusta: nam tunc euidencius constat de cessatione legis; potest autem dici iniusta, non solum quando cessat speciale nocumentum, sed etiam quando est omnino inutilis, & sine ratione.

Inuicem distinctio examinatur

Glossa

Secundo potest ex dictis intelligi, quam probabilitatem habeat distinctio quam nonnulli Iuristae tradiderunt inter legem, quae fertur propter tollenda inconuenientia, quae ex aliquo facto frequenter sequuntur, & legem, quae per se fertur propter aliquod bonum, & utilitatem. Nam priorem dicunt cessare quoties inconuenientia cessant; posteriorem autem minime cessare, licet cesset ratio utilitatis. Ita insinuat Gl. in dicto cap. & si Christus, de iur. iur. verb. cessante, in principio, & priorem partem probat ex illo textu ex-

plio iuramenti, quod prohibetur tantum ratione periculi peierandi, & ideo cessante periculo, licet. Altera vero partem probat ex cap. Dixit Dominus, § 2. q. 1. & cap. Iamum, § 2. q. 7. quae iura nihil ad rem faciunt: nam loquuntur de matrimonio, quod est vinculum indissolubile, de quo alia est ratio. Eandem distinctionem indicat Nauarr. in sum. cap. 1. § 6. num. 36. & 37. ubi tenet cum Caiet. clandestinum matrimonium (sicut ante Tridentinum Concilium) potuisse licere cessantibus inconuenientibus, propter quae prohibetur: & nihilominus ait cessante sine legis in particulari, non cessare legis obligationem quando finis ille erat bonum aliquod acquirendum per medium a lege praescriptum. Vnde ibi non solum loquitur de cessatione legis in vniuersali, sed etiam in particulari, ut supra notauit.

Nauar. Caiet.

At certe formaliter loquendo, nulla videtur esse differentia, quia si lex datur propter vitanda incommoda, pro fine habet remotionem incommodorum, ergo eadem est ratio de cessatione illius finis, & de alijs tam in vniuersali, quam in particulari. Solum ergo potest esse differentia quaedam quasi materialis: nam lex, quae ponitur tantum propter incommoda vitanda, non solet praecipere actum per se propter bonitatem eius, vel prohibere propter malitiam, sed solum propter occasionem mali vitandam, & tunc cessante sine generaliter negatiue, cessat etiam contrarie, quia actus sit inutilis, & incapax materiae legis. Sicut diximus alibi de voto facto non ingrediendi tale domum propter vitandam occasionem, ablatam inde occasione iam non obligare votum, quia tunc non ingredi talem domum, est materia indifferens, & impeditens ad religionem; ita ergo proportionem seruata, erit in lege. At vero lex quae praecipit actum propter se, & propter aliquem bonum finem, non statim desinit, cessante sine, quia in ipso actu potest manere intrinseca honestas, propter quam praecipitur; si autem non reperiatur, sed sit actus de se indifferens, idem profus dicendum erit de lege, quae illum praecipit propter bonum acquirendum, quod de lege prohibente illum propter incommodum vitandum, ut ex dictis satis patet. Et e contrario si lex praecipiens, vel prohibens aliquid propter vitandum incommodum, habeat materiam per se honestam, & conuenientem, ultra vitacionem incommodi, tunc non cessat lex, etiam si necessitas vitandi incommodum cessaret, tunc enim procedunt omnia in prima assertione dicta. In quo etiam attentè considerandum est, an aliquod prohibetur ratione periculi, vel tantum ratione futuri effectus; nam ordinariè prohibitio fit propter periculum, quod per se inest actui, & ideo licet certè constet, non futurum effectum, seu damnum, nihilominus non cessabit obligatio legis, & effectus eius, quia semper actus est de se obnoxius illi incommodo, ut in praeced. libro latius dixi cap. 2. 3. Vnde non mihi probatur exemplum de clandestino matrimonio, quo Caiet. & Nauar. videntur: nam illi actui ita est annexum periculum, ut nec in vniuersali, nec in particulari possit ab eo separari, & ideo nunquam cessat obligatio eius, eo quod certissimum sit, omnia incommoda esse praecauenda. Vnde eo modo, quod nunc matrimonium factum coram parochio, & testibus potest esse clandestinum ex defectu denunciationis, iuxta cap. vlt. §. 1. de clandestin. despon. non est licitum tale matrimonium etiam si negatiue cesset finis praecipii, nisi aliae causae legitima occurrant, ob quas per episcopiam iudicetur, praecipuum hic, & nunc de illa accidentaliter solemnitate non obligare. Et hoc modo videtur tandem explicare exemplum illud Nauar. ubi supra.

14.

Diffinitio diligenter notanda.

Caiet. Nauar.

Tertio hinc obiter expeditur difficultas in capite praecedenti huc remissa de praecipio correctionis fraternae, cuius obligatio etiam in particulari cessat, cessante

15. Quando de huiusmodi fraterna correctionis est declaratio.

ante ipse utilitatis correctionis, ac subinde per cessationem negatiue rationis legis, vnde cum illa spes, vti plurimum generaliter cessat, consequenter dicendum erit, totum praecipuum cessare. Ad quod Medin. Ledesma, & Conar. supra respondenti, legem correctionis fraternae datam esse propter priuatum bonum singulorum, & ideo in vnoquoque posse cessare, quoties in particulari cessauerit finis eius, etiam negatiue tantum; sed verò esse in legibus, quarum finis communis est, & vniuersalis, ut sunt praecipuum ieiunij, & similia. Sed, ut verum fatear, non satis intelligo distinctionem sensum, aut rationem; nam omnis lex est propter commune bonum, licet illud non in communitate immediate, sed in singulis intendatur, & acquirendum sit. Sic enim lex ieiunij est propter Ecclesiae bonum, tam utilitatis eius exercetur in singulis. Ita verò etiam est commune praecipuum de correctione fraterna, eius autem fructus in singulis in particulari procuratur; nulla est ergo differentia. Facilius ergo respondeatur, ut attigit etiam Ledesma, supra, in correctione fraterna non interuenire episcopiam, nec cessationem obligationis propter cessationem finis, quia est praecipuum affirmatiuum, quod non obligat pro semper, nec etiam habet determinatum tempus, pro quo obliget, sine qua determinatione, ut supra dixi, non habet locum episcopiam. Quando ergo non est spes fructus, non cessat obligatio praecipii affirmatiui corrigendi fratrem, sed solum illa obligatio, quae de se indelimita est, non coarctatur ad hoc tempus, quia recta ratio dicit, pro tunc non obligare, quia non est tempus utile, neque subiectum est dispositum. Sicut praecipuum elemosynae obligat ad subueniendum indigentibus, si tamen subuentio futura esset nociua, vel si certè constaret, indigentem non vltimum elemosynae, non obligaret praecipuum, non per cessationem, aut episcopiam, sed quia non est talis occasio, pro qua obliget illud praecipuum, quod naturale est, & non tantum positium. Adde eo modo, quo dici potest, cessare ibi rationem praecipii, non cessare tantum negatiue, sed etiam contrarie, quia tunc correctio non esset actus virtutis, sed otiosus, & inutilis, & potest esse nociuus proximo potius, quam utilis.

16.

Diffinitio diligenter notanda.

15. Quando de huiusmodi fraterna correctionis est declaratio.

Tandem ex his facile est respondere ad rationes dubitandi in principio positas. In quarum prima petebatur difficultas, quia ex dictis videtur sequi, non esse differentiam inter cessationem legis in vniuersali, vel in particulari, propter cessationem finis, tantum negatiue, cu proportionem, scilicet, in vniuersali, vel in particulari; hoc autem videtur esse contra communem sententiam supra relatam. Sequela patet, quia in vniuersali nunquam cessat lex, cessante sine eius pure negatiue, sed oportet, ut cesset contrarie, sicut hoc modo, quod fiat actus inutilis, & consequenter incapax materiae legis: ac si hoc modo cesset in particulari, etiam cessabit obligatio legis; ergo Respondeo, differentiam in hoc consistere, quod cessante adaequato sine legis modo explicato, consequenter cesset absoluta ratio constituendi legem, quia cum illa cessatione finis est necessarium coniunctum, ut materia reddatur inutilis ad legem. At verò si finis in vniuersali subsistat, etiam in particulari actu cesset, manet ratio integra, communis legis, quae non respicit ad singula, sed ad id, quod frequentius accidit: & ideo licet in particulari cesset negatiue ille finis, non sit inutilis actus, nec in eo cessat contrarie ratio legis, quia semper ratio illa communis potest motere ad illum actum propter commune bonum, & propter conformitatem ad legem, & ad totum corpus, ut capite praecedenti explicatum est.

Ad secundam rationem de voluntate Principis factam respondeatur ex dictis, cum cessante ratione legis generali, eo ipso fiat inutilis lex, & materia eius sit incapax obligationis iustae, consequenter ne cessat

Suarez de Legib.

rium esse, ut cesset voluntas legislatoris, tum quia solum voluit iuste obligare, & quantum licet potest, neque aliud praesumendum est, tum etiam quia facta mutatione in materia legis, non potest obligare, etiam si vellent. Quod si fingatur (ut in eodem argumento additur) cessare priori ratione aliam succedere, ut in tribus dici solet, responsum est, priorem legem cessasse, & aliam non esse latam. Vnde si velit Princeps obligare ad eundem actum propter nouam rationem insurgentem, oportet, ut denno legem ferat, seu illam voluntatem promulget, alias non poterunt subditi ex vi prioris legis obligari. Tertia verò ratio, vel probat primam assertionem, si cessante sine extrinseco legis adhuc materia eius honesta sit, & propter se conferens ad bonum commune, vel si ratio illa procedat, quando omnino cessat finis legis, negatur, tunc posse legem licet seruari, quia esset actus vanus, & otiosus, & licet illemet actus possit fore honeste ferri propter aliam commoditatem particularem intantum ab operante, illud est valde extrinsecum, & accidentarium, ut lex prior perseveret, quae non obligabat ad operandum illo modo, vel propter illum finem. Neque ex tali non obseruatione legis, quae iam euidenter, & publice cessauit, possunt sequi moralia incommoda, sicut non timentur ex eo, quod lex euidenter, & publice iniusta non seruetur, & maiora ex contraria obligatione sequerentur.

Denique iuxta haec, quae diximus de totali cessatione legis, iudicari poterit de cessatione alicuius partis legis non respectu personae, vel casus particularis, sed respectu totius communitatis. Potest enim lex plura praecipere, vel varia membra continere, & quoad vnum fieri inutilis, & non quoad alia. Et tunc idem iudicium est de illa parte, cuius ratio cessauit, quando est ab alia separabilis, quod de tota aliqua lege: nam est eadem ratio. Imò illa lex, quae videtur vna, in re est multiplex, & ita cessat vna licet non cessent aliae. Si verò lex ita contineret multa, ut essent inseparabilia, & ita esset, quasi indissolubilis obligatio, quia bonum ex integra causa, & malum, ex quocumque defectu, attentè considerandum est, an propter defectum in vna parte, tota lex reddatur iniusta, vel inutilis, vel magis nociua, quam proficua, & tunc cessabit tota lex; si verò non obstante illo defectu, lex iusta permaneat, & magis utilis, quam nociua, non cessabit ipso facto, donec reuocetur. Illud etiam est considerandum, ut lex simpliciter cesset, necessarium esse, ut eius ratio perpetuo cesset generaliter: nam si ad tempus tantum sic cessare videatur, tunc potius suspenditur obligatio legis, quam ipsa extinguatur, quia non sit simpliciter inutilis, vel iniusta, sed tantum pro hoc tempore, & ideo limitata causa limitatum patit effectum, ergo suspenditur lex, non extinguitur.

18. Lex quoad vnam partem potest reddi inutilis, non quoad aliam.

Quando lex dicitur sit, sed non extinguitur.

CAPVT X.

De dispensatione in lege humana, & quid illa sit.

Postquam de cessatione legis dictum est, sequitur dicendum de mutatione eius, seu ablatione per actionem extrinseci agentis habentis potestatem ad tollendam, quae duplex etiam esse potest, scilicet, partialis, quam nunc comprehendimus nomine dispensationis, & latius dici potest derogatio legis; & totalis, quae dicitur legis abrogatio. De hac posteriori dicemus postea, hic verò de priori tractamus, & non de omni, quia non omnis derogatio legis est propria dispensatio, ut explicabimus, sed de illa tantum, quae propriam dispensationis rationem habeat, sub qua nunc commutationem comprehendimus: nam ad dispensationem reducitur, ut capite sequenti declar-

Dispensatio, abrogatio.

L. L. b. v. n.

ho. Vnde supponere oportet, dispensationem, de qua A tractamus, diuersam omnino esse ab interpretatione, quae per epikiam fit, siue in casu euidēte, aut probabili, siue in casu dubio, in quo auctoritas superioris postulat. Licet enim haec nomina soleant confundi, distinguui nihilominus debent, vt in discursu latius, & commodius explicabo. Epikia enim non est actus iurisdictionis, sed doctrinae, & prudentiae, vt supra visum est: dispensatio autem, de qua tractamus, est actus iurisdictionis, vt videbimus. Interpretatio autem in casu omnino dubio, licet praeter prudentiam, iurisdictionem requirant, supponit obligationem legis certam, sed potius in dubio declarat, illam cessasse, non autem in rigore aufert illam. Dispensatio autem, de qua tractamus, supponit obligationem legis, etiam certam, & fertur ad tollendam obligationem, etiam si praexistat. Vnde fit, vt in lego diuina habeat locum interpretatio hominis, etiam in casu dubio, non vero dispensatio, vt infra lib. 7. dicam: at vero in legem humanam non interpretatio tantum in casu dubio, sed etiam propriissima dispensatio in casibus, in quibus de praexistente legis obligatione nulla poterat esse dubitatio, concedi per hominem potest.

Et quidem quod ad rem spectat, nullus dubitare potest, quin obligatio legis humanae certo praexistens, & ligas talem personam, possit per superiorem ex causa auferrī, manente obligatione legis in reliqua communitate. Ita communiter Doctores, & primum allegari possunt omnes, qui de voto hoc asserunt, quos retuli lib. 6. de voto, cap. 9. Deinde de lege idem tradit Durā. in l. d. 47. q. 4. n. 6. Richard. in 4. d. 17. ar. 2. q. 7. Scot. in 3. dist. 37. & ibi Gabr. not. 3. Soto lib. 1. de iust. q. 7. ar. 3. Ledesm. in 4. 2. d. q. 5. ar. 6. & q. 17. art. 3. optimē Turcemat. in cap. sicus quadam, d. 14. & in §. nisi rigor, post cap. requiritis, l. q. 7. Rebus in Pract. p. 2. tit. de dispensat. nu. 1. & 2. vbi alios etiam refert, & idem supponit Nauar. in sum. prelude. 7. n. 17. Et res est manifestissima, tam in iure, quam in vsu. Hac enim ratione Anguit. Epist. 30. dispensationem vocauit, *enim contra integritatem severitatis*, & habetur in cap. ipsa pietatis, §. si inquit. l. 2. q. 4. & Gelaf. Papa in cap. necessaria rerum dispensationis, l. q. 7. vocat illā relaxationē, moderationē, ac temperamentū canonū paternorū, quae fieri potest diligenti consideratione adhibita, sic etiā dixit Cyril. in epistol. ad Gennadi. *Dispensationes non nunquam cogunt parum a debito exire.* & infra, *Dispensationum modus nulli sapientum displicuit.* cap. dispensationes, l. q. 7. prout in decreto Gregoriano habetur, & similia sumuntur ex cap. tūa. & cap. si qui, eadem q. & aperte ex cap. de mulia, de praebend. vbi post rigorosam prohibitionem de pluitate beneficiorum, subditur, *Circa sublimes tamen, & literatas personas, quae maioribus sunt beneficiis honoranda, cum ratio postulauerit, poterit per sedem Apostolicam dispensari.*

Vnde etiam aperte hoc confirmat vsus: nam certē cum Papa dat licentiam alicui habendi plura beneficia, non declarat in illo cessasse legem ex praexistente causa, idēque in lege iciniij, in modo obseruandi censuras, & in aliis priuilegiis euidenter quotidie fit. Vnde incredibile est, D. Thomam l. 2. q. 97. art. 4. intellexisse, in legum relaxatione solum habere locum interpretationem in casu dubio, non vero rigorosam dispensationem per ablationem obligationis certae praexistentis, vt aliqui illi imponunt, & in eandem sententiam allegatur Caietan. ibid. & Anton. l. p. tit. 17. §. 20. Incredibile (inquam) est, in re tā clara tales Theologos, & praesertim D. Thomam hallucinasse. Vnde D. Thom. quodlib. 19. ar. 15. expressē dicit, *Dispensatio humana non aufert ligamen legis naturalis, sed positiae.* Aufere autem ligamen non est interpretari. Item hoc modo etiam potest interpretatio humana authentica

Superior dispensare potest cum certa persona, lege obligante quoad alios. Dur. Richard. Scot. Gabr. Soto. Ledesm. Durraera. Rebuff. Conar. Nauar.

Anguit.

Gelas. Papa.

Cyrl.

D. Thom.

Caiet.

D. Thom.

auferre ligamen iuris naturalis in casu dubio, & in dicta quaest. 96. art. 6. ad 3. negat cadere in ius diuinum dispensationem, cum tamen id non posset de interpretatione negare. Idem latius quodlib. 4. art. 13. Denique in 3. d. 34. q. 1. art. 4. expressē distinguit dispensationem per modum relaxationis iuris, vel per modum declarationis, & primam etiam admittit in voto, & in dicto cap. 9. ostendi, nunquam D. Thomam mutasse illam sententiam, & modum loquēdi eius in illa materia declarari. Idem ergo à fortiori sensit de lege, & ita etiam in dicto articulo 6. exponendus est, vt magis statim exponam. Et Antonin. clarē idem sentit. Nec Caiet. aliud docuit, quā D. Thom. Adde, faueri Caiet. dispensationem in lege humana sine causa datam esse validam, at illa non potest fieri per declarationem, vt est per se euidens; ergo. Vnde omnes, qui idem tenent, quos infra referemus, hoc idem necessariō sentiunt.

Quod ergo ad rem spectat, certum est, propriam dispensationem legis cadere in legem obligantem, & tollere obligationem eius in particulari casu, vel persona. Et ratio est clara, quia sicut lex humana à voluntate humana orta est, ita per eandem tolli potest, & quia ad humanam gubernationem erat hac potestas necessaria in hominibus, vt infra latius dicitur. Quod vero spectat ad nomen dispensationis, negari non potest, quin late soleat etiam interpretationem significare: nam communis vsus sapientum id obseruat, vt constat ex D. Thom. & Bonauent. 4. d. 38. Scot. Gabr. Dur. Anton. & aliis, & ex Specula. tit. de dispensatio. §. 1. & ferē ex communi vsu Canonistarum. Hoc autem nihil obstat propositae veritati, quam de re ipsa explicauimus.

Vt autem haec resolutio, & tota materia exactius declaratur, ratio propria dispensationis accuratius declaranda est. Et in primis supponimus, dispensationis vocem ex primaria impositione distributionem, seu administrationem significare; nam dispensator in Latina proprietate administratorem domus, vel familiae significat, cuius est dispensatio; quae significatio non solum in iure ciuili, dispensatori, ff. de solut. & l. urbana. l. 66. ff. de verb. significat. Sed etiam in testamento veteri est valde vsitata, Genes. 43. 44. & 3. Reg. 18. In nouo autem Testamento translata est haec vox ad insignificandam specialem, & Ecclesiasticam administratorem, vt Lucae cap. 12. *Quis parus, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam;* hoc est ergo munus dispensatoris, actus vero declaratur, dum subditur, *vt dei illis in tempore iudicii mensuram;* distributio ergo munerum, actionum, & honorum Domini inter eos, qui sunt de familia, generaliter dici potest dispensatio. Et sic Apostoli, & eorum successores dicuntur dispensatores mysteriorum Dei 1. Corinthiorum 4. & 1. Pet. 4. & actus respondens illi munerī, dicitur dispensatio, 1. Corinthior. 9. *Dispensatio mihi credita est,* in qua significatione etiam Euangelij praedicatio dispensatio dicitur, vt ex eodem loco constat, & ex Michaelē Papa in cap. dispensatio, distinctione. 43. & sacramentorum ministratio, & tota Ecclesiae gubernatio dici potest dispensatio multiformis gratiae Dei. Vnde Petrus postquam dixit, *Sicut boni dispensatores,* subdit, *si quis loquitur quasi seruos Dei, si quis ministrat tanquam ex virtute, quam administrat Deus.* Sic etiam indulgentiarum distributio dicitur dispensatio thesauri in Extranagante, *unigenitus,* de penitentia, & remissione.

Ex hac ergo generalitate applicata est vox, *dispensatio*, ad significandum actum quo quis ab obligatione legis eximitur, & quia vnus modus esse potest per interpretationem, ideo potuit etiā in ea significatione usurpari. Tamen in hac etiā significatione sumpta non quācumque interpretationem legis, sed illā solā, quae in casu

D. Thom. Caiet.

D. Thom.

4.

D. Thom. Bonauent.

Scot. Gabr. Dur. Anton.

5.

Mi. hant. Papa.

Rebuff.

6.

in casu dubio, & per potestatem superioris datur ad liberandum subditum ab obligatione legis, significat. Quia haec tantum est actus administrationis, & potestatis à Deo committit. Et illa tantum tollit aliquomodo onus legis, quod sine tali potestate auferrī non posset. Vnde merito dixit Rom. conf. 425. n. 12. dispensationē esse actum iurisdictionis, vbi in scholio hoc late confirmatur. Denique magis certum est, nomen dispensationis in iure tractam esse ad significandā ablationem vinculi legis in aliquo particulari casu. Quin potius in materia legum, & iuris, illa vox simpliciter dicta quasi per antonomasiam significat huiusmodi relationem. Et ita nos nūc illa vimur, nec timeamus Latinorum reprehensionem, qui hanc vocem barbaram esse dicunt: nam vnaequeque ars habet facultatem instituendi propria vocabala, quae suo vsui deferant. Aduertit autem Decius in c. si clerici. §. de adulteris, de iudic. n. 3. hanc vocis vsurpationem iure canonico introductam esse: nam in iure ciuili non inuenitur, praeterquā in lib. de pace constan. in prin. vbi pro gratia, aut remissione poenae sumitur, quae solet in iure ciuili indulgentia appellari, vt notauit Bald. in dicto c. si clerici. Veruntamen, quia nomen indulgentiae secundum Ecclesiasticum vsum iam habet aliam accommodationem, vt suo loco explicauimus, & liberatio à lege, quae per interpretationem puram fit, alia nomina habet aequitatis, epikiae, vel interpretationis, ideo merito nomen dispensationis in dicta significatione nunc vsurpatur.

Atque hinc facile est definire dispensationem, de qua tractamus. Ex definitionibus autem quae circumferri solent, haec videtur sufficiens: *Dispensatio est legis humanae relaxatio.* Nam licet dispensatio latius pateat, tamen vt de illa nunc tractamus, ad illam definitionē coarctandū est, & per illam sufficienter explicatur. Quod iam verò Glossa addit, esse relaxationem iuris cum a munis factam cum causae cognitione ab eo, qui ius habet dispensandi in §. cum causa cognitione, esse de necessitate dispensationis, & potest sumi ex Panorm. in c. 2. de schismati. n. 4. & sentit Nauar. in sum. praed. 9. n. 15. & alij, quos late refert Sanci. lib. 8. de matrim. disp. l. n. 2. Sed absque dubio illa particula non est ponenda in definitione: nam datur vera dispensatio sine causae cognitione, vt postea dicemus, & tandem fitetur Panorm. supra, & ideo particula illam abstrulerunt Bart. conf. 18. volum. 2. Decius in dicto §. de adulteris, & Oidrad. conf. 327. & Freder. sen. conf. 30. qui omnes absolute sic definiunt, *Dispensatio est iuris communis relaxatio.* Atque ita omittunt etiam causam efficientem, nec immeritō, tum quia est intrinseca, tum etiam quia in relaxatione ipsa continetur; si enim non sit à potestate habente, non erit relaxatio, tum denique quia quaedam negotio committitur, cum dispensatio definitur per potestatem dispensandi, & melius diceretur ab habente potestatem supra ipsum ius.

Praeterea melius dici videtur, *Iuris humani*, quā *iuris communis*, quia dispensatio, de qua tractamus, etiam potest cadere in statuta, & quascunque alias leges, licet in iure communi non contineantur. Responderi autem potest ex Rebuff. tit. de dispens. num. 20. dispensationem dari in iure communi, in statutis vero, & regulis dari indolentem, per illud enim non dicitur ius solui, imò saepe redditur ad commune ius. Sed non video rationem horum verborum: nam relaxatio statuti vera est dispensatio, & relaxatio iuris communis dici potest indultum: nam hoc nomen genericum est, vt infra de priuilegiis dicemus. Et saepe statutum non est contra ius commune, vnde per relaxationem eius non rediit ad ius commune; item statutum simpliciter est ius pro tali communitate: ergo relaxatio eius est propria dispensatio. Imò licet statutum sit contra ius commune, eius relaxatio erit dispensatio respectu eiusdem de Legib.

rum, qui ligatur statuto, licet sit dispensatio magis favorabilis, quā alia, quae omni modo iuri repugnant. Denique quantum dari possit dispensatio in votis, in iuramentis, & in matrimonio rato, quae videntur attingere ius diuinum, nihilominus illas dispensationes nunc excludimus, & omnes, quae in ius diuinum, vel naturale, siue à Deo, siue ab homine dari, aut cogitari possunt, quia (vt dixi) de illis nunc non tractamus. In proposita ergo definitione relaxatio ponitur loco generis, quia dispensatio re vera est solutio quadam, & remissio, quia verò aliae sunt species remissionum, ad dicitur per modum differentiae particula, *iuris humani*, ad excludendas omnes alias relaxationes, & per eandem excluditur indulgentia Ecclesiastica, quae licet sit relaxatio alicuius vinculi, & reatus, non est relaxatio iuris humani, sed est remissio cuiusdam reatus, quae primò, ac per se fit, apud Deum, quantum ex illa sequi possit ablatio alicuius praeccepti positi ab homine iniungentis poenitentiam, vt ex materia de Indulgent. constat.

Deinde (quod notandum est) per illam particulam distinguitur dispensatio ab absoluteione à censuris, vel alia simili. Quantum aliqui interdum ita illas confundunt, vt putent dispensationem esse absoluteionem, & in rescriptis Apostolicis sub illa comprehendendi, quia absoluteio à censura, v.g. est relaxatio vinculi per legem humanam introducti, & impositi. Haec verò sententia falsa est, quia in indultis Pontificiis haec duo distinguuntur, & concessa potestate absoluedi, non censetur concessa potestas dispensandi, nec è contrario; ergo illa duo longe differunt. Absoluteio enim non datur contra ius, sed secundum ius, vnde in illa nulla fit iuris relaxatio: dispensatio autem datur contra ius, vt ex dicto constat. Recte ergo dicimus, in definitione illa per posteriorem particulam, absoluteionem excludi, quia non est relaxatio iuris humani, sed alterius vinculi, quod licet saepe per ius humanum sit inductum, vel impositum, per absoluteionem non tollitur contra ius, sed secundum ius, & ita per absoluteionē non relaxatur ius. Et hoc sentit Gloss. in c. cupientes. §. ceteris, de elect. in 6. verb. *dispensatio*, dicens de absoluteione à censura, *Verè loquendo ibi poena non remouetur* (vtique contra ius) *sed quod ius statim remouetur*, quāuis paulo superius eadē Glossa improprie vtatur nomine absoluteionis pro remissione poenae ad certum tempus impositae, ante tempus impletum: nam illa re vera potius est dispensatio. Et idem in re sentit Panorm. in c. tam literis, de testibus, nu. 3. licet voces non explicauerit.

Potestque res ipsa facile declarari, quia absoluteio siue à peccatis, siue à censuris, seu poenis, non datur, nisi supposita dispositione ex parte poenitentis, & potestate ex parte absoluentis. Tunc autem nulla lex per talem actum relaxatum potius lex praecipit poenitentem absolui in eo euentu, vt est manifestum in absoluteione à peccatis. Idē autem cū proportionem est in absoluteione à censura, quia censura de se non est poena perpetua, vel ad definitum tempus, sed donec à contumacia recedatur, quia est poena medicinalis, & ideo in sua intrinseca ratione includit, vt ablata contumacia, ipsa etiam tollatur, & ita iura disponunt, illa ergo ablatio non est dispensatio in aliqua lege, sed potius legis executio. Ergo absoluteio in hoc recte distinguitur à dispensatione, quod illa est sententia quadam, per quam (si clausi non erret) non vulneratur lex, nec minuitur ius, sed potius executioni mandatur: dispensatio verò non est sententia, sed actus quidam iurisdictionis voluntariae quo vulneratur lex, dum ex parte tollitur, vt optimē docuit D. Thom. in 4. dist. 20. q. 1. ar. 5. quaestione. 4. ad 3. inde tolligēs aliam differentiam inter absoluteionē, & dispensationem, quod idem non potest absoluteio seipsum, potest tamen idem secum dispensare, vt infra dicitur: possumus etiam ex dictis aliam differentiam colligere.

Distinguitur dispensatio ab absoluteione.

Glossa.

Panorm.

10.

colligere inter dispensationem, & abolutionem, quod illa est stricti iuris, vt infra dicitur, hanc vero est iuris favorabilis, & ampliabilis, quia est secundum ius.

Præterea per eandem particulam definitionis excluditur simplex licentia, quæ non potest dici dispensatio, nec contra ius, sed secundum ius. Illam enim voco simplicem facultatē, per quam re vera non auferitur obligatio legis, sed conceditur operatio, vt fiat iuxta modum à lege præscriptum. Quod etiam est necessarium aduertere, quia in multis legibus potest aliquis facultatem concedere, qui non potest dispensare, & valde diuersa causa solet requiri ad similitē facultatem concedendam, vel ad dispensandum. Exempla esse possunt, v. g. in voto paupertatis: nam Prælati religionis potest dare licentiam ad aliquid donandū, non tamen potest dispensare in paupertate, capit. cum ad monasterium, de statu Monach. Similiter Episcopus potest dare facultatem ad ingrediendum monasterium monialium ex legitima causa, non tamen potest dispensare, quia nihil in eo genere potest concedere, nisi iuxta tenorem, & rigorem legis. Et similiter sunt multæ leges, vel statuta, quæ nõ prohibent aliquid simpliciter, sed ne fiant sine tali facultate, tali modo concessa; tunc ergo dare facultatem non est dispensare, sed seruare, & exequi legem. Et ideo etiam hæc licentia non est tam stricti iuris, sicut dispensatio, debet tamen esse intentioni iuris accommodata. Imò probabile est, per se non esse actum iurisdictionis, sed dominij, vel superioritatis cuiusdam, & potest esse tantum cõditio quadam requisita ex voto, vel alio simili modo; longè ergo differat à dispensatione.

Adhuc tamen non videtur adæquata illa definitio, primò, quia conuenit abrogationi legis humane, quia illa est multò maior relaxatio humane legis. Propter quod dicere aliquis potest, meliùs definiti dispensationem, vt sit derogatio humane legis: nam per genus illud excluditur, vt nõ sit abrogatio: nam vt dicitur in l. 102. ff. de verbor. significat. Derogatur legi, cum pars detrahatur; abrogatur legi cum prorsus tollitur. Vnde etiam dixit Lactan. lib. 6. c. 8. de lege naturali, Neque ex hac derogari aliquid licet, neque prorsus tolli, ex Cicet. lib. 3. de republ. Sed hoc etiam potest impugnari, quia licet omnis dispensatio sit quædam iuris derogatio, non tamen è contrario omnis derogatio legis humane videatur esse dispensatio: nam si pars aliqua legis pro tota communitate auferatur, est propria derogatio; & tamen nõ dicitur dispensatio, quia de ratione dispensationis legis esse videtur, vt eadem lex, prout per dispensationem relaxatur, circa quosdam tollatur, in se verò maneat. Nomen autem relaxationis optimè retineri potest, quia in ipsomet indicatur vinculum, quod auferitur, non auferri, aut prorsus tolli, sed laxari tantum, & ideo abrogatio nõ dicitur propria relaxatio, ideoq; etiam ablatio eius ex parte, licet si perpetua sit, & pro tota communitate, nõ dicitur propriè dispensatio, sed derogatio; è contrario verò si lex tota relaxetur, etiam pro tota communitate, ad vnum tantum actum, vel ad certum tempus, illa propriè dicitur dispensatio, quia per illam non tollitur lex, sed suspenditur, & illa etiam est quædam relaxatio.

Alteri obiectio esse potest, quia priuilegium etiam est relaxatio iuris humani, & tamen non est dispensatio. Propter hoc aliqui varias tradunt differentias inter priuilegium, & dispensationem, sed meliùs illa comparatio tractabitur in lib. 8. vbi de priuilegijs dicitur. Nunc ergo breuiter dici potest, priuilegium, quod fuerit cõtra ius, & illud relaxauerit, esse dispensationem: illud autem priuilegium, quod non fuerit contra ius, non esse relaxationem iuris, idcoque nec dispensationem esse, & ita nihil contineri sub definitione, quod dispensatio non sit. Vel etiam dicere possumus, dispensationem esse relaxationem iuris per

11. Simpliciter licentia nõ potest dici dispensatio.

12. Adhuc tamen non videtur adæquata illa definitio.

13. Alteri obiectio esse potest.

modum actus secundi, seu transeuntis: priuilegium autem concedere aliquod ius per modum actus primi, & permanentis, & ideo non esse propriè ipsam relaxationem, sed esse ius vt vñdi aliqua re, vel facultate supposita relaxatione facta à Principe, idcoque non tam esse, quàm supponere dispensationem. Sed hæc posterior responsio obscurior est, & de illa dicemus loco citato: nunc prior nobis sufficit, quia nullum est inconueniens, dispensationem vocare priuilegium, & aliquod priuilegium dispensationem, nec iura repugnant, nec communis modus loquendi.

Tandem obiici potest, quia relaxatio non est dispensatio, sed dispensationis effectus; ergo non rectè per illam definitur. Sicut lex nõ dicitur esse obligatio, quauis hæc sit legis effectus, nec votum etiam dicitur esse obligatio, sed promissio ex qua obligatio nascitur. Sed hæc obiectio parui momenti est, quia sola vocis interpretatione dissoluitur: posita autem est ad explicandum magis actum, in quo dispensatio consistit. Ad obiectioem ergo responderetur, relaxationis nomine intelligi actum illum, quo superior relaxat subdito legis obligationem, & effectum, vnde perinde est dicere dispensationem esse relaxationem, ac dicere esse actum, quo lex relaxatur. Potest etiam distingui relaxatio in actiuam, & passiuam, & responderi actiuam relaxationem esse ipsam dispensationem, passiuam verò esse dispensationis effectum. Et idem reuoluitur: nam actiuam relaxatio nihil est aliud, quàm actus, quo vinculum legis soluitur. Vnde obiter intelligitur, dispensationem quoad effectum suum tantum priuatiuè opponi effectui legis, quia non inducit positium effectum, sed tollit vinculum. Et ideo statutum speciale, vel priuatum derogans vniuersali legi, licet dici possit relaxatio iuris, non potest dici dispensatio, quia nõ est relaxatio pura (vt sic dicam) nec per se primò, sed quasi consequens ad aliam obligationem; definitio autem debet intelligi de pura relaxatione, & per se primò intentata; talis enim est disputatio. At verò dispensatio ipsa positium quid est, & contrariè opponitur legi; est enim actus legi contrarius, non integrè, sed ex parte tollès effectum eius. Ex quo poterat hic excitari questio, quisnam sit hic actus, in quo dispensatio consistit, & an sit rationis, vel voluntatis actus; sed non oportet in hoc immorari, nam applicari possunt cum proportionè dicta de lege, Et hic multo clarius est, dispensationem non esse nisi actum voluntatis Principis, quo vult, liberum esse subditum à iugo legis suæ, aliqua exteriori signo sufficienter manifestatum.

C A P V T XI.

De effectibus dispensationis humane legis.

Via dispensationem per eius effectum descripsimus, ideo illi statim annectimus explicationem effectus dispensationis ante causas eius, quia hic effectus habet quoddammodo rationem obiecti, & ita illo cognito perficietur dispensationis cognitio, & quia materia est facilis, breuiter expedietur. De diuisionibus autem dispensationis specialiter non tracto, quia inter causas, & effectus dispensationis meliùs explicabuntur. Primò ergo ex definitione constat, quasi adæquatam effectum dispensationis esse, tollere vinculum legis ex parte; nam hoc modo relaxat legem, non auferit, aliàs nõ esset dispensatio legis, sed ablatio. Potest autè hic effectus esse ex parte, vel ratione personæ, vel ratione temporis. Et ita potest primò diuidi dispensatio in suspensionem legis, & exceptionem à lege. Potest enim Princeps concedere toti cõmunitati, vt pro vno anno præcisè legè non seruet, quæ sine dubio est propria dispensatio, quia est relaxatio legis, & non ablatio: nam tractato tempore statim per se obligat sine alia cõstitutione, vel promulgatione, & ideo rectè dicitur suspensio legis,

14. Tandem obiici potest.

1. Præcipuus effectus dispensationis tollere in cõscientia.

2. Quod vltoriùs sequitur.

3. Alius effectus dispensationis.

1. Via dispensationem per eius effectum descripsimus.

2. Efficitur dispensatio.

3. Dispensatio formaliter promissa nõ potest obligare nisi cõtra præceptum suscipiendi ordines, vel quid simile.

legis, sicut etiam priuilegia interdum suspendi solent, & non auferri, vt infra videbimus. Frequentiùs verò Princeps concedit vni personæ, vel alteri vt non seruet legem, & illam voco exemptionem à lege, quando sine temporis determinatione, perpetuò, vel ad vitam conceditur: nam si concedatur ad definitum tempus, erit vtroq; modo partialis ablatio vinculi, & ita est quasi mista ex suspensione, & exemptione. Aliquando verò dispensatio datur ad vnum tantum actum, & tunc etiam est per modum suspensionis ab obligatione legis pro breuissimo tempore, nisi actus habeat effectum permanentem, ac perpetuum, vt legitimatio, ac similes, quæ propriè sunt exemptiones à lege, & inter priuilegia numerantur.

Ex quo vltoriùs sequitur, quot sunt effectus legis, tot posse dispensationi cum proportione attribui, tum quia quot modis dicitur vnum oppositorum, tot dicitur, & reliquum; tum etiam quia dispensatio absolute, & indefinitè dicitur iuris humani relaxatio; ergo quidquid lex humana ligat, potest dispensatio absoluerè. Primus autem, ac præcipuus effectus legis est obligare in conscientia, sub quo duo concluduntur, qui sunt præcipui, & prohibere, vt supra visum est; igitur primus, ac præcipuus effectus dispensationis erit obligationem in conscientia tollere, quia, vt diximus, non supponit obligationem ablatam, sed illam auferit. Et ideo rectè dixit Geminian, cons. 106. nu. 6. & cons. 38. n. 9. dispensationem esse actum, qui facit de illicito licitum, quia respectu dispensati tollit legem, per quam res erat mala, tantum quia prohibita. Sic etiam rectè dixit Turrecrem, in cap. vlt. d. 14. nu. 3. omne dispensabile, ait, est illicitum illi cum quo dispensatur; factibile autem licitum per alterius potestatem. Non est tamen necessarium, vt omnis dispensatio hoc faciat, vt statim dicam, sed satis est, hunc esse præcipuum effectum dispensationis, quemque semper efficit, si dispensatus illo indiget.

Alius effectus legis dicitur esse permittere, sed iam supra diximus, propter puram permissionem, non esse necessariam legem, sed quatenus ipsa permissio ponitur sub præcepto, vt sic, posse esse effectum legis. Sic ergo videri potest, non posse permissionem esse effectum dispensationis: nam per dispensationem in illa lege permittente potius fiet, vt permissio tollatur, vel saltem, vt præcepta non sit, & consequenter, vt licitè tolli possit. Aliud verò omnis dispensatio videtur habere hunc effectum permittendi, quia eo ipso, quod auferit obligationem legis, v. g. ieiunij, permittit non ieiunare, licet non cogat. Et sic de alijs omnibus cum proportione. Quod verò dictum est, oportet tamen cauere æquiuocationem: nam dispensatio plus est, quàm permissio, & permissio propriè sumpta, & secundum communem vsum non est dispensatio. Aliquando enim permittere non aliud significat, quàm voluntariè non impedire: quod non est dispensare. Nam Deus permittit peccatum, in quo non dispensat. Aliter verò permittere significat idem, quod sincere impunè operari malum, vt in re publica dicuntur aliqua peccata permitti, & quando id fit ex decreto legis, dicitur permissio esse legis effectus: illa verò non relaxat legem, quandoquidem non excusat culpam, quam propria dispensatio tollit. Et ideo neque illa dicitur dispensatio. Solum ergo potest dici dispensatio permittere, quia licet reddat actum bonum, seu non malum, necessitatem illius non imponit. Possit verò hic inquiri, an dispensatio interdum possit obligare ad actum contrarium illi, in quo fit dispensatio. Sed breuiter dico, non posse formaliter loquendo, licet concomitanter cum dispensatione, v. g. in irregularitate, possit simul imponi præceptum suscipiendi ordines, vel quid simile. Aut etiam è contrario potest fieri statutum speciale

obligans, & derogans iuri cõmuni: sed illa etiam non est dispensatio, vt supra declarauimus. Dispensatio ergo, vt talis est, non inducit obligationem, & idem dicam in lib. 8. de priuilegio, vbi plura de hoc puncto trademus.

Alius effectus legis est pœna, & hanc etiam relaxat dispensatio consequenter ad primarium effectum, nisi alia limitatio in ea exprimat, quia ablata culpa transgressionis, consequenter tollitur reatus pœnæ. Aliquando verò potest dispensatio habere suum effectum circa solam pœnam, idque duobus modis. Primò antecedenter ad reatum eius, vt si alicui conceditur, vt non incurrat pœnam legis, licet committat contra illam non auferendo ab illo legis obligationem, illa enim est dispensatio in pœna, & non in culpa. Hæc autem videri potest permissio quadam potius, quàm dispensatio, tamen non est propria permissio: nam licet quis fiat immunis à pœna legis, nõ ideo permittitur impunè peccare, poterit enim aliter puniri, & licet sub illa ratione videatur permissio, quatenus est ex parte exemptio à lege, est propria dispensatio. Sicut solet abrogari lex quoad pœnam, & non quoad vim directiuam, quæ non est absoluta permissio, quia transgressio illius poterit aliter puniri, & quatenus alicuius permissio est, per abrogationem tollitur. Et simili modo potest è contrario fieri dispensatio in lege quoad obligationem culpæ, & non quoad pœnam incurrendam. Quauis enim hæc dispensatio rariò sit in vtu, non est impossibilis. Nam sicut dari potest lex purè pœnalis respectu totius communitatis, vt supra visum est, ita potest lex, quæ est mista respectu communitatis, fieri per dispensationem purè pœnalis respectu alicuius, & ita auferet vinculum cõscientiæ, licet non tollat grauamen pœnæ.

Alio modo potest dispensatio per se fieri in pœna iam contracta per præcedentem culpam, vt quando fit remissio pœnæ per legem impositam: nam illa etiam est quædam legis relaxatio, vt constat. Et interdum fit hæc dispensatio post contractum reatum pœnæ, cum nondum est pœna ipsa incurta, vt quando est tantum ferenda, & nondum est lata sententia: aliquando verò fit indulgentia post pœnã illatam, vel per ipsam legem, vel per sententiam: & tales sunt dispensationes in irregularitatibus, & in alijs pœnis, quæ non sunt censuræ. Nam censura non dispensatur, postquam incurta sunt, sed absoluitur, vt capite præcedenti explicauimus. Possunt autè dispensari priori modo, scilicet, antequam incurrantur, sicut fit per priuilegia, vt aliquis non possit excommunicari, vel sub pœna excommunicationis obligari, etiam si præcepto simplici obligari possit. Et quæ dicta sunt de pœna, applicari possunt ad irritationem actus, & ad taxationem pretij, & similes effectus: nam prout sunt à lege humane per dispensationem auferri possunt, vel simul cum alijs, vel etiam per se soli, quando ab alijs separabiles sunt.

Atque hinc facile declarari potest alia diuisio dispensationis, quam attigit Glossa vlt. in cap. nos consuetudinem, d. 12. quæ in specie loquitur de dispensatione irregularitatis ad ordines, & distinguit in semiplenã, & plenã. Imò addit etiam pleniorè, & plenissimam. Nos autè generaliter diuidere possumus in plenam, seu totalè, ac puram, & partialem, seu mistam. Prior est, quando per dispensationem tota obligatio legis, omnisque effectus eius tollitur, nullo onere superaddito. Posterior autem contingit duobus modis, prior est, quando lex non in toto, sed in parte dispensatur, vt in exemplo de irregularitate, si quis dispicietur tantum ad ordines minores, est partialis dispensatio, quæ ab illa Glossa semiplena vocatur. Si autem dispensetur ad ordinem sacrum infra sacerdotium tantum, à dicta Glossa vocatur plena comparatione

4. Alius effectus dispensationis.

5.

6.

Dispensatio plena, & semiplena ac partialis appellatur.

CAPVT XII

De materiali causa dispensationis.

Explicata ratione, & effectibus dispensationis, causas eius explicare incipimus. Et in primis materialis occurrit, in quo solo veluti duas partes distinguere in his actibus, quae ad alterum tendunt, scilicet rem vel actionem, circa quam opus versatur, & personam, a qua ordinatur; hac ergo duo in dispensatione distinguenda sunt, quia dispensatio actio est, quae de se ad alterum tendit, & ita in ea haec duo inveniuntur, quod dispensatur, & qui dispensatur. Vtrique ergo explicandum est, quod breuiter in hoc capite expeditemus, quia est res partim facilis, & seorsim iam in dictis explicata, partim connexionem habens cum his, quae de priuilegiis dicenda sunt. Priorem ergo partem de materia proxima dispensationis tractat late Turrecrem. in cap. sicut quaedam. 14. dist. ille vero latius ibi agit de dispensatione, quam nos in praesenti; sub illa enim comprehendit etiam interpretationem, quae in ius diuinum, aut naturale cadere potest, & ita etiam late loquitur de materia dispensabili, & ab ea excludit solum bona necessaria ad salutem, & mala intrinsece talia, & reliqua omnia comprehendit dicit sub materia dispensabili, quam distinguit in tres ordines. In vno sunt bona, quae ex natura rei bona sunt, ac necessaria, vt in pluribus interdum vero propter circumstantias non expediunt, vt reddere depositum. In alio ordine sunt ea, quae e contrario per se mala sunt regulariter, aliquando vero propter circumstantias expediunt, vt occidere hominem. Et haec aut esse dispensabilia per modum interpretationis, vel episcopicae, non per modum relaxationis, & (quod mirum est) sub his conditionibus comprehendit vota, & similia. In vltimo vero ordine ponit actiones de se indifferentes, quae per leges sunt bonae, aut malae, & hunc ordinem dicit completi materiam proprie dispensabilem.

Sed quod ad primos duos ordines spectat, ego in primis censo vota, & iuramenta non esse sub his ordinibus constituenda: nam praecipua illorum potius continentur sub materia indispensabili: ipsae vero promissiones aliud genus dispensabilitatis habent, vt iam dicam. Deinde addo, hos duos ordines actuum, si recte sumantur, nullo modo comprehendendi sub materia dispensabili, non tantum ab homine, sed simpliciter. Quia priora bona, licet per se bona sint, non tamen sunt pro semper necessaria, & determinatio temporis, pro quo necessaria sunt, nullo modo potest dici dispensatio: imò nec episcopica, vt in superioribus dixi. Illa vero mala, quae in secundo ordine collocantur, prout intrinsece, seu ex se mala sunt, dispensationem, aut interpretationem non admittunt, abtracte autem sumpta sine certis circumstantiis, aut habitudinibus, non sunt mala ex se, & ideo licet fieri possint bene, non per dispensationem, vel interpretationem, sed per determinationem ad aliam speciem actus in genere moris talia sunt.

Pro explicata ergo quasi adaequata materia dispensabili, de qua tractamus, aduerto, aliud esse vinculum legis positivae (naturalem enim omitto, quia indispensabilem esse suppono) aliud vero esse vinculum contractus, sub quo promissiones, siue ad Deum, siue ad hominem comprehendendo; vtrumque enim vinculum dispensabile, seu solubile est per potestatem superiorem, alio vero, & alio modo. Nam promissiones, vel contractus non dispensantur, tollendo obligationem alicuius legis; sed quasi abrogando factum, seu remittendo promissionem, vt in materia de voto, lib. 6. fuse explicauimus, & illa doctrina tam in iuramento, quam in humana promissione, & in matrimonio rato (si di-

Dispensabile est) locum habet. Totà ergo illa materia illo modo dispensabilis, ad praesentem materiam non spectat, tractamus enim de sola dispensatione in vinculo legis positivae, quae alterius rationis est, vt constat. De hac vero vltimus subdistinguedum est: nam sicut duplex est lex positiva, diuina vna, altera humana; ita duplex est materia dispensabilis, vna à vinculo legis diuinae, altera à vinculo legis humanae: in praesenti autem non tractamus de priori materia, quia solum tractamus de vinculo legis humanae, & de modo, quo potest in particulari auferri, & ideo adaequata materia huius dispensationis est lex humana, aut vinculum eius, aut omnis obligatio, quae ex lege humana praecise nascitur.

Vnde omnes effectus morales, qui ex huiusmodi lege nasci solent, & de se sunt perpetui, vel tempore definito per legem necessariò durant, sub hac materia dispensabili comprehenduntur. Atque ita omnia impedimenta matrimonij, siue impedientia tantum, siue etiam irritantia, & omnes irritationes actuum per leges introductae, & irregularitates, infamia, & aliae poenae, vel debita poenarum ex lege orta, sub materia dispensabili continentur, quatenus à lege pendent. Quia non fit in eis mutatio, nisi derogando legi, & e contrario auferendo vinculum legis, ipsa tolluntur; quia à lege pendent (vt sic dicam) in fieri, & conseruari. Et ideo dixi, quatenus à lege pendent: nam sub quacunque alia ratione considerentur, non erunt materiae huius dispensationis, de qua tractamus, etiam si alio modo sint mutabilia, vel auferibilia per humanam potestatem. Vt v.g. filius spurius ante mortem patris per dispensationem legitimiari potest, vt sit haeres tanquam legitimus, quia illud impedimentum, & ille effectus pendet ex lege pro eò tempore, & ita non aliter tollitur, nisi tollendo vinculum legis. Si autem pater iam sit mortuus, & alij acqviserint hereditatem, iam non poterit talis filius dispensari, quoad illum effectum, quia iam non impeditur sola lege, sed alio titulo iustitiae, quia iam alij fratres facti sunt domini omnium bonorum patris. Quod si in aliquo casu possit Princeps aliquid de bonis paternis ab aliis tollere, & illi conferre, non erit illa dispensatio in lege, sed erit ex alia potestate, quasi superioris dominij in bona subditorum, ad distribuendum illa, prout communi bono fuerit expediens.

Hic vero occurrere posset quaestio, an omnes leges, quae sunt in Ecclesia, & à Deo immediate non manant, sub hac materia dispensabili comprehendatur, id est, an traditiones Apostolicae dispensabiles sint, quoad ab ipsis Apostolis immediate originem traxerunt. Aliquando enim iura canonica, & eorum interpretes videntur hoc negare, vt de ieiunio Quadragesimae, de quota decimarum, de irregularitate bigamiae, & similibus, de quibus generaliter dicitur in cap. contra statuta. 25. q. 1. & in cap. sicut quaedam, dist. 14. aliqua esse à Patribus statuta, quae omninò sùt immutabilia. Sed haec quaestiones, & similes attingunt generalem disputationem de potestate Papae, de qua, quantum ad praesens spectat, in cap. 11. aliquid dicemus. Nunc dico generalem esse regulam, & sine exceptione, omnem materiam necessariam tantum ex lege humana, à quocunque puro homine, vel hominum congregatione lata sit, esse materiam dispensabilem per potestatem hominibus datam. Hanc ponit D. Thom. quodl. 4. art. 13. Et ratio est, quia ex parte materiae non est repugnantia, vt constat, quia voluntas humana mutabilis est, & circa materiam mutabilem versatur. Et potestas non deest, vt dicto cap. 11. dicam, & videri possunt quae dixi in 5. tom. disp. 49. sect. 6. Dicta autem iura, & similia loquuntur de dogmatibus fidei, & de institutionibus, ac praecipuis diuinis, vt sunt de sacramentis, & sacrificio, vt ex Glossis, & Doctoribus constat, & ratio

Materia adaequata huius dispensationis est lex humana, & vinculum ex illa resultans.

Regula generalis.

D. Thom.

prioris. Vnde plenitorem vocat, si sit ad sacerdotium, plenissimam si ad Episcopatum. Tamen in rigore omnis dispensatio, quae totum impedimentum non auferit, seni plena est, & partialis. Vnde si auferatur obligatio ad poenam, & non ad culpam, partialis etiam est dispensatio, & valde diminuta; si vero fiat e contrario, maior quidem est, sed nondum est perfecta, & integra, & ita dicendum est in aliis effectibus explicatis.

Alio vero modo potest partialis dici, quae licet auferat totam obligationem, loco illius imponit aliam, quae proprio nomine vocatur commutatio. Et quado onus impositum est pecuniarium, seu elemosynae, vocatur redemptio. Quae voces in votis magis videntur. Tamen cum proportione in praesenti accommodantur. Solum notanda est differentia inter votum, & legem, quod in voto fieri potest commutatio propria auctoritate, si sit in melius, vel si sit in aequale, iuxta probabilem opinionem. In lege vero non potest fieri commutatio in quantumcumque melius, nisi interueniat auctoritas dispensantis. Et ratio differentiae est, quia votum propria voluntate factum est, & per se primo solum respicit diuinum cultum, & ideo si respectu Dei maior est cultus, intelligitur satisfieri promissioni illi factae, ideoque per voluntatem promittentis potest commutari. Lex autem, & materia, ac obligatio eius determinatur per voluntatem superioris, & per illam constituitur actus in tali specie virtutis, tanquam necessarius ad honestatem eius, & ideo nisi obligatio auferatur auctoritate dispensantis, non potest opus praecipuum in quodcumque opus consilij commutari, neque vna poena in aliam, & ideo haec commutatio in lege magis inducit rationem dispensationis, & seruata proportione, in omnibus illam imitatur.

Quaeri vero potest, quando dispensatio incipiat habere effectum suum, in qua quaestione (vt locum habeat) supponendum est absolute, & sine expressa dilatione esse à dispensante concessam: nam si concessa sit sub aliqua conditione, clarum est, non habere effectum. Difficultas ergo est de dispensatione perfecta concessa ex parte Principis per absolutum fiat. Haec vero quaestio habet connexionem cum simili quaestione de priuilegio, & ideo simul illam disputabo infra lib. 8. cap. 26. Nunc breuiter resolutio mea est, dispensationem legis quoad obligationem in conscientia, & quoad omnem effectum, quia ex illa pendet, non concedi de facto, & moraliter loquendo, ita vt suum effectum habeat, priusquam ad notitiam dispensari perueniat, & illam per seipsum acceptet. Ratio est, quia ante notitiam talis dispensationis non potest esse licitus usus eius, & ideo verisimile non est, aliter concedi. Quando vero dispensatio non tollit obligationem conscientiae, sed alia onera, non repugnat, statim à concessione acceptata saltem per procuratorem, vel per epistolam habere de se suum effectum, in quo tenor dispensationis, & intentio concedentis attendenda est.

Hic autem aduertere oportet, in dispensationibus saepe distingui proximum effectum dispensationis à remoto, qui possunt etiam dici effectus per se, & per accidens: nam dispensatio per se, ac proximè solum tollit vinculum aliquod, seu incapacitatem, & hunc voco effectum per se, quia per ipsammet dispensationem fit, inde vero sequitur vel contractus matrimonij, vel receptio valida beneficij, qui non immeritò censentur dispensationis effectus, quia sine illa fieri non possunt, sunt tamen remoti, & per accidens, quia solum pendent à dispensatione tanquam à remouente prohibens. Igitur quae diximus, de prioribus effectibus intelliguntur: nam illi (vt dixi) fiunt per influxum dispensationis, vel acceptationem, vel non repugnantem, iuxta exigentiam effectus. Alij vero postea fiunt per

Dispensatio partialis aliquid commutatio esse potest.

Differentia inter votum, & legem.

Quaeri vero potest, quando dispensatio incipiat habere effectum suum...

Dispensatio non habet effectum antequam perueniat ad notitiam illius, si fiat quoad obligationem in conscientia.

Dispensationis effectus per se, & per accidens.

solum voluntatem dispensati, quando in sola actione eius consistunt, vel per voluntatem alterius, vt quado recipiendo consummantur. Et sic verò occurrebatur statim quaestio, an ad hos posteriores effectus necessarium sit, dispensationem alteri manifestare, vt si irregularis dispensetur ad ordines, vel ad beneficia, an ad consequendum effectum necessarium sit, dispensationem allegare. Aliqui enim ita affirmarunt, quod habebit locum, si defectus, seu impedimentum sit publicum, aut notum alteri; per se autem id non est necessarium, quia dispensatus iam est habilis, seu capax beneficij, & vt talis operari potest, non explicata causa habilitante, neque declarato modo inhabilitatis, id enim impertinens est, quia neque exnatura rei est necessarium, neque in iure postulari. Ita Panorm. in cap. penult. de praescript. n. 14. Rebuff. in Pract. tit. de dispensat. num. vlt. cum Ioan. Andr. & aliis, quos allegat in cap. 2. de filiis Presbyter.

Alia item quaestio circa hos effectus tractari potest, scilicet, an quoad illos largè, vel strictè sit dispensatio interpretanda; illa verò coincidit cum alia simili de priuilegiis, quam infra lib. 8. cap. 27. tractabo, & omnia, quae de rigoroso priuilegio dixerimus, in dispensatione cum pro portione procedunt. Et ideo nunc solum supponimus, dispensationem, per se loquendo, ac regulariter, restringendam esse, quia à iure exorbitat, & ius vulnerat, & ita procedit in illa regula, quae à iure, de regul. iur. in 6. & sumitur ex cap. 1. de filiis Presbyter. in 6. Haec verò restrictio non debet esse vltra proprietatem verborum iuxta supra dicta cap. 2. & 3. nec debet esse tanta, vt excludat ea, quae necessaria sunt ad valorem, & effectum dispensationis, quaeve cum illo sunt necessariò connexa, seu ad illam necessaria, vt rectè aduertit Angel. dispensatio. n. 9. & Syluest. q. 5. n. 9. qui allegant Glossas, & Doctores. Et ratio est per se clara: nam qui dat formam, dat consequentia ad formam, aliàs esset frustratoria dispensatio. Denique esse non debet tam vniuersalis restrictio, vt de omnibus dispensationibus indifferenter intelligatur. Nam excipienda sunt illae, quae ratione materiae, vel grauissimae, aut pessimae causa, omnibus pensatis, censentur fauorabiles, iuxta principia posita in capite primo, & dicenda de priuilegiis, & videri potest Panorm. in cap. ad aures, de rescript. n. 8. & in cap. ac si clericus. §. de adulteriis, de iudic. vbi etiam Felin. nu. 16. & in cap. causam quae, de rescript. nu. 15. cum Dominic. in cap. nos consuetudinem, d. 12.

Denique addit Couarr. in 4. 2. p. cap. 8. §. 8. n. 11. hoc praecipue intelligi de dispensatione ab homine, non à lege, quia lex iam constituit ius. Quod duobus modis potest intelligi, primò, vt si lex aliqua specialis dispenset in anteriori lege vniuersali, illa dispensatio censenda sit fauorabilis, quod verum est, quando talis lex inserta est in corpore iuris, sicut de simili priuilegio infra dicemus. Alio modo potest intelligi, vt quoties lex ipsa expressè concedit, vel permittit, dispensatio non sit strictè interpretanda, & hoc modo non est id simpliciter verum, quia illa dispensatio cum sit, ab homine est, & vulnerat ius. Potest ergo intelligi non absolute, sed comparatè: nam illa non tam rigorosè restringenda videtur, sicut illa, quae est contra legem absolute prohibentem, nulla facta mentione dispensationis, quia haec magis videtur exorbitare à iure. Et in his comprehenduntur breuiter omnes limitationes, quae ad praedictam regulam adhiberi solent. De quibus videtur potest Sanc. lib. 8. disp. 1. & quae de priuilegiis dicemus.

Panorm.

10.

Dispensatio per se loquendo est strictè intelligenda.

Angel. Syluest. Glossa.

Panorm. Felinus. Dominici.

11. Couarr.

ipsum, ac contextus facile demonstrat.

6. Ad quas sonam, cui concedi potest dispensatio, supponendum est, dispensationem esse actum potestatis iurisdictionis, sine qua valide concedi non potest, ut tradit Roman. conf. 3 2 5. quoad primum. n. 1. 2. vers. ex quibus verbis, ubi in scholio alij referuntur, & dicitur esse communis sententia. Et ratio est manifesta, quia eius est solvere, cuius est ligare, cap. inferior. dist. 21. sed ligare imponendo legem ad iurisdictionem pertinet; ergo etiam auferre obligationem eius, quod per dispensationem fit, quia oppositorum eadem est proportio: hinc ratio. Solet autem constitui differentia, quod imponere legem est actus iurisdictionis quasi inuolutariae, quia lex imponitur etiam nolenti: dispensatio autem est actus iurisdictionis voluntariae, quia conceditur volenti, vel etiam petenti: nam superior ex officio suo non solet derogare iuri, sed ad iustam instantiam aliquis; hoc tamen non impedit, quominus dispensatio sit verus actus iurisdictionis, tum quia voluntaria iurisdictionis vera iurisdictionis est, tum etiam quia potestas ligandi, & soluendi eadem est, licet respectu subditi actus ligandi soleat esse coactus & soluendi voluntarius. Aliquando etiam (ut supra dicebam) si dispensationi praeceptum adiungatur, potest subditus compelli ad dispensationem acceptandam, si ad commune bonum expediat.

7. Atque hinc colligitur personam iurisdictioni aliquis subiectam esse, quantum est ex parte sua, seu status sui, capacem dispensationis, quia nulla alia conditio potest cogitari necessaria ex parte personae, ut sit capax dispensationis. Item omnis superior respectu potest aui suis subditis dispensare in legibus, vel praeceptis a se positis, ut infra dicemus; ergo & e contrario omnis persona subdita, quatenus alterius legibus, vel praeceptis subest, capax est dispensationis. Neque in hac generali resolutione ratio dubitandi occurrit. Solum notanda est obiter differentia inter legem, & dispensationem, quod lex ferri non potest, nisi ad communitatem, ut libr. 1. dictum est; dispensatio autem per se primo versari potest circa personam priuatam, quia solum est particularis exceptio a communi lege; potest autem etiam ferri circa communitatem aliquam, quae sit pars maioris communitatis, sicut vni religioni, vel Ecclesiae, aut ciuitati conceditur priuilegium, per quod excipitur a lege communi. Item potest dispensatio concedi toti communitati, pro vno actu, vel pro certo tempore, per modum suspensionis, ut supra dictum est.

8. Solum ergo superest difficultas, an e conuerso omnis persona capax dispensationis, debeat esse subdita, ac subinde an dispensatio necessario versari debeat circa personam subditam. Videtur enim, hoc etiam sequi ex illo principio, quod dispensare est actus iurisdictionis, iurisdictionis enim tantum exercetur circa subditos, c. cum inferior, de maiorit. & obed. quia nulla potestas agit extra sphaeram suae actiuitatis; ergo etiam e contrario sola persona subdita est capax dispensationis. In contrarium autem est, quia inde sequeretur, Pontificem non esse capacem dispensationis, quia non est persona subdita, idemque sequitur de supremo Principe temporali, in ordine ad dispensationem in legibus ciuilibus, quibus ipse ligatur, & respectu eadem difficultas est de omni Praelato, respectu legum suarum, quatenus eis ipse ligatur. Tota ergo difficultas ad hoc reuocatur, an legislator possit secum dispensare in suis legibus, quatenus illis etiam ipse ligatur. Hoc dubium attigi in tertio tomo 3. p. disp. 82. sect. 2. circa finem, vers. solet vero, & simile de indulgentiis in 4. tom. disp. 5 2. sect. 1. n. 20. & de votorum dispensatione tom. 2. de relig. libr. 6. c. 1. in principio, breuiterque definiui, Pontificem posse indulgentias sibi appli-

A care, seu thesaurum pro se etiam dispensare, siue dispensando pro tota communitate, cuius ipse est principum membrum, siue sibi soli immediate, & directe indulgentiam concedendo. Et simili modo potest secum in legibus, & in votis dispensare, vel committendo alteri potestatem, ut secum dispense, si iustum esse iudicauerit (quod melius & consulendum esse in dicam) siue per se rem iudicando, & dispensationem sibi concedendo. Quae sententia in summo Pontifice communis est, ut crudite refert Sanci. lib. 8. disp. 3. num. 6. eademque resolutio locam habet in quocunque supremo Principe, seu rege temporali, quoad leges ciuiles, quia seruat eandem proportionem, & sumitur ex c. per venerabilem, qui filij sint legitimi. Et aperte docet Caiet. 1. 2. q. 96. art. 5. in fine, & Syluest. verb. lex. q. 1 4. Cordub. lib. 5. q. 3 1. Idemque sentiunt priores auctores, qui de Pontifice hoc affirmant, & de Regibus non negant.

B Ratio vero est, quia non omnis actus iurisdictionis requirit distinctionem personalem inter eum, qui iurisdictionem exercet, & eum, circa quem exercetur, sed tantum illi actus, qui requirunt coactionem, vel propriam sententiam, per quam dicitur ius inter partes, & idem requirit tertiam personam distinctam ab illis. At vero dispensatio per se est actus iurisdictionis voluntariae respectu eius, cum quo dispensatur, & idem ex ea parte non requirit personam ab illo distinctam, respectu etiam ipsius legis, aut legislatoris, vel boni communis, quibus potest aliquo modo prauidicare dispensatio, non potest requiri persona a legislatore distincta: nam ad ipsum pertinet legem suam tueri, & communi bono consulere; ergo non repugnat ex natura rei, supremum legislatorem secum dispensare in lege a se lata, quia circa se exercet voluntariam iurisdictionem, & contra rem publicam etiam non est coactio, sed prudens administratio cuiusdam rei communis. Vnde confirmatur primo: nam supremus Princeps potest distribuere bona communitatis inter membra communitatis, comprehendendo etiam seipsum, & ita ipse imponit tributa sibi soluenda, propter rationem iustitiae exigit, sed dispensatio in lege est, quasi commune bonum distribuendum, & applicandum membris, prout expedierit; ergo non minus potest Princeps hoc facere circa seipsum, quam circa alios. Confirmatur secundo, quia Princeps seipsum ligat sua lege; ergo multo magis potest se soluere, quia ligare magis spectat ad iurisdictionem inuoluntariam, & coactiuam, & idem non potest seipsum immediate, & (ut ita dicam) priuatim per legem ligare, sed solum concomitantur cum communitate, cui legem imponit, idque non sola voluntate propria, sed adminiculo iuris naturalis, ut supra vidimus: soluere autem seipsum potest directe, & priuatim, quia dispensatio & est actus, qui per se exercetur circa vnam personam, & est iurisdictionis voluntariae, ideoque magis potest Princeps seipsum immediate eximere a legis suae obligatione ex iusta causa. Denique si hoc non repugnat ex natura rei Pontifici, aut supremo Principi, nec ex iure positiuo potest repugnare, tum quia nullum tale ius reperitur, tum quia ipse est supra ius, seruata proportione, atque ita non potest per tale ius sua potestate priuari, sed potius per illam possit in tali iure dispensare, & consequenter in quacunque lege a se lata.

C Non desunt tamen qui contra hanc resolutionem opinentur, Pontificem non posse secum dispensare in communibus legibus Ecclesiae. Idem enim tenet Supplementum Gabr. 4. distinct. 38. quaest. 2. art. 5. circa finem, verb. si quas rationes, & aliqui Canonistae, quos Sanci. supra refert nu. 4. Verum tamen eorum fundamentum solum est ex dictis, solum enim a iurisdictione personarum. Ad quod iam dictum est, non esse vniu-

Sicut Pontifex potest sibi indulgentias concedere, & seipsum in legibus dispensare.

Eadem resolutio in summo Principe.

Episcopi & ceteri Praelati possunt in legibus a se latis dispensare secum.

Caiet. Syluest.

Loquendo autem alio modo de his praelatis, vel magistratibus inferioribus, qui potestatem habent dispensandi in legibus superiorum, maior est difficultas, sed spectat ad c. 1. Na quod ad praesens attinet, certum est, dispensationem non repugnare propter identitatem personae: nam quoad hoc est eadem ratio, tamen in potestate actiua dispensandi potest esse diuersitas. Na respectu propriae legis ex natura rei sequitur, ut qui illam tulit, possit in ea dispensare, nisi prohibeatur: in lege autem superioris hoc non sequitur ex natura rei, sed pendet ex modo potestatis a superiori concessae, de qua potestate in dicto c. 1. dicemus. Nunc ergo solum dicimus, quotiescuque contingerit, potestatem datam esse sub hac amplitudine, Praelatos posse secum dispensare, sicut de Praelatis religionis sentit D. Thom. 2. 2. q. 1 85. art. 8. in fine corporis, ubi ait, Praelatos religionum posse secum dispensare in praeceptis, seu ordinationibus suae regulae. Idemque posse Episcopos regulares, quoad eadem praecepta regulae. Quod eodem modo docent Anton. 3. p. tit. 20. c. 2. §. 7. & Syluest. verb. religio. 6. qu. 1. & 7. q. 1 2. Tabien. verb. Episcopus. q. 6. Tarrecom. in c. de monachis. 16. q. 1. Constat autem praecepta regulae non esse lata ab ipsis Praelatis ordinariis, sed vel a tota religione, quae superior est, vel a generalibus. Aliqui vero dicunt, D. Thomam non loqui de propria dispen-

Quomodo Praelati possunt secum dispensare in legibus, quae ipsi non tulerint.

D. Anton. Syluest. Tabien. Tarrecom.

Supp. Gabr.

actualiter verum, sed solum in actu iurisdictionis inuoluntariae, vel in actu sententiae, per quam dicitur ius inter partes, quia ratione etiam in abolutione iurisdictionis, quia est vera sententia & absolutio, ideo instituta est iure diuino, ut non possit exerceri ab aliquo (etiam summo Pontifice) erga seipsum. At vero in actu dispensandi, & aliis, qui sunt iurisdictionis voluntariae, non inuenitur talis repugnantia, nec institutio specialis, ut descleratur est, & ideo optime potest Princeps secum dispensare. Et tunc etiam ille est actus iurisdictionis, & suo modo exercetur circa subditum, quia eadem persona, ut homo subditus legibus, est inferior sibi ipse, ut est Princeps, & conditor legum, quae distinctio formalis sufficit, ut possit talem actum circa seipsum exercere, ut in citatis locis dixi, & Sanci. supra latissime declarat, & confirmat.

Superest vero explicandum, an idem dicendum sit de aliis Episcopis, & Praelatis, & cum proportione de aliis ciuilibus magistratibus, qui leges codere, vel in eis dispensare possunt. De quibus loqui possumus, aut respectu legum, quas ipsi codunt, quatenus eis obligantur, aut respectu legum suorum superiorum, seu iuris Pontificij, aut Regis. Loquedo enim priori modo, siue vlla controueria dicendum est, posse secum dispensare in suis legibus, sicut Papa, vel Rex in suis. Est enim eadem proportio, ac subinde eadem ratio, quia scilicet, talis lex principaliter, ac per se pendet ab Episcopo, ergo distributio obligationis eius (ut sic dicam) ab eadem voluntate, & potestate pendet; ergo non minus potest dispensare secum, quam cum aliis. Probatur consequentia, quia per se loquedo, eius est solvere, cuius fuit ligare, & res per easdem causas tolli potest, per quas fuit constituta, nisi aliud obstat. Hic vero solum obstat potest identitas personae dispensantis, & dispensatae, haec autem non obstat ex natura rei, ut ostensum est, nec etiam est speciale ius, quo hoc prohibeatur Episcopis, aut similibus legum coditoribus, & earum dispensatoribus; ergo. Atque ita sentiunt auctores supra allegati, quia vel loquuntur absolute de legislatoribus, ut Caiet. vel de Principe, ut Syluest. d. q. 1 4. & isti plane intendunt loqui de omnibus, qui ligantur legibus suis, vel loquuntur de Papa, & sic dum alios non excludunt, comprehendunt eos, in quibus eadem proportio seruatur. Vna vero difficultas hic superest de modo, quo legislator possit secum dispensare, quam infra melius tractabo cap. 1 4.

Loquendo autem alio modo de his praelatis, vel magistratibus inferioribus, qui potestatem habent dispensandi in legibus superiorum, maior est difficultas, sed spectat ad c. 1. Na quod ad praesens attinet, certum est, dispensationem non repugnare propter identitatem personae: nam quoad hoc est eadem ratio, tamen in potestate actiua dispensandi potest esse diuersitas. Na respectu propriae legis ex natura rei sequitur, ut qui illam tulit, possit in ea dispensare, nisi prohibeatur: in lege autem superioris hoc non sequitur ex natura rei, sed pendet ex modo potestatis a superiori concessae, de qua potestate in dicto c. 1. dicemus. Nunc ergo solum dicimus, quotiescuque contingerit, potestatem datam esse sub hac amplitudine, Praelatos posse secum dispensare, sicut de Praelatis religionis sentit D. Thom. 2. 2. q. 1 85. art. 8. in fine corporis, ubi ait, Praelatos religionum posse secum dispensare in praeceptis, seu ordinationibus suae regulae. Idemque posse Episcopos regulares, quoad eadem praecepta regulae. Quod eodem modo docent Anton. 3. p. tit. 20. c. 2. §. 7. & Syluest. verb. religio. 6. qu. 1. & 7. q. 1 2. Tabien. verb. Episcopus. q. 6. Tarrecom. in c. de monachis. 16. q. 1. Constat autem praecepta regulae non esse lata ab ipsis Praelatis ordinariis, sed vel a tota religione, quae superior est, vel a generalibus. Aliqui vero dicunt, D. Thomam non loqui de propria dispen-

satione, sed de licentia, quae non est dispensatio, ut supra dixi. Verum tamen D. Thom. & alij clare loquuntur de propria dispensatione derogare legi prohibenti, vel praecipienti absolute. Quamuis doctrina a fortiori vera sit de licentia, si tamen illa est Praelato necessaria: nam fortasse proprius diceretur, quoties regula statuit, ut aliquid non fiat sine licentia, ad subditos tantum loqui, non ad Praelatos: nam illi non indigent licentia, sed discretionem, & prudentiam. Nisi ubi regula aperte disposuerit, ut Praelatus inferior aliquid non agat sine licentia maioris Praelati, tunc enim id agere non possit, ipse sibi ordinariam licentiam concedendo, quia esset contra regulam. Quod si in casu vrgente occurreret causa iusta sic operandi, tunc possit secum dispensare ad id agendum sine licentia, & hoc possunt etiam religiosi facti Episcopi; illa vero non esset mera licentia, vel impropria dispensatio (ut alij loquuntur) sed esset propria relaxatio legis in particulari casu, & ita esset propriissima dispensatio.

CAPVT XIII.

De forma dispensationis in lege humana.

Sermo est de forma externa, & sensibili: nam interior actus non habet aliam formam insensibilem, sed ipse est quaedam forma spiritalis, de quo actu quis vel qualis sit iam dictum est, quia verò exterioris manifestari debet, ut inter homines operari possit, ideo signum illud, quo manifestatur exterius, vocatur forma eius, sicut in lege ipsa diximus. De hoc ergo signo inquirimus, quale esse oporteat. Ad hoc autem explicandum praemitenda est alia diuisio dispensationis in expressam & tacitam: expressa dicitur, quae propriis & apertis verbis conceditur, tacita vero, quae aliis signis, vel factis indicatur. Et explicanda haec duo membra, & sufficientiam illorum, hanc formam sufficienter explicabimus.

Circa expressam dispensationem in primis aduerto, licet ad illam regulariter requiratur verba, nulla tamen esse determinata, vel ex natura rei, vel in iure ad dispensationem concedendam, ac subinde illa sufficienter, quae iuxta communem vsus, & dispensantis voluntatem, & effectum dispensationis satis indicare valeat. Vnde licet aliqui dicant, illam esse expressam dispensationem, quae per verbum, dispensandi, datur, ut patet ex Rebuffo in Pract. p. 2. tit. de dispens. nu. 1 9. nihilominus non est intelligendum illam solam esse expressam, id enim nullo iure probatur, & sunt alia verba, vel aequivalentia, vel sufficientia, licet non sint tam clara, ut, damus licentiam, indulgemus, & interdum possit sufficere verbum, permittimus, cum ex materia constiterit, de quo genere permissionis sit sermo. Verbum ergo proprium, dispensandi, est regulariter vsitatum in iure, & rescriptis Pontificum, & ideo ponitur quasi exemplar aliorum, quae ad expressam dispensationem sufficiunt, non ut simpliciter necessarium.

Deinde aduerto, ad hanc dispensationem expressam necessarium esse, ut materia eius sufficienter exprimat, id est, de qua obligatione, lege, aut impedimento, vel inhabilitate datur dispensatio, & cui datur. Quia alias verbum dispensandi non haberet satis determinatam & indiuiduam significationem, & ita nihil possit operari. Non est autem necesse, ut materia dispensationis specificè semper declaretur, sed potest sufficere generale verbum, ut, dispenso tecum in quocunque irregularitate, vel in impedimento, si quod habes, vel quid simile. Nam id, quod in generali verbotum significatione comprehenditur, contentur etiam expressum, licet non sit specificum, iuxta Gloss. in l. Lucius, ff. de vulg. verb. non ad matrem, & notat late multa allegando Titus post leges conuubiales, Gloss. 7. n. 86. 87. & sequentibus. Et in praesenti est manifestum, quia

Dispensatio tacita expressa.

Ad dispensationem expressam nulla determinata verba requiruntur.

Rebuff.

In dispensatione requiritur, ut materia sufficienter exprimat.

Glossa.

Titus post leges conuubiales.

quia expressa dispensatio distinguitur contra tacitam, seu prelaumptam; constat autem generalem concessionem verbis expressam, non esse prelaumptam, aut tacitam respectu specierum sub generali significatione verborum indubie contentarum, igitur ex parte materie sufficit generalis expressio. Et idem erit cum proportione de persona, cui sit concessio, si dispensatio simul concedatur multis: nam tunc expressa erit dispensatio pro singulis, si omnes vno generali verbo comprehendantur. Si autem dispensatio vni tantum concedatur, tunc oportebit, vt persona illa in particulari designetur, ad quam dirigitur dispensatio, siue id fiat nomine proprio, siue circumlocutione aliqua, siue pronomine demonstratio, iuxta varias scribendi, aut loquendi formas.

Ad valorem dispensationis non requiritur scriptura, nec ad substantiam illius.

Vnde est tertiū supponendum ad valorem, & substantiam dispensationis, etiam expressa, non requiri scripturam, sed verba ore prolata sufficere. Nam si lege ipsa non est necessaria scriptura, multo minus erit necessaria in dispensatione legis. Item infra ostendemus, scripturam non esse de substantia privilegij, ergo nec erit de necessitate dispensationis. Denique nullū est ius, quod scripturam requirat, & vocale verbum non est signum minus expressum, quam scriptum; ergo. Dico autē non requiri scripturam ad substantiam dispensationis, quia ad probationem pro foro externo poterit esse necessaria, & regulariter illa postulat, illa verò deficere, alie probationes poterunt sufficere, nisi in aliquo casu plus in iure requiratur. Imò ali- quādo etiam potest esse necessaria dispensatio scripta, vt in conscientia licet illavti, sed hoc nō habet locū, nisi in casibus in iure expressis, de quibus videti potest Gloss. in c. 1. §. postquam, verb. in scriptis, de censib. in 6. Idēque est quando Pontifices in aliquibus bul- lis requirunt iurisdictionem in scriptis obtentam, vt habemus exemplum in Trid. sess. 25. c. 5. de regular. extra hos verò casus verba dispensantis sufficiunt. Tunc ergo satis est designare personam, cui sit dispensatio per signa quolibet determinativa, & designatiua indiui- diui. Vt, concedimus huic, tibi, &c. In scriptura verò ordi- nariē necessarium est nominare personam, vel ad illam semel nominatam sufficientem facere relatio- nem. Persona autem dispensans in forma scripta, nec- cessariō est nominanda, in verbali autem cōcessione satis est, quod ipsa loquatur, & verbum de presenti proferat, vt ex materia etiam de Sacramentis constat.

Glossa

Quartū aduerto, nonnullos auctores dixisse, de nec- cessitate huius formę esse, vt à petitione dispensatio- nis inchoetur, quia dispensatio non datur motu pro- prio, sed tantum postulata. Quia cum dispensatio sit iuris relaxatio, nō debet Princeps proprio motu eam concedere, sed rogatus, & quasi coactus argumento l. 4. §. 1. ff. de damn. infect. quod sentit Mendos. de signat. grat. tit. de dispens. & sequitur Roderic. tom. 1. q. 2. art. 3. Imò multi existimant, ad valorem dispensa- tionis necessarium esse, vt vel ab ipso indigente petatur, vel ex eius mandato, ac subinde esse nullam, si ab aliquo tertio sine mandato impetretur. Ita Panor- mit. per illum textum in cap. immotus, de elect. nu. 10. Idem in c. nonnulli, §. sunt & alij, de rescript. vbi idem tenet Hostiens. Fundamentum sumitur ex dicto cap. immotus, vbi negatur dispensatio, quia fuit petita sine mandato.

Mendos. Roderic.

Panorm.

Hostiens.

6. Dispensatio per amicum impetrata valet.

Vtrūque autem censeo esse falsum. Affero itaque in primis, dispensationem impetratam ad petitionem amici, sine mandato partis dispensandę ex se validam esse, & operari posse, si ab eo cui concessa est, acce- pteret. Ratio est, quia nullum est ius, quod pro forma valide dispensationis illam conditionem requirat, sine iure autem nullum est fundamentum ad id asse- rendum, quia ex natura rei quolibet donum, vel elemosyna, vel gratia potest validd per amicum im-

petrari ei, qui nihil procurabat. Cōsequencia est evi- dens. Antecedens autē patet, quia in iure civili nihil est, quod obiter, & potius in l. uniusquisq. C. de precibus Imperatori offerred. dicitur, rescriptum per quemcu- que impetratum valere; ergo etiam si impetrator non sit procurator constitutus, valebit ex vi illius legis, quia absolute, & sine vlla restrictione loquitur. In iure autem canonico dictū c. immotus, nihil probat, tum quia ibi non dicitur, dispensationem futuram fuisse nullam, si absque mandato fuisset concessa, sed solum dicitur, Pontificem ob eā causam noluisse illam cōcedere, quod longē diuersum est. Tum etiam, quia ibi non negatur dispensatio, quia petebatur sine mā- dato personę dispensandę, sed quia petebatur sine mandato capituli, quod personam illam elegerat in Episcopum, & confirmationem, non dispensationem petebat, & ideo vtrūque ei denegatur. Vnde potius supponitur, potuisse peti à capitulo, sine mandato eius, pro quo petebatur, & tunc fuisse concedendam, & futuram fuisse validam.

Neque etiam obstat c. nonnulli, §. vnic. de rescript. vbi annullatur rescriptum impetratum sine mandato, & impetrās punitur. Nam cap. illud aperte loquitur de rescriptis iustitię, seu ad lites, non de rescriptis ad gratias, seu beneficia. Nam & verba textus, & ratio eius ad priora tantum rescripta accommodantur, vt ibi notat Glossa penult. in fine, & Felin. ibi n. 10. re- ferens alios. Qui etiam hoc extendit ad impetratio- nem privilegiorum, & immunitatū, quod ex Glossis, & Doctoribus, & ex identitate rationis confirmat, quæ sine dubio eadem est, quæ in dispensationibus. Præterea partem hanc aperte supponunt Doctores, qui docent, privilegium per mandatum obtentum statim esse validum, non verò si absque mandato ob- tineatur, in quo idem de dispensatione indicant, vt infra lib. 8. sufficienter videbimus. Denique consue- tudo curię hanc partem sufficienter confirmat, vt su- mitur ex Rebuff. in Praxi, tit. de dispens. n. 2. iuncto tit. de differentiis inter rescriptum gratię, & iustitię, & optimē Nau. conf. 2. de rescr. & cons. 4. n. 4.

Deinde affero, nullam petitionem, vel applicatio- nem necessariam esse in rigore ad formam, & valorē dispensationis, sed posse à Prælato proprio motu cō- cedi. Hoc sequitur ex præcedenti, & ita potest eisdem Doctoribus attribui. Nam si tertia persona sine mā- dato potest amico dispensationem impetrare, cur nō poterit prælati proprio motu, ex sua tantum promi- dentia illā indigenti indulgere. Deinde ratio facta hęc etiam procedit, quia neque natura sua hoc malū est, neque vllō iure prohibetur, non solum Pontifici, aut Principi, vt est per se notū, verum etiam nec Episco- po, aut Prætori. Neque lex illa 4. ad causam facit, quia non de gratia, vel dispensatione loquitur, sed de iusti- tię executione inter partes cōstituendę, quibus non solet prouidere iudex, nisi altera postulant. Quan- quā interdum ex officio possit iudex subuenire, quā- do aliquis damnū patitur, & impeditur, ne possit po- stulare, vt in eodem tit. de dāno infect. l. hoc amplius. 9. dicitur. Multo autem facilius potest hoc facere Prin- cepts, aut Prælati in cōcessione dispensationis, quæ est quedam gratia, quam potest sua spē facere. Nec obstat quoddam relationem iuris contineat: nam etiā pri- uilegium illam continet, & nihilominus sæpe conce- ditur motu proprio. Item ipsa relaxatio potest esse in casu necessaria, vel ad cōmune bonum, vel ad priua- tum particularis personę, cui potest superior ex offi- cio prouidere, si ipsa sit indigens. Imò non solum po- test dispensare, sed etiam precipere subdito, vt dis- pensatione vtatur, vt paulo ante dixi.

Ex his ergo notari potest quintū, aliquā dispensa- tionem expressā necessariō postulare expressā verba superioris, vt quando illam proprio motu concedit,

Glossa Felin.

Rebuff.

Nauar.

8. Dispensatio potest à præ- lato proprio motu cōcēdi.

9. Aliquis ad- spo. satis pe- nitent. ex- p. fact. etia.

10. iuxta

iuxta c. smonus, de præben. in 6. aliquā verò esse posse expressam etiam sine proprio verbo superioris. Vt est illa, quæ fit ad petitionem alicuius. Hanc enim sem- per esse expressam sentit Rebuff. d. tit. de disp. n. 19. & licet de illa, quæ est aperte postulata, res sit clarior, tamen idē est, si petatur à quocumque alio interces- sore, seu postulatore. Nā c. immotus, quod allegat, po- tius loquitur de postulatione facta à tertio, vt supra notauit. Ratio autem est, quia cum postulatio expressa dispensationis præcedit, necessariō concessio illi con- iuncta facit expressam dispensationē. Vnde licet post subditi petitionē superior nihil scribat, vel loquatur, sed nutibus tantū annuat, demonstrando consensum, est dispensatio satis expressa, quia superior suum cō- sensum ostendendo facit sua verba petētis, super quæ cadit: præterquam, quod nutibus solet cōsensu satis clare, & expressē indicari. Sicut matrimoniū satis ex- pressē cōtrahitur, quando procedit interrogatio per verba, & nutibus explicatur cōsensu. Quādo autem non præcedit expressa petitiō, tūc non semper est dis- pensatio expressa, imò nec videtur esse posse per nu- tus, aut alia signa, præter expressa verba, vbi autem hæc intercesserint, possunt sufficere, etiam si postula- tio non præcedat, vt ex dictis constat.

20. Dispensatio regulariter etiam ante petitionem alicuius.

Est autem vltimū obseruandū, regulariter dispen- sationem cōcēdi ad postulationem alicuius, quia raro occurrit tanta necessitas dispensationis, vt etiā non petentibus offeratur, & quia mens cōcedentis ex po- stulatione optime intelligitur, idē in ordinariis in- strumentis dispensationum quasi pro ordinaria forma seruatur, vt præmissa postulatione subiungatur con- cesso. Aliquando verò non obitante postulatione di- citur concessio fieri motu proprio, quæ duo quomo- do coherant, & quam vim habeat illa clausula, mo- tu proprio, & quando subintelligenda sit, dicemus in- fra tractando de privilegijs, vbi etiam explicabimus ferē æquiualem clausulam, ex certa scientia, & alias similes & varias etiam formas concedendi privilegia, quæ in dispensationibus possunt habere locum, sed quia magis sunt propria privilegiorum, in eum lo- cum eas referuamus.

11. De dispensa- tione tacita. c. d. l. r. c. l. r. d. l. r. d. l. r. d. l. r. d. l. r. d. l. r.

Venio ad aliud membrum tacitę dispensationis, quæ difficilior est ad explicandum, quia non consistit in aperta significatione voluntatis, sed tantum in præ- sumpta, quæ obscurior est. Et idē multi Iurisperiti non admittunt hanc tacitam dispensationem, vt ex Calder. & Oldrad. refert Anto. Gabr. dicto tit. de præ- sumpt. concl. 8. n. 6. & sequentibus. qui dicit secundū stylum curiæ esse veriorem sententiam. Cōmuniter verò ferē omnes tanquam certum supponunt, esse possibile & sufficiens hoc genus dispensationis. Sed in hoc est magna varietas: nam in supremo Principe omnes admittunt dispensationem tacitam in omni- bus, quæ ad ius humanum pertinent, quia supremus Princeps intra suam spheram est supra humanum ius, & potest in illo, vt voluerit dispensare, saltem quoad valorem dispensationis. Secūs verò docent de eodem, vt dispensante in votis, & alijs, quæ ius diui- num attingunt: nam respectu illorum ita se habet si- cur inferiores in lege superioris, de quibus etiam sunt opinionēs.

12. Explicatur motus quo in supremo principe om- nes admittunt tacitam dispensatio- nem.

13. In iure. Panor. Rebuff.

14. In iure. Panor. Rebuff.

Aliqui enim absolute negant, inferiorem posse ta- citē dispensare in lege superioris, sed tantum expres- se. Quod videtur sentire Innoc. in c. veniens, de filiis Presb. & Panorm. in c. diuersis, de cler. coniug. n. 4. & in c. cum in cunctis, §. inferiora, de elect. n. 8. cum Gloss. in c. vnic. de arat. & qual. in 6. Rebuff. referens plu- res in pract. tit. de disp. n. 15. & 16. & plures refert Anton. Gabr. supra, & plures Menoch. de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 20. n. 24. & 25. & plures alij, Sanci. lib. 3. de matrim. disp. 4. n. 15. Et rationem differentię assignant, quia Princeps potest validd dispensare sine

A causę cognitione, non verò inferior: in dispensatio- ne autem tacita non intercedit causę cognitio, & ideo tunc non præsumitur voluntas, quia esset teme- raria, & licet admittetur, non esset sufficiens. Quia verò dicta ratio vniuersalis non est, idē alij subdi- stinguunt in inferioribus dispensantibus: nam vel dis- pensant in proprio iure, vel in iure superioris. In priori casu absolute possunt per tacitam dispensatio- nem ius suum relaxare, quia eandem proportionem ad illud habent, quam Princeps supremus ad com- mune ius, & eorum dispensatio valet, etiam sine cau- sa, vt infra dicemus. In posteriori autem casu aiunt, non posse tacitē dispensare propter rationem factam. Ita supplementum Gabr. in 4. dist. 38. q. 1. art. 5. dub. penult. & sequitur Nauarr. in summ. prælud. 9. n. 15. & cap. 25. n. 74. vbi hoc limitat, vt procedat in foro exteriori: nam in foro conscientię aliud, inquit, fortasse verum est. Sequitur Azor lib. 5. cap. 15. q. 1. o. in 1. tom. extendens hoc ad forum conscientię. Aliter Sylu. verb. dispensatio, q. vlt. indicat, non repugnare dispen- sationem esse tantum tacitam, & fieri cum causę co- gnitione, & idē (inquit) si Episcopus procedat cum causę cognitione dispensando tacitē in lege superioris, esse validam dispensationem. Qui ita videtur li- mitare & exponere superiorem communem opinio- nem. Et eandem sententiam indicauit, Caiet. 2. 2. q. 104. art. 5. in fin.

Alij verò, & plurimi auctores indifferenter dicūt, dispensationem tacitam habere locum in quocūque potente dispensare, siue in iure suo, siue in iure supe- rioris dispense. Et hanc opinionem ego tenui in to- mo de censur. disp. 41. sect. 3. in fine, cum Palud. in 3. d. 38. q. 4. art. 4. concl. 2. Anton. 2. p. tit. 11. c. 2. §. 9. Et idem tenet Angel. verb. dispensatio, num. 12. Medin. in sum. r. p. c. 11. §. 12. dicens, si Prælati religionis det literas dimissorias ad ordines suscipiendos, subdito, quem scit esse irregularem, eo ipso dispensare cum il- lo, cum possit, vt supponitur. Idē Ladouic. Lop. in in- stitut. r. p. c. 4. Denique hoc latē defendit Sanci. su- præ referens plures auctores. Et sanē cōsequenter lo- quendo, ita dicendum est, si præcisē sistamus in ratio- ne tacitę dispensationis, quia in omnibus est eadem rationem in omnibus supponitur potestas dispen- sandi, & est eadem præsumptio voluntatis, & nullū Prælato est præscripta in iure certa forma dispen- sandi, neque etiam vt per verba expressa dispense.

Caiet.

13.

C

Palud. D. Anton. Angel. Medin.

Lad. Lop. Sanch.

D

14. Status qua- sitionis magis aperitur

E

vel aequali, nec praesumitur peccatum, quia potest talis dispensatio esse ex iusta causa, & consequenter iusta, & valida quantum est ex parte causae. Nec etiam est in nulla ex defectu formae, quia nulla est praescripta in iure, etiam pro inferioribus dispensantibus; nec etiam inveniuntur eis praecipuum, ut per verba expressa dispensent, sed oppositum potius inveniuntur per argumentum a contrario sensu in cap. 2. de bigam.

Dices, aliud esse dispensare ex iusta causa, aliud dispensare cum cognitione causae, & illud prius posse optime simul esse cum dispensatione tacita, non vero hoc posterius. Quia cognitio causae requirit, ut iudicetur inquiratur, & constet intercedere sufficientem causam ad dispensandum, cum decreto, seu sententia de sufficientia causae. Quod videtur significasse Angelus, verb. *dispensatio*, num. 12. dum ait, requiri causam esse notam Praelato tanquam iudici. Quando autem haec cognitio praemittitur, satis expressae significatur voluntas dispensandi, quae significatio consummari potest per aliquod factum postea subsecutum, & ideo licet postea non interponatur verbum dispensandi, censetur expressa dispensatio. In inferioribus autem requiritur, ut dispensent non solum ex iusta causa, sed etiam ex causa cognitione, maxime quando dispensant in iure communi, seu superioris, & ideo non possunt in eo nisi expressae dispensare.

Sed hoc etiam non satisfacit: nam in primis in foro conscientiae non est necessaria illa iudicialis cognitio causae, sed satis est, quod subit iusta causa, quae dispensanti quomodoocumque nota sit. Imo subdito satis erit, quod bona fide procedat, & praesumat, superiorem suum iuste procedere, & habere iustam causam, quando non habet fundamentum contrarium existimandi: quin etiam in dubio potest suam conscientiam deponere; secus vero esset, si illi constaret, nullam subesse iustam causam, quod tamen totum aequum locum habet in expressa, ac in tacita dispensatione. Deinde etiam quoad forum externum existimo, satis esse etiam esse notam Praelato, ut homini, ut asseruit S. p. uel. verb. *dispensatio*, in fine cum Bart. in leg. *Barbaricus*, ff. de offic. Praetor. n. 8. quia nulla ratione probatur esse necessarium ad valorem dispensationis, ut praecedat illa iudicialis examinatio, & cognitio causae. Quamvis enim verum sit, in illo foro non fore admittendam talem dispensationem, nisi legitime probetur ex causa iusta esse concessam, nihilominus si post factum hoc probetur, sufficiens esse videtur, ut sit valida etiam in illo foro. Ergo absolute loquendo, qui potest dispensare expressae, potest etiam tacite, si in reliquis necessaria concurrant.

Iam vero explicandum superest (in quo maior difficultas consistit) quibus modis, vel signis haec tacita dispensatio sufficienter praesumatur, ita ut conscientiae dispensati satisfacere possit, illam quietam, & pacificam reddendo, & in foro etiam externo admittenda sit, si legitime probetur. In quo duo modi huius tacitae dispensationis tradi solent. Vnus est per scientiam & patriam Praelati rationabilem (ut aliqui loquuntur). Hic ergo modus contingit, quando Praelato vidente subditus contra legem operatur, v.g. matrimonium contrahit impedimentum habens, vel quid simile, & superior non impedit, nec contradicit, cum facile possit, sed tolerat, tunc enim consentire praesumitur dispensando. Ratio est, quia praesumitur, id permittere sine peccato suo, & subditi quoad fieri possit, at si non taceret ex voluntate dispensandi, & subditus peccaret, ut constat, & ipse etiam peccaret contra officium suum, cum teneatur subditum corrigere, ac impedire, ne frangat legem; ergo illud est sufficiens signum tacitae dispensationis. Et confirmatur, quia illa taciturnitas est quaedam ratihabitio de praesenti, quae mandato comparatur, ut dicitur in cap. *ratihabitio*, de

Quia cognitio causa sufficit in foro externo, & iustis.

17. Duplex modus, quibus tacita dispensatio colligatur.

regul. iur. in 6. Et ideo sufficit etiam ad delegandam jurisdictionem, & ad alios similes actus, ut multi opinantur, quos refert & sequitur Sanci. libr. 2. de materia disp. 35. n. 20. ergo multo magis ad dispensandum sufficit. Accedit etiam regul. 43. iuris in 6. *Qui tacet consentire videtur*. nam maxime habet locum in eo ad quem spectat ex officio non tacere, nisi consentiat, & approbet factum ergo, &c. Atque hoc signum, & genus tacitae dispensationis admittunt simpliciter, & sine distinctione Palud. & Anton. & indicant Nauarr. & Azor. & idem sumitur ex Panorm. in cap. *Nanam*, quia circa, de consang. & affinit. in fine, ubi ex illo textu id colligit, quamvis possit etiam aliter exponi. Idem Panorm. lib. 2. consilior. cons. 53. nu. 5. & Alex. lib. 2. consilior. in 1. in fine.

Nihilominus contrarium sentiunt communiter Canonistae cum Innoc. & Hostien. in c. *veniens*, de filiis Presbyter. & Gloss. in Clement. vnic. de sentent. excomm. verb. *approbatus*, quam communiter sequuntur his locis Panorm. Anton. Cardinal. & Immol. & ferè alij, & Felin. in c. *gratum*, de offic. deleg. n. 9. & in c. *praerogativa*, de testib. cog. n. 8. Cardin. in c. *olim*, de consub. Anton. Gabr. supra n. 18. Selua de benef. p. 3. q. 8. n. 49. & q. 10. n. 25. Menoch. lib. 2. praesumpt. 20. n. 32. Sayrus lib. 7. Thelau. cap. 14. n. 18. & hanc sententiam in simili tenui in 4. tom. disp. 6. sect. 1. a. n. 13. licet illam non satis explicaverim. Et sumitur ex Glossa cum textu in cap. *immodicum*, de praeben. ibi, *cum multa* per patientiam tolerantur, quae si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debent tolerari. Unde Glossa colligit, patientiam Praelati scientis non esse signum consentus, nec dispensationis. Facit etiam cap. *super eo*, de cognat. spirit. ibi, *id in Ecclesia tua dissimulare poteris, ita quod nec contradicere, nec tuum videaris praesare assensum*. Ex quibus colligitur fundamentum huius sententiae, quia sola patientia non est sufficiens signum consentus. Nam licet dicatur quis consentire indirecte, quando tenetur impedire, & non impedit, non tamen inde colligi potest directa voluntas, qualis ad dispensandum requiritur, & hoc est quod Canonistae aiunt, *illa, quae tantum in pariendo consistit, non esse sufficiens signum dispensationis, quae actum positivum requirit*.

In hoc puncto distingui solet triplex ratihabitio de futuro, praeterito, & praesenti. Prima est per solam praesumptam voluntatem, seu dispensationem, Praelati, ita ut quando subditus contra legem operatur, Praelatus nihil sciat, aut velit, sed taceat postea consentans eum sciverit, & quod si nunc colligi possit, dispensaret. De praesenti dicitur praesumptus consentus, vel ratihabitio, quando praelatus est praesens actioni, quae fit contra legem, & taceret. De praeterito autem erit, si praecessit tacitus consensus in actum postea futurum, & retractatus non est. Veruntamen si quis recte attendat, hic tertius modus in praesenti locum non habet, nisi prius de praesenti decesserit, & liquerit dispensationem validam, etiam pro actibus futuris. Quia licet scientia esse possit de actu praeterito, taciturnitas proprie non est, nisi de actu praesenti, qui potest impediri: nam praeteritus actus non potest, sed ad summum potest non puniri; quod non est signum dispensationis in ordine ad futuros actus, ut per se notum est. Circa actum ergo praeteritum secundum se non est tolerantia voluntaria, sed necessaria, & ita non est signum consentus, nec etiam talis actus secundum se dispensationis est capax: nam si fuit contra legem, non potest non fuisse, poterit autem dispensari quoad penam, & sic cadet dispensatio in aliquo praesens, vel futurum, si vero dicatur ex taciturnitate in aliquo actu praeterito, quando fuit praesens, induci dispensationem in ordine ad sequentes actus similes, & illa dicitur ratihabitio de praeterito, quae ex illa pendet, ut videbimus.

Præterea

Sanci.

Nanam.

Panorm.

Alexand.

Innoc.

Hostien.

Glossa.

Panorm.

Azora.

Cardin.

Immol.

Felin.

Ant. Gab.

Selua.

Menoch.

Sayrus.

Tertius habitio, molus, & sufficit.

Differencia inter simplices facultates, & propriam dispensationem.

21. 2. Sumitur in foro exteriori, & ratihabitio.

Tertius habitio, molus, & sufficit.

22. 1. Sumitur in foro interno, & modera, & non est ratihabitio.

Praeterea de prima ratihabitio de futuro, certum existimo, non sufficere ad propriam dispensationem, neque ad agendum licite contra legem, nisi quando talis est casus, ut necessitas cogat, censeturque locum habere epistola. Ratio est, quia: quandi obligatio legis per se non cessat, ratione occurrentis necessitatis, vel occasionis, durat, donec per voluntatem superioris auferatur; per voluntatem autem praesumptam in futurum non auferatur de praesenti obligatio; ergo non satis est ad operandum contra legem. Quia ratione alibi dicitur (& est communis sententia) huiusmodi ratihabitionem de futuro non esse satis ad actus jurisdictionis in praesenti exercendos. Sicut etiam de contrario praecipuum praesumptum in futurum, vel sub conditione, quod si superior adesset, prohiberet, non satis est in rigore ad inducendum praecipuum obligationem. Unde in hoc inuenio differentiam inter simplicem facultatem, & propriam dispensationem, quod in illa interdum sufficit voluntas praesumpta ad licite operandum; quomodo dicunt communiter auctores, non agere contra paupertatem, religiosum tantem aliquid ex voluntate praesumpta superioris, quando non potest facile obtinere expressum, quod tamen in dispensatione non admittimus. Et ratio differentiae est, quia ibi actio non est simpliciter prohibita, seu solum ut non fiat absque superioris voluntate, quae conditio extenditur ad voluntatem praesumptam ex communi via, & prudenti ratione. Hic autem actio supponitur absolute prohibita, & ob eam ratione mala, & ideo de praesenti necessaria est aliqua voluntas, quae prohibitionem, & consequenter malitiam auferat.

Igitur opiniones propositae de ratihabitione, seu tacito consensu, de praesenti loquuntur. Inter quas posterior videtur, maxime procedere in foro exteriori, in quo maiorem profectum videtur probabilitatem habere, & secundum eam omnino iudicandum esse, moraliter, ac regulariter loquendo. Tum quia est valde communis inter grauiores iuris interpretes, quorum auctoritas illo foro praefertenda est, tum etiam quia illa praesumptio in nullo iure fundata est, imò aliqua iura non parum illam diminuunt, ut ex allegatis constat, & ex Clement. vii. de sentent. excomm. tum denique, quia ipsum iudicium taciturnitatis Praelati videtis factum, est valde incertum, & de se solum indicat permissionem, non consentum. Et saepe potest illa permissio esse sine peccato Praelati, quia ita se gerit ad vitandum maius malum, vel propter indispositionem, quam in subdito timet, vel propter scandalum aliorum, quando factum est publicum, vel quia aliud graue nocumentum timet. Saepe etiam potest esse illa permissio ex quadam negligentia, & nimia conuientia Praelati, vel expullanimitate nimia, & ideo licet superior non excusetur a culpa, non ideo praesumitur dispensatio, quia fortasse maior esset culpa, ita temere dispensare. Quod maxime habet locum, quando dispensatio esse deberet in aliquo defectu permanente, ut in irregularitate, vel alio simili. Est enim incredibile, propterea quod Episcopus sciat, subditum irregularem celebrare, & dissimulet, statim praesumi, dispensare cum illo in irregularitate, etiam si alias possit. Nisi ex aliis certioribus coniecturis de illius voluntate, & iusta causa dispensandi constet, quae coniecturae in foro exteriori difficillime probari possunt, & fortasse non admittentur.

At vero in foro conscientiae non censeo esse omnino reiciendam priorem sententiam, dummodo prudenter limitetur. Nam sola taciturnitas dicta, nunquam videtur mihi sufficiens indicium voluntatis positivae dispensandi propter discursum factum. Si tamen aliae circumstantiae adiungerentur, posset consummari praesumptio, ut si causa dispensandi tam subdito, & superiori sigillatim, quam alteri de altero Suarez de Legib.

ro inuicem nota esset, & intercederet aliqua occasio iusta non petendi expressum consensum, & ex consuetudine, vel necessitudine inter subditum, & superiorem praesumi prudenter, possit talis voluntas superioris. In quo est maxime aduertendum pro conscientiae foro, ut subditus in eo casu honeste operetur, necessarium esse, ut ante factum praesumat se cum esse dispensatum; nemo enim potest honeste operari contra legem spe futurae dispensationis, sed necessarium est, ut praecedat notitia dispensationis, ut infra in materia de Priuileg. latius dicemus. Ergo impossibile est, quod haec dispensatio tacita fundetur in scientia, & patientia operis iam facti, alioquin iam esset factum opus ante dispensationem, ergo cum peccato esset factum; ergo ex illo nulla coniectura sumi potest dispensationis, oportet ergo, ut antequam subditus inchoet opus, habeat rationes alias praesumendi Praelatum praesentem esse contentum, & tacite secum dispensare, ut tale opus faciat. Unde etiam colligo, hanc praesumptionem non esse extendendam ultra opus illud, quod sit coram Praelato: nam licet in illo censetur dispensare, non ideo censetur tacite dispensare ad similia, nisi forte tanta sit consuetudo, ut intelligatur concessa perpetua dispensatio, & quasi priuilegium, ut infra suo loco dicitur. Quocirca si talis esset dispensatio, ut non posset dari pro actu praesenti, nisi habitando personam in futurum ad similes actus, ut de irregularitate dixi, tunc difficilior erit praesumptio, & vix potest dari licentia vendi postea, tali dispensatione tacita, non requiringo expressam declarationem voluntatis Praelati, cum non possit facile fieri.

Alius modus tacitae dispensationis est, quando superior ex certa scientia aliquid praecipit, vel concedit subdito, quod sine dispensatione fieri, aut valere non potest, ut si Pontifex det beneficium alicui, quem scit, esse irregularem, vel si praecipiat comedere carnes die prohibito. Ita docent Innocent. Hostien. Panormit. & alij in locis citatis, & hunc solum modum posuit Rebuff. in dicto tit. dispensa. a. nu. 5. ubi alios allegat, & Anton. Gabr. & alij supra allegati. Et colligitur ex l. *quidam*, ff. de re iudic. ibi, *Princeps enim, qui illi dignitatem dedit, omnia gerere decreuit*. Idem in l. *Barbaricus*, ff. de offic. Praetor. Ratio est, quia Princeps non praecipit repugnantia, nec praesumitur praecipere iniquitatem, vel facere actum inualidum; ergo intelligitur, concedendo aut praecipiendo tollere impedimentum. Et ita haec coniectura est multo efficacior, quam praecedens, quia haec requirit actum positivum, qui virtute includit alium, nam qui introducit formam, censetur praemittere dispositionem, & qui dat potestatem, dat omnia, necessaria ad illam, vnde ita est haec dispensatio tacita, ut possit dici virtualis, quod non ita est in praecedenti iudicio. Et haec rationes procedunt de quolibet Praelato potente dispensare, sicut de supremo Principe, neque inueniuntur in hac parte specialis prohibitio, & ideo necessarium non est inter eos distinguere, ut supra dixi.

Oportet autem Praelatum procedere in eo actu ex certa scientia defectus, seu vinculi, in quo tacite dispensat, quia si illud ignoret, non poterit voluntas ad illud tollendum extendi, quia voluntas non fertur in incognitum, & ita etiam cessabit dispensatio, quae sine voluntate esse non possit. Dubitant autem Doctores, quomodo constare debeat de hac scientia Principis dispensantis. Veruntamen quod attinet ad conscientiae forum, satis est, quod quacumque ratione constet ipsi dispensato, ut quia ipsemet defectum aperuit Praelato, vel quia certo sciebat, illi esse notum. Quia in foro conscientiae veritas attenditur, non praesumptio, nec requiritur scriptura, vel aliquid simile. In foro autem exteriori incumbet, & qui dif-

23. 1. Modus 2. circa dispensationem.

Innocent. Hostien. Panormit. Rebuff. Ant. Gabr.

24.

penationem tacitam allegat, probare, Prælatum ex certa scientia processisse, quia est scientia facti, quæ ordinariè non præsumitur, vt docet Felin. in c. præterea, de testib. cogen. n. 9. cum aliis. Quod maxime verum censeo de Principe, qui nec tenetur, nec potest facta subditorum nosse, iuxta c. 1. de constit. in 6. Episcopo autem, aut Prælatis particularibus, qui ex officio tenentur scire vitam subditorum, contrarium fortasse dicendum esset, quia in facto alieno, quod quis indagare tenetur, præsumitur scientia, vt tradit Abb. in c. immortui, de elect. n. 9. quod ex textu ibi, & Gloss. colligit, & ex cap. penult. extrâ de regul. iuris, vbi dicitur, Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, pastor nescit. Sed censeo verum respectu ipsius pastoris nam si ipse se excuset, tenebitur probare ignorantiam inculpabilem, alias præsumitur in eo scientia, vel saltem negligentiam. Vnde non est, cur præsumatur scientia in Prælato respectu subditi allegantis dispensationis, quia simpliciter est res facti, quæ facile ignoratur, siue absque culpa, siue cum illa, parum enim id in præsentem refert. Maxime quia dispensatio odiosa est, & restringenda, & ideo etiam non præsumitur, nisi probetur, vt Panorm. etiam tradit in dicto c. præterea.

Dubitant autem vltimè iuristæ de modo probationis huius scientiæ, an scilicet necessarium sit, vt de illa constet, ex narratis in ipso indulto dispensationis, vel ex clausula, Ex certa scientia, in illo posita, vel admittatur aliud genus probationis, si hæc deficient. De quo dubio, quia ad nos non spectat, videri possunt auctores allegati in principio huius puncti. Mihi tamen videtur non esse necessarium, vt ex instrumento dispensationis constet, sed sufficere, vt alia ratione sufficienter probetur, per testes, vel alio modo, quæ est etiam communior sententia. Et ratio est, quia nullum est ius, quod restringat probationem ad scripturam indulti, seu dispensationis, Imò infra de priuilegio dicemus totum priuilegium posse probari per testes, si scriptura sit amissa; ergo idem est in dispensatione. Nec etiam hæc conditio scientiæ in Principe est tam occulta, vt non possit per testes, vel ex rei notorietate probari. Plura de hoc puncto videri possunt in Sancio supra; nam accuratè illud disputat.

CAPVT XIV.

Apud quos sit potestas ordinaria dispensandi in legibus humanis.

Post materiam, & formam dispensationis dicendum sequitur de causa efficiente, in qua duo ad efficiendum requiruntur, potestas scilicet, & voluntas, & de voluntate, quæ libera est, nihil dicendum superest, præter ea, quæ diximus de forma, per quam talis voluntas explicanda est. Superest ergo dicendum de potestate. Quæ in ordinariam, & delegatam distingui potest: nam his duobus modis solet haberi, vel participari iurisdicção, ad quam hæc potestas pertinet, vt dixi; vterque ergo modus in præsentem locum habet. Nam in primis constat, necessarium esse, vt hæc potestas sit ordinaria in aliquo, quia potestas delegata manet ab ordinaria, in qua sistendum est, tum quia non proceditur in infinitum, tum etiam quia potestas ordinaria conuenit ratione officij, & qui habet officium, seu munus legislatoris, vel pastoris, eo ipso ratione illius habet potestatem dispensandi. E conuerso etiam nihil est in hac potestate, cur delegari, aut committi non possit. Non enim postulat ex intrinseca ratione, vt superior per seipsum illam exerceret, nisi aliunde speciali iure cu mea restrictione, & modo concessa sit; hic ergo de potestate ordinaria dicemus, & postea de delegata.

Primo igitur certum est, eum habere ordinariâ potestatem dispensandi, qui legem tulit, quia ab eius

voluntate, & potentia pendet. Idemque dicendum est de superiore ipsius, dummodo formaliter sit superior in iurisdicção, vt in superioribus declarauimus, itaque potest Papa dispensare in lege Episcopi, quia inferior potestas, & actus eius semper pendet à superiori. Idemque dicendum est de æquali in eadem Sede, & iurisdicção, qualis est successor, quia illa potius est idèritas, formaliter loquendo. Atque hoc modo potest Pötifex dispensare in toto iure canonico, quia si iura sint ab aliis Pontificibus constituta, est æqualitas; si verd à Concilio, ipse est superior, etiam Concilio generali per se spectato; si verd includat Pontificis auctoritatem, est etiam æqualitas, & ita loquitur Innoc. in cap. immortui, de elect. Imò addit Cordu. lib. 4. q. 48. etiam illos auctores, qui dixerunt, concilium esse supra Papam, non fuisse auctores hoc negat. In quo prudenter fecerunt, quàm verd consequenter possent id defendere, ipsi viderint, nobis enim necessarium non est, cum certum existimemus, Concilium etiam approbatum non posse potestatem Pontificis limitare. Imò etiam additus, posse Pontificem dispensare in quacunq; lege Apostolica humana (nam de diuina infra dicam). Quod optimè docuit D. Thomas quodlibet. 4. art. 13. & Victor. in relect. de potest. Papæ, Couarr. cum multis, quos refert in 4. 2. p. cap. 6. §. 9. num. 6. Et ratio est, quia licet Apostoli in aliis prerogatiuis, & gratiis fuerint excellentiores, in potestate iurisdicçãois Pontifex non est inferior illis, nec Petro, cuius est successor; de quo alibi. Et cum proportione loquendum est de aliis Episcopis respectu suarum diocesium, & legum, & de aliis Principibus respectu suarum.

Superest verd difficultas grauis, an inferior, iurisdicção ordinaria, possit ex vi sui muneris dispensare in lege superioris. Quod solet queri de Episcopo respectu Papæ, seu iuris communis, idemque est cum proportione in omni inferiori gubernatore, an possit dispensare in omnibus legibus Pontificis, quando non est specialiter prohibitus. Quod enim Pontifex possit ita legem ferre, vt referuat sibi dispensationem, & consequenter prohibeat, ne vllus inferior in ea dispense, irritando dispensationem ab alio datam, certissimum est, quia ab illo pendet potestas inferioris. Dicunt tamen multi, quoties Pontifex expressè non prohibet dispensationem, sed simpliciter legem fert, Episcopum posse in ea dispensare. Potest sumi ex D. Thom. dicto art. 4. q. 91. quatenus simpliciter ait, rectorem multitudinis posse dispensare in legibus. Expressèque id affirmat D. Anton. 1. p. tit. 17. §. 20. Soto in 4. dist. 27. q. 1. art. 4. §. at quo tandem. Indicat etiam Victor. in relect. de potestate Eccles. n. 18. Qui hanc regulam constituunt; Vnūquenque Episcopum posse in sua diocesi quoad dispensationes, quidquid potest Papa in vniuersa Ecclesia, nisi ab eodem Papa prohibeatur. Quam regulam multi Canonistæ sequi videntur in cap. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic. vt ibi licet videre per Felin. & alios. Et potest probari primò ex cap. nuper, de sentent. excommun. vbi dicitur, eo ipso quod legislator sibi non referuat absolutionem, eam inferiori concedere; ergo similiter eo ipso, quo non referuat dispensationem, illam concedit. Secundò grauius est, & difficilius dispensari in votis, quàm in legibus superioris, quæ merè humanæ sunt: vota autem attingunt diuinum ius, sed Episcopus potest in votis omnibus dispensare sibi non prohibitis, seu nõ referuatis; ergo, &c. Tertio ex vltima leges ieiuniorum, & festorum Pontificiæ sunt, & tamen in eis dispensant Episcopi, quia nõ sunt prohibita; ergo idem erit in omnibus similibus. Quarto denique, quia dispensatio in his legibus est vnus ex actibus moraliter necessariis ad populi gubernationem; ergo cui hæc gubernatio committitur, consequenter datur hæc potestas,

Ordinariam potestatem habet qui legi inferiori, & æquali in eadem sede.

Innoc. Cordub.

D. Thom. Victor. Couarr.

D. Anton. Soto. Victor.

Felin.

potestas, nisi peculiariter excipiatur, sed Episcopus ex vi sui muneris habet totam gubernationem sui Episcopatus; ergo.

Nihilominus dicendum censeo non posse Episcopum dispensare in lege Pontificis, vel concilij, nisi in casibus sibi concessis. Ita sentit Gloss. vltima in cap. in quibusdam, de penis, clarius tenet Gloss. in cap. cum singulari, §. vt. verb. canonice, de præb. in 6. Innoc. in cap. dilectus, de tempot. ordinat. nu. 2. & 3. & cap. 2. De eo, qui futuri ordines suscipit. Panorm. in cap. tam licet, de testib. n. 3. & in dicto §. de adulteriis. n. 13. vbi hæc sententia communiter approbatur, vt notauit Couarr. in 4. p. 2. cap. 6. nu. 15. Gutierrez. lib. 1. canonicar. quæst. cap. 5. n. 10. Rebuff. in tract. nominat. q. 5. num. 32. & sequentibus, & in Pract. 1. part. tit. de trãll. Monacho. n. 9. Et sine dubio est sententia D. Thomæ dicto art. 4. ad 3. vt ibi aduertit, & planè sequitur Caiet. & Sylueit. verb. dispensatio. n. 14. Probatur primò ex Clem. ne Rognani, de elect. vbi dicitur, inferiori non posse tollere legem superioris, & statim explicatur, adrogando, dispensando, &c. Idem sumitur ex cap. inferior, de maiorit. & obed. & cap. inferior. 21. dist. c. sunt quidam, & cap. ideo. 25. q. 2. & ex l. 1. C. de legib. Et ratio est, quia inferior non potest irritare, vel impetire voluntatem superioris, non solum ipso inuito, sed etiam ipso non contentiente; ergo non potest dispensare in lege eius propter solam prohibitionem specialem, sed necessaria est positua concessio per voluntatem expressam, vel saltem tacitam aliquo sufficienti modo significatam. Antecedens patet tã ratione physica, quia inferior virtus non potest impedire superioris, tum ratione moralis, quia rectitudo gubernationis postulat, vt voluntas superioris præualeat contra voluntatem inferioris, nisi superior ipse cedat. Ad hoc autem necesse est, vt tollat priorem voluntatem, quod non fit, nisi per positium consensum, vel concessionem. Consequenter verd clara est, quia dispensatio aufert voluntatem superioris, seu impedit effectum eius in particulari materia. Obstat tamen, quia dispensatio est actus iurisdicçãois, sed inferior, vt sic nõ habet iurisdicçãoem circa legem superioris, nec circa personas illi subditas, formaliter in eis talem subiectionem considerando, quia est alioris rationis, vt sic dicam; ergo non habet inferior potestatem dispensandi in lege superioris, nisi ei concedatur.

Dices, ratione officij concedi, eo ipso, quod officium datur. Sed hoc est, quod contendimus, falso, & sine fundamento dici, quia illa implicita concessio, seu consecutio, neque ex natura rei habetur, vt probant rationes factæ, quia illud munus, seu officium absolute inferius est, & subordinatū superiori, neque in illa intelligitur concessa virtus supra actionem, vel effectum superioris. Neq; etiam illa consecutio habet in iure fundamentum, quia potius generales regulæ iuris sunt in contrarium, vt ex allegatis constat. Et optimum argumentum est, quia quando iura volunt concedere hanc potestatem inferiori, id declarant, vt statim dicemus. Et è conuerso multæ irregularitates, suspensiones, &c. non possunt ab Episcopis dispensari iuxta receptam doctrinam, de quibus non inuenitur concessio, sed tantum quia non inueniuntur concessa; ergo signum est, requiri concessionem præter officium, vt inferior possit in lege superioris dispensare.

Hoc autem fiet euidentius, & explicabitur amplius respondendo ad fundamenta contraria. Et in primis axioma illud, Episcopus potest in suo Episcopatu, quidquid Papa in Ecclesia, nisi prohibeatur, & nullo iure fundamentum est, & in rigore cetero esse falsum, nisi multis modis limitetur. Nam in primis supponit, Episcopos habere ex iure diuino absolutam, & vniuersalem iurisdicçãoem intra suas dioceses, limitabilem tamen à summo Pontifice. Ego verd existimo immediatè habere ab ipso summo Pontifice, ad quem etiam spectat, gradum, & modum illius iurisdicçãois definire, vt supra in hac materia tetigi, & latius in tom. de penitent. & censur. Deinde multa sunt, quæ potest Papa in vniuersa Ecclesia, quæ in rigore nunquam poterunt Episcopi, saltem eo modo, quo illa potest Pontifex, vt v. g. committere Presbytero ministeriū Sacramenti cõsumationis, vel ordinis, saltem quoad minores. Dispensare in matrimonio rato non cõsummato, vel in voto solemn. Concedere indulgentias absolute pro viuis, & defunctis vsq; ad plenariam remissionem. Instituire censuras, approbare religiones, canonizare Sanctos eo modo, quo à Pontifice fit. Quæ nunc suppono, quia non possumus omnia persequi. Denique si in aliquo sensu id tolerari potest, solum est quoad ea, quæ pertinent ad ordinariam, & gubernationem moraliter necessariam, vel cõuenientem ad salutem animarum, & considerando potestatem Episcoporum, priusquam Pontifex aliquid agendum statuat, vel prohibeat, sic enim intelligitur vnusquisque Episcopus habere in tota sua diocesi totam potestatem, quia ex vi muneris conceditur, & vt sic spectata non habet vnde limitetur. Postquam verd Pötifex aliquid particulare per suam legem præscribit, aut prohibet, eo ipso excipit illud ab ordinaria iurisdicçãoe inferioris. Et ideo nisi aliunde ei concedatur potestas dispensandi, non habet illam ex vi solius ordinariæ potestatis. Denique dici potest, legem ipsam eo ipso, quod superioris est, secũ afferre prohibitionem, vt nullus inferior audeat in eam falcem mittere, nisi ei concedatur; neq; præter hanc virtutalem, & quasi innatam prohibitionem alia formalis, & expressa per se requiritur. Vnde illud axioma vel falsum est, vel malè ad præsertim materiam applicatur, quia in dispensatione legis superioris, vel inuoluit repugnantiam, vel aliquid superfluum, & sine fundamento requirit, & limitatum, vt dixi, nihil in proposito deseruit.

Ad c. nuper, respondetur, sermonem ibi esse de absolutione à censuris, de qua longè diuersa ratio est quæ de dispensatione. In quo multi errant ab vna ad aliam argumentantes, non considerando differentiam inter illas, quam supra posuimus. Absolutio enim non est contra, aut præter legem superioris, sed secundum illam, & ideo nihil nisi quod possit ab inferiori dari, quod non referuatur. Præterea absolutio à censura, præsertim ab excommunicatione ordinatur ad bonum anime, & est necessaria ad vsum sacramentorum, & ideo merito concessa intelligitur, quado non referuatur. Quod secus est de dispensatione ab irregularitate v. g. & similibus, huius etiam euidentis argumentum est, quia in d. cap. nuper, nõ solum Episcopo, sed etiam parrocho cõicitur concessa absolutio à censura canonis non referuantis. Nemo autem dicit, parochum posse dispensare in omni lege, vel pœna non specialiter illi referuata.

Circa alias verd rationes explicandâ superest, quado, seu quibus modis, vel in quibus casibus cõsecatur Episcopis concessa potestas dispensandi in lege superioris. Quam rem bene tractat Caiet. in d. ar. 4. & Sylueit. d. n. 14. Primus ergo modus, & ceteris clarior est, quado ius ipsum concedit talem dispensandi potestatem, quod sepe fit, vel per aliquam clausulã generalem, vt in Concil. Trident. sess. 24. c. 6. de reformat. vel in aliquo casu speciali, de quo lex loquitur. Aduertendũ est autem ex communi sententia Canonistarũ, quoties in lege Pontificia additur, vt in eo possit dispensari, eo ipso intelligi dispensationem cõmitti Episcopo, tum quia aliàs verba illa essent superflua, cũ per se constet talẽ legẽ esse à Pontifice dispensabilem, tum quia potestas dispensandi amplè est interpretandã. Hæc fuit sententia Innocentij in cap. dilectus, de tempotib. ordinat. nu. 2. quem Canonistæ communiter secuti sunt in ca. at si

Episcopi habent iurisdictionem immodicam ab ipso summo Pontifice.

Differentia inter absolutionem à censuris, & dispensationem, maxime notanda.

Quando potest Episcopus in lege superioris dispensare. Caiet. Sylueit.

Conc. Trid.

Innes.

Abb. Gloss.

Panormit. 2. 5.

Sanc.

Potestas ordinaria, & delegata.

Contraria fundamenta dicuntur.

Velis. Glossa.

clerici. §. de adulterijs, de iudi. vbi Fel. plures refert Glossa. Præcipue vero allegatur Glossa vlt. in dicto c. in quibusdam, de penis. Nam quia textus dicit, Nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum, Glossa colligit posse dispensari ab Episcopo. Verumtamen non fundatur in dicto principio, sed in alio generali, quod Papa censetur cōcedere dispensationem, quam non referuat. Sed hoc modo nec ratio, nec inductio textus erit efficax, iuxta supra dicta, nisi intelligatur, non sufficere, vt Papa mere negatiue non referuat, sed necessarium esse, vt post iudicem permissat, seu concedat dispensationem, non referuando illam sibi, nec determinando personam, cui committitur, tunc enim censetur Episcopo, seu Prælato ordinario illam permittere, ne in vanum similem promissionem, vel cōcessionem addidisse videatur. Et ita est probabilis ratio, & inductio textus, quam ibi probat Abb. n. 5. & alij communiter. Vnde Rex Alphonfus in l. 8. tit. 18. part. 1. referens illud decretum, addidit, Nisi cum eo Episcopus loci dispensaret. Et similis est textus cum Glossa in cap. postulatiss, de Cler. excom. vbi etiam Innoc. & Panor. & alij communiter illam probant, & Couarr. in cap. alma mater. 1. p. §. 7. n. 8. expendens illum textum. Item Angel. verb. dispensatio. n. 5. & ibi alij Summis. Solent autem variæ limitationes ad hanc regulam assignari, vt videri potest in Decio in dict. §. de adulterijs. n. 7. & Felin. n. 1. & latius in Sacio lib. 8. de matrim. disp. 5. vsque ad nu. 5. sed illas omitto, quia non iudico esse necessarias.

Abb.

Glossa. Panormi. Couarr.

Angel.

Dec. Sacio.

9.

Couarr.

Secundo intelligatur facta hæc concessio ex recta ratione interpretate voluntate superioris, & quoad hoc ponit Caiet. tres casus. Primus quado materia est leuis, & parui momenti, ita vt lex non obliget ad mortale, vel quado præceptum non est rigorosum (ait Caiet.) sed simplex statutum, vtiq; solum obligans per modum regulæ, vt solet esse in religionibus. Quod est per se verisimile, vel quia in moralibus parui pro nihilo reputatur, vel quia cui committitur gubernatio in maioribus, videtur hæc minor cōcessio, vel etiã quia superior nolens ponere rigorosam legis obligationem, hoc ipso indicauit, voluntatem suam non esse aded definitam circa illam materiam, quin particulares casus committat gubernatori. In secundo ordine ponuntur ea, quæ frequenter occurrunt, quia non est verisimile superiorem velle, vt in singulis rebus frequenter, & ad ordinariū regimen necessariis, ad illū recurratur. Et hoc probat exempla adducta de voto, & de ieiuniis, & similibus, vt notauit etiam Caietan. 2. 2. q. 143. ar. 4. & in sum. verb. ieiunium. Ledesim. in 4. 2. p. q. 17. ar. 3. Nauar. cap. 2. l. n. 2. Vnde in his frequentibus admitti possent illa regula, Episcopus posse dispensare in omnibus sibi non prohibitis. Quod maxime verum habet, quado talis dispensatio ordinatur ad bonū animæ, & ad tollendum vincenti cōscientiæ, aut periculū peccandi. Nam si sit tantū dispensatio in penis, vel in aliis impedimentis, non tā facile est extēdēda facultas, nisi cōsuetudo etiam iuuat.

Caietan. Ledesim. Nauar.

10.

Couarr.

In tertio ordine ponit Caiet. ea, quæ vocat propria, id est, eas leges, quæ licet manent à Pontifice, non sunt pro vniuersa Ecclesia, sed pro tali provincia, Episcopatu, aut cōgregatione: nam in his censetur posse dispensare Prælatum illius loci, vel cōgregationis. Quod alij etiam sequuntur. Et ratio esse videtur, quia quæ sunt propria, & particularia, minus sūt nota supremo Principi, argumento c. 1. de constitut. in 6. Et ideo credendum est, committi proprio gubernatori illius cōmunitatis. Hic vero casus mihi non videtur certus, sed valde dubius, quia neq; in iure, neq; in vsu video illius sufficiens fundamentum, & ratio illa non cogit, sicut enim Pontifex habuit sufficientem notitiã illius particularis cōmunitatis ad ponendam legem, ita habere potest ad dispensandum in illa. Quapropter nisi cōcurrat, etiam frequentia, aut cōsuetudo, non existimo hoc esse admittendum, quado sine incommodo potest dispensatio peti ab auctore legis. Vltimò enim addendū

est, etiam intelligi hanc potestatem cōcessam in casibus extraordinariis, quando necessitas re vera magna est, & est periculum in mora, vel impotentia ad eundem Pontificem, tunc enim ex rationabili interpretatione voluntatis Pontificis, censetur Episcopus habere potestatem dispensandi, vt tradunt Panormi. in dicto §. de adulterijs, n. 9. & ibi Deci. n. 10. & Felin. n. 3. qui alios allegat. Rebus in Pract. tit. de dispensat. ad plura benef. n. 30. & 31. Felin. in c. 1. de constitut. n. 49. cum Rota decif. 262. in nouis, alijs de iur. patron. decif. 5. n. 2. in nouis, Syluest. verb. dispensatio. q. 14. n. 15. & ibi Angel. n. 5. & Armill. nu. 19. Nauar. c. 2. n. 85. & cōmuniter Doctores. præsertim Saco. lib. 2. de matrim. disp. 40. & lib. 8. disp. 9. n. 22. & alij recentiores tractantes de voto, de matrimonio, & de ceteris. Quibus omnibus addenda est cōsuetudo, quæ est optima legum interpret. & ad iurisdictionem acquirendam sufficit. Atq; hinc cōstat quid dicendū sit de Parochis, & alijs Rectoribus animarum non habentibus iurisdictionem Episcopalem, vtrū possint dispensare in legibus superiorum. Multi affirmant, quando non potest adiri Episcopus commode, quod late tractat Saco. lib. 8. disp. 9. n. 17. qui videri potest, Resolutio est, de iure non posse parochos dispensare, quia non habent ordinariã iurisdictionem fori externi, etiã voluntariam, ad quam pertinet hæc dispensatio, nec inuenitur ius illa tribuens. De cōsuetudine autem solent dispensare in casibus particularibus occurrentibus in quibusdã frequentioribus præceptis, vt ieiuniis, in festorum obseruatione quoad vacandū ab operibus, quæ cōsuetudo vbi fuerit, seruari poterit in legibus, circa quas fuerit introducta, non verò extendi ad similes, quia est iuri contraria.

In quibus casibus non est necessarium recurrere ad summum Pontificem. Panormi. Deci. Felin. Rebus. Felin. Rota. Syluest. Angel. Armill. Nauar.

11.

Saco. De iure non possunt parochi dispensare in legibus superiorum, de cōsuetudine autem in alijs quibus.

CAPVT XV.

Nonnulla dubia circa potestatem inferiorū ad dispensandum in legibus superiorum explicantur.

DE potestate, quam vnusquisq; Princeps, vel Prælatas habet ad dispensandū in sua propria lege, vel sui inferioris, nihil specialiter dubitandum, vel declarandū occurrit, præter ea, quæ de causa dispensandi infra dicemus: circa potestatem verò inferioris ad dispensandum in lege superioris, nonnulla supersunt explicanda. Primum est, an hæc potestas dicenda sit ordinaria, vel delegata, quia non est innata proprio muneri, & iurisdictioni, sed per superioris voluntatem conceditur; ergo non est ordinaria potestas, nam hæc solum est illa, quæ iure proprio habetur, erit ergo delegata. Sed hoc nullã cōtrouersiam habet, aut difficultatem. Dicendum est enim, hæc potestatem esse ordinariam in Episcopis, & idē est in similibus. Ratio est, quia licet hæc potestas commissa sit à superiore, vt à Papa v. g. confertur ex vi muneris, ita enim est illud munus institutū, vt radicatum in se habeat totam illam iurisdictionem ex vi suæ collationis, & institutionis, siue hæc institutio, & concessio sit ex vi iuris diuini, siue per Pontifices facta, vel cōsummata sit hoc enim parum ad rem præsentem refert, vt constat, & videtur aperte declaratū in c. vlt. de offic. ordinat. vbi Felin. in princ. id aduertit, dicens, licet dispensatio à iure concessa, intelligatur solis Episcopis commissa, nihilominus posse Episcopum illam committere inferiori, quia nimirum in illo iam est potestas ordinaria. Quod etiam dixit Dominie. in c. cum eo, de elec. in 6. & Feder. conf. 36. Imò addit generaliter idē Felin. in c. licet, de offic. ordin. cum Bal. in l. 1. ff. de offic. consol. q. 9. iurisdictionem in perpetuū cōmissam esse ordinariam. Et sic etiam dixit Glossa vlt. in dicto c. vlt. potestatem datam ex privilegio, si sit concessa ex peculiari institutione, & tanquam perpetuò annexa dignitati, ordinariam censeri. Quæ est sententia communis, vt referens plures tradit Couarr. lib. 3. variat. c. 2. c. n.

1.

Potestas hæc non delegata, sed ordinaria dicitur in Episcopis quado confertur à Papa ex vi muneris.

Felin.

Dominie. Feder. Bald.

Glossa.

Couarr.

Speulat. Panorm.

2.

11.

Saco.

3.

4.

10.

Couarr.

20. n. 6. & 10. & plures refert Sanc. lib. 2. de matrim. disp. 40. n. 14. Et est optima ratio fundatum, quia ex ipso, quod iurisdictione perpetuò est concessa, & annexa dignitati, in illa manet radicata, & cum illa conferretur, & ideo ordinaria relinquatur, & qui illam habet, delegare eam potest. Et sic potestas, quam habet Legatus à latere Papæ ad dispensandum in legibus, ordinaria est, sicut de votis alibi diximus, & tradunt Speculat. in tit. de dispensatione. §. consequitur: & Panorm. in cap. vlt. de transact. n. 5. Quia Legatus est ordinarius in sua prouincia, & maior omnibus post Papam. Vnde dispensare potest in omnibus, quæ non sunt Papæ referuata, vt sumitur ex cap. quod translationes, de offic. legati.

Secundum dubium est, an Episcopus, vel Archiepiscopus possit dispensare in legibus concilij provincialis tanquam in lege propria, vel tanquam in lege superioris, hoc enim multum interest, vt constabit infra dicendis de causa dispensationis. Et idem dubium cum proportione est de Patriarchali, seu nationali concilio respectiue. In quo in primis supponendū est, sermone esse de Prælati illius prouinciæ, seu Archiepiscopi, vbi concilium celebratum est: nã ibi tantum obligant illius leges, & constat, extraneos Prælatos non posse in illis dispensare ordinariã iurisdictione, quæ extra territorium non extenditur. Deinde supponimus non solum Archiepiscopus, sed etiam Episcopus suffraganeos posse in talibus legibus dispensare, nisi specialiter sint alteri referuata, quod intelligendū est respectiue, id est, ab vnoquoq; pro suis subditis, & pro sua diocesi, quatenus in illa obligant tales leges. Neq; Archiepiscopus iure ordinario amplius potest, sed cum proportione pro sua diocesi: nam in diocesis suffraganeorum nihil immediatè, & ordinariè potest, sicut de dispensatione in votis suo loco diximus. Quod autem hoc modo possint dispensare, constabit ex dicendis.

Dubitari ergo potest, an vnusquisq; dispense in tali lege tanquã in iura propria, an verò tanquã in lege superioris. Videri enim potest illud prius, quia vnusquisq; solum dispensat in tali lege in sua diocesi, ergo solum dispensat in ea tanquam à se latus, ergo tanquam in sua, & non alicuius superioris. Declaratur, quia in Concil. provinciali non videtur esse specialis iurisdictione, quæ sit vna supra omnes dioceses Archiepiscopatus, vel prouinciæ. Quis enim illam cōstituit illi cōmunitati? Neq; enim de iure diuino est, nec de humano ostendi potest: solum ergo videtur esse in tali concilio aggregatio iurisdictionū plurium Episcoporum, qui in talibus legibus ferendis quasi cōmuni pacto conueniunt, & ita vnusquisq; Episcopus illas fert pro suo Episcopatu, & omnes simul pro tota prouincia; ergo postea vnusquisq; pro suo arbitrio in illis dispensat tanquã à se latus, & non tanquã ab aliquo superiore.

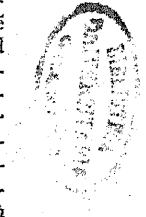
Nihilominus respectu singulorum Episcoporum certum est illas leges censeri leges à superiori latus, & ita solum posse in illis dispensare, quatenus illis concessum est expresse, vel tacite, aut cōsuetudine. Ratio est, quia vera in Concilio provinciali, vt est vnum corpus mysticum, est vera iurisdictione quasi per se vna moraliter (vt sic rem explicem) & non tantum est aggregatio iurisdictionū. Quod quidem tanquam certum supponimus ex materia de conciliis, quam, Deo dante, in tom. 6. 3. partis tractabimus, in illū enim locum totum ordinem Ecclesiasticæ Hierarchiæ explicandum referuamus. Nunc id satis cōstat ex cōmuni vsu, & perpetua Ecclesiæ traditione, quæ cōstat ex dist. 18. per totam. Item ex q. 3. c. sicut, cum multis sequentibus, & ex c. græue nimis, de præben. & ex c. sicut olim, de accusat. vbi supponitur, huiusmodi concilium posse statuta condere, quæ Episcopi, & seruari debent, & facere vt seruentur, idēq; renouat Conc. Suarez de Legib.

Trident. sess. 24. cap. 2. ex quibus etiam constat, posse huiusmodi concilium singulos Episcoporum iudicare atq; aded habere in illos vim directiuam, & cōditiuã, quam habere non possent, nisi haberet propriam iurisdictionem, distinctã à iurisdictione singulorum Episcoporum, & superiorem illis. Nam licet plures Episcopi in vnum aggregarentur, sine capite non facerent vnum corpus, nec in illis simul sumptis daretur iurisdictione supra singulos. Longè ergo aliter iudicandum est de Concilio provinciali. Hinc ergo cōcluditur, leges ab eo latus esse leges superioris respectu singulorum Episcoporum, & consequenter vnumquemq; Episcopum tantum posse in illis legibus dispensare, quãtum illis concessum est, vel permissum, quod etiã à fortiori constabit ex his, quæ de Archiepiscopo dicemus. Deniq; inde etiam cōcluditur, quod licet Episcopus possit in tali lege dispensare in sua diocesi, non tamen potest illam abrogare, etiam pro sua diocesi, quia est lex superioris, quæ ab inferiori etiam ex parte abrogari non potest, vt infra dicitur.

An verò idem sit dicendum de Archiepiscopo, videtur esse dubium, quia Archiepiscopus videtur esse supra tale concilium, sicut Papa est supra concilium generale: nam est caput in illo concilio, & ideo ipse cum concilio potest punire Episcopos, consilium autem non potest punire Archiepiscopum, vt significatur in c. grans, de præben. Et in cap. multis, dist. 17. significatur appellari à Concilio provinciali ad Metropolitanum. Nihilominus dicendū est, Archiepiscopum non aliter posse dispensare in legibus Concilij provincialis, quã ceteros Episcopos, est enim etiam ipse inferior tali concilio, vt sentit Glossa vltima in cap. sicut 2. q. 7. Et sumitur etiam ex Gloss. vlt. in cap. penult. de appellat. in 6. quatenus ait, appellari à Metropolitanano ad Concilium provinciale, quod est signum distinctiōis, & superioris iurisdictionis in concilio. Id autē colligit ex dicto cap. multis, nam prius ibi dicitur, quod si Episcopi alicuius prouinciæ aliquam inter se controuersiam habeant, ad maiorem sedem, id est, Metropolitanam illam referant, & subitur, Si illic facile, & in se non discernuntur, ubi fuerit Synodus regulariter congregata, c. monice, & in se iudicentur. Synodus (inquã) vtiq; prouincialis, quia nec Episcopalis sufficit, nec generalis est necessaria; ergo clarè ponitur recensus à Metropolitanana sede ad Concil. provinciale tanquam ad superiores. Et ita etiam sentit Nauar. in cons. 6. de maior. & obed. cum Paulo de Eleazar, & Cardin. in Clement. 1. §. quod etiam interdicitis, de sent. excommu. vbi idem tenet Anchar. num. 5.

Ratio autem est, quia iurisdictione illa, quæ est in Concilio provinciali, non est eadem, quæ est in Archiepiscopo, neq; etiam est ab illo, sed est alior, & vniuersalior, quã illa. Quod patet, tum quia ad plures effectus extenditur, quia Archiepiscopus per suã iurisdictionem non possit de Episcopis suffraganeis iudicare, vel eos punire, nec leges pro eorum diocesis ferre, c. nullus, cum alijs. q. 3. c. 1. de off. legat. quæ tamen potest concilium. Tum etiam quia talis est iurisdictione Concilij provincialis, vt actus eius cōmuni consensu, seu maioris partis fieri debeant, vt aperte colligitur ex dicto c. nullus, & ex vsu, & ordine talij conciliorū, prout ex Isidoro describitur in 1. tom. Conciliorum, vbi etiam dicitur constitutiones edi à toto Concilio, & ab omnibus debere subscribi. Neq; possit Archiepiscopus, etiam si id ter taret, tale ius sibi vsurpare. Signum ergo euidentis est, iurisdictionem concilij non esse illius, nec ab illo, sed esse superiorem illo. Et ita non sedet Archiepiscopus in Concilio tanquam maior iurisdictione toto concilio, sed tanquã præfidentis, vt maior dignitate, & potestate, vt rectus ordo seruetur. Vnde autē concilium illud habeat iurisdictionem, an à iure diuino quasi naturali gratia, vel à Pontifice summo,

Couarr. Triu. Archiepiscopus non aliter dispensat in lege Concilij provincialis, quã alij Episcopi. Glossa.

Nauar. Paul. de Eleaz. Cardin. Anchar. 6.

alterius considerationis est: utrumque autem potest A probabiliter defend.

7. Archiepiscopus ligatur legibus provincial. vanaque membrum

Hinc ergo concluditur, Archiepiscopum ligari legibus concilij provincialis tanquam vnum ex membris eius, & inferiorem illo. Vnde consequens est, vt non dispensei in illius legibus tanquam in suis, sed tanquam in legibus sui superioris. Atq; ita quoad hoc eadē est ratio de Archiepiscopo, quā de aliis. Omnes ergo eatenus possunt in talibus legibus dispensare quatenus illis permillum est, vel concessum. Vnde si concilium reseruasset suę legis dispensationem, nullus possit in ea dispēare sua auctoritate, nisi summus Pontifex, vel Concilium generale, vel idem provinciale iterum congregatum. Ordinariē verō cum nō sit talis reseruatō, intelligitur cōmissa Episcopis potestas dispēandi, vnicuiq; respectiue pro sua diocēsi, & Archiepiscopo etiam pro sua tantum, & non pro diocēsis suffraganeorum, quia (vt dixi) non habet ibi ordinariam iurisdictionem immediatam, nisi quoad aliquam viciat. Colligitur autem dicta concessio tum ex vsu, tum quia est moraliter necessaria, ne oporteat vel summum Pontificem adire, vel aliud concilium expectare pro singulis dispensationibus, quod esset graue incommodum. Dices: potuit committi dispensatio talium legum Archiepiscopo. Respondeo, potuisse quidem ab eodem concilio committi, consentientibus omnibus Episcopis, vel à Pontifice, per cōmune ius; nō autem modo ei committitur, quia neutrum ex vsu constat, nec est verisimile Episcopos suffraganeos velle tantam potestatem Archiepiscopo cōcedere. Nec etiam iure communi, vel Pontificio fit illa commissio Archiepiscopo magis, quā aliis, tum quia non potest ostendi tale ius, tum etiam quia esset in præiudicium Episcoporum, maxime quia statuta talium conciliorum solēt esse de rebus ordinatis, & ad singularum diocēsum cōmune regimē reputari, vt dicitur in cap. didici, in fine. r. q. 7. huiusmodi autem negotia non potest Episcopus sine suo capitulo expedire, iuxta cap. penult. 1. 5. q. 7. & cap. quanto, de iis, que s. à Præl. &c. Aliter verō Hostiens. in sum. lib. 3. tit. de iis, que s. à Præl. nu. 1. distinctione vtitur. Nam in magnis (inquit) beneficiis dispensare non potest sine consensu capituli, sed in minimis, sequitur Syluest. verb. dispensatio, q. 4. & refert plures, & Turrecrem. in dicto cap. si quis sine.

Episcopus nō est inferior respectu legum Synodicalium.

Tertium dubium simile præcedenti est de singulis Episcopis respectu cōstitutionum propriarum singularum Episcopatum. Duplicia enim esse possunt huiusmodi statuta seu leges, quædam conditæ a solo Episcopo, sua auctoritate, & voluntate, & de his clarū est, posse in illis dispensare ex intrinseca potestate, & voluntate à qua sola pendent. Aliæ solent esse leges synodales, quæ fiunt ab Episcopo cum Synodo Episcopali, & respectu talium legum videtur se habere Episcopus tanquam inferior, sicut de Archiepiscopo diximus, quia istæ leges sunt conciliares, & sic sunt à potestate superiori. Nihilominus tamen contrarium verum est, quia iuxta veriorē sententiam in Episcopali Synodo non est iurisdictione propria, & legislatiua distincta à iurisdictione Episcopi, quia inferiores, qui cum Episcopo in ea Synodo conueniunt, non habent iurisdictionem propriā Episcopalem, aut legislatiuam, sicut habent Episcopi conuenientes in Conc. provinciali, & ideo inferiores clerici cum Episcopo conuenientes ex se non habent potestatem conferendi illi Synodo specialem iurisdictionē ab Episcopali distinctam, & illa superiore, quasi ex natura rei resultat in tali conuentu ex consensione omnium. Quia hoc nō habet fundamentum in supernaturali iurisdictione singularium, vt ex dictis cōstat. Nec etiam Christus immediatē illam cōfert, neque etiam Pontifex, nullo enim iure aliquid istorum ostendi potest. Et ideo iurisdictione illius Synodi nō est alia, nisi solius Episcopi, & Synodus tantum congregatur, vt maiori consilio, & mutuitate, ac suauiori modo res ordinentur. Quod significauit Bellarmin. lib. 1. de Concil. c. 4. dicens diocēsanās Synodos vix posse concilia appellari, eum in

Bellar.

eis ordinariē nullus sit, qui iurisdictionē habeat præter vnum Episcopum. Quapropter ita potest Episcopus dispensare in cōstitutione Synodi sicut in suaproptia, vt expresse docuit Nauarr. in su. cap. 2. 5. n. 74. in fine, & in Comment. de simon. n. 4. & sequitur Sanc. lib. 8. disp. 17. n. 34. vbi allegat quosdam modernos cōtariarum sentientes, quia supponunt Synodum esse supra Episcopum, & ex cōmunicationem latæ sententiæ latam in tali Synodo ligare etiam Episcopum. Sed hoc sine dubio falsum est, & sine fundamento dicitur, quia per se loquendo in ea Synodo non est alia potestas excommunicandi, nisi potestas Episcopi, qui non potest ligare seipsum, sed leges in tali Synodo factæ, licet obligēt Episcopum quoad vim directiuam, non tamen quoad cōstitutiuam, in quo etiam differunt à legibus Concilij provincialis, vt sentit etiam Nauarr. conf. 6. de maiorit. & obed. n. 5. in fine. Est ergo magna differentia etiam quoad dispensationem: nam Episcopus dispensat in lege Concilij provincialis tanquam in lege superioris, in synodali autem tanquam in sua, & ideo longē aliter requiritur iusta causa in vtraque dispensatione iuxta doctrinam inferius tradendam.

Quartum dubium est, an Episcopus possit solus in legibus canonicis dispensare, vel indigeat cōsensu, vel cōsilio sui capituli. Aliqui enim Canonistæ dixerunt, non posse Episcopum dispensare in his legibus sine cōsensu, vel cōsilio capituli. Videtur autem loquitam de dispensatione in iure communi, seu Pōstificio, aut conciliari, quā etiam synodali: nam indefinitē, imò & vniuersaliter loquuntur, vt patet ex Glossa vlt. in c. vlt. q. 5. & ex Glossa in cap. si quis sine, 8. d. & in c. ex penitentibus, dist. 50. Vbi Turrecrem. sentit, de iure veram esse hanc sententiam, quā etiam tenet Archid. in cap. 1. de filiis Presbyter. in 6. & Oldrad. conf. 326. n. 6. Fundamentum est, quia dispensatio est actus sollemnis, & inter ardua, & grauiora negotia reputatur, vt dicitur in cap. didici, in fine. r. q. 7. huiusmodi autem negotia non potest Episcopus sine suo capitulo expedire, iuxta cap. penult. 1. 5. q. 7. & cap. quanto, de iis, que s. à Præl. &c. Aliter verō Hostiens. in sum. lib. 3. tit. de iis, que s. à Præl. nu. 1. distinctione vtitur. Nam in magnis (inquit) beneficiis dispensare non potest sine consensu capituli, sed in minimis, sequitur Syluest. verb. dispensatio, q. 4. & refert plures, & Turrecrem. in dicto cap. si quis sine.

Dico verō in primis, indubitatum videri, posse Episcopum solum, & sine consensu capituli dispensare in suis legibus & cōstitutionibus. Probat, tum quia talis dispensatio inter minores merito computatur, tum etiam quia talis lex potest ferri ab Episcopo sine capitulo, vt supra dixi; ergo multō magis dispensari. Deinde dico, saltem ex cōsuetudine posse Episcopum dispensare in quocumque casu suo sine capitulo, ita fatetur etiam Turrecrem. supra cum Archid. in dicto cap. ex penitentibus, & idem tenet Gloss. in c. cum ex eo, de elect. in 6. verb. Episcopi, cum Hostiens. in cap. dilectus, de tempor. ordin. nam de facto ita obseruat Episcopi, & cōsuetudo possit ius dare, etiam derogando iuri. Dico verō vltimō, etiam de iure nō habere in hoc actu Episcopum dependentiam à capitulo. Ita sentit dicta Gloss. in cap. cum ex eo, quā alij ibi sequuntur, & Angel. verb. dispensatio. n. 6. Ratio autem est, quia nec iure diuino, aut naturali est necessarius cōsensus capituli cum Episcopo ad dispensandum, nec ex iure positio Ecclesiæ; ergo. Antecedens quoad ius diuinum patet, quia iurisdictione Episcoporum, vel non est absolutē de iure diuino, & ita neque habet modum præscriptum ex diuino iure, vel eo modo, quo est de iure diuino, pertinet ad Monarchicum regimen immediatum. Vnde non est cur fingatur data cum illa imitatione, neque etiam in iure naturali id potest habere fundamentum.

De

De iure autem Ecclesiastico probatur, quia vbi cunctiura canonica committunt dispensationem Episcopo, de illo solo loquitur, nulla facta mentione capituli, cap. ut si clericus, §. de adulteris, &c. cum ex eo, cum similibus quæ ibi Glossa refert. Et eodem modo loquitur Concilium Tridentin. sess. 1. 4. cap. 7. sess. 2. 4. cap. 6. & frequenter. Quod verō dicunt aliqui, subintelligendum esse conditionem de concursu capituli, gratis dicitur, cum id nullibi sit expressum. Et declaratur tandem: nam tribus modis potest intelligi concursus capituli, scilicet, per solam præsentiam, per cōsentium, & per cōsultum; Doctores enim allegati ambigunt nunc de vno, nunc de altero modo loquuntur. Primum significat Glossa quadam, & alij dum dicunt, requiri ad solemnitatem actus, & vt de illo possit sufficienter constare. Sed hoc friuolum est, quia nec dispensatio per se requirit tām solemnitatem, nec vllō iure postulatur, & aliis modis potest sufficienter de dispensatione constare. Secundum verō nimum est, quia etiam in dicto c. quanto, non dicitur, cum consensu, sed cum consilio, & eodem modo loquitur cap. nauis, de iis, quæ sunt à Præl. &c. Et ita non requiritur consensus, nisi in casibus expressis, qui ordinariē spectant ad ius, vel indemnitate Ecclesiæ, seu capituli. Tertium verō de consilio fortasse habet aliquam probabilitatem de antiquo iure, & in rebus arduis. Sed iam non est necessaria talis forma, vt consuetudo, & postiora iura probāt. Maxime quia dispensatio per se non reputatur ex rebus arduis, quæ requirunt consilium capituli, vt notat Federic. de Senis conf. 40. in fine, & indicat Syluest. supra. Qui solum excipit dispensationes, quæ possent cedere in præiudicium Ecclesiæ, quod intelligendum puto de præiudicio cōtra ius propriū Ecclesiæ, vel capituli. Vnde non placet exemplum de dispensatione ad ordines, quo vtitur Sylu. nam talis dispensatio per se nullum præiudicium affert.

CAPVT XVI.

Verum habentes potestatem ordinariam ad dispensandum in legibus habeant etiam ad commutandum.

1. Ennius potest leges suas commutare, & in illis dispensare.

Sensus quæstionis est, an liceat legislatoribus, vel Prælatibus, quando relaxant vinculum legis, onus aliquod, vel personale, vel pecuniarium imponere: id enim videtur in vsu esse, & tamen non est facile rationem illius reddere, & iustitiam, vel potestatem explicare. Primum ergo de Pontifice summo (& idem erit cum proportione in quolibet Principe supremo in suo ordine) omnes fatentur posse hoc modo leges suas dispensare, & commutare, quia hoc non est per se malum, vt cōstat, & in sequentibus declarabitur: nec potest esse prohibitum Papæ, cum supremam potestatem habeat. Nec alicubi inuenitur talis prohibitio, vt etiam ostendatur à fortiori. Imò habemus talis dispensationis exemplum in cap. licet, de ser. vbi Pontifex dispensat in quadam pifcatione in die festo cum onere cuiusdam elemosynæ. Nam licet quidam Summi stæ dixerint, illud onus esse concilij, non necessitatis, vim faciunt textui, & verbis eius. Quia illa indulgentia sub tali conditione, vel modo conceditur per hæc verba, Ita quod post factam capturam, Ecclesiis circumpositis, & pauperibus congrua faciant portioem. Concessio autem sub conditione, vel modo inducit necessitatem adimplendi conditionem, si quis dispensatione vtatur, vt rectē viderit ibi Panormit. Anton. & alij, & Nauarr. in sum. cap. 3. n. 9. cum Angelo, & Caiet. & idem dixi in primo tom. de relig. tract. 2. lib. 2. cap. 19. n. 7. Sclarius cap. 33. à n. 5. Et in dispensationibus, præsertim in matrimonij impedimentis, & aliis similibus hoc obseruat cōsuetudo Romana, vt latē explicui dicto tom. 1. de religion. tract. 3. lib. 7. de simon. c. 20. n. 11. & 12.

Panorm. Anton. Nauarr. Angel. Caiet.

Suarez de Legib.

Secundō videtur etiam extra controuersiam positum, posse Episcopos, seu alios inferiores legislatores, dispensare in suis legibus, non purē, sed per modum commutationis, aut compensationis. Ita supponit vt manifestum Sanci. lib. 8. de matrim. disp. 1. 4. n. 1. licet neminem alleget, quia non videtur fuisse hoc in controuersia positum. Rationem reddit, quia huiusmodi leges à volūate Episcopi, vel similis legislatoris pendentes, ergo ex iusta causa potest eadem voluntate relaxare legem, vel omnino, vel partim, in aliud opus illam obligationem commutando. Item quia eadem est proportio inter Episcopum, & suam legem, quæ est inter Pontificem, & suam: nam in vtroque pedit obligatio legis à propria voluntate respectiue, & in neutro deest potestas ad imponendum nouum onus loco alterius, eadem enim potestas, quæ fuit sufficiens ad legem ferendam, erit etiam sufficiens ad aliam obligationem loco illius imponendam.

Nihilominus tamen de Episcopis, seu inferioribus dispensantibus in lege superioris, negant aliqui, posse dispensare commutationem miscendo, seu compensationem exigēdo, sed solum purē relaxando legem, si causa exigat, vel iustē id permittat. Ita tenet Sanc. supra n. 2. & latius lib. 3. disp. 10. à n. 8. vbi refert Sorum 4. dist. 2. 8. q. 1. ar. 2. vbi specialiter loquitur de dispensatione in denūciationibus matrimonij, dicitque vbi iusta causa dispensandi subest, iniquissimum esse, aliquam multam imponere, etiam pro Ecclesiæ fabrica.

Et potest ad idem allegari Nauarr. conf. 18. de penit. & remiss. n. 3. dicens, peccare Prælatum cōcedentem dispensationem subdito, quæ iure communi competit, pro aliquo adiutorio temporalis, & intelligit etiam pro elemosyna faciēda, vt ex n. 4. constat, quia non est pecuniā dandum, quod iure communi gratis debetur, iuxta l. 2. ff. de condict. ob tryp. caus. Fundamentum esse potest multiplex. Primum quia illa actio est iniusta, si dispensatio habet iustam causam, quod indicant Nauarr. & Soto. Secundum, quia in Episcopis vix potest excusari à labe simoniæ, vt ait etiam Nauarr. & indicat Tabien. verb. simonia. nu. 5. 1. Tertium, & magis proprium, quia hæc excedit potestatem Episcopi, aut similis dispensantis in lege superioris: nam ipse non posuit obligationem talis legis, nec fortasse potuisset illā ferre; ergo nec potest aliquam obligationē ponere loco obligationis talis legis. Probat cōsequentiā, quia à superiore solum illi commissum est, vt tollat vinculum legis suæ, quando iustum fuerit, non verō vt aliud onus imponat, & Prælatus nō plus potest in illo actu, quā ei sit commissum. Neque habet aliquem iustum titulum ad imponendum tale onus. Et confirmatur, quia aliā posset Episcopus sua voluntate, & sine alia causa commutare opus legis in aliud opus pium, sicut potest in votis facere, quod sine dubio falsum est. Confirmatur secundō ex Trid. sess. 25. cap. 18. de reform. præcipiente dispensationes gratis dari, non sit autem gratis, quod sit onere imposto, etiam si titulo elemosynæ imponatur.

Hæc verō sententiā ita definitē & nudē prolata mihi probari non potest, & ita contrarium absolutē docui in d. tomo 1. de relig. tract. 2. lib. 2. c. 33. n. 10. & tract. 3. lib. 4. c. 20. n. 15. estque sententiā Panormit. in dicto cap. licet. n. 4. & in rubric. de obseruat. icium. n. 9. vbi alij Doctores communiter, in dispensatione iciumij facta per Episcopum, vel alios Prælatos, non solum approbant compensationem, sed etiam consulere videntur. Et idem habet Innoc. ibi c. 1. quem refert, & sequitur Palud. in 4. dist. 1. 5. q. 4. art. 1. 3. & omnes Summi stæ & Doctores tractantes de iciumio. Et idem tenet Caiet. 1. 2. q. 97. ar. 4. Et præterea consuetudo valde communis, tam in iciumis, quā in dispensationibus, circa opera seruilia in die festo, & circa præceptū recitandi horas canonicas, & similia. Ratio verō esse

Episcopus potest leges suas commutare, & in illis dispensare.

Sanch. Soto.

Nauarr.

Tabien.

Ydent.

Potest Episcopus dispensare in lege superioris per modum compensationis.

Innoc. Palud.

Caiet.

potest, quia hoc non est per se malum, nec est prohibi-
bitum inferioribus Prælati, nec excedit illorum fa-
cultatem; ergo possunt id facere & licite, & valide.
Antecedens quoad primam partem patet facile re-
spiciendo ad duas primas rationes. Quia in tali com-
mutatione non intercedit iniustitia. Nam licet detur
causa iusta relaxandi legem, potest illi satisfieri mis-
cendo aliquam compensationem, quæ ex parte sup-
pleat intentionem legislatoris, quia non impeditur ex
vi talis causæ. Imò interdum contingere potest, ut cau-
sa sit iusta, & sufficiens ad relaxandam hoc modo, &
non ad puram remissionem; sicut in votis dicere solemus,
quoad hoc enim ferè eadem est ratio, ut ostendam. Ac
denique licet causa sit talis, ut propter illam possit iuste
dispensari pure; nihilominus potest non obligare ad
sic dispensandam, & ita sine iniustitia poterit aliqua
recompensatio imponi, dummodò iusto titulo impo-
natur, ut declarabo. Deinde potest in tali remissione
nulla simonia, nec umbra eius committi, ut in dicto
cap. 20. latè declaravi, & est manifestum in commuta-
tionibus votorum. Item est clarum, quòd non inter-
cedit pecunia, nec fit compensatio per modum redem-
ptionis, sed puræ commutationis, imponendo opus
orationis, aut simile. Deniq; etiã si onus pecuniarium
imponatur, si nullo modo in utilitatem imponentis,
sed ad pia opera pure, & sincere applicetur, cessat om-
nis suspicio simoniæ; ergo talis modus compensa-
tionis non est per se, seu intrinsecè malus, nulla enim
deordinatio intrinsecè cogitari potest.

Secunda verò pars antecedentis, nimirum hoc non
esse malum, quia prohibitum his Prælati, probatur,
quia nulla potest ostendi lex Ecclesiastica hoc prohib-
ens, etenim si qua esset, in eadem decretum illud Con-
cilij Trident. sess. 25. cap. 18. At illud in primis non loquitur
de dispensationibus tantum Episcoporum, seu in-
feriorum Prælatorum, sed simpliciter de dispensatione
legum. Vnde tota illa doctrina sine dubio generalis
est, etiam de dispensationibus Pape, ut patet ex prin-
cipio capituli, & ex absoluto loquendi modo, & ex illa
distributione posita in fine capituli, *A quibus sumus, ad
quos dispensatio pervenit*; at Pontifices quando dispen-
sant imponendo similia onera, non derogant illi decre-
to, aliàs non rectè facerent; passim, & sine speciali cau-
sa, illud transgrediendo. Deinde lex illa etiam compre-
hendit dispensationes Episcoporum in propriis legi-
bus, ut ex eadem verborum consideratione, & pondera-
tione constat, & tamen in illis non cõsetur prohibi-
tus hic modus compensationis; ergo nec in aliis. De-
nique qui commutat votum, gratis commutat, siue im-
ponat onus personale, siue reale, dummodò non pro-
pter temporalem utilitatem, sed propter operis pieta-
tem compensationem faciat. Vnde in illo decreto hoc
solum intèditur, ut nihil temporale exigatur propter
dispensationem, non solum per modum pretij, verum
etiam nec per modum stipendij, aut congruæ susten-
tationis, ut in dicto cap. 20. n. 1. 4. & 15. latè explicavi,
ubi etiam sic exposui sententiam Nauarr. Tabienæ,
& aliorum. In compensatione autem, vel commuta-
tione, de qua loquimur, non imponitur vnum opus
loco alterius eo titulo, id est, propter dispensationem,
sed pure propter opus pietatis, vel diuinum cultum, ut
supponimus; ergo prohibitio illa cõcilij nihil ad rem
præsentem spectat, & præter illam nulla alia affertur,
nec ego illam hætenus inueni; non est ergo hoc ma-
lum, quia prohibitum.

Tertia denique pars antecedentis, scilicet, quòd po-
testas nõ desit, patet, quia author legis habet potesta-
tem hoc modo dispensandi in lege, ut supponitur; er-
go potest committere inferiori, ut eodem modo dis-
penset, quòd illi videbitur expedire. Quid enim ob-
stat, quominus id possit. Si autem potest; ergo quoties
absolutè, & simpliciter committitur dispensatio, sine

pp. Trid.

Nauarr. Tabien.

A vlla declaratione, vel limitatione intelligitur, ut cõ-
modo possit fieri, quo commissarius prudenter iudica-
uerit expedire; ergo non limitatur potestas ad relaxa-
tionem per puram ablationem, sed extenditur ad mix-
tã cum aliqua compensatione: nõ hæc sæpe esse po-
test nõ solum iusta, sed etiam melior, & utilior animæ,
ac subinde magis secundum intentionem legislatoris.

Vnde optima est etiam illa ratio, qua vsi sumus in
lib. 6. de voto, cap. 12. potestatem dispensandi esse
maiorẽ, quàm commutandi, & virtute illam inclu-
dere, & ita cõcessã potestatem dispensandi, intelligi con-
cessã potestatem commutandi, quod saltem in pote-
state ordinaria omnes admittunt: ergo ita est in præ-
senti dicendum. Respondent, licet ita sit in voto, secus
esse in lege. Nam in voto, quando commutatur, non
aufertur obligatio voti, nec aliqua de nouo imponi-
tur, sed fit tantum mutatio in materia, & idèd minus fit,
quàm cum per dispensationem aufertur tota obliga-
tio, idèdque maior est potestas dispensandi. At verò in
præsenti maior est potestas commutandi, quàm pote-
stas auferendi vnam obligationem legis, & imponen-
di aliam alterius rationis: potestas autem pure dispen-
sandi solum est ad auferendam obligationem, sed hoc
non rectè dicitur, quia etiã in voto aufertur per com-
mutationem vna obligatio, & ponitur alia; non enim
possunt esse vna numero, mutata materia, & promif-
sione, licet fortasse ibi sint eiusdem speciei, & in com-
mutatione legis mutetur species virtutis, quod parum
refert ad intentam differentiam. Et deinde potestas dis-
pensandi non dicitur maior respectu plurium effe-
ctuum, sed respectu relaxationis obligationis, & sic ne-
gari non potest, quia si maior ablatio obligationis
simpliciter, illa, quæ fit per puram relaxationem, quàm
quæ fit per recompensationem. Et hoc modo dicimus,
legislátorem, qui committit absolutam dispensatio-
nem, à fortiori committere commutationem, & hæc
in illa includi, quia respectu legis, & legislatoris mi-
nor relaxatio est. Denique sicut in commutatione voti,
obligatio, quæ relinquitur, non inducitur sine con-
sensu dispensati, & per modum cuiusdã pacti, & idèd
non excedit potestatem dispensantis: ita in præsentem
commutatio illa non fit sine cõsensu dispensati acce-
ptantis vnam obligationem loco alterius, & idèd non
excedit potestatem dispensantis, siue obligatio acce-
pta sit eiusdem, siue alterius rationis. Declaratur
exemplo patrisfamilias committentis ceconomio po-
testatem remittendi debitoribus, si oportuerit: nam à
fortiori censetur dare potestatem componendi, vel
commutandi debitum, etiam si species debiti, vel obli-
gationis mutetur, semper enim domini negotiũ me-
lius agitur. Et licet fines seruandi sint, *Melior causa
mandantis fieri potest*, ut dicitur in l. *idiliger*, ff. *mãlati*:
ergo similiter in præsentem.

B esse in lege. Nam in voto, quando commutatur, non
aufertur obligatio voti, nec aliqua de nouo imponi-
tur, sed fit tantum mutatio in materia, & idèd minus fit,
quàm cum per dispensationem aufertur tota obliga-
tio, idèdque maior est potestas dispensandi. At verò in
præsenti maior est potestas commutandi, quàm pote-
stas auferendi vnam obligationem legis, & imponen-
di aliam alterius rationis: potestas autem pure dispen-
sandi solum est ad auferendam obligationem, sed hoc
non rectè dicitur, quia etiã in voto aufertur per com-
mutationem vna obligatio, & ponitur alia; non enim
possunt esse vna numero, mutata materia, & promif-
sione, licet fortasse ibi sint eiusdem speciei, & in com-
mutatione legis mutetur species virtutis, quod parum
refert ad intentam differentiam. Et deinde potestas dis-
pensandi non dicitur maior respectu plurium effe-
ctuum, sed respectu relaxationis obligationis, & sic ne-
gari non potest, quia si maior ablatio obligationis
simpliciter, illa, quæ fit per puram relaxationem, quàm
quæ fit per recompensationem. Et hoc modo dicimus,
legislátorem, qui committit absolutam dispensatio-
nem, à fortiori committere commutationem, & hæc
in illa includi, quia respectu legis, & legislatoris mi-
nor relaxatio est. Denique sicut in commutatione voti,
obligatio, quæ relinquitur, non inducitur sine con-
sensu dispensati, & per modum cuiusdã pacti, & idèd
non excedit potestatem dispensantis: ita in præsentem
commutatio illa non fit sine cõsensu dispensati acce-
ptantis vnam obligationem loco alterius, & idèd non
excedit potestatem dispensantis, siue obligatio acce-
pta sit eiusdem, siue alterius rationis. Declaratur
exemplo patrisfamilias committentis ceconomio po-
testatem remittendi debitoribus, si oportuerit: nam à
fortiori censetur dare potestatem componendi, vel
commutandi debitum, etiam si species debiti, vel obli-
gationis mutetur, semper enim domini negotiũ me-
lius agitur. Et licet fines seruandi sint, *Melior causa
mandantis fieri potest*, ut dicitur in l. *idiliger*, ff. *mãlati*:
ergo similiter in præsentem.

C Talis mihi videtur lex præcipiens denunciationem
publicè fieri ante matrimonium, ille enim actus non
postulatur propter se, sed propter vitanda pericula, &
idèd, si causa subest iusta ad dispensandum, ut matri-
monium fiat omiffis denunciationibus, impertinens
est commutatio per impositionem mulctæ pecunia-
riæ, etiam in opus pietatis, quia hoc nihil deseruit
ad finem talis legis, & idèd in illo casu probabilissima
mihi videtur opinio Soti, & Sancij, quòd tunc iniu-
sta sit talis impositio. Secus verò esset, si loco denun-
tiationum imponeretur onus abstinentiæ à copula post
matrimonium factam, donec denunciatio, vel alia æ-
quiuales diligetia fiat, etiã si oporteat aliquibus ex-
pensis fieri: nam tunc iustissima esset compensatio. Si-
mile exemplum est in dispensatione circa interstitia
ordinum: nam propter illam imponere pecuniarium
onus, etiam sub specie elemosinæ, vel religionis,
plane videtur omninò improporcionatũ, atque adèd
iniustum, quia nihil deseruit intentioni talis legis, nec
subest rationalis titulus illud imponendi: secus verò
esset, si ob talem dispensationem imponeretur onus
seruendi aliquo tempore in priori ordine, qui est onus
proportionatum legi, & non iniustum. Idem dico de
licentia, & quasi dispensatione concedendi dimissio-
rias ad ordinem suscipiendum ab alio Episcopo: nam
pro illa imponere onus pecuniarium pro fabrica Ec-
clesiæ, esset profecto absurdum, & non parum redolens
simoniam. Et de his legibus, & in hoc sensu cen-
seo loquutos esse Sotum, Nauarr. Tabien. & alios, ut
etiam in dicto cap. 20. significavi. Si quis tamen rectè
aduertat, hæc omnia æquè procedunt in Episcopis
respectu suarum legum, & aliorum sacrorum cano-
num, quia ratio iniustitiæ, vel speciei simoniæ eadem

D Hinc ergo præcipuum dubium circa hanc potesta-
tem delegatam ad dispensandum est, an scriptum, seu
verba, per quæ illa conceditur, sint stricti iuris, vel fa-
uorabilis. Et ratio dubitandi est, quia hæc potestas du-
plici titulo odiosa est, & idèd restringenda. Primò ra-
tione generis, quia delegata est: nam eo ipso derogat
ordinariæ; ergo consequenter est odiosa, iuxta Gloss.
in cap. 1. de recrip. in 6. verb. *processus*, & in cap. *solet*,
de sententia excommunicationis, in 6. verb. *per supe-
riorem*, quæ dicit, potestatem delegatam esse stricti iu-
ris. Quam sequitur Gemini. in cap. *presentium*, de te-
stibus, & Angel. Syluest. & plures Summistæ verb.
delegatus. Secundò ratione differentiarum, seu speciei,
quia dispensatio est stricti iuris, ut diximus; ergo &
potestas data ad dispensandum, quia talis est pote-
stas, qualis est actus, cum ab illa speciem sumat,
& quia si actus est odiosus, non potest potestas non
esse odiosa, quia virtute continet actum, & quia
ampliata potentia, necesse est, actum ampliari, quia
ad plura, vel plures actus extenditur. Et ita sentit An-
ton. de Rosel. tract. de legitimat. lib. 2. §. de causa ma-
teriali. num. 10. In contrarium verò est, quia potestas
dicitur

Concessa po-
testate di-
spensandi in-
religionem po-
testas com-
mutandi.

in q. respo-
ditio compe-
nens.

Trid.

no.

In quo casu
potestas ad
dispensandum
est relaxanda.

Diffinitio
inter religio-
nem & legi-

de
Nauarr.
Tabien.

relaxationis, quando fuerit necessaria, vel maximè cõ-
ueniens, & idèd quando nulla est necessitas, nulla est
etiam potestas mutandi obligationem etiam in opus
melius. Neq; est vlla ratio præiudicij hoc esse magis
gratum legislatori, quia licet opus fortasse sit melius,
magis per se loquendo expedit communi bono, ut lex,
quæ cõmunis est regula, immutabiliter, & vniiformiter
obseruetur. Vnde fortasse neque legislator
potest prudenter talem commutationem facere sine ius-
ta causa, erit tamen sufficiens si intelligat fore vtilio-
rem subdito, præsertim ad bonam animam, & sine vlla
offensione aliorum posse obseruari.

Vltimò tamen temperanda est dicta resolutio, ut
locum habeat in legibus, per quas subditi obligantur
ad aliqua onera, à quibus per dispensationem exi-
mantur: non verò in illis legibus, quæ non feruntur
per se ad imponenda onera subditis, sed propter alios
iustos fines pertinentes ad commune bonum propter
seruandum debitum ordinem, vel vitanda aliqua in-
commoda. In prioribus enim legibus optimè cadit
dispensatio mixta commutationi, quia onus cum one-
re seruat proportionem ad compensationem facien-
dam, ut si lex imponat talem pœnam, & subit causa
non imponendi illam in specie, vel tollendi illam
nam incurram, iustissima esse poterit commutatio, &
in hoc casu canones sæpe docent, esse faciendam, vel
præmittendam, ut sumitur ex dicto cap. *at si clerici*,
§. *de adulteris*, & ex Tridentino sess. 24. cap. 6. cum si-
milibus, & interdum poterit iusta dispensatione
misceri pecuniaria compensatio. Sic ergo in legibus,
quæ præcipiunt aliqua onera virtutis, vel religionis,
poterit iusta dispensatio fieri cum commutatione in
aliud opus facilius, & cui non obstat causa dispensa-
tionis, & sic procedunt omnia dicta. At verò sunt ali-
quæ leges, quæ per se non imponuntur propter opus
exhibendum à subdito, sed præcisè propter utilitatem
ad aliquem finem particularem: & in his non vide-
tur, per se loquendo, iusta recompensatio, nisi fiat in
aliquid, quod ad finem per legem intentum conferat.

Talis mihi videtur lex præcipiens denunciationem
publicè fieri ante matrimonium, ille enim actus non
postulatur propter se, sed propter vitanda pericula, &
idèd, si causa subest iusta ad dispensandum, ut matri-
monium fiat omiffis denunciationibus, impertinens
est commutatio per impositionem mulctæ pecunia-
riæ, etiam in opus pietatis, quia hoc nihil deseruit
ad finem talis legis, & idèd in illo casu probabilissima
mihi videtur opinio Soti, & Sancij, quòd tunc iniu-
sta sit talis impositio. Secus verò esset, si loco denun-
tiationum imponeretur onus abstinentiæ à copula post
matrimonium factam, donec denunciatio, vel alia æ-
quiuales diligetia fiat, etiã si oporteat aliquibus ex-
pensis fieri: nam tunc iustissima esset compensatio. Si-
mile exemplum est in dispensatione circa interstitia
ordinum: nam propter illam imponere pecuniarium
onus, etiam sub specie elemosinæ, vel religionis,
plane videtur omninò improporcionatũ, atque adèd
iniustum, quia nihil deseruit intentioni talis legis, nec
subest rationalis titulus illud imponendi: secus verò
esset, si ob talem dispensationem imponeretur onus
seruendi aliquo tempore in priori ordine, qui est onus
proportionatum legi, & non iniustum. Idem dico de
licentia, & quasi dispensatione concedendi dimissio-
rias ad ordinem suscipiendum ab alio Episcopo: nam
pro illa imponere onus pecuniarium pro fabrica Ec-
clesiæ, esset profecto absurdum, & non parum redolens
simoniam. Et de his legibus, & in hoc sensu cen-
seo loquutos esse Sotum, Nauarr. Tabien. & alios, ut
etiam in dicto cap. 20. significavi. Si quis tamen rectè
aduertat, hæc omnia æquè procedunt in Episcopis
respectu suarum legum, & aliorum sacrorum cano-
num, quia ratio iniustitiæ, vel speciei simoniæ eadem

A est, & idèd in illis nullam inter hæc differentiam cõ-
stituo. Pontifex verò interdum potest hæc onera im-
ponere, non tantum per modum commutationis, sed
etiam per modum oneris, vel tributi, propter alias su-
periores rationes, & propter supremam potestatem
illi peculiarem, ut eodem capite dixi, & idèd non sunt
hæc, quæ specialia sunt, ad inferiores extendenda.

CAPVT XVII.

De potestate delegata ad dispensandum in legibus humanis.

B EX dictis in duobus præcedentibus capitulis duo
vt clara supponimus. Vnũ est, potestatem dispen-
sandi in legibus humanis posse per delegationem cõ-
mitti, quia dispensatio ex genere suo est actus iurisdic-
tionis satis communis, & frequenter necessarius, &
nihil habet speciale, quod illius delegationem impe-
diat. Vnde in votis etiam delegatur; ergo à fortiori in
legibus. Alterum est, hanc delegationem non fieri per
legem, sed per hominem, quia commissio iurisdic-
tionis per legem facta non est propria delegatio, sed trãf-
sit in institutionem ordinariæ iurisdictionis, quia per-
petua de se est, sicut & lex est perpetua; ergo delegatio
huius potestatis sepe est ab homine. Vnde fit, ex par-
te delegantis supponendã esse potestatem ordinariã;
nam ab illa per se loquendo procedit delegatio, *more*,
ff. de iurisdic. omn. iudic. Sub ordinaria autem com-
prehendimus æquiualem ordinariæ, ut solet esse
commissio vniuersalis causarum, iuxta l. 1. §. *ab eo*. ff.
quis, & à quo, comprehenditur etiam potestas delega-
ti habentis specialitatem in subdelegando, ut est in
delegato Papæ, seu Principis, iuxta cap. vlt. de offic. de-
leg. vel habentis specialem extensionem suæ delega-
tionis ad subdelegandam, iuxta sententiam com-
muniter receptam, & l. *non distinguemus*, §. vlt. ff. de re-
cept. arb. Præter potestatem autem necessaria est vo-
luntas eiusdem superioris, ut delegatio in actu fiat,
quæ voluntas signo aliquo externo manifestari debet,
ut constat, & ordinariè fit per rescriptum Principis.
Quod moraliter necessarium est in ordine ad forum
externum, ut possit de delegatione, & de qualitate
eius constare, de quo videri potest Panormit. in cap. 2. *Panorm.*
de schismat. num. 2. & Gloss. 1. in cap. *si qui*. 8 r. d. Sim-
pliciter autem, & in foro conscientie non est necessa-
ria scriptura, quia nullo iure præscribitur, & secluso
speciali iure, quicquid fit per scriptum potest fieri ver-
bo, sicut infra tractando de Priuilegio, latius di-
cemus.

Hinc ergo præcipuum dubium circa hanc potesta-
tem delegatam ad dispensandum est, an scriptum, seu
verba, per quæ illa conceditur, sint stricti iuris, vel fa-
uorabilis. Et ratio dubitandi est, quia hæc potestas du-
plici titulo odiosa est, & idèd restringenda. Primò ra-
tione generis, quia delegata est: nam eo ipso derogat
ordinariæ; ergo consequenter est odiosa, iuxta Gloss.
in cap. 1. de recrip. in 6. verb. *processus*, & in cap. *solet*,
de sententia excommunicationis, in 6. verb. *per supe-
riorem*, quæ dicit, potestatem delegatam esse stricti iu-
ris. Quam sequitur Gemini. in cap. *presentium*, de te-
stibus, & Angel. Syluest. & plures Summistæ verb.
delegatus. Secundò ratione differentiarum, seu speciei,
quia dispensatio est stricti iuris, ut diximus; ergo &
potestas data ad dispensandum, quia talis est pote-
stas, qualis est actus, cum ab illa speciem sumat,
& quia si actus est odiosus, non potest potestas non
esse odiosa, quia virtute continet actum, & quia
ampliata potentia, necesse est, actum ampliari, quia
ad plura, vel plures actus extenditur. Et ita sentit An-
ton. de Rosel. tract. de legitimat. lib. 2. §. de causa ma-
teriali. num. 10. In contrarium verò est, quia potestas
dicitur

1.

Panorm. Gloss.

Gloss.

Gemi. Angel. Syluest.

Anton. de Rosel.

de

delegata ad dispensandum non est iuri cōtraria, & est beneficium Principis; ergo est favorabilis, ergo non est stricti iuris, sed extendenda.

Duplex distinctio notanda.

In hoc puncto eadem fere doctrina, quæ in dispensatione votorum data est, lib. 6. de voto, cap. 16. in dispensatione legum locū habet, & infra de Privilegiis fere in simili ex professo tractanda est, & ideo brevissimè est hoc loco expedienda. Duplex ergo distinctio præmittenda est circa huiusmodi delegationem, & varios modos, quibus fieri potest. Vna est, quia interdum immediatè datur directæ iurisdictioni ipsi delegato: aliquando verò datur facultas ei, qui dispensandus est, ut eligat personam, à qua possit dispensari, ut in delegatione iurisdictionis pro sacramento confessionis, & dispensatione votorum diximus; eadem enim est ratio in præsentia, ut per se constat, & frequens usus confirmat. Nam hoc modo conceduntur quotidie dispensationes irregularitatis, impedimentorum matrimonij, & similes. Non enim ordinariè Papa ipse dispensat, sed dispensationem committit, & quando tantum conceditur in foro conscientie, solet ordinariè indifferenter committi personæ huius, vel illius qualitatis, quam dispensandus elegerit. Vnde inter hæc duo genera delegationum hæc est differentia, quòd illa, quæ fit ex parte supplicantis, dando illi facultatem eligendi, est favor illius, non personæ delegatæ. At verò quando commissio fit immediatè ipsi delegato, non semper est favor dispensati, sed distinctione opus est.

Secunda distinctio notanda.

Vnde est secunda distinctio. Nam hæc delegatio aliquando fit ad dispensandum in hac, vel illa lege cum determinata persona: inter, tum verò absolutè delegatur facultas dispensandi in tali lege, nulla nominata persona, cum qua possit dispensari, sed indifferenter, & prior modus regulariter fit ad petitionem partis, posterior verò minimè, sed vel ad petitionem commissarij, vel motu proprio delegantis. Et ideo quando priori modo conceditur delegatio, non censetur favor delegati, sed eius, propter quem delegatio fit, & cui concedenda est dispensatio, tum quia ad petitionem eius censetur concedi, tum quia ad illum dirigitur principalis intentio, quæ in his referendis in primis consideranda est, iuxta supra dicta de interpretatione legum, & infra dicenda de interpretatione privilegiorum. At verò delegatio facta posteriori modo, censetur favor eius, cui fit delegatio, ut religiosi conceduntur similes facultates in eorum fauorem. Hoc autem limitandum est, nisi ex indulto constet, intentionem delegantis dirigi principaliter ad fauorem eorum, qui dispensandi sunt: nam tunc illorum principaliter censetur esse gratia, etiam si in particulari non determinantur, ut patet in bullis Cruciatæ, & in tubileis similes gratias continentibus.

Facultas alicui supplicanti concessa ut eligat personam, quæ secum dispensat, non est iuris stricti.

Dicendum ergo est primò, delegationem dispensationis, quæ fit media facultate data alicui supplicanti ad eligendam personam, quæ secum dispenser, esse odiosam, ac subinde strictè interpretandam. Hæc assertioem posui in dicto lib. 6. de voto, c. 16. & eam à fortiori tenent authores omnes citadi in assertione sequenti. Ratio assertioem est, quia illa facultas quantum est ex parte Pontificis, seu Principis, est concessio dispensationis, sed dispensatio est stricti iuris, & odiosa, ut supra ostensum est, & de privilegiis dicitur; ergo. Dices, re vera illa facultas non est dispensatio, hæc enim postea concedenda est à commissario postquam electus fuerit, & ideo actus antea factus, non erit licitus, aut validus, si eius valor ex dispensatione pendeat, ut si dispensatio sit futura in impedimento irritante: ergo non est, cur restringatur illa facultas, seu mandat, sicut dispensatio. Antecedens est, ut rectè admonet Nauarr. in sum. c. 1. n. 79. §. duodecimo, & additio ad Rotam,

Nauarr.

tit. de fil. Presby. decis. 2. in nouis, & latius Couarr. in 4. 2. p. cap. 6. §. 9. in fine, ubi refert Præpositum contrarium sentientem in cap. qui circa, de cōsanguin. num. 20. Respondeo concedendo assumptum, quod ad hoc est certum, ut Nauarr. supra dixerit, solum aliquos simplices in eo esse errore. Præpositus autem solum dixit, mandat illud habere vim dispensationis, utique quantum est ex parte Pontificis. Vnde videtur dici posse quasi conditionata dispensatio, quæ suspensa quidem est, & non habet effectum, donec conditio impleatur, ac subinde donec commissarius dispenser, quia illa fuit conditio in mandato posita. Et quicquid sit de sensu Præpositi, & de modo loquendi, in re verum est, quòd illa concessio Pontificis est quasi dispensatio in fieri, iam enim ab illo procedit tanquam approbata in se, & in causa proposita, si tamen causa vera est, quod alteri examinandum committit. Et iuxta hoc respondetur ad obiectionem, negando consequentiam, quia licet illa non sit consummata dispensatio, & formalis, est inchoata, & virtualis, ut sic dicam, ideoque æquè odiosa censetur, ac propria dispensatio.

Sed instabis; nam licet hoc sit valde apprens & probabile in commissione, quæ fit per mandat, non tamen in illa, quæ tantum per modum facultatis datur. Nam in priori procedunt omnia dicta, & ideo illa dici solet dispensatio necessaria, quia ita est à Pontifice concessa sub illa conditione, Si preces veritate nitantur, ut post exploratam, & inuentam veritatem non possit dispensatio negari, & ideo non immeritò de tali modo concessionis, & mandati, perinde, ac de dispensatione iudicatur, quoad restrictionem, vel odium. At verò in posteriori fit commissio libera, ita ut simpliciter relinquatur dispensatio in arbitrio commissarij, propter quod talis dispensatio voluntaria appellari solet. Illa ergo non est, cur æquiparetur dispensationi, quia nec absoluta dispensatio est, nec conditionata, nec ex necessitate dispensationem infert, etiam verificata narratione; non est ergo, cur æquiparetur dispensationi, sed tanquam sola potestas dispensandi iudicanda est, iuxta communem doctrinam distinguentem in hoc inter dispensationem, & potestatem dispensandi. Respondeo, argumentum conuincere, non esse tam certam assertionem in hoc secundo membro, sicut in priori. Dico tamen in primis, moraliter, ac regulariter loquendo, dispensationem concessam ad postulationem supplicantis nunquam dari per modum liberæ facultatis, respectu commissarij, sed per modum necessarij mandati, siue commissio fiat determinata personæ sub proprio nomine, siue nomine alicuius dignitatis, vel officij; siue optio personæ ipsi supplicanti cōceditur, ut ex usu constat, & ita eodem modo procedit conclusio, & moraliter verificatur iuxta prius membrum declaratum. Si autem contingat secundo modo fieri concessionem ad petitionem supplicantis, etiam censeo, assertionem in illa esse veram; ratio verò eius aliter virgenda est iuxta dicenda in puncto sequenti.

Dico ergo secundo: Quoties conceditur facultas ad dispensandum cum aliquo in particulari, siue fiat delegatio ad petitionem partis, siue ad petitionem delegati, & siue fiat determinata personæ, siue electio personæ committatur dispensando, stricti iuris est concessio, seu delegatio, aut dispensatio. Hæc videtur esse communis sententia Doctorum in cap. ut si clericus, §. de adulteriis, de iudic. & in cap. vltim. de simon. aiunt enim, potestatem dispensandi cum certis personis expressis esse strictè interpretandam. Idem Angel. verb. dispensatio, num. 9. Syluest. q. 5. num. 9. & idem sensit Gambarà de authorit. legati, lib. 1. o. n. 200. Frac. in cap. is qui, de filiis Presbyter. in 6. dicens, quando potestas dispensandi deriuatur in aliquem, utique

Dispensatio concessa ad postulationem supplicantis moraliter loquendo non datur per modum liberæ facultatis, sed necessarij mandati.

Angel. Syluest. Gambar. Frac.

in particulari, non esse latè interpretandam. Quod etiam sequitur Tabien. verb. beneficium, 2. num. 16. & Sayrus tom. 1. Theauri, cap. 1. num. 8. in fine. Et solet probari hæc assertio ex cap. si cui nulla, de præbend. in 6. quia ibi dicitur, gratiam concessam ad providendum de beneficiis, nulla facta personarum expressione, non expirat per mortem concedentis, etiam re integra, facultatem autem gratiosè concessam alicui, super prouisione certæ personæ faciendæ, expirare per mortem concedentis, si res sit integra. Hinc ergo colligitur cōmuniter, hanc facultatem ad dispensandum datam pro certa persona, vel personis, non esse favorabilem, sed stricti iuris, quo argumento in materia de voto usus sum. Vnde quia in illo textu non absolūtè, sed cum limitatione id dicitur, scilicet, si non ob suam, id est, eius, cui facultas datur, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam, vel fauorem. Ideo etiam solet limitari assertio nostra, ut procedat, quando commissio dispensationis facta est in gratiam personæ dispensandæ, seu dispensaturæ, quia in dicto textu hic casus non excipitur, sed potius per argumentum à contrario conceditur, ut etiam tum gratia non expiret, vel etiam quia exceptio particularis firmat regulam in contrarium. Ergo etiam in præsentia, licet in facultate dispensandi exprimat personam, cui danda est dispensatio; si tamen data est in fauorem eius, cui conceditur, erit fauor ampliandus. Atque ita referendo aliquos tenet Sanci. dicto lib. 8. disputa. 2. num. 6. Censetur autem dari facultas in gratiam dispensaturæ, quomodo non obtinetur ad petitionem dispensandi, sed ipsiusmet commissarij, vel quando ex aliis verbis concessionis id sufficienter colligitur. Alioqui in casu dubio quoties facultas datur pro personis nominatis, præsumitur fauor earum, & ideo restringendus.

Facultas data ad dispensandum pro persona certa, vel personis non est favorabilis, sed stricti iuris. Limita assertioem, ut procedat quando facultas concessa est in fauorem personæ dispensandæ, non verò dispensantis, iuxta quædam.

Sanci.

Sed, ut verum fatear, non satis capio rationem huius distinctionis. Cur enim eadem facultas dispensandi data in fauorem dispensaturæ, favorabilis est, & amplianda, & data in fauorem eius, cui concedenda est dispensatio, non est favorabilis, sed odiosa, & restringenda? Nam illa facultas in se eadem est, & semper habet illos duos respectus, & fieri potest, ut persona indigens dispensatione non sit minus digna illo fauore, quam persona volens dispensare. Imò petitio illius facultatis ex parte personæ indigentis dispensatione, videtur magis favorabilis, quia est personæ indigentis, & sub ea ratione miserabilis, & humilantis se, ac consentis fortalè defectum suum. Petitio verò actiue dispensationis facta ab ipso, qui dispensaturus est, videtur magis ambiciosa, nisi principaliter fiat in gratiam eius, cui subuenire desiderat, & tunc etiam censi potest gratia principaliter facta illi cum quo dispensandum est. Vel certe licet fiat ipsi delegato, non apparet, cur sit magis favorabilis, quam facta indigenti dispensatione, præsertim quando utroque modo facultas conceditur ad usum voluntarium ipsi commissario. Nam tunc talis facultas data ex intentione conferentis propter commodum dispensandi, non magis continet virtualem dispensationem, quam datam in fauorem dispensantis; ergo vel utroque modo restringenda est, si reputatur virtualis dispensatio, vel utroque modo est amplianda, si talis non existimetur, sed solummodo potestas dispensandi.

Secundò, dictum cap. si cui nulla, non videtur rectè in contrarium induci, quia longè aliud est, gratiam esse mansuram, vel non esse mansuram mortuo concedente, re integra; aliud verò, esse favorabilem, aut restringendam in aliis, quæ ad durationem non pertinent; à diuersis autem non rectè fit illatio; maxime quando neque sunt necessariò connexa, neque ex eis-

dem principiis oriuntur. Talia autem sunt illa duor: nam mandat dispensandi cum tali supplicante dispensatione necessaria (ut vocant) permanet mortuo mandante, etiam re integra, ut probabilior opinio fert, quam latè defendit Sanc. dict. libr. 8. disp. 28. nu. 72. & nihilominus stricti iuris est: ut in prima assertione ostendi, & fatetur idè Sanc. supra cum aliis: ergo illæ duæ proprietates, scilicet, indultum durabile esse post mortem concedentis, & esse favorabile: vel è contrario expirare per mortem, & esse restringendum, non sunt connexæ, per se loquendo; ergo licet facultas dispensandi cum persona expressè data in gratiam delegati sit mansura, non sequitur esse latè interpretandam: & è contrario licet eadè facultas data in gratiam eius, cum quo est dispensandum, non sit mansura, non sequitur ex vi illius proprietatis esse restringendam. Et ratio est, quia illa duo possunt oriri ex diuersis principiis: nam gratia habet, quod non expirat, ex eo, quòd est plene facta ante mortem concedentis, vnde si sit favorabilis, siue exorbitans, permanebit, si plene fuit concessa è contrario verò, quòd gratia est in fieri, & non plene facta ante mortem concedentis, censetur expirare, si re integra concedès moriatur, quod etiam habebit, etiam si favorabilis sit. Ut constat de mandato conferendi alicui, & in fauorem eius beneficij, vel gratiam quantumuis favorabilem ex parte materiae, & aliarum circumstantiarum, nihilominus tamen expirabit per mortem concedentis, re integra, iuxta dictum c. si cui nulla. Ergo licet ex illo textu colligatur mandatam prouidendi tali personæ, vel dispensandi cum illa, factum in fauorem executoris non expirare, non sequitur, esse latè interpretandum in aliis, & è contrario licet factum in gratiam prouidendi expiret in dicto casu, non sequitur, esse restringendum in aliis, nec in se odiosum esse, nisi aliunde id ostendatur.

Ratio ergo, ob quam facultas dispensandi cum persona in particulari expressè stricti iuris censetur, non est, quia facultas illa datur in gratiam indigentis dispensatione, vel in fauore delegati, sed quia moraliter perinde reputatur, ac ipsa dispensatio: nam quod est ex parte superioris iam fit dispensatio, licet executio, & modus alteri committatur: quòd autem hæc commissio fiat in fauorem commissarij, vel alterius, non mutat naturam actus, nec moralem illam æquiualentiam, seu estimationem. Nec etiam multum refert, quòd illa commissio fiat cum mandato dispensandi, vel cum libera facultate, quia respectu legis idem odium continet talis commissio: nam eodem modo illi derogatur, licet intercedere mandato rigoro ex parte superioris, efficacius fieri videatur. Atque ita Felin. dicto cap. vlt. de simon. nu. 8. limitat, 3. generaliter docens, esse dispositionem odiosam, quoties persona, cum qua est dispensandum, nominatur: rationem reddit, quia tunc non est una simplex facultas dispensandi, sed quasi dispensatio in esse producta, solà executionem spectans. Et hæc ratio ex dicendis in sequenti assertione magis declarabitur.

Dico tertio: Delegatio potestatis dispensandi in aliqua lege generaliter facta, quoad personas sine illarum expressione, favorabilis est, & latè interpretanda. Hæc est communis sententia iuris canonici interpretum in eisdem locis, scilicet dicto §. de adulteriis, & dicto c. vlt. de ne expressio simon. & Doctorum iuris ciuilibus in leg. Gallus, §. c. quid ne personarum favorabilis est, & alia referunt Couarr. in 4. p. 2. cap. 8. §. 8. n. 6. & sequentiibus, & Sanci. lib. 8. disp. 2. n. 1. Solet etiam hæc assertio probari ex c. vlt. de sim. & c. venerabilem, qui filij sunt legit. sed in his locis non videtur esse sermo de potestate delegata, sed de potestate ordinaria, maxime in cap. venerabilem: nam de alio potest esse controuersia, quam omitto, quia hæc assertio magis nititur ratione, & cōmuni sensu Doctorum prudenter

Cur facultas dispensandi in gratia cui certa persona sit stricti iuris.

Felin.

Potestas dispensandi in aliqua lege generaliter si non expressio personarum favorabilis est.

Sanci.

denfer iudicantium, hanc potestatem sic concessam esse favorabilem. Possumus vero ex illis textibus sic argumentari, quia potestas ordinaria ad dispensandum in lege non conferitur odiosa, sed favorabilis, & amplianda; ergo etiam potestas concessa dignitati ex privilegio, vel per legem iuris communis est favorabilis, quia iam est ordinaria, ut supra dixi; ergo etiam potestas delegata generaliter ad dispensandum est favorabilis. Probatur consequentia, primo quia modus concessionis per delegationem, vel per legem, aut viam ordinariam, non variat rationem potestatis, sed solum pluribus conceditur, & pluribus modis, hoc autem non facit illam odiosam, si secundum se favorabilis est. Secundo, quia idem illa potestas ordinaria favorabilis est, quia non est contra ius, sed potius secundum ius, nec per se potest conferri odiosa, aut nociva, cum sit simpliciter necessaria ad commune regimen, & ad convenientem usum legum: sed potestas etiam delegata generaliter non est contra ius, nec alicui nocet, sed ad commune etiam commodum ordinatur; ergo similiter est favorabilis. Tertio per hanc potestatem sic concessam per se primo solum intenditur favor communitatis, & illius, cui talis potestas communicatur, quod totum est beneficium Principis; ergo est late interpretandum. Et hinc etiam intelligitur differentia inter potestatem generaliter concessam, vel per respectum ad expressam personam: nam prior non respicit bonum privatum, sed commune, posterior vero necessario respicit privatum commodum cum exceptione a communi iure, & ideo hanc posteriori ex se est invidiosa, & restringenda priori, ut dicitur.

Iam vero occurrebat hic explicandum, quomodo hac restrictio, vel extensio faciendae sit in rescriptis has delegationes continentibus. Sed hac materia coincidit cum simili de privilegiis, & ideo lib. 8. ex professo tractabitur. Nunc solum dico in hac ultima assertionem extensionem potissimum faciendam esse contra delegantem: nam si contingat, delegationem esse in praesidium tertii, aut minuere aliquo modo iurisdictionem ordinarii Praelati, quando delegatio fit a superiori, & remoto, tunc ex hac parte poterit restringi concessio. Et ita docent auctores omnes citati. In reliquis vero constat, verborum proprietatem retinendam esse, & intra illam tantum esse ampliationem faciendam, iuxta principia posita in c. 2. & 3. quae in praesenti etiam applicari possunt. Tandem in usu huius potestatis servanda est forma rescripti, ut si persona sic eligenda, habeat omnes qualitates, quae in rescripto postulantur: si vero iam est electa, vel in rescripto est determinata, ipsa servet in dispensando formam in rescripto traditam: nam si excedat fines madata nihil faciet, iuxta dicta supra in lib. 5. quae latius ad materiam de Privilegiis in libr. 8. applicabimus. Et multa etiam dixi in lib. 6. de voto, cap. 16.

CAPVT XVIII.

Utrum ad iustam dispensationem causa iusta necessaria sit.

Incipimus dicere de finali causa dispensationis, a qua enim maxime sumitur iusta dispensationis causa. Haec autem causa postulari potest, vel ad honestatem actus dispensandi, scilicet, ut licite petatur ex parte subditi, & iuste etiam, ac licite ex parte superioris concedatur, vel etiam ad valorem dispensationis, & usum eius. Nunc ergo solum de iustitia, seu honestate agimus, in sequenti vero capite de valore dicemus. Intelligitur autem questio praecipue de ipsomet legislatore dispensante in lege sua, inde enim a fortiori constabit resolutio de inferioribus dispensantibus in legibus superiorum per potestates sibi committas: nam si superiori non licet talis dispensatio,

multo minus licebit inferiori, ut a fortiori ex sequenti capite patet.

Ratio ergo dubitandi generalis esse potest, quia si iusta causa esset semper necessaria ad dispensandum, non esset necessaria auctoritas superioris dispensantis. Probatur consequentia, quia iusta causa per se est sufficiens ad excusandum ab obligatione legis humanae, de qua tractamus. Vel certe ad summum esset necessarius actus superioris per modum interpretationis authenticae, ut constet, talem causam esse iustam, & sufficientem ad excusandum a lege, ipso vero superior non tolleret obligationem, & consequenter non dispenseret. Secundo est specialis ratio dubitandi in ipso legislatore, quia lex sola illius voluntate posita est; ergo per eandem auctorem potest licite absque alia causa, probatur consequentia; tum quia superior est dominus suae voluntatis, tum etiam quia non subditur legi, tum denique quia potest sua voluntate totam legem auferre; ergo etiam ex parte, Tertio, quia dispensare sine causa in lege, non est intrinsece malum, nec esse malum, quia prohibitum respectu legislatoris; ergo nullo modo. Maior patet, tum ex usu, quia Papa saepe dispensat sine causa, idque scienter, & expresse, non est autem praesumendum, male facere; ergo signum est, illud non esse intrinsece malum, alias nunquam liceret; tum etiam quia nulla potest assignari virtus, cui intrinsece repugnet talis actus, non est enim contra iustitiam, vel contra charitatem, quia talis dispensatio prodest accipienti, & nemini est nociva. Altera vero pars patet, quia vel hoc est prohibitum per eandem legem, in qua fit dispensatio, & hoc non, quia tantum obligat circa suum actum, quae prohibet, vel praecipit; unde dici non potest legislator transgredi legem, in qua sine causa dispensat, quia non agit contra obligationem eius, sed tollit illam; vel hoc prohibitum est per aliam legem positivam, & hoc etiam dici non potest, quia nulla talis assignari potest, praesertim respectu ipsius Principis, seu legislatoris.

Propter haec opinari posset aliquis, non esse (per se loquendo) peccatum dispensare in propria lege sine causa, sed ad summum ex accidenti, quando id generaret scandalum, vel perturbationem in republica, aut daret occasionem aliis subditis violandi legem, aut si ob talem dispensationem gravamen iniustum in alios redundaret, quae omnia extrinseca sunt, & separari possunt a tali actu: hoc ergo modo reputari potest ille actus per se non malus, sed indifferens, ac subinde honestari posse ex quocumque alio fine, sine iusta causa, quae specialem rationem praebet dispensandi. Sicque aliqui auctores dixisse videntur in supremo Principe non esse necessariam causam ad dispensandum. Glossa vlti. in l. relegati, ff. de poenis: nam cum lex dicat, neminem posse dispensare in poena exilij, nisi Imperatorem ex aliqua causa, addit Glossa, Magna, & iusta causa est eius voluntas, quam ibi Bart. approbat, num. 4. Eandem opinionem videtur tenere Innoc. in cap. cum ad monasterium, de stat. Monachorum, num. 3. & 4. quem alij ibi sequuntur, & Panormit. in cap. diversi, de Cleric. coniug. num. 4. in c. 2. de schismat. n. 4. Dec. in c. que in Ecclesiis, de cost. n. 29. Rosel. verb. dispensatio, n. 6. Felin. referens plures in c. 2. de constitut. fallent. 4. n. 2. 3. vbi Anton. de Butrio dixit, solum liberalitatem Papae sufficere pro causa dispensationis, quod approbat Felin. in cap. ad audiendum, 2. de rescript. num. 4. Qui clarius quam alij declarat hanc sententiam procedere non solum in foro contentioso, sed etiam in foro conscientiae, existimo tamen etiam in hoc committi equivoocationem, vel infra dicam. Citatur etiam Turrecrem. in cap. singulari, 89. dist. n. 14. circa finem, & plures alios pro hac sententia refert Sanci. lib. 8. de matrim. disp. 1. 8. n. 2. Veruntamen

Felin. Sylvest. Angel. Zeland.

4. Requiritur causa iusta... Turrecrem. Biff. Navar.

5. Turrecrem. Biff. Navar.

6. Navar.

7. Turrecrem. Biff. Navar.

8. Turrecrem. Biff. Navar.

9. Turrecrem. Biff. Navar.

10. Turrecrem. Biff. Navar.

11. Turrecrem. Biff. Navar.

12. Turrecrem. Biff. Navar.

13. Turrecrem. Biff. Navar.

tantamen hi auctores, si attente legantur, non tractant punctum huius quaestiones, an possit legislator licite, sed simpliciter an possit dispensare in sua lege sine causa, & hoc modo affirmant, & interdum declarant, talem dispensationem reddere tutum dispensatum apud Deum, & in conscientia, ut patet ex Felin. supra, & Sylv. verb. dispensatio, q. 3. Angel. nu. 3. & Palud. 4. d. 3. q. 4. art. 4. n. 40. Existimo ergo vel nullos, vel certe paucos auctores tenuisse sententiam illam in dicto sensu, quod est maxime attendendum, ne alicui propter auctoritatem tot Doctorum probabilis fortasse videatur.

Dicendum ergo est, legislatorem, etiam si Princeps supremus, vel summus Pontifex sit, non posse licite dispensare in lege sua sine causa iusta, vel proportionata legi, in qua dispensat. Est communis Theologorum, tenet D. Thom. 1. 2. q. 97. art. 5. Caiet. q. 96. art. 4. & alij expositores ibi, & Soto lib. 1. de iust. q. 7. art. 3. Ex iuris autem peritis idem declarant Hofhens. in sum. tit. de filiis Presbyt. in fine, verb. non omitto, Panormit. in cap. que in Ecclesiis, de constit. num. 17. & cap. extirpando, §. qui vero, de praebend. in repet. num. 44. & in cap. per venerabilem, qui fil. sint legit. num. 4. vbi ita exponit sententiam Innoc. supra allegatam, & dicta Doctorum, qui illum sequuntur. Idem ex professo Turrecrem. sententiam D. Thomae ad litteram sequens in cap. consequens, dist. 11. Rebuff. in concordat. tit. forma mandati, verb. dispensationes, & in Praxi tit. de dispensat. in plural. benef. nu. 5. vbi num. 56. dicit, hanc esse communem sententiam Theologorum, & fere omnium iuris canonici interpretum, & idem tenet Navarr. in cap. si quando, de rescript. excep. 8. n. 13. & alij communiter, quos supra Sanc. refert, nu. 3. & in sequentibus alios designabimus.

Atque hac sententia est consentanea iuri canonico 1. quaest. 7. cap. necessaria, & sequentibus, vbi tunc solum permittitur a Patribus dispensatio, quando iusta causa intercedit; & dicitur, illa cessante, debere etiam indulgentiam cessare, ibidem in cap. quod pro remedio. Multum etiam iuvat Tridentin. sess. 25. cap. 18. de reform. vbi indicat, dispensare sine iusta causa, nihil aliud esse, quam univocum ad leges transgrediendas adiutum aperi. Et ideo sess. 24. cap. 5. de reformation. statuit, ut in contrahendis matrimoniis dispensationes non dentur, nisi ex causa. Secundo consonat dicta lex relegati, de poen. nam de Imperatore dicens, posse dispensare in poena iure imposita, addit, ex causa aliqua, perperamque addidit Glossa voluntatem Principis esse magnam causam: nam per se manifestum erat, Imperatorem non dispensare, nisi ex sua voluntate; ergo lex illa ultra voluntatem requirit causam. Nisi forte Glossa illa intelligatur de voluntate rationabili: nam haec causam involuit. Ad idem induci potest lex 4. in princip. ff. de damn. infect. quatenus dicit, Praetorem posse definitum terminum ex causa dare.

Tertio, ac praecipue probatur assertio ex naturali iure, quod D. Thomas colligit ex verbis Christi Luc. 12. Quis putat, est fidelis dispensator, & prudens. Nam Princeps etiam si sit author legum, non est dominus (ut sic dicam) sed dispensator illarum; ergo etiam quando in illis dispensat, se gerere debet, ut fidelis dispensator, & prudens, & non ut absolutus dominus. At si absque causa unum, vel alium liberet ab obligatione legis, nec prudenter, nec fideliter dispensat, ergo abutitur suo munere, & peccat. Primum antecedens probatur, quia Pontifex, vel etiam Rex non est absolutus; dominus communitatis sibi subditae, sed pastor, & rector, & ideo non potest leges ponere in suam privatam utilitatem, sed pro communi civium utilitate, ut supra dictum est, & propterea legislatores a Paulo vocantur ministri, & dispensatores Dei; ergo ipsa le-

gislatio est quadam fidelis administratio, seu distributio obligationis, quae per legem imponitur. Prima vero consequentia probatur, quia eiusdem potestatis est in legislatore actus dispensandi in lege, cuius est actus ferendi legem, ut constat; ergo est actus non dominij absoluti, sed administrationis, & (ut ipsum nomen praefert) est actus dispensatoris, ut sic; ergo etiam debet esse fidelis, & prudens. Quod autem dispensatio sine causa facta non sit prudens, per se notum videtur, quia non est consentanea rectae rationi, nec fini potestatis, a qua procedit: nam illa per se est propter bonum commune; illa autem dispensatio est tantum propter privatum commodum, vel affectum, & ita est abusus potestatis, item quia lex est commune bonum, & illa vulneratur sine causa. Denique quia univocitas, ac proportio inter membra corporis per se spectat ad totius corporis bonum, quod etiam per tales dispensationes laeditur, & deformatur. Ut haec rationes probant etiam, illum actum non esse fidelitatis debitae a dispensatore, quia tenetur ex vi fidelitatis debitae ratione sui muneris convenienter uti sua potestate ad finem eius, & conservare, ac promovere commune bonum. Nam ut Paulus ait 2. Corinth. 10. potestas non est data in destructionem, sed in edificationem. Et ita soluta manet secunda ratio dubitandi, quae fortasse probat talem dispensationem esse validam, non tamen iustam, quia Princeps non est ita dominus suae voluntatis, ut non subdatur legi naturali, & propriae. An vero idem sit de ablatione totius legis, infra dicetur.

Sed obici potest contra hunc discursum: nam sequitur, malitiam huius actus dispensandi sine causa in lege, tantum esse contra fidelitatem, ac subinde tantum esse ex suo genere veniale: consequens est creditu difficile; ergo. Sequela declaratur, quia ex hoc, quod actus sit contra prudentiam, non habet actus specificam malitiam: nam ille defectus generalis est omni peccato; speciem autem sumit ex materia virtutis, vel vitij moralis, in qua versatur. Illa ergo malitia imprudens dispensationis tantum est contraria fidelitati moralis; fidelitas autem ex suo genere tantum obligat sub veniali, sicut & veritas; ergo illa malitia ex suo genere tantum est venialis. Hac obiectio duo petit inter se connexa, unum est, ad quam virtutem pertinet obligatio haec non dispensandi in lege, nisi ex causa iusta: aliud est, quam grauis sit ex genere suo transgredi haec obligationem.

Et incipiendo ab hoc posteriori puncto, Navarr. in sum. praed. 9. n. 14. docuit, hoc tantum esse peccatum veniale, citatque Caiet. 1. 2. q. 96. artic. 5. vbi Caietan. solum dicit, male facere Principem, se vel alium eximendo ab obligatione legis sine causa, non tamen peccare contra legem, in qua dispensat, sed contra alia principia naturalia, praesertim contra illud, Turpis est pars, qua non consonat suo tati. Quia vero haec turpitudinem videtur levis, ideo Navarr. videtur Caietanum allegasse pro hac sententia, & in eandem inclinari Soto li. 1. de iustitia, quaestio. vlt. artic. vltim. licet non declaret aperte. Eandemque sequuti sunt aliqui moderni quos refert, & sequitur Sanci. dicta disput. 1. 8. num. 7. Non explicant autem hi auctores, cuius speciei sit malitia, quam habet actus mala dispensandi ex obiecto suo, sed dicunt, ex circumstantia extrinseca posse esse mortale ratione scandalij, extrinseco autem obiecto, quatenus praesens est exemptio a lege sine causa, non videtur rem tanti momenti, ut ad peccatum mortale ex genere sufficiat.

Ergo vero censeo, in Principe esse peccatum mortale ex genere suo, dispensare in lege sua sine causa. Ita sentit Caietan. in sum. verb. dispensatio, dum ait, esse hoc peccatum veniale in parvis, unde videtur NN suppo

2. Cor. 10.

7.

8. Navar. Caiet.

Soto.

Sanci.

9. Peccati esse in principe dispensare in lege sua sine causa, hoc mortale ex genere suo.

supponere in magnis esse mortale, ac subinde ex genere esse tale. Postea vero ita id explicat, vt potius significet, tantum esse mortale, quando dispensatio redondat contra ius diuinum, vel naturale, & conuequenter est inualida, & illum imitatur Armil. ibi n. 1. 3. Clarior hoc sentit Valent. 2. p. d. 7. q. 5. punct. 9. qui etiam ad hoc inducit Caietan. 1. 2. quaest. 96. art. 5. Aperiens tradidit Couar. in 4. 2. part. cap. 6. §. 9. nu. 7. & inclinatur Soto in 4. d. 39. artic. 2. in fine corporis. ibi *fas non est*, & sequuntur quidam alij summissa, quos recipit sequenti referam. Ac subinde hoc fatetur de inferiori dispensante in lege superioris sine causa, vt sumitur ex Nauarr. in sum. cap. 25. nu. 5. vt rationem reddit, quia haec est iniustitia grauis, quae est peccatum mortale. Haec vero ratio cum proportione licet non cum aequalitate, ad praesens accommodari potest, vt sentit Couar. supra, & simul per hanc rationem explicatur primum quaesitum, scilicet, ad quam virtutem pertineat, hanc circumstantiam in dispensatione obsequare, nimirum, vt non nisi ex iusta causa fiat, seu cuius speciei sit malitia contraria.

Ratio ergo est, quia legislator ex iustitia tenetur non dispensare in sua lege sine iusta causa; ergo peccat contra iustitiam aliter dispensando; ergo illud peccatum est mortale ex genere suo: nam violatio cuiuscunque iustitiae ex suo genere mortale peccatum est, iuxta doctrinam omnium; ergo. Consequentiae clarae sunt. Primum vero antecedens probatur, quia triplicis iustitiae obligatio in praesenti videtur concurrere, Primum commutativae, quia Princeps ex officio tenetur rationem dispensationem non dare; obligatio autem ex officio maxime spectat ad iustitiam commutativam, Secundum iustitiae legalis, ex qua tenetur Princeps nihil agere contra commune bonum: talis autem dispensatio ex se multum nocet communi bono, & est illi contraria. Tertium distributivae, & haec videtur esse proxima, & contra illam videtur esse proprie specificae malitiae talis actus: nam directe est acceptio personarum, vt recte docuerunt Abulen. Matth. 22. q. 1. 17. & Soto 3. de iust. q. 6. art. 5. ad 3. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 20. §. 2. in fine. Acceptio autem personarum opponitur iustitiae distributivae, vt constat ex 2. 2. quaest. 63. Vnde ex suo genere est peccatum mortale, maxime quando radicatur in obligatione officij, vt ibidem tractatur. Ita vero est in praesenti. Et declaratur: nam a principio ferre legem non simpliciter pro tota communitate, sed excipiendo aliquos ad libitum sine causa, contra iustitiam distributivam est, & de se mortale contra totam illam communitatem: hoc autem fit virtute per talem dispensationem; ergo. Confirmatur: nam illud peccatum est mortale ex genere, quod intra propriam speciem potest esse mortale ex materiae gravitate, ita vero est in praesenti, vt patet exemplis. Quis enim dicat, non esse mortale dispensare in obseruatione Quadragesimae sine causa, vel cum Sacerdote in onere recitandi officium prohibito, & similia: certe statim actus apparet adeo grauis, & deformis, vt peccatum mortale iudicetur. Item licet fortasse de facto ex illo non sequatur scandalum, quia occulte fit, de se est scandalosum, & ostendit Ecclesiam, seu rempublicam, quod est indicium, in se, ac de se esse rem grauem. Et hanc rationem indicat Valent. supra.

Confirmatur haec resolutio, simul expendendo quaestiuinculam aliam hic occurrentem, an scilicet haec doctrina locum habeat etiam in Principe secum dispensante. Respondendum enim est affirmatiue: nam supposita doctrina supra data lib. 3. Principem suis legibus obligari, consequenter sequitur, eum peccare, secum

dispensando in tali lege, alioqui inutilis, & ridicula esset talis obligatio, si posset Princeps illam a se tollere sine peccato sua voluntate sola, & sine causa. Et ita fatentur Caiet. Soto, Nauar. & omnes. Adde vero, hanc culpam in Principe esse grauem, & ex suo genere peccatum mortale. Probatur eadem ratione, quia alias nunquam obligaretur sua lege sub culpa mortali: nam etiam esset ridicula obligatio in illo gradu, si sua voluntate & sine causa posset auferre a se obligationem illam sine peccato mortali. Quis enim est, qui volens non seruare aliquam legem non prius auferat a se obligationem grauem eius, si potest, etiam si in illa ablatione peccet venialiter, vt caueat peccatum mortale. Denique nullius momenti est obligatio, quam potest quis a se auferre suo arbitrio, & sine causa; ergo vt illud prius dogma, quod Princeps obligatur suis legibus iuxta grauitatem earum, solidum sit, necesse est fateri, Principem non posse a se auferre pro sua voluntate talem obligationem sine graui causa, quin in tali dispensatione peccet mortaliter. Hinc ergo concludimus, tales dispensationes sine causa esse peccatum mortale ex genere suo, quia in Principe respectu sui non est ita grauis ex aliquo extrinseco accidente, sed praecise ex vi suae specificae malitiae, quia est contra iustitiam distributivam, quae in illa acceptione personae grauius laeditur, &c. Idem ergo erit respectu dispensationis subditorum, nam malitia est eiusdem speciei, & licet ex circumstantia personae circa quam, aggrauetur in Principe dispensante, tamen vt iudicat Caietan. dicta quaest. 96. artic. 5. hoc non obstat, quominus etiam circa subditos peccatum sit mortale ex genere, & possit esse in individuo mortale ex grauitate materiae. Licet in leuioribus legibus, vel circumstantiis earum saepe possit esse peccatum veniale ex leuitate materiae, vt in aliis rebus contingit.

Et hinc etiam expeditur aliud dubium hic occurrens, quantum scilicet peccet subditus petendo dispensationem sine causa. Nam quod peccet, omnes allegati auctores fatentur, estque manifestum supposita dicta resolutione, quia petit rem irrationabilem, & communi bono contrariam, & quia vult discrepare a toto corpore sine causa. De quantitate vero culpae eadem sunt opiniones. Dico autem breuiter illam actionem subditi dupliciter considerari posse. Primum praecise vt est actio propria subditi, & voluntas cuiusdam inordinati obiecti, alio modo vt est inductio superioris ad actionem iniquam, & consequenter est cooperatio ad illam. Priori modo potest excusari subditus a culpa mortali etiam ex genere, quia non tenetur propria obligatione iustitiae ad illam conformitatem cum toto, vt capite sequenti magis declarabimus. At vero posteriori ratione peccat ex suo genere mortaliter, quia cooperatur peccato mortali, & est causa illius: in individuo autem ita peccabit sicut superior, quem inducit. Et ita sentit Couar. supra. Poterit tamen accidere, vt subditus ignorantia excusetur, & tunc poterit ipse nihil peccare, putans Praelatum nihil peccare, & nihilominus fieri etiam potest, vt Praelatus non excusetur, quia vel non ignorat, vel ignorantia, quae in subdito est inuincibilis, in Praelato est culpabilis propter maiorem occasionem, & obligationem sciendi. Quocirca si subditus bona fide procedat, & petat dispensationem, putans, se habere causam, vel fideliter narrans factum, & remittens superiori iudicium causae, nihil peccabit, etiam si non sit certus, non peccare Praelatum, quia in dubio pro illo praesumere debet, vt saepe dictum est, & in materia de voto in simili diximus cum D. Thom. 2. 2. q. 88. art. vlt. ad 2. & tradit etiam Nauar. dicto praed. q. n. 13.

Sic etiam e contrario si subditus mala fide procedat, & decipiat Praelatum falsam causam allegando, ipse peccabit, & Praelatus esse poterit a culpa immunis, & hanc

& hanc culpam existimo esse mortalem in subdito ex genere suo, quia de se grauem iniuriam Praelato infert, nisi ex leuitate materiae minuatur. An vero si Praelatus offerat dispensationem sine causa subdito non petenti, ille peccet, acceptado Sanc. supra n. 8. ait, peccare eo modo, quo Praelatus, id est, vel venialiter, vel mortaliter, prout Praelatus peccauerit, quia cooperatur peccato illius, cum dispensatio non fortietur suum effectum, donec acceptetur. Sed dicendum censo, tunc subditum non peccare, ex vi cooperationis, quia illa non est vera cooperatio, quia dispensatio a solo superiori datur, & ad illam vt procedit a superiori, subditus non concurrat, sicut cooperatur, quando superiorum excitat, vel inducit. Nec refert, quod acceptatio sit necessaria ad effectum, tum quia non est necessaria, vt concausa, sed vt conditio necessaria, quam ponere, solum est permittere effectum, non facere. Tum etiam quia postea dispensatione ex parte superioris, ponitur tota malitia grauis illius actionis, & quod sequatur effectus, non habet nouam malitiam, & ideo acceptatio, aut velle illum effectum, non est in subdito cooperatio ad malum. Potest vero cogitari ibi aliqua malitia in voluntate talis effectus, sine cooperatione, quae venialis ad summum est, si tamen aliqua est, quod nunc non definio, donec dicam de culpa eiusdem subditi in vlt. talis dispensationis, quam in sequens caput referuo, quia supponit aliam de valore talis dispensationis, & ibi etiam dicemus, an teneatur Praelatus talem dispensationem reuocare.

Superest respondere ad rationes dubitandi in principio positas, & expedire alia breuia dubia, quae in eis percutuntur. Prima ergo ratio dubitandi petit generatim, qualis debeat esse causa iusta ad licitam dispensationem sufficiens: triplex enim causa potest intelligi, vna per se sufficiens ad excusandum, vel certum, vel sub dubio, alia per se non excusans, sufficiens tamen, vt possit tolli obligatio, alia quae licet per se non tollat obligationem, & reddat iustam dispensationem, & obliget Praelatum ad dispensandum. Dico ergo non esse necessariam primam causam. Et hoc solum concludit illa prior ratio dubitandi. Nam si certum constet, causam, seu necessitatem esse talem, vt per se excuset, tunc non solum dispensatio vera, sed etiam nec interpretatio Praelati necessaria est: si vero sit talis, quae rem faciat dubiam, & dubium non possit per doctrinam, vel aliam diligentiam expelli, tunc ad superiorem recurrendum erit, si fieri possit, vt interpretetur potius, quam dispensatio vocari. Ad propriam ergo dispensationem non est necessaria tam rigorosa causa. Nec etiam est necessaria tertia, quae superiore obliget, sed sufficiet media, quae nimirum satis sit, vt sine acceptione personarum possit pars excipi a generali onere, & regula totius corporis. Saepe enim occurrere potest causa sufficiens ad prudenter iudicandum, posse fideliter, & iuste subditum excipi ab aliquo onere, vel quia in eo non ita militat ratio legis, sicut in aliis, vel quia aliae occasionis, vel impedimenta occurrunt, quae licet non cogant, prudenter inducant ad misericordiam, vel benignitatem, aut liberalitatem cum illo ostendendam, vt canones frequenter loquuntur, & paulo post magis explicabimus.

Quaeri autem hic potest, quae sit causa iusta ad dispensandum in humana lege, quam quaestionem tractauit de dispensatione voti, lib. 6. cap. 17. & doctrina ibi data potest in praesenti cum proportione applicari. Vnde breuiter aduerto, quaestionem hanc posse tractari & comparate, & absolute. Priori modo quaeri solet, an sit necessaria tam grauis causa ad dispensandum in legibus humanis, sicut in iuramentis, aut votis, aut aliis quae dicuntur attingere ius diuinum, aut naturale. Quam comparationem attingit Nauar. in summ. Suarez de legib.

cap. 12. num. 57. & simpliciter dicit, difficiliorem esse dispensationem in his, quae ius diuinum attingunt, ac subinde maiorem causam ad illam postulari. Soto vero lib. 7. de iust. q. 4. art. 3. §. hoc autem, quaesitum hoc de voto proponens, putat non habere vnum responsum: nam interdum lex difficilius relaxatur, quam votum, interdum vero e contrario. Haec ergo quaestio supponit aliam, quam tractauit libr. 1. de voto, cap. 3. quae sit maior obligatio legis humanae, an voti, & dixi pro materiae qualitate interdum vnam, interdum aliam esse grauiorem; ita ergo dicendum est de causa dispensationis: nam vbi fuerit maior obligatio, ibi maior causa postulatur.

Absoluta praeterea interrogatio, scilicet, quam grauis causa sufficiat, vel quomodo possit de illa iudicium fieri, non potest etiam certa responsione definiri, sed prudentis arbitrio definienda est, vt etiam de voto dixi. Capita vero, seu loca, ex quibus haec causa sumenda est, numeratur a Gratiano in §. nisi rigor. 1. q. 7. dicente, *Pro tempore, pro persona, inuitu peccatis, necessitatis, vel utilitatis, & pro euentu rei*, quae per discursum totius quaestionis variis canonibus comprobatur. Sed si attentè considerentur, omnia continentur in illis tribus capitibus, *necessitas, utilitas, & pietas*, haec tamen secundum alias circumstantias variantur. Nam temporis conditio facit, vt tunc occurrat necessitas vel utilitas, & idem suo modo est de conditione personae, & rei euentu, sub quo continetur quaelibet occasio, & ad haec etiam reducitur opportunitas loci: nam ex his omnibus consurgere solet necessitas, vel utilitas, vt ex se constat, & ex decretis a Gratiano ibi inductis, & ex c. fraternitas. d. 34. & optime ex cap. *neesse est*, dist. 29. c. *ipsa pietas*, 2. q. 4. & in vniuersum loquendo, interdum haec causa potest sufficienter oriri ex vno, vel altero capite, aliquando vero ex multis simul: nam singula, quae non prosunt, simul collecta iuuant, vt constat.

Atque ex hac numeratione causarum colligi possunt tres aliae diuisiones dispensationis. Prima est in illa quae est boni publici, vel priuati. Sicut enim lex licet sit propter commune bonum, nihilominus interdum est iuris publici, interdum priuati, vt supra tradidimus: ita dispensatio, quando pro immediata causa habet publicam utilitatem, dicitur iuris publici; quando vero est proximè propter utilitatem personae petentis dispensationem, dicitur iuris priuati. Vnde etiam colligitur, quomodo intelligendum sit, quod D. Thom. dicta q. 95. art. 4. ait, ad fidelitatem dispensatoris pertinere, vt intentionem habeat ad commune bonum; indicare enim videtur, necessarium esse ad iustam dispensationem, vt causa eius sit necessitas aliqua publica, vel communis utilitatis. Vnde Soto dicto art. 3. intulit, dispensationem non posse esse iustam, nisi in commune bonum cedat: nam sicut lex pro communi bono constituitur, ita pro illo dispensanda est. Et Panorm. in cap. *de multa*, de praebend. num. 8. referens eundem locum D. Thomae, ait dispensationem non propter priuatum causam, sed propter publicam debere concedi. Ac de iure Tridentinum sess. 25. c. 1. §. de reform. leges dicit tantum debere relaxari, vt communi utilitati satisfiat.

Non est autem intelligendum, ad iustam causam dispensationis necessariam esse, vt immediate pertineat ad commune bonum, satis enim est, vt immediate contineat tale bonum illius personae, cum qua dispensatur, vel propter quam dispensatur, quod redundet in commune bonum: nam bonum partis in bonum totius corporis redundat, quod patet ex vsu, & ex ratione, quia legislator ita debet communi bono prospicere, vt etiam habeat curam singulorum quoad fieri possit; ergo ita etiam debet dispensare obligationem legis, vt necessitatibus singulorum subueniat, saluo

Caiet. Armil. Valent. Couar. Soto.

Nauar.

10.

Abulen. Soto. Anan.

11.

Princeps non potest secum dispensare sine causa.

Caiet. Soto. Nauar.

Santi.

Caietan.

De qualitate causa ad licitum dispensandum.

12.

Subditus petendo dispensationem sine causa peccat mortaliter ex genere suo ex eo non capitatur alio actum venialiter tantum.

D. Thom. Nauar. 13.

Nauar.

Soto.

Vbi fuerit maior obligatio, maior causa requiritur ad dispensationem.

17. Dispensatio iuris publici, & priuati quando dicitur.

D. Thom.

Soto.

Panorm.

Conc. Trij.

18. Quo sensu debet dispensatio respicere bonum commune.

communi bono, & ideo recte dixit Gratian. dispensationem concedi pro tempore, & persona. Et D. Thomas dixit dispensationem recte dari, quando lex, quae communitati expedit, huic personae non expedit propter periculum mali, vel impedimentum maioris boni; tunc ergo subvenit per dispensationem, redonat in commune bonum, & ita est iustum: et autem iniusta dispensatio, si sit propter privatum commodum, quod in commune bonum non redundat.

Secunda diuisio dispensationis quae ex dictis colligitur, est in voluntaria, & necessaria, seu iustam, & debitam, vel non debitam, licet iustam. Aliqui enim authores in hoc nihil distinguunt, sed quoties intercedit iusta causa dispensandi, putant dispensationem esse debitam. Ita Sylu. verb. dispensatio, q. 1. & hoc sequitur aliqui Canonistae in cap. si clericus. §. de adulteris, de iudic. & fauet Gloss. in cap. domino sancto, d. 50. verb. necesse, quae prius colligit ex illo textu aliquam dispensationem esse debitam, postea vero generaliter infert peccare Episcopum negando dispensationem, ubi patet ratio dispensandi, & sequitur ibi Turrec. num. 9. Qui tamen in cap. cum constitueretur, §. d. nu. 9. triplicem distinguit dispensationem, debitam, prohibitam, & iustam. Et nihilominus subiungit, omnem dispensationem, quae ex iusta causa datur, esse debitam. Quam distinctionem, ac doctrinam sequuntur Anton. i. p. tit. 17. §. 20. Rosel. verb. dispensatio, nu. 4. Videtur tamen repugnantiā inuoluere cum tertio membro distinctionis.

Quia non dicitur dispensatio permittitur per modum actus illiciti, sed quae non datur per modum iuris, ac legis, sed ex misericordia in casibus permisis, & non praecipis in iure, vt idem cum Archidiacon. exponit dispensatio talis licita est; ergo liber iusta causa. Vnde videtur esse aliqua aequiuocatio in verbis illis, quia non est verisimile, in verbis tam paucis dici contradictoria. Videtur ergo Turrec. tacite distinguere causam iustam, id est, ex iustitia obligantem, a causa honesta, ex misericordia, vel pietate, aut rationabili liberalitate.

Sit ergo certum, non omnem dispensationem, quae potest licite concedi, esse debitam ex iustitia, vel praecipio, aliquando tamen esse posse. Ita Panormitan. Decii, Felin. & alij in dicto §. de adulteris. Idem Abbas in cap. consilium, de obseruat. ieiun. num. 4. & in cap. ex parte, de consuet. in fine. Qui authores specialiter aduertunt, iustam, seu rationabilem dispensationem aliquando esse debitam, tanquam supponentes pro certo, non semper esse debitam, & ita etiam dixit Gloss. in cap. dispensationes, l. q. 7. dispensationem non esse ius, interdum tamen esse debitam. Idem repetit eadem Gloss. in cap. exigunt, eadem causa, & quaestione. Idem Roderic. tom. 1. q. 24. art. vlt. in fine, Sanci. lib. 3. de matrim. disp. 10. q. 1. qui alios referunt. Et potest satis colligi ex Trident. sess. 14. cap. 7. de reformat. vbi in casu per se iusto, vt est occisionis alterius in propria vitae defensionem, dicitur esse dispensatio quodammodo indebita. Potest etiam facile probari explicando titulos, ob quos potest dispensatio esse debita, extra quos non erit debita, licet possit esse iusta.

Primo ergo potest esse dispensatio debita ex iuris praecipio, vt quoties assignando aliquam causam dispensationis, vtitur verbis praecipitius ordinando, vt existente tali causa concedatur dispensatio, quod maxime fieri solet in dispensationibus circa poenas post condignam satisfactionem, vt in dicto cap. domino sancto, vbi id notant Gloss. & Turrecem. Item Gloss. in c. si quis, & cap. condemnandum, distinct. 50. propter verbum, debet, quod est in textu, quod non cogit, sed consideranda sunt alia verba, & materia. Quando vero lex solum concedit, vt possit dispensari, non est debita dispensatio, vt notatur in dicto §. de adulteris,

ex ipso textu. Intelligendum autem hoc est permissiue, seu negatiue, id est, ex vi illius concessiois non esse debitam dispensationem, non tamen absolute, vt non possit esse aliunde debita. Quia saepe denotatur per illum modum loquendi concessio potestatis, non vero excluditur obligatio, si aliunde oriri possit, vt notatur in cap. cum ex eo, de elect. in 6. per ipsum textum. Secundò potest esse debita dispensatio per praecipium ab homine, vt in dispensationibus, quas concedit Pontifex, remittens causas ordinariis, vel discreto confessori, mandans, vt dispensent, si preces veritati nitantur, tunc enim impleta conditione dispensatio debita est.

Tertio ex natura rei potest esse debita de iustitia dispensatio, quando est necessaria ad commune bonum, vel vitandum publicum scandalum, vel quid simile. Ita notatur in dict. cap. ut constitueretur, per illum textum, vbi Gloss. & Turrec. supra, Panormitan. & alij supra citati. Quarto, potest esse debita dispensatio ex officio, ac subinde ex iustitia, vbi fuerit necessaria ad spirituale bonum postulantis, vel ad vitandum graue periculum animae. Ratio est, quia Praelatus ex officio tenetur providere in his casibus salutis subditi, & hoc maxime sentiunt authores primo loco citati; huiusmodi enim (vt exillimo) vocant iustam causam dispensationis. Quintò aliquando, licet causa non inducat debitum iustitiae, potest inducere debitum charitatis, & misericordiae. Aliquando enim dispensare est opus misericordiae; ita enim interdum iura loquuntur, cap. postulasti, de Cler. excommun. ministr. at opus misericordiae interdum est debitum, quando proximus grauius indiget, & sine dispendio potest illi concedi; ergo. Vnde tandem fit, vt extra hos casus possit esse iusta dispensatio, & non debita. Patet, quia potest esse ex misericordia, vel liberalitate sine graui necessitate subditi, & sine praecipio positiuo; ergo erit iusta, quia ratio misericordiae cum concessione iuris positiuo illa iustificat, & non erit debita, quia nec iure naturae, nec ex praecipio humano. Confirmatur, quia priuilegium saepe est iustum hoc modo, & non debitum: ergo & dispensatio. Denique haec dispensatio dicitur in iure gratia, vt auctores supra citati aduertunt.

Vnde etiam intelligitur, quod supra etiam diximus posse dari iustam causam dispensationis, quae per se non sufficiat ad excusandum ab obseruatione legis. Et consequenter etiam sequitur, si existente tali causa, subditus petat dispensationem, & illi denegetur, non ideo posse statim agere contra praecipium, quia sola iusta causa non excusat, & ideo non requiritur tantum dispensatio petita, sed etiam obtenta, quia alias non tollitur vinculum legis. Atque hoc maxime locum habet in dispensatione non debita ex iustitia, etiam si sit debita ex sola charitate, vel misericordia. De dispensatione autem debita ex iustitia posset quis dubitare, sed quia illa iustitia non est proprie commutativa respectu particularis subditi, sed est respectu communitatis, vel legis, & communis, ideo per se loquendo, & pro regula statuendum est, etiam si dispensatio sit debita de iustitia, vel praecipio, & denegetur, non posse subditum contra legem agere, quia iniustitia Praelati non tollit legis vinculum. Quare si lex est superioris, & inferior abutitur potestate sibi concessa, ad superiorem recurrendum est (si non est periculum in mora) qui poterit compellere, vt dispensent, vt docet Panormit. in cap. Pastoralis, de appellat. nu. 17. Quomodo autem sit recurrendum, an per appellationem, vel implorandum officium eius, & supplicandum, tractant Iurista supra allegati, ad eos enim pertinet. Veritas autem est, hanc non esse materiam appellationis, sed supplicationis. Quod si sit periculum in mora, & graue necumentum imminet, tunc episcopi vti licebit, interpretando

voluntatem superioris, quado materia est capax illius. Nam iuxta doctrinam supra datam, etiam hoc posset licere ante petitam dispensationem a proximo Praelato, si peti non posset sine eodem detrimento. At vero si sit Princeps supremus, qui negat dispensationem, quae iudicatur debita, standum est iudicio, seu voluntati eius, nisi nocumentum tam graue imminet, vt non possit lex humana obligare cum tanto discrimine, quia extra hanc necessitatem lex non relaxata per dispensationem semper obligat.

Tertia diuisio dispensationis, quae ex dictis colligitur, est in eam, quae, attenda ratione legis, ab intrinseco necessaria, vel iusta est, alia, quae solum per extrinsecam causam iustificatur. Intrinsecam causam appello, quae directe opponitur obseruationi legis, illi impedimentum afferens; vel grauem, & onerosam reddens eius obligationem. Extrinsecam autem appello, quae ab alijs circumstantijs extrinsecis sumitur, vt ex nobilitate personae, ex meritis eius, vel alijs similibus occasionibus. Prius ergo genus causae sine dubio est maxime proprium, in quo principaliter debet attendi, an ratio legis saltem negatiue cessauerit in tali personam si cessat, licet per se non sufficiat, vt lex non obliget, nec etiam vt, per dispensationem tollatur, si nulla alia ratio suppetat, tamen supposita illa cessatione causae finalis legis in particulari, quaelibet ratio adiuncta vtilitatis, vel pietatis, etiam si nimis grauis non sit, sufficere poterit ad honestandam dispensationem, vt sentit Soto dicta q. 7. art. vlt. §. sed arguis, ponens exemplum in praecipio ieiunij. Si vero ratio, seu finis legis in tali persona non cessauit, maior quidem causa necessaria erit, tamen etiam poterit esse intrinseca, vt est debilitas corporis ad ieiunandum, etiam si alias indigeat ieiunio ad corporis macerationem, &c.

Posterius vero genus causae, quod extrinsecum appellauimus, etiam conferre potest multum: imò interdum esse sufficiens, vt notauit Panormit. in cap. immoritur, de elect. n. 5. per illum textum, in quo persona scientia, morum honestas, bona fama, considerantur ad honestandam dispensationem. Et addit Panorm. solam praerogatiuam meritorum posse sufficere ad inducendum Principem ad dispensandum, licet non concurrat Ecclesiae necessitas, vel vtilitas, vtique proximè nam remota, & vltimate personae merita vel sunt vtilia Ecclesiae, vel illorum remuneratio in magnam Ecclesiae vtilitatem redundat. Et sic etiam D. Thom. 2. 2. q. 6. 3. art. 2. ad 2. dixit, conditionem personae quòd diues sit interdum considerari ad dispensationem, ob communem vtilitatem. Et sic etiam Concilium Tridentinum dicto cap. 18. sess. 25. dixit, in dispensando habendum esse, verum, personarumque delectum, & in sess. 24. cap. 5. de reformat. inter causas dispensandi ponit, nobilitatem personarum, quod etiam in iure frequens est. Aliquado vero dispositio personae confert etiam ad intrinsecam rationem dispensationis, vt in c. 1. qui clerici, vel vouent.

Denique ex his patet responsio ad tertiam rationem dubitandi in principio positam: dico enim, dispensare in lege sine causa iusta, non solum esse malum, quia prohibitu, sed ex se, & ex natura rei, ac subinde semper esse malum: iamque declaratum est, contra quauirtutem sit illa malitia. Solum superest, vnum verbum addere de consuetudine concedendi aliquas dispensationes sine causa. Dicit autem in primis potest, concedi quidem sine causa intrinseca, non tamen sine aliqua saltem extrinseca, considerata ex parte legislatoris ad ostendendam benignitatem suam, vel misericordiam in occasione opportuna. Deinde dicitur, licet non anteedat causa, per ipsam dispensationem, & modum eius saepe consummari: nam quando datur dispensatio sine causa, imponitur aliqua satisfactio, vel multa in pium opus, vel in aliam communem Ecclesiae.

fix vtilitatem, per quod opus confurgit causa dispensationis, quae tunc fit per modum commutationis, sicut etiam in 4. tomo, disputation. 54. in concessione indulgentiarum fieri diximus, & in dispensationibus id notauit Ledesma 2. par. 4. quaest. 17. artic. 3. in vltimis verbis eius, dicens, ad iustam dispensationem non semper requiri causam intrinsecam ex parte eius, cui conceditur, sed sufficere extrinsecam, vt elemosinam, aut contributionem aliquam in subsidium belli contra hostes Ecclesiae, vel aliud simile pium opus.

CAPVT XIX.

Utrum dispensatio legis humane sine iusta causa data valida sit.

Distinguere in primis oportet inter dispensationem datam a legislatore in lege sua, & datam ab inferiori in lege superioris. Nam de hac posteriori omnes fatentur, datam sine causa non solum esse illicitam, sed etiam esse inualem, quia excedit potestatem dispensantis; non enim est efficax voluntas inferioris ad tollendum effectum per superiorem voluntatem constitutum, nisi quatenus ab ipso superiore est concessum: non est autem verisimile esse concessum, vt hoc possit inferior sine causa. Et ideo tunc inferior excedit formam mandati, & operatur sine potestate. & ideo actum nullum facit. Quod latius probaui lib. 6. de voto c. 17. vbi, sufficienter authores allegaui & omnes statim allegandi in hoc conueniunt; & ideo non est necesse in hoc immorari.

Solum oportet aduertere, communiter Iurisperitos docere necessarium esse ad valorem dispensationis ab inferiori datam, vt dispenset, causa cognita. Sed hoc dupliciter potest intelligi. Primum de cognitione iudiciali causae, id est, vt secundum ordinem iuris de illa inquiratur, & ea probetur. Alio modo potest intelligi de cognitione causae, quae in re sufficiens sit, quacumque via, seu diligentia adhibita. Quod igitur ad forum cognitionis spectat, censeo hanc potestatem cognitionem sufficere, quia ex natura rei sufficit, & nullum est ius positiuum annullans dispensationem datam, non seruata forma iudiciali in cognitione causae. Cuius signum est, quia non solum in dispensationibus inferiorum, sed etiam in dispensatione supremi Principis requiritur cognitio causae, vt patet ex Tridentino sess. 25. cap. 8. & tamen constat apud omnes in dispensationibus pontificijs non requiri illam formam cognitionis causae, vt valida sint. Igitur solum potest illa forma esse necessaria, vt in foro exteriori censeatur valida dispensatio, quia vbi non praecedat illa causae cognitio, surrepticia praesumitur dispensatio, vt idem Tridentin. dixit. Imò existimo posse hanc praesumptionem elidi in foro exteriori, si sufficienter probetur, causam legitimam interfuisse, quia tunc per sufficientem probationem constabit in foro exteriori, dispensationem esse validam; ergo nulla ratio superest, cur possit nulla praesumi, aut pronuntiar, neque etiam cur possit irritari, quia nullum est ius, quod hoc praecipiat, vel quod talem poenam imponat.

Hoc ergo supposito, difficultas est de dispensatione Principis in lege sua, & eadem est de quocumque legislatore in sua lege, & eadem est de quocumque non sit, quia eandem proportionem seruat ad legem suam. Videtur ergo talis dispensatio semper esse nulla. Primum, quia semper est iniusta, vt supra probatum est; ergo semper est nulla. Probatur consequentia, quia lex iniusta non est lex; ergo nec dispensatio iniusta est dispensatio, iuxta dictum Bernardi lib. 3. de conuid. cap. 4. in fine, vbi numeratis causis iustae dispensationis, ait, Cum nihil horum est, non potest dispensatio, sed crudelis dispensatio est. Secundò talis dispensatio, etiam excedit potestatem,

24. Dispensatio ex causa intrinseca, vel extrinseca quando dicitur.

22. Dispensatio debita ex natura rei vel ex officio. Gloss. Turrec. Panormit.

Dispensatio debita ex misericordia.

25. Causa extrinseca quae ad esse sufficit.

Panorm.

D. Thom.

Conc. Trident.

26. Dispensatio sine requiritur aliquam causam saltem extrinsecam.

Panormit.

Tom. 4. disp. 54. Ledesma.

Inferior in lege superioris sine iusta causa non potest validè dispensare.

2. Solum oportet aduertere, communiter Iurisperitos docere necessarium esse ad valorem dispensationis ab inferiori datam, vt dispenset, causa cognita. Sed hoc dupliciter potest intelligi. Primum de cognitione iudiciali causae, id est, vt secundum ordinem iuris de illa inquiratur, & ea probetur. Alio modo potest intelligi de cognitione causae, quae in re sufficiens sit, quacumque via, seu diligentia adhibita. Quod igitur ad forum cognitionis spectat, censeo hanc potestatem cognitionem sufficere, quia ex natura rei sufficit, & nullum est ius positiuum annullans dispensationem datam, non seruata forma iudiciali in cognitione causae. Cuius signum est, quia non solum in dispensationibus inferiorum, sed etiam in dispensatione supremi Principis requiritur cognitio causae, vt patet ex Tridentino sess. 25. cap. 8. & tamen constat apud omnes in dispensationibus pontificijs non requiri illam formam cognitionis causae, vt valida sint. Igitur solum potest illa forma esse necessaria, vt in foro exteriori censeatur valida dispensatio, quia vbi non praecedat illa causae cognitio, surrepticia praesumitur dispensatio, vt idem Tridentin. dixit. Imò existimo posse hanc praesumptionem elidi in foro exteriori, si sufficienter probetur, causam legitimam interfuisse, quia tunc per sufficientem probationem constabit in foro exteriori, dispensationem esse validam; ergo nulla ratio superest, cur possit nulla praesumi, aut pronuntiar, neque etiam cur possit irritari, quia nullum est ius, quod hoc praecipiat, vel quod talem poenam imponat.

Trident.

3.

D. Bern.

statem dispensantibus; ergo est nulla; ergo actus sine potestate factus nullus est. Antecedens patet ex supra dictis, quia superior dispensans etiam in lege sua, non operatur ut dominus, sed ut dispensator fidelis, & prudens; ergo operatur per potestatem a supremo rectore, ac legislatore Deo concessam, sed non minus Deus, imò multò magis, quam humanus Princeps, presumitur dare suam potestatem adstrictam legibus iustitiæ, & illius formam postulare tanquam essentialem in actu talis potestatis, quia quæ à Deo sunt, ordinata sunt, multò certè magis, quam ea, quæ sunt ab humano Principe, & ideo dicitur Deus non dare potestatem in destructionem, sed in ædificationem. 1. Corint. 10. ergo illa dispensatio, quæ dissipatio est, & in destructionem, non est à potestate data à Deo, ac subinde est nulla.

Tertio, illa dispensatio non reddit tutum dispensatum, si de defectu causæ illi constat; ergo non est valida. Probatur consequentia, quia si esset valida, tolleretur obligatio legis, & sic redderet subditum tutum in conscientia, quia non violaret legem. Probatur autem antecedens, quia non obstanti tali dispensatione peccat subditus, utendo illa, ut ferè omnes fatentur; ergo non est tutum. Respondet Caiet. peccare quidem, non tamen contra obligationem legis positivam, quæ per dispensationem ablata fuit, sed contra legem naturæ præcipientis uniformitatem partem cum toto tempore. Sed contra: nam lex naturæ non obligat ad uniformitatem in opere, in quo non est uniformis obligatio, sed posita dispensatione valida, iam non est uniformis obligatio respectu talis operis; ergo nec ius naturæ obligabit ad seruandam uniformitatem in illo, vel si obligat non obstante tali dispensatione, signum est, non esse validam illam dispensationem. Quarto si Princeps posset validè dispensare cum subdito sine causa, & pro sua voluntate; ergo multò magis secum, quia sicut voluntate sua posita est lex respectu aliorum, ita & respectu sui; ergo eadem absoluta voluntate poterit se obligationem talis legis auferre, quæ potest à subdito. At consequens est falsum, aliàs nunquam Princeps obligaretur illa lege, quia obligatio, quæ sine causa & propria voluntate tolli potest, nulla profectò est, vel nullius momenti, ut supra argumentabar.

Propter hæc, vel similia argumenta aliqui dixerunt, dispensationem datam, etiam à Papa in lege canonica esse nullam, nullumque effectum habere, ac subinde æquè peccare subditum, non seruando legem post illam dispensationem, ac si illam non haberet, & si lex irritet actum, etiam fore æquè irritum post dispensationem. Ita tenet Fortun. Gar. in l. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de lib. & posthum. sequitur Mendoz. de pæctis, lib. 1. q. 2. nu. 35. & in foro conscientiæ idem esse dicendum, censuit Loazes de matrim. Reg. Angli. dub. 4. num. 14. & 15. & quando dispensatio affert præiudicium tertio, idem censuit Mincha. lib. 1. questionum illustr. cap. 25. num. 16. & cap. 26. nu. 26. de cuius sententia dicam, soluendo argumenta. Ex Theologis verò solus Vasq. inclinatur in hanc sententiam 1. 2. disp. 178. cap. 4. quamuis in fine dicat aliis iudicium relinquere. Refert etiam pro hac sententia Glossam, Iaf. & alios asserentes, talem dispensationem non reddere tutum in conscientia eum, cum quo dispensatur, sed illi in alio sensu loquuti sunt, ut in solutionibus argumentorum dicam.

Nihilominus dico, talem dispensationem esse validam, ac subinde habere illum effectum, ad quem datur. Hanc assertionem nunquam satis expressit D. Thom. indicat tamen in eo, quòd solum ubique dicit, peccare legislatorem sine causa dispensando, vel non debere dispensare sine causa, ut patet 1. 2. q. 97. art. 4. & quodlib. 4. art. 13. & sæpe aliàs. Alij verò Theologi, qui

Caiet. Duplex potestas in legislatore. Innocent. Panorm. Conar. Gigas. Dispensatio vis ab actu legis det. Fortunius. Gar. Mendoz. Loaz. Mincha. Vasquez. Glossa. Iafon. D. Thom.

A questionem attigerunt, in hac assertionem conueniunt, ut Caietan. dicta q. 96. art. 5. Soto dicta quest. 7. art. 3. & alij nouiores Theologi tam generatim ad dictam q. 97. D. Thomæ ar. 4. quàm in particularibus locis, quos congerit Sancius supra n. 24. ubi etiam refert Summistas, & Iurisperitos quamplures. Maximè verò tractari solet in cap. quia in Ecclesiarum, de constit. ubi videri possunt Deci. num. 17. & Felin. numer. 15. & in §. de adulteriis, sub cap. si clerici, de iudic. & in cap. de multa, de præbend. & in cap. ad monasterium, de statu monach. & in cap. non est, de voto. Quibus locis videri præcipuè possunt Innoc. & Panormit. & alij allegati capite præcedenti in principio, & præsertim Couar. in 4. 2. p. cap. 6. & 9. n. 8. & sequentib. & Gigas de pensio. q. 6. n. 9.

B Fundamentum huius assertionis est, quia lex pendet ex voluntate imponentis illam, ergo si ipsemet voluntate sua ferr illam respectu alicuius, re ipsa ablata manet, licet fortasse superior peccet auferendo. Nam, ut Glossa dicit, in lege relegatum, ff. de pœnis, ut lex non obliget, est in Principe pro ratione voluntas, quia à voluntate eius pendet lex, ut in fieri, ita & in conseruari. Confirmatur: nam hac ratione, licet Princeps abrogando legem sine causa, peccet, nihilominus subditi iam non obligantur lege, quia in effectu pendet à voluntate legislatoris; ergo idem, si ex parte tantum respectu alicuius tollat legem. Declaratur etiam: nam si dispensatio non esset cum vna persona tantum, sed cum tota communitate prouina, vel altera vice, re vera esset valida dispensatio, quia esset ablatio præcepti pro tali die; ergo idem est, si sit ablatio præcepti pro tali persona. Item si à principio Princeps tulisset legem, excipiendo ab illa Petrum, vel Paulum, illi nunquam essent obligati lege, quia de facto illis nunquam est imposta, siue legislator cum ratione exceperit, siue non; ergo idem est, si semel posita auferatur. Denique confirmatur, quia absolutio à censura data iniuste, & sine causa ab auctore censuræ, valida est, cap. venerabilis, §. sane, de sentent. excommunic. in 6. ergo idem est de dispensatione: nam quoad hoc par est ratio.

Ut autem hoc fundamentum solidius appareat, obijci contra illud potest, quia interdum est in potestate voluntatis habere, vel non habere actum, & impedire effectum eius, ut in voluntate mea est promittere, vel non promittere, & non me obligare. Sic ergo licet in voluntate legislatoris sit ponere, vel auferre legem, tamen si vult per legem obligare totam communitatem, non potest, etiam si velit eximere aliquem ab efficacia legis sine causa. Quia lex per se primò respicit communitatem, & ideo quandiu durat, necessariò, & quasi naturaliter, seu ex vi iuris naturæ obligat omnes, qui sunt de communitate, & vniuersimter participat causam, seu rationem legis; ergo exemptio ab illa obligatione, iam non potest effici sola voluntate, sed per potestatem dispensatiuam, quæ respicit causam. Nam quodammodo legitur ius naturæ, sine causa diminuendo obligationem legis, perseverante lege. In quo cernitur clara differentia inter abrogationem, & dispensationem legis: nam per abrogationem tollitur omninò lex, & ideo licet irrationabiliter fiat, valet, quia legem esse, vel non esse absolutè pendet à voluntate legislatoris; at verò per dispensationem non tollitur lex, sed manente lege per legem dispensationem fieri tentatur, ut obligatio legis non vniuersimter descendat ad eos, in quibus eadem causa, & ratio reperitur, quod est contra legem naturalem, & ideo non ita pendet ex nuda voluntate legislatoris, etiam ut factum teneat, sed oportet, ut inæqualitas, vel disparitas sit in causa. Et hanc objectionem confirmant due

rationes in principio factæ. Et per eandem videntur facile dilui exempla pro assertionem adducta. Nam de abrogatione iam dictum est, non videri similem rationem. Idemque videtur de absolutio, quia non est actus, qui versetur circa communitatem, sed circa particularem personam. In alio verò exemplo poterit facile negari quod in eo supponitur. Hæc verò obiectio supponit, legem esse aliquam indiuisibilem regulam, quæ semel posita necessariò, & quasi naturaliter obliget omnes, ita ut non possit ab aliquibus auferri, etiam si pro communitate permaneat. Hoc autem falsum est: nam hæc regula re vera non est nisi voluntas legislatoris, nam illa eadem est ipsa lex, vel certè ab illa omninò pendet obligatio legis. Voluntas autem legislatoris libera est, in obligando tam communitatem totam, quam singulos de communitate, & ita ex parte obiecti non est indiuisibilis, sed extensionem habet, ratione cuius potest perseverare circa communitatem obligando illam, & mutari circa vnum, vel alium de communitate, nolendo illum obligare. Quod manifestè patet, quia etiam dispensatio ex causa supponit, hanc extensionem ex parte obiecti, & partialem diminutionem (ut sic dicam) ex parte voluntatis obligandi; ergo quod attinet ad possibilitatem potest eodem modo mutari, seu diminui voluntas legislatoris, etiam sine iusta causa, solum cum hac differentia, quòd mutatio ex iusta causa est licita, sine causa autem erit illicita. Nihilominus tamen suum effectum habebit, quia voluntas superioris dispensantis absoluta est, & efficax, vult autem tollere obligationem ab eo, cum quo dispensat, ergo tollet illam. Probatur consequentia, quia nihil est, quod irritam faciat illam voluntatem dispensantis, quia nec datur ius positiuum irritans illam, nullum enim assignari potest, maximè respectu supremi legislatoris: nec etiam iure naturæ ostenditur irrita, ut patet facile respondendo ad argumenta. Et declaratur optimè argumento facto, si à principio feratur lex, excipiendo aliquem indebitè à vinculo legis, tunc enim aut tota lex erit nulla, quod verisimile non est, aut exceptio erit valida, quia non minus fit per absolutam voluntatem legislatoris, quam ipsamet lex. Et idem etiam confirmat exemplum de abrogatione legis vtilis sine causa facta: nam certè non est minus iniusta, imò magis, quam dispensatio iniusta, & nihilominus facta tenet; ergo etiam dispensatio. Neque obstar differentia assignata, quia licet facta dispensatione maneat lex, non tamè æquè integra sicut antea, sed vulnerata. Quòd si contrarium assumitur in differentia assignata, falsum est assumptum, & in illo petitur principium, quia licet lex maneat circa communitatem, non sequitur necessariò manere circa singulos de communitate, in quibus eadem ratio reperitur, quia hoc pendet ex libera voluntate legislatoris, siue iusta, siue iniusta.

Vnde ad primum argumentum concedo, talem dispensationem esse iniustam, & nego, inde consequi esse nullam, quia multa iniuste fiunt, quæ nihilominus facta tenent, donec annullentur. Quod maximè locum habet in his, quæ tantum sunt contra iustitiam legalem (ut ostendit exemplum de iniusta abrogatione legis) vel contra solam distributiuiam, ut patet in electione digni, prætermisso digniori, quæ valida est licet sit iniusta, vel etiam si actio sit contra iustitiam commutatiuam, potest esse valida, si iniustitia potest aliter tolli, quam per actus nullitatem, ut patet in venditione rei iniusto pretio citra dimidiam. Hæc autem omnia habent locum in præfenti, quia dispensatio sine causa per se tantum est contra iustitiam distributiuiam, vel remotè contra legalem, & quatenus est contra obligationem iustitiæ commutatiue ratione officij, debet retractari; quandiu verò

Caiet. Soto. D. Thom. Sancius. Decius. Felin. Innocent. Panorm. Conar. Gigas. Dispensatio vis ab actu legis det.

rationes in principio factæ. Et per eandem videntur facile dilui exempla pro assertionem adducta. Nam de abrogatione iam dictum est, non videri similem rationem. Idemque videtur de absolutio, quia non est actus, qui versetur circa communitatem, sed circa particularem personam. In alio verò exemplo poterit facile negari quod in eo supponitur. Hæc verò obiectio supponit, legem esse aliquam indiuisibilem regulam, quæ semel posita necessariò, & quasi naturaliter obliget omnes, ita ut non possit ab aliquibus auferri, etiam si pro communitate permaneat. Hoc autem falsum est: nam hæc regula re vera non est nisi voluntas legislatoris, nam illa eadem est ipsa lex, vel certè ab illa omninò pendet obligatio legis. Voluntas autem legislatoris libera est, in obligando tam communitatem totam, quam singulos de communitate, & ita ex parte obiecti non est indiuisibilis, sed extensionem habet, ratione cuius potest perseverare circa communitatem obligando illam, & mutari circa vnum, vel alium de communitate, nolendo illum obligare. Quod manifestè patet, quia etiam dispensatio ex causa supponit, hanc extensionem ex parte obiecti, & partialem diminutionem (ut sic dicam) ex parte voluntatis obligandi; ergo quod attinet ad possibilitatem potest eodem modo mutari, seu diminui voluntas legislatoris, etiam sine iusta causa, solum cum hac differentia, quòd mutatio ex iusta causa est licita, sine causa autem erit illicita. Nihilominus tamen suum effectum habebit, quia voluntas superioris dispensantis absoluta est, & efficax, vult autem tollere obligationem ab eo, cum quo dispensat, ergo tollet illam. Probatur consequentia, quia nihil est, quod irritam faciat illam voluntatem dispensantis, quia nec datur ius positiuum irritans illam, nullum enim assignari potest, maximè respectu supremi legislatoris: nec etiam iure naturæ ostenditur irrita, ut patet facile respondendo ad argumenta. Et declaratur optimè argumento facto, si à principio feratur lex, excipiendo aliquem indebitè à vinculo legis, tunc enim aut tota lex erit nulla, quod verisimile non est, aut exceptio erit valida, quia non minus fit per absolutam voluntatem legislatoris, quam ipsamet lex. Et idem etiam confirmat exemplum de abrogatione legis vtilis sine causa facta: nam certè non est minus iniusta, imò magis, quam dispensatio iniusta, & nihilominus facta tenet; ergo etiam dispensatio. Neque obstar differentia assignata, quia licet facta dispensatione maneat lex, non tamè æquè integra sicut antea, sed vulnerata. Quòd si contrarium assumitur in differentia assignata, falsum est assumptum, & in illo petitur principium, quia licet lex maneat circa communitatem, non sequitur necessariò manere circa singulos de communitate, in quibus eadem ratio reperitur, quia hoc pendet ex libera voluntate legislatoris, siue iusta, siue iniusta.

Vnde ad primum argumentum concedo, talem dispensationem esse iniustam, & nego, inde consequi esse nullam, quia multa iniuste fiunt, quæ nihilominus facta tenent, donec annullentur. Quod maximè locum habet in his, quæ tantum sunt contra iustitiam legalem (ut ostendit exemplum de iniusta abrogatione legis) vel contra solam distributiuiam, ut patet in electione digni, prætermisso digniori, quæ valida est licet sit iniusta, vel etiam si actio sit contra iustitiam commutatiuam, potest esse valida, si iniustitia potest aliter tolli, quam per actus nullitatem, ut patet in venditione rei iniusto pretio citra dimidiam. Hæc autem omnia habent locum in præfenti, quia dispensatio sine causa per se tantum est contra iustitiam distributiuiam, vel remotè contra legalem, & quatenus est contra obligationem iustitiæ commutatiue ratione officij, debet retractari; quandiu verò

8. 7. 9.

non reuocatur, valida permanet. Vnde mihi valde probabile est, quod licet illa dispensatio sit valida, semper tenetur legislator illam licentiam auferre, quia semper pendet ab eius voluntate, in qua perseverare inordinatum est, durante eodem defectu causæ, quia semper repugnat communi bono, & obligationi officij.

Ad præterea, interdum ex tali dispensatione sequi iniustum nocumentum tertij repugnans communitati iustitiæ, & tunc ex illo capite dispensationem posse esse inuvalidam, quia non potest dare licentiam ad actum iniustum, & quoad hoc tantum rectè equiparatur dispensatio iniusta cum lege etiam iniusta. Oportet tamen aduertere, duobus modis posse nocumentum iniustum tertij coniungi cum dispensatione. Primò per actionem ipsius Principis, ut si Princeps sine causa existimat aliquem à lege tributari, & nihilominus à communitate exigat eandem pecuniæ quantitatem, plus iusto onerans reliquos, & hoc non est satis, ut dispensatio sit nulla, quia illa iniustitia non fit à subdito dispensato, neque est intrinsece connexa cum dispensatione, sed fit ex iniusta voluntate Principis, & ab eodem debet rescari, & non à subdito exempto, nisi ad talem iniustitiam cooperatus fuerit. Alio modo potest fieri iniustitia per actionem ipsius subditi obtinentis dispensationem, ut si ratione illius vendat rem carius, quam valeat secundum communem estimationem, & tunc procedit, quod dictum est, dispensationem ex eo capite esse nullam.

Ad secundum respondeo, hanc dispensationem excedere potestatem iuris (ut sic dicam) non facti. Distungi enim debet duplex potestas in legislatore, vna est naturalis, volendi, vel nolendi, quam voco potestatem facti; alia superaddita, seu iurisdictionis ad obligandum alios. Dispensatio ergo sine causa data magis est à priori potestate, à qua habet substantiam, & valorem suum, quia superior volens sic dispensare, operatur ut dominus suæ voluntatis, & quoad hoc non operatur ultra suam potestatem, & hoc est satis, ut sit validus actus, etiam si non sit secundum usum debitum alterius potestatis iurisdictionis suæ. Nam si quis rectè aduertat, ille abusus talis iurisdictionis omisissus potius est, quam actiuus (ut ita dicam); nam qui vult dispensare, solum vult non obligare subditum sua lege, & ita potius vult non uti circa illam iurisdictione sua, quam uti, & ideo talis actus validus est, etiam si sit extra talem potestatem, id est, extra positiuum usum eius. Quia potestas iurisdictionis quoad usum essentialiter pendet à voluntate habentis illam, & ideo ut non influat, vel non obliget, satis est, ut superior nolit sua iurisdictione uti, etiam si malè faciat, non utendo. Ita ergo se habet, cum vult dispensare sine causa: nam licet verbum dispensare, significet per modum effectus positiuum, re vera est priuatiuus, & ideo non tam propriè dicitur ille actus excedere potestatem iurisdictionis, quam deficere à debito usu eius; actus autem habens similem defectum validus est ex vi absolutæ voluntatis, ut patet in abrogatione legis, & idem est in remissione pœnæ sine causa facta, & similibus.

In tertio argumento petitur, an liceat subdito uti in tali dispensatione; multi enim auctores negant, ut expressè Rebuffus in Practic. titulo de dispensatione, ad plura beneficia, num. 55. ait enim, nec Papam dispensantem sine causa esse tutum, nec dispensatum. Idem Couar. supra ubi refert plures Canonistas ex supra allegatis, indicatque dispensationem hanc solum esse validam quoad tollenda impedimenta irritantia, vel inhabilitates legales, ita ut actus in virtute eius factus teneat, & in foro exteriori, & in re ipsa: non verò esse validam talem dispensationem quoad

Quomodo legislator tenetur licentiam datam auferre. 10. Duplex potestas in legislatore. 11. 12. Rebuff. Conar. NN 4 toll.

tollendam obligationem legis, & ideo non reddere A
tutam conscientiam dispensati. Existimo tamen, Co-
narratiam non fuisse loquutum in hoc sensu, sed in
alio intento à Caiet. quem allegat. Itaque consequen-
ter ad dicta certum est, dispensationem hanc esse va-
lidam, etiam quoad tollendam obligationem legis,
de qua conceditur, vt expresse declarauit Caiet. dicta
q. 96. art. 5. in fine. Et patet ex dictis, tum quia non
minus pendet obligatio voluntate legislatoris, quam
alij eff. Et huius legis humanae, quales sunt inhabilitates,
vel irritationes actuum, tum etiam, quia nulla maior
repugnantia potest in vno ostendi, quam in alio; tum
praeterea, quia multae dispensationes conceduntur in
legibus prohibentibus sine irritatione, vel in legibus
pure directiuis, & nihilominus eodem modo censentur
validae, propter idem fundamentum quod pendet B
ex voluntate dispensantis.

Hinc ergo necessarium sequitur, subditum sic dis-
pensatum non peccare contra legem, in qua cum il-
lo dispensatum est; quia ablata est illius obligatio, vt
si erat lex de ieiunio, ablata fuit obligatio temperan-
tiae, & ideo non ieiunando, non est intemperans. Ne-
que etiam dei potest inobediens, cum non agat cõ-
tra voluntatem superioris. Quae ratio in vniuer-
sum probat, legem illam tunc non obligare, quia
obligatio legis humanae nititur in illo principio, obe-
diendum est superioribus, quod non habet locum vbi
voluntas superioris deest; ergo nec obligatio legis; er-
go nec peccatur contra illam; quoad hunc ergo ef-
fectum etiam est valida dispensatio. Nihilominus tam-
en Caietanus putat, subditum peccare, vtendo tali
dispensatione; quia licet non agat contra legem hu-
manam relaxatam, agit contra principium illud na-
turale, quod pars non debet discordare à toto sine
causa. Quia turpis est pars, quae toti non conuenit;
est enim rationi difformis, vt aliquis in communitate
viuat, & non vtatur eodem iure cum aliis, sine iusta
excusatione. Atque in hoc sensu loqui videntur Co-
uarr. Rebuff. & alij antiquiores Canonistae, quos ipse
referunt, dicentes, sic dispensatum non manere tutum
in conscientia, & idem sequitur Nauarr. in summa
prelud. 9. num. 14. qui hoc temperat, vt intelligatur
de obligatione sub culpa veniali, non mortali, quod
patet multis modernis, quos refert, & sequitur San-
ctus dicta disput. 18. num. 1. & 2. & 3. & est valde proba-
bilis opinio.

Mihi vero probabilius videtur, in vsu talis dispen-
sationis nullum esse peccatum, per se loquendo, ac se-
cluso scandalo, prout tenet Angel. verb. dispensatio,
num. 3. & Syluest. quaest. 3. Soto etiam lib. 1. de iustitia,
q. 7. art. 1. vlt. in fine satis propensus est in eandem
sententiam: nam eius ratio ad hoc tendit, quamuis
postea solum concludat, cessante scandalo, non esse
culpam peiorem, quam venialem. Absolutè verò non
esse culpam dixit Nauarr. in summa cap. 1. 2. num. 57.
citans Adrianum in 4. in materia de restitutione, &
sequitur Aragon. 2. 2. quaest. 89. art. 9. in fine, & Medin.
in summa lib. 1. cap. 14. §. 10. Palacios in 4. distinct. 15.
disput. 8. column. 17. & distinct. 38. disput. 2. column. 2.
Gigas de pensio. quaestio. 6. numero 13. & idem videri
sequi Felin. in cap. ad audiendam 2. de rescript. nu-
mero 4. vbi ita intelligit Innocentius, Cardinal. Specu-
lator, & alios simpliciter dicentes, sic dispensa-
tum manere tutum in conscientia. Ratio verò est,
quia in primis subditus vtens tali dispensatione non
cooperatur peccato dispensantis, sed vtitur effectu ta-
lis dispensationis, in quo effectu nulla est malitia. Imò
licet fortasse subditus peccaret petendo dispensatio-
nem, licet postea illa vtatur, non profequitur, vel
quasi continuat prius peccatum, quod iam praeter-
iit. In quo magnam inuenio differentiam inter dis-
pensantem, & dispensatum sine causa: nam qui di-

14. Subditus non peccat per se loquendo vtendo dispensatione sine iusta causa obiecta. Angel. Syluest. Soto. Nauarr. Adrian. Avaz. Al. in. Felin. Gigas. Felin. Innoc. Covarr. Speculat.

spensauit, potest reuocare dispensationem, quoad
vltim futurum, & tenetur id facere, vt supra dixi, &
ideo quoties sciens, & videns id non facit, quasi pro-
sequitur prius peccatum seu de nouo illud repetit,
sicut dicitur de illo, qui furatus est, dum non resti-
tuit. At verò subditus postquam obtinuit dispensatio-
nem, siue in eo peccauerit, siue non, postea non potest
illam reuocare; imò neque illi potest renuntiare sem-
per, vt infra dicam, & quamuis posset, non tenetur,
quia non spectat hoc ad officium eius, & ideo nul-
lo modo perseverat moraliter in peccato, si quod for-
tasse commisit, obtinendo talem dispensationem,
etiamsi illa vtatur, imò cum tali vsu itat vera po-
nitentia prioris peccati. Et ex hac parte est mihi cer-
tum, non esse deformitatem grauem in illo vsu. Quod
verò nec leuis, seu venialis sit per se, & ex obiecto,
probat, quia tunc ille subditus non potest dici tur-
piter agere discordando à toto in tali opere, quia et-
iam est dispar in obligatione legis, neque apparet
vnde oriatur obligatio ad tantam vniformitatem in
opere, vbi est difformitas in obligatione legis. Item
non apparet, cuius speciei esse possit malitia illius cul-
pae, quia non est contra iustitiam; vt per se notum vi-
detur, nec etiam contra charitatem, quia secluso scan-
dalo, nulla interuenit ratio talis obligationis. Est ergo
verisimiliter nihil peccare eum, qui fecerit, & sine
scandalo vtatur sua dispensatione, quando alioqui il-
le vsus, seu actus vtendi de se non est malus, & fit
propter honestum finem, quia illud nec est nouum
prauiudicium legis, neque etiam bono communi pra-
iudicat.

Quantum argumentum petit, an legislator ipse
possit hoc modo secum dispensare valide in sua lege
sine causa. In quo Caiet. supra affirmat, & prorsus
eodem modo censet de ipso legislatore, ac de subdito
dispensato; ait enim non peccare postea contra legem
suam, peccare autem cõtra naturalem obligationem,
quam caput habet non discrepandi à corpore. Et qui-
dem Caiet. consequenter loquitur, supponendo, le-
gislatorem obligari sua lege proprie, & per se, seu im-
mediata obligatione legis positivae humanae: nam
tunc procedunt rationes supra factae, quod talis obli-
gatio efficaciter tollitur per absolutam voluntatem
eius, qui illam posuit. Nihilominus tamen in vsu ta-
lis dispensationis necessarium est constituenda differen-
tia inter legistatorem, & subditum: nam in legislatore
talis vsus peccaminosus est, etiamsi in subdito possit
esse sine peccato, vel licet demus in subdito esse pec-
catum veniale, in legislatore est mortale ex suo ge-
nere. Et ratio differentiae sumitur ex dictis, quia su-
perior peccat grauiter secum dispensando sine causa, vt
supra ostendimus, & potest, consequenterque tenetur,
illam dispensationem reuocare, & quoties volun-
tariè in ea permanet, peccatum illud profequitur, seu
repetit, vt iam declaratum est. Vtendo autem tali
dispensatione virtutè illam confirmat, imò iterum il-
lam sibi concedit; ergo saltem hoc titulo peccat mor-
tali in illo vsu. Et in hoc est difpa: ratio in subdi-
to, vt declarauit. Neque est mirum, quod in hoc sit ma-
ius grauenam Principis, quam subditi, quia Princeps
tenetur ex officio, & ex iustitia distributiva vitare il-
lam improportionem, quae est in tali dispensatione, qua
obligatione subditus non tenetur. Et confirmatur,
quia aliàs vel nullius, vel parui momenti esset obli-
gatio Principis per suam legem, quia sola voluntate po-
test valide auferre à se obligationem illam, & postea
non peccare, saltem grauiter, illam legem non custo-
diendo. Consequens autem est contra superioris dicta
lib. 3. cap. vltim. Quamuis ergo dicatur illa dispen-
satio valida, quia dum durat, auferit vinculum legis,
iuxta praedictam opinionem: nihilominus non transit
in factum (vt sic dicam) omnino praeteritum, sed sem-
per

15. Licet subditus non peccet, peccata tamen legislatoris seculi non sunt dispensanda. Et in illa dispensatione attendo.

per pendet ex voluntate ipsius Principis, qui potest
& debet illam retractare, & ideo in vsu illius non mi-
nus peccat, quam in eiusdem dispensationis usurpa-
tione. Et idem dicendum est iuxta hanc sententiam,
si Princeps à principio ferret legem, animo obligandi
alios, & non seipsum: nam exceptio de facto valida
esset, peccaret tamè grauiter in illa voluntate, & sem-
per teneretur eandem retractare, & ob id semper gra-
uiter peccaret, non contra ipsam legem positivam, sed
contra naturalem.

Id verò, quod haec sententia supponit, nimirum,
obligari Principem sua lege ex vi suae voluntatis, diffi-
cillimum creditur esse, quia obligatio legis, quatenus
fundatur in voluntate ferentis illam, est obligatio
manans ab imperio. Vnde est obligatio subditi ad su-
perioiorem, haec enim relatio est intrinseca proprio im-
perio morali. Vnde licet dicatur quis sibi ipsi impe-
rare physice se mouendo, seu impellendo, non tamen
moraliter se obligando, sicut etiam promittendo,
vel contrahendo non potest se obligare sibi, sed al-
teri; ergo etiam in presenti non potest illa obligatio
legislatoris per legem suam à propria eiusdem vo-
luntate manare. Et confirmatur; nam obligatio legis
humanae, vt est ab humana voluntate, est obligatio
obedientiae, vel saltem illam intrinsece includit, seu
in illa radicatur, non potest autem eisdem ad se
ipsum esse vera obedientia; ergo. Propter quod su-
pra lib. 3. cap. vlt. censui, hanc obligationem legisla-
toris ad opus praecipuum per legem suam, supposita
voluntate ferendi talem legem, non pendere ex spe-
ciali voluntate eiusdem legislatoris comprehendendi
seipsum sub tali lege, quia necessarium obligatur, et-
iamsi nolit, ex vi legis naturae praecipientis illi, vt ob-
seruet illud medium virtutis, quod per legem
suam statuit pro tota communitate, quando materia
legis communis est, & vniformitatem postulat in ca-
pite cum corpore, vbi nulla ratio iusta exemptionis
interuenit.

Hoc igitur veriori principio supposito, conse-
quenter dicendum est, dispensationem, quam sibi
legislator concedit in sua lege sine causa iusta, nullam
esse, nullumque effectum in ipso habere. Probat, quia
per dispensationem datam sine causa non auferitur
obligatio legis naturalis, sed obligatio Principis
ad obseruantiam legis suae est de iure naturali, &
non à voluntate humana; ergo non auferitur per il-
lam dispensationem; ergo valida non est. Et confir-
matur: nam dispensatio data ab inferiori in lege su-
perioris sine causa, non est valida, sed quando Prin-
ceps secum dispensat circa obseruantiam seu execu-
tionem suae legis, non dispensat re vera in lege sua,
quia non obligatur per illam vt sua est, sed dispensat
in superiori lege; ergo nisi id faciat ex iusta causa, non
erit valida dispensatio. Dices imò nec ex iusta causa
valebit, quia non potest Princeps dispensare in iure
naturali. Respondeo, negando sequelam, quia ipsum
ius naturale dicitur, Principem debere suam legem
seruare, nisi ex iusta causa secum dispenset, quia non
debet in hoc esse peioris conditionis, & magis ita ser-
uatur debita proportio. Et confirmatur secundò, quia
si à principio Princeps legem ferat animo non se ob-
ligandi sine causa, sed sola voluntate, nihilominus ma-
nebit obligatus ex vi legis naturae, vt ostensum est; si
autem ex iusta causa se eximeret, valeret exceptio; er-
go idem in dispensatione.

Atque ita patet responsio ad quartum argumen-
tum; negatur enim sequela, nimirum, posse Prin-
cipem sine causa valide se eximere ab obligatione, quae
habet seruandam suam legem. Neque in hoc est equi-
parandus cum subdito: nam in subdito obligatio ma-
nat immediatè, & per se à lege, & voluntate homi-
nis, qui potest illam efficaciter mutare quacunque ex

16. Dispensatio sine causa non tollit obligationem, sed solummodo auferit eam.

A causa: obligatio autem Principis non est per se à lege
sua, sed à ratione naturali, eiusque auctore, & ideo,
nisi Princeps auferat suam legem respectu commu-
nitatis, non potest sola voluntate propria auferre à se
obligationem, quae in ipso naturaliter resultat posita
tali lege. Neque mirum videri debet quod in hoc
quodammodo sit durior conditio Principis, quia etiã
status eius requirit altioiorem obligationem, cum non
possit directè per suum ius humanum obligari, &
ideo in Principe naturalis obligatio ad vniformitatem
seruandam in legis executione, ex parte illius imme-
diatè fundatur in dignitate, & officio suo, in subdi-
tis verò fundatur potius in obligatione legis positivae,
vt supra declarauit. Et ideo etiam est in Principe
longè grauior illa obligatio seruandi conformitatem,
quam in subditis, quia & ad exemplum subditorum,
& ad communem obseruantiam legis multo magis
necessaria est.

Solum superest in hac resolutione difficultas de ef-
fectu legis humanae irritandi actus, seu, quod perinde
est, inhabilitandi personam ad contractum, &c. nam
sequitur ex dictis, si Princeps secum dispenset in tali
lege sine causa, nihilominus actum eius non esse vali-
dum, quod verisimile non est; constat enim, contra-
ctum irritum iure positiuo, si scienter fiat à Principe,
validum esse; imò eo ipso dispensare cum alio secum
contrahente, vt valide contrahat, vt sumitur ex his,
quae tradit Nauarr. in summa capite 23. numero 108. Nauarr.
Covarr. in cap. quammis pactum. p. 1. §. 3. num. 5. Re-
spondetur ergo negando sequelam, quia probabilius
est, legem humanam non habere hunc effectum circa
voluntatem, & personam ipsius legislatoris, quia or-
dinariè est poenalis, vel quando talis non est, in hoc ei
assimilatur, quod includit quandam veluti coactio-
nem voluntatis, quatenus eius consensus irritus fit,
quod requirit efficaciam superioris voluntatis, nec
potest fieri ab aliquo circa seipsum. Nec naturalis obli-
gatio seruandi conformitatem extenditur ad hos ef-
fectus, quasi coactos, & violentos, sed solum versa-
tur circa mores humanos, neque plus distat naturalis
ratio. Imò licet quis contendat, etiam personam Prin-
cipis esse inhabilem, quando lex eius inhabilitat sub-
ditos ad aliquem contractum, nihilominus negare
non possunt, dispensando secum, etiam sine causa
tollere à se illam inhabilitatem, quia nunquam est
immediatè à lege naturali, sed à lege humana, sicut
si Papa dispenset sine causa in impedimento habente
obligationem ex naturali lege, & irritationem ex hu-
mana, valebit dispensatio quoad tollendam irritatio-
nem, licet non valeat quoad obligationem auferen-
dam. Exemplum est, si Papa dispenset sine causa cum
Clerico in sacris, vt uxorem ducat, validum esse ma-
trimonium, quamuis peccet mortaliter contrahen-
do illud, quia obligatio voti auferri non potuit per ta-
lem dispensationem; impedimentum autem irritans,
quod merè humanum est, validè ablatum fuit, sine
causa.

Atque ex his tandem concluditur, quid dicendum
sit de dispensatione sine causa data à superiore in lege
inferioris, an valeat, nec ne. Nam licet ex maiori
potestate videatur necessarium fore validam, aliunde
ex diuersitate voluntatum videtur hoc difficile, quia
non tam facillè mutat quis voluntatem alterius, etiam
inferioris, sicut suam. Dicendum verò est, hoc pen-
dere ex modo superioris potestatis, quia si tantum sit
potestas superior quasi remota, quia videlicet, so-
lum in gradu appellationis, vel supplicationis, aut
alterius similis recursus potest veritari circa subditos
inferioris Praelati, tunc certè dispensatio non valebit,
data sine iusta causa, quia tunc nulla est ratio recur-
rendi ad talem superiorem, & consequenter neque
illius iurisdicctio ibi locum habet. Et ita dispensatio
data

19. Quomodo superior in lege inferioris dispensare potest.

data ab Archiepiscopo in lege Episcopi sine causa, nulla erit. At vero si potestas superior se extendat immediate ad regimē subditi per modum causae uniuersalis etiam immediate; tunc valida erit talis dispensatio Papae in lege Episcopi, & dispensatio Generalis in praecipuo Provincialis, & sic de similibus. Quia licet superior proprie non mutet voluntatem inferioris, potest mutare, seu tollere effectum eius per iurisdictionem superiorem, quae de se non pendet ab inferiori. Sicut etiam potest talis Prae-latus superior referuare sibi, immediate regimē talis subditi. Quod semper intelligendum est, nisi eius potestas per aliquam legem limitata sit, & tunc, ut dixi, solum ualebit dispensatio iuxta gradum, & modum concessae potestatis.

CAPVT XX.

Primum cessante causa dispensationis, cesset dispensatio, uel aliter interdum amittatur.

Quoniam in praecedentibus capitibus diximus, causam esse necessariam, ut dispensatio iusta, uel etiam interdum ualida sit, consequenter oportet exponere, an huiusmodi causa adeo sit necessaria, ut illa cessante cesset dispensatio, quae est effectus eius secundum regimē, cessante causa, cessat effectus, cap. cum cessante, de appellat. cum similibus. Et haec occasio simul dicitur de omnibus modis, quibus potest dispensatio amitti: quam materiam (quae latissima est) in hoc capite quasi remissiuè perstringemus, ne omnino praetermitti uideatur, nam plenam disputationem in lib. 8. referuamus, ubi commodius de priuilegio generaliter tractabitur, & ita poterit facile ad dispensationem applicari, quae parum à priuilegio differt, & lato modo sub illo comprehendere potest. Oportet autem in primis praeculis habere distinctionem supra datam inter indulta, breues, facultates, aut mandatum dispensandi, siue absolute, siue sub illa conditione, si preces ueritati innuantur, uel alia simili, & dispensationem ipsam. Nam illud indultum, licet uulgo dispensatio appelletur, re uera non est dispensatio, ut supra dixi, quia non relaxat legem, nec tollit uinculum per se ipsum, seu ipso facto, sed requirit actionem hominis per quam fit dispensatio. Deinde in dispensatione ipsa oportet distinguere duos effectus supra relatos, unum immediatum, & per se, qui est relaxatio legis, auferendo uinculum, uel effectum eius, ut in habilitatem, irritationem, &c. Alium remotum, & quasi per accidens respectu dispensationis, qui est executio eius, ut est contrahere, ieiunare, uel alium actum efficere per dispensationem concessam.

Ex quibus consurgit triplex status, in quo potest dispensatio existere, sub illa indultum dispensandi comprehendendo. Primus est, quando iam indultum dispensandi est concessum, nondum tamen est dispensatio facta. Secundus est quando dispensatio est iam facta, & habuit suum proximum effectum, nondum tamen habuit remotum, neque est executioni mandata. Tertius, quando iam est executioni mandata, suumque ultimum effectum habuit. Quando ergo dispensatio ad hunc statum ultimum peruenit, nec cessare potest, cessante causa, neque etiam potest amitti quocumque modo. Vtrumque potest facile probari inductione, quia si dispensatio data est in gradu consanguinitatis ad contrahendum matrimonium, & matrimonium iam est contractum, clarum est, non posse cessare, aut reuocari dispensationem, & idem est in dispensatione circa ieiunia, uel similes actus, imò etiam in dispensationibus uotorum. Intelligendum tamen semper est de dispensatione, quatenus ad illum statum

Distinctio inter indulta, breues, & facultates, &c. non ad hanc

A tertium peruenit: nam contingit, dispensationem habere tractum successuum, seu habere posse plures effectus, uel actus, & quoad aliquos esse executioni mandatum, non uero quoad alios, & tunc partim est in tertio statu, partim in secundo, uel primo, & ideo solum ex ea parte, qua peruenit ad tertium statum, comprehenditur sub praedicta regula; quoad alteram uero, quae respicit futurum, comprehenditur sub sequentibus. Et sic est facilis ratio assertionis, quia si dispensatio iam habuit consummatum effectum, ille non potest esse non licite factus, uel ualide iuxta exigentiam dispensationis, quia ad praeteritum non est potentia; ergo dispensatio quoad illum effectum nec cessare potest, nec amitti.

Potestque hoc inductione simul & ratione ostendi. Nam si actus fuit merè transiens, & nullum relinquens effectum, non potest amplius sub legem cadere, neque indigere dispensatione. Item si fuit actus relinquens effectum permanentem, & irreuocabilem, ut est matrimonium, religiosa professio, & ordinis susceptio, constat retractari non posse, non solum quoad uinculum, seu ordinem, uerum etiam, nec quoad usum eius respectiuè, quantum est ex parte dispensationis, quia actus fuit legitime factus, & ius plene acquisitum. Denique idem est, etiam si sit effectus permanentis, & de se reuocabilis, ut est alienatio rei, uel alij contractus: nam semel factus legitime in uirtute dispensationis, de se perpetuo manet, nec potest cessare propter defectum, uel cessationem causae, aut retractionem dispensationis, quae iam praeterit, & suum effectum consummatum reliquit: supponimus enim dispensationem fuisse simpliciter factam ad talem actum absolute praestandum: nam si solum fuisse data ad alienandum, u.g. cum tali conditione, uel durante tali causa, tunc cessare posset effectus, cessante causa, non quia ex eo capite cesset dispensatio, sed quia à principio non fuit dispensatio aliter concessa. Hoc autem ordinariè non fit, quia esset ualde onerosum, & periculosum, & ideo nunquam est praesumendum, nisi sit adeo expressum, ut nulla aliam interpretationem admittat. Et in hoc sensu dicunt iuris interpretes, postquam effectus est consummatus, cessante causa, non cessare effectum, ut uidere licet in Decio in cap. quae in Ecclesiastiarum, de consuetudine, & Bart. & alijs, quos ipse allegat, & plures referunt. Tiraquel. tract. cessante causa, limit. 1. 2. & Menoch. li. 4. praesumpt. 189. nu. 197.

Difficultas ergo est de alijs statibus, ad quam explicandam, suppono, uarijs modis posse intelligi, dispensationem uim suam amittere, sicut etiam de lege, & de priuilegio infra dicemus: quatuor autem modi nunc nobis sufficiunt, ad quos possunt alij reuocari. Primò, per defectum causae efficientis, id est, per mortem concedentis, secundò per reuocationem eiusdem; tertio per renuntiationem dispensati; quartò per defectum causae finalis, de quo praecipue tractamus, & ideo alios modos breuiter expediemus. Et quidem circa primum modum manifestum est, si dispensatio peruenit ad secundum statum, non amitti propter mortem concedentis, quia iam gratia est perfecta, & consummata; iam enim dispensans fecit, quidquid ad ipsum pertinebat: nam usus dispensationis non ad dispensantem, sed ad liberam uoluntatem dispensati pertinet, & ideo ille usus non requiritur ut gratia sit consummata; constat autè gratiam perfectam non expirare per mortem concedentis, ut est uulgatè principium iuris. De primo autem statu graue dubium est, an dispensatio in eo statu persistens extinguatur per mortem concedentis, illud uero remitto in c. 1. lib. 8. quia conexum est cum simili dubio de priuilegio.

Circa secundum modum amissionis dispensationis per reuocationem concedentis, nulla est difficultas, siue dispensatio sit in primo, siue in secundo statu: nam

Decio. Bart. Tiraquel. Menoch.

Quos modis cessat dispensatio.

in utroque reuocari potest per uoluntatem concedentis, à qua semper pendet, quandiu non habuit ultimum, & consummatum effectum. Quod quidem est clarius in primo statu: nam in illo, ut dixi, non est facta dispensatio, sed est delegata potestas dispensandi, uel ad summum est concessa dispensatio sub conditione: potest autem delegans iurisdictionem suam tollere, & delegationem reuocare, & qui consensum tantum conditionatum tribuit, dum non est impleta conditio, illum reuocare potest. Unde fit, ut haec reuocatio in eo statu ualida sit, siue fiat ex noua causa, siue ex solo arbitrio concedentis, & siue licite fiat, quia iurisdictione delegata semper pendet ex absoluta uoluntate concedentis, moraliter saltem permanente, id est, non retractata.

De secundo uero statu non est res tam clara, quia talis dispensatio uideretur esse tunc quasi donatio consummata: nihilominus tamen satis certum est, posse Principem reuocare dispensationem, etiam in secundo statu constitutam, & concessam, sicut potest priuilegium reuocare, ante consummatum ultimum effectum. Et ratio est, quia per talem dispensationem nullum speciale ius subditus acquisiuit, sed solum liberatus est à uinculo legis: potest autem Princeps iterum illum legi subicere, seu legem ad pristinum statum restituere, ut omnes indifferenter obliget, potest ergo etiam dispensationem reuocare. Et quidè si iusta causa interueniat non solum ualide, sed etiam licite fieri potest, quia princeps uirtute iure suo, nullique infert iniuriam, & ex iusta causa honestatur mutatio. Si autem id fiat sine rationabili causa, non erit quidem actus laudabilis, inducet autem suum effectum: quia potestati, & uoluntati Principis nihil tunc est, quod resistat. An uero haec resolutio aliquam limitationem, uel declarationem recipiat, circa priuilegia dicemus.

De tertio modo amissionis per renuntiationem, breuis etiam resolutio est, posse unumquemque renuntiare dispensationi sibi concessae, per se loquendo, quia est gratia, & fauor priuatus, seu proprius talis personae: huiusmodi autem fauori unusquisque renuntiare potest, iuxta cap. ad Apostolicam, de regular. cum similibus, ergo. Atque haec ratio probat de dispensatione, tam in primo, quam in secundo statu. Duobus autem modis potest intelligi haec renuntiatio. Primò quoad solum usum, secundò etiam quoad potestatem utendi dispensatione. Prior modus nulla indiget declaratione, quia consistit tantum in facto, uel potius in libero non usu. Et ita constat positum esse in libertate eius, qui à Pontifice impetrauit literas dispensationis, id est, continentes mandatum, ut cum eo dispensetur, u.g. in impedimento matrimonij, non uti illis literis, & ita renuntiare per non usum fructui illarum: nam per hoc fiet, ut semper maneat ligatus, & impeditus, quia de facto non fuit dispensatus. Et similiter qui ad secundum statum peruenit, & actualem dispensationem obtinuit, licet iam possit licite matrimonium contrahere, pro sua libertate potest nunquam illud contrahere, quod est renuntiare dispensationi quoad eius usum, quae satis improprie renuntiatio dicitur; nam illa proprie fit, quando aliquis ita à se abdicat ius dispensationis ut iam ei amplius non liceat illo uti. Et hic modus renuntiationis difficilior explicatur.

Dico autem breuiter, duobus modis id fieri posse, scilicet expresse, & tacite. Expressa renuntiatio praeter uoluntatem renuntians requirit uerba, quibus illa uoluntas sufficenter explicetur, existimòque necessarium esse, ut talis renuntiatio ipsi dispensanti fiat nota, & quòd ab illo acceptetur: nam quandiu acceptata non fuerit, poterit prior uoluntas non utendi dispensatione à tali persona retractari, & consequenter semper erit illi integrum sua dispensatione uti, sicut de priuilegio latius dicemus: nam, ut saepe dixi, intercedit eadem ratio. Implicata renuntiatio censetur fieri

per aliquod factum indicans uoluntatem renuntians, quale esse censetur in priuilegijs non usus, uel usus contrarius, ut infra suo loco tractabitur. Hic autem censo, solum non usum nunquam esse sufficientem signum uoluntatis renuntians potestati utendi dispensatione, quia nec per se, & ex natura rei datur talis significatio, cum possit aliquis uelle retinere potestatem, licet illa non utatur, neque etiam inuenitur ius, in quo talis praesumptio fundetur, quia nec de priuilegio generaliter inuenitur, sed ad summum specialibus casibus, qui etiam in propria dispensatione locum non habent, ut infra dicam. Imò etiam in actibus posituius uix potest actus ita continere usum contrarium dispensationi, ut sufficienter indicet animum abdicandi illam, & potestatem eius omnino, quod patebit discurrendo breuiter per aliqua exempla, quae adduci solent.

Primò dicunt aliqui, quòd si quis habens dispensationem circa ieiunium, u.g. postulet secundam circa idem, quia fortè de prima dubitauit, eo ipso censeri renuntiare primae, ad eò ut obtenta secunda non possit redire ad priorem, etiam si fortasse illa magis ampla, & fauorabilior sit, imò si contingat, posteriorem esse inualidam propter aliquam surreptionem, putant etiam primam amitti propter animum renuntians in manibus Papae, qui maximè sufficit ad gratiam amittendam, ut lumitur ex cap. ueniens, de praescript. Sed mihi haec sententia non placet: nam in primis si secunda dispensatio non fuit ualida, prior dispensatio non potuit per renuntiationem amitti, quia non potest praesumi animus absolute renuntians, sed actum sub conditione, si secunda obtineatur ualide, & ideo non impleta conditione, non potest sequi effectus, ut rectè notauit Bald. in dicto cap. ueniens, num. 12. Ex l. Bald. si iure, ff. de legat. 3. Deinde absolute loquendo, petitio secundae dispensationis non indicat animum renuntians primae, sed obtinendi aliam magis certam, uel magis fauorabilem, unde si talis non obtineatur, non amittitur prior, nec consummabitur renuntiatio propter rationem proximè laetam: nam ibi etiam includitur conditio melioris dispensationis, quae non impletur. Quòd si aliquando contingat, posteriorem, & ualidam esse, & fauorabiliorè (de quo dicam in capite sequenti) tunc probabile est, per secundam dispensationem destrui priorem, siue hoc sit propter animum renuntians, siue (quod magis credo) quia non uideretur esse animus dispensantis, duas dispensationes circa idem concedere. Et idem est, si quis post primam dispensationem, impetret aliam repugnantem priori, ut si prius quis postulet dispensationem ad ducendum unam consanguineam, nolique ea uti, & ideo obtineat dispensationem ad ducendam aliam, tunc enim probabile est, non posse reuerti ad priorem: nam per posteriorem extincta fuit, ut bene docet Sanci. lib. 8. disp. 22. num. 19.

Aliud exemplum est, si is, qui dispensationem obtinuit, facit actum impossibilem cum usu talis dispensationis, uel ualido, uel illicito, ut si quis postquam obtinuit dispensationem ad ducendam consanguineam, ducat aliam, tacite censetur renuntiare priori dispensationi: nam usus eius non potest esse licitus, aut ualidus, subsistente alio matrimonio. Item si quis post talem dispensationem circa matrimonium, faciat votum castitatis, eo ipso censetur renuntiare dispensationi, cum non possit ea licite uti, stante tali voto. Sed neque sententia, neque exempla placent. Quia licet actus sit impossibilis cum usu dispensationis, non est tamen impossibile cum ipsa dispensatione, nec cum proximo ac per se effectu eius, qui est ablatio impedimenti. Ut in priori exemplo licet dispensatus ad contrahendum cum consanguinea, contrahat cum alia, ista mortua, poterit con-

Per secundam dispensationem aliquando prima inualidatur.

Bald.

Sanci.

10. Inducium renuntians impugnat.

lingua

anguineam ducere, cum qua fuerat dispensatus, quia iam fuit impedimentum ablatum, & non rediit propter prius matrimonium, quia nulla ratio talis reditus, nec causa eius assignari potest, quia impedimentum semel ablatum à solo superiori habente potestatem, iterum potest imponi. Imò licet dispensatio non pervenisset ad secundum statum, etiam mandatum dispensandi non perisset propter prius matrimonium, sed posset qui indultum obtinuit, illo ut post mortem primæ uxoris, quia delegatio per illud facta non fuit renocata, nec facta fuit sub tali conditione, aut temporis limitatione, ut supponimus. Similiter in alio exemplo de voto non est repugnantia intrinseca inter votum, & dispensationem obtentam, seu effectum per se eius: nam votum non restituit impedimentum, quod dispensatio abstulerat, ergo quoad hoc non videtur habere locum renuntiatio tacita. Et idem cum proportione est de mandato dispensandi, etiam si in primo statu perseveret, quantum est ex parte renuntiationis; Nam aliunde probabile est, in eo casu non posse delegatum dispensationem concedere, propter mutationem in rebus factam, ratione cuius iam esset subreptitia dispensatio, iuxta dicenda capite sequenti. Unde in hoc differentiâ aliquam invenio pro illo casu inter primum, & secundum statum dispensationis, quando enim iam est concessa dispensatio, facta permanet, etiam si votum superveniat, unde si quis voti dispensationem obtineat, licet uti poterit priori dispensatione matrimonij, imò licet sine dispensatione voti contrahat matrimonium, & in hoc peccet, nihilominus matrimonium validum erit, quia impedimentum irritans fuit sublatum, & non rediit, ut diximus. At verò si commissarius nondum dispensavit, nec licet, nec valide poterit dispensare, quia excedit terminos sui mandati, & agit contra intentionem mandantis, existentibus rebus in illo statu. Non tamen ideo existimandum est, tunc fuisse per votum extinctam dispensationem, aut renocatam commissionem sed impeditam: nam obtenta dispensatione voti, licet, & valide posset commissarius sua potestate uti, quia iam esset res ad priorem statum restituta, & ablatum impedimentum, quod illam posset subreptitiam facere. Ergo per huiusmodi actus non satis ostenditur tacita renuntiatio dispensationis, sicut infra etiam ostendam, vnum actum contrarium vsui privilegij non esse sufficiens indicium tacite renuntiationis totius privilegij, neque id ex iure probari. Vbi alia iura exponam. Nunc verò non obstat dictum cap. veniens, tum quia in eo non est sermo de renuntiatione dispensationis, seu privilegij, sed præscriptio, tum etiam quia actus petendi privilegium, & vti illi, de quo ille textus loquitur, erat contrarius non solum vsui præscriptionis, sed etiâ ipsimet titulo præscriptionis, & ideo multò maior erat præsumptio renuntiationis, præsertim in foro externo, de quo ibi est sermo.

17.
Indicium renuntiationis dispensationis in foro externo locum habere.

Tertium indicium renuntiationis tacite esse solet, scindere instrumentum, seu indultum dispensationem continens. Quod quidem quoad forum externum erit magnum indicium voluntatis nolendi talem dispensationem, ac subinde renuntiandi ius illius, quia cum dispensatio non possit esse utilis in foro externo sine literis authenticis, profecto qui illas voluntariè rumpit, satis indicat animum renuntiandi. Nihilominus tamen in foro conscientie duo sunt attendenda, tam in hoc casu, quam in cæteris. Vnum est, an actio illa externa verè procedat ex animo renuntiandi: nam si desit hic animus nunquam in conscientia amittitur dispensatio, propter quamcumque externam præsumptionem, quia veritas, quæ in conscientia attenditur, illi non consonat, & specialiter in prædicto casu, quia scriptura non est de substantia gratiæ, ut in lib. 3.

A ostendam. Aliud est, non sufficere animum cum signo externo ex parte renuntiantis, nisi accedat acceptatio Principis dispensantis, quia solus ille potest vel superimponere vinculum legis per dispensationem ablatam, vel renocare delegationem à se factam, tum etiam propter alia multa, quæ infra de privilegij adducam. Hæc autem acceptatio debet ab homine fieri (ut sic dicam) quia non inveniuntur aliter in iure declarata, ut aliquando censei possit ipso iure facta, propter quæ omnia censeo, hæc tacitam renuntiationem moraliter loquendo non habere locum in dispensationibus, quia ut consummetur renuntiatio, oportebit, ut factum indicans animum renuntiandi, sit notum Principi, & iudicatum sufficiens signum voluntatis renuntiandi, & ut tale acceptatum, quæ omnia vix possunt moraliter concurrere. Et ob hanc etiam causam, licet rumpantur litere dispensationis ex animo renuntiandi, quando à Principe non est acceptata renuntiatio, potest dispensatum perire sui facti, & uti dispensatione in foro interno, vel pro externo obtinere novas literas, ac si priores fuissent inuoluntariè amissæ, & illæ sufficienter sine nova gratiæ concessione, quia renuntiatio, ut dixi, effectum non habuit.

Venio ad cessationem dispensationis propter cessationem causæ. Et, ut omitamus vulgarem distinctionem de causa finali, & motiva, vel de causa principali, aut secundaria, suppono, sermone esse de causa iustificante: (ut sic dicam) dispensationem, quia illa non existente, dispensatio, etiam à Principe data, non esset iusta, & ab inferiori concessa non esset valida. Et ideo merito dubitatur, an cessante tali causa cesset dispensatio, etiam si concessa sit, dum causa durabat. Nam videtur esse eadem ratio de concessione, & de duratione, quia dispensatio debet esse iusta, non solum cum fit, sed etiam quando durat; ergo non potest durare, nisi quando durat causa iusta; ergo ista cessante, illa cessat. Nihilominus aliter respondendum censeo, si dispensatio solum existit in primo statu: aliter verò si ad secundum transit, etiam si ad tertium non pervenerit.

Dico ergo primò: Quamvis mandatum, seu facultas dispensandi concessa fuerit ex legitima causa tunc existente, si causa interim cessavit ante concessam dispensationem, cessat etiam vsus talis facultatis, nec potest ex vi illius, actualis dispensatio iuste, aut valide fieri, si tamen causa rediret, etiam dispensatio posset cõcedi. Ratio prioris, ac præcipua partis est, quia talis dispensatio in eo casu non esset iusta, ergo esset contra intentionem Principis dispensantis, seu delegantis, ergo etiam esset invalida. Hæc posterior consequentia clara est, quia talis dispensatio excederet facultatem, & formam mandati, & consequenter esset nulla ex defectu potestatis. Prior item consequentia clara videtur, quia præsumi non potest, Principem velle concedere dispensationem iniustam, aut ad hoc dare facultatem. Item quia ipse non vult dare tale mandatum, nisi supposita causa iusta; ergo multò minùs vult, ut concedatur dispensatio deficiente causa iusta. Atque hinc facillè probatur primum antecedens, quia per mandatum dispensandi non est facta dispensatio, ut sæpe dictum est; ergo si postea fiat iam non existente causa iusta, fit indebito modo, & sine legitima causa; ergo erit iniusta. Confirmatur, & declaratur, quia si Princeps ipse, rebus existentibus in illo statu, dispensationem concederet, malè faceret; ergo etiam commissarius eius iniustam dispensationem cõcederet, & consequenter nullam, ut dixi. Quocirca quado in huiusmodi mādatis apponitur, vel subintelligitur conditio, si preces veritate nitantur, non solum refertur ad tempus, in quo dispensatio petitur, & facultas conceditur (quod est manifestum) sed etiam ad tempus, in quo

13.
Facultas dispensandi concessa tunc existente, si causa interim cessavit ante concessam dispensationem, cessat etiam vsus talis facultatis, nec potest ex vi illius, actualis dispensatio iuste, aut valide fieri, si tamen causa rediret, etiam dispensatio posset cõcedi.

quo dispensatio conceditur, seu concedenda est, quia, ut iustum sit mandatum, hoc totum necessarium est. Altera verò pars assertionis ex dictis facile probatur, quia si cessatio causæ non fuit perpetua, & iterum redeat, iam tunc dispensatio erit iusta, ut contrario dicursu facillè probati potest; ergo nihil est, propter quod non possit tunc esse licitus, & validus vsus prioris facultatis, & consequenter poterit esse valida dispensatio. Unde colligitur, per talem cessationem causæ temporalem non omnino extingui mandatum illud, seu commissionem, quæ per talem dispensationem fit, sed suspendi, ut exerceri non possit quandiu causa cessat, quandoquidè, ut dixi, redeunte causa dispensatio potest consummari, quod fieri nõ possit, si iurisdicção fuisset omnino sublata. Et confirmari hoc potest, quia deficiente causa, non possunt tempore dispensationis verificari verba rescripti, & conditio in eis contenta, redeunte autem causa, vera inveniuntur; ergo licet in priori tempore non possit concedi dispensatio, poterit in posteriori ex vi eiusdem indulti, quia in eo non postulat, ut causa illa toto tempore duret, sed solum, ut subsistat, quando datur dispensatio, quia illud sufficit ad iustitiam dispensationis. Dices ergo, licet in principio, quando fuit postulata, & obtenta commissio dispensationis causa nõ extitisset, si postea, cū de facto datur dispensatio, causa existat, id satis esset, ut dispensatio esset valida. Respondetur, negando sequelam, quia si in principio causa non existeret, dispensatio fuisset subreptitia, ac subinde invalida quoad ipsam delegationem, iuxta dicenda in c. sequenti, & consequenter dispensatio postea sublequuta non posset esse valida ob defectum potestatis in proximo deficiente, seu commissario. Secus verò est, quando narratio in principio fuit vera, nam tunc delegatio valida fuit, & postea cessante causa non extinguitur omnino, nisi causa etiam perpetuo cesset. Et hæc doctrina circa hanc conclusionem explicata, ut censeo, est cõmunis Doctorum, quos statim referam. Dico secundò: Si dispensatio ad secundum statum pervenit, in quo vinculum legis simpliciter sublatum est, etiam si causa cesset ante tertium statum, id est ante executionem dispensationis, non cessat, neque tollitur dispensatio, sed licitum est ea uti. Probatur, quia gratia dispensationis cõsummatur, & perficitur in relaxatione legis, seu ablatione vinculi, aut impediendi per legem introducti; ergo non renocatur propter cessationem causæ. Probatur consequentia, quia licet causa postea esset, nihilominus dispensatio manet iusta, & valida; ergo, & effectus eius permanet, quia ille effectus non pendet in suo esse à tali causa. Et confirmatur, ac declaratur exemplis. Nam irregularis dispensatus ad ordines propter pauperatē propriam, vel parentum, vel propter indigentiam ministrorum Ecclesie, licet postea cesset illa causa ante susceptos ordines, nihilominus potest licitè ordinari ex vi illius dispensationis, quia per illam fuit irregularitas simpliciter, & absolute sublata, neque est, unde redire valeat propter solam cessationem causæ, quia nec ab aliqua lege, vel homine fit, nec est verisimile, solum fuisse sublatam quasi sub conditione, si causa illa duraret vsque ad ordinem susceptionem. Talis enim restrictio ex forma dispensationis colligi non potest, nam absolute conceditur: neque est necessaria ad iustitiam dispensationis, quia non tenetur dispensans prævenire effectus contingentes, & accidentarios, sed satis est, quod eo tempore, quo fit dispensatio, habeat iustam causam. Nam dispensator legis, sicut & legislator, non tenetur considerare futurum, & contingentem eventum, sed ea, quæ in plurimum accidunt, & ideo illa restrictio est nimis dura, & scrupulosa; ergo admittenda non est.

16.
Alioqui eadem proportione dici posset in eodem Suarez de Legib.

A exemplo, illum irregularem sic dispensatum, & iam ordinatum, cessante causa dispensationis, debere cessare ab vsu ordinis, quod nemo dicit. Et sequela patet, quia etiam ille vsus ordinum est effectus dispensationis, & quoad illum nondum fuerat consummata dispensatio vsque ad tertium statum. Quod si dicas, esse effectum remotum, & quasi per accidens, idem dici potest de ipsa ordinis susceptione; parum enim refert, quod in ordine executionis propinquior sit ordinis susceptio, quam vsus eius, quia in ordine intentionis vsus est prior, & maxime intentus per dispensationem, ergo si talis vsus absolute conceditur virtute dispensationis prius factæ, siue causa cessaverit, siue non, etiam potuit iuste concedi absoluta facultas ad ordines, seu ablatio irregularitatis, quæ daret quoad omnem suum effectum, siue causa dispensationis daret, siue non. Quod si potest ita iuste fieri, sine dubio ita fit, cū hoc sit magis conforme verbis dispensationis, ut dixi, & ad providentiam magis benignam, & suavem pertinere videatur, ut dixi. Simile exemplum esse potest in dispensatione neophyti, v. g. ut sit capax alicuius dignitatis, aut beneficii intuitu virtutis, seu honestorum morum, quos re vera habebat, cū dispensatus fuit: nam licet postea mutet mores, & graviter peccet, non amittet dispensationem. Quis enim hoc dicat? Ergo cessante illa causa etiam si sola illa dispensationem iustificaverit, non cessat dispensatio. Quod si dicas, præexistencia merita potuisse iustam causam conferre ad absolutam, & permanentem dispensationem tribuendam, idem merito dici poterit, quoties causa præsens prudenter iudicatur sufficiens ad concedendam dispensationem simpliciter, & absolute, prout de facto concedi solet in impedimentis matrimonij, & in votis. Ex quibus possunt plura exempla, & argumenta desumi ad hanc assertionem confirmandam, quæ latius prosequar infra lib. 8. ubi similis quæstio de Privilegio, occurret.

Atque hanc sententiam videtur tenere Glossa in reg. in argumentum, de regulis iur. in 6. & clarius Glossa in c. ex tua, de filiis Presbyter. verb. irritare, quatenus dicit, dispensationem semel cõcessam non esse renocandam superveniente facto; ergo multò minùs per se cessabit. Et idè sequitur Federic. 78. & Angel. verb. dispensatio. n. 14. qui expressè id declarat de dispensatione data, quæ nõdum pervenit ad ultimum effectum, & idem habet Sylvest. verb. dispensatio. q. 6. n. 1. Præterea idem sentit Panorm. in c. post translationem, de renuncia. n. 17. ait enim, post ius acquisitum, non cessare dispensationem etiam si causa cesset: est autè ius acquisitum per dispensationem, quæ iam contulit suum proximum, & per se effectum, ut explicat, & sequitur Tiraq. in d. tract. cessante causa. n. 92. & 94. & Gutier. lib. 1. Canoniar. q. c. 15. n. 22. & li. 2. c. 15. n. 30. & n. 32. & plures pro hac sententia referunt Sanc. lib. 8. de matrim. disp. 30. n. 13. Nihilominus verò ipse n. 14. cõtrariam opinionem sequitur, multos etiâ referens, & varia fundamenta adducit, quæ magis ad privilegij spectant; & ideo in loco citato expenduntur. In præfenti verò præcipuum fundamentum esse videtur, quia dispensatio, ut sit iusta, necessariò includit hanc conditionem, si causa perseveret, quando executioni mandanda est, aliis iniquus esset dispensans, dans licentiam ad operandum contra legem, etiam sine causa. Et maxime hoc declaratur exemplo: nam dispensatio concessa alicui ad comedendum carnes in Quadragesima propter specialem ægritudinem, cessabit, quotiescunque in Quadragesima talis ægritudo cessaverit, quia aliter non esset iusta dispensatio: ergo idem dicendum est in omni dispensatione.

Sed licet hæc sententia probabilis sit, assertio posita videtur satis secuta, & simpliciter probabilior, quia fundamentum positum parum cogit: negamus enim, O O

17. Glossa.

Federic. Angel.

Sylvest. Panorm.

Tiraq. Gutier. Sanc.

18.

enim, dispensationem simpliciter, & absolute concessam, & statim habentem suum proximum, & per se effectum, includere illam conditionem, seu limitationem, ut effectus non duret, non durante causa, oppositum enim ostensum est. Unde etiam negamus, dispensationem fore iniustam nisi illam conditionem includat, ut etiam probauimus, quia causa prebens potest esse sufficiens ad tollendum vinculum, vel impedimentum, ita ut semel ablatum non redeat, etiam si contingere possit, in rebus fieri aliquam mutationem. Ad exemplum vero respondeo, dispensationem illam non esse talem, que simul, & in presenti tota fiat, quia materia eius non est indivisibilis, seu successione habet. Nam lex ieiunij quadragesimalis, licet per modum vnius cocipiatur, & vera virtute est multiplex, & singulis diebus quasi nouam obligationem imponit, & ideo dispensatio in illa lege non fit absolute tota simul, & virtute est multiplex dispensatio, & pro singulis diebus veluti singula dispensationes conceduntur, & vnaqueque propriam causam pro suo tempore, seu die requirit. Atque ita quauis in eo casu videatur dari simul pro tota Quadragesima, non ita datur, ut statim auferat totum vinculum legis pro tota Quadragesima, sed ut successiue illud auferat, prout successiue obligauerit, si eadem ratio excusationis perseveret. Neque in illa materia potest aliter considerari causa iustificans dispensationem, nisi ut habes tractum successiue cum ipsa lege, & ideo in talibus dispensationibus regulariter solet explicari illa conditio, quod si interdum non exprimitur, ideo est, quia vel duratio causa tanquam moraliter certa supponitur, vel quia ex qualitate materia tanquam nota relinquitor. Et idem est in similibus preceptis habentibus tractum successiue: sedus vero est in dispensatione, que statim tota simul conceditur, & habet quasi indivisibilem effectum, tollendo inhabilitatem, impedimentum, aut votum: nam illa simul habet totum effectum, & simul etiam habere potest causam, propter quam absolute concedatur.

Aliæ quaestiones hic tractari poterant, nimirum, quando liceat uti dispensatione, scilicet, an ante, vel post notitiam eius, & an ad illam, vel illius usum requiratur acceptatio. Item an extingatur, per primu usum eius. Item an liceat illa uti extra territorium concedentis. Sed hæc & similes quaestiones tractabuntur commodius de privilegijs: nam communem habent doctrinam.

CAPVT XXI.

Quib. modis possit esse nulla seu inuoluntaria dispensatio.

EX dictis in superioribus capitulis sumi potest alia aduulso dispensationis, quedam enim esse potest valida, & iusta, alia valida, licet iniusta, tertia nulla, seu inuoluntaria, quam non oportet distinguere in licitam, vel illicitam, quia dispensatio inuoluntaria semper etiam illicita est, per se loquedo, quia continet abusum potestatis contra rationem, & prudentiam, nisi per ignorantiam excusetur. Duo igitur membra huius partitionis ex dictis in superioribus manifesta sunt: declarauimus enim in dispensante necessariam esse potestatem, & causam, ut valida, & iusta sit, si sufficienti voluntate, & illius significatione concedatur, & consequenter declarauimus, quando possit esse valida dispensatio propter potestatem, & absolutam voluntatem, licet ex defectu cause iusta non sit. Solum ergo de inuoluntaria dispensatione, & de causis nullitatis eius aliquid dicendum superest. Triplex autem cogitari potest defectus, ex quo dispensatio inuoluntaria fiat, scilicet, defectus potestatis, iustitiae, aut voluntatis. Nam hæc tria tantum requiri possunt ad valorem dispensationis, & ita ex quocumque defectu illorum, & ex solis illis potest nullitas dispensationis oriri. Ex his autem

Dispensatio respectu rationis quadragesimalis, si sita non tota simul, sed successiue est intelligenda.

Triplex defectus qui in dispensatione reddunt inuoluntaria.

tem defectibus duo primi in superioribus explicati sunt, & solum de tertio aliquid addendum superest. Primus itaque defectus per se notus est, quia sine potestate, seu iurisdictione non potest fieri valide actus, qui ab illa per se, & essentialiter pedit. Quibus autem modis contingat hic defectus potestatis, ex dictis de ipsamet potestate, & de modis habendi illam accipiendum est. Nam hic defectus esse potest, vel potestatis ordinariae, vel delegatae. Prior est in omnibus, qui non habet munus, cui proprio iure talis potestas conueniat: posterior vero erit in omnibus non habentibus potestatem ordinariam, quibus nulla delegatio facta est, vel non est valide facta. Et quidem si nulla omnino facta sit delegatio, res est per se nota. Solet autem geri, vel per privilegia generalia data in fauorem homini, quibus committitur, in quibus obseruandum est, ne forma, & tenor delegationis excedatur, neque hic possumus ad particularia descendere: nonnulla vero attingemus in l. 8. tract. de Priuilegijs. Aliquando vero committitur hæc potestas per particularia rescripta dispensationum, quæ solent etiam, ut supra dixi, dispensationes vocari, quia in eis virtualiter, & quasi conditione continentur, & ideo si tale rescriptum, vel dispensatio in primo statu inuoluntaria sit, a fortiori erit inuoluntaria subsequens dispensatio virtute illius facta. Diuerso tamen modo: nam dispensatio ipsa erit inuoluntaria ex defectu potestatis; commissio autem seu delegatio prius facta non erit nulla ex hoc capite, quia supponimus à Principe concedi, ex alijs autem esse potest eodem modo, quo dispensatio ipsa, & ideo nunc sub dispensatione totum cursum eius, seu omnes illius status comprehendimus. De secundo defectu constat ex dictis, non semper esse irritantem, seu annullantem dispensationem, cui possit esse aliquando dispensatio valida, licet male concessa. In duobus ergo casibus (qui ad vnum ferè reuocantur) defectus iustitiae est contra valorem dispensationis. Primus est si inferior dispense in lege superioris sine causa iusta, ut in cap. 19. satis declaratum est. Secundus est, si dispensatio data etiam à supremo Principe attingat aliquo modo ius diuinum, aut naturale, & sit contra ius acquisitum tertio, siue Deo, siue homini absque causa iusta, ut de dispensatione in voto dixi lib. 6. de voto, c. 17. Eademque ratio est de omni alia simili, & dispensatione continente iniuriam alterius contra commutatiuam iustitiam, ut supra etiam in cap. 16. sufficienter tactum est, & ideo de hoc defectu nihil noui dicendum superest. Præsertim, quia hic defectus semper est coniunctus cum defectu potestatis, quia nec inferiori data est tanta potestas supra legem superioris, ut supra etiam tetigi, nec supremo Principi data est similis potestas in his, quæ attingunt naturalem, seu diuinam iustitiam, quia etiam ipse est longè inferior Deo, iuris diuini naturalis auctore. Tertius autem defectus voluntatis inueniri potest sine defectu potestatis, aut iustitiae, ut per se constat; potestque varijs modis contingere. Primum si re vera in dispensante desit interior voluntas, ac intentio dispensandi: hic autem defectus consistere non potest, nec presumi, nisi per verba, vel signa externa sufficienter manifestetur, & ideo de hoc defectu interioris voluntatis in se spectato nihil aliud dicere possumus. Præter voluntatem autem internam requiritur significatio eius externa, ut dispensatio fieri possit, & ideo si voluntas dispensantis exterior non significetur sufficienter, ex illo etiam capite erit dispensatio inuoluntaria, quem defectum comprehendimus sub defectu voluntatis, utique sufficientis, ut aliquid inter homines operetur. Quid vero dicendum sit, si voluntatis significatio sit ambigua, vel dubia, in superioribus tactum est, & infra tractando de privilegijs interpretatio latius discutitur. Contingit autem interdum dispensationem

Meter non impeditur votum dispensatio in voto vel lege humana si datur absque voluntate in causa legitima.

Duplex causa ex quo dispensatio reddatur nulla, nimirum, si tacetur, si narratio veritate non narratur.

fatis clarè, & expressè concedi, & ex vera voluntate absoluta dispensantis, cum admittione tamè alicuius inuoluntarij, ratione cuius difficultas nascitur, an illud inuoluntarium impediatur valorem dispensationis. In qua re ulterius considerandum est, ex duplici capite posse hoc inuoluntarium oriri, scilicet ex metu, seu coactione, vel ex errore, seu ignorantia. Prior modus raro contingit in dispensationibus, & ideo fortasse nihil in speciali de hoc iura disponunt in materia dispensationis; nec à Doctoribus ferè hoc punctum tractatur; ego vero illud attigi de dispensatione voti dicto lib. 6. cap. 27. n. 17. & 18. & in summa dixi, metum non impedire valorem dispensationis voti, si de facto detur cum absoluta voluntate, & ex causa legitima; idem ergo à fortiori censeo de dispensatione in lege humana, quæ facilius est. Imò in hoc potest addi differentia, quia si dispensatio sit in propria lege dispensantis, etiam si propter metum detur sine iusta causa, valida erit, iuxta generalem doctrinam supra datam, sicut etiam reuocatio legis facta ex metu est valida, si absoluta voluntate fiat, & independentè à causa. In quo etiam potest considerari, ex ipso metu posse sumi iustam causam dispensandi, quantum ad ipsum dispensantem, id est, ut non peccet, sic dispensando, quia, ut dixi, ex causa extrinseca potest interdum honestari dispensatio. Quod si obiciatur, in commodum videri, ut iniquus subditus ex iniqua violentia commodum reportet. Respondetur primò fieri posse, ut vis non ab illo, sed ab alio inferatur. Deinde fieri etiam posse, ut metus non auferatur ad illum finem, sed aliunde nascatur, etiam sine culpa, ut si sit per bellum iustum. Si verò metus sit iniurius, & directe illatus ad obtinendum consensum, & iniuria fiat ab eodem, qui dispensationem desiderat, questio generalis est, an tunc ratione iniuriæ irritetur consensus. Et certè in presenti probabile est irritari, quando dispensatio extorquetur sine iusta causa, propter rationem factam, & quia non est verisimile, aliquid liberari à iugo legis, violado illam, & vim, ac iniuriam illi inferendo. Item quia illa iudicari potest potius permissio, quam dispensatio, & ideo subditus in eo casu vix potest excusari à transgressione legis, cum præsumere possit, ac debeat, illum consensum superioris permissiuum esse potius, quam approbatiuum. Adde denique si oppositum admittatur, facile esse remedium: nam dispensator, quamprimum sit suæ libertati restitutus, potest iuste sine noua causa dispensationem reuocare. In quo est alia differentia notanda inter dispensationem legis, & voti, quando effectum sortita est: quia dispensatio voti semel data non potest reuocari, quia obligatio voti non potest iterum imponi, nisi persona dispensata voluntariè iterum voueat. Dispensatio autem legis reuocari potest, quia obligatio legis potest iterum imponi sine consensu subditi per voluntatem legislatoris, & ita reuocata dispensatione, statim redit illa obligatio. Circa aliam causam huius inuoluntarij, scilicet, ignorantiam, & errorem, duo principia ex iure desumpta proposui in dicto cap. 27. vnum est, dispensationem interdum fieri nullam ex falsa narratione proposita ad dispensationem obtinendam, aliud est, dispensationem aliquando esse nullam ob diminutam in narrationem veritatis, tacendo aliquam causam, vel circumstantiam necessariam. Ratio vtriusque est, quia dispensatio per surreptionem obtemta est nulla, sed dispensatio sit surreptitia per taciturnitatem veri, & à fortiori per expressionem falsi; ergo ex his duobus capitibus sit dispensatio nulla. Consequentia est euident. Totum autem antecessens sumitur ex cap. 2. de filijs Presbyteri in 6. & cap. quod super his, de hde inuoluntarij. cum alijs iuribus, & Doctoribus, quos in prædicto loco allegaui. Quia verò non omnis occurrat de Legib.

A cultatio veritatis, aut falsitatis expressio inuoluntaria reddit dispensationem, ideo ad hoc discernendum, multa à Doctoribus scribuntur, que in citato loco pro capitulo meo in summam redegi, duas regulas circa illa duo principia assignando, & explicando, quæ in dispensatione legis eadem, seu proportionali ratione locum habent, neque illis nunc aliquid addendum in generali occurrit circa falsitatis expressionem. Circa occultationem autem veritatis tria puncta occurrunt, que ad huius materiae complementum necessaria visa sunt.

CAPVT XXII.

Verum obtemta dispensatio, prius petita, & non concessa, surreptitia sit propter taciturnitatem illam.

REquenter contingit, ut dispensatio semel petatur, & denegetur, & postea iterum petatur, tacita priori denegatione, & obtineatur: inde ergo nascitur dubium, an talis dispensatio sit nulla ob priorè taciturnitatem, & ratio dubitandi esse potest, quia verisimile est, superiorem non concessurum dispensationem, si prioris denegationis memoriam, vel notitiã haberet. Et ita dispensationem esse nullam, indirectè asseruit Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu 203. n. 6. Contrarium tamen opinatus est Sanci. lib. 8. de matrim. disp. 22. n. 14. quia hoc nullo iure disponatur, neque ab alijs auctoribus asseritur, nec sufficienti ratione probatur. Quæ sententiã mihi etiã placet, quia illa præsumptio nullo iure fundata est, nec per se spectata est sufficiens. Et quidem si in secunda petitione plures rationes, & causæ allegentur, quæ dispensationem magis honestent, & superiorem magis mouere prudenter possint, tunc nec probabilis est illa præsumptio, nec in eo casu superior esset rationabiliter inuitus. Si autè nihil de nouo additur, sed eadem repetitio, & cum eisdem circumstantiis, vel causa prior erat sufficiens, ut dispensatio esset valida, si concederetur, & ita in secunda vice erit sufficiens, quia prior denegatio nihil ad causam refert, & ob eam solam causam denegare dispensationem non videtur rationi consentaneum: nam si iusta causa subest, potius decet priorem rigorem temperare; aut verò iusta causa dispensandi non subest, & tunc neganda esset dispensatio, etiam si prius negata non fuisset. Hæc ergo circumstantia præcedens, vel memoria eius impertinens est ad valorem dispensationis postea subsequente.

Atque hæc resolutio procedit: tum in eadem persona, quando propter mutationem temporis prioris denegationis oblita est: nam de illa maxime procedit discussus factus, tum in successore respectu prædecessoris in eadem sede, quia habet eandem potestatem, & non regitur per iudicium, & voluntatem sui prædecessoris, & ita in illo multò minus probabilis est illa præsumptio inuoluntarij, præterquam, quod hic etiam nihil ad causam refert. Tum præterea idem procedit in superiore respectu inferioris, ut si Episcopus neget dispensationem alicuius voti non reseruati, & à Papa postea obtineatur, non facta mentione prioris recursus ad Episcopum, valida erit dispensatio, quia multo magis videtur impertinens illa circumstantia respectu superioris; minus enim regitur inferioris iudicio, aut ex eo pender, multoque minor præsumptio inuoluntarij est in superiore, minusque ad causam refert.

At verò è contrario nonnulla difficultas est, si superior dispensationem negauit, & postea inferior infertius illius negationis illam concedat. Quia inferior tenetur præsumere, superiorem iuste negasse dispensationem; ergo de illo etiam merito præsumitur, non fuisse concessurum dispensationem, si sciret, fuisse à superiore denegatam; ergo illa taciturnitas,

Menoch. Sanci.

De quo procedit præcedens resolutio.

seu ignorantia causat in inferiore iustum inuoluntarium; ergo illa ratione erit inualida talis dispensatio. Vnde in hoc casu dispensatione inferioris esse inualidam, tenet idem Sanc. dicto lib. 8. disp. 1. 4. n. 5. quauis propter aliam rationem, scilicet, quia eo ipso, quod Pontifex denegauit, videtur facultatem auferre inferiori in illo casu particulari dispensandi, nisi noua causa emergente, seu propolita. Iuxta quam rationem non fundatur hæc nullitas in defectu voluntatis, sed in defectu potestatis. Vnde fit iuxta hanc sententiam, vt licet Episcopo delectetur, Pontificem in tali casu noluisse dispensare, licet dispensare tentet, nihil efficiat, quia priuatus est potestate. Sicut postquam Pontifex aliquem cõdemnauit, non potest Episcopus illum absolueret, licet fortasse potuisset, si causa prius ad illum delata fuisset.

Hæc verò ablatio potestatis, præsertim ordinariæ, mihi non videtur sufficienter probari, quia illa præsumptio nullo iure fundatur, neque ex illo facto sufficienter colligitur, considerata natura dispensationis, quæ est quedam gratia. Cùm enim dispensatio non sit debita, potest denegari à Pontifice ex sola voluntate; ergo per hoc non est, cur censetur auferre ab inferiori potestatem illam concedendi, si velit. Deinde denegatio dispensationis potest provenire ex particulari iudicio, quod talis causa nõ sufficiat ad iustam dispensationem, sed Episcopus non tenetur conformari Pontifici in hoc iudicio; ergo neque in eo casu tenetur præsumere fuisse mentem Pontificis in illo casu, sibi auferre potestatem dispensandi. Imò potest præsumi, voluisse se exonerare, tacite subdicum ad suum ordinarium remittendo. Consequentia cum maiori videtur clara. Minor autem patet, quia licet Papa non soleat dispensare ex aliqua causa, neque admittere illam, vt sufficientem, potest Episcopus dispensare ex illa, si probabiliter iudicet, esse legitimam. Quod concedit idem Sanc. supra, quando de illa consuetudine, seu iudicio Pontificis ex aliis casibus in generali constat, non verò, quando in particulari casu præcessit denegatio dispensationis.

Sed non video, quid hoc referat, aut cur inde censetur ligata potestas inferioris, cùm illa denegatio tantum sit applicatio propriæ voluntatis ad operandum iuxta proprium iudicium, cui non repugnat, vt alteri relinquatur sua potestas, & arbitrium operandi etiam iuxta iudicium suum. Neque per hoc derogatur potestati Pontificis, quia inferior, dum non prohibetur, potest in suo foro vti sua potestate, vt iudicauerit expedire; hic autem nulla facta est prohibitio. Nec petitio prius oblata Pontifici operatur præuentionis effectum, ne liceat postea id ab inferiori petere, tum quia in vsu iurisdictionis voluntariæ non habet locum hæc præuentionis, cùm liberum sit postulanti recedere à priori petitione, & aliam intentare, vt sentit Nauar. conf. 1. de offic. deleg. & idem Sanc. supra n. 3. tum etiam, quia superior negando dispensationem, iam quodammodo à se abiecit casum illum. Vnde etiam non est simile, quod de condemnatione à superiori facta afferbatur, quia condemnatio fit per sententiam, quæ includit præceptum, & imponit obligationem, quam non potest inferior auferre; negatio autem dispensationis non fit per sententiam iuridicam, nec præceptum aliquod, vel obligationem superior per illam imponit, sed solum relinquit præexistens vinculum, denegando vsum propriæ potestatis; ergo non est, cur inde censetur ligata, & diminuta inferior potestas.

Censet igitur, in illo casu posse Episcopum dispensare, & consequenter, si id faciat non ignorans priorem denegationem, & iudicans, causam esse legitimam, dispensationem esse validam, quia neque habet defectum potestatis, nec voluntatis, nec iustitiæ. Imò

Sanc.

Nauar. Sanc.

Dispensans non ignorans priorem denegationem, si iudicat causam esse iustam.

A si dispensatio esset in lege propria, sufficienter potestas, & voluntas, iuxta superioris dicta. Vnde vltimus in nostro casu, quãdo Episcopus ignorat priorem recursum ad Pontificem, etiam existimo, taciturnitatem illam non reddere dispensationem surrepticiam, vel nullam, quia supposita potestate, quoad voluntatem eadem est ratio in inferiori, quæ in æquali, vel superiori, vt ex dictis facile constat.

Et hæc resolutio, vt dixi, maximè procedit in inferiori ordinario, quia ordinaria potestas difficilius tollitur, & maiorem causam requirit, & ideo in delegato ad dispensandum videri potest magis verisimile, quod priuatur potestate dispensandi in casu, & ex causa, quæ delegantem non mouit, aut certè, quod nõ præsumatur à principio delegata potestas pro similibus casibus. Sed nihilominus etiam in delegato contrarium censeo, quia potestas generaliter, & sine restrictione commissa nõ est restringenda sine maiorifundamento, & rationes factæ etiam probant, ex sola denegatione nõ posse colligi diminutionem prioris potestatis, etiam delegatæ. Nam sæpe superior committit alteri potestatem delegandi, qui ipse non vult, vel non audeat sua vti, & quia quando potestatem delegat, prudentiæ delegati committit iudicium cause iustitiæ. Supposita autem potestate in delegato, quod pertinet ad voluntatem, rationes eodem modo procedunt, & ideo indistinctè verum est, in eo casu non committi surreptionem, quæ dispensationem reddat inualidam.

CAPVT XXIII.

An taciturnitas prioris dispensationis obtenta reddat posteriorem inualidam.

MVlti Iurisperiti indistinctè affirmant, sicut imperatio secundi beneficii, vel secundi rescipri iustitiæ facta sine narratione prioris beneficii, vel rescipri iam obtenti est surrepticia, & nulla, ita secundam dispensationem obtentam sine mentione primæ esse surrepticiam. Ita notat Glossa in c. 2. de filiis Presbyt. quæ ibi ab expositoribus, & communiter à Iuristis approbatur, vt notat Rebuff. in Pract. tit. de dispensatione. n. 24. & 25. & tit. de dispensat. super defectu natalium, n. 59. & Couarr. lib. 1. variar. cap. 20. num. 8. vers. quarto. in fine, Molin. lib. 2. de primogen. cap. 4. n. 50. & sequentibus, & Guriet. lib. 2. Canoniar. quaest. cap. 15. n. 91. & plures refert Sanc. lib. 8. de matrim. disp. 2. n. 2. Quæ sententia præcipuè fundatur in dicto cap. 2. de fil. Presbyter. in 6. & in cap. penult. de præscrip. Ratio verò, seu congruentia est, quia Pontifex vel non concederet, vel difficilius concederet dispensationem secundam, si de priori mentio facta fuisset.

Hæc verò sententia variis modis limitatur, ac declaratur. Primus est, vt procedat, quando dispensationes ad diuersum finem tendunt, & sunt obtenta propter diuersos effectus: secus verò si propter eundem, quia cùm vna sufficiat, non est necesse facere mentionem de alia. Ita habetur in additione ad Rotam in decis. 2. de filiis Presbyter. in nouis, n. 5. aliàs in nouissimis, tom. 3. lib. 2. decis. 47. & sequitur Madosi. de signatura gratiæ, tit. de dispensat. in fine. Quam sententiam refert Sanc. supra n. 5. dicit penitus illam non intelligere, neque sine magna occasione. Quia potius ferè omnes auctores declarant, & limitant sententiam communem, vt intelligatur, quando secunda dispensatio versatur circa idem cum prima, & tendit ad tollendum eundem defectum, impedimentum, aut vinculum: nam si casus sunt super diuersas materias, & tendant ad fines, seu effectus omnino disparatos, omnes fatentur, non esse necessarium, in secunda dispensatione facere mentionem prioris. Ita Panormitan.

valida est dispensatio.

7.

Gloss.

Rebuff.

Couar. Molina. Gurier. Sanchez.

Varia limitationes per eundem sententia.

Mandol.

tan. in dicto cap. penult. de præscrip. & Nauar. conf. 6. de rescip. & conf. 8. de consanguinit. & affinit. n. 6. Sanc. supra referens alios. Estque verissima sententia quoad hanc partem de dispensationibus omnino diuersis, vt sunt dispensatio in recitatione horarum v. g. & in voto castitatis. Nam si quis alteram impetrauit, nullam surreptionem committet, petendo alteram sine mentione prioris, & ita secunda sic obtenta erit valida, & idem est in omnibus similibus. Et hoc satis cõfirmat generalis consuetudo, frequenter enim ita dispensationes successiuè petuntur iuxta occurrentes casus, ac necessitates. Ratio autem est, quam tetigit Panormit. quia nullo iure cauetur, vt fiat mentio talis dispensationis prioris, neque ex natura rei necessaria est: nam illa taciturnitas per se non causat inuoluntarium, vt videtur ex se manifestum. Quid autem potest additio ad Rotam intèdere in prædictis verbis, infra, prout potuero, conicèbo: vbi alteram partem huius sententiæ examinabo.

Secundò, limitata hæc sententia ad dispensationes, quæ circa idem versantur, amplius declaratur, vt procedat quando secunda dispensatio petitur ad extendendum effectum prioris circa idem vinculum, seu defectum tollendum. Ita tenet Sanc. supra num. 6. cum multis aliis, quos refert, & præsertim id explicat Panormit. in dicto cap. penult. nu. 17. Hæc verò sententia, & declaratio tam generaliter facta mihi est creditu difficilis, quia neque iure, nec ratione video sufficienter probari. Primò enim fundatur, vt dixi, in dicto cap. 2. de filiis Presbyt. in 6. inde autem non probatur, quia in illo textu dicitur, si illegitimus dispensationem obtinuit ad vnum beneficium, & non facta mentione sui defectus natalium, obtineat secundam dispensationem ad plura beneficia, posteriorem dispensationem esse surrepticiam, ac nullam. Ponderanda ergo sūt illa verba, *Tacito prædicto defectu*, iuxta quæ non erat necessarium in secunda dispensatione facere mentionem primæ, sed tantum de personæ defectu, quia hæc duo diuersa sunt, & textus tantum de vno loquitur. Et ita intellexerunt textum illum ibi Dominic. & Franc. Vnde colligunt, quod si ille illegitimus declarando se esse illegitimum, peteret dispensationem secundam, nulla facta mentione primæ, valida esset dispensatio.

Et hæc sententia quoad hanc partem mihi probabilissima videtur. Tum quia ille impletur quidquid ex verbis illius textus ad non committendam surreptionem necessarium est, vt ponderaui; ergo aliquid aliud exigere, & onus adiungere in materia odiosa, & restricta, contra omne ius est. Tum etiam ex ratione textus, scilicet, quia verisimile est, Pontificem non fuisse cõcessurum dispensationem ad plura beneficia, si defectus illegitimitatis illi fuisset manifestatus. At verò non est hoc minus verisimile, manifestato solo defectu sine priori dispensatione, quàm illa manifestata. Imò quodammodo difficilior redderetur secunda dispensatio, simpliciter proposito defectu, ac si non esset diminutus, vt sic dicam, per priorem dispensationem, quia de se facilius est successiuè, & per partes, defectum tollere quàm totum simul. Tum denique quia iuxta hanc sensum optima ratio redditur illius decisionis. Nam irregularitas ex defectu natalium orta reddit personam inhabilem ad vnum, & plura beneficia, & ablata respectu vnus, non est ablata respectu plarium, & ideo non explicato hoc defectu, dispensatio petita ad plura beneficia meritò censetur surrepticia. At verò si textus ille extendatur ad necessitatem exprimendi priorem dispensationem, nec ratio textus illi accommodatur, vt ostendit, nec alia satis probabilis adduci potest, vt paulò post dicam. Et confirmatur, quia si in illo casu prior dispensatio non fuisset limitata, & partialis, sed integra natalium resuaret de Legib.

A situtio, tunc secunda dispensatio esset valida, etiam si obtenta esset non expresso defectu natalium, nec legitimatione, quia iam prior defectus fuisset sublatus etiam respectu plarium beneficiorum, & procederet regula legis 16. ff. de ædilitio edicto, *Quod ita sanatum est, vt in pristinum statum restitueretur, perinde habendum est, quasi nunquam morbosum fuisset*. Et ita intellexit textum illum Couarr. in 4. 2. p. cap. 8. §. 8. num. 5. vers. septimo, cum Ioan. Andr. & Dominic. in dicto cap. ergo signum est, ex vi illius solum esse necessarium declarare defectum, quatenus ablatum non erat. Et hunc sensum verum, & legitimum esse censeo, idèoque ex illo textu non probari illam sententiam.

Secundò probari solet ex dicto cap. penult. de præscrip. vbi dicitur, esse surreptitium priuilegium amplioris exceptionis, obtentum sine mentione prioris priuilegij exemptionis magis restrictæ, eadem, & in eadem materia, & respectu eiusdem concessij; ergo idem censendum est in dispensationibus, quæ versantur circa idem, quotiescumque posterior tollit, seu ampliat moderationem prioris. Et videtur ampliare illum textum Panormit. ibi, num. 17. ad omnia priuilegia etiam si non attingant ius tertij, de dispensationibus autem expressè non loquitur: videtur autem esse eadem ratio, vt alij supra citati opinantur. At verò Innocent. ibi, num. 4. restrictè intelligit textum illum in materia, de qua loquitur, scilicet, quoties primum priuilegium cedit in præiudicium tertij, & concessum est cum aliqua limitatione moderante præiudicium tertij, & conseruante ali-quod ius, quod illi de iure communi competit. Nam tunc si obtineatur secundum priuilegium amplians primum, & plus derogans iuri tertij, necessarium est in secundo facere mentionem de primo, ne sit surreptitium. Ita enim textus ille loquitur, & locum habet vbicumque eadem ratio formalis materiæ, seu iustitiæ versatur, vt esse solent materiæ decimarum, beneficiorum, & similes, in quibus ius, vel præiudicium tertij intercedit. Inde autem non potest ampliari illa regula ad alias materias nõ ita odiosas, nec cedentes in præiudicium tertij, quia cùm simus in materia stricti iuris, non est illa decisio extendenda, præsertim cùm non sit eadem ratio in aliis materiis. Et ita sentit Innoc. vt dixi, & approbant ibidem Cardin. & Felin. num. 2. & Bald. num. 10.

Et confirmari hoc potest ex verbis eiusdem textus, ibi, *Non obstante priuilegio Clementis Papa, per quod priuilegiis suorum prædecessorum non extitit derogatum, cum de ipsis nullam fecerit mentionem*; in quibus aduerto, ibi non dici, posterius priuilegium non faciens mentionem prioris fuisse simpliciter surreptitium, sed solum quoad hoc, vt non derogeret priuilegiis prioribus, quorum mentionem non facit, & specialiter conseruandis ius tertij, quod illi iure communi competebat. Vnde meâ sententiâ ex illo textu solum colligitur quedam regula notanda. Vt enim videbimus infra tractando de Priuilegiis, controuersum est, an priuilegium derogat iuri communi, cuius mentionem non efficit per clausulam; *Non obstante*, & communior resolutio est, derogare. Ex dicto ergo cap. penult. colligitur regula limitans hanc doctrinam, nimirum, si ius commune conseruatur alicui, seu in aliquo, per prius priuilegium illi concessum, tunc posterius priuilegium non derogare iuri communi redacto in formam, & tenore priuilegij, & rationem reddit Bald. quia ius commune per Principem specialiter conseruatum fortius est, & plus operatur. Et sine dubio hic est casus proprius illius textus, & specialis eius decisio; ergo non est extendenda ad omnes dispensationes absolutas (vt sic dicam) id est, quæ non versantur circa ius alterius, nec illi præiudicant.

Denique afferitur ratio ad probandam illam surreptionem

Couar. Ioan. Andr. Dominic.

Panorm.

Innoc.

Innoc. Cardin. Bald.

Bald.

tionem in omni tali dispensatione, quia merito praesumitur, non fuisse Principem concessuram absolutam dispensationem, vel abundantiam privilegii in eadem re, si illi fuisse propositum, ipsummet, vel praedecessorem prius concessisse dispensationem, cum maiori moderatione, quia tam facilis, & levis mutatio non debet praesumi de constantia Principis. Unde inferant, si nova ratio, & maior causa ad dispensandum proponatur, tunc dispensationem posteriorem fore validam, quia tunc cessat dicta praesumptio levis mutationis. Quae illatio optima est, considerata vi solius rationis propositae, tamen ego non admittere consequens in terminis dicti cap. penultim. & ex vi iuris communis. Existimo enim, si posterius privilegium redundet in praedictum alterius, etiam si ex nova causa petatur, non derogare priori privilegio specialiter conferenti illud ius tertio, si illius non faciat mentionem, idque non ex vi illius praesumptionis, sed ex dispositione illius iuris, quae, ut existimo, non fundatur in praesumptione, sed in hoc, quod privilegium posterius non derogat priori privilegio quatenus ad tertium quovis modo spectat, nisi illius mentionem faciat. Quod est certum quoad prius privilegium fuit directè datum tertio, ut infra lib. 8. dicam; tamen in illo capite videtur extēdi, etiam ad privilegium prius concessum eidem privilegiario, quatenus per illud specialiter ius tertij reservatur. Et hoc verum censeo secundum ius canonicum, an verò idem sit secundum ius civile, alijs remitto.

Secundo autem iure positivo illa ratio, & praesumptio videtur non esse magni momenti. Quia in primis si persona concedens secundam dispensationem sit diversa, ut est successor, non potest dici illa levis mutatio, cum non sit idem qui operatur. Quod inde etiam patet, quia si in casu omnino simili successor aliter dispenseat cum eadem, vel alia persona, quam suus praedecessor, non potest dici, levis mutare qualitatem dispensationis, seu modum dispensandi, siue sciat, siue ignoret, quid egerit suus praedecessor; ergo idem erit, etiam si in eodem casu, & cum eadem persona aliter dispenseat. Deinde idem fore est, quavis persona dispensantis sit eadem, quia sine animi levitate potest contingere, ut in casu omnino simili idem Princeps dispenseat, vel gratiam faciat, nunc liberalius, & postea moderatius, vel è converso; ergo licet id faciat cum eadem persona in diversis temporibus, non ideo praesumitur, aut imponitur ei levis mutatio. Eo vel maxime quod illa mutatio non est in casu proposito per revocationem gratiae, sed potius per additionem liberalitatis, & benignitatis, quae semper decet Principem intra latitudinem causae sufficientis, & iustae. Unde licet id faciat ex certa scientia, non ignorans priorem gratiam limitatam, non ideo iudicabitur leviter mutare consilium; ergo inde nulla sumitur praesumptio, quod non concederet secundam dispensationem, si prioris facta mentio fuisset. Denique ex concessis ab alijs auctoribus videtur mihi sumi efficax argumentum contra dictam rationem, & assertionem: nam quando prima dispensatio postulata à Principe, fuit negata, & iterum postulata cum eadem causa fuit concessa, maior sit mutatio in iudicio, vel voluntate Principis, quam cum prius concedit limitatam, & postea ampliam dispensationem, & nihilominus in priori casu secunda non est surreptitia, nec ibi admittitur praesumptio, quod Princeps non esset tam leviter mutandus, si prioris denegationis recordaretur; ut supra probatum est, & admittit Sanci, ibi citatus cum alijs; ergo multo minus valet illa praesumptio in praesenti casu.

Quapropter aliter censeo esse limitandam, & declarandam communem sententiam in principio huius puncti positam. Dico enim, solum habere locum

Sanc.

Limitatio est munit. sent. ut supra proposita.

vel in casibus in iure expressis, vel quando necessaria est commemoratio prioris dispensationis, ut Princeps non ignoret totum, & proprium vinculum, seu impedimentum, quod auferret; neque etiam ignorantiam qualitatem, seu quantitatem gratiae, quam facit per unam, vel per plures dispensationes. Prima pars praecipue ponitur propter dictum cap. penult. cuius decisio habet locum in omnibus privilegijs, vel dispensationibus, quarum variatio siue per diminutionem, siue per augmentum cedit in praedictum tertij. Nam tunc secunda dispensatio illam mutationem faciens sine mentione prioris, quatenus ad id surreptitia est, seu invalida ex vi illius iuris. Quod est valde consentaneum rationi, quia omnis gratia cum praedictio tertij valide odiosa est, & ideo nunquam censetur valida, nisi ex sufficienti noticia Principis procedat. Atque hac ratione qui dispensationem habet non solvendi decimas ex vinea v. g. si deinde obtineat privilegium non solvendi illas ex area, vel fundo, nulla facta mentione prioris, non poterit uti secundo privilegio, quia surreptitium est; quia cedit in praedictum tertij, quod Papae non satis fuit illo modo propositum, quavis hic etiam alia surreptio intercedat, ut statim explicabitur.

Secunda pars sumpta est ex dicto capite 2. de filiis Presbyter. in 6. nam dispensatio secunda ibi obtenta ideo surreptitia iudicatur, quia non fuit sufficienter propositum iudici totum impedimentum, quod illi obviare potuisset. Et ratio est manifesta, quia tunc voluntas dispensantis non potuit extendi ad id, quod latebat; ergo ex ea parte impedimentum manifeste intebat, ac libidine dispensatio effectum habere non potuit. Unde colligitur, tunc per se non esse necessariam declarationem prioris dispensationis, si alio modo impedimentum totum sufficienter referatur, quia tunc cessat ratio facta, & textus ille non plus requirit, ut probavi. Interdum verò poterit esse necessaria expressio prioris dispensationis, si aliter non possit materia, seu vinculum tollendum per secundam dispensationem sufficienter explicari, ut statim declarabo. Dices, ergo si in exemplo posito de privilegio decimarum aliquis postulet secundum privilegium, exprimitendo, & quasi de nouo petendo exemptionem in vinea, & area, vel fundo simul, non facta mentione prioris privilegij, erit validum secundum, quia in illo expresse proponitur totum vinculum per dispensationem tollendum; ergo illud sufficit sine declaratione prioris petitionis. Respondetur negando consequentiam, tum quia ibi surreptio ex alio iure nascitur, propter praedictum tertij, ut declaravi, tum etiam quia ibi est necessaria noticia prioris dispensationis, ut qui concedat secundam, plene intelligat nocumentum Ecclesiae. Nam qui postulat exemptionem à solutione decimarum ex tot possessionibus, nulla facta mentione prioris privilegij, tacite indicat, antea nullas decimas ex illis possessionibus retinuisse, & ita Papa non intelligit praecedentem diminutionem fructuum Ecclesiae, & consequenter non percipit totum praedictum eius, idcoque non censetur habere voluntatem inferendi illi novum nocumentum. Quae ratio optima est, & accommodari rectè potest ad casum textus in dicto cap. penult. de praescrip. ibi enim religiosi, qui prius fuerant exempti cum quadam moderatione, postea obtinuerunt exemptionem simpliciter, nulla facta mentione prioris, nec moderationis in ea contentae, quod totum cedebat in maius praedictum Episcopi, quam postea ex simplici posteriori supplicatione intelligi, idcoque merito surreptitia iudicatur, quod magis ex sequenti puncto declarabitur.

Addidi ultimam partem regulae, quia licet in dictis iuribus non contineatur expresse, necessaria ratione

Omnis gratia cum praedictio tertij valide odiosa est.

10.

11.

Exemplum de irachecato in illo pro prium.

Joan. And. Felin.

11. Exemplum ea sunt dispensanda.

Tertium exemplum de reservatione.

12.

13. Quando de dispensatio prioris non sit necessaria. Innocent.

14. Innocent.

colligitur; nam si Princeps non satis intelligat qualitatem, & quantitatem gratiae, quam confert, non potest illam velle; ergo si ex taciturnitate prioris dispensationis sequatur illa ignorantia, clara est surreptio: nam est in re valde substantiali. Declaratur exemplis. Primum sit de beneficiato, qui obtinuit dispensationem non residendi per quinquennium cum perceptione fructuum, qui expleto quinquennio, aliam similem postulavit, nulla facta prioris mentione, tunc enim secunda dispensatio surreptitia est, ut rectè dixit Ioann. And. quem refert, & sequitur Felin. supra n. 2. Quod intelligendum puto quando tempus illud est continuum, propter ea, quae infra dicam. Postea autem ratio ex dictis reddi, quia ibi interuenit praedictum tertij, quod non satis declaratur; tamen optima ratio est, quia Papa nunquam concipit, se dispensare in decennio residentiae, quia concipiendo prius unum quinquennium, & postea aliud sine recordatione prioris, nunquam concipit decennium, quod verisimiliter non concessisset, si intellexisset. Sic enim qui furatur per minima, quando peruenit ad ultimum, in quo gravis quantitas consummatur, si illud aduertat, longè grauius peccat, quam si ignoret; ergo si gravis est, illam circumstantiam multum variare voluntatem. Rectè ergo dicimus tunc esse necessariam expressionem prioris dispensationis, ut Princeps intelligat quod concedit, & totam relaxationem, quam in lege facit.

Secundum exemplum esse potest, si quis habens votum castitatis obtineat dispensationem ad unum matrimonium contrahendum, & mortua uxore, iterum petat dispensationem ad matrimonium tacita prioris; existimo enim posteriorem esse surreptitiam, propter rationem proximè factam, quia non potest Pontifex concipere quantum relaxationem faciat in illo voto. Tertium exemplum sit, si aliquis semel obtinuit dispensationem ad matrimonium in impedimento vxoriciij cum machinatione, & postea iterum similem crimen committat, & aliam dispensationem de illo petat, non facta mentione prioris. Argumento l. 3. C. de Episcopali audient. dicens, ut remissionem venia criminis, nisi semel commissam non habeant, &c. Ratio ergo est, quia secundum crimen eiusdem rationis praeteritum adeo graue commissum post remissionem primi magis poenam meretur, & difficilius remittibile est. Ita ergo in praesenti secunda dispensatio est longe difficilius in secundo crimine post dispensationem in primo crimine, & ideo neque grauitas impedimenti, neque gratia, quae conceditur, sufficienter conueniunt sine expressione prioris dispensationis, & ideo merito posterior surreptitia iudicatur, ut bene notauit Sanci. supra num. 20. & sumitur ex auctoribus, quos citauit.

Ex his ergo videtur satis declarata, & probata tota assertio, & regula posita. Vbiunque autem non intercesserit aliqua circumstantia ex dictis, seu similis connexio inter posteriorem dispensationem cum priori, non erit necessarium priorem exprimere, ut posterior valida sit: Et hoc modo intelligo Panormit. in dicto cap. penult. n. 13. dicentem, Quoties conceditur privilegium super separatis, vel super eisdem, vel quasi super executione prima gratia, non esse necessarium, ut de prima fiat mentionem illa particula, vel super eisdem, ut non repugnet alijs dictis eiusdem auctoris, ita intelligi debet, ut per se loquendo, non sit necessarium, priorem dispensationem exprimere, propter solam pluralitatem dispensationum, etiam si circa idem versentur, sed solum in casibus in iure expressis, vel quando aliunde non potest satis explicari gratias rei, cuius dispensatio postulat, nisi priorem dispensationem commemorando. Et ita exponit Panormitan. Innocentium, & alios; ita ergo intelligenda erit prior

sententia, ut vera sit. Ratio autem non est alia, nisi quae insinuat ab eodem Panormitano, & quam saepe teigimus, scilicet, quod nullum sit ius requirens per se hanc conditionem ad valorem secundae dispensationis, etiam circa eandem rem, neque est ratio, quae illam probet, nisi quando occurrunt aliae circumstantiae explicatae, ut satis ostensum est: magis autem declarabitur; aliqua exempla, & quasi corollaria afferendo.

Primum sit, quando aliquis propter scrupulum, vel dubium prioris dispensationis petit aliam de eadem lege, impedimento, defectu, aut voto, & illam obtineret aequalem quoad gratiam, certiorum verò quoad circumstantias. Existimo enim secundam esse validam, etiam si non declaratur; peti propter dubium prioris dispensationis, neque huius fiat mentio, sed absolute proponatur gratia, seu relaxatio vinculi, quae postulat, & vera, ac legitima causa dispensationis. Ratio est, quia contra nullum ius positum est, nec in se continet taciturnitatem, quae verisimiliter reddat inuoluntariam posteriorem dispensationem, neque ingerit deceptionem, vel ignorantiam relinquit, quae faciat ad causam. Et hoc modo potest intelligi, quod decisio Rotae supra citata dicit, quando posterior dispensatio ad unum, & eundem finem tendit cum prima, non esse necessarium, facere istius mentionem, & reddi rationem, quia tunc una dispensatio sufficit, utique obtenta cum sufficienti rei, & causa declaratione, & cognitione. Et ideo etiam non est inconueniens, tunc utramque dispensationem manere validam, quia quando secundam privilegium petitur ad corroboracionem primi, utrumque valet, ut dixit Innocent. in dicto cap. penult. n. 5. & sequitur Bald. ibi num. 13; nam effectus utriusque simul sumpti non excedit intentionem concedentis.

Secundum exemplum esse potest de dispensatione secunda petita ad extensionem, seu ampliationem primae sine praedictio tertij, & explicando totum vinculum dissoluum cum toto effectu desiderato: tunc enim nulla surreptio committitur, propter idem fundamentum. Ut v. g. si irregularis petat dispensationem ad ordines minores recipiendos, & ea obtenta antequam illa utatur, petat aliam ad omnes ordines, eandem irregularitatem declarando, non verò primam dispensationem, nihilominus valida erit secunda, quia neque agit contra aliquod ius, neque aliquid occultat, quod verisimiliter posset voluntatem Pontificis mutare, aut impedire. Quod si ille iam esset usus prioris dispensationis, & postea postularet secundam ad ordines tantum sacros, multo magis valeret, quia explicando irregularitatem, necessario supponit, iam esse dispensatum ad ordines minores. Similiter si iste irregularis dispensatus ad omnes ordines postea petat dispensationem in interstitiis v. g. nulla facta mentione prioris, credo secundam esse validam, etiam si non dicitur de defectu irregularitatis, quia ille iam est sublatu per dispensationem, & per se non refert ad interstitia, nec difficiliorem reddit illorum dispensationem, & idem est in similibus.

Simile videtur esse in dispensatione voti, v. g. castitatis, si post primam dispensationem datam cum aliquo onere, & commutatione, petatur secunda ad maiorem remissionem obtinendam, nulla facta mentione primae, sed petendo puram dispensationem voti castitatis, videtur enim ex dictis sequi secundam dispensationem fore validam. Aliqui verò hoc non admittunt, nisi cum duplici distinctione. Solet enim ex stylo curiae communiter concedi talis dispensatio cum quibusdam limitationibus ordinarijs, & solitis. Quando ergo prior dispensatio fuit tantum huiusmodi, dicitur posterior esse validam, non obstante taciturnitate prioris, quia cum illa limitatio solet inordinario

14. Cuius quis ob dubium, vel scrupulum prioris dispensationis petit secundam non est prioris mentio necessaria.

Innocent. Bald.

15.

Dispensatio super irregularitate quae valet.

16. Aliud exemplum de voto castitatis.

pont. & Pontifex in posteriori dispensatione illam pratermittat, signum est, ex voluntate, & non ex aliqua ignorantia eam omittere, cum stylus curiae ipsum non lateat. Si autem prior dispensatio cum maiori moderacione data est, additur altera distinctio. Nam si posterior petatur, proposita noua, & maiori causa, dicunt esse validam, non obstante praedicta taciturnitate, quia maior causa tollit omnem fraudem. At verò si posterior obtineatur ex eadem causa, & tacita priori dispensatione, dicunt, esse nullam propter fraudem Pontifici factam. Ego verò in hoc praecise, quod prior taceatur, nullam fraudem inuenio, quandoquidem totum votum auferendum proponitur, & Pontifex ignorare non potest, peti puram dispensationem sine limitationibus solitis, & insolitis, & idè ex hoc capite non video surreptionem, aut nullitatem. Aliunde tamen dubito de hac dispensatione, quia non videtur continere veritatem in proponendo vinculo, quod per dispensationem auferendum est, quia per priorem dispensationem sublaturum fuit votum; ergo iam falsò petitur dispensatio in voto, quod non subsistit, & quòuis fuerit commutatum in alia onera, iam illa obligatio non pertinet ad votum castitatis, sed ad aliud votum distinctum quoad materiam.

17. In quibus casibus dispensatio votum commutatur in valida sit.

Dico ergo in multis casibus etiam ex hoc titulo dispensationem illam esse validam. Primò, quando prima dispensatio simpliciter non abstulit votum, sed tantum ad determinatum vsum, vt ad primum matrimonium, vel ad petendum debitum durante matrimonio. Nam tunc vera est narratio, cum votum maneat. Secundò, si prima dispensatio non fuit acceptata, licet data esset ad tollendum simpliciter votum cum commutatione, quia non habuit effectum propter non acceptationem, seu renunciationem. Et idem erit, quoties per ignorantiam, vel alia via impeditur effectus prioris dispensationis, & à fortiori, si prior fuit inualida, quia non praestat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, vt dicitur de regul. iur. in 6. cap. 52. At verò si prior dispensatio fuit acceptata, & simpliciter abstulit votum, quamuis reliquerit obligationem ad ieiunia, vel alia pia opera, valde probabile videtur, non posse peti secundam dispensationem de voto castitatis, vt nondum dispensato. Primò propter rationem factam. Nam licet responderi possit, peti dispensationem de voto emisso, & ita esse veram narrationem, nihilominus moraliter intelligitur peti de voto permanente. Secundò, quia alias non proponitur specificè vinculum auferendum, scilicet, obligationem ad talia opera pia, quae licet remote duxerit originem à voto castitatis, & fortasse sit minor, nihilominus est diuersa, & idè necesse est specificè cognosci, vt per dispensationem auferatur. Tertid, quia in secunda dispensatione, necessarium erit proponere causam proportionatam obligatipni, & materiae substitutae loco voti castitatis. Neque enim sufficere poterit maiorem causam, quae difficiliorem, vel periculosiorem reddat obligationem castitatis, quia iam tunc haec causa est impertinens; ergo signum est, secundam dispensationem debere cadere specificè in aliam obligationem, quae satis explicari non potest, nisi facta mentione prioris dispensationis, & idè in illo casu probabilis censeo esse necessariam.

18.

Vltimum exemplum esse potest, quoties duae dispensationes versantur circa eandem legem, quasi secundum diuersas partes, quarum vna non vnitur alteri, nec credit in prauidium tertij. Tunc enim valida erit posterior dispensatio sine mentione primae, quia nullam habet speciem surreptionis iuxta doctrinam datam. Exempla esse possunt, primò in dispensationibus circa ieiunia: nam si quis dispensationem obtinuit ad comedendum cibos prohibitos

Exemplum de ieiunio & abag. s. m.

A in vna Quadragesima, vt similem in alia validè obtineat, non oportet facere mentionem prioris, quia licet versentur circa eandem legem, materiae non vnuntur inter se, neque vna aggrauat aliam, & vnaquaeque potest habere suam propriam causam. Secundò idem est in dispensationibus circa praecceptum laborandi in die festo, vel non recitandi, & similibus. Imò etiam in exemplo supra posito de dispensatione residendi pro aliquo tempore: nam si diuersis temporibus, & non continuis occurrat necessitas similis dispensationis, non oportebit semper in posteriori facere mentionem prioris, quia hoc & prater hominum consuetudinem esse videtur, & est magnum grauamen, quod sine iure, aut euidenti ratione imponendum non est. Ibi autem cessat ratio supra facta, quia ibi vnum tempus non coniungitur alteri, neque fit quasi continuata surreptitia eiusdem dispensationis, sed sunt omnino diuersae, quarum vna non fit grauior, aut difficilius ratione alterius; ergo vtraque est valida licet in neutra fiat alterius mentio.

Denique idem est in lege v. g. prohibente matrimonium inter consanguineos: nam licet quis obtineat vnam dispensationem cum vna cognata, & illa mortua, secundam petat pro alia in eodem, vel diuerso gradu coniuncta, valida erit secunda, licet obtineatur sine mentione primae, quia sunt de rebus distinctis, & vna non habet connexionem cum alia, neque aggrauat illam, aut difficiliorem reddit, & vnaquaeque potest habere propriam causam sufficientem, non obstante alia, & independentem ab illa. Vnde sequi videtur, idem esse dicendum, etiam si talis persona non fuerit vbi priori dispensatione quacunque ex causa, & petat secundam, non facta mentione prioris. Nam eadem rationes procedunt, vt haec posterior sit valida. Et ita fatetur Sanc. dicta disp. 21. n. 13. Sed ob stare videtur, quia sequitur, talem personam habere simul duas dispensationes validas, per quas possit eligere, & ducere quam maluerit ex illis duabus cognatis, quia prima dispensatio valida fuit, & non potest elidi, vel irritari per secundam. Consequens autem videtur absurdum, quia est praeter scientiam, & consequenter praeter intentionem concedentis; ergo talis facultas, & dispensatio non potest esse valida.

Responderi potest negando sequelam, quia qui petat secundam, eo ipso renūciat primae, idè ob obtemperata euanescent prima. Et ita sentit idem author supra n. 29. Sed non caret difficultate responsio, primò, quia etiam si demus, ex parte petentis secundam dispensationem, renūciari primae: nihilominus Papa non potest illam renūciationem acceptare, cum illius cognitionem non recipiat. At renūciatio non acceptata non habet suum effectum; ergo ex hoc capite non euanescent prima dispensatio. Deinde aut agimus de renūciatione praesumpta, aut vera: prior non sufficit, vt in conscientia habeat effectum, vt constat; posterior autem non semper inuenitur, potest enim quis petere secundam dispensationem, non intendens renūciare primae: ergo tunc non est cur excludatur per secundam: ergo ambae simul manebunt. Nam licet non possint simul mandari executioni, satis est, quòd in vtu earum possit esse optio, vt possint esse simul. Item satis est, quòd successiuè possit vtraque habere suum vsum. Imò hinc fieri videtur, nec praesumptam renūciationem ibi interuenire; sicut habens dispensationem ad contrahendum cum consanguinea, licet ducat extraneam, non censetur renūciare dispensationi, quia potest post viduitatem illa vti: ergo similiter in praesenti.

Propter quod probabilis censeo, in illo casu posteriorem dispensationem esse surreptitiam, & necessarium esse exprimere priorem dispensationem, vt vel Pontifex eius renūciationem acceptet, vel illam irritet, vel vtramque simul validam esse concedat. Alioquin enī verissimum censeo, sine scientia & consensu Pontificis non posse illas duas dispensationes validas simul permanere, quia est indulgentia quadam nimis extraordinaria, & parum rationi consentanea, & longè verisimilius est, non fuisse Pontificem eam concessurum, si proponeret. Deinde clarum etiam censeo, vnam illarum dispensationum non expellere aliam quasi per repugnantiam formalem: quia illam re vera non habent, vt probat ratio facta, imò posset Pontifex vtramque simul concedere si vellet. Tertid existimo primam non excludi per renūciationem sine animo renūciandi, quia est repugnantia, & tamen etiam tunc non erunt ambae simul validae: ergo oportet, vt secundam sit nulla. Praeterea etiam si adit animus renūciandi, censeo non habere effectum ex defectu acceptationis, nec enim dici potest, Pontificem, concedendo secundam, acceptare renūciationem primae, quia ab illo non petitur secunda, vt secunda, cum non habeat notitiam, vel memoriam primae, ergo talis peticio dispensationis absolute non est signum externū alicuius renūciationis; ergo nec concessio Papae potest habere vim acceptationis; ergo vt duae illae dispensationes simul non maneant, necessarium omnino est, posteriorem esse inualidam: non enim inuenitur modus, quo excludatur prima, quae semel valida fuit, & aliunde non fuit extincta. Ratio autem surreptionis est clara ex principiis à nobis positis, quia tunc secunda dispensatio coniungitur primae, & ex vtraque simul resultat vna gratia exorbitans, quae non cadit sub intentionem Pontificis, & idè ad valorem secundae necessarium est exprimere priorem, quo illud incommodum vitetur. Et idè non est simile, quando prior dispensatio suum vsum habuit, per quae extincta est: nam tunc non coniunguntur dispensationes, sed quaelibet est vna pro suo tempore. Estet autem simile, si absque vtu prior dispensatio fuisset extincta per mortem alterius partis, vel aliud impedimentum perpetuum: nam tunc ex defectu obiecti euanesceret prima dispensatio, & idè est impertinens eius memoria, atque ita formaliter procedit doctrina data, quae ad similes casus cum proportionem applicanda est.

Sanc.

Naui.

Sanc.

19.

A talem dispensationem esse validam, & habere suum effectum. Nec ratione sur reptionis, quia nulla est lex, quae percipiat expressionem plurium defectuum, vt tollatur vnum. Nec ex natura rei est necessarium, quia vt Princeps habeat iustam, & efficacem voluntatem tollendi aliquem defectum, vel vinculum satis est, vt illud perfecte narretur cum causa sufficiente ad dispensationem: hoc autem totum sufficienter narrari potest, explicando vnum impedimentum sine aliis. Et addit Nauar. ita obseruari ex stylo curiae.

Secunda sententia vniuersaliter affirmat, esse irritam, & surreptitiam dispensationem vnus impedimenti, quando occultantur alia, quae erant coniuncta cum illo. Hanc opinionem censet esse logè probabiliorē Sanc. supra num. 2. citatis multis authoribus loquentibus, circa impedimenta matrimonij. Frequenter enim dicunt Doctores, non valere dispensationem in vno impedimento, tacito alio, vt patet ex Panormitan. in cap. non debet, de consanguinit. & affinit. numer. 12. quem multi Summistae imitantur, & Supplemēt. Gabriel. in 4. d. 41. artic. 3. dub. 7. & in simili Couar. in 4. 2. part. cap. 6. §. 4. numer. 11. Possent autem hi auctores exponi, vt intelligant non valere, id est non sufficere, seu non valere ad matrimonium contrahendum, an verò valeat ad vnum impedimentum tollendum, non desine. Sed est difficilis, & dura expositio, quia non dicunt, non valere matrimonium, sed non valere dispensationem, & Couar. dicit, esse irritam. Denique multi alij auctores in propriis terminis dicunt, talem dispensationem esse surreptitiam. Fundamentum huius sententiae reducitur ad principium positum, vt dispensatio legitime obtineatur necessarium esse proponi Pontifici totum vinculum dissoludum secundum totam grauitatem, quae intrinsecè potest dispensationem difficiliorem reddere: vnum autem impedimentum censetur moraliter habere maiorem grauitatem in illo genere, quando est coniunctum aliis, quam solitarie sumptum; ergo. Minor probari solet primò ex cap. ex marum, de authorit. & vtu priuilegij, quod allegat Panormitan. sed iudicio meo, nihil, vel parum probat. Item citatur cap. Pastoralis, de priuileg. quod nihil etiam iuvat, nec plus valet caput, postulat. de rescriptis. quod Couar. allegat, nam regula ibi constituta in beneficiis, non habet locum in dispensationibus, vt supra notatum est cum Panormitan. in cap. penult. de praescriptionibus. Denique allegatur cap. 1. de treug. & pace, quoniam ibi dicitur, *vinculum triplex difficile rumpitur*. Responderi autem potest, in praesenti etiam cumulum impedimentorum difficilius tolli, quia vel requirit vnam dispensationem difficiliorem, vel cumulum dispensationum. Ratione igitur probatur illa minor, quia impedimentum simul iuncta sine dubio reddunt personam minus dignam dispensatione, etiam in singulis, vnde etiam simul proposita magis auertunt animum Principis ad concedendum tale matrimonium, vel habilitandam talem personam, vt experientia ipsa docet, & per se videtur prudentiae consentaneum. Vnde in remissione penarum, cum in aliqua persona plura sunt atrociora delicta, singula difficilius remittuntur in humano iudicio. Confirmatur, quia alias aperitur via fraudibus, obtinendo per plures dispensationes, quod sepius Pontifex, re tota intellecta, per vnam non concederet.

CAPVT XXIV.

An dispensatio in vno vinculo, tacitis aliis obtenta, surreptitia, & nulla sit.

Haec quaestio tractatur optimè circa impedimenta matrimonij à Patre Thoma Sanc. in dicto libr. 8. disputat. 2. 3. habet autem locum cum proportionem in aliis dispensationibus & legibus, & idè breuiter expedienda est. Duae ergo sunt opiniones, prima simpliciter affirmat, talem dispensationem esse validam, quòd ad effectum, ad quem impetratur, vt si quis habes duas irregulacitates ad ordines, petat dispensationem vnus, v. g. illegitimitatis, tacitè bigamiae, concessa dispensatione tollatur impedimentum illegitimitatis, manebit tamen aliud, ratione cuius non sufficere illa dispensatio, nisi addatur alia de altera irregulacitate, & simile exemplum facile potest poni in matrimonio. Ita tenet Nauar. col. 6. de rescript. & cons. 7. & 8. de consang. & affinit. & saepe alias in suis consiliis, quem sequuti sunt multi moderni, quos supra refert Sanc. numer. 1. Ex antiquis verò solum refert Ioannem Andr. in arbore affinitatis, §. 2. n. 5. in tom. 9. tract. n. 5. dicentem, qui habet simul impedimentum affinitatis, & publicae honestatis, si petat dispensationem primi, tacito secundo, illud tolli, isto manente. Fundamentum est, quia potest tolli vnum impedimentum sine alio, si quis & potest ergo ex hac parte non repugnat,

Secunda sententia vniuersaliter affirmat, esse irritam, & surreptitiam dispensationem vnus impedimenti, quando occultantur alia, quae erant coniuncta cum illo. Hanc opinionem censet esse logè probabiliorē Sanc. supra num. 2. citatis multis authoribus loquentibus, circa impedimenta matrimonij. Frequenter enim dicunt Doctores, non valere dispensationem in vno impedimento, tacito alio, vt patet ex Panormitan. in cap. non debet, de consanguinit. & affinit. numer. 12. quem multi Summistae imitantur, & Supplemēt. Gabriel. in 4. d. 41. artic. 3. dub. 7. & in simili Couar. in 4. 2. part. cap. 6. §. 4. numer. 11. Possent autem hi auctores exponi, vt intelligant non valere, id est non sufficere, seu non valere ad matrimonium contrahendum, an verò valeat ad vnum impedimentum tollendum, non desine. Sed est difficilis, & dura expositio, quia non dicunt, non valere matrimonium, sed non valere dispensationem, & Couar. dicit, esse irritam. Denique multi alij auctores in propriis terminis dicunt, talem dispensationem esse surreptitiam. Fundamentum huius sententiae reducitur ad principium positum, vt dispensatio legitime obtineatur necessarium esse proponi Pontifici totum vinculum dissoludum secundum totam grauitatem, quae intrinsecè potest dispensationem difficiliorem reddere: vnum autem impedimentum censetur moraliter habere maiorem grauitatem in illo genere, quando est coniunctum aliis, quam solitarie sumptum; ergo. Minor probari solet primò ex cap. ex marum, de authorit. & vtu priuilegij, quod allegat Panormitan. sed iudicio meo, nihil, vel parum probat. Item citatur cap. Pastoralis, de priuileg. quod nihil etiam iuvat, nec plus valet caput, postulat. de rescriptis. quod Couar. allegat, nam regula ibi constituta in beneficiis, non habet locum in dispensationibus, vt supra notatum est cum Panormitan. in cap. penult. de praescriptionibus. Denique allegatur cap. 1. de treug. & pace, quoniam ibi dicitur, *vinculum triplex difficile rumpitur*. Responderi autem potest, in praesenti etiam cumulum impedimentorum difficilius tolli, quia vel requirit vnam dispensationem difficiliorem, vel cumulum dispensationum. Ratione igitur probatur illa minor, quia impedimentum simul iuncta sine dubio reddunt personam minus dignam dispensatione, etiam in singulis, vnde etiam simul proposita magis auertunt animum Principis ad concedendum tale matrimonium, vel habilitandam talem personam, vt experientia ipsa docet, & per se videtur prudentiae consentaneum. Vnde in remissione penarum, cum in aliqua persona plura sunt atrociora delicta, singula difficilius remittuntur in humano iudicio. Confirmatur, quia alias aperitur via fraudibus, obtinendo per plures dispensationes, quod sepius Pontifex, re tota intellecta, per vnam non concederet.

Iner has sententias haec posterior securior est. Et in materia saltem matrimonij est practice probabilior, & seruanda, tum propter consensum plurium auctorum, tam ex antiquis, quam ex modernis, tum propter praxim Romanam, quae hoc obseruat, exceptis quibusdam casibus occultis, vt Sancius notat, quae exceptio potius firmat regulam in contrarium. Tum praeterea propter periculum, quod est in efficiendo matri

2.

Sanc.

Panorm.

Couar.

19.

Panorm.

3.

Probabilis

prioris

sententiae.

Securitas.

matrimonio nullo, ratione dispensationis male imperata. Denique talis dispensatio directe videtur petri, & concedi ad contrahendum matrimonium, & ideo intentio dispensantis non videtur esse tantum tollere vnum, vel aliud impedimentum, sed simpliciter habitare personam. Quapropter si narratio ad hoc non sufficiat, tota dispensatio cessat irrita ex mente concedentis; essetque hoc loge certius si Pontifex directe interrogaret, an talis persona haberet aliud impedimentum. Nam per hoc magis ostenderet animum non aliter dispensandi, & ideo qui habens plura impedimenta, illa negaret, nihil obtineret propter grauem deceptionem contra intentionem Pontificis satis insinuata per dictam interrogationem. Vnus autem non habet, ut talis interrogatio fiat, & ideo res est minus certa. Nihilominus tamen ipsemet vnus non faciendi similem interrogationem indicat, Pontificem simpliciter accipere verba talium supplicationum, & intelligere personam non habere aliud impedimentum ad matrimonium, nisi quod proponitur, & ideo qui vnus proponit, & aliud tacet, virtualiter illud negat, & Pontifex decipit. Ac denique experientia etiam ostendit, longe aliter, & cum maiori quere, vel grauius dari dispensationem, quando plura impedimenta concurrunt, & saepe propter eam causam negari; signum ergo est, nolle Pontificem dispensare in singulis impedimentis, nisi omnia, quae simul sunt, simul proponantur. Et praeter experientiam potest alia ratio reddi, quam in puncto sequenti commodius explicabo.

Hae autem regula non videtur posse tam generaliter constitui de omnibus aliis dispensationibus, & vinculis. Nam in primis de dispensatione voti castitatis recte docet Sanci. supra n. 4. si prius petatur dispensatio eius, quam alterius impedimenti, v.g. consanguinitatis, valida fore, etiam si solum illud sine alio impedimento proponatur. Quod ego intelligo esse verum, etiam si habens tale votum habeat intentionem ducendi consanguineam, obtinendo postea aliam dispensationem, quia hoc accidentarium est, & dispensatio voti per se non ordinatur ad tale matrimonium, sed generaliter, ut liceat vnus coniugalis, quem votum castitatis impediabat. Tunc autem non immerito dubitari potest, an quando ulterius proceditur ad petendam dispensationem impedimenti consanguinitatis, necessarium sit, prioris dispensationis mentionem facere. Nam licet immediate sint circa diuersa, re vera ordinantur ad eundem finem, & ex vtraque resultat quaedam maior concessio, quam fortasse concederetur, si de vtroque impedimento simul fuisset aliquando facta mentio. Item quia videtur inconueniens admittere, posse illam personam habitari ad matrimonium cum consanguinea per plures dispensationes incipiendo a dispensatione voti, & non incipiendo a dispensatione consanguinitatis, cum ex parte Pontificis nulla sit ratio praesumendi magis inuoluntarium in vno casu, quam in alio; est ergo hoc valde probabile, & accommodatum ad impediendas fraudes.

Nihilominus tamen si re vera detur sufficiens causa dispensationis voti, independens a matrimonio cum tali consanguinea, recte poterit obtineri dispensatio de solo voto, ut dixi, & postea etiam ad obtinendam dispensationem circa consanguinitatem, non oportet prioris mentionem facere, quia iam impedimentum voti non existit, sed legitime fuit sublatum absolute, & sine ordine ad matrimonium, quantum est ex se, & ex vi causae; intentio autem operantis est per accidens, & non mutat dispensationis naturam. Neque est inconueniens, ut aliqua certo ordine licite fiant, quae commutato ordine debite fieri non possunt; id enim saepe contingit, ut alio exemplo statim declarabo, & ratio est, quia ordo agendi saepe spectat

A ad honestatem, propter diuersam dependentiam vnus rei ab alia. Et ideo etiam dixi, necessarium esse, ut causa dispensationis voti non pendeat ex matrimonio cum tali persona: nam si pendeat, necessarium erit, omne aliud impedimentum matrimonij cum eadem persona explicare, quia non potest aliter iudicium ferri de tali causa, & quia tunc vnum impedimentum colligatur cum alio, in ordine ad dispensationem.

Quod autem dixi de voto castitatis, eandem rationem habet in voto religionis, & ideo eadem doctrina ad illud applicanda est. Imo, licet eadem persona vtrumque votum habeat, poterit validas dispensationes vtriusque obtinere, non facta mentione aliorum impedimentorum matrimonij, quia neutra ex illis dispensationibus, neque vtraque simul dicitur habitudine ad matrimonium cum impedimento contrahendum. De ipsis autem votis, quando sunt simul, merito dubitari potest, an ad obtinendam dispensationem alterius, debeat alterum narrari, & e conuerso. Hinc enim videtur, id non esse necessarium, quia sunt vincula omnino distincta, & inter se non colligata: nam vnum obligat ad castitatem seruandam, & non aliud, & hoc obligat ad religionis ingressum, ad quod non obligat alterum. Inde vero apparet contrarium, tum quia non videtur illa vincula minus inter se connexa in ordine ad statum, seu viam perfectionis, quam duo impedimenta matrimonij in ordine ad illud, tum etiam, quia vnum videtur difficiliorem reddere dispensationem alterius, & e conuerso.

Breuitur mihi videtur, in eo casu validam fore dispensationem voti religionis, si ab eo inchoetur, nulla etiam facta mentione alterius. Moueor ex prioribus rationibus, & quia votum castitatis faciliorem potius, quam magis difficilem facere potest dispensationem voti religionis: nam facilius dispensari solet cum eo, qui perpetuum castitatem est conseruaturus, quia in hoc aliquam participationem religionis retinet. E conuerso autem votum religionis non est connexum cum voto castitatis, nisi taquam addens habitudinem ad maiorem perfectionem, quae tota sufficienter explicatur sine alio voto. Et praeterea potest per se dari causa sufficiens ad tollendum votum religionis, relicto alio; tunc ergo recte poterit postulari pura eius dispensatio, sine mentione alterius voti. Secus vero esset, si causa honestans dispensationem voti religionis sumeretur ex ordine ad matrimonium contrahendum, etiam in generali: nam tunc oporteret votum castitatis explicare, quatenus impedimentum est ad quodlibet matrimonium contrahendum.

At vero e conuerso, si dispensatio inchoetur a voto castitatis, necessarium semper existimo, simul explicare votum religionis, propter rationes posteriori loco factas. Habenti enim votum religionis, irrationabilis plane videtur liberatio ab obligatione castitatis, cum nec ad matrimonium contrahendum illi sufficiat, neque etiam liberet a vinculo religionis, & quia maxime decet, ut qui religionis obligationem habet, castitatem interim seruet. Propter quae non est verisimile, Pontificem fuisse concessurum talem dispensationem solam, si alterius voti conscius fuisset. Accedit, quod non videtur posse dari causa iusta ad dispensandum in voto castitatis cum eo, qui ligatus est voto religionis, tum quia votum religionis etiam obligat ad non nubendum, & licet non obliget statim ad castitatem, obligat ad promittendam illam, tum etiam, quia talis persona, licet difficultatem habeat in seruanda continentia, non potest illi succurrere per matrimonium, ratione alterius voti, & secluso hoc medio, tenetur absolute vincere illam; ergo tunc causa est insufficientis, & irrationabilis ad talem dispensationem. Et quoad hoc bene aquiparantur haec duo vincula cum aliis impedimentis matrimonij.

Et

Et similiter potest haec ratio ad ea, quae diximus de matrimonio, adaptari: nam cum quodlibet impedimentum impediat totum matrimonium, de se inuitis, & irrationabilis est dispensatio vnus sine aliis; non enim potest deferuire, vel per partes faciat quod forte simul non faceret, si totum cognosceret, & ideo semper talis dispensatio merito iudicatur extra intentionem dispensantis. Et praeterea non videtur posse habere causam legitimam, vel non posse ferri de illa legitimum iudicium sine cognitione aliorum impedimentorum, quia talis causa sumi debet ex necessitate, vel utilitate talis matrimonij, de quo iudicari non potest, non cognitis omnibus impedimentis eius. Et haec ratio videtur mihi satis efficax, & notanda.

In dispensationibus autem irregularitatum, & aliarum inhabilitatum, ac poenarum, existimo non habere locum rationem istam, neque regulariter doctrinam datam, sed potius, per se loquendo, vnam irregularitatem posse tolli sine alia, praesertim quando illae irregularitates sunt omnino dispartae, & vna aliam non aggrauat. Ut ver. gr. esse illegitimum, & casu hominem occidisse, & similes. Et quoad hoc videtur mihi efficax ratio Nauarri in cons. 1. de constit. quaest. 19. nam licet de impedimentis matrimonij tractet, rationes sunt generales. Praecipua est, quia inter has irregularitates, & poenas non est connexio, nec taciturnitas vnus aliquid confert ad dispensationem alterius, nisi quatenus tollit aliquam maiorem difficultatem, quam fortasse haberet Princeps in dispensando, si omnes cognosceret: hoc autem non sufficit ad surreptionem, nisi vel ius aliquod cogat, vel aliae circumstantiae, & rationes concurrant, ut dixi in libro 6. de voto, capite vltim. & assumat Nauar. cum Rota, Aegidio, & Felin. Hic autem nullum est ius, nec ostendi potest. Quod enim quidam dicunt, hoc contineri in iure, quia ius praecipit explicare omnem veritatem conferentem ad dispensationem, friuolum est, & principium petit: nam hoc est, quod inquirimus, an cognitio alterius irregularitatis, vel inhabilitatis, aut criminis sit intrinseca dispensationi, quae circa aliud crimen, vel irregularitatem versatur. Hoc autem ex iure probari non potest; ergo verum est hanc surreptionem non fundari in iure.

Altero vero pars de ratione probatur, quia multo irregularitatum, vel similiarum vinculorum ad summum reddit personam magis inhabilem (ut sic dicam) extensiuam, & minus dignam quocumque beneficio; hoc autem non satis est ad surreptionem. Et rationes omnes in contrarium, quae solum fundantur in sola hac indignitate, & quali resistentia ex parte personae, re vera sunt inefficaces, quia cum illa stat, quod dispensatio fiat cum plena voluntate, & cum cognitione omnium, quae ad valorem actus necessaria sunt. Et patet a simili: nam qui plures habet excommunicationes, minus dignus est quacumque absolute, & tamen si impetret absolutionem vnus tacita altera, valebit, ut est certum apud omnes, quia nullo iure plus postulat. At nec in irregularitatibus postulat. Item qui plura habet crimina, minus dignus est beneficio, & si essent cognita, difficilius illud obtineret, vel forte non obtineret, & nihilominus collatio est valida, secluso alio maiori impedimento. Item qui propter distincta crimina obnoxius est multis poenis, minus dignus est cuiuslibet remissione, & difficilius illam obtineret, si omnia simul remittenda proponeret, & nihilominus, valida est remissio vnus cuiusque tacitis aliis, nisi vbi lex aliud disponit, vel vnum non potest sine alio sufficienter explicari, quia quando sunt omnino diuersa, nul-

lam connexionem habent in remissione, & illa difficultas, quae per taciturnitatem euitatur, non causat inquantarium, nisi valde accidentarium, & diminutum, quod non impedit valorem actus. Idem ergo est in irregularitatibus & aliis similibus poenis.

Regula ergo obseruanda est, ut, per se loquendo, valeat dispensatio vnus sine expressione alterius, nisi grauitas vnus non possit satis sine alia explicari. Ad eum modum, quo Nauar. cons. 18. de rescript. dixit dispensationem irregularitatis contracta occidendo clericum, non esse validam explicato homicidio, nisi explicetur sacrilegium. Et similiter censo, qui plura homicidia commisit, si vno tantum narrato vltra dispensationem vnus irregularitatis obtinere, nihil faciet, quia licet illae censentur irregularitates numero diuersae, moraliter quasi efficiunt vnam grauiorem, vel certe nulla illarum satis explicatur sine alia, ac denique tunc ferè procedunt rationes de matrimonio factae. Extra hos vero, & similes casus valida est dispensatio vnus vinculi, tacito alio omnino diuerso, quoties per se habere potest sufficientem causam, & rationem, ut auferatur, etiam si caetera non tollantur. Et haec tenent de dispensatione.

CAPVT XXV.

Quando, & ex quibus causis possit lex abrogari.

Declarauimus relaxationem legis, quae per dispensationem ex parte fit, solum superest dicendum de mutatione, quae per abrogationem fit: sic enim appellari solet in iure totius legis ablatio, *derogatio*, sive verborum significatio. Distinguit autem aliqui inter abrogationem, & irrationem legis, ut irritatio fit, quando tota lex impeditur, ne vires obligandi accipiat, priusquam plenè constituta sit, ut si lex postulans confirmationem Principis, ut obligare possit, ab eo non confirmetur, vel si lex lata a Principe, a populo non acceptetur, iuxta opinionem existimantem acceptionem esse necessariam. Sed hoc posterius exemplum falsum supponit: nam lex Principis ante acceptionem populi est vera lex; & illa mutatio per resistentiam subditorum pertinet ad mutationem seu abrogationem per consuetudinem, de qua in libro sequenti dicturi sumus. Altera vero abiectio, seu non admissio legis per resistentiam Principis non est propria mutatio legis, quia non mutatur proprie nisi quod praexistit, imò nec irritari proprie dicitur, nisi quod iam erat ratum, & validum, sicut alius de voto diximus, & ita non acceptatio legis in illo casu non est legis mutatio, quod si dicatur irritatio quasi antecedens, non est de voce contendendum, nec enim est iniurata illa significatio vocis, ut constat ex dictis de lege irritante. Nullam vero specialem explicationem in praesenti requirit, quia solum est quaedam negatio institutionis legis, quae erit valida, si ex sufficiente potestate fiat, & iusta, si causam habeat honestam, & ad bonum commune pertinentem. Solum ergo nunc agimus de propria legis abrogatione. Aduertimus autem, licet abrogatio proprie dicatur de integra legis ablatione, sub illa tamen nunc comprehendit illam diminutionem legis, per quam in perpetuum lex tollitur, & licet non in totum, sed quoad aliquam partem; illa enim non est proprie dispensatio, ut in superioribus tetigi, sed dici solet derogatio. Veruntamen seruata proportione eandem habet rationem, & doctrinam, quam integra legis ablatio, & ideo sub abrogatione nunc comprehenditur.

Ex dictis ergo concluditur, legem tunc abrogari, quando supponitur esse vera lex, & permanens toto tempore,

Spici.

5. Quomodo detur dispensatio voti in ordine ad matrimonium iurato impedimento consanguinitatis.

7. Obligatio voti castitatis, & religionis, & quomodo ab uno vinculo liberari possit.

Nauar. Rota. Aegid. Felin.

8. Si dispensatio inchoetur a voto castitatis, Religio nis votum explicandum est.

Regula autem.

Nauar.

Et

Et

ex l. abor
esse iustitiam
rationabilis
et.

Optima va-
rio dubitan-
di.

Legē huma-
nam valide
esse abro-
gari posse.
D. Thom.
Sylu. 2.
Covar.
Angust.

Angust.

Plato.

Angust.

Abrogatio
legis iusta fit
et licet ius-
ta causa
propter bonū
comune ne-
cessaria sit.
D. Thom.

tempore, priusquam abrogetur, & consequenter de-
bet etiam supponi iusta, rationabilis, & utilis: nam si
prius fiat iniusta, nociva, aut inutilis, prius per se de-
linet esse, quam abrogetur, & ita iam non habebit lo-
cum abrogatio, quia cessatio legis distinctus modus
destitutionis est, vt supra vidimus. Hinc ergo sumi potest
ratio dubitandi, quomodo sit possibilis valida, & ius-
ta abrogatio legis: nam si lex, quæ supponitur, non
est iusta, nec utilis, ablatio eius non erit abrogatio ius-
ta, sed facti, vel potius declaratio nullitatis legis; si
verò sit iusta, abrogatio erit iniusta. Quid enim magis
iniquum, quam legem iustam, & utilem abolere: ergo
consequenter etiam erit iniusta, nam sicut lex inius-
ta non est lex, ita abrogatio iniusta nocere non de-
bet communi bono, cum sit ex potestate data ad ædi-
ficationem, non ad destructionem. Dicit verò potest
ex Diab Thoma, & alijs statim referendis, legem ius-
tam in vno tempore posse per temporum mutatio-
nem fieri iniustam, & ideo illius abrogationem posse
esse iustam. Sed contra hoc est, quia si mutatio tem-
poris fecit legem iniustam, iam non habebit locum
abrogatio, sed per se definit lex, & ita nunquam erit
necessaria, imò nec possibilis.

Nihilominus dicendum est primò, humanam legem
interdum abrogari posse & valide, & iuste. Est
certa, & communis sententia, quam tradit D. Tho-
mas 1. 2. q. 97. art. 1. & ibi omnes, & Sylu. verb. lex, q.
25. & ibi alij Summistæ, & Iuristæ, quos refert, & se-
quitur Covar. in cap. alma mater, p. 2. in princip. Et su-
mitur ex Augustin. lib. 1. de liber. arbitrii, cap. 6. vbi hac
ratione legem humanam vocat *temporalem*; quia licet
iusta sit, pro temporum varietate mutari potest, & de-
bet. Sumitur etiam ex Arist. lib. 2. Politic. cap. 6. vbi,
agitata quæstione pro utraque parte, eam indecivam
relinquere videtur, nihilominus tamen absolute hoc
sentit, licet indicare voluerit, hanc legum mutationem
non debere esse frequentem. Idem tradit Plato Dia-
log. 16. qui *Civilis*, seu de regno inscribitur, longè post
medium, & Dialog. 6. de legib. Sumitur etiam ex vtro-
que iure, l. vnic. C. de caducis tollend. in princ. vbi fe-
re omnes causæ huius mutationis attinguntur, & ex
cap. 2. dist. 14. & alijs, quæ statim afferemus. Denique
sumitur ex Dei exemplo, qui legem suam abrogavit:
si enim hoc potuit facere Deus immutabilis propter
hominum, & temporum mutationem, vt latè expen-
dit August. contra Faust. multò magis id erit concess-
um hominibus. Atque hinc concluditur ratio asser-
tionis; nam in lege humana inveniuntur omnia prin-
cipia mutationis, tum ex parte authoris proximi, qui
mutabilis est, & in intellectu: quia paulatim cogni-
tionem acquirit, & in voluntate, quia finita, & po-
tentialis est; tum ex parte actionum circa quas proximi
invenitur, quia nec sunt intrinsecè malæ, neque ita
bonæ, vt sint per se necessariæ ad morum honestatem,
& ideo lex humana non est hoc capite immutabilis
sicut lex naturalis. Aliunde verò etiam quoad utilita-
tem, per mutationem temporum possunt huiusmodi
actiones variari: nam quæ vno tempore utiles sunt,
vel expediunt, in alio sunt inutiles, aut nimis graues.
Denique etiam ex parte subditorum, quibus leges
humane imponuntur, habet locum hæc mutatio,
quia etiam ipsi homines mutabiles sunt, & propter
morum, vel aliarum rerum mutationem, illis nunc
non expediunt leges, quæ antea expediebant: constat
ergo hanc mutationem possibilem esse.

Vt autem explicemus, quomodo possit esse iusta,
dicendum est secundò: Vt lex humana iustè, ac licitè
abrogetur, necessarium est ex iusta causa, propter com-
mune bonum abrogari. Ita D. Thomas supra, & om-
nes, & tradit bene Plato Dialog. 7. de legib. parum
à principio. Vbi pro fundamento sumit mutationem
omnibus in rebus præterquam in malis, esse pericu-

lissimam, & inde concludit, maximè hoc esse
verum in mutatione legis, & ideo magnam conside-
rationem ad illam requirit, sicut etiam in Dialog. 6.
latè docuerat. Sumitur etiam ex cap. non debet, de
consang. & affinit. & ex cap. alma mater, de sentent. ex-
commun. in 6. & ex l. 2. ff. de constit. Princip. vbi
urgens necessitas, vel *magna utilitas* postulat. Ratio verò
est primò, ne contemnuntur leges frequenti mutatio-
ne. Secundò ait D. Thomas, quia consuetudine fir-
mantur, & ideo nisi ita durent, vt earum obseruatio-
ne, & consuetudo fiat, & quasi habitus acquiratur,
nunquam pro dignitate seruantur. Postquam au-
tem consuetudine firmatae sunt, non facile est ab ho-
nesta consuetudine recedendum, præsertim cum leges
humane esse debeant moribus, & consuetudinibus
accommodatae. Tertio, quia sicut lex non debet
poni nisi propter commune bonum, ita nec auferri;
nam vterque est actus publicæ potestatis, & iurisdic-
tionis, quæ ad commune bonum ordinatur. Vnde
ita concluditur: nam vel lex posita erat rationabilis, &
ad commune bonum utilis, & in eo statu perseverabat,
vel non? Si primò, irrationabiliter tollitur,
quia contra bonum commune fit. Si secundum, iam
intercedit causa iusta ad legem tollendam.

Vnde intelligitur, dupliciter posse fieri hanc mu-
tationem. Primò solum propter mutationem legisla-
toris, quæ potest esse vel in sola voluntate, vel in in-
tellectu. Quando est tantum ex parte solius voluntatis,
regulariter irrationabilis est, vt statim dicam, quia ne-
gotium publicum, vt iuste administraretur, non tam
voluntate, quam ratione gubernari debet. Vnde nisi
constiterit, priorem voluntatem fuisse irrationabilem,
non fit honestè mutatio. Quando verò etiam dictamè
rationis mutatum est, potest esse mutatio legis iusta,
etiam si in rebus nulla facta sit. Supponit tamen hu-
manum defectum sæpe inculpabilem, quia homo
non statim, nec semper assequitur veritatem præser-
tim practicam, & prudentiam. Et ita sæpe experientia
legem non fuisse convenientem, etiam si fuerit lata si-
ne culpa, vel quia, si fuit iniusta, lex ignorantia in-
vincibili lata est, vel quia licet fuerit iusta, & repu-
tata conueniens, postea experientia compertum
est, aliam magis expedire. Sic Concilium Trident. sess.
24. cap. 2. & 4. de reform. matrim. ad mutandum leges
aliquas circa impedimenta matrimonij, moueri se
dicit, quia experientia ostendit aliqua grauius incom-
moda, quæ ex prioribus legibus sequebantur, quan-
uis malè non essent. Aliquando verò fit mutatio
in lege, etiam si suo tempore iusta, optima, & utilissi-
ma fuerit, quia in rebus ipsis facta est mutatio, ratione
cuius iam non expedit, & tunc fit iustissime, & sine
propria, seu formali mutatione, seu contrarietate in
iudicio rationis, quia prudenter iudicatur, aliquid ef-
se conueniens vno tempore, & esse disconueniens in
alio mutatis rebus.

Non est autem necessarium hanc rerum mutatio-
nem tantam esse, vt legem effecerit, aut iniustam, aut
prorsus inutilem, sed satis est, vt vel nimis rigorosa,
vel minus utilis esse videatur, seu quòd maior fructus
ex eius reuocatione speretur, vel quòd maiora peri-
cula, aut mala illo modo euitentur. Et ita soluitur faci-
lè ratio dubitandi in principio posita. Nā licet ad tel-
lendā, vel abrogandam legem causa iusta necessa-
ria sit, nihilominus non est necessaria tam vrgens &
grauis, vt propter illam lex ipsa statim cesset, sicut
etiam ad dispensandam requiritur causa iusta, quæ
per se solam legis obligationem auferre non valet.
Neque repugnat abrogationem esse iustam, licet lex
non fuerit iniusta, quia iustum etiam potest omitti,
vel mutari propter magis iustum, sicut aliquid etiam
omitti potest, quamuis non sit inutile propter aliud
vtilius. Ac denique multa huiusmodi sunt, quæ ex hu-

Duplicem
dus mutan-
di legem.

Conc. Trid.

Quæ muta-
tio sufficit
ut lex sit
abroganda.

mano arbitrio pendent, ita vt & iuste statuatur, & si
derogatur, iniustitia non fiat, quia prudenti ali-
qua ratione abrogari possunt, Couar. citato loco ad-
uertit.

Ex hac verò assertionem intulit Soto lib. 1. de iustit.
q. 7. ar. 1. in fine, summum Pontificem non posse errare
in abrogandis legibus canonicis sine iusta causa,
quando leges illæ necessariae sunt populo Christiano,
quia non potest errare in his, quæ ad fidem, & mores
pertinent. Quod est piè, & prudenter dictum quantum
ad leges quasi fundamentales, & maximè necessarias,
& quantum ad vniuersalem abrogationem earum. Est
autem sciendum, Pontificem non posse errare in fe-
rendis legibus, approbando, seu proponendo Ecclesie
quod malum est, vel bonis moribus contrarium. Et
cum eadem proportionem non potest errare abrogando
legem, reprobando tamen quod malum, quod bonum est,
vel bonis moribus vtile. Potest tamen aliquando esse
excessus in multitudine legum, quia hoc pendet ex
prudencia humana in particulari iudicante. Et eadem
proportionem possent leges nimium diminui, vel aliqua
abrogari eo tempore, quo erat utilis, quia hoc etiam
pendet in particulari ex arbitrio iudiciali. Nā quam
tamen, ita providente Spiritu sancto, id fiet cum nota-
bili Ecclesie detrimento.

Atque ex his potest facile intelligi, vtrum legis mu-
tatio vt licita sit, debeat esse rara, & longo tempore
post legem latam. Et ratio dubitandi esse potest, quia
lex non debet poni, vt modico tempore duret, vt dixit
D. Thom. 1. 2. q. 96. ar. 1. & patet, quia supra ostensum
est, legem de se debere esse perpetuam; ergo non de-
bet intra breue tempus mutari. Item quia, vt supra di-
cebamus, consuetudo est necessaria ad firmandam le-
gem, autem consuetudo requirit diuturnum tem-
pus; ergo ratio postulat, vt intra breue tempus muta-
tio legis non fiat. Præterea hæc mutatio legis tunc præ-
cipue rectè fit, quando experimento constat legem
non expedire; hoc autem experimentum non nisi lō-
go tempore sumitur. Denique ob has, & similes ratio-
nes frequens mutatio legum communiter pernicio-
sa censetur, ergo oportet, vt leges non nisi post longum
tempus mutantur, ne huiusmodi mutatio frequenter
contingat.

Breuitè autem dicendum est, in hoc non posse cer-
tam, & vniuersalem regulam constitui. Cum enim di-
ctum sit, legem ex iusta causa iuste mutari; quotiescū-
que causa iusta contingat, iusta erit mutatio, siue sit
post breue, siue post longum tempus à lege condita:
nam hoc accidentarium est, & vtrumque sine dubio
potest contingere. Regulariter verò loquendo, sicut est
vitanda, ita etiam est differenda mutatio, quātum fieri
possit. Vnde in casu dubio, vel tantum probabilis, &
quoties vtrumque sit æqualitas, conseruanda potius est
lex, quàm mutanda, tum quia postquam est lata, quasi
est in possessione, & in dubio melior est cōditio possi-
dētis, tum etiam, quia semper præponderat damnum
mutationis, & hoc etiam suadent rationes factæ. Ni-
hilominus tamen duabus ex causis fieri potest iusta
mutatio legis intra breue tempus. Primò si ex aliquo
errore, vel inconsideratione, sine culpabili, siue incul-
pabili lata sit, nam error, quocumque tempore cogno-
scatur, emendandus est, & præsertim quando in com-
mune incommodum redundare potest. Secundò, quā-
do legum materia multum variabilis est, vt contingit
in legibus taxantibus pretia rerum, quia valor earum
ex copia vel inopia earum pendet, & in his solet esse
frequens mutatio propter frequentem temporum va-
rietatem. In his ergo legibus non erit iniusta, nec im-
prudens mutatio, etiam si frequenter fiat. Et ob candè
causam potest mutatio fieri intra breue tempus, vt in-
tra annum propter accidentem sterilitatem, vel intra
breuius tempus, si ex aliquo casu contingente similis
Suarcz de Legib.

A mutatio fiat.
Vltimò dicendum est, abrogationem legis humanae
à supremo Principe factam sine causa legitima vali-
dā esse, licet iniuste fiat. Dixi, à *supremo Principe*, quia
si fiat ab aliquo inferiori ex cōmissione eius, inualida
iudicanda erit talis abrogatio, propter supra dicta de
dispensatione, quæ hinc euidentiùs procedunt, quia vel
hæc potestas non solet committi inferioribus, vel non
nisi per modum dispensationis, vel ad summum per
modum partialis reuocationis, de qua cadè est ratio.
Ideoque de solo Principe solet ista conclusio statui;
quæ communis est, & ab illis etiam auctoribus admit-
titur, qui similem de dispensatione negant. Ratio au-
tem eadem est, quia legis obligatio pendet ex volun-
tate Principis: voluntas autem illa, licet mala sit, abso-
luta, & efficax est; ergo tollit imperium, & obligatio-
nem. Dices; voluntas ponendi legem sine iusta causa
non facit legem validam, etiam si ex parte legislatoris
sit absoluta, quia non potest quicquid vult; ergo idem
est è contrario.

Respondetur negando consequentiam, quia multò
difficilius est imponere, quàm tollere leges. Nā si im-
positio sit iniusta, aut erit de materia, cui repugnet ob-
ligatio legis humanae, vt si sit de re iniusta, aut certè
erit de materia, quæ excedat potestatem, sine qua vo-
luntas nihil potest efficere. At verò ad auferendam, vel
impediendam legis obligationem (quod fit per abro-
gationem legis) non potest materia cōferre, quia quā-
tuncumque sit bona, & honesta, potest nō adungi il-
li obligatio humana, vel licet sit intrinsecè mala, po-
test non addi prohibitio humana. Et quantumuis con-
tineatur sub potestate legislatoris, potest ipse circa il-
lam non operari, quia illa potestas non agit naturali-
ter, sed media voluntate. Si autem non operetur, non
obligabit, etiam si ipse peccet. Denique hinc etiam fit,
vt ponendo legem iniustam, peccet contra iustitiam,
& non tantum legalem, sed etiam commutatiuam,
tollendo autem legem iustam, non facit contra iusti-
tiam commutatiuam singulorum subditorum, & ideo
valida est obligatio, licet imprudens sit, & contra ius-
titiam legalem.

CAPVT XXVI.

Quis possit legem abrogare.

IN præcedenti capite & materiam huius abrogatio-
nis, & causam finalem attingimus, in hoc efficiens
causa breuitè explicanda est, de qua tres regulæ con-
stitutæ sunt. Prima est: Cōditor legis illam abrogare
potest. Ratio est clara, quia res per quas causas nasci-
tur, per eandem dissoluitur: sed voluntas, & potestas le-
gislatoris sunt principia, à quibus lex pendet; ergo per
ea potest abrogari. Atque ita maximè procedit asser-
tio in supremo Principe, qui superiorè in suo ordine
non recognoscit, & ideo semper habet eandem pote-
statem, & mutare potest voluntatem. Sub conditore
autem legis successorem comprehendimus, quia eius-
dem est potestatis, argumento cap. *innouit*, de elect. &
sumitur ex cap. 1. de constitut. in 6. Estque res facilis, &
cum proportionem applicari post ad inferiores legisla-
tores; an verò in eis recipiat aliquam limitationem,
paulo inferius dicam.

Secunda regula est: Superior etiam potest legem
inferioris abrogare. Est etiam recepta, & facilis, quia
res magis pendet à causa vniuersali, quàm à pro-
xima: lex autem inferioris pendet à superiori tan-
quam ab vniuersali causa; ergo. Item hac ratione
diximus, posse superiorem dispensare in lege inferioris;
ergo & legem illius abrogare potest, nam est
eadem ratio. Imò potestas legislatiua ex suo genere
est magis propria supremi Principis, quàm dispen-
satiua, & ideo magis etiam est in inferiori dependentem
à supre
PP

Cōditor legis
legē abroga-
re potest.

Superior legē
inferioris ab-
rogare potest.

Supremo Principe, id est que semper hic potest legem subditi abrogare. Hac vero occasione potest hic dubitari, an lex Ecclesiastica possit civilem abrogare, etiam si a Supremo Principe temporaliter lata sit, quia lex canonica superioris potestatis est. Sed quae de hoc puncto dici poterant, in tertio, & quarto libro dicta sunt, explicando subordinationem utriusque potestatis.

1. Dicendum ergo, legem canonicam, & civilem absolute spectatas non habere inter se subordinationem: nam licet canonica sit dignior, formaliter non est a superiori iurisdictione: nam etiam civilis est superior in suo ordine. Nihilominus tamen in ordine ad bonam animam lex civilis subordinatur Ecclesiasticae, & ideo sub hoc respectu potest illam abrogare. Hoc autem contingit duplici titulo. Vnus est, si lex civilis versetur circa materiam, quae licet secundum se temporalis videatur, ad spirituales ordinis cuncta est, ut est contractus matrimonij, dispositio ad pias causas, bona Ecclesiastica, & similia. Alius est, si lex civilis etiam in propria materia sit contra bonos mores, vel inferat periculum animae, & utroque modo inveniuntur leges civiles per Ecclesiasticas, vel reprobatae tanquam per se mala, vel etiam abrogatae tanquam minus convenientes, quas hic referre, necessarium non iudico, videri autem possunt apud Azor. 1. tom. lib. 5. cap. 20. 21. 25. & 26.

2. Tertia regula sit, inferiorem non posse abrogare legem superioris. Ita habetur in Clement. ne Romani, de elect. & est manifestum ex ratione contraria supra posita, quia potestas superior non pendet ab inferiori, neque indiget illa in his, quae per seipsam facit: nec etiam potest inferioris voluntas voluntatem superioris mutare, ut per se constat, & probari potest ex cap. cum inferior, de maiorit. & obed. estque res per se satis clara: nihilominus tamen duo grauius dubia circa illam occurrunt.

3. Primum dubium est, an inferior possit interdum abrogare legem superioris, sicut in suo territorio, seu in ditione sua. Clarum est enim, adaequate & totaliter non posse inferiorem reuocare legem superioris, cum inferior non habeat potestatem ordinariam in totam provinciam superioris, nec etiam delegata soleat tam ampla concedi, quia multum repugnat dignitati supremae ipsius Principis. Quod si fingamus, superiorum de facto delegare tantam potestatem, iam non fieret reuocatio ab inferiore per se, sed in virtute ipsiusmet Principis superioris. Igitur de inferioribus habentibus potestatem aliquam legislatiuam in particularibus ciuitatibus, prouinciis, seu territoriis, dicitur aliqui, aliud esse in legibus canonicis, aliud in civilibus. Nam in canonicis non potest inferior statuere in suo territorio, contra ius superioris, & derogando illi, ut prouincialis concilium contra generale, vel Episcopus contra ius Pontificium, aut conciliare, generale, aut prouinciale, & sic de aliis. At verò (inquiunt) in civilibus, inferior ciuitas, v. g. potest statuere contra ius commune. Ita Panormit. in cap. vlt. de consuet. vbi distinctionem illam, ut certam supponit, & ratione diuersitatis inquirat. Sequitur Iacobus in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Et Felinus in cap. quod super his, de maiorit. & obed. num. 2. licet in reddenda differentiae ratione, non conueniat cum Panormit. in distinctione autem conuenit. Idem in cap. cognoscetes, nu. 2. de constit. Idem Alberic. tract. de statut. 1. p. q. 7. vbi late impugnat eos, qui dicunt, laicos non posse statuere contra ius civile. Item Roch. Curt. tract. de consuet. sect. 3. num. 7. Vbi addit, laicos non solum contra civiles leges, sed etiam contra canones posse statuere, quando eorum statuta non sunt peccati nutritiua, ex Felin. & aliis in cap. Ecclesia sancta Mariae, de constit. & Panormit. per illum textum, & in cap. quod clericis, de foro

competenti, in fine, per cap. venientes, de iure iur. Aliter verò Azor. 1. tom. lib. 5. cap. 25. q. 11. quaerens, an statuta contra ius commune condita valeant, sine distinctione inter ius civile, & canonicum videtur affirmare, idque variis exemplis prosequitur usque ad finem capituli, & per totum caput sequens varia exempla proponit.

4. Ego verò nullum video fundamentum ad asserendum, inferiores posse per suas leges derogare legibus superiorum, seu municipale posse derogare iuri communi, vbi ius commune obligauerit, idemque est de abrogatione cum proportionem loquendo. Ratio est, quia inferior non habet potestatem supra legem superioris, nisi quatenus illa concessa est ab eodem superiore, vel alio supremam potestatem supra vtramque habente; sed nullibi legitur data potestas inferioribus ad statuendum, vel ferendum leges contra leges superiorum derogando illis; ergo nullus inferior habet hanc potestatem. Consequenter euidens est. Maior etiam est per se nota, quia inferior tenetur superiori parere, & ab illo pendet in sua voluntate; ergo non potest ex se mutare voluntatem superioris; ergo nec legem eius. Vnde supra ostendimus, non posse dispensare inferiori in lege superioris, nisi quatenus illi fuerit concessum. Imò in lib. 3. ostendimus ciuitates, vel Principes non supremos, sed aliis supremis subiectos non posse leges condere, nisi quatenus illis est priuilegio, vel consuetudine concessum; ergo multo magis hoc verum est de legibus derogantibus iuri ipsorum superiorum, vel ex parte abrogantibus illas. Superest probanda minor, quae per sequentes illationes melius explicabitur.

5. Sequitur ergo primo, inferiores Praelatos, vel communitates Ecclesiasticas non posse condere decreta, aut statuta contra ius canonicum, vel contra canones suorum superiorum respectiue. In hoc conueniunt omnes citati Doctores, & sumitur ex cap. quod super his, de maiorit. & obedien. vbi supponitur Episcopus in sua Synodo nihil posse statuere, quod canonicis obuiet institutis. Idem sumitur ex cap. institutionis, c. amputato, c. Ecclesiastica, 25. q. 2. & optime ex dicta Clement. ne Romani, de elect. Ratio propria est, quia nullibi legitur inferioribus concessa talis potestas, nec erat expediens, ut propter vnionem, & debitam subordinationem in Ecclesia seruandam, ut etiam, quia canones ex fine maxime proprio tendunt ad spirituale bonum animarum, & ideo quae per illos a maioribus condita sunt, non ita facile sunt a minoribus mutanda. Omitto specialia priuilegia regionum, vel aliquarum Ecclesiarum; illa enim in generali semper intelliguntur excepta, in particulari verò sciri ab omnibus non possunt, cum ad factum, seu ius priuatum pertineant. Et praeterea in eis continetur auctoritas superioris concedentis illa.

6. Sequitur secundo, multo minus posse laicos statuere proprie contra canones, derogando illis, seu eorum obligationem aliqua ex parte minuendo. Ratio est, quia multo magis inferiores sunt laici respectu omnium legislatorum canonum, quam in inferiores Praelati Ecclesiastici respectu superiorum, multoque minus legitur laicis data talis potestas; ergo multo minus possunt laici contra quoslibet canones, vel statuta Ecclesiastica, etiam infirmorum Praelatorum, legem condere, vel eis quouis modo derogare. Tantumque abest, ut oppositum colligatur ex dicta c. Ecclesia sanctae Mariae, ut potius ille textus hoc conuincat, in quo dicitur laicis nullam esse attributam potestatem super Ecclesiis, & statutum ab eis factum, etiam in fauorem Ecclesiarum, nullius esse valoris, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum: Cap. autem venientes, de iur. iur. non loquitur de statuto municipali, sed de consuetudine, & illa nihil derogabat canonibus, ut in textu manifestum est.

7. Vnde Doctores Canonista, qui contrario modo loqui

loqui videntur, re vera non contradicunt, sed in diuerso sensu loquuntur. Dicunt enim, laicos posse leges ferre contra canones, non secundum propriam contrarietatem, sed secundum proportionem ad seum forum, id est, laicos in foro ciuili, & temporalis, posse contra ius modo disponere, quam canones in suo foro disponant. Quod verissimum est, quia illi canones non obligant laicos pro foro suo, nec leges illae derogant canonibus in foro suo. Et ita dixit Panorm. in d. c. quod clericis, quod leges possunt disponere contra canones, in rebus concernentibus ipsos laicos, vbi nec canones legibus resistunt, nec illae sunt contra honestatem morum, aut contra seruata Principi. Et hoc modo etiam canones disponunt contra leges civiles respectu clericorum, alium utriusque ordinem, & ius statuendo, ut constat in iudicialibus, & similibus.

8. Tertio infero, etiam magistratus ciuiles, aut reipublicas inferiores, & ciuitates subiectas alicui Principi, non posse abrogare, aut quidquam detrudere de iure communi, ut est lex superioris, aliquid proprie contra illam statuendo. Haec etiam sequitur ex dicto principio, & ex regula textus in dicta Clement. ne Romani, quod lex superioris per legem inferioris mutari non potest. Respondent dicti auctores per ipsum ius commune datam esse hanc potestatem laicis potestatibus inferioribus. Allegant autem solam l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Redduntque rationem, quia Imperatores acceperunt potestatem legislatiuam a populis, & ideo quasi ex gratitudine illis concesserunt illam potestatem. Atque hinc colligunt multi differentiam, ob quam laici possunt contra leges Imperatorum statuere, & non clerici contra leges Pontificum, nimirum, quia Imperator habet potestatem a populo, Pontifex autem minime, sed a Deo.

9. Sed praeterquam quod illa lex, omnes populi, habere potest alias interpretationes, ut supra lib. 3. tactum est, etiam si intelligatur de ciuitatibus Imperatori subiectis, in ea non dicitur posse ferre leges contra leges Imperatorum, sed solum habere potestatem condendi leges proprias, ac suis moribus accommodatas, quod potest satis intelligi de legibus ultra ius commune non contrariis illi, sed diuersis, & aliquid illi addentes; ergo non est, cur illa lex extendatur ad potestatem statuendi contra ius superioris. Accedit, quod concessio talis potestatis esset inordinata, & contra debitam subordinationem, atque adde contra dignitatem propriam ipsius Imperatoris, contra quam non solet ipse vel alij Reges aliquid concedere. Vnde differentia illa impertinens est, quia si tractemus de absoluta potestate, etiam Pontifex possit illam potestatem communicare inferioribus, licet illam habet a Deo, & non ab illis, sicut communicat plures alias. Si verò consideremus conuenientem usum, etiam Imperator non debuit illam potestatem concedere, neque fuisset ordinata gratitudo, sed nimia prodigalitas. Vnde etiam noui refert, quod Panormitanus considerat, quia leges canonicae ordinantur ad bonum animae ciuiles autem ad temporalia commoda. Nam hoc non impedit, quin in utriusque seruandus sit debitus ordo, alioqui, & ad neutrum finem expedit illi potestas in inferioribus.

10. Adde, exempla omnia, quae adducuntur statutorum ciuilium contra ius commune, non ostendere contrarietatem, sed additionem, & ita non continere propriam positiuam derogationem iuris superioris per ius inferioris, sed veluti determinationem, aut additionem. Ut v. g. ius commune non permittit, aliquem puniri in propriis bonis propter culpam alterius, nisi illius sit particeps, & nihilominus aliqua statuta municipalia id statuunt in certis casibus, quae iusta conuenientia, & valida. Tam enim re vera haec non est contrarietas, & derogatio, quia ius commune non statuit positiuam, Suarez de Legib.

11. & generalem id prohibentem, sed solum negatiue, non imponit talem modum poena, & ita solum prohibet imponi ex vi iuris communis, non tamen excludit, quin alicubi aliud statui possit, si expediat. Quomodo interdum dicuntur quaedam esse introducta iure gentium contra ius naturae, ut seruitutes, priuata dominia, &c. non quia ius naturae haec prohibeat, sed quia ex vi solius iuris naturae haec non erant, ex quo non sequitur derogatio iuris naturalis, sed additio. Ita ergo possunt illa statuta dici contra ius commune. Quod si in hoc sensu loquantur Iuristae praedicti, non est de nomine contendendum: tam nec inde sequitur derogatio legis superioris per legem inferioris, nec ferè est differentia inter laicos, & clericos respectiue. Nam etiam Episcopi possunt statuere hoc improprio modo contra ius commune, id est, ultra illud, videlicet reseruando casus, quos ius commune non reseruauit, vel addendo censuras, aut alias poenas in casibus, in quibus ius commune illas non praescribit.

12. Adde denique, si per ius commune intelligamus ius ciuile proprium, posse nunc ciuitates non subiectas Imperio, contra illas leges statuere, quia illis non obligantur, cum non sint subiectae Imperatori, a quo ius illud habet auctoritatem. Vnde respectu talium ciuitatum ius commune erit ius totius regni, & non ius ciuile Imperatorum, nisi quatenus per ius regni fuerit acceptatum, & contra illud ius regni non poterunt ciuitates, vel Principes Regi subiecti statuere, derogando illi communi iuri, quod verè est lex superioris, inquam non habet potestatem inferior. Nec cum fundamento dici potest, esse a Rege alicui concessam talem potestatem: nisi vbi fortasse de speciali priuilegio constiterit.

13. Secundum dubium est, an statutum inferioris confirmatum a superiori possit nihilominus ab eodem inferiori, qui illud condidit, reuocari, non expectato beneplacito superioris, qui illud confirmauit, ut saepe contingere potest in aliqua congregatione Ecclesiastica respectu Pontificis, & ciuitate respectu Regis. Hinc enim videtur, non posse, quia illa nostra facimus, quibus auctoritatem imperimus, ut dicit Pontifex in cap. si Apostolica, de praeben. num. 6. & facit cap. pro illorum, & cap. dilecto, de praeben. ergo statutum confirmatum auctoritate Apostolica, factum est Apostolicum; ergo non potest inferior illud reuocare iuxta regulam datam. Et confirmatum, quia per illum modum iam est constitutum ius publicum, quod non possunt priuati derogare, l. ius publicum, ff. de pactis, cap. si diligenti, de foro compet.

14. In contrarium autem est, quia interdum legitur in iure statuta facta ab inferiori, & confirmata a Pontifice posse valde tolli ex consensu eorum, qui statuta fecerunt. Ita habetur in cap. cum accessissent, de constit. & in dicto cap. dilecto, solum negatur, id fieri posse quando in confirmatione Apostolica expresse additur clausula, ut quicquid in contrarium factum fuerit, irritum sit; ergo confirmatio Apostolica per se non tollit illam potestatem. Sic etiam in l. omnium, C. de testament. dicitur, testamentum confirmatum ab Imperatore posse reuocari a conditore. Vnde sumitur ratio, quia haec confirmatio solum est quasi conditio, vel solemnitas adiecta tali actui, quae non immutat naturam eius, quia non destruit illum; ergo relinquit illum cum eadem dependentia a proximo conditore, quia Pontifex non intendit ponere talem legem, nisi supposita voluntate proximi institutoris. Vnde talis confirmatio, gratia, & fauor esse videtur, non coactio respectu eorum, quibus conceditur; ergo ea non obstante, possunt illi renuciare tali fauori, & consequenter legem abrogare.

15. In hoc puncto variae sunt opiniones. Prima non PP. 2. g. ab

Quomodo lex civilis legi canonica sit subordinata.

Inferior non potest abrogare legem superioris. Clement.

Panorm.

Felin.

Alberic.

Roch.

Azor.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

13.

17.

15.

16.

15.

16.

17.

18.

19.

Bald.

2. Sent.

Bart.

3. Opin. Panorm.

61.

17. Bart. Confirmatio legis duplex essentialis, & accidentalis.

17. Bart.

Panorm.

Bald.

gat absolutè, tale statutum, seu legem inferioris confirmatà à superiore posse reuocari ab inferiori, nisi superior reuocationem approbet. Ita tenet Bald. in l. omnium, C. de testamēt. num. vlt. nullam verò nouam probationem adducit. Secunda opinio est, posse inferiorem reuocare suam legem, non obitante confirmatione superioris, sentit Bartol. in dicta leg. omnium, & latius declarat in leg. omnes populi, ff. de iustit. & iur. num. 3. vbi duas limitationes adhibet, de quibus statim. Tertia opinio est Panormit. in cap. cum accessisset, de constitut. num. 2. & in dicto cap. dilecto, num. 10. quid distinctione vitur. Quia, vel lex inferioris concernit propriam vtilitatem statutum, & tunc dicit, posse ab eisdem reuocari, & talem putat esse casum dicti cap. cum accessisset, & similis est in cap. pro illorum, de præben. vbi talis confirmatio indulgentia reputatur, seu gratia, cui vnusquisque potest renunciare. Et ita hoc membrum videtur satis probari ratione posteriori loco facta. Vel statutum pertinet ad publicum bonum aliorum, pro quibus conditum est, & tunc inquit, non posse reuocari, nisi auctoritate Pontificis, postquam illa fuit confirmatum. Hoc enim videntur priora iura, & rationes probare. Et hæc distinctio videtur communiter probata per Doctores eisdem locis, qui partim referuntur in scholiis ad Pan. & Bart. partim à Felin. in dicto cap. cum accessisset, nu. 3. & 4. Idem Syluest. verb. statutum, q. 15. & alij Summiſtæ.

Mihi autem in primis videtur præmittenda distinctio insinuata à Bartol. & Bald. & magis declarata ab eodem Bald. in lex placito, C. de rer. permut. nu. 1. 2. 3. & 15. scilicet, duplicem esse confirmationem legis, vnã essentialem, aliam accidentalem. Essentialis vocatur, quando est veluti forma dans esse legi, vt quando inferiores non habent potestatem statuendi, seu ferendi legem, quæ vim habeat, nisi prius à superiore confirmetur. Accidentalis autem vocatur quando inferior habet potestatem ferendi veram legem, quæ talis sit, & vim habeat obligandi, & nihilominus ad maiorem auctoritatem, & robur, confirmationem petit. Quando ergo statutum confirmatum est primi generis, videtur generalis regula, tale statutum non esse reuocabile sine auctoritate Principis confirmante abrogationem, & in hoc sensu loquitur aperte Bald. & idem tenet Salicet. in dicta l. omnium, & in l. vlt. C. de iurisdic. omni. iudic. & Felin. dicto cap. cum accessisset, num. 5. vbi alios refert. Ratio verò est, quia tunc lex illa verè est condita auctoritate superioris: nam tunc inferior non condit legem, sed quasi postulat à superiore talem legem, ergo non potest reuocari, nisi eadem auctoritate, qua fuit condita. Quia eadem auctoritas requiritur in destruendo, quæ in construendo, vt dictum est, & sumitur ex Authent. de contra. C. de repud.

Hanc verò partem non simpliciter admittit Bartol. supra, sed alia subdistinctione vitur. Aut enim (inquit) habentes statutum confirmatum à Principe, volunt illud reuocare condendo aliud illi repugnans, & tunc non possunt sine auctoritate, aut solum volunt tollendo statutum redire ad ius commune, & tunc possunt sine auctoritate superioris. Et primum membrum est euident ex suppositione, in qua loquimur, scilicet, de communitate, quæ non potest facere legem validam sine confirmatione superioris: nam inde necessariò sequitur, quòd si talis communitas velit priorem legem confirmatam per posteriorem reuocare, necessarium sit, vt posterioris etiam confirmationem obtineat, alias non erit lex, & consequenter nec poterit abrogare priorem. Posterior autem membrum probatur ab Panormitan. in dicto cap. cum accessisset, inducendo quasdam leges de testamentis. Sequitur etiam Bald. in leg. ex placito, num. 1. 2. ex alio

fundamento, scilicet, quòd statutum est fauor populis, & ideo potest populum pænitere, & redire ad ius commune. Idem sequitur Felin. supra num. 5. verb. hanc declarationem, & variis exemplis, & argumentis illam confirmat. Quibus addi potest, quòd ius commune etiam est ex auctoritate Principis, sicut statutum ab eodem Principe confirmatum, & ita cum relinquatur sine auctoritate Principis, quia Princeps, per se loquendo, vult potius commune ius seruari, quàm specialia, quæ sunt quasi dispensationes, & exceptiones à iure communi, & ideo regressus ad commune ius fauorabilis censetur, & voluntati Principis consentaneus.

Sed quid, si statutum sic confirmatum tollatur sine nouo statuto, & sine reditu ad ius commune? hoc enim membrum reliquerunt Bartol. & alij, cum tamè sit facile possibile. Nam sepe statutum speciale est præter ius commune, & non contrà; tunc ergo poterit abrogari sine reditu ad ius commune, nisi largè, & improprie per solam negationem additionis ad illud, quæ non videtur ita fauorabilis, sicut positus reditus ad ius commune. Nihilominus tamen ex fundamento Baldi erit tunc illud statutum reuocabile, quia conformatio data est in fauorem, cui possunt cedere illi, in quorum gratiam data est. Tunc autem necessarius erit consensus totius communitatis, cuius commodum publicum Princeps intendit.

Adhuc verò superest difficultas in illo secundo membrum: nam statutum confirmatum essentialiter (vt sic dicam) per Papam, est Papale, quia ibi interuenit auctoritas Papæ, non tantum vt causa vniuersalis, sed vt specifica, & peopria, vt rectè exponit Bald. dicto num. 1. 2. ergo nullo modo potest talis lex auferri, nisi per auctoritatem Papæ, siue auferatur per solam ablationem legis, siue transiendo ad aliud ius commune. Probatur consequentia, quia iidem authores pro regula statuunt, quoties statuentes fecerunt statutum, non propria auctoritate, sed vice, & auctoritate superioris, nò posse tollere statutum, sed solum superiorem, cum Bart. & aliis tradit Felin. supra num. 6. & sequitur Nauarr. conf. 8. de constitut. num. 1. Responderi potest, statutum confirmatum dicto modo, nunquam auferri sine auctoritate Principis, sed solum renunciari ex subintellecta illius voluntate, & in hoc esse differentiam inter legem factam ab inferiori postulante confirmationem eius à Principe, & legem datam à Principe quasi motu proprio, siue per se, siue per alium, cui suam potestatem commisit. Nam prior censetur solum confirmata in gratiam petentium, vel populis, in cuius commodum cedit, & ideo habet subintellectam conditionem, si ipsi consenserint. Posterior verò lex inducitur ex pura potestate legislatiua Principis, & ideo non habet in illa locum renunciatio, sed eadem potestate reuocanda est.

Hæc responsio, & sententia probabilis fortè est, mihi verò non satisfacit, quia nulla est lex, quæ non feratur propter bonum publicum communitatis, & nihilominus non potest communitas eam tollere, quasi renunciando fauori suo; ergo idem erit in lege data per necessariam confirmationem Principis: nam tunc re vera à Principe fertur, licet præcedat constitutio facta ab inferiori senatu, vel consilio, & Principi præsentata, vt ab eo confirmetur. Nam illa solum est veluti excitatio potestatis Principis, & propositio legis conuenientis communi bono; ergo postquam Rex illam confirmat, tam stabilis permanet, ac si ab ipso per se lata fuisset. Declaratur, & confirmatur, quia in illo statuto, vel lege præter Principem confirmantem oportet distinguere confirmationem

Felin.

11.

17.

Bald.

22.

Bart.

Bald.

Bart.

Nauarr.

10.

11.

lium, seu congregationem statuentium, & tota munitatem integram, pro qua lex fertur, vt est in religione capitulum representans religionem, & tota religio in se spectata. In illo igitur casu Capitulum, seu statuentes non possunt reuocare legem sic confirmatam à Principe, iuxta doctrinam Abbatis supra relatam, quia non est facta in eorum fauorem, sed totius religionis. Ergo neque religio potest illam tollere, nec cedere suo fauori, quia non operatur per modum vnus, nisi mediante capitulo. Vnde non potest intelligi quomodo tota ciuitas, vel religio renunciet tali legi, nisi per contrariam consuetudinem, quam oportebit esse toleratam à Principe, iuxta dicenda in sequenti libro. Vnde vix aliquam inuenio differentiam inter legem sic latam per confirmationem necessariam Principis, vel per propriam ipsius editionem, idèoque censo non posse tolli à subditis, nisi vbi constitit solum confirmari cū illa amplitudine, vel per modum fauoris, cui possit renunciari. Et tunc verisimilius erit talem renunciationem fieri posse per Capitulum, seu per congregationem statuentium, quia representat communitatem, & fauor ille debet intelligi cōcessus modo accommodato tali communitati. Et in eo casu nihil obstat obiectio facta, quia cum dicitur, eum, qui vice Principis legem posuit eius auctoritate, non posse postea illam reuocare, intelligendum est, quando potestas solum ad legem ferendam est commissa. Nam si absolutè sit data ad gubernandum cum potestate legislatiua, poterit idem, qui legem tulit auctoritate Apostolica, v. g. eam reuocare, quia in hoc etiam auctoritate Apostolica vitur, & sic Legatus Papæ fert legem per potestatem Papæ sibi commissam, & idem potest illam reuocare. Idemque est suo modo in religionibus, & consequenter idem erit cum proportione in dicto casu.

Superest dicendum de lege propria inferioris confirmata à Principe, non ex necessitate, sed ad maiorem auctoritatem, & approbationem. De illa ergo regulariter videtur procedere sententia Bartoli, quòd talis lex, non obstante confirmatione Principis, potest tolli ab his, qui potestatem habent condendi talem legem. Et hoc etiam videtur sentire Baldus in dicta l. ex placito, cum ait, talem legem etiam à Papa confirmatam, non esse Papalem, sed semper manere in propria specie statuti, vel (vt sic dicam) legis quasi municipalis; ergo per talem confirmationem nò est lex illa facta irreuocabilis à propriis auctoribus, quia nò mutauit naturam suam; ergo procedit per se à iurisdictione Papali. Item confirmatio illa non est constitutiua talis legis, sed potius supponit illam constitutam, & addit quandam solemnitatem accidentalem ad maiorem statuti approbationem, & auctoritatem; ergo statuentes semper poterunt constitutionem suam tollere, & tunc desinet etiam confirmatio, quasi ad destinationem fundamenti, seu subiecti. Hæc ergo sententia videtur mihi vera per se loquendo, id est, nisi aliud constituerit de voluntate Principis, quia licet eius confirmatio non petatur vt necessaria, nihilominus poterit ipse, si velit, legem facere suam, & ita illam confirmare, vt suo nomine subsistat, & tunc non erit reuocabilis ab inferioribus: oportebit autem, vt de tali voluntate Principis satis expresse constet.

Ex quibus tandem intelligi potest, quid sentendum sit de distinctione Abbatis, ad vtramque enim confirmationem tam essentialem, quàm accidentalem potest accommodari. Rariùs tamè, ac difficilius in accidentali: maximè tamen ad essentialem. Quia iuxta proximè dicta, etiam si lex ad bonum publicum pertineat, per se nò fiet irreuocabilis propter confirmationem accidentalem: nã de illa etiam lege procedit ratio facta. Quia tamè Princeps, vt dixi, sic confirmatur Suarez de Legib.

do legem potest illam suam facere; magis id præsumi potest in lege pertinente ad publica commoda, quàm de pertinente ad proprium commodum statutum. In neutra autem est id facile admittendum, nisi ex verbis confirmationis constet.

In altera cōfirmatione essentiali magis seruari poterit illa distinctio, & de illa videtur loqui Panorm. Nam de eadem sermo est in dicto cap. cum accessisset, quia Capitulum Ecclesie nò potest extinguere dignitatem aliquam sine confirmatione Papæ, & nihilominus ibi supponitur, potuisse capitulum renunciare tali statuto à Papa confirmato. Addendum verò est, licet hoc procedat, cōsiderata materia, & quasi ordinario iure: nihilominus si Pontifex addat illa verba irritantia, *quidquid in contrarium factum fuerit, irritum sit*, censetur tale statutum fieri irreuocabile sine auctoritate Pontificis. Ita enim habetur in dicto cap. dilecto, vbi statutum, de quo sermo est, sine dubio erat fauorabile his, qui cōfirmationem petierant. Ratio verò est, quia potest Pontifex plus concedere, quàm petatur, & velle, vt illam commoditas, & vtilitas talis communitatis per legem eiusdem communitatis introducatur ita per suam confirmationem stabilietur, vt mutari nò possit ab ipsamet communitate sine suo consensu, quia ad ipsum vt ad superiorem spectat, inferiorum commoda prospicere, & cōseruare per legem suam, & potest ita illam confirmare, vt faciat suam. Hoc tamen in tali materia non præsumitur, nisi per aliqua verba declaratur.

E conuerso verò contingit in alio membro de lege publici commodinam si fertur cum cōfirmatione essentiali Principis, ex vi materie est lex superioris & irreuocabilis, & hæc præsumitur esse interio Principis, aut Pontificis confirmantis. Nihilominus tamen non est id ita necessarium, quin possit Pontifex confirmare illa statuta, non impendendo necessitatem retinendi illa, sed per modum fauoris, cui possit communitas per se, vel per suum senatum, vel capitulum renunciare, si velit, vt dictum est, ita vt sit potius concessio potestatis ferendi illam legem cum potestate etiam tollendi, quàm absoluta legislatio. Id autè (vt ego sentio) non præsumitur, nisi in ipsa confirmatione declaratur. Oportet ergo verba confirmationis diligenter expendere, sèpèque mès Pontificis, ex petitione intelligitur: nam regulariter ita cōfirmat, sicut postulat, nisi plus exprimat. Si tamen ex verbis aliud non colligitur, & materia pertinet ad bonum publicum, & cōfirmatio necessaria est, censetur confirmando facere legem illam suam, & irreuocabilem à subditis, vt sententia communis habere videtur.

CAPVT XXVII.

Quibus modis fiat abrogatio legis, & quos effectus habeat.

IN hoc capite explicabimus formam seruandam in abrogatione legis, simulque de effectibus eius dicemus, quia res est facilis, & breuiter explicari potest. Suppono igitur, duplicem distingui posse legis abrogationem: vnã vocare possumus non scriptam, quæ per consuetudinem, vel contrariam consuetudinem fit, de qua in libro sequenti dicturi sumus; hæc autem de abrogatione scripta tractamus, quæ licet generaliter fieri possit ver verbis ore prolata ab habente potestatem, nihilominus regulariter scribitur sicut humana lex, propter certitudinem, & durationem, aliisque scripturæ vtilitates.

Circa hanc ergo reuocationem in primis aduertendum est variis modis fieri posse. Primò purè abrogando legem, id est, tollendo obligationem eius, & nullam aliam imponendo, & hæc abrogatio est omnimò facili

24.

25.

1. Duplex legis abrogatio.

2.

facillima, quia & oportet fieri per declarationem contrariae voluntatis, & minorem requirit causam, quia non imponit onus, sed tollit. Aliiter verò sic reuocatio vnam obligationem tollendo, & oppositam inducendo. Quae oppositio potest esse, vel negatiua tantum, & quasi contradictoria, obligando, scilicet, ad non faciendum id, quod antea praecipuum erat, quod proprie habet locum, quando lex prior affirmatiua erat, nam si esset prohibens formalis contradictio, esset praecipere postea eundem actum, qui antea erat prohibitus. Et hoc etiam genus abrogationis est satis expressum, & formale, quod nulla ferè indiget interpretatione. Aliquando verò oppositio inter priorem, & posteriorem legem, est per positiuam repugnantiam, & quasi contrarietatem, quae proprie inuenitur inter leges affirmatiuas praecipientes actus repugnantes, quarum posterior non facit mentionem prioris, illam formaliter abrogando, addita particula, *non obstante*, vel in speciali, vel saltem in genere. Et haec potest dici abrogatio implicita, & virtualis, quae habet locum, non solum quando vtrumque praecipuum est affirmatiuum, sed etiam quando alterum est negatiuum, si non sit immediata, & formaliter oppositum, sed solum sub aliqua ratione magis generali. Quando ergo in noua lege repugnante priori additur clausula formaliter reuocatiua, tunc solum sunt consideranda verba reuocatiua, an sint specialia, vel saltem sufficienti modo generalia ad comprehendendam priorem legem; alterum enim horum necessarium est, vt formalis reuocatio facta intelligatur, alioquin erit tantum implicita, & ferè eiusdem rationis cum altera, in qua nulla clausula expressa derogationis additur, quae non paruum difficultatem apud auctores habet, illam tamen breuiter expediam.

Dico ergo primò: Lex inferior interdum abrogat praecedentem, etiam si nullam eius mentionem faciat. Haec assertio communis est, & certa. Sumitur ex cap. 1. de constitut. in 6. cum Glossa ibi verb. *reuocare*, & verb. *no cauitur*, & ex l. *sed, & posteriores*, ff. de legib. ibi, *nisi contraria sint*. Ratio est, quia voluntas posterior supposita potestate vincit, & reuocat priorem. Posterior autem lex quando concordari non potest cum priori, sufficienter indicat voluntatem prioris contrariam, saltem virtualem, quae formali aequiualeat; ergo sufficit ad abrogationem.

Dico secundò: Haec abrogatio restringenda est quoad fieri possit, regulariter loquendo. Haec etiam conclusio communis est, de qua videri potest Bart. in l. *si constante*, ff. solut. matrim. num. 39. & in repetit. l. *Cesar*, ff. de public. vect. colum. 8. Decius in cap. 1. de constit. lect. 1. num. 11. Felin. in cap. *nonnulli*, de rescript. num. 6. & sequentibus, Tiraquel. in praefat. ad retract. num. 62. Sumitur ex cap. *cum expediat*, de elect. in 6. vbi Doctores, & ex l. 1. C. de inoff. testi. bus, l. *non est nouum*, cum sequentibus, ff. de legibus. Item ex aliis iuribus, quae asserunt, correctionem iurium esse vitandam, quoad fieri possit, vt sumitur ex cap. *cum dilectus*, de consuetudin. & leges posteriores saepe ad anteriores trahi, & similia facit etiam regula iuris, *Quae à iure exorbitant, non esse extendenda*. Nam constat, legem reuocatoriā ex suo genere exorbitantem esse. Ad idem facit regula, *Quod odia sunt restringenda*, quia monstrauimus cap. 18. mutationem legis de se nociuam esse. Vnde sic concluditur, abrogatio legis per se loquendo, non expedit reipublicae, nisi necessitas cogat, quia ex se infert nocuumentum; ergo restringenda est quoad fieri possit. Et confirmatur: nam ob hanc causam legis abrogatio magna consideratione faciendā est; ergo non est verisimile (ait Decius) *voluisse Principem vno verbo, & quasi aliud agemem, reuocare legem obseruatiuam*; non est ergo admitendum nisi necessitas summa sit.

3. Concl. so.
6. Gloss.
4. Concl. so.
Bart.
Decius.
Felinus.
Tiraquel.

Atque hinc sequitur, idem esse dicendum de quacunque correctione, seu derogatione legis, etiam si non sit in totum, sed in parte. Sumitur ex Bartolo in dicta leg. *si constante*, ff. solut. matrim. num. 39. & Tiraquel. supra, & passim ita loquuntur Iuristae, vt supra de dispensatione dictum est, & infra de priuilegiis dicitur. Et rationes adductae cum proportionem applicari possunt: nam licet minus nocuumentum sit correctio, vel derogatio, quam abrogatio, nihilominus non paruum est, & ideo si fieri potest, vitandum est. Veruntamen saepe difficillimum erit, omnem prioris legis derogationem, & abrogationem vitare, quando posterior repugnare videtur, & ideo si vtraque excusari non potest, derogatio potius, quam abrogatio admittenda est, vt ex duobus malis minus eligatur. Tamen si aliqua probabilis ratio, aut via occurrerit ad concordanda iura, etiam sine derogatione, praefenda est. Quod verò aliqui addunt, legem posteriorem, etiam si non deroget priori, eo ipso, quod aliquid addat, odiosam esse, & restringendam, verisimile non est: alias omnes leges de nouo editae essent odiosae, quod dici non potest. Consideranda ergo est additio, & iuxta materiae capacitatem, & regulas positas in principio huius libri iudicandum erit, an talis dispositio odiosa sit, vel fauorabilis. Addit denique Bart. supra, quem Tiraquel. sequitur, distinguendam esse limitationem legis à correctione. Nam correctio proprie est, quando lex praecedens ex parte tollitur, quia quoad illam minus utilis inuenitur, limitatio verò intelligitur inesse ipsi legi, ex quo condita fuit: nam postea solum per declarationem adhibetur. Et ideo dixit idem Bartolus limitationem etiam in iure diuino locum habere, in leg. 1. ff. de constitut. Princip. & in lege 1. C. si contra ius, vel vit. public. Vnde limitatio sic sumpta, quae potius interpretatio censenda, non est exorbitans, nec odiosa, quia explicat verum sensum legis, & potius fauorabilis est dicenda, etiam si fortasse alicui minus utilis sit, vt sumitur ex capite secundo de Decimis, in 6.

Solent verò addi huius assertionis limitationes plures, duae tamen videntur praecipuae. Vna est, legem correctoriam extendi propter similitudinem, vel identitatem rationis, vt est apud Antonium Gabr. tom. 2. comm. opini. lib. 17. & Matienz. in leg. 19. titul. 11. lib. 5. recopil. Gloss. 2. num. 5. & sequentibus. Sed hoc exponendum est iuxta dicta supra cap. 2. & 3. huius libri, & omnino restringendum, vel non admitendum, nisi vbi tanta sit identitas, vt non possit sine graui absurditate vitari extensio. Alioquin multo magis incerta est utilitas extensionis legis propter rationis similitudinem, quam sit nocuumentum in correctione legis, imò satis dubia res est, an talis extensio aliquando expediat, de correctione autem legis constat, minimè expedire, si vitari potest. Ac denique non inuenio illam limitationem esse in iure fundamentam: restrictio autem correctionis legum in iure fundata est, semperque antiqua lex melioris est conditionis, & ius suum quasi possidet, quando de correctione expressè non constat. Vnde oritur regula l. *praecipuum*, in fin. C. de appellationib. *Quidquid in posteriori lege specialiter non fuerit expressum, ad veterum legum constitutionumque regulas relictum esse, intelligendum est*.

Alia limitatio est, nisi per correctionem legis cedeat ad antiquum ius: nam tunc illa correctio ceditur fauorabilis, quia est (vt ita dicam) reuocatio prioris correctionis, quae fuerat odiosa. Ita notat Tiraquel. dict. praefat. ad retract. n. 58. cum Bart. Felin. Decius. & Gozad. quos allegat, & fauet, quod Hieronym. lib. 1. contra Iouin. sentit, abrogationem legis veteris per nouam fauorabilem esse, quia nos ad principiam,

Bart.
Tiraquel.
Vnde colligitur, dum est leges esse odiosas.
Bart.
Tiraquel.
Bart.
D. Duplex limitatio. Ant. Gabr. Matienz.
7.
Tiraq. Barto. Felinus. Decius. Gozad. Hieron.

pium, seu ad priorem statum reuocauit, vt habetur in c. *ab exordio*, 35. dist. Hoc etiam principium repetit idem Tiraquel. de primogen. q. 24. num. 2. & 6. Couarr. lib. 3. variat. cap. 6. num. 4. Nauar. in cap. 1. §. *laboret*, de punit. dist. 6. num. 16. & 17. qui allegant Glossam in cap. *statutum*, de praebend. in 6. verb. *numeranda*, cum multis antiquis, & idem sentiunt alij moderni. Et pro ratione reddunt, quia sicut vnaquaeque res facile reducitur ad naturam suam; ita etiam lex reuertitur ad ius commune, quod videtur esse magis naturale.

Contra hanc verò limitationem obiicit Tiraquel. in dicta praefatione ad retract. num. 9. quia saepe contingit, antiquiorem legem prius reuocatam, fuisse odiosam; ergo reductus ad illam non debet censeri fauorabilis. Quod multò magis procedit, si illa lex antiqua iniqua fuit, vel licet iusta fuerit, & utilis, si altera reuocans illam erat melior, & utilior: nam tunc derogatio huius propter reductum ad antiquiorem, non est iudicanda fauorabilis. Non potest ergo talis regula generalis constitui, sed videtur considerandum, quale fuerit illud ius antiquius prius reuocatum, & iuxta qualitatem eius iudicandum fore de reducto ad illud. Veruntamen haec obiectio fieri etiam potest contra assertionem secundam: nam ob eandem causam non potest pro regula statui, reuocationem legis esse odiosam, quia si lex abrogata odiosa erat, vel si erat nimis rigida, aut parum utilis ad bonos mores, certe abrogatio illius non debet censeri odiosa, sed potius fauorabilis, quia moderari rigorem, vel tollere odium, fauorabile est. Quod quidem in particulari loquendo, quando caetera sunt paria, non videtur mihi posse negari: nam ratio facta videtur ex terminis nota. Et ideo in secunda assertionem addidi, *regulariter loquendo*, vnde conclusio ipsa intelligenda est ex vi reuocationis, seu ex suo genere, aut caeteris paribus, & ita procedunt rationes, quibus probata est. In eodem ergo sensu sustineri potest limitatio posita, scilicet, reductum ad antiquam legem ex suo genere fauorabilem esse.

Aliter verò obiicit potest, quia lex abrogata iam non est lex, quia destructa est per alteram, quae postea condita est, & permansit, quando non reuocatur: ergo ex tunc mutatio posterioris legis est simpliciter odiosa, & restringenda ex genere suo. Probatur consequentia, tum quia iam nihil obflare potest lex illa antiquior, vel resistere alteri legi, quia quod non est, non potest alteri resistere, tum etiam, quia ius actu existens praefendum est illi, quod iam praeterit, & non est: ergo fauorabilior esse debet conseruatio praesentis iuris, quam reductio ad praeteritum, eo vel maximè quod cum illud praeteritum ius iam non sit lex, non potest dici, esse ius commune. Tum denique, quia mutatio legis eo est magis odiosa, quo multiplicatur sapius, quia eo magis derogat naturae, & utilitati legis: ergo non minus, imò magis restringi debet mutatio secundae legis abrogantis priorem, quam ipsamet, quae priorem abrogauit. Propter haec cetero, illud vulgare principium non esse intelligendum de lege vniuersali vniuersaliter abrogata, quia tunc apud me argumenta conuincunt, non esse habendam rationem eius, neque illam posse amplius vocari ius commune, nec reductionem ad rei naturam. Intelligendum erit ergo illud principium de generali lege, quae vniuersaliter quidem perseueret, in particulari autem derogata sit per statutum, aut legem particularem. Tunc enim cessat obiectio facta: nam lex illa post derogationem durat, & de se constituit ius commune, & ita de illo procedit rectè communis ratio, & doctrina.

Dico tertio: Lex posterior non habens clausulam derogantem, vel abrogantem priorem, non reuocat illam, nisi quando illi directè opponitur, ita vt nisi priori derogat, fiat inutilis. Ita docent communiter

authores citati, & in primis, quod illa duo sufficiant ad derogationem, manifestum est, quia alias nunquam posset fieri abrogatio legis, sine formali clausula derogatoria, quia nihil aliud requirit, aut cogitari potest: consequens autem est aperte falsum, tum ex cap. 1. de constit. in 6. cum Glossa ibi, & Doctoribus, tum etiam quia voluntas posterior, quae ex vi obiecti non potest consistere cum praecedenti, mutat illam, etiam si formaliter, & expressè non intendat ipsam abrogationem; ergo, &c. Quod verò illa duo sunt necessaria ad hanc abrogationem, quasi virtualem, seu indirectam, patet ex praecedenti assertionem, quia si leges possunt conciliari, non est admittenda correctio, sed quando vtraque potest habere effectum, conciliari possunt: ergo, Et declarari hoc potest duobus exemplis. Vnum est, quia lex posterior imponens nouam poenam non censetur eo ipso reuocare aliam poenam per priorem legem positam, teste Bart. in l. 1. ff. de vi bonor. quem sequitur Nauar. in cap. *ita quorundam*, notab. 11. num. 14. & 30. Ratio autem est, quia non repugnat, idem delictum duabus poenis puniri, & ita illae leges possunt simul subsistere, quoad poenas, si aliunde poenae ipsae inter se repugnantes non sint. Aliud exemplum est: nam lex posterior dans aliquod remedium, vel concedens aliquid, non aufert eo ipso remedium datum per priorem legem: habet enim eandem rationem, quando remedia alias inter se non pugnant. Et ita notat Nauar. conf. 8. de offic. ordin. & sumitur ex leg. *quoties*, ff. de action. & oblig. vbi dicitur, legem dantem nouam actionem, non auferre antiquas, nisi eas expressè excludat.

Addunt verò aliqui, si potest vitari contrarietas legum, alterius verba improprie intelligendo, tunc posteriorem esse impropiandam, vt vitetur prioris correctio. Ita docent absolute ex modernis referendo aliquos antiquos, Gutier. lib. 3. Practicar. q. 15. num. 34. & Sanc. libro 1. de matrim. disput. 17. num. 6. Sed non video sufficiens fundamentum tam generalis regulae, quia si illa licentia absolute accipi posset, vix admittenda vnquam esset correctio, vel abrogatio inter leges, propter contrarietatem, quia improprietas verborum tantam habet latitudinem, vt si propter hanc solam causam illa vti liceat, ferè semper facile sit contrarietatem vitare: consequens autem est falsum, alias nihil esset firmum, & stabile in legibus. Vnde confirmatur, quia maius inconueniens est, admittere improprietatem in posteriori lege, quam derogationem in priori, praesertim quia nulla est maior ratio impropiandi priorem, quam posteriorem. Confirmatur secundò ex Glossa in l. *non possunt*, ff. de legib. dicente, in dubio de benignitate legis proprietatem verborum esse tenendam, & in superioribus generaliter diximus, restrictionem legis semper esse intelligendam intra proprietatem verborum, nisi contineat iniquitatem, vel absurditatem, vt tradit Bart. in l. *omnes populi*, ff. de iustit. & iur. num. 57. & 58. Panorm. Deci. Felin. & alij communiter in cap. 1. de constitut. derogare autè priori legi, neque iniquum est, neque absurdum; ergo per se loquendo, non sunt verba legis posterioris improprie intelligenda, ne derogent priori. Posset autem illud admitti, quando improprietas non est tanta, quin secundum communem vsum soleant verba in illa significatione vsurpari, vel quando secundum vsum iuris censeri potest illa significatio propria, licet attemptata prima significatione videatur impropria, vt patet in particulari exemplo, in quo loquuntur Panorm. in cap. *cum olim*, de re iudic. num. vlt. & Felin. in cap. *non potest*, Panorm. cod. tit. num. 8. scilicet de electione facta in concordia, quae in iure solet dici etiam de illa, in qua maior tantum pars consentit, ideoque ad vitandam contrarietatem poterit interdum vox illa ita exponi. Maior autem improprietas verborum non videtur admittenda,

10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.

11.
Gutier. Sanc.
Glossa.
Bart. Panorm. Deci. Felin.
Panorm. Felin.

nisi ubi abrogatio ipsa, vel contrarietas aliud speciale in commodum, vel absurditatem contineret.

12. Lex generalis posterior abrogat priora.

Ex hac ergo assertione sequitur primò, legem generalem posteriorem omnino abrogare priorè, etiam generalem dicto modo illi contrariã. Ita docent omnes, & sumitur ex cap. 1. de cognat. spirituali, & ex dicto cap. 1. de constit. in 6. & ex l. non est novum, ff. de legib. & notat Glossa penult. Ratio autem est, quia tunc lex posterior non potest simul subsistere cum priori, nec etiam potest ex parte valere, & ex parte derogare alteri, tum quia vniuersaliter loquitur, tum etiã quia non est maior ratio de vna parte, quàm de alia. Secundo sequitur, idem esse dicendum, quando vtraque lex prior & posterior est specialis, & includunt similem contrarietatem, quæ contradictionem inuoluat, tunc enim posterior abrogat priorè, propter eandem rationem. Et ita docuit Bart. in dicta leg. omnes populi, num. 29. & 35. Intelligitur autem de legibus specialibus, aut in iure communi cõtentis, aut de statutis, quæ fiunt à particularibus cõmunitatibus, vel legislatoribus, qui scire possunt, & debent sua statuta. Secus verò erit de particularibus legibus concessis à Principe extra commune ius: nam tunc clausula reuocatoriã requiritur, vt infra de Priuilegiis latius dicemus. Tertio sequitur, quando lex prior est generalis, & posterior specialis illi contraria, posteriorem derogare priori, quamuis illam non abroget. Hoc enim posteriori face-re non potest, quia non est illi adæquatè contraria: illud autem prius necessariò sequitur ex dictis, quia posterior lex, quoad id, quod specialiter disponit, nõ potest subsistere simul cum priori; ergo necessarium est, vt ex parte illam reuocet, quod est illi derogare. Nam aliàs esset inuicibilis, supponimus autem esse factam ab habente potestatem, & sine ignorantia prioris iuris, quia non præsumitur Princeps ignorare ius commune, seu generale, iuxta cap. 1. de constit. in 6.

13. Lex specialis contra generalem quid valet. Panor. Bart.

Quarto inferitur ex dictis, si lex prior sit specialis, & posterior generalis, posteriorem, etiam si sit contraria priori, non abrogare illam, sed potius secundum illam limitari, seu derogari. Hac est communis Iurisproutorum in cap. 1. de rescript. vbi Panor. num. 2. & alij, & Bart. in l. quæsumus, §. vlt. ff. de fide instrumentor. nu. 1. 2. Et sumitur ex regula iuris in 6. generi per speciem derogatur, vbi Glossa, & omnes intelligunt, etiam si species antecedit, iuxta cap. quamuis tibi, de præben. in 6. vbi etiam id notat Glossa, idemque habetur in cap. 1. de rescript. Ratio verò est, quia Princeps præsumitur ignorare particulare statutum, quando illius mentionem non facit, & idèd licet vniuersalem legem faciat, non censetur velle particulare statutum tollere. Quæ ratio & decisio habetur in dicto cap. 1. de constit. in 6. vbi est sermo de particularibus statutis, quoad loca, eadem verò ratio est de specialibus statutis, quoad materias, vel personas, vt probant alia iura, & similitudo rationis. Vnde in his etiam habet locum illa ratio, quia tunc potest vtraque lex habere effectum cum aliqua concordia in iure vtitata, ergo vitanda est correctio prioris legis, & credendum potius intentionem legislatoris esse, posteriorem legem generalem fore cum illa particulari limitatione, & exceptione, vt infra latius de consuetudine, & de priuilegiis dicemus. Et hæc regulam variis modis clarant, & amplificanc doctores, quos congerit Saneius lib. 2. de matrim. disp. 2.4. n. 6. & sequentibus.

14. Atque ex dictis etiam facile est definire dubium hic incidens, an promulgatio sit necessaria, vt abrogatio legis plenè facta sit, & suum effectum cõsequatur. In hac enim re Theologi præsertim moderni nõ consentiunt. Quidam enim absolute affirmant, ad reuocationem legis necessariam esse promulgationem. Ita tenet Vasq. 1.2. disp. 156. c. 4. & sequuntur aliqui moderni. Fundari potest hæc opinio. Primò, quia seruari

15. Debet proportio inter legem, & reuocationem eius, quia opponuntur quasi priuatiuè: priuatio autem re-ducitur ad genus formæ contrariæ, & ex parte subiecti requirit omnes conditiones requisitas ad posituum oppositum, aliàs propria priuatio non erit. Secundo, quia sicut lex est regula humanarum actionum, ita etiam reuocatio legis est suo modo regula, saltè permittens oppositum eius, quod lex vetabat, vel præcipiebat; ergo sicut lex non potest habere rationem regulæ, nisi promulgata sit, ita nec legis abrogatio.

16. Alij nihilominus censent constituendam esse differentiam inter legem, & reuocationem eius, quòd ad reuocationem nõ est necessaria promulgatio, sicut ad legem ipsam. Ita tenet Capreol. in 4. d. 1. q. 3. ad 1. contra primam conclusionem, sequitur Conrad. 1. 2. q. 90. art. 4. vbi idem tenet Medin. circa finem articuli. Tenet etiam Cordub. lib. 4. de indulgent. q. 36. Fundari potest hæc opinio primò, quia plus requiritur ad ponendam obligationem, quàm ad auferendam: nam ad primum requiritur concursus omnium conditionum necessariorum ad veritatem, & subsistentiam legis; ad secundum autem sufficit defectus cuiuslibet conditionis: sed reuocatio legis nõ ponit, sed auferit obligationem; ergo non est, cur ad illam requirantur omnes conditiones, quæ ad legem. Vnde supra dicebamus, cessante euidenter iustitia legis, cessare legem, & obligationem eius sine alia promulgatione; ergo similiter cessante voluntate Principis de obligatione legis, reuocabitur lex sine alia promulgatione. Vnde intulit Medin. supra, posse reuocari legem per solum actum internum voluntatis Principis nolentis, vt lex amplius duret. Quod potest fieri verisimile, quia si in principio Princeps ferret, & promulgaret legem sine intentione obligandi, licet exterius putaretur lex lata, nihilominus illa nõ esset vera lex, nec per se obligaret, sed ad summum ex conscientia erronea. Ac denique licet demus, debere hanc voluntatem Principis exterius ostendi, nihilominus nõ erit necessaria promulgatio, sed sufficere, vt quocumque modo de illa sufficienter constet.

17. Mihi distinguendum videtur inter reuocationem puram, & per se tantum factam, & reuocationem mixtam cum aliqua obligatione contraria, & quasi consequentem ad illam. Et primò dicendum est, ad reuocationem quæ ex obligatione contraria sequitur, necessariam esse promulgationem, quod procedit, siue illa obligatio sit ad actum repugnantem priori legi, siue sit præcisè ad non vtendum priori lege, seu ad illam non seruandum. Probatur, quia illa obligatio imponitur per nouam legem; ergo ad illam legem requiritur promulgatio, quia eadem est ratio de illa, quæ de cæteris, cum promulgatio sit de ratione legis, vt talis est. Ergo ad dictam abrogationem eadem promulgatio necessaria est. Probatur consequentia, quia talis reuocatio est effectus propriæ legis, imò est quasi accessorius, & consequens ad alium primarium, qui est contraria obligatio legis; ergo requirit legem plenè constitutam, atque adèd promulgatam. Vnde fit, hanc promulgationem eodem modo, & cum eisdem conditionibus hinc postulari, sicut ad legem necessaria est. Vnde sicut lex ante promulgationem non obligat, licet priuatim sciatur, ita in præsentem talis lex ante promulgationem cum tempore sufficiente ad obligationem eius non deobligat ab alia, quia non prius habet secundarium effectum, quàm primarium. Et è conuerso, sicut post promulgationem, & tempus sufficiens lex obligat, etiam priuatim ignorata, quamuis ignorans inuincibiliter excusetur; ita in præsentem lex hæc promulgata tollit obligationem prioris legis, per se loquendo, quamuis si ignoretur, ex conscientia erronea obligare possit.

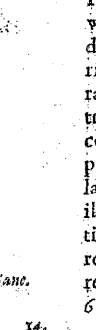
18. Dico secundò: Para reuocatio legis per se, & essentialiter

19. aliter legem reuocare, nisi euidentissimè constet. Dixi autem, modum huius promulgationis relinquere arbitrio Principis, quia in iure non est certus, nec definitus, nec videtur necessarium in reuocatione seruari omnem tẽporis dilationem, quæ pro legum promulgatione præscribitur. Quia non est æqualis ratio, neque oportet, quod in fauorem introductum est, extendere ad rigorem. Stabitur ergo cõsuetudini, vel actuali principis dispositioni. Atque ita cõstat etiam quando incipiat hæc abrogatio legis habere suum effectum: nam in hoc dependet à principis voluntate; ordinariè verò incipit à sufficienti publicatione: applicatur autem in particulari, cum primò peruenerit reuocatio ad vniuersumque notitiam, quamuis hæc magis propter conscientiam, quàm propter reuocationem legis secundum se, necessaria sit.

20. De effectibus autem huius abrogationis nihil dicendum superest: nam per se solum consistit in ablatione legis. Vnde quot fuerint effectus positui prioris legis, tot erunt effectus priuatiui abrogationis eius. Si ergo prior lex erat prohibens & irritans, abrogatio vtrumque tollit, modo tamen vtrique accommodato. Quia quoad obligationem pedit aliquo modo in particulari à notitia: nam propter ignorantiam poterit in aliquo durare obligatio, quod nõ ita est in irritatione: nam abrogata lege irritante, etiam si abrogatio ignoretur, & actus cum mala conscientia fiat, poterit esse validus, si fiat cum sufficienti voluntate. Et eadem proportione iudicandum est de reuocatione legis pœnalis quoad pœnam, vt sunt excommunicatio, irregularitas, & similia. Ponit etiam potest inter effectus abrogationis, quòd lex semel abrogata non potest redire per voluntatem subditorum, nisi iterum à legislatore feratur, quia iam substantia eius perit. Quod notauit Nauarr. constituens hoc discrimen inter abrogationem, & non acceptationem legis, & conf. 1. de constit. q. 7. Et huc etiam spectat quod dicunt Iuristæ, legem abrogatam non posse allegari, vtique in vi legis, quia nulla est; secus in vi exempli, aut rationis. De quo videri potest Bart. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. nu. 68. & Dec. in cap. 1. de constit. lect. 1. n. 1. & lect. 2. n. 5. Denique etsi abrogatio non sit pura, habebit per quam facit suos proprios effectus sibi accommodatos, qui ad præsentem considerationem non spectant.

21. FINIS LIBRI SEXTI.

INDEX

aliter nõ requirit promulgationem. Probatur argumento secundæ sententiæ: Et quia talis reuocatio non fit per aliquam legem, ad quam solam est necessaria promulgatio. An verò talis reuocatio per se requirit saltè signum externum, incertum est. Videtur enim probabilè, esse necessariam, quia sicut voluntas humana non potest habere effectum posituum circa alium hominem, nisi illi intimetur; ita etiam neque effectum priuatiuum, seu ablatiuum obligationis: nam videtur esse eadem ratio. Vnde si hoc concedatur, distinguenda erit manifestatio voluntatis Principis, à promulgatione: nam hæc requirit peculiarem solemnitatem, quam negamus esse necessariam ad puram reuocationem legis. Quia sufficere quælibet manifestatio voluntatis pro his, quibus immediate fit: pro aliis verò satis erit diuulgatio illius notitiæ per sufficientem famam, aut testificationem, ita vt quamprimum aliquis illam notitiam consequatur, priori lege reuocata non obligetur. Supponimus enim Principis decretum dicto modo manifestatum fuisse, vt lex ex tunc non obligaret. Aliud verò probabilè est, internam retractionem voluntatis per se posse sufficere ad tollendam legem, si supponatur Princeps absolute velle, vt ex tunc non obliget, quia statim cessaret obligatio ex defectu causæ conseruantis: nam sicut lex in fieri pendet ab interna intentione, ita & in conseruari, & ita procedit ratio supra pro Medina facta. Et tunc consequenter dicendum est, obligationem, quæ relinquitur in subditis, esse merè per accidens ex sola ignorantia, & fictione legislatoris: nam si de voluntate eius constaret, etiam per reuelationem, lex per se non obligaret; talis autem voluntas Principis omnino irrationabilis esset, & contra debitam gubernationem.

Vnde dico tertio: vt abrogatio legis etiam pura debite modo fiat, publicè proponenda est, prudenti arbitrio legislatoris. Hoc suadent aliquo modo rationes primæ sententiæ. Et quia nisi reuocatio sit publica, possunt facile sequi scandala, dum aliqui propter priuatam notitiam legem non seruant. Vnde sicut expedit, communem obligationem de se simul incipere in eodem loco, ita expedit obligationem communis obligationis esse iam publicam, & communem, quoad omnes, quantum commodè fieri possit. Et idèd nunquam præsumendum est, Principem voluisse antea vel

aliter legem reuocare, nisi euidentissimè constet. Dixi autem, modum huius promulgationis relinquere arbitrio Principis, quia in iure non est certus, nec definitus, nec videtur necessarium in reuocatione seruari omnem tẽporis dilationem, quæ pro legum promulgatione præscribitur. Quia non est æqualis ratio, neque oportet, quod in fauorem introductum est, extendere ad rigorem. Stabitur ergo cõsuetudini, vel actuali principis dispositioni. Atque ita cõstat etiam quando incipiat hæc abrogatio legis habere suum effectum: nam in hoc dependet à principis voluntate; ordinariè verò incipit à sufficienti publicatione: applicatur autem in particulari, cum primò peruenerit reuocatio ad vniuersumque notitiam, quamuis hæc magis propter conscientiam, quàm propter reuocationem legis secundum se, necessaria sit.

De effectibus autem huius abrogationis nihil dicendum superest: nam per se solum consistit in ablatione legis. Vnde quot fuerint effectus positui prioris legis, tot erunt effectus priuatiui abrogationis eius. Si ergo prior lex erat prohibens & irritans, abrogatio vtrumque tollit, modo tamen vtrique accommodato. Quia quoad obligationem pedit aliquo modo in particulari à notitia: nam propter ignorantiam poterit in aliquo durare obligatio, quod nõ ita est in irritatione: nam abrogata lege irritante, etiam si abrogatio ignoretur, & actus cum mala conscientia fiat, poterit esse validus, si fiat cum sufficienti voluntate. Et eadem proportione iudicandum est de reuocatione legis pœnalis quoad pœnam, vt sunt excommunicatio, irregularitas, & similia. Ponit etiam potest inter effectus abrogationis, quòd lex semel abrogata non potest redire per voluntatem subditorum, nisi iterum à legislatore feratur, quia iam substantia eius perit. Quod notauit Nauarr. constituens hoc discrimen inter abrogationem, & non acceptationem legis, & conf. 1. de constit. q. 7. Et huc etiam spectat quod dicunt Iuristæ, legem abrogatam non posse allegari, vtique in vi legis, quia nulla est; secus in vi exempli, aut rationis. De quo videri potest Bart. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. nu. 68. & Dec. in cap. 1. de constit. lect. 1. n. 1. & lect. 2. n. 5. Denique etsi abrogatio non sit pura, habebit per quam facit suos proprios effectus sibi accommodatos, qui ad præsentem considerationem non spectant.

FINIS LIBRI SEXTI.

INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI SEPTIMI.

DE LEGE NON SCRIPTA, QVÆ
consuetudo appellatur.

- Cap. I. De consuetudine, more, usu, stylo, & c.
 Cap. II. Consuetudo quando inducit ius non scriptum.
 Cap. III. Quotuplex sit consuetudo, & an forum & stylum comprehendat.
 Cap. IV. De tertia diuisione consuetudinis, secundum ius, prater ius, contra ius.
 Cap. V. De variis partitionibus consuetudinis.
 Cap. VI. Quid sit consuetudo bona & rationabilis, & e contra.
 Cap. VII. De consuetudine iure reprobata.
 Cap. VIII. De alia diuisione consuetudinis.
 Cap. IX. De causis consuetudinis.
 Cap. X. De introductione consuetudinis.
 Cap. XI. De iuridica notitia, necessaria ad consuetudinem.
 Cap. XII. De inductione consuetudinis per solos actus voluntatis.
 Cap. XIII. De consensu principis ad consuetudinem introducendam.
 Cap. XIV. Qua consuetudo legem non scriptam inducit.
 Cap. XV. De tempore sufficiente ad legem introducendam.
 Cap. XVI. De causis & effectibus legis non scriptæ, inductæ per consuetudinem.
 Cap. XVII. Quomodo consuetudo habeat vim legem interpretandi.
 Cap. XVIII. An consuetudo legem humanam abrogare possit.
 Cap. XIX. An talis abrogatio exceptionem, vel intensionem admittat.
 Cap. XX. Quibus modis possit consuetudo mutari.

LIBER

LIBER VII.

DE LEGE NON SCRIPTA, QVÆ CON- SVETVDO APPELLATVR.

(692)

HACTENVS de legibus A non ius. Et ita frequenter dicere solemus, cum in re aliqua dubitatur, an detur consuetudo, necne, quaestio- nem esse facti, non iuris. Secunda difficultas est de illa particula *moribus*, quia videtur definitum in definitione poni: nam mos, & consuetudo idem esse videntur, soloque nomine differre. Vnde ibidem Isidor. ^{Isidor.} morem definiendo dicit, *Mos est consuetudo, cap. mos. cap. consuetudo, dist. 1.* & quod mirandum est, ibidem expressius idem vitium committere videtur, dicens, *Mos est consuetudo de moribus tracta tantum.* Vbi non alio, sed eodem nomine definitum in definitione ponit. Et auget difficultatem, quod mos esse dicitur consuetudo tracta de moribus, ac si esse possit consuetudo aliter introducta. Tertia difficultas est circa alteram partem, *quod pro lege suscipitur*, quia hoc non pertinet ad esse consuetudinis, sed ad effectum eius, ut infra dicemus. Item videtur illis verbis significari, ius consuetudinis non esse veram legem, sed pro lege reputari, quod falsum etiam est. Aliae etiam difficultates hic occurrunt, quæ in discursu commodius proponuntur.

Superiores vero difficultates magna ex parte oriuntur ex æquiuocatione terminorum, idcirco que significationes eorum explicandæ prius sunt, ut res ipsa intelligi possit. Tres ergo termini in primis sunt notandi, scilicet, *usus*; *mos*; *consuetudo*: nam in hoc conueniunt, quod solum in actibus liberis proprie dicuntur, & quandam inter se affinitatem, & connexionem habent, & nihilominus aliquod discrimen inter illos inuenitur. *Usus* ergo in theologica proprietate significat actum, quo voluntas liberè exequitur, quod eligitur iuxta doctrinam D. Thomæ, 1. 2. qu. 16. per totam, & Augustini lib. 10. de Trinitate, cap. 11. & lib. 83. quaestio. 9. ubi hac ratione dicit, non posse uti, nisi animal, quod rationis est particeps; quia solum illud liberè se, vel alia applicat ad operationem, quam applicationem *usus* significat. Vnde fit, ut *usus* in Philosophico rigore dicatur de quolibet actu utendi per se spectato, quia quilibet est libera applicatio facultatis ad mediæ executionem, sicut quicunque actus gaudij de fine adepti dicitur fructio. Nihilominus tamen communi, & vsitato modo loquendi *usus* significat finitum actuum frequentiam. Quomodo dicitur in 1. 1. titul. 2. partit. 1. *usum* nasci ex his rebus, quas aliquis facit longo, & continuo tempore, ut notauit ibi Greg. Lopez. Vbi hac ratione dicit, *usum esse quid facti, scilicet, frequentiam ipsam liberè operandi circum aliquam, eodem, seu vniformi modo.* In lege autem illa dicitur, *usum esse id, quod relinquatur, seu nascitur ex illa frequentia actuum, quod videtur ad tertium significatum pertinere, quod statim explicabitur.*

Mos autem teste D. Thoma 1. 2. qu. 58. art. 1. non solum rationalibus, sed etiam brutis tribui solet: nam etiam in Scriptura dicitur homines operari more brutorum,

CAPVT I.

Quid sit consuetudo, vsus, vel mos, forus & stylus, & quomodo à scriptione differat.

Consuetudinem sic definit Isidor. lib. 2. orig. c. 10. & lib. 5. cap. 3. *Est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex.* Et videtur sumptisse ex Tertul. lib. de Corona militis, dicente, *consuetudo in ciuilibus rebus pro lege suscipitur cum deficit lex.* Circa quam descriptionem triplex statim occurrit difficultas. Prima circa genus: nam consuetudo videtur potius esse quid facti, quam iuris; non est ergo ius, sed factum, vel actio sæpius repetita. Vnde idem Isidor. statim subiungit, consuetudinem sic dictam esse, *quia in communi est vsu, constat autem, vsu factum dicere,*

Ordo proce-
dendi in hoc
lib.

Isid.

Tertul.

Isid.

Isidor.

Opini.

vsus quid,

D. Thom.
August.

Greg. Lop.

Mos quid.
D. Thom.

corum,

corum, interdum in bonam partem, vt 2. Mach. 11. *Leonum more impetu irruentes in hostes*, interdum in malam, vt 4. Esdræ 8. *ores pecudum habuerunt*, interdum indifferenter, vt 2. Mach. 10. *In montibus, & speluncis more bestiarum egrotant*. Nihilominus tamen, vt idem D. Thomas rectè notauit in 3. dist. 23. q. 1. art. 4. quæstioncul. 2. mos solum per similitudinem, seu analogiam brutis attribuitur, quatenus ex naturali inclinatione eandem rationem operandi seruant: nam propriè tantum in liberis actibus reperitur. Nam genus moris ibi incipit, vbi dominium voluntatis inuenitur, vt idem D. Thomas dixit in 2. dist. 24. q. 3. art. 2. & ideo solus actus liber propriè denominatur moralis, quia solus liber actus est laude, vel vituperio dignus: moralis autem actus eodem modo laudis, ac reprehensionis capax est. Vnde est illud Aristot. 1. Ethic. cap. 13. *Cum de moribus loquimur, non sapientem, aut perspicacem, sed mansuetum, aut temperantem aliquem dicimus*. Mos ergo propriè dictus nihil aliud est, quàm frequentia, seu continuatio similium actuum moralium, & humanorum per aliquod tempus. Et hoc modo dicitur aliquid fieri secundum morem, vt Ioan. cap. 19. *Mos est Indæ sepelire*, & Genes. 50. *Iste quippe mos erat, cadauerum conditorum*. Et eodem modo qui conformes sunt in operando moraliter, vnius moris esse dicuntur. Psalm. 67. *Qui habitare facit vnius moris in domo*. Vnde hoc videtur differre inter morem, & vsum, quod vsum tam de frequentia actuum, quàm de singulis actibus dici potest, vt dixi: mos autem non dicitur propriè de vno actu, neque id est in vso, sed de frequentia actuum similium. Vnde si vsum sumatur pro frequentia actuum, non videtur à more differre. Addit verò D. Thomas supra, morem in alia significatione dici de inclinatione ad similes actus, & illorum frequentia relicta, quæ inclinatio non est aliud, quàm aliquis habitus, quod etiam dici potest de vso, iuxta sententiam Alphonfi in lege citata, quamuis illa plura comprehendat, vt mox explicabo.

D. Thom.

Mos propriè in liberis actibus reperitur. D. Thom.

Arist.

4.

D. Thom.

Isidor. D. Thom.

De consuetudine igitur, si sumatur, vt est quid facti (vt dicitur in cap. 1. de constit. in 6.) idem ferè sententiam est: nam vt eisdem locis D. Thomas ait, mos, & consuetudo idem ferè sunt, quia vtraque vox significat moralium actuum frequentiam. Propria enim consuetudo non est, nisi in actibus liberis: nam in necessariis, potius nunquam consuetudo vim habet, & i. deo propriè non est in brutis, licet per analogiam interdum illis tribuatur. *§. panorum*, Institut. de rer. diuif. Deinde consuetudo non est in singulis actibus, sed in eorum frequentia, vt Isidorus insinuauit, & apertius diuus Thomas in 3. vbi supra dixit, *consuetudinem imponere quandam frequentiam circa ea, quæ facere, vel non facere in nobis est*. Dixi autem hoc esse intelligendum de consuetudine sumpta, vt est quid facti, quia oportet in consuetudine duo distinguere, vnum est ipsa frequentia actuum, quam possumus vocare consuetudinem formalem, & hanc dicimus esse quid facti, sicut vsum. Aliud verò est id, quod ex tali frequentia relinquitur, quod potest esse vel quid physicum, vt est habitus, quod aliquando solet vocari consuetudo apud Iuristas, satis verò impropriè, & ideo illud omittimus, & sub consuetudine facti illud computamus. Aliud ergo, quod ex consuetudine relinquitur, esse potest quid morale per modum facultatis, vel iuris obligantis ad sic operandum, vel tollentis aliam obligationem, quod potest vocari ius consuetudinis, seu consuetudine introductum. Sicut enim consuetudo inducit inclinationem ad similes actus, & consequenter dat facilitatem, & delectationem in opere, quæ non est tantum aliquid morale, sed etiam physicum, quod habitum appellamus: ita consuetudo facti inducit moralem facultatem, vel obligationem, vel mutat illam (vt postea videbitur) non inducendo aliquid physicum, sed

A moralem facultatem, aut vultum, quod ius appellamus. Et ideo sicut nomen moris ex frequentia moralium actuum translaturum est ad significandum ipsam habitum, seu inclinationem, ita consuetudo, licet aliquid facti primariò significet, etiam transferri potuit ad significandum aliquid iuris, quod ex frequentia actuum relinquitur, quatenus suo modo inducit ad similes actus. Quia nomen causæ transferri solet ad effectum, & è conuerso: & ita vocatur consuetudo, & ipsa frequentia actuum, & ius per illam introductum. Et quoad hoc videntur distingui mos, & consuetudo ab Isidoro supra, quia mos ad factum tantum refertur, consuetudo verò etiam ad ius, vltus verò iuxta tertiam significationem in dicta lege indicatam potest etiam hoc modo accipi, licet plura comprehendat. Isidorus verò vsum etiam retulit ad solum factum, vt ex allegatis verbis intelligitur.

Ex his ergo constat, cum inquirimus, quid sit consuetudo, necessarium esse distinguere, sub qua ratione consuetudo sumatur; nam aliter definienda est, vt est quid facti, aliter vt est quid iuris. Priori enim modo optima est definitio, quæ ex diuo Thoma sumitur, scilicet, *consuetudo est frequentia operandi liberè eodem modo, seu frequentia liberè vni circa quamcunque rem, quæ nostræ subit potestati*. Est autem aduertendum, non quamcunque consuetudinem facti habere vim conferendi aliquid ius: nam vitiosa consuetudo nullum ius confert, neque illa, quæ ex lege nascitur, licet consuetudo dicatur, iuxta illud Luca, cap. 2. *Ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo*. Quæ etiam mos solet appellari, vt Actorum 15. Circuncisio esse dicitur, *secundum morem Moysi*. Et multæ sunt consuetudines similes, quæ omnes ad præsentem considerationem non spectant. Et ideo vt definitio limitetur ad illam consuetudinem facti, quæ ad ius aliquod introducendum sufficit, necesse est, vel hoc ipsum, vel aliquid æquiuale in illa definitione addere, scilicet, esse legitimam frequentiam actuum, iuri alicui consentaneam, vel habentem conditiones omnes iure requisiti, vel quid simile. Atque ad consuetudinem sic sumptam poterit applicari definitio Isidori, si nomen iuris nõ formaliter, sed casualiter intelligatur, si tamen intentio Isidori, & contextus, ac proprietates verborum consideretur, non videtur in hoc sensu loquutus.

Quocirca, licet probabile sit, Isidorum in citatis locis vtraque ratione consuetudinem considerasse, & in illa parte, quæ ponitur in cap. mos, loquutus esse de consuetudine, prout est quid facti: nam hoc modo, mos, & consuetudo idem sunt, & in eodem sensu dixisse, *consuetudinem dictam esse, quia in communi est vso*. Nihilominus in cap. consuetudo, vbi illam definit modo supra posito, considerasse videtur consuetudinem, prout est quid iuris, seu quoad ius ipsum, quod ex facto, seu frequentia actuum resultat. Et ita facillè expediuntur obiectiones in principio factæ.

Ad primam enim dicimus, in consuetudine vtrumque reperiri, scilicet, quid facti, & iuris, ideo nunc esse sermonem de illa secundum vnam rationem, nunc secundum aliam. Et quia in ordine ad leges, de quibus ibi Isidorus tractabat, magis pertinet ius, quàm factum, ideo sub ea ratione, & per genus iuris illam definiuit. Et sumitur ex leg. de quibus, ff. de legibus, vbi prius dicitur, *de quibus scriptis legibus non vitimur, id custodiri oportet, quod moribus, & consuetudine introductum est*. Et infra, *Inueterata consuetudo pro lege non immerito custoditur, & hoc est ius, quod dicitur moribus constitutum*. Sic etiam in lege Hispaniæ parit. 1. tit. 2. l. 1. definitur consuetudo, *Est ius non scriptum, quod ex longo, & continuo vso oritur est*. Et eadem modo

Consuetudo iuris est facti quid.

D. Thom.

Isidor.

6.

7.

Isidor.

Isid.

8.

Isidor.

Isidor.

9.

Bar.

Isidor.

modo per idem genus definiunt Iuristæ consuetudinem in rubrica de consuetudine, & Bart. in dicta leg. de quibus, in lectura, & in repetit. quæst. vbi nominis æquiuocationem rectè distinguit, ferè modo à nobis explicato. Particula autem illa, *non scriptum*, quam addit lex Hispaniæ, & multi Doctores, virtute continetur in eo, quod dicitur, esse ius moribus institutum: nam per hoc distinguitur à lege, vtique scripta, & in cap. 3. amplius particulam illam explicabo.

Atque hinc facillè expeditur secunda obiectio: nam sumpta consuetudine prout est quid iuris, rectè dicitur esse ius moribus institutum, quia mores ad factum spectant, non ad ius, & ita non ponitur vllò modo definitum in definitione, quia ius consuetudinis per frequentiam actuum moralium introducit, quæ frequentia dicitur mos. Et ita etiam in re nullum committeretur vitium, si ius consuetudinis, per factum eiusdem consuetudinis definiretur, vtendo terminis in diuersa significatione. Quod autem Isidor. ait, *Morem esse consuetudinem tantum de moribus tractam*, optimum habet sensum, & sine vllò vitio, aduertendo, mores interdum dici quasi diuisiue, seu distributiue de singulis actibus moralibus. Morem autem, vt significat consuetudinem, quasi collectiue significare collectionem illam, seu frequentiam actuum, sic ergo dicitur mos trahi ex moribus, id est, ex actibus liberis, & moralibus. Vel etiam considerari potest, non quemcunque morem, sed communem, & publicum alicuius communitatis esse sufficientem ad inducendum ius consuetudinis de quo tractamus, id est, quod obligationem legis possit inducere; nam priuatus mos, vnius personæ, vel familie non inducit ius legis, vt infra dicemus. Dicitur ergo hæc consuetudo, quæ ad inducendum ius sufficit, debere trahi ex moribus, id est, debere esse morem ita communem, vt ex morib. totius communitatis, & omnium, vel plurium partium eius consurgat. Ad id denique Isidor. particulam excludendam, *tantum*, ad denotandum illum morem ad consuetudinem iuris constitutam (vt sic dicam) sufficere, qui solo vso, & moribus introductus sit, absque lege, & iure scripto, quod illum induxerit: nam mos ille cum sit ex iure, vt sic, nõ inducit ius, licet firmare possit illud, vt infra dicemus.

Ad tertiam difficultatem iam dictam est, licet ius consuetudinis sit effectus consuetudinis facti, nihilominus hic non definitur consuetudinem facti, sed iuris, & ideo cum additur, *quod pro lege suscipitur*, non ponit effectum consuetudinis definitæ, sed substantiam eius declarari. Dicitur autem pro lege suscipi, nõ quia non sit vera lex, sed quia Isidorus nomen legis accommodat ad legem scriptam, & ideo dicit, ius consuetudinis loco illius suscipi, vbi illa deest. Adicitur autè Bart. in dicta repetit. n. 6. per hæc particulam distinguere consuetudinem à iure, quod descendit ex vso singularis personæ, quod non suscipitur pro lege, nec est ius disponens, sed potius dispositum per legem. Ad quod intelligendum aduerto (quod in principio huius tractatus notari) ius dupliciter dici, vno modo de illo, quod consistit in facultate vtendi, quod est dominium, vel quasi dominium: nam potest includere ius in re, & ad rem, & generaliter dici potest ius dominij, vel quasi dominij, & ita in rigore spectat ad factum: alio modo dicitur ius de illo, quod vim habet obligandi, & imperandi, & dici potest ius legis, seu legale. Priuatus ergo vnius personæ potest conferre ius in re, vel dominium rei, aut ius seruitutis, & similia, vt in præscriptione contingit: illud tamen ius non habet vim legis, & ideo rectè dicitur non esse ius disponens, quia non præcipit, nec ordinat, sed potius esse ius dispositum, quia acquiritur secundum iuris dispositionem. Consuetudo autem de qua modo loquimur, non hoc ius, sed legale est, & ideo dicitur esse ius, quod pro lege suscipitur, & ad illud requiri consuetudinem, quæ mo-

ribus vtentium, id est, communitatis alicuius inducatur.

Vnde obiter declarata est differentia inter consuetudinem, de qua loquimur, & præscriptionem: sape enim illæ duæ voces consuetudinis, & præscriptionis reciprocè, & quasi pro eadem accipi solent, propter aliquas convenientias, quas habent. Nihilominus tamen secundum proprias rationes sumptæ multum differunt, vt Bart. dicta quæst. 1. in fine docet, & alij antiquiores, quos refert, & alij posteriores, vt Panormitanus, & Rochus Curt. in cap. vltim. de constitut. cum Glossa ibi verb. *legitime*, & Haim. Crauet. de antiquit. tempor. 4. p. in princip. Balb. de præscript. 1. p. quæst. 10. Rochus Curt. in cap. vltim. de consuetud. sect. 5. num. 3. & Couar. in regula. *posse*, 2. p. §. 3. numero 2. Matienz. lib. 5. recopil. tit. 7. l. 1. Gloss. 6. num. 3. & Molin. lib. 1. de primogenit. cap. 6. numer. 10. qui plures differentias assignant, quibus omisit rad. x diuersitatis ex dictis clarius colligitur. Quia tam in præscriptione, quàm in lege nõ scripta interuenit aliquid facti, & iuris, quod per factum introducit, mores & præscriptio consuetudinem aliquam requirit, & lex nõ scripta interdum requirit consuetudinem aliquo modo præscriptam, seu certam & legitimam.

Differunt autem in primis, ac præcipuè in ipso iure, quia præscriptio strictè sumpta non inducit ius legale, seu disponens tanquam lex, sed conferrius dominij, aut aliud simile ius vtendi, vel fruendi, aut re corporali, vt domo, veste, aut incorporali, vt iurisdictione, suffragio. Et hinc etiam differunt in consuetudine facti, per quam vnum, vel aliud ius introducit, nõ alias condiciones requirit consuetudo præscriptionis, quàm legis. Nam ad ius legis necessaria est consuetudo populi, ad præscriptionem sufficit vltus priuatæ personæ, nisi res præscribenda communitati sit acquirenda. Aliqui verò ex Iuristis citatis consuetudinem vocant, quoties communitas est, quæ præscribit, vel contra communitatè præscribitur. Sed non rectè, quia ius acquisitum non est lex, sed dominium, vel aliud ius vtendi: nam tunc communitas se habet tanquam vnius priuatus possessor, ac dominus; & differentia, quod persona præscribens, vel contra quam præscribitur, sit vera, vel ficta, valde materialis est. Nõ oportet autem de nominibus contendere.

Alia differentia est, quia ad consuetudinem propriam, & legalem, de qua loquimur, necessarius est consensus populi, vel principis, contra quem quodam modo inducitur; in præscriptione autem non est necessarius consensus eius, contra quem præscribitur, vt notauit in tract. 2. de relig. lib. 1. cap. 5. & hinc est, vt ad consuetudinem non requiratur titulus, quia consensus sufficit, ad præscriptionem autem requiritur. Ita Glossa, Abb. & alij dicto cap. vlt. Intelligitur autem negatiuè, seu indefinitè, quia ad præscriptionem sæpe requiritur titulus, non tamen semper, ad consuetudinem verò nunquam. Vnde etiam in præscriptione requiritur bona fides, in consuetudine autè non semper, saltem in principio. Denique licet in vtraque aliquis temporis cursus requiratur, non tamè idem, sed in præscriptione postulatur iuxta legis dispositionem; in consuetudine autem, vel non est eadem iuris dispositio, vel per se necessaria nõ est, sed illud sufficit, quod ad iudicandum consensum Principis, vel populi sufficiens sit, vt postea exponemus. Alia differentia assignantur à dictis auctoribus, quæ vel re vera non subsistunt, vel eas examinare nobis non est necessarium.

10. Differentia inter consuetudinem, & præscriptionem non inueniuntur.

Bart. Panor. Roch. Curt. Glossa. Haim. Crauet. Eadl. Couar. Matienz. Molina.

11. Prima differentia.

12. Secunda differentia.

Glossa. Abb.

An consuetudo semper inducat ius non scriptum, & definitio data integra sit.

Ratio dubitandi est, quia Isidorus in definitione data solum addit particulam illam, cum deficit lex, vel ad explicandum, consuetudinem debere esse ius non scriptum, vel etiam ad indicandum, non debere supponere legem scriptam.

Respondet in primis, proprium sensum illius particulae, cum deficit lex, & rationem eius esse, ius consuetudinis solere introduci in defectum legis: nam ubi ius scriptum supponitur, non est necessaria consuetudo quae ius introducat, quia lex sufficit.

Disputant autem Iurisperiti, an scriptura ita repugnet consuetudini, ut si in scripta redigatur, eo ipso desinat esse consuetudo, seu ius consuetudinarium, & incipiat esse lex alterius rationis.

Ar ad memoriam, vel probationem, sicut nos probamus traditiones non scriptas ex Patribus. At vero si consuetudo redigatur in scriptum ab habente auctoritatem condendi legem, eo ipso desinere esse consuetudinem, quia iam non est ius non scriptum, nec ex consensu tacito, sed expresso.

Mihi autem videtur, etiam in hoc ultimo casu perferre consuetudinem in sua vi, & in propria ratione consuetudinis, nisi per legem denuo scriptam auferatur.

Ad secundam obiectionem de consuetudine legi contraria, quae legem supponere videtur, respondetur facile, non esse contra rationem consuetudinis, ut supponat quamcumque legem, sed solum ut supponat legem scriptam statuentem illud ipsum quod consuetudine introducendum est.

Ad secundam obiectionem de consuetudine legi contraria, quae legem supponere videtur, respondetur facile, non esse contra rationem consuetudinis, ut supponat quamcumque legem, sed solum ut supponat legem scriptam statuentem illud ipsum quod consuetudine introducendum est.

Germana in interpretario illius particulae, cum deficit lex.

Barr.

Bar. Gratian.

Bar. Curt. Bal.

Bar.

Anton. Roch.

Glossa.

Hofstien.

Rebus.

Barr.

Isidor.

Approbat.

definitio Isidori inchoata.

propria.

Quomodo in consuetudine legi supponere debet.

Bar.

aliquid introducere. Quae doctrina vera est, & ingeniose cogitata, non credo autem fuisse ab Isidoro inventam, sed in sensu simpliciori fuisse loquutam, ut supra explicauimus.

Sed tunc urget tertia obiectione, quia consuetudo derogans priori legi est vera consuetudo, & non est ius. Ad hoc vero respondeo primo, in his rebus moralibus sub habitu priuationem intelligi, sicut peccatum definitur ab August. esse dictum, vel factum, &c. sub quibus actibus intelliguntur omissiones eorum legi contrariae.

Quartam obiectionem posui propter aliquos, qui reprehendunt definitionem Isidori ut diminutam, quia in ea deficit illa particula, populi consensu, vel communi consensu, vel saltem particula, populi, ita quod non diceretur tantum, moribus institutum, ut ait Isidor. sed, moribus populi institutum.

Quoniam multiplex esse potest consuetudo, & non omnis institutio nostra deseruit, quia solum tractamus de illa consuetudine, quae ad ius humanum pertinet, & possit illud introducere, vel aliquo modo abrogare, ideo necesse est consuetudinis varietatem pra oculis ponere, ut postea de sola consuetudine, quae ad nos pertinet, disputemus.

CAPVT III.

Quotuplex sit consuetudo, & an forum, & solum comprehendat.

Quoniam multiplex esse potest consuetudo, & non omnis institutio nostra deseruit, quia solum tractamus de illa consuetudine, quae ad ius humanum pertinet, & possit illud introducere, vel aliquo modo abrogare, ideo necesse est consuetudinis varietatem pra oculis ponere, ut postea de sola consuetudine, quae ad nos pertinet, disputemus.

Præcipue autem tractabimus de consuetudinibus, ut sunt quid facti: nam inde contabit, quid iuris ex eis possit consurgere: nam in hac materia cognitio iuris maxime pendet ex cognitione facti, tanquam ex prima causa, & radice.

Primo ergo distingui potest consuetudo in eam, quae versatur circa res vel personas diuisim, aut coniunctim, & illam quae versatur circa facta hominum. Hanc enim diuisionem tetigit lex 4. tit. 2. partit. 3. exemplif. que declaratur: nam consuetudo soluendi, vel non soluendi decimas ex agro, vel vinea, versatur circa res, & illis quasi imponit onus; consuetudo vero soluendi, vel non soluendi decimas personales, vel soluendi tributum personale, circa personam versatur; consuetudo vero ieiunandi, vel orandi, versatur tantum circa humanas actiones, ut constat.

Hæc vero doctrina maiori indiget explanatione. Primo, quia nulla videtur esse consuetudo, quae non versetur circa humanas actiones, quia omnis consuetudo consistit in frequentia actionum humanarum. Quod si dicas, omnes consuetudines consistere in actionibus, non tamen omnes illas versari circa actiones humanas. Contra hoc est, quia hoc modo ferè nulla erit consuetudo, quae versetur circa facta hominum.

Nihilominus non satis subsistit diuisio illo modo declarata. Primo quia in ipsa præscriptione oportet distinguere personam, circa quam præscribitur, à materia, quae præscribitur.

Prima diuisio consuetudinum in eam quae versatur circa res vel personas diuisim, aut coniunctim, & illam quae versatur circa facta hominum.

Prima explicatio diuisio nis.

Reservatur prædicta explicatio.

strandi inducit ius prescriptionis circa similia facta. A sicut consuetudo ieiunandi dicitur inducere obligatio-

5. Quomodo intelligenda predicta diuiso consuetudinis.

Diuisio ergo illa, vt instituto nostro deseruiat, non materiali modo (vt sic dicam) sed formali intelligenda est, & sumenda ex fine, seu scopo, vt sic dicam, consuetudinis. Nam quaedam videtur dirigi ad constituendum in rebus ipsis, vel inter personas ius aliquod, & haec dicitur proprie versari circa personas, vel res. Et de illa verum est pertinere ad prescriptionem, & non ad legem non scriptam, quam hic veluti per antonomasiam consuetudinem appellamus. Neque obstat, quod talis consuetudo possit interdum versari circa facta hominum, vt circa proximam materiam, tum quia vel tunc non considerantur facta hominum, vt humanae actiones sunt, sed vt res quaedam tantae aestimationis aut valoris: vel certe quia talis consuetudo sub illa merito comprehenditur, quae est circa personam, quia per illam persona manet obnoxia, & obligata, non ex consuetudine tanquam ex lege, sed ex iure acquisito alteri circa talem personam vi consuetudinis, quod ius ad prescriptionem spectat. Sicut et contrarium consuetudo, vel potius usus, per quem solet actio praescribi, licet videatur proximè versari circa actionem, quae praescribitur, nihilominus immediatè cadit in personam, quae erat obnoxia tali actioni, & per illam quasi consuetudinem liberatur.

6. Alia verò consuetudo per se ordinatur solum ad vsum, vel non vsum similitum actionum, praesertim vt sunt actiones ipsius operantis, siue sint quasi immanentes in ipso, vt ieiunare, orare, &c. siue sint transeuntes in rem extrinsecam, vt scribere, arare, &c. & siue ordinentur ad alterum, siue sint ab illa habitudine absolutae: omnes enim istae actiones possunt in consuetudinem ferri solum propter se, seu propter directionem illarum sine respectu ad ius, quod alteri inde resultat, vel in rem, vel in personam. Et ad hoc genus consuetudinis pertinet illa, quae ius praecipit potest inducere, quae sub illa consideratione dici potest versari circa actiones, quia illarum vsum, vel exercitium per se intendit, non tamen debent excludi consuetudines, quae circa res extrinsecas, vel personas versantur: nam per illas etiā potest obligatio specialis humanae legis introduci, si sub illo tantum respectu fiant, vt argumentum de consuetudine obligationum conuincit, & possunt facillè adduci similia. Nam consuetudo cleemosynae po-

test esse talis, quae legem inducat, cum tamen cleemosyna circa rem extrinsecam, & personam distinctam versetur, quia consuetudo illa potest fieri intuitu misericordiae, & boni vsus ipsius operantis, sine ordine ad ius alterius. Vnde ratio generalis esse videtur, quia illae actiones, etiam si sint ad alterum, & circa materiam extrinsecam, sunt capaces obligationis introductae ex vi solius consuetudinis, etiam si per illam nullum ius alteri tribuatur, sicut possent etiā praecipere lege humana, vel sicut possent se homo per votum, aut puram promissionem ad illas obligare. Addendum verò est, non omnem similem consuetudinem, etiam si circa pura facta versetur, esse sufficientem ad ius non scriptum constitutum, sed illa tantum, quae versatur circa actiones morales vt bonas, vel malas in ordine ad communem vtilitatem. Nam sicut de ratione legis est, vt huiusmodi actus, praecipiat, vel prohibeat, ita idè necessarium est ad consuetudinem legalè, vt sic dicam. Et ita excluduntur consuetudines scribendi, & similes, quae & indifferentes sunt, & priuatae, & per se solum conferunt facilitatem, vel artificiosum vsum in huiusmodi actionibus, non pertinent autem ad obligationem operandi, quam per se respicit consuetudo, de qua tractamus.

Secundò principaliter diuidi potest haec moralis consuetudo in communissimam, seu vniuersalem; communem, seu publicam; & particularem, seu priuatam; quae diuisio sumitur ex parte ex l. si versus plurimum, §. vlt. ff. de legat. r. & latius illam tradit Hostiens. in sum. tit. de consuet. §. vlt. Bald. & alij, quos refert Roch. supra num. 20. & 21. Sed illi aliter explicant, prout in eis videri potest. Ego verò sub primo membro praecipue pono illas consuetudines totius orbis, quae ius gentium constituunt, vt lib. 2. diximus. Na illud re vera est ius, & in suo ordine tanquam vera lex obligat, vt ibi probaui. Est etiam ius non scriptum, vt etiam est manifestum: est ergo vsu introductum, & moribus non vnius, vel alterius gentis, sed totius orbis. Illam ergo vocat vniuersalem, seu communissimam consuetudinem. Vnde obiter intelligi potest, definitionem consuetudinis supra ex Isidoro declaratam in rigore competere iuri gentium. Neque hoc est contra reuerentiam eius secundum se spectata, quia re vera ius gentium consuetudo quaedam est, & inde habet vim suam, non ex solo iure naturali, vt supra probaui, nec ex voluntate aliquis humani Principis, vt per se constat. At verò accommodando nomen, & rationem consuetudinis ad praesentem tractatum, in quo de legibus ciuilibus, id est, humanis, prout à iure gentium distinguuntur, differimus, nomine consuetudinis intelligenda est illa, quae tantum communis est, quam ciuilem appellare possumus: & simili proportionem coarctanda est definitio, vt vel nomine iuris intelligatur ius humanum, seu ciuile, vt comprehendit etiam canonicum, vel certe hoc ipsum intelligatur indicatum per illam particularem, Maioribus vniuersum institutum. Nam per illam significatur, hoc esse debere ius denuo introductum, seu in particulari loco, aut prouincia, vltra iura gentium communia, quae quasi naturalia reputantur. Quod magis explicatur, cum dicitur hoc ius haberi pro lege vbi deficit lex; nam ius gentium non est introductum quasi in defectum legis, sed tanquam per se necessarium, & quia per se modum illum postulat; non enim poterit aliter humano modo introduci. Et ita primum illud membrum quoad hanc partem omitimus. Ad illudque reduci possunt Ecclesiasticae traditiones, quarum initium, & author ignoratur, & ab vniuersa Ecclesia obseruantur: nam illae etiam ius non scriptum continent, & moribus totius Ecclesiae firmatae sunt. Nam cum Ecclesia de se vniuersalis sit pro toto orbe, merito tales consuetudines vniuersales, & generalissimae dici possunt.

7. Secunda diuisio consuetudinis in vniuersalem & particularem.

Accommodata est ratio consuetudinis ad praesentem tractatum.

De his

8. Priuata consuetudo non intelligitur de vna persona vel in perfecta communitate quae leges ferri potest.

9. Ant. de Butr.

10.

11. Quae sit consuetudo quae inducitur.

De his verò traditionibus pauca addemus in sequenti diuisione, & inde constabit, an inter eas, quae ius humanum non scriptum constituere possunt, recedendū sint.

Consuetudo particularis, & priuata est omnis illa, quae ab vna tantum persona exercetur, vel ab imperfecta communitate, cuius consensus ad legem ferendam non sufficit, vt est priuata domus, seu familia, de qua, & de eius capite, lex patrum familias supra lib. 1. ostendimus, non posse legem ferre. Hanc ergo priuatam consuetudinem in praesenti sub consuetudine non computamus, ex illo eodem fundamento, quod ius constituere non potest. Et ita docent communiter Iuristae cum Bart. in dicta l. de quibus, & Anton. de Butr. in cap. vlt. de consuet. & alij. Ratio verò est, quia si consuetudo sit priuata persona, illa non potest sibi legem propriam imponere; imò nec obligationem ex vi solius repetitionis actum, etiam si habeat propositum semper sic operandi, nisi addat promissionem, quae vi sua, non ratione consuetudinis obligabit, & non per modum legis, sed per modum facti, id est, voti, vel pacti quo supposito lex naturalis inducit obligationem, vt in materia de voto explicauimus. Quod ad eò verum est, vt licet persona operans aliam habeat potestatem condendi legem per suam priuatam consuetudinem, non possit illam inducere, vt notauit Rochus supra num. 16. & 22. Quia respectu sui eadem est ratio in Principe, quae in priuatis personis, quia in suis actibus propriis, vel frequentia eorum se gerit vt priuata persona, non vt Princeps, nec sibi ipsi potest imperare, obligationem sibi soli directè imponendo, vt supra visum est. Respectu verò aliorum etiam non potest ex priuata, seu personali consuetudine Principis ius consuetudinis in subditos redundare. Tum quia vna ex conditionibus requisitis ad ius consuetudinis est, vt ex tacito populi consensu introducatur, qui non interuenit, nisi per vsum, & morem eiusdem populi, siue illis ergo non sufficit priuata consuetudo Principis. Tum etiam quia non tenentur subditi Principem imitari in suis actionibus, etiā honestissimis & frequentibus, nisi ipse praecipiat: non praecipit autem sufficienter, operando tantum per suam priuatam consuetudinem, quia illa non est expressum, nec tacitum signum voluntatis obligandi, vt per se patet. Vnde rectè dixit Bart. in l. 2. C. quae sit long. cons. in princ. potestatem condendi legem consuetudinariam, tunc solum transferre in Principem, cum procedit ex populi consensu. Sic ergo personalis consuetudo nunquam inducit legem.

Eademque ferè ratio est de consuetudine imperfectae communitatis, vt vnius familiae, quia illa etiam non potest inducere ius, quia vna familia non potest sibi imponere legem expressam, vt supra ostendi in li. 1. ergo multo minus poterit inducere tacitam, qualis est consuetudo. Accedit, quod licet talis communitas possit aliqua priuata statuta condere, quae licet non per modum legis, saltem per modum pacti, sed mutuae conuentionis obligent: nihilominus etiam hoc modo non videntur posse obligari personae talis communitatis per solam consuetudinem, quia pactum, vel promissio non inducitur sola consuetudine, nisi intercedat praescriptio, vel supponatur aliqua lex, vel institutio, in qua talis consensus in obligationem pacti fundetur. Et eadem ratione licet patrum familias praecipuum possit ponere in sua familia, non tamen potest per suam consuetudinem illam obligare, ob eandem rationem, quod sola consuetudo personalis non est signum tacitū praecipit.

Relinquitur ergo, vt sola consuetudo quasi media quam communem appellauimus, seu publicam, sit proprii iuris humani positui inductiua. Et ita illa sola intelligitur in hac materia nomine consuetudinis, vt senserunt Bart. in dicta l. de quibus, in lectur. num. 4. & Bald. in rubr. quae sit longa consuetudo, Panorm. Roch. Suarez de legib.

& omnes in dicto cap. vlt. Ex facillè constat, tum ex sufficienti partium enumeratione, tum ex dictis circa definitionem consuetudinis, quae in sequenti capite quoad hanc partem magis explicabitur. Aduertere autem oportet, aliud esse communitatem aliquam esse capacem potestatis ad ferendas leges, aliud esse habere illam. Nam per se solum habent hanc potestatem quoad leges ciuiles respúblicae supremae, quae suam iurisdictionem in Principem aliquem non transfulerunt: capacitatem verò habent omnes communitates perfectae, seu ciuitates, aut populi, qui possunt propriis legibus communibus, vel municipalibus obligari, etiā si principem superiorem habeant, quia saltem ex consensu illius possunt leges ferre. Consuetudo ergo publica cuiuscumque communitatis capacis obligationis propriae legis, esse poterit inductiua iuris, quàm est ex parte communitatis, etiam si actu non habeat potestatem ferendi leges. Quamuis talis consuetudo plures condiciones requirat ad inducendam legem in communitate non habente de facto illam potestatem, quàm in habente, quia saltem requirit tacitam licentiam Principis, vt postea dicemus.

Vnde tandem infertur, iuxta varias communitates magis, vel minus amplas, seu generales, posse etiam distinguere varias consuetudines publicas, & sub hoc membro medio contentas. Et iuxta eandem varietatem resultat etiam varium, & multiplex ius consuetudinis. Nam si communitas sit Ecclesiastica, consuetudo illius inducet ius Ecclesiasticum; si laica, inducet ius ciuile. Item in priori ordine si consuetudo sit totius Ecclesiae, consuetudo inducet ius canonicum commune, de quo sunt multa decreta dist. 11. Si verò sit totius prouinciae, erit quasi nationale; si verò sit specialis Episcopatus, erit quasi synodale, seu dioecesanum, si priuati capituli, vel communitatis, erit quasi municipale. Et cū proportione in ciuilibus: si sit consuetudo vnius regni, erit ius, vt ita dicam, regale, seu prouinciale, aut nationale; si autem sit ciuitatis, erit municipale. Ius autem ciuile commune in hoc genere inueniri non potest vltra ius gentium, quia varia regna in eisdem moribus ciuilibus conuenire non possunt, & licet interdum in aliqua consuetudine similitudinem habere possint, non tamè per modum vnius, sed per modum plurium inter se similia, sicut in multis legibus regni varia regna concordant, lex tamen vnius non obligat alios, nec è conuerso. Neque etiam in hoc genere existimo reperiri ius praetorium proprie quiddam aliqui Iuristae dicant (vt videri potest apud Rochum supra num. 22.) quia illa duo, scilicet, ius praetorium, & consuetudinariam inuoluunt repugnantes condiciones, vt facile consideranti patebit, illud enim omitto, quia parum ad nos refert.

CAPVT IIII.

De tertia diuisione consuetudinis, secundum ius, prater ius, & contra ius, vbi nonnulla de traditionibus Ecclesiasticis tractantur.

Tertio principaliter diuiditur consuetudo in eam, quae est secundum legem, prater legem, vel contra legem. Quam diuisionem tradunt Abb. in dicto cap. vlt. de consuetud. circa finem, & ibidè Anton. & Rochus sect. 5. num. 5. & Car. q. 4. §. & insinuat Hostiens. in sum. §. vlt. eodem tit. Potest autem illa triplex comparatio fieri vel ad legem naturalem, vel ad posituam diuinam, vel ad humanam, & ita iuxta illas tres leges consurgit triplex diuisio trimembris, & de omnibus aliquid breuiter dicemus, vt reuertis quae ad institutum non pertinet, & breuiter explicatis, quae clariora sunt ad propria, & difficiliora transitum faciamus.

Igitur respectu legis naturalis nullus actus moralis

Abb. Anton. Roch. Card. Hostiens.

videtur esse praeter illam saltem in individuo, quia omnis actus moralis in individuo est bonus, vel malus (iuxta probabiliorē sententiam) ergo est conformis, vel difformis legi naturali, quia lex naturalis de omnibus humanis actibus disponit: consuetudo autem con-

feruntur ex actibus in individuo factis; ergo semper est vel conformis legi naturali, vel ab illa discrepans, & ita nulla erit praeter illam legem. Nihilominus tamen loquendo de lege naturali vel prohibente actus, vel ut in rigore praecipiente exercitium eorum, sic quaedam consuetudo dicitur esse secundum legem naturalem, quia ab illa procedit, & per eam observatur lex ipsa naturalis. Extremè verò contraria erit contra legem, scilicet per quam lex naturalis quous modo violatur, etiam leuiter. Alia verò erit praeter naturalem legem, sive constet ex actibus indifferentibus in individuo secundum probabilem opinionem, sive ex actibus honestis, qui licet approbentur à lege naturali, vel praecipiantur quoad modum, seu specificationem, id est, ut si fiant, tali, vel tali modo fiant, absolute non praecipiantur quoad exercitium, sed absque lege naturali praecipiente fiunt.

Prima ergo consuetudo secundum legem naturalem, licet optima sit, ut per se constat, non tamen habet proprium effectum morale, qui ad praesens spectet. Non enim introducit novam legem positivam circa eodem actus, quia non fiunt ex tali intentione, vel voluntate, sed animo seruandi legem naturalem, ut supra tactum est. Vtilis verò est talis consuetudo ad corroborandam (ut sic dicam) quoad nos, naturalem legem conservandam memoriam eius, & facilitatem praebendam toti communitati in illius observantia. Interdum etiam potest hac consuetudo interpretari legem naturalem, si sit à prudentibus, & sapientibus, ac studiosis viris probata. Consuetudo autem contra legem naturalem non meretur nomen consuetudinis, sed corruptelae, ut iura loquuntur. Unde nullum effectum legis habere potest, tenocando, vel introducendo illam, ut docent D. Thom. 1. 2. q. 97. ar. 3. ad 1. & traditur in dicto c. vlt. de consuetud. & in cap. si consuetudo, & in cap. quae contra mores, cum similibus, d. 8. de hac etiam consuetudine dicitur, nullo tempore confirmari. Authent. ut nulli iudicium liceat, &c. collat. 9. tit. 9. cap. 1. Ratio etiam evidens est, quia lex naturalis est immutabilis, ut supra vidimus, & ideo non potest abrogari. Actus etiam illi contrarij habent inseparabilem malitiam, & ideo repugnat, ut sub obligatione cadant. Atque haec rationes probant, non solum non posse introduci per huiusmodi actus legem obligantem, verum etiam nec posse auferri obligationem legis naturalis, vel tolli aliquod praecipitium eius aut omnino, aut ex parte, quia quoad haec omnia immutabilis est lex naturalis, ut supra visum est. Tertia verò consuetudo, quae dicitur esse praeter legem naturalem, cogitari potest vel constans ex actibus de se honestis, vel ex actibus indifferentibus. Prior est propria consuetudo de se apta ad ius inducendum, si alia concurrat. Et de illa principaliter dicturi sumus. Posterior verò per se, & ex obiecto spectata inutilis est ad ius inducendum, quia actus indifferentes, ut tales sunt, non cadunt sub obligatione, tam si in eis spectetur aliqua utilitas de se honesta, poterit per talem consuetudinem aliquod ius introduci, vel saltem ius humanum abrogari, ut infra tractando de effectibus consuetudinis explicabimus.

Hic verò occurrit quaestio, an eodem modo censendum sit de consuetudine respectu iuris gentium. In qua non agimus de consuetudine illi conformi: nam constat, illam esse continuationem vniuersalis consuetudinis, & ita esse idem ius, & non novum. Nec de consuetudine praeter illud ius est vlla difficultas: nam de se bona, & apta ad ius introducendum esse potest, nisi aliud obstat. Difficultas ergo solum est de consuetudine contraria iuri gentium: aliqui enim absolute negant

A posse inducere ius, ut Panorm. in dicto cap. vlt. & Roch. ibi lect. 7. nu. 16. Auctores autem, quia putant ius gentium esse verum, & proprium ius naturale. Nos autem supra illa distinximus, & ita loquendo de proprio iure gentium, cessat ratio facta.

Quapropter dicendum censo, absolute non repugnare, aliquid de iure gentium per consuetudinem abrogari. Ratio est, quia illud, quod tantum est contra ius gentium proprium, non est intrinsecè malum, cum oppositum non sit de intrinseca obligatione legis naturae. Exemplum afferri solet ex Gloss. in l. si locus, ff. que modum seruitus amittatur: nam de iure gentium est, ut nullus priuatus possessione sua, etiam ad publicam utilitatem, nisi soluto pretio, & tamen consuetudine introduci potest ut sine pretio tollatur. Quod exemplum aliqui negant, tamen sine causa, quia consuetudo inducere potest modum, & conditionem dominij, atque adeo potest introducere, ut dominia particularia includant illam conditionem, & quasi seruitutem respectu boni publici. Veruntamen si attentè consideretur, per illam consuetudinem non derogatur alicui legi, formaliter loquendo, sed fit mutatio in materia legis, quomodo etiam in lege naturali potest fieri haec mutatio, ut supra dixi, & patet in exemplo praescriptionis, & similibus. Unde quae hic obijci solent contra positam assertionem, hoc vno verbo soluuntur. Magis accommodatum exemplum est de seruitute captiuitatis in bello, quae iure gentium introduci potest, & per consuetudinem tolli potest, ita ut non liceat in aliqua prouincia, & idem credo esse de dominio diuino. Et in Ecclesia potest dari exemplum: nam quadagesimale ieiunium in Ecclesia est quasi de iure gentium, & nihilominus alicubi per consuetudinem est immutatum saltem ex parte, quoad aliquot ex primis diebus.

Adde tamen, licet aliquid de iure gentium possit ex parte consuetudine separari, tamen moraliter non accidere, ut in vniuersum tollatur, quia oportet omnes gentes in tali consuetudine iuri gentium contraria concordare, quod moraliter fieri non potest. Tū quia haec vniuersitas in quacumque materia vix inuenitur; tū maxime, quia iura gentium sunt valde consentanea naturae, & ideo quae illis opposita sunt, in paucioribus contingunt. Ex quo etiam sequitur (quod est in hoc pacto aduertendum) consuetudinem contrariam iuri gentium ita posse probari, & tolerari in aliqua natione, ut ex illa non redudat praesudicium, vel iniuria alteri nationi, ut si alicubi non concederetur transitus per vias publicas, nisi sub aliqua conditione onerosa, non posset extendi ad extraneos, qui in suis terris transiunt sine tali conditione concedunt, nisi esset in illa terra positum ex causa, peregrinos etiam comprehendere. Immo enim iam non esset contra ius gentium. Secus verò esset, cessante illa ratione, tunc enim extendere consuetudinem ad extraneos, redudaret contra ius naturae, quia priuaret alios iure suo, qui non tenentur illi consuetudini parere, cum sint extra iurisdictionem eius, qui talem consuetudinem introducere potuerunt.

Sed hinc obijci potest contra priorem resolutionem. Nam Princeps non potest aliquid statere contra ius gentium, quia potestas eius, & iurisdicctio inferior est, ut ait Bald. tit. de nat. feud. cap. 1. & tit. qui feudum adire possunt. c. 1. §. vlt. & sequitur Iason in l. quomodo, ff. de flumin. in repetit. n. 3. ergo nec consuetudo vniuersi populi poterit derogare iuri gentium, quia non est potentior, quā lex Principis. Responderi potest primo negando consequentiam, quia potentior esse potest consuetudo populi, & Principis simul, qui in consuetudine concurrunt, quā solus consensus Principis, quo statuit legem fortasse Princeps non posset cogere populum ad aliquid acceptandum contra ius gentium, tamen ex communi consensu, & consuetudine potest introduci. Secundò verò dico, Principem fortasse posse ferre legem

contra

contra ius gentium derogando illi quoad aliquid, quod in suo regno, & respectu suorum subditorum expedire non seruari, ut verbi gratia quod in tali regno homines non sint serui, sed omnes sint liberi, vel quid similitanum haec potestas non est contra rationem naturalem, nec contra debitum reipublicae regimen. Unde sicut Rex potest statuere contra aliam consuetudinem, ita etiam contra hanc quoad illam partem, quae suum regnum concernit, quia propter solam vniuersalitatem ibi non est fortior, vel immutabilior respectu suorum subditorum, sed solum respectu aliarum nationum.

Secundo loco applicanda est tertia diuisio supra posita ad legem positivam diuinam; nam aliqua consuetudo est secundum illam; alia praeter illam; alia esse potest contra illam. Circa prima membrum supponendum est, illam consuetudinem dici nunc secundum ius diuinum, quae continet obseruantiam alicuius legis diuinae positivae, & proprie praecipientis. Nam si lex latius sumatur, ut comprehendit consilia, sic consuetudo conformis consilijs dici poterit secundum ius diuinum; imò omnis consuetudo honesta, quam Christus specialiter approbavit, poterit dici secundum ius diuinum, & sic ferè nulla erit proprie praeter ius diuinum. Nunc ergo omnem consuetudinem constantem ex actibus consentaneis iuri diuino, ab illo tamen non praecipitis, vocamus praeter illud ius, secundum illud ergo dicitur esse consuetudo, per quam praecipitum aliquod diuinum impletur. Unde sub hoc membro videntur maxime contineri aliquae traditiones Ecclesiasticae non scriptae, Nam quando lex diuina scripta est, ut lex de Baptismo, Eucharistia, & similes, consuetudo, quae est secundum illam, non pertinet ad ius non scriptum, ut ex dictis constat, quia ex lege scripta trahit originem, & non inducit nouum ius. Unde licet interdum haec vocetur consuetudo, seu mos, ut constat ex Luc. 2. & Actor. 6. & 15. intelligitur esse consuetudo facti, & obseruantia iuris scripti, non speciale ius. Traditiones verò Ecclesiasticae non scriptae possunt ad hoc membrum pertinere.

Oportet tamen in primis aduertere, in rigore aliud esse traditionem, aliud consuetudinem. Traditio enim ad mores pertinet, de qua nunc loquimur, videtur esse prima institutio alicuius operis, seu modi operandi; vel doctrina, per quam talis institutio hominibus data est, seu promulgata: consuetudo verò traditionem continens est executio, & quasi conseruatio primae traditionis. Unde traditio esse potest scripta, & non scripta: consuetudo autem in vfu consistit, & sic scripta non est. Ita colligitur ex Paul. 2. ad Thesal. 2. dicente, Tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam, id est, sive verbo tantum, sive scripto, & ita supponit vtramque traditionem. Nam verò ait, Tenete, vsum, & executionem praecipit, in qua consuetudo consistit. Idem sumitur ex illo 1. Corinth. 11. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, utique verbo, & postea scripto per illam Epistolam. Vsum autem & consuetudinem indicat, cum dicit, Itaque cum conuenitis ad manducandum, &c. Sic Tertul. lib. de coron. mili. cap. 3. dixit, Hanc (scilicet traditionem) si nulla Scriptura determinauit, cerè consuetudo corroborauit, quae sine dubio de traditione manauit, & subiungit cap. 4. Traditio tibi praetenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix. Distinguit itaque consuetudinem à traditione, adeo, ut dicat, Quomodo obseruari quid potest, quod traditum non est?

Sed in hoc vltimis aduerto, quod sicut consuetudo interdum manat ex lege diuina scripta, ita potuit manare, & inchoari ex vi legis etiam diuinae non scriptae: nam sicut Scriptura non est de ratione legis, ut sic (ut supra vidimus) ita multò minus est de ratione legis diuinae. Imò lex noua per se solum verbum postulat, ut

infra, lib. 1. o. dicemus, & in principio ita fuit tradita, ut ex citatis Pauli testimonijs constat. Multasque esse nunc traditiones in Ecclesia non scriptas, quae ex diuino praecipito manarunt, & illud continent, certissimum est, ut ex Concil. Trident. sess. 4. colligitur, & in materia de Sacrament. & de fide, latius est dicendum, & docet eruditè Bellarminus libr. 4. de verb. Dei. II. lae autem non sunt propriae consuetudines iuris, sed facti, quia licet continent ius non scriptum, non est ius consuetudine inducitur, sed potius consuetudo ex iure diuino manauit, & ideo tale ius non humanum, sed diuinum est, traditioneque ipsae diuinae dicuntur, licet per consuetudinem conseruatae sint, quae illis non addidit nouam iuris obligationem, licet ad illud interpretandum quamplurimum valere possit: quia sicut diuinum praecipitum ostendit, ita etiam proponit modum, ut sic dicam, seu conditiones eius. Adde verò obiter praeter has esse alias traditiones non scriptas, quae non ex diuinis, sed ex Apostolorum praecipitis, & legibus manasse credantur, ut lex de ieiunio quadagesimali, de Dominicae diei obseruatione, & similes, quae Apostolicae traditiones dicuntur. Et earum consuetudo dici potest secundum ius Apostolicum, quod etiam consuetudinarium non est, quia non consuetudo induxit legem, sed lex consuetudinem, & ideo etiam talis consuetudo facti est, non iuris, prout nunc de illa loquimur. Aliquando verò potuit consuetudo Ecclesiastica, etiam si vniuersalisissima sit, inchoari sine vilo praecipito expresso, sive scripto, sive verbo lato, sive diuino, sive Apostolico, ut de aliquibus caeremonijs Sacramentalibus verisimile est, & nunc inuenitur quidem consuetudo sine traditione praecipitua, non tamen omnino sine traditione: nam ipsummet initium consuetudinis ab Apostolis, & primis pastribus Ecclesiae approbatum, traditionis vim habuit. Et ita dixit August. libr. 4. de Baptismo, paru. cap. 24. Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilij institutum, sed semper vatum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Quia haec immemorabilia consuetudines, si ab vniuersa Ecclesia seruentur, à temporibus Apostolorum fuisse, & non sine eorum doctrina, & auctoritate, saltem approbante, inceptisse creduntur.

Ex quibus facile est exponere secundum membrum de consuetudine Ecclesiastica praeter ius diuinum; talis enim dici potest generaliter omnis illa, quae nec ex diuino praecipito manauit, nec contra illud existit. Non tamen hoc satis est, ut talis consuetudo inter illas computetur, quae ius non scriptum continent, nisi etiam addatur, ut ex nulla lege expressa Apostolica, vel humana manauerit, ut paulo antea declarauimus, & ex dictis circa definitionem constat, & paulò inferius tractando de lege humana iterum dicemus. Si autem consuetudo est praeter ius diuinum, & nulla lege expressa ceepit induci, tunc de se sufficiens est ad inducendum ius non scriptum consuetudinarium per tacitum consensum populi, & Praelatorum, seu Principum, & huiusmodi sunt in Ecclesia illae traditiones, quas vniuersa Ecclesia seruat, de quibus nec Christus Dominus, nec Apostoli expressum praecipitum tradiderunt, ut est v. g. communio laicorum sub vna specie, Baptismus infantium, & similes. Oportet autem circa huiusmodi vniuersales consuetudines Ecclesiae obseruare, non semper inducere ius non scriptum, & obligans ad vsum, vel obseruationem consuetudinis, ut est in fronte cruce signari, & orare versus Orientem, quod inter has traditiones ponit Tertul. supra, & Basil. lib. de Spir. sancto, c. 27. c. Ecclesiasticum, distinct. 11. & alij, quos alicubi allegauimus, quia alia ponunt exempla harum traditionum, quae sub praecipito non obligant. Nihilominus tamen ius aliquod inducant, vel potius ostendant, approbatum, ut sic dicam, talium actuum. Nam talis consuetudo

Quo 4 tudo

Qui actus secundum legem naturalem qui contra eam dicitur possint.

Consuetudo contra legem non valet nisi effectum habeat. D. Thom.

Tribolum incedens.

Potest aliquid per consuetudinem abrogari. Gloss.

In gentium moraliter loquendo non potest tolli.

9.

70. Aliud esse traditio, aliud consuetudo.

Tertul.

11.

Bellarmino.

Quae traditiones ex Apostolorum praecipitis manarunt.

Aliquando consuetudo Ecclesiastica sine vilo praecipito inchoari potest.

Quae consuetudo Ecclesiastica est praeter ius diuinum.

Tertul. Basil.

tudo vniuersalis Ecclesiae, esto non obliget specialiter ad aliquem usum, obligat ad credendum talem usum esse licitum, & sanctum, tum quia semper ceteris approbata ab ipsis Apostolis; tum quia vniuersalis Ecclesiae auctoritas ad hoc sufficit, cum in moribus non possit tota errare, aliquid turpe committendo, vel approbando.

Tandem dari potest consuetudo contra ius diuinum, quae in malam partem in Scriptura appellari solet traditio hominum, Marth. 15. Transgredimini praeceptum Dei, propter traditiones vestras, & Marc. 6. dicitur, Propter traditiones hominum. Vnde ad Colof. 2. dicebat Paulus, Videte, ne quis vos decipiat secundum traditiones hominum. Appellatur etiam haec traditio vana à diuo Petro Epist. 1. cap. 1. Haec ergo consuetudo nullum effectum morale legis habere potest, & ideo nihil ad nos pertinet. Non enim valet abrogare legem diuinam, vt D. Thomas supra docet, & Panormitan. cum Glossa, & aliis in dicto cap. vlt. de consuet. Et ratio est, quia licet materia talis legis, non sit intrinsecè mala, sed solum quia prohibita, & ex ea parte non repugnat per consuetudinem introduci, tamen, quia illa prohibitio diuina est, non possunt homines contra illam praeuallere, quia non possunt mutare diuinam legem, aut voluntatem. Nec Deus ipse censetur conuincere, & auferre legem (sicut infra de homine dicemus) quia nullum est principium, vel fundamentum ad hoc praesumendum de diuina voluntate, neque etiam erat expeditiens, aut diuinam decens auctoritatem, oportet enim legem eius immutabilem esse, vt infra videbimus tractando praecipue de lege gratiae. Dicunt autem aliqui ex dictis Iuristis, posse consuetudinem limitare, & quasi dispensare in diuino iure, si iusta causa subsit. Sed non est intelligendum de propria limitatione, vel dispensatione, quae obligationem legis praexistens ex parte tollat: in hoc enim sensu falsum id est; nam ratio facta de tota lege procedit cum proportionem de parte, vt infra libro decimo latius dicam. Debet ergo intelligi per modum interpretationis: sic enim consuetudo potest interpretari legem, etiam diuinam, & quod in tali casu, & tali causa interueniente, non obligat, quia non pro illo casu posita est.

Superest, vt eandem tertiam diuisionem ad legem humanam applicemus: nam de illa potissime tractamus, & in illa facilius contingit, vt consuetudo sit secundum legem, praeter legem, vel contra legem. Et quidem de his duobus vltimis membris nulla est controversia, neque aliquam declarationem addere oportet, quia de illis potissimum disputandum est in sequentibus capitibus. Circa primum autem membrum aliqui Insuperici contendunt, nullam consuetudinem esse posse secundum legem humanam. Ita sentit Felin. in c. 1. de rescrip. num. 17. cum Anton. de Butr. ibi, & Ioan. de Ligna. Domin. & Gemin. in c. 1. de conscrip. in 6. Alij vero, quos supra retuli, qui hanc tertiam diuisionem tradunt, conerarium supponunt: nam maxime illam tradunt respectu legis humanae. Veruntamen in re non est dissensio, quia hi auctores loquuntur de consuetudine, vt est quid facti, illi vero vt est quid iuris.

Et clarum est dari consuetudines facti secundum humanam iura, vt est consuetudo audiendi Missam diebus festis, vel consistendi in Quadragesima, & similes. Vnde eadem est ratio respectu legis humanae, quae diuinae, vel naturalis, scilicet, quia in omnibus potest dari frequentia actuum legi conformium, & haec est consuetudo facti.

Nihilominus tamen certum est, per hanc consuetudinem non introduci nouum, ius non scriptum, seu consuetudinarium, & in hoc sensu dicunt praedicti auctores quod licet populus per mille annos seruet legem, non introducet consuetudinem. Ratio est supra tacta, quia illa consuetudo solum est quaedam obser-

uantia praexistens legis, & ideo non tendit ad nouam legem introducendam, quia non eo animo incipit, vel continuata est, sed solum animo implendi legem. Nec etiam Princeps habet nouam voluntatem introducendi circa illam rem aliam legem, quia voluntas quasi continuata, quam semper habet, solum est, vt lex sua seruetur. Vnde recte dixit Baldus in lege vlt. C. quae sit longa consuetudo. Hanc consuetudinem secundum ius non esse dispositiuam, sed imitativam iuris, vel tu dic esse executiuam. Ex quo recte infert Glossa in cap. 1. de consuetud. in 6. & Panormit. in cap. vlt. de consuetud. num. 21. abrogata illa lege per aliquam posteriorem, abrogari etiam talem consuetudinem, etiam si illius mentio non fiat. Quia illa non addit nouum vinculum, nec censetur tanquam per se introducta, sed vt annexa legi, & in ea fundata, & ideo nulla obligatio ex ea manet ablato legis fundamento. An vero quando consuetudo antecedit, & postea fit lex scripta, reuocata lege, maneat consuetudo, supra praecedenti capite tactum est, & videri possunt quae late tractat Felin. cap. 1. de rescrip. in vlt. regula à numer. 15. & praesertim limit. 7. & Roch. sup. sect. 5. num. 7.

Quamuis autem consuetudo ius non inducat, aliquos effectus habere potest circa legem praexistentem in ordine ad perseverantiam illius, & effectus subsequentes. Atque hoc modo dicitur primo confirmare legem; sic enim dixit Gratian. §. leges, sub cap. in istis, d. 4. Leges institui, cum promulgantur, firmari autem cum moribus videntur approbantur, & significatur etiam in l. vlt. C. quae sit longa consuetudo, & optimè explicat Bart. in repet. legis, de quibus, ff. de legib. numer. 4. dicens, hanc consuetudinem confirmare legem, non per se, sed remouendo, prohibens, scilicet, contrariam consuetudinem, & abrogationem. Atque eodem fere modo dicitur hanc consuetudinem adiuuare legem, vt sumitur ex cap. sopite, de censibus nimirum, quia & faciliorem reddit obseruantiam eius, & quodammodo facit illam magis immutabilem, iuxta proximè dicta. Alius effectus huius consuetudinis est interpretari legem, imò vocatur in iure, optima legum interpretatio, cap. cum dilectum, de consuet. l. si de interpretatione, ff. de legibus, & declarat Bart. dicto num. 4. & 5. & Panormitan. dicto cap. vlt. numer. 28. & ratio est, quia indicat, quo sensu fuerit lex in principio lata, & recepta. Quod si aliquando faciat talem interpretationem, quae inducat nonnullam legis mutationem à primigenia sua institutione, illa non esset mera interpretatio, & ideo sub ea ratione illa consuetudo non erit secundum legem, sed superaddita legi. Et quantum ad hoc eadem ratio est de illa, quae de consuetudine legi contraria. Quia ex parte aliqua repugnantiam aliquam habet cum lege, vt in principio fuit posita: nam in aliquo illi derogasse dicitur. Et ita de illa quantum ad hunc effectum simul dicemus cum consuetudine abrogante legem.

Denique addi solet alius huius consuetudinis effectus, qui dicitur extensio legis. Vt si v. g. pro laicis tantum posita sit lex, & postea per consuetudinem à clericis etiam seruetur, fieri potest, vt ratione consuetudinis obligentur clerici, qui ex vi legis non obligarentur, sumpto argumento ex Panormit. per illum textum in cap. cum causam, de re iudic. num. 4. Felin. in cap. Ecclesia, de conscrip. num. 62. Couar. in 4. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 18. & Tiraquel. de primogen. num. 44. qui dicunt, consuetudinem iustam, seu communem clericis, & laicis obligare clericos ergo à fortiori consuetudo clericorum obligabit illos etiam si secundum legem laicorum inducta sit. Sed in hoc considerandum est, aliud esse, consuetudinem esse secundum legem, id est, ex vi legis, & imperio eius, aliud vero consuetudinem esse secundum legem, id est, ad instar, & similitudinem, seu

Tou imitationem eius. Nos hic priori modo intelligimus consuetudinem secundum legem, & illa re vera, non extendit legem, nisi forte per interpretationem, quae cadere possit in verba eius. Neque in dicto exemplo consuetudo est illo modo secundum legem, quia non est ex lege ciuili, sed ex libera voluntate eorum, qui facere voluerunt, quod lex ciuili praecipiebat, etiam si per illam non obligarentur, quales erant clerici in dicto exemplo. Tantum ergo dici potest illa consuetudo secundum legem ciuilem per imitationem. & ita mirum non est, quod possit nouum ius introducere: nam hoc per se habet consuetudo iuxta legem, vltimum, C. quae sit longa consuetudo, & quod illa imitatio sit alterius legis extraneae, nihil refert, neque auferit consuetudini vim suam. Vnde etiam fit, vt illa non sit propria extensio prioris legis, sed inductio nouae alterius rationis, seu fori. Nam obligatio, quae circa tales personas insurgit, re vera non est ex priori lege ciuili, sed ex noua lege ecclesiastica consuetudine clericorum introducta. Et ideo talis consuetudo vt sic, reducitur ad eam, quae est vltra legem.

CAPVT V.

De variis partitionibus consuetudinis, ex eius materia sumptis.

Quarto diuidi potest consuetudo ex parte rerum, seu materiae, circa quam versatur, sub qua multae subdiuisiones, seu faciliores partitiones contineri possunt. Sic enim diuidi potest consuetudo in canonicam, & ciuilem ad eum modum, quo diuiditur lex in membra similia. Nam si consuetudo sit in materia spiritali, erit canonica, vt consuetudo ieiunandi, seruandi aliquod festum, & in vniuersum omnis consuetudo propria clericorum canonica est, etiam si videatur aliquando circa materiam temporalem versari, quia semper versatur circa illam materiam, prout spectat ad bona, vel personas clericorum, aut ecclesiarum, & sub illa ratione sacra, seu spiritualis est. Consuetudo autem ciuilis est propria laicorum, & circa temporalem materiam versari debet, legem enim ciuilem imitatur, argumento l. vlt. C. quae sit longa consuetudo.

Dices, non esse adaequatam diuisionem, quia datur consuetudo communis laicis, & clericis, & utroque obligans, vt cap. praecedenti ex Panormit. & aliis dicebamus: illa autem non potest dici canonica, vel ciuilis, sed mixta. Respondeo, vel illa comprehendit clericos tantum, vt ciues sunt, quia est de materia pertinente ad temporale regimen, & commune bonum politicum ciuitatis, & talis consuetudo ciuilis erit, cum quia tota tendit ad finem temporalem, & subiacet potestati temporali, tum etiam, quia est à ciuitate, vt ciuitas humana est, à qua denominatur lex, vel consuetudo ciuilis. Nec est inconueniens, quod obliget clericos vt ciues sunt, quia etiam illi nomine ciuitatis veniunt, vt notat Bart. in l. 1. ff. ad municip. & Panormit. in cap. cum causam, de re iudic. & per legem etiam scriptam ciuilem possunt hoc modo obligari quoad vim directiuam, modo supra explicato. Aut est consuetudo pertinens ad clericos, vt clericis sunt, vel vt Christiani sunt, & tunc necesse est, vt consuetudo sit canonica, quia sola illa potest clericos, vt tales sunt, obligare, illa sola est eminentioris ordinis, quae possit etiam laicos comprehendere, quia semper consuetudo imitatur legem, & à potestate, seu iurisdictione eiusdem ordinis pendet. Potest autem id dupliciter contingere. Primo, quia materia, & finis consuetudinis spiritualis est pertinens ad laicos, & clericos vt Christiani sunt, & talis est vna simplex consuetudo, & canonica, qua-

lis est consuetudo seruandi diem festum vtriusque communis. Secundò contingere potest solum per quandam conuenientiam, & similitudinem, vt v. g. quia in tali loco tam iudices laici, quam ecclesiastici seruant aliquam consuetudinem in suis iudiciis. Et tunc in rigore non est vna consuetudo, sed duplex, vna canonica, & altera ciuilis, quae solum per aggregationem per modum vnius reputatur. Et ita diuisio est adaequata, & haec videntur sufficere ad expositionem eius, & deseruietque in sequentibus ad usum terminorum.

Alio modo etiam ex parte materiae potest diuidi consuetudo, in morem strictè sumptum, stylum, ritum, & forum. Quae diuisio constabit explicando tres voces vltimas: nam omnem aliam consuetudinem sub illis vocibus non comprehendimus, sub more strictè sumpto comprehendimus. Primo igitur stylus significare videtur usum specialem, in scribendo, vel loquendo, vt colligi potest ex c. quam graui, de crim. fall. vbi dicitur, ad discernendum vera rescripta Pontificia, inter alia respiciendum esse ad stylum. Vnde aliqui colligere voluerunt, stylum solum morem scribendi significare, nam ita etiam sumitur in c. venerabilem, de confirmat. vtil. vel inutil. Ita sentit cum aliis, quos allegat Rochus Curt. in dicta. Praesat. num. 28. & fauor vocis translationem primo significasse videtur aneum instrumentum scribendi, & inde translata est ad scripturam significandam, iuxta l. 1. C. de sacros. Eccles. & inde ad modum, seu ordinem scribendi. Sed licet in praedictis iuribus ita vsurpetur illa vox, non excludatur alia significata: nam etiam significat usum, & modum loquendi. Indèque videtur haec vox accommodata ad significandum modum seruari consuetum in aliquo ordine iudiciali. Et ita dixit Cyn. in l. 1. C. quae sit longa consuetudo, stylum esse praedictam alicuius curiae, & idem habet Bald. in l. vlt. C. eod. & per antonomasiam ita vocari solet stylus Romanae curiae. Et forte in idem redit, quod dicit Bart. in dicta repetit. legis, de quibus, num. 10. in fine quaestionis primae, stylum esse consuetudinem, quae respicit ordinem loquendi, & procedendi, scilicet, in iudicio. Nam ob hanc causam dixit idem Bart. in l. 1. C. quae sit longa consuetudo, num. 9. stylum solum induci per actus iudiciarios eorum, qui in iudicio versantur, Angel. vero in §. ex non scripto, Infit. de iur. natur. dicit, stylum non magis dici in iudiciis, quam extra illa. Quod certe verum est spectata generali vocis significatione: considerando autè usum eius in ordine ad ius explicandum, vel introducendum, proprie videtur respicere ordinem iudiciorum, sub iudiciis omnes Scripturas, bullas, & rescripta comprehendendo: nam licet in eis expediendis non interueniat ordo iudicialis, stylus eorum in iudiciis attenditur. Et plura de hac voce etudite congruit Christophor. de Paz in r. p. rubr. ad leges Hispaniae, quae styli appellantur.

Vt autem non sistamus in sola vocis significatione, sed rem, quae ad ius pertinet, explicemus, possumus in stylo cum proportionem ad consuetudinem duo distinguere, scilicet stylum facti, & iuris. Stylus quoad factum videtur mihi esse non tam frequentia actuum sic scribendi, loquendi, aut procedendi, quam forma illa quasi artificialis, quae seruari solet in ordine sermonis, scripturae, aut processus, ita vt inter partes eius, vel talia verba vsurpentur, vel tali modo, aut ordine constituantur. Haec enim significatio ex communi usu constat, & ex iuribus allegatis, & sumi etiam potest ex l. 1. C. de sacros. Eccles. vbi dicitur, Volumatis vltima stylum liberum esse debere, id est, formam disponendi per testamentum, vbi constat, stylum esse quid facti, & non significare frequentiam actuum, sed ipsam formam disponendi. Et clarius in illa significatione vsurpatur l. 3. Cod. de bon. vacant. lib. 10. Et sic etiam dixit Terent. in Andria, Dissimili oratione facti Terent. f. 10.

13. Consuetudo contra ius diuinum nullum effectum habet.

D. Thom. Panorm. Glossa.

Consuetudo circa ius diuinum potest esse interpretans eius.

14. De consuetudine diuina secundum praeter, & contra legem humanam.

Felin. Anton. de Butr. Ioan. de Ligna. Domin. Gemin.

Datur consuetudo facti secundum legem humanam non iuris.

15.

Bald.

Glossa Panorm.

Felin. Rochus.

16. Quis effectus habet traditio consuetudinis.

Bart.

Consuetudo canonica, & ciuilis.

Zanov.

Bart. Panorm.

Panorm. Felin. Couar. Tiraq.

seu

Stylus quis significat.

Roch.

Cyn.

Bald.

Bart.

Bart.

Angel.

Christoph. de Paz.

4. Stylus facti quis.

facte, a. stilo. At veid quia in loquendo maxime, & scribendo talis forma vsu comparari solet, ideo vsus ipse, seu consuetudo, sic scribendi, vel loquendi, stylus appellatur, & ita significat consuetudinem facti, vt tenet Bald. in dicta l. r. C. de sacros. Eccl. & in l. si quis intra. C. de bon. praescriptorum. Quod intelligendum est non absolute de quacumque consuetudine, sed in tali materia, vt supra dixi.

Si ergo ex tali stylo facti introducatur obligatio feruandi talem modum, vel ordinem in pronuntiando, seu procedendo, quoad hoc stylus erit ius speciale, & non scriptum. Vnde quia haec obligatio non videtur ordinari posse introduci per stylum facti, ita vt vim legis habeat, nisi in his, quae iudicia concernunt, id est stylus specialiter vt est quid iuris, videtur accommodari ad iudicium morem, & ordinem, vt ex Bart. diximus. Nam in aliis materiis, sermonibus, vel scripturis vsus sic, vel sic loquendi, aut scribendi parum videtur referre ad commune bonum, vt possit legem inducere: in iudiciis autem multum referre potest, adeo vt dixerit Anchar. conf. 53. stylum curiae facere ius in casibus a iure non decisis. Et ideo stylus, vt est aliquid iuris, proprie dicitur ad iudicia pertinere. Sic ergo stylus est quoddam ius non scriptum, interdum positum obligans, vt ab eo non recedatur, iuxta l. vt. C. de iur. interdum obligationem tollens, vt licet iure communi sententia debeat pronuntari a iudice, de stylo curiae dicitur non esse necessariam. Interdum interpretationem iuris inducit, etiam authenticam, & sequendam. Quomodo autem stylus introducatur, vt habeat hos effectus, cum proportione ad consuetudinem, explicandum est, & in sequentibus si quid habuerit speciale adnotabitur.

Atque hinc tandem intelligi potest, quae & quales censenda sint leges styli. Dupliciter enim potest illa determinatio sumi, eum aliqua lex dicitur esse styli. Vno modo, vt illa denominatio sit ab obiecto legis, seu materiae, circa quam versatur. Et sic proprie talis lex per se non pertinet ad consuetudinem, sed magis ad legem scriptam, quae disponit de stylo seruando in his, quae concernunt iudicialia, sicut in rhetorica dicuntur leges styli, quae tradi possunt de modo, & ordine granitorum, ac suauiter, ac clare loquendi, vel scribendi. Et huiusmodi sunt leges styli regni Hispaniae, in quibus etiam saepe stylus moris, & consuetudinibus allegatur. Et ita existimo ab ipsa materia denominationem illam suscepisse, licet Christoph. de Paz supra numer. 53. aliter illam rubricam explicet. Alio vero modo potest lex styli dici ab intrinseco modo quo introducta est per solum vsu in tali materia forensi, seu iudiciali, & sic est proprie ius non scriptum sub consuetudine comprehensum, vt explicatum est.

Aliud membrum dictae partitionis erat ritus: nam hunc etiam inter ea, quae ad consuetudinem pertinent, ponit Rochus Curt. in dicta Praefat. numer. 28. ex Panormit. in cap. cum secundum, de tempor. ordin. vbi sic inquit, Ritus est consuetudo solemnitate praebens in aliquo actu exercendo, ita vt ob vsu disponit erga solemnitatem actus, ritus, seu obseruantia dici possit. Et solum allegat cap. vltim. de consuetud. vbi nihil de ritu in particula dicitur. Iuxta quam descriptionem, etiam stylus exit quidam ritus, licet non omnis ritus dici possit stylus. Idem veid Panormitanus in cap. in aliquibus, de decim. in princip. restrictius dixit, Ritus significat mores in spiritualibus. Et iuxta hoc non omnis solemnitas actus dicitur ritus, sed specialiter illa, quae est in materia sacra, vt sacrificij, sacramentorum, & sacramentalium, aut orationum, seu diuinorum officiorum, & hic videtur communis Ecclesiasticus vsus illius vocis. Nunquam autem probauit Panormit. illam vocem specialiter significare consuetudinem ali-

quam, imo in cap. presbyter, de sacra vnct. notat idem Panormit. quod ritus est quaedam solemnitas, & forma specialiter in actu sacramentali.

Quapropter doctrina data de stylo videtur ad ritum applicanda. Nam ritus esse potest vel quid facti, vel quid iuris, item vt est quid facti, primo, & per se consistit in solemnitate aliqua, seu caeremonia alicuius actus. Et in hac acceptione vsurpatur in tribus capitulis allegatis. Vnde ad huiusmodi ritum non est per se necessaria consuetudo, nec actuum frequentia, saepius enim instituitur ante omnem vsu, aut verbo, vt Christi Dominus instituit substantialem ritum sacramentorum, aut scripto, vt multae accidentales solemnitates, & actiones sacrae ab Ecclesia institutae sunt, vt constat. Non repugnat autem, imo etiam saepe contingit, ritus huiusmodi vsu, & consuetudine introduci, & tunc talis consuetudo dici potest ritus quidam, vt voluerunt dicti auctores, oportebit autem illam distinguere, vt est quid facti, vel iuris. Nam priori modo erit frequentia sic operandi in tali materia, posteriori autem modo esse poterit ius aliquod non scriptum in eadem materia per illam frequentiam inductum, & sic saepe omnes consuetudines canonicae in actibus pertinentibus ad cultum Dei, quantum eis dant formam, seu specialem modum, dici poterunt ritus. Quale autem sit hoc ius, & quomodo introducatur ex generalibus regulis, de consuetudine petendum est: nihil enim videtur habere speciale, sed cum proportione principia de consuetudine applicanda sunt.

Tertium membrum in eadem partitione positum est, Fororum, quae vox in communi iure vsuata non est in hac significatio, & ideo Bart. Panormit. Rochus, & alij de consuetudine scribentes, illius non meminerunt. Tamen in legibus nostri regni fororum inter consuetudines ponitur, in l. 7. tit. 2. partit. 1. vbi id notat Gregor. Lopez, & considerata illius vocis deriuatione, videtur idem esse quod stylus, prout a nobis explicatus est, vel parum ab illo differre. Forum enim in vsu vulgari locum publicum significare solet ad mercaturam, & negotiationes venales destinatum, vt est apud Isidor. lib. 1. orig. cap. 6. & quia iudicia in his locis publicis exerceri solent, ideo credit, illud nomen translatum esse ad significandum locum iudiciorum. Idem veid lib. 15. orig. cap. 2. & libro 1. & Etymol. cap. 15. Forum ait, exercendarum litium locum significare, & a fando esse dictum, & habetur in capitulo forum, de verbor. significat. Vnde etiam significare solet proprium territorium vniuersitatis, que iudicis, aut Praelati, & ita videtur sumi in tit. de foro compet. vt ibi Hostiens. Panormit. & alij notant. Atque hinc etiam actiones iudiciales per antonomasiam vocari solent actiones forenses, vt in l. penult. ff. de feriis, vnde etiam dicta sunt instrumenta forensia scripturae publica, quae fidem in iudicio faciunt l. comparationes, C. de fide instrumen. Ita ergo consuetudines pertinentes ad ordinem iudiciorum forenses dici possunt.

Haec igitur consuetudines censentur in Hispania comprehendendi nomine fori: nam leges, quae fori dicuntur, ex vsu originem habuerunt, vt in earum praemio dicitur, & dubium non est, quin vsus in tali materia possit inducere, non minori ratione, quam in aliis. Vnde dicitur in l. Labeo, ff. de statulib. Morem agentium sequi debemus, & in l. 1. §. in honorariis, ff. de variis, & extraord. cogn. expresse dicitur, pro fori consuetudine asimationem habendam esse, & notat Bart. in dicta l. de quibus. Vnde in hac significatione constat, parum ab stylo differre, vnde licet in Hispania distinctae sint leges fori, & leges styli, tamen haec censentur esse quasi interpretationes illarum, vt in rubrica illarum dicitur. Differunt nihilominus forum, & stylus, quod

quod forum non significat ordinem, aut modum loquendi, aut procedendi in iudicio sicut stylus, sed significare videtur omnia iura competentia ratione iurisdictionis, vel in ordine ad illam, vel vsu eius. Vnde tota collectio legum spectantium ad iurisdictionis vsu videtur posse nomine fori, quasi collectiue sumpto, significari, quamuis singulae etiam leges huiusmodi soleant dici fori, Hispanae fueros.

quod forum non significat ordinem, aut modum loquendi, aut procedendi in iudicio sicut stylus, sed significare videtur omnia iura competentia ratione iurisdictionis, vel in ordine ad illam, vel vsu eius. Vnde tota collectio legum spectantium ad iurisdictionis vsu videtur posse nomine fori, quasi collectiue sumpto, significari, quamuis singulae etiam leges huiusmodi soleant dici fori, Hispanae fueros.

Hinc dicunt aliqui, forum in hac acceptione non solum consuetudinem significare, sed indifferenter comprehendere leges scriptas, vel non scriptas, seu consuetudine introductas circa vsu iurisdictionis, & iudiciorum. Ita sensu Burgos de Paz in l. 1. Tauri. nu. 385. leges enim fori scriptae sunt, & tamen sub nomine fori recte comprehenduntur. De illis autem legibus fori frequentius sentiunt Hispani Iurisperiti non habere vim legum, nisi in virtute consuetudinis, ita vt lex scripta fori ius non conferat, neque ad probationem sufficiat, nisi vsus eius probetur, vt docet Gregor. Lop. dicta l. 7. & l. 28. tit. 15. partit. 7. & Suarez in Procem. fori, numero 1. 2. & 3. & Va def. in additione ad illum, & Christoph. de Paz in rubric. ad l. Styli. p. 1. numero 36. & alij circa l. 1. Tauri, quae est l. 3. tit. 1. lib. 2. compil. ex qua idem colligitur. Quod si hoc verum est, profecto leges fori, vt scriptae sunt, non sunt leges. Nam lex scripta non habet vim, & substantiam suam ab vsu, sed ex institutione, & promulgatione; illae autem non sic institutae sunt, & propositae, vt per se obligent, sed solum quantum de vsu consistenterit. Solum ergo sunt quasi memorialia consuetudinum, ac subinde ius earum, illis non obstantibus, erit ius non scriptum, & consuetudinarium, quia talis scriptura ei non repugnat, vt supra dictum est.

Sed quidquid sit de illis specialibus legibus fori, non dubium est, quin potuerint dari leges scriptae de toto negotio forensi, & aliquae etiam potuerint consuetudine introduci, & ita omnia, quae diximus de stylo quoad factum, & quoad ius scriptum, vel non scriptum, cum proportione possunt ad forum applicari. Adde etiam, licet in regno Castellae leges fori ad illam materiam iudiciorum determinentur, fortasse in aliis regnis Aragoniae, & c. alio modo, vel latiori significato sumi.

Fora enim ibi appellari videntur leges propriae illorum regnorum antiquae, & quasi inuolabili vsu confirmatae, & maxime quae pertinent ad modum regimini, & iurisdictionis Principis, & subiectionis populi, & nobilitatis, & fortasse plura complectuntur, & mihi non constat, an ab expressa institutione originem habuerint, vel consuetudine sint introductae, utroque enim modo introduci potuerunt, si iusta, & rationalia sint, vt supponimus. Exceptis ergo his specialibus vocibus, aut consuetudinibus, omnia alia iura vsu introducta in quacumque morali materia generale nomen consuetudinis retinuerunt. Atque ita constat, per hanc partitionem non multiplicari formaliter, vt sic dicam, ius consuetudinarium, sed tantum materialiter ex parte rerum, seu materiae, circa quas versatur. Idemque est de aliis, ac similibus partitionibus, quae facile excogitari possunt.

Vltimo notanda est alia diuisio, quae utilis esse poterit ad sequentia. Nam diuidi potest consuetudo in positiuam, priuatiuam, & seu negatiuam. Prior est positiuo vsu dicitur originem, & in frequentia actuum quoad factum consistit, & ita quod ius ad agendum inclinatur, vel obligat. Posterior vero consistit potius in non agendo, & dicitur originem ex non vsu, & ita interdum vocatur. Quatenus vero ille non vsus frequens, seu continuatus est, habet modum consuetudinis, quae veluti in facto consistit, & si ius aliquod inducit, ad non agendum tantum inclinatur, vel obligat. Est autem

A hoc loco notanda distinctio de non vsu negatiuo, & priuatiuo quam infra circa priuilegia latius explicabimus. Quia non vsus negatiuus non inducit consuetudinem, vt recte notauit Paul. de Castro in dicta l. de quibus, quia non est actio, nec ommissio moralis, & ita non habet rationem moralis & voluntarij vsus, sine quo non potest consuetudo introduci. Priuatius autem non vsus continuatus, aut suis temporibus repetitus consuetudinem moralem inducit, propter contrariam rationem. Maxime quia hic non vsus moraliter non est sine actu positiuo, sicut de omissione Theologi dicunt. Id autem dupliciter contingere potest. Primum, quia ille non vsus consistit in carentia alicuius circumstantiae, vel solemnitatis alicuius positiuus actus, vt est v. g. incestuosum contrahere matrimonium sine dispensatione: nam ex frequenti vsu colligunt multi cum Nauarr. illam esse veram consuetudinem, quae potuit auferre illud impedimentum, & talis dici potest non negatiua tantum, sed positiuam consuetudo, quia non est de omissione, sed de actu facto cum tali negatione, nec negatio sufficeret ad consuetudinem sine actu. Aliter vero contingit, vt non vsus consistat in sola carentia actus tempore alia debito, vt erit ommissio audiendi Missam tali die non obstante lege, quae ommissio vt consuetudinem inducat debet esse voluntaria, & ex ea parte actum aliquem includit, formaliter vero consistit in carentia actuum, & ideo priuatia consuetudo dicitur. Et dici etiam potest distinctio, quamuis haec vox aequiuoca sit, vt notat Rochus Curt. dicta Praefat. num. 30. & 31. quia distinctio proprie videtur supponere consuetudinem: nam cum ab ea recedatur vocari solet distinctio, siue ab illa recedatur per contrarios actus, atque adeo per consuetudinem positiuam contrariam, siue per solum omissionem antiqui vsus, utroque enim modo contingere potest, vt constat. Et hoc modo dari potest distinctio per contrariam consuetudinem, & potest etiam dari negatiua consuetudo, quae non sit distinctio, si consuetudinem oppositam non supponat. Veruntamen etiam dici potest distinctio sine respectu ad priorem consuetudinem, quae praecesserit, sed tantum ad illam, quae postea, vel deberet induci. Et ita videtur illa voce vti I. C. Iulianus in l. de quibus, ff. de legib. in fine. Et sic formaliter consistit in carentia actuum, & proprie significat consuetudinem negatiuam, vel priuatiuam. Et in hoc sensu claritatis gratia illa voce vtetur, quomodo autem illa habeat moralem vim consuetudinis, vel effectus eius, in sequentibus videbimus.

CAPVT VI.

Quae sit consuetudo bona, & rationalis, vel praua, seu irrationabilis.

Haec potest esse alia diuisio consuetudinis, quae ad moralem rationem, & effectus consuetudinis explicandos, necessaria est, & ideo hic esse praemittendam censui. Duplex autem partitio in titulo insinuat, vna est consuetudinis in bonam, & malam, alia est in rationabilem, & irrationabilem, quae voces non sunt synonymae, sed aliquid addit secunda ultra primam, & ideo de illis sigillatim dicendum est.

Cum ergo diuiditur consuetudo in bonam, & malam, de bonitate moralis, id est, de honestate, & malitia illi opposita intelligenda est, quia alij bonitates per se spectatae vel malitiae illis tantum oppositae, non reddunt homines, aut mores eorum bonos, vel malos: hic vero solum consideratur consuetudo vt moralis est, & regulam aliquam morum humanorum constituere, vel auferre potest. Et ideo etiam non adicitur in illa diuisione tertium membrum de consuetudine indifferente, quia vel in vsu exercitio dari non potest, vt est verumulus

zald.

Bar.

Anchar.

Varij effectus styli in summa.

Qua & quae leges styli.

Christoph. de Paz.

Ritus quid significet. Roch. Panorm.

Panorm.

Panorm.

Ritus facti vel iuris.

11. An fori indifferenter comprehendit leges scriptas, & non scriptas.

Greg. Lop. Suarez. Valdes. Christoph. de Paz.

Forum quid sit. Bart. Panorm. Rochus.

Greg. Lop.

Isidor.

Hostiens. Panorm.

12.

14. Diuisio consuetudinum in positiuam & negatiuam.

Eccl.

Forum, & stylus, & c. differunt.

similius, vel licet admittatur, illa ut sic spectata est impertinens ad ius constituendum, nisi reducat ad aliquam rationem honestatis, modo statim explicando. Unde etiam intelligi potest, diuisionem illam dari de consuetudine, ut est quid facti, nam ius consuetudinis non potest esse turpe, seu inhonestum, quia inuoluit contradictionem cum ratione iuris, quod turpe sit. Sicut enim lex, si sit iniqua, non est lex, ita ius iniquum non potest esse ius, ideoque consuetudo mala solum potest esse in facto, non potest autem aliquid iuris inducere, nisi cesset eius malitia. Datur ergo diuisio illa de consuetudine, ut in facto publico, & communi alicuius communitatis consistit, & sic est per se satis clara, tum quoad existitiam utriusque membri, quia sicut in singulis personis possunt esse honestae, & prauae consuetudines, ita & in populo, & communitate, tum etiam quoad sufficientiam eius, ut declaratum est, tum denique quoad membrorum distinctionem, quae ex ipsis terminis nota videtur.

Ut autem magis explicetur sensus distinctionis, & distinctio membrorum, aduerto ulterius, duobus modis esse posse consuetudinem bonam, vno modo ex parte obiecti tantum, alio modo etiam ex parte operantis, & ex circumstantiis actuum honestorum, per quos intro ducitur, & hoc posterior dicitur bona simpliciter, prior vero secundum quid solum, scilicet obiecti, si caetera requisita illi defuerint. Quia bonum simpliciter tantum ex integra causa consistit, & ideo ut consuetudo sit honesta simpliciter oportet, ut per actum vniuersum esse honestos generet, ut autem sit bona tantum obiecti, satis est, quod sit de obiecto de se bono, id est, ex actibus, qui ex vi obiecti sui, vel boni sint, vel bene fieri possunt, & ex iusta causa fieri. Atque pari ratione (licet non modo omnino simili) subdiuidi potest mala consuetudo. Nam quia malum est ex quocumque defectu, ideo vndeque sit mala, consuetudo potest dici mala simpliciter: nihilominus tamen vna potest esse mala ex parte obiecti ipsorum actuum, in quorum frequentia consistit, quia nimirum ex vi obiecti mali sunt: alia vero versari potest circa materiam de se non malam, & nihilominus esse aliunde mala ex parte operantis, vel ex alia circumstantia, aut conditione impediende bonitatem. Quando ergo consuetudo est mala per se, & ex obiecto, non meretur nomen consuetudinis, sed abusus, seu corruptela, ut iura loquuntur, quia talis consuetudo non potest ius proprium inducere, nec potest per illam fieri, ut actus consuetus bonus sit, aut non malus. At si consuetudo sit saltem obiecti bona, seu non mala, licet non bene inducta fuerit, nec per actus male factos ab operante, aliquid bonae consuetudinis retinet, & ex illa parte non repugnat, ut aliquid iuris non scripti retinere, seu inducere possit.

Pro cuius declaratione aduerto ulterius, aliquam consuetudinem posse esse malam natura sua, quia actus vel sine intrinseco mali, vel ita sunt mali, quia prohibiti, ut per nullam humanam potestatem honestari possunt, & tunc proprie dicitur consuetudo mala ex vi obiecti, & de tali consuetudine certum est, non posse ius aliquod introducere, quia est contra ius naturale, vel diuinum, de quibus iam dictum est. Alio vero modo potest actus, seu materia consuetudinis esse mala, solum quia prohibita iure humano. Et de tali consuetudine dici non potest, quod sit simpliciter nulla, vel nullius momenti, ut ex iterum dicendis, & ex capitibus sequentibus constabit. Et in illa habere potest locum regula illa, *Multa fieri prohibentur, quae tamen facta tenent*. Et ratio est, quia talis consuetudo non est intrinsece mala, neque habet malitiam in se, sed per humanam potestatem, & voluntatem, & ideo licet in fieri sit mala, potest in facto esse carere malitia, si tandem cesset, seu auferatur humana prohibitio, & ita absolute, & simpliciter loquendo, non est illa consuetudo mala ex vi so-

Consuetudo mala solum in facto esse potest, non iure sua qua.

Consuetudo bona duplex

Consuetudo mala intrinsece nullum ius inducit.

lius materia per se spectata, sed solum supposita prohibitione humana, seu ex vi illius, ideoque non repugnat, aliquid iuris per eam introduci. Idemque a fortiori erit, si actus, per quos inducitur consuetudo, nec per se mali sint, nec prohibiti etiam per legem humanam, sicut tamen cum aliqua mala circumstantia ex parte operantium, tum enim si talis circumstantia sit separabilis ab actu, fieri potest, ut consuetudo quoad circumstantiam non valeat, quoad substantiam autem actus valeat, sicut alibi de voto diximus, ut sit consuetudo celebrandi aliquod festum per ludos indecentes, vel taurorum agitationem, non tenet quidem consuetudo quoad modum, teneat autem potest quoad substantiam observationem. Et ita censendum est, nisi aliunde certò constet, non fuisse populi consensum, & voluntatem aliter se obligare: nam, ut infra dicemus, sine consensu non inducitur consuetudo. Tunc autem illa circumstantia dici potest de substantia talis consuetudinis, & consequenter illa esse praua intrinsece, & ex obiecto propter illam inordinationem, & necessariam connexionem eius cum actu, saltem ex primaria intentione operantium.

Iam vero occurrit dubitatio circa aliud membrum illius partitionis continens aliam diuisionem consuetudinis in rationabilem, & irrationabilem: est enim obsecranda, an haec duo membra idem importent, quod praecedentia, & qua regula tam inter se, quam ab illis discernenda sunt: in hoc enim laborant Doctores, & variè loquuntur. Et primò Nauar. in Commēt. de spoliis, §. 14. definit rationabilem consuetudinem esse illam, *quae non est contra legem naturalem, vel diuinam directè, vel indirectè, & è conuerso, omnem, & solum consuetudinem, quae directè, vel indirectè repugnat naturali legi, vel diuinae, esse irrationabilem*. Idem autem est consuetudinem esse contrariam legi naturali, vel diuinae, quod esse malam ex vi sui obiecti, seu materiae, ut ex declaratione data constat. Probat autem suam sententiam primò ex Augustino Epistol. 118. cap. 2. dicente. *Quod neque contra fidem catholicam, neque contra bonos mores esse conuenitur, indifferenter est habendum*. Secundò, quia quod est contra legem naturalem, vel diuinam, per consuetudinem induci non potest, & è conuerso quidquid tale non est, per consuetudinem induci potest; ergo prior consuetudo irrationabilis est, posterior vero ratioabilis. Consequentia patet, quia nulla consuetudo praeualere potest, nisi rationabilis, & nulla induci non potest, nisi irrationabilis. Antecedens autem probatur, quia quidquid per legem humanam induci potest, consuetudine etiam potest induci, & è conuerso quidquid non potest induci consuetudine, nec lege humana statui potest. At verò lex humana statuere potest quidquid non repugnat legi naturali, nec diuinae, non verò quod illis repugnat, argumento cap. *sum quidam*, 27. quæst. 1. & Clement. *Pastoralis*, de re iudic. ergo. Eandem sententiam indicat idem Nauar. conf. 3. de censib. dicens, non esse irrationabilem consuetudinem, nisi quae est contra ius naturale, vel diuinum. Quod etiam sentit Gerson 3. p. Alphab. 62. lit. P. Supplement. Gabr. 4. d. 42. q. 1. art. 3. dub. 6.

Alij verò aliter dicunt, omnem consuetudinem malam, quia est contra legem, siue naturalem, siue diuinam, siue humanam esse irrationabilem. Unde è contrario iudicant, illam consuetudinem esse rationabilem, quae bona est saltem ex parte operis, & materiae non prohibita, quidquid sit de malitia quasi extrinseca, & per accidens ex parte operantis. Citatur Glossa in cap. vlt. de consuetudin. verb. *rationabilis*, dicens, *Illam dico rationabilem, quam non improbant iura*. Clarius Glossa in cap. *ad nostram*, eodem, verb. *Canonice*, dicens, *Non valet consuetudo contra canonicam institutionem, & videtur sumi ex illo textu, in quo quaedam consuetudo minus rationabilis dicitur, quia canonice obuiat institutis*; ergo satis est, consuetudinem esse malam, quia

Consuetudo rationabilis, & irrationabilis.

Nauar.

August.

Nauar.

Gerson. Gabr.

Glossa.

7. Impugnatur praedicta sententia.

Nauar.

8. Impugnatur.

quia prohibita per Ecclesiasticam legem, ut irrationabilis censetur. Item facit cap. *cum non liceat*, de praescrip. quatenus statuit, *non posse praescribi contra obedientiam*. Et alia multa iura similia à praedictis glossis allegantur. Ratione etiam confirmari potest, quia lex iusta est rationabilis; ergo consuetudo illi contraria erit irrationabilis; ergo omnis consuetudo mala, siue ex natura rei, siue quia prohibita iure diuino, vel humano, irrationabilis erit; & è conuerso omnis non prohibita erit rationabilis.

Sed nihilominus dico in primis, consuetudinem rationabilem, & irrationabilem non directè distingui per hoc, quod sint, vel non sint prohibita iure naturali, vel diuino, nec per bonitatem, vel malitiam, quam ex vi materiae, vel obiecti habeant. Probatur, quia licet omnibus vsus contrarius iuri diuino, vel naturali, irrationabilis sit, non tamen solus ille, quod declaro dupliciter. Primò, quia si loquamur de vsu spectato in ordine ad inducendum ius consuetudinis, sic aliquis vsus, seu consuetudo potest esse vniuersi; honesta in facto, & in ordine ad ius inducendum esse irrationabilis, non quia in bonitate deficiat, sed potius (ut ita dicam) quia excedat: talis autem consuetudo non est contra ius naturale, vel diuinum, directè, vel indirectè; ergo. Maior patet de consuetudine audiendi Missam quotidie à toto populo obseruata, quae honestissima est, & si fieret animo inducendi ius, quoad id, imprudenter fieret, ac subinde irrationabilis sub ea ratione dici potest, & idem est in similibus. Haec verò ratio non conuincit, quia talis consuetudo non est irrationabilis, sed intentio inducendi obligationem per illam, seu ad illam esse irrationabilis, & ut sic dici potest contra naturale ius. Sicut lex positua id praecipiens non esset de materia irrationabili in se, ipsa tamen lex esset irrationabilis, & ut sic esset contra naturalem rationem, & prudentiam. Quod si sub ea ratione dicatur materia illa irrationabilis, non quia mala, sed quia improporcionata ad legem communitatis, etiam illo modo repugnat rationi naturali dicenti, non omnem materiam honestam esse materiam legis humanae, idem autem cum proportione est de iure tacito consuetudinis, & de expresso legis. Solum ergo illa ratione probatur, posse ius consuetudinis esse irrationabile, ac subinde nullum, licet consuetudo secundum se irrationabilis non sit, sed honestissima, quod verissimum est, sicut potest esse lex iniusta, licet res praecipua iniqua non sit. Nihilominus tamen illa ratio videtur efficax contra Nauar. tum quia destruit fundamentum eius, ut statim ostendam, tum quia illa videtur sentire, consuetudinem non esse irrationabilem in ordine ad ius inducendum, nisi quia directè, vel indirectè est contra legem diuinam, vel naturalem in actibus suis, seu in ipso facto, ut in suo fundamento ostendit.

Secundò verò impugnatur clarius illa sententia, quia multae consuetudines non contrariae diuino, vel naturali iuri, censentur in iure irrationabiles, non solum in ordine ad ius inducendum propter excessum bonitatis, sed absolute, & secundum se, propter defectum aliquem, seu inordinationem, quae licet non attingat illum gradum malitiae, sufficit ad constituendam consuetudinem irrationabilem; ergo ut consuetudo sit rationabilis non sufficit illa duplex negatio, nec quod sit bona, aut non mala, quantum est ex vi obiecti. Probatur antecedens, ex consuetudine non seruandi interdictum generale loci quoad aliquas circumstantias eius; de qua loquitur cap. *cum inter*, de consuetud. & dicitur esse irrationabilis, cum tamen nihil contineat contra ius diuinum, vel naturale, vbi Abb. notab. 3. aduertit, omnem consuetudinem contra honestatem esse irrationabilem, iuxta cap. *cum ducerem*, ne vit. & honest. cleric. Intelligit autem contra honestatem, id est, contra decentiam, quae non semper includit aliquid contra

ius diuinum, vel naturale. Ut v. g. quod laici in choro sedcant cum clericis, non est contra ius diuinum, vel naturale, & tamen indecorum est, & ideo non potest consuetudine introduci. Idem censent Canonistae de consuetudine venandi causa voluptatis in clericis, ut Ioan. Andr. in cap. 2. de Cler. venat. & multa similia refert Rochus in cap. vlt. de consuet. n. 30. Diceret tamen Nauar. haec, & similia esse indirectè contra legem, vel diuinam, vel naturalem. Sed hoc non satisfacit, tum quia explicari satis non potest, in quo consistat illud indirectè, cum totum illud factum possit consistere sine violatione legis diuinae, aut naturalis; tum quia magis videtur esse indirectè contra ius naturale opus prohibitum lege humana, cum ius naturale praecipiat superioribus obedire, & tamè ipse Nauar. negat, illam consuetudinem esse directè, vel indirectè contra ius naturale, vel diuinum, tum denique quia saltem concluditur, consuetudinem illam non esse malam ex vi materiae, & obiecti, & nihilominus irrationabilem reputari.

Tandem fundamentum Nauarri contra illum retorqueri potest, falsum est enim legem humanam posse praecipere quicquid non repugnat legi diuinae, vel naturali: nam licet non possit praecipere aliquid eis repugnans, non ideo potest praecipere quicquid eis non repugnat, ut supra dictum est. Et patet in operibus consiliorum, vel etiam in bonis, quae repugnant consiliis, ut est matrimonium, & (magis ad causam) in operibus minus conuenientibus, vel decentibus, licet contra illa iura non sint, ut esset lex praecipiens ludos minus decentes, aut non expedientes, etiam si mali non essent; vel concedens clericis actum, vel habitum non satis honestum, vel similia; ergo leges humanae possunt esse irrationabiles; etiam si non sint prauae, ex materia prohibita iure diuino, vel naturali; idem ergo esse potest in consuetudine.

Deinde contra aliam sententiam addo, ut aliqua consuetudo irrationabilis sit, non sufficit, quod sit contra iura canonica, neque id semper esse necessarium. Ita sentiunt Panorm. & ferè alij in d. c. vlt. de consuet. Bart. in d. l. de quibus, ff. de legib. & in l. 2. C. quae sit legitima. & alij, quos statim referam. Et probatur prior pars, quia consuetudo irrationabilis non potest praeualere contra legem humanam, ut habetur in d. cap. vlt. de consuet. & tamen consuetudo contraria legi humanae potest praeualere contra illam, ut infra ostendemus; ergo non omnis consuetudo contraria legi humanae potest censeri irrationabilis. Altera pars clara est in his, quae sunt contra ius diuinum, vel naturale, licet non sint specialiter prohibita per legem humanam. Praeter haec verò sunt aliqua, quae licet nulla lege specialiter sint prohibita, habent indecentiam, vel conditionem aliquam, ob quam inepta, & indigna censentur, ut per consuetudinem inducantur; ergo in talibus consuetudo erit irrationabilis, etiam si canonibus, seu legibus contraria non sit. Antecedens declaratur ex illo Pauli 1. Cor. 1. *Omnis vir orans, aut prophetas velatio capite, deturpat caput suum; & infra, Turpe est mulierem ronderi, aut decaluari*. Haec enim, & similia non sunt absolute prohibita iure naturae tanquam moraliter mala, & nihilominus licet nulla lege positua diuina, vel humana vetentur, habent quandam indecentiam, ut significauit Paulus subiungens, *Neque ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi, mulier autem si comam nutriat, gloria est illi, vbi Ambr. naturaliter hoc honestum, & propemodum decretum vult esse*. Vbi meritò dixit naturaliter, & propemodum, non seclusa lege positua, haec decentia naturalis est, non lege naturali rigorosè contrarium prohibete, sed propemodum. Id autem sufficit, ut consuetudo illi decentiae contraria irrationabilis sit. Potest etiam hoc declarari ex operibus, quae licet lege positua non prohibeantur, neque intrinsecam habeant malitiam, in malum fo-

Ioan. Andr. Roch. Nauar.

Nauar.

Retorqueretur Nauarri argum.

10. Ut consuetudo irrationabilis sit, non sufficit, quod sit contra iura canonica.

D. Paulus.

D. Ambr.

nare dicuntur à Theologis, quia periculum mali habent, præsertim si frequenter fiant, aut communitè permittantur, ut est vendere officia iustitiarum, item dona recipere ministros iustitiarum, itè dare spirituale, interueniente dono temporali, etiam si non detur in pretium, item subditos non visitari, aut corrigi à Prælatiis, & similia. Consuetudines ergo de huiusmodi rebus, seclufa lege prohibente irrationabiles merito cèlentur. Deniq; declarari hoc potest ex his, quæ diximus in materia de iuram. & de voto, aliqua esse, quæ licet non malè fiant, malè promittuntur, ut maritum non accusare mulierem de adulterio, non reuocare testamentum, & similia, & ita potest esse promissio irrationabilis, etiã si materia eius nulla lege prohibita sit; ita ergo cõsuetudo. Et talis est in vniuersum illa, quæ præbet licentiam peccandi, ut esset, quoddam filij spiritus essent aquè hæredes ac legitimi, quoddam homicidium leui poena pecuniaria puniretur. Quæ exempla cum aliis latè prosequitur Rochus dicto cap. vlt. n. 26.

Rochus.

11. Consuetudo mala esse potest licet ex materia inanis non sit.

Panorm.

72.

13.

Panorm.

Rochus.

Bar.

Iason.

Menech.

74.

Irrationabilis consuetudo qua.

A sit perniciofa, vel aliam similem conditionem habuerit, etiam si contra ius diuinum non sit: nam si hoc habuerit, illa maximè irrationabilis semper censetur. E contrario verò illa iudicabitur rationabilis, quæ nec fuerit contraria iuri diuino, aut naturali, nec aliquam ex dictis conditionibus habuerit. Et fortè Nauar. supra nihil aliud in re intendit, sed videtur existimasse, hæc omnia breuiter comprehendere per illam particulam directè, vel indirectè, quæ tamè multò obscurior mihi videtur, quia vt intelligi possit, sed potest aliter, quàm per similia exempla explicari. Et illud indirectum nunquam est necessarium esse tale, vt ratione illius materia consuetudinis vetè, & in rigore habeat intrinsecam malitiam contrariam iuri naturaliam re vera hoc necessarium non est ad consuetudinem irrationabilem, vt ostendi.

Nauar.

Alius modus respondendi est, de hac re non posse absolutè regulam generali traditi, sed relinquendum esse arbitrio prudentis. Quam regulam tradit Glossa in cap. i. de constit. in 6. verb. *rationabile*, quam ibi Franc. & alij sequuntur, & fuit sententia Holtiens. in sum. tit. de consuetud. §. *quid sit consuetudo*, eumque sequitur Ioan. Andr. Panorm. & alij in dicto cap. vlt. de consuetud. cum Bart. & aliis. Qui quidem priorem respondendi modum non reiciunt, sed illum acceperunt vt aptum ad informandum animum eius, qui in particulari hoc iudicaturus est, vltimam verò resolutionem ponunt in prudenti arbitrio. Ipsi verò hoc declarant in ordine ad iudicem, qui in exteriori foro de qualitate consuetudinis iudicaturus est: eumque proportionè verò applicari potest ad confessorem in suo iudicio poenitentiali, & ad Doctorem in consilio ferendo. Intelligunt etiam hoc habere locum, quando per ius positium declaratum non est, an consuetudo sit irrationabilis: nam si lege hoc declaratum sit, illi standum est per se loquendo, vt mox explicabimus. Addit denique Bald. in d. l. de quibus, & Font. in schol. marginali ad dictum cap. i. de constit. in 6. in dubio præsumi consuetudinem rationabilem, & pro illa esse ferendum iudicium. Quod intelligo, quando consuetudo est antiqua, & à viris probis, vel indifferenter ab omnibus seruata est. Et hoc modo explicata hæc resolutio mihi valde probatur.

15.

Glossa. Franc. Hofpien. Ioan. Andr. Panorm. Bart.

Bald. Fontan.

16.

Ad maiorem tamen illius declarationem occurrit addenda regula insinuata in cap. i. de iis, quæ sunt à maiori parte Capituli, vbi illæ consuetudines iudicantur irrationabiles, quæ nec ratione inuuantur, nec sacris congruunt institutis. Qui textus sumptus est ex Cõcil. Lateran. sub Alexand. III. part. i. cap. i. 6. vbi affinitati præcipitur, seruare consuetudines, quæ ratione inuuantur, & sacris congruunt institutis. Ex vtriusque autem verbis potest colligi consuetudinem esse irrationabilem, si ratione delinquitur, etiam si contra rationem apertè non sit. Ad iudicandum autem an sit omnino ratione carens, oportet aduertere, consuetudinem in præsentem maximè dici rationabilem, vel irrationabilem in ordine ad eius effectum morale, qui potest esse varius. Nam interdum habet effectum obligandi ad eius obseruantiam: aliquando solum permissendi talem vsum, reuocando legem, illum prohibentem: nonnunquam solum habet vim approbandi tale factum, vel ad summum excitandi, & inclinandi rationabiliter ad vsum eius. Et ideo attentè est considerandus effectus respectu cuius dicitur consuetudo rationabilis, vel irrationabilis, vt talis iudicetur. Nā plures conditiones potest requirere ad vnum finem, seu effectum, quàm ad alium. Plus enim requiritur, vt consuetudo inducat legem v.g. quàm vt sit honesta, & ideo vt sit rationabilis in ordine ad illum finem, vltra honestatem oportet considerare, an habeat alias conditiones legis iustæ, vt quoddam sit obligatio eius tolerabilis, & communi bono utilis. Si verò consuetudo spectetur

spectetur in ordine ad reuocationem legis humanæ, A vt sit rationabilis, non est necesse, vt non sit mala, saltem, quia prohibita, sed ex ea parte sufficit, vt per se & seclufa lege prohibente mala non sit. Oportebit autem, vt habeat causam aliquam rationabilem, ob quæ contra legem inducatur. Quia alias irrationabiliter induceretur contra legem: nam in vniuersum reuocatio legis iustæ, si absq; legitima causa fiat, irrationabilis est, vt infra dicemus.

Quocirca considerando consuetudinem in ordine ad hos duos effectus, qui in hac materia sūt præcipui, obligandi ad similes actus, vt deobligandi ab illis, non oblitam legem, optima regula mihi esse videtur, vt supposita honestate materia, saltem quoad non repugnantiam cum diuina, vel naturali lege, applicetur ad consuetudinem conditiones necessarias ad legem iustam, vel ad iustam reuocationem legis. Nam si in cõsuetudine cum proportione inuenta fuerint, cum eadem erit rationabilis: si autem defuerint, erit irrationabilis per comparationem ad talem effectum. Et hanc regulam inuenio traditam à Gemin. in c. i. de constit. in 6. Auton. in c. vlt. de consuet. quos imitatur Sylu. verb. *consuetudo*, q. 1. Soto lib. i. de iust. q. 7. ar. 2. Sanc. lib. 7. de matrim. disp. 4. n. 41. Dixi autem, per comparationem, &c. quia si consuetudo solum consideretur absolutè quoad vsum, seu voluntariam imitationem, sic rationabilis erit, si sit honesta. Et iuxta hanc regulam erit facile ferre iudicium de cõsuetudine in ordine ad quemcumq; alium effectum eius, vt declarando ipsos effectus, in sequentibus magis explicabimus. Et in sequenti pu. r. eto alia subdiuisio cõsuetudinis irrationabilis declarabitur.

17. Duo effectus præcipui in hac materia.

Optima regula dignoscenda consuetudinis rationabilis vel irrationabilis. Gemin. Auton. Syluest. Soto.

CAPVT VII.

Quæ consuetudo sit, vel non sit in iure reprobata.

Explicanda sequitur alia diuisio consuetudinis in reprobata in iure, vel permittam, quæ licet affinis sit præcedentibus, distincta est, vt videbimus. Titulus autem questionis intelligitur de iure positio humanonam de iure naturali sufficiens, quæ in superiori capite dicta sunt. Quia illa consuetudo, quæ prudenti arbitrio secundum rectam rationem naturalem iudicata fuerit irrationabilis, erit etiam reprobata in iure naturali, & quæ secundum rectam rationem non apparuerit irrationabilis, non erit reprobata in eodem iure. Ins autem diuinum de hoc nihil disponit, vt constat. Igitur de iure positio in primis videndum est, quæ consuetudo censenda sit reprobata in iure. Aliqui enim censent, omnem consuetudinem expresse, ac in specie abrogatam per legem, esse in iure reprobata. Alij addunt, hoc non sufficere, sed necessarium esse, vt consuetudo per legem prohibeatur. Alij verò existimant, etiam hoc non sufficere, sed oportere, vt consuetudo per legem declaratur irrationabilis, vel prohibeatur specialiter sub hoc titulo, seu propter hanc causam, quod irrationabilis sit. Et hæc vltima sententia vera est, & magis recepta, eamq; tenent apertè Nauar. loco supra citato, & Couar. & alij statim citandij illam autem exponere, & probare necesse est.

Consuetudo per legem declarata debeat, vel prohiberi sub tali titulo, quod irrationabilis sit. Nauar. Couar.

1. Cõsuetud.

verbum derogandi, aut reuocandi, vel (quod perinde est) clausula reuocatoria absolutè proposita in proprietate sermonis solum cadit in præteritum factum, ergo lex abrogans consuetudinem solum cadit in consuetudinem præexistente. Sicut lex reuocans legem contrariam in præexistente legem cadit: nam si nulla præexistere, non esset necessaria, imò vana esset reuocatio, nec fieri posset, nisi ex deceptione, vel sub conditione, si talis lex sit, & ita etiam semper refertur ad præexistente legem; idem ergo est de lege reuocante consuetudinem. Vnde fit, vt quando in lege tantum additur clausula, *Non obstat quacumq; consuetudine*, vt in Clement. statuum, de elect. & similibus, per illam solum abrogetur præexistens consuetudo, non tamen prohibeatur cõsuetudo in futurum, quia clausula illa non respicit futurum tempus, sed tantum præteritum. Quia consuetudo, quæ in futuro tempore esse potest, & nondum est, non potest resistere legi, quæ nunc fit: illa autem clausula solum tollit consuetudinem, quæ tali legi resistere possit; cadit ergo in præexistente, & non extenditur ad futuram. Et idem est de quibuscumq; verbis reuocantibus consuetudinem, nisi in eis aliquid addatur. Et ratio inuatur, quia talis effectus odiosus est, & ideo verba extendi non debent vltra vim, & rigorem suum. Confirmat hoc etiam vsus: nam quando legislator amplius vult efficere, id declarat, vt statim dicemus.

Axioma illud non obstat quacumq; consuetudine, quo modo intelligendum.

Et ob easdem ferè rationes pura consuetudinis abrogatio non est illius reprobatio, quia potest abrogari consuetudo, non quia irrationabilis, sed solum quia ita placet legislatori, quia indicat, ita nunc magis expedit. Potest autem consuetudo aliqua nunc minus expedit etiam de se non sit mala, nec irrationabilis, quod videtur per se notum, supposita declaratione consuetudinis malæ, & irrationabilis in superioribus data. Ergo quando lex reuocat consuetudinem purè, & sine alia declaratione, non præsumitur illam damnare vt irrationabilem. Sicut quædo lex posterior reuocat priorem, non ideo præsumitur illam reprobare vt malam, vel irrationabilem. Et generatim loquendo secundum ius, quod non probatur esse prauum, nec vt tale reprobatur, non præsumitur malum, sed potius bonum, etiam si aliud ibi præferatur, quia potest esse melius, vel hic, & nunc magis expediens reputari. Deniq; sumitur hoc satis clarè ex c. i. de constit. in 6. dicitur enim ibi, *legem non abrogare consuetudinem rationabilem, nisi expresse caueatur in istis*; ergo supponit, interdum legem reuocare consuetudinem rationabilem; ergo ex sola reuocatione non colligitur, consuetudine esse irrationabilem, aut reprobata. Et hæc doctrina quoad vtriusque partem communis est, ex Glossa in Clement. statuum, verb. *consuetudine*, de elect. & ibi Imol. & Dominie. in c. licet, de constit. in 6. Angel. verb. *consuetudo*, n. 9. Syluest. q. 6. n. 10. licet prius videtur repugnare, de quo statim dicam, & idem tenent Anchar. Abb. cum aliis in cap. vltim. de constit. Felin. in cap. 2. de probat. num. 11. vbi refert Bart. Bald. & alios. Idem tenet Nauar. supra citato, & Couar. lib. 3. variat. c. 13. n. 4. concl. 4. licet in secunda aliter loquatur, cum Anton. de quo iam dicam.

Pura cõsuetudinis abrogatio non est illius reprobatio.

Glossa. Imol. Dominie. Angel. Syluest. Anchar. Abb. Felin. Bart. Bald. Nauar. Couar. Anton.

Contra priorem enim partem videtur sentire Anton. 1. p. tit. 16. §. 6. citans Archid. & Ioan. Audr. in c. i. de constit. in 6. Dicit enim, licet lex non improbet consuetudinem contrariam, si absolutè & simpliciter illam tollat, intelligi de consuetudine inducta, & inducenda. Et idem videtur dicere Angel. supra, & Syluest. n. 9. quando lex addit clausulam derogatoriam consuetudinis, & in eam sententiam citant Bart. & Anton. sumptè iungunt; ex Panorm. in cap. 2. de probat. num. 8. & Felin. num. 11. Et videtur intelligere, etiam si lex expresse non prohibeat pro tempore futuro. Nā cõtendit ratio eorum, scilicet, quia lex semper lo-

4. Anton. Archid. Ioan. Audr.

Angel. Syluest. Bart. Panorm. Felin.

quitur; ergo si semel expresse derogat consuetudini, semper derogat, & illi resistit. Et postea pro eadem sententia referri Couar. supra in secunda conclusionem. Veruntamen ille vitur verbo, *reprobandi*, de quo alia est ratio, vt statim dicam. Alij vero auctores, ne sibi sint contrarij, non loquuntur de lege tantum reuocante consuetudinem, sed de resistente simpliciter consuetudini, de qua etiam alia est ratio, vt statim explicabo, indicando verba, quibus fiat a lege talis resistentia, & quem effectum habeat. Et ita ratio adducta ad summum potest habere aliquam vim in lege simpliciter resistente consuetudini, contra doctrinam autem datam non vrger. Nam lex disponens circa actum prateritum tantum, semper quidem loquitur contra illum, nunquam tamen loqui potest contra futurum, quod non erat factum, quando lex illa fuit condita.

Secundo de prohibitione dicendum est, legem prohibentem sibi contrariam consuetudinem, non tantum prateritam consuetudinem, sed etiam futuram colligere, seu potius impedire, aut praeuenire, ne introducat, non tamen propterea reprobare talem consuetudinem. Prior pars supponit interdum legem prohibere futuram consuetudinem, quod est commune, & in exemplo adduci solet. l. 3. §. *diuus*, ff. de sepul. viol. que de statuto municipal loquitur, per equiparationem tamen adducitur. Et ita Tiraquel. in *Præfat.* ad retract. num. 17. in fine, ex illa colligit, *Cum lex damnat* (id est, prohibet) *consuetudinem futuram, id nuncupatim exprimeret.* Priorem ergo partem intendunt auctores proxime allegati, Antonin. Angel. Syluest. Et eandem expressius posuit Nauar. & Soto lib. 1. de iust. q. 7. art. 2. Et ratio est clara, quia prohibitio respicit futuram; nam praterita prohiberi non possunt, imò neque presentia, vt iam facta sunt, sed vt in futurum durare possunt, quia vt sic solum sunt libera, vt prohiberi possunt; ergo si lex prohibet consuetudinem, resistit non tantum iam inducta, sed etiam inducenda, & quantum est ex se, impedit, ne introducat. Intelligitur autem prohibere consuetudinem. Primum si expresse veteret, ne contra talem legem consuetudo aliqua introduci permittatur, vel quando iubet, ne inducatur, vt Nauar. ait. Deinde idem est probabile, quando absolute prohibet omnem consuetudinem contrariam, etiam si de futuro tempore, vel de introductione illius expressam mentionem non faciat, vt si dicat, *Nolumus contra hanc legem aliquam consuetudinem valere*, vel quid simile, videtur comprehendere tam introductam, quam omnem, quae introduci possit, & omnibus resistere, quia verba sunt valde absoluta, & vniuersalia, & indifferencia ad praterita, & futura, & ideo non est cur restringantur. Et similia verba videntur intelligere auctores, per clausulam derogatoriam simpliciter consuetudinis contraria. Et in eodem sensu dicit Antonin. per talem legem tolli simpliciter consuetudinem, & colligi potest hic sensus ex exemplo, quod adducit ex *l. eos*, C. de censib. vbi in §. *super*, sic dicitur, *Nec licet iudicis memoratam auerere taxationem occasione consuetudinis in regione obtinentis.* Quae verba non videntur tantum reuocatoria praxistentis consuetudinis, sed simpliciter resistentia consuetudini, etiam futurae, quia non tantum reuocationem, sed etiam prohibitionem continent. Vt patet ex illis verbis, *nec licet iudicis nam verbum, non liceat*, prohibitionum est, vnde non dirigitur ad solos iudices tunc existetes, sed ad omnes futuros, & consequenter etiam loquitur de consuetudine futura tempore cuiuscumque iudicis. Et quoad hoc recte applicatur ratio supra facta, quod lex semper loquitur. At vero Bart. ibi solum ex illa lege colligit legem reuocare prateritam consuetudinem. Sed nihilominus quoad illam legem attinet, maior videtur esse vis illorum verborum, ex sententia tamen Bartoli

A colligo, verba non esse facile extendenda ad futuras consuetudines, sed solum quando proprietates verborum id postulauerit.

Posteriorem partem, scilicet, legem etiam prohibentem simpliciter futuram consuetudinem, non ideo reprobare illam, docuit expressius, quam ceteri Doctores, Nauar. in loco citato. Ait enim consuetudinem non esse irrationabilem eo, quod ius ei resistat, tollendo illam, & iubendo, ne inducatur, nisi etiam declararet, eam esse irrationabilem, vel esse corruptelam. Potestq; sumi ex Bart. in dicta repet. l. de quibus, post opposit. 10. num. 5. distinguit enim inter reprobationem consuetudinis, & prohibitionem eius, etiam expressam, & in futurum. Et potest probari ferè rationibus factis in priori membro de lege reuocante. Præsertim illa, quod sicut lex potest reuocare præexistentem consuetudinem, non quia irrationabilis sit, sed propter alias causas, ita etiam potest prohibere, ne in futurum inducatur, non quia sit irrationabilis, sed quia propter alias causas ita legislatori videtur expedire, vel quia præsumit, rationes, quae ad reuocationem mouent, perseveraturas semper, & ideo eisdem mouetur ad prohibitionem, vel denique addit fortasse illam prohibitionem, vt magis moueat, & cogat ad legis obseruationem; ergo ex sola prohibitionem in futurum non potest colligi, nec præsumi, quod lex sit irrationabilis, vel quod vt talis reprobetur. Quem autem effectum habeat hæc prohibitio consuetudinis, quae introduci potest, in sequentibus videbimus.

Venio igitur ad tertium membrum de consuetudine iure reprobata: concluditur enim ex dictis, tunc esse consuetudinem reprobata in iure, quando non solum reuocatur, aut prohibetur, sed etiam per expressa verba irrationabilis declaratur. Quod variis modis fit in iure, vt in cap. viij. de Cleric. non residen. in 6. per illa verba, *Consuetudinem illam penitus improbamus*. in cap. 2. de probat. *Talem consuetudinem reprobamus*, cap. *cum inter*, de consuetud. quaedam consuetudo irritatur eo, quod ex illa disrumpatur neruus Ecclesiasticae discipline, & cap. ad nostram, eod. tollitur consuetudo, eo, quod minus rationabilis habeatur. & cap. cum venerabilis, eod. *Cum hac non tam consuetudo, quam corruptela merito sit censenda*, cap. ex frequentibus, de instit. *Consuetudinem prauam, & iniusta declaratur, contra decentiam, contra honestatem, & contra canonica instituta*, & perinde valere censetur, quando consuetudo appellatur *abusus*, & ideo non obligare declaratur, vt in cap. penult. de consuet. Quando ergo aliquo simili modo reprobatur consuetudo, tunc lex non solum habet vim prohibentis, sed etiam declarantis, talem consuetudinem esse iniquam, vt sentit Couar. supra in dicto cap. 2. & ideo illam specialiter reuocare dicitur. Et ob eandem causam necessaria sunt huiusmodi verba, quia sine illis lex non declarat, qualis fuerit, vel sit consuetudo, sed solum illam vetat.

Et hinc est, vt licet lex retractet consuetudinem prateritam, si pro ratione addat, quod sit corruptela, vel irrationabilis, eo ipso etiam in futurum illam prohibeat, & reprobet, stantibus eisdem circumstantiis, vt dixit Panorm. in cap. 2. de probat. num. 7. & 8. & Tiraquel. referens plures in præfat. ad retract. n. 18. & 19. & ratio est, quia consuetudo irrationabilis omni iure, & pro omni tempore est prohibita, iuxta cap. ult. de consuetud. cum similibus. Atque ita sentit etiam Nauar. & ita intelligitur Glossa in cap. ult. de consuetud. verbo, *rationabilis*, dicens, *illam esse consuetudinem rationabilem, quam non improbandi iura*: nam verbum *improbandi*, in sua proprietate sumendum est, & in eodem sensu accipiendum est, quo in fine dicit, *illam esse rationabilem, quae non obuiat canonicis institutis*, à quibus scilicet, reprobatur, vt Nauar. exposuit. Vnde statim subdit eadem Glossa, *illam esse irrationabilem con*

6. Lex prohibet futuram consuetudinem non ideo tam reprobans. Nauar.

Bart.

7. Tunc consuetudo reprobatur cum per expressa verba irrationabilis declaratur.

Couar.

8.

Panorm. Tir. squel.

Nauar. Glossa.

consuetudinem, quae à iure improbandi, & ex omnibus iuribus, quae allegat, constat, vt verbo improbandi in omni proprietate. Ac denique ita intelligendi sunt auctores, quando dicunt, consuetudinem iure reprobata amplius valere non posse, & licet interdum videntur nomine derogationis, possunt pie ita interpretari: quomodo autem hoc limitandum sit, & quae differentia in hoc sit inter consuetudinem prohibitam, & reprobata, dicam infra cap. 16.

Superest verò circa hanc consuetudinis reprobationem aduertere, dupliciter intelligi posse per ius fieri, vno modo per modum purae declarationis, alio per modum etiam dispositionis. Prior modus solum contingit, quando consuetudo vel est elata turpis, vt pote contra ius naturale, aut diuinum, vel quando euidenter est inutilis, & communi bono inimica, & nocua. Posterior autem modus videtur intercedere, quando ex solis principiis naturalibus, vel diuinis non statim apparet consuetudo irrationabilis, & nihilominus propter maiorem decentiam, vel religionem, vel disciplinam seueritatem disponit lex, vt talis consuetudo pro irrationabili habeatur: nam sine dubio potest hoc efficere lex humana, & praesertim canonica, cum ad honestatem morum possit esse maxime conueniens. Et videntur hi duo diuersi modi insinuari in iure. Nam interdum reprobatur consuetudo per verbum, *declaramus*, vt in cap. ex parte, de consuetud. aliquando verò per verbum irritandi, vt in cap. cum inter, eod. vbi dicitur, *Talem consuetudinem a iuribus irritandam.* Quae verba in rigore indicant, talem consuetudinem antea, & de se non fuisse nullam, ac proinde nec per se esse irrationabilem, sed per illud ius irritatam fuisse. Quod bene ponderauit Molin. tract. 2. de iust. disp. 79. Existimo tamen, per illam irritationem similem consuetudinem mansisse in perpetuum ipso iure reprobata, quia illa irritatio non fuit tantum facti particularis, & transitoria (vt sic dicam) sed fuit iuris constitutina, & ideo vniuersalis, ac perpetua, & ideo semper loquitur, semperque resistit tali consuetudini tanquam irrationabili. Et declaratur amplius, quia illa irritatio non fuit poena, neque enim lata est propter culpam, sed quia, si talis consuetudo teneret, disrumpatur neruus Ecclesiasticae disciplinae; ergo est ita lata vt obuians per se tali consuetudini, ne introduci valeat, & nunquam disrumpere possit neruum Ecclesiasticae disciplinae. Quia verò qualitas, & modus disciplinae non est ex sola rei natura, sed ex iuris dispositione, ideo dicimus, illam reprobationem talis consuetudinis non esse purè declaratiuam, sed ex dispositione iuris pendere.

Et in hoc sensu intelligenda videntur multa iura, reprobantia aliquas consuetudines, aut praescriptiones, quae ex sola rei natura non statim apparent irrationabiles: eodemque modo aliqua decreta reprobant consuetudines, quae instituta canonica conuallunt, aut diminuant contra rigorem, scilicet, ab eis internum. Præterea sic etiam potest intelligi Glossa supra, dicens, illam consuetudinem esse irrationabilem, quae à iure improbandi. Quod exclusiue videtur intellexisse Bald. cons. 401. volum. 5. dicens, vt consuetudo dicatur rationabilis, satis est, quod non sit improbanda. Quod tamen in rigore non videtur verum, quia potest esse aliqua consuetudo per se, & natura sua irrationabilis, licet in iure non improbandi. Vnde fortasse illi loquuntur solum in ordine ad forum externum: vel certe potest illa sententia intelligi de improbandi à iure, vel in particulari, vel saltem in principiis generalibus, vt quia dissoluit neruum disciplinae, vel quia derogat Ecclesiasticae libertati, vel quippiam simile. Denique notari potest differentia inter hos duos modos reprobationis: uam ille, qui est purè declaratiuus, videtur immutabilior, vt pote in sola ratione naturali, vel iure diuino fundatus: alter verò, qui est positiuus, cum sit Suarez de Legib.

A ex humano iure potest mutationem recipere, vel per nouum ius, vel interdum per ipsarum rerum mutationem, vt sentit Panorm. dicto c. 2. de probat. num. 8. & in cap. ult. de consuet. num. 12. & infra in cap. 16. Panorm. magis explicabitur.

CAPVT VIII.

De alia diuisione consuetudinis in prescriptam, & non prescriptam.

Hæc est vltima diuisio consuetudinis, quam in hoc capite explicare decreui, quia & ad loquendum in hac materia, & ad effectus consuetudinis explicandos necessaria est; quia verò præcipua difficultas versatur circa consuetudinem prescriptam, ideo de illa præcipue quaerimus: nam illa explicata, facile erit, aliud membrum exponere. Quidam ergo Legistæ dixerunt, nullam esse consuetudinem prescriptam. Ita tenuerunt Cynus, & Petrus relati ab Abb. dicto cap. vltimo, & Angel. in l. si quis emptiois, C. de prescript. 30. annor. Mouebantur, quia consuetudo non est ius dispositum, sed disponens; sic enim in cap. 1. diximus, consuetudinem de qua tractamus, à prescriptione distingui, ac subinde consuetudinem hanc non esse prescriptionem; ergo fieri non potest, vt talis consuetudo prescripta sit. Probatur consequentia, quia vel cum dicitur consuetudo prescripta, intelligitur de consuetudine iuris, vel de consuetudine facti. Primum separari non potest à secundo, quia omne id quod praescribitur, aliquo vsu praescribitur, ergo si ius consuetudinis praescribitur, aliquo vsu praescribi debet, qui vsus non est, nisi ipsa consuetudo facti. Quod si de illa sit sermo, interrogo rursus, quo vsu praescribi possit, an vsu à se distincto, vel se ipsa non primum, quia consuetudine non vrimur alio vsu, sed se ipsa, quia ipsa est quidam vsus, & de vsu non datur alius vsus, aliàs procederetur in infinitum, nec etiam se ipsa, quia ipsa non est prescriptio, vt supponitur: nihil autem praescribi potest, nisi aliqua prescriptio. Et confirmatur, quia omnis prescriptio requirit bonam fidem; hæc autem in hac consuetudine non est necessaria, quia per actus peccaminosos interdum fit, vt diximus. Item prescriptio requirit aliquod tempus lege statutum, in hac verò consuetudine nulla est lex, quae certum tempus ad illam requirat. Denique omnis prescriptio est contra aliquem inuitam, hæc autem inuita. Non ergo potest requiri in hac consuetudine, quod sit prescripta, & sic non subsistet diuisio.

Nihilominus dicendum est primo, aliquam esse consuetudinem dispositiuam, seu legalem, quae prescripta esse potest. Hæc assertio est expressa in iure, cap. vltimo, de consuetud. ibi, & legitime prescripta, & inueniatur satis in cap. non est, eodem, in 6. & in cap. cum dilectus, eodem. vbi Glossa vltima notat, & in cap. cum Ecclesia, de caus. possess. vbi etiam id aduertit Glossa, verb. de consuetudine, & aliis similibus, quae ab Auctoribus referuntur. In quibus tamen cauendum est, quod differenter allegant iura, quae de propria prescriptione rerum, seu priuatorum iurium dicuntur, cum tamen nos non de prescriptione, sed de consuetudine legali tractemus, in qua vix inuenio ius requirens consuetudinem prescriptam præter dictum cap. ult. Nam cap. non est, fortè de prescriptione loquitur, quia agit de consuetudine Episcopi ad vten- dum iurisdictione sine consilio capitali: caput autem eum dilectus, non nominat prescriptam consuetudinem, sed solum dicit, *Si talis fuerit consuetudo, quae iuri communi praedicit*, caput autem, *cum Ecclesiæ*, optime de prescriptione propria iuris eligendi intelligitur, & de eodem loquitur caput, *Cemana*, de elect. & similia, quae citantur. Veruntamen sufficit nobis R. R. 3 vnum

Couar.

5. Lex prohibet sibi contrariam consuetudinem prateritam, quam futuram complecti.

Tiraquel.

Anton. Angel. Syluest. Nauar. Soto.

Anton.

Bart.

Cyn. Pet. Abb. Angel.

Consuetudo prescripta approbatur.

Panorm. Roch. Anton. Bart. Bald. Iason. Glossa.

vnium ius, vt à verbis illius recedendum non sit. Et ita in hoc conueniunt Canonistae ibi, & Panormit. num. 7. & sequenti, Rochus latè in sect. 3. à princ. & ibidem Antonin. & alij, Cardin. in cap. frustra, dist. in cl. 8. & expressè Bart. contra Petrum quem allegat in l. de quibus, in repet. q. 2. numero 15. & ibidem Bald. Iason, & alij, estque optima Glossa, quae ita loquitur in l. nemo, 166. ff. de reg. iur. Et licet videatur questio de modo loquendi, ad illam explicandam, necesse est red- dere rationem illius loquutionis, quam dicti Iuristae ferè reddunt per solam nominis interpretationem. Panormit. ait consuetudinem esse praescriptam, nihil aliud significare, nisi esse obtentam per cursum tempo- ris requisiti ad praescriptionem. Et similiter dixit Roch. idem esse dicere, consuetudinem debere esse praescriptam, quod dicere, postulare temporis diuturnitatem, & Bald. supra opposit. 7. dixit, esse praescri- ptam, id est, cursu temporis perfectam, roboratam, ac firmatam. Bartol. verò exponit, dici praescriptam, id est, consuetudine iudicatum ac modum seruitutis. Quod videtur diuersum, tamè vtrumque in bono sen- su verum est.

Tam consue- tudo ipsa quae ius per illam acqui- sita dici pot- est praescri- bi.

Ad hanc ergo assertionem, & rationem eius magis explicandum aduerto tam in praescriptione propria, quam in consuetudine dici posse praescriptam, & con- suetudinem ipsam, & ius, quod per illam acquiritur. Sic enim in propria praescriptione dicitur domus, vel seruius, vel actio praescripta, & consequenter con- suetudo vtendi tali re, est ipsa praescriptio; non tamen est talis, nisi debito tempore cum aliis circumstantiis consummata sit: & ideo quando talis est, dicitur etiam praescripta, vt distinguatur à consuetudine inchoata, vel alio modo imperfecta. Sic ergo in presen- ti consuetudo, vt est quid iuris, esse potest praescripta, quia per consuetudinem consummatam, id est, habentem conditiones iure requisitas, acquisita est. Et hoc est, quod docuit Bartol. qui id explicuit per analogiam ad praescriptionem seruitutis. Nam licet in seruitute, & in lege non scripta ius sit diuersum, nihilominus modus, quo vtrumque inducitur, seruat proportionem, & ideo etiam ius consuetudinis dici potest praescriptum. Vnde etiam fit, vt ipsa consue- tudo facti, per quam ius legale inducitur, quatenus certam perfectionem, & consummationem requirit adminiculo iuris, dici etiam possit praescriptio, non enim possit ius ipsum dici praescriptum, nisi etiam via ad illud (vt sic dicam) dici possit praescriptio. Et hinc etiam talis consuetudo facti denominari potest praescripta, quia potest interdum esse inchoata tantum, vel imperfecta, & ideo vt significetur habere omnes condiciones requisitas, & praesertim temporis diuturnitatem, dicitur esse praescripta. Et hoc voluerunt Bald. & Panormit. supra, & Glossa in dicto cap. nemo, vocans consuetudinem roboratam.

Bald. Panorm. Glossa.

4. Soluitur fun- damentum contrariae sententiae.

Vnde facile soluitur fundamentum contrariae sen- tentiae: nam in primis procedit per æquiuocationem; supra enim quando distinximus consuetudinem à praescriptione, etiam aduertimus, interdum hæc nomina late sumi, & vnium pro alio vsurpari: nam & praescri- ptio est consuetudo quædam certo modo perfecta & omnis consuetudo simili proportionem consummata solet vocari praescriptio, & eadem ratione consuetudo vocari potest praescriptio, tam in iure, quam in facto, vt explicatum est. Quando ergo supra distinximus consuetudinem à praescriptione, de illis presè sumptis loquuti sumus: nunc autem dicimus, consuetudinem etiam legalem posse esse, & vocari praescriptam, la- tiori modo illa voce vtendo. Et ad rationem factam respondemus, consuetudinem quoad ius denominari praescriptam à consuetudine, per quam acquiritur: consuetudinem autem facti denominari praescriptam à conditionibus, quibus affecta est, scilicet, quia est

Consuetudi- nem & praes- criptionem la- te, pro eode- vsurpari, se- cius presè.

diuturna, voluntaria, communi consensu, &c. & simi- libus. Et ita potest dici praescripta se ipsa, quia totam illam perfectionem habet ex sua veluti intrinseca, & quasi formali perfectione. Quod totum perinde ferè applicari potest ad quancunque propriam praescriptionem. Ad confirmationem autem dicimus, solū probare, hanc consuetudinem vocari praescriptam, ex diuersis conditionibus, quam habeat propria praescri- ptio, & consequenter esse diuersa rationis, non vero probant, non posse esse praescriptam generaliori appel- latione.

Atque ex hac resolutione intelligitur hanc deno- minationem, & eius declarationem ed tendere, vt sciamus, esse aliquam consuetudinem, quæ certam temporis durationem cum aliis conditionibus requi- rit, vt vera consuetudo sit, & simpliciter talis in iure nominetur; & hoc est, quod maxime ad rem pertinet, quodque circa conclusionem hanc superest explican- dum. Et in primis dubitari potest, an consuetudo hæc legis interdum requirat certam temporis praescrip- tionem, seu praescriptionis cursum, ac durationem. In quo est aliquorum Theologorum sententia negans re- quiri definitum aliquod tempus ad consuetudinem legalem, seu iuris non scripti, sed prudenti tantum ar- bitrio putant esse hoc tempus definiendum. Ita tenet Soto lib. 1. de iustit. q. 7. art. 2. quem plures ex moder- nis expositoribus D. Thomæ sequuntur in l. 2. q. 97. Ducuntur, quia hæc tempus non est ex natura rei de- finitum, vt per se constat, nec etiam iure canonico, vel civili saltem communi; ergo non potest alia ratio- ne defini, nisi prudentis arbitrio. Consequentia per se nota videtur, quia non potest alius modus excogi- tari. Minor autem probatur, quia omnia iura tam ca- nonica, quam civilia, quæ certum tempus ad praescri- bendum designant, loquuntur de praescriptione pri- uata seu iuris dispositi, vt dominiorum, seruitutum, & similibus iuribus; non ergo possunt extendi ad ius con- stituendum in tempore requisito ad consuetudinem legalem.

Antecedens quoque ad ius canonicum probatur, quia omnia iura quæ ad hoc citantur, clarè loquuntur de propria praescriptione, vt notauimus, & videre licet in toto titulo de consuetudine, in quo solū vltimum lo- quitur de consuetudine praescripta, & illud non desi- gnat tempus. De iure autem civili id notius est, & ex- pressè fatetur Abb. in dict. cap. vltim. & ideo aliqui Legistæ negant, consuetudinem praescribi, vt dixi. Denique qui oppositum dixerit, oportet, vt textum ostendat. Et ideo de iure communi loquutus sum, quia de iure specia i alicuius regni aliud esse poterit, de quo infra dicam. Consequentia verò probatur, quia propria praescriptio est longè diuersa à consuetudine, vnde dispositum in vna, non potest cum fundamento extendi ad aliam. Praesertim cum non sit eadem ratio: nam in praescriptione acquiritur ius contra alium, ipso inuito, qui priuatur re sua, vel iure suo, & ideo oportuit defini certum tempus, intra quod possit, & de- beat dominus, contra quem praescribitur, diligentiam adhibere ad rem suam recuperandam, vel conse- ruan- dum ius suum, vt si negligat id facere, possit iuste suo iure priuari, & ideo pro qualitate rerum, & iuxta cõ- ditionem presentiae, vel absentiae maius, vel minus tempus ad praescriptionem defini solet. At verò in consuetudine non praescribitur contra inuitum, imò in tacito consensu fundatur, vt infra dicitur, & ideo non fuit necessarium certum tempus defini quorief- cupque habeatur sufficiens coniectura taciti consen- sus Principis, sufficiat continuatio consuetudinis, sine maiori, sine minori tempore duret.

Dicendum nihilominus cenfeo, ad praescriptam consuetudinem, de qua iura loquuntur (saltem in dicto cap. vlt.) necessarium esse aliquod certum, ac defini- tum.

Soto. D. Thom.

Abb.

Ad prescri-

requiritur definitum tempus. Ioan. Andr. Panorm. Anton. Roch. Gloss. Bald. Iason. Greg. Lop. Burgos de Pan. Alexand. D. Anton. Angel. Synes. Cord. Ramar. Molin.

8.

Enaph.

Resoluitur.

9. Tempus lon- gum esse sal- tem decem an- norum, nec vltimū in- dicio pruden- tis in iure.

10.

tum tempus, siue sit hoc, siue illud, quod postea vide- bimus. Hæc est communis sententia Doctorum vtrius- que iuris. Canonistæ tradunt in dicto cap. vlt. de con- stitacione. Ioan. Andr. Panormit. Antonin. Rochus. Item Glossa, & Doctores in cap. vltim. de constitutione. in 6. & in cap. frustra, dist. in cl. 8. & in capite consuetudi- nis, dist. in cl. 1. & in cap. consuetudo, dist. in cl. 12. Item Abb. & Felin. in cap. 1. de treug. & pac. Legistæ verò in dicta l. de quibus, Bartol. 2. question. princ. numer. 14. Bald. & Iason numer. 41. & in §. ex non scripto, Instituti- on. de iur. natur. gent. & ciuili, vbi omnes dicunt, esse communem. Sequitur Gregor. Lop. in l. 5. tit. 2. part. 1. Glossa 4. Burgos de Paz, in l. 1. Taur. n. 205. Alex. conf. 66. volum. 2. Idem tenet D. Antonin. 1. p. tit. 16. cap. vnic. §. 4. Angel. in verb. consuetudo, num. 8. Syluest. q. 2. Cordub. lib. 1. q. 12. ad. 4. Nauar. conf. 2. de consue- tud. Molin. tract. 2. de iustit. disp. 77. Quapropter non videtur tutum in re morali discedere à receptissima sententia, praesertim cum hæc materia ex iure positi- uo pèdeat, in quo maior fides adhibenda est petitis in illo, quam aliis, & quia non potest ratio efficax in cõ- trarium adduci, vt ostendemus.

Probatum autem hæc sententia primò ex dicto cap. vlt. de consuet. vbi inter condiciones huius consuetu- dinis ponitur quod praescripta sit: non dicitur autem praescripta nisi in ordine ad aliquod certum & legiti- mum tempus, pro quo durare debet, vt praescripta sit. Respondetur alicui, non dici praescriptam vniocè, sicut dominia, vel alia similia iura, quæ praescribi di- cuntur, sed analogicè tantum & per imitationem quæ- dam, quia sufficienter firmata est, licet non tempore lege definit, sed arbitrario. Sed hæc fuga voluntaria est, & contra omnes authores & illius iuris vim, & v- tilitatem eneruat. Vnde licet sit verum, consuetudine differre à praescriptione, nihilominus necesse est, vt cõ- suetudo illa, quæ praescripta dicitur, cum praescriptio- ne conueniat saltem in diuturnitate temporis, per quod firmari, seu praescribi dicitur, aliis nihil certi ex illa de nominatione haberemus. Vnde cum illud ius eodem tenore verborum requirat, consuetudinem esse praescriptam, sicut alia decreta postulant, vt ius eligendi, vel aliud simile legitime praescribitur, necesse est, vt saltem quoad temporis determinationem vniocè lo- quatur, aliis non satis illam proprietatem explicasset, & ideo Panormitan. & ferè omnes exponunt, debere esse praescriptam, id est, obtentam per cursum tempo- ris sufficientis ad praescriptionem, imò ipsam nomen praescriptionis ferè secum certi temporis determina- tionem: nam quod arbitrarium est, non potest dici cer- tum, vel praescriptum.

Secundò confirmatur hoc ex appellatione longæque consuetudinis, quæ idem capitulum vtitur, quæ appel- latio sumpta est ex iure civili, Cod. quæ sit longa consue- tudo, & ibi in l. 2. & aliis locis vocatur diuturna, vt in §. non scriptum, Instituti. de iur. natur. gent. &c. & in l. diuturna, ff. de legib. Tempus autem longum, seu lon- gæum non est in iure indefinitum, nec relinquatur arbitrio prudentis, sed requirit tempus saltem decem annorum. Vnde absolute dictum longum tempus, distin- guitur à tempore infra decennium, quod breuè repu- tatur, & à tempore vltra vicennium, quod longissi- mum dicitur, complectiturque à decennio vsq; ad vi- cennium, & ita iuxta varias materias, vel circumstan- tias solet in iure decennium, vel vicennium postulari. Quæ omnia constant, tam ex rubrica C. de praescrip. longi tempor. quàm ex l. 1. & 2. & ex tit. sequent. ergo cum ius ad consuetudinem sufficienter roboratum, seu praescriptum longum tempus requirat, non indefi- nitè loquitur, sed secundum ius, & ad minus postulat definitè decennium.

Vnde si aliquid esset arbitrio relinquendum, non esset de toto decennio accipiendum: nam hoc quasi

A per se requiritur ad consuetudinem absolute dictam, vt sentit Glossa in cap. vlt. de consuet. in 6. vbi ait in iure canonico consuetudinem praescriptam intelligi, quadraginta annorum, consuetudinem autem absolute dictam vtiq; introductentem ius, intelligi saltem decem annorum, quia sumitur saltem pro longæua consuetudine. Igitur si arbitrium esset admittendum, ad summum esset vltra decennium, id est, an illud ex- pletum statim sufficiat, vel adhuc relinquendum sit arbitrio prudentis, an maius expectandum sit. Verun- tamen hoc etiam admittendum non est, tum quia esset nimis restringere consuetudinem longæuam, & incer- tam illam reddere sine fundamento; tum maxime quia quocunque modo tempus ponatur in arbitrio, destrui- tur non solum veritas, sed etiam species, vel colora- ta denominatio praescriptæ consuetudinis, vt prima etiam ratio facta sufficienter probat. Et non parum iu- uat cap. cum dilectus, de consuetud. ibi, Si talis fuerit con- suetudo probata, quæ iuri communi prauidet, quæ verba supponunt, talem consuetudinem non relinqui arbi- trario (sic enim vix, aut nullo modo probari possit) sed habere certam in iure naturam, ac solemnitatem, ac subinde certum tempus, in quo praescribenda sit, vt ibi Glossa aduertit.

Tercio confirmatur eadem sententia, quia contra- ria supponit, diuturnitatem temporis non per se, sed per accidens requiri ad consuetudine, quæ in iure praescripta dicitur; consequens est falsum; ergo. Decla- tur sequela ex fundamento contrariae sententiae. Pu- tant enim, consuetudinem ad effectus, qui illi tribu- tur, solum requiri vt signum taciti consensus Princi- pis, & inde inferunt, nõ postulare certum tempus, sed quod arbitrio boni viri fuerit ad indicandum consen- sum Principis necessarium. Hinc ergo, in foro ex illa opinione tempus requiri per accidens, quia contingit signum consensus maiori, vel minori tempore cõsum- mariam per se non postulari tanquam conditio ne- cessaria; est ergo clara sequela in dicta sententia. Falsitas autem eius probatur. Tum discursu facto, quia sic omnis vmbra praescriptionis tollitur à tali consuetu- dine: nam praescriptio per se postulat tempus cursum, & determinationem, iuxta modum loquendi omnium iurium. Tum maxime, quia consuetudo sæpe consum- mator, & praescribitur, etiam iudicio prudentis non sufficit ad indicandum consensum Principis, secluso iure humano, ac subinde talis consuetudo non ideo praescripta est, quia durauit tempore sufficiente ad in- dicandum consensum Principis iudicio prudentis, sed potius quia praescripta est, idèd indicat tacitum con- sensum Principis; ergo illa praescriptio nõ potest con- sultere in determinatione temporis per iudicium pruden- tis; ergo in certa aliqua continuatione iure defini- ta. Consequentia per se patet. Antecedens autem constat ex dicendis cap. 16. de consuetudine suffi- ciente ad reuocandum ius.

Ad fundamentum ergo contrariae sententiae nego- minorem, asseroque hoc tempus esse definitum per ius positium, vel canonicum, vel civile ab vnoquo- que in suo ordine. Duobus autem modis potest intel- ligi factam esse hanc determinationem, vno explicitè, & in particulari, prout nos nunc illam tractamus, & in cap. 5. & 16. magis in particulari explicabitur. Et hoc modo fatetur, non esse factam in iure determi- nationem pro hac speciali materia legum, seu consue- tudinum legalium, quia nõ est hic modus necessarius, sed alius potest esse sufficiens. Alio ergo modo defini- tur hoc tempus implicitè, & quasi in generalibus principiis sufficienter applicatis ad hanc materiam, per proprias loquutiones eiusdem iuris, & hoc modo dicimus, secundum ius esse aliquod certum tempus necessarium ad hanc consuetudinem praescriptam. Nam ius ipsum in communi, distinguit

11.

12.

Ad funda- menta oppo- sita respon- detur.

Determina- tio sufficien- ter fieri pos- set.

consuetudinem in immemorialem, longissimi temporis, longi temporis, & communem, seu breuioris temporis: & unicuique suum modum durationis, vel certi temporis cursum præfigit, ut notauimus cum Panormitano & aliis. Hæc autem iuris decisio communis est, & conuenit consuetudini facti, quæ inducere potest ius, siue legis, siue dominij, vel alterius moralis facultatis, ut videre licet per Bald. conf. 34. lib. 5. n. 2. Cornel. conf. 188. n. 10. lib. 4. In particulari autem de consuetudine, quæ inducit, vel aufert ius legale, determinant iura debere esse longam, vel diuturnam, aut etiam præscriptam, ut etiam ostendimus. Sic ergo satis declarant, certum aliquod tempus esse ad talem consuetudinem necessariam. Et ita hæc declaratio iuris non est per extensionem à præscriptione propria ad consuetudinem legalem, sed est ex generali determinatione temporis in ipsa consuetudine, sub hoc, vel illo nomine requisit. Eo vel maxime, quod differentia illa inter consuetudinem, & præscriptionem, quæ in argumento contrariæ sententiæ proponebatur, non sufficit. Quia licet in consuetudine legali non sit necessarium tempus definitum ex illo capite, quod sit contra aliquem inuitum, seu non volentem, ut in præscriptione, ex alio non minus urgente potest esse necessarium, ut habeamus certum, & legitimum signum consensus Principis, & res tam grauis, communis, & publica non relinquatur in incerto arbitrio viri prudentis, cum ius etiam non scriptum debeat esse certum, & constans, quoad fieri possit. Vel etiam potest illa determinatio temporis esse necessaria, quia supplere debet aliquando consentium Principis, ut iure ipso intelligatur præstitus, etiam si constet, in re ipsa non esse personaliter datam, ut infra videbimus.

Iam verò sapere est inquirendum, quantum sit hoc tempus, quod ad præscriptam consuetudinem requiritur. Sed hoc non potest conuenienter in generali definitionem pro diuersis effectibus consuetudinis, & variis circumstantiis eius, potest breuius, vel longius requiri. Et ideo nunc solum generatim dico, ad minus requiri tempus decem annorum ex illo principio, quod requiritur longum tempus, quod in iure decennium saltem requirit. Et ita hoc expressè determinauit, loquendo de consuetudine legali, lex Hispania 5. tit. 2. part. 1. vbi disunctiue dicit, *decem, vel viginti annorum*; cur autem illam disunctionem posuerit, dicam in capite 15. Dixi verò ad minus requiri hoc tempus, quia in aliquibus casibus maius postulatur, qui autem illi casus sint, in cap. 15. & 16. explicabo. Et hæc resolutio sic explicata communis est omnium authorum, quos allegaui, & non habet nouam difficultatem, præter eam, quam tractabo in cap. 16. quia est propria illius.

Alterius verò inquire potest, an oporteat hoc tempus esse continuum. Breuiter tamen respondeo, necessarium esse temporis continuationem, ut consuetudo dicatur esse legitime præscripta, ut loquitur dictum capitulum vltimum. Vbi ita sentiunt omnes, & ponderant partem legitimè, quia significat, debere esse consuetudinem continuatam eo modo, quo ad præscriptionem leges requirunt temporis continuationem; constat autem præscriptionem requirere tempus non interruptum; idem ergo est de hac consuetudine. Et ita docuit Freder. de Senis, conf. 91. numer. 5. vbi hac ratione in definitione consuetudinis posuit, ut sit solito tempore longo sine interruptione. Idem tenet Anton. de Butr. in dicto cap. vltimo in repetit. Iason dicta leg. de quibus. Syluest. supra question. 5. cum Panormitano, dicto cap. vltimo. num. 19. Potest etiam confirmari, quia cum tempus in iure ad aliquid requiritur, in dubio, seu regulariter intelligitur de tempore continuo, ut dixit Lapus allegat. 47. Et recipit

Bald.

13. Ad præscriptam consuetudinem requisitum solent determinari.

14. Requiritur temporis continuatio, ut consuetudo legitime præscripta dicatur.

Freder. de Senis. Anton. de Butr. Iason. Syluest. Panorm.

A Syluest. verb. relig. 5. qu. 5. qui allegat Glossam super rubric. ff. de variis, aliis diuersis, & tem. præscript. sequitur etiam Nauar. conf. 87. de regular. num. 1. & allegat textum in l. 1. ff. cod. tit. Sed ferè nihil probant, & licet Glossa penult. in illa l. 1. aliquid indicet, loquitur in præscriptione.

Sed quæres, quomodo, aut quando intelligatur consuetudo interrumpi? Nam in consuetudine non est possessio necessaria, nec alius titulus præter bonitatem consuetudinis, non potest ergo ex his capitibus interrumpi, sicut præscriptio. Nec etiam ex defectu bonæ fidei, cum etiam illa necessaria non sit. Respondeo, aliquo modo esse necessariam bonam fidem, ut consuetudo legem inducat, ut infra dicam. Tunc ergo vbiunque fuerit bona fides necessaria, interrumpitur per defectum eius, sicut in propria præscriptione contingit: nam est eadem ratio, & constabit magis ex dicendis cap. 15. At verò vbi nec bona fides necessaria fuerit, solum poterit interrumpi per contrarios actus.

Et Panormit. censet sufficere vnum actum contrarium, quia per illum satis indicat populus nolle consuetudinem introducere. Ut si consuetudo procedat contra ius, interrumpitur per actus obseruandi legem: nam illi obuiant tali consuetudini, & retrahunt priorem voluntatem, vel inducendi nptum ius, vel reuocandi antiquum. Et præterea faciunt, ut ex vi talis visus misti ex contrariis actibus non possit certa voluntas Principis tacita colligi, ex qua multum pendet vis consuetudinis, ut videbimus. Ut autem actus sit sufficiens ad interrumpendam consuetudinem, necessarium erit, ut vel sit à tota communitate, à qua est consuetudo: nam actus paucorum priuatorum non obuiant communi consensui; ideo non obuiant communi consensui, & consequenter non possunt consuetudinem commanem interrumpere, vel certe sufficere, quod auctoritate publica habentis potestatem aliquid fiat consuetudini contrarium, ut si aliquis publicè puniatur propter talem obseruantiam, vel aliquid simile faciat quo ostendatur, non esse illam voluntatè Principis.

Secundò principaliter dicendum est, non omnem consuetudinem esse præscriptam, ac subinde rectè diuidi posse consuetudinem, in præscriptam, & non præscriptam. Hanc assertionem omnes docere videntur, sed pauci explicant sensum, quem nos intendimus. Possumus enim loqui de consuetudine solius facti, vel de consuetudine solius iuris. Priori modo per se est euidentis assertio, eamque satis indicat dictum capitulum vltimum, dum ait, *Nisi fuerit legitime præscripta*; clarè enim supponit, posse esse aliquam consuetudinem non legitime præscriptam. Item eo ipso, quod consuetudo præscripta certum tempus requirit, ante completum illud præscripta non erit, & tamen aliquis consuetudo erit. In hoc autem sensu non oportet, ut consuetudo illa non præscripta ius inducat, sed in mera frequentia aliquorum actuum consistet. Posteriori autem modo sensus assertio est, non solum consuetudinem præscriptam, sed etiam non præscriptam aliquando inducere ius, & hunc sensum nos intendimus, quem videtur intendere Panormitanus in dicto capite vltimo, dum ait, consuetudinem præscriptam solum requiri iure Canonico, quando est contra ius, non verò quando est præter ius, significans, tunc posse inducere ius, etiam si non sit præscripta. Quod difficile visum est Rocho ibi sed. 3. à num. 5. vnde ille videtur non admittere consuetudinem non præscriptam, nisi in consuetudine imperfecta, & inchoata, quæ nondum potuit ius inducere, vel in quibusdam moribus, seu consuetudinibus paucorum, quæ solent ad imitationem ferri, tanquam exempla, & vocantur potius obseruantia quedam, ut ille lauius dixerat in Præfat. num. 23. Ego verò in prioribus sensu assertionem intelligo: existimo enim dari

15.

Panorm.

Qui actus sufficit ad interrumpendam consuetudinem.

16.

Diuidi consuetudinem in præscriptam, & non præscriptam.

Panorm.

Recht.

CAPVT IX.

De causis consuetudinis, & præsertim quis illam introducere valeat.

Dari potest consuetudo iuris, absque præscriptione in certi temporis determinatione.

17. Quod significat consuetudinem absolutam. Abb. Ioan. Andr. Anton.

Bald.

Recht.

18.

consuetudinem iuris absque præscriptione, & certi temporis determinatione, ut est illa, quæ fit cum scientia, & patientia Principis, illa enim inducit ius, non in modum præscriptionis, sed in vi personalis cõsentus taciti, quem sufficenter potest consuetudo non præscripta, ut per se clarum videtur. Et in eo casu possit procedere opinio Soti supra impugnata, quatenus generaliter loquebatur, & cum hac etiam moderatione non videtur iudicium relinquendum arbitrio priuati viri prudentis, sed aliqua certior regula necessaria erit, quam explicabo commodius in cap. 15. & 16.

Quæri verò tandem potest, an hæc diuisio in vfu iuris sit analogæ, ita ut nomine consuetudinis absolute dicæ veniat consuetudo præscripta, alia verò non nisi quando sufficenter explicatur. Tergit hoc Abb. in cap. *Cum vna*. 50. de elect. not. 9. cum Ioann. Andr. & Anton. ibidem, & sentit consuetudinem absolute dictam in iure, in dubio debere intelligi de consuetudine præscripta. Inclinat ibi Baldus, num. 20. sequitur Petrus de Baldis, tractat. de Canonica Epistol. & par. in par. vltim. cap. 5. num. 2. Rochus dicta sessione 2. num. 5. citatque Bald. tit. de feud. cognitione, cap. 1. dicentem, consuetudinem non præscriptam non esse consuetudinem, sed voluntatem inducendi illam. Dicuntque hi authores, sententiam hanc maxime probari ex dicto cap. *Cum vna*, nam in principio refertur conditio appollita sub his verbis, *Quod vox eorum, qui non debent interesse, de iure, vel consuetudine non valeret*, & postea in resolutione dicitur, *Per hoc tamen non consuetudo, id est de iure competere, vel de consuetudine iam præscripta*. Sed non video, quomodo inferatur, vocem consuetudinis absolute prolata, solam præscriptam significare. Imò potius videtur colligi, esse vocem communem, & indifferetem, & ideo in responsione additum esse, non fuisse præscriptam, quia ad dandum ius eligendi sine lege, non quæcumque consuetudo sufficit, sed præscripta.

Et ideo censeo, si spectemus proprietatem vocis, communem, & indifferetem esse. Quod tenuit Ioan. in cap. *certificari*, de sepult. Ut Baldus supra refert. Et Glossa in cap. vltimo de consuetud. in 6. verb. *consuetudo*, quæ alios refert. Potestque hoc probari, siue consuetudo spectetur ut est quid facti, siue ut est ius non scriptum. Quia priori modo consuetudo de se non determinat certum tempus, nec longum, aut breue, & ideo per has varietates distinguitur, neque in iure inuenio fundamentum alterius significationis, etiam si vox, *consuetudo*, absolute ponatur. Posteriori etiam modo, quoties ius non scriptum per consuetudinem non præscriptam induci potest, tam proprium ius est, & tota definitio consuetudinis tam proprie in illud conuenit, sicut consuetudini præscripta. Et ideo non video fundamentum illius regulæ generalis. Eo vel maxime quod omnia iura, quæ à dictis auctoribus allegantur, loquuntur de præscriptione propria, & non de iure consuetudinario. Ideoque vbiunque fuerit sermo de consuetudine absolute, maxime spectandum censeo ad materiam, vel effectum, de quo tractatur. Nam si ille talis sit, ut per solam præscriptionem, seu per consuetudinem præscriptam inducatur, merito intelligitur, intentionem scribentis esse, loqui de consuetudine præscripta: si autem materia hoc non postulat, non est cur vox restringatur, sed accipienda erit, vel indifferenter, vel in alia significatione rei, de qua agitur, vel aliis iuribus magis accommodata. Et hoc tandem in virtute dicunt citati authores per limitationes, quæ sunt regulæ adiungunt, & per iura, quibus illas continent.

A

B

C

D

E

Causa consuetudinis explicatur.

2. Consuetudinis duplex causa efficiens.

Bald.

3. Communitas perfecta requiritur, ut consuetudo inducatur.

4.

Explicuimus rationem, & essentiam consuetudinis, tum generatim, tum species eius indicado, quantum expedire visum est, superest, ut causas, & effectus eius explicemus. Et primò quoad causas, eum ferè omnes in explicandis definitione, & diuisionibus consuetudinis tactæ sint, sola efficiens amplius superest explicanda: nam in consuetudine non datur propria materia, & forma, ex quibus constet. Sed quatenus est quid iuris, materia, circa quam versatur est eadè, quæ materia legis humanæ: nam ius scriptum, & non scriptum non differunt in materia, circa quam versantur, sed in signo, quo constituuntur. Vnde etiam in iure consuetudinis non datur specialis forma sensibilibus, & externa præter ipsa opera, quæ debent esse externa, & sensibilia, & quatenus sunt signa consensus dici possunt verba non scripta, quibus tale ius in memoriis hominum scribitur. Et ideo in hac forma non requiritur specialis promulgatio, quia consuetudo vfu ipso se publicè manifestat, & promulgat. Forma verò intrinseca huius legis est aliqua voluntas, quæ alia consideratione est causa efficiens obligationis per consuetudinem inductæ, de qua statim dicemus. Si autem consideremus consuetudinem, ut est quid facti, materia, ex qua constat, sunt actus ipsi, in quorum frequentia consistit, & quia consuetudo debet esse utilis, & honesta, ideo illius quasi forma erit eiusdem honestas, & utilitas in singulis actibus, & in eorum frequentia inuenta, vel certe ipsa cõtinuatio, vel frequentia sine interruptione, & sufficenti tempore, dici potest quasi forma consuetudinis. Et hæc omnia se tenent aliquo modo ex parte causæ sufficientis, & cum illa magis declarabuntur. Causa verò finalis eadem est cum proportionatione, quæ in lege scripta, scilicet, utilitas publica, vel ratio consuetudinem honestans, quæ obiectiue sumpta habet rationem finis, & ex parte coincidit cum effectibus consuetudinis, cum quibus magis explicabitur. Solum ergo superest dicendum de efficiente causa.

Possumus autem hæc duplicem causam efficientem distinguere, scilicet, proximam, & primariam inter causas humanas, de his enim tractamus. Proximam voco ipsos homines consuetudinem introducentes, illi enim inchoant vsum, & illum continuant operando, ac subinde efficiendo. Primariam verò appello superiorem potestatem, seu Principem, si forte influxus eius necessarius est ad vim consuetudinis. Vnde prior causa vocatur proxima, præsertim quoad consuetudinem factam illam per se primò, & immediatè operatur. Princeps verò erit præcipua causa iuris consuetudinis, & dici poterit immediata immèdiate virtutis, licet non sit proxima immèdiate suppositi, ut constat. In causa verò proxima tria occurrunt consideranda, scilicet, persona operans, exterior operatio, seu operandi frequentia, & interior voluntas, seu consensus. Quæ notauit Baldus in capite vltimo, & addit quartum, scilicet, tempus, sed illud nõ est causa, sed ad summum conditio requisita, de qua dictum est in præcedenti capite, & in particulari dicetur in sequentibus. Igitur illa tria breuiter explicanda sunt.

Circa primum est dubium, quis possit consuetudinem inducere: In quo in primis asserunt omnes, non sufficere priuatam personam, sed debere esse aliquam communitatem perfectam. Hoc satis constat ex dictis in capite secundo circa secundam diuisionem, vbi etiam rationem reddimus, & declaratur optime in l. de quibus, ff. de legibus.

Potest verò obici, quia interdum priuata persona,

vel communitas consuetudine acquirat privilegium, ut lib. sequenti dicitur: privilegium autem est ius quoddam, & privata lex. Item per consuetudinem privata potest quis excusari ab obligatione legis; ergo talis consuetudo legalis est. Antecedens patet, quia iure communi tenetur Episcopus in corruptione subdito- rum procedere de consilio Capituli, & tamen per consuetudinem excusatur, cap. non est, de consuetud. in 6. Idemque sumitur ex cap. 1. de praescript. in 6. ibi, *Cum ius commune contra ipsum faciat*. Et ratione probari potest, quia potest tatum ex parte tolli, quae dicitur legis derogatio, *derogatur*, si de verbor. significat ergo per consuetudinem unius personae poterit illi derogari, saltem quoad talem personam.

Ad priorem partem respondeo in primis, hic non esse sermonem de privilegio, quod est lex privata, sed de iure non scripto, quod habeat propriam rationem legis. Deinde dico, privilegium magis acquiri per propriam praescriptionem, quam per consuetudinem propriam de qua nunc tractamus, ut dicemus lib. sequenti. Constat autem praescriptionem a privata persona, & per priuatum usum, seu consuetudinem introduci. Vnde ad posterorem partem respondemus, dupliciter posse priuatum consuetudinem excusari ab obligatione legis communis. Vno modo praescribendo per illam aliquod ius, quo acquisito potest mutari materia communis iuris, & consequenter cessare potest obligatio communis iuris, & hoc modo potest consuetudo priuata excusare, vel potius tollere obligationem iuris communis ab aliqua persona, quia illa non est derogatio iuris communis, sed obligatio marioris. Quod etiam in iure naturali contingit per rerum mutationem, ut saepe dictum est, & in ipsa praescriptione notum est. Et hoc modo procedunt iura superiora, ut ex illis constat. Alio modo potest intelligi priuatum consuetudinem derogare legi communi per se, & directe subtrahendo ab obligatione eius, & hoc dicimus esse impossibile, quia consuetudo priuata frangendi legem etiam positivam, nunquam excusat culpam, sed potius de se auget illam. Et hoc modo dicunt iura, contra obedientiam non praescribi, cap. cum non liceat, de praescript. vbi Glossa, & alij communiter id notant, quia nec potest eximi aliquis ab obedientia propter inobedientiam, nec per suum abutimur potest derogare potestati superioris, aut illam aliquo modo minuire. Et sic etiam dicunt doctores, subditum non posse praescripto, vel intentioni superioris derogare, quia hoc intrinsece includit obedientiam vitium. De quo videri potest Archid. in c. cum de beneficio, de praebend. in 6. & Felin. in cap. cum accessissent, de constit. n. 30. verbis quarto limbo. Sic ergo non potest subditus priuatus sua praua consuetudine se excusare a lege. Vnde licet lex possit ex parte derogari ab habente potestatem, non tamen a priuato subdito, qui illam potestatem non habet, nec praesumitur superior cum illo quasi dispensare propter abutimur eius, quia esset irrationabilis voluntas contra neruum disciplinae, imo contra vim, & efficaciam omnium legum.

Secundo dicendum est, consuetudinem iuris non a quacunque communitate introduci posse, sed ab illa, quae sit capax potestatis legislativae pro se ipsa, vel saltem sufficiens, ut vera lex illi possit imponi. Haec assertio communis est, quoad hoc, ut ad consuetudinem introducere, iam requiratur communitas perfecta, qualis est ciuitas, vel alia similis. Ita sumitur ex dicta l. de quibus, vbi prius dicitur, consuetudinem inueteratam vim iuris habere, & statim ratio redditur, quia ipse leges vim habent, quia iudicio populi receptae sunt; ergo idem dicendum est de his, quae sine scripto populus probauit. Vbi clarè sermo est de populo perfecto, & secundum primariam institutionem habentem in se potestatem condendi leges. Et in l. sed ea, additur con-

Privata consuetudo dupliciter excusatur a lege communi.

Glossa

Archid. Felin.

A qua communitate potest consuetudo introduci.

A. consuetudinem introduci iocita ciuiliu conventiono, cuius auctem ciuitatem constituunt, ciuitas autem est communitas perfecta. Et in l. sic de interpretatione, appellatur, ius ciuilitatis. Idemque sumitur ex §. sine scripto, cum sequentibus. Infit. de iur. natur. gentium, & c. iur.

Vnde communiter Doctores asserunt, solum populum, qui potestatem habeat condendi leges, posse consuetudinem introducere, Bart. Iason, & alij in dicta l. de quibus. Panorm. Roch. & alij in dicto cap. vltim. Innoc. in cap. ex parte, de consili. Felin. in c. qua in Ecclesiasticum, de constit. c. 25. & c. accedentes, de praescript. Natuar. in Comment. de spoliis. §. 1. 4. nu. 6. & alij, quos refert Tiraq. de iur. primogenit. q. 1. 6. vnde Ioann. Andr. tract. de consuet. post cap. vltim. illius tit. hac ratione in definitione consuetudinis ponit, debere esse ius populi, qui auctoritate publica legem condere possit, & sequitur ibi Barbat. & alij, & Angel. vbi de consuetudo. n. 7. vbi ait, requiri populum habilem ad condendam legem. Idem clarius Syluest. qu. 3. Sed melius hoc explicuit D. Thomas 1. 2. q. 97. ar. 3. ad 3. dicens, communitatem, qua potest consuetudo introduci, debere esse, aut rempublicam liberam, seu supremam, aut si inferior sit, hoc posse in vi taciti consensu illius Principis, cui subest. Et idem etiam consideratè dixi in assertione requiri communitatem, quae sit capax potestatis legislativae, quia non est necessarium, ut actum illam habeat, quia per licentiam, seu tacitum consensum Principis suppletur potest. Capacitas autem talis potestatis actiua necessaria est, quia debet esse communitas perfecta; omnis autem communitas perfecta, est de se capax huius potestatis, ut supra dictum est.

Sed contra hoc obicit Panorm. in rubr. de consuetudin. num. 1. Quia communitas clericorum potest inducere consuetudinem contra canones, iuxta cap. vltim. de consuetudin. & tamen non potest legem facere contra canones, cap. institutionis. 2. 5. quast. 2. cum similibus; ergo potest induci consuetudo ab eo, qui non habet potestatem condendi legem. Possunt etiam obicere, quia communitas populi laici non potest legem Ecclesiasticam condere, vt per se notum est, tamen sua consuetudine legem Ecclesiasticam introducit, qualis est lex ieiunij, vel festiuitatis alicuius; ergo. Item communitas mercatorum non habet potestatem faciendi legem, & tamen consuetudo eorum potest legem inducere, iuxta ea, quae per Bartol. & alios notantur in l. 2. C. de constit. pecun. Praeterea feminae non possunt legem condere, vt omnes in hac materia videntur supponere, & tamen communitas feminarum sua consuetudine potest ius introducere, vt in religione Monialium, quod sentit Bart. in dicta l. de quibus, & dicta l. 2. C. quae sit longa consuet. Praeterea multi auctores, quos refert Tiraquel. de iure primogen. quast. 1. 6. dixerunt, consuetudinem unius familiae posse inducere legem pro illa familia, cum tamen in illa non sit potestas ferendi leges.

Propter primam objectionem Panorm. in rubr. de consuet. reuertit dictam definitionem Ioan. Andreae. Veruntamen responderi facile potest primo, communitatem clericorum posse legem condere, saltem non repugnantem canonibus, & hoc satis esse, ut possit etiam consuetudinem introducere, & ius illius. Neque obstat, quod latius extendatur de facto potestas eius ad inducendum ius per consuetudinem, quam per statutum, quia hoc potuit provenire ex concessione iuris, & Pontificum, propter peculiarem rationem, quam inuestigat idem Abb. in cap. vlt. de consuetud. vbi Rochus, & alij. Semper tamen verum est, consuetudinem non introduci, nisi ab habente potestatem condendi leges. Hoc verò melius explicatur per d. etiam d. tam, quia non requiritur potestas, quae iam acta habeatur, sed sufficit capacitas. Et hanc re vera habet

7. Bar. Iason. Panorm. Rochus. Immo. Felin. Natuar. Tiraq. Ioan. Andr.

Barbat. Angel.

Syluest. D. Thom.

6. Panorm.

Bart.

Bart. Tiraq.

9. Responso.

Abb. Reclm.

habet communitas clericorum; possit enim eis dari potestas specialiter statuendi contra canones, etiam si de facto illis data non sit.

Sed tunc videt secundam objectionem, quia in communitate laicorum, neque haec capacitas esse videtur ad potestatem ferendi legem scriptam Ecclesiasticam. Ad illam verò responderi potest primo ex dictis lib. 4. de voto, c. 9. communitatem populi de se, & sola natura rei spectata, capax esse potestatis legislativae, etiam in materia religionis, & diuini cultus, & idem licet nunc in Ecclesia haec potestas eleuata sit ad superiorem ordinem, & Pastoribus Ecclesiae fuit commissa, nihilominus ex consensu eorumdem Praelatorum Ecclesiae permitti populis, vt sua consuetudine possint obligari in tali materia, cum tacito consensu eorumdem Praelatorum modo explicando in sequenti capite. Deinde responderi potest, satis esse, quod illa communitas populi sit communitas perfecta, & de se passiuè capax talis legis, vt eam possit per consuetudinem introducere in materia spirituali, medio contenta tacito, vel expresso consensu Praelatorum. Et ad hoc addendum addidi in assertione illa vitiosa verba, *Vel saluè, vt communitas sit talis, cui lex possit imponi*. Duplex enim capacitas potest in communitate intelligi, vna ad ferendam legem, & alia ad recipiendam. Et quantis nunc in populo Christiano laico non sit potestas ad ferendas Ecclesiasticas leges, & tunc illae neque capacitas ad talem potestatem, talem secundum legem ordinariam; nihilominus est in eis capacitas passiuè, vt illi possit talis lex imponi. Et hanc etiam necessariam esse, & sufficere, vt per talis populi consuetudinem cum tacito consensu Praelatorum potest consuetudo introduci. Dico autem esse necessariam illam capacitatem, quia non potest forma introduci in subiecto capaci, & ita suo modo non potest in spiritualis consuetudinis (vt sic dicam) introduci, nisi in subiecto capaci legis Ecclesiasticae. Sufficiens verò esse dico, quia hoc satis est, vt illa tenentur communitas aliquo modo integra, & perfecta in tali ordine; nam communitas omnino imperfecta, & participans non est capax propriae legis, licet sit capax praescripti, vt supra lib. 1. cap. 9. ostendi. In omni autem communitate perfecta consuetudo potest suscipere ad ius introducendum, si cum illa concurrat partis consensus.

Et ita patet responso ad tertiã objectionem. Nam communitas mercatorum v.g. eo modo potest consuetudinem introducere, quo est capax legis. Imò Bartolus dicta l. 2. d. cit. posse facere statuta, quod quomodo intelligendum sit, in lib. 3. explicauit. Nam si per se spectetur illa communitas, solum potest condere statuta conuentionalia, non proprias leges: si autem consideretur, vt coniuncta Principi, vel habens facultatem ab illo, potest facere statuta, quasi municipalia. Sic ergo potest inducere consuetudinem, quae cum eadem proportione vim legis habeat. Quod mihi colligere videor ex l. vlt. C. quae sit longa consuet. vbi in principio absolute dicit Imperator, consuetudinem probatam, & tenaciter retentam imitari legem, quod debet intelligi de populo potente condere legem. Et substitit statim. *Et quod officis, curijs, ciuitatibus, vel collegijs praestitum fuisse cognoscatur*, vtique per patientiam Principis, vt ibi dicit Glossa. Sufficit ergo, quod sit communitas capax legis, accedente consensu tacito Principis, vel Praelati. Atque eodem modo expedienda est quarta obiectio: nam communitas feminarum esse potest capax legis, & ita consuetudo earum acceptata a Praelato potest legem inducere, vt expressè notauit Bart. in dicta l. 2. C. quae sit longa consuet. n. 1. 3. ad vltimam verò dicitur, falsam esse sententiam ibi allegatam: nam priuata familia non potest inducere proprium ius consuetudinis, quia per se sola non est ca-

17. Obiectio. Responso.

Duplex capacitas in communitate intelligi potest.

11. Responso. vlt. Bart.

Glossa. Sol. 4. obiectio.

Bart. ad vlt.

A pax legis, etiam passiuè tantum: nam est imperfecta omnino, & nunquam sua consuetudine potest introducere ius, etiam cum consensu Principis, quia illa sola, ac per se sumpta non est capax legis, etiam imponenda a Principe, vt libr. 1. cap. 9. declarauit. Nec etiam potest circa alios consuetudinem introducere, quia consuetudo unius non obligat alium, nec ibi potest praesumi voluntas Principis obligandi totam communitatem perfectam, propter consuetudinem unius partis imperfectae, vt in sequenti puncto explicabimus. Quomodo autem hoc locum habeat in consuetudine abrogante legem, facile explicabitur ex hac vltima consideratione.

Dico tertio: Vt consuetudo a populo inducatur, necessarium est, vt saltem a maiori parte communitatis obferretur, atque illa sufficit. Assertio est communis omnium auctorum, quos retuli, & videri potest late Bart. in l. 2. C. quae sit longa consuet. n. 1. 2. & Roch. supra sect. 4. a principio. Ratio prioris partis est, quia consuetudo debet esse moraliter a tota communitate, cum ius eius in totam cadat: minor autem pars non sufficit, vt consuetudo ipsi communitati simpliciter tribuatur, neque vt inducat consensum eius. Item quia ad ferendam legem per expressam voluntatem communitatis, non sufficeret consensus minoris partis, nec solet sufficere in electionibus, & in aliis actibus, qui a communitate fieri solent, vel possunt; ergo multo minus sufficit ad inducendam consuetudinem legalem. Dices, hoc rectè procedere vbi consensus communitatis esset propria causa legis, non verò vbi lex per consuetudinem inducitur ex consensu Principis. Respondeo, vel agitur de consensu expresso Principis, & tunc verum est posse Principem ferre legem, respiciendo, si velit, ad consuetudinem paucorum, si illi melior, vel magis expediens videatur, illud verò non erit ius consuetudinarium, sed erit lex scripta, vel expressè lata. Vel agitur de consensu tacito, & hic non potest rationabiliter praesumi propter solam consuetudinem minoris partis etiam sufficienter toleratam, tum quia illa praesumptio nullo iure fundatur, tum etiam quia Princeps per hoc ius non scriptum, non censetur velle obligare populum non consentientem, vt consentiat, sed potius, quia populus consentit, & tacite postulat consensum principis, ideo censetur Princeps tacite consentire, suppositis aliis conditionibus, vt populus non consentit ratione minoris partis, ergo.

Posterior autem pars, scilicet, usum maioris partis sufficere, contraria ratione fundatur, quia in omni communitate ad valorem actuum eius consensus maioris partis sufficere solet, vbi ius aliquod speciale non statuit. Quia in persona ficta consensus maioris partis censetur totius corporis, quod maior, & ad municipale, & notauit, congerens multa Felin. in cap. cum omni, de constit. num. 17. & in superioribus id iam attigimus; ergo etiam in presenti censetur consuetudo totius communitatis, ac subinde sufficiens. Et ita sentiantur & auctores allegati, quia solum hoc requirunt. Quomodo autem hoc sufficiat ad consuetudinem derogantem legi, dicam in cap. 16. Addit verò Angel. supra nu. 7. esse necessarium, vt duae partes communitatis consentiant, & adducit l. milli, & l. plane, ff. quod cuius. vniuers. & sumpsit ex Panorm. in dicto cap. vltim. n. 1. 8. qui magis hoc declarauit. At verò quocunque modo declaratur, est parum necessaria in presenti hac restrictio. Nam si intelligatur, vt duae partes populi consentiant, & consuetudinem obferuent, hoc non est verum, quia nullo iure probatur: nam in illis legibus hoc non dicitur, sed solum, esse necessariam praesentiam duarum partium vniuersitatis fieri censentur, vbi Glossa notat, etiam tunc non

12. Vt consuetudo inducatur, requiritur, vt saluè a maiori parte communitatis obferretur, & hoc sufficit. Bart. Roch.

Obiectio. Solu.

13.

Felin.

Angel.

Panorm.

Glossa. non

ius per modum consuetudinis, propter rationem fa-
ctam, nec per modum legis scriptae, quia non est pote-
stas in iudicando. In quo differt talis sententia ab ea
quae est a supremo Principem illa inducere potest
ius, non per modum consuetudinis, sed per modum
legis scriptae, modo supra explicato in lib. 3. & 4. &
ideo tunc nec duo actus requiruntur, sed vnus sufficit.
In inferiori vero nec plures sufficiunt, vt expressè tra-
dit Imperator in leg. nemo, C. de sentent. & interloquit.
omni iudic. Ratione cui dixit Glossa in dicto cap. vlt.
verb. legimus, quod duae vices non sufficiunt, quia non
exemplis, sed legibus iudicandum est, vt in dicta lege dici-
tur. Habet ergo sententia priuati iudicis aliquam au-
thoritatem, & si sit Senatus publici aut Regij, multo
maiores, augeturque per iteratas sententias confor-
mes, non tamen habent legis auctoritatem, sed grauis
Doctores, vel etiam plurimū Doctorem, vt constat in
decisionibus Rotae, & similibus. Quod si in aliquo re-
gno specialiter statutum sit, vt iudices nō recedant ab
eo, quod bis, vel pluries in Senatu Regio fuerit iudica-
ri, id erit specialē in tali regno, & non in virtute con-
suetudinis, sed illius legis scriptae: seclusa autem lege,
tacitus consensus populi, aut Principis non praesumi-
tur, nisi diuturno tempore, & per sufficientem actuum
frequentiam de illo constet.

Ad ea vero, quae de stylo in contrarium allegaban-
tur, respondeo, duobus modis posse intelligi. Primò de
stylo habente vim legis, & sic dico, nō procedere, ni-
si quando stylus vel lege scripta probatus est, vel suf-
ficienti consuetudine praescriptus, vel certe ita est pro-
prius supremi Principis habentis auctoritatem con-
dendi legem, vt sufficienter per illum declarat, hanc
esse suam voluntatem. Secundo id potest intelligi
de stylo non fundato in auctoritate Principis, aut le-
gis, nec sufficienti consuetudine introducta, sed per
aliquos actus consuetos, & tunc dico esse sequen-
dum, & imitandum, non ex legis obligatione, sed se-
cundum prudentiam, & convenientem procedendi
modum, nisi ratio in contrarium vehementer urgeat,
vel alia grauissima necessitas cogat, & hoc modo
credo esse loquutos de obseruantia, & de stylo facti,
Antonium, Rochum, & plures alios ex auctoribus
allegatis.

CAPVT XII.

Utrum consuetudo per solos actus volun-
tarios induci valeat.

Certa, & communis resolutio est, actus intro-
ducentes consuetudinem, voluntarios esse debere.
Et ratio est, quia actus consuetudinis non inducunt
illam, nisi ratione consensus populi, qui per illos in-
dicatur, sed actus non indicant consensum, nisi sint
voluntarij ergo vt consuetudinem introducant, neces-
sariū est, vt voluntarij sint. Consequencia est euident,
& minor est etiam nota in philosophia morali. Maior
autem est communis consensus Doctorum in hac ma-
teria. Vnde etiam in cap. i. vidimus, multos velle, vt
ille consensus in definitione consuetudinis expressè
ponatur, & omnes consentiunt, saltem implicite in-
telligi. Et ratio est, quia licet requiratur etiam consen-
sus Principis, vt statim dicemus, tamen ille supponit
consensum populi, cui in hoc morem gerit: quod est
manifestum, quando consuetudo derogat iuri Princi-
pis, idem tamen est, quando inducit ius, quia hoc ius
consuetudinis incipit (vt sic dicam) à populo, & ideo
supponit consensum eius. Vnde cum in omni lege re-
quiratur aliquo modo populi consensus, diuerso ta-
men modo in lege scripta, quam in hoc iure non scri-
pto: nam lex procedit primò, & per se à Principe, &
exigit consensum à populo, illum obligando ad acce-

ptandam legem, vt lib. 3. & 4. dixi: in iure autem con-
suetudinis populus incipit, quantum in se est, volendo
ius introducere, & tacite impetrando consensum à
Principe. Hac ergo ratione necessarium est, vt actus
consuetudinis voluntarij sint.

Ex quo principio infero, per actus ignorantia, & er-
rore factos non induci consuetudinem, quia inuolun-
tarij sunt. Ita Glossa in d. cap. vlt. de consuet. & ibi Car-
din. Gloss. in cap. frustrat. d. 8. Innoc. in rubr. de consuet.
num. 4. Gloss. & Bart. in l. 2. C. quae sit longa, & c. q. 17.
in vltimis verbis, & Bald. in l. de quibus, in 5. opposit. &
idem forte dicunt reliqui, quos referam: addunt verò li-
mitationem, & probationem ex l. quod non ratione, ff. de
legib. de quibus tamen dicam. Melius potest probari
ex d. l. de quibus, quatenus totam vim consuetudinis
ponit in consensu populi, qui tollitur per errorem. Iu-
uat etiam l. sed & ea, infra eod. dicens, consuetudinem
habere vim ex tacita ciuium conuentione: cessat au-
tem vera conuentio, vbi error interuenit. Item lex, imò,
infra eodem, dicens, ius consuetudinis esse magna au-
thoritatis, quia in tantum probatum est, vt non fuerit ne-
cesse scripto comprehendat consuetudo per errorem in-
troducta non potest habere hanc auctoritatem, nec
censeri verè probata, sed solum reputata. Item in l. 2.
C. quae sit longa, consuet. dicitur, Consuetudo praecedens, &
ratio, quae in consuetudinem euasit, custodienda est: supponit
ergo consuetudinem debere esse ex ratione, & non ex
errore profectam. Nam si per errorem inducta est, de-
fecto errore, cessat ratio apprensiva, quae esse potuit talis
consuetudinis, & consequenter cessat ipsa consuetudo,
quia non potest sine ratione subsistere. Quare licet du-
rante errore videatur consuetudo praualere, & ius in-
ducere, illud solum erit ex conscientia erronea: nam ver-
itate intellecta cessabit vis consuetudinis, & ita prius
non fuit verum ius, sed putatum, & idem est de ipsa
consuetudine.

Obicitur autem contra hanc illationem lex 3. de
legib. ff. quae sic habet, Quod non ratione introductum est,
sed errore primam, deinde consuetudine obtentum, in alijs
similibus non obtinet. Ex quo textu colligi videtur, con-
suetudinem errore inductam, & roboratam, validam
esse quoad illam materiam, circa quam inducta est, nō
esse tamen extendendam ad similes. Ita sentit Bart. di-
cta l. de quibus, num. 5. & in l. diuersa, ff. de legib. & in
l. 1. cum Glossa ibi, C. quae sit longa consuet. vbi etiam
Bald. & alij. Itē Panormit. in dicto cap. vltim. num. 12.
& ibidem Ant. & Rochus sect. 4. in princip. vbi alios
allegat, qui in summa tria dicunt. Nam primò suppo-
nunt, consuetudinem ex certa scientia, & sine errore
inductam cum alijs conditionibus sufficientibus, non
solum valere in materia, in qua versatur, sed etiam ex-
tendi ad similia. Addunt secundò, consuetudinem per
errorem inductam etiam esse validam in sua materia.
Tertiò verò cōcludunt, posteriorem consuetudinem
differre à priori, quia non patitur tantam extensionem
ad casus similes. Ex quibus dictis primū licet sit val-
de receptum à Iuristis, apud me magnam difficulta-
tem habet. Veruntamen quia in generali non potest
rectè examinari, vel explicari, melius fiet circa singu-
los effectus principales consuetudinis. Secundum
verò dictum directè aduersatur nostrae assertioni, &
ab eis non probatur vlla ratione, sed tantum ex
dicta l. quod non ratione, nec respondent ratio-
ni factae, quia error tollit consensum, cum ta-
men ipsi eadem vtantur: ad probandum tertium
dictum.

Quapropter in propria consuetudine, de qua
tractamus, non censeo illam opinionem posse subsi-
stere. Quod ostendo per partes, assumendo aliqua ab
eisdem Doctoribus concessa. Nam in primis Cy-
nus, & alij antiqui, quos etiam sequitur Bartolus,
propter illam rationem limitant illud dictum, vt non
procedat

Per actus ig-
norantia &
errore facti:
nō inducunt
consuetudine.
Glossa.
Card.
Imos,
Bart.
Bald.

Oliv.

Bart.

Gloss.

Bald.

Panorm.

Anton.

Roch.

Explicatur
lex proposita.

Impugnatur
praedicta il-
lius legis in-
terpretati-
o.
Cynus.
Bart.

Bart.

q.

Bald.

Roch.

Rochus.

6.

Ad obiect.

vt l. quod non
ratione vlt.

procedat in consuetudine, quae est contra legem, quia
si populus operatur contra legem ex ignorantia eius,
vel errans existimando ita disponere, clarum est
non habere animum derogandi legi. Quomodo er-
go in tali consuetudine explicabitur dicta lex, quod
non ratione? nam illa consuetudo maxime dici potest
non ratione, & per errorem inducta. Imò multi ex-
ponunt de hac consuetudine contra ius posituum ma-
ximè loqui legem illam, cum dicit, illam non ratione
induci, ne videatur loqui de irrationabili consuetu-
dine. Praeterea, etiam de consuetudine praeter le-
gem Bartol. & alij distinguunt, an error sit facti, vel
iuris, & de consuetudine inducta ex errore facti, fa-
tentur non praualere ex defectu consensus, iuxta le-
gem, si per errorem, ff. de iurisdic. omnium iudi. Si verò
error sit tantum circa ius, dicunt, nihilominus vale-
re consuetudinem cum dicta limitatione, seu non ex-
tensionem.

Priorem ergo partem vt nobis non contrariam
admittimus, & ex illa impugnamus secundam, quia
etiam error iuris tollit consensum in iure inducendo.
Nam in his, quae tantum sunt praeter ius, non po-
test errari circa ius, nisi vel existimando illa esse pro-
hibita, vel existimando esse praecipita. Stante verò
priori errore non fit consuetudo inducta iuris, quia
hoc non intenditur, sed potius derogare iuri, neque
inducitur consuetudo derogans iuri, quia re vera
nullum datur ius, cui derogetur. Stante autem po-
steriori errore, non potest consuetudo inducere le-
gem, quia non fit eo animo, sed potius animo ser-
uandi legem. Sicut enim consuetudo ex vera lege
orta non inducit ius, vt supra dixi, ita neque illa,
quae ex purata obligatione legis fit, non potest ius
inducere, quia tollit consensum, vt ex dicendis in se-
quenti capite euidentius constabit; ergo nunquam
consuetudo ex errore inducit ius, etiam in propria ma-
teria. Vnde melius, & fortius cōcluditur, non extendi
ad alias. Ideo quae non probo exemplum, quod ex Bal-
do adducit Rochus, dicens, si populus consuevit non
extrahere frumentum ex loco, quia eredit id esse
prohibitum, legem inducere consuetudinem, quia li-
cèt talis populus errauerit in iure, consentit in facto;
nō enim satis est, materialiter consentire in facto, sed
oportet cōsentire in facto, vt inductio iuris, quia (vt
idem Rochus ibi fatetur, & capite sequenti dicetur) ius
non inducitur per consuetudinem sine animo indu-
cendi consuetudinem, id est, ius consuetudinis, & hunc
animum tollit error, vt aperte probatum est, ergo. O-
ptimum exemplum est de professione tacita, quae per
nullum vsum inducitur, quādiu error de valore prio-
ris professionis perseverat, ob defectum consensus, vt
est vulgare.

Ad legem autem, quod non ratione, primū re-
spondeo, posse explicari de praescriptione, & non de
propria consuetudine legali. In illa enim proprie cō-
tingit, vt sine ratione, id est, sine vero titulo, & per er-
rorem, cum bona fide incipiat consuetudo, & eodem
modo procedat, & praualeat vsque ad ius praescri-
ptionis inducendum. Quod tamen in consuetudine
propria, & legali vix potest intelligi, tum propter di-
cta de errore, tum quia ius consuetudinis induci non
potest sine ratione. Solum videtur, non posse applicari
ad praescriptionem illam vltimam particulam, in alijs
similibus non obtinet, quia eadem praescriptio nunquam
extenditur vltra propriam materiam propter simili-
tudinem in materia, quod si sit similitudo in praes-
cribendo, in quibuscumque similibus casibus idem
ius obtinebitur. Ex illis tamen rectè interpretari le-
gem illam quoad hanc partem per regulam iuris, di-
cunt, Quod alicui specialiter conceditur, trahi nō debet
ab alijs in exemplum, est 7. de regul. iur. in 6. & iuuat
regul. 7. d. dicit, In argumentum trahi nequeunt, quae pro-
Suares de Legib.

per necessitatem aliquando sumi concessa. Et quod dicitur
in l. ff. de constit. Princip. concessionem personales nō
trahi in exemplū. Sic enim dici potuit in dicta l. quod
non ratione, id, quod alicui licet ratione consuetudinis
bona fide praescripta, etiam si absq; ratione, & per er-
rorem sit inducta, non posse ab alijs vlturari, etiam si
in ceteris videantur pares, seu similes. Et hac expo-
sitionem sumere mihi videtur ex Glossa in l. quod vero, ff.
de legib. quae similis est praecedenti, & vna per aliam
rectè declinat.

Obiicitur autem potest huic expositioni, quia illa
lex sub titulo de legibus continetur, & quia aliae le-
ges antecedentes, & cōsequentes de legali consuetu-
dine loquuntur. Sed ad cuitandum alium absurdum
sensus, mirum non est, si nomen consuetudinis in illo
loco aliquantulum ampliemus. Praesertim quia multa
in illis legibus continentur, quae communia sunt
vtrique consuetudini, & Doctores, dum illa exponunt,
& conditiones consuetudinis tradunt, omnia miscent,
vt saepe admonui. Et certè vulgare exemplum, quo
Iurista vtuntur de consuetudine introducta, quod
si dominus vini imposuerit manum ad plautium,
ex tunc sit suum periculum, ad consuetudinem praes-
criptionis pertinet. Et Glossa in dicta l. exponit, quod
talis consuetudo non transit ad similes, vtique contra
personas, contra quas per talem consuetudinem non
fuerit praescriptum. Et totum hoc potest censeri per-
tinens ad titulum de legibus: nam licet haec consue-
tudo non faciat legem, mutat materiam illius, ita vt
ratione eius aliter in tali casu legibus vtendum
sit.

Secundò si velimus legem illam de propria consue-
tudine legali intelligere, respondebimus in illa nō di-
ci, posse consuetudinem sine ratione, & per errorem
introduci, sed contrarium potius definiti, vt intellexe-
rūt Glossa in nostra illatione, & assertionem citatē, alle-
gantes pro sua sententia legem illam. Vnde cum dicitur,
in alijs similibus nō obtinet, nō est sensus, in illa ma-
teria obtinere, nō verò in similibus. Hoc enim fortas-
se de omni consuetudine, etiam ex certa scientia intro-
ducta dici potuit, vt infra dicam. Vel certè si aliae con-
suetudines extendantur ad similia, etiam haec extende-
retur, si esset vera lex, quia haec extensio nunquā fieri
potest, nisi quantum ratio legis patitur, quae ratio
loquum habet in quacumque lege, si vera lex est, ille ergo
sensus non potest recta ratione accommodari. Sensus
ergo erit, non obtinere in similibus, id est, talem con-
suetudinem non durare, & intellecto errore, nō dare
ius ad exercendos actus similes illis, qui antea per erro-
rem quasi ex consuetudine putata legitima exerceban-
tur. Hic enim sensus nec absurditatem habet, nec vim
verbis infert, & secundum illam lex illa probat asser-
tionem nostram, vt Glossa voluerunt.

Denique inquiri potest in hoc puncto, de qua igno-
rantia, vel errore hoc intelligendum sit. Nam in hoc
etiam Cynus, & alij Iuristae distinguunt, vt solent de
causa motiua, & finali; & dicunt assertionem esse in-
telligendam de errore circa finalem causam, nō circa
motiuā. Sed de hac distinctione, & de simili quaestio-
ne dixi multa in lib. 2. de iuram. cap. 1. 1. & in lib. 1. de
voto, cap. 1. 1. quae hic possunt cum proportione ap-
plicari. Et ideo breuiter dico, assertionem intelligen-
dam esse de ignorantia circa illa, quae spectant ad sub-
stantiam consuetudinis, siue in iure ipsius, siue in facto,
quod fundat ius: haec enim ignorantia est, quae impedit
necessarium consensum, vt declaratum est. Si verò sit
circa alia motiua accidentalia, non obstat, quia non
impedit consensum. Et de hoc errore in accidenta-
libus intelligunt aliqui dictam legem, quod non ratio-
ne, supponentes, secundum eam induci consuetudi-
nem, non obstante errore. Sed hi non poterūt conue-
nienter exponere, cur dicitur talis consuetudo, non
S S 3 obine

Glossa.

Obiect.

Solut.

Glossa.

6.

Alia inter-
pretatio le-
gis, quod sine
ratione.

6.

Quae ignoran-
tia vel quis
error sit qui
non inducit
consuetudinem.

6.

Assertio intel-
ligenda esse de
ignorantia
quae spectat
ad substantiam
consuetudinis.

obtinere in similibus, quia error circa accidētia hoc non potest impedire, si vera consuetudo illam recipit extensionem, & ideo illa expositio necessaria non est. Secundo inferitur ex dicta assertionē, consuetudinem non obtinere, neque induci per actus factos per vim, vel grauem & iniuriosum metum. Ita docet in substantia Bart. in dicta l. 2. C. quae sit long. & c. q. 1. 8. tota, & in num. 19. ad penultimam obiectionem, & Anton. dicto cap. vlt. de consuet. At verò Rochus Curt. ibi secl. 5. num. 3. oppositū sentire videtur, cum ait, per actus meticulosos induci consuetudinem, refert tamen praedictos authores, & iuxta illorū declarationem, vult dictum suum intelligi. Nō ergo a nobis dissentit, sed intelligit de actibus meticulosos, vel quādo leuis est metus, & pauci momenti, vel certē intelligit de actibus; qui licet fuerint metu facti, postea liberē confirmantur, & successu temporis acceptantur, sic enim Bart. etiam exposuit. Ratio ergo illationis est, quia vis, & metus impediunt consentum ad introducendam consuetudinem necessariam. Quod quidem de vi propria sumpta manifestum est.

De metu autem dubitari potest, quia licet faciat involuntarium secundum quid, de se relinquit absolutum voluntarium. Vnde oriebatur occasio disputandi, an ex natura rei solus metus sufficiat ad irritandum hunc consentum coactum, ita ut nō habeat effectum inducendi ius consuetudinis, & qualis debeat esse hic metus. Sed quia similis questio generalis est, ac frequens in multis materiis, & de illa dixi multa lib. 2. de Iuram. cap. 9. & lib. 1. de Voto, cap. 7. & ideo ab illa nunc abstinco. Et breuiter dico, in praesenti materia multo esse maiorem rationem, ob quam metus ex natura rei impediatur consuetudinem, quia ad consuetudinem, non sufficiunt actus, sed necesse est, ut fiant animo inducendi consuetudinem, est potius tacitus, quam expressus. At verò quando actus sunt ex solo timore, ita ut sine illo non fieret, nō est talis animus, nec moraliter praesumi potest, quia metus de se quodammodo illum excludit, & ideo frequentia actuum ex solo metu factorum nunquam est sufficiens signum publici consensus totius populi de consuetudine inducenda. Accedit, quod Princeps non potest praesumi tunc dare consentum suum, quia non vult subditos iniusto metu cogi ad similes consuetudines. Quod si ipsemet vim, & metum inferat, iniuriam committit, quia non potest extorquere a populo consentum, per quem obligetur, vt in locis citatis in simili dixi.

CAPVT XIII.

Utrum consensus Principis, & qualis necessarius sit vt consuetudo ius introducat.

In hoc capite explicanda est praecipua causa efficiens consuetudinarij iuris. In qua primum omnium statuendum est consentum Principis in consuetudine introducenda necessarium esse. Hanc assertionem sumo ex communi sententia Doctorum, paucis exceptis, quorum opinionem commodius infra referam. Distinguenti ergo sunt varij populorum gradus, vt certa ab incertis separentur. Nam in primis consuetudo esse potest a populo qui habet supremam auctoritatem ad ferendas leges, quod solum cōtingit in legibus ciuilibus, & in rebus publicis, quae non recognoscunt superiorem in tēporalibus. Et in huiusmodi populis videri potest non necessaria assertio, est tamen vera quatenus in illis habere potest locum. Nam illic supremus Princeps est tota res publica; ergo si populus ille consentit in consuetudinem, necesse est, vt supremus Princeps consentiat, quia ibi non distinguitur a populi vniuersitate. Ac de his populis clarē loquitur

lex, de quibus, ff. de legib. Quod si suprema potestas translata sit in senatum, & in illo sit aliqua discordia, oportebat, vt maior pars eius consuetudinem seruet, alias non poterit dici consuetudo illa obseruari a maiori parte illius populi, prout habentis potestatem inducendi legem. Nec poterit dici senatus tacite consentum suum praestare, si maior pars eius consuetudinem non seruet. Ita ergo in huiusmodi populis verificatur assertio, nec de illis aliquid addere necesse est.

Deinde potest esse populus recognoscens superiorem habens ab illo facultatem cōdendi leges, seu statuta municipalia, prout iure communi habebat praecipue ciuitates, iuxta l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Et de his populis certum est, sicut possunt condere leges scriptas ita & consuetudine posse illas introducere, iuxta dictam legem, de quibus, cum sequentibus, ff. de legib. Vnde sicut possunt legem condere sine nouo consensu Principis, ita & consuetudinem introducere. Nihilominus tamen non omnino ibi deest consensus Principis, quia per dictam licentiam illum praestitit, & semper praebet, & ideo tunc necessarium non est, vt Princeps specialiter sciat consuetudinem denuo introductam in tali, vel tali ciuitate: nam si tali scientia potuit anticipatum consentum (vt ita dicam) praestare, & de facto praestitit, quando dedit licentiam, quasi sub cōditione, si populus vellent specialius sibi condere, vno, vel alio modo. Quapropter si licentia esset limitata, & cum dependentia a futura confirmatione Principis, ita vt ante illam obtentam lex non obliget, vt videtur esse in Hispania, tūc aliter dicendum esset de consuetudine, quia necessarium esset, illam etiam cōfirmari a Principe, & ideo etiam esset necessarius nouus consensus illius, quia noua cōfirmatio non datur sine nouo consensu. Vnde quoad hoc reputaretur talis populus quasi nō habens licentiam condendi legem sine Principe, de quo statim dicemus, idem enim erit dicendum de tali confirmatione, seu de modo illam obtinendi.

Praeterea sunt populi, qui nullam habent facultatem statuēdi, vel leges ferendi etiam municipales, sed illas debent, vel a supremo Principe, vel saltem a propriis dominis, vel pastoribus accipere, & hoc modo comparatur vniuersa Ecclesia ad summum Pontificem, & omnes Ecclesiae particulares ad suos Pastores; quia ad leges canonicas ferendas nulla est potestas in populo, nec in ipso clero sine suo capite, & influxu eius, seruata semper proportione iuxta varios modos legum, & communitatum. Et similes sunt multi populi laici respectu suorum Principum, vt per se constat. De his ergo dixerunt aliqui, nunquam posse consuetudinem introduci sine tacita voluntate peculiari ipsius Principis (quam voluntatem ego personalem voco) & ideo ad illam requiritur in Principe scientiam consuetudinis, & patientiam. Ita docet Glossa in dicto cap. vlt. Quā multi sequuntur, vt ibi ait Panormit. & expressē tenet Innoc. in rubr. de consuetud. n. 4. Idem tenet Glossa in l. 2. C. quae sit longa consuet. citans Ioan. & Azon. Idem Gregor. Lup. in l. 3. tit. 2. partit. 1. in Gloss. 7. & videtur consentire D. Thom. 2. 2. q. 97. art. 3. ad 3. dicens, in his populis, qui habent superiorem, in tantum posse consuetudinem ius introducere, in quantum per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere; ex hoc enim videtur approbare, quod consuetudo introduxit. Consentit Soto lib. 1. de iustit. q. 7. art. 2. & Syluest. verb. consuetudo, q. 3. Dried. de libert. Christian. cap. 1. 2. idēque videtur sentire Angel. verb. consuetudo, n. 9. in princip. & Syluest. q. 3. Sed re vera multa ex his auctoribus intelligi facile possunt, iuxta ea, quae dicemus.

Potestque haec sententia suaderi primò ex l. de quibus, ff. de legib. vbi tota ratio consuetudinis ponitur in consensu populi, qui potest legibus vim, & efficaciam da-

etiam dare; ergo haec erat primaria vis consuetudinis in populo, quando habebat in se potestatem supremam; ergo postquam illam trāstulit in Principem, ab illius etiam consensu principaliter pendet vis consuetudinis, & consequenter necesse est, vt praecedat scititia, sine qua non potest esse consensus. Secundo probatur ex dicta l. 3. tit. 2. partit. 1. vbi inter condiciones ad consuetudinem ponitur, vt fiat consentiente Principe. Tertio argumentor ratione, quia non minus est necessaria potestas legislatiua ad inducendum ius non scriptum, quam scriptum, vt constat ex dictis de legibus in communi; sed in his populis non est potestas legislatiua, vt supponimus, quia vel nunquam illam habuerunt, vt in legibus canonicis, vel quia in Principem illam trāstulerunt, vt in ciuibus; ergo necessarium est, vt ille, apud quem est suprema potestas, det vires consuetudini per suam voluntatem, & consentium.

Aliqui verò Doctores, licet pauci, praedictam sententiam in legibus canonicis admittere videntur, & negare in ciuilibus. Et rationem differentiae reddunt, quia potestas ferendi leges canonicas nunquam fuit in populo, sed in Praelatis; potestas autem ferendi leges ciuiles primario fuit in populo. Ita sentit Anton. 1. p. tit. 1. §. 2. sequitur Couarr. 1. 2. q. 97. art. 3. & clariss. Dried. lib. 1. de libert. Christian. Sed haec distinctio non placet, nec videtur posse subsistere: nam licet potestas ciuilis primario fuerit in communitate, postquam illam trāstulit in Principem, iam non habet illam in se; ergo non minus a Principe pendet, quam si nunquam illam habuisset. Fortasse, dicent hi auctores, quando populus trāstulit potestatem in Principem, non omnino de illa priuasse, sed solum in ordine ad gubernationem expressam (vt sic dicam) & in ordine ad leges scriptas, & verbalia praepcepta, semper tamen sibi reseruasse potestatem introducendi consuetudines. Sed hoc in primis fundari non potest, quia nullo iure constat, nec consuetudine, aut aliquo alio signo ostendi potest in perfecta Monarchia. Quamuis enim in aliquo regno possit esse potestas Regis, illo, vel alio simili modo limitata ex tacita saltem conuentione, scilicet, vbi Monarchia perfecta non fuerit, sed mixta ex Democratia, sicut supra diximus circa acceptionem legis. Ordinariè tamen non ita est, & illa exceptio potius firmat regulam in contrarium. Deinde non apparet id verisimile, quia Rex temporalis potest reuocare consuetudines priuatas suorum populorum, & prohibere, ne introducantur, si ratio subit. Et eadem ratione potest praecipere, vt vim non habeant sine suo expresso consensu; ergo signum est, totam potestatem legum ferendarum quocumque modo, fuisse in Principem translata.

Est ergo tertia, & vera sententia, quae in primis statuit generatim, Principis consentum ad vim consuetudinis esse necessarium. Hoc enim commune est apud Doctores, vt dixi, & efficaciter probatur ratione facta in prima sententia. Deinde verò addit haec opinio, hunc consentum duobus modis posse intelligi, vnum voco personalem, quia datur a persona Principis, vel expressē consentientis, vel antecedenter dando licentiam ad introducendam consuetudinem, vel consequenter, aut concomitanter approbando illam, aut expressē, aut videndo, & non impediendo. Alium voco personalem, quia datur a persona Principis, vel expressē consentientis, seu iuridicum, quia non datur personaliter a Principe, sed per ipsum ius. Quia si Princeps statuit legem, vt consuetudo habens illas, vel illas condiciones valeat, ex tunc consentit, & in particulari applicatur ille consensus ad similes consuetudines, quando introducuntur in virtute illius legis. Dicimus ergo, non semper esse necessarium consentium priori modo praestitum a Principe, sed posterius sufficere. Nam, quod prior sufficiat, per se no-

tum est, quod autem non sit necessarius, sed secundus etiam sufficiat, probatur. Quia lex semper loquitur, & non minus efficax est voluntas Principis per legem loquens, quam immediatē per se volens, aut praecipiens. Quando autem vnus, vel alius consensus intercedat, sequentibus illationibus explicabo.

Ex his enim infero primò, quando consuetudo praescripta ius inducit, tunc non postulari consentum personalem Principis, ac subinde, nec specialem scientiam eius de tali consuetudine, sed ipso nihil de nouo sciente, aut volente, tacitè, vel expressē consuetudinem efficaciter induci. Haec est communis sententia Iuris peritorum, teste Panormit. in dicto cap. vlt. n. 1. 3. Eam tenuit Gloss. vlt. in §. leges, post cap. in istis, dist. 4. item Glossa in cap. frustra, dist. 8. in vltimis verbis, si attentè legatur, & ibi Cardin. Alex. in fine. Idem Anton. Barbat. & alij in dicto cap. vlt. vbi Rochus Curt. secl. 4. num. 24. refert plures. Idem tenet Domin. dist. 1. 1. in sum. circa finem, Angel. in sum. verb. confessio, numero 9. Syluest. q. 4. vterque enim supponit, praescriptam consuetudinem sufficere, ignorantē Papam, Felinum in cap. cum ex officio, de praescrip. num. 1. licet nonnullas limitationes addat de aliquibus casibus specialibus, qui ad alias materias spectant. Ex Theologis autem tenent hanc sententiam Palud. 4. dist. 4. q. 3. art. 1. nu. 7. Supplement. q. 2. art. 2. concl. 3. Anton. 1. p. tit. 1. §. 2. Sanc. referens plures lib. 7. de matrim. disp. 4. num. 1. r. & 14. & disp. 8. num. 20.

Fundamentum praecipuum huius sententiae sumitur ex dicto cap. vlt. de consuetud. vbi tantum duae conditiones ad consuetudinem requiruntur, scilicet, vt consuetudo sit rationabilis, & praescripta; ergo sine fundamento iuris, inò contra illud ius est, nouam exigere, quae in illis non contineatur; at specialis scientia Principis est noua conditio in illis non inclusa; ergo non est necessaria; ergo nec personalis consensus, qui sine illa scientia esse non potest. Confirmatur, ac declaratur, quia Princeps potuit generalem legem statuere approbantem consuetudinem habentem tales condiciones ab ipso praescriptas, & vt vim habeat ab ipso suo consensu, vel scientia, sed id fecit in illo decreto; ergo maior patet, quia hoc non excedit Principis potestatem, & ille modus ostendendi suam voluntatem, est sufficientissimus, vt declarauimus, est etiam conuenientissimus, quia moraliter impossibile est, consuetudines omnes ad Principis notitiam peruenire, iuxta cap. 1. de constit. in 6. & alioqui expediat consuetudines rationabiles obseruari, & vim suam obtinere; ergo. Denique confirmari hoc potest ex analogia ad propriam praescriptionem, ad cuius imitationem dicitur haec consuetudo praescripta: nam in praescriptione non requiritur scientia eius, contra quem praescribitur; consuetudo autem dicitur praescripta contra Principem eo modo, quo praescribi potest; ergo non postulat scientiam Principis, vt praenaleat.

Dices, hoc solum procedere in consuetudine abrogante legem, de qua loquitur caput illud, non verò de consuetudine inducente legem, quia de illa nullum est tale ius. Item id ad summum procedet securum ius canonicum, & in consuetudine canonica: nam in iure ciuili nihil tale reperitur definitum. Respondendo ad priorem partē, a fortiori ius illud comprehendere consuetudinem inductam legis non scriptae, quia quoad potestatem tanta requiritur ad abrogandam legem Principis, sicut ad introducendum ius nouum non contrarium antiquo. A iure verò magis necessarius videri poterat consensus Principis, ad permittendam reuocationem suae legis, quam ad inducendum nouum ius, quia magis eius voluntati, & auctoritati derogare videbatur. Et ideo cum emphasi dicitur in illo textu, Licet non sit vis longans consuetudinis auctoritas, non tamen esse visque adeo valituram, vt vel

10. Consuetudo non inducitur per actus vi vel metu graui factos. Bart. Anton. Roch.

11. Metus quomodo casus sit inuoluntarius.

In praesenti materia maior est ratio cur metus impediatur consuetudinem.

2. Secūdus populi gradus.

3. Differentia inter potestatem ferendi leges Ecclesiasticas, & Ciuiles. Anton. Couarr. Dried.

Impugnatio sententiae.

3. Tercius populi gradus.

1. Sententia.

Gloss. Panorm. Glossa. Innocent. Ioan. Azon. Greg. Lup. D. Thom.

secl. Syluest. Dried. Angel. Syluest.

4.

7. Inferius non requiritur consensus Principis per sonalem.

Panorm. Glossa.

Card. Anton. Roch. Domin. Angel. Syluest. Felin.

Palud. Supplement. D. Anica. Sanc.

8.

9. Obiectio.

Solutio.

ius positus debeat prauidicium generare, nisi, &c. ergo A
cum hoc illi detur, si illas duas conditiones habeat, sim-
pliciter approbatur quodlibet consuetudinarium ius,
illas duas conditiones habens.

Ad alteram vero partem dicitur in primis, esto ius
ciuile non tam expresse id declarauerit, non tam re-
pugnare, quoad valorem consuetudinis habentis illas
conditiones, quicquid sit de effectibus eius, de quibus
postea dicemus. Imò in virtute idem in hac parte tra-
dit ciuile ius, quod ius canonicum magis declarauit.
Nam in dicta l. de quibus, sic dicitur, *Rebissimè receptum
est, ut leges non solum suffragio legislatoris, sed etiam iacito
consensu omnium, per disuetudinem abrogentur.* Vbi di-
stinguitur populus à legislatore, & huius suffragium
non postulat, & in legibus sequentibus supposita
rationabilitate consuetudinis, nihil aliud postulat, B
ut pro iure habeatur, nisi quòd sit *diuturna, & longa,
& per annos plurimos obseruata. diuturna, & l. sed & ea,
& in l. nam,* additur, Imperatorem statuisse, perpe-
tuam consuetudinem vim legis habere debere. Et ita in-
tellexerunt ius ciuile eius interpretes, ut secundum il-
lud etiam consuetudo praescripta sine noua scientia
Principis sufficiat.

Secundo infero, quando consuetudo non praualet
ex vi praescriptionis, tunc necessarium esse consensum
Principis personalem, saltem tacitum, ac subinde ne-
cessarium etiam esse, ut scientiam consuetudinis ha-
beat. Hoc damus auctoribus prioris sententiae, ex quibus
D. Thomas generaliter loquutus est de consensu
Principis, & ita potest ad utrumque modum à nobis
expositum accommodari, ut etiam Syluest. & Anton.
sensisse videntur, qui licet sententiam, & verba D. Tho-
mae referant, & sequantur, nihilominus fatentur, ali-
quando consuetudinem praualere, ignorante Princi-
pe. Denique hoc etiam admittit auctores in superio-
ri puncto allegari, & probatur à sufficienti partium
enumeratione, quia consensus Principis est necessarius,
& in hoc modo consuetudinis non datur virtute alicuius
legis, nec lex aliqua definitiuit certum modum eius
ergo necesse est, ut consensus sit personalis, ad quem
scientia necessaria est, & hoc etiam confirmant motiua
prima opinionis.

An vero hic consensus Principis debeat esse posi-
tius, & expressus, vel sufficiat interpretatiuus, quia
scit, & tolerat, vel non impedit, Anton. supra indicat
necessarium esse expressum, praesertim in summo
Pontifice. Et potest suaderi, quia tolerantia sola, sup-
posita scientia, non indicat sufficienter consensum,
quia multa per patientiam tolerantur, quae non ap-
probantur, iuxta cap. cum iam dudum, de praebend.
Nihilominus D. Thom. supra expresse docet, sufficere
tacitum consensum, & consentiunt ceteri, & vsus
probat, quia consensus tacitus aequiparatur expresso,
ut in hac materia dicitur in dicta l. de quibus. Solum
oportet, ut moraliter constet, tolerantiam non esse
tantum permissiuam, sed operatiuam, seu approbati-
uam, quod ex circumstantiis, & vsu facile constare
poterit, maxime quando vel approbatio est rationabi-
lis, vel per solam permissionem non sufficienter
providetur subditorum saluti, & commodis, ut se-
quentibus capitibus explicabo. Nec in hoc oportet ex-
ceptionem facere de summo Pontifice, quia nulla est
ratio, vel ius, quòd illa requiratur. In aliquo autem spe-
ciali casu erit fortasse necessarius eius consensus ex-
pressus, quòd ex rei grauitate, vel aliquo speciali iure
constiterit; hoc autem etiam in aliis Principibus
contingere potest, & ideo regula data per se loquendo
generalis est.

Ad fundamentum contrariae sententiae facilis est
responsio. Nam l. de quibus, solum probat esse neces-
sarium consensum illius, qui habet supremam pote-
statem legislatiuam, non tamen probat hunc, vel illum

modum consensus, nec vetat, quin per legem potest
rit dari, imò id indicat, ut ponderaui. Lex item par-
titarum nihil amplius requirit, quam ut consuetudo
firmiter, consentiente Principe, quod & nos fite-
mur, non vero dicit, esse semper necessariam scientiam,
vel personalem consensum, quòd si ita statueret,
esset peculiare ius Hispaniae, non ex natura rei ne-
cessarium, neque commune. Ratio denique solum
probat primam partem assertionis nostrae, & confir-
mat vltimam, non tamen procedit contra secundam,
cum etiam secundum illam auctoritas Principis in-
fluat in consuetudinem praescriptam, & illi virtutem
tribuat lege interueniente.

CAPVT XIV.

Quae consuetudo legem non scriptam inducere valeat.

Explicauimus essentiam, & causas consuetudinis,
iam de effectibus illius dicendum est; licet enim
aliqua de illis obiter tetigerimus, tamen ad vtilitatem
doctrinae necessarium est, ea, quae generaliter dicta sunt,
ad singulos effectus applicare. Solent autem consuetu-
dini quatuor tribui effectus, scilicet, legem inducere,
interpretari, confirmare, & abrogare, ad quos omnes
alij, qui cogitari possunt, reuocantur. Ex illis vero ter-
tium omittimus, quia non est tam iuris, quam facti,
consuetudo enim, quae dicitur confirmare legem, ex
ipsa lege nascitur, & ideo non confirmat illam indu-
cendo, seu addendo ius nouum vltra legem scriptam,
ut supra cap. 2. explicauimus; solum ergo facto ipsa
confirmat legem, vel promptiores homines reddendo
ad eius obseruationem, vel notitiam eius, imò illius
auctoritatem, & aetimationem aliquo modo augen-
do, vel certe contra reuocationem illam tuendo, &
quasi elongando à contraria consuetudine, & abroga-
tione, quae per illam introduci possent. Et ita exposui
hunc effectum supra lib. 1. cap. 1. nec de illo plura di-
genda occurrunt, praeter ea, quae de acceptatione le-
gis humanae in tertio & quarto libro diximus. Secun-
dus vero effectus, qui est interpretatio legis, ut ad ius
pertinere potest, sub primo continetur, ut explicabo,
& ideo alij tantum duo effectus explicandi supersunt,
& de primo dicemus in hoc capite; de vltimo vero in
sequente.

Primus igitur effectus consuetudinis legitima est
inducere legem non scriptam, vbi scripta non est, nec
tradita. Dico, *vbi scripta non est*, quia si praecedat lex
scripta conformis consuetudini, & ex illa procedat
consuetudo, non inducit legem, ut dixi, sed praecedat
lex contraria consuetudini, prius abolenda erit, ut
dicam in sequentibus; proprie ergo habet locum af-
fertio in consuetudine, quae est praeter legem, id est,
nec prohibita, nec praescripta. Addidi praeterea, *nec
tradita*, quia non omnis lex non scripta, est lex consue-
tudinis, sed illa tantum, quae à moribus, & vsu ciui-
tatis exordium sumit. Aliquando enim licet non sit
scripta, potest ducere originem ab ipso Principe, vel
Praelato, verbo saltem ferente praecipuum commune,
& duraturum, quòd sit lex; & conseruari postea à subdi-
tis solo vsu, ac traditione. Et tunc erit ius non scriptum,
nec consuetudinarium, sed traditum, & tales sunt
multae leges Ecclesiasticae, quae per traditionem ha-
bentur, ut supra cap. 2. attigi. Oportet ergo ut non pra-
cedat lex à superiori lata verbo aut scripto, & ibi con-
suetudo facti potest inducere legem non scriptam,
quae ius consuetudinis appellatur. Et sic exposita asser-
tio certa est. Et habetur in vtroque iure. ff. de legib. l.
de quibus, cum sequentibus. & C. quae sit long. consuet.
per totum, & in toto tit. de consuet. in Decret. & in 6.
& supponitur in cap. 1. de consuet. in 6. & in cap. consue-
tudo,

lib. dist. 1. & dist. cap. frustra, & ferè per totam dist. 1. 1.
vbi in c. in his, citatur August. Epist. 86. & dist. cap. illa,
citatur in Epist. 1. 3. cap. 2. & Tertul. lib. de Coron. mi-
lit. c. 4. *Consuetudo*, inquit, *etiam in ciuilibus legibus pro
lege suscipitur, quando dicitur lex.* Et consentiunt Doctores
Theologi, & vtriusque iuris, & tunc communis con-
sensus Ecclesiae, de quo dubitare non licet.

Ratio vero reddenda est, quia in consuetudine le-
gitima concurrere possunt omnia necessaria ad pra-
ceptum, & legem ferendam; ergo inducet illam. Pro-
batur minor, primo, quia ad legem tria, vel quatuor
sunt necessaria, & sufficiunt, scilicet, materia proportio-
nata, potestas, & voluntas, sufficienter exteriori signifi-
cata, & haec omnia possunt in hac consuetudine con-
currere. De materia patet, quia talis consuetudo debet
esse rationabilis; erit autem talis in ordine ad hunc effec-
tum, si materia eius non sit contra legem naturalem,
vel diuinam, & sit vtilis communi bono, & non nimium
difficilis, vel à communi more honestè viuendi exorbitans;
ac denique talis, quòd lex scripta in tali materia lata
posset esse iusta, ut latè in c. 3. declarauit. Ergo ex hac
parte apta est consuetudo rationabilis ad inducendam
legem. Vnde iuxta capacitatem materiae talis erit etiam
lex; nam si materia sit grauis, esse poterit graue pra-
ceptum sub mortali obligans; si vero sit leuis, erit lex se-
cundum quid tantum, leuiter obligans; & si materia
pertineat ad spirituale bonum, pertinebit consuetudo
ad Ecclesiasticum forum; si vero respiciat temporale
commodum, ad ciuile forum spectabit, ut supra tetigi.
Denique in hac parte in omnibus seruat proportio-
nem ad legem scriptam.

Deinde, quòd potestas non desit, patet ex dictis capi-
te praecedenti, quia consuetudo legitima, vel est popu-
li liberi, & supremam potestatem habentis, & in illo
non deest potestas ferendi legem, vel est populi ha-
bentis pastorem, vel Principem, à quo regatur, & si
consuetudo legitima non sumitur tanquam populi ac-
cepti, sed ut coniuncti cum suo capite, & habentis ali-
quo sufficienti modo influxum eius, vel per facultatem
ad condendas leges municipales, seu statuta, vel
per approbationem consuetudinis, aut iure ipso decla-
ratam, aut per tacitam voluntatem demonstratam; in
populo autem sic coniuncto capiti est sufficientis pote-
stas ad leges ferendas, ut constat; ergo. Solet autem hic
queri, an vna familia possit consuetudinem introdu-
cere per continuatam successionem, & pro familia, ut
est perpetua. Sed iam supra dixi, propriam consuetu-
dinem non induci à priuata familia. Vnde licet fami-
lia semper duret, parum refert, quia nunquam potest
ab illa consuetudo inchoari, ac subinde nec conti-
nuari. Item in lib. 1. c. 9. ostensum est, ynam familiam
nec habere potestatem legislatiuam, nec esse capax
legis, nisi per modum priuilegij, & ideo nec legem pro-
pria consuetudine potest introducere, licet priuilegium
possit acquirere, ut infra dicam. Et de hoc puncto plu-
ra videri possunt in Rocho supra sect. 4. n. 6. & sequen-
tibus, & Antonin. Gabr. libr. 6. tit. de consuetud.
concl. 5.

Praeterea idem constat de voluntate: nam in popu-
li liberi supponitur concurrere voluntarie ad consue-
tudinem maiorem partem populi, & magistratus, in
ceteris vero ad voluntatem populi, vel maioris partis
eius, accedit consensus Principis aliquo ex modis iam
declaratis, & ita semper concurrunt voluntas sufficientis
eius, qui potestatem habet introducendi legem. So-
lum est hic considerandum, quòd licet voluntas Prin-
cipis, vel Praelati in hoc negotio sit praecipua, nihilominus
magis quodammodo pendet ex voluntate po-
puli, quia illi se accommodat (ut sic dicam) Princeps,
quasi licentiam concedens, ut ius consuetudinis in-
troducatur, prout voluerit, vel tanquam approbans, &
confirmans quod populus intendit. Et ideo ad hunc

effectum maxime considerandum est, ex parte populi
non satis esse, ut aliquos actus frequentet, ex quibus
consuetudo facti relucet, sed oportere, ut consuetu-
do ipsa sit intenta, ita ut actus frequententur ad intro-
ducendam talem consuetudinem propter vtilitatem
communem, aut honestatem religionis, vel aliam
similem in ea inuentam. Ita dicunt aperte Glossae, &
Doctores statim citandi. Et supra ostensum est, hoc
esse de ratione consuetudinis, quia non potest esse vo-
luntaria, nisi sit intenta. Ostendi etiam potest ex ra-
tione legis; nam de illius ratione est, ut sit intenta à
Principe; quicquid autem est de ratione legis in com-
muni, vel legis positivae, est de ratione legis consue-
tudinariae, quia ratio superior in inferiori debet inclu-
di. Et ex hoc principio soleo admonere, in consuetudi-
nibus attentè considerandum esse, an sint per se inten-
tae, vel aliunde consequantur: nam si hoc posteriori
modo contingant, non sunt propriae consuetudines le-
gis obligationem inducentes. Ut consuetudo satis re-
cepta est, ut inter eam, & communionem interce-
dat somnus, ad hoc non est per se intentum, sed conse-
quitur ex ordinario modo viuendi hominum. Vnde
talis consuetudo obligationem non inducit, ut alibi
dixi.

Adde non solum requiri voluntatem inducendi con-
suetudinem facti, sed etiam inducendi ius consuetudi-
nis, seu (quod idem est) inducendi consuetudinem ob-
ligantem. Sunt enim haec duo valde diuersa: nam po-
test per se intendi consuetudo, & non intendi, ut ob-
liget, sed ex deuotione, & ad melius esse. Quod in per-
sonalibus, ac priuatis consuetudinibus est euidens;
idem vero est etiam in consuetudinibus totius populi.
Sic in populo Christiano recepta est consuetudo salu-
tandi Virginem ad signum campanae noctis initio ex
deuotione tantum, non ex obligatione. Tales etiam cen-
suetudines in populo Christiano, ut sumèd cinge-
rem benedictum in primo die Quadragesimae, & ra-
mum in Dominica Palmarum, & aquam benedictam
in ingressu Ecclesiae. Sic etiam in multis populis est
consuetudo ad eundem Ecclesiam summo mane, vel etiam
audiendi Missam ex deuotione in diebus non festiuis,
& in festiuis esse solet vsus non sumendi tantaculum
ante Missam, quae omnia, & similia, etiam si à maiori
parte populi ex deuotione fiant, non inducunt consue-
tudinem legalem. Imò Soto lib. 9. de iustit. q. 3. art. 1.
talem esse censet consuetudinem deferendi ad Eccle-
siam oblationem pro defunctis in die animarum, quod
etiam est probabile de aliis oblationibus voluntariis,
nisi Ecclesia contra offerentes praescripserit, ut dixi
tract. 1. de relig. lib. 2. cap. 5. vbi cum Caiet. & Soto
notauit, spectandam esse intentionem, qua mores in-
troducuntur: nam si ex sola deuotione incipiatur, & con-
tinuantur, non inducunt propriam consuetudinem.

Sic ergo dixit Glossa in dicto cap. frustra, dist. 8. ad
consuetudinem necessarium esse, ut eo animo, & in-
tentione seruetur, ut ius in posterum fiat. Idem Glossa in
dicto cap. vlt. de consuet. vbi Abb. num. 17. in eodem
sensu dicit, *debere fieri animo inducendi consuetudinem.*
Idem ibi latè Rochus Curt. sect. 4. num. 36. vbi alios
refert. Ratio etiam est clara, quia actus agentium non
transgrediuntur intentionem eorum. Item quia de ra-
tione legis est, ut fiat cum intentione obligandi. Item
quia nemo se obligat sine intentione, ut in voto, &
promissione constat. Et quamuis per consuetudinem
populus habens superiorem non videatur se obliga-
re, sed obligari à lege non scripta, & consequenter à
voluntate superioris, nihilominus, quia Princeps non
vult per consuetudinem obligare, plusquam populus
velit obligari, ideo necessaria est ex parte populi in-
tentione inducendi propriam consuetudinem, & obli-
gationem eius eo modo, quo possunt.

Tandem

10.

12.

12.

Sufficit tacitus consensus.

13.

Dignus.

Ratio afferens.

4. Consuetudinis effectus.

4. Implet ad consuetudinem requisita.

Reus.

De voluntate ad inducendam consuetudinem.

17. 2. 1. 2.

Glossa.

An consuetudo sit per se intenta maxime notandum.

6. Qualis debet esse voluntas inducendi consuetudinem.

Bellarmino.

Soto.

Caiet. Soto.

Glossa Abb.

Rochus.

Res. Glossa

tione, seu ex mera voluntate libera, & ad intentionem inducendi ius obligans. Eandem dubitationem proponit Roehus supra, sect. 4. in 7. requisit. consuet. n. 36. & remittit ad qu. 6. post Gloss. quae habetur sect. 2. à nu. 1. o. vbi n. 27. illam iterum distindere proponit, solūque dicit, in dubio iudicandum esse, vnumquemque censeri, operari animo inducendi consuetudinem, quando facit actum pro iure suo, id est, credens se ius habere, vt in posterum id faciat. Quando autem quis operatur, tanquam vtēs iure suo, dicit ex natura actū esse colligendum, vt si sint actus, qui solent fieri ex pura amicitia, vt praedare in domo amici, etiam si multiplicentur, non censentur fieri pro iure inducēdo: sed eius verō si sint actus, qui solent ius postulare. Et ad hoc allegat plures Doctores. Sed in primis regula illa, coniectura, & exempla magis videntur accommodari ad consuetudinem, per quam res praescribuntur, quam ad consuetudinem legalem. Nam ibi vtēs praesumitur in dubio ius suum querere, vel exercere, quia hoc illi vtile, & fauorabile est; at hic cur praesumetur quis in dubio velle inducere ius consuetudinis, quod sibi est onerosum, & graue? Item in praesenti materia non potest illa coniectura ex natura actuum sumi: nam idem actus ex natura sua sunt apti, vt ex deuotione, seu consilio fiant, vel ex praeepto, vt patet de oblatione sacra in Ecclesia, de ieiunio, & obseruatione diei festi, & similibus.

12. Petr. Rauen.

Innoc.

Bar.

Distinctio notanda.

Denique idem dubium proponit Petr. Rauen. tract. de consuet. num. 15. & solum respondet, remittendo se ad ea, quae de praescriptione iurium incorporalium tradit Innoc. in cap. bone, de postul. Praelat. & aliis locis, cum Barr. & aliis. Qui omnes loquuntur de propria praescriptione, in qua multo facilius discernitur, an vltus sit iuris, vel pure facultatis, & ex parte vtētis semper praesumitur in dubio intentio habendi ius dominij, vel seruitutis, aut aliud simile in tali re, quod non ita est in praesenti, propter rationem factam. Deinde auctores citati potissime tractant de probatione consuetudinis in foro externo; nos autem tractamus de foro conscientiae, in quo facile est iudicium in praescriptione, & vltus eius, quia vel qui praescribit, est persona priuata, & tunc ipse erit testis suae intentionis, vel est aliqua cōmunitas, & tunc iudicium conscientiae non versatur circa cōmunitatem, vt sic, sed circa singulos: singuli autem possunt, & debent in conscientia pro cōmunitate praesumere, propter rationem factam. At verō ius consuetudinis semper pendet ex animo totius populi, & singuli non tenentur praesumere animam inducendi praeeptum, quia hoc non est fauorabile cōmunitati, sed onerosum.

13. In dubio potius dicendum est consuetudinem esse deuotionis, vel honestatis, quam obligationis.

Modus, & animus, quibus consuetudo inducitur iudicio viri prudentis relinquantur.

1. Coniectura.

2. Coniectura.

sentiant de his, qui non seruant consuetudinem, vel communiter populus scandalizatur, etiam est graue signum talis animi. Tertia, si Praelati, aut gubernatores reipublicae grauitur reprehendunt, vel puniunt, non seruantes consuetudinem, etiam est non leue iudicium. Quarta, si materia consuetudinis ex se multum conferat ad vtilitatem Reipublicae, ita vt obligatio eius prudenter credatur esse valde expediens communi bono eius, in dubio praesumi poterit, esse ex animo introductam.

Tertia.

Quarta.

CAPVT XVI.

De causis, & effectibus legis non scriptae, per consuetudinem introductae.

Haec quaestio breuiter definienda est ex principiis supra positis de legibus humanis scriptis. Nam ex dictis intelligi potest generatim loquendo omnia, quae dicta sunt de lege humana quoad causas, vel effectus eius, conuenire cum proportione in legem per consuetudinem introductam, his exceptis, quae ad formam materialem, seu sensibilem, & promulgationem illius legis pertinent. Hoc vltimum patet, quia haec lex consuetudinis per se non differt ab illa, nisi in signo sensibili, quo explicatur voluntas legislatoris (quod signum voco sensibilem formam legis) nam in lege scripta sumpta illud signum est scriptura aliqua, vel saltem expressum verbum legislatoris: hic verō non est signum scriptum, nec ita expressum, sed sunt facta externa, vt declaratum est. Atque hinc sequitur, vt in lege, praeter actum legislatoris, requiratur promulgatio, quia ille actus de se non est signum publicum, nisi promulgetur. Hic autem signum ipsum est publicum de se, & notorium populo seruanti consuetudinem, & ideo non indiget alia promulgatione, quia (vt statim dicam) consuetudo tantum obligat populum seruantem illam, & ideo alia promulgatione, vel diuulgatione non indiget. Nam vt ad alios populos extendatur, oportet, vt illi acceptent consuetudinem, & illam imitentur, & ita ipsa imitatio erit apud illos inductio similis consuetudinis, eiusque promulgatio. Si autem vnus populus acceptet consuetudinem alterius, non per consuetudinem suam, sed per statum praecipiens ibi seruati quod alibi consuetum est, tunc ibi non erit ius illud consuetudinarium, sed scriptum, & eatenus propria, & promulgatione indigebit. In ceteris verō causis non est differentia inter has leges, cum proportione de illis loquendo, quia de materia iam dictum est, debere esse honestam, communi bono accommodatam, ac denique rationabilem. Ac subinde ratione esse veluti animam vtriusque legis, & vtramque etiam maxime pendere à voluntate Principis habentis potestatem legislatiuam, quae est in vtraque propria causa efficiens, & voluntas est quasi intrinseca forma.

Consuetudo scripta promulgatur, et si sit signum publicum.

Simili modo discurre potest per effectus. Nam etiam consuetudo obligat de se in conscientia, cum sit vera lex, cap. in his, dist. 1. 1. & tradunt communiter Doctores, vt videri potest in Felin. cap. 1. de spon. Rocho. supra sect. 1. n. 1. & 1. 3. vbi alios allegat. Vnde consequenter fit, vt haec obligatio sit grauis, vel leuis, iuxta materiae qualitatem, nisi de contraria intentione populi constet: nam quoad hoc omnia dicta de obligatione legis humanae scriptae, possunt ad hanc legem accommodari; nam eandem rationem in illa habent, proportione seruata.

1. Efficitur ex fuerandis ex diuisis eligendi.

Felin. Rocho.

Potest autem hic inquiri, an possit haec lex etiam obligare ad poenam, seu an consuetudo possit inducere legem poenalem. In quo breuiter dicendum est, posse, quia ratio facta de lege absoluta, procedit etiam in lege poenali. Quae enim potest assignari repugnantia, non

3. Consuetudo potest legem poenalem inducere.

non possit consuetudo obligare ad poenam, sicut potest ad culpam. Imò eo ipso, quod obligat ad poenam, facit transgressorem consuetudinis reum poenae: nam hic reatus sequitur ex culpa; ergo pari ratione poterit eadem consuetudine introduci determinatio poenae, vt scilicet, quia talem consuetudinem violauerit, tali poena puniatur, & tunc iusta erit poena quasi per legem consuetudinis taxata. Exemplum accommodatum est in cap. super eo, de cognat. spirit. cum his, quae ibi notant Innoc. Abb. & alij, de consuetudine seruandi talem, vel talem ritum accidentalem in matrimonio, & separandi ad tempus eos, qui aliter contraxerint, in poenam prioris consuetudinis violatae: nam quoad vtrumque iusta censetur, & seruari debet. Item potest consuetudo taxare pretium alicuius rei, non minus quam lex scripta; ergo & poenam delicti, & ita communiter auctores loquuntur de consuetudine poenali, vt etiam videri in Rocho. sect. 4. num. 20. & sequentibus, vbi plures allegat. Denique ex illo, consuetudine etiam induci potest quasi legem pure poenalem, ratione cuius possit aliquis non obseruans illam in aliquo multari, etiam in eo non peccet, quia quoad hoc etiam est eadem ratio de consuetudine, quae de lege scripta. Videtur tamen tunc illa consuetudo magis per modum cuiusdam praescriptionis, quam per modum legis, quia tunc videtur esse illud veluti quoddam tributum, ad quod exigendum respublica, vel Princeps per consuetudinem acquisiuit ius, tali, vel tali conditione expleta, vel non seruata. Possit denique introduci consuetudine, vt qui consuetudinem non seruatur, aliquid debeat in conscientia soluere, etiam non puniri, & tunc propria ratio consuetudinis legalis seruatur: huiusmodi autem consuetudines raras, vel nullas sunt.

Innoc. Abb.

Rocho.

Consuetudo inducere potest quasi legem pure poenalem.

4.

5.

Felin. Rocho.

Sententia Canonistarum.

Item solet queri, an ius consuetudinarium extendi possit ad effectum irritandi actus, seu contractus, vel inhabilitandi personas ad illos. Sed hoc proprie tractari solet in materia de matrimonio vt late per Sancti. libro 7. disput. 4. Eadem verò ratio ferè est de alijs contractibus, vt attigit Felin. in capite 1. de sponsal. num. 2. & 3. Dicendum ergo est, consuetudinem prohibentem aliquos actus vel dantem formam illis, posse ea mente, & animo introduci, vt actus aliter factus non valeat, & talem consuetudinem rationabilem, & praescriptam, vel à Principe expressè, aut tacite approbatam, habere hunc effectum irritandi contrarium actum. Ita docent multi Doctores quos Felin. & Sancti. supra referunt, & sumitur ex cap. super eo, de cognat. spirit. vbi (iuxta vltiorem interpretationem) & platum contextum) supponitur posse consuetudinem Ecclesiasticam introducere impedimentum irritans matrimonium, & tunc separandos omnino esse, qui contra consuetudinem contraxerint. Et ideo colligitur ex cap. 1. eiusdem tituli, vbi specialiter postulatur consuetudo, quae scandalum generat, vtique non violatur, quae ad additionem specialiter notant, & requirunt Canonista. Verum tamen si consuetudo talis sit, vt irritans impedimentum introducat, non potest eius transgressio non generare scandalum, & ita scandalum ponitur, vt signum talis consuetudinis. Vnde non nihil placet, quod aliqui Canonista dicunt, hunc effectum in casu illo, & similibus, magis esse propter vitandam scandalum, quam propter consuetudinem. Nam propter vitandam scandalum vera matrimonium non dissoluitur, nec ratio scandalum vitandae potest matrimonium, nisi supponatur impedimentum, seu irritans per consuetudinem introductum.

Simile colligi potest ex cap. olim de Cleric. conjug. in causa Glossa, vt vbi repugnat, quae ex textu hodie, aliquam alias habet, propter consuetudinem fieri posse ineligibilem. Sicut etiam dixit Glossa in Au. Suarez de legib.

theit. vt praep. nom. Imper. cap. 1. verb. an. clare, per textum illum; consuetudinem posse introducere formam substantialem contractus, ita vt omisso illius contractum irritet, quam alij sequuntur, quos Felin. supra refert, & Rocho. dicto cap. vlt. sect. 1. num. 10. & alia refert Anton. Gabr. lib. 6. tit. de consuetud. concl. 3. praesertim à num. 4. Ratio denique est, quia consuetudo rationabilis, & praescripta habet ceteros effectus, quos lex humana habere potest; ergo & hunc, quia nulla ratio probabilis afferri potest, quare ad hunc sit impotens magis quam ad alios. Nam sicut voluntas Principis expressa per verba potest hunc effectum efficere, ita & tacita per consuetudinem declarata, iuxta rationem legis, de quibus, ff. de l. g. b. Et ita hic applicari possunt omnia iura generaliter loquentia de viribus consuetudinis, & aequiparantia illam cum lege scripta, & specialiter facit cap. vltim. de consuetud. vt rectè ex illo argumentatur Sancti. supra apud quem plura de hoc pacto videri possunt. Neque occurrit difficultas alicuius momenti, cui satisfacere necesse sit.

Felin. Rocho. Anton. Gabr.

Sancti.

Praeterea aequiparatur consuetudo legi in suo effectu quoad personas, quas iure suo obligare potest; nam sicut lex obligat subditos, ita & consuetudo, & sicut lex non obligat extra territorium, pro quo fertur, ita nec consuetudo. Vnde si consuetudo sit vniuersalis totius Ecclesiae, omnes Christianos indistinctè obligat; si sit solius regni, vel diocesis, omnes incolas; si solius cinitatis, omnes, & solos ciues, & sic cum proportione de ceteris cōmunitatibus. Generalis enim regula est, vt consuetudo vnius cōmunitatis non obliget aliam distinctam, quia nec vna cōmunitas habet potestatem dandi leges alteri, nec Princeps suum consensum ad hoc praebet. Quod aded verum est, vt etiam consuetudo ciuitatis, aut Episcopatus Romani per se spectati, vt particularis Episcopatus est, non obliget alias Ecclesias, quia vt sic, non se gerit, vt superior illis, nisi Pontifex praecipiat, talem consuetudinem alibi obseruari, vt constat etiam ex vlt. & notauit Panormit. in cap. vlt. de feris, in fine, & Turrecrem. in cap. hodie. dist. 1. 1. Rocho. supra sect. 4. numer. 18. vbi alia allegat.

6. Quomodo est consuetudo legi aequiparatur.

Panorm. Turrecrem. Rocho.

Obiecti verò potest caput super eo, de cognat. spirit. vbi praecipitur cuidam Episcopo, Consuetudinem suam metropolitanam Ecclesiae, vel aliarum circumpositarum inquirere, & diligentius imitari. Vnde videtur colligi, consuetudinem vnius Episcopatus obligare in alio, & praesertim consuetudinem Ecclesiae metropolitanae obligare suffraganeos. Et ratio ibi redditur, quia graue est antiquam consuetudinem circumiacentium Ecclesiarum contemneret. Respondet, duo tangi in illo, textu. Vnum est de consuetudine metropolitanae Ecclesiae, an sit seruanda in diocesi suffraganea. In quo in primis est certum, si in Episcopatu sit contraria consuetudo, illam praualere, quod omnes fatentur, cum praualere etiam iuri communi, vt capite sequenti dicitur. Si autem in speciali Episcopatu non sit propria consuetudo, tunc videtur ex illo, textu colligi, seruandam ibi esse consuetudinem metropolitanam. Et hoc fundari in alio principio recepto à multis Canonistis, consuetudinem ciuitatis obligare oppida subiecta, & intra districtum ciuitatis constituta, si propria consuetudinem non habeant. Quod tradit Barr. in l. 2. C. quae sit long. consuet. q. 26. nu. 14. & Ant. in cap. vlt. de consuetud. & ibi Rocho. refertur multis sect. 4. n. 17.

7. Obiecti.

Solut.

Sed hoc fortasse procedet, quando ciuitas suis statutis municipalibus potest obligare castra vicina suae iurisdictioni immediate supposita. At hoc non potest accommodari inter Ecclesiam metropolitanam & suffraganeam, quia non interuenit ibi illa subiectio, & immediata iurisdictionis. Vnde sicut statuta propria Archiepiscopi non obligant in Episcopatus viciniam

8. Sicut statuta Archiepiscopi non obligant in viciniam.

Sunt suffraganeorum, ita nec consuetudo. Exi-
timo ergo illum textum esse intelligendum, quan-
do consuetudo praualuit in tota prouincia, &
in aliquo Episcopatu ignoratur, quia fortasse non
accidit casus, in quo praxis conformis, vel contra-
ria consuetudini possit ostendi. Tunc enim ait Pa-
pa, consulendos esse conuicinos Episcopos, & maxi-
me Metropolitanam, & eorum consuetudinem esse
sequendam, quando nimirum illam obseruant, ut to-
tius prouinciae vniuersalem, & non vt propriam suam
dicentis.

Atque hinc expediendae sunt omnes quaestiones,
quas Bart. dicta l. 2. q. vltim. & Rochus sect. 3. & 9. late
tractant de personis, quas obligat consuetudo, vt an
obliget Principem, vel senatum supremum, & an con-
suetudo ciuitatis, vel territorij obliget forenses; item
obliget ciues extra territorium. Sed in his, & simi-
libus eadem ratio est in consuetudinibus, quae in legi-
bus, vel statutis scriptis, propter rationem funda-
mentalem positam, quod consuetudo, de qua tracta-
mus, est vera lex, & ab eadem potestate, & iurisdic-
tione procedit, solumque differt in modo, qui non va-
riat rationem obligandi in omnibus illis casibus, &
ideo quae de lege humana diximus in omnibus illis
quaestionibus, ad consuetudinem applicanda sunt. Qui
vero plura de illis quaestionibus desiderat, videat di-
ctos auctores, & Gregor. Lop. in l. 16. tit. 1. parit. 1.
Gloss. 1. Ant. Gabr. lib. 6. tit. de consuet. concl. 1. & 2. &
alios, quos ipsi allegant, & quae dixi to. 1. de relig. tract.
2. lib. 2. cap. 13. & 14.

Solum de quaestione quadam ab omnibus disputa-
ta pauca notabo, an scilicet, consuetudo laicorum
obliget clericos. In qua variae sunt opiniones, quas
omitto. Communis, & recepta a Canonistis est, con-
suetudinem, quae est tantum laicorum, non obligare
clericos, quia sunt veluti populi distincti, & inter eos
est eminentior clericorum communitas. Ac denique
quia clerici omnino exempti sunt a potestate laico-
rum. At vero si consuetudo sit mixta laicorum, & cleri-
corum, tunc obligabit clericos, quia iam ipsi clerici
consentiant, & ita non ligantur consuetudine laico-
rum, sed propria. Ita tradit late Rochus dicto cap. vlt.
sect. 8. num. 3. & 65. vbi varias ampliaciones, & limi-
tationes congerit, & plura allegat, quae in eo videri
possunt, & in Felin. in cap. Ecclesia sanctae Mariae, de co-
stit. num. 100. & sequentibus, & in cap. ad nostram, de
prob. num. 3. vbi etiam Abb. not. 3. Alberic. tract. de
stat. 2. p. q. 9.

Notandum vero occurrit, cum consuetudo, vt est
lex, non inducatur principaliter a populo illam intro-
ducente, sed a Principe consentiente, potius considera-
dum esse, quia potestate consuetudo confirmetur, & in
ratione iuris stabilietur, quam statum personarum, quae
illam obseruauerant. Na voluntas Principis, seu Prae-
lati est causa per se; voluntas autem populi est causa
moriua, & quasi occasio, & petitio talis iuris. Ita ergo
resolutio quaestionis, an consuetudo liget clericos, mul-
tum ex hoc pendet, an consensu Praelati Ecclesiastici,
vel Principis secularis firmata sit. Haec autem potestates
per materiam, & finem optimè distinguuntur, vt supra
dictum est, & ideo spectanda etiam est materia con-
suetudinis, an sit spiritualis, vel temporalis, & an ten-
dat ad salutem animae; & cultum Dei, vel ad politicae
gubernationem. Et ex his tribus principiis, potestate,
materia, & fine, pendere censet resolutionem praedi-
ctae quaestionis, magis quam ex personis consuetudine
veneritibus, quauis hoc etiam iurare possit.

Dico ergo, si consuetudo sit in materia civili, & po-
litica, & vim habeat ex consensu Principis tempora-
lis, non ligare clericos per se loquendo, id est, nisi sit
talis, quae non sit contra libertatem Ecclesiasticam,
sed pertineat ad communem conuictum ciuium, vt

ciues sunt, tunc enim de illa censendum erit, sicut su-
pra de lege ciuili dictum est. Nam haec assertio ex di-
ctis ibi pendet, quia consuetudo illa ciuilis est, & ius
ciuile introducit. Patet etiam prima pars, quia Princeps
laicus per exprellam voluntatem non potest obligare
clericos, ergo nec per tacitam, nec etiam ipsi clerici
possunt consentire contra suam immunitatem, nec
etiam Praelatus Ecclesiasticus consentire censetur. Al-
tera vero pars constat ex dictis supra de lege scripta:
nam eadem est ratio de consuetudine, in qua clerici
non considerantur vt clerici, sed tantum vt ciues, & ita
in eodem sensu accipienda est. Quod si materia etiam
mixta sit, vt si pertineat ad politiam ciuilem, & Eccle-
siasticam, & in vtraque seruetur per communem vi-
triusque populi, seu status consuetudine, tunc erunt
veluti duae consuetudines, & re vera duo iura, vnum
ciuile habens vim a consensu Principis laici, & aliud
Ecclesiasticum habens vim a consensu Praelati Eccle-
siastici, & vnaquaeque obligabit suos subditos, & vna
poterit sine alia renouari. Denique si materia consue-
tutinis sit spiritalis, & ad bonum animae tendat, vt
ieiunium, & c. si quidem vna erit, & obligabit clericos,
& laicos, quia mittetur in potestate, & consensu Prae-
lati Ecclesiastici tantum, & in ea non tam considerantur
subditi vt laici, vel clerici, quam omnes vt Christiani.

Tunc autem dubitari potest, an simili consuetudi-
ne spiritali (vt sic dicam) vsus tantum laicorum pos-
sit introducere consuetudinem, quae clericos etiam obli-
get. Nam iuxta regulam dictorum Iuristarum negan-
dum est, & ex Theologis negat etiam Palud. in 4. dist.
15. q. 4. art. 3. Tum quia clerici habent suum modum
viuendi proprium, vt v.g. proprias abstinentias, &c.
Tum etiam, quia sunt veluti senatores, quos non obli-
gant Plebiscita, nisi consentiant. Tum denique, quia
monachi non obligantur consuetudinibus secularium
clericorum, etiam si religiosae sint, & sanctae; eadem
autem est ratio, & comparatio. Sed haec rationes me
non cogunt, quia ius ex tali consuetudine resultans est
Episcopale: nam a Praelati tacito consensu vim habet,
& materia eius de se communis est clericis, & laicis.
Nam in ieiuniis publicis, vel festorum obseruationibus
non habent clerici seculares speciales obseruantias ex
lege, & ita cessat prima ratio. Atque etiam enervatur
secunda, quia haec non recte comparantur Plebiscitis:
nam ista a populo cu suo tribuno speciali proficisce-
bantur; iura vero talium consuetudinum procedunt a
Praelato communi clericis, & laicis. Tertia etiam non
procedit, quia clerici seculares non sunt exempti a iu-
risdictione Episcoporum, sicut religiosi. De quibus
etiam potest esse quaestio, quae vt fundatur in exem-
ptione, eandem difficultatem habet in consuetudine,
quae in praecipis synodalibus, de quibus supra di-
ctum est.

Dico ergo, posse obligationem huiusmodi con-
suetudinis extendi ad clericos, & de facto extendi, si
tacita, vel expressa Episcopi voluntas sit, ius Epi-
scopale inducere pro sua diocesi, quod potest sine du-
bio facere, & praesumetur ita facere, quando materia
consuetudinis, de se communis est, & ita omnibus
aeque utilis, ac facilis, vt sine scandalo non possit ob-
ligatio quibusdam imponi, & non aliis, & maxime
quando totus populus laicorum conspiciat. Qui respec-
tu talis consuetudinis, vt dicebam, non consideran-
tur vt laici, sed vt Christiani, & ideo vincere possunt
clericos, & pro illi etiam consuetudinem introduce-
re, consentiente Praelato. Aliquando vero potest esse
consuetudo magis propria laicorum, vel ex modo, quo
introducitur, v.g. per speciale votum ipsorum; aut ex
parte materiae, quae illos decet magis, quam clericos,
& tunc poterit facile illos obligare, & non clericos,
& ita etiam approbari, quod ex ipso vsu, & circum-
stantiis discernendum est.

Quando clerici obligantur consuetudo.

Palud.

11. 2. Consi.

De extensio-
ne consuetu-
dinis ab vno
casu ad alium
similem.

Rochus de
Paz.

7. Immo mo-
do quo co-
suetudo legi
tate inter-
pretari
debet.

Pertinet praeterea ad effectus consuetudinis alia
quaestio, qua dicti Iurisperiti tractant, scilicet, an haec
obligatio consuetudinis ab vno casu ad alium propter
similitudinem rationis extendatur. Et ferè communi-
ter definiunt admittendam esse huiusmodi extensio-
nem, licet postea varias declarationes, & limitationes
multiplicent, vt videre licet in Rocho Curt. in dicta
sect. 4. ferè a principio, Burgos de Paz in l. 1. Tauri-
num. 51. Veruntamen haec extensio rara est, vt existi-
mo. Nam in primis non potest esse maior extensio in
iure consuetudinis, quam possit esse in lege, quia non
est maior vis consuetudinis, quam legis, quoad obliga-
tionem, quam inducere possunt, proportionem seruata,
vt ex dictis constat. Deinde addo, difficilius fieri exten-
sionem in consuetudine quam in lege scripta. Primò
quia lex maxime solet extendi ampliatum verba, iuxta
significationem, & vsum quem secundum ius habent
in tali, vel tali materia. Vnde cum in consuetudine des-
int verba, ille modus extensionis in ea locum non ha-
bet; ergo ex hac parte constat non aequè posse extendi
consuetudinem, ac scripta. Deinde in superioribus et-
iam circa legem scriptam monui, raro esse hanc ex-
tensionem admittendam, nisi habuerit magnum fun-
damentum in iure. Hic vero addo, difficilius multo, ac
subinde rarissime habere locum in consuetudine. Nam
obligatio legis ex vi solius consuetudinis difficillime
cognoscitur in loco, & populo, & propria materia, in
qua versatur; quomodo ergo poterit facile extendi ad
alia, nisi a iure fiat extensio, vel nisi sint tam similia, vt
moraliter idè reputentur? vel nisi vnum in alio a for-
tiori contineri, vel taquam pars in toto includi, ratio-
nabiliter iudicetur. Et ideo in l. 1. C. quae sit long. con-
suet. dicitur, *vt praes provinciae, probatis iis, quae in oppido
frequenter in eodem controuersiarum genere seruata sunt,
causa cognita, statuat, &c.* Pondero enim illam particu-
lam, *in eodem*, identitatem enim significat, & ideo dico,
tantam debere esse similitudinem, vt identitas moraliter
reputetur. Caetera in praecedenti libro, cap. 2. videri
possunt.

CAPVT XVII.

Vtrum consuetudo habeat vim legem interpretandi.

Hic est secundus principalis effectus quem iura
tribuunt consuetudini. Conueniantem consue-
tudini, quae secundum legem sit: nam quae est praeter
legem, non supponit legem; quam interpretetur;
quae vero est contra legem, potius illi derogat, vt dice-
mus: igitur sola consuetudo secundum legem potest
illam interpretari. Ratio autem huius effectus est, quia
non est necessaria maior authoritas, nec expressior vo-
luntas ad interpretandam legem iam factam, quam ad
nouam introducendam, & ita omnes rationes factae
superiori cap. a fortiori procedunt in hoc effectu, & iu-
ra sunt expressa, cap. cum dilectus, de consuetud. l. mini-
me. l. si de interpretatione, ff. de legib.

Vt autem assertio magis delectetur, & ratione con-
firmetur, aduerto, dupliciter posse consuetudinem va-
lere ad interpretandam legem, vno modo in ratione
signi, vel testis, quia quando talis est, consuetudo cir-
ca obseruationem legis indicat, & testificatur, illa fuit
se mentem legislatoris, & ita fuisse recepta, & non alio
modo, quia leges moribus coalescent, vt dicit Isidor.
in cap. 1. dist. 1. Sub hac autem ratione consuetudo non
potest reddere certam, & infallibilem interpretationem,
quia illa solum est quadam humana coniectura,
est autem valde probabilis, & ita iuuat multum ad do-
ctriuale interpretationem, & quo fuerit maior, &
diuturnior consuetudo, eo erit probabilior coniectura
in quo nulla certa regula assignari potest, sed prudenti
Suarez de legib.

arbitrio relinquendum est. Addi vero potest, non tan-
tum consuetudinem, quae est circa obseruatiam ipsius
legis, postquam condita est, sed etiam quae illam ante-
cessit, multum iuuare ad legis sensum intelligendum.
Nam quod dicitur in dicta lege, *si de interpretatione lo-
gis queratur, in primis inspiciendum est, quo iure ciuitas re-
tro in huiusmodi casibus vteretur*, potest conuenienter
intelligi non solum de consuetudine consequente le-
gem, sed etiam de antecedente. Nam quia, teste Isido-
ro, lex secundum patriae consuetudinem fieri debet,
cap. 2. d. 4. ideo ex antiquis moribus ciuitatis probabi-
liter coniectare possumus quo sensu fuerit lex institu-
ta: vnde in hoc sensu dicunt frequenter Doctores legem
esse interpretandam iuxta consuetudinem loci,
etiam si oporteat verba legis minus proprie exponere,
quia debet moribus hominum accommodari, vt late
Gloss. in cap. nonnulli, de rescript. Bart. in l. omnes populi,
ff. de iustit. & iur. & Panorm. in cap. certificari, de sepul.
num. 2.

Alio modo potest consuetudo interpretari legem
tanquam causa concurrens ad introducendam, & sta-
bilendam talem interpretationem, & legis obligatio-
nem in tali sensu, vt allegati Doctores frequenter do-
cēt, & alij, quos refert, & sequitur Mascard. de probat.
volum. 2. concl. 1045. per totam, & aperte declaratur
in l. nam Imperator, ff. de legib. dum dicitur, *In ambigui-
tatis, quae ex legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut
rerum perpetuo similiter iudicatum auctoritatem, vim legi-
s obtinere debere.* Sicut ergo diximus supra, interpre-
tationem lege factam esse authenticam ex efficacia legi-
s, quae potest illam stabilire, ita dicendum est de con-
suetudine quando ad illum gradum peruenit, vt vim
legis obtineat. Haec ergo est propria ratio huius asser-
tionis, quia consuetudo efficax est ad legem introducē-
dam; ergo etiam ad interpretandam legem efficaciter,
& per modum legis. Quapropter omnia, quae necessa-
ria sunt in consuetudine, vt legis vim habeat, eadē ne-
cessaria sunt, vt hoc modo legē interpretetur. De illis
ergo superius dicta sufficiunt.

Solum hic adnotabo, Glossam in dicta l. nam Impe-
rator, ex verb. perpetuo, colligere necessarium esse de-
cennium, vt consuetudo hanc habeat efficaciam. Sed si
quis attentè consideret, lex illa duo habet membra, v-
nū est, *consuetudo*, aliud, *sententia iudicium*, & particula
perpetuo, non coniungitur cum priori membro, sed sim-
pliciter dicitur, *consuetudinem*; particula autē *perpetuo*,
ponitur in posteriori membro, vt delectetur, non qual-
cunque sententias, sed illas quae semper fuerint con-
cordes, hanc vim habere. Quocirca pro priori membro
nulla additur in illa lege temporis declaratio, sed per
generales regulas intelligenda est de consuetudine
legitimè praescripta. In posteriori etiam membro illa
particula, *perpetuo*, non significat annum numerum,
sed concordiam sententiarum perpetuam, id est, sine
varietate, aut repugnancia earum inter se; hic enim
est planus sensus talium verborum in communi vsu.
Quis autem numerus sententiarum ad hoc sufficiat,
non declaratur ibi, sed iuxta dicta etiam in superiori-
bus intelligendum est. Nam eatenus sententiae habent
hanc vim, in quantum consuetudine efficere possunt,
vnde si vna tantum fuerit, vel pauciores, quam ad le-
gitimam consuetudinem sufficiant, facient probabile
argumentum, non certam legem. Et ideo saepe dixi, iu-
dicariam interpretationem (vt sic dicam) ad vsua-
lem, seu ad consuetudinem reuocari: nam senten-
tiae ipsae ad hoc maxime valent, quatenus commu-
ni consensu populi recipiuntur, & probantur,
vt Bartol. & alij auctores in locis saepe citatis ad-
uertunt.

Et iuxta haec intelligenda est multorum senten-
tia dicentium, tam efficacem esse consuetudi-
nem ad interpretandam legem, vt licet ex verbis, vel
materia

Mascard.

4. Notandum.
Glossa.

5. Quae efficax
sit consuetudo
in legibus in
scriptis.

materia legis ambiguum sit, an contineat præceptum. A
obligis sub mortali, nec ne, & ideo per se sumpta ef-
fet in benigniorem partem interpretanda, nihilominus
si constet, consuetudinem esse receptam, vt grauius
obligant, sub mortali obligare, censendam esse. Ita
Syluest. verb. *præceptum*, num. 2. in fine, & Caiet. 2. q. 1
& 86. art. 9. ad 2. & q. 147. art. 3. circa ad 2. loquens in
particulari de ieiunij præcepto. De quo idem habet
Nauarr. cap. 2. i. num. 1. Et eadem ratione potest con-
suetudo interpretari verbum, *præcipiendi*, sub quo lex
fertur, rigorosam obligationem significare, vt supra
Syluest. & Caietan. notant ex Clement. *exiuit*, §. *item or-*
do, de verb. signific. vbi Glossa etiam id aduertit. Et
ratio est, quia legislator cõsuetur vt verbis iuxta com-
munem vsum, vnde etiam eam verbo, quauis verba
& materia præcepti videantur sufficere ad obligatio-
nem sub mortali, si aliter consuetudo interpretata est
legem, solum obligabit sub veniali, vt etiam Caietan.
adnotat. Est enim eadem ratio, quia consuetudo sit-
cut potest introducere legem, ita etiam potest illi de-
rogare, eo vel maxime; quoad vix possunt esse verba,
& materia legis tam clara, quin aliquam ambiguitatē
relinquant, & interpretationem admittant. Hanc ergo
facere potest vtroque modo consuetudo, scilicet, rigo-
rosam, & benignam: vt autem eam faciat efficaciter,
habere debet conditiones requisitas ad legem intro-
ducendam, vel abrogandam, vt dictum est.

Adde etiam; posse consuetudinem, non solum hu-
manam legem, sed etiam diuinam, & naturalem in-
terpretari, vt omnes Doctores allegati docent. Tamen
differo modo, quia humanam legem potest interpre-
tari, etiam minuendo, vel augendo, iuxta dicta capite
præcedenti, & dicenda in sequentibus. Diuinam autem
solum interpretatur, indicando legislatoris mē-
tem, & ideo vt certa sit, oportet, vt consuetudo sit vni-
uersalis Ecclesiæ traditio, vel vt sit per Pontifices ap-
probata. Adde denique consuetudinem non solum le-
gem scriptam, sed etiam seipsam interpretari posse, vt
ex dictis constat, quia ipsa etiam ostendit intentionē
vrentium, quauis etiam ratione sit ipsa consuetudo
interpretanda, vt notat Rochus supra sect. 4. num. 23.
ex Baldo in *l. maxime*, C. de liber. præter. in princ. &
est per se notum.

CAPVT XVIII.

Vtrum consuetudo possit legem huma-
nam abrogare.

Ratio dubitandi quoad ius civile sumitur ex l. 3. §.
Dicitur, ff. de sepul. violato, vbi dicitur, statutum
municipale factum post legem civilem & contrarium
illi, non derogare illi, ergo idem dicendum est de con-
suetudine, quia ad paria iudicantur. Secundò argu-
mentor, ex l. 2. C. quæ sit longa consuet. expressè dicē-
te, quauis magna sit consuetudinis auctoritas, non
tamen esse tantam, vt aut rationem vincat, aut legem. Vbi
necessè est, iurisconsultum loqui de lege humanam
lex naturalis ad prius membrum pertinet, in quo di-
citur consuetudo non vincere rationem, & habetur
etiam in cap. *consuetudinis*, dist. 11. vbi multa alia decre-
ta sunt similia, & concordat cap. *cum causa*, de re iudic.
vbi etiam dicitur, *Licet usus, vel consuetudinis non mini-*
ma sit auctoritas, nunquam tamen veritati, aut legi præiudi-
cat. Tertia, & præcipua ratio dubitandi esse potest, quia
consuetudo non potest aliquid valere, nisi sit rationa-
bilis, vt habetur in c. vltim. de consuetudin. & supra
ostensum est, sed consuetudo contra legem non potest
esse rationabilis, tum quia eo ipso, quod est contra
legem, est contra rationem, tum quia actus eius sunt
prauī, qui non possunt peccantibus prodesse, nec eos
a iugo legis liberare. Propter hæc Hostien. in cap. 1. de

treug. & pace, sentit, propriam legem præceptuā non
posse disuetudine abrogari. Sed est opinio singularis,
in qua etiam ipse non fuit constans.

Igitur his non obstantibus regula certa est, legem
humanam, siue canonicam, siue civilem posse conue-
tudine abrogari. In hoc omnes Doctores conueniunt,
Theologi cum D. Thoma 1. 2. q. 97. art. 3. Canonistæ
in cap. vlt. de consuet. vbi etiam Hostien. & in sum.
Legistæ in l. *de quibus*, ff. de legibus, & in l. 1. & 2. C. quæ
sit longa consuet. Summistæ verb. *consuetudo*. Et quan-
tū ad ius canonicum habetur expressè in dicto cap. vlt.
de consuetud. Præter alia, quæ generatim docent, anti-
quam consuetudinem esse seruandam, quæ capite præ-
cedenti citauit. Item in iure civili est expressè l. *de qui-*
bus, ff. de legib. in fine dicens, *Reliquis receptum est, vt*
leges non solum suffragio legislatoris, sed etiam tacito consen-
su omnium per disuetudinem abrogentur. Idem habetur in
nostro regno in l. 3. & 5. tit. 2. partit. 1. Ratione autem
probanda est hæc assertio eo modo, quo similitudinem in ea-
pitate præcedenti probauimus, quia ad hunc effectum
non deest potestas in populo, si conuenienter explicetur,
& voluntas per ipsam consuetudinem sufficienter
ostenditur, ergo nihil deest, quominus per consuetu-
dem talis effectus fiat.

Et in primis quoad ad potestatem attinet, res est cla-
ra quoad leges civiles in populis liberis non recogno-
scentibus superiores, vt constat ex dictis in capite 16.
nam eadem hic est ratio Difficultas vero est quoad leges
civiles supremorum Principum, & quoad leges
canonicas. Quæ duobus modis expediri potest. Primò
dicendo, has leges non ferri absolute, sed sub conditio-
ne tacita si populus eas retinere velit, sine talis condi-
tio apposita intelligatur, quia nõ potest Princeps mag-
is cogere populos suos suis legibus, vt aliqui existi-
mant, saltem de legislatoribus civilibus. siue ex beni-
gnitate, quia non vult illos obligare, nisi sub illa limi-
tatione, vt multi etiam de canonicis legibus sentiunt. Et
iuxta hunc modum consequenter dicendum erit non
esse necessariū nouū consensum tacitam Principis, ad
hanc abrogationem, sed in ipso modo ferendi legem
includi. Sed hunc dicendi modum reiciimus supra lib.
3. cap. 18. & lib. 4. cap. 16. quia vera nec potestas ab-
ligandi absolute deest, etiam in temporalibus Regi-
bus, nec voluntas etiam in Prælati Ecclesiasticis.

Quod ex ratione, & vsu ibi ostendimus quoad legis
acceptationem: est autem multo certius in ordine
ad abrogandam legem iam acceptatam, & vsu confir-
matam, alioqui semper esset in populi arbitrio à
se legem superiore abicere sine culpa, quia hæc po-
testas illi datur per conditionem illam, si in lege est
inclusa. Vnde etiam posset populus subditus expressè,
& definito consilio legem sui Principis, aut Prælati
reuocare, quæ sunt absurda. Sit ergo certum, hanc
potestatem esse explicandam per coniunctionem ple-
bis cum suo Principe, & legislatore. Quia in plebe
est potestas facti potius, quam iuris ad abiciendam
illam legem, quantum in se est, & ex parte Principis
est etiam potestas ad conueniendum, & consentiendū
voluntati populi, & ita completur potestas ad auferē-
dam legem, quia in effectu, qui eam tulit, idemmet il-
lam auferit, quod facere potest, vt præcedenti libro o-
stensum est.

Atque hinc constat, in hoc effectu maxime habere
locum, quod supra diximus, non esse necessariū
vt in ipso populo per se spectato sit potestas actiua po-
nendi, vel tollendi legem, sed sufficere capacita-
tem passiuam legis, & quod consuetudo introducatur
ab illis, ad quod lex loquitur. Quia hic actus repu-
gnandi legi per consuetudinem, non est actus iu-
risdictionis, vel publicæ potestatis, sed est potius
eorum qui parere deberent legi, quia sunt actus qua-
si contrarij, & ideo versantur circa idem, & ita in po-
pulo

Lex huma-
na siue cano-
nica siue ci-
uili potest
per consuetu-
dinem abro-
gari.
D. Thom.
Hostien.

Duplex mo-
dus respon-
dendi.

Quæstio
in populo
quæritur
consuetudine
introducitur.

pulo laico est potestas introducendi consuetudinem
abrogantem legem Ecclesiasticam. Imò etiam in feo-
minis esse potest, si ad illas solas dirigatur lex, vt de
præcepto lato de claustra monialium, in cap. vnic. de
stat. regul. in 6. auctores docent. Et ratio est, quia con-
suetudo hæc, vt est ex parte subditorum, non tollit le-
gem quasi actiue, sed suo modo exigit, & obtinet à su-
periore, vt illa auferat; superior autem potestatem habet,
vt dixi. Voluntas ergo tantum superest explicanda.

Duplex autem voluntas desideratur, vna populi, al-
tera Principis. Prior satis constat: nam consuetudo est
signum voluntarij cõsensu. Supponitur autem ex su-
pra dictis, hanc consuetudinem debere esse publicam,
& à maiori parte populi introductam, vel accepta-
tam. Ergo est sufficiens signum voluntarij cõsen-
su, iuxta dicta superius. Imò hic maior ratio inueni-
tur, quia voluntas, quæ indicatur, non est voluntas se-
obligandi, vel assumendi onus, sed tollendi. Vnde in
præfenti non est necessaria intentio inducendi nouam
consuetudinem iuris, sed solum non habendi talem le-
gem, & retinendi, vel recuperandi statum antiquum,
habendi libertatem ab obligatione legis in tali mate-
ria, quæ intentio ex ipsa actuum frequentia, & ex con-
sensione, ac pertinacia populi in talibus actibus, satis
cognoscitur.

Solum video, posse dubitari de legibus Ecclesiasti-
cis latis pro tota Ecclesia; erit enim necessarium, vt
consuetudo sufficiens ad derogandum tali legi sit in-
troducenda, & acceptata à maiori parte Ecclesiæ; hoc au-
tem expectare difficillimum est, & vix potest Ecclesiæ
constare de tali consensu. Respondetur, si lex vniuer-
salis pro tota Ecclesia abroganda sit, ad minus requiri
consuetudinem dicto modo vniuersalem; quia aliàs
non interueniret in eo cõsensu Ecclesiæ absolute lo-
quendo. Et ideo hic modus abrogationis rarus est,
non est tamen impossibilis, quia per sufficientem fam-
am, & publicam communicationem per literas, &
nuncios potest hæc notitia intra quadraginta annos
diuulgari. Adde tamen iuxta morem Ecclesiæ, & ca-
nonica instituta, non expectari, vt hæc abrogatio si-
mul pro tota Ecclesia vniuersali, & vniuersaliter fiat,
sed fieri per partes in prouincijs, Episcopatibus, & alijs
cõmunitatibus, quæ per se proprias gubernari pos-
sunt. Nam si in aliqua ex his cõmunitatibus præua-
leat in maiori parte consuetudo contra legem com-
munem, pro illa cõmunitate derogatur, etiam si pro
alijs integra maneat, & ita cessat omnis difficultas. Et
cum proportione potest hæc doctrina ad alias leges
communes siue canonicas, siue civiles applicari. Et
illà tradit expressè Glossa in §. *sine scripto*, in stat. de iur.
natur. verb. *imitantur*.

Atque hinc etiam sit, vt ad hunc effectum, non sit
semper necessaria consuetudo propria facti, scilicet,
positiua, quæ ex frequentia actuum confurgit, sed suf-
ficiat priuatiua, quæ disuetudo dicitur, & in frequen-
tia omissionis consistit, & per se sufficit contra præce-
ptū affirmatiua, quia ipsa omissione repetita satis indicat
voluntatem non habendi tale præceptum. Necessariū
verò est, vt omisso sit propria, id est, obligationi legis
opposita, ac proinde pro eo tempore, pro quo præcep-
tum obligabat, quia negatio actus pro tempore non
debito, nullum iudicium est voluntatis non parendi
legi, aut non habendi illam, vt per se notum est, & tra-
dit Panorm. in c. *Ioannes*, de Cleri. coniug. Syluest. supra
q. 8. & copiosius Rochus in dicto c. vlt. sect. 4. rum. 76.
& sequentib. Nauarr. conf. 2. de consuet. & dicemus la-
tius tractando de amissione priuilegij per non vsum
in lib. 8.

Ex quo vterius concluditur, necessarium esse, vt ta-
les omissiones sint peccaminosæ saltem in principio,
quia si prouenirent ex aliqua rationabili excusatio-
ne, non possent ostendere voluntatem legi con-
Suarez de legib.

Arariam, vt si occurreret necessitas excusans. Tunc
enim non esset disuetudo, sed purus non vsum, qui nõ
sufficit, ex omnium sententia. Idemque esset, si
interueniret ignorantia legis, vel metus grauis,
ob eandem rationem; imò licet metus non esset suffi-
ciens ad excusandum à culpa, nihilominus esse po-
test sufficiens ad impediendam propriam consuetudi-
nem, seu disuetudinem. Quia non tam est ex volunta-
te, quam ex necessitate, & ideo non satis indicat ani-
mam contra legem, nec voluntatem absolutam abici-
endi illam, sed solum quandiu imminet talis metus,
ideoque videtur satis probabile, tunc non simpliciter
abrogari legem, sed ad summum derogari illi, ne
cum tanto grauamine, & imminente simili periculo,
obliget. Quod est valde notandum: nam sepe po-
test induci consuetudo non seruandi legem in tali
occasione, vel necessitate, quæ per se non erat suffi-
ciens ad excusandum ab obligatione legis, & propter
consuetudinem, si alias conditiones requisitas ha-
beat, non obligabit lex in similibus occasionibus, &
nihilominus nõ erit lex simpliciter derogata. Exem-
pla possunt esse facilia in festorum obseruatione, ieiunij,
& similibus.

Venio ad Principis voluntatem, ad quam omnino
applicanda est doctrina capitis præcedentis. Nam hic
etiam consensus Principis intelligi potest, aut à lege
ipsa datus, aut personalis, & quasi de nouo datus, licet
tacite, & vterque modus verus est. De primo est ser-
mo in dicto c. vlt. de consuet. Et duæ conditiones con-
suetudinis ad illum postulantur, scilicet, vt sit ratio-
nabilis, & præscripta, quæ ponuntur etiam in dicta l.
partit. & c. aliæ non postulentur, illæ sufficient, alio-
qui ius illud imperfectum esset, & insufficient. Necessa-
riū autem est, illas exponere, & inde etiam ratio il-
larum cõstabit. De priori multa dicta sunt in cap. 6. &
7. vbi explicuimus, quæ consuetudo irrationabilis di-
catur. Hic verò specialiter addenda sunt duo, vnum est,
ad hunc effectum multo minorem rationem requiri
in consuetudine, quam ad effectum inducendi legem:
quia minus est tollere legem, quam inducere. Nam
vt tollatur lex non est necessaria specialis utilitas, vel
honestas in ipsa materia, sed satis est, quod ablatio talis
obligationis non sit contra utilitatem publi-
cam, quia licet aliquam tollat, aliunde compen-
satur, vel tollendo occasionem maioris mali, vel
conciliando animos subditorum, vt suauius guber-
nentur.

Vnde addo secundò, nihilominus necessarium esse,
vt aliquo modo illa consuetudo, vel potius abrogatio
legis ratione illius, aliqua ratione fulciatur. Quia ab-
rogatio iustæ legis expressa non potest fieri sine aliqua
honestâ causa, vt libro præcedenti ostensum est; ergo
nec tacita, quæ consuetudinem sit, ergo vt consue-
tudo sit rationabilis, non satis est, quod non sit contra
rationem naturalem, nec cõtra ius diuinum, nec quod
non sit iure reprobata, sed necessarium est, vt voluntas
carèdi tali lege aliqua ratione honestari possit in sub-
ditis, quæ honestet etiam in Principe cõsensum abro-
gandi illam. Et hæc est ratio, & necessitas huius con-
ditionis, quia nisi cõsuetudo sit aliquo modo rationa-
bilis, non præsumitur Princeps condescendere subdi-
tis, quia non præsumitur velle sine vlla iusta causa,
seu sufficienti ratione tollere legem, cum id licite fa-
cere non possit, nec debeat. Neque de hac con-
ditione plura videntur necessaria, respondendo au-
tem ad secundam rationem dubitandi aliquid ad-
demus.

Secunda etiam conditio, scilicet, vt consuetudo sit
præscripta, in superioribus explicata est, hic solum de
tempore requisito ad hanc præscriptionem, supponimus
non esse necessarium immemorabile tēpus, vt quidam
dixerunt sine fundamento, vt capite præcedenti dixi.
TT 3 Cercum

9.
Voluntas Prin-
cipis requiritur
duplex.

Duo adden-
da.
Primum.

10.
Secundum.

11.
2. conditio.

Syluest.
Caiet.

Nauarr.

Clem.
Gloss.

6.
Consuetudo
nõ solum le-
gem huma-
nã sed etiam
diuinam &
naturalem in-
terpretatur.

Consuetudo
se ipsam in-
terpretari po-
test.

Rochus.
Baldo.

1.
De abroga-
tione legis
per consuetu-
dinem.

Hostien.

Distinctio inter leges canonicas, & civiles notanda.

In legibus civilibus de centum sufficit ad legem in secundis, & abrogantiam.

De Ecclesiastica lege nota.

Constitutio contra leges canonicas prescribitur requiritur.

Certum ergo sit, requiri definitum tempus. Est tamen A notanda distinctio inter leges canonicas, & civiles, quam omnes auctores supra citati tradunt: nam in civilibus idem tempus sufficit ad legem abrogandam quod ad introducendam, scilicet, decem annorum. Ratio est, quia ius civile in hoc distinctionem non facit, sed ad utramque indefinitè requirit tempus longum, ut patet in dicta l. de quibus; tempus autem longum in eodem iure est tempus decem annorum, ut supra dictum est, & expressè habetur in §. 1. Instit. de usufructu. Neque hic sit distinctio de tempore inter absoletas, & praesentes, quidquid Syluest. & alij sentiant) propter rationem supra tractatam, quod ad necessitatem huius praescriptionis semper supponitur ignorantia Principis: nam si Princeps sciat, non est necessaria praescriptio ad praesentem effectum, ut statim dicam. Respectu verò Principis ignorantis impertinens est absentia, vel praesentia, & ideo idem tempus indistinctè postulatur. Ponitur autem ab auctoribus potius decem, quam viginti annorum, quantum hoc iura non desunt, & ignorantia Principis videatur esse quaedam absentia, propter rationes supra factas. Item quia in hoc iure interuenit fauor ex parte Principis, & ille ampliatur, dum breuius tempus eligitur, & interuenit onus ex parte subditorum; quatenus reuocatio legis per longum tempus differtur, & hoc minuitur, breuius etiam tempus eligendo. Et ita utrumque est iuri conforme. Et consonat etiam alia regula iuris, quod in obscuris minimum est sequendum.

At verò in legibus Ecclesiasticis est diuersitas opinionum. Nam quidam existimant sufficere idem tempus decem annorum, quod in civilibus sufficit. Refertur Azo, in sum. tit. de consuet. Calder. & alij in c. 1. de treug. & pace. Sed hi loquuntur de lege nondum acceptata de qua supra lib. 3. & 4. dictum est. Quamquam fortasse nulla sit differentia in ordine ad praescriptionem, cum utroque casu consuetudo sit contra ius canonicum. Vera ergo, & communis sententia est, in legibus canonicis requiri tempus quadraginta annorum, ut consuetudo contra illas censetur praescripta. Ita Innoc. in cap. cum dilectus, de consuetud. Panorm. in dicto cap. vlt. num. 1. & in cap. 1. de treug. & pace, num. 4. & ibi latè Felin. num. 1. 3. Rochus supra lect. 3. num. 35. Turrecrem. in cap. consuetudo, q. 2. & in cap. mos, q. 4. d. 1. Bart. in repetit. l. de quibus, quest. 2. princip. quest. hinc, 3. num. 1. 4. vbi in schol. alij allegantur. Item Iason ibi col. 1. Anton. p. tit. 1. §. 4. Syluest. uel. verb. consuetudo, q. 4. Angel. nu. 8. & ibi alij Summistae, Nauarr. cons. 2. de consuet. Cordub. li. 1. q. 1. 2. ad 4. & Gregor. Lop. in dicta leg. 5. Gloss. 4. Probati autem haec sententia solet ex dicto cap. vltim. de consuetud. quatenus requirit consuetudinem legitime praescriptam, quia in iure canonico non dicitur consuetudo legitime praescripta, nisi sit quadraginta annorum. Ita Rochus supra lect. 3. num. 4. ex Gloss. cum textu in cap. cum de beneficio, de praeben. in 6. Sed non existimo hoc sufficere, quia appellatio legitimae praescriptionis de se indifferens est, solumque significat consuetudinem durantem tempore, & cum conditionibus lege praescriptis. Vnde iuxta materiam capacitatem applicari poterit ad praescriptionem quadragenariam, vel ad decennalem. Nam etiam dici potest consuetudo legitime praescripta necessaria esse ad introducendam legem, praeter, & non contra communem ius, inscio Principe. Addunt ergo praedicti auctores, Praescriptionem legitimam contra Ecclesiam requirere tempus quadraginta annorum, iuxta cap. de quarta, cap. ad aures, cum alijs, de praescriptionib. consuetudo autem contra canones dici merito potest contra Ecclesiam, cum sit contra Ecclesiastica iura, & ideo legitime praescriptio in illa, quadragenaria esse debet.

Imò addunt aliqui auctores, non solum requiri hoc tempus, quando consuetudo est contra canones, sed etiam quando est contra rationem canonis, ut notat Glossa in cap. ut litigantes, de offic. ord. in 6. verb. fraternitas, & ibi Geminian. & sequitur Pet. Rauent. tract. de consuet. lect. 1. num. 20. Idem Felin. in cap. ma nos, de iur. iur. numer. 3. & in cap. Statuimus, de maiorit. & obed. numer. 3. vbi declarat, hoc esse intelligendum, quando consuetudo est contra rationem expressam in lege. Ego verò addo, etiam requiri, ut ratio sit adeò intrinseca, & essentialis, ut illa cessante, lex etiam cessare censetur, & tunc optima ratione fundatur haec sententia, quia consuetudo contra rationem legis, virtualiter est contra legem, & illi consequenter derogat, si autem ratio talis non sit, sed potius illa sublata adhuc possit vigere lex, non video cur consuetudo contra solum rationem legis censeri debeat contra ius, aut tantum tempus postulare. Denique addunt dicti auctores, ex parte materiam posse requiri consuetudinem immemorabilem, ut si sit contra specialia iura Principis, sicut etiam in consuetudine praeter canones possunt requiri quadraginta anni, si deroget iuri alicuius Ecclesiae. Sed haec licet vera sint, non habent proprie locum in consuetudine legali, de qua tractamus, sed quatenus miscetur cum praescriptione propria alicuius rei, quae longiorem durationem requirit.

Atque hinc colligitur, consuetudinem habentem has duas condiciones, si sit legi contraria, illam abrogare, etiam si ad notitiam Principis talis consuetudo non deuenerit. Ita docent ferè Doctores allegati, & Couar. in 4. Decret. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 18. & 19. Dominie. bene in §. leges, post cap. in istis, dist. cum Gloss. & Archid. ibi, & alijs, quos etiam refert Felin. supra, & omnes, quos in simili puncto allegaui in capite praecedenti.

Nam est eadem ratio, quia supposita lege concedente hanc efficaciam consuetudini, rationabili, & praescriptae, ex vi illius habetur sufficiens consensus Principis abrogantis illam per tacitam voluntatem legalem, ut sic dicam, ad quam non est necessaria noua notitia consuetudinis, sicut ad personalem voluntatem, nec nos possumus illam conditionem addere contra praedictum ius. Quia in effectibus iuridicis non debent plura postulari, quam iura requirant: lex autem ponit illas duas condiciones ut sufficientes ad effectum, & utraque esse potest sine scientia Principis. De priori est per se notum, quia consuetudo non est rationalis, quia scitur a Principe nam quaelibet alia aequè sciri potest, vel ignorari, & rationalis talis poni debet, ut verè possit talis cognosci. De secundo etiam constat, quia praescriptio non requirit scientiam in eo, contra quem praescribitur, ut est notum. Praeterea ratio humanae legis hoc quodammodo postulat, debet enim esse humanis moribus accommodata, & ideo valde expedit, ut quando populus tanto tempore obstinato animo perseuerat in moribus contra legem, Princeps non insistat, sed desistat ab imponenda talis legis obligatione; merito ergo institutum est, ut siue sciat, siue nesciat Princeps, consuetudo praescripta legem tollat. Neque in hoc occurrit noua difficultas.

Potest tamen è contrario dubitari, an interdum consuetudo non praescripta possit sufficere ad effectum reuocandi legem, saltem interueniente scientia Principis. Nam Panorm. in c. vlt. n. 1. 3. aperte sentit, non sufficere scientiam Principis, ut lex derogetur in minori tempore, quam sit ad praescriptionem necessarium. Fundari potest primò in eodem c. vlt. quod absolute requirit illas duas condiciones ad hunc effectum; ergo quaecumque deficiente, non fiet effectus, etiam si Princeps sciat. Et confirmatur: nam si consuetudo non sit rationalis, etiam si

12. Consuetudinem non praescriptam aliquando sufficere ad legem abrogandam.

14. Consuetudo aliquando legem abrogat ignorante Principe.

15. Consuetudo non praescripta quando non habeat Panorm.

etiam si Princeps illam sciat, non sufficere ad tollendam legem, ut est communissima sententia; ergo si non sit praescripta, non sufficere, etiam si interueniat scientia Principis. Patet consequentia, quia illae duae condiciones ut aequè necessariae ponuntur. Confirmat hoc secundò Panorm. quia ex scientia Principis ad summum colligitur tolerantia, haec autem non inducit consensus iuxta c. iam dictum, de praeb. Vnde addit ipse, quod si Princeps non solum sciret consuetudinem, sed etiam illa vteretur, tunc censetur tollerè legem, quia videretur quasi expressè consentire. Tandem argumentor, quia consuetudo haec valet per modum cuiusdam praescriptionis, sed tempus praescriptionis non minuitur propter scientiam eius, contra quem praescribitur; ergo.

Nihilominus contrarium censeo verum. Dico ergò consuetudinem non praescriptam aliquando sufficere ad derogandam legem, si Princeps sciat consuetudinem, & ipsa talis, ac tanta sit, ut moraliter sufficiat ad iudicandum Principis consensus. Hoc mihi videtur sensisse D. Thom. 1. 2. q. 79. art. 3. ad 3. vbi non requirit ad hunc effectum praescriptionem consuetudinis, sed sufficientem significationem consensus Principis, & idem sentiunt Soto lib. 1. de iust. q. 7. art. 2. & Medina, ibi, & Geisora dicto tract. de vita spirit. & videtur fuisse opinio Antonij dicto cap. vlt. qui dixit, si Papa sciat consuetudinem contra legem, sufficere tempus decem annorum. Quod dictum approbat Sylu. dicta q. 4. & Angel. dicto num. 8. & idem sentiunt Canonici communiter, quando consuetudinem resistit legi canonicae nondum acceptatae; ut latè refert Felin. vbi supra. De qua, ut dixi, est eadem ratio, tum quia etiam illa consuetudo est contra Ecclesiam, & contra ius illius, tum etiam, quia obseruantia legis pro aliquo tempore, non auget ius, ut supra dixi, sed solum facto dicitur illam confirmare; ergo stando in vi iuris, eadem est ratio de utraque. Praeterea non videtur esse maior ratio de iure introducendo, quam de abrogando; sed consuetudo non praescripta, sciente Principe potest inducere ius, ut ostendimus; ergo & abrogare. Maior cum consequentia probatur, quia tota ratio vtriusque effectus consistit in tacita voluntate Principis, sed haec voluntas particularis, & quasi personalis non minus potest innoscere ex consuetudine legi contraria non praescripta, sed scita, & tolerata à Principe, quam ex consuetudine praeter legem; ergo non minus illa sufficere ad derogandum legi, quam haec ad introducendam illam. Imò in casu praesenti magis debere praesumi talis voluntas, tum quia est magis necessaria ad tollendam à subditis occasionem peccandi contra perseuerantem legem, tum etiam quia ipsamet consuetudo causat tale mutationem in subditis, ut quodammodo per illam fiant incepti ad talem legem, quia debet esse facilis, & moribus conformis. Denique hanc sententiam confirmat usus. Quia multae leges Ecclesiasticae censentur breuiori tempore derogatae, quia Pontifices non ignorant, & dissimulant.

De tempore autem requisito ad hunc effectum, quando scientia Principis non interuenit, licet Anton. & alij cum illo designent tempus decem annorum, non videtur mihi cum fundamento dictum. Nam in legibus civilibus non potest id habere locum, quia etiam ignorante Principe, maius tempus non requiritur, ut dictum est; assertio autem posita etiam in illis locum habet, quod interueniente scientia Principis, praescriptio civilis, quae est decem annorum, non est necessaria. Quod si illi de solis canonicis legibus loquuntur, oportet, ut cum proportionem tempus pro civilibus assignent. At in illis non possunt cum fundamento assignare certum tempus requisitum; ergo neque in canonicis illa determinatio decem annorum habet fundamentum. Praeterea est generalis ratio, quia

17. Consuetudinem non praescriptam aliquando sufficere ad legem abrogandam.

18. De tempore ad legem abrogandam per consuetudinem ignorante Principe.

19. Angel. Syluest.

20. Felin.

18. De tempore ad legem abrogandam per consuetudinem ignorante Principe.

illud tempus nullo iure determinatum est pro tali modo consuetudinis; ergo sine fundamento praescribitur. Et explicatur amplius, quia eo ipso, quod non est necessaria consuetudo praescripta, non operatur ex vi iuris, sed ex vi naturalis significationis, & indicij voluntatis determinatum in iure, neque ex natura rei, quia potest secundum circumstantias variari, ut supra declarauit; ergo frustra designatur illud tempus decem annorum. Idem ergo in hoc puncto dicendum est, quod in simili de introductione legis, arbitrio prudentum relinquendum esse, & ita sentiunt Soto, Medina, & alij.

Imò hinc intulerunt aliqui Canonistae, quando tota ciuitas, vel communitas operatur contra statutum à se editum, unum actum contrarium sufficere ad reuocandum statutum. Quia ibi per unum actum significatur, sufficienter voluntas statuentis de reuocando statuto, cum sit idem, qui contra illam operatur, quod legitis est respectu legis Principis. Ita docet Abb. in cap. ad audientiam, de Cleri. non resid. cum Ioan. Andr. ex cap. pro illorum, de praebend. & cap. cum accessissent, de constit. vbi alij hoc notant. Sed de hoc puncto, & de illoium textuum intelligentia, dicemus tractando de priuilegijs: nam de illis est ibi sermo. Et in proprijs statutis non credo esse illud signum sufficiens, nisi ex alijs circumstantiis constet, communitatem non fecisse talem actum dispensando in statuto pro illa vice, illud abrogando. Adde, etiam in statutis confirmatis à Principe necessariam esse consuetudinem, ut dixi.

Ad cap. vlt. de consuet. respondeo; ibi esse sermonem de consuetudine, quae independenter à scientia Principis potest legem abrogare, seu de consuetudine, quae sub propria ratione sua, & per propriam vim, & efficaciam, quam a lege habet, potest legem abrogare; non verò excludere consuetudinem, quae solum deservit per modum signi, & indicij voluntatis Principis. Nam hoc modo, non solum consuetudo, sed etiam quodlibet factum Principis, quod sufficienter ostendat voluntatem eius, potest abrogare legem, ut sumitur à simili ex dicta l. de quibus, & est per se evidens, quia vis est in voluntate, & diuersitas in materiali signo est accidentalis. Ad primam confirmationem negatur in primis aequiparatio, quia conditio, quod consuetudo sit rationalis, ex natura rei necessaria est: conditio autem praescriptionis solum ex lege, & ideo prior conditio magis necessaria est, & in omni euentu, quia semper voluntas Principis esse debet, ac praesumi rationalis, siue particularis sit, siue generalis per legem. Deinde dicitur, quod si de voluntate Principis sufficienter constaret, etiam si consuetudo careret ratione, dummodò non esset contra rationem, nec aliquid turpe includeret, abrogatio esset valida, licet fortasse illicite fieret, sicut supra dictum est de abrogatione expressa, idem enim est de tacita, si supponatur. At verò rarissime, aut nunquam admittenda est quando consuetudo ita caret ratione, ut sit illicitum illi descendere, & propter illam legem abrogare, etiam si sit cognita, quia non est praesumenda praua voluntas in Principe. Secus verò esset, si ex ipsa duritia populari, licet irrationabili, resultaret respectu Principis moralis causa, & ratio, ut possit iudicari prudens reuocatio consuetudinis: tunc enim etiam si Princeps sciat consuetudinem non esse rationabilem ex parte populi, potest praesumi communitas, & abrogatio ex parte Principis tacentis, & tolerantis, quia tunc iam abrogatio iusta est. Vnde ad secundam confirmationem iam supra responsum est, tolerantiam per se non sufficere, adiunctis verò circumstantiis, posse esse prudentem, & morale signum. Et in praesenti erit optimum signum, quando in Principe sciente populi resistentiam, permissio illius, stante lege, esset irrationabilis, TT 4 &

Hoc tempus arbitrio prudentis relinquendum.

Soto, Medina.

19.

Abb. Ioan. Andr.

20. Cap. vlt. de consuet. explicatur.

& uocia populo: nam tunc praesumendum est oriri ex animo abrogandi legem, nisi contrarium constet. Idemque erit quoties res ad eum statum deuenit, ut prudens consideratur abrogatio; tunc enim merito praesumitur consensus in Principe sciente, & patiente talem consuetudinem. Ad vltimam confirmationem negatur assumptum, iam enim ostensum est, in illo casu consuetudinem non occurrere in modum praescriptionis, sed tanquam signum, adiuncta scientia, & tolerantia sufficiente, ut explicatur est.

Ad primam difficultatem in principio positam, & sumptam ex §. *Diuis*, respondeo textum illum plures habere intellectus, quos hic expendere non possumus: multi autem illum intelligunt, quando statutum, vel consuetudo praecessit, & lex subsequitur, & ita non pertinet ad hunc locum, sed ad quaestionem tractandam in cap. 20. Alij intelligunt, quando lex generalis praecessit, & statutum municipale sequitur: & videtur hoc magis significari in litera, & negari, statutum praualere contra legem, quod mihi est verisimillimum. Nam licet Panorm. cap. vlt. de consuet. in hoc constituat differentiam inter statuta laicorum, & clericorum, quod particularis Ecclesiae non possunt statuere contra canones, particulares autem ciuitates possunt statuere contra ius commune. Ego non video fundamentum huius differentiae: nam lex omnes populi, ff. de iust. & iur. nihil probat, & contrarium probatur ex dicto §. *Diuis*, & constat ex supra tractatis lib. 3. de potestate ad leges ciuiles condendas. Vnde quoad hoc nego esse eandem rationem de statuto, & consuetudine, sicut idem Panorm. in clericis fatetur. Ratio autem (licet variae tradantur à Canonistis, ut per Abbatem supra, & latius per Roch. sect. 3. à num. 7.) esse videtur, quia leges humanae debent esse accommodatae moribus eorum, pro quibus feruntur, & ideo legislatores in hoc deferre debent rationabili consuetudini suorum subditorum. Quae ratio, & necessitas cessat in statutis, consuetudinis: nam illa sunt per inferiores potestates, quas oportet esse subordinatas superioribus, & ideo statuere non possunt contra leges eorum iure ordinario, nisi ex speciali concessione.

Ad secundam difficultatem sumptam ex l. 2. C. quae sit long. consuet. dico, etiam legem illam variae exponi, ut refert Gloss. in cap. *consuetudinis*, dist. 1. communis tamen, & probabilis responsio est, illam esse intelligendam de consuetudine non habente conditiones positas in dicto c. vlt. de consuet. Ita Ias. in addit. ad Glossam in §. *sine scripto*, de iur. natur. verb. *imitatur*, ubi Glossa aliter exponit. Re tamen vera sensus est, consuetudinem non esse tantae auctoritatis, ut contra Principis voluntatem possit valere, quod in eadem lege significatur, *Non usque adeo sui ualitura momento*, id est, sua vi, & potestate. Cum hoc autem optime stat, ut possit esse talis, quae ostendat, voluntatem Principis fuisse mutatam, vel tanquam sufficiens signum eius, vel in uirtute alicuius legis.

Ad tertiam respondet D. Thom. dicto art. 3. ad 2. posse consuetudinem contra legem per bonos actus introduci, ac subinde esse rationabilem, quia lex humana occurrere necessitate in particulari, sine culpa non feruatur. Vnde si illa occasio saepius occurrat, per actus illos legi contrarios inducitur quaedam consuetudo, quae ostendit, legem non esse uilem, & consequenter abrogat illam. Quam responsionem attigit etiam Panorm. in dicto cap. 1. de reug. & pace, ex Archid. in cap. vnic. de reug. & pace. Sed non satisfacit, tum quia illi actus non licent, nisi propter necessitatem per modum episcopiae: hi autem non inducunt consuetudinem contra legem, cum non sint illi contrarii, neque ostendunt animum populi legi contrarium, ut supra declaratum est, neque ex vi consuetudinis ex illis solis resurgens potest esse licitus actus, nisi in si-

milli occasione, in qua episcopica per se semper sufficit. Quod si tam frequentes sint illae occasiones, ut ostendant legem esse inutilem, non abrogabitur propter consuetudinem, sed quia in se ostenditur iniqua, & nulla, vel cessabit, quia finis eius in generali cessat. Et ita idemmet D. Thom. dixit, *Talem consuetudinem manifestare, quod lex ulterius non est utilis*. Secundum respondet D. Thom. remoueri legem per consuetudinem, quando tam firmata est consuetudo, ut iam lex non videatur possibilis secundum consuetudinem patriae. Verum tamen quando res ad hunc statum deueniret, etiam non esset propria abrogatio legis, sed cessatio per materiae mutationem. At uero non semper necessarium est ad abrogationem legis, ut tanta rerum mutatio fiat. Quia saepe abrogatur, si circumstantiae supra positae concurrant, etiam si aliqui possint iuste obligare, si voluntas Principis tacita non interueniret aliquo ex modis supradictis. Vnde D. Thomas in illa solutione solum videtur uoluisse explicare modos, quibus potest contineri, ut ex consuetudine resultet cessatio legis abique ordine ad consensum Principis, sed quasi ex natura rei, quae non est propria abrogatio, sed cessatio legis. In solutione autem ad 3. magis explicat modum abrogationis.

Respondeo igitur ex dictis in cap. 4. recte fieri posse, ut consuetudo incipiat per actus malos, quia prohibitos per legem, & nihilominus inducat consuetudinem derogantem legi. Ita fatetur Caiet. dicta solut. ad 2. & omnes, imo ex dictis constat, ad hanc abrogationem necessarium esse, ut in principio actus sint tales, quia debent esse contra legem obligantem sine excitatione vel ignorantia. Ratio uero, ob qua sufficiunt, est, quia in primis non concurrunt ut cauae, sed ut indicium voluntatis Principis, aut legis, possunt autem esse in se ipsa falsi voluntatis, etiam si mali sint. Et deinde, quod tandem resultat ex tali consuetudine, non est malum, sed licet, ut similes actus sine malitia fiant, ablata lege, & in hoc censetur consentire Princeps, abrogando legem. Atque hoc modo consuetudo illa, licet in modo, vel in fieri sit irrationabilis, non tamen in substantia quia actus illi possunt licite fieri nec in termino, nec in effectu, quia & Princeps potest propter talem consuetudinem prudenter, ac rationabiliter legem abrogare, & completa consuetudine actus postea licite fiunt, & ius ad eos liberè faciendos iustum est: nam potius est quaedam carentia iuris, seu prohibitionis, quae rationabiliter auferri potuit. Addit uero Caiet. supra, & idem dicit Panorm. licet in principio agentes contra legem peccent, tamen eorum successores posse praesumere, ex aliqua rationabili causa legem illam fuisse non seruata. Quod quidem regulariter uerisimile est, praecipue, quando abrogatio fit per longam praescriptionem. Dico autem id non esse necessarium: nam licet omnes actus facti contra legem ante completum tempus praescriptionis, vel ante sufficienter praesumptam voluntatem tacitam Principis fuissent mali, nihilominus tandem completo tempore, vel indicio abrogaretur lex ex vi iuris, vel tacite voluntatis Principis, quae iusta est, licet actus subditorum mali fuerint, ut declaratum est. Neque in hoc aequiparatur haec consuetudo praescriptioni, ut in capite primo declarauit.

Urget uero aliquis, quia lex erat rationabilis (nam hoc est de ratione legis, & ibi supponitur uera, & ualida lex) ergo consuetudo contraria erit irrationabilis, non solum quia per malos actus introducta fuit, sed etiam quia tendebat ad tollendam legem rationabilem, hoc enim contra rationem uidetur, & cum illa sint directe contraria, si unum rationabile est, aliud erit irrationabile. Respondeo idem argumentum supra esse factum de abrogatione legis expressa, de qua constat, posse esse rationabilem, & iustam, & eodem modo hic

do hic esse soluendam. Dico ergo, legem non esse rationabilem tanquam necessariam, sed tanquam convenientem propter aliquos respectus, quibus non obstantibus, ablatio legis, & consuetudo ad illam tollendam potest esse rationabilis sub alijs respectibus honestis, & conuenientibus, sicut duo contraria possunt esse probabilia, & quod in altera parte sit aliquis excelsus, non facit alteram esse irrationabilem, praesertim quia haec comparatio ordinaria dubie est.

CAPVT XIX.

Verum abrogatio legis per consuetudinem aliquam exceptionem, uel extensionem admittat.

Regula posita in praecedenti capite magis declaratur, oportet exceptiones aliquas, quae ab illa fieri solent, expendere, & in fine etiam uidebimus, an recipiat extensionem. Prima ergo exceptio cogitari potest de lege penali imponente poenam ipso facto. Aliqui enim dixerunt, illam non abrogari per consuetudinem praescriptam, etiam si rationabilis sit, quia statim, ac uoluitur, inciditur in dictam poenam, & in factum damnatur. Ita referunt Ioan. Andr. & Panorm. in cap. 1. de reug. & pace. Haec tamen exceptio nullo iure fundatur, & est contra rationem, ideoque merito à dictis auctoribus reicitur. Quia etiam consuetudo contra talem legem potest esse rationabilis, ut per se constat, & potest indicare sufficienter uoluntatem tacitam legislatoris, abrogandi talem legem. Non enim minus potest hoc expedire ad commune bonum in lege penali, quam in qualibet alia, quando illa non est conueniens moribus populi, vel experimento conitat, non esse illis proficua. Item uerba, & ratio cap. vlt. ni de consuet. aequè in hanc legem conueniunt, ac in aliam. Denique potest hoc confirmari exemplo, in Extrauag. 1. de simon. prohibente sub celsura, aliquid recipere pro ingressu religionis, & nihilominus usu esse omnino abrogatam, probabile est, ut alibi diximus, & censet Nauar. cap. 27. nu. 106. & in de alia exempla sumi possunt. Nec ratio contraria sententiae est alicuius momenti, quia licet lex damnet actum, & poenam imponat, quae ipso facto incurritur, stante lege in sua vi, uis tamen fieri potest, ut legis uirtus omnino abrogaretur per rationabilem, & praescriptam consuetudinem, seu tacitam Principis consensum, & quando ad illum statum peruenitur, iam actus non est damnatus, nec poena dignus.

Est autem graue dubium, an possit consuetudo derogare huiusmodi legi quoad poenam, relicta obligatione quoad culpam. In quo distinguunt aliqui inter legem imponentem poenam ipso facto, vel designatam imponendam. Et de hac posteriori docent posse abrogari quoad solam poenam, quod est certum, & communiter receptum. Ratio uero specialis est, quia talis lex quoad illam partem iudicem intruit, & illam obligat. Vnde sicut aliae leges derogari possunt, ita etiam haec, ut est praecipuum cadens in iudicem. De lege uero imponente poenam, ut censuram, v.g. ipso facto, hoc negat Castro lib. 2. de leg. penali, cap. 12. citatque Hostiens. in cap. de reug. & pace, & Tiraquel. qui de alia re loquitur, ut statim dicam. Ratio esse potest, quia si lex non abrogatur in se, semper committitur culpa uolendo illam; ergo necesse est incurri poenam. Ut, si poena sit excommunicatio, necessarii incurritur, quia praecedat contumacia contra legem, & sic de alijs effectibus poenalis, qui per ipsam legem fiunt, ergo nunquam potest lex quoad illos tantum derogari, ergo nec quoad solam poenam. Confirmatur, quia talis consuetudo esset irrationabilis, quia eò tenderet, ut peccata impunita fierent.

Nihilominus contrarium dicendum est cum Panorm. in cap. 1. de reug. & pace, ubi etiam Felin. & alij communiter. Nauar. commen. 3. de regular. num. 55. & in Manuali cap. 27. num. 106. Probatur autem potest primò inductione. Nam olim filij clericorum ipso iure nascebantur serui in poenam paternae incontinentiae, cap. cum multa, dist. 15. & tamen per distinetudinem abrogata est illa poena, manente eadem culpa, ut ibi notat Glossa. Item in Extrauag. 1. de reb. Eccles. non alien. uariae ponuntur poenae ipso facto, quae per non usum cessant, durante lege, ut uidere licet in Nauar. dicto cap. 27. num. 150. ex quo alia exempla peti possunt. Et quoties uidemus, reuocari legem quoad poenas, & non quoad praecipuum, ut nouissimè fecit Clemens VIII. in Motu Sixti V. de modo recipiendi nouitios in religionibus: derogatio autem, quae fit per legem, potest etiam per consuetudinem fieri, ut ex dictis constat. Ratio denique est, quia potest derogari legi; licet non abrogetur, l. derogetur, ff. de uerb. sign. ubi Glossa. Derogatur enim, cum pars detrahatur, abrogatur uero cum profusa tollitur; ergo etiam per consuetudinem poterit derogari; licet non abrogetur, ut rectè intulit Nauar. consil. de consuet. quia eadem ratio in illa procedit, ergo quacumque ratione lex diuisibilis sit, poterit in una parte derogari, & non in alia. Est autem separabilis poena legis à culpa; ergo potest consuetudo derogare legi quoad impositionem poenae, relicta obligatione ad culpam. Quia talis poena non est per se annexa culpae; sed ex Principis uoluntate, quae potest in una parte mutari, licet non mutetur in alia, ut per se constat, & ex usu ostensum est. Et Princeps obligatur lege quoad vim directiuam, licet non obligetur ad poenam. Atque hoc modo dixit Glossa in ca. denique, dist. 4. uerbo, *consuetudine*, aliquando consuetudinem excusare à poena temporali, licet non excuset à gehennali.

Ad rationem ergo in contrarium respondeo, quando consuetudo non est praescripta, seu non praualuit contra poenam, uerum est illa incurri per transgressionem legis, nihilominus tamen accidere posse, ut licet poena incuratur, nunquam seruetur, & quod in ea disuetudine perseveretur toto tempore necessario ad praescriptionem, vel ad indicandam uoluntatem Principis scientis, & tolerantis illam non obseruationem, seu non exequutionem poenae, & id satis ad abrogationem poenae, quauis contra obseruationem legis non sit inducenda consuetudo. Ad confirmationem dicitur, per talem consuetudinem solum fieri, ut poena legis non statim incuratur, non uero ut delictum per superiores puniri non possit, & debeat, & ideo non sequitur, consuetudinem esse irrationabilem. Sicut etiam quando poena non ipso facto incurritur, sed per iudicem imponenda est, licet per legem derogetur, ut iudex non teneatur illam poenam lege taxatam imponere, nihilominus non ligat iudicem, quin aliter punire possit, si expediat, alioqui etiam talis consuetudo irrationabilis esset.

Potest tamen aliquo modo illa opinio, seu distinctio applicari ad consuetudinem irrationabilem contra legem, de qua multi Iurista dicunt, quod licet non possit abrogare legem, nihilominus excusare potest poenam eius. Quod sentit Glossa prima in cap. cum uenerabilis, de consuet. & Gloss. in cap. 2. de tempor. ordin. uerb. *antiqua*, in prima responsione, & Gloss. in capite *denique*. Et latè tradit Roehus in dicto cap. vlt. de consuet. super ipsum textum num. 33. & sequentibus uel que ad num. 5. sect. 1. ubi multa circa hoc congerit. Dico igitur distinctionem supra positam de lege imponente poenam latam, uel ferendam, posse ad hanc doctrinam applicari. Nam quando poena est ipso iure imposita, non potest abrogari quoad illam, seu derogari propter solam consuetudinem irrationabilem, quia

Lex poenalis potest per consuetudinem abrogari, licet sit ipso facto. Panorm. Felin. Nauar. Glossa.

Ad fundamentum contrarium.

In quo sensu potest praecedere distinctio.

Glossa. Roeh.

12. Ad 1. diff. c. 1. de iur. iudic.

Panorm.

22. Ad 2.

23. Ad 3. D. Thom.

Panorm. Archid.

D. Thom.

24. Consuetudo incipit per actus malos quia prohibitos per legem, & ideo potest derogare legi.

Caiet. Panorm.

25. Obiicit.

Solutio.

Prima exceptio.

Ioan. Andr. Panorm.

Exceptio reicitur.

Nauar.

26. Panorm. distinctio non est.

Castro. Hostiens. Tiraquel.

Solutio.

qua per talem consuetudinem nunquam potest confensus Principis indicari de totalis pœnæ remissione. Nec etiam valere potest talis consuetudo ad pœnæ diminutionem, si quoad hoc etiam irrationabilis sit, quia procedit eadem ratio, ut statim declarabo. At verò quando pœna est imponenda per iudicem, potest consuetudo aliquam excusationem inducere, saltem quoad diminutionem pœnæ, quia illam potest facere iudex.

Et nihilominus circa hæc doctrinam aduerto, aliud esse loqui de consuetudine irrationabili communitatis, aliud de priuata consuetudine peccandi vnius personæ. Hæc enim posterior consuetudo de se non excusat pœnam, etiã in foro humano, sed potius aggrauat, quia aggrauat culpam, & est modus peccandi magis contrarius communi bono, nec de hac loquuntur dicti auctores, sed de priori consuetudine publica. Circa quã duo præterea animaduerti possunt. Vnum est, duobus modis posse intelligi, talem consuetudinem excusare, vel minuire pœnam. Vno modo per abrogationem legis, vel aliquam derogationem, saltem quoad eam partem, qua locum habet, alio modo per modum circumstantiæ actus, eo quod ex multitudine, & frequentia peccantium contra legem resuletur aliqua ratio conueniens, ob quam pœna minuatur, vel remittatur, etiam si lex in se non sit derogata. Aliud notandum est, consuetudinem contra legem pœnalem duobus modis posse esse irrationabilem, vno modo in tota eius transgressione, id est, tam in commissione culpe contra ipsam, quam in remissione, vel non obseruatione pœnæ per legem impositã; alio modo potest esse consuetudo irrationabilis quoad legis transgressiõnem, non verò quoad non executionem pœnæ, vt si non obstat malitia transgressiõnis, pœna videatur nimis acerba, aut præter mores patriæ, aut esse occasio grauiorum peccatorum, vel quid simile.

Dico ergo consuetudinem irrationabilem quoad pœnæ conuenientiam non posse inducere excusationem pœnæ per modum abrogationis legis. Probatur quia consuetudo irrationabilis non potest abrogari legem, cap. vlt. de consuet. ergo nulla ex parte secundum id, quod irrationabilis est, potest derogare legi in eo, in quo illi contraria est, nam est eadem ratio, & proportio: ergo consuetudo irrationabilis in non executione, seu imponenda pœna lege præscripta nunquam potest derogare legi, etiam vt imponenti pœnam. Et hæc assertio tam in lege imponente pœnam ferendam, quam latam locum habet, vt ratio facta probat. Adde verò vltius, licet consuetudo sit irrationabilis in transgressione legis, si verò in conuenientia pœnæ rationem aliquam habeat, posse derogare legi quoad eam partem, qua pœnam imponit, siue ipso facto, siue per iudicem ferendam. Probatur contraria ratione, quia omnis consuetudo vt rationabilis est, potest præualere contra legem secundum id, in quo illi contraria est, iuxta idem c. vlt. ergo consuetudo rationabilis in dissimulanda pœna poterit derogare legi, vt imponit pœnam, licet non abroget absolutè quoad obligationem, quia in eo irrationabilis consuetudo est, vt supponitur. Probatur consequentia, tum quia cum proportione procedit eadem ratio. Tum quia vtile per inutile non vitiatur, quando separabilia sunt; hæc autem separabilis est pœna à transgressiõne, vt ostensum est. Tum denique quia Princeps potest iuste consentire in remissione pœnæ, etiam si vis directiua legis integra maneat, ergo præsumitur id facere per consuetudinem in eo rationabilem, & præscriptam, vel sufficienter toleratam.

Vltimò verò addo, etiam si consuetudo sit omnino irrationabilis quoad vtramque partem, posse aliquam excusationem afferre per modum circumstantiæ, quoad lex non imponit pœnam ipso facto, sed imponen-

da est. Et hoc modo existimo loqui Iustitias. Et declaratur primò ex parte singulorum peccantium, tum quia ex publica consuetudine alicuius delicti, & præsertim tolerata, ordinariè resulat aliqua ignorantia, qua tale delictum minus graue existimatur, vel saltem inaduerentia circa deformitatem eius, ex qua aliquo modo minuitur delictum, & consequenter reatur pœna. Tum etiam, quia exemplum multorum est quasi vehemens tentatio inducens per modum cuiusdam vehementis obiecti, & passionis, quæ solet etiam aliquo modo excusare. Et hæc modum insinuat Glossa in dicto c. cum venerabilis, & magis ibi explicat Panorm. nu. 5. latius Rochus supra. Secundò ex parte Reipublicæ solet ex multitudine peccantium infligere occasio non exequendi pœnam, quia non potest tota multitudo facile puniri sine scandalo, vel magna perturbatione, aut maiori detrimento reipublicæ, neque etiam expedit quosdam punire, & non alios, quia etiã generaret scandalum propter acceptionem personarum. Vel si quando id fieri potest in aliquibus, propter specialem rationem illi solent esse pauci, & excusatio in communitate populi locum habet. Et hi duo modi excusationis insinuantur in dicto c. 2. de tempor. ordi. & hic posterior traditur ab Gregor. in dicto cap. demique, dist. 4. & insinuat ab August. Epist. 50. in cap. vt constituatur, 1. 2. §. 1. 50. & clarius epist. 64. cap. 1. dist. 44. Qui tamen non habet locum in pœna ipso facto imposita, quia lex nihil distinguit, sed semper eodem modo loquitur.

Tandem potest in hoc puncto dubitari, an possit consuetudo relaxare legem pœnalem, quoad directam obligationem, relinquendo nihilominus debitum pœnæ, & (vt sic explicem) ex lege mista facere legem purè pœnalem. Hoc punctum attingit Tiraquell. in l. si vnquam, verb. reuertatur, in 24. discrimine inter pœnã latam, & ferendam, num. 3. 50. & refert opinionem cuiusdam Matthæi in Proem. Clementin. distinguentis. Nam quando lex imponit pœnam ipso iure, etiam si in distuctudinem abierit, ait nihilominus incurri pœnã, & ad hoc citat cap. Catholica, 1. 1. dist. cap. 2. de constit. in 6. & cap. de locato, quod non designat, sed nihil in toto illo titulo, vel in allegatis iuribus inuenio, quod ad rem faciat. Quando autem lex imponit pœnam tantum ferendam, tunc ait, si lex in distuctudinem abierit, etiam pœnam abrogari, ex cap. in istis, dist. 4. quod nihil etiam probat. De qua sententia nihil Tiraquell. dicit, sed ad alios, quos refert, remittit.

Mihi verò planè displicet. Quia vel est sermo de distuctudine tantum inchoata, & insufficiente ad abrogandam legem, vel de perfecta, & consummata. Prior de se non derogat legi, quoad primariam obligationem eius, vt constat ex dictis, & ex dicto cap. vlt. de consuet. & consequenter nec ad præsens punctum refert, nec tollit debitum pœnæ, siue sit lata, siue ferenda sententia, quia nec impedit culpam, nec etiam contra pœnam per se est sufficiens. Si vero sermo sit de perfecta consuetudine, rursus inquiri, an de facto, seu necessitate, vel tãtum de possibili intelligatur differentia, neutro enim modo applicari potest. Nam loquendo de necessitate, non est necessarium, vt abrogata lege, quoad obligationem, pœna ipso iure lata incurrat per actum contra legem ex consuetudine factum, imò contrarium est magis consequens, quia cessante culpa, cessare debet pœna, & ita hoc videtur magis frequens. Et è conuerso necessarium non est, vt in eo casu cesset pœna, quæ per legem esset tantum ferendam, potest consuetudo esse talis, vt obligationem culpæ auferat, non verò pœnæ, vt statim dicamus: licet ergo non habet locum talis distinctio.

Absolutè ergo de vtraque lege dubitari potest ex ratione proximè facta, quia cessante causa adæquata cessat effectus: ergo si propter consuetudinem cessat culpa,

culpa, necessariò cessat pœna, siue lata, siue imponenda, quia culpa est causa adæquata pœnæ. Vnde consuetudo aliter introducta irrationabilis esset. Nihilominus dico, fieri posse, vt consuetudo deroget legi quoad obligationem ad culpam, relicto debito pœnæ, quando pœna intrinsecè non supponit culpam. Ita colligo ex Nauar. in Commentar. c. fraternitas, ex toto discursu illius, & præsertim ex num. vlt. consider. 3. quæ ibi non est perfecta, tamen sine dubio huc tendebat. Ratio verò est, quia lex potest derogari, licet non abrogetur, & ita potest derogari in quacumque parte separabili ab alia, relicta altera in sua vi, sed imposita, seu comminatio pœnæ est separabilis ab obligatione ad culpam, vt constat ex dictis supra de lege pœnalis: ergo potest lex mixta derogari in obligatione directa, & absoluta, & relinqui in ratione legis purè pœnalis. Neque hoc est per se iniustum, quia licet pœna stricto modo sumpta referatur ad culpam, tamen latè vt est onus, vel pœna ciuili, seu humana, satis est, quod habeat causam, & quasi ciuilem culpam. Nec etiam est irrationabilis talis consuetudo, quia potest habere congruam rationem ita mitigandi obligationem.

Et sic fortasse multæ leges ciuiles imponentes exactiones, vel prohibentes venari, ligna scindere, vel aliquid ex regno extrahere, licet in principio directiue fuerint, poterunt vsu fieri merè pœnales, & quasi naturam mutare, quia non aliter sunt obseruata, & illo tantummodo contra illas præscriptum est. Dixi autem, quando pœna non supponit intrinsecè culpam, propter censuras. Nam leges, quæ prohibent sub censura ipso facto, non possunt derogari quoad obligationem, quin etiam derogentur quoad censuram, quia censura intrinsecè prærequirit culpam, & inobedientiam, quam non ita postulat quilibet pœna latè sumpta. Possunt autem illæ leges vel simpliciter abrogari, vel tantum quoad censuram, vt de Extrauag. 1. de reb. Eccles. non alien. censet Nauar. dicto cap. 27. num. 150. Ratio verò contrariæ sententiæ nullius est momenti, quia licet ex vi legis actus dampnetur, & pœna statim incurratur ab iis, qui in principio peccauerunt, vsu tamen potuit vtrumque, vel alterutrum tolli pro ratione consuetudinis, & taciti consensus legislatoris.

Secunda exceptio est, de legibus irritantibus, multum enim censent, has non posse consuetudine abrogari, ita enim videtur colligi ex cap. quod super his, de consang. & affinit. quatenus in eo dicitur, non posse consuetudine abrogari legem Ecclesiæ prohibentem matrimonium inter consanguineos. Et idem significatur in cap. super eo, de cognat. spirit. in princ. quoad consuetudinem prohibentem matrimonium inter cognatos spiritualiter. Ratio autem non videtur esse, posse aliam, nisi quia lex illa est irritans. Et videtur sentire Couar. in 4. p. 2. cap. 6. §. 10. num. 18. citans Dried. de liberr. Christian. lib. 10. cap. 11. & plures alios pro hac sententia refert Sanci. Qui licet videantur specialiter loqui in materia matrimonij, inde verò inferunt generalem regulam, scilicet, non posse consuetudinem facere habitum eum, quem lex fecit inhabilem: omnis autem lex irritans actum hominis, facit inhabiles personas ad talem actum, vel ad sic contrahendum, vt dixit Concilium Tridentinum sess. 24. in decret. de matrim. & notauimus supra lib. 5. ergo si consuetudo nõ potest personam inhabilem habilitare, neque etiam poterit legem irritantem abrogare: nam, abrogando talem legem, habilitaret personam. Confirmari potest, quia lex irritans facit personam incapacem, quando incapacitatem personæ, vt est apud Iuris peritos receptum, Equi in cap. accidentes, de præscriptiõibus, in §. Decretis in cap. nouis, de iudi. num. 12. An. Crauet. de antiquit. temp. 4. p. 3. Et potest inductiõne ostendi in irregularitatibus, censuris, & similibus impedimentis

canonicis, non enim possunt consuetudine tolli. Nihilominus hæc etiam exceptionem non censere esse admittendam, quia cap. vlt. de consuetud. generaliter loquitur dum ait, legem humanam posse abrogari per consuetudinem, habentem illas duas conditiones, sed lex etiam irritet actum, humana est, ergo si consuetudo illi contraria habuerit illas duas conditiones, abrogabit illam, si verò illas non habuerit, non erit exceptio ab illa lege. Dicere autem, non posse esse consuetudinem rationabilem contra legem irritantem, voluntarium est. Quia lex irritans, potest esse abrogabilis aliqua ratione honesta, & sæpe iuste abrogatur, vt patet in lege antiqua prohibente matrimonia in quinto gradu, quæ nunc sublata est; ergo eadem ratione consuetudo contra huiusmodi legem irritantem poterit esse rationabilis, & consequenter poterit etiam vel esse præscripta, si longo tempore duret, vel indicare consensum tacitum Principis, si illam sciat; ergo poterit legem abrogare. Et confirmatur, quia consuetudo potest inducere legem irritantem, vt supra dictum est, ergo & abrogare irritantem legem. Probatur consequentia: nam eadem est ratio, vt fatetur Couar. supra, quia per vtramque indicatur consensus Principis, & in vtraque potest esse materia honesta, & rationabilis, vt declaratum est. Atque hæc sententiam sentit Glossa in cap. fructus, d. 8. verb. consuetudinem, dicens, personam ineligibilem posse consuetudine fieri eligibilem, vtique abrogando legem per quam fiebat ineligibilis, ex cap. nos consuetudinem, dist. 12. Idem tenet Innoc. in c. 1. de cognat. spirit. in fine, loquens in materia matrimonij, & in impedimentis irritantibus, de quibus maxime solet dubitari, & illum sequitur Turrecr. in c. placuit, dist. 32. art. 2. cum Hostien. in sum. tit. de cognat. spirit. Gabr. in 4. d. 42. q. 1. art. 3. dub. 6. & Sanci. lib. 7. de matrim. disp. 4. num. 4. Hoc etiam aperte supponunt Doctores afferentes, posse consuetudinem derogare legi danti formam, & solemnitatem actui, non solum accidentalem, sed etiam substantialem, iure potestiuo introductam. Quod tenet Rochus in dicto cap. vlt. sect. 2. num. 34. & 35. vbi alia refert.

Ad alia in contrarium proposita respondeo, in primis auctores qui sentiunt, impedimentum irritantia matrimonium, non posse auferri consuetudine, formaliter non esse nobis contrarios; non enim fundantur in vniuersali principio, quod lex irritans non possit consuetudine abrogari, sed in speciali conditione, talis consuetudinis, in materia matrimonij, quia putant, vel esse inipsum, vel irrationabilem de se, vel saltem esse lege reprobatam: quod in propria materia examinandum est, & in sequenti exceptione aliquid in generali dicemus. Non est autem vgrissimile, eos sensisse, omnem consuetudinem contra legem irritantem esse irrationabilem, quia nec talis consuetudo semper inuenitur in iure reprobatam, vt per se constat, nec ex sola rei natura id potest cum verisimilitudine cogitari, vt ostensum est.

Deinde addo duobus modis posse intelligi personam inhabilem ratione legis fieri habitum per consuetudinem. Primò per abrogationem legis inducentis illam inhabilitatem, & hoc modo dicimus, id posse fieri per consuetudinem, Nam si illa inhabilitas sit pœna, sicut potest abrogari lex pœnalis quoad alias pœnæ ipso facto impositas, ita etiam quoad hæc, quia est eadem ratio. Si verò non sit pœna, sed propter aliquam indecentiam, vel aliam iustam causam sit introducta, tunc videndum est, an eadem indecentia, vel ratio subsistat; vel cessauerit. Nam in priori casu consuetudo esset irrationabilis, & ex ea parte inefficax: in posteriori autem casu, etiam poterit consuetudo legi derogare, & facere, nec illa inhabilitas contrahatur. Secundò potest intelligi, vt persona inhabilis, vel incapax fiat habitus per modum præscriptiõnis

6. Adversus.

7. Notandum.

8. Notandum.

9. Consuetudo irrationabilis in qua vim habet.

10. Consuetudo irrationabilis in conuenientia pœnæ rationem habens potest quoad hanc partem legi derogare.

11. Quomodo consuetudo irrationabilis quoad vtramque partem.

que parum potest aliquid excusationem afferre.

Panorm. Rochus.

Gregor. August.

Dubium.

Tiraquell.

Matth.

Impugnatio vnius præcedens.

Civil. Trid.

Lex potest per consuetudinem derogari.

ad obligatio nem ad eum non relicta obligationem non parit.

12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

14. Hæc etiam exceptio non est admittenda.

Couar.

Glossa.

Innoc.

Turrecr. Hostien. Gabr. Sanci.

Roch.

15. Ad fundamenta opposita.

16. Dupliciter quis fit habitus per consuetudinem.

prionis talis habitatis absque derogatione legis vniuersalis, & hic modus videtur impossibilis: non pertinet autem ad rem, de qua tractamus, quia non de praescriptione, sed de consuetudine propria, & legali agimus. Et potius inde confirmatur, quod supra dictum est, priuatum vsum singularis personae non posse derogare legi: nam inde fit, vt non possit praescribere contra prohibitionem eius.

17. Quo sensu verum habet sententia praedicta.

Et iuxta hunc modum procedere potest sententia Iuristarum, seu axioma vltimo loco allegatum, vt patet in exemplo cap. quando, de consuetud. quod ab eis adducitur. Simpliciter enim Sacerdotes, nulla consuetudine acquirere possunt: ius ministrandi Sacramentum confessionis, quia non obstante quacunque praescriptione, vel inueterata consuetudine, lex diuina id prohibens semper manet integra, nec humana consuetudo contra illam potest praualere. Et idem est in lege positua, nullus enim inhabilis, v. g. illegitimus potest praescribere sua consuetudine capacitate contrariam, quia lex Ecclesiastica semper manet in sua vi, possit tamen per consuetudinem communem derogari, & ita nihil obstat inductio de censuris, &c. Nam consuetudo non potest facere, vt excommunicatio per solum aliquem vsum sine absolutioe tollatur, sed potest facere, vt non incurratur derogando legi, per quam inducebatur, & idem est in similibus impedimentis.

18. 3. Except.

Tria distinguenda.

Reuocatio consuetudinis quid operatur.

Tertia exceptio est de lege, quae non solum praecipit, sed etiam prohibet omnem consuetudinem contrariam, & derogat illam, non tantum praeteritam, sed etiam futuram. Circa quam exceptionem oportet distinguere tria illa, quae supra numerauimus, reuocare consuetudinem, prohibere consuetudinem, & reprobare consuetudinem. Certum ergo est, solum reuocationem consuetudinis legi humanae additam expressè, non impedire, quomodo talis lex per subsequens consuetudinem derogari possit. Quia illa lex non prohibet consuetudinem futuram, vt supra ostenditur, ergo non obstante reuocatione praeterita consuetudinis, potest subsequens esse honesta, & rationalis, cum nec sit prohibita, nec ex natura rei necessario sit turpis, aut omni ratione destituta, id enim gratis fingeretur, ergo poterit successu temporis praescribi, ignorante legislatore, vel ab illo sciente ita tolerari, vt voluntatem eius tacitam ostendat, ergo poterit legem abrogare. Et ita communiter exceptio non fit de huiusmodi lege, vt constat ex supradictis, & ex his, quae tradit Couarr. lib. 3. var. cap. 1. num. 4. & videtur potest Burgos de Paz in l. 1. Teur. 464. & 479.

Couarr. Burgos de Paz.

10. Prohibitio consuetudinis quae effectum habet. Primo. Secundo.

In lege autem prohibente omnem consuetudinem contrariam etiam futuram videtur vix probabilis haec exceptio. Primo, quia talis consuetudo eo ipso, quod specialiter prohibetur, irrationalis est, ergo nunquam potest praescribi, ergo nec legem abrogare. Secundo, quia alias nullum effectum haberent in tali lege illa verba, quibus etiam in futurum consuetudo prohibetur, quia tunc, per quos induci, vel inchoari potest talis consuetudo, ex vi legis praecipientis absque illa clausula prohibiti sunt, & consequenter etiam eorum frequentia, ergo ad prohibendam consuetudinem facti non essent necessaria illa verba, ergo maxime intendunt prohibere consuetudinem iuris, ne superflua esset censura, ergo aut effectus accipiet illam prohibens, ita vt contra legem in dicit non possit, & habemus intentum, aut si hanc effectum non habent illa verba, superflua etiam sunt, quia ratione illorum consuetudo non est magis prohibita, nec alium possunt habere moralem effectum. Tertio in consuetudine praescriptionis eo ipso, quod lex prohibet, ne aliqua res praescribi possit, nulla consuetudine fieri potest, vt praescribatur. Ibi lex est de vfu cap. ergo similiter eo ipso, quod lex prohibet consuetudinem

Tertio.

contra legem, efficaciter operatur, vt contra talem legem nulla consuetudo praescribi possit, aut valere.

Quarto, quia consuetudo non potest abrogare legem, ex tacito consensu Principis, vt dictum est, hic vero consensus non potest praesumi, vbi ipse legislator expressè illum negat per prohibitionem futurae consuetudinis suae legi additam, ergo. Quinto, si Princeps dicat, vt lex, vel privilegium non possit abrogari, nisi expressè, non poterit tacite tolli, sed hoc ipsum facit, quod prohibet omnem contrariam consuetudinem induci, ergo. Denique, legislator potest irritare futuros contractus, vt non valeant, ergo etiam poterit irritare futuram consuetudinem, sed hoc intendit, quando illam prohibet, quia aliis inutilis esset prohibitio, vt argumentabamur, ergo. Atque hanc exceptionem indicat Glossa in cap. 1. de const. in 6. multo vero clarius Glossa in Extrauag. 2. de elect. lan. 22. Idem sentire videtur Anton. de Butr. in cap. vlt. de consuet. Anton. 1. p. tit. 16. §. 6. Sylu. verb. consuetudo, q. 6. Angel. n. 9. & Bald. Bart. in tract. de dotib. p. 6. priuileg. 2. n. 1. 8. & 19. Soto lib. 1. de iustit. q. 7. ar. 2. verb. hoc ergo memoria, &c. & idem videtur sentire Couarruu. supra cum multis, quos refert.

20. Quarta.

Quinta.

Primo.

Glossa.

Anton. de Butr.

D. Anton.

Sylu. verb.

Angel.

Bart.

Bald.

Soto.

Couarr.

Nihilominus probabilius censeo, si lex sistit in pura prohibitione futurae consuetudinis, et illam non reprobat, posse subsequens consuetudinem introduci, quae vim habeat abrogandi eandem legem. Ita docuit Nauarr. in Comment. de spoliis, §. 14. nu. 8. qui id colligit ex Glossa in Clement. vlt. de elect. Vasq. 1. 2. disp. 177. cap. vlt. & Soto eandem cum aliqua limitatione hoc admittit. Medina dicta q. 97. artic. 3. Gutier. lib. 3. Practicar. questio. cap. 32. Ac denique Couarr. & alij non resistunt, licet non ita distinctè rem declarant. Ratio sumenda est ex supradictis, quia non obstante tali prohibitione legis, potest consuetudo subsequens non esse irrationalis, vt ostendimus, supposita verò hac conditione, facile potest adiungi altera de temporis cursu, vel vsque ad praescriptionem, interueniente ignorantia Principis, vel vsque ad indicandum sufficienter voluntatem tacitam Principis scientis, & tolerantis consuetudinem, vt etiam est per se manifestum, & satis probatum ex dictis. Ergo in tali consuetudine habet locum, vel decisio capitis vltimi de consuetudine, quando fuerit rationalis, & praescripta, quia nulla ratio exceptionis dari potest, cum haec etiam sit lex humana, quantumuis prohibeat futuram consuetudinem. Vel certe videtur naturalis ratio, quando Princeps habuerit scientiam consuetudinis, & illa indicauerit tacitam voluntatem eius, quia illa voluntas efficax est ad reuocandam priorem legem, non obstante omni prohibitione in illa facta. Nam haec ipsa prohibitio futurae consuetudinis per solam voluntatem Principis facta erat, & dum idem Princeps, vel successor eius illam videt, & tolerat, ac tacite consentit, priorem voluntatem mutat, ergo abrogat tacite priorem legem. Atque haec ratio magis confirmabitur soluedo rationes pro contraria sententia factas.

Glossa.

Anton. de Butr.

D. Anton.

Sylu. verb.

Angel.

Bart.

Bald.

Soto.

Couarr.

21. Pura prohibitio non obstat consuetudini introductae.

Nauarr.

Glossa.

Vasq.

Soto.

Medin.

Gutier.

Couarr.

22. Ad primum.

Ad 2.

24. Lex reprobans consuetudinem quomodo vincit prius ab ea.

25. Infirmis.

Glossa.

Nauarr.

Couarr.

Vasq.

26. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr.

27. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

28. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

29. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

30. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

31. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

32. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

33. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

34. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

35. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

36. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

37. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

38. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

39. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

40. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

des legum magis inuigilent, & non permittant talem consuetudinem iterum introduci. Tertio verificum est, subditos maiori obligatione teneri ad abstinentiam a tali consuetudine, propter voluntatem superioris specialiter declaratam. Quarto, & maxime potest deferuire, vt talis consuetudo vix, aut nunquam possit derogare tali legi, nisi post longum tempus, & legitimam praescriptionem, quia antea vix potest praesumi de voluntate Principis, etiam consuetudinem sciat, vel certe multo plures circumstantiae necessariae erunt, & maior temporis diuturnitas ad illam praesumptionem contra talem legem, propter contrariam voluntatem Principis magis expressè, & specificè in illa declaratam, & hoc praecipue videtur Soto voluisse.

23. Ad 3.

Ad 4.

Ad 5.

Ad 6.

24. Lex reprobans consuetudinem quomodo vincit prius ab ea.

Infirmis.

Glossa.

Nauarr.

Couarr.

Vasq.

26. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

27. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

28. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

29. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

30. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

31. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

32. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

33. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

qua incommoda vitata. At verò in huiusmodi rebus saepe contingit, vt consuetudo, quae vno tempore erat rationalis, in alio non sit, ergo idem è contrario potest contingere, ergo si id contingat in aliqua consuetudine reprobata per legem, non obstante reprobatione, desinet esse irrationalis, vel quia iam re vera moraliter loquendo, non est illa consuetudo, de qua talis lex loquebatur, vel quia totaliter, & vniuersè cessauit illa lex quoad illam partem, & ita etià cessauit effectus eius, ergo iam tunc poterit illa lex abrogari tali consuetudine. Vnde facile etiam probatur tertia pars assertionis, quia tunc consuetudo derogans legi semper est rationalis, & nunquam est impotens ad hunc effectum, nisi vel quia est irrationalis, vel quia non est legitime praescripta, nec sufficiens ad indicandam tacitam Principis voluntatem, nulla ergo ibi sit exceptio.

Quarta exceptio ponitur à multis Canonistis, vt abrogatio legis per consuetudinem praescriptam non habeat locum in sacramentalibus. Primo ex cap. 2. de tempor. ordin. vbi reprobatur consuetudo ordinandi ad sacros ordines extra quatuor tempora. Secundò ex capite, super eo, de cognat. spirit. vbi similes consuetudines reprobantur. Tertio ex capite, quod super, de consanguinitate. vbi similis consuetudo reuocatur. Quarto ex Clemen. V. in Clement. vltim. de aetate, & qualitate, vbi confirmat consuetudinem circa aetatem praeficiendorum ad ordines, quae contra antiquos Canones erat introducta, indicans non potuisse praualere consuetudinem illam, nisi ipse illam confirmasset. Vnde in illa materia quidam voluit, nullam consuetudinem valere sine lege expressè derogante priori, vt Hostiensis in summa, tit. de secundis nupt. num. 2. ad finem. Alij volunt, saltem requiri scientiam Papae cum tacito consensu, vt Richard. in 4. d. 42. artic. 3. quæst. 2. Glossa, & Doctores in cap. vis. de secund. nupt. & plures alij, quos Sancti refert.

27. Sancti.

Hostiensis.

Richard.

Glossa.

28. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr.

29. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

30. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

31. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

32. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

33. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

34. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

35. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

36. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

37. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

38. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

39. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

40. Exceptio reuocatur.

Palud. Gabr. Sane. Nauarr. Hostiensis.

Veruntamen etiam haec exceptio non est necessaria, quia ex dictis iuribus non colligitur, & regula dicti cap. vltim. generalis est, nec apparet congrua ratio faciendi exceptionem. Et ita consent multum ex auctoribus, quos supra citavi, qui generaliter negant requiri scientiam Principis ad hunc effectum, & in speciali Palud. 4. d. 42. q. 5. art. 1. & ibi Supplement. Gabr. quæst. 2. art. 2. & Sancti, referens plures lib. 2. disput. 28. nam. 20. & Nauarr. late in summa, cap. 22. num. 83. vbi reprehendit Rochum dicto cap. vltim. sect. 4. num. 27. eo, quod de hac re dubitauerit. Sed ille satis inclinatur in hanc sententiam, & bene illam confirmat, voluit tamen ab antiquioribus modestè discedere. Probat autem hanc sententiam Nauarr. ex eodem cap. 2. de tempor. ordin. quod Hostiensis. pro se allegat, nam illa consuetudo antiqua antequam esset reuocata per legem valida fuisse significatur, ibi, Nisi multitudo, & antiqua consuetudo terra esset, taliter ordinati non deberent permitti in susceptis ordinibus ministrare, vbi Glossa verb. antiqua, circa finem, id inteligit de consuetudine rationali, & praescripta, & significat excusasse à culpa etiam in illa materia. Et ita responsum est ad primum. Deinde potest confirmari haec sententia ex cap. 1. de cognat. spirit. ibi, Nisi consuetudo Ecclesiae, & loquitur in materia sacramentali. Verum est, consuetudinem, de qua ibi est sermo, non esse contra legem praecipientem, sed supra illam, vel contra permittentem. Sed certè si consuetudo potest introducere nonam legem, & obligationem in materia sacramentali, non est, cur non possit etiam abrogare. Et ita patet responsio ad secundum, & tertium: nam in illis iuribus non dicitur, consuetudines illas non potuisse valere propter materiam sacramentalem, sed quia vel irrationalis indicantur, vel iustus de causis reprobantur. E contrario verò ad quartum

Ad tertium negatur consequentia, quia in praescriptione priuata, & propria nunquam praesumitur mutata voluntas Principis, nec est aliquid ius, in quo talis praescriptio iure prohibita possit inniti, in praesenti semper manet integra virtus legis dantis hanc vim consuetudini rationali, & praescriptae, & manet naturalis ratio tacite voluntatis Principis derogantis priori. Ad quartum negatur minor: nam licet Princeps expressè prohibuerit futuram consuetudinem, potest illam voluntatem mutare, & praeterea nunquam abstulit suam vim consuetudini praescriptae rationali. Ad quintum veta est maior, si Princeps persistat in eadem voluntate, potest autem illam mutare. Item sicut expressè derogatio solent fieri non obstante illa clausula, per verba quasi reflexiua, vt derogando specialiter legi, etiam si talem causulam habeat, vel in generali, Sub quacumque verborum formula sit: ita in consuetudine tota haec reflexio, & derogatio in cluditur, quatenus indicat vltimum consensum Principis, qui contra omnem priorem potest praualere. Deinde potest negari minor, quia non sunt aequipollentia, prohibere futuram consuetudinem, & dicere, vt lex non possit, nisi expressè derogari. Ad sextum negari potest, hanc prohibitionem aequiuale re irrationi, quia sine illa potest haberi alios effectus, vt ad secundum dictum est. Quia verò aliquando illa clausula ponitur per verbum irritandi, vt patet ex dicto Extrauagant. 2. de elect. respondeo irritationem hanc semper pendere ex voluntate Principis. Vnde quia consuetudo indicat tandem potest voluntatem Principis contrariam, ideo potest, non obstante illa irritatione, habere suum effectum, sicut diximus, legem irritantem posse consuetudine auferri.

Denique de lege reprobante consuetudinem dicendum est, non posse per consuetudinem contrariam abrogari, nisi tanta sit in rebus facta mutatio, vt certe constet, ipsam etiam consuetudinem illam conditionem mutasse. Et ita etiam haec non est propria exceptio à regula constituta. Prima pars recepta communiter est, ferè sine diffensione, vt constat ex Panormitan. in cap. 2. de probat. nam. 7. & 8. cum aliis ibi, Glossa in cap. vnic. de Cleric. non resid. in 6. verb. improbantur, iuncto verbo, receperit, cum aliis ibi, Nauarr. & Couarr. supra, cum multis aliis, quos ipsi referunt, & Tiraquellus in Praefation. ad retract. num. 18. & 19. Et ratio est clara, quia illa consuetudo semper est irrationalis, vt supra probatum est, & ideo nunquam habet conditiones positas in dicto cap. vlt. nec esse potest signum sufficiens tacite voluntatis Principis. Secunda item pars est communis, vt ex Couarr. intelligi potest, qui refert plures, & multo plures Sancti. lib. 7. de matrim. disput. 4. num. 14. Ratio autem est, quia lex non semper reprobat consuetudinem propter intrinsecam malitiam, quam habet, sed propter aliquod periculum, vel quia ita tunc censetur expedire reipublicae, vel Ecclesiae propter alia

Suarez de Legib. V V ex

ex Clemen. respondetur ibi confirmari consuetudinem, quia voluit Papa illam expressè approbare, non quia prius valida esse non potuisset contra antiquiores canones.

Vnde tandem concludo, regulam datam nullam pati exceptionem; quia praeter dictas nullae aliae probabiles occurrunt, nec à Doctoribus asseruntur, & rationes factae videntur eandem posse habere vim contra quamcumque aliam, si cogitetur. Et ideo re-
De excep-
tione
consuetu-
dinis.
27.
Regula in
pactis
non potest
exceptionem
habere.
28.
De excep-
tione
consuetu-
dinis.
De consu-
tudo
legi
con-
traria
non potest
exceptionem
habere.
29.
De excep-
tione
consuetu-
dinis.
De excep-
tione
consuetu-
dinis.

Tandem verò querendum superest, an regula illa aliquam extensionem, vel ampliationem admittat. Sed in hoc puncto Iurista communiter, etiam si admittant extensionem in consuetudine praeter ius, quae nouum ius inducit, nihilominus de hac consuetudine legi contraria, & illam abrogante pro regula statuunt, non debere extendi. Ita scribit Abbas in cap. 2. de consuetud. num. vlt. cum Innoc. ibidem, & tradit latè Iafon in l. de quibus, ff. de legib. & copiose Rochus supra sect. 4. à num. 7. vsque ad. 23. vbi nouem limitationes ponit, quas hic expendere necesse non est. Nam (vt dixi) haec quaestio eadem est in consuetudine, quae in lege, seu statuto. Vnde sicut lex reuocans aliam, non extenditur per se, ac regulariter loquendo, quia talis lex odiosa, & quodammodo grauis censetur, quia correctio iniuriam vitanda est, ita consuetudo abrogans legem odiosa censetur, & quodammodo exorbitans, ideoque stricti iuri est, & non extenditur. Nisi forte quando materia talis fuerit, vt consuetudo censetur fauorabilis simpliciter, tunc enim eam extensionem admittet, quam fauores admittunt, dummodo extensio non excedat terminos consuetudinis; quae ad vniuersam seruanda est, vt dixit Baldus in l. quicumque, C. de seruis fugit. num. 20. ideoque de hac extensione, prout à Iuristis tractatur, nihil amplius hic dicere necesse est.

Potest tamen specialiter inquiri, an consuetudo contra ius possit non solum illi derogare, sed etiam ius contrarium inducere. Potest enim interdum lex tolli pure negatiue, ita scilicet, vt non obliget, licet actus eius non prohibeatur, vel contrarius non praecipitur: aliquando verò tollitur etiam contrariè, praecipiendo scilicet actum, quem prohibebat, vel prohibendo quem praecipiebat. Et breuiter dico vtrumque posse fieri consuetudine legitima. Probat, quia vtrumque fieri potest per legem scriptam; ergo & per consuetudinem. Item consuetudo potest sub vtraque ratione, & intentione contra legem induci, & potest esse rationabilis, & sufficienter praescribi. Vt tamen haec praescriptio specialiter declaratur, potest consequenter inquiri, an illi duo effectus possint simul, & eodem tempore fieri, atque adeo vna, & eadem consuetudine, vel tantum successiue. Nam quod successiue fieri possint, clarissimum est: quia prius potest abrogari lex per legitimam consuetudinem, merè negatiue, & sola intentione tollendi talem obligationem, & postea poterit continuari consuetudo animo inducendi legem, & ita est veluti noua consuetudo: nam ex quo tempore lex fuit abrogata, iam consuetudo non est contra ius, sed praeter. Vnde indigebit quidem nouo cursu temporis ad inducendam legem, non tamen ultra longum tempus, quod ad consuetudinem praeter

ius sufficere solet. Difficultas verò est, an simul, & eodem tempore eisdemque actibus possit vtrumque fieri. Videtur enim non posse, quia quoad ius, non potest alia lex introduci, quia non possunt consensus Principis, expressus, ac tacitus esse contrarij; ergo necesse est, vt prius lex existens abrogetur, vt alia possit introduci. Vnde in leg. 3. tit. 2. partit. 1. dicitur, non posse vsum contra legem, legem inducere, nisi prius lex praexistens tollatur. Nihilominus dico, posse eodem tempore, eademque consuetudine legem auferri, & contrariam induci. Probat, quia potest consuetudo vtrouque respectu esse rationabilis, & sub vtroque fieri; ergo etiam poterit sufficienter tempore sub vtraque ratione praescribi, vel significare sufficienter consensum Principis tacitum de vtroque effectu. Confirmatur, quia per vnum actum expressè ferendi legem contrariam prior potest vna auferri, & alia introduci expressè: ergo idem poterit fieri tacite; est enim eadem ratio. Neque obstat ratio in contrarium, quia ad id sufficit prioritas naturae, vt nostro more loquamur. Verum est enim, non posse consuetudinem contra legem nouam. Legem inducere, nisi tollatur lex contraria, sed satis est, vt tollatur simul tempore, & quod nostro modo intelligendi praecedat ordine naturae abrogatio prioris. Nam in illo gradu est simpliciter prior, quia legis ablatio est veluti necessaria dispositio ad inductionem posterioris, & non fit proxime, & immediatè, & quae formaliter per introductionem nouae legis, sed per abrogationem, quae absolute fieri potest sine noua lege. Et in hoc sensu potest illa lex partituarum sufficienter intelligi, quidquid ibi Gregor. Lop. aliter sentire videatur.

CAPVT XX.

Quibus modis possit consuetudo mutari.

Quaeritur de mutatione legis humanae superiori libro generatim dictum sit, & ibi dicta possint magna ex parte ad ius consuetudinis applicari: nihilominus aliqua exponere oportet, quae huius iuris propria esse videntur. Habent autem locum circa consuetudinem illi duo mutationis modi, quos supra in lege distinguimus, scilicet, quasi ab intrinseco per solam priuatiuam cessationem, vel ab extrinseco per actionem contrariam alicuius agentis. De priori modo nihil aliud dicendum occurrit, nisi per solam mutationem materiae quoad eius honestatem, vel publicam vtilitatem posse consuetudinem per seipsam absque extrinseca reuocatione cessare. Quod enim possit mutari materia consuetudinis, per se notum est, tum experientia, tum ex naturali conditione rerum humanarum. Quod verò tanta possit esse mutatio in materia, vt per se cesset consuetudo, ac desinat obligare, patet, quia necesse est, vt consuetudo in aliqua ratione fundata sit, & propter aliquem finem adaequatum sit introducta, quia hoc postulat essentialis ratio legis; ergo si ita res mutantur, vt cesset ratio, & finis consuetudinis, non solum in particulari, sed etiam in generali, desinet etiam consuetudo obligare. Imò si finis non tantum negatiue, sed etiam contrariè cessaret, posset oriri obligatio non seruandi consuetudinem. Vt, si consuetudo inciperet esse moralis occasio peccandi, vel aliter nocua communi bono reipublicae. Idemque erit, si in particulari casu contingat, vt non tantum negatiue cesset ratio consuetudinis, sed etiam contrariè, sicut de lege dictum est: nam eadem proportionalis ratio in consuetudine locum habet. Denique quod hoc tantummodo contingat, consuetudinem per se cessare, patet, quia non pendet ex alia causa, quasi conferuante per actuale influxum. Nam licet pendeat ex

voluntate Principis, satis est ad illius conseruationem, quod à Principe non reuocetur, & idem est de populo, quatenus ab illo pendere potest.

Omissio ergo illo genere mutationis, solum de reuocatione consuetudinis dicendum est, quae à Principe per legem, seu expressam voluntatem, vel à populo per contrariam voluntatem fieri potest. Quos duos modos reuocationis posuit lex 6. tit. 2. partit. 1. & sunt frequentes in iure. Et sub reuocatione comprehendimus non solum integram abrogationem iuris consuetudinarij, sed etiam partialem derogationem, quia eandem proportionem seruant. De dispensatione autem in iure consuetudinis nihil dicere necesse est, quia vel sub reuocatione partiali comprehenditur, vel si alio modo differt, vel pertinet ad priuilegium, de quo sequenti libro dicemus, vel eadem est ratio de illa, quae de dispensatione in lege humana, de qua satis superiori libro dictum est.

Dico ergo primò: Consuetudo reuocatur per legem posteriorem contrariam praecipue quando legislator illam non ignorat. Supponit haec assertio potestatem in Principe, qui potest leges ferre, ad reuocandam consuetudinem. Quod est manifestum in iure, cap. cum consuetudinis, de consuet. cap. 1. de constit. in 6. l. 2. C. quae sit long. consuet. Nam quod ibi dicitur, non esse tantam vim consuetudinis, vt legem vincat, in vno sensu, maxime verum habet de lege subsecente consuetudinem. Ratio verò est manifesta, quia consuetudo non habet vires, nisi ex voluntate salte tacita eius, qui potest legem ferre; ergo per eandem voluntatem poterit consuetudo reuocari, & vires amittere, imò & prohiberi, ac contrarium praecipere. Si enim Princeps potest per posteriorem legem reuocare priorem, per expressam voluntatem à se factam, quomodo non poterit reuocare consuetudinem tacita voluntate sua introductam per posteriorem legem, & voluntatem expressam? In hoc ergo nulla est controuersia, nec dubitandi ratio si additur, Non obstante contraria consuetudine, tunc maxime reuocari consuetudinem, quia non potest clarius legislator suam mentem explicare.

Potest verò in praesenti obici lex vni. de feudi cognit. vbi sic dicitur, Legum Romanarum non est vis auctoritas, sed non adeo vim suam extendunt, vt vsum vincant, aut mores. Respondeo in primis, id intelligi à Glossa ibi esse speciale in feudis, sed non reddi rationem. Cuius ibi id intelligit de consuetudine in contradiitorio iudicio confirmata. At haec etiam tollitur per legem. Alij intelligunt, illam legem loqui in locis extradiotionem Romanam, vbi leges Romanorum non habent vim legum, nisi quatenus à Principibus acceptantur, & in illis locis dicitur, praefendam illis esse consuetudinem. Sed hoc & reddit sententiam friuolam, quid enim mirum, quod lex non obligans, & extranea non vincat consuetudinem obligantem, & propriam? & non satisfacit, quia ibidem ait Obertus, Iudicium de feudis etiam legibus nostris contrarium dici solet. Vnde Bald. ibi ait, sensum esse, causas feudales decidi consuetudine, non legibus scriptis, siue Romanorum, siue Longobardorum. Quod intelligendum puto de legibus vniuersalibus: nam si essent propriae leges scriptae de feudis, ab habentibus potestatem latae, illae vincerent consuetudinem seruando regulam datam. Sensus ergo erit in materia feudorum proprias consuetudines esse seruandas, non obstantibus generalibus legibus aliter dispositis. Vel certe intelligi possunt illa verba de consuetudine praescriptionis, in qua maxime solent feuda fundari, quia leges Romanorum non praedictant huic consuetudini, quia non tollunt iura, & dominia, per consuetudinem praescriptam comparata.

Maxime autem locum habet assertio posita, quant Suarez de Legib.

do in lego additur clausula, Non obstante consuetudine, quia non potest legislator mentem suam clarius explicare. At verò quando non additur illa clausula, in primis requiritur repugnancia inter legem, & consuetudinem, ita vt non possit lex obseruari, si consuetudo seruetur. Nam si possint in concordiam redigi, & lex possit suum effectum habere absque derogatione consuetudinis, etiam restringendo verba quoad fieri possit, salua eorum proprietate, ita interpretanda est, quia iuris correctio vitanda est, & multo magis consuetudinis quoad fieri possit. Tum quia est veluti in naturam verba, ideoque difficile mutatur, tum quia leges debent esse moribus ventium accommodatae.

Vt ergo lex reuocet consuetudinem vi sua, & sine expressa clausula, necessaria est omnimoda repugnancia, & contrarietas. Deinde necessaria est voluntas Principis, quia per illam fit reuocatio. Et quia voluntas requirit scientiam, ideo etiam necesse est, vt scientia consuetudinis in Principe supponatur. Atque ita haec vltimam conditionem, in qua est tota difficultas, posuit Pontifex in cap. 1. de constit. in 6.

Ex quo textu, & ex hac conditione inferitur primò, quado consuetudo erat vniuersalis, v.g. totius Ecclesiae, & lex contraria fertur pro tota Ecclesia, consuetudinem omnino abrogari per talem legem, etiam si clausulam derogatoriam non habeat. Ita docuit Bald. cum alijs in l. 2. C. quae sit longa consuetudo, Felin. in cap. super literis, de rescript. nam. 8. verb. tertia regula, & in cap. 1. de re iudicat. num. 4. ampliat. 3. & Rota dec. 2. de rescript. in nouis, num. 2. & sumitur aperte ex dicto cap. 1. de constitutione in 6. ibi, Singularium consuetudines. Nam per hoc excludit generales, vt ibi etiam Glossa notauit. Ratio verò est, quia lex posterior vniuersalis, reuocat priorem vniuersalem, etiam si illius mentionem non faciat, vt in dicto capite dicitur; sed consuetudo vniuersalis habet vim legis vniuersalis, & reputatur ius canonicum, vel ciuile, non scriptum, ergo. Item Princeps, qui iura omnia in scripto pectoris sui censetur habere (vt dicitur in dicto cap. 1. & in l. omnium, C. de testam.) etiam censetur non ignorare vniuersalem consuetudinem; ergo censetur reuocare illam, edendo legem, quae cum illa subsistere non potest.

Et hoc cum proportionem procedit in vnoquoque Episcopatu pro legibus synodalibus, & consuetudinibus generalibus vniuersalibusque diocesis. Idemque erit in legibus ciuilibus singulorum regnorum comparatis ad consuetudines vniuersales vniuersalibusque regni: nam est eadem proportio. Ideoque dixit Abb. in cap. vlt. de consuet. num. vlt. quod si ciuitas fecit statutum contra suam consuetudinem, reuocat illam, licet de illa non faciat mentionem, quia praesumitur scire consuetudinem suam, cum consuetudo sine scientia populi non introducat. Ego autem hoc puto intelligendum, dummodo ciuitas absolutam potestatem statuendi habeat, vel si indiget licentia, aut confirmatione Principis, illum certiore reddat, legem fieri, reuocando consuetudinem. Argumento cap. cum consuetudinis, de consuet. quia Princeps aliter non posset consentire in reuocationem consuetudinis: cum non praesumatur scire consuetudinem priuatae. Item quia multo difficilius, & maiori consideratione statutum illud permitteret, si consuetudinis notitiam haberet. Ac denique, quia iure communi decernitur, vt non fiat consuetudinis mutatio, l. minime. ff. de legibus; ergo ad statuendum contra consuetudinem de licentia Principis necessarium est, illam conditionem illi aperire. Adde denique, hanc assertionem, seu illationem non minus procedere in consuetudine immemoriali, quam in quacumque alia aliter praescripta. Nam si lex est aequè vniuersalis ipsi consuetudini, licet non faciat expressam mentionem eius, reuocabit illam.

27.
Regula in
pactis
non potest
exceptionem
habere.

28.
De excep-
tione
consuetu-
dinis.

De consu-
tudo
legi
con-
traria
non potest
exceptionem
habere.

29.
De excep-
tione
consuetu-
dinis.

Resolutio.

Dubium.

Reuocatio
consuetudinis.

Lex post-
erior
contra-
ria
reuo-
cat
consuetu-
dinem.

De mutati-
one
consuetu-
dinis.

Duplex
mutati-
o
consuetu-
dinis.

4.
Cicili.
Resp.
Glossa.

Bald.

6.
Quid
requiritur
vt
lex
reuo-
cat
con-
suetudinem.

7.
Inferitur
1.
Consuetudo
vniuersalis
per
legem
vni-
uersalem.
Bald.
Felin.
Rota.

8.
Regula
dicta
applicatio.

Abb.

Ratio est eadem, quia talis consuetudo non praesumitur ignorata, & solum legis communis positivae vim habet. Vnde non censetur reuocari ex vi alicuius clausulae vniuersalis, in qua censetur habere specialitatem, sed ex certa scientia Principis, qua non obstant, vult condere legem, quae valida esse non potest, nisi talem consuetudinem reuocet; ergo illam etiam reuocat.

Secundo inferitur ex eadem conditione, & regula, per legem vniuersalem latam pro tota Ecclesia, non reuocari consuetudines particulares diocesanae, aut ciuitatum, vel prouinciarum, nisi addatur clausula reuocatoria, Non obstante, vel in speciali, vel saltem in generali. Quae assertio cum proportione applicanda est ad leges regnorum, vel prouinciarum, quatenus vniuersales sunt in vnaquaque prouincia, & comparantur ad consuetudines particularium locorum, regni, vel prouinciae, ita vt seruetur proportio: sic enim etiam militat eadem ratio, & iurisdictio. Sic ergo assertio est expresse declarata in dicto cap. 1. de constit. in 6. vbi etiam ratio redditur, quia legislator vniuersalis non censetur scire facta particularia, ad quae pertinent consuetudines particularium locorum, ergo non censetur velle reuocare illas per legem vniuersalem, nisi earum faciat expressam mentionem, vel saltem in genere omnes contrarias consuetudines reuocet, addendo clausulam, Non obstante, &c. Atque in hoc etiam conueniunt Glossa, & Doctores in dicto cap. 1. de constit. in 6. & in cap. vlt. de consuet. vbi Panormit. num. 24. Rochus lect. 7. num. 30. & Paul. Castren. Iason, & alij in d. l. de quibus. At vero Bart. in eadem lege, de quibus, in lect. num. 5. citat Guidonem in contrarium, ipseque videtur idem sentire secundum ius civile, propter l. 3. §. Diuus, ff. de sepul. viol. licet nostram sententiam admittat secundum ius canonicum, & ita illam intellexit Panormit. supra, & illa fuit etiam sententia Azonis in sum. quem refert, & sequitur Hostiens. in sum. tit. de consuetud. §. quo cui praedictor. Sed re vera Bart. Guidonis sententiam improbat, & communem sequitur remittens se ad Canonistas, praesertim ad Ioan. Andr. in dicto cap. 1. Clarius vero in repetit. num. 5. generaliter id resoluit, ac docet. Indicatque, licet hoc non sit tam expressum in iure civili sicut in canonico, tamen rationem dicti capituli primi in omni iure procedere, & ita cap. illud non tam esse specialis iuris constitutum, quam declaratum eius iuris, quod secundum rectam rationem in quocumque legislatore locum habet. Et ad §. Diuus, vno verbo ibi respondet, intelligendum esse, quando Princeps sciebat consuetudinem, vel expresse voluit illam tollere, si esset. Quae responsio procedit extendendo illum textum ab statuto ad consuetudinem, & intelligendo illum de consuetudine antecedente ad legem, sed alios etiam habet sensus, vt supra dixi. Sic etiam videtur moderanda lex 6. tit. 2. part. 1. cum dicit, legem posteriorem tollere consuetudinem contrariam, licet Gregor. Lop. ibi in Gloss. 6. indifferenter, & sine vlla limitatione illam intelligat, allegando dictum §. Diuus.

Sed quaeri potest, de qua consuetudine hoc intelligendum sit, an de sola consuetudine praescripta, vel quae iam legem introduxit, an etiam de minori consuetudine. Nam Doctores allegati nihil de hoc tractant, sed simpliciter, & indistincte loquuntur. Vnde videtur loqui de consuetudine iuris, seu quae ius introduxit, ac subinde de consuetudine praescripta. Nam tractant de consuetudine, quam Princeps ignorare praesumitur: talis autem non potest inducere ius, nisi sit praescripta. Et ita haec particulam inuenio additam in Gloss. d. cap. 1. de constit. in 6. verb. facti, & colligi potest ex dicto cap. 3. quatenus videtur verbo derogandi, quia non dicitur proprie derogari, nisi iuri praedicti.

Et ad §. Diuus, vno verbo ibi respondet, intelligendum esse, quando Princeps sciebat consuetudinem, vel expresse voluit illam tollere, si esset. Quae responsio procedit extendendo illum textum ab statuto ad consuetudinem, & intelligendo illum de consuetudine antecedente ad legem, sed alios etiam habet sensus, vt supra dixi. Sic etiam videtur moderanda lex 6. tit. 2. part. 1. cum dicit, legem posteriorem tollere consuetudinem contrariam, licet Gregor. Lop. ibi in Gloss. 6. indifferenter, & sine vlla limitatione illam intelligat, allegando dictum §. Diuus.

Sed quaeri potest, de qua consuetudine hoc intelligendum sit, an de sola consuetudine praescripta, vel quae iam legem introduxit, an etiam de minori consuetudine. Nam Doctores allegati nihil de hoc tractant, sed simpliciter, & indistincte loquuntur. Vnde videtur loqui de consuetudine iuris, seu quae ius introduxit, ac subinde de consuetudine praescripta. Nam tractant de consuetudine, quam Princeps ignorare praesumitur: talis autem non potest inducere ius, nisi sit praescripta. Et ita haec particulam inuenio additam in Gloss. d. cap. 1. de constit. in 6. verb. facti, & colligi potest ex dicto cap. 3. quatenus videtur verbo derogandi, quia non dicitur proprie derogari, nisi iuri praedicti.

A Et ad conuerso, ideo consuetudo specialis derogare censetur iuri generali, quia speciale ius derogat generali, etiam si speciale praecedat, vt est regula iuris, & quia non praesumitur Princeps iuri speciali derogare, quod ignorat; ergo supponitur consuetudo esse talis, quae ius introduxerit. Tandem quia, nisi sit sermo de consuetudine praescripta, nulla alia designari poterit, quae necessario firma permanere debeat, non obstante lege generali subsequente.

Nihilominus expendo in d. cap. 1. dicente, consuetudines particulares non reuocari per absolutam legem generalem, solum addi, *Dimmodo rationabiles sint*, omnia alia conditione, *Dimmodo praescriptae sint*: ergo non est a nobis addenda. Nam vbi Pontifex voluit, illam esse necessariam, eam non omisit, vt patet ex dicto cap. vlt. de consuet. Item ibi pro ratione redditur, quod consuetudo est quid facti; ergo licet non perueniret ad constituendum ius, habet in illa locum ratio illius legis, quod Princeps illam ignorat, & ideo non praesumitur illam reuocare. Dices, ibi consuetudinem appellari facti, vt distinguitur a iure communi, sicut statutum dicitur esse facti, non quia non sit ius, & lex, sed quia per specialia facta inducitur, & ita ibi esse sermonem de consuetudine praescripta, quia licet in non praescripta procedat eadem ratio quoad hoc, vt ignorari possit, non tamen quoad hoc, vt praesumat Princeps noluisse sua lege obligare contra talem consuetudinem inchoatam, quia cum non induxerit ius, non indiget derogatione, sicut alia. Sed contra, quia esto, in hoc fit diuersitas, ex alia parte est magna similitudo rationis in hoc, quod Princeps non praesumitur velle ferre legem non consonam moribus vtentium. Quae ratio habere potest locum in consuetudine valde radicata, & observata, etiam si nondum praescripta sit. Et confirmatur ex regula iuris, quod dispositio generalis non comprehendit specialia, quae legislator verisimiliter non intendit, si eorum notitiam haberet; sed speciale difficultatem habet cogere subditos ad mutandum similem consuetudinem, quae multum mouisset Principem, si illam sciuisset; ergo non est verisimile voluisse obligare contra talem consuetudinem.

Quamobrem probabiliter censeo, non esse restringendam regulam illius textus ad consuetudinem praescriptam, sed intelligendam esse de consuetudine rationabili, & honesta, & tam publico vsu, & tanto tempore firmata, quod sufficeret ad legem introducendam, si Princeps illam sciret, eo quod prudenti arbitrio verisimile sit, Principem fuisse in illam consensurum, si illam sciret. Tunc enim, ob contrariam rationem, non est verisimile, velle contra illam obligare per legem generaliter latam, seu velle illam tollere, dum illam ignorat, nisi expressius id declarat. Nam in talem consuetudinem, & verba, & ratio dicti cap. 1. optime cadunt. Nam verbum *derogandi*, recte etiam de tali consuetudine dicitur, tu quia dici etiam solet de alijs iuribus iustitiae, quae non sunt leges, vt dicimus, Principem concedendo priuilegium, nolle derogare iuri tertij, tum etiam quia illa consuetudo de se sufficiens esset ad ius inducendum, nisi obstatet Principis ignorantia, tum denique quia populus habet quoddam ius, vt non cogatur mutare talem consuetudinem, cui non intelligitur velle derogare Princeps, nisi id exprimat. Et ita responsum est ad rationem in contrarium.

Et ad vltimam confirmationem dicitur, verum esse, non posse vnum, & idem tempus huius consuetudinis designari, satis verò esse, quod prudenti arbitrio discerni possit sicut supra dicebamus, consuetudinem non praescriptam posse inducere ius, si Princeps illam sciat; tempus autem eius non esse idem, nec definitum pro omnibus, sed prudenter determinandum esse iuxta consuetudinis circumstantias. Idem ergo tempus, idemque iudicium dicimus in praesenti sufficere. Et certe hoc suppo

supponunt omnes, qui docent, consuetudinem nunquam introducere legem, nisi sciente Principe, illi enim negare non possunt, decisionem dicti cap. 1. scilicet, legem generalem non abrogare consuetudinem particularem ignoratam a Principe, quauis ex sententia illorum nondum legem introduxisset. Denique vsu videtur esse receptum, vt in defendenda particulari consuetudine contra generalem legem, non rigorose spectetur, aut allegetur tempus longum necessarium ad praescriptionem, sed tantum honestas consuetudinis, & quod iudicio prudenter sufficienter firmata sit.

Dubitari etiam potest circa praecedentem regulam, vtrum per legem particularem simpliciter lata à Papa, vel ab alio simili vniuersali Principe, pro certo loco, Episcopatu, &c. derogetur particulari consuetudini contraria eiusdem loci. Et ratio dubitandi est, quia lex derogat consuetudini antecedenti, si adaequate, vt sic dicam, comparetur, id est, lex generalis ad consuetudinem generalem, & particularis ad particularem, vt de priori parte diximus in priori regula, & de posteriori parte videtur esse eadem ratio. Vnde etiam ibi diximus, per statutum loci latum à communitate eiusdem loci habente potestatem statuendi, reuocari priuilegium ad idem dicendum, si statutum fiat à Principe superiore, cum maior sit eius potestas.

Nihilominus dicendum videtur, per talem legem non statim esse reuocatum consuetudinem, nisi praecedat populi consensus, petitio, aut informatio, vel alia via coacta, latam esse à Principe cum scientia consuetudinis. Ratio est, quia non minus procedit in tali lege decisio, dicti capituli primi, quam in lege generali, quia non minus praesumitur Princeps ignorare consuetudinem priuilegiatam ferendo vnam legem, quam aliam, & alioqui supposita ignorantia, non censetur velle derogare consuetudini, nisi id exprimat. Et haec est differentia clara inter Principem vniuersalem, vel particularem, seu proprium statuendum, quia in Principe supponitur dicta ignorantia facti, non verò in particulari communitate, aut gubernatore. Atque ita verba illius cap. 1. generalia etiam sunt de omni consuetudine à Papa nouiter edita. Est etiam optima coactura, quia cum res possit esse dubia, vel obscura, si Princeps voluisset legem suam particularem valere, non obstante consuetudine contraria, expressisset: ita enim fieri solet receptissimo vsu, & iur. in consentaneo; ergo dum non addit, praesumendum est, noluisse consuetudinem reuocare. Et hoc in praxi est obseruandum pro multis legibus, quae respectu potestatis, à qua feruntur, & respectu communitatis, ad quam illa potestas extenditur, sunt particulares, & vniuersaliter feruntur pro aliquo diocesi, vel congregatione, cuius consuetudines licet in illa generales sint, sunt particulares respectu Principis, & ideo non censentur derogatae per tales leges, nisi in eis exprimentur. Hinc etiam consuetudo non censetur derogata per priuilegium à Principe concessum, nisi clausulam derogantem contineat, vt infra suo loco dicitur.

Sed obicit potest ratio, quae videtur Glossa in dicto cap. 1. verb. *si generalium*, scilicet, quia talis lex superior, & inutilis esset, nullum enim effectum posset alicubi habere; ex enim generalis, licet in vno loco non tollat consuetudinem, non est inutilis, quia in reliqua tota communitate obligat; lex autem lata pro loco, vel congregatione speciali, si ibi impeditur propter consuetudinem particularem contrariam, inutilis fiet. Item videtur contra obedientiam debitam superiori Principi, contempta illius lege in propria consuetudine persistere. Responderi potest, legem illam de se vtilem esse, de officio, vt per accidens autem, & ex ignorantia consuetudinis non habere effectum, neque hoc esse contra obedientiam, & reuerentiam superiori debitam, quia Suarez de Legib.

A creditur esse iuxta illius voluntatem iure communi applicatam. Adde verò legem illam non esse inutilem, neque omnino carere effectu: nam obligat subditos ad reuerenter illam suscipiendam, & reuertendum ad superiorem, consuetudinem suam, & rationem eius allegando, cum animo seruandi legem, si non obstant consuetudine iam cognita, superior voluerit legem obseruari. Interim verò non tenentur contra consuetudinem agere. Quae omnia à simili optime confirmantur ex cap. si quando, de rescrip. cum his, quae ibi notantur.

Tandem explicare oportet, quae verba addenda sint in lege generali, seu Principis, vt censetur consuetudinem abrogare. Nam in dicto cap. 1. dicitur, *Nisi expresse caueatur in ipsa*. In quo solum occurrit aduertendum, haec derogationem ordinariè solere fieri per particulam, *Non obstante contraria consuetudine*, vel alia simili, seu aequivalente, aut quae illam virtute includat, de quibus clausulis dicam ex professo in lib. 8. circa reuocationem priuilegiorum. Quando autem per huiusmodi verba retractetur tantum consuetudo praeterita, vel prohibeatur futura, aut etiam reprobetur, satis in superioribus tractatum est. Solum ergo potest hic inquiri, an per illa verba absolute prolata retractari censetur immemorialis consuetudo, vel solum alia, de quarum initio constat. In quo tres sunt sententiae. Vna est absolute affirmans, per clausulam, *Non obstante consuetudine in contrarium*, reuocari consuetudinem, etiam immemorialem, licet in illa clausula non addatur particula distributiva, *quacumque*, vel alia similis. Ita Card. Ratio esse potest, quia negatio est sufficiens distributio, cum omnia destruat. Alia sententia est, addita distributione, comprehendi consuetudinem immemorialem, non verò sine illa. Ita plures Canonistae, & Glossae allegatae à Couar. Ratio prioris partis esse potest specialitas immemorialis consuetudinis. Posteriori autem fundamentum erit, quia illa veluti geminata distributio vincit illam specialitatem.

Tertia sententia est, etiam addita distributione non reuocari talem consuetudinem, nisi addatur, etiam immemoriali, vel aliquid aequiuale. Ita tenent multi Iuristae, quos referunt, & sequuntur Couar. lib. 3. variar. cap. 13. n. 5. & Tiraquel. de vtroque retract. tract. 2. §. 1. Gloss. 2. n. 25. idque insinuat Glossa in Authent. *Si de cetero*, c. 1. verb. *prescriptione*, cum enim textus ille dicat, *Nulla prescriptione obicienda*, &c. Gloss. addit, *nisi centenaria*; nam haec immemorialis reputatur, imò addit, *vel quadragenaria*, quod nimium est; sentit verò, quoties reuocatur consuetudo, vel negatur prescriptio, intelligi de ordinaria consuetudine, aut prescriptione longi temporis, non verò longissimi, & multo minus immemorialis. Sicut iura civilia dicunt, *seruitutes discontinuas non praescribi, l. seruitutes praediorum*, ff. de seruitut. & nihilominus non intelligitur prescriptio temporis immemorialis, exclusiua l. 3. §. *diuersus aquae*, ff. de aqua quotid. & aesti. Atque hoc ferè tantum fundamentum ad confirmandam hanc sententiam affertur. Quod ita induci potest; nam cum initium consuetudinis ignoratur, consequenter etiam ignoratur, an ius illud fuerit constitutum solo vsu, vel aliunde duxerit initium ex aliquo priuilegio, constitutione, aut alio simili; ergo merito dicimus talem consuetudinem non satis derogari per generale nomen consuetudinis, quia habet quandam superiorem rationem. Adde, ob hanc causam immemorialem consuetudinem valde specialem in iure reputari, haberetque multa specialia priuilegia, ideoque non comprehendi sub generali clausula, iuxta aliam vulgatam regulam iuris. Atque ita haec sententia in praxi obseruari potest. Adli verò illi solum ut aliquae limitationes, quae ad materiam de prescriptione spectant; hic verò necessariae non sunt, videatur Tiraquel. supra.

Memorialis consuetudo quando censetur abrogari. 1. Sententia. Cardin. 2. Sententia. Couar. Tiraquel. Glossa. 1. Conclusio. Approbat. 3. Sententia. VV 3 Secus

1. Rescribitur.

Glossa. Panorm. Roch. Paul. Castren. Iason. Guidon.

Panorm. Azon. Hostiens. Bart.

Ioan. Andr.

Greg. Lop. Glossa.

10. Dubium.

Glossa.

11. Quia etiam in d. cap. 1. de c. c. u. pendenda.

Obicit.

15. Pro lege particulari ad ius latam non reuocari consuetudinem.

12. Regula illius textus quo se extendit.

11. Resp. a d. l. l. i. i. m.

19. *Conclusio. Consuetudo lo-
antiqua per
subsequentem
derogari po-
test servata
proportione.
Hostiens.*

Secundò principaliter dicendum est, consuetudi-
nem antiquam per subsequentem abrogari posse, ser-
uata proportione, id est, vniuersalem per vniuersalem,
particularem per particularem in eodem loco: nam in
diuersis non sunt contrarietates: vniuersali verò derogari
per particularem alicuius loci, pro illo etiã loco, vni-
uersalem deniq; derogare particulari. Ita ferè Hosti. in
sum. cod. tit. §. *qua cui praiudicet*, & omnes. Et ratio ge-
neralis est, quia ita comparantur consuetudines inter
se, sicut leges, vel & consuetudo, seruata proportione.
Vnde quod dicitur in §. penult. Instit. de iur. natur. *Ea
qua eiuitas constituiti saepe mutari solent, vel tacito consensu
populi, vel alia postea lege lata*, sicut est verum de his,
quae iure scripto sunt constitutae: ita etiam à fortiori de
iure non scripto, quia non minus, imò magis videtur
posse mutari tacito consensu per tacitum contrariu,
quam expressus per tacitum, sed hoc potest fieri, vt
ostensum est, ergo. Vnde in primis necesse est, consue-
tudines esse contrarias: nam si possunt ad concordiam
reduci, obseruandae sunt, vt Hostiens. ait, supposita au-
tem cōtrarietate omnia membra sunt clara. Solùm in
vltimo oportet aduertere, in consuetudinibus nō ha-
berè locum clausulam derogantem, quia non habent
verba, sed opera, & ideo necessarium esse, vt consuetu-
do vniuersalis ad derogandum particulari, extendatur
ad locum illum, in quo particularis consuetudo antea
erat. Et tunc res est clara, quia tunc consummatur op-
positio contradictoria, vt sic dicam, & populus ille iã
consentit; secus verò erit, si tantum sit vniuersalis in
reliquis partibus prouinciæ, aut regni, quia hæc non
poterit obesse particulari consuetudini tenaciter re-
tentæ, sicut nec lex vniuersalis illi derogat.

20. *De tempore
et actibus
qui huc con-
suetudo ve-
nocatur.
Hostiens.
Panormit.
Roch.
Felin.*

Quæri autem potest, quanto tempore, vel quibus
actibus posterior consuetudo derogat priori. Dican-
dumq; est non sufficere vnum, nec plures actus con-
trarios, sed requiri consuetudinem præscriptam, vel
sufficientem ad reuocandam legem. Ita Glossa 2. in l.
ncmo, §. 6. ff. de regul. iur. Hostiens. supra §. *qualiter*, verb.
sed nunquid. Panormitan. dicto cap. vlt. n. 19. vbi latè
Rochus sect. 4. n. 69. & sequentibus, Felin. in cap. *cum
accessissent*, n. 30. in fine, vbi in scholio multi alij allega-
tur. Et ratio est, quia nulla consuetudo potest inducere
nouum ius, nisi sit præscripta, vel consensu Principis
probata, & consequenter nec potest priorem consue-
tudinem abrogare, nisi eiusdem Principis consensum
habeat. Vnde ad minimum est necessarium decennij

A tempus, ignorante Principe, vel arbitratium secun-
dum prudentiam, si Princeps scientiam habeat nouæ
consuetudinis.

Quæri autem potest, an in Ecclesiasticis consuetu-
dinibus requiratur tempus quadraginta annorum, vt
posterior reuocet priorem. Panorm. enim dicit, indif-
ferenter sufficere tempus decem annorum, sequitur
Felin. & reddit rationem, quia posterior consuetudo
nō est contra ius, quod sic declarat, quia, vel prior cō-
suetudo fuit contra ius, & sic posterior est secundum
illud antiquius ius, quod per priorem consuetudinem
reuocatum fuit, & sic ad illud facilius fit regressus: vel
prior consuetudo fuit præter ius, & sic etiam posterior
erit præter ius, & ita semper in posteriori consuetudi-
ne sufficiunt decem anni. Hunc verò discursum non
approbat Rochus supra cum Barb. ibi, & mihi etiam
videtur difficilis, quia nulla ratio iuris nō scripti in eo
habetur. Et ideo breuiter censeo primò, si prior con-
suetudo non fuit contra, sed præter ius, posteriorem
esse simpliciter cōtra ius, & ideo postulare tempus ca-
nonicæ præscriptionis. Probat, quia prior consuetu-
do induxit ius, cui est contraria posterior, quæ non est
conformis alicui iuri. Item si prior consuetudo fuit v-
niuersalis, & posterior particularis, est id eidentius,
quia consuetudo vniuersalis ius commune inducit,
idem autè videtur, si prior fuerit particularis eiusdem
loci, & iuri communi non contraria. Nam consuetudo
contra simile statutum, esset contra ius, & postulare
tempus canonicæ præscriptionis, ergo idem est de cō-
suetudine: nam est æqualis ratio. At verò si prior con-
suetudo fuit cōtra ius commune, quod nō fuit omni-
no ablatum illa consuetudine, quia nō fuit vniuersa-
lis, sed particularis, quæ illi derogauit, tunc probabile
est, posteriorem consuetudinem decem annis præscri-
ptam sufficere, quia non est simpliciter contra ius,
quia ius commune semper manet, ad quod per illam
consuetudinem fit regressus, & tunc procedunt, quæ
Felin. tradit. Secus verò censeo, si prior consuetudo
fuit vniuersalis, & omnino abrogauit ius vniuersale
antecedens: nam tunc existimo, necessariam esse præ-
scriptionem canonicam quadraginta annorum cōtra
talem consuetudinem, quia posterior consuetudo iam
est omnino cōtra ius commune inductum per priorè
consuetudinem. Aliud enim ius antiquius vtraque cō-
suetudine, perinde se habet, ac si nō præcessisset, quia
omnino sublatum est. Et hæc de consuetudine sufficiat.

21. *Panormit.*

*Roch.
Barb.*

*Tempus ca-
nonicæ præ-
scriptionis re-
quisitum &
vniuersalis
consuetudo derogat
alteri.*

*Quædo suffi-
ciat tempus
decennij.*

Felin.

*Quædo 40.
anni requi-
runtur.*

INDEX CAPITVM LIBRI OCTAUI.

De lege humana fauorabili.

- Cap. I. *Quid sit priuilegium.*
- Cap. II. *An scriptura sit de substantia priuilegij, & quomodo à rescripto, dispensatione, seu beneficio differat.*
- Cap. III. *De diuisione priuilegij in reale, & personale.*
- Cap. IV. *De priuilegio remuneratio, & conuenionali, an reale sit, vel personale.*
- Cap. V. *De diuisione priuilegij in perpetuum, & temporale.*
- Cap. VI. *De quatuor aliis priuilegiorum diuisionibus.*
- Cap. VII. *Vtrum sit aliquod priuilegium per se non scriptum, nec expressè concessum, sed vsu comparatum.*
- Cap. VIII. *Quisnam possit priuilegium concedere.*
- Cap. IX. *De materiali causa, seu subiecto priuilegij, seu cui possit concedi.*
- Cap. X. *Quodnam sit de facto subiectum priuilegij, quoad personam cui conceditur.*
- Cap. XI. *An priuilegium extendatur ad coniuicta, seu correlatiua.*
- Cap. XII. *De communi, & ordinaria forma priuilegij.*
- Cap. XIII. *Quæ sit substantialis forma priuilegij, siue absolute, siue sub conditione, aut modo concedatur.*
- Cap. XIV. *An de ratione priuilegij sit, vt per formalia verba iuri communi derogetur.*
- Cap. XV. *De forma priuilegij quod vocatur, ad instar.*
- Cap. XVI. *De communicatione priuilegiorum, & eorum collatione cum priuilegiis, ad instar.*
- Cap. XVII. *Vtrum communicato priuilegio etiam restrictio eius communicetur.*
- Cap. XVIII. *An confirmatio priuilegij sit noua illius concessio, vel quid sit, & an vna ab alia differat.*
- Cap. XIX. *Nonnulla dubia circa confirmationem priuilegiorum expediuntur.*
- Cap. XX. *An per inuouationem priuilegij confirmetur, vel denovo gratia concedatur.*
- Cap. XXI. *Vtrum ad esse, seu ad valorem, vel fructum priuilegij aliqua iusta causa concessionis necessaria sit.*
- Cap. XXII. *Quos effectus habere possit priuilegium, vt priuilegium est.*
- Cap. XXIII. *Quem effectum possit habere priuilegium, vt lex est.*
- Cap. XXIV. *Vtrum ad priuilegium, vt lex est, & ad effectum eius sit necessaria promulgatio, vel quæ notitia sufficiat.*
- Cap. XXV. *Vtrum priuilegium nondum priuilegiario notum, nec ab illo acceptatum conferri illi possit aliquod ius.*
- Cap. XXVI. *An vique possit quis licite suo priuilegio vti, & præsertim extra territorium concedentis.*
- Cap. XXVII. *Quæ sint in restringendis, vel extendendis priuilegiis obseruanda.*
- Cap. XXVIII. *Quibus modis priuilegium per se finiat, seu quasi ab intrinseco amittatur, & specialiter per tēporis lapsu.*
- Cap. XXIX. *Vtrum cessante causa finali priuilegij cesset priuilegium, & exinguatur.*
- Cap. XXX. *Vtrum priuilegium expiret per mortem solam concedentis.*
- Cap. XXXI. *Quando de ratione forme concessionis duratio priuilegij limitatur ad vitam concedentis.*
- Cap. XXXII. *De omissione priuilegij per renunciationem expressam.*
- Cap. XXXIII. *Vtrum per non usum perdatur priuilegium, propter tacitam renunciationem, vel propter alium titulum.*
- Cap. XXXIV. *Quando, & quomodo amittatur priuilegium per contrarium usum.*
- Cap. XXXV. *Quando, & quomodo amittatur priuilegium per illius abusum.*
- Cap. XXXVI. *An priuilegium semel concessum reuocari possit à concedente, vel ab aliquo alio.*
- Cap. XXXVII. *Quibus modis soleat priuilegium reuocari.*
- Cap. XXXVIII. *Quando censetur Princeps tacite reuocare priuilegium, contra illud operando.*
- Cap. XXXIX. *Quando incipiat reuocatio priuilegij suum effectum sortiri.*
- Cap. XL.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

INDEX

DE LEGE HUMANA FAVORABILI, SEU PRIVILEGIUM CONCEDENTE.

ISTINXIMVS in cap. 2. libri quinti legem humanam, in odiosam, & favorabilem, & in fine eiusdem capituli insinuatimus, dupliciter dici posse legem favorabilem, generaliter, scilicet, & specialiter. Priori modo dicitur lex favorabilis quaecumque lex iusta, quae speciale gravamen non imponit, neque aliquod odium continet: nam his semotis, lex de se magna beneficia confert, nam illuminat, dirigit, & in officio continet, ideoque favorabilis censenda est, generali tamen appellatione, quia ex generali ratione iustae legis hoc habet, supposita praedicta negatione, & ideo de lege favorabili sub hac generali ratione nihil dicendum superest, nisi quod hic favor potest esse maior, & minor in diuersis legibus pro materiarum, & finium illarum diuersitate. Sic enim leges directe intendentes commune bonum praferuntur legibus, quae commoditates singulorum priuatorum continent, & quae religionem fouent his, quae de temporalibus disponunt, & sic de ceteris. Quomodo autem haec proprietates, seu fauor legis ad eius interpretationem conferat, in lib. 5. dictum est. Posteriori, seu speciali modo dicitur lex favorabilis, quae specialem fauorem aliquibus concedit, quae nomine privilegij significari solet, quae particularem requirit considerationem in hoc libro tradendam, quia habet proprium quendam effectum legis non communem aliis, ratione cuius peculiaris species legis censetur, & aliquas habet proprietates, quas explicare necesse est. Sunt autem de hac lege tituli de Priuilegiis in omnibus tomis iuris canonici, ubi interpretes multa de hac materia disputant, in iure autem civili non inuenio absolutum titulum de Priuilegiis, sed cum aliqua additione de Priuilegiis creditorum, & de Priuilegiis veteranorum, in Digesto nouo. Et de Priuilegio fisci, vel dotis, vel variarum personarum, aut communitatum, in libris Codicis, quibus locis, & aliis multis iuris etiam civilis interpretes de hac materia tractant. Et Summistae verb. privilegium, & verb. gratia. Theologi vero de illis ex professo non disputant, sed pauca per occasionem, & succincte attingunt.

CAPVT I.

Quid Priuilegium sit.

Circa nomen oportet in primis aduertere, privilegium duo includere, & significare, scilicet, ius ipsum, seu gratiam concessam priuilegiario, & mandatum ipsum, vel instrumentum, quo Princeps concedit alicui specialem gratiam, quod interdum vocatur rescriptum, indultum, vel Bulla in canonicis priuilegiis, quamuis haec nomina latius habeant significatum, quia non tantum privilegia, sed etiam alij effectus per

Quibus in locis agatur fide de lego favorabilis.

De nomine privilegij.

illa fieri possunt, ut infra dicam. Et facile fit transitus ab vno significato ad aliud, quia reputantur tanquam idem, quia vnum est propter aliud, & se habent sicut signum, & significatum. Nos ergo in praesenti proprie agimus de Priuilegio ratione iuris, & gratiae, quia est veluti substantia privilegij, simul autem de toto priuilegio, quia agimus de illo quatenus est lex quaedam humana, quae constituitur in genere signi, ut supra diximus.

Secundo supponendum est, non omne priuilegium esse legem proprie, & in rigore sumptam, quia de ratione legis est, ut sit perpetua, ut supra dictum est; non autem omne priuilegium est perpetuum, ut ex dictendis constabit; ergo saltem illud, quod perpetuum non est, non est proprie lex. Et hoc maxime locum habet quando priuilegium fertur ad determinatum tempus, si tamen absolute feratur, habet hanc perpetuitatem, quod non finitur per mortem concedentis, ut infra ostendetur, in quo excedit vim praecipit, & conuenit cum lege, & in ceteris etiam seruat proportionem ad legem, & quando durat, per modum legis obseruari debet. Et ideo in communi explicatur priuilegium per rationem legis applicandam, scilicet, & intelligendam cum dicta moderatione, & proportionem respectu priuilegiorum, quae ad tempus tantum conceduntur.

His positis, priuilegium definitur potest, ut sit priuata lex aliquid speciale concedens. Sumitur ex Doctoribus in rubricis de Priuilegiis, & Summistis, verb. privilegium. Antonin. 1. p. tit. 1. q. c. 1. Ponitur autem lex loco generis ratione iam dicta; priuata autem additur ex cap. Abbate, de verbor. signif. & cap. privilegium, d. 3. ut priuilegium a ceteris legibus, distinguatur: nam aliae concedunt ius commune, haec vero priuatum, ut Doctores circa praedicta iura declarant, Deci. & Abb. in rubri. de rescrip. Sed dicit aliquis differentiam hanc repugnare generi, quia de ratione legis est, ut respiciat communitatem, atque aded quod non sit priuata, sed communis. Sed aduertendum, priuilegium non vocari legem priuata eo quod vni tantum personae obligationem imponat (quod obiectio intendit) nam supra diximus, & statim declarabimus, priuilegium respicere etiam communitatem, & quoad obligationem, quam inducit, & quoad bonum, & finem, quem saltem ultimam intendit. Dicitur ergo lex priuata, quia particulari personae, aut communitati speciale ius concedit praeter commune. Et ita vltima particula est declaratiua prioris, ut aperte exponitur in d. c. Abbate. Et sic etiam dixit Gregor. in c. hinc est. 1. q. 1. Priuilegium non consistit in commune legem, & Beda Act. 1. Priuilegium singulorum communem legem facere non possunt, cap. no exempto. 2. q. 2.

Atque hinc constat, de ratione privilegij esse, ut concedat aliquid speciale, quod loco differentiae additum est ex eodem cap. Abbate, & c. in his, de privileg. vbi dicitur

Nov. omnia privilegia esse legi proprie, & in rigore sumptam

Privilegium definitur

Anton. c. Abba

Deci. Abb.

Gregor. Beda.

Equi de ratio in privilegij, & c. in his, de privileg. vbi dicitur

declaratur, dici aliquid speciale, ut distinguatur ab his, quae iure communi conceduntur. Vnde additur ibidem, priuilegium ita esse interpretandum, ut aliquid praeter commune ius concedat, quia aliis esset inutile, Cum nihil (inquit) eis conferat memorata indulgentia, sine qua id liceat, & Praelatis indulgentibus. Idem habet Gratian. in §. vl. 1. q. 1. Neque enim (inquit) aliquibus privilegia concederentur, si praeter generalem legem, nulli aliquid speciale concederetur. Ex quibus verbis ratio assertionis constat, quia secluso hoc effectu, nihil proprium, & peculiare privilegium haberet. Tacite autem in hac particula continetur, privilegium debere fauorem aliquem, seu beneficium concedere. Quia concedi dicitur quod voluntarie, & libenter acceptatur; illud autem semper est aliquid favorabile, sic ergo dicitur, privilegium aliquid speciale concedere: & ideo lex favorabilis est. Vnde si aliqua lex imponat speciale gravamen aliquibus personis, aut populis, non dicitur privilegium, quia non concedit, sed imponit, vel (ut sic dicam) compellit tale gravamen subire, & ita non conuenit illi definitioni privilegij, sed odij, vel poenae, aut tributi. Postea vero quis obiectere cap. hinc est. 1. q. 1. vbi Gregor. vocat Priuilegium praecipuum quoddam datum cuidam monasterio, ut eius Abbas non possit in Episcopum eligi. Sed re vera Greg. illud reputauit magni beneficium monasterij, & forte (inquit) occasione Episcopatus Abbatis aliquid detrimenti pareretur. Et ideo merito illud Priuilegium appellauit.

Sed quae potest in primis, an illa definitio completa sit. Et ratio dubitandi est, quia nonnulli existimant, addendum esse, ut illud, quod priuilegium concedit, sit aliquid contra commune ius. Ita sentit Panorm. in cap. olim, de verbor. signif. nu. 7. vbi ait, de ratione privilegij esse, ut concedat aliquid contra ius commune: nam si solum concedat specialem gratiam, quae iuri communi contraria non sit, quamuis per illud non detur, non est, inquit, proprie privilegium, sed beneficium Principis. Quae fuit etiam doctrina Bart. in l. si finis, §. ex hoc edito, ff. de damn. infect. nu. 5. & sequitur Sebastian. Medicis tractatu de Definitione. 2. par. §. 1. Veruntamen licet possit esse questio de nomine, tamen etiam privilegium contra legem concessum potest dici beneficium Principis, & beneficium speciale datum praeter ius commune ex liberali Principis gratia, vel donatione, est vero privilegium, prout nunc de illo loquimur, quia est lex priuata, & favorabilis. Vnde non potest sub alia legis specie contineri. Nec in dicto cap. Abbate, ad rationem privilegij postulari, ut aliquid contra ius concedat, sed simpliciter, ut aliquid speciale, & in dicto cap. in his, vocatur indulgentia, licentia, & gratia, & solum requiritur, ut aliquid huiusmodi concedat, & tamen constituitur caput illud sub titulo de Priuilegiis. Et talia sunt in religionibus multa privilegia, quae sunt merae gratiae Pontificum, & non sunt contraria iuri communi, sed aliquid ultra illud addunt, ut sunt privilegia absoluentium, dispensantium, &c. Non est ergo necessarium, in definitione addere illam particulam contra ius: nam satis est, quod sit ultra, vel praeter ius; hoc autem satis significatur, cum dicitur, priuilegium aliquid speciale concedere: si enim nihil concederet ultra commune ius, profecto nec speciale aliquid concederet, & hoc ad summum probant nonnulla iura, quae Medicis allegat. At vero Syluest. verb. privilegium, qu. 3. distinguit de privilegio latere, & proprie sumpto: nam proprie sumptum ait esse contra ius, latere, sufficere ultra, vel praeter ius. Sed non oportet de nomine contendere, nec video cur vox ista non dicatur proprie in tota illa significatione lata, quia per concessionem etiam, seu gratiam praeter ius potest constitui lex priuata, a qua dictum est priuilegium, nec potest (ut dixi) sub alia specie proprie comprehendi.

Hinc vero nascitur secunda obiectio, quia non omne priuilegium videtur aliquid speciale concedere, & consequenter non recte ponitur illa, tanquam differentia privilegij. Nam per illam fit, ut definitio non conuertatur cum definito. Assumptum patet ex cap. quia, de procur. vbi Innoc. III. vniuersitati Parisiensi privilegium concedit constituendi procuratorem in causis, dicens, Hoc vobis concedimus auctoritate praesentium. Et infra, licet de iure communi hoc fieri valeat. Ecce privilegium, quod nihil speciale concedit, non solum contra, verum etiam nec ultra ius commune. Simile habetur in cap. & si Christus, in fine, de iur. iur. vbi potestas iurandi in propriis causis religiosis conceditur, quando alia probatio deest, quod non solum iure communi, sed etiam naturali concessum videbatur. Similia etiam sunt multa privilegia in religionibus, ut testatur Nauar. in Enchir. de Orat. cap. 3. nu. 5. & c. 19. n. 84. & in sum. c. 2. §. n. 89. & Emman. Roder. tom. 1. quaestio num. regular. quaest. 7. art. 1.

Ad hanc obiectionem responderi potest primo, haec non esse propria privilegia, sed tantum declarationes quadam iuris communis, vel naturalis, vel speciales admonitiones, ut talia iura seruetur, vel ut maiori auctoritate fiant. Hoc insinuat Glossa in dicto c. quia, vbi ita exponit verbum concedimus, id est, declaramus concessum, & in dicto cap. & si Christus, eodem modo Glossa exponit verbum indulgemus, id est, indultum esse ostendimus. Idem sentit Nauar. dicto c. 3. num. 84. in princ. & §. 7. 8. & 9. saepe enim dicit, haec non esse proprie privilegia, vel non esse vera privilegia, sed declarationes iuris, quae dantur ad tollenda dubia, & scrupulos, pacandaque conscientias. Nihilominus tamen dicendum est, haec esse vera privilegia. Ita tenet Emman. Roder. supra, & fauet communis modus loquendi Doctorum, & religionum. Et potest illis propriissime adaptari illa particula definitionis. Primo, quia ipsamet declaratio dubij addit aliquam certitudinem, non solum practica, sed etiam speculatiua, quae multum cofert ad recte operandum sine remorsu; vel grauaamine conscientiae, qui est fauor non contemnendus. Secundo additur specialis admonitio Principis, ut seruetur aliquibus ipsum commune ius, quae admonitio fauor est, & plurimum valet, tum quia specialis nam sunt aliqua, quae nisi specialiter noentur, videntur neglecta, ut dicitur in Liem apud Labeonem. §. hoc edictum, ff. de iur. iur. tu quia intercedit persona Principis, vel Pontificis, qui in gratiam petentium saepe haec concedit, ut suo nomine maiori auctoritate seruentur, aut fiant, ut significat Innoc. III. in d. cap. quia, ibi, Auctoritate praesentium concedimus facultatem, & in simili dixit Innocen. I. in cap. quis nesciat, dist. 1. 1. Quibus idcirco respondemus, non quia re aliquid ignorare credamus, sed ut maiori auctoritate eos instruas. Haec autem omnia ad specialem fauorem pertinent. Nam specialis praesentia Pontificis per specialem monitionem, declarationem, & protectionem sine dubio est speciale beneficium. Exemplum optimum est in cap. inuonamus, de treuga & pace, vbi Pontifex specialiter commendat quarundam personarum securitatem.

Aliquando vero id, quod erat per se malum, vel iure communi prohibitum, speciali modo in fauorem aliquarum personarum prohibetur cum additione specialis poenae. Quae lex licet respectu delinquentium poenalis sit, respectu eorum, quorum tuitio intenditur, privilegium est, & tale est privilegium canonis, si quis suadente, personis Ecclesiasticis concessum, & simile habetur in cap. paternarum. 24. q. 2. & omnia iura, quae specialibus poenis muniunt Ecclesiasticam immunitatem, possunt sub hoc ordine privilegiorum collocari. Praeterea solet interdum fieri noua concessio illius rei, quae per commune ius licebat, non solum ut res licite fiat, sed etiam ut ab inferioribus Praelatis prohiberi

Obiectio.

c. quia.

cap. & si Christus.

Nauar.

Em. Roder.

7. responsio ad obiectionem.

Nauar.

Em. Roder.

2. responsio ad obiectionem.

8. Quod est per se malum, vel iure communi prohibitum, aliquid speciale prohibetur in fauorem alicuius.

hiberi non possit. Sæpe enim potest subditus aliquid licite facere, dum non prohibetur, potest tamen à suo Prælatò prohiberi, ne id faciat. Et tunc si à maiori Prælatò specialem licentiam obtineat, dictum effectum operabitur, qui satis specialis est. Vltimò per huiusmodi concessionem restituitur quis ad ius commune, quod illi fuerat aliàs interdictum, vt si religioso detur priuilegium ad appellandum, quod est veluti ius quoddam naturale, interdictum tamen religiosis quasi iure ordinario. De quo priuilegio videri potest Panorm. in c. 1. de rescript. à nu. 4. vbi etiam Dec. Hostien. & alij.

Addendum verò est vltimò ex Felin. in cap. 1. de rescript. n. 4. cum Panorm. & aliis supra citatis. Quòd licet priuilegium possit non cedere aliquid vltra ius commune, regulariter non est ita interpretandum, etiam si necessarium sit verba extendere, quantum commode fieri possit. Et idè, etiam regulariter loquendo, non est priuilegium ita contrahendum, vt nihil operetur præter certitudinem, vel aliquid huiusmodi, sed tunc solum, quando ex materiæ qualitate, & verbis priuilegij manifestè constet, non fuisse aliam intentionem concedentis. Nam si commode, & secundum proprietatem verborum potest aliquid speciale vltra, vel contra ius operari, id denegandum non est, quia & ipsa iura ita declarant priuilegia, quantum fieri potest, vt patet ex dicto cap. in his, cum similibus. Et ratio fauoris, & beneficii postulat hanc amplitudinem in concessione, vt infra latius dicemus. Atque hoc etiam confirmat vulgare argumentum, quo multi colligere solent, id quod per priuilegium conceditur, sine illo non licere, iuxta cap. sande, de priuileg. dicès. *Nihil debet sibi sua auctoritate presumere, quod Romana Ecclesia alicui, speciali ratione inspecta voluit indulgere.* Et idem ferè habetur in cap. petijf. 7. q. 1. & in cap. non exempla. 26. q. 1. & in regula iuris, quæ habet, non esse trahenda in consequentiam, quæ à communi iure exorbitant. Hæc enim, & similia in hoc fundantur, quòd priuilegium aliquid speciale concedit, sine quo vel actus esset prohibitus, vel non esset in potestate operantis. Hoc autem argumentum regulare est, vt sic dicam, non certum, & vniuersale tenet enim, quando constat priuilegium concedere aliquid vltra communem consuetudinem, vel legem, vt sumitur ex Gregor. lib. 2. Epist. 54. aliàs c. 93. & habetur in cap. contra morem. d. 100. Et idem est, quando conceditur noua potestas, sine qua actus non licebat. Quando verò priuilegium clarè conceditur solum in gratiam petentis ad maiorem securitatem, vel propter suum scrupulum, aut dubitationem; tunc argumentum dictum non est efficax: oporterebit autè (vt dixi) talè esse materiã, taliq; priuilegij verba, vt effectum alium non admittant.

CAPVT II.

An scriptura sit de substantia priuilegij, & quomodo a rescripto, dispensatione, seu beneficio differat.

Hæc quæstio necessaria visa est ad exactam declarationem priuilegij tam absolute spectatam, quam per comparisonem ad alia, cum quibus affinitatem aliquam habere videtur. In definitione igitur priuilegij, nihil de scriptura diximus, sed solum esse legem priuatam, & idè merito interrogari potest, an sit lex scripta, seu, quod idè est, an scriptura requiratur ad valorem, vel effectum priuilegij. Ratio autem dubitandi sumi potest ex Gloss. in cap. 1. de censib. in 6. verb. in scriptis, vbi priuilegia ponit inter ea, quæ in scriptis redigi debent. Allegatque cap. parò, de priuileg. quia in eo dicitur inspicienda esse priuilegia, vt eorum tenor seruetur. Fauet etiam cap. contra morem,

d. 100. ibi, *An scriptis priuilegijs se tueri.* Accedit, quòd interdum per specialem gratiam Pontificis conceditur, vt viua vocis oraculo valeant in conscientia; ergo signum est, per se non valere.

Nihilominus dicendum est, scripturam non esse de substantia priuilegij. Ita sumitur ex cap. institutionis, 25. q. 2. vbi id notat Gloss. & ex Clement. dictum, de lepalch. ibi, *Gratias, aut priuilegia verbo, aut scripto concessa*, vbi etiam Gloss. & Doctores, & ex Extrauag. & si dominici, cap. vlt. de penit. & remis. ibi, *Tu verbo, quam scriptis, concessis exinde literis, vel non.* Et iterum, *Quas concedi quomodolibet in posterum contingit, verbo, literis, &c.* Idè què docent sub nomine gratiæ, Innoc. in cap. constitutum, de rescript. num. 2. & Panorm. in cap. nostra, eod. Nauar. consil. 1. de priuileg. Felin. in rubric. de consil. n. 5. & Dec. num. 26. Syluest. verb. priuilegium, num. 1. 4. Ratio verò est, quia nullum est ius posituum, quod rescriptum requirat ad valorem, vel effectum priuilegij, nec etiam ex natura rei est necessaria, quia sufficit voluntas, & potestas Principis satis declarata; potest autem declarari verbo, vel consuetudine, vt infra dicemus. Confirmatur, quia priuilegium est quædam lex; sed scriptura non est de substantia legis, vt supra dictum est, nec in priuilegio interuenit aliqua specialis ratio. Confirmatur, quia dispensationes, & licentiæ possunt sine scriptis concedi; ergo & priuilegium; nam eadem ratio militat. Denique, quia regula iuristarum est, omnem dispositionem fieri posse verbo, quæ ex iure positio scripturam non requirit, vt colligitur ex Doctoribus citatis, & Nauar. consil. 12. de clandestin. despons. Et merito, quia verbum ex se non est minus efficax signum, quam scriptura, licet non sit adèdè permanentis, & idè ad alios effectus, præsertim ad perpetuitatem, & probationem non sit ita accommodatum: hæc autem conditiones non sunt de substantia priuilegij; ergo nec scriptura, quia, vt dictum est, nullum datur ius posituum, quod illam requirat.

Neque contra hoc vltimum obstat dictum cap. contra morem: nam ex illo ad summum colligi potest, scriptum priuilegium in causa, de qua ibi agebatur, fuisse necessarium ad probationem priuilegij, inde verò non licet inferre, fuisse necessarium ad substantiam: hæc enim valde diuersa sunt, & à diuersis non sit illatio. Sic etiam intelligenda est Glossa citata: non enim tantum numerat ibi casus, in quibus scriptura est necessaria ad substantiam actus, seu dispositionis, sed in quibus est necessaria ad probationem. Imò in fine addit, non in omnibus illis scripturæ esse simpliciter necessariam, sed tatum regulariter, vel ad melius esse, seu ad faciliorem, & certiorè probationem, & hoc modo esse potest necessarium scriptum instrumentum ad probationem priuilegij; non quidem simpliciter, sed ad melius esse, vt latè exponit, & probat Decius in rubric. de consil. lect. 1. num. 12. & Felin. ibi n. 6. Vel nõ in foro conscientia, sed in foro iudiciali, vbi ius posituum talem modum probationis postulat. Et ita Ludouic. Gom. in regul. Cancell. de non iudicando, & c. Lud. Gom. q. 14. Gigas q. 34. de pension. exponunt regulam cancellaria, quæ habet, *vt gratia Pape nemini suffragatur, literis non expeditis*, intelligi in foro iudiciali, non in foro conscientia, & idè dicunt de dispensationibus, eadè què ratio est de Priuilegijs.

Referunt autem ibi, quendam virum d. etum, & expertum in curia scripsisse cõtrarium, quia gratia à Pontifice facta solo verbo, *Fiat*, nõ intelligitur absolute facta, sed tantum in ordine ad expeditionem literarum, idè què esse quasi suspensam, donec authenticè sit scripta literis expeditis. Nihilominus tamen ab eius sententia recedunt, & contra illam plura congerunt, quæ ad confirmandam supra positam resolutionem valent. Neq; id, quod ille auctor sumit, scilicet, per verbum, *Fiat*,

non cõcedi gratiam absolute, & ex tunc, sed tantum sub conditione literarum expediendarum, hoc (inquam) ab eo non satis probatur, nec iure scripto, nec consuetudine, & oppositum docent communitè Doctores, & est vsu receptum, saltem in foro conscientia. Vnde quando iura volunt, vt gratia non valeant, quoad effectum aliquem absque literis, id in particulari declarant, vt constat ex Extrauaganti 1. de elect. & vlt. de penit. & remis. inter communes. Et ex Trident. sess. 23. c. 1. de reform. & sess. 25. cap. 5. de regular. vbi quando vult; scripturam esse necessariam pro aliqua licentiã, specialiter id declarat. Vnde è contrario per argumentum ab speciali colligitur, vbi non declaratur, necessariam non esse scripturam, in priuilegio autem nullibi declaratur talis necessitas.

Neque est confundendum priuilegium cum rescripto beneficii: sunt enim valde diuersa, vt paulo post dicam, & idè, licet in beneficijs prohibitum sit, vt gratia ante impetratas literas, vt in Extrauagan. in unctis, de elect. & aliis, quæ refert Azor infra citandus, nihilominus illa prohibitio non extenditur ad priuilegia, & idè in eis nulla est talis necessitas. An verò ad probationem priuilegij in foro exteriori sit necessaria simpliciter scriptura, disputat late Iurisperiti, quibus hoc proprium est, & videri potest Abb. in cap. in nostra, de rescript. n. 1. eum Bald. in l. humanum, C. de legib. & Felin. & Berol. ac Decius in rubric. de consil. Quorum resolutio est, scripturam esse necessariam regulariter ad probationem priuilegij, aliquando verò posse probari per testes, vt notant ex cap. cum olim. 2. de priuileg. Quod maximè videtur admitti, quando instrumentum fuit aliquando obtentum, & casu perit, vel etiam in priuilegijs, quæ non cedunt in præiudicium tertij, quia cum hæc probatio non sit aliquo iure positio prohibita, videtur ad fauorem pertinere, & idè est amplianda, vbi alterius præiudicium non interuenit, & maximè si aliqua consuetudo fauet.

Ex quibus etiam colligendum est, quomodo intelligenda sint indulta Pontifici concedentia religiosis mendicantibus, vt possint frui omnibus gratis sibi concessis, siue per Bullas, siue per Breuia, aut viua vocis oracula, prout in libris ordinariè reperiuntur, in foro conscientia tantum, & pro maiori conscientiarum securitate. Ita enim concessit Minoribus Leo X. vt habetur in Supplemento concessionis, ibi & in Compendio Minorum verb. priuilegia. Hæc enim gratia intelligi potest, fuisse concessa solum ad tollenda dubia, quæ oriri possunt ex varietate opinionum, vt iudicant illa verba, *pro maiori conscientiarum securitate.* Vel certe potest aliquid operari, si aduertamus, licet scriptura non sit necessaria ad vtendum priuilegio in foro conscientia, nihilominus necessarium esse, vt aliqua sufficienti via, & ratione de illo constet omnibus, & singulis, qui illo vti debent. Quia ergo valde incertum esse poterat, quæ notitia concessionis sufficiat, idè Pontifex ad pacandas conscientias designat modum, dicitque sufficere, quòd per Bullas, aut Breuia, aut viua vocis oracula sint concessa, & addit, *Prout in libris ordinis reperiuntur*, itaque vult sufficere, vt in libris ordinis extet memoria talium priuilegiorum. Et ne forte quis dubitaret, an aliqua esset, aut malè intellecta, & per errorem ibi posita, vel aliter obsoleta, idè addit, se pro maiori conscientiarum securitate illa de nouo concedere, vt in locis allegatis refertur.

Atque hinc facillè intelligitur, quod secundo loco in titulo capituli proposui, quomodo priuilegium à rescripto differat: statim enim apparer quædam differentia ex dictis. Nam priuilegium non requirit scripturam, vt dictum est; rescriptum autem intrinsecè illam includit, vt nomen ipsum præferrat, vt sumitur

ex leg. 3. C. de diuersis rescript. vbi non quæritur, sed authenticè originalis scriptura ad rescriptum postulat. Imò si vocis ipsius compositio rigorosè spectetur, videtur postulare, vt rescriptum iterum, atque iterum sit scriptum, quod maximè dici poterat de Apostolicis rescriptis. Nam (vt ait Glossa in cap. ad audientiam, de rescriptis) *per manus transit, & multa materialiter deoquuntur.* Sed non inde sumptum est nomen illud: est enim antiquius, & in iure ciuili vsuatum, dictumque est rescriptum, quasi responsum scriptum, & quasi per antonomasiam sunt ita appellata Imperatorum responfa ad dubia iuris, quæ ab illis interrogabantur, vt sumitur ex l. 1. ff. de appellation. & relation. & ex l. 1. ff. quando appellandum sit. Et quia Principis responsum legem constituit, vt supra lib. 3. & 4. dictum est, idè rescriptum ius scriptum aliquando continere dicitur, vtique, vel commune, vel inter partes, vel respectu eius, cui conceditur, vt referendo plures explicat Rochus Curtius in tractatu super cap. cum tanto, de consuetudine, in præfation. num. 8.

Hæc verò differentia, & valde materialis est, & non est vniuersalis: nam responsum Principis possit sine scripto dari, & eandem vim habere, si ipse vellet: & priuilegia frequentius scripta conceduntur, & possent ita concedi, vt aliter non valeant, si superior vellet, vt per se notum est: & præterea etiam priuilegium scriptum à rescripto distinguendum est. Et quidem secundum vsu iuris Canonici, & ciuilibus, Rescriptum generale nomen est, sub se continens priuilegium scriptum, & multa alia, quæ priuilegia non sunt. Vnde duplex solet distingui rescriptum, scilicet, iustitiæ, & gratiæ. Iustitiæ est, quod datur, vel ad explicandum ius, vel ad lites, seu ad dicendum ius inter partes. Et hoc rescriptum manifestè differt à priuilegio, quia rescriptum iustitiæ datur secundum commune ius, vel ad interpretationem eius, vel ad debitam executionem: priuilegium autem datur potius contra vel vltra ius, vt in definitione diximus.

Rescriptum autem gratiæ subdistingui potest: in illud, quod versatur circa res, & quod versatur circa facta hominum. Primum est, ad conferendum beneficium, vel donum aliquod gratis collatum, quod dici potest rescriptum facti potius, quam iuris. Et hoc à priuilegio differt, quia non est lex priuata, nec dat propriè facultatem operandi aliquid contra, vel vltra legem, sicut dat priuilegium. Et talia sunt in iure canonico rescripta, quæ beneficia vocantur, & dantur ad collationem, resignationem, & alias dispositiones de beneficijs Ecclesiasticis faciendas. Quæ rescripta in hoc videntur cõuenire cum rescriptis iustitiæ, quòd secundum commune ius concedi intelliguntur, nisi aliud exprimat: dicuntur autem gratiæ, quia Ecclesiastica beneficia gratis conferuntur. Et his rescriptis respondent in iure ciuili illa, per quæ dicuntur Imperatores conferre beneficia, dignitates, administrationes, & c. lex quarta, & quinta, C. de diuersis rescript. Ac denique in his rescriptis beneficijs maior est scripturæ necessitas ad consequendum effectum gratiarum beneficiarum à Pontifice concessarum, quam in priuilegijs, quia Pontifices ipsi ita dispoferunt, vt alibi dicemus, tractando de beneficijs, & sufficienter tetigit Azor tom. 1. suarum Institut. lib. 5. cap. 2. quæst. 5. Aliud ergo est rescriptum gratiæ, pertinens ad ius operandi, & sub hoc continetur priuilegium scriptum iuxta sententiam Felin. in rubric. de rescript. num. 4. & Panormitan. in cap. plerumque, de rescriptis. Adhuc autem rescriptum sic gratiosum latius patet, quam priuilegium: continet enim sub se alias gratias, vel dispensationes, quæ priuilegia non sunt.

Panorm. Deci. Hostien. 9. Felin. cum Panorm. & alijs.

Cap. non exemplo.

Gregor.

Aliquando datur priuilegium in gratia potestatis ad maiorem securitatem ipsius, aut tollendum scrupulum.

Ratio dubitandi ex gloss. sa, & cap. parò.

c. contra morem.

Scripturam non esse de substantia priuilegij.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Glossa.

Rochus Curtius.

Aliud esse rescriptum iustitiæ, gratiæ aliud, & quid sit.

Subdistingui rescripta gratiæ.

Idè què docent sub nomine gratiæ.

Felin.

Panorm.

zo. Communitur in iuribus differre di- spensatio & privilegium. Mandosi.

Robuffus.

Syluest.

11. Non esse om- nino ius pri- vilegium ad gratiam & beneficium.

Ad cuius declarationem ulterius inquiri potest, an dispensatio sit privilegium, vel ab illo differat; conuenit enim cum illo, quia etiam est gratia, & favor, & non solum est prater, sed etiam contra legem. Nihilominus communitur differre censetur, vt tradant Mandosi. in Praxi signaturæ, verbo *dispensationes*, & Rebuffus in Concordat. titulo, Forma mandati Apostolici, verbo, *dispensationum*, qui alios allegant. Constituantque differentiam, quod ad dispensationem requiritur causa, non autem ad privilegium. Sed hoc secundum non est in vniuersum verum: nam privilegia etiam contra ius non possunt dari sine causa, vt infra videbimus, quia eadem ratio in eis militat, quæ in dispensatione, vel certe maior, quia magis lædunt commune ius. Vnde illa differentia etiam constitui potest inter privilegia; nam quedam requirunt causam, & non alia. Imò & dispensatio interdum dicitur concedi sine causa, vt supra visum est. Et idè dicunt alij, dispensationem esse quoddam privilegium, solumque differre à privilegio in communi, tanquam species à genere: à privilegio autem, quod est contra ius, non differre. Insinuat Syluester, verbo *privilegium*, qu. 3. nam loquens de privilegio contra ius, diuertit ad dispensationem. Sed nihilominus, si spectemus communem modum loquendi, non omnis dispensatio dici potest propriè privilegium. Nam frequenter conceditur dispensatio ad vnum actum tantum, vt ad contrahendum matrimonium, vel quid simile: illa verò dispensatio non potest dici propriè privilegium, quia non est lex priuata: non enim per modum legis stabilitur, cum nullo modo ius permanens constituatur: sicut ergo præceptum temporale non est lex, ita nec concessio ad vnum tantum actum contra legem dicitur propriè privilegium. Item licentia, quæ mihi semel datur ad agendum aliquid semel contra, vel præter regulam, non potest dici propriè privilegium. Dispensatio etiam in irregularitate, vel alio simili impedimento canonico, non videtur posse dici privilegium, quia solum est ablatio cuiusdam defectus, quo semel ablato, licet dispensatus multa possit facere licitè, quæ antea non poterat, tamen iam non operatur ex privilegio, sed secundum ius commune, quia iam non est irregularis. Sicut absolutus à censura multa potest facere, aut recipere, quæ antea non poterat, & tamen nemo dicit, abolutionem illam esse privilegium, sed esse beneficium auferens talem defectum, quo ablato iure communi alia licent. Solum ergo illa dispensatio poterit privilegium appellari, quæ per modum legis priuata conceditur ad operandum ordinariè, & stabilitur contra aliquod ius commune, vtendo priuato iure per talem concessionem constituto, & tale privilegium dici potest quasi permanens dispensatio, idè quæ requirere causam tanto maiorem, quo maior est dispensatio, vel potius, quia est multiplex, seu permanens dispensatio. Vnde omnes conditiones requisitæ ad dispensationem, ad tale privilegium erunt eum proportionem necessariæ, & ob eandem causam pauca de tali privilegio in præsentem dicemus: nam quæ in lib. 6. de dispensatione dicta sunt, illi sunt communia.

Atque ex his tandem colligitur, quomodo privilegium ad gratiam, aut beneficium comparetur. Non enim sunt omnino, ita vt inter se conuertantur, sed privilegium est veluti species gratiæ. Omne enim privilegium dici potest gratia, seu beneficium, vt constat, quia est favor, vt ostendimus. favor autem Principis beneficium eius est. Item privilegium non solet esse debitum, & hac ratione gratis conceditur, ac subinde est gratia, vnde si sit privilegium scriptum, erit rescriptum gratiæ. E contrario autem non conuertitur, quia non omnis gratia, vel beneficium Principis est privilegium: nam omnis dispensatio

A sub gratia, & beneficio continetur, & tamen non omnis illa est privilegium, vt dixi. Quæ omnia deferuntur poterunt ad exponenda iura loquentia de rescriptis, & quomodo applicanda sint privilegiis, etiam scriptis. Nam quæ pertinent ad generales rationes rescripti, cum proportionem conuenient privilegio, non verò quæ conueniunt rescripto rigorofo, quod continet, & declarat commune ius. Nam in hoc habet specialem rationem privilegium, Et ad hunc modum de aliis iudicandum est.

CAPVT III.

De diuisione privilegij in reale, & personale.

Explicata ratione generali privilegij, oportet varios modos, & quasi species privilegiorum exponere: nam ad intelligenda iura, & indulta hoc maxime necessarium est. Et in primis potest diuidi privilegium in diuinum, & humanum, vt videre licet in Anton. 1. parte, tituli. 9. capit. 1. Diuinum appellat quod à Deo ipso conceditur. Quod olim creditur fuisse in vsu respectu communitatis populi Dei, quasi per generalem concessionem præter ius naturæ, qualis fuit in lege veteri facultas repudiandi vxorem, & in lege etiam naturæ licentia ducendi plures vxores viuentes, iuxta receptas sententias. Nunc verò potest in hoc ordine poni facultas, quæ aliquando datur alicui personæ per internam Spiritus sancti inspirationem ad aliquid singulariter operandum: illa enim in iure aliquando vocatur priuata lex, vt in cap. *dua sunt leges*, 2. q. 2. & in cap. *dixit Dominus*, 1. q. 5. & in cap. *si non licet*, 8. non occides, 2. 3. quæst. 5. Quæ inspiratio, seu priuata lex interdum non repugnat præceptis, sed subleuat hominè ad aliquid perfectius vltra illa operandum. Et tunc non meretur nomen privilegij, sed specialis auxiliij, & sine periculo admitti potest, quamuis semper prudentia necessaria sit. Interdum verò exorbitat à communibus, vt fuit in Samfone ad se occidendum. Et talis lex priuata, quamuis interdum dari solet ex dono Spiritus sancti, tamen multum habet periculi, si non examineretur summa cum diligentia, & præsertim per Ecclesiasticam regulam, & leges, iuxta cap. *nisi cum pridem*, de renunc. cap. *cum ex iniuncto*, de hæret. & legi potest D. Thom. 2. 2. qu. 171. art. 5. & ibi Caietan.

Privilegium autem diuinum hoc modo sumptum, magis spectat ad quandam dispensationem, vel potius mutationem factam in materia legis naturalis, de qua supra dictum est. Et præterea prior modus talis dispensationis iam non est in vsu: qualis autem olim fuerit, in materia de matrim. consideratur. Posterior autem modus dispensationis rarissimus est, & pertinet ad diuinum instinctum, de quo in materia de Fide, & prophetia dicendum est. Præter hæc verò solent dici diuina privilegia, quæ Christus Ecclesiæ suæ concessit, vel Pontifici vicario suo, aut ordini Clericali. Sed hæc non sunt privilegia, prout nunc de illis tractamus, tum quia licet sint specialia dona, non sunt ex lege priuata, sed ex iure diuino, communi & ordinario legis gratiæ, & quasi connaturali Ecclesiæ Christi, vt ab ipso fuit instituta, & ita non sunt præter ius, sed secundum ius, quod in se continent: tum etiam, quia nunc non agimus de lege diuina, sed de humana.

Omnia ergo diuina privilegia, humanum diuidi solet in reale & personale. Quæ diuisio insinuat in cap. *mandata*, de præsumpt. ibi, *Non loco tribuimus, sed persone*, quamuis ibi non de proprio privilegio, sed de quadam Pontificis delegatione sit sermo, tamen est eadè ratio, & ferè similia sunt verba in l. *privilegia*, 1. 96. ff. de

1. Anm.

c. dua sunt leges, c. Dixit Dominus, c. si non licet, c. si non licet.

c. nisi cum pridem, c. cum ex iniuncto, D. Thom.

3. Privilegium humanum aliud reale personale, aliud scriptum, c. mandata.

Cap. III. De diuisione privilegij in reale, & personale.

f. de regul. iur. vbi dicitur, *Privilegia quadam cause sunt, quadam persone*. Sumitur etiam clarè ex l. *forma*, §. *quamquam*, ff. de cõsib. & in eisdem iuribus satis insinuat, diuisionem esse sufficientem: quoniam enim addi soleant alia membra, ad hæc possunt reduci, vt iam dicam. Privilegium ergo reale dicitur, quod conceditur directè alicui rei, muneris, vel conditioni distinctæ à persona. Personale verò, quod immediatè fertur in personam ratione sui. Sicut diuidi solent decimæ in reales, & personales, & interdictum similiter. Vnde sicut in illis alibi diximus, ita in præsentem aduertendum est, quòd licet omne privilegium principaliter, & quasi vltimatè referatur ad alicuius personæ vtilitatem, vsum, vel fructum, quia sicut leges, ita & privilegia non feruntur, nisi propter hominum commoditatem, aut fauorem, nihilominus fructus, & vtilitas privilegij frequenter versatur proximè circa res, vt circa prædia, domos, merces, officium; & alias res similes; per quas redunt vtilitas in personam habentem talem rem, aut dignitatem, aut existentem in tali loco. Et ideo ad distinguendâ illa duo membra, oportet atreè distinguere personam, quæ fuit privilegio à subiecto, cui veluti immediatè adhæret immunitas privilegij: non enim sumitur diuisio ex persona primo modo spectata, quia hoc modo omnia privilegia dici possunt personalia, vel potius personarum: sed ex re, vel persona posteriori modo consideratis, vtriusque membri ratio, & distinctio sumenda est. Nâ si privilegium adhæret rei distinctæ à personis, & per illam transit ad dominum, vel possessorem, privilegium reale est, vt sunt immunitas templi, seruitus, vel tributum prædio, aut fonti adhærens. At verò si immunitas privilegij ipsi personæ immediatè, quasi ratione sui inhæret, & sub hac ratione illi concessum sit, tunc est personale. Contingit tamen, vt licet privilegium non adhæreat rei existenti extra personam, nihilominus non sit in ipsa persona, nisi ratione alicuius conditionis adhærentis illi, vt ratione dignitatis, v. g. Episcopatus, Clericatus, Principatus, aut Doctoratus, &c. aut ratione muneris, seu officij, vt iudicis, militis, scholaris, vel ratione necessitatis, vt minoru, pauperum, &c. ratione actionis, vt piæ causæ, &c. & de his privilegiis potest esse ambiguum, an sint personalia, vel realia. In quo attendenda videtur qualitas conditionis, cui privilegium proximè adhæret censetur. Nam si illa sit de se perpetua, vel per successionem, vel per adhæSIONEM ad aliquod corpus perpetuum: tale privilegium reale censetur, quia cum re ipsa trahit, & durat: & tale est privilegium Episcopatus, Cardinalatus, Senatoris, & similia: si verò talis conditio sit in se temporalis, vel saltem finiatur cum persona, privilegium nihilominus censetur personale, licet interdum multum habeat de reali, & ideo mixtum appetetur.

Quæri autem solet, quomodo dignoscatur, an privilegium adhæreat personæ, vel rei, de quo puncto multa scribunt Iuristæ in l. *quia tale*, ff. solut. matrim. & in aliis locis infra referendis. Nos autè breuiter dicimus, tria, vel quatuor spectanda esse, scilicet, modum personæ, cui sit gratia; ratio, seu causa, quæ mouet ad cõcessionem, res, quæ ibi interuenit, circa quam versatur immunitas privilegij, ac denique verba privilegij. Circa personam aduertendum est, quandam esse personam propriam, vt est vnus homo, aliam fictam, quæ mylticam etiam solet appellari, vt est ciuitas, religio, collegium, monasterij, vniuersitas, & similia. Si ergo privilegium directè fiat personæ fictæ, id satis est, vt privilegium sit reale, quia perpetuum est, iuxta l. *forma*, §. *quamquam*, ff. de cõsib. quia talis persona ficta perpetua est, iuxta l. *proponebatur*, ff. de iudic. Procedit autem hoc, siue privilegium cõcedatur corpori ad vsum totius corporis per modum vniuersitatis in vnum

A congregatæ, siue concedatur eidem ad vsum singulorum, siue è conuerso detur singulis de tali corpore ratione totius, & vt sunt membra talis corporis, id est, vt ciues, vel religiosi sūt. Quia, vt sumitur ex l. 2. ff. de reb. dub. etiam hoc modo censetur, privilegium per se primò concedi tali corpori mystico, quod est res quadam perpetua per continuam quandam successionem, & ideo tale privilegium reale est, & perpetuum.

Si autem persona, cui conceditur privilegium, sit vera, non statim privilegium est personale, sed subpartitione opus est. Nam aliquando est persona particularis, aliquando verò est genus personarum, vt minores, mariti, vxores, & similes, & vtrumque ex his vocari potest personale, vt notat Barbof. in l. *quia tale*, n. 14. ff. solut. matrim. cum Lafo in l. *maritum*, eod. n. 32. Et de priori quidè per se patet. Quia tale privilegium soli illi personæ adhæret, & cum illa finitur, quæ est cõditio maximè propria privilegij personalis, vt patet ex dicto c. *privilegia*, & ideo non trahit ad hæredes, vt habetur in dicta l. *maritum*, & dicta l. *quia tale*, & dicta l. *forma*. Et optimè in l. *fordidorum*, C. de exenfat. muner. lib. 10. De posteriori verò ratio est, quia tale privilegium singulis personis veris sub illa cõmuni appellatione conceditur, non ratione communitatis talium personarum, aut alicuius corporis mystici ex illis cõpositi, sed ratione sui, & prout in vnaquaque est, illi soli prodest, & cum illa extinguitur, quæ sunt cõditiones privilegij personalis. Quia verò hoc privilegium sic in communi cõcessum certo generi personarum moraliter perpetuum est, quia nunquam sub illo communi genere deesse possunt individua, in quibus privilegium illud conferretur, ideo multum simile est privilegio reali, & ab aliquibus ita vocatur.

Item potest considerari alia ratio, quia tunc videtur concedi privilegium non tam personæ, quam certæ conditioni existenti in persona, vt minori propter defectum ætatis datur privilegium restitutionis: maioribus autem propter absentiam causa reipublicæ, ff. ex quibus causis maiores, &c. Vxoribus datur Velleianu ratione statû, & subiectionis; filiis familias Mæcedonianu simili titulo. Et ita similia privilegia magis videntur concessa ipsi causæ, vel rei, & ex hac parte censeri possunt realia, sicut privilegia piæ causæ, scholarium, Doctorum, & similia, argumento in *omnibus causis*, 69. ff. de regul. iur. Sed non oportet de nomine laborare, quado de re constat. Nam quod ad doctrinam moralem attinet, talia privilegia in se spectata, & respectu totius generis talium personarum, planè sequuntur in omnibus naturam, & conditionem privilegij realis. Spectata verò prout vnicuique personæ particulari sub illo genere contentæ applicantur, sequuntur cõditionem, & doctrinam personalis privilegij, & hoc intendunt citati Doctores, & probat ratio facta. Ex quibus constat ad illam diuisionem sufficienter reduci omnes species privilegiorum, quæ sub aliis nominibus numerant Hostienf. Anton. Syluest. Angel. & alij tractantes de privilegiorum varietate.

Sic ergo ex parte personæ cognosci potest, quando privilegium sit personale, vel reale, non tamen id sufficit, præcipuè, quando privilegium datur personæ veræ, ac singulari: non enim satis hoc est; vt privilegium censetur personale, argumento in *inris gentium*, §. *pactum*, ff. de pactis, ibi, *Plerumque persona inseritur pacto, non vt personale pactum fiat, sed vt demonstretur, cum quo pactum factum est*, & ideo additur ibi, æstimandam esse mentem contrahentium. Idem ergo contingit cum proportionem in privilegio, quia sæpe cum persona iungitur res, vel dignitas, aut similis causa, & ideo ex intentione concedentis oportet discernere, cui primariò concedatur privilegium. Ad hoc ergo discernendum subiungitur, secunda consi-

c. privilegia.

6.

Hostienf. Anton. Syluest. Angel.

7.

deratio, quæ esse debet de causa, cuius intuitu principi- paliter datur privilegium: nam si illa sit persona ipsa, seu conditio per se adherens illi, cõsetur privilegium esse personale; si verò sit dignitas, vel res alia, seu cau- sa, quæ cū persona non coherat, privilegiū est reale. Atque ita hanc regulam assignant Bald. Romā. Anch. & alij, quos refert, & sequitur Barbof. supra num. 3. & videtur fami ex dicta l. in omnibus causis. Et ex alio prin- cipio, quod in omni dispositione attenditur præcipue ad causam principalem, & immediatam, quàm ad rem motam, vt est vulgare.

Bald. Roman. Anchar. Barbof.

s. Difficultas circa regulam hanc.

Non caret tamen hæc regula dubitatione: nam inter- dum principale motuum cõcedendi privilegium est conditio personæ, vt dignitas eius, vel meritum, & nihilominus intuitu illius privilegium cõceditur rei principaliter, vt quando Rex alicui Comitij propter insignes victorias in bello partas privilegium maio- rum Principum, quos Hispani grandes vocant, non so- lum personæ suæ, sed etiam dignitati, seu comitatu concedit, quod privilegium reale est, licet intuitu per- sonæ fiat: è contrario verò licet privilegium conceda- tur principaliter intuitu dignitatis, si fiat personæ, per- sonale tantum est, vt patet ex dicta l. in omnibus, ibi, Neq; enim potest esse perpetuum, quod non rebus, sed personis cõtemplatione dignitatis, atque militia indulgisse nos constat.

o. Solutio diff. scilicet.

Respondeo, argumentum conuincere, nõ esse prin- cipaliter attendendum motuum operantis ad discer- nendum inter hæc privilegia, sed obiectum (vt sic di- cam) proximum, ad quod direxit intentionem suam, quando voluit privilegium concedere. Nam Princeps concedens privilegium, voluntate sua facit, vt vel per- sona, vel res alia privilegiata sit; ergo illa sit subiectum propriū, cui veluti adheret immunitas privilegij, quæ respectu voluntatis concedentis fuit proximum obie- ctum talis concessionis. Et in hunc modum interpre- tor verba illius l. in omnibus, quæ sic habent, In omnibus causis, ubi persona conditio locum facit beneficio, ibi desicte- ra, beneficium quoque desicte. Nam conditionem per- sonæ locum dare beneficio idem esse intelligo, quod preparare, & reddere capacem personam, vt sit veluti proximum subiectū beneficii, seu privilegij. Et simili modo subdit è conuerso, Vbi verò iuramus actionis id desi- derat, id est, vt intelligatur fauor i. h. h. t. s. actioni, ac subinde privilegium esse reale. Ex quo textu aliis ver- bis possumus explicare rem eandem; nam si intentio privilegiatoris fuit prouidere personæ, privilegij est personale; si verò intentio fuit prouidere causæ, dignita- ti, & similibus, privilegiū est reale, ex quocūq; motu suo intrinseco, siue extrinseco, ad vnū, vel aliū mo- dū intentionis inducitur fuerit privilegiator, quia (vt di- xi) id operatur, quod vult, vnde cūq; moueatur. O- pinio quæ hoc intendere iuristas, cū dicunt, non ex causa impulsiva, sed ex principali, & proxima distin- ctionem esse sumendam. Nihilominus tamē multum est consideranda causa motiva; nã deseruit multum ad indicandum intentionem concedentis, & ex illa sæpe coniectandum est, quomodo privilegium ad rem vel personam dirigatur, vt ex dicendis patebit.

10. Quomodo sciatur intentio concedentis.

Vt rursus verò superest explicandum, quomodo co- gnoscatur intentio concedentis. Circa quod altera cõ- sideratio occurrit. Nam imprimis attentè cõsideranda sunt verba privilegij, & si illa nõ sufficiunt, materia ip- sa, & proportio eius cū cõcessione est spectanda, vt pri- uilegij cõditio discernatur. Et in primis ex parte ver- borum pro regula assignari solet, si verba dirigantur ad rem, privilegium esse reale, si ad personam, esse per- sonale. Vt si privilegium dicat, Concedo vineæ tuæ immunitatē soluendi decimas, privilegium est reale; si verò dicat, Concedo tibi facultatem nõ soluendi decimas ex vinea, privilegium est personale, vt notat Gloss. in Clement. i. verb. excolendas, de decim. Ratio est, quia illa verba designat proximum obiectum, seu

Gloss.

subiectum immunitatis concessæ; ergo priora indi- cant vt subiectum ipsam vineam, posteriora verò per- sonam, cuius est vinea. Et confirmari potest ex iuri- bus, in quibus distinguuntur personale, ac reale pri- uilegium, quia vnū personæ, aliud rei conceditur, vt patet ex l. i. ff. de aqua quorid. & est in fine, cum aliis supra allegatis: nõ potest autem melius significari ver- bis, quod huic, vel illi concedatur privilegium, quàm verba ad hoc, vel illud, id est, ad rem, vel personam di- rigendo. Et ita sentiunt Gloss. 2. 5. quæst. 2. in princip. & in c. ma. de his, quæ sunt à Prælati. Barr. in l. i. ff. de cõstitut. Princ. n. 2.

Gloss. Cap. tu. Barr.

Confirmari hoc potest ex regula iuris, quod delega- tio commissa alicui sub nomine dignitatis, vt Episco- po Conimbriensi, intelligitur concessa sedi, ita vt si iste deceat, successor intelligatur delegatus: secus au- tem esse si fiat sub proprio nomine personæ, vt habe- tur in cap. quoniam Abbas, de offic. deleg. ergo signum est, verba cõcessionis ibi proprie collocare suam effe- ctum, vbi directe, & immediatè diriguntur. Idem ergo est in privilegio, vt notat Panorm. & Felin. ibi, & Bald. in c. r. de his, qui feud. dat. possunt. §. Marchio, num. 4. Vnde inferunt, etiam ordinem literæ, seu concessionis esse in privilegiis attendendum, ita vt si res collocetur proximè post cõcessionem, privilegium sit reale, licet postea adiungatur personæ: at verò si prius nominetur persona, privilegiū personale iudicetur. Ita Panorm. in dicto c. mandata, de præsump. n. argumento legis, si communis, ff. de stipulat. ser. Itam verò addit idem Panorm. explicationem, vt hoc intelligatur in dubio, & quando aliæ coniecturæ cessant, quod nos dicimus, cæteris paribus: tunc enim meritò hæc coniectura alicui operabitur.

11. c. quoniam Abb. Panorm. Felin. Bald.

Addenda verò est duplex limitatio, vna est, vt hæc regula locum habeat, quando verba privilegij sunt absoluta, & simpliciter diriguntur ad personam tantum, vel ad rem tantum: nam si aliqui eis ad- datur, per quod extendatur, vel distrahat eorum significatio, mutari omnino poterit significatio, vel certè ambigua fieri. Vt v. g. si postquam privilegium dixit, Concedimus Petro, vel tibi, addat, & hære- dibus tuis, vel successoribus tuis, &c. Privilegium non est personale, sed reale. Ita monet Bartol. in l. i. ff. de constit. Princ. num. 2. per l. i. ff. de iure immu- nit. ibi, posteaque data. Idem est si concessioni perso- næ factæ addatur, in perpetuum, seu vt perpetuo va- leat, tunc enim privilegium est reale, vt notat Felin. in dicto cap. quoniam Abbas, num. 11. cum Anchar. in reg. privilegij, q. 1. & conf. 333. Aliqui verò putant, particulam perpetuum, non sufficere, quia in iure signifi- care solet vitæ tempus, & coarctanda est. Alij verò vtuntur distinctione de liberalibus, vel remuneratoriis privilegiis, vt per Barbof. dicta l. quia tale, num. 11. Ve- rum etiam in liberalibus censeo tenendam esse pro- prietatem verbi, nisi alia verba, vel ratio vrgēs cogat ad illam restrictionem. Regulariter enim illud aduer- bium perpetuitatē privilegij significat, quia si absolu- tē fiat concessio personæ sine restrictione tēpotis, in- telligitur durare toto tēpore vitæ, si aliquid aliud non obstat; ergo cū additur expressè, vt privilegium sit perpetuum aliquid amplius cõceditur, nempe totum illud, quod vox illa proprie significat. Et quia contra naturā privilegij personalis est, vt sit perpetuū, ideo fit privilegium reale. Quia licet nominetur persona, nõ nominatur, vt subiectum privilegij, hoc enim tunc est genus ipsum, seu familia, sed nominatur vt prima persona incipiens vt privilegio, seu tanquam funda- mentum adequatū subiecti privilegij. Idem è cõtrario erit, si privilegij cõcessio immediatè dirigatur ad rem, vel dignitatem, statim verò addatur causa indicās, in- tentionem dirigi ad personam, vt si sub nomine Epi- scopi talis ciuitatis concedatur eidem facultas aliqua

12. Felin. Anchar.

Felin. Anchar.

13. Gloss. Euri. Iac.

Barbof. Euri. Felin. Panorm.

propter

propter insignes labores, vel eminentiam scientiæ, &c. Privilegium est personale; vt expressè notauit Panormitan. in cap. mandata, de præsumpt. num. 1. assignans pro regula, in privilegiis magis esse vtend- um coniecturis, quàm recurrendum ad expressio- nem nominis propriij, vel dignitatis. Est autem ea- dem ratio de aliis nominibus rem, vel personam si- gnificantibus.

13. Præter ver- ba attende- dacium ma- teria priui- legij.

Panorm. aduersus. Abb. Anchar.

Panorm. c. mandata.

14. Quid dicen- da in dubio privilegij sine re vel personæ. Tiraquel.

Barbof. Euri. Emman. Bald.

15. Gloss. Euri. Iac.

Barbof. Euri. Felin. Panorm.

Altera declaratio est, vt vltra verba, materia privilegij spectetur: oportet enim talis esse condi- tionis, vel qualitatis, vt possit iussè, & rectè ad illam adaptari privilegium, idèoque iuxta illius capacitatem interpretanda sunt verba. Nam licet verba sonent privilegium reale, si materia non pos- set accomodari rectè perpetuitati privilegij, in- terpretanda erunt de personali, & è contrario. Ita Panormitan. in cap. aduersus, de immunitate Ec- clesiæ, num. 17. & in cap. quoniam Abbas, de offic. delegat. & latè Anchar. in dicta regula, pri- uilegium, quæst. 1. circa finem, vbi varia inducit exempla, & alij supra citati. Sumiturque ex illo prin- cipio iuris, quod verba debent rebus seruire, non res verbis, & ideo interpretanda sunt iuxta materiæ ca- pacitatem. Item ex illo quod leges ita interpretandæ sunt, vt absurdum non contineant. Atque ita in cap. dilecti, de for. compet. supponitur, rescriptum da- tum ad quendam Episcopum sub proprio eius no- mine transire ad successores: è contrario verò in cap. aduersus, de immunit. Ecclesiæ, dicitur ex- tingui cum persona, quod ad Prælatum sub hæc appellatione dirigitur, quia in vtroque loco materia ita postulabat, & similia multa videri possunt in cita- tis authoribus.

Atque hinc obiter intelligitur primò quid dicen- dum sit, quando fuerit dubium, an privilegium reale sit, vel personale. Auctores enim interdum dicunt, præsumendum esse reale, vt affirmat Tiraquel. de pri- mogenit. quæst. 40. num. 72. citat verò duas Glossas, vnam in l. forma. §. quancquam. ff. de censib. quæ nihil di- cit, aliam 2. 5. q. 1. in princ. quæ dicit contrarium. Citat etiam Alexand. & alios in l. quia tale, ff. solut. matrim. vbi Barbof. num. 4. in fine plures refert. Sequitur etiā Ant. i. p. tit. 19. c. 1. §. 2. in fine, & Emman. Roder. tom. 1. q. 56. art. 12. Ad quod allegantur l. atas, & dictus §. quancquam, ff. de censib. quæ iura nihil probant præ- ter regulam generalem, quod privilegium rebus cõ- cessum est reale; personis autem personale. Allegatur etiam caput, cum venisset, de institut. quod solum probat, in aliquo casu, licet sit aliquod dubiū, multò ma- iores esse posse coniecturas, quod privilegium sit rea- le, & ideo id esse præsumendum, nisi contrarium pro- betur, quod est per se notum, sed non minùs poterit contingere oppositum, vt per se constat. Denique ad- ducitur ratio, quod licet plures inferatur in privile- gio, non statim sit personale: idem verò dici poterit de re: nam licet res inferatur privilegio, non statim sit reale.

Et ideo alij communiter dicunt, in dubio priuile- gium præsumi personale, quod tenet dicta Gloss. 2. 5. quæst. 2. in princip. & Bartol. conf. 189. num. 4. Idem Iason in l. si sic, 2. ff. de verborum obligat. qui tamen excipit immunitatem, seu privilegia obrenta per viam contractus; dictam verò sententiam absolute tenet Decius in leg. in omnibus causis, ff. de regulis iu- ris, & plures, quos Barbof. supra refert, vt num. 4. Hoc etiam tenuit Emman. Roder. eodem tomo, quæstion. 30. artic. 15. nulla facta distinctione, vel ad- hibita concordia. Ratio pro hac sententia esse potest, quia privilegia sunt stricti iuris, & ideo in dubio pot- tius sunt interpretanda esse personalia, quàm realia, vt restringatur concessio, quia reale privilegium, quod est durabilius, ed est maius, cæteris paribus, vt Suarez de Legib.

A per se constat; ergo in dubio restringendum est ad personale.

Has verò opiniones ita concordat Barbofa in dicta l. quia tale, num. 4. in dubio tunc censi privilegium personale, quando verba referuntur ad personam; & aliæ coniecturæ de alia principali causa, vel intentio- ne non extant, & sic procedere hanc secundam opi- nionem. In simili verò dubio si verba ferantur directè ad rem, privilegium censi reale, & ita procedere priorem opinionem citat Glossa in Clementina 1. de decim. verb. excolendas, & Panormitan. in cap. ex par- te, 1. de decim. num. 4. Sed illi solum tradunt gene- ralem doctrinam supra traditam de modo distinguen- di privilegiū personale, & reale ex verbis. Vnde mi- hi non placet conciliatio, nec videtur expedire quæ- stionem, quia non inquiritur, vel certè dubitari non debet, an privilegium, quod in cæteris est æquè du- bium, & in hoc excedit, quod verba dirigantur ad re, sit reale, vel si excedat, quia verba diriguntur ad per- sonam, sit personale. Nam de hoc nulla esse poterat ratio dubitandi. Imò tunc non videtur posse vocari privilegium dubium, sed certè reale, vel certè perso- nale, iuxta exigentiam verborum: nam signum datum de verbis certum est, & iuridicum, quando aliud ex coniecturis non constat, & consequenter quando alia sunt dubia. Quæstio ergo propria est, quando priui- legium est dubium omnibus pensatis, ita vt licet ver- ba videantur dirigi ad personam, aliæ coniecturæ in- dicant, intentionem legislatoris principaliter respec- xisse ad rem ipsam, vel è contrario: ac denique quan- do omnibus supra dictis omni ex parte pensatis, res est vtriusque dubia. Tunc enim dici non potest, con- iecturam verborum semper esse præferendam, quia nulla ratione hoc fundatur, cū possit esse in aliis æqualitas, vel excessus. Præsertim, quia illa conie- ctura verborum non tam ex significatione propria illorum, quàm ex ordine, vel tali coniunctione desum- mitur, quæ coniectura magis incerta est, & ideo dixit Panormit. in dicto cap. mandata, alias coniecturas ex causis, & materia privilegij esse anteponendas.

16. Barbof.

17.

Sic ergo intellectam quæstionem resoluendam esse censeo, duplici distinctione privilegij præ- missa. Vna est vulgaris de privilegio, quod est purum beneficium, & quod est contra ius commune, aut tertij. Alia est satis etiam trita de duplici du- bio negatiua, in quo desiciunt rationes determi- nantes intellectum ad alterutram partem, & ideo suspensus manet: & positio, in quo sunt pro vtra- que parte rationes probabiles, & sufficientes ad definitum assensum præstandum, licet incertum. Primum genus dubij vix habet locum in proposito, quia semper interueniunt coniecturæ sufficientes ad ferendum aliquod iudicium, vt clarè cõstat ex mate- ria subiecta, & ex his, quæ diximus. Et licet fingatur casus, in quo tanta sit æqualitas inter rationes, & con- iecturas vtriusque partis, vt intellectus dubitet quid verum sit, semper tamē potest iudicare vnū, & alte- rum esse probabile, quod satis est ad iudicium practi- cum de agendis.

18.

Dico ergo in primis, in quocumque ex his dubiis, siue negatiuum fingatur, siue positium, privilegium favorabile, seu quod est purum beneficium iudican- dum esse reale per regulam iuris, Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum, & per aliam regulā, quod tale beneficium latam admittit interpretatio- nem, l. vltim. ff. de cõstit. Princ. & ita docet Bald. in l. 3. ff. de constit. Princ. lect. 1. num. 17. & idem sentit Bart. in l. vltim. ff. de feruit. legat. num. 4. Cuius senten- tiam aliqui extendunt etiam ad casum, in quo verba clarè dirigantur ad personam. Sed hoc nec verum est, cū repugnet omnia iura, nec ad mentem Bartoli, cū ipse aperte loquatur in casu dubio, & addat sēper, X X 2 nisi

Bald.

Bart.

Barbof. 19. Privilegium odiosum contra commune ius, vel in praeiudicium alio- rum cedens in dubio censendum esse personale, si utraque pars aequo sit probabili. Bart.

nisi ex verbis aliud constet, ut latè expendit, & confir- mat Barbof. num. 1. 1. & 1. 2. Deinde dicendum est, privilegium odiosum, quod sit contra commune ius, vel cedat in aliorum praeiudicium, in dubio censendum esse personale, quia restrictum est intelligendum, & ideo ita est interpretandum, ut potius temporale damnum inferat, quam perpetuum. Et hoc etiam docet Bartol. citato loco, & videtur esse sine controversia. Quia verò, ut dixi, hoc dubium positi- tum est, ideo oportet supponere utramque partem dubij esse probabilem. Nā si vna sit probabilis, & altera improbabilis, illa prior non dubia, sed certa habenda est. In gradu ergo probabilitatis potest esse æ- qualitas, & tunc si praeiudicium, quod privilegium sit personale, sit probabilior, a fortiori procedit simpliciter regula. Si tamen probabilius videatur esse reale, tunc certè privilegiiarius ipse potest in foro animæ il- lud retinere ut reale, & idem censo, esse iudicandum in forensi iudicio: tum quia maior probabilitas est quaedam moralis certitudo, si excessus probabilitatis certus sit tum etiam, quia maior probabilitas suo mo- do confert maius ius, quod in sententia ferenda præfe- rendum est, quia in ea servari debet distributiva iusti- tia, ut dicitur Thomas docuit 2. 2. quæst. 63. art. 4. ad 1. Hæc autem intelligenda sunt per se loquendo, & cõ- siderando naturam privilegij, & originem eius, ante- quam possessio, vel usus eius in alterutram partem in- clinet: tunc enim succedit alia regula iuris, quod in du- bio melior est conditio possidentis, & ideo si privile- giiarius possidet illud ut reale, licet oriatur dubium, quandiu illa pars manet probabilis, potest ius suum retinere, donec aliud per iudicem authenticè de- claretur.

CAPVT IIII.

De privilegio remuneratio, & conventionali, an reale sit, vel personale.

EX dictis in superiori capite intelligi potest. qua- lia sint privilegia remuneratiua, & conventiona- lia, & obiter explicatur duæ aliæ divisiones privile- gij. Secunda ergo diuisio illius sit in gratiosum, & re- muneratiuum. Gratiosum dicitur quod gratis conce- ditur sine vilo respectu ad merita privilegiiarii, vel pa- rentum, aut aliorum, qui quaecumque illud merito- rium ius in illam transtulerint. Remuneratiuum aut- tem dicitur, quod propter merita propria, vel aliena alicui applicata conceditur. In quo oportet aduerte- re, non omne privilegium, in quo merita recipientis considerantur, esse remuneratiuum, sed solum quando tribuitur illi in præmium, & consequenter in commo- dum proprium. Aliquando enim conceditur privile- gium alicui propter commune bonum, & nihilomi- nus in eo considerantur bona merita eius, cui cõcedi- tur; non tamen ut merita, sed ut indicia virtutis, pru- dentia, & industria, quæ in tali persona consideran- tur, ut ei tale ministerium, vel tam ampla potestas per- tale privilegium committatur. Exemplum est in di- cta cap. mandata, de praeiudicium. vbi Pontifex, cui- dam maximo Episcopo legationem totius Siciliae concedit, non quidem in remuneratiuum, sed quia, Mandata inquit celestia efficacius gerimus, si nostra cum fratribus onera partiamur, qui respectus solum est boni communis, & nihilominus declarat, hoc concedere personæ, & pro ratione reddit, Quia ex transacta in re vita dividimus, quid de sequenti conversatione tua præsumamus.

Utique autem ex his privilegiis esse potest, & contra commune ius, & solum ultra, vel præter illud, quia utrumque cõcedi potest intuitu meritorum, vel sine illis: & ad eundem modum omnis alia varietas

privilegiorum potest in utroque illorum membro- rum inveniri, quia per se solum differunt in ratione præmij, & simplicis gratie, seu in habitudine ad merita, aut carentia eius. Solum de præcedenti divisione, & consequenter de perpetuitate privilegij solet du- bitari, an locum habeat in utroque ex illis mem- bris. Nam de altero, scilicet, de privilegio libera- li omnes fatentur, & personale, & reale esse posse, & discernendum esse iuxta principia posita, quia gratia potest fieri personæ, & rei, ut per se constat. At de privilegio remuneratiuo, licet constet esse posse personale, dubitari solet, an semper, ac ne- cessariò tale sit, vel possit etiam esse reale. Multi enim sentiunt, privilegium fundatum in meritis esse quasi intrinsecè personale, sicut personæ, & solum multi. Iason. Aletius. Paulus de Castro. Vlpianus. Quasi intrinsecè esse personale, nec posse iudicari reale. Ita tenent Iason, Aletius, Paulus de Castro, Ar- tinus, & alij quos refert, & sequitur Barbofa supra nu- mero sexto, & sequentibus. Fundatur præcipue in leg. 1. ff. de constitut. Principum, & in ratione eius. Dicit enim ibi Vlpianus ex legibus quasdam esse per- sonales, quæ ad exemplum non trahuntur, & ta- les significat esse privilegia remuneratiua: subdit enim, Nam quæ Princeps alicui ob merita induit, vel si quam penam irrogavit, vel si cui sine exemplo subue- nit, personam non egreditur. Unde etiam sumitur fun- damentalis ratio, quia causa principalis privilegij præcipue spectanda est ad iudicandum, an sit perso- nale, sed merita sunt principalis causa talis privilegij, & sunt ita propria personæ, ut illam nec egrediantur, nec ad alium pertineant, quia illa non habeat; ergo tale privilegium necessariò est personale, iuxta regu- lam iuris, ff. 69. Vbi persona conditio locum facit benefi- cio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficit. Et confir- matur quia privilegium, quod simpliciter concessum, fuisse reale, si in ipso declaretur dari propter merita, efficitur personale, iuxta dictum cap. mandata, vbi id sentit Panorm. num. 1. & in cap. quoniam Abbas, de of- ficio deleg. & utrobique Felin. & alij.

Sed quidquid sit de veritate opinionis, malè certè probatur ex lege 1. ff. de constitut. Princip. & alia fun- damenta leuia sunt. Nam cum illa lex dicit, Planè ex his (nimirum constitutionibus) quasdam sunt personales, &c. Longè aliter accipit constitutionem personalem, quam nosl, quamur de privilegio personale. Distinguit enim ibi legem personalem à lege simpliciter, seu à lege, prout expressius declaravit, cõsummando diuisionem Imperator, in §. sed et quod, Instit. de iur. natur. &c. di- cens in fine, alias esse generales, quæ omnes obligant. Et ita, ut diuisio sit integra, legem personalem ibi vocat legè priuatam, quæ intuitu priuatæ personæ fit, nõ intuitu communitatis. Sic autem lex personalem, non tantum personale privilegium, sed etiam reale complectitur: quia etiam privilegium reale est lex priuata, & cõce- ditur intuitu priuatæ personæ. Nā (ut dixi) omne pri- vilegiu personæ datur, licet aliquod super re imme- diatè constituitur, & hoc modo in omni privilegio in- teruenit persona, id tamen nõ est satis, ut sit personale stricto modo, ut nunc loquimur, & sumitur ex di- cta lege, iuris gentium. §. pastorum, ff. de pact. sufficit ta- men, ut talis lex dicatur personalis, id est, in fauorem priuatæ personæ edita: & ita sine dubio loquitur illa lex prima, comprehenditque sub illa voce nõ tantum privilegium personale, sed etiam reale. Imò non so- lum lex privilegiiaria, sed etiam punitiua, si specialiter feratur, & in odium certæ personæ fiat, ut interdū ex iusta causa fieri potest, sub illo membro legis per- sonalis comprehenditur, quia non est lex publica, & communis.

Tota autem hæc expositio ex exemplis à Iuriscon- sulto adductis manifestè probari videtur. Nam primò ponit exemplū de lege remuneratiua, ibi, Quæ Prin- cept ob merita alicui induit, vbi Glossa declarat, ut pri- vilegium

Privilegium fundatum in meritis esse quasi intrinsecè personale, sicut personæ, & solum multi. Iason. Aletius. Paulus de Castro. Vlpianus.

Cap. mandata. Panorm. Felin.

Refutatur fundamentum prædictæ sententiæ.

4. Tota autem hæc expositio ex exemplis à Iuriscon-

Gloss.

uilegium, nec se restrinxit ad personale. Secundò de le- gopriuatim puniente, Si quam penam irrogavit, utique specialem, & præter legem communem, quod signifi- cavit Glossa dicens, Non merenti tantum. Tertio addit, Vel si cui sine exemplo subuenit, vbi Glossa, Vel quia po- terit penam merenti. Mihi autem videtur, omne libe- rale beneficium, seu privilegium posse illis verbis cõ- prehendi, siue illud consistat in remissione penæ debita, siue in concessione boni non debiti vilo modo. Et ita inspecta tota lege, lex personalis le- gem non tantum remuneratiuum complectitur, sed etiam punitiua, & liberaliter benefactiua. Et in omnibus his membris potest intueri quid reale, & personale strictè, ut nunc loquimur. Nam inci- piendo ab ultimo non solum potest Princeps subue- nire alicui gratis, & sine exemplo remittendo penam personalem, sed etiam remittendo penam realem, ut confiscationem bonorum, quæ optimè dici potest penæ realis, quia rem afficit, & cum illa transit. Vel etiã potest subuenire alicui sine exemplo liberaliter cõcedendo rebus illius realem immunitatem, ac per- petuam. Nam lex etiam sic lata personalis est, id est, particulari personæ fauens, licet fauor consistat in rerum immunitate. Et similiter in secundo exem- plo habet locum penam personalem, & realis extraor- dinaria, ut confiscando eius bona, vel tributum ali- quod ei imponendo ultra communem legem, sed spe- ciali arbitrio Principis. Idem ergo inueniri poterit in primo exemplo de privilegio remuneratiuo, ut sta- tim declarabo.

Neque contra hanc expositionem obstant proprie- tates, quæ per verba istius legis tribuuntur constitu- tioni personali, scilicet, Quod ad exemplum nõ trahitur, personam non egreditur. Nam si privilegium reale dici possit lex personalis, falsum esset absolute, legè per- sonalem personam nõ egredi: hæc enim indefinita æ- quiualeat vniuersali, quæ falsa est: nã privilegia realia personam egrediuntur, ut supra dictum est. Sed hæc obiectio non obstat: nam priuatiua operatur in vniuer- sum vera est, & in reale privilegium optimè cadit. Nam licet prædia religionis v.g. sint exempta à tribu- tis, vel decimis, per privilegia realia nõ possunt trahi in exemplum, ut omnia talia prædia sint similiter ex- empta. Idemque est in omnibus aliis. Itaque scisus est, legem priuatam non esse normam, seu mensuram ope- rationum communitatis, vel cuius indifferenter, sed illius tantum, cui concessum est privilegium, quem aliis imitari non licet. Et ita hæc pars rectè explicatur per aliam regulam iuris, Quæ à communi iure exorbi- tant, nequaquam in consequentiam sunt trahenda, quæ est 18. in 6. vbi Glossa allegando dictam l. 1. hunc sensum indicat. Expressius verò id patet ex regul. iur. in 6. 7. 4. Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum. Quod tam de privilegio reali, quam de per- sonali verum est, & ita ibi Ioan. Andr. inter alia exem- pla ponit privilegium decimarum.

In altera verò proprietate suboritur difficultas, quia privilegia realia personam egrediuntur; ergo illa ne- gatio non potest verè cadere in privilegium, quia illa indefinita, cum doctrinalis sit, æquiualeat vniuer- sali. Sed hoc parum obstat, quia illa posterior pars fe- rēdum sensum cõtinet, quem prior. Dicitur enim lex personalis personam non egredi, quia nõ possunt aliæ personæ illo iure uti quasi per imitationem, vel usurpationem, quo sensu dicuntur hæc non esse tra- henda in consequentiam in illo capite, quæ à iure, de regul. iur. in 6. Vbi Glossa declarat hoc per privilegia, quia per consequentiam non extenduntur ad alios, præterquam ad expressos in illis, quod tam est verum in privilegiis realibus, quam in personalibus: neutra enim personam egrediuntur hoc modo, scilicet, per consequentiam, vel exemplum. Huic ergo propieta- Suarez de Legib.

4. Tota autem hæc expositio ex exemplis à Iuriscon-

ti non obstat, quod privilegium concessum Petro, & toti posteritati transeat ad hæredes, tum quia non transit per consequentiam, sed per formalitatem (ut sic dicam) tum etiam (& ferè in idem redit) quia trans- eundo ad hæredes, non egreditur personam, quia illis etiam facta fuit concessio. Similiter quod privile- gium reale transeat ad alios, ad quos res transit, non transit per consequentiam, nec egredi- tur limites concessionis, quia in illa virtute conti- netur, ut illa fruatur omnes, ad quos talis res de- uenerit, & ita in rigore privilegiu nõ egreditur per- sonam, scilicet, pro quo facta est priuata lex, licet absolute egredi possit personam, cui primò facta est gratia, non per consequentiam, ut dixi, sed quia mo- dus concessionis totum hoc continere potest, ut de- clarauimus: quauis enim hoc in illa lege non explicetur, non tamen excluditur. Et planè ita exponitur à Glos- sa in §. sed et quod, Instit. de iur. natur. &c. verb. nõ transgreditur, in vltima solutione dicens, Vel melius licet egrediatur personam, non est tamen generale ius, nec vide- tur aliud, &c.

Atque ita etiam non virget ratio illius sententiæ, quia licet merita possint esse motiuum, & ratio dandi privilegium, nõ necessariò sunt quasi fundamentum, vel subiectum privilegij, ita ut ab illis pendeat in fieri, & conferuari: & hæc causa proxima est consideranda tanquam principalis, ut privilegium sit reale, sicut ex- plicauimus. Declaratur amplius: nam propter merita trã- sitoria, & solius personæ potest illi concedi privile- gium perpetuum, & propter merita vnius progenito- ris conceditur iuste privilegium ipsi, & posteritati, ut per se constat; ergo potest cõcedi propter merita pri- uilegium reale, ut quotidie fieri cõstat; ergo licet me- rita sint in sola persona, nõ rectè infertur, privilegium propter illa datum, etiam cū allegatione talis causæ, esse personale tantum. Neque cõtra hoc rectè allega- tur regula iuris, quæ loquitur de causa, seu cõditione, cui inheeret privilegium, ut supra declarauimus. Nihil etiã ad rem faciunt cap. mandata, aut dicta Panormit. & Felini, quia non loquuntur de privilegio remunera- tiuo, sed de illo, in quo merita personæ consi- derantur tanquam indicia personæ aptæ ad tale mu- nus: de quo est longè diuersa ratio, quia tunc industria personæ eligitur, & ideo personalis est concessio.

Dico ergo, privilegium remuneratiuum per se, & ab intrinsecò non habere quod sit personale, sed de se indifferens esse, ut sit etiam reale. Vnde etiam non placet quod alij per contrarium extremum dixe- runt, privilegium datum propter merita esse reale, quos latè refert Barbof. supra num. 6. nulla enim ratio- ne, vel iure id fundari potest: nã meritum de se indif- ferens causa est, & non est determinata ad præmium perpetuum potius, quam ad temporale, loquendo in- ter homines. Imò frequentius sufficienter fit remunera- tio per privilegium personale, seu vitale, & cõcedere diuturnius esset supra merita. Igitur neutrum colli- gi potest ex eo, quod merita in privilegio expri- mantur: sed consideranda vterius erunt verba pri- uilegij. Nam si cadant directè, & proximè in rem, quauis dicatur immunitas illius rei concedi propter merita petentis, seu possidentis talen rem, nihilomi- nus privilegium erit reale, ut tandè agnoscit Barbof. num. 8. Si autem verba concessionis directè refe- rantur ad personam, cuius merita remunerari di- cuntur, erit privilegium personale. Quod si omni- bus pensatis verba sint dubia, ponderanda erit propor- tio meritorum ad privilegium, ut latior, vel restric- tior interpretatio fiat iuxta exigentiam meritorum: nã verisimile est, concedentem voluisse præmiu iustè, & adequatum conferre. Quod maxime locum habe- bit in beneficio Principis, & in privilegio favorabili.

Glossa.

7.

cap. mandata. Panorm. Felin.

8. Privilegiu remuneratiuum per se, & ab intrinsecò est indifferens quod sit personale, vel reale. Barbof.

Barbof.

refectionis. Idem autem erit, si destructio naturaliter contingat, etiam si sine spe refectionis, quia militat ratio supra facta, ut recte notavit Felin. supra ex Bald. in l. non ambigunt, ff. de legib. & aliis. Secus vero est, quando locus re vera non simpliciter destruitur, sed vel occupatur, vel captivatur ab hostibus, qui est casus dicti cap. pastoralis, vel destruitur, & ad tempus impeditur, ne reedificari possit, tunc enim quando ex parte superioris, seu domini manet spes, & ius, ac voluntas recuperandi, vel reparandi illum, non potest ceteri simpliciter perditus, vel destructus, sed detentus, vel impeditus. Et idem necessarium non est, ut regula data ad illum simpliciter applicetur, sed cum proportione.

In illo ergo casu, quando locus per vim hostium, vel casu dirutus est, aut combustus cum spe refectionis, distinguenda mihi videntur privilegia loci, quae ipsi solo sine pavimento concessa sunt, eique nude sumpto adherere possunt, ab his, quae directe respiciunt aedificium, ut templum, vel quid simile. Priora enim sine dubio permanent, quia eorum fundamentum non est destructum. Et tale est, quod dicitur in dicta l. ade sacra, quia consecratio, aut benedictio solo adheret: & idem privilegia, quae inde sequuntur, ut non esse locum venalem, non posse converti ad usum prophanos, & si quae sunt similia, semper permanent. De posterioribus vero subdividendum est: nam quaedam sunt privilegia, quorum visus esse potest extra illum locum, alia quae praecise requirunt, ut intra talem locum, vel templum aliquid fiat. Quae sunt prioris modi, non solum non amittuntur omnino, verum etiam nec suspenduntur pro illo tempore, quia per habitudinem ad locum manent in personis, quae habet specialem relationem, seu morale ius illius, & tunc maxime procedunt quae dicti auctores dicunt, quod Episcopus, vel canonicus talis loci, retinet denominationem ab illo, & fruitur privilegiis sibi concessis ratione Episcopatus, vel canonicatus talis loci, & similia. Quia ille locus non est fundamentum directum, ut sic dicam, illorum privilegiorum, sed tantum in obliquo, id est, ut terminus illius habitudinis: potest autem esse talis terminus, etiam si non subsistat in re, sed in spe, & iure, licet nunc sit occupatus ab hostibus, vel haereticis, &c. Privilegia vero, quae sunt posterioris modi, licet non amittantur omnino pro illo tempore, & statu cessant, & quasi suspenduntur. Sic dixi in ult. sect. de indulget. cessare indulgentiam templo concessam, si templum destruitur: & eadem ratione cessabit immunitas loci, si cessat primario concessa ratione aedificij, non aere.

Dixi autem non omnino amitti tunc privilegium, quando locus non est ex instituto dirutus ab habente ius, & potestatem, quia quando aliter destruitur, permanere censetur in iure, & spe, & idem si ad pristinum statum restituatur, privilegium etiam cum illo coorsurgit. Ad quod facit l. 36. ff. de religiof. & sumpt. fun. que sic habet. Cum loca capta sunt ab hostibus, omnia desunt religiofa, vel sacra esse, (utique quoad usum, & quoad dicta privilegia pro illo tempore) quod si ab hac calamitate fuerint liberata, quasi quodam postliminio reuerfa, pristino statui restituntur. Et idem sumitur ex cap. quia monasterium, de relig. dom. & ex dicto cap. pastoralis, & dicto c. que semel. Ex quibus etiam sumitur ratio, quia in illis casibus semper mansit solum immobile, in quo, tanquam in semine, & fundamento conservari potuit privilegium veluti quoad proprietatem, ut postea possit quoad usum consergere. Et ita formaliter loquendo (ut sic dicam) verum est, haec privilegia perpetua, seu realia eatenus durare, quatenus durat eorum fundamentum, vel hoc destructo, cessare, aut extinguui, si illud omnino extinctum censetur: nunquam autem censetur ita extinctum, nisi quando autoritate illius, qui potestatem habet, extinctum est.

Atque hinc etiam fit, ut si Ecclesia in vno loco destruat, non ut destructa simpliciter maneat, sed ut in alium locum transferatur, non amittat privilegia, sed cum illa transferatur, quando non sunt concessa ratione situs, sed directe ipsi templo, & sub suo nomine. Tunc enim censetur templum comparari personae, quae secum deferat privilegium personale: nam illa etiam Ecclesia, vna numero censetur, ut communiter docent iuris interpretes, cum Glossa in dicta reg. privilegium, Alex. Bald. & Felin. vbi supra, & Anton. 1. p. tit. 1.9. c. 1. §. 2. Quid autem dicendum sit, quando vnus locus, vel Ecclesia alteri vnitur, vide apud Glossa. Hostiell. & Panorm. in c. 1. ne sed. vacan.

CAPVT VI.

De quatuor alijs privilegiorum diuisionibus.

Ultra partitiones praedictas sunt aliae, quae licet breuius expediti possint, necessariam dectinam continent. Quinta ergo diuisio privilegij esse potest in illud, quod per se primo datur propter priuati boni, scilicet, alicuius personae, vel intuitu boni communis. Circa quam diuisionem ante omnia oportet terminos explicare. Distinguedo materiam privilegij a fine privilegij, & intelligendo distinctionem de materia, non de fine. Omne enim privilegium ordinari potest, & debet ad commune bonum, tanquam ad finem, ut saepe in superioribus dictum est, quia hoc spectat ad iustitiam eius: bono enim communi expedit, ut priuata privilegia dignis, vel indigentibus conferantur. Itaque quia privilegium, licet vni, vel alteri concedatur, ut fauorem continet, tamen ut continet praecipuum, & habet rationem legis obligat communitatem respectu privilegiati, utique ad seruandum illi privilegium, quatenus hoc ad alios spectare potest; ergo sub hac ratione respicere aliquo modo debet commune bonum. Tamen in materia privilegij, ut fauorem concedit, potest esse differentia. Nam materia privilegij seu finis proximus eius est commodum illud, quod praebet privilegiato. Hoc ergo commodum interdum est priuata, & singularis personae, vel si ad plures extenditur, vnamquamque per se respicit, ut priuata personam, & non tantum ut partem alicuius communitatis, & tunc dicitur dari propter priuatum bonum singulari. Aliquando vero privilegium per se primo respicit bonu alicuius communitatis, & idem dicitur per se primo respicere commune bonum. Neque hoc excedit naturam privilegij, quae lex priuata est: nam semper illa communitas, cui datur tale privilegium, consideratur ut pars quaedam totius reipublicae, & ius illi concessum censetur speciale, & non commune, ideoque per privilegium concedi potest.

Sic ergo explicata diuisio recte constituitur. Nam vere dantur illa duo membra: priuata enim privilegia frequentissima sunt, & communia etiam sunt in vltima: nam immunitas clericorum commune privilegium est; item privilegium canonis, & fori, & similia, & ex praedicta diuersitate nascuntur diuersi effectus morales, & ideo merito datur distinctio. Quae attingit Glossa in c. delictum, de foro compet. & in l. ius publicum, ff. de pactis, & in Authent. vt sine prohibitione matres, &c. verb. Senatusconsultum, estque solenne discrimen inter illa membra, quod priori speciali privilegio potest renunciare priuata persona, in cuius gratiam concessum est; non autem posteriori. Prior pars expressa est in multis iuribus, cap. ad Apostolicum, de regularib. c. si de terris, de priuileg. l. si quis, C. de pactis. Posterior etiam probatur in d. c. si diligenti, & cap. contingit, de sen. ex com. & in l. ius publicum, ff. de pactis, vbi Iason late rem explicat, & limitationes adducit. Ratio vero est, quia priuatum ius, & commodum est sub dominio vnus cuiusque, & ideo potest illi cedere, per se loquendo: bonum autem commune non ita pendet ex vnus cuiusque voluntate. Atque ita haec doctrina communis est, quam locupletant Panorm. in dicto cap. si diligenti, num. 7. & latius

1. Privilegium aliud ob bonum, ob commune aliud tanquam ad finem.

4. Quando non habet locum renunciatio privilegij, ob bonum particulare commune.

Bar. Panorm.

Glossa

2. ad Apostolicum, c. si de terris, c. si diligenti, & contingit.

latius ibi Felin. per totum, & ibi alij, & in dicta leg. si quis, vbi praesertim Bart. Bald. & Iason.

Er quidem quoad posterius membrum ferè non recipit illa regula limitationem, sed ampliationem, propter excellentiam boni communis, ideoque licet tale privilegium redundet in commodum priuatum, non potest quis illi commode renunciare, ne prauidetur bono communi. Quod procedit, quando vnus non est separabile ab alio: nam si quis posset priuare se suo modo sine prauidicio boni communis, tunc fieri posset, quia cessat impedimentum. Colligi potest ex l. si iudex, ff. de minorib. Ceterum autem pertinere ad commune bonum, non solum id, quod respicit temporalem utilitatem, sed etiam quod pertinet ad bonos mores, & ad conuenientem modum operandi, qualis est, ut actus cum perfecta libertate fiant. Et ideo addunt praedicti auctores, si ex renunciatione privilegij sequitur occasio aliqua peruerendi bonos mores, non posse renunciari. Idem est, si privilegium sit datum propter imperfectionem iudicij, vel libertatis, ut est de professione ante legitimam aetatem facta, quod non solum nulla sit, verum etiam nullam obligationem inducat, & similia, de quibus videri possunt Glossa, & Doctores in dicta leg. si iudex, & super alia iura citata.

Circa aliud autem membrum limitationes adhibentur. Nam si privilegium concessum in priuatum commodum vnus personae, respicit etiam commodum alterius, & vnus ab altero non est separabile, non potest vnus eorum renunciare iuri suo sine consensu alterius, ut vxor, cui datur privilegium Velleianu, ne obligetur si de iussione non potest illi renunciare, saltem sine consensu mariti. Idem est, si privilegium cedet in commodum vnus sit principaliter introductum in odium alterius, seu in vindicatione delicti: tunc enim non habet locum renunciatio, ut dicti Auctores aiunt, quia non potest priuatus impedire principalem finem legis. Vnde hoc videtur redaci ad prius membrum de bono communi. Cetera de hac renunciatione videri possunt in dictis auctoribus. Vnum vero adnotabo traditum a Bart. Panorm. & alijs dicentibus, posse hominem renunciare iuri gentium, ut dominio rei suae, quod iure gentium introductum est, non tamen iuri naturali, quia immutabile est. Hoc autem non probo, quia si loquantur de iure, prout significat legem obligantem, sic nullus potest renunciare iuri gentium, magis qua naturali, quia licet ius gentium non sit ita immutabile, nihilominus respectu priuatoru dici potest aequè immutabile, quia non magis potest quis priuata auctoritate mutare ius gentium, quam naturale. Si autem loquatur de iure, ut dicit dominium, seu facultatem vtendi, sicut potest homo renunciare alicui iuri acquisito per ius gentium, ita potest renunciare iuri a natura dato, sicut renunciat homo libertati suae, quae de iure naturae est. Quae constat ex supra tractatis de illis iuribus gentiu, & naturae, & ideo de vtroque magis videtur probanda distinctio Glossa, in dicta Authent. vt sine prohib. mat. &c. quod iuri praecipiente renunciare nemo potest: iuri autem permissenti vnusquisque potest per se loquendo; & sub iure permissente comprehendit quicquid per haec iura ita conceditur, ut retineri, aut conseruari non praecipiat.

Sexto diuidi potest privilegium in fauorabile, & odiosum. Quae diuisio videretur prima facie contra communem rationem privilegij: nam diximus supra de ratione privilegij esse, ut speciale illud ius, quod conceditur, ad fauorem spectet, & non ad odium, quomodo ergo potest privilegium in fauorabile, & odiosum distingui? Sed hoc expeditur facile, si aduertamus relationes speciei contrarias, ut aequale, & inaequale, respectu diuersorum non esse oppositas. Sic ergo privilegium, si consideretur respectu eius, cui conceditur, fauorem continet, & hoc modo supra loquuti sumus; respectu vero alterius tertij potest iuri illius prauidicare, &

sic esse odiosum. Igitur sensus diuisionis est, privilegium quoddam esse fauorabile, id est, pure fauorabile, quia ita vni prodest, ut nemini noceat: aliud vero dici odiosum, quatenus ex fauore vni concessio alteri sequitur incommodum. Et ita exponitur diuisio a Bald. in l. 1. ff. de const. Princ. nu. 8. & sumitur ex Panorm. in c. quia, de priuileg. & colim, de verb. sig. & multis, quos refert Tiraq. de vtroque ret. in praet. num. 62. Maxime vero privilegia ad lites solent odiosa vocari, quia fauor concessus actori, v. g. premit reum, vel dimittit iudicis potestatem, & praesertim augetur odium, quando videtur privilegium coarctare ius naturale, ut cum datur, v. g. cum clausula de Appellatione remota, vel alia simili. Item beneficium ambitiosum, quale reputatur beneficiale, odiosum censetur a Glossa, in c. quoniam, de praeb. in 6. & a Panorm. supra. tale etiam indicatur privilegium decimarum, vel primogeniturae, licet de hoc vlt. res sit dubia. De quo videri potest Tiraq. de primogen. q. 4. & Sarmi. lib. 1. select. c. 12.

Dices, ergo erit privilegium, licet odiosum, dispositio grauaus aliquos, quando illud grauaem cedit in fauorem aliorum, ut statutum excludens ducetes originem ex Hebraeis, ab aliqua Ecclesia, dicitur privilegium illius Ecclesiae, quia cedit in honorem eius: nam licet exclusis sit onerosus, non ideo non erit privilegium, sed erit odiosum. Respondeo, in hoc posse esse questionem de nomine. Tam si proprie loquamur illud ex vi materiae non est privilegium, sed statutum odiosum constituens quandam irregularitatem, vel inhabilitatem, quia ratio dispositionis ex fine primario, & quasi intrinseco sumenda est, & inde accipit quasi speciem, & nomen, & ideo non est proprie privilegium, quia, ut supra dixi, privilegium per se datur fauore, vnde non denominatur odiosum, nisi ex effectu per accidens resultantem, qui debet supponere fauorem. Fateor tamen illud statutum posse dici honorarium, & fauorabile tali Ecclesiae quasi per resultantiam, & fortasse ex intentione operantis.

Tunc vero insurgit contra diuisionem altera obiectio per contrarium extremum, quia in hoc sensu nullum est privilegium fauorabile: nam eo ipso, quod nemini prauidicat, etiam si beneficium conferat, desinit esse privilegium, & manet in communi ratione beneficij, ut testatur Sylu. verb. privilegium, in principio, & ibi. Angel. & Tabien. nu. 1. qui in hoc sequuti sunt Panorm. in c. olim, de verb. sig. in fine. Sed respondeamus negando assumptum: sicut enim supra diximus esse posse veru privilegium, scilicet iuri communi non deroget, ita nunc dicimus, non esse de ratione privilegij, ut alicui prauidicet, satis enim est, ut alicui fauore extraordinarium conferat. Nam licet hoc videatur pertinere ad modu loquendi, tamen ad intelligenda iura, & interpretanda privilegia potest conferre, ut postea videbimus. Quod autem id non sit de ratione privilegij patet, quia nullo iure probatur. Sed potius indicant iura, privilegium esse intelligendum sine prauidicio tertij, quoad fieri possit, quando aliud in ipso privilegio non exprimitur, cap. quannus, de rescip. in 6.

Neque etiam id colligitur ex definitione privilegij communiter recepta, nec ex iuribus, ex quibus illam sumpsimus. Nec etiam ex communi modo loquendi, quin potius multa indulta, quae fauore vnus sine alioru prauidicio continent, communiter vocantur privilegia, ut facultas audiendi Missam tempore interdicti, comedendi lacticia in tempore Quadragesimae, laborandi, aut piscandi in die festo. Interdu etiam privilegium est reciprocum, & commune illi, cui posset nocere, & ideo non potest dici nociuum alicui, ut privilegium feriandi in litibus temporibus lege praescriptis, vel facendi testamentum, sine iuris solemnitate, &c. Et multa sunt privilegia, quae secundum ius commune intelliguntur, ne alteri noceat, ut late profertur Felin. in c. 1. de constit.

Bald. Panorm.

Tiraquell.

Panorm.

Tiraq. Sarmi.

Difficilis.

Syluest. Angel. Tabien. Expeditur difficultas.

8.

Felin.

constit. n. 4. & 9. Potest ergo inueniri priuilegium solum aliis afferens prauidicium, & hoc est maxime fauorabile priuilegium. Et ita subsistit diuisio, qua postea saepius utemur circa interpretationem priuilegij, & inde magis constat differentia inter membra praedicta.

Septima diuisio esse potest priuilegij in affirmatiuum, & negatiuum, quae minoris quidem momenti est, non est tamen omittenda propter verborum usum. Dicitur enim affirmatiuum priuilegium, quod concedit facultatem agendi; negatiuum uero, quod dat licentiam aliquid omittendi, sicut alibi distinximus uotum in affirmatiuum, & negatiuum. Nam licet obligatio uoti semper positua sit, nihilominus ex parte materiae unum dicitur affirmatiuum, & aliud negatiuum: sic ergo omne priuilegium positum (ut sic dicam) concedit fauorem, tamen interdum est ad usum negatiuum, interdum ad affirmatiuum, & idem duplicem illam denominationem recipit, ad instar etiam legis, seu praecipii, quod eodem modo diuiditur, & cum proportionem explicanda est haec particio. Duplex autem differentia potest notari inter illa duo membra. Vna est, quod priuilegium negatiuum semper est contra legem, affirmatiuum autem non semper, sed interdum est contra, interdum ultra, seu praeter legem, ut supra de priuilegio in genere dictum est. Et quando utrumque est contra legem, etiam differunt, quia priuilegium negatiuum est contra praecipium affirmatiuum, priuilegium autem posituum est contra negatiuum praecipium.

Ratio utriusque partis est, quia ad omittendum id, quod non est praecipium, non est necessarium priuilegium, quia ad non operandum absolute non est necessaria specialis potestas, sed uoluntas sufficit, quia sermo est de omissionibus liberis: nec etiam ad omittendum licite ea, quae praecipia non sunt, est necessaria specialis indulgentia, quia ipsa careria legis praecipientis actum est sufficiens indulgentia; ergo tale priuilegium necessarium supponit affirmatiuum praecipium. Sub praecipio autem comprehendendo quamcumque regulam quocumque modo obligantem, uel dirigentem, ut cum proportionem illi respondeat priuilegium, seu licentia. Comprehendens etiam praecipium, non solum certum, sed etiam dubium, uel ita intellectum, ut possit serupulos generare, uel complectar etiam priuilegia, quae ad tollendos serupulos, & pacandas conscientias conceduntur: nam haec etiam negatiua esse solent, ut constat. At uero actio positua aliquando absolute non est in hominis facultate, quia illa ualide facere non potest, neque licite, neque illicite, ut sacerdos simplex non potest absolueri sine iurisdictione, nec Presbyter non Episcopus potest confirmare: aliquando uero, licet actio quoad substantiam sit in hominis facultate, non est illi licita, quod solum contingit quando est prohibita. Hinc ergo fit, ut priuilegium posituum, quod facultatem aliquam moralem ad agendum concedit, interdum det facultatem licite operandi, & tunc sit contrarium affirmatiuum praecipio: aliquando uero dat absolute facultatem operandi, & tunc esse possit sine derogatione alicuius praecipii per solum concessionem nouae facultatis, quam nullum praecipium prohibet.

Et hinc sequitur altera differentia, quia priuilegium negatiuum per se non potest per omissionem, seu per non usum, quia eius usus in omissionem consistit, & idem qui omittit, iam utitur priuilegio, & ita ex vi omissionis non amittit illud. De affirmatiuo uero multi sentiant posse amitti per non usum. Sed quia id controuersum est, in proprio loco infra tractabitur.

Octauo notari potest alia diuisio priuilegij ad praxim uisum. Nam quoddam dicitur dari pro foro exteriori, aliud pro interno, ut constat ex dictis in c. 2. & ex communi usu. Haec autem duo membra ita sunt intelligenda, ut se habeant tanquam includens, & inclusum, non tanquam mutuo se excludentia. Nam priuilegium

De priuilegio affirmatiuo & negatiuo.

10.

Priuilegium negatiuum per se non potest per non usum, si uero de affirmatiuo sentiant multi.

11. Priuilegium aliud dari pro foro exteriori, aliud pro interno.

A pro interno foro exclusiue sumitur, id est, pro illo, quod in conscientia habet effectum, in foro autem exteriori nihil operatur; aliud uero quod in foro exteriori ualere dicitur, accumulatiue (ut sic dicam) accipiendum est, seu non ad excludendum forum internum, sed ita ut sensus sit, non tantum in interno, sed etiam in exteriori operari. Nam in hac materia priuilegium, quod in foro exteriori ualeat, etiam in interiori operatur, quia non in praesumptione fundatur hic ualor, sed in ueritate. Ut autem utrumque membrum melius intelligatur, oportet aduertere, duobus modis posse contingere, ut priuilegium ualeat in foro interiori, & non in exteriori, scilicet per se, & per accidens. Per se, appello, quando ex intentione dantis cum illa limitatione datur, quae debet ex uerbis priuilegij constare, alioqui priuilegium simpliciter concessum, in utroque foro ualere censendum est, nisi ex subiecta materia, uel circumstantiis, adiuuato usu, aliud sufficienter coheret. Per accidens autem contingere dico priuilegium non ualere in foro exteriori, quia ex solo defectu probationis, uel instrumenti non admittitur: hoc enim accidentarium est, & extrinsecum, ut constat ex dictis in cap. 2. & idem non uariatur qualitate priuilegij secundum se, idemque diuisio proprie intelligitur de priuilegio per se limitato ad forum internum.

B Et hoc modo etiam dicimus, non dari priuilegium limitatum ad solum forum externum, utique per se loquendo. Nam per accidens contingere etiam poterit, ut aliquod priuilegium, quod in conscientia non ualeat, quia re uera habuit substantialem defectum, subreptionis, uel aliud simile, in foro exteriori ualeat, seu habeat effectum ex defectu probationis talis nullitatis. Quamquam si ipso iure sit nullum, uel re uera non sit uerum priuilegium, etiam quoad forum externum, sed tantum apparens, uel praesumptum, quia non probatur contrarium, & idem quicquid in foro exteriori, ex vi talis priuilegij sit, in conscientia non ualeat, etiam si in foro exteriori non possit impugnari, uel irritari. Nos autem loquimur de priuilegio ualido, ac uero, & sic dicimus, illud, quod in exteriori foro admittitur, & operatur, etiam in conscientia conferre securitatem, quia quidquid in uirtute illius sit, uerum, ac solide factum est. Neque in hoc inuenio exceptionem, aut dubitandi rationem, praesertim in priuilegiis canonicis, seu Pontificiis, quae magis consulant conscientiam, quam in externis iudiciis, & quando dantur de rebus pertinentibus ad haec iudicia, ita dantur, ut securas reddant conscientias in usu eorum, & in actibus, per quos dantur. De ciuilibus autem, seu temporalibus priuilegiis uideri potest, interdum concedi solum quoad forum externum, ut si Rex det ministro suo licentiam recipiendi impunè contra legem, uel statuta sui officij, uel quidpiam simile. Dico tamen huiusmodi priuilegia, nisi talia sint, & tam iusta, ut possint in conscientia habere effectum honestandi talem actum, tollendo re uera prohibitionem eius, iniqua esse, & fortasse nulla, utpote contraria communi bono: uel certe licet aliqua talia possint cogitari ualida, sunt tantum permissiones quaedam in exteriori foro in ordine ad poenae remissionem, & ideo non merentur nomen priuilegij.

C Utimò circa priuilegium fori interni oportet aduertere, interdum forum illud uocari forum conscientiae, interdum uero forum poenitentiae, quae duo (iuxta aliquorum opinionem) non conuertuntur. Nam forum conscientiae generalius est, & comprehendit forum poenitentiae: nam illud etiam est quoddam forum conscientiae, latius uero extenditur, quia multi sunt effectus pertinentes ad conscientiam, qui extra sacramentum poenitentiae fieri possunt, sicut est absolutio a censura, uel dispensatio ab irregularitate, uel concessio, aut lucratio indulgentiae, &c. Forum autem poenitentiae est forum sacramentalis iudicij poenitentiae,

12.

11.

Fori interni conscientiae, & poenitentiae, secundum aliquos non conuertuntur.

tia, quod magis limitatum est. Unde fit, ut priuilegia, quorum usus conceditur in foro poenitentiae, non solum tantum ualeant pro foro conscientiae, sed etiam exerceri non possint, nisi per sacerdotem audientem confessionem, & iudicantem in foro poenitentiae. Priuilegia uero, quae simpliciter conceduntur in foro conscientiae, etiam extra sacramentum poenitentiae, ad securitatem, & fructum solius conscientiae obtineri possunt etiam per non sacerdotem, quando per hominis ministerium applicanda sunt, ut in absolute a censura, &c. Ita sentit Emman. Roder. tom. 1. quaestionum regular. q. 61. art. 10. Pro qua sententia citat Praepositum in c. praeterea. 2. de sponsal. distinguentem triplex forum, contentiosum, poenitentialem, & medium, scilicet conscientialem. Citat etiam Anton. Sylu. & Nauar. sed in his auctoribus nihil reperio, quod ad praedictam subdiuisionem pertineat; & non immerito possent in contrarium allegari. Nam in primis Nauar. cap. 17. num. 41. ubi citatur, solum distinguuntur forum conscientiae, & contentiosum, refertque opinionem dicentium, absolute ab excommunicatione in foro contentioso posse dari a non sacerdote; in foro autem conscientiae solum a sacerdote, & ipse limitat hanc posteriorem partem, dicens esse ueram, quando absolutio a censura coniungitur cum absolute a peccatis: non uero si sola detur, quia sic etiam in foro conscientiae potest dari a non sacerdote. De foro autem poenitentiae nihil specialiter dicit, neque affirmat, sed am illam absolute, quae est sacramentalis, uel cum sacramentali datur, pertinere ad forum poenitentiae.

D Alij uero auctores longe aliter loquuntur de absolute ab excommunicatione in foro poenitentiae, seu poenitentialem, quod distinguunt ab exteriori foro, seu contentioso: quae poenitentialem uocant quocumque absolute datur in ordine ad conscientiam iudiciale, quando datur in ordine ad Ecclesiam. Quia uero absolute ab excommunicatione etiam in ordine ad conscientiam dupliciter dari potest, scilicet, in forma canonis, & a nobis. 2. de sentent. excomm. uel simpliciter, idem distinguunt illam in solennem, & non solennem, & priorem, aliqui uocant poenitentialem, quasi per antonomasia, non quia in sacramento poenitentiae datur: aperte enim dicunt, id non esse necessarium, sed quia datur in forma solennis poenitentiae, & cum Psalmo poenitentialem. Et hoc modo loquitur Rosel. uerb. absolutio. 2. num. 8. in fine, & affirmat, absolute poenitentialem, id est, solennem a solo sacerdote posse dari, licet possit dari sine sacramento poenitentiae, & ita per forum poenitentialem non intelligit forum sacramenti poenitentiae, sed forum solennis poenitentiae; & in re idem tradit Syluest. uerb. absolutio. 1. licet latius sumat forum poenitentialem, ut comprehendat absolute poenitentialem, & non solennem. Unde uideretur illud sumere pro foro conscientiae. Priori etiam modo loquitur aperte de foro poenitentiae Anton. 3. p. tit. 24. c. 77. in fine, ante §. 1. uerb. absolutio autem, &c. Docet tamen, etiam non sacerdotem posse ex commissione absolueri in illo foro poenitentialem a censura, non absoluendo a culpa apud Deum. Et cum illo sentit Tabien. absolutio. 2. q. 4. n. 7. Ex his ergo potius colligitur, forum poenitentialem non limitari ad iudicium sacramentalis poenitentiae, sed extendi ad omne iudicium, quod habere potest effectum suum in foro conscientiae, & exercetur cum forma aliqua poenitentiae apud Deum.

E Hinc ergo infero primo, quod licet uerba priuilegij loquantur de foro poenitentiae, non sunt limitanda ad iudicium sacramentale poenitentiae, quia illa restrictio nec in proprietate uerborum, nec in comuni usu habet fundamentum, neque in re ipsa, quia poenitentia etiam Ecclesiastica non est tantum sacramentalis, sed extra sacramentum aliquod etiam iudicium poenitentialem exerceri potest. Unde infero secundo, inter forum

A conscientiae, & poenitentiae solum hanc differentiam constituendam uideri, quod forum conscientiae per se non supponat culpam, nec ordinatur ad remittendum, uel uindictandum aliquem defectum, uel aliquid uinculum apud Deum: multa enim conceduntur in foro conscientiae per se, propter bonum, uel fauorem concedendum, & non propter malum tollendum; forum autem poenitentiae dicitur in ordine ad tollendum aliquid uinculum, uel malum apud Deum, siue illud tollatur per proprium sacramentum poenitentiae, siue per alios actus exteños, aut inflictiuos poenitentiae. Haec enim differentia recte fundatur in proprietate uerborum, & in usu, & omnis alia non uideretur habere fundamentum.

B Ex quibus infero tertio, quando priuilegium tantum conceditur in foro poenitentiae, per illa uerba significari, non extendi ad forum contentiosum, & externum, sed ad forum conscientiae limitari, quia est communis usus, & sensus illorum uerborum. Significatur etiam, tale priuilegium dari ad tollendum aliquid malum, aut uinculum apud Deum, ut ex dictis patet. An uero illud uinculum per tale priuilegium sit tollendum in ipso sacramento poenitentiae, nec ne, per illa uerba non explicatur, sed iuxta qualitatem uinculi explicandum est. Nam si fuerit uinculum culpae, aut censurae, siue sacramento tolli poterit, imponendo salutarem poenitentiam, quod est exercere aliquod poenitentiale iudicium. Unde si indultum dicat, in foro conscientiae inuncta poenitentia saluari (sicut loquitur Concilium Tridentinum, sess. 24. c. 6. de reformat.) perinde est, ac si diceretur in foro poenitentiae, aut poenitentialem. Quapropter censetur, uel priuilegij non esse limitandum ad sacramentum poenitentiae, nisi ubi uel absolute sacramentalis per se fuerit necessaria, ut in priuilegio obtinendi absolute a reuerentiis, uel ubi uerba indulti id manifeste explicauerint. Neque fatis erit, quod executio indulti committatur sacerdoti, quia tunc licet requiratur talis conditio in persona, & quoad illam seruanda sit forma indulti, non tamen ideo requiritur, quod ministret actu tale sacramentum; argumento

C Cap. Canonica. Qui Presbyter esse debet, cum Gloss. ibi. Et est per se manifestum. Imò neque fatis erit, quod indultum dicat sacerdoti confessori, quia illud etiam nomen officij, & muneris non actualis exercitij, & ita ex vi illorum uerborum requiritur, ut persona sit approbata, ita ut eligi possit in confessorum, non uero ut actu confessionem audiat. Sicut in illo priuilegio Leonis X. quod supra refert Emman. ex supplem. conec. 174. quo concessit minoribus, qui audiant confessiones, ut possint absolute a censura in foro conscientiae sine forma solenni absolute ab excommunicatione: uerbum illud, Qui audiant, non dicit actum, sed aptitudinem, id est, qui audire solent, uel ad hoc munus expositi sunt, & ita uel possunt illo priuilegio etiam extra sacramentum confessionis. Ut ergo priuilegium limitetur ad sacramentum confessionis, quando materia illud per se non postulat, necesse est, ut expressis uerbis, & formalibus in eo exprimat: quae autem uerba sufficiant in singulis bullis, uel indultis, prudenti consideratione ex uerborum, cum antecedentibus, & subsequentiis, iudicandum est.

D Leo X. Cap. Canonica.

CAPVT VII.

Utrum sit aliquod priuilegium per se non scriptum, nec expresse concessum, sed usu comparatum.

Praeter diuisiones superiori cap. explicatas potest addi alia de duplici priuilegio, scripto uel non scripto, tam quia generatim sumpta haec diuisio nota

Em. Roder. Cap. praeterea.

Anton. Sylu. & Nauar.

14. Forum poenitentiale, & contentiosum, quomodo distinguuntur aliqui.

Rosel.

Syluest.

Anton.

Tabien.

15. Uerba priuilegij loquantur de foro poenitentiae, sed iudicium sacramentale poenitentiae non limitatur ad forum poenitentiae.

16. Priuilegium concessum tantum in foro poenitentiae non extendi ad forum contentiosum, intelligitur per illa uerba.

Conc. Trid.

Cap. Canonica.

Leo X.

nota ferè est ex dictis in capite secundo, ubi explicando qualiter scriptura sit ad privilegium necessaria, ferè explicuimus, quæ ad scriptum privilegium pertinere possunt, idè tantum de non scripto hic superest dicendum. Supponimus ergo dari aliqua privilegia scripta, quia licet scriptura non sit de substantia privilegij, potest multum referre, quòd privilegium scriptum sit. Quia scriptura est signum expressum, & durabile, quod continere solet, ac debet modum gratiæ, & idè vtilissimum est, privilegium esse scriptum, vt de illo melius, ac certius constare possit. Atque ita illud est maximè vtilitatum in privilegij, quæ ab homine conceduntur. Oportet autem, vt scriptura sit authentica, ita vt faciat fidem. Quod cum proportione applicandum est ad forum conscientiæ, & externum: nam ad forum conscientiæ satis est, quòd faciat priuatam fidem probabilem: ad externum autem oportet, vt faciat fidem publicam, aliàs oportebit, vt veritas scripturæ alio modo per testes, vel alia instrumenta probetur. Solum autem scriptum subdiuidi in simplex, & multiplex: nam illud continet tantum vnam gratiam, hoc verò plures, vt in Bullis Pontificiis passim videbimus. Sed diuisio valde materialis est, magisque datur de instrumentis privilegiorum, quam de ipsi privilegij: hæc enim, licet in vno scripto contineatur, & à continente dicantur esse vnum privilegium, si tamen cõcedunt facultates, aut gratias diuersas, plura sunt, & tot sunt privilegia, quot sunt huiusmodi clausulæ in indulto.

Alio verò modo solet scriptum privilegium subdiuidi in illud, quod in iure communi scriptum, seu incorporatum est, & illud, quod est extra ius in priuatis bullis, vel aliis similibus instrumentis, aut codicibus. Inter quæ privilegia, quod attinet ad substantiam, & effectum, in se ipsa, & coram Deo non est differentia, tum quia in vtriusque intercedit eadem voluntas, & potestas Pontificis, vel alterius Principis, seu superioris respectiue, tum etiam, quia supra dictum est, scripturam non esse de substantia privilegij; multo ergo minus erit, quod scriptura sit in tali, vel tali libro contenta. Nihilominus tamen quoad aliquos effectus humanos, & morales poterit esse inter hæc privilegia magna differentia. Primò quoad rationem legis, & obligationem eius, quia privilegia inserta in iure communi, eo ipso sunt sufficienter promulgata, & de se obligant omnes ad illorum obseruationem; privilegia autem contenta in priuata scriptura non solent ita esse promulgata in speciali, vnde facile poterunt ignorari, vel in dubium reuocari. Secundò, quoad firmitatem, & permanentiam. Nã illa privilegia, quæ sunt in iure communi inserta, difficiliter reuocantur, & specialibus indigent clausulis, vt abrogentur ex dispositione eiusdem iuris communis, vt infra videbimus.

Omissio ergo privilegio scripto, circa non scriptum est vterius considerandum, duplici modo posse intelligi, privilegium esse non scriptum, scilicet, per accidens, vel per se. Per accidens voco, non scriptum illud, quod à Principe expressè concessum est, & ore prolatum, & (vt ita dicam) sufficienter dictatum, vt scribi possit. Per accidens autem contingit, vt non scriberetur, vel certè non literis authenticis. Et hoc potest vocari privilegium ab homine concessum sine scriptura, & in Pontificis concessionibus solet hoc vocari vniocis oraculum, & cum proportione potest nomen accommodari ad gratias aliorum Principum. De hoc ergo privilegio procedunt maximè dicta in cap. 2. de valore privilegij non scripti, & de modo, quo in foro conscientiæ, vel iudiciali probari potest. Per se autem voco privilegium non scriptum illud, quod à nemine ita est expressè concessum, vt scribi possit, sed vsu quodam, & tacita conuentione Principis comparatum est: & huiusmodi erit privilegium consuetudine

introducendum, si verè introduci potest: & de hoc in præfenti disputatione instituiamus.

Merito enim dubitari potest, an sine expressa Principis cõcessione, possit privilegium consuetudine comparari. Ratio autem dubitandi est, quia nemo potest auctoritate sua se eximere à lege, consuetudo autem operandi contra legem, vel præter legem propria auctoritate subditi fit, consistit enim talis consuetudo in propriis actibus ipsius subditi; ergo. Confirmatur, quia privilegium, vel est quedam exceptio à lege, vel certè ius aliquod supra legem; exceptionem autem à lege solum potest facere Auctor eius, vel superior; specialis item potestas operandi supra legem, participatio quædã est superioris potestatis, & idè ab illa etiam manare debet; ergo. non potest subditi per solos actus sua voluntate factos illam vsurpare. Dicitur, ubi interuenire tacitam voluntatem Principis. Sed contra, quia hæc tacita voluntas non potest esse sine scientia; Princeps autem non præsumitur scire specialia facta, vel consuetudines, sed ad summum vniuersales, ergo specialis consuetudo non ostendit, vel inducit tacitam voluntatem Principis. Et confirmatur hoc: nam hæc ratio Gregor. Papa in cap. contra mores, d. 100. sententiæ videtur consuetudinem specialem non præualere contra generalem, nisi in privilegio scripto fundetur. Ideo enim scribit ad quemdam Episcopum, necessarium esse contra generalem consuetudinem, scripto privilegio seruari. Imò idem Episcopus non videtur fuisse ausus allegare consuetudinem specialem contra generalem, nisi in virtute privilegij ab homine concessi, patet ex illis verbis, *Præceptum Ioannis prædecessoris nostri missis annexum continens omnes consuetudines ex privilegio prædecessorum nostrorum concessas, vobis, Ecclesiæque vestre deberi seruari.* Non ergo sufficit consuetudo, quãdo illa est contra legem, nisi ipsa in privilegio fundetur, & ideo Greg. ibidem urget Episcopum, vt privilegium ostendat, alioqui non posse obtinere contra generalem morem. Vnde sic concludit, *Restat postquam talia agere neque consuetudine generali, neque privilegio vendicatas, vt vsurpare te compræbes quod fecisti.* Quæ partitio insufficientis esset, & collectio claudicaret, si consuetudo specialis sufficere posset; talem ergo consuetudinem sentit, esse vsurpationem alieni iuris, & ideo nihil posse conferre. Similis sententia habetur ex eodè Greg. in cap. illud, 93. d. quod ex eadem epistola sumptum est lib. 2. Epist. 51. cap. 93.

In contrarium verò est communis Iuristarum sententia dicentium, consuetudinem sufficere ad privilegium conferendum, vel sub aliis verbis consuetudinem privilegio æquiparari. Ita dicit Glossa in cap. nonis, de iudic. verb. *consuetudinem*, per textum illum dicentem, *Nisi forte iuri communi per speciale privilegium, vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum*, vbi Innoc. III. illa dicit æquiparari, in eo maximè quod ad rem præsentem facit, scilicet in detrachendo aliquid iuri communi. Glossa etiam in cap. conquestus, 9. quæst. 3. expressè dicit, quòd consuetudo dat privilegium. Idem habet Glossa in cap. super quibusdam, §. præterea, verb. *non extat*, de verbor. significat. & consentiunt alij statim referendi. Probaturque videtur sufficienter ex dictis iuribus, & cap. duo simul, de offic. ordin. Ratio verò sic declarari potest, quia duplex est privilegium; vnum rigorosum, quod ab omnibus censetur indubiè privilegium, scilicet, quod est contra legem, seu aliquid speciale concedit iuri communi contrarium; aliud largius, quod concedit aliquid speciale vltra commune ius, licet non sit contra illud, sed vterque istorum effectuum potest consuetudine acquiri, & fieri; ergo potest etiam privilegium consuetudine acquiri; nam privilegium nõ consistit in scriptura, vel instrumento, vt supra dixi, sed in speciali iure. Maior constat ex dictis circa definitionem privilegij.

4. sine ex. pressa Prin. cipis cõcessione possit privilegium consuetudine comparari. Gregor. Glossa in cap. illud, 93. d. quod ex eadem epistola sumptum est lib. 2. Epist. 51. cap. 93. 5. Consuetudinem sufficere ad privilegium conferendum. Glossa in cap. nonis, de iudic. verb. consuetudinem. Innoc. III. illa dicit æquiparari. Glossa in cap. super quibusdam, §. præterea, verb. non extat, de verbor. significat. 6. Minor

Minor quoad primam partem probatur, quia consuetudo potest derogare legi, & in totum illam abrogare, vt libro sexto ostendimus; ergo multo magis in parte contra illam præualere, ac subinde licentiam specialem dare ad agendum contra ius, & hoc vocamus privilegium. Hæc verò ratio solum probat quando consuetudo est alicuius communitatis, quæ potest derogare legi; nam in priuata persona hic modus consuetudinis non habet locum, vt in lib. 6. cap. 5. & 7. dictum est. & ideo neque hic modus privilegij, sed illud tantum quod per propriam præscriptionem acquiri potest, de quo procedit altera pars minoris. Quæ probatur, quia per illam consuetudinem acquiruntur moralia iura etiam grauiora; acquirunt enim iurisdictionem, cap. duo simul, de offic. ordin. cap. cum contingat, de foro competente, vbi id notant Glossa, & Panormitanus, vtroque loco. Item acquiruntur ius exigendi tributa et dictio capite, super quibusdam, & supra traditum est; ergo multo magis potest consuetudo præbere hoc genus privilegij.

Hæc ergo sententia absolute vera est & efficaciter probatur; in modo verò explicandi, vel fortasse loquendi est aliqua varietas. Quidam enim volunt consuetudinem non dare verum privilegium, sed æquiparari privilegio, quod significatur in quadam marginali Glossa in dicto cap. conquestus, & hoc videtur sensisse Socin. lib. 2. cons. 260. Dum ait, hanc consuetudinem, quæ inducere videtur effectum privilegij, non venire nomine privilegij in materia restricta; quod non videtur posse alia ratione fundari, nisi quia hoc non est verum privilegium. Idem sentiunt qui hoc appellat privilegium præsumptum, vel vt ipsi loquuntur, fictum, fictione iuris. Ita loquitur Aimon Crauet. tract. de antiquit. part. 4. §. absolutus differentis, q. 2. num. 10. & id colligit ex lib. hoc iure, §. 1. verb. *ductus aque*. ff. de aqua quotid. & æstiu. vbi sic dicitur, *ductus aque, cuius origo memoriam excesserit, iure constituiti loco habetur.* Expendit enim verbum, *habetur*, quod denotat fictionem, teste Bartol. in l. si quis pro emptore. ff. de v. cap. Vnde ipse infert, corrigendo, vel limitando sententiam Socini, tunc nomine privilegij venire consuetudinem, quando licitum est extendere verba à casu vero ad fictum; non verò in materia adeò restricta, vt id non permittat. Alij denique dicunt, consuetudinem non dare privilegium, sed esse signum, vel probationem eius, & maximè quando est immemorialis, quæ facit præsumptionem iuris, & de iure contra quam non admittitur probatio, & æquiparatur veritati.

Nihilominus dico, quod consuetudo talis est, vt ratione illius liceat, quod liceret per privilegium, tunc inducere verum, & proprium privilegium: quod (vt rem declaram) est vniocè privilegium cum privilegio non scripto, & sub absoluta privilegij appellatione comprehenditur. Probatur primò ab effectu: nã talis consuetudo si sit contra legem, verè, & nõ fictè, vel præsumptiue derogat illi, seu dispensat in illa, seu tollit in particulari obligationem eius (hæc enim ferè æquipollentia sunt) si verò sit vltra legem, verè dat ius, vel facultatem operandi, aut iurisdictionem, aut quid simile: sed in hoc consistit veritas, & substantia privilegij, vt supra declaratum est; ergo talis consuetudo dat verum privilegium. Secundò, generalis consuetudo obligans in conscientia, non constituit fictam, vel præsumptam legem, sed veram, & vniocè legem, vt supra vltimè est; ergo consuetudo, de qua nos loquimur, inducit legè priuatam, quæ privilegiato dat securitatem in conscientia, & alios obligat ad seruandam illi ius consuetudine acquisitum; ergo dat verum privilegium; patet consequentia, tñ quia illi conuenit simpliciter, & verè definitio privilegij supra posita, tum etiam quia nõ datur alia species legis, sub qua ius illud continetur. Tertio, dominium præscriptione acquisitum non est dominium delegit.

minium fictum fictione iuris, sed factum efficacia iuris, quia dominium non est ex effectibus naturalibus, quos humana lex non potest verè efficere, & similiter iurisdictionem, quam dat consuetudo, non est ficta, sed vera, imò & ordinaria, vt ex iuribus, & Doctoribus allegatis constat; ergo etiã privilegium consuetudine introductum est verum privilegium: nam verum privilegium effectus moralis est, qui potest verè fieri per legem, vel per consuetudinem cum adminiculo legis.

Ex qua resolutione infero primò, cum dicitur, consuetudinem æquiparari privilegio, esse sermonem de privilegio scripto, & æquiparationem illam non esse per analogiam, vel imperfectam imitationem, sed per æqualitatem quoad veritatem, & essentiam privilegij, sicut etiam dici solet, consuetudinem æquiparari legi, cum tamen sit vera lex. Vel certè (& in idem ferè redit) dicitur consuetudo æquiparari privilegio, quoad instrumentum scriptum, & probationem; nam sicut privilegium expressè concessum efficaciter ostenditur per instrumentum, ita privilegium tacitè inductum non minus sufficienter probatur consuetudine, quando de illa constat. Et quia iura loqui solent de privilegij, quatenus de illis in foro Ecclesiæ constare potest, ideo solent distinctè loqui de privilegio, & consuetudine, vt in dicto cap. nonis, & cap. super quibusdam, & similibus.

Secundò inferò, absolute loquendo non rectè dici, consuetudinem esse privilegium fictione iuris: nam si sit sermo de instrumento privilegij, non rectè dicitur consuetudo esse instrumentum fictione iuris, sed melius dicitur ex declaratione, & auctoritate iuris, facere tantam fidem, quantam facit instrumentum. Si verò sit sermo de iure privilegij, consuetudo non dat fictum, sed verum ius, & hic est verus sensus dictæ l. hoc iure, vnde ibi quædam Glossa dicit, esse accuratè notandum, ipsam consuetudinem ius inducere, & privilegium. Vnde cum lex dicit, *Iure constituiti loco habetur*, idem est, ac si diceret, *Perinde est, ac si ductum aqua iure constituiti sit*, vt etiam in margine notatur, inducendum, & rectè ponderando verba legis primæ, eodem, & verè caput aquæ, ibi, *Qualitercumque sit constitutum ius aqua*, id est, siue vsu, siue emptione, vel alio modo. Idem sentit Glossa in dicto cap. conquestus, dum ex illo colligit, quòd *diuturnitas constituit ius*. Neque oportet, vt verbum, *habetur*, semper dicat fictionem, sed tunc ad summum, quando materia nõ est capax veritatis; nã si sit capax eius superflue ad fictionem recurritur, cum verbum, *habetur*, propriissimè significare solet propriam existimationem rei, quæ verè talis est.

Tertio infero nomine privilegij generatim sumpti posse venire consuetudinem sufficientem ad dandum ius speciale, quia confert verum privilegium, & vniocè tale vt ostensum est; ergo rectè comprehenditur sub communi nomine. Non dico tamen semper venire, sed posse, quia in vsu vocum attendendus est mos iuris: solent autem iura sæpe vti voce de se communi pro aliquo membro magis vtilitate, vt licet nomen legis, etiam verè, & propriè sumptum, commune sit legi scripte, & non scripte; nihilominus frequenter accipi solet, præcipue in iure, pro lege scripta, vt in superioribus notatum est. Ita ergo licet privilegium de se commune sit ad scriptum, & non scriptum; nihilominus privilegij nomen sæpius accipi solet pro scripto, seu pro illo, qui regulariter scribi solet, seu quod ab homine expressè conceditur, & ita videtur accipi quando illi adiungitur consuetudo, & tanquam diuersa numerantur. Vnde fit, vt licet lex loquens de privilegio possit comprehendere illud, quod sola consuetudine fundatur, nihilominus hoc non semper necessarium sit, sed aliquando restrictius sit sumendum nomen privilegij. Hoc autem non existimo fundari in hoc, quòd consuetudo habeat imperfectionem in ratione privilegij: sed potius in hoc, quod maiorem quandam vim

1. Corollarij 2. Corollarij 3. Corollarij 4. Corollarij 5. Corollarij 6. Corollarij 7. Corollarij 8. Corollarij 9. Corollarij 10. Corollarij

habet, ratione cuius existimo, in his, quae ad fauorem, & libertatem pertinent nomen privilegij ad consuetudinem extendi; in his vero, quae ad restrictionem, vel reuocationem spectant, non comprehenduntur.

Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Decius. Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Ioan. And. in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Decius. Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

Ad hoc autem magis declarandum, & fundandum incidenter inquiri, quod sit maius, seu potentius privilegium, an illud, quod est ab homine, an quod est a consuetudine praesertim immemoriali. Quod dubium tractat Decius in dicto cap. nouit, numer. 12. & in summa dicit, secundum aliquid esse potentius privilegium, & secundum aliquid esse potius consuetudinem. Priorem partem exponit, quia non quidquid potest privilegium, potest consuetudo, sed tantum supposita capacitate personae, ut dixit etiam Abbas in dicto cap. nouit, numer. 22. & in cap. super quibusdam, de verborum significat. numer. 8. in fine. Vnde sentiunt hi auctores, quod circa multitudinem effectuum potentius est privilegium, quia aliquam potestatem, vel fauorem potest Papa per privilegium concedere, quae per consuetudinem, etiam immemorialem acquiri non potest. Ad quod allegant dictum Ioannis Andreae in cap. 2. de praebend. in 6. per privilegium posse laico concedi, ut beneficia conferat, cap. Adrianus, 6. 3. d. illam tamen facultatem non potest laicus per consuetudinem etiam immemorialem acquirere propter personae incapacitatem personae, consuetudinem autem hoc non posse. Quod potest confirmari ex cap. quanto, de consuetudine. Vnde sumitur certius exemplum, quia facultas conferendi ordines minores, vel Sacramentum Confirmationis, potest ex privilegio committi simplici Sacerdoti, non tamen potest consuetudine acquiri, ut in illo textu dicitur, & est clarum, quia est iniqua & iuri diuino contraria, & ideo praescribi non potest, ut ibi notat Glossa. Extra hos vero casus assignari solet regula generalis, consuetudinem posse conferre quidquid potest privilegium, ut patet ex eodem Panormitan. in ca. accedentes, de praescrip. numero 3. vbi etiam late Felinus numer. 6. vbi varias fallentias, & declarationes adhibet dictae regulae, quas repetit in cap. cum contingat, de foro competente, numero 4. quam refert, cum aliis, & sequitur Nauarr. Commentar. de spoliis, §. 14. numero 7. Quod autem de consuetudine quidquid potest, consuetudine acquiri, possit etiam per privilegium obtineri, non declarat dicti Auctores. Imò Decius contrarium insinuat, dum ait, ex illo textu non colligi, quod ubi valeret privilegium, valeret consuetudo, vel de contra. Et ita videtur illi equiparare in hoc quod se habeant, sicut excedens, & excessum. Sed nihilominus infra videtur sentire contrarium esse verum, etiam si ex illo textu non colligatur, videlicet, quidquid consuetudine acquiri potest, posse etiam per privilegium concedi, quia nullus est effectus, nullaeve exemptio, vel immunitas, quam Princeps possit tacite concedere, quam non possit facilius expressè donare, quia non est minus potens expressus consensus, quam tacitus, sed consuetudo semper operatur in vi talis consensus Principis; ergo omne privilegium, quod potest consuetudine acquiri, potest etiam sine illa concedi.

& aequitatem, ut iustam causam, ut infra dicitur, sunt ergo aliqui effectus, qui in ipsa consuetudine habent legitimam causam quasi intrinsecam, & ideo per illam legitime sunt, seu conceduntur, nulla alia causa expectata, ut est translatio dominiorum per praescriptionem, ne dominia sint incerta, acquisitio iurisdictionis, ut seruetur pax, & actus publici validi sint, quae rationes in ipsa consuetudine, & antiquitate includuntur. Cessant autem in ordine ad privilegium scriptum, seu ad absolutam Principis voluntatem, & ideo non poterunt illi effectus sine alia causa iusta, & honesta fieri per absolutum privilegium, & interdum etiam neque validè; nihilominus tamen ex causa fieri poterunt, & ita quoad potestatem non est potentior consuetudo, quam privilegium, etiam respectu multitudinis effectuum.

Urgebis, quia simili modo dici potest in priori membro, aliqua esse, quae non sunt per consuetudinem, licet sunt per privilegium, quia expedit, vel quia non subest causa, non quia desit potestas, & ita erit aequalitas. Respondeo, negando paritatem: nam re vera quaedam sunt, quae non possunt fieri per consuetudinem, quia vel iure diuino habent definitum modum, quo fieri possunt, ut est in exemplo de commissione actuum, qui ad potestatem superioris consecrationis ordinariè pertinet, vel ex institutione Ecclesiae habent certum perfectionis modum, qui consuetudini repugnat; certe sunt res speciali iure prohibita, ne praescribiles sint. Nam si loquamur de consuetudine praescriptionis, ea tantum praescribi possunt, quae iure permittuntur. In quo etiam differt multum inter privilegium, & consuetudinem, quia ius non potest prohibere supremum Principem, ne det privilegium contra humanum ius, potest autem prohibere, ne in tali, vel in tali materia consuetudine praescribatur. Quod maxime habet locum in consuetudine praescriptionis per quam ordinariè acquiruntur privilegia. Quando enim intercesserit consuetudo derogans legi, seruanda est doctrina tradita lib. praeced. cap. 7. & sub priori ordine privilegiorum ferè continentur exempla, & exceptiones, quas dicti Auctores tradunt, quas nunc expendere aut latius prosequi non possumus: illi enim de propria praescriptione ordinariè loquuntur.

Sic ergo ut nostro modo loquamur, rectè declaratur, privilegium esse potentius consuetudine ex tensu, seu in ordine ad pluralitatem effectuum: nihilominus tamen addi potest, consuetudinem esse potentiorè intensuè in ordine ad eisdem effectus. Quod sentit Decius, supra cum ait, in casibus in quibus consuetudo valet, potentior est consuetudinem privilegio. Quod probat dupliciter. Primo, quia facilius tollitur privilegium quam consuetudo. Secundo, quia consuetudo innititur in iure communi, iuxta l. de quibus, ff. de legib. & fortius est ius commune, quam privilegium, l. eius militis §. militia missus, ff. de testam. mili. Haec autem posterior ratio non videtur solida, quia privilegium consuetudine comparatum, non potest dici ius commune, non scriptum, sed singulare, ut per se constat, nec etiam immediatè nititur in iure communi scripto, ut est etiam notum, sed mediatè, quatenus ius commune approbat consuetudinem, & praecipit obseruari, ut constat ex l. citata. At verò hoc modo etiam privilegium innititur in iure communi, interdum formaliter & immediatè, ut quando privilegium est insertum in corpore iuris, & tunc ius commune reputatur; saepius autem, & vniuersaliter, ac per se loquendo, mediatè, quia etiam ius commune approbat privilegia, & seruari statuit. l. ius singulare, ff. de legibus, & l. i. ff. de constit. Princip. ibi, Constituciones quaedam sunt personales, &c. Et similia sunt multa iura: ergo ius commune de se aequè fauet privilegio, & consuetudini. Neque etiam contra hoc rectè adducitur l. de testamento militari, quia

& aequitatem, ut iustam causam, ut infra dicitur, sunt ergo aliqui effectus, qui in ipsa consuetudine habent legitimam causam quasi intrinsecam, & ideo per illam legitime sunt, seu conceduntur, nulla alia causa expectata, ut est translatio dominiorum per praescriptionem, ne dominia sint incerta, acquisitio iurisdictionis, ut seruetur pax, & actus publici validi sint, quae rationes in ipsa consuetudine, & antiquitate includuntur. Cessant autem in ordine ad privilegium scriptum, seu ad absolutam Principis voluntatem, & ideo non poterunt illi effectus sine alia causa iusta, & honesta fieri per absolutum privilegium, & interdum etiam neque validè; nihilominus tamen ex causa fieri poterunt, & ita quoad potestatem non est potentior consuetudo, quam privilegium, etiam respectu multitudinis effectuum.

13. Obiicitur.

Respondetur.

14. Responsum.

Decius.

16. Quomodo.

17. Responsum.

18. Responsum.

19. Responsum.

20. Responsum.

21. Responsum.

quia ibi comparantur effectus, qui immediatè sunt a iure communi, vel speciali. Altera verò ratio videtur firmior, & deservit intentioni nostrae. Itaque in ordine ad amissionem privilegij per contrauentionem, facilius perditur privilegium, quam mutetur ius consuetudinis, ut infra dicemus, & tractat Innoc. in cap. accedentibus, à num. 6. aliàs in cap. cum olim, 2. à num. 6. de priuil. in ordine verò ad superiorem videtur esse quadam aequalitas, quia vtrumque privilegium scriptum, vel non scriptum potest superior reuocare. Nihilominus facilius potest proprium privilegium reuocare, quam consuetudinem abrogare, quia magna est vis consuetudinis, & ideo maiorem causam requirit, ut infra dicam.

Hinc ergo probabiliter concludimus, in favorabilibus, quae ad conseruationem, vel augmentum privilegiorum pertinent, consuetudinem dantem privilegium, sub generali clausula, & nomine privilegij comprehendendi, quia est verum, & proprium privilegium, ut ostensum est, & quia fauores sunt ampliandi, praesertim intra verborum proprietatem, & quia nulla est ratio distinguendi in hoc, vel separandi privilegium non scriptum à communi ratione privilegij. At verò in his, quae pertinent ad reuocationem privilegiorum, & ad alia similia, & odiosa, non videtur comprehendere consuetudo sub privilegio, nisi illius fiat expressa mentio, propter rationem tactam, quod in hoc maiores radices habet consuetudo, & ideo non censetur euelli cum privilegio, nisi exprimat. Vnde in canonibus vtriusque distinctè ponitur, quando vtrumque reuocandum est. Et ita licet in hac posteriori parte eum supra citatis auctoribus conuenire videamur, in diuerso tamè sensu, & ex diuerso fundamento. Illi enim dicunt, consuetudinem non comprehendere semper sub privilegio ad coarctandam illam, quia putant, non esse verum, sed fictum, vel praesumptum privilegium: nos autem dicimus non comprehendere, quia non solum est verum privilegium, sed etiam in aliquo potentius est, & firmitus, & quoad id non comprehenditur, per quod non coarctatur, sed potius ampliatur eius virtus. Nihilominus tamen etiam est verum, nomine consuetudinis non veniunt privilegia, quando solae consuetudines reuocantur, & tacentur privilegia. Sed id non est propter rationem maioris firmitatis, sed quia nomen consuetudinis de se non est ita commune sicut nomen privilegij, & ideo in illo non fit extensio in odiosa. Alia etiam ratio esse potest, quia reuocatio consuetudinis interdum est quaedam reprobatio eius, vel late abrogatio propter aliquem abusum, quae rationes in privilegio non auerant. Et ita satis constat, quomodo consuetudo, & privilegium sit, & privilegio aequiparetur.

Statim verò occurrebat inquirendum, quam antiqua consuetudo sufficiat ad conferendum privilegium. Aliqui enim ex dictis auctoribus tantum generaliter de consuetudine loquuntur, ut Innoc. in cap. cum contingat, de foro compet. & ibi Abb. num. 9. & sequentibus. Idem Abb. cum Glossa in dicto cap. nouit. Alij verò expressè loquuntur de consuetudine, cuius initij non extet memoria, ut patet ex Glossa in dicto cap. super quibusdam, Dec. Crauet. & aliis quos ipsi allegat. Quia verò de conditionibus requisitis ad consuetudinem, ut ius indicat, vel auferat in praecedenti lib. satis dictum est, nunc breuiter dicimus, non in omni privilegio esse necessariam consuetudinem aequè diurnam, sed pro quibusdam requiri longiore, quam pro aliis, & ideo nunc tantum in genere dicimus, requiri tempus legitimum, id est, vel

nec negare absolutè in illa materia potuisse privilegium priuata consuetudine acquiri: nihil enim tale in illo textu reperio. Sed potius supponit Gregorius nò fuisse introductam per se consuetudinem, sed vsum illum, qui erat, titulo privilegij fuisse vsurpatum: nam hoc fuerat confessus ipsemet Archiepiscopus Rauen-natis. Igitur ex hac suppositione, & quasi ex concessis rectè argumentatur Gregor. & ita faciliè reliqua ex-pediuntur.

CAPVT VIII.

Quis possit privilegium concedere.

Hactenus explicatum est, an sit, & quid sit priuilegium, non solum secundum generalem ratio-nem, sed etiam iuxta varias quasi species suas; sequi-ter consequenter, vt de causis eius dicamus, inter quas primum occurrit, causa efficiens, quia licet sit extrin-seca, ab illa maxime, & quasi primariò pender priuilegium, quia omnis gratia præcipue oritur ex potestate, & liberalitate donantis; priuilegium au-tem quædam gratia est, vt supra vidimus. Accedit quod capite proximè præcedente ad explicandã speci-em quandam priuilegij, necessarium fuit duas cau-sas efficientes priuilegiorum attingere, scilicet, homi-nem & consuetudinem, sub quibus duobus mem-bris omnis causa effectrix priuilegiorum comprehē-ditur (omittimus enim Deum, quia non de diuinis priuilegijs, sed de humanis tractamus, vt supra etiam dictum est.) Ex illis autem duobus generibus causa-rum, illud, quod ad consuetudinem spectat, quantum ad præsens spectat, in eodem superiori capite satis tractatum est; secundum ergo hic superest explican-dum.

De illa ergo duæ regulæ generales assignari possunt. Prior est, quicumque potest legem concedere, potest etiam priuilegium concedere. Altera est, Nullus po-dest priuilegium concedere, qui legem condere non potest. Et ambæ sub vna exclusiua comprehenduntur, solus ille potest priuilegium dare, qui potest legē fer-re. Ita sentit diuus Antoninus 1. part. tit. 19. cap. 1. in princ. Nam licet exclusiuam non addat, nec expressè ponat, secundam regulam negatiuam aperte ponit, & explicat affirmatiuam in sensu exclusiuo, & eodē mo-do loquitur Syluest. quæst. 2. & Angel. quæst. 3. Tabie. quæst. 2. Rosel. quæst. 2. Armill. numer. 3. Qui omnes scripserunt ex Hostiens. in sum. tit. de priuileg. §. quis possit, &c. Ratio ergo prioris regulæ est, Primò, quia priuilegium est lex quædam priuata; ergo ab eo ma-ximè dari potest, qui potest legem vniuersalem con-dere. Secundò, quia si priuilegium rigorosè sumatur, vt est concessio specialis contra vniuersalem legem, ab illo maxime fieri potest, qui esse potest author le-gis: nam ad illum primariò spectat dispesare in sua le-gè, & à fortiori quamlibet exceptionem facere qualis per priuilegium fit. Si verò latius sumatur priuilegiū pro gratia, & beneficio vltra ius, constat maxime cō-cedi posse à Principe, qui est supra ipsum ius, & ad quem spectat limites ponere in ipso iure, vel præ-ter illud operari, aut potestates varias concedere, &c.

Ratio verò posterioris regulæ est, quia priuilegiū est quædam lex priuata, vt diximus; ergo requirit po-terestatem legislatiuam in concedente. Dices; sufficiet potestas legisli-ua secundum quid, quia priuilegium tantum est lex secundum quid, scilicet, lex priuata, ad quam non videtur requiri potestas simpliciter leg-islitiua, qualis est potestas suprema gubernatiua. Et confirmatur: nam si consideretur priuilegium, vt cō-cedit aliquid speciale contra legem, æquiparatur di-spensationi; ergo quicumque pote st dispensare in le-

ge, potest etiam priuilegium tale concedere: at multi possunt dispensare, qui non possunt legem ferre; si ve-rò consideretur priuilegium, vt concedens aliquid præter legem, sic multò facilius potest concedi etiam ab eo, qui nec potestatem dispensandi in lege habet, quia vnusquisq; Dominus, vel priuatus Princeps po-dest alieni concedere priuilegium honoris, vel alte-rius prærogatiuæ, in domo sua, vel in bonis suis, et-iam si nec legem condere, nec iudicare possit. Quod patet exemplis: nam ciuitas non suprema, nec Metro-politana, sed ordinaria potest eximere ciuem à tribu-tis, vel ab alijs muneribus per modum pacti, ad quod requiritur vis legislatiua, & illud est verum priuile-gium, etiam irreuoçabile, vt notauit Panormitanus in cap. peruenit, de immunitate Ecclesiastica, cum Bar-tolo in lege, quod semel. ff. de decretis ab ordine fa-ciendis. Et in lege, omnes populi. ff. de iustitia, & in re, & alij multi, qui ibi referuntur, & sumitur ex lege 1. C. de his, quæ sponte, &c. lib. 10.

Respondet, quod licet priuilegium sit lex priuata, nihilominus ex ea parte, qua derogat iuri communi, requirit potestatem publicam, & de se sufficientem ad cōstituendum ius commune: ex ea verò parte, qua priuilegium habet vim obligandi alios ad seruandū priuilegium ipsi priuilegiario, est vera lex respiciens communitatem, & ideo ex hac parte requirit publi-cam potestatem simpliciter legislatiuam. Quando ve-rò priuilegium non fuerit contrarium iuri commu-ni, sed statuto municipali, tunc cum proportione re-quirat potestatem legislatiuam municipale, vt sic di-cam, & sic semper seruetur proportio.

Vnde ad confirmationem quoad priorem partem eius respondeo primò, per se loquendo, & quasi pro-pria virtute, neminem posse dispensare in lege, nisi qui illam tulit, vel superior, & hoc modo procedere dicta de priuilegio. Per commissionem autem legislatoris posse inferiorem dispensare aliquando in lege superioris, & tunc concedi etiam posse idem fieri in priuilegio, si superior velit hoc inferiori po-terestati concedere, hoc autem non est contra regulam, nec extra potestatem legislatiuam. Nam etiam po-dest superior concedere inferiori potestatem foren-di aliquam legem, vt supra dictum est. Nihilominus tamen est aliqua differentia inter dispensationem, & priuilegium propriè sumptum, vt capite secun-do dixi, quia priuilegium dicit potestatem de se du-rabilem, & quasi lege statutam. Vnde consti-tuit aliquod ius; dispensatio verò solum est quid facti, & quasi transiens. Et ideo commissa po-terestare dispensandi, non censetur potestas priuilegiandi, vt sic dicam, quia hoc posterius ma-ius, & difficilius est. Itaque hoc modo multi ha-bent potestatem dispensandi communicatam à supe-riore, qui non habent potestatem priuilegium con-cedendi.

Ad alteram partem eiusdem confirmationis dici-tur primò, aliud esse donare aliquid de proprijs bo-nis, vel concedere vsum rei propriæ, aut simile bene-ficium facere; aliud verò proprium priuilegium con-cedere: nam illud prius non est actus iurisdictionis, sed dominij, & ita solum est quid facti; priuilegium ve-rò vltra hoc includit aliquid iuris, scilicet, quod per modum legis, ac iuris constituitur, cum vi obli-gandi alios ad ipsum seruandum. Et ideo per se re-quirat potestatem iurisdictionis, non solum quando derogat iuri communi, sed etiam quādo concedit ali-quid præter ius: nam illud postea respectu priuilegia-rij tanquam ius seruandum est. Quando ergo illæ concessiones, quæ per dominia priuata sunt, priuile-gia dicuntur, lato modo sumitur priuilegium pro quolibet honore, favore, vel vtilitate liberaliter con-cessa in proprijs bonis, tamen illud non dicitur pro-prie

prie priuilegium, sed per quandam imitationem, seu analogiam. Vnde dicitur secundò, eo modo quo hæc vocantur priuilegia, solere etiam leges appellari, & ita cum proportione oriri à potestate legislatiua. Sic enim paterfamilias dicitur constituisse legem viuendi in do-mo sua, & sic etiam dicitur in illa priuilegium con-cedere, vel inter filios, vel inter famulos, &c. Sic etiam testator dicitur, leges ponere in institutione sua ab hæ-redibus seruandas, quæ potius sunt conditiones quæ-dam, & eodem modo potest inter hæredes priuile-gium vni concedere præ alijs, vel vni relinquere sub conditione, vt alius habeat ius aliquod seruitutis in illam, vel prælationem aliquam, quæ habet modum priuilegij. Sic etiam contrahentes possunt cum aliqua conditione contrahere, quæ potest interdum vocari priuilegium propter effectum, vel fauorem, quem eō-ducit. Sic etiam appellantur leges contractus, vel pœ-næ conuentionales: Atque ita est in exemplo illo de ciuitate, quæ licet non possit legem ferre municipa-lem, nihilominus per modum pacti, & conuentionis concedit aliquam immunitatem ciui, vel de nouo ad-misso ad ius ciuitatis sub tali conditione, vel antiquo propter aliquod opus, vel propter onus, quod in se suscepit. Illud enim non est propriè priuilegium, sed eum addito, scilicet tantum conuentionale, & vt tale seruandum est ex naturali obligatione iustitiæ, non ex speciali lege ciuitatis.

Ex dictis infero primò, summum Pontificem ma-ximè posse concedere priuilegia. Ita docent om-nes Doctores allegati, & est per se notum, quia maxime habet potestatem legislatiuam, & ita hæc assertio procedit iuxta superioris dicta de illa potesta-te, vt est in Pontifice, vel in Concilio generali. Vnde inferunt omnes, Pontificem per se, & dire-ctè posse dare priuilegia in materia spiritali, quod etiam est per se clarum. Ideoque dicit Innoc. cap. 1. de translat. Episcop. Priuilegium Pontificis (id est, eius supremum imperium) esse generale, & diuinum, ab illo autem manasse omnia canonica instituta. Eadem-que ratio est de omnibus Ecclesiasticis priuilegijs. At verò in materia temporalis non ita potest Pontifex di-rectè priuilegia concedere, nisi in proprijs terris Ec-clesiæ, vbi est dominus temporalis. Indirectè autem potest etiam in temporalibus concedere priuilegium, sicut potest leges ferre, & sic potest etiam temporalia priuilegia auferre, vbi ad spiritalia fuerit necessa-rium, vel per modum condignæ pœnitentiæ, vel pœ-næ coercitiuæ, vel ad tollendam occasionem pec-candi, & vtrunque colligitur ex cap. 2. de priuilegijs. Duobus autem modis potest Pontifex concedere priuilegium in temporalibus, vno modo quia ipsa tem-poralia indirectè facta sunt spiritalia, id est spirita-libus annexa, vt sunt decimæ, in quibus Pontifex priuilegia concedit. In hoc tamen modo annexio illius materiæ temporalis ad ius spirituale antecedit ad priuilegium, illa autem supposita, Pontifex per directam potestatem cōcedit priuilegia in tali materia, sicut per directam potestatem fert legem circa matrimonium, supposita connexione facta inter illum contractum, & rationem Sacramenti. Alio ergo modo potest con-cedere priuilegium in materia purè temporalis intuitu finis spiritalis, sicut interdum concedit priuilegium legitimationis, etiam quoad temporalem succes-sionem, cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, vbi Panormitanus, & alij latè de hoc puncto. Ro-sel. verb. illegitimus, num. 15. Vbi alij Summistæ. Sic etiam potest Pontifex eximere aliquos à iurisdic-tione Principum temporalium, si ad spiritalia expedit, & similia.

Addunt verò Anton. & Summistæ Pontificem non solere priuilegia concedere contra se. Exem-plum ponunt in priuilegio, quem aliqui Princi-pales Suarez de legib.

pes dicunt se habere à Papa circa rescripta eius, vt si-ne ipsorum approbatione effectum non habeant: nam hæc, & similia priuilegia sunt contra ipsum Papam, & ideo non est credendum esse ab illo concessa. Ci-tant Anton. & Syluest. cap. cum ex officij, de præscrip-tis, in quo nihil reperio, quod ad causam pertineat Ro-sel. verò citat l. in bennus nullam, C. de sacros. Eccles. quæ magis ad rem facit, quatenus ibi significatur, oracu-la etiam celestia, id est, priuilegia etiam Principum, non concedi contra publicam vtilitatem, neque in eo sensu esse acceptanda. Hoc enim maxime in priuilegijs Pontificijs locum habet. Vnde aduer-to restrictionem illam posse intelligi, vel de pos-sibili, vel tantum de facto, & priori modo habebit locum quando priuilegium ita esset contra Papam, vt esset contra suam dignitatem, eamve minueret; tale enim priuilegium non potest Papa concedere, quia non potest suam dignitatem diuidere, aut mi-nuere. Posteriori autem modo loquendo de facto etiam est opus distinctione: nam sæpe concedit priuilegia contra se, id est, contra suum commodum, vt dat priuilegium testandi interdum diminuendo red-ditus suos, vel indultum prouidendi beneficia, quæ ad ipsum aliàs pertinerent: non tamen concedit priuilegia conuenienti vsui suæ potestatis, & Ecclesiasti-cæ gubernationi contraria, quia esset abusus suæ po-terestatis, & prodigalitas quædam, quæ in Pontifice non præsumitur, & in hoc sensu videntur loquuti citati auctores.

Secundò inferuntur ex dictis Episcopus, & omnes su-periores Prelatos Ecclesiæ posse respectiue, seu cum proportione priuilegia concedere. Ita docent dicti auctores, & communiter alij in cap. cum olim, 2. de priuileg. & probatur, quia omnes, qui possunt leges ferre, possunt priuilegia concedere, sed Episcopi pos-sunt leges ferre; ergo, &c. Ex qua ratione constat, po-terestatem hanc in Episcopis esse proportionatam suis legibus, suæque dignitati. Nam si priuilegium sit cō-tra ius, concedere illud potest Episcopus in iure à se condito, vel à suo prædecessore, quia illud subditur suæ potestati non tamen in iure communi, vel Pon-tificio, seu lato à suo superiore; & ideo dixit Hostiens. eatenus posse Episcopum priuilegium dare, quate-nus potest constitutiones facere, & Angel. ac Ta-bien. clariùs dicunt, posse priuilegium concedere re-spectu constitutionis ad se pertinentis. Ratio autem est, quia Episcopi non possunt mutare ius commu-ne, aut illi derogare, vt tradit Archid. in cap. Elau-therius, 91. dist. & supra visum est. Dices, Episcopus po-dest dispensare in iure communi, & in votis, & in non-nullis impedimentis per leges Pontificias introdu-ctis; ergo etiam poterit dare priuilegium contra ius commune. Respondet, Episcopum per se non pos-se dispensare in iure communi, sed quatenus iure, vel consuetudine concessum est, vt dixi supra lib. 6. & lib. 4. de Orat. capit. 28. in fine; non est autem illi con-cessum iure, aut consuetudine, vt concedat priuile-gia contra ius commune, nisi prædictæ dispensation-es priuilegia vocentur, quod pertinet ad quæstionem de nomine.

Denique simili modo dicendum est de priuilegijs, quæ non sunt contra ius: nam illa etiã concedere pos-sunt Episcopi respectu rerum ad se pertinentium, vt dicunt Hostiens. Angel. & Tabien. & sumitur ex cap. constitutus, de religio. domib. vbi Papa defendit priuilegium concessum ab Episcopo, verum est, fuisse con-firmatum autoritate alterius Pontificis. Sumitur etiam ex cap. cum venerabilis, de censibus. vbi magis videtur esse sermo de priuilegio conuentionali, quam proprio. Et ordinariè hæc, quæ vocantur priuilegia Episcopa-lia, sunt donationes liberaliter ab eis factæ mor alle-rijs, vel Ecclesijs, vel earum vniones, iuxta cap. scilicet, de iur. vel Ecclesijs, vel earum vniones, iuxta cap. scilicet, de iur.

Gregor.

Duæ regulæ generales.

Anton.

Syluest. Angel. Tabien. Rosel. Armil. Hostien. Razin prima regula.

2. Regula vltima. Obiectio cū confirmatione.

Panorm. Bart.

Responsio ob- iectio.

Respons. ad confirmationem.

7. Prima illa.

hinc.

Cap. 1. de priuileg.

etiam in illis. etiam in illis.

Anton. Syluest. Rosel.

2. Illatio.

Cap. olim.

Hostien.

Angel. Tabien.

Archid.

Obuiatur ob- iectio.

10.

Hostien. Angel. Tabien. c. constitutus.

c. cum vene- rabilis.

scilicet, de iur.

de excep-
tibus Praelat. & cap. cum inter, de re iudic. & cap. vifis.

Cap. olim.
Ca. pastoris.
Panorm.

11.
p. illatio.

Panorm.
Sylueft.

de excessibus Praelat. & cap. cum inter, de re iudic. & cap. vifis. 16. qu. 2. & quod addunt praedicti auctores, Episcopum non posse concedere haec privilegia sine consensu Capituli, de his largitionibus & quasi alienationibus intelligendum est, iuxta cap. olim 2. de privileg. & cap. pastoris, de donat. quod quomodo intelligendum sit explicat in eisdem locis Panorm. & Doctores, nunc vero ad nos non pertinet.

Tertio inferitur ex dictis Imperatores, Reges, aliisque Principes temporales supremos posse in sua materia, & ditione privilegia concedere, nimirum in rebus, immunitatibus, honoribus, ac potestatibus temporalibus, non vero in spiritualibus, quia in his leges ferre non possunt, nec mutare, nec etiam de illis disponere, aut illas administrare: unusquisque autem id potest in materia temporalis in territorio suo, sicut supra de legum latione dictum est: nam cum eadem proportione hoc procedat, De quo videri potest Panorm. in cap. 2. de immunit. Ecclesiast. a nu. 13. & Sylueft. supra q. 2. & 9. e contrario vero de inferioribus Principibus qui superiorem temporalem recognoscunt, sequitur, non posse propria privilegia concedere, nisi quatenus eis fuerit specialiter concessum a superiori Principe, quia non aliter habent potestatem legislativam, ut supra dictum est. Sylueft. autem dicta quaest. 9. cum Panorm. dicit, eos concedere posse privilegia immunitatis a tributis; statim vero explicat, posse id facere in suum praedictum, non communitatis, & ita ut supra dixi, illa non sunt propria privilegia, sed donationes quaedam, vel conventiones.

CAPVT IX.

De materiali causa, seu subiecto privilegij, seu cui possit concedi.

Quia concedens privilegium aliquid, & alicui concedit, ideo haec duo dici possunt ad materiam privilegij pertinere, vnum per modum materiae circa quam privilegium versatur, aliud per modum subiecti privilegij. Est enim privilegij concessio quaedam actio ad alterum, in qua illa duo ex parte materiae semper distinguimus, ut in materia poenitentiae religionis, & in vniuersum in materia iustitiae. Primum ergo de materia proxima circa quam versatur privilegium, tantum generaliter dicere possumus, debere esse materiam legis capacem, & ex parte postulare generales conditiones legis, ut esse rem iustam, rationabilem, & honestam, iuxta dicta libro 1. capite 9. specialiter vero addere possumus, materiam privilegij tria postulare. Vnum est, ut sit favorabilis, ut circa definitionem explicatum est. Et ita versari potest in omnibus humanis commoditatibus, ut in honoribus, muneribus, prouentibus, & e conuerso in oneribus, tributis, & aliis emptionibus: sicque materia haec infinitam habet varietatem, quae per accidens est, & ideo sub scientiam non cadit. Alia conditio huius materiae assignari potest, ut sit specialis aliqua facultas ad aliquid agendum, vel non agendum, recipiendum, aut non recipiendum. Non enim omnis materia favorabilis est materia privilegij, quia multi sunt fauores, aut beneficia, vel liberales donationes, quae non sunt privilegia, quia solum in facto consistunt, & non concedunt aliquod ius, & ideo nullo modo participant rationem legis: privilegium autem permanentem aliquam facultatem tribuit, non communem; materia ergo privilegij hanc conditionem requirit.

Addi vero potest, necessarium etiam esse, ut secundum hanc specialem rationem participet conditionem iustitiae, & honestatis, quae debent esse veluti transcendentales, & inclusa in omni specie, seu diffi-

7. Condicio materiae legis.

8. Condicio.

9. Condicio.

rentia legis. Vnde cum privilegium habeat duos respectus, vnum ad eum, cui gratia fit, alium ad eos respectu quorum fit, seu a quibus debet seruari privilegium, sub vtroque respectu debet iustitiam, & honestatem seruare. Diuerso tamen modo: nam respectu priuilegij satis est, quod sit talis materia, ut ab ipso possit honeste, & sine iniuria aliorum fieri, vel omitti saltem supposito privilegio: respectu vero aliorum oportet, ut vel nullum, vel moderatum grauamen contineat, ita ut secundum rectam rationem ad illud sustinendum obligari possint. Et iuxta hanc generalem regulam de singulis privilegiis iudicandum est; neque enim hic pollumus magis in particulari ad illa descendere, nisi vero tractando de privilegio in interpretatione, nonnullas regulas ad interpretanda privilegia, ex hac generali doctrina colligemus.

Superest dicendum de persona, cui privilegium conceditur. De qua loqui possumus de possibili, vel de facto. Prior sensus pertinet ad capacitatem privilegij; posterior vero ad actualem concessionem passivam, seu participationem privilegij. Dicendum ergo in primis est, omnem hominem alteri subditum, vel aliquo modo inferiorem esse capacem privilegij, & nullum alium. Quae assertio tres habet partes. Prima est de personis subditis, sub quibus comprehendimus omnes habentes in terris superiores: nam sicut omnes illi de se, ac per se loquendo sunt capaces legis sibi impositae a suo superiore, ita etiam sunt capaces privilegij, quia quatenus esse ex se, possunt eximi a lege, si aliae conditiones necessariae intercedant. Itē dare, & recipere quasi correlatiua sunt seu reciproca; sed omnes principes habentes potestatem ferendi leges, possunt privilegia concedere, & consequenter maxime possunt illa suis subditis concedere; ergo e contrario subditi sunt capaces privilegij. Imò hinc inferunt aliqui, solos subditos vitales esse privilegij capaces, quia Princeps suis tantum subditis, & intra ditionem suam potest concedere privilegia, quia solis illis potest imponere legem, & solos illos potest a lege soluere; ergo etiam subditi a solis suis Principibus possunt privilegia recipere; ergo tantum homines subditi, ut subditi sunt Principi habenti talem potestatem, sunt capaces privilegij.

Addidi vero secundam assertionis partem, quia non solus subditus videtur posse a suo superiore accipere privilegium, sed etiam ab alio. Nam etiam Princeps non solum subditis, sed etiam non subditis potest concedere privilegium. V.g. Dux Florentiae potest concedere Lusitanis privilegium, ut traſcundo per suam ditionem non soluant pedagia, vel quid simile. Atque hoc clarum supponunt Innocent. Panorm. Felin. & ferè omnes alij in cap. nouit, de iudiciis. & in cap. 1. de probat. constituentes differentiam inter privilegium concessum subdito vel non subdito, quod illud reuocabile est, hoc irreuocabile, de qua differentia postea videbimus, nunc solum ex illa sumimus, non subditum esse capacem privilegij. Inductione etiam ostenditur: nam Imperator concedit privilegia iudicibus Ecclesiasticis, licet illi subditi non sint, ut quod in aliquo casu per viam appellationis possint directè de laicis in causis temporalibus iudicare, ut patet ex cap. quicumque, 11. quaest. 1. Similiter possunt saeculares Principes privilegium concedere clericis, licet illis non sint subditi, ut constat ex multis legibus Cod. de Episcop. & Cleric. & de sacros. Eccles. Quin potius, cum sit certum, legem ciuilem disponentem in specie circa clericos, nec illos obligare, nec ab illis seruandam esse, ne videantur suo privilegio fore praedictare, nihilominus si talis lex merum privilegium contineat, ab eis acceptari potest, ut cum Abbate docet Felin. in c. Ecclesia sancta Maria, de constit. n. 40. in fine, & ratione reddit. Qui tunc cessat ratio superioritatis, cum non subditus possit

De personis cui conceditur privilegium.

4.

Innoc. Panorm. Felin. c. nouit. c. 1. de probat.

c. quicumque.

Abb. Felin.

c. nouit.

6. Recipientis privilegium semper supponitur inferiorem aliquo modo.

7. Oblatur ob subditi.

7.

possit privilegiari, cap. nouit, de iudic. Ratio autem cur non subditus possit privilegiari est, quia privilegium ut sic, non requirit vim coactiuam, nec vim directiuam in privilegiarium, quia privilegium illum non obligat, nec ad poenam, nec sub culpa; ergo privilegium ut sic non requirit subiectionem.

Propter hoc ergo dixi in secunda parte assertionis, Vel aliquo modo inferiorem, quia in rigore non est necessaria propria subiectio in eo, qui privilegium accepturus est, vel ut illius sit capax. Hoc autem maxime verum est de privilegio, quod non continet dispensationem, aut exemptionem ab aliqua lege, quia si dispensationem continet, eo ipso est actus iurisdictionis voluntariae, & supponit iurisdictionem non voluntariam, scilicet, ad ferendum praedictum obligans, a quo fit exemptio, seu dispensatio, de quo privilegio loqui videtur qui subiectionem tanquam conditionem necessariam in privilegio requirunt. Privilegium autem, quod non derogat alicui legi, non requirit, formaliter loquendo, iurisdictionem respectu eius, cui tale privilegium conceditur, quia talis concessio non est actus iurisdictionis, ut per se patet, sed est actus liberalitatis, vel potest etiam esse pactum aliquod, ut infra dicemus; ergo tale privilegium non requirit subiectionem in eo, cui conceditur. Vnde concedi potest, & aequali, & superiori, & alieno (ut sic dicam) vel peregrino, ut ex exemplis adductis constat.

Nihilominus tamen semper recipientis privilegium supponitur aliquo modo inferior. Quod clarius cernitur quando privilegium datur a Rege clericis suae reipublicae, vel regni: nam licet illi exempti sint a iurisdictione temporali, nihilominus sunt vasalli, & tenentur suum Principem recognoscere in his, quae suae immunitati non sunt contraria, quia sunt membra communitatis, cuius ille est caput. Idem cernitur in alienis, qui dum transeunt per terras alterius Principis, ab illo recipiunt aliquod privilegium: nam illi dum ibi peregrinantur aliquo modo sunt inferiores, & subditi. Si vero vnus Rex alteri Regi, vel Principi supremo concedat privilegium, semper erit cum habitudine ad terras suas, respectu quarum alter est inferior, & inaequalis, esto non sit subditus. Quomodo etiam Pontifex est capax privilegij recipiendi ab Imperatore, vel Principe temporali, ut omnes dicti Iuristae supponunt, ut patet de illo privilegio exercendi iurisdictionem directam in aliquibus causis ciuilibus, & idem est in privilegio extrahendi de regno alieno res prohibitas per leges illius regni, & similia. Dices: cum privilegium sit lex, quomodo potest concedi sine vsu iurisdictionis? Respondeo, ideo dixi, me loqui formaliter respectu eius, cui privilegium conceditur, quia ut sic non obligat illum, & ideo respectu illius, non est necessaria iurisdictione. Quatenus vero in tali privilegio includitur ratio legis obligantis alios, sic requirit iurisdictionem in illos, & hinc est, ut nullus Princeps possit tale privilegium concedere, nisi intra ditionem suam, vel in ordine ad illam.

Vnde patet facile tertia pars assertionis, quae potius videri potest superflua, quia sub duobus primis membris comprehenduntur omnes homines subditi, & non subditi, quid ergo mirum, quod extra illos nulli sint alij capaces privilegij humani. Nisi fortasse intelligantur ibi exclusi homines non viatores, quod vanum esset. Posita ergo est illa particula ad denotandum, non posse vnum Principem concedere privilegium alteri, ut aequalis illi est, in his rebus, quas ipse in suo territorio cupit exercere: nam si per se non possit, nunquam poterit ex privilegio alterius Principis, etiam in potentia, & diuinitus excedere videatur. Et ratio est clara, quia talis Princeps nullam habet in alieno territorio potestatem. Et eadem ratione non potest vnus Princeps privilegium concedere vasallo alterius sine

aliqua dependentia ab ipso per habitudinem aliquam an terras suas, quia sine hac non potest intelligi quomodo potestas Principis se extendat ad alienos quoad privilegia. Nam licet possit liberalem donationem alteri facere de rebus suis, illa tantum est purum donum in facto consistens, non privilegium, de cuius ratione est, ut per modum iuris specialis, ac legis priuatae constituitur, quam nullus Princeps potest constituere, dando alteri non subdito facultatem aliquam agendi, vel non agendi, nisi in terris suis, vel ex illis, aut circa illas, aut cum aliqua simili habitudine.

Sed quaeres, an idem possit sibi concedere privilegium, ut v. g. Pontifex, & qui in quolibet ordine non habet superiorem. Nam ille etiam potest indigere privilegio, quod aliis potest concedere, & ab alio non potest recipere, poterit ergo sibi illud applicare, quia peioris conditionis esse non debet. Et confirmatur: nam hac ratione dicimus posse Pontificem sibi indulgentiam concedere, & secum in praedictis Ecclesiasticis, vel in votis dispensare. Item perinde est concedere privilegium domui suae, vel rebus suis, atque sibi; sed Imperator dat privilegia domui suae, & rebus suis, ut constat ex tit. C. de privileg. dom. Augustae, & de privileg. eor. qui in sac. pal. milit. lib. 12. Ergo verisimile est, posse Principem statuere privilegium sibi seruandum, quia ut credit in commodum Principis, non est actus iurisdictionis, & ut est propria lex, circa subditos versatur, dirigendo actus eorum circa suum Principem.

Nihilominus tamen facile defendi potest, haec non esse propria privilegia ipsius Principis, licet forte ad modum loquendi hoc pertineat. Hoc autem in Pontifice (& idem est cum proportione de reliquis) ita declaro, quia in his, quae non sunt contra obligationem alicuius communis legis, aut voti, non potest inueniri materia privilegij in Pontifice respectu sui ipsius, quia nullam specialem potestatem, aut gratiam aliis concedit, quam ipse a Deo non habeat iure suo, & potestate ordinaria. Vnde licet aliquando videatur sibi speciale ius assumere, ut quando quaedam beneficia sibi specialiter afficit, vel specialem honorem sibi referuat, vel specialem modum electionis pro sua dignitate constituit, in his, & similibus, non tam privilegia sibi assumit, quam suo iure utitur, & ius diuinum suae dignitatis vel declaratur, vel determinat, & de tali determinatione ius quoddam commune constituit. Quando autem personas, vel communitates aliquas eximit a subiectione inferiorum Praelatorum, & sibi subicit immediatè, vel sub sua potestate assumit, &c. Aliis quidem privilegia concedit, quoad se vero quod suum est retinet, & participationem potestatis, quam aliis communicauerat, interdum reuocat. Et idem est in similibus, ideoque vbi non interuenit indulgentiarum applicatio, vel dispensatio in lege, non potest inueniri proprium privilegium, quod Papa sibi, vel suae dignitati proprie concedat. Et declaratur amplius, quia Pontificia dignitas ex ipso diuino iure singularis est, & communis; singularis in excellentia, & potestate, communis in efficacia, & utilitate: & ideo prerogatiuae illius, si privilegia dicenda sunt, magis sunt de iure diuino quam humano, ut est privilegium immunitatis in omni foro, & in omni causa tam ciuili, quam criminali, & ab omni censura, & Ecclesiastica poena, & similia: quod si aliquid interdum est ex institutione Pontificia, est tanquam debitum iure naturae illi dignitati, ideoque (ut ita dicam) potius est determinatio quaedam iuris diuini, quam humanum privilegium.

Indulgentia vero habet specimen quoddam privilegij, communi tamen vsu non ita vocatur, nec solet comprehendi sub nomine privilegiorum in generalibus rescriptis Pontificum, nisi mentio illius proprio nomine fiat. Et ratio est, quia indulgentia est quaedam

8. An idem sibi concedere potest privilegium.

9. Respondetur ad quaesitum negatiue licet forte sit quaestio de nomine.

10. Non solet indulgentia significari nomine privilegij.

absolutio, & non est facultas aliquid agendi, vel non A agendi, quam privilegium specialiter significat, vt dixi, vel certe indulgentia est quedam spiritualis elemosyna de thesauro Christi per dispensatorem eius facta; elemosyna autem non est privilegium, sed purum beneficium alterius rationis. Quapropter licet Pontifex possit sibi indulgentiam applicare vt latè dixi in 4. tom. disp. 3. sect. 1. nõ inde sequitur, posse proprium privilegium sibi concedere. De dispensatione item scitemur, posse Pontificem secum in sua lege dispensare, vt eodem loco dixi, tamen non videtur face- re per modum priuilegij, quãsi eximendo se à lege absolutes, sed ex iusta causa, & quantum causa postula- rit, factum potius exercendo, quã speciale ius circa se constituendo, ideòque talis dispensatio non habet rationem legis priuatae, nec priuilegij. In voto autem potest secum dispensare, illud simpliciter auferendo si causa subit: hæc autem dispensatio solum est remissio quædam debiti, non exemptio ab aliqua lege, vt alibi dictum est, & ideo nec in Pontifice, nec in aliis habet propriam rationem priuilegij.

CAPVT X.

Quodnam sit de facto subiectum priuilegij, quoad personam cui conceditur.

Diximus cui possit priuilegium concedi, ad mora- lem autem, & practicam doctrinam desiderari potest, vt explicemus, cui de facto concedatur priuilegium. Quod ita generatim sumptum, quæstio est facti, non iuris, nec cadit sub scientiam, quia est contingens, & ex variis occasionibus pendet. Si autem quaeratur; quibus personis, aut communitatibus priuilegia in iure concedantur, erit quidem suo modo quæstio iuris, sed vastissima, quæ infinita comprehendit. Dantur enim priuilegia Episcoporum, clericorum, religionum, militum, Doctorum, scholarium, minorum, vxorum, piarum causarum, & similia, quæ hic profèqui non possumus, sed videri possunt Doctores, qui varios tractatus de his priuilegijs scripserunt, vt Rebuff. de priuilegijs scholarium, Tiraquell. de priuilegijs pie causæ, & alia similia quæ in tom. 1. 8. tractatuū videri possunt; de priuilegijs religiosorum multa disputauit Eman. Roder. in ius quæstionibus regular. quæ in 3. tom. de statu Religionis reseruat.

Alia ergo quæstio propria huius loci esse potest, an priuilegium huius tantum intelligatur concessum, qui in ipso expressè nominatur, vel sub illis interdum comprehenduntur alij. Nam prima facie videtur hæc res non posse habere dubitationem, sed dicendum necessarium esse, illis tantum concedi, qui expressè nominantur. Primò ex illo principio, quod priuilegia tantum valent, quantum sonant, & non amplius, quæ regula non solum intelligitur quoad res concessas, sed etiam quoad eos, quibus concedantur, cum eadem sit vtriusque ratio; ergo priuilegia tantum valent illis, quibus expressè conceduntur, quia illi tantum sonant (vt sic dicam) in ipso priuilegio. Secundò, quia illis tantum conceditur priuilegium, ad quos dirigitur intentio concedentis, cum ex eius voluntate pendeat concessio, & extensio priuilegij, sed intentio tantum extenditur ad eos, qui verbis concedentis exprimuntur, quia non potest nobis aliter de illius intentione constare; ergo. Tertio, quia priuilegium est stricti iuris, & ideo extendi nõ debet ultra verba formalia, & expressa.

In contrarium verò est, quia in multis casibus, sub expressè nominatis intelliguntur alij comprehensio quoad participationem priuilegij, quia virtute in illis continentur, licet expressè non nominentur; ergo vel non potest regula generalis in contrarium statui, vel si ille

sunt exceptiones, assignanda est regula obseruanda in huiusmodi exceptionibus faciendis. Antecedens patet primò, quia priuilegium concessum viris intelligitur esse concessum feminis, si illius sunt capaces, & in aliis quæ priuilegium concernunt, ita cum viris conueniunt, vt priuilegium possit illis comòde adaptari. Ita scit Gloss. in c. generali, de elect. in 6. ver. vnusquisque, Gloss. in Clem. 1. de elect. verb. homines, expressis Archid. in c. si quis suadente. 17. q. 4. & Bald. in c. ad audientiam. 11. de refer. num. 1. 2. Rebuff. in l. 1. ff. de verb. signif. circa verb. si quis, ampliat. 17. Tiraq. lib. 1. de retract. linag. §. 1. Gloss. 9. num. 207. contra aliquos, quos num. 186. retulerat, & videtur colligi ex dicta lege, quæ declarat particulam, si quis, feminam comprehendere. Facit etiam l. Lucius, 91. §. quæsum, ff. de legat. 3. vbi dicitur, in testamento nomine fratrum veniunt sorores, nisi aliud sensisse testatorem probetur. Secundum exemplum est de priuilegio concessio patri; nam intelligitur concessum filiis, quia cõsuetur vnum cum patre, etiam, 19. ff. solut. matrim. sentit Bald. in l. vlt. C. de libertis, & eor. lib. num. 8. & in l. non plures, C. de sacros. Eccles. num. 7. & videri potest Barbof. in l. maritus, 12. num. 79. Tertium, & simile exemplum est, quod nomine filiorum solent nepotes in priuilegijs venire, vt sumitur ex Auth. si quis, C. qui potio. in pign. hab. & ex l. iusta, 201. ff. de verb. signif. & tradit Bart. in l. si cum procuratore, ff. de re iudic. in fine, Anton. Negusan. tract. de pignorib. p. 1. memb. 4. num. 95. vbi alios refert. Quartum exemplum est: nam priuilegium domino concessum consequenter conceditur seruis, qui illum comitantur, & cõcessum sacerdoti ad celebrandum, est virtute concessum ministranti, & sic de aliis, quæ videntur esse correlatiua, vel coniuncta in vsu priuilegij.

Nihilominus in hoc puncto regula generalis constituta est, subiectum actuale priuilegij (vt sic dicam) seu personam, vel rem, cui actu cõceditur priuilegium, illam tantum esse, quæ in ipso priuilegio exprimitur, vel ex vi vocis, aut actiõis, seu materie, vel ex aliqua iuris dispositione sub illa comprehenditur. Hæc assertionem quoad regulam generalem probat sufficienter rationes dubitandi in principio posita. Solum in tertia ratione est aduertendum, non equè procedere in omni priuilegio, sed distinctione vtendum esse, vt infra tractando de interpretatione priuilegij latius dicemus. Nam priuilegium iuri communi cõtrariū sub ea ratione odiosum censetur, & ideo potius restringendum est, quã ampliandum. Item priuilegium licet sit præter, vel supra ius, si cedat in præiudicium tertij, secundum eam rationem est stricti iuris, & coarctandum, vt omnes authores proximè citati fatentur. Et ita in his duobus priuilegiõrum generibus maximè procedit regula data, & vix habet exceptionem saltem in casu dubio, sed tantum in casu certo, iuxta circumstantias in secunda parte assertionis insinuat. Et ratio est, quia nõ præsumitur Princeps pl⁹ velle derogare iuri cõmuni, aut velle priuare aliquem iure acquisito, vel maius præiudicium tertio inferre, quã suis verbis exprimat, ac declarat; ergo in dubio semper limitandum est priuilegium ad personam in eo expressam, quando vel derogat iuri communi, vel alterum lædit.

At verò quãdo priuilegium est omnino favorabile sine præiudicio iuris communi, aut tertij, tunc amplè quidem intelligendum est, ideòque extendi potest facilius ad personas non clarè expressas in priuilegio. Quia verò tota concessio, & extensio pendet ex intentione concedentis, quæ ex verbis cognosci debet, ideò necesse est, vt vel priuilegium intelligatur concessum soli personæ in illo expressæ, vel si aliqua extensio est faciendâ, oportet, vt sit per aliquam necessariam connexionem cum illa. Hæc autem connexio videtur necessariò sumenda vel ex significatione vocis, quia cū proprie

proprietate patitur illam ampliationem, licet alium A etiam vsu habere possit, vel ex necessitate materie, vel actiõis, quia siæ tali extensione priuilegium red- deretur inutile, aut inurbanum, aut moribus hominū non accommodatum, quod de Principe præsumendū non est. Neque præter hæc duo capia videtur posse excogitari aliud, quod ex ipsomet priuilegio sumi possit, ad extendendum illud. Addidimus verò tertium caput in assertionem, scilicet iuris dispositionem, quia ius habet vim, & autoritatem ad amplianda priuilegia, & ad priuilegiõrum verba declaranda, vel augenda quoad eorum significationem. Quãdo ergo prædicta connexio ex aliquo capite istorum satis nota fuerit, tunc certa est illius ampliatio ad personas connexas, & in priuilegijs huius tertij generis, idem seruari poterit in casu dubio, quia hoc priuilegium non est stricti iuris, & ita retorquendo tertiam rationem in principio factam manet declarata, & probata, tota assertio, declarabitur tamen amplius respondendo ad posteriora exempla: nam priores rationes non postulant solutionem. Et rationi in contrarium obiectæ damus totum, quod intendit, propter illam enim assignauimus regulam cum prædicta moderatione, quæ nobis videtur exceptiones omnes, quæ fieri possunt, comprehendere, quod respondendo ad exēpla adducta patebit, nam eadem erit ratio aliorum.

Ad primum ergo exemplum respondeo duobus modo posse priuilegium concedi viris, vno modo per nomen definitè significans viros, seu masculinos, vt si loquatur priuilegium per hæc ipsa verba, viros, aut mascululos: alio modo loqui potest priuilegium per nomen communis, seu ambiguae significationis, vt est hoc nomen homo, filius, & alia quæ cum illis adæquatè, vel adiectiue coniungi possunt, vt, Religiosus, nobilis, & similia. Dico igitur, quod priuilegium viris conceditur sub prioribus nominibus, non comprehendere feminas, nec illis cõcedi. Ita sumitur ex Rebuff. supra dicente, si priuilegium concedatur religiosis sub hac additione, Viris religiosis, qualis habetur in c. pastoralis, de priuileg. non extendi ad moniales. Confirmarique hoc potest ex his quæ de nomine viri tradit Bart. in l. 1. C. de dignitat. lib. 1. 2. num. 41. Idem certius est, si priuilegium concedatur filiis masculis: nullo enim modo extenditur ad feminas, etiam si maximè favorabile sit. Et ratio est, quia hæc voces ita significant mares, vt distinguant illos à feminis, & ideo constat ex iure, quãdo instituuntur, seu vocantur masculis, sub hac voce tantum, excludi feminas, vt latè supra tradit Rebuff. dicta l. 1. ad verb. mascululos. Addit verò limitationes communes, nisi necessitas cogat aliter interpretari. Sed credo id habere locum in testamentis, quia sæpe testatores vel propter imperitiam, vel propter turbationem, & memoria defectum nominibus improprie vtuntur; raro verò accidere in priuilegijs, quæ cū maiori maturitate conceduntur. Item facilius id admitterem in nomine viri, quã in nomine mascululi, aut maris. Nam vir, interdum videtur comprehendere feminas etiam in communi, & vulgari sermone, quando materia id requirit, vt est optimum exemplum in cap. 1. de præsump. quod continet illam sententiam sapientis Prover. 26. Sicut noxius est, qui mittit sagittas, & lancas in mortem, ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo. Quæ sententia etiam in feminas conuenit. Et est frequens in Scriptura, vt Psal. 1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & Psal. 111. Beatus vir qui timet Dominum. Quibus locis videtur pro homine generatim sumi. Quomodo etiam videtur intelligi cap. licet vniversis, de testib. Sed hic vsus rarus est, & nisi euident sit necessitas, ad priuilegia non est accommodandus. Multò verò magis vitandus est in nomine mascululi, vel æquipollentis, quia nunquam proprie accipitur in communi signi-

ficatione abstrahente ab vtroque sexu. At verò quando nomen est commune duorum, tunc habet locum dicta sententia, quod priuilegium præsertim favorabile, cõcessum sub masculino nomine comprehendit sexum fœmininum, & ita priuilegia religio- sis alicuius ordinis concessa, intelliguntur etiam con- cedi fœminis in his, quæ possunt ipsis adaptari, vt bene tradit Eman. Roder. to. 1. quæst. 13. art. 2. Sic etiam priuilegium absolute concessum filiis, etiam filiabus est cõmune, nisi ex alio capite ex supra dictis limitan- dum sit, quia ex vi vocis, filij, nomen commune est filias complectens, vt habetur in l. iusta, 201. ff. de verb. significat. & sumitur ex l. filij, & l. cognoscere, eodè, qua- tenus in priori dicitur, filios vocari omnes liberos, in alia verò dicitur liberorum nomine cõtineri, & viros, & fœminas, & per se constat, quia liberorum nomen tantum habet masculini formam, & non fœmininam in hac significatione. Ergo etiã in materia priuilegio- rum quod filiis absolute conceditur, filiabus etiam da- tur ex vi vocis, si & illis adaptari possit, & aliud non consistit de mente magis restricta. Idem censo de no- mine fratrum: nam quod illis conceditur, debet intel- ligi concessum sororibus, posita capacitate & ablatis aliis impedimentis. Quia nomine fratrum in cõmuni modo loquendi, & Scripturæ, & vulgari, & iuris, no- men fratris cõmune est de se, & ideo nomine fratrum sorores veniunt, vt sumitur ex dicta l. Lucius, & ex l. vos fratres, ff. de pact. & multa similia exempla de con- sanguineis, propinquis, & c. sumi possunt ex Rebuff. in dicta l. 1. & Tiraquell. lib. 1. de retract. linag. §. 1. Gloss. 9. num. 200. & sequentib.

CAPVT XI.

An priuilegium extendatur ad coniuncta, seu correlatiua.

Hoc dubium petitur in posterioribus exēplis po- sitis in capite superiori, & continet varias quæ- stiones de coniunctis, seu correlatiuis, an scilicet priuilegium vni concessum, censetur consequenter alte- ri concessum, vt an priuilegium concessum marito, censetur concessum vxori, vel datum patri commu- nicetur filiis, & datum auctori transcat ad nepotes, vel datum domino, communicetur familiaribus, seu ser- uientibus, vel datum vni sociorum alteri cõmune sit. De quibus quæstionibus, qui multa desiderat, legat Barbof. in l. quia tale, ff. solut. mar. à num. 22. & Ba- ptist. de S. Blas. tract. de Correlat. præsertim n. 23. & 35. Solum ergo dicimus applicandam esse regulam gene- ralem supra traditam cum suis moderationibus. Ni- mirum, priuilegiū concessum vni & propter rationem in illo solo existentem, non transire ad alios quantum- uis correlatiuos, neque illis communicari ex vi cõiun- ctionis, seu correlationis, quam inter se habent, nisi aliud ex materia, vsu, aut verbis priuilegij, vel ex alia iuris dispositione talis extensio habeatur. Ratio regulæ est, quia tale priuilegium simpliciter est personale, & relatio, vel connexio ad aliam personam non facit iden- titatem; ergo si per se non spectat ad vsu priuilegij, nihil etiam deseruiet ad communicationem eius; ergo manet intra limites priuilegij personalis, cuius natura est, vt intra personam maneat, ad eò vt alteri donari, vel in alium transferri nõ possit, etiam voluntariè cedente ipso priuilegiario, vt Barbof. supra latè ostendit. Non ergo comunicatur correlatiuo, nisi ex alio capi- te colligatur extensio. Quod per aliqua exempla circa particularia membra numerata breuiter explicatur.

Nam in primis vxor non gaudet priuilegio mariti per se loquendo, & nihil ampliùs addendo propter rationem factam. Si tamen priuilegium concessum sit marito ratione nobilitatis innata ex vi generis, & stirpis,

Quamuis nomen est commune duorum priuilegium maxime fauorabile concessum sub masculino nomine comprehendit alium sexum. Emanu. Roder.

Rebuff. Tiraquell.

Barbof. Bapt. de S. Blas.

Barbof.

Quidam dicunt gaudet vel non gaudet priuilegio mariti.

Dei sibi indulgentiam potest concedere.

Rebuff. Tiraquell. Emanu. Roder.

Quæstio cui ratione du- bitando.

2.

stirpis: tale priuilegium communicabitur vxori ex A dispositione alterius iuris statuente, vxorem nobilis viri esse nobilem, etiamsi ex se ante matrimonium nobilitatis non esset, & ideo consequenter gaudet priuilegio nobilitatis mariti. Et quia vxor per matrimonium cum persona nobili, ita fit nobilis vt retineat nobilitatem, mortuo marito, ideo etiam in viduitate gaudet priuilegio mariti. Aliquando verò de marito non est nobilis sanguine, fit autem nobilis ratione magistratus, & officij, quæ dici solet nobilitas accidentalis, & duobus modis acquiritur secundum iura. Vno modo vt inseparabilis, etiamsi magistratus, aut dignitas relinquatur, vt senator sit nobilis ex tali munere, & manet nobilis, etiamsi administrationem relinquat. Alio modo solet conferre officium nobilitatem quandiu geritur, illo verò deposito cessat nobilitas; vt enim modus habetur in iure, & ex illius dispositione pendet. In vtroque ergo modo vxor participat nobilitatem accidentalem mariti, & consequenter gaudet priuilegijs eius; aliter verò, & aliter. Nam quando nobilitas accidentalis est de se perpetua, seu separabilis ab administratione & munere, tunc vxor gaudet eius priuilegijs, non solum viuentis mariti, sed etiam mortuo, quia etiam tunc nobilitate gaudet: quando autem nobilitas accidentaria pendet in esse, & conseruari à munere, tunc vxor gaudet priuilegijs mariti, illo viuentis; non autem mortuo, quia iam amisit nobilitatem. Imò idem erit, licet maritus non moriatur, si magistratum reliquerit, quia eo ipso perdit nobilitatem, & consequenter priuilegia. Vnde addi potest quartum membrum quando priuilegium datur marito sine villo respectu ad nobilitatem naturalem, vel accidentalem, separabilem, vel inseparabilem ab officio, sed purè ratione officij, vel administrationis: nam sic aliquando conceditur priuilegium sine vlla nobilitate, & tunc vxor non gaudet priuilegio mariti, etià illo viuentis. Quia officium non communicatur sicut nobilitas, nec inuenitur dispositio iuris in qua communicatio talis priuilegij, possit fundari. Et ita applicatur optimè regula data.

Vnde obiter colligitur decisio illius quæstionis, an vxor clerici coniugati gaudeat priuilegijs eius, quam tractat Sanci. lib. 7. de matr. disput. 47. & rectè definit, non gaudere, sequiturque ex regula posita. Nam illa priuilegia conceduntur, propter dignitatē, & munus clerici, quod nullo modo communicatur vxori: nec est aliquod ius, quod illam communicationem talium priuilegiorum faciat. Imò in ipso marito restringitur ratione matrimonij, vt constat ex cap. vnic. de cler. coniug. in 6. & ex Trid. sess. 23. cap. 6. de refor. Et meritò, quia per matrimonium detrahit multum illi traditioni ad diuinum obsequium, quæ per ordinationem fit, vel inchoatur, & est ratio talium priuilegiorum vt dixit Innoc. in cap. 1. de maior. & obed. Solum in l. 2. C. de Episc. & Cler. fit quædam specialis concessio, quæ regulam generalem positam confirmet. Quæ regula potest similiter applicari ad bona earundem personarum. Nam priuilegium mariti quoad immunitatem bonorum suorum, non communicatur vxori quoad propria bona, nisi fortè illa immunitas bonorum concedatur media nobilitate: tunc enim comunicata nobilitate, communicabitur etiam immunitas bonorū, vbi autem sine nobilitate conceditur illa immunitas ratione officij, non est talis communicatio, nisi exprimat. Et nihilominus addendum est, quòd si ratione matrimonij bona vxoris, & mariti fiant communia, & quasi indiuisa, tunc etiam vxor fouetur priuilegio mariti quoad immunitatem bonorum, quia tunc vltus priuilegij ex parte mariti est connexus cum vxore, nec potest ab illa separari, & ideo oportet dicere, aut maritum non posse vti priuilegio, quòd dicendum non est, aut per quandam necessariam consecutionem comu-

nicari vxori, quod rationi cōsentaneum est. Et eodem modo philosophandum est de quocumque priuilegio mariti, quo ipse vti non possit sine consortio vxoris. Præterea quæ de vxore, & marito diximus, ad patrem, & filios applicanda sunt: nam filij in hoc æquiparantur matri, comparatione facta ad patrem, seu maritum. Proceditque quando in priuilegio patris filij nominantur, quia sunt persone diuersæ, & sola habitudo relationis non sufficit, vt in vxore declaratum est. Et ita de filiis docuit Gloss. in c. licet, de censib. quæ simpliciter negat, filium gaudere priuilegio patris. Sumitur etiam ex Gloss. in l. 2. C. de Episc. & Cler. & ibi Bald. num. 5. & Alex. de Neuo in c. 2. de foro comp. n. 22. Et ratio patet ex supra dictis, quia tale priuilegium personale est, quòd nō transit ad heredes. Imò non solum non transit ad heredes filios, mortuo patre, verum etiam nec communicatur filiis, viuentē patre, quia nō egreditur personam. Hoc autem cum duplici limitatione accipiendum est. Vna est, nisi aliunde, & ex vi alterius iuris fiat talis communicatio, vel transmissio, vt contingit in priuilegio concessio marito in dicta l. maritum, nam extenditur ad filios, in l. etiam, ff. solut. matrim. Alia est de priuilegio, quòd datur, media nobilitate; nam tunc filij gaudet priuilegio patris, siue nobilitas sit naturalis, quia illam habet ex vi originis; & quasi naturali iure, aut gētium, siue sit accidentalis, quia illam participat ex vi iuris ciuilibus, vt patet ex l. femina, ff. de senator. & l. 1. C. de dignit. lib. 1. Quòd procedit cū proportione in nobilitate ex munere inseparabili, vel separabili ab illo: nam prior transit ad filios, etiam mortuo patre; posterior autem tantum illo viuentē, sicut de vxore dictum est. Et ita in simili exponit d. Glossa in l. 2. C. de Episc. & Cleric. verb. filij, & explicatur aperte in l. vlt. C. de iniur. Et iuxta hæc intelligenda sunt, quæ de hoc puncto docuit Panorm. in dicto cap. licet, de censib. in fine, cum Cyno in l. 2. C. de Episc. & Cleric. & Syluest. ver. priuilegia, q. 5. & eodem modo intelligo quæ Baldus tradit in citatis locis: loquitur enim de immunitatibus vel priuilegijs quæ conceduntur patri ratione alicuius muneris, in quo filij participat vel nobilitatem, vel ciuitatis ius, & similia.

At verò si priuilegium expressè contineat vocationem filiorum, aut posteritatis: tunc priuilegium vel sit reale, ac perpetuum, & sic transit ad heredes iuxta dicta in superioribus, vel certè directè cōceditur omnibus nominatis. Solum est aduertendum, quando priuilegium conceditur patri, & filiis, ambiguum relinquere, an concedatur filiis tantum post mortem patris, vel tantum eo viuentē, vel in vtroque tempore. Verum tamen dicendum est, per se loquendo, talem concessionem ita esse interpretandam, vt intelligatur facta filiis viuentē patre. Ita Bart. in l. Gallus, §. quidam rell. ff. de liber. & postu. num. 1. Syluest. dicta quæst. 5. Exemplum clarum est in l. 2. C. de Episc. & Cler. in fine, vbi clericis & filiis eorum (vtrique legitimis, & ante sacrum clericatum natis) priuilegia conceduntur. Debet autem hoc intelligi, quando priuilegium tale est, vt à patre, ac filiis simul, & diuisim obtineri possit, quia tunc non oportet constituere ordinem inter patrem, & filios, nec est vllum fundamentum ad illum postulandum, vel ad differendum effectum priuilegij in filiis vsque ad mortem patris. Si autem priuilegium tale est, vt censetur adhaerere alicui conditioni, vel dignitati propriæ patris quæ non transit ad filium, nisi per mortem patris, tunc contrarium est dicendum, nisi constat. Imò tunc non perueniret ad filium nisi quatenus in tali conditione, vel dignitate succederet. Vnde si non possit esse in multis personis simul, etiam priuilegium non transit ad filios in plurali simul, sed successiue, prout in dignitate, vel maioratu succederent. Et consequenter si conditio il-

4. Dicitur in re & maius applicanda esse ad patrem & filios.

Gloss. Bald. Alex.

Gloss.

Panorm. Cyno. Syluest.

Bart. Syluest.

la, in qua fundatur priuilegium, ita esset propria pa- A terpretatio fieri ab illo Illustrissimo viro, vel ex speciali auctoritate, quam vt Apostolicus Legatus ad hoc habere poterat, vel certè ex probabili, & iuridica cōiectura mentis concedentis: qui priuilegium illud cōcessit ad iuuandam senectutem, & labores priuilegiatarum autem vtile fuisset leuamen, nisi ex vi eiusdem priuilegij daretur facultas recitandi cum socio, qui simul posset suæ obligationi satisfacere.

Accedit, quòd licet recitare priuatim cum socio, nō sit absolutè necessarium, est tamen communiter in Ecclesia vsitatum, & magis conforme choro Ecclesiastico; ergo credibilius est priuilegium dari ad illum etiam recitandi modum. Denique fauet cap. licet, de priuileg. in 6. vbi explicatur, priuilegium datum singulari personæ ad celebrandum, vel audiendum diuina tempore interditi extendi ad familiares, & domesticos eius, vt cum illa possint audire diuina, vel ei assistere celebranti. Quæ non videtur ibi tradi vt noua concessio, sed vt legitima interpretatio prioris, fundata vel in quadam decencia, quia persona illa solet esse illustris, vel grauis, & pro sui status conditione solet familiares suos secum ad diuina officia ducere, vel cū eis comitatus incedere: vel in morali quadā congruitate, quia patronus habens curam familie suæ non sui tantum, sed etiam familie suæ curam gerere debet, & ideo mens Pontificis fuit, illi omnibus modis prouidere. Per hæc ergo de similibus priuilegijs iudicandū est; cauendum tamen est, ne hæc extensio ad socios, vel familiares nimia facilitate, sed magna consideratione, & maturitate fiat, iuxta capacitatem & exigentiam materiæ priuilegiorum. Quædam enim sunt tam odiosa, & tam stricti iuris, vt extendenda nō sint ad socios, nisi quatenus in tenore priuilegij expressè continentur. Et tale esse puto priuilegium ingrediendi monasteria monialium, & alia huiusmodi.

Bald.

6. Denepotib.

Barbof. d. l. maritum.

7. Non esse in eo nomen vt sit principa l. certus ac- cessorij, quæ ad finem, & ratio priuilegij illorum extantiam requiritur.

8. De forma interna, & externa priuilegij.

9. Præterea.

10. Præterea.

terpretatio fieri ab illo Illustrissimo viro, vel ex speciali auctoritate, quam vt Apostolicus Legatus ad hoc habere poterat, vel certè ex probabili, & iuridica cōiectura mentis concedentis: qui priuilegium illud cōcessit ad iuuandam senectutem, & labores priuilegiatarum autem vtile fuisset leuamen, nisi ex vi eiusdem priuilegij daretur facultas recitandi cum socio, qui simul posset suæ obligationi satisfacere.

Accedit, quòd licet recitare priuatim cum socio, nō sit absolutè necessarium, est tamen communiter in Ecclesia vsitatum, & magis conforme choro Ecclesiastico; ergo credibilius est priuilegium dari ad illum etiam recitandi modum. Denique fauet cap. licet, de priuileg. in 6. vbi explicatur, priuilegium datum singulari personæ ad celebrandum, vel audiendum diuina tempore interditi extendi ad familiares, & domesticos eius, vt cum illa possint audire diuina, vel ei assistere celebranti. Quæ non videtur ibi tradi vt noua concessio, sed vt legitima interpretatio prioris, fundata vel in quadam decencia, quia persona illa solet esse illustris, vel grauis, & pro sui status conditione solet familiares suos secum ad diuina officia ducere, vel cū eis comitatus incedere: vel in morali quadā congruitate, quia patronus habens curam familie suæ non sui tantum, sed etiam familie suæ curam gerere debet, & ideo mens Pontificis fuit, illi omnibus modis prouidere. Per hæc ergo de similibus priuilegijs iudicandū est; cauendum tamen est, ne hæc extensio ad socios, vel familiares nimia facilitate, sed magna consideratione, & maturitate fiat, iuxta capacitatem & exigentiam materiæ priuilegiorum. Quædam enim sunt tam odiosa, & tam stricti iuris, vt extendenda nō sint ad socios, nisi quatenus in tenore priuilegij expressè continentur. Et tale esse puto priuilegium ingrediendi monasteria monialium, & alia huiusmodi.

CAPVT XII.

De communi, & ordinaria forma priuilegij.

Explicato subiecto, seu materia priuilegij, dicendū sequitur de illius forma, quæ in priuilegio se habet veluti eius causa formalis. Et quoniam diximus, humanum priuilegiū esse quandam legem humanā, ad illud debent cum proportione applicari, quæ de legibus humanarum forma supra generatim dicta sunt; potest ergo hic etiam distingui forma interna, & externa. Sed circa priorem non immorabimur, quia si sumatur pro voluntate, seu consensu, & intentione concedentis, satis per se constat esse necessarium, quia consensus Principis, & mens eius maxime est de necessitate legis, sicut est de essentia omnis promissionis, donationis, & contractus humani, eademque ratio est de priuilegio. Quomodo autem cognoscatur, vel inuestigetur mens concedentis ex verbis priuilegij, magna ex parte in præcedentibus capitulis declaratum est, & paulatim consummabitur in sequentibus, præsertim infra tractando de interpretatione priuilegij. Si verò interna forma priuilegij dicatur ratio concedendi priuilegium, illa coincidit cum finali causa priuilegij, de qua dicemus inferius. Formā autem legis externam appellauimus signum sensibile, & externum, quo voluntas legislatoris innotescit, & hoc signum pari ratione necessarium est in priuilegio, sicut est etiam necessarium in omni humana communicatione. In eodem verò signo duo distinximus, quæ in priuilegio etiam inueniuntur, scilicet res sensibilis, quæ est signum, & ipsa ratio formalis signi: addidimus verò tertium, scilicet solemnitate promulgationis, quæ in priuilegijs habet specialem difficultatem, & ideo infra specialiter tractabitur. Signum autem quoad materiam satis iam explicatum est, declarando essentiam priuile-

8. licet.

De forma interna, & externa priuilegij.

privilegij, ubi ostendimus, scripturam non esse simpliciter necessariam ad substantiam privilegij, & consequenter sufficere quodlibet signum cuiuscunque conditionis, seu materiae sit, dummodo sufficienter declararet consensum principis, saltem tacitum, vt in privilegio ex consuetudine magis declarauimus.

2. Significatio-
ne verborum
esse maximè
de substantia
forma privi-
legij.

De significatione autem ipsa certum est, illam maximè esse de substantia huius formae, quatenus humana est, quia illa est, quae in se continet suo modo voluntatem Principis, tanquam vnicum morale instrumentum eius (vt sic dicam) seu virtutis, & operationis illius, quia voluntas Principis non operatur nisi vt manifestata hominibus: manifestatur autem per verba, aut scripta, quatenus vim significandi habet, vt constat. Et ideo in privilegijs, sicut in alijs legibus, maximè attendendum est ad propriam verborum significationem, & ad vsum illorum vel ad communem, vel iuridicū. Ad hanc igitur verborum significationem pertinent variae formulae, & modi concedendi privilegia, quae valde diuersam vim habent & efficaciam, ideoque illas attingere, & explicare operæ pretium erit. Possumus autem hanc formam distinguere in ordinariam, seu directam, & absolutam, & in virtuales, indirectam, seu respectiuam. De hac ergo posteriori, quae multiplex est, dicemus in capitibus sequentibus, hic breuiter de prioribus dicemus, nonnullas eius partes declarando.

Constat igitur ex dictis, substantiam huius formae consistere in verbis, quae sufficienter significant concessionem alicuius gratiae, aut specialis iuris alicui factam pro se, vel pro rebus suis in perpetuum, vel ad certū tempus, vel indefinitè iuxta dicta in precedentibus capitibus. Ex quibus etiam constat ratio, & intelligentia huius descriptionis. Solūque oportet aduertere licet dictū sit, verba uocalia sufficere ad substantiam privilegij: nihilominus hic praecipue esse sermonem de verbis scriptis, tum quia sicut sunt moraliter necessaria inter homines ad stabilitatem, & durationem privilegij, ita etiam sunt maximè vtilitata, tum etiam quia intelligentia privilegij ex tenore verborū eius maximè pendet, & ideo ille maximè spectandus est, iuxta cap. porro, cap. recepimus, cū similibus, de priuilegij. Hic autem fieri commodè nō potest, nisi scripta sint verba privilegij, vt tam ex illorum proprietate, quam ex executione, ac collatione antecedentium cum consequentibus verā mens concedentis percipiatur.

3. Tres partes
in privilegio
consideranda.

Tres ergo partes in privilegio considerandae sunt ad intelligendam substantialem formam eius, nimirū illam, quae antecedit concessionem privilegij, quae solet esse petitio privilegij seu exordium, quod illam indicare solet, quando praecessit, vel saltem rationem, causam, vel necessitatem privilegij. Alia est concessio formalis privilegij, per quam voluntas Principis explicatur. Tertia esse potest consequens concessionē, & illā limitans, extendens, aut declarans. Ex quibus secunda videtur per se spectare ad substantialem formam, quia est ipsa intimatio voluntatis legislatoris, seu privilegiatoris. Tamen quia talis solet esse concessio, qualis est petitio, & subsequenter verba saepe declarant antecedentia, etiam quoad substantialem eorum significationem, ideo omnes istae partes attentè spectandae sunt, & ideo circa vnamquamque illarum aliquid adnotabimus, vt inde faciliè possint caetera colligi.

4. De duplici
modo quo so-
let concedi
privilegium.

Circa primam igitur partem aduertere oportet, dupliciter solere privilegium concedi, vno modo ad petitionem, & instantiam alicuius, alio modo ex mero Principis arbitrio, seu voluntate, ac liberalitate. Qui duo modi privilegiorū ferè ab omnibus admittuntur: licet quidam negare videantur, privilegia concedi ad instantiam partis: nam hoc est proprium dispensationis. Sic sentit Emman. Roder. in quaestionibus regulat. tom. 2. q. 46. art. 2. dum in hoc differentiam constituit inter privilegium, & dispensationem, quod privi-

Emman.
Roder.

legium ad nutum Principis, dispensatio verò non nisi ad instantiam partis conceditur, quia cum contineat iuris relaxationem, non deest à Principe fieri, nisi parte supplicante. Sed haec ratio aequè procedit de privilegio rigoroso, quod iuris communis derogationem, seu relaxationem continet: in illo ergo etiam interuenire debet instantia partis. In altero verò privilegio, quod est purum beneficium, licet tam necessaria non sit, interuenire tamen potest, quia nihil repugnat, imò frequenter ita fit, vt ex vso constat. Et e converso etiam prius privilegium concedi potest sine instantia partis, imò, & dispensatio potest ita concedi, vt supra dixi; si ergo superior videat expedire, & subditus sit remissus, vel scrupulosus in petendo tali privilegio, potest illud sua sponte offerre, quia nulla in hoc est inordinatio, imò potest esse actus charitatis, & iustitiae legalis, vel distributivae. Certum ergo est, illos duos modos privilegiorum esse possibiles, & vtitatos, multūque referre, illos distinguere ad vim, & efficaciam privilegij intelligendam.

Secundò igitur obseruandum est, hos duos modos privilegiorum ex forma concessionis per hanc generalem regulam esse distinguendos. Quoties in ipso privilegio expressè non dicitur concedi *motu proprio* concedentis, intelligi concessum ad alicuius instantiam. Probatur, quia tunc solum censenda est gratia motu proprio facta, quando ita in privilegio exprimitur: ergo è conuerso quoties non exprimitur, intelligitur facta ad petitionem alicuius. Antecedens habetur in cap. si motu proprio, de praebend. in 6. Rationem reddunt Iurista, quia motus proprius includit negationem instantiae, seu petitionis alicuius quae difficillimam habet probationem, & ideo necesse est, vt modus concedendi motu proprio expressis verbis declaratur, & probetur. Ita significat Glossa in dicto cap. si motu proprio, & latius explicat cum alijs, quos refert Staphil. de gratijs, & expect. c. 5. sub sequente. numer. 17. Et inde faciliè probatur consequentia, quia nō datur medium, quidquid enim proprio motu non fit, necesse est, fieri ad petitionem alicuius. Sed contra hanc rationem, & probationem obiici potest, quia nec consecutio illa immediata est, nec partitio videtur esse adaequata, quia fieri potest, vt utroque simul titulo privilegium concedatur; non enim repugnat aliquid facere proprio arbitrio ac liberalitate, etiam si alicuius petitio, & quasi excitatio praecesserit: imò fortasse non repugnat ex utroque motuo simul operari. Sicut enim potest quis bene operari, & vt Deo placeat, & vt propriam beatitudinem consequatur, ita etiam potest Princeps privilegium concedere, & quia sibi placet, ex suaque mera liberalitate, & vt alij petenti morem gerat. Denique in ipsis rescriptis privilegij, postea nihilominus concedi proprio motu; constat autem ex d. cap. semper ceteri privilegij motu proprio concessum, quando hoc in ipso exprimitur; ergo etiam si sit ad petitionem partis, erit etiam motu proprio: nam in illo textu, generaliter ita dicitur, & veritas verborum Principis dicentis, se motu proprio id facere, requirit, vt ita sit, etiam si petitio praecesserit. Ergo falsum est, quod in praedicta ratione sumebatur, motu proprio includere negationem petitionis, cum possit esse simul cum illa. Vnde Rebuff. in Concordat. tit. Forma mandati, verbo, motu proprio, dicit, hanc clausulam operari suos effectus, etiam si concessio emanauerit ad petitionem alicuius. Et in Praet. 1. p. tit. de clausul. mandat. num. 21. dicit, Papam concedere motu proprio, etiam si impetrans petiit, quando non fuit motus sola petitione. Quam sententiam refert ex Bal. Parisio, & Decio & eandem tradit Deci. c. 2. de recrip.

Dicendum verò est utrumque esse verum in diuerso sensu. Nam in primis in vniuersum, & sine exceptione verum est, quoties Princeps ex motu proprio, vel propria sponte aliquid privilegium se concedere dicit, illud non ita concedi ad instantiam alicuius, vt eius petitio sit adaequata causa finalis, vel ratio concedendi privilegium, ita vt sine illa non daretur; sed potius ita concedi ex libertate Principis, vt etiam sine petitione illud esset concessurus, vt rectè tradidit Bald. in c. nisi, de offic. deleg. & probat ratio facta. Quia si Princeps dicit, se motu proprio aliquid concedere, necesse est, vt in aliquo vero sensu ita sit: nō potest autem esse verum, nisi vel petitio non praecedat, vel saltem non ita praecedat, vt ab illa pendeat concessio privilegij, quia aliās non moueretur Princeps ex se, & quasi ab intrinseco motuo, quod est contra veritatem verborum eius; ergo vt verè dicatur concessio facta motu proprio, necesse est, vt excludat petitionem, vel omnino, vel saltem vt principale causam, à qua pendens fuerit concessio. Vt utraq; autem modo sumpta illa negatio habet difficillimam probationem directam, & in se (vt sic dicam) & ideo meritò postulat expressio illius clausulae vt concessio spontanea, & motu proprio esse censetur. Et ita rectè procedit ratio supra adducta. Nam si ipse Princeps affirmet, se motu proprio aliquid facere, per illam affirmationem optime probatur altera negatio in alterutro sensu ex dictis: si autem Princeps non declarat, se motu proprio dare privilegium, non poterit id probari, nisi probando negationem dictam in utroque sensu explicato, quod moraliter impossibile est.

Bald.

7.

8. si motu.

9. si motu.

10. Notandum.

Rebuff.
Staphil.
Ant. Gabr.

Rebuff.

Decius.

6.

uerso sensu. Nam in primis in vniuersum, & sine exceptione verum est, quoties Princeps ex motu proprio, vel propria sponte aliquid privilegium se concedere dicit, illud non ita concedi ad instantiam alicuius, vt eius petitio sit adaequata causa finalis, vel ratio concedendi privilegium, ita vt sine illa non daretur; sed potius ita concedi ex libertate Principis, vt etiam sine petitione illud esset concessurus, vt rectè tradidit Bald. in c. nisi, de offic. deleg. & probat ratio facta. Quia si Princeps dicit, se motu proprio aliquid concedere, necesse est, vt in aliquo vero sensu ita sit: nō potest autem esse verum, nisi vel petitio non praecedat, vel saltem non ita praecedat, vt ab illa pendeat concessio privilegij, quia aliās non moueretur Princeps ex se, & quasi ab intrinseco motuo, quod est contra veritatem verborum eius; ergo vt verè dicatur concessio facta motu proprio, necesse est, vt excludat petitionem, vel omnino, vel saltem vt principale causam, à qua pendens fuerit concessio. Vt utraq; autem modo sumpta illa negatio habet difficillimam probationem directam, & in se (vt sic dicam) & ideo meritò postulat expressio illius clausulae vt concessio spontanea, & motu proprio esse censetur. Et ita rectè procedit ratio supra adducta. Nam si ipse Princeps affirmet, se motu proprio aliquid facere, per illam affirmationem optime probatur altera negatio in alterutro sensu ex dictis: si autem Princeps non declarat, se motu proprio dare privilegium, non poterit id probari, nisi probando negationem dictam in utroque sensu explicato, quod moraliter impossibile est.

Vnde etiam fit, vt si in tenore privilegij praecedat petitio, & postea non sequatur clausula motus proprii, statim censetur esse ad instantiam partis, tum propter dictam cap. si motu, tum quia nulla est ratio ad praesumendum aliud. Imò licet contingeret, in privilegio non praecedere petitionem, sed tantum narrationem causam, & rationem, quae mouerunt Princeps, & postea etiam non sublequi clausulam, motu proprio, semper privilegium censetur, & ad instantiam alicuius concessum; tum quia absoluta regula textus in dicto cap. si motu proprio, hoc requirit, tum etiam quia ratio adducta ad idem induci potest, quia nemo praesumitur vltro seu merè liberaliter, & sine vilius petitionis intuitu aliquid dare, nisi vel expressè id affirmet, vel probetur. At probari non potest, vt dictum est; ergo si non exprimitur non praesumitur. Vnde tandem concluditur, partitionem esse adaequatam, & per immediatam contradictionem, quia vel in privilegio dicitur, dari motu proprio, & tunc semper est tale, siue petitio antecedat, siue non, vel non ponitur illa clausula, & ita semper est ad instantiam partis. Possent autem non malè subdistingui singula ex illis membris iuxta proximè dicta, quae statim amplius explicabimus.

Est enim aduertendum, magnum esse discrimen inter illas duas formas concedendi privilegia; nā clausula, motu proprio, plures habet effectus, quibus caret privilegium sine illa concessum. De quibus effectibus videri potest latè Rebuff. supra in forma mandati. Et Staphileus supra, & Anton. Gabri. lib. 6. communium opin. tit. de clausul. cond. 2. Tres verò differentiae sunt praecipuae, & nobis notandae. Vna est, quod privilegium ad instantiam petentis concessum, non est tam voluntarium & liberale, sicut quod motu proprio conceditur, quia hoc est magis ab intrinseco, & ita magis ex propria liberalitate. Et ideo caeteris paribus privilegium motu proprio concessum maius censetur beneficium. Vnde etiam fit, vt clausula, motu proprio, ampliet privilegium, quantum proprietates verborum patiatur, quod secus est, quando in privilegio illa clausula deest: quia vbi gratia per solam instantiam petentis conceditur, praesumitur minus voluntaria, vel etiam per importunitatem extorta, vt est communis

Anton. Gabri. lib. 6. cap. 72. Rebuff. in quarto effectuo. Staphileus, num. 29. qui varijs modis limitant, & ampliant hunc effectum.

Aliud discrimen est, quod privilegium motu proprio concessum non retorquetur vnquam contra eum, cui concessum, sicut interdum solet retorqueri privilegium per propriam petitionem obtentum, vt notauit Rebuff. supra §. vicesimum septimum. Et idem voluit Anton. Gabri. num. 66. qui pro regula ponit, quod si a motu proprio non habet locum titulus, quod quisq; iuris in alterum statuerit, vt ipso eodem iure viatur. Quod significauit etiam Bart. in l. ff. de constit. Princ. n. 2. Et ratio sumitur ex ipsismet verbis tituli praedicti. Nā cum privilegium datur motu proprio concedentis, nō potest dici ortum ab ipso met privilegario, & ideo nō debet in illum retorqueri: at verò quando est obtentum ad petitionem eius, ipse meritò censetur statuisse sibi tale ius, vt habeatur ex lege 3. ff. quod quisq; iuris, &c. Ex hac autem ratione colligere possumus, quādo privilegium est ad instantiam petentis, multū referre, an fuerit ad instantiam eiusdem, in cuius gratiam concessum est, vel alterius. Nam in priori casu ipse privilegiarius est propria causa sui privilegij, & quodammodo voluntate sua ius illud statuit, actiue ad illud operando: in altero autem casu magis se habet passiuè, & ideo minus illi imputatur, ideoque nō ita facile debet in illū retorqueri, vel minus debet cogi ad vtendum tali privilegio, quādo illud minus sibi vtile esse experitur. Multum etiam interest cōsiderare personam petentis privilegium, vt an sit priuata persona, vel communitas, & similia: nam inde multum saepe pendet qualitas, & modus privilegij, vt sentit Bald. in cap. 1. de his qui feud. dar. pos. §. Marchio. num. 4.

Vltima differentia, & nobis magis vtilis est, quod privilegium per subreptionem impetratum ad purā instantiam petentis, non valet, secus verò esse censetur, si motu proprio concedatur. Prior pars communis est, sumiturque ex cap. 2. de rescrip. vbi dicitur, in huiusmodi rescriptis, vel poni, vel subintelligi saepe clausulam, Si preces veritate nitantur, vbi Panorm. aduertit, hoc habere locum, etiam in privilegijs, quae ad instantiam petentis concedantur, & in cap. super literis, eodem, docet, quomodo surreptio in obtinendis privilegijs, tam per falsitatis expressionem, quam per veritatis taciturnitatem, sit contraria valori, & substantia privilegij, quae est communis doctrina, & ex illo textu colligitur. Maximè verò habet locum in privilegijs, quae ad aliquorum preces impetrantur, de quibus eadem ferè ratio est, quae de dispensationibus, de quibus supra diximus.

Alterā verò pars, quod nimirum haec regula non procedat in privilegio motu proprio, videtur ex eo sumi, quod clausula motus proprii tollit surreptionē, vt est communis doctrina, quam tradit Panorm. cap. ad aures, de rescrip. n. 5. & cap. dilectus, de praebend. n. 9. Felin. in cap. ceterum, de rescrip. n. 9. & in cap. ad aures, n. 6. & sequentibus, & Rebuff. Staphil. & Anton. Gabri. supra, qui plures alios referunt. Qui omnes allegant dictum cap. si motu proprio, de praebend. in 6. & Clemens. si Romanus, de praebend. contrarium verò sentit Deci. in c. 2. de rescrip. n. 5. Dicit enim, licet concessio fiat motu proprio, subintelligi clausulam, si preces veritate nitantur, & inde consequitur, non excludi surreptionem. Et allegat Cardin. cōf. 90. Alij verò distinguunt de surreptione per veritatis taciturnitatem, vel per falsitatis expressionem, & de priori fatentur tolli per clausulam, motu proprio, vt probant praedicta iura de posteriori autem negant, etiam si concessio fiat motu proprio: nam dicta iura in tali casu nō loquuntur: Ita sentit Cardin. cōf. 98. vt refert, & sequitur Felin. d. c. ad aures, n. 6. cum Panorm. in c. quia circa, de conui-

Anton. Gabri. lib. 6. cap. 72. Rebuff. in quarto effectuo. Staphil.

Rebuff. Anton. Gabri.

Bart. Privilegium motu proprio concessum nō retorquetur vnquam contra eum cui concessum, sicut interdum solet retorqueri privilegium per propriam petitionem obtentum, vt notauit Rebuff. supra §. vicesimum septimum. Et idem voluit Anton. Gabri. num. 66. qui pro regula ponit, quod si a motu proprio non habet locum titulus, quod quisq; iuris in alterum statuerit, vt ipso eodem iure viatur. Quod significauit etiam Bart. in l. ff. de constit. Princ. n. 2. Et ratio sumitur ex ipsismet verbis tituli praedicti. Nā cum privilegium datur motu proprio concedentis, nō potest dici ortum ab ipso met privilegario, & ideo nō debet in illum retorqueri: at verò quando est obtentum ad petitionem eius, ipse meritò censetur statuisse sibi tale ius, vt habeatur ex lege 3. ff. quod quisq; iuris, &c. Ex hac autem ratione colligere possumus, quādo privilegium est ad instantiam petentis, multū referre, an fuerit ad instantiam eiusdem, in cuius gratiam concessum est, vel alterius. Nam in priori casu ipse privilegiarius est propria causa sui privilegij, & quodammodo voluntate sua ius illud statuit, actiue ad illud operando: in altero autem casu magis se habet passiuè, & ideo minus illi imputatur, ideoque nō ita facile debet in illū retorqueri, vel minus debet cogi ad vtendum tali privilegio, quādo illud minus sibi vtile esse experitur. Multum etiam interest cōsiderare personam petentis privilegium, vt an sit priuata persona, vel communitas, & similia: nam inde multum saepe pendet qualitas, & modus privilegij, vt sentit Bald. in cap. 1. de his qui feud. dar. pos. §. Marchio. num. 4.

Bald.

10. Privilegium per surreptionē impetratum ad purā instantiam petentis, non valet, secus verò esse censetur, si motu proprio concedatur. Prior pars communis est, sumiturque ex cap. 2. de rescrip. vbi dicitur, in huiusmodi rescriptis, vel poni, vel subintelligi saepe clausulam, Si preces veritate nitantur, vbi Panorm. aduertit, hoc habere locum, etiam in privilegijs, quae ad instantiam petentis concedantur, & in cap. super literis, eodem, docet, quomodo surreptio in obtinendis privilegijs, tam per falsitatis expressionem, quam per veritatis taciturnitatem, sit contraria valori, & substantia privilegij, quae est communis doctrina, & ex illo textu colligitur. Maximè verò habet locum in privilegijs, quae ad aliquorum preces impetrantur, de quibus eadem ferè ratio est, quae de dispensationibus, de quibus supra diximus.

11.

Panormit. Felin. Rebuff. Staphil. Anton. Gabri. c. si motu.

Decius.

Cardin.

Rosel. Tabien.

fanguinit. & affinit. & idem tenet Rosel. verb. reser-
pium, nu. 9. Tabien. q. 5. n. 4. Atm ill. num. 4. Ratio au-
tem assignatur, quia falsitas causat errorem in mente
Principis, & consequenter addit gratiam inuolunta-
riam. Motus autem proprius non potest supplere de-
fectum consensus, seu voluntatis, quia eo ipso, quod
deest voluntas, deest in re ipsa Motus proprius, etiam
verbis propter ignorantiam proferatur. Quae ratio non
habet locum in taciturnitate veritatis, quia tunc non
constat de informatione Principis qualis fuerit, & ideo
non potest dici gratia contra mentem, aut volunta-
tem Principis, ideoque simpliciter creditur verbis
eius.

11. Obiectio.

Sed obijci potest, quia in concessione ex motu pro-
prio Princeps non mouetur ex petitione alterius, sim-
il id facit sua voluntate, vt non minus esset facturus,
etiam si nulla petitio processisset; ergo etiam si falsitas
praecesserit, est impertinens, nec ex illa colligi potest
defectus voluntatis in eoucedente. Respondet, quod
licet preces, vt preces non moueant Principem ope-
rantem ex motu proprio, nihilominus mouent, vt co-
tinent informationem, & proponunt causas, vel ra-
tiones, vel qualitates, & materiam talis gratiae, & ex
hac parte per falsam informationem tollitur obiectum
proprium consensus, & ita causatur inuoluntarium.
Sed contra nam eodem modo distingui poterit in ta-
citurritate veritatis nam si praecedant preces cum in-
formatione non falsa, sed diminuta, licet non moue-
ant vt preces, mouebunt vt informatio, & propositio
obiecti, in qua intercedit ignorantia negativa, quae
causat non voluntarium, si taciturnitas sit in re substā-
tiali, & quae voluntatem Principis longè aliter mo-
ueret, ergo intercedit eadem ratio. Accedit, quod si
circumstantia sit leuis, & quae non mutaret animum
Principis, non solum purgatur per dictam clausulam,
quando per taciturnitatem peccatur, sed etiam quan-
do per falsitatem, vt fatetur supra Felin. cum Anchar.
conf. 132. ergo nulla est differentia.

Felin. Anchar.

13.

Pro responsione aduerto, aliud esse, quod clausula,
motu proprio, excludat subreptionem, aliud quod faciat
valere gratiam: nam potest operari primum sine se-
cundo, vt notauit Glossa in Clem. si Romanus, de pra-
bendis, verb. validam, & ex illa Panorm. in cap. causam
qua. 2. de testib. n. 4. & ibidem Felin. n. 7. & Cardin.
col. 37. & ratio est, quia licet tollatur surreptio, potest
gratia esse nulla ex defectu consensus, & intentionis
Principis, vel ob alios defectus, vt statim etiam dice-
mus. Auctores ergo citati primo loco solum dicunt,
dictam clausulam tollere surreptionem; alij verò de
valore priuilegij loquuntur, de quo alia est ratio.

Glossa. Panorm. Cardin. Felin.

Ad quod explicandum notanda est distinctio con-
cessionis motu proprio supra insinuata, nam quaedam
est sine vlla petitione, vel informatione praevia ex
parte petentis, alia verò esse potest coniuncta cum il-
la, licet non sit principaliter ex illa. Et ad utrumque
membrum possunt praedictae opiniones adaptari, &
inde fortasse pendet earum intelligentia. Quando
enim concessio pure fit motu proprio, id est, sine inter-
uentu petitionis, aut informationis ex parte petentis,
tunc ex parte eiusdem petentis, nec taciturnitas veri-
tatis, nec falsitas interuenire potest, quia ille nihil lo-
quitur, nec vilo modo cooperatur, nisi acceptando
gratiam. Potest tamen in ipsamet narratione, quae ex
parte Principis fieri solet, vel taceri veritas, vel falsa
causa proponi, vt per se constat, & tunc rectè proce-
dit distinctio Felini. Quia in tali motu proprio etiam si
veritas taceatur de quacumque re, vel circumstantia
gravi, & quae aliàs debet necessarid exprimi, quando
gratia postulat, nullum comittitur vitium ex parte
recipientis gratiam, neque proprie potest taciturni-
tas illi imputari, quia neque ipse, neque alius loco il-
lius aliquid loquitur, nec Principem informat. Suppo-

nitur ergo Princeps aliàs sufficenter informatus, gra-
tiam liberaliter concedere, & hoc modo dicitur motu
proprio omnem tollere taciturnitatem veritatis. Et de
huiusmodi taciturnitate loquuntur aperte iura supra
citata, non in actu signato (vt sic dicam) sed in actu e-
xercito. Declarando, scilicet, quando beneficium mo-
tu proprio conceditur, non impedire valorem gratiae,
licet in rescripto mentio non fiat beneficij prius habi-
ti, quia nimirum secundum beneficium non petitur ab
habente aliud, sed recipitur tantum à Papa motu pro-
prio donante. Hanc verò partem limitant praedicti
auctores, vt praesens intelligatur de vitio surreptionis,
quod per taciturnitatem committeretur, si non esset
posita clausula motus proprii; non verò de aliis defe-
ctibus, vel inhabilitatibus, quae sunt contra alia iura,
nec etiam de praedictio tertij, vt beneficij prius habi-
ti auctoribus, & breuiter, ac dilucidè coplectitur Giga,
de pension. q. 9. n. 4. & 5. & q. 29. n. 4. & 5. & Sanci. lib.
8. de matrim. disp. 21. q. 3.

Giga, Sanci.

At verò si non solum taceatur veritas, sed etiam
falsa causa in rescripto, seu priuilegio exprimat, tunc
etiam si priuilegium nullo modo sit petendum, sed accep-
tum, potest esse concessio nulla ex defectu voluntatis
concedentis, quem defectum ignorantia, seu error
causauit; supponimus enim talem esse falsitatem, vt
inducat in animum Principis eam voluntatem, quam
non esset habiturus, sublato errore. Vnde non refert,
quod falsitas illa non prouenerit à postulante, seu reci-
piente gratiam, quia deceptio ipsa vnde cumque pro-
ueniat, causat inuoluntarium. Et ita procedit optimè
ratio data, quod taciturnitas veritatis non ostendit de-
fectum voluntatis in Pontifice, sicut ostendit error
ignorantiae, & ideo non est eadem vtriusque ratio.
Nec auctores primè sententiae, vt existimo, in hoc cō-
tradiciunt, quia licet negent, illam esse propriam surre-
ptionem, quia illud vitium non committitur ex parte
petentis, seu recipientis gratiam, fatentur nihilomi-
nus, impedire gratiam, quatenus impedit intentio-
nem concedentis, & hoc modo aiunt, motum pro-
prium non firmare gratiam contra intentionem con-
cedentis, vt communiter tradunt Iuristae allegati, &
alij, quos late refert Anton. Gabr. supra n. 20. & sequē-
tib. & Menoch. de arbit. lib. 2. centur. 3. casu 20. n. 80.
Rebuff. & Staphil. supra.

15.

Deceptio n. dectique ve- niat causat inuoluntari.

Ant. Gab. Menoch. Rebuff. Staphil. 26.

Si autem talis sit concessio ex motu proprio, vt ha-
beat nihilominus adiunctam prauiam petitionem, seu
informationem ex parte desideratis priuilegij, tunc
si falsitas intercedat, & est eadem ratio nullitatis, &
est aliqualis subreptio, quia interuenit deceptio acti-
ua (vt sic dicam.) Et hoc solum intendit Deci. Quod
semper intelligendum est, quādo deceptio fit in prin-
cipali causa, seu motiuo, sine quo Pontifex priuile-
gium non concederet, quia tunc solum deest volun-
tas, & intentio in concedente, qui defectus non sup-
plentur per clausulam motus proprii, vt est comuni-
nis doctrina. Videtur autem mihi idem esse cum pro-
portione dicendum de taciturnitate veritatis, quādo
talis concessio etiam motu proprio facta, supponit
postulationem aliquam, & informationem impetran-
tis, quae mouet animum Principis per modum infor-
mationis, licet non moueat per modum petitionis:
tunc enim si informatio ita est diminuta in expressio-
ne veritatis, vt propterea moueat, & inducat volun-
tatem Principis, quam non induceret, si exprimeretur
integra veritas; redditur concessio nulla, non tam ob
subreptionem, quam ob defectum consensus. Quod
mihi videtur sensisse Panorm. in dicto cap. quia circa,
de consang. & affi. dicens, Si talis est gratia, quia iaci-
ta, vel expressa, vel non existente, Papa gratiam non con-
cessisset, tunc vniatur. Et idem sentiunt Glossa, & Ioan.
Andr. ibi allegati ab ipso, nec dissentiunt alij supra ci-
tati. Idemque sumitur ex eodem Panorm. in cap. ad
aur. 2.

Panormit.

dures, de rescrip. num. 5. vbi dicit, si quis impetret be-
neficium, non explicata eius qualitate, non valere
gratiam, etiam si motu proprio fiat, non propter sub-
reptionem (ait) sed quia non apparet de voluntate
Principis. Quae ratio vniuersalis est ad omnia similia,
scilicet, quia motus proprius non firmat gratiam con-
tra intentionem concedentis. Accedit, quod illa taci-
turnitas est quaedam virtualis deceptio, quandoquid-
dem ratione illius res non concipitur, sicut est, & ra-
tio, quae mouet, in re ipsa non subsistit, sicut propo-
nitur.

CAPVT XIII.

Quae sit substantialis forma priuilegij, siue abso-
lutè, siue sub conditione, aut moda
concedatur.

De dupli- catio quo so- lit conce- ditur priuilegium iure, & cum conditione.

Secunda pars verborum priuilegij supra posita est
illa, quae concessionem ipsam formaliter conti-
net, & ideo maximè videtur (vt dicebam) ad sub-
stantiam formae pertinere. Ad illam verò explicandam,
oportet aduertere, daobus modis solere concedi. Pri-
mò absolute, & pure, nullam conditionem, vel actio-
nem exigendo à priuilegiario, vt effectum priuilegij
consequatur. Sic conceditur filio illegitimo priuile-
gium legitimationis, vel plebeio priuilegium nobilis,
vel peregrino priuilegium ciuis, & similia, quas Prin-
ceps concedit, nihil exigens, vel requirens ad vten-
dam postea priuilegio. Alio modo datur priuilegium
sub conditione aliqua, aut modo necessario ad fru-
ctum priuilegij consequendum, sicut solent concedi
indulgentiae, hoc, vel illud opus facienti, vel sicut so-
let concedi facultas absoluentis, vel dispensandi impo-
sita tali poenitentia, vel examinata causa, aut petito
consilio, vel consensu alicuius, & similibus. Et ita ex
vfu ipso satis constat, vtramque formam in priuilegijs
concedendis obseruari. Et ratio est, quia vterque mo-
dus est possibilis, vt per se notum videtur, & pender
ex voluntate concedentis, & iuxta materiam qualita-
tem interdum vnus expedit, interdum alias. Circa
priorem ergo modum nihil specialiter adnotandum
occurrit, quia in illo nulla forma praescribitur priu-
ilegiario ad vtiendum priuilegio, sed Princeps ipse per
verba sua, quae sunt quasi forma priuilegij, efficit effe-
ctum priuilegij, eo modo, quo moraliter facere illum
potest, talem fauorem concedendo, aut auferendo tam-
lem inhabilitatem, vel quid simile. Vnde supposita veri-
tate narrationis, & iustitia causae, absque vlla surre-
ptione, aut deceptione, ex parte formae tantum est ne-
cessaria sufficiens significatio voluntatis concedentis,
vt in principio explicauimus.

Notanda cir- ca priuilegij concessio con- ditionatiter.

Circa alium verò modum concedendi priuilegium
sub certa aliqua conditione, aut modo, nonnulla bre-
uiter animaduertenda sunt. Primum est, attentè con-
siderandum esse, an per illa verba, quibus praescribitur
modus vtendi priuilegio, constituantur veluti substā-
tialis forma vtendi priuilegio, vel solum addatur ali-
qua solemnitas accidentalis, seu vnus concomitans
fructum priuilegij. Nam si forma sit prioris modi, illa
non seruata non obtinebitur fructus priuilegij; si au-
tem sit posterioris generis, violatio eius non impedit
effectum priuilegij, poterit tamen esse peccaminosa
& sufficiens causa, vt quis priuatur priuilegio, quod
aliàs posset durare, & in futurum proficere. Vtraque
pars declaranda est, & probanda iuxta dicta in libro
5. de legibus irritantibus actiones, in quibus prescrip-
ta forma non seruatur. Ratio enim, quae in contracti-
bus, testamentis, iudicijs, & in quibuscumque mandatis
reperitur, in priuilegijs etiam militat: nam ita pendet
ex voluntate concedentis, sicut mandatum v.g. ex vo-
luntate mandantis; ergo sicut forma mandati non
Suatez de Legib.

seruata, si substantialis sit, nihil efficitur, quia deest
voluntas mandantis; si verò sit accidentalis, actio fa-
cta tenet, licet fortè reuocari, vel puniri possit; ita
profus dicendum est de priuilegio, quia etiam deest
voluntas concedentis, si formam praescripsit substan-
tialem, & illa non seruatur, quod secus est, quando
forma est accidentalis.

Duo conside- randa ad co- gnoscendū an forma priuilegij sit substā- tialis.

Ad cognoscendum autem, an forma sit substā-
tialis, nec ne, seruandae sunt regulae eodem loco posi-
tae, & cum proportionem applicandae. Duo verò prae-
cipue consideranda sunt. Vnum est, an onus impositum
ad consequendum fructum priuilegij, sit conditio pro-
priae sumpta, an verò sit tantum modus. Nam si sit con-
ditio, clarum est, voluntatem Principis nihil operari,
quia solum habuit voluntatem conditionatam, quae
nihil operatur, imò nulla est, non impleta conditio-
ne. Vnde fit, vt talis conditio pro forma substāntiali
ponatur, sine qua res esse non potest, *quis heredes, §. vlt. ff. de condit. & demonst.* Secus verò est, quando
non est propria conditio, sed modus, quia tunc non
est conditionalis voluntas concedentis, sed absoluta,
& ita suum effectum operatur statim, licet imponat
tale onus, vel obligationem in futurum, sicut in testa-
mentis, ac legatis commune est, non est eadem ratio
in priuilegijs. Vnde ad intelligendum, an id, quod exi-
gitur, sit conditio, vel modus, verba consideranda sunt,
sicut etiam in testamentis, & alijs similibus actibus
fieri solet.

Praecipue verò est secundo loco obseruandum, an
opus requisitum in priuilegio propter fructum eius,
postuletur ante effectum priuilegij, vel post. Nam si
priori modo petatur, regulariter pertinebit ad substā-
tialem formam seruandam, & est rigorosa conditio,
nisi oppositum constet expressè ex verbis priuilegij; si
verò opus possit sufficienter fieri post vsum, & fru-
ctum priuilegij comparatum, non est conditio, sed
modus, & pertinet ad solemnitatem, vel circumstan-
tiam accidentalem, regulariter etiam loquendo, & nisi
verba manifestè obstant. Declaratur exemplo Iubilei,
per quod & priuilegium obtinendi absolutionem à
referuatis, & indulgentia plenaria post ieiunia, ora-
tiones, & alias diligentias factas conceditur; nam quia
haec opera non petuntur vt necessaria ante absolutio-
nem à referuatis, non sunt conditiones necessariae ad
fructum illius priuilegij quoad hunc actum eius, nec
pertinent ad substāntialem formam seruandam ex
parte poenitentis ad illum effectum consequendum,
& ideo simpliciter est valida talis absolutio, & rata
manet, etiam si alia opera non sequantur, vt in mate-
ria de Indulgent. & in tract. de voto, dixi; respectu ve-
rò indulgentiae petuntur illa opera vt dispositiones
praeviae, & ideo conditionem necessariam continent,
& formam substāntialem constituunt ad indulgentiam
consequendam. Quod ferè in omnibus indulgentijs
obseruatur. Eademque doctrina applicanda est ad in-
dulta dispensationum, absolutionum, & similia gra-
tiarum, in quibus dicitur, v. g. vt poenitentia iniuncta
detur dispensatio, vel absolutio; tunc enim impositio
poenitentiae antecedere debet, vnde est conditio ne-
cessaria, & de substāntia formae; executio autem poe-
nitentiae est consequens fructum priuilegij, & ideo
licet postea omittatur, non euacuatur effectus, erit
tamen graue peccatum, & non euabitur, donec onus
impositum impleatur, si potestas non desit. Hoc etiam
spectat conditio frequens, quae in his indultis absolu-
tionum ponitur, vt fiant, satisfacta, parte: nam ex vi
verborum de praeterito oportet, vt conditio prius ser-
uetur, aliàs nihil fiet: an verò interdum sufficiat pro-
positum, vel cautio, quando necessitas vrget, ex ver-
bis indulti, & coniecturata mente concedentis desi-
niendum est.

Vnde vltimò maximè oportet expendere verba,
ZZ 2 per

ris privilegii, etiam si illam non exprimat. Sed contra hoc est, quia ad summum hoc procedit in Conciliis generalibus, Concilium autem Lat. sub Alex. cui privilegium illud repugnabat, generale non fuit. Quod si dicatur equiparari in hoc generalibus per assistentiam Papae, & multitudinem Episcoporum, qui illi interfuerunt: haec profecto nimia ampliatio est illius regulae. Eo vel maxime quod nec de legibus Conciliorum generalium est solidum illud principium, quando illae leges non habent expressam clausulam repugnantem privilegii, ut supra visum est, & specialiter dictum est de decretis Concilii Trid. Unde aliter respondet supra Felin. cum Innoc. ibi non reprobari privilegium, tantum quia non faciebat mentionem legis Concilii, sed ratione materiae, quia videbatur esse parum consentanea bonis religionum moribus. Unde cum esset etiam contra ius, & illius derogationem non contineret, suspitionem surreptionis generabat, & nihilominus non tamquam inualidum, aut surreptitium reiectum est, sed à Pontifice fuit reuocatum tanquam minus conueniens. Et ita potest ille textus potius in contrarium, & pro nostra sententia induci.

Felin. Innoc.

8. Ex quibus consequenter sequitur, privilegium concessum contra prius privilegium insertum in corpore iuris, praevalere contra illud, etiam si speciale mentionem illius non faciat, dummodo in privilegio prioris non sit specialis clausula resistens contrariis privilegii. Hoc corollarium est contra aliud Panormitani, & sequitur ex eodem fundamento, quia de privilegio inserto in iure communi idem fertur iudicium quoad scientiam, vel ignorantiam, quod de ipso iure communi, ut ipse Panorm. assumit, & tradunt Hostien. & Ioan. Andr. in cap. ex parte. 1. de decim. ergo regulae datur de iure communi procedit etiam de privilegii in ipso insertis. Sicut ergo praesumitur Princeps concedere privilegium ex certa scientia contra ius commune, ita etiam debet praesumi de privilegio iuri communi inserto. Et ita sentiunt communiter iuris canonici interpretes in dicto cap. 1. de rescript. & sumitur ex Glossa in cap. ut circa, de elect. in 6. verb. corporali, & Domin. ibi, & aliis relatis à Felino in dicto cap. 1. n. 11. & 12. Qui omnes docent, contrarium esse dicendum de privilegio particulari extra ius commune existentem contra illud non praevalere privilegium posterius, nisi clausulam, Non obstante, vel similem derogantem contineat, ex eodem fundamento cum proportionem applicato, quia tale privilegium nullo modo pertinet ad commune ius, sed vel ad factum, vel ad ius priuatum, quod Princeps facile ignorare potest, iuxta cap. 1. de constit. in 6. & ideo non censetur Princeps habuisse voluntatem derogandi illi, quando id sufficienter non declarat. Et eadem ratione idem dicendum est de iure acquisito tertij, quia etiam praedictum illud ad factum pertinet, quod Princeps ignorat, & ideo non praesumitur, velle illud, nisi expressè declarat, & ideo privilegium non operabitur cum tali praedictio. Limitandum tamen est, nisi materia privilegij talis sit, ut intrinsecè secum afferat praedictio huiusmodi; tunc enim non habet locum praesumptio ignorantiae, ut constat. Tamen in eo casu limitandum est privilegium, ut noceat quam minimum fieri possit. Quae doctrina sumitur ex cap. super eo, de offic. deleg. adiuncta Glossa ibi, verb. intentionis, cum his, quae ibi notantur à Doctoribus, & ab Abb. in c. penult. de cler. non resid. Felin. in d. c. cum nonnulli, in regul. 2. fall. 2. in fin. & fall. 4. limit. 2. vbi plures alios allegat, & infra tractat de interpret. privilegij aliquid addem.

Panorm. Hostien. Ioan. Andr.

Cap. 1. de rescript. Glossa.

Ca. super eo. Glossa. Abbas. Felin.

CA P V T XV. De forma privilegij, quod vocatur ad instar.

Quae hactenus diximus de forma privilegij, communia ferè sunt omnibus privilegij, nunc verò explicandae sunt nonnullae speciales formae concessae

di privilegia, & in primis occurrit illa, à qua solet aliud privilegium ad instar appellari. Quia nimirum unum privilegium per similitudinem, vel æquiparationem ad aliud, alicui prius datum, alteri conceditur. Unde ut clarum supponimus esse possibilem hanc privilegij formam, tum quia non solum res, sed etiam nomina sumuntur ex l. omnia. 3. C. de Episcop. & cler. tum etiam quia per se videtur res manifesta. Nam (ut diximus) de ratione privilegij tantum est, ut Princeps sufficienter declarat voluntatem suam, potest autem illam declarare, vel specialiter omnia explicando, vel uno verbo generali cum relatione ad aliud, in quo omnia distinctè continentur. Nam & ad præceptum, & ad testamentum, vel donationem, imò & ad ipsam sacramentalem confessionem potest sufficere hic relationis modus, ut si poenitens uno verbo se accuset de omnibus, quae cum sacerdotem extra confessionem communicavit. Et hoc etiam confirmat usus, ut patet ex cap. 2. de priuili. in 6. vbi licet non ponatur expressè particula ad instar, ponitur æquivalenter per particulam talibus, & per particulam sicut illi; simile exemplum est in l. ad similitudinem, C. de advocat. diversor. iudicior. & in aliis, quae Mandos. refert tractatu de privileg. ad inst. q. 3.

Inquirunt autem Iurisperiti, quid significet vox illa ad instar; nam quidam volunt significare idem, quo ad similitudinem, alij ad æqualitatem, alij dicunt, utriusque habere significationem, vel etiam plures, ut latè expedit Horat. Mandos. supra q. 1. Omnis tamen aliis verbis illius vocis, existimo in praesenti materia idem esse privilegium ad instar alterius, quod esse ad imitationem alterius, seu respicere illud tanquam exemplar, ad cuius imitationem fit. Quod ex citata lege, & ex communi modo concipiendi omnium satis constat. Quia verò haec imitatio exemplaris interdum est propria, interdum metaphorica, aliquando adæquata, aliquando deficiens; dicendum est, per illud instar, significari propriam, & adæquatam limitationem, ita ut mensuratum adæquetur mensurae, & nec superet illam, nec ab illa deficiat. Probatur, quia si non esset propria imitatio non esset vniuersa, sed analogica, vel æquiuoca concessio, & si non esset adæquata, esset incerta, & ambigua, & ita utroque modo esset inutilis, vel ambigua concessio. Privilegium ergo ad instar concedit omnem favorem, & gratiam formaliter contentam in suo exemplari, & in eodem sensu, in quo in exemplari continetur, & cum eadem extensione, vel restrictione, & non maiori, neque minori, quia hoc totum spectat ad propriam, & adæquatam imitationem, & est, & necessarium, ut privilegium sit utile, & certum. Et hoc sentit clarè Navar. in com. de iubeo, not. 26. num. 2. cum Bald. in l. omnia, C. de Episc. & cler. idem confirmat, & locupletat variis exemplis Mandos. supra q. 4. & in sequenti capite amplius explicabitur, & soluetur difficultas, quae hic occurrere poterat.

Primo enim de hoc privilegio quaeritur, an aucto exemplari per novas concessiones, ad instar augeatur, & è conuerso. Ut v. g. si Complutensi Academiae concessa sint privilegia ad instar Salmanticensis Academiae, an facta noua concessione privilegiorum vniuersitati Salmanticensi, intelligatur facta Complutensi, vel è contrario. Hanc quaestionem quoad priorem partem proponit Bald. in dicta l. omnia, refertque opinionem cuiusdam Guiliel. negatis, privilegium ad instar augeri ad augmentum exemplaris, quam veram esse existimo, praesens stando in vi privilegij ad instar, quia quatenus tale est, dicit respectum imitantis aliud; dicitur autem aliquid fieri ad imitationem eius, quod iam existit, seu prius factum est: non eius, quod futurum est. Et moraliter loquendo, qui concedit privilegium ad instar, de illo tantum cogitat, quod est alteri concessum, non de futuris. Confirmatur à simili ex l. in testa-

Quid significet ad instar. Horat. Mandos.

Navar. Bald. Mandos.

mentis. 2. ff. de condit. & demonst. Nam si testator iubeat fieri sibi monumentum ad instar alterius, quod est in tali loco, licet postea quod positum fuerat in exemplum, augeatur, & perficiatur, non tenebitur habere alterius vel augere quod ipse fecit, vel imitari aliud, prout auctum fuit, sed prout erat tempore conditi testamenti, quia testator de illo tantum cogitavit, ergo similiter in praesenti. Nec obstat dicta l. omnia, dicens, Omnibus privilegij, quae eadem sancta Ecclesia, vel nunc adipiscitur, vel postea merebitur. Quin potius haec verba confirmant dictam resolutionem: nam ut illud privilegium extenderetur ad futura, oportuit exprimi in lege; nam si solum diceret, Concedimus hospitali privilegia, ad instar Ecclesiae maioris, solum fuisset intelligendum de Ecclesia maiori, quoad privilegia, quae habebat, ergo ex vi particulae ad instar, non potest fieri illa extensio, nisi exprimat, vel saltem declaretur, mentem concedentis esse, ut locus privilegij ad instar, semper, & in omni tempore futuro sit æqualis in privilegij alteri loco: tunc enim isto aucto augebitur etiam ille, ut seruetur æqualitas. Et hoc docuit etiam Baldus supra, & Panorm. in cap. vlt. de cleric. vel monach. nu. 5. & Mandos. q. 9. dicens esse communem omnium opinionem.

Bald. Panorm. Mandos.

Et inde à fortiori deciditur altera pars: nam licet exemplatum augeatur nouis privilegij, non idè gaudebit illis exemplar, quia sunt simpliciter diuersa, & in privilegij non habet locum extensio per æquiparationem, vel similitudinem rationis. Item exemplar non habet habitudinem ad exemplatum, licet hoc ad illud referatur, quia est illa relatio non mutua, nec etiam exemplatum est causa sui exemplaris, & nouum privilegium, quod ei additur, nullo modo datur per respectum ad exemplar; ergo non est cur redundet in ipsu exemplar. Quinimò licet in privilegio ad instar, contingat aliquando extensio ad futura, quia in eo exprimitur, vel de seruanda semper æqualitate sufficienter disponatur: hoc non potest vsu venire respectu exemplaris, nisi noua concessio illi fiat, seu declaretur, ut illa æqualis semper sit reciproca. Nam cum privilegium priori loco concessum antecesserit sine vllò respectu ad posterius, non potest mutari propter mutationem subsequens.

2. quaestium.

Bald. Panorm. Mandos. Nauarr.

Secundò quaeritur potest, an abrogato, vel quomodo libet amissu, aut destructo exemplari intelligatur reuocatum, amissum, vel destructu privilegium ad instar. Respondet, non censeri reuocatum. Ita docet Bald. supra cum eodem Guiliel. Panorm. nu. 6. & Mandos. q. 6. & Nauar. supra n. 8. Et ratio est clara, quia privilegium ad instar in re ipsa est distinctum à suo exemplari, & non est correlatiuū eius, neque ab illo pendet in conferenti, quia verba privilegij absoluta sunt, ut supponimus, & ex vi particulae ad instar, non sequitur talis dependentia. Imò in rigore loquendo, privilegium, quod ponitur in exemplum, non est propria, & per se causa alterius, sed ponitur tantum ad determinandam significationem generalium verborum, quibus privilegium ad instar conceditur: facta autem illa determinatione, & cognita qualitate, & modo privilegij sic concessi, nulla ratio dependentiae inter illa privilegia relinquatur; & quamvis demus, illam esse propriam causalitatem exemplarem, hac non est talis, ut ab existentia exemplaris pendeat exemplatum, postquam factum est: sic enim videmus multas res, vel aedificia fieri instar aliorum, quae postea manent, licet exemplaria destructantur. Igitur destructo loco, ad cuius instar alius privilegium accepit, durat privilegium concessum posteriori loco, etiam si in priori destructum sit. Multo magis reuocato privilegio ad instar, non reuocatur aliud, ad cuius instar concessum fuerat, quia est omnino prius, & absolutu, atque independens à posteriori. Et ex hoc principio infert Panorm. supra, quando conceditur privilegium ad instar alicuius iuris, vel po-

testatis, licet postea restringatur exemplar, non propterea restringi privilegium ad instar. Exemplum ponit in Clement. dudum, de sepul. vbi declaratur, privilegium absoluenti concessum mendicantibus, legitime praesentatis, seu approbatis ab Episcopis extendi ad omnes casus, praeterquam ad eos, qui referuntur à iure, respectu parochorum. Ait enim, quod licet postea Episcopi casus referuerit parochis sibi subiectis, nihilominus privilegium religionum non restringatur, quia est concessum ad instar illius potestatis, quam habebant Curati eo tempore, quo privilegium fuit concessum. Quae sententia satis communis est, & fortasse vera, ut latè profecquitur Emman. Roder. tom. 1. regular. quaest. q. 6. 1. ar. 2. & de illa suo loco dicemus. Nam propria ratio (ut opinor) non ex tempore concessiois, sed ex illa particula, à iure, sumenda est: reservatio enim particularis Episcopi non est à iure, & idè non oblatum, etiam si antea esset, & ita non rectè ibi accommodatur praesens resolutio ex ratione privilegij ad instar.

Emm. Rod.

Sed quid, si contingat concedi privilegium ad instar, & postea nullum inueniri privilegium in loco, aut persona, vel corpore, ad cuius instar alteri est privilegium concessum. Respondet, tale privilegium ad instar ex vi illius generalis clausulae nihil operari, neque esse validum, si in eo nihil aliud exprimitur, & exemplum non inuenitur. Haec est communis sententia Doctorum, quos statim referam, & ratio est euidens, quia illa concessio generalis manet incerta, & non potest ad particularia determinari: ergo est inutilis, quia actiones morales, & humanae sunt circa particularia.

1. quaestium cum resson. sione.

Et confirmatur à simili ex l. si sic legatum. 7. §. si mihi. ff. de legat. 1. ibi, Si quantitas non sit adiecta, euidenti ratione nihil debetur, quia non apparet, quantum fuerit legatum. Dices: tunc prudenti arbitrio determinari poterit modus, & quantitas, vel qualitas privilegij, considerata conditione materiae, & personarum: & coniectate mente concedentis: sic enim in d. l. in testamento, dicitur, si testator iusserit, sibi monumentum fieri instar alterius existentis in tali loco, & ibi nullum monumentum inuentum fuerit, non obligari heredem ad faciendum monumentum simile alteri, obligari tamen ad faciendum monumentum decens, iuxta vires hereditatis, & conditiones defuncti. Respondetur in praesenti ad eum, qui privilegium concessit, quia ad illum spectat, & non ad alium, quod non habet locum in testamento, qui post mortem non potest mentem suam interpretari: aucto autem privilegij semper id potest, quia licet postea mutentur, semper eadem cathedra perseverat, quia sedes non moritur. Item in casu illius legis constabat satis de voluntate illius testatoris, quoad legati substantiam, determinatio verò, quoad modum non fuit ita dependens ab exemplari, ex mente testatoris, ut illa deficiente, fuerit omittenda principalis voluntas, quia nec illa posita fuit, ut necessaria conditio, nec est vlla coniectura ad id praesumendum iuxta ea, quae in simili latè dixi, libr. 4. de vot. cap. 7. & 8. At verò in praesenti materia substantia privilegij ad instar tantum generaliter concessi omnino pendet ab illo exemplari, seu ex termino, ad quem fit relatio, & idè non potest determinari per priuatum arbitrium, sed potestatem concedentis requirit.

l. in testamento.

Dixi autem, hoc esse intelligendum, quando privilegium ad instar tantum generatim loquitur, non declarando species fauorum, vel gratiarum, quia si illae exprimentur specificè cum relatione ad aliud, v. g. dicendo, concedimus vniuersitati Conimbriensis tale, & tale privilegium, sicut Salmanticensis eis fruitur: in eo casu licet exemplar non subsistat, seu licet Academia Salmanticensis talia privilegia non habeat, nihilominus privilegium illud ad instar erit validum, & habebit effectum specificum in eo

7.

declaratum, illa verò clausula *sicut*, &c. nihil operabitur, sed valebunt talia privilegia prout de iure valere possunt, vel prout absolute sonant, vel prout solent familia intelligi, ac servari. Quæ sententia sumitur ex capite *Abbate*, de verborum significatione, ubi privilegium sub hac forma concessum, *Concedimus vobis hanc facultatem, vel hoc ius eligendi, &c. secundum antiqui temporis morem*, non conditionale, sed absolute esse dicitur, ac proinde subsistere, licet de illo antiquo more non constet, quando de specie favoris, & privilegij constat. Et hæc est ratio à priori huius resolutionis, quia illa particula *relativa ad instar, vel sicut*, aut alia æquivalens, non est conditionalis, sed exemplificativa (vt sic dicam) seu demonstrativa, vt iura civilia loquuntur: & ideo non subsistente exemplari valet privilegium, quia nec determinatio privilegij pendet ex exemplari, quia (vt supponitur) factis definita, & specifica est concessio, nec etiam voluntas concedentis pendet ex illo exemplo, quia non est conditionata, sed absoluta, & dispositiva, solumque videtur additum illud exemplum ad maiorem explanationem, vel de noua videatur concessio. Atque ita sentit Glossa vlt. in cap. *quoniam Abbas*, de offic. deleg. quam Bart. sequitur in Extrauag. *ad reprimendum*, verb. *prout*, & in leg. *admonendi*, ff. de iur. iur. & in leg. *enim qui*, §. *Iulianus*, ff. de constit. pecun. & aliis locis, quos cum aliis auctoribus refert, & sequitur Felin. in dicto cap. *quoniam Abbas*, num. 11. & Mandos. supra, quæst. 5. qui variis exemplis hoc confirmant, & exornant, quæ ibi videri possunt. Addit verò Felin. cum Bald. supra, non solum valere tunc privilegium, verum etiam quodammodo magis esse absolutum, quando exemplar non comparet, quam si inueniretur, quia si inueniatur, debet secundum illud limitari ex vi illius relationis ad instar; si tamen non inuenitur, tunc absolute accipitur, ac si non essent verba illa apposita. Quod non debet videri absurdum: nam etiam posset privilegium ad instar amplari iuxta exemplar, si inueniretur, & sine illo non poterit, & ita æqua est conditio ex vtraque parte. Non defuerunt tamen auctores, sentientes in eo casu privilegium nihil operari, quos supra refert Mandos. Sed non video fundamentum vrgens, & ideo illos omitto.

Glossa in c. quoniam Abbas. Bart.

Felin. Mandos.

Bald.

8. An privilegium ad instar possit valere contra eum, ad cuius instar concessum est. Veruntamen generalis questio infra tractanda est, an privilegiatus gaudere possit suo privilegio contra pariter privilegiatum, ubi regulam illam, vel negantem, vel affirmantem explicabimus. Nunc ergo solum dicimus, privilegiatum ad instar computandum esse, tanquam æquè privilegiatum cum suo exemplari, ad cuius instar privilegium accepit, quantum ad ea, quæ ex simili privilegio illi competunt, quia, vt dixi, illa privilegia æqualia sunt, & tam exemplatum, quam exemplar simpliciter, ac per se conceditur. Poterit ergo posterior privilegiarius suo privilegio vti contra priorem in his, & eo modo, quo privilegiatus gaudet privilegio contra pariter privilegiatum, non verò in aliis: quæ verò illa sunt, inferius dicemus, tractando de effectibus privilegij.

9. Aliud questum circa eum.

Tandem occurrit hoc loco interrogare, an hoc privilegium ad instar sufficienter censetur concedi per talem verborum formam, *Concedimus tibi dignitatem, vel cathedram, aut rem similem, prout tuus prædecessor illam habuit*. Interdum enim, vt in facti contingencia in hac vniuersitate vidimus, prædecessor habuit cathedram cum iure ordinario, adiuncto privilegio, & successor concessa fuit sub prædicta verborum forma: ideoque merito dubitatum fuit, an illa verba continent in eo casu privilegium ad instar, nec ne. Quibusdam placet pars negans, quia illa verba limitanda

sunt ad ea, quæ antecessori competebant iure ordinario, & non sunt extendenda ad ea, quæ habebat ex privilegio personali, quod cum persona fuit extinctum. Ita sentit Barbof. in l. *quia tale*, ff. solut. matrim. num. 1. & citat Gloss. in *Liberes in omne*, 37. ff. de acquir. hæred. & ibi Angel. Roman. & Iason in lib. 1. consilior. consil. 20. Et probat, quia hæres, licet repræsentet personam defuncti, & succedat in omnia iura eius, nihilominus non succedit in personalibus privilegiis: nam hæc cum persona extinguuntur, vt ex superioribus constat; ergo similiter quando conceditur alicui cathedra, vel dignitas, cum omnibus, quæ prædecessor habebat, non intelliguntur concessa, quæ habebat ex personali privilegio, & extraordinario iure. Atque ita verba illa non habent vim privilegij ad instar. Et ad hoc confirmandum multa adducit Barbof. ex variis legibus, & doctrinis earundem interpretum, quas non directè, sed per æquiparationem inducit. Ex quibus tandem concludit, necessarium esse, vt exprimat in concessione, vt succedat quis in his, quæ competebant prædecessori ex privilegio personali, & tunc ait, ad successorem pertinere, quæ antecessori ex privilegio competebant, non ex persona eius, sed ex noua concessione. Et ad hoc allegat *l. stipulatio ista*, §. *sed si quis*, ff. de verbor. oblig. l. *repeti*, in princip. ff. quibus modis vsufruct. amittatur.

Barbof. Gloss. Angel. Roman. Iason.

Veruntamen ex hac vltima assertione, quæ verissima est, & clarissima, enervantur omnia, quæ ad probationem prioris resolutionis afferuntur. Aliud enim est loqui de translatione omnium iurium, quæ vel naturali, & ordinaria successione, vel per legatum, vel aliam donationem priuatam fit; aliud verò est loqui de concessione facta à Principe. Nam de priori modo translationis loquendo, manifestum est, clausulam vniuersalem non extendi ad privilegia personalia, & successione iure ordinario, vel ex propria voluntate possidentis factam, non comprehendere privilegia personalia, quia nec est in potestate possidentis illa transferre, nec in illis potest esse propria successio, cum per mortem habentis extinguatur. Et ad hoc genus translationis, vel successions spectant omnia, quæ pro exemplis, & similibus adducuntur. Tale enim est illud de successione hæredis in omnia iura defuncti. Item illud de dispensatione, vt vnus succedat in omni iure alterius, quæ non intelligitur de his, quæ habebat iure extraordinario. Quæ ideo vera sunt, quia dispositio loquens per verbum succedendi, eo ipso limitatur ad iura, in quibus succedi potest, & similiter dispositio constituens ius ordinarium succedendi in aliquo munere intelligitur de tali munere secundum omnia, quæ iure ordinario illi competunt, qua ratione Capitulum succedens Episcopo, sede vacante, non succedit in his, quæ illi competunt ex delegatione, iuxta cap. *verum*, de foro competent. & tradit Panormitanus in cap. *cum olim*, circa finem, de maioritat. & obediend. At verò in casu, quem tractamus, termini sunt longe diuersi. Quia non agitur de successione, sed de noua concessione, non priuata voluntate facta, sed Principis, qui potuit tale privilegium concedere antecessori, & potest illud in successore continuare, si velit, in quo omnes convenimus, & solum inquirimus, an per illa verba, *Concedimus tibi munus, vel cathedram sicut antecessor tuus illam habebat*, censetur concedi privilegium antecessoris, vel (quod perinde est) aliud ad instar illius. Et quoad hoc nihil planè videntur probare illa exempla, nec generalia principia in aliis terminis loquentia. Nec etiam ostensum est, cur illa verba sint restringenda ad sola iura ordinaria talis muneris, & non comprehendant etiam illa, quæ ex particulari privilegio antecessori data sunt, cum supponamus vtraque pen-

10.

verum. Panorm. cum olim.

dere à voluntate eiusdem Principis concedentis, & vtraque possint commodè sub illis verbis comprehendere, & alioqui regula generalis sit, beneficia Principis late esse interpretanda.

11. Oppugnatur regula Barbof. Iason.

Quapropter mihi non placet regula illa generalis, & absoluta, quam Barbof. ponit, & in casu supra commemorato contrarium in praxi censui, duplici adhibita consideratione, quam nunc etiam propono, & pro regula habendam censeo. Primò enim circa verba concessionis, per quæ non solum res, seu munus conceditur, sed expressè additur, *prout antecessor id habuit, seu cum omnibus iuribus, quæ prædecessor habuit*, considerandum est, an talis forma verborum sit ordinaria in omni prouisione talis muneris, vel cathedre, &c. quoties ex gratia Principis donatur, ita vt semper in illa addatur illa æquiparatio ad antecessorem, quocumque modo munus illud habuerit, id est, siue cum privilegio, siue absque illo, vel potius illud additum, *prout*, &c. sit extraordinarium, & speciale. Nam in priori casu procedit prior sententia, tunc non censeri concedi per illa verba specialia privilegia, propter fundamenta dictæ sententiæ, addendo, tunc nullum esse verbum in rigore significans privilegij concessionem, cum per illa eadem verba significari soleat prouiso rei cum iure suo ordinario, vt communiter esse solet in prædecessoribus. At verò, quando forma concessionis specialis est, & extraordinaria, magna præsumptio est, continere privilegium ad instar, & illud additum, *prout*, &c. positum esse propter privilegium antecessoris, quod voluit Princeps etiam successor concedere, non iure successione, sed gratia æquiparationis, quam ipse Princeps facere voluit. Ratio est, quia tunc cessant omnes præsumptiones contrariæ sententiæ, cum illa non sit successio, nec ordinaria dispositio: & aliunde accrescit magna ratio credendi, illa verba non fuisse addita superflue, & sine villo effectu: nullum autem habent, si ad privilegium prædecessoris non referantur; ergo non propter aliam causam posita sunt.

12.

Augerebitur autem maximè hæc coniectura, si addatur secunda de qualitate privilegij. Nam si non contineat præiudicium tertij, sed fauorem Principis, tunc maximè cauendum est, ne verba privilegij inania reddantur. Quando enim privilegium fuerit odiosum, & aliis præiudicium afferens, vel bono communi, tunc maior est licentia restringendi verba, etiam si ex parte non habeant effectum propter aliquam conditionem subintellectam, & non impletam, vt quòd voluerit Princeps concedere omnia iura ordinaria, & extraordinaria, quæ aliis non præiudicant. At verò quando privilegium est simpliciter fauorabile, & potest habere iustam causam, & rationem, dici non potest, illa verba esse addita sine villo effectu, vel intentione Principis, & ideo sicut extraordinaria sunt, ita etiam aliquid vltra ordinarium concedunt, quod esse non potest, nisi æquiparatio in privilegio cum antecessore fiat; ergo hoc concedunt, & hoc est privilegium ad instar.

CAPVT XVI.

De communicatione privilegiorum, & eorum collatione cum privilegiis, ad instar.

1.

Emm. Rod.

Alia forma concedendi privilegium esse solet per communicationem privilegij alteri prius concessi, quæ est valde vltata præsertim in privilegiis religionum, vt constat ex compendiis eorum, & ex his, quæ late refert Emm. Roder. 1. tom. q. 5. per totam. Circa quam formam concessionis in primis clarum est, efficaciam eius in hoc consistere, quòd

ius vni concessum per aliquod privilegium, alteri etià conceditur per quandam extensionem, vel certè per quãdam multiplicationem talis privilegij: vt nomine communicationis significari videtur. Ad intelligendum autem, qualis, & quanta sit hæc communicatio, verba indulti attentè pensanda sunt, tum ex parte illius, cuius privilegium communicatur, tum ex parte eius, cui communicatur, tum denique ex parte modi, quo communicatur, & in his omnibus ferè obseruanda sunt generales regulæ de interpretatione, ampliatione, vel restrictione privilegiorum, quæ in superioribus tactæ sunt, & in sequentibus tradentur. Solet autem specialiter queri, an communicatio privilegiorum, quæ religionibus, aut religiosis concedi solent, intelligatur fieri de privilegiis concessis religionibus ipsi, vel de concessis etiam particularibus domibus, aut personis. Sed in hoc nihil certius dici potest, quam ponderanda esse verba communicationis. Regulare autem est, vt communicari intelligantur privilegia concessa intuitu religionis, seu totius congregationis, iuxta declarationem Leonis X. quæ refertur in supplemento Minorum. Aliqua verò sunt specialia privilegia, quæ concedunt communicationem in privilegiis etiam specialium domorum, & hæc ipsa specialia privilegia per alias generales clausulas aliis communicantur, & ita poterunt cum proportione eodem fauore gaudere, vt latius exponit Emm. Roder. 1. tom. q. 5. art. 18.

Emm. Rod.

Sed explicare oportet, an hæc concessio privilegij per communicationem eadem sit cum concessione privilegij ad instar, solòque nomine differant, vel si maiorem habent differentiam, quæ illa sit. Aliqui enim hanc differentiam constituunt, quòd per privilegium ad instar non idem, sed distinctum privilegium conceditur, licet simile: nam ipsa similitudo, & relatio, quam importat particula *ad instar*, hæc distinctionem requirit, vt constat etiam ex Dialectica. At verò per communicationem non aliud, sed idem privilegium conceditur ei, cui communicatur. Nam communicatio privilegij non est eius multiplicatio, sed extensio, & quasi applicatio eiusdem privilegij ad plura subiecta.

Mandos.

Hanc differentiam late tractat Mandos. dicto tract. de privilegiis ad instar. qu. 2. & illam non probat, ac meritò, modus quo rem explicat, mihi non placet, quia identitatem privilegij ponit in vtroque extremorum, & negat similitudinem inter privilegia, licet illam ponat inter privilegiata. In primis ergo ait, per communicationem idem privilegium communicari, quia vis verbi communicandi hoc requirit. Et quia tenor concessionis per communicationem est hic, *Concedimus Minoribus, v. g. communicationem privilegiorum, quæ habent prædicatores*, in qua forma relatiuum *quæ*, refert substantiam, non accidentia. Item quia leges, quæ communicationem privilegiorum concedunt, plerumque per relatiuum identitatis illa concedunt, vt ibi late refert. Addit verò, idem esse in privilegio ad instar, & hoc quidem tollere similitudinem privilegiorum inter se, quia idè non est simile sibi, nihilominus tamen res privilegiatas fieri similes inter se, quia subiecta eandem qualitatem habentia similia sunt. Vnde concludit illam identitatem nihil obitare, quominus privilegium communicatum sit privilegium ad instar, quia illud relatiuum *ad instar*, non dicit similitudinem inter privilegia, sed inter privilegiata.

Sed hoc nec in iure est necessarium, nec per analogiam ad Philosophiam sustineri potest. Interrogare enim, quo sensu dicat in vniuersitate privilegiorum, idem privilegium præstare in vno communicari alteri: aut enim loquitur de identitate specifica, vel numerica. De numerica dici non potest, tum quia idem numero privilegium non potest simul esse in diuersis subiectis, & æquè primò

4.

in

in singulis, privilegium autem communicatum tam proprie, & per se conuenit ei, cui communicatur, ac prius erat in altero, sicut dictum est de Privilegio ad instar. Tum etiam, quia tale privilegium durat in eo, cui communicatur, etiam si in altero, in quo prius erat, amittatur, ut statim dicemus. Tum denique quia argumenta, quae pro hac identitate fiunt, ad summum probant specificam identitatem. Si autem de hac tantum sit sermo, cum illa identitate sit perfecta similitudo, non solum inter privilegiatos, sed etiam inter privilegia ipsa, ut constat de quacunque identitate specifica inter qualitates, & ratione earum inter qualia, quatenus talia sunt. Ergo immerito dicit illi Auctor, per communicationem, & per privilegium ad instar, concedi eadem privilegia, non autem similia; nam quae illo modo sunt eadem, etiam similia sunt: sicut ergo privilegium ad instar non excludit identitatem, ita non excludit similitudinem.

5. Particula, ad instar, semper refertur privilegio ipsa inter se, & non tantum personas privilegiatas.

6. Privilegium ad instar, dicitur similitudinem non perfectam, sed ad imitationem: communicationem autem privilegij dicitur exactam, sicut aliqui.

Bald.

7. Oppugnantur praedicti modus distinctionis.

Neque est verum, particulam ad instar, non semper referre privilegia inter se, sed tantum personas privilegiatas: nam potius privilegium ad instar dicitur tale, propter habitudinem ad aliud privilegium, quod imitatur: ergo talia privilegia etiam sunt numero distincta, & unum est quasi exemplar alterius, & hoc est ad instar illius, ut ex supra dictis patet. Nec potest intelligi, quomodo privilegium detur nisi ad instar alterius rei, vel personae, nisi illa sumatur formaliter, ut affecta tali privilegio, ut in l. omnia. C. de sacros. Eccles. cum hospitalibus conceduntur privilegia ad instar Ecclesiae primariae, sine dubio intelligitur supponi Ecclesiam ut talibus privilegiis affecta, & ita non solum hospitali fieri simile Ecclesiae, sed etiam privilegium hospitalis effici simile privilegio Ecclesiae, imò non aliter subiectum sit simile alteri, nisi efficiendo in eo formam, quae sit similis formae alterius. Per haec ergo nulla differentia inter haec privilegia explicatur.

Potest verò ulterius addi privilegium ad instar dicere similitudinem, non tamè imitationem, & exactam, sed per quandam imitationem, communicationem autem privilegij dicere integram, & totalem concessionem privilegij, & idem dici potius identitatem, quam similitudinem, potestque haec differentia confirmari ex quadam formula concedendi hanc communicationem, quam specialiter inuenio in quadam Bulla Pij V. Societati nostrae concessa, cuius verba sunt, Possim liberè & licite vis, frui, potiri, & gaudere (scilicet, privilegiis aliarum religionum) in omnibus, & per omnia, non solum ad illorum instar, sed pariformiter, & aequè principaliter. Absque ulla prorsus differentia, prouideat si Societati, & c. nominatim, & specialiter, ac generaliter concessa fuissent. Quae verba supponunt, privilegium ad instar non esse pariforme suo exemplari, nec esse tam amplum, sicut privilegium per communicationem concessum, nec eiusdem rationis cum illo. Et confirmatur, quia privilegium communicatum est verum privilegium, privilegium autem ad instar, comparatione alterius est, quasi fictum fictione iuris. Vnde Bald. ait, ciuem ad instar, seu ex privilegio non esse legitimum, & verum ciuem, sed similitudinarium; Omnis autem similitudo (inquit) est quoddam figmentum rei, & non proprietatis ipsa. citat l. sed si accipio. ff. de iure filii.

Veruntamen hic etiam modus dicendi non placet. Primò, quia supra dictum est privilegium ad instar absolute concessum, extendi ad omnia, ad quae suum exemplar extenditur, atque adeò de se dicere imitationem perfectam, & non tantum adumbratam, vel fictam, cuius oppositum in hac differentia supponitur sine sufficienti fundamento, ut patebit, cum tamè illud efficaciter videatur probatum ratione supra facta, quòd alias incerta esset, & ferè inutilis concessio privilegij ad instar absolute, & sine alia explanatione. Quòd si dicatur, privilegium ad instar, licet in-

terdum sit perfectum, posset interdum saluari cum imperfecta imitatione. Contra hoc est, quia illud solum habet locum, quando in privilegio explicatur. Hoc autem modo etiam communicatio potest esse imperfecta, & solum per quandam participationem. Quod si communicatio privilegij absolute facta, & sine limitatione intelligitur de adaequata communicatione totius privilegij, etiam si expressè haec adaequatio non explicetur, quia non est vlla ratio addendi limitationem, quia si haec licentia daretur, tota concessio esset incerta, & ambigua: ita etiam dicendum est de privilegio ad instar, propter eandem rationem: ergo in hoc potius aequiparantur, quam differant: nam absolute facta utraque est perfecta concessio: per additionem verò, & expressam concedentis voluntatem utraque potest limitari, & tantum ex parte, vel per imitationem imperfectam fieri.

Vnde etiam constat, non rectè adduci verba illa Pij V. ad differentiam praedictam confirmandam. Nam sicut ex illis verbis videtur colligi, privilegium ad instar posse esse inaequale, & secundum quid, ita etià colligi poterit, communicationem privilegij non esse pariformem, neque aequè principalem, neque absque vlla differentia, nisi haec expressè declaratur in privilegio, quia cum haec particula expressè addatur, insinuat, sine illis non esse ita adaequatam communicationem. Quòd si hoc falsum est, ut videtur probatum, dicendum necessariò erit, illud non colligi ex additione illarum particularium, quia non semper adduntur propter nouum effectum, sed propter maiorem explanationem eiusdem effectus, & ad tollendam omnem tergiversationem, & umbram eludendi privilegij. Imò etiam interdum multiplicatur huiusmodi verba ad explicandum magnum affectum concedentis, ut patet de illis, Vis, frui, potiri, gaudere, & in omnibus, & per omnia. Idem autem dicendum erit de praedictis verbis, respectu privilegij ad instar, ut exposuit Mandos. dicta q. 2. num. 1. 3. ubi ipse refert alias privilegiorum formulas, quae habent, non ad instar, sed pariformiter, & miratur quomodo illa negatio cum aduersaria coniunctione ponatur, ac si illud non esset privilegium ad instar, vel ac si esse ad instar, & esse pariformiter essent opposita. In praedicta autem Bulla non legitur absolute non ad instar, sed non solum ad instar, quae verba faciliorem habet explanationem: nam quia privilegium ad instar latitudinem habere potest, & obscuritatem, vel tergiversationem, si solum ponatur, idèd ait Pontifex, concedere de privilegiis dicta non solum ad instar, sed etiam cum omni proprietate, & exaggeratione, ut magis statim declarabimus.

Quapropter tam de privilegio ad instar, quam de privilegio per communicationem distinctio aliqua praemittenda est, ut proprie, & vniuocè fiat comparatio. Primò ergo duobus modis intelligi potest privilegium esse ad instar, primò ad instar, alterius conditionis, seu proprietatis, quae in exemplari non est ex privilegio, sed ex naturali origine, vel ex antiquo, aut ordinario iure. Secundò potest privilegium esse ad instar alterius privilegij, vel privilegiati quoad ius, quod ex speciali privilegio habet. Priori modo est verum, quod in quadam confirmatione supra sumebatur, privilegij ad instar non constituitur aliquid verè tale, quale est suu exemplar, sed fictio iuris: sic enim privilegij legitimationis dici potest ad instar legitimatorij filiorum, non tamen facit verè, & realiter legitimum filium, sed fictione iuris. Et sic etiam procedit quod dicebat Bald. ciuem ex privilegio non esse legitimum, & naturalem ciuem, sed instar eius, secundum quandam similitudinariam rationem. Sicut etiam dicere solemus, privilegium nobilis non facere verè, & naturaliter nobile, sed ciuilitèr fictione iuris. Et cum eadem limitatio

Mandos.

9. Notanda de privilegio ad instar, & per communicationem.

Cal.

10. Resolutio subrepti.

11.

tatione accipiendū est quod idem ait, omnem similitudinem esse figmentum rei, & non proprietatem: est enim verum de hac similitudine legali (ut sic dicam) respectu rei naturalis; nam alioqui perfecta, & naturalis similitudo in veritate & proprietate consistit, imò si proprietates in utroque extremo legalis sit, potest similitudo esse omnino propria, & non tantum analogica, ut iam dicam. Posteriori autem modo nos haecenus loquuti sumus de privilegio ad instar, nimirum, quod datum est instar illius privilegij, seu quod idem est, ad imitationem effectuum, & proprietatum, quae in alio sunt etiam ex privilegio: nam hoc modo loquuntur iura de privilegio ad instar, & hic est communis vsus talis vocis: nam prius non solet vocari privilegium ad instar, sed directum, & (ut ita dicam) primarium, licet effectus eius possit dici esse ad instar alterius effectus naturalis, secundum analogiam, & fictionem iuris. Hoc ergo privilegium ad instar non est fictum, sed verum, nec inducit aliquid per iuris fictionem, sed verè, & proprie concedit, quicquid aliud privilegium, quod est veluti exemplar suum, concedit, & ita inducit similitudinem in privilegiis omnia ad propriam, & absque aliquo figmento.

Iuxta hanc ergo distinctionem dicendum est, privilegij proprie dictum ad instar, utique alterius proprii privilegij, non distingui à propria communicatione privilegij, & hoc rectè probari rationibus factis. Privilegium autem vocatum ad instar, propter solam imitationem alterius iuris ordinarij, & quasi conaturalis fundati in proprietate originaria, seu naturali, illud merito distingui à privilegio per communicationem, quia ibi non fit re vera communicatio privilegij, sed conceditur per privilegium, quod alteri conuenit sine illo, vel si conuenit ex privilegio, illud est iam factum quasi conaturaliter propter antiquitatem originis, ut in nobilitate originaria, vel in iure ciuitatis ex antiquo domicilio, & similibus. Et fortasse Pius V. in praedicta Bulla, quae incipit, Dum indefessa, idem tam accuratè declarauit incipit, communicationem privilegiorum ordinum Mendicantium factam Societati, non esse tantum ad instar, quia in illa declarauerat, religionem Societatis Iesu mendicantem esse, & idèd ne quis putaret, esse mendicantem solum ex privilegio, & fictione iuris, & idèd concedi illi mendicantium privilegia, solum ad instar verarum mendicantium religionum, idèd expressit concedere de talia privilegia Societati pariformiter, & aequè principaliter, absque vlla profus differentia, quia nimirum inter verum, & fictum fictione iuris, semper relinquuntur aliqua differentia; Societas autem non fictione iuris, sed verè religio mendicans est, & idèd aequè principaliter, & sine vlla differentia illi communicantur privilegia.

Denique oportet alteram distinctionem adhibere ex parte communicationis privilegiorum, duobus enim modis fieri contingit. Primò, ut privilegium vni tantum per se, & propter se concedatur, ab illo autem quasi redundet, & deriuatur ad alios propter connectionem, quam habent cum illo primo, ita ut non in propriis personis censetur illis concessum privilegium, sed in alio. Sic privilegia religionis alicuius interdum communicantur familiaribus, non ratione sui, sed ratione religionis, à qua omnino pendunt in florum vsu, & fructu. Secundò, privilegium vni corpori, vel personae concessum, communicatur alteri proprie, & aequaliter, ita ut ex propria persona illo uti possit, non minus, quam prior poterat, vel quam ipsa posset, si primò, & per se fuisset communicatum ei privilegium. Et hoc modo communicatio privilegiorum ordinariè fit inter religiones per indulta Pontificum, ut constat in Societate, & Bulla citata, & ex alia Gregor. XIII. Ascendente Domino, & idem est in aliis religionibus, ut constat ex compendijs verb. com-

12. munitio, & refert latè Emman. Roder. 1. tom. qu. 55. Em. Roder. praesertim art. 2. i. cum Cordub. in addit. ad Compend. Corduba. verb. communicatio, in fine.

Privilegium ergo communicatum priori modo alicui tanquam accessorio, ratione principalis, non potest dici privilegium ad instar proprie sumptum, ut de illo in superiori puncto loquuti sumus: quia non est ibi concessio vnius privilegij ad instar alterius, sed est extensio quadam eiusdem privilegij. Vnde ibi locum habet ratio tacta supra, quod ibi non est privilegiorum similitudo, nec relatio, aut aequiparatio vnius ad aliud, sed est idem privilegium non tantum specie, sed etiam numero, quod vni primo, & alteri ratione illius primi communicatur. Vnde fit etiam, ut inter ea duo membra, quae illo privilegio gaudent, non sit aequalitas: nam semper accessorium pendet à principali, & si principale illud renunciet, vel alio modo illud amittat, consequenter illud etiam perdet accessorium. Ut si religio amittat privilegium consequenter donati, vel, & seruitutes intra domos viuentes illorum fructu priuantur, non verò de contrariatione licet privilegium perdatur quoad accessorium, seu familiares, non amittetur quoad religionem, quia accessorium sequitur principale, & ab eo pendet, non è contratio. Et eadem ratione licet illi, quibus secundariò communicatur privilegium, illo gaudeant, & uti possint contra alios; non verò contra illum, ratione cuius illud participat, ne quod in fauorem ipsorum recipiunt, in eorum grauationem & odium conuertatur, ut rectè docet Corduba, & Emman. Roder. supra loquentes de privilegijs religionum, quatenus seruitutibus communicantur. Et generalitèr idem docet Panorm. in cap. ex parte, 1. 5. de for. compet. num. 1. 4. dicens, qui privilegio utitur iure alterius, non posse illo uti contra eum, ratione cuius illo gaudet, quod etiam affirmat Bart. in l. donaciones, 26. C. de donat. inter vir. & vxor. ex l. si iudex. 1. 4. ff. de minor. quae non in propriis terminis, sed per quandam particularem rationem induci potest. Denique in hoc quodammodo aequiparatur privilegium sic communicatum privilegio ad instar, improprie dicto propter imitationem impropriam, quam facit per fictionem iuris: sic enim hoc privilegium dum extenditur ad familiares religionis, v. g. aestimare illos videtur, tanquam religiosos fictione iuris, vel per quandam habitudinem, & analogiam.

Corduba. Em. Roder. Panorm.

Bart.

Diceo verò aliqui, ergo privilegia concessa religioni, ut sic, quatenus communicantur singulis religionis dimissim ac personaliter, erunt privilegia per communicationem, non per directam concessionem, quia non ratione sui, sed ratione totius corporis singula membra religiosa illis privilegijs gaudent, & in eis à corpore dependent: nam si corpus religionis illis priuetur, vel illa renunciet, vel amittat, omnes & singuli religiosi illis carebunt: non verò è contrario. Religio etiam uti poterit tali privilegio contra suum religiosum, non tamen è contratio: ergo est illud privilegium per communicationem imperfectam, & similitudinariam, etiam respectu religiosorum: consequens autem videtur absurdum, & alienum à modo loquendi omnium de huiusmodi privilegijs.

13. Illatio contra dicta.

Respondeo, talia privilegia respectu religiosorum, non esse per communicationem proprie loquendo, sed per concessionem primariam, & directam. Quia quando privilegia religionis talia sunt, ut pro singulis religiosi, & ad personalem vsum conferantur, primò, ac per se conceduntur ipsis personis religiosi: nā licet videantur concedi singulis ratione totius, etiam conceduntur corpori mediatis membris secundam diuersa genera causarum. Nam si respiciamus rationem motiuam, illa videtur esse fauor religionis, & hoc modo conceditur membris propter totum: tamen si spectemus immediatum subiectum, cui fit fauor

14. Responso.

fauor priuilegij, illud est vnaqueq; persona religiosa, nec conceditur corpori, nisi quatenus omnibus, & singulis membris datur, quia actiones, vel effectus, propter quos datur priuilegium, ad singulos spectant, non ad corpus, vt tale est, vt supponimus. Et in hoc est magna differentia inter ipsos religiosos, & alios, qui quasi extrinsecè adherent religioni. Et ideo etiam non potest dici tale priuilegium secundum hunc respectum, esse ad instar, aut secundum fictionem aliquam, neque secundum propriam dependentiam, nisi fortasse quatenus partes pendent aliquo modo à toto, & è contrario. Dixi autem respectu religiosorum, vtique iam professorum, quia respectu nouitiorum dici potest hæc communicatio secundum aliquam fictionem, & extensionem, & ideo vt talia priuilegia conueniant religiosis non est necessaria specialis expressio, aut declaratio, sed satis est, quod religioni concedantur; vt verò complectantur nouitios, necessaria erit expressa verborum forma, & ita obseruat vsus, & multò magis est necessaria, vt ad familiares extendatur. Vnde etiam in his solent requiri speciales conditiones, vt v.g. quòd actu seruiant, intra monasteria habeant, &c. in religiosis autem sola Professio sufficit, vt notari potest in Trident. sess. 24. cap. 1. de reformat.

Conc. Trid.
15.
Quoniam sit proprium priuilegium per communicationem simpliciter idem qui iure non differens à priuilegio ad instar, proprio supro.

16.
Proprietates supra declarata in priuilegio ad instar, loci habent in priuilegiis communicatis absolute per se modo.

At verò priuilegium, quod vni prius cõcessum est, & postea communicatur alteri in propria persona, ita vt fiat illius proprium, non minùs, quàm si tali persona, vel rei fuisset primariò concessum: illud est proprium priuilegium per communicationem simpliciter, & in re nihil differt à priuilegio ad instar, proprie sumpto, quale hæc postea explicatum est. Ita tandem concludit Mandos. supra, & idem sentiunt Cordu. & Emman. Roder. licet in terminis questionè non tractent. Et probabitur faciliè, declarando vim, & efficaciam huius communicationis. Primò enim hæc communicatio est veluti concessio noui priuilegij, quia illi, cui priuilegium comunicatur, nouum priuilegium conceditur, quod antea non habebat, & licet antea illud priuilegium in specie esset in alio, non tamen erat in tali re, vel persona, ergo quoad hæc indiuiduationem, vt sic dicam, quasi de nouo fit. Vnde communicatio illa etiã dici potest multiplicatio numerica eiusdem priuilegij, vt supra declaratum est. Deinde cum dicitur, hoc priuilegium comunicari, nihil aliud per hoc significatur, nisi quòd priuilegium, vt receptum in eo, cui communicatur, sit eiusdem rationis cum illo, quod communicatur: hoc autem ideo est, quia fit ad instar, & similitudinem illius; est ergo illud priuilegium ad instar, & quod per hanc vocem significatur, quasi in actu signato per verbum communicationis significatum in actu exercitio; res autem eadem est.

Præterea (quod ad rem moralem præcipuè spectat) hinc fit, vt proprietates supra declarata in priuilegio ad instar, in priuilegiis communicatis absolute, & perfectò modo, locum habeant. Nam per communicationem hanc ita fit proprium priuilegium in eo, cui communicatur, vt mutatio in vno facta non necessaria fiat in altero, nec è conuerso, siue illa sit per modum augmenti, siue per modum diminutionis, aut corruptionis. Ratio est, quia communicatio priuilegij, seu priuilegiorum, si nihil aliud addatur, intelligitur fieri de priuilegiis concessis, vel secundum mensuram concessionis iam factæ, quia vel verbum *communicandi*, regulariter cadit super verbum de præterito, quod ad futurum, de se non extenditur, vt dicendo, *Communiamus huic hospitali priuilegia concessa tali hospitali*: vel licet non addatur verbum, *concessa*, sed simpliciter dicatur, *Tale hospital gaudet priuilegiis talis Ecclesiæ*, intelligitur de concessis, quia non sunt eo tempore priuilegia talis Ecclesiæ, nisi quæ illi concessa sunt. Et ideo vbi Princeps vult largiorem facere communicationem, addit specialia verba, quibus expressè decla-

ret, non tantum communicare priuilegia concessa, sed etiam concedenda, sicut fecit Pius V. in dicta Bulla, & similes sunt plures in compendio, verbo *communicatio*, & ita quoad hoc idem omninò sentiendum est de priuilegio per communicationem, & ad instar. Et ita sentit Mandos. dicto tract. Gloss. 1. 4. vbi ita interpretatur quandam priuilegiorum communicationem Societati factam à Pio V. in Bulla, *Æquum reputamus*, anni 1565. & ideo putat communicationem priuilegiorum Societati factam à Pio V. non extendi ad priuilegia cõcedenda, nisi per aliam communicationem qualem reflexam, seu in quantum illi communicantur priuilegia aliarum religionum, in quibus illa extensio continetur. Sed licet hoc sit probabile, attèto solo tenore illius Bullæ, nihilominus est alia Bulla eiusdem Pij V. *cum indefesse*, (quam ille author sine dubio non vidit, quia fortasse ante illam editam, tractatum illum composuit, nam fuit post sex annos à superiori edita) in qua expressis verbis communicantur Societati priuilegia concessa, & concedenda. Hæc ergo clausula, vel alia æquiualens necessaria est ad illam extensionem, quæ solet etiam addi in priuilegio ad instar, vt constat ex *Lombræ*, C. de Episcop. & cler. & ita in hoc non est differentia inter hæc priuilegia.

Simili modo dicendum est de mutatione priuilegij communicati quoad diminutionem, vel amissionem, quia licet priuilegium minatur, vel amittatur, siue per reuocationem, siue per non usum, siue quocunque alio modo in eo, cui prius directè concessum fuit, inde nulla resultat mutatio in eo, cui postea fuit comunicatum, quia hæc posterior concessio non pendet à prima, quia non conceditur posteriori, tanquam accessorio, seu conexo cum priori, sed per se, ac directè ex propria, & in propria persona, solumque est inter illas concessiones antecessio temporis, & quadam multiplicatio, ideoq; mutatio in vno facta non potest alteri nocere. Atque ita tradit Panorm. in c. *cui accessio*, sent. de constit. & cum illo Sylu. verb. *priuilegium*, q. 1. 1. in fine. Mandos. supra q. 6. Roder. tom. 1. qu. 5. art. 1. 9. vbi in hoc sensu ait, per communicationem priuilegij dari ius vtendi illo, non tamen communicari usum, vel non usum eius, cui prius tale priuilegium datum est. Quod verè dictum est, & idem dici potest de quacunque renunciatione priuilegij, vel causa ab vno data ad illius amissionem; nam in his non est facta comunicatio. In his ergo non inuenitur differentia inter priuilegium per communicationem, & ad instar; nec etiam in aliis, quæ supra notata sunt.

CAPVT XVII.

Vtrum communicatio priuilegio etiam restrictio eius communicetur.

Occurrit tamen in hac æquiperatione specialiter inquirendum, an priuilegium à licui concessum cum certa restrictione, & postea communicatum alteri, intelligatur communicatum cum eadem restrictione, etiam si illa non exprimitur, sed absolute dicatur, communicari huic priuilegium, quod alter habet. Nam videtur ex dictis sequi pars affirmans, primò per argumentum à contrario, quia illa restrictio non superuenit communicationi, sed supponitur in prima concessione. Sed restrictio, quæ superuenit, per communicationem non extendi ad talem restrictionem; ergo positum dicendum videtur in restrictione, quæ præcedit. Item illa restrictio necessariò transit ad priuilegium ad instar: ergo etiam transit cum communicatione priuilegij perfecta. Probatur consequentia, quia hæc vel sunt in re idem, licet verbis differant, vel certè parificantur: est enim eadem ratio in vtroque prædictim, quoad hanc conditionem.

Antecedens autem patet, quia priuilegium datum à principio cum restrictione cum eadem proponitur, vt exemplar alterius, quia re vera non est datum, nisi in tali gradu, vel cum tali modo, & sic proponitur in exemplar, quando aliud datur ad instar illius; ergo illa restrictio necessariò transit ad exemplatum. In contrarium verò est, quia restrictio addita in prima concessione respectu eius cui facta est, non semper æquè aut bene accomodat alteri, cui tale priuilegium per communicationem concessum est; ergo non est verisimile, restrictionem etiam communicari, vt v.g. conceduntur Societati sua priuilegia cum hac restrictione, vt singuli religiosi illis vti non possint, nisi per caput proximum totius religionis, quod est generalis, id est per applicationem, & cõsentum eius; quãdo ergo hæc priuilegia aliis religionibus communicantur, non est verisimile restrictionem illam communicari, quæ non est gubernationi aliarum religionum accommodata. Similiter cõceduntur Societati aliqua priuilegia cum hac restrictione, vt alie religiones illis vti non possint per viam communicationis; alie verò religiones habent priuilegia communicandi in omnibus cum cæteris aliis religionibus; ergo illa restrictio non poterit aliis religionibus nocere.

17.
Mutatio priuilegij re spectu cuius sit datum, non mutat restrictio, cuius partem.

3.
Secunda restrictio.

Aduerto, triplicem posse cogitari restrictionem in huiusmodi priuilegiis. Prima esse potest ad limitandum priuilegium secundum se nõ intuitu religionis, vel in fauorem religiosi instituti, etiam absolute, & generatim spectati, sed ratione tantum conuenientis moderationis talis priuilegij, vel ad cauendum nocuum aliorum, vel ad vitandum aliquam perturbationem, quæ ex maiori licentia oriri posset. Vt si priuilegium non soluendi decimas limitetur ad propria prædia, quæ propriis laboribus excoluntur, vel si priuilegium exemptionis limitetur, ne ad familiares extra monasteria viuètes extèdatur, vel ne tollat obligationem seruandi festiuitates, & interdicia, & similia. Et de hoc genere restrictionis certum existimo, seruandam omninò esse in communicatione priuilegij eodem profusus modo, quo in prima, & directè concessione adhibita fuit. Hoc enim ad minimum conuincunt priores rationes dubitandi. Et præterea, quia eadem ratio, quæ fuit ad limitandam concessionem, est ad limitandam communicationem, & Pontifex, aut Princeps nõ declarauit se velle maiorè gratiã facere in communicatione, non obstatè paritate rationis (vt supponimus, alias nulla esset questio) sed solū simpliciter voluisse comunicare priuilegiũ, quod alteri concessum fuerat; ergo intelligitur communicatio iuxta tenorem & rationem prioris priuilegij.

Secunda restrictio priuilegij esse potest illa, quæ addi solet in fauorem, & conseruationem instituti religiosi, vel simpliciter, vel quatenus tale, vel tale est, quæ interdum addi solet illis verbis, *Dummodo regulari obseruantia non sint contraria*, quæ frequentius adduntur in communicatione priuilegiorum, quia fortasse in illa sunt magis necessaria: possent autem in quacunque concessione adiungi, si ex tenore, & in fine priuilegij non satis constet. Est enim aduertendum, duobus modis concedi priuilegia religionibus, vno modo per modum relaxationis, seu dispensationis, vel generalis pro tota religione, vel particularis pro aliqua prouincia, aut domo in aliqua obseruatia rigorosa, tales sunt concessiones factæ aliquibus religionibus mendicantium, virorum vel feminarum ad habendum proprium in communi, & factæ religionibus militaribus ad contrahenda matrimonia, & similia. Alio modo conceduntur priuilegia religionibus ad fauorem earum, vel vt facilius possint vel temporaliter sustentari, vel spiritualiter operari, quæ priuilegia non relaxant religiones, sed de se potius tendunt ad foecundam perfectionem, & conseruan-

dam disciplinam religiosam. Et hic modus magis est vtitatus, quia per se melior est, & ita etiam est per se intètus, prior enim potius est quasi permittus, seu per accidens intentus ad maiora incõmoda vitanda. Quãdo ergo absolute conceditur priuilegium & ex tenore, & verbis non constat concedi per modum dispensationis alicuius rei pertinentis ad proprium institutum, & regularem obseruantiam, intelligitur cõcessum sub illa tacita cõditione, *dummodo regulari obseruantia non repugnet*, & ideo in prima concessione priuilegij ordinariè non exprimitur hæc limitatio, quia veluti per se inest, quandiu contrarium non exprimitur. Nam intentio Pontificis nunquam est relaxare religionem, neque id facere credendus est, nisi quando id declarat, causa cognita, & necessitate vigente, quam significare solet, quando talia priuilegia relaxantia concedere intendit.

Vnde à fortiori constat, quòd si talis restrictio expressè addatur in concessione, multò magis intelligetur adhibita in communicatione, etiam si in illa non exprimitur: nam etiam tacitè subintelligenda esset, licet in neutro exprimeretur propter eandem rationem. Potèstque à simili argumentum ad hoc confirmandum sumi ex cap. vlt. de obser. ieiun. vbi generalem licentiam concedendi carnes in sexta feria quando dies natalis Domini incidit, declarat Pontifex non extendi ad eos, qui voto, vel regulari obseruantia ad illam abstinentiam sunt astriciti: indicat ergo, generale priuilegium habere subintellectam illã conditionem, vt regularem obseruantiam non relaxet. Quia intelliguntur communicari ea, quæ ad fauorem pertinent, non quæ ad perniciem communicarentur, & quæ ad adificationem conferre possunt, non quæ ad destructionem. Sæpe autem in communicatione priuilegiorum additur expressè illa modificatio, tum quia itæ communicationes per clausulas valde generales fieri solent, & ideo ne ex illis sumatur occasio errandi, vtilissima est illa declaratio; tum etiam quia (vt dixi) sunt multa priuilegia concessa aliquibus ad relaxandum rigorem, & oportuit exponere, in illis non fieri communicationem per solas clausulas generales. Quocirca quia non solum datur communicationes in priuilegiis prius concessis, sed etiam dantur communicationes communicationum, vt sic dicam, & ita fiunt quamplures veluti reflexiones, & mutæ extensiones harum communicationum priuilegiorum, ideo licet illa clausula non addatur in quacunque forma communicationis, secundum illam restringenda est, siue per conclusionem tacitam, quia per se inest, nisi aperte excludatur, siue per relationem ad priuilegia, quæ communicantur, in quibus talis clausula posita est.

Solum oportet aduertere interdum addi posse specialem restrictionem priuilegij intuitu obseruantie alicuius religionis, quia secundum suum institutum est necessaria, vel maximè conueniens ad rectam gubernationem, vel ad disciplinam religiosam obseruandam, quæ tamen in alia religione secundum suã regulam, & institutum non seruat, nec pertinere cõfetur ad perfectã obseruantia sui instituti. Et tunc verisimillimè est, in cõcessione talis priuilegij alteri religioni facta nõ includi restrictionem illã, seu particulare modum vtendi illo priuilegio priori religioni accommodato. Ita sènt Emman. Roder. d. q. 55. art. 1. 7. de illa clausula, quæ additur in priuilegiis Societatis, *Vt non intelligatur cõcedi inferioribus singulis immediatè, sed mediante Præposito generali*: existimat enim hunc ordinem non esse necessarium in aliis religiosis, quibus per viam communicationis propria Societatis priuilegia conceduntur. Fundatur, quia aliis absolute, & sine vlla restrictione communicantur, ac si directè essent illis cõcessa restrictiones autem, & limitationes

Emman. Roder.

non communicantur. Responderi tamen possit iuxta prædicta, restrictiones quidem per se non communicari, nihilominus tamen quando privilegium fuit restrictè concessum, non nisi restrictum communi-

6. Sed nihilominus placet illa sententia. Primò quidem, quia privilegia ipsa prius fuerunt absolute concessa Societati, postea verò addita fuit restrictio per specialem declarationem, quæ non restringit modum utendi privilegio, nisi quoad Societatem ipsam: communicatio autem aliis religionibus postea facta est de solis privilegiis, & gratis, non de huiusmodi declarationibus. Secundò, quia in ipsamet declaratione explicatur fudari in speciali modo Societatis. Propter instituti ipsius ab aliis religionibus diuersitatè, B vt dicitur in Bulla Gregor. XIII. *Ad futuram*, anni 1575. in princ. ergo quod ex propria, & (vt sic dicam) distinctiua ratione in Societate ordinatum est, non est verisimile ad alias religiones sine alia declaratione, vel necessitate extendi. Et confirmatur, quia non solum propria privilegia, sed etiam aliarum religionum indulta communicantur Societati cum illa expressa restrictione, *Dummodo instituto Societatis, & Prepositi, aut huiusmodi personarum deputatarum voluntati, & beneplacito non refragentur*, quæ limitatio non extenditur ad alias religiones quoad communicationem privilegiorum cæterarum religionum, vt per se constat; ergo etiam non habet locum in communicatione privilegiorum ipsius Societatis: nam eadem est ratio. Hoc autem limitari potest, vt locum non habeat in illis religionibus (si quæ sunt) quæ in hoc modo regimini, vel subordinationis Societate imitantur, vel simpliciter, vel secundum aliquem modum, ratione cuius in damnum talis religionis cederet, si priuata personæ possent vti privilegiis suo arbitrio, & sine consensu Prælati, vel Capituli, seu illius, ad quæ iuxta tale institutum illa cura, & sollicitudo incumbit. Tunc enim videtur intelligenda communicatio privilegiorum iuxta modum tali religioni accommodatum, non propter communicationem cum Societate in illa restrictione propria eius (nam in illa re vera non videtur habere locum communicatio, quia non est proprie privilegium) sed propter illud principium generale proximè positum, quod communicatio privilegiorum in vnaquaque religione intelligenda est sine dispensatione disciplinæ religioſæ, vniuersali que instituto, & regimini accommodata.

7. Tertia restrictio privilegiorum...

Tertia itaque restrictio privilegiorum esse solet, quia conceditur cum speciali respectu ad res spectantes specialiter ad religionem, locum, vel personam illam cui primò conceditur. Vt v. g. conceditur religioni sancti Dominici privilegium nõ seruandi interdicitu locale in festiuitatibus Sanctorum suorum in Ecclesiis suis, vel quidpiam simile, & postea illud privilegium communicatur religioni S. Augustini sine alia declaratione; constat autem illam non posse vti illo privilegio cum illa restrictione, materialiter (vt sic dicam) & vt sonat sumpta, quia sic non redundaret in peculiarem fauorem suum, cum tamen communicatio ad hoc fiat. Neque etiam potest intelligi concessio absoluta, & sine vlla restrictione; quia sic esset vel inutilis concessio propter indeterminationem, & ambiguitatem, vel esset absurda, si cum absoluta generalitate acciperetur. In huiusmodi ergo privilegiis dicendum est, communicari cum eadem restrictione formaliter, seu cum proportione accommodata intellecta. Itaque quod conceditur vni religioni respectu suorum Sanctorum, communicatur alteri respectu suorum, idem que de locis, festiuitatibus, & aliis similibus intelligendum est. Sicut quod conceditur vni religioni respectu suorum nouitorum, vel familia-

rium, communicatur alteri respectu suorum, quando communicatio privilegiorum in genere, vel talis privilegij in particulari absolute & sine alia declaratione fit. Quia ex ipsa materia satis constat, hac intentione, & proportione fieri talem communicationem. Atque ita declaratum esse à Julio II. inter Prædicatores, & Minores refertur latè in Supplem. & ab Emman. Roder. dicta quæst. 55. art. 20. Tamen cum proportione ad omnia familia privilegia est applicanda, vt respectiue intelligatur facta communicatio; ita vt sit illud privilegium ad instar secundum proportionalitatem, quæ regula ferè in omnibus privilegiis ad instar seruari potest, & debet.

8. Et per hæc satis factum est rationibus dubitandi pro vtraque parte in principio positis, solum superest explicandum, quam vim habeat restrictio illa, quæ interdum addi solet privilegio alicui concessio, scilicet, vt sit illi incommunicabile (vt sic dicam) vel vt aliis non communicetur. Exemplum inuenio in nostra Societate in Bulla Gregor. XIII. vbi post varias concessiones in fine subiungit hæc verba, *Præsentis autem constitutionis, & gratia communicationem omnibus alijs, qui sua privilegia cum ipsa Societate copiose participat, participareque poterunt, quomodolibet in futurum fieri omnino prohibemus*. Et similia verba circa quoddam speciale privilegium Societati concessum habet Gregor. XIII. in Bulla anni 1584. *Satis superque*. Ratio ergo dubitandi est; quia hæc prohibitio non videtur posse impedire quominus generalis, & absoluta communicatio privilegiorum Societatis, vel omnium religionum facta alteri religioni, has etiam gratias comprehendat, quia par in parem non habet imperium, & ideo prohibitio illa non potest impedire, quominus sequens Pontifex illa privilegia aliis communicet. Propter quod Emmanuel Rodericus supra art. 27. dicit (licet cum formidine) per concessiones generales postea factas, etiam ab eodem Gregorio XIII. communicari aliis religionis etiam illa privilegia, quia generalis communicatio omnia complectitur. Sed non videtur mihi iuridica interpretatio, quia est vulgare in iure, quoddam generi per speciem derogatur, etiam si species ipsa præcesserit. Item quia vulgare etiam est sub generali clausula non venire, quod Princeps non esset in specie verisimiliter concessurus. Item, quia generalis concessio casuum non extenditur ad reseruos, vt est etiam commune dogma. At privilegia hæc, quorum communicatio specialiter prohibetur, valde specialia sunt, & quasi reseruata quoad modum concessionis; ergo nisi vel in communicatione, fiat specialis mētio illorum, vel saltem addatur clausula, per quam comprehendantur omnia privilegia, etiam illa quorum communicatio specialiter prohibita est, per solam clausulam generalem non existimo talia privilegia communicari. Et confirmatur, quia alias nõ obstante illa prohibitione possent alij religiosi vti illis privilegiis ex vi antiquæ communicationis, quæ illis conceduntur privilegia omnia concessa, & concedenda, quia illa etiam vniuersalis est, & comprehendit omnia; consequens est planè falsum, quia alias talis additio, & prohibitio Pontificia vana esset, & frustrà fieret, cum constet, innumera esse talia privilegia, per quæ communicantur futura privilegia. Quod si hoc non admittitur de antiquioribus privilegiis, etiam si vniuersaliter loquantur, neque in subsequentiibus admitti debet: nam etiam si sint tempore posteriora, in eodem sensu conceduntur quo præcedentia, & eodem modo per specialia præcedentia limitantur. Et ita responsum est ad rationem dubitandi: fatemur enim posse posteriorem Pontificem communicare talia privilegia, negamus tamen id facere per solam clausulam generalem, & hanc vim & effectum dicimus habere restrictionem illam.

C A P V T XVIII.

An confirmatio privilegij sit noua illius concessio, vel quid sit, & an vna ab alia differat.

1. Qvarta forma concedendi privilegia esse potest, per confirmationem eorum; constat enim, sæpe confirmari privilegia prius concessa, quod maxime videtur esse in vfu in privilegiis religionum, idem verò in alijs fieri potest, & sæpe fit. Dubitari ergo potest in primis, an hæc confirmatio privilegij sit noua illius concessio, vel quid sit. Si enim vim nominis attendamus, confirmatio non potest esse concessio, quia quod confirmatur, supponitur esse; quod enim nihil est, confirmari non potest. Sicut conseruatio non potest esse rei productio, quia supponit rem esse, & consequenter supponit productionem eius. In contrarium verò est, quia si confirmatio privilegij non est noua concessio illius, nihil confert privilegio; erit ergo actio inutilis, quod dicendum non est. Antecedens patet, quia confirmatio privilegij non auget extentiue (vt sic dicam) privilegium quoad effectus, vel gratias privilegij, sed circa idem omnino versatur, nec etiam auget intrinsecè, quia concessio privilegij est quasi indispensabilis, quæ non recipit magis, vel minus ex parte solius recipientis; ergo si non habet vim nouæ concessionis, nullum effectum moralem efficere potest, & sic frustra fit. Accedit, quod non repugnat, idem sæpius concedi ex parte concedentis: nam eadem promissio, seu idem votum potest iterari; ergo eadem concessio privilegij poterit iterum fieri, quantum est ex parte concedentis, habebitque hunc effectum, vt si fortasse prima concessio non tenuit, vel perdita est aliqua via, per confirmationem iterum fiat. Et ita confirmatio erit veluti secunda concessio de se sufficiens ad privilegium, & efficax, si subiectum indigat.

2. Ad explicandam hanc privilegiorum formam, seu gratiam aduerto, confirmationem alicuius actus dupliciter postulari posse, vno modo tanquam per se necessariam ad consummationem actus prius inchoatum, & non perfectum quoad substantiam eius, vt quando in electione ad munus, vel dignitatem postulatur confirmatio, vel quando in pacto inter aliquos facto ad eius validitatem, & firmitatem necessaria est confirmatio Principis, vel iudicis. Alio modo confirmatio, quæ non esset per se necessaria ad substantiam, & valorem actus, additur ad maiorem quandam auctoritatem, vel alium similem effectum. De priori confirmatione dici aliquo modo possent, esse nouam concessionem, seu collationem beneficij, aut alterius rei, de qua confirmatio datur, quia ante confirmationem non erat ius perfectè acquisitum, & ita per confirmationem suo modo confert. Verum tamen, etiam in hoc modo confirmationis ad ipsam confirmationem supponitur alius prior actus, vt electio, præsentatio, concordia, pactum, vel quid simile, respectu cuius actus, illa consummatio, quæ additur, dicitur confirmatio, & ideo tunc qui confirmat, non censetur simpliciter dare, sed consummare, quod inchoatum erat, vt ait Bart. in l. *more maiorum*, ff. de iurisd. om. iud. n. 5. Quamuis respectu rei, vel iuris, aut firmitatis concessio dici possit noua concessio, seu donatio. Et hinc est, vt hæc etiam confirmatio de se, & iure ordinario requirat validitatem in actu, & ita supponit: nam si confirmatur electus, supponitur electio valida, & sic de alijs. Ita habetur ex c. *quia diuersitatis*, de concess. præben. quod specialiter loquitur de confirmatione in forma communi, quam statim explicabimus. Idem sumitur ex cap. 1. & c. *examinata*, de conf. vit. vel. inut. quibus locis id notat Gloss. & Doctores. Vnde à fortiori constat, posteriorem confirmationem de Legib.

3. A mationem multo minus posse dici concessionem, cum ad validitatem actus, vel effectus non requiratur, vt supponitur. Item quia illa confirmatio non ad hoc fit, sed ex abundantia (vt sic dicam) conceditur ad maiorem auctoritatem. Et in hac etiam confirmatione multò certius est nil operari, nisi supponat actum validum, per se loquendo, seu in forma communi, tum propter dicta iura, tum etiam quia est quid accessorium respectu actus, quem supponit tanquam principale, & ideo non subsistente principali, accessorium subsistere non potest. Et ex his duobus modis confirmationis, hæc posterior magis videtur vsitata in privilegijs, quam prior: nam si privilegium detur ab habente potestatem, simpliciter non indiget confirmatione ad valorem, vel effectum suum. Vnde tantum videtur postulari ad melius esse, seu ad quandam accidentalem perfectionem; non tamè omnino repugnat prior modus confirmationis privilegij, vt videbimus.

4. Secundò præmittenda est vulgaris distinctio de duplici forma confirmationis, quæ dicitur in forma communi ex c. *quia diuersitatis*, de concess. præben. cui videtur opponi confirmatio in forma speciali: communiter autem aliud membrum appellatur confirmatio ex certa scientia, ex cap. 1. de transact. ibi, *plenissima notiois*, vbi id notat Gloss. & in c. *ueniens*, eod. tit. Quomodo autem dicatur confirmatio fieri in forma communi, non eodem modo ab omnibus explicatur. Quidam enim putant, necessarium esse, vt in forma confirmationis addatur verbum aliquod, quo declaratur, dari puram confirmationem eorum, quæ gesta sunt, vt si dicat Pontifex, confirmo privilegium prout factum est, vel prout est in vfu, vel quid simile. Nam si absolute, & sine addito confirmet, censetur perfectè confirmare. Ita sentiunt Abb. Antiq. & Ioan. Andr. in cap. *examinata*, de confirmat. vit. & inut. Alex. conf. 59. n. 9. lib. 1. & Bart. conf. 196. num. 2. lib. 1. vbi negat quandam confirmationem factam esse in forma communi, quia in ea non fuit adiecta hæc particula, *sicut prouidè factum*. Et videtur alludere ad d. cap. *examinata*, vbi quædam confirmatio dicitur fuisse communis, quia data fuerat sub illa forma, *Sicut prouidè factum fuerat, & ab vtraque parte receptum*. Inducit etiam ad hoc potest cap. *quia diuersitatis*, de concess. præben. vbi dicitur, per confirmationem in forma communi confirmari beneficia, *sicut in fræ, & pacifice possidentur*. Ratio etiam adiungi potest, quia si Princeps dicat absolute, *confirmo*, simpliciter vult confirmare quidquid infirmum erat, & ita talis confirmatio habebit omnia, quæ potest habere in forma speciali; ergo vt sit in forma communi, oportet, vt per aliquam additionem restringatur, & quasi leniatur proprietates verbi confirmandi. Hanc verò sententiam limitat Panorm. in c. *examinata*, n. 5. vt habeat locum in privilegijs, quæ sunt contra ius: nam in dubio non præsumitur Princeps aliquid concedere contra ius. Secus verò in privilegio omnino favorabili, maxime quando est datum à Pontifice, vel Principe, quia debemus illud latissime interpretari.

5. Vera tamen sententia est, confirmationem in forma communi esse puram, & simplicem confirmationem. Vnde sicut simplicitas per negationem explicatur, ita etiam hæc forma. Negatio autem hæc generaliter assignari potest, vt sit confirmatio non ex certa scientia, vel sine cognitione facta. Sicut dixit Bart. in l. *privilegia*, C. de sacros. Ecclesiis, tum Principem confirmare in forma communi, quando non est informatus, & ita quia priuatio per habitus cognoscitur, ad cognoscendum, quæ confirmatio sit in forma communi, oportet cognoscere, quæ dicatur esse ex certa scientia: nam illa confirmatio, quæ caruerit omni proprietate sufficere ad hoc, vt confirmatio sit ex certa scientia, erit in forma communi.

In iur. Roder.

8. Quam vim habet restrictio incommunicabile...

Gregor. 13.

Gregor. 13.

Roder.

Gregor. 13.

Bart.

Gregor. 13.

Gregor. 13.

Gregor. 13.

Gregor. 13.

Duplex forma confirmatio in forma communi vel ex certa scientia.

Abbas. Ioan. Andr. Alex.

c. quia diuersitatis.

Panorm.

Confirmatio in forma communi esse pura & simplicem confirmationem.

5. Confirmatio ex certa scientia esse cum notitia perfecta rei & omnium circumstantiarum illius, quando vero est cum consensu tantum notitia dicitur esse in forma communi.

6. venerabilis.

Panorm.

7. examinata Panorm.

8. Limitatio quodam.

Panorm. Felin.

Panorm. Decius. Felin.

Bart.

Panorm. Felin. Decius.

Alex.

Aduertendum est ergo, duobus modis posse ab aliquo confirmari privilegium, uno modo cum perfecta notitia illius, & tenoris eius, & omnium circumstantiarum illius, alio modo cum sola cognitione contenta privilegij, quod simpliciter proponitur, ut antea concessum sine alio examine, vel distinctiori notitia illius. Quando ergo priori modo fit confirmatio, dicitur esse ex certa scientia, quando vero fit posteriori modo, dicitur esse in forma communi. Unde quando in ipsa confirmatione adduntur verba aliqua, quibus sufficienter significatur, praecessisse examen, seu cognitionem perfectam, erit ex certa scientia; quando vero in confirmatione nihil speciale inueniuntur fuerit, erit in forma communi. Signa autem, quod fuerit confirmatio data cum exacta cognitione, sunt haec. Primum, si in instrumento confirmationis inscribitur totus tenor prioris privilegij: nam tunc constat, Principem re tota sufficienter intellecta suam auctoritatem adhibuisse, iuxta cap. venerabiles, de confirmat. vtil. ibi, Et ad maiorem rei euidenciam literis confirmationis, tenor compositionis inseritur. Vbi Glossa addit, illam confirmationem fuisse ex certa scientia, quia Papa cum ea viderit, confirmavit. Et Panormitan. addit, hoc procedere etiam in confirmatione addatur illa clausula, Sicut prouide factum est, &c. quia tunc (inquit) non intelligitur haec clausula conditionaliter, sed causaliter. Secus autem esset, si tenor privilegij non esset insertus iuxta dictum cap. examinata, ubi etiam id notat Panormit. Et ratio est perspicua, quia quando tenor inseritur, iam non est necessaria conditio, cum de re tota constet, & ideo verba illa non possunt habere commodum sensum conditionalem, sed absolutum, seu affirmatiuum, seu causalem, videlicet, Confirmo hoc, quia constat mihi esse prouide factum. Secus vero est, quando non inserto tenore privilegij in confirmatione ponitur dicta clausula, quia non est verisimile affirmari id, de quo non constat, & ideo conditionaliter intelligitur.

Limitatur autem hoc, nisi in confirmatione expressè dicatur, Ex certa scientia: nam tunc licet non inseratur tenor privilegij, confirmatio erit ex certa scientia, & ita hoc verbum est secundum signum sufficiens talis confirmationis, quia cum per tale verbum Princeps affirmet se ita confirmare, illi credendum est. Ita Panormit. supra, & in consil. 101. n. 9. lib. 1. & plures alij, quos refert Fel. in c. cum inter, de except. vbi à principio disputat late hanc questionem, an necessaria sint in rescripto formalia verba, ex certa scientia, vel dispositio censetur esse ex certa scientia, & merito concludit non esse necessaria, sed sufficere, quod ex alijs verbis eiusdem rescripti, seu ex naratis in illo constet, Principem cum plena facti cognitione processisse. Quae est sententia communis Panorm. in d. c. cum inter, & aliorum ibi, & in cap. ad haec, de rescript. vbi Panormit. n. 7. Decius. n. 6. & late Felin. in cap. nonnulli, eod. vbi etiam alij. Quod intelligendum puto quoad supplendas nullitates, quae ex narratis colligi possunt, non vero quoad omnes alias, ut infra declarabo. Sic ergo est illa particula sufficiens, quia vt dicit Bart. in l. conficiuntur, ff. de iur. codicil. credendum est pro vero id, quod Princeps disponit ex certa scientia. Imò addere possumus ex dictis auctoribus, sufficere clausulam aequipollentem illi, Ex certa scientia, qualis censetur esse illa, de plenitudine potestatis, ex Panorm. Decius, & Felin. supra, qui dicunt, clausulam, Ex certa scientia, includere illam, ex plenitudine potestatis, non declarant autem, an conuertatur. Magis vero id declarat Alex. lib. 4. consil. 122. num. 22. & lib. 5. consil. 30. n. 9. quia per hanc clausulam significat Pontifex, se velle operari, non tantum secundum commune ius, sed etiam supra, vel contra ordinarium

ius, quod non praesumitur facere, nisi ex certa scientia. Et eadem ratione censetur sufficere clausula, Non obstanti lege disponente in contrarium, quia tunc censetur etiam vt plenitudine potestatis, vt ait Felin. in dicto cap. cum inter, n. 7. in fine, & in dicto cap. nonnulli, fallentia 4. vbi late hoc prosequitur. Adde denique hanc clausulam communiter intelligi de scientia facti: nam scientia iuris semper praesumitur in confirmatione, quae fit ex certa scientia, quia Princeps habet ius in peccatore, & illud ignorare non praesumitur, c. 1. de const. in 6. quod in privilegijs omnes admittunt, etiam si non in omnibus rescriptis idem concedant, vt videri potest in Felin. in dicto cap. nonnulli, in secunda obiectione contra 4. fallent.

Ex his ergo omnibus constat, tunc confirmationem esse in forma communi, quando in ea nullum signum sufficiens additur, ex quo constet, confirmatio nem processisse habita plena notitia prioris privilegij. Quia si illud signum est necessarium, vt confirmatio sit ex certa scientia, sicut dictum est, illius negatio erit satis, vt confirmatio non sit ex certa scientia, omnis autem confirmatio, quae non est ex certa scientia, est in forma communi, quia diuisio illa adaequata est, ergo illa negatio sufficit, vt confirmatio sit in forma communi. Et ita manet probatum contra priorem opinionem, vt confirmatio sit tantum in forma communi, non esse necessaria positiua verba, quibus id significetur, sed sufficere negationem signi ostendentis certam scientiam. Unde sic licet non addatur illa clausula, Sicut prouide factum est, vel aequalis, cum sola illa negatione esse privilegium in forma communi. Neque oppositum colligitur ex dicto cap. examinata, quia licet ex illa clausula rectè colligatur, confirmationem esse in forma communi, quando tenor privilegij in eo non inseritur, non tamen ibi dicitur, illud signum esse necessarium. Nec etiam in dicto cap. quia diuersitatis, dicitur, necessarium esse ad confirmanda beneficia in forma communi, in tenore confirmationis addere verba illa, Sicut iuste, & pacifice possidentur, sed dicitur, hunc esse sensum confirmationis in forma communi. Ex quo tandem concluditur, confirmationem privilegij datam per verbum confirmandi purè, sine narratione facti, & sine aliquo alio signo alterutram partem indicante, censendam esse in forma communi. Quae est communior sententia Iuristarum, vt videre licet in Tusch. tom. 2. lit. C. concl. 708. n. 10. & sequentibus. Et cenfeo esse verum non solum in privilegijs contra ius licet in illis sit multo certius, magisque receptum) sed etiam in ceteris. Ratio generalis est, quia licet beneficium Principis sit late interpretandum, non tamen ultra proprietatem verborum, sed verbum confirmandi purè prolatum, non est verbum donandi, nec faciendi aliquid de nouo simpliciter, sed tantum approbandi quod factum est, vt aperte supponitur in cap. inter, de fide instrum. §. ceterum, & §. cum igitur; ergo non plus operatur verbum illud per se sumptum, etiam si illud late interpretari velimus, sed in hac significatione tantum continet confirmationem in forma communi; ergo. Et hoc magis ex sequentibus patebit.

His ergo suppositis duae sunt communes regulae. Prior est, confirmatio privilegij in forma communi nullum ius nouum confert, nec dat valorem privilegio, si erat inualidum, & ita non potest dici concessio privilegij, sed pura roboratio. Haec regula communiter traditur in cap. quia diuersitatis, de concess. praeben. & ex illo textu colligitur, vt dixi; sumitur etiam ex dicto cap. examinata, & ex cap. 1. de concess. praeben. vbi dicitur, confirmationem rei litigiosae non impedire processum in lite, quod omnes intelligunt de confirmatione in forma communi nam secus esset in confirmatione ex certa scientia. Item ex cap.

ius, quod non praesumitur facere, nisi ex certa scientia. Et eadem ratione censetur sufficere clausula, Non obstanti lege disponente in contrarium, quia tunc censetur etiam vt plenitudine potestatis, vt ait Felin. in dicto cap. cum inter, n. 7. in fine, & in dicto cap. nonnulli, fallentia 4. vbi late hoc prosequitur. Adde denique hanc clausulam communiter intelligi de scientia facti: nam scientia iuris semper praesumitur in confirmatione, quae fit ex certa scientia, quia Princeps habet ius in peccatore, & illud ignorare non praesumitur, c. 1. de const. in 6. quod in privilegijs omnes admittunt, etiam si non in omnibus rescriptis idem concedant, vt videri potest in Felin. in dicto cap. nonnulli, in secunda obiectione contra 4. fallent.

Ex his ergo omnibus constat, tunc confirmationem esse in forma communi, quando in ea nullum signum sufficiens additur, ex quo constet, confirmatio nem processisse habita plena notitia prioris privilegij. Quia si illud signum est necessarium, vt confirmatio sit ex certa scientia, sicut dictum est, illius negatio erit satis, vt confirmatio non sit ex certa scientia, omnis autem confirmatio, quae non est ex certa scientia, est in forma communi, quia diuisio illa adaequata est, ergo illa negatio sufficit, vt confirmatio sit in forma communi. Et ita manet probatum contra priorem opinionem, vt confirmatio sit tantum in forma communi, non esse necessaria positiua verba, quibus id significetur, sed sufficere negationem signi ostendentis certam scientiam. Unde sic licet non addatur illa clausula, Sicut prouide factum est, vel aequalis, cum sola illa negatione esse privilegium in forma communi. Neque oppositum colligitur ex dicto cap. examinata, quia licet ex illa clausula rectè colligatur, confirmationem esse in forma communi, quando tenor privilegij in eo non inseritur, non tamen ibi dicitur, illud signum esse necessarium. Nec etiam in dicto cap. quia diuersitatis, dicitur, necessarium esse ad confirmanda beneficia in forma communi, in tenore confirmationis addere verba illa, Sicut iuste, & pacifice possidentur, sed dicitur, hunc esse sensum confirmationis in forma communi. Ex quo tandem concluditur, confirmationem privilegij datam per verbum confirmandi purè, sine narratione facti, & sine aliquo alio signo alterutram partem indicante, censendam esse in forma communi. Quae est communior sententia Iuristarum, vt videre licet in Tusch. tom. 2. lit. C. concl. 708. n. 10. & sequentibus. Et cenfeo esse verum non solum in privilegijs contra ius licet in illis sit multo certius, magisque receptum) sed etiam in ceteris. Ratio generalis est, quia licet beneficium Principis sit late interpretandum, non tamen ultra proprietatem verborum, sed verbum confirmandi purè prolatum, non est verbum donandi, nec faciendi aliquid de nouo simpliciter, sed tantum approbandi quod factum est, vt aperte supponitur in cap. inter, de fide instrum. §. ceterum, & §. cum igitur; ergo non plus operatur verbum illud per se sumptum, etiam si illud late interpretari velimus, sed in hac significatione tantum continet confirmationem in forma communi; ergo. Et hoc magis ex sequentibus patebit.

His ergo suppositis duae sunt communes regulae. Prior est, confirmatio privilegij in forma communi nullum ius nouum confert, nec dat valorem privilegio, si erat inualidum, & ita non potest dici concessio privilegij, sed pura roboratio. Haec regula communiter traditur in cap. quia diuersitatis, de concess. praeben. & ex illo textu colligitur, vt dixi; sumitur etiam ex dicto cap. examinata, & ex cap. 1. de concess. praeben. vbi dicitur, confirmationem rei litigiosae non impedire processum in lite, quod omnes intelligunt de confirmatione in forma communi nam secus esset in confirmatione ex certa scientia. Item ex cap.

ius, quod non praesumitur facere, nisi ex certa scientia. Et eadem ratione censetur sufficere clausula, Non obstanti lege disponente in contrarium, quia tunc censetur etiam vt plenitudine potestatis, vt ait Felin. in dicto cap. cum inter, n. 7. in fine, & in dicto cap. nonnulli, fallentia 4. vbi late hoc prosequitur. Adde denique hanc clausulam communiter intelligi de scientia facti: nam scientia iuris semper praesumitur in confirmatione, quae fit ex certa scientia, quia Princeps habet ius in peccatore, & illud ignorare non praesumitur, c. 1. de const. in 6. quod in privilegijs omnes admittunt, etiam si non in omnibus rescriptis idem concedant, vt videri potest in Felin. in dicto cap. nonnulli, in secunda obiectione contra 4. fallent.

Ex his ergo omnibus constat, tunc confirmationem esse in forma communi, quando in ea nullum signum sufficiens additur, ex quo constet, confirmatio nem processisse habita plena notitia prioris privilegij. Quia si illud signum est necessarium, vt confirmatio sit ex certa scientia, sicut dictum est, illius negatio erit satis, vt confirmatio non sit ex certa scientia, omnis autem confirmatio, quae non est ex certa scientia, est in forma communi, quia diuisio illa adaequata est, ergo illa negatio sufficit, vt confirmatio sit in forma communi. Et ita manet probatum contra priorem opinionem, vt confirmatio sit tantum in forma communi, non esse necessaria positiua verba, quibus id significetur, sed sufficere negationem signi ostendentis certam scientiam. Unde sic licet non addatur illa clausula, Sicut prouide factum est, vel aequalis, cum sola illa negatione esse privilegium in forma communi. Neque oppositum colligitur ex dicto cap. examinata, quia licet ex illa clausula rectè colligatur, confirmationem esse in forma communi, quando tenor privilegij in eo non inseritur, non tamen ibi dicitur, illud signum esse necessarium. Nec etiam in dicto cap. quia diuersitatis, dicitur, necessarium esse ad confirmanda beneficia in forma communi, in tenore confirmationis addere verba illa, Sicut iuste, & pacifice possidentur, sed dicitur, hunc esse sensum confirmationis in forma communi. Ex quo tandem concluditur, confirmationem privilegij datam per verbum confirmandi purè, sine narratione facti, & sine aliquo alio signo alterutram partem indicante, censendam esse in forma communi. Quae est communior sententia Iuristarum, vt videre licet in Tusch. tom. 2. lit. C. concl. 708. n. 10. & sequentibus. Et cenfeo esse verum non solum in privilegijs contra ius licet in illis sit multo certius, magisque receptum) sed etiam in ceteris. Ratio generalis est, quia licet beneficium Principis sit late interpretandum, non tamen ultra proprietatem verborum, sed verbum confirmandi purè prolatum, non est verbum donandi, nec faciendi aliquid de nouo simpliciter, sed tantum approbandi quod factum est, vt aperte supponitur in cap. inter, de fide instrum. §. ceterum, & §. cum igitur; ergo non plus operatur verbum illud per se sumptum, etiam si illud late interpretari velimus, sed in hac significatione tantum continet confirmationem in forma communi; ergo. Et hoc magis ex sequentibus patebit.

His ergo suppositis duae sunt communes regulae. Prior est, confirmatio privilegij in forma communi nullum ius nouum confert, nec dat valorem privilegio, si erat inualidum, & ita non potest dici concessio privilegij, sed pura roboratio. Haec regula communiter traditur in cap. quia diuersitatis, de concess. praeben. & ex illo textu colligitur, vt dixi; sumitur etiam ex dicto cap. examinata, & ex cap. 1. de concess. praeben. vbi dicitur, confirmationem rei litigiosae non impedire processum in lite, quod omnes intelligunt de confirmatione in forma communi nam secus esset in confirmatione ex certa scientia. Item ex cap.

cap. dudum, in fine, de decim. fateor tamen haec iura loqui de privilegijs, quae iuri communi, vel alterius derogant. Ratio autem vniuersalis est supra tacta, quia confirmatio non est de nouo facere, sed roborare factum; confirmatio autem in forma communi solum significat in Principe animum confirmandi, vt dictum est, ergo nec valorem, nec ius confert de nouo ex vi talis confirmationis. Et ita intelligunt praedicta iura Innoc. & Imol. & Anton. de Butrio in dicto cap. dudum, tradit etiam Bald. in Feud. tit. per quos fiat inuest. cap. 1. n. 2. Felin. in cap. inter dilectos, de fide instr. n. 13. & seq. vbi etiam Panormit. Idem Felin. in c. cum venisset, de testib. num. 2. Deci. in rubr. de confirmat. vtil. vel inutil. dub. vltim. qui optime confirmat omnia, quae diximus.

Interrogabis quid conferat talis confirmatio in forma communi? Glossa, & Doctores allegati ferè dicunt, parum conferre, quando tamen non dat nouum ius, nec valorem actui. Dico tamen, si haec confirmatio cadat in materiam incapacem, seu actum nullum, nihil conferre, neque hoc esse inconueniens, imò esse iuxta intentionem concedentis, ideo enim sub tacita, vel expressa conditione confirmat, vt si conditio non subsisterit, nihil faciat. Si autem confirmatio cadat super actum confirmabilem, non parum confert. Ad quod explicandum distinctè loquendum est diuerso modo de confirmatione facta à superiore, eodem, vel aequali. Ab inferiori enim dari non potest, vt constat, quia non habet potestatem circa actum superioris. Poterit quidem inferior acceptare privilegium alteri dari à suo superiore, quod sibi aliquo modo prejudicare videatur, quae acceptatio indirectè poterit in confirmationem privilegij redundare, quatenus acceptans post acceptationem non potest privilegium oppugnare, tamen illa non est propria, & directa confirmatio, vt per se constat.

Si ergo haec confirmatio à superiori detur, & actus sit confirmabilis, multum valet, vt colligitur ex cap. 1. de confirmat. vtili, &c. Nam contra possessionem pacificam à Papa confirmatam, non potest inferior iudex sententiam ferre sine Papae mandato, quae est magna utilitas, si tamen vera est. Nam communiter ille textus exponitur, quoad illam partem de Confirmatione ex certa scientia, vt per Gloss. & alios interpretes. Quae sententia, licet communis, apud me non caret difficultate. Nam prior pars textus, in qua dicitur, confirmationem rei litigiosae non impedire processum litis apud inferiores iudices, ab omnibus intelligitur de confirmatione in forma communi; ergo de eadem est intelligenda altera pars, quia est idem modus loquendi in vtraque, & quia alijs non est debita consequentia in litera textus. Sed nihilominus communis opinio contra hanc expositionem, & consequenter contra hanc utilitatem talis confirmationis praualuit. Generalis ergo utilitas solum est robor auctoritatis, quod additur privilegio. Iuxta principium legis 1. C. de veter. iur. enucleando, dicentis, superiorem id facere iurum, quod auctoritate sua confirmat. Quauis enim haec regula soleat explicari (& bene) de confirmatione ex certa scientia, de qua aperte loquitur cap. si Apostolica, de praebend. in 6. & cap. 1. de transact. vt vtrouque loco Glossa exponit. Nihilominus suo modo etiam potest extendi ad confirmationem in forma communi, quando cadit in materiam habitilem, & suum effectum sortitur: nam tunc iam res illa non solum inferioris, sed etiam superioris, vel Papae confirmantis auctoritate subsistit, & ita efficit illam suam.

Quando vero eadem persona est, quae concessit prius privilegium, & postea illud confirmat, duobus modis potest id accidere. Vnus est, vt pro illis diuersis temporibus talis persona sibi ipsi sit inaequalis in

Quando vero eadem persona est, quae concessit prius privilegium, & postea illud confirmat, duobus modis potest id accidere. Vnus est, vt pro illis diuersis temporibus talis persona sibi ipsi sit inaequalis in

dignitate, vt in casu, quem tractat Bart. consil. 96. de Cardinali legato, qui privilegium concessit cuidam ciuitati, quod postea factus Pontifex confirmavit, & tunc, ait Bart. illam confirmationem habere vim, & efficaciam privilegij ex certa scientia, quia confirmans non ignorat factum suum. Quod est valde probabile, quando ex ipso instrumento confirmationis constat, ipsummet confirmantem existentem in minoribus concessisse illud privilegium, & confirmare illud tanquam à se factum, & sufficienter memoria retentum. Alias non videretur excedere gradum confirmationis in forma communi, iuxta doctrinam communem supra traditam. Nihilominus tamen procederet illa confirmatio tanquam à superiore data, si cadat in materiam habitilem, quia formaliter loquendo, re vera est à superiore, & identitas personae ibi materialiter se habet. Alio modo potest concedens, & confirmans esse idem in persona, & dignitate, & tunc non videtur quid addat confirmatio in forma communi super concessionem, quia nec ius, nec valorem, nec auctoritatem addit. Quoad nos vero addere potest certitudinem quandam de voluntate concedentis, & praesumptionem maiorem de adhibita diligentia, & consideratione in concessione privilegij. Et ferè hoc idem dicendum est de confirmatione facta ab aequali successore, & cum maiori exaggeratione: nam hic intercedit plurium personarum consensus, & personalis auctoritas, quae confert, vt plus timeatur, quod ita confirmatum est, vt ait Glossa in capit. vltim. de confirmat. vtil. argumento capit. quamquam, 23. dist. vbi id etiam notat Glossa, & praefertim haec confirmatio per successorem securiorem reddit privilegium, quod non sint ab eo privilegia reuocanda, sed potius conseruanda, & defendenda tanquam sua.

Secunda regula principalis est: Confirmatio privilegij ex certa scientia habet vim nouae concessionis privilegij ex talis privilegij. Ita Glossa in d. cap. quia diuersitatis, & certa scientia in d. cap. 1. de transact. Innoc. ibi, & Bart. Panormitan. Deci. Felin. & alij supra allegati, & ceteri, quos ipsi allegant, & plures refert Tusch. verb. confirmatio ex firmandi auctas, per totum Summumque ex cap. 148. cap. veniens, de transact. cap. 2. de pactis. Ratio vero est, quia confirmatio ex certa scientia habet vim confirmandi actum nullum, reddendo illum de inualido validum; ergo habet vim concessionis privilegij. Consequenter patet, quia validare actum, seu privilegium, quod antea erat nullum, plane idem est, quod denuo illud concedere. Antecedens autem probatur, quia quando Princeps confirmat actum, non sicut, aut vane, sed verè, & solide vult confirmare; ergo vult confirmare actum iuxta capacitatem eius, ergo si ex certa scientia procedit, ita vult illud confirmare, sicut re vera est confirmabilis. Unde si est nullus, & princeps cognouit esse nullum, & nihilominus confirmat, manifestè vult illi dare valorem, & firmitatem, quia alias frustratoria, & ficta esset confirmatio. Ita vero procedit Princeps, quando ex certa scientia confirmat; ergo illa confirmatio habet vim validandi actum; ac subinde concessionem aequiualeat, vel re ipsa est concessio, licet verbum sit confirmandi. Vt expresse notat Deci. in dicta rubrica de confirmat. vtil. n. 1. in fine ex Bart. Imol. Panormit. & alijs.

Neque mirandum est, quod verbum videatur ampliarum cum impropriate. Tum quia non est tanta improprietas, quin habeat etiam fundamentum in vsu, & in materia subiecta. Nam illa confirmatio ex certa scientia, etiam si possit, & de se sufficiat dare valorem actui nullo, non tamen semper id efficit, quia non semper supponit nullitatem in actu, sed ad maiore cautelam, & certitudinem ita conceditur, siue actus confirmatus fuerit validus, siue non, & ideo talis

Neque mirandum est, quod verbum videatur ampliarum cum impropriate. Tum quia non est tanta improprietas, quin habeat etiam fundamentum in vsu, & in materia subiecta. Nam illa confirmatio ex certa scientia, etiam si possit, & de se sufficiat dare valorem actui nullo, non tamen semper id efficit, quia non semper supponit nullitatem in actu, sed ad maiore cautelam, & certitudinem ita conceditur, siue actus confirmatus fuerit validus, siue non, & ideo talis

gratia merito confirmatio dicitur, quia & potest supponere concessionem validam, & semper supponit saltem externam concessionem, quae substantialiter (vt sic dicam) confirmari valeat, si substantialiter habuit defectum. Sicut etiam dicitur ratificari professio, vel matrimonium factum cum impedimento irritante per iterationem consentium post ablatum impedimentum. Tum etiam quia in praesenti casu ratio, & ius cogit ad talem verbi interpretationem, ne dispositio Principis ex certa scientia fiat illusoria, & irrationalis, quod in legibus vitandum est, & consequenter etiam in priuilegiis, maxime cum fiunt ex certa scientia.

Atque hinc aliqui ex Iuristis, praesertim Alexi quem sequitur Tufchus, dicunt, duas esse condiciones necessarias, vt haec assertio procedat. Vna est, quod confirmatio proferatur ex certa scientia; alia quod re vera in Principe praecedat cognitio defectus & nullitatis prioris priuilegij, quia si non praecedat haec cognitio, non potest subsequi voluntas efficax validandi illud, nec priuilegium in ipsa erit ex certa scientia, sed nomine tantum. Sed hoc scrupulosum est, reddidit enim incertas omnnes huiusmodi confirmationes. Quis enim nouit, an Princeps exacte examinauerit valorem prioris actus, vel licet praecedat examen, vnde constare poterit, an intellexerit Princeps nullitatem? Et ideo alij auctores illa non distinguunt, sed eo ipso, quod priuilegium recitat ex certa scientia aliquo ex modis supra dictis, censentur habere illam efficaciam, quia & praesumitur Princeps habere scientiam, quae proficitur, vel licet illam forte non habeat, censetur habere voluntatem confirmandi actum, sicut indiget haec enim voluntas confusa haberi potest sine cognitione rei prout in se est, & sufficit ad conferendum valorem actui, si in se fuit nullus, etiam si ignoretur. Sic enim dubitans de professionis valore, ratificat illam per nouum consensum, & potest dici ratificare ex certa scientia, non quia cognoscat esse nullam, sed quia non cognoscat fuisse validam, & nihilominus absolute non vult illam de nouo facere, si necesse sit. Sic enim haec confirmatio, licet sit ex voluntate absoluta reuoluntandi priuilegium, quando cognoscat nullitas praecedens, potest esse conditionata, quando res ignoratur, vel est dubia, scilicet, *volens confirmando de nouo concedere, si indiget, quae voluntas efficacissima est, si in re praecessit defectus, sicut patet in absolute data sub conditione, in quantum possum, & indiget, & in rebaptizatione sub conditione, & similibus.* Ita ergo censeo esse interpretandam hanc confirmationem ex certa scientia, vt ad illam sufficiat professio (vt sic dicam) Principis confirmandi tali modo cum vera, & efficaci voluntate illi proportionata, siue cognitio nullitatis in re ipsa praexistat in persona, & intellectu confirmantis, siue non.

Hinc vero sequitur, ad huiusmodi effectum, & vt locum habeat dicta regula necessarium esse, vt actus confirmandus talis sit, vt possit sola voluntate, & facultate confirmantis fieri: nam si actus ille pendeat ex consensu alterius, non poterit per solam confirmationem Principis ex nullo fieri validus, quantumuis ex certa scientia procedat. Patet quia ex certa scientia solum colligimus voluntatem Principis, voluntas autem Principis quantumuis absoluta non excedit in efficacia potestatem Principis. Vnde non potest consensum alienae voluntatis supplere, nec naturalia impedimenta, vel inhabilitates tollere. Et ideo non potest Pontifex per suam confirmationem solam ratum facere matrimonium nullum, vel professionem, sed poterit tollere impedimenta annullantia de iure humano, vt per consensus nouos ratificetur actus. Tamen quia in materia priuilegiorum actus talis est, vt

ad illum efficiendum voluntas Principis sufficiat, quia Princeps est propria causa efficiens priuilegij, vt supra visum est, ideo indistincte procedit regula, quod confirmatio ex certa scientia equiualeat confirmationi priuilegij. Nunquam enim Princeps confirmat ex certa scientia priuilegium, nisi quando potest illud a principio concedere, & hoc est per se necessarium, & intentum in tali confirmatione. Quod si aliquando confirmatio ex temeritate excedat potestatem, id est accidentarium, & non mutat naturam actus: nam etiam concessio priuilegij potest interdum esse temeraria, & excedere potestatem, & nihilominus absolute verum est, priuilegij concessionem dare ius, quia intelligitur de legitima concessione: id ergo est seruata proportio de confirmatione ex certa scientia.

Praeterea vt haec confirmatio talem effectum consequatur, oportet, vt simpliciter detur, & nihil addatur, quod repugnet reuoluntationi actus nullius, seu concessioni noue priuilegij amissi. Hoc aduerto propter quaedam indulta Pontificia, in quibus confirmantur ex certa scientia priuilegia, non tamen absolute, sed cum addito aliquo, quod potest ita restringere confirmationem, vt licet sit ex certa scientia, non confirmet priuilegium, si in eo non impletur conditio. Talia censentur illa verba, *prout sunt in usu*, quae aliqui Pontifices addiderunt, confirmando priuilegia aliarum religionum, vt Gregor. XIII. confirmando priuilegia Minorum in Bulla, *Ex benigna*, ann. 1575, & in alia confirmatione, Religioni Iesuitarum concessa, & in alia pro religione Clericorum, qui vocantur ministri infirmorum, & Sixtus V. confirmando priuilegia Cisterciensium, quae refert Eman. Roder. d. q. 8. art. 1. & in articulo secundo interpretatur, per illam restrictionem significari, Pontificem velle confirmare priuilegia, quae sunt in viridi obseruantia, suumque valorem retinent, non autem illa, quae inualida sunt. Sed non videtur hoc vniuersaliter intelligendum de omni nullitate, sed de illa quae per non vsum, vel per contrarium vsum inducta est, aut etiam de conuerso de quacunque abrogatione, vel reuocatione, ratione cuius talia priuilegia iam non sunt in vfu. Quia hoc in rigore, ac praecise significant illa verba, *prout sunt in usu, & amplianda non sunt*, cum restringant beneficium Principis. Atque ita videtur exponere similem particulam referens plures alios Mandos. in dicto tract. de priuilegiis, ad instar, Glos. 1. 5. in princip.

Idem iudicium ferendum est de similibus limitationibus, qualis est illa Gregor. XIII. confirmantis priuilegia clericorum, qui dicuntur ministri infirmorum, cum illo addito, *Dummodo sub vllis reuocationibus non sint comprehensa.* Item illa Leonis X. confirmantis priuilegia Minorum, *Prout in libris ordinum reperuntur*, supplem. concess. 191. Nam quae in illis non reperiuntur, non intelliguntur ibi confirmata, nisi alias sint authentica per bullas, aut alia publica instrumenta, nam haec non excluduntur. Illa enim verba, licet restringant ad priuilegia scripta, ad ampliandum nihilominus posita sunt, vt inter scripta comprehendantur, quae in libris ordinis inueniuntur. Denique alia limitatio vltata post Concil. Trid. in confirmationibus priuilegiorum esse solet, *Dummodo Concilio Trid. non sint contraria.* vt patet ex Bullis Gregor. XIII. supra citatis, & ex Bulla Sixti V. anni 1587. *Et si mendicantium*, in qua confirmat Minorum priuilegia ex certa scientia, & cum illa limitatione, quae est conformis reuocationi priuilegiorum regularium repugnantium Concilio Tridentino, facta a Pio IV. in Bulla anni 1565. quae incipit, *In Principis Apostolorum*, &c. de qua reuocatione in proprio tractatu de Religioni, Deo dante dicitur.

Nunc solum aduerto, aliud ceteri posse, quod priuilegia sint contraria Conc. Tridentino, aliud vero quod

Nunquam Princeps confirmat ex certa scientia nisi quando potest illud a principio concedere potest.

16.

De aliquibus restrictionibus confirmationis solis addi

Greg. 13.

Sixtus V. Roder.

Mandos.

17.

Bulla Greg. XIII. & Sixti.

18. Probabiliter se non omnia

quod sint per illud reuocata. Probabile enim est, non illius priuilegia reuocata per concilium essent restituta. Vnde idem Eman. d. a. i. videt fortasse vim illationis, ad vitandum illud consequens, coniectat clausulam illam, quae deest in nostro compendio, esse in originali, quia post Pium V. non vidit Pontificem aliquem confirmasse absolute, & sine illa restrictione priuilegia. Sed re vera illa limitatio non est in originalibus: nam Gregor. XIII. in Bulla, *Quanto fructuosius*, & in Bulla, *Ascendente Domino*, & Gregor. XIII. & Paul V. in suis Bullis confirmatoriis absolute, & sine illa restrictione priuilegia Societatis confirmant ex certa scientia, & potestatis plenitudine; ergo erunt restituta omnia, quae per Concilium Tridentinum fuerant reuocata, quod tamen etiam ipsa Societas non agnoscat ex vi talium confirmationum. Igitur pro resolutione aduertendum est, aliud esse, priuilegium fuisse a principio falsum, subreptitium, aut alia ratione nullum, aliud vero fuisse validum, & postea reuocatum. Nam prius priuilegium non conceditur de nouo per confirmationem etiam ex certa scientia, nisi expressè dicatur, non obstante falsitate, aut subreptione. Ita sumitur ex Rot. tit. de confirm. vil. decif. 2. in nouis, Panorm. in c. inter dilectos, de fid. instr. n. 8. vbi late Felin. n. 6. & in c. 2. de rescrip. n. 42. vbi alios allegat. Et ratio prioris partis est, tum quia priuilegium falsum, vel subreptitium numquam fuit concessum re vera, quia nec Princeps illud concessit, sed confirmatio est de priuilegiis concessis; ergo non cadit in illud. Tum etiam quia talis confirmatio non facta narratione talis defectus, subreptionis est. Vnde patet ratio secundae partis. Nam Papa potest de nouo dare priuilegium, etiam si fuerit falsum; ergo si id factis declarat, sufficit. Priuilegium autem semel validum verè fuit concessum, & ideo in illud potest cadere confirmatio, etiam si reuocatum sit: inquirimus autem, an cadat ex vi confirmationis ex certa scientia.

Pium III.

1. Primum dubium.

Roder. Panorm.

2.

CAPVT XIX. Nonnulla dubia circa confirmationem priuilegiorum expediuntur.

Nunc illa verò superfunt explicanda dubia circa hanc confirmationem. Primum est, verum simpliciter, & sine restrictione data ex certa scientia, habeat vim restituendi etiam priuilegia reuocata. Videtur enim ex dictis sequi consequenter pars affirmans, quia confirmatio ex certa scientia restituit priuilegium amissum per non vsum, vel per vsum contrarium, quando contraria limitatio non adhibetur; ergo etiam restituit priuilegium reuocatum ab homine, quicumque ille sit. Item habet potestatem haec concessio reuoluntandi quod a principio fuit nullum, ergo multo magis quod fuit validum, licet fuerit reuocatum. Denique haec confirmatio equiualeat nouae concessioni; ergo, ita tenet aperte Rot. verb. *absolutio*, n. 1 2 3. inde concludens, per similem confirmationem restitutam esse Minoribus priuilegium exemptionis a solutione quartae canonicae portionis, quod fuerat reuocatum in Clement. dudum, de sepulchr. & sequitur Roder. dicta q. 8. art. 3. citat Glos. in c. cum accessisset, de cons. verb. *confirmatum*, & Panorm. in c. cum super, de caus. posses. n. 4. sed ibi generaliter loquuntur, non specialiter de priuilegiis reuocatis.

Potest ergo in contrarium obici, quia vt lex reuocet priuilegium non satis est, quod contra illud disponat, nisi expressè illud deroget, vt dicitur, ergo eadem ratione vt confirmatio restituat priuilegium, non satis est, quod illud confirmet; ex certa scientia, nisi expressè dicat confirmare illud non obstante reuocatione, imò nisi hoc dicat, non videtur esse confirmatio ex certa scientia quoad hunc effectum. Et confirmatur, quia alias, si nunc confirmantur omnia priuilegia aliquius religionis ex certa scientia, non addita illa limitatione, *Dummodo Concilio Tridentino non sint contraria*, manebunt confirmata, & restituta omnia, etiam si contraria sint. Quod si facile creditur est alias per confirmationem priuilegiorum Societatis, in qua non ponitur illa limitatio, vt ex compendio constat, omnia

illius priuilegia reuocata per concilium essent restituta. Vnde idem Eman. d. a. i. videt fortasse vim illationis, ad vitandum illud consequens, coniectat clausulam illam, quae deest in nostro compendio, esse in originali, quia post Pium V. non vidit Pontificem aliquem confirmasse absolute, & sine illa restrictione priuilegia. Sed re vera illa limitatio non est in originalibus: nam Gregor. XIII. in Bulla, *Quanto fructuosius*, & in Bulla, *Ascendente Domino*, & Gregor. XIII. & Paul V. in suis Bullis confirmatoriis absolute, & sine illa restrictione priuilegia Societatis confirmant ex certa scientia, & potestatis plenitudine; ergo erunt restituta omnia, quae per Concilium Tridentinum fuerant reuocata, quod tamen etiam ipsa Societas non agnoscat ex vi talium confirmationum. Igitur pro resolutione aduertendum est, aliud esse, priuilegium fuisse a principio falsum, subreptitium, aut alia ratione nullum, aliud vero fuisse validum, & postea reuocatum. Nam prius priuilegium non conceditur de nouo per confirmationem etiam ex certa scientia, nisi expressè dicatur, non obstante falsitate, aut subreptione. Ita sumitur ex Rot. tit. de confirm. vil. decif. 2. in nouis, Panorm. in c. inter dilectos, de fid. instr. n. 8. vbi late Felin. n. 6. & in c. 2. de rescrip. n. 42. vbi alios allegat. Et ratio prioris partis est, tum quia priuilegium falsum, vel subreptitium numquam fuit concessum re vera, quia nec Princeps illud concessit, sed confirmatio est de priuilegiis concessis; ergo non cadit in illud. Tum etiam quia talis confirmatio non facta narratione talis defectus, subreptionis est. Vnde patet ratio secundae partis. Nam Papa potest de nouo dare priuilegium, etiam si fuerit falsum; ergo si id factis declarat, sufficit. Priuilegium autem semel validum verè fuit concessum, & ideo in illud potest cadere confirmatio, etiam si reuocatum sit: inquirimus autem, an cadat ex vi confirmationis ex certa scientia.

In quo vltius distinguendum censeo de reuocatione priuilegij priuata, & ab homine, vel de illa, quae facta est iure communi, & ordinario. Et de priori dico, confirmationem priuilegij ad illam extendi, quando particula *ex certa scientia*, vel *de plenitudine potestatis*, expressè, ac formaliter ponitur, quia tunc rectè procedunt rationes factae. At verò si certa scientia non expressè ponitur, sed colligenda est ex narratis in indulto, non satis erit, narrari formam priuilegij confirmati, nisi fiat mentio reuocationis eius, vel addatur clausula, *Non obstantibus*, vel generalis de omnibus defectibus, &c. vel specialis de tali reuocatione. Quia alius non erit confirmatio ex certa scientia quoad talem circumstantiam, seu reuocationem. Quia cum sit priuata, pertinet ad factum, vel pritarum ius, quod Princeps praesumitur ignorare, iuxta cap. 1. de const. in 6. ergo est necessaria scientia talis reuocationis, vt ea non obstante, priuilegium restitui videatur. At verò quando certa scientia non exprimitur, sed ex narratis colligenda est, non extenditur ultra illud, quod ex narratis colligi potest, ille autem defectus reuocationis non colligitur ex narratis, nisi illius fiat mentio, vel nisi addatur clausula, *Non obstante*, quae hoc superpleat; ergo neque tunc extenditur confirmatio ex certa scientia ad hunc effectum. Quod eadem ratione procedit, siue reuocatio sit facta a superiore, siue per renunciationem expressam, vel tacitam.

Secus verò videtur esse, quando reuocatio facta est iure communi, ex contrario fundamento, quod Princeps praesumitur non ignorare ius commune, d. cap. 1. & ideo si confirmat ex certa scientia priuilegium reuocatum iure communi, censetur illud restitueret. Solum autem in hoc addi restrictio distinguendo inter ius commune ordinarium, vel ius Concilij generalis: vt in priori seruari debeat regula data: in posteriori autem necessarium erit, vt fiat specialis mentio per clausulam,

Emm. Rod.

Greg. XIII. Greg. XIII. Paul V.

3.

Rot. Panorm. Felin.

4. Distinctio de reuocatione priuilegij priuata, & ab homine, & de illa, quae facta est iure communi, & ordinario.

5. Si princeps confirmat ex certa scientia priuilegium reuocatum iure communi, censetur illud restitueret, quia praesumitur non ignorare ius commune.

fulam, Non obstante reuocatione talis Concilij, vel saltē generalis Concilij in communi. Quia Concilio generali non derogatur nisi per expressam clausulam, vt est regula Iurisperitorum communis, quos supra lib. 6. retuli. Sed, vt ibi dixi, illa sententia generaliter incerta est, & specialiter in priuilegijs contrarium tradit ibi Felin. in regul. l. n. 2. & 3. & infra n. 1. in 2. fallentia. Nihilominus tamen quidquid sit de alijs casibus, aut rescriptis in terminis, in quibus nunc loquimur, videtur omnino vera, scilicet, quando priuilegia in generali tantum confirmantur ex certa scientia. Quia non est verisimile, quod per confirmationem adeo confusam, & commixtam derogetur speciali dispositioni Concilij generalis renocantis in particulari aliqua ex dictis priuilegijs. Nā regula est, vt species potius deroget generi potius, quam e contrario; ergo maxime seruanda est, quando auctoritas Concilij generalis interuenit. Et ideo cenfeo, quod licet Greg. XIII. & Sixtus V. non addidissent illam exceptionem de priuilegijs contrariis Conc. Trident. nihilominus non essent reuocata per generalem confirmationem. Quod tandem agnoscit Emmann. Roder. d. q. 8. art. 10. Non video tamen, quomodo cum hac doctrina possit subsistere alia, quam ipse acceptat cum summa Rosel. quod per similem confirmationem generalem priuilegiorum Minorum ex certa scientia reuocata sit Clement. dudum, de sepulchr. quoad quartam funeralem, cum illa constituto etiam sit Concilij generalis, & directe resstat tali priuilegio, & non fuerit in speciali reuocata. Contrariū ergo cenfeo verum, nisi aliunde constet de speciali reuocatione Concilij, vt magis ex ultimo puncto huius capituli constabit.

6. Sed quæret aliquis, cur Greg. XIII. & Sixtus V. addiderunt illam exceptionem si absque illa intelligenda foret. Respondet Roder. dicto art. 10. additam esse ad firmandam regulam in contrarium, id est, vt intelligerentur confirmata omnia alia priuilegia alijs Concilijs generalibus contraria. Sic enim alias dicitur, quod licet in generali concessione potestatis ad absolendum, non veniant casus reseruati, si tamen in illa generali concessione addatur exceptio vnius casus reseruati, intelliguntur alij concessi. Et licet supra dixerimus, per confirmationem in forma communi, non ratificari priuilegia nulla, nihilominus si in tali confirmatione addatur exceptio vnius priuilegij alias irriti, vel renocati, eo ipso intelligitur, mentē confirmantis esse confirmare omnia alia, etiam si essent amissa, vel irrita, vt tradit Bald. in feud. tit. per quos fiat inuestitura, c. 1. n. 2. & sumitur à simili ex eodem in l. 1. §. sed excipiuntur, ff. de fer. Vbi rationem adducit, quia exceptio firmat regulam in contrariū. L. tributus, §. vlt. ff. de milit. testam. quem allegat, & sequitur Iason in l. vlt. ff. quod quisque iuris. Verum tamen valde etiam de hac declaratione dubito. Nam ex illa sequitur, illam exceptionem additam esse ad ampliationem confirmationis, nō ad restrictionem. Atque adeo maiorem esse confirmationem ab eodem Greg. XIII. factam cum tali exceptione, quam sine illa, quia cum illa solum excipit Concil. Trid. & cōcedit alia, sine illa verò omnia intelliguntur excepta; consequens autem videtur planē absurdum, & contrariū mentem Pontificum, vt idem Rod. aperte etiam sentit in eadem quæst. 8. art. 1.

7. Dico ergo illam exceptionem additam esse à Pontifice, quia voluit esse magis certam, & non relinqui sub generalibus regulis, quæ incertæ sunt, & infinitis interpretationibus, & opinionibus sunt subiectæ. Itē voluit Pontifex specialiter ostendere voluntatē suam circa firmitatem Decretorum Conc. Trid. vt non solum generaliter secur alia, sed etiā speciali modo videantur excepta, hoc enim vltimum esse in iure sentit Gloss. per textū ibi in l. vlt. ff. quod quisque iuris.

Felin.

Species potius derogat generi, quam e contra.

Roder.

Rosel.

De exceptione addita per Greg. XIII. & Sixtum V. Roder.

Bald.

Roder.

Vera explicatio cur supra dicitur ad dicitur fuerit. Conc. Trid.

et seq.

Et optimum exemplum, ac indicium sumitur ex quodam confirmatione priuilegiorum ab eodem Greg. XIII. concessa clericis regularibus Ministris infirmorum, vbi prius dicit, confirmare priuilegia, quæ non sunt sub vllis reuocationibus comprehensa, & nihilominus addit, nec decretis Concilij Trident. sunt contraria, vbi manifestū est, per priora generalia verba excipi etiam priuilegia reuocata in Concilio Trident. & nihilominus additur specialis exceptio Concilij Trid. ad denotandam specialitatem eius, & singularem obseruantiam. Confirmari potest hæc resolutio ex doctrina Canonistarum satis recepta, quod licet exceptio firmet regulam in contrarium, non tamen ampliat illam ad ea, quæ alio iure æquali fuerant excepta. Quam tradit Panorm. in c. in nostra, de sepul. in principio, per eundem textum. Et Anchar. in c. 2. de offic. vicar. in 6. & in rubr. de regul. iur. q. 4. circa finē. Latē Felin. in c. quoniam frequenter, vt lite nō contest. n. 2. qui Bart. Bald. Oldrad. & plures alios refert. Et licet forte hæc etiam doctrina non sit certa, & infallibilis, quia totum pendet ex coniecturata mente concedentis, confirmantis, seu disponentis; nihilominus ex natura exceptionis puto esse verum, non ampliare dispositionem ad id, quod alias exceptum erat à talibus verbis, vel de iure, vel ex natura rei, quia non ad hoc ponitur, sed ad limitandam expressē dispositionem. Vnde si aliquando videtur plus operari, est, vel quia verba sunt per se vniuersalia & in rigore sufficientia ad comprehendenda omnia, quæ per exceptionem firmantur magis, vel quia ex vlt. & circumstantiis constat, talem esse intentionem disponentis; neutrum autem in presenti casu inuenio, & alioqui res est grauissima; idēque credibile mihi non est, tam generalem extensionem fieri illo indirecto modo per solam additionem exceptionis Concilij Tridentini, cum alia sufficiens ratio illius expressionis assignetur.

Secundum dubium esse potest, an confirmatio priuilegiorum ex certa scientia vni religioni, vel loco data, communicetur alijs locis, vel religionibus, quæ cum priori in priuilegijs comunicant, & consequenter an confirmatis priuilegijs Societatis v. g. confirmantur priuilegia omnium aliarum religionum, quæ habent communicationem priuilegiorum Societatis. Et ratio dubitandi est, quia supra dictum est, aucto priuilegio, ad cuius instar aliud concessum est, non augeri priuilegium ad instar; ergo similiter confirmato vno, non confirmatur aliud; nam est eadem ratio. Ergo facta confirmatione in priuilegijs in primo fonte concessionis (vt sic dicam) non sequitur, fieri in alijs, qui cum illo communicant; nam in hoc etiam videtur esse eadem ratio. In contrarium verò est, quia hæc confirmatio est quædam gratia; ergo facta vni, communicatur alijs, quibus gratiæ illius comunicantur. Respondet, duplicem esse posse sensum dubitationis. Vnus est, an confirmatis priuilegijs respectu religionis, cui primò fuerunt concessa, eo ipso illa eadem censantur confirmata pro omnibus religionibus, quibus ante confirmationem, & post concessionem fuerunt comunicata. Alius sensus est, an confirmatio concessa vni religioni, quoad sua priuilegia, eo ipso censatur facta alteri quoad sua, etiam si distincta sint, ratione communicationis generalis in priuilegijs, quam alias habent tales religiones.

Circa priorem sensum oportet considerare, an communicatio priuilegiorum fuerit de concessis tantum, an verò de concessis, & concedendis. Nam si fuit prioris modi, negatiuè respondendum est, hoc enim probat ratio dubitandi posita. Nam formaliter, ac per se loquendo, confirmatio priuilegio exemplari, non confirmatur priuilegium ad instar, quia non fuit exemplar vt confirmatum, sed tantum vt cōceditur.

Greg. XIII.

Panorm. Anchar.

Felin. Barr. Bald. Oldrad.

De confirmatione data vni, an intelligatur, quod data alijs locis, vel religionibus. Ratio dubitandi.

Duplex sensus quæstionis.

De prius sensu.

sum, nec priuilegium ad instar per se respicit futurū statum, sed illum, quem habet exemplar, quando aliud ad instar illius conceditur. Vnde etiam e contrario, licet priuilegium ad instar, confirmetur, non redundabit confirmatio in exemplar. Et hoc cenfeo verum siue confirmatio sit ex certa scientia, siue in forma communi, quia ratio æquē in vtroque procedit. Et eadem ratione, si communicatio facta est tantum de priuilegio concessio, non extenditur ad confirmationem postea factam, quia hæc nondum erat, quando communicatio facta est, & illa non est facta de futuris, vt supponitur.

At verò si communicatio fuit de concessis, & concedendis, & fuit ex certa scientia, planē deriuatur, ac redundat in omnes, quibus talis communicatio facta est. Quia illa confirmatio æquiualeat concessioni priuilegij, vt dictum est, vnde quæritur potest priuilegium quoddam, & noua gratia, sed per illam communicationem etiam futura, & concedenda communicantur, vt supponitur; ergo etiam hæc confirmatio comunicatur quoad vsum, & fructum illorum priuilegiorum, quæ confirmantur. Atque ita ex prædicto fundamento resoluit Mandos. d. tract. de priuileg. ad inst. q. 7. Qui tamen non videtur hoc admittere in confirmatione in forma communinam de illa simpliciter negat communicari, siue communicatio fuerit de concessis, siue etiam de concedendis. Mouetur solum illa ratione, quod reuocato priuilegio exemplari, non reuocatur priuilegium ad instar; ergo nec illo confirmato confirmatur. Sed hæc ratio procedit tantum in priori sensu, scilicet per se, & nulla alia interueniente communicatione. Ideo apparatus fundari potest, quia illa communicatio in forma communi non habet vim concessionis, & ideo non reputatur priuilegium, ac subinde non comunicatur per communicationem priuilegiorum, etiam cōcedendorum. Sed neque hæc ratio conuincit, & ideo probabilius puto, talem communicationem extendi etiam ad confirmationem in forma communi, maxime quando communicatio non solum est in priuilegijs, sed etiam in omnibus fauoribus, gratiis, & indulgentiis (vt comuniter fieri solet in indultis mendicantium, & in nostris bullis, & alijs, quæ latē refert Roder. quæst. 55.) Quia confirmatio etiam data in forma communi est fauor, & indultum quoddam, & beneficium, & consequenter est gratia; ergo ad illam extenditur communicatio de concedendis fauoribus. Imò licet fuerit facta solum nomine priuilegiorum concessorum, & cōcedendorum, videtur mihi communicari, vel quia omnīs gratiæ, & beneficium Principis potest dici priuilegium saltem lato modo, vt in principio dixi, & tradit Bald. in Prolog. feud. n. 18. cum Ioan. Andr. in c. olim, de verb. signif. & plures alij, quos refert Mandos. supra, priuilegium autem Principis latē est interpretandum. Vel quia confirmatio non per se stat, vt sic dicam, sed ad hæret priuilegio iam cōcesso, & reddit illud firmitus, & stabilius quantum potest, sed per communicationem priuilegiorum, quæ non tantum ad concessa, sed etiam ad concedenda extenditur, comunicatur illud priuilegium, non tantum secundum statum, quem habet tempore communicationis factæ, sed etiam quem habere potest per nouam confirmationem; ergo illa etiam comunicatur postea, etiam si tantum sit in forma communi.

Superest dicendum de alio sensu dubij supra posito, quem attingit Mandos. supra q. 8. & absolute affirmat, confirmatis priuilegijs vnius religionis, confirmari etiam propria priuilegia alterius religionis habentis communicationem priuilegiorum cum priori. Ratio eius est, quia alias non manerēt illæ duæ religiones æquales in priuilegijs, quod est contra mentem Pontificis cōcedentis illam communicationem.

10. De confirmatione concessis, quæ cōceditur aucto priuilegio ex certa scientia.

Mandos.

Roder.

Bald. Ioan. Andr. Mandos.

11. De secundo sensu dubij. Mandos.

Confirmari hoc potest primò, quia hæc confirmatio, præsertim ex certa scientia, est quoddam priuilegium; ergo data vni religioni transit ad aliam per communicationem; ergo transit eū proportionem; id est, ad cōfirmanda priuilegia propria illius religionis, cui fit communicatio, etiam si diuersa sint. Probatur hæc consequentia ex supradictis ex quadam declaratione Pontificia, quod priuilegium datum vni religioni, & comunicatum alteri, debet cum proportionem, & nō secundum identitatem applicari. Nam si priuilegium concedit fauorem pro tali festiuitate, vel sancto religionis prioris, ad aliam religionem debet applicari pro alio festo, vel sancto suo, & sic de alijs; ergo etiam in proposito, si vni religioni confertur confirmatio priuilegiorum suorum ex certa scientia, & hæc comunicatur alteri, intelligitur cum proportionem applicari ad sua priuilegia.

Hæc sententia fortasse probabilis est, mihi tamen contraria videtur in rigore vera. Et in primis si vna religio communicet cum alia in priuilegijs cōcessis, non autem in concedendis, clarum est, confirmationem postea subsequutam non comunicari, quia nō habet rationem priuilegij concessi, sed concedendi, & à fortiori constat ex dictis in superiori puncto. Neque hoc negaret prædictus auctor (vt ex ultimo) quantum in illa quæstione magis indistinctè loquatur, quā in proximè præcedente. Deinde etiam si communicatio extendatur ad priuilegia concedenda, existimo non extendi illo modo, quia Papa non intendit cōfirmare nisi priuilegia v. g. Minorum; ergo non confirmat priuilegia propria Dominicanorum, alijs plura confirmaret, quā intendere. Maximèque vrget hæc ratio in confirmatione ex certa scientia, quia Papa non habet, vel præsumitur habere scientiam aliorum priuilegiorum, sed eorum tantum, quæ directe, ac expressè ex tali scientia confirmat; ergo illa confirmatio non potest per communicationem transire ad alia priuilegia dissimilia. Neque est simile exemplū, ex quo argumentum in contrarium sumebatur, quia in illo exemplo proportio consideratur ex parte materię in vtu priuilegiorum, & non est extensio communicationis, sed interpretatio circa modum, quo debet applicari ad materiam, & vsum eiusdem priuilegij, quæ interpretatio sumpta est ex declaratione ipsius Pontificis, & ex materia ipsa, & circumstantiis constare possent, quia idem priuilegium applicatum ad diuersos, debet vnicuique adaptari iuxta modum suum, alioqui esset inutile, & improporionatū vtrique vel alteri eorum, & ad hoc tantum confirmandum faciunt omnia, quæ Mandos. supra allegat. At verò in nostro casu non fieret sola interpretatio, sed extensio confirmationis Pontificiæ ad plura priuilegia, quā cadant sub intentionem, aut mentem eius.

Nec dici potest, supposita communicatione, Pontificem confirmantem habere hanc intētionem virtuales, vel certè extensionem sequi ex intētionem, & efficacia prioris Pontificis, qui communicationem concessit. Hoc (inquam) dici non potest, quia sine tali extensione habet integrum effectum concessio vtriusque Pontificis. Quod explico in hunc modum, quia quando Pontifex confirmat priuilegia, v. g. Minorum, illa confirmatio formaliter (vt sic dicam) comunicatur Prædicatoribus, id est, vt versatur circa ipsamet priuilegia Minorum, quia illamet comunicantur Prædicatoribus, non solum vt antea errant, sed etiam vt sunt confirmata, vt per se constat ex dictis, quia illa priuilegia per cōmunicationem sunt facta tanquam propria illius religionis, & confirmatio illorum etiam est priuilegium, quod comunicatur illi; ergo non potest illa communicatio habere etiam alium effectum confirmandi propria priuilegia Prædicatorum. Tum quia per priorem effectum satis

12. Prædicta sententia probabilis, opposita probabilior.

Mandos.

13.

satisfactum est meti utriusque Pontificis, neque alter eorum alii explicauit, aut voluit. Tum etiā, quia aliis bis communicaretur illa confirmatio tali religioni, semel circa priuilegia prius communicata, & iterum circa propria, quod est alienum a ratione, & sine vilo fundamento in voluntate Pontificum. Secus verò est in alio exemplo adducto, nam quando comunicatur priuilegiū sollicitudinis alicuius sancti proprii, ita applicatur vni religioni ad sanctum eiusdem ordinis, & non comunicatur quoad sanctum alterius ordinis, & ita saluatur vnica, & vt sic dicam, formalis comunicatio, licet in materia seruetur tantum proportio.

Quid ad hoc confirmatur omnia priuilegia alicuius religionis, sine propria, sine communicata, tunc consequenter confirmatur priuilegia alterius religionis, vt per communicationem facta communia.

Neque etiam propter seruandam æqualitatem inter illas religiones, necessarius est ille effectus, quia satis per hoc seruatur quod sicut illa priuilegia manēt confirmata pro vna religione, ita etiam pro alia; & è cōuerſo, sicut propria priuilegia, v. g. Prædicatorū non manēt confirmata ex vi confirmationis datæ Minoribus, ita etiam non comunicabuntur Minoribus illa priuilegia Prædicatorum vt confirmata, sed prout antea erant, & comunicabuntur. Hinc verò potest limitari hæc nostra sententia, vt non procedat, quando per iudicium confirmatur omnia priuilegia religionis alicuius sine propria, sine communicata: nā tunc consequenter confirmantur priuilegia alterius religionis, non tamen vt illius, sed vt per communicationem facta sunt alterius. Quia illa prior religio etiā habet communicationem cum altera quoad futuras gratias, vt supponimus; ergo per communicationem habeat sua priuilegia confirmata ex redundantia (vt sic dicam) generalis confirmationis concessæ alteri religioni, vt consideranti facile patebit.

CAPVT XX.

An per inuouationem priuilegij confirmetur, vel denuo gratia concedatur.

Paulus V.

Quid addat inuouatio seu per confirmationem.

Bulla Iulij II.

Roder. Difficultates circa responsum.

z.

Solent Pontifices aliquando simpliciter priuilegia confirmare, nihil amplius addendo, aliquando verò non contenti verbo confirmandi, addunt. Confirmamus, & inuouamus, & interdum superaddunt, & de nouo concedimus, sicut Paul. V. in confirmatione Priuilegiorum Societatis adiecit, & sæpe in confirmationibus Mendicantium inuenitur, & refertur in Supplement. concess. 191. & in Monum. Min. concess. 343. Dubium ergo est, quomodo verbum inuouandi distinguatur à verbo confirmandi, & quid addat. Quod dubium propoluerunt fratres Minores Iulio II. pro intelligentia cuiusdam confirmationis suorum priuilegiorum factæ à Sixto III. cum illa additione, Et de nouo concedimus, interrogantes, an per illa restituerentur, seu de nouo concederentur etiam priuilegia prius reuocata. Respondit autem dictus Papa Iulius II. per illa verba solummodo esse confirmata priuilegia dicto ordini concessa, & non aliàs reuocata. Ita habetur in Bulla Iulij II. anni 1504. incipit, In militariis Ecclesie agro, & habetur in lib. Monument. Minor. fol. 125. & 126. pag. 2. concess. 277. in impressione Salmant. ann. 1511. & refertur ab Emman. Roder. in 1. tom. Bullarū p. 570. Habet autem difficultatem illa responsio, primò, quia videtur contra vim, & proprietatem verborū, præcipue illorum, Et de nouo concedimus. Secundò, quia hoc modo videntur frustra additam illud satis fuerat factum per puram confirmationem non solum ex certa scientia, sed etiam in forma cōmuni, vt ex dictis patet. Tertio, quia sequitur minus cōcedi per illa verba, quàm per confirmationem ex certa scientia, quia per hanc reparantur, & restituantur priuilegia reuocata, vt dictum est, quod negatur fieri per verba prædicta.

Respondeo, sicut confirmatio distinguitur in eam,

quæ est in forma communi, vel ex certa scientia, ita etiam posse inuouationem distinguere: nam videtur eadem ratio, quia est in potestate Pontificis utroque modo illam facere. Posita ergo tali distinctione, & illam applicando cum proportionem ad confirmationem, videtur in potestate dicendum, quando inuouatio est in forma communi non restituere priuilegia reuocata, vel quomodolibet amissa, nec dare nouum ius, sed solum antiquum inuouare. Ad hanc conclusionem probandam allegari solent sequentia iura, cap. ex parte, 1. de priuileg. vbi dicitur, priuilegium, & c. duximus inuouandum, ita tamen vt per inuouationem ipsius, eidem Ecclesie non plus iuris accrescat. Sed ex his verbis potest quis in contrarium argumentari, quia nisi addidisset Pontifex, ita tamen, & c. inuouando absolute, videretur ius nouum concedere, licet constet ex textu illam inuouationem non fuisse ex certa scientia. Sed huic euasioni obstat cap. quia intentionis, eod. tit. vbi expressè, & absolute dicitur, cum inuouatio nec ius nouum conferat, nec etiam tollat verus. Quare in alio textu clausula illa, ita tamen, & c. non ponitur vt necessaria ad limitandam verbum, inuouandi, sed ad declarandum illud, vel etiam ad reddendam rationem, cur tam facile concessa fuerit illa inuouatio, sicut aperte etiam fit in cap. cum dilectis, de confirm. vtil. vbi additur, per inuouationem ius nouum non acquirit, sed conseruari antiquum. In his ergo locis si c. quens est hæc sententia.

Occurrit tamen circa hæc iura considerandum, nomen priuilegij æquiuocè posse sumi, vno modo pro iure ipso, vel gratia per Principem concessa, prout priuilegium definiuimus in principio huius materie, alio modo pro instrumento authentico, in quo talis concessio, & fides, seu probatio eius continetur, sicut etiam nomen contractus interdum significare solet pactum ipsum, interdum instrumentum authenticum eius, vt late tradit Tiraquel. §. 2. Gloss. 1. in princip. Nam ex vtu non minus constat hoc in priuilegio, quàm in contractu. Hinc ergo inuouatio priuilegij interdum refertur ad solum instrumentum, quia vetustate forte consumitur, & ideo inuouatio eius conceditur. Aliquando verò potest referri ad rem ipsam, vt ius antiquitus concessum postea inuouatur. Priori modo clarum est, inuouationem priuilegij nõ conferre ius nouum. Et planè hoc modo loquitur dictum cap. cum dilectis, vt patet ex illis verbis, Prædicta priuilegia quasi iam nimia vetustate consumpta, cū fuerint non in pergamento, sed in papyro conscripta, duximus inuouanda. Et in eodem sensu loquuntur alia iura. Inuouari ergo priuilegium hoc modo, nihil aliud est, quàm nouum instrumentum priuilegij antiqui ex veteri instrumento exemplari, quod eiusdem sit auctoritatis cū originali, quia Principis auctoritate factum, vel approbatum est. Argumēto cap. vlt. de fide instr. & ideo nouum ius dare non potest, quia ius in multis instrumentis contentum, nec est aliud, & aliud, nec est maius. In d. vt rectè ait Panormit. in d. cum dilectis talis inuouatio ius in priuilegio contentum non confirmat, vtique secundum se, quia illi robur, aut valor non addit, quoad nos verò quodammodo confirmat, quia facilius, vel diuturnius sit probatio eius, & hoc modo dicitur etiā hæc inuouatio conseruari priuilegiū, quia perditio, vel cōsumptio instrumenti, perditur ius quoad forū saltem externū, nisi loco illius succedat præscriptio, & ideo per reuouationem priuilegij quodammodo conseruatur ius in eo contentum.

Quocirca de hoc inuouationis modo nulla nobis est difficultas, nec de illo principaliter loquimur, sed de alio modo, quādo ius ipsum, & nõ instrumentum continens illud inuouatur. De hoc enim modo inuouationis videntur loqui Pontifices, quādo dicunt inuouare priuilegia, tum quia eodè modo dicunt inuouare,

Inuouationem in forma communi nõ restituere priuilegia reuocata, nec dare nouum ius, sed solum reuocare antiquum.

c. cum dilectis.

Dupliciter sumi potest nomen priuilegij.

Tiraq. Gloss.

Panormit.

uare, quo confirmare; non confirmant autem instrumenta, sed gratias in illis contentas; ergo illas etiā inuouant; tum etiā quia non concedunt licentiam renouandi, aut exemplandi denuo vetera instrumenta, nec transumpta approbant, sed ipsam formalia priuilegia (vt sic dicam) inuouant, tum maximè, quia sæpe dicunt expressè, de nouo priuilegia talia concedere: concedere autem priuilegiū, non est concedere instrumentum illius, sed est ius speciale donare. De hac autem inuouatione, non probatur sufficienter ex dictis iuribus, quòd nullum ius cōferat, quia hæc inuouatio non est talis, qualis est illa, de qua dicta iura loquuntur, sed diuersa, vt constat ex dictis, à diuersis autem non fit illatio. Maximè quia neque necessariò sunt contenta: optimè enim potest inuouari instrumentum, non renouato iure, imò nec confirmato, vt dictum est, & è conuerso potest inuouari ius ipsum, non concessa inuouatione antiqui instrumenti. Aliud verò inuouatio idè esse videtur, quod renouatio; renouatio autem est restitutio rei iam destructæ seu finite, in quo à prorogatione differt quæ est cōtinuatio, seu dilatio rei, quæ adhuc durat iuxta l. sed est, ff. de precario, & l. dies, ff. de damn. infect. vbi Gloss. & Doctores, & late Tiraquel. de vtroque retract. lib. 2. §. 1. Gloss. 7. n. 24. ergo inuouatio priuilegij ex vi verborum reparatio est priuilegij amissi; ergo semper habet hunc effectum, siue sit ex certa scientia, siue non, quia priuilegium operatur quantum sonat in proprietate verborum.

Restituitur instrumentum nõ renouato iure, imò nec confirmato.

Tiraq. Gloss.

Nunquam est seruum quæ sit inuouatio priuilegij sine confirmatione ex certa scientia, unde ipsa inuouatio est etiam ex certa scientia.

Iulius II.

Panormit.

Panorm.

Nihilominus si contingat, inuouationem priuilegij quoad ius ipsum, & gratia non fieri ex certa scientia, sed in forma communi, vera est, & recepta assertio posita. Dico autem (si contingat) quia non videtur illa inuouatio in sensu explicato multum vitiosa. In Bullis enim Pontificis religionū nunquam (quod ego viderim) fit inuouatio priuilegiorum sine confirmatione ex certa scientia, & consequenter ipsa etiam inuouatio est ex certa scientia, & idem fortè est in aliis indultis, verum tamè de toto vtu mihi constare non potest; nec etiam repugnat inuouationem adiungi confirmationi datæ tantum in forma cōmuni, quia (vt dicebam) ex voluntate Pontificis pedit. Hoc ergo posito, probatur assertio ex interpretatione Iulij II. supra allegata, quæ planè supponit, solum verbum, inuouandi, vel, quod magis est, verbum, concedendi de nouo, non satis esse ad restituendum priuilegium reuocatum, vel amissum; ergo oportet, vt in aliquo casu hoc possit in rigore verum esse; ergo maximè quādo talis inuouatio fit in forma communi, & re non discussa, neque cognita. Secundò id probari potest à paritate rationis, quia inuouatio restituens priuilegia reuocata, vel amissa, æquiualeat nouæ concessioni, vt supra in simili dictum est, sed incredibile est Pontificem in generali loquentem, & sine causæ cognitione intendere, noua priuilegia concedere; ergo incredibile etiam est, vt verbo inuouandi in illo sensu, quando non procedit ex certa scientia, nec causa cognita; ergo talis inuouatio in forma communi nõ restituit priuilegia amissa, neque dat nouum ius. Tertio, proprietates verbi, inuouandi, non cogit interpretandum, ex vi illius fieri nouam concessionem priuilegij, etiam prius inualidi, vel reuocati, quia sæpe renouari dicitur quod durat, & nõdum extinctum est, sicut patet non solum in arte factis, vt in domo, & similibus, sed etiam in moralibus, vt in feudo, in emphyteusi, in promissione, in voto, & c. & ideo res renouata non semper est altera ab antiqua, sed est eadem in pristinum statum restituta, vel ad meliorem formam redacta, vt constat, tam ex cōmuni loquendi vtu, quàm ex Latina proprietate. Et tradidit Panorm. lib. 2. concess. 67. n. 3. dicens, eum, qui petit renouationem, non supponere caducitatem, sed potius sup-

ponere existentiam; & valorem rei, petere autem renouationem, nõ vetustate pereat. Et probatur optimè ex cap. longinquitate, 1. 2. q. 2. & cap. 1. de precariis, iuncta Gloss. ibi; ergo inuouatio priuilegij pura, & communis non extenditur ad nouam concessionem, sed solum ordinatur ad cōseruationem priuilegij iam concessi, & durantis. Probatur cōsequenter, quia hæc renouatio, cum non sit facta cum cognitione causæ, nec ex certa scientia, non est extendenda, sed potius restringenda, quantum proprietates verbi patitur, quia fieret periculosa, & odiosa; ergo ex vi talis formæ non inducit nouum valorem priuilegij, sed solum renouat antiquum.

c. longinquitate.

Sed quæres, quem effectum habeat talis inuouatio sic explicata distinctum à confirmatione simili: nam si contingat, cadere super priuilegium inualidū vel reuocatum, aut amissum per contrarium vsum, vel alio modo, nihil confert, sicut nec confirmatio, quia deficit in fundamento. Si autem adiungatur priuilegio valido, & adhuc permanenti in sua substantia, ad summum confert ad quoddam robur, & firmitatē eo modo, quo dictum est de confirmatione in forma cōmuni. Videntur ergo non distinguari in effectu: sed geminari voces, ad maiorem exaggerationem, & expressionem affectus concedentis. Alius verò effectus solet tribui huic inuouationi, quòd per illam cōferatur ipso facto renouatum priuilegium quoad probationem talis gratiæ, ita vt illud nouum indultum sit quasi prius priuilegium, seu instrumentum renouatum, quia Princeps non præcipit, vel concedit, vt renouetur instrumentum, sed ipsemet renouat. Sed hoc vera non ita est, nisi inuouatio sit ex certa scientia, vel tenor prioris indulti in posteriori inseratur, quod perinde est. Quia si vtrumque horum desit, generalia verba non sufficiunt, sine alia probatione authentica.

De effectibus prædicta in inuouationibus.

Alium effectum indicat Emman. Roderic. dicta q. 8. art. 2. §. vlt. scilicet, per talem inuouationem fieri, vt ad præscribendum contra tale priuilegium, necessarium sit computari tempus à tempore talis renouationis, quia licet per aliquot annos prius fuerit inchoata præscriptio contra illud priuilegium, si non fuit consummata, postea non poterit computari ad reuocationem priuilegij consummandā, sed oportebit de nouo inchoari. Quia inuouatio est quædam restitutio rei ad pristinum statum, citat Corduba in compend. Man. verb. absoluitio quoad seculares, 2. §. 1. §. sed ibi nihil inueni, in eod. autè verb. 1. §. 19. vbi hoc attinigit, loquitur de inuouatione ex certa scientia. Et sic etiam confirmatio ex certa scientia per se sufficit ad eundem effectum iuxta superius dicta. Et ideo non possum magis tribuere hunc effectum inuouationi, quàm confirmationi in forma communi. Tum quia nec ius, nec auctoritatem sufficientem video: tum quia etiam confirmatio communis est roboratio rei præexistens, & consequenter aufert omnem infirmitatem eius: illud autem tempus cōtrarium quantum computari potest ad destruendum priuilegium, multum debilitat firmitatem eius; ergo hæc debilitas tollitur per illam confirmationem. At verò nullus auctor, quem ego viderim, tribuit hunc effectum confirmationi in forma communi, neque iura fauēt, quæ de illa loquuntur. Accedit, quòd si non obstantē tali inuouatione priuilegiatus continuè procedit in non vtu, sine temporis interruptione, magis culpabilis est, & magis renuuciare videtur priuilegio. Concludo igitur, hanc inuouationem parum prodesse, & ferè nihil addere supra confirmationem communem, & ideo (vt dixi) raro fieri in priuilegiis.

7.

Corduba.

Confirmatio communis est roboratio rei præexistens ac proinde aufert eius infirmitatē.

Secundò dicendum est, inuouationem ex certa scientia conferre ius nouum de se, & æquiualeat concessioni, ideoque restituere posse priuilegium per

Secundò cōclusio.

perditum, & à fortiori omnem veritatem eius tollere, & in pristinum statum illud restituere, Hæc est sententia communis omnium, quos retuli in capite præcedenti. Et eandem intendit Corduba loco proximè citato cum Ioan. de Lignan. & Panormit. in *c. cum super*, de caus. possel. & propriet. Idem Panormit. & Felin. latè in cap. *inter delictos*, de fide instrum. & in Compendio Minorum, verb. *privilegia fratrum*, §. 1. referit Collector, hanc fuisse sententiam doctissimorum virorum Salmanticensium. Eisdemque rationibus probari potest, quibus similem assertionem de confirmatione ex certa scientia ostendimus: nam ferè sunt idem, & si in aliquo differunt, in rationis paritate conveniunt, & declarari potest in hunc modum. Nam verbum, *renovandi*, licet possit dici de re præexistente, tamen cum proprietate etiam potest cadere in rem, quæ iam perit, & iterum excitatur, sicut resurrectio dici potest quædam renovatio. Et hoc modo interpretor differentiam illam, quam aliqui Iuristæ assignant inter prærogationem, & renovationem, quod illa est rei durantis, hæc verò rei, quæ iam præterit: non credo enim esse verum discrimen, si utrumque membrum præcisè, & æqualiter, seu exclusivè intelligatur; sic enim fallum est, quod de renovatione dicitur, vt ex dictis patet. Poterit autem differentia sustineri, si primum membrum exclusivè sumatur, non verò secundum. Ita vt sensus sit, prorogationem dici tantum de re non duranti, vel tempore nondum finito, quia est dilatio, & continuatio quædam, quæ non cadit in rem iam extinctam. At verò renovatio non ita limitatur, sed propriè dici potest de re iam extincta, si eadem restituitur, quamvis alio modo etià dicatur de re præexistente, utrumque enim probant iura, supra citata, & vsus, & ipsa vis vocis. Igitur quædò privilegium dicitur renovari ex certa scientia, amplianda est renovatio ad omnem modum possibile, qui sub propria significatione talis verbi cadere possit. Probat consequentia, quia talis renovatio, cum sit favor Principis, & ab eo detur ex certa scientia, & consequenter ex plenitudine defectus, àmplè interpretandum est tam ex parte personæ, quam ex parte modi; ergo de se habet vim concessionis novæ, seu excitationis privilegij, si necessaria fuerit. Hoc autem magis indubitandum erit, si verba concessionis sint, & de novo concedimus, quia nulla possunt esse clariora; ergo si simul sit, ex certa scientia, nihil amplius desiderari potest ad hunc effectum intelligendum.

Ad declarationem autem Iulij II. respondet Collector Mendicantium, dicto §. 1. fuisse datam absolute, & generaliter propter defectum relationis, indicans, attentà rei veritate non fuisse legitimam, vbi Corduba etiam consentit, & Roder. dict. q. 8. art. 2. Nec video, quid aliud possit responderi, quia extenore indulti Sixti IV. euidenter apparet fuisse ex certa scientia, & mera voluntate, & motu proprio, & proptiori cautela, omnes enim hæc particule formaliter ibi inveniuntur, quæ clarissime explicant, mentem Pontificis fuisse, privilegia illa valida constituere, in quocumque statu antea essent. In interrogatione autem, quæ fuit proposita Iulio II. nulla mentio facta fuit concessionis de novo ex certa scientia, sed tantum quod Sixtus IV. confirmando privilegia, de novo illa concessit, nullam aliam circumstantiã, vel qualitatem renovationis declarando, aut proponendo, vt aperte constat ex tenore indulti Iulij II. in Monum. Minor. fol. 125. pag. 2. in tertia supplicatione. Respondit ergo Iulius iuxta interrogata, restringens potius, quàm extendens renovationem.

Cor. Iulij II. de Lignan. Panormit. Felin.

Discrimen inter prerogationem & renovationem, illa siquid est rei durantis, hæc præterita.

Collector Mendicantium.

Corduba, Roder.

Responsio Iulij II. erat potius restringens quàm extendens renovationem.

Ad quartæ tandem aliquis, si tanta est vis renovationis privilegiorum ex certa scientia, quid necesse est post illam addere clausulam, quæ frequenter in his indultis additur, *Supplet omnes iuris, & facti defectus, si qui forsitan interuenerint in eisdem*. Nam eo ipso, quod per talem renovationem privilegia omnino instaurantur, & de nouo fiunt, si necesse sit, suppleantur necesse est omnes iuris, & facti defectus, quæ interrogatio etiam de confirmatione ex certa scientia fieri potest: nam etiam post illam addi solet prædicta clausula. Primò ergo generalem responsionem dare possumus, hæc clausulas non semper addi propter novos defectus, sed ad maiorem rei euidentiam, & ad tollenda omnia dubia, & scrupulos. Secundò dici potest, hæc posteriora verba extendi ad omnes defectus, siue sint contra valorem actus ipso facto, siue non inualident ipso iure privilegium, dent tamen occasionem mouendi lites contra illud, & procurandi irritationem illius: per solam autem renovationem, non constat satis, omnes hos defectus esse suppletos, sed solè generatim, privilegium esse restitutum valide. Tertio posset quis dicere per hanc clausulam, *Supplet omnes iuris, & facti defectus*, non solum suppleri defectus commissos in prioribus concessionibus, sed etiam illos, si qui forsitan commissi sunt in ipsa obtentione talis confirmationis, seu renovationis, qui non fuissent suppleti, si simpliciter, & sine tali clausula concessa fuisset. Et quidè hoc posterius per se manifestum videtur. Illud verò prius ex generalitate verborum videtur fieri verisimile, & quia non repugnat, illam concessionem esse simul quasi reflexiuam in seipsam, nec est maior ratio, cur aliorum indultorum defectus suppleat, quam suos. Sed huic expositioni obstat relatiuum illud, *in eisdem*. Nam prius commemorantur privilegia confirmata, & renouata, & postea suppleantur defectus, & sicut hoc vltimum indultum confirmans præcedentia, non confirmat seipsam, ita supplendo defectus præcedentium, non supplet suos, si qui fortè in ipso committuntur. Dices nõ posse efficaciter suppleri defectus præcedentium, nisi suppleat suos. Respondeo, ad præsentè concessionem non pertinere suos defectus, sed cauere illos, ne interneniant, & hoc modo posse efficaciter suppleri defectus præcedentium, cauendo suos. Imò non videntur posse suppleri defectus, qui nondum sunt commissi, licet possint tolli impedimentis, vt censuræ, & similia, vel dispensari in aliquibus circumstantiis alioqui necessariis, vt ibi non requirantur, nec omisso earum sit defectus, quod per alias clausulas fieri solet, & nõ per illas, & ita verius videtur, illa verba solè ad præcedentia privilegia referri.

Vltimò est in illa clausula consideranda forma, & vis verborum, vt ius effectus intelligatur. Nam interdum ad eò limitantur illa verba, vt non extendantur ad privilegia, vt in Bullis Gregor. XIII. *Quanto fructuosius*, & *Ascendente Domino*, confirmationis instituti Societatis, cum prius nominasset constitutiones, statuta, privilegia, indulta, & c. eaq; omnia confirmasset, postea limitatè subdit, *Supplet omnes iuris, & facti defectus, si qui interuenerint in prædictis constitutionibus, & statutis*. Vbi constat supplementum hoc non extendi ad privilegia. At Gregor. XIV. generalitè dixit, *Si qui interuenerint in eisdem*, planè referes omnia, quæ supra enarrauerat. Et eodem modo loquutus est S. D. N. Paul. V. & similia habentur in Bulla Pauli IV. anni 1561. in qua privilegia Minorum confirmantur. Sixtus autem V. confirmando privilegia Minorum, adiecit, *Supplet omnes & singulos defectus iuris, & facti, ac solemnitatum etiam de iuris necessitate, aut aliis quomodolibet requisitarum forsitan ommissarum, & alios quoscumque defectus, si qui forsitan interuenerint in eisdem*. Quæ verba specietenus videntur maiorem concessionem continere, & tamen vera in substantia non continent.

De clausula indultis restituta, vt supra datur.

Prima.

2. Rati.

Obiectio responsionis.

De forma & circumscriptione clausule prædictæ. Greg. XIII.

Greg. XIV.

Paulus V.

Paulus V.

Certum

Certum est enim, per omnia hæc verba in primis nõ suppleri naturales defectus ex iure naturæ repugnantes valori actus, vt in simili tradit Hostiens. in cap. 1. de transact. & Innoc. in *c. seifisciatas*, de rescrip. vbi Felin. n. 4. plures refert. Et ratio est clara, quia talis defectus suppleri non potest. Imò licet de facto possit, si non iuste possit, non est credendum suppleri, quia Princeps censetur tantum ea concedere, quæ iuste potest, vt rectè Hostiens. supra. Quapropter etiam defectus per subreptionem commissi non suppleantur, vt supra de confirmatione ex certa scientia dictum est. Nec denique substantialis defectus per dolum commissus, vt notauit Hostiens. dicto cap. 1. & sumitur ex eodem textu ibi, *incuria, vel imperitia*, & idem significant alij Pontifices cum confirmant privilegia, & addunt illam clausulam, *suppleant defectus sub dubio, & sub conditione*, si fortasse interuenerunt. Vnde neque per verba Sixti tales effectus suppleantur, tum quia forma verborum est eadem quoad modum loquendi sub conditione, & dubio de defectibus, *si forsitan interuenerint*, utique sine dolo, & surreptione, tum etiam quia similis clausula non supplet falsitatem, vel fraudulentam taciturnitatem, vt supra ex Panormit. & aliis vidimus, & plures refert in simili Sanci. lib. 8. de matr. disp. 2. 4. num. 6. Et in eodem sensu dixit Martin. Lauden. tract. de priuil. q. 3. per huiusmodi verba suppleri ea, quæ sunt iuris, nõ quæ sunt facti, ex Specul. tit. de legat. §. *nuic ostendendum*, verb. *decimo octauo*, tum denique quia ab ordinario iure, & stylo non receditur sine maiori specificatione, & declaratione. Vnde non nego, quin aliquando possint verba clausulæ esse tam ampla, vt etiam defectus prædictos suppleant, oportet tamen vt expressè id significant, vt supra de confirmatione diximus, de qua refert mirabile exemplum Emman. Roder. dicta quæst. 8. art. 1. §. in fine, quod in eo videri potest.

CAPVT XXI.

Vtrum ad esse, seu ad valorem, vel fructum privilegij aliqua iusta causa concessionis necessaria sit.

Explicatis aliis causis, dicendum superest de finali causa privilegij, quam in hunc locum seruari, quia cognitis aliis facultis poterit expediri. Privilegium autem considerari potest, vel vt est lex quædam, vel vt est exemptio à lege, seu concessio supra legem. Priori modo spectatum ita requirit causam iustam, sicut quælibet alia lex, quia iustitia, & honestas ex parte causæ communis est omni legi, tamen honestas, & iustitia privilegij sub hac ratione legis, pendet ex iustitia eiusdem sub priori ratione. Nam tunc privilegium alicui concessum ab aliis obseruari iuste præcipitur, quando concessio in ipsa specialis, seu exemptio à lege iusta est, & rationabilem causam habet, idè quæ solum oportet exponere, quæ causa necessaria sit, vt talis exemptio, vel speciale ius aut licitè, aut valide conferatur.

Dico primò: Vt privilegij concessio licitè fiat, necessariam esse honestam, & proportionatam causam, quæ Principem ad illam faciendam inducat. Probo primò ex generali ratione actus humani, quia vt sit honestus debet fieri ex causa rationabili, aliàs prudenter non fiet, & consequenter neque honestè. Deinde, vel privilegium est contra ius commune, vel tantum vitra. In priori, vt seruetur iustitia legalis, & distributiva, est necessaria iusta causa, vt constat à simili ex dictis lib. 6. de dispensatione legis. In posteriori autem privilegio nõ est tãta inordinatio si absq; causa cõcedatur, quia plus habet de gratia, quàm de iustitia: nihil Suarez de Legibus.

lomin' tamè vt nõ sit actus prodigalitatis, sed prudentis liberalitatis, nõ nulla causa proportionata necessaria est. Præsertim quia privilegia alter cõcessa multiplicantur nimis, & contemnuntur, & in aliis generant inuidiam, & perturbant pacem, quia nõ sunt sine aliqua personarum acceptione, & inportione inter membra eiusdem corporis politici; ergo in omni privilegiorum genere est aliqua causa necessaria.

Secundò verò dicendum est, hanc causam non esse ita necessariam, vt defectus illius reddat privilegium irritum, si ex parte petentis nõ interueniat deceptio, aut iniqua occultatio, quia tunc privilegium erit nullum, non tam ex defectu causæ, quàm ex defectu voluntatis concedentis. Prior pars est certa in privilegiis, quæ sunt pura beneficia sine derogatione, aut repugnantia iuris communis, quia si causa deficiat, non fit propria iniuria, sed ad summam est nimia quædam clarigatio quæ facta tenet, licet minus prudenter fiat. In privilegiis autem contrariis iuri communi habet nonnullam dubitationem, quia multi putant, dispensationem legis humanæ sine causa datam non solum esse iniquam, sed etiam nullam. Quod si esset verum, à fortiori idem dissendum esset de tali privilegio, quia est veluti permanens, & continuata dispensatio in iure. Item quia indulgentia sine causa data est nulla, privilegium autem est indulgentia quædam.

Nihilominus assertio posita etiam in hoc privilegio est vera, & communior. Habet autem locum in privilegio eximè à iure, quod pendet à voluntate ipsius concedentis privilegium. Nulla enim potestas inferior (vt dixi) potest privilegium concedere contra ius superioris. Et ita solus Papa potest concedere privilegium contra ius commune canonicum, & sic de aliis proportionaliter, quia nullus inferior potest in ius superioris dispensare, nisi in casibus concessis, vel necessariis, propter quos non datur privilegium. Hinc ergo patet ratio assertionis, quia author legis potest illam ex parte tollere, quod facit privilegium concedendo, & quamuis iniquè id faciat sine causa, quia tamen cum effectu mutat voluntatem, à qua essentialiter pendet obligatio legis, idè etiam cum effectu validum concedit privilegium. Et idem supra dictum est de dispensatione, & ita cessat difficultas supra posita. Et de indulgentia suo loco dictum est, attingere diuinum ius, & idèo requirere causam ad valorem suum.

Vnde obiter infero, ferè nullam esse differentiam, quam aliqui assignant inter privilegium, & dispensationem, quod illud sine causa conceditur, hæc verò minime. Nam si sit sermo de abusu, etiam dispensatio concedi potest sine causa, si verò sit sermo de legitimo vsu, etiam privilegium requirit causam; si denique sit sermo de valore, sicut privilegium valet sine causa datum, ita & dispensatio proportionate seruata. Aliqui verò distinctionem illam admittendam esse putant inter privilegium, quod non est contra ius, & dispensationem, ac subinde etiam inter privilegium, quod est contra ius, vel tantum supra ius: tenet Sanchez. lib. 8. de matr. disp. 1. num. 1. & ita cautius ponit illam differentiam, quod privilegium sine causa concedi potest, non tamen dispensatio. cum Rebuff. in Concordat. in forma mandati, verb. *dispensationis*, & Mandos. Sed contra hoc etiam virget ratio facta, quia si sit sermo de potestate, vt actus valeat, etiam dispensatio, & privilegium contra ius potest dari sine causa: si verò de potestate, vt actus licitè fiat, sic etiam privilegium solum vitra ius requirit causam honestam vt licitè detur. Concedo autem non requirere tantam causam, nec ob defectum eius committi propriam iniustitiam, & in hoc posse assignari aliquam differentiam. Quæ ita commode explicari potest

Nulla potestas inferior potest privilegium cõcedere contra ius superioris.

Sanchez.

Rebuff.

Mandos.

potest

potest inter ipsa privilegia, quia in privilegio rigoro...

6. Deceptio im-pedit voluntarium, ac proinde va-lorem privi-legij.

De duplici motivo per se et per accidens, et duplici in de pro-niente de-ceptione.

c. super liti-ris. ad aures. cap. potest. c. quia circa. Glossa. Panormi. Felin.

Posteriori causa correspondet diminuta narratio, quae est, quando aliquid occultatur, quod si Princeps...

7. Tres genera-les effectus convenire privilegio et quomodo sint.

8. Quodnam motus sufficit ad iustificandum privilegium. Hoc tamen non potest certis regulis...

9. De illis ad quos comparari privilegium potest.

sinuavi) non oportere hanc causam semper immedie...

CAPVT XXII.

Quos effectus habere possit privilegium ut privilegium est.

Explicuimus hactenus privilegij naturam, seu effectum...

Primum ergo statuimus, tres generales effectus convenire...

Solum ergo potest inquiri, quando privilegium unum...

Tertio, si verba privilegij possunt cum proprietate comprehendere...

De illis ad quos comparari privilegium potest.

Tres genera-les effectus convenire privilegio et quomodo sint.

De illis ad quos comparari privilegium potest.

inquendum est, non reperendo ea, quae in superioribus...

6. n. 3. & Syluest. verb. privilegium, q. 3. Ac denique est...

Respondet, principaliter spectandum esse ad materiam...

Declaratur exemplum ante recitatum Primam, quod constat...

Secundo si verba concessionis in significatione propria...

Tertio, si verba privilegij possunt cum proprietate comprehendere...

De illis ad quos comparari privilegium potest.

6. n. 3. & Syluest. verb. privilegium, q. 3. Ac denique est...

Respondet, principaliter spectandum esse ad materiam...

Declaratur exemplum ante recitatum Primam, quod constat...

Secundo si verba concessionis in significatione propria...

Tertio, si verba privilegij possunt cum proprietate comprehendere...

De illis ad quos comparari privilegium potest.

Tres genera-les effectus convenire privilegio et quomodo sint.

De illis ad quos comparari privilegium potest.

Beneficia, & favores ampliandi, odia restringenda.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

Verba privilegij non sunt extendenda si sine controuersia iure communi concessum est.

possit. Vt v.g. si detur simplici sacerdoti priuilegium ministrandi sacramentum poenitentiae, per illud priuilegium datur potestas absoluedi à mortalibus peccatis saltem ordinariis, & nō referuatis, quia licet sacramentum poenitentiae possit ministrari absoluedo tantum à venialibus, quando poenitens alia non habet, nihilominus illa potestas iure communi concessa est omnibus sacerdotibus, ideòque per illud priuilegium maior potestas confertur. Item si parochus conferat subdito facultatem confitendi alieno, intelligitur conferre licentiam, vt cōfiteri, & absolui possit, etiam de mortalibus non referuatis, quia cenletur dare aliquid ultra ius commune. Quae exēpla certa, & communi sunt, & ita videtur esse etiam assertio. Ratio verò eius sufficiens est, quae in principio fuit secundo loco posita, quia huiusmodi priuilegia sunt fauorabilia, & amplianda. Item quia hic videtur esse communis sensus talium concessionum, & maxime accommodatus materiis talium priuilegiorū, & intentioni petentium; nam superior concedens priuilegium, vel licentiam, intelligitur loqui cōmuni more, & accommodato rebus, & intentioni subditorum. Denique quia verba talium priuilegiorum solent esse indefinita, & cum proprietate possunt completi totum illum effectum, vt in exemplis adductis patet; ergo non sunt sine cogente necessitate limitanda, quia sicut in doctrinis, ita & in legibus indefinita loquutio de se aequiualet vniuersali, vt possit habere certam, & determinatam significationem, nec voluntariè possit vno, vel alio modo limitari, sed solum iuxta iuris exigentiam. Quod potest alio exemplo declarari: nam si Praeatus det subdito habili facultatem recipiendi à quocumque antistite ordines indefinitè, intelligitur etiā de sacris, licet de legitimatone ad ordines, aliud dici soleat, quia est specialiter contra ius, propter inhabilitatem personarū; hic autem secus est, quia cum persona sit habilis, vt supponitur, nulla est ratio limitandi verba, quae contra concedentem amplianda sunt, cum alteri iuri non praediciat.

Quarto, si verba priuilegij in proprietate supra nō possunt habere effectū substantialiter diuersum à iure communi, seu supra ius, nisi operando simul contra ius, & aliās possunt habere effectum diuersum, quoad modum, valde dubium est, an operetur simul vtrumque effectum, vel tantum posteriorem nisi in priuilegio addatur clausula derogatoria iuris communis. Vt v.g. si Rex concedat alicui homini aliās libero indultum, vt liberè sinatur transire fines regni, & exire cum rebus, quas secum defert, dummodo soluat vectigalia consueta, dubitari non immeritò potest, an ex vi talis indulti possit ille ferre res prohibitas educi de regno, & hoc debeat illi permitti. Nam si tale indultum nō operetur hunc effectum, nullum habebit supra ius, quia vnicuique liberum est de regno exire, & secum ferre res non prohibitas, soluendo pro illis debita vectigalia; ergo vt operetur supra ius oportet, vt etiam operetur contra ius, dando facultatem trahedi secum res prohibitas. Ergo videtur, hoc esse admittendum, quia aliās nimis friuolum esset indultū, quod in alio sensu solum maiorem quandam securitatem, vel recommendationem conferre videretur. Item quia illa extensio cadit sub proprietatem illorū verborum, cum rebus suis, vel quas secum defert, quae vniuersalibus, seu distributis aequiualet. Ac denique tota extensio videtur esse contra concedentem: ergo. In cōtrarium verò est, quia in illo indulto non ponitur specifica concessio, nec clausula derogatoria iuris prohibentis res aliquas educere de regno, vt in assertionem supponit. Generalis autem locutio non solum indefinita, sed distributa non comprehendit specialia, quae sunt cōtra ius tū ex illo principio iuris, quod sub generali locutione esse veniūt ea, quae sunt con-

Ratio cōclufiua.

4. Conclufio.

tra ius, neque illa quae in specie nō esset. Princeps verisimiliter concessurus, tū etiam quia derogatio iurium vitanda est, quoad fieri possit. Atque ita illa extensio nec est secundum proprietatem verborum, prout de iure intelligi debent, nec est contra solum Principem, sed contra commune bonum reipublicae, cuius intereret, ne tales res e regno extrahantur.

Quocirca de iure similis dubij, & effectus priuilegij in tali euentu multum pēdet ex illa quaestione supra tractata, an priuilegium deroget iuri communi, quando non addit clausulam derogatoriam. Nam iuxta opinionem generaliter id negantem, constat, etiam in hoc casu derogatoria ferre nō potest. Nec erit conueniens, quod tunc indultum imperfectissimam rationem priuilegij retineat, imò vix possit sic nominari, sed r. commendatū, vel saluus conductus: nam hoc sibi debet imputare impetrans, qui maiorem declarationem non procurauit: nam si illā procurauit, & obtinere non potuit, signum est, Principē noluisse plus concedere. At verò iuxta aliam opinionem affirmantem, priuilegium derogare iuri cōmuni, etiam sine speciali clausula, cōtrarium erit dicendum in praesenti casu, non tamē generaliter, nec sine magna limitatione, & circumspectione verborum priuilegij: oportet enim ex eis coniectare, an fuerit ius Principis proprium, & rigorosum priuilegium cōcedere, vel solum fauorem aliquem, & specialem curam circa talem personam ostendere, vt nulla vis, aut iniuria illi fiat: nam in priori sensu admittenda est extensio iuxta dictam opinionem, non verò in posteriori. Neque erit difficile, ex tenore scripti, attentè considerato initio, progressu, & verbis eius, intentionem scribentis probabiliter saltem coniectare, iuxta regulam mox tradendam de priuilegiorum interpretatione. In dubio tamen in eam partem inclinandum est, vt leges seruentur.

Tandem circa hanc partem, seu effectum priuilegij, vt priuilegium est, tractari potest quaestio, an talis effectus verè, & propriè fiat virtute priuilegij, vel tū solum fictione iuris. Sed hanc quaestionem in superioribus sufficienter attigimus, tractando de priuilegio ad instar, ex Bald. in l. in vrb. ff. de stat. homin. Et resolutio in summa est, effectum per se priuilegij esse aliquod morale ius consistens in facultate, vel obligatione, vel carentia obligationis, vel capacitate morali, aut ablatione inhabilitatis morali. Hic autē effectus potest spectari secundum se, & absolute, & vt semper est verus effectus absq; vlla fictione iuris, sic imò per introductionē noui, seu specialis iuris. Hoc patet inductione, quia priuilegiatus, ne excōmunicari, vel suspendi possit, nisi tali, vel tali modo, aut à tali iudice, licet aliter cōfiteretur, re vera nō manet ligatus verè, & propriè, sine vlla iuris fictione, & cōsequenter per tale priuilegiū verè est factus incapax moraliter talis cōsuetudine alio modo late, sic etiam priuilegiatus ad comedendū carnes in aliquibus dieb. Quadragesimae, verè manet immunis à praeccepto ieiunij, & sic de aliis. Denique sicut dispensatio verè tollit impedimentum, aut obligationē, & praescriptio, vel donatio verè confert dominium, & lex irritans verè annullat cōtractum, ita priuilegiū suos morales effectus verè, & sine vlla fictione confert. Ratio verò est, quia hi effectus morales non cōsistūt in aliqua entitate, vel qualitate physica, sed in morali habitudine, vel denominatione proneniente ex voluntate superioris, aut domini sufficienter declarata, & tunc verè, & sine fictione sunt, quando illa voluntas est efficax ad fundandū respectus morales, in quibus dominia, dignitates, &

10. Eff. iuris per se priuilegij esse aliquod morale ius, consistens in facultate, vel obligatione, vel carentia obligationis, vel capacitate morali, aut ablatione inhabilitatis morali.

alia multa humana iura voluntant, sed priuilegium a continet hanc Principis voluntatem; ergo.

Solet tamen aliquando effectus priuilegij comparari cum aliquo effectu naturali, & physico, & respectu illius dicitur interdum fieri fictione iuris, & non verè, quae comparatio non in omnibus effectibus priuilegiorum habet locum, & vbi facta fuerit, sano modo intelligenda est loquutio, iuxta praedicta, v. g. priuilegium legitimatōis dicitur facere fictum legitimum fictione iuris, quia re vera non confert, nec conferre potest originem ex legitimo matrimonio, quia pendet ex actu praeterito, qui non est, in potestate legislatoris. Et licet dicatur interdū retrotrahi, id est fictione iuris, non verè, nihilominus considerando in filio legitimo non originis modum, sed capacitatem quandam moralem ad plures effectus morales, ciuiles, aut canonicos, quam habet, nisi ob aliam causam illa priuetur, illa, capacitas verè, & manifestè confertur filio legitimo per legitimatōnem, vt ex dictis patet. Vnde, si denotatio legitimi non sumeretur ex origine, sed ex ista capacitate, verè, & non fictè diceretur legitimatus, factus legitimus. Vel è cōuerso si in filio legitimo consideretur, non modus originis, sed capacitas moralis ad multa, quā habet, non ex se, sed ex institutione humana per leges, vel canones, & legitimatio solum significat ablationem huius incapacitatis, sic verè, & sine fictione fit per priuilegiū, sicut verè auferitur irregularitas per dispensationem, & ita dici potest per illam fieri aliquis verè regularis. Et ita sunt intelligendae similes locutiones in priuilegio nobilitatis, aut vrbanitatis, & similibus.

11. De effectu priuilegij cum paruo cum alijs effectibus naturalibus, & physico.

12. Distinguitur in re, quā in absoluta appellatione, quod tractat Bart. in l. si quis pro emptore, ff. de v. cap. sec. per totā, praesertim à n. 3. vsque ad 36. 4. 3. & sequent. & in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. num. 6. 2. & Bald. in l. 4. C. ad Velleian. Non potest autem quaestio, an aequiparetur in naturali effectu (vt sic dicam) id est, in origine ipsa, v. g. ex cōiugatis, vel ex nobilibus, vel ex ciuibus antiquis, &c. nam hoc modo constat, non posse habere aequalitatem, cum nonquam fictio aequatur veritati. Solum ergo potest esse quaestio quoad effectus morales, seu (quod idem est) in morali capacitate, an aequaliter sit restituta, vel collata. Et in hoc videtur mihi, nō posse generalem regulam assignari de facto, sed de possibili tantum. Nam priuilegium sine dubio potest ad totum extendi, quia totum est morale, pendetque ex iure, quod potest quoad omnes suos effectus per priuilegium immutari. De facto verò interdum priuilegiū integrè restituit omnia, interdum verò minime iuxta tenorem priuilegij, & iuriam dispositionem vt legitimatio facta virtute iuris canonici per subsequens matrimonium omnia restituit, quae haberet proles à principio nata ex legitimo matrimonio, quod fortasse non faciunt aliae legitimatōnes, verba ergo priuilegiorum attendenda sunt, & vsus.

Bald.

13. De comparatione in alicuius nominis appellatione, vel cōprehensione sub illius absoluta significatione, vt an nomine filij legitimi veniat legitimatus, vel nomine ciuis, nobilis, aut Doctōris, veniant qui solum ex priuilegio tales sūt. Sed huius interrogationis materia amplissima est. De qua videri potest Glossa in cap. susceptum, de rescrip. in 6. verb. non morte, & ibi Doctores, & videri potest Glossa in l. 3. §. hac verba, verb. heredis, ff. de negot. gest. & ibi Doctores & Bart. supra, & Bald. lib. 5. cons. 139. & Geminian. cons. 65. & supra tracta est, lib. 6. cap. 2. nec accuratione de illa re disputatio ad nos spectat, ideòque duo tantum, vel tria circa illam aduertam. Primum

Sources de Legib.

est, quando priuilegium datur ad tollendum defectum, vel incapacitatem aliquam, aut inhabilitatem, & in eo adduntur verba significantia plenam restitutionem, & reductionem ad statum habitum, retrotrahendo priuilegium vsque ad radicem defectus (vt sic dicam) tunc aequiparari priuilegiatum etiam quoad nominis appellationem, cum vno exemplari. Ita vt quoad omnes morales effectus iuridicos, seu qui iuris adinicalo sūt, sub tali nomine, vel appellatione comprehendantur. Exemplum potest esse in filio legitimo post subsequens matrimonium virtute iuris canonice nā venit appellatione filiorū legitimorum, vt est cōmuniter receptū; idē ergo erit in omni simili priuilegio, etiam si alio modo, vel alio titulo, ac verbis cōcedatur. Nā ratio semper est eadem, nimirū quod illa appellatio vt sic spectata nō supponit à naturali proprietate, sed ex iuris efficacia, quae per priuilegium impeditur, & cōtraria appellatio sufficienter tribuitur, quātū ad omnes illos effectus necessaria est. Aliās volūtas Principis nō esset efficax ad tale priuilegium concedendū, cuius cōtrarium supponitur in ipso priuilegio, & supra probatū est ex natura talium effectuum. Vnde colligitur, vbi priuilegiū non est tā amplum, & expressè concessum, nō sequitur aequiparationē absolute, & simpliciter ex vi illius, sed solum quoad effectus, ppter quos tale priuilegiū cōceditur.

Circa hoc tamen est secundo obseruandum maxime cauendū esse, ne extensio aliqua fiat in praedictum extensio fiat in praedictum tertij, aut in derogationem alicuius statuti, specificè in praedictum postulantis talem, vel talem cōditionem naturalem, vt esse legitimum, non esse ex infecta origine, vel habere originariam nobilitatem, vel similes. Nam priuilegium non derogat his statutis, nec praedictum irritat, nisi expressè illa reuocet, vel sit declarat vt talis persona reputetur talis, vel talis, vel vt sub tali appellatione veniat in ordine ad tales effectus, non obstant quocumque statuto, vel iure in cōtrarium existente. Hoc enim apertè colligitur ex cōmuni doctrina, quam Bart. supra late tradit, & in superioribus sēpè inculcata est. Vltimò obseruandum est propter exēpla supra adducta, hoc procedere tantū quando proprietatis, vel conditio personae, à qua nomē est sumptū, est naturalis, vel pendens ex aliqua conditione, quā lex humana, vel voluntas Principis nō potest supplere, vt est naturalis origo, &c. secus verò est, quādo sumitur denominatio ab effectu, quē verè, & propriè potest lex humana efficere; nā tunc licet per priuilegiū cōferatur aliter, quā fieri soleat ordinario modo, tūc priuilegium confert omnimodā equiparationem sub eodem nomine. Sic enim Doctōr factus à Papa, vel Rege per priuilegiū, seu rescriptū, tū verè est Doctōr & venit sub illa appellatione, sicut creatus via ordinaria, quia effectus est idem in facto esse (vt sic dicā) solumq; differt in modo, quia à Principe fit sine solemnitate iure ordinario requirita, quam ipse potest supplere, & sine illa eundem effectum efficere.

14. Cauendū ne extensio fiat in praedictum tertij aut in derogationē alicuius statuti.

Bart. Nota.

CAPVT XXIII.

Quem effectum possit habere priuilegium vt lex est.

Circa hunc priuilegij effectum, vnum possumus & explicare. Supponimus itaque priuilegium vt habet rationem legis obligare alios, ad quos id potest pertinere, vt priuilegiario suum seruent priuilegiū; nam sine hac obligatione inefficax esset, & inutilis priuilegij concessio. Ideòq; ferè in omnibus indultis priuilegiorum solet hoc praecceptum imponi omnibus iudicibus, vel aliis quibus incumbere potest obseruatiā priuilegij. Et quāuis nō ita expressè poneretur, ex natura rei sequitur hec obligatio, supposita validitate priuilegij, quia confert ius priuilegiario, ratio autē iustitiae postulat, vt vnicuique ius suum seruetur.

BB 3 Dubi

2. Dubitari autem potest primo, an hæc obligatio etiam cadat in alium pariter privilegiatum, quod alias quaeri solet, an gaudeat aliquis privilegio suo contra pariter privilegiatum: hæc enim duo vel in idem coincidunt, vel se necessario consequuntur: nam si privilegium valet contra pariter privilegiatum, obligat illum ad seruandum alteri ius suum, si autem non valet contra illum, illum non obligabit. Vt ergo verumque breuiter resoluiamus, aduertimus, duobus modis posse duos dici pariter privilegiatos, vno modo propter solam similitudinem, & æqualitatem privilegiorum, vt si religio Minoru dicatur, quæ privilegia religioni Prædicatorum, & e conuerso: vel duo nobiles quoad immunitates, quæ illis ratione nobilitatis conceduntur, & sic de aliis. Alio modo dici possunt aliqui pariter privilegiati respectu, & cum oppositione mutua in ordine ad vsum eiusdem privilegij, vt si vnus habet privilegium ad exigendum, & alius ad non soluendum, vel si vnus habet privilegium, vt propter delictum incarcerari, aut torqueri non possit, & alius habet, vt quilibet contra se delinques incarceretur, & torqueatur. Et hæc posterior est propria, & per se comparatio pariter privilegiatorum.

3. Dico ergo primo, æquiparatio in privilegijs propter solam similitudinem, aut æqualitatem, non obstat, quominus, & privilegiatus vti possit suo privilegio contra pariter privilegiatum, & hic teneatur illud seruare. Ita sumitur ex l. vlt. ff. ex quibus caus. maior. &c. vt ibi notat Bart. & Bald. Item Panorm. Felin. & alij, quos refert, & sequitur Couar. in reg. passor. 2. p. §. 2. n. 4. Et exemplis declaratur. Nam licet duæ religiones æquales sint in privilegio, v. g. non soluendi decimas, nihilominus vna etiam contra aliam illo gaudebit, quia non tenebitur illas ei soluere, & e conuerso hæc tenebitur ab illa non exigere decimas, etiam si contra alias habeat ius decimarum. Et similiter licet æquæ gaudeant privilegio, vt professus in tali religione non possit transire ad aliam, mutuo gaudent privilegio contra se inuicem, & similiter tenentur sibi mutuo illud seruare. Item licet duo nobiles æquæ gaudeant privilegio, ne propter debita incarcerentur, vnus contra alium illo vtetur, quia licet vnus alteri sit debitor, non poterit incarcerari, nec ille, qui est creditor, possit iuste id postulare, sed teneatur alteri privilegium seruare. Sic etiam clericus obligatur seruare privilegium. Canonis respectu Clerici pariter privilegiati. Et alia exempla sumi possunt ex citatis auctoritatibus, & ex Roderico, 1. tom. quæstion. 9. artic. 1. 2. Ratio verò est, tum quia illa similitudo in privilegijs est valde per accidens ad vsum privilegij, & ideo vnus non potest impedire vsum alterius, etiam circa similem privilegiatum, sicut æqualitas in potentia videndi non obstat, quominus illam habens possit videre cum, qui similem potentiam habet. Tum etiam, quia privilegium ad propriam immunitatem non extenditur ad non seruandam alteri immunitatem, quia sunt res valde diuersæ, & à diuersis non fit illatio: sic ergo privilegium, ne proprius religiosus ad aliud ordinem transeat, non est ad recipiendum religiosum alterius ordinis æqualis, & sic de aliis. Tum denique, quia hic vsum privilegij non est contra pariter privilegiatum formaliter, sed tantum materialiter, id est, contra personam habentem simile privilegium, non tamen quatenus illo vti potest, & ideo tale privilegium nihil confert ad vsum alterius privilegij impediendum.

4. Ampliatur hæc assertio, vt locum habeat etiam in his, qui gaudent privilegijs eorum per communicationem propriam seu per concessionem ad inuit. Nam is, qui per communicationem privilegio fruatur, poterit illo vti etiam contra illum, qui prius idem privilegium habuit, & fuit tãquam primum exceptor eius.

An gaudeat aliquis privilegio suo contra pariter privilegiatum.

Nota ad resolutionem.

Conclusio affirmatiua.

Bart. Bald. Panorm. Felin. Couar.

Roder. Cum similitudo in privilegijs sit valde per accidens ad vsum privilegij, ideo vnus non potest impedire vsum alterius.

Ampliatio conclusionis prædictæ.

A Ita obseruat Cordub. in compend. minor. verb. communicatio, in fine, & cum eo Roder. tom. 1. quæst. 55. art. 21. Et ratio est clara, quia illa communicatio est noua concessio eiusdem, seu similis privilegij cum æqualitate (vt supponimus) hæc autem æqualitas non impedit vsum privilegij contra alium æqualem, vt ostensum est. Nec etiam obstat potest illa prærogativa (vt sic dicam) in antiquitate privilegij, seu in antecessione quoad primam obtentionem eius. Nam per hoc nullum speciale ius acquiritur antiquiori privilegio, nec datur exemptio, qua possit non seruare alteri privilegium illi communicatum; ergo non minus ipse ad hoc obligatur alteri, quam e conuerso alter ipsi obligetur.

B Dico secundò: Quando privilegiati concurrunt in privilegijs secundum oppositionem respectuam, tunc privilegiatus non gaudet suo privilegio contra pariter privilegiatum, & consequenter hic non tenetur alteri privilegium suum seruare. In hoc sensu solet hoc pronuntiatum exponi, vt patet ex Couar. supra, qui dicit, esse commune axioma, & sumitur ex Authenti. de sanctis. Episcop. §. sed hæc præsentis, & ex l. verum. §. vlt. ex l. seq. ff. de minor. Et declaratur exemplis supra positus, & similibus. Nam si quis habet privilegium cogendi debitorem, & debitor habet privilegium, ne intra tantum tempus cogi possit, non poterit creditor contra talem debitorem suo privilegio vti, &c. Ratio verò est, quia tunc concurrunt duo privilegia, quorum vnus alteri resistit, & ideo non potest sequi vsum vnus contra alium, sicut Philosophi dicunt, ad proportionem æqualitatis non sequi actionem. Quamuis autem res intenta per hanc regulam sic expositam vera sit, nihilominus in modo loquendi potest quis non immeritò dubitare. Quia tunc re vera non prohibetur quis vti suo privilegio contra pariter privilegiatum, sed contra magis privilegiatum, quia ibi concurrunt duo privilegia quasi contraria, quia tuum v. g. est ad imponendum mihi onus, & meum ne imponi possit ergo vt tu non possis vti privilegio tuo contra me, necesse est, vt meum privilegium speciale derogat tuo generali; ergo respectuue; & secundum oppositionem ego sum magis privilegiatus, & non tantum æqualiter. Et patet à contrario, quia tunc ego vtor meo privilegio contra te, impediendo ne contra me tuo privilegio vtaris; ergo vel tunc deficit regula quoad hanc partem, quia iam privilegiatus gaudet privilegio suo contra pariter privilegiatum, & sic à proportionem æqualitatis sequitur actio, vel certe hic non est tantum æqualis, sed superior in privilegio, & consequenter alter non est pariter, sed minus privilegiatus.

C At enim quando de re constat, non est de modo loquendi contendendum, sed verus sensus loquutionis explicandus. Itaque verum quidem est, in huiusmodi euentu concurrere duo privilegia quasi contraria, vel in suis actibus, vel quasi obiectis contradictionem includentia, vt ex dictis satis constat. Vnde necesse est, vt vnus præualeat contra alterum, vt possit eius actionem impedire, siue illud, quod præualeat, dicatur sub ea ratione maius, quatenus alteri derogat, siue dicatur par, quia non valet ad agendum in aliud, sed tantum ad resistendum. Ex quo etiam sequitur, ad vsum illius regulæ necessarium esse, conditiones privilegiorum spectare, vt cõstet, quod privilegium præualeat contra alterum, vel possit illi resistere, quod infra circa mutationem privilegiorum tractandum est. Vt v. g. si vnus sit generale, & aliud speciale, hoc præualeat, nisi ei sit per specialem clausulam derogatum, tunc enim erit quasi ablatum privilegium. Si verò verumque privilegium sit generale, & neutrum alteri expresse deroget, oportebit inspicere, quod sit antiquius, & dignius, vel à maiori potestate

Cordub. Roder.

Secunda conclusio.

Maior est actio promouendi loquendi.

6.

5.

9.

Quid sit privilegium generale.

testate procedens, & idem cum proportione est, si vtrumque sit speciale iuxta principia, & regulas infra tradendas de privilegijs contrariis, quomodo communi possint, aut quod debeat contra alterum præuallere. Vnde illud axioma, privilegiatus non gaudet privilegio suo contra pariter privilegiatum, hanc sensum habet, privilegium non habet effectum contra aliud privilegium, per quod derogatur; per quæ verba elarius, & proprius idem explicatur, & cum eadem proportione verum est, privilegium, vt habet rationem legis, non obligare eum, qui per aliud privilegium præualeat exemptus est, seu tali obligatione exemptus, quæ limitatio, seu exceptio non est in presenti specialis, sed in omni lege humana cum proportione locum habet, vt per se constat.

D Aliud dubium circa hanc partem est, an privilegium vt est lex, interdum obliget etiam ipsum privilegiatum. Nam quod nemo cogendus sit vti privilegio suo, in iure cautum videtur, c. si de terra, de privileg. Et ratio reddi potest, quia, quod alicui concessum est in fauorem, non debet in eius gratiam verti, vt est regula iuris in 6. magnū autem esset grauamen si cogereetur quis suo privilegio vti. Respondeo, in duobus casibus obligari privilegiatum ad vtendum privilegio, nunquam tamen formaliter loquendo obligari suo privilegio, vt suum est, ad vsum, seu obseruantiam eius. Probo singula.

E Primus enim casus huius obligationis est, quando aliquis non potest renunciare privilegio suo, vt de privilegio fori clericorum, vel canonis, & similibus supra dictum est. Tunc enim si occurat casus, in quo vel cedendum sit privilegio, vel illo vtendum, vt sepe occurrere potest, obligabitur quis vti privilegio, ne illi cedat, imò, cum non possit validè cedere, licet velit, cogitur illo vti, nec potest sine peccato consentire vt contra illud fiat, & hoc est obligari ad vsum, seu obseruantiam eius. Alter casus huius obligationis est, quoties per privilegium sit actus licitus, qui antea nõ erat, vel tollitur obligatio, quæ antea erat: nam tunc superueniente alia lege præcipiente talem actum, poterit quis obligari ad actum per privilegium concessum. Exemplis patet: nam qui habet privilegium audiendi Missam tempore interdictionis, obligabitur audire illam diebus festis ex præcepto Ecclesiæ, à cuius obseruantia excusaretur, si tale privilegium non haberet, quia non erat ille actus licitus, postquam verò per privilegium factus est licitus, cessat excusatio, vt dixi in to. 3. de Sacram. disp. 88. sect. 6. Item coniux habens votum castitatis, tenetur reddere debitum alteri coniugi petenti, quia non esset illi licitum negare: nam contra iustitiam ageret, & nihilominus si petens adulter fuerit, vxor habens votum non tenetur reddere, & consequenter obligabitur non reddere, sed seruare castitatem, quia licet in casu adulterij, sit privilegium innocentis, vt non obligetur reddere debitum adulteræ petenti, posito tali privilegio sit licita obseruatio voti castitatis, & ideo obligatur præceptum seruandi votum, vt optime docuit Sanci. lib. 9. de matrimo. disp. 6. num. 15.

F Ex his autem facile est probare vtramque partem assertionis. Nam in priori casu obligatio vtendi privilegio est ratione totius communitatis, propter cuius commune bonum concessum est privilegium, & ita non tam cogitur quis seruare privilegium suum, quam seruare privilegium communitatis, seu non ledere illam, prout grauius offenderetur, cedendo privilegio. Declaratur à simili. Nam præceptum latum à capitulo obligat singulos de capitulo, ideoque quicumque illorum agens contra tale præceptum, peccat, non quia agit contra præceptum suum, sed quia agit contra præceptum communitatis. Ita ergo privilegium communitati concessum intuitu illius principaliter,

communitatis est principaliter, & ideo vt lex est, obligat singulos de communitate, vt illo vtatur, quod oportuerit, quia si contra illud agant, non suum tantum, sed communitatis privilegium violabunt. In posteriori vero casu obligatio ad actum per privilegium concessum, non prouenit ex lege privilegij, sed ex lege, quæ aliunde supponitur, vt ex præcepto Ecclesiæ, aut voto. Et ita formaliter loquendo subsistit semper regula, quod nemo cogitur vti privilegio suo, vtique quatenus lex priuata est ad suam peculiarem vtilitatem spectans. Et nullum est inconueniens, quod supposito privilegio, possit aliunde superuenire alia obligatio, quia privilegium facit quandam mutationem in materia, faciendo, vt sit licitum, quod antea non erat, qua mutatione facta, obligatio aliunde proueniens per accidens est, & non potest ratione privilegij impediri.

CAPVT XXIV.

Verum ad privilegium vt lex est, & ad effectum eius sit necessaria promulgatio, vel quæ notitia sufficiat.

Explicata virtute agendi privilegij, oportet duas circumstantias ad operandum necessarias exponere, scilicet, tempus, & locum, & de hac posteriori dicemus in sequenti capite, de priori in presenti. Solet autem lex exercere vim suam à tempore promulgationis conlumata, & non antea, & præterea requirit notitiam, vel saltem carentiam inuincibilis ignorantia, vt cum effectu obliget, & ideo simul declarandum erit, quomodo hæc ad effectum privilegij requirantur: hæc enim de causa (vt supra dixi) dispensationem de promulgatione, quæ ad formam pertinere videbatur, in hunc locum referuauit. Quia verò multa in titulo comprehenduntur, quæ indistinctè tractari solent, ideo erit operæ pretium distinguere duplicem illam rationem, quam in privilegio sepe distinximus, scilicet, specialis concessionis, & legis, priusque dicemus de illo, vt lex est, quoniam promulgatio ad legem vt lex est, requiritur. Ex hoc ergo capite videri potest necessaria promulgatio ad perfectam constitutionem privilegij, & ad effectum eius, quia privilegium est quædam lex, sed promulgatio est necessaria ad legis constitutionem, ita vt ante illam nõdum sit vera lex; at lex non potest operari antequam sit, ergo nec privilegium. Dices, privilegium quatenus lex est, non operari, id est, non obligare ante promulgationem, operari tamen vt privilegium, id est, fauorem concedendo. Sed contra, quia privilegium non est prius privilegium, quam sit lex; tum quia de intrinseca ratione privilegij, & quasi genus eius est, quod sit lex; tum etiam quia non potest privilegium vni concedere beneficium, quin obliget alios ad seruandum privilegio ius per privilegium acquisitum. In contrarium verò est, quia privilegium est lex tantum secundum quid, scilicet, lex priuata, & ideo non est eadem necessitas promulgationis in illo, quæ in lege communi, & propria esse solet. Nam lex generalis loquitur ad communitatem, & ideo per se requirit publicam notitiam, & propter hanc necessaria est promulgatio. Hæc autem necessitas cessat in lege priuata, vt constat. Confirmatur, ac declaratur, quia aliud est, loqui de notitia, aliud de promulgatione: hæc enim duo diuersa sunt: nam potest ignorari lex promulgata, & sciri non promulgata. In privilegio ergo necessaria esse poterit notitia, vt vim legis exerceat, obligando, illa verò sufficit, etiam si non præcesserit promulgatio, quia cum privilegium sit lex priuata, sufficit priuatum inuicari illis, qui virtute illius obligandi sunt; alij verò ignorare non obligabuntur.

Ratio dubitandi.

Oppositum.

Obiatur.

ratione ignorantie, vel quia forte ad illos non dirigitur obligatio privilegij.

In hoc puncto distinguere possumus duplicia privilegia. Quaedam enim feruntur per vniuersales leges, quarum exempla sumi possunt ex cap. si quis suadente, Clement. dudum, de sepult. Clement. vnic. de Baptif. Clement. dignum, de celebrat. Millar. Clement. Archiepiscopo, de privilegij principatum concessis.

3. s. quis. Clem. dudum. Clem. dignum. Clem. Archiepiscopo, de privilegij principatum concessis.

velin.

Glossa.

Primum ergo membrum de legibus communibus tribuentibus privilegia, probatur optime ex l. penult. C. de decuri. lib. 10. in fine ibi, Ex die, quo promulgata est. Ratio vero est, quia ante promulgationem non habent vim legis; ergo ante promulgationem nullam vim obligandi habere possunt, siue ad effectum privilegij, siue ad quemcumque alium. Confirmatur, quia in talibus legibus, vel privilegium inferitur tanquam accessorium principali, vel ponitur ut principalis effectus ipsius legis, propter quem stabilendum lex fertur. Si priori modo contineatur privilegium in lege, necesse est ut tanquam accessorium sequatur naturam principalis, & consequenter, sicut lex requirit promulgationem, ita etiam privilegium, quod est accessorium illius; ergo nondum constituto sufficienter principali, non poterit esse, vel obligare accessorium. Exemplum sumi potest ab indulgentiarum concessione, in quibus habet etiam locum distinctio data; nam frequentius quidem conceduntur priuatum, aliquando vero dantur per legem publicam, seu communem, ut patet ex Extra. rag. 1. de reliq. & vener. Sactor. inter communes, cum similibus. Quando ergo hoc posteriori modo dantur, non possunt habere efficaciam, donec lex ipsa promulgata sufficienter sit propter rationes factas; idem ergo est in presentia. Et licet hoc exemplum principaliter videatur procedere de privilegio, ut privilegium est, nihilominus inde a fortiori sequitur, idem esse de illo dicendum, ut lex est. Nam si tale privilegium in ratione privilegij non est efficax, imò nec subleuit ante promulgationem, multo minus poterit obligare. Et inde facile probatur aliud membrum, ubi lex tota principaliter tendit ad constituendum privilegium, & illud habet quasi pro obiecto, & sine, ut videre licet in canon. si quis suadente, & in Clementinis allegatis; tunc enim lex nondum promulgata non potest efficere suum principalem effectum; ergo non potest obligare ad privilegium obseruandum, quod nondum sufficienter constitutum est.

5. Privilegium non potest obligari ad aliquid ratione privilegij, antequam sit promulgatum.

uens prohibens, & ideo in ipso privilegio non est necessaria promulgatio, sed notitia, ut infra dicitur, tamen in lege per se obligante necessarium supponenda est promulgatio, ut per se constat. Vel obligatio nascitur ex privilegio concessio communitati principaliter intenta illius, licet singulis membris proficit; & tunc in tali privilegio includitur necessarium lex generalis obligans totam communitatem, & ideo necesse est, ut respectiue sit sufficienter promulgata, & in ratione communis legis proposita, ut possit singulos de communitate obligare ad seruandum, seu non violandum privilegium; ergo respectu privilegij, ut obligari possit privilegio, præsupponi debet promulgatio sufficienter iuxta modum legis obligantis.

Secundum membrum distinctionis, & sententia proposita non caret aliqua difficultate. Nam licet privilegium dicatur lex priuata quoad effectum per se intentum, scilicet, fauorem priuatum, & ius speciale, quod constituit, nihilominus quatenus vim habet contra alios, respectu privilegij aliquod grauat, aut obligationem illis imponendo, sic habet rationem legis communis, quia vniuersaliter loquitur ad omnes, & omnes obligare potest; ad quos materia privilegij pertinuerit. Ergo ut tale privilegium sub hac ratione obliget, necessaria est promulgatio propria, qualis in lege communi postulat. Antecedens videtur notum ex terminis, & ex vltimo tenore talium privilegiorum. Consequencia vero probatur, quia eadem necessitas, & ratio promulgationis inuenitur in tali privilegio iudicatum, ut ex difficultate facta notum videtur. Et confirmatur, quia lex privilegij aliis non promulgata facile poterit ab eis ignorari, & ita poterit ab obseruatione privilegij excusari, neque ob eam transgressionem meriti puniri poterit, quia seclusa promulgatione nemo tenetur legis scientiam inquirere.

6. De secundo membro sententia proprie.

Nihilominus dicendum est, in huiusmodi privilegio non requiri propriam promulgationem ad quamcumque obligationem, quæ respectu aliorum ex illo potest oriri. Probo primo ex vltimo, quia non solent talia privilegia solemniter promulgari, & nihilominus censentur obligare quantum possunt, si sufficienter probentur, & notificentur. Secundo declarat ex re ipsa: nam hæc obligatio dupliciter potest intelligi exoriri. Primo per naturalem resultantiam, & consequentiam, sicut ex præscriptione sequitur obligatio non priuandi alterum re legitime præscripta; alio modo directè ratione præcepti impositi in ipso privilegio ab auctore illius, sicut in bullis Pontificiis, quæ in fauorem religionum, vel aliorum expediuntur, fieri solent. Ad priorem igitur modum obligationis non est necessaria promulgatio privilegij, sed sufficienter notitia, moraliter certa de iure concessio alteri per privilegium, quia statim ex naturali ratione iustitiæ oritur obligatio, facta in materia tali mutatione, sicut facta donatione alicuius rei alteri, statim resultat naturalis obligatio non priuandi donatarium iure acquisito in talem rem, neque oportet, donationem promulgari, sed satis est, ut sit nota, sic enim concessio privilegij est veluti donatio quedam. Vnde hoc non procedit tantum in foro conscientie, sed etiam in foro exteriori, si in illo privilegium sufficienter probetur, quod onus privilegij incumbit. Et ita videmus in iure canonico iuxta huiusmodi privilegia passim proferri sententiam, nec in illis requiri promulgationem, sed probationem.

7. Conclusio.

Duplici titulus promulgationis.

Neque etiam ad alium modum obligationis necessaria est solemniter promulgatio, sed sufficienter præcepti intimatio per authentica instrumenta, vel æquivalentem probationem, ut consuetudo etiam probat. Et ratio est, quia tale præceptum non imponitur Ecclesie, aut alicui communitati per se, propter publicam

um bonum, vel gubernationem, sed ponitur ut particulari præceptum aliis datum in fauorem privilegij, solum ad effectum, ac obseruantiam privilegij, & ideo non est in illo necessaria solemniter promulgatio, sed particularis notificatio accomodata finalis præcepti. Confirmari hoc potest, quia in tali indulto privilegium ipsum est principale: præceptum autem quod accessorium, & ideo sequitur naturam principalis, ideoque ut lex priuata reputatur, ad quæ solennis promulgatio non requiritur. Denique ob eam rem causam cura notificandi privilegium non spectat ad Principem, sicut pertinere solet cura solemniter promulgationis, ubi est necessaria, sed spectat ad ipsum privilegij, qui poterit privilegium suum intimare, aut notum facere, prout sibi utile fuerit. Atque hoc tam in foro conscientia, quam in foro exteriori locum habet, quia eadem est vtriusque ratio, iuppõta sufficienti probatione. Vnde si tale præceptum privilegio inferunt habeat annexam excommunicationem ipso facto, illam in conscientia incurrit, qui contumax fuerit contra tale præceptum, si sufficienter intimatum, & in iudicio exteriori talis veniet declarandus, si eius contumacia, habita post sufficientem notitiam privilegij, & præcepti in eo impositi sub tali censura, legitime probetur.

Cura notificandi privilegium non spectat ad principem, sed ad ipsum privilegij, qui poterit privilegium suum intimare, aut notum facere, prout sibi utile fuerit.

6. De notitia, vel probatione, neque iustitia impositis privilegij.

Non sufficienter assertio-rem dicitur si habere privilegium non sit persona bona fide in ea. ex parte, de verb. significat. Et ratio est, quia nemo est in propria causa testis omni exceptione maior, & qui Angelus fatane transfiguratur se in Angelum lucis, & multa mala committuntur sub dolosa specie sanctitatis, & ideo non solum non tenetur quis credere dicenti se habere privilegium ad effectum admittendi vsum eius, verum etiam nec rectè faciet tam facile credendo, regulariter loquendo, propter pericula, & fraudes, quæ interuenire possunt. Aliquando vero id fieri poterit ex vrbantate, quando non occurrit peculiaris causa suspitionis, non vero ex obligatione. Ad hanc ergo necessaria est vel ostensio privilegij, vel alia probatio, quæ prudenti arbitrio, & bona fide procedendo, sufficienter existimetur in conscientia.

10.

11. 12. 13. 14.

Statim vero occurrit dubitatio, quæ notitia, vel probatio requiritur in his priuatis privilegiis, ut inferiores Prælati, aut iudices, aut alia persona, ad quas pertinere potest, teneantur illis parere, vel eis non contumaciter. Sed quia hoc magis ad forum externum attinet, quam ad internum, breuiter illud expediam. Nam in foro conscientie sufficienter notitia privilegij moraliter certa, de qua probabiliter dubitari non possit, tunc enim quæsto aliquo falso colore tergiversari, & voluntati superioris resistere, non potest in conscientia esse licitum. Ad hanc autem notitiam non sufficit assertio dicentis, se habere privilegium, etiam si sit persona bona fide, & fide digna, & vt communitur cum Innoc. tradunt Canonistæ in ea. ex parte, de verb. significat. Et ratio est, quia nemo est in propria causa testis omni exceptione maior, & qui Angelus fatane transfiguratur se in Angelum lucis, & multa mala committuntur sub dolosa specie sanctitatis, & ideo non solum non tenetur quis credere dicenti se habere privilegium ad effectum admittendi vsum eius, verum etiam nec rectè faciet tam facile credendo, regulariter loquendo, propter pericula, & fraudes, quæ interuenire possunt. Aliquando vero id fieri poterit ex vrbantate, quando non occurrit peculiaris causa suspitionis, non vero ex obligatione. Ad hanc ergo necessaria est vel ostensio privilegij, vel alia probatio, quæ prudenti arbitrio, & bona fide procedendo, sufficienter existimetur in conscientia.

Multo vero magis in foro exteriori necessaria est ostensio indulti per instrumentum authenticum, vel in se demonstratum, vel saltem per testes probatum iuxta superius dicta cap. 2. & tradita communitè a Doctoribus ibi citatis, & à Syluest. verb. exemptio, q. 5. & 7. ex cap. cum persona, de privilegij in 6. vbi Glossa, Doctores, & Panormit. in cap. cum ordinem, de rescript. Inno. Anton. Henrici, & alij in dicto cap. ex parte. Qui addunt limitationem, dicentes, hoc esse necessarium, quando privilegium non est publicè notorium. Vnde insinuant, publicam notitiam esse sufficientem probationem, vt tunc ostensio privilegij postulat non debeat, nec iuste possit. Quod intelligendum esse existimo, quando publica notitia non tantum est per famam (quæ per se non facit sufficientem probationem, sed ad summum semiplenam) sed etiam per vsum privilegij communem, & notum. Tunc enim ipse

usus confirmat privilegium, & confirmat ius: unde si tantus sit, vt notoriam præscriptionem legitime induxerit, illius probatio, vel publica notitia sufficit; si vero nondum sit consummata præscriptio, vel non sit notoria, sufficit ille usus, vt non priuatur quis possessione, & vtu sui privilegij, intra sufficienter tempus ad tollendum illud, vt Iacobi Syluest. supra q. 6. allegans plures, prosequitur.

CAPVT XXV.

Verum privilegium notum privilegij notum, nec ab illo acceptatum conferre illi possit aliquod ius.

Venio ad alteram partem de privilegio, vt privilegium est, id est, vt fauorabilem effectum in privilegij operatur, & dat illi facultatem illo gaudendi: nam in illo vt sic considerato habet locum quæstio, quando incipiat operari suum effectum. De tribus autem temporibus dubitari potest, scilicet, an à tempore concessio, vel promulgationis, vel notitiæ. Verumtamen de tempore promulgationis nulla est hic habenda ratio, quia in ordinariis privilegiis priuatis neque est necessaria, neque fit promulgatio, vt dictum est. In privilegiis autem publicè concessis per legem communem, & propriam, licet necessaria sit promulgatio, nihilominus per illam videtur privilegij concessio consummari ex parte concedentis: nam antea non est sufficienter facta, quia voluntas Principis antea non est sufficienter proposita, & declarata. Et ita tota quæstio versatur inter concessio, & notitiam, id est, vtum statim à concessione ante notitiam privilegij consequatur, quis effectum, seu gratiam privilegij, vel (quod perinde est) an privilegium operetur circa ignorantem.

Prima, & communis sententia est, necessariam esse notitiam privilegij ad consequendum effectum illius. Ita Glossa in cap. ex parte, de concess. præb. in 6. verb. vim suam, & ibi Cardin. & in Procem. Clement. verb. vniuersitati, quæst. 5. Ioan. And. & ferè alij expostores in dicto §. ex parte. Sequitur Panormit. in cap. cognoscentes, n. 7. & ibi Felin. qui referunt Innocent. & alios, & idem sentit Barrol. in l. beneficium, ff. de cost. Princ. num. 4. & ibi Bald. n. 15. & communitè Summistæ, & plures alij, quos refert, & sequitur Sancius lib. 3. de matrimon. disp. 36. n. 2. Fundamentum est, quia privilegium non acquiritur absentibus, ergo neque ignorantibus, ergo nec operatur in illo. Antecedens probari solet ex leg. qui absentis, ff. de acquir. possess. vbi dicitur, libertatem non acquiri per rescriptum manumissionis, donec seruus sciat, & acceptet. Idemque de legitimatione dicitur in Authent. quibus modis naturales efficiantur sui, §. illud tamen, verbo, generaliter, & idem de concessione beneficii dicitur in cap. si tibi absentis, de præbend. in 6. & generaliter de privilegio id dicitur in dicto cap. 1. de concess. præbend. licet non habeatur in decisione textus, sed in narratione. Ratio autem adæquata esse videtur, quia ad effectum privilegij non satis est concessio actiua, sed debet etiam supponi acquisitio passiuas; hæc autem non fit sine voluntate privilegij acceptantis, quia beneficium non fit inuito, neque quis potens vti voluntate aliquid acquiri non volens; ad voluntatem autem acceptandi necessaria est notitia, quia voluntas non fertur in incognitum; ergo de primo ad vltimum privilegium operari non potest ante sui notitiam circa ignorantem.

2. Communis sententia. Glossa.

Ioan. And. Panorm. Felin. Innoc. Barol. Bald. Sancius.

3. si tibi absentis.

4. Sententia.

Secunda sententia extremè contraria est, privilegium habere suum effectum statim ac perfectè concessum est, etiam si ab eo, cui conceditur, ignoretur. Pro hæc

Glossa. Gemin. Archid. Angel. Sanci. Bart.

hac sententia citari solet Glossa in Procemio Clem. A verb. de cetero. Sed si attente legatur, de promulgatione loquitur, non de notitia. Tenent Gemin. in cap. 1. de cõcess. præben. in 6. Archid. in cap. proposuisti, dist. 82. ad fin. Angelus verb. renunciatio, n. 5. quando privilegium conceditur motu proprio, & plures alios refert Sanci. supra num. 1. Faut Bartol. in l. vltim. C. de sentent. p. ass. n. 5. vbi ait, restitutionem deportati prodesse ignorantibus, cum tamen illa quoddam privilegium sit. Et suaderi potest ex l. eius, qui in provincia, §. vlt. ff. si certum petatur, vbi dicitur, libertatem testamento relictam acquiri ignorantibus, ergo pari ratione privilegij beneficium acquiritur: nam voluntas Principis non est minus efficax, quam voluntas testatoris, imò equiparantur in Authent. de nuptiis, §. disponat, collat. 4. Et hinc potest adiungi ratio, quia voluntas Principis est de se efficax ad conferendum beneficium; ergo posita illa voluntate efficaci Principis conferendi privilegium Petro, sine vlla conditione, vel limitatione, statim conferet illud, & effectum eius. Probatur cõsequentiã, quia voluntas efficax statim operatur quod vult. Antecedens verò probatur, quia voluntas Principis superior est, & non indiget voluntate subditi ad suum effectum. Vnde se sola potest auferre dominium subditi ex iusta causa, vel irritare consensum eius, & obligationem imponere ad acceptandum; ergo etiam conferre ignorantibus privilegium. Quòd si inquiras, quando sit censenda cõsummata concessio privilegij, vt effectum habeat ante notitiam. Gemin. supra, & alij putant, esse hoc tempus, cum primum rescriptum privilegij est authenticè confectum, & subscriptum, seu bullatum. Quod fortasse locum habet in foro exteriori: nam in interiori (cõsequenter loquendo) manifestatio voluntatis Principis per verba, vel quocumque modo erit sufficiens. Inter has sententias extremas sunt alie mediæ, quæ moderantur, vel conciliant præcedentes. Tertia ergo sententia distinguit de privilegio concessio per statutum, seu legem, aut per rescriptum, vel priuatam concessionem. Nam primum habebit effectum ante notitiam legis, non tamen secundum. Ita distinguit Ioan. de Imol. in c. 2. de constit. vel ita concordat varia dicta Bart. in hac materia. Nam in locis supra citatis in prima opinione dicit, privilegium non prodesse ignorantibus, & tamen de privilegio lato per legem aliter sentit in locis citatis in secunda sententia, & generalitèr in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. n. 37. & in l. penult. C. de diuor. lib. 1. o. item Menoch. 2. de arbit. cent. 2. casu 185. n. 45. & sequentibus. Vnde hac opinio quoad posteriorem partem sequitur primam sententiam, & habent idem fundamentum. Quoad priorem verò limitat illam. Et fundamentum specialitatis ex Menochio supra, est quia privilegium datum à lege habet rationem præmij, quod Princeps ex officio confert ei, qui hoc, vel illud pro republica egerit: non est autem minus dignus illo præmio qui ignorans legem, facit opus requisitum ad illud, quam qui sciens facit, imò quodammodo videtur dignior; ergo non minus acquirat privilegium. Confirmatur, quia licet sic operas ignoret in particulari legem offerentem tale præmium, non ignorat in communi, se esse præmio afficiendum. Hanc verò limitationem non admittunt Panorm. Felin. & alij in cap. 2. de constit. & specialitèr illam impugnat Deci. lect. 1. n. 176. & de illa dubitat Iason in leg. beneficium, ff. de constit. Princip. n. 51.

Tertia sententia. Ioan. de Imol. Mench. Panorm. Felin. Decius. Iason. Infirmatur fundamentum prædictæ sententia.

cundò quia etiam privilegium nõ concessum per statutum, potest proponi per modum præmij in aliquo certamine per transitorium edictum ab homine propositum; ergo etiam tale privilegium acquiratur ignorantibus, si eodem modo sit propositum. Vel certe si tale commodum per edictum propositum nõ acquiratur ignorantibus, licet faciat actum propter quem præmium offertur, etiam non acquiratur propositum per statutum; nam est eadem ratio: nam etiam edictum transitorium potest propter bonum commune, vel aliquam rationem publicam fieri, & quod sit magis vel minus durable, videtur accidentarium. Nec minus lex scientiam requirit, quam rescriptum, nec è cõuerso magis obstat ignorantibus rescripto, quam legi. Vnde si ad ducem belli Rex scriberet promittens in præmium talem honorem, si talem obtineret victoriam, & ille ante receptum rescriptum obtineret victoriam, & de illo esset eadem ratio, quæ de præmio propositum per statutum generale, quia ille non esset minus dignus præmio, & quia etiam militabat spe præmij, ergo vel in vtroque casu admittenda est doctrina, vel neganda, & ita distinctio, seu limitatio nõ subsistit. Quòd si non fiat vis in statuto, sed in hoc solum, quòd privilegium proponatur per modum præmij: in primis habet generale difficultatem, quomodo interueniat ibi vera ratio meriti, & præmij. Et deinde non videtur posse reddi sufficiens ratio, cur privilegium propositum in remunerationem futuri operis acquiratur per opus, antequam promissio, vel collatio talis præmij ad notitiam operantis perueniat, & privilegium remuneratiuum operis iam facti, & verè digni tali præmio nõ acquiratur ante notitiam concessionis, quia quòd promissio, seu collatio conditionata præcesserit, cum fuerit ignorata, moralitèr nihil conferre potuit, quia in moralibus perinde est, legem omnino ignorari, ac non esse, quantum ad opus operantis. Ac denique fundamentalis ratio vnius membri distinctionis æque in altero locum habet, scilicet, quia privilegium non acquiratur sine acceptatione: nam si hoc verum est in privilegio remuneratiuo operis iam facti; cur non erit in remuneratione operis faciendi? vel si in vtroque necessaria est, à neutro, vel ab vtroque haberi poterit sine notitia concessionis. Est ergo difficilis pars illa, & tota distinctio.

Quarta sententia cogitari potest cum distinctione alia, etiam ex parte privilegij. Nam quoddam est cõcedens per se, ac principalitèr aliquod ius, dignitatè, aut potestatem, quæ per modum actus primi conferatur privilegij, vt postea illo vti possit suo arbitrio; aliud est per se, ac principalitèr tollens onus aliquod vel impedimentum, aut obligationem, quam Princeps potuit imponere, & potest postea auferre per modum dispensationis. Vnde huiusmodi privilegium potius conferri videtur per modum actionis, seu actus secundi, qui principalitèr, & per se fit ab ipso cõcedente privilegium, & postea non habet nouos effectus per se, sed quasi per accidens, quatenus abstulit impedimentum. Exempla in vtroque mēbro sunt facilia, & ideo illa omitto. In privilegiis ergo primi generis admittitur prima sententia propter eius fundamentum, quia cum illa conferat aliquid, requirunt acceptationem recipientis. In privilegiis autem secundi generis præfertur secunda sententia, quia in ea deficit fundamentum primæ sententiæ, imò potest formari contrarium. Nam onus obligationis, vel impedimentum, quod per tale privilegium auferatur, sola Principis voluntate impositum fuit sine acceptatione alterius; ergo per eandem auferatur; ergo statim operatur etiam circa ignorantem, quia illius acceptationem non requirit, & notitia privilegij solum potest postulari propter acceptationem. Et hæc

Quarta sententia distinguitur ex parte privilegij. Quarta sententia. Quarta sententia. Quarta sententia.

hæc sententia quoad prius membrum supponitur ex prima, quoad posterius verò sumitur ex Soto in 4. dist. c. 2. q. 2. art. 1. quatenus supponit, impedimentum dirimens auferri per dispensationem concessam, etiam si ignoretur; & ita matrimonium contractum sub illa spe, vel coniectura, quòd Romæ data sit dispensatio, ante propriam notitiam eius, validum esse, & permanere, si postea constet, dispensationem iam illo tempore fuisse expeditam. Quod sequitur Veracruz in Speculo, 1. part. sub. 1. 9. in appendice, §. si post dispensationem, & Ludovic. Lopez 2. p. tract. de matrimon. cap. 4. fol. 1087. colum. 1. Sed in hac sententia hoc posterius membrum habet grauem difficultatem moralem, quam in capite sequenti inferius commodius proponam.

Veracruz. Lud. Lopez. Quinta sententia distinguitur ex parte privilegij. e. si quis. Decius. Conu. Nihil dicitur inter privilegia & collationem beneficij. Cuius. Mench. Felin. Decius. Iason.

Quinta opinio distinguit aliter ex parte effectus privilegij. Nam potest esse perfectus, & integer, vel tantum inchoatus, & secundum quid. Priori modo fatentur auctores huius opinionis, privilegium non habere effectum suum priusquam privilegij notitiam illius habeat, illudque acceptet, propter fundamentum primæ sententiæ, quam dicunt illo modo esse intelligendam. Posteriori autem modo aiunt procedere secundam sententiam; putant enim necessarium, vt privilegij concessio à Principe facta statim incipiat habere aliquem effectum. Quòd si inquiras, quisnam hic effectus sit? Aliqui respondent, esse hunc, quia concessio illa, licet nondum in alterum transfulerit ius, nihilominus retractari non potest, nec alteri fieri, donec ille, cui facta est, post illius notitiam habitam illam non acceptet. Potestque fundari in cap. si quis absenti, de præben. in 6. vbi hoc ipsum dicitur de collatione beneficij absenti facta, quia nõ habet effectum donec acceptetur, interim tamen mutari non potest. Ita docet Deci. supra, allegans Cardinalem in Procemio Clement. in verb. vniuersitatem. At profectò fundamentum intalidum est: nam collatio beneficij non est privilegium, sed res longè diuersa, vt supra dixi: à diuersis autem non fit illatio. Præsertim quia illud, quod textus ille disponit, non est ex natura rei tantum, sed ex positio iure canonico. Vnde summus Pontifex, qui non ita subicitur iuri positio, sicut reliqui, bene potest collationem factam absenti ante acceptationem mutare sine vlla iniustitia, licet fortasse requirat aliquam causam; ergo non licet extendere illam dispositionem ad privilegij concessionem, sicut non licet illam extendere ad alios donationes, vel promissiones non acceptatas; ergo nec ad privilegium. Deinde vt notauit Couarr. 3. var. cap. 16. num. 1. differentia notanda interuenit inter privilegium, & collationem beneficij. Nam Prælatum tenetur ex officio suo conferre beneficium, & ideo postquam semel functus est officio suo, non permittitur ei retractare actum, nec alteri conferre beneficium, donec alius prouisus non acceptet. At concessio privilegij non fit ordinariè ex obligatione, sed ex gratuita voluntate concedentis, & ideo talis concessio non comprehenditur sub dispositione illius textus. Vnde concluditur, falsum esse, quod illa sententia sumit: nam potius per se loquendo, privilegium est liberè reuocabile à concedente priusquam acceptetur, vt tenet Couar. supra, & Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 2. casu 185. n. 46. & 47. qui plures alios refertur, & ex dicendis magis constabit.

Alio modo visus est dictam distinctionem exponere Emanu. Roder. tom. 1. quæstion. regul. q. 7. art. 6. dicens, per privilegium statim acquiri ius ignorantibus, licet non conferat illi statim omnem suum effectum. Et hanc dicit esse communem sententiã Bart. Panorm. & Cardin. locis citatis, Iason in l. vlt. ff. de constit. Princip. & vtriusque argumento à simili, quo

Glossa. Bart. Couar. Anto. Gomez. Sexta sententia aliter distinguitur ex parte modi concedendi privilegium.

Sexta sententia aliter distinguitur ex parte modi concedendi privilegium.

Syluest. Tabien. Rosel. Satic.

Duplex sensus questio- nis.

Ad aliquem effectum priuilegij requiritur acceptatio, ad alium vero minime.

Notitia priuilegij ad quem effectus requiritur.

15. Datur potestas in superiore illud cum tanta amplitudine, & efficacia, ut statim operetur suum effectum in priuilegiario nondum habente notitiam priuilegij. Hanc assertionem supponunt auctores secundæ sententiæ, quam in hoc sensu admitto, & non in alio. Item ex parte illam admittunt auctores tertiæ, & quartæ sententiæ, & satis expresse illam indicauit Syluest. supra, ubi cum dixisset, priuilegium motu proprio concessum non habere effectum ante sui notitiam, addit limitationem, Nisi appareat de voluntate contraria concedentis; supponit ergo non deesse illi potestatem, & eodem modo loquuntur Angelus, & Rosel. & expresse Felin. in dicta limitat. 3. Vnde ferè reliqui auctores negantes de facto hunc effectum, vtuntur coniecturis indicantibus voluntatem concedentis, non vero nituntur in defectu potestatis. Et consequenter non sentiunt, hoc repugnare priuilegio, vt priuilegium est. Ratio ergo est, quia ex parte priuilegij non potest assignari repugnantiæ; ergo neque ex parte Principis potest assignari ratio, cur desit potestas. Declaratur antecedens, simul probando consequentiam, quia vel illa repugnantiæ est contra legem naturalem, & hæc nulla est, vt statim ostendam discurrendo per omnes modos, seu effectus priuilegiorum, qui ab omnibus opinionibus relatis

Angel. Rosel. Felin.

16. tanguntur; vel est contra legem positiuam, & huic derogare potest Princeps supremus per suam potestatem legislatiuam, vel dispensando secum in tali iure, vel per interpretationem, aut alio modo se ab illa eximendo, & sic ablata repugnantiæ, non deest in illo potestas ad concedendum illo modo priuilegium; nam hæc æquè suprema est, ac potestas legislatiua. Declaratur autem hæc ratio, & roboratur assertio, discurrendo per omnes distinctiones tactas ab aliis auctoribus. Et in primis in priuilegiis, quæ consistunt tantum in ablatione oneris impositi à Principe, vel republica, aut à lege, videtur res clara propter rationem factam in quarta sententia, scilicet, quia illud onus à voluntate Principis manauit, non spectato consensu, vel scientia eius, cui imponitur, & ab illa pendet; ergo per eandem solam potestatem aufertur, non expectata notitia, vel acceptatione subditi. Dices; dispensatio in lege est ablatio oneris à lege impositi, & tamen requiritur consensus recipientis, vt communiter dicitur. Respondeo, quidquid sit de facto, de potestate absoluta dispensantis, falsum est assumptum. Potest enim Papa clericum in sacris habitare ad matrimonium, etiam inuitum, imò illi præcipere, vt contrahat illud, si ad commune bonum Ecclesiæ, vel alicuius regni videri expedire, potest etiam Prælatus religionis dispensare in ieiunio cum subditi non petente, imò de se repugnante, & illi præcipere, vt non ieiunet. Non est ergo necessaria simpliciter acceptatio partis ad dispensationem; ergo neque est necessaria ad effectum priuilegij includentis dispensationem, quale est omne illud, quod onus tantum aufert. Est autem hoc euidentius in priuilegio auferente onus tantum pœnale quod potest conferre fructum sine periculo conscientie, quia tunc non solum repugnantiæ, verum etiam indecentia ostendi non potest in tali priuilegio. Ergo non est extra potestatem Principis concedentis. Quando vero effectus priuilegij coniunctus est cum periculo conscientie subditi, tunc videri quidem potest esse supra potestatem, quia non est ad destructionem, sed ad edificationem. Veruntamen etiam tunc forte non ita deest, vt factum non teneat, sed solum ne licite fiat, quia illud periculum non est per se, sed ex malitia abutentis priuilegio. Vel certe licet deus ibi deesse potestatem, non est per se ex ratione priuilegij, sed per occasionem adiunctam. Addo etiam, tunc non esse necessariam acceptationem priuilegij, sed ad summum notitiam, vt in sequentibus explicabo.

17. Præterea in priuilegiis concedentibus ius, vel potestatem aliquam, Bart. & alij allegati in tertia opinione, admittunt, saltem mediante lege, vel statuto posse Principem hoc facere. Difficultates autem ibi obiectæ ostendunt, non esse maiorem repugnantiæ in priuilegiis priuatis, quæ per scripta conceduntur, quod attinet ad potestatem concedentis. Præcipua verò ratio, vel summa omnium est, quia si in his esset necessaria notitia priuilegij ad assentionem eius, maximè propter acceptationem; hæc autem necessitas eadem est, in priuilegiis eiusdem rationis datis per legem, vel si non repugnat, dari ante acceptationem, & notitiam per legem, neque alio modo repugnabit. Quia nulla ratio repugnantiæ assignari potest, quidquid sit de voluntate Principis, an magis vno modo ostendatur, quam alio, quod infra videbimus. Præterea hoc videtur certum quoad notitiam priuilegij, quando tale priuilegium conceditur ad petitionem priuilegiandi absentis per epistolam, vel nuncium, seu procuratorem, quia ibi non deest acceptatio saltem per alium, quæ in donationibus, & aliis humanis contractibus sufficit, vt constat; ergo etiam in priuilegiis sufficit, vt rectè dicebat sexta opinio, quæ non solum de possibili, sed etiam de

facto admittit hanc partem in omnibus priuilegiis per procuratorem obtentis propter dictam rationem. Vnde consequenter inferri, non esse necessariam notitiam priuilegij, quia hæc maxime postulat propter acceptationem. De qua illatione ad factum applicata infra dicam: nunc verò saltem de potestate videtur optima, quia priuilegium non requirit, vt ille, cui datur, per se illud acceptet; ergo acceptare illud potest per alium; ergo statim potest illud obtinere ante notitiam concessionis factæ; ergo in concedente non deest potestas, nec reddi potest ratio, cur talis notitia necessaria sit. Denique generalius probatur etiam in priuilegiis concessiuis, non esse ita necessariam acceptationem etiam per alium, quin sit in Principe potestas ad conferendum illa cum effectu motu proprio, & statim, antequam ad notitiam priuilegij deueniat. Primum, quia ad acquirendum commodum ex natura rei videtur sufficere generalis voluntas formalis, vel virtualis, quam omnes homines habent, acceptandi quicquid sibi est commodum, & moralis presumptio, quæ interdum est maxima; ergo in rigore hæc sufficit, vt Princeps supremus sua voluntate efficaci, & suprema potestate conferat priuilegium cum effectu alicui non petenti, nec cogitanti de illo. Secundò explicatur hoc amplius: nam licet in promissionibus, & donationibus humanis, vt habeant effectum, & obligationem inducant, regulariter sit necessaria acceptatio, vt nunc suppono, tamen non est hoc tamen intrinsecè necessarium ex iure naturæ, quin virtute legis humanæ possit interdum sequi effectus, vel oriri obligatio, etiam ante acceptationem, vt de legato supra dicebamus, & de donatione, vel promissione facta absenti, si promittens, vel donans moriatur, antequam alter possit acceptare, multi tenent, & de promissionibus humanis causa pietatis, vel boni publici aliqua iura disponunt, vt videri potest in Couarruuia 1. var. cap. 1. num. 16. Molin. 2. tom. de iust. disp. 263. & Jatius Tirac. de priuilegiis causa, priuileg. 1. 6. & Felin. in c. 1. de pactis. n. 7. & de infante est certum, donationem illi factam esse ratâ sine vlla acceptatione, ex l. iubemus, C. de emancip. lib. & aliis, quæ refert Sanci. lib. 1. de matrim. disp. 6. n. 15. & 27. ergo maiori ratione potest Princeps concedens priuilegium facere validam concessionem priuilegij, & efficacem, si velit absque dependentia ab acceptatione alterius. Hoc etiam confirmant exempla adducta in secunda sententiâ, licet certa non sint, illis tamen admittis, ad summum probant potestatem ex facto aliquo in casu speciali, ex quo non licet inferre generalem regulam de priuilegiis, prout de facto conceduntur, quia ex particularibus factis non fit recta argumentatio vniuersalis. Potestas autem colligitur, saltem vbi iusta causa interuenit. Proceduntque dicta exempla, & rationes non tantum de iure ad rem, sed etiam de iure in re, quamuis reuocabili, seu renunciabili per priuilegiarium, cum primò ad notitiam eius deueniret, sicut de legatario dicitur, post aditam ab hærede hæreditatem. Et hæc magis in sequenti assertionem explicabuntur.

Dico ergo secundò: Priuilegia non ita regulariter conceduntur, vt effectum priuilegiario directè conferant ante notitiam, vel acceptationem, saltem per procuratorem, vel epistolam. Ita interpretor primam opinionem, quam sequor. Et probò, quia intentio concedentis regulariter talis non est, nec verba priuilegiorum hoc indicant, nec moraliter loquendo expediret taliter priuilegia concedi: ergo de facto non ita fit, licet potestas non desit. Consequentia clara est. Prima autem pars antecedentis pendet ex aliis duabus; secunda verò ad factum spectat, illud autem etiam pendet ex ultimo membro: nam si ille modus

12. Coniungitur assertio prima.

14. 3. probatur.

Conarr. Molina. Tirac. Felin.

17. Probatur secundò.

18. Regulariter non conceditur priuilegium nisi sit in actu animi voluntas assignandi priuilegium.

14. 3. probatur.

Conarr. Molina. Tirac. Felin.

17. Probatur secundò.

18. Regulariter non conceditur priuilegium nisi sit in actu animi voluntas assignandi priuilegium.

concedendi priuilegium moraliter non expedit, profectò admittendus non est in aliquo priuilegio, nisi verba omnino cogant, ita vt alium sensum habere non possint; vix autem ostenditur priuilegium habere talia verba, & nos affirmare possumus nunquam vidisse, etiam si multa viderimus, & certè tot auctores, qui negant hanc efficaciam priuilegij, satis significant regulariter non vidisse priuilegia, quæ haberent verba significantia talem voluntatem concedentis; ergo merito dicere possumus, verba priuilegiorum regulariter hoc non indicare. Hæc verò pars simul cum tertia melius ostendatur, discurrendo per priuilegia iuxta particulares opiniones recitatas. Et primò circa priuilegium concessum per legem, vel statutum aduerto, ad effectum talis priuilegij in primis necessarium esse, vt talis lex sit sufficiens promulgata, iuxta dicta in priori parte huius capituli, quia talis lex, & priuilegium eius in communi, & pro alia, qua communitate ferri debet, alioquin non magis erit lex, quam cætera priuata priuilegia: lex autem communis, & generaliter lata ante promulgationem nõdum est vera lex, & consequenter nullum effectum legis, etiam priuilegiatum habere potest. Vnde etiam si ante promulgationem haberet quis notitiam talis legis, & effectum eius desideraret, non posset illo gaudere. Facta autem promulgatione, iam datur notitia publica legis, & consequenter etiam priuilegij, & similiter est acceptatio communis, & publica, eo ipso, quòd per totam communitatem non est publicè, & sufficienter renunciatum legi, ac priuilegio, vt nunc supponimus. Ergo iam, tale priuilegium non habet suum effectum sine notitia, & acceptatione per se requisita, vt sic dicam. Per accidens autem contingere potest, vt priuata persona, quæ sit pars communitatis, cui per se primò priuilegium conceditur, ignoret illud, vt saepe contingere potest in religiosis, & tunc verum est, ignorantiam per se non impedire effectum priuilegij, quia iam illud est acceptatum, & non pendet ex priuata notitia particularis personæ. Dico autem per se non impedire effectum, quia per accidens potest impedire aliquid, quod pendet ex conscientia operantis. Vt, v. g. si religiosus habeat priuilegium suæ religioni concessum ad absolueudum ab aliquo casu reservato, & ignorando priuilegium absoluat temere à tali casu, non exculatur à graui peccato, quia hoc pendet ex conscientia, & conscientia pendet à notitia priuilegij. Imò graue dubium est, an talis absolutio valeat, quia iuxta regulam Iuristarum, quædium quis ignorat iurisdictionem se habere, non valet quod agit: nam vsus iurisdictionis non conceditur ignorantibus, vt sumitur ex l. hæc autem, §. non defendi. ibi, debet costare Praetori, ff. quib. ex cau. in possess. & tradit Bart. in l. mulsum. ff. de condit. & demonstr. n. 2. & in l. Barbarius, ff. de offic. Praetor. in repet. n. 18. quæ potius est Baldi ibid. lect. 2. n. 27. & 28. & Felin. in c. Ecclesia, verb. decimo, n. 14. de constitut. vbi plures allegat, & alios refert Vanti. tract. de nullit. tit. de nullit. ex defectu iur. n. 53. & 167. Sanc. lib. 3. de matrim. disp. 36. n. 8. ergo si hoc principium etiam in foro pœnitentiæ locum habet, talis absolutio non erit valida. Eritque ratio specialis, quia est priuilegium concedens iurisdictionem pro tota religione, & non dat illam, nec applicatur particulari personæ, nisi scienti, & acceptanti. Quod quidem maximè procedet, si ille absoluat, putans se non habere iurisdictionem, quia tunc vix potest habere intentionem absolueudi. Si autè absoluat existimans se habere iurisdictionem, non tamen ex priuilegio, sed ex alio errore, vt quia putat, ealium nõ esse reservatū, vel quid simile, tunc probabilè est, absolutionem esse validam, & re vera habere priuilegium, & iurisdictionem, quamvis ignoret in particulari, quia

16. Probatur dicta doctrina circa priuilegium concessum per legem, vel statutum.

17. An valeat absolutio data à priuilegiario nesciente priuilegium.

C C C quia

quia voluntatem generalem habuit gaudendi, & v-
tendi privilegii ordinis, & voluntatem etiam habet
absolucendi, & ignorantia privilegij est error valde
privatus, qui non excludit privilegium, nec generalem
intentionem. Accedit, quod principium illud iurista-
rum habet locum in iurisdictione contentiosa, non
verò in iurisdictione voluntaria, vt tradit Bald. in
Authent. *matr.* Cod. quando mulier tur. &c. & sequi-
ter Felin. supra in fine, & scholi. Bart. vbi supra. Simi-
liter clericus coniugatus habens conditiones à iure
requisitas, verè gaudet privilegio fori, licet illud
ignoret, non exculabitur autem a peccato, non obedi-
endo iudici seculari, & ex conscientia erronea resi-
stendo illi, cum id facere non possit intuitu privilegij,
cum illud ignoret. Et alia exempla in his generalibus
privilegiis facilia sunt.

Bald.
Felin.
Bart.

18.
Privilegia
per modum
premiij qua-
do habet ef-
fectu ab ipso
notitia acci-
piuntur.

In legibus autè concedentibus privilegia per mo-
dum premiij operis, vel laboris subeundi, de quibus
Bart. & tertia opinio specialiter loquuntur, oportet
advertere, in primis necessarium esse, vt verba privi-
legij contineant donationem ipso facto, & non tan-
tùm promissionem de futuro. Quia alias impossibile
est, vt privilegium statim sit concessum ignorati, sed
ad summum vel orietur obligatio in Principe ad im-
plendum promissum, vel operanti acquiratur ius ad
premiij promissum, non verò in re. Sicut enim in
legibus penalibus non incurritur statim pœna per
solam cõminationem impositam, nisi lex dicat, *ipso iure*,
vel *ipso facto*; ita profectò necessariò dicendum est in
premijs. Nam licet fautores magis ampliandi sint, non
tamen ultra vim verborum; verba autem promissiva
non significant donationem, nec verbum de futuro
significat effectum præsentaneum; licet ergo lex dicat,
qui hoc fecerit, fiet nobilis, aut ei promittitur ta-
lis immunitas, non fiet nobilis, vel immunis ipso fa-
cto, imò nec sciens legem poterit statim sua autori-
tate privilegium vsuare, quia ex vi talium verborum
ei non conceditur talis facultas. Rarò autem (vt exi-
stimo) inveniatur lex, quæ per huiusmodi verba privi-
legia concedat in præmiij futurorum operum.
Quamvis probabile sit, si lex dicat de præfenti, fa-
cienti tale opus concedimus talem immunitatem,
vel imperatiue hoc faciens sit immunis ab oneribus,
vel quid simile, hoc satis esse, vt privilegium censetur
illi concessum ex vi talis legis.

19.
Dubium.

Vterius autem aduerto, etiam posita tali lege du-
bitari posse, an privilegium illud quoad dominium, &
omnes effectus suos acquiratur ipso facto sine noti-
tia, & declaratione Principis. Sicut enim pœna legis,
licet ipso facto imponatur, regulariter non mādatur
executioni, donec causa eius authenticè declaratur, ita
verisimiliter credi potest, non esse mētē Principis,
vt tale privilegium statim vsurpetur priuata autho-
ritate, antequàm de causa, seu de cõditione impleta iu-
ridicè constet per declarationem Principis, vel alteri-
us, qui eius potestatem habeat. Nam hoc postulat
conueniens ratio gubernationis. Nā si vnus cuiusque
arbitrio, & potestati hoc committeretur, infinite frau-
des, & scandala oriri possent. Satis ergo est, quòd ex
vi talis legis, & operis in ea postulati acquiratur ex
tunc ius ad tale privilegium, ita vt facta iuridica decla-
ratione de adimpleto opere in lege requisito, retro-
trahatur declaratio vsque ad diem parati operis, &
ex tunc percipiat privilegarius fructus privilegij quoad
fieri possit. Quæ omnia per analogiam ad pœnam
legis imponentis illam ipso facto, dicta sunt, & quæ
inter ea spectant ad ampliationem, & cõsecutionem
privilegij à die boni operis, à fortiori sequuntur, quia
supponitur similitudo verborum, & est excessus in ma-
teria favorabili. Quantum ad ea verò, quæ spectant ad
limitationem, vt est suspensio executionis vsque ad iu-
ridicam declarationem, in illis respicitur ad bona

commune, & conuenientem gubernationem, quæ nõ
minus in conferendis præmijs, quàm in pœnis retri-
buendis seruanda est. Quod si hoc verum est, vix acci-
dere poterit, vt sic operans comparet privilegium ante
notitiam eius, quia præcedere debet publica notitia,
& declaratio Principis de adimpleta causa privilegij;
ergo moraliter non potest accedere, vt post talem de-
clarationem adhuc privilegarius ignoret legem, & præ-
mium, seu privilegium eius. Nihilominus tamen in
aliquo casu id accedere posset, præsertim propter lo-
corum distantiam; & tunc habere posset locum senten-
tia Bart. & maiorem probabilitatem habet quoad ius
ad rem, vt scilicet, adimpleta cõditione in lege postu-
lata statim acquiratur ignorati in respectu talis præ-
miij, seu privilegij, sicut violator legis pœnalis statim
fit debitor pœnæ, etiam si illam ignoret, iuxta veram
sententiam; ergo idem erit cum proportione in lege
promittente præmiij.

Responsa.
Bart.

Sed obiici potest, quòd est magna differentia inter
pœnam, & præmiij: nam qui violat legem, ipse fit
debitor, & reus pœnæ, non ex vi alicuius pacti, sed ex
vi culpæ; & ideo si ignorantia non excusat culpam, li-
cèt occultet pœnam, non impedit reatum eius. At re-
spectu præmiij legislator ipse est, qui fit debitor ex vi
suar promissionis, aut donationis per legem factæ, nõ
potest autem ille fieri debitor, nisi impleatur cõditio:
sub qua promissum. At hæc cõditio non videtur impleri
ab ignorante. Nam ignorans privilegium promissum
etiam ignorat promissionem, & pactum; ergo nõ po-
test operari ex vi eius, ergo neque illud implere; ergo
nõ implet conditionem, & consequenter nõ acquirit
ius ad præmiij. Hæc verò obiectio postulat fusa
materiam, quæ nõ arctatur ad privilegia, sed cõmu-
nis est ad materiam de merito, & præmio, vbi latius
discutenda est. Nunc verò consequenter ad sententiam
Bart. breuiter dici potest. Quando lex confert præmi-
um ipso facto, non fundari re vera in pacto, sed in ab-
soluta voluntate Principis conferendi tale privilegium
facienti hoc, vel illud: illa enim voluntas non fuit re-
stricta ad facientem cum notitia legis, seu premiij, vel
talis voluntatis Principis, sed indifferenter posita est
sub illa conditione talis operis, abstractèdò à tali sci-
entia, vel ignorantia. Quando verò lex sic loquitur
promittendo, tunc lex ipsa videtur conferre ius ope-
ranti, & implenti conditionem, quia non est expres-
sum in ea, vt scienter impleatur. Quod ius respectu
inferiorum iudicium erit iustitiæ commutatiuæ, quia
ex officio tenentur secundùm leges iudicare: respectu
verò Principis erit saltem distributiua: nam obliga-
tioni ex commutatiua videtur ob stare obiectio facta,
nisi dicamus, satis esse, quòd promissio fuerit facta
communitati, & quòd ab illa fuerit acceptata quædò
lex promulgata fuit, vt operanti debeatur præmiij
tanquam membro communitatis, cuius ignorantia
non impedit, quominus bonis communibus fruatur.

20.
Obiectio.

Responsa.
Lex promi-
tens ipso fa-
cto non fun-
datur in pa-
cto.

Petebatur autem in argumentis factis contra ter-
tiam opinionem, an idem dicendum sit in privilegio
seu premiij promisso per trãstorium edictum, seu ge-
nerale rescriptum. Et sanè videtur, si in cæteris seruetur
proportio, idem esse dicendum, nam hoc probant
rationes ibi factæ. Et declaratur à simili de pœna la-
ta per statutum, vel per sententiam generalem ab homi-
ne. Nam in efficacia inferendi pœnam æquiparatur,
licet in alijs proprietatibus, quæ illis conuenire pos-
sunt, vt sunt lex permanens, vel præceptum trãsiens, diffe-
rãtita ergo in præfenti illa duo æquiparatur in modo
conferendi privilegium dū durat, licet in ipsa duratione
differant. Quando autè edictum nõ esset generale, sed
particulare rescriptum cū obligatione, vel promissio-
ne privilegij in præmiij, posset quidè cõsiderari dif-
ferentia in generali publicatione, & acceptatione, vel
priuata intimatione. Nihilominus tamen vis verborum

21.
Aliud du-
bium.

Responsa.

rum eadem est cum proportione, & ideo distinctio A
illa de privilegio dato per statutum, vel alio modo,
mihi necessaria non videtur, magisque conferre pos-
set considerare, an privilegium sit cõcessum, vel ob-
latum communitati, aut priuata personæ: nam in
priori minus videtur impedire ignorantia priuata
personæ, quàm in posteriori loquendo de facto, & se-
cundùm communem privilegiorum usum.

Petebatur etiam in iisdem argumentis, an idem sit
iudicium quoad præsentem questionem de privile-
gio, per quod remuneratur opus iam factum, & quod
datur in præmiij futuri operis, & quasi sub cõditio-
ne. Et mihi videtur (quidquid aliqui dicant) eandem
esse rationem de vtroque, proportione seruata. Id
enim probare videntur, quæ ibi sunt posita. Nam
si attendatur potestas, eadem est in Principe, vt ostē-
sum est, vnde eadem etiam esse poterit voluntas; ergo B
ex verbis constare debet, an sit, vel non sit; ergo si
in illis seruetur proportio, idem etiam erit effectus.
Quia ex parte recipientis nõ magis requiritur noti-
tia, vel acceptatio in vno casu, quàm in alio, neque e-
nim vlla ratio differentie assignari potest, quæ satisfi-
faciat. Denique si de facto, seu ibi sunt loquamur, sicut
privilegium remuneratiuum operis iam facti nõ so-
let dari profectò ante notitiam, & acceptationem re-
cipientis, ita privilegium propter opus futurum non
solet ordinari ipso facto dari, sed tantùm promitti.
Solùm ergo interueniet differentia, quòd quando o-
pus præcedit sine promissione privilegij, non solùm
non acquiratur privilegium, verùm etiam neque fit
debitum: quando verò præcedit promissio sub con-
ditione operis, oritur statim obligatio facto opere, &
ita fit privilegium debitum; ad hoc autem etiam sup-
ponitur moraliter loquendo notitia promissionis. Et
ita quod attinet ad consecutionem privilegij, nulla
est differentia.

22.
Eadem est
ratio de pri-
uilegio per
quod remun-
eratur opus
factum &
faciendum.

23.
Privilegium
dans ius non
acquiratur
ante accep-
tationem per se
aut per alium:
aut notitia
ante acqui-
ritur per a-
lium non per se.
Vnde privile-
gio requiritur
notitia.

Privilegium
a die concessio-
nis quoad fru-
tionem.

24.
Privilegium
a die concessio-
nis quoad fru-
tionem.

est veluti permanens, & continua dispensatio, & hoc
ferè omnes admittunt. Difficultas verò est, an sufficiat
acceptatio per nuncium, vel instrumentum, vel re-
quiratur propria, & personalis acceptatio: cum quo
dubio cõiunctum est aliud, scilicet, an requiratur noti-
tia propria privilegiati ad effectum talis dispensatio-
nis privilegiati, vel necessaria non sit, sed conferatur
effectus absenti, & ignoranti eo ipso, quòd per alium
acceptatur. In quo Syluest. supra partem tenet affir-
matiuam; & idem tenet Soto, & alij allegati in qua-
rta opinione.

Dubium.
Syluest.

Contrarium autem sentit Vasq. hinc disp. 156. n. 30.
& 31. & videtur profectò valde credibile, si pruden-
ter spectetur. Quia in primis privilegiatus nõ potest
vti tali dispensatione, tuta conscientia, donec illius
notitiam habeat, sed dispensatio est propter usum; ergo
non est verisimile, ita concedi, vt habeat suum cõ-
fectum antequam perueniat ad notitiam eius, cui cõ-
ceditur. Maior patet, quia honestas talis actus alias
prohibiti pendet ex dispensatione valida, & iam
concessa; ergo qui non scit dispensationem validè, &
cum effectu esse iam concessam, non potest pruden-
ter, & sine graui peccato exercere talem actum. Quo-
modo enim quis prudenter operari potest id, quod
nondum scit sibi licere? Dices; sufficit moralis præ-
sumptio, & spes dispensationis, qualis habetur, quan-
do v.g. per coniecturas constat, iam nunc esse Romæ
impetratam per procuratorem dispensationem. Respon-
deo, omnino falsum id esse, & contra iudicium
omnium prudentum: nam talis operandi modus est
in finitibus periculis expositus: nam coniectura illa fa-
cilè fallunt, & negotium, quod breui tempore expedi-
dèdum creditur, per occasiones innumeras impedi-
tur, vel differtur. Et confirmatur; nam lex (vt ita di-
cam) est in actuali possessione suæ obligationis; ergo
non potest illa priuari, donec constet, derogatum illi
esse per dispensationem, seu privilegium Principis.

25.
Vasq.

Obiectio.

Responsa.

Dices vñm illum esse malum per accidens, & rati-
one periculi ex ignorantia proueniens: nam si con-
cessa re vera est dispensatio, actus de se iam non est
malus, nec contra legem. Sed contra: nam hoc privi-
legium, & inordinatio sunt moraliter inseparabilia à
tali vsu; ergo non est verisimile, voluisse Principem
concedere cum effectu dispensationem ante eius noti-
tiam, tum quia non est verisimile, velle dare occa-
sionem illius præui vsus: tum etiam (vt dicebam) di-
spensatio non datur, nisi propter usum honestum, vel
qui moraliter, & regulariter possit esse honestus. Di-
ces: etiam dispensatio huiusmodi saepe datur vt actio
possit esse valida; ergo quantum ad hoc tenebit di-
spensatio, ita vt si matrimonium fiat in virtute dispen-
sationis sic præsumptæ, matrimonium sit validum à
tempore, quod factum est, si postea constet, iam tunc
fuisse dispensationem concessam, licet peccaminosè
contractum fuerit. Respondeo, si Princeps non habet
intentionem dispensandi in lege prohibente noti-
tiam suæ dispensationis, vt probat ratio facta, profectò
multò minus habebit intentionem aliter dispen-
sandi in lege irritante. Nam cum eadem sit lex prohibens,
& irritans, non est verisimile, dispensare statim
in illa, vt irritans est, & non vt est prohibens. Proba-
bilis ergo videtur in illo casu non fieri validum
matrimonium ex vi talis dispensationis, priusquam
ad notitiam contrahentium deueniat. Et fortasse ad
vitanda hæc pericula (inter alias causas) non solent
Pontifices has dispensationes statim concedere, sed
committere, vt in partibus fiant.

26.
Obiectio.

Responsa.

Obiectio.

Responsa.

Probabilis
est matrimo-
nium nõ va-
lere ex di-
spensatione
ante notitia
privilegij.

Tandem dicendum superest de privilegio, quod
concedit immunitatem ab onere, seu exemptionem
ab alterius iurisdictione absque dispensatione in ali-
qua lege obligante in conscientia, de quo est specia-
lis ratio dubitandi, an requiratur acceptationem, vel
notitiam

27.
Quid de pri-
uilegio immu-
nitatis.

notitiam privilegii. Nam si tale privilegium datum vni in fauorem, resultat in preiudicium tertij, preiudicat tertio etiam ignorantij, ergo multo magis valebit, etiam privilegiato ignorantij. Consequenter probatur, vel a paritate rationis, vel a fortiori, quia magis ampliandus est fauor, quam preiudicium. Antecedens verò sumitur ex cap. 1. de concess. prebend. in 6. vbi privilegium alicui concessum, vt a suo Episcopo excommunicari non possit, dicitur habere effectum, etiam ignorante Episcopo, quia excommunicatio ab illo ignorante lata valida non est. Nihilominus de acceptatione ex parte Episcopi, seu tertij clarum est, non esse necessariam, quia illi nihil conceditur, sed potius ipse priuatur aliquo iure per potestatem superiorem in fauorem privilegii, siue consentiat, siue non. De privilegiato autem statim dicitur. Igitur de notitia superest controuersia, Nam multi censent, licet ex parte privilegii notitia privilegij sit necessaria, quia ille debet acquirere privilegium, illam non requirit in tertio, qui illud damnum patitur, quia sequitur veluti per quandam consecutionem. Ita Deci. & Felin. dicto cap. 7. de constitut. & Menoch. supra, qui alios referunt. At verò alij etiam in tertio requirunt notitiam, quia non videtur esse intentio Principis priuare aliquem iure suo, illo inscio, quia videtur valde consentaneum rationi, vt illi detur locus proponendi, vel supplicandi aliquid in suum fauorem. Quod sentit Beron. in cap. 2. de constit. n. 48. & in exemplo adducto de exemptione a iurisdictione ordinarij quoad excommunicationem, idem supponit Richard. in 4. dist. 18. art. 5. q. 5. ait enim si Episcopus non habeat notitiam exemptionis, nec per illum stat, quominus illam habeat, valida esse excommunicationem, & consequenter privilegium non operari. Allegat cap. si duobus, cum Glossa de appellat. & facit etiam cap. cum persona, de priuileg. in 6. vbi si iudici petenti ostensionem privilegij alias non publici, neque manifesti, a parte non ostendatur, excommunicatio ab eo lata dicitur esse valida, ergo supponitur necessarium esse, vt privilegium innotescat iudici, vt priuatur illi iurisdictione sua.

1. Sententia

Decius, Felin. Menoch. 2. Sententia

Beron.

Richard.

c. si duobus. Glossa. cap. cum persona.

28. 3. Sententia

Syluest.

Richard.

29. Obiectio.

Responsio.

Tertia sententia esse potest, notitiam privilegij non requiri nec in privilegiario, nec in iudice, seu tertio damnum passio. Prior pars sumitur ex Syluest. verb. privilegium, q. vlt. & verb. renunciatio, q. 4. quatenus ait, sufficere acceptationem per nuncium, vt privilegii incipiat frui privilegio ante aliam notitiam, & expressè ponit exemplum in exemptione a iurisdictione quoad excommunicationem. Altera verò pars sumitur ex eodem verb. exemptio, q. 8. vbi limitat sententiam Richardi, dicens, Nisi in privilegio sit clausula irritans, quam ipse Richard. non omisit, & si res attentè expendatur, necessariò includitur in privilegio exemptionis, si efficaciter concedatur. Vnde formari potest ratio in hunc modum, quia hoc privilegium exemptionis est veluti reseruatio quadam iurisdictionis, sed reseruatio habet suum effectum eo ipso quòd fit, etiam si ad alterius notitiam non perueniat, ergo etiam illud privilegium non pendet in suo effectu a notitia Episcopi, & idem est cum proportionem de quocumque alio tertio.

Dices, hac ratione probaretur, ex parte privilegiati neque acceptationem requiri, quia reseruatio casu v. g. valida est, & habet effectum, etiam non acceptante, vel repugnante subdito, cuius casus referuntur, ergo similiter exeprio erit valida motu proprio facta, etiam ignorante exempto. Respondeo, non esse simile: nam reseruatio casuum non habet rationem fauoris, sed rigoris, & odij, & non fit in fauorem subditi proprie loquendo, sed potius cum onere eius propter commune bonum, & ideo non spectatur con-

sensus eius. Quamuis vt prudenti modo fiat reseruatio notificanda sit subdito, quantum est ex parte superioris, antequam habeat effectum, vt vitentur incommoda, quæ alias sequi possent, quod sufficienter fit per publicam promulgationem, seu publicationem cum tempore sufficiente, vt ad omnium notitiam deueniat, quia fertur per modum legis, aut generalis præcepti irritantis, quod non oportet singularum auribus intimari, vt suum effectum habeat. Exemptio autem conceditur in fauorem privilegiati, & ideo priusquam effectus acquiratur, debet ab eo acceptari, saltem per nuncium, vel instrumentum, hæc autem acceptatio sufficit sine alia notitia eius. In ipso autem ordinario, a quo fit exemptio, vt priuatur a iurisdictione in talem personam, neque notitia, vel consensus eius postulat, aut expectatur.

Hæc ergo vltima sententia probanda videtur. Nam de priori parte (scilicet, quòd in hoc privilegio ad valorem, & effectum sufficit acceptatio in absentia per tertium) videtur esse eadem ratio, quæ de alijs privilegijs positius, seu concedentibus aliquam potestatem, imò maior, quatenus facilius est eximere, vel tollere onus, quam dare aliquid de nouo. Et alioqui cessat hoc genere privilegiorum moralis occasio abusus cum periculo violandi aliquam legem, quia per hæc privilegia non conceditur dispensatio in aliqua lege, sed tantum intenditur ablatio iurisdictionis, in vno, per quam resultat exemptio in alio. Et licet verum sit necessarium esse notitiam sufficientem in privilegiato, vt possit licetè vti sua exemptione, non parèdo alteri, vel contemnendo censuram eius, nihilominus non est morale periculum abusus concessionis privilegij, etiam si sit valida ex vi acceptationis tertij, potest autem esse valde vitis ad reuocanda omnia contra privilegium facta a tempore cõcessionis. Sicut si Papa concedat absentij collectionem, & vtilitatem alicuius partis decimarum, & per procuratorem privilegium acceptet, licet non possit exigere decimas, nec privilegio vti ante notitiam eius, nihilominus post notitiam habitam poterit exigere omnia a tempore cõcessionis ex tunc factæ, si de mente Pontificis satis constet. Altera verò pars, quòd scilicet, in iudice, vel tertio non requiratur notitia, videtur ita expressè in dict. c. 1. de concess. preb. vt negari non possit. Eam tamen intelligendam puto, quando iudex non petiit ostensionem privilegij, & sufficiens tempus elapsum est, in quo posset illius notitiam consequi, & per illum steter, vel casu accidit, vt non haberet, & sic cessat coniectura, & iura, quæ in contrarium afferebantur.

30. Vltima sententia approbatur.

Vltima privilegij ante acceptationem ad reuocanda contraria illi a tempore cõcessionis.

C A P V T XXVI.

An vbiq; possit quis licetè suo privilegio vti, & præsertim extra territorium concedentis.

Diximus de circumstantia temporis, dicendum sequitur de circumstantia loci, quæ in legum obseruatione maximè necessaria est. Potest autem locus dupliciter ad privilegium, seu ad illius vsum comparari. Primò ex parte obiecti, seu actus cõcessi per privilegium, secundò ex parte personarum, vel concedentis, vel cui conceditur privilegium, & ita duplex esse potest sensus quæstionis. Prior est, an privilegio concessio pro vno loco liceat vti in quolibet alio; alter est, an privilegiarius possit licetè vti privilegio ubi absolute concessio extra territorium sui superioris concedentis privilegium. Et quidem quæstio in priori sensu in solo Pontifice, & privilegijs eius videtur habere locum, quia solus ille habet vbiq; iurisdictionem, & ideo solus ille potest per se, & ex parte obiecti,

1. De circumstantia loci in privilegio.

Duplex est sensus quæstionis.

Pontifex concessio privilegij pro omnibus locis.

Privilegium a Pontifice concessum vbiq; vbiq; vbiq; concedatur.

Privilegium pro certo loco concessum pro alijs locis vbiq;.

Determinatio obiecti, seu personarum, quæ parte personarum.

obiecti, vt sic dicam, cõcedere privilegium pro omni loco; potest tamen cum proportione quæstio tractari, & resolutio eius accommodari ad Prælatos inferiores pro suis diocesis, & ad Reges, pro suis regionibus, sumendo particulam vbiq; cum proportione intra terminos vniuersiusque principatus. In posteriore autem sensu quæstio non habet locum in privilegio Pontificis, sed in alijs, quia Pontifex non habet limitatum territorium, sed totum orbem complectitur, vt Pontifex est. Potest tamè illi aliquo modo accommodari, & ideo priorem quæstionem resoluemus directè circa Pontificem, & per accommodationem de alijs in posteriori verò contrarium ordinem tenebimus.

Circa priorem ergo quæstionem dicendum est, privilegium a Pontifice concessum simpliciter, & sine determinatione ad certum locum, vbiq; valere, & licitum esse vbiq; illo vbi, nisi aliud constet de mente concedentis. Probatu assertio cum suis limitationibus. Quia concessio indefinita procedit ab habente vniuersalem potestatem, vniuersalis est, si ab ipso concedente non limitetur, vel determinetur ad aliquid particulare, sed potestas Pontificis vniuersalis est ad concedendum privilegium pro omni loco; ergo si absolute concedit, & non limitat locum expressè, nec ex circumstantiis, tale privilegium vniuersale est ex parte locorum. Minor, cum consequentia notæ sunt. Maior autem est quasi axioma, & receptum principium Iuristarum, quòd in legibus indefinita loquutio equiualeat vniuersali, tum quia est quasi doctrinalis, tum maxime, quia alias esset ambigua, & incerta ac subinde inutilis, quia non esset maior ratio determinandi dispositionem legis ad hoc particulare, quam ad aliud, vt manifestè constat in præfenti; cur enim tale privilegium indefinitè loquens de locis, vel nullam mentionem de loco faciens, magis determinabitur ad hunc locum, quam ad alium? Hinc enim etiam manauit vulgare pronuntiatum, quòd vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vtique sine alia lege limitante, vel sine cogente ratione, vtique quia indistincta loquutio legis de se vniuersalis est. Denique hac ratione privilegium concessum sine limitatione temporis, censetur perpetuum, vt supra vidimus.

Prima verò limitatio, seu conditio de se manifesta est, nam tenor privilegij seruandus est ergo si privilegium ex parte materia, & obiecti ponit determinatum locum, pro illo solo potest valere, sicut ponens determinatum tempus, pro illo tantum valet, & loquens in materia determinata, circa illam tantum dat potestatem. Et hac ratione si Pontifex concedat privilegium ad habendas duas præbendas in tali Ecclesia, non poterit quis virtute talis privilegij habere duas similes in alia Ecclesia. Item si alicui daretur privilegium ad audiendas Missas in suo Episcopatu tempore interdicti, non posset illam audire in alio Episcopatu interdicto. Sic privilegium Papa ad concedenda lacticia, & nona diebus prohibitis in Hispania, non extenditur ad Italiam, vel Galliam, & sic de alijs. Sicut enim privilegium locale non extenditur ab vno loco ad aliud, nec personale ab vna persona ad aliam, ita nec privilegium personæ datu pro certo loco potest illi valere ad vtrũque eo in alio loco, quia tale privilegium est veluti locale simul, & personale respectu, quia sicut non conceditur nisi pro tali persona, ita nec conceditur illi, nisi pro tali loco. Oportet autem diligenter aduertere, an determinatio loci ponatur ex parte obiecti, vel ex parte subiecti; aliud est enim privilegium cõcessu tantum pro hominibus Hispaniæ, aliud verò concedi pro vsu Hispaniæ, seu in Hispaniæ; & in priori sensu non arctatur privilegij vsus ad Hispaniam, sed solum ad Hispanos, qui vbi Suarez de Legib.

que poterunt illo vti, nisi aliud obstat, quia cum sit privilegium personale cum persona incidit, & quia cum determinatio loci non cadat in vsum, quia non ponitur ex parte obiecti, vniuersalis est ex parte locorum iuxta regulam positam. Dico autem, nisi aliud obstat, propter limitationem sequentem.

Secunda limitatio etiam vera est, quia privilegium non habet efficaciam, nisi ex mente, & intentione concedentis; ergo si mens illius est non concedere vsum privilegij, nisi pro certo loco, non est licitum illo vti extra talem locum. Item si hæc limitatio esset expressè per verba superioris, non liceret aliter privilegio vti, iuxta priorem limitationem; ergo idem est, quacumque alia ratione constet de mente concedentis, quia mens coniecturata non minus efficax est, quam expressè quando coniectura moraliter sufficiens est. Est autem hæc limitatio cognitio difficilior, quam prior, quia non continetur in ipsis formalibus verbis concessionis, sicut prior, & ideo necessariam est hic vti regulis generalibus in sequentibus capitulis tradendis de interpretatione privilegiorum, & illas cum proportione ad locum accommodare, scilicet, vt considerentur, supplicatio, & materia eius, & connexio sequentium cum antecedentibus, vt inde cõiciatur, an ad aliquem locum determinetur concessio. Præcipue verò spectandum est, ad rationem principaliter mouentem, & dantem causam iustam concessionis. Nam si illa sumpta est ex propria circumstantia talis loci, probabile valde est, pro tali tantum loco privilegij vsum concedi, etiam si expressè non fiat in illo determinatio. Quod dubium moueri solet in Bulla Cruciatæ, quatenus dat Hispanis facultatem comedendi lacticia, quauis enim fortasse non ponatur expressè illam determinationem ex parte actus, id est, quòd in Hispania possint illa comedere, nihilominus probabile est, hæc esse mentem Pontificis, quia ratio talis concessionis ex peculiari circumstantia loci sumitur, scilicet, ex penuria piscium, qua illa provincia laborat. Sicut si daretur hominibus alicuius provincie privilegium conficiendi Sacramentum in solo pane propter penuriam vini, eo ipso censetur limitatum ad locum provincie, potius quam ad personas, licet expressè id non diceretur, quia causa ipsa limitat, & determinat locum, quod gratia tantum exempli dictum sit.

4. Mens concedentis etiam limitat privilegium.

Regule ad mentem concedentis indagandam.

Bulla cruciata quomodo dat Hispanis licentiam comedendi lacticia.

Tandem ex his facile est, præsentem doctrinam ad inferiores Prælatos, aut Principes applicare. Nā vniuersalis, seu totalis loquutio quoad loca in illis erit, quæ cõprehenderit totam vniuersiusque diocesim, territorium, aut regnum, nec enim extra illa possunt directè operari, seu iurisdictionem suam per se exercere. Sic ergo vniuersiusque concessio indefinita quoad loca censenda erit vniuersalis respectu, cum eisdem declarationibus, & propter eandem rationem: est enim eadem consequentia doctrinæ, nec aliquid speciale occurrit, quia ius positum nihil circa hoc statuit, & ex natura rei nulla diuersitatis ratio inuenitur. Solum potest aduerti in Rege habere plura regna per se non vnita, sed tantum ex accidente in vna persona, an cum concedit privilegium absolute loquatur vt Rex vnus, vel alterius regni: nam tunc concessio illa erit vniuersalis pro regno illo, & non pro alijs. Quomodo autem loquatur ex tenore privilegij constabit. Idemque cum proportione aduertiri potest in inferioribus Principibus, vel dynastijs habentibus plures provincias, vel dominia, seu titulos Comitum, Marchionum, &c. Item in Prælato Ecclesie habente plures Episcopatus, in vnoquoque enim spectandum est, sub qua ratione loquatur: nam tali etiam dominio, vel iurisdictione vti-tur, & secundum illam determinandus erit locus. Scilicet verò erit in Imperatore, vt Imperator est, vti

5. Applicatio doctrinæ ad Prælatos in inferioribus.

est et im- peratoris quo modo se ex- tendat in pri- vilegiis con- cedendis.

enim pro ditione habet totum Imperium, & ad totum illud extendi poterit privilegium. De ipsa autem ditione Imperij aliter hodie censendum erit, quam antea, quia multum hodie diminutum est proprium territorium Imperatori subiectum, semper tamen cum proportione intelligendum erit privilegium de terris subiectis Imperio. Et quidpiam simile considerari potest in Archiepiscopo, vel Patriarcha: nam regulariter privilegia ab eis concessa non exeunt proprium Episcopatum, quia extra illud non habent immediatam iurisdictionem. Si tamen aliqua privilegia concedere possunt ut Archiepiscopi, vel Patriarchae, ad summum extendi poterunt intra fines Archiepiscopatus, vel Patriarchatus, & tunc oportebit, ut satis declarant, qua utantur potestate.

6. De valore privilegij extra terri- torium conce- denti. Rebuff. Decius.

Nauar.

Iam verò occurrit quaestio in altero sensu declarato, quem attigit Rebuff. in Concord. tit. forma mandati, ver. dispensatione, ubi quaerit, an dispensandus per legatum ad obrinenda plura beneficia possit ea obtinere extra territorium legationis. Et refert Decius. c. 207. affirmantem. Ipse verò contrarium docere videtur in principio; postea verò distinctione vitur, per quam cum Decio planè consentit, ut infra dicam. Eandemque attingit Nauar. in Conciliis, tit. de privileg. c. 6. in posteriori editione, & 15. in prima, non in generali de privilegiis, sed in speciali de privilegio legedi libros vetitos, an valeat extra territorium concedentis. Quam quaestionem ibi non resoluit, sed propositis hinc inde argumentis indecisam relinquit. Tamen quia posteriori loco ponit argumenta suadentia valere, videri potest in haec partem inclinasse. Auctor verò cuiusdam Scholij aduertit, consilium non inueniri integrum, & cita non posse pro alterutra parte allegari, ipse verò probabilius existimat, non valere. Mihi tamen, generalius materiam tractando, distinctione vtrèdum occurrit. A ctus enim pro quo datur privilegium, potest esse prohibitus in alio Episcopatu per proprium statutum, vel consuetudinem illius, aut saltem potest esse dependens à voluntate alterius Episcopi, ut ibi licitè, vel validè fiat, vel potest esse indifferens, & independens ab alio Praelato, & non prohibitus per particulare statutum alterius diocesis, nec per generale praecipuum Ecclesiae, siue sit prohibitus particulari lege territorij, aut Episcopi concedentis, siue non; hoc enim nihil refert, nec variat resolutionem, ut videbimus. Aut denique actus est generaliter prohibitus lege communi Ecclesiae, cadens tamen ex iusta causa sub dispensationem Episcopi, ut est opus servile facere in die festo, comedere carnes in die prohibito, & similes. Nam si actus non sit dispensabilis per Episcopum, non poterit privilegium dare in tali materia, iuxta doctrinam supra traditam, quia necesse est, ut tale privilegium dispensationem contineat.

Status qua- stionis gene- ralius aperit- ur.

7. De privilegij ab uno Epi- scopo, vel Principe in alieno terri- torio.

Dico ergo primò: Privilegium datum ab vno Episcopo, & respectivè à quocunque particulari Principe, dispensando in aliquo speciali iure sui territorij, vel regni, non potest valere ad operandam in alieno aliquid in eo prohibitum per simile speciale statutum illius loci. Probatur, supponendo, peregrinos, dum versantur in alieno territorio, teneri ad servandas proprias consuetudines, & statuta illius territorij, in quo adsunt, quando sunt communia toti populo, vel personis omnibus eiusdem conditionis, vel status. Hinc enim fit, ut licet aliquis in proprio Episcopatu privilegiatus sit ad similem actum ibi prohibitum per suum Episcopum, non possit uti illo privilegio in alio Episcopatu. Probatur, quia privilegium vnius Episcopi non potest derogare praecipuo alterius Episcopi, vel iurisdictioni eius: illa autem obligatio provenit ex alieno praecipuo, & ex iurisdictione alterius Episcopi; ergo tale privilegium non potest prevalere

contra illam. Deinde (& fore in idem redit) ille privilegiatus, dum versatur in alieno territorio, non tenetur ut incolae sui Episcopatus, nec ut subditus sui originarij Praelati, ergo non potest se gerere, ut privilegiatus à suo Episcopo, sed ut subditus pro tunc alterij; ergo non potest uti privilegio contra legem territorij. Tandem confirmatur inductione: nam si quis habens in Hispania privilegium ad ferenda arma prohibita per leges regni, vel simpliciter, vel in tali tempore, ut noctu, vel in tali loco, &c. vellet illo uti in Gallia, non permitteretur, sed armis priuaretur, vel alias poenas incurreret, nisi talia privilegia sint per proprium Principem territorij acceptata, & vbiq; observari videmus, & merito. Nā illi, qui in proprio territorio per se, & sine privilegio non tenentur aliquid observare, quia ibi non est praecipuum, aut prohibitum, alibi degentes tenentur loci statuta servare; ergo multo magis ille, qui tantum ex privilegio liber est, à simili obligatione in proprio territorio, obligatur propriis statutis alterius territorij, dum in illo versatur, si in illo privilegium non habet, nec quod alibi habet, ibi acceptatum est à proprio superiore illius territorij.

Ex quo infero, in casu illo particulari à Nauarro proposito, non posse aliquem uti privilegio legendi libros prohibitos sibi concessa à supremo senatu vnius territorij, in alio territorio, ubi est speciale statutum circa prohibitionem librorum latum à supremis iudicibus illius territorij, seu regni. Ut est clarum exemplum in Castella, & Lusitania, quia habens tale privilegium speciale ab inquisitoribus Castellae, non poterit uti illo in Lusitania, nec è converso, quia vnumquodque statutum obligat in suo regno, nec aliquod illorum derogari potest pro tali loco ab eo, qui iurisdictionem ibi non habet. Item est hoc manifestum quoad libros prohibitos, v. g. in Lusitania, & non in Castella; quomodo enim potest Inquisitor Castellae dare facultatem ad legendum in Lusitania libros ibi specialiter prohibitos, cum ibi iurisdictione non habeat; ergo idem dicendum est etiam si libri sint prohibiti per specialia statuta vtriusque regni. Probatur consequentia, quia persona, quae versatur in Lusitania, pro tunc tenetur servare statuta, & consuetudines loci, neque pro tunc in hoc subditur senatui alterius regni; ergo privilegium in alio regno obtentum non potest in alio valere, vel aliquid operari. Tandem Lusitanus dum in Castella versatur potest legere ibi libros prohibitos in suo regno, si ibi prohibiti non sunt, & ibi prohibitos poterit legere de licetia senatus illius regni, & idem è contrariò dicendum est de Castellano, vel Gallo dum versatur in Lusitania; ergo signum est tunc debere conformari moribus, & statutis regni, & consequenter non posse ibi uti privilegiis specialibus alterius territorij.

Secundò infero, idem dicendum esse de huiusmodi particulari privilegio quoad actus, qui in alieno territorio pendent à voluntate Principis, ut licitè fiat, etiam si absolute prohibiti non sint. Ut licet clericus habeat privilegium faciendi sacrum, & ministrandi sacramenta in toto suo Episcopatu, non poterit facere sacrum in alieno Episcopatu sine licentia Episcopi loci, vel qui eius vicem gerat, & multò minus poterit ministrare sacramenta. Clarius exemplum est, quia religiosus in domo propria habens à proprio Praelato particulari talis monasterij privilegium domo ex eundi sine licentia, non poterit illo uti, dum est hospes in alio monasterio sine approbatione Praelati illius loci. Ratio est eadè, quia privata iurisdictione non extenditur ad alienum territorium, item quia licet domo exire non sit simpliciter prohibitum, tamen exire sine licentia est prohibitum, & in vnoquoque loco est illa prohibitio quasi specialis respectivè ad Prae-

8. Inferitur. Libri prohibiti quomodo legendi in privilegio.

9. Inferitur. Actus pendentis à voluntate principis in alieno territorio quomodo faciendi.

Praelatum talis loci; ergo privilegium particulare attollens illam prohibitionem cum particulari respectu ad vnum locum, vel territorium, non potest in alio valere.

Dico secundò: Potest aliquis privilegio sibi concessa à suo particulari Principe, aut Praelato, licitè uti in alieno territorio, quado actus de se est indifferens, & neque iuri communi, neque particulari talis loci est prohibitus, nec pendens ab speciali licentia superioris talis loci. Haec assertio videtur adè clara, ut appareat potius impertinens vnius talis privilegij, quia si actus est de se indifferens, & per commune ius Ecclesiae, vel proprium alterius territorij non est prohibitus, sine privilegio est ibi licitus, etiam si in proprio territorio sit prohibitus, & pro illo necessarium fuerit privilegium. Patet, quia statutum territorij non obligat in eo extra territorium peregrinante; ergo ad non servandū tale statutum, non indiget privilegio; ergo non rectè dicitur prodesse ibi tale privilegium. Sed licet hoc per se loquendo ita sit; nihilominus habere potest locum conclusio, vel in casu dubio, vel in casu, in quo proprium praecipuum Praelati subdito impositū possit obligare illum extra territorium suum. Exempla esse possunt, primò de privilegio eligendi confessorem: nam per illud à proprio Praelato concessum potest quis vbiq; locorum confessorem eligere. Quia sine tali privilegio, vel est dubium, cui possit, & debeat confiteri, qui in alieno Episcopatu versatur, vel est probabilis solum posse confiteri iure communi proprio parochi loci, ad quem pervenit; per illud privilegium eligere poterit sacerdotem quemcumque; iuxta c. placuit, de poenit. dist. 6. & quae ibi Nauar. notat. Quod intelligendū nunc est, dumodo sacerdos sit approbatus iuxta tenorem Conc. Trid. Similiter parochus qui habet licentiam ad n9 residendū à proprio Episcopo, potest illo privilegio uti, & gaudere extra territorium, dummodo ibi itudeat. Ratio est, quia privilegium personale de se incidit cum persona: nam illi adhæret; ergo vbiq; habet effectum, quatenus alibi necessarium, aut utile esse potest, si aliena iurisdictioni non sit contrarium, ut contingit in casibus dictis, & vniuersè in omnibus, in quibus actus non est malus, nec specialiter prohibitus in tali loco.

10. Privilegio in alieno territorio quomodo licitè uti possit.

In quo sensu locum habet praecipuum emulso.

11. Declaratur doctrina tradita.

12. Declaratur doctrina tradita.

13. Declaratur doctrina tradita.

14. Declaratur doctrina tradita.

particulare privilegium potest licitè uti tali privilegio extra territorium, nisi ex speciali ratione contingat dispensationem ad locum limitari. Iuxta hanc assertionem interpretor opinionem Decii supra citatā. Nam habere plura beneficia iure communi prohibitorium est. Vnde clarum est non posse legatum concedere privilegium ad habendum illa hominibus extraneis à suo territorio, iuxta c. 2. de const. in 6. & l. vlt. f. de iurisd. om. iudic. & alia quae Rebuff. supra adducit. Nihilominus tamen si hominem sui territorij legatus habilitet ad plura beneficia, vtiq; illa obtinere poterit, quia habilitas illa cum persona incidit, & hoc includit Decii. & approbat Probus in c. officij, de offic. legat. in 6. & tandè consentit Rebuff. Simile exemplum est de marito qui erat impeditus ad petendum debitū propter votum castitatis, vel propter aliquam affinitatem per illicitam copulam contractam, & dispensatus à suo Episcopo vbiq; locorum potest petere debitū. Dispensatus etiam in irregularitate occulta à suo Episcopo, licitè ministrat vbiq;. Sed in his casibus, & similibus ratio est facilis, quia per dispensationem sublatus fuit à persona impeditum, & ideo pro quocunque loco libera manet. Vnde videri potest, non esse illum propriè usum privilegij in alieno territorio, quia privilegium, seu dispensatio semel habuit effectum, & postea libera persona manet, & privilegium iam non operatur, nisi ut causa per accidens, & remota, quae abstulit impedimentum. Sicut absolutus à censura vbiq; licitè communicat, vel ministrat, non quia absolutio ibi operetur, sed quia abstulit impedimentum. Nihilominus tamen respectu radicis impedimenti, quae manet, potest non incongruè dici, tunc aliquem uti semper, & vbiq; tali privilegio, quia votum manet, & nihilominus non impeditur privilegij.

15. Non alia ratione vbiq; uti privilegium.

Rebuff.

Decius.

Maior difficultas est in privilegiis, per quae derogatur praecipuo Ecclesiastico, quod de se semper obligat, ut est, v. g. privilegium laborandi in die festo, comedendi lactinia in die prohibito, quando illud non à Pontifice, sed à privato Episcopo concessum est. Nam tunc videtur, non posse aliquem uti privilegio sui Episcopi in alieno territorio. Primò ex usu, quia licet in hoc Episcopatu ex licentia Episcopi liceat comedere lactinia in diebus prohibitis, non poterunt incolae huius loci illo privilegio uti in alieno Episcopatu, in quo talis licentia non conceditur, ut videtur habere usus. Et ratio postulat, tū quia nemo potest uti privilegio sui Praelati in alieno territorio contra legem illius territorij, ut dictum est; ergo nec contra legem totius Ecclesiae ibi obligatam. Probatur consequentia, tum quia non est potentior privatus Episcopus ad dispensandum in lege Ecclesiae in alieno territorio, quam ad dispensandum in propriis statutis alicuius territorij. Tum etiam quia sicut Praelatus alterius diocesis habet potestatem obligandi ibi suis statutis, non obstante concessione alieni pastoris, ita habet potestatem, & curam obligandi, ut ibi serventur communia Ecclesiae praecipua, & castigandi violatores eorum, ergo etiam in his non potest ibi valere aliena dispensatio. Tum denique quia ratio, ob quam peregrini obligantur ad servanda statuta, & consuetudines loci, multò magis urget in legibus Ecclesiae communibus, quia in illis debet servari uniformitas, & turpior est pars, quae in illa obsequantia discordat à toto, & de se maius scandalum est, ibi non servare communes Ecclesiae leges, sed propter has rationes ita obligatur peregrinus illis privatis statutis, ut dispensatio sui Praelati non possit contra illa valere; ergo multò minus poterit adversus generalem prohibitionem Ecclesiae esse sufficiens pro alieno territorio.

16. Difficultas de dispensatione in praecipuo ecclesiastico.

Haec argumenta videntur hanc partem facere pro C C C 4 babium

Duplex mo-
dus conce-
dendi privi-
legium.
Primo.

habilem, nihilominus tamen distinctione quadam v-
tendum videtur. Nam duobus modis contingere po-
test, ut Prælati det privilegium contra ius commu-
ne per modum dispensationis, vno modo per gene-
ralem concessionem factam pro toto Episcopatu, vel
pro aliquibus locis illius ex peculiari causa & condi-
tione, seu necessitate speciali talis loci orta. Exemplū
familiaritatis est in concessionibus, quæ in aliquibus Episco-
patibus huius regni fieri solent ad comedendum lacti-
cinia in diebus prohibitis in quibusdā locis, vel dice-
cesibus à mari distantibus. Alio modo per specialem
concessionem alicui personæ factam ex propria, &
personali causa ipsius. Quando privilegium est prio-
ris modi, dico non valere extra territorium conce-
dentis, vel extra locum diocesis, pro quo conceditur,
iuxta dicta in puncto præcedenti: quia privilegium
illud non extenditur. Item ibi cessat ratio dispensa-
tionis, quæ non incedit cum persona, sed loco quasi
adhæret; ergo nec dispensatio iuvat. Et hoc à fortiori
confirmant rationes proximè factæ. Ex quo de-
clarata manet ultima pars, & exceptio in assertionem
posita, nam propter hoc genus privilegij est posita.

Secundo.

15.
Privilegium
personale ob
legitimam cau-
sam cum ipsa
persona ubi
incedit.

At verò quando dispensatio, seu privilegium est
posterioris rationis, seu mere personale, & habet legi-
timam causam in ipsa persona, & cum ipsa persona
semper incedit, videtur mihi valde probabile, posse
sic privilegium uti dispensatione sua extra territo-
rium concedentis, vt. g. comedere lactinia in die-
bus prohibitis, si de hoc sit privilegium propter spe-
cialem necessitatem personalem subditi, & similia.

7. Ratio.

Ratio est, primò, quia ita videtur vsus interpretari
huiusmodi dispensationem: nam religiosus habens
talem dispensationem à suo Prælato, vel Provinciali,
illa vitur ubicumque peregrinetur, non solum quia
est exemptus, & forte caret superiore in alio loco, sed
etiam si ad aliam domum, vel provinciam perveniat,
ubi posset à Prælato proprio sui ordinis, cui pro tunc
subest, dispensari. Secundo, quia illud ius commune
non pendet ab hoc, vel illo loco, & per dispensationem
simpliciter sublatum est respectu talis personæ; ergo
non redit obligatio eius propter loci mutationem;
ergo neque ibi est necessaria dispensatio nova; ergo
licet uti priori, vel potius effectu eius, qui fuit auferre
ab hac persona obligationem talis præcepti. Vnde
considerando hunc effectum æquiparatur hæc dis-
pensatio cum aliis in exemplum adductis in prima
probatione conclusionis, de quibus nullum videtur
esse posse dubium. Tertio est optima cõgruentia mor-
alis, quia proprius Prælati talis personæ habet, vel
habere præsumitur notitiam illius, & causam parti-
cularium, quæ in ea sunt ad eximendum illam à tali
obligatione. E contrario verò arduum, & molestum
esset tali personæ ubicumque peregrinatur, Prælatū
loci, & sibi alienum cõtenire, eique rationem suam,
vel necessitatem aperire, vel (quod durius, & diffici-
lius esset) persuadere, & probare, ut dispensationem
pro illo loco ratam haberet; ergo verisimile est, tale
dispensationem proprio Prælato ita esse committam
ut ubique valeat. Vnde tandem confirmatur, quia
Prælati particularis non dispensat in hoc iure, nisi
ex voluntate, & concessionem Pontificis expressa, vel
tacita, cum ius sit ipsius Pontificis, sed si Pontifex de-
disset privilegium, ubique valerit: ergo & datum à
proprio Prælato, qui subrogatus est, ut faciat id, quod
Pontifex faceret, si adesset. Et hanc cõclusionem sa-
tis videtur supponere Nauar. supra. Et eandem cõfir-
mat primum exemplum de dispensatione legati ad
plura beneficia, nam illa immediatè derogat præce-
pto, & ita personam habilitat.

2. Ratio.

3. Ratio.

Nauar.

16.
Satisfit fil-
iam in dicitur
posita senten-
tia.

Neque contra hoc obstant rationes in contrariū
factæ: nam inductio quæ afferitur, pertinet ad priorē
partem distinctionis positæ, & illam confirmat. Ad

A rationem autem negatur simpliciter consequentia,
& ad primam probationem negatur assumptum, &
æquiparatio, quæ ibi fit inter ius commune Ecclesiæ,
& privatum alterius territorij, quia illud est generale,
& superioris, qui pro aliquibus casibus, & personis
potuit committere dispensationem eius alicui inferi-
ori Prælato sibi subordinato; hoc verò est speciale,
& ab æquali Prælato latum, à quo nulla iurisdic-
tio manavit, vel communicata est alteri sibi æquali, &
ita non est similis ratio. Dices, videri absurdum, quòd
possit quis uti privilegio sui Prælati ad non ieiunand-
um in alieno territorio in die præcepto ab Ecclesiâ,
& non in speciali die præcepto à Prælato loci. Respon-
deo primò, non esse inconueniens, quia licet præce-
ptum Ecclesiæ grauius sit, est aliquo modo commis-
sum dispensationi vniuscuiusque Prælati pro perso-
na sibi subdita, nõ tamen ita est illi committum præ-
ceptum inferius, vel æquale. Adde secundo, probabi-
le esse, quando dispensatio data est ex legitima cau-
sa, & pro omnibus ieiuniis, excusare etiam à simili
præcepto loci, quia non est verisimile, velle Prælatū
loci obligare personam habentem legitimam causam
excusationis iam probatam per propriam dispensa-
tionem sui Prælati, quin potius virtute censetur il-
lam dispensationem acceptare. Et iuxta hoc declaran-
da, vel limitanda erit prior assertio, in qua est longe
diuersa ratio, quia privilegium contra ius proprium
concedentis potest valere sine causa, vel sine legiti-
ma excusatione præcepti, propter alios respectus, &
ita ibi nulla est ratio præsumendi consensum, vel ac-
ceptionem Prælati. In præsentem autem est maxima,
saltem quandiu Prælati loci aliud non indicat.

Adde enim ulterius, præsertim propter secundam
probationem supra positam, posse Prælatum territo-
rij prohibere, ne aliquis ad eam ibi vitur talibus di-
spensationibus sine sua notitia, & rati habitatione, quã-
do vsus earum est publicus, & in actibus, & moribus
communibus toti populo, quia hoc est valde consen-
tancum rationi, & ad debitum ordinem & ad tollen-
da inconuenientia, quæ sequi possent, esse potest ne-
cessarium. Tunc ergo non poterit quis uti tali dispen-
satione sine assensu Prælati loci, ipse autem tene-
bitur dispensationem acceptare, nisi habeat legiti-
mam causam præsumendi, vel surreptionem, vel
causæ mutationem. Et per hoc satisfit tertiæ proba-
tionem, quia interueniente legitima dispensatione, ces-
sant rationes omnes, quæ per se pertinere possent ad
talem obligationem ratione vniuersitatis, vel consue-
tudinis. Ratio verò scandali accidentaria est, & il-
la semper habet locum in proprio territorio, idè quæ
semper præsupponimus, hoc debere fieri sine scâdalo.

Vltimò ex dictis contere facile potest, quomodo
hæc resolutio applicanda sit ad luminum Pontifi-
cem, quatenus in eo aliquo modo locum habere po-
teat. Absolutè enim ille nõ habet definitam diocesium
vt Pontifex est, sed totum vniuersam complectitur;
nõ enim loquimur de illo ut specialiter est Episcopus
Romanus habens propriam diocesium, sed ut est vni-
uersalis pastor. Vnde privilegium ab eo, vt talis est, cõ-
cessum, ubique valet, & ubique licitum est uti illo,
quia semper talis vsus est intra territorium conceden-
tis. Imò videri potest, al. quando esse licitum illo uti
extra territorium humanum, vel absolucendo iam de-
functum à censura, vel vtendo indulgentiis conce-
ditis pro defunctis, sed re vera nunquam vsus talis pri-
uilegij est extra territorium Papæ: nam vsus ille in
terra sit, & hominibus vtiatoribus conceditur, vt illo,
dum viuunt in terra, vtantur, licet effectus aliquis il-
lius vsus communicetur defunctis, & acceptetur in
cælis, quia totum hoc cadit sub territorium, & pote-
statem Pontifici concessam. Et ita verum absolucè est,
neminem posse uti privilegio Pontificis extra terri-
torium

Obiect.

Resp. a.

Secund.

17.
Tertio.

18.
Applicatio
dictæ resolu-
tionis ad sum-
mum Pontifi-
cem saltem
aliquo mo-
do.

torium eius, & posse illo uti in quocumque terri-
torio alterius Prælati, vel Principis. Solum oportet ad-
uertere, quid contineatur sub concessionem, & inten-
tione Pontificis: nam licet hoc totum possit, non sem-
per facit quantum potest. Et ideo saepe non licet uti
privilegio eius, contra specialia statuta, vel consuetu-
dinem Episcopatus, non quia non possit Pontifex hoc
concedere, sed quia non concedit, nisi exprimat per
clausulam specialiter derogantem, quod secus est in
iure communi, ut in superioribus explicatum est.

CAPVT XXVII.

Quando privilegium quoad suos effectus restrin-
gendum sit vt odiosum, vel fauo-
rabile ampliandum.

1.
Quando pri-
uilegium re-
stringendum
quoad am-
pliandum.

Hæc questio, propter modum interpretandi pri-
uilegia declarandum, proponitur: nam licet hæc
materia saepe in superioribus tacta sit, propria indiget
consideratione, & in hunc locum optime cadit, tam
quia parat viam ad explicandam mutationem, seu de-
rogationem privilegiorum, de qua nobis dicendum
superest, tum etiam quia necessaria est ad tractatum
de effectibus privilegiorum consummandum. Nam
sicut de indulgentia dici solet, ita de privilegio dicere
possumus, tantum valere quantum sonat, id est, quã-
tum verba eius significant, vel comprehendunt, &
ideo ex verborum interpretatione pender actiuias,
vel (vt sic dicam) ad æquatam obiectum, & sphaera a-
ctiuitatis privilegij. Hæc autem interpretatio, & regula,
quæ circa illam tradi possunt, pendet ex illa iuris
regula, *Odia restringi, fauores cõuenit ampliari*. Et idcir-
co ante omnia explicare oportet, quãdo ad effectum
restrictionis, vel ampliationis privilegium sit indi-
candum fauorabile, vel odiosum. Est autem hoc dif-
ficile ad explicandum, tum quia iura ipsa videntur va-
riè loqui. Nam in cap. olim, de verb. significat. absolucè
dicitur, privilegium esse latè interpretandum, vbi id
notat Glossa, & Doctores. At verò in cap. sanè, & cap.
porro, de privilegij, dicitur, privilegia esse restringen-
da, vbi etiam id cõmuniter notatur. Tum etiam quia
hinc privilegium concedit fauorem, & ex ea parte
videtur extendendum, & præsertim quia frequentius,
est beneficiū Principis, quod amplissimè accipimus,
vt dicitur in dicto cap. olim, cum similibus, quæ ibi
Glossa refert. Illinc verò privilegium est ius singula-
re, quod propter commune restringendum est, iuxta
l. quod verò, ff. de legibus.

cap. olim.

Glossa.
cap. sanè.
cap. porro.

2.
Privilegium
quod est pu-
rum beneficiū,
et quod est
alicui iuri
contrarium.

In hac igitur dubitatione communis doctrina est,
distinguentium esse inter privilegium, quod est pu-
rum beneficiū, seu fauor, nulli præiudiciū afferens,
nec iuri cõmuni derogans, & rigorosius privilegium,
quod derogat vel iuri communi, vel alicuius tertij.
Inter quæ, vt supra diximus, est differentia: nam prius
est privilegium simpliciter fauorabile, posterius verò
licet sit fauorabile respectu privilegiarij, respectu
communitatis, vel alicuius tertij odiosum est, & pro-
ut magis, vel minus ad alteram partem declinat, sim-
pliciter odiosum, vel fauorabile denominatur.

3.
Privilegium
quod benefi-
cium fauo-
rabile est.

Primò ergo dicendum est, privilegium, quod est
purum beneficiū, esse fauorabile in ordine ad inter-
pretationem, id est, amplè esse interpretandum, quan-
tum recta ratio, & prudentia permiserit. Ita docent
omnes auctores statim citandi. Probatur autè primò
ex dicto cap. olim, de verbor. significat. quod de hoc
privilegio loquitur, imò de beneficio Principis, &
constituit regulam iuris, beneficiū Principis amplè
esse interpretandum. l. beneficiū, ff. de constitut. Prin-
cip. Hoc autem privilegium à Principe concessum
propriissimum beneficiū eius est, vt per se constat.
Tandem declaratur ratione, quia in tali privilegio

A duplex considerari potest respectus, vnus ad conce-
dentem, alius ad eum, cui conceditur, neque in illo
potest alius respectus considerari, cum ad alios im-
pertinenter se habeat, cum neminem lædere suppo-
natur, sed sub vtroque illo respectu amplè interpre-
tandum est; ergo. Probatur minor quoad priorē
partem, quia ad statum, & amplitudinem Principis
spectat, liberaliter agere, seruata prudentia, & recta
ratione; ergo intra illos limites (lic enim conclusio-
nem proposuimus) amplianda est eius concessio re-
spectu illius. Ne autem videamur hoc limitare ad su-
premos, vel magnos Principes, in quibus principium
illud maximè locum habet, addi potest alia con-
gruentia. Quia ad concedentem spectat, sufficienter
explicare mentem suam; ergo in dubio contra ipsum
concedentem verba merito interpretamur; ergo re-
spectu illius latè sunt accipienda.

Alteram item partem minoris probatur ex regula iuris,
quod fauores sunt ampliandi. l. hoc modo, ff. de condi-
tion. & demonst. & l. cum quidam, ff. de liber. & pos-
tum. vbi Glossa plura refert. Sunt autem fauores ma-
ximè ampliandi respectu eorum, quibus concedun-
tur: nam eorum sunt fauores; ergo quando ex illis nõ
resultat præiudiciū alterius, tota ratio interpretatio-
nis fauorabilis est, & ideo ampla esse debet. Nec con-
tra hoc consideratur præiudiciū ipsius cõcedentis,
tum quia tale præiudiciū ferè est intrinsecum hu-
manæ largitioni, & ideo voluntarium esse censetur
ipsi concedenti. Tum etiam quia, vt dixi, contra con-
cedentem etiam esse debet ampla interpretatio. Di-
ces; omne privilegium eo ipso, quod inducit singula-
ritatem, odiosum reputari potest: nam præfert quã-
dam acceptationem personarum; ergo sub hoc re-
spectu restringendum est, etiam si non sit aliter con-
tra ius commune, vel tertij. Respondeo, hinc ad sum-
mum concludi, interpretationem esse cum ratione, &
prudentia faciendam, ita vt in tota illa amplitudine
sit concessio facta prudenter, & ex causa legitima; ac
subinde sine vera acceptatione personarum. Num-
quam enim est præsumendum, voluisse conceden-
tem aliquid contra rectam rationem concedere: ef-
fet autem contra rationem fauorabilis concessio sine
competenti causa facta, vt supra ostendi. Hac au-
tem moderatione seruata, neminem potest singu-
laritas privilegij rationabiliter offendere: propter
offensionem autem irrationabilem non est omitten-
da iusta privilegij extensio, & ampliatio.

Dico secundo, Privilegium derogans iuri communi
regulariter est reputandum odiosum in ordine ad in-
terpretationem, & ita restringendum est potius, quàm
extendendum. Ita docet Innoc. in cap. quod dilecto, de
consanguin. & affinit. vbi etiam Panorm. dicit, esse
certam & communem doctrinam, idem in cap. olim,
& in cap. Abbate, de verbor. significat. & in cap. quia cir-
ca, de priuil. Glossa, & alij scribentes super hæc iura,
& Bart. in l. si finitæ, §. ex hoc edicto, ff. de dam. infect. n. 5.
Syluest. verb. privilegium. q. 3. Nauar. in summa c. 12. n.
79. & Sanci. refert plures lib. 8. de matrim. disp. r. n.
1. & 4. Et probatur primò dictis c. sanè, & porro, & ex
regula iuris, *odia esse restringenda*: nam derogatio iuris
communis ex eo capite odiosa est, per se loquendo, &
ideo vitanda quoad fieri possit, vel si omnino vitari
non potuerit, ac privilegium inutile fiat, erit restrin-
genda, vt omnia iura docent, cap. c. in dilecto, de con-
suetud. vbi id notat Glossa Tradit in simili Bart. in l.
Cesar. ff. de publi. & vect. n. 21. in repet. & in l. vi. ff. de
cõstit. Princ. per totū, & alios refert Tiraq. in præfat.
ad retract. n. 62. Tandè hoc privilegium includit disp-
sationem iuris cõmunis, vt ex supra dictis constat, di-
spensatio autem est stricti iuris, & restringenda; ergo.
Et confirmatur, quia bonum commune præferendum
est singulari; ergo & ius cõmune particulari, sed pri-
uilegium

4.
Probatur
amplius af-
ferri.

5.
Privilegium
derogans iuri
communi est
restringen-
dum.

Cap. olim.
Cap. Abbate.
Cap. quia
circa.
Glossa.
Bart.
Syluest.
Nauar.
Sanci.

Cap. c. in di-
lecto.
Bart.
Tiraq.

privilegium est ius particulare; ergo ex suo genere illi a præferendum est ius commune, idcirco ubi oportuerit vnum restringere, vt aliud minus lædatur, privilegium restringendum est respectu iuris communis.

6. Circa dictam doctrinam aliqua notanda. Primo,

Circa hanc verò assertionem aliqua obseruanda sunt. Primò intelligendam esse de restrictione, quæ admittat aliquam utilitatem, & effectum privilegij; nam privilegium semper sustinendum est, vt sit vtile, vt supra ostensum est, intra latitudinem verò effectuum habet locum restrictio. Quæ vterius intelligenda est præcisè in ordine ad derogationem iuris communis, id est, solum quatenus necessaria esse potest, ne derogatio communis iuris ampliatur. Nam si cum æquali derogatione iuris communis possit privilegium ampliari in fauorem privilegiarij, ampliandum est, quia licet ratio odij, & fauoris sint coniunctæ in eodem privilegio respectu diuersorum, vt supra dictum est, nihilominus suas proprias rationes retinent, & vbi non opponuntur, sed potest fauor ampliari sine ampliacione odij, ita faciendum est, quia tunc nihil est, quod repugnet. Vt si detur alicui privilegium comedendi carnes tempore Quadragesimæ, censetur concessum ad lactinia comedenda; quia per hoc non plus derogatur iuri communi, & si quid est simile, ratio enim accidere videtur in his privilegijs, vt possint in fauorem ampliari, sine aliqua derogatione iuris etiam ampliori.

7. Notandum.

Præterea intelligenda est regula, cæteris paribus, aliquando enim tam necessarius, & pius esse potest fauor privilegij, vt ampliandus sit, etiam augendo derogationem iuris communis. Ita sumitur ex communi doctrina in varijs casibus, & materijs, vt attingit Tiraquel. tract. de pia causa, num. 160. & sequentibus. Exemplum sit, quia privilegium concessum filiis legitimis contra commune ius restringitur ad verè, ac naturaliter legitimos, iuxta l. vlt. C. de iis, qui veniant ætat. imper. & doctrinam Bart. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. num. 60. & 62. & nihilominus si privilegium sit in gratiam religionis, & piæ causæ, extenditur ad legitimos fidei, per privilegium legitimacionis, vt docet idem Bart. in l. si constanter, ff. solut. matrim. n. 44. Similiter privilegium exemptionis clericorum à temporali iurisdictione, vel religiosorum ab ordinaria, etiam si deroget iuri communi, ampliatur in fauorem religionis. Et idem est in similibus ex illo principio, quod etiam Iureconsultus agnouit, *summaratio est, quæ pro religione facit. in l. sunt persona. ff. de religiof. & sumptib. funer. Eademque ratio erit, quoties privilegium ex vna parte derogat iuri communi, ex alia censetur esse necessarium communi bono reipublicæ: nam tunc potest hæc ratio illi præponderare, & ea ratione privilegij ampliari contra commune ius. Et sic solènt ampliari privilegia militum, & similia. Ratio autem clara est, quia cum hæc privilegia habeant missionem odij, & fauoris respectu diuersorum, necesse est, vt in effectu fauoris, vel odij illud vincat, quod secundum rectam prudentiam maioris ponderis fuerit. Item quia prudenter coniectamus, hanc fuisse tunc mentem Principis concedentis privilegium, in qua coniectura ferè tota hæc interpretatio privilegiorum nititur.*

Tiraq.

Bart.

8. Notandum.

Vnde addi etiam solet communiter alia limitatio ad assertionem positam, vt non procedat, quando privilegium est concessum motu proprio, nam tunc etiam si sit contra ius commune ampliatur, & in ordine ad interpretationem censetur simpliciter favorabile, iuxta c. si motu proprio, de præben. in 6. & tradunt Iurista, Abb. cum Ioan. Andri. in c. cum in cunctis, §. cum vero, de elect. n. 8. Felin. in cap. ex parte, de rescript. n. 13. limit. 6. Alex. de Neuo in cap. qui circa, de consang. & affinit. n. 10. Rebuff. in Concordat. tit. Forma mandati,

verb. motu proprio, Anton. Gabr. lib. 1. o. conclus. 2. n. 61. & sequentibus. vbi plures refert. Ratio verò est, quia hæc extensio videtur pertinere ad fauorem, & honorem ipsius Principis: nam quod motu proprio concedit, censetur proprium beneficium eius, & ex certa scientia fieri, vt supra dictum est, & in dubio extenditur potius, quam restringatur. Excipiuntur etiam privilegia, quæ in iure communi continentur: nam illa iam non censentur ius priuatum, sed commune, & ideo per regulas iuris communis iudicanda sunt.

Dico tertio: Privilegium inferens præiudiciu terciae personæ contra ius, quod iam habet acquisitum, sub ea ratione odiosum est, ita vt restringi debeat quoad fieri possit, quia non est mens Principis auferre alteri ius suum, nisi id expresse declarat: vt sumitur ex l. nec auus, C. de emanc. liber. Quod ad id verum est, vt licet privilegium motu proprio sit concessum, extendendum non sit ad priuandum alterum iure suo iam acquisito, vt supra dictum est. Et ita assertio hæc communis est omnium auctorum, quos retuli, & sumitur ex c. licet in corrigendis, de offic. ordin. cap. ex tuarū, de auct. & vlt. pall. l. 2. §. 1. verb. merito, ff. ne quid in loco publ. & tradit specialiter Panor. in cap. certificari, de sepult. n. 9. & omnia dicta in præcedenti assertionem à fortiori hanc probant. Quia ius vniuersiuique illatum seruare, iure cõmuni, vel etiam naturali postulatur, & licet Princeps possit interdum illud auferre, non tamen sine magna causa, & satis clara. Hinc verò etiam recipit hæc conclusio limitationem, quam præcedens, scilicet, vt intelligatur, nisi ex grauitate causæ, & materiæ necessitate aliud præsumatur de Principis intentione; tanta enim potest esse necessitas, vt extensio faciendâ sit non obstante alterius præiudicio: nam in hoc eadem ratio, quæ in præcedenti assertionis limitatione posita est, hic procedit. De quo in cap. seq. aliquid addemus.

9. Privilegium inferens præiudiciu terciae personæ.

c. licet in corrigendis, de offic. ordin. cap. ex tuarū, de auct. & vlt. pall. l. 2. §. 1. verb. merito, ff. ne quid in loco publ. & tradit specialiter Panor. in cap. certificari, de sepult. n. 9.

Limitatio conclusio.

CAPVT XXVIII.

Quæ sint in restringendis, vel extendendis privilegijs obseruanda.

EX dictis in præcedenti capite solum in genere habemus, quando, & quibus considerationibus privilegium ampliandum, vel restringendum sit. Superest igitur explicandum, quanta esse possit, aut debeat ampliatio, vel restrictio, & quomodo iuxta principia posita privilegijs applicanda sit.

Circa priorem partem duæ regulæ pro restrictione assignari possunt. Prima est, Restrictio privilegij nunquam debet esse tanta, vt reddat illud inutile, quantumvis graue, & odiosum appareat, nisi eò perueniat, vt sit etiam iniustum. Regula est communis ex cap. in his, de priuil. & cap. 1. de rescript. Quibus locis communiter Doctores, præsertim Deci. & Panormit. Syluest. ver. privilegium, q. 3. Nauar. in sum. c. 12. n. 79. & Panorm. in Apologet. de reddit. q. 3. m. 6. n. 3. Et ratio est, quia voluntas Principis nunquã debet frustrari, neque inflexa reddi, & ideo etiã de omni lege cautum est, vt per interpretationem non reddatur inutilis, non dubium, C. de legibus, quia semper id est contra intentionem Principis, quia nõ creditur otiosè ferre legem. Vnde qui legis intentione omissa, ita adhæret verbis, vt reddat inutilem legem, illam destruit, & præuaricator legis dicitur in l. qui contra, C. de legib. Idem est ergo in privilegio: nam est eadem ratio. Et ideo hæc regula locum habet, etiam si oporteat privilegium ad aliquod extendere, quod exorbitans, vel odiosum apparet, vt colligitur ex l. si filius familias, 4. in fine, ff. ad Macedonian. vbi privilegium illud ad filij familias quod aliàs reputatur odiosum, extenditur ne inutile fiat, de quo videri potest Tiraque. post leges conuulsi-

1. Ampliatio vel restrictio privilegij qualis.

2. Prima regula.

cap. in his, de priuil. & cap. 1. de rescript. Decius. Syluest. Nauar.

les. Gloss. §. n. 115. Et eadem ratione si necesse sit, vltra rigorosam proprietatem verba extendere, ne quis defraudetur privilegio, fieri debet secundum ius. Est, quæ optimum exemplum in cap. quanto, de privileg. Hinc denique sumptum est generale principium, privilegium debere aliquod operari vltra commune ius, quod sine privilegio non liceret, quia aliàs esset inutile, quod quomodo intelligendum sit, supra cap. 20. diximus.

Secunda regula sit: Verba privilegij secundum proprietatem tenenda, & obseruanda sunt, & extra illam trahenda non sunt ad restringendum privilegium, nisi vel ratio iustitiæ cogat, vel aliunde talis voluntas concedentis rationabiliter præsumatur. Regula hæc, suppositis, ac rectè explicatis duabus limitationibus illi adiunctis satis per se clara est, quia in legibus intelligendis, & obseruandis, proprietates verborum est in vniuersum tenenda per se loquedo, vt sæpe dictum est; ergo idem seruandum in privilegijs, tum quia est eadem ratio, tum etiam quia privilegium est quædam lex. Confirmatur primò, quia fauores etiam non sunt restringendi, & præsertim cum violentia verborum, & absque necessitate, sed privilegium continet fauorem ex sua directa intentione, eiusque verbis vis infertur, quado à sua proprietate extrahuntur, & nulla est necessitas, quado in fauorem non est iniustitia, nec præsumptio iusta talis voluntatis Principis; ergo talis restrictio privilegij admittenda non est. Denique confirmatur, quia voluntas concedentis, si non sit iniusta, plene, & (vt sic dicam) adæquatè implenda est, sed hæc voluntas indicatur per eius verba iuxta propriam eorum significationem; ergo ita est seruandum privilegium integrè, ac plene; ergo non licet illud restringere per verborum improprietatem voluntariam. Aliàs nihil esset firmum in privilegijs, & sub nomine restrictionis eludi, & corrumpi facillè possent.

Duæ autem limitationes posita: necessariae sunt, quia duo sunt ad effectum privilegij necessaria in concedente, scilicet, potestas, & voluntas, & quocumque illarum deficiente, non sequetur effectus. Prima ergo limitatio respicit potestatem: nam id tantum possumus, quod iure possumus; ergo Princeps non censetur posse concedere quod sine iniustitia, seu iniuria alterius fieri non potest; ergo nec præsumitur id concedere, aut velle. Probatur hæc vltima consequentia, tum quia nunquam præsumitur voluntas Principis esse iniusta, nisi euidenter constet; tum etiam quia licet daretur talis voluntas, esset inflexa, & impotens ad validum privilegium cõcedendum, quia repugnat per privilegium licere actionem iniustam. Dices, addi interdum in privilegijs clausulam Salua iustitia, vt patet ex cap. certificari, de sepult. ergo vbi nõ additur, privilegium absolute operabitur. Respondetur, negando consequentiam: nam vt rectè ibi aduertit Panormitan. licet illa clausula non addatur expresse, semper subintelligitur, quia naturalis ratio illam postulat. Additur ergo aliquando (quod in alijs rescriptorum clausulis frequenter obseruatur) ad maiorem perspicuitatem, & ne excedatur fortasse in vsu privilegij, & ita per illam monetur privilegiarius, vel iudex privilegij, vt seruet iustitiam, tum naturalem, tum etiam per leges canonicas, vel ciuiles respectiue constitutam.

Sed queret aliquis, de qua iustitia, seu iniustitia intelligendum hoc sit, id est, an de iniustitia privilegij quoad vsum eius, vel etiam quoad solam concessionem; est enim considerandum duobus modis intelligi posse, privilegium esse iniustum, vno modo quoad vsum, & consequenter simul quoad concessionem, non enim potest vsum privilegij esse iniustus, & non esse iniusta illius concessio, è contrario verò fieri potest, vt privilegium sit iniustum tantum quoad con-

cap. quanto.

2. Regula.

4. Duæ limitationes in cõclusionem potestatis necessariae.

cap. certificari, de sepult.

Panormit.

5. Privilegium iniustum quoad vsum quale, è quomodo effectus licet.

cessionem, non verò quoad vsum, quia multa malè sunt, quæ facta tenent, & sæpe licitum est, vt malitia alterius, seu effectus, qui ab alio malè fit. Quando ergo privilegium est iniustum quoad vsum, assertio maximè locum habet, imò etiam extenditur ad omnem iniustitiam generaliter, id est, ad omnem iniquitatem. Quia quomodocumque reddatur iniustus vsus privilegij per interpretationem adæquatam alicui proprietati verborum, vitanda omnino est, & restringenda interpretatio, quia non potest privilegium dare licentiam ad faciendum iniquum. Quod intelligendum est, quando iniquitas maneret, existente privilegio, vt si esset contra legem naturalem, vel aliam dispensabilem per tale privilegium. Nam si iniquitas solum oriatur ex lege positiua dispensabili ab eo, qui privilegium concedit, iam illa non manet concessio privilegio, quia legis obligatio per illud aufertur, & ita in vsu talis privilegij per se loquedo nulla est iniquitas, idcirco tale privilegium non comprehenditur sub hac limitatione, sed ad talem vsum extendi poterunt eius verba, si propria illorum significatio id postulet, & aliud non obstat.

At verò privilegium iniustum tantum quoad concessionem, in primis vix habet locum in privilegio iniusto contra commutatiuam, non quia illud non sit maximè iniustum, sed quia vix potest esse validum, si non sit validum, iam erit etiam iniustus vsus eius, vt per se constat. Assumptum declaratur, quia concessio privilegij maximè potest esse iniusta contra commutatiuam iniustitiam, quia cõcedit aliquid faciendum cum iniuria tertij, sed talis concessio nulla est; nemo enim potest dare vni ius, seu facultatem ad iniuriam alteri faciendam, est enim implicatio in adiecto, ergo tale privilegium non solum est iniustum, sed etiam nullum. Imò inde concluditur, tale privilegium intrinsecè esse iniustum non solum quoad concessionem, sed etiam quoad vsum, quia concedit iniustum vsum. Dixi autem vix oppositum accidere, quia non repugnat, privilegium contra iustitiam commutatiuam concessum validum esse, & consequenter non repugnat, concessionem privilegij esse sic iniustam, vsum autem privilegij non esse iniustum, quia vtitur quis iure suo per illud acquisito. Vt v. g. si Rex cum conductore suorum tributorum paciscatur sub conditione, & obligatione non concedendi alicui privilegium exemptionis à solutione tributorum, & postea tale privilegium cõcedat, contra iustitiam commutatiuam peccat, quam ex pacto seruare tenebatur, nihilominus tamen privilegium validum est, & privilegiarius non peccabit, non soluendo tributa; ipse verò Rex tenebitur damna cõductori resarcire: fortasse tamen tunc etiam à principio non peccabit Rex contra iustitiam commutatiuam, si privilegium concedat cum intentione resarciendi damna, seu diminuendi pensionem conductoris. Et ita regulariter loquendo, non est privilegium sic iniustum, quin vsus eius sit iniustus, & consequenter totum privilegium sit nullum. In quocumque autem alio genere iniustitiæ, sæpe contingit esse iniustam concessionem privilegij, non verò vsum, quia iniustitia, vel iniquitas concessionis non semper inualidat illam, vt si tantum sit contra iustitiam distributiua per acceptionem personarum, vel quia sit sine iusta causa, & cum scandalo, vel quid simile: tunc enim concessio facta tenet, & consequenter si actus concessus non sit intrinsecè malus, sed solum quia prohibitus, poterit per validum privilegium fieri non licitus, & consequenter vsus talis privilegij potest esse licitus, sicut in simili supra de dispensatione diximus.

Dico ergo ad interrogationem factam assertionem maximè procedere de iniustitia contraria valori privilegij, atque ad id præcipuè verificari in privilegio iniusto,

6. Privilegium iniustum quoad concessionem quid operatur.

Concessio iniusta privilegij non facit semper esse iniustum vsum eiusdem.

7. In quosensu procedat conclusio tradita.

iniusto, vel iniquo quoad vsum. Talis enim iniustitia maximè vitanda est in privilegiis, quia summam absurditatem continet, & ideo etiam oportet maximè impropriare verba, ut à tali iniquitate restrictio facienda est. Nam hæc est etiam generalis regula interpretandarum legum, ut sensus absurdus vitetur, quo lex fieret noxia, vel iniqua. Maximè quia licet verbis expressis privilegium concederet actum iniquum, nullius esset momenti, aut efficacis; ergo ubi verba non sunt ita expressa, & sensum alium admittunt, licet improprium, ita est restringendum privilegium, ut aliquo modo fiat vtile per applicationem ad aliquem licitum vsum, & ita quæ videtur esse restrictio, erit potius favor & sustentatio (ut sic dicam) ipsius privilegij.

At verò quædo ex verbis privilegij in sua proprietate retentis, non sequitur iniustitia, vel iniquitas in usu privilegij, sequitur tamen in concessione, quia videtur esse nimia prodigalitas, aut relaxatio, tunc videtur non esse dandam tantam licentiã restringendi privilegium cum improprietate verborum, quia loquendo absolute non deest potestas in Principe ad concedendum tale privilegium, & quando in usu eius non apparet iniquitas, vix potest esse certa in concessione, quia Princeps potest habere plures causas, & rationes, quibus moveatur, & excusetur, quæ non sunt aliis notæ. Aliunde verò rationes pro conclusione facta videntur probare, non esse præsumendam iniustitiam, vel iniquitatem, etiam in sola concessione, sed restringendam esse ad illum gradum, in quo licita esse potuerit. Item nocentur probare de tali concessione in eo sensu, in quo esset iniqua, iudicandum esse, ut de re moraliter impossibili, ex illo principio, quod id possumus quod iure possumus, & ideo non esse ad illam extendenda verba privilegij. Dico ergo, in hanc posteriorem partem inclinandum magis esse, cum magna tamen moderatione prudentis arbitrij, ita ut fere sit moraliter inevitabilis iniquitas concessionis, nisi verba restringatur, tunc enim restringi poterunt etiam cum aliqua improprietate, dummodo hæc tanta non sit, ut videatur potius illud, vel eversio privilegij, quam interpretatio. Nam si euidencia verborum tanta sit, ut aliter vitari non possit, standum est voluntati Principis, etiam si male faciat, quia nihilominus valide facit, & dat ius. Ideoque ad illum est in tali casu recurrendum, & non est per violentiam, vel contemptum contra illius voluntatem agendum.

Altera verò limitatio posita in vltima parte attentionis pertinet ad voluntatem Principis quæ præter potestatem necessaria est, contingit enim non raro, ut non sit voluntas Principis totum id concedere, quod verba præse ferunt etiam in proprietate sumpta, & ideo quando de hoc fuerit probabilior præsumptio, iuxta mentem concedentis restringendum est privilegium, quia ab illa principaliter pendet. Prima verò coniectura huius voluntatis esse potest, quam in fine præcedentis puncti assignabamus, videlicet, si necessaria sit restrictio ad vitandum aliquid absurdum, vel delictum & iniquitatem in ipso Principe, aut nimiam imprudentiam contra commune bonum. Oportet autem, ut necessitas sit moraliter euidens, & manifesta, quia si res fuerit dubia vel utrinque probabilis, tenori privilegij standum est, quia hoc est consentaneum favori, & iuri; & in dubio ius præferendum est melior enim est conditio eius, cui ius fauet, sicut etiam melior est conditio possidentis. Alia coniectura est, quædo privilegium posterius contrarium est priori, nisi restringatur, quia tunc restringendum est etiam præter verborum proprietatem, quia non præsumitur Princeps velle derogare privilegio priori, imò nec illud scire, nisi illius mentionem faciat. Idemque

8. Exclusa iniustitia, & verbis privilegij in sua proprietate retentis quid faciendum.

9. Relinquenda est proprietate verborum ad sequendam voluntatem concedentis.

A est, si deroget particulari statuto, iuxta regulam cap. 1. de consuet. in 6. Idem si repugnet consuetudini, nisi de illa expressam mentionem faciat, iuxta doctrinam Bartol. in Authent. quas actiones, C. de sacros. Eccles. in fine, verb. item quæri Glossa, & tradit latè Felin. in rubr. de re script. n. 18. verb. consideranda secundo, cum Aret. cont. 1. §. circa finem. Idem denique erit de quocunque alio facto, vel iure privato, quod præsumitur Princeps ignorare, & ideo ceterum illud nolle, quædo inde redditur privilegium nimis odiosum, vel onerosum aliis.

Atque hinc tandem constituitur eadem exceptio, quoties privilegium derogat iuri acquisito tertij, nisi restringatur, tunc enim licet tale sit ius illud, ut possit Princeps illud tollere sine iniustitia ex rationabili causa, non censetur velle illud tollere, quando illud expressè non declarat, ideoque licet generaliter loquatur, non comprehendit damnum tertij in iure iam acquisito, imò præsumitur illud ignorare, & consequenter nolle. Atque hac ratione talis restrictio est veluti conditio, & exceptio intrinsecè inclusa in generalibus verbis, licet non exprimat. Quæ est communis doctrina, ut in superiori cap. tactum est, & traditur factis expressè in l. 2. §. si quis a Principe, ff. ne quid in loco pub. & c. Idem docet Bart. in l. impuberi, ff. de admin. tut. n. 2. & in l. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de liber. & postum. in fine. Panor. in c. 1. de iud. Ioan. Andr. in c. si motu proprio, de præb. in 6. Sylu. verb. privilegij, quæst. 3. dist. 4. & q. 9. in fine. Rod. tom. 1. q. 1. art. 9. Sanc. lib. 8. disp. 7. n. 6. in fine, & plura refert Rebuffi in l. 1. ff. de verb. signific. §. decimo septimo. Ratio verò reddi potest, vel ex generali principio, quod odia sunt restringenda, privilegium enim nocens tertio, ut sic odiosum est, & ideo est restringendum iuxta regulam legis, quoties, C. de prec. Imper. offer. Quod ab orbibus ius alterius debet ab omnibus iudicibus resistari, vel certè ex alio principio, quod contra inauditam partem nihil fieri potest, iuxta cap. 1. de caus. posses. & propriet. nam licet id præcipue intelligatur in iudiciis, per æquiparationem extendi potest ad privilegia: nam est eadem, vel maior ratio, quia sæpe per importunitatem, vel taciturnitatem, & captatam occasionem impetrantur, & ideo non censetur Princeps velle damnum inferre tertio, ipso inscio, & non audito. Quapropter licet Princeps concedat privilegium ex certa scientia, non censetur illa habere de nocimento tertij, & consequenter nec ad aliud extendere voluntatem suam, nisi illud exprimat, ut in superioribus dictum est. Declarant autem fere omnes, hoc intelligendum esse, quando privilegium non lædit alteram in re gratam, quia si nocumetum leve sit, quasi nihil reputatur. Quod sumitur ex dicta, quoties, & in præseti accomodandum existimo, quando damnum illud leve sine magna violentia, & improprietate verborum privilegij vitari non potest; quia si verborum proprietate sufficienter saluari potest sine nocimento tertij etiam levi, non est ad illud extendendum, vi in hoc constituitur differentia à nocimento graui, quia hoc non est permittendum, etiam si oporteat verba privilegij cum improprietate restringere. Imò licet privilegium reddatur inutile, si damnum graue inferat tertio in iure acquisito, si illud non exprimat, potius est ob præsumptam surreptionem annullandum, quam admittendum, ut dicti auctores tradunt, propter eandem rationem. Et hæc de restrictione.

De extensione possumus alias duas regulas statuere. Sit ergo in ordine tertia regula: Privilegium nunquam est extendendum ad alias personas, vel alios actus propter similitudinem rationis. Est communis Cardin. Clem. 1. de testam. q. 6. Bart. in l. 1. & vlt. ff. de const. Princip. Bald. in c. inter cetera, de re script. n. 9. & Beroi. in c. 1. de prob. n. 70. & sumitur ex l. si pupillori, §. si prætor, ff. de reb. eor. & c. ex c. sanè, de priuil. & Clement.

11. 3. Regula. Privilegium ob similitudinem rationis non extendendum. Cardin. Bart. Bald. Beroi.

Res leui quid effici contra privilegium.

men. 1. de censib. Ratio est, quia virtus, & efficacia privilegij neque omnino, neque essentialiter posita est in ratione, sed in voluntate concedentis; ergo parum refert quod in simili casu, vel persona eadem ratio versetur, si voluntas ad illam non extenditur. Non autem extenditur, si non exprimitur, quia (ut sæpe dixi) inter homines voluntas non operatur, nisi ut significata. Confirmatur à simili de lege pœnali, in qua pœna nunquam extendi debet, quia pendet ex voluntate imponētis, ut supra dictum est: quoad hoc autem est eadē ratio de privilegio, licet in aliis sit diversitas.

Contra hoc obijci solet cap. cum dilecta, de consim. vtili, vel inutili, in illis verbis, Eiusdem æquitas similitudine provocati. Ex quo textu multi colligunt, legem exorbitantem, seu excipientem casum singularem à communi iure, extendi ad alios propter similitudinem rationis, ut videtur licet in Panormita. ibi, Felin. in cap. quoniam frequenter, ut lite contestata. Nauar. in cap. 1. §. laborum, 24. Confirmatur primò, quia lex exorbitans extenditur in causa pia, & miserabili ob similitudinem rationis, ut multi Iurisperiti testantur, quos refert, & sequitur Barbof. in l. si constante, 25. ff. solut. matrim. n. 73. in fine, & n. 74. Ergo idem erit in privilegiis, saltem in his, quæ ad cautas pias conceduntur. Confirmatur secundò, quia privilegium, per quod datur potestas ad absoluendum in aliquibus casibus, extenditur ad alios, in quibus eadem, vel maior ratio limitat, & dans facultatem ad dispensandum vota, dare censetur ad commutandum, & dans privilegium testandi, censetur dare ad faciendum codicillum, vel donandum causa mortis, & dans facultatem clerico beneficiario ad fruendum fructibus in absentia, ut Theologia audiat, censetur dare etiam audiēti ius canonicum. Atque in hanc partem propter aliqua ex his argumētis inclinat Didac. Perez in legib. ordin. q. 2. Prologi. Fauet Nauar. afferens aliqua exempla in sum. cap. 22. n. 74. Sarmien. in lib. select. c. 12. num. 7. & Barbof. in l. 1. ff. solut. matrim. nu. 19. & 20. Propter quod Eman. Roder. licet in 1. tom. q. 7. art. 2. prædictā regulam absolute tradidisset, nihilominus in q. 119. addit, solum regulariter procedere, & illā limitat, ut nō procedat in privilegiis causæ favorabili cōcessis, ut est causa pia, causa dotis, religionis, &c.

Dico tamen, si verè, & proprie loquamur, non esse necessariam limitationem, si extensio excedat propriam verborum significationem. Ita sentiunt auctores pro regula citati, qui indistinctè loquuntur. Sic etiam loquuntur iura, quæ iubent, tenorem privilegij observare, & illum non præterire; ergo intra illū tantum, & intra verborum proprietatem licita est extensio, non tamen vltra. Confirmari hoc potest variis exemplis, plura inconuenientia ex illa extensione deducendo; sequitur enim, privilegia concessa vni religioni posse extendi ad aliam æqualem, vel arctiorem propter solam paritatem rationis in pietate causæ, consequens est omnino falsum: quis enim audeat illam extensionem facere nisi Pontifex communicationem privilegiorum concessisset? Item sequitur, privilegium concessum persone patris, transire ad filium, si in eo eadem ratio militet, quod licet admittat Roder. dicta q. 7. art. 7. in principio, tamen & sibi ipsi videtur repugnare, & generali regula iuris, quod privilegia personalia non transcendant personas, c. privilegium, de regul. iur. in 6. Aliàs non solum inter patrem, & filium id esset admittendum, sed etiam inter quascūque duas personas æquè dignas, in quibus eadem ratio pietatis, aut gratitudinis, vel remunerationis inueniretur, quod nemo concedet. Ratio denique à priori seprà tradita æquè procedit in privilegio piæ causæ, quia etiam illud pendet ex voluntate Principis, qui licet velit facere, vñ pium opus, non ideo vult facere omnia similia, vel æqua-

12. Obijct. eadem dilecta.

13. Nulla limitatio admittenda.

14. Ad cap. cum dilecta in corruviti resp.

15. Quarta regula de amplâ interpretatione privilegij.

16. Proprietas verborum an de sumenda sit.

17. Derivatio unius ad aliud differt à virtuali continentia.

18. Lex exorbitans quomodo intelligenda.

19. Nauar. Mandos.

20. Alex. de Neuo.

21. Proprietas verborum an de sumenda sit.

lia, seu in quibus eadem ratio militat, ut per se constat in quolibet operante, & sic eadem ratio in Principe. Confirmatur, quia nisi standum esset verbis privilegij, omnia essent incerta, & alius posset similem extensionem facere in privilegio remuneratorio, quod honestissimam habet rationem, & in similibus, quæ nulla ratione admittenda sunt.

Ad cap. ergo cum dilecta, respondeo, Principem quidem optime facere posse illam extensionem, quia iam accedit eius voluntas, & non facit tantum declarando, sed constituendo, neque aliud probat textus ille: nos autem loquimur de privatis personis vtenibus privilegiis. Propter ea verò, quæ in confirmationibus congeruntur, est considerandum, aliud esse, derivare privilegium ab vno ad aliud per similitudinem rationis, quod non licet; aliud verò ita illud interpretari, ut plura comprehendat, quam in superficie verborum appareat, quod licet, quando ratio suadet. Exemplum sit, si alicui concedatur privilegium celebrandi sacrum in loco interdicto, licebit illud extendere ad ministrum. Et si concedatur personæ nobili simile privilegium audiendi sacrum, extenditur ad socios, vel familiares iuxta decemiam status, ut supra dictum est ex Panorm. in c. quam sit, de iudicis, quia illa non est extensio per similitudinem, sed per virtualem continentiam verborum iuxta rationabilem eorum interpretationem. Ad hunc ergo modum habet aliquando locum extensio in lege exorbitante, non verò propter solam rationis æquiparationem, ut in lib. 6. in principio dixi. Et eodē modo diximus in materia de voto, sub facultate dispensandi includi facultatem commutandi. Et simili modo est probabile, sub testamento comprehendendū codicillum tantquam accessorium sub principali, vel quia extenditur illa vox ad omnem dispositionem causa mortis factam, quando non vituratur propter specialem modum disponendi per modum testamenti, de quo videri potest Nauar. de re dit. monit. 20. & Mandos. in Praxi signat. gratiæ, verb. licentia. Ad hunc ergo modum fit extensio in favorabilibus privilegiis quoad significationem verborum, maximè quando iuuatur consuetudine, vel iuris, vel iudicium, aut sapientum; trāsiens verò à causa ad causam, vel à persona ad personam propter solam rationis æquiparationem, nunquā licet, quod magis in sequenti regula explicabitur.

Quarta regula, seu secunda de extensione sit. Interpretatio ampla privilegij semper est intra verborum proprietatem faciendā, nisi maior omnino necessaria sit, ut privilegium aliquid operetur. Regula sumitur ex Glossa in Clement. per litteras, de præb. verb. dicitur, ubi loquens de privilegio etiam moto proprio concessio, ait, non esse ampliandum, vltra vim propriam verborum. Idem sentit Alex. de Neuo, in cap. quæta circa, de consanguinit. & affinit. n. 16. & Sanci. lib. 8. de matrim. disp. 1. n. 5. Ratio autem est iam tota in secunda, & tertia regula, quia verba privilegiorum sunt sicut verba iuris, quæ in proprio sensu, & secundum ius ipsum sunt accipiendā, aliàs nihil esset certū, si ad improprias significationes extendere liceret. Exceptio autem addita est, quia fundatur in ipso iure, quod præcipit, ita interpretari legem, & privilegia, ut nec iniusta sint, nec inutilia, vel frustra data, ut in fine præcedentis regulæ explicatum est. Atque ita res est facilis.

Hæc autem proprietas verborum in primis sumenda est ex vltima significatione, vel communi usu, vel (quod maximè attendendum est) secundum ius privilegio proportionatum, quod ideo addo, quia si privilegium est regium, magis attendendum est ius civile, si verò fuerit Pontificium, canonicum ius attendendum est. Notavit hoc Syluest. verbo, privilegium, q. 3. & sumitur ex Bald. l. si quando, 1. C. de bonis va-

DDDD cantib.

14. Ad cap. cum dilecta in corruviti resp.

Derivatio unius ad aliud differt à virtuali continentia.

Panorm.

Lex exorbitans quomodo intelligenda.

Nauar. Mandos.

15. Quarta regula de amplâ interpretatione privilegij.

16. Proprietas verborum an de sumenda sit.

Alex. de Neuo.

17. Derivatio unius ad aliud differt à virtuali continentia.

Syluest.

cantibus lib. 10. Quod vno vel altero exemplo declaratur. Nam si privilegium concedatur v. g. Episcopo pro suis familiaribus, familiares intelligendi sunt, qui acti sunt in obsequio, & famulatu eius, iuxta c. vltim de verborum significat. in 6. Et notavit Abbas in cap. cum dilectus, de clericis non residentibus. Item si aliquis irregularis per privilegium fiat habilis ad beneficia, intelligitur de simplicibus, nisi aliud explicetur, iuxta c. vltim. de preben. Item si illegitimus per privilegium fiat habilis ad ordines indefinitum, intelligitur de minoribus tantum, quia est materia odiosa, & in maioribus censetur esse specialis ratio, & consideratio, ut voluit Sylvest. dicta quaest. 3. & in verb. Clericus. 1. quaest. 4. Praeterea immunitas ab oneribus simpliciter concessa, intelligitur ab extraordinariis, non ab ordinariis, nisi exprimat, ne alij nimium gravetur, ut dixit Sylvest. supra q. 9. cum Bart. in leg. 2. ff. de iure immunit. Sic etiam facultas ad minuendum numerum ministrorum Ecclesiae, cuius facultates diminutae sunt, non extenditur ad augendum illorum numerum, etiam si crescant redditus, ut notavit Panorm. ex textu ibi in cap. vltim. de verborum significat. Quia moderari proprie non significat augere. Similiter privilegium circa modum servandi interdictionum, non extenditur ad cessationem a divinis, nisi exprimat, vel aliunde constet de mente concedentis, quia illa duo in iure diversa sunt, ut notat Nauar. cap. 27. n. 189. Denique facultas data ad ascendendum ad maiorem dignitatem non extenditur ad aequalem, quia verbi proprietates hoc non admittit, cap. licet, de transl. Episc. Et sic etiam intelligitur cap. licet, de regularibus, ubi conceditur religioso transitus ad alteram religionem. Vnde non censetur concessus ad aequalem. Denique si alicui detur facultas providendi v. g. primam prebendam vacantem per decessum, non intelligatur data, si vacaverit per renunciationem, vel cessationem, quia in rigore verborum illa duo distincta sunt, cap. susceptum, de preben. n. 6.

Ad hunc ergo modum de aliis intelligendum est, & iuxta has regulas intelligenda sunt aliae, quae frequentius in auctoribus inveniuntur. Vna est, Privilegia non plus operantur, quam verbis exprimat, iuxta cap. privilegia, dist. 3. & cap. porro, de privilegio subintelligendum enim est, quam verbis exprimat, aut late, aut restricte interpretatis, iuxta conditionem privilegij, & observata propria illorum significatione, vel communi, vel saltem iuridica, nisi specialis necessitas cogat aliquam improprietatem admittere. Alia regula est, privilegium simpliciter favorabile extendendum esse; intelligenda vero est, salva verborum proprietate iuxta materiam subiectam, vel usum iuridicum, ut dictum est. Item procedit contra concedentem: nam respectu aliorum restringenda sunt verba, ut prejudicium aliorum caueatur. Alia regula est, privilegium simpliciter odiosum restringendum esse, ut quam minimum operetur, ita ut nec priuatur effectus, & ultra effectum praecise necessarii non extendatur. Est tamen intelligenda, tum ut restrictio sit respectu aliorum, non respectu concedentis, tum ut effectus sit adaequatus verbis in aliquo proprio sensu, iuxta supra dicta, & plura videri possunt in Felin. in c. postulat, de rescrip. n. 8. cum sequent. & Deci. in c. 1. de rescrip. & Bart. in l. beneficium, ff. de constit. Princip.

Tandem ex dictis facile expediti potest quod secundo loco proposui de modo, seu praxi observanda in hac privilegij interpretatione. De qua re multa tradunt Iurista, praecipue Panorm. in cap. pervenit, de immunit. Eccles. & cap. licet, de censib. & toto titulo de privilegio, quae in summam redigit Sylvest. verb. privilegium, a q. 3. & 9. Sed illi ad multa singularia descendunt, quae ad nos non spectant. Solum ergo est ge-

neratim adnotandum, quando verba privilegij sunt satis clara, & certa habent significationem, nullam esse adhibendam interpretationem, sed tenore, & formam privilegij esse observandam, iuxta cap. recepimus, & c. porro, de privilegio. Et sumitur etiam ex lillo aut illo, ff. de legat. 3. Quando vero verba sunt aliquo modo ambigua, tunc principaliter quaerenda est, & omnibus modis coniectanda intentio concedentis, iuxta cap. intelligentia, & cap. in his, de verborum significat. cap. sedulo, dist. 3. 8. cum similibus. Et ratio patet ex dictis, quia ex voluntate concedentis pendet tota virtus privilegij.

Ad hanc autem coniecturam faciendam, in primis est supplicatio spectanda: nam illi solet Princeps conformari, cap. inter dilectos, §. ceteri, de fide instrum. vbi Felin. & alij, & l. si praeser, ff. de penis, & tradit Iason in l. Gallus, §. idem, ff. de liber. & posth. lect. 1. Martenz. lib. 5. recopil. tit. 2. 1. 1. Gloss. 2. n. 3. Gutier. lib. 3. pract. quaest. 17. & 18. n. 42. & 43. Deinde initium ipsius indulti attentè considerandum est, quia iuxta illud solent adiungi omnia subsequencia, ut sumitur ex l. vlt. ff. de hered. inst. & notat Bart. in l. ambitiosa, C. de decretis ab ordine facien. & Panorm. in cap. adversus, de immunit. Eccles. n. 2. Praeterea spectanda est materia subiecta: nam ad illam solent verba accommodari, & praecipue spectandum est, an sit materia ambitiosa, vel etiam, periculosa, ex qua possit sumi occasio ad multiplicandas lites, vel peccata, ut verba coarctentur. Praeterea circumstantia omnes causarum, & personarum diligenter attendendae sunt: nam haec omnia conferunt, tum ad significationem verborum, tum ad mentem Principis intelligendam. Denique interpretandum possumus vnum privilegium per aliud interpretari, & quod in vno defuerit ex alio complere, ut docet Bald. in cap. auditio, de praescript. num. 4. & latius Iason in l. iuricum, ff. de verborum obligat. n. 6. Quod si adhuc res sit dubia, & per receptam doctrinam probabiliter definiti non possit, consulendum est Princeps, nisi sit aliquod periculum in mora: nam tunc prudenti arbitrio uti licebit. De quo videri potest Hostiens. lib. 5. sum. tit. de privilegio. §. quid operetur.

CAPVT XXIX.

Quibus modis privilegium per se finiat, seu quasi ab intrinseco amittatur, & specialiter per temporis lapsum.

Declaravimus omnia, quae circa substantiam, varietatem, causas, & effectus privilegiorum opportuna visa sunt, reliquum est, ut de illorum mutatione, ac destructione dicamus. Constat enim privilegia eo ipso, quod iura humana sunt, mutabilia esse, & quantumvis aliqua perpetua dicatur, omnia posse aliquo modo aboleri, ac destrui, ut supra c. 3. & 5. attingimus, & nunc exactius explicabimus. Non est autem hic modus mutationis vnus tantum, sed multiplex; cum enim privilegium sit humana lex, ferè omnes modos mutationis recipit, quos lex humana, de quibus ex professo lib. 6. diximus. Nunc vero ex ibi dictis supponimus, mutatione privilegij, inlari physicae mutationis circa rem praesistentem versari: ac proinde privilegium tunc mutari dicitur, quando fuit validum, & talis qualitatis, vel quantitatis, & postea substantiam, vel proprietatem mutavit. Nam si contingat, privilegium a principio esse nullum, vel impediri, aut suspendi, ne operetur, illa non erit mutatio privilegij, sed nullitas, vel irritatio, aut suspensio anticipata, de quibus, & de causis earum, explicando causas, & effectus privilegij dictum est; hic ergo de propria mutatione tractamus.

Quae

Quae diuidi potest primò in totalem, & partialem, A per priorem totum privilegium, & totaliter, ac omnino extinguitur: per posteriorem autem non omnino, sed ex parte privilegium tollitur, vnde generatio diminutio privilegij dici potest. Comparantur autem haec duae mutationes sicut priuatio integra, quae in termino semper est eadem, quia totum esse destruit, & partialis, quae secundum varia accidentia fieri potest. Hoc autem non obstante, variae sunt mutationes totales, seu destructiones privilegiorum ex parte modorum, seu causarum a quibus procedunt. Potest enim privilegium veluti corruptum instar aliorum accidentium, vel rerum corruptibilium, aut quasi ab intrinseco, & sponte sua, quam vocare possumus puram amissionem privilegij, aut per contrariam actionem, quae esse potest, vel intrinseca ipsius privilegij, B quae dici solet renunciatio privilegij, vel alterius extrinseca agentis, & vocabitur reuocatio, seu abrogatio privilegij, & de his omnibus sigillatim dicendum est: de partialibus autem mutationibus non oportet specialiter dicere, quia in privilegij non habet locum propria dispensatio, quia privilegium ut tale est, non ponit vinculum, quod per dispensationem relaxetur, sed potius ipsum privilegium solet vinculum relaxare. Et ideo non mutatur ex parte per dispensationem, sed per suspensionem, vel partialem reuocationem, aut renunciationem, & ideo explicando integras mutationes, cum proportione declarabuntur partiales.

In hoc ergo capite dicere incipimus de pura cessatione privilegij. Multis autem contingit amitti privilegium absque actione vlla contrarij corruptentis. Declaratur: nam hic corruptionis modus peruenire solet ex defectu alicuius causae conservantis; in privilegio autem plures causae concurrunt, & ita secundum modum causarum possunt hi modi multiplicari. Ex his vero duo sunt certi, scilicet ex parte formae, seu qui ad illam reducit, & ex parte causae finalis; ex parte vero causae efficientis res est controuersa, & fortasse non necessaria, ut videbimus: nam de his tribus agemus. De defitione autem ex parte materiae non oportebit dicere, quia duplex materia potest in privilegio considerari, vna est materia, circa quam, & mutatio, quae ratione illius prouenire potest, reducit ad causam formalem, vel finalem, ut explicabo; alia est materia subiectiva, vel est persona, vel res, quae est subiectum privilegij, & de hac, quatenus privilegium delinere potest ad defitionem subiecti, satis dictum est supra circa diuisionem privilegij in reale, & personale.

Primus ergo modus amissionis privilegij ex parte formae sumitur, & estque per temporis lapsum. Qui modus non habet locum in privilegio perpetuo, ut supra dixi: in privilegio autem temporali est clarus; & iuri consentaneus in cap. de causis, de offic. deleg. & in l. 2. & 4. C. de precib. Imperator offeren. & ratio id conuincit. Nam privilegium temporale dicitur, quod ad definitum tempus conceditur; ergo necesse est finire, finito termino, quia cessat (ut sic dicam) influxus causae conservantis, scilicet, voluntas concedentis, quae in privilegio inesse censetur tanquam in signo, & ideo solum durat, quantum in privilegio significatur, vel certè (& ferè in idè redit) quia a principio datum fuit sub illa conditione, ut illo tempore finiretur, & ita non fuit producendum, nisi cum illa duratione, & ita hic modus prouenit ex parte formae, quia limitata fuit ad tempus, vel expressè, vel equiuacenter, ut dicam, & ita fuit a principio imperfecta, & tandem cessauit. Neque in hoc occurrit difficultas, sed videri possunt supra dicta de privilegio temporali, & quae in simili dixi tom. 5. tractando de suspensione ad tempus facta, & Panorm. ac Doctores in c. cum accessissent, de constit.

Suarez de Legib.

Atque ad hunc modum reducitur amissio privilegij sub conditione concessi: nam cessante conditione, cessabit, ut sumitur ex Couar. 1. variar. c. 1. §. & Molin. tom. 2. de iust. disp. 298. Ratio vero est, quia tale privilegium virtute continet in concessione sua temporis, & durationis terminum praefinitum, non quidem fixum, & certum, sed per comparisonem ad conditionem, scilicet, ut tandiu duret, quandiu conditio durauerit, talis voluntas concedentis per adiunctam conditionem significatur, & ideo solum confert privilegio durationem proportionatam; tale ergo privilegium ideo perditur, ablata conditione, quia finitum est tempus, pro quo fuit concessum; & ita hic modus amissionis sub praedicto membro continetur. Ex ratione autem facta constat, necessarium esse, ut conditio sit apposta non solum ad fieri, sed etiam ad conservationem privilegij. Certum est enim utroque modo adiungi posse, & postquam tantum pro fieri, non sufficere, ut ad mutationem eius, mutetur privilegium, quia tunc privilegium non pendet in conseruari a conditione, sed tantum in fieri, seu non est conditionatum quoad perseverantiam, sed solum quoad productionem; & ideo impleta conditione in ipso fieri, postea manet privilegium omnino absolutum, & ideo non perditur mutata conditione. Exemplo res declaratur. Nam si Papa concedat alicui monasterio privilegium non soluendi decimas, si Episcopus consenserit, & Episcopus semel contemnat, acquiritur privilegium, nec erit in potestate Episcopi reuocare illud, quia illud non donauit, sed Papa, & licet Episcopus postea dissentiat, non amittitur, quia non fuit eius consensus requisitus ut conditio perpetua, sed solum ad valorem concessionis. Secus vero esset, si in privilegio diceretur, quandiu Episcopus consenserit, vel si conditio poneretur, non ex parte privilegij, sed ex parte actus, seu usus eius. Ut si diceretur, Concedimus tibi, ut possis non soluere decimas, non resistente Episcopo, vel ut possis conuincari consentiente Episcopo: tunc enim cessaret privilegium, cessante conditione; tunc autem non omnino amitteretur privilegium in se, sed solum quoad usum pro illo actu: nam postea iterum consentiente Episcopo, postquam quis vel tali privilegio, quia conditio non fuit apposta pro ipso privilegio in se, sed tantum pro usu. Et ideo modus conditionis ex tenore privilegij diligenter ponderandus est.

Praeterea ad hoc membrum reducuntur amissiones privilegiorum, quae contingunt per mutationem status, vel alicuius vinculi, a quo talia privilegia pendebant tanquam a conditione necessaria, saltem virtuali, seu generali; & ideo delinunt esse desinente conditione, & ita omnia illa habent certum terminum durationis in concessione praefixura, non in particulari definitum, sed per comparisonem ad alium terminum, seu conditionem. Sic notitius religionis, dimisso habitu religionis, amittit privilegia, quibus in probatione gaudebat, quia solum fuerunt concessa sub illa conditione, seu durante illo viuendi modo. Sic etiam religiosus mutata professione, amittit privilegia prioris religionis, ut illius sunt, & a fortiori si possit transire a statu religioso ad non religiosum, vel per dispensationem, vel alio modo, amittit privilegia omnia religiosa, quia status, seu ratio status potestissime conceduntur, atque ad eò dependent ab illa conditione. Et eadem ratione familiaris religionis intra illam habitans, mutando habitationem, amittit privilegia, quae per religionem communicabantur quasi sub conditione illius vnionis cum illa, iuxta regulam traditam a Bald. in l. 1. C. de Episc. & cler. n. 5. Quotiescumque, videlicet, vnus gaudet privilegio propter vnionem cum alio, cui principaliter concessum est, & in quo solo ratio concessionis inuenitur, &

DDD 2 tunc

Privilegium conditionale quomodo cessat. Couar. Molin.

Dictus modus amissionis declaratur ex parte status.

Bald.

que dissoluta unione, & a fortiori interueniente morte privilegij, consequenter amittere privilegium alterum, vel alios, quibus per talem communicationem privilegium conceditur. Fundamentum huius regulæ est, quia respectu aliorum concessio illa est virtualiter conditionata, & temporalis, scilicet, quoad illi vixerit, vel quando dirauerit umbra illius, vel conjunctione cum illo, ut sic dicam. Et hoc modo diximus supra, aliquibus privilegij gaudere uxorem ratione mariti, viuentem illo, & filios viuentem patre, quibus non gaudent, mortuo patre, vel etiam viuentem, si amittit privilegium. Hoc autem non est vniversale, ut ibi dixi, & ideo regula Baldi intelligenda est regulariter, seu vbi neque; ex verbis privilegij, neque ex alio iure constat maiorem fieri communicationem, ut ibidem explicuimus.

Tandem ad hunc primum modum amittendi privilegium pertinet ordinarij dubium. An privilegium amittatur per vnum actum, vti dicitur illo. Quod attingit Nauar. in c. placuit, de pœnit. dist. 6. n. 166. & Panor. in c. 2. de reug. & pace, & ibi Felin. late, & ex illis colligi videtur hæc regula. Odiola privilegia, quæ ad lites dantur, finiri per vnum actum consummatum, favorabilia autem non amitti, etiam finito tali actu, vel vsu. Fauet Bart. in l. yf. ff. de const. Princ. n. 6. dicens, privilegium ad agendum in iudicio durare, durante iudicio, & illo finito, finiri; alique addunt, privilegium ad excipiendum non ita finiri, sed esse perpetuum. & sumitur ex Gloss. in l. falso, C. de iudic. rescript. verb. pramia, vbi ait, privilegium ad excipiendum esse perpetuum. Latius tradit Panorm. in c. cum accessissent, de constit. n. 6. Ratio autem esse videtur, quia privilegium ad agendum, odiosum est, quia est contra alium; ad excipiendum verò est favorabile, quia est ad propriam defensionem.

Sed dicendum censo, resolutionem propositi dubij non pendere, per se loquendo, ex eo, quod privilegium sit favorabile, vel odiosum, sed ex forma concessionis, & vj verborum eius. Nam si privilegium detur tantum ad vnum actum, illo finito, finitur privilegium, siue sit in materia odiosa, siue favorabilis, siue sit rescriptum ad litem, siue ad electionem, siue ad indulgentiam; in quacumque enim materia potest tantum ad vnum actum dari pro arbitrio concedentis. Vnde propter eadem causam idem erit in rescripto ad lites, etiam si sit ad excipiendum, quia etiã illud potest dari ad vnum tantum actum, quid enim repugnat? E contrario verò si privilegium detur indefinite ad aliquam speciem actuum, vel si detur per modum potestatis ad aliquid agendum absolute, ut ad eligendum confessorum, ad audiendas confessiones, & c. tale privilegium non finitur per vnum actum, quia de se est vniversale, ut supra ostensum est; imò de se perpetuum, donec reuocetur, si temporis limitatio in eo non addatur.

Hoc autem modo potest dari privilegium tam in materia odiosa, quam in favorabili, quia hoc etiam pendet ex arbitrio concedentis, & consequenter in vtraque materia non finitur privilegium per vnum actum, nec per plures, nisi definitur in ipso rescripto. Igitur materia favorabilis, vel odiosa poterit deseruire ad restringenda, vel amplianda verba rescripti, & interpretandum dari ad hos, vel illos actus, seu effectus, iuxta superius dicta. Proxima verò, & per se regula est forma concessionis, an sit definita ad vnum actum, vel ad certum numerum actuum, nec ne. Quod primò, & præcipue ex verborum proprietate colligendum est; quædo enim datur ad solum vnum actum, addi solet, semel in vita, vel in morte, vel in anno, aut pro hac vice dütaxat, vel ad talem effectum, vel quidpiam simile. Quando verò hoc non additur, regulare est, ut latius detur, nisi ex supplicatione facta, vel ex qualitate materiae, vel aliis circumstantiis contrarij huius constet. Intellecta autem mente concedentis,

scilicet, quod fuerit solum concedere privilegium ad vnum actum, verissimum est, illo facto extingui privilegium, & idem erit de duobus, & quolibet alio certo numero. Tunc autem dico, modum hunc definiendi privilegij coincidere cum illo, qui est per lapsum temporis, in privilegio designatam licet ibi non determinetur certa mensura temporis absolute, designatur tamen quasi sub conditione, scilicet, statim ac fuerit actus perfectus. Interdum verò solet designari, ut actus intra tale, seu tantum tempus faciendus sit, & tunc finito tempore finitur privilegium, etiam si actus factus non sit, quia sub illa conditione, & mensura fuit datum, ut tradit Bart. supra, & procedit per se loquendo, an verò limitandum hoc sit, quando per accidens impedimentum intercessit, ut voluit Iason in l. 2. C. de iudic. rescript. dicemus in sequentibus.

CAPVT XXX.

Verum cessante causa finali privilegij, cesset privilegium, & extinguatur.

Secundus modus, quo finitur privilegium quasi ab intrinseco, est, cessante causa finali eius, iuxta regulam iuris, Cessante causa, cessat effectus, cap. cum cessante, de appellat. l. adigere, §. quamvis, ff. de iur. patronat. Sumitur autem hic causa finalis proprie, & rigorose, prout à Iuristis distinguitur à causa impulsiva, quæ solum secundariò, & per occasionem mouet; causa autem finalis hic dicitur, quæ est propria, & principalis causa dans sufficientem rationem concedendi privilegium, atque ita reddens illud iustum, & honestum, ut sine illa tale non esset. Et sic explicata assertio communis est, ut constat ex Panorm. in cap. suggestum, de decim. n. 5. & in cap. recolentes, de stat. Monach. num. 1. in fine, Felin. in cap. que in Ecclesijs, de constit. n. 2. Bald. in l. generaliter, C. de Episcop. & cler. num. 5. Tiraq. in tract. Cessant. caus. in princip. num. 1. 9. & à num. 2. 10. vsque ad 2. 20. & tota limit. 2. 3. Couar. lib. 1. variar. cap. 20. Gutier. lib. 2. Canonica. quest. cap. 1. §. num. 30. Barbof. in l. 1. ff. solut. matim. p. 1. à num. 8. 3. & Sanc. lib. 8. de matrim. disp. 3. o. n. 14. Probaturque ex c. Abbate, in fine, de verbor. signif. vbi id expendit Glossa, & cap. generaliter. 1. 6. q. 1. verb. non deuagantes, & cap. tua, de Cler. non resid. & ex l. ex pacto, in princ. ff. de vulg. & pupil. Ratio verò est, quia valor privilegij pendet à tali causa in fieri, & consequenter, sicut enim non potest concedi, nisi iustum esset, quando concedebatur, ita nec potest durare, nisi vsus eius sit iustus. Quæ ratio ex sequentibus animaduersionibus elucidabitur.

Primò ergo aduertimus, hunc modum definitionis non habere locum in privilegio, quod non derogat iuri, siue comuni, siue alterius tertij, sed est mera gratia, & beneficium Principis. Quia ut tale privilegium ritè, & licitè concedatur, vel non, requiritur causam (ut aliqui velint) vel licet illam requirat, ut honestè, & prudenter concedatur (sicut nos diximus) postquam semel facta est concessio, iam non amplius requiritur talis causa, quia solum fuit necessaria respectu voluntatis Principis, ut honestè moueretur; voluntas autem Principis simpliciter contulit beneficium, & ad hoc habuit legitimam causam, & ideo beneficium permanet, etiam si causa cessauerit. Decet enim beneficium Principis esse mansurum, ut in regula iuris dicitur, quod maximè locum habet in beneficio mero, & favorabili, quod sine conditione, & absolute fit. Sicut elemosyna facta pauperi rata manet, etiam si destinatus esse pauper, & donatio facta amico sepe durat, etiam si amicitia cesset. Vnde fit, ad hanc privilegij amissionem non sufficere, ut sit talis mutatio causa, quæ mutaret voluntatem Principis, si tunc operatura esset, id est,

id est, quia cessante tali causa eo tempore, quo concessit privilegium, forte non concederet, vel quia si nunc concessurus esset privilegium, secundum præsentem statum rerum non faceret. Nam hæc conditio non variat priorem voluntatem, quæ absoluta, & efficax fuit, ut in simili dixi in materia de Voto.

Hinc præterea colligo, & aduerto, privilegium rigorosum derogans iuri communi, vel alicuius, duplex esse posse, vnum est, quod vno actu consummatur, vel perficitur, quia vel solum est per modum vnus actionis, vel ad summum per modum potestatis ad vnum actum. Aliud est, quod habet tractum successuum, quia datur per modum potestatis ad successive operandum, vel omittendum. In priori ergo genere privilegiorum, si privilegium iam habuit consummatum effectum, non habet locum hic modus cessationis, seu desitionis. Quia consummato effectu, iam privilegium non est, sed transit iuxta proximè dicta in præcedenti puncto, ergo non est quod possit desinere cessante causa. Dices; potest retractari effectus, qui per privilegium factus fuerat. Sed contra, quia aliud est privilegium, aliud effectus privilegij, ut constat, & non ita pendet effectus à causa privilegij, sicut privilegium ipsum, quia privilegium pendet à sua causa propria, & per se effectus verò solum remouet, & per accidens, quatenus ad esse privilegij necessaria fuit illa causa; ergo non cessat effectus iam factus, licet causa privilegij cesset. Et confirmatur primò, quia si vsus privilegij consideretur, ut est actus præteritus, irremouabilis est; si verò spectetur effectus, quem reliquit, iam est in illo ius acquisitum, & in eo talis est facta mutatio, ut non pendat ex causa privilegij.

Confirmatur secundò, quia si privilegium consistat in vnica tantum actione, quam Princeps per se facit, ut est habitare personam, legitimize, nobilitare, & c. tale privilegium potius habet rationem cuiusdam dispensationis; dispensatio autem postquam habuit consummatum effectum, non retractatur quoad effectum, etiam si causa mutetur, quia factum legitime non retractatur, quamuis postea deueniat ad statum, in quo non possit inchoari, ut est reg. 37. iuris in 6. & tradit latè Tiraquel. dicto tract. limit. 1. 2. & Menoch. de presump. lib. 4. præsumpt. 1. 89. num. 1. 96. & patet in dispensatione voti; nam semel facta, non redit votum, etiam si causa mutetur, & idem est in similibus; ergo idem est de privilegio quod in vna tantum actione Principis consistit. Et consequenter idem erit in privilegio dante potestatem ad vnum actum, quædo iam operatum est perfecte, ac integre suum actum, quia tunc etiam se habet ut dispensatio consummata. Quod si privilegiatus fortasse nondum fecit actum, quantum ad illum habet privilegium tractum successuum, & non comprehenditur sub prædicta regula. Imò hinc etiam intelligitur, quod licet privilegium det potestatem generalem, & habeat tractum successuum in variis actibus; si aliquos actus operatum est, non habet locum cessatio, cessante causa, quoad illos effectus, quia de illis est eadem ratio, nec esset iam cessatio, sed retractio actus perfecti, & consummati. Igitur assertio posita, intelligenda est de privilegio habente tractum successuum, & prout respicit vnum futurum, sic enim cessare dicitur, cessante causa. Et ita disertè explicuit Panorm. quem Tiraq. imitatur, & eadem est mens aliorum, quos supra Menoch. refert.

Obicit verò potest. l. ex pacto, ff. de vul. & pup. vbi privilegium datum ad substituendum pro filio amente, non solum dicitur cessare cessante causa quoad futurum vsu, sed etiam retractari quoad iam factum. Quia filio amente ad mentem restituto, dicitur euanescente substitutio iam facta, & redditur ratio, quia iniustus incipit esse privilegium Principis, si adhuc id vult Suarez de Legib.

A lere dicamus: auferit enim testamenti factionem homini sanementis, vbi Doctores aduertunt, effectum illum reuocari, quia renouabilis erat, & perseverantia eius fuisset iniusta. Respondetur primò, illum effectum non fuisse plene consummatum, quia semper erat in fieri, & pendens ab euentu futuro: nondum enim substitutus successerat, & substitutio includebat eandem conditionem, quam privilegium, scilicet, nisi filius habere posset hæredem. Vnde dicitur secundò, & clarè, privilegium illud, ut esset iustum, à principio fuisse concessum sine præiudicio tertij, & ideo non fuisse substitutionem omnino absolutam, sed quasi sub conditione, vel præsuppositione amentie filij, & impotentie ad testandum, ac subinde cessante illa conditione, non proprie retractatur effectus privilegij iam factus, sed per se desinit, & irritatur, propter conditionem non impletam, quia non fuit absoluta substitutio, sed sub conditione amentie, vtrique vsque ad mortem, seu durantis vsque ad effectum decedendi sine testamento ratione illius.

Tertiò hinc aduerto, necessarium esse, ut causa cesset, non tantum negatiuè, sed etiam contrariè, ut causa cessante, cesset privilegium habens tractum successuum etiam quoad futuros actus. Declaratur ratione, explicando terminos, tunc enim dico causam privilegij cessare negatiuè, quando ratio, quæ induxit Principem ad concedendum privilegium, iam non subsistit, nihilominus tamen vsus privilegij non est iniustus, nec per se contra aliquam virtutem, ut cotingit sæpe, & statim declarabitur, exemplis adductis. Contrariè autem dico, cessasse causam privilegij, quando vsus privilegij, propter mutationem materiae, vel circumstantiarum factus est iniustus, vel iniquus, ut v. g. si monasterio applicata esset aliqua pars decimarum alicuius Ecclesie, quia tempore concessionis ex reliquo poterat Ecclesia sufficienter sustentari, & protulerit; postea verò mutatis rebus non possit sustentari, si in tota illa parte decimarum defraudetur, tunc cessat causa privilegij, & consequenter cessat privilegium. Hinc ergo facilis est ratio assertionis sic declarate, quia privilegium de re illicita nullum est; ergo privilegium, cuius vsus factus est illicitus, factum est nullum, quia quoad hoc eadem est ratio de conseruatione, quæ de inceptione, quia neutro modo potest dari licentia ad illicitum perpetrandum. Sicque habet hic locum principium iuris, Quod peruenit ad statum, in quo incipere non potest, in eo remanere non potest, l. Vranus, 7. §. sed cum duo, ff. de fideiuss. vbi Gloss. ferè æquivalentibus verbis ait, quod impedit faciendum, destrui quoque iam factum. Et in l. patre, ff. de his, qui sui, & c. verb. retinere, declarat, hoc principium procedere, quando impedimentum est ex parte cause finalis. Ego verò addo, intelligendum esse de impedimento contrario, & tunc destrui quod factum est, quatenus est principium actus futuri, & faciendi, in quo tale impedimentum inuenitur. Denique confirmari hoc potest ex dictis supra de lege communi, cessare, cessante causa per contrarietatem ad legem; nam privilegium est quedam lex, & tantò mutabilior, quantò specialior, iuxta legem eius militis, §. 1. ff. de militar. testam. vbi Glossa id notat verb. quocumque modo, & ibi alij Doctores, & Tiraquel. dicto tract. limitat. 1. ad finem, ergo.

Alterà verò pars, scilicet, privilegium ex vera, & subsistente causa legitime obtentum non amitti propter solum cessationem cause negatiuam. Declaratur primò exemplis; nam privilegium non soluendi decimas datum monasterio propter indigentiam, non cessat, etiam si monasterium iam non indigeat, sed aliunde habeat, vnde sufficienter alij possit. Item privilegium retinendi plura beneficia simul, quia neutrum sufficiebat ad sustentationem, non extinguitur, etiam si

An per vnum actum amittitur privilegium. Nauar. Panorm. Felin. Bart.

Gloss.

Resolutio dubij.

9.

Optima regula ad distinguendum, quando privilegium amittit sine viuis est forma concessio.

Causa finalis privilegij. cum cessante. Causa finalis proprie sumenda.

Panorm. Felin. Bald. Tiraquel. Couar. Gutier. Barbof. Sane.

c. Abbate. Glossa.

In quo privilegia huiusmodi habet dicitur.

Panorm.

Obicit.

Respon.

Cessatio causæ contrariè necessaria est ut cesset privilegium.

Cessatio negatiuè quid sit, & quid contrariè.

Glossa. Tiraquel.

Alterà pars assertio declaratur.

etiam si vnum beneficium crearet, & fiat sufficiens ad congruam sustentationem. Item privilegium ad anticipandum tempus recitandi diuinum officium ultra commune ius datum alicui propter nimiam occupationem alius muneris, non videtur cessare, etiam si manus relinquat, nisi in ipso privilegio dicatur. *Quandiu tale munus exercueris, vel aliquid æquiualens.* Item in religionibus sunt multa privilegia propter causas, & rationes, quæ re vera per temporum varietatem, & morum mutationem cessant, & nihilominus non censentur cessasse privilegia. Ratio verò est, quia tunc licet ratio cessauerit, non est factum iniquum privilegium, quia vsus eius nec iniustus, aut perniciosus, nec illicitus factus est, vt supponitur; ergo non est cur privilegium censetur statim euersum, ac destructum. Et confirmatur etiam exemplo legis communis, quia non cessat obligatio eius ex eo, quod negatiue tantum cesset ratio eius in particulari.

Sed contra hanc partem retorqueri potest vtraque ratio. Nam in primis vt privilegium cesset, satis est, quod conseruatio privilegij fiat illicita propter mutationem, vel cessationem causæ, licet vsus privilegij, id est, actus ipse, qui ex privilegio fieri solebat, per se non sit illicitus; sed vt privilegij conseruatio sit illicita satis est, quod cesset ratio eius negatiue, neque oportet vt in ipso vsu orta sit aliqua malitia, vel iniquitas distincta ab illa, quæ resultat ex cessatione privilegij; ergo. Maior patet, quia non est præsumendum, Principem facere aliquid illicitum; ergo neque quod conseruet privilegium eo tempore, quo facta est illicita eius conseruatio, sed potius præsumendum est à principio illud concessisse cum ea intentione, vt esset, quamprimum duratio eius facta fuerit illicita. Minor autem probatur ex principio iuris supra posito, quod in aliquo euenus inchoari non possit licite, non potest in eodem subsistere, seu conseruari. Nam hoc eandem rationem veritatis habet in ipso privilegio, quam in vsu eius. Et fortius vrget illud principium, proit habetur in lege prima, ff. de nautico fœnor. scilicet, *paria esse à principio non habuisse causam, vel illam esse desisse, quod ita recipitur à Iuristis, vt videre licet in Tiraquel. dicto tractat. in princip. num. 14. sed si à principio non fuisset illa causa, privilegij concessio fuisset illicita: nam supponimus esse causam finalem, & principalem, sine qua concedere privilegium iuri derogans, iniquam esset, vt supra ostensum est; ergo similiter conseruare privilegium, cessante illa causa, est iniquum. Et ita in exemplis adductis dicendum erit, vel illas causas non fuisse principales fines, sed motiuas, vel non fuisse adequatas, vel si tales fuerunt, cessasse privilegia; quia perseuerantia illorum facta est iniqua.*

Declaratur, & confirmatur exemplo dispensationis: nam si concessa sit ad vsum habentem tractum successiuum propter causam necessitatis tanquam principalem, & adequatam, cessante necessitate, cessat quoad actus residuos, etiam si in illis non sit noua malitia. Patet in dispensatione non ieiunandi pro tota Quadragesima propter debilitatem virium, vel nimium laborem: nam si in medio Quadragesimæ cesset necessitas, cessabit dispensatio quoad actus residuos, quia aliàs esset irrationabilis dispensatio, idemque dicendum erit in exemplo supra adducto de licentia non recitandi, vel anticipandi horas, si necessitas vera fuit causa adequata, aliàs non est ad rem; ergo idem erit dicendum de privilegio, quia & dispensationem continet, & quoad hoc habet eandem rationem. Vnde obiter etiam aperitur æquiuocatio, quæ committi potest in superius dictis. Quando enim dicitur debere cessare causam privilegij, ita vt vsus eius

redditus sit illicitus, dupliciter id intelligi potest. Primo vt debeat reddi illicitus per se, & ab intrinseco, ita vt sit contra iustitiam, vel contra naturalem legem, & hoc quidem licet sufficiat, vbi contigerit: falsum autem est, esse necessarium, vt constet in exemplis adductis de dispensatione. Secundo intelligi potest, necessarium esse, vt vsus privilegij fiat illicitus saltem eontra ius positium, & hoc quidem est verum, est tamen consequens ad cessationem dispensationis, seu privilegij, non tamen est causa cessationis privilegij, & ideo propter illam rationem non recte dicitur, tunc cessare causam privilegij cõtrariè, quia cessatio causæ, quæ supponitur ad cessationem privilegij, tantum est negatiua. Assumptum declaratur in exemplo dispensationis. Nam eo ipso, quod cessat necessitas comedendi carnes, sic illicitas ille actus, non quia habeat intrinsecam malitiam, sed quia est prohibitus, & tali personæ iam incipit esse prohibitus, cum antea non esset, quia iam cessauit dispensatio; ergo malitia actus non est causa cessationis dispensationis, sed ad illam consequitur. Dispensatio autem ipsa solum ex carentia negatiua (vt sic dicam) & pura cessatione causæ cessat. Sic ergo erit in privilegio, quod vim habet cuiusdam dispensationis. Quod si quis dicat, etiam tunc cessare cõtrariè causam, quia facit illicitam conseruationem privilegij, in primis de nomine disputabit, & deinde non poterit distinguere negatiuam cessationem à cõtrariè, nec declarare quando causa privilegij cesset tantum negatiue.

Tandem retorquero argumentum à lege desumptum. Nam lex communis in particulari non definit obligare, cessante tantum negatiue causa eius in illo particulari, quia non cessat tunc causa eius adæquata etiam in illo particulari; at verò si finis legis cesset in vniuersali, & generaliter, etiam si tantum negatiue cesset, lex cessare censetur, quia sit inutilis, & consequenter irrationabilis, etiam si vsus eius aliam particularem malitiam habere non incipiat; ergo cum proportionem loquendo idem dicendum est de privilegio, cessante sine eius negatiue. Probatur consequentia, quia privilegium est lex particularis, vnde ita comparatur ad finem suum particularem, sicut lex vniuersalis ad finem vniuersalem, quia tum adæquatur est finis particularis legi particulari, sicut vniuersalis vniuersali legi; ergo.

Fateor, rem esse intricatam, & perplexam, vt solent esse hæc res morales, quando generales regulæ tradendæ sunt, quæ vix possunt esse regulares, nedum infallibiles. Dico nihilominus, absolute veram esse regulam indicatam, vt privilegium cesset, non satis esse causam eius finalem negatiue cessare, etiam adæquatè. Loquor autem nunc de causa finali more aliquorum Iuristarum, id est, de illa, quæ ita mouit Principem, vt fuerit vnica, vel ita principalis, vt si illa non adfuisset, Princeps non concederet privilegium, vt exponunt Panorm. Decius. Couar. Tiraq. & alij, vt in lib. de simo. c. 44. latius tractaui.

Dico ergo, cessationem huius causæ merè negatiua non esse sufficentem causam, vt cesset privilegium. Et idem dico de dispensatione. Et confirmatur ac declaratur exéplø de dispensatione voti. Nam si concedatur scemina dispensatio in voto castitatis propter mortale periculum incõtinentiæ, ita vt hæc sit causa expressa in indulto, & vnica, & illa postea nubat, non obligabit ad non petendum debitum, etiam si pro certo supponamus, quoad hoc cessasse periculum incõtinentiæ, quia sufficienter subueniunt eis periculo incõtinentiæ scemina: si sit in statu, in quo possit licite reddere, quia honeste scemina vix solent petere. Dices, tunc nõ cessare omnino causam, sed tantum quoad aliquid. Sed hoc non satisfacit, tum, quia eadem est proportio

Vsu privilegij illicitum dupliciter.

13. Consequenter præsumitur deinde exemplum dicto.

10. Retorquetur argumentum à lege desumptum.

11. Defenditur prædicta regula.

Panorm. Decius. Couar. Tiraquel.

12. Cessatio negatiua non est sufficiens vt cesset privilegium.

Essa.

Refertur.

tio partis ad partem, quæ totius ad totum. Tum etiam quia aliàs si tanta est dependentia à causa, vt licite dispensatio concederetur, debuit à principio ita intelligi, vt esset ad contrahendum matrimonium, & ad reddendum, non verò ad petendum, quia respectu integræ dispensationis non erat adæquata causa. At hoc est inusitatum, & nimis scrupulosum; ergo etiam interpretatio privilegij sub intellecta conditione, vt non duret, cessante causa tantum negatiue, est nimis dura, & scrupulosa plena, & ideo nec necessaria reputanda est ad licitam concessionem, nec consuetæ, aut præsumendæ.

Quod amplius corrobore, virgendo idem exemplum: nam si in eo casu scemina illa videtur in eate, vel dispositione, in qua iam non timet periculum continentie, nihilominus iterum nubere potest licite; ergo non cessat dispensatio, cessante causa negatiue; ergo nec privilegium. Antecedens probatur, quia suppono, in dispensatione non dici, vt semel, vel pro vna vice nubere possit, sed absolute, quod dispensatur in voto castitatis; ergo ex illius vi poterit iterum nubere, tum quia illæ diuersæ formæ dispensandi, quæ solent esse in vsu, ostendunt, plus concedi per secundam, quam per primam, tum quia verba indefinita æquivalent vniuersali in his dispositionibus, vt supra ostendi, & ita illa dispensatio est absoluta, & perpetua: tum denique quia aliàs non esset propria dispensatio voti, sed quasi suspensio. Vt si humanus creditor remittat debitori debitum simpliciter, & absolute propter paupertatem eius, licet hic veniat ad pinguiorè fortunam, nõ tenetur soluere, nec remissio retractatur propter cessationem causæ, si autem non absolute remitteret, sed quamdiu esset pauper, tunc acquisitis diuitiis tenetur soluere; prior autem nõ fuisset remissio, sed suspensio debiti. Voti autem dispensatio est quædam remissio debiti ad Deum, & propter causam præsentem potest fieri absolute, & ita sit per propriam, & absolutam dispensationem, idè quæ etiam cesset causa non redit debitum, nec retractatur dispensatio. Sic ergo dicendum censo de privilegio: est enim vel remissio, vel donatio, vel aliquid æquiualens, quæ semel facta de se permanens est, licet causa, quæ ad illam faciendam principaliter induxit, cesset, & ita cessatio negatiua causæ non est sufficiens, vt privilegium cesset, quamuis hæc regula aliquam limitationem, vel exceptionem recipiat, vt respondendo ad propositam difficultatem melius explicabo.

Ad principalem ergo difficultatem respondeo, in ea supponi vnum, quod nec necessarium, nec verum est, scilicet, conseruationem privilegij fieri malam cessante causa concessionis. Aut enim per conseruationem intelligitur postiuua actio conseruans privilegium: & sic falsum est, privilegium semel concessum indigere conseruatione concedentis, quia in rigore satis est, vt non retractetur ab habere potestatem, quia, siue Princeps male faciat, siue bene, nõ retractado, & siue id omittat ex ignorantia, siue ex voluntate, privilegiu permanebit sine alia postiuua conseruatione concedentis, si aliunde prauu non fiat, vel corrumpatur, aut finiatur. Et ita in rigore falsa est maior, quia est affirmatiua de subiecto non supponente, seu impossibili, quia conseruatio non potest fieri illicita, cum non sit actio humana, imò licet speculatiue res consideretur, talis consideratio privilegij non est permanentia prioris actionis, vt fuit actio, sed est tantum permanentia ipsius effectus, qui fuit ius aliquod, vel potestas acquisita, qui effectus semel factus iam non pendet postiuue in conseruari à concedente, sed tantum negatiue, vt non retractetur, iuxta infra dicenda. Sic ergo talis conseruatio non potest fieri mala. Quod si ipsa perseuerantia privilegij vocetur conseruatio, etiam illa non potest fieri mala per ordinem

ad concedentem, quia non est actio eius, nec habet nouam emanationem ab illo, & prima, quam habuit, fuit bona, & iam pertransiit: fuit enim à concessione præterita, quæ bona fuit, vt supponitur. Solum ergo potest illa perseuerantia fieri mala, si privilegium fiat malum dando licentiam ad actum, vel vtum iniquum, quod non fit per solam cessationem negatiuam causæ, sed necessarium est, vt cesset cõtrariè, sicut explicatum est. Vnde probationes, quæ in illa ratione addantur, omnes procedunt ex suppositione falsa, scilicet, quod privilegiu duret per actionem postiuuam, quæ vere sit actio libera concedentis. Et ita non recte applicantur principia iuris ibi citata, quia intelligenda sunt de causa, à qua pendet effectus in fieri, & conseruari, quamuis etiam possint alio modo intelligi, vt paulo post dicam.

Dicit verò aliquis, ipsamet priorem actionem cõcessiuam privilegij vocari conseruationem eius: nam in virtute illius permanet, & tantum durat, quantum fuit per illam intentum, & non amplius, vt in præcedenti puncto dicebamus. Et ita sensus propositionum in ea difficultate sumptarum est, intentionem concedentis esse, vt solum duret privilegium, quamdiu causa eius durauerit: nam alioqui fieret illicita cõseruatio, non quæ in re sit distincta à concessione, vel quæ in re duret, illa transacta, sed quæ virtute in illa includitur, & moraliter permanere censetur, quamdiu nõ retractatur. Tamen licet sit vna actio, dicitur magis fieri illicita vt conseruatio, quam vt concessio, quia concedere tale privilegium pro tempore duratis causæ licitum fuit: concedere autem illud, vt duret, etiam cessante causa, esse illicitum. Et ita dicitur cõseruatio fieri illicita ex illa hypothese, non quia malitiam illa de nouo acquirat, quando desinit esse causa, & privilegium conseruatur, sed quia à principio habuisset hanc malitiam, si concessio cum tali intentione fieret. Et quia hoc præsumendum non est, inde necessarium fit, vt concessio talis à principio fuerit, vt ad conseruationem privilegij cessante causa non sufficiat.

Hic autem discursus esset efficax, si probaretur, concessionem privilegij futuram fuisse illicitam, nisi daretur cum illa intentione formalis, vel virtuali, vt non duret, nisi quamdiu causa durauerit: nam inde rectè sequitur, deducere esse, deficiente causa, & hanc illationem rectè etiam probant principia iuris adducta, quæ hunc etiam sensum optime habere possunt, & est optimum exemplum in c. *Abbate, de verbor. signifi. in fine ibi, Tandem monasterium ipsum hac honoris debeat prerogatiua gaudere, donec ibi, ne visuerit obseruatiæ regularis.* Vbi clarè ponitur causa illa, seu circumstantia vt necessaria ad conseruationem privilegij, & redditur optima causa, in qua explicatur, illum terminum designari, vt possit esse licitus vsus privilegij, scilicet, *vt idoneæ personæ inueniantur in illo (monasterio) qui possint in Abbatem assumi.* Atque ita illa definitio privilegij ferè reducitur ad modum amissionis privilegij positum in cap. præcedente: nam tunc duratio causæ est veluti conditio requisita, vt duret privilegium.

Verumtamen illud assumptum non satis probatur, nec probari potest vniuersaliter, vt probat exempla adducta, præcipue de privilegio non soluendi decimas, & de dispensatione absoluta voti castitatis. Ratione etiam declaratur, quia multa illicitè fiunt, quæ tamen facta licite conseruantur; ergo cõtrario multa licite conseruantur in esse, quæ tunc non possent licite de nouo fieri; ergo licet privilegium ex defectu causæ perueniat ad statum in quo non possit licite incipere, poterit licite, & honestè permanere; ergo à principio potuit honestè cõcedi sub intentione absoluta donadi, & vt permaneat, licet præsens causa necessaria ad concessionem cesset, quamdiu vsus eius nõ fuerit alioqui illicitus. Probatur hæc cõsequentiã,

Ad rationes contrarias.

15. Obiectio.

16. Ostenditur inefficacia rationis facta.

17. Soluitur argum.

Ratio refertur.

Retorquetur argum.

Tiraquel.

9. Confirmatur exemplum.

etiam quia plus requiritur ad honestandam rei productionem, quam ad honestandam permanentiam rei iam productæ. Tum quia qui donat indigenti, non tenetur semper limitare donationem, pro tempore indigentia, etiam si fortasse non posset licite donare, nisi propter indigentiam; ergo idem est cum proportionem in privilegio, quod veluti quendam donationem continet. Tum præterea, quia decet, beneficii Principis esse mansurum, etiam si causa, quæ ad beneficiædum movit, non maneat, dummodo beneficium ipsum possit prodelle accipienti sine iniustitia, vel iniquitate, quia alioqui non esset largitio, sed quasi mutatio, & inde dubia, & scrupuli in subditis orientur circa intentionem Principis, & circa causam, quæ illum substantialiter movit, quia sæpe latet, & non facile intelligitur. Tum denique, quia licet causa movens Principem sit temporalis, & transiens, potest esse sufficiens ad perpetuam largitionem, vt constat, quia sicut apud Deum momentanea tribulatio æternam gloriæ pōdus operatur, ita apud Principes momentanea victoria parentis comparat filiis perpetuam nobilitatem. Et simili modo apud Pontificem præfens utilitas, vel austeritas religionis potest esse sufficiens causa, vt ei privilegia perpetua concedantur, quæ durent, etiam si cesset illa utilitas, vel austeritas, & religio perveniat ad illum statum, in quo imprudenter talia privilegia illi concederentur. Ergo vt concessio privilegij sub ratione quacumque spectata licita sit, non est necesse, vt includat illam limitatam intentionem, vt solum duret quamdiu causa duraverit. Eo vel maxime quod si cessante causa privilegium fuerit reuocabile, successor concedentis iudicare poterit, an talis reuocatio expediat, nec ne, & hoc est sufficiens, & suaue remedium, vt statim declarabo; ergo vt intentio concedentis sit licita, hoc sufficit, & ita nullum iudicium sufficiens superest præsumendi intentionem magis rigorosam, & limitatam, & ideo præsumenda non est, cum præsumptio sit præter absoluta verba concessionis, vt suppono; & præter generales regulas de Principum beneficiis conferendis, & ampliandis, quia illa limitatio intentionis est valde odiosa, & scrupulosa; non est ergo admittenda, nisi vbi euidenter fuerit necessaria.

18. Ad confirmationem igitur illius difficultatis consequenter respondeo, etiam in dispensationibus non esse generaliter veram illam regulam, vmihi probat argumentum ex voto assumptum. Propter exemplum verò ibi adductum de dispensatione privilegij in ieiunio ob necessitatem, addo, in dispensationibus habentibus tractum successiuum habere nostram doctrinam exceptionem aliquam; nam in illo casu fateor, dispensationem non extendi ultra tempus, pro quo durat necessitas. Ratio verò clara est, quia sola necessitas in illo casu talis est, vt non possit iustificare dispensationem, nisi adæquatè (vt sic dicam) & commensuratè ad durationem suam. Nam debilitas hodierna nihil confert ad excusationem crastinam, si pro defutura nullo modo duratura est, quod ex qualitate materiæ, & conditione causæ & dispensationis est aded notum, vt ferè apertè statim appareat talis intentio dispensantis. Hoc autem non ita est in omnibus causis præsentantis dispensationum, & multò minus privilegiorum, & ideo non potest inde sumi generalis regula, sed potius contraria regula statuenda est, propter cessationem negatiuam causæ non statim desinere privilegium, nisi contrarium moraliter appareat ex conditione causæ, & imperfectione eius comparatè ad privilegium, vel dispensationem in illo inclusam. Quod si aliquando ex parte causæ res fuerit dubia, aliæ circumstantiæ considerandæ sunt, & si materia non fuerit nimis odiosa, in fauorem potius est inclinandum, vt in exemplo illo

19. Ad aliam partem respondetur.

20. Ad instantiam respondetur.

21. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

22. Dicitur in hoc sensu ipso facto sunt intelligenda.

23. Modus amissionis privilegij & morte concedentis.

24. Privilegium rite comparatum non cessat per mortem concedentis.

25. Si super gratia, de præbend. cap. 1. cui nulla, de præbend. cap. 1. cui nulla.

de privilegio anticipandi horarum recitationem propter muneris occupationem, dubium esse potest, an actualis necessitas occupationis, vel munus ipsum trahens regulariter talem occupationem, dederit causam privilegio, & in tali dubio hoc posteriori modo interpretandum est, ita vt non oporteat singulis diebus attendere ad actualem necessitatem, vt licitus sit privilegij usus, & sic de aliis.

Ad id autem, quod additur de æquiuocatione commissa in declaratione de duplici cessatione causæ negatiuæ, vel contrariæ, negamus assumptum; ita enim illa distinctione vtimur, sicut illa communiter vtuntur auctores, vt supra ostensum est tractando similem quæstionem de cessatione legis, cessante causa. Sensus ergo est, talem requiri mutationem in causa, quæ reddat iniquum privilegium ex parte actus, ad quem datum est, & consequenter esse necessarium, vt actus fiat malus, non tantum consequenter ex cessatione privilegij, sed aliunde, ita vt propter illius malitiam, seu nouam moralem conditionem privilegium factum sit prauum, vel nociuum. Et in hoc sensu procedunt omnia, quæ diximus cum rationibus factis. Nec contra illum procedit exemplum de dispensatione in ieiunio, quia non in omnibus dispensationibus id locum habet, sed solum vbi materia, vel causa id postulat, vt dixi, & patet à contrario in exemplo de dispensatione in voto. Imò in illo & in similibus de dispensatione in irregularitate, illegitimatione, &c. non solum hoc inuenitur, vt non cesset, cessante causa, verum etiam nec retractari possit à dispensante, quia dispensatio abilitat impedimentum, vel obligationem, quæ à solo dispensante iterum fieri non potest, propter solam negationem causæ, talis enim est obligatio voti, vel tale impedimentum est irregularitas, &c. Vnde etiam responderi potest non in omnibus æquiparandum esse privilegium cum actuali dispensatione, quæ non est propriè privilegium, vt supra dixi, quia privilegium est per modum cuiusdam iuris, & potentia; dispensatio autem per modum actionis, quæ non censetur fieri tota simul, quando effectus est successiuus, & causa dispensationis est etiam successiua, quæ non proportionatur actioni, nisi quatenus cum illa extenditur, & durat, extra hunc verò casum, & similes durare potest effectus dispensationis plusquam eius causa, & idem contingit regulariter in privilegio, vt dixi.

Denique ad instantiam sumptam ex æquiparatione legis cum privilegio, dico, posse sustineri æquiparationem, si privilegium consideretur sub ratione legis obligantis; secus verò esse, si spectetur in ratione privilegij concedentis fauorem: nam sub ea ratione non est propria lex, & ideo non oportet, proportionem in omnibus seruare ad legem, & præsertim in eo, quod in argumento intenditur. Declaratur, quia lex inducit obligationem, non autem privilegium per se, & vt fauorem præbet tali personæ. Vnde sit, vt lex communis, cessante negatiuè, & in vniuersali sine eius cesset, quia facta est inutilis communitati, & consequenter desinit esse lex, quia amittit proprietatem, quæ est de essentia legis. Vnde rectè etiam dici potest eo ipso fieri prauam in ratione legis, quia imponere onus inutile communitati iniquum esset: ac denique sub ea ratione non malè dici posset talis cessatio causæ non tantum negatiua, sed etiam contraria legi, quia tollit iustitiam eius, sicut in actu indifferente ex obiecto, & bono ex fine honesto, cessatio, vel carentia talis finis dici potest contraria tali actui sub ratione meriti, aut virtutis. At privilegium de se non est onus, sed fauor privilegij, & licet ratio concedentis cesset, seu transeat, non statim fit inutile privilegium ei, cui concessum est, nec etiam onerosum, & ideo ex hac parte non proce-

26. Cessatio causæ non cessat per mortem concedentis.

27. Lex quæ non cessat per mortem concedentis.

28. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

29. Dicitur in hoc sensu ipso facto sunt intelligenda.

30. Modus amissionis privilegij & morte concedentis.

31. Privilegium rite comparatum non cessat per mortem concedentis.

procedit in illò dicta ratio, vt cessare debeat. Et consequenter etiam vt habet ratione legis respectu aliorum, cessat utilitas legis, nec cessat tunc cessat finis eius sub ratione legis, quia necesse est, vt durante fauore privilegij, & utilitate eius, duret in aliis obligatio non violandi ius eius. Quod si contingat non solum cessare finem, privilegij, sed etiam ipsum fieri omnino inutile, tunc probabile est amitti privilegium tam in ratione legis, quam in ratione privilegij, & quod hoc seruari aliquam proportionem inter legem communem, & privilegium, etiam vt privilegium est, semper tamen est diuersitas in modo, & ratione: nam lex facta inutilis fit nulla & facta, & iure, quia fit iniusta; privilegium autem inutile fit nullum; non quia sit iniustum, sed quia, vel sit moraliter impossibilis usus eius, vel non appetibilis. Et ita est nullum factò ipso; potius quam iure. Item hæc nullitas non prouenit in tali privilegio, ex solo defectu causæ finalis, sed ex defectu materiæ, quæ ex aliis causis, vel circumstantiis facta est inutilis: nam sola cessatio finis concedentis ad tantam mutationem non sufficeret regulariter loquendo, vt dixi.

Ex quibus omnibus aduertiri potest quartò, dupliciter posse intelligi cessare privilegium, cessante causâ finali, scilicet; ipso facto, vel media actione hominis, quod statim interest. Nam priori modo privilegium fit nullum nullum, posteriori autem modo fit tantum retractabile, quod longè diuersum est, vt constat ex supra dictis de irratione legum, quæ hic cum proportionem locum habent. Igitur omnia, quæ in hoc puncto diximus, intelligenda sunt de amissionem ipso facto: nam hæc est propria cessatio privilegij, seu desinitio ab intrinseco, de qua nunc tractamus. Vnde in eodem sensu dictum est, cessante causâ negatiuè tantum, non statim cessare, id est, annullari, & irritum fieri ipso facto privilegium, & hoc etiam suadent rationes factæ. Cum hoc tamen fiat, vt privilegium fiat irritabile per cessationem tantum negatiuam causæ, quia ex illa sumi potest iusta ratio, propter quam privilegium reuocetur. Et de hac irratione loquitur multa iura allegata, & declarat Deci in *lin. ambiguis*. 85. §. non est nouum. ff. de regul. iuris, num. 4. Fauent etiam huic doctrinæ omnes, qui dicunt, post acquisitionem ius perfectè, & consummatè, non cessare gratiam, vel fauorem Principis, etiam si causa cesset, vt tradunt Panorm. in cap. post translationem, de renunciat. n. 7. Tiraquel. & Menoch. supra cum aliis, quos referunt, & Gutier. lib. 1. Canoniarum quæstion. cap. 5. num. 22. qui loquuntur de dispensatione: est autem idem de privilegio, per quod iam est ius acquisitum, nisi enim reuocetur, non amittitur, propter cessationem solam causæ, nisi talis sit, quæ vsum eius reddat illicitum.

Quintò aduèrto, vt privilegium extingatur dicto modo, necessarium esse, vt cessatio causæ etiam contraria sit perpetua: nam si solum sit ad tempus, non extingatur privilegium, sed solum suspendetur eius effectus. Ratio est, quia tunc usus privilegij non fit simpliciter, & perpetuè prauus, sed ad tempus; ergo nec privilegium in se fit simpliciter iniquum, cum pro alio tempore possit habere honestum vsum; ergo nec simpliciter irritatur, sed ad summum pro tunc suspenditur. Confirmatur, quia privilegium, v. g. immunitatis ab oneribus, vel muneribus, seu contributionibus, tempore necessitatis non valet, nec iustus erit illius usus, cum necessitas careat lege, nedum privilegium; & tamen non propterea extinguitur, licet pro eo tempore vsum eius suspendatur, vt supra libro quinto late diximus; ergo similiter & cetera. Item in eodem Pontificium ad dispensandum, deficiente causâ ante illius executionem, suspenditur, ne liceat usus eius, non tamen ita extinguitur, quin redeunte causâ tempore habili, valeat, & licitus sit eius usus, vt rectè tradit Sanci. lib. 8. disp. 30. num. 16. ergo similiter, &c. Denique lex cuius obligatio cessat, cessante causâ, non statim extinguitur, sed suspenditur: nam redeunte causâ iterum obligat, vt late Mencha. lib. 1. controuer. illustr. cap. 46. num. 3. & lib. 1. de succel. in præf. à num. 67. ergo, &c.

Sextò, & vltimò in hoc puncto aduèrto, quod supra dixi, in hoc, & præcedenti modo amittendi privilegium includi desinitiones, vel mutationes, quæ in privilegio resultare possunt ex mutatione materiæ, circa quam versatur; in illa enim materiæ mutatio extinguit privilegium ipso facto; nisi, quæ vsum eius reddit vel iniquum, vel inutile, vel de quo aliunde constare possit, non cecidisse sub intentionem legislatoris. Quoties autè per mutationem materiæ usus fit iniquus, vel inutilis, cessat finis privilegij maxime intrinsecus, qui esse debet usus aliquis vtilis, & honestus. Si autem extra hos casus contigerit, vsum privilegij esse contra, vel extra intentionem concedentis (quod rarè accidet, vt dixi) tunc necesse est, vt id proueniat ex aliqua limitatione addita in forma privilegij, vel de qua sufficienter constat ex tenore eius, & tunc cessatio illa pertinebit ad defectum formæ, vt ex dictis de primo puncto constat, & ita solum superest dicendum de defectu ex parte efficientis.

32. Multiplex explicatio prædictæ regulæ.

33. Dubium.

procedit in illò dicta ratio, vt cessare debeat. Et consequenter etiam vt habet ratione legis respectu aliorum, cessat utilitas legis, nec cessat tunc cessat finis eius sub ratione legis, quia necesse est, vt durante fauore privilegij, & utilitate eius, duret in aliis obligatio non violandi ius eius. Quod si contingat non solum cessare finem, privilegij, sed etiam ipsum fieri omnino inutile, tunc probabile est amitti privilegium tam in ratione legis, quam in ratione privilegij, & quod hoc seruari aliquam proportionem inter legem communem, & privilegium, etiam vt privilegium est, semper tamen est diuersitas in modo, & ratione: nam lex facta inutilis fit nulla & facta, & iure, quia fit iniusta; privilegium autem inutile fit nullum; non quia sit iniustum, sed quia, vel sit moraliter impossibilis usus eius, vel non appetibilis. Et ita est nullum factò ipso; potius quam iure. Item hæc nullitas non prouenit in tali privilegio, ex solo defectu causæ finalis, sed ex defectu materiæ, quæ ex aliis causis, vel circumstantiis facta est inutilis: nam sola cessatio finis concedentis ad tantam mutationem non sufficeret regulariter loquendo, vt dixi.

Ex quibus omnibus aduertiri potest quartò, dupliciter posse intelligi cessare privilegium, cessante causâ finali, scilicet; ipso facto, vel media actione hominis, quod statim interest. Nam priori modo privilegium fit nullum nullum, posteriori autem modo fit tantum retractabile, quod longè diuersum est, vt constat ex supra dictis de irratione legum, quæ hic cum proportionem locum habent. Igitur omnia, quæ in hoc puncto diximus, intelligenda sunt de amissionem ipso facto: nam hæc est propria cessatio privilegij, seu desinitio ab intrinseco, de qua nunc tractamus. Vnde in eodem sensu dictum est, cessante causâ negatiuè tantum, non statim cessare, id est, annullari, & irritum fieri ipso facto privilegium, & hoc etiam suadent rationes factæ. Cum hoc tamen fiat, vt privilegium fiat irritabile per cessationem tantum negatiuam causæ, quia ex illa sumi potest iusta ratio, propter quam privilegium reuocetur. Et de hac irratione loquitur multa iura allegata, & declarat Deci in *lin. ambiguis*. 85. §. non est nouum. ff. de regul. iuris, num. 4. Fauent etiam huic doctrinæ omnes, qui dicunt, post acquisitionem ius perfectè, & consummatè, non cessare gratiam, vel fauorem Principis, etiam si causa cesset, vt tradunt Panorm. in cap. post translationem, de renunciat. n. 7. Tiraquel. & Menoch. supra cum aliis, quos referunt, & Gutier. lib. 1. Canoniarum quæstion. cap. 5. num. 22. qui loquuntur de dispensatione: est autem idem de privilegio, per quod iam est ius acquisitum, nisi enim reuocetur, non amittitur, propter cessationem solam causæ, nisi talis sit, quæ vsum eius reddat illicitum.

Quintò aduèrto, vt privilegium extingatur dicto modo, necessarium esse, vt cessatio causæ etiam contraria sit perpetua: nam si solum sit ad tempus, non extingatur privilegium, sed solum suspendetur eius effectus. Ratio est, quia tunc usus privilegij non fit simpliciter, & perpetuè prauus, sed ad tempus; ergo nec privilegium in se fit simpliciter iniquum, cum pro alio tempore possit habere honestum vsum; ergo nec simpliciter irritatur, sed ad summum pro tunc suspenditur. Confirmatur, quia privilegium, v. g. immunitatis ab oneribus, vel muneribus, seu contributionibus, tempore necessitatis non valet, nec iustus erit illius usus, cum necessitas careat lege, nedum privilegium; & tamen non propterea extinguitur, licet pro eo tempore vsum eius suspendatur, vt supra libro quinto late diximus; ergo similiter & cetera. Item in eodem Pontificium ad dispensandum, deficiente causâ ante illius executionem, suspenditur, ne liceat usus eius, non tamen ita extinguitur, quin redeunte causâ tempore habili, valeat, & licitus sit eius usus, vt rectè tradit Sanci. lib. 8. disp. 30. num. 16. ergo similiter, &c. Denique lex cuius obligatio cessat, cessante causâ, non statim extinguitur, sed suspenditur: nam redeunte causâ iterum obligat, vt late Mencha. lib. 1. controuer. illustr. cap. 46. num. 3. & lib. 1. de succel. in præf. à num. 67. ergo, &c.

Sextò, & vltimò in hoc puncto aduèrto, quod supra dixi, in hoc, & præcedenti modo amittendi privilegium includi desinitiones, vel mutationes, quæ in privilegio resultare possunt ex mutatione materiæ, circa quam versatur; in illa enim materiæ mutatio extinguit privilegium ipso facto; nisi, quæ vsum eius reddit vel iniquum, vel inutile, vel de quo aliunde constare possit, non cecidisse sub intentionem legislatoris. Quoties autè per mutationem materiæ usus fit iniquus, vel inutilis, cessat finis privilegij maxime intrinsecus, qui esse debet usus aliquis vtilis, & honestus. Si autem extra hos casus contigerit, vsum privilegij esse contra, vel extra intentionem concedentis (quod rarè accidet, vt dixi) tunc necesse est, vt id proueniat ex aliqua limitatione addita in forma privilegij, vel de qua sufficienter constat ex tenore eius, & tunc cessatio illa pertinebit ad defectum formæ, vt ex dictis de primo puncto constat, & ita solum superest dicendum de defectu ex parte efficientis.

34. Multiplex explicatio prædictæ regulæ.

35. Dubium.

36. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

37. Dicitur in hoc sensu ipso facto sunt intelligenda.

38. Modus amissionis privilegij & morte concedentis.

39. Privilegium rite comparatum non cessat per mortem concedentis.

40. Si super gratia, de præbend. cap. 1. cui nulla, de præbend. cap. 1. cui nulla.

41. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

42. Dicitur in hoc sensu ipso facto sunt intelligenda.

43. Modus amissionis privilegij & morte concedentis.

34. Multiplex explicatio prædictæ regulæ.

35. Dubium.

36. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

37. Dicitur in hoc sensu ipso facto sunt intelligenda.

38. Modus amissionis privilegij & morte concedentis.

39. Privilegium rite comparatum non cessat per mortem concedentis.

40. Si super gratia, de præbend. cap. 1. cui nulla, de præbend. cap. 1. cui nulla.

41. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

42. Dicitur in hoc sensu ipso facto sunt intelligenda.

43. Modus amissionis privilegij & morte concedentis.

44. Privilegium rite comparatum non cessat per mortem concedentis.

45. Si super gratia, de præbend. cap. 1. cui nulla, de præbend. cap. 1. cui nulla.

46. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

47. Dicitur in hoc sensu ipso facto sunt intelligenda.

48. Modus amissionis privilegij & morte concedentis.

49. Privilegium rite comparatum non cessat per mortem concedentis.

50. Si super gratia, de præbend. cap. 1. cui nulla, de præbend. cap. 1. cui nulla.

51. Privilegium est cessatio in causa finali duplici.

nam illud licet sit fauor respectu eius, cui conceditur, odium continet respectu aliarum, & ita non est pura gratia, sed mixta, idcircoque non debet sequi regulam gratiarum. Atque ita videntur sensisse Glossa in cap. pen. de Ceteris non residendi. verb. *licentia*, & Anton. ibi. n. 7. Syluest. verb. *indulgentia*, quæst. 5. n. 16. Angel. n. 7. qui specialiter loquuntur de licentia non residendi, quia est odiosa propter Ecclesie præiudicium. Quæ ratio si solida esset, idem consequenter dicendam esset in omni priuilegio odioso. Nihilominus tamen verius est, regulam positam generaliter habere verum in omni priuilegio, etiam si deroget iuri communi, vel alicuius tertij. Ratio est, quia iura citata absolute loquuntur de gratia, & non distinguunt inter eam, quæ alteri præiudicat, vel non præiudicat; ergo neque nos distinguere debemus sine B

textu, & ratione cogente. At priuilegium etiam rigorose sumptum pro illo, quod derogat iuri, est vera gratia absolute, & simpliciter loquendo, imò tanto est maior gratia respectu eius, cui sit, quanto non obstante lege, vel iure alterius, ei conceditur. Vnde nulla ratio permittit, vt propter eam causam sit gratia minus stabilis, seu perpetua. Præterea ratio facta, quod concessio priuilegij est quedam liberalis donatio, de quocumque priuilegio proceditur licet deroget iuri alterius, de hoc ipso sit perfecta donatio. Et ius stabile contra ius alterius conceditur, vt patet clare in priuilegio non soluendi decimas; nam de se præiudicium affert, & tamen durat post mortem concedentis, non solum quando in eo explicatur, vt sit perpetuum, sed etiam quoties non explicatur, vt sit temporale, sed indefinite conceditur, iuxta principia supra posita. Et idem est de priuilegio recipiendi aliquam partem decimarum, vel non subeundi onera communia, & similibus.

Vnde ostendi potest ampliatio hæc inductione, & exemplis, quæ vel clara sunt, vel probabilia. Et in primis facillime proxime posita. Deinde dispensatio censetur odiosa, tamen quia respectu dispensati est gratia, semel concessa permanet, nec cessat per mortem concedentis. Quod si dicas, ideo id contingere in dispensatione, quia iam habuit effectum, id non est verum; nam si superior dispensauit in ieiunio totius Quadragesimæ, licet dispensans statim moriatur, potest dispensatus sua dispensatione vt ad effectum nondum sequutus, si alia causa subsistat, & idem est in dispensatione matrimonij, si per Papam fuit commissa Episcopo, vel officiali eius, & iste iam dispensauit nam licet Papa moriatur ante effectum talis dispensationis, sed est, antequam matrimonium contractum, valida manet, & potest consequi effectum. Quin potius licet commissarius nondum dispensasset, si facultas illi esset commissaria, cum obligatione, & præcepto dispensandi, si preces veritate nitantur, non cessauit dispensatio, vt in simili dixi tom. 5. disp. 4. sect. 2. in fine, & latius explicat, & multis allegatis confirmat Sanci. lib. 8. de matrim. disp. 8. n. 8. licet Nauar. in locis citatis contradiat, cuius sententia posset procedere, quando Princeps moreretur, nondum literis expeditis, vt vult Molin. supra; quod nunc non examino: & videtur potest Gutier. dicto cap. 17. Deinde licentia audiendi confessiones, & facultas eligendi confessorem, non expirant morte concedentis; licet illæ contineant priuilegia præter ius commune, & quæ possunt derogare iuri ordinarij, vel successoris, vt etiam dixi tom. 4. disp. 26. sect. 3. & disp. 27. sect. 4. & plures ad idem allegat Sanci. supra n. 72. & 75. Et idem docent de licentia non residendi, Abb. dicto cap. penult. de Clericis non residendi. 9. & Nauar. q. 3. de relict. monit. 8. & in cap. placuit, de poenit. d. 6. num. 166. & Salzed. in pract. Bernard. Diaz cap. 26. & Sanci. n. 78. Neque reddunt aliam rationem, nisi quia illa licetia

est gratia, cum tamen negare non possint, quin aliqua ex parte odiosa sit, & contra ordinarium ius hoc ergo nihil interesse censetur ad limitandam conclusionem positam.

Secundo interrogari potest, an regula intelligenda sit absolute de priuilegio, etiam si res sit integra, id est, etiam si priuilegiarius nondum inceperit illo vti, vel limitanda sit ad priuilegium iam firmatum, per aliquem illius vsus, post quem dicitur res non esse integra. Felin. enim in cap. licet undique, de offic. deleg. n. 1. verb. *primo casu*, ita limitare videtur dictam regulam, priuilegium non expirare morte concedentis, si caprum sit illo vti, & ex parte sequi videtur Syluest. verb. *gratia*, q. 2. vbi ait, quod potestas ad dispensandum alicui concessa per viam gratiæ per vnum actum dispensandi perpetuatur, vt non expirat per mortem concedentis, licet, re integra non esse firmata gratiam, & citat Ioan. Andr. & Anton. in cap. ex tua, de filiis presbyt. Moti autem videntur hi auctores ex dicto cap. licet, & ex cap. gratiam, cap. reletum, cod. tit. vbi hoc dicitur de commissione potestatis delegatæ, quæ commissio gratia quedam est, & fauor, & ideo videtur illa decitiò extèdi ad quacumque aliam gratiam, vel priuilegium. Præsertim quia videtur militare eadem ratio, ideo enim rescriptum, per quod delegatur potestas, extinguitur morte concedentis, re integra, quia nondum est firmata, & quasi radicata iurisdictione, vt dicitur in cap. quoniam, de offic. deleg. in 6. sed eodem modo ius quodlibet per priuilegium concessum, non videtur firmatum, & radicatam, re integra, quia nondum est tradita priuilegiario possessio talis priuilegij, quia non videtur, nisi per aliquem vsus comparari.

Nihilominus regula hæc non recipit talem limitationem, sed absolute intelligenda est de priuilegio plene concessio, & comparato, episcopi nullus vsus eius fuerit inchoatus. Ita sentiunt omnes alij citati auctores. Probat autem hæc sententia sufficienter ex eo, quod in dictis iuribus, quæ loquuntur de gratia, talis limitatio non additur, cur ergo à nobis addenda est, maxime cum gratiæ sint potius ampliandæ, quam restringendæ? Secundo probatur ab speciali ex eisdem iuribus, quæ in contrarium allegantur. Nam illa cõditio, vt res non sit integra, solum postulat in rescriptis iustitiæ, per quæ delegatur iurisdictione, vt ex ipsis capitibus constat; ergo extra illum casum non habet in gratiis locum illa cõditio. Imò multi valde probabiliter censent, illam conditionem solum requiri in delegatione iurisdictionis contentiosæ, & inuoluntariæ: nam de hac planè loquuntur dicta iura, quæ in hac parte non sunt extendenda, quia non contumet fauorem, sed potius sunt stricti iuris. Vnde sequitur contra Syluest. & alios, priuilegium, per quod datur potestas absoluendi à culpis referuatis, & à censuris, vel dispensandi in aliquibus irregularitatibus, vel impedimentis in fauorem eius, cui tale priuilegium datur, non expirare morte concedentis, etiam si res sit integra, quia est mera gratia plene facta, & non est delegatio iurisdictionis fori contentiosæ. Hac enim ratione, vt supra dicebam, per mortem concedentis non cessat licentia facta sacerdoti ad audiendas confessiones, licet per illam delegetur iurisdictione in foro poenitentiarum; ergo idem dicendum erit, etiam si ille sacerdos nunquam fuerit illa vsus. Idemque est eum proportione de licentia eligendi confessorem. Et ita tenent auctores in præcedenti puncto citati, & plures, quos Sanci. refert num. 8. & idem Syluest. ibidem fatetur cum Federic. conf. 78. quando Papa concedit alicui, vt dispense cum tali, non amitti gratiam per mortem concedentis, etiam si antea non dispensauerit; quod difficilis est, vt patebit ex puncto sequenti. Ratio denique à priori est, quia illa cõditio

ditio non est necessaria ex natura rei, quia potest fieri perfecta donatio, & traditio, antequam donatarius incipiat vti re donata; sic ergo priuilegium dari potest, priuilegiarius illo vti incipiat; ergo ita intelligendum est, dari cum absolute conceditur, cum nec ius, nec homo limitationem ponant. Et ita ex praxi, & consuetudine videtur constare, priuilegium censi sufficienter radicatam, & possessum ante vsus, præsertim si rescriptum sit bullatum, & traditum. Et ita responsum est ad rationem in contrarium: nam quod iurisdictione contentiosa non firmetur, re integra, non est ex natura rei, sed ex institutione iuris positum, & est speciale in illa, & ideo non extenditur ad alias gratias. An verò in his requiratur saltem, vt priuilegium sit acceptatum à concedente, dicam statim.

Tertio inquiri potest, an regula intelligenda sit tantum de priuilegio alicui concessio in fauore suum, vel etiam si detur in fauorem alterius; vtroque enim modo concedi potest, sæpe enim conceditur potestas dispensandi in fauorem delegati, aliquando verò in fauorem eius, qui dispensandus est, vt in rescriptis, per quæ committitur prouido confessori, aut doctori, &c. vt dispeset cum aliquo in tali voto. Videtur ergo affectio indifferenter intelligenda, quia priuilegium vtrovis modo datum est verè gratia: nam est concessio potestatis, & iurisdictionis non contentiosæ, vel alterius similis fauoris; ergo regula etiam de firmata gratia est de illis indifferenter accipienda. In contrarium verò est dictum cap. si cui nulla, vbi dicitur, mandatum à Pontifice datum alicui Prelato, prouidendi alicuique de beneficio in gratiam prouidi, expirare morte concedentis. Vnde colligitur, idem dicendum esse in omnibus similibus gratiis, vt allegati Doctores fatentur.

Hæc dubitatio ponitur ad explicanda verba in principio assertionis posita. Loquuti enim sumus de priuilegio, semel tunc, & perfecte comparato, & intellecta regula hoc modo nullam habet exceptionem, vel limitationem ex parte priuilegij semel obtenti, siue detur in fauorem accipientis, siue aliorum. Secus verò est, si fuerit tantum inchoatum, ita vt adhuc non sit obtentum, sed obtinendum. Prior pars probatur ratione facta, & declaratur amplius, quia in primis nullum est priuilegium (si verum priuilegium sit) quod non sit gratia, & fauor accipientis, etiam si fortasse detur in aliorum vtilitatem, & fructum: gratia enim gratis data verè gratia sunt, & fauores accipientium, licet in aliorum vtilitatem dentur. Sic ergo facultas concionandi, absoluendi, aut dispensandi directe facta ei, cui conceditur, fauor est eius, licet ratio, vel causa dandi illa, & priuilegij forte mortuum, sit aliorum vtilitas. Solet autem in hoc communiter obseruari, priuilegia aliis vtilia præter recipientem, dupliciter concedi solere, vno modo respectu aliorum in communi, & generatim, alio modo respectu talis personæ pro tali casu, vel casibus. Priori modo censetur gratia simpliciter facta ei, cui talis potestas conceditur: posteriori autem modo censetur gratia fieri potius personæ designatæ, vt ei dispensatio ad beneficium conferatur. Vnde sit, vt priuilegium directe concessum alicui, vt per illud aliis indefinite, seu in communi beneficere possit, vt sic dicam, vel ius aliquod exercere extra iurisdictionem contentiosam, non expirat morte concedentis propter rationem factam. Et in hoc cõueniant Gloss. & interpretes in dicto cap. si cui nulla, per illum textum, & alij, quos Anton. Gabr. supra refert.

At verò quando potestas per priuilegium conceditur ad exercendum aliquem actum fauorabilem circa determinatam personam, regulariter censetur expirare, re integra, per mortem concedentis, etiam si

actus exercendus non sit iurisdictionis contentiosæ, & videtur colligi ex dicto cap. si cui nulla, vbi Glossa rationem reddit, quia tunc gratia non est perfecte facta, sed facienda. Quia tunc non sit proprie gratia illi, qui talem actum effecturus est, sed illi in cuius cõmodum actus est efficiendus: nam tota gratia ordinatur ad illum actum, idcirco dum ille non est factus, non censetur gratia facta, sed facienda, & consequenter commissio potestatis ad illum actum faciendum non est firmata, re integra. Exemplum est in casu dicti textus, si Episcopo committat Papa, vt det beneficium, quod vacauerit, Petro, gratia censetur cõcessa Petro, & antequam beneficium conferatur, cõsetur faciendæ, non facta, & ideo expirat in eo statu existens per mortem concedentis. Hoc tamen limitandum est, nisi potestas illa etiam circa determinatam personam detur in fauorem delegati, qui daturus est, vel facturus beneficium: nam tunc censetur gratia iam facta, & non est dubium, quin potestas ad operandum circa determinatam personam possit committi alicui in fauorem eius, non minus quam potestas operandi circa plures indefinite. In quo sensu videtur loquutus Syluest. supra citatus cum Federic. & idem tenent Rosel. & Tabien. verb. *gratia*, & Angel. ibi n. 2. verb. *dispensatio*, nu. 13. Domin. & Fran. in dicto cap. si cui nulla, & colligitur ex illo textu: nam vt hæc facultas expiret, requirit, vt detur, non ob suam, id est, accipientis, sed in eius, cui prouideri mandatur gratiam. Imò inde rectè colligitur, necessarium esse, vt gratia non fiat delegato, sed soli alteri, atque adeo, si in vtriusque fauorem fiat, non extingui per mortem concedentis, quia in eo, cui facta est, permanet, & quia ex illo textu amplius non colligitur, vt cum aliis notauit Sanci. supra num. 81. & intelligendum puto, quando gratia conceditur vtrique æquè primò, & principaliter: nam alioqui si fauor delegati sit tantum accessorium quid, & quasi causa tantum motiua, tunc sequetur principale, & simpliciter censetur talis gratia nondum facta.

Dices, nulla est ergo differentia inter potestatem datam indefinite, vel circa determinatam personam concessam: nam indefinite data potest principaliter, vel etiam totaliter dari in fauorem communitatis, vel multitudinis comprehensæ sub illo termino communi indefinite sumpto, nihil enim repugnat. Imò per bullas iubileorum videtur ita dari, per illas enim non intenditur fauor sacerdotum, vel confessorum, quibus dantur potestates, si à poenitentibus eligentur, sed gratia, & fauor poenitentium. E contrario verò similes potestates dantur per priuilegia religionum in fauorem ipsorum religiosorum. At verò eodem modo quando designatur persona dispensanda, vel promovenda, potest dari eisdem modis, scilicet, vel in fauorem delegati tantum, vel prouidendi tantum, vel vtriusque simul; ergo eadem ratione cessabit, vel non cessabit potestas per mortem concedentis, si fuerit, vel non fuerit data in fauorem delegati, siue sit indefinita, siue particularis; & ita impertinens erit obseruatio supra posita, & nulla erit distinctio.

Respondeo, ex dicto cap. si cui nulla, hanc colligi differentiam inter illa duo membra, quia cum datur facultas ad beneficium alicui, nulla personarum facta expressione, gratia censetur facta communitati simpliciter, & sine addito, vel restrictione, & ideo simili modo censetur permanere post mortem concedentis, etiam re integra, & nulla limitatione, vel distinctione adhibita, an detur in gratiam accipientis, vel aliorum, sed absolute: at verò quando persona particularis exprimitur, circa quæ facultas habitura est effectum, tunc dicitur expirare per mortem concedentis, re integra, non absolute, sed cum illo addito, si datur potestas alicui, non ob suam, sed eius, cui prouideri

Glossa.

Anton. Syluest. Angel.

Regula hæc dicitur generaliter posita.

Probatur dicta ampliatio inductio.

Sanci. Nauar.

Molin. Gutier.

Sanci. Abb.

Nauar. Salzed. Bern. Diaz.

Aliud dubium circa regulam traditam.

Felin.

Syluest.

Ioan. Andr. Anton.

cap. licet, cap. gratiam, cap. reletum.

cap. quoniam.

Prædicta limitatio inchoatus.

Syluest.

Sanci. Syluest. Federic.

Anton. Gabr.

Regula hæc dicitur generaliter posita.

Cap. si cui nulla, Glossa.

Limitatio dictæ assertionis.

Syluest. Feder. Rose. Tabien. Angel. Domin. Fran.

Obiect.

Respondeo.

provideri mandatur gratiam. Ratio autem reddi potest, A vel quia talis facultas semper est magnus favor delegati, qui non excluditur saltem presumptione iuris, etiam si simul favor aliorum generaliter, seu indefinite intendatur, vel quia favor communitatis, seu multitudinis praesertim favori privato, & ideo licet non sit ad effectum perductus, propter ipsam concessionem censetur firmari ex virtuali declaratione, & concessione iuris. Atque ita similes facultates concessae per Bullam Cruciatam iuxta communem, & receptam doctrinam, quam late refert Sanci. supra n. 93. non expirant per mortem concedentis. In qua bulla aliqui considerant, quod ipsamet praescribit tempus suae durationis, scilicet, annum, vel triennium. Sed licet haec possit esse ratio sufficiens, ut sumitur ex Anton. Gabr. supra num. 3. non credo esse rationem adaequatam: nam idem censent omnes de duratione iubilaeorum, licet non praescribant tempus suae durationis. Ratio ergo sumenda est ex ipso modo concessionis indefinite, quae eo ipso censetur continere privilegium permanentis, quamvis aliae rationes probabiles reddantur, quae in Sancio supra videri possunt. At vero quando facultas datur in ordine ad designatam personam, considerat in cuius favorem datur, ut declaratum est, quia ius videtur praesumere, concessionem sic factam ordinari fieri in favorem designatae personae, nisi aliud expresse declaratur. In hoc ergo potest consistere differentia.

Sed adhuc superest difficultas circa rationem supra datam, ob quam concessio facta in favorem personae designatae providenda, seu dispensanda, censetur amitti morte concedentis. Ratio enim data non videtur solida, scilicet, quia tunc gratia non est facta, sed facienda: nam aliqua gratia est ibi simpliciter facta, ergo illa perire non debet, iuxta regulam datam, ergo nec effectus eius impeditur, etiam si nondum sit factus, sed potius sustinendus erit, ne prior gratia pereat, tanquam annexus illi, seu tanquam accessorium sub principali. Antecedens probatur, quia quando aliqui mandatur provideri de beneficio, eo ipso datur aliquod ius providendo, non in re, sed ad rem: nam licet sit valde remotum, aliquid profectum est, vel certe licet appellatur licentia, ut provideatur cum praerogativa ad alios, talis licentia, vel ius, magnus favor est, & ille non est faciendus, sed factus, ut per se constat, ergo datur ibi gratia facta, & consequenter non peritura iuxta nostram regulam: non potest autem permanere, nisi in delegato maneat potestas, ut per se notum est, ergo. Confirmatur, quia ille, cui tunc conceditur facultas conferendi, vel dispensandi, videtur quasi executor gratiae alteri iam factae, ergo debet permanere ratione illius, tanquam accessorium sub principali, argumento cap. si super gratia, de offic. deleg. cum his, quae ibi notantur, & a Gabr. supra n. 3.

Confirmatur, & declaratur exemplis, vnum est de licentia eligendi confessorem, quae non expirat morte concedentis, ut dixi, solum quia est quidam favor factus poenitenti, etiam si detur propter effectum, qui nondum est comparatus, imo ne illud privilegium, seu licentia pereat, sustinetur potestas confessoris electi, & validitas absolutionis ab eo collatae. Cur ergo non idem dicitur in altero privilegio? vel cur in eo non respicitur ad licentiam, vel ius statim concessum, sed ad effectum nondum factum, ut dicatur gratia nondum facta, sed facienda? Et videtur hoc exemplum: nam licet facultas directe daretur sacerdoti determinatum ad absolvendum Petrum, vel dispensandum cum illo, non expirabit re integra per mortem concedentis, non solum si detur in favorem sacerdotis, quod omnes ferè fatentur, sed etiam si tantum sit in favorem poenitentis, tum quia in tali materia maior, & durabilior esse debet favor poenitentis, quam

sacerdotis, tum etiam quia in re in idem redit, quod potestas detur sacerdoti circa poenitentem, vel quod detur poenitenti licentia ad eligendam confessorem, sed data hoc modo durat, etiam si principaliter detur in favorem poenitentis; ergo & data priori modo. Quid enim ad rem morale hoc interest? Neque enim considerari in praesenti potest, quod licentia ad eligendum confessorem est indefinita ex parte confessoris, licentia vero data confessori directe iam determinet personam. Hoc enim nihil videtur referre, tum quia determinatio personae a conferente potestatem facta, videtur magis intenta, & praesumitur magis prudens, & ideo ex hac parte facultas erit magis durabilis: tum quia licet poenitentis licentia sit, ut tali confessori confiteri possit, non expirabit, re integra, quia est privilegium illi iam factum, non minus quam licentia eligendi indefinita.

Praeterea multi probabiliter defendunt ordinaria rescripta, per quae committitur discreto confessori facultas dispensandi cum Titio v.g. in tali voto, vel impedimento, &c. non expirare, re integra, morte concedentis, ut videri potest late in Sancio supra n. 87. & tamen illa est gratia nondum facta quoad effectum intentum, tamen quia est facta quoad licentiam, seu facultatem censetur permanere; ergo idem in omni simili. Respondent aliqui illam facultatem dispensandi non relinqui in arbitrio delegati, sed necessarium esse ab illo dispensandum, eo ipso, quod rescriptum acceptat, si inveniatur proceus veritate niti, & ideo illam non esse tantum licentiam dispensandi, sed esse virtualem dispensationem, & ideo sicut dispensatio non retractatur per mortem concedentis, ita nec illam facultatem extingui. Sed hoc non videtur satisfacere, primo quia considerando statum rescripti antequam acceptetur, vel aperiat, nullam necessitatem ponit, sed meram facultatem concedit. Secundo, & praecipue, quia necessitas illa, quae imponitur delegato, videtur potius ob stare durationi gratiae: nam transit in mandatum, & commune proloquium est, mandatum cessare per mortem mandantis, re integra, iuxta dictum cap. gratiam, & cap. relatum, & l. qui, ff. de iurisd. omn. iudic. & l. mandatum, C. mandati; ergo si facultas dispensandi data sacerdoti in favorem tantum dispensandi durat, quia fuit praerogativa, etiam durabit data sine praerogativa, quia minus habet mandati, & plus favoris respectu delegati, quandoquidem vltus ponitur in eius arbitrio, & non cogitur. Et profectum difficile creditur est, quod licentia data a superiori cuidam subdito sacerdoti ad audiendam confessionem Petri, in favorem solius Petri, & sine praerogativa imposito sacerdoti, ut talem confessionem audiat, cesset, re integra per mortem concedentis, & tamen quod eadem facultas data eidem sacerdoti in favorem eiusdem poenitentis, & cum praerogativa, non expirat, re integra, cum aliis sit vulgare principium, praerogativa ab homine, quod non est per modum statuti, cessare mortuo praecipiente.

Hae argumenta petunt, ut explicemus, quando gratia censenda sit iam facta, & quando tantum facienda, in quo explicando non est facile generalem regulam praescribere: nam est etiam difficile discrimen constituere inter multos casus, de quibus ferè solet diuersum iudicium, cum tamen videatur omnino similes. Vnde cogitari possent duo modi dicendi extreme diuersi. Vnus est, omnem licentiam, vel facultatem, aut quaecumque privilegium, seu rescriptum gratiae concessum vni in ordine ad effectum gratiae consequendum ab alio, cui potestas conferendi, vel dispensandi delegatur, censeri gratiam statim factam ex vi privilegij, ante quemcumque usum eius, si materia gratiae sit spiritualis, pertinens principaliter ad bonum animae eius, propter quem conceditur, assequen-

assequendum per usum iurisdictionis voluntariae, A quae sine strepitu iudicij illi operari potest, ideoque talem facultatem non expirare per mortem concedentis, etiam si res sit integra. Secus vero esse in aliis facultatibus extra huiusmodi materiam concessis. Nam iura, quae de similibus privilegiis iudicant tanquam de gratis non concessis, & ideo cessare in simili casu statuunt; loquuntur vel in materia ambigua, qualis est materia beneficalis, de qua est sermo in dicto c. si cui nulla, & cap. si super gratia: nam illa materia semper est odiosa, & restricti iuris. Vel loquuntur in materia fori contentiosa, ad quam reducuntur externi contractus, & negotia humana, de qua loquuntur dictum cap. gratiam, & cap. relatum, & aliae leges, quae dicunt, mandatum expirare morte mandantis, re existente integra.

Atque hic modus dicendi videtur fieri probabilis, tum quia iuxta illum facile componitur omnes difficultates positae, & communia iura, quae in hac materia loquuntur, commode explicantur, tum etiam quia utrumque membrum est per se probabiliter: nam primum fauor animae, & religioni, & in illa materia verisimile est, Pontifices non minus velle fauere iis, pro quibus gratiae conceduntur, quam iis, quibus conceduntur. Secundum autem est satis expressum in iure, & restringit ambitiones, & fraudes, ac lites. Tum denique quia omnia exempla in contrarium obiecta pertinent ad primum membrum, & ferè omnia admittuntur communiter, licet propter alias rationes, quod parum refert. Solumque illud de licentia data confessori in favorem poenitentis a multis negatur, ut videlicet licet in Sancio supra n. 83. Sed profectum rationes a nobis factae videntur contrarium efficaciter suadere, & non carere auctoribus. Nam Feder. Syluest. Angel. & alij, quid admittunt in facultate dispensandi cum tali, idem dicerent in potestate absolvendi sacramentaliter, & cum indistincte loquantur non oportet restringere illam sententiam ad privilegium datum principaliter in favorem delegati. Praesertim quia, ut dixi, quando persona designatur, regulariter, & ex vi formae censetur dari in favorem eius, siue facultas sit ad dispensandum, siue ad absolvendum. Nec etiam est cur id limitetur ad facultatem datam cum praerogativa exercendi actum, vel sine illo, quia haec differentia a paucis Doctoribus consideratur, nec iure probatur, & parum interest, ut ostensum est, praesertim in negotio confessionis. Et ita re tota attentè considerata, nihil ex illo membro sequitur, quod singulare sit, vel novum, vel alicui iuri repugnans, quia iura in aliis materiis loquuntur, ut dixi.

Secundum autem membrum habet fundamentum non in sola rei natura, nec tantum in coniecturata mente concedentis, sed in iure positivo ita disponente. Et ideo non procedunt contraria exempla, quia nec materia, nec dispositio iurium est similis. Nec etiam procedunt rationes, quia cum haec res pendeat ex iure, rationes non possunt esse efficaces. Nam illa licentia, vel quaecumque ius, quod videtur resultare in providendo ex facultate, vel mandato alteri dato ad providendum illum, in iure non reputatur ut aliquid factum, sed ut existens in fieri, & ideo, sicut supra dicebamus, iurisdictionem delegatam in foro contentioso, non firmari, re integra, ex dispositione iuris, ita dicendum est de illa licentia, vel quacumque iure in illis materiis. Et ita facile conciliantur, & expediuntur omnia. Et hunc modum dicendi ego libenter amplecterer, quia verò illum non inuenio sub hac forma ab auctoribus assertum, aliis considerandum relinquo.

Alter ergo modus dicendi esse potest, ut regula haec vniuersalis sit in omnibus materiis, quod facultas alicui data ad exercendum effectum gratiosum Suarez de Legib.

A circa alium, si sit facta tantum in gratiam personae designatae, cuius effectus est conferendus, dum res est integra, non censetur gratia facta, sed facienda. Et fundamentum esse debet, quia quaedam iura ita statuunt. Et licet in determinatis materiis loquantur, non videtur nisi in ratione specialitatis materiae, sed in forma & modo concessionis, ut Glossa, & Doctores interpretantur. Et ita admittendum non est, quod in quadam obiectione dicebatur, in his rescriptis delegatum esse executores gratiae alteri concessae, sed dicendum est, delegatum esse executores gratiae alteri concedendae; nam antequam ille vratur suo munere, saltem inchoatiue, non censetur gratia facta, ex iurium dispositione. Ad exempla autem in contrarium adducta responderi posset, negado omnia, in quibus regula illa proprie non servatur, etiam si maxime versentur circa materiam spirituales, vel concernentem illam, & omnino favorabilem, ac pertinentem ad iurisdictionem voluntariam, siue potestas delegata detur directe sacerdoti dispensatio, siue detur per licentiam directe concessam ipsi dispensando, vel absolvendo. Haec autem responsio est nimis rigorosa, & valde contraria praxi, & favori animarum, & ideo illam non censeo admittendam.

Quocirca melius sit distinctio inter facultatem hanc directe datam delegato in favorem tertij, & datam directe ipsi poenitenti, ut eligat confessorem, vel quid simile: nam per priorem non censetur fieri vlla gratia illi tertio, sed solum parari viam ad illam obtinendam, & creari causam, ut sic dicam, per quam fiat, & ideo donec illa causa aliquid opere tur circa illum tertium, non censeri gratiam vllam factam illi tertio, neque esse in illo factum aliquid, quod in ipso permanere possit, si re integra concedens moriatur. Nam illud ius, vel licentia, quod in obiectione principali consideratur, non reputatur ut aliquid in illo existens, sed vel est sola permissio, ut alius possit circa illud operari, vel est quasi denominatio extrinseca resultans ex potestate alteri concessa, quae denominatio non potest durare, deficiente illa potestate, nec potestas illa firmari potest ex illa denominatione, cum ab illa potius resultet. Potestas autem ipsa sic concessa, etiam si iam sit moraliter in eo, cui directe conceditur, non censetur privilegium eius, nec gratia illi facta, cum non sit data in favorem eius, & ideo per se non firmatur sine aliquo usu, quia reputatur mandatum; & non gratia. Et idem censeo quoad hanc partem in rescriptis dispensationum, quae secum afferunt obligationem dispensandi, quia ibi non habet locum ratio, vel natura privilegij respectu delegati, sed potius ratio mandati.

At vero quando rescriptum directe concedit facultatem aliquam, vel licentiam subdito, licet usus eius pendat ex alio operante circa ipsum, ut est in licentia eligendi confessorem, vel confitendi tali sacerdoti designato a concedente, & in literis dimissoriis ad suscipiendos ordines a quocumque vel a tali Episcopo, & in similibus, tunc talis licentia est verum privilegium, & gratia re vera est iam facta quoad suam immediatam concessionem, & ideo etiam si moriatur concedens, re existente integra, non perit, sed in eo etiam servatur regula principalis, a nobis posita, ut in aliis locis, quae citavi, in particulari dixi. Et declarari nunc potest, quia similes licentiae, & privilegia data ad actus, qui non pendunt ex actione alterius tertij circa privilegiatum, ut sunt licentia non ieiunandi, laborandi in die festo, celebrandi in privato oratorio, audiendi sacrum tempore interdicti, & similia non cessant per mortem concedentis, etiam re integra, ut est ferè communis consensus; ergo idem erit, etiam si actus concessus consistat in recipiendo aliquid ab alio, quia eodem modo

Sanci.

Am. Gabr.

Diffinitio circa di. in.

c. si super gratia. Gabr.

Confirmatur exemplis.

13. Declaratur divini ex ejus nomine proba. bii.

Responsio a. ligurum.

Impugnatur princ.

Secund.

cap. gratiam. cap. relati.

14. Circa hoc duplex videtur.

Primo.

si cui nulla. est super gratia.

egratum. exlatum.

15. Modus probabilis.

Sanci.

16. Secundum membrum quid probat.

18. Distinctio notanda ad declarationem doctrinae tradita.

19. Altera pars distinctionis declaratur.

modo est iam facta gratia, & non tantum faciendae, cum sub eadem forma datur licentia. Vnde in illo habere potest locum, quod supra dicebatur, scilicet, illum tertium esse quasi executorem gratie alteri iam factae, & ideo firmari ratione illius, etiam si res sit integra, argumento cap. si super gratia, de offic. delegati in 6. & regulae generalis, quod accelloriam sequitur principale. Et ita constituitur facile differentia inter hunc modum, & praecedentem, quia in hoc gratia, quae fit privilegario, non est solus effectus futurus, neque est sola permissio, vel denominatio a potestate alteri concessa, sed est vera concessio alicuius immunitatis, vel moralis potestatis, ut satis explicatum est. Neque videtur necessarium ad singula, quae ibi inculcantur, speciatim respondere. Solum potest in particulari inquiri, an in iudicio confessionis admittenda etiam sit illa differentia inter facultatem datam poenitenti ad assumendum talem confessorem, vel datam confessori ad audiendum talem poenitentem in solum favorem ipsius poenitentis. Multi enim ita sentire videntur, quia haec est generalis iuris dispositio, quae non cessat in illa materia particulari, licet fortasse cesset negatiue ratio eius, quod est probabile, mihi tamen contrarium magis probatur, ut in materia de poenitentia dixi, quia illud iudicium magis est gratiae, quam iustitiae, & ita iudicium in illo foro concessa per regulam gratiae potius quam iustitiae metienda est.

Adhuc vero superest in alio sensu explicandum, quae requiratur ex parte privilegij, ut censetur plene concessum, & firmatum ad permanendum post mortem concedentis. In quo primo peti potest, an oporteat esse scriptum. Nam si non solum sit concessum, sed etiam authenticè scriptum, & a privilegario acceptatum, eo ipso habet illam firmitatem, quia iam est plene concessum in actu primo, ut sic dicam, & nullus actus secundus, seu usus est necessarius. Et ita in hoc omnes auctores citati concordant. Difficultas vero est, an praeter concessionem concedentis verbis saltem expressam sufficienter (nam hoc saltem indubitate necessarium est) requiratur aliaque conditio. Et primo est dubium de instrumento scripto; & bullato, seu authentico. Sed hoc dubium definiendum est iuxta supra dicta de necessitate scripturae ad substantiam, vel valorem privilegij. Nam supponendo, scripturam non esse necessariam ad esse, sed ad probationem, dicendum est, privilegium solo verbo concessum, & nondum in scriptis redactum, non amitti per mortem concedentis ex solo illo defectu, quia iam est firmum, & validum ex ea parte, & ita in illo procedit regula posita. Tradit Sylvester verb. gratia, quaest. 2. cum Ioanne Andrea, & Archid. in Prolog. lib. 6. & alios plures refert Sanci, dicto lib. 8. disputat. 29. & Nauar. de reddit. Eccl. quaest. 3. monit. 8. cum Felin. in rubrica de constitutione.

Aliud dubium est, an requiratur acceptatio privilegij, & consequenter an privilegium nondum acceptatum a privilegario, neque per se, neque per alium, expirat morte concedentis. Videtur enim expirare, quia nondum est factum, sed est in fieri; nondum enim est receptum in persona privilegij, quia expectatur consensus eius, regulariter loquendo, iuxta superius dicta. Nihilominus dicendum est, tale privilegium non extingui ipso facto morte concedentis, sed manere in eodem statu, in quo antea erat, ut possit acceptari ab eo, cui est concessum, & ita consummari, & prodesse illi. Haec fuit sententia Lapi, Dominici, Franci, & Portij, quos refert, & sequitur Sanci, lib. 8. de matrim. disputat. 28. num. 43. & 69. Fundamentum est, quia privilegium illud ex parte Principis fuit perfecte concessum, & in

c. si super gratia. Differentia inter duos modos praedictos.

Dubium in eisdem.

20. Quae requiratur, ut privilegium permaneat post mortem concedentis.

Instrumentum scriptum & bullatum an conferat ad privilegium.

Sylvest. Ioan. Andr. Archid. Sanci. Nauar. Felin.

21. Aliud dubium de acceptatione privilegij.

Conclusio.

Lap. Dominici. Franc. Port. Sanci.

morte non est revocatum per expressam voluntatem concedentis, ut supponimus; ergo in illo privilegio servanda est regula gratiarum, quae non expirat morte concedentis, quia in ea magis attenditur absoluta voluntas concedentis, quam acceptatio alterius. Accedit, quod in aliis donationibus similis regula servatur iuxta probabilior sententiam, de qua videri potest Molin. lib. 4. de primogen. cap. 2. num. 77. & Couarr. de testam. in rubric. 3. part. n. 13. & Sanc. lib. 1. de sponsal. disputat. 6. num. 5. Dixi autem illud privilegium permanere in eodem statu, in quo antea erat, quia non confert novum ius privilegario, sed solum ad hoc perseverat ex vi voluntatis defuncti, ut possit ab illo acceptari. Vnde fit, ut sicut antea erat revocabile a concedente ante acceptationem, argumenti l. nec ambigi, C. de donat. ita postea possit revocari a successore concedentis antequam sit acceptatum: nam eandem omnino, & aequè plenam potestatem habet, quia non succedit tanquam haeres ex voluntate defuncti, sed succedit ex nova electione, vel provisione in integra dignitate, ac potestate.

Molin. Couarr. Sanci.

Privilegium quomodo revocabile.

GAPVT XXXII.

Quando ratione formae confessionis duratio privilegij limitetur ad vitam concedentis.

In regula superiori capite posita limitationem addidimus, videlicet, privilegium non amitti per mortem concedentis, nisi forma id exigat: propter hanc ergo partem explicandam praesens caput proponimus. In quo vnum est clarum, scilicet, hoc maxime habere locum, si expressè concedens dixerit, *quandiu visero*, vel quid simile, quia non potest clarior forma. Tunc autem (ut hoc obiter notem) non fit exceptio propriae regulae, quia tunc non amittitur privilegium ex vi defectus causae efficientis, sed per lapsum temporis, iuxta dicta in primo modo amissionis. Quia illa verba habent vim ponendi terminum durationi privilegij, ut si concedens diceret, *quandiu praesens fuero*, vel *quandiu absens fuero*, vel quid simile. Sicut est etiam probabile, ex efficacia verborum formae fieri posse, ut privilegium non cesset morte concedentis, quod aliis periret, nisi talis esset forma. Ut quidam dixerunt de privilegio v. g. eligendi confessorem absolute concessum, amitti morte concedentis: si autem concedatur per annum, non perditur intra illum, etiam si moriens in illo decedat, quod an sit consequenter dictum, in dubio sequenti dicam.

1. Quando ratione formae cessat privilegium.

2. Hinc referuntur.

Et hinc consequenter sequitur, idem esse dicendum, quoties in forma privilegij aequivalentia verba posita fuerint. Explicandum vero superest, quanam haec sint, statimque occurrunt illa supra tacta in cap. 5. per quae superior declarat, se concedere privilegium, *vsque ad beneplacitum suum*; tunc enim censetur limitari privilegium ad vitam concedentis, ideoque amitti per mortem eius. Ut explicatum est in cap. si gratiose, de rescrip. in 6. vbi in hoc constituitur differentia inter illa verba, *ad beneplacitum meum*, & *ad beneplacitum sedis*, quod priora includunt beneplacitum, quod vita finitur, & ideo etiam privilegium illud finitur cum vita concedentis, posteriora vero includunt beneplacitum perpetuum: nam sedes non moritur, sed per successionem semper eadem perseverat, & ideo tale privilegium non finitur per mortem concedentis, sed durat, donec reuocetur. Et ita in hac doctrina Doctores conveniunt, exponentes dictam cap. gratiosè, &

Anton. Gabr. Nauar. Dila. Perez. Couar.

3. Duo advertenda. Primum.

2. Notandum.

Couar. Sanci.

4. Obiicit.

c. si delegat. Dominici. Francus. Ioan. Andr. Anchar. Barr. Iason. Dizi. Felin. Angel. Tabien. Armil. Nauar. Couar. Anton. Galv.

Obiicit.

& in aliis locis, quos late referunt Anton. Gabr. lib. 6. tit. de praebend. coneluf. 1. per totam, & Nauar. in §. in Leuitico, not. 28. n. 2. Didac. Perez in lib. 2. Ordin. tit. 2. l. 2. Couar. lib. 3. variar. cap. 15. Et posterior quidem pars haec difficultatem habet, nec ad praesens spectat, cum illa non limitet, sed potius ampliet, vel saltem confirmet generalem regulam positam.

Circa priorem vero partem duo advertenda sunt, vna est, sub illis verbis, *ad beneplacitum meum*, includi omnia aequivalentia verba, talia sunt, *Quandiu voluero*, vel, *donec voluero*, licet aliqui Summorum moderni aliter sentire videantur, plane sine causa, quia illa verba donec, vel quandiu voluero, non requirunt novum actum voluntatis, nec duntaxat naturam Physicam, ut sic dicam, eiusdem actus, sed moralem, & humanam, seu interpretatiam; hanc autem etiam possunt illa verba, *ad beneplacitum meum*, ut per se, & ex contextu constat. Et idem iudicium est de omnibus verbis, quae similem perseverantiam voluntatis postulant, & non amplius. De aliis vero potest esse dubitatio, de qua dicam statim. Aliud notandum est, regulam hanc procedere in omni privilegio non solum ambizioso, vel odioso, seu derogatio iuris, sed etiam in quocumque favorabili, etiam in indulgentiis, ut alibi dixi. Quod rectè notavit Couar. supra num. 4. & Sanci. num. 50. contra aliquos, qui oppositum dixerunt, & profecto sine fundamento, & contra textum, absolute, & sine limitatione loquentem, & contra rationem: nam haec non est restrictio privilegij, ut ob eam causam dicatur habere locum in odioso, vel ambizioso, non in favorabili, sed est propria, & genuina explicatio conditionis inclusa in verbis illis; conditio autem eadem idem operatur, vbi cumque additur.

His positis, ut res magis declaretur, obiicit primo, quia conditio illa, *vsque ad beneplacitum meum*, est intrinsece inclusa in concessione cuiuscumque privilegij, etiam si verbis maxime absolute fiat, quia semper privilegium est dependens a voluntate concedentis, ut infra dicitur; ergo talis conditio expressa non mutat naturam dispositionis: nam iuxta principia iuris, conditio inclusa, licet exprimat, nec facit dispositionem conditionatam, nec aliquid operatur. Sed concessio privilegij absolute facta, non expirat per mortem concedentis; ergo licet addatur illa clausula, *vsque ad beneplacitum meum*, non expirat, si Papa dicat, *Concedo tibi hanc indulgentiam, donec illam reuocauero*, non expirat morte concedentis; ergo neque si dicat *vsque ad beneplacitum meum*. Antecedens sumitur ex c. si delegatus, de offic. deleg. in 6. & notat ibi Domin. & Franc. & in dicto cap. si gratiosè, vbi etiam Ioan. Andr. & Anchar. & plane Bartol. in lege, *conferimus*, 46. §. si in stipulatus, ff. de verb. obligat. num. 9. & 16. in lege, *more*, ff. de iurisdiction. om. iudic. num. 17. vbi etiam Iason. nu. 15. Deci. in cap. ex literis, de constitutione in fine, & ibi Felin. num. 9. & 10. Angel. verb. *voluntas*, num. 1. Tabien. & Armil. verb. *gratia*, in fine, Nauar. cons. 3. de privileg. Couar. & Anton. Gabr. supra. Et ratio non videtur esse alia, nisi quia illa conditio est intrinsece inclusa in quavis concessione privilegij, ut sumitur ex dicto c. si delegatus. Vnde probatur consequentia, quia etiam altera conditio est inclusa, ut ostensum est. Probatur item, quia illa verba videntur aequivalentia; quid enim significat, *vsque ad beneplacitum meum*, nisi donec voluero? hoc autem perinde est, ac si diceretur, donec reuocauero voluntatem, quia quadiu non reuoco, in priori voluntate persisto interpretatiue, nec oportet, ut aliter velim; ergo quandiu voluero, idem est, ac quandiu non reuocauero. Tertio sequitur eandem differentiam esse constituendam inter formas privilegiorum, si in eis explicetur superior

concedens, vel proprio nomine personae suae, vel sua dignitatis: nam priori modo concessum privilegium extinguitur per mortem concedentis, posteriori autem modo minime. Consequens autem est falsum quoad priorem partem, quae ad praesens spectat; ergo. Sequela patet a paritate rationis. Minor autem probatur, quia sic destruerentur omnia dicta circa hanc regulam, vnde plane repugnat cum decisionibus cap. si cui nulla, & cap. si super gratia.

c. si cui nulla. la. c. si super gratia.

Haec argumenta solum proponuntur ad explicandam magis decisionem iuris, & rationem eius: nam veritas illius certissima est. Ad primum ergo respondendo, negando maiorem: nam illud additum, *Ad beneplacitum meum*, aliquid addit, quod in absoluta concessione non fuisse inclusum. Quia absoluta concessio solum requirit, ut eum sit, interueniat consensus, & voluntas concedentis: ut perseverantia autem eius nihil statuit, nec postulat, & ideo talis concessio nunquam ab intrinseco amittitur propter solum defectum voluntatis privatum, ut sic dicam, seu negatiuum, sed necessaria erit aliqua coactiva voluntas, per quam illa prior retractetur. At vero quando concessio fit ad beneplacitum personae, tunc ultra consensum ad fieri privilegij, requiritur perseverantia, seu permanentia eiusdem voluntatis, ut necessaria ad perseverantiam eiusdem privilegij, & inde fit, ut tale privilegium amitti possit non solum per contrariam voluntatem, sed etiam per defectum privatum voluntatis concedentis, scilicet, per carentiam durationis illius beneplaciti, quae contingit per mortem concedentis, ut magis in sequenti responsione declarabitur.

Ad 1.

Ad secundum aliqui distinguunt inter has duas formas, *Concedo tibi hanc gratiam donec reuocetur*, vel, *donec reuocauero*; nam prior magis absoluta est, & indefinita, quia non dicit relationem ad personam concedentis, sed ad potestatem ipsam, per quam revocari potest, & ita quandiu revocata non fuerit, permanebit, & sic aequiparabitur haec clausula eam illa, *vsque ad beneplacitum sedis*. Et in hac parte nullum videtur esse dubium. De altera vero, *donec reuocauero*, videtur contrarium dicendum propter contrariam rationem, dicunt enim illa verba habitudinem ad personam concedentis, & ita videntur includere dependentiam a vita eius: nam postea non poterit revocare, ac subinde deficiente vita concedentis, cessabit gratia, quae ita videtur concessa, ut si revocari non possit, cesset. Et ita sentit Tabien. & Armil. verb. *voluntas*, in principio. Sed vera est sententia communis in objectione adducta, dicens, clausulam, *donec reuocauero*, non facere privilegium dependens a vita concedentis, & ita quoad hoc aequivalere illi, *donec reuocetur*, quavis ratio sit reddenda diversa. Quia negari non potest illa differentia, quod verbum, *revocevero*, magis restrictum est, magisque particularem respectum dicit, quam passivum verbum, *revoceverit*: nam ut hoc esset omnino aequivalens, deberet addi, *donec reuocetur a me*. Nihilominus dico, ex illa habitudine ad concedentem non inferri dependentiam privilegij a vita eius, sed potius contrarium.

Tabien. Armil. Vera sententia.

Ratio reddi potest duplex, prior est, quia particulari, *donec reuocauero*, est inclusa intrinsece in concessione privilegij, quod natura sua revocabile est, tam a concedente, quam a successoribus; & ideo siue generaliter addatur, *donec reuocetur*, siue specialiter, *donec reuocauero*, nihil additur, quod in absoluta concessione non sit inclusum, & ideo non fit concessio magis dependens a vita concedentis, quam si absolute esset facta. Et ita facile respondetur ad objectionem, negando consequentiam, & negando etiam illa verba, *vsque ad beneplacitum meum*, & *donec reuocauero*, esse aequivalentia, quia haec solum explicat clarè quod tacite

Ratio duplex prima.

inest, & non deseruiunt ad specialem effectum, sed solum, vt facilius videatur reuocatio: illa vero aliquid addunt, vt explicui, & magis iam declarabo. Atque hæc ratio est satis conformis dicto cap. si delegatus. Potest tamen habere difficultatem, quia supponit, omne priuilegium esse reuocabile, alias non esset conditio illa inclusa in absoluta concessione priuilegij. Illa vero difficultas infra tractanda est. Altera ergo ratio sit, declarando magis discrimen inter illa duo verbarum clausula, vsque ad beneplacitum, solum postulat perseuerantiam in priori voluntate, & non aliquem nouum actum eius. Vnde fit, vt illa perseuerantia nihil aliud sit, quam conditio requisita ad conseruationem priuilegij, id est, vt ablata perseuerantia illa, cessat priuilegium, quia erat quasi conditionarium, & ita dependens à conditione. Aufertur autem conditio, seu beneplacitum per solam mortem concedentis, quia licet perseuerantia illa tantum sit moralis, & interpretatiua, ad illam requiritur duratio personæ, & voluntatis eius in tali statu, quia moralis hæc præsumptio, seu duratio, non extenditur ultra statum præsentis vitæ, præsertim quoad voluntatis dispositionem dependentem à potestate propria huius vitæ. Quæ ponderatio nimis fortasse speculatiua videri posset, nisi esset in iura expressa. At verò clausula, donec reuocauero, ad destructionem priuilegij vel expressè, vel saltem tacitè postulat reuocationem eius, & ideo quoad mortem solam non fit reuocatio, ideo non ponitur conditio necessaria ad destructionem priuilegij iuxta verba cõcedentis, & ideo ex vi talis formæ non cessat priuilegium per mortem cõcedentis, imò per illa quodammodo magis firmatur ex hac parte quatenus iam illa conditio impossibilis facta est.

Ad tertium negatur consequentia, & similitudo rationis. Quamuis enim etiam in exprimenda persona concedentis soleat obseruari illa duplex forma, scilicet, vel nomine tantum dignitatis, vel etiam proprio nomine personæ, & in aliis potestatibus delegatis, seu in rescriptis iustitiæ contentiosæ inde nascatur aliqua diuersitas, vt videre licet in Panormitan. & aliis expositiuis in cap. rotatum, & cap. licet vndique, & cap. quoniam Abbas, de offic. deleg. Felin. in cap. pastoralis, §. quoniam, de rescript. n. 3. fallen. 5. Couar. in Pract. cap. 1. 1. & Sanc. dicta disput. 2. §. n. 4. nihilominus quoad priuilegiorum durationem nulla inde oritur diuersitas: nam siue in priuilegio dicat Papa, sedes Apostolica tibi hoc concedit, siue dicat, Ego concedo, vel Paulus, v. g. hoc tibi concedit, non extinguitur priuilegium per mortem concedentis. Quod est clarissimum ex vsu, & ex iuribus citatis, & ex omnibus dictis. Et ratio est, quia illa verba variata solum ex parte personæ non limitant formam concessionis ex parte durationis, sed absolutam illam relinquunt, & ideo illa non obstant, quominus procedat regula posita, quod priuilegium absolute concessum non expirat per mortem concedentis. Hoc enim verum est, siue concedatur à dignitate (vt sic dicam) seu à sede, siue concedatur à persona. Imò pro sola concessione, quæ fit à persona, posita est illa regula: nam pro illa, quæ fit à sede, non erat necessaria, imò nec congruenter possibilis, cum sedes non moriatur. Secus autem est, quando clausula illa additur ad modificandam concessionem ex parte durationis eius. Cum enim Papa etiam in propria persona concedens possit priuilegium concedere dependens, vel independens in sua duratione à vita cõcedentis, ex eo solum, quod ex parte concedentis exprimitur persona, non limitatur priuilegium ad concessionem cum dependentia à vita concedentis, sed indefinita manet, & ideo sequitur fauorem gratiæ, & independentem concessa censetur: quando verò additur declaratio ex parte

durationis, iam limitatur forma, & ideo fit dependens priuilegium à vita concedentis. Ab hac verò doctrina videtur discrepare Nauar. in summa, cap. 27. n. 264. in editione Hispana, vbi loquens de præsentatione religiosorum facta Episcopo ad confessiones audiendas, & de approbatione eius, seu licentia ad confessiones audiendas dicit, durare illam licentiam post mortem concedentis, si data sit nomine dignitatis Episcopalis, non verò si nomine personæ sit concessa, & citat Cardinal. in Clement. dudum, §. si iudem, de sepult. q. 1. Veruntamen Nauar. non videtur considerasse illam licentiam vt gratiam, vel priuilegium, sed vt potestatem delegatam, quæ cessare solet per mortem delegantis, vt integra, nisi sit nomine dignitatis facta delegatio. Sed illa cõsideratio, vt dixi, non habet locum in præsentibus, nec rectè applicatur ad dictam licentiam. Quod postea videtur Nauar. considerasse, & ideo illa verba in Latina editione omisit. Ratio verò est, quia si sit sermo de licentiâ, quæ nunc est necessaria ex decreto Concilij, quæ solum est approbatio personæ, hæc sine dubio perseuerat post mortem approbantis, quia nõ est delegatio formaliter loquendo; imò nec priuilegium, sed est quasi iusta sententia, seu declaratio sufficientiæ personæ. Vnde vix est reuocabilis, nisi ex magna causa. Si verò sit sermo de licentiâ, prout dicitur de facultate, & iurisdictione concessa ad audiendas confessiones, de qua Nauar. loquitur, si detur indefinitè ad quoscumque subditos concedentis, sine dubio est fauor personæ, cui datur, verumque priuilegium, & ita verius est, non cessare per mortem concedentis, etiam si in propria persona illam dederit. Quia licet illud priuilegium contineat delegationem iurisdictionis, non tamen fori contentiosi, sed penitentialis, ad quod non extenditur regula illa de potestate delegata, vt supra dixi. Supponimus autem in hoc, regulam datam de priuilegio, quod non expirat per mortem concedentis, non limitari ad solum Papam, vel supremum Principem, sed in Episcopis etiam, & in quibuscumque aliis locum habere quoad ea priuilegia, quæ ipsi possunt in perpetuum concedere. Quod verissimum censetur: nam licet iura clariùs loquantur de rescriptis Pontificis, tamè id est gratia materiæ, ratio verò eadem est, & cum iura non aliter interpretentur concessionem inferiorum, nec innituntur in illa declaratione in speciali potestate Pontificis, sed in ipsa ratione gratiæ, & fauoris, nõ est, cur illa decisio iuris ad sola priuilegia pontificia limitetur.

Solum superest aduertendum, interdum occurrere posse, vt in forma priuilegij vtraque determinatio adiungatur, & temporis, & beneplaciti concedentis in propria persona, & tunc dubitari posse, an priuilegium expirat per mortem concedentis, intra aliud tempus designatum. Vt v. g. si Papa concedat priuilegium vnus anni, vel pro vno anno ad beneplacitum suum, dubium est, an si Papa intra annum moriatur, cesset priuilegium. Vnde etiam est dubium, an elapso anno, priuilegium extinguatur, etiam si Papa viuat, vel duret quoad vixerit, vel vsquequo ab illo reuocetur. Prius dubium attigit Anton. Gabr. vbi supra n. 3. & dicit, non extingui, etiam si Papa moriatur, donec annus, seu tempus præfixum finiatur, sequitur Sanc. supra n. 5. 1. & Henr. lib. 7. de indul. c. 21. n. 4. quia sensus concessionis est, Concedo ad annum, & ulterius, secundum meam voluntatem. Ex qua interpretatione sequitur responsio ad secundam dubitationem, nimirum in eo casu non extingui priuilegium, lapsò anno, & non mortuo concedente, donec illud reuocet. Patet, quia sensus concessionis fuit, vt daretur per annum, & deinceps diu duraret voluntas: ita vt prior duratio esset quasi absoluta, & independens à vita cõcedentis, non tamè esset præcisè definita ad illud tempus, sed

sed continuari posset alio modo, scilicet, cum dependentia à vita, & beneplacito concedentis.

Quod si spectatur ratio huius interpretationis, non redditur à dictis auctoribus, cum tamen sensus illo- rum verborum multiplex esse possit. & ideo interpretatio illa non videatur necessaria, quia optimus sensus esse potest. Concedo per annum, & in illo, ac intra illum ad beneplacitum meum. Et licet prior sensus magis favorabilis sit, quæ fortè ratio mouit dictos auctores, posterior videtur simplicior, & magis intentus ex vi verborum. Nam illa additio, Ad beneplacitum meum, facta in concessione absoluta non fit natura sua ad augendum, sed ad restringendum, vt patet ex dictis; ergo etiam addita post concessionem ad annum, additur ad restringendum cum proportionem concessionem illius anni, vt sit dependens à vita concedentis. Nec refert, quod verbis mutatis dicatur, Concedo tibi licentiam ad beneplacitum ad annum, nam licet materialis ordo verborum sit diuersus, sensus est idem, scilicet, licentiam ad beneplacitum tantum ad annum concedi, licentia ergo semper est annua tantum, & intra illum limitata ad beneplacitum.

Vnde circa secundam dubitationem difficile creditur est, illam concessionem durare transacto anno, cum simpliciter annua tantum sit, & additio, Ad beneplacitum, videatur restringere, non augere. Et confirmatur, nam si concedens dicat, ad annum, nisi reuocauero, certè finito anno, extinguitur facultas, etiam si non reuocetur, quia secundum commune sensum, illa additio, Si non reuocauero, non auget, sed limitat, vel declarat concessionem annuam, vt nihilominus intra annum possit reuocari, idemque erit si dicatur, ad annum donec reuocauero; quauis enim inuitatus sit talis loquendi modus, tamen si usurpetur, idem erit sensus, & eadem intentio loquentis. Alioqui censetur concedere irreuocabiliter per annum, & postea perpetuo donec reuocetur, quod certè verisimile non est. Ergo idem cum proportionem videtur dicendum de illo complexo, Ad annum secundum beneplacitum, tum quia magis restrictiua est hæc particula, ad beneplacitum, quam illa, donec reuocauero, tum etiam, quia magis ampla esset concessio illa complexa, ad annum secundum beneplacitum, quam simplex, ad beneplacitum, quod non videtur verisimile. Denique iuxta priorem expositionem sensus est quasi diuersus, & copulatiuus, scilicet, Concedo ad annum, & ad beneplacitum, quem ego libenter admitterem, quando dictio copulatiua in concessione poneretur modo prædicto. At verò quando non ponitur, non est supplenda, quia iam est sensus voluntarius, & improprius. Nam concessio est simplex, & per categoricam propositionem de prædicato complexo ex duplici additione se inuicem determinando, scilicet, annum ad beneplacitum, seu beneplacitum ad annum, & hoc secundo modo est limitata concessio annualis, vt explicatum est. Atque hic sensus in rigore verborum videtur mihi magis intentus, licet fortasse superior vt favorabilior frequentius sit acceptandus.

Aduertendum tamen est, illam sententiam probabiliorem videri, si verba concessionis sint, Do licentiam ex beneplacito ad annum, de qua forma loquitur Henr. supra, quia ibi beneplacitum non ponitur ex parte termini, nec vt limitatio durationis annuæ, sed tantum vt principium gratiæ, & concessionis simpliciter factæ per annum. Et in hoc sensu verisimum censetur, nõ cessare gratiam intra annum per mortem concedentis, quia pro illo anno simpliciter est facta ex beneplacito. Consequenter tamen in eodem sensu dicendum est illam gratiam nõ durare post annum, etiam viuentem concedente, quia præcisè ad annum illam concessit, nec beneplacitum eius ad maius tempus fuit extentum, nec per solam vitæ durationem

extenditur, vt per se notum est.

CAP. V. XXXIII. De amissione priuilegij per renunciationem expressam.

Declaratis modis, quibus priuilegium ex se, & quasi ab intrinseco finitur, sequitur dependendum ablatione illius per actionem aliquam contrariam, quæ potest esse vel ipsius proprii priuilegij, vel alterius. Vna ergo actio priuilegij sufficiens ad tollendum ab ipso priuilegio censetur esse renunciatio, de qua in præsentibus capite dicendum est. Et in primis suppono, priuilegium habens permaperpetuam durationem cum tractu successiuo in ordine ad futuras actiones, vel receptiones, aut omissionem illarum, renunciabile esse ab ipso priuilegiario, per se loquendo. Loquitur de priuilegio permanente per modum potentiam, seu actus primi, vt excludam priuilegium, quod momentaneum habet effectum, & solum datur per modum dispensationis tollentis aliquod vinculum, vel impedimentum, illud enim postquam semel est concessum, renunciabile non est, quia semel factum in effectum esse non potest, seu quod ablatum est, redire non potest, præcipue per priuilegiarij voluntatem. Sic priuilegium tollens irregularitatem renunciari non potest, quia non potest homo illam priorem irregularitatem in se iterum facere. Sic etiam qui dispensationem voti obtinuit, & semel acceptauit, non potest amplius illi renunciare, quia nõ potest priorem obligationem reparare, licet possit nouam votum de nouo facere. Ita etiam qui est dispensatus in impedimento consanguinitatis, non potest illi propriè renunciare. Potest quidem ille nõ contrahere matrimonium, qui est veluti vnus illius dispensationis, licet remotus, & tanquam à causa per accidens, scilicet, remouente prohibens, non tamen potest ita renunciare dispensationi, vt reddat se inhabilem ad tale matrimonium, quia hoc non est in voluntate eius, sed pendet ex voluntate Prælati, qui potest quidem simile impedimentum iterum imponere, renouando dispensationem, tamen speculatiuè loquendo, censetur idem in specio, non numero, cum eo, quod per dispensationem ablatum fuit. Non ergo tractamus de dispensatione, sed de priuilegio propriè sumpto, & de illo dicimus, de se, ac per se loquendo, renunciabile esse ab ipso priuilegiario. Hoc enim omnia iura supponunt, vt patet ex cap. si de terra, & c. accedentibus, de priuileg. c. ad Apostolicam, de regulariis. I. si quis in conscribendo, c. de pactis, quibus locis Glozæ, & Doctores alia iura referunt.

Dico autem per se loquendo, quia hoc postulat natura priuilegij, scilicet, ad ipsum priuilegiarium proprium, & quasi adequatam comparatur: nam, respectu illius beneficium priuilegij non est coactiuum, nec confertur iniusto, idcircoque ab eodem renunciari potest, si velit. Contingit autem priuilegium non posse renunciari ab aliquo, qui illo gaudet, quia vel non est proprium subiectum, cui datum est priuilegium, & propter quod est datum, vel quia non pendet adæquate ex voluntate eius. Priori modo non potest renunciari à particularibus personis priuilegium principaliter concessum in gratiam communitatis, vt est priuilegium clerici, tam fori, quam canonis, vt supra visum est, & in sequentibus dicitur. Posteriori autem modo nõ potest aliquis renunciare priuilegio sibi concessio, quod continet etiam ius alterius, cui per talem renunciationem præiudicaretur. Et sic Prælati non potest renunciare libertati Ecclesiæ ad ius Romanæ Ecclesiæ pertinentis, cap. cum tempore, de arbit. seculis verò in his casibus priuilegium renunciatur.

De renunciatio-
nem expressam
Primum supponendum.
Priuilegium quod momentaneum habet effectum, renunciabile non est.
Exemplum in irregularitate.
Item in voto.
Item in impedimento matrimonij.
Per se loquendo priuilegium propriè sumptum renunciabile est.
c. si de terra, c. accedentibus.
c. ad Apostolicam.
Explicatur assertio.
Ex duplici capite priuilegium sit irrenunciabile.
Priuilegium clericale cui non potest ab aliqua persona particulari renunciari.
Aliud exemplum, cuius tempore.

9. Sententia Nauar.

Nauar. Cardin. Resellitur.

11. Primus sensus non facile dissoluitur.

10. Duplex dubium.

Primus sensus questionis.

Anton. Gabr. Sanc. Henr.

Henr.

1. si delegatus.

2. Ratio.

3. Ad 3.

Panorm.

Felin. Couar. Sanc.

bile est, & de hac renunciacione nunc tractamus. **A** remouente prohibens, non tamen potest ita illi renu-
 ciationem privilegij, vnam impropriam, aliam prop-
 priam. Prior consistit in puro non vsu actuali priuile-
 gij, vt cum quis habens sufficientem excusacionem
 ad non ieiunandum nihilominus ieiunat, dici potest
 renuntiare privilegio suo. Proprie autem renuntiare
 privilegio, non tantum est non uti illo etiam volun-
 tate, sed est tollere se ius & potestatem vtendi, sicut
 enim hoc duo valde diuersa sunt nam per solam negatio-
 nem vsus non tollitur potestas, sed tantum non exercet-
 ur actus, vt si quis habeat priuilegium loquendi
 cum excommunicato, & nolit loqui reus nisi possit
 non se priuat potestate, sed actum tantum. Priuilegium
 autem, de quo tractamus, in potestate consistit, vt
 explicatum est, & ideo ille non vsus etiam volunta-
 rius per se, & intrinsece non est proprie renunciatio
 privilegij; an vero sit signum illius, infra dicemus. Re-
 nunciatio ergo privilegij propria est voluntaria abdi-
 catio, & refutatio illius iuris, & potestatis, quam pri-
 uilegium concedebat, ex qua ablatioe consequitur,
 vt no possit quis amplius vti tali privilegio, quia ne-
 mo potest vti re, quae iam non est. Vnde a fortiori fit,
 vt non possit quis amplius licite vti tali privilegio,
 quia nemo potest licite cum deceptione, & nullitate
 aliquem actum exerceretalis autem esset vsus pri-
 uilegij iam non existentis. Item si privilegium con-
 cedebat vsu, qui sine privilegio non licebat, iam
 ille vsus non potest magis licere, quam antea. Vnde
 tandem fit, vt ex tali renunciacione oriatur obligatio
 non vtendi amplius tali privilegio, quia eo ipso, quod
 res sit illicita, oritur obligatio vitandi illam. Atque
 ita qui renuntiat privilegio in fauorem alterius, eo
 ipso obligatur illi ad non vsu talis privilegij, seu
 (quod idem est) dat alteri ius contra vsu privilegij,
 & consequenter obligatur ipse ad non vsu privilegij,
 cum quia tenetur seruare ius alteri semel datum, tum
 etiam quia tenetur non vti iure iam per renuncia-
 tionem amisso.

In praesenti ergo de propria renunciacione priuile-
 gij tractamus, quae potestatem ipsam, & eius auctorem
 ideo de altera renunciacione impropria breuiter dico,
 per se licitam esse, consistereque formaliter in volun-
 tario non vsu. Dico autem voluntario, quia si voluntas
 desit, non erit renunciatio, etiam ipsius vsus, sed erit
 necessitas quaedam, vel coactio, aut impotentia, vt
 paulo inferius magis explicabo. Haec autem renun-
 ciatio per se licita, & libera esse dicitur, quia priuile-
 gium quoad ipsum privilegiantem est quasi lex per-
 mittens seu dans facultatem, non vero obligans ad
 vsu illius, & ita liberum vnicuique est illo non vti,
 argumento cap. cum nobis, de elect. praeter alia saepe
 allegata. Quod intelligendum est, vt dixi, per se, id est,
 nisi aliunde a superiore, vel a lege positum, vel natu-
 rali cogatur quis ad vsu privilegij, vt in multis ca-
 sibus specialibus in iure prohibetur, quos magna ex
 parte notat Glof. in l. si quis in conscribendo, C. de pactis,
 & ibi alij Doctores. Maxime vero hoc contingit, qua-
 do privilegium est iuris publici, & no tantum priua-
 ti, iuxta dicta supra cap. 6. extra hos vero casus regu-
 lariter licitum est vnicuique non vti suo privilegio, quod
 est quasi renunciare actuali vsui eius. Dices, ergo qui
 habet privilegium audiendi Missam tempore inter-
 dicti, potest liberè renunciare vsui eius in die festo, &
 licite non audire Missam. Respondet, quatum est ex
 vi privilegij liberè quidem posset illam non audire,
 tamen quia in die festo aliud praecipitur obligat, non
 potest tunc licite Missam omittre. Est enim confi-
 derandum, privilegium illud non tam dare facultatem,
 quam tollere prohibitionem & impedimentum, &
 ideo licet quis possit merè negatiue non vti priuile-
 gio quoad effectum, qui ex illo sequitur tanquam a

3. supponendum.

Renunciatio propria & impropria.

De propria renunciacione.

cum nobis.

Glof.

Obiect.

Respondet.

remouente prohibens, non tamen potest ita illi re-
 nunciare, vt se reddat impeditam, & quasi interdictum
 ad Missam audiendam, quia tale priuilegium quoad
 hoc renunciabile non est, vt supra declarauimus, & ideo
 non potest vitari quin obligari possit praecipito au-
 diendi Missam.

Tertio distinguere oportet renunciacionem propriam
 privilegij in tacitam, & expressam, quae distinctio no
 habet locum in non vsu mero, quia quoties aliquis
 sciens, & potens vti privilegio illo non vtitur, ta-
 tis aperte ostendit voluntatem non vtendi. De pri-
 uilegio autem proprio est communis illa distinctio,
 & sumitur ex iure, vt ex dicendis patebit, & ideo ante
 omnia explicare oportet, quid sufficiat, & necessarium
 sit ad expressam renunciacionem: nam per analogiam
 ad illam, seu per imitationem, vel participationem il-
 lius explicanda est tacita. Primò igitur ad expressam
 renunciacionem propriam privilegij necessaria est vo-
 luntas abdicandi a se totum ius, & facultatem priuile-
 gij. Probatur, quia renunciatio privilegij voluntaria
 fit tanquam principali causa; ergo vt renunciatio
 sit expressa, esse debet voluntas expressa. Declaratur
 quia ex parte obiecti non est satis voluntas, seu pro-
 positum nunquam vtendi, quia talis voluntas non in-
 ducit obligationem, nec tollit potestatem faciendi
 oppositum, & mutandi propositum; ergo ex vi illius
 non abdicabitur proprium priuilegium, quod in fac-
 ultate, & iure consistit, vt explicauimus; ergo est neces-
 saria voluntas abdicandi a se ipsum ius, & facultatem
 privilegij. Imò vt sit propria renunciatio, oportet, vt
 voluntas sit de toto privilegij iure a se abdicando: na si
 quis tantum intendat, vel pacificatur, renuncians iuri
 privilegij pro vna vice, vel pro vno munere, &c. non
 ideo priuatur toto privilegio, argumeto l. voluntaria,
 cum Glof. ibi C. de excusat. & ita illa no est ab-
 soluta renunciatio privilegij, dici tamen poterit
 renunciatio partialis, seu secundum quid. Ad illam
 que cum proportione applicari poterunt, quae de renun-
 ciatione dicuntur.

Sed obiecti potest contra assertionem; quia ex illa
 sequeretur, generalis voluntatem renuncians iuri-
 bus, aut privilegiis non sufficere ad expressam renun-
 ciationem specialium privilegiorum; consequens est
 aperte falsum, vt ex se, & ex viu constat; ergo. Seque-
 la patet, quia ibi non interuenit formalis voluntas re-
 nunciandi specifica privilegia. Adde non tantum for-
 malem voluntatem, sed etiam virtuales sufficere, vt
 si quis velit aliquid repugnans privilegio, eo ipso vir-
 tualiter vult abicere privilegium. Ad obiectiorem
 respondeo negando sequelam, & probationem eius,
 licet possit esse aequiuocatio in terminis: aliud enim
 est voluntas formalis, aliud specifica. Nam voluntas
 vniuersalis, & generica etiam est formalis, no solum
 de ipso genere, sed etiam de speciebus, quae sub illo
 conceptu confuso comprehenduntur: nam licet ex
 parte intellectus confuse cognoscantur, tamen quia
 affectus redit ad res in se, ideo voluntas illa formalis
 est de omnibus speciebus ibi contentis. Imò & ex-
 pressa dici potest ex parte voluntatis, & affectus, licet
 ex parte cognitionis non sit distincta, & clara, &
 hoc significatur cum dicitur voluntas specifica, scilicet
 et quae terminetur ad rem distinctam, & in specie po-
 sitam. Igitur, quod ad rem spectat, renunciatio ex-
 pressa non requirit specifiacam voluntatem, vt obie-
 ctio probat, & vsus tam iuris quam facti confirmat.
 Et ratio est, quia voluntas generalis de se vsque ad
 speciem descendit, & ideo ad talem renunciacionem
 sufficit, & requiritur formalis voluntas abdicandi a
 se tale ius, siue illud in specie proponatur voluntati,
 siue sub genere, in quod voluntas indistincte, & ge-
 neraliter fertur.

In hoc vero applicanda est, & seruanda regula iuris
 vt sub

Renunciatio tacita expressa.

Ad renun- ciationem propriam requiritur voluntas abdicandi a se totum ius privilegij.

Glof.

Obiect.

Respon.

Regula iuris seruanda.

vt sub generali concessione non veniant, quae non ef-
 fet quis in specie concessus, eadem enim ratio pro-
 cedit in renunciacione generali privilegij. Et in vni-
 uersum locum hic habet vulgata regula, quod clau-
 sula generalis comprehendit species, quantum po-
 test, salua ratione iuris, & recti sermonis, argumen-
 to l. si ex pluribus, ff. de solut. cum similibus. Sicut
 enim consensus non extenditur ad non cogitata, nec
 verisimiliter comprehensa sub cogitatis, ita nec renun-
 ciatione, quia consensus requiritur. Et ideo sub for-
 mali voluntate comprehendimus illas conditiones,
 quae ad voluntarium consensum, & ad contrahendum,
 seu se obligandum sufficientes, ac necessariae sunt. Vt
 quod non sit voluntas coacta, vel per dolum, dece-
 ptionem, aut similem iniuriam extorta: nam si haec
 deficiant, non censetur esse voluntas sufficiens.
 Quia eadem est ratio de hac renunciacione, quae de
 aliis contractibus, vel obligationibus, vt late per So-
 c. in conf. 263. volum. 2. & plura congerit Talsch. lit.
 R. concl. 167. 168. 169.

Ad confirmacionem respondeo, si quis velit ali-
 quid repugnans vsui privilegij, non perpetuo, sed in
 aliqua occasione, vel pro aliquo tempore, talis vo-
 luntas de se non sufficit ad renunciacionem priuile-
 gij, quia nec virtualis voluntas censeri potest. At ve-
 ro si quis velit aliquid repugnans ipsi privilegio in se,
 quia tollit fundamentum eius, vel perpetuo inhabili-
 tar ad vsu eius, tunc illa voluntas censetur sufficiens
 ad expressam renunciacionem privilegij, & dici po-
 test voluntas formalis ex parte volentis, licet ex par-
 te obiecti virtualis sit, cum hac enim amplitudine in-
 telligendum hoc est, quamuis in hoc modo semper
 amittatur privilegium ex aliis principiis, & causis,
 praeter renunciacionem.

Sed quaeri potest circa hanc partem, an sola volun-
 tas interior nullo exteriori signo indicata sufficiat ad
 hanc privilegij renunciacionem. Quae interrogatio
 solum fieri potest in ordine ad forum conscientiae;
 nam in exteriori foro constat, actum merè internum
 nihil operari, vt supra tractando de materia legis di-
 ximus, & idem est in contractibus & similibus. Et
 hinc fit, vt quoties renunciatio talis est, vt in gr-
 tiam alterius fiat, ita vt vel ius illi remittat, vel con-
 ferat, aut obligationem, necessaria sit exterior mani-
 festatio voluntatis. Ratio est, quia sola voluntas in-
 terna, vel promissio exterioris non indicata non indu-
 cit obligationem ad hominem: na hoc est proprium
 promissionis, quae Deo fit, vt in materia de iustitia
 late tractatur, & videri possunt Sanci. lib. 1. de spon-
 sal. disp. 3. & 6. Cord. in sum. quaest. 133. Et in particu-
 lari fauent auctores, qui dicunt, renunciacionem
 privilegij non esse irrevocabilem, nisi sit ab alio ac-
 ceptata, quia aequiualeat donationi, vel obligationi,
 vt sumitur ex Glof. in cap. cum venissent, de eo qui
 mittit in possessionem, verb. obtulit, & ibi notat Bald.
 n. 8. latius sason alios adducens in l. postquam liti, C. de
 pactis, n. 1. Haec enim doctrina, & eius ratio maxime
 procedit de renunciacione privilegij, per quam alteri
 ius confertur, vel ex qua nascitur obligatio respectu
 alterius, cuius acceptatio postulat, propter quam
 aliqua exterior manifestatio necessaria est.

Igitur tantum superest quaestio, quando renun-
 ciatio sit solum quoad abdicacionem privilegij ab ipso
 renunciante an sola voluntas sufficiat, vt redeat obli-
 gatio quae per privilegium fuerat sublata. Exemplis
 declaratur, vt si habens priuilegium eligendi confes-
 sorem, velit se illo priuare, ita vt non solum velit illo
 non vti, sed etiam non habere in se talem potesta-
 tem. Idem de habente priuilegium comedendi lacti-
 cinia, vel exigendi decimas, aut tributa, & similibus,
 de qua re nihil inuenio dictum a Doctoribus in pro-
 pria specie, cum tamen res dubitabilis sit, & viden-

tur esse fundamentum aliarum, de quibus conse-
 quenter erit sermo.

Quod ergo hoc sufficiat ad amissionem privilegij,
 videtur suaderi posse, primò, quia ad hunc effectum
 non est necessaria acceptatio alterius, neque etiam
 vt illa voluntas nota fiat aliis; ergo nulla necessitas
 est manifestationis exterioris illius voluntatis; ergo
 sola voluntas interna sufficit. Antecedens probatur,
 quia illa acceptatio vel est necessaria in aliquo textu,
 vel in ipso superiore, qui privilegium dedit, nullas
 enim alias cogitari potest, in quo necessaria sit, neu-
 trum autem dei potest. Primum membrum probatur,
 quia renunciatio non datur alteri, vt supponi-
 mus, sed tantum auferit ab habente; ergo imperti-
 nens est acceptatio alterius, haec enim solum requiri
 solet propter effectum moralem in alio resultantem.
 Et haec ratio probat etiam alterum membrum de
 concedente. Praeterquam quod ille a principio dedit
 priuilegium dependenter a voluntate privilegij, &
 ita tunc virtute concessit, vt posset privilegiantis di-
 mittere privilegium, si vellet; ergo non est cur ex
 parte illius noua acceptatio requiratur. Et haec ratio-
 nes probant, etiam non esse necessariam notitiam,
 quia haec propter acceptacionem solet maxime re-
 quiri. Prima vero consequentia nota est, quia exte-
 rior manifestatio voluntatis internae solum ad hos ef-
 fectus potest esse necessaria, vt in huiusmodi qua-
 estionibus omnes fatentur, & videtur per se clarum.
 Vnde sicut in promissione ad Deum non requiritur
 externa prolatio, quia Deus intuetur cor, ita in renun-
 ciatione quam homo facit solum in ordine ad se,
 no est necessaria externa prolatio, quia propria vo-
 luntas interna sibi satis nota est. Et ita etiam patet se-
 cunda consequentia, quia propria voluntas efficax,
 est de se sufficiens ad relinquendum proprium ius,
 & fauorem, vt iura supra allata probant.

Possumus secundo argumentari; quia ideo in prin-
 cipio ad consequendum privilegium est necessaria
 acceptatio privilegiantis, quia sua voluntate debet il-
 lud consequi, & propter hunc effectum praerquiri-
 tur notitia concessiois, quia haec debet antecedere
 ad consensum, illa tamen supposita interior con-
 sensus, & acceptatio sufficit, neque necessarium est,
 vt illa voluntas exterioris manifestetur: ergo eadem
 ratione contraria voluntas sufficet ad abdicandum a
 se privilegium. Tertio similis voluntas sufficit ad
 abdicandum a se dominium alicuius rei, quauis enim
 non sufficiat ad transferendum dominium in alte-
 rum, tamen ad tollendum proprium videtur suffi-
 ciens, saltem ex natura rei, quia dominium est quid
 morale pendens ab habentis voluntate, & non ab
 alio, quando non repugnat, rem manere sine vllo
 proprio domino humano; ergo multò facilius in
 praesenti sufficet sola voluntas interna ad tollendum
 a se privilegium, cum non sit in alium transferen-
 dum, nec amplius durare debeat, sed destrui (vt sic
 dicam).

Quarto non videtur posse cum fundamento ex-
 plicari, quis actus externus cum interna voluntate
 requiratur ad hunc effectum, quia vel est sola loquu-
 tio, per quam illa voluntas significetur, & haec viden-
 tur impertines, quia loquutio sensibilis solum est ne-
 cessaria propter notitiam alterius, actualem, vel sal-
 tem per se possibilem; notitia autem alterius ad hunc
 effectum impertinens est, siue in actu, siue in po-
 tentia. Quid enim necesse est, vt alius sciat, aut sci-
 re possit, me carere privilegio, cum nullum ius inde
 illi acquiratur, vt supponimus? Vel ille actus exte-
 rior est executio aliqua, seu effectus carentiae priuile-
 gij, qualis erit non vsus eius, vel vsus contrarius; &
 hoc etiam non videtur dici posse cum fundamento,
 tum quia hic effectus est quid posterius, sequi enim
 debet

11. Prima sententia. 1. argum.

12. argum.

13. argum.

14. argum.

debet ex abdicatione privilegij; ergo hæc prius fit A per voluntatem internam. Tum etiam quia rationes factæ de loquutione probant de quocumque effectu externo, quia ille non est necessarius propter alios, quia privilegium non debet ab aliis auferri; sed ab ipso habete, nec etiam propter ipsum videtur necessaria, quia non addit aliquid voluntati, nec illi efficacia. Tum denique quia explicari non potest, qualis debeat esse hic effectus, an positivus, vel negativus, unus, vel multiplex, diuturnus, & aut brevis. Quod si solum requiritur hic effectus, ut sit signum voluntatis, est magis impertinens, quam loquutio, & minus sufficiens, quia neque est signum, adeo expressum, neque satis significat voluntatem quoad affectum relinquendi privilegium omnino, & radicaliter, ut sic dicam, sed solum pro aliquo tempore, vel vsu. Si vero propter aliud est necessarius, explicari non potest, quid illud sit. Accedit tandem quod presumpcio iuris videtur multum favore huic sententiæ, vbi cumque enim ius præsumit, ex vsu, vel non vsu externo voluntatem dimittendi privilegium, statim declarat, fuisse perditum, ut videre licet in cap. si de terra, de privileg. ibi; De privilegio vobis detrahere voluistis; ergo supponit, hanc voluntatem esse efficacem ad tollendum privilegium; quia statim succedit alia regula iuris, quod remittenti ius suum, non amplius licet regressus ad illud, cap. quàm periculosum. 7. q. 1. l. quaritur, ff. de edilit. edict. Hæc ergo sententia probabilis videtur.

e. si de terra.

e. quàm periculosum.

14. Secunda sententia. 1. argum.

Nihilominus contraria sententia videtur posse efficaciter suaderi. Quia non potest quis seipsum privare privilegio, quin nova obligatio inde illi nascatur, sed talis obligatio non potest oriri ex sola sua voluntate interna; ergo nec potest per illam solum abdicare se privilegium. Consequentia clara est; ut autem probetur maior, suppono, sermonem esse de privilegio concedente aliquid contra ius, seu quod iure communi non liceret: nam si solum concedat ea, quæ iure communi licent, vix est capax renunciationis, quia non tam concessivum est, quam declarativum iuris. Illo ergo omisso, de alio probatur maior, quia privilegium huiusmodi proprium, & rigorosum (de quo præsertim agimus) vel remittit aliquid de iure communi, vel aliquid contra illud concedit. Vnde ex vi talis privilegij aliquid homini licet, quod sine illo non liceret, ut comedere lacticiam die prohibito, recitare ante horam communem, & similia. Ergo non potest quis renuntiare tali privilegio, quin inde subiciatur obligatio, quam antea non habebat, ratione cuius aliquid illi non licet, quod antea licebat; ergo orta est obligatio non faciendi, quod antea licebat, vel faciendi, quod licite omitti poterat; sic igitur ex renunciatione privilegij semper resultat in privilegiario nova obligatio.

15. Probatur minor primò.

Secundò.

Iam ergo probatur minor primò; quia voluntatis promissio, si non transeat in promissionem respectu alterius, numquam inducit novam obligationem, quia solum est nudum propositum; ut ex materia de voto suppono; hic autem non intercedit promissio; ut per se constat; iam enim supposuimus, non tractari de obligatione respectu tertij; ergo est nuda voluntas per modum propositi; ergo non potest inducere novam obligationem; quæ antea non esset; ergo nec potest tollere privilegium. Secundò declaratur in hunc modum, quia vel illa obligatio, quæ resultat ex renunciatione privilegij, proximè est à voluntate propria renunciantis tanquam à causa per se, vel sequitur ex aliqua legis, vel imponitur ab ipso superiore, qui privilegium concessit; nihil horum dici potest; ergo. Maior quoad primam partem probatur, quia nunquam potest voluntas ita sibi imperare, ut directe, & immediate imponat sibi obligatio-

nem præcepti, quia non habet propriam iurisdictionem in se, & quia semper manet domina sui, & potest retractare quantum ad se priorem voluntatem; solum ergo potest se obligare aliquis sua voluntate respectu alterius, contrahendo, vel promittendo, quod non fit per solum internam voluntatem, nisi respectu Dei, & illi vouendo, & tunc obligatio; quæ in conscientia manet, immediatè est à lege naturalis, quam à propria voluntate. Hinc ergo manet etiam probata secunda pars maioris, quia illa obligatio non provenit à lege positiva; nulla enim est, quæ de hoc disponat. Imò si humana sit, non potest de actibus internis disponere, & consequenter, nec ratione illorum obligare. Divina autem positiva fingi non potest. Nec denique naturalis, quia hæc non obligat ad non mutandum propositum, vel voluntatem priorem. Item quia explicari non potest, quæ nova materia legis naturalis ex illa voluntate resultet, neque ad quam virtutem pertineat. Denique tertia etiam pars maioris videtur clara, quia nullum præceptum superioris hinc intercedit, à quo possit esse talis obligatio; nec enim generaliter latam est, nec in particulari tunc fertur, quando quis interius vult suo privilegio se privare.

Dices, hæc obligationem provenire ex illa eadem lege, cui privilegium derogabat, & ita ordinariè esse legem humanam positivam: nam privilegium ordinariè illi tantum derogat, & ita non est obligatio per se orta ex voluntate propria, vel ex renunciatione privilegij; sed est ab illa tanquam à remouente prohibens, quia sublato privilegio redit obligatio antiqua. Sed hoc non satisfacit, in primis quia supponit, quod probandum est, quòdque in controuersia versatur, scilicet, nudam voluntatem destrucere privilegium, & ita resultare priorem obligationem. Deinde, quia in multis privilegiis non possunt illa duo distingui: nam concessio privilegij nihil aliud est, quam ablatio obligationis, & ideo privilegium non potest auferri, nisi à voluntate, quæ possit illam nec obligationem iterum imponere; hæc autem est sola voluntas superioris, aut legis; ergo voluntas sola privilegiarij non potest obligationem privilegio contrariam imponere, & consequenter nec privilegium destrucere. Exemplis res declaratur. Vnum est iopra positum de privilegio ad Missam audiendam tempore interdicti: semel enim obtento tali privilegio, non potest quis sola sua voluntate ita illud à se tollere; ut teneatur deinceps lege interdicti, quia illa obligatio sublata fuit, & non potest per propriam voluntatem reuocari, quia est propria legis Ecclesiasticæ, secluso voto. Et idem est de privilegio comedendi lacticiam; anticipandi tempus Missæ, aut Officij diuini, & similibus.

Dices, per hæc privilegia non absolute auferri has obligationes, sed eum limitatione, quamdiu privilegiarius consenserit in tale privilegium, & ideo posita contraria voluntate non habendi tale privilegium, eo ipso cessare tale privilegium, & consequenter redire priorem obligationem ex vi prioris legis generalis. Sed contra hoc est, quia illud fundamentum gratis supponitur, quia privilegium simpliciter, & absolute conceditur sine tali conditione, vel limitatione. Neque illa est ex natura rei inclusa, sed ad summum includit privilegium conditionem si acceptetur; postquam autem acceptatum est, absolutum habet effectum. Item alias idem dici posset de quacumque dispensatione actuali, quæ statim habet suum effectum: nam illa etiam requirit acceptationem; & consensum recipientis illam; ergo etiam intelligenda erit concessa, ut solum perseveret effectus, quamdiu durauerit consensus, & consequenter per contrariam voluntatem redditur, quod est absurdum. Præterea illa additio

16. Respon.

Impugnatur.

17. Eiusfo.

Refellitur.

tio est ad limitandum, & restringendum privilegium A ultra verba eius; ergo admittenda non est. Denique eadem ratione quando quis habet voluntatem internam renuncianti privilegio, subintelligitur conditio, vel limitatio, quamdiu in hac voluntate perseverauero, vel donec ad illud redire placuerit: nam est eadè ratio, & ita erit in potestate talis hominis, mutata voluntate, gaudere postea privilegio sine noua concessione superioris; ergo signum est, non fuisse sublatum privilegium, quia non posset iterum fieri priuata voluntate, si fuisset corruptum; ergo ad summum fuit quasi ligatum, ut operari non possit, durante illo affectu; & quasi in sensu composito (ut sic dicam) quod nihil est. Nam clarum est, eum, qui habet absolutam voluntatem non fruendi privilegio, non posse illo uti, perseverante illa voluntate, quia est repugnancia inter illam voluntatem, & vsum, sed difficultas est, an sola illa voluntas ita destruat privilegium, ut iam non liceat ad illud redire.

18. Probatur secunda sententia.

Voluntas privandi se privilegio quæ effectum habet.

Hæc ergo posterior sententia mihi magis placet, quam ita declaro. Nam in primis talis voluntas semper ita explicanda est, ut sit simplex notio privilegij, id est, ut non sit cum intentione se obligandi ad aliquid, sed solum per modum propositi non vtendi tali privilegio in futurum, nisi aliud euidenter constet de intentione volentis. Hoc videtur mihi certum ex rationibus factis, & quia nunquam presumitur obligatio, nisi manifeste de illa constet, & quia ex communi vsu moraliter constat, non aliter haberi hunc affectum. Sic autem explicata voluntate illa, certum mihi videtur non auferre privilegium, sed licitum esse mutare propositum, ut ex generali doctrina suppono, & illo mutato, licitum esse privilegio uti, quia propositum illud non est contrarium privilegio, sed tantum vsui, quod est valde diuersum, ut in principio explicavi. Deinde consueo, licet privilegijarius habeat animum ex vi talis voluntatis privandi se privilegio statim & efficaciter, seu ipso facto (ut sic dicam) nihilominus illam voluntatem non habere statim talem effectum, & tantum esse ex ignorantia & falsa cogitatione, ac si hoc esset positum in sola propria voluntate. Hoc mihi persuadent rationes posteriori loco factæ. Explicatur verò amplius applicando hanc regulam ad nonnulla privilegiorum genera. Nam quædam sunt veluti dispensationes in aliqua lege, & de his consueo dispensationem consummari absolute in acceptatione privilegij, & consequenter non posse aliquem sola sua voluntate se iterum submittere legi, à qua per privilegium fuit exemptus, ita ut per legem obligetur, licet possit illam, si velit, observare absque obligatione. Et consequenter licet interius velit non habere amplius tale privilegium, nihilominus semper illi esse integrum retractare voluntatem, & suo privilegio uti. Hoc mihi probat discursus supra factus, quia concessio superioris fuit in acceptatione privilegiarij consummata, & fuit absoluta quoad effectum tollendi legis obligationem, quæ redire non potest per voluntatem priuata, sed eiusdem legislatoris, sicut dicebamus de dispensatione tollente impedimentum matrimonij, vel aliam inhabilitatem.

19. De privilegio per modum licentia quid facit voluntas interior.

Alia esse possunt privilegia per modum facultatum, aut licentiarum ad aliquid agendum pro aliquo tempore, quod sine tali licentia facere non liceret. Et de his similiter existimo, licet quis interius dicat, se renunciare tali licentiæ, vel facultati, non ita illam ab se abdicare, quin postea mutata voluntate possit illa licite uti, quia ex vi suæ voluntatis non mutavit voluntatem concedentis, à qua sola illa licentia pendet postquam semel acceptata est. Nec per illam voluntatem propriam contraxit privilegiarius specialem obligationem non vtendi tali privilegio, v. g.

non soluendi decimas, ut etiam probatum est: nam per internam voluntatem renuncianti tale privilegium non solum non datur alteri ius ad decimas, verum etiam nec ipse privilegiatus manet quoad se obligatus ad illas soluendas; ut videtur receptum frequentius in materia iustitiæ; ergo pari ratione in privilegiis quasi absolutis, seu non respicientibus alterum, non obligatur aliquis permanere in illa voluntate, nec illa habet statim effectum auferendi privilegium.

Alia sunt privilegia, per quæ delegatur iurisdicctio, & in his etiam existimo iurisdictionem non auferri per solum internam voluntatem privilegiarij, ut si Prælati mihi commisit vices suas, vel calus sibi reseruos, & ego acceptavi illam, licet postea habeam affectum, quantum in me est, efficacem, & absolutum abdicandi à me talem iurisdictionem, non prius illa, sed mutata voluntate, possum & valide, & licite illa uti. Quia iam illa iurisdictione non pendet in suo esse à recipiente, sed à concedente, seu delegante: nam à delegato tantum in vsu pendet. Quod videtur certum in delegationibus, quæ sunt in externo foro. Item ille modus mutandi iurisdictionem per actum merè internum non est hominibus accommodatus, & infinita incommoda ex illo possent moraliter oriri; ergo nec est possibilis homini per priuata voluntatem, nec est verisimile hoc esse consentaneum voluntati superioris privilegium concedentis. Atque hinc etiam dico, non extingui facultatem eligendi confessorem per solum voluntatem internam non habendi illam, quia illa & est quedam virtualis delegatio iurisdictionis, seu est quedam licentia, de qua eadem est ratio, quæ de reliquis. Et ad hos modos privilegiorum videntur cetera reduci, & de omnibus cenleo eandem esse rationem, quantum ad præsens punctum attinet.

Concludo igitur necessarium esse, ut voluntas renuncianti privilegium exterius se prodatur. Quam resolutionem confirmant argumenta secundo loco facta, & Gloss. Bald. ac Felin. in principio allegati, & ex illis, & ex omnibus dictis colligitur breuiter ratio, quia ad effectum abdicationis privilegij ex vi illius voluntatis necessaria est acceptatio, seu consensus alterius. Nam si privilegium respiciat alterum cuius interest talis renunciatio, quatenus in eius cedit commodum, aut ius ei præbet, vel aufert onus; &c. Tunc ad consummationem renunciationis acceptatio illius tertij requiritur. Quod egregiè confirmatur ex cap. licet, de procur. in 6. vbi dicitur, mandatum procuratoris non censeri absolute reuocatum, etiam si is, ad quem dirigitur, dicat, se nolle acceptare mandatum: nam hoc non obstante, poterit mutata voluntate, acceptare mandatum, quamdiu mandans priorem voluntatem suam non reuocauerit: nam mandatum de se semper durat, donec reuocetur, & alter liberè etiam potest reuocare suam voluntatem. Quæ doctrina ex eisdem principiis in omni casu simili procedit, ut ibi notat Anchar. In præsentia autem eadem est ratio, ut constat. Atque eadem proportio, si privilegium sit absolutum, & tertium non respiciat, tunc necessaria erit saltem concedentis acceptatio, ut rectè docuit Sancius lib. 8. de matrimon. disp. 32. cum Loazes tract. de matrim. Regis Angli. dubio 12. num. 28. Ratio autem est, quia renunciatio privilegiati non mutauit voluntatem Principis, sed eadem perseverat; ergo quamdiu non constat de illius mutatione, liberè est privilegiario mutare suam voluntatem, & privilegium acceptare. Accedit, quòd ad superiorem per se pertinet tam mutatio privilegiorum, quam concessio, & ab illius consensu per se pendet tum privilegij effectus, tum etiam effectus privilegio contrarius. Ac denique ita expedit humane

20. De privilegio per quæ delegatur iurisdictione quid dicitur.

21. Ad renunciationem privilegij voluntas exterior requisita. Glossa. Bald. Felin.

cap. licet.

Anchar.

Sanc. Loazes.

Comprim.

gaur

Triplex acceptatio. Prima.

Secunda.

Glossa. Tertio.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Ad tertium.

Glossa.

Ad quartum.

Ad expressam renunciationem...

gubernationi, vt omnia ordinatè fiant. Hæc autem concedentis acceptatio tripliciter intelligi potest. Vno modo ab homine, vt quia superior datur notitia renunciationis privilegij, & ille acceptat, sicut fit in beneficiis Ecclesiasticis, & tunc erit res clara, non potest tamen semper postulari talis acceptatio. Alio ergo modo intelligi potest ille consensus superioris datus antecedenter, vt si in privilegio sit clausula, vel conditio, vt si Petrus non acceptauerit privilegium, transeat ad Paulum, vel censetur non concessum, tunc enim eo ipso, quod Petrus non acceptat, censetur concedens acceptare ipso facto renunciationem, & suam voluntatem mutare, vt sumitur ex Glossa in d. cap. licet. Tertio denique modo contingit hæc acceptatio ex vi alicuius iuris, vt in legibus supra citatis in fine priorum argumentorū, & in aliis iuribus, quæ capitibus sequētibz tractabimus. Et ita est facilis responsio ad priora argumenta. Ad primum enim dicitur requiri acceptationem, vel superioris, vel etiam tertij iuxta conditionem privilegij, & ad illam requiri notitiam, & consequenter externum signum, quo manifestetur interna voluntas. Vnde licet privilegium ordinariè ita detur, vt recipiens possit illud dimittere, si velit, intelligitur nihilominus, dimissionem ita esse faciendam, vt ordinata sit, & humanis moribus accommodata. Vnde ad secundum dico, ante obtentionem privilegij præcedere externum signum, quo voluntas habendi privilegium manifestatur, & notitia eius comparatur, & consequenter etiam necessarium esse externum signū acceptandi illud vel apertè, vel saltem non recusando privilegium: nam eo ipso consentire quis videtur. Ad tertium de amissione dominij aliqui concedunt antecedens, quo dato, poterit negari consequentia, quia proprium dominium simpliciter pendet ex voluntate propria; privilegium autem, & effectus eius, vel illi contrarius magis pendet ex voluntate superioris. Ego verò nego antecedens, expressè enim ita cauetur in l. si quis. r. 7. §. differentia. ff. de acquir. possess. & licet ibidem videatur contrarium dici de possessione, scilicet, amitti solo animo, prout etiam habetur in l. 3. §. in amittenda, eod. nihilominus in l. quæ admodum. 8. expressè dicitur possessionem non amitti, nisi animo, & corpore. In quarum legum conciliatione laborant Glossæ, & Iuristæ, quod illis remitto. Mihi autem constans videtur, iura, quæ dicunt possessionem amitti solo animo, non loqui de pura voluntate interna, sed necessarium semper esse, vt quis cedat possessionem alteri, vt in l. 1. r. §. si vir. eod. modo titulo. Cessio autem saltem requirit manifestationem illius animi, & acceptationem; non ergo hoc excluditur in aliis legibus, sed significatur, non esse necessarium corpore recedere à re possessa si sit immobilis. Ad quartum responderetur, requiri externum signum, vel sufficienter declarans internum affectum ab alio acceptandum; vel lege statutum, vel acceptatum, vt dictum est, & in sequentibus magis exponetur. Vnde tandem addo, ad expressam renunciationem privilegij non solum esse necessariam voluntatem internam satis formalem, sed etiam signum externum, satis expressè declarans illam voluntatem: nam si tantum illam ostendat per aliquod signum implicitum, & obscurum, erit potius tacita renunciatio. Vnde rectè videtur illa duo membra distingui, quia renunciatio expressa fit verbis, tacita verò fit potius factis, vel omissionibus: verba enim expressè significant interiorem affectum, facta verò implicitè, & subobscure. Imò ad explicitam renunciationem necesse est, vt verba sint satis claram si sint ambigua, in dubio non priuabitur quis privilegio suo: nam in dubio melior est conditio possidentis. In quo dubio, quod attinet ad internum forum, stabitur intentioni,

A & assertioni renunciantis; in externo verò stabitur dispositioni iuris, & conseruabitur privilegium, donec aliud sufficienter probetur. Et hæc videntur sufficienter de priori membro illius diuisionis, scilicet, explicita renunciatio; tacita verò in sequentibus capitibus magis exponetur.

CAPVT XXXIV.

Verum per non vsum perdatur privilegium propter tacitam renunciationem, vel propter alium titulum.

Dvobus modis cogitari potest implicita, seu tacita renunciatio privilegij, scilicet, per non vsum eius, vel per contrarium vsum, quibus addi potest tertius, scilicet, per abusum, quamuis hic proprie ad renunciationem non pertineat, licet aliquid de illa participet, vt infra dicam. Renunciatio enim tacita, vt paulò antea dixi, maximè attenditur ex signis, vel iudiciis externis quæ non apertè, sed per coniecturas ostendunt voluntatem carenti privilegio: hæc autem coniecturæ maximè videntur sumi posse ex ordine ad vsum privilegij, in quo tria illa membra distingui possunt, de quibus sigillatim dicendum est. Quod ergo ad non vsum spectat, sententia est valde recepta, per aliquem non vsum privilegium amitti, quam docent Glossæ Innocent. Panorm. Decius, Felin. & alij in cap. cum accessissent, de constitution. Bart. & alij in leg. falsò, C. de diuer. refer. & in leg. 1. ff. de mundin. Vnde cum proportionem inferunt, restringit privilegium per vsum restrictum, quatenus includit non vsum maioris gratiæ, vel favoris, vt notat Bald. supra num. 8. ex Bart. in lege, vsum aque, C. de aquæ duct. lib. 1. & Ia. in leg. vt. ff. de constitution. Princip. est enim eadem ratio in non vfu quoad partem, quæ est in toto. Vt autem veritas huius sententiæ expendatur, & res tota declaratur, quatuor, vel quinque inquirere, & explicare necessarium est. Primum, de quo non vfu sit sermo. Secundum quomodo intelligi valeat hæc amissio privilegij per non vsum. Tertium quanto tempore durare debeat non vsum, vel hunc effectum inducat. Quartum, an hæc amissio privilegij sit vera, & in conscientia, vel sit præsumpta tantum in foro externo; & consequenter an sit ipso facto, vel tantum per iudicis sententiam. Circa primum oportet aduertere, hunc modum amissionis privilegij habere locum tantum in privilegij affirmatiouis, quæ aliquid faciendum indulget; quia negatio affirmationi opponitur; sicut enim omisso peccaminosa præcepto affirmatiuo est opposita, sic etiam non vsum privilegij solum opponitur privilegio aliquem vsum concedenti; quod affirmatiuum appellamus. Duobus autem modis potest contingere, vt aliquis non vtatur huiusmodi privilegio. Vnus dici potest merè negatiuus; alius priuatiuus, seu propriè omisiuus, morali modo loquendo. Priori modo non exequitur quis privilegium, quando oportunitas, vel occasio, pro qua datum est, non occurrit; sicut enim præceptum affirmatiuum, licet obliget semper, non tamen pro semper, ita privilegium affirmatiuum, licet semper habeatur, non tamen pro semper, sed pro certis opportunitatibus, vt patet de privilegio audiendi Millam tempore interdicti, vel habendi suffragium in electione, &c. Quando ergo quis non vtatur tali privilegio extra occasionem, & tempus, pro quo datum est, tunc est vsum merè negatiuus, sicut qui non exercet actum præceptum, eo tempore, pro quo non obligat affirmatiuum præceptum, non potest dici omittit præceptum, sed tantum non exercere actum illius. Vnde etiam fit, vt sicut hæc negatio non est contraria præcepto, ita ille non vsum non opponatur privilegio, & ideo talis non vsum, quantumcumque tempore

1. Tacita renunciatio continetur dupliciter, vel tripliciter.

2. Per aliquem non vsum amittitur privilegium.

3. Quatuor, vel quinque inquirenda.

4. Circa primum notandum.

5. Duplex non vsum privilegij.

6. Vsum merè negatiuum non destruit privilegium.

tempore continetur, non sufficit ad amissionem privilegij, quia non est morale indicium voluntatis renunciantis privilegio. Ita docent omnes, & facile probatur ex dictis, quia talis non vsum nec per se inducit aliquid privilegio repugnans, cum illi non opponatur; ergo nec inducit tacitam renunciationem, quia nullum indicium est voluntatis relinquendi privilegium, cum non procedat à tali voluntate, imò nec à voluntate non vtendi privilegio, sed habeat aliam causam moralem adæquatam, & propriam, scilicet, carentiam occasionis, vel opportunitatis exercendi actum concessum per privilegium; ergo non potest prudenter attribui voluntati renunciantis privilegio; ergo illa negatio non est morale indicium talis voluntatis, & consequenter non habet vnde inducat tacitam renunciationem privilegij. Et ita habetur expressè in Margarita Baldi, verb. statutum, §. 6. & citat Lin filius, C. de decur. lib. 1. o. propter illa verba, Est necessitas non exigit, tamen patria non renouit. Vbi Glossa ait, Quædam enim habere possumus, etsi nobis vtilia non sunt. Sic ergo habere possumus privilegium, etiam si occasio non detur vtendi illo. Atque ita notat etiam Bartol. in eadem lege, & Glossa in cap. vt privilegia, de privileg. verb. semel in anno, & ibi Panormitan. & cons. 1. r. lib. 1. Decii in cap. cum accessissent, de constit. n. 1. 7. & Felin. ibi, & Mandos. tract. de privileg. ad instar, Gloss. 1. r. num. 9. qui alios refert, & plures Menoch. in scholio ad Bart. in dicta lege in filius, & Franc. Balb. tract. de prescrip. 4. p. quinta p. princip. q. 4. n. 3. vbi alia congerit. Alius modus non vtendi privilegio affirmatiuo est, quando in propria occasione, & pro eo tempore, pro quo concessum est, omittitur eius vsum, & hunc vocamus non vsum priuatiuum, seu omisiuum, quia est carentia actus in tempore habili, & pro quo maxime esse posset, vel deberet iuxta tenorem privilegij, seruata proportione ad omissionem actus præcepti pro eo tempore, pro quo præceptum obligat. Et de hoc non vfu intelligenda est communis sententia, & iura, quæ de hac materia loquuntur. Quia talis non vsum opponitur suo modo privilegio, & potest esse aliquid morale indicium voluntatis renunciantis illi. Vnde necesse est, vt in tali omissione concurrant conditiones necessariæ, vt ille non vsum voluntarius sit, quæ sunt scientia, & potentia, quia si non vsum non sit voluntarius, non potest esse indicium alicuius voluntatis, nec morale effectum inducere, vt per se constat; ergo nec potest esse indicium renunciantis, quæ voluntaria esse debet. Si ergo quis non vtatur privilegio tempore opportuno, quia est impotens, absens, infirmus, aut quia per violentiam impeditur, talis non vsum non potest illi nocere, vt privilegium postea amittat, quia voluntarius non est, idemque argumentum procedit de ignorantia, quia causat etiam inuoluntarium. Quæ doctrina sumitur ex Glossa in cap. Abbate, verb. donec, de verbor. significat. & ex aliis auctoribus allegatis. Qualis verò ignorantia ad hoc sufficiat, in sequentibus dicemus. Circa secundum oportet aduertere, duobus modis intelligi posse privilegium amitti per non vsum, vnus est per viam prescriptionis, seu vsucapionis, alius est per viam tacite renunciantis. Hi enim duo modi sine dubio sunt longè diuersi: nam quando res amittitur per prescriptionem, non amittitur ex voluntate amittentis, sed ex efficacia alicuius legis, etiam inuito priori domino, & possessore; quando verò per renunciationem deseritur, amissio fit ex voluntate possidentis, vt dictum est, siue illa voluntas expressè, siue tacitè solum indicetur. Et ita Glossa hos duos modos distinguit in cap. vt. r. 6. q. 4. significans, longius tempus requiri ad prescriptionem, quam ad tacitam renunciationem.

A Igitur in solo non vfu non habere locum prescriptionem contra privilegium, videtur sumi ex Panorm. in cap. Ioannes, de Cleric. coniug. n. 9. vbi ait, per non vsum non induci consuetudinem, quia consuetudo consistit in assuetudine, id est, actuum repetitione, cap. cum consuetudo, d. 1. cum similibus; at verò in non vfu non est actus, præcisè enim loquimur; ergo nec assuetudine, nec consuetudo inde generari potest; ergo nec prescriptio, quia hæc per consuetudinem inducitur; ergo non vsum non potest tollere non vsum in vi prescriptionis. Confirmat hoc Panorm. adhibendo exemplum in eo, qui damnus passus agere potest ex l. Aquila contra nocentem: nam licet per longum tempus nolit contra illum agere, non amittit suam potestatem, nec inducta censetur consuetudo contra illam legem, & reddit rationem, quia illa lex non necessitat ad agendum, sed tantum præbet facultatem agendi. Et inde concludit generalem regulam, per negationem actus non contrariam legi præcipienti, sed tantum permittenti, non induci consuetudinem. Quæ omnia videtur habere eandem rationem in privilegio, quia non necessitat, sed dat facultatem, & ita negatio vsum non est contra legem præcipientem, sed permittentem; ergo per non vsum non inducitur consuetudo, vel prescriptio contra privilegium. Confirmatur, quia nec ipse privilegiarius non vtendo prescribit contra se, nec alius contra ipsum; ergo ex vi non vsum non inducitur prescriptio tollens privilegium. Consequentiā clara est, quia vbi est prescriptio aliquod ius tribuit; ergo alicui tribuit ergo vel privilegiario, vel alteri, quia non datur medium. Prima item pars antecedentis videtur per se notata, tum quia nemo potest contra se prescribere, quia prescriptio in propria definitione, & ratione includit habitudinem ad alterum, contra quem iure conceditur, vt ex propria materia suppono, tum etiā quia nulla materia prescriptionis ibi interuenit contra privilegium; aut enim posset prescribere ipsum non vsum, seu ius non vtendi, & hoc non est prescriptibile, quia vnusquisque quasi ex natura rei habet hanc facultatem: similes autem facultates non sunt materia prescriptionis, vt latè tradit Balbus tract. prescript. in 5. p. princip. 4. pillius q. 1. vel prescriberet obligationem non vtendi suo privilegio, & hoc etiam dici non potest, quia nemo prescribit contra suam voluntatem, neque in suum præiudicium, sed in suum commodum, & voluntariè obligatio autem ad non vtendum privilegio, est de se onerosa, & consequenter est contra intentionem non vtentis, per se loquendo, & secundum ordinarium morem hominum. Altera verò pars antecedentis in primis videtur clara in privilegiis non dicentibus ordinem ad alios, quia vsum, vel non vsum nihil interest aliorum, sed solius privilegiarij; ergo ibi nullus est, qui possit contra privilegiarium prescribere. Deinde probatur etiam de aliis privilegiis, quæ circa alios versantur, tum ratione facta, quia alij nullum habent vsum, vel consuetudinem; ergo nec prescriptionem efficere possunt: nam, vt dicitur in lege nec vtilem, ff. ex quibus caus. maior. & c. iniquum est auferre dominium, quod vsum non abstulit, id est, dominium vnus sine vfu alterius; ergo idem est cum proportione in privilegio. Tum quia prescriptio supponit possessionem, alij verò nihil possident, quod prescribant. Tum etiam quia non intelligitur amissum, quod oblatum alteri non est, vt in eadem leg. nec vtilem, dicitur, sed qui non vtitur privilegio, nihil offert alteri, neque actionem circa illum exercet; ergo nec amittit privilegium propter aliquam alterius prescriptionem. Ad hoc verò responderi potest, licet privilegium non amittatur per prescriptionem positiuam (vt sic dicam) amitti tamè per prescriptionem priuatiuam, seu

7. Panorm.

Panorm.

8. Confirmatur.

Balb.

9. Responsio.

seu priuilegium aliquo iure. Voco prescriptionem potestiuam illam, per quam aliquod ius acquiritur, de qua recte procedunt rationes factae, quia haec in vsucapione consistit. Vnde & hoc nomine proprie, & generaliter vocatur; non potest autem intelligi vsucapio sine vsu positiuo. Priuilegium autem prescriptionem appello, quae solum tollit ius, vel dominium aliquod, & haec dico sufficere ad amissionem priuilegij, & posse fieri per solum non vsu. Et in primis hunc modum amissionis esse possibilem, constat ex l. 1. & 2. ff. pro derelicto, ubi dicitur, rem pro derelicto habitam statim desinere esse nostram, prius etiam quam ab alio acquiratur, vel possideatur, quamuis res sic derelicta occupabilis ab alio statim sit, & primi occupantis fiat, si in suo esse perseveret: nam si non daret, sed statim destrueretur, ut in iuribus incorporalibus interdum contingit, poterit ab vno amitti, etiam si ab alio non acquiratur, nec occupabilis sit. Potest autem fieri, ut res habeatur pro derelicta ex vi alicuius non vsus, seu derelictionis; ergo illa recte dicitur praescriptio amissionis, seu priuilegia, quae in priuilegiis locum habeat. Minor probatur primo, quia sicut res acquiruntur vsu positiuo diuturno, eadem ratione amittuntur non vsu diuturno: nam sicut illud expedit, ut dominia rerum sint certa, ita hoc expedit ad eandem finem, ut sit certum, quae res acquirantur primo occupanti. Et confirmatur, quia res mobilis aliena per triennium vsucapitur bona fide, ergo si per triennium sit ab alio derelicta per non vsu, & ab illo postea occupatur, statim fiet illius, quia illa occupatio cum priori non vsu domini aequiualet triennali vsucapioni; ergo signum est per illum non vsu fuisse rem amissam. Secundò principaliter hoc inuenitur in iuribus incorporalibus, ut sunt seruitutes, & actiones: nam seruitus rusticana perditur per purum non vsu certi temporis, ut habetur ex l. sequitur. §. si viam, ff. de vsucap. clarius in l. hac autem, ff. de seruit. vrb. praed. & l. penult. C. de seruit. Et similiter actiones extinguuntur, & amitti per non vsu eorum certi temporis, iuxta l. 3. C. de praescrip. ergo eodem modo poterit amitti priuilegium per modum praescriptionis priuilegij iure priuilegij nam illud etiam incorporale est, & similem subit rationem.

Sed hic modus explicandi hanc praescriptionem non videtur cum fundamento applicari ad priuilegium. Primo, quia licet fateamur, aliquando posse dominium, vel possessionem rei amitti, etiam si alium non transferatur, ut probant aliqua ex iuribus citatis; tamen nunquam hoc fit per praescriptionem potestiuam, nisi interueniat positiuam praescriptio alicuius, sed haec in priuilegiis non inuenitur, ut in priori puncto probatum est; ergo non potest illa doctrina recte ad priuilegium applicari. Maior declaratur, discutendo per duo genera bonorum, quae in argumentis tanguntur. Quaedam enim sunt corporalia, quae naturaliter, & corporaliter possideri possunt, quae quidem amitti possunt, relinquendo illa pro derelictis, etiam si inde nihil aliud acquirat, tamen haec derelictio nunquam intelligitur fieri per solum non vsu, cuiuscumque temporis sit; ergo non fit per modum praescriptionis in amittendo, ut sic dicam. Minor probatur primo ex Glossa 1. in dicta l. 1. ff. pro derelicto, ubi ait, rem mobilem tunc intelligi derelictam, cum abiecta est; immobilem vero cum de illa quis exit, animo derelinquendi, sentiens, non sufficere non vsu, nisi & animus, & actio aliqua externa illi manifestans interueniat, hoc significatur ibi in l. 2. cum dicitur, Desinere omittentis esse; ergo solus non vsus, etiam diuturnus non sufficit. Secundò talis modus praescriptionis non est ex sola rei natura, nulla enim praescriptio est ex sola naturali lege, ut suppono tanquam notum; sed nullus est etiam ius civile, vel positiuum,

10. Responso dicta 1.

Glossa

Secundo

quod disponat per non vsu alienius temporis amittit haec bona, ita ut statim habeantur pro derelictis, & sint occupabilia à primo contrectante; ergo non datur talis modus amissionis. Tertio, quamdiu aliquis rem suam possidet, non potest pro derelicta haberi, licet multo tempore illa non vtatur, quia dum res in se possidetur, non est occupabilis à quocumque alio; ut verò possessionem amittat, non sufficit non vsus, sed necessarius est animus dimittendi rem cum aliquo modo actualis dimissionis eius, ut supra dixi; ergo solus non vsus talium bonorum nunquam sufficit, ut pro derelictis habeantur.

Vnde notari potest obiter differentia inter acquisitionem per vsucapionem, & amissionem per non vsu: nam vsucapio supponit possessionem rei, & addit continuationem eius: nam sine possessione non est praescriptio, & ideo etiam si conuerio non vsus per se non sufficit ad amissionem domini, nisi prius possessio tollatur. Et ita seruabitur proportio, quod sicut acquisitio supponit possessionem, ita derelictio supponit desitionem, seu desistentiam à possessione rei, & quando haec praecedit cum sufficienti voluntate dimittendi bona, per illam amittuntur, & manent pro derelictis; ergo hoc non fit per subsequentem non vsu, licet idem possit magis, ac magis ostendere priorem dimissionem, & verum animum, à quo procedit. Et ita nihil includit prior ratio facta, quia licet dominium possit amitti relinquendo rem sub nullius dominio, quod vocatur pro derelicto, non tamen probatur, hanc amissionem fieri per solum non vsu sine actione priuilegij dimittendi rem. Neque etiam valet confirmatio. Nam vsucapio non fundatur in non vsu alterius, sed in diuturno vsu cum possessione, & bona fide, & ideo repugnat, dominium per vsucapionem sine temporis legitimi successionem comparari. Ut autem acquiratur per rei occupationem, impertinens est, quod non vsus domini praecesserit: nam si res dimissa fuit, statim occupari potest, licet non vsus per aliquod longum tempus non praecesserit: si verò non fuit res dimissa, nullus non vsus praecedens sufficit, ut per solam occupationem domini eius acquiratur.

Alia verò ratio de praescriptione iurium incorporalium, ut seruitutum, & actionum, non videtur posse ad priuilegia accommodari: nam in illis etiam iuribus nunquam datur amissio iuris per praescriptionem, nisi vt consequens ad positiuam praescriptionem, per quam aliquid acquiritur tali iuri contrarium. Vnde praescriptio, & amissio non sunt in codicibus, sed vnus praescribit, contra alium, & praescribens aliquid acquirit repugnans iuri alterius, qui consequenter illud amittit. Id declaratur optimè in seruo praescribente suam libertatem, iuxta l. 2. C. de praescrip. long. temp. pro libert. ibi enim dominus amittit ius in seruum, seruus autem est, qui praescribit suam libertatem contra dominum, & ideo ex parte serui conditiones ad praescribendum necessariae postulantur, nec fieri potest, ut dominus amittat ius in seruum per solum non vsu eius, nisi praecesserit, vel ex parte domini sufficiens manumissio, vel ex parte serui possessio, suae libertatis cum bona fide, & sufficienti temporis diuturnitate. Ita etiam accidit seruata proportione in amissione seruitutis rusticanae per non vsu, licet inter illam duplicem seruitutem hominis, & agri, seu praedij, sit differentia, quod prior seruitus, quam persona appellare possumus, fundatur in dominio heri in personam serui, qui etiam à domino possidetur; alia verò seruitus realis, seu praedialis fundatur solum in iure vnus in praedij alterius quoad aliquem vsu eius. Vnde ius illud cadit in rem alienam, & à proprio domino possessam. Et ideo dicunt iura de his seruitutibus loquentia, nemini rem suam seruire, sed alienam, in re communi, ff. de seruit. vrb.

I hinc

11. Differentia inter acquisitionem per vsucapionem & amissionem per non vsu.

12. Alia ratio respicitur.

13. Ius seruitutis quando amittitur.

Comp. Bald.

14. Additur aliud argumentum Alberici.

Panorm. Molin.

Deci.

Glossa Responso resp.

Bart. Glossa. Grauior causa ad tollendum ius commune, quam priuilegium.

Hinc ergo fit, ut ius seruitutis non amittatur per non vsu diuturnum, nisi quatenus dominus praedij praescribit libertatem, & exemptionem rei suae: illa enim obligata erat, & obnoxia, ut alteri seruiret, dum autem dominus longo tempore illum possidet, eaque vtitur sine impedimento, & sine vsu seruiendi, praescribit contra alterum libertatem rei suae, & inde consequenter alter ius suum amittit. Idem cum proportione inuenitur in amissione actionis per non vsu, non enim fit sine praescriptione alterius contra talem actionem: nam talis actio versatur circa alium, qui esse per certum tempus possidet rem suam, & dum versus suam libertatem, illam praescribit, quoad hoc, ut non possit tali titulo in iudicium vocari. At verò hic modus amissionis non videtur posse in priuilegiis inueniri, quia ostensum est, per non vsu priuilegij nullum alium praescribere. Et confirmari hoc potest auctoritate Baldi in cap. ad audientiam, de praescrip. n. 2. in fine dicentis, Per priuilegium Principis comparari ius sine possessione, & illud ius non amittitur nisi si priuilegiarius per triginta annos sit sine possessione, ex quo alius interim in contrarium non praescripsit, ex dicta l. nec vtilem. ff. ex quibus causis maior, &c.

Denique addi potest argumentum Alberici in l. falso, C. de diuer. reser. Quia lex non tollitur per non vsu, quia per solum non vsu nemo praescribit contra legem; ergo idem erit in priuilegio. Sed responderi potest negando antecedens, quia praecipiens aliquid fieri, tollitur per non vsu, ut supra dictum est. At hoc solum procedit in lege imponente necessitate, quando pro temporibus, in quibus obligat, non seruatur, & de hoc fit longa consuetudo: nam ille non vsus est legi contrarius, & semper includit moraliter loquendo vsu legi contrarium, ut libro superiori dictum est. Ratio autem facta, ut verum in antecedente sumat, & cum proportione concludat, intelligi debet de lege concedente facultatem, seu permitte, non verò de imponente necessitate, ut ex Panorm. supra notauimus; & sentit Molin. tracta. 2. de iust. disp. 513. in fine, & ita consequentia videtur optima, ut supra circa dictum Panorm. notatum est. Nihilominus tamen Deci. in cap. cum accessissent, de praescrip. negat consequentiam. Quia difficilius (inquit) tollitur lex communis, quam specialis, iuxta l. eius militis, §. militia, ff. de milit. testam. ubi id notat Glossa verb. quocumque modo. Sed non placet ratio, nec responso: nam licet quoad alia difficilius tollatur lex communis, non verò quoad modum derogationis per consuetudinem, seu praescriptionem, seruata proportione, & hoc vltimum solum ad praesens spectat. Itaque tollitur difficilius lex communis quoad effectum: nam id, quod iure communi habetur, difficilius tollitur quam quod habetur ex solo priuilegio, & hoc ad summum probat dictus §. militia, ut ex Bart. ibi sumitur, & ex Gloss. in cap. vlt. 16. q. 4. Item grauior causa necessaria est ad tollendam legem communem, quam priuilegium, & ex parte difficilius etiam tollitur, quia bonum commune priuato praefertur, Athen. de non alien. &c. c. 9. coll. 2. ubi Gloss. verb. valore, & Glossa in c. si super gratia, de offic. deleg. in 6. verb. principalis. In modo autem tollendi legem, vel priuilegium per consuetudinem, vel non vsu nulla ratio differentiae, vel excessus firmitatis ex parte legis assignari potest, seruata proportione, nisi fortasse in hoc, quod maius tempus forte requiritur ad tollendam communem legem, quam priuilegium, de quo postea videbimus; hunc enim non refert. In hoc verò, quod ad vtrumque sit necessarius vsus contrarius, & non sufficiat non vsus, omnino videtur eadem ratio, quia sicut in non vsu talis legis permittitur, nullus est, qui praescribat, vel quasi praescribat contra legem, ita in non vsu priuilegij nullus est, qui contra illud praescribat.

Suarez de Legib.

scribat contra legem, ita in non vsu priuilegij nullus est, qui contra illud praescribat.

Nihilominus in hoc puncto distinguendum videtur inter priuilegia: quaedam enim sunt, quae aliquid concedunt priuilegiario respectu aliorum, ex quibus in alios redundat aliquod onus, vel quasi seruitutis genus, ut sunt priuilegia decimas accipiendi extraordinario modo, vel imponendi aliquod tributum; talis etiam reputari potest facultas eligendi ex priuilegio, quatenus redundat in grauamen aliorum, & simile reputatur priuilegium nudinarum à Gloss. in dicta l. 1. ff. de nudinis. Alia verò sunt priuilegia, quae vel sunt quasi absoluta, quia solum concedunt priuilegiario aliquid circa actiones suas sine respectu ad alios, ut sunt priuilegia audiendi Missas in loco interdicto, vel tempore non concessio, vel recitandi ante horam, vel comedendi lactinia, & similia: vel certe licet circa alios versentur, favorabilia simpliciter reputantur respectu aliorum, quia sunt vtilia, & in rigore neminem grauant. Talia videntur priuilegia audiendi confessiones, vel eligendi confessorum; licet enim videantur aliquo modo in praedictum ordinarij pastoris, hoc tamen non consideratur; quia potius est inuamen eius, & praecipue, quia magis consideratur fauor animarum.

Dico ergo primo: Priuilegia prioris generis, quae redundant in grauamen, & quasi seruitutem aliorum, eatenus posse praescriptione amitti per non vsu priuilegij, quatenus alij possunt contra priuilegiarium praescribere, quod frequenter non fit sine aliquo positiuo actu ipsius praescribentis. Haec assertio sumitur ex communi sententia, in principio recitata: nam auctores, qui dicunt, priuilegium amitti per non vsu, certum tempus requirunt ad illam amissionem. Vnde plane sentiunt, illam amissionem esse ratione alicuius praescriptionis, seu vsucapionis; ergo necesse est, hoc intelligi de priuilegiis, in quibus alius potest praescribere contra priuilegiarium ob non vsu. Responderi verò potest, etiam tunc non intercedere praescriptionem ex parte alicuius, sed simplicem amissionem priuilegij ex voluntate Principis, vel ex institutione alicuius iuris determinantis modum seruandae priuilegij. Sed licet hoc sit probabile, quando Princeps in ipsa scriptura priuilegij tale modum praescribit, vel in casibus in iure expressis, ut statim dicam, nihilominus extra hos casus potest amitti priuilegium per non vsu legitimi temporis; ergo necesse est, ut id fiat per modum praescriptionis, & ex vi alicuius communis iuris ad praescriptiones pertinentis, quia non potest alio modo cum fundamento affirmari talis modus amittendi priuilegium, cum tamen sint multi casus, in quibus non videatur posse negari, ut in non vsu priuilegij ad eligendum cum aliis, qui ius habent ordinarium eligendi, & illo de facto soli vtuntur, & in non vsu priuilegij exigendi decimas, & similibus. Ratio verò est, quia haec priuilegia redundant in seruitutem, seu obligationem aliorum, & ideo iura, quae disponunt de amissione seruitutum per non vsu; in similibus priuilegiis locum habent. Sicut si priuilegium expresse concederet seruitutem per alienum praedij (imò licet proprius dominus praedij illam donasset) nihilominus per non vsu legitimi temporis amitteretur; ergo. Addidi autem in fine assertionis, sapius hanc praescriptionem non fieri sine positiuo actu ipsius praescriberis, quia saepe non intelligitur priuilegiarius non vsu priuilegio, nisi quando alij exercent actum sine illo, ut eligendo v.g. sine priuilegiato ad eligendum, acquirendo decimas, sine illius consortio, &c. Et tunc fit praescriptio contra priuilegium, ad instar praescriptionis vrb. anarum seruitutum, in qua requiritur aliquis actus ex parte praescribentis, ut ex propria materia constat.

15. Distinctio inter priuilegia praescribenda. Vnum genus priuilegiorum.

Glossa. Aliud genus priuilegiorum.

Priuilegium eligendi confessorum in rigore nemini grauar.

16. Prima conclusio qua priuilegia per non vsu amittuntur.

Responso

Impugnatur.

Explicatur assertio.

FFF Dico

17. *Conclusio. Privilegia, que non amittuntur per non usum.*

Dico secundum: Privilegia, que non cedunt in aliorum gravamen, sed sunt fauores speciales circa modum operandi absolutum ipsius privilegij, non amittuntur per non usum, vel aliorum prescriptionem, possunt tamen per tacitam renunciationem amitti, si interpretatio talis voluntatis sufficienter ex iure constet. Priorem partem negantem mihi sufficienter probant argumenta facta in principio huius puncti, quia intelligi non potest in his privilegiis prescriptio aliorum contra illa, cum ipsa alios non respiciant, vel illos non grauent, ut supponimus, multo que minus potest talis prescriptio intelligi in ipso privilegiario, ut etiam ostensum est. Addidi vero posterioriorem partem, quia sumpta de possibili negari non potest, cum saepe voluntas tacita moraliter aequivalat expressae. Dixi autem, necessarium esse, ut intercedat aliquod ius (vtrique commune, vel speciale) ita interpretas voluntatem privilegiarij, quia solus non usus non est signum certum, & infallibile talis voluntatis, & ideo per se non potest sufficere sine adminiculo iuris ad tollendum privilegium, quia non usus in tali casu solum se habet ut indicium voluntatis, ergo si re vera in re non fuerit talis voluntas, quia privilegiarius non ex illa, sed propter alias occasiones privilegio usus non fuit, non erit sufficiens non usus ad renunciationem, vel amissionem privilegij, nisi iure & voluntate Principis inueatur, quia deest voluntas propria privilegiarij, que sola potest esse causa talis effectus, non interveniente superiori voluntate. An vero de facto inveniatur tale ius quoad haec privilegia, dicam in duobus punctis sequentibus.

18. *Quid operatur ius, statuum, ut privilegium per non usum amittatur.*

Solum hic aduerto, etiam si iure statutum sit, ut privilegium aliquod per non usum amittatur, nihilominus non amitti per tacitam renunciationem, sed quia cum limitata conditione fuit concessum, quia non impleta, vel ab ipso iure, aut ad concedentem tollitur, vel certe per se cessat per lapsum temporis ad modum explicatum in c. 28. & sequentibus. Declaratur hoc optime in privilegio nundinarum, quod per non usum in decennio amittitur, quia lex i. ff. de nundinis, ita statuit. Qua lege posita constat, tale privilegium sub tali conditione concedi, & illa non impleta, vel per se cessare, vel virtute illius legis auferri. Cuius etiam signum est, quia fieri potest, ut tale tempus elabatur sine aduertentia privilegiarij, quia postea plurimum doleat de amissione privilegij, ergo si dignum est, non esse necessariam renunciationem propriam, sed ab extrinseco tolli, vel per se extingui privilegium ex vi formae concessionis, aut specialis, & expressae, vel subintellectae ex vi iuris communis. Qui modus loquendi probabilissimus est, & potest ad alios casus extendi: nam recte explicat amissionem privilegij, & res eodem recidit. Sed nihilominus per se, ac moraliter loquendo, satis convenienter illa vocatur tacita renunctio, quia is, qui non vitur privilegio, non obstante illo iure, moraliter conuincitur nolle illud, saltem virtute, & interpretatiue. Nam quod in aduertentia intercedat, accidentarium est; an vero si inculpabilis sit, possit hunc effectum impedire, dicam in punctis sequentibus.

19. *Decennium requisitum ut privilegium per non usum amittatur. Bar. Iason. Panorm. Decret. Felin. Rebuff. Mandos. Balb.*

Tertio igitur inquiri potest, quanti temporis non usus necessarius sit, & sufficiat, ut per illum privilegium amittatur. In quo ferre communis sententia est, decennium sufficere, & requiri. Ita docet Bar. in l. falso, c. de divers. rescrip. vbi etiam Iason late, idem Bar. in l. i. ff. de nundin. vbi alij communiter. Idem Panorm. Deci. Felin. & alij in c. cum accessissent, de consili. Rebuff. in Pract. tit. de differen. inter privilegium, & rescrip. n. 41. Mandos. in d. tract. de priuil. ad instar. Glof. in n. 5. Balb. dict. tract. de prescrip. in 4. p. quinta partis princip. q. 4. vbi plures alios refert, cum varijs limitationibus, quas Felin. & alij etiam adhibent,

Et omnes fundantur tantum in dicta l. i. ff. de nundin. Quia ex solo iure naturali non potest tale tempus determinari, ut per se notum apparet, & in iure positivo alia determinatio non inuenitur.

Mihi tamen in primis videtur, quoties per non usum privilegium amittitur, quia alius contra privilegium prescribit, nullum tempus esse determinatum in ipso non usu ad amittendum privilegium, seu ex parte privilegiarij, sed illud tempus necessarium esse, ac sufficere, quod ex parte alterius tertij fuerit determinatum ad prescribendum contra huc, vel illud, quod solet iure ordinario decem annorum inter presentes, vel viginti inter absentes, vel extra ordinario, ac speciali iure requiritur tempus triginta, vel quadraginta annorum, ut de monasterijs significatur in dict. c. cum accessissent, vbi Ioan. Andr. & alij id notant, & Felin. ait generaliter, procedere in Ecclesijs, seu locis pijs, iuxta generale regulam textus in Authent. vlt. c. de sacros. Eccles. & c. illud, de prescrip. cum similibus. Ratio autem assertionis est, quia in huiusmodi casu privilegium non amittitur formaliter per non usum, sed vi prescriptionis alterius contra personam non videntem, ergo illud tempus sufficit, & requiritur ex parte non usus ad amissionem privilegij, quod fuerit legitimum ad prescribendum contra privilegium, tali conditione supposita, ergo non potest in his privilegijs certior regula prescribi.

Secundo dicendum est, in privilegijs absolutis, contra que ab alijs non prescribitur, non esse certum tempus iure definitum, intra quod per non usum amittatur, ideoque generale regulam esse, talia privilegia per nullius temporis non usum amitti, etiam si legitimum sit, in casibus vero iure expressis amitti tempore pro eis definito. Prior pars assertionis constat, quia haec privilegia non amittuntur per modum prescriptionis, ut iam declaratum est; ergo non possunt ad illa applicari tempora prescriptionis, seclusa autem prescriptione, nulli assignabitur generale ius, quod certum tempus statuat, in quo privilegium amittatur per se, ac formaliter per non usum, ergo Minor probatur primo quoad ius canonicum, quia canones nunquam loquuntur de amissione privilegij per non usum, sed per contrarium usum, ut capite sequenti videbimus, unde licet circa tempus contrarij usus aliquid definiant, quod postea videbimus; illud non potest ad purum non usum, de quo solo nunc loquimur, applicari: tum quia materia est odiosa, in qua non licet leges extendere, aut de casu ad casum simile transferre, tum etiam, quia lege maior ratio est, cur tollatur privilegium per contrarium usum, quam per non usum. Vnde canones loquentes de contrario usu, fortasse locum habent, in omnibus privilegijs tam absolutis, quam respectivis, cum tamen amissio per non usum per se non habeat locum in privilegijs absolutis, ut diximus. In iure item civili non inuenio legem, que vniuersaliter de hoc tempore disponat. Solum enim a Doctoribus allegatur dicta l. i. ff. de nundin. lex autem illa non loquitur generaliter de privilegijs, sed in particulari de privilegio nundinarum, ergo ex illa non potest generalis regula sumi pro omnibus privilegijs absolutis, vel respectivis, que alios non grauant, ut statim dicam.

Hinc ergo concludi potest altera pars assertionis. Nam si ius posituum non limitat tempus, non est vnde determinetur, ergo nullum tempus sufficit, nisi vbi in particulari lex illud determinauerit. Quod semper intelligendum est de privilegijs simpliciter loquentibus: nam si in eis addatur limitatio, seu postuletur usus certi temporis, ut valeat, vel durent, clarum est, illa amitti per non usum in tempore in ipsis prescripto, quia voluntas concedentis non plus extenditur. At vero in privilegijs absolutis, & absolute loquentibus, procedit regula negatiua generalis, ut ostensum est, cum dicta exceptione

20. *Ut alius contra privilegium prescribat, nulli tempus determinari in ipso non usu.*

Ioan. Andr. Felin.

21. *Conclusio. De tempore ad privilegium prescribendum requisitum.*

Glof. Alber. Decius.

22. *Si ius posituum non limitat tempus, non est vnde limitetur.*

23. *Responso ad legem i. ff. de nundin. allegatam.*

24. *De amissione privilegij in quo foro intelligenda.*

exceptione de casibus in iure expressis. Quae maxime additur propter dictam l. i. ff. de nundin. quae videtur ius speciale continere, non generale. Quia privilegium nundinarum respectiuum potius videtur, quam absolutum, quia versatur circa humanam negotiationem, & mercaturam, esseque certum locum determinat cum aliquibus fauoribus privilegij: negotiatio autem, & mercatura, est actio, quae circa alterum versatur. Vnde ex tali privilegio alij grauantur mercatores, qui aliquid soluere coguntur domino loci, quantum illi privilegij concedit, iuxta l. 7. Hispania, tit. 8. parti. 5. vel alij populi, in quorum praedictum redidat illa loci determinatione, ut sentit Glof. in eadem l. i. dicens, *Qui imperet nundinas, in praedictum vniuersorum facit, & ideo praesertim tempore privilegium amitti, & idem habet Glof. in l. falso, verb. perenna, c. de divers. rescrip. & Archid. in cap. 1. 2. 5. q. 2. Vnde dici facile potest, etiam illud privilegium amitti per non usum propter prescriptionem aliorum, quorum interest talis privilegij abolitio. Volceret licet demus, ibi non intervenire prescriptionem, sed puram cessationem privilegij per non usum pro tempore ibi definito, nihilominus ius illud non erit extendendum extra casum, in quo loquitur, quia lex illa est odiosa, & restringenda, quia quatenus obligat ad non usum privilegij intra certum tempus, quod est praeter naturam privilegij, quod liberum ac voluntarium usum de se concedit, iuxta l. i. ff. de minor. & conditione, etiam si absolute, & simpliciter videatur concessum: vnde fit, ut privilegium, quod ex vi verborum esset absolutum, & de se perpetuum, reddatur conditionale, & temporale ac caducum, ex defectu conditionis ineluctae ex vi illius iuris, cum etiam quia potuit illa esse determinatio specialis pro illa materia propter speciale rationem in illo inuentam, ut sentit Glof. proxime allegatae cum Archid. & Alber. in dicta l. falso, & probabile reputat Decius in dicta cap. cum accessissent; ergo extra illum casum, vel si quis est similis, generalis regula est, privilegia, contra que non prescribitur ab alijs, non amitti propter purum non usum, cuiuscumque temporis sit, quod magis in ultimo puncto consistit.*

Glof. Alber. Decius.

23. *Lex Hispania.*

Gongor. Lop.

Felin.

24. *Responso ad legem i. ff. de nundin. allegatam.*

scilicet, *Omnis casus quale scilicet, quae fuerint desistat maneat, tales privilegia como esos duran, &c.* id est, *vel res similes, quae huiusmodi sunt, nam talia privilegia, qualia sunt ista durant, &c.* in eis considero restringi illam conditionem, & temporis determinationem ad privilegia eiusdem rationis, & modi, quae circa materias talis conditionis versantur; ergo inde licet potius colligere generale regulam in contrarium, scilicet, talia privilegia, quae huiusmodi non sunt, sed omnino absoluta, vel sine illo grauamine aliorum, non habere talem modum definitionis, neque in eis habere locum talem temporis determinationem. Tandem circa eandem legem consideranda esse censet verba, quibus illa conditio adhibetur, & tempus praescribitur. Nam videtur ibi illa limitatio poni longe aliter, quam communiter soleat intelligi. Auctores enim allegati absolute asserunt, privilegium amitti per non usum decem annorum, & non limitant certum tempus, vel initium eius, a quo computandum sit illud decennium; sed absolute, & vniuersaliter videtur intelligere, computandum esse ab ultimo tempore, in quo aliquis est usus privilegio, seu a primo non usu, post quem nullus usus successit. Iuxta quem sensum, licet aliquis in principio concessionis usus fuerit, privilegio per multum tempus, si postea interrumpat usum per integrum decennium, amitti privilegium. Et huc sensum occasionem praebuit dicta l. i. ff. de nundin. nam absolute dixit, *Nundinis imperatis a Principe non utendo, qui meruit, decem tempore usum amitti.* Vbi nullum initium illius decennij assignatur. At vero in dicta l. Partitarum initium praescribitur hoc modo: *Haec privilegia per primo durat, si quis illis utatur intra decennium a die concessionis computandum, si autem intra illud tempus illis non utatur, deinceps amittuntur, & valere non debent.* Et idem apertius explicatur in l. 3. tit. 7. parti. 5. his formalibus verbis, *Omnis decem, quae sunt huiusmodi, concessio ouerit privilegia, quae pueda hazer feria nundinas, como dicho es, e despues, que lo ouerit, pasaren diez años, que non usen del, que de alli en adelante no les deue valer, que facile ex superioribus intelligitur. Et iuxta illa solum videtur amitti tale privilegium nundinarum, vel simile, quando per totos integros decem annos post diem concessionis privilegiarij illo non vitur, quia hoc solum lex illa disponit. Vnde de conuerso sequitur, quod si intra illud decennium quis vitur tali privilegio, postea non amplius amittitur per solum non usum, sicut in decennio, sine in quocumque alio tempore, quia de hoc lex illa nihil disponit, & extendenda non est ultra id, quod praecise statuit, cum quia, ut dixi, materia est odiosa, cum quia potest habere speciale rationem, & congruentiam quoad illam partem. Nam privilegij possessio videtur capi corporaliter, & realiter per aliquem usum privilegij, & ideo qui per septimum decennium privilegio non vitur, toto illo tempore est sine possessione privilegij, adeoque merito statuitur illa lex, ut contra illum praescribatur, vel per concessio privilegij amplius non valeat. Qui autem intra illud tempus privilegio concessio vitur, illud possidet, & magis proprium efficit, & ideo non tam facile illo priuatur. Qui sensus est probabilis, & secundum illum posse intelligi dicta l. i. quia illi non repugnat, existimo tamen priorem esse communem, & vlti receptam, & ideo illi standum esse. Quartum dubium erat, an haec amissio privilegij per solum non usum, intelligatur esse in foro exteriori tantum, vel etiam in foro conscientiae, etiam si re vera privilegia eius non habuerit animum, aut voluntate renunciationis privilegij: De quo dubio nihil inuenio in praesumptione fundata, scilicet, quia ille, qui non vitur privilegio, censetur illud renunciare, ergo si veritas*

24. *Lex praedicta magis perpenditur.*

25. *De amissione privilegij in quo foro intelligenda.*

non est presumptioni conformis, non obligavit ius illud in conscientia. In contrarium vero argui potest, quia prescriptio dat, & aufert ius, etiam in conscientia.

26. Quando ius legitime prescribit contra aliquem privilegium in utroque foro deperditur.

Igitur iuxta haec principia recte applicata in hac materia, & iuxta distinctionem supra datam breviter potest haec res defini. Primo enim, quando privilegium amittitur per non usum, quia alius legitime contra illud prescribit, non solum perditur quoad externum forum, sed verè, & in re ipsa, ac subinde in conscientia, sine vlla condemnatione, vel declaratione facta in foro contentioso, quando privilegario sufficienter constat de legitima aliorum prescriptione. Haec assertio supponit principium in materia de Iust. receptum, prescriptione legitimam dare iustum titulum in conscientia, quod iam ferè indubitatum est, & ideo illud hic confirmare necesse non est, aliquid verò attingemus in libro sequenti. Dicitur autem amissionem privilegij per non usum in dicto casu provenire ex alterius prescriptione contraria; ergo in conscientia amittitur, quia non est comparabile cum iure acquiritur à prescribente. Unde etiam fit, quacumque ex causa impediatur prescriptio, consequenter non amittitur privilegium, non obstante quocumque non usu. Ex hac ratione dicunt Iurista, si aliquis multò tempore non utatur privilegio, propter aliquam conventionem, per quam aliquid ei datur in singulos annos, aut dies, ne utatur privilegio, tunc nunquam amittere illud, quia per illam conventionem, & praestationem fit, ut contra illum non prescribatur. Et aliud simile videri potest in Felin. in c. illud, de prescrip. concl. 1. 1. & Balb. dicta quaest. 4. num. 6.

Felin. Balb.

27. Quando privilegia non amittuntur in foro conscientia.

Secundò dicendum est, privilegia omnino absoluta, & aliis non onerosa, contra quae ab alijs non prescribitur, non amitti in conscientia per solum non usum, cuiuscumque temporis regulariter loquendo. Hanc ultimatam particulam addo ad excludendos casus specialiter in iure expressos, si qui fortasse sunt, de quibus statim dicam. Et sic assertio est clara, quia talia privilegia non amittuntur per modum prescriptionis, ut ostensum est, & ita cessat in eis ratio facta. Denique cessat voluntaria renunciatio, maxime quado presumptio non est veritatis conformis, ut ratio supra facta convincit. Veruntamen etiam si non usus oriatur ex interno animo, & voluntate non habendi privilegium, adhuc non sufficit, ut in conscientia censeatur amissum, donec auferatur. Quia, ut dixi, illa renunciatio non solum non est acceptata, verum etiam nec est sufficienter significata exteriis; nam solum non usus non satis indicat talem voluntatem, ut supra etiam probavi, nec inveniuntur ius faciens huiusmodi interpretationis debilibus privilegijs, aut disponens, quod ipso facto amittantur propter solum non usum, ergo nullum habemus fundamentum ad asserendum in conscientia amitti.

28. De foro exteriori quid sciendum.

An verò in foro exteriori veniat quis privatus huiusmodi privilegijs, non est mei muneris definire, fautor tamen, nullum me vidisse, vel allegatum invenisse ius, quod talem poenam, vel quasi poenam imponat, nec etiam invenire me in talibus privilegijs fundamentum talis poenae, vel privationis privilegij, cum illo non usu per se non inveniatur culpa, nec aliorum incommodum, aut gravamen. Et quamvis regula communiter recepta de amissionem privilegij per non usum videatur esse contraria huic assertioni, si tamen attentè legantur exceptiones, quae addi solent illi regulae, maiori ratione excipienda iudicabuntur haec privilegia. Ait enim Felin. in dicto cap. cum accessissent, n. 26. in fine, & 27. Privilegium, quod consistit in mera, & expressa facultate, non amitti per non usum, & dicit esse communem sententiam. Ipse verò ait, necessarium esse, ut in privilegio expressè dicatur, quando volueris, vel quid simile. Sed certè, ut bene ibi notat Abb. hoc parum refert, quia in ipsa ratione privilegij

Felin.

Abb.

includitur illa conditio, & ideo ille effectus non nascitur ex sola expressione illius particulae. Melius ergo dicitur, talia privilegia cum natura sua in mera voluntate consistant, & contra illa alij non prescribant, non amitti per non usum in vilo foro.

Tertiò dico, in privilegijs, quae ex peculiari dispositione iuris per decennium non utendo amittuntur, probabile esse in conscientia amitti, licet sit incertum. Probo simul utranque partem. Nam in primis probabile est, per huiusmodi leges induci prescriptionem respectu aliorum, quibus possunt esse onerosa talia privilegia, ut declaravi, & iuxta hoc principium procedit probabiliter prima assertio etiam in his privilegijs, non tamen cum certitudine, quia hoc proximum principium de prescriptione in eo casu interveniente, dubium est. Deinde intelligi potest haec privatio per modum poenae ipso iure impositae propter non acceptam possessionem privilegij, vel propter quandam quasi contemptum eius. Hoc autem modo magis erit incerta assertio, tum quia non invenitur sufficienter fundatum talis poenae, tum quia leges loquentes de hoc modo perdendi privilegium, non addunt particulam ipso facto, vel in re, vel absque aliqua declaratione, aut similibus, ut patet in dicta l. 1. & in legibus Partit. ergo saltem donec praeveniat iudicè, non tenebuntur in conscientia abstinere ab usu privilegij. Aliunde verò est valde probabile, talia privilegia quoad durationem suam fieri conditionata ex vi talium legum, quando autem privilegium non conceditur nisi sub tali conditione, illa non posita cessat privilegium, non presumptione tantum, sed verè, ac in re ipsa, ac subinde in conscientia; ergo etiam in illo casu amittitur statim in conscientia. Consequentia cum minori clara sunt. Maior autem, licet non sit omnino evidens, probabilior tamen videtur, attentè consideratis verbis, & dispositionibus dictarum legum, & ideo ex hoc fundamento probabilior videtur haec sententia quoad haec privilegia. Et in illis, & in alijs, de quibus prima conclusio loquitur, sufficienter videtur procedere communis sententia, quae absolute loquitur de amissionem talium privilegiorum per non usum, unde videtur planè intelligere de amissionem vera, & in re ipsa, ac subinde ipso facto, & non tantum prescriptione iuris, vel in poenam per iudicem imponendam.

29. Privilegia quae ex dispositione iuris per decennium amittuntur quomodo intelligenda.

C A P V T XXXV.

Quando, & quomodo amittatur privilegium per contrarium usum.

Hic modus amittendi privilegium propriè habet locum in privilegijs negativis, quae dant facultatem non faciendi aliquid iure ordinario alijs debitum, ut non soluendi tributa debita, vel non subeundi onera, & similia, ut rectè explicuit Rex Alphonsus in l. 4. tit. 18. part. 3. Vfus autè contrarius his privilegijs, est actio contraria negationi, seu omissioni per privilegium concessae, ut soluere tributum, subire onus, à quo privilegium excusabat. Dicitur autè haec oppositio contraria, quia licet inter positivum actum, & negationem eius tantum videatur esse oppositio contradictoria, nihilominus actus ille positivus cum ipso privilegio, seu eius concessione habet positivam oppositionem, & ideo merito contrarietas appellatur, sicut assensus propositionum contradictoriarum inter se contrarij sunt. Et ita in hoc multum differt usus contrarius privilegij à non usu, quia non usus re vera non habet propriam oppositionem cum privilegio, sed tantum cum exercitio eius, seu cum actu illius, cui contradictorie opponitur. Vfus autem contrarius privilegio negatio non tantum opponitur vsui privilegij, sed etiam positivè repugnat ipsi privilegio, quia qui sic operatur, actu ipso proficitur, se non habere talem favorem, vel exemptionem.

Hinc ergo magistralis regula in hoc puncto est, privilegium amitti per contrarium usum si circumstanti-

1. De amissionem privilegij per contrarium usum. Rex Alphonsus.

regula. Privilegium amittitur per contrarium usum si ad usus circumstantia necessaria. Glossa. eum accessissent. c. de terra, & c. cum accessissent. Bart. Iason.

tria necessaria concurrant. Ita sentit Glossa per textum in c. gratum, de offic. deleg. verb. necessum. Glossa in c. ex ore, de his, quae sunt à maior. par. & c. verb. renunciasset, etiam per illum textum. Item Glossa per textum in c. vt. de vit. & honest. cler. verb. cum facto. Quae Glossae alia iura, tam canonica, quam civilia adducunt, quae in discursu attingemus. Et idem sentiunt interpretes eisdem locis, & in cap. cum accessissent, de const. & c. si de terra, & c. accedebitis, de privil. Bart. in l. 1. c. de his, qui sponte, & c. lib. 1. o. & in l. vt. ff. de const. Princ. vbi etiam Iason, & alij. Ad explicandam autem, & fundandam dictam regulam, oportet tractare ferè eadem puncta, quae in superiore cap. tractata sunt. Primo ergo declarandum est, quis usus dicatur in presenti contrarius privilegio, ut illud possit extinguere. In quo in primis suppono, necessarium esse, ut actus sit ipsiusmet privilegij: nam si sit ab alio, pro quo non est datum privilegium, non erit privilegio contrarius, cum contraria debeant circa idem versari, cuius rei exempla paulo post subiiciemus. Unde addo, actum debere esse repugnantem non tantum materiali omissioni talis actus, ut sic dicam, seu carentiae eius, sed etiam debere opponi exceptioni, quam privilegium concedebat, ita ut intelligatur actus fieri ex obligatione, vel subdando se obligationi, quam privilegium auferebat. Hoc constat, quia alijs actus non est contrarius privilegio, ut v. g. si quis habeat privilegium non ieiunandi, & postea ieiunet diebus datus est, sed pro diebus, in quibus ieiunium praecipitur. Hinc dicit Bart. in dicta l. 1. quem Panormit. & alij sequuntur in dicto cap. cum accessissent, eum, qui aliquid operatur, quod videtur contrarium privilegio, si protestetur, ita id agere, ut non praedictet iuri sui privilegij, non efficere usum privilegio contrarium, ideoque per similes actus non amittere privilegium, quia ex vi illius protestationis proficitur, non id facere ex obligatione contraria exemptioni privilegij, neque animo, renunciandi privilegium, sed ex mera voluntate, vel liberalitate.

Bart. Panormit. c. cum accessissent.

4. Exemplum.

Idemque est in exemplo illo non ieiunandi, si quis ex devotione tantum ieiunet in die aliquo Quadragesimae, & c. Item in privilegio non recitandi, si quis ex devotione recitet, & similibus. Et declaratur hoc amplius, quia etiam ad hunc modum amittendi privilegium, necessarium est, ut aliquis sciens, & videns contra privilegium operetur. Nam qua ratione conditiones huiusmodi necessariae sunt ad non usum, eadem sunt necessariae ad usum contrarium, quia etiam hic usus debet esse voluntarius, ut vel contineat virtualem renuntiationem privilegij, vel alia ratione praedictae operanti; ergo necessarium etiam est, ut ille usus sit voluntarius, non tantum materialiter (ut sic dicam) quatenus talis actus est, sed etiam formaliter, ut est contrarius privilegio. Nam si quis ita operetur non putans, vel non advertens, illud esse contra privilegium, non erit actus sufficienter voluntarius ad praedictum effectum; idem ergo est, quoties aliquis directè praecaveat, ne contra privilegium operari videatur.

Secundò principaliter necessarium est, ut usus ille contrarius sit in tali persona efficax contra privilegium, id est, ut fiat à persona, quae possit renunciare privilegio. Quia si quis est impotens ad renunciandum privilegio, omnino magis erit impotens ad destruendum illud per suos contrarios actus, quia nec tales actus recipiet efficaciam à voluntate operantis, ut per se constat, nec ab aliquo iure, quia potius ius prohibet tales actus tali personae; ergo non potest dare illi efficaciam ad tollendum privilegium. Quapropter sicut talis persona ipso iure est impotens ad renunciandum privilegio, ita etiam ad destruendum illud, vel ad expellendum

5. Secundum necessarium, ut fiat à persona quae possit renunciare privilegio.

illum illud à se per actus contrarios. Duobus autem modis contingit, actum privilegij conantis contra privilegium esse inefficacem ad tollendum illud. Primo quia privilegium pertinet ad ius publicum, & commune, & ratione illius non solum conceditur singulari de communitate facultas utendi privilegio, sed etiam imponitur illis necessitas, quia quilibet usus contrarius privatae personae redundaret in damnnum totius communitatis. Et tunc actus contrarius non solum non valet ad renunciandum in totum privilegio etiam pro actibus, seu temporibus futuris, verum etiam non valet ad renunciandum in presenti pro vno actu. Casus est in cap. contingit, de sententia excommunic. nam clericus renuncians imunitati canonis & voluntariè se supponens violentae percussioni, nihil operatur, sed privilegium retinet, etiam quoad illum actum, & ideo percussio illam etiam volentem, excommunicationem canonis incurret, ut ibi notat Glossa. vlt. & est recepta sententia. Simile est in c. si diligenti, de foro compet. de privileg. fori: nam licet clericus permittat, se à seculari iudice criminaliter iudicari, non solum non amittit exemptionem, verum etiam tale iudicium nihil valet, & ita neque pro illo actu privilegium à se auferre potuit. Idemque est in similibus.

2. Duobus modis actus privilegij conantis contra privilegium esse inefficax esse potest. Primo.

c. contingit.

c. si diligenti.

6. Secundò. Et hoc dupliciter. Primo.

Secundò.

7. Secundò suppono.

Alio modo contingit haec prohibitio, quando privilegium non est per se primo personae privatae concessum, sed communitati alicui. Quod contingit duobus modis. Primo ut privilegium ita detur pro communitate, ut sit ad praerogativam eius, ut talis communitas est, vel etiam ad usum totius corporis communitatis, ut est vna persona ficta. Et tunc actus in contrarium facti à singulis de communitate, nihil auferunt de privilegio, ratio est clara ex dictis, quia tunc qui conatur contra privilegium, non est ipsemet privilegarius. Nam aliud est corpus mysticum, cui datum est privilegium, aliud membra illius, seu singula eius personae, quibus tale privilegium non datur. Igitur licet singuli de communitate contra privilegium agant, nihil illi nocent. Saltem per modum renuntiationis, an verò per modum prescriptionis possit nocere statim videbimus. Alio verò modo contingit privilegium concedi communitati per se primo, ad usum vero singulorum, ita ut eis detur facultas, non tamen imponatur necessitas utendi tali privilegio, quia contrarius usus non cedit in iniuriam, vel detrimentum communitatis, & talia sunt multa privilegia religiosorum, ut constat. Huiusmodi ergo usus contrarius singulorum personarum nunquam poterit auferre privilegium ab ipsa communitate propter eandem rationem, poterit tamen ipsi privatis personis praedictae, etiam per modum renuntiationis, quia favor illorum separabilis est ab ipsis, sine praedictio communitatis. An verò haec renunciatio tunc sit de toto privilegio, & etiam pro futuris temporibus, vel solum pro solis actibus praesentibus, qui contra privilegium fiunt, in sequentibus videbimus.

Secundò exponendum est, quomodo sit intelligenda haec amissio privilegij per contrarium usum. Duobus enim modis supra positus potest intelligi, scilicet per renuntiationem tacitam, vel per modum alienius prescriptionis. Quibus addi potest tertius modus, videlicet per modum poenae in iure impositae, sed huic omittimus, tum quia nec in iure fundamentum habet, nulli enim legitur lata haec amissio privilegij in hoc casu per modum poenae; tum etiam quia sicut de non usu dixi, ita etiam in contrario usu verum est nullam rationem poenae in eo reperiri, quia licet potest quis agere contra privilegium suum, non est ergo ob eam re dignus poena. Imò quando aliquis delinquit agendo contra privilegium suum, cui renunciare non potest, non punitur privilegij privatione, sed alijs poenis, ut patet ex dicto c. contingit, & cap. si diligenti. Inter illos

si de terra. c. accedentibus.

ex ore.

An privilegium amittitur ob tacitam renunciationem. Gloss. Panorm.

Panorm. Felin.

Anceptu.

1. Conclusio.

ex ore. c. gratiam. Glossa.

autem duos priores modos est difficultas, quia in iure uterque insinuat; nam in cap. si de terra, & cap. accedentibus, de privilegiis, requiritur tempus triginta, vel quadraginta annorum, ut per contrarium vsu privilegium amittatur. In quo significatur, hunc effectum sequi ex aliqua praescriptione. In contrarium vero est, quia in eisdem iuribus fundamentum huius amissionis dicitur esse tacita renuntiatio, ut patet ex illis verbis cap. si de terra. De privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrahere voluistis, cum liberum sit unicuique iuri suo renunciare. Et ex illis cap. accedentibus. Cum enim tanto tempore contra indulta privilegia decimas soluerint, eis renunciassent praesumuntur. Item ex cap. ex ore, de iis, quae sunt a mai. &c. ibi Per hoc, quod dicto N. reverentiam exhibuit, qua debetur Praeposito, iuri suo renunciassent videtur.

In hoc puncto communis opinio videtur esse privilegium in hoc casu amitti propter tacitam renunciationem. Ita sentiunt Glossa, & Doctores circa dicta iura, & Panorm. in dicto c. cum accessissent, de consuetudine. 8. magis rem explicans dicit, per contraventionem amitti privilegium ex tacita renunciatione, quoties contraventio fit a persona, quae potest renunciare privilegio; nam si persona talis non sit, tunc (ait Panorm.) esse necessariam praescriptionem, & idem sentit Felin. ibi num. 28. regul. 3. & num. 29. limitat. 3. ad hoc ponderans textum illum, & l. 2. C. de iur. dotium, ac denique varia dicta, & doctrinas Doctorum congerit, quibus semper indicant, per contraventionem amitti privilegium propter tacitam renunciationem absque praescriptione, nisi in specialibus casibus, quos per varias limitationes ibi persequitur.

Nihilominus aduerto, renunciationem privilegij duobus modis intelligi posse, vno modo solum quoad valorem illius actus, qui continet vsum privilegij, alio modo quoad totam facultatem privilegij, seu quoad vsum eius in toto futuro tempore, & iuxta hos duos sensus diversis etiam modis respondendum esse. Dico ergo primo; per vsum contrarium privilegij, amittitur privilegium, vel potius fructus privilegij quoad praesentem actum, seu causam, de qua tractatur propter tacitam renunciationem absque contraria praescriptione. Haec assertio communiter recepta est ab auctoribus allegatis, & statim referendis. Sumiturque ex dicto cap. ex ore, de his, quae sunt a mai. & ex c. gratiam, cum Glossa ibi de offic. deleg. quae allegat varia iura hoc probantia, & non amplius. Idem patet ex l. vltim. ff. de priviil. veteran. & sumitur etiam ex l. 2. ff. ad municipalia, & l. 2. in fine. ff. de decur. & l. 3. C. de his, qui spon. publ. mun. sub. lib. 10. Et habetur optime in l. 43. tit. 18. part. 3. vbi si quis habens circa rem aliquam privilegium, de re illa in iudicio conuincitur, & in eo privilegium non allegat, & ideo condemnatur, perdit privilegium quoad rem illam, de qua condemnatur, ita ut amplius non possit circa illam eandem rem allegare privilegium. Vbi obiter noto, quod licet non allegare privilegium videatur potius non vsus, quam contrarius vsus privilegij, nihilominus causam talem agere in iudicio, & velle iudicari sine fundamento privilegij, est vsus positivus contrarius privilegio, qui satis est, ut actus repugnans privilegio validus sit contra privilegij non obstante privilegio. Quod certe non potest fundari in praescriptione, quia ibi nulla interuenit, ut constat; ergo provenit ex tacita renunciatione, quae perpetua manet in illa materia, circa quam versatur. Ratio est, quia haec renuntiatio tacita fit per positivam actionem, per quam ius acquiritur alteri, a quo accipitur, & ideo quoad illud effectum rata, & firma manet. Et in hoc differunt multum inter non vsus privilegij, & vsus contrarium, ut magis in sequentibus punctis declarabitur.

Dico secundò; Per vsum privilegium contrarium nunquam amittitur privilegium quoad vsum futuri temporis, seu quoad totam facultatem, & substantiam privilegij per solum tacitam renunciationem, sed necesse est, ut legitima praescriptio contra privilegium intercedat. Hanc assertionem docet satis clare Greg. Lopez in l. 42. tit. 18. part. 3. Gloss. 1. quatenus ait, eum, qui ex privilegio immunis est a solutione tributorum, licet saepius illa soluat, si non continuavit per legitimum tempus necessarium ad praescriptionem, licet praedictis sibi in solutis, non tamen in soluendis. Ex quibus duabus partibus prior pertinet ad praecedentem assertionem, & illam confirmat; posterior vero aperte continet hanc secundam. Pro qua citat Cynus, & Salicet. in l. voluntaria, C. de excusat. tutor. & Bart. cum Gloss. in l. 2. C. de his, qui spon. mun. sub. lib. 10. & in l. 2. ff. de priviil. veter. ex quo textu aperte colligitur haec assertio. Dicit enim privilegium immunitatis a muneribus civitatis non labefactari, etiam si aliquis voluntate sua honorem, aut manus susceperit. Vbi Glossa dicit non labefactari, quominus ipsi, & eorum liberi perseverent immunes in aliis. Quia nimirum non intelligitur amissum privilegium in se, & in substantia sua, sed solum quoad illum effectum, qui voluntarie admittitur. Idem indicatur satis in dicta l. 43. partit. ibi, Pierde se el privilegio quanto a aquellos formaladamente, en que fue dado el Lucio, id est, non allegando privilegium in iudicio, qui in eo condemnatur, perdit privilegium, quoad id, in quo condemnatur, & non amplius, haec enim vim habet illa particula, senaladamente, ut ibi etiam expendit Gregor. Lop. referens Alexand. cons. 33. volum. 5. Denique ad hoc etiam confirmandum faciunt cap. si de terra, & cap. accedentibus, supra allegata, quatenus praescriptionem requirunt. Ratio vero est, quia per solum contraventionem non censetur quis renunciare privilegio, nisi in eo, in quo venit contra privilegium, sed per aliquem vsum contrarium, non contra totum privilegium in se, & tota facultate sua etiam in profuturis temporibus, sed tantum hic, & nunc, & in tali materia; ergo non debet amplius extendi renuntiatio, nec est vnde maior praesumatur, imò etiam nullum est ius, in quo talis praesumptio fundari possit. Nam lex vltim. ff. de priviil. veter. & cap. cum accessissent, de constitutione, quae in contrarium induci possunt, re vera non sunt contraria, ut in sequenti puncto commodius dicitur, vbi haec etiam resolutio magis explicabitur, & confirmabitur.

Tertio igitur interrogari potest, quantum tempus necessarium sit, & sufficiat, ut privilegium per contrarium vsum amittatur, & consequenter quot actus huius contrarij vsus sufficiant, vel necessarii sint, ut privilegium amittatur. Vbi primum occurrit tractanda vulgaris quaestio, an privilegium per vnum actum contrarium amittatur. In qua Panorm. in dicto c. cum accessissent, distinguit de privilegio dato privatae personae, vel communitati. Et de priori dicit, amitti per vnum actum contrarium. Et rationem reddit, quia in privato quaelibet directa contraventio inducit renunciationem validam, quia complectitur contrarium, & sumit argumentum a simili ex cap. cum renuntiat, 32. q. 1. & ita etiam intelligit dictum cap. cum accessissent, dicens, hunc esse casum eius. Citat etiam Bart. in l. 1. C. de his, qui spon. mun. pub. sub. lib. 10. vbi sentit, privilegium, ne solvat tributa, si semel solvat, praedictare sibi in futurum nisi fuerit protestatus. At vero de posteriori privilegio concessio communitati, seu Ecclesiae ait, non amitti per vnam contraventionem, sed requiri praescriptionem, iuxta dictum cap. si de terra, & cap. accedentibus, & ratio est, quia singulares personae non possunt renunciare privilegio Ecclesiae, vel communitatis expressè, ergo nec tacite, & ideo non sufficit contrarius

vsus vnius, vel alterius de communitate, sed praescriptio necessaria est. Quam distinctionem sumpsit Panorm. in Innoc. in cap. accedentibus, de privilegiis, licet paulo aliter ab Innoc. explicetur, & sequitur Felin. supra n. 28. & 29. regul. 3. limit. 3.

Haec verò distinctio, & ratio differentiae mihi probari non potest. Quia si sit sermo de amissione privilegij in se, & quoad vsum futuri temporis, censetur privilegium etiam privatae personae concessum per vnum actum, seu vsum contrarium non amitti, & ita quoad hanc partem non habet locum differentia. Assumptum probatum est in praecedenti puncto, dicto 2. & probatur ad hominem contra Panormitan. quia ipse fatetur (& merito) quod si quis habeat privilegium generale, ne subeat aliqua munera publica, & sponte eligatur ad vnum, non praedictat sibi in aliis, neque etiam in illo, si iterum eligatur ad illud, iuxta l. voluntaria, C. de excusat. tut. quae recte potest sic intelligi, licet alios sensus patiatur. Verba legis sunt, Voluntaria tutela munera privilegij nihil derogant, scilicet quoad alia munera suscipienda praeter voluntarie suscepta, ut ibi Glossa exponit allegans alia iura. Et idem sentit ibi Bart. cum Glossa & aliis. Denique idem fatetur Felin. supra limit. 2. vbi ad hanc partem confirmandam multa allegat, quae planè destruant suam regulam, & dictam differentiam, nostramque sententiam confirmant. Primo quidem, quia qua ratione habens excusationem a multis muneribus, renuncians quoad vnum, non censetur renunciare quoad alia, eadem profecto ratione, qui habet privilegium perpetuum, licet in vno momento admittat aliquod contrarium privilegio, non praedictat sibi pro toto tempore futuro: nam est eadem proportio. Maxime quia acceptans munus aliquod contra privilegium suum vna vice, non sibi praedictat, ut acceptare cogatur, si iterum ad illud idem eligatur, ut Panorm. expressè fatetur; ergo idem erit in quocumque alio vsu contrario: nam licet in vno actu, vel tempore admittatur non ideo praedictat venturi pro toto tempore futuro, quae enim ratio differentiae assignari potest? Praeterea quando in actu contrario privilegio potest cadere alia praesumptio, quam renunciationis totius privilegij, non est talis renuntiatio praesumenda, ut ex Anto. in dicto c. accedentibus, refert Felin. supra, & merito sequitur, quia talis praesumptio est odiosa, & restringenda, ut ex Paul. Castr. cons. 25. idem Felin. ait, & satis fauet Gloss. in Clem. saepe, de verb. signif. verb. paribus, in fine, & Panorm. in c. ad audientiam, de his, quae vi. num. 3. vbi ait, modicam coniecturam sufficere ad excludendam praesumptionem spontaneae renunciationis. At vero in vnum actum privilegio contrarium optime cadit alia praesumptio sine renunciatione totius privilegij in se, & pro toto tempore futuro, scilicet, renuntiatio proprii favoris in hoc negotio, vel in gratiam talis personae, vel ad finiendam, aut vitandam hanc licem; ergo immerito, & sine fundamento extenditur praesumptio ad renunciationem totius privilegij.

At vero si sit sermo de amissione privilegij solum quoad praesentem materiam, circa quam versatur vsus contrarius semel factus, sic verum quidem est, amitti per vnum actum contrarium in privilegiis privatarum personarum, iuxta dicta in superiori dubio. Dico tamen idem esse (servata proportione) in privilegio concessio communitati, ideoque etiam quoad hanc partem non procedere distinctionem. Probatur hoc ex Innoc. in dicto c. accedentibus, ait enim, monasterium habens privilegium non soluendi decimas, si solvat illas semel, aut iterum ex communi consensu totius conventus, non amittere privilegium (vtique in se) quia praesumitur id agere ad vitandam licem, quod est laudabile, & ita quoad illam

10. Conclusio.

Greg. Lop.

Cynus. Salicet. Bart. Glossa.

Greg. Lop. Alexand. c. si de terra. c. cum accedentibus.

c. cum accessissent.

De tempore ut privilegium amittatur per contrarium vsum.

Panorm. sententia, & distinctio.

c. cum renuntiat. cap. cum accessissent. c. cum accessissent. Bart.

c. si de terra. c. accedentibus.

vsus

Panorm. Innoc.

Felin. 12. Refertur distinctio Panorm.

Privilegium etiam privatae personae concessum per vnum actum non amittitur.

Bart. Glossa. Felin.

Probatur 1.

Panorm.

Secundò.

Anton.

Paul. Castr. Felin. Glossa. Panorm.

13.

Quid de privilegio concessio communitati dicitur. Innoc.

vsus vnius, vel alterius de communitate, sed praescriptio necessaria est. Quam distinctionem sumpsit Panorm. in Innoc. in cap. accedentibus, de privilegiis, licet paulo aliter ab Innoc. explicetur, & sequitur Felin. supra n. 28. & 29. regul. 3. limit. 3.

Haec verò distinctio, & ratio differentiae mihi probari non potest. Quia si sit sermo de amissione privilegij in se, & quoad vsum futuri temporis, censetur privilegium etiam privatae personae concessum per vnum actum, seu vsum contrarium non amitti, & ita quoad hanc partem non habet locum differentia. Assumptum probatum est in praecedenti puncto, dicto 2. & probatur ad hominem contra Panormitan. quia ipse fatetur (& merito) quod si quis habeat privilegium generale, ne subeat aliqua munera publica, & sponte eligatur ad vnum, non praedictat sibi in aliis, neque etiam in illo, si iterum eligatur ad illud, iuxta l. voluntaria, C. de excusat. tut. quae recte potest sic intelligi, licet alios sensus patiatur. Verba legis sunt, Voluntaria tutela munera privilegij nihil derogant, scilicet quoad alia munera suscipienda praeter voluntarie suscepta, ut ibi Glossa exponit allegans alia iura. Et idem sentit ibi Bart. cum Glossa & aliis. Denique idem fatetur Felin. supra limit. 2. vbi ad hanc partem confirmandam multa allegat, quae planè destruant suam regulam, & dictam differentiam, nostramque sententiam confirmant. Primo quidem, quia qua ratione habens excusationem a multis muneribus, renuncians quoad vnum, non censetur renunciare quoad alia, eadem profecto ratione, qui habet privilegium perpetuum, licet in vno momento admittat aliquod contrarium privilegio, non praedictat sibi pro toto tempore futuro: nam est eadem proportio. Maxime quia acceptans munus aliquod contra privilegium suum vna vice, non sibi praedictat, ut acceptare cogatur, si iterum ad illud idem eligatur, ut Panorm. expressè fatetur; ergo idem erit in quocumque alio vsu contrario: nam licet in vno actu, vel tempore admittatur non ideo praedictat venturi pro toto tempore futuro, quae enim ratio differentiae assignari potest? Praeterea quando in actu contrario privilegio potest cadere alia praesumptio, quam renunciationis totius privilegij, non est talis renuntiatio praesumenda, ut ex Anto. in dicto c. accedentibus, refert Felin. supra, & merito sequitur, quia talis praesumptio est odiosa, & restringenda, ut ex Paul. Castr. cons. 25. idem Felin. ait, & satis fauet Gloss. in Clem. saepe, de verb. signif. verb. paribus, in fine, & Panorm. in c. ad audientiam, de his, quae vi. num. 3. vbi ait, modicam coniecturam sufficere ad excludendam praesumptionem spontaneae renunciationis. At vero in vnum actum privilegio contrarium optime cadit alia praesumptio sine renunciatione totius privilegij in se, & pro toto tempore futuro, scilicet, renuntiatio proprii favoris in hoc negotio, vel in gratiam talis personae, vel ad finiendam, aut vitandam hanc licem; ergo immerito, & sine fundamento extenditur praesumptio ad renunciationem totius privilegij.

At vero si sit sermo de amissione privilegij solum quoad praesentem materiam, circa quam versatur vsus contrarius semel factus, sic verum quidem est, amitti per vnum actum contrarium in privilegiis privatarum personarum, iuxta dicta in superiori dubio. Dico tamen idem esse (servata proportione) in privilegio concessio communitati, ideoque etiam quoad hanc partem non procedere distinctionem. Probatur hoc ex Innoc. in dicto c. accedentibus, ait enim, monasterium habens privilegium non soluendi decimas, si solvat illas semel, aut iterum ex communi consensu totius conventus, non amittere privilegium (vtique in se) quia praesumitur id agere ad vitandam licem, quod est laudabile, & ita quoad illam

soluendum. Et Panorm. supra in fine fatetur, quod vbi conuentus potest renunciare privilegio concessio, per vnicam contraventionem directam illud perderet, sed clarum est, posse renunciare privilegio quoad vnum actum, v. g. quoad vnam solutionem, vel quid simile; ergo quoad hoc valet vsus contrarius, & in hoc quidem potest considerari differentia in tali vsu, si fiat a privato religioso propria auctoritate, vel a toto conventu, seu ex potestate, & scientia eius: nam actus priori modo factus non solum non valet ad renunciandum privilegio simpliciter, verum etiam nec secundum quid pro tali actu, nam validus non est, sed retractari debet, quia non est factus ab habente potestatem, nec ex consensu proprii privilegij. Quod secus est, quando talis conventio fit ex communi consensu, quia tunc, licet non sit satis ad renunciationem privilegij in se, sufficit tamen ad renunciationem quoad talem actum, contrariatione. Tamen idem cum proportione intelligi potest in privilegio non soluendi decimas concessio privatae personae; nam si ipsemet privilegijarius semel solvat, renunciare censetur, non simpliciter, sed quoad illum actum: si autem allegat, quae planè destruant suam regulam, & dictam differentiam, nostramque sententiam confirmant. Primo quidem, quia qua ratione habens excusationem a multis muneribus, renuncians quoad vnum, non censetur renunciare quoad alia, eadem profecto ratione, qui habet privilegium perpetuum, licet in vno momento admittat aliquod contrarium privilegio, non praedictat sibi pro toto tempore futuro: nam est eadem proportio. Maxime quia acceptans munus aliquod contra privilegium suum vna vice, non sibi praedictat, ut acceptare cogatur, si iterum ad illud idem eligatur, ut Panorm. expressè fatetur; ergo idem erit in quocumque alio vsu contrario: nam licet in vno actu, vel tempore admittatur non ideo praedictat venturi pro toto tempore futuro, quae enim ratio differentiae assignari potest? Praeterea quando in actu contrario privilegio potest cadere alia praesumptio, quam renunciationis totius privilegij, non est talis renuntiatio praesumenda, ut ex Anto. in dicto c. accedentibus, refert Felin. supra, & merito sequitur, quia talis praesumptio est odiosa, & restringenda, ut ex Paul. Castr. cons. 25. idem Felin. ait, & satis fauet Gloss. in Clem. saepe, de verb. signif. verb. paribus, in fine, & Panorm. in c. ad audientiam, de his, quae vi. num. 3. vbi ait, modicam coniecturam sufficere ad excludendam praesumptionem spontaneae renunciationis. At vero in vnum actum privilegio contrarium optime cadit alia praesumptio sine renunciatione totius privilegij in se, & pro toto tempore futuro, scilicet, renuntiatio proprii favoris in hoc negotio, vel in gratiam talis personae, vel ad finiendam, aut vitandam hanc licem; ergo immerito, & sine fundamento extenditur praesumptio ad renunciationem totius privilegij.

Neque contra hanc partem obstant iura, quae Panorm. adducit, nam in c. cum renuntiat, non est sermo de hoc genere renunciationis, sed de renunciatione peccati, quae fit per penitentiam, quae debet esse absoluta, & in proposito perpetuo, ut abiiciatur peccatum, neque sufficit facere actum virtutis peccato contrarium, ut intelligatur quis simpliciter peccato renunciasse; & ita si per analogiam textus inducatur, potius probat contrarium. Alia verò c. si de terra, & cap. accedentibus, potius probant, vnum actum contrarium non sufficere ad tollendum privilegium. Neque id fuit speciale, quia monasteria non possent renunciare privilegio: non contrarij supponitur in ipsis textibus, ut supra vium est, & infra amplius declarabimus.

Unde tandem concludo, privilegium non amitti simpliciter per vnam contraventionem, sed solum secundum quid quoad talem actum, si ab ipso privilegijario, vel eius auctoritate, scientia, & voluntate fiat. Vtrumque satis patet ex dictis. Et haec resolutio sumitur aperte ex Bartol. in dicta l. voluntaria, & in l. vlt. ff. de consuet. prin. & ex Alexan. con. 33. quod refert, & valde commendat Gregor. Lop. dicta l. 42. & alia in confirmationem huius sententiae adducit, quae in praecedenti puncto indicavi. Ex quibus colligo, non rectè dixisse Felin. supra num. 28. cum Ioan. Andr. si Doctor habeat privilegium non disputandi, & semel disputer, amittere privilegium. Nam si intelligatur de amissione simpliciter (vt ipse intendit) falsum est; de amissione autem secundum quid est impertinens, quia ibi non est alia amissio praeter actualem vsum contrarium, qui supponitur. Infero etiam non rectè dixisse Angelum, quem supra etiam Felin. refert, & sequitur, si quis habens privilegium non soluendi vestigalia, describatur in libro talium grauanimum, & ipse non contradicat intra decem dies, amittere privilegium. Hoc enim nullo iure probatur, & illa remissio in contradicendo, seu appellando ad summum est consensus in quendam vsum privilegio contrarium, qui non sufficit illud tollere vsque ad legitimam praescriptionem, ut latè Iason in l. vlt. ff. de consuet. Princip. & Gregor. Lop. supra.

Neque contra hanc partem obstant iura, quae Panorm. adducit, nam in c. cum renuntiat, non est sermo de hoc genere renunciationis, sed de renunciatione peccati, quae fit per penitentiam, quae debet esse absoluta, & in proposito perpetuo, ut abiiciatur peccatum, neque sufficit facere actum virtutis peccato contrarium, ut intelligatur quis simpliciter peccato renunciasse; & ita si per analogiam textus inducatur, potius probat contrarium. Alia verò c. si de terra, & cap. accedentibus, potius probant, vnum actum contrarium non sufficere ad tollendum privilegium. Neque id fuit speciale, quia monasteria non possent renunciare privilegio: non contrarij supponitur in ipsis textibus, ut supra vium est, & infra amplius declarabimus.

FFF 4 Alium

soluendum. Et Panorm. supra in fine fatetur, quod vbi conuentus potest renunciare privilegio concessio, per vnicam contraventionem directam illud perderet, sed clarum est, posse renunciare privilegio quoad vnum actum, v. g. quoad vnam solutionem, vel quid simile; ergo quoad hoc valet vsus contrarius, & in hoc quidem potest considerari differentia in tali vsu, si fiat a privato religioso propria auctoritate, vel a toto conventu, seu ex potestate, & scientia eius: nam actus priori modo factus non solum non valet ad renunciandum privilegio simpliciter, verum etiam nec secundum quid pro tali actu, nam validus non est, sed retractari debet, quia non est factus ab habente potestatem, nec ex consensu proprii privilegij. Quod secus est, quando talis conventio fit ex communi consensu, quia tunc, licet non sit satis ad renunciationem privilegij in se, sufficit tamen ad renunciationem quoad talem actum, contrariatione. Tamen idem cum proportione intelligi potest in privilegio non soluendi decimas concessio privatae personae; nam si ipsemet privilegijarius semel solvat, renunciare censetur, non simpliciter, sed quoad illum actum: si autem allegat, quae planè destruant suam regulam, & dictam differentiam, nostramque sententiam confirmant. Primo quidem, quia qua ratione habens excusationem a multis muneribus, renuncians quoad vnum, non censetur renunciare quoad alia, eadem profecto ratione, qui habet privilegium perpetuum, licet in vno momento admittat aliquod contrarium privilegio, non praedictat sibi pro toto tempore futuro: nam est eadem proportio. Maxime quia acceptans munus aliquod contra privilegium suum vna vice, non sibi praedictat, ut acceptare cogatur, si iterum ad illud idem eligatur, ut Panorm. expressè fatetur; ergo idem erit in quocumque alio vsu contrario: nam licet in vno actu, vel tempore admittatur non ideo praedictat venturi pro toto tempore futuro, quae enim ratio differentiae assignari potest? Praeterea quando in actu contrario privilegio potest cadere alia praesumptio, quam renunciationis totius privilegij, non est talis renuntiatio praesumenda, ut ex Anto. in dicto c. accedentibus, refert Felin. supra, & merito sequitur, quia talis praesumptio est odiosa, & restringenda, ut ex Paul. Castr. cons. 25. idem Felin. ait, & satis fauet Gloss. in Clem. saepe, de verb. signif. verb. paribus, in fine, & Panorm. in c. ad audientiam, de his, quae vi. num. 3. vbi ait, modicam coniecturam sufficere ad excludendam praesumptionem spontaneae renunciationis. At vero in vnum actum privilegio contrarium optime cadit alia praesumptio sine renunciatione totius privilegij in se, & pro toto tempore futuro, scilicet, renuntiatio proprii favoris in hoc negotio, vel in gratiam talis personae, vel ad finiendam, aut vitandam hanc licem; ergo immerito, & sine fundamento extenditur praesumptio ad renunciationem totius privilegij.

Unde tandem concludo, privilegium non amitti simpliciter per vnam contraventionem, sed solum secundum quid quoad talem actum, si ab ipso privilegijario, vel eius auctoritate, scientia, & voluntate fiat. Vtrumque satis patet ex dictis. Et haec resolutio sumitur aperte ex Bartol. in dicta l. voluntaria, & in l. vlt. ff. de consuet. prin. & ex Alexan. con. 33. quod refert, & valde commendat Gregor. Lop. dicta l. 42. & alia in confirmationem huius sententiae adducit, quae in praecedenti puncto indicavi. Ex quibus colligo, non rectè dixisse Felin. supra num. 28. cum Ioan. Andr. si Doctor habeat privilegium non disputandi, & semel disputer, amittere privilegium. Nam si intelligatur de amissione simpliciter (vt ipse intendit) falsum est; de amissione autem secundum quid est impertinens, quia ibi non est alia amissio praeter actualem vsum contrarium, qui supponitur. Infero etiam non rectè dixisse Angelum, quem supra etiam Felin. refert, & sequitur, si quis habens privilegium non soluendi vestigalia, describatur in libro talium grauanimum, & ipse non contradicat intra decem dies, amittere privilegium. Hoc enim nullo iure probatur, & illa remissio in contradicendo, seu appellando ad summum est consensus in quendam vsum privilegio contrarium, qui non sufficit illud tollere vsque ad legitimam praescriptionem, ut latè Iason in l. vlt. ff. de consuet. Princip. & Gregor. Lop. supra.

Neque contra hanc partem obstant iura, quae Panorm. adducit, nam in c. cum renuntiat, non est sermo de hoc genere renunciationis, sed de renunciatione peccati, quae fit per penitentiam, quae debet esse absoluta, & in proposito perpetuo, ut abiiciatur peccatum, neque sufficit facere actum virtutis peccato contrarium, ut intelligatur quis simpliciter peccato renunciasse; & ita si per analogiam textus inducatur, potius probat contrarium. Alia verò c. si de terra, & cap. accedentibus, potius probant, vnum actum contrarium non sufficere ad tollendum privilegium. Neque id fuit speciale, quia monasteria non possent renunciare privilegio: non contrarij supponitur in ipsis textibus, ut supra vium est, & infra amplius declarabimus.

FFF 4 Alium

Panorm.

14. Privilegium non amittitur simpliciter per vnam contraventionem sed secundum quid.

Bart. Alexan. Greg. Lop.

Felin. Ioan. Andr.

Inferitur contra Angel.

Iason. Greg. Lop.

15. Ad iura adducta pro Panorm. Resp. c. cum renuntiat.

cap. si de terra. cap. accedentibus.

16. Obiect. c. cum accessissent. Resp. 1.

Panorm.

17. Resp. 2. Barr. Alexan. Greg. Lop.

18. Obiect.

Aliunde vero obici potest cap. cum accessissent, de constit. ibi, Nisi praelati canonici contraverint, aliquem videlicet in primicerium eligendo. Per quæ verba indicatur, vnam contraventionem esse sufficientem ad destruendum privilegium. Respondeo tamen in illo textu non esse sermonem de privilegio privatae personæ, sed de privilegio concessio Ecclesie, seu capitulo canonicorum, & ita etiam Panormit. & alij tenentur illi respondere. Vnde Panormit. sentit illud rescriptum pertinuisse ad vtilitatem canonicorum, non Ecclesie, & ideo de illo cenferi sicut de privilegio privatae personæ. Sed certè dispositio de numero præbendarum, & qualitate earum per se primò respicit vtilitatem, & commune bonum Ecclesie, etiam si secundariò redundet in vtilitatem singulorum, & de tali dispositione ibi agebatur, vnde non possent omnes canonici vt singuli tali institutioni renunciare, licet possent renunciare suæ vtilitati, signû est ergo, fuisse rem communis. Addit verò Panormit. sub conditione, quod si illud privilegium respexisset Ecclesie vtilitatem, quoad id non fuisset sublatum per contraventionem à capitulo factam. Quod si hoc verum esset, etiam contra nos cessaret obiectio, tamen quia verba textus plaudè repugnant, aliter respondendum est.

Respondendo ergo secundò cum Bart. Alex. & Greg. Lop. supra, privilegium illud seu rescriptum non habuit tractum successivum, sed in vno effectu, qui in continentem sit, vel tollitur constituit, & ideo per vnam contraventionem potuisset amitti, quia in tali materia renunciatio quoad vnum actum, est renunciatio simpliciter, quia totum privilegium in vno actu consistit. Hoc autem ita contigisse in materia illius textus, patet, quia agebatur de extinguenda, vel erigenda quadam præbenda, seu dignitate cuiusdam Ecclesie, quæ prius extincta fuerat cum consensu Papæ: si autem canonici contraverissent, iterum illam crexissent, & quia dignitas de se est effectus stabilis, & perpetuus, ideo sicut prior extinctio vno actu consummata fuit, ita per vnum actum contrarium fuisset privilegium reuocatum. Tertio addo, ibi esse sermonem de statuto communi consensu canonicorû factò, & à Pontifice confirmato, quod in tali Ecclesia amplius non esset talis dignitas, quod statutum, præterquam quod per vnum actum omnino conuelleretur ex parte materiae, vt declaratum est, quia dignitas extincta non restituitur pro vna vita, vel pro certo tempore, sed vt perpetua; etiam ex parte statuti reuocatur omnino, quia sicut statutum communi consensu factum fuerat, ita communi consensu reuocatum est, & contrarium fuit in virtute factum: confirmatio autem Papæ censetur fuisse in fauorem pacificetium, & ideo dissoluto pacto, censetur reuocata. Et similis decisio habetur in l. 2. C. de iur. dominij impetr. & melius in l. 4. tit. 18. part. 3. vbi hac ratione expressè declaratur, talia privilegia per primam contraventionem amitti; ibi autem significatur, id non tantum esse per modum renunciationis, sed etiam per modum pœnæ, propter circumstantiam contraveniendi pacto à Rege confirmato.

Secundò obici potest l. vlt. ff. de priu. veter. vbi dicitur, veteranos excusatos ab aliquibus muneribus, si passim sint, se in ordinè legi, muneribus fungi cogendos esse, per quod significatur per vnam contraventionem amitti totum privilegium. Sed respondetur primò, non esse intelligendû de aliis muneribus, ad quæ electi non sunt, nec etiam vt cogi possint, se iterum eligi, sed solum vt cogi possint subire munera; ad quæ se eligi passi sunt. Et ita non probatur per vnam contraventionem amitti totum privilegium, sed solum amitti in eo, quod actum est, & in eo amitti constanter, & irrevocabiter. Nam qui consensit ele-

ctioni ad aliquod munus, virtute renunciauit privilegio quoad omnem obligationem, quæ ex tali electione sequi solet, alias frivola esset, & inutilis contentio; cum quo tamen optime itat, vt privilegium quoad alia integrum maneat. Aliter responderi solet communiter, ibi esse sermonem de electione ad decurionatum, vt ibi Glossa exponit citans alia iurata; nebantur autem decuriones certa quedam munera exercere, & ideo qui contra suum privilegium decurionem fieri passus est, munera decurionis subire cogitur. Ita Bart. & alij ibi, & Panormit. & Felin. supra. Sensus verò in idem redit, quia etiam hoc modo non fundatur decisio illius textus in illo principio, quod per vnam contraventionem amittitur totum privilegium, sed in hoc, quod renunciatio privilegio in vno munere, censetur renunciare in omnibus, quæ cum tali munere sunt connexa, quod vtilissimum est, est tamen longè diuersum, vt per se constat.

Declarandum verò superest, si vnus actus contrarius non sufficit ad destruendum omnino privilegium, quot sufficiant. Ad quod duo breuiter respondeo, vnum est, sicut vnus actus non sufficit, ita neque plures in quolibet numero sufficere, nisi legitimo tempore ad præscriptionem necessariò talis vsus continetur. Aliud est, si tempus necessarium ad præscriptionem cum aliis conditionibus requisitis intercedat, ex parte vsus contrarij non esse necessarium certum numerum actuum; imò nec plures actus, nisi quatenus necessarij fuerint, vt præscriptio per totum legitimum tempus non interrumpatur. Primum manifestum est ex dictis, quia eadem est ratio de vno, & de pluribus actibus seruata proportione, semper enim potest privilegium ad plures extendi tractu temporis, vel per amplitudinem materiae, vt supponitur. Item quia nullus certus numerus actuum designari potest, nec per aliquam legem est determinatus. Secundum autem ita declaratur supponendo vnam ex conditionibus ad præscribendum requisitis esse, vt tempus præscriptionis non interrumpatur. Suppono deinde præscriptionem cõtra privilegium in præferti incipere eo ipso, quod ille cõtra privilegium suum operatur. Vnde suppono tertio, et, qui cõtra privilegium præscribere potest, incipere quasi possidere ius contra illum, statim, ac ipse contra suum privilegium operatus est, quia non potest inchoari præscriptio absque possessione, & quia qui agit contra privilegium suum in fauorem alterius, quantum est ex se aliquid illi conferre, quod alter possidere incipit, vt si soluat tributum, alius incipit possidere ius petendi; si habens immunitatem permittit se eligi, alius videtur habere ius eligendi, & sic de aliis.

His ergo positis dicimus, ad continuationem, & consummationem præscriptionis necessarium esse, vt post vnum actum privilegio contrarium nihil privilegarius faciat, quo videatur priorem actum retractare, & id sufficere, siue repetat similes actus, siue non; etatenus enim erunt necessarij, quatenus ad non retractandum priorem voluntatem necessarij fuerint, & non aliter. Ratio est, quia cõtinuatio, seu non interruptio est necessaria ad præscriptionem, sed privilegium non amittitur per contrarium vsum, nisi media præscriptione, vt dictum est; ergo eadem cõtinuatio necessaria est ad hunc effectum. Hec autem cõtinuatio sufficiens erit, si per totum tempus necessarium prior actus non retractetur: nam per hoc durat virtus eius, & alter semper continuat possessionem, quam inchoauit; ergo nihil aliud per se necessarium est; ergo multiplicatio actuum non est per se necessaria, sed post vsum privilegio cõtrarium satis est, amplius non vti privilegio toto tempore necessario ad præscriptionem, nec directè reclamare contra priorem vsum, nec retractare illum: his enim

enim modis potest interrumpi præscriptio; si autem nihil horum intercedat, ceasetur durare prior actus, & semper magis præiudicare. Vt v. g. si quis semel soluit gabellam, etiam si iterum non soluat, non ex statuto permancat per legitimum tempus, amittet privilegium saltem quoad illam speciem tributi, quia præscribitur contra ipsum. Idem est, si passus est, se eligi ad munus, à quo erat immunitis, vel si passus est electionem fieri sine suo suffragio, ad quod habet privilegium: nam licet nulla alia electio fiat, illa cum tempore sufficiente sufficit. Et sic de aliis. Quod potest etiam declarari per proportionem ad præscriptionem contra heruitates vrbanas, in quibus actus contrarius supponitur, vnus tamen sufficit cum cõtinuato non vsu.

Explicandum verò adhuc superest, quantum tempus necessarium sit, vt amittatur privilegium per contrarium vnum. Ad quod breuiter respondendum est: tempus hoc non esse definitum per viam tacite renunciationis, seu quasi per coniecturam illius, quia hoc modo nihil postumus cum certitudine dicere, quia nec in iure naturali, nec in positio fundari potest, vt in simili dixi in capite præcedenti. Explicandum ergo hoc est per viam præscriptionis: nam illud tempus necessarium erit, vt amittatur hoc modo privilegium, quod ad præscribendum sit sufficiens. Hoc autem tempus regulariter esse solet decem annorum inter præsentem, & viginti inter absentes: nam hoc tempus solet requiri in præscribendis seu iuribus, & iuribus incorporalibus, quæ inter immobilia bona computantur, vt videre licet in Couar. lib. 1. variat. cap. 17. & Anton. Gom. lib. 2. variat. cap. 25. & Molin. tract. 2. de iustit. disp. 7. Ad hæc enim iura, & bona possunt hæc privilegia reduci. In Ecclesiis verò seu monasteriis, vt talia privilegia amittant, maius tempus necessarium est ex speciali dispositione iuris, nimirum quadraginta annorum, iuxta cap. accedentibus, de priuileg. Alij verò existimant sufficere tempus triginta annorum, quia ita significatur in dicto cap. si de terra, eod. & in alio capite dicunt mentionem fieri quadraginta annorum, quia ita in illo facto contigit, & ita narratum fuit, non quia necessarium esset. Sed hoc non admittit Glossa in dicto cap. accedentibus, quia in cap. illud, de præscrip. expressè dicitur, cõtra Ecclesias minorem præscriptionem, quam quadragenalem non admitti, licet quidam canones comprobent trigentalem, & idem confirmatur in cap. de quarta. Vnde dici possit, illud ius cap. si de terra, esse per aliud correctum. Hoc tamen obstante Glossa in dicto cap. accedentibus, & Ioan. And. Hostien. Abb. Felin. & alij communiter docent, requiri tempus quadraginta annorum, & ad cap. si de terra, nihil aliud respondent nisi hodie non procedere. Mihi autem verisimile est, Alexand. III. licet in alijs præscriptionibus contra Ecclesiam quadraginta annorum tempus necessarium esse voluerit, in hac, quæ est contraria privilegio, minori tempore fuisse contentum, vel quia non considerauit illam vt puram præscriptionem, sed vt coniunctam voluntariæ renunciationi privilegij, quæ facilitare videtur præscriptionem, vel etiam quia per præscriptionem contra privilegium reuertitur res ad ius commune, & ideo etiam debet breuiori tempore fieri. Nihilominus tamen Innoc. III. in dicto cap. accedentibus, extendisse videtur regulam cap. illud, de præscrip. etiam ad præscriptionem contra privilegia Ecclesiarum. Et hoc vsu confirmatum est, & communi sententia, Doctorum.

Tandem ex dictis in hoc, & præcedenti puncto tria infero. Primò amissionem privilegij per contrarium vsum non habere locum in illis privilegijs, quæ

cap. si de terra.

Glossa cap. illud.

cap. de quarta. Glossa. Ioan. And. Hostien. Abb. Felin. Alex. III.

Innoc. III. cap. illud.

22. Inferitur 1.

suprà absoluta appellauimus, quatenus non versantur circa alios, nec tertiam personam grauant. Ratio est, quia contra hæc privilegia non præscribitur ab alijs, cum alios non respiciant, nec per contrarium vsum alijs conferatur aliquod ius. Exemplis patet, quia si quis habens privilegium non recitandi, per multum tempus recitet, non amittit omnino privilegium, quia nullus contra eum præscribit, & sic de omnibus similibus. Ac denique rationes factæ de nõ vsu, quoad hoc eodem modo procedunt de contrario vsu.

Secundò infero ex dictis, amissionem privilegij per contrarium vsum in multis conuenire cum illa, quæ est per solum nõ vsum, videlicet, quia in neutra earum sufficit sola præsumpta renunciatio, vt verè, & in re destruat privilegium, quia in vtraque debet adiungi præscriptio. In qua præscriptione etiam conueniunt quoad temporis longitudinem, & ita in hoc indifferenter de vtraque loquuntur authores, in duobus tamen maximè differunt, primò quia privilegium ad agendum per vnam omissionem, vt sic dicam, vel per plures, seu per solum non vsum, nec perditur, nec minuitur, sed tantum non exercetur, vt ex supra dictis constat. Privilegium autem ad non agendum per vnam contraventionem quodammodo amittitur per renunciationem operantis, quantum ad hoc, vt solutio, vel alia similis actio facta contra privilegium teneat: nam in hoc aliquo modo derogatur privilegio. Quod habet locum in privilegijs, quæ versantur circa alios: nam in absolutis hæc differentia considerabilis non est, sed contrarius vsus moralitèr perinde se habet, ac non vsus. Secundò differunt, quia contra privilegia affirmatiua præscribi potest sine vlla actione privilegij, quia per solum nõ vsum eius potest inchoari, & consummari alterius præscriptio: in negatiuis autem vt præscribatur contra illa, necessarium est, vt inchoetur præscriptio ab aliquo vsu cõtrario privilegij, quia sine tali actu nullum ius, nullusve possessionis modus potest in altero considerari, quod illi tribuat initium præscribendi, quæ omnia ex dictis satis constat.

Tertio intelligitur ex dictis, quam vtilitatem habeat protestatio privilegij, vt actus intelligatur, fieri sine præiudicio sui privilegij, de qua dixit Bart. in l. 1. C. de his, qui spon. mun. & c. lib. 1. e. parari, vt per actum contrarium non perdat privilegium, quod valde commendat Panormit. in dicto capite, cum accessissent, num. 7. intelligens, prodelle, vt privilegium non perdat per vnum contrarium actum, & ad hoc esse necessariam talem protestationem, & hoc modo idem intellexit, & sequutus est Felin. ibi num. 30. limit. 5. citatque Roman. & Bald. in eadem sententiam. At verò iuxta doctrinam datam talis protestatio necessaria non est, vt privilegium non perdat simpliciter per vnum actum contrarium: nam licet non fiat protestatio, vnus actus contrarius non sufficit per se tollere privilegium; quoad forum verò externum poterit esse utilis talis protestatio, etio vt magis constet de animo operantis. Præter hoc verò esse poterit utilis hæc protestatio ex iusta causa facta, vt ipsemet actus, qui in præfenti fit, non nocet in aliquo contra privilegium, etiam secundum præsentem effectum, quem habere posset, vt si per talem protestationem profiteatur operans, vel non voluntariè, sed coactè operari talem actum, vel certè ignorare, an aliquid detrimenti contra suum privilegium sibi afferre possit, & ideo non esse intentionis suæ cum suo præiudicio illum facere. Nam cum actus agentium non operantur vltra intentionem, & renunciatio privilegij etiam secundum quid, & quoad præsentem effectum à voluntate privilegij pendet, per talem protestationem merito impeditur

23. Inferitur 2.

24. Inferitur.

Bart.

Panorm.

Felin. Roman. Bald.

cur talis effectus. Denique etiam potest professio, ut a tali actu non possit inchoari praecipio contra privilegium, quia per illum fit, ut nullum iustri buatur alteri, nec aliquis modus possessionis, & consequenter etiam bona fides illius impeditur. Et in hoc sensu verum est, protestationem illam determinare, ne amittatur privilegium, non vtiq; per vnum solum actum integre, sed ne per illum inchoetur, & consequenter ne consummari possit, praecedente tantum illo contrariio vsu. Quando autem talis protestatio nihil profit, videri potest in Gloss. in cap. cum, de consuet. verb. sine prauidicio.

Glossa.

25. Dub. ult.

Respon.

Vltimo, videndum superest, an haec, quae dicta sunt de amissione privilegij per vsu contrariu, locum habeant in foro conscientiae, vel solum in exteriori, ex iuris praesumptione. In quo breviter duo sunt clara ex dictis in praecedenti capite. Vnum est, quoties vsus contrarius privilegij dat alteri occasionem, & tempus praescribendi, contra privilegium, consummata praescriptione amittitur privilegium in re ipsa, ac subinde etiam in conscientia. Secundum est, quamdiu aliter non praescribitur, contra privilegium habens tractum successuum, per nullum vsu contrarium amitti in conscientia tale privilegium omnino, & quoad facultatem vtendi illo in temporibus futuris. Haec duo non indigent noua probatione. Solum ergo superest difficultas de illa amissione privilegij, quae fieri censetur, per quemlibet actum contrarium per modum tacitae renunciationis, vel simpliciter, si privilegium in vno tantum actu consistat, vel tantum quid tantum quoad praesentem actum, & effectum eius. In quo breviter dico, regulariter loquendo, talem renunciationem esse validam in conscientia: suppono enim verari circa alterum, qui statim acceptat illam, vel effectum, qui ab illa pendet, quod perinde est: nam de aliis privilegij absque iuris iam non tractamus. Deinde, licet haec renuntiatio non sit expressa, sed tacita, quatenus per actum contrarium privilegio indicatur voluntas renuntiandi privilegio saltem pro illo actu, nihilominus moraliter loquendo, ac per se procedit ex interno affectu sufficiente, quia ille actus exterior voluntate fit, & ex animo valide, & cum effectu operandi, etiam si sit contra proprium privilegium. Vt in casu capit. cum accessissent, si canonici illi contra prius statutum a se factum, dignitatem Primicerij in sua Ecclesia creassent, verè, & non tantum praesumptivè privilegium amitterent, quia talis actus, & effectus accessissent secum afferret renunciationem prioris statuti; & similiter qui acceptat munus, cum esset exemptus, in conscientia tenetur illud administrare, & ac de aliis. Secus verò esset, si aliquis involuntariè exerceat actum, vel coactus, & postmodò interius intendens sibi in nullo praedudicare, vel ignorans effectum illum repugnare suo privilegio, tunc enim excusaretur in conscientia, propter defectum consensus sine quo obligari non potest. Vnde etiam Iurista docent, quotiescumque ex signis vel coniecturis constare potest privilegium non habuisse animam renunciantem, non esse priuandum privilegio. Ita Glossa in cap. pro illorum, verb. auctoritate, de praeben. quam Bartol. hocis citatis, & alij Doctores allegati sequuntur. At verò si tunc privilegiarius iuste condemneretur in foro exteriori, quia non posset intentionem suam probare, tunc etiam in foro exteriori tenetur parere, licet non possit occurrere in eadem sententia, nisi abique scandalor possit. Aliquando verò posset per sententiam vel per consuetudinem renunciatario privilegij, etiam si non esset ex animo facta, in poenam satisfactionis, vel negligenter, & tunc post sententiam renunciatario quis in conscientia, ad vt privilegio quoad ad talem effectum, seu ratum habere vsu privilegij.

cap. cum accessissent.

Regula Iuristarum.

Glossa. Bart.

Quomodo sententia vel per consuetudinem renunciatario privilegij, etiam si non esset ex animo facta, in poenam satisfactionis, vel negligenter, & tunc post sententiam renunciatario quis in conscientia, ad vt privilegio quoad ad talem effectum, seu ratum habere vsu privilegij.

gio contrarium, etiam si fortasse antea non teneretur, quia sententia iusta potest effectum hunc inducere, vt in superioribus vltimè est.

CAPVT XXXVI.

Quando, & quomodo amittatur privilegium per illius abusum.

Vulgatis est regula iuris, amitti privilegium per abusum. Vnde est illa sententia Simplicij Papae, Privilegium moratur amittere, qui concessit sibi abutitur potestate, cap. ubi, dist. 74. cap. privilegium, 11. quæst. 3. qua etiam vtitur Innocentius III. in cap. licet, de regular. & in cap. vt privilegia, de priuil. & in cap. contingit, 2. de sententia excommunic. idemque ferè habet in cap. 7. & 7. de postulat. praeben. & Alexand. III. in cap. recolentes, de statu Monach. vbi Gloss. verb. communi iure. Hanc verò regulam ita exponit Syluest. verb. privilegium, quæst. 10. dub. 10. vt idem dictu sit, per abusum, quod per non vsu, vel contrarium vsu. Sed contra vim verborum, & contra iurium intentionem, & contra veritatem: nam re vera hic est distinctus modus amitterendi privilegium. Igitur ad explicandum hanc regulam, eiusque rationem reddendam, tria breviter explicanda sunt. Primum, de quo abusu privilegij sit sermo, vt censetur: sufficiens ad privilegium amittendum. Secundum, qualis, & quanta sit haec amissio, scilicet, aut totius privilegij, vel tantum alicuius, vel aliquorum effectuum eius. Tertium, quomodo amittatur, id est, an ipso facto per abusum perdatur privilegium, vel solum veniat quis illo priuandus.

De abusu privilegij. Privilegium amittitur per abusum. Simplicij Papae. Innoc. Alexand. Glossa. Syluest.

Abusus occasionalis.

Abusus.

Tria expli. cano. Primum.

Secundum.

Tertium.

Circa primum notandum.

Regula proposita generalis.

cap. ubi.

cap. licet.

cap. vt privilegia.

Greg. Lop. Glossa.

cap. contingit.

Regula Iuristarum.

Socin.

Bern. Diaz.

Concil. Trid.

Abusus privilegij multiplex.

Abusus per excessum.

Circa primum aduertere oportet, aliud esse privilegium perdit propter delictum, aliud verò propter abusum: nam abusus proprie significat defectum ipsiusmet vsu privilegij, vel in his, quae illud concernunt, vt ex vi ipsius vocis constat; delictum autem latius patet, & comprehendere potest quodcumque peccatum ipsius privilegiarij. In praesenti ergo proprie tractamus de abusu: nam quoad modum per se confertur ad amissionem privilegij, vel tollendo eius fundamentum, vel secundum quandam proportionem poenae ad culpam, quia in his aliquis puniatur, in quibus deliquit. Propter alia verò delicta, quae non continent abusum privilegij, puniri quidem potest aliquis pro arbitrio legis, seu Principis, sicut potest puniri in aliis bonis, tamen id extraneum, & accidentarium est, & ideo in praesenti non consideratur, sed dicere tantum possumus, posse interdum privilegium propter delictum amitti, si lege statuatur, quae spectanda erit, vt ex verbis eius qualitas delicti, quod requirit, & modum inferendi talem poenam colligatur. Vnde solet esse frequens regula Iuristarum, privilegium non amitti propter delictum, nisi in casibus in iure expressis, vt videre licet in Socinò regula 380. alias regula 31. Videri etiam potest Bernardus Diaz regula 592: Exemplum esse potest, quia Clericus exercens sodomiam priuatur in poenam privilegio clericali per Bullam Pij V. & ordinatus in minoribus, Sede vacante cum dimissio foris illegitimè datis a Capitulo, priuatur privilegio clericali in Concilio Tridentino sessione 6. cap. 10. de reformat.

Abusus autem privilegij multiplex subdividitur potest, vnus est quasi formalis in ipsomet actu privilegij, in quo privilegium vsurpatur, tanquam principium abusus, exercendo illum, plus quam privilegium concedat; semper enim hic abusus est per excessum: nam si defectus sit in minori vsu, vel in non vsu, vel in contrario vsu, non potest dici abusus priui

privilegij, quia vel nullus est vsus praetextu privilegij, vel non est vsus peccaminosus, qui proprie dicitur abusus. Verum est tamè quòd vbi quis obligatur privilegio, vt si id non faciat quantum potest, & debet, dici potest privilegio abuti, tamen ille abusus magis pertinet ad non vsu, vel contrarium vsu, de quibus satis dictum est. Abusus ergo, de quo agimus, per excessum proprie committitur, hic autem excessus vtendi privilegio, amplius quam ipsum concedat, per omnes ferè circumstantias humanorum actuum variari potest, scilicet, vtendo privilegio in tempore, aut loco, aut circa materiam, vel personam non concessam; ac deniq; huc spectat omnis iniusta, seu irrationabilis extensio privilegij. Alius abusus dici potest occasionalis, in quo privilegium scilicet habet per modum obieci per occasionem mouentis, vt cum quis ex privilegio sumit occasionem delinquendi, vt cum exemptus inde sumit licentiam peccandi vel inferendi alteri iniuriam, nò quia faciat illam praetextu privilegij (hoc enim pertinet ad priorem modum) sed quia spe impunitiois ex privilegio concepta liberior delinquit, vel certè, quia quocumque alio modo ex privilegio sumit peccandi occasionem. Tertio item modo dicitur quis abuti privilegio, quando suis prauis moribus directè repugnat fini privilegij, seu destruit fundamentu eius, si beneficiatus privilegiatus vt sit absens propter studium, dicitur abuti privilegio, quando neglecto studio, aliis inutilibus actionibus occupatur. Et ad haec tria membra videntur posse reduci omnes privilegiorum abusus.

Dicendum ergo est, regulam postam generaliter esse intelligendam de quocumque abusu privilegij, tū quia ita còmuniter videtur à Doctoribus intelligi. Tū etiā quia verba iuris sunt absoluta, & non debent à nobis limitari, cum omnes illi excessus sint proprie abusus privilegij, & in illius iniuriam, vel concedentis cedat. Tum maxime quia de omnibus illis modis possunt in iure exempla inueniri. Nā capita in regula allegata potissime loquuntur de primo abusu per excessum vtendo potestate ultra limites eius, vt est, vti potestate ordinandi cogendo subditum vt ordinetur, de quo est sermo in d. c. ubi, & similis abusus est negare licentiam transfundi ad religionem strictiorem legitime illam postulanti, de quo est sermo in dicto c. licet, & similis est quaelibet indiscreta extensio privilegij, de qua loquuntur cap. 1. & 2. de postulat. praet. & latius dictum cap. vt privilegia. Et huc spectat decisio cap. suggestum, de decim. vbi propter rerum mutationem censetur moderandū privilegium, ne vsus, qui antea licebat, propter scandalū trahatur in abusum. Et ad idè iuuat lex qui sine, de negot. gest. & optimè lex 4. tit. 18. partit. 3. vbi Gregor. Lop. Gloss. vlt. varia exempla ponit eorū qui praetextu privilegiorum aliqua faciunt, vel ultra privilegij, vel etiam contra illud, & alia iura adducit. At verò cap. contingit, aperte loquitur de abusu occasionali, qui committitur, quando occasione privilegij sumitur licentia peccandi, & euadendi iustas poenas, & de eodem ferè abusu loquitur cap. vlt. de vit. & honest. cler. Vbi clericus negociator priuatur immunitate à tributis sub certis conditionibus. Et ad idem reducitur dispositio cap. vlt. de immun. Ecclesia. vbi delinquens in Ecclesia, Ecclesiae immunitate priuatur, consonat l. Indeos, C. de Iudaeis. Denique in cap. recolentes, sermo esse videtur de abusu contra finem, & fundamentum privilegij. Et ad idem caput reuocantur canones, qui clericos cōiugatos laicè viuentes priuatur privilegio clericali, vt cap. ex parte, de cler. coniug. & c. vni. eod. in 6. & Trid. sess. 2. cap. 6. de reformat. & concordat l. libera. ff. de peculio. & lex Christianis, C. de pagan. Ratio verò omnium est, quia quilibet ex dictis abusibus culpabilis est, & privilegio iniurius, & ideo priua-

tio privilegij merito illi correspondet, vel in poenam proportionatam, vel alio simili modo in sequentibus explicando. Neque in hoc puncto alia difficultas occurrit.

Circa secundum, quae scilicet, amissio privilegij incurritur per abusum eius, aduerto eum proportionem additam praecedenti capite, duplicem esse posse privilegij amissionem, alteram radicalem, vt sic dicam, vt quando ipsum ius vtendi etiam in futurum amittitur, siue privilegium in tota sua materia amittatur, siue in aliqua parte illius, vtamque enim amissionem nunc voco radicalem, seu amissionem simpliciter; alio modo intelligi potest amitti privilegium solum in praesenti, nimirum quoad actum illum, qui fit cū abusu privilegij, quia scilicet, ratione abusus perdit valorem, vel qualitatem, quam ex influxu privilegij, seu potestatis habitus esset, si esset legitimus.

Dico ergo breuiter, aliquando amitti privilegium priori modo, scilicet, quoad ius ipsum, & omnem futurum vsu privilegij, interdum adaequatè, & in tota materia; interdum verò inadaequatè, seu in parte materiae, aliquando verò amitti tantum quoad praesentancum effectum. Prior pars sumitur ex dicto cap. privilegium, 1. quæst. 3. Vbi aduerto, addi in regula posita particulam omnino, scilicet, privilegium omnino meretur, &c. Quae non ponitur in cap. ubi, cum tamen capita illa vnum esse, vel ex eodem originali sumpta esse censentur. Nec etiam in aliquo ex allegatis capitibus inuenio illam particulam, omnino, & ideo incertum mihi est, an sit addita à Gratiano, vel casu irrepserit in textum ex aliqua interpretatione, seu scholio. Illa tamen admittitur rectè per illam declaratur, aliquando propter abusum privilegij mereri quempia radicalem, & totalem amissionem privilegij. Quod etiam significauit Augustin. serm. 247. de temp. Iudicio legi iure ab obiecta dignitate deiciatur, qui privilegio sibi concessio abutitur. Dum enim dixit, deiciatur ab obiecta dignitate, satis demonstrat integram, & absolutam priuationem. Quod autem non semper per haec priuatio sit integra, satis ostenditur in eodem capite, ubi, & in cap. denunciatus, 2. quæst. 2. vbi propter abusum privilegij fit comminatio sub disunctione, Ordinationes tibi Rauennatis Ecclesiae, vel Amilienfis moneris auferendas. Saepè etiam propter abusum, verbi gratia, in privilegio eligendi, priuatur quis potestate eligendi in futuro, non simpliciter, sed pro aliquo tempore, vel aliqua vice, vt in cap. cum in canonicis, vlti. & cap. cum Punitonensis, de election. & in cap. 1. & 2. de postulat. Praet. Et ratio est clara, quia non semper excessus est dignus aequali poena. Vnde etiam fieri potest, vt tantum priuatur quis privilegio in illo actu, in quo illo abutitur, quoad hoc, scilicet, vt talis actus non valeat, vel vt cassari debeat nò obstantè privilegio. Quod probari potest facile ex supra dictis de lege irritante: nam irritatio actus saepe est poena illiusmet abusus, qui in illo actu committitur; ita ergo esse potest in praesenti. Sicut etiam propter abusum ordinantis interdum suspenditur ordinatus, cap. vel non est.

Circa dubium.

Respon.

cap. privilegium. cap. ubi.

Augustin.

cap. denunciatus.

cap. cum in canonicis. cap. cum Punitonensis.

cap. vel non est.

cap. decernimus.

Circa rariū dubium. Intellectus predicti dubij.

Ex natura rei vel iniuriae dispositio.

Dico ergo breuiter, aliquando amitti privilegium priori modo, scilicet, quoad ius ipsum, & omnem futurum vsu privilegij, interdum adaequatè, & in tota materia; interdum verò inadaequatè, seu in parte materiae, aliquando verò amitti tantum quoad praesentancum effectum. Prior pars sumitur ex dicto cap. privilegium, 1. quæst. 3. Vbi aduerto, addi in regula posita particulam omnino, scilicet, privilegium omnino meretur, &c. Quae non ponitur in cap. ubi, cum tamen capita illa vnum esse, vel ex eodem originali sumpta esse censentur. Nec etiam in aliquo ex allegatis capitibus inuenio illam particulam, omnino, & ideo incertum mihi est, an sit addita à Gratiano, vel casu irrepserit in textum ex aliqua interpretatione, seu scholio. Illa tamen admittitur rectè per illam declaratur, aliquando propter abusum privilegij mereri quempia radicalem, & totalem amissionem privilegij. Quod etiam significauit Augustin. serm. 247. de temp. Iudicio legi iure ab obiecta dignitate deiciatur, qui privilegio sibi concessio abutitur. Dum enim dixit, deiciatur ab obiecta dignitate, satis demonstrat integram, & absolutam priuationem. Quod autem non semper per haec priuatio sit integra, satis ostenditur in eodem capite, ubi, & in cap. denunciatus, 2. quæst. 2. vbi propter abusum privilegij fit comminatio sub disunctione, Ordinationes tibi Rauennatis Ecclesiae, vel Amilienfis moneris auferendas. Saepè etiam propter abusum, verbi gratia, in privilegio eligendi, priuatur quis potestate eligendi in futuro, non simpliciter, sed pro aliquo tempore, vel aliqua vice, vt in cap. cum in canonicis, vlti. & cap. cum Punitonensis, de election. & in cap. 1. & 2. de postulat. Praet. Et ratio est clara, quia non semper excessus est dignus aequali poena. Vnde etiam fieri potest, vt tantum priuatur quis privilegio in illo actu, in quo illo abutitur, quoad hoc, scilicet, vt talis actus non valeat, vel vt cassari debeat nò obstantè privilegio. Quod probari potest facile ex supra dictis de lege irritante: nam irritatio actus saepe est poena illiusmet abusus, qui in illo actu committitur; ita ergo esse potest in praesenti. Sicut etiam propter abusum ordinantis interdum suspenditur ordinatus, cap. vel non est.

Circa tertium punctum de modo, quo privilegium perditur, aduertendum est, dupliciter posse intelligi hanc amissionem, vno modo ex natura rei, alio modo ex iuris positivi dispositione. Prior modus potest habere locum in cessatione privilegij quoad valorem actus, qui per abusum fit sub vmbra, seu colore privilegij. Quod tunc potest contingere quando quis vitur privilegio ultra vires eius, vel extra materiam

materia, vel casum, in quo ipsum loquitur, vel quando actus non fit secundum formam in privilegio praescriptam, tunc enim actus fit sine legitima potestate, & consequenter est nullus, vel simpliciter, vel quoad id, in quo excedit potestatem. Et hoc significauit Syluester verb. privilegium. quæst. 10. dict. 3. argumento cap. porro, & cap. recipimus, de privilegiis. Siquis autem recte consideret, hæc non est amissio privilegij, quædo talis defectus ex natura rei contingit, quia potius hic defectus sequitur ex carentia privilegij quoad talem casum, quam sit causa illius, potest etiam habere locum iste primus modus amittendi privilegium ex natura rei, si per abusum tollatur fundamentum privilegij, vt in illo exemplo de beneficiato habente privilegium vt in absentia causa studij faciat fructus suos, nam si nihil studeat, re vera non faciet fructus suos, & satis probabiliter dixit Perez lib. 1. Ordinatio reg. tit. 2. l. 8. quia seruitium Ecclesie commutatum est in studium, & ita fructus datur ratione studij, ideoque, qui abest titulo studij, & non studeat, ita abutitur privilegio, vt fundamentum privilegij auferat, & contra intentionem concedentis faciat, & acceptationem stipendij sine labore, seu seruitio iniustam reddat, ac proinde ipso facto, & ex natura rei priuatur fructu privilegij. Et similis decisio, vel potius declaratio in simili casu sumitur ex lege generaliter, C. de Episcop. & Cleric. & cap. generaliter. l. 6. quæst. 1. Idemque erit quoties ex privilegio constiterit, privilegium omnino concedi propter talem actionem. Tunc autem in similibus casibus (quod notandum est) non amittitur privilegium in radice, vel pro tempore futuro, si abusus eius tollatur, quia hoc ex natura rei non sequitur, vt per se constat, nec in iure statutum est, vt supponimus. Aliquando vero potest per abusum fieri, vt cesset omnino causa privilegij adæquata illi secundum se, & simpliciter spectata, & tunc cessabit etiam privilegium, nõ formaliter ratione abusus, nam idem esset, si absque abusu causa cessasset, sed immediate propter cessationem causæ, & ideo tunc seruandæ sunt regulæ, supra datæ de modo definendi privilegij causa cessante.

Alter modus perdendi privilegium propter abusum est ex iuris dispositione, & hic est frequentior, & insinuat in verbis ipsis regulæ propositæ; Privilegium meretur amittere qui, &c. Nam licet meritum hoc ex natura rei insit tali abusui, nihilominus ipsa amissio non intrinsecè sequitur nisi ab alio inferatur. Est enim quædam poena illius mali meriti, & ideo dicimus, fieri ex iuris dispositione, sub quo includimus, & sententiam iudicis, vel actionem superioris, quæ secundum ius esse debet, & dispositionem ipsiusmet privilegij, in quo interdum additur clausula, vt propter talem, vel talem abusum perdat. Atq; hinc fit, cum hæc amissio sit poenalis, attendenda esse verba legis, vel rescripti ad iudicandum, an per talem abusum amittatur ipso facto privilegium, vel solum veniat quis privilegio priuandus, vel omnino, vel ex parte. Nam si verba non contineant satis expressè sententiam ipso iure latam, non amittitur ipso facto, iuxta regulæ legis poenalis, & legis irritantis. Et si citata verba regulæ præcisè spectentur, effectus hic non sequitur ipso facto; quia solum dicitur, Meretur amittere, at qui meretur, non statim habet quod meretur. Idemque erit etiam si lex dicat, priuatur, vel careat privilegio, & a fortiori si dicat, propter abusum posse auferri, aut reuocari, vt in cap. 1. de postulatione. Prælat. & in cap. vt privilegia, de privileg. At si dixerit, nouerint se priuatos, ipso facto incurretur, vt cap. cum in cunctis, §. vlt. de electione, & idem significatur in cap. 2. de postulat. Prælat. Et hoc modo ait Glossa in cap. vlt. de vita, & honestate Cleric. verb. Quis sit abusus, ibi amitti privilegium ipso facto. Quod li-

Syluest.

Perez.

cap. generaliter.

2. Modus de iuris dispositione, qui frequentior est.

cap. vt privilegia.

cap. cum in cunctis. Glossa. Quis sit abusus ipso facto.

cet in se verum sit, vt dixi, non rectè ex illo textu colligitur, in quo dicitur, Cum factu privilegium abiciant clericale: nam aliud est abicere factu, aliud amittere ipso facto, qui enim per prauum vsum meretur priuari privilegio, dici potest suo facto abicere privilegium, etiam si nõ priuatur ipso facto. Quævis dici possit in casu illius textus privilegium amitti, non tantum per modum poenæ, sed quia per illum vsum, quo Clericus se immiscet negotiationibus secularibus, tollitur fundamentum privilegij exemptionis à soluendis aliquibus tributis. Et in hoc sensu dixit Glossa in cap. recedentes, de statu Monachorum, verb. communi iure. In eo casu sic abutentem privilegio tacite renunciare illi. Idemque in simili dixit Ancharanus, conf. 104. quem refert, & sequitur Felinus in cap. cum accessissent, de constitut. num. 28. Nihilominus in his, & similibus casibus, censetur ordinariè necessariam esse sententiam saltem declaratoriam criminis, quando priuatio fuerit poenalis, iuxta doctrinam datam de lege poenali. In aliis vero casibus, quando abusus tollit fundamentum privilegij, si res sit certa, & clara, non erit necessaria alia declaratio, tamen in casu dubio poterit expectari.

Et, quid priuari ipso facto.

Glossa.

Anchar.

Felin. Quando sit necessaria sententia iudicis.

CAPVT XXXVII.

An privilegium semel concessum reuocari possit à concedente, vel ab aliquo alio.

Hic est vltimus modus perdendi privilegium, quæ diximus, proprie esse per actionem extrinsecè agentis, à quo est reuelatio, seu abrogatio privilegij, in quo ipso post specialem difficultatem prius necesse est de potestate dicere, & postea dicemus de actu. Est ergo peculiare dubium, an possit privilegium reuocari. Et ratio dubitandi est, quia si posset, maxime à concedente; sed ab illo non potest; ergo. Probo minore, quia donatio semel facta non potest reuocari à donante, sed privilegij concessio est quædam donatio; ergo reuocari non potest. In contrariū verò est consuetudo recepta, videmus enim quotidie reuocari privilegia per leges Pontificias, conciliares, & Regias.

1. Reuocatio, seu abrogatio privilegij.

In hoc puncto in primis distinguunt Doctores inter privilegia concessa non subdito, vel concessa subdito, & de illis duas assertiones constituunt. Prima est, Privilegium concessum non subdito, & ab eo acceptatum, irrevocabile est à concedente. Ita docent communiter iuris canonici interpretes in cap. nouit. de iudic. Innoc. ver. Theodosium, Panorm. num. 23. & sequentibus, vbi alios refert Decius num. 14. & Felin. irreuocabili. num. 8. ac 10. Idem in cap. 1. de constit. num. 19. ver. Theodos. Alius casus est, quando lex, &c. in cap. 1. de probat. num. 2. plurima referendo. Idem Hostiensis in summa, tit. de immunit. Ecclesiar. §. sed nec ille, Aluar. Pelag. de plac. Ecclesiar. lib. 1. cap. 44. circa finem; Dried. lib. 1. de libert. Christiana, cap. 9. Matienz. lib. 5. recopilat. titulo 10. l. 7. Glossa 1. num. 4. & plures refert Anton. Gabr. lib. 3. tit. de iur. quæsit. non tollendo, conclus. 6. num. 20. Ratio autem communis est, quia privilegium concessum non subdito, & ab eo acceptatum transit in contractum; ergo non potest reuocari. Probatur consequentia, quia nullus Princeps habet ius priuandi non subditum rebus suis, & legitime acquisitis, vnde decemque ad illum peruenerint; & ideo licet aliquis illas receperit à Principe non suo, postea perinde manet in illis non subditus, ac si aliunde illas obtinuisset. & hæc ratio probat non solum de Principe respectu superioris, vt est Rex respectu Papæ, nec solum respectu æqualis, vt est Rex respectu alterius Regis, vel cuius

2. Distinctio prædicta, prima assertio.

Privilegium concessum non subdito acceptatum à non subdito irreuocabili.

Innoc. Theodos. Deci. Hostiens. Aluar. Pelag. Dried. Matienz. Glossa. Anton. Gabr.

Abd. Bald. Paul. Cast.

eniscumque non recognoscentis superiorem in temporalibus (nam in hoc solum consideratur æqualitas) sed etiam de supremo respectu alterius sibi non subditi, etiam si alium superiorem habeat in temporalibus: nam hoc accidentarium est, & impertinens, ad prædictam rationem, ob quam tale privilegium irrevocabile est.

Dices; hoc ad summum procedere de ipsomet concedente, non verò de successoribus eius, quia ipsi non contraxerunt, nec tenentur seruare pacta suorum prædecessorum. Respondeo imò maxime teneri ad seruanda pacta, & conventiones iustas; tum quia post pactum consummatum ius est simpliciter acquisitum ei, cui privilegium concessum est, & ita æquè procedit ratio facta in successore, ac in ipso concedente, tum quia neque successor potest priuare non subditum iure suo, tum etiam, quia alias nulla pacta cum Principibus supremis esse possent firma, & perpetua, quod est contra ius gentium, & contra rectam gubernationem, & pacem generis humani. Quæ ratio non minus procedit in alienatione iurisdictionis per privilegium datum non subdito, quam in aliis materiis, etiam si Felin. & alij circa iurisdictionem hoc limitent. Est tamen circa hæc privilegia generaliter spectandum, an res concessa per privilegium non subdito talis sit, vt potuerit a Principe alienari, & diuidi, non solum a persona sua, sed etiam à Corona, seu Sede sua: nam tunc irrevocabile manet privilegium respectu successorum, quia supponimus esse absolutè, & simpliciter concessum; tunc enim procedit ratio facta. At verò si privilegium datum esset de re notabiliter præiudicæ successori, & sedi, seu Coronæ eius, ita vt ab eo non possit similiter alienari, tunc verum est, privilegium esse reuocabile, quia non est de se perpetuum: nec omnino absolutum, sed habet conditionem inclusam, si successor consenserit, vel saltem non reuocauerit. Atque eadem ratione intelligenda est assertio rebus in eodem statu manentibus, id est, non facta tanta rerum mutatione, vt privilegium vergat in notabile detrimentum Regis, vel regni sui, ita vt si à principio detrimentum illud interuenisset, privilegium iudicaretur iniustum, & iniustumque enim etiam poterit Princeps non seruare privilegium, quia conditio, vel limitatio illa ex natura rei intelligitur inclusa in prima concessione, quapropter illa cessante, cessat obligatio seruandi privilegium. Ideoque illa non tam erit reuocatio, quam declaratio, quod prima concessio non fuerit ad illum euentum extensa, & in hoc includuntur varæ limitationes, quas Iurista supra allegati adhibent prædictæ regulæ, & modo prædicto intelligendæ.

Secunda assertio est; Privilegium concessum subdito reuocabile esse à concedente. Ita tradunt Doctores allegati, & præterea Glossa in cap. decet, de regul. iur. in 6. vbi allegat multa iura canonica, quæ in praxi hoc ostendunt, & alia allegat Glossa in Clement. dudum, de sepult. verb. instante. Idem docet Abd. lib. 2. conf. 3. n. 10. quæst. 19. Bald. in l. qui se parit, C. vnde liberi. Paul. Castrenf. in 1. volum. consilior. in 229. num. 4. & in 317. n. 3. & plures refert Anton. Gabr. supra dicta concla. 7. à principio. Quia verò assertio ita generatim posita varè limitatur à prædictis auctoribus, & quia in hac generalitate, & confusione non potest propria, & accommodata ratione probari, ideo erit operæpretium, singula serè eius verba subdividit, & declarare.

Privilegium ergo in primis distinguendum est in illud, quod datur per contractum onerosum, seu lucratiuum, & illud, quod gratis conceditur. Conclusio enim per se loquendo non procedit in privilegio daturæ de Legib.

2. In quo sensu sit reuocabile.

4. Privilegium concessum subdito reuocabile est.

Abd. Bald. Paul. Cast.

5. Privilegium per contractum onerosum, seu lucratium.

At per contractum lucratiuum, quia Princeps tenetur seruare pacta etiam cum subditis facta, quia hæc obligatio nascitur ex naturali iustitia, quæ etiam Principem obligat, vt est per se clarum. Multaque de hoc puncto congerit Anton. Gabr. supra concla. 5. & 6. Dico autem per se loquendo, quia in casu raro, in quo posset Princeps priuare subditum propriis rebus suis, etiam poterit reuocare privilegium, non obstante contractu, quia eadem est, vel maior ratio, vt constat. Ita tamen (vt supra in simili dixi) magis est declaratio, quam reuocatio, quia à principio intelligitur illa conditio in privilegio inclusa, etiam si per modum contractus concessum sit, quia etiam alia bona subditorum, intelliguntur esse hoc modo, & pro talibus casibus subiecta dispositioni Principis. Addenda verò est, in tali casu debere Principem recompensationem facere subdito de privilegio ablato quatenus commodè possit. Ratio est, quia licet Princeps possit rescindere priorem contractum propter necessitatem publicam, vel aliam virgentem causam, non tamen potest iuste omnino priuare subditum re sua sine vlla recompensatione, & cum hoc necessarium non sit ad commune bonum, & subditus non tenetur gratis cedere iuri suo, quando potest ei recompensatio fieri, cum Princeps non sit absolutus dominus rerum subditi, vt egregie dicitur in l. 2. tit. 20. part. 2. legum Hispaniæ. Ex qua lege optimè hæc veritas confirmatur, & ex l. 33. tit. 18. partit. 3. & Gregorius Lopez vtroque loco. Et tradunt Paulus Castrenf. lib. 1. consil. 229. in fine, & Matienza supra n. mer. 13.

6. Privilegium remuneratiuum irrevocabile. Felin. Abd. Barr. Alex. Oltrad. Tiraquel.

Greg. Lop. Paul. Cast.

Denique addunt serè omnes communiter, privilegium remuneratiuum reduci ad illud, quod per viam contractus obtinetur, & ideo esse æquè irrevocabile. Felin. supra num. 12. & Abd. d. conf. 3. versus finem, & in cap. peruenit, de immunit. Ecclesiar. n. 24. Barr. in l. qui semel. ff. de decret. ab ordin. fac. in l. 1. C. de his, qui sponte, & c. lib. 10. Alex. lib. 2. conf. 216. in princ. & Oltrad. conf. 266. num. 7. & latè Tiraquel. in l. si unquam, verb. donatione largitur. num. 13. Et ratio est, quia renunciatio continet vniuersalem contractum: nam quod in renunciationem datur, non censetur gratis dari. Item quod datur cum onere, & obligatione in futurum, reuocari non potest, impleta conditio; ergo idem est, quando aliquid datur in remunerationem præteriti laboris. Estque hæc pars longè certior, quando remuneratio est ex debito iustitiæ; quando verò est tantum ex gratitudine, potest pari dubitationem, vt ex Archid. notauit Felin. d. c. nouit, n. 8. in fine. Quia sola ratio gratitudinis non sufficit ad proprium, & rigorosum contractum. Quæ ratio rectè probat, non esse tam irrevocabile privilegium datu ex gratitudine, sicut est iustitia, quia fortius est iustitiæ vinculum, vnde in casu necessitatis, ac cæteris paribus, potius esset reuocandum privilegium datu ex antidotali obligatione, quam datum ex communitiuâ iustitia. Et si ex causa reuocetur, fortè non erit debita ex iustitia recompensatio, sed tantum ex gratitudine sicut fuit prior remuneratio. Nihilominus tamen privilegium remuneratiuum est per se irrevocabile, quia ipsa ratio remunerationis hoc includit, idemque postulat ratio gratitudinis, nisi remuneratio excessiua sit; vt in superioribus etiam est tactum.

Archiep. Felin.

Superest dicendum de privilegio gratis omnino subdito concessu. De quo vterius subdividendum est. Nam quoddam consistit in absoluta donatione cum translatione domini alicuius rei, vel iuris, vt cum conceditur castrum, vel ius vctigaliu, aut alterius tributum, aut seruitutis. Aliud verò est privilegium consistens tantum in facultate, vel licentia operandi aliquid præter commune ius. Secunda igitur

7. Privilegium gratuitum duplex.

2. Conclusio assertio

GGG

in quo sensu procedat. Panorm. Dec. Archid. Felin. Ant. Gab.

assertio posita non intelligitur procedere absolute in priori genere privilegiorum: nam illa etiam irrevocabilia esse censentur, per se loquendo, & sine legitima causa. Ita docent Panorm. Dec. Archid. Felin. & alij in dicto cap. novis, & alij, quos refert Ant. Gabr. dicta concl. 7. n. 3. & 5. Ratio vero est, quia non potest Princeps suo arbitrio, & voluntate rem a subdito tollere, cuius verum dominium habet, seu ius in eam acquisitum, ut late per Anton. Gabr. supra concl. 1. quia etiam Princeps tenetur iustitiam servare, ut non auferat rem invito domino rationabiliter. Et eadem ratione non potest Princeps suo arbitrio revocare donationem subdito factam, per quam in illum dominium transtulit, alias non fuisset donatio, sed commodatio, vel concessio precario: certum est autem posse vere donare, & transferre dominium in subditum; ergo facta donatione, succedit predicta obligatio naturalis iustitiae; ergo idem in privilegio, quando res per illum concessa in verum dominium subditi transtulit.

8. Donatio est quidam contractus.

Atque ita haec pars ferè habet eandem rationem, quam praecedens, quia etiam donatio est quidam contractus, qui postquam consummatus est, obligat iure gentium, & naturali ad non violandum illum. Unde declarationes adhibita in praecedenti puncto, in hoc etiam locum habent. Quia non solum in concedente, sed etiam in successore haec assertio locum habet, quia de illo procedit eadem ratio, saltem ratione dominij acquisiti a subdito. Oportet autem supponere, potuisse antecessorem absolutam donationem, & perpetuam talis rei facere, ut supra declaratum est. Et hac observatione adhibita, non videtur multum necessaria limitatio, quam frequenter adhibent citati Doctores, scilicet, ut assertio non procedat in concessione iurisdictionis per privilegium. Nam si iurisdictionis absolute donari potest gratis, sicut per feudum, vel alium similem contractum potest transferri, non erit admittenda exceptio quoad illum gradum, & modum in quo iurisdictionis potest alienari. Si vero sit sermo de suprema iurisdictione, quam a se non potest abdicare Princeps nunquam subditi; sic verum est quod per limitationem intenditur; illa vero non est propria limitatio, quia illa non est donatio, sed commissio tantum, seu delegatio iurisdictionis, quae semper revocari potest.

9. Ex causa legitima privilegium revocari potest.

Denique per hanc assertionem non excluditur, quin ex legitima causa possit Princeps tale privilegium revocare, sicut etiam ex causa potest privare subditum iure acquisito, vel rei alicuius dominio. Oportet tamen, ut talis causa ad commune bonum pertineat, & moraliter necessaria sit, similis ergo in praesenti requiritur. Probabile autem mihi est, in revocatione huius privilegij requiri ex causa legitima, non esse necessariam recompensationem, & quoad hoc firmius esse privi legum ex contractu oneroso comparatum, quam gratis receptum. Quia in oneroso obligat ad recompensationem res ipsa recepta a Principe propter privilegium in gratuito vero solum potest obligare donatio, & voluntas Principis; verisimile autem est, cum Princeps gratis donat privilegium, non se obligare ad non revocandum, etiam ex legitima causa sine recompensatione, quia si talis causa in principio extitisset, nec donasset, nec rem aliam loco illius daret, quia non est hoc intrinsecum liberali donationi, sicut esse videtur contractui includenti commutationem rei ad rem, vel ad laborem, cum aliqua aequalitate, & ideo in hoc non videntur servare similitudinem, sicut in ceteris servant. Et hoc videtur sensisse Deci. in dicto cap. novis, n. 7. verb. quarto fallit, ubi alios refert, & exponit.

Decim.

10. Privilegium

Secunda igitur assertio superius posita simpliciter procedit in privilegio gratuito, manente in pura ra-

tionem privilegij, id est, facultatis, & licentiae praeter, vel contra commune ius; nam hoc potest a concedente revocari omnino liberè, & sine causa, saltem cogente, aut necessitate inducente. Ita explicant omnes auctores citati, quos late congerit, & ita etiam explicat Ant. Aug. dicto cap. 7. n. 1. Et in hoc sensu probant assertionem consuetudo, & omnia iura allegata in dictis Glossis. Ratio vero est, quia hoc privilegium non transit in dominium subditi, & ita semper pendet ex voluntate Principis; per illam ergo potest revocari. Item quia licet superior auferat praecipuum, potest iterum illud ponere, sicut è cõverso potest auferre praecipuum, quod antea posuit; ergo eadem ratione potest liberè revocare huiusmodi privilegium, quia haec revocatio nihil aliud est, quam iterata impositio virtualis praecipii prius sublatis, vel virtualis prohibitio eius, quod antea concedebatur. Unde hoc modo potest etiam Papa revocare dispensationem, v. g. in matrimonio, priusquam matrimonium fiat, quia potest impedimentum sublatum restituere: non potest autem revocare dispensationem factam in voto, quia non potest vinculum voti reparare, aut praecipere. Dices, si privilegium hoc fuit legitime datum, contra rationem videri, illud revocare sine causa, idemque est de dispensatione; ergo non potest absolute dici, posse revocari sine causa. Respondeo; dupliciter intelligi valet illud, posse, primo ita ut revocatio valida fiat, & hoc est praecipue intentum, & cõvincitur rationibus factis; & quia talis revocatio non continet iniuriam, saltem contra commutativam iustitiam, & ita in hoc potissimum consistit differentia inter hoc punctum, & praecedentia. Secundo potest intelligi, ut etiam licite fiat, & sic necessaria quidem est aliqua honesta causa, ut revocatio decenter fiat, quia non decet Principem revocare privilegium a se concessum, nulla nova insurgente causa, arguente cap. decet, de regul. iur. in 6. & significatur in cap. suggestum, de decim. Unde si Princeps id faciat, actus profecto non erit undique honestus, quia indecenter operari aliqua culpa esse videtur, saltem venialis. Ex hoc vero solo capite nunquam erit mortalis; secus vero esse potest ratione scandali, aut odij, vel grauis nocuenti proximi, quod licet iniuste non inferatur, contra charitatem non vitatur, cum facile possit in his enim casibus poterit esse culpa lethalis, extra illos vero ad summum erit venialis, & si qualibet ratio honesta intercedat, & intendatur, nullum erit peccatum.

Atque ex his factis declarata est assertio quoad illos duos terminos, de privilegio revocabili. Circa ultimam vero de concedente, adnotandum in primis est, designari concedentem ad excludendum omnem inferiorem, quia non potest inferior voluntate superioris, vel decretum eius revocare; ut per se notum videtur, licet Ioan. Faber aliter sentiat, de quo vide Anton. Gabr. dicta concl. 7. n. 8. Quinde aduerto, sub illo comprehendi successorem, ut late notat. Afflict. decif. 392. quia succedit in aequali potestate, imò moraliter est vna, & eadem, neque in ea potest persona praecedens succedenti praedjudicare. Item est certum, hoc maxime habere locum in concedente habente supremam potestatem in suo ordine, ut est Papa, vel Rex, &c. De inferioribus vero habentibus superiorè, dubitari in primis potest, an ipsi nec concedere possint revocare sine causa privilegium a se concessum. Aliqui enim negant, limitando in hoc conclusionem, ut procedat in non recognoscens superiorum, non autem in aliis. Ita Ioan. Faber in L. i. §. C. de iudic. Ruin. conf. 2. 302. n. 9. vol. 1. quos refert, & sequitur Ant. Gabr. supra n. 9.

Hi vero auctores nullam rationem, aut fundamentum afferunt suae sententiae, neque ego illud reperio.

gratum, quomodo revocari possit. Ant. Aug. Glossa.

Papa non potest dispensationem in voto, revocare.

11. Circa concedentem notandum.

Joan. Faber Anton. Gabr.

Dubium

12. Regula

Alia generaliter de dispensatione.

reperio, nec rationem differentiae, si cum proportione fiat comparatio. Et ideo dico regulam datam, ut posita est de tali privilegio, & intra illius limites sistendo, locum habere in quolibet concedente, etiam si supremus Princeps non sit, dummodo proportio servetur. Probatur, quia Praelatus, vel Princeps superior solum potest concedere privilegium in re, quae a sui potestate, & voluntate pendeat, & non deroget iuri superioris, sed ad summum solis legibus ipsiusmet inferioris concedentis, ut in superioribus ostensum est; ergo potest revocare privilegium suo arbitrio, sicut illud concedere potest sua voluntate.

13.

Probatur consequentia, quia rationes factae de supremo Principe cum proportione procedunt, quia tale privilegium etiam pendet ex voluntate concedentis, & quia ille potest iterum ponere praecipuum, vel prohibitionem, quae abstulit, nam illius subsunt potestati. Dixi autem, intra limites illius sistendo, quia tractamus de privilegio merè gratuito, & qui non transit in contractum, vel donationem transferentem dominium in alterum; nam hoc cum sit irrevocabile a Principe supremo, multo magis erit ab inferiori. Imò in casu, in quo potest revocari a supremo, sapius non poterit ab inferiori, quia non habet tantam potestatem inferior Princeps ad tollendum dominium, vel ius acquisitum subdito, quantum habet supremus in casu publicae necessitatis. Posui etiam eadem verba, ut sitam in puro privilegio inferioris, nam si illud sit confirmatum a superiori, ratione confirmationis, & iuxta modum eius poterit fieri irrevocabile ab inferiori, ut cum Hostien. tradit Syluest. verb. privilegium, q. 10. intelligendum est autem iuxta superioris dicta de lege lib. 6. cap. 1. 8. Denique dixi, servata proportione, ut comparatio fiat inter privilegia vnicuique propria nam si commutentur, erit dissimilitudo, ut statim explicabo.

Syluest.

14. Obiectio.

Obiici enim potest, quia inferior Praelatus non semper potest revocare sine causa dispensationem a se datam, licet Papa semper id possit; ergo idem discernimen quoad privilegia constituendum est. Consequentia patet a paritate rationis. Antecedens vero quoad posteriorem partem de Papa, tanquam certum supponitur, quoad alteram vero de inferiori Praelato sumitur ex Glossa in cap. cum ex eo, de elect. in 6. verb. septennium, dicente, non posse Episcopum revocare licentiam datam parochio sibi subdito ad non residendum, vel sacerdotij ordinem differendum per septennium. Quam Glossam ibi sequitur Archidiaconus, Dom. & Franc. & Roman. singul. 5 17. Respondeo, differentiam esse inter dispensationem, & privilegium inferioris, quia inferior solum potest concedere privilegium iuri suo derogans, dispensare autem non solum potest in iure suo, sed etiam saepe in iure superioris. Si ergo antecedens intelligatur de dispensatione inferioris in iure proprio, falsum est, nam potest ab illo sine causa revocari, & quia haec dispensatio servat proportionem ad privilegium, inde potest retorqueri argumentum, quia sicut haec dispensatio revocari potest, ita & privilegium. Si vero sit sermo de dispensatione in lege superioris, probabile quidem est antecedens, tamen illo dato, negatur consequentia, quia inferior non concedit privilegium contra legem superioris, & ita non servatur proportio, nec comparatio. Et ratio assignari potest, quia dispensatio data ab inferiori in lege superioris, non ita pendet ex arbitrio ipsius inferioris, sicut dispensatio in lege propria, & idem est de privilegio; tum quia per dispensationem in lege superioris tollitur illa lex respectu dispensati, & non potest inferior legem superioris semel ablatam iterum ponere, sicut potest facere in propria; tum etiam quia inferior non dispensat in lege superioris, nisi ex tacita, vel expressa concessione superioris, Suarez de Legib.

rioris, quae concessio forte facta est ad dispensandum non ad revocandam dispensationem, & ideo semel facta non videtur ita pendere ex voluntate illius, sicut pendet dispensatio, aut privilegium circa propriam legem.

Adde vero, satis probabile esse, posse inferiorem revocare suam dispensationem datam in lege superioris, ita ut sit valida revocatio facta etiam sine causa, licet non bene fiat. Quia licet dispensatio tollat legem superioris, non tamen absolute, sed dependenter à sua voluntate, seu, sub conditione tacita, nisi aliud iussero, vel nisi revocaveromam haec conditio, licet non exprimat, videtur intrinsecè inclusa, quoad non excluditur. Quia re vera est possibilis, & non turpis, sed honesta, & ita pendet ex voluntate Praelati, quia nunquam praesumitur abdicare a se suam potestatem. Nec refert, quod potestas sit concessa a superiore; nam saepe data est per ordinariam iurisdictionem, & ita eandem habet usum quoad hanc dependentiam, & licet interdum sit delegata pendet in usu, & in modo illius ex libera voluntate habente. Et ideo Hostien. in sum. lib. 3. tit. de Cleric. non resid. circa finem, attingens hoc punctum, solum dixit, Non debet revocari, quod verbum non dicit impotentiam, sed indecentiam, & potius videtur supponere potestatem. Et forte Glossa, & alij Doctores non amplius voluerunt, non enim dicunt, revocationem non fore validam, sed non posse fieri, utique iuste, & bene. Qui sensus colligi potest ex his, quae Glossa allegat, scilicet, regulam, decet, & cap. ex tua, de fil. Presby. ubi textus solum dicit, nolimus irritari, & Glossa dicit, non esse irritandam, & magis loquuntur de ipso Papa.

Glossa.

Vel certe dici potest, dispensationem datam ab inferiori in lege superioris cum tractu successivo, & sine temporis determinatione posse revocari sine causa, quia tunc maxime procedit discursus factus: nam ipsamet indeterminatio temporis suam trahit dependentiam à voluntate concedentis. At vero quando data est pro tempore definito, probabile est, non posse valide revocari sine causa ante illud tempus, in quo casu loquuntur dicti auctores, & fauet cap. vnic. de commodato, ubi dicitur, rem ad certum usum, vel tempus commodatam non posse antea repeti, & pro ratione redditur, Cum non deceat, beneficio nos decipi, sed iuvare. Quamquam haec verba magis probent indecentiam, quam impotentiam. Ratio tamen pro altera parte facta in hoc casu magis virget, quia dispensatio data pro definito tempore simul valet pro toto illo, durante causa, & ita pro toto illo abstulit legem superioris, quam inferior postea restituere non potest, nec quod semel factum est, infectum reddere. Sicut etiam non potest retractare dispensationem, quae in momento habuit effectum, ut dispensando in impedimento ad potendum debitum, vel quid simile, quia non potest iterum tale impedimentum reparare.

Ultimò circa eandem partem de revocatione privilegij a concedente, potest è contrario interrogari, an privilegium concessum ab inferiori, possit a superiori revocari. In quo certum est, ex iusta causa posse & valide, & licite, quia superior revocare potest legem inferioris, quia habet altiorem iurisdictionem cui inferior subordinatur; ergo maxime id potest ex iusta causa. Secundo est certum, id non rectè fieri à superiore sine causa iusta, quia est contra debitum ordinem, & non sine iniuria inferioris Praelati, nec sine detrimento subditorum, per se loquendo, ac regulariter. Dubitari ergo tantum potest, an talis revocatio sine iusta causa facta, valida sit. In quo breviter dico, si revocatio fiat à Papa esse validam, quia ab illo pendet omnis iurisdictionis inferiorum. Si autem sit ab inferiori Praelato, videtur probabile, esse

15. De potestate inferioris ad revocandum privilegium vel dispensationem in lege superioris.

Hostien.

Glossa.

16. Alia exceptio.

Dispensatio data pro tempore definito, quando potest revocari.

17. Privilegium concessum ab inferiori potest a superiori revocari.

Requiritur iusta causa.

inualidam, quia talis superior non potest priuare inferiorem sua ordinaria iurisdictione, sine causa iusta, & pro sua voluntate. Vnde si id faceret, non habebit effectum, quia excedit suam potestatem; ergo idem est in proposito, quia priuilegium conceditur ab inferiori Prælato ex ordinaria potestate. Et ita in simili casu, quando iniustitia est manifesta, in 4. tom. disput. 26. sect. 3. n. 3. & sequitur Sanci. dicta disp. 33. n. 7. Intelligendum autem est, nisi ubi ex peculiari instituto fuerit maior dependentia inferioris à superiori Prælato, iuxta dicta supra de Legib. lib. 6. c. 1. 5.

CAPVT XXXVIII.

Quibus modis soleat priuilegium reuocari.

Hæc questio valde est ad praxim necessaria, & ad intelligenda rescripta, vel leges, aut statuta, per quæ solent priuilegia reuocari. Igitur sicut de reuocatione diximus, ita hic potest diuidi reuocatio in expressam, & tacitam. Prior etiã dupliciter fieri potest. Primò non solum expressis verbis, sed etiam in specie, & in particulari, & tunc nulla superest difficultas, supposita potestate reuocandi priuilegium, quia de voluntate satis per illa verba constat, ideoque de illo genere reuocationis nihil amplius dicendum occurrit. Aliter fieri solet expressa, & directa reuocatio, non tamen in specie, sed per clausulam generalem, scilicet, non obstantibus quibuscumque priuilegiis, &c. & illa etiam regulariter sufficit, quia genus de se comprehendit species. Dico autem regulariter, primò propter priuilegia in iure contenta, quæ aliquid specialius requirunt. Nam eo ipso, quòd in corpore iuris inseruntur non tantum priuilegia, sed etiam leges publicæ censentur, & ideo non derogantur per generalem clausulam reuocatoriam priuilegiorum in posteriori priuilegio positam, nisi addatur etiã clausula derogatoria legum, seu canonum, vt rectè notat Glossa in Authent. quia, C. vbi de erimin. &c. verb. *Ab hoc omni priuilegio*. Quæ ibi communiter probatur, & sensus etiam Glossa in *hæres absens*, ff. de iudic. verb. *excusatur*, & Glossa in l. 3. C. de silentariis, lib. 10. Et potest sumi ex illis verbis illius legis, *Non præiudicatur quacumque generalitate pragmatica*. Et de hoc puncto videri potest Iason in l. 1. C. soluto matrim. Secundò dixi regulariter, propter priuilegia, quæ in suo tenore continent, vt reuocari non possint, nisi fiat expressa eorum mentio de verbo ad verbum, vel aliquid simile. De quibus quomodo reuocari valeant, seu per quæ verba, late tractant Canonistæ, viderique potest Felin. in cap. *nonnulli*, de rescript. n. 6. & sequentibus, & Panormit. in cap. *cum instantia*, de censib. n. 5. Summa tamen omnium est, oportere, vt addantur alia verba reflexiua (vt ita dicã) vt reuocari possint. Vt v. g. si dicatur, *Non obstante tali, vel tali clausula, reuocata intelligantur, vel signatim dicatur, Non obstante priuilegio sub quacumque verborum forma concessio*, vt in Clement. 1. de sepult. in fine, vel alio simili modo, vt in Clement. 2. eiusdem tituli, & similibus, quæ sũt in vlti frequentissima. Et ratio clara est, quia non est cogendus Pontifex, vt de verbo ad verbum talia priuilegia referat, quæ fortasse scire non potest, neque est priuandus potestate reuocandi illa, quãdo oportuerit; ergo satis est, vt per alia verba generalia, quæ priora comprehendant, sufficienter explicet mentem. Tertio dixi regulariter, propter priuilegia concessa per modum contractus, quæ non reuocantur per clausulam generalem, etiam expressam, nisi saltem in genere reuocetur priuilegia, etiam si per modum contractus fuerint concessa. Quia cum talia priuilegia iure ordinario sint irreuocabilia, & necessaria sit grauissima causa, vt iuste reuocentur, non præsumuntur reuo-

cari, nisi prædicto saltem modo sufficienter exprimat. Item quia talis reuocatio est in præiudicium tertij in iure acquisito, & iustitiæ; tale autem præiudicium non præsumitur, nisi exprimat, vt supra ostensum est. Et ita potest sumi ex Glossa in Clement. dudum, de sepult. verb. *acta, circa finem*, & vide ibi Cardin. & notant Azeu. in tit. 3. l. 4. lib. 1. Recop. n. 42. & Sanci. dicta disp. 33. num. 3.

Venio ad tacitam reuocationem, quæ in vniuersum dici potest omnis illa, quæ nõ fit per clausulam expressam, & directam, vel (vt sic dicam) in actu signato derogantem priuilegio, sed fit in actu exercito, & implicite, seu per quandam consequentiam. Quod maximè censetur contingere, quando Princeps facit aliquem actum, qui non potest subsistere, vel habere effectum intentum, vel saltem non adæquatum sine derogatione priuilegij prius concessi, tunc enim cum illæ duæ voluntates Principis sint contraria, necesse est, vt vna impediatur aliam, quia eam effectus, vt supponitur, non possunt esse simul; ergo posterior voluntas vincet priorem, & consequenter tollit effectum eius, quia semper posterior voluntas efficacior est, quia cadit supra præcedentem. De hoc ergo genere tacitæ reuocationis duo sunt certa. Vnum est, tunc posteriorem actum habere vim tollendi prius priuilegij, quando habet omnes conditiones necessarias ad virtualem voluntatem vnius obiecti in alio, vel effectus in sua causa. Aliud est, sine conditionibus huiusmodi nõ subsistere tacitæ reuocatione priuilegij. Ratio prioris partis est, quia hic effectus reuocandi priuilegium pendet ex voluntate Principis, quia iam supponimus potestatem, sed in moralibus virtualis voluntas æquiualeat formali, & ideo in iure tacitum æquiparatur expresso, vt supra visum est; ergo etiam in presenti æquiparantur, & illa voluntas habebit eundem effectum. Vnde à contrario concluditur altera pars; nam deficientibus illis conditionibus, deficit voluntas non tantum formalis, sed etiam virtualis, sine voluntate autem non potest esse reuocatio, vt constat.

His autem addendum est, conditiones requisitas, & sufficientes ex parte Principis ad hanc virtualem voluntatem, & consequenter ad reuocationem tacitam, esse scientiam priuilegij, & voluntatem faciendi actum illi repugnantem, non obstante priuilegio. Nam si hæc duo concurrant tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis, concurrunt omnia necessaria ad virtualem voluntatem. At verò si interueniat ignorantia priuilegij, voluntas formalis alterius actus de se repugnantis priuilegio, non erit virtualis voluntas reuocandi priuilegium, quia ignorantia causat nõ voluntarium, eo quòd nihil sit volitum, quin præcognitum. Quod eleganter indicauit Iuriconsultus in *Lidem Vlpianum*, §. *sunt et alij*, ff. de excusat. tutor. Dicit enim facultatem alicui tutori datam ad mutandum domicilium, tunc esse virtualem licentiam dimittere diuinus, & sollicitudinem illam, cum data est ex rescripto Imperatoris sciens tutorem esse eum. Indicã aperte sine tali scientia non posse esse illam tacitam facultatem, vbi id notant Glossa. Bart. & Doctores. Idem sumitur satis aperte ex cap. 1. de constit. in 6. vbi Papa dicit, se non reuocare tacite per suam legem generalem eam, quæ ignorare præsumitur, quia nimirum eam illa ignorantia non stat virtualis voluntas. Vbi etiam id cõmuniter notatur, & in cap. *nonnulli*, de rescript. ex quo textu, & ex aliis referendis id colligitur, & est res clara, & ab omnibus recepta. Solum est obseruandum, quãdo constat, Principem non ignorasse priuilegium, tunc attentè inspicendum est, quanta sit repugnãtia inter actum Principis, & priuilegium, quia solum in eo derogabit priuilegio & non amplius. Itaque si absolute est incompatibilis noua dispositio

dispositio Principis cum toto priuilegio, totum auferet, & reuocabit; si verò solum ex parte deroget, tantum suspendet illud pro aliquo tempore, vel derogabit in vno effectu, vel actu iuxta mensuram repugnantiam. Vt si Rex iubeat, semel exigi tributum à priuilegiato, non statim censetur absolute reuocare priuilegium totum, sed tantum pro illa vice, sicut supra in simili de tacita reuocatione dicebamus. Quia reuocatio est odiosa, & ideo non est extendenda vltra præcisam necessitatem. Item quia si repugnantia non est maior; nec virtualis voluntas in rigore est maior, nisi aliunde de illa constet. Difficultas verò est circa hanc reuocationem tacitam, quando censetur Princeps posteriorem actum, seu dispositionem facere cum ignorantia, vel scientia priuilegij, quando id non constaret ex secundo rescripto, vel lege. Nam si id cõstet per verba, vel clausulam aliquam id sufficienter explicantem, tollitur obscuritas, imò tunc potius cõsuetur expressa, quàm tacita reuocatio, vt si addatur clausula, *Non obstante*, &c. vel similes de quibus in superioribus dictum est. Propria ergo difficultas est, quando in posteriori rescripto nulla fit mentio priuilegij, nec in specie, nec in genere, sed solum fit simpliciter noua dispositio repugnans priuilegio. De qua re multa dicunt iuris canonici interpretes in c. *ueniens*, de præscript. & in cap. 1. & cap. *nonnulli*, de rescript. Glossa. & alij 25. q. 2. in princip. Syluest. & alij Summista verb. *priuilegium*: nos autem nonnullis regulis breuiter rem totam in sequenti capite comprehendemus.

CAPVT XXXIX.

Quando censetur Princeps tacite reuocare priuilegium contra illud operando.

Suppono tribus, vel quatuor modis posse Principem derogare tacite priori priuilegio. Primò per legem vniuersalem, quæ vniuersaliter, vt sonat, intellecta derogabit priuilegium. Secundò per hominis mandatum, vel rescriptum priuilegio contrarium. Tertio per sententiam latam contra priuilegium. Quarto per nouum priuilegium. Prima ergo regula est, per legem vniuersalem nõ derogantem priuilegia expressè, non derogantur tacite priuilegia in corpore iuris non contenta. Ita docent auctores allegati. Et ratio est, quia legislator nõ præsumitur scire ius priuatum, nec particularia facta, iuxta cap. 1. de constit. in 6. ex quo textu planè colligitur dicta regula, quia certum est, priuilegium cõtinere particulare ius, vel potius ad factum, quàm ad ius pertinere. Et ideo additum est in regula, sermone esse de priuilegiis in corpore iuris non contentis: nam illa, quæ in iure continentur, iam pertinent ad vniuersales leges, & consequenter non præsumuntur ignorari à legislatore, ideoque sequuntur aliam regulam generalium legum, quòd lex posterior reuocat priorem, etiam si id non exprimat, iuxta superius dicta lib. 6. cap. 19. Secunda regula est: Per particulare mandatum hominis, seu rescriptum Principis non derogatur tacite priuilegium, si expressa clausula derogationis in eo non addatur. Est etiam communiter recepta ex cap. *cum ordinem*, 6. de rescript. cum Glossa vltim. in capite primo, & 6. & habet idem fundamentum, quòd præcedens, quia etiam in præcepto ab homine, vel rescripto particulari ad lites; vel aliquid simile, nõ præsumitur Princeps habere notitiam priuilegij. Imò multo maiori ratione in tali casu hoc non præsumitur, quia (vt dixit Glossa in cap. 1. de constitution. in 6. verb. *noctatur*, quam alij sequuntur) maior cum deliberatione, & maturitate fit publicæ legis

editio, quàm priuati rescripti concessio; ergo si in lege constituenda non præsumitur in Principe scientia priuilegiorum particularium, multo minus præsumetur in rescriptis, vel particularibus mandatis. Et confirmari hoc potest, quia rescriptum contra communem legem non derogat illi, imò non valet, nisi illius mentionem faciat, iuxta rescripta, C. de precib. Imperat. offer. & habetur in cap. *rescripta*, 25. q. 1. Ergo à fortiori particulare rescriptum non valet contra priuilegium, cuius mentionem non facit, ac subinde non potest illud tacite reuocare. Et ex sequenti regula hæc amplius confirmabitur; nam à fortiori ex illa sequitur, vt sensit Glossa in dicto cap. *ueniens*, de præscript. verb. *nullam*. Tertia regula sit: Per sententiam reuocatur priuilegium, sed interdum reprobat. Hanc pono propter cap. *suborta*, de re iudic. ex quo aliqui colligunt, sententiam contra priuilegium latam esse sufficientem ad reuocandum illud, præsertim si illa sententia à Papa, seu Principe feratur, qui potuit priuilegium concedere, quia illa sententia æquiparatur iuri contrario ipsi priuilegio, & ideo potest reuocare illud. Sed in hoc in primis considero, in illo capite non dici, *Si Innocentij priuilegium fuit Alexandro in iudicio præsentatum, & contra illud sententiam tulit, per hoc ipsum intelligitur reuocatum* (vt aliqui allegant) sed dicit, *Intelligitur reprobatum*. Longè autem aliud est reprobare, quàm reuocare: nam reprobatio est declaratio nullitatis priuilegij, vel quia malè obtentum fuit, vel quia iam erat disuetudine amissum; reuocatio autè est ablatio priuilegij prius validi, ac possessi. Atque hinc sumo rationem assertionis. Nam vel priuilegium tollitur per sententiam iudicis directè, propter aliquam culpam, vel similem causam, & sic reuocari quidem potest priuilegium, seu auferri per sententiam, tamen illa non est tacita, sed expressa, & directa reuocatio, quæ in penam fit, vel ex aliqua eausa pertinente ad commune bonum. Et ideo tunc necesse est, vt sententia feratur vel ab eo, qui potest reuocare priuilegium, vel ex vi alicuius legis habentis auctoritatem eius, quia aliter non potest priuilegium Principis per inferiorem iudicem auferri. Vel priuilegium tollitur indirectè per sententiam, qua condemnatur reus, non obstante priuilegio, & tunc non potest esse reuocatio, sed reprobatio, quia per talem sententiam virtute declaratur, tale priuilegium non excusare reum, vel non prodesse illi, & ita supponit nullitatem, vel defectum in priuilegio, non autem facit: vel si iudex condemnat solum, quia priuilegium non extenditur ad illum casum, sic etiam non limitat de nouo, sed declarat authenticè valorem eius limitatum esse. Ratio autem est, quia sententia condemnatoria supponit defectum in actu, vel in iure, de quo tractatur, ergo si tale ius, vel factum, pendet ex priuilegio, etiam sententia cadit indirectè in qualitatem priuilegij, vt antea erat, non verò illam immutat, & ita cadit in illud declarando, & reprobando, non reuocando, vel derogando. Quarta regula sit: Priuilegium prius nunquam tollitur omnino per subsequens priuilegium per tacitam reuocationem, dimini autem interdum potest, seu ex parte derogari. Ratio prioris partis est, quia priuilegium posterius non præuolat contra prius, nisi mentionem illius faciat. Ita enim à fortiori sumitur ex dicto cap. *ueniens*, de præscript. vt ibi notat Glossa. verb. *nullam*, & omnes, & sumitur etiam ex cap. *Abbatem*, de rescript. & tradit Glossa vltim. communiter recepta in cap. 1. de rescript. Ratio autem est, quia præsumitur Princeps concessisse secundum priuilegium ex ignorantia primi, quando illius mentionem non facit, iuxta dictum cap. 1. de constit. in 6. Quia priuilegium est ius priuatum, &

Glossa. Cardin. Azeu. Sanci.

Tacita reuocatio qua.

Dubitium circa tacitam reuocationem.

Duo certa. Primum.

Secundum.

Conditiones necessariae, ut priuilegium tacite reuocetur.

Voluntatem formalem circumstantiam signum priuilegij nõ tollit illud.

Iuriconsultus.

c. nonnulli.

Obseruandum.

Glossa.

Glossa.

Regula.

Suborta.

Differentia inter reuocare, & reprobare.

Regula.

Glossa. c. ueniens. c. Abbatem. Glossa.

particulare, & ideo ignorari creditur, quandiu illius mentio non fit. Ac proinde posterius priuilegium censetur surreptitium, quia sine sufficiente narratione imperatur. Sicut etiam priuilegium contra statum patriæ, vel contra similem consuetudinem, non præuulset contra illa, quia censetur eam virtuali deceptione Principis obtentum. Vnde intelligitur obiter, partem hanc non procedere, quando prius priuilegium est insertum in corpore iuris, tunc enim potest per posterius abrogari, vel etiam omnino reuocari, & tolli, si posterius illi opponatur, siue posterius ponatur in corpore iuris, siue non. Ratio est, quia (vt supra dixi) priuilegium insertum in corpore iuris, iam est commune ius, & ideo non præsumitur ignorari, iuxta dictum cap. 1. de constit. in 6. Ac subinde sicut ius commune derogatur per subsequens priuilegium, ita & priuilegium, insertum in corpore iuris, vt in superioribus etiam dictum est. E contrario uero nihil refert, quod posterius priuilegium inseratur in iure communi, si prius non est in illo, quia semper procedit regula, & ratio eius.

Ex hac ergo parte sic probata, aperte concluditur, quando utrumque priuilegium est generale, prius ualere, non posterius, quia non potest posterius derogare priori, nisi in totum illud aufereudo, quia non est maior ratio de vna parte, quam de alia. Eademque ratio procedit, si utrumque sit speciale, vel etiam si primum sit speciale, & secundum generale, quia semper debet speciale priuilegium in totum auferri, quod fieri non potest. Et ita in his tribus comparationibus

æquæ procedunt iura, & rationes adductæ. Potest autem esse quarta comparatio, si prius priuilegium generale sit, & posterius speciale. In qua est maior difficultas. Nam ex vna parte videtur idem esse dicendum in illo casu, quod scilicet, posterius priuilegium nihil ualeat contra prius, neque illi deroget, tunc quia etiam tunc præsumitur, Princeps ignorare prius priuilegium, & consequenter posterius esse surreptitium, & non continere virtuali voluntatem Principis derogandi prioribus etiam quia per prius priuilegium est ius acquisitum priuilegiario, quod non continetur Princeps auferre uelle sine illius notitia. Atque hanc partem tenet Glossa in summa, 25. quæst. 2. & in reg. generi, de regul. iur. in 6. & ex parte sequitur Panormitanus itatim citandus.

Nihilominus propter hanc comparationem posui alteram partem regulæ: nam speciale priuilegium, licet non possit in totum auferre generale præcedens, nihilominus potest ex illa speciali parte minuire illud, & hoc modo probabilis censemus, posse priuilegio generali tacite derogari per posterius speciale. Quæ sententia frequentius recepta est in dicto cap. 1. & dicto cap. ueniens, & eam tenet Syluest. referens Hostiensem verbo priuilegium, q. 1. o. Et uidetur expressè probari in cap. dudum, §. nos igitur, & cap. quamuis, tit. de præbend. in 6. & in utroque allegatur communis regula, generi per speciem derogari, etiam si in speciali nulla fiat mentio generalis, & declaratur in priuilegiis etiam procedere: nam iura citata expressè loquuntur de priuilegio speciali, post generale concessio. Ratio uero esse potest, quia Princeps concedendo generalem fauorem, non censetur sibi auferre potestatem faciendi alienam specialem gratiam, illa generali non obstante. Et ob hanc causam potuerunt Pontifices ita explicare mentem, & concessiones suas, habet enim rationem satis congruam, quia illa non est contrarietas propria uoluntatum, sed est quædam exceptio à generali gratia, quam exceptionem, seu potestatem ad illam faciendam uoluit semper Pontifex sibi reservare, sine dependentia ab expressione, seu commemoratione prioris priuilegij, vt

cap. ueniens. Syluest. Hostien. cap. dudum. cap. quamuis tibi.

fatid apertè declarauit Bonif. VIII. in dicto cap. dudum. Ad primam ergo rationem in contrarium respondetur, rationem ignorantie non ita procedere in hoc casu, tum quia illa non est contrarietas uoluntatum, & ideo nihil obstat prior voluntas, quominus secunda sit valida, eum etiam quia illa ignorantia est tantum concomitans, quia non minus concederetur specialis gratia, etiam si generalis uenisset in memoriam, vt in dicto cap. dudum, dicitur, tum denique quia ipse Princeps uoluit, vt illa scientia, vel memoria non esset sibi necessaria, vt efficaciter posset specialem gratiam facere, non obstante priori generali. Ad secundam rationem respondeo, regulam dictam quoad partem intelligi, sistendo in pura ratione priuilegij, quod tantum concedit ius ad rem. Nam si uirtute prioris priuilegij iam sit res acquisita, & possessa tanquam propria; probabilissimum dictam quoad partem Panorm. ait in dicto cap. ueniens, n. 1. 2. quem alij sequuntur, tunc non procedere prædictam partem regulæ. Quia non est uerisimile, uoluisse Principem priuilegium inferre tertie personæ in re iam sua sine maiori cognitione, & examinatione causæ. Et ita explicata hæc sententia est ualde rationi consentanea.

C A P V T X L.

Quando incipiat reuocatio priuilegij suum effectum sortiri.

Suppositis quæ de legum irritatione, & abrogatione, & de concessione priuilegiorum in superioribus dicta sunt, breuiter potest præfens quaestio expediri. Distinguendum ergo est inter generale reuocationem priuilegiorum factam per publicam legem, & priuatam reuocationem alicuius priuilegij: nam de illis diuersimodè censendum est, sicut de concessione priuilegij diximus. Primum ergo dicendum est si priuilegia per publicam legem reuocentur, illam reuocationem non habere effectum donec lex illa sufficienter promulgata sit. In hoc omnes statim allegandi conueniunt, & est clarum, quia ante promulgationem nondum est lex illa uerè, & sufficienter constituta in ratione legis, & ideo non habet alios effectus legis; ergo neque hunc habebit.

Secundò addendum est, vnam promulgationem in curia Principis, vel in loco ad hoc constituto sufficere ad hunc effectum reuocationis priuilegiorum, sicut sufficit ad alios effectus legis, quando aliud non exprimitur in ipsa lege. Ita etiam sentiunt frequentius auctores allegandi. Et ratio est, quia ex natura rei non sunt plures promulgationes necessariae ad hunc effectum, quàm ad alios, vt per se constat, etiam leges humanæ aliquid circa hoc speciale disponunt; ergo. Dicunt uero aliqui, in legibus canonicis reuocantibus priuilegia consuetudine introductum esse, vt sit necessaria promulgatio in singulis diocesisibus, vt priuilegia maneant cum effectu reuocata. Quod tenet Soto lib. 1. de iustit. q. 1. art. 4. & Medin. 1. 2. q. 90. art. 4. post quintam conclusionem. Sed non constat de tali consuetudine, imo potius uidemus, quotidie fieri leges Pontificias reuocantes priuilegia, vt Pius V. & Gregor. XIII. reuocarunt priuilegia ingrediendi monasteria monialium motibus propriis ad hoc specialiter editis, & Romæ tantum promulgatis, nec iusserunt, aut procurarunt, alias promulgationes in singulis diocesisibus fieri, & similia exempla sunt frequentia; ergo signum est, non esse necessariae tales promulgationes. Item sæpe fiunt alie leges Pontificie directè ad alios effectus cum clausula, Non obstantibus priuilegiis, quæ ad illorum derogationem sufficit, & vnica promulgatio Romæ facta censetur sufficere ad

ad totam obligationem eius, & ad illius clausulæ effectum, ergo eadem promulgatio sufficit ad priuilegiorum reuocationem. Illa ergo sententia merito à posterioribus Theologis reiecitur, quia fundamentum non habet. Sicut etiam de lege irritante diximus, quia est eadem, vel maior ratio.

ad totam obligationem eius, & ad illius clausulæ effectum, ergo eadem promulgatio sufficit ad priuilegiorum reuocationem. Illa ergo sententia merito à posterioribus Theologis reiecitur, quia fundamentum non habet. Sicut etiam de lege irritante diximus, quia est eadem, vel maior ratio.

Tertio dicendum est, legem reuocantem priuilegia non statim habere hunc effectum à die promulgationis, sed post tempus necessarium ad illius obligationem, quod regulariter est duorum mensium; licet pro curia soleat esse breuius, & pro locis distantioribus debeat promulgari, prout necessarium fuerit ad humanam notitiam, vt supra declaratum est. Et ita etiam sentiunt Bart. & alij referendi. Ratio uero est, tum quia nihil speciale de hoc disponit iura, nec ex natura rei cum fundamento cogitari potest, tum etiam quia idem dictum est de lege irritante, qui effectus est ualde similis reuocationi priuilegiorum; tum denique quia lex reuocans priuilegium, simul obligat ad non utendum illo, igitur non prius reuocatur, quàm possit obligare, & consequenter idem tempus ad utrumque requirit. Probatur consequentia, quia moraliter loquendo, non minus conueniens, ac necessaria est publica notitia legis, vt reuocatio priuilegiorum conuenienter, & sine publicis incommodis fiat, quàm vt obligatio imponatur. Contra hanc uero assertionem sentit Franc. in cap. ex parte, de concession. præbend. putat enim, à die publicæ promulgationis manere priuilegia reuocata, quando lex directè fertur ad illorum abrogationem. Fundatur in l. ult. C. de decur. lib. 1. o. ibi, Omnibus anterioribus modis, quos non comprehendit præfens sanctio, ex præfenti die antiquandis. Et alii hoc maximè affirmant de legibus Pontificis reuocantibus priuilegia, putant enim à die factæ promulgationis Romæ, ita reuocari priuilegia, vt actus eorum non ualeant, & etiam si propter ignorantiam sine culpa fiant. Ratio reddi potest, quia plus requiritur ad obligationem, quàm ad reuocationem priuilegij, quia illa pendet ex conscientia, & consequenter ex notitia legis: reuocatio autem fit ab extrinseco per uoluntatem reuocantis, & ideo ad illam non est tam necessaria temporis dilatio. Sed hæc parum uigentiam in illa lege particula illa, Ex præfenti die, secundum ius, & debitum ordinem intelligenda est. Alioqui etiam potest intelligi, ex die conditæ legis in Regio consilio. Vnde ad rationem dicitur, uerum quidem esse, notitiam legis magis ab intrinseco esse necessariam ad obligationem legis, quàm ad effectum reuocandi, quia re uera fit per extrinsecam uoluntatem. Nihilominus tamen ad conuenientem ordinem, & ad uitanda publica incommoda moraliter necessarium esse, vt reuocatio non fiat, nisi tali modo, quo possit commode ad priuilegiatorum notitiam prouenire, & ideo secundum iura, & rectam rationem æquè expectari tempus sufficiens ad diuulgationem legis, ad reuocationem priuilegiorum, sicut ad legis obligationem.

Quarto lex reuocans priuilegium, effectum hunc sortitur post promulgationem, itam ac elapsum est tempus sufficiens ad communiter obligandum, etiam si in particulari inuincibiliter ignoretur. Hæc assertio non est quidem certa, uidetur tamen probabilior, & fore consequens ad dicta, quia hic effectus non pendet per se ex scientia subditi; ergo ex natura rei sequitur ex lege perfectè promulgata, & de se omnibus sufficienter propoita, & ex positio iure nõ differret; ergo itatim sit. Confirmatur à simili de effectu irritandi actum, qui non impeditur propter ignorantiam, vt supra ostensum est; est autem maxima similitudo in reuocatione priuilegij, & nulla sufficiens ratio differentie reddi potest. Confirmatur secundò,

quia supra ostensum est, priuilegium per legem concessum post sufficientem promulgationem, & euulgationem legis, non obstante ignorantia, habere suum effectum, qui ab actuali notitia priuilegij non pendet; ergo idem è contrario dicendum est de lege reuocante, cum reuocatio à notitia priuilegiari per se non pendeat. Tandem leges communes attendunt, quod est per se, & morale, non uero ea, quæ sunt raris, & per accidens, qualis in præfenti est illa ignorantia.

Contra hanc uero assertionem allegari solent Panorm. in cap. 1. de constit. n. 1. 2. & Felin. n. 7. sed illi loquuntur de priuilegio ipso, & dicunt, non potest esse priuilegiario, donec habeat notitiam eius. Et illud uel solum habet uerum in priuilegiis priuatis concessis non communi lege, uel intelligendum est de usu priuilegij, qui pendet ex notitia habeatis illud. In quo non est eadem ratio de reuocatione. Allegari etiam possunt contra assertionem alij auctores, qui indistinctè dicunt, priuilegium, uel gratia non expirare propter gratie reuocationem, donec de reuocatione certus fiat, qui illa habebat. Ita docet Syluest. verb. gratia, n. 4. & verb. indulgentia, num. 17. cum Geminiano in capite primo de concession. præbend. in 6. & sequitur Armill. verb. gratia, num. 6. & idem sentit Cordub. in quaest. lib. 4. quaest. 36. concl. 3. & possunt pro hac parte allegari omnes, qui dicunt iurisdictionem uicarij, uel delegati non tolli per reuocationem, donec illi intimetur, quos refert latè Sanci. lib. 3. de matrim. disp. 30. n. 1. Dico tamen, hoc auctores loqui de reuocatione facta ab homine, non à lege, & ita non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

Uterò dicendum est, reuocationem priuilegij ab homine, seu priuatiu factam non habere effectum antequam priuilegiato specialiter intimetur, seu ad eius notitiam perueniat. Ita sumitur ex allegatis auctoribus, & ex aliis, quos retuli, & sequutus sum in materia de Indulgent. disp. ult. quarti tomi, sect. 2. & quæuis hoc non sit in iure declaratum, & pendeat multum ex iustione reuocantis, nihilominus communis usus, & communis sensus Doctorum ita interpretatus est mentem Pontificis, uel Principis reuocantis priuilegium. Ratio uero reddi potest, quia, per se loquendo, necessarium est ad conuenientem modum reuocationis priuilegij, vt fiat in ordine ad notitiam utentis priuilegio, quia ex alio modo reuocationis plura sequerentur incommoda, & ideo non est uerisimile, esse intentum à Principe. Sed in priuata reuocatione non est alius modus per se ordinatus ad dictam notitiam, nisi propria, & specialis intimatio; ergo sub hac conditione, seu habitudine intelligenda est reuocatio. Vnde colligitur differentia inter hanc, & præcedentem assertionem: nam reuocatio priuilegij facta per legem habet definitum modum, quo per se possit, ac debeat publicari, & diuulgari, vt in aliorum notitiam possit peruenire, & ideo illa notitia publica per se sufficit, & particularis ignorantia, quæ per accidens est, non consideratur. At uero reuocatio priuata non habet per se alium modum promulga-

tionem, & ideo non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

Uterò dicendum est, reuocationem priuilegij ab homine, seu priuatiu factam non habere effectum antequam priuilegiato specialiter intimetur, seu ad eius notitiam perueniat. Ita sumitur ex allegatis auctoribus, & ex aliis, quos retuli, & sequutus sum in materia de Indulgent. disp. ult. quarti tomi, sect. 2. & quæuis hoc non sit in iure declaratum, & pendeat multum ex iustione reuocantis, nihilominus communis usus, & communis sensus Doctorum ita interpretatus est mentem Pontificis, uel Principis reuocantis priuilegium. Ratio uero reddi potest, quia, per se loquendo, necessarium est ad conuenientem modum reuocationis priuilegij, vt fiat in ordine ad notitiam utentis priuilegio, quia ex alio modo reuocationis plura sequerentur incommoda, & ideo non est uerisimile, esse intentum à Principe. Sed in priuata reuocatione non est alius modus per se ordinatus ad dictam notitiam, nisi propria, & specialis intimatio; ergo sub hac conditione, seu habitudine intelligenda est reuocatio. Vnde colligitur differentia inter hanc, & præcedentem assertionem: nam reuocatio priuilegij facta per legem habet definitum modum, quo per se possit, ac debeat publicari, & diuulgari, vt in aliorum notitiam possit peruenire, & ideo illa notitia publica per se sufficit, & particularis ignorantia, quæ per accidens est, non consideratur. At uero reuocatio priuata non habet per se alium modum promulga-

tionem, & ideo non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

quia supra ostensum est, priuilegium per legem concessum post sufficientem promulgationem, & euulgationem legis, non obstante ignorantia, habere suum effectum, qui ab actuali notitia priuilegij non pendet; ergo idem è contrario dicendum est de lege reuocante, cum reuocatio à notitia priuilegiari per se non pendeat. Tandem leges communes attendunt, quod est per se, & morale, non uero ea, quæ sunt raris, & per accidens, qualis in præfenti est illa ignorantia.

Contra hanc uero assertionem allegari solent Panorm. in cap. 1. de constit. n. 1. 2. & Felin. n. 7. sed illi loquuntur de priuilegio ipso, & dicunt, non potest esse priuilegiario, donec habeat notitiam eius. Et illud uel solum habet uerum in priuilegiis priuatis concessis non communi lege, uel intelligendum est de usu priuilegij, qui pendet ex notitia habeatis illud. In quo non est eadem ratio de reuocatione. Allegari etiam possunt contra assertionem alij auctores, qui indistinctè dicunt, priuilegium, uel gratia non expirare propter gratie reuocationem, donec de reuocatione certus fiat, qui illa habebat. Ita docet Syluest. verb. gratia, n. 4. & verb. indulgentia, num. 17. cum Geminiano in capite primo de concession. præbend. in 6. & sequitur Armill. verb. gratia, num. 6. & idem sentit Cordub. in quaest. lib. 4. quaest. 36. concl. 3. & possunt pro hac parte allegari omnes, qui dicunt iurisdictionem uicarij, uel delegati non tolli per reuocationem, donec illi intimetur, quos refert latè Sanci. lib. 3. de matrim. disp. 30. n. 1. Dico tamen, hoc auctores loqui de reuocatione facta ab homine, non à lege, & ita non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

Uterò dicendum est, reuocationem priuilegij ab homine, seu priuatiu factam non habere effectum antequam priuilegiato specialiter intimetur, seu ad eius notitiam perueniat. Ita sumitur ex allegatis auctoribus, & ex aliis, quos retuli, & sequutus sum in materia de Indulgent. disp. ult. quarti tomi, sect. 2. & quæuis hoc non sit in iure declaratum, & pendeat multum ex iustione reuocantis, nihilominus communis usus, & communis sensus Doctorum ita interpretatus est mentem Pontificis, uel Principis reuocantis priuilegium. Ratio uero reddi potest, quia, per se loquendo, necessarium est ad conuenientem modum reuocationis priuilegij, vt fiat in ordine ad notitiam utentis priuilegio, quia ex alio modo reuocationis plura sequerentur incommoda, & ideo non est uerisimile, esse intentum à Principe. Sed in priuata reuocatione non est alius modus per se ordinatus ad dictam notitiam, nisi propria, & specialis intimatio; ergo sub hac conditione, seu habitudine intelligenda est reuocatio. Vnde colligitur differentia inter hanc, & præcedentem assertionem: nam reuocatio priuilegij facta per legem habet definitum modum, quo per se possit, ac debeat publicari, & diuulgari, vt in aliorum notitiam possit peruenire, & ideo illa notitia publica per se sufficit, & particularis ignorantia, quæ per accidens est, non consideratur. At uero reuocatio priuata non habet per se alium modum promulga-

tionem, & ideo non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

Uterò dicendum est, reuocationem priuilegij ab homine, seu priuatiu factam non habere effectum antequam priuilegiato specialiter intimetur, seu ad eius notitiam perueniat. Ita sumitur ex allegatis auctoribus, & ex aliis, quos retuli, & sequutus sum in materia de Indulgent. disp. ult. quarti tomi, sect. 2. & quæuis hoc non sit in iure declaratum, & pendeat multum ex iustione reuocantis, nihilominus communis usus, & communis sensus Doctorum ita interpretatus est mentem Pontificis, uel Principis reuocantis priuilegium. Ratio uero reddi potest, quia, per se loquendo, necessarium est ad conuenientem modum reuocationis priuilegij, vt fiat in ordine ad notitiam utentis priuilegio, quia ex alio modo reuocationis plura sequerentur incommoda, & ideo non est uerisimile, esse intentum à Principe. Sed in priuata reuocatione non est alius modus per se ordinatus ad dictam notitiam, nisi propria, & specialis intimatio; ergo sub hac conditione, seu habitudine intelligenda est reuocatio. Vnde colligitur differentia inter hanc, & præcedentem assertionem: nam reuocatio priuilegij facta per legem habet definitum modum, quo per se possit, ac debeat publicari, & diuulgari, vt in aliorum notitiam possit peruenire, & ideo illa notitia publica per se sufficit, & particularis ignorantia, quæ per accidens est, non consideratur. At uero reuocatio priuata non habet per se alium modum promulga-

tionem, & ideo non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

Uterò dicendum est, reuocationem priuilegij ab homine, seu priuatiu factam non habere effectum antequam priuilegiato specialiter intimetur, seu ad eius notitiam perueniat. Ita sumitur ex allegatis auctoribus, & ex aliis, quos retuli, & sequutus sum in materia de Indulgent. disp. ult. quarti tomi, sect. 2. & quæuis hoc non sit in iure declaratum, & pendeat multum ex iustione reuocantis, nihilominus communis usus, & communis sensus Doctorum ita interpretatus est mentem Pontificis, uel Principis reuocantis priuilegium. Ratio uero reddi potest, quia, per se loquendo, necessarium est ad conuenientem modum reuocationis priuilegij, vt fiat in ordine ad notitiam utentis priuilegio, quia ex alio modo reuocationis plura sequerentur incommoda, & ideo non est uerisimile, esse intentum à Principe. Sed in priuata reuocatione non est alius modus per se ordinatus ad dictam notitiam, nisi propria, & specialis intimatio; ergo sub hac conditione, seu habitudine intelligenda est reuocatio. Vnde colligitur differentia inter hanc, & præcedentem assertionem: nam reuocatio priuilegij facta per legem habet definitum modum, quo per se possit, ac debeat publicari, & diuulgari, vt in aliorum notitiam possit peruenire, & ideo illa notitia publica per se sufficit, & particularis ignorantia, quæ per accidens est, non consideratur. At uero reuocatio priuata non habet per se alium modum promulga-

tionem, & ideo non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

tionem, & ideo non procedere contra assertionem positam: nam est longè diuersa ratio, vt dicam in sequenti puncto. Addo uero propter incommoda uitanda, si contingat aliquem uti priuilegio sic reuocato ex ignorantia publica, & communi, & usum priuilegij pertinere ad iurisdictionem, uel ad aliud simile munus publicum, tunc actum sustineri, & esse validum, non in uis solius priuilegij, sed adminiculo iuris sustinentis similes actus factos titulo publicè reputato, ac tolerato, iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætor. & ita uitantur incommoda publica; priuata uero minoris considerationis esse possunt, cum sint ualde accidentaria, & casus iustæ ignorantie possit esse rarus, supposita tanti temporis promulgatione.

Conjunct.

mulgationis, neque illum postulat, & ideo per se ex-
pectat singulorum intimationem. Et potest hoc con-
firmari ex dictis supra in simili de concessione privi-
legij, vbi simili distinctione vti sumus, & diximus;
privatim concessum non operari donec intimetur ei,
cui datur; ergo idem de reuocatione dicendum est;
nam licet ex ea parte, qua non requirit acceptatio-
nem, non sit tanta necessitas, tamen ex alia, qua con-
tinet rigorem, & periculum, videtur esse quodammo-
do maior.

7.
Dubium.

Sed quæres, an necesse sit reuocationem notificari
per nuncium ad hoc missum, vel rescriptum reuo-
cantis, vel sufficiat, quod notitia ad privilegiarium
perueniat quacumque via. Quidam dicunt, necessa-
rium esse, vt priori modo reuocatio notificetur. Ita
sumitur ex Sancti dicta disp. 30. n. 1. & disp. 36. n. 9.
qui non generaliter de privilegio, sed de reuocatio-
ne iurisdictionis commissa, seu delegata loquitur; de
qua fortè est specialis ratio, quam modò expendere
non est necesse. Præsertim quod etiam in illa materia
plures auctores, quos ibidem refert, contrarium do-
cent, & non sine graui fundamento in iure, & ratio-
ne. Quidquid verò sit in speciali casu iurisdictionis,
vel commissiois muneris per se ordinati ad regimen
communitatis, seu reipublicæ: loquendo generaliter
de privilegio, non video fundamentum illius limita-
tionis. Et ideo censeo, hoc pendere ex voluntate re-

Prima sen-
tentia.
Sancti.

uocantis, qui potest vno, & alio modo facere reuoca-
tionem, scilicet, vel per nuncium, vel epistolam inti-
mandam, ita vt aliter non habeat effectum; vel abso-
lute, vt quacumque ratione perueniat ad notitiam
privilegiati, effectum suum faciat. Quod si de priori
modo non constiterit, & reuocatio absolute facta in-
notescat, præsumendum cenleo, posteriori modo esse
factam. Ratio est, quia ad valorem reuocationis non
est necessaria acceptatio privilegiarij, nam eo inuito
potest privilegium reuocari; ergo notitia solum ex-
pectatur ad vitanda inconuenientia, quæ aliter sequi
possunt. At verò ad hoc sufficit notitia quacumque
via comparata; ergo sine fundamento alius modus
prescribitur, sine iure, vel ratione cogente. Nam ra-
tio illa, quod res per quas causas nascitur, per easdem
tolli debet, non multum urget, quia facilius est de-
struere, quam construere, & ad acquisitionem privile-
gij per se requiritur acceptatio recipientis, ad reuo-
cationem verò sufficit voluntas reuocantis. Vltimò
poterat hoc loco tractari, quibus modis impetratio
privilegij nulla sit. Sed hoc sufficienter tractatum est
libro 6. cap. 17. vbi de dispensatione differuitur, &
illius occasio de privilegio dicitur, quia in hoc
ferè eadem est vtriusque ratio. In superioribus etiam
in hoc libro multa per occasionem tacta sunt, & ideo
tam de Privilegijs, quam de tota lege humana hæc
sufficiant.

Ratio.

FINIS LIBRI OCTAVI.

INDEX

INDEX CAPITVM LIBRI NONI.

De lege diuina positiua veteri.

- Cap. I. *An ante legem Moysi data fuerit alia lex positiua diuina.*
 Cap. II. *An lex Moysi à vero Deo data sit, ita vt diuina fuerit.*
 Cap. III. *De fine legis veteris, & præceptorum eius.*
 Cap. IV. *De materia legis veteris, & præceptorum eius.*
 Cap. V. *De conuenientia modi temporis, &c. legis veteris.*
 Cap. VI. *De effectibus legis veteris.*
 Cap. VII. *An lex vetus iustificauit.*
 Cap. VIII. *De perfectione legis veteris.*
 Cap. IX. *De mutabilitate legis veteris.*
 Cap. X. *De cessatione legis veteris quoad obligationem.*
 Cap. XI. *De cessatione legis veteris quoad omnia præcepta.*
 Cap. XII. *De obligatione legis veteris ante Christi mortem.*
 Cap. XIII. *De tempore quo cessauerit lex vetus.*
 Cap. XIV. *An lex vetus non tantum mortua, sed etiam mortifera sit.*
 Cap. XV. *De tempore quo lex vetus mortifera fuerit.*
 Cap. XVI. *An lex vetus fuerit semper mortifera post Euangelij prædicationem.*
 Cap. XVII. *Lex vetus non semper post inchoatam prædicationem fuit mortifera.*
 Cap. XVIII. *Satisfacit dubijs ex dictis resultantibus.*
 Cap. XIX. *Fueritne lex vetus prius mortua, quam mortifera.*
 Cap. XX. *Quomodo fuerit illicitum gentes ad iudaizandum cogere, &c.*
 Cap. XXI. *De inutilitate legis veteris quoad effectus suos.*
 Cap. XXII. *De cessatione Circumcisionis quoad sanctificationem infantium.*

LIBER

LIBER IX.

DE LEGE DIVINA POSITIVA VETERI.

ISTINXIMVS in superioribus legem positivam in humanam, quae a voluntate humana proxime vim habet obligandi, & divinae, cuius proximae auctoritatis, & conditor est Deus, a cuius voluntate vim habet, & auctoritatem: & de humana lege, & speciebus eius haecenus disputavimus; superest ergo dicendum de lege divina positiva. Haec autem in veterem, & novam quasi in duas species, seu membra diuersa distingui solet, & ideo de his duabus legibus sigillatim dicendum est. Nam de ratione legis divinae positivae communi utriusque nihil praemittere oportet, cum quia ex superioribus, & ex notatione ipsius vocis satis constat, unde habeat aliqua lex, quod divina sit, curque positiva dicatur; in quo vero a naturali distinguatur, in lib. 1. cap. 3. declaratum est: proprietates autem, vel effectus qui ad hanc communem rationem consequuntur, partim noti sunt ex dictis supra de lege in communi, partim declarabuntur commodius secundum specificas rationes de singulis legibus differendo. In hoc ergo libro dicemus de lege veteri, & in sequenti de noua, generationis ordinem potius, quam perfectionis cum D. Thoma, & aliis auctoribus obseruando.

CAPVT I.

Utrum ante legem Moysi data fuerit hominibus aliqua lex positiva diuina.

Ratio dubitandi.

Ratio dubitandi est, quia lex diuina positiva non minus fuit necessaria, vel utilis hominibus ante Moysen tempora, quam post illa: sed Deus non tradidit homini specialem legem ultra naturalem, nisi propter illius necessitatem, vel utilitatem; ergo debuit dari talis lex, etiam ante Moysen tempora. Et confirmatur: nam videmus, Deum dedisse homini in statu innocentiae specialem legem non comedendi de ligno scientiae boni, & mali, Genes. 2. Post peccatum autem datam fuit hominibus praecipuum de usu aliquis Sacramenti, quo possent non solum adulti, sed etiam infantes a peccato originali purgari, ut videtur esse communis Theologorum doctrina. Deinde ante diluuium legimus, quaedam animalia reputata fuisse munda, quaedam vero immunda, Genes. 7. illa autem diuersitas non est ex lege naturae, ut constat; erat ergo ex lege diuina positiva. Et inde sumi potest indicium, fuisse tunc, aliquas leges sacrificialium a Deo latas, quia munda, & immunda animalia non distinguebantur nisi in ordine ad sacrificia; ergo fuerunt ante diluuium plures leges diuinae positivae. Praeterea post diluuium legimus a Deo datum praecipuum illud, Carnem cum sanguine non comedetis, sanguinem enim animarum vestrarum requiram, &c. Genes. 9. hoc autem praecipuum non est naturale, ut constat, unde hodie

non seruetur. Denique lex circumcisionis multo ante Moysen data est: nam ideo dicitur Ioan. 7. non fuisse ex Moysen, sed ex Patribus, quia nimirum data fuit Abraham, Genes. 17. vbi Deus dicit, Custodias pactum meum, &c. fuit ergo lex illa diuina, & positiva, & prior lege Moysi. In contrarium vero est, quia si datur aliqua lex Dei ante Moysen, insufficientis est diuina legis diuinae in duas praedictas, & incompletus etiam erit tractatus de legibus, de illis duabus tantum differendo.

Haec quaestio solum proposita est ad complementum huius doctrinae, & ut constet diuisionem illam esse sufficientem, nihilque aliud de diuinis legibus desideretur. Aduertendum est ergo, nomen legis interdum sumi in vi nominis collectiui, frequentius autem in vi termini communis. Hoc ergo posteriori modo dicitur de singulis particularibus legibus prout illa ferè in tota hac materia usurpauimus; priori autem modo significat multitudinem plurimum legum prout ab vno legislatore traduntur in ordine ad instituendam, seu dirigendam aliquam rempublicam, seu congregationem humanam secundum aliquem peculiarem statum, & hoc modo accipitur saepe in Scriptura, ut Ioan. 1. Lex per Moysen data est, & saepissime apud Paul. praesertim in Epist. ad Roman. & ad Gal. & sic etiam lex gratiae appellatur, Lex spiritus vitae, tanquam vna lex, ad Roman. 8. Et similiter lex naturae tanquam vna lex significatur: utique per modum vnius collectionis. Ita ergo in praesenti de diuina lege loquimur, & explicata notione vocis, facillime est quaestioni resolutio.

Dico ergo primo, ante Moysen non fuisse a Deo datam positivam legem, plura diuina praecipua continentem: per quam homines, vel aliqua hominum congregatio in peculiari statu a Deo instituta, & peculiariter modo ad aliquem finem ordinata fuerit. Haec assertio certa est, & sufficienter probatur, primo ratione in contrarium facta, quia lex diuina sumpta hoc modo sufficienter diuiditur, in legem veterem, & nouam, ex communi sententia Theologorum, & ex diuina Scriptura, in qua non legimus, nisi aut legem veterem, aut nouam. Priorem quidem in toto veteri Testamento contentam, propter quod totum illud interdum solet nomine legis significari, teste Hieron. in Epist. 150. ad Algasiam, q. 8. vbi late ex Scriptura id probatur: quo etiam modo Isidor. lib. 1. sentent. cap. 28. legem diuinam in tres partes distinguit, in historiam, praecipua, & prophetias. Proprie vero sumitur pro collectione praecipuorum, praecipue vbi dicitur lex data per Moysen, & sic etiam dixit Christus Luc. 24. Haec sunt verba, &c. quae scripta sunt in lege, & prophetis, & Psalmis de me. Alteram vero legem promisit Deus Ieremias 31. dicens, Dabo legem meam in visceribus eorum, de qua etiam praedixerat Isai. cap. 2. & Micheas cap. 4. De Sion exiit lex, & verbum Dei de Hierusalem, & haec est lex noua, quam Paulus vocat etiam Legem fidei, ad Rom. 2. & gratiam, seu legem gratiae ad Galat. 3. Praeter has ergo

Lex dupliciter sumitur.

Ante Moysen non fuit data positua lex in sensu de quo agimus.

Hieronymus in epist. 150. Isidor.

ergo duas leges nulla est alia data a Deo; ergo ante Moysen tempora nulla fuit lex diuina.

Ratio autem est, quia lex diuina hoc modo significat ius quoddam integrum a Deo ipso positum, continentis statutum religiosum, in quo homines sub peculiaribus signis, seu Sacramentis in ordine ad diuinum cultum in vnum corpus mysticum congregantur, hoc autem modo non fuerunt homines ante Moysen specialiter instituti a Deo, aut specialiter congregati in vnam rempublicam; ergo non oportuit, ante illud tempus dari specialem legem diuinam. Maior, satis declarata est. Minor vero constat ex discursu Scripturae sacrae, & in materia de Sacramentis latius ostenditur, non fuisse in illo primo tempore datas a Deo peculiare leges, de sacrificiis, aut sacramentis, & eadem ratio est de aliis particularibus ritibus, aut moribus. Et ideo totum illud primum tempus vocatur tempus legis, naturae, quia illa sola tunc vigeat, sub illa comprehendendo legem connaturalem gratiae, ut supra lib. 1. cap. 3. declarari. Vbi etiam ostendi, necessitatem legis diuinae hoc modo sumptae non fuisse necessitatem simpliciter, sed ad melius esse, quod beneficium noluit Deus conferre hominibus pro illo tempore. Per quod soluitur ratio dubitandi in principio posita. Cur autem ita se gesserit Deus eo tempore cum hominibus, licet possemus dicere, id fecisse Deum pro arbitrio suo, congruentiam aliquam inferius trademus, circumstantias legis veteris explicando.

Dico secundo: Ante legem Moysi, probabile est, dedisse Deum hominibus interdum vnum, vel aliud peculiare praecipuum opportunum pro illo tempore iuxta consilium voluntatis, & sapientiae suae. Hoc probant alia exempla in argumentis adducta. Quamquam primum non multum ad rem praesentem pertineat, agimus enim de hominibus in statu naturae lapsae. Cum autem innocentiae status fuerit adeo diuersus, mirum non est, quod in illo fuerit lex aliqua a Deo posita illi statui accommodata. Deinde vero dicimus, etiam in illo statu non fuisse a Deo datum itus integrum positivum, prout illud explicauimus, sed tantum singulare quoddam praecipuum quasi in signum peculiaris subiectionis, & obedientiae, & ad humilitatis, & aliarum virtutum exercitium. Sic enim probabile est, etiam Angelis dedisse Deum aliquod positivum praecipuum ob similes causas, ut in propria materia latius dicemus. Imò sunt, qui censent, praecipuum illud datum primis hominibus non fuisse propriam legem de se perpetuam, sed quasi personalem mandatum solis primis parentibus pro suis personis, non pro tota posteritate datum, etiam in statu innocentiae perseverarent. Sed hoc ego non probo, imò censeo illam fuisse veram legem, ac de se perpetuam, ut quia eadem ratio erat in filiis, quae in parentibus, ut legem aliquam positivam a Deo semper haberent, ut etiam, quia illud praecipuum fuit respectu Adae non tantum personale, sed etiam (ut ita dicam) capitale, quando enim illi dixit Deus, Ex omni ligno paradisi comedetis, de ligno scientiae boni, & mali ne comedas, loquebatur cum illo, ut capite, ac subinde cum tota eius posteritate, ut ostendunt sequentia verba, In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Ibi enim toti posteritati mortem comminatus est. Et ideo teste Paulo, omnes in illo praecipuum illud transgressi sumus, & mortem incurrimus; ergo fuit lex illa pro tota posteritate lata. Imò eadem ratione censeo, praecipuum illud semel datum soli Adae (iuxta simplicem contextum, & ordinem capitis 2. Genes.) comprehendisse etiam eo ipso, quod illi per Adam fuit praecipuum intantum, iuxta probabilior sententiam August. 8. Genes. ad literam. cap. 17. & aliorum, quia nimirum, lex illa pro totogenere humano posita erat, sicque verè dixit Eva Genes. 3. Praecipuum nobis Deus, ne comederemus, &c.

Ad secundum exemplum de praecipuo vtendi aliquo sacramento, seu signo necessario ad impetrandam a

Probabile est Deum dedisse ante legem Moysi vni vel alteri praecipuum opportunum pro illo tempore.

Ius positivum non fuit illud praecipuum in statu innocentiae prout ius positivum sumitur. Probabile est Angelis datum fuisse aliquod praecipuum.

Praecipuum Adae vera lex fuit & perpetua, de se.

August.

Ad 2. exemplum.

Deo mediante fide Christi remissionem peccati originalis, fatemur, semper fuisse in humano genere hoc praecipuum diuinum, ut in tom. 3. tertiae partis ostendimus. Dicimus autem in primis, illud non fuisse integram legem in sensu superius declarato, sed fuisse vnum singulare mandatum ob peculiarem necessitatem datam. Deinde dicimus, non fuisse omnino positivum, sed (prout a Deo datum est) fuisse suo modo connaturale fidei, secundum statum, quem pro eo tempore in hominibus habebat, & ideo generaliter tantum positum fuit, & per legem, vel consuetudinem humanam determinationem accipiebat, ut in citato loco ex professo tractatum est. Ut tamen simul respondeamus ad aliud exemplum de praecipuo circumcisionis (quod iuxta probabilior sententiam fuit quaedam determinatione praedicti generalis praecipui specialiter a Deo facta pro populo Israel) addimus, praecipuum illud fuisse inchoationem quandam legis veteris, quae a Deo singulari ratione fuit anticipata per aliquod tempus sufficiens ad multiplicationem populi, quod sibi peculiariter congregabat, & cui postea lex data erat, & ideo idem praecipuum eademque, circumcisio semper in ea lege mansit, etiam quae iacta, & professio illius, obligationem inducens, teste Paulo ad Galat. 5.

Tertium exemplum erat de animalibus mundis, & immundis, quorum sit mentio Gen. 7. ad quod respondemus, nullum praecipuum diuinum ibi insinuari. Responsio enim communis est, Moysen ibi esse loquutum per anticipationem: nam ea animalia, quae postea lex vetas in munda, & immunda dicebat, ideo sic nominauit, quia ipse scripsit post legem latam, quamuis tempore diluuii, de quo ipse scribebat, non dicitur facta discretio, ita Abul. & alij. Sed hoc non caret difficultate: nam quidquid sit de usu vocis, quod probabile est, per praecipuum fuisse, nihilominus etiam in re ipsa videtur clare supponi discretio iam facta quando Deus iussit, introducere in arcam septena, & septena ex nudis animalibus, & bina, & bina ex immundis, quia nisi iam reputarentur diuersae conditionis, & estimationis, vel usus, non haberet locum ille diuersus modus praecipuendi. Et ideo Chryl. Homil. 24. in Gen. probabile existimat, Deum, qui praecipuum dabat, manifestam fecisse differentiam illam ipsi Noe, quod potuit facere, etiam si nulla lege tunc stabilita fuisset.

Valde etiam probabile est, quod ibidem sentit Chrysol. ante diluuium factam esse discretionem aliquam inter animalia, vel in ordine tantum ad diuinam sacrificia (si ante diluuium non erat in usu usus carniuum, ut sentit Chrysol. supra Homil. 27. & D. Tho. 1. 2. q. 102. art. 6. & 2. & Abulen. & alij Gen. 9.) vel etiam in ordine ad humanum cibum, si ad illum tunc animalia sumebantur, ut voluit Soto lib. 5. de iustit. q. 1. ar. 1. Non est autem necesse, ut illa discretio facta fuerit lege diuina, sed prudentia, & consuetudine humana, ut idem Chrysol. priori loco declarat, dicens, Ipsa scientia iusto insita docebat, quoniam ad cibum accommodata, & quae immunda, non quod ita sint, sed quod pro immundis habeantur, & inferius dicit, Scientiam a Deo nobis suppeditatam docere quaedam quadrupes dia esse apta ad cibum, & non alia. Quod etiam late ostendit Hieron. lib. 2. contra Iouinian. col. 7. & Zachar. Papa in epist. ad Bonifac. ait, Gentiles ad Christum conuersos abstinuisse interdum a quibusdam animalibus, quae natura abhorre solita est. Sic ergo ductu naturae, & consuetudine, ac traditione suorum parentum potuit Noe habere etiam usum discernendi inter animalia, maxime in ordine ad sacrificia, quam differentiam anticipato nomine significauit Moyses per differentiam mundorum, & immundorum animalium, quamuis talia non essent tunc ex ritu legis, nec fortasse omnino eadem cum illa, quam postea lex vetus induxit. Et ideo etiam Sancti docent, plura esse seruata ex animalibus mundis, quia ex illis Deo sacrificandum erat.

Ad aliud exemplum, de circumcisio.

7. Exemplum.

Chrysol.

D. Thom. Abulen.

Soto.

Hi.eron. Zachar.

Ultimum exemplum erat de præcepto abstinendi a sanguine, dato à Deo Gen. 4. De quo præcepto aliqui sentiunt, per illud solū prohibitum fuisse carnes crudas comedere, quod sentit Soto supra; alij verò dixerunt, ibi solūm prohiberi homicidium, quasi sub tropo, & figura, ut sentit Eugubinus. Et fauet Cypri. lib. 3. ad Quinti. cap. 1. 9. qui in simili præcepto Act. 1. 5. legit, *A sanguinis effusione*, tacitè sic exponendo verba præcepti. Et videntur sequi Chrysof. & Bed. ibi, Tertull. lib. de pudicit. cap. 1. 2. sequiturque Salmer. plura referens tract. 4. 3. in Acta versus finem. Vnde iuxta utrumque sensum facile respondebitur, illud præceptum diuinū non fuisse positium, sed naturale. Vtraque verò expositio si excludat propriū sensum de esu sanguinis & suffocati, reiicienda est, ut allegorica nimis, & contraria sinceritati literæ, & simili legitur ab Apostolis Act. 1. 5. & communi Patrum expositioni in utroque loco, Genesis, & Actor. & optimè declarat Ambr. ad Galat. 2. in principio, & August. 3. 2. contra Faust. cap. 1. 3. Concedo ergo fuisse tunc illud speciale præceptum positium à Deo latum, fuisse tamen singulare, & non plenam legem. Et ita Chrysof. dicta Homil. 2. 7. comparat illud cum præcepto Adamo, dicens, *Sicut Adam dictum est, ut de uno ligno ex omnibus non ederet: ita hic dictum est, cum omnia ad esum valde licenter permissa essent, veruntamen carnē cū sanguine non comedatis.* Vnde possit generalis ratio præcepti, utriq; accommodari, particularis autē talis præcepti in tali materia redditur ibidem ab eodem Chrysof. dicens, *Hoc facit, ut primis illis temporibus comprimatur illorū impium, & propensionem ad homicidia.* Quam rationē habet etiam August. & iuxta illam exponendi sunt Patres prius allegati. Aliam verò rationem addit August. dicens, arcam Noe fuisse typum Ecclesiæ, & ideo tunc latum etiam esse præceptum, quod tacitam prophetiam contineret, quæ cœpta est impleri in gentibus ad fidem accedentibus, proptereaque præceptum illud ab Apostolis renouatum esse, de quo plura dicemus infra tractando de cessatione legalium.

CAPVT II.

Virum lex Moysi à vero Deo data sit, ita ut diuina fuerit.

Fuit antiquus error, legē illam datam fuisse à malo Deo. Distinguebat enim illi hæretici duo principia, malum, & bonum, & priori tribuebant nō solū mala omnia, & peccata, sed etiam corporum creationem, & eidem attribuebāt antiquæ legis rationē, vel quia lex illa sacrificia cruenta principaliter præcipiebat, & circa iustitias carnis versabatur, ut ait Paul. vel etiā quia putabāt, non fuisse puram, sanctā, & immaculatam. Cuius hæresis primus Auctorem fuisse Simonem Magum intelligimus ex Clemente Romano lib. 6. constit. cap. 1. 9. Eum sequuti sunt Marcion, Valentin. & alij, contra quos disputat Irenæus lib. 1. c. 10. 2. 2. 9. & alij, Epiph. hæref. 2. 1. & 66. Potissimum verò amplificauerunt hunc errorem Manichæi, quibus ob eam rem tribui solet, ut patet ex August. heref. 46. qui latè disputat cōtra hūc errorem in libris contra Faustum, & contra Adimatū Manichæum, & lib. cōtra aduersarium legiæ, & Prophetarum, & optimè in lib. de spirit. & liter. Fundamentum autem huius erroris de duobus principiis, est contra naturālē rationem, & in 1. p. latè impugnatur. Deinde auctorem veteris Testamenti fuisse Deum ipsum ostēditur latè in materia de Fide, & ideo nunc sufficiat testimoniū Christi Domini, & Apostolorum, sæpe in nouo Testamento approbantium vetus tanquam continens Scripturā sacram, & diuina præcepta. Quod etiam contra illū errorem definiuit Conc. Toletan. 1. in confessione fidei dicens, *Si quis dixerit, vel crediderit, alterū Deū esse priusce legis, alterum Euangeliorum, anathema sit.* & Conc. Trid. sess. 4. definiuit utriusq; Testamenti vnū esse auctore.

1. Error antiquus circa rationem legis veteris.
2. Simo Magus.
3. Marcion.
4. Valentinus.
5. Clem. Rom.
6. Iren.
7. Epiphanius.
8. Manichæi.
9. August.

10. Conc. Tolet.
11. Conc. Trid.

Aliter (Epiphanius teste hæref. 3. 3.) in hoc erravit Ptolemæus quidam dicens auctorem illius legis non fuisse vnum, sed tres, & nullum eorum fuisse verum Deum. Nam partem legis dicebat fuisse datā ab Opifice mundi, quæ non Deum, sed numen secundum esse dicebat, partem verò à Moyse & aliam partē à senioribus illius populi. Sed prima pars huius erroris est manifesta hæresis, fundaturque in alia hæresi, quod Verbum non sit verus Deus, & ideo non indiget alia impugnatione. Tertia itē pars intellecta de lege Moy si prout continetur in Pentateucho vsque ad finem Deuteronomij, erronea est, & sine vllō fundamento: nam in illis libris nullū est indicium alicuius legis datæ per alium Seniore[m] præter Moysem, licet postea fuerint illi legi aliqua præcepta humana adiuncta, ut de quadam lege iudiciali legitur. 1. Reg. 3. 0. & de ceremonialibus quorūdam festorum Elyther. 9. & 1. Machab. 4. & c. Omisissis ergo illis duabus partibus, circa secundam potest esse nonnulla difficultas, quia illi ex parte fauent aliqui Catholici, & præsertim refertur Origenes, Homil. 16. in Numeros, qui sentit aliqua præcepta fuisse data à Moyse proprio arbitrio, & non diuina inspiratione, de lege permittente repudium, Et potest fudari in verbis Christi Domini March. 1. 9. vbi prius dicit legem illam, *Quid Deus constituit, homo non separet*, esse diuinā, postea verò subdit de lege repudij, *Ad duritiem cordis vestri permisit vobis Moyses.* Dicendum primò est, legem scriptā & traditam in quinque libris Moy si fuisse verè diuinā, & Deum ipsum fuisse principalem, & proximū eius auctorem. Hæc assertio est D. Thom. q. 98. art. 2. & simpliciter loquēdo est de fide, addo, *simpliciter loquendo, ut excludam quæstionem, an aliquod præceptū possit excipi tãquam humanū, de qua infra dicam.* Atque ita probatur sufficenter Exod. 20. vbi in principio legis dicitur, *Locutusque est Dominus cunctis sermones hos, Ego sū Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti. Non habebis Deos alienos, & c.* Et passim similia verba in illis libris reperuntur, ut sæpe in sequentibus videbimus; certum autem de fide est, illū Dominū fuisse verum Deum, ut ibidem constat, & ex Psal. 18. *Lex Domini immaculata, & c.* de qua dixerat, *Cæli enarrat gloriā Dei.* Et Psal. 118. *Beati immaculati in via, qui ambulat in lege Domini, idēque sæpe in aliis habetur, & in omnibus Prophetis.* Concordat etiam Testamentum nouum, in quo illa lex vocatur lex Domini, & lex Dei. Mar. 7. *Irritū fecistis præceptū Dei.* Matth. 1. 5. *Deus dixit, honoro, & c.* ad Heb. 9. *Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deum.* Propterea lex illa erat prophetica, & figura futurorum teste Paul. 1. Cor. 10. & Galat. 4. *Quod confirmat latius in Epist. ad Heb. & Ioan. cap. 1. 9. Os non comminuetis ex eo.* Solus autem Deus potuit præceptis, & factis futura infallibiliter præsignare, præsertim quia talia erant, quæ ab illius pendebant voluntate. Tandem argumētatur optimè D. Thom. quia lex illa disponebat ad Christum Dominum, vnde ad illū tota ordinabatur, propter quod ille dixit Luc. vlt. *Oportebat impleri, quæ in lege psalmis, & prophetis scripta sunt de me.* Et Ioan. 5. remittit Phariseos ad legem Moy si, *Nam de me (inquit) ille scripsit; ergo idem Deus, qui Christum ad nos misit, legem illam tulit.* Contra hæc tamen veritatē obiciebat hæretici aliqua, quæ pertinent, ad proprietates, præcepta, & materiā huius legis. Sed commodius infra in propriis locis tractabuntur.

Dico secundò: Lex vetus à Deo data est ministerio Angelorum. Hæc assertio est D. Thom. q. 98. art. 3. & absolute, ac generatim sumpta omnino certa videtur. Primò ex testimonio Pauli ad Galat. 3. *Quid igitur lex propter irascensiones posita est, & c.* Ordinata per Angelos in manu mediatoris. Chryf. autē ibi per Angelos, sacerdotes intelligit. Sed ipsemet orat. 3. ad Hebræos expositionem hanc reiicit, & meritò, quia est contra

2. Alius error cuiusdam Ptolemæi.
3. Auctoritas in quinque libris Moy si tradita fuisse Deum.
4. Lex data est ministerio Angelorum.
5. Impugnatur dicta expositio.

contra proprietatem, & frequentiore[m] vsum vocis sine necessitate, & sine fundamento in littera, aut contextu. Item quia nullus sacerdos interfuit in promulgatione illius legis, nisi Moyses, & tamen ibidem condistinguntur Angeli à Moyse, ut inferius declarabo. Ponderat etiam ibidem Chrysof. stomus in posteriori loco Angelorum nomen in plurali poni, & sacerdotem, qui ibi interfuit, & alio modo ministravit, solum fuisse vnum. An verò Angeli re vera fuerint plures, infra dicam. Præterea hoc confirmant alia verba Pauli ad Hebræos. 2. vbi de illa lege loquens dicit. *Qui per Angelos dictus est sermo, vbi sine dubio non loquitur de sacerdotibus: nam statim subdit, Non enim Angelis subiecit orbem terræ futurum, & consequenter assert illud, Minuisti cum paulo minus ad Angelis.* Denique Stephan. Actor. 7. de Moyse inquit, *Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris, qui accepit verba vite dare nobis.* Nonnulli autem ex patribus antiquis in illo, & similibus locis veteris Testamenti per Angelum verbum Dei intelligunt, ut Cyprian. lib. 2. contra Iudæos, cap. 5. & Euseb. Cæsar. lib. 1. de demonstrat. Euangel. c. 5. & lib. 5. cap. 10. & alij, quos refert Lorin. Actor. 7. num. 30. Vnde Isidor. lib. 1. sententiar. pro regula ponit, *Vbi quæque in Scripturis sanctis pro Deo Angelus ponitur, non Patrem, neque Spiritum sanctum, sed pro incarnationis dispensatione solum filium intelligi.* Non designat autem Isidor. loca Scripturæ, in quibus Angelus pro Deo ponatur, nec ego illa inueni, præter illum Isai. 9. vbi Christus vocatur *Magni consilij Angelus*, iuxta versionem Septuaginta: nam in vulgata non habetur, nec etiam in Hebræo, ut Hieronymus. notat, & quamuis in vero sensu admittatur, ut communiter Ecclesia admittit, solum de Verbo incarnato, id prædicitur. Verbo autem ut Deus est, nomen Angeli non rectè accommodatur, nec est consentaneum dignitati Verbi, ut Deus est, quia nomen Angeli absolute ministrum, & nuntium Dei in Scriptura significat. vnde Malachia 3. dicit Deus, *Ego mitto Angelum meum, scilicet, Ioannem Baptistam, tanquam prænuntium Verbi, de quo subditur, Et statim veniet ad templum sanctum suum dominator Dominus, scilicet, filius incarnatus, qui ibidem vocatur Angelus Testamenti, iuxta Hebræos, vel Angelus iustitiae, iuxta Septuaginta.* Vbi etiam aduerto, nota extollere significationem vocis, & adiunctis alijs, quæ diuinitatem eius indicant.

Præterea iuxta illam expositionem, vel magna est admittenda æquiuocatio in sermonibus Scripturæ, præsertim in Testamento veteri. Nam cum in Genesi, & Exodo dicitur Angelus Domini apparuisse, loquutum esse, aut aliquid fecisse, cum Patriarchis, Moyse, & populo Dei, aut omnia illa erunt tribuenda Verbo Dei immediate loquenti, & operanti, aut quadam Verbo, quod verò creato Angelo: utrumque autem magnum incommodum est; ergo verius, & sincerius intelligimus, semper esse sermonem proprium de Angelo ministro Domini. Explicatur totum antecedens vno vel alio testimonio: nam Exodi 1. 4. dicitur de Angelo Dei, *Præcedebat castra Israel, & latius cap. 2. 3. promittitur, Ecce ego mitto Angelum, qui præcedat te, & custodiat in via.* Actor. autem 6. dicitur, fuisse Angelus Domini, qui apparuit, & locutus est Moy si, *in igne flamme rubi;* Exod. 3. ergo vel utroque loco est propriè sermo de verbo Dei, quod est planè absurdum; quis enim dicat, ipsum Verbum fuisse Angelum custodem, qui præcedebat populum, & ducebat illum: Vel dicendum est in

vno loco sumi Angelum pro spiritu creato, & in alio pro Verbo Dei, quod est violentum, & contra proprietatem, & certitudinem sermonis; ergo dicendum semper est, hæc ministeria facta fuisse per veros Angelos. Et ita hæc est communis expositio Patrum. Ratio verò non est alia, nisi quæ sumitur ex suaui prouidentia Dei, qui gubernat infima per media, & homines docet, ac instruit ministerio Angelorum. Potest denique addi alia ratio sumpta ex Paulo ad Hebræos 1. dicente, *Multifarie, multisque modis loquens olim Deus Patribus in Prophetis, nouissime loquitur nobis in filio, vbi hanc ponit tanquam prærogatiuam propriam legis nouæ, quod Deus per filium immediate homines docuerit, quod impleri cœpit Matth. 5. Cum Dominus aperiens os suum doceret eos, & c.* ut notauit August. lib. 1. de serm. Domini, in principio. Hæc autem prærogatiua ferè nulla esset, si Verbum ipsum per se, & immediate legem dedisset. Vnde idem Paul. ad Hebr. 2. expressè ponit differentiam, quod lex vetus fuit data per Angelos tanquam ministros, & seruos, quia erat lex seruitutis, ut D. Thom. notat; noua autem per Dominum, quia est lex gratiæ.

Quæret verò aliquis, quod fuerit ministerium ab Angelis exhibitum in illius legis promulgatione. Ad quod exponendum tria distingui possunt, quæ Exodi 1. 9. & 20. narratur. Primò enim præmittuntur signa aduentus Domini ad ferendam legem, scilicet, ignis, & fumus, & sonitus buccinæ. Secundò in c. 20. principio narratur promulgatio Decalogi, his verbis, *Loquutus est Dominus Deus tuus, qui eduxit te de terra Egypti, & c.* Tertiò in fine eiusdem capituli additur, *Dixit præterea Dominus ad Moysem, hæc dices filiis Israel.* Prima ergo sententia est, ministeriū Angelorum fuisse in efficiendis signis primo loco numeratis, loquutionem autem fuisse immediate ab ipso Deo. Ita sentit Chrysof. ad Galat. 3. & magis explicat orat. 3. ad Hebræos. Sed licet prior pars, qua affirmatur, illa signa facta esse ministerio Angelorum, vera sit, tamen altera exclusiua admitti non potest, tum propter omnia adducta in probatione conclusionis, tum maxime quia Paul. expressè dixit, *Qui per Angelos dictus est sermo, ad Heb. 2. nā plus est dicere sermonem, quam tuba canere, vel ignem accendere, aut tonitrua excitare.* Item ad Gal. 3. dixit, *Ordinata, seu disposita per Angelos;* nam plus certè est ordinare, vel disponere legē, quam solum assistere legislatori cum signis iustitiæ, & maiestatis.

Potest ergo esse secunda sententia distinguens inter duas partes vltimas probationis legis: nam prima, quæ ferè tantum continuit præcepta legis naturæ, immediate ab ipso Deo prolata est; altera verò, quæ comprehendit omnia præcepta positia, data est ministerio Angeli immediate loquentis Moy si. Quæ differentia colligitur ex modo narrationis Scripturæ: nam primam illam partem præceptorum immediate proposuit Deus populo incipiens, *Ego sū Dominus Deus tuus, & c.* Vnde terrefactus populus, finita illa lege morali dixit Moy si, *Loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus.* Postea verò in alijs præceptis solum præmittitur, *Dixit Dominus ad Moysem, loquere ad filios Israel, & c.* ut patet ex reliqua parte Exodi, & ex Leuit. & c. Qui modus loquendi communis est cæteris Prophetis, & ita constat, id esse factum ministerio Angelorum. Item hoc sufficit ad proprietatem, & veritatem verborum Pauli, tum quia præcipue loquitur de lege, ut positia fuit, tum etiam, quia ut lex illa dicatur disposita, & dicta per Angelos, satis est, quod ferè tota, & quoad omnia illa, quæ erant maxime propria fuerit ordinata, & prolata per Angelos, quauis Deus ipse per se ipsum inchoauerit sermonem illam quoad moralem partem, quæ ad ipsū

6. Ministerium ab Angelis exhibitum.
7. Sententia.
8. HHH
9. etiam

etiam vt authorem naturæ specialiter pertinebat. Denique hoc modo videntur posse conciliari sententiæ Patrum: nam quidam dicunt, Deum per seipsum immediatè tradidisse legem illam, propter verba illa, *Ego sum Dominus Deus tuus*, vt videre licet in Chrysof. homil. 16. in Acta, & in alijs locis super Paulum, vbi Theophylact. & Oecumeni. illum sequuntur. Alij verò docent per Angelos fuisse loquutum Deum, vt statim referam. Possunt ergo conciliari secundum diuersas partes illius legis.

7. Posterior pars. 2. Sententiæ adhibenda.

Dionysius.

D. Thom. August.

P. Greg.

10. Moyse promulgator non auctor fuit legis veteris.

Clem. Ale.

Ioan. 7.

Galat. 3. Chrysof.

Hanc verò sententiam quoad posteriorem partem libenter admittimus, scilicet, quòd præcepta cæremonialia, & iudicialia per Angelos immediatè Moyse fuerint proposita. Quoad alteram verò partem non videtur admittenda: probabilius enim est, etiam primam promulgationem præceptorum Decalogi factam esse ministerio Angelorum formantium voces, quas populus audiebat, id enim est magis consentaneum doctrinæ Dionysij, in c. 4. de cœlest. Hierar. volentis omnia hæc ministeria fieri per Angelos, quod etiam probant communiter Theologi, & specialiter in hac materia D. Thom. q. 98. art. 3. Sumitur etiam ex Augu. lib. 2. de Trinit. c. 13. & lib. 3. c. 10. Probatur etiam rationibus, pro conclusione factis, quæ absolute probant de tota illa lege. Item quia ex textu Exodi 20. non potest colligi illa differentia; nam post promulgationem moralium præceptorum à Deo factam, subditur, *Dixit præterea Dominus ad Moysen, hæc dices filiis Israël*, &c. ergo idem, qui dixerat, *Ego sum Dominus Deus*, &c. continuauit (vt ita dicam) sermonem loquendo Moyse. Denique non obstat modus ille loquendi, *Ego sum Dominus Deus tuus*: nam eodem modo dixit Deus Moyse, in flama rubi, *Ego sum Deus patris tui*, & nihilominus tunc per Angelum fuisse loquutum, Stephan. interpretatus est. Rectè ergo dixit Gregor. in Præfat. ad libros Moralium cap. 1. aliàs 2. fuisse Angelum, qui exterius loquendo seruiebat: Dominum autem dici, *quia interiori prædicans loquendi efficaciam ministrabat*. Quod aliter scholastici dicere solent, personam ministri aliter loquentem, & immediatè efficientem verba sermonis, fuisse Angelum; personam autem immediatè repræsentatam, & cuius nomine minister loquebatur, fuisse Deum, & ideo non in sua, sed in illius persona, quem repræsentabat; potuisse Angelum verè dicere. *Ego sum Deus*.

Dico tertio: Lex vetus data est per Moysen tanquam per proximum promulgatorem respectu totius populi Israël, non verò tanquam per authorem legis. Prima pars de fide est: nam habetur expressa in Scriptura Ioann. 1. *Lex per Moysen data est*. Rectèque ponderat Clem. Alexand. lib. 1. Pædagog. cap. 7. non dixisse factam, sicut dixit de Christo, sed datam, quia ab alio legem recepit, vt eam daret hominibus; Et sic etiam dixit Christus Ioann. 7. *Nonne Moyses dedit vobis legem*, & ita etiam videtur intelligendum, quod Paul. de eadem lege dicit ad Gal. 3. *Ordinata per Angelos in manu mediatoris*, vbi Chrysofom. quem aliqui Græci sequuntur, & multi Latini per mediatorem Christum intelligit, qui est vnicus mediator Dei, & hominum. r. ad Tim. 2. iuxta quam expositionem particula illa, *in manu*, non de ministeriali autoritate, sed de principali potestate intelligenda est, ita vt sensus sit, Angelos disposuisse legem in virtute, & autoritate Verbi diuini, & in hoc sensu potest expositio subsistere cum his, quæ diximus. Sed non video, cur ibi potuerit Paulus mentionem facere de Christo sub nomine mediatoris, tum quia non est mediator vt Verbum tantum, sed vt Verbum incarnatum: at verò ad veterem legem ferendam non vt Deus homo, sed tantum vt Deus operans est, tum etiam quia Verbum diuinum nihil peculiare

culiare habuit in illa legis latone, propter quod ei magis tribuatur, quam Patri, & Spiritui sancto, nec etiam ei solet appropriari in Scriptura, neque apparet fundamentum talis appropriationis. Et ideo probabilius censeo, quod cum Nazian. & Cyrillo Alex. dixi 3. p. q. 26. art. 2. ibi Paulum vocare Moysen mediatorem inter Deum, & populum quoad illius legis promulgationem, alludens ad verba eiusdem Moyse Deuter. 5. vbi loquens de eodem tempore, & actione, dicit, *Ego sequester, & mediator fui inter Dominum & vos in tempore illo*, vt annuntiarem vobis verba eius, id est, legem eius, sic ergo fuit Moyses mediator inter datam Deum, & populum, cui lex dabatur tanquam promulgator eiusdem legis. Et hanc expositionem latè confirmat Salmer. disp. 28. in Epist. ad Galat. vbi etiam prosequitur difficultatem, quæ oriri potest ex verbis proximè à Paulo subiunctis, *Mediator autem vnus non est: Deus autem vnus est*, quæ non videtur aptè coniungi cum præcedentibus, si de Moyse erat sermo. Omissis autem quæ dicit, existimo Paulum subiunxisse illa verba, vt ostenderet, Moysen non fuisse auctorem illius legis, sed ministrum inter populum, & Deum legis auctorem, & ideo subiunxisse, *Deus autem vnus est*, vt ostenderet, quod prius dixerat legem non euacuare promissionem. Et idco concludit, *Lex ergo aduersus promissa Dei: absit*, quia scilicet Deus non potest esse sibi contrarius: fuit ergo lex illa principaliter quidem à Deo, per Moysen verò tanquam mediatorem data. Et ideo lex illa sæpe vocatur lex Moyse Malach. 4. *Memore legis Moyse serui mei, quam mandauit ei in Flore ad omnem Israël*, & Luc. 2. *Secundam legem Moyse*. Et ob hanc etiam rationem Clemens Rom. dicto lib. 6. constitut. cap. 19. Moysen Regem, Sacerdotem, & legislatores appellat. Ratio autem huius assertionis eadem est, quæ præcedentis, proportionem seruata, scilicet, suauem Dei prouidentiam esse homines per homines gubernare, saltem vt ministros, quamuis ipsos supremos Principes per Angelos illuminat.

Secunda pars assertionis videtur sequi manifestè ex prima. Nam si Deus fuit illius legis auctor, ergo non fuit Moyses: nam vna lex vnum tantum habet proximum auctorem. Item si Moyses fuit proximus auctor illius legis, ab illius humana voluntate habuisset proximam vim obligandi; ergo fuisset lex humana; ergo non esset diuina, quod est contra assertionem primam, vel esset simul diuina, & humana propriè, quod planè repugnat. Circa hanc verò partem nonnulla notanda sunt. Primum est, cauendum esse modum loquendi Tiraquelli in Præfat. ad retract. n. 10. vbi adductis in exemplum quibusdam illius legis præceptis, ita concludit: *Ex quibus planè intelligit præcepta legalia Moyse non fuisse iuris diuini: nisi talia fuissent, perpetua quoque, & immutabilia permississent, nec crimini, atque peccato fenestram aperuissent*. Loquitur autem de præceptis cæremonialibus, & iudicialibus, de quibus si intelligit, non esse iuris diuini naturalis, verum quidem est dictum, sed tamen inutile, & extra rem, & ita indistinctè probatum, errandi occasionem præbet: si verò loquitur de iure diuino positivo, grauem errorem continet dictum illud, vt constat ex adductis: assertionem primam. Et probatio eius prior malè infert, quia non oportet, omne ius diuinum esse perpetuum, & immutabile, sed poni potest pro diuina voluntatis arbitrio, ac consilio, vt ex sequentibus constat. Altera verò eius probatio falsum supponit: nam illa lex non aperiebat fenestram vlli crimini, vt ex dicendis constabit, explicando promissionem repudij, in qua maxime ille fundatur.

Secundò obseruandum est, Alfonso Salmeronem disp. 61. & 62. in Acta latè docere, Moysen fuisse propriè

Cyrl. Nazian. Alex.

Gal. 3.

11. Probatur 2. pars.

Modus loquendi Tiraquelli. cauendum.

12. Obseruandum.

proprie legis veteris auctorem, & non tantum promulgatorem quoad cæremonialia, & iudicialia, inter quæ, & Decalogi hanc differentiam constituit, quòd Decalogi Deus fuit auctor immediatione virtutis, & suppositi cæremoniarum autem præceptorum tantum immediatione virtutis: nam immediatione suppositi Moyses fuit ex illius sententia. Vnde cum in disp. 61. latè distinguit ius diuinum largè sumptum & propriè, videtur planè sentire, legem illam quoad cæremonialia, & iudicialia non continuisse ius diuinum propriè, sed largè, pro vt dici solet etià de iure Apostolico, & de canonico, & in vniuersum de omni illo, quod fertur ab homine per supernaturalem potestatem diuinitus datam, & per diuinam inspirationem, & illustrationem. Quam sententiam solum probat quibusdam testimonijs Patrum, qui non tam generaliter loquuntur, vt iam dicam; Et quia illa lex appellatur lex Moyse, & ipse Moyses legislator esse dicitur. Sed hæc sententia mihi non videtur probanda. Dicendum enim omnino censeo, Deum fuisse proximum auctorem, & legislatores illius legis, non tantum immediatione virtutis, sed etiam suppositi. Et (vt non sit ambiguitas in verbis) sensus est, præcepta illius legis, etiam cæremonialia & iudicialia habuisse vim obligandi immediatè à voluntate diuina, & independentè à voluntate Moyse, & ita legem illam fuisse propriè diuinam, ac subinde in hoc etiam sensu, Moysen non fuisse auctorem illius legis, sed tantum promulgatorem. Hanc enim veritatem in hoc sensu probant quæ adduxi in prima assertionem. Et declaratur, quia Moyses tulit illam legem ex speciali reuelatione diuina, vt dictus auctor factetur, & ex Scriptura expressè constat; per illam autem reuelationem immediatè indicabat Deus voluntatem suam circa ea, quæ ab illo populo obseruanda erant; ergo ab illa voluntate habebant illa præcepta vim obligandi, & illam immediatè indicabant; ergo erant à Deo immediatè immediatione suppositi quoad vim obligandi, licet quoad ministerium scribendi illa, vel promulgandi essent immediatè à Moyse. Confirmatur, quia aliàs illa lex quoad illas partes non esset magis diuina, quam lex canonica, vel quàm propria Apostolica, de qua dicit Paulus, *Dico ego non Dominus*; consequens est planè falsum, tum quia est contra expressum modum loquendi Scripturæ, in qua Deus ipse dicitur tradidisse illa præcepta, & Moyses semper refert illa vt tradita, & dicta sibi à Deo, & vt ostendunt, immediatè diuinam voluntatem: tum etiam quia Patres, & Theologi communiter ita intelligunt Scripturam, & in hoc sensu vocant illam legem diuinam: tum denique quia alias non fuisset illa lex immutabilis ab homine, sed potuisset Moyses omnes illas cæremonias immutare, & alias loco illarum introducere, quod planè absurdissimum est, vt optimè docet D. Thomas quodlib. 4. ar. 13. vbi apertè hanc docet veritatem; constituendo discrimen inter legem veterem, & nouam, quòd in illa determinationes cæremoniarum, & obseruantie erant ex iure diuino: in hac verò minimè, sed de iure Ecclesiastico, quæ differentia nulla esset, nisi de propriissimo, & rigoroso iure diuino intelligeretur. Dicere verò aliquis possit, legem quidem illam fuisse hoc modo propriè diuinam, & habuisse Deum proximum auctorem etiam immediatione suppositi; nihilominus tamen etiam Moysen autoritate à Deo accepta illam tulisse, vt proprium legislatores, & ita obligasse etiam immediatè ex vi voluntatis humanæ Moyse, atque adeò obligationem humanam non excludente diuinam illi adiuncta. Respondeo, sic explicatam sententiam non continere errorem, quia non repugnat Scripturae Suarez de Legib.

Ar, vel traditioni; at verò dictus auctor non loquitur in hoc sensu, vt planè constat ex disp. 162. ad 5. prioris partis, & ex discursu præcedentis disputationis. Nec etiam mihi videtur probanda, quia superflua est illa duplex obligatio, & sine fundamento, quia ipse Moyses semper proponit illam legem vt præcepta Dei, & vt indicantia diuinam voluntatem obligantem, neque autoritatem, aut voluntatem suam ipse interponit, sed omnia semper ad Deum refert. Vt autem lex illa interdicitur Moyse, satis est, quòd per ipsum data fuerit, vt ait Ioannes.

Tertio verò superest speciale dubium an hæc generalis regula aliquam admittat exceptionem, nimirum, quia licet non omnia, saltem aliqua, vel aliquod præceptum illius legis Moyses proprio arbitrio tradiderit, & consequenter illius fuerit non tantum minister, sed etiam auctor. Origenes citato loco tradit specialiter de lege repudij. Et licet Cano lib. 2. de locis c. 18. ad 2. dicat, illum non perstitisse in illa sententia, id non ostendit, neque ego apud illum inuenio. Accedit, quòd eadem sententia est planè Ambr. lib. 8. in Luc. in princ. Verum tamen etiam ad illum tacitè respondet Cano, aliter sensisse 1. Cor. 7. exponentem illa verba, *Ceteris ego dico, non Dominus*. Dices, ibi potius dicere Ambrosij, id dixisse Pauli, *vt ostenderet, quia proprie Dominus iussit, & quid Pauli autoritati concessit, quia & per ipsum Dominus loquitur*. Hoc tamen non obstat, quominus ibi distinxerit Paulus præceptum diuinum Christi à suo humano, vt omnes interpretantur, & verba declarant; ergo si idem accomodat ad Moysen, non tractat, sed potius confirmat Ambrosij priorem sententiam. Adde duas ibi esse quæstiones, quas Canus confundit, vna est, an Moyses sicut Paulus aliquid humano arbitrio, licet autoritate à Deo data, præceperit; alia est, an vterque cum præceptum illud scripsit, ac retulit, humano, vel diuino Spiritu ductus scripsit. Et in hac posteriori quæstione certissimum est, omnia verba vtriusque scriptoris fuisse canonica, & à Spiritu sancto dictata. Neque hoc ibi tractabat Ambrosij, neque dubitabat, quin vterque canonicè suum præceptum scripsit, at in priori loco docet illam non fuisse legem diuinam, quod in posteriori non negat. Cano ergo priorem tractans quæstionem, sine causa adducit Ambrosij, & immeritò ait illum mutasse sententiam: nam de Paulo constat, præceptum, vel consilium eius ibi fuisse humanum; ita ergo Ambr. videtur sensisse de Moyse. Et eodem modo interpretatur verba illa Christi loquentis de lege repudij, *Ad diuitie cordis vestri permisit vobis Moyses*, Hier. Mat. 5. 19. & sequuntur ibi Beda, Hugo, Card. & D. Thom. Neque obstat huic opinioni autoritas Epiphaniij, qui sententiam Ptolomæi vt hæreticam damnat, quia vel id intelligendum est ratione primæ partis, quæ hæretica est, vt supra dixi, vel illa etiam pars in illo hæretico damnatur, quia non solum dicebat Moysen autoritate propria tulisse aliqua præcepta, sed etiam proprio spiritu, & contra spiritum Dei tulisse illa, vt Salmer. supra latè exponit.

Nihilominus tamen dicendum est, totam legem contentam in libris Moyse vsque ad finem Deuteronomij diuinam fuisse, & Moysen non authorem, sed solum fuisse promulgatorem omnium partium eius, sine vlla exceptione. Notat hoc Maldonatus Matth. 19. vbi piè Sanctos interpretatur. Et idem sentit Bellarm. lib. 1. de verb. Dei scripto. Arboreus lib. 10. Theosophiæ. c. 9. & idem planè sentit Epiphanius. d. hæres. 33. imò videtur esse communis sensus Doctorum. Et probatur, quia Exod. 20. & 21. & sequentibus. & ferè per totum Leuiticum præmittuntur illa verba, *Loquutus est Dominus ad Moysen, Hæc dices filiis Israël*. Et Deuter. 3. in prin. similiter dicitur, *Loquutus*

13. An Moyses saltem alius præcepti fuit auctor. Origen. Can.

Ambrosij.

Hieron. Beda. Hug. D. Thom.

14.

Maldonatus Bellarm. Arbor.

HHH 2 est

est Moyses ad filios Israël omnia qua praeceperat ei Dominus, ut diceret eis. Quod ipse reperit cap. 6. initio & postea eodem contextu, & modò omnes leges profert; ergo nullam possumus cum fundamento excipere, aliàs nihil manet firmum in reliquis.

Deinde specialis illa exceptio de lege repudij nullum habet fundamentum: nam quod illa permissio, vel lex dicatur à Moyse data, vel scripta, non obstat, quominus sit à Deo auctore: nam Matthaei 8. dixit Christus leprosis, vt offerrent, quod praecepit Moyses, licet illud fuerit diuinum praeceptum, imò Marc. 7. simul dixit, Moyses dixit, honora patrem tuum, & subiungit, Irritum fecistis praeceptum Dei, ergo licet in alio loco dicatur Moyses permisisse, non excluditur, quin Dei autoritate permiserit. Vnde rectè Chryl. Hom. 63. in Matth. dicit Christum inestimabili sapientia pro Moyse satisfecisse, & subiungit, Nam quoniam ab ipso etiam illa lex emanauit, iure ab omni crimine illam defendit. Praeterea materia ipsa diuinam requirit auctoritatem. Duobus enim modis potest illa permissio intelligi, primo dispensatiuè, concedendo veram dissolutionem vinculi matrimonij rati, & consummati, quem sensum multi Patres approbant, & in eo certissimum est, solum Deum potuisse esse auctorem talis dispensationis. Alius sensus est, vt fuerit pura permissio minoris mali, quem scholastici magis probare solent, & in eo facilius intelligi posset auctoritatem humanam ad talem permissionem fuisse sufficientem, tamen & prior sensus fortasse probabilior est, de quo infra: & in posteriori etiam non est verisimile, Moysen sua auctoritate ausum fuisse talè permissionem concedere in materia intrinsecè mala, & quae per se spectata non videbatur adèè necessaria ad maiora mala vitanda. Sit ergo certum, nullum ex illis praeceptis humana auctoritate latum esse, ac subinde totam illam legem strictè, ac propriè esse diuinam.

Duplex modus permissio nis. 1. Dispensatiuè. 2. Permissiui.

Nulli praeceptum humana auctoritate latum.

CAPVT III.

Propter quem finem data sint lex vetus, & praecepta eius saltem in generali.

Explicata causa efficiente veteris legis, vt eius ratio, & qualitas intelligatur, illius causa finalis explicanda est. Circa quam nonnullam difficultatem ingerit Paulus ad Rom. 5. dicens, Lex subintravit, vt abundaret delictum, quae verba indicant, finem illius legis fuisse, vt occasione illius hominum peccata multiplicarentur, cui consonat illud ad Gal. 3. Quid igitur lex? propter transgressionem posita est, quia, vt idem ait ad Rom. 7. per illam legem peccatum, quod mortuum erat, reuixit, vnde ibidem c. 8. vocat illa, Legem mortis. Et ad Cor. 3. dicit, Literam occidere: per literam intelligens legem veterem, de qua subdit, Quod ministratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, &c. Si ergo lex vetus fuit ministratio mortis, hic intelligitur fuisse finis per se intectus per illa, quia non dominatur lex talis, ex iis, quae per accidès, & praeter intentionem eueniunt. Secundò videtur finis illius legis fuisse merè téporalis, scilicet, peculiaris institutio cuiusdam temporalis regni, quod in hac vita temporalem felicitatem consequeretur. Quod patet tum ex pluribus praeceptis illius legis, quae solum pertinent ad bonam reipublicae gubernationem, iustitiam, & pacem: nam licet multa alia pertinerent ad caeremonias factas, omnes illar ordinabantur ad temporalem felicitatem illius reipublicae. Tum, quia omnes promissiones, quae à Deo fiebant obseruatoribus illius legis, temporales erant, vt constat ex toto discursu veteris legis, & docent multi Patres infra referendi; ergo ad summum fuit illa lex veluti ciuili speciali Dei prouidentia data illi populo.

Nihilominus certum est finem illius legis, boni,

ac honestum, & non temporalem tantum, sed etiam spiritualem, imò & supernaturalem extitisse. Quod totum sufficienter probari posset ex eminentia legis diuinæ: vt tamen declaratur, suppono, posse nos loqui, aut de fine vltimate intectato per legem illam, aut de fine proximo. Qui etiam duplex esse potest, scilicet, vel finis quasi extrinsecus ipsius legislatoris, vel finis quasi intrinsecus ipsius legis, de qua rursus (iuxta superius dicta) loqui possumus, vel collectiue, pro vt comprehendit multitudinem, & ordinem praeceptorum, quibus illa lex constabat, vel diuisiue de singulis ordinibus, seu speciebus illorum praeceptorum. Et ita etiam agere possumus, vel de fine communi, & adaequato toti legi, vel de fine, & ratione vniuersaliusque legis seu praecepti.

Dico ergo primo: Finis vltimus per illam legem à Deo principaliter intectus fuit spiritualis, & supernaturalis felicitas illius populi, vel in hac vita per bonos mores, & veram sanctitatem, vel etiam in futura per supernaturalem felicitatem. Haec assertio sumi potest ex D. Thom. 1. 2. q. 98. art. 1. & q. 99. art. 2. & probatur ex illo Pl. 1. 8. Lex Domini immaculata conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam praestans paruulis. Iustitia Domini recta, latificans corda, &c. vsque ad illud, In custodiendis illis retributio multa. Item sumitur aperte ex toto Pl. 1. 1. 8. Beati immaculati in via, qui ambulati in lege Domini, &c. Praeterea ex Paul. ad Rom. 7. Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & in illa Lex spiritalis est, ego autè carnalis sum. Vbi licet videatur principaliter loqui de illa lege naturali, Non concupisces, tamen idem sine dubio intelligit de tota lege. Idem rectè ostendunt verba Stephani Act. 7. ibi, Qui accepit verba vitae dare nobis, vbi per verba vitae legem intelligit, quam Moyses accepit, vt eam populo daret. Constat autem ibi non loqui de vita temporali, sed de aeterna. Vnde Matth. 19. quidam Christum interrogauit: Quid faciam, vt habeam vitam aeternam? Christus autem docuit illum, per obseruantiam mandatorum legis posse ipsum consequi vitam aeternam; ergo propter finem vitae aeternae data est illa lex. Et similiter Luc. 10. interroganti legisperito, Quid faciendo vitam aeternam possidebo? respondit Christus, In lege quid scriptum est, quomodo legis, significans profectò, legè illam datam esse, vt viam vitae aeternae consequenda. Ratio autem est, quia lex illa data est à Deo non tantum vt Auctore naturae, sed etià vt supernaturali Auctore gratiae, ergo data est propter ipsam gratiam, & gloriam obtinendam: nam finis consentaneus est principio in eo, qui profectè operatur, vt est Deus. Antecedens verò probatur, quia lex illa data est à Deo ex prouidentia supernaturali, & vt suscipienda, & credenda fide supernaturali, imò tota illa erat quaedam professio supernaturalis fidei, vt magis ex sequenti assertione constabit; ergo fuit data à Deo vt auctore, & principio ordinis supernaturalis.

Dico secundo: Lex vetus data etiam fuit in peculiarem Christi honorem, ad conseruandam, & augendam fidem explicitam Christi venturi in hominibus, & per illam disponendum, & praeparandum peculiarem populum ad ipsius aduentū. Hanc assertionem sumo ex D. Thom. q. 98. ar. 4. eamque probo ex illo ad Rom. 10. Finis legis Christus ad iustitiam omnium credenti. Item ex eodem Paulo ad Gal. 3. dicente positam esse illam legem donec veniret Christus, vnde subiungit, Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidè, qua reuelanda erat. Itaque lex pedagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Nam ex his verbis satis constat, Deum dedisse illam legem per respectū ad Christum, ac subinde in honorem eius. Deinde constat, datam esse ad separandū illum populū, & custodiendū illū ab erroribus, & idolatriis

Finis legis bonus, honoris, spiritualis, & supernaturalis fuit.

Finis vltimus à Deo intectus qui fuit. D. Thom.

Ratio.

Lex vetus in peculiari Christi honore data.

D. Thom.

latriis gentium sub cultu veri Dei, & in fide Christi venturi, per quem posset iustificari. Et ideo comparat Paulus pedagogo gubernanti pupillum, & custodienti illum ab omni malo, & periculo; comparat etiam sepi circūdanti, & concludenti vineam. Denique constat datam etiam esse propter conseruandam fidem Messiae venturi. Et ideo Stephan. Act. 7. priusquam diceret, Moysen accepisse hanc legem, dixit, Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: Prophetam suscinate vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis, quod habetur Deut. 18. Fuit ergo Christus tanquam fundamentum, & scopus illius legis, data est ergo in specialem honorem eius, praeparando, & sanctificando populum, ex quo carnem erat assumpturus. Quod etiam significauit Paul. ad Rom. 9. dicens de Israëlitis, Quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, legis, & obsequium, & promissa, & concludit, Quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Ac si diceret, sicut alias praerogatiuas, ita etià legislationem, seu legem datam esse illi populo propter Christum, qui ex illo erat nasciturus.

Atque ex hac assertione confirmatur prior: nam fides Christi ad supernaturalem finem ordinatur, & est principium spiritualis sanctificationis, & gratiae; ergo lex illa, quae cum illa fide coniuncta esse debebat, & in illa fundabatur, ad eundem finem principaliter ordinata est. Dicit fortasse aliquis repugnare hoc Paulo dicenti, legem illam non posse viuificare nec iustificare, ad Rom. 3. 4. & 5. & ad Gal. 4. Sequela patet, quia si lex illa data est propter veram iustitiam, sanctitatem, & gloriam, fuisset medium ad illam assequendam, & consequenter sanctificaret, & viuificaret. Respondetur tamen facile, negando se quaelam, quia licet lex illa ostenderat salutē, & viam eius, & vt sic ordinaretur ad supernaturalem finem, & ad Christum; non tamen dabat vires ad iustitiam vel salutem consequendam, vt inferius ostendemus, & ideo non potest dici iustificare, quia hoc proprie significat, esse causam salutis. Vnde licet fuerit aliquate medium, non quidem per se necessarium, sed ad summum vtile, nihilominus erat valde insufficientis, adèè vt sine viuibus gratiae posset esse occasio maioris mali, non quidem ex parte sua, nec ex intentione Dei, sed ex infirmitate hominis lapsi.

Et ita etiam soluitur prima ratio dubitandi in principio posita, lex enim illa non est data ex intentione Dei, vt abundaret peccata: hoc enim repugnat Deo, & summæ illius bonitati, sed data fuit, prauidente Deo, ex lege sumpturos homines, occasionem multiplicandi peccata, idque permittente, vt & infirmitas humana, & necessitas gratiae Christi magis innotesceret, sicut Paulus ad Roman. 7. declarat, & infra iterum dicitur. Sicque exponitur. Atque eodem modo intelligendum illud est legem intrasse, vt abundaret delictum: nam illa particula, vt, non dicit habitudinem causae finalis, sed solam consecutionem, Deo permittente, vt est frequens in Scriptura, & specialiter ibi notat D. Thom. & alij, & idem D. Thom. ad Galat. 3. Vbi addit, posse eodem modo intelligi illa verba, Lex propter transgressionem posita est. Addit verò aliam expositionem, quam existimo esse magis propriam, scilicet, legem esse datam, vt illuminaret homines ad vitandas transgressiones, sicut dicitur data ad custodiendos homines. Vel potest etiam dici data propter transgressionem antecedentes, quae adèè erant multiplicatae in humano genere, vt vix maneret in hominibus cognitio peccati. Transgressio igitur non fuit finis, neque propria causa legis, sed induxit legis necessitatem, vt per illuminationem eius transgressionem vitarentur. Ex quo sensu potius confirmatur assertio prima: nam trans-

gressionum citatio magna pars est salutis, & necessarium medium ad aeternam vitam consequendam. Quia verò lex ostendebat peccatum vitandum, & vires ad illud vincendum non praebat, ideo per occasionem, vt dixi, vocatur administratio mortis, vt cap. 6. magis constabit.

Dico tertio. Finis proximus, & adaequatus legis veteris fuit, instruere populum Dei honestè, & conuenienter, non solum in his, quae spectant ad naturalem, ac necessariam rectitudinem, & honestatem, sed etiam in his, quae ad diuinum cultum, & iustam politiam pertinent. Hanc assertionem sumo in primis ex verbis illis Exodi 19. Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculiūm de cunctis gentibus: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Nam ex his verbis constat, separasse Deum illum populum à cunctis gentibus, & sub sua speciali cura illum suscepisse. Item peculiarem reipublicam, seu regnum ad diuinum cultum specialiter dicatum ex illo instituisse; ergo oportuit illi dare legem continentem praecepta necessaria, & ad bonos mores, & ad iustum, & sacerdotale regnum. Praeterea idem constat ex lege ipsa, in qua tres ordines praeceptorum inueniuntur, quae sunt tres principales partes, in quas solet illa lex diuidi, scilicet, in praecepta moralia, caeremonialia, & iudicialia, vt tradit D. Thom. 1. 2. tota q. 99. Et haec tria dicuntur Deuter. 6. Praecepta, caeremonia, atque iudicia. Nam licet in quocumque illorum ordinum data fuerint praecepta, nihilominus ea, quae moralia sunt, & ad legem naturae spectant, per antonomasiam vocari solent praecepta. Solentque etiam specialiter vocari verba Dei, vt sumitur ex Deuterou. 4. quia speciali modo sunt à Deo ipso tradita vniuerso populo immediatè audiente vocem eius, vt supra notauit ex 20. cap. Exodi, & Deuterou. 4. & 5. Caeremoniae verò dicuntur omnia, quae ad diuinum cultum proximè ordinabantur, qualia erant praecepta, sacrificiorum, sacramentorum, sacrorum, & aliarum obseruantiarum, quae sub nomine sabbatorum videntur comprehendi Ezechiel. 20. Denique iudicia, seu iudiciales leges dicebantur, quae ad regimen reipublicae, & ad iustitiam cum proximo seruandam pertinebant. Et ad haec capita reuocantur omnia praecepta illius legis, vt rectè declarat D. Thom. dicta quaest. 99. art. 5. Ratio autem, & sufficientia huius diuisionis sumitur ex fine intrinseco illius legis, in assertione posita explicato. Nam per illam legem intendit Deus facere homines bonos, & in se, & in ordine ad ipsum, & in ordine ad humanam reipublicam, & ideo dedit illis praecepta moralia, quibus mores necessarii ad honestatem simpliciter praecipuntur. Et quia non potest esse homo in se bonus simpliciter, nisi sit rectè ordinatus ad Deum; & ad proximum, ideo praecepta moralia haec omnia comprehendebantur sub generalibus rationibus ex naturali, vel supernaturali lumine necessariis. Quia verò ad vsum, & obseruantiam naturalium praeceptorum aliquae posituæ determinationes erant vel necessariae, vel valde vtilis, ideo addita sunt in ordine ad Deum, & cultum eius praecepta caeremonialia, in ordine verò ad proximum, & reipublicam praecepta iudicialia; in ordine verò ad seipsum non fuerunt homini necessaria specialia praecepta positua, quia ad bonum animae sufficientia ea, quae ad Deum referuntur, ad bonum verò corporis naturalia praecepta sufficientia. Ex hac ergo praeceptorum varietate, & sufficientia rectè colligitur, proximum finem adaequatum illius legis fuisse rectitudinem constituere in moribus subditorum, tam vt sunt homines, quam vt sunt Dei cultores, atque etiam vt sunt ciues, vt sic dicam.

Finis adaequatus legis veteris instruitio populi.

D. Thom.

D. Thom.

Confirmat.

Obicit.

Respond.

Soluitur ratio in iniuncta posita.

D. Thom. Alia expositio D. Thom.

3. *Seminar Obiect.*

Vnde obiter soluitur secunda obiectio. in principio facta; negamus enim absolute finem illius legis fuisse temporalem; quamvis enim finis proximus illius aliqua ex parte fuerit temporalis, non tamen adaequatè, neque vltimate vilo modo. Et solum illud ostendit prima probatio ibi adducta: concedimus enim leges iudiciales proximè fuisse datas propter temporalem pacem, & felicitatem illius reipublicae: sicut autem illa praecepta pars quaedam erant illius legis, non tota lex, ut visum est, ita finis ille non erat adaequatus, sed partialis, etiam in ordine finis proximi eiusdem legis. Nullo autem modo erat ille finis vltimus, quia illa felicitas temporalis ad aeternam principaliter ordinabatur. Imò illam institutio illius gentis sub temporali, seu humana ratione vnius regni, seu reipublicae, à Deo specialiter ordinata est, vt esset veluti fundamentum necessarium ad religiosam institutionem sub cultu vnius Dei, & ad alios fines spirituales, & supernaturales à Deo intentos, vt diximus. Quocirca si quis rectè consideret, inueniet, illam legem in se comprehendisse praeter naturalia praecepta determinationes positivas, quae nunc sunt per leges canonicas, vel ciuiles, quauis tunc factae fuerint à Deo, & alio modo illi temporali, & genti accommodato: Ex quo necessariò dicendum est, finem proximum illius legis, illique adaequatum suo modo comprehendisse finem legis canonicae, & ciuilis. Quid autem dicendum sit de promissionibus illius legis, quod in altera probatione illius obiectiois petebatur, dicitur commodius inferius in cap. 6.

6. *Singula praecepta habuerunt proprios fines materis accommodata.*

Dico quòd: Singula praecepta illius legis habuerunt proprios fines immediatos, & rationes, propter quas data fuerunt propriis actibus, seu materiis accommodatas. Haec assertio in generali sumpta per se nota est. Tum quia vnumquodque praeceptum sumit propriam speciem suam ex fine proximo, ad quem tendit, & ideo sicut praecepta sunt distincta, ita necesse est, vt vnumquodque habeat suum peculiarem finem. Tum etiam quia, licet partes ordinentur ad finem totius, tamen si ipse inter se sunt diuersarum rationum, necesse est, vt ad fines etiam proprios ordinentur, sicut videre licet in corpore humano, & in partibus heterogeneis eius. Idemque videre licet in iure ciuili, aut canonico: nam licet vnumquodque illorum suum finem habeat adaequatum, nihilominus singulae leges sub eis contentae proprios fines, & utilitates necessariò habere debent. Denique in illa partitione generali praeceptorum huius legis supra tradita hoc ipsum reperimus, vt ex declaratione data manifestum est: nam moralia praecepta ad bonos mores naturales, iudicialia verò ad bonos mores ciuiles, vt sic dicam, caeremonialia autem ad religiosum Dei cultum ordinabantur. Sic ergo singulae species praeceptorum sub his generibus contentae, proprios & quasi específicos fines habuerunt: eos autem omnes in particulari nunc prosequi, prolixum esset, & à nostro instituto alienum, praeterquam quod sufficientissimè id egit D. Thom. 1. 2. à quaest. 102. vsque ad 105. In generali autem, declarare modum inquirendi hunc finem, seu rationem in singulis praeceptis huius legis, operae pretium visum est.

D. Thom.

10. *Duplex finis in praeceptis considerandus. Moralis. Spirituales.*

Præter utilitatem actus aliquid significare debet.

Aduertendum est ergo, duplicem finem, seu rationem esse in illis praeceptis considerandam, vna dicitur literalis, seu moralis, alia spiritualis, seu figurata. Prior necessaria est in omni lege hominibus data, siue à Deo siue ab homine, quia cum detur de actibus humanis, necesse est, vt eorum honestatem, vel utilitatem humanam respectet, & hæc vocatur literalis ratio praecepti. In lege autem diuina hoc proprium est, vt praeter utilitatem actus intendat significationem, & prophetica figuram alicuius rei futu-

ture, quod Deus in veteri lege obseruauit, iuxta illud 1. ad Corinth. 10. *Omnia in figura continebantur illis*, & tradit latè D. Thomas supra, cum August. lib. contra Adimantum Manicheum, & lib. 4. contra Faustum, cap. 2. & lib. 22. cap. 4. & lib. 18. de Ciuit. cap. 11. Hæc igitur significatio dicitur ratio figurata, seu mystica, quae solet à Theologis triplex distingui, scilicet, tropologica, seu moralis, allegorica, & anagogica. Tropologica, seu moralis dicitur, quando per actionem externam significatur interior sanctitas, & honestas, quae vel in illo populo desiderabatur, vel in Christiano populo futura praedicebatur; tale erat praeceptum circumcisionis carnis, quae circumcisionem cordis praefigurabat, quae à Paulo dicitur *Circumcisio cordis in spiritu, non in littera*, ad Roman. 2. Allegorica ratio dicitur esse, quando legis opera Christi mysteria praefigurabant, quae propterea à Paulo dicuntur, *Vmbra futurorum, corpus autem Christi*, ad Coloss. 2. Anagogica posita est in significatione futurae gloriae, & bonorum eius, de qua intelligi potest illud Pauli ad Hebr. 10. *Vmbra habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, &c.* Et de hac triplici ratione disputant latè Theologi in principio primae partis, tractando de variis sensibus spiritualibus Scripturae, qui licet ferè in omni veteri Testamento locum habeant, specialiter tamen in praeceptis illius legis obseruantur: & iuxta illos variae rationes propriae singulorum praeceptorum à Patribus assignantur.

D. Thom. Aug.

Tropologica.

Allegorica.

Anagogica.

11. *Diffinitio data quando applicanda.*

Est autem vltimus aduertendum, illas duas rationes, literalem, & spirituales, non esse aequaliter, vel eodem modo applicandas ad singulas partes illius legis. Nam in primis praeceptorum moralium, vt talia sunt, non est querenda spiritualis, seu figurata ratio, quia praecepta illa secundum se spectata, & ratione materiae non sunt positua, sed naturalia. Vnde & ante illam legem obligabant, & nunc etiam obligant quando figuræ, & vmbrae legis veteris cessant. In illis ergo non consideratur ratio figurata, sed moralis, tum quia sicut praecepta illa sunt perpetua, ita & eorum ratio, tum etiam quia ratio figurata est positua, vt sic dicam, & ex institutione, ratio autem illorum praeceptorum non est ex positua institutione, sed ex ratione naturalis, vel pura: vel adiuta lumine fidei; in hoc enim distinguuntur illa praecepta à caeremonialibus, & iudicialibus, vt sentit D. Thomas quaest. 100. art. 1. & vbi bene id explicat Caiet. Idem etiam D. Thom. quaest. 99. art. 2. 3. & 4. & quaest. 104. art. 1. & ita in omnibus illis quaestionibus nullam rationem figuratam in his praeceptis considerat. Praecepta autem iudicialia, & caeremonialia sunt proprie positua diuina, & in eis maxime consideratur duplex ratio dicta, diuerso tamen modo, vt voluit D. Thom. dicta quaest. 104. artic. 2. nam caeremonialia dicit esse figurata primò, & per se, quia sunt principaliter instituta ad aliquid praefigendum; iudicialia verò non primò, & per se, sed ex consequenti fuerunt figurata, quia non ad significandum, sed ad ordinandum statum illius populi secundum iustitiam, & aequitatem per se data sunt, ex consequenti verò aliquid figurabant. Exponit autem Caiet. nec per se primò, nec per se secundò fuisse ad significandum instituta, sed id habuisse per accidens, in quantum data sunt populo, cuius totus status erat figuratiuus.

D. Thom. Caiet.

Quomodo distinctio data sit applicanda praeceptis iudicialibus, & caeremonialibus.

12. *Difficultas circa dictam sententiam.* D. Thom.

Non caret tamen difficultate hæc sententia D. Thomae, quam augeat interpretatio Caietani. Primò, quia à neutro redditur ratio illius differentiae. Secundò, quia sicut iudicialia praecepta sunt per se primò instituta ad ordinandum homines inter se; ita etiam caeremonialia praecepta per se primò data sunt propter cultum diuinum, & inde habent suam literalem

C A P V T I V.

Circa quam materiam lex vetus, & praecepta eius versata fuerint.

Enas. Resoluitur.

literalem rationem, vt docet idem D. Thomas q. A 102. art. 2. ergo etiam in illis figurata ratio est tantum secundaria, & non primaria. Responderi potest ex Caiet. esse quidem secundariam, sed per se, & in hoc differre caeremonialia à iudicialibus. Sed contra hoc obiectio tertio, quia vel iudicialia praecepta fuerunt imposita ex institutione diuina ad significandum futura, vel non? Si primò concedatur, profectò per se significabant saltem ex secundaria intentione, & ita nulla est differentia, quia caeremonialia non alia ratione possunt dici per se significare, nisi quia ad hoc fuerunt imposita: non enim ex natura sua talem significationem habebant. Si autem negetur, iudicia alia praecepta fuisse imposita etiam secundariò ad significandum, profectò non significabant, quia in signo ad placitum impossibile est intelligere significationem sine impositione, sicut relationem sine fundamento. Nec potest intelligi, quid sit significare per accidens ratione subiecti, scilicet, populi, cuius totus status erat figuratiuus (vt Caiet. ait) quia esse in subiecto, cuius status est significatiuus, seu esse parte illius status, non esset satis ad significandum, nisi impositio ad figurandum in talem etiam partem caderet. Et tunc non totus status esset quoad omnia & (vt ita dicam) totaliter figuratiuus. Quòd si de facto status illius populi fuit figuratiuus quoad vtrumque genus praeceptorum iudicialium, & caeremonialium, ideo est, quia ex intentione Dei vtraque fuisse ad significandum imposita.

13. *Præcepta caeremonialia, quae iudicialia habuerunt rationem figuratam ex institutione Dei, & sane, per se aliquo modo.*

Dico ergo, vtraque praecepta habuisse rationem figuratam aliquo modo per se ex institutione diuina. Differentia autem à D. Thomae intentata videtur habere locum in illis praeceptis, secundum particulares determinationes, & (vt ita dicam) secundum específicas rationes eorum. Nam loquendo in genere de vtroque ordine illorum praeceptorum, non potest in eis sufficiens ratio differentiae constitui, vt probant rationes propositae, quia re vera vterque ordo praeceptorum per se primò fuit institutus propter debitum ordinem hominum, vel religionis ad Deum, vel iustitiae inter se, & in vtroque illorum significatio, vel figuratio est adiuncta ex institutione Dei. Considerando autem particulares determinationes praeceptorum vtriusque ordinis, videtur esse aequalis differentia, quia in caeremonialibus particularis determinatio caeremoniae in tali sacrificio, vel Sacramento ordinariò sumitur ex ratione figurata; in iudicialibus autem sumitur ex ratione literalis, seu morali. Et ratio est, quia licet principalis ratio sacrificij sit diuinus cultus, ad hunc cultum parum referret, quòd praeciperetur offerri hoc, vel illud animal, vel sub hac, aut illa actione: propter repraesentationem autem, vel figuram determinata est talis materia, vel forma sacrificij, & ita ferè in omnibus caeremoniis cum proportione inuenitur. At verò in iudicialibus non solum in generali, sed etiam in particulari in singulis praeceptis, & actionibus eorum consideratur utilitas, seu communitas, aut aequitas actionis praeceptae in ordine ad commune bonum reipublicae humanae, quia nihil in eo ordine praecipitur, nisi quod ad hunc finem est accommodatum; hac verò ratione supposita, illi adiuncta est significatio. Et ita rectè subsistit differentia, quòd figurata ratio in caeremonialibus est primaria, in iudicialibus autem secundaria. An verò in omnibus, & singulis praeceptis vtriusque ordinis necessarium sit vtramque rationem simul inueniri, disputari potest, id tamen expositioibus diuinæ Scripturae relinquimus.

In materia legis duo considerare solemus, scilicet, id, quod praecipitur, & persona, cui praeceptum imponitur. Verumtamen hoc secundum explicandum infra declarando effectus, & obligationem illius legis; hic ergo solum materiam proximam, in quam lex illa cecidit, vel cadere potuit, explicaturi sumus, quare magna ex parte in precedenti capite tacta est, quia non poterat ad quatuor finis illius legis sine aliqua cognitione materiae ipsius comprehendendi: his autem suppositis, quae dicta sunt, aliqua facile expediemus.

1. *De materia veteris.*

2. *Materia scripturae, & honoris.*

Dico ergo primò: Materia illius legis non potuit esse, nisi sancta, & honesta. Assertio est de fide certa, & quod attinet ad praecepta moralia, satis constat ex dictis supra de lege naturali; quod verò spectat ad praecepta positua, intelligenda est, cum partitione accommodata: nam praecepta affirmatiua, dicuntur versari circa materiam honestam, quia, solum praecipunt actus, qui sanctè, & honestè exerceri possunt, & debent, saltem supposita tali lege; praecepta autem negatiua dicuntur versari circa materiam honestam, vel quia ommissio actus prohibiti honesta est, vel quia actus prohibitus malus est, aut esse potest, saltem ratione prohibitionis. Sic autem declarata conclusio probatur aperte, tum ex communi ratione legis, de cuius ratione est, vt in materia recta, & iusta versetur, tum ex speciali excellentia legis Dei, cui non est similis in legislatoribus, vt dicitur Iob 36. & ideo lex, quae Deum habet auctorem, non potest non esse sancta, sicut ipse sanctus est. Et ideo in Scriptura beati dicuntur, & immaculati, qui ambulat in lege Domini, Psal. 118. quia, vt dicitur Psal. 118. *Lex Domini immaculata, testimonium Domini fidele, iustitia Domini recta, praeceptum Domini lucidum.* Item ad Roman. 7. *Itaq, lex sancta, & mandatum iustum, sanctum, & bonum.* Et ideo Christus Dominus saepe monebat, non venisse soluere legem, sed adimplere, & Matth. 5. dixit, *Iota vnum, aut vnus apex non preteribit à lege, & idcirco, & ipse legem seruauit, & secum etiam in infantia seruari voluit, Luc. 1. & 2. & alios eam seruare docuit, vt cum leprosus misit, vt ostenderent se sacerdotibus, & offerrent, quod praecipit Moyses, Matth. 8. & Luc. 5. & 17. & generaliter cum dixit Matth. 23. *Super cathedram Moysi sederunt scribae, & pharisaei, omnia ergo quaecumque dixerint vobis, seruate, & facite, secundum opera verò eorum nolite facere.* Vbi Hieronymus per cathedram Moysi, doctrinam legis intelligit, cui Christus honorem, & obseruantiam deferri voluit, etiam si Doctores eius prauis essent, & eam non seruarent.*

Hieronymus.

Contra hanc verò assertionem obicit potest primò testimonium Ezech. 20. *Dedit eis praecepta non bona, & iudicia, in quibus non viuam, & polluit eos cum muneribus suis, cum offerrent omne, quod aperit vuluam.* Secundò obstat illud ad Hebr. 8. vbi de veteri Testamento dicitur, *Si prius illud culpa uacasset, non vtiq, secundum locum inquireretur; vetus autem Testamentum idem est, quod lex vetus; ergo lex vetus non vacabat culpa.* Tertio, auctor operis imperfecti in Matth. 23. mil. 28. circa finem, ergo lex vetus non vacabat culpa. Tertio, auctor operis imperfecti in Matth. 23. mil. 28. circa finem, *Non iustitia est lex, & onerosa, & iterum infra; ergo lex immixta est, quia quidquid mandauit, in ira sua mandauit.* Et infra, *Item lex superba est, &c. Quarto, obicit possunt particularia praecepta, quae iusta non videntur, vt est lex de libello repudij, quam esse iniustam, & vt talem à Christo esse damnatam Matth. 5. dixit Tiraquel in Tiraquel.*

3. *Contra dicta.*

Ob. 1.

Ob. 2.

Ob. 3.

Ob. 4.

Præfat. ad Retract. nu. 59. vbi etiam refert, quæ dixerat n. 10. simile videtur esse, quod de vltura dicitur Deuteron. 23. vbi prohibetur dari ad vlturam fratris, non autem alieno. Addi etiam potest lex, quæ auctor imperfecti in loco citato adducit ex Leuit. 19. Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

4. Locus Ezechiel. dupliciter exponitur. 1. August.

D. Thom.

Ambros.

Chryso.

Hieron.

5. Prædicta expositio sufficienter soluit difficultatem.

Difficultat ex dicta expositione.

Locus Ezechiel. 20. duas habet expositiones, vna est August. epist. 19. quam sequitur D. Thom. 1. 2. q. 98. art. 1. ad 1. ubi loquitur Ezechiel de præceptis caeremonialibus, & ea vocare non bona, non quia essent de re mala, sed quia non erant talia, vt homines facerent bonos, vel vt sine illis boni esse non possint, vt ait August. vel quia gratiam nõ conferbant, vt ait D. Thom. sic exponens illa subsequencia verba. Et iudicia, in quibus non viuunt, vtique vita gratia. Alij etiam Patres illa verba intelligunt de præceptis à Deo datis in lege veteri, alijs vero modis explicant, cur dicantur non bona. Ambros. enim lib. 5. epist. 42. Præcepta non bona, exponit, id est, non perfecta. Quia Deus, inquit, Evangelio perfectiora seruauit. Et ita exponit locum illum per alium Pauli ad Galat. 3. vbi lex dicitur pædagogus, quia erat lex imperfectorum, & quasi infantium. Simile habet Psal. 118. octonar. 16. veris, Oculi mei defecerunt, &c. vbi obiiciendo ex eodem loco infert, Ergo Deus mala dat præcepta, & respondet, De præceptis sic soluitur, quia infirmis non dare debuit perfecta præcepta. Idẽ ferẽ sentit Chryso. hom. 7. in 1. ad Corinth. dicens, Quid est autem non bona? quæ non multum conferunt ad virtutem, & ideo subiungit iustificaciones, in quibus non viuunt. Nec videtur hæc expositio displicuisse Hieronymo Ezechiel. 20. in secunda expositione, vbi etiam per præcepta non bona, multiplices legis caeremonias intelligit, quas appellari dicit præcepta non bona, non quia sint mala, sed quia nõ erant per se bona, & quia occasione mali data erant, scilicet, propter idololatrias, & blasphemias, & ita data sunt quasi ad vitandum maius malum, vt Deo offerrent victimas, quas damnabilibus offerrebant.

Hæc expositio sufficienter soluit difficultatem, etiam admittendo, sermonem ibi esse de ipsis præceptis Deina, quocumque illorum modorum sufficienter explicatur particula, non bona. Imò etiã possunt dici non bona, quia erant valde onerosa, quæ vix possent portari, vt dixit Petrus Act. 15. vel quia erant nimis rigida, vt oculum pro oculo, dentem pro dente. Exod. 21. &c. Veruntamen quod illa expositio supponit, scilicet, verba illa intelligi de præceptis legis veteris, siue caeremonialibus, siue iudicialibus, difficultatem magnã habet. Primò, quia dixerat ibidem Deus, Dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciens homo viuere in eis, in super & sabbata mea dedi eis, & deinde conqueritur Deus, Irritauerunt me domus Israël in deserto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo viuere in eis, & sabbata mea violauerunt vehementer, quæ verba iterum, atque iterum repetit, & postea subiungit, Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuunt, & pollui eos in muneribus suis cum offerrent omne, quod aperit vuluã propter delicta sua. Ex quo contextu videtur manifestum, hæc præcepta non bona, non esse illa, quæ Deus prius dederat, sed potius illis opponi tanquam data in pœnã transgressionum priorum præceptorum, quod etiam indicat particula, ergo; & illa particula copulatiua, & nam hæc indicat, hæc præcepta non bona esse distincta, & addita post priora; prior verò indicat causam, scilicet, quod hoc fecerit, vel permisit Deus propter transgressiones priorum præceptorum. Et eadem ratione iudicia in vltimis verbis posita, non sunt eadem, quæ in prioribus, imò per antithesim illis opponuntur: nam qui fecerit iudicia legis, viuere in illis; posteriora autẽ

talia sunt, in quibus non viuunt. Et hoc indicasse videtur Chryso. homil. 17. in Acta, ponderas, Stephanum vocasse legem, eloquia vna, & ipse legit, quia sunt, inquit Chryso. etiam eloquia non vna, de quibus Ezechiel dicit, Et dedi vobis præcepta non bona, ad quæ respiciens Stephanus dicit, eloquia vna. Clarẽ ergo distinguit Chryso. illa præcepta non bona à lege Dei. Et eandem expositionem primo loco ponit Hieronym. ibidem.

Hæc ergo expositio supposita, quæ mihi maxime literalis videtur, cõcedo, illa præcepta vocari nõ bona, quia re vera erant mala, & turpia, neque inde sequitur, præcepta legis talia esse, sed potius oppositũ infertur: nã hæc opponuntur illis tanquam non bona bonis, sicut iudicia, in quibus nõ viuunt, opponuntur iudicijs legis, quæ qui fecerit, viuere in illis, & munera, ac oblationes, quæ polluant offerentem, opponuntur caeremonijs legis. Vnde videtur mihi, sicut in lege distinguuntur illa tria, præcepta, iudicia, & sabbata, seu caeremonia; ita in pœnã transgressoribus illarũ triũ partũ legis, distinguuntur illa tria, præcepta non bona, iudicia, in quibus non viuunt, & munera, quæ polluant offerentem. Superest verò explicandum, quomodo Deus dicatur dare talia præcepta non bona. Respondeo tamen breuiter cum Hieronymo, intelligi permissiue iuxta phrasim Scripturæ, sicut dixit Paul. ad Rom. 2. Propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum, vel sicut dixit David 2. Reg. 16. Dominus præcepit ei. Accedit, quod propter transgressionem legis dabat Deus populum illum in captiuitatem, & inde per occasionem populus ille imitabatur gētes in prauis moribus contrariis etiam legi naturæ, vt de idololatria, & similibus. Cogebatur etiam iniquorũ Regum leges sustinere, quæ possunt dici iudicia, in quibus nec vitam, nec consolationem habent, & tunc etiam impias oblationes filiorum faciebant, & similibus muneribus amplius polluebantur. Iuxta illud Psal. 105. Commissi sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruiuerunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalum, & immolauerunt filios suos, & filias suas demonijs, &c. vsque ad illud, Et tradidit eos in manus gentium, & dominari sum eorum, qui oderunt eos. Igitur sicut eos Deus tradidit, ita eis dedit præcepta non bona, & polluit eos iuste id permittendo.

Secundum testimonium Pauli dnas etiam habet expositiones. Vna est, si culpa vacasset, id est, imperfectio, vel vt Græca habent, si esset irreprehensibile tanquam omni ex parte perfectum. Sensus ergo erit, si veteri Testamento nihil defuisset, nouum non fuisset necessarium. Ita Caiet. ibi, & sequitur Franciscus Ribera. Altera expositio est, vt sit fermo de vera culpa, & peccato non ipsius legis, sed eorum, qui subiciebantur legi, ita vt sensus sit, si vetus Testamentum culpa vacasset, id est, si illud primum testamentum inculpabile effecisset observatores suos, nunquam secundo locus relinqueretur, vt ibi ait Ambrosius, & sequitur D. Thom. ibi lect. 2. dicens, legem veterem, licet bona fuerit, non vacasse culpa in his, quibus data est, tũ quia non purgabat commissã, tum quia non dabat gratiam adiutricem ad non committendum alia, sed tantum ad cognoscendum. Quod vno verbo expressit recte Chryso. ibi homil. 14. dicens, Si culpa vacasset, id est, si eos effecisset nulli culpa affines. Et pöderat egrigie non subdidisse Paulum, viuuperans enim ipsum, id est, testamentum, sed, viuuperans enim ipsos, id est, professores illius legis, in ipsis enim erat culpa, nõ in lege, vt dixit idem Paulus ad Rom. 7. Et hoc ipsum colligitur ex verbis Ieremias 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israël, & domui Iuda, fedus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum. Et infra, Pactum, quod irritum fecerunt, quæ vltima

Chryso.

Hieron.

6. Præcepta non bona apud Exec. re vera mala erant.

Dub. Resp.

Conf.

7. Ad locum Pauli, duplex expositio. Prima. Caiet. Ribera. 2. Expositio.

Ambros. D. Thom.

Chryso.

Reconciliationis virtutis expostio.

8.

Ad 3. Auctor imperfecti opinio inuestigabilis.

9. Ad 4.

Tanquã.

10. Lex de libello repudiij potuit esse permissiua & concessiua.

Couarr.

Ad vlt. Leuit. 19.

11. Materia legis veteris actus interioris per se, & directè comprehendebat. Hinc differt à lege humana.

na verba Paulus casualiter legit. Quoniam ipsi non permanserunt in Testamento meo, & ego neglexi eos, illi ergo sunt, qui culpa non vacabant, non lex. Possunt autem hæc duæ interpretationes conciliari, dicendo, legem quidem fuisse imperfectã, quia vites non dabat professoribus eius, vt essent à culpa immunes.

Ad tertium respondeo, auctorem illius operis non habere magnam auctoritatem, & ideo non esse necessarium singula verba eius excusare. Nam sine dubio in verbis illis excedit, nunquam tamen dicit, legem illam aliquid malum præcepisse, sed fuisse onerosam, quia præcipiebat, & non iuuabat, quod verum est. Quod verò addit, legem fuisse iniustam, vel superbam, excusabile non est, sicut neque alia, quæ paulò inferius notabimus.

Ad quartam respondeo generaliter, licet in sensu aliquarum legum, quæ videntur habere aliquid rationi contrarium, variaz sint opinioniones, nihilominus in nullo sensu admittendum esse, præceptũ aliquid illius legis iniustum, aut malum dici posse, in quo etiam excelsit Tiraquel. loco ibi citato. Nam lex de libello repudiij, si permissiua tantum erat, non erat mala: nam licet facere malum culpa sit, permittere malum, præsertim in Deo, non est malum, neq; etiam est iniustum, quia si id permisit, non fecit sine causã iusta, vt Christus etiam declarauit, Matth. 5. Vnde nõ recte etiam loquitur Tiraquel. dum dicit nu. 10. ait, Christiũ damnasse, vel repoballe illam legem; nam licet eam abstulerit, non damnauit, nisi exponatur, repoballe, non vt malam, sed vt minus perfectam. In quo sensu etiam Isidor. lib. de Geniũ uocation. cap. 15. & lib. 2. de different. spiritalib. cap. 28. dixit, propter similia præcepta dictũ esse per Ezechiel. Dedit eis præcepta non bona, vtique ait, quia quadam carnali populo carnaliter agenda permisse sunt; & adduxit exemplum de permissiõne facta Hebræis ad spoliandum Aegyptios Exod. 3. 11. & 12. quæ tamen non fuit pura permissiõ, sed etiã concessiõ, & retributio.

Quocirca etiam lex de libello repudiij potuit esse non tantum permissiua, sed etiam concessiua, & sic etiam nec iniustitiam contineret, quia ex concessiõne diuina sub illa lege, & conditione contractus à principio fieret. Atque idem dicendum est de lege vlturæ, nam eisdem duobus modis ab auctoribus intelligitur, & vterque suam habet probabilitatem, vt videti potest in Couarr. lib. 3. variar. cap. 1. nu. 7. Neutro autem modo esset lex iniusta, aut malaniam si fuit pura permissiua, fieri potuit ex iusta causa, si autem fuit etiam concessiõ, potuerunt Iudæi habere iustum titulum petendi, & accipiendi illas vlturas tanquam à Deo donatas, vel vt à supremo Domino, vel vt à iusto iudice. Alia verò lex falsò allegatur, nam in Leuitico solum dicitur, Diliges amicum tuum, sicut te ipsum, antiqui autem Hebræorũ (vt sumitur ex Matthæo 5.) malè interpretando addebant, Et odio habebis inimicum tuum, cum potius intelligere debuissent, proximum amici nomine significatum esse, vt intelligamus, omnem proximum vt amicum diligendum esse, sicut tacitè illud interpretatus est Christus Dominus Matth. cap. 22.

Dico secundò: Materia veteris legis actus etiam interiores per se, & directè comprehendebat. Itaque in hoc differt lex illa à lege humana, quia hæc per se nõ extenditur ad actus merè interiores, illa verò eos præcipiebat, & vetabat. Quæ differentia ex diuersitate legislatorum nascitur: nam homo non dominatur in actus interiores, quia illor per se cognoscere non potest; Deus autem scrutator est cordiũ, & ideo iurisdictionem habet, & directum dominũ in actus merè interiores. Quæ ratio optime probat, legem diuinam posse cadere in actus interiores: quod autem lex vetus hoc habuerit, probadum est ex Scriptura,

ostendi autem potest primò ex illo Leuitic. 19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, & iustã, Diliges proximum tuũ sicut te ipsum, & ex illo Deuteronom. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et infra, Et inique verba hæc in corde tuo, & meditaberis in eis, quæ omnia in actibus internis cõsistunt. Item facit illud Psal. 18. Lex Domini immaculata conuertens animas; nam conuersio animæ actus interior est, lex autem non conuertit animam, agendo conuersionem, sed præcipiendo. Vnde lex illa præcipiebat veram pœnitentiam, & conuersionem ad Deum, vt passim cõstat ex Prophetis; imò ad hoc, tempus etiam designabat, Leuitic. 16. Mensis septimo decima die mensis affligetis animas vestras, vtique per internam pœnitentiam; exterior potius corpus, quam animam affligit. Item pœnitentia interior est, quæ mundat à peccatis, & tamen ibi subiungitur, in hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris, coram Domino mundabimini. Erat ergo præceptum illud præcipuè de interna pœnitentia. Deniq; Exod. 20. habetur generale mandatum, Non concupisces, quod omnem immoderatam concupiscentiam prohibebat, vt sumitur ex Paulo ad Rom. 7. ergo lex illa etiam internos actus cohibebat.

Addi etiam potest ratio fundata in verbis Psal. 118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini, & in verbis Christi Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, vtique in lege veteri contenta: nam qui Christum interrogauerat ad illam obseruandam tenebatur. Item in verbis Pauli ad Roman. 3. Factores legis iustificabuntur. Vnde formatur ratio: nam integra obseruatio illius legis constituat hominem immaculatum, & iustum, & dignum vita æterna, sed sine actibus internis ad salutem necessarijs nõ potest homo esse iustus, & immaculatus, nec vita æterna dignus; ergo hi actus sub materia illius legis comprehendebantur. Et huc etiam spectant discursus Diui Thomæ hic quæst. 98. artic. 1. & quæst. 99. art. 2. nam in priori probat, ad perfectam rationem legis diuinæ pertinere, vt dirigat hominem ad vitam æternam, quæ per quodcumq; peccatum impeditur, & non solum per actus exteriores, sed etiam per interiores; lex ergo vetus, quæ diuina est, circa vtrumque versari debuit. In altero verò articulo docet, sicut lex humana intendit amicitia hominũ inter se, ita legem diuinam intendere amicitia hominum cum Deo, & consequenter intendere, facere homines similes Deo, iuxta illud Leuitic. 19. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, quia similitudo est causa amoris; hæc autem similitudo ad Deum, & vera sanctitas præcipuè per actus internos comparatur; ergo hos etiam actus præcipiebat lex illa, quæ diuina erat.

Contra hanc verò assertionem obiici potest primò, quia Paulus ad Rom. 3. legem veterem vocat legem factorum, quæ vox actiones externas proprie significat, indicat ergo, legem illam solum fuisse de externis factis, ad modum legis humanæ. Secundò obiici potest diuus Thomas quæst. 91. art. 5. dicens, legem nouam superabundare veteri, interiores actus animi ordinando, secundum illud Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra, &c. Et ideo (inquit) dicitur, quod lex vetus cohibet manum, lex noua animum; ergo non versabatur circa internos actus. Tertio addi potest auctor imperfecti in Matthæum homil. 28. vbi sic inquit, Esti impleuerit quis omnem iustitiam legis, viuere quidem in ea, non tamen iustificatus est. Et reddit rationem, quoniam lex abstinentiam mandatorum, vt non occidas, non iustitia opus iniungit, vt non irascaris sine causa, & non concupisces. Vbi significat legem illam non prohibuisse hos internos motus, quod latè prosequitur. Quarto argumetari possumus, quia aliàs sequitur, legem illam præcepisse actus;

11.

D. Thom.

13. Obiect.

2. Obiect. D. Thom.

3. Obiect.

4. Obiect.

tria, vnum affirmatiuum, & duo negatiua, & conse-

quenter excludit à Decalogo tertium præceptum de observatione sabbati, quia positiuum est. Et ita respondet priori parti rationis dubitandi, non tamen satisfaciit posteriori.

Vnde nulla ex his sententiis satisfaciit omnibus difficultatibus occurrentibus. Et in primis tertia non consequenter loquitur: nam eadem ratione excludere deberet à Decalogo aliud negatiuum. Non facies tibi sculpsile. Nam quatenus distingui possit ab alio, Non habebis deos alienos, positiuum est, & ceremoniale, vt notauit D. Thom. dicta quæst. art. 7. ad 2. Et præterea tertium præceptum de sanctificatione sabbati tam expresse dicitur in Exod. 20. fuisse scriptum in tabulis, vt non possit absolutè reici à Decalogo. Et deinde contra dictas opiniones obstat, quia duo vltima præcepta in secunda tabula vt distincta ponuntur, & habent materias diuersarum rationum, & virtutum.

Et ideo præualuit opinio August. lib. de decem chord. cap. 5. & per totum, & q. 71. in Exod. quem sequitur D. Thom. in præsentis, & 2.2. quæst. 122. & communiter Scholastici, & ferè à tota Ecclesia recepta est, quæ distinguit septem præcepta erga proximum, & consequenter tria tantum erga Deum. Nam in primo verba illa, Ego sum Dominus Deus tuus, non sunt præceptiua, sed præsuppositiua, vt sic dicà, potestatis Dei ad ferendam legem. Et deinde si aliquod præceptum continent, est de vnitatis Dei, quod includit negationem plurium deorum, quam explicant alia verba, Non habebis deos alienos. illa verò, Non facies tibi sculpsibile. Si intelligantur de prohibitione idoli ad hunc finem, vt colatur pro Deo, non distinguitur à priori negatione, & ita est præceptum morale, vt exposuit D. Thomas art. 4. Si autem exponantur de absoluta prohibitione imaginum Dei, est ceremoniale, & non morale, vt D. Thomas exposuit, & reducit ad primum præceptum, vt circumstantia eius. Similiter dicendum est de tertio; quatenus enim præcipit, vt aliquod tempus cultui Dei dicitur, naturale est, & morale; quatenus verò determinabat talem diem, fuit ceremoniale, & cessauit, vt exposuit D. Thomas eadem quæst. art. 3. ad 2. Vnde concluditur, in Decalogo prout scriptum fuit in lapidibus, aliquid ceremoniale fuisse admixtum, non verò sequitur præceptum aliquod positiuum ad moralia pertinere. Cur autem in illo tertio præcepto specialiter fuerit aliquid figurale additum, tractat August. lib. de ritib. Eccles. cap. 11. & 12. alias Epist. 119. ad Ianuar. & rationem mysticam reddit, scilicet, per sabbatum significari æternam quietem, & tertium illud præceptum Spiritui sancto attribui, qui est amor, & ideo ad excitandum amorem, quo ad quietem tendimus, factam esse in illo tertio præcepto sabbati commemorationem.

Circa aliud membrum de materia illius legis solum necessaria, quia præcepta, dictum est in superioribus, duas habuisse partes, aliam ad Deum, aliam ad homines pertinentem: quoad vtramque ergo partem fuit lex illa, & copiose, & sufficientissime tradita, quod breuiter in singulis comprehendere potest eius, quæ D. Thomas in prædictis quæstionibus latissime tradidit. Et in primis materia ceremonialis, seu ad Deum pertinens quatuor capitula complectebatur. Primum continet præcepta sacramentorum, inter quæ primum erat circumcisionis, quia ante legem incepit, & in ea tanquam eius ianua, & professio retenta est; alia verò fuerunt in ipsa addita, vt agni paschalis, consecrationis Pontificis, &c. de quibus ex professo tractatur in 3. tom. tertiae partis, in disputando de Sacramentis in genere, quam de Baptismo, & Circumcisione in particulari. Secundum ca-

23. Quid de di. his sententiis scribendum.

24. August. D. Thom.

August.

25. Aliud membrum exponitur.

Materia ceremonialis. 4. complectebatur. Primum.

Secundum.

put est de Sacrificiis, quæ ex parte rerum materialium, quæ offerebantur, erat multiplicia. Formalis verò distinctio illorum ex fine sumenda est. Nam quoddam erat, holocaustum, in recognitionem diuinæ maiestatis. Aliud dicebatur hostia pacifica, quæ ad impetrandum noua beneficia, vel ad agendas gratias pro iam susceptis macerabatur. Aliud denique dicebatur sacrificium pro peccato, quia in eius expiationem, & satisfactionem aliquam immolabatur, de quo toto genere sacrificiorum, & quomodo omnes illæ rationes in vno sacrificio Eucharistiæ contineantur, disputatur eodem tom. 3. ad finem. Et præterea de illis sacrificiis vltra D. Thomam hic, & Origen. Abulens. & alios in Leuiticum, & Philonem lib. de sacrificiis, videri potest Riber. tract. de Templ. lib. 4. & Azor. tom. 1. lib. 6. à cap. 25. per plura. Tertium caput continet sacra, id est, templum, altare, & omnia vasa ad diuinum cultum instituta, de quibus omnibus latè Riber. in dicto tract. lib. 1. & 2. & ad eum ordinem pertinent, festiuitates, & sabbata, de quibus idem auctor lib. 5. & breuiter comprehendit Tolet. in cap. 7. in Ioan. & Azor. supra cap. 31. & sequentibus. Solum aduerto in littera D. Thomæ q. 102. art. 4. ad 6. haberi, Propitiatorium fuisse lapideam tabulam. Existimo tamen errorem irrepsisse in textum. Nam constat Exod. 25. fuisse tabulam auream, quod D. Thom. non ignorauit, sed id scripsit ad Hebr. 9. lect. 2. Quartum caput continet obseruantias peculiarias illius populi, vt erant specialia ieiunia cibi prohibiti, & similia, de quibus videri potest supra art. 6.

Simili modo altera pars illius materiae, quæ iudicialis, vel quasi politica dici potest, ad quatuor etiam capita reuocatur: ex D. Thomæ supra, & ferè tota quæst. 104. Quædam enim leges constituiebant ordinem seruandum inter Principem, & populum adiuuicem. Alia statuebant de moribus totius populi, & singulorum membrorum eius, tam in ordine ad communitatem, quam inter se, vt in iudiciis, contractibus, &c. Alia dabantur de rebus seruandis in singulis familiis, vt inter dominos & seruos, parentes & filios, virum & vxorem, & huc spectabant leges matrimonij, quod tunc erat contractus humanus, & non Sacramentum proprie dictum, & ideo præcepta ad illud spectantia inter iudicialia numerantur. Denique vltimum caput continebant leges pertinentes ad extraneos, id est, ad hospites, seu peregrinos, & huc spectabant leges de bello ferendo, aut vitando cum cæteris exteris nationibus, & de coniugijs, & alijs contractibus cum eis incedis, de quibus videri potest Azor. supra à cap. 4. Vnde factum est, vt præcepta illius legis in magno numero multiplicata fuerint, fuisse enim sexcenta, & tredecim dixit Guilielm. Parisi. lib. de fide & leg. & sequitur Abul. Deuter. 27. q. 1. & Burgen. in serutin. 1. p. d. 8. c. 9. Galatin. autem aliter illa numerat, quod nunc expendere necessarium non est.

Dico quartò: Materia legis veteris generaliter sumpta aliqua comprehendebat, quæ non cadebant sub rigoroso præcepto, sed sub consilio. Ad intelligendam hanc assertionem supponendum est, nomen legis, collectiue sumptum, significare in rigore collectionem præceptorum ad aliquem statum, seu communitatem pertinentium; interdum verò latius sumi, vt comprehendat totam aliquam videntem rationem, in qua multa alia præter præcepta continentur, vt lex Euangelica absolutè dicta comprehendere dicitur consilia Euangelica, & sacramenta omnia, quamuis non de omnibus præcepta diuina data sint. Loquendo ergo hoc posteriori modo de lege veteri, dicimus, eius materiam extendi etiam ad aliqua consilia. Et videtur posse sumi ex illo Deuter. 11. Ama Dominum

Holocaustum quid. Hostia pacifica.

Sacrificium pro peccato.

D. Thom. Origen.

Tertium. Philo. Riber.

Tolet. Azor.

Quartum.

26. Materia iudicialis alia 4. continebat. D. Thom. Primum. Secundum.

Tertium.

Quartum.

Præcepta legis veteris fuisse 613. Guil. Parisi. Abulens. Deuter. 27. Burg. Galatin.

27. Materia legis veteris quædam tantum de consilio comprehendebat. Vid. supra in lib. 1.

Dominum Deum tuum, & observa præcepta eius, & ceremonias, iudicia, atque mandata omni tempore, vbi per præcepta, intelliguntur moralia, vt supra dixi, & adduntur illis mandata præter ceremonias, & iudicia; ergo illa mandata non sunt præcepta moralia, ceremonialia, aut iudicialia, quia ab omnibus distinguuntur, ergo sunt consilia. Patet consequentia, quia non potest cogitari medium inter illa duo, & quia vox, mandatum, interdum ita accipitur, vt notauit 1. tom. 3. part. disp. 43. lect. 1. & 3. Et huic expositioni, & sententia videtur fauere D. Thom. 1. 2. q. 99. ar. 5. Sentit enim ea vocari mandata in illa lege, Quæ erant præcepta, vel prohibita, non vt simpliciter debita, sed propter melius. De quibus ait, Vocari mandata, quia quandam inductionem habent, ac persuasionem. Et adducit Hieron. in Procemio ad Marcum, distinguentem mandatum à præcepto. Vnde cū D. Thomas prius dicit, Hæc eadem, quæ vocantur mandata, fuisse præcepta, vel prohibita, latè videtur vti iis verbis, quatenus in cludunt omnem inductionem, & persuasionem, alioqui mandata confunderet cum præceptis in iisdem verbis, in quibus vult illa distinguere. Item cū ait ea, quæ mandantur, tantum esse ad melius esse, intelligendum videtur non solum ante mandatum, sed etiam post illud, alioqui iam illud esset rigorosum præceptum ceremoniale, vel iudiciale, relinquitur ergo vt tale mandatum sit consilium.

Sed licet hæc probatio probabilis sit, non tamen cogit, quia D. Thom. nõ persisit in illa expositione; addit enim per mandata posse intelligi in loco Deuteronomij nõ leges datas à Deo seipsum, sed datas per homines, Vt verbum ipsum, inquit, præferat. Et ita in illo loco præcepta dicuntur tantum decem Decalogi, mandata verò alia moralia, quæ per Moysen data, vel explicata sunt. Quæ expositio est probabilis. Alia etiam esse potest, vt per mandata non intelligantur leges diuinae, sed præcepta, quæ per homines, Dei ministros dari contingeret omni tempore, vt ibi dicitur, & annumerari poterunt cum legibus Dei, quia lex ipsa præcipiebat obedire Pontificibus, & ministris Dei. Accedit, quod vox, mandatum, nunquam proprie significat consilium, neque in hac significatione vsurpata inuenitur in Scriptura. Imò tota lex vocatur mandatum, Malach. 2. & tota lex vocatur lex mandatorum ad Ephes. 2. Nec D. Hieronym. in citato loco distinguit mandatum à præcepto in illo sensu, quia in exemplum mandati affert verba Christi, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, quod est rigorosum præceptum. Vnde nomine mandati videtur intelligere præceptum affirmatiuum faciendi aliquod bonum; nomen verò præcepti accommodat ad negatiuum, quæle est, inquit, diuertere à malo.

Nihilominus conclusionem positã censo veram, & satis consentaneam menti D. Thomæ. Potestque declarari, & probari inductione quadam & accommodatione ad dicta tria membra præceptorum. Nam in primis in illa lege fuerunt instituta aliqua sacrificia, quæ non præcipiebantur, sed voluntariè offerebantur, iuxta illud Psal. 118. Voluntaria oris mei benedixisti fac Domine. quod ita ibi interpretatur Chrysof. De illis ergo sacrificiis possumus dicere, datum esse consilium, non præceptum. Deinde de votis dabantur consilia in illa lege, iuxta illud Psal. Votate, & reddite; nam licet secunda pars contineat præceptum naturale, prior continet consilium. Quod generatim sumptum potest dici consilium morale, tamen ex parte materiae poterat esse ceremoniale, quia etiã consulebantur vota de aliquibus sacrificiis, vel oblationibus voluntariis illius legis, quæ dona dicebantur, multa etiã in illa lege disponebatur circa obseruationem, vel commutationem votorum, quæ proprie erant ceremonialia, & interdum contine-

bant præceptum, aliquando verò permissionem, seu concessionem, vel etiam consilium. Denique id, quod D. Thom. supra affert ex 2. 2. Exodi, Si pignus acceperis vestimentum à proximo tuo, ante solis occasum reddas ei, videtur non fuisse rigorosum præceptum, sed monitionem, aut inductionem, nisi in casu, in quo vestimentum esset proximo omnino necessarium, tunc enim videtur fuisse charitatis præceptum in ipsa lege significatum: extra illum ergo casum erat consilium, vt D. Thomas indicat, potestque dici consilium iudiciale. Atque ad hunc modum poterunt in illa lege alia consilia intelligi, & explicari iuxta exigentiam materiae, & verborum.

Hic verò occurrebat iterum difficultas de imperfectione illius legis: nam amplecti, & suadere non tantum præcepta, sed etiam consilia, videtur illius legis imperfectionem superare. Sed quia de modo imperfectionis illius legis dicturi sumus infra, respondeo breuiter, consilium absolutè dictum latius patere, quam consilium perfectionis, quod ad statum perfectionis constituendum ordinatur. In illa ergo lege non fuerunt data, nec explicata consilia perfectionis; hoc enim imperfectionem eius superabat: nam si fortasse aliqui statum perfectionis profecti sunt, illud non fuit ex doctrina legis, sed ex diuino instinctu. At verò inducere ad aliqua consilia, quæ in communi hominum vita, & statu exerceri possunt, non excedebat perfectionem illius legis, imò erat illi consentaneum, vt ostensum est.

CAPVT V.

Vtrum lex vetus conuenienti modo, tempore, & alijs circumstantiis data fuerit.

Explicatis cæteris causis illius legis superest dicendum de forma seruata in illa lege tradenda, quæ res quædam ad scholasticum negotium spectat, facilis est. Quia forma legis (vt saepe in hoc opere notatum est) dicitur externum signum, quo voluntas, seu mens legislatoris manifestatur. Vnde hic non agimus de actu ipso interno in Deo existente, qui est veluti substantialis lex, & quasi forma, & anima signi externi; nam de illo actu eadem est ratio in hac lege, quæ in omni alia, seruata proportione, idèoque applicanda est doctrina tradita in lib. 1. de Lege in communi. Agimus ergo de lege externa, & sentibili, per quam populo Israëliticum innotuit interna mens, & voluntas Dei. Diximus autem in superioribus, duo principaliter requiri in hac forma legis, scilicet, significationem externam aliquo sensibili signo factam, & publicam promulgationem cum conuenienti solemnitate toti communitati factam, vtrumque ergo in forma illius legis seruatum est: nam licet esset diuina ex parte auctoris, dici potest humana ex parte recipientium, & ideo humano modo, seu hominibus accommodato dari, necessarium fuit; & ideo vtrumque à nobis explicandum est, simulque circumstantias in illa lege tradenda seruatas, quatenus ad solemnitatem illius formæ pertinent, declarabimus.

Circa primum dicendum est, formam illius legis fuisse verbu sensibile ipsiusmet. Dei, hominibus sufficienter significans ipsius voluntatem. Hoc constat Exodi 20. Loquutusque Dominus est cum multis sermones hos, & infra, Cum dicitur autem populus videbat voces. Vbi verbum videndi, vt notat Augustin. quæst. 72. in Exod. generaliter sumitur proxi de quocumque sensu dici solet, vel etiã proxi ad mentem, & intelligentiam traducitur, & ita sensus erat, videbat voces, id est, intelligebat, quid per vocem Dei significaretur. Illud autem dictum est de lege quoad Decalogum, de

30. Dubium.

Respondeo.

21. De alijs circumstantiis legis veteris.

2. Forma illius legis quæ.

August.

caeteris vero præceptis subditur, *Dixit præterea Dominus ad Moysen, & sæpe repetuntur illa verba, Loquutus est Dominus ad Moysen.* Neq; refert, quod illa verba effectiue formaretur immediate ab Angelo in aere, vel in Moyfi sensibus, quia nihilominus verba illa erant dictata à Deo ipsi Angelo, & ita erant à Deo ut à propria causa princip. Et eadem ratione non solum data est illa lex Moyfi per proprium Dei verbum, sed etiam ab ipso Moyse data est populo, ipsemet Deo verba legis dictante: sicut enim Moyses illam scripsit, ita etiam verba protulit: scripsit autem illam legem vt canonicus scriptor, dictante Spiritu sancto, vt de fide constat: ita ergo illam etiam protulit. Vnde Exodi 24. dicitur, *Veniit ergo Moyses, & narravit populo omnia verba Domini, atque iudicia, respondens omnis populus vna voce, omnia verba Domini, quæ loquutus est faciemus;* & statim additur, *Scripsit autem Moyses vniuersos sermones Domini.* Vbi significatur, prius dixisse, & postea scripsisse legem, fortasse tamè illud prius per anticipationem dictum est: nam paulo post subditur, *Assumensq; volumen fœderis, legit audiente populo, qui dixerunt, omnia, quæ loquutus est Dominus, faciemus.* Et Paulus ad Hebr. 9. dixit, *Legto enim omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem, &c.* &c. vbi Riber. merito reprehendit Erasum. quod pro dictione *legto*, posuerit *dictum* licet re vera dixerit, tamen ex libro dixit, vt verba Exodi ostendunt. Figurè autem potuit, vt prius verbo retulerit, quæ acceperat, & postea ea scripserit, ac deinde iterum legerit audiente populo, quod incertum est, & verisimilius apparet, prius legem scripsisse, & postea ex scripto legisse. Vtunque tamen sit, semper verbis Dei, & Spiritus sancti dictatis loquutus est.

Dices, Quid ergo est, quod Paul. ad Hebr. 2. legem illam minis perfectâ esse ostendit, eo, quod sic sermo per Angelos dictus nam si sermo ille erat sermo ipsiusmet Dei, non variat, neque minuit dignitatem verbi, quod per Angelum, vel hominem, siue etiam per ipsum Deum proferatur, vt in simili dixit Gregor. lib. 1. Moral. cap. 1. Respondetur, quoad verbi certitudinem, & infallibilitatem, & quoad legis auctoritatem non referre, quod per hunc, vel illum ministrum proferatur, & in hoc sensu pertinere ad magnam illius legis dignitatem, quod per verbum Dei suam voluntatem manifestantes formaliter (vt sic dicam) constituta sit. Nihilominus tamen ad maiorem quandam sermonis excellentiam accidentalem, pertinere potest persona ministri immediate loquentis, vel quia ex proxima habitudine ad illum habet quâdam dignitatem moralem, propter quam maiorem reuerentiam meretur, quomodo Euangelij verba à Christo prolata maiori reuerentia audiuntur. Vel quia soler Rex grauiora leges per ministros maioris auctoritatis proponere, & hoc modo lex vetus, licet fuerit verbum Dei, in hoc ipso minore dignitatem habet, quam lex gratia, vt postea videbimus.

Interrogabis ulterius, quale fuerit illud verbum Dei, an prolatum, vel scriptum. Respondeo, iam ex dictis constare, vtrumque interuenisse: nam lex Decalogi prius voce prolata est, Exodi 20. & postea digito Dei scripta est in tabulis Exod. 24. 31. & 32. de caeteris autem præceptis iam declaratum est. Vnde si queratur an vtrumque signum, vel alterum tantum fuerit de substantia illius legis. Respondeo breuiter, quodlibet illorum per se fuisse sufficiens, concurrentibus aliis requisitis, & attenda communi ratione legis supra tradita. Ex dispositione autem diuina videtur fuisse necessaria scriptura ad substantiam, & obligationem illius legis, saltem vt duratura erat in tota posteritate illius populi, donec veniret sergen, vt Paulus ait. Nam ille populus non teneba-

tur leges alias obseruare vt diuinas, & à Deo expressè traditas, nisi quæ scriptæ erant, iuxta illud Deut. 4. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, neq; auferetis ex eo, custodite mandata Domini Dei vestri.* & ideo sæpe Deus præcipit, legem illam scribi Exod. 34. & Deuter. 27. 28. & per antonomasiam lex scripta vocatur, vt sumitur ex Deuter. 30. & 31. Nihilominus tamen fieri potuit, vt populus ille, qui aderat editioni legis, statim illa obligaretur ante scripturam, sicut obligabatur lege circuncisionis ante scripturam eius. In quo potest notari differentia inter præcepta Decalogi, & alia; nam Decalogus priusquam scriberetur, voce Dei sufficienter propositus est, & ideo sine dubio statim obligauit, non tantum vt erat lex naturalis ratione fundata, sed etiâ vt erat lex specialiter à Deo data, quæ hoc solo titulo obligaret, etiam eos, qui rationem talium præceptorum ignorarent. Alia verò præcepta, licet Moyfi per sermonem tradita fuerint, populo non fuere proposita, nisi ex scripto, vt diximus, & ideo antequam scriberentur, non habuerunt plenam, & consummatam rationem legis.

Denique circa hanc formam, quatenus per voces edita est, nihil adnotandum occurrit, præter superius dicta de ministerio hominis, vel Angeli in illis verbis formandis. Quatenus verò scripta est, sufficit etiâ dicere, consulendam esse veterem scripturam, præsertim in Exodo, Leuit. & Deuteronomio. nam in illis tota forma illius legis, & singulorum præceptorum eius latissimè describitur, præsertim quæ ad caeremonialia, & iudicialia spectant, & ideo solum oportet, verba Scripturæ expendere: nam in illius sensu substantia illius legis consistit. Quoniam verò de præceptis Decalogi specialiter dicitur fuisse in duabus tabulis lapideis scripta, & Scriptura non declarat, quomodo fuerint distributa, ideo aliquid de hoc dicere necessarium est: nam ad formam illius legis aliquo modo spectat. Aliqui ergo dixerunt, in singulis earum fuisse quinque præcepta scripta. Quod tradit Ioseph. 3. Antiquit. ca. 6. Et Philo lib. Decalog. & Hugo Cardinal. Exod. 20. & sequitur Sot. lib. 2. de Iustit. q. 3. ar. 4. Alij verò putant, in vna tabula fuisse tantum præcepta pertinentia ad Deum, in alia verò pertinentia ad proximum. Quod sentit August. quæst. 71. in Exod. & quæst. 7. in lib. quæst. vtriusque testam. & lib. 2. de decem chordis, cap. 6. Et hoc sequitur Abulens. in cap. 20. Exod. q. 2. & Burgen. in cap. 32. Exodi, addit. 4. Inter quas sententias difficile est ferre iudicium, quia auctores harum opinionum non viderunt tabulas scriptas, vt possint de illis ferre testimonium. Et scriptura non explicat modum partitionis, nec firma ratione, aut traditione certa ostendi potest. Si tamen coniectura vtendum est, posterior est præferenda, quia decuit, vt præcepta ad Deum pertinentia separatim, & in prima tabula traderentur. Et ita vsus obtinuit, vt illa dicantur præcepta primæ tabulæ, & alia secundæ, vt patet ex D. Thoma q. 100. ar. 4. & 5. Magist. cum Doctoribus in 3. d. 37. & alijs communiter.

Circa alteram partem illius formæ, quæ est promulgatio, distinguere oportet Decalogum à reliqua parte legis: nam solemnissimum promulgatio Decalogi sufficienter describitur Exod. 20. cum magnis signis terroris, & maiestatis, quibus ille populus tunc indigebat, & accommodata erant illi legi, quæ timoris erat. Et quia tunc præfens aderat totus populus, pro quo tradebatur, & vox talis erat, vt à cunctis audiri posset, ideo ita fuit promulgatio sufficiens, vt nulla diuulgatio, vel temporis successus necessaria fuerit, atque ita lex illa simul edita, & promulgata est. Vnde rectè scripsit August. lib. 10. de Ciuit. cap. 13. *Cum oporteret Dei legem in editis Angelorum terribiliter dari, non vni homini paucisue sapientibus, sed vniuerso genti,*

Differentia inter præcepta Decalogi, & alia.

De ordinibus numero Decalogi in tabulis scriptis.

1. Sententia Ioseph. Philo. Hug. Sot.

2. Sententia August.

Abul. Burg.

2. Opinio præferenda.

D. Thom.

6. Circa promulgationem legis veteris. Distinguitur. Exod. 20.

August.

genti,

genti, & populo ingenti, coram eodem populo magna facta sunt in monte, vbi lex per unum dabatur, conspiciunt multitudinem metuenda, ac tremenda, quæ fiebant. Non enim populus Israël sic Moysi credidit, quemadmodum suo Lycurgo Lacedæmonij, quod à Ioue, seu Apolline leges, quas condidit, accepisset. Cum enim lex dabatur populo, quæ coli vnus inebatur Deo, in conspectu ipsius populi in quantum sufficere diuina prouidentia iudicabat, mirabilibus rerum signis, ac motibus apparebat, ad eandem legem dandam docentem creatori seruire creaturam. Ex quibus verbis vnusquisque facillè colligere potest, circumstantias omnes necessarias ad sufficientem promulgationem ibi interuenisse, definitas iuxta consilium diuine sapientie, & voluntatis eius cum rationibus, seu congruentiis eiusdem voluntatis. Qui verò plura de illis signis in particulari desiderat, legat Abulensem in c. 20. Exodi q. 36. & sequentibus. Post illa verò Decalogi promulgationem ad illius perpetuitatē voluit Deus, præcepta illa in lapideis describi ministerio Angelorum ad maiore illorum præceptorum commendationem, vt plane colligitur ex 31. Exod. & Deuteronom. 4. & 9. Postea verò Moyses iratus contra populum propter vitulum cõstatem cõfregit eas, & deinceps verò ipse Moyses iussu Dei eadē præcepta in aliis duabus tabulis scripsit Exod. 34. Ac tandem tabulas illas intra arcam Dei posuit, vt maiori veneratione præcepta illa haberentur, vt constat ex 3. Reg. 8. 2. Paralipomenon 5. & ad Hebr. 9. Reliqua verò omnia præcepta legis promulgauit Moyses, ea publicè legendo coram populo, vt supra dictum est, & illa verba Dei scripta non quidem in arca, neque intra Sancta sanctorum, sed extra illa obseruari voluit. In quo significatur quidem est, præcepta Decalogi esse grauiora, & magis necessaria, non tamen minutiora, & parui momenti, vt quidam incautè loquuntur.

Atque ex dicta legis promulgatione, & forma eius colligi potest primò, legem illam non esse datam pro vniuerso mudo, sed pro solo populo Israël, vt tradit diuus Thomas, quæst. 98. art. 4. & sumitur apertè, ex forma eiusdem legis Exodi 19. 20. & sequentibus, vbi ad illum populum solù sermo legis dirigitur, & Deuteronom. 1. *Hec sunt verba, quæ loquutus est Moyses ad omnem Israël,* & cap. 5. *Audi Israël.* &c. & infra, *Domine Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb.* Deinde lex illa soli illi populo promulgata est, tantumq; præcipiebat eis, quibus dabatur, vt eam docerent filios suos, ac nepotes, vt dicitur Deuter. 4. Deniq; pactum circuncisionis, & præceptum eius cum solo Abraham initum est, & pro illius posteritate traditum, Genes. 17. illa autem lex circuncisionem supponebat, vt constat ex 12. Exodi, vbi sermo specialiter est de religione Phæse: eadem autem ratio est de tota lege, vt constat ex Paulo ad Galat. 5. Vnde idem ad Roman. 3. interrogas, *Quæ utilitas circuncisionis?* Respondet, *multum per omnia modum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Ac denique ad Rom. 9. inter prærogatiuas Iudeorum ponit, quod eorum fuit legislatio. Ratio autem, ob quam lex illa data est particulari populo, & non omnibus hominibus, reddi potest primò, quia illa non est data vt simpliciter necessaria ad salutem: nam sine illa potuerunt homines saluari ante illâ, & Gentiles, illa durante, & licet posset esse vtilis, non cogitur Deus eadē media vtilia omnibus conferre, & multo minus eadē præcepta omnibus tradere.

Deinde data est illi populo potius, quam alijs, non propter iustitias eius, *Cum populus esset dura cervicis,* vt dicitur Deuter. 9. sed ex diuina electione, iuxta illud Psal. 149. *Quia beneplacitum est Domino in populo suo,* & illud Psal. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis,* idemque latè sumitur ex Deuteronom. 4. & Exodi 19. *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, critis mihi in peculiarium* Satez de Legib.

de cunctis populis, mea est enim omnis terra. Quæ verba supponunt electionem, & vocationem gratuitam, & ad executionem, seu durationem effectus conditionem requirunt. Ratio autem inde sumi potest, quia ex illo populo erat Christus nasciturus, in cuius honorem Deus voluit specialiter disponere illum populum, mediante lege, vt supra dictum est, & ita electio ad illâ legem supponit aliâ electionem Abraham vt esset Christi progenitor, quæ gratuita fuit, & non ex meritis eius, licet illa electione supposita, & gratia recepta prima vocatione ad fidem, per illam potuerit mereri de congruo, vt Christus ex se nascere-tur, & consequenter dispositionem suæ posteritatis convenientem ad illum finem ex ordine diuine prouidentie, iuxta illud Genes. 22. *Quia fecisti rem hanc, &c. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli,* &c. de quo videri possunt dicta in 1. tom. 3. part. dispu. 10. sect. 6.

Aduertendum est autem, licet lex illa non fuerit gentibus imposita, nihilominus voluntariè potuisse illam amplecti, idque duobus modis. Primò per imitationem, acceptâdo, v. g. in suis regnis, vel rebus publicis, & in eis similes leges statuendo, hoc enim nec per se malū erat, nec prohibitum. Tunc autem leges illæ in talibus populis humane essent, non diuine, quia ibi nõ obligarent ex vidiuina legislatione, sed ex voluntate alicuius Principis humani, sicut nunc lex soluendi decimas in Ecclesia quoad quotam humana est, licet in populo Israël fuerit diuina. Secundo, poterant gentes legem illam voluntariè profiteri, assumpta prius circuncisione, vt constat Exodi 12. tunc autem licet legis professio esset voluntaria, postea obseruatio esset necessaria, iuxta illud Pauli ad Gal. 5. *Testificor omni homini circumcidenti se, quod debitor est vniuersæ legis faciendæ.* Et ideo Christus Dominus Matth. 23. reprehendit Phariseos, qui summa diligentia profelytos facere procurabant, & postea illos faciebant filios gehennæ. Vbi non reprehendit priorem sollicitudinem (sed potius supponit esse de se bonam, & conformem legi) sed reprehendit secundum, quia Gentiles factos profelytos ad obseruationem legis non iuuabant, sed potius suis traditionibus, & prauis exemplis corrumpebant.

Vltimò circa hanc legis promulgationē ducæ circumstantiæ aduertendæ sunt, scilicet locus, & tempus. Nam quoad locum videtur esse aliqua diuersitas in Scriptura: nam in Exodo sæpe significatur, datam esse in monte Sina, vt patet ex c. 3. 19. & seq. & Actor. 7. in Deuter. autè c. 1. 5. & alijs, & 3. Reg. 8. & sæpe alijs dicitur lex data in monte Horeb, qui etiam dicitur mons Dei. 3. Reg. 19. fortasse, quia Deus illum elegit ad ostendendam maiestatem suam, & tanquã curiam regni sui peculiaris ad legem suam promulgandam. In hoc tres inuenio sententias. Prima dicit illos fuisse duos montes iuxta positos in deserto Arabiæ. Ita tenet Euseb. in locis Hebraicis à Hieron. translatis. Et aliqui addunt illos mōtes radicibus esse coherentes, & Sina esse longè altiorem, quod in Euseb. non inuenio explicatū, nec ab alijs probatum. Et præterea nullus eorum explicat quomodo lex in vtroq; mōte lata dicitur: nam licet essent propinqui, non potest dici simul fuisse datâ legem in vtroque loco: neq; etiâ propinquitas sola sufficit, vt quod in vno fit, dicatur fieri in altero, neq; vt nomen vnus alteri tribuatur. Et ideo est 2. sententia Caiet. Exod. 3. montem Sinai fuisse montē præcipuum, & montē vocatum Holoim: Horeb autem fuisse partem eius, & habuisse formam cuiusdam parui montis, vbi apparuit Deus Moyfi in flamma rubi. Suae autem assercionis nullam probationem adducit Caiet. Et aliunde habet difficultatem, quia ipse dicit ibi dictum esse, *Ad montem Dei Horeb,* ad designandam partem montis Sinai,

Dupliciter gētes potuerunt legem illam accipere.

10.

Dua circumstantiæ notandæ.

1. Opinio.

Euseb.

2. Opinio. Caiet.

Riber.

3. Obiect.

Gregor. Resp.

4. Petes i. Resp.

Secundò, Resp.

in qua apparuit Dominus Moyfi; ergo similiter cum A Malachia 4. dicitur, *Memento legis Moysi serui mei, quam mandauit ei in Horeb*, & cum dicitur Deuter. 4. *Docebit eam filios ac nepotes tuos a die, in quo stetit coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus loquutus est mihi*, &c. In his, inquam, & similibus locis Horeb designat partem montis Sinai, in qua data est lex; ergo non poterat esse pars illa in forma motus parui, quia pars illa montis Sinai, in qua Deus apparuit ad dandam legem erat cacumen, seu vertex totius montis, vt constat Exod. 19. & significatur Deut. 4. vbi etiam indicatur, partem illam fuisse eminentissimam. Propter quod alij eandem opinionem quoad prius membrum sequentes, scilicet, Horeb fuisse partem montis Sinai, dixerunt, Horeb esse velut iugum quoddam eminens superimpositum montis Sinai. Ita refert Pereir. Exod. 3. disp. 2. Non tamen affert probationem, & praterea habet hoc difficultatem totum hanc sententiam, & sequenti communem, quam statim proponam.

Est ergo tertia sententia D. Hieron. in dicto lib. de locis Hebraicis, sub verbo Horeb, vbi, relicta sententia Eusebii, sic inquit, *Mihi autem videtur, quod duplici nomine idem mons nunc Sinai, nunc Horeb vocatur*, & idem sentit Ioseph. lib. 2. Antiquit. cap. 5. alias 12. vbi referens apparitionem Dei in rubo, quam Scriptura dicit, factam esse in monte Horeb, dicit, factam esse in monte Sina, quem cellissimum esse affirmat. Et ita hanc opinio videtur fieri valde probabilis. Habet tamen difficultatem, si c. 17. & 19. Exodi inter se conferantur; nam in 17. cap. dicitur, *Populum Israel profectum de deserto Sin, eastrametatum esse in Raphidim*, & subdit Deus infra, *En ego stabo ibi coram te supra petram Horeb, percussamq; petram*, &c. Vnde Hieron. in locis Hebraicis dicit, *Raphidim fuisse locum in deserto iuxta montem Horeb, & ita inter mirabilia facta eiusdem montis poni solent*, & apparitio in rubo, & fluxus aquarum ex petra. At vero in c. 19. additur, quod filij Israel profecti de Raphidim peruenerunt in desertum Sinai e regione montis, qui statim vocatur mos Sina, in quo lex fuit data. Ergo necesse est, illos montes esse distinctos, imò etiam esse satis distantes, quandoquid ab vno ad alium profectus est populus, Quae ratio rectè mihi probat, Horeb non posse esse solum iugum eminentis montis Sina. Non tamen videtur vrgere contra sententiam Hieronymi, quia licet Horeb fuerit idem mons, qui Sina, nihilominus potuit mons ille protrahi per magnam magnitudinem deserti, & ita potuit populus per radices montis varias mansiones efficere, vt idem Hieron. declarat in epist. 127. ad Fabiolam, mansi. 8. & sequentibus. Solum ergo probat mihi illa ratio, petram Horeb, de qua fluxerunt aquae Exod. 17. non fuisse in eadem parte eiusdem montis, in qua data est lex. Et forte illa pars erat in formam parui montis, de qua potest verificari opinio Caietani. Nihilominus tamen verum censeo etiam illam partem montis, in qua data est lex, fuisse vocatam Horeb, quia hoc planè significat Scriptura, quoties dicit, *legem datam esse in Horeb*. Neque est verisimile, loqui de eodem monte secundum diuersas partes eius quando eandem legis promulgationem, & omnia signa, quae in ea acciderunt, indifferenter describit sub nomine Horeb, & Sina. Rectè ergo Hieron. dixit, hanc fuisse duo nomina eiusdem montis. Verisimileque est montem Sinai fuisse quasi nomen appellatiuum, seu denominatiuum à vicino deserto, quod vocabatur solitudo Sinai, Exod. 19. nomen autem Horeb fuisse proprium, & praeipuum, ac excellentiorem partem eius significat & ab illa monte totum montem Horeb, & montem Dei esse appellatum. Et hoc modo facile omnia in concordiam redigi possunt.

Altera circumstantia promulgationis est tempus, quod certum in primis est, fuisse post multos annos

Pereir.

11. Opinio. D. Hieron.

Ioseph.

Hieron. sententia. vt. approbandi.

Omnia in concordiam rediguntur.

12. Circa tempus

à creatione mundi, & lapsum primi hominis: nam id in Scriptura euidenter est. Cuius ratione, inuestigat D. Thom. q. 98. ar. 6. Hanc verò quaestio ferè similis est alteri, quae de incarnatione tractatur 3. p. q. 1. cur videlicet, tanto tempore post lapsum hominis dilata sit, Sicut enim lex intaitu Christi, & incarnationis eius, data est, ita ad illam ferendam tempus illud diuina sapientia electum est, quod respectu temporis futurae incarnationis magis esset accommodatum. Debit ergo esse mediū, seu interpositū inter tempus creationis, & incarnationis. Nam post peccatum hominis per multum tempus dilata est lex, vt homines lapsi fragilitate naturae suae, & indigentia sui status magis agnoscerent, & quia de sua scientia, & ratione praesumebant, sine lege relicti sunt, vt agnosceret ratione naturalē sibi non posse sufficere: nam sibi relicta plurimū obscurata est, & in varios accommodata. Postea verò ne hoc malum nimium cresceret, & omnes hominū nationes profus occuparet, opportuno tempore data est lex, & ad illam electa est illa gens, ex qua Christus erat nasciturus, & ita quodammodo inchoata est tempore Abrahae cui data est circumcisio, quia tunc ferè omnes homines idololatriae dediti erant. Et hanc rationem illius dilationis tradit Paulus in Epist. ad Romanos à principio, vbi hac ratione dicit, per legem datam esse peccati cognitionem, & similia.

Deinde data est etiam illa lex multo tempore ante Christi aduentū, vt ab illo populo peculiari fide, & spe crederetur, & speraretur, & maior affectu desideraretur, ac pateretur, ac deniq; vt Christi progenitores multo ante aduentū eius specialiter essent cultores Dei cū tota sua progenie, seu natione. Quia verò non solum de scientia, sed etiam de viribus suis homines gloriabantur, data est etiam illa lex, quae praeciperet, & non iuaret, vt homines magis necessitate diuinæ gratiae, & Christi auctoritatis eius agnosceret, vt Paulus in eadē Epist. ad Rom. & ad Gal. profertur. Non est autē illa lex data simul cū circumcisioe quia nondū erat sufficienter multiplicatus populus, cui lex illa danda erat, vt in superioribus tactum est. Quod si quis inquirat, quo tempore, vel anno à creatione mundi data fuerit lex; Respondeo breuiter, verisimile esse, datā esse anno 2513. à creatione mundi, vt colligimus ex computatione, quam ad incarnationis tempus declarandū fecimus in 1. tom. 3. par. disp. 6. sect. 1. data etiā fuit 400. anno à circumcisioe datae Abrahae, vt testatur Stephan. Actor. 7. vel (quod idem est) 430. annis post uocationē Abrahae, & egressum eius de terra sua, Genes. 12. vt sumitur ex Paul. ad Gal. 3. ita enim duo illa loca conciliantur. Deniq; data est quinquaginta diebus post exitum populi de Aegypto, vt supputat Hieron. d. Epist. 127. mansi. 12. Et de hoc puncto, seu tempore videri potest Aug. lib. 18. de Ciuit. c. 11. & 4. cont. Faust. c. 2. D. Thom. q. 98. ar. 6. & Pereir. in cap. 12. Exodi disp. 19.

Vltimò tandem aduertendum est, ea, quae de his circumstantiis diximus, intelligenda esse de illa lege quoad praecipua eius ferè partem, vel (vt ita dicam) quoad totum corpus illius; non verò quoad omnia, & singula praecipua eius, sic enim non fuerunt omnia eius praecipua in eodē loco, nec in eodē tempore data. Nā de praecipuo circumcisiois iam dictū est multo tempore fuisse datum ante legē, & quia datum est, vt perpetuū in illo populo duraret, Gen. 17. necessarium fuit veteri legi adiūgi, vt etiam ante illum latū Exod. 12. significatū est licet postea etiam clariū traditum sit Levit. 12. Item dicto loco Exod. 12. promissum est praecipuū de celebratione Paschatis & Azymorum, & cap. 16. additū est praecipuum de obseruatione sabbati. Post legem verò datam in monte addita sunt ei aliqua praecipua, vt constat Numer. 27. de modo succedendi filij heredis in hereditate Patris, deficiente filio.

promulgatio legis veteris. 1. Certum. D. Thom.

13. Lex vetus multo tempore ante Christi aduentum data.

Lex vetus data anno 2513. à creatione mundi.

August. D. Thom.

filio, &c. & in sequentibus capitulis adduntur aliae leges, quae videntur post legem, & in diuersis locis latae.

CAPVT VI.

De effectibus veteris legis.

Dplex effectus legis distingui potest ex dictis in superioribus, vnus per se & immediatus, qui per ipsā legē moraliter fit, alius remotus, qui resultat ex opere, quo lex impletur, aut violatur: sub priori membro continetur praecipue obligatio in conscientia, sub qua, vt in superioribus dixi, continentur quatuor effectus legis, quos Isidorus numerat, praefertim duo primi, qui sunt praecipere, & prohibere: nam tertius, qui estmittere, vel dicitur potius ablatione obligationis, vel si dicat exemptionem à poena, dicitur cōsequenter obligationem legis ad illam exemptionem seruandam. Et simili modo punitio, quae est quartus effectus, quoad obligationem eius sub hoc membro comprehendit potest. Sub altero verò membro continetur in primis opus ipsum lege praecipuū, vel omisso operis prohibiti, deinde poena imposita transgressionis praecipui, ad quam etiam premium reducitur, denique hac etiam spectat vltimus effectus per legē intentus, qui est facere bonū subditum legis. Isti ergo omnes effectus in hac lege diuina veteri considerari possunt, & debent. Vnde dico, primò legem illam habuisse illū effectū legis, qui per se conuenit legi eo ipso, quod vera lex est, qualis est obligatio in conscientia. Hac assertio videtur manifesta ex dictis supra de lege in communi. Item est etiam certa: nam per transgressionem illius legis incurritur peccatum culpa, & peccatum coram Deo, atque etiam reatus mortis aeternae; ergo lex ipsa in conscientia obligauit. Item Paulus ad Galat 5. testificatur omnī hominī circumcidenti se, quia debitor est vniuersae legis faciendae; debitum autem illud potissimè ad conscientiam pertinet, vt per se notum est. De hac autem obligatione dubitari potest, quanta fuerit, id est, an fuerit sub mortali, vel veniali. Hoc verò non habet in praesenti specialem difficultatem. Nam de tota lege collectiue sumpta non potest vnā generalis regula tradi: complectebatur enim plura praecipua, quaedam grauiora, & alia leuiora, & ideo secundum diuersa praecipua vno, vel alio modo obligare poterat. Ad discernendam autem quantitatem, seu qualitatem obligationis, applicanda sunt regulae supra datae de lege humana. Nam licet lex diuina ex dignitate praecipientis maiorē rationem obligandi habeat secundum generalem rationem obedientiae, iustitiae, aut charitatis ad Deum, nihilominus lex etiam Dei simpliciter lata in vnaquaque materia obligat secundum specialem rationem, & grauitatem eius, vt sumi potest ex D. Thom. quaest. 100. ar. 2. vbi de praecipuis moralibus specialiter loquitur, est autem eadem, vel maior ratio de ceteris. Vnde etiam sumitur ratio: nam in lege naturali, licet diuina sit, ita discernitur illa duplex quantitas obligationis; ergo idem est in lege diuina positua. In qua reperiantur etiam specialia verba, & comminationes poenarum, quae expendi etiam possunt ad grauitatem obligationis discernendam.

Secundò verò dubitari potest specialiter, an lex illa, quatenus continebat praecipua moralia, induxerit nouam obligationem in conscientia. Et ratio dubitandi est, quia illa praecipua solum in materia necessaria versabantur, id est, in qua lex naturalis obligabat, vt supra visum est, ergo non potuit lex diuina nouam obligationem addere. Probatur consequentia, quia vel illa obligatio esset distinctae speciei, vel eiusdem, non primum, quia lex diuina positua, quatenus moralis fuit, praecipiebat moralis actus sub eisdem rationibus virtutum, sub quibus naturalis lex Suarez de Legib.

eosdem praecipit, vt planè sentit D. Thom. dict. ar. 2. & videtur per se manifestū, ergo non potuit inducere obligationē specie distinctam. Neque etiam solo numero distinctam, quia sicut accidentia numero tantū distincta non multiplicantur in eodē subiecto, ita neque obligationes eiusdem rationis multiplicantur circa eandem materiā subiectam, vt plura vota castitatis in eadē persona non inducunt plures obligationes. Et ita videtur hac pars posse probabiliter defendi. Nā siue in lege humana, ita & in lege diuina positua distingui potest duplex lex, vnā constitutiua, quae obligationem inducit, alia declaratiua, quae non ponit nouam obligationem, sed praexistentem declarat, & ita lex vetus quoad praecipua moralia dici potest fuisse declaratiua, non constitutiua.

Nihilominus dicendum censeo, etiam illa praecipua de se induxisse obligationē in conscientia. Ratio est, quia illa fuerunt vera praecipua, & mandata; imò illa per antonomasiam solent praecipua vocari, & distingui à caeremoniis, & iudiciis, vt patet Deuter. 4. & 5. ergo inducebant obligationem: nam hac necessariò sequitur ex vi praecipui, & legis. Nam lex purè constitutiua, si de se obligationē non inducit, magis est pura doctrina, quā lex. Et ita lex declaratiua humana, quando non inducit nouā obligationem ad actum, saltem obligat ad sequendam illam declarationem, vt fit vera lex. Lex autem illa diuina non solum obligat per modū doctrinae, seu Scripturae sacrae, sed etiam per modū praecipui, & legis. Vnde etiam ex citatis locis manifestè ostenditur, hanc obligationem, vt patet ex illis verbis, *Custodi igitur remempera animam tuā sollicitè, ne obliuiscaris verborū quae viderunt oculis tuis*, &c. & c. 5. *Quis det illi eos habere mentem ut timeant me, & custodiant vniuersa mandata mea*. & infra, *Custodie, & facite, quae praecipit Dominus*. & infra, *Per viam, quam praecipit Dominus Deus vester, ambulabitis, vt viuatis*. Quae omnia potissimè sibi dicuntur ratione praceptorum moralium. Declarari praeterea hoc potest, quia praecipua illa solum quia erant praecipua illius legis, obligarent quēcumque Israelitam, etiam si inuincibiliter ignoraret aliquod illorum esse de lege naturali, & è conuerso non obligarent alienigenam, etiam si sciret data esse à Deo illi populo; si aliās eodem modo ignoraret omnia esse de iure naturali, nam etiam nunc non desunt qui aliqua ex illis vocent de iure gentium, & non naturali; ergo signum est praecipua illa induxisse specialem obligationem respectu illius populi. Tandem idem confirmatur, quia Iudaei violantes illam legem grauius peccabant, quā Gentiles, qui solam legem naturalem violabant. Dices, illud esse verum non ratione nouae obligationis per illa praecipua imposita, sed quia per legem data est cognitio peccati, vt dicitur ad Roman. 7. & ex maiori cognitione aggrauatur peccatū: nam ita explicatur illud peccatum ad Roman. 7. Sed licet hic modus verus sit, non potest alius excludi: nam etiam augetur peccatum, quando multa praecipua etiam eiusdem rationis circa idem multiplicantur. Et ita communiter censent Doctores, quando lex canonica, vel civilis, vel in eadem materia multiplicatur, vel aliquid praecipit iure naturali mandatum, maiorem oriri obligationem, siue illa maior obligatio sit per aggregationem plurium obligationum, siue per augmentū eiusdem, quod ad rem moralem parum refert. Et ita respondetur facile ad rationem in contrarium; nam illa praecipua de se possunt inducere obligationem, etiam si non praexisteret, & augere praexistentem, & ideo non repugnat in materia alioqui necessaria ex iure naturali dari legem positiuam obligantem, siue humanam, siue diuinam. Tertio potest specialiter dubitari circa praecipua iudicialia, an illa etiam in conscientia obligarent. Nam

Conclusio.

An praecipua iudicialia in conscientia obligarent.

Gerfon.

Nam Ioan. Gerfon in tract. de vita spirit. lect. 2. in al- phab. 61. sentit, precepta iudicialia, que ad ciuiles mores instituendos ordinabantur, non obligasse in conscientia, sed solum ad penam temporal. in, maxime quando illam expresse imponunt. Fundamentum eius esse potuit, vel quia putat legem poenalem non obligare in conscientia, sed tantum sub reatu temporalis poenae, vel potius quia existimauit, legem humanam, vel que humanam in fine iuratur, non obligare in conscientia. Voco autem imitantem humanam illam, que licet a Deo lata sit, propter humanum finem, id est, gubernationem humanam reipublice posita est. Vnde ibidem sentit, talia precepta iudicialia non fuisse diuina, non quia a Deo lata non sint (hoc enim negare erroneum esset). sed quia non sint data, vt homines redderent dignos vite eterne. Hanc enim particulam ille auctor posuit in definitione legis diuina, quam sic definit, Est signum diuinae rationis volentis obligare creaturam rationalem ad aliquid agendum, vel non agendum, vt digna reddatur vite eterne.

Res. affir.

Hac vero sententia sine dubio falsa est: nam iudicialia precepta non minus obligabant in conscientia, siue poenam adderent, siue non adderent, quam cetera. Hoc videtur manifestum ex verbis legis, tum quia eisdem verbis mandari dicuntur iudicia, ac cetera, vt Deuter. 6. Hac sunt precepta, & ceremonie, atque iudicia, que mandauit Dominus, &c. tum etiam quia obseruatio preceptorum iudicialium equaliter exigitur, & eadem comminationes sunt non obseruantibus illa Deuter. 4. 28. & alijs similibus locis. Probatur etiam manifesta ratione, quia illa fuerunt propria precepta, & leges diuinae, quantum ad formam precipiendi, sed materi a eorum etiam erat capax obligationis in conscientia, quia erat materia alicuius virtutis moralis, que maiori ex parte erat virtus iustitie, licet interdum alia etiam esse possit, ergo nihil deerat illis preceptis ad obligandam in conscientia. Nam dicere, non habuisse Deum intentionem sic obligandi, voluntarium esset, & factum contra vim verborum Scripturae. Vnde fundamentum contrariae sententiae improbabile est; nam lex humana etiam civilis in conscientia obligat, etiam si poenam adiciat, nisi aliud constet de mente legislatoris, ergo multo magis lex a Deo data. Vnde potius ex grauitate poenae temporalis addita in illa lege solent colligi obligatio in conscientia sub mortali, vt de poena mortis indicat Scot. in 3. d. 40. & docet Cast. lib. 2. de leg. cap. 4. vt supra lib. 3. notauimus. Accedit, quod non tantum leges iudiciales, sed etiam morales, & ceremoniales similibus poenis sanciebantur, vt patet Leuit. 20. & sequent. & Deuter. 25. & in 28. sunt generales comminationes temporalium poenarum. Denique, quod illae leges ordinarentur ad conuenientem illius reipublicae gubernationem, non refert, quia etiam media conuenientia ad hunc finem possunt vere, & efficaciter praecipere sub obligatione conscientiae. Neque hic finis excludit vitium vite eterne, sed potius subordinatur illi: nam seruando exteriam iustitiam, & pacem. reipublicae, potest quis mereri vitam aeternam si iustus sit, ac subinde illa dignum se reddere. Quamobrem negari non potest precepta iudicialia fuisse diuina, non solum ex auctoritate, sed etiam ex fine vltimo per illa intento, vt supra visum est. Ideoque superfluum est, addere illam particulam in definitione legis diuinae, quia nihil Deus homini praecipit, nisi vt obediendo tandem fiat dignus vita aeterna, quamuis alius proximior finis possit etiam per talem legem intendi.

Fundamentum contrarium improbabile.

Tandem inquiri potest, an obligatio illius legis tanta fuerit, vt ad sui obseruationem in conscientia cogerec, non obstante quocumque periculo mortis.

Subijctum.

Sed hoc dubium eadem proportionem expediendum est, quia hinc de supra tractatum de lege humana. Itaque de preceptis moralibus certum est obligare cum eo rigore, praeteritum in negatiua sint, quia oppositum est intrinsece malum. Affirmatiua autem, quia non obligant pro semper, potunt iuratum non obligare ratione periculi mortis. Vnde idem a fortiori dicendum esse contra de positiuis praecipis affirmatiuis diuinis, vt magis ex dicendis patebit. De negatiuis autem praecipis a Deo positis potest esse nonnullum dubium, quia obligat pro semper, & Deus potest ita obligare sine vlla exceptione propter summam auctoritatem, quam in praecipiendo habet: stante autem obligatione a Deo posita, impossibile est, vt liceat contra illam agere.

De preceptis moralibus dicendum obligare sub quo cunquere periculo.

Lex vetus positiua non obligabat in periculo vi.

Sot. Adrian.

Nihilominus tamen dicendum est, illam legem repositiuam non obligasse per negatiua precepta cum periculo vitae, nisi vbi occurreret ratio vitae, id est contemptum diuini praecipii, aut religionis. Ita docent omnes auctores supra lib. 3. citati circa legem humanam, & specialiter de lege diuina in genere id docet Soto lib. 1. de instit. quest. 1. art. 6. in fine corporis, & Adrianus quodlibet. 1. art. 3. ad 5. & quodlibet. 6. art. 2. ad 2. & in 4. quest. 3. de Clauibus. except. 8. Vbi in exemplum adducit legem Sabbati, quae non obligauit Machabeos, ad non bellandum die Sabbati, propter periculum vitae, vt sumitur ex 1. Machab. 2. Ratio autem est, non quia liceret tunc propter metam agere contra obligationem a Deo positam, sed quia pro tunc cessabat obligatio. Nec refert, quod praecipitum negatiuum obliget pro semper, quia dum non prohibet rem intrinsece malam, semper habet subintellectam conditionem, nisi interueniat sufficiens necessitas, seu periculum excusans. Quae conditio etiam in diuinis praecipis includitur, non quia non possit Deus aliter praecipere si absoluta potestate vt velit, sed quia in ordinaria hominum gubernatione illa non vitur per generalia precepta, quae secundum regulas prudentiae & conuenientis gubernationis tradi censentur. Et inde etiam facile probatur exceptio posita in assertione, quia agere aliquid in contemptum Dei, vel religionis, aut legis eius est intrinsece malum, & ideo merito conditio illa non extenditur ad talem euentum. Quod dictum etiam est de lege humana, multoque magis verum est de diuina, vt etiam confirmat aliorum Machabeorum exemplum lib. 2. cap. 7.

8. Conclusio.

Dico secundum: Permissioes aliqua fuerunt effectus illius legis, non tamen per modum pure permissionis, sed per modum dispensationis, vel potius per modum concessionis, & priuilegij. Declaratur, aduertendo, permissioem interdum late dici de omni illo, quod non prohibetur, nec praecipitur lege, & ita D. Thom. in 4. d. 3. quest. 2. ar. 2. quest. iunc. 2. distinguit varios modos permissionis, vnus quo minus bonum permittitur, relicto meliori, sic matrimonium permittitur respectu virginis, & de vsu eius ait Paul. 1. ad Corinth. 7. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Hac autem magis est approbatio, quam permissio. Vnde magis improprie appellatur permissio, concessio melioris boni non praecipitum illud potius est consilium: imo neque licentia faciendi aliquid, quod per se malum non est, nec prohibitum, est propria permissio, de qua nunc loquimur. Addit etiam D. Thomas peccatum veniale permitti respectu mortalitatis, quia non prohibetur. Sed hoc etiam improprie dicitur: nam peccatum veniale reuera est prohibitum, licet cum minori rigore quam mortale.

D. Thom.

Propterea ergo permissio dicitur de quocumque malo, vel prohibito, non respectu maioris, vel minoris mali, sed respectu cohibitionis eiusdem mali permissio.

9. Propria permissio.

permissio facti quae.

permissio in re quae.

In quo sensu procedit assertio.

Alia subditio permissiois.

10. Probatur assertio.

11. Innoc. III. e gaudemus. August.

11. Libellus repudiij. Auctor imperfecti. D. Thom.

Bellarmin. Maldonat. Sanci.

12.

missi. Et sic possumus distinguere duplicem permissionem, vnam facti, alteram iuris. Facti appello, quae sine iure aliquid statuentem de facto peccatum voluntarie non cohibetur, & sic Deus dicitur permittere peccata. Iuris autem permissionem appello, quando lex aliqua permittit facere quod alias prohibitum erat, & haec permissio dicitur proprie effectus legis, quia per legem introducta est. De hac ergo intelligitur assertio, quae ex locis statim allegandis manifesta fiet. Vltius enim subdistingui potest haec permissio iuris: nam quaedam est impunitatis tantum, quam lex talis concedit ei, cui permittit peccatum, & in virtute solum iubet, ne sic operans puniatur, vt in lib. 1. dixi. Alia vero est permissio concessiua exemptionis tollentis prohibitionem, vt sine culpa fieri possit, quod antea non poterat, vt per dispensationem, aut priuilegium fit. Dicimus ergo, permissioem, quae est effectus legis veteris, semper esse huius vltimi ordinis.

Probatur primo inductione ex Scriptura iuxta expositiones, quae probabiliores nobis videntur. Nam in primis pluralitas vxorum permissa fuit in lege veteri, vt sumitur ex Deuter. 21. vbi, Si habuerit homo vxores duas, &c. Non enim inuenitur lex, quae dispositiue, vt sic dicam, hoc permittat, sed praesuppositiue, vt ex tenore dictorum verborum constat. Fuit enim illa permissio concessa Patribus, & traditione, ac more recepta in illo populo, & postea in lege Moysi non fuit prohibita, ac subinde tacite fuit approbata, vt illis etiam verbis declaratum est. Vnde illa permissio dici potest, non esse ex lege, sed ex Patribus, sicut circuncisio, tamen sicut circuncisio numeratur inter sacramenta illius legis, ita permissioem hanc vocamus effectum illius legis, saltem retentum, seu probatum. Talis ergo fuit illa permissio in illa lege, qualis fuit in Patribus: in illis autem fuit illa permissio concessiua priuilegij auferentis prohibitionem, & culpam, ergo & in illa lege. Minor traditur ab Innocent. III. in cap. gaudemus, de priuileg. & est communis sententia Sanctorum, & expositorum, Matth. 19. & Augustin. lib. 1. de nupt. & concupiscen. cap. 9. & videtur indubitatum ex sanctitate antiquorum Patrum, & familiaritate, quam cum Deo habebant.

Alia permissio in lege disposita fuit de libello repudiij Deut. 24. quam multi explicant de permissione impunitatis, longe tamen verisimilius mihi videtur esse intelligendum de permissione dispensatiua, seu concessiua, & excusante a culpa, quod tenuit Auctor imperfecti in Matth. hom. 17. & D. Thom. in 4. supra id valde probabile reputat, & videtur supponere 51. 2. q. 102. ar. 5. ad 3. & sequuntur quam plures scholastici in 4. dist. 33. & Iurispriti in dicto cap. gaudemus, & Bellarmin. lib. 1. de matrim. cap. 17. ad 14. & Maldonat. Matth. 19. & plures alij, quos refert, & sequitur Sanci. lib. 10. de matrim. disp. 1. num. 7. Ratio vero est, quia lex illa simpliciter id concedit, licet sit malum, sed absolute vt fieri possit, vt patet ex citato loco, & ex Malach. 2. nam videtur ibi approbati matrimonium; ergo incredibile est, illam permissionem fuisse quoad solum impunitatem respectu legis, quia hoc modo constitueretur ille populus in magno periculo peccandi, cum hoc illi non explicaretur.

Alia permissio fuit mutuandi cum vsura alienigenis, de qua eadem est disceptatio inter Doctores; mihi tamen ob eandem rationem placet sententia quae permissionem illam explicat de concessione excusante a culpa, saltem propter donationem a Deo factam, vel quia iure belli poterant Hebraei accipere bona alienigenarum vicinorum, respectu quo-

rum illa concessio intelligenda est. Et ita explicat expresse Ambrosius in lib. de Tobia, cap. 15. quem graues Theologi, & Iurista sequuntur, quos refert Coar. lib. 3. variar. cap. 1. n. 7. Aliud exemplum esse potest ex lege Deuter. 23. Ingressus vineam proximi tui, comedo vnus, quantum tibi placuerit, foras autem non efferas tecum. Vbi priora verba non sunt praecipitua, sed permissiua, excusando non solum culpam mortalem, sed etiam venialem, & maiorem licentiam dando, quam solo iure natura videatur concessa. Et ratio est eadem, quae supra est tacta. Nam potuit Deus fructus alienae vineae communes facere quoad illum vsu, & per illam legem simpliciter intellectam fecisse videtur. Idemque est de alio exemplo de vsu spicarum, quod ibidem subiungitur. Denique asserri potest exemplum de sacrificio zelotypiae Num. 5. quam inter permissiones ponit D. Thom. in 4. vbi supra, & significat, fuisse tantum permissionem minoris mali, quia tentare Deum, per se malum est. Sed sine dubio existimo, etiam permissionem illam fuisse concessiuam: nam posita illa lege, vti illo sacrificio, non erat tentare Deum, quia signum, quod a Deo ibi postulabatur, ab ipso erat institutum cum promissione effectus, & ita cessat diuina tentatio, iuxta dicta 3. de relig. libr. 1. cap. 2. ergo etiam cessabat ratio culpae, quia per se loquendo, nulla alia malitia illo actu poterat inueniri.

Ambros. Coar.

D. Thom.

Ex his ergo satis probata relinquitur assertio, quia nulla permissio occurrit in illa lege facta, quae sit de actu malo, & prohibito, perseverante in sua malitia post permissionem, quia semper facta permissione cessabat prohibitio, siue per propriam dispensationem, siue per mutationem materiae, vt proprie loquendo dicendum est. Nam hoc genus permissionis tantum habere potuit locum in aliquibus, quae ex vi iuris naturae non licerent, seclusa tali permissione Dei: quod autem iure naturae non licet, non fit licitum per propriam dispensationem, sed per materiae mutationem, vt supra lib. 2. declaratum est; ergo ita fieri etiam potuit in dictis permissionibus, vt ex dictis etiam facile intelligi potest. Vnde etiam sumitur optima congruentiae ratio, quia Deus potuit illam permissionem facere cum immunitate a culpa, & verba concessionis sunt absoluta; ergo interpretandum est, ita fecisse. Probatur consequentia, tum quia beneficia Principis, & maxime summi, largissime sunt interpretanda: illa autem permissio in illius populi commodum a Deo concedebatur, tum etiam quia ita magis expediebat ad bonum regimen, quod Deus intendebat per illas leges maiora mala vitare, tum etiam, quia hoc est maxime consentaneum legi diuinae, etiam positiuae, nimirum, vt nullum malum culpae permittat positiuè (vt sic dicam) licet negatiue possit aliqua permittere; non iniungendo propter illa specialem poenam huius vite. Et (si quis recte consideret) ad hoc suadendum applicari facile potest ratio quarta diui Thomae, qua probat necessitatem legis diuinae. 1. 2. q. 91. art. 4. & qua probat, legem diuinam dari debuisse de omnibus actibus moralibus bonis, quia necessarij sunt ad diuinam amicitiam, vt declarat q. 99. art. 2. iuncto art. 2. q. 100. nam eadem ratione non debuit lex diuina per modum iuris permittere malum aliquod, in quo perseveret malitia diuinae amicitiae contraria. Vnde etiam concluditur, non solum permissionem, sed etiam opus ex illa factum posse dici effectum talis legis, quia erat opus bonum, & tale fiebat per concessionem legis, sicut opus priuilegio concessum est effectus eius. Neque contra hanc assertionem occurrunt obiectiones generales: illa vero, quae circa particularia ex epla adducta fieri solent, & difficiles non sunt, & in propriis materijs tractantur. Addendum vero est, interdum

13. Ex dictis inferitur assertio tradita.

D. Thom.

in illa lege expressè tantum dici, vt hoc vel illud faci- tiens non subiacet pœnæ, vt patet Exod. 21. &c. & tunc clarum est, solum quoad impunitatem actum permitti.

14. Lex veteri habet effectus pœnalis.

Dico tertio: Lex vetus habet etiam effectus pœnales, seu pœnarum. Hæc assertio per se nota est, quia magna ex parte lex illa pœnalis erat, passim enim in ea legitur, qui hoc fecerit, morte moriatur, vel delebitur de populo suo, vel dentem pro dente, & similia, erant ergo illæ leges pœnales, non puræ, sed mixtæ, seu habentes simul vim directiuam, vt dictum est. Ratio autem, propter quam comminationes pœnarum additæ sunt in illa lege, est illa communis, quod sunt necessariae sunt, præsertim propter illas, qui sunt prouidi ad malum, vt ait Aristot. lib. 1. o. Ethic. cap. vlt. ille autem populus erat, valde imperfectus, & pronus ad malum, & ideo maxime induci debuit comminationibus pœnarum. Quæ, propter hanc causam fuerunt in illa lege, & multiplices, & grauissimæ, ac propterea vocatur illa lex timoris, & seruitutis, quia per comminationes pœnarum, magis quam per amorem inducebat ad sui obseruationem. Vnde & conuerso in transgressoribus erat causa punitio- nis: sic enim pœna est effectus legis pœnalis, quamuis non semper eodem modo. Nam, vt in lib. 4. diximus, lex interdum pœnam ipsam per se exequitur, & tunc dici potest causa per se, & proxima ipsius pœnæ; aliquando verò solum taxat, & designat pœnam imponendam, & tunc immediatè facit obnoxium pœnæ transgressorem legis: remotè autem, & quasi consequenter est causa ipsiusmet pœnæ, quam index, vel executor imponit, vel proximè efficit.

Arist.

15.

Possumus ergo hæc duo genera legum pœnali- um in veteri lege distinguere: nam quædam imponebant pœnam ferendam, vel exequendam, per hominem; aliæ verò per sese illam faciebant, vel imponebant. In priori ordine pono, omnes leges imponentes pœnam corporale signis. Leuit. 21. lapidationis, Leuit. 24. verberum, Deut. 25. siue pœna talionis, Exod. 21. Certum est enim has leges non obligare in consci- entia ad pœnæ solutionem ante condemnationem. Nā considerando verba legis videtur res clara, omnes illas pœnas fuisse impositas in ordine ad sententias iudicium, vt patet Exod. 21. cum similibus. Item in his corporalibus pœnis idem est manifestum, vel per se præsumptum, vbi aliud euidenter non consti- terit de voluntate, & præcepto Dei, quod in illa lege ostendi non potest. De pecuniariis verò pœnis pos- set quis dubitare, vt quando lex præcipit restituere duplum, triplum, vel quadruplum, vt Exod. 22. nam verbum restituit, indicat obligationem in consciencia. Sed nihilominus verius existimo, quidquid ibi habet rationem pœnæ designari in ordine ad senten- tiam iudicis, & antea non obligare, quia verba non habent maiorem vim, & mitiori modo explicanda sunt, & ita procedunt rationes aliæ factæ de legibus humanis. Dico autem, quidquid habet rationem pœnæ, quia id quod ad restitutionem rei ablatae, vel recom- pensationem damni facti pertinebat, ex naturali ob- ligatione, statim restituendum erat, vt per se con- stat. Et hac ratione probabile est, legem Exod. 21. vt dominus seruum, vel ancillam percussens, oculus aut dentes excluderet, illum liberum dimitteret, ob- ligauerit in consciencia, nulla expectata sententia, quod tenet Castr. lib. 2. de lege pœnal. c. 4. qui tamen id explicat, etiam per modum propriæ pœnæ, non verò satis id probat, facilius verò intelligitur per mo- dum recompensationis damni illati, quam lex diuina illo modo taxabat, & definiebat. Addi etiam potest quædam alia onera imposita fuisse per illam legem committentibus aliqua delicta, quæ non tam viden- tur fuisse pœnæ, in vindictam impositæ, quam reme-

Pœna pecuniaria.

Castr.

dia, vel medicinæ talium delictorum in ordine ad diuinum cultum illius legis, & de his verisimile est, obligasse in consciencia ante iudicis sententiã, huius- modi videntur fuisse leges imponentes aliquas obla- tiones, vel sacrificia pro aliquibus delictis, cum ali- quo modo confessionis delicti, vel sine illo, vt latè prosequitur Castro cit. loco.

16. Irregularitas.

In alio ordine pono irregularitates quasdam, quas lex illa ipso facto inducebat circa personas, propter varias occasiones, vel euentus, vt propter tactu corporis mortui, Num. 19. & Leuit. 11. vel propter alias similes causas, vt videre licet Leu. 12. & sequetibus. Has autem inter pœnas numeramus, latè loquendo, quia erant onera, & grauamina illius legis, re tamen vera ordinariè non erant propriæ pœnæ, quia sine culpa inducebantur, ad eum modum, quo nunc irregulari- tas sæpe non est pœna, sed indecentia quædam. In- currebantur autem tunc tales irregularitates ipso fac- to, & ex vi legis, & ideo dicimus illum fuisse pœ- num, & per se effectum illius legis: nam ex vi, & effi- cacia & institutione illius immediatè fiebat. Atque in hoc etiam ordine constitui possunt leges, quæ ipso facto irritabant aliquem contractum in illa lege, quod maxime admittendum videtur in legibus inducen- tibus impedimeta matrimonij. Leuit. 18. nam in hoc sensu communiter ab expositoribus, & Theologis leges illæ intelliguntur. Et hoc indicant illa verba, Turpitudinem patris, maris, sororis, &c. non reuelabis, nam per hæc directè prohibetur, vt sit illicitus vltus talis matrimonij, & ideo necessarium est, vt matri- monium ad talem vsum ordinatum, non solum sit prohibitum, sed etiam irritum, tanquam obligans ad actum illicitum, quod fieri non potest. An verò præter hæc præcepta fuerint alia in illa lege ipso fac- to irritantia actus aliquos, vel contractus, testamen- ta, vel quid simile, definiendum existimo ex principiis supra positis, & iudicium esse ferendum iuxta exi- gentiam verborum ipsorum præceptorum, quæ con- sideranda, & expendenda sunt.

Lex irritum aliquem con- tractum ipso facto.

17. Opus præmi dignum, & ipsi præmi inter effectus legis posse non esse.

Dico quarto; Opus dignum aliquo præmio, & præmium ipsum numerari potest inter effectus illius legis. Hoc facile probatur supponendo, legem illam induxisse ad sui obseruationem per varias pro- missiones, vt constat ex libro Exodi cap. 19. & Deu- teroni. 4. 27. & 28. & ex Prophetis, aliisque locis fre- quenter. Et rationem reddit D. Thomas dicta q. 99. art. 6. quia hoc generaliter pertinet ad perfectam prouidentiam legislatoris humani; ergo multò mag- is ad prouidentiam Dei, cui non est similis in legis- latoribus; ergo dando illam legem, conueniens fuit, vt simul promitteret præmia obseruantibus illam. Et confirmatur, quia non est Deus minùs liberalis in promittendo, & iustus in præmiando, quam sit fe- ueris in comminando, & iustus in puniendo: sed Deus sancit illam legem per comminationem plurius pœnarum, vt dictum est; ergo decuit, vt etiam per promissiones suas illam confirmaret. Et ideo solet lex illa in Scriptura significari nomine pa- cti, ac fœderis, quia ita lata est ad obligandos homi- nes, vt per promissionem adiunctam obligauerit etiam Deum ad reddenda præmia seruantibus illa. Ex hoc ergo fundameto facile probatur vtraque pars assertionis; nam opus legis cum sit, effectus est legis, licet non proximus, saltem remotus, quia lex, quan- tum in se est, ad illud inducit, & mouet. Deinde opus illud ex obligatione legis factu sub promissione præ- mij, quātū est ex se, dignū est tali præmio, sicut mer- cenarius dignus est mercede sua; ergo opus dignum mercede promissa in lege, effectus est, eiusdem legis. Vnde vterius procededo, præmiū ipsum effectus est operis illo digni, cuique ex pacto, & promissione de- betur; ergo lex, quæ est causa talis operis, conse- quenter

Probatut vtraq. pars assertionis.

quenter est etiam causa talis præmi; est ergo effectus eius, licet magis remotus. Neque in hac assertionis absolute sumpta superest specialis difficultas.

18. Commune dubium de promissionibus legis veteris.

Occurrit tamen commune dubium, quales fue- rint promissiones illius legis an temporales tantum, vel etiam spirituales, & æternæ. Et ratio dubij est, quia D. Thomas dicto art. 6. significat, promissa illius legis fuisse tantum temporalia, & reddidit rationem, quia illa disponebat ad Christum sicut imperfe- ctum ad perfectum, & dabatur populo adhuc im- perfecto in comparatione perfectionis, quæ erat fu- tura per Christum imperfectorum autem est, quod temporalia bona desiderant, & ideo illa lex per tem- poralium bonorum promissiones homines induce- bat. Nam qui vult (ait D. Thomas), inducere alium ad obseruantiam præcepti, ea debet promittere, quæ magis in eius affectu: nam sicut qui docet, inci- pere debet à facilioribus, ita qui mouere alium vult, ea proponere debet, quæ facilius mouere possint. Vnde ob eandem causam comminationes illius leg- is erant de pœnis temporalibus, quia earum timor magis mouere solet animales homines, & imperfe- ctos. Confirmatque hoc D. Thomas ex Paulo ad Gal. 3. comparante legem pædagogicam, & consequen- ter Israëlitarum populum puero existenti sub pæda- gogo: nam sicut puer maxime sensibilibus mouetur, & ideo à pædagogo interdum flagellis terretur, ali- quando verò letibus munusculis, & promissionibus inducitur, ita ille populus sibi subiectum indu- cebat, quod etiam constat ex tenore legis Deuter. 27. & 28. & ex vtu Prophetarū Isai. 1. Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedatis, &c. Et sæpe in aliis.

19. Explicatur D. Thom.

Significat autem D. Thomas, hoc esse intelligen- dum exclusiue, ita vt non solum lex illa temporalia frequenter promiserit, quod euidentissimum est, sed etiam quod nihil excellentius promiserit, ad hoc enim discitur D. Thomas tendit. Vnde promissio illa, quæ habetur Leuit. 18. & Ezech. 20. Custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis, de vita corporali intelligit idem D. Thomas quasi. 100. art. 1. 2. ad 2. ex Paulo ad Galat. 3. vbi significat, diuer- sitatem esse inter illas duas sententias, Iustus ex fide viuit, & Qui fecerit ea, viuet in illis, quod prior intel- litur de vita spirituali, posterior autem minimè, quia lex non est ex fide. Et ideo in priori sententia simpliciter dicitur, viuit, in posteriori autem non simpliciter, sed cum addito, viuet in illis, id est, in le- ge, cuius pœnas non incurrit, vel in iustitia legis, vt exponere videtur idem Paulus ad Rom. 10. dicens, Moyses enim scripsit, quoniam iustitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, viuet in ea. Præterea idem Paul. ad Hebræos scribens hanc sententiam indicare videtur. Nam cap. 7. dicit, noui Testamenti meliorem esse spem, vti que quia est de æternis bonis, per que approxima- mus ad Deum. Ergo hæc non promittebantur in ve- teri Testamento. Et ideo cap. 8. addidit, nouum Te- stamento melioribus promissionibus sanctum esse. Hinc etiam sancti Patres multum huic sententiæ fauere videntur: nam D. August. lib. 18. de Ciuit. cap. 11. dicit, legem appellari vetus Testamentum, quia promissiones terrenas habet, & per Iesum Christum futurum fuerat Testamentum nouum, in quo re- gnum cælorum promitteretur. Quæ differentia mani- festè requirit vt promissio regni cælorum in veteri Testamento facta non fuerit, & subiungit rationem similem discursui D. Thomæ dicens, Hunc enim or- dinem seruari oportebat, sicut in omni quoque homine, qui in Deum proficit, id agitur, quod ait Apostolus, vt non sit prius quod spirituale est, sed quod animale, postea spiritua- le. Et ita in quæst. 92. in Exodum dicit, licet in veteri Testamento præcepta ad bonos mores pertinentia reperiantur, promissiones tamen canales, atque ter-

August.

renas fuisse, & quæst. 33. in Numer. inter alias diffe- rentias inter vtrumque Testamentum hanc confi- tit, quod in veteri promissa erant temporalia, in no- uo spiritualia, quod lib. 4. contra Faust. & epist. 120. & in aliis locis sæpe repetit. Vide Bernard. lerm. 30. in Cantic. de lege dixit, Graue legis iugum, & vile præ- mium: nam terra est in promissione, cui statim opponit suauè iugum legis gratiæ, quæ promissionem habet vitæ, quæ nunc est, pariter, & futura. Hinc denique Hieronym. Dialog. 1. contra Pelagian. & Chrysost. in Hieron. Chrysost. Matth. dixerunt regnum cælorum accepisse prædica- ri de Euangelio. Legens (inquit Chrysost.) Legem, le- gens Prophetas, legens Psalterium, nunquam regnum cæ- lorum audiuit, nisi in Euangelio. Hieronym. autem re- prehendit Pelagium, qui dicebat, regnum cælorum, etiam in veteri Testamento repromitti. Cum perspi- cuum (inquit) sit, regnum cælorum primum in Euangelio prædicari.

D. Bern.

Hieron. Chrysost.

20. Contra iura pars suade- tur.

In contrarium verò est, quia non videtur posse ne- gari, quin antiqui obseruatores legis Moyli vitam æternam per eam sperarent, de hac enim retributio- ne loquitur David Psalm. 118. cum dicit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes meas in æternum propter retributionem, & clariùs Tobias cap. 2. filio di- cebat, Filij sanctorum sumus, & vitam illam expecta- mus, quam daturus est Deus iis, qui fidem suam non mu- rant ab illo. Et 2. Machab. 7. vnus eorum dixit, Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æterna vita resur- rectione suscitabit. Vnde de illa vita intellexisse vide- tur illam promissionem, Qui fecerit ea, viuet in eis, de quâ etiam loquitur Ezechiel. 8. cum dicit, Qui custo- diuerit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, & vi- ta viuet, & similia habet c. 33. & vita æterna expres- sè promittitur Daniel. 12. & Sapientiæ 5. Iusti autem in perpetuum viuent. Denique Ilaia cap. 64. æterni præmij dignitatem agnoscentes, & expectans ait, Ocu- lus non vidit, Deus, absque te, quæ preparasti diligenteribus te. & cap. 13. describit æternum præmium virtutis. Non videtur ergo dubium, quin homines sub lege viuentes promissionem haberent vitæ æternæ, & il- lam sperarent, quod aperte confirmat Apostolus ad Hebr. 11. vbi facta longa numeratione iustorum il- lius temporis, concludit, & homines testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, quod necesse est intelligi de repromissione æternæ: nam tempora- les promissiones multi acceperunt, de quibus in principio dixerat, Sancti per fidem vicerunt regna, ope- rati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Denique non solum pœna temporalis, sed etiam æterna cog- noscebatur, & timenda proponebatur in illo tem- pore, vt constat ex eisdem locis. Vnde etiam tunc peccando mortaliter reatus illius pœnæ incurreba- tur, vt est de fide certum, ergo necessarium est, vt etiam æternum præmium proponeretur: nam hæc duo connexa necessariò sunt, & eadem est vtriusque ratio. Quod etiam aperte ostendit Princeps quidam Iudæorum, qui Christum interrogauit, Quid faciens vitam æternam possidebo? Luc. 18. habebat ergo noti- tiam illius, & spem.

21. Vtraque pars bene intellecta am- plectenda.

Dicendum verò est, vtramque partem rectè intel- lectam veram esse. Nam lex proprie sumpta non pro- mittebat præmia æterna, sed temporalia, vt priores Patres docent, & ratio eorum suadet, & ex testimo- niis ex lege citatis colligitur addendo, nullum ex propria lege afferri testimonium, in quo spirituales promissiones fiat. Et nihilominus verisimum etiam est, homines sub lege constitutos habuisse promissio- nem vitæ æternæ, & spiritualium bonorum, & si- dem, ac spem eorum, sine qua impossibile est remis- sionem peccatorum obtinere. Accedemem, enim, ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se re- munerator sit. ad Hebr. 11. Neque hoc posterius cum priori

priori repugnat, quia hanc promissionem non habuerunt Iudæi ex lege, sed ex Patribus (vt sic dicam) utique per traditionem eorum: nam à principio Ecclesie facta est hominibus fidelibus, & in eis per traditionem permanit fides eius, & in Abraham reuocata est, & expressior facta, vnde est illud Ecclesie in Missis defunctorum. *Signifer sanctus Adiahael representet eas in lucem sanctam, quam olim Abrahæ promissisti, & semini eius.* Sic ergo ad populū Israeliticum peruenit, & postea per Prophetas scripta est, non tanquā noua, sed tanquā antiqua. Quod totū satis probat testimonium Pauli ad Heb. 11. vbi incipiens ab Abel, & progrediens per Patriarchas vsque ad Prophetas, omnes dicit habuisse hanc promissionem. Lex ergo nullam promissionem spiritualem huic antiquæ addidit, & in hoc sensu verè dicitur, tantam promississe temporalia, scilicet, quantum ad promissiones, quas ipsa addidit. Et in hoc sensu loquutus est D. Thomas cum Augustin. Et in eodem dixit Bernardus, fuisse vile præmium, scilicet, proprium illius legis comparatum ad onus etiam proprium, quod lex illa imponebat. Chrysof. autem, & Hieronym. quia non de sola lege, sed de toto Testamento veteri loquuntur, exponendi sunt, vt loquantur de promissione vitæ æternæ sub expresse nomine regni cælorum. Vel si hoc non probatur, quia Sapien. 5. vocatur *regnum decoris*, & cap. 6. *regnum perpetuum*, & quia verba Isaac, & alia sunt æquivalentia, dicendum est, ante Christum non fuisse promissum regnum cælorum, vt iam apertum, & secundum illum statum assequendum; & hoc modo inceptum esse prædicati tempore legis gratiæ, & hoc intendisse illos Patres, vt ex antecedentibus, & consequentibus constare possit. Vel certè regnum illud non fuisse promissum, vt præmium operum legis, sed vt præmium operum gratiæ, & vt sic semper ad nouum Testamentum pertinuisse. Quæ doctrina magis declarabitur ex capite sequenti.

Explicatur Patres prædicant

22. Aliud dubium

Meritum de condigno, Bernardus

D. Thom.

Aliud dubium excitari potest circa eandem quartam assertionem, scilicet, quomodo opera legis essent meritoria illius præmij temporalis promissi per legem, vel præmij æterni promissi per fidem, sed de hoc posteriori puncto dicam in capite sequenti. De priori verò dicendum est, fuisse illud meritum de condigno, & de iustitia, quia & opera erant satis proportionata tali præmio, (cum Bernardus dixerit, fuisse vile præmium respectu tanti oneris) & fiebant ex pacto cum Deo, & sub conditione talium operum. Oportebat autem, tale opus esse saltem moraliter bonum, quale de se erat quodlibet opus diuinæ legis, nisi ex parte operantis præuè fieret, tunc enim totum opus Deo displiceret, & ideo non posset esse meritorium de condigno apud Deum, etiam præmij temporalis, cum pœnam potius mereretur. Et ita est intelligenda conditio illius promissionis, quod fiat opus ita implens aliquod præceptum legis, vt nullum aliud præceptum Dei per illud violetur. Imò addi potest ex D. Thom. dicto art. 6. ad 3. aliam etiam conditionem fuisse necessariam ex parte personæ operantis, scilicet, vt operans non esset inimicus Dei. Sic enim ait D. Thomas, aliquos seruantes legem illam non fuisse consecutos, etiam præmia temporalia illis promissa, quia *cor totum habebant in temporalibus defixum, & à Deo elongatum.* Nam in tali statu nemo potest mereri apud Deum de iustitia etiam temporalia promissa, cum illis etiā bonis sit indignus. Vnde licet fortasse gratia non esset per se necessaria ad tale meritum tanquam principium per se eius, potuit esse necessaria conditio ad remouendum impedimentum. Et ideo hoc non obstat, quominus tale præmium absolute dici possit effectus illius legis, quod de præmio æternæ vitæ simpliciter dici non potest, vt

capite sequenti constabit. Denique indicat D. Thomas in dicta solut. ad 3. non obstantes dicta promissione, non fuisse infallibile illud præmium respectu singularum personarum, quia fieri poterat, vt aliquis persona particularis, etiam iustitiam legis seruans illa bona temporalia non obtineret, quia iam erant spirituales effectus, vt per hoc magis ab effectu temporalium abstraheremur, & eorum virtus probata redderetur. Vnde sentit D. Thomas, promissionem temporalium etiam tunc inclusisse, conditionem, dummodo spiritualibus non nocerent, & sub illa fuisse infallibilem, ita vt ratione illius talia bona obtinerentur, etiam si ad spirituales salutem non essent necessaria, simpliciter loquendo. Et ita intelligitur specialiter tunc promissa bona temporalia, vt talia sunt, id est, sine positio respectu ad spiritualia, quamuis noluerit Deus se obligare ad illa tribuenda, etiam cum spirituali nocumento.

Vltimo dicendum est, quamuis occasione illius legis peccata multiplicata fuerint, nihilominus dici non posse, simpliciter loquendo, multiplicationem peccatorum fuisse effectum illius legis. Hanc assertionem propono ad explicandas aliquas loquutiones Scripturæ, præsertim D. Pauli, & conuenientem modum loquendi in hac materia. Prior igitur pars expresse traditur ad Rom. 7. vbi prius dicit, *Cum essemus in carne, passiones peccatorum, quas per legem erant, operabantur in membris nostris, vt fructificarent morti.* Deinde obiicit, *quid ergo dicemus, lex peccatum est absit, & infra, nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit;* igitur occasione legis, non data ab ipsa, sed ab homine accepta, multiplicata sunt peccata. Ratio verò est, quia lex ostendebat peccatum, & illud prohibebat, & consequenter quodammodo augebat appetitum rei prohibitiæ, quia cum aliquis concupiscitur, & postea prohibetur, concupiscentia flamma magis auollitur. Vt ait Chrysof. hom. 1. 2. in epist. ad Roman. & consentit Hieron. quæst. 8. ad Galat. Aliunde verò lex illa vires non præbatur ad peccatum vincendum, vt capite sequenti dicam. Altera verò pars probatur ex eodem Paulo, quia lex est bona, & opus Dei; ergo non potest esse causa peccati. Probatur consequentia, quia aliàs Deus ipse esset causa peccati, & ideo Paulus eodem loco cautissime loquitur, dicens, *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? absit, sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem.* Vbi peccatum vocat fomitem peccati, & illi tribuit causalitatem aliorum peccatorum, licet per occasionem legis.

Sed contra posteriorem partem obiici potest illud Pauli 2. ad Corinth. 3. *Litera occidit, spiritus autem viuificat,* vbi Augustin. nomine *litera* legem intelligit, quæ sic vocatur, vel quia in lapidibus scripta fuit, vel quia per autonomasiam lex scripta appellatur, & consonat quod statim paulus subdit, *Si ministratio mortis literis deformata in lapidibus, &c.* Vbi clarè legem describit. Verbum autem, *occidit*, de occasione spirituali intelligitur, opponitur enim verbo, *uiuificandi*, spiritui attributo, quod planè intelligitur de spirituali vitæ, ergo iuxta Paulum lex spiritualiter occidit; ergo peccatum, quod est mors animæ, est effectus illius legis. Atque ita illum locum exponit August. de spirit. & liter. cap. 4. & sequentibus, præsertim vsque ad 1. 4. & 1. 5. contra Faust. cap. 8. & lib. 2. contra aduersar. legis, & Proph. capit. 7. & idem ferè tradit ibi Chrysof. homil. 6. sequunturque D. Thomas. Ansel. & alij. Et simili modo ad Roman. 7. dicitur illa lex mortis, vtique ab effectu, quia occidendo, mortem animæ infert, mors autem animæ est peccatum.

Ad prius testimonium aliqui nomine literæ non legem

23. D. Thom.

August.

24. Multiplicatio peccatorum non fuit effectus illius legis.

Chrysof.

Chrysof. Hieron.

25. Obiect. August.

Obiect.

Resp.

August.

Chrysof. D. Thom. Ansel.

26. Resp.

Verum lex vetus iustificaret.

legem tantum, sed totam literam veteris testamenti intelligant, quam dicunt occidere, si iuxta corticem literæ intelligatur, viuificare autem, si in spirituali sensu accipiatur. Ita Origen. lib. 6. contra Cællum circa finem, & lib. 7. prope medium. Quam sententiam non reprobat August. dicto lib. de spirit. & liter. cap. 4. sed potius admittit, dummodo alia non reiciatur, & ita illa vtitur lib. 3. de doctri. Christian. cap. 5. Et sententia quidem sano modo intellecta in le vera est, non est autem existimandum, intelligentiam Scripturæ secundum proprium sensum verborum malam esse, vel nocuam, hoc enim hæreticum esset, vt per se constat, sed sensus est, nociuum esse, vel cum Scriptura figuræ loquitur adharere cortici verborum, vel spiritualem sensum Scripturæ in vniuersum abiicere; licet enim dixit Christus lo. 6. *Spiritus est, qui viuificat, verba, que ego loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.* Sed licet hæc sententia sic intellecta in se vera sit, sine dubio non est intenta à Paulo in illo loco: nam euidenter per literam legem intelligit, vt ex contextu constat. Dicunt tamen Chrysof. & Græci legi tribui, quod occideret corporaliter, quia pœnam mortis frequenter imponebat. Quod per se spectatum sustineri posset, tamen non videtur intentum à Paulo, vt ratio facta probat, & quia infra vocat Paulus eandem legem, ministracionem damnationis. Et ideo Aug. supra exponit, legem occidere, etiam spiritualiter, non quidem per se, & vt causa mortis spiritualis, sed solum vt occasio, sicut in assertionem explicatum est. Quia verò illa non est occasio data, sed accepta; ideo simpliciter illa loquutio propria non est, sed metaphorica ad eum modum, quo dicitur Deas in Scripturæ, præcipere, quando solum permittit, ad indicandam certitudinem euentus, ita enim in præfati, vt significaret Paulus, posita lege sine spiritu gratiæ infallibiliter sequi lapsum hominis, ideo dicit, literam occidere.

Vnde facile patet responsio ad alium locum, in quo illa dicitur lex mortis, potest enim hoc intelligi de morte corporali, iuxta expositionem Chrysof. tom. 1. quam etiam indicat Gregor. 1. 1. Moral. cap. 10. alias 1. 1. vbi per umbram mortis legem intelligit, quia mortem frequenter in pœnam imponebat. Et in hoc sensu non procedit obiectio, sed locus ille probat tertiam assertionem, quia licet lex per se, & absolute non intenderet mortem, etiam corporalem, & sub hac ratione dici possit, non esse causam illius, quomodo etiam de Deo dicitur, quod mortem non fecit, nihilominus in transgressores legis mortem per se intendit, & facit, supposita transgressione, quia sic bona est, quomodo dicitur Deus facere omne malum pœnæ. Dices, ergo etiam dici poterit lex illa lex vitæ, quia sicut comminabatur mortem transgressoribus, ita promittebat vitam seruantibus. Respondetur, denominationem illam non ex sola promissione, vel comminatione, sed ex effectu desumi: mors autem propriè infertur ratione legis transgredientibus ipsam: vita autem corporalis non datur propriè, sed solum non aufertur, & ideo non est eadem ratio denominationis. Alio modo intelligi potest ille locus de morte spirituali, iuxta expositionem Augustini supra datam, & satis consentaneum discursui Pauli: nam veluti explicans illam denominationem subiungit, *Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem: nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit.* Loquitur ergo de morte spirituali, & explicat, illam vocari legem mortis, non quia fit causa eius, sed quia occasione eius sequuta est, & tacitè explicat verbum occidendi, quod in alio loco posuit, & ita eundem habent sensum, & vnus per alium debet explicari.

27. An alia locum resp. Chrysof. Gregor.

Obiect.

Resp.

Alia expositio.

Quoniam præcipuus effectus legis est, subditos facere bonos, & in illa lege habet hic effectus speciale difficultatem, operæ pretium vitium est, de illo specialiter tractare. Potest autem duplex iustitia distingui ex Paulo ad Hebræos cap. 9. vbi vnam vocat iustitiam carnis, indicans esse aliam iustitiam spiritus, quas aliis locis vocat iustitiam legis, & fidei, seu spiritus. Iustitia carnis dicitur opus, quo fiebat munditia quadam ab illis irregularitatibus, quas lex illa inducebat, vt supra diximus, & exponit D. Thomas quæst. 103. art. 1. vbi in hoc sensu dicit, ceremonias legis vocari iustitias carnis, quia sanctificabant ad emundationem carnis. De hac igitur iustitia manifestum est, potuisse legem illam iustificare, quia ex vi suæ institutionis tollebat per certas ceremonias illas immunditias legales, sicut etiam illas inducebat. De hac verò iustificatione non tractamus, quia nec difficultatem habet, nec poterat iuxta conscientiam perfectam facere seruientem, vt ibidem Paulus ait. Iustitia autem animæ subdistingui potest. Nam vna est supernaturalis, quæ est propria iustitia fidei, & spiritus, & hominem sanctum, ac iustum simpliciter facit, & ideo illius effectio theologico more iustificatio simpliciter, & absolute dicitur: alia est naturalis, seu acquisita, quæ consistit in rectitudine moralium operum, quæ à Philosopho morali vniuersalis iustitia vocatur. Hic de priori iustificatione tractamus, tunc quia illa sola facit habentem simpliciter bonum, tum etiam, quia illa iustitia per se pertinet ad legem naturæ: lex autem vetus supernaturalis erat, tum denique quia etiam posterior iustitia sine priori comparari non potest, vt in materia de Gratia ostendimus. Et eo modo quoad illam erat necessaria gratia, non magis poterat per legem veterem dari, quam ad alia opera, vt dicemus.

De illa ergo iustitia assertio certissima est, legem veterem non habuisse ex se virtutem iustificandi. Ita docet D. Thomas quæst. 100. art. 1. 2. de præceptis moralibus, & quæst. 103. art. 2. de ceremonialibus. De iudicialibus autem hoc non disputat, sed tanquam manifestum supponit. Docuit autem hanc sententiam Paulus in Epistola ad Romanos, præsertim à cap. 3. vbi inquit, *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, quod cap. 4. & sequentibus prosequitur. Idem in Epistola ad Galatas, vbi cap. 3. Quoniam (inquit) in lege nemo iustificatur apud Deum. Idem in Epistola ad Hebr. vbi propterea cap. 7. legem vocat infirmam, & inutilem, quia nihil ad perfectum adduxit; quod explicans cap. 9. dicit, ceremonias legis, non potuisse secundum conscientiam perfectam facere seruientem. Explicat autem D. Thomas, hunc sermonem Pauli esse verum, non tantum quoad opera ceremonialia, sed etiam quoad moralia ex sententia Augustini libro de spiritu & liter. cap. 14. & sequentibus, ac merito, tum quia Apostolus simpliciter loquitur de tota lege, tum etiam, quia specialiter loquens de præcepto, *Non concupisces*, ad Romanos cap. 7. dicit, non solum non iustificasse, sed etiam per occasionem spiritualement mortem attulisse, vt explicauimus, tum denique quia ratio Pauli ad Galatas cap. 2. *Si ex lege iustitia; ergo gratis Christus mortuus est,* quæ procedit in tota lege, & omnibus præceptis eius.*

Difficultas autem est in explicando, cur dicatur illa lex non iustificare, & quomodo intelligendum id sit, & quæ ratio eius sit reddenda. Ad quam breuiter dici potest, legem illam non iustificasse, quia opera eius non erant talia, vt possent hominem sanctum efficere;

1. Præcipuus effectus legis.

Duplex iustitia carnis, & spiritus. Hebr. 9. Iustitia carnis quæ.

D. Thom.

Iustitia animæ duplex.

Supernaturalis.

Naturalis.

2. Lex vetus non habuit ex se virtutem iustificandi.

D. Thom.

August.

3. Difficultas.

Resp.

efficere nam lex non potest sanctificare, nisi per opera, quae praecipit. Assumptum declaratur, quia opera legis alicuius dupliciter possunt iustificare, scilicet, ex opere operato, vel ex opere operantis: opera autem illius regis neutro ex his modis iustificabant; ergo lex illa nullo modo iustificabat. Minor quoad priorem partem videtur expressa dicitur ad Galatas cap. 4. ubi caeremonias legis vocat *egena*, & *infirma elementa*, quia non poterant a peccato mundare, & ad Hebr. 9. hac ratione dicit, fieri non posse, sanguine hircorum, aut vitulorum auferri peccata. Ex quibus locis & similibus id communiter docent Theologi in 4. dist. 1. ac definiunt Concilium Florent. in decreto Eugenij, & fauet Concilium Tridentin. session. 7. Altera vero pars minoris videtur sufficienter probata testimoniis supra adductis, & ratione ex illis desumpta, quia nulla opera iustificat ex opere operantis, nisi quae sunt opera fidei, teste Paulo in eisdem locis, sed opera legis distinguuntur ab operibus fidei, vt idem Paulus passim reperit in eisdem locis; ergo. Vnde ad Galat. 3. ex illo loco, *Iustus ex fide uiuit*, concludit Apostolus, legem non iustificare, sicut scriptum est, *quia lex non est ex fide*.

Contra singulas vero ex his partibus singulae objectiones occurrunt. Contra primam est frequens obiectio de circuncisione, quia per illam aut saltem in illa dabatur gratia infantibus in lege Moyfi, & non ex opere operantis, ergo ex opere operato, quia non datur medium; ergo aliquod opus illius legis iustificabat. Occasione huius objectionis disputant hic aliqui moderni, an sacramenta veteris legis, vel aliquod illorum saltem circuncisio habuerit virtutem iustificandi apud Deum a peccato, saltem originali. Sed quia disputationem hanc alienam ab hoc loco existimo, & quia in principio tertij tomij tertiae partis, qua potui diligentia illam tractaui, ideo ad illam lectorem remitto; doctrinam enim, quam ibi tradidi, nunc etiam omnino veram esse censeo, quae in summa est. Primum, nullum sacramentum proprium veteris legis, hoc est, in ea institutum, quodque cum ea inceptum, habuisse virtutem iustificandi, neque in eo datur esse gratiam; extra meritum operantis. Hanc enim assertionem tanquam certam secundum catholicam doctrinam tenendam esse censeo, propter fundamenta fidei supra allata, & propter consensum Patrum, & scholasticorum, quos ibi retuli, & refert Cardinalis Bellarminus lib. 2. de Sacramento in genere cap. 1. 5. Sub hac autem assertionem comprehenduntur omnia sacramenta illius legis praeter circuncisionem.

Secundo censeo omnino verum circuncisionem fuisse aliquo modo institutam in remedium originale peccati, vt Innocent. III. docuit in cap. *maiores*, de Baptismo, ex sententia Augustini lib. 2. de peccato originali cap. 30. & aliis locis ibi citatis. Vnde fit, vt applicata circuncisione paruulo debita intentione, & modo, illi daretur gratia, sine qua nulli remittitur originale peccatum secundum veram, & certam doctrinam. Addidi vero in citato loco, & verissimum censeo, in hoc non habuisse circuncisionem maius privilegium, vel maiorem vim, quam ante Abraham, & post illum in ceteris hominibus extra Israeliticum populum habuerit sacramentum, seu remedium illud, quo paruuli iustificabantur; hoc enim remedium in nullo tempore, vel natione defuit in hominibus, quantum est ex parte Dei. Solum fuit differentia, quia ante circuncisionem, licet aliqua professio, vel applicatio fidei per signum externum necessaria fuerit ad remedium originale peccati, saltem in infantibus, vt probabilior opinio fert: non habebat tamen determinationem ex aliqua institutione diuina, & hanc determinationem accepit quoad populum

Conc. Flor. Conc. Trid.

4. Obiect.

Nullum sacramentum veteris legis proprium habuisse virtutem iustificandi, nec in ea datur gratia extra meritum operantis. Bellarm.

5. Quomodo circuncisio instituta fuit in remedium peccati originalis.

Quomodo priuilegium habuit circuncisio praeter caeteros.

Israeliticum per institutionem circuncisionis. In reliquis vero ad iustificationem pertinentibus nullum priuilegium, nullave perfectio circuncisioni collata est, tum quia oppositum in Scriptura non habet fundamentum, tum etiam quia Paulus ad Romanos cap. 3. per circuncisionem solum dicit, credita fuisse Iudaeis eloquia Dei, sub illis eloquiis, comprehendendo legem, & finem eius, vt idem Apostolus declarat ad Roman. 9. & 10. Tum denique quia in ordine ad iustificationem etiam circuncisio comprehenditur sub infirmis, & egenis elementis, quia licet non fuerit in lege instituta, a principio fuit eius inchoatio, & praeparatio ad illam, & in illa permanit, tanquam professio illius, & vnum ex potissimis sacramentis eius.

Vltimo tam de ipsa circuncisione, quam de remedio legis naturae dicendum est, non dedisse gratiam ex opere operato, quamuis esset (cum proportione loquendo) signum necessarium, vt illo posito iustificaretur paruulus. Ratio prioris partis, & principaliter intentae est, quod nullum opus legis siue scriptae, siue naturalis potuit iustificare, quatenus erat opus talis legis, iuxta doctrinam Pauli supra declaratam, & iuxta doctrinam Conciliorum, & Patrum, sed circuncisio, & aequiualens remedium erat opus legis scriptae, vel naturalis; ergo non potuit habere ex se virtutem iustificandi. Neque haec pars repugnat posteriori, quia Deus non ex vi legis, sed ex merito Christi praestitit voluit etiam pro eo tempore remedium paruulis adhibere, & consequenter illud etiam prouidit modo consentaneo meritis Christi, & hominibus accommodato. Et priori ratione instituit, vt talis gratia non daretur, nisi in fide Dei, & Christi venturi: posteriori autem ratione instituit, vt illa fides non esset tantum interior, sed vt aliquo signo exteriori ostenderetur, vt ita membra Ecclesiae visibiles, per visibilem aliquam fidei professionem aggregarentur, & hoc fiebat per circuncisionem in populo Dei, extra illum vero, vel ante illum fiebat aliquo signo arbitrio hominum determinato. Et ita constat, potuisse illud signum esse necessarium, & sufficiens, vt ad praesentiam illius Deus iustificaret paruulum sine vlla actione, vel virtute talis operis, ac subinde sine opere operato, sed ex gratia Dei per fidem Christi, & in eius virtute. Quid, nihil amplius necessarium est, neque habet fundamentum in Scriptura, vel ratione, neque erat consentaneum illi statui, in quo merita Christi nondum erant exhibita, vt D. Thomas supra recte declarat.

Quomodo autem in hoc Baptismus superet antiqua remedia, in dicto loco tractatum est, vbi etiam objectiones aliae sunt solutae, neque inuenio nouam alicuius momenti, cui satisfacere necessarium sit. Nam quod quidam inferunt sequi, circuncisionem iustificasse ex opere operato, non intelligo, quam vim habeat, quia neque illius consequentis sensum satis percipio. Quod enim est illud opus operandum? aut enim est ipsum opus redemptionis Christi, aut de alio est sermo. Hoc posterius non video, quod sit; aut quod fundamento cogitari possit, & ideo facile negatur sequela. Si vero de priori opere consequens illud intelligitur, professio non esset magnum inconueniens, sequelam admittere, quia non propterea Christus gratiam mortuus esset, quandoquidem opus redemptionis eius supponitur esse, quod tunc iustificabat, saltem meritorie. Nunquam tamen proprie dicitur circuncisio iustificasse quocunque modo, quia non erat causa iustitiae, sed tantum signum necessarium ad proficiendam fidem, sine qua professione gratia non fuisse data paruulo, sub qua ratione recte dici potest conditio, sine qua non, quia illa non est causa,

6. Nec circuncisio, nec remedium legis naturae desit se gratia ex opere operante.

D. Thom. 7. Quomodo Baptismus superet antiqua remedia.

8. Obiect. de opere operantis. Iustificatio ex opere operantis duplex.

Conc. Trid.

9. Responsio quoad 11.

Medina.

D. Thom. August.

10. Quomodo iustificatio.

vt constat. Nam etiam ipsa fides parentum erat conditio necessaria, & sine qua non, & tamen neque de illa dici potest, quod gratiam daret infantibus ex opere operato, nec quod gratiam contineret, imo nec causa iustificans paruulum proprie dici potest, nisi vel late, aut improprio modo, sicut dicitur de quolibet remedio, vel conditione, sine qua non, vel quatenus fortasse habere poterat aliquod meritum de congruo, vel impetrationem, quod pertinet magis ad opus operantis, de quo superest dicendum.

Alia obiectio est contra alteram partem de iustificatione ex opere operantis: nam haec etiam duplex est, scilicet prima, & secunda, seu augmentum primae, vtraque autem obtineri potuit in illa lege ex opere operantis per opera eiusdem legis; ergo lex ipsa erat causa vtriusque iustificationis, quia erat causa operum, per quae illa fiebat; ergo absolute dicenda est iustificasse ex opere operantis. Minor quoad priorem partem de prima iustificatione probatur, quia in illa lege comparabatur prima iustitia media dispositione operantis per actus Fidei, Spei, & Charitatis, ac contritionis, vt est de fide certum ex Ezechiel. 1. 8. & 3. 3. & ex doctrina Concilij Tridentini. sess. 4. cap. 4. supra autem offensum est, legem illam praecipisse hos actus poenitentiae, & virtutum theologiarum; ergo praecipiebat actus, quibus homines iustificabantur ex opere operantis dispositione, & de congruo, licet non de condigno; ergo iustificabat per opera sua, non enim videtur lex aliqua posse meliori modo per actus suos iustificare. Altera vero pars de secunda iustificatione probatur, quia opera bona, quibus homines iusti seruabant illam legem, erant meritoria de condigno augmenti gratiae, iuxta doctrinam communem, certam, & definitam in Concilio Tridentini. sess. 6. cap. 10. quae non est limitata ad statum legis gratiae, sed generalis est ad omnia tempora, vt probant etiam spirituales promissiones capite praecedenti adductae.

Circa priorem partem aliqui Theologi negant, actus Fidei, Spei, & Charitatis fuisse praecipuos in illa lege, ducti potissimum ratione facta, quia alias homo iustificaretur ex operibus illius legis. Quam opinionem indicat Medina. 1. 2. quaest. 99. art. 5. vbi non simpliciter loquitur, sed cum addito ait, quod *praecipua fidei non pertinent praecipue ad legem Moysaicae, sed ad legem Euangelicam*, vbi particula, *praecipue*, reddit obsecuram sententiam: nam ex vi illius potius videtur affirmari praecipua illa etiam pertinuisse ad legem Moysaicae, licet principaliter spectent ad Euangelicam. In hoc autem sensu idem dicere poterat de omnibus praecipuis moralibus, quae perfectiori modo traduntur, & explicatur in lege Euangelica; intendit autem Medina differentiam constituere inter vtraque praecipua, & ideo videtur potius excludere praecipua theologialium actuum a lege Moyfi, inde enim inferit, non contineri sub moralibus, aut caeremonialibus praecipuis. Et magis declarat in ratione, quam adiungit, quia Paulus distinguit legem a fide ad Rom. 4. & ad Galat. 3. loquitur autem de fide vna; ergo praecipua fidei distincta sunt a praecipuis legis. Et confirmari potest, quia alias praecipua moralia illius legis iustificarent, quod repugnat Paulo, vt supra ex D. Thoma, & Augustino. explicatum est; sequela autem patet, quia si praecipua fidei dabantur in lege veteri, sub moralibus praecipuis continentur; ergo si sub illis praecipuis continentur fides, per charitatem operans, negari non potest, quin illa praecipua iustificarent. Dicendum ergo est, haec praecipua non contineri in illa lege, sed esse supra illam, vel ab illa supponi.

Nihilominus verissimum esse censeo sententiam, quam cap. 5. proposui, nimirum, legem illam praecipue suar ex de Legibus.

Alia actus poenitentiae, & theologialium virtutum, quae videtur expressa D. Augustini in lib. de gratia, & lib. arbitrii. cap. 1. 8. vbi ait, Praecipua charitatis esse in lege veteri, & noua, spiritum autem gratiae ad illa implenda in veteri fuisse tantum promissum; in noua vero datum. Est etiam D. Thomae quaest. 100. art. 2. vbi docet, praecipua moralia veteris legis data esse de actibus omnium virtutum, per quae homines bene ordiantur ad communicationem cum Deo, & loquitur de communicatione, quae constituit amicitiam inter hominem, ac Deum, vt quaest. 99. art. 2. explicauerat; ergo sub illis virtutibus includit etiam theologicas. Quod in secundo loco euidentius declarat, dicens, impossibile esse, hominem fieri amicum Dei, nisi efficiatur bonus, & adduxit illud Leuit. 19. *Sancti eritis quia ego sanctus sum*; loquitur ergo de bonitate, quae hominem facit sanctum, quae non est sine Fide, Spei, & Charitate; ergo lex illa praecipiebat etiam actus harum virtutum. Et ita in quaest. 100. artic. 3. ad 1. declarat, quomodo praecipua dilectionis Dei, & proximi in Decalogo contenta fuerint. Atque eandem sententiam habet quaest. 107. artic. 1. ad 2. in fine, cuius verba infra referam. Eandem sententiam videtur supponere Caiet. quaest. 100. art. 1. Deinde potest hoc inductione ostendi ex Scriptura: nam praecipua charitatis Dei, & proximi expressae habentur Deut. 6. & Leuit. 19. vt explicuit Christus Matth. 22. & significauit Paul. ad Rom. 13. dicens, in praecipuo dilectionis esse radicata caetera mandata. Item fidei praecipuum non aliter ponitur, quam sufficienter proponendo res eredendas: sic autem proposita fuit illi populo fides vnus Dei, Exod. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus*, per quae verba intellexit Hieronymus datum esse praecipuum fidei, & Deuteron. 6. *Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est*. Et similiter proponitur fides vnus mediatoris Deuteron. 18. *Prophetam de gente tua*, &c. Et simili modo praecipuum spei in actu exercito (vt sic dicam) ponitur per diuinas promissiones sufficienter propositas, quod in illa lege frequenter fiebat. Nec refert, quod essent promissiones temporales, quia vt erat diuinae pertinebant ad superiorem ordinem; vt attigit D. Thomas quaest. 99. art. 6. ad 2. & ideo sicut per fidem diuinam credenda erant, ita per spem infusam speranda, vt euidenter docet Paul. ad Hebraeos 10. & 11. Denique de poenitentia erat expressum praecipuum in illa lege, vt supra probatum est ex Leuit. 16.

Responderi autem potest, his testimoniis solum probari, cum lege Moyfi simul habuisse illum populum praecipua Fidei, Spei, & Charitatis, inde tamen non sequi haec praecipua, fuisse praecipua ipsius legis: nam sunt antiquiora, & ita fuerunt in illo populo a Patribus recepta, sicut supra de promissionibus dicebamus. Sed hoc in primis repugnat verbis Christi Matth. 22. vbi cuidam interroganti, quod est mandatum magnum in lege? respondit, *Diliges Dominum Deum tuum, &c. hoc est maximum*, &c. ergo intellexit Christus, hoc fuisse mandatum legis, aliis non recte interroganti respondisset. Vnde Matth. 19. alteri interroganti, *Quid boni faciam, vt habeam vitam aeternam?* respondit, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, & ita Christus statim numerauit praecipua moralia, & quae ad illud, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, in quo includitur praecipuum dilectionis Dei, vt explicuit D. Thomas dicta quaest. 99. art. 1. ad 2. Praeterea praecipuum dilectionis Dei tam expressae, & formaliter proponitur in ipsamet lege Deuter. 6. sicut caetera, vel praecipuum de dilectione proximi, quod dicitur esse secundum post illud, cur ergo negabitur intrinsece pertinere ad ipsam legem? Nam in hoc iam

August.

D. Thom.

Hieron.

D. Thom.

Respons.

Impugnat. Primum.

D. Thom. Secundo.

KKK cernitur

cernitur clara differentia inter hæc præcepta spiri-
tualia, vt sic dicam, & promissiones spirituales, quæ
in lege non sunt: & ratio sufficiens, cur tale præce-
ptum excludatur à lege dari non potest. Nam quod
illa præcepta fuerint antiquiora in lege natura, ni-
hil refert, tum quia etiam circumcisio erat antiquior,
& nihilominus fuit incorporata, vt sic dicam, in illa
legem, tum quia omnia præcepta Decalogi fuerunt
etiam antiquiora illa lege, & nihilominus fuerunt in
illa renouata, & ideo ad illam intrinsecè pertinuerunt,
cur ergo non dicitur idem de præceptis theologali-
bus? Vnde sumitur etiam efficax ratio: nam ideo præ-
cepta merè naturalia in illa lege iterum data sunt,
quia humana ratio erat peccatis obscurata, & indi-
gebat noua instructione, & inductione per legem
positiuam: sed non minùs erat obscurata ratio cir-
ca præcepta theologalia, nec minùs indigebat no-
ua instructione, ergo non est verisimile, data esse
præcepta circa actus acquisitos, non circa infusos
necessarios ad salutem. Et hoc etiam confirmat,
quod Paulus illam legem vocat sanctam, & spiri-
tualem, ergo intelligit, illam præcepisse actus veræ
sanctitatis, & maximè spirituales, quales sunt actus
theologici. Item illa lex data est propter felicitatem
æternam, ergo etiam propter veram sanctitatem,
ergo data est etiam de actibus, quibus homo dispo-
nitur ad veram sanctitatem, aliàs etiam in ratio-
ne legis non esset adæquata suo fini, nec sufficienter
data.

Confirmat.

12.
Legem illam
non iustifi-
casse.
August.
D. Thom.

Neque verò ex hac assertionem sequitur, legem
iustificasse, vel homines eo tempore potuisse ex ope-
ribus legis iustificari. Probatur hoc, quia non minùs
verum est, legem naturalem non habuisse virtutem
iustificandi, quam legem Moyfi, vt ex August. & D.
Thomæ sæpe diximus, & est constans apud Theolo-
gos; sed lex naturalis, vt in ea poterant homines sal-
uari, includefbat intrinsecè, & principaliter præcepta
Fidei, Spei, Charitatis, & Pœnitentiæ, quia hæc me-
dia semper fuerunt ad salutem necessaria, & conse-
quenter, semper etiam fuerunt præcepta lege diuina,
ergo intrinsecè pertinuerunt ad statum legis natura-
lis, prout erat lex in sua ratione sufficienter præci-
piens in ordine ad vitam æternam. Et ideo dixit D.
Thomæ hic quæst. 100. artic. 3. legem Decalogi,
quæ est lex naturalis, non tantùm complecti ea, quæ
ex principiis primis cognosci possunt, sed etiam illa,
quæ ex fide diuinitus infusa statim innotescunt: ergo
quod lex illa præcipere actus fidei vitæ, non suffi-
cit, vt dicatur iustificare, neque vt homo dicere-
tur iustificari ex operibus naturalis legis, aliàs gra-
tis Christus mortuus esset: ergo neque id sequitur
in lege veteri, etiam si illa præcepit eisdem ac-
tus.

13.
Declaratur
doctrina tra-
cta.
D. Thom.

1. Cor. 3.
August.

Hieronym.

Secundò declaratur idem ex doctrina D. Thomæ
quæst. 106. artic. 7. vbi hanc quæstionem tractans de
lege Euangelica, in ea distinguit duo, scilicet, gratiam
Spiritus sancti, & documenta fidei, & præcepta or-
dinantia affectum humanum, & humanos actus. Et
deinde negat, legem etiam Euangelicam iustificare,
posteriori ratione spectata, & in illam conuenire
ait, illud Pauli, *Litèra occidit*, ex Augustin. de spirit.
& liter. capit. 4. & 17. qui idem sentit libr. de gra-
tia & liber. arbitr. capit. 11. & Hieronym. Dialog.
3. contra Pelagian. in eodem ferè sensu locum illum
attingit. Negari autem non potest, quin sub docu-
mentis, & præceptis legis nouæ, quibus ordinatur
affectus humanus, comprehendatur præcepta Fidei,
& Charitatis, imò etiam consilia, quæ ad perfectio-
nem charitatis ordinantur. Atque ita concludit, le-
gem Euangelicam solum iustificare ratione gratiæ,
quam confert. Ergo licet præcipere, & docere om-
nia, quæ nunc docet, ac præcipit, si non daret spi-

ritum gratiæ, non iustificaret; ergo vt lex dicatur
iustificare non satis est, quod præcipiat actus, per
quos potest comparari iustificatio, si non dat vires
ad illos eliciendos; nec gratiam, sanctificantem. Er-
go quamuis lex vetus præcepit illos actus, nisi
aliunde ostendatur, dedisse spiritum gratiæ (quod
ostendi non potest, cum sit planè falsum); & do-
ctrinam Apostoli repugnans) inferri non potest, præ-
cepta de talibus actibus iustificasse. Neque obstat,
quod Paulus distinxerit legem à fide: nam per fi-
dem intelligit spiritum fidei, per charitatem ope-
rantis. Nam, quia hoc est præcipuum in lege Euân-
gelica; ideo inde denominatur: nomen autem legis,
veteri accommodat, quia erat pura lex. Vnde po-
tius hoc confirmat, quod dicimus: nam præceptum
fidei non est fides, & ideo licet fides suo modo iustifi-
cet, non sequitur præceptum eius iustificare: nam
præceptum illud per se spectatum sine spiritu fidei,
nihil prodest.

Ex his ergo colligitur sensus, in quo dicitur lex
vetus, non iustificare, & quæ sit propria ratio, ob
quam etiam ex opere operantis non poterit iustifi-
care à peccato. Sensus enim est, legem illam non de-
disse vires ad efficiendos actus, qui ad iustitiam, &
peccati remissionem obtinendam disponunt, etiam
si illos præcipere, vnde D. Thomas in dicta solut. ad
2. sic inquit, *Lex vetus licet præcepta charitatis daret, ponit,
non tamen per eam dabatur Spiritus sanctus, per quem
diffunditur charitas in cordibus nostris.* Et ita responde-
tur facillè ad priorem partem obiectionis, negando
consequentiam, & vltimam probationem eius, quia
lex non iustificat præcipiendo, sed iuuando, vt ex
frequenti Augustini doctrina constat. Dices, quo-
modo poterat lex supernaturales actus præcipere,
si vires ad illos efficiendos non præstabat, aliàs vi-
deretur impossibilia præcipere. Respondetur, non
defuisse illis hominibus, quibus lex illa dabatur,
auxilia gratiæ necessaria ad illos actus præstandos,
quod rectè probat obiectio facta, illa verò auxilia
non fuisse ex vi legis, neque ex vi alicuius principij
pertinentis ad illum statum obtineri potuisse. Men-
dicabantur enim (vt sic dicam) ex lege gratiæ, & au-
ctoris eius: nam per merita Christi venturi, & in fide,
& propter fidem eius conferebantur, vt latius infra
tractando de lege gratiæ explicabimus. Addi etiam
potest illa opera facta ab homine lapsa, & in statu
peccati existente, nunquam per se valuisse ad iustifi-
candum, seu sanctificandum peccatorem, neque ad
remissionem peccati præstandam sine speciali gra-
tia Dei, quæ gratia nec dabatur, nec promittebatur
ex vi legis veteris, & ob hanc etiam causam lex illa
non iustificabat quoad primam iustificationem.

Vnde ad alteram partem obiectionis fatemur, iu-
stos illius temporis potuisse de condigno mereri
augmentum iustitiæ, & coronam gloriæ, vt aperte
constat ex testimoniis Scripturæ capite præcedenti
allegatis, & præsertim ex Paulo ad Hebr. 10. & 11. &
ex doctrina Concilij Trid. supra allegata. Et ex eisdem
principiis est æquè certum, iustos seruantes le-
gem, siue moralem, siue cæremonialem, siue iudicia-
lem per bonos actus morales factos ex fide per cha-
ritatem operante, per eosdem actus meruisse de con-
digno augmentum iustitiæ, & æterni præmij, quod
est æquè certum. Tum quia gratia in omni tempo-
re, & statu fuit semen vitæ æternæ, & fons aquæ in
illam salientis, tum quia promissiones vitæ æternæ,
vt mercedis in omni, & pro omni tempore fue-
runt, vt supra visum est, tum etiam ex aliis princi-
piis positis. Nihilominus tamen verum etiam est,
legem illam non dedisse augmentum iustitiæ, quia
virtutem merendi dare non potuit. Omne enim
meritum, & augmentum gratiæ, & vitæ æternæ fun-
datur

14.
Sensus qua-
stionis elici-
tur.
Lex illa non
dabat vires
ad efficiendos
actus, qui ad
iustitiam dis-
ponunt.

15.
Solutio ab-
terra pars ob-
iecti.
Iustus illius
temporis me-
riti potuisse
de condigno
augmentum
iustitiæ, &
coronam glo-
riæ Hebr. 10.
& 11.

16.
Quod de me-
rito dicitur,
est de impe-
ratione, &
satisfactione
dicendum.

Respon.

17.
Ratio dubi-
tis perfectio-
nis legis ve-
teris.

18.
Virtutem
merendi do-
re non potuit
lex vetus.

19.
Res imperfe-
ctis duplici-
ter dicitur.
Præuatiue.
Negatiue.

datur in gratia ipsa, & requirit auxilium eius, & pro-
missionem diuinam, nihil autem horum fuit ex vi
illius legis, vt satis ostensum, ac declaratum est. Et
ideo nec meritum ipsum, nec effectus eius potest il-
li legi attribui, quia nec fuit principium eius, nec ad
illud iuuabat, sed solum illuminabat, & intruebat,
& ideo frequenter in Scriptura vocatur lex illa lu-
cerna, & sapientia illius populi, quia solum doce-
bat, & non iuuabat. Vnde in ordine ad meritum, &
augmentum iustitiæ nullam specialem prerogatiuam
habuit ille populus, præter illam, quod credita sunt eis
eloquia Dei, ad Roman. 3. & ita de vtraque iustifica-
tione verum est illud Pauli ad Galat. 3. *In lege nemo
iustificatur apud Deum*, vtrique ex vi illius, sed iustus
ex fide vivit.

16.
Quod de me-
rito dicitur,
est de impe-
ratione, &
satisfactione
dicendum.

Et quod dictum est de primo merito, dicendum
est de imperatione, & satisfactione iustorum non
solum pro pœnis temporalibus debitis pro pecca-
tis propriis iam remissis, sed etiam pro aliis, vel viu-
entibus, vel etiam mortuis. Nam quod sub illa lege iu-
sti possent hoc modo satisfacere apud Deum, mani-
festum est ex illo Machab. 11. *Sancta & salubris co-
gnatio est, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.*
Item ex illo Psalm. 50. *Amplius laua me ab iniquita-
te mea, & à peccato meo munda me*, cum similibus. Et
rationes factæ idem probant. Quod autem ille
etiam effectus non fuerit ex vi legis, sed ex fide, &
meritis Christi, ex eisdem locis Pauli constat, &
eodem modo explicandum est, vt per se satis
constat.

C A P V T V I I I.

An lex vetus perfecta, vel imperfecta
censenda sit.

17.
Ratio dubi-
tis perfectio-
nis legis ve-
teris.

Contrariū.

Ratio dubitandi esse potest, quia ostensum est,
legem illam fuisse principaliter, & immediatè
à Deo: opera autem Dei perfecta sunt; ergo, & lex
illa. Item lex illa fuit perfecta ex fine, quia ad opti-
mum finem, tam vltimum, quam proximum ordi-
nata est; atque etiam in medijs optime ordinata fuit,
tum quia quæ à Deo sunt, ordinata sunt, tum etiam
quia ostensum est, præcepisse omnia, quæ suo fini
erant accommodata, & tunc præcipi expediebat; at-
que ita etiam ex parte materiæ, ac medijs perfectio-
nis fuit; ergo simpliciter perfecta fuit. Denique de
Deo scriptum est, Iob 36. *Non esse ei similem in legis-
lationibus*, quia lex ab illo lata non solum à summa
bonitate, sed etiam à summa sapientia, & prudentia
proficitur; ergo non potest non esse perfecta; sed
lex vetus est à Deo vt legislatore; ergo. In contra-
rium verò in primis est dictum. Pauli ad Hebræos 7.
*Reprobatio sit prioris mandati propter infirmitatem
eius, & imbecillitatem; nihil enim ad perfectum add-
xit lex; at infirmitas, & imbecillitas sunt magnæ im-
perfectioes; & causa etiam, quæ nihil perfectum
producit, profectò imperfecta est.* Deinde, perfectum
est cui nihil deest, at illi legi multa pertinetia ad
perfectiorem deficiebant; nempe virtus iustifican-
di, spiritus adiuuans infirmitatem nostram, perfe-
ctio Sacramentorum, & Sacrificiorum, & consilia
perfectiōis, ergo fuit simpliciter imperfecta. Deni-
que si perfecta fuisset, permansisset, non permansit
autem, ergo reprobata est, quia imperfecta, vt Paulus
in citatis verbis significat, & ad Galat. 3. dum illam
comparat pedagogo cuius instructio imperfecta est,
& puerilis.

2.
Res imperfe-
ctis duplici-
ter dicitur.
Præuatiue.
Negatiue.

Resolutio huius puncti facilis erit, si ex lib. 5. Me-
taphysic. supponamus, rem imperfectam dupliciter
dici, scilicet, præuatiue, vel tantùm negatiue. Rem
illam voco præuatiue imperfectam, cui deficit aliqua
Suarez de Legib.

perfectio sibi debita secundum speciem suam, vel
saltem valde illi expediens secundum capacitatem
suam: negatiue autem dicitur res imperfecta, quæ
maiori aliqua perfectione caret, cuius vel capax non
est, vel saltem illi non est debita, nec conueniens se-
cundum aliquem statum. Exempla possunt esse fa-
cilia, & ideo illa omitto, solumque aduerto priorem
imperfectiōnem considerari in re secundum se, &
absolutè spectata, posteriorem autem imperfectio-
nis modum præcipuè solere attribui alicui rei per
comparationem ad aliam rem perfectiorem, vel in
ordine ad aliquod genus, intra quod non habet ma-
ximam perfectionem sub illo possibilem. Vt homo
ignorans imperfectus est, non solum comparatiue
respectu scientis, sed absolutè, & in se, quia caret
magna perfectione conuenienti, & possibili huma-
næ naturæ: homo autem indigens dicitur ad intel-
ligendum, & iudicandum, non dicitur absolutè im-
perfectus, quia ille modus cognoscendi est conatu-
ralis homini, per comparisonem autem ad Ange-
lum imperfectus dicitur. Iuxta hos ergo modos indi-
candum est de perfectione, vel imperfectiōne legis
veteris, vtrumque enim diuersis respectibus potest
illi attribui, quod per sequentes assertiones breuiter
explico.

Dico ergo primò: Lex vetus imperfecta fuit se-
cundum negationem plurium perfectionum, quibus
caruit, seu per comparisonem ad perfectiorem le-
gem. Hæc assertio probatur in primis testimonio
Pauli cum aliis rationibus ei adiuuctis posteriori lo-
co. Secundò probari potest per comparisonem ad
perfectiōnem legis nouæ, quia verò comparatio sup-
ponit cognitionem vtriusque extremi, hanc pro-
bationem vique ad finem libri sequentis omitto.
Tertiò probatur numerando breuiter imperfectio-
nes illius legis. Prima est, quia non dabat vires ad
allegandum finem suum, neque ad exequendum
præcipuos actus suos. Ita sumitur ex D. Thomæ q.
98. art. 1. & satis constat ex dictis in capite præceden-
ti. Ratio enim huius imperfectiōnis est, quia opera
præcipua illius legis non poterant impleri sine spiri-
tu fidei, & gratiæ, ac subinde lex illa impleri integrè
non poterat, vel collectiue quoad omnia præcepta,
vel etiam diuise quoad aliqua perfectiora sine
gratia, quam ipsa non conferebat, sed aliunde expe-
tenda, & expectanda erat. Et similiter quis præci-
pius illius legis comparari non poterat sine iustitia
apud Deum, & remissione peccatorum, quam da-
re non poterat, vt testatur Paulus ad Hebræos 9. &
iam declaratum est; sub genere autem legis diui-
næ dari potest lex habens illam perfectionem, vt in
sequenti libro ostendemus, ergo hoc titulo meri-
tò dicitur lex vetus fuisse imperfecta in genere diui-
næ legis.

Imò indicat D. Thom. supra, legem veterem
quodammodo fuisse in hoc imperfectam per com-
parationem ad legem humanam, & ciuilem, quia
lex ciuilis, licet dare nō possit vires sine gratia, nō in-
diget illis, vt impleri valeat, & ideo illa non censetur
tanta imperfectio in lege ciuili, & humana, quanta
fuit in lege veteri. Quæ doctrina aliquibus non pro-
bat, quia etiam lex humana ciuilis, debet impleri
per actus moraliter bonos, qui sine gratia fieri non
possunt. Sed hoc parum obstat, tum quia funda-
mentum assumptum falsum est: possunt enim ali-
qui actus morales boni ex omni parte intra latitu-
dinem rationis naturalis sine speciali gratiæ auxilio
fieri: tum etiam quia lex aliqua ciuilis integrè im-
pleri potest per actus bonos secundum substantiam,
etiam si ex circumstantia malè fiant, ad quos gra-
tia non est necessaria in omni sententia. Alter
verò videri potest illa differentia non subsistere,
K K K 2 quia

3.
Lex vetus
imperfecta
fuit secun-
dum nega-
tionem plu-
rium perfe-
ctionum.

D. Thom.

4.
D. Thom.

Doctrina
D. Thomæ ab
aliquibus in
pugnata.
Defenditur
D. Thom.

quia licet lex humana nõ requirat semper vires gratiæ, saltem requirit vires rationis naturalis, & alienius etiam facultatis, quas lex humana nõ præbet, sed supponit, & ita proportionem seruata eandem habet imperfectionem. Respondetur, differentiam in hoc obseruari, quod lex purè humana, seu ciuili nihil præcipit, nisi quod est proportionatum viribus naturæ, & sic licet nõ præbeat vires, ex natura sua supponit illas sufficienter. Vnde fit, vt efficaciter, vel quantum in se est sufficienter ordinet ad proprium finem à se intentum. Lex autem antiqua requirebat vires gratiæ, vt impleti posset, & illa non dabat, nec ex natura sua, vel status populi, cui dabatur, illas supponebat, & ideo quantum in se erat, insufficienter, & inefficaciter ordinabat homines ad supernaturalem finem, & ex hac parte erat quodammodo minus perfecta, respectiue, licet absolute fuerit logè perfectior ex fine, & ex aliis causis.

5. Lex vetus magnam pondus imponere potest.

August.

Obiect.

Respons.

D. Thom.

6. Lex vetus grauissimas penas temporales minabat.

August.

Chrysost.

Secunda imperfectio legis veteris fuit, magnum pondus operum imponere, quæ magna ex parte valde onerosa erant, & grauiora, parumque vtilia. Ita sumitur ex verbis Petri Actor. 15. vbi hac de causa legitur illam vocat iugum importabile, quod nec nos (inquit) nec patres nostri portare potuimus. Quæ verba non absolutam impossibilitatem, sed grauem difficultatem significat. Quæ difficultas in primis oriebatur ex sarcina innumerabilium obseruationum, vt ait August. serm. 9. de verb. Domini. Nam ob eam causam lex factorum à Paulo vocatur, vt supra notauimus. Deinde augebatur difficultas ex conditione operum, quæ præcipiebantur, erant enim sacrificia multiplicia, & cruenta, & obseruantia carnales, in cibis, & in potibus, & variis baptismatibus, & infirmitatibus, quæ non possunt perfecte facere seruientem, vt dicitur ad Hebr. 9. & eleganter explicuit Clem. lib. 6. Const. cap. 20. Et ideo dicuntur etiam illa præcepta parum vtilia iuxta eundem Paul. ad Hebr. 7. & inde augebatur onus, & difficultas legis, quæ præcipiebat multa, & per illa spiritum, & gratiam non præstabat. Dices, videri alienum à suauitate Diuinæ prouidentia, legem tam onerosam hominibus imponere, præsertim non præbendo copiosiora auxilia ad illam implendam. Respondetur, suauitatem diuinæ prouidentia non esse æqualem, nec eiusdem modi in omnibus operibus eius, sed cum proportionem distribui iuxta occurrentes occasiones. Homines ergo tunc indigent illo onere, vt continerentur in officio, & ab idolorum cultu abstraherentur, vt Clem. supra August. & alij Patres passim docent; onerare autem subditum, quando indiget tali onere ad maius bonum, non est contra suauem prouidentiam superioris. Accedit, quod illi populo nunquam negauit Deus auxilium sufficiens ad legem implendam, vt docet D. Thom. q. 98. ar. 2. licet illad non daret ex debito, aut virtute legis, sed ex merito Christi, vt supra dixi.

Tertia imperfectio illius legis est, quia grauissimas penas temporales minabatur, & illis magis terrebatur homines, quam amore attraheret, & ideo dicta est lex timoris, quia licet spe etiam præriorum excitaret homines, præualebat tamen penarum timor, vt lib. contra Adimantum, c. 16. & 17. & lib. de moti. Eccl. c. 28. tradit August. vbi cum Paulo ad Hebr. 12. ex ipsa forma tradendi legem illâ, id late confirmat. Vnde etiam inferit, legem illâ fuisse potius fetuorum, quam filiorum, & potest esse quarta eius imperfectio, quæ sumitur ex illo ad Rom. 8. Non enim accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore. Vbi Chrysost. & Græci, & Latini, & August. supra ita exponunt. Per illam enim particulam, iterum, alludit ad legem, quia ille erat spiritus legis veteris, propter quod dicitur ad Galat. 4. de veteri Testamento, In seruitutem generassa filios. Non quia iusti illius

temporis verè non essent filij, sed quia ex vi legis non gubernabantur vt filij, sed vt serui. Vnde in principio eiusdem capituli significat Paulus, populum illum tunc fuisse veluti filium paruulû, qui non differret à seruo, sed sub tutoribus, & auctoribus est usque ad præsentium tempus à Patre. Ex quo etiam videtur colligi legem illam esse infantium seu paruulorum, quæ potest esse quinta eius imperfectio. Quam etiam indicauit Paul. ad Gal. 3. assimilans legem illam pedagogo, vt supra explicatum est. Vbi etiam declarauimus, huic imperfectio annexam fuisse aliam, scilicet, quod lex illa res temporales promitteret, quibus paruuli alluci solent ad parendum pedagogo, & hæc esse potest sexta illius legis imperfectio. Et septima esse potest, quia non dabat consilia perfectionis, vt paupertatis, & castitatis, quæ est etiam annexa præcedentibus, tum quia hæc non sunt consilia puerorum in fide, & gratia, sed virorum, tum etiam quia talia consilia non bene cohererent cum temporalibus promissionibus, quæ affectum illis consiliis contrarium supponunt. Octaua esse potest, quod lex illa quædam secundum se mala permittebat. Hanc enim inter imperfectiones illius legis ponit Iudor. lib. 2. de different. spirit. c. 28. licet enim illa permissio esset cum exultatione à peccato, vt supra declarauimus, fundabatur in periculo maioris mali, & in aliqua iniuria conceptiscentia sensibilibus rebus, & ideo ad imperfectionem legis pertinebat. Denique plures alia imperfectiones illius legis memorari possent, sed hæc sufficienter ad eius imperfectionem ostendendam, alia verò tractantur melius lib. sequenti, vt iamque legem veterem, & nouam inter se conferendo.

Nihilominus dico secundo: Lex vetus in suo ordine, & gradu perfecta fuit. Ita docet D. Thom. q. 98. ar. 2. ad 1. & probatur sufficienter rationibus dubitandi priori loco positis. Declaraturque in hunc modum: nam lex illa considerari potest, vel ratione generis, quia scilicet lex diuina fuit, vel secundum propriam speciem, quia fuit talis lex diuina. Priori modo spectata habuit omnem perfectionem legi diuinæ positivæ conuenientem, vt ex dictis facile constare potest: nam Deum habet proximum auctorem, in illius enim voluntate proximè fundata fuit, eamque indicauit, & ab illius potestate processit, non tantum vt auctore naturæ, sed etiam vt auctore supernaturali. Vnde etiam habuit, vt non solum sancta, & immaculata fuerit, sed etiam per fidem innotuerit hominibus, & ad supernaturalem finem fuerit ordinata. Denique ex eodem principio, & gradu diuinæ legis immutabilitatem specialem habuit, quam à diuina voluntate participat, id enim commune est legi diuinæ, vt diuina est, vt in sequenti capite latius explicabitur.

Posteriori autè modo considerando legem illam, vt talis lex fuit quasi in specie, habuit aliud modum perfectionis, quia sub tali ratione nihil illi defuit quasi quod illi esset debitum secundum talem rationem, seu quod in ordine ad proximum finem suum adæquatum, & in ordine ad tales personas, seu talem populum, & talem statum generis humani habere debuisset. Et in hoc sensu dixit Clem. Papa lib. 6. constit. c. 19. Legem illam fuisse perfectam, plenam, & nulla ex parte deficientem.

Denique id optime declarat D. Thom. supra, quia perfectio alicuius legis in specie sumpta nõ cõsideratur absolute, sed cõ proportionem ad eos, quibus datur, ita vt statui, & conditioni eorum sit accommodata. Næ leges religiois accommodatae, si secularibus imponantur, exorbitantes erunt, & deficient in perfectione legis, quia lex quoddam mediū est: medium autem vt sit perfectum debet esse fini accommodatum. Vnde rectè dicit D. Tho. si lex imponatur puero, vt sit perfecta, nõ debet ea participare, quæ propria sunt virorum, sed quæ pueroi institutioni sunt accommodata. Ita ergo se habuit illa

Iudor.

7. Lex vetus in suo ordine, & gradu perfecta fuit. D. Thom.

8. Lex illa in specie propria perfecta fuit.

D. Thom.

illa lex respectu humani generis, quod tunc non erat capacax maioris perfectionis, quia multis transgressionibus subiectum erat, & nondum satis agnouerat imbecillitatem suam, & indigentiam mediatoris, & gratiæ eius, per quâ posset ad excellentiorem statum ascendere, & ideo pro tunc non erat debita, nec accommodata illi legi maior perfectio. Quod autem lex illa habuerit omnem perfectionem, quam statum ille postulabat, satis patet ex dictis de materia illius legis: nam præcepit omnia necessaria ad cognitionem, & religionem veri Dei, & Christi, & ad rectitudinem vitæ tam moralis, quam humanæ, & politicæ; ergo nihil illi defuit ad perfectionem sibi debitam. Nec etiam plura præcepit, quam expediret, quia populus ille duræ ceruicis indigebat tunc illa sarcina præceptorum, vt declaratum est. Et ita satisfactum est argumentis in vtramque partem in principio positis.

CAPVT IX.

An lex vetus fuerit mutabilis, & quomodo cessare poterit.

1. Mutatio legis veteris. Dub.

Explicata tota ratione veteris legis capitis, affectibus, ac proprietatibus eius, superest de illius abrogatione dicendum, quod huius libri punctum præcipuum est. Prius erit exponere, an modi alij mutationum, quos in lege positua humana explicauimus, in lege illa locum habuerint, & in inuicem, quomodo lex illa mutabilis, vel immutabilis fuerit. Ratio autem dubitandi esse potest, quia lex illa nihil aliud est, quam diuina voluntas; sed voluntas Dei est immutabilis; ergo & illa lex. Consequentia videtur clara. Maior autem patet, quia lex illa propriissime diuina fuit, vt ostendimus; Lex autem diuina in Deo nihil aliud est, quam voluntas eius, vt ex dictis in lib. 1. constare potest; ergo. Vnde hæc ratio de omni lege diuina quatenus talis est, acq̃ue procedit; quia omnis diuina lex immediatè à diuina voluntate pendet, non effectiue tantum, sed quasi formaliter, quia ab illa immediatè accipit vim obligandi, per quam in esse legis constituitur; ergo necessarium videtur, vt sit æquè immutabilis, ac ipsa voluntas Dei.

2. Lex vetus à solo Deo mutabilis.

Bernard.

Lactan.

In hoc puncto breuiter dicendum est primò legem veterem nullo modo mutari potuisse ab alio, quam à Deo, vel iuxta decretum ipsius Dei. Probatur ratione facta, quia fuit propriè lex diuina, & omnis lex propriè diuina hoc modo immutabilis est, vtique ab alio, quam à Deo, vt rectè docet Bern. in lib. de præcep. & disp. cap. 5. satisque colligi potest ex his, quæ supra de legis naturalis indispensabilitate, seu immutabilitate diximus, & tradit Lactan. lib. 6. Instit. c. 8. Item ex his, quæ diximus de lege humana à superiori lata, quatenus ab inferiori mutari, aut dispensari non potest. Ratio enim eadem est, quia voluntas Dei suprema est, & omnis alia est inferior, & subdita; ergo lex per diuinam voluntatem constituta, etiam si positua sit per nullam aliam voluntatem mutari potest; ergo est immutabilis ab alio, quam à Deo.

3. Abrogatio legis ad solam Deum spectabat.

Atque hinc sequitur primò, legem veterem à nullo alio, quam à Deo, seu, quod idem est, non nisi iuxta præscriptum diuinæ voluntatis potuisse abrogari, siue in totum, siue in parte. Probatur facile, quia legis abrogatio quædam eius mutatio est, sed non potuit illa lex ab alio, quam à Deo mutari, ergo nec abrogari. Vnde in hoc etiam eadem ratio est de quilibet parte legis, quæ de tota lege, quia non minus pendet quilibet pars talis legis à diuina voluntate, quam tota. Sicut ergo non potuit tota lex, nisi à Deo abrogari, ita nec pars eius.

Atque hinc vterius sequitur, non potuisse quempiam præter Deum ipsum in lege illa dispensare. Ra. Suarez de Legib.

tio est eadem, quia dispensatio legis quædam eius partialis mutatio est. Item quia par in parem non habet potestatem, ne dum inferior. Atque hanc veritatem specialiter, ac fuse tradidit Salmer. tracta. 6. in Acta, vbi illam confirmat verbis Christi, Non veni soluere legem, sed adimplere. Amè quippe dico vobis, donec transeat colum, & terra, tota vniuersus, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, Matt. 5. & alijs Scripturæ testimonijs, quibus diuina veritas, & verbum Dei in æternum manere dicitur, Psal. 116. Quæ testimonia potissime loquuntur de verbo Dei aliquid affirmantis, vel prædicantis, sic enim nihil impedire potest, quominus veritas eius subsistat, & impleatur. In quo sensu nec Deus ipse facere potest, vt verbum suum in eo sensu, in quo dictum est, deficiat, seu non veniat, seu verum non sit. Nihilominus cum proportione etiam probant illa testimonia de verbo Dei præcipientis, & obligantis. Nemo enim facere potest, vt verbum præceptum Dei non obliget pro eo tempore, & modo, quo à Deo prolatum est, alioquin tale verbum fieret suo modo fallum, & inefficax. Deinde adducit e. super eo. de vsur. vbi Innoc. III. supponit indispensable esse, quod pagina vtriusq; Testamenti prohibitum est. Vbi licet Pontifex loquatur de vitæ, quæ non est mala, quia prohibita, sed prohibita, quia mala, nihilominus si consideretur tantum vis diuinæ prohibitionis, eandem efficaciam habet in quacunque materia. Quia nullus potest facere licitum id, quod Deus sua absoluta prohibitione facit illicitum. Vnde etiam in hoc æquiparantur pagina vtriusque Testamenti, infra autem ostendemus, legem nouam indispensablem esse, nisi à Deo, ergo idem dicendum est de lege veteri.

Solus Deus dispensare potuit.

Salmer.

c. super eo, de vsuris. Innoc. 3.

5. Obiect. Respons.

Dices, Deus ipse potuit homini cõcedere facultatem dispensandi in lege sua. Respondeo, potuisse quidem, non tamen dedisse in veteri Testamento, quia nullibi legitur talis potestas data potestibus, vel alijs in illa lege, imò sæpe absolute prohibentur aliquid addere, vel mutare de illa lege. Vnde nec vsus talis potestatis in illa lege cernitur, vel alicubi legitur, quia nec necessarius fuit, nec fuisse conueniens, quia esset magis in destructionem, quam in edificationem. Si tamen Deus alicui homini talem potestatem dedisset, iam illa dispensatio magis esset à Deo, quam ab homine, quia Dei voluntate, & cõcessione fieret, nec voluntas Dei obligandi per talem legem, fuisset omnino absoluta, sed haberet subintellectam conditionem, vel determinationem, si talis homo in ea non dispensaret, & ita dispensatio non esset cõtra, vel præter decretum diuinæ voluntatis. Vltimò tamen in hoc puncto aduerto, non cõsequenter loqui, qui dicunt, legem illam quoad ceremonialia, & iudicialia non fuisse propriè diuinam, & nihilominus affirmant, indispensablem fuisse per hominem, quia prior assertio destruit fundamentum posterioris, vt ex dictis constat, nos autem supponimus, totam illam legem fuisse propriissime diuinam, & ideo ferè eandem certitudinem concludimus, fuisse per hominem indispensablem, loquor autem de puro homine: nam Christus Dominus potestatem habuit in illa dispensandi, eo quod sit Deus, vt ipse significauit Matth. 12. dicens, Dominus est filius hominis etiam Sabbati. Quamuis nunquam videatur vsus illa potestate, sed iuxta interpretationem, vt ex sequentibus patebit, quia non venit soluere legem, sed adimplere.

Notandum vltimò.

Nihilominus tamen addendum est, potuisse legem illam recipere interpretationem per hominem. In quo omnes conuenire videntur, & patet primò ex vsu, 1. Regum capite 21. vbi per occurrentem necessitatem Achimelec dedit Dauidi panes propositionis, quibus vesci secundum legem ei non licebat, quod tamen per interpretationem legis licuisset, Christus Matth. 12. aperte docet. Et eodem modo

6. Lex illa ab homine interpretari potuit.

excusat discipulos, quos Pharisei calumniabantur, A eo quod in sabbato spicas vellere, fricare, & comedere, vt late exponit Abulens. lib. 1. Reg. quast. 8. 13. & 18. Quibus in locis hac ratione legem illam veteris Testamenti dispensabilem appellat, loquitur tamen improprè de dispensatione, prout de interpretatione, & epistola interdum dicitur, vt in libr. 6. dictum est. Hac etiam interpretatione vsi sunt Machabæi ad bellandum in die sabbati. 1. Machab. 2. Sic etiam Christus Dominus Matth. 12. dicit, se non violare legem sabbati, opus misericordiarum, aut pietatis, vel religionis in illo exerceo, etiam si laboriosum sit. Sicut licebat Iudæo extrahere de fouea in die sabbati ouem in illam cadentem, vnde ipse concludit, licuisse sibi sanitatem conferre in sabbato. Atque eodem modo Ioan. 5. ostendit licuisse homini B sanato ab ipso portare grabatum suum in sabbato, ex præcepto eius, quia ad opus pietatis, & ostensionem miraculi id pertinebat. Ratio autem est, quia interpretatio legis, præsertim positiuæ etiam si diuina sit, est necessaria ad gubernationem humanam propter varietatem occasionum, & necessitatem sæpe occurrentium, in quibus contingit, vel duo præcepta sibi obuiantia occurrere, ac propterea necessarium esse exponere, alterum non obligare, vel etiam contingit, talem esse rerum mutationem, vt prudenter præsumatur, non fuisse voluntatem legislatoris in tali casu obligare, quæ necessitas etiam potuit in vsu illius legis sæpe occurrere.

Quod si interrogetur, quomodo, vel qua potestate licebat talem facere interpretationem circa voluntatem Dei, non enim videtur cuiuslibet licere, voluntatem superioris interpretari, sed simpliciter obedire. Respondet tribus modis hoc licuisse, qui tum ratione, tum ex eadem lege colliguntur. Vnus est per potestatem à Deo ipso datam, quæ maximè pro casibus dubiis necessaria erat. Sicq; dicitur Deut. 17. *Siquid difficile, aut ambiguum, &c.* Secundo ex concursu duarum legum, vnam per aliam interpretando. Sic Christus Matth. 5. exponit, licuisse Iudæis circumcidere homines in sabbato, vt non solueretur lex præcipiens circumcidi infantem octauo die: Leuitic. 12. & eodem modo ait Matth. 12. *Non legitis, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt, violant* (ait) in exteriori specie, seu materiali opere, & tamen sine crimine sunt, quia illud opus erat consentaneum alteri legi, Leuitic. 24. Ac subinde non erat opus seruire, sed religionis, vt bene exposuit Abulens. 1. Reg. 21. quast. 17. Sic etiam circa tempus præscriptum ad faciendum Phasæ, Exod. 12. interpretatio facta est, per legem latam Numer. 12. Neque ante hanc posteriorem legem ausi sunt Moyses, & Aaron talem interpretationem facere, inconsulto Domino, quia nondum videbatur illis talis potestas commissâ, nec ratio, aut necessitas per se cogebat. Tertio ergo modo licebat hæc interpretatio per euidentiã facti, & necessitatis, vt est per se manifestum in casu Machabæorum. Nō oportebat autem, semper necessitatem fuisse extremam, vt videtur fuisse in illo casu, sed sufficiebat esse morale, & accommodatam præcepto, vt in casu Dauid late disputat Abul. supra.

Dico secundo: Lex vetus mutabilis fuit à Deo ipso. Hæc assertio satis nota est. Probari enim potest ex generalibus principiis, quod quilibet legislator potest legem suam mutare, cum ab eius voluntate pendeat. Item ex illa Christi sententia, quia Dominus est filius hominis etiam sabbati, sic enim Deus est Dominus supremus totius legis, & omniũ actionum, quæ per eam præcipiuntur, aut vetantur; ergo potest prout voluerit illam mutare. Denique abrogare illam potuit, vt de factò abrogasse, statim dice-

mus, ergo à fortiori in illa dispensare, & quamlibet aliam mutationem facere potuit: nam omnis illa minor est, quam abrogatio. Vt autem modum possibilem abrogationis explicemus, aduertere oportet, variis modis intelligi posse, velle Deum legem aliquam ferre. Primo absoluto decreto voluntatis suæ, statuendo, vt talis lex perpetuo duret absoluta, & simpliciter, ac sine limitatione vlla, sicut statuit, vt præmium vltimum bonorum operum, & pœna maiorum æterna sint, & talis lex semel sic lata mutari, seu abrogari non potest, etiam ab ipso Deo, in sensu (vt aiunt) composito, quia implicat contradictionem, Deum ita decreuisse, & decretum non impleri, aut impediri, alioqui voluntas absoluta Dei, aut mutabilis esset, aut inefficax.

Secundo potuit Deus legem ferre pro tali tempore, vsque ad certum terminum, seu euentum. Vel tertio potuit velle, obligationem talis legis durare sub tacita conditione, nisi ipse aliud statueret, vel vsque ad beneplacitum suum. Et viroque modo potest lex diuina esse mutabilis, scilicet, quia elapso tempore, pro quo lata est, seu adueniente termino eius cessat sine alia reuocatione, vt contingit in legibus humanis, vel privilegiis. Et ratio est clara, quia hæc mutatio legis non est per physicam, & realem successionem in ipsa lege, sed in tempore, pro quo obligat, vnde est per modum desitionis relationis ad desitionem termini. Nam lex est signum voluntatis obligantis pro tali tempore, vnde mutato tempore iam non significat illam voluntatem, & hoc modo abrogatur, & definit obligare. Vel etiam potest lex auferi, quia per contrariam legem, seu voluntatem Dei reuocatur. Inter quos duos modos hoc differt, quod in priori lex ipsa per se definit, etiam si nostro modo intelligendi non sit in voluntate diuina actus, quo velit legem tollere, sed ex vi prioris actus lex cessat adueniente termino, quia diuina voluntas ultra illum obligare, vel operari noluit, & sine actu diuina voluntatis non est lex. In posteriori autem modo intelligitur lex reuocari per actum voluntatis diuina ratione distinctum, quo Deus vult, vel legem tollere, vel aliam repugnantem introducere.

Vnde tandem facillimè satisfacti rationi dubitandi in principio posita, quæ ex quadam æquiuocatione procedit, lex enim vetus non est lex ad intra (vt sic dicam) in Deo ipso existens, sed est lex ad extra in lapidibus, aut membranis scripta. Vnde non est voluntas Dei, sed signum quoddam externum voluntatis Dei, & effectus eius, & ideo licet voluntas Dei sit immutabilis, lex dici potest esse mutabilis, quia per temporum successionem effectus diuina voluntatis mutari possunt, non mutata diuina voluntate, sicut potest Deus Angelum in nihilũ redigere, quæ est magna quadam mutatio, late de mutatione loquendo, prout nunc loquimur, licet diuina voluntas nō mutetur. Et ratio est, quia decretum Dei, quo res fit, aut conseruatur, vel lex fertur, potuit ex æternitate ita constitui pro tali tempore, & non ultra, vel negatiuè se habendo nostro modo intelligendi, vel positiuè volendo etiam ex æternitate, vt pro alio tempore res aliter se haberet, vel alia lex constitueretur. Vnde solum erit res, seu lex immutabilis ex diuina voluntate iuxta primum modum supra positum, quando Dei voluntas positiuè veller, & absolute rem, aut legem pro tota æternitate durare, quasi positiuum habens decretum nunquam illam destruendi, vel abrogandi. Solum ergo probat ratio facta, legem diuinam in sensu composito non posse abrogari pro illo eodem tempore, pro quo Deus voluit illam constituere: nam hoc inuoluit contradictionem, & mutationem in ipsamet diuina voluntate. Quod si pro illo tempore dispensari potest ab ipso Deo, ideo est, quia decretum

Nota Deum velle legem aliquam ferre variis modis intelligi. Primo.

Secundo. Tertio.

Respondetur ad rationem dubitandam.

Abulens.

Ratio cõclusionis.

Dub. 7.

Resp. Triplex modus interpretandi illam legem. Primo. Secundo.

Abulens.

Tertio.

Lex vetus à Deo ipso mutabilis.

decretum constituendi legem pro aliquo tempore, A non includit decretum non dispensandi in illam: nam si fingeremus cum hac veluti reflexione esse positam, consequenter esset talis lex pro eo tempore, & in sensu composito indispensabilis, & cum proportionem potest fingi omnino immutabilis. Seclusa autem tali suppositione, & quasi reflexione, ac simpliciter loquendo, lex etiam diuina mutabilis esse potest, ac reuocari.

CAPVT X.

An lex vetus quoad suam obligationem iam cessauerit, seu mortua fuerit.

Vdæorum sententia, & existimatio antiqua fuit I legem illam fuisse perpetuam, ita vt nunquam esset abroganda, quantum mundus hic, & status hominum viatorum duraret: in qua sententia persecurarunt multi ex Phariseis, etiam postquam ad fidem conuersi erant, vt Act. 15. refertur. Et postea in eodem errore persecuerunt multi hæretici antiqui, vt Ebion, Cherintus, & Nazareæ, vt refertur Iren. lib. 1. cap. 26. Epiphanius in hæres. 18. 28. 30. 66. & in aliis. Augustinus de Hæres. in 8. & 9. Hieronymus. Epist. 89. ad Augustinum, Damasc. verb. Nazareæ. Euseb. lib. 3. Hist. cap. 21. Fundabantur præcipue, quia lex illa data est à Deo, vt in æternum duraret; ergo neque ab ipso reuocari potuit, quia non potest esse sibi contrarius, neque ab alio, quia nullus potest præuolare contra eius voluntatem. Probatur antecedens Genes. 17. *Erit pactum hoc meum in carne vestra, in sæculum æternum.* Si autem circumcisio est æterna, etiam tota lex. Item Exod. 12. *Habebitis hanc diem, &c. solum Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.* Et infra, *Custodietis diem istam in generationibus vestris riuu perpetuo.* Et Psalm. 104. *Sicut ait Iudæus Iacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum.*

Nihilominus simpliciter dicendum est, legem veterem per Moysen datam abrogatam esse post Christi aduentum, vimque obligandi amisisse. Ita definitum est ab Apostolis, Act. 15. per illa verba, *Videtur esse Spiritui sancto, & nobis, &c.* Et in illius confirmationem, & defensionem, multa Paulus scripsit variis in locis. Primum in Epist. ad Roman. cap. 6. ibi. *Non estis sub lege, sed sub gratia.* & cap. 7. id declarat exemplo vxoris, quæ per mortem viri soluta est à lege illius, vnde concludit. *Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi; & infra, Nunc autem solui sumus à lege mortis, &c.* & iterum cap. 8. *Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me à lege mortis.* Idem ex professo confirmat in Epist. ad Galat. quam ad hanc veritatem persuadendam præcipue scripsit. Item ad Hebr. 7. quem locum infra latius expendemus. Et in eodem sensu dixit idem Paul. ad Ephes. 2. *Legem mandatorum, decretis euacuans.* Nam lex mandatorum vocatur lex vetus, vt supra dictum est, & communiter Patres intelligunt, & illam dicitur Christus euacuasse, id est, abtulisse, *Decretis, vtique Euangelicis, vt infra declarabimus.* Et hæc quidem testimonia contra hæreticos, qui nouum Testamentum admittunt, satis efficacia sunt, & sufficientia. Tamen contra Iudæos necessarium est ex aliis etiam principiis argumentari, quod paulò inferius commodius præstabitur.

Vt ergo hæc veritas exactè declaratur, & difficultas in principio posita clariùs expeditur, duo à nobis explicanda sunt. Primum respectu quarum personarum amiserit lex illa vim obligandi. Secundum respectu quorum præceptorum. Circa primum distinguendum est inter Gentiles, & Iudæos, & vtri-

que spectari possunt, vel secundum se, & in sua secta, seu infidelitate permanentes, vel iam conuersi ad Christum. Vnde quatuor quæstiones oriuntur. Prima, an Gentiles non credentes in Christum obligentur lege Moysi. Secunda, an Christiani ex gentilitate conuersi ad Christum teneantur, vel aliquando fuerint obligati ad seruandam legem Moysi. Tertia, an Christiani ex Iudæis conuersi eandem Moysi legem seruare teneantur. Quarta similis est de Iudæis nolentibus in Christum credere, sed in sua pertinacia permanentibus, an Moysi legem seruare teneantur. Ex quibus tertia, & quarta ad nos proprie spectant; alia verò parum quidem ad nos referunt, & difficultatem non habent, tamen earum resolutio cum cæteris coniuncta est, & ideo breuiter illas expediemus.

Prima igitur resolutio viam parat ad secundam, & illi lucem affert, & ideo breuiter dico, legem veterem non obligare Gentiles in Christum non credentes. Assertio est certa, neque scio fuisse in hoc vnquam sententiarum, aut hæresium diuersitatem. Probaturque facile, quia ante Christi aduentum lex illa non obligauit Gentiles, neque aliquos homines præter Israëliticum populum, nisi voluntate illam susceperunt, & profiterentur, circumcissione accepta; ergo neque post Christi aduentum teneantur, neque vnquam obligati fuerunt. Antecedens manifestum est ex cap. 7. in quo ostendimus, legem illam solum pro Israëlítico populo fuisse datam, quia ad illum tantum loquuta est, vnde illum tantum obligauit. Vnde Paul. ad Rom. 3. in hoc ponit vtilitatem circumcissionis, quod Iudæis specialiter credita sunt eloquia Dei, sub quibus eloquiis maximè legem comprehendit, quæ solum circumcisus data est, & ideo Gentiles à participatione templi, & sacrificiorum illius legis arcebantur, nisi prius circumciderentur: non obligabantur autem circumcidi, sed in voluntate eorum ponebatur, vt constat Exod. 12. ergo lex illa simpliciter non obligabat Gentiles; ergo neque post Christi aduentum obligat, quia per Christum non est data illi legi noua vis obligandi, vt per se notum est, sed solum per illum completa est.

Hinc etiam manifesta est secunda quæstionis resolutio, quæ potissimum agitata videtur ab Apostolis Act. 15. nam de gentilibus conuersis ad fidem Christi controuersia orta fuit, propter Phariseos adserentes, debere eos circumcidi, & seruare legem Moysi. Veritas autem ab Apostolis tradita fuit, eos non teneri ad circumcissionem vel legem, quæ non solum est de fide ex prædicta definitione, & aliis supra adductis, sed etiam euidenter sequitur ex principiis positis. Quia lex data Abraham de circumcissione neminem obligauit absolute, & simpliciter, nisi Abraham, & posteros eius, vt late explicuimus cum D. Thoma 3. p. q. 70. art. 2. & ideo non obligabat absolute aduenas, ac peregrinos, sicut etiam ex citato loco Exodi 12. euidenter comprobatur: ergo neque lex illa ante Christi aduentum obligabat Gentiles, siue fideles, siue idololatrias, neque post aduentum Christi obligat gentes idololatrias seu infideles; ergo neque obligat Christianos ex gentibus ducentes originem. Probatur consequentia, quia nec lex Moysi lata est pro illis, nec lex Christi eos obligat ad alterius legis susceptionem; nunquam enim Christus hoc præcepit, aut docuit, nec prædicatores eius talem Christi institutionem docuerunt. Imò repugnaret hoc verbis Christi inuitantis ad ferendum iugum suauè, esset enim onerosissimum, si præciperet cum sua lege coniungere, & suscipere legem Moysi, quæ iugum fuit importabile, vt Petrus dixit. Item Christus Matth. vltim. solum dicit,

Legem illam fuisse perpetuam somnabant Iudæi.

Cherint. Naz. aræ. Iren. Hieron. August. Epiphanius. Damasc. Euseb.

Lex vetus post Christi aduentum vim obligandi amisit & abrogata fuit.

Duo explicanda. Primum. Secundum.

Quatuor quæstiones. Prima.

Legem veterem non obligare Gentiles in Christum non credentes.

Secunda quæstio resolutio.

Gentiles conuersi non teneri ad circumcissionem, nec legem veterem.

D. Thom.

Docetis omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos seruari omnia quaecumque mandauimus vobis. Vbi nihil de circumfisione praecipit, sed loco illius Baptismo contentus fuit, & consequenter nihil etiam de reliqua lege veteri mandauit, sed tantum de sua, quam solum Apostoli eius tradiderunt. Vnde subdit, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, vbi circumfisionem non requirit, nec aliquam legis veteris obseruantiam, sed suam, quam sub Baptismo concludit.

6. Probatur gradus conuulso.

Ob. Huby.

Denique potest sic concludi ratio: nam si Gentiles facti Christiani tenentur illa lege, vel est ex vi Testamenti veteris, & hoc non, quia cum illis non loquitur per suam legem, vel ex vi Testamenti noui, & hoc multo minus, tum quia Christus (vt dicebam) non extendit legem veterem, sed compleuit, tum quia Testamentum nouum, & ministri eius oppositum docent, & tradiderunt; ergo. Dicere verum possent Hebraei iudaizantes, Messiam, & fructum eius non fuisse promissum, nisi populo Israel, & ideo licet Gentiles per se non obligarentur lege veteri, nihilominus vt possint Christo coniungi, & spiritualia eius bona participare, debere per circumfisionem, illi populo coniungi, & consequenter legem profiteri, ac seruare. Sed haec fictio erronea est, supponitque aliam haeresim, nimirum, Euangelium solum Iudaeis fuisse communicandum, quam ex professo impugnauit Paulus in Epistola ad Roman. & in libro sequenti aliquid dicitur. Nunc eodem argumento factio refutatur sufficienter, tum quia nulli in Scriptura gentibus imponitur talis necessitas, tum etiam quia in Scriptura non promittitur Christus solum Iudaeis, sed aequale gentibus, & vniuerso mundo quoad participationem fructuum eius, licet promitteretur venturus de populo Israel, & in illo specialiter docturus, & praedicaturus, sicut etiam promittebatur venturus de speciali tribu, & familia, & tamen non illi soli, sed toti populo aequale promittebatur. Et ideo Genes. 46. vocatur, Expectatio gentium. & Aggæi c. 2. Veniet desideratus cunctis gentibus.

7. Refellitur error Hebraeorum, & veritas confirmatur.

Cyprian. Tertull.

Præterea confutatur maximè hic error, & proposta veritas confirmatur ex eo, quod lex illa non solum ad salutem spiritualem necessaria non erat, verum etiam erat inefficax, & per se inutilis. Quod argumentum maximè vrget Paul. in epist. ad Galat. & ad Roman. & potest in hunc modum proponi, quia caeremoniae legis antiquae non fuerunt necessariae ad salutem gentium necessitate solius praecipiti, seu legis, nec etiam fuerunt de se necessariae necessitate medij, ergo neutro modo sunt nunc necessariae gentibus Euangelium amplectentibus; ergo neque lex vetus illas praecipiens obligat huiusmodi Christianos. Consequentia nota sunt. Prior verò pars antecedentis sufficienter manet probata superiori argumento, quia lex illa in vi praecipiti non fuit data gentibus, sed soli populo Israel. Alteram verò partem multis modis probat Paulus in locis citatis. Primò quia Abraham ante illam legem latam, atque adeò sine caeremoniis eius, vel circumfisione iustificatus est. Quo exemplo iudicare voluit Paulus, omnes antiquos Patres, & iustos, qui ante Abraham, vel cum ipso, vel post ipsum extra posteritatem eius iusti fuerunt ante Christi aduentum; ergo euidentis est, caeremonias legis non fuisse per se necessarias ad salutem; ergo nec post Christi aduentum necessariae erunt, maximè pro Christianis ex gentibus ortis. Quod argumentum rectè prosequitur Cyprian. lib. 1. ad Quiri. cap. 8. latius Tertullian. lib. contra Iudaeos. Et cap. 3. expendit, Melchisedec incircuncisum obtulisse panem, & vinum Abrahamo iam circumciso. Sed hoc postèritus repugnat Scriptura: nam

oblatio illa praecessit per aliquot annos circuncisionem Abraham, vt constat ex Genes. 14. & 17. id tamen non diminuit vim argumenti, sed quodammodo augeat: nam vterque erat iustus, & verus Dei cultor, imò & sacerdos, licet vterque esset incircuncisus. Addit praeterea Paulus, non solum non fuisse legem illam necessariam, verum etiam neque efficaciam, aut vtilitatem, ad veram iustitiam conferendam per se habuisse, vt supra satis ostensum est, ergo non fuit medium necessarium ad salutem, sed tantum Iudaeis, quibus praecipua fuit, necessarium fuit illam seruare, quandiu illos obligauit. Neque contra veritatem hanc procedit fundamentum haereticorum, quia lex illa quocumque modo perpetua fuerit, vt talis erat, non ad gentes, sed ad solos Hebraeos loquebatur.

Superest dicendum de cessatione illius legis respectu Iudaeorum, & primò de conuersis ad fidem Christi, & in illo baptizatis certum est, illos, non obligari ad legem veterem seruandam, ac subinde respectu illorum propriè cessasse. Haec veritas certa fide tenenda est: nam in hoc etiam sensu definita est, & ex Scriptura aperte colligitur. Potèstque in hunc modum demonstrari. Nam quando lex aliqua cessat, vel abrogatur, respectu illorum maximè cessat pro quibus lata est, sed lex vetus lata est pro Iudaeis, & abrogata est, ac cessauit, ergo pro illis maximè reuocata est; ergo etiam si fidem Christi amplectantur, non possunt lege veteri obligari. Maior per se nota est, tum quia solui, & ligari respectu eiusdem dicuntur, alioqui opposita non essent, tum quia repugnantiam inuoluit, abrogari legem in se, & non respectu illorum, quibus erat imposita, cum totum esse legis sit in ordine ad illos. Vnde licet propriè dicamus respectu illorum fuisse abrogatam, quia nūquam fuit illis imposita, nec habuit esse legis respectu illorum; at respectu Iudaeorum propriè cessasse, aut abrogata esse dicitur; si ergo abrogata est, pro Iudaeis ablata est, quia erant imposita, vt etiam ostensum est. Quod verò lex illa in se abrogata fuerit, ac cessauerit, pro fundamento positum est in principio capitis, & latius statim ostenditur: nam posito hoc fundamento, caetera euidenter consequuntur. Nam vltima etiam consequentia manifesta est: nam fides Christi eo, quod à Iudaeis suscipiatur, non sufficit in eis obligationem legis veteris, quae per aduentum eiusdem fidei sublata est, vt est per se clarum.

Præterea fundamentum illud, in quo vis tota posita est, ex vtroque Testamento late confirmant antiqui Patres, Cyprian. lib. 1. contra Iudaeos. cap. 9. & sequentibus. Iustin. Mart. Dialog. cum Tryphon. contra Iudaeos. Tertull. lib. contra Iudaeos. Epiphani. haeres. 30. August. libris contra Faustum, & aliis contra dictum errorem, qui habentur in principio tom. 6. Aliqua etiam habet Clemens Roman. lib. 6. constituit. Apostolica. cap. 12. 20. 21. 22. & 23. Multaque ex Hebraeis congerit Galatin. lib. 1. de arcan. &c. à princip. Nos autem breuiter pauca ex vtroque Testamento indicabimus. Et in primis videntur optima testimonia, quibus Deus olim promisit, se daturum nouam legem. Quale est illud Ieremiae 31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fedus nouum, vbi nomine foederis, legem significat, iuxta morem Scripturae Gene. 17. Exod. 34. Deut. 25. Et in eodem loco exponitur, dum subiungitur, Dabo legem meam in visceribus eorum, &c. vbi expendit Paul. ad Hebr. 10. & 8. vbi in fine adiungit, Dicendo nouum, veterauit prius. Quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est. Quod etiam satis indicauit Deus, dicens,

8. Iudas baptizati non tenentur legem veterem seruare.

9. Probatur eadem veritas ex Patribus Cyprian. Iust. Mart. Tertull. Epiphani. August. Clem. Rom.

Galatin.

dicens, Feriam fedus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum, &c. Nam conferendo illa duo pacta, satis ostendit, posterius fuisse futurum longè excellentius, & per illud fuisse prius aufertendum.

10. Confr.

Præterea mutationem legis, & status illius populi esse faciendam in aduentu Messiae satis ostendit Deus dicens per Malach. cap. 1. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu solis usque ad occasum magnam est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. In quo aperte praedicitur, totum illum cultum sacrificiorum veteris legis abiciendum à Deo fuisse, & in aliud purissimum sacrificium commutandum, vt exposuit Concilium Trident. sess. 22. cap. 1. & in 3. tom. 3. partis tractatum latius. Idemque significauit Ierem. c. 23. vbi praemissa Messiae promissione per illa verba, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David gemmen iustum &c. subditur, Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultra, vivit Dominus qui adduxit filios Israel de terra Aegypti, sed vivit Dominus, qui adduxit, & reduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris. Vnde Iai. cap. 43. loquens à principio capitis de vocatione Iudaeorum ad Christum, & ad conuersos, & credentes in illum (vt egregie exponit Hieronymus.) tandem concludit, Ne meminereis priorum, & antiqua ne intuemini. Quae verba licet Hieronymus referat ad signa, & mirabilia antiqua, non negat posse etiam optimè referri ad legem, & sacrificia, aliisque caeremonias eius. Sicut per figuram etiam indicatum est Leuit. 26. cum dicitur, Vetera novis aduenientibus proieciatis. Per haec igitur omnia significatum est, caeremonias legis veteris antiquandas fuisse in aduentu Messiae.

11. Hieron.

11. Ex testimoniis nouo.

Denique vt ad nouum testamentum transitum faciamus, hoc confirmat Paul. ad Hebr. 7. ex illo Psal. 109. vbi de Christo dicitur, Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. Inde enim colligit per Christum aliud sacerdotium nouum instituendum, & introducendum fuisse, inferens, vetus fuisse temporale, nouum autem fore aeternum. Ac deinceps subiungit regulam, Translato sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat. Nam haec duo necessaria seles concomitantur. Ex quo tandem concludit, Reprobatio sit prioris mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Maxime verò prosequitur argumentum hoc idem Apostolus in Epistol. ad Rom. & ideo in cap. 1. praemittit, Non erubescio Euangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudaeo primò, & Graeco. & cap. 3. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum, non enim est distinctio, &c. quod late per sequentia capita prosequitur, & cap. 10. adiungit, Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Idem in Epistola ad Galat. vbi cap. 2. sic Petrum alloquitur, Si tu Iudaeus cum sis, gentiliter vivis, & non iudaice, quomodo cogis gentes iudaizare. Nos natura Iudaei, & non ex gentibus peccatores: scientes autem, quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Christi, & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide, non ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et c. 3. Vbi venit fides, iam non sumus sub lege, & infra, Non est Iudaeus, neque Graecus &c. quod latissime confirmat cap. 4. & 5. vbi concludit, In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praepitium, sed fides, quae per charitatem operatur.

12. Ex his testimoniis ratio colligitur.

Atque ex his testimoniis possunt variae rationes huius veritatis colligi. Prima, quia non est minus sufficiens fides, & gratia Christi pro Iudaeis, quam pro Gentilibus, sed Christianis ex gentibus conuersis sufficit obseruantia Euangelij sine obseruantia legis; ergo etiam Iudaei per Euangelium liberati sunt à iu-

go legis. Secunda, quia Christus omnes indifferenter vocat ad iugum suum, quod suauis esse dixit; ergo nullis hominibus in Christum credentibus necessarium est iugum legis, siue Iudaeis, siue gentibus. Tercio etià respectu Iudaeorum fuit illa lex imperfecta, & inefficax ad iustitiam, & quasi per occasionem posita est propter imperfectionem illius populi, vt esset quasi praedagogus; ergo adueniente lege perfecta, obligante, & iustificante Iudaeos, cessare debuit imperfecta.

13. Obiect.

Vt tamen haec rationes amplius declarentur, obiecti potest, quia lex semel lata non abrogatur, nisi per expressam reuocationem, vel per legem posteriorè incompossibilem prioris; sed in lege noua vt lata à Christo, non inuenitur expressa reuocatio legis veteris, nec illae leges sunt impossibiles, sed possunt obseruari; ergo posterior non reuocauit priorem, saltem respectu illius populi, quem vetus obligabat; ergo non est, vnde sit abrogata. Respondetur verò in primis negando vltimam consequentiam. Nam praeter illos duos modos abrogandi legem inuenitur tertius, qui est, vt lex per se ipsam cesset per temporum mutationem, & successionem, per quam completur terminus, pro quo posita est. Ita enim cessauit lex vetus. Nam posita fuit, Donec veniret semen, id est, Christus, vt ait Paul. ad Galat. 3. Nam finis illius legis fuit Christus, vt idem dixit Roman. 10. & ideo completo illo fine, ac termino cessauit absque alia abrogatione. Propter quod dicitur Lucae 16. Lex, & propheta usque ad Ioannem, & infra hoc magis constabit, cum agemus de tempore, quando lex illa mortua esse incepit.

14. Resp. 1.

Deinde respondetur negando minorem quoad secundum partem eius, quia licet verum sit, Christum in lege sua tradenda non addidisse formalia verba reuocatoria legis prioris, nihilominus simpliciter verum est, sua noua lege veterem abrogasse, id enim significauit Paul. ad Ephes. 2. dicens, Legem mandatorum decretis euacuatis. Quod enim ait, decretis, idem significat, quod per decreta sua. Nec audiendi sunt Erasmi. & Caiet. qui vocem, decretis, seu in decretis, referunt ad legem veterem, ita vt sensus sit, euacuans legem mandatorum in decretis, supple existentem. At rectè intellexit vulgatus interpret, particulam, in, licet in Graeco habeatur, non esse necessariam; & licet addatur, optimè significare potest idem quod perita vt sit sensus, Euacuans in decretis, id est, per decreta, & ad tollendam æquiuocationem rectè positum est absolute, decretis. Neque enim rectè vox illa referretur ad decreta legis veteris, tum quia sit inutilis repetitio, tum quia oportet aliquod verbum subintelligere sine necessitate, tum denique quia repugnat communi Patrum expositioni. Vnde Chryl. ibi decretis, exponit, id est, fide sua, quod esset facile, intellectum de fide ratione obiecti, & Evangelicæ doctrinae, vel si intellexit fidem, id est, spiritum fidei, non excludit legem nouam, quae solet etiam nomine fidei significari. Vnde ad Roman. 3. Exclusa est, per quam legem facturum non, sed per legem fidei. Idem verò Chryl. clarius exponit decreta, id est, praecipia, quae Hieronymus, dogmata Evangelica, ibidem appellauit. D. Thomas etiam praecipia exposuit, & sequitur ibi, & bene declarat Adam. Christus ergo suis praecipis, suaque lege noua veterem abrogauit.

14. Resp. 2.

Ephes. 2.

Eras. Caiet.

15. Expressa reuocatio non necessaria.

Neque fuit necessaria expressa reuocatio, quia opera illarum legum, licet non videantur formaliter repugnare, nihilominus leges ipsae inter se pugnant. Primò, quia lex noua traditur à Christo, vt per se sufficiens ad salutem, & necessaria, cui repugnat, durare necessitatem prioris legis. Secundò ex fine, & significatione talium actuum, quia obseruantia antiquae legis dabatur ad significanda mysteria futu-

ra; Messias sacramenta autem legis nouæ, præsertim A
Baptismus, & Eucharistia data sunt ad representan-
dam redemptionem iam factam, & mysteria illa iam
impleta. Tertio, quia prior lex data est vni populo ad
distinctionem aliorum; posterior vero toti mundo,
vt Ecclesia habens perfectam vnitatem ex omnibus
hominibus congregaretur, ad quod necessarium
fuit, signa, & speciales obseruantias vnus populi è
medio tollere. Et hoc est, quod Paulus dixit citato
loco Ephes. 2. Christum abstulisse medium parietem
maceriæ, & inimicitias soluisse inter vtrumque popu-
lum, *Faciens vtraque vnum.* Item ex vi illius legis
constituebatur specialis status reipublicæ habens su-
premum Pontificatum suum, iurisdictionem, &c.
Lex autem noua introduxit noui specialem statum,
& Pontificatum diuersum eam suprema iurisdictione
ne in totum mundum; ac subinde repugnantem
priori statui. Consequenter ergo hæc lex reuocauit
illam. Et hoc est, quod Paul. dixit, Hebr. 7. *Translatio
sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat.*

Atque hinc facile constat, quid dicendum sit de
ultima quæstione, an illa lex sit etiam abrogata pro
his Iudæis, qui Euangelium non susceperunt. Videri
enim potest, non esse congruum, eos liberos manere
ab vtraque lege, & ideo debere antiqua obligari,
dum nouam non suscipiant. Dicendum vero sine dubio
est, etiam pro illis abrogatam esse legem illam,
quia simpliciter, & in se sublata de medio est, vt præ-
bant omnia, quæ adduximus; ergo neminem iam obligat
per se, & vi sua. Item lex illa non definit obligare
Christianos ex Iudæismo cõuersos, vel qui ab illis origi-
nem ducunt, quia Christiani sunt, sed quia finitum
est tempus obligationis illius legis, pro quo lata est,
& quia iam euacuata est; ergo etiam Iudæos, non Chris-
tianos per se non obligat. Præterea isti Iudæi consti-
tuti sunt in statu, in quo impossibile est obligari illa
lege, quia nec sunt in terra promissionis, nec templum
habent, extra quod præcipua sacrificia, & præcepta
implere non poterant, vt agni Paschalis Exodi 12. &
aliorum, de quibus Deut. 12. Item non habent sacer-
dotes, nec habere possunt, cum non habeant tribuum
distinctionem, ergo ex conditione talis status sequi-
tur, iam non obligari illa lege, vel certe magnum in-
dicium est absolute, & pro tota illa gente cessasse, vt
rectè argumentatur Iust. dicto dialog. cum Trypho-
ne. Denique Iudæi, etiam si increduli sint, nihilomi-
nus obligantur lege Christi, quia tenentur illam sus-
cipere, & in Christum credere, ergo eo ipso non ob-
ligantur lege antiqua, & ita non procedit contraria
coniectura. Dico autem per se non obligari, seu ex vi
legis, quia ex conscientia erronea poterunt obligari;
existimant enim adhuc legem illam retinere suam vim,
& consequenter opinantur, se per illam obligari, &
hoc modo obligantur ex conscientia erronea. Ad huc
enim modum dixit Paulus ad Galat. 1. *Testificor omni
hominis circumcidenti se, scilicet, ritu Iudaico, quia debi-
tor est vniuersæ legis faciendæ, vtiq; ex vi prioris existi-
mationis de obligatione circumcissionis, atque adeo
ex conscientia erronea: nam absolute nulla nunc est
talis obligatio. Addeo vero, quia ignorantia illa, non
est sine grauissima culpa, dici posse (vt aliqui loquun-
tur) ligari potius, quam obligari, quia siue illam le-
gem obseruent, que non, grauissimo peccant: nam si
obseruant superstitioni sunt, & infideles; si vero non
obseruant, transgressores sunt legis, qua credunt ob-
ligari saltem ex praua conscientia. An vero lex illa
etiam quoad omnem vtilitatem, pro his Iudæis cessa-
uerit, dicam inferius.*

Ex dictis denique facile soluitur iudaizantium
fundamentum, quatenus ad ipsos Iudæos pertinere
potest, quod solum fundabatur in hoc, quia lex
illa dicitur data vt perpetua, seu in æternum dura-

17. Soluitur iudaizantium fundamentum.

tura. Duobus enim modis sumitur vox *perpetuum*,
vel *æternum*, in sacra Scriptura. Primum, vt excludat
terminum durationis absolute, & simpliciter. Se-
cundo, vt solum significet perpetuitatem tantum
secundum quid, quæ variis modis contingit. Lex
ergo illa non potest dici perpetua in se priori modo:
nam constat, omnem legem huius vitæ aliquando
esse in se finiendam saltem cum ipso mundo. Potest
que aperte conuincimur: cum minori rigore dici so-
let perpetuum, quod vsque ad finem mundi duraturum
est, & tamen neque hoc modo dicta est illa lex
perpetua. Quod probatur clarè ex eodem loco Ge-
nes. 17. vbi & fœdus Dei dicitur fore sempiternum,
& Deus ipse promittit Abraham, & semini eius ter-
ram promissionis in possessionem æternam; ergo
non est magis æternum fœdus, quam promissio;
at constat promissionem illius terræ non fuisse æter-
nam illo modo, imò sublata iam esse; ergo idem
intelligendum est de illo fœdere. Similique pro-
missio habetur Genes. 13. *Omnem terram, quam con-
spicis, tibi dabo, & semini tuo in sempiternum,* & simi-
les sunt alia promissiones rerum temporalium in
veteri Testamento, cum tamen constat, & bona
temporalia non esse perpetua simpliciter, & de
facto illam terram non fuisse à Iudæis perpetuo
possessam.

Duæ igitur sunt expositiones indicatæ ab Augu-
stino in eisdem locis, vna est mystica potius, quam li-
teralis, vt in eis locis sermo sit de perpetuitate sim-
pliciter, non tamen intelligatur implenda in re illa
materiali, quæ proponitur, sed in illa, vel in alia per
illam figurata, seu mysticè representata. Vt sole-
mnitas agni paschalis durat perpetuo in se, vel in agno
Dei per illum veterem representato, & pactum circun-
cisionis est perpetuum non in sola carnali circun-
cisione, sed in illa, vel in spirituali per illam figurata,
quæ sit per Baptismum, & de se perpetuo durat, etiam
in patria. Sicque promissiones temporales perma-
nent semper in spiritualibus, quæ in illis vt in figura
promittebantur. Ita ferè August. q. 31. in Genes. & q.
43. & 124. in Exod. & hanc resolutionem videtur se-
qui D. Thom. 1. 2. q. 103. art. 3. ad 1. argum.

Secunda responsio, & magis literalis est, non dici
æternam legem illam nisi secundum quid, etiam re-
spectu durationis mundi. Solet autem hoc æternum
secundum quid multis modis accipi, vnus valde vsi-
tatus est, quo æternum accipi solet pro fœdero, vt no-
tauit D. Thom. 1. p. q. 10. art. 2. ad 2. vbi ita exponit il-
lud Exod. 3. *Domini regnabit in æternum, & ultra.* Et
ita facile potest illi legi accommodari. Accipitur etiam
aliis modis in cõmuni modo loquendi cõsuetudine. Dicit
enim solet perpetuum, quod sine vilo certo termino
prescribitur, quomodo diximus supra lib. 1. legem
propriissimè sumptam esse perpetuam, sic etiam in ma-
teria de Censur. suspensio, quæ sine termino imponi-
tur, perpetua dici solet: ergo multo magis potuit lex
veteris, aut fœdus circumcissionis, aut præceptum agni
paschalis dici perpetuum, quia sine termino positum
est. Nam licet ex mente Dei solum poneretur donec
veniret semen, hoc tamen non fuit in lege expres-
sum, sed subintellectum in eius conditione, & signi-
ficatione, eo vel maximè, quod etiam dici solet in
Scriptura perpetuum, quod longissimo tempore, seu
per multa secula duraturum est, sicut lex illa dura-
uit. Deinde dicitur pactum perpetuum, quod natu-
ra sua indissolubile est, licet per causas extrinse-
cas, vel rerum mutationem solui possit, & sic etiam
aliqua, quæ per solam vitam hominis durant, solent
dici perpetua, vt vinculum matrimonij, professio re-
ligiosa, & quædam alia vota. Sic igitur pactum il-
lius legis dicitur perpetuum fœdus, quia dissolui non
poterat, donec impleretur, nec lex illa cessatura
erat.

Perpetuum
vel æternum
duobus mo-
dis sumi.

D. Thom.
Abulens.

De adequa-
ta cessatione
legis veteris.

Cæremonia-
lia cessasse
certum est.
D. Thom.
August.

Obiect.

Resp.

De iudicia-
libus.

18. Duplex ex-
positio infi-
nata ab
Aug.
1. Expositio
mystica.

August.
D. Thom.

19.
2. Expositio
literalis.

erat, nisi per tantam rerum mutationem, cum qua
nec veritas illius legis, nec eius obligatio posset sub-
sistere. Et ita etiam exponit dictam loquutionem
August. in citatis locis, & indicat D. Thomas 2. 2. q.
98. ar. 2. ad 2. & videri potest Abul. q. 18. in 1. 2. cap.
Exodi, vbi idem notat Pereir. & latius Genes. 13.
& 17.

CAPVT XI.

Vtrum lex veteris cessauerit, seu abrogata fuerit quoad omnia sua præcepta etiam moralia.

Quamuis absolute dictum sit, legem illam ces-
sasse, tamen quia in illa lege varia erant genera
præceptorum, & non est certum cessasse omnia, &
consequenter est controuersum, an lex illa dicatur
cessasse adæquate, seu secundum se totam, vt ita di-
cam, vel ratione aliquarum partium habetium quoad
hoc rationem specialem, ideo in hoc capite hoc
amplius explicandum est. Supponimus autem di-
stinctionem supra datam de triplici genere præce-
ptorum illius legis; cæremonialium, iudicialium, &
moralium. Et de cæremonialibus certum esse sup-
ponimus, illa maximè cessasse, & ratione illorum
præcipuè dici legem illam cessasse. Ita docent D.
Thom. d. q. 103. ar. 3. & omnes Theologi infra refe-
rendi, & tradit Innoc. III. in c. vnic. de purificat. post
part. & Aug. lib. 6. contra Faust. vbi ita exponit illud
ad Colof. 2. *Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu,
aut in parte diei festi, aut neomenia, aut Sabbatorum, quæ
sunt vmbra futurorum,* &c. Per hæc enim significauit
omnia cæremonialia, quæ velut vmbra transferunt.
Et si quis rectè consideret omnia, quæ præcedenti
capite adduximus, de cæremonialibus præceptis
maximè procedunt, vt in puncto sequenti attingemus,
ideoque de his nihil amplius disputare necesse est.
Posset autem quis obicere, quia præceptum soluendi
decimas, cæremoniales erant, & tamen eius obligatio
durat, vt videntur probare quædam iuradicia,
decimas esse iure diuino debitas. Sed de hac re satis
dictum est tract. 2. de relig. lib. 1. cap. 10. in tom. 1. vbi
ostendimus, illud præceptum legis veteris, qua parte
positum erat, scilicet, quoad quotam decima-
rum, cessasse quoad obligationem suam; relictum
verò esse quasi exemplar, ad cuius instar Ecclesia
potuit similem legem statuere, hoc enim prohibi-
tum non est, vbi nullum periculum scandalij, aut fal-
sæ significationis imminet, vt postea videbimus. Eo
vel maximè quod præceptum illud, quoad illam
partem, potest non immeritò inter iudicialia nu-
merari.

Circa præcepta iudicialia potest esse nonnullum
dubium, an mortua sint. Ratio autem dubitandi in
primis sumitur ex autoritate negatiua Scripturæ
facræ, quia cum multis eius locis legamus, cæremo-
nialia præcepta cessasse, nullibi id legitur de iudic-
cialibus; signum ergo est, non esse partem vtrorum-
que rationem, vel dispositionem. Tum quia legis
abrogatio non est magis extendenda, quam sit ex-
pressum à legislatore, tum etiam quia vnus expres-
sio, videtur tacita alterius exclusio, iuxta cap. non ne;
de presumptionibus. Antecedens autem præter: nam
Actor. 15. quæstio suborta præcipuè fuit de circun-
cisione, & consequenter de aliis cæremoniis legis, &
de his tantum decretum illud Apostolicum inter-
pretari videtur Cysil. Catechif. 17. Et de eisdem lo-
quitur Paul. dicto loco ad Colof. 2. & de illis dicit,
fuisse vmbra futurorum. Vnde tum ibi, tum in
epist. ad Roman. & ad Galat. & ad Hebr. in duobus
præcipuè vim facit, vt ostendat abrogationem illius

A legis. Vnum est, quod lex illa non iustificabat apud
Deum, sed tantum imperfectam carnis iustitiam con-
ferebat. Aliud est, quod lex illa erat figura, & vm-
bra, quæ cessare debuit, adueniente veritate: vtrum-
que autem horum in solis cæremonialibus locum
habet, quia sola cæremonialia ordinabantur ad san-
ctificationem, vel iustitiam carnis, iudicialia enim ad
politicam gubernationem pertinebant. Et ideo cæ-
remonialia tantum erant per se primò instituta ad
significandum, iudicialia verò tantum accessorie, &
quasi per accidens, cessante autem accessorie, non
cessat principale. Et ita etiam Leo Papa sermone 6.
de Passion. Domini hanc posteriorem rationem ex-
plicans, solum in cæremonialibus declarat lega-
lium cessationem. Accedit quod August. lib. 6. & 10.
contra Faust. in principio duo tantum genera pecca-
torum in illa lege distinguit, quædam vocat vitæ a-
gendæ, alia vitæ significandæ, & hæc posteriora di-
cit cessasse, non verò priora. At verò præcepta iudic-
cialia spectare videntur ad præcepta vitæ agendæ,
vitæ (inquam) politicæ, & civilis; ergo illa non cessa-
runt ex sententia Augusti.

Nihilominus certa conclusio est, legem veterem
cessasse, seu abrogatam esse quoad omnia præcepta
iudicialia. Ita docet D. Thom. q. 104. ar. 3. vbi Caie-
tan. Conrad. & cæteri expositores id supponunt vt
certum, estque commune dogma Theologorum.
Vnde videtur de fide certum, quia licet in Scriptura
in particulari non sit expressum, continetur in ge-
neralibus loquutionibus, quas Ecclesiæ tradidit, &
communis consensus Theologorum ita interpreta-
tur, Talis est regula Pauli ad Hebr. 7. *Translatio sacer-
dotio, necesse est, vt legis translatio fiat;* sicut enim
sacerdotium simpliciter ablatum est, ita & lex vetus
quatenus positiua erat, & cum illo sacerdotio
erat coniuncta. Alia generalis locutio Pauli est ad
Ephes. 2. *Medium parietem maceria. soluens, legem
mandatorum euacuans:* nam lex mandatorum sine
dubio iudicialia comprehendit, quæ erant non par-
ua illius materiæ pars. Aliud principium eiusdem
Pauli est illud ad Rom. 7. vbi de vxore ait, *Si mor-
tuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri,* ex qua simi-
litudine infert; *itaque fratres mei & vos mortificati
estis legi per mortem Christi.* Vbi simpliciter dicens
legi, totam intelligit, & nihil excludit. Facit etiam
illa vniuersalis eiusdem locutio ad Galat. 5. *Testificor
omni homini circumcidenti se, quia debitor est vniuersæ
legis faciendæ.* Nam inde virtute significat euacua-
ta circuncisione, euacuata esse vniuersam legem,
ac subinde etiam iudicialia præcepta fuisse sublata.
Præterea hoc principio vtuntur Theologi in mate-
ria de matrimonio, & similibus, quando tractant, an
prohibitiones aliquæ illius legis durent nunc. Vt
v. g. an accedere ad menstruatam etiam matrimonio
coniunctam sit peccatum mortale, sicut olim videtur
fuisse, quia erat prohibitum sub pena mortis,
Leuit. 20. nam sub distinctione respondent, si lex il-
la fuit iudicialis, non obligare: si autem materia
erat moralis, ex ea parte posse durare, vt patet ex
Theologis in 4. d. 32. & disputat latè Castro lib. 1. de
leg. pœnal. c. vlt. Sanci. lib. 9. disp. 21. Et eodem modo
disputant de gradibus consanguinitatis, vel affinitatis
prohibitis in Leuitico. De quibus certum est, posse
Pontificem dispensare in nonnullis gradibus con-
sanguinitatis, vt in casu Regis Angliæ Henrici VIII. declara-
uit Clemens VII. de primo gradu affinitatis, in quo
supponitur, legem illam iudiciale cessasse, & hoc
gradus nunc non esse prohibitos ex vi illius; idem er-
go est in omnibus similibus.

Ratio autem facile reddi potest, & respondeo si-
mul ad principalem rationem dubitandi. Nam licet
fortasse ex vi solius significationis rerum futurarum,

Leo Papa.

August.

Lex vetus
abrogata
quoad om-
nia præcepta
iudicialia.
D. Thom.
Caletan.
Conrad.

Castro.

Clem. VII.

Ratio, &
resp. ad sum-
mam.

non fuerit necessarium, hæc iudicialia præcepta cef-
 sare, æque ac cæremonialia, quod postea videbimus,
 tractando, an illa lex sit mortifera: nihilominus pro-
 pter alias rationes maxime literales necessarium fuit
 extingui præcepta iudicialia simul cum cæremonia-
 libus. Prima, & potissima est, quam indicauit D.
 Thomas, quia per Christum sublatus est illius reipu-
 blicæ status; ergo etiam cessarunt illæ leges, quæ ad
 statum politicum, & conueniens regimen illius reipu-
 blicæ ordinabantur, cuiusmodi erant iudicialia præ-
 cepta. Consequentia per se euidentia est, quia sublatis
 nobis, tolluntur ea, quæ sunt in nobis; ergo dissoluto
 populo, cõmunitate, vel religione, pro qua latae erant
 leges, desinit talium legum obligatio. Antecedens au-
 tem declaratur, quia ille populus post Christi aduen-
 tum, desinit esse populus peculiaris Dei; hæc enim
 prærogatiuam habuit, quandiu Christum in virtute,
 seu potentia continuit, post Christum verò totus quo-
 dammodo mundus, seu Ecclesia Christi Catholica
 facta est populus peculiaris Dei, iuxta illud, *Eccce ego
 vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*, & il-
 lud, *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*, &
 porta inferi non praualebunt aduersus eam. Postquam
 autem Iudaicus populus desinit esse populus pecu-
 liaris Dei, desinit etiam diuinis legibus gubernari ex ob-
 ligatione, quia hoc pertinebat ad priorem statum, &
 ad peculiarem coniunctionem cum Deo.

Vnde sumitur alia ratio, quia mutato principali
 desinit etiam accessorium; principale autem in illo
 populo erat, disponi, & præparari per legem ad Mes-
 siam suscipiendum, & conseruari in fide eius ventu-
 ri, & in cultu vniuersi veri Dei, hoc autem totum mu-
 tatum est per Messiam aduentum, & hac ratione mu-
 tata sunt sacerdotium, sacrificia, & alia cæremonialia,
 quæ proximè ordinabant populum ad illum finem,
 ergo consequenter etiam iudicialia cessarunt, quæ
 proximè pertinebant quasi ad temporalem guber-
 nationem, quam Deus ad priorem ordinauerat. Vn-
 de etiam magis confirmatur, & explicatur altera
 ratio, quia leges iudiciales supponebant populum
 Israeliticum vt separatum à gentilibus, & congrega-
 tum, & ordinatum peculiari modo ad spiritualia, &
 supernaturalia, & ideo ordinabant etiam illum in
 politicis, ideoque destructo priori sine, & funda-
 mento, leges etiam has cessare necessarid consequens
 fuit.

Et ita respondetur facile ad testimonia, quæ ad
 summum continent auctoritatem negatiuam, quæ
 de se inefficax probatio est. Adde verò in loco Acto-
 rum absolutè esse sermonem de circumcissione, & de
 lege Moysi, quæ includit etiam iudicialia. Ad testi-
 monia verò Pauli dicitur, interdum illum loqui ge-
 neraliter, vel indefinitè, vt vidimus, aliquando verò
 loqui de cæremonialibus, quia illa erant præcipua, &
 illis ablatis auferuntur reliqua, quæ erant veluti ac-
 cessoria, vt explicatum est. Ad Augustinum verò di-
 citur, sub præceptis vitæ significandæ comprehēdit
 etiam iudicialia, quia re vera significabant, & erant
 figuræ futurorum, vt in superioribus declarauimus.
 Et quantum fortasse hæc sola ratio non sufficeret ad
 abrogationem, quia in illis præceptis significatio
 erat minus principalis, nihilominus supposita alia
 ratione de destructione fundamenti; & dissipatio-
 ne, & reiectione illius populi, etiam illa ratio non ni-
 hil inuauit; sit ergo certum, etiam iudicialia præcepta
 mortua esse, & abrogata.

Maior difficultas superest de moralibus præceptis:
 nam de illis opinionēs variæ sunt inter Catholicos.
 Nam licet omnes fateantur, præcepta moralia qua-
 tenus erant præcepta legis naturalis, non fuisse abro-
 gata, imò nec potuisse mutari iuxta superius dicta in
 lib. 2. de lege naturali. Imò etiam esse confirmata in

D. Thom.

Math. 24.

Math. 16.

Alia ratio.

6.

Ad alia re-
stimonia
resp.

7.

De præceptis
moralibus.
Quatenus
legis natu-
ralis non esse
abrogata.

Euangelio Math. 5. vt libro sequenti videbimus, &
 tradunt Clemens Papa lib. 6. constit. cap. 22. & 23. &
 Leo Papa serm. 6. de Ieiun. decimi mens. & serm. 4.
 de Ieiun. septim. mens. & August. lib. 6. & 10. contra
 Faust. in princ. Nihilominus de iisdem præceptis
 moralibus prout tradita fuerunt à Deo in lege Moysi
 sunt opinionēs. Aliqui enim Theologi distinguen-
 dum putant inter illa præcepta, vt erant legis natu-
 ræ, vel Moysi, & priori modo fatentur, nõ cessasse, po-
 steriori autem modo putant, necessarid esse dicen-
 dum, iam cessasse. Ita docuit Soro lib. 2. de Instit. q. 5.
 ar. 4. concl. 2. vbi contrariam sententiam dicit esse
 falsissimam. Modin. verò 1. 2. q. 105. ar. 3. quem aliqui
 moderni sequuntur, putat esse rem certam, & indu-
 bitatam. Vnde significant, esse de fide. Allegatur pro
 hac opinione D. Thom. 1. 2. q. 98. ar. 5. quatenus ait,
 Gentiles obligatos fuisse ad seruanda præcepta Deca-
 logi, non quatenus erant de lege Moysi, sed qua-
 tenus erant de lege naturæ.

Fundamentum huius sententiæ esse videtur, quod
 nos adduximus in præcedenti puncto, quia Paulus,
 cum ait, legem euacuata esse, absolutè, & simpli-
 citer de sola lege loquitur; ergo nihil potest à nobis
 excipi, quòd sit pars illius legis, & quatenus pars eius
 est. Aliqui etiam specialiter expendunt verba Pauli
 ad Hebr. 7. *Reprobatio sit prioris mandati propter infir-
 mitatem eius, & in utilitatem*, quia etiam moralia præ-
 cepta erant infirma, & inutilia, quia hæc infirmitas,
 & inutilitas in hoc posita erat, quòd talia præcepta
 non iustificabant; quòd etiam conuenit præceptis
 moralibus, teste August. de spiritu, & liter. cap. 14. &
 17. Hoc verò testimonium non probat intentum,
 alias eodem probaretur, præcepta moralia, etiam vt
 sunt de lege naturæ, non durare in lege gratiæ, quia
 cum Augustin. dicit in citato loco, præcepta mora-
 lia non iustificare, non loquitur tantum de illis præ-
 ceptis vt contentis in lege Moysi, sed etiam secun-
 dum se, & vt sunt de lege naturæ; quia etiam vt ta-
 lia sunt, pertinent ad legem factorum, & non ad le-
 gem fidei, iuxta discursum Augustini dicto lib. de
 spirit. & liter. cap. 13. & Epist. 200. ad Afilicum. Nam
 etiam lex naturalis iubet, & non inuauit, & ideo etiam
 illa non iustificat, alias Christus gratis mortuus est;
 est ergo secundum se infirma, & inutilis quoad ne-
 gotium iustificationis, tum quia opera eius ex vi il-
 lius non valent ad iustitiam obtinendam, tum quia
 lex illa nec dat, nec supponit in homine lapsò vires
 sufficientes, quibus tota possit impleri. Cum ergo
 ait Paulus, *Reprobatio sit prioris mandati*, loquitur de
 mandato carnali, de quo paulò antea loquutus fue-
 rat, vt etiam D. Thomas notauit, quod propriè erat
 mandatum cæremonale, & specialiter sacerdotium,
 quod per originem carnalem traducebatur, de cuius
 imperfectione, & mutatione ibi specialiter tracta-
 bat. Nunquam autem Paulus de lege Decalogi di-
 xit reprobata esse propter eius infirmitatem, & in-
 utilitatem, nec sancti Patres, aut Theologi ita lo-
 quuntur, & si permittatur talis extensio in lege mo-
 rali, vt scripta in duabus tabulis, eadem admittenda
 erit in lege naturali: constat autem in lege naturali
 non posse verificari quoad substantiam, & obliga-
 tionem præceptorum eius, sed ad summum quoad
 imperfectionem status, quem habebant ante legem
 gratiæ; ergo idem dici poterit de lege morali vt per
 Moysen tradita.

Solet etiam hæc sententia probari ex variis testi-
 moniis epistolæ ad Rom. quæ supra adducta sunt, ad
 probandum legem illam cessasse, & præsertim ex ca.
 7. iuncto cap. 3. ad Corinth. 2. nam in illis Paulus ab-
 solutè dicit, nos liberatos esse à lege mortis, & à lite-
 ra occidente, vt seruamus in nouitate spiritus, non in
 vetustate literæ, sicut etiam de Christo dixit ad Ephes. 2.

Math. 5.
Clem. Pap.
Leo Papa.

August.
De illis
1. sententia
vnt à Deo.

1. sententia.

Soro.

Modin.

D. Thom.

8.
Fundamen-
tum.

August.

August.

D. Thom.

17.
2. sententia.

Bellar-
min.
Tarin.
17.

9.
2. Probantur.

Legem

Legem madorum euacuans; nam lex mortis includit
 etiam præcepta moralia, nam ad illa pertinet prohi-
 bitio, *Non concupisces*, quæ moralis est, vt August. su-
 præ ponderauit, & lex mandatorum sine dubio inclu-
 dit prima mandata, qualia sunt Decalogi. Hæc verò
 omnia non conuincere, & obiectione facta ostendi-
 tur per deductionem ad absurdum. Nam eodem modo
 ex illis testimoniis inferri posset, legem Decalogi, vt
 erat lex naturalis, & obligabat Gentiles, semperque
 obligauit fideles omnes à principio mundi existentes,
 abrogatam esse, & cessasse in lege gratiæ, quod esset
 planè hæreticū. Probatur sequela, quia etiam lex illa
 dicebat, & docebat, *Non concupisces*, & tamen non iu-
 stificabat, nec inuabat, vt sæpe dictum est; ergo vt sic
 erat lex mortis; ergo liberati sumus ab illa iurem erat
 lex mandatorum; ergo euacuata est per Christum. Hic
 ergo necessarid dicendum est, & legem illorum man-
 datorum quoad substantiam, & obligationem non esse
 ablatam in lege gratiæ, & in ea datum esse spiritum,
 & abundans auxilium, quo impleri possit, & ita fa-
 ctum esse, vt nunc non sit lex mortis. Idem ergo di-
 ci poterit de lege Moysi quoad præcepta moralia,
 vnde simpliciter verum est, liberatè nos Christum à
 lege mortis eius.

Tandem solet probari illa sententia ex alio loco
 Pauli ad Galatas tertio, vbi prius dicit, legem fuisse
 pædagogum; & postea subdit, *Postquam uenit fides, iam
 non esse nos sub pædago*; nam ibi nomine legis Deca-
 logus etiam comprehenditur, nam pars illius pæda-
 gogiæ etiam instructio circa præcepta moralia Deca-
 logi. Sed minus cogit locus hic: nam in primis ferè
 omnes expositores de lege cæremonialia, vel saltem
 de lege ratione cæremonialium locum illum intelli-
 gunt: nam per illam custodiebatur ille populus ab
 idolorum cultu, & imitatione gentilium, & conser-
 uabatur in fide, & spe Christi venturi, & in hoc con-
 sistebat pædagogii illa pædagogia. Deinde pertine-
 bant ad illam pædagogiam temporales promissio-
 nes, & comminationes pœnarum, & quatenus hæc
 fiebant etiam propter impletionem, vel transgressio-
 nem Decalogi, dici potest, Decalogum esse quoad
 pædagogiam, non verò quoad obligationem, nec
 quoad substantiam eius. Quia hæc non pertinet ad
 puerilem statum tantum, sed etiam ad viros spectat.
 Vel certè, si ipsamet lex Decalogi quatenus docens,
 & illuminans pædagogii pars appellatur, hæc etiam
 pædagogia erat in lege naturæ, iuxta illud Plal. 4. *Si-
 gnati est super nos lumen vultus tui Domine*, & illa etiã
 manet in lege noua, non tantum per naturale lumen,
 sed etiam per literã veteris Testamenti, & per Euan-
 gelicam doctrinam, quamuis nunc dici posset mutasse
 imperfectionem, & statum pædagogii, quia cum le-
 ge vitæ, & spiritus coniuncta est. His ergo testimoniis
 non satis probatur illa sententia, quæ ideo retigi, quia
 illorum intelligentia presenti instituto necessaria est.

Est igitur secunda opinio affirmans, legem veterem
 nõ fuisse abrogatam quoad præcepta moralia, etiam
 prout in illa lege lata sunt, ac subinde Christianos ob-
 ligari illa lege quoad illam partem moralium præ-
 ceptorum. Ita docent Bellarm. lib. 4. de Instit. c. 6. quem
 sequutus est Lorin. Actor. 1. 5. & hanc sententiam sibi
 maxime placere ait Vafq. disp. 180. cap. 3. qui decla-
 rat, legem veterem per præcepta moralia addidisse
 supra obligationem naturalem obligationem diui-
 nam, & neutram esse abrogatam, sed permanere
 nunc. Imò etiam addit, eam partem legis Moysi, vt
 talis erat, obligasse non tantum populum Israel, sed
 etiam gentium, quia lata est à Deo vt auctore natu-
 ra rationalis; & ideo non debuit ad vnum populum
 restringi. Denique addit etiam promissiones factas
 in lege veteri obseruantibus Decalogum, ad Chri-
 Suarez de Legib.

stianos pertinere. Citat pro hac sententia Durand. in
 4. d. 1. q. 9. n. 8. vel potius 9. & 10. sed ibi tantum dicit
 decimas, & oblationes mansisse in lege noua quan-
 tum ad id, quod morale est in eis, vbi non loquitur
 de obligatione antiqua, sed de moralitate operis. Di-
 cit etiam Christum impleuisse legem quoad præ-
 cepta moralia superaddendo consilia, ex quo nihil
 colligi potest, quia etiam dicit impleuisse præcepta
 figurata exhibendo veritatem. Allegat etiam Palu-
 dan. 4. dist. 1. q. 6. art. 5. concl. 2. in qua dicit, moralia
 præcepta nõ fuisse abrogata; ex probatione, quam
 adiungit, constat auctoris intentio, *Quia iura (in-
 quit) naturalia semper, & ubique immutabilia perma-
 nent*. Loquitur ergo de præceptis moralibus ratione
 legis naturæ. Vnde in 4. d. 1. q. 9. sic ait, *Quia ratio, &
 equitas naturalis semper locum habet, ideo præcepta mo-
 ralia pro omni tempore, scilicet ante legem, sub lege, &
 post legem manere debuerunt*. Et ita possent pro hac
 sententia allegari ferè omnes Theologi: nam abso-
 lutè dicere solent, præcepta moralia legis veteris in
 noua obligare, & Paul. Burg. in scrupulo Scrip. dist.
 8. cap. 6. in nostro, aliàs dist. 1. cap. 9. aliàs cap. 77. vbi
 ait, legem veterem quoad ea, quæ non erant de lege
 naturæ, cessasse, non verò quoad moralia. Eodem
 modo loquitur Castro lib. 1. de lege pœn. cap. vlt. &
 alij, quos refert. Re tamen vera non intendunt dice-
 re, obligare nunc illa præcepta ex vi legis veteris, sed
 ex vi iuris naturalis, sicut durabant ante legem, vel
 etiam docent nunc per ius Euangelicum renouata
 esse.

Atque eodem ferè modo loquuntur multi ex Pa-
 tribus, qui pro hac sententia allegari possent, vt patet
 ex Clem. Rom. lib. 6. Consti. c. 22. & 23. qui disertè
 loquitur de lege naturali, quam dicit, non fuisse ab-
 rogatam. Magis fatere videri potest Leo Papa serm.
 6. de ieiun. decim. mens. dicens, *Euangelicis sanctioni-
 bus, dilectissimi, multum auctoritatis præbet doctrina la-
 galis, cum quadam de mandato veteri ad nouam obser-
 uantiam transferuntur*. Quod magis declarat serm.
 4. de ieiun. septimi mens. *Ne onerositas videatur, aut
 arduum, quod & præceptum exigit legis, & deuotio tem-
 perat voluntatis. Quia cum in vnum, gratia Dei auxiliari-
 te conueniunt, non litera occidit, sed spiritus viuificat*. Mul-
 to verò apparentius serm. 14. de Passio. Domini, capi-
 te 5. cum explicuisset cæremonialium abrogationem,
 subiungit, *In præceptis autem moralibus, nulla prioris
 Testamenti decreta reprobata, sed Euangelico magisterio
 multa sunt aucta*. In his autem locis omnibus, loqui-
 tur de præceptis legis ratione moralium operum;
 nam quædam imitatur Ecclesia, vel quia iudicialia
 erant, vel solum secundum aliquam generalem ra-
 tionem virtutis, murando modum, vt ieiunia, obla-
 tiones, &c. & de illis interdum propriam legem pro-
 fert, quædam verò retinet propter inuicem, &
 naturalem obligationem quam habent, quam Chri-
 stus etiam docuit, & confirmauit. In eodem sensu lo-
 quitur Bernard. serm. 28. ex paruis, vbi distinguit du-
 plicia præcepta moralia, & figurata, & addit, Chri-
 stum venisse, vt moralia implicarentur per gratiam, &
 alia commutaret, vbi significat, non ablatisse prio-
 ra. In quo imitatus est August. lib. 6. contra Faust.
 cap. 2. & lib. 10. cap. 2. vbi similiter distinguit du-
 plicia præcepta, *vita agenda, & significanda*, & sub-
 dit, *seruari à Christianis etiam ex ipsis libris præcepta
 vita agenda*, vbi cum addit, *etiam ex ipsis libris*, vetus
 Testamentum intelligit; significat ergo seruari
 etiam ex vi eiusdem testamenti, & legis. Verumtam-
 en in rigore solum dicit, illa præcepta moralia
 seruari à nobis, & disci etiam ex veteri Testamen-
 to, quatenus naturalia sunt, & vt talia in illo
 præcipiuntur. Et in eodem sensu Epistol. 200.
 in principio de illo præcepto, *Non concupisces*,

Durand.

Palud.

Burgens.

Castro.

12.
Ex Patribus.

Leo Papa.

Bernard.

August.

L. L. L. ait.

ait, Quod utique à Christianis nullus ambigit esse dicendum. Paulò verò inferius modum explicat, dum de præceptis moralibus ait, ita esse in illa lege scripta, ut valeant ad informandos mores fidelium, id est, ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, &c. in rigore ergo non dicitur valere ad obligationem, sed ad informationem, ut infra explicabimus.

13. Thom.

Magis videtur fauere huic sententiæ diuus Thomas in hac materia, disputat enim distinctè quæst. 103. art. 3. de ceremonialibus, & iudicialibus præceptis, an cessauerint, & ostendit cessasse; de moralibus verò omnino tacite supponens, illa non cessasse, quia sunt de lege naturæ, ac subinde immutabilia, ut in quæst. 100. tradiderat. Clarius verò ad Ephesios 2. lectio, 5. ubi tractans illa verba, *Parietem maceris soluens*, obicit verba Christi Matth. 5. *Non veni soluere legem, sed adimplere*, & respondet, *Dicendum est, quod in veteri lege duplicia erant præcepta, moralia, & ceremonialia, Adoralia quidè præcepta Christus non soluit, sed adimpleuit, &c.* Et consequenter inferius ita exponit verbum Pauli, *Soluens, intelligendum esse quantum ad obseruantiam præcepti carnalis, & ita virtute declarat omnia testimonia, quæ prior opinio assererat, vnde mirum est, aliquem Thomistam ausum fuisse dicere, illam opinionem esse de fide, aut indubitam. Nam licet hoc testimonium D. Thomæ possit eandem responsionem pati, quam præcedentia, nihilominus & difficilior exponitur; & negari non potest, quin euerat similem exaggerationem, cuiusque fundamentum.*

14. Testimonia Scripturæ.

Præterea afferuntur pro hac sententiâ varia testimonia Scripturæ. Primum est illud proximè tactum Matth. 5. *Non veni soluere legem, sed adimplere*. Nam verba illa videntur intelligenda de lege morali, ut declarat exempla, quæ statim Christus subiungit, & de illa lege dicit, se non venisse, ut illam solueret; ergo nec illam abrogauit. Et confirmatur hoc testimonium, quia ibidem Christus confirmat sua auctoritate illa præcepta; imò illa perfectius declarauit, reprobatis falsis Iudæorum interpretationibus, imò illis etiâ consilia perfectionis addidit, quibus modis illa adimpleuit; ut Patres exponunt; ergo non est verisimile; illa postea abrogasse. Et hoc etiâ confirmat illud Pauli Rom. 3. *Legem ergo destruimus per fidem? absit. Sed legem statuimus*. Nam illud etiam intelligendum videtur de lege morali, quæ per fidem non abrogatur.

15. Quod dicta testimonia probant.

At verò prius testimonium apud me nihil probat. Primum quia sentio, illud testimonium intelligi de tota lege, & non de sola morali. Tum quia absoluta legis appellatio hoc præferat, & nulla est ratio addendi limitationem, tum etiam quia quod statim subdit, *Amen quippe dico vobis, quia iota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant*. Hoc (inquam) de tota lege intelligitur, ut constat etiam Luca 16. Tum præterea quia Patres omnes ita locum illum intelligunt, & ideo interpretantur, quomodo aliter implerit legem moralem, & aliter ceremonalem. Hæc enim erat figuratiua, & prophetica, ideoque de illa maximè dicitur, quod *iota unum non præteribit, donec omnia fiant, & facilius esse cælum, & terram præterire, quam de lege unum apicem cadere*, ut ait Lucas. Tum etiâ quia Christus dixit illa verba, ut innocentiam suam ostenderet, & sic falsæ accusationi Iudæorum occurreret, quia illum dicebant esse transgressorem legis, & discipulos suos præmoneret, quando legem diuinam tractare deberent, neutrum autem expleret, nisi de tota lege absolute loqueretur. Vnde secundò non cogit ille locus, quia (ut ex hac ratione constat) ibi, *Non soluere*, non est, *non abrogare*, ut necessarium sit illud restringere ad moralem legem, de qua verificetur, sed *non soluere*, est non transgredi illam, nec implere dum obligat, seu pro tempore, pro

A quo lata est. Nam tollere legem post impletum tempus pro quo fuit lata, non est transgressio, nec iniuria legis, cum sit voluntas legislatoris, imò illud ipsum est implere legem.

16. Solutur & firmat.

Et ob eandem etiam causam non videtur confirmatio, quia esto Christus ibi confirmauerit præcepta Decalogi pro lege sua (quod libro sequenti ex professo examinabimus) non sequitur nunc obligare moralia præcepta ex vi legis Moyfi, imò oppositum inferri potest, quia posita noua lege positiua diuina circa eandem materiam, iam non erat necessaria antiqua. Neque inde sequitur aliquid superfluum, vel ridiculum (ut quidam loquuntur) sed potius est ordo connaturalis inter duas leges, quarum vna tantum vsque ad certum terminum lata fuerat, & ad illum peruenit, & alia loco illius succedit. Nam si contingit communicare in aliqua parte materiae, in illa iam non est obligatio ex vi antiquæ legis, quia finita est, sed ex vi posterioris. Vnde non potest dici superuacanea abrogatio, quando est cessatio ab intrinseco ex vi termini in priori lege præscripti, sicut contingit in lege veteri, ut supra declaratum est. Dicere autem, terminum illum positum esse pro lege illa ut ceremoniali, & iudiciali, non verò ut morali, voluntarium est, cum Scriptura simpliciter de tota lege dicat, fuisse positam donec veniret semen, & similia. Neque est inconueniens, quòd in materia necessaria, & perpetua ponatur lex temporalis, quia hoc pendet ex voluntate legislatoris, & quia post illam legem diuinam danda erat alia ab ipsomet Deo, quæ moralia illa præcepta altiori modo comprehenderet.

17. Locus Pauli explicatur.

Alter verò locus Pauli eodem modo, quo præcedens intelligendus est: nam licet ibi maximè loquatur Paulus de lege ceremoniali, non tantum de illa sola, sed simpliciter de lege, de qua dixerat, Rom. 3. *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, &c. Per legem cognitio peccati*. Et eandem vocat, *Legem factorum*, quam à *Lege fidei* condistinguit. Eodem ergo modo loquitur de lege in illis vltimis verbis, in eis autem *legem destruere*, vel *statuere*, non est, *legem abrogare*, aut *sustinere*. Sed *destruere* est legem damnare, aut tanquam priuam reicere; *statuere* autem est, eam defendere, eiusque proprium statum, conditionem, & officium ei tribuere, & quomodo per fidem fulciatur exponere. Quod tam verum est de moralibus, quam de ceremonialibus præceptis, ut omnes ibi, & præsertim D. Thomas exponit, qui etiam hunc locum per alterum Matth. cap. 5. declarat.

D. Thom.

Meliùs videtur posse suaderi hæc sententiâ nonnullis noui Testamenti testimoniis, in quibus obligatio Decalogi in lege noua ex veteri Testamento confirmatur: nam in eis supponi videtur præcepta Decalogi, etiam vt data per Moysen, obligare Christianos. Sic à Iacobo in sua Epist. cap. 2. præceptum illud, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, vocatur *Lex regalis secundum Scripturas*, et tamen illud est præceptum morale veteris Testamenti, ergo sentit, præceptum illud etiam nunc durare ex vi Scripturæ veteris, quam sine dubio indicari voluit. Vnde cum subdit, *Si personam accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores*, de lege Moyfi loquitur, quæ in Scriptura solet absolute nomine legis significari, iuxta illud, *Lex per Moysen data est*. Vnde de eadem lege subdit Iacobus, *Quicumque totam legem impleuerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus*, quod statim declarat in præceptis Decalogi. *Nam qui dixit, non occides, dixit, non moechaberis*. Ergo intelligit, hanc legem, & hæc præcepta vt à Deo data fuerunt in lege veteri, etiam obligare Christianos, similisque locus est apud Paulum ad Roma

18. Suetur dicta sententia.

ad Romanos, cap. 13. *Qui diligit proximum legem impleuit*, utique Decalogi, subdit enim, *Nam non adulterabis, &c. in hoc verbo insinuat, Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*. Et ad Ephesios 6. suadet obseruationem quartæ præcepti Decalogi, quia est primum in promissione, *Vi bene inquit si tibi, & si longeuus super terram*, ergo sentit durare, & præceptum ipsum, & quod magis est, promissionem factam obseruationibus illud. Vnde Adam ibi sic exponit, *Hoc enim ipsum est, & naturæ lex id exigat, non solum autem illa, sed & diuina que habetur Exodi 20*. Eadem autem ratio est de reliquis præceptis.

19. Dissolutio Iuristarum notanda. Lex declaratiua iurium, constitutiua tantum. Declaratiua & præceptiua simul.

Vt in hac cõtrouersia quod sentio, breuiter dicam, oportebit in memoriam reuocare distinctionem quandam legis à Iuristis vsitam: nam quædam est lex declaratiua tantum, alia tantum constitutiua; quædam verò declaratiua, & ordinatiua, seu præceptiua simul. Ex quibus membris tertium solum habet locum in legibus, quæ versantur circa materias, de se indifferentes, seu non necessarias, quæ merè positiuæ dici possunt, & ideo nihil ad præsens refert, quia certum est legem Decalogi vt datam per Moysen non fuisse hoc modo purè constitutiua, cum fuerit de materia naturali, ac necessaria. De aliis verò duobus membris controuerti potest, an illa lex vt data à Deo in veteri Testamento fuerit purè declaratiua, vel simul etiam præceptiua, & constitutiua. Quod dubium supra à nobis tractatum est, & ex illius resolutione pendet, vt existimo, quæstio præsens.

Dubium.

20.

Nam sustinendo opinionem asserentem, legem veterem vt proponentem, seu promulgantem legem Decalogi, fuisse tantum legem declaratiua diuinam, ac naturalis obligationis, & non addidisse nouam obligationem positiua diuinam, consequenter quidem asserit, legem Decalogi, prout contentam in lege Moyfi non fuisse abrogatam, sed nunc etiam in vi sua permanere. Quia lex purè declaratiua magis habet rationem doctrinæ, quam præcepti: doctrina autem diuina nunquam potest sua auctoritate, aut veritate priuari, & ideo nunquam potest reuocari, aut lumen suum amittere; ergo etiam lex diuina purè declaratiua nunquam potest abrogari, aut vim suam amittere, quia est lucerna, & lux, quæ semper eodem modo illuminat. Et in hoc saltem sensu suadet valde illa opinio, testimoniis vltimo loco adductis in eius probationem, quatenus in eis videntur colligi præcepta Decalogi ex veteri Testamento, & ex loco Exodi, illa enim collectio, seu probatio in hoc fundatur, quòd illa legislatio, quantum ad Decalogum spectat, non fuit nisi promulgatio legis naturalis, quam promulgationem ibi Deus ipse fecit, quæ in ratione doctrinæ, semper retinet eandem auctoritatem.

21. Auctores in quo sensu loquuntur.

At verò auctores prioris sententiæ non videntur in hoc tantum sensu loqui: nam expressè dicunt legem moralem vt est data per Moysen, esse obligare Christianos. Imò Vasq. sentit obligationem legis naturalis non esse diuinam proprie, id est, ex diuino præcepto, sed solum esse, à Deo quatenus est author rationalis naturæ, quæ est ipsa lex naturalis, & ab illa sola proximè nascitur illa obligatio naturalis, & nihilominus ait, legem per Moysen datam addidisse diuinam obligationem, quæ nunc durat in Christianis. Nos verò in superioribus diximus, legem naturalem esse veram legem diuinam, & ex proprio imperio, & voluntate Dei, & nihilominus legem moralem vt ab eodem Deo specialiter datam, & promulgatam illi populo addidisse positiua obligationem, legi naturali. Et ita in hoc videmur omnes conuenire, quòd lex Decalogi vt data per Moysen, non fuit tantum declaratiua, sed etiam constitutiua, & proprie præceptiua. Imò hic addiderim, Suarez de Legib.

A quod licet vtrumque habuerit, certius constare ex Scriptura, fuisse præceptiua, & esse per se obligatiua, quam esse declaratiua. Quia omnia illa præcepta Decalogi feruntur per eadem verba præcipiendi, vel prohibendi, & sub eodem tenore. Et in eis quedam miscentur, quæ non sunt de lege naturæ, & tamen eodem modo præcipiuntur, vel prohibentur, vt sanctificatio Sabbati, & prohibitio sculptilium, secundum probabilem expositionem. Nec ex verbis Scripturæ discernere possumus, quid prohibeatur quia malum, vel quid sit malum quia prohibitum, sed ex ratione naturali, & ex communi sensu Doctorum Ecclesiæ hæc discernimus ac iudicamus. Estque optimum exemplum Ezech. 18. quo à simili res declaratur. Ibi enim inter necessaria ad iustitiam æquè ponuntur, *Uxoorem proximi non violare, & ad menstruatam non accedere*, cum tamen primum prohibeatur quia per se malum, ac morale peccatum, secundum autem (iuxta probabilissimam opinionem) solum erat malum, quia prohibitum saltem in gradu peccati mortalis. Ita ergo contingere potuit in lege lata Exodi 20. quantum est ex forma prohibendi, vel præcipiendi; certius ergo constat ex Scriptura, legem illam fuisse præceptiua, constitutiua obligationis nouæ, quam declaratiua antiquæ, licet adiuncta ratione vtrumque colligatur, & verum sit.

Hoc ergo principio posito probabilius esse, Christianos non obligari ex vi legis Moyfi ad præcepta Decalogi, & moralia eiusdem legis, ac subinde tota illam legem cessasse quoad obligationem, licet quoad materiam non fuerit ita sublata in moralibus præceptis, sicut in cæteris. Quam opinionem ante auctores citatos docuit Victor. rele. de matrim. 2. p. 11. 3. in fin. & postea ex nostris Tolet. Rom. 3. annota. 15. & Salmer. ad Roman. 7. disp. 6. Barradas tom. 1. lib. 2. cap. 21. ubi cum sepe dicat, Decalogum esse perpetuum, & in illum, abrogationem non cadere, esseque magnam legis partem, quæ adhuc uiuit, & similia, nihilominus cautionem, & declarationem adhibet, dicens, *partem quidem illam legis viuere, non tamen quia legis Adoyis pars, sed quia natura lex est, & noua legis pars, uiuit, uiuetque in sempiternum*. Idem tenet Valentia tomo 2. disput. 7. quæst. 7. punct. 7. ubi opinionem Soci commendat. Moseior autem præcipue, quia tota illa lex à principio Decalogi data est soli populo Hebræorum, ut supra ostensum est, & patet Exod. 20. ubi Deus præcepit illa verba, *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo seruitutis*, & post illa statim loquitur ad populum illum dicens, *Non habebis Deos alienos, &c.* m. Dicunt aliqui etiam illa verba ad populum Christianum pertinere, quia eductus est ex potestate diaboli, & quia est spirituale semen Abraham, teste Paulo ad Galat. 4. Rom. 3. & 4. 1. Cor. 10. ac subinde legis etiâ illius promulgationem ad Christianos pertinere. Hæc verò ampliatio illorum verborum in illo loco literalis non est, sed spiritualis, & ideo admittere non est in ordine ad extensionem obligationis illius legis. Alioqui etiam illa verba, *Memento, vt diem Sabbati sanctifices*, ad literam pertinebunt ad populum Christianum, & idem erit de præcepto, *Non facies tibi sculptile, nec omnem similitudinem*, etiam si non fuerit merè naturale, sed positiuum, vt aliqui volunt. Imò de tota lege sequente idem dici poterit quia eodem populo educto ex Agypto data dicitur, id autem falsum esse constat ex verbis Scripturæ, & omnium interpretationes, & communi doctrina Theologorum cum diuo Thomæ dicta quæst. 98. art. 4. ex dictis in superioribus, ubi ostendimus, legem illam promulgatam esse populo præfenti, I. L. L. 2. & sic

22. Christianos non obligari ex vi legis Moyfi ad præcepta Decalogi, & moralia eiusdem legis, ac subinde tota illam legem cessasse quoad obligationem, licet quoad materiam non fuerit ita sublata in moralibus præceptis, sicut in cæteris.

Victor. rele. de matrim. 2. p. 11. 3. in fin. & postea ex nostris Tolet. Rom. 3. annota. 15. & Salmer. ad Roman. 7. disp. 6. Barradas tom. 1. lib. 2. cap. 21. ubi cum sepe dicat, Decalogum esse perpetuum, & in illum, abrogationem non cadere, esseque magnam legis partem, quæ adhuc uiuit, & similia, nihilominus cautionem, & declarationem adhibet, dicens, partem quidem illam legis viuere, non tamen quia legis Adoyis pars, sed quia natura lex est, & noua legis pars, uiuit, uiuetque in sempiternum.

Valent.

Fundamentum.

23. Obiect.

Resp.

D. Thom.

& successoribus eius secundum carnem, ut aliis locis ibi citatis Scriptura declarat, quae sine dubio proprie, & non figurate loquitur in lege ferenda, & promulganda, nisi ubi ex verbis aliud clare constiterit, vel ex communi traditione. Data est ergo illa lex pro Israel carnali, non ergo obligat Christianum populum. Quia ratione omnes utuntur quoad precepta ceremonialia, & iudicialia, ergo idem est de moralibus quantum ad vim obligandi in virtute illius legis: nam eodem modo, & tenore tradita sunt.

Et confirmatur secundo hac sententia, quia precepta moralia illius legis ut erant illius, non obligabant tunc Gentiles, siue fideles, siue infideles, ergo neque nunc obligant Gentiles infideles, ergo neque obligant Christianos. Prima consequentia nota est ex paritate rationis, secunda item est clara ex dictis capite precedenti, quia Christiani, vel sunt ex gentibus, vel ex Iudaeis, si ex gentibus, non magis obligantur lege veteri, & quacunque parte eius, quia Christiani sunt, quam gentes infideles, si vero sunt ex Iudaeis, equiparantur in hoc ceteris Christianis, quia lex veteris non magis obligat quosdam Christianos, quam alios, propter solam carnis originem. Antecedens autem est expressum D. Thomae, ut citatum est ex q. 98. ar. 5. quam omnes sequuntur. Solum Vafq. in dicto cap. 3. num. 14. oppositum consequenter docet, dicens, & ex prior opinione sua colligi, legem illam moralem quatenus datam a Deo per Moysen, non tantum Iudaeum populum obligasse, sed etiam Gentilium. Et addit suasionem consequentis, quia Deus legem illam tulit tanquam author naturae creatae, cui necessarium talis lex conuenit, ergo non debuit illam ad peculiarem populum restringere. Nos autem libenter admittimus illationem illam, nam re vera ille author consequenter infert, & loquitur, tamen ex falsitate consequentis inferimus falsitatem antecedentis: nam ex vero non potest sequi falsum.

Quod autem consequens illud falsum sit, in primis ex ipsius nouitate, & singularitate coniectamus. Deinde id conuincimus ratione proximè facta, quia lex illa etiam quoad eam partem pro solo populo Hebraeo lata est, & illi soli est promulgata, ergo ut talis erat, non potuit Gentilem populum obligare. Lex enim non promulgata non obligat, ergo non potuit illa lex obligare gentes, quibus promulgata non fuit. Responderi potest ex Vafquez supra cap. 4. satis esse, quod voluntas Dei fuerit, ut lex Decalogi ab omnibus gentibus seruaretur, licet illam non explicauerit populo Gentilico pro illo tempore per illam legem, sed tantum per ius naturale. Sed hoc plane repugnat videtur, quomodo enim potest esse obligatio ex vi alicuius legis exterioris, nisi per illam manifestetur voluntas legislatoris. Deinde alijs sequeretur, etiam ante legem illam per Moysen datam obligasse non solum gentes, sed etiam Israelitas, quia iam Deus habebat illam voluntatem, licet illam non manifestasset. Quod si dicatur, habuisse illam voluntatem, non tamen pro illo tempore, ergo eodem modo dici potest, & debet habuisse illam pro illo populo, & non pro alijs, & pro illo statu, ac lege, & non pro alijs temporibus, siue precedentibus, siue sequentibus quantum est ex vi illius legis.

Præterea hoc mihi valde confirmat Paul. ad Roman. 7. dicens, Cum gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipse sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Vbi euidenter de lege naturae loquitur, quam dicit habuisse gentes scriptam in cordibus, significans clare legem scriptam in lapidibus, ut talis erat, eos non obligasse: nam ea ratione dicit, non habuisse legem, utique scriptam, seu positam. Et in co-

dem sensu paulo superius dixerat, Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, & qui uerbo in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Gentiles ergo peccantes contra legem naturae, non peccabant contra legem Moysi, nec per illam iudicandi sunt, ergo nec per illam, ut talis erat, obligabantur. Nec coniectura in contrarium facta urget, tū quia lex illa ut per Moysen data, non erat necessaria creaturae rationali, tum etiam quia non data est a Deo, ut est author naturae tantum, sed etiam ut est author gratiae, utrumque enim supra ostensum est, ergo potuit specialiter illam dare populo suo quoad omnem partem eius, prætulit enim illum populum Deus, credendo illi eloquia sua, ut ad Romanos ca. 3. idem Paulus dixit, estque verum tam de eloquijs, quibus speciali modo legem naturalem illis proposuit, quam de ceteris.

Tertio persuadetur sententia nostra, quia lex Moysi posita est usque ad certum terminum, utique, Donec ueniret semen, sed in hoc nulla distinctio facta est inter partes, & precepta eius, ergo quantum ad vim obligandi eundem terminum habuit secundum se totam, & secundum omnes partes suas, non enim licet nobis distinguere, aut exceptionem addere, ubi Scriptura non distinguit, sed absolute loquitur, & nulla ratio, vel auctoritas cogit ad exceptionem faciendam. Et augetur hæc ratio, quia adueniente illo termino, danda erat noua lex diuina, per quam illam materiam moralium præceptorum nouo modo, & nouo spiritu præcipere, ut infra uidebimus, ergo non oportuit priorem legem, etiam quoad hanc materiam partem poni ultra terminum pro tota illa lege designatum. Nec etiam oportuit in lege Euangelica esse duas obligationes positas diuinas circa eandem materiam, ergo adueniente prædicto termino, cessauit, & posita noua obligatione diuina, prior lex cessauit. Sicut si unus Pontifex præceptum aliquod ponat pro uita sua, & successor eius eandem materiam præcipiat, licet eadem materia sub Pontificio præcepto maneat, nihilominus uerissime dicitur, cessasse obligationem prioris præcepti, & nouam introductam, ita ergo in presenti accidit proportione seruata.

Ampliusque declarari hoc potest ex quibusdam actibus moralibus prohibitis in lege veteri, qui in lege noua specialiter prohibiti a Christo non sunt, sed suae naturae relictæ: nam eo ipso nunc vel non sunt prohibiti, vel non in eo gradu, in quo in lege veteri prohibebantur. Optimum exemplum est in præcepto prohibente uirum accessum ad uxorem menstruatam, sub poena mortis utriusque coniugis, Leuit. 20. Quæ lex quatenus hanc poenam adhibebat, iudicialis erat, & ut sic omnino cessauit, ut apud omnes constat. Quatenus uero prohibebat absolute, talem accessum, controversia est, an iudicialis, seu positum fuerit, an uero moralis, & de materia per se mala. In qua (omissis aliorum opinionibus) multi censent, fuisse moralem, quia ille accessus etiam nunc est peccaminosus ex iure naturae, & sine alia positua prohibitione. Et nihilominus censent, in lege veteri fuisse peccatum mortale propter prohibitionem factam sub tam graui poena, quæ indicat grauem obligationem talis legis, etiam in conscientia, ut in superioribus est dictum, nunc autem in lege noua solum esse peccatum ueniale, quia ex iure naturae non habet maiorem obligationem, & lex noua illam specialem non addidit, ut latè prosequitur Castro lib. 1. de lege poenali. cap. vlt. & plures alij, quos refert, & sequitur Sanci. lib. 9. de matrim. disp. 21. n. 5. & 6.

Hoc ergo exemplo intelligitur, obligationem specialem, quam addebat lex Moysi in illa materia moralis, etiam de se mala, cessasse in lege gratiae, ita ut licet eadem actio prohibita sit in lege Euangelica, quia

quia turpis, & mala, alio tamen genere obligationis, & non tam graui obligatione, sicut in lege veteri. Et quamuis in illo particulari actu id contingat, quia illa prohibitio inuoluebat præceptum iudiciale, nihilominus in alijs etiam præceptis moralibus rectè intelligitur, cessare potuisse specialem obligationem legis posituam diuinam, & in aliam obligationem legis nouae commutatam fuisse. Et hoc sensu uerum est, nullum Christianum se agnoscere obligatum ad uitandam uisuram, vel aliquid simile, quia illud fuit prohibitum in lege Moysi, nisi quatenus inde colligi potest, illud fuisse prohibitum, quia malum, & iure naturali uetitum, quod ex solis uerbis præcipientibus, aut prohibentibus, non satis colligitur, sed ex materia, ex communi interpretatione, & sensu Ecclesiae, & ex alijs circumstantijs & diuersorum locorum collatione colligendum est. Sic etiam rectè intelligitur locus Iacobi 2. supra citatus pro contraria sententia, ubi postquam dixit, totam legem regalem, seu moralem, aut Decalogi esse seruandam, subiungit, Sic loquimini, & sic facite sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Per legem enim libertatis legem gratiae, seu Euangelicam sine dubio intelligit, & per eam dicit esse iudicandos Christianos, qui legem naturalem obseruant, vel uolunt significat ergo, licet præcepta Decalogi in hac lege libertatis obligent, non tamen accipere obligationem specialem, ac diuinam ex lege veteri, sed ex propria lege libertatis. Nam per illam legem iudicium fertur de actu, ex qua nascitur obligatio, & ideo fortasse non dixit prius, si tamen legem perficiis Moysi, aut Decalogi, sed legem regalem, id est, charitatis, in qua radicanur ipsamet præcepta Decalogi, & ideo etiam in lege gratiae præcipiuntur.

Atque ex his tandem concludo, præcepta moralia legis veteris non solum cessasse quoad obligationem, sed etiam quoad speciales comminationes in ea factas pro transgressoribus, uel temporales promissiones obseruantibus illa præcepta in eadè lege factas. Ita sentiunt communiter Doctores utriusque sententiae, uno, uel alio excepto. Et generatim probatur, quia in lege gratiae cessauit obligatio propria legis veteris, etiam quoad præcepta moralia, ut declaratum est; ergo etiam cessauit poena, uel promissio addita illi legi, ut talis erat. Patet consequentia, quia cessante principali, cessat accessorium: comminationes autem, & promissiones temporales erant propriae illius legis, ut talis erat, & distincta à lege noua, ut in superioribus tactum est, & latius dicitur in lib. 10. ergo cessante obligatione propria illius legis, cessant reliqua. Secundo id declaratur, quia illae promissiones erant per modum cuiusdam pacti, & ideo lex illa fœderis appellatur Exod. 19. Deut. 29. ergo cessante obligatione ex una parte, cessat ex altera, ut sit æqualitas in pacto, sed ex parte hominum cessauit obligatio illius legis; ergo etiam ex parte Dei cessauit obligatio ad implendas promissiones; & similiter, ex parte hominum cessauit reatus proprius contra illam legem, & consequenter etiam cessat poena, & comminatio propriae legis. Tertio applicari in presenti potest ratio facta, quod lex illa solum pro tali gente, & pro tali tempore posita est; ergo extra illud tempus, & extra illam, communitatem omnino cessauit, & quoad obligationem, & quoad reliqua omnia, quæ illi adiungebantur in ordine ad implendam obligationem. Præterea in particulari de penis res est manifesta, ut bene attigit Castro dicto cap. vlt. lib. 1. de lege poenali, tum quia leges poenales, ut tales erant, non erant leges naturales, sed posituæ, omnes autem leges posituæ illius legis cessarunt, ut ostensum est, tum etiam quia leges poenales, ut sic non crant Suarez de Legib.

morales, sed iudiciales, ergo cessarunt, ergo omnes illarum poenarum comminationes non transeunt statum illius legis, tum denique quia hæc ratio (inter alias) dicitur lex gratiae lex libertatis, quia non ita mouet terrore poenarum temporalium, sicut lex ueteris, & sic dicit Paul. 2. Corinth. 5. Vbi spiritus Domini, ibi libertas, ergo lex gratiae etiam liberauit nos à reatu, & comminatione legis, etiam ut moralis, ergo cessarunt illae comminationes. Quomodo exponit sæpe August. illud, Iusto non est lex posita, 1. Timoth. 1. ut latè supra lib. 1. tractauimus. De promissionibus autem temporalibus illius legis doctrina est communis, cessasse in lege noua, ut constat ex Augustin. lib. 10. contra Faust. cap. 2. ubi ait, promissa carnalia non manere, & ab illis uocari uetus Testamentum, & hac ratione in epist. 120. dicit, promissiones illas pertinuisse ad hominem ueterem, non ad nouum. Idem significat lib. 18. de Ciuit. cap. 11. & alijs locis.

Solum obici potest, quia promissio illa addita quarto præcepto Decalogi, Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, Exod. 20. illa (inquam) temporalis fuit, & tamen etiam in nouo Testamento durat, ut sentit D. Thom. 2. 2. q. 102. art. 4. ad 4. ex Paulo, qui uidetur id expresse asserere 1. Timoth. 4. dicens, Pietas ad omnia utilis est promissionem habet uitæ, quæ nunc est, & futura. Et ad Ephes. 6. Honora (inquit) patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Respondeo promissionem illam, ut habetur in Exodo, fuisse planè temporalem, nam erat de terra promissionis, ita enim ibi additur, Ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Vbi clare adstringitur, & limitatur promissio ad terram promissionis, neque extra illam poterat ad literam impleri. Quare addo promissionem illam ut merè temporalem nunc cessasse, durare autem quatenus in illa promissione figurabatur æternitas in terra uiuentium, ut de alijs promissionibus temporalibus dicit Aug. in dicta epist. 120. & sæpe alibi. Atque hoc significauit Paulus in utroque loco: nam ad Ephes. aliquid addidit promissioni dicens prius, Ut bene sit tibi, & aliquid etiam abtulit, dicens absolute, Et sis longæuus super terram, non addendo determinationem, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ubi Caiet. aduertit, duplex bonum promitti à Paulo. Primum est, ipsum bonum, quod ego intelligo præcipue de bono simpliciter, quod est bonum uirtutis, & sanctitatis. Secundum est, diuturnitas in bono habito, quæ in hac uita confertur per perseverantiam in uita gratiæ, & in futura per gloriam ipsam. Ad Timotheum uero utramque uitam coniunxit, præsentem, & futuram, quod aliqui cum partitione accommoda interpretantur, scilicet, habens promissionem uitæ, quæ nunc est, pro Testamento ueteri, & futura pro nouo: nam hoc significauit Salmeron disp. 14. super ad Ephes. 6. dicens, priora partem illius promissionis esse ex Moysen, posteriorem uero ex Christo. Vel, rectè addidit futuram uitam, post præsentem, ut significaret, nunc non promitti longæuitatem uitæ præsentis, nisi quatenus accessaria, uel uentilis esse potest ad futuram, uel ad maiore perfectione eius, sub qua ratione promissio illa spiritualis est, & ita tandem illam explicuit D. Thomas citato loco.

C A P I T U L U M XII.

An lex uetus quoad obligationem mortua fuerit, seu cessauerit ante Christi Domini mortem.

Hæcenus solum ostendimus, nunc esse mortuam legem ueterem, nondum tamen declaratum est, quomodo sit mortua.

24. C. 2. q. 2.

D. Thom. Vafquez.

25. Impugnatur sententia dicta.

Resp. Vafq.

Impugnatur.

26. Confir.

27. Probatur.

28. Probatur amplius dicta sententia.

Exemplum.

Secundo.

Accessus ad menstruatam in lege ueteri fuisse mortale peccatum.

In lege noua ueniale.

Castro.

Sanci.

29. Ex hoc exemplo inferitur.

August.

31. Obicit. contra dicta.

D. Thom.

Resp.

August.

Caiet.

Ad illud Timoth.

Salmeron.

D. Thom.

De tempore quo lex illa mortua fuerit.

est, quando primum abrogata fuit, desinitque. Nam licet ex probationibus adductis satis etiam constet, multis retro temporibus, & a principio nascentis Ecclesie Christi legem veterem mortuam fuisse, nondum tamen explicatum est in quo puncto, ac momento, vel tempore expiravit. Supponimus verò, ante Christi aduentum in carne non fuisse mortuam, quia data fuit, donec veniret semen: de tribus ergo temporibus restat dabitatio; scilicet de tempore vite Christi Domini ante mortem eius, de instanti mortis eius, & de aliquo tempore post mortem eius, ideòque de singulis dicendum est. Habet autem locum hæc questio solum respectu Iudeorum, quibus lex illa data erat; nam respectu Gentilium, quibus nunquam fuit imposta, non oportet designare initium temporis, in quo illos non obligavit, quia nunquam eos obligavit, nec ante incarnationem Christi, neque post illam ante mortem eius, neque etiam in morte, vel post mortem ipsius, ut supra probatum est, & ideo diximus, respectu Gentilium non fuisse illam legem mortuam, sed potius nunquam fuisse viam, ut sic dicam, quia ex quo lata fuit, illos non obligavit. Tota ergo questio circa obligationem Iudeorum versatur.

Non fuit mortua ante Christi aduentum. Triplex tempus in dubio reuocari.

Septima affirmans circumcissionem cessasse ante mortem Christi. Scot. Gabr. Fundamentum.

His ergo positis circa primum tempus est peculiaris opinio aliquorum scholasticorum, cessasse circumcissionis præceptum ante mortem Christi, nimirum, quam primum Baptismus institutus est, & efficaciam cepit habere conferendi gratiam. Ita tenet Scot. in 4. d. 3. q. 4. §. *quæritur ergo*. Sequitur Gabr. dist. 1. q. 4. art. 3. Fundamentum est, quia ex quo Baptismus cepit esse utilis ad iustitiam, cepit esse sub consilio; ergo ex tunc cepit circumcisio non esse sub præcepto, Baptismus autem utilitatem habuit ante mortem Christi paulò post initium Baptismi Ioannis, ut nunc supponimus, ergo. Prima consequentia patet, tum quia consilium rei perfectioris, & utilioris tollit præceptum inferioris rei, & minus perfectæ, tum etiam quia cum circumcisio iam non esset necessaria ad remissionem peccati originalis, non erat, cur sub necessitate præcepti post Baptismi utilitatem relinqueretur. Ex qua opinione sequitur tota illam legem cessasse quoad obligationem respectu omnium puerorum, qui post Baptismi institutionem ex Hebræis nascebantur. Quia lex illa non obligabat nisi circumcisos, ideòque circumcisio erat illius legis professio, ergo qui non tenebantur ad circumcissionem, nec ad totam legem obligabantur, simpliciter loquendo. Hæc tamen cessatio totius legis ex vi huius illationis non habet locum in parvulis, seu hominibus illius populi, qui iam erant adulti, & circumcisi tempore institutionis Baptismi, imò nec in parvulis potuit ad praxim reduci. Ratio prioris partis est, quia homines iam circumcisi poterant quidem liberari à præcepto (ut ita dicam) actiuo circumcissionis, id est, ab obligatione circumcidendi suos filios, non poterant autem eximi ab obligatione passiva, id est, recipiendi circumcissionem, quia iam erant circumcisi, & legem totam professi fuerant, & ideo non liberabantur à toto onere legis ex vi cessationis præcepti circumcissionis, prout ad illos pertinebat. Alterius verò partis ratio est, quia infantes nati in illo populo post institutionem Baptismi non poterant pervenire ad usum rationis ante mortem Christi, & ideo non poterant proprie eximi ab onere legis per carentiam circumcissionis, quia nondum erant capaces obligationis eius.

Probatur prædicta sententia.

Aliunde verò probari potest uniuersaliter, totam illam legem quoad obligationem cessasse ante Christi mortem, primò ex illo Lucæ 16. *Lex, & Propheta usque ad Ioannem*, ergo saltem in Baptismate Ioannis lex mortua est. Secundò, quia quoad aliqua saltem

præcepta videtur, antea extincta, quia multa mysteria Christi successu vite eius impleta fuerunt ante mortem, quæ tamen per plures caeremonias legis figurabantur ut futura, ergo præcepta de talibus caeremoniis ante mortem Christi cessarunt, aliàs vigeret præcepta de signis falsis exhibendis, quod repugnat.

Nihilominus dicendum est, ante Christi mortem, legem veterem non fuisse mortuam quoad obligationem, ac subinde usque ad instantem mortem Christi ad minimum obligasse. Est communis sententia Theologorum D. Thom. 1. 2. q. 103. art. 3. ad 2. Bonau. in 4. d. 3. 2. p. eius. ar. 2. q. 2. Maior q. 2. Richard. d. 1. ar. 6. q. 4. Capr. q. 3. ar. 3. ad 1. cōtra 1. cōcl. Palud. q. 6. ar. 3. Durand. q. 9. & aliorum, quos infra referemus, & in hoc videntur conuenire Hieronym. August. Richard. de S. Vict. Bernar. & alij, qui materiam hæc disputarunt. Potestque ostendi primò ex Euangelio, ubi scpe legimus, Christum seruasse legem tam in infantia, quam in discursu vite usque ad mortem, paulò enim ante illam manducavit Pascha, & ita semper consueuisset facere, ostendunt verba discipulorum dicitur. *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha*, Matth. 26. Quamuis enim ipse non subiiceretur legi, tamen quia lex ipsa vigeat, & mysteria eius non erant completa, tum propter exemplum, tum propter mysterium illam seruare voluit, iuxta id, quod dixit Matth. 5. *Non veni soluere legem, sed adimplere*. Et ob eandem rationem illos docebat illam seruare, Matth. 23. *Super caeremoniam Moysi, sedervit scriba, & Pharisei, &c. quæcumque dixerint vobis, facite*. Quia nimirum, durabat legis virtus, & potestas sacerdotum. Sic etiam Luc. 17. misit leprosos, dicens, *Ite, ostendite vos sacerdotibus*, & cap. 5. cum mundasset leprosum, eum similiter misit, ut ostenderet se sacerdoti, & addidit, *Et offer pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses*.

Lex vetus usque ad instantem mortem Christi obligabat. D. Thom. Bonauent. Maior. Richard. Palud. Durand. Hieron. August. Richard. de S. Vict. Bernar. Probatur prima.

Secundò probatur clarè assertio ex c. 9. ad Hebr. vbi prius dicitur, *In secundo* (id est, in Sancta Sanctorum) *semel in anno solus Pontifex* (scilicet ingrediebatur) *non sine sanguine, quam offerit pro sua, & populi ignorantia: hoc significante Spiritu sancto, non autem esse propalatum Sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habitentium*. Vnde è conuerso colligo, quandiu non fuit propalata Sanctorum via, adhuc prius tabernaculum habuisse statum. Quadiu autem tabernaculū illud suū statum habuit, etiā sacerdotium in suo statu duravit, & sacrificia, ac caeremonie seruabatur, usque ad tempus correctionis impostæ, ut ibidem dicitur, utique per legem; ergo etiam tota lex duravit, quandiu tabernaculū, & sacerdotiū suum statum habuit: hæc se committatur, iuxta illud cap. 7. *Translato sacerdotio necesse est, ut legis translatio fiat*: nam etiam è conuerso verum est, translata lege, sacerdotium transferri, quia per legem stabilitur, ergo ante propalata Sanctorum viam lex non fuit, abrogata, Sanctorum autem via non est propalata ante Christi mortem, in cuius signum, Christo expirante, velum templi scissum est, ut Patres exponunt, & alibi diximus, ergo saltem usque ad instantem mortem Christi, non fuit mortua lex vetus.

Probatur conclusio.

Vnde subiungit Paulus eodem loco, nouum Testamentum in morte Christi fuisse confirmatum, quod declarat, vim faciendū in metaphora testamenti, dicens, *Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris: testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est*. Sicut ergo nouum Testamentum non fuit confirmatum, nec validum usque ad mortem Christi, ita nec primum fuit sublatum, quia, vt dixerat cap. 8. *Dicendo nouum veterani prius*, &c. 10. subdit, *Auferit primum, vt secundum statuat*, & in eodem cap. docet, non cessasse sacrificia vetera, donec Christus una oblatione confirmauit sanctificatos. Quod significatum etiam est, quando Christus Dominus in Cruce dixit

Consummatus.

Consummatus est, vt interpretatur D. Thom. q. 103. art. 8. ad 2. & 3. p. q. 47. art. 2. ad 1. intelligendum est autem, vel in sensu mytico, vel consequentium quadam; significando enim passionem suam esse consummatam, & redemptionem nostram fuisse impletam, ergo ante illud tempus non fuit soluta, quia solui non debuit prius, quam esset plene impleta. Ratio autem conclusionis patebit ex sequenti.

Dico secundò: Omnia præcepta veteris legis sine vlla exceptione, ac subinde præceptum circumcissionis usque ad Christi mortem durarunt, & obligarunt sine mutatione, vel abrogatione. Hæc assertio est contra Scot. generaliter autem ponitur de omnibus præceptis illius legis, tum quia eadem est ratio de singulis, quæ est de ipso corpore legis, tum quia testimonia adducta absolute loquuntur, & non licet nobis excipere sine fundamento; tum denique quia si in aliquo liceret exceptio, maximè in circumcissione, quia eius præceptum non fuit ex lege, sed ante legem, licet cum lege, & in lege durauerit, sed præceptum circumcissionis non fuit ablatum ante Christi mortem; ergo. Probatur minor, primò ex communi sententia Theologorum, quos retuli, qui etiam loquuntur de circumcissione, & præsertim D. Thomas in 4. d. 3. art. 5. quæstionibus. Soto lib. 2. de iust. quæst. 5. art. 4. & bene Maior dicit. quæst. 2. vbi allegat Glossam in Ioan. 3. & ad Hebr. 10. Secundò probatur, quia præceptum circumcissionis, vel fuit ablatum ante passionem per expressam reuocationem, & hoc non, quia nullibi inuenitur, nec de illo, nec de tota lege, vel per cessationem puram, & hoc etiam dici non potest, quia lex circumcissionis tam absolute lata est, sicut alia præcepta legis, & non est aliquis terminus durationis designatus pro præcepto circumcissionis distinctus à termino totius legis, & prior illo. Vbi enim talis termini fit mentio? Et ideo ad hanc cessationem, seu abrogationem, impertinens est, quod præceptum circumcissionis ante legem datum sit, quia datum est, cum eodem genere aternitatis, vt sic dicam, seu longæ durationis, item datum est, vt inchoatio legis, & vt permanens cum illa, & incorporandum illi, & ideo vt duraturum usque ad eundem terminum totius legis.

Vel abrogatum fuit illud præceptum per aliud illi repugnans, vel illud excludens, & hoc etiam est falsum, quia maximè per præceptum Baptismi, illud autem non fuit impositum hominibus ante Christi mortem, vt nunc supponimus, ergo. Dices, fuisse datum consilium, respondeo, esto ita sit, poterat illud consilium acceptari, & executioni mandati, seruato simul circumcissionis præcepto. Sicut enim Iudæus circumciscus poterat ante Christi mortem baptizari ex consilio, non obstante circumcissione prius recepta, ita poterat simul circumcidere, & baptizare filium suum, ac subinde implere præceptum, & uti consilio. Quando autem consilium, & præceptum talia sunt, vt simul seruari possint, consilium non tollit præceptum, sed tunc solum, quando vtrumque simul exequi repugnat, vt contingit in consilio castitatis, & matrimonio: nam si castitas est in consilio, rectè colligimus matrimonium pro tunc non esse in præcepto: secus verò est in presenti. Imò si quis rectè consideret, etiam tunc consilium non derogat præcepto, sed supponit non esse tunc tale præceptum, & ideo habet locum consilium: nam si supponatur casus, in quo præceptum obligat, nunquam poterit per consilium auferri, quia non potest tale consilium habere locum, nisi prius supponatur, materia cum talibus circumstantiis, cum quibus præceptum non obligat.

Vel denique cessasset præceptum circumcissionis

quasi ex defectu materiæ, quia iam cessabat necessitas illius remedij, baptizando paruulum. Et hoc etiam stare non potest, tum quia præceptum circumcissionis non fundabatur in hac necessitate, vnde Ioannes Baptista sanctificatus in vtero, ex præcepto est circumciscus, & infans, qui propter periculū mortis remedio legis naturæ sanctificari poterat ante octauam diem, nihilominus postea conualecens circumcidendus erat ex necessitate præcepti. Quia licet non indigeret illa vt remedio peccati originalis, nihilominus necessaria erat vt professio illius legis. Etenim circumcisio data etiam est (& fortasse primariò) ad consignandum populum Dei, & profectores legis eius, & hic finis semper habuit locum, quandiu synagoga, & lex Moysi durauit. Item Iudæus tenebatur suum filium primogenitum v. g. in templo præsentare, & circa illum reliquias legis Moysi caeremonias exercere, quarum capax non erat, nisi circumciscus; ergo necessaria erat tunc circumcisio illis paruulis tanquam ianua illius legis, & veluti capacitas ad sacramenta eius, & sacrificia; ergo hæc erat sufficiens ratio, & necessitas durationis talis præcepti.

Proficitur idem discursus.

Dicit aliquis, si ante Christi mortem Gentilis in Christum credens filium suum infantem baptizasset, non teneretur postea applicare illi sacramentum legis naturæ; ergo neque Iudæus fidelis obligabatur in simili casu applicare sacramentum legis Moysi. Respondetur, negando consequentiam, quia in lege naturæ non erat determinatio facta alicuius sacramenti, nec peculiare præceptum positum, præter illud generale subueniendi filiis per aliquod remedium sufficiens, quale erat fidei applicatio, quocumque signo fieret, & ideo per Baptismum hæc obligatio sufficienter implebatur. Imò iam non manebat paruulus capax noui sacramenti legis naturæ, quia eo ipso, quod non erat primum, nullum erat. Secus verò est de circumcissione, quæ in particulari erat præcepta, non solum in remedium; sed etiam in signum, vt dixi, & dari poterat, non obstante priori sacramento, vt exemplis iam declaratum est. Atque ex hoc discursu solum manet fundamentum Scoti. Idemque discursus facile applicari potest ad totam legem, & ad primam assertionem confirmandam. Quia etiam illa tota non est expressè reuocata ante mortem Christi, nec terminus illi appositus, fuit antea consummatus: nam cum dicitur, *Donec veniret semen*, intelligi debet de Christo consummato in ratione redemptoris, vt sic dicam, neque etiam tunc noua lex lata fuerat, quæ aliam excluderet.

Obiect.

Resp.

Solutum via Scoti fundamentum.

Vnde facile respondetur ad duas obiectiones vltimas, & generales. Quarum prior sumebatur ex verbis Christi Luc. 16. *Lex, & Propheta usque ad Ioannem*, circa quæ considerandum est, legem veterem simul fuisse legem obligantem, & prophetiam futurorum, & pactum continens promissiones temporales, & magistrum morum. Ibi ergo non tractat Christus de lege vt lex est obligans, sed sub aliis rationibus, & præsertim vt docebat minus perfectæ, & promittebat temporalia bona. Nam quia Pharisei Christum irridebant, eo quod doceret contemptum diuitiarum, & reprehenderet nimium affectum lucræ di temporales diuitias, quia in hoc videbatur à lege discordare promittente temporalia: ideo dixit, illam doctrinam legis, & Prophetarum fuisse accommodatam prioribus temporibus usque ad Ioannem, *Ex eo verò* (ait) *regnum Dei euangelizatur*, &c. Ita ferè Theophyl. ibi, quem sequitur Iansen. cap. 95. Concord. & consonat Matth. cap. 11. qui clariùs dixit, *Omnes Propheta, & lex usque ad Ioannem prophetauerunt*. Nam sub verbo, *prophetauerunt*, tam prædictiones futurorum, quam promissiones, & tota instructio legis intelligi possunt, & omnia ad intentionem

Ad reliquas ob.

Christi sunt accommodata. Quia sensus precipuus est, totam doctrinam legis, & Prophetarum ad tempus Messiae fuisse ordinatam, & in illo suum complementum recepisse, & hoc à prædicatione Ioannis maximè sumpsisse initium. Licet in loco Matth. magis videatur Christus Dominus loqui de lege, & Prophetis, vt prædicentibus futura, vt ibi Hieronym. & Chrysof. exponunt, vel vt tradentibus moralem doctrinam infirmo statui accommodatam, vt etiam videntur sentire idem Theophyl. Matth. 11. & Iansen. cap. 47. Concordat. Vt rursus verò addere possumus, etiam verba illa de lege vt præcipiente intelligerentur, ex illis non colligi, legem illam fuisse mortuam à tempore Ioannis, sed quia egrotare tunc cepit, non multo post mortem Christi moritura, ideo vsque ad Ioannem fuisse dicitur, vt dixit Maldonat. Matth. 5. vers. 17. in fine.

Ad posteriorem obiectionem respondetur in primis, si alicuius esset momenti, non solum probare, legem fuisse mortuam, sed etiam mortiferam ante Christi mortem, quia colere Deum falsis signis intrinsecè malum est. Vnde necessariò dicendum est, illa non fuisse signa falsa eo tempore, quia vel non sumebantur vt signa talium mysteriorum, quæ iam erant impleta, sed secundùm alias significationes veras, quæ nunquam deerant: nam circuncisio semper significare potuit spirituales circuncisionem, vel resurrectionem, vt Cyr. epist. 59. dixit, vel non sumebantur vt significantia mysterium cum habitudine ad tempus futurum, sed secundùm se, de qua re plura dicemus cap. 14. & 16.

C A P V T XIII.

An lex vetus cessauerit quoad obligationem in morte, vel resurrectione Christi, vel ante diem Pentecostes.

Excluso illo primo tempore, dicendum est de secundo, sub quo comprehendimus tum instans mortis Christi, tum reliquum tempus vsque ad diem Pentecostes, quia ex resolutione prioris puncti facile de reliquo tempore constabit. In primo ergo multorum sententia est, in puncto mortis Christi fuisse mortuam legem veterem quoad obligationem. Hæc videtur esse opinio D. Thom. in 4. d. 1. quæst. 2. art. 5. quæst. 3. & aliorum auctorum, quos retuli in c. præced. & Marfil. in 4. quæst. 2. art. 1. p. 4. Ad. quæst. 1. in princ. tribui etiam solet Aug. & Hieron. sed nihil tale docuerunt, vt infra ostendam. Suaderi autem potest primò omnibus testimoniis Pauli, quibus præcedentem sententiam confirmauimus. Nam sicut probant, fuisse viuam legem illam vsque ad mortem Christi, ita videntur probare per illam fuisse mortuam, tum quia in eo puncto lex fuit omnino impleta. Tum quia sacerdotium tunc translatum est, in cuius signum velum templi scissum est, atque etiam in signum, quod tunc fuit maceries diruta, quæ vtunque populum diuidebat, illa autem erat lex, vt supra dixi, quæ per velum illud etiam significabatur. Tum præterea, quia tunc completa est redemptio, vna enim oblatione consummavit sanctificatos. Tum denique quia figuræ omnes, & sacrificia tunc completa sunt, ergo tunc etiam lex fuit extincta.

Et confirmatur primò ex 8. & 9. ad Hebr. vbi ex similitudine testamenti probatur, Testamentum nouum non fuisse confirmatum vsque ad mortem Christinam eodem exemplo probatur, fuisse confirmatum in ipsa morte, ergo tunc etiam est reuocatum Testamentum vetus, ergo & lex. Similiter confirmatur secundò ex 7. ad Rom. vbi per similitudinem matrimonij duratio legis declaratur. Nam sicut vi-

uente viro, mulier subiecta est legi, ita viro mortuo liberatur à lege ipsius; ergo similiter ex sententia Pauli, mortuo Christo, liberata est synagoga à legis obligatione. Confirmatur tandem, quia ab instanti mortis Christi nunquam licuit spem ponere in carcerem, vel sacramentis illius legis, vt fatetur Aug. in Epist. ad Hieronym. infra tractanda, & colligitur ex illa ad Galat. 5. Qui in lege iustificamini à gratia excidistis, scilicet, ponendo spem in lege: nam aliàs non semper fuit malum vti legalibus, vt infra videbimus. Ponere autem spem in illis sacramentis nihil aliud erat, quàm accipere illa vt necessaria ad salutem, vt sentiunt Mag. D. Thom. & alij scholastici in 4. dist. 1. & 3. ergo nunquam licuit illis vti vt necessariis, ergo signum est, cessasse omnino obligationem legis.

Nihilominus est secunda sententia asserens, licet verum sit, legem veterem per mortem Christi mortuam fuisse, nihilominus non esse hoc intelligendum ita rigorosè, & mathematicè, vt in eodem momento amiserit illa lex vim obligandi, sed moraliter id intelligendum esse, scilicet paulo post mortem, ita vt per mortem Christi acceperit lex lethale vulnus (vt sic dicam) ratione cuius statim cepit deficere, & paulo post extincta est. Ita sentiunt in 4. d. 3. Bonan. p. 2. art. 3. quæst. 2. in fine, Scot. quæst. 4. Sot. quæst. 7. art. 3. & lib. 2. de Inst. quæst. 5. art. 4. Gabr. in 4. d. 1. quæst. 4. Maldon. Matth. 5. circa verba illa, Non veni lege m. soluere, &c. Et existimo esse sententiam August. & Hieron. nam Aug. Epist. 8. & 87. inter epistolas Hieronym. hæc habet verba, Post passionem, & resurrectionem Christi dato, ac manifestato Sacramento gratia secundùm ordinem Melchisedec, adhuc putabant vetera sacramenta non ex consuetudine solemnitate, sed ex necessitate salutis esse celebranda. vbi Iudæi subintelligendi sunt: nam hunc errorem ponit August. inter eos, quos Paulus in Iudæis reprehendebat. Non ergo intellexit Augustin. statim post passionem legem illam desuisse esse necessariam, quod est esse mortuam quoad obligationem, sed post passionem, & resurrectionem, imò addit etiam manifestationem Sacramenti gratia, tanquam quid distinctum, quod postea explicabimus. Nec ab hac sententia alienus est Hieronym. nam epist. 89. aliàs 11. apud Augustinum referens sententiam Hieronymi in illa non dubitat, nec aliter declarat tempus, in quo lex illa cepit esse mortua, sed absolute dicit, post Euangelium Christi, neque inuenio locum, in quo dixerit post passionem, vel resurrectionem. Hanc ergo sententiam vtiorem existimo: tribus autem assertionibus illam declarabo.

Dico primò: Lex vetus non fuit mortua quoad obligationem in instanti mortis Christi. Probatur, quia lex vetus non amisit obligationem suam, donec lex noua cepit obligare, sed lex noua non cepit obligare ab instanti mortis Christi; ergo nec lex vetus ex tunc amisit obligationem suam. Consequentia per se nota est. Minorem verò suppono nunc: nam in lib. sequent. latius est declaranda, & probanda. Maior autem proposita communiter recepta est. Eamque clarè docuit Bernard. in Epist. 77. ad Hugon. cuius sententiam in sequentibus latius expendemus. Quam etiam expressè sequitur Hugo de sanct. Victor. lib. 2. de Sacram. p. 6. cap. 4. Multum etiam fauet D. Thom. in 4. d. 3. art. 5. quæst. 3. nam de Baptismo loquens, inquit, Post passionem obligatorius fuit, quando circuncisio mortua fuit, quantum ad omnes, ad quos institutio potius pervenire. Sentit ergo non antea, nec aliter fuisse omnino mortuam circuncisionem quantum ad obligationem. Et rationem subindicans addit, Nec præceptum obligat antequam sit diuulgatum. Agit autem de diuino præcepto Baptismi, & tacite supponit principium, de quo tracta-

tractamus, videlicet vnus legis obligationem non fuisse exclusam, nisi prout alterius obligatio inducebatur. Quod principium late comprobat Soto supra dicens, pro certo esse habendum, ex Paulo ad Hebr. 7. dicens, Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & statim, Introductio verò melioris spei, per quam approximamus ad Deum, vbi sentit introductionem vnus fuisse reprobationem alterius, & cap. 8. ad hoc allegat promissionem Dei per Ieremiam his verbis, Consummabo super domum Israel & super domum Iuda testamentum nouum. Et infra declarat hoc testamentum dicens, Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: dando leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum superscribam eas, &c. & in fine capituli concludit, Dices autem nouum veterant prius, sicut etiam è conuerso dixit in cap. 10. Ausert primum, vt secundum statuat; ergo lex vetus per introductionem legis nouæ ablata fuit; non ergo prius cessauit obligare lex vetus, quàm noua incepit obligare. Quod etiam rectè confirmant verba Pauli ad Ephes. 2. Legem mandatorum decretis euacuans: nam, vt supra ostendi, vox, Decretis, legem Euangelicam significat, & illa, seu per illam dicitur Christus euacuasse legem veterem, vt que formaliter, tanquam per formam excludentem aliam; ergo non fuit prior lex euacuata quoad obligationem, donec obligatio nouæ introducta est.

Vnde etiam potest idem principium rationibus, seu congruentibus ostendi. Primò, quia non debuit Dei populus priuari lege, nisi propter meliorem legem. Secundò, quia nullum est fundamentum ad affirmandum alium abrogationis modum, seu statum medium, seu tempus quasi neutrum. Tertio, quia non legitimus in morte Christi factam talem abrogationem formalem, & expressam, neque etiam ostendi mortem ipsam Christi habuisse formalem repugnantiam cum obligatione illius legis, aut fuisse positam pro termino durationis illius, seu obligationis eius; ergo non potest talis abrogatio cum fundamento affirmari. Et potest tandem hoc confirmari, quia obligatio illius legis mansit in illo populo post Christi mortem saltem ex dictamine conscientie erroneæ, seu ignorantis abrogationem, sed illa ignorantia erat per se, ac necessaria in illo populo etiam in morte Christi, & post illam, quia nec abrogatio suæ legis illi fuerat prædicata, neque etiam ex aliis, quæ prædicata illi fuerant, vel ex Testamento veteri satis colligebatur, quòd in puncto mortis Messie legis obligatio statim esset cessatura. Vnde licet Iudæi, qui Christi prædicationem audierant, & miracula viderant, tenerentur credere ipsam esse Messiam, & Redemptorem mundi, non ideo cogebantur credere, legis suæ obligationem cessasse in Christi morte. Nam etiam ipsi Apostoli, & discipuli Domini, hoc ignorarunt. Erat ergo illa ignorantia per se inuincibilis, ergo è conuerso abrogatio legis non fuerat tunc facta. Probatur hæc vltima consequentia, tum quia nullius utilitatis, vel fructus fuisset talis abrogatio, tum etiam quia Deus disponit omnia sua iuste, & modo hominibus accommodato; lex autem positua humana non censetur abrogata, donec talis abrogatio sit de se sufficienter promulgata, vel diuulgata; ergo idem censendum est de lege positiua diuina hominibus data.

Neque erit difficile ad fundamenta contrariæ sententia respondere. Et in primis nego, ex testimoniis Pauli ita colligi, desuisse legem illam obligare in morte Christi, licet colligitur obligasse ante mortem, vel vnum ex alio inferri, cum sint valde diuersa, & non necessariò connexa. Cùm autem dicitur, le-

gem illam fuisse omnino impletam in morte Christi, nego assumptum quoad particulam, omnino: nam multa erant prædicta, & figurata per illam legem, quæ vsque ad Christi resurrectionem, vel etiam post illam impleta non sunt. Et deinde licet in ratione figuræ, vel prophetiæ fuisset impleta, oportuit impleri in ratione legis per expressam reuocationem, aut per nouam legem, quod factum non est in morte Christi. Vnde ad aliud de sacerdotij translatione, nego etiam vetus sacerdotium plene translatum esse in morte Christi, quia licet Christus esset Sacerdos, & sacrificium obtulisset, nondum tamen illud, vt perpetuò duraturum in mundo, stabilierat, & manifestauerat. Alioqui etiam ante passionem fuisset translatum vetus sacerdotium, saltem in nocte cœnæ vbi Christus se exhibuit Sacerdotem secundùm ordinem Melchisedec, & Apostolos suos sacerdotes creauit; certum est autem tunc non fuisse ita translatum sacerdotium vetus, vt fuerit ex tunc sublatum, licet dici possit inchoata eius translatio, quia cepit exerceri, & institui sacerdotium, per quod erat auferendum. In morte etiam Christi dici potest sacerdotium vetus impletum, quia per sacrificium crucis impleta sunt figuræ omnes antiquorum sacrificiorum, & consequenter fuit confirmata quodammodo translatio antiqui sacerdotij. Non tamen fuit statim executioni mandata, quia non expediebat, donec nouus ordo Pontificum, seu Episcoporum in Ecclesia Christi institueretur, & nouus Pontifex summus, & Christi vicarius crearetur, quod tunc factum non erat, sed post resurrectionem factum est. Imò etiam oportuit sacerdotium nouum in Ecclesia publicari, piusquam vetus omnino deleteretur, vt postea dicemus. Et ob eandem rationem non satis est, quòd in morte Christi fuerit completa redemptio, & omnes antiquæ figuræ, & vmbra; plus enim erat necessarium, vt lex in ratione legis impleteretur. Nec etiam obstat, quòd velum templi scissum sit in morte Christi, tum quia illud per se primò, ac potissimè fuit signum apertionis ianua regni cœlestis, quam proinde significauit vt præsentem, & in eodem momèto factam. Reliqua verò, scilicet, ablationem legis, vel translationem sacerdotij significauit potius per quandam accommodationem, vel consecutionem, & ideo non oportet, vt illam significauerit vt præsentem, & iam factam, sed vt futuram ex vi mortis, & redemptionis Christi, seu, quod perinde est, vt factam tunc in radice, & in fundamento, non vt in se statim consummatam.

Ad primam confirmationem ex Hebr. 8. & 9. concesso, nouum Testamentum fuisse confirmatum in morte, & per mortem Christi, non tamen rectè inde inferitur, statim, & quasi formaliter exclusisse antiquum quoad obligationem legis. Quia testamentum hominis per mortem confirmatum non statim operatur, donec aperiat authenticè, & sufficienter notificetur. Sic ergo Testamentum nouum, licet in morte Christi fuerit confirmatum, erat tamen in illo puncto veluti clausum, & ideo oportuit prius quasi aperiri, ac promulgari, vt antiquum omnino excluderet. Tunc ergo fundamentaliter, vt sic dicam, fuit rescissum vetus Testamentum, nondum tamen formaliter, & in se. Cui consonat quod dixit Paulus in fine illius capituli, Dicendo nouum veterant prius, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est. Fauet etiam Chrysofom. homil. 16. in cap. 9. dicens, testamentum factum esse firmum, & ratum in die mortis, postea verò impletam fuisse promissionem in illo factam, ita enim de aliis effectibus censendum est.

Alter verò locus Pauli ad Rom. 7. in se quidem difficilior est, quia est obscurus & plures habet expositiones, & quod ad præsens spectat, non caret diffi-

cultatem, videlicet vnus legis obligationem non fuisse exclusam, nisi prout alterius obligatio inducebatur. Quod principium late comprobat Soto supra dicens, pro certo esse habendum, ex Paulo ad Hebr. 7. dicens, Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & statim, Introductio verò melioris spei, per quam approximamus ad Deum, vbi sentit introductionem vnus fuisse reprobationem alterius, & cap. 8. ad hoc allegat promissionem Dei per Ieremiam his verbis, Consummabo super domum Israel & super domum Iuda testamentum nouum. Et infra declarat hoc testamentum dicens, Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: dando leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum superscribam eas, &c. & in fine capituli concludit, Dices autem nouum veterant prius, sicut etiam è conuerso dixit in cap. 10. Ausert primum, vt secundum statuat; ergo lex vetus per introductionem legis nouæ ablata fuit; non ergo prius cessauit obligare lex vetus, quàm noua incepit obligare. Quod etiam rectè confirmant verba Pauli ad Ephes. 2. Legem mandatorum decretis euacuans: nam, vt supra ostendi, vox, Decretis, legem Euangelicam significat, & illa, seu per illam dicitur Christus euacuasse legem veterem, vt que formaliter, tanquam per formam excludentem aliam; ergo non fuit prior lex euacuata quoad obligationem, donec obligatio nouæ introducta est.

Vnde etiam potest idem principium rationibus, seu congruentibus ostendi. Primò, quia non debuit Dei populus priuari lege, nisi propter meliorem legem. Secundò, quia nullum est fundamentum ad affirmandum alium abrogationis modum, seu statum medium, seu tempus quasi neutrum. Tertio, quia non legitimus in morte Christi factam talem abrogationem formalem, & expressam, neque etiam ostendi mortem ipsam Christi habuisse formalem repugnantiam cum obligatione illius legis, aut fuisse positam pro termino durationis illius, seu obligationis eius; ergo non potest talis abrogatio cum fundamento affirmari. Et potest tandem hoc confirmari, quia obligatio illius legis mansit in illo populo post Christi mortem saltem ex dictamine conscientie erroneæ, seu ignorantis abrogationem, sed illa ignorantia erat per se, ac necessaria in illo populo etiam in morte Christi, & post illam, quia nec abrogatio suæ legis illi fuerat prædicata, neque etiam ex aliis, quæ prædicata illi fuerant, vel ex Testamento veteri satis colligebatur, quòd in puncto mortis Messie legis obligatio statim esset cessatura. Vnde licet Iudæi, qui Christi prædicationem audierant, & miracula viderant, tenerentur credere ipsam esse Messiam, & Redemptorem mundi, non ideo cogebantur credere, legis suæ obligationem cessasse in Christi morte. Nam etiam ipsi Apostoli, & discipuli Domini, hoc ignorarunt. Erat ergo illa ignorantia per se inuincibilis, ergo è conuerso abrogatio legis non fuerat tunc facta. Probatur hæc vltima consequentia, tum quia nullius utilitatis, vel fructus fuisset talis abrogatio, tum etiam quia Deus disponit omnia sua iuste, & modo hominibus accommodato; lex autem positua humana non censetur abrogata, donec talis abrogatio sit de se sufficienter promulgata, vel diuulgata; ergo idem censendum est de lege positiua diuina hominibus data.

Neque erit difficile ad fundamenta contrariæ sententia respondere. Et in primis nego, ex testimoniis Pauli ita colligi, desuisse legem illam obligare in morte Christi, licet colligitur obligasse ante mortem, vel vnum ex alio inferri, cum sint valde diuersa, & non necessariò connexa. Cùm autem dicitur, le-

gem illam fuisse omnino impletam in morte Christi, nego assumptum quoad particulam, omnino: nam multa erant prædicta, & figurata per illam legem, quæ vsque ad Christi resurrectionem, vel etiam post illam impleta non sunt. Et deinde licet in ratione figuræ, vel prophetiæ fuisset impleta, oportuit impleri in ratione legis per expressam reuocationem, aut per nouam legem, quod factum non est in morte Christi. Vnde ad aliud de sacerdotij translatione, nego etiam vetus sacerdotium plene translatum esse in morte Christi, quia licet Christus esset Sacerdos, & sacrificium obtulisset, nondum tamen illud, vt perpetuò duraturum in mundo, stabilierat, & manifestauerat. Alioqui etiam ante passionem fuisset translatum vetus sacerdotium, saltem in nocte cœnæ vbi Christus se exhibuit Sacerdotem secundùm ordinem Melchisedec, & Apostolos suos sacerdotes creauit; certum est autem tunc non fuisse ita translatum sacerdotium vetus, vt fuerit ex tunc sublatum, licet dici possit inchoata eius translatio, quia cepit exerceri, & institui sacerdotium, per quod erat auferendum. In morte etiam Christi dici potest sacerdotium vetus impletum, quia per sacrificium crucis impleta sunt figuræ omnes antiquorum sacrificiorum, & consequenter fuit confirmata quodammodo translatio antiqui sacerdotij. Non tamen fuit statim executioni mandata, quia non expediebat, donec nouus ordo Pontificum, seu Episcoporum in Ecclesia Christi institueretur, & nouus Pontifex summus, & Christi vicarius crearetur, quod tunc factum non erat, sed post resurrectionem factum est. Imò etiam oportuit sacerdotium nouum in Ecclesia publicari, piusquam vetus omnino deleteretur, vt postea dicemus. Et ob eandem rationem non satis est, quòd in morte Christi fuerit completa redemptio, & omnes antiquæ figuræ, & vmbra; plus enim erat necessarium, vt lex in ratione legis impleteretur. Nec etiam obstat, quòd velum templi scissum sit in morte Christi, tum quia illud per se primò, ac potissimè fuit signum apertionis ianua regni cœlestis, quam proinde significauit vt præsentem, & in eodem momèto factam. Reliqua verò, scilicet, ablationem legis, vel translationem sacerdotij significauit potius per quandam accommodationem, vel consecutionem, & ideo non oportet, vt illam significauerit vt præsentem, & iam factam, sed vt futuram ex vi mortis, & redemptionis Christi, seu, quod perinde est, vt factam tunc in radice, & in fundamento, non vt in se statim consummatam.

Ad primam confirmationem ex Hebr. 8. & 9. concesso, nouum Testamentum fuisse confirmatum in morte, & per mortem Christi, non tamen rectè inde inferitur, statim, & quasi formaliter exclusisse antiquum quoad obligationem legis. Quia testamentum hominis per mortem confirmatum non statim operatur, donec aperiat authenticè, & sufficienter notificetur. Sic ergo Testamentum nouum, licet in morte Christi fuerit confirmatum, erat tamen in illo puncto veluti clausum, & ideo oportuit prius quasi aperiri, ac promulgari, vt antiquum omnino excluderet. Tunc ergo fundamentaliter, vt sic dicam, fuit rescissum vetus Testamentum, nondum tamen formaliter, & in se. Cui consonat quod dixit Paulus in fine illius capituli, Dicendo nouum veterant prius, quod autem antiquatur, & senescit, prope interitum est. Fauet etiam Chrysofom. homil. 16. in cap. 9. dicens, testamentum factum esse firmum, & ratum in die mortis, postea verò impletam fuisse promissionem in illo factam, ita enim de aliis effectibus censendum est.

Alter verò locus Pauli ad Rom. 7. in se quidem difficilior est, quia est obscurus & plures habet expositiones, & quod ad præsens spectat, non caret diffi-

Chrysof. Hieron.

Theophyl. Iansen.

Maldon.

Ad posteriorem ob.

Cyprian.

Prima sententia affirmans in puncto mortis fuisse legem veterem. D. Thom. Marfil. Adrian.

Confr. 1.

Confr. 2.

Confr. 3. August. Hieron.

Magist. D. Thom.

2. Sententia affirmans legem veterem in morte Christi lethale vulnus accepisse, & paulo post mortuam fuisse. Soto. Gabr. Maldon.

5. Rationibus & congruentibus prob.

Confr.

4. Concluf.

Hug. Vill.

D. Thom.

6. Ad fundamenta contraria Resp.

7. Ad conf. ex Epistol. ad Hebr.

Chrysof.

8. Alter lectus Pauli non habet explicationem.

Ambros. Chrysof. Theophyl. Adam. Caiet. Tolet.

difficultate: nam Paulus ita concludit, Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi, ubi Ambrosius, Chrysof. hom. 12. & Theophyl. Adam. Caiet. Tolet. & alij per corpus Christi, interpretatur corpus crucifixum, & mortuum pro nobis, atque ad eam mortem ipsam; ergo sensu Paulus legem fuisse mortuam in morte Christi, id est, in eodem momento, in quo mortuus fuit Christus. Dices, Paulum non dicere in morte, sed per corpus Christi, quod potest recte intelligi, id est, per efficaciam, & virtutem mortis eius. Nam propter virtutem mortis Christi mortua est lex, non tamen statim, sed quando, & quomodo oportuit. Eo vel maxime, quod Paulus non dixit directe, mortuam esse legem, sed nos esse mortificatos legi: constat autem nos non esse mortificatos legi in tempore mortis Christi, nec per ipsam mortem eius formaliter, ut sic dicam, sed mortificamur legi, quando Christo morimur in Baptismo, per quam nobis fructus mortis Christi applicatur, ut iidem Patres exponunt; ergo etiam necesse non est ex vi sermonis Pauli, ut lex fuerit mortua in instanti mortis Christi, licet fuerit mortua per corpus eius, id est, per virtutem mortis eius. Accedit, quod Paulus statim adiunxit resurrectionem Christi, dicens, ut suis alterius, qui ex mortuis resurrexit, significans, nos non tantum esse mortificatos legi per Christum mortuum, sed etiam per Christum resuscitatum; quia mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram; ergo non solum mors Christi, sed etiam resurrectio cooperata est ad mortem legis; & ut nos simus legi mortificati; ergo inde inferri non potest, legem fuisse mortuam in morte Christi, id est, in instanti eius, sed in virtute illius, seu per efficaciam eius; illa enim sunt valde distincta, ut constat, & ideo confundenda non sunt.

Contra dicitur res.

Sed contra hanc responsionem instatur: nam hinc destruitur discursus Pauli, & similitudo, quam affert de lege viri, & vxoris; nam in eo exemplo vxor non solum quasi effectiue, sed formaliter, & in eodem instanti, in quo vir moritur, liberatur ab illius lege per mortem eius; ergo vel exemplum non fuit accommodatum, vel sensus Pauli est, per ipsam mortem Christi, & in eodem momento liberatos nos esse a lege, ac subinde ipsam legem statim mortuam fuisse. Quapropter ad satisfaciendum exacte huic testimonio, necessarium est precipuam illius difficultatem expendere, quae posita est in applicatione illius similitudinis ad rem intentam. Quia ante mortem Christi nos non eramus desponsati Christo, nec ratione illius spiritualis matrimonij subdebamus legi, ut per mortem Christi tanquam per mortem viri dicamur liberati ab illa lege. Quod si Christus non est vir, cui eramus quasi matrimonio coniuncti, quomodo per mortem Christi liberati sumus a lege, sicut vxor liberatur per mortem viri, ac subinde quomodo quadrat exemplum?

10. Aliorum expositio.

Propter hoc variae sunt expositiones, quidam putant, Paulum ibi non loqui de lege veteri, sed de lege peccati, a qua per Christi mortem liberamur. Lex autem peccati dici potest, aut lex fomitis, aut lex damnationis, cui nos subiecit peccatum, a qua lege liberamur per gratiam Christi, quia & tollit reatu aeternae damnationis, & licet non auferat fomitem, dat virtutem ad resistendam illi. Iuxta quem sensum peccatum ipsum comparatur viro, cui homo peccando quasi matrimonio coniungitur, & inde oritur lex peccati, cui homo subiectus est, quandiu peccatum in eo viuunt; mortuo autem peccato per Baptismum, desinit homo esse sub lege peccati. Vnde in hoc sensu mors Christi non comparatur morti viri, sed solum commemoratur a Paulo, vt causa, per quam moritur in nobis peccatum, & consequenter liberamur a lege eius;

A Et hunc sensum indicat Ambrosius ibi, iuxta quem nihil facit testimonium illud ad praesentem causam.

Nobis autem non placet expositio, quia plane loquitur Paulus de lege veteri, de hac enim locutus fuerat in cap. 6. cum dixit, Peccatum enim vobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia, ubi aperte opponit statum gratiae statui legis veteris; nam illa non dabat virtutem ad resistendum peccato, quam dat gratia. Et certe vbi cumque lex absolute dicta gratia opponitur in Scriptura, de lege veteri sermo esse solet. Vnde ibidem subditur, Quid ergo peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Quae interrogatio non habuisset locum, nisi esset sermo de lege veteri praecipiente: nam ex eo, quod non sumus sub lege peccati, non poterat apparenter inferri, liberum nobis esse peccare, respectu vero libertatis a lege habebat occasionem obiectio. Et ideo Paulus respondet, Absit, & est aequalens sententia ad Galat. 5. Vos in libertate vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis. Vbi aperte erat sermo de libertate a lege veteri, de illa ergo loquitur in dicto c. 6. ad Rom. De eadem autem lege loquitur in cap. 6. volens ostendere illam libertatem a lege; loquitur ergo de lege veteri. Quod patet etiam ex sequentibus, Cum essimus inquit in carne, id est, in statu legis carnalis, & sine spiritu legis gratiae, passiones peccatorum qua per legem erant, operabantur in membris nostris, scilicet per occasionem legis; nam id interpretans paulo inferius obicit, Quid ergo dicemus lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscenciam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscenciam. Quae omnia non possunt nisi de lege veteri intelligi, quam etiam vocat mandatum, & legem mortis, & praeterea subiungit; Ego autem vivebam sine lege aliquando, quod certe dici non potuit de lege fomitis, vel peccati, vnde illam legem iterum vocat mandatum, imo & mandatum ad vitam, quod per occasionem factum est mors. De hac ergo eadem lege loquitur, cum superius dicit, nos esse mortificatos legi per corpus Christi, tum quia non est verisimilis aequiuocatio vocis in tam breui, & claro contextu, tum etiam quia ad prius illud probandum subiungit omnia sequentia, ut ostendit illa causalis, Cum enim essemus in carne, &c.

Alij vero licet fateantur, Paulum loqui de lege veteri, negant tamen loqui de cessatione illius, seu de liberatione ab eius obligatione, sed ab eius dominio, & a seruitute eius. Vt enim supra lib. 1. tactum est esse sententia multorum, aliud est, esse in lege, aliud esse sub lege; nam esse in lege, est obligari lege; esse autem sub lege, est dominari a lege, & reos per illam fieri, & ita dicitur esse sub lege, qui subiacet eius imperio, & comminationi, & non recipit vires, & spiritum ad illam implendam; in lege autem dicitur esse, qui licet obligetur lege, per illam tamen, seu cum illa recipit vires, seu spiritum illam implendi. Paulus ergo (aiunt) in illo capite non tractat de cessatione legis quoad obligationem, sed quoad dominatum, quia adueniente gratia, iam lex non premit, nec facit reum, si homo recte gratia, & spiritu legis vi velit. Ita Adam, & Tolet, & sumi potest ex August. lib. 83. questio. q. 66: Qui hunc sensum maxime confirmant; quia Paulus ponit exemplum in lege, Non concupisces, a cuius iugo dicit, nos esse liberatos per Christum, cum tamen non sumus liberati ab obligatione eius, vt haeretici fingunt; ergo non loquitur de libertate ab obligatione, sed a dominio legis, & a difficultate seruandi illam. Et iuxta hanc expositionem facile etiam soluetur nostra difficultas, Ccedimus enim, per Christi mortem, & in illa sublatum

11. Resoluitur expositio.

Secundo.

12. Aliorum res.

Adam. Tolet. August.

13. Resoluitur res. Primum.

Secundo.

14. Soluitur lund. arg. Salmer.

15. Expositio illius loci dicit.

Chrysof. Theophyl. Resoluitur.

sublatum esse dominium legis veteris, quia iam gratia, & spiritus ad legem seruandam per Christum obtentus erat, licet obligatio legis nondum cessaret.

Veruntamen neque haec declaratio, & limitatio verborum mihi probatur. Primum quia illa doctrina valde generalis est, & non solum de lege veteri, sed etiam de lege naturali, & de quacumque alia tradi posset, quae omnis lex diuina sine spiritu gratiae premit, & per occasionem operatur iram potius, quam fructum, & ita Christus per gratiam suam dici potest, liberare nos a seruitute legis, & facere, vt non sumus sub lege etiam gratiae; Paulus non hoc tantum intellexit, nec in illa sola generalitate loquitur, sed aliquid speciale addidit de lege veteri. Secundum, quia iuxta illum sensum non recte accommodatur similitudo, & contextus D. Pauli, tum quia cum in principio dixit, Lex in homine dominatur, quanto tempore viuunt, loquitur de dominio quoad imponendam obligationem, vt ostendunt praecedentia verba, An ignoratis fratres, scientibus enim legem loquor. Nam scientes legem non cognoscebant aliud dominium legis. Tum etiam quia hoc modo mulier subditur legi, viuente viro, & ab illa soluitur per mortem eius, vtique quoad obligationem, & durationem legis. Tertium, quia quando Paulus in cap. 6. dicit, Non enim sub lege estis, profecto intelligit etiam quoad obligationem, aliam non haberet locum obiectio, quam subiungit, Quid ergo peccabimus, quia non sumus sub lege? Deinde verba, Solui sumus a lege mortis, in qua detinemur, non significant tantum liberationem a statu existendi sub lege in illa rigorosa significatione, sed etiam a statu existendi in lege; tunc enim liberatur quis a lege, in qua detinetur. Denique non aliter per Christum factum est, vt non sumus sub lege veteri quocumque modo id sumatur, nisi tollendo obligationem illius legis, non enim promissus est nobis per Christum spiritus ad totam illam legem implendam, vt sic liberemur aduentu eius, licet non cessaret eius obligatio. Nam de Christianis dixit Petrus, quid tentatis imponere eis iugum, &c. ergo Paulus cum loquitur de illa lege, non alia ratione dicit, nos non esse sub illa, nisi quia iam illa non obligamur.

Neque obitat argumentum de precepto non concupiscendi, Recte enim illi occurrit Salmeron ibi disp. 6. dicens, legem moralem non concupiscendi non obligare nunc ex vi legis Moysi, & ita etiam quoad illam materiam nos non esse sub obligatione eius, quamquam ex lege natura coniuncta cum spiritu nouae legis ad illam materiam obligemur, & ideo non sumus per Christum liberati ab omni obligatione legis veteris concupiscenciam prauam, sed tantum ab illa, quae ex veteri lege proueniebat. Ex quo etiam factum est, vt nunc non sumus sub ea lege non concupiscendi, eo modo, & cum illa imperfectione, cum qua erant Iudaei ex vi legis. Quod fortasse etiam est intentum a Paulo, non tamen illud solum, neque primario, sed quatenus sequitur ex ablatione legis veteris per legem spiritus vitae.

Supponendo ergo Paulum loqui de lege veteri, & de ablatione illius quoad substantiam, seu obligationem, explicandum superest, quomodo mortua fuerit per mortem alicuius, cui nos fueramus coniuncti, & qui ad nos compaetitur tanquam vir. Est ergo tertia expositio dicens, non oportere exemplum in omnibus accommodare. Quia Paulus non concludit, legem esse mortuam ex vi mortis alicuius viri, sed quia illi, qui subdebantur legi, mortui sunt per corpus Christi. Et ita dicunt, exemplum solum accommodari per argumentum a fortiori, quia si vxor liberatur a lege viri propter coniunctionem, multo magis quis liberabitur a lege, quia ipsemet mortuus est. Ita ferè Chrysof. & Theophyl. & est

probabile, non tamen placet, quia sic exemplum ferè esset superfluum: nam eodem modo, & eadem efficacia potuisset Paulus ex illo principio, Lex in homine dominatur, quanto tempore viuunt, immediate inferre, sed nos mortui sumus per corpus Christi; ergo iam lex non dominatur in nobis.

Quartò igitur alij exponunt Christum ipsum fuisse virum, cui nupterat Israeliticus populus; atque ita per mortem Christi tanquam per mortem mariti omnes de illo populo mortuos fuisse legi, id est, immunes ab eius obligatione. Iuxta hanc vero expositionem, non soluitur, sed augetur nostra difficultas, quia sequitur illam legem fuisse mortuam ipso facto per mortem Christi, ac subinde in eodem instanti extinctam fuisse. Et deinde alienum est a modo loquendi Scripturae, & Patrum, vocare Christum sponsum, aut maritum Synagoga. In Euangelio enim legimus, Patrem fecisse nuptias filio suo Matth. 22. ibi tamen Hieron. Greg. Hilar. Orig. & omnes alij expositores intelligunt, Patrem aeternum non fecisse illas nuptias vsque ad incarnationem, siue intelligantur de desponsatione Verbi cum humanitate per incarnationem, siue de desponsatione Christi incarnati cum Ecclesia militante, aut triumphante, vt docet exponunt Maldonatus ibi, & Iansen. c. 115. Concordi. Quod autem ante incarnationem intercesserint nuptiae inter Christum Deum hominem, & Ecclesiam, nullibi legimus, nec est consentaneum illi statui. Quia ante incarnationem solum iungebantur fideles Christo apprehenso per fidem, & sperato vt futuro, desponsatio autem est inter eos, qui iam existunt. Non est ergo verisimile, Paulum accommodasse illo modo Christo futuro similitudinem viri, & illas nuptias inter Synagoga, & Christum Deum hominem tacite supposuisse, praeterquam quod illo modo etiam Gentiles iusti ante incarnationem coniungebantur Christo, & tamen a nulla lege liberati sunt per mortem eius.

Quintò igitur exponunt, aliqui legem ipsam fuisse virum, cui nupta erat Synagoga, & ita per illius mortem liberatos esse Iudaeos ab eiusdem legis obligatione. Ita refert Tolet. annotat. 5. ex multis Patribus antiquis, & sequitur Pereir. disp. 5. Sed non quadrat expositio, si de ipsa lege proprie loquatur, quia Paulus distinguit virum, & mulierem a lege, & a legis obligatione, dicitque per mortem viri extinguuntur obligationem legis. Vt ergo possit accommodari parabola, necesse est, vt lex desierit obligare per mortem alterius qui sit vir, & a lege distinguatur. Etenim si Paulus solum diceret, per mortem legis liberatos esse Iudaeos ab obligatione, quid conducebat exemplum de viro, & vxore, aut quae probatio erat dicere, nos esse mortuos legi, quia lex ipsa mortua est.

Est ergo vltima expositio, quae fortasse magis declarat praecedentem, Synagoga ipsam, seu Israeliticam rempublicam, seu populum, aut imperium fuisse virum, cui singuli de illo populo vniebantur, & coniungebantur, & in hoc vxori comparantur mortua est autem Synagoga per corpus Christi, & consequenter extincta est lex, & omnes, qui erant de illo populo, liberati sunt a lege viri. Hanc expositionem colligo ex Anselmo ibi dicente, virum fuisse Moysen, non enim intelligi potest de persona, sed de imperio (vt sic dicam) vel de republica illa a Deo per Moysen congregata, & fundata, & ab ipso Deo in peculiarem populum assumpta, illi enim copulabantur singuli Iudaei tanquam corpori suo, & tanquam capiti; ideoque merito comparatur illa vnio cum vinculo vxoris ad virum. Illa vero respublica, seu Synagoga per Christum dissoluta est, & in alium statum mutata, quae fuit veluti mors eius, illa vero mortua, fuit lex mortua, & consequenter omnes de illo populo mortificati

16. Expositio.

Hieron. Greg. Hilar. Orig.

Maldon. Iansen.

17. Expositio.

Tolet. Pereir. Resoluitur.

18. Vltima expositio.

Anselm.

ificati fuerunt legi, id est, ab illius iugo liberati. Sic A ergo rectè accommodatur exemplum, licet enim à Paulo non fuerit expressè declaratum, implicite, & concisè satis indicatum est in illis verbis, *Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi.* Neque refert, quòd Paulus non concludat, legem esse mortuam, sed nos esse mortificatos legi: nam perinde est, ideo enim mortificati sumus legi, quia lex ipsa suam vim in nos amisit, Paulus autem posuit ultimam conclusionem intentam, vt in ea omnes veluti illationes intermedie subintelligerentur. Et vt Theodoret. ait, noluit tam aperte dicere, legem fuisse mortuam, ne Iudæos offenderet, aut ne videretur legem reprobare. Atque ita explicatus hic locus in re ipsa reducit ad illum Hebr. 7. *translatio sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat, & virtute continet rationem, qua supra cum D. Thoma vsi sumus ad probandum, iudicialia cessasse, quia mutato statu illius populi per Christi aduentum, consequenter euacuata sunt.*

D. Thom.

Denique facile soluitur obiectio supra facta fundata in verbis illis, *Per corpus Christi*, quæ etiam variè exponuntur: omnibus autem modis confirmant expositionem datam, & nihil obstant intentioni nostræ. Primò enim interpretari possumus, *Per corpus Christi*, id est, per veritatem, quam Christus fecit, iuxta illud, *Lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.* Ioan. 1. Et explicatur optimè ex simili loco Pauli ad Colos. 2. vbi de legalibus cæremoniis ait, *Quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi*, id est, cæremoniæ legales sunt umbræ & figuræ: corpus autem id est, significata, & veritas earum sunt mysteria Christi. Per hoc ergo corpus Christi, dicere potuit Paulus, nos esse mortificatos legi, quia adueniente veritate illius umbræ, umbra disparuit. Et iuxta hunc sensum cessat obiectio, quia ibi non est specialis sermo de morte Christi, sed de adimpletione, & cessatione legis per veritatem à Christo factam, quæ extendi potest ad tempus resurrectionis, & ultra, vt statim dicemus.

19. Soluitur obiectio supra facta.

22. Respond.

Secundò exponuntur illa verba de corpore Christi mystico, quod est Ecclesia, vt indicauit D. Thom. ibi dicens, *Per corpus Christi*, id est, per hoc, quod facti estis membra corporis Christi, conspuiti ei per Baptismum, &c. Vbi obseruandum est, hanc mortem legis dupliciter considerari posse, vno modo secundum se, & in generali veluti quoad sufficientiam, alio modo quoad efficaciam, prout applicatur huic, & illi homini, qui dicitur mortificari legi. Ito ergo posteriori modo dicuntur fideles mortificari legi per Baptismum, quia per illum efficiuntur membra Ecclesiæ, quod est corpus Christi. Priori autem modo lex mortua est per corpus mysticum Christi, quadratque optimè cum dictis: nam Christus instituendo, & fundando nouam Ecclesiam, synagogam distinxit, & consequenter legem de medio abtulit. Et ita etiam cessat obiectio. Nam Christus non fundauit plenè suam Ecclesiam, dum vixit, nec in tempore mortis, multa enim fundamenta eius post resurrectionem iccit, & postea legem suam promulgare fecit, & ideo necesse non fuit, in morte Christi statim legem extinguere, quia non statim synagoga destructa est.

27. Tertio.

Tertio exponitur frequentius, vt dixi, locus ille de Christi corpore pro nobis crucifixo, & est optima expositio, & verissima sententia, quia per virtutem, & efficaciam passionis Christi mortificati sumus legi, vel lex ipsa mortua est. Ad occurrendum autem replicæ factæ, potest in presenti applicari distinctio datamam quoad sufficientiam in ipsa morte Christi mortua est lex; quoad efficaciam verò, seu cum effectu, non statim, sed postea tempore congruo mortua est, virtute eiusdem corporis Christi, seu mortis eius, &

vniciuique fidelium applicatur cum effectu hæc mortificatio per fidem Christi, & Baptismum. Neque refert, quòd in allato exemplo, per mortem viri efficaciter, & statim soluatur mulier à lege viri, quia (vt dixi) non comparauit Paulus mortem Christi cum morte viri, & ideo non dixit, in morte Christi, sed per corpus Christi tanquam per causam sufficientem ad extinguendam synagogam, quæ viro morienti comparatur: synagoga autem non statim mortua est in ipsa Christi morte, sed postea congruo tempore; neque aliud ex verbis, aut comparatione, aut intentione Pauli colligi potest.

Ex his autem quæ de hoc primo puncto illius primi temporis diximus, facile est, cætera, quæ ad secundum punctum supra positum pertinent, expedire. De illo enim fuit opinio Dominiçi à Soto loco supra commemorato, legem veterem abrogatam fuisse in puncto resurrectionis Christi, & non antea, neque post illam. Fundatur, quia mysterium salutis nostræ non statim in morte absolutum fuit, sed in resurrectione; ergo tunc etiam cessauit lex. Antecedens patet, quia nostra salus duos requirit terminos, scilicet, mori peccato, & resurgere in nouam vitam, at teste Paulo Roman. 4. *Christus mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificacionem nostram*; ergo. Confirmatur, quia lex vetus non solum mortem peccati, sed etiam resurrectionem in nouam vitam præfigurabat, vt etiam de circuncisione supra ex Cypriano retulimus; ergo lex vetus in resurrectione cessauit. Inuari denique potest loco Pauli proximè tractato ad Roman. 7. *Mortificati estis legi, &c. vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit*; ergo hæc mortificatio, Christi resurrectionem supponit. Hac verò sententia intellecta in rigore de puncto resurrectionis vera non est, nec consequenter defenditur, stante illo principio, quo pro constanti posuit Soto, legem veterem non desuisse obligare donec noua cæpit obligare.

Vnde dico secundò: Lex vetus non fuit mortua in puncto resurrectionis, sed aliquo tempore post illud obligauit. Probat, quia lex noua non plus obligauit in puncto resurrectionis, quam in puncto mortis Domini: ergo non magis potuit lex vetus cessare in vno, quam in altero. Consequencia euident est, supposito dicto principio. Antecedens autem probatur, quia lex noua non fuit magis promulgata hominibus in puncto resurrectionis, quam mortis Christi. Nulla enim promulgatio illius legis facta, vel addita est in illo triduo, vt per se notum est: si ergo viuente Christo in vita mortali satis esset promulgata lex noua, in morte Christi etiam obligasset, quia lex sufficienter edita, & promulgata obligat, nec est aliud, quod expectetur, nisi autem ante Christi mortem promulgatio sufficiens non præcessit, & ideo in eius morte non obligauit lex noua, profectò nec in tempore resurrectionis fuit sufficiens promulgatio nouæ legis, & consequenter nec eius obligatio. Nam etiam lex diuina positua non obligat ante sufficientem promulgationem, vt ipse Soto ibidem fatetur, & libro sequenti latius dicemus, vbi etiam ostendimus, legem nouam non obligasse ab instanti resurrectionis; ergo neque tunc cessauit obligatio legis antiquæ.

Fundamentum autem pro Soto adductum probabiliter ostendit, ante resurrectionem non cessasse legem veterem, non tamen probat statim in resurrectione cessasse. Nam mysterium nostræ salutis duo requirit: Vnum est solutio sufficientis pretij per meritum, & satisfactionem Christi, aliud est applicatio illius redemptionis, non solum ex parte nostra, sed etiam ex parte ipsius Christi quoad aliquas actiones, quas in ordine ad hanc applicationem in generali spectatam, exercuit. Quod ergo ad primum spectat, re vera

21. De 2. pag. 470.

Soti sententia.

Confr.

23. Lex vetus mortua non fuit in puncto resurrectionis, sed post illud obligauit.

24. Fundamentum Soti quod probat.

re vera fuit redemptio plenè consummata in morte Christi præcendendo à resurrectione. Ab illo enim puncto nihil aliud meruit Christus Dominus, aut satisfecit. Quia in puncto mortis finita est via, & extra viam non est proprium meritum, vel satisfactio, vt in 1. tom. 3. partis latius dictam est. Vnde ante resurrectionem ianua cæli aperta fuit, & animæ sanctorum Deum videre ceperunt. Si autem ultra sufficientiam, & plenitudinem redemptionis consideremus omnia mysteria, & omnem modum, quo Christus Dominus suas actiones, & mysteria ad nostram salutem, eiusque executionem ordinauit, non est sitendum in resurrectione: nam etiam Christus Dominus ascendit propter glorificationem nostram, & misit Spiritum sanctum ad nouæ legis promulgationem, & confirmationem, & ad perfectam eius gratiæ communicationem, quam nobis meruerat, ergo eadem ratione non debuit cessare lex vetus, donec ista omnia mysteria perficerentur. Vnde nihil virget confirmatio. Nam lex etiam vetus, & cæremoniæ eius non tantum mortem, & resurrectionem, sed etiam Ascensionem, Spiritus sancti aduentum, vocationem gentium, & alia mysteria nostræ salutis prophetabant, & significabant: ergo vel sitendum est in morte, vel ultra resurrectionem progrediendum. Neque verò necessarium fuit, vt omnes figuræ illius legis impleverentur ante abrogationem eius, alioqui non cessasset, donec multa alia mysteria completerentur, quòd nimium, & absurdum est, aliis vsque ad ultimam resurrectionem hominum non fuisset mortua, quia illam etiam præfigurabat. Non fuit ergo necessarium, vt omnes figuræ essent impletæ, sed illæ, quæ erant de præcipuis mysteriis, neque etiam hoc solum attendendum est, sed maximè, ad promulgationem necessariam ad nouæ legis introductionem, & exclusionem alterius.

25. Lex vetus non fuit abrogata, sed in hac propositione non inuenio contradictionem, aut rationem dubitandi, supposito resolutione in puncto præcedenti tradita. Quia non fuit lex noua promulgata in illis quinquaginta diebus post resurrectionem, magis quam in die resurrectionis, vt ex Euangelio, & Actibus Apostolorum constat: ergo nec lex noua magis obligare incepit in illis diebus vsque ad Pentecostem exclusiue, quam in resurrectione, ergo nec lex vetus illis diebus abrogata est. Vtraque enim consequentia euident est ex principiis positis. Et ideo nihil amplius de hac assertionem dicere necesse est, nec difficultatem in illa inuenio, cui respondere necesse sit. Per has autem propositiones omnes solum explicatum est, quibus temporibus non fuerit abrogata lex vetus, & consequenter illam obligasse vsque ad diem Pentecostes saltem exclusiue. Superest ergo dicendum, an in die Pentecostes desierit obligare, vel saltem ceperit abrogari.

26. Vnus diffinitus aperitur.

Triplex modus dicendi. Primus.

Secundus.

nem, ideoque in die Pentecostes nec mortuam fuisse, nec cæpisse abrogari. Hac verò sententia supponit duo principia, vnum est, legem veterem non fuisse mortiferam vsque ad illud tempus: Aliud est, non prius fuisse mortuam, quam mortiferam, quæ duo inferius examinanda sunt: nam hæc non possent sine confusione tractari, & ideo sententiam hanc falsam esse supponimus, quod c. 8. ostendemus, impugnan-do præcipue illud secundum principium. Tertius modus dicendi est, abrogationem legis veteris cæpisse in die Pentecostes, non tamen simul factam esse pro toto orbe, sed successiue creuille, crescente promulgatione legis nouæ, consummatamque esse quado legis nouæ promulgatio pro Iudæis saltem consummata est. Quæ sententia Bonauenturæ, Scoti, & Iacobi quacium in 4. dist. 3. sumitur, quæ ex Bern. Epist. 77. & Hugo de sancto Victor. lib. 2. de Sacr. p. 6. c. 4. Et illam exitimo esse veram ex illo principio, quòd obligatio legis veteris exclusiua est quasi formaliter respectu iudæorum per obligationem legis nouæ. Quod ex parte in superioribus probatum est, scilicet, quoad hanc negationem, quòd non prius desierit obligatio alterius. Quoad aliam verò partem, quam includit, videlicet, nunquam durasse, seu permansisse simul obligationem vtriusque legis, ostenditur in capitulo decimo octauo, quia oportet prius alia declarare. Et vterius pendet hæc sententia ex alio fundamento, nimirum, obligationem legis nouæ ita fuisse in mundam introductam, vt non simul vniuersum obligauerit, sed in die Pentecostes ceperit in Hierusalem, & postea successiue creuerit, prout Euangelij verbum distulgabatur. Hoc verò fundamentum in libro sequenti tractandum est, & ideo de hoc puncto nihil in presenti amplius dicam.

Tertius modus dicendi vetus est.

Bonauent. Scot. Bernard. Hug. Viti.

Hæc sententia approbatur.

CAPVT XIV.

Vtrum lex vetus non tantum mortua, sed etiam mortifera sit.

D Vobis modis potest lex aliqua reuocari. Primò quasi priuatiue tantum, auferendo solum imperium, & obligationem eius. Secundò quasi contrariè prohibendo vsu eius etiam materialiter, vt sic dicam, id est, prohibendo opus illud, quod antea præcipiebatur, vel præcipiendo, quod prohibebatur. Quando igitur lex priori tantum modo abrogatur, dicitur mortua; quando verò posteriori modo tollitur, dicitur mortifera, quia illius observatio mortem animæ afferret. Est igitur sensus, vtrum non solum non teneantur Christiani legem illam seruare, verum etiam teneantur illam non seruare. Et ita quæstio vniuersalis est de omnibus Christianis, tam ex gentibus, quam ex Iudæis originem trahentibus, quia eadem est ratio de omnibus. Non est tamen ita vniuersalis quæstio de omnibus præceptis illius legis. Nam de præceptis moralibus certum est, non esse mortifera, cum potius necessarium sit illa præcepta seruare in lege Euangelica. De iudicialibus etiam docet D. Thomas dicta q. 104. art. 3. non esse mortifera, licet sint mortua: cuius sententiam in hoc omnes sequuntur. Et potest vsu confirmari, quia nonnulla præcepta iudicialia retinentur nunc in lege Euangelica, vt sunt aliqua impedimenta matrimonij, quæ decimarum, & similia. Ratio quo redditur, quia iudicialia non ordinabantur per se ad significandum, sed ad politicam vtilitatem, etiam secundum speciales, ac proprias rationes suas, & ideo simpliciter possunt ac cundem vsu acceptari ab habentibus potestatem.

1. Duplex reuocatio.

Mortua lex quæ.

Mortifera quæ.

D. Thom. Sententia communis. Confr.

2. Difficultas de cæremonialibus. Ratio dubitandi.

Tota ergo hæc quæstio ad cæremonialia præcepta reuocatur, an in lege gratiæ non solum mortua sint, sed etiam mortifera. Ratio autem dubitandi esse potest.

MMM

potest, quia si mortifera sunt, hoc debet oriri ex aliquo precepto postiuo, naturale enim non est, vt per se conitat, quia obseruare illam legem, non erat per se, & intrinsecè malum, vnde si Deus voluisset, potuisset illam simul cum Euangelio relinquere. Oportet ergo, vt prohibitio postiuu sit. At hæc nulla apparet, aut enim est iuris diuini, aut humani, non primum, nullibi enim scriptum est, nec traditum, quia tempore Apostolorum non erat tale ius diuinum, ipsi enim obseruabant legalia, vt videbimus. Secundum etiam & habet eandem difficultatem, & non satis est: nam si hæc esset tantum præceptum humanum, posset reuocare illud, & legalia seruare, quod dici non potest.

Mortiferum nunc legis veteris ceremonias seruare.

Nihilominus dicendum est, esse mortiferum nunc seruare legis veteris ceremonias. Hæc assertio est certa de fide, eratq; iam temporibus Aug. & Hier. vt constat ex Epist. 89. Hieron. & 19. Augustini. Vnde cum Hieronymus in Epistola Augustini legisset, licere Iudæis ad fidem conuersis legales ceremonias seruare, ausus est ad Augustinum scribere, se legisset in sua Epistola aliquid, quod sibi hæreticum videbatur: Augustinus autem respondit, explicando, metem suam fuisse loqui de illa duntaxat tempore, quo primum gratia fidei reuelata est. Et addit, progressu temporis factam esse mortiferam illam legem. Magnaque assertionem affirmat Hieronymo, se nunquam aliud sensisse, & ante Hieronymi admonitionem, scribendo contra Faustum ita metem suam declarasse, sentiens, dogma hoc pertinere ad fidei veritatem. In eadem sententia est Ambr. Epist. 4. & tribus sequentibus, sunt etiam alij Patres infra referendi, & in c. maiores, de Baptismo, opposita sententia vocatur hæresis damnata, vtique in Cherinto, Ebione, & Nazareis ferè à principio nascentis Ecclesie, teste Hieronymo supra, & consentiente Augustino, qui in lib. de Hæresib. ait, hoc ex Ecclesie traditione consistere. Præter hoc verò potest fundari hæc veritas in testimonijs Scripturæ, quibus ostendimus legem veterem cessasse, adiuncta Ecclesie intelligentia, quæ interpretatur, ita cessasse, vt non solum non obliget, sed etiam non liceat, nec Deo placeat vsus illarum ceremoniarum, iuxta illud Pl. 39. Sacrificium, & oblationem noluiisti, &c. Quod ita interpretatus est Paulus ad Heb. 10. & latè prosequitur Iust. Dial. cum Triph. & Aug. in narratione eiusdem Psalmi. Et eodem modo expendit Hieronymus testimonium supra tractatum Ier. 31. Feriam, vel consummabo domui Israel, & domui Iudæ testamentum novum, non secundum testamentum, quod disposui Patribus eorum. Ex quo colligit Hieronymus, legalia esse mortifera non tantum gentibus, sed etiam Iudæis, quibus Deus ibi dicit, disposuisse testamentum nouum, per quod vetus ita rumpitur, vt eo vti non liceat, sicq; sentit esse intelligendam ponderationem Pauli ad Hebr. 8.

Ambr.

Vt autem eandem veritatem ratione, & doctrina declaremus, aduerto triplicem posse distingui vsum legalium: vnus vocari potest omnino formalis, seu formalissimus, alius omnino materialis, tertius quasi medius, partim materialis, partim verò formalis. Primus vsus est, si legalia fiant eodè spiritu, seu eadè credulitate, & cogitatione, qua à Iudæis fiebant. Et in hoc vsu possunt distingui tres gradus: vnus si legalia fiant, ponendo in eis spem salutis, ac si per ea posset homo iustificari apud Deum, & quasi ad hunc effectum sufficerent, essentque necessaria, & de tali vsu constat, esse mortiferum, ac valde perniciosum, quia est contra Euangelicam veritatem, & contra necessitatem redemptionis Christi, iuxta illud Pauli ad Galat. 2. Si ex lege iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Vnde etiam est illud Pauli ad Galat. 3. Si circumcedimini, Christus vobis nihil proderit. Quod maximè de hoc vsu exponit Aug. & planè colligitur ex verbis,

Iustin. Mart. Hieron.

quæ statim Paulus subiungit, *Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini.* Dices, hinc sequi talem vsum legalium, ponendo spem in ceremonijs legis; semper fuisse illicitum, etiam eo tempore, in quo maximè vigeat, & obligabat illa lex, nunquam enim iustificare potuit, ergo in illa spem iustitiæ ponere semper fuit illicitum, & gratiæ Christi etiam venturi cõseruari. Respondeo, si iustificatio separata fuisset virtute illorum Sacramentorum, & ex efficacia legis per se, & sine Christo spectata, concedo semper fuisse damnatum talem vsum. Si verò speraretur ex fide Christi protecta, seu significata per illa sacramenta, sic quoad circumcissionem saltem non erat ille vsus malus, viuente illa lege, nunc autè mortifera est, cuius ratio constabit ex c. 18. & vltim. Et hic est secundus gradus huius formalis vsus. Tertius autem, & valde etiam formalis esse potest, si præcepta illa seruentur vt adhuc præfigurantia, seu promittentia Messiam venturum. Sic autem continet talis vsus perniciosum mendacium, & procedit ex manifesta hæresi, quod Messias promissus nondum venisset, contra quam alibi disputatum est ex professo. Est præterea alius vsus ad hunc ordinem pertinens, si illa legalia fiant, abstractendo quidem à significatione futuri, tamen vt permanentia adhuc sub præcepti diuini necessitate. Et de hoc etiam vsu est certissima conclusio, & ratio eius est, quia ille vsus etiam procedit ex errore fidei contrario. Ostendimus enim esse de fide, legalia abolita esse, & mortua; at verò quando fiant illa intentione, & opinione, creduntur adhuc viuere vel quoad obligationem, vel quoad institutionem, & totum hoc erroneum est. Relinquitur ergo omnem formalem vsum legalium esse perniciosum, & malum tanquam fidei, & veritati contrarium.

Triplex vsus legalium.

Materialis vsus est, si res illæ, quæ per legem veterem præcipiebantur, in vsum assumantur, tunc sine spiritu, aut credulitate illius legis tanquam durantis, tum sine intentione cultus, sed ob alium finem, vel commoditatem. Et hic vsus non est per se, & intrinsecè malus, sed de illo iudicandum est iuxta intentionem operantis, & alias circumstantias. Loquendo enim in genere, duplex intentio hic excogitari potest. Vna est commoditas tantum corporalis, vt v. g. si quis ad curandum morbum tondeatur, vel abstineat ab aliquo cibo, aut aliquid simile faciat, & quod per se damnari, aut reprobari non possit, solum ergo in huiusmodi vsu cauendū est scandalum, in reliquo enim nulla est per se malitia, dummodo re vera bona fide procedatur. Alia intentio esse potest ad simulandum, vel occultandum fidem, vel obligationem eius. Quomodo videtur Hier. dixisse, aliquando fuisse licitum talem vsum propter vitandam turbationem infirmorum in fide, contra quem argumentatur August. quia videtur sequi nunc etiam forte licitum talem vsum, si occasio similis occurrat vitandi scandalum alicuius neophiti, quod omnino iudicat esse falsam, & erroneam, & pro certo supponit, non fuisse à Hieronymo admittendum. Quod sine dubio ita est: nam ipse ad summum dicit, ex dispensatione aliquando id licuisse, quod an sit verum, dicam c. 16. & inde constabit ratio à priori, ob quam talis vsus malus est, ex quo legalia ita cessant, vt etiam mortifera facta sint.

Declatatur veritas doctrina.

Tertius vsus, quem voco medium, est, si ceremonie veteris legis fiant ex intentione cultus, & tanquam religiose ceremonie, non quidem spiritu illius legis, nec tanquam habentia in illa fundamentum, sed vel ex proprio arbitrio, vel ex aliqua consuetudine humana, vel ex præcepto, & institutione Ecclesie. Et ideo voco hunc vsum medium, quia respectu legis veteris materialis est, & tamen quoad illam intentionem cultus

Obiect.

Resp.

Materialis vsus legalium.

Hieron.

August.

Tertius vsus legalium.

cultus formalis dici potest in generali ratione religionis, & de hoc vsu est nonnulla controuersia inter scholasticos, an sit omnino mortiferus, siue priuata, siue publica auctoritate fiat. In quo duo dubia tanguntur. Vnum an talis vsus possit interdum licere propria auctoritate, seu deuotione, sine alia dispensatione, aliud dubium est, an sit hic vsus ita prohibitus, vt non possit Ecclesia illum permittere.

Sententia Caietan. de circumcissionem.

In priori puncto Caietan. 3. p. q. 37. art. 1. dicit, non esse mortiferam vti circumcissionem, si fiat sine spiritu legis veteris, solum ex quadam intentione imitandi Christum. Quia pia videtur, & non habere intrinsecam malitiam, neque inuoluere errorem, aut mendacium. Et aliunde non apparet ius postiuum diuinum, aut humanum, quo talis prohibitio sit facta. Adducit etiam Caiet. consuetudinem Athiopum, seu Indorum Ioannis Presbyteri, vulgo del Perse Iuan, qui circumciduntur, & non propterea censentur schismatici, vel hæretici: vnde talis consuetudo non videtur damnabilis, quia nec per se mala est, nec scandalum affert in illis regionibus, nec nobis debet afferre, quia in his rebus indifferentibus liberum est vnicuique prouincie sua consuetudine vti. Illi autem non vtuntur circumcissione vt legali, & ideo neque obligantur ad totam legem, nec intentione legis ea vtuntur, nec inde sperant iustitiam, sed solum materialiter ea vtuntur, vt sic autem indifferens est secundum se, additæque extrinsecæ intentione honesta, fiet bona. Et ab hac sententia non discordat Medina dicta q. 103. art. 4. ad 5. quia Ecclesia tolerat illam consuetudinem. Alij verò moderni illam extendunt ad priuatum vsum, ita vt liceat alicui circumcissionem sumere propter mortificationem, vel alium similem finem.

Contraria sententia vera. Sot. Salm. Valent. D. Thom.

Nihilominus sententiam hanc Caietani improbauit in 2. tom. 3. partis dicta q. 37. in Comment. art. 1. & similiter improbat Soto lib. 2. de Iustit. q. 5. art. 4. in fine corporis. Neque approbat Salmeron ad Gal. 5. q. 3. & Valentia 2. to. disp. 7. q. 7. punct. 7. & alij. Et sumitur ex D. Thoma 4. dist. 1. q. 2. art. 5. quæstion. 3. ad 3. quatenus dicit, non posse honestari vsum circumcissionis ex quocumque fine honesto, quia ex prohibitionem factus est malus, & actus malus non honestari propter bonam intentionem. Item ex eodem 1. 2. q. 103. art. 3. & 2. q. 87. art. 1. quatenus differentiã constituit inter ceremonialia, & iudicialia, quod illa sint mortifera, non verò hæc. Quod necessè est intelligi de vtriusque materialiter spectatis respectu legis Moyſi, tum quia feruare iudicialia quasi ex necessitate legis Moyſi, vel propter significationem, quam in ea habebant, est mortiferum, tum etiam quia expressè dicit, iudicialia non esse mortifera quia possunt imitari, seu acceptari ab aliqua republica propter commoditatem humanam, qui vsus planè materialis est: ergo hunc etiam censet prohibenter loquatur, vniuersaliter profectò loquitur, & maximè circumcissionem comprehendit, quæ erat ex præcipuis ceremonijs. In his autè omnibus supponit D. Thom. illum vsum ceremonialium esse nunc prohibitum. Quod non dum generaliter probatum est. Et ideo in speciali de circumcissione, & de illo modo vtendi illa, potest reddi ratio, quia ritus ille non potest à superstitione excusari, esto à Iudaico errore excusetur.

Declatatur veritas doctrina.

Quod declaratur in hunc modum, quia circumcitur ob Christi imitationem, vel in ea intentione respicit Christum, vt suscipientem circumcissionem, tanquam sacramentum quoddam à Deo institutum, & sic vel non euitat superstitionem Iudaicam, vel fallitur & eluditur, ac subinde in superstitionem incidit. Probatur, quia non potest sic cõformari Christi Suarez de Legibus.

Asto, nisi intendat suscipere circumcissionem, vt Sacramentum à Deo institutum, & hoc pertinet ad Iudæum errorem, vel si hoc non intendit, non potest conformari Christo, vt suscipienti sacramentum, & sic vana est, & superstitiosa intentio. Vel per illam intentionem respicit Christum solum, vt affectum illo corporali vulnere, seu cicatrice, & sic quidem non est propria iudaizatio, tamen est vana superstitio, quia conformitas in illa sola materiali, seu corporali læsione, aut affectione, nullius virtutis honestatem habet, neque in aliquem honorem Christi cedit, & ita est cultus superstitiosus, & vanus. Aut deniq; per illum actum intendit conformitatem ad Christum in passione illius doloris, & sic etiam est vana, & illicita intentio, quia si circumcissio in infantia suscipiatur, vt conformitas ad Christum requirebat, sic nullus fructus animæ est in tali conformitate, quia nullum ibi est meritum, nec satisfactio, nec passionum mortificatio, nec aliquid simile, & alioqui corpori nocere potest. Vnde vterius etiam in ætate adulta non esset rationabilis intentio illius conformitatis, quia nõ est licitum homini, partem corporis abscindere, vel manum perforare, vt in illo dolore, & passione Christo conformetur. Nec etiã est prudentiæ opus velle imitari Christum materialiter, vt sic dicã, in omnibus suis actibus, alioqui celebremus Pascha, & comedamus Agnum paschalè, quia ipse hoc fecit, & similia, quæ absurda planè sunt, sed in his imitandus est Christus formaliter, vt sic dicã, id est, in obedientia proportionali, vt sicut ille seruauit legem que ad tempus illud pertinebat, ita nos nobis datã seruemus, &c. Neque obstat consuetudo illius nationis, aut tolerantia Ecclesie: nam Ecclesia permittit se habet, quia in illo actu in rigore non inuenitur error pertinens ad doctrinam, vel Iudaismum; error autem practicus, & moralis non est tam clarus, vt non potuerit tolerari, & per ignorantiam excusari, eo vel maximè, quod gens illa grauioribus laborat erroribus, à quibus hæc tenus non potuit per Ecclesiam emendari.

Nulla ratio ne licet vbi alla ceremonie legis veteris.

Atque ex resolutione huius puncti generaliter colligo, nunquam esse licitum alicui Christiano, vel alicui priuata communitati Ecclesie suo arbitrio, ac priuata deuotione vti aliqua ceremonie legis veteris ex intentione cultus, etiam si nullus adit animus obseruandi legem, nec vtendi tali ceremonie in significatione legali. Et consequenter sequitur legalia nunc esse mortifera per se loquendo etiam quoad vsu hunc, quem medium, vel mistum appellauimus. Ita planè sentit D. Thom. in loco supra citato ex 4. q. 1. dist. 3. Soto, & alij supra citati, videturque sufficienter probari vsu, & traditione Ecclesie. Item quia talis vsus semper habet speciem mali, non ex accidenti tantum, sed quasi per se, supposito Ecclesie statu. Denique est optima ratio, quia si talis vsus in vna vel altera ceremonie ex sola intentione operantis possit excusari, vel approbari, eadem ratione in qualibet, & consequenter in omnibus, quia non est maior ratio de vna, quam de alijs. Potest verò contra hoc obici capit. vñ. de purific. post part. vbi Innocent. III. inquit, licet mulieres post partum non teneantur ab ingressu templi abstinere propter legem Moyſi, si tamen abstinere voluerint, deuotionem earum non esse improbandam. Respondetur tamen facillè, separationem illam, seu abstinentiam ab ingressu Ecclesie propter aliquam corporalem immunditiam, vel indecentiam non pertinere ad ceremoniam legalem, sed ad honestam circumspeditionem

Obiect. Innoc. III.

Resp.

382

Lib. IX. De lege divina postquam veteri.

nom. & moralem prudentiam. Nec ceremonia legis A consistebat in sola illa separatione, sed in modo, & obsequatione dierum, & in aliis ceremoniis, quae in die ingressus, & purificationis fiebant. Quod magis in sequenti puncto declarabitur.

12. *Quid dubium sit, quod postea dispensationem, sive per legem definitam, seu acceptantem talem ceremoniam pro Ecclesia vsu, Nam partem affirmantem suadere videtur exemplum Apostolorum, qui praeceptum dederunt fidelibus etiam conuersis ex gentibus abstinendi a suffocato, & sanguine, Actor. 15. quod tamen ad ceremonias veteris legis pertinebat. Nec refert, quod ad fecerint propter vitandam offensionem Iudaeorum, & eo tempore, quo legalia nondum erant mortifera, vt paulo post videbimus. Non, inquam, hoc satisfacit, quia illa obseruantia durauit in Ecclesia vsque ad tempora Syluestri, vt constat ex Concilio Gangren. eo tempore celebrato cap. 2. & post illa etiam tempora fuit renouatum illud praeceptum in Conc. Aureli. 4. cap. 20. & Concil. Vnormaci. cap. 69. Nec apparet ratio, cur non possit Ecclesia illam abstinentiam praecipere, sicut alias praecipit; ergo eadem ratione poterit aliam ceremoniam vsurpare, si ad ordinatum, vel ad alium effectum aptam esse iudicauerit. Sic enim multa ceremonialia Ecclesia instituit ad imitationem legalium, vt constat ex c. 2. cap. sicut c. solemnitates, cum aliis, de consecrat. d. 1.*

Conc. Gangren.

Conc. Vnormaci.

13. *Par. neg. D. Thomae.*

Ref.

Resoluitur.

Confirmat.

Hinc enim statim suboritur aliud dubium propositum, an saltem Ecclesiae auctoritate interueniente, possit talis vsus permitti aliqua ex parte, sive per dispensationem, sive per legem definitam, seu acceptantem talem ceremoniam pro Ecclesia vsu, Nam partem affirmantem suadere videtur exemplum Apostolorum, qui praeceptum dederunt fidelibus etiam conuersis ex gentibus abstinendi a suffocato, & sanguine, Actor. 15. quod tamen ad ceremonias veteris legis pertinebat. Nec refert, quod ad fecerint propter vitandam offensionem Iudaeorum, & eo tempore, quo legalia nondum erant mortifera, vt paulo post videbimus. Non, inquam, hoc satisfacit, quia illa obseruantia durauit in Ecclesia vsque ad tempora Syluestri, vt constat ex Concilio Gangren. eo tempore celebrato cap. 2. & post illa etiam tempora fuit renouatum illud praeceptum in Conc. Aureli. 4. cap. 20. & Concil. Vnormaci. cap. 69. Nec apparet ratio, cur non possit Ecclesia illam abstinentiam praecipere, sicut alias praecipit; ergo eadem ratione poterit aliam ceremoniam vsurpare, si ad ordinatum, vel ad alium effectum aptam esse iudicauerit. Sic enim multa ceremonialia Ecclesia instituit ad imitationem legalium, vt constat ex c. 2. cap. sicut c. solemnitates, cum aliis, de consecrat. d. 1.

In contrarium vero est, quia hoc modo non magis essent mortifera nunc praecipua ceremonialia, quam iudicialia, contra D. Thomae sententiam a Theologis communiter receptam. Sequela patet, quia praecipua iudicialia obseruantia nunc vt legalia etiam sunt mortifera: dicuntur autem non esse mortifera, quatenus illa met actiones possunt per legem humanam renouari, & praecipui, ergo si hoc etiam potest licere in ceremonialibus, non magis sunt mortifera, quam illa. Dices, hoc esse licitum in iudicialibus generaliter, & non solum per Ecclesiasticam legem, sed etiam per civilem, in ceremonialibus raro posse id fieri, & non nisi per legem Ecclesiasticam. Sed haec differentia non satisfacit, quia si licet renouare vnam, vel alteram ceremoniam, secluso spiritu, & significatione legali, cur non singulas, & omnes? Nulla enim sufficiens ratio reddi posse videtur. Si autem hoc admittatur, parum referet, quod haec ceremonialia per solam legem Ecclesiasticam renouari, seu acceptari possint, & non per civilem, quia id non prouenit ex maiori cessatione ceremonialium, quam iudicialium, sed ex eo, quod materia ceremonialis, seu religionis ad solam potestatem Ecclesiasticam spectat. Ergo non videtur posse illa differentia sustineri, nisi dicendo iudicialia ita esse mortua quoad legem veterem, vt possint per humanam legem propter suam utilitatem conseruari, & introduci; ceremonialia vero nullo modo possint, ideoque non solum mortua, sed etiam mortifera esse dicantur. Et confirmari hoc potest ratione, qua D. Thomas probat differentiam illam, videlicet, quia iudicialia non sunt praecipua principaliter propter significationem, sed propter aliquam utilitatem politiam, vel moralem; ceremonialia vero sunt principaliter propter significationem. Et ideo priorum instauratio fieri potest sine prauidicio veritatis fidei, non vero posteriorum. Ecclesia autem non potest aliquid instituire, aut renouare, quod sit in prauidicium fidei, & falsam significationem contineat; ergo nulla ceremonialia instaurare potest.

Resolutio huius dubitationis pendet ex alia, nimirum, an haec prohibitio sit ex iure diuino, vel Ecclesiastico, seu Apostolico, quod dubium melius tractabitur in cap. 17. & ideo ibi melius explicabimus immutabilitatem huius institutionis, & consuetudinis, quam Ecclesia habet vitandi vsus ceremonialium legalium tanquam mortiferorum, & a Deo reprobatorum. Nunc ergo solum dicimus, Ecclesiam non posse ceremonias illas resuscitare, seu admittere saltem quoad eas, quae erant quasi fundamentales, & substantiales, qualia erant sacrificia, sacramenta, & sacerdotium, cum quia repugnaret institutioni legis nouae, tum etiam quia in illis erat principaliter significatio futurorum. De aliis vero secundariis ceremoniis, quae sacra, vel obseruantiae dicuntur, non est tam certum, quod non possint ab Ecclesia vsurpari, nihilominus tamen simpliciter ita loqui possumus, quia vel nulla est talis potestas, vel si est, nunquam potest conuenienter ad actum renouari, vel si interdum potest, solum est in aliqua minima, & propter rationem moralem potius quam ceremoniam, quae exceptio non impedit, quin regula dicta generaliter constitui possit. Hanc vero doctrinam totam in dicto capite explicabimus, & confirmabimus.

Resolutio huius dubitationis pendet ex alia, nimirum, an haec prohibitio sit ex iure diuino, vel Ecclesiastico, seu Apostolico, quod dubium melius tractabitur in cap. 17. & ideo ibi melius explicabimus immutabilitatem huius institutionis, & consuetudinis, quam Ecclesia habet vitandi vsus ceremonialium legalium tanquam mortiferorum, & a Deo reprobatorum. Nunc ergo solum dicimus, Ecclesiam non posse ceremonias illas resuscitare, seu admittere saltem quoad eas, quae erant quasi fundamentales, & substantiales, qualia erant sacrificia, sacramenta, & sacerdotium, cum quia repugnaret institutioni legis nouae, tum etiam quia in illis erat principaliter significatio futurorum. De aliis vero secundariis ceremoniis, quae sacra, vel obseruantiae dicuntur, non est tam certum, quod non possint ab Ecclesia vsurpari, nihilominus tamen simpliciter ita loqui possumus, quia vel nulla est talis potestas, vel si est, nunquam potest conuenienter ad actum renouari, vel si interdum potest, solum est in aliqua minima, & propter rationem moralem potius quam ceremoniam, quae exceptio non impedit, quin regula dicta generaliter constitui possit. Hanc vero doctrinam totam in dicto capite explicabimus, & confirmabimus.

Ex dictis vero possumus obiter inferre, non solum veteris legis ceremonias, sed etiam illas, quae esse poterant in lege naturae, & prout in illa erant quasi substantiales, vel tanquam signa specialia alicuius fidelis congregationis, etiam cessasse, & esse mortifera in lege noua. Explicatur, quia in lege naturae poterat esse aliquod sacramentum in remedium originalis peccati: velle ergo nunc tali sacramento vt extra Baptisimum, perniciosum esset. Similiter erant tunc sacrificia, & consequenter sacerdotium illi temporari accommodatum; haec igitur, & similia tentare in Ecclesiam Catholicam inducere, mortiferum esset, neque vlla humana auctoritate licitum fieri potest. Non quidem propter significationem futurorum mysteriorum, quae iam facta sunt: nam fortasse non erat in illis ceremoniis talis significatio, sed quia talis vsus repugnaret institutioni sacramentorum, & sacrificij nouae legis, vt in tertio tomo tertiae partis latius declarauimus. Ex aliis vero accidentalibus ceremoniis, quae ad ornamentum ordinantur, accipere potest Ecclesia quascumque rationi consentaneas, & institutioni Christi non repugnantes, sive antea in lege naturae in vsu fuerint, huc non fuerint; hoc enim nihil ad honestatem refert, vt per se constat.

Ex dictis vero possumus obiter inferre, non solum veteris legis ceremonias, sed etiam illas, quae esse poterant in lege naturae, & prout in illa erant quasi substantiales, vel tanquam signa specialia alicuius fidelis congregationis, etiam cessasse, & esse mortifera in lege noua. Explicatur, quia in lege naturae poterat esse aliquod sacramentum in remedium originalis peccati: velle ergo nunc tali sacramento vt extra Baptisimum, perniciosum esset. Similiter erant tunc sacrificia, & consequenter sacerdotium illi temporari accommodatum; haec igitur, & similia tentare in Ecclesiam Catholicam inducere, mortiferum esset, neque vlla humana auctoritate licitum fieri potest. Non quidem propter significationem futurorum mysteriorum, quae iam facta sunt: nam fortasse non erat in illis ceremoniis talis significatio, sed quia talis vsus repugnaret institutioni sacramentorum, & sacrificij nouae legis, vt in tertio tomo tertiae partis latius declarauimus. Ex aliis vero accidentalibus ceremoniis, quae ad ornamentum ordinantur, accipere potest Ecclesia quascumque rationi consentaneas, & institutioni Christi non repugnantes, sive antea in lege naturae in vsu fuerint, huc non fuerint; hoc enim nihil ad honestatem refert, vt per se constat.

CAPVT XV.

An lex vetus fuerit semper mortifera, post inchoatam Euangelij promulgationem.

Diximus, praecipua ceremonialia mortifera esse in lege gratiae, quia vsus illorum non solum iam non est praecipuus, verum etiam est prohibitus, tractandum nunc superest, quando illa prohibitio habuerit initium. Vbi simul tractanda est celebris controuersia inter Hieronymum, & Augustinum, qui in hoc puncto diuersas habuerunt sententias, quas inter se epistolis mutuo missis disputarunt, & vnusquisque sententiam suam acerrime defendit. Occasio vero praedictae controuersiae sumpta est ex variis factis, & dictis Apostolorum, quae hoc punctum pro vtraque parte dubium reddunt.

Nam ex vna parte legimus in Actibus Apostolorum, post resurrectionem Domini, & praedicationem Euangelij ipsomet Apostolos exercuisse ceremonias legales; ergo signum est, eo tempore non fuisse mortiferas, sed in illo tempore iam erant mortuae.

mortuae; ergo non simul, sed prius fuerunt mortuae, A quam mortiferae. Primum antecedens patet Actor. 16. vbi Paulus circumcidit Timotheum, qui erat ex patre Gentili, & matre Iudaea fidei, & cap. 21. dicitur, Paulum sibi torondisse in Cenchriscaput, quia votum habebat, & cap. 18. seniores Hierusalem tale consilium dederunt Paulo, *Sunt nobis quatuor viri habentes votum super se, his assumptis sanctifica te cum illis, & impende in illis, vt radant capita, &c.* & postea dicitur, *Tunc Paulus assumptis viris postera die purificationis cum illis intravit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio, & cap. 24. ait Paulus se venisse Hierosolymam elemelynas facturus, oblationes, & vota, & inuentum esse purificatum in templo. Quae omnia faciebat Paulus, ne officiculo esset Iudaeis, vt ipse consulit 1. ad Cor. 10. suo exemplo monens alios, vt sine offensione sint Iudaeis, & gentibus, sicut & ego (inquit) per omnia omnibus placeo, non quaerens, quod mihi vile est, sed quod multis, vt salui fiant, & ideo c. 9. de se etiam dicit, *Et factus sum Iudaeis tanquam Iudaeus, vt Iudaeos lucrarer eis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non esset sub lege, vt eos, qui sub lege erant, lucrificerem.* Constat ergo, Paulum exercuisse legalia. Petrum etiam illa obseruasse ex Actor. 10. colligitur, cum enim in oratione vidisset linteam, in quo erant quadripedia, &c. & audiisset vocem sibi dicentem, *Surgere Petre, occide, & manduca, ipse respondit, abstine Domine, quia nunquam manducaui omne commune, & immundum, &c.* quod pertinet ad legales obseruationes, & cap. 11. fideles, qui erant ex circumcisione disceptabant aduersus Petrum eo, quod introisset ad viros praeprium habentes, & manducaisset cum illis, quod est signum, illos obseruasse legalia vsque ad illud tempus, quibus non potuit Petrus aliter satisfacere, nisi diuinam reuelationem eis narrando circa gentium vocationem. Accedit, quod grauius est, quia licet Actorum 15. declaratum fuerit, Gentiles ad fidem conuersos non fuisse obligatos ad seruanda legalia, nihilominus aliquod legale praecipuum fuit illis impositum, vtique abstinentia a suffocato, & sanguine; signum, ergo est, non fuisse tunc mortifera legalia.*

Aliunde vero videri potest, vsus legalium nunquam licuisse, ac subinde mortiferum fuisse post Christi passionem ex loco Pauli ad Galatas cap. 2. vbi narrat, cum ipse esset Antiochia, venisse illuc Cepham, cumque prius quidem cum gentibus indifferenter conuersatum fuisse, & edisse, postea vero cum venissent quidam Iudaei a Iacobo missi (inquit) *subtraherebat, & segregabat se timens eos, qui ex circumcisione erant, quod videns Paulus inquit, in faciem eius resisti, quia reprehensibilis erat, & infra, Cum vidissem, quod non recte ambularent ad veritatem Euangelij, dixi Cepha coram omnibus, &c.* Vbi Paulus damnare videtur factum Petri tanquam illicitum, & contrarium veritati Euangelij; quod non alia ratione dictum est a Paulo, nisi quia illa Petri subtractio ad legalium obseruationem pertinebat; supponebat ergo Paulus, eo tempore iam fuisse illicitam obseruationem legalium, nam si alicui licuisset, maxime Petro, ad quem vel dispensatio, vel interpretatio legum pertinebat: Ergo etiam quolibet tempore post Christi Euangelium legalia fuerunt mortifera. Probatur haec consequentia, quia non est maior ratio de illo tempore, quam de quocumque alio, vel priori, vel posteriori.

Non possumus autem hoc loco omnino praetermittere, quin breuiter reiciamus sententiam quorundam, qui, vt huius testimonij difficultatem effugerent, dixerunt, Cepham illum, de quo Paulus ibi loquitur, non fuisse Petrum Apostolum, sed quem Suarez de Legib.

dam discipulum ex septuaginta, Petri Apostoli Gentilem. Ita refert (ex Clemen. Alexandr. lib. 5. Hypotyposeon) Euseb. lib. 1. Histor. cap. 12. & non improbat, apud Clementem vero nunc nihil de hoc reperimus. Occumen. autem in collectaneis epistola ad Galat. in eandem sententiam inclinatur, dicens habere apparentiam, & illam sequitur Doroth. in Synopfi, vbi inter septuaginta discipulos ponit Cepham, quem Paulus (inquit) *Antiochia redarguit, eiusdem cognominis cum Petro, & Episcopus Cariae factus est.* Et ex modernis sequuti sunt hanc sententiam Barthol. Camera. in tract. de Ieiun. cap. 6. & Hector Pintus in Daniel. cap. 1. Fundantur praecipue, quia haec opinio est aptior ad vitandas difficultates, quae ex illa narratione Pauli oriuntur. Item ad respondendum infidelibus, qui ex illa historia occasionem sumpserunt calumniandi Apostolos, vel quod in doctrina inter se dissentirent, vt de Marcione refert Tertull. vel quod inconstantes essent, nunc seruando legalia, nunc damnando, & nunc conuersando cum gentibus, nunc se subtrahendo, quod in Petro notauit Iulianus apostata, vt Cyrill. libr. 9. contra illum refert, in Paulo vero id notauit Porphyrius, teste Hieronymo. Denique facit pro hac sententia, quod Lucas in Actibus non narrat hanc contentionem inter Apostolorum Principes.

Haec vero sententia probabilis non est, quia est contra communem Patrum expositorem sententiam, & sine fundamento, imo contra planum contextum Scripturae, solumque ad fugiendam difficultatem excogitata. Et in primis Hieronym. ibi contra illam sententiam dicit, nescire se alterum vocatum Cepham praeter Petrum. Quod intelligendum videtur de Scriptura sacra: nam alias Martialis Episcopus dicitur vocatus cognomento Cepha: nam in Epist. 2. ad Tolosanosi in initio ita scriptum nominat, *Seruum Dei Apostolum IESV Christi Martialis Cepha,* vt habetur in tom. 3. Bibliothecae Sanctorum. Vbi in praefatione ad illas epistolas notatur ex Aureliano Episcopo successore Martialis in vita eius, & refertur, Martiale fuisse consanguineum Petri, & ab illo baptizatum, & magna charitate coniunctum, & inde posse coniectare, illum sumpsisse Cephae cognomen, quod ipse sibi attribuit. Verum tamen quid sit de auctoritate illius inscriptionis, licet demus, interdum ipsum Martialem sibi assumpsisse cognomen illud, non constat, nec affirmari potest, illum communiter fuisse ita nominatum, & ideo verisimile non est, Paulum de illo fuisse loquutum, praesertim cum saepe aliis locis Petrum Apostolum Cepham simpliciter vocet. 1. ad Cor. 2. 3. 9. & 15. cumque quasi per antonomasiam Petrus vocaretur eo nomine, quod & a Christo illi erat impositum, & idem quod Petrus significaret, vt Hieronym. notat. Accedit, quod in eadem vita Martialis refertur, anno decimo quarto a Christi passione, fuisse Martialem Roma missum ab Apostolis in Galliam, vt esset Lemouicensis Episcopus, ibique vsque ad vitam suam vixisse; non ergo potuit Martialis adesse Antiochia: neque esse Cepham illum, cui resistit Paulus, cum ex narratione eiusdem Pauli constet, illud factum contigisse post decimum septimum annum a conuersione sua, ac subinde post decimum nonum a passione Domini. Nam conuersio Pauli contigit biennio post resurrectionem Christi, & triennio post conuersionem ascendit primo Hierosolymam videre Petrum ad Galat. 1. deinde post quatuordecim annos secundo ascendit Hierosolymam ad Galat. 2. & postea successit contentio cum Cepha; ergo contigit decimo nono, vel vigesimo anno post Christi passionem.

ergo

Cl. Alex. Euseb. Occumen. Doroth. Bar. Cam. Hect. Pint. Tertull. Iulian. apo. st. Cyrill. Hieron. Hieron. Martial. Aurilian. Hieron.

4.

Recitatur etiam sententia affirmans Cepham illum a Paulo reprehensum non fuisse Petrum.

ergo non potuit illa contentio esse cum Martiale, qui iam diu in suo Episcopatu Lemouicensi residebat. Verum quidem est, Dorotheum non dicere, Cepham illum fuisse Episcopum Lemouicensem, sed factum esse dicit Episcopum in Caria, quae est Asiae provincia, vnde non videtur de Martiale loqui, sed de alio Cepha, qui profecto ignotus est, & omnino reiciendus. Nam si aliquis fortasse ex septuaginta discipulis cognominatus fuit Cepha, non fuit alius nisi Martialis, vt recte notat Baron. tom. 1. anno 3. n. 41. iuncto anno 74. n. 15. & anno 51. n. 25. Constat ergo, illum Cepham de quo Paulus loquitur ad Galat. 2. non potuisse esse illum, quem Euseb. lib. 1. Histor. ca. 12. inter septuaginta & duos discipulos numerat, ac subinde fuisse Petram Apostolum.

Baron.

Maximè autem hoc ipsum conuincit textus ipse beati Paulinam prius nominat Iacobum, Cepham, & Ioannem, & de his dicit, qui videbantur columna esse; ergo dabitari non potest, quin ibi loquatur de Apostolo Petro. Cur enim Martialem potius, quam alium ex septuaginta discipulis inter tres Ecclesiae columnas, quasi per antonomasiam positas, numeraret? aut quomodo in illo numero Petrum omitteret, qui erat omnium caput? Praesertim quia de illis tribus dicit, Cum cognouissent gratiam, qua data est mihi, dextras dederunt mihi, & Barnabae societatis, vt nos in gentes, ipsi vero in circumcisionem, &c. Vbi in primis pondero verbum, cum cognouissent, & ex illo colligo, cum illis tribus praecipue contulisse Paulum Euangelium, quod praedicabat in gentibus, ad quod Hierosolyma ascenderat, vt praemisera; maximè autem illud conferre debuit cum Petro, vt per se constat; ergo necesse est, illum Cepham fuisse Petrum. Deinde expendo verbum, dextras dederunt mihi: nam hoc indicat magnam auctoritatem in dante, vel diuidente provincias (vt sic dicitur) haec autem auctoritas maximè erat in Petro. Denique idem conuincit illa particula, ipsi autem in circumcisione: nam superius dixerat Paulus, Petro creditum fuisse Euangelium circumcisionis, & Deum specialiter fuisse illi cooperatum in Apostolatu circumcisionis; ergo non potuit non comprehendi in illis tribus, qui sibi assumpserunt peculiarem curam circumcisionis; ergo Cephas illis annumeratus, non erat nisi Petrus Apostolus. Proximè verò subiungit Paul. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, &c. ergo ibi etiam loquitur de eodem Petro. Patet consequentia, tum quia non est verisimile, in tam breui contextu transisse ad aliam personam, sub eodem nomine, & nunquam alibi in Scriptura sic nominatam, & cum magna totius historiae aequiuocatione, tum etiam quia cum narraffet ea, quae cum Petro gesserat Hierosolymis, transitum facit ad ea, quae cum eodem Antiochia transegerat: nam ideo praemisit acta cum Petro Hierosolymis, quia ad causam Antiochenam conducebant, quam narrare intendebat; ergo ipse contextus cogit, vt Cepham illum semper intelligamus fuisse Petrum. Denique hoc etiam conuincunt verba illa sequentia, & simulationi eius (id est, Cephae) consenserunt ceteri Iudaei, ita vt Barnabas duceretur ab eis in eandem simulationem. Nam ex his verbis intelligimus, fuisse magnam Cephae auctoritatem, & in ea Barnabam superasse; cum illius factum non solum ceteros, sed etiam Barnabam quodammodo cogeret, quod neque de Martiale, nec de aliquo alio ex septuaginta discipulis cogitari potest.

ostenditur magis improbabilitas praedictae simulationis.

7. Primitia quasi a Patribus reiecta.

Cyr. Alex.

9. contra Iulian. in fine, & ex Hieronymo, & August. Hieron. in epistolis mutuo missis, & in epistol. ad Galatas, qui id supponunt tanquam manifestum. Idem Chrysof. & Graeci omnes, Ambr. Anselm. D. Thomas, Rupert. Anselm. D. Thom. Rupert. Gregor. lib. 5. de operibus Spirit. sanct. lib. 5. aliis li. 1. de Consilio, cap. 14. & alij moderni Latini, & optimè Greg. hom. 19. in Ezech. vbi in laudem Petri eleganter dicit, Ecce Paulus in Epistolis suis scripsit, Petrum reprehensibilem, & Petrus in Epistolis suis asserit, Paulum in his, quae scripsit admirandum, quod late praesquntur. Denique omnes etiam scholastici hanc questionem tractantes, quos infra referemus, in hoc consentiunt. Neque refert, quod Lucas aduentum illum Petri in Antiochiam, & alia, quae Paulus commemorat, in sua historia non narrauerit, quia multa etiam alia omisit, neque id est contra veritatem, & fidelitatem historiae, vt Hieronym. rectè respondet. Adde denique quod ad praesentem difficultatem attinet, non multum referre, quod ille Cephas fuerit Petrus, vel alius discipulus. Nam licet ille esset Martialis v. g. inde colligitur, malè fecisse segregando se à gentibus, ac subinde videtur inferri, iam tunc legalia fuisse mortifera, de quo est praesens controuersia, quam, quia diffusa est, per discursum sequentium capitulum distinctius tractabimus.

CAPVT XVI.

An lex vetus fuerit semper mortifera, ex quo Euangelium praedicari coepit, & tractatur sententia Hieronymi.

IN hoc puncto fuit D. Hieronymi sententia, in comment. Epistol. ad Galat. cap. 2. & Epist. 89. ad Augustinum. Post Euangelium semper ab initio praedicationis eius post Christi mortem fuisse perniciosum, & mortiferum caeremonias legis verè, & ex animo obseruare: quod tanta exaggeratione asseuerat, vt contrarium censet pertinere ad errorem Ebionis, & Cerinthi. Vnde contra Augustinum tanquam magnum inconueniens, & haereticum infert, quod post Euangelium Christi Bene faciant Iudaei credentes, si legis mandata custodiant, hoc est, sacrificia offerant, &c. Non inuenio autem apud Hieronymum propria Scripturae testimonia, quibus hoc punctum specialiter persuadeat, sed illis tantum testimoniis vitur, quibus supra probauimus, legem veterem esse iam mortuam, & non posse cum lege Euangelica coniungi. Vnde tacite inde infert, nunquam potuisse verè, & ex corde seruari, sine discessione à Christo, iuxta illud Pauli ad Galat. 5. Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit, & illud, Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini.

D. Hieron.

Prima ratio D. Hieron.

2. Ratio.

3. Ratio.

Deinde consequentiam illam, quod si lex erat mortua, erat etiam mortifera, nonnullis rationibus obiter suadet. Prima est, quia seruare illam legem iam mortuam verè, & ex animo, erat iniuriosum Christo, ac legi eius, quasi illa ad salutem non sufficeret. Secunda, quia talis obseruatio continebat intrinsecè pernitiosum mendacium. Nam illae caeremoniae veteris legis significabant Christum, eiusque mysteria, vt futura, & non vt facta. Vnde qui illas verè, & ex corde exercebat, seu obseruabat, eo ipso significabat, Christum nondum venisse, vel non redemisse homines, vel aliquid simile, haec enim significatio non erat separabilis ab illis caeremoniis, si vt caeremoniae legales fiebant: nam per se primò erant ad illam significationem impositae, & per eam in ratione legalium caeremoniarum constituebantur. Tertiam rationem praecipue vrget, & repetit Hieronym. quia si aliquando licuisset seruare legalia iam mortua Iudaeis conuersis ad fidem, etiam nunc liceret, quia

quia non est maior ratio de vno tempore, quam de alio. Et ita saepe infert contra Augustinum, ex eius sententia sequi, licere Iudaeis fidelibus coniungere legem cum Euangelio, etiam nunc, vel quod perinde est, tempore eiusdem Hieronymi, & Augustini. Quia si Iudaeis tunc licebat seruare legalia, non ex necessitate salutis, sed ex consuetudine solemnitatibus, vt ait Augustinus, etiam nunc licebit, quia illa ratio semper durat. Et idem est de alia, quam solet tradere Augustinus, scilicet, vt illa lex semper in honore habeatur, nec videatur reprobari tanquam à Deo aliena, vt à multis haereticis factum est. Quarta ratio Hieronymi est, quia caeremoniae illae postquam fuerunt mortuae, non erant indifferentes, sicut est ambulare, & aliae similes actiones; ergo semper fuit aut bonum, aut malum; non potest autem censeri bonum colere Deum caeremoniis ab ipso iam repudiatis, & reiectis; ergo semper fuit malum.

4. Ratio.

3. Hieronymi expositio de factis Apostolorum.

Atque hinc coactus est Hieronymus dicere, quoties Apostoli visi sunt caeremonias illas exercere post Euangelium, non verè, & ex animo eas exercuisse, sed per simulationem. Fundamentum eius est, quia pro certo credit Apostolos in eo vsu non peccasse; peccassent autem, si veraciter illa obseruassent iuxta dicta in praecedenti puncto; ergo dicendum est, per simulationem id fecisse. Probatur consequentia, quia hoc modo facile excusari possunt à peccato; nam simulatio interdum licita est, non solum in materia politica, seu humana, sed etiam in materia religionis, si bono fine, & intentione fiat. Hoc vltimum probat Hieronym. ex facto Christi Lucae 8. quando finxit, se longius ire, quae fuit quaedam simulatio. Item ex facto Iosue 8. vbi Iosue cum suo exercitu fugam simulatam ordinauit, vt hostes in insidiis caperet, quas eis parauerat, vnde sic dicitur, Iosue vero, & omnis Israël cesserunt loco, simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam, quod factum reprehendi non potest, vt constat etiam ex vsu omnium gentium. Pro materia autem caeremoniali adducit Hieronymus factum Iesu, qui simulauit se colere Baal, vellèque illi sacrificium offerre, quod fecit insidiosè (vt dicitur 4. Reg. 10.) vt disperderet cultores Baal. Addi etiam solet illud 4. Reg. 5. vbi Eliseus permisit Naamam Syro, vt simulare posset, se adorare in templo Remon, adorantis Rege suo.

Denique directè etiam ostendit Hieronym. hanc simulationem Apostolorum. Et in primis de Petro ait, timore compulsum per simulationem, & condescensionem abstinuisse ab eo, quod facere solobat: nam Paulus expressè dicit, segregabat se timens eos, qui ex circumcisione erant, & simulationi eius consenserunt ceteri Iudaei, ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Ergo totum illud ad simulationem factum est, & bona intentione ad vitandum scandalum Iudaeorum. Neque enim id potuit facere Petrus, quia crederet, id esse necessarium, iam enim per reuelationem didicerat, Euangelij gratiam gentibus esse communicandam, Act. 10. imò cap. 11. ipsemet Petrus hoc ipsum alios Iudaeos docuerat, & cap. 15. cum aliis Apostolis definierat, Gentiles admittendos esse ad legem gratia sine onere legalium. Deinde Paulum esse vltim eadem simulatione ex consilio Iacobi, & seniorum, colligit ex Act. 21. vbi ceteri dixerunt Paulo, Vides frater quot millia sunt in Iudaeis, qui crediderunt, & omnes amulatores sunt legis. Ex quo intulerunt inferius, Hoc ergo fac, quod tibi dicimus, &c. vbi dederunt consiliu de purificatione, & oblatione legalis, & statim fructum, & finem illius simulationis significant, dicentes, Et sciam omnes quia quae de te audierunt, falsa sunt, sed ambulans & ipse custodiens legem. Ex quo loco constat, Paulum non fuisse purificationem animo colendi Deum, sed hoc simulasse, vt non mini suo, & sumè consulere. Item non habuisse ani-

num obseruandi legem, sed hoc etiam simulasse, vt alij talem existimationem de illo conciperent, vel certe, vt scandalum in ipso non paterentur. Hoc enim expressè videtur confiteri idem Paul. 1. ad Corinth. 9. dicens, Factus sum Iudaeis tanquam Iudaeus, vt Iudaeos lucrarer. Et clarius, his qui sub lege sunt quasi sub lege esse, cum ipse non essem sub lege, vt eos qui sub lege essent, lucrifacerem. Gerebat ergo se Paulus tanquam existens sub lege, cum legalia obseruabat; ergo simulabat, quod non erat, bona intentione, scilicet, propter salutem Iudaeorum.

Tandem applicat Hieronym. hanc doctrinam ad locum Pauli ad Galat. 2. & ex ea colligit primò, Petrum nihil peccasse, segregando se à gentibus propter metum Iudaeorum, quia id non faciebat animo seruandi legalia, nec quia putaret, illud sibi esse necessarium ex vi legis, sed solum per dispensatoriã simulationem, quae sibi erat licita, vt declaratum est. Et in hoc sensu ait Hieronymus, vsu fuisse Petrum honesta dispensatione, per vocem enim dispensationis non intellexit propriam relaxatione alicuius legis (vt Augustinus illud interpretari videtur) sed intellexit potius prudentem prouidentiam ita operandi, vt nec contra legem aliquam ageret, & infirmioribus sese accommodaret per dictam simulationem. Et confirmari hoc potest, quia si Petrus in eo facto peccaret, peccatum illud graue fuisset, aut sacrilegij, aut pernitiosè mendacij, aut grauis scandali. Petrus autem tunc non potuit peccare mortaliter, cum omnes Apostoli in die Pentecostes fuerint in gratia confirmati iuxta receptam doctrinam scholasticorum, quam tradit D. Thom. in 3. dist. 12. q. 2. ar. 1. & q. 24. de verit. art. 9. in 2. arg. sed contra, & ad secundam, & sensit Ambros. lib. de benedictionibus. Patriarch. c. 4. in fine dicens, Apostoli, quos Dominus à peccatorum labe mundauit, super lac candidiores sabii sunt, quos macula nulla postea fuscavit, etenim lac temporale est, gratia autem Apostolorum perpetua manet.

Hieron.

August.

Confirmat.

D. Thom.

6. Inferre Hieron.

Secundò infert Hieronym. Paulum non verè, & ex animo reprehendisse Petrum, sed pia etiam simulatione, & ex praemeditato consilio inter illos, quod inter se conuenerunt, vt Petrus tanquam circumcisionis Apostolus Iudaeorum fragilitati condescenderet, & à gentibus in exteriori specie segregaretur; paulus verò ei resisteret, eumque exterius reprehenderet, vt hoc modo tanquam Apostolus gentium gentibus succurrere videretur, & ita vtrique tam Iudaei, quam Gentiles instrueretur, & vtrique Apostolus peculiarem populi sibi commissi curam ostenderet. Et totum hoc consilium comprehendit Hieronymus sub nomine honestae dispensationis; & illud colligit ex illo fundamento, quod Petrus non peccauit: Nam si non peccauit, profecto id non ignorauit Paulus; ergo net potuit verè illum reprehendere; ergo ex conuentione, & dissimulatione. Item quia non est verisimile, Paulum voluisse reprehendere in Petro, quod ipse saepius fecerat, nec videbatur etiam deceas, vt Petrum seridè reprehenderet, praesertim in re non manifestè malae; ergo verisimilius est, id fecisse ex praehabito consensu eius. Denique quia haec interpretatio, licet non colligatur ex textu rãuli, rectè accommodatur verbis eius. Nam quod dicit Paul. In faciem eius respici, iuxta Graecum legit, Secundum faciem, id est, in exteriori apparetia. Et illud, Quia reprehensibilis erat, legit etiam iuxta Graecum, Quia reprehensus erat, non ab ipso paulo, sed à fidelibus gentibus, qui grauer ferebant factam Petri, quia non intelligebant simulationem. Denique illa verba, Cum viderem quia non ambularem ad veritatem Euangelij, non intelligit Hieronym. esse dicta propter Petrum, sed propter Iudaeos, quibus ipse condescendebat.

7. Orig. Enseb. Hieron. Ier.

Atque hanc totam expositionem firmat auctoritate Graecorum, quorum fuit antiqua, refertque Orientem

Didimus. Chrysof. Occum. Theophyl. Theodor.

genem, Eusebium Emisenum, Didimum, Chrysof. & alios ad Galat. 2. Idem habet Chrysof. Homil. 36. in Acta, & lib. 1. de Sacerdotio. Et cum sunt sequuti Occumen. & Theophyl. ad Galat. Apud Theodoretum verò mutila est illius loci expositio, defunt enim priora verba, & ab illis incipit exponere, Quomodo genes cogit iudicari, & ideo nò satis certum est, quid ille senserit. In verbis autem illis, Quoniam ergo hic quidem reprehendit, ille verò reprehensionem silentio excepit, & is, qui ex Iudeis crederant, & is, qui ex gentibus, medicamentum vile compositum est, in his (inquam) verbis indicat, medicamentum illud ex còmuni consensu fuisse compositum: nam ad hunc modum loquuntur alij Græci, re tamen vera mens huius authoris pèdet ex prioribus verbis, quæ defunt. Clarus sèntit author commentariorum ad Galat. quæ nomine Athanasij circumferuntur, & eandem sententiam supponit Cassian. collat. 17. c. 2. insinuat etiam Cyrillus Alex. lib. 9. contra Julian. in fine, ubi ad Julian. calumiantem Apostolos respondet, ignorasse ipsum artificiosissimam in illis dispensatione, quam sic explicat, Non enim aliud sentiebat discipulus, sed tempestivè utebatur congruis dispensationibus, &c. Et ex recentioribus expostitoribus sequutus est hanc sententiam Isidor. Clarus ibi, & vt probabilè defèdit Adam. Et ex parte sequitur Caicr. similiter ex Scholasticis eam probabiliter defendit Maior. 4. d. 3. q. & absolute sequitur Adrian. in 4. q. 1. in Aduertentiis Theologicis, quæsto 6. ubi inter dissimulationes, quæ non sunt mendacia, ponit factum Patri, & fictam Pauli obiurgationem.

Cassian. Cyr. Alex.

Isid. Clarus. Adam.

Maior. Adrian.

CAPVT XVII.

Legem veterem non semper post inchoatam prædicationem Euangelij fuisse mortiferam, Augustini sententia est, & vera.

August.

Distinguit Augustinus duplicem modum seruandi legalia, vnus est ponendo in illis spem salutis, alius simplicior, quem vocat ex consuetudine solennitatis. De priori ergo modo docuit August. semper fuisse mortiferum seruare legalia, vt ad salutem necessaria, seu ponendo in eis spem salutis, neque in hac assertionem potuit Hieronymus ab Augustino dissentire: nam generalius ipse hoc assererat. Et ideo illam limitationem redarguit, dicens, se nescire, quid sit, obseruare legalia sine necessitate, vel spe salutis, Nam si salutem non afferunt, quæ obseruata martyres faciunt? quod in sua Epistola scripserat Augustin. Sed vt supra dixi, tribus modis potest illa limitatio Augustini intelligi. Primò vt ponere spe salutis in legalibus cæremoniis, idem sit, quod ab illis expectare iustitiam, & salutem sine spiritu fidei Christi, & in hoc sensu semper illud fuit perniciosum, quia talis spes procederet, ex exultatione, quod per literam legis Moyfi possit quis iustificari, quod hæreticum est, vt docet Concilium Trid. sess. 6. cap. 1. & can. 1. & in superioribus dictum est. Et ideo non videtur loqui August. in hoc sensum: nam loquitur de modo seruandi legalia, qui cepit esse perniciosus post inchoatam prædicationem Euangelij, vt ex verbis eius citatis cõstat; ille autem modus seruandi legalia, semper fuit perniciosus, & mortiferus, nam semper cõtinuabat errorem cogitare, quod litera legis ad salutem sufficeret, quæ & ad Iudaismum, & ad Pelagianismum spectat, & ita damnatus est à Concilio Trid. supra, & à Paulo tota Epist. ad Roman. & aliis locis.

Limitatio August. tripliciter in sollicita. Primò.

Conc. Trid.

Secundò.

Secundo modo poterant fieri opera legis, ponendo spem salutis in illis, non ex vi legis, sed ex vi fidei, & gratiæ Christi venturi, siue salus speraretur ex vi meriti fidei per charitatem operatis, siue ex vi alicuius

ius benignæ promissionis Dei per Christum. Et hoc modo certum est, non semper fuisse malum obseruare legem, sperando salutem ex tali obseruatione, cum aliquando fuerit illa obseruantiæ ad salutem necessaria, & ideo etiam martyres tunc facere possent, pro illa mortem sustinendo, vt de Machabæis Ecclesia proficitur. At verò post Christi aduentum, & prædicationem, semper fuisse malum exercere legalia, sperando ex eorum obseruatione salutem fundatam in fide Christi vt venturi, quia iam illa fides falsa esset, & ita vsus legalium sub hac fide, semper post passionem fuit contrarius Euangelio. Clarum autem est Iudeos, qui credebant in Christum, vel ad prædicationem Apostolorum, vel ad prædicationem ipsius Christi nò potuisse seruare legalia sub hac fide, vel spe, quia hoc repugnabat fidei, quæ iam de Christo conceperant, vt supponitur. Poterat verò fundari in fide viuæ redemptoris iam præsentis sperare salutem saltem secundam (id est, augmentum gratiæ, & gloriæ) per obseruationem legalium, quando mortifera nò fuerunt, quia pro eo tempore religiosa erat obseruatio. Et hoc etiã rectè probat ratio Hieronymi: nã aliàs cur obseruarentur? Vnde neque in contrario sensu loqui potuit August. quia ipse docet, pro aliquo tempore fuisse Iudeis sanctum, & honestum obseruare legalia, & hoc modo esse interdum seruata ab Apostolis; ergo negare non potuit, quin per illam obseruantiam Apostoli mereretur gratiam, & gloriã; ergo rectissime potuerunt ex hac spe illas cæremônias facere, & hoc est exercere illas ponendo spem salutis in illis, iuxta hanc interpretationem, sicut potest poni in quibuscumque bonis operibus ex fide, & charitate factis.

Tertio tandem modo poterat spes salutis poni in cæremoniis legis, tanquam in necessariis ad salutem, quamuis non per se sufficientibus, aut efficacibus ad illam. Et in hoc sensu intelligitur ab Augustino dicta propositio, & Hieronymus (vt dixi) illam non improbat, sed solum sentit, illam limitationem non esse necessariam; Augustinus verò illa addit, quia (vt statim dicam) censet, pro aliquo tempore cæremônialia non fuisse mortifera, licet fuerint mortuã: inde inferit, etiam pro tunc fuisse mortifera, si vt necessaria ad salutem fierent, quia talis obseruatio cõtineret errorem, quod legalia adhuc viuere, & essent sub obligatione, sentitque iam illo tempore fuisse perniciosum errorem. Idque colligit ex Paulo ad Galat. 5. dicente, Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Quod non potuit intelligere Paulus de circuncisione quocumque modo sumpta, aliàs eius propositio non fuisset pro eo tempore vniuersaliter vera, nam ipse circūcidit Timotheum, & nullam posuit illi obicem, quomodo Christus illi prodesset. Ergo loquitur de circuncisione assumpta vt necessaria ad salutem, & hoc declarat præcedentia verba. Nãque iterum iugo seruitutis contineri, & alia, quæ sequuntur. Enacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, id est, in obseruatione legis tanquam necessaria ad salutem. Atque ita propositio hæc Augustini verissima est. An verò sit certa de fide, vt ipse indicat, in sequenti cap. commodius dicemus.

De posteriori autem modo seruandi legalia ex religione, absque necessitate docet Augustinus, nò semper fuisse mortiferum. Et, vt id ostendat, supponit Apostolos non fictè, aut simulatè, sed verè, & ex animo seruasse legalia pro aliquo tempore post lucem Euangelij. Et hoc est vnum ex punctis, in quo maxime dissentit à Hieronymo, & cum isto contendit. Præcipua verò ratio, quæ nititur, & quam semper inculcat, est, quia aliàs talis obseruatio legalium mendacium, vel officiosum, vel perniciosum contineret; non possumus autem, nec debemus Apostolis mendacium tribuere; ergo neque illam simulationem. Maior patet, quia

Tertiò.

4.

quia quæ est mendacium, factis contra mentem aliquid significare ad decipiendum alium, ac verbis mentiri, quia tota ratio mendacij sumitur ex significatione contra mentem: nam quod fiat hoc, vel illo materiali signo, verbo, scilicet, aut factis, acciditariu est. Et ideo D. Thomas 2. 2. q. 11. ar. 1. simulationem dicit esse quoddam mendacium, & quæque malam. Nec defuit qui diceret, Hieronymum sensisse, mendacium officiosum propter necessitatem honestã dictum, aut factum interdum esse licitum, & ideo non dubitasse, Apostolis dictam simulationem tribuere. Et idem dicitur de Chrysofomo, quia in aliis locis videtur approbare mendacium per iustam occasionem dictum. Et ab illo tanquam à præceptore putatur didicisse Cassianus illam falsam sententiam de mendacio, quam citato loco latè defendit.

D. Thom.

Chrysof.

5. Resp.

Verumtamè hæc ratio sine dubio non cogit, sistendo in propria, & pura ratione mendacij: nam facile est simulationem illam à mendacio defendere. Et in primis de Hieronymo mihi non constat, quod in aliquo alio loco mendacium approbauerit, nulli enim apud illum hoc legi, aut ab aliis allegatum inueni, potiusque in Epist. 65. videtur sententiam illam in Origene reprehendere. Et in præsentis puncto expressè declarauit, non esse mentis suæ, Apostolis tribuere officiosum mendacium; ergo, contra omnem rationem est, illum inuitum facere approbatorem mendacij. Assumptum patet ex dicta Epist. 89. ubi ad Augustinum respondet, Non officiosum mendacium, vt tu dicis, sed honestã dispensationem offendentes. Et quamuis Augustin. in Epist. 95. apud Hieronym. & 19. inter suas replicet, se nò intelligere, quid sit ex dispensatione, siue dispensatione simulatione, nisi ex dispensatione mētiri, nihilominus sine dubio nò fuit illa mens Hieronymi, alioqui repugnãtia dixisset. Et ideo notauit supra, non accepisse dispensationem pro relaxatione legis, sed pro prudenti administratione, & cauto modo operandi. Vnde etiam D. Thom. dicta q. 11. ar. 1. dixit, Hieronymum vsum esse latè nomine simulationis pro quacunque fictione.

Chrysof.

De Chrysofomo autem verum est, in aliis locis videri excusare à culpa mendacium saltem ex dispensatione Dei, nihilominus tamen in præsentis materia nunquam dixit, Apostolos fuisse mentitos, ex aliqua dispensatione diuina, neque in hoc sensu de dispensatione loquitur, quam Oecumeniam vocat, quæ vox non relaxationem, sed prudentem administrationem significat. Atque eodem modo in hoc puncto loquuntur alij Græci. Imò verò etiam in aliis locis, ubi de mendacio dispensato Chrysofom. loquitur, vt homil. 53. super Genes. & Epist. 3. ad Olympiadem in eadem significatione vti videtur nomine dispensationis, scilicet, pro speciali Dei prouidentia, & ordinatione: nam eadem voce vtitur, & dicit, dispensationem Dei fuisse implendam. Vnde cum factum, & verba Iacob ostendentes, & dicentes se esse Elau, vocat fraudem, dolum, & simulationem, vel hypocrisim (vt lib. 2. de Prouidentia) vel etiam mendacium, materialiter semper has voces sumit, non formaliter. Ait enim quod credebatur Iacob, se duci, & moueri à Deo, & ideo se committebat diuinæ dispensationi, credebaturque se non peccare, nec mentiri. Quia licet fortasse non omnino intellexeret mysteriũ, committebat se diuinæ dispositioni, & iuxta diuinam mentem, quam Dei instinctu saltem generatim concipiebat, loquebatur. Sicut homo idiotæ, qui negat se fecisse quod occultè fecit, scilicet ex testimonio hominis docti, responsum illam posse habere verum sensum, licet in particulari ignoret, quis ille sit, nò mentitur generaliter intendens illud negare, prout verum sensum habere potest. Ad hunc ergo modum piè potest exponi Chrysofomus, cum videtur approbare dispensatum mendacium. Sed de hoc aliam in præsentis puncto nulla dispensa-

tio diuina ad vitandum mendacium est necessaria. Probo igitur vterius, admittã illa simulatione, nò sequi necessarid mendacium, quia ad mendacium duo sunt necessaria, & significatio falsa, & intentio fallendij; neutrum autem in illo facto reperitur; ergo. Maior est D. Thomæ 2. 2. q. 11. o. art. 1. & per se clara, dummodo falsa significatio intelligatur, falsam significationem esse necessariam, saltè exultimatam, & intentionem fallendi vel formalem, vel virtualem, quæ includitur in voluntate dicendi falsum, vel in voluntate exhibendi signa, à quibus sit falsa significatio inseparabilis. Probatur ergo minor quoad priorem partem, quia vel considerantur illæ cæremoniæ externæ vt habentes significationem ex impositione diuina (vtique quatenus imposita erant ad significanda mysteria Christi futura) vel vt habebant aliquam significationem naturalem: vt v. g. quod sic operantes erant Iudæi, seu Iudaizantes: neutro autem modo erat falsa significatio in illis operibus, supposita bona intentione operantium. Non quidem prior (præferim secundum sententiam Hieronymi) quia illæ cæremoniæ iam erant abolitæ, & reprobate, ita re vera iam non erant signa publicè imposita ad significandum; ergo iam vsus illorum materialiter tantum intentus non potest dici vsus falsi signi, vel actionis, à qua sit inseparabilis falsa significatio. Sicut si vox aliqua publica autoritate mutaret, vel amitteret antiquam significationem, qui eam proferret non diceretur falsum signum exhibere, etiam si ignorates mutationem inde conciperent falsitatem, quia iam vox illam non significat, nec loquens illud intendit, vt supponimus: ita ergo in illis cæremoniis iã non erat falsa significatio; ergo vti illis tantum materialiter, non erat exhibere signum falsum ad placitum.

7. Ex illa simulatione non sequi mendacium. D. Thom.

Altera verò pars de signo naturali probatur, quia naturalis significatio secundum se spectata semper est verax: nam si vera non est, nulla profectò est, quia in re ipsa non existit, licet fortasse à videntibus cogitur. Est enim nota, & vulgaris differentia inter signum ad placitum, & naturale, quod prius pèdet ab humana impositione publica, vel à communi vsu, & sensu hominum; signum autem naturale solet maxime esse effectus respectu causæ, & in præsentis hoc tantum considerari potest: illius autem significatio pendet ex vera emanatione effectus à causa. Vnde si idem effectus possit ab aliis causis prouenire, re vera illam tantum significat, à qua verè emanat, ideòque licet alij decipi possint putantes, prouenire ab aliis causis, nihilominus illud dici non potest signum falsum naturale, sed ad summum ambiguum, æquiuocum, seu incertum. Ita ergo cæremoniæ illæ, vt erant opera quædam, vel effectus sic operantium, naturaliter significabant eorum cogitationem, vel intentionem, à qua procedebant; ergo vt sic non exhibebant significationem falsam, etiam si fortasse alij illam conciperent. Declaratur exemplo supra tacto de fuga in militia, naturaliter enim videtur significare timorem, & desiderium euadendi inimicum: potest autem interdum fieri potius ex desiderio aggrediendi hostem in loco tutiori, vel cum maiori commoditate & auxilio, & ideo qui sic fugit, non exhibet signum falsum; licet alij possint illud sic concipere, & falli. Ita ergo est in præsentis: nã licet illæ cæremoniæ potuerint fieri intentione Iudaica, & animo seruandi legem, tamen etiam poterant fieri ex alia intentione, & ita erant signa æquiuoca, non falsa.

8. Altera pars de signo naturali probatur.

Altera verò pars minoris de intentione fallendi, non minus clara est, quia nec necessaria est ad illud opus, nec est vlla occasio præsumendi, Apostolos illam habuisse, cum non intenderent malum suorum fratrum, sed commodum. Addo præterea, aliud esse intendere alterum decipere, aliud præuidere, alium fore

9. Altera pars de intentione fallendi probatur.

fore decipiendum, & illud permittente, aut velle. Primum ergo per se malum est, quia includit actionem decipientis, & ita supponit mendaciam; talis autem intentio non est necessaria ad huiusmodi facta, & ideo non debet presumi, nec potest in Apostolis. Posterior autem praesentia, & permissio saepe admitti potest sine vlla culpa, vel mendacio, quia tunc deceptio non est activa, sed passiva, quam sibi imputare debet, qui facile credit, aut iudicat. Imò fortasse interdum velle, & cupere ut alter decipiatur, me non decipiente, potest fieri sine culpa, quia malitia mendacij ibi non est, cum ego non decipiam, nec teneat vitare deceptionem alterius, & consequenter non est etiam ibi malitia iniustitiae, ut per se constat. Malitia autem odij proximi (quae sola superesse posset in affectu mali ad proximum) facile vitari potest, si non ex effectu odij, sed propter vitandum maius malum, vel propter iustam vindictam, aut defensionem illud desideretur. Et sic facile excusatur mendacia, & peccata in insidiis, & simulationibus, vel fictionibus, quae sunt in bello iusto; multo ergo facilius in praesenti possit simulatio Apostolorum excusari à mendacio, cum nec intentionem decipiendi, nec voluntatem deceptionis alienae necessarium habuerint, sed sufficiens fuerit praesentio cum permissione. Denique nec intentio virtualis fallendi potest illis tribui, quia non exercebatur actus, à quibus non posset separari falsa significatio, quantum erat ex parte ipsorum, sed exercebatur actus, qui poterant habere aliquem usum, cum aliqua vera significatione, vel saltè sine vlla significatione falsa. Et hec solet vocari simulatio materialis, & non formalis, & honesta fictio, quae interdum usus est Christus Dominus, & de illa etià explicantur multa facta Prophetarum, & sanctorum virorum, quae in similibus actibus à culpa excusantur, quia non falsum significabant, sed veritatem aliquam occultabant, aliam indicando vel aliquid aliud agendo ad quod ius habebant, ut etiam diuus Augustinus docet in libris de mendacio, & contra mendac. & D. Thom. dicta q. 110. & 111. qui etiam, ut dixi, hoc modo excusat Hieronymum. Igitur ex pura ratione mendacij probari non potest, Apostolos non fuisse vsus simulationem, exercendo legalia.

August. D. Thom.

10. Conf. magis Aug. sententia.

Obiect. August.

11. Resp.

Accedit praeterea, quòd etiam supposita Augustini sententia non videtur posse negari, quin aliqua simulatio in eo negotio interfuerit. Nam licet demus, Apostolos fecisse illas caeremonias ex effectu cultus, & religionis, ut Augustin. intendit, nihilominus non possumus dicere secundum eundem Augustinum, illas fecisse animo seruandi legem tanquam ipsos obligatam, ut ex praecedenti propositione constat. Apostoli autem quando illas caeremonias faciebant, simulabant, se obseruare legem tanquam illi subiectos; imò vel volebant, vel saltem permittebant, hoc ab aliis Iudaeis videntibus illos actus, ita putari; ergo haec saltè simulatio in illis actionibus interueniebat. Minor probatur Actor. 21. ibi, *Sanctifica te cum illis, &c.* Et scient omnes, quia quae de te audierunt falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. Dicit aliquis ex August. supra, Iudaeos non solum fuisse calumniatos Paulum, quòd legem non seruaret, vel quòd praedicaret ià cessasse, sed etiam quòd illam tanquam malam reiceret, & contemneret; nam hoc significant verba illa, *Audierunt autem de te, quòd discessionem doceres à Moysè, id est, apostasiam, & separationem.* Hanc ergo falsam calumniam potuit Paulus ex consilio fratrum refutare exercendo legalia, & custodiendo legem, non quoad obligationem, sed quoad usum.

Veruntamen hoc non dicitur cum fundamento in textu, tum quia licet Iudaei infideles illa mendacia sparsissent de Paulo, tamen de Iudaeis credentibus in Christum non est id verisimile. De illis autem solis

est ibi sermo, cum dicitur, *Vides frater, quia millia sunt in Iudaeis, qui crediderunt, & omnes emulatores sunt legis, audierunt autem de te, &c.* Tum etiam quia statim explicatur, quomodo Paulus praedicaret discessionem à Moysè, utique docens, non debere eos circuncidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Hoc autem non erat docere, legem Moysi esse malam, sed vel iam non obligare, vel ad summum non oportere illam seruare. Tum denique, quia licet concedamus, etiam ibi esse sermonem de falsis calumniis, quae dicebantur de Paulo, non videtur posse negari, quin illi Iudaei fideles emulatores legis, pugnantem pro legis necessitate, & obligatione, & sub discessione à Moysè comprehenderent doctrinam, quòd lex illa iam non obligaret Iudaeos; ergo totum hoc voluit Paulus ex consilio fratrum vel refutare, vel occultare, ergo non potest ab illo facto excludi aliqua simulatio, ex qua alij lumerent occasionem cogitandi, Paulum ea facere ex obligatione legis.

Et hoc confirmant verba Pauli Actor. 24. ibi, *Electum sum facturus in gentem meam veni, & oblationes, & vota, in quibus inuenerunt me purificatum in templo.* Per quae verba intendit, se excusare, quòd nihil egisset contra legem, ita se gerens, ac si per legem obligaretur. Et idem colligere licet ex circuncisione Timothei, Actor. 16. nam illam fecit solum ut satisficeret Iudaeis, qui putabant, esse necessariam homini nato ex foemina Iudaea; nam si Paulus tunc auerter apertè docere, circuncisionem non fuisse necessariam Timotheo, illum non circuncidisset, sicut non circuncidit Titum, ad Galat. 2. quia erat purè ex Gentili genere, & Paulus semper apertè docuit, Gentilibus non esse necessaria legalia. Denique videtur cõfiteri Paulus hanc simulationem, 1. ad Corinth. 9. dicens, *Factus sum iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, ut eos, qui sub lege erant, lucrificarem, quia non aspicitur esse sub lege, nisi qui obligatur lege, licet fortasse de conuerso non omnis, qui obligatur aliqua lege, dicatur esse sub lege. Quid ergo est fieri quasi sub lege, nisi ita se gerere, ac si esset obligatus lege, ita ut ij, qui sub lege erant, existimare possent esse sibi similem, ergo quoad hoc erat illa quaedam prudens simulatio. Et similem exercuisse Petrum, satis expressè habetur in c. 2. ad Galat. ita enim segregabat se à gentibus, ac si esset necessarius, & tamen in hoc non peccabat propter deceptionem Iudaeorum, sed ad summum ratione scandali Gentilium, neque August. prior ratione accusat factum illud, sed tantum posteriori, ut infra videbimus, ergo ex sola ratione deceptionis, vel mendacij non satis excluditur talis simulatio.*

Ex alio verò cap. potest ab inconuenienti probari haec propositio Augustini contra Hieronymum, supposita alia sententia eius, quòd eo tempore iam essent mortifera legalia, vel hoc modo argumentando, quia vel illo tempore legalia, licet essent mortua, non erant mortifera, & sic absque peccato poterunt ex animo, & verè fieri, & sic non oportet simulationem fingere. Vel legalia tunc erant mortifera, & sic non licebat ea simulare. Quod probatur, quia si erant mortifera, erant mala, & prohibita; ergo nullo modo poterat licetè fieri propter quemcumque bonum finem, quia non sunt facienda mala, ut veniant bona. Responderi potest fuisse prohibita, & mala, si fierent, vt caeremoniae fictae, & sub intentione cultus, non verè materialiter, propter bonum finem facta, sicut supra dicebamus, posse aliquem nunc tonderi, aut circuncidi propter sanitatem sine vlla intentione cultus. Sed hoc non videtur satisfacere, nã in primis tunc vrget valde argumentum August. quia si tunc fuisse licita talis simulatio cultus Iudaici, etiam si iam prohibitus, & mortiferus esset, etiam nunc esset licita, si similis occasio

11.

13. Conf. sententia August.

Enast.

Ref. Illust.

lucranda aliquos Iudaeos occurreret; consequens est omnino falsum, & acriter damnatur ab Augustino, & à Hierony. non admittitur, nec potest ab aliquo catholico admitti, vt August. ait. Sequela patet, quia non est maior prohibitio legalium in hoc tempore, quàm in illo, si in vtroque fuit mortiferus, quia semper est ex vi eiusdem praetepri. Deinde est magna differentia inter usum materiale circuncisionis, v. g. propter sanitatem, & usum simulatum religiosum eiusdem circuncisionis; vel alterius similis caeremoniae: nam in priori nulla est species, vel mendacij, vel irreligiositatis, in posteriori autem, quidquid sit de specie mendacij, est malitia quaedam irreligiositatis, quia non solum est contra religionem colere falsum Deum, quae dicitur idololatriam, sed etiam colere Deum falso cultu, quae est superstitio; ergo sicut est irreligiosum, & intrinsecè malum fingere idololatriam sine animo adorandi, ita est irreligiosum, & intrinsecè malum, fingere superstitioem.

15. Tertio.

Tertio inuenitur alia inordinatio in illa fictione, quia videtur contraria confessioni verè fidei; nam postquam caeremonialia fuerunt mortifera, vsus eorum ad cultum est superstitiosus secundum Catholicam fidem; ergo fingere talem cultum, est deficere in confessione fidei. Vnde licet occultare veritatem per simulationem, non sit mendacium; nec semper malum, nihilominus occultatio talis veritatis, quae ad fidem pertinet, cū fictione contrarij erroris, est praua occultatio veritatis, & quae est contra confessionem fidei debitam, non est sine iniuria religionis Christianae. Quarto his accedit malitia scãdali. Nam si legalia erant mortifera, valde errabant Iudaei, siue infideles, siue ad fidem conuersi illis vtendo ad cultum Dei; videntes autem Apostolos exteriorius vtentes similibus caeremoniis, valde confirmabantur in suo errore; ergo malè faciebant Apostoli suo facto externo illos confirmando, imò & illorum errorem approbando. Et confirmatur in Iudaeis, qui nunc vident caeremoniis Iudaicis ad cultum, profitetur falsam fidem, & ideo Christianus, qui cum illo eadem caeremonias faceret ad fictum cultum, duplici ratione grauius peccaret, & confirmando socium in errore, & se Iudaeum ostendendo, & profitendo; ergo hoc accidisset Apostolis, vtendo fictè caeremoniis Iudaicis, quando iam erant mortifera. Vnde tandem fit, vt à tali fictione non possit separari in eo casu malitia pernitiosè mendacij, quia licet in aliis actibus, vel rebus possit simulatio materialis separari à mendacio, tamen in vsu caeremoniarum, vel sacrarum vestium cum exteriori fictione cultus, non potest separari falsa confessio ab externa fictione facta per modum cultus, quia eo ipso est vsus talis rei per modum signi, ac subinde per modum falsi signi, vt latius tractatur 2. 2. q. 2. Neque apparet probabilis differentia, quae inter hanc, & illam personam, vel inter hoc, & illud tempus assignari possit, videlicet quòd nunc sit magis publica, & euidentior repugnantia caeremoniarum veteris legis eum Euangelio, quam tunc esset; parum enim hoc refert, & per accidens est ad malitiã actus secundum se spectati. Eo vel maxime, quòd ipsi Iudaei etiã tempore Apostolorum directè amulabantur caeremonias legis aduersus libertatem Euangelij; ergo etiam tunc fictio illarum caeremoniarum fuisset contraria professioni fidei, si iam erant pernitiosae.

Quocirca ratio haec vrgentissima est supposito illo principio à Hieronymo posito, neque mihi videtur posse probabiliter solui, nec à peccato excusari illa ficta simulatio illo modo explicata. Neque exempla, quae pro sententia Hieronymi in eius tertia propositione afferuntur, sufficiunt, ad illam simulationem excusandam. Nam priora facta Christi Domini, Iosue, & similia sunt facta humana, quae per se non

instituantur, neque ordinantur ad significandum, sed habent alios vsus, & fines propter quos honestè fieri possunt sine significatione falsa, & occultando aliquam veritatem, quam operans manifestare non tenetur, & ita solum ibi est simulatio materialis, quae nomine praedictis fictionis solet significari. Secus verò est in caeremoniis falsae, vel prohibitae religionis, quae ex primaria impositione significant professionem eius, & occultant veram religionem, quam quis profiteri tenetur. Vnde ad factum Ichn respondet D. D. Thom. Thom. 2. 2. q. 111. ar. 2. non esse necessarium excusare illum à peccato, quia malus fuit & idolorum cultor, quod rectè dictum est. Praeterea, quia ille non tantum factus, sed verbis apertè mentitus est, dicens, *Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius, & infra, Sacrificium grande est mihi Baal.* Dicitur autem ibi recepisse à Deo retributionem temporalem; quia zelum aliquem habuit destruendi cultum Baal, vt ibidem dicit D. Thom. Ait autem Abulen. 4. Reg. 10. q. 26. illud mendacium Ichn non fuisse peccatum mortale, sed veniale. Ad exemplum autem Naaman respondari facile potest, Eliseum non approbasse, vel excusasse factum Naaman. Certumque est, non dedisse illi licentiam fingendi idololatriam, cum hoc sit intrinsecè malum. Neque hoc significant verba Elisei dicentis, *Vado in pace.* Fuit ergo quaedam permissio, & significatio voluntatis orandi pro illo Dominum, si tale peccatum aliquando committeret. Ad id verò Abul. ibi q. 25. Naama non voluisse fictè adorare idolum, sed solum cum Domino suo genitum flectere, non ad idolum, sed ad Dominum suum, & ad ministrandum illi in suo munere, quod etiam est probabile. Ad alia verò, quae de facto Petri ibi afferuntur, & de factis etiam Pauli, dicemus commòdius in sequentibus, praeter ea, quae iam attingimus. Propter quae omnia aliqui conatur exponere Hieronymum, vt non loquatur de cultu ita ficto, sed de verò, & Apostolis licito ex vi alicuius dispensationis, aut iustae interpretationis, ita vt simulationem dispensatoriam appellet usum, qui solum ex occulta dispensatione licebat. Quod insinuare videtur Hugo Cardin. ad Galat. 2. qui dicit, inter Augustinũ, & Hieronymum esse contradictionem in verbis, & non in re: nã Augustinus negat simulationem realem, Hieronymus verò exponit simulationem dispensatoriam, & ita non loquuntur de eadem simulatione. Simulatio autem realis in praesenti esset illa quae fieret sine intentione cultus; ergo sentit Hieronymum non posuisse istam, sed aliam, quae licet fieret cum intentione colendi, eam vocauit simulationem dispensatoriam, quia solum ex occulta dispensatione licebat. Sed haec fuga, & aliena est à mente Hieronymi, vt constat ex rationibus, & exemplis eius, & quia non in hoc sensu vsus est nomine dispensationis, vt supra ostendi, & est manifestum in Epistola eius. Est etiam gratis cõficta, & sine fundamento, quia improprissimè vocatur illa simulatio: nam qui operatur rem prohibitam ex dispensatione in lege, non simulat etiam si dispensatio occulta sit. Et praeterea interrogosì vsus illarum caeremoniarum erat tunc simpliciter prohibitus, vnde constare possit Deum in illa prohibitione specialiter cum Apostolis dispensasse? Vel si dispensatio non fuit specialis, sed generalis pro omnibus fidelibus in similibus occasionibus, frustra fingitur prohibitio pro illo tempore, meliorque providentia fuit pro illo tempore, simpliciter non prohibere talem usum, quia communis plebs non valebat discernere iustam occasionem, vel necessitatem exercendi tales caeremonias. Et declaratur amplius, quia vel ille vsus illarum caeremoniarum, ex intentione cultus erat prohibitus, quia malus, & sic non poterat fieri licitus ex sine extrinseco, & dispensatio in illo, vel non erant

poss.

possibilis, vel certe non est verisimile, tam facile suis- se concessam: vel erat malus, quia prohibitus, & sic procedit ratio facta, quod frustra fingitur prohibitio cum tam ampla dispensatione: praesertim cum nullò testimonio ostēdi possit talis prohibitio positiua pro illo tempore, & hunc discursum latius circa sequen- tem assertionem prosequemur.

Retento ergo priori, & communi sensu similitoni- nis, seu fictionis dispensatiuae praeter rationem ab in- conuenienti sumptā, & quia per se videtur indecens, talē fictionē in talibus, & in tali materia admittere, directē ostendere possumus ex Actibus Apostolorū in eorum caeremoniis inuentam non fuisse. Nam in c. 18. Actor. Paulus totōdit se in Cenchrus, quia vo- tum habebat: nam quod sit ex voto non sit simulatē, nec etiam tunc factum est ex necessitate ad tollendū aliquod scandalum Iudaeorum, sed per se factū est ad votum implendū, & consequenter vt res religioſa, & digna voti materia. Scio aliquos interpretari locum illum de Aquila, & non de Paulo, sed non refert, tum quia etiā Aquila in eo non peccasset, tum etiam, quia expositio de Paulo fortasse est probabilior, eamque Hieronymus supponit. Scio etiā aliquos dixisse, ton- suram illam non fuisse caeremoniam legale, neque ea intentione fuisse voto promissam, sed propter aliquā corporis humilitatē, vel mortificationem. Hoc tamē in primis non valet ad defendendam sententiā Hier- onymus ipse allegat illum locū inter ea quibus probat, Paulum caeremonialia exercuisse. Et consentit Aug. & ferē omnes authores id pro certo supponunt, neq; aliud habet fundamentum in textu, vel in materia ipsa, quae secundum se sumptā videtur valde differēs, & inepta ad votum, & ad corporis afflictionem & ad Dei cultum, seculā institutione, ratione cuius ad re- ligiosam caeremoniam pertinetet.

Praeterea hoc confirmat alter locus Actor. 21. vbi Iacobus, & seniores consilium dederūt Paulo, vt pu- rificaretur, &c. Nam loquebantur sine dubio forma- liter de caeremonia legali, & non sub alio titulo, vel mortificationis, vel simulationis, vt patet simili argu- mento: dicunt enim, *Sunt nobis viri quatuor votum ha- bentes super se, vtique de sanctificatione legali facien- da, & addit, His astumpsis sanctificari cum illis, & po- stea de Paulo additur, Purificatus cum illis inuenerunt in templum, &c.* & iterum cap. 24. ipse ait, *Inuenerunt me purificatum in templo, ergo vere fecit illā caeremoniam legalem, sicut alij: nam hoc etiam in rigore significat nomen Purificationis, & idem argumentum sumi potest ex nomine Oblationis, & votum vnumquodque in sua proprietate sumendum est, nisi aliquid neces- sariū obſtet. Denique expendenda sententia in cap. 21. illa verba Iacobi, vbi postquam sententiam suam di- xerat circa libertatem à legalibus subiungit, *Moses enim à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum predicant in synagogis, vbi per omne Sabbatum legitur.* Nam per haec verba aperte significare voluit, non fuisse pro tunc factam mutationem in legalibus saltem quoad legitimum vsum illorum respectu Iu- daeorum, etiam conuersorum ad fidem, ac subinde li- citum eis fuisse illorum vsum proprium, & legale, & ideo ad solos Gentiles scribendum fuisse nam Iu- daei per ipsosmet legis doctrinam paulatim instrue- di erant, & ab vſu legalij abſtrahendi. Vt rectē Chry- ſost. notauit, & idem etiam Beda sentit, & Moderni sequuntur: hoc ergo modo approbatus est tunc ab Apostolis talis vſus, ergo eodem modo est ab eis in- terdum vſurpatus.*

Secundò hinc colligit Augustinus, caeremonialia legis non fuisse à principio Euangelij mortifera, sed aliquo tempore fuisse licita, post aliquod verò tem- pus facta esse mortifera. Haec est manifesta sententia D. Augustini citatis locis, quam secutus est Beda ad

16.

17. Confir. ex Act. 21.

Cap. 24.

Cap. 21.

Chryſost. Beda.

18. Inſer. Au- gust.

Auguſt. Beda.

A Galat. 2. & ibidem Nicolaus de Lyra, & Hugo de ſan- cto Victor, lib. 2. de Sacram. p. 6. cap. 4. & lib. quæſtio- num in Epist. ad Galat. cap. 6. D. Thom. ad Galat. 2. & 1. 2. q. 103. ar. 4. ad 1. & ibi Caiet. & alij communiter, Soto lib. 2. de Iust. q. 5. ar. 4. Victor. in summa quarti agens de Baptismo à princ. vsq; ad q. 11. & eandem sententiam sequuntur sunt communiter Scholastici anti- qui in 4. d. 3. vbi Bonan. ar. 5. q. 2. Scot. q. 4. Aureol. q. 4. dub. 3. & magis inclinat Maior q. 1. Item Richar. in 4. dist. 1. ar. 6. q. 4. Palud. q. 6. Gabr. q. 4. ar. 4. dub. 3. & Ioan. Arbor. tom. 1. Theoph. lib. 3. c. 20. ac deniq; moderni ferē omnes tam scholastici, quam exponen- tes c. 22. ad Gal. & loca Actorum saepe citata, hanc sen- tentiam approbant. Est autem huius sententiae sē- sus, legem veterem, non fuisse mortiferam statim à passione, vel resurrectione Christi, neq; à die Pente- costes, nec per plures annos post inchoatam promul- gationem Euangelij, etiā in illis locis, ciuitatibus, vel prouinciis, in quibus iam erat divulgatum, & obli- gari inceperat. Ita explicant dicti auctores. Et vide- tur probari sufficienter ex dictis in propositione præ- cedenti. nam si Apostoli exercebant legalia, nō hēte, sed ex intentione cultus, rectē à posteriori infertur, nō fuisse prohibita, nec intrinsecē mala, seu mortife- ra, quia certum est non peccasse, nec errasse Apoſto- los in illo vſu. Tū quia si peccassent, illud fuisse pec- catum graue, vt ostensum est, quod repugnat confir- mationi Apostolorum in gratia. Tum etiam, quia red- undasset in cōmūnem lapsum Ecclesiae illius tem- poris, & nō solum in moribus, sed etiam in doctrina, quia Ecclesia illo tempore communiter sentiebat id esse licitum. Et hoc modo videtur mihi probari hac pars satis efficaciter ex locis Actor. 15. & 21. si atten- tē expendantur, vt illa in fine praecedentis puncti ponderauimus.

Ratio verò à priori est, quia vt illae caeremoniae non sunt factae intrinsecē male ex vi mortis, vel resurre- ctionis Christi, neque ex vi obligationis nouae legis introductae in aliquibus locis per inchoatā promul- gationem Euangelij in eisdem locis, neque etiā erant tūc malae, quia iam prohibita pro illo tempore, ergo nō erant mortifera. Prima pars probatur, quia nulla est ratio, quae talem intrinsecam malitiam ostendat, quod nō potest melius probari, quam respondendo ad rationes adductas in secunda propositione Hierony- mi. Ad primam enim negamus, talem vſum legalium fuisse pro illo tempore iniuriotum Christo aut grati- eius, nō enim fiebant tunc legalia, quia putaretur ne- cessaria ad salutem, ac si gratia Christi, eiusque fides, & obseruatio legis gratiā nō sufficeret, sed retinebā- tur tantum ad cultum Dei, & honorē eiusdem legis, ne videretur tāquam mala lubidō reprobati, vt Aug. docuit. Ad secundam similiter negamus, illas caer- monias saltem aliquid tunc significasse, aliās circuncisio, & multae oblationes, vel sacrificia fuisse mor- tifera ante Christi mortem, quod nemo dicit, nec di- ci potest. Sequela autem patet, quia illae caeremoniae significabant aliqua mysteria Christi vt futura, quae iam erant facta. Dicendū ergo est (sicut supra de cir- cuncisione diximus) caeremonias illas eo tempore re- tinuisse rationem literalem, & significationem moralem, quae erat quasi fundamentalis in illa institutione, & ita adhuc continebant cultū legitimum Dei, & signi- ficabant subiectionem, & reuerentiā illi debitam, & interiorē cultū, & sanctificationem à peccatis, & il- lorum penitentiam, vel recognitionē beneficiorum Dei, & similia quae in omni tempore locum habent. Quod verò attinet ad significationem Christi, & my- steriorum eius, vel iam illam nō habebant, quia finita iam erat intentio imponentis quoad hanc partem, vel certe ex intentione offerentium explicata, vel im- plicita, illa significatio poterat abſtrahi à differentia futuri

19. Ratio à priori.

Lyran. D. Thom. Caietan. Soto, Victor, Bonan. Scot. Maior, Richard. Palud. Gabr. Arbor.

20. Obiect. Resp.

21. Ratio Hieron. statim explicanda.

22. Dubium.

futuri temporis, & significare mysteria quoad sub- stantiam, & existentiam eorum pro aliquo tempore, abſtrahendo ab hoc, quod iam essent, vel non essent facta. Sicut in materia de Fide dicitur (& insinuat D. Thom. 2. 2. q. 1. ar. 3. ad 3.) Iudaū in nocte natiuitatis Christi credentem Messiam esse venturum, potuisse ex fide credere, abſtrahendo à differentia futuri tem- poris, quatenus includit negationem rei iam factae, quae abſtractio multo facilior est in factis, quae in- complexē significant, quā in vocibus complexē si- gnificantibus.

Dices ergo iam non fiebant illae caeremoniae vt le- gales, quia non fiebant propter significationem fu- turorum, à legislatore intentam. Respondetur in pri- mis satis esse, quod fierent ex institutione illius legis, licet non fierent secundum omnem significationem. Sicut circuncisio Christi, & purificatio Virginis lega- les fuerunt, licet non significaret in illis personis to- tum id, quod in aliis significabant. Satis ergo est, quod retinebant significationē moralem, & quasi li- teralem, & fundamentalem, & quod figuralem par- ticiparent, prout esse poterat tempori, & personae ac- commodata. De tertia autem ratione Hieronymi sta- tim dicam: neganda est enim sequela, nimirum etiam nunc illas caeremonias non esse mortiferas; est enim longē diuersa ratio de tempore post sufficienter præ- dicatum Euangelium, & de illo priori: nam postea facta est prohibitio, vt dicemus, & Synagoga cū suffi- cienti honore sepulta fuit. Denique ad quartam ra- tionem de indifferentia actionum respondemus cum Augustino, caeremonias illas quoad bonitatem, & malitiam fuisse indifferentes seculā institutione, post illam verò fuisse de se bonas, & nihilominus potuisse esse indifferentes quoad obligationem, quia potue- runt non præcipi, nec prohiberi, & hunc statum ha- buerunt pro illo tempore, vt magis ex resolutione sequentis capitis constabit.

Supereſt probanda altera pars de prohibitione positiua, quae sufficienter etiam ostenditur per solam negationem, scilicet, quia talis prohibitio pro illo tempore facta in Scriptura non habetur, nec aliqua historia, aut probabili testimonio suaderi potest. Et praeterea non erat tunc necessaria, imò nec consen- tanea suaui prouidentiae Dei, quia, vt August. rectē di- cit, non expediebat tam subitō fieri prohibitionem illā, ne caeremoniae legis ita abominabiles exitima- rentur, sicut caeremoniae Gentilium. Item quia erat difficilimum tanta celeritate auellere totum illum populum ab antiqua consuetudine, quae illis maxi- me cordi erat, & alioqui non erat, contra rationem naturalem, & sine inconuenienti tolerari poterat. De- nique quia fieret multo difficilior conuersio Iudae- rum ad fidem Christi sine sufficienti causa. Et haec ra- tionēs satis insinuantur in Actibus Apostolorum, praesertim in cap. 21. Sicut enim propter similes ra- tionēs Apostoli exercebant legalia, & ex illo facto colligimus non fuisse tunc prohibita, ita etiam credi- mus ob easdem causas prohibitionem fuisse dila- tam.

Sed quaeret aliquis, an haec pars intelligenda sit de solis Iudaeis, vel etiam de gentibus, interdum enim auctores significant esse distinctionem constituendam inter Iudaeos, & Gentiles. Nam Iudaeis permissa- bantur legalia eo tempore, quia à parentibus illa ac- ceperant, & solemnī consuetudine ea seruauerant, & à Deo receperant, ideoque difficilimē poterant sub- ito ab eis moueri, vt dixi. Haec autem rationes non habent locum in Gentilibus, & ideo vſus legalium semper & à principio censetur illis prohibitus, quia irrationabile videbatur, denuo profiteri legem iam mortuam. Item quia non poterant licitē natecti cae- remoniis Iudaicis, nisi assumpta prius circuncisione, Suarez de Legib.

quae erat professio totius legis: nam illa professio non poterat rectē conuenire cum professione Baptismi, ad quam principaliter obligabantur. Et hanc differ- entiam inter Iudaeos, & Gentiles suadere videtur alia differentia, quae ex Scriptura obseruatur inter Timotheum & Titum; nam Timotheum ex parte Iudaeum facile circuncidit Paulus Actor, 18. Titus verò pure Gentilis non est permissus circuncidi ab eodem Paulo etiam compellentibus falsis fratribus, vt dicitur ad Galat. 2. Nam hoc ideo factum videtur, quia circuncisio, quae tunc per mitte- batur Iudaeis, iam prohibebatur Gentili. Et hoc sensu ibi Salmer. disp. 2. ad 7. dicens Titum, & Gentilem quemcumque non solum non potuisse tunc cogi ad circuncisionem, verum etiam nec licitē circūcidi, li- cēt vellet. Quod videtur etiam confirmare illa ver- ba ad Galat. 5. *Ego Paulus dico vobis, quoniam si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit.* ibi enim Pau- lus ad solos Gentiles loquebatur, & simpliciter lo- quitur de circuncisione legali sine alia restrictione; ergo absolute indicat, iam fuisse illis prohibita. Vnde Salmer. supra dis. 2. 3. ex sententia Augustini dicit, in illo primo tempore licuisse Iudaeis vti legalibus, non verò gentibus.

In contrarium verò multa sunt, quae suadeant, non magis fuisse perniciosam obseruationem caeremo- nialium conuersis ex gentibus, quā conuersis ex Iudaeis pro eo tempore. Primò, quia etiam gentibus non erat intrinsecē mala talis obseruatio, neque in- uenitur illis specialiter prohibita. Prior pars probat- ur, quia nulla est ratio specialis, quae probet hanc in- trinsecam malitiam respectu gentium magis, quā respectu Iudaeorum. Item quia illae caeremoniae con- tinebant cultum veri Dei ab ipſomet approbatum, & per se non repugnantem veritati Euangelij pro eo tempore; id est, si non admiscerentur alij errores (quod erat per accidens) ergo vſus illarum de se non habebat intrinsecam malitiam, etiam respectu fide- lium ex gētib; conuersorum. Altera verò pars probat- ur, quia nullibi inuenitur talis prohibitio positi- ua. Nec coniectura facta quoad hoc cogunt, quia li- cēt in Iudaeis fuerint plures rationes speciales, vt pro illis non statim fierent legalia mortifera, nihilomi- nus pro Gentilibus sufficit generalis ratio, quod an- tea poterant licitē profiteri illam legem. Vnde si pro illo tempore, quo iam incipiebat lucere Euangelium, aliquis Gentilis nondum Christianus, sicut profely- tus Iudaeorum, in hoc non peccaret, quia non erat illi facta specialis prohibitio; ergo licet id faceret post susceptam fidem Christi, non peccaret, dummo- do non faceret, ex falsa fide, ponendo ibi spem salu- tis, vel existimando esse sibi necessarium, quia per se etiam respectu illius non inuenitur prohibitum.

Et confirmatur primò nam Actor. 15. vbi in con- cilio Apostolico ex professo tractatum est de vſu le- galium respectu gentium, solum declaratum est, non fuisse, nec esse illis necessarium, vt patet ex verbis de- creti. *Vſum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, &c.* quibus necessitas tollitur, vel nulla esse declaratur, non tamen prohibitum ibi est Gentili, quin si voluntariē vellet tale onus assu- mere, posset id facere. Et in Epist. ad Galat. semper damnatur, asserere, hoc esse necessarium gētib; vel cogere gentes iudaizare; voluntaria autem profes- sio pro illo tempore nullibi damnatur. Confirma- tur secundo; nam Hieronymus affirmans, legalia fuisse mortifera à principio, indifferentem de Iudaeis, & de Gentilibus loquitur, Augustinus verò id ne- gans, & e conuerso affirmans, pro illo primo tempo- re fuisse licita, simpliciter etiam loquitur sine disti- ctione inter Iudaeos, & gentes, nullibi enim inuenio talem distinctionem fecisse. Imò solumque in dicta NN N Epist.

23.

24.

Epist. 19. versus finem, sic inquit, Illa qua significatio- nis causa precepta sunt, circumciso, &c. qua reuelatione gratuita latius innotescere, & necesse fuerat aboleri, no ideo fuerant tanquam diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam cum ipsa gratia iam ceperat reuelari, que umbris talibus fuerat renuntiata, sed permittenda paululum eis, maxime qui ex illo populo, cui data sunt, uenerat. Vbi ex- pendo illam particulam maxime, que indicat, non solis Iudæis id esse permillum, licet eis maxime.

August.

Clarius tamen videtur hanc sententiã docere Aug. in exposit. Epist. ad Gal. circa illa verba; Sed neque Ti- tus, &c. sic dicens, Quamuis Titus Grecus esset, & nulla cum consuetudo, aut cognatio parentum circumcidi cog- ret, sicut Timotheum, facile tamen etiam istum circumci- di permisisset Apostolus. Non enim tali circumcissione salu- tem dicebat auferri, sed si in ea constitueretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat. Poterat ergo ut super- fluam equo animo tolerare. Propter introductos autem fratres non est compulsus Titus circumcidi, quia cupiebant circumcidi Titum, ut iam circumcissionem, etiam ipsius Pauli attestatio, & consensio tanquam salutis necessi- riam predicarent. Clare ergo sentit Augustinus in hac sententia per se licitam fuisse circumcissionem Tito, licet propter scandalum vitanda esset, ubi occurreret.

2.6. Resoluitur dubium.

Hæc ergo posterior pars, si de rigore iuris, ut ita di- cã, seu præcepti prohibentis, loquamur, videtur magis de mente Augustini, & in se probabilior. Quia ra- tiones factæ ostendunt, nullam factam esse prohibi- tionem ob quam fuerint eo tempore legalia mortife- ra gentibus. Nihilominus tamen si comedemus id, quod moraliter accidere tunc potuit, verisimilius est, Gentiles fideles bene in fide Euangelica instructos legalibus abstinuisse, quia moraliter putabant, sibi non licere, saltem per accidens. Quia certò sciebant, non esse sibi necessaria, unde cum aliis essent nimis onerosa, & præcipue circumcisio, non poterant illa assumere, nisi suspicionem dando quoddam reputarent illi sibi necessaria, & ita in eis id habebat saltem spe- ciem mali, propter quam facile existimare poterant, id sibi non licere, vel etiam propter scandalum, vel ne cooperarentur errori Iudæorũ, qui hanc necessi- tatem illis imponere tentabant. Vnde etiam potuit consuetudine fidelium ex gentibus venientium in- troduci quædam obligatio abstinenti ab huiusmodi ritibus Iudæicis. Dixi autem fidelibus in fide bene instru- ctis, quia per ignorantiam inuincibilem contingere poterat (præsertim ante Concilium Apostolorum) ut aliqui conuersi ex gentibus ad fidem exercebant le- galia, existimantes sibi esse necessaria, & cum excu- satione ab hoc errore propter inuincibilem ignora- tiam; seclusa autem hac existimatione pauci, ut existi- mo, aut nulli spontaneè circumcisi sunt, & hoc probat exemplum de Tito, & alia superius adducta.

CAPVT XVIII.

Satisfit duobus dubiis ex superiori resolu- tione insurgentibus.

Dubium.

Diximus in præcedenti capite cum Augustino, legem veterem fuisse mortiferam aliquo tem- pore post inchoatam Euangelij prædicationem; sta- tim ergo occurrit interrogandum, quod, vel quale fuerit illud tempus? De hoc enim puncto Augustinus nihil in particulari quæsiuit, aut resoluit, sed so- lum generaliter dixit, aliquo tempore post inchoa- tam promulgationem Euangelij, vel post integram promulgationem eius per Apostolos factam, ceptis- se legalia esse mortifera. Vnde Theologi supra citati faciunt tempus hoc esse incertum, quia ne- que habemus Scripturam diuinam, quæ de hoc tempore loquatur, neque aliquod Concilium, in

A quo tempus hoc fuerit declaratum, sed solum per traditionem Ecclesiasticam id habetur, ex qua non habemus quidem certum diem, mensem, aut an- num huius inicitij, sed solum non longè distasse ab initio prædicationis Apostolorum. Et communiter verisimilius creditur quadragésimo anno à passione Christi, vel circa incepisse, vel à destructione tem- pli per Titum, & Vespasianum. Neque huic sen- tentiæ obstabit, quod scribit Ignatius epistol. 8. ad Philip. in fine, Qui cum Iudæis celebrat Pascha, aut symbola festiuitatis eorum recipit, particeps est eorum, qui Dominum occiderunt, & Apostolos eius, quod si- ne dubio scriptum fuit eo tempore, quo iam lega- lia erant mortifera, ut ipsa verba ostendunt: sed non obstat, quia Ignatius vixit serè vique ad no- nagesimum annum post passionem Christi. Videtur autem ex dicta sententiã sequi viucentibus Apostolis Petro, & Paulo legalia nondum fuisse mortifera, cum ipsi non vixerint integros quadraginta annos, sed triginta & quinque, & ad summum triginta sex post Christi ascensionem.

In tempore Apostolorum legalia fuisse mortifera.

Nihilominus verisimile est, viucentibus Aposto- lorum Principibus iam fuisse in Ecclesia sufficien- ter intellectum, ac præceptum, non solum non o- portere seruare legalia, sed etiam esse penitiosum, & ideo ab ipsismet Apostolis fuisse hoc declara- tum, vel traditum, quia valde conueniens fuit, tam necessarium dogma ab eis relinquere sufficien- ter introductum, & fundatum. Accedit quoddam tem- pore iam erat sufficienter promulgatum Euange- lium, dicente Paulo ad Roman. 10. Sed dico, nun- quid non audierunt? & quidem in omnem terram exi- iit sonus eorum, & in omnes fines terræ uerba eorum. Nam licet controuersum sit, quo sensu sint hæc ver- ba intelligenda, & an verbum illud, audierunt, in ri- gore præteriti, vel generalius sit sumendum, nihilominus certum est, ante tempus mortis Apostolorum Petri, & Pauli fuisse prædicatum Euangelium in præ- cipuis mundi partibus, & ita in toto illo legem Christi promulgatam fuisse iuxta illud Pauli ad Co- lossens. 1. Audistis in uerbo ueritatis Euangelij, quod peruenit ad uos, sicut & in uniuerso mundo est, & fructificat. Et infra, Quod prædicatum est in uniuersa crea- ra, quæ sub celo est. Quia licet fortasse non ad omnes omnino mundi prouincias uerbum Euangelij tunc peruenisset, ut infra dicam, nihilominus tempus il- lud sufficiens erat ad diuulgationem eius per totum mundum, quod satis est, ad consummatam præmul- gationem, iuxta doctrinam generalem superius da- tam, quam etiam libro sequenti ad legem nouam applicabimus. Multò uerò certius est promulgatio- nem Euangelij pro Iudæis factam esse sufficientissi- mè intra illud tempus, imò & de facto peruenisse ad omnes orbis prouincias, in quas erant dispersi Iudæi, & ubicumque lex Moyli ab eis seruabatur, ac subinde tempus illud triginta sex annorum paulò amplius, minùsve sufficientissimum fuisse, ut lex il- la cum honore sepeliretur, & omnino aboleretur, ab illo ergo tempore cœpit illa lex esse mor- tifera.

Dubium. Quo iure lex illa facta fuerit mortifera.

Statim uerò insurgit alia interrogatio. Quo nimi- rum iure, diuino, scilicet, vel humano, lex illa facta sit mortifera. Nam, ut dixi, illa nõ est facta mortifera per solam abrogationem eiusdem legis: nam abroga- tio ex vi sua, & in genere loquendo, tollit obligatio- nem legis abrogatæ, non uerò prohibet, aut mortife- ram facit obseruantiam eius quasi materialem, seu perseverantiam in usu per legem illam introducto, ergo idem dicendum, est de illa lege. Deinde nõ sunt facta perniciofa legalia per solam introductionem legis nouæ, quia in Iudæa, & in multis aliis prouinciis introducta est & obligauit, & non fecit statim morti- fera

fora legalia, ergo quantum est ex vi illius legis alia durare potuisset pro toto orbe, & pro quocumque tempore, quia non est maior repugnantia. Oportet ergo, ut ceremonialia legis facta sint mortifera per nouam ius prohibens illorum usum. Quale ergo est tale ius? Non enim est ius diuinum naturale, maximè enim fuisse illud, quod nasci potuisset ex significa- tione futurorum, quæ iam erant impleta. Hæc autem ratio insufficientis est, ergo. Maior patet, quia remota illa significatio, nihil intuentur in his ceremoniis per se malum, alioqui nunquam potuissent præcipi, aut exerceri; sunt ergo per se indifferentes, si eis non addatur aliqua significatio, quæ falsitatem includat in qua sola illa ratio fundatur; ergo illa seclusa, nulla superest ratio, ob quam dicamus ceremonias istas factas esse intrinsecè malas ex vi legis gratiæ suffi- cienter, & integre promulgatæ. Quod autem illa ra- tio non cogat est manifestum ex supra dictis, quia illa significatio est separabilis ab illis ceremoniis, etiam factis formaliter, ut in multis accidit ante Christi mortem, & in pluribus, vel omnibus post mortem eius, & post inchoatam promulgationem Euangelij. Ergo nulla ratio superest, ad dicendum hanc prohibitionem esse iuris naturalis.

4. Trægetur idem dub.

Neque etiam dici potest esse iuris diuini postiuu, quia in Scriptura non inuenitur talis prohibitio à Deo facta, neque est testimonium, ex quo colligatur, ceremonialia esse mortifera, nisi illud ad Galat. 5. Si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit, quod tamè ab Augustino exponitur de circumcissione assumpta, ponendo spem in illa, vel saltem ut adhuc necessaria, & ut erat legis professio: nam de illa intelligitur, quod immediatè subiungit Paulus, Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est uniuersæ le- gis faciendæ, hoc enim habet uerum in homine cir- cuncidente de spiritu legis animo profectendi illam ut ditatem, & uitam. Nam alioqui Timotheus circum- cidit se, & nihilominus non factus est debitor uniuersæ legis faciendæ, quia non illo spiritu se circumcidit, sed quia id non erat ueritum, & cædebat in honorem legis, & ut fieret aptus ad cæteras ceremonias legis religiosè exercendas, quando ad maiorem unione, & pacem inter fideles, & consequenter ad maiorem Dei amorè conferret. Ergo ex illo loco nõ probatur, usum circumcissionis etiam religiosum, & ad cultum Dei ordinatum, esse simpliciter iure diuino prohibi- tum. Neque etiam tale ius diuinum habetur ex tra- ditione, quia Ecclesia nunquam declarauit, ceremoni- alia esse mortifera ex vi iuris diuini, sed tantum esse mortifera, quod possunt habere ex vi Ecclesiasticæ prohibitionis, ergo hoc uidetur esse uerisimilius.

5. Quid de hoc tradiderunt doctores.

Hoc punctum non inuenio ab auctoribus, qui sententiam Augustini sequuntur, expressè definitũ, aut disputatum. Nam Hieronymus sine dubio sensit, ceremonialia esse mortifera ex iure diuino, vel ex vi obligationis legis Euangelicæ, vel ex vi redëptionis per Christum consummatæ: nam ideo dixit, semper fuisse mortifera, imò nihil distinguit inter mortuam, & mortiferam. Et ita eisdem testimoniis Scripturæ utrumque probat, & ideo in locis supra citatis uide- tur interpretari dictum testimonium Pauli ad Galat. 5. de circumcissione quocumque modo facta formaliter ex affectu cultus: quamuis super eundem locum non longè sit ab expositione Augustini dicens, Tunc non prodest circumcisio, si aliquid per semetipsam putatur uilitatis afferre. Nihilominus tamen in sententia Au- gustini satis uerisimile est, absolutam prohibitionem legalium in sensu dicto non esse ex vi solius iuris di- uini, sed per Ecclesiasticum complexi. Nam ex iure diuino est mortifera obseruatio legis, si fiat uel ab il- la sperando iustitiam sine Christo, uel etiam cum Christo, ita ut lex simul existimetur necessaria causa

August.

A iustitiæ, uel etiam si nunc credatur necessaria ex vi præcepti, & obligationis talis legis. At uerò lex Eccle- siastica addidit, ut sit mortifera obseruatio legis facta ex affectu religionis, seu tanquam per se conferens ad honestatem, etiam si nullo ex dictis modis neces- saria reputetur. Nam talis obseruatio iam nõ potest esse uilis Ecclesiæ, neque ad unione, utriusque populi Iudæici, & Gentilis conferret, sed potius fuit- set occasio schismatum, & scandalorum. Imò non parum fuisset periculi, ut tales ceremoniæ sapissimè herent Iudæico spiritu, & ideo conuenientissimum fuit illas omnino abolere per dictã absolutam pro- hibitionem. Quod si inquiratur, ubi talis prohibitio Ecclesiastica inueniatur. Respondetur, non oportere, ut inueniatur scripta, sed satis esse, quod usu, & tradi- tione Ecclesiæ constet, & quod de hac Ecclesiæ con- suetudine, & traditione antiqui Patres testificentur. Potuit autè hæc lex non scripta solo usu, & consuetu- dine uniuersalis Ecclesiæ introduci, uerisimilius autè est, illam incepsisse ex declaratione Pastorũ Ecclesiæ, & Apostolorum tempore opportuno facta, quando iam expediebat, Moysaicas ceremonias in Ecclesia non permittere. Et ita colligi potest ex dicta epistola Ignatij, hanc legem iam tunc fuisse latam in Eccle- sia, & Clemen. lib. 6. constit. cap. 14. inter alia tradi- ta ab Apostolis ponit, non esse fidelibus carnem cir- cuncidendam. Idem Euseb. lib. 1. de præpar. Euang. cap. 3. & August. statim citandus.

Enst.

Solum potest obici, quia sequitur, posse Ecclesiam hanc legem tollere, uel in ea dispensare, & usum ce- remonialium concedere, quia potest dispensare in quocumque iure humano, ut supra dictum est, & tradi- dit D. Thom. quodlibet. 4. art. 13. Respondemus autem, quamuis in Ecclesia non desit absoluta pote- stas, nihilominus moraliter, & de facto non possit ab- rogare talem legem, quia id esset in destructionem, non in adificationem, sicut de præcepto decimarum suo loco diximus, & idem est de præcepto ieiunij Quadragesimalis. Et in particulari certũ est, præcep- tum, ut Pascha non celebraretur in eadem decima- quarta luna, in qua celebratur à Iudæis, Ecclesiasti- cum esse, & nihilominus non auferretur ab ipsa Ec- clesia, nec auferri potest, quia Spiritus sanctus rector Ecclesiæ id non permittet, quia perniciosum esset, & scandalosum, absque vlla utilitate. Et eadem ratione propriè loquendo nunquam Ecclesia in hoc præcep- to dispensauit, eademque ratio est de quocumque tempore futuro, quia nulla ratio utilitatis, uel adifi- cationis potest in tali dispensatione inueniri. Ideoque (ut supra notauimus) quocumque Ecclesia utitur aliqua cere- monia ad imitationem antiquæ legis, semper id est secundum aliquam generalem rationem cultus de se consentaneam rationi naturali, non uerò secun- dum peculiarem modum institutum, & obseruatum in antiqua lege, ne uideatur vilo modo aliquam ex illis ceremoniis retinere, sed ab omni mali specie abstineat.

6. Obicit.

D. Thom. Resp.

Denique possumus uel timè addere, hanc prohibi- tionem ceremonialiũ quatenus legales erant, ex iure diuino positio proxime oriri, & illo, supposito esse mortiferas si fiant ex affectu cultus ex vi iuris diuini naturalis. Declaratur prior pars, quia dupliciter pos- sunt illæ ceremoniæ dici legales, scilicet, quia præ- ceptæ per legem, uel tantum quia institutæ, hoc enim secundum latius patet: nam potest aliqua ceremoni- a institui sine præcepto utendi illa, ut per se constat. Lex autem uetus in utroque fuit temporalis, & abroganda, ut ex supra dictis patet, ideoque postquam plenè abrogata est, cessauit non tantum obligatio, sed etiam institutio legalis. Et hoc quidem ortum habuit ab eodem iure diuino positio, quo lex il- la condita fuit, id est, à libera Dei uoluntate, quæ ter- minum

7. Prohibitio- nem ceremoniarũ quatenus legales erant ex iure diuino oriri.

minu durationis illi legi præfixit, qui terminus fuit Christus, vt nouus legislator, & consequenter lex eius sufficienter promulgata. Vnde quoad hoc valde probabile est, Apostolos non per modum nouæ institutionis, aut præcepti, sed per modum interpretationis diuini iuris declarasse, quod tempore consummatus fuit terminus, ex quo lex illa cessatura erat omnino, quoad omnem suam institutionem. Et hoc significauit Augustinus lib. de hæresib. in hæresi 9. dicens, Christianos per Apostolicam traditionem legalia non obseruare carnaliter, sed didicisse ea spiritaliter intelligere. Facta autem huiusmodi declaratione, ex iure diuino naturali sequutum est, vt ceremoniæ illæ statim essent mortifera, quatenus legales erant, quia iam non ad religionem, sed ad superstitionem potius pertinere cœperunt.

August.

Declaratur doctrina tradita.

Atque hoc maximè patet in quibusdam ceremoniis, quæ publicam, & authenticam institutionem requirunt. Inter quas primò locum obtinet sacrificia, quia in illis consistit veluti principalis, & quasi substantialis cultus Dei, & ideo cessante institutione, & impositione Dei eo ipso ex natura rei fuit intrinsecè malus vsus illorum sacrificiorum sub ratione sacrificandi, & colendi Deum per illa, quia iam re vera non erant sacrificia diuina, nec per homines potuerunt restitui in illum statum. Quod patet, quia id non potest fieri auctoritate priuata, quia hoc repugnat rationi sacrificij, neque etiam auctoritate publica Ecclesiæ, quia esset contra Christi intentionem instituentis in Ecclesia vnum excellentissimum sacrificium loco omnium, & ideo vnicum, quia per se solum sufficiens est, vt latè tractauit in 3. tomo tertia partis, disp. 74. sect. vlt. Ablatis autem hoc modo sacrificijs necessarium consequenter fuit, eodem modo cessare sacerdotium, quia sacerdotium per se primò ad sacrificium ordinatur, iuxta illud Pauli ad Hebr. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.* Vnde etiam in lege gratiæ Christus aliud sacerdotium instituit, præter quod nullum introduci potest per vllam auctoritatem hominibus datam. Idem iudicium ferendum est de sacramentis, quæ secundum locum tenere videntur inter ceremonias, quæ institui solent ad cultum Dei, & ordinantur ad aliquam sanctificationem recipientium. Quæ quidem sanctificatio in lege noua interna est, & perfecta, & à solo Deo conferri potest, & ideo Ecclesia non potest talia sacramenta instituire. Neque etiam potest vetera reuocare, seu acceptare, quia vel id faceret ex vi prioris institutionis diuinæ, vel per nouam impositionem humanam illa instituendo, nõ primò quia diuina institutio iam cessauit, vt supponitur, nec secundum, tum quia nulla est potestas in Ecclesia ad instituenda sacramenta, tum etiam quia finis proprius talium sacramentorum cessauit in lege noua, in qua sicut non sunt legales immunditiæ, ita neque est purificatio legalis, seu carnis, vt illam Paulus appellat. Et hoc etiam confirmat illa ratio D. Thomæ, quod illæ purificationes, & oblationes erant vmbra futurorum, & internæ sanctificationis danda per Christum, vnde impertinens fuisset potestas instaurandi in Ecclesia Christi talia, & tam imperfecta sacramenta.

De ceremoniis accidentibus.

De aliis verò ceremoniis pertinentibus ad cultum Dei, quæ magis accidentariæ sunt, qualia sunt vestes, vasa, & alia sacra, & obseruantia veteris legis, dixerunt aliqui, quod licet non possint seruari in lege noua ex vi primæ institutionis, quia illa cessauit, & ideo talis vsus esset supersticiosus, & errorem inuolueret, nihilominus auctoritate Ecclesiæ posse instaurari, ita vt seruentur ex institutione humana, non ex diuina, ad eum modum, quo Theologi loquuntur de iudicialibus præceptis. Ita sentit Conar. lib. 1. Variar. cap.

Conar.

17. num. 1. Qui consequenter ait, differentiam, quam communiter assignant Theologi inter iudicialia, & ceremonialia præcepta, intelligendam esse de illis ceremonialibus, quæ principalem cultum continebant, vt erant sacrificia, & sacramenta, nam hæc maximè significabant mysteria Christi futura, alia verò magis videbantur esse ad moralem vtilitatem, vt ad decentiam, & ornatum sacrificiorum, & ad excitandam deuotionem, &c. Et allegat in hanc sententiam Maiorem in 4. dist. 3. q. 1. & D. Antonium 1. p. tit. 14. cap. 5. §. 9. & Driedonem de libert. Christian. Sed hi auctores nihil in particulari dicunt, sed generatim loquuntur. Vnde in eodem sensu videtur loqui Co-uarru. quia non solum de possibili, sed de facto loquitur, vt patet ex exemplis, quæ statim subiungit. Ita que de facto hæc imitatur Ecclesia secundum generalem, & moralem rationem cultus, & ad illos fines decentiæ, & ornatus, &c. Semper tamen distinctum modum obseruat, qui & sit perfectioni nouæ legis magis accommodatus, & omnem suspicionem auferat legalium ceremonialium. Hæc autem obseruatio, & prudens cautela non apparet necessaria ex vi iuris diuini naturalis, nisi quatenus prudens ratio dictauerit, esse moraliter necessariam ad prædictos fines, & quia hoc semper ita est (moraliter loquendo, vt explicauit) ideo simpliciter dicere possumus, vsum etiam harum ceremonialium legalium esse mortiferum ex vi iuris diuini naturalis, supposita cessatione antiqui iuris diuini positui cum perfecta illius mutatione per nouæ legis completam promulgationem. Hic verò insurgebat alia difficultas, quam in cap. seq. melius tractabimus.

Maior. D. Anton. Driedo.

Quis sensu horum doctrinæ.

August.

Hieron.

CAPVT XIX.

Fueritne lex vetus prius mortua, quàm mortifera.

Resolutio quæstionis huius ex iam dictis haberi potest, tamen, quia nec probari non poterat, nec à difficultatibus occurrentibus expediri, non intellecto prius tempore, in quo cœpit esse mortifera, ideo in hunc locum punctum hoc distulimus. Postest autem quæstio intelligi, vel respectu gentium, vel respectu Iudeorum, vtrisque enim lex mortifera est, vt adducta in superiori capite probant, & à fortiori vtrisque etiam est mortua, inò respectu gentium plusquam mortua dici potest, quia illos nunquam obligauit. Quocirca si quæstio proposita, seu comparatio fiat respectu gentium conuersarum ad Christum, resolutio pendet ex datione supra tractata, an Gentilibus in Christum credentibus aliquando licuerit post euangelium suscipere circumcissionem suscipere, & legalia seruare. Nam si nunquam licuit, consequens est, vt simul fuerit eis lex mortifera, ac fuit mortua, quia post Christum semper vtrumque habuit. Si verò aliquando licuit fidelibus ex gentibus circumcidi, manifestum est, prius respectu illorum fuisse legem mortuam, quàm mortiferam, quia à principio, & semper illos nõ obligauit, & ita erat quasi mortua respectu illorum, cum tamen non esset mortifera, quandiu illam seruare eis licuit. Neque in hoc superest noua difficultas. Comparatio ergo fit respectu Iudeorũ, licet enim ex dictis in superioribus sequi videatur, prius legem illam fuisse mortuam, quàm mortiferam, & hæc sit communis sententia, & Augustino tributa, nihilominus in se, & in Augustino non caret difficultate.

Status quæstionis apertur.

August.

Postest enim quis opinari, etiam respectu Iudeorum non prius fuisse legem mortuam, quàm mortiferam, non quia à principio fuit mortifera, sed potius è conuerso, quia non fuit mortua, donec fuit mortifera, id est, vsque ad consummatam dationem Euangelij. Et fundamentum esse potest primò, quia nullum est testi-

est testimonium, quod ostendat à principio fuisse mortuam: nam si quod esset, maximè illud, *Si circumciderimini, Christus vobis nihil proderit*: illud autè, vel tunc dictum est tantum ad Gentiles, vel si extendatur ad Iudæos, intelligitur de his, qui circumcidebantur, ponentes spem in circumcissione, tanquam in causa salutis sine qua gratia Christi non sufficeret, alioquin non solum probaret ille locus, fuisse legem à principio mortuam Iudæis, sed etiã eisdem fuisse mortiferam. Alia verò testimonia Scripturæ, quæ loquuntur de termino legis veteris vsque ad Christum, non magis probant, statim fuisse mortuam, quàm mortiferam. Nam intelliguntur de Christo vt obligante vniuersum mundum, per suam legem nouam, & ideo extenduntur vsque ad promulgationem Euangelij, ergo post sunt etiam extendi vsque ad consummatam promulgationem Euangelij, quia tunc cœpit lex Christi totum mundum obligare. Vnde quando Augustinus dixit Epistol. 9. in Iudæis fuisse damnabile, quod post passionem, & resurrectionem Christi dato, ac manifestato sacramento gratiæ secundum ordinem Melchisedæ, adhuc putabant, sacramenta vetera non ex consuetudine sollemnitate, sed ex necessitate salutis esse seruanda, hoc, inquam, rectè potest intelligi de tempore post perfectè promulgatum Euangelium, cum enim, & non antea simpliciter dici potest sacramentum gratiæ fuisse datum, & manifestatum. Vnde Hieronymus in Epistol. 39. Augustino tribuit, quod diceret, Gentiles illæ legis onere liberis, Iudæos verò legi esse subiectos, quod, si verum est, necessariò referendum est ad illud primum tempus inchoatæ promulgationis legis nouæ, quia post illud vterque populus æquè fuit liber ab onere legis, ergo in illo primo tempore Iudæi non erant liberi ab onere legis; ergo lex non erat mortua. Denique seclusa auctoritate, nulla est ratio, quæ cogat nos dicere, legem veterem fuisse mortuam ante plenam legis nouæ promulgationem, quia leges illæ non habebant inter se formalem repugnantiam, & Deus poterat velle, vt simul permanerent, & obligarent, videturque id satis voluisse pro illo primo tempore, ferendo nouam legem, & non expressè reuocando primam, nec breuiorem terminum assignando, quo adueniente cessaret.

Aliud sum. videretur.

Aliud, & graue fundamentum est, quia non apparet, quomodo illa duo, scilicet, esse mortuam, & nõ mortiferam, vel hæc duo, esse legem permissam, seu licitè obseruabilem, & non esse obligantem, simul coniungantur. Primum patet simili discursu supra facto: nam si lex illa mortua est, iam sacramenta eius nihil erant, & sacrificia eius etiam cessauerunt, introducto iam vnico Misse sacrificio, ergo ex natura rei necessarium fuit, vt statim vsus talium ceremonialium fuerit supersticiosus, & rationi rectè cõtrarius. Itè si lex illa mortua erat, ergo eius ceremoniæ erant falsa signa diuini cultus, quia iam cessauerat eorum institutio, seu impositio, quia hoc ipsum est, legem esse mortuam, ergo vt illis, erat per se, & intrinsecè malum. Quod si quis fortasse dicat, illud fuisse licitum ex dispensatione diuina, non loquetur in primis iuxta intentionem Augustini. Et deinde oportet, vt dispensationem ostendat, ne voluntariè loquatur. Ac denique si ille vsus est contra rationem naturalem, non cadet in illum propria dispensatio, sed potius dicendum erit, legem illam non fuisse pro illo tempore sublatam, vel mortuam, vt vsus ceremonialium eius nihil pro tunc haberet rationem contrarium. Et inde facillè ostenditur alia repugnantia in hoc, quod lex illa perseverauerit quoad religiosam obseruationem, quando non perseverabat quoad obligationem. Repugnantia autem est, quia non potest esse vera lex, quin obliget, non potest autem esse religiosè obseruabilis talis lex nisi permancat in statu veræ legis, er- Suarez de Legib.

ago nec potest esse sic obseruabilis, nisi vim obligandi retineat. Alia repugnantia moralis inuenitur in sententia Augustini: nam ipse docuit, non fuisse mortifera legalia à principio, vt in actionibus Apostolorum simulationem vitaret, ergo eadem ratione docere debuit, non fuisse tunc mortua, alias non posset, simulationem effugere, cùm Apostoli, tanquam legis obseruatores, ceremonialia exercebant, vt supra ostendimus. Alia denique repugnantia moralis est in fundamento Augustini: nam si ex pãliēbat, legem illam nõ statim fieri mortiferam, vt eum honore sepeliretur, ergo eadem ratione oportebat obligare Iudæos ad vsus illius legis pro illo tempore, ita vt non possent licitè illam statim abicere in eius infamiam, & iniuriam ac si mala esset, ergo eadem ratione oportuit, eam pro ipso tempore viam permancere.

Trius distincta.

Hoc punctum postulat, vt explicemus quod supra in hunc locum remisimus, quomodo lex illa mortua esse inceperit à die Pentecostes. Vt autem hoc distinctè resoluamus, oportet in lege illa respectu ceremonialium tria distinguere, scilicet, obligationem, institutionem, & fructum seu effectum: sunt enim hæc tria distincta, & separabilia, & ideo potest intelligi, quod lex derogetur quoad vnum istorum, & non quoad aliud, & ita quod sit mortua quoad obligationem, & non quoad institutionem, vel vtilitatem, potest etiam intelligi, vt quoad omnia moriatur, seu abrogetur. Augustinus ergo, si attendit legatur, solum loquitur de abrogatione quoad obligationem legis, & in hoc sensu sentit fuisse legem illam mortuam, quando nondum erat mortifera, & ideo dixit, potuisse aliquando illam legem seruari, dummodo non tanquam necessaria, sed vt bona, & religiosa obseruaretur. De aliis autem duobus punctis nihil expressè dixit; videtur autem ex doctrina eius colligi, aliter esse loquendum de lege quoad secundum membrum, id est, institutionem ceremonialium, tertium verò de fructu, seu vtilitate legis, non habet in presenti peculiarem rationem, sed ex prioribus pendet, vt in cap. vlt. huius lib. declarabitur.

Lex vetus mortua dum lex noua cœperit obligare.

Dico ergo primò: Longè probabilius est, legem veterem cœpisse abrogari, ac mortuam esse quoad obligationem, simul ac lex noua cœpit obligare. Hæc est sententia Augustini vt dixi, & ita eum intelligunt, & sequuntur omnes Theologi citati, & constat etiam quoad hoc Hieron. in eadem fuisse sententiam. Imò aliqui putant, hanc partem esse de fide certam, nam in quodam tractatu de Quadruplici synodo Apostolorum, qui habetur in principio primi tomus Conciliorum, & factus dicitur iuxta glossam ordinariam, ponitur quarta synodus primitiua Ecclesiæ congregata, Actor. 21. diciturque in ea declaratum fuisse, in illo primo tempore ante euerisionem templi Hierosolym. licuisse conuersis Iudæis vti ceremoniis legis, dummodo spem salutis suæ in illis non collocarent, & in hanc sententiam citantur etiam Beda, & Carthusianus. Veruntamen Actor. 21. nulla refertur facta synodalis congregatio, neque noua definitio aut declaratio fidei ibi facta est, sed solum legitur ibi consilium datum Paulo à Iacobo, & senioribus de vsu aliquorum legalium, in quo supponitur quidem, eos credidisse illum vsus fuisse licitum, in quo credendum est, non errasse, non tamen declararunt, qualis esset ille vsus, neque an tunc esset sub obligationem, nec ne. Inde ergo nihil certum colligi potest quoad hanc partem. Alij verò putant, hoc fuisse definitum ab Eugenio I V. in Concilio Florentino, ex quo Caietan. Soto, & alij moderniores, hæc referunt verba, *Non tamen negat sancta Synodus licuisse illa obseruare ante sufficiens Euangelij promulgationem, modo ad salutem esse necessaria non crederentur.* Veruntamen hæc verba ego non

Beda. Carthus.

Conc. Florent. Sot. Caiet.

Valent. Vsq.

non inuenio in illo concilio, quod etiam notarunt Valent. & Valsq. Præterquam quod in eis non dicitur Conciliū definiti, sed tantū non negare. Nō videtur ergo hæc res definita, nec in Scriptura expressa, quāquam videatur magis consentanea iis, quæ Scriptura refert de factis Apostolorum, indicat enim nō fuisse ex legis necessitate; sed ob temporis indigentiam, & opportunitatem. Sicut dicitur de Paulo Act. 16. circūcidisse Timotheum propter Iudæos: nā in hoc tacite significatur id nō esse factum propter obligationem legis implendam, & ad hunc modum referuntur alia.

Ratio Theologica.

Ratione ergo Theologica principaliter agendum est, & præcipua sumitur ex principio supra posito, quod lex vetus abrogata est quoad obligationē simul ac lex noua obligare incepit: nam lex noua obligare incepit a die Pentecostes, vt nunc supponimus. ex libro sequenti, ergo eodem die mortua est quoad obligationem lex vetus. Et declaratur anphius, & confirmatur illud principium, quia illæ duæ leges includebant quandam repugnantiam quoad obligationem; nā ex quo cepit lex noua obligare, cepit Baptismus esse necessarius ad salutem, ergo eo ipso delit circūcisio esse necessaria. Probatur hæc consequentia (cætera enim clara sunt.) Tum quia secundum moralem, & congruā prouidentiam non potuerunt duo media esse simul necessaria ad eundem effectum. Nec profeliones quodammodo contrariæ debuerunt simul præcipi: nam altera erat per signū distinctiū populi Iudæi ad Gens, alia vero per signū vtrique commune, tollensque inter eos diuisionē. Tum etiam quia necessitas circūcisionis derogabat multum dignitati, & sufficientiæ Baptismi iam sufficienter promulgati, & ideo semper fuit malum, sumere circūcisionē vt necessariam, ex quo Baptismus necessarius esse cepit. Cessauit ergo præceptū circūcisionis eo ipso, quod cepit obligare præceptū Baptismi. Ergo consequenter etiam cessauit tota lex quoad obligationem suā. Probatur consequentia, tum a paritate rationis, tum maxime quia circūcisio erat quasi fundamentum totius legis, quia nō obligabat, nisi circūcisus, ergo cessante generaliter necessitate circūcisionis, consequens fuit, vt in tota lege cessaret. Quæ illatio est manifesta quoad omnes, qui nondum erant circūcisus quando necessitas circūcisionis cessauit, quoad alios vero ita circūcisus potest cum proportione applicari: nā licet illi necessariū subiacerent circūcisioni, illa nō erat necessitas moralis, & præcepti, sed physica ex præsuppositione talis effectus, quæ nō obstant consequens fuit, vt necessitas obligationis quoad totam legem in illis etiam cessaret. Simile argumentum fieri potest de sacrificiis: nam introducto vnico, ac diuino legis nouæ sacrificio, eiusque necessitate iam cepta promulgati, consequens fuit, vt necessitas antiquorum sacrificiorum per se cessaret, repugnabat enim singularitati nostri sacrificij, eiusque dignitati, & sufficientiæ derogabat, idemque est cum proportione de sacramentis, ac subinde de tota lege ceremoniali.

Consfirm.

Ex hoc discursu infero primò, legem veterem non fuisse simul abrogatam, seu mortuam quoad obligationem pro toto mundo, sed successiuè, priusque in Iudæa, & in aliis locis, vbi prius fuit lex noua promulgata, deinde vero in aliis, vt diuulgatio legis Euāgelicæ augebatur. Ratio est, quia lex vetus quoad obligationē per obligationē legis nouæ quasi formaliter excludebatur, sed lex noua nō obligauit simul mūdū vniuersū, sed successiuè per leges successiuè promulgabatur, vel quātū est ex se diuulgabatur, vt rectè docuit Scot. in 4. dist. 3. & in lib. sequenti larius tractabimus, ergo eodem modo, ac proportione mortua fuit lex vetus quoad obligationē: nā est eadē ratio, & consecutio necessaria. Quia si vna forma non excluditur, nisi ad introductionem alterius, nō potest bre-

7. Hinc inferitur primò, Legē veterem non fuisse simul, sed successiuè pro toto mundo mortuam fuisse.

uuius, aut celerius excludi, quàm altera introducatur. Ita ergo intelligo quod Augustin. dixit, *datō, & manifestato Sacramento gratia, antiquæ legis necessitate cessasse.* nam per *Sacramentum gratia*, rectè lex gratia cum suis sacramentis, & mysterijs intelligitur, hæc autem lex successiuè manifestata est, ita ergo obligationem prioris legis depulit.

Secundò infero, postquā lex vetus cepit esse mortua in toto orbe, cepit etiam simul esse mortiferam: probabilique est, tunc simul fuisse mortiferam pro toto mundo. Prior pars manifesta est ex dictis, quia lex illa fuit mortua cum proportione ad promulgationem Euāgelij, ergo in eo puncto, in quo sufficienter promulgatio Euāgelij consummata est, lex vetus integrè, & pro toto mundo mortua est. Dicitur etiam supra, sufficienter promulgato Euāgelio, statim legē veterem fuisse mortiferam, ergo simul, ac lex illa fuit plene mortua, cepit esse mortifera, ita vt huius mortis eius, vt sic dicam, fuerit in initium status mortiferi eius. Et hinc declaratur secūda pars: nam cum iam tunc lex noua esset promulgata in toto orbe, potuit lex vetus incipere simul esse mortifera in eodē vniuerso orbe. Et ita differentia inter esse mortuam, vel mortiferam; est, quod lex vetus simul fiebat mortua cū promulgatione legis nouæ, ac subinde successiuè, nō sic autem facta est mortifera, sed potius ad consummationem promulgationis legis nouæ, & ideo sicut in vno puncto (moraliter loquendo) promulgatio consummata est, ita in illo potuit incipere lex illa simul esse mortifera, quia iam præcesserat quasi sufficienter dispositio in toto orbe, per totam successiuam promulgationem legis nouæ.

Dices: Lex illa non est facta mortifera sine speciali prohibitione distincta ab aliis præceptis legis nouæ: hæc autem prohibitio non poterat simul proponi vniuerso orbi, nec prædicabatur simul cum lege noua, ergo non potuit postea simul totū mundum obligare, ergo nec potuit illa lex simul esse mortifera pro toto mundo. Respondeo, satis probabile esse Apostolos, & eorum discipulos simul cū Euāgelio prædicasse, & docuisse fideles, legem veterem, quæ iam non obligat, solum ad tempus fuisse permissam propter honorem eius, & propter suauitatem Dei prouidentiam, vt facilius fieret Iudæorū conuersio, omni- que peccandi occasio illis auferretur: paulo tamen post fuisse omnino delendam, & prohibendam post sufficienter completā Euāgelij prædicationē. Atque ita rectè fieri potuit, vt adueniente illo tempore, sufficienter innotesceret toti Ecclesie illa reprobatio, & abolitio legis, idēque simul in tota fuerit mortifera. Dixi autem tantū hoc esse probabile, quia incertū est id, quod supponit, fieri enim potuit, vt prohibitio illa, seu declaratio talis stat^o illius legis, in quo oporteret esse mortiferam, fieri ceperit, post plene mortuam illam legem pro toto mundo, & quod non simul, sed successiuè fuerit promulgata vniuersæ Ecclesie. Quod si ita factum est, prius fuit lex illa mortua non solum in aliquibus partibus orbis, sed etiam in toto mundo, quàm fuerit mortifera, quoad obligationem, sicut hæctenus loquuti sumus.

Dico secundò: Lex vetus non prius fuit mortua quoad institutionem, quàm fuit mortifera. Ita cōsco esse interpretandam sententiam Augustini, quia est necessariò consequens ad aliam sententiam eius, vt mihi probant rationes dubitandi supra posite. Quia non poterant illæ ceremoniæ vt legales, id est, vt institutæ à Deo per illam legem, religiosè fieri per modum cultus Deo placiti, & accepti ratione suæ institutionis, si iam pro illo tempore lex esset retocata, & abolita etiam quoad hanc partem: nam post talem abrogationem iam cultus esset superstitiosus, vt supra etiam declaratum est. Declaratur præterea in hunc

8. Infero, Postquam lex vetus cepit esse mortua in toto orbe cepit simul esse mortifera.

Differentia inter mortuam, & mortiferam.

9. Obi.

Resp.

Ratio.

10. Legem veterem nō prius fuisse mortuam quoad institutionem quā mortiferam. August.

11. Declaratur magis.

August.

12. Infero, quando lex illa extitit fuit.

in hunc modum: nam quādiu lex non fuit mortifera, respublica illa Iudæorū in suo ceremoniali statu, vt sic dicam, permanens, id est, templum illud fuit verè locus sacer ad cultum Dei deputatus: nam ob hanc causam Apostoli specialiter illum frequentabant ad orandum, vt ex Actibus Apostolorum constat: Pontifex etiam qui tunc officium gerebat, verè sacerdos erat. Vnde Paulus Act. 23. cum ab aliis corripere, quod Ananiam Principem sacerdotum maledixisset, respondit, *Nesciatis fratres, quod Princeps esset sacerdotum.* Vbi Chryl. affirmat, *quod si Paulus enim cognouisset, honorasset.* & Hom. 39. ait in Matt. Paulum pœnitentiā ductum se excusasse. Et illā sententiam multū sequuntur, vt Lyran, Caietanus, Isidorus, Clarus, & indicat etiam Theoph. Quauis alij aliter exponant, ignorantiam illam Pauli per figurā, & simulationem interpretando; quod mihi non probatur. Significauit ergo Paulus, eo tempore nondum fuisse sacerdotes legales sua dignitate; omnino priuatos, quod tamen necessariò dicendum esset, si lex fuisset mortua, etiam quoad institutionem, quia sicut translatō, sacerdotio transfertur lex, ita mors legis quoad institutionem, est signum sacerdotij temporarij; ergo e conuerso, si sacerdotalis dignitas durabat, necesse est, vt etiam duraret legis institutio. Et inde fit consequens, vt idem sit dicendum de sacrificio, ad quod sacerdotium ordinatur.

Præterea, ob hanc causam dixit Augustinus, illas ceremonias fuisse seruatas ex consuetudine solemnitate, licet non fierent ex necessitate, quia videlicet, quoad solemnem institutionem durabant, licet non quoad obligationem. Nihil enim aliud significare potuit Augustinus per consuetudinē solemnitate, quia illa consuetudo non induxit illam solemnitatem, sed potius diuina institutio, & solemnitas, & consuetudinem illius introduxit, idēque durare non potuit, nisi durante institutione, ergo si licebat tunc seruare legalia ex consuetudine solemnitate, licebat ex vi primæ institutionis, ergo illa adhuc durabat. Denique sæpe Augustinus comparat vsum illarū ceremoniarum, pro vt ab Apostolis illo tempore fiebant, cum earundem obseruantia, quam viuente Christo iudem Apostoli, vel etiam ipsemet Christus exhibebat, vtique quoad religiosum cultū; ergo planè sentit, eandem durasse institutionem. Ita ergo hæc assertio necessariò sequitur ex alia supra probata, quod Apostoli non ficti, sed verè, & ex affectu religioso illas ceremonias faciebant. Ratio verò à priori est, quæ sæpe est tacta, quia ad suauem prouidentiam Dei pertinere, non statim, vel subito reuocare totum illū statū, vel institutum, ne hoc cederet in infamiam illius religionis, vel in maiorem perniciem Iudæorum, qui non erant dispositi ad tantam, & tam subitam mutationem. Neque etiam institutio, & introductio nouæ legis illam subitam mutationem exigebat, quia nihil perfectioni eius, aut dignitati derogabat illa obseruantia propter dictos fines, & pro breui tempore, & non ponendo spem salutis in illa.

Ex quo vterius infero, legem illam non fuisse extinctam quoad institutionem in sensu declarato, donec fuit mortifera, ac subinde quoad hanc partē non fuisse prius mortuam, quàm mortiferam, nequē conuerso. Hoc sequitur euidenter ex dictis, primò quia quando institutio non fuit reuocata, per se loquendo licebat vt illa, cum esset diuina, quamuis nō esset sub obligatione, quia institutio sufficit ad honestum vsum, & potest ab obligatione separari, vt per se constat; ergo quādiu durauit illa institutio nō fuit mortifera legalium obseruatio, nec moraliter esse potuit, quia non poterat Deus prohibere absolute vsum ceremoniarum pro eodem tempore, pro quo volebat eas religiosum cultum, & significationem retinere.

Præterea supra ostensum est ceremonias illas factas esse mortiferas quasi ab intus, ex eo, quod reuocata fuit illarum institutio; ergo non potuit lex illa esse mortua quoad institutionem, priusquam fuerit etiam mortifera. Neque in hoc superest noua difficultas, nisi quod fortasse videri potest, sine causa, vel fundamentō assignari vnum terminum mortis illius legis quoad obligationē, & alium quoad institutionem. Respondemus autē breuiter, prius non dici sine fundamento, quod in factis, & dictis Apostolorum nititur, ex illis autē, & Ecclesie traditione habemus, ceremonias alias aliquando fuisse licitas, licet non essent necessariae, & postea factas esse illicitas, ergo consequens necessariò est, vt priori tempore nā mutauerint institutionem, licet amiserint obligationem, postea verò etiam institutionem perdidissent. Ex quo vterius necessariò sequitur, longiorem fuisse terminum illius legis quantum ad substantiam institutionis, vt sic dicam, quàm quoad obligationem: nam terminus obligationis fuit obligatio legis nouæ, terminus autem status illius instituti fuit perfecta Euāgelij promulgatio.

Et ex his facile responderetur ad duas difficultates in principio positas. Ad primam ergo fatemur, sententiam assertentē, legalia fuisse mortua quoad obligationē pro illo primo tempore prædicationis Euāgelicæ, non probari expressè aliquo Scripturæ testimonio, vel Ecclesie definitione, & ideo non esse de fide, esse tamen conclusionem Theologicam satis certam, tum ex consensu communi Patrum, & Theologorum, tum quia est magis consentanea Scripturis excludentibus necessitatem illius legis cum Euāgelio, & indicantibus, Apostolos, quando exercebant legalia, nō id fecisse ex necessitate, tum denique quia obligatio illius legis suo modo repugnabat obligationi nouæ legis, vt declaratum est. Neque oportet eodem modo explicare terminū legis veteris quoad durationem, in statu religioso, & in obligatione, quia non eodem modo opponitur legi nouæ in primo, sicut in secundo, nec ex eadem radice, neque habebat eandem congruentiā pro illo tempore duratio obligationis, quam habuit duratio institutionis. Vnde immeritò ibi obiicitur, quod hæc omnia sine sufficienti ratione asserantur. Nec magis obstant quæ ex

Augustino asserantur. Nam priora verba, in quibus Augustinus dicit, fuisse damnabile Iudæis seruare legalia ob necessitatem salutis, non determinantur ab illo ad certum aliquod tempus, imò apertè extenduntur ad primum tempus prædicationis Euāgelij. Nam in hoc distinguit inordinatum vsum illius temporis ab honesto, quod in posteriori tempore vterque vsum legalium, siue ex necessitate salutis, siue absque illa illicitus factus est. Aliam verò sententiam ibi tributam Augustino, apud illum non inuenio, neque in rigore vera est, intellecta de onere obligationis legis. Nisi intelligatur de tempore ante Christi mortem, & prædicationem Euāgelij; tunc enim Iudæi erant sub onere legis, & non Gentiles: postea verò, tam Iudæi, quàm Gentiles fuerunt liberi ab onere legis. Possit etiam id verificari post inchoatam promulgationem nouæ legis in aliquo loco, vbi nondum peruenire poterat Euāgelij prædicatio, ibi enim potuerunt Iudæi pro aliquo tempore esse sub onere legis, sub quo non erant Gentiles. Siquis tamen rectè aduertat, illa differentia solum esse poterat inter vtroque nondū Christianos, non verò inter conuersos ad fidem Christi, quibus oportebat iam esse Euāgelium promulgatū. Ex ignorantia item facile potuit accidere illud discrimen. Denique probabilis differentia pro eo tempore assignari posset, quod Iudæis libera erat obseruatio ceremoniarum legis, non ita Gentilibus iuxta probabilem sententiam supra tractatam.

Dubium.

Resp.

Ad primam difficultatem. Resp.

Augustinus explicatur.

Ad alteram difficultatem responderetur, priorem partem eius recte probare legem illam non fuisse tunc mortuam, quoad institutionem, non vero procedere contra cessationem obligationis. Ad rationes autem posteriores loco positas respondeo. Ad primam, legem duos habere effectus, inter alios unus est instituire, & dare formam, & modum operandi, alias obligare, & nihil repugnare primam separari à secundo, sicut facta est institutio Sacramenti matrimonij, vel ordinis sine obligatione; ita ergo potuit lex illa permanere secundum priorem effectum, licet esset mortua quoad posteriorem. Maioris autem charitatis gratia distinguere possumus obligationem quoad exercitium, vel quoad specificationem actus: nam quoad priorem dicimus mortuam fuisse in principio legem illam, posterior autem necessarii duravit permanente institutione, & illa sufficit ad rationem legis. Cōstiti autem in hoc, quod licet Iudæus non teneatur circumcidere filium, nihilominus si illum circumcidere, debebat servare formam legis, & sic de aliis sacrificiis, quia hæc obligatio ex natura rei sequitur ex institutione, & usu eius. Et ita excluditur prima repugnancia.

Ad secundam rationem responderetur longè aliam esse rationem de simulatione observationis legis, tanquam obligantis, vel de simulatione cultus: nam prius erat valde materialis, & non per se intenta, neque excludere intentionem veri cultus Deo pro eo tempore placiti, quod satis erat, ut actio illa esset religiosa, & omnino honesta. Neque enim Apostoli ea tunc faciebant propter obligationem legis, neque hoc exterius profitebantur quātum erat de se, quamvis prævident alios id existimatos, idque permitterent, nam hic modus simulationis illicitus non est, ut supra diximus, sedis verò esset, si ceremonias iam non religiosas, & prohibitas, tanquam religiosa se facere fingerent: nam hoc sine dubio intrinsecè malum est. Ita ergo intellecto fundamento Aug. omnis repugnancia cessat. Ad tertiam responderetur primò ita fuisse Iudæos affectos ad legem suam, & consuetudine in illa firmatos, ut non fuerit necessarium eis prohibere, ne statim illius subitò abijcerent, vel mutarent: illo autem statim perseverante, etiam erat cōsequens, ut multi illis ceremonias vterentur, seclusa speciali obligatione. Dico etiam probabile esse, non potuisse quidem singulos Pontifices, vel sacerdotes statum illius legis, & institutionem eius omnino abrogare, si tamen communi consensu vellent cedere iuri suo, & statim omnino relinquere ceremonias suas, potuisse id facere, quia hoc non erat eis prohibitum, & tunc uniuersaliter cessaret ratio retinendi ceremonias pro aliquo tempore, quia cessaret omne scandalum Iudæorum; & omnis infamia eiusdem legis, & nullam haberet repugnantiam cum suavi prouidentia Dei, quia verò hic casus erat moraliter impossibilis, ideo simpliciter permisit Deus statum illius legis pro aliquo tempore conservari quoad institutionem eius, qua suppositione facta, tenebantur sacerdotes illius temporis Sancta illa sanctè tractare, & iuxta legem ministrare, quæ obligatio, facta illa suppositione, magis ex natura rei, quam ex positivo præcepto sequebatur.

Atque hinc obiter responderi potest ad quandam curiosam interrogationem, quæ hic occurrit, an eo tempore, quo ceremonias erant mortuæ, & non mortifera, tenebantur Iudæi solvere decimas, quia hinc apparet, non fuisse obligatos, quia lex erat mortua quoad obligationem, illi autem solum obligabantur ex vi legis. Item quia sacerdotes iam non tenebantur ministrare, licet illis licitum esset ministerium, ergo neque alij tenebantur illa solvere, quamvis licite possent, si vellent. Patet consequentia, quia obligatio stipendij correspondet obligationi ministerij: nam

Ad 2. diff. Resp. Obligatio quoad exercitium, vel quoad specificationem.

Ad secundam rationem.

Dubium.

seclusa hac obligatione quasi mutua, & permanente, pro actuali ministerio, quando fieret, posset fieri arbitraria recompensatio, vel ex partium conventionione. Nihilominus dicendum videtur, eam obligationem pro eo tempore durasse: nam in primis loquendo de Iudæis non conuersis ad fidem, non est dubium, quin saltem ex conscientia, quam habebant, tenebantur decimas solvere, sicut etiam sacerdotes ex simili conscientia tenebantur ministrare, & verisimile est, etiam Iudæos ad fidem conuersos eandem existimationem, pro aliquo tempore habuisse, pro quo non satis constabat, legem illam esse mortuam. Præterea non videtur illa conscientia omnino fundata in errore, vel ignorantia, sed in naturali quadam iustitia, supposito statu illius populi conservantis illum religiosum cultum Dei, ut à Deo institutum, & approbatum etiam pro eo tempore, & ab eodem populo quasi communi consensu retentum: nam inde oriebatur mutua obligatio ex parte sacerdotum, ut essent parati ad ministrandum, quando alij vellent uti legalibus, & ex parte populi ad solvendas decimas. Eo vel maxime quod tribus Leviticæ non habuerat sortem in terra promissionis, & loco illius decimas acceperat, idcirco durante statu illius reipublicæ, & templi, non debuit illis priuari: nam hoc etiam erat moraliter necessarium, ut scandala vitarentur, & omnia ordinatè fierent.

In quo tandem considero, illam legem soluendi decimas non fuisse ceremoniale, sed iudiciale, & ideo potuit lex illa obligare, etiam si præcepta ceremonialia essent mortua. Verisimile enim est, iudicialia præcepta non fuisse pro eo tempore mortua, saltem illa, quæ ad conservandam iustitiam, & publicam pacem illius reipublicæ erant necessaria. Quia durante pro tunc statu politico illius reipublicæ (provi durabat, permittebat, imò & approbata Deo) necessarium erat habere leges iudiciales, per quas civis obligarentur, & malefactores possent puniri, & alia observari, pertinentia ad iustitiam contractuum, & aliarum actionum: nam obligatio talium legum non repugnabat cum consummata redemptione Christi, nec cum obligatione legis novæ, nec etiam fuerat specialiter, & expressè reuocata. Et ita D. Thomas non probavit abrogationem præceptorum iudicialium nisi ex defectu subiecti, id est, ex dissolutione illius reipublicæ, & mutatione status eius. Durante ergo illo tempore, & statu rectè potuit pro illo tempore præceptum decimarum obligare.

C A P V T XX.

Quomodo fuerit semper illicitum, gentes ad iudicandum cogere, & tractatur locus Pauli ad Galat. 2. & expenditur prohibitio sanguinis, & suffocati, Act. 15.

EX rationibus dubitandi in c. 15. pro utraque parte positus, & ex rationibus, ac testimonis additis pro sententia Hier. in c. 6. solum supersunt nobis explicanda duo loca Scripturæ in titulo proposita, cætera enim omnia explicando sententiam, quam verè reputamus, expedita sunt, & multis etiam occurrentibus difficultatibus obiter est satisfactum, hæc verò duo loca specialem, ac diligentem requirunt declarationem. Quia verò difficultas illorum locorum nascitur ex coactione gentium ad servanda legalia, ideo pauca de illa præmittenda duxi. Duobus autem, vel tribus modis accedere potuit hæc coactio, primò per coactionem quasi pœnalem, quæ ut iusta sit, supponit obligationem in eo, qui cogitur, & potestatem, seu iurisdictionem in cogente. Secundò per impropiam coactionem, quam directivam appellare possu-

17. Conclusus formam.

18. Legè soluti decimas non fuisse ceremoniale, sed iudiciale.

D. Thom.

1. Multiplex coactio.

Secundò.

possumus, imponendo, scilicet, obligationem ad legalia servanda, licet antea non esset. Tertio intelligi potest coactio adhuc magis impropria, quæ est per consilium, vel exemplum. De prima non fit mentio in Scriptura, de secunda videtur procedere locus Actorum, de tertia verò locus ad Gal. 2. Primò ergo tantum certum statuo, nunquam potuisse gentes licite cogi ad legalia servanda primo genere coactionis quasi ad implendam obligationem in illis præexistentem. Hæc assertio nota est ex hæcenus dictis, illam verò hic præmittimus, ut res magis intelligatur, & ut occasione illius aliqua loca Scripturæ ad hanc materiam spectantia explicantur. Possumus igitur duo tempora distinguere, unum est, post decretum Ecclesiasticum factum in concilio Apostolico Act. 15. aliud est de antiquiori tempore à passione Christi usque ad illud concilium. Post dictum ergo concilium certissimum est principium positum, quia in illo definitum est, Gentiles conuersos non esse obligatos ad legalia servanda; sed solum ad onera in eodem concilio declarata, quæ vera legalia non erant, ut infra videbimus; ergo nullo modo licebat illos cogere ad talem observationem. Probatur consequentia, quia cogere aliquem ad id, quod facere non tenetur, per se iniquum est. Nam vel talis coactio esset per violentiam, & sic esset iniusta, vel esset per deceptionem, persuadendo illis legalium necessitatem, & sic esset hæreticum contra Apostolorum definitionem.

Atque hoc confirmant verba Pauli ad Gal. 2. Quomodo gentes cogis iudicari: nam licet non loquatur de rigorosa coactione violenta, à fortiori probat illam non fuisse licitam. Pertinet autem illa verba ad illud tempus, de quo tractamus: nam licet Augustinus dicta Epist. 19. ad Hieron. cap. 2. aliquantulum à princip. probabiliter existimet, illud factum Petri, quod refert Paulus ad Gal. 2. accidisse ante concilium Apostolicum Act. 15. nihilominus bene inspecta historia Actorum, & collata cum dicto loco Pauli ad Galat. 2. contrarium videtur dicendum. Quia in dicta Epistola narrat Paulus duplicem ascensum suum in Hierusalem, primum in cap. 1. triennio post conversionem suam, secundum in cap. 2. post annos quatuordecim, utique à primo ascensu, ut contextus ipse suadet, & multi exponunt, & specialiter variis rationibus ostendit ibi Salmeron disput. 2. 2. Ille autem secundus ascensus Pauli idem fuit cum illo, quo ad illud concilium cum aliis convenit, ut in eodem cap. 2. insinuat Ambr. refertque Hieronymus, & non improbat, & clarè docent Theodoret. Ansel. D. Thom. Caietan. & Beda Act. 15. Potestque facile suaderi ex collatione utriusque ascensus, & ex circumstantiis eorum, & ex aliis coniecturis à ratione temporum sumptis; illis autem omissis, hæc ratione nunc breuiter utor. Quia aliàs hic ascensus Pauli, cuius ipse meminit ad Galat. cap. 2. omissis fuisset à Luca in historia Actorum, quod non est verisimile, quia erat res valde gravis, multumque ad doctrinam fidei spectans. Sequela declaratur, quia Lucas quatuor tantum ascensus Pauli in Hierusalem numerat, primus est Act. 9. triennio post conversionem suam, de quo nulla potest esse quæstio. Secundus Act. 11. ad deferendas eleemosynas fratribus. Tertius tempore concilij, Act. 15. Quartus Act. 21. quando comprehensus est à Iudæis. Et de hoc etiam ultimo non est quæstio, quia constat, eo tempore iam Paulum contulisse Evangelium suum cum Petro.

De secundo autem aliqui dicere voluerunt, coincidere cum ascensu Pauli ad conferendum Evangelium cum Apostolis, cuius meminit ad Gal. 2. Sed non est verisimile, tum quia nullum indicium ad hoc asserendum sumi potest ex utroque loco, tum etiam, quia tunc nondum erant ortæ contentiones, & scan-

Tertio.

Nunquam potuisse gentes licite cogi ad legalia.

Duo tempora distinguenda.

2. Confr.

Duplex ascensus Pauli in Hierusalem.

Salm.

Ambr. Theodor. Anselm. Beda. Caiet. Act. 15.

In quatuor ascensibus Pauli numerat.

Opinio quorundam. Esiliatur.

dala, quorum occasione Paulus ascendit, ut conferret suam doctrinam cum Apostolis. Non enim propter se, aut propter auctoritatem doctrinæ, sed propter alios, qui ex conversione, & libertate gentium turbabantur, ascendit. Tum præterea quia ille secundus ascensus non potuit esse post annos quatuordecim, ut ait Paulus, quia fuit anno secundo Claudij Imperatoris, aliàs quadragesimo quarto à natiuitate Christi, ac subinde decimo, vel undecimo à morte Christi, ut latè probat Baron. 1. tom. Annal. Unde etiam fit verisimile quod idem auctor affirmat, Petrum eo tempore non fuisse Hierosolymis, sed Romam adiisse; non potuit ergo tunc Paulus cum Petro Evangelium conferre. Superest ergo, ut illa collatio facta sit in dicto concilio Act. 15. atque ita ut idem sit ascensus ad concilium, & ad conferendum cum Petro post decimum quartum annum à Paulo designatum. Existimo autem (ut dixi) numerasse Paulum illos quatuordecim annos à primo ascensu, & ideo illum decimum quartum annum fuisse decimum septimum à conversione Pauli: nam tres præcesserunt ante primum ascensum eius, & inde fit, fuisse illum annum decimum nonum à passione Domini: nam biennio post illam conversio Pauli contigit. In idem autem tempus optimè cadit congregatio dicti concilij, quia antea non potuerunt Petrus, & Paulus Hierosolymis simul adesse, cum Petrus fuerit Romæ usque ad nonum, vel decimum annum imperij Claudij, qui est decimus octavus à passione Domini, ut ex historiis constat. Relinquitur ergo, ut factum illud Petri, quod reprehendit Paul. ad Galat. 2. acciderit post prædictum Hierosolymitanum concilium.

Superest dicendum de tempore ante illud concilium. Nam in illo non erat notum in Ecclesia, an gentiles conuersi ad fidem legalia servare tenerentur, ergo pro eo tempore dum aliud non declarabatur, iuste poterant ad illa servanda compelli: nam in dubio lex servanda est, quando non constat, non obligare. Nihilominus contrarium omnino asserendum est. Ut autem hoc clarius probetur, & intelligatur, distinguamus illud primum tempus in duo, unum usque ad revelationem factam Petro, ut Gentiles baptizaret Actor. 10. quæ accidit anno Christi quadragesimo primo, hoc est, septimo, vel octavo à passione eius, ut Baronius ostendit. Aliud est post illam revelationem usque ad prædictum concilium. In priori tempore non est prædicatum Evangelium gentibus, neque aliquis purè Gentilis baptizatus est, sed Cornelius fuit primus, qui Dei monitu baptizatus est, & tunc cepit gentibus aditus ad Ecclesiam referari, ut rectè ait Baron. supra. Estque optima coniectura, quia Petrus caput Ecclesiæ ausus non fuerat gentes baptizare; ergo non est verisimile, alios Apostolos, vel discipulos prius aliquos Gentiles baptizasse. Unde Act. 11. postquam Petrus revelationem sibi factam narravit, alij fideles ex Iudæa conuersi, glorificauerunt Deum, dicentes; Ergo & gentibus penitentiam dedit Deus, & vitam, & additur ibidem, de discipulis, qui fuerant dispersi à tribulatione, quæ fuerat sub Stephano, Prædicabant, nemini loquentes verbum, nisi sibi Iudæis. In illo ergo tempore non habuit locum quæstio de iure, quia non erat factum, quod esset iuris fundamentum. Si enim Evangelium non prædicabatur gentibus, nec eis dabatur Baptismus, nullo modo poterant ratione legis novæ ad antiquam servandam compelli, cum antea ex vi legis antiquæ cogi non possent.

Obicit verò potest, quia Philippus baptizavit eunuchum ante revelationem factam Petro, ut constat ex Actibus, imò Baron. in anno trigésimo quinto Christi Domini, notat, in illo anno historiam illam Act. 8. contigisse, verò eunuchus ille Gentilis erat, et sic

Claudius Imper. Quo tempore Paulus Petrum reprehenderit.

De tempore ante prædictum Concilium.

Gentes non posse ad legalia compelli.

Quo anno reuelatio illa in Act. Apostolorum Petro facta sit.

Baron.

Obicit.

Euseb.

Lorin.

Reff.

Lyrus.

Carrabus.

Emmichum

quem Philip

pus baptiza

uit profelytu

fuisse.

Baron.

Bellarm.

Euseb.

Tertull.

Cyprian.

Chrysol.

P. Chrysol.

vide Barad.

6.

De tempore

baptismi or

nelij vsque

ad Hierosoly

mitanum co

cil. idem dice

dum.

Ratio.

teste Euseb. li. 2. Hist. c. 1. & sequuntur plures. D. Thom. Ioan. 1. 2. lect. 4. & ibi Maldon. Tolet. circa illa verba, *erant autem quidam Gentiles*, Abulon. Matth. 6. q. 129. Salmer. tract. 28. & 32. in Acta. & alij citati a Lorino Actor. 8. ergo signum est, ante reuelationem factam Petro gratiam Euangelij fuisse communicatam gentibus. Vnde Euseb. supra dicit, eunuchum illum fuisse primum ex gentibus baptizatum, iuxta illud Psal. 67. *Aethiopia preueniet manus eius Deo*. Respondeo, quidquid sit de origine illius eunuchi, an fuerit ex parentibus Gethilibus, vel Iudaeis, quia de illo vix potest aliquid certum affirmari cum potuerint Iudaei esse in Aethiopia, sicut erant dispersi per alias mundi regiones; quidquid ergo de hoc sit, verius existimo, illum fuisse a professione, & fide Iudaeum, non solum quia venerat adorare Hierusalem, sed etiam in itinere Isaiam legebat, eumque Prophetam esse credebat. Vnde verisimile est, quod Lyan. Carthusian. & alij dicunt, illum fuisse profelytu, neq; enim aliter Philip. pus illum baptizaret, cum nondum fuisset ianua Ecclesiae gentibus aperta, vt ex Act. 10. colligitur, & reuocatur notant Baron. supra, & Bellar. li. 1. de Rom. Pontific. c. 2. 2. Quod ergo Euseb. ait, eunuchum illum fuisse primum ex gentibus baptizatum, si intelligat de gentibus praeputium habentibus, falsum est, si vero intelligat de gentibus factis profelytis, incertum est: nam Hierosolymis erant alij profelyti ex gentibus, qui potuerunt & credere, & baptizari, etiam viuente Christo, imo Zachaeus, vt multi putant, Gentilis erat, vt patet ex Tertull. li. 4. contra Marcion. c. 37. & Cypri. Epist. 63. Chrysol. hom. de Zachaeo tom. 2. Beda Lucae 19. vbi idem sentit Ambr. & Petrus Chrysol. serm. 54. vbi ait, *fuisse adoptiuum in filium Abrahae*. Vnde verisimiliter credi potest, fuisse profelytum, non enim aliter Christus ad illum diuertisset, ne legem violare videretur. Nam ea ratione Iudaei conuersi ad fidem, in principio cauebant consortium Gentilium praeputium habentium, vt colligitur ex Act. 15. & ad Gal. 2. Vnde sicut Christus de Zachaeo dixit, *Hodie salus huius domui facta est, eo quod & ipse sit filius Abrahae*, ita credibile est, fuisse baptizatum, vel viuente Christo, vel postea ab Apostolis ante eunuchum. Nec refert, quod multi alij existiment, illum fuisse Iudaeum, quia neutrum, vt credo, satis probari potest, & nos non facimus vim in exemplo talis personae: nam multi alij profelyti esse poterant inter Iudaeos, de quibus eadem est ratio. Vnde est vltimum in hoc puncto considerandum, quod licet eo tempore Euangelium per se non predicaretur gentibus, id est, ex instituto, & in terris corum, nihilominus multi Gentiles non circumcisi poterant Hierosolymis, & in Iudaea habitare, & audire verbum Dei, & fidem in Christum concipere, vt de Centurione Matth. 8. & Luc. 7. valde probabile est, & consequenter etiam per fidem viuam, & contritionem internam iustificari: nihilominus tamen per Baptismum non admittebantur ad Ecclesiam vsque ad reuelationem factam Petro. Et ideo etiam de illis certum est, non potuisse ad seruanda legalia cogi, cum nec lege veteri ad circumcisionem suscipiendam obligarentur, neque ad Baptismum admitterentur. Denique etiam de illo tempore a Baptismo Cornelij vsque ad Hierosolymitanum conciliu idem dicendum est. Quia licet aliqui Iudaei aemulatores legis illo tempore murmurarent, & rumores excitarent, quia homines non circumcisi ad consortium Ecclesiae admittebantur, nihilominus Apostoli semper eis restiterunt, & Paulus neque ad horam eis cessit, vt ipse dicit ad Gal. 2. Et Petrus Act. 11. non sedauit Iudaeos cogendo Gentiles ad circumcisionem, sed Dei voluntatem Iudaeis declarando. Vnde credi potest, idem fecisse tunc alios Pastores Ecclesiae, licet nondum esset res authentice definita. Ratio autem est, quia nulla erat lex

qua Gentiles ad fidem conuersos ad veteres caeremonias obligaret, quia nec lex vetus ad illos loquebatur, praeterquam quod iam erat mortua, nec noua hoc praecipit, vt supra ratiocinati sumus. Vnde ad rationem dubitandi negare possumus, tunc rem fuisse dubiam, quia licet non esset definita, per rationem poterat esse ita manifesta, vt vix posset a mediocriter eruditis inuincibiliter ignorari. Addo etiam cum aliis constaret, legem veterem non esse datam gentibus, etiam in calu dubio non potuissent Gentiles ad fidem conuersos ad legem seruandam iuste cogi, quia ipsi possidebant libertatem suam, & in dubio melior est conditio possidentis. Dico secundum, nunquam Gentiles ad fidem conuersos, & baptizatos fuisse coactos ad legalia seruanda per aliquam Ecclesiasticam legem, imo nec licuisse vnquam ita illos cogere. Prior pars constat, quia nulla talis lex Ecclesiastica ostendi potest. Item vel illa lex fuisset ante Conciliu Apostolicu, & hoc dici non potest, quia semper Apostoli tali coactioni repugnauerunt; multo vero minus dici hoc potest de tempore post conciliu, quia non poterat lex fieri contra Apostolorum definitionem. Et id etiam confirmat exemplum de Tito ad Gal. 2. Posterior ite pars facile probatur, quia vel est sermo de legibus formaliter, & hoc modo contra ius diuinum esset talis coactio; ergo non est potestas in Ecclesia ad tale praecipuum imponendum: vel est sermo de legalibus materialiter sumptis, & sic circumcisio non potest ab Ecclesia praecipui, quia est res difficilis valde, & inutilis; ergo nec alia legalia. Sed licet hoc sit verum de toto onere legalium, nihilominus de aliqua parte, vel actu illorum, aliter apparet, quia non solum videtur posse aliquod legale praecipui, sed etiam esse praecipuum Act. 15. vbi praecipuum est gentibus conuersis abstinentia ab idolothytis, sanguine, & suffocato. Hoc verum testimoniu duas habet expositiones, seu responsiones. Vna est, ibi Apostolos nihil legale statuisse, imo nec positiuam legem tulisse, sed tantum tria naturalia praecipua negatiua, quae a gentibus facile violabantur, renouasse, aut praecipuisse. Primum est praecipuum abstinendi a fornicatione, quod certum est esse morale, seu legis naturae. Secundum est abstinendi ab immolatis; quod solum est prohibitum ab Apostolis quatenus fiebat in aliquo idolorum cultum. Sic enim dixit Paulus 1. ad Cor. 10. *Quae immolans gentes, demoniis immolant, & non Deo; nolo autem vos socios fieri demoniorum, non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum, non potestis mensam Domini participes esse, & mensam demoniorum, &c.* Alioquin verum comedere ex immolatis quasi materialiter (vt sic dicam) sicut per se malum non est, ita neq; est prohibitum ab Apostolis, alia etiam secluso scandalo, & omni specie idololatriae non licuisset, ratione prohibitionis; contrariam autem docet Paulus in eodem loco 1. ad Cor. 10. & 8. Tertium est abstinendi a sanguine, quod non intelligitur de esu sanguinis, sed de effusione sanguinis, utiq; humani, quod praecipuum etiam naturale est. Qui autem sic illud interpretantur, omittunt particulam *suffocatum*, quae male posset ad interpretationem de homicidio accommodari; negant ergo esse ab Apostolis traditum, sed ab aliquo interprete per modum scholij adiunctam, & sic postea in textum Graecum irrepsisse, & tandem a Latino interprete retentam, vnde illam particulam omittit Ambr. ad Galat. 2. dicens, a sophistis Graecorum fuisse additam, licet expositionem non sequatur. Vtrumque autem sequitur est Tertull. li. de pudicit. c. 1. 2. & Cypri. lib. 3. ad Quirinum, cap. vit. & Iren. lib. 3. cap. 12. & Patian. in Paranes. de poenitent. August. etiam lib. 32. contra Faust. cap. 13. omittit particulam *suffocatum*, & refert expositionem de homicidio, eamque non refutat,

77

Nunquam

Gentiles ad

fidem conuer-

sos, & bapti-

zatos fuisse

coactos ad le-

galia seruanda.

8.

Dubium.

Duplex

positio.

Prima.

9.

Expanditur

dicta exposi-

tio.

Hieron.

August.

Leo Papa.

Concil.

Aurelianen.

Salm.

10.

Quoad hanc

partem refel-

litur dicta

expositio.

Conc. Trid.

Ambros.

Tertull.

Cyprian.

Iren.

Patian.

August.

putat, licet aliis adhibeat. Atque ita iuxta hanc expositionem cessat difficultas, quia iuxta illam nullum praecipuum legale ab Apostolis reuocatum est. In hac vero expositione primum, quod de fornicatione dicit, certissimum est, non enim prohibita est ab Apostolis, quia non esset mala per se, & siue natura prohibita, sed quia vel gentes hoc ignorabant, vel pro nihilo ducebant, illamque consuetudinem habebant. Secundum autem, quod de immolatis dicitur, valde etiam probabile est. Nam esus immolatorum, si cesset exanis species falsae religionis, & omne scandalum, non est per se malus, & ideo si bona conscientia fuerit, non erat malus, vt aperte supponit Apostolus in dictis locis ad Corinth. & ad Rom. 14. & ibi exponit August. suo cap. 78. Ideoque probabile est, non fuisse ab Apostolis prohibita absolute idolothyta, sed solum quatenus esus illorum continebat cultum idolorum, vel speciem eius, & scandalum parere poterat. Sic enim Cyprian. Tertull. & Patian. supra, illam prohibitionem declarant per idolorum cultum, vel sacrificium, aut participationem eius, & Gaudenti. tract. 15. qui est de Machabaeis, ait, prohibitionem esse factam, ne redirent ad idola, & ne cibis diabolo sacrificatis prophanaerentur. Idem sentit Hieron. lib. 1. contra Iouinian. qui ita exponit, *vt abstineant se ab idololatria*. Idem legitur apud Augustinum in Speculo cap. de Actibus Apostolorum, refert enim expositionem de idololatria, & non refellit, neque aliam ibi adiungit. Imo lib. de bono coniugali, dixit, *satis esse mori fame, quam idolothytis vesci*, quod est verum de naturali praecipuo, nam de positiuo non esset ita necessarium. Eandem expositionem sequitur Turrian. lib. 1. pro Canonibus. Apostolorum cap. 5. & 6. Non minus autem probabile videtur, praedictos Patres solum dedisse occasionem, seu rationem motiuam illius praecipui ferendi, materiam autem generaliore fuisse. Nam quia scandalum erat frequens, & poterat redundare in ipsosmet recenter conuersos ad fidem, paulatim illos inducendo ad idolorum honorem, ideo absolute, & sine restrictione Apostoli esum immolatorum prohibuerunt, vt sonant verba praecipui, quae restringere non est necessesse. Quia hoc etiam modo praecipuum erat morale, nullamque legalem caeremoniam continebat. Et licet esset positiuum, poterat esse tunc expediens ita generaliter ferri propter infirmos, & ignorantes, qui non facile possent occasiones scandali discernere. Cui sententiae fauet Leo Papa Epist. 77. alia 79. ad Nicetam cap. 5. vbi sentit, praecipuum illud vsque ad sua tempora durasse, & obligasse absolute ad abstinendum ab immolatis. Idem sumitur ex Concilio Aurelianensi secundo, c. 20. vbi idolorum cultus, & vti cibis idolis immolatis tanquam duo distincta prohibentur, & idem sumitur ex Concilio Gangresi statim citando. Neque in Epist. ad Corinth. Paulus illud praecipuum reuocauit, sed solum non promulgauit illud Corinthiis, ad quos post illam legem latam peruenit, vt patet Actor. 18. & multo post ad illos scriptum, vt ex eadem Epist. cap. 2. notum est. Non promulgauit autem Corinthiis praecipuum illud, vel quia non iudicauit necessarium, aut opportunum, vel quia non erat pro illis latum, sed tantum pro Christianis Syriae, & Siliciae, vt sentit Salmer. tract. 43. in Acta. & Baron. anno Christi 51. in tom. 1. Tertium autem, quod de homicidio dicit illa expositione, probare non possumus. Primum, quia credimus particulam *suffocatum*, pertinere ad textum Scripturae, & positam fuisse in praecipuo Apostolorum, habetur enim in Graecis, & Latinis exemplaribus, & vsu, & traditione Ecclesiae recepta est, & non parum confirmatur generali approbatione Concilij Tridentini, nullaque est ratio sufficiens ad repellendam

illam vocem e textu facta, & Patres etiam antiquissimi illam legunt, vt Clem. Papa lib. 6. de Constitut. Clem. Pas. tion. cap. 12. & Hieronym. dicto lib. 1. contra Iouinian. Cyril. Hierosolymit. Catechesi 4. & Origen. lib. 8. contra Celsum, & indicat Tertullianus in Apologet. cap. 9. Secundum, quia multi eorum, qui videntur eam particulam omittente, fatentur sub sanguine comprehendendi, & Gaudentius exponit, *et a sanguine, id est, a suffocato*, & melius Augustin. 32. contra Faust. cap. 13. *a sanguine, id est, ne quicquam ederent carnis, cuius sanguis non esset effusus*, & idem sentit Tertullian. in Apologet. cap. 9. Supponunt ergo prohibitum ibi esse esum sanguinis, & consequenter esse prohibitum suffocatum, quia sanguinem in se continet. Tertium ita fuit hoc praecipuum in Ecclesia intellectum, vt sumitur ex Augustino, & aliis Patribus citatis, & Euseb. lib. 5. Histor. cap. 1. vbi refert Bibliidem Martyrem pro Christianis respondisse: *Quomodo eiusmodi viri liberos suos deopurare in animum poterunt inducere, quibus ne licitum quidem sit, sanguinem animalium ratione carentium comedere*, vbi de solo suffocato fit mentio, tamen sub illo sanguis comprehenditur, quia ratione sanguinis suffocatum prohibetur, vt dictum est. Extenditur autem prohibitio ad animalia bestiarum moribus extincta, quia tanquam suffocata censentur, eo quod sanguis eorum non effundatur. Et idem habetur in Concilio Vornation. Canon. 64. & 65. vbi etiam prohibentur aues retibus strangulate, propter eandem rationem; imo quaedam alia ibi adduntur, quae propria illius concilij lege non prohibentur: nec sub sanguine, & suffocato, illo modo comprehenduntur. Denique in Concilio Gangrensi illa tria *sanguis, suffocatum, & immolatum*, expressè nominantur tanquam prohibita: nam sine dubio hic est sensus illius canonis, qui sic habet, *Siquis carnem edentem, praeter sanguinem, & idolis immolatum, & suffocatum, cum religione, & fide commemat, &c. anathema sit*, ita enim diuidenda sunt verba, vt habetur in correctis conciliis, vt reddat sensum legitimum, qui est, esum carni esse licitum, excipi tamè illa tria. Et ita intellexerunt illum canonem Scholastici omnes, qui in praesenti illum allegant, & Baronius supra. Quarto denique altera expositio de homicidio nimis est metaphorica, & praeter vim verborum, & contextus: nam eodem modo praecipitur abstinentia ab immolatis, & a suffocato, & sanguine; abstinentia autem ab immolatis intelligitur ab esu illorum; ergo eodem modo intelligitur de sanguine, & suffocato: nam materia est eiusdem rationis, & ideo non est simile de fornicatione, quae est materia diuersae rationis. Accedit, quod in hoc sensu prohibitus est sanguis Genes. 9. & clarius multo in lege Leuit. 7. & 17. vbi consequenter prohibetur morticinum, vel captum a bestia, sub quibus comprehendebatur, suffocatum; nam sub hoc nomine non inuenitur in lege prohibitum. In canone autem 62. Apostolorum declaratur, prohibitionem illam factam esse ad quandam legis imitationem. Est etiam illa expositio nimis voluptaria, vt rectè argumentatur Ambros. supra, & indicauit D. Thom. 1. 2. q. 103. art. 4. ad 3. quia nulla erat ratio specialiter prohibendi homicidii, vel rapinae (quam, vt refert, alij sub nomine suffocati intelligebat) nam Gentiles etiam infideles non ignorabant, haec esse mala, nam inter ipsos etiam grauitè puniebantur. Secunda ergo & vera responsio est, ibi esse datum positiuum praecipuum illi temporis, & regioni conueniens quo prohibitus fuit esus sanguinis, & consequenter animalium omnium, quae sine sanguinis effusione moriuntur, vel occiduntur. Quae est communior sententia Patrum, vt vidimus. Et ad obiectionem factam respondent omnes, illum cibum non fuisse prohibitum ratione legis veteris, nec quasi cogendo

11.

Conf. magis

radia do-

ctrina.

August.

Euseb.

Conc. Vorn.

mat.

Conc. Gangrense.

12.

13.

Secunda ex-

positio, & v-

ra resp.

Ad obiectionem

respons.

ad ubi ref.

ad obseruantiam eius, sed solum quasi imitando in ali-
quo legem antiquam, vt expressè significatur in dicto
canon. 62. Apostolorum. Hoc enim non est prohibitum
in Ecclesia. Et quamuis regulariter fiat in solis præce-
ptis iudicialibus, potuit ab Apostolis etiã fieri in ali-
qua obseruantia legali, quæ non continebat significa-
tionem futurorũ, nec fortasse proprie ad cultum Dei
pertinebat. Maxime quia sub diuersa ratione & mo-
tione, prohibitio illa ab Apostolis facta est, sine illo fe-
re respectu ad veterem legẽ. Multiplex autẽ ratio il-
lius præcepti assignatur à Patribus. Prima est mora-
lis ad frenandã gulam, & modestiã in cibis sumendis
fidelibus commendandam. Ita Cyril. Hierosol. cate-
chesi 4. cap. de cibis. Sed hoc D. Thomæ non placet,
quia multa sunt alia, quæ magis ad gulã pronocant,
quã sanguis. Et quamuis lambere sanguinẽ anima-
lium, vel deuorare suffocata nõ cocta ferinum sit, vt
ait Cyril. Apostoli autẽ non hoc tantũ prohibue-
runt, sed etiã hæc cocta, & quocumq; modo parata
manducare, in quo non apparet tãtus excessus gula,
aut defectus modestiæ, vt propter eam solam causam
deberet prohiberi. Alij rationem reddunt, quia san-
guis etiã, & suffocati in idololatriis gentium pecu-
liari modo usurpabatur. Quam rationẽ indicat Orig.
& Tert. supra, & D. Thom. 1. 2. q. 1. 02. art. 6. ad 1. dicit,
fuisse consuetudinẽ Gentiliũ, vt adunarentur ad co-
medendum sanguinem congregatũ in honorem ido-
lorum, quibus reputabant sanguinem acceptissimum
esse; idẽq; prohibitũ fuisse à Deo esum sanguinis in
lege veteri. Credibile ergo est, durasse illũ ritum gen-
tilicũ tempore Apostolorum, & ideo sup illa ratione
yitandi idololatriã, vel eius speciẽ, simile prohibitio-
nem tradidisse; sub illa enim ratione præceptũ mora-
le erat, & non ceremoniale. Quæ ratio satis proba-
bilis est, & eam rectè locupletat Turrian. supra. Non
est autem contemnenda ratio Augustini li. 3. 2. contra
Faust. c. 13. dicens, *Apostolos elegisse rem facilem, & ne-
quaquam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis
etiam gentes, propter angularem illum lapidem duos par-
tietes in se condentem, aliquid communiter obseruarent.*
Quam ita interpretandam censeo, nimirum, deside-
ralle Apostolos vnire inter se duos illos populos, &
impedimenta huius vnitatis, quancumq; pro tunc fieri
poterat, auferre. Et quoniam ex antiqua consuetudi-
ne Iudæis abominabilis erat esus sanguinis, & suffo-
cati (non solum ratione legis, sed etiã ratione anti-
quissimæ consuetudinis, & traditionis à temporibus
Noe) idẽo Apostolos pro tunc illam prohibuisse
Gentilibus conuersis ad fidem, vt possent pacificum
habere conuicium cum fidelibus ex Iudæis conuer-
sis. Et hoc sequitur etiam Baron. supra.

14. *Obiect.*
Sed dicit fortasse, aliquis, has rationes intra bre-
ue tempus cessasse, & ideo si illæ tantũ fuissent fun-
damentum illius legis, intra idẽm tempus debuisse
cessare legem illam, iuxta illud generale principium,
quod cessante ratione legis in vniversali cessat lex.
Consequens autem non ita factum est: nam concilia
allegata quorum temporibus illud præceptum dura-
bat, fuerunt multo post tempora Apostolorum, scilicet
trecentis, quingentis & octingentis annis post
Christi aduentum; ergo Respondetur, in primis con-
cedendo, non diu vigiũssẽ in Ecclesia illud præce-
ptum. Vnde Salmcron existimat, cessasse post quadra-
ginta annos, seu post perfectam promulgationem
Euangelij, quando legalia cõperunt esse mortifera.
Quod est probabile, sed incertum, quia nec ex histo-
riis, nec ex Patribus id constat, & verisimile est, ratio-
nes illius præcepti maiori tempore durasse, dum Im-
peratores fuerunt idololatriæ, vel dum fideles misti
erant cum gentibus suis ritus profrentibus. Augu-
stinus autem indicat suo tempore præceptum illud
iam fuisse sublatum. Concilia ergo recẽtiora, vt sunt

D. Thom.

Ratio probi-
tionis Apo-
stolicæ.

Turrian.

14. *Obiect.*

Resp.

Salm.

Aurelianense, & Vormaticense, prouincialia sunt, &
fortasse propter peculiari rationes ad suas prouin-
cias pertinetes vsũ illum retinere voluerunt. Vel
certè considerarunt rationem aliam, quam Augusti-
nus tetigit, nimirum, simile præceptum abstinendi
à sanguine datum esse Genes. 9. ad vitandum crude-
litate, & vt magis detestarentur homines huma-
num sanguinem effundere, vt dixit D. Thom. 1. 2. q.
102. art. 3. ad 8. & art. 6. ad 1. Addit etiã August.
potuisse illud præceptum retineri in memoriam, quod
Deus hoc iusserit, tempore Noe, vt per hoc adman-
rentur fideles, Ecclesiam gentium fuisse in arca Noe præ-
figurata, & illius facti prophetiam in gentibus ad fidem
uentibus cõpisse impleri. Ha igitur rationes, vel aliæ
magis morales potuerunt Patres illorum concilio-
rum mouere ad præceptum illud renouandum, vel
tanto tempore retinendum, iam verò in vniversa
Ecclesia cessauit, vt constat.

D. Thom.
August.

Dico tertio: Cogere gentes lato modo, id est, per
inductionem aliquam, vt per importunam peticio-
nem, vel alio simili modo, semper habuit speciẽ mali,
in individuo autem potuit esse interdum malum,
interdum indifferens. Hanc assertionẽ pono propter
locum Pauli ad Gal. 2. Nam priorem partem indicat
in principio, cum ait, Titum, Gentilem fuisse compul-
sum circumcidi, vtique per importunitatem aliquo-
rum fratrum, *Quibus (ait) neque ad horam cessimus sub-
iunctione, vtique quia vt minimum id habebat speciẽm ma-
li.* Idem colligitur ex reprehensione Petri, quia
exemplo suo coegit Gentiles iudaizare, vt statim
refert. Imò etiã indicat illud factum Petri, fuisse
malum, & reprehensibile. Sed nihilominus pro-
batur secunda pars assertionis, ex doctrina Augusti-
ni super eandẽ epistolam supra citatam. Quia vel
inductio erat ad illam obseruantiam vt necessariam,
& sic erat mala, quia erat deceptoria, & contra li-
bertatem Euangelij, vel erat ad illam vt voluntariam,
& non prohibitam, & sic de se non erat mala, sed in-
differens, secluso scandalo.

15.
Lato modo
sumpta con-
ditio habet
speciẽm ma-
li, licet posse
esse in indi-
uiduo indif-
ferens.

August.

Statim verò occurrit communis difficultas circa
intelligentiã illius dissensionis inter Petram, & Pau-
lum, quæ propter difficultatẽ, & vtilitatẽ suã, & quia
in præsentĩ tractatur ab omnibus Doctõribus, omitti
non potest, quamuis per se necessaria non sit ad ces-
sationem legalium explicandam, vt facillè ex dictis
patet. Difficultas ergo est, an dissensio illa verè acci-
derit, vel ex cõposito simulata fuerit. Item si priori
modo euenit, quid in eo facto Petrus peccauerit, &
an Paulus caput suum reprehendendo excesserit. In
qua difficultate Hier. supra sentit, totũ illud factum
fuisse simulatum, quia non putat, Petrum posse alio
modo à peccato etiã mortali excusari, cum ex eius
sententia obseruatio legalium seriò facta erat mortifi-
fera. Neque potuit Petrus per ignorantiam excusari,
cum ipse fuisset author præcipuus decreti de liber-
tate gentium ad fidem conuersarum, & reuelatio-
nem de ipsorum vocatione habuisset. At verò per si-
mulatam dispensationẽ facillè excusatur, quia omnia
fecit animo, & intentione proficiendi non solum
Iudæis, sed etiã gentibus. Nam apparenter segregãdo
se, intendebat occasionẽ præbere non deceptioni gen-
tium, sed instructioni potiùs Iudæorũ, mediã Pauli ad-
monitione. Vnde addit, etiã Paulum non verè, & ex a-
nimo reprehendisse Petrũ, sed solum secundum faciẽm,
id est, exteriũ, & in apparentia, & ex cõposito cum
codẽ Petro. Quæ sententia fuit antiquorũ, quos ipse
refert, & præsertim Chrysostomi, quos alij supra citat
sequuti sunt. Moti autem sunt, tum quia non est
verisimile, vel Petrum peccasse in materia quod sibi
nota, vel Paulum reprehendisse in Petro, quod ipse
sepius fecit, tum etiã quia verba textus possunt fa-
cillè ad hunc sensum accommodari.

16.
Dubitatio.

Prima opinio
Hieronym.

Chrysost.

Hic

17.
Augustini
argumenti.

Responso
Hieron.

18.
Solutio poli-
quæ pars ar-
gumenti.

19.
2. sententia
Augustini
preferenda.
Tũ illud fa-
ctum simpli-
ter esse in-
differens.
August.
Ambros.

August.

Hic verò maxime viget Augustinus argumentum
suum de mendacio, quia hinc non solum sequitur, in
facto simulato Petri inuentum esse mendacium, sed
etiã in verbis ipsius Pauli, & in Scriptura canonica
mendacium reperiri, quod sine dubio esset magnum
absurdũ. Ideoque conatur Augustinus ad illud dedu-
cere prædictam sententiã. Non quia existimaret, illud
admitti à Hieronymo, vt quidam putant, sed potiùs,
quia sciebat, non esse à Hieronymo concedendum, &
ita propter illud vitandum à sua sententia recederet.
Nihilominus tamen Hieronymus tacitè respõdet, ne-
gãdo sequelam. Nam de simulatione facti iam supra
ostensum est, potuisse esse materialem, & non forma-
lem; in verbis autem Pauli non reperitur mendaciũ:
nam ipse referendo præteritum factum nunquam di-
xit, illa omnia, quæ ibi interueniunt, fuisse ex animo,
& absque simulatione facta, sed simpliciter retulit,
quod exteriũ factũ est. Imò etiam dixit, se restitisse Pe-
tro, indicauit, non ex corde, sed in facie tantũ, & in
exteriori specie restitisse. Sicut 2. ad Corinth. 5. dicit,
*aliquos gloriarĩ in facie, & non in corde, id est, in appa-
rentia operum, non in veritate.* Et consequenter,
quod de Petro ait, *quia reprehensibilis erat,* potest cum
eandẽ additione intelligi, scilicet *in facie,* seu in appa-
rentia. Eo vel maxime quod lectio Græca non dicit
esse reprehensibilem, sed reprehensum, vtique ab a-
liis ignorantibus simulationem, qui propterea illum
reprehensibilem existimabant.

A mendat modestiam Petri, qui non insolenter re-
spondit allegando primatum. *Nec despectit Paulum*
(ait) *quod Ecclesie prius persecutor fuisset, sed consilium*
veritatis admisit, & rationi legitime, quã Paulus vin-
dicabat, facile concessit, documentum scilicet nobis con-
cordiæ, & paciẽtiæ tribuens. Hoc autem exemplum,
& hæc laus Petri nulla fuisset, si ex cõposito, &
non verè Petrus fuisset reprehensus. Potuisset etiam
Augustinus afferre Tertullianum lib. de præscrip. c.
23. & lib. 4. contra Marcionem, cap. 3. vbi inter alia
ait, *Si reprehensus fuit Petrus, vtique conuersationis fuit*
vitium, non doctrina. Quia verò Tertullianus eodem
titulo repelli poterat, quo Augustinus excludit phi-
res ex allegatis à Hieronymo, ideo illum omisit,
quia in hæresim lapsus est, vel certè quia in ea sen-
tentia non est satis constans, sed variè loquitur. Pro
eadẽ sententia referri potest Gregor. 28. Mora-
lium, cap. 6. aliã 12. vbi de Petro ait, *per humi-*
liratẽ cordis Pauli consilium audiuit, & expressius
idem docet Homil. 18. in Ezechiel. item Beda ad
Galat. 2. & optimè Rupert. de Operibus Spirit. sanct.
lib. 5. aliã 1. de Consil. toto cap. 14. Denique sen-
tentia hæc ferè à modernis Doctõribus recepta est,
quorum aliquos paulò post referemus, & alios supra
retulimus.

Tertull.

Gregor.

Beda.
Rupert.

20.
Probatum pr-
mo.

Probatum autem hæc sententia primò ex verbo-
rum proprietate, quæ sine causa necessaria relinque-
da non est: hic autem nulla est causa; nam quæ mouit
Hieronymum, scilicet, quod legalia tunc erant mortifi-
fera, re vera nõ subsistit, vt visum est. Eo vel maxime,
quod si esset mortifera, vix, aut nullo modo posset excu-
sari culpa per talem simulationem, vt etiam osten-
sum est. Quod ergo Paulus ait, *Restitui ei in faciem,* sine
dubio non significat in apparentia, vel in specie ex-
teriori; sic enim Paulus suis verbis maxime enervaret
suam sententiam. Significat ergo idẽm, quod in
præsentia, & coram omnibus, sic enim ipsemet Apo-
stolus paulò post declarat dicens, *dixi Cepha coram*
omnibus, & in aliis locis ita sumit particulam *in fa-*
ciem, vt 2. ad Corinth. 10. *Qui in facie quidem humili-*
bis sum inter vos, id est, cum sum præfens vobis: nam
statim subiungit, *Absens autem confido in vobis.* Particu-
la ergo, *in facie,* nõ diminuit proprietatem, & ener-
giã verbi resistendi, sed potiùs auget, vt resistentia
facta sit facie ad faciem, vt sic dicam, & coram omni-
bus; ergo salua sinceritate Scripturæ non potest de si-
mulata resistentia intelligi.

21.
Consp.

Et hoc etiã confirmat ratio subiuncta, *quia repre-*
hensibilis erat. Quam ideo Paulus reddidit, vt ostende-
ret, iustam fuisse resistentiã suã, & ideo planè signi-
ficare voluit, Petrum in illo facto fuisse reprehensione
dignum. Neque enim fuisset satis, quod Petrus fuisset
ab aliis reprehensus, vt à Paulo etiã reprehendere-
tur, nisi ipse fuisset reprehensione dignus. Vnde vel vox
Græca non tantũ significat actum, sed etiã po-
tentiam; id est, non tantũ reprehensum, sed etiã
reprehensibilem, & meliùs hoc posteriori modo
vertitur, vel certè si altera lectio teneatur, magis ac-
commodata est Ambrosij expositio, scilicet, quia ve-
ritas Euangelij Petrũ reprchendebat, & consequenter
reddebat illum reprehensibilem à Paulo. Atque ita vi-
detur apertè se exponere Paulus in verbis sequenti-
bus, *Cum vidissem, quod non rectè ambularent ad verita-*
tem Euangelij. Friuolũ enim est, hæc verba referre ad
alios, & non ad Petrũ; nam Paulus principaliter retu-
lit factũ Petrũ, alios verò inducit, vt imitatores, & se-
quaces illius, & postea indefinitè ait, *Cum vidissem, quod*
non rectè ambularent; ergo illa indefinita æquualet vni-
uersali, & omnes illa via ambulantes, & maxime
ducem illorum Petrum, comprehendit. Neque etiã
fingi potest, talia verba dicta esse per simulationem,
quia verbũ *videns,* omnino illi repugnat. Nec deniq;

Denique quod Paulus ait, *Cum vidissem, quod non re-*
ctè ambularent ad veritatem Euangelij, dixi Cepha coram
omnibus, &c. nõ propter Petrum, sed propter alios po-
test intelligi, fuisse verisimè dictum: nam quod de ali-
qua multitudine dicitur, nõ est necesse, vt lingulis at-
tribuatur. Loquutus est autem Paulus cum Petro po-
tius, quã cum aliis, non quia putaret illum non am-
bulare ad veritatem Euangelij, sed quia inter eos
conuenerat, & quia ita expediebat ad efficaciorẽ
aliorum instructionem, & correctionẽ. Denique ve-
rè etiã potuit Paulus dicere Petro, *Cum cogis gẽtes iu-*
daizare, quia hic effectus verè sequebatur, vel sequi
poterat ex illa specie facti, licet simulatè fieret. Excusa-
batur autem à culpa, quia supposita cõuentione facta
inter vtrumque Apostolum, nullum nocumentũ
sequi poterat ex illa apparenti coactione, quia statim
erat adhibenda medicina per resistentiam Pauli, atq;
ita vitatur omne mendacium in Scriptura. Videndum
verò superest, an expositio sit accommodanda.

Quoad hanc ergo partem maxime mihi probatur
sententia Augustini docentis, totum illud factũ sim-
pliciter esse intelligendum, prout litera ipsa sincerè
sumpta præsert. Quam sententiam sequuti sunt
etiã Anselm. D. Thomas, & ferè alij recentiores in
Paulum. Et pro eadem citat Augustinus Ambrosium,
& Cyprianum, & de Ambrosio id constat manifestè
ex eius vtrumque ad Galat. 2. Nam circa illa ver-
ba, *Cum autem venisset Petrus,* &c. inquit, *Post concor-*
diam societatis, & honorificentiã primatus, quã sibi in-
uicem per gratiam Dei detulerunt, nunc interveniente cau-
sa negligentia, vel erroris dissidere inter se vidẽtur Apo-
stoli non in propria causa, sed in sollicitudine Ecclesie. Per quæ
verba satis docet, dissidium illud non ex cõpositione
facta, sed ex sollicitudine cum aliqua negligentia con-
iuncta ortum fuisse. Ideoque verbum, *in facie simpli-*
citer explicat, id est, in præsentia, & licet legat, quia re-
prehensus erat, statim addit, à veritate Euangelica: qui au-
tem à veritate Euangelica reprehenditur, nõ fidẽ, sed
verè reprehensibilis est. Vnde subiungit, Paulum cõ-
stanter improbasse, quod Petrus sine consilio fecerat,
& hoc modo reliqua profequitur, vt postea videbi-
mus. Locum verò Cypriani nõ designat Augustinus,
videtur tamen hoc significare in epist. 7. ad Quin-
tum fratrem, vbi locum illum attingens, com-
statet de Legib.

000 cogita

cogitari potest, Paulum deceptum fuisse in eo, quod vidisse se affirmat. Igitur & verborum proprietates, & eorum contextus, ac series, ac denique sinceritas sermonis hunc sensum maxime confirmant.

22. Tandem potest addi coniectura sumpta ex occasione, & intentione, qua in historia narranda Paulus habuisse videtur. Hoc enim ibi agebat, vt Galatas reuocaret a falsa existimatione, in quam inducti fuerant, quod tenerentur legem cum Euangelio seruare, & ad hoc persuadendum induerat collationem sui Evangelij factam cum Petro, & aliis, & tacite commemorat definitionem factam in concilio Hierosolymitano, & addit, constantiam, quam habuit, resistendo, ne Titus circumcideretur tanquam legi subiectus, vt falsi fratres volebant. Postea vero ad exaggerandum constantiam, & firmitatem suam in illa doctrina, inducit historiam de facto Petri segregantis se, & de sua resistantia, ac reprehensione. Quae historia multum deseruit intentioni Pauli, si illa omnia seruo, & vere facta sunt: si autem per simulationem omnia facta fuissent, parum prodesse ad fidem confirmandam, quia Paulus simulando, confirmaret potius, quam reprehenderet simulationem Petri, & virtute doceret, non fuisse contradicendum Iudaeis, sed dissimulandum, & cōdescendendum cum illis volentibus cogere Gētiles ad legem seruandam; hoc autem dicere valde esset absurdum; ergo rectius intelligitur, bellū illud, & quasi dissolutionem inter Apostolos per humanam conditionem seruo, contigisse, & non ex composito fictā fuisse. Vnde recte Philo Carpathiorū Episcopus in Cantica Canicie. circa illa verba, *Filius maris meae pugnantem contra me, ait, Sapientissimos celestis Regis bellatores sancti, atque honestam pugnam fecisse, & in illo loco, Paulum pugnasse propter Christum, & fidelium edificium, taliterque pugnam & pacificam, & sanctissimam fuisse.*

23. Vt autem difficultati proposita, & fundamentis Hieronymi satisfaciamus, oportet exponere quid, & quantum peccauerit Petrus in illo facto, vt propterea verē, ac merito reprehensibilis dicatur, & deinde cōstabit, an recte egerit Paulus illi resistēdo, ac verē reprehendendo. In hoc enim puncto excedere interdū videtur Augustinus accusando illud, fictum Petri. Nā in lib. de Agon. Christian. cap. 30. sic scribit, *Debet Ecclesia Catholica correctis, & pietate firmatis filiis libenter, ignoscere, cum ipsi Petro personam eius gestanti, & cum in mari iuuuisset, & cum Dominum carnaliter, a passione renouocasset, & cum auri serui gladio praesidiasset, & cum ipsum Dominum ter negasset, & cum in simulationem superstitiosam postea lapsus esset, videamus veniam esse concessam.* Vbi multis modis indicat Augustinus, illā culpam fuisse mortalem, tum numerando illā inter grauiora peccata Petri, tum ex genere delicti simulationē superstitiosam vocando, quam iterum infra vocat prauam simulationem. Tum denique ita exaggerando veniam, talis culpa, D. etiam Gregor. dicta Homil. 18. in Ezech. videtur ad hanc sententiam accedere, dicēs, illam non solum fuisse culpam, sed, quod magis est, hypocrisis, quae verba imitatus est Ansel. ad Galat. 2. Certum autem esse debet, Petrum non peccasse mortaliter in illo facto, sicut de illo docēt omnes scholastici, D. Thomas 1. 2. q. 103. ar. 4. ad 2. & ibi moderni omnes, & antiquiores in 4. dist. 3. quos supra c. 17. retuli cum aliis expositoribus Pauli. Et fundamentū est, quia omnes Apostoli creduntur cōfirmati in gratia in die Petecostes, vt supra cum D. Thoma dixi ex cōmuni sensu Ecclesiae; ergo maxime Petrus. Item probari potest sufficienter, quia nec ex verbis Pauli, neque ex materia, de qua agebatur, colligi potest tā graue peccatū, vt ex dicēdis constabit. D. Thomas autem, & qui post illum allegati sunt, concedunt, Petrum peccasse venialiter, quia hoc necessariū saltem est, vt verē dicatur reprehensibilis, & sufficit. Alij verō moderni Pe-

Phil. Carp.

August. in d. cas fuisse mortale.

Greg.

Anselm. Certū est Petri non mortaliter peccasse. D. Thom.

Fundamentum.

Alij autē Petrum non peccasse.

trum ab omni culpa excusant, etiā veniali, non solum in sententia Hieronymi, sed etiam sinceram literae expositionem sustinendo: quod late descendit Baron. in Annalib. anno Christi 51. & Valsg. 1. 2. disp. 182. c. 7. & sub distinctione Bellarm. lib. 1. de summo Pontifice, c. 28. dicens, Petrum aut nihil peccasse; aut ad summum venialiter. Eadem distinctione vitur Salmeyron 2. ad Galat. disp. 2. 4. §. excusabilis.

Est autem considerandum, duobus modis posse Petrum excusari a culpa. Primò excusando actionem ipsā secundum se, etiam vt hic, & nunc factā cum talibus circumstantiis. Secundò excusando tantum ipsā personam. Actionem excusari dico, si ostendatur, illam non esse malam, neque ex obiecto, neque ex circumstantiis, etiam si cum omnī consideratione fiat. Persona autem tantum excusatur, quando licet actio sit mala, vel de se, vel ex aliqua circūstātia, nihilominus operans per inaduerentiam illius circumstantiae, quae malam reddere posset actionem, excusatur. Auctores ergo citati exculant Petrum hoc posteriori modo, & est pius, & probabilis, habet tamen difficilem probationem, quia pendet ex interno actu operantis, de quo neque ex verbis Pauli, nec ex alio signo exteriori nobis cōstare potest, sed solum praesumit ex magna factitate personae operantis petri. Ad quod etiā iuuat optima eius intentio, quae a paulo explicata est illis verbis, *Subtraheret se, timens eos, qui ex circumcisione erant:* nam ille timor nō erat humanus, seu mūdānus, nihil enim mali petrus a Iudaeis sibi timebat, quia nec rationem habebat illud timendi, nec propter illud mota fuisset constantia petri, quae comminationibus pharisaeorū non mouebatur, Act. 4. & 5. sed erat timor sanctus misericordiae, vel charitatis, quo formidabat, ne Iudei, qui a Iacobo aduenerant, turbarentur, & intentione vitandi hoc malū in illis hominibus, qui speciali cura erant illi commissi, illis condescendit, verisimiliter tunc existimans, id sibi licuisse. Quae coniectura sunt quidem sufficientissimae ad exculationem plusquam probabilem in tali persona culpae grauis, praeter aliam rationem extrinsecā confirmationis in gratia. Pro veniali autem culpa non ita conuincunt, quia venialis culpa facile committitur per leuem negligentiam, quando in materia, vel circumstantiis actionis culpae fundamentum inuenitur. In quo non multū iuuat ad probandam excusationem conditio personae: nam quo sanctior, & prudentior est, eo facilius potest, & magis debet cum integra circūspicione operari. Nihilominus tamen ex pia praesumptione, vt dixi, admitti potest. Neque obstat, quod petrus verē dicatur reprehensibilis, quia non dicitur reprehensibilis apud Deum, sed inter homines; & ad hoc satis est, vt actio secundum se mala sit, vel malam circumstantiam habeat, quidquid sit de interna inconsideratione operantis, quam homines non vident.

Tentandum autem est, & videndum, an illa actio petri possit ab omni culpa secundum se excusari. Et in primis suppono, illam non fuisse malam ex obiecto, sed vel bonam, vel indifferentem. Nam comedere cum his, vel illis secundum se indifferens erat, & tunc id facere intuitu legis, & per modum cuiusdam obseruantiae in illo populo cōuetae, de se bonum erat, quia lex non erat mortifera, & consuetudo erat legi constantia. Et hoc aperte faterur Augustinus loco statim citando. Atque hinc sequitur primò, simulationem illam petri nō fuisse formalem, id est, non habuisse malitiam mēdacijs. Hoc in superioribus generaliter probatum est, & patet breuiter, quia illa subtractio petri non est facta intentione fallendi, aut decipiendi alios, vt per se constat, neque erat imposta ad aliquid significandum, quod falsum esset, nec per se significabat, legem veterem tunc obligare aut Iudaeos, aut Gentiles, sed ad summum indicabat, legem

Baron. Valsg. Bellarm.

Salmeyron

24.

Duplex modus excusandi Petrum a peccato.

Excusatio qua aliqui Petrum excusant a peccato ut veniali, est pia & probabilis.

25. An actio Petri excusari possit.

legem veterem esse bonam, & posse tunc seruari. Quod si forte aliqui plus concipiant, erant per accidens ex facilitate ipsorum, vnde non pertinebat ad deceptionem actiua Petri, sed ad passiuam ipsorum facile iudicantium.

Secundò sequitur, in illo facto Petri non fuisse malitiam simulationis superstitiosae. Probatur, quia haec non est, nisi vbi aliquid sit contra cultum Dei legitimum, vt cōstat ex late dictis in tomo 1. de religione. At Petrus nihil fecit contra legitimum cultum Dei: nam obseruantia illa, quam fecit, non erat vana, cum esset conformis legi, quae nōdum erat prohibita; ergo nec species aliqua superstitiosae in ea fuit. Dicere autem potest aliquis, quod licet in illa separatione nō esset directa superstitiositas, vt conuincit argumentū factū, fuisse nihilominus indirecte, quatenus inducebat Gentiles ad aliquid, quod in eis superstitiosum fuisset. Sed hoc spectat ad malitiam scandalī, de qua statim dicetur, & generaliter etiam satis conuincitur, in qua specie constituenda sit, quando non est directe intenta. In praesenti autem non apparet vlla ratio indirecte superstitiosae per modum cooperationis, seu inductionis, Nam illo exemplo Petri non inducebatur Gentiles ad aliquam superstitiosam faciendam, quia solum inducebantur ex vi illius excepti ad separandum se a Iudaeis, sicut Iudaei separabantur ab ipsis, quia per aliquod factum non solet homo induci, nisi ad simile factum. In tali autem separatione nulla esset superstitiositas ex parte gentium, tum quia ipsi Gentiles non se separabant a Iudaeis, sed potius patiebantur (vt sic dicam) & sustinebant separationem Iudaeorum ab ipsis, in quo nihil superstitiosum agebant. Tū etiam quia licet Gentiles sponte vellent se a Iudaeis in cibis, & manducatione separare, nō fuissent superstitiosi, vel quia sine superstitiositate potuissent tūc legalia seruari, seclusa falsa existimatione necessitatis, vt est probabile, etiam iuxta Augustini sententiā, vt supra visum est, vel quia iuxta doctrinam D. Thom. 1. 2. q. 101. ar. 4. illae obseruantiae non continebant ipsū cultum Dei, sed erant ad distinctionem cultorum Dei; & ideo si ex parte Iudaeorum nō erat superstitiositas, separari a gentibus iam conuersis ad Deum, quia licet iam essent cultores Dei, non tamen modo proprio, & peculiariter Iudaeorum: etiam ex parte gentium non esset superstitiositas nolle edere cum Iudaeis, ne illorum peccatam cultum amplecti viderentur.

Tertio hinc apparet difficile, tribuere illi actioni Petri aliquam aliam malitiam: nā si quae esset maxime scandalī; haec autem non facile ostendi potest. Maior videtur in primis sumi ex reprehensione Pauli; qui solum arguit Petrum, quod gētes cogeret iudaizare, quae coactio non erat propria per vim aliquam vel metum, nec per praecceptum aliquod, vel obligationem, sed per exemplum aliquod, vel imitationem, quae nō nisi malitiam scandalī habere potest. Deinde hoc fatetur Augustinus in epist. 19. ad Hieronymum, vbi ait Petrum, & Paulū in seruandis legalibus solum in hoc discerni, quod Paulus semper id egit sine scādalo Gētilium; id est, nō cogendo illos ad similem obseruatiam, Petrus autem in illo loco incautē iudaizauit, quando scandalum Gentilibus, cogēdo vtique illos ad iudaizandum. Et eandem rationem scandalī tribuit Petri facto Rupert. lib. 1. de consil. cap. 14. & ab illo excusat Paulū in circūcisione Timothei, & aliis caeremoniis Iudaicis, quas aliquādo exercuit. Probatur ergo minor, inquitendo, quale sit hoc scandalum, aut enim est scandalum prauū operis, vel falsi erroris, neutrum autem esse videtur; ergo. Probatur prima pars minoris, quia (vt dicebam) illa coactio tantum erat inductio ad similem separationem, quae non erat praua. Neque etiam potest dici praua ratione coactionis, quia illa coactio non erat propria, vt includit in-

voluntariam vim, sed erat per voluntarium consensum. Vnde etiam dicitur, Petrum suo exemplo induxisse Gentiles ad sumendam circūcisionem, & alias caeremonias legis, ne Petrus cum aliis Iudaeis se ab illis separaret, etiam haec inductio non esset scandalum prauū operis, quia tunc non erat prauum, seu prohibitorum Gentilibus circūcidi, si sponte sua vellet, vt diximus ex probabili sententia, & consentanea Augustino.

Dicitur fortasse, Petrum non induxisse Gentiles tantum ad iudaizandum spontaneē, sed etiam quasi ex necessitate, & obligatione; hoc autem modo pernitiosum fuisse gentibus iudaizare. Imò ibi includi scandalum erroris, aut prauae doctrinae: nam exemplo, & auctoritate Petri inducebantur gentes, ad credendum se teneri ad iudaizandum, & quod amplius est, etiam Iudaei, qui ex simili apprehensione a gentibus separabantur, exemplo Petri in suo errore confirmabantur. Et hoc mihi videtur exponere illud scandalum Augustinus in sua Epistola. Et habet fundamentum in Paulo, qui non alia ratione videtur illam vocare coactionem, nisi quia inducebat sub specie necessitatis, & obligationis. At si tale erat scandalum, profecto erat ex suo genere graue peccatum, nisi inconsideratio excusaret, hoc autem difficile creditur est. Nam, vt supra dicebam, etiam cum Paulus obseruabat legalia, Iudaei sumebant occasionem existimandi, illa fuisse tunc necessaria ad salutem, & tamen non praeterca tribuitur Paulo talis error, vel deceptio, quia ex facto eius id non colligebatur, cum posset legalia seruare absque necessitate, propter honestatem, vel alias causas. Et ita respectu Pauli illa deceptio erat potius permessa, quam facta. Ergo simili modo in praesenti, quauis fortasse Gentiles, vel Iudaei illam opinionem conciperent, non potest talis deceptio Petro attribui, quia de eius facto colligi cum fundamento non poterat. Nam tunc Petrus seruauit legalia, quia Iudaeus erat, & sibi erat permittendum, sibi esse necessarium seruare legalia, Vnde si ipsi inde sumebant occasionem hoc opinandi, erat occasio potius accepta, quam data; erat ergo scandalum passiuum potius, quam actiuum; ergo de se nullum erat peccatum in Petro respectu Gentiliū. Poterant enim facile intelligere, Petrum id fecisse, vt condescenderet Iudaeis, quia hoc ei licebat, & per se loquendo liberum illi erat, vel conuersari cum gentibus, vel separari iuxta legem. Neque etiam respectu Iudaeorum putabat Petrus occasionem scandalī, quia etiam non erat causa deceptionis illorum, sed per mittebat illam ad vitandum maius malum, quod eis timebat.

Hoc ergo modo videtur posse non improbabili- ter defendi, factum illud Petri nullo modo fuisse peccaminosum, non solum ad naturalem inconsiderationem, sed etiam, quia omnibus circumstantiis pensatis, prudenter iudicare potuit, se in eo facto nō dare scandalum actiuum, & si quod erat passiuum, se non obligari ad vitandum illud; quia maior tunc erat necessitas Iudaeorum, grauiusque putabat esse nocuum, quod eis imminerat. In quo errare quidem potuit Petrus, errorē tamen facti, non iuris, & si- ric periculo culpae, non solum, quia probabilibus coniecturis ducebatur, sed etiam quia electio non inter licitum, & illicitum, sed inter expediens, & nō expediens fiebat; multa enim licent, quae non expediunt, teste Paulo 1. Corinth. 6. Vnde licet erraret circa licitum, & non expediens, nō erit culpa, sed impedimentum maioris boni, vt ibi notat D. Thomas. Hūc ergo defectum in retro negare non possumus, & ille sufficit, vt verē paulus dixerit, illū esse reprehensibilem, 000 2 sibilem,

26. In facto Petri non fuisse malitiam simulationis superstitiosae.

Obiect.

Resp.

August. D. Thom.

27. Quid de scādalo dicitur.

August.

Rupert.

28. Obiect.

August.

Resp.

29. Probabilis modus excusandi Petri ab omni peccato.

libilem, & merito restiterit. Quia re vera ad conuer- sionem gentium, & instructionem Iudaeorum, & ad puriorem libertatis Euangelij praedicationem magis expediebat, no separari a gentibus, & Iudaeos instruere. Et alioqui Petrus rationem officij debuerat tunc eligere quod maximè expediebat. Et nisi Paulus occurreret, maius commune bonum. Ecclesiae impeditum fuisset hoc ergo titulo fuit vera, prudens, ac necessaria eius reprehensio. Et hoc etiam satis est, vt Paulus dicere potuerit Petro, Cur gentes cogis inducere, quia licet non daret scandalum actiuum, no tollebat passiuum, quando non solum licite, sed etiam perfectius & constantius operando id facere potuisset. Hoc ergo modo potest rectè intelligi illa dissensio pacifica, & sancta, vt dixit Philo, sine culpa Petri, & sine celsatione, vel temeritate Pauli, cessanteque calumpniae antiquorum infidelium, & nouorum haereticorum, quibus nunc respondere non est necesse, quia & Doctores allegati id sufficienter praestant, & res est per se satis clara.

C. A. P. V. T. XXI.

Quando lex vetus coepit esse inutilis quoad effectus suos.

Tria in illa lege in superioribus distinximus, vni est institutio talis congregationis cum omnibus pertinentibus ad diuinum cultum, & ad Reipublicae gubernationem. Aliud est obligatio legis. Tertiu est utilitas, seu effectus legis. Et de primo ac secundo explicauimus, quando, & quomodo cessauerint, superest ergo vt de tertio pauca dicamus. Nam licet ex dictis aperte sequatur, legem illam iam perdidisse omnem utilitatem, quia est prorsus abrogata, & enacuata; lex autem ablata nullam efficaciam legis habere potest, nihilominus circa tempus, in quo lex illa inutilis esse coepit, aliquid superest explicandum. Seclusa autè institutione, & obligatione triplex efficacia, seu utilitas in lege illa considerari potest. Prima est efficacia in poenis imponendis, & irritandis contractibus. Secunda est vis permittendi, dispensando in aliquibus rebus pertinentibus ad naturalem legem. Tertia est nonnulla utilitas ad iustificationem legales, aut ad iustitiam coram Deo, vel ex opere operantis, vel ultra illud.

Primò ergo vt à clarioribus incipiamus consequenter ad superius definita, dicendum est, legem illam non amisisse vim suam coactiuam, & punitiuam in morte Christi, nec ante diem Pentecostes. Probatur primò quia praecipua poenalia illius legis no fuerunt eo tempore mortua quoad vim directiuam obligandi in conscientia, vt supra ostensum est; ergo nec quoad vim coactiuam, per quam inducebat reatum poenae in lege taxatae contra transgressores. Probatur consequenter, quia vis directiua cuiusque obligatio, est principale quid in lege poenae; verò est accessoriuus ergo durante principali durat accessorium, nisi aliunde constet directe, & specialiter ablatum esse, seu remissum ab eo, qui legem tulit, vel alias breuiorem terminu esse positum in lege circa impositione poenae, quam obligationis; neque enim autè in presenti inuenitur, neque cum fundamentoungi potest. Declaratur praeterea, quia vel talis poena fiebat per ipsammet legem, vel erat per iudicem imponenda. Prior fieri potuit per ipsam legem, quando abrogata non fuit propter rationem factam, & quia non est maior ratio de obligatione ad culpam, quam de hoc effectu. Posterior autem poena inducebatur per legem pro eo tempore quoad reatum, seu debitum; eadem autem ratione poterat executioni mandari per magistratus illius populi per se, & quantum erat, ex vi illius legis, quia non amiserant iurisdictionem suam, nec illa Respublica statum mutauerat, vt ostensum est. Retinuit ergo illa lex

A suam vim coactiuam toto illo tempore. Ex quo licet duo inferre, vnum est, praecipua illius legis irritantia quaedam matrimonia, vel aliquos contractus, irritasse illos etiam post mortem Christi, si in gradibus in lege prohibitis, vel cum alijs similibus impedimentis fuerit, quando illa lex quoad obligationem abrogata non fuit. Ratio est, quia quoad vim ad obligandum, vel prohibendum, habuerunt etiam vim ad irritandum, quia no est maior ratio de vno, quam de altero, vt dictum est. Aliud corollarium est, quam primu illa praecipua cessauerit quoad obligationem, cessasse etiam quoad omnes effectus poenales, & irritandi. Probatur ratione proportionali, quia etiam in hoc est eadem ratio vtriusque effectus, Item tales leges vt poenales, vel irritantes sunt positivae, & iudiciales, sed abrogata illa lege omnia praecipua iudicialia abrogata sunt; ergo etiam illae leges vt poenales, & irritantes abrogatae sunt, ac subinde amiserunt vim efficiendi tales effectus. Denique de effectu poenae est res clara, quia cessante vi directiua, cessat etiam coactiua, & praesertim in illis legibus poenalis, quae erat mixta, & ideo cessante principali, scilicet, obligatione ad talem actum, vel omissionem, cessat etiam accessorium, quod est poena. Quin potius licet actio, ob quam poena imponebatur per talem legem esset de se mala, & iure naturae prohibita, nihilominus iam cessasset illa poena, vel quia licet in tali actu no esset prohibitio naturalis, cessat prohibitio illius legis, etiam in conscientia, cui proximè adiugebatur poena, vel quia licet daretur, legem illam solum addidisse poenam obligationi naturali, nihilominus illa additio erat positiva, & iudicialis, & ideo abrogatae illis legibus quoad obligationem positiuam in conscientia, etiam abrogatae quoad obligationem sub reatu talis poenae, vt rectè scribit Castro lib. 1. de lege poenali, c. vlt. Idemque est cum proportione de promissionibus specialibus illius legis, fiebat enim operibus illius legis, vt erat illius impletiva, & per modum pacti mutui, & ideo cessante obligatione ex parte vnius extremi, cessauit ex parte alterius. Item idem est cum proportione de effectu irritandi in irritatio, si additur prohibitioni naturali, est veluti quaedam poena, & in ea procedit ratio facta: si verò sit addita prohibitio in positivae eiusdem legis, intrinsecè supponit illam, & ab illa pendet, ideoque illa cessante, necessario cessat. Quatuor verò consequenter potest, quando lex illa amiserit virtutem quoad hos effectus, an scilicet, in initio promulgationis Euangelij, & per successionem & augmentum illius, vel solum post consummatam promulgationem Euangelij. Respondeo consequenter ad dicta, distinguendū esse, inter praecipua caeremonialia, & iudicialia. Et de caeremonialibus dicendū est, à die Pentecostes inceptisse amittere hanc efficaciam, & successu temporis illam omnino amisisse quoad locorum extensionem, sicut diximus, legem illam mortuam fuisse; nam quoad hunc effectum eadem est proportio, vt rationes factae probant. At verò quoad praecipua iudicialia non coepit illa lex amittere hanc efficaciam donec synagoga extincta est post consummatam Euangelij promulgationem. Quia (vt supra dixi) quando Respublica Iudaeorum statum suum retinuit, & caeremonijs suis iure vnae, iudicialia praecipua no amiserunt vim obligandi; ergo nec puniendi, vel irritandi, & nam in hoc etiam eadem seruatur proportio. Promulgato autè Euangelio, quando lex illa coepit esse mortua, quoad caeremonialia, coepit etiam esse mortua quoad iudicialia, & consequenter coepit etiam esse inutilis ad praedictos effectus praestandos, vt rationes factae probant. Vnde obiter inferitur, & matrimonia nunc contracta inter Iudaeos in gradibus illa lege prohibitis valida, &

Concluditur Petri nullo modo peccasse.

Philo.

Circa tempus quo lex illa coepit esse inutilis.

Triplex utilitas in illa lege consideranda.

Lex illa non amisit vim suam coactiuam & punitiuam in morte Christi, nec ante diem Pentecostes.

Duo inferuntur. Primum, quoad vim praecipuam habebant.

Secundum, Praecipua cessauerit quoad obligationem, cessasse etiam quoad omnes effectus poenales, & irritandi.

Dubitatio.

Responsio.

Matrimonium in gradibus prohibitis illa lege non valere.

da, & rata nunc esse, exceptis primis gradibus, qui de A iam suo tempore cessatura erat, & ad statum perfectionis iure naturae matrimonium irritant. Ratio est clara ex supra dictis, quia illa etiam respectu talium Iudaeorum infidelium abrogata est quoad obligationem; ergo etiam quoad irritationem, iuxta ea, quae proximè diximus. Neque refert, quod ipsi peccent ex conscientia erronea, quia conscientia erronea circa ius no sufficit ad irritationem actus, licet ad peccandum sufficiat. Et ita sedit in simili casu Soto 4. dist. 39. ar. 1. in fine, & sequitur Nauar. consil. 2. de coersione infidelium. 4. Sanci. lib. 7. de matrim. disp. 7. num. 6. contrarium verò sentit Henricus lib. 1. 2. de matrim. cap. 1. num. 5. vbi fenit, talia matrimonia contra legem contracta inter infideles Iudaeos inuvalida esse, quia illa lege gubernantur, & allegat Couar. in 4. 2. p. c. 6. §. 6. alias i. o. n. 3. qui aliquo modo fauet, dicit, Iudaeos infideles in contrahendis coniugijs, suis legibus (vtique latis Leuit. 18.) gubernari, quod ex alijs Iuris peritis allegat, non tamen explicat, an iure id intelligendum sit, vel tantum facto, vel quis effectus inde sequatur. Citat etiam D. Thomam in addit. q. 59. ar. 2. ad 3. alias in 4. distin. 39. ar. 2. ad 3. vbi nihil de Iudaeis loquitur, sed in genere dicit, impedimentum disparitatis cultus no esse de iure diuino inter infideles, licet possit iure humano per suas leges introduci. Citat etiam Nauar. in sum. c. 22. num. 48. qui etiam solum de infidelibus generatim dicit, matrimonium inter eos no valere si sit contra eorum leges. Quod generatim verum est, tamen leges Leuitici iam no possunt dici leges Iudaeorum infidelium, tum quia iam non sunt leges, tum quia non sunt latae pro illis, sed pro Republica fidei Ecclesiasticae Iudaeorum, quae iam non extat. Vnde parum refert, quod ipsi Iudaei velint illis legibus gubernari, quia solum est ex conscientia erronea, vt dixi, putant enim legem illam vt diuinam adhuc vigere. Quod si quis fingat, Iudaeos non obstante abrogatione, potuisse illas leges nunc acceptare. Respondemus, id quidem potuisse locum habere, si Iudaei nunc haberent propriam Rempublicam, & in ea supremam potestatem, vel Principem supremum in temporalibus, qui possit leges ferre. Nam in eo casu leges illae habere possent efficaciam tam ad obligandum, quam ad irritandum, non tamen vt diuinae, sed vt humanae; leges iudiciales possunt hoc modo acceptari. At nunc Hebraei nullum habent principatum, nec Rempublicam propriam, & liberam, & ideo licet velint tales leges acceptare, vel quasi restituere, non possunt, sicut nec possunt alias leges civiles sibi constituere, sed legibus Principum, quibus subsunt, gubernandi sunt; nullo ergo modo potest illa opinio sustineri.

Secundò dicendum est, legem veterem ante diem Pentecostes non amisisse vim suam quoad effectum dispensandi, seu permittendi ea, quae contra ius naturae aliquo modo permittebat. Hac assertio eodem modo, quo praecedens explicanda est. Ratio enim prioris partis est, quia illa lex intacta mansit (vt sic dicam) toto illo tempore, nec magis quoad hunc effectum, quam quoad alios reuocata est, quia nihil de hoc effectu specialiter statutum est, nec terminus durationis in illis praecipuis fuit diuersus, aut magis limitatus, quam in alijs. Vnde si in triduo mortis Christi, vel in dilectus dierum Paschaliu vsque ad Pentecostem, Iudaeus dimitteret vxorem iuxta permissum legis, matrimonium verè dissolueretur, iuxta probabiliorum sensum illius legis, quem supra sequuti sumus. Potest verò obici, quia Christus Dominus id dixerat, & factis publicè praedicauerat, Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, moechatur, & qui dimissam duxerit, adulteratur, Matth. 5. & 19. Respondeo, illis locis docere tantum no fuisse illam legem Moysi fuisse ex quadam dispensatione, quae Suarez de Legib.

Solo. Natur. Sanc. Henric.

Couar.

D. Thom.

Nauar.

Obiect.

Resp.

Quam vim habuit vsque ad diem Pentecostes.

Obiect.

Resp.

iam suo tempore cessatura erat, & ad statum perfectionis iure naturali consentaneum reducenda. No tamen tunc antiquam legem, vel generaliter, vel illam in particulari reuocauit, sed tantum ad reuocationem futuram (vt sic dicam) via, & animos praeparauit per doctrinam, & declarationem veritatis, non per promulgationem alicuius noui praecipiti.

Difficultas verò est, an à die Pentecostes coepit ille effectus cessare. In quo breuiter considerandū est, leges concedentes, seu facientes huiusmodi effectus iudiciales fuisse, vt constat de lege repudij, & similibus, ideoque verisimilius esse, non fuisse mortuas vsque ad integram mutationem status synagoga, quae tunc facta est, quando promulgato Euangelio lex illa coepit esse mortifera. Ergo vsque ad illud tempus durare potuit hic effectus. Item pro illo tempore legitime durauit illis Reipublicae status; ergo liberum fuit illi, vt legibus ad eundem statum pertinentibus; ergo etiam fuit liberum, vt priuilegijs, & fauoribus per illas leges sibi concessis. Denique pro eo tempore durabant onera, & rigores legum iudicialium; ergo & fauores; nam hi magis ampliandi sunt, imò beneficiu Principis durat, quando aperitè no reuocatur. At verò post illud tempus, & promulgato sufficienter Euangelio euacuata est omnino illa lex quoad hos effectus, quia ex tunc iudicialia etiam praecipua fuerunt omnino mortua, & extincta. Item quia eadem est ratio de hoc effectu, & de obligatione, tum quia tota illa lex eundem terminum obligationis, & concessionis habuit, & absolute reuocata est, tum etiam, quia similis dispensatio maximè pertinebat ad imperfectionem illius legis, & ideo per legem Christi perfectam reuocata est, tum denique quia quibus auferebatur onus, debuit etiam auferri commodum, praesertim aded imperfectionem, & legi naturali dissoluum.

Vnde fit consequens, nunc inter Iudaeos infideles non dissolui matrimonium virtute illius legis, & consequenter matrimoniu contractu cum alia post tale repudium nullum esse, & si talis vir couertatur ad fidem, separandum esse à secunda, & cogendum esse reuerti ad primam, si tamen illa conuerti etiam velit. Nam si noluit, iam ex alio capite dissoluitur prius matrimonium, & licebit viro denuo ducere secundam Christianam si velit, vt tradit Innoc. III. in cap. gaudemus, de diuort. vbi licet no in specie de Iudaeis, sed generatim de infidelibus loquatur, tamen Iudaeos etiam comprehendit, quia Christus ita statuit, & consequenter contrariae leges siue iniustas, siue iustas reuocant. Et ita docent Doctores ibi, Theologi in 4. d. 33. & expositores Matth. 5. & 19. vbi Abulens. q. 63. & alij, quos refert Sanci. lib. 10. de matrim. disp. 1. nu. 9. & 10. Et quod explicauimus in permissione repudij applicandum cum proportione est ad permissionem vxurarium, & similes.

Dico tertio: Lex Moysi vsque ad diem Pentecostes retinuit vim sanctificandi legaliter, seu iustificandi carnaliter, quae habebat, donec lex facta fuit mortifera, ex tunc verò illam omnino amisit. Hac assertio sequitur aperte ex dictis supra de duratione institutionis illius legis. Quia caeremoniae illius legis pro toto illo tempore retinuerunt totam suam institutionem seclusa obligatione; ergo retinuerunt vim sanctificandi legaliter, quam ab institutione habebant. Deinde probatur ex locis saepe citatis Act. 21. & 23. vbi Paulus dicitur, se purificasse, illa enim purificatio erat quaedam legalis sanctificatio; ergo mandum erat illa lex mortua, quoad hunc effectum. Eademque ratio est de omnibus sacrificijs, vel oblationibus, aut varijs baptismaribus ordinatis ad similes sanctificationes & munditias carnis.

Dices, illa lex erat mortua quoad irregularitates & immunditias, quas inducebat; ergo etiam quoad

Dubitatio. Responsio.

Hinc inferuntur.

Innoc.

Abulens. Sanc.

Lex Moysi vsque ad diem Pentecostes retinuit vim sanctificandi legaliter donec lex facta sit mortifera.

Obiect.

quoad sanctificationes legales. Patet consequentia, quia illa irregularitates erant quasi materia talium sanctificationum. Antecedens vero patet, quia irregularitatum inductio eiusdem rationis est cum impositione pœnæ, & ad vim coactiuam similiter pertinet; ergo ita cessant irregularitates sicut & pœnæ. Nam in vtrisque versatur eadē ratio, scilicet, quod talis effectus pender ab obligatione legis, & ideo cessat, illa cessante. Respondetur, negando antecedens, & ad probationem dici potest etiam pœnās nō cessasse donec lex fuit mortifera. Veruntamen hoc nō est vniuersale, habet enim locum in iudicialibus, nō in cæremoniabilibus, vt dixi. Et ideo respondeo, negando similitudinem, quia irregularitates non pertinebāt propriè ad vim coactiuam, quia non erant pœnæ, non enim imponebantur propter transgressiones aliquarum legū, sed vt illa cæremonia certo modo magis deceter fierent. Et nō est eadem ratio de illis, quæ de pœnis, neque etiam pendeant ex absoluta obligatione legis quoad exercitium, sed ex institutione, & ad summum ex obligatione quoad specificationem, quæ tūc durabat, vt supra declarauimus. Pertinebant enim huiusmodi irregularitates ad ritus illarum cæremoniārum, & ad modum exercendi illas per legem institutum, & ideo durante institutione, durabat etiam obligatio non exercendi illas cum tali indecentia legali, nisi præmissa purificatione, & ita durabat vterque effectus.

Dico quartò: Quoad lex non fuit mortifera, opera eius valere potuerunt ad spirituale sanctificationem operantium per modum meriti, vel satisfactionis ex opere operantis, si ex fide, & charitate fierent. Quod enim Ezechiel. 20. dicitur, *Dedi eis præcepta mea, quæ faciunt hominibus in eis*, etiam si de spirituali vita intelligatur, verum habet pro toto illo tempore, pro quo lex nō fuit mortifera. Ratio est, quia pro toto illo tempore illa lex quoad institutionem durauit; ergo opera eius erant opera honesta, religiosa, & Deo placitura, ergo si ex fide, & charitate fierent, erant meritoria vitæ æternæ, & augmenti gratiæ, & satisfactoria pro temporalis pœnæ. Nā hæc omnia ex parte operis non fundantur in obligatione legis, sed in honestate operis, quæ honestatem habere potest opus in ordine ad legē vt instituentem, etiam si cessauerit eius obligatio. Confirmatur, quia opus factū ex conscientia erronea inuincibilis ignorantia, ac propterea honestum, est meritorium apud Deum, si alia conditiones concurrant, ergo multo magis opus factū ad cultum Dei secundum quandam veram institutionem eius, est de se capax meriti, si aliunde operans sit in gratia, & ex fide operaretur, etiam si non ex necessitate legis id faciat, hoc enim non impedit meritum, vt patet in operibus consolatorum; vel in elemosyna ex supererogatione facta. Et vltimè, quod multi Iudeorum conuersi ad Christum ex ignorantia inuincibili potuerunt illa opera facere pro aliquo tempore quasi necessaria ex lege, quia sine culpa putabant obligationem eius non cessasse.

Dices, Cur dicitur illa lex mortua pro illo tempore, si opera eius tam viua erant (vt sic dicam) pro illo tempore, vt possent etiam spiritualiter iustificare saltem quoad augmentum iustitiæ coram Deo. Respondetur primò, opera illa, vt supra dictum est, nō habuisse huiusmodi vitæ ab ipsa lege, sed à fide viua, seu à gratiâ, & charitate, quam fides imperat. Est autem tanta vis gratiæ, & charitatis, vt etiam opera legis mortua ita possit viuificare, vt faciat illa meritoria apud Deum. Secundò dicitur, legem illam non fuisse simpliciter mortuam pro illo tempore quoad omnia, sed quoad obligationem, quia verò obligatio est veluti primarius effectus legis, ideo in communi modo loquendi inde denominata est mortua. Re tamen vera mansit aliquo tempore viua quoad institutionem, seu in ratione cu-

Responsio

Ad quid vobis operantur ex illa lege facta antiquam mortifera fuerit.

Obiectio

Resp. 1.

Resp.

iusdam regulæ operandi ea, quæ ad diuinum cultum pertinerent, inde enim fit, vt opera facta per conformitatem ad talem legem, haberent honestatem moralem religionis, ac subinde vt facta ex fide, & informata charitate, essent meritoria, & sanctificatiua animæ ex opere operantis.

CAPVT XXII.

Quando Circuncisio cessauerit quoad sanctificationem infantium.

Superest dicendum de sanctificatione extra, vel vltra meritum operantis, vel recipientis, quod solū habet locum in circuncisione paruulorum: nam reliqua cæremonia illius legis non habebant talē effectum, nec circuncisio ipsa in adultis, vt nūc suppono ex supra dictis, & ex materia de Sacramentis. In quo puncto aliqui dicunt, circuncisionē euacuata fuisse in die mortis Christi in ratione remedij paruulorū quoad originale peccati, alij in die Resurrectionis, vel Pentecostes. Alij verò putant, fuisse vtilem vique ad perfectā Euangelij promulgationem, & ita neque in die Pentecostes, neque per aliquot annos fuisse euacuata circuncisio quoad fructū. Sed hoc resoluendum censeo iuxta principia posita de cessatione illius legis quoad obligationem, & cum eadem proportionem. Et quia eadem est ratio quoad hoc de circuncisione pro Iudæis, & de sacramento legis naturæ, quo vt poterant fideles, qui erant inter Gentiles ante Christi aduentum, ideo de vtroque simul dicam.

Primò ergo assero, huiusmodi remedia non fuisse euacuata in pūcto mortis vel resurrectionis Christi, neque vsque ad diem Pentecostes exclusiue. Probatur, quia toto illo tempore nondum Baptismus erat necessarius ad salutē; ergo adhuc priora remedia erant vtilissima si illa inutilia facta essent, tota virtus redacta esset ad Baptismū, & consequenter iam fuisset necessarius. Antecedens significatur sufficienter à Concilio Tridentino, sess. 6. cap. 4. dicente, *A promulgatione Euangelij neminem sufficere a peccato originali sine Baptismo, in re, vel in voto, sentit ergo, ante illud tempus non incepisse Baptismi necessitatem.* Ratio etiā id conuincit, quia ante Christi mortē non erat talis necessitas, vt omnes fatentur, & à morte vsque ad aduentū Spiritus sancti nulla noua promulgatio Baptismi facta est, neque illi aliquid additum, ex quo illa necessitas oriri potuerit. Vnde meritò D. Thomas 3. p. q. 66. art. 2. docuit, præceptum Baptismi non obligasse, donec Christus post Resurrectionem dixit Apostolis, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos.* Vt autem ibi notauimus disp. 3. 1. sect. 1. circa finem, non est existimandum, eodem die, & momento quo Christus Dominus illa verba protulit, cepisse præceptū Baptismi obligare, sed quādo Apostoli executioni mandarūt, quod tunc Christus præcepit, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos,* &c. quod ante Pentecosten factum non est. Et cōfirmatur, quia incredibile est, infantes omnes eo tempore mansisse sine remedio, quod moraliter eis applicari possent; hoc autē sequuntur fuisse, si vtilitas circuncisionis antea sublata fuisset; ergo & illud prius est incredibile. Consequentiā cum maiori notē sunt: minor autem probatur, quia licet Baptismus esset institutus, non tamen sufficienter propositus maiori parti hominum; ergo non poterat moraliter applicari, & esse vtilis.

Respondent aliqui, non esse inconueniens illud, quod inferitur, quia illa impotentia erat per accidens ex ignorantia parentum: nam remedium de se sufficiens iam erat datū, & legislator optimè potest reuocare priuilegium, vel irritare factum à die, in quo cōdit aliam legem, etiam si ad noticiam subditorū non peruenerit:

Variis sententiis proponitur.

Huiusmodi remedia non fuisse euacuata in pūcto mortis vel resurrectionis Christi, nec vsque ad diem Pentecostes exclusiue.

D. Thom.

Constr.

Responsio liquorum.

Responsio resp.

Responsio Soti.

Responsio.

Ita cessauit circuncisio in die Pentecostes quoad fructū gratiæ sicut cepit Baptismus esse ad salutem necessarius.

Obiectio.

Responsio 1.

perueniret. Sed hoc profectò alienū est à diuina providentia (nam de potentia absoluta non disputamus.) Postquā enim Deus se voluit omnes homines saluos facere, debuit cōstitui remedium humano modo possibile, & vtile: Baptismus autē institutus, & nō sufficienter promulgatus non erat remediū humano modo vtile, nec pro toto mundo possibile. Præterquā quod Christus Dominus non statuit obligationē suæ legis in puncto passionis magis quàm antea, & idem est de puncto Resurrectionis, & quolibet alio vsque ad promulgationem illius, vt infra dicam. Et incredibile etiam est passionem Christi statim attulisse tam magnum nocuentem omnibus infantibus, qui pro illo tempore, sancto, & legitimo ritu circūcidebatur, & alijs baptizari moraliter non poterant, vel etiam si possent, parētes eorum nondum eos baptizare tenebantur. Aliter responderi Soto supra circuncisionē eo tempore fuisse vtilem secundum generalem rationē protestationis fidei, non secundum specialem rationē sacramenti legis veteris: Sed hoc habere posset locum, si circuncisio tunc fuisset mortua, cum tamen dictum sit, illam tunc nondum fuisse mortuā quoad obligationem, nec quoad vtilitatem esse potuit, & ita non habet locum distinctionē. Vt omittam, fortasse circuncisionem nunquam aliter fuisse vtilem, quàm remedium legis naturæ, sed tantum pro Iudaico populo generale remedium determinatū fuisse ad talem cæremoniā; ergo sicut remedium legis naturæ non cessauit ante Baptismi necessitatem introductam, ita nec circuncisio pro illo populo, quia neutrum remedium per se ablatum est, sed ad introductionē alterius perfectioris, ac propositi vt necessarii, nimirum Baptismi.

Vnde infero, à die Pentecostes ita cessasse Sacramentum circuncisionis quoad fructum gratiæ, qui in eo dabatur, sicut cepit Baptismus esse ad salutem necessarius. Probatur, quia vnū remediū quoad dictum effectum non fuit exclusum nisi per necessitatem alterius, vt ostensum est. Confirmatur, quia remedium legis naturæ quod durabat in gentibus fidelibus, nō fuit antea, neque alio modo priuatū sua vtilitate, propter rationem factam, & quia nō fuisset alius conueniens prouidentia; ergo eadem proportione iudicandum est de circuncisione quoad infantes Iudeorum. Vnde fit, vt non simul facta sint inutilia illa antiqua sacramenta pro toto orbe, sed successinè, sicut lex gratiæ introducebatur, & obligare incipiebat, quia eodem modo incipiebat Baptismus esse necessarius; & ita pari modo desinebat tam circuncisio, quàm sacramentum legis naturæ esse vtilia.

Dices, non esse in hoc parem rationem de populo Iudaico, & Gentili. Nam quoad Iudaicum in die Pentecostes fuit satis cōsummata promulgatio Baptismi, quia hæc quodammodo inchoata fuerat toto tempore prædicationis Christi, & Apostolorum viuente ipso. Non verò gentibus: nam ipsemet Christus dixerat, *Matth. 10. In viam gentium, ne abieritis,* & de se dicebat, *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël.* Matth. 15. quia illis tantum tunc fiebat promulgatio. In die autē Pentecostes erant in Hierusalem cōgregati Iudæi ex omni natione, quæ sub cælo est; ergo pro illis satis fuit tunc cōsummata promulgatio; ergo pro illis cessauit tūc tota vtilitas circuncisionis; ergo fuit euacuata omnino, quia tantū pro illis vtilis erat. Respondetur in primis, etiā si antecedens cōcederetur, habere tunc locum distinctionem Soti, quia licet tūc

circuncisio nō esset vtilis ratione legis veteris, fuisset vtilis ex generali ratione remedij legis naturæ, quia esset protestatio fidei, cum nondū lex vetus esset mortifera. Melius verò dicitur, argumentū probare, intra breuius tempus cessasse circuncisionem pro Iudæis, quàm remedium legis naturæ pro gentibus, nō tamē quod statim eo die pro omnibus Iudæis per vniuersū orbem dispersis cessauerit circuncisio, quia licet fides Christi antea prædicari ceperit, tamē necessitas Baptismi non fuit antea prædicata, & ideo in die Pentecostes cepit eius promulgatio, quæ nō poterat distincti humano more in omnes prouincias, in quibus Iudæi habitabant. Et ideo etiam ad hæc promulgationem sufficiens tempus concedendum est, ne dicamus, omnes illos paruulos fuisse priuatos remedio ante opportunum tempus. Item, quia lex circuncisionis nō prius, nec alio modo mortua est, vt ex supra dictis constat. Et iuxta hæc doctrinam accommodanda, & explicanda sunt quæ dixi 3. tom. 3. partis, disp. 27. sect. 4.

Dices, Iudæi iam non applicabant illud remedium ex vera fide; ergo non poterat esse vtile. Patet consequentia, quia nō erat vtile, nisi quatenus applicabat fidem. Antecedens autem patet, quia applicabāt illud ex fide venturi Messia, & in signū eius, quod saluum iam erat. Respondetur, errorem illū quoad constantiam temporis fuisse priuatum, & fortasse in multis per ignorantiam inuincibilem, exensatū. Vnde nō excludat veram fidem de Messia promissio, nec reddebat falsam significationem ipsius sacramenti, vt supra declarauimus, ideoque error ille non impediēbat fructum. Sicut nūc error priuatus in ministro Baptismi, si non excludat generalem intentionem sacramenti, non impedit effectū eius. Et patet, quia viuente Christo Domino, poterat similis error misceri in mysterio circuncisionis, & tamē non propterea reddebatur inutile. Dicit etiam potest in illa existimatione distinguendam esse fidem de substantia mysterij, abstrahendo à circumstantia temporis, ab errore circa tēporis differentiam, & priori modo fuisse veram fidem, quia solū erat de Christo in aliquo tempore venturo, abstrahendo, vtrum iam venisset, necne, & vt sic, fuisse vtilem protestationem fidei factam siue per circuncisionem, siue per sacramentum legis naturæ, nō obstantē falsa opinione priuata, quæ circa tēporis differentiam misceri poterat.

Dices tandem, ergo etiam nūc si inueniretur aliquis Iudæus habens ignorantiam inuincibilem Christianæ veritatis, & bona fide circuncideret filium, illa circuncisio esset vtilis, nam videtur eadem ratio. Respondetur esse longè dissimilem rationem, ideoque negari consequentiam. Quia ex quo Baptismus necessarius esse cepit, circuncisio in se omnino inutilis facta est, & illa ignorantia est per accidens, quæ non dat virtutem, nec restituit, vt sic dicam, vtilitatem illi operi. Sicut etiam de remedio legis naturæ in vniuersū dicendum nūc est, vt suppono ex materia de Baptismo. Et ideo attentè in hac materia distinguendum est inter ignorantiam proueniētem ex defectu promulgationis, seu temporis sufficientis ad illam, vel proueniētem ex aliis humanis impedimentis, non obstantē promulgatione iam facta. Nam prior ignorantia est per se, ex impotentia simpliciter, ac proinde consideratur ex parte legis, vt eo tempore necessitatem non inducat. Alia verò ignorantia est per accidens, & non consideratur.

Responsio

6.

Resp.

Obiectio.

Resp.

De remedio legis naturæ quid dicendum.

Duplex ignorantia distinguenda.

INDEX CAPITVM LIBRI DECIMI

De noua lege diuina.

- Cap. I. De lege noua, & legislatore Christo.
- Cap. II. De materia legis nouae, & praeceptis eius.
- Cap. III. De descriptione legis nouae.
- Cap. IV. De tempore quo obligauit vniversum orbem.
- Cap. V. De effectibus legis nouae.
- Cap. VI. De dispensatione circa legem nouam.
- Cap. VII. De perpetuitate legis gratiae.
- Cap. VIII. De perfectione legis nouae comparatione veteris.

LIBER

LIBER X.

DE NOVA LEGE D I V I N A

ISTINXIMVS in superioribus diuinam legem in veterem, & nouam, ideoque post tractatum de lege veteri solum superest dicendum de noua, quae in Scriptura sacra variis nominibus appellatur. Nam à Paulo interdum appellatur, *Lex fidei*, ad Rom. 3. vocatur etiã, *Lex spiritus vite*, ad Rom. 8. vnde communiter appellatur *lex gratiae*; nam gratia est spiritus nostrae vitae, vel etiam vita nostri spiritus. Imò solet interdum gratia simpliciter appellari, iuxta illud Ioan. 1. *Lex per Moysen data est, gratia. & veritas per Iesum Christum facta est.* Et ideo Paulus ad Galat. 5. dixit, *Non estis sub lege, sed sub gratia.* Propter quod etiam vocatur haec *lex amoris*, quia spiritus gratiae est spiritus amoris, iuxta illud Pauli ad Rom. 8. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater, qui est spiritus dilectionis, ut idem Paulus dicit 2. ad Timoth. 1. Et inde etiam vocatur interdum, *Lex libertatis*, Iacob. 1. quia *vbi spiritus Domini, ibi libertas.* 2. ad Corinth. 3. & ob eandem causam dicitur *Lex scripta in corde*, Ierem. 31. & ad Hebr. 8. & 10. quia diuina gratia, & amor menti infunduntur. Denique appellatur, *Lex noua*, vel quia totum hominem per gratiam renouat, ut sumitur ex Augustino, tractat. 65. in Ioan. vel quia est vltima lex à Deo data, quae priorem antiquauit, ut sentit Cyrillus lib. 9. in Ioan. cap. 23. explicans verba illa Christi Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis, quae licet de mandato amoris specialiter dicta fuerint, merito ad totam legem amoris, quae in praecepto amandi virtute continetur, & ab eodem Christo data est, accommodantur, ac propterea etiam haec lex ab autore suo *Lex Christi* appellatur.* His ergo variis nominibus excellentia huius legis, & eius causae, effectus, & proprietates insinuantur, quae à nobis sigillatim tractanda sunt eodem ordine, quo de ceteris legibus disputauimus. Et quamuis ex diuisione superius data, & ex tot Scripturae testimoniis supponamus, datam esse à Deo huiusmodi legem, nihilominus propter haereticorum importunitatem, pauca de huius legis veritate, & proprietate praemittenda sunt.*

CAPVT I.

Verum lex noua sit vera, & propria lex, & Christus Dominus perfectissimus legislator.

1. Haereticorum dogma.

EX attributis, quae Scriptura noui Testamēti huic legi tribuit, per tot nomina superius proposita, sumperunt occasionem haereticorum huius temporis negandi veritatem huius legis, & in summa eam omnino è medio tollendi. Nam quia propria ratio legis in hoc consistit, quod sit praeceptum commune, ac proprium imperium, obligationem inducens, negant, legem Christi esse veram legē in hac legis proprietate, & rigore, & consequēter etiam negant, Christum

ipsum fuisse verum legislatorem in eadem proprietate. Ita sentit Luther, lib. de libertat. Christian. & in Epistola ad Galat. cuius verba refert Bellarm. lib. 4. de iustificat. cap. 1. & in eodem errore fuit Caluin. apud Stapletonium in Epist. ad Rom. cap. 3. Idem Beza, & alij. Et ex hoc principio inferunt falsas quasdam differentias inter Testamentum vetus, & nouum, & legem Moysi, & Christi, quas infra suo loco refutabimus. Fundantur autem primò in omnibus illis testimoniis, quibus probare solent libertatem Christianorum, & praesertim iustorum ab omni lege, ut est illud, *Iusto non est lex posita*, 1. ad Timoth. 1. & illud, *Si spiritus ducimini, non estis sub lege.* Quia verò haec loca generaliter supra tractata sunt in lib. 1. & de lege humana in lib. 3. vbi dicta testimonia explicata sunt, ideo illis praetermissis, hic addere possumus argumenta quibus specialiter suadere tentant, Christum non onerasse homines nouis praeceptis ultra legem fidei.

Luther. Bellarm. Caluin. Stapleton. Beza.

Fundamentum.

Hoc autem suadent primò ex eo, quod haec lex specialiter appellatur, *Lex fidei*, ad Roman. 3. tanquam à proprio, & quasi adaequato obiecto, & vnico praecepto suo, quod etiam colligunt ex illo Matth. 23. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur,* vbi sola fides tanquam necessaria proponitur. Secundò ex appellatione gratiae, gratia enim non est propria lex: lex autem Christi non est aliud, nisi ipsa gratia, & ideo exclusa lege per Moysē data, Christus solum dicitur fecisse gratiã, & veritatem, id est, complementum veteris legis, nulla facta mentione legis nouae ab ipso lata. Tertio ex appellatione legis libertatis, obligare enim per noua praecepta repugnaret libertati huius legis per Christum inductae. Cur enim magis diceretur haec lex libertatis, quam lex Moysi, si praeceptis oneraret, sicut illam quod sint plura, vel pauciora praecepta, non sufficit ad absolutam libertatem, & interdum onus paucorum praeceptorum propter eorum grauitatem potest esse maius, quam plurium. Quarto ex appellatione Evangelij sumpta ex illis Christi verbis, Marc. 16. *Predicite Euangelium omni creaturae.* nã per hoc nihil aliud praecepit predicare, nisi legem suam: Euangelium autem non significat propriam legem, sed bonum nuntium, ut notauit Augustinus lib. 2. contra Faust. in c. 2. Est ergo lex gratiae tantum bonum nuntium, quia vitam aeternam absolutè promittit omnibus credētib, vel ad summum sub cōditione fidei omnibus hominibus, cum lex vetus nihil promitteret, nisi sub conditione mandatorum, iuxta illud, *Qui fecerit eas, viuet in illis,* Ezechiel. 20.

Primò.

Secundò.

Tertio.

Quarto.

August.

Dicendum verò primò est, Christum Dominum non solum fuisse redemptorem, sed etiam fuisse verum, & proprium legislatorem. Haec assertio est de fide, definita in Concilio Tridētino sessione 6. Canon. 21. quae probatur primò, ex verbis Isaiae 33. *Dominus Iudex noster, Dominus legislator noster, Dominus Rex noster,* vbi non loquitur Propheta de Deo tantum, ut Deus est, sed aperte de Messia, de quo praemiserat, *Dominus miserere nostri, te enim expectauimus,* & infra, *Regem in decore*

3. Catholica veritas Christi Dominus non solum fuisse redemptorem, sed verum & proprium legislatorem. Conc. Trid.

decore suo videmus oculi eius, & postea subiungit prædicta verba, & de eodem concludit, Ipse saluabit nos, ac si aperte dicat Christum non solum fuisse venturum ad saluandum, sed etiam ad leges ferendas. Et ita illum locum de Christo, & Ecclesia exposuerunt Hieronymus, & Cyrillus Alexandrinus, ibi. Et sine dubio intelligenda sunt omnia illa verba cum proprietate, tum quia nihil est, quod ad improprium, vel metaphorice sensum cogat, tum etiam quia Christus est proprie Saluator, & proprie Iudex cui Pater omne dedit iudicium, ut ipse testatur, Ioan. 5. & de illo testatur Actor. 10. & 17. Petrus, & Paulus. Et etiam propriissime Rex, iuxta illud Psalm. 2. Ego constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, &c. & illud Psalm. 71. Deus iudicium tuum Regi da, &c. quæ de Christo sine dubio sunt dicta, vt Ecclesia, & Patres intelligunt, & contextus ipse cogit, & confirmant verba Angeli ad Mariam Lucae in c. 1. Dabit illi Dominus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et ipsemet Christus coram Pilato testatus est, Tu dicis, quia Rex sum ego: ergo cum eadem proprietate prædictum est de illo fore legislatorem.

Imò ex eisdem verbis colligitur optima ratio: nam omnis Rex ex vi sui dominij, & potestatis est legislator, sed Christus est perfectissimus Rex; ergo est proprie legislator. Idemque probari potest ex munere iudicis: nam quando iudex est supremus, & summè perfectus, simul est legislator, iuxta illud Iacobi 4. Vnus est legislator, & iudex, qui potest perdere, & saluare. Denique potest simile sumi argumentum ex munere summi Pontificis, quod Christo tribuit Paulus ad Hebræos septimo, & sequentibus. Nam ad summum Pontificem pertinet, vt possit etiam leges ferre in his, quæ ad Deum spectant; ergo hæc potestas maximè fuit in Christo, quia fuit perfectissimus Pontifex, & caput Ecclesiæ. Dicent fortasse, non illi de fuisse potestatem, tamen non illa vsum fuisse, & ita fuisse legislatorem quasi in habitu, non in actu. Sed hæc euasio ineptissima est; tum quia nomen legisferi, aut legislatoris plus significat, tum etiam quia ita Christus est iudex, & Rex, vt actu iudicet, & gubernet; ergo ita etiam est legislator, tum præterea, quia non frustra illam potestatem assumpsit, sed vt perfectè suos subditos regeret, & gubernaret, tum denique quia ex Scriptura constat prophetiam illam factam esse non solum de potestate, sed etiam expressè de actu Ierem. 31. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum, & infra, Dabo legem meam in visceribus eorum, quam promissionem per Christum esse impletam, docuit Paulus ad Hebr. 8. & 10. & ex sequenti assertionem aperte constabit.

Dico ergo secundò, lex Christi, seu lex noua est vera, ac propriissima lex præceptiua. Est etiam de fide definita in eodem Concilio Tridentino sess. 6. Canon. 19. illis verbis, Si quis dixerit, nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem, anathema sit, & ideo in Canon. 21. cum definit Christum datum esse hominibus etiam vt legislatorem, addidit, Cui obediam: obedientiam autem respõdet proprio præcepto, seu legi actuali. Præterea fuerat hæc lex promissa Isai. 2. De Sion exiit lex, & verbum Domini de Ierusalem; vbi constat, esse manifestam prophetiam de aduentu, & prædicatione Christi, & proprietatem verbi, Lex, iuxta veram regulam interpretandi Scripturam retinenda est, & ita exposuit August. lib. 18. de Ciuit. cap. 50. & lib. 17. cap. 17. adiungit illud Psalm. 109. Virgam virtutis tue emittet Dominus ex Sion. Quod ita clarum est, inquit, vt non solum infideliter, & infeliciter, sed etiam imprudenter negetur. Et ipsi quidem fatentur inimici ex Sion misisse fuisse legem Christi, quod Euangelium nos vocamus, & eam virgam virtutis eius agnosimus. Vnde licet vox,

virga, ibi ad literam metaphorica sit, optimè tamen declarat proprietatem legis, quæ consistit in præcipiendo, & regendo, iuxta illud Psalm. 2. Reges eos in virga ferrea, &c. id est, inflexibili, & omnino recta.

Præterea in nouo Testamento euidenter ostenditur impleta per Christum hæc prophetia; nam Matth. 5. cœpit Christus ostendere legislationem suam, perfectius declarando naturalem legem, quam antea intelligeretur, sæpius dicens, Ego autem dico vobis, &c. Et similiter de præcepto charitatis dixit Ioann. 13. Mandatum nouum do vobis, & cap. 14. Hoc est præceptum, vt diligatis inuicem. Tulit etiam positua præcepta, vt de Baptismo Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit, vbi necessitas mediij formaliter explicatur, tamen in hac inuoluitur, vel supponitur necessitas præcepti. Et eodem modo includitur præceptum Eucharistiæ in verbis Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. & præceptum confessionis in illis Ioan. 20. Quorum remisistis peccata, remittuntur illis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Et præceptum noui sacrificij habetur in verbis illis, Hoc facite in meam commemorationem, Luc. 22. Ac generaliter de tota sua lege, & specialiter de Baptismo tanquam de ianua eius dixit Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quaecunque mandaui vobis. In quibus verbis, & aliis ponderanda est vox mandati, & præcepti: nam inde aperte colligitur, legem Christi esse præceptiuam, ac subinde propriam legem. Et ad idem ponderari potest nomen testamenti, & pacti, quo vitur Ieremias, & exponit Paulus, quia hoc nomine significari solet in Scriptura, lex supernaturalis, & positua à Deo data. Et ita exponit locum Ieremiæ Hieronym. ibi, & latius August. de Spirit. & liter. cap. 26. & 27. vbi ex professo ostendit, testamentum, quod ibi permittitur, non includere tantum legem naturalem, sed etiam specialem legem à Christo latam, vt in cap. 3. latius explicabimus.

Ratione etiam potest hæc veritas ostendi, quia Christus Dominus ad fidem suam, & dilectionem in mundo propagandam, & conseruandam, & vt mediante hac fide viua fructus redemptionis suæ futuris post se hominibus communicaretur, Ecclesiam suam instituit tanquam vnã spiritualem Rempublicam, in qua ipse regnaret, & vnũ corpus mysticum, in quo ipse esset caput; ergo ad prouidentiam eius pertinuit, legem aliquam huic Ecclesiæ dare, per quam in sua institutione, & conuenienti ordine, ac gubernatione conseruari possit. Antecedens cõstat ex verbis Christi Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porte inferi non proualebunt aduersus eam. Et hanc Ecclesiam nomine ouilis significauit Ioan. 10. dicens, Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnũ ouile, & vnus Pastor. Quo exemplo declarat vnitatem huius Ecclesiæ, & regimen eius sub vno Pastore, vel ipso Christo, vel eius Vicario. Et pro his omnibus ait, se ponere animam suam. Et ideo Paulus Actor. 21. ad Pastores Ecclesiæ dicit, Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisistis sanguine suo. Ex quibus loquutionibus, & ex multis aliis, quæ in nouo Testamento, præsertim in Epistolis Pauli leguntur, & ex vnitatem Ecclesiæ in symbolo Apostolorum definita, manifestè constat, Ecclesiam Christi esse vnũ mysticum corpus ordinatum ad æternam felicitatem, & veram iustitiam per Christum consequendam, indigens spirituali regimine ad suam conseruationem, & ad hunc finem assequendum. Iam ergo probatur prima consequentia, quæ lumine naturali videtur euidenter, considerata naturali hominis cõditione, & aliis rationibus, propter

Hieron. Cyril. Alexand.

Ratione probatur.

Resellitur.

Lex Christi est vera ac propriissima lex præceptiua. Conc. Trid.

August.

Confr.

August.

Ratione probatur.

pter quas in libro primo diximus, necessarias esse hominibus leges, quia homo est animal sociale, qui non potest conuenienter conseruari, nisi in communitate perfecta, nec talis communitas potest sine legibus rectè gubernari, & ideo iuxta varietatem communitatum, & diuersos fines earum, variæ etiam leges traduntur, vt ex vsu, & ex superioribus libris factis manifestum est. Cum ergo Ecclesia sit noua. Republica nouo modo congregata, & ad altissimum finem ordinata, pertinet ad sapientem prouidentiam Christi fundatoris eius, & ad eiusdem Ecclesiæ perfectionem, & stabilitatem, habere à suo fundatore aliquam legem saltem circa principalia fundamenta talis communitatis, quia sine lege non posset in sua vnitatem moraliter conseruari, vt ex iis, quæ de materia huius legis dicemus, euidentius constabit.

Ad fundamentum ergo hæreticorum negamus, pertinuisse ad suauem iugum Christi nulli præcepto onus hominibus imponere, propter legem vnã fidei, vt ab ipsis explicatur. Tum quia non est minùs necessaria lex charitatis, quàm lex fidei, tum etiam quia ad conseruationem ipsius fidei, & ad exercitium eius, tam in cultu Dei, quàm in iustificatione hominis alia præcepta erant necessaria, quæ grauiora non sunt, quia ipso spiritu fidei, & nouæ legis redduntur suauia, vt infra dicemus. Neque huic veritati obstat prima appellatio huius legis, quæ vocatur, Lex fidei, quia hoc nomine non significatur solum præceptum credendi: nam etiam dicitur lex amoris, & vocatur etiam lex spiritus vitæ, sub quo titulo comprehendit possunt omnia opera necessaria ad spirituale vitam. Dicitur ergo lex fidei, quia in se habet spiritum, & gratiam, cuius fundamentum, & radix est fides, & quia omnia, quæ præcipit, sunt principaliter fundata in fide, & ad iustitiam fidei consequendam sunt valida. Et ita ferè exposuit Augustin. libro de Spirit. & liter. cap. 13. & 14. Minùsque iuuant hæreticos verba illa, Marc. 16. Qui non crediderit, condemnabitur: nam intelligenda sunt de fide viua, seu quod idem est, de illo, qui non credit sicut oportet, id est, non solum speculatiuè, sed etiam practicè, vitam suam cum sua fide conformando. Nam aliàs constat ex Euangelio Matth. 25. homines condemnari non solum propter defectum fidei, sed etiam propter defectum operum: nam Deus reddet unicuique secundum opera sua, ad Roman. 2. & ideo monet Petrus 2. Epistol. cap. 1. Sagite ut per bona opera certam vestram electionem, & vocationem faciatis.

Deinde non obstat secunda appellatio legis gratiæ, seu gratiæ: nam licet interdum vocetur gratia ab eo quod præcipuum est in ipsa, & maxime intentum, non excluduntur præcepta conuenientia statui gratiæ, & ideo lex etiam appellatur. Neque oportet, vt in singulis locis verumque explicetur. Quamuis ergo Ioan. cap. 1. solum dicat Christum fecisse gratiam, non excludit dedisse legem, quod in aliis locis explicatur. Imò ibi etiam comprehendit potest sub nomine veritatis, tum quia ad hanc veritatem pertinuit dare nouam legem promissam, tum etiam quia legislatio, vt est pars iustitiæ, sub veritate comprehendit potest.

Neque plus obstat tertia appellatio legis libertatis, iam enim in superioribus explicatum est, libertatem Christianam non excludere omnium legum obligationem, sed vel obligationem legis veteris, vel legis peccati, aut eius seruitutem, non verò legis naturalis, aut humanæ hominibus conuenientis. Quod si hanc non excludit, multo minùs excludet obligationem legis diuinæ à Christo late, & maxime necessariæ, vt declaratum est. Et ideo Paul. 1. ad Co-

rinth. 9. cum dixisset, Factus sum iis, qui sine lege erant tanquam sine lege essem, id declarans subiungit, Cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi, & ad Roman. 6. cum dixisset, Non estis sub lege, sed sub gratia, ad excludendam falsam interpretationem, & imprudentem libertatem hæreticorum interrogat, Quid ergo peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? & respondet, Absit. & clarissimè ad Galat. 5. cum dixisset, Vos in libertatem vocati estis fratres, addit correctionem, tantum ne libertatem in occasione dei carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem, omnis enim lex in vno sermone impletur, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Ex quo colligi etiam potest ratio, ob quam dicatur lex Christi lex libertatis, vel quia legem veterem abstulit, vel quia est lex amoris, & non timoris, sicut lex vetus, & ita non coactè, sed spontaneè, & maxima voluntate, ac libertate ad suam obseruantiam inducit, vel quia libertas seruitute peccati, imò & à lege comitit: nam licet comitem non auferat, dat vires ad vincendum illum, vt sentit August. lib. 1. de continentia, cap. 13. & de natur. & grat. cap. 57.

Ad quartum denique ex nomine Euangelij nullum argumentum sumitur, tum quia licet Euangelium denominatum fuerit à bono nuntio regni cœlorum, & salutis per Christum factæ, non excludit reliqua, tum etiam quia illud bonum nuntium promissionis Regni cœlorum in Euangelio non sit, nisi fide promissione seruandi legem Christi. Et hæretici hoc negantes contra expressa verba Christi & contra alias Scripturas loquuntur: nam Ioann. 15. expressè posuit Christus conditionem, dicens, Vos amici mei estis, si feceritis ea, quæ ego præcipio vobis. & iterum, Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, & c. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me, & ad Roman. 8. cum Paulus dixisset, Si filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, statim subiungit conditionem, Si tamen compatimur, vt & conglorificemur, quæ est conditio non tantum fidei, sed etiam operum, & 2. ad Timoth. 2. Siquis, inquit, enudauerit se ab istis, erit vti in honorem. & iterum, si sustinuerimus, & conregnabimus, & cap. 4. Responsa, inquit, est mihi corona iustitiæ, &c. & infra, Non solum autem mihi, sed & iis, qui diligunt aduentum eius, vbi virtute includitur conditio non tantum fidei, sed etiam dilectionis. Et eadem includitur in omnibus testimoniis, in quibus promissio fit facientibus voluntatem Patris, vt Matth. 7. vel obediētibus, vt ad Hebr. 5. vbi de Christo dicitur, Didicit ex his, quæ passus est obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Et eodem modo in ipsa prima annunciatione Regni cœlorum, quæ in Euangelio habetur, ponitur conditio penitentiae, sic enim aiebat Ioannes, Penitentiam agite, appropinquauit enim Regnum cœlorum; ergo Euangelium non excludit obedientiam, & obseruantiam legis Christi, non ergo repugnat vera lex cum Euangelio.

C A P V T II.

Quæ sit materia legis nouæ, & quæ præcepta eius.

EX causis legis nouæ efficiens, & finalis satis explicatæ manent ex dictis in capite præcedenti. Ibi enim ostendimus, legislatorem huius legis fuisse Christum Dominum, ac subinde Deum ipsum, tum quia ipse Christus Deus verus est, tum etiam quia per Christum vt hominem Deus loquutus est nobis, iuxta illud ad Hebr. 1. Nouissimè loquutus est nobis in filio, & inde in cap. 2. præfert legem nouam veteri, quia illa per Angelos, hæc per Christum data est, & in citato loco

Ad fundamentum Hæreticorum.

Lex fidei quid significet.

August.

9.

10. Lex libertatis quid significet.

August.

II. Ad quartum.

Materia legis nouæ.

Causa finali.

loco 1. ad Corinth. 9. inde concludit, se non esse sine lege Dei, quia est in lege Christi. Est ergo hæc lex diuina, & Christi, nec de eius causa efficiente aliud superest dicendum. Causa item finalis clara est ex dictis in superiori capite: nam finis vltimus huius legis est perducere homines ad regnum cælorum, prout specialiter in hac lege promissum est, vtique tanquam iam reseratum, & in fine vitæ per exactam huius legis obseruationem consequendum, vt latè declarauit Paulus ad Hebr. 9. Proximus autem finis generalis huius legis est perfecta sanctificatio fidelium per verum, & perfectum cultum Dei, & per applicationem meritum, & satisfactionum Christi per media, & instrumenta ab ipso ad hunc finem instituta. Quod totum satis etiam conitit ex nominibus, & attributis huius legis, quæ supra posuimus, & magis declarabitur ex dicendis infra de effectibus huius legis: nam finis, & effectus in idem coincidere solent. Intellego autem hunc esse generalem finem: nam in particulari singula præcepta habent suos fines proprios: nam alius est finis præcepti Baptismi, alius confessionis, vel Eucharistiæ, vt per se notum est, & in omni lege pro diuersitate præceptorum ex natura rei est necessarium. Solum ergo superest dicendum de causa materiali, & formali, per quas simul essentia, & substantia huius legis explicabitur.

2. Materia huius legis partim moralis, partim ceremoniale esse.

Quod ergo spectat ad materiam huius legis, dicere in primis possumus, illam partim moralem esse, partim ceremonialem, ac subinde præcepta huius legis in moralia, & ceremonialia distingui posse. Non addimus autem hic tertium membrum iudicialium præceptorum, quod in veteri lege posuimus, quia perfectio huius legis illum præceptorum ordinem nec requirit, nec admittit. Quod potest commodè explicari ex duabus causis, efficiente, & finali supra explicatis. Nam Christus Dominus auctor huius legis sicut temporale regnum sibi non assumpsit, nec temporale iudicium, vt ipse ad Pilatum respondit, *Regnum meum non est de hoc mundo*, Ioan. 18. & Luc. 12. & ad illum, qui postulauerat, *Dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem*, respondit, *Flomo, quis me constituit iudicem inter vos*: ita nec temporale regnum, aut reipublicam politicam instituit, sed solum Ecclesiam suam, quatenus congregatio est ad spiritualem finem per spiritualia media ordinata, & ideo per se tantum illas leges tulit, quæ ad hunc finem directe pertinebant. Leges autem iudiciales in lege veteri per se spectabant ad politicum regimen temporalis regni, & ideo Christus in sua lege nihil de præceptis iudicialibus statuit. Quinimo etiam in Ecclesia Christi, vt talis est, aliquæ leges iudiciales sint necessariæ ad politicum regimen Ecclesiasticum, quod suo modo spirituale est, nihilominus noluit Christus Dominus per seipsum illas leges ferre, sed id Vicariis suis commisit, potestatem ad illas ferendas eis tribuendo, & ideo illæ leges non sub lege diuina, sed sub canonica computantur. Propriè ergo loquendo de lege noua diuina in illa non inueniuntur præcepta iudicialia.

3. Duo membra dicta explicantur.

Alia verò duo membra in hac lege inueniri, certum est, colliguntur enim aperte ex locis Scripturæ supra citatis. Nam in primis de moralibus est totum cap. Matth. 5. vbi Christus virtute confert legem suam moralem cum morali antiqua, & ostendit perfectiori modo se illam tradere, ac declarare, dicens, *Ego autem dico vobis*, &c. Hanc enim vim habent dicta verba, vt communiter expositores notant, & August. sentit lib. 1. de sermone. Domini in monte, & 1. retractat. cap. 19. Deinde Ioan. 13. & 14. renouat præceptum dilectionis proximi, quod morale est, & illud suum specialiter appellat: in illo autem præcepto tota lex moralis virtute continetur, vt Paulus dixit:

August.

A certum ergo est, præcepta moralia contineri in lege noua, & obligare Christianos. Quod non solum est verum de præceptis fidei, spei, & charitatis (quæ suo modo inter moralia etiam computantur, vt superiori libro explicauimus) sed etiam de præceptis Decalogi, & de omnibus, quæ ad illa reuocantur. Nam priora perfectissima sunt, & maximè pertinent ad perfectionem legis gratiæ, posteriora verò etiam sunt necessaria, quia sine illis vera iustitia subsistere non potest. Et ita Christus Dominus Matth. 7. generale principium tibi addidit, quod omnia moralia continent, *Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis*, cui consonat illud Pauli ad Galat. 6. *Alter alterum onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*, vbi non obscure significat, legem Christi totam hanc materiam moralem complecti.

4. Dubitatio.

Circa hæc verò partem dubitari potest, an in hac materia morali Christi Dominus aliquod potitiuum præceptum addiderit, præter omnia præcepta moralia, quæ dicuntur esse iuris naturalis, siue consentanei rationali naturæ purè sumptæ, siue eleuata per gratiam, seu conaturalis ipsi gratiæ. Videtur enim Christus, multa præcepta potitiua in hac materia addidisse. Nam in primis est axioma Theologorum, quos infra referam, in lege noua non esse alia præcepta, nisi fidei, & sacramentorum. Ex quo axioma nunc tantum sumo priorem partem affirmantem de præceptis fidei: nam illa inter moralia computantur, vt diximus, & tamen potitiua sunt, vt præceptum credendi explicite Trinitatem, vel mysteria Christi incarnati, passi, &c. hæc enim præcepta nec semper fuerunt, nec ex natura rei erant necessaria. Et eadem ratione possunt addi præcepta spei: nam tenemur in lege gratiæ sperare remissionem peccatorum, & gratiam explicite per Christum, quæ obligatio nascitur ex speciali præcepto Christi: nam antea nõ erat. Item tenemur sperare ingressum in regnum cælorum statim post mortem, si peccati impedimentum omnino sublatum est, & similia. Præterea de præcepto charitatis Dei, quia tenemur explicite diligere Deum trinum, & vnum. De dilectione autem proximi dixit Christus Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexisti vos*, vbi vocans præceptum nouum indicat esse potitiuum; nouitas autem videtur in hoc consistere, vt discipuli Christi, id est, Christiani particularæ præceptum habeant se diligendi speciali modo, & peculiari titulo, quia in vno corpore eidem capiti Christo coniunguntur, sicut etiam Christus hoc titulo speciali modo illos diligit, eo quod sint membra sua. Et ita sentire videtur Tolet. ibi in commentario, & annotat. 30. Vbi addit, præceptum illud non fuisse de dilectione proximi, quæ ad omnes homines extenditur, sed de dilectione, quam Christiani, eo quod Christiani sunt, inter se habere tenentur, & hoc præceptum ait, esse proprium Christi, quia à solo ipso datum est, & nouum fuisse in nocte cænæ, quia etiam ab ipso Christo antea datum non fuerat. Denique possumus similia facere argumenta de aliis præceptis moralibus: nam Matth. 5. videtur Christus Dominus aliquas circumstantias in illis præcipere, quæ non sunt de iure naturæ, vt est præceptum de insolubilitate matrimonij, & de euitando iuramento per cælum, & terram, &c. Item præceptum illud, *Benefacite iis, qui oderunt vos*. Item in præcepto orationis addidit speciale formam orandi Matth. 6. & aliis locis videtur præcipere Christianis specialem frequentiam orandi, & modum explicitè petendi per ipsum Ioan. 14. & 16. imò totum præceptum orandi videtur potitiuum, & maximè proprium Christianorum, licet vsus orandi antiquior, & vniuersalior sit.

Tolet.

Nihilominus dicendum est, in lege gratiæ nullum esse

5.

In lege noua nullum esse additum à Christo præceptum potitiuum morale.

esse additum à Christo præceptum potitiuum morale. Sumimus autem morale strictè, vt à ceremoniali distinguitur: nam, vt libro superiori adnotauimus, etiam ceremoniales actus possunt dici morales, quatenus ad virtutem moralem religionis spectant, & eius honestatem moralem participant, in quo sensu Christus tulit aliquot moralia præcepta, vt mox patebit. Priori ergo modo intellecta hæc assertio sumitur ex dicto communi axioma Theologorum, & ex D. Thoma 1. 2. q. 108. ar. 1. in fine, & clariùs art. 2. in fine, vbi ait, *Lex noua nulla alia opera determinare debuit, præcipiendo vel prohibendo, nisi Sacramenta, & moralia præcepta, quæ de se pertinent ad rationem virtutis, vt nõ esse occidendum, vel furandum, & similia*. Vbi notanda sunt vltima verba, & exempla, negat enim esse in hac lege alia præcepta moralia præter ea, quæ per se pertinent ad rationem virtutis, id est, quæ sunt necessaria ad virtutem, vt in vtroque articulo ipsèmet explicat. Imò inde rationem sumit, quia cum hæc sit lex gratiæ, solum ea præcipere debuit, vel prohibere, per quæ in gratiam introducimur, vel quæ pertinent ad rectum gratiæ vsum ex necessitate. Addeque optimam confirmationem, quia in lege veteri non erant alia præcepta moralia præter ea, quæ naturalia sunt, neque enim illa lex addebat potitiuas determinationes moralibus præceptis, vt distinctis à iudicialibus, & ceremonialibus, quod supra etiam ostensum est, ergo multo minus lex noua debuit tales potitiuas determinationes addere, quia quantum ad hoc (ait D. Thom.) *lex noua super veterem addere non debuit*, & in art. 1. circa finem ait, legè Euangelij etiam quoad hoc, dici legè libertatis, quia lex vetus tam multa in particulari præcipiebat, vt ferè nihil liberæ determinationi subditorum relinquere: lex autem noua è cõuerso nihil per legem potitiuam determinat in materia morali, sed ea solum præcipit, vel prohibet, quæ habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interiore gratiam, quæ in fide per dilectionem operante consistit.

D. Thom.

Confirm.

D. Thom.

6. Confirmatur doctrina prædicta.

Circa præceptum fidei duo distinguuntur.

Constabit autem magis hæc veritas discurrendo per singulas partes inductionis in contrarium factæ: non possumus autem de singulis ex professo, & integrè dicere, quia oporteret multa ex aliis materiis inuoluere, quod à nostro instituto alienum est; solum ergo punctum præsentis difficultatis in singulis attingemus. Circa præceptum ergo fidei duo distinguenda sunt, scilicet, reuelatio cum sufficienti propositione credendorum, & obligatio ad credendum ea, quæ reuelata, & proposita sunt. Vtrumque ergo reperit in omni lege diuina, semperque fuit ad salutem necessarium. Differentia autem inter legè gratiæ, & antiquiores est, quod in hoc tempore expressior, & de pluribus mysterijs facta est reuelatio, & generalior propositio, quam in lege veteri, vel naturali, & inde consequenter factum est, vt in lege Christi sit obligatio credendi explicite plura mysteria supernaturalia, quæ antea. Et quantum ad hoc dicunt Theologi, legem nouam addidisse aliquid præcepto fidei. Nihilominus tamen probabiliter dici potest, illud præceptum etiam prout nunc est in lege noua non esse merè potitiuum, sed de lege naturæ conaturali interiori gratiæ, & diuinæ illuminationi, seu reuelationi. Næ ex illis duobus, quæ supra distinximus, reuelatio, & prædicatio talis doctrinæ fuit ex voluntaria dispositione Dei, & ita dici potest de iure diuino potitiuo pertinente ad nouam Ecclesiæ institutionem, in qua Christus voluit, esse tantam lucem, & cognitionem Dei, ad eam perfectam. At verò obligatio ad credendum, quæ inde sequitur, iam non est merè potitiua, quia eo ipso, quod mysteria fidei sufficienter proponuntur, intrinsecè, & ex natura rei sequitur obligatio credendi, quæ proposita sunt. Sic ergo licet ex parte obiecti hoc præceptum possit præsuppositiue, vt sic dicam, dici potitiuum

A uum, quatenus supponit reuelationem, quæ simpliciter nõ erat necessaria ex vi iuris naturæ, nihilominus formaliter, & in se est quasi naturale respectu gratiæ existentis in tali statu, & perfectione. Hoc ergo modo verificatur conclusio etiam in materia fidei, quatenus sub materia morali, id est, necessaria ad bonos, & sanctos mores comprehenditur.

Sed instabis, quia in lege noua non tantum est præceptum credendi hæc mysteria quasi ex suppositione reuelationis, & propositionis rerum credendarum, sed etiam est absolutum præceptum ea audiendi, & sciendi, & consequenter credendi, quod est præceptum longè diuersum, & simpliciter potitiuum; ergo quoad hoc negari non potest, quin lex noua in materia fidei addiderit potitiua præcepta. Assumptum declaratur, quia hoc præceptum fidei secundum ordinariam legem applicatur hominibus per auditum, teste Paulo ad Roman. 10. ergo vt homines possint obligari ad credendum, necesse est, vt obligentur ad audiendum; ergo per aliquod præceptum, quod sub nulla consideratione potest dici naturale, sed potitiuum. Et declaratur amplius: nam fideles tenentur nunc explicitè credere mysterium v. g. Trinitatis, vel Incarnationis ex iure diuino, quia talis fides est nunc medium necessarium ad salutem (vt suppono) hæc autè necessitas inuoluit præceptum diuinum, quod nõ potest esse, nisi absolutum, & potitiuum. Nam illud prius quasi conditionatum credendi ea, quæ reuelata, nõ sufficeret ad dictam necessitatem: nam sine violatione huius præcepti hypothetici, vt sic dicam, possit quis nunquam credere explicite Trinitatem, aut Christum, ergo vt ad hoc obligentur fideles, necessarium est speciale præceptum potitiuum, & absolutum. Item in Pastoribus Ecclesiæ est obligatio prædicandi, & docendi hanc fidem ex præcepto Christi, *Docete omnes gentes, & predicare Euangelium*. Vnde est illud Pauli 1. ad Corinth. 9. *Necessitas enim mihi incumbit, vti enim mihi est, si non euangelizauero, hoc autem præceptum potitiuum etiam est.*

Obiect.

8.

Incipiendo ab hoc vltimo maioris claritatis gratia, respondeo, præceptum illud prædicandi, vel docendi datum pastoribus Ecclesiæ, in radice, id est, in institutione esse potitiuum, in se autem, & formaliter esse naturale. Munus enim Episcopale, seu pastorale est in Ecclesia ex potitiua institutione Christi, vt per se constat; supposito autem tali munere obligatio docendi, aut prædicandi Euangelium de iure diuino naturali est, pertinens ad obligationem iustitiæ, & fidelitatis, quæ intrinsecè ex tali munere nascitur, quod significauit Paulus supra dicens, *Dispensatio mihi credita est*. Ad primum ergo in primis respondeo, cum proportionè, non esse necessarium, vt ex parte audientium præcedat speciale præceptum potitiuum audiendi doctrinam, vel prædicationem fidei. Nam si sit sermo de hominibus nondum credentibus in Christum, illi nõ sunt capaces obligationis pronenietis ex præcepto supernaturali, donec illis sufficienter proponatur fides, quia propositio supponit auditum, ergo antea non potest præcedere obligatio audiendi pronenietis ex supernaturali præcepto. Igitur nulla obligatio præcedit ex parte audientium, sed tantum ex parte prædicantium. Quæ moraliter reputari potest sufficientis, quia si ex parte euangelizantium sit zelus, & sollicitudo, non deerunt qui de facto audiant, ad quod magis trahendi sunt, suam inductione inuitado illos, quam rigorosa obligatio. Vel certe quando hæc obligatio incipit, magis est ex ratione naturali, quam ex lege supernaturali. Quia homo naturaliter tenetur veram Dei cognitionem, veramque felicitatem querere, vnde quomodocumque, vel per vocem prædicationis, vel per famam, vel per proprium discursum incepterit dubitare de sua lege, vel statu, tenebitur eis

Resp.

Ad 1.

attendere, qui viam salutis docere profitentur, ergo respectu infidelium non est necessarium ponere hoc speciale preceptum positium. Neque etiam respectu iam credentium in Christum, tum quia illi iam obligantur precepto charitatis infusa erga se ipsos, ad propriam salutem spiritualem quaerendam, & consequenter ad audiendum Dei verbum, quando ad suam salutem fuerit necessarium, neque enim ex iure diuino maiorem habent obligationem. Et simili modo teneri poterunt ad audiendam doctrinam fidei quando fuerit necessarium ad credendum, quantum oportet, tunc autem obligatio nascitur ex ipso met precepto fidei, de quo dicendum superest.

Ad alteram ergo partem respondeo, admittendo, in lege noua esse speciale necessitatem fidei explicitam, tam ad iustitiam, quam ad salutem aeternam consequendam. Concedendo item, hanc necessitatem provenire ex peculiari institutione Christi Domini, que positua sine dubio est, cum non fuerit simpliciter necessaria. Vnde fit etiam consequens, preceptum talis fidei prout est proprium legis nouae, & diuinum positium ceteri posse, saltem ratione institutionis. Posita autem institutione respectu illius, & status legis gratiae, tale preceptum merito existimari potest conaturale illi. Primum, quia preceptum recognoscendi auctorem legis, & obediendi illi, est valde conaturale cuiusque legi, ad hanc autem necessaria est expressa, & distincta cognitio eiusdem ergo Christus sit auctor huius legis, valde conaturale est illi preceptum credendi in Christum. Cum hoc autem coniunctum est preceptum cognoscendi Trinitatem, vt nunc suppono, quia cum Christus sit secunda Trinitatis persona, non potest haberi fides de illo sufficienter explicita sine fide explicita Trinitatis. Secundum, quia fides praecipitur non solum tanquam speculatiua cognitio, sed etiam tanquam practica, & operatiua, ad usum autem sacramentorum huius legis necessaria est fides explicita Trinitatis, quam oportet in Baptismo profiteri, & fides explicita Christi, quem oportet in Eucharistia recipere, & Patri in sacrificium offerre, ergo supposita institutione maxime consentanea perfectioni huius status, etiam talis fides, & preceptum eius merito dici potest esse de iure diuino conaturale gratiae, vt existenti in tali statu, in quo gratia tam perfecto modo communicatur.

Atque hinc facile respondetur ad secundam partem de precepto spei, fateatur enim, usum spei multo perfectiorem postulari in lege Euangelij, quam antea, tum quoad modum sperandi gloriae, tum quoad multa media supernaturalia, nunc enim sperare tenemur remissionem peccatorum per Baptismum, & per absolutionem sacerdotis, & augmentum iustitiae per alia sacramenta: tum etiam quoad modum sperandi per Christum, & per speciales promissiones per ipsum factas. Non est autem necesse, vt propter has, & similes perfectiones data fuerint in hac lege specialia precepta positua circa materiam spei, quia tota haec perfectio, & obligatio ad illam ex natura rei sequitur, supposita perfectione fidei circa Christum, & redemptionem eius, & supposita tali sacramentorum institutione. Sicut etiam supposita fide incarnationis, & institutione Eucharistiae, ac fide eius, nascitur in hac lege obligatio adorandi cultu laetiae Christum, tam in se, quam in Eucharistia, & nihilominus illa obligatio non oritur ex precepto positio diuino, sed ex iure diuino naturali, & conaturali talibus mysteriis: ita ergo de spe dicendum est.

Atque eodem modo dicendum cenfeo de charitatis precepto. Quod in dilectione ad Deum videtur manifestum. Nam vt verum sit, debere nos nunc diligere Deum, & Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, qui est perfectior diligendi modus, nihilominus illa

perfectio, vel obligatio ad illam, non oritur ex precepto positio, sed ex ipsa natura charitatis, supposita tali Dei cognitione, vt per se videtur manifestum. Sicut etiam tenemur colere tres diuinas personas, non ex positio iure, sed quia earum excellentiam cognoscimus. Idemque cum proportione dico de electione ad proximum: nam licet verum existimem, nunc postulari specialem dilectionem inter Christianos, nihilominus cenfeo id non oriri ex speciali precepto positio Christi, sed ex intrinseco, & conaturali ordine charitatis. Nam charitas ex se, & natura sua inclinatur ad magis diligendum magis coniunctos ceteris paribus, & in rebus, seu bonis proportionatis coniunctioni, vt late explicat D. Thom. 2. 2. q. 26. praefertim art. 6. & 8. vbi adducit Augustinum lib. 1. de doctr. Christian. cap. 28. & Ambros. lib. 1. Officior. cap. 7. & Gregorium homil. 30. in Euangel. ex quibus haec sententia confirmatur. Nam quia fideles vt sunt membra Christi, & Ecclesiae habent inter se specialem coniunctionem, ideo charitas ipsa natura sua magis inclinatur, & obligat ad illos diligendos. Et ideo ait bar Paulus ad Galat. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.* Quia ergo Christus hanc specialem dilectionem Christianorum inter se non explicasset, ipsa charitas de se ad illam obligasset, neque nunc ad aliquid speciale obligat illud preceptum Christi, ad quod charitas de se non obligaret.

Vnde etiam addo, illud Christi preceptum non fuisse de sola dilectione Christianorum inter se, sed etiam ad dilectionem erga infideles extendi. Tum quia perfecta dilectio proximi ad omnes extenditur, & ideo verisimile non est, Christum specialiter commendando dilectionem proximorum, non fuisse loquutum de integra proximi dilectione, quae ad extraneos quoque extenditur, vt ipsemet explicauit Luc. 10. per parabolas de peregrino sauciatu a latronibus, & a Samaritano curato. Tum etiam, quia Christus mandauit, *Ut diligatis inuicem sicut dilexi vos*, ipse autem non solum dilexit discipulos iam credentes, sed etiam infideles, redimendo illos, & desiderando, vt fiant credentes, ergo eodem modo commendauit discipulis dilectionem ad inuicem, quae sit ad imitationem dilectionis ipsius, ita vt propter ipsum Christum extendatur ad omnes. Et ideo sicut Christiani inter se magis se diligunt, & diligere debent, quam reliqui homines cuiuscumque religionis, seu sectae, ita etiam specialiter amant illos, qui extra Ecclesiam sunt, & illis desiderant coniunctionem Christo, & cum Ecclesia. Totum ergo hoc comprehendit Christus sub precepto suo, & totum est inclinationis, & ordinis charitatis consentaneum, & in aliquo etiam gradu, seu euentu necessarium. Quocirca non vocauit Christus illud preceptum nouum, quia sit positium, & non naturale, sed vel quia ab ipso fuit renouatum, cum antea esset ferè per prauam consuetudinem antiquatum, vt dixit Clemens Roman. lib. 6. Constit. cap. 23. inde ostendens, Christum legem naturalem non abstulisse, sed confirmasse, vel quia nouo modo illud tulit. explicando nouam rationem in obiecto illius, sumptam ex aduentu eius, & ex speciali dilectione sua erga homines, vt videntur exponere ibi Chrysostr. homil. 71. & Cyril. lib. 9. c. 23. vel denique ex effectu, quia haec dilectio renouatura erat mundum, vt sensu Augustinus ibi tract. 65.

Ad vltimam partem de moralibus preceptis duobus, vel tria breuiter dicenda sunt. Primum est, in preceptis Decalogi, & in illis contentis, Christum nihil praecipisse in rigore legis, & obligationis, quod non esset de iure naturae, vel simpliciter, vel supposita institutione alicuius sacramenti. Et ita indissolubilitas matrimonij est de iure naturali, & similiter dilectio inimicorum,

D. Thom. August. Ambros. Gregor.

12. Praeceptum Christi de charitate ad infideles se extendit.

Clem. Rom. lib. 6. Constit. cap. 23.

Chrysostr. Cyril.

13. Ad vltimam partem de moralibus.

eorum, & beneficentia, seu misericordia erga illos. A peccatum Christiani contra legem naturalem, ceteris vt nunc ex propriis materiis suppono. In precepto etiam non iurandi nihil prohibuit, quod iure naturae prohibitum non sit, vt late ostendi lib. 1. de iuramen. cap. 2. Denique in precepto orationis nihil addidit tanquam necessarium, quod de iure naturae non sit, vt explicauit lib. 1. de orat. cap. 29. Secundum dicitur in explicanda hac lege morali multa Christum addidisse, quae ad exactam illius obseruationem vtilissima sunt, & propter ignorantiam hominum, vel per errorem, & deceptionem latebant, vt late exponit Augustinus in lib. de serm. Domini in monte, & D. Thomas breuiter complectitur dicta q. 108. art. 3. Tertio dicendum est, multa consuluisse Christum in hac materia morali, quae non ad obligationem praecipit, sed ad perfectionem vitae spiritualis pertinent, vt constat ex Matth. 10. & 19. & Luc. 9. & 10. Vnde fumendo late legem nouam, vt comprehendit praeccepta, & consilia, sic verum est, multa Christum addidisse in materia morali, quae sunt vltra praeccepta legis naturalis, & quae in lege veteri data non erant. De his autem consilijs Euangelicis in tract. de statu Religion. late disseruimus, & videri potest D. Thom. dicta quaest. 108. & 2. 2. quaest. 184. art. 3. & sequentibus.

Vltimo circa eadem praeccepta moralia quaeri potest, an in lege noua addita sit specialis, seu maior obligatio circa easdem res praecceptis lege naturali. Haec verò interrogatio eiusdem rationis est cum alia simili tractata de lege veteri, ac fabunde eodem modo definienda. Dicendum ergo est, Christum Dominum non solum non abstulisse legem moralem, quatenus est iuris naturalis, sed etiam propriis legibus, & praecceptis suis easdem res commendasse, ac praecipisse. Hoc constat primo ex verbis eiusdem Christi, *Ego autem dico vobis*, Matth. 5. & *Mandatum nouum do vobis*, Ioan. 13. & *Hoc est praecceptum meum, ut diligatis inuicem*, Ioan. 14. in quo praeccepto lex Decalogi impletur teste Paulo ad Rom. 13. Idem sumitur ex illo Pauli ad Galat. 6. *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*, ergo lex Christi illa omnia complectitur, quae virtute in illo principio continentur, quae Christus etiam praecipit, cum dixit, *Omnia quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*, Matth. 7. & Luc. 6. Sic etiam dixit Clemens Rom. dicto lib. 6. c. 23. Christum legem naturalem confirmasse, & significat etiam August. lib. 10. contra Faust. c. 2. Denique ita est consentaneum perfectioni legis nouae, sicut lex vetus cessauit simpliciter, etiam quatenus propria obligationem ponebat in materia morali, ita debuit lex noua eandem materiam, quatenus per se bona est, & ad honestatem necessaria, praecipere, & consequenter maiorem quandam obligationem imponere.

Atque ita ex hoc fundamento patet responsio ad interrogationem factam, scilicet, legem nouam addidisse obligationem in tali materia, vel extentiue propter additionem noui praeccepti, vel etiam intensiue, non solum propter maiorem lucem, maiusque gratiae auxilium, sed etiam propter auctoritatem Christi interpositam, quam ipse significauit, cum dixit, *Ego autem dico vobis*, & propter eius exemplum, & specialem dilectionem, quem respectu indicauit, cum dixit, *Sicut dilexi vos*, & cum dixit, *Hoc est praecceptum meum*, & Ioan. 13. dixit, *Exemplum dedi vobis*, &c. Neque hoc est contra superius dictum. Negauimus enim Christum addidisse praecceptum positium in materia morali quoad re non praecceptam iure naturae, seu addendo specialem determinationem temporis, loci, aut modi, aut similitum circumstantiarum ad generale, & indeterminatam obligationem legis naturalis, non tamen negauimus, in eadem materia addidisse nouum praecceptum diuinum, & consequenter obligationem auxiliam. Et ideo Suarez de Legib.

D. Thom.

14. Dubitatio. Responsio.

Clem. Rom. August.

15. Responsio ad dubium.

peccatum Christiani contra legem naturalem, ceteris paribus grauius censetur, quam in homine Gentili in eadem materia. Neque etiam hoc est contra perfectionem legis gratiae, imò pertinet ad consummatam perfectionem eius, vt praecipiat omnia, quae ad integram iustitiam apud Deum per se necessaria sunt, praesertim, cum non solum iubeat, sed etiam iuuet, praebendo auxilium ad implendum quod praecipit, vt infra dicemus.

Superest dicendum de alia parte materiae, & praecceptorum huius legis, quam ceremoniales appellauimus, de qua non minor est, sed quodammodo maior certitudo. Quia per se notum est, sacrificium, & sacramenta pertinere ad caeremonias diuini cultus, vt ex materia de Relig. & de Sacramentis, & ex dictis supra de lege veteri constat. Sed speciale sacrificium, & specialia sacramenta sunt à Christo non solum instituta, sed etiam praeccepta, vt est de fide certum, & breuiter probatum est in capite praecedenti, latius verò & expresso in tom. 3. & 4. de Sacramentis. Ergo eodem modo certum est, data esse à Christo in sua lege aliqua diuina, & caeremonialia praeccepta. De quibus etiam est certum, positua esse, & non iuris naturalis siue consideretur vt coniuncta institutioni, ac simpliciter, siue per se, & supposita institutione. Prior pars probatur, quia institutio talis sacrificij, & talium sacramentorum nullo modo pertinet ad ius naturale: nam sicut voluntaria determinatio diuini cultus, quae generaliter ius naturale praecipit, ad tales actiones, & caeremonias, quae ratio naturalis non solum non determinat, verum etiam nec inuenire possit, fuerunt ergo, vt ita dicam, adinventiones diuinae, ergo fuerunt iuris diuini positui; ergo eiusdem ordinis sunt praeccepta vt coniuncta tali institutioni. Altera verò pars probatur, quia etiam facta institutione, oportuit adiungi praecceptum ex sola voluntate Christi, quia ratio naturalis etiam illuminata per fidem non dicitur, vel exigeret obligationem ex vi solius institutionis. Et ita viuente Christo, licet Baptismus esset institutus, non erat sub praeccepto, & idem nunc censent aliqui de extrema vnctione. Negare autem non possumus, quin haec praeccepta sint valde consentanea rationi, & quasi necessaria ex institutione. Nam supposita institutione vnici sacrificij naturaliter sequitur obligatio illud offerendi, quia obligatio colendi Deum per sacrificium, suo modo naturalis est; ergo determinata institutione ad tale sacrificium, consequenter determinatur obligatio naturalis. Verum est autem in institutione vnici sacrificij includi prohibitionem vtendi alijs, quae moraliter aequiualeat praeccepto vtendi tali sacrificio, & ideo simpliciter est illud praecceptum positium. Quod in praecceptis sacramentorum est clarissimum, qui vltus sacramentorum etiam in genere non ita est de iure naturali, de propriis sacramentis loquendo. Nihilominus tamen supposita excellenti institutione sacramentorum nouae legis, & infirmitate, ac indigentia hominis, valde rationi consentaneum fuit praecipere, quod ita instituebatur, quantum in rigore necessitas simpliciter ex praecceptis posituis orta sit.

Addendum verò est, haec praeccepta caeremonialia data esse in lege gratiae perfecto quodam modo accommodato libertati, & perfectioni huius legis. Declaratur, quia ex quatuor membris praecceptorum caeremonialium, quae erant in lege veteri, scilicet, sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantiae, solum de primis duobus data sunt praeccepta diuina in lege noua, de alijs verò duobus data est potestas Ecclesiae ad instituenda, & praecipienda illa suo prudenti arbitrio; hoc ergo spectabat ad libertatem, & perfectionem huius legis. Ratio autem est, quia sacrificia, & sacramenta pertinent ad substantiam cultus diuini, sacrificium

16. De altera parte materiae quam caeremoniales appellantur.

17. Praecepta caeremonialia data esse in lege gratiae perfecto quodam modo accommodato perfectioni huius legis. Ratio.

quidem quia ueluti essentiam cultus diuini externi, & publici continet, sacramenta uero quia ad sanctificationem cultorum Dei ordinantur. Et ideo de his oportuit dari precepta diuina, ut substantia diuini cultus firma, & stabilis semper in Ecclesia permaneret, & ut per talia signa semper Ecclesia Christi ab aliis sectis, uel congregationibus distingueretur. Nam ut August. dixit 19. contra Faustum c. 11. *In nullum nomine religionis coagulari homines possunt, nisi aliquo signorum, uel sacramentorum consortio colligentur.* Alia uero duomembra pertinent ad accidentalem cultum, & ideo Ecclesie dispositioni relicta sunt, ut suo loco latius dictum est. Circa priorem etiam partem huius materie consultiu maximè est perfectioni huius legis, quia Christus Dominus, ut Augustinus notauit epist. 118. c. 1. *Leui B ingo sua nos subdidit & serua leui, unde sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione prestantissimis societate noui populi colliguit.* In quibus uerbis tacite rationem reddit, ob quam talia precepta quantum ad ceremonialia non sunt contra legis noue suauitatem, & libertatem. Adde uero possumus, etiam non esse contra perfectionem huius legis, quia secum afferunt spiritum gratie, & charitatis, & ad illum obtinendum ordinantur, spiritus autem charitatis facit precepta seruicia non solum non preuenient onere ponderum, uerum etiam subleuantem uice penarum, ut dixit August. lib. de perfectione. instit. cap. 5.

Atque ex his colligitur primò, materiam legis noue completi tam actus externos, quam internos. De externis id constat ex dictis de preceptis ceremonialibus huius legis, omnia enim illa de actibus externis sunt in materia uero morali illos tantum actus precipit, qui sunt de lege nature. De internis uero patet, quia in eis principaliter consistit rectitudo apud Deum, & ideo hæc lex precipue uersatur circa actus, in quibus interna iustitia consistit, uel sine quibus esse non potest. Illam enim maximè Christus intendit, ideoque dixit Matth. 5. *Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum,* Pharisei enim iustitia externa contenti erant, Christus autem internam iustitiam querere docet, & actus internos ad illam necessarios precipit. Unde duobus modis precipiuntur per hanc legem actus interni. Primò per se, & directe, ita ut in ipso actu interno quasi consummetur materia precepti, & hoc modo precipiuntur actus uirtutum theologialium, & actus contrarij prohibentur. Precipiuntur etiam aliqui actus uirtutum moralium, præsertim uero penitentia, quæ est dispositio ad iustitiã coram Deo. Posset etiam in hoc ordine numerari oratio quatenus in mente consummati potest, & interdum esse necessaria, quæ uerbis exprimi non possit.

Alio modo possunt actus interni precipi propter externos, qui interdum per se primò precipiuntur, ut constat maximè de preceptis sacramentorum, quia uero precipiuntur ut morales, & humani, ideo precipiuntur etiam interni, sine quibus externi morales esse non possunt. Et similiter prohibitis aliquibus actibus externis, necesse est, ut prohibetur interni, & hoc modo hæc lex prohibet etiam internam concupiscentiam, & praua desideria, ut habetur Matth. 5. Denique hæc lex non solum precipit operationem, sed etiam modum operandi, & ideo in primis precipit rectitudinem in intentione ultimi finis, seu eternæ beatitudinis, & deinde iubet etiam bonam intentionem particularem in quolibet opere, & contrariam intentionem prohibet, ut ex Matth. 5. colligitur. In quo solum est aduertendum, intentionem operis non semper precipi uino, eodemque precepto, quo precipitur opus, & nihilominus cõsiderata tota lege Christi, uirtuque per illam precipi, & ideo licet unum, uel aliud præcep-

ptum impleri possit sine recta intentione, atque adeo sine honesto modo operandi, nihilominus tota lex Christi in illo opere integre seruari potest, nisi honesto modo fiat, sicut de lege naturali in superioribus diximus. Nam etiam quoad hoc non est minus perfecta lex Christi. Propter quod ipse dixit Matth. 5. *Omnis qui audit uerba mea hæc, & facit ea, assimilabitur uero sapienti, qui adificauit domum suam supra petram,* ex quibus uerbis ita colligit August. lib. 1. de sermon. Domini in monte, cap. 1. *Si quis pie sobrièque considerauit sermonem, què loquitur ei Dominus noster Iesus Christus, puto, quòd inueniet in eo quantum ad mores optimos pertinet, perfectum uitæ Christiane modum,* quod in discursu illorum librorum optimè declarat, & D. Thom. hic q. 108.

Ultimò intelligitur ex dictis, quomodo uerum sit axioma Theologorum dicentium, in noua lege nulla esse diuina precepta, nisi fidei, & sacramentorum, ut loquitur Soto in 4. dist. 40. artic. 4. & sequuntur alij moderni, & Couar. in 4. Decretal. cap. 6. §. 10. in principio. qui id supplerunt ex D. Thoma in dicta quaest. 108. artic. 1. ad 2. ubi non tam expresse id affirmat, in quodlib. autem 4. art. 1. dicit, *legem nouam esse contentam præceptis moralibus naturalis legis, & articulis fidei, & sacramentis gratia,* ubi nunquam dicit, precepta fidei pertinere ad precepta positina legis nouæ, sed solum determinationem articuloꝝ fidei esse peculiarem legis nouæ. Unde rectè intelligitur iuxta superius dicta, doctrinam, & expressionem fidei esse propriam legis nouæ, & perfectionis eius, & cum illa esse coniunctum speciale fidei preceptum, siue illud positium uocetur, siue naturale, diuersis respectibus supra explicatis. Sic ergo intelligendū est illud axioma quoad hanc partem. Quoad alteram uero solum est addendum, intelligi de posituius preceptis, & sub sacramentis comprehendī sacrificium, quia unum est ex sacramentis quoad rem in illo oblatā, inde enim necessarium sit consequens, ut etiam illius obligatio cadat sub peculiare preceptum huius legis, ut iam explicatum est. Atque hinc rectè colligit Victor. in relect. de matrim. in 2. parte secundæ partis, num. 4. in noua lege nullum esse preceptum diuinum negatiuū, quod ad ius positium pertineat, quia precepta sacramentorum tantum sunt affirmatiua. Videri autem potest diuina illa numeratio, quia preceptum de obedientia Ecclesiastica Prælati Ecclesie præstanda, est preceptum legis nouæ, contentum in illis uerbis Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Eibnicus, & Publicanus,* & in illis Ioan. 21. *Pascite oues meas.* Respondetur, distinguendam esse, ut saepe dixi, institutionem à precepto. Institutio ergo Prælatorum Ecclesie, & potestas iurisdictionis eis data, præsertim Petro, & successoribus eius, cum potestate illam communicandi, pertinet ad ius diuinum positium huius legis, quod potest reduci ad documenta fidei nam unum ex credendis est, Ecclesiam Christi esse uiam, & in uino capite fundatam. Posita autem illa institutione preceptum illud Hebr. 2. *Obedite prepositis uestris,* naturale est, & sub moralibus continetur, sicut preceptum implendi uotum, & similia.

CAPVT III.

Utrum lex noua sit scripta sensibilibus literis, aut tantum intersus indita.

Explicata materia, & preceptis huius legis, dicendum sequitur de forma illius. Potest autem hæc lex (sicut quælibet alia) considerari, uel prout est in legislatore, uel prout exterius indicatur illis, quibus imponitur. Hic ergo non habet locum prior consideratio, quia in superioribus satis explicatum est, quis actus sit lex in ipso legislatore, & quoad hoc eadem est ratio de hac lege diuina, quæ de aliis,

de aliis. Tractamus igitur de lege noua, ut extra Deum, & Christum existente, & sic forma eius consistit in aliquo signo sufficienter promulgante hominibus, Dei, & Christi uoluntatem. Et de promulgatione quidem dicemus in capite sequenti: hic autem inquirimus, quale sit illud signum, an sensibile, uel spirituale, & si est sensibile, an sit transiens, uel permanent, seu scriptum? Ratio uero dubitandi esse potest, quia hæc lex hominibus uiatoribus in corpore mortali uiuentibus, & sensibus uentibus data est; ergo necessarium dari debuit per signa sensibilia, quia legem ordinariam legem non potest uoluntas Dei hominibus innotescere, nisi per hæc signa; ergo illa sunt de essentia huius legis, ut exterius lata. Potestque hoc confirmari ex promissione huius legis facta Iai. 2. & Michæ 4. *De Sion exibit lex, & uerbum Domini de Hierusalem,* ubi aperte est sermo de lege externa, & de uerbo Dei sensibili, de quo ibidem prædictum fuerat, *Uenite, & ascendamus ad templum Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos uias suas,* utique sensibili, & humano modo, & ideo designatur locus, in quo hæc lex promulganda erat. Et ita impletum est in prædicatione Apostolorum, quibus Christus dixerat, *Euntes docete omnes gentes,* &c. & docentes eos seruate omnia quæcumque mandauimus uobis. Unde & Christus per sensibilia signa precepta sua tulit, & Apostoli per similia signa illa promulgauerunt. Quod si sensibile signum necessarium fuit ad formam huius legis, uideatur profectò magis conueniens, ut fuerit uerbum scriptum, quia lex hæc stabilis, & perpetua est, ut infra dicemus; ergo debuit per signum stabile, & fixum institui quale est scriptura, & non per uerbum transiens, ut est uocale. Et confirmatur ex usu ipso, ideo enim prouidit Deus, ut Euangelica precepta in nouo Testamento scriberentur.

In contrarium uero est promissio Dei per Ieremiam c. 31. *Feriam domui Israël, & domui Iuda fœdus nouum.* Quod pactum postea sic explicatur, *Dabo legem meam in uisceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam.* Et hanc promissionem ponderans Paulus ad Hebræos 8. & 10. dicit, hanc esse prerogatiuam noui Testamenti, in qua excedit Testamentum antiquum; idem autem est quoad hoc lex noua, & testamentum nouum; ergo hæc lex noua non est scripta, uel tradita signo sensibili, sicut lex uetus, non est ergo hoc signum de forma, seu essentia huius legis. Et confirmatur ex loco Pauli 2. ad Corinthios cap. 3. *Epistola estis Christi ministrata à nobis, non arramento, sed spiritu Dei uiui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Vbi Theophylact. notat differentiam, quia lex arramento scripta fuit, Euangelium autem per spiritum, quam etiam notat Augustinus 15. contra Faustum cap. 4. Et confirmatur, quia Christus huius legis Author illam non scripsit externa, & materiali scriptura, sicut Deus per Angelos scripsit legem Decalogi, & per Moysen legis datorem cætera precepta. Ergo signum est, hanc legem, per se non esse scriptam sicut priorem. Et quantum uerbo sensibili, & uocali lata fuerit, quia non poterat alio modo indicari communitati hominum secundum ordinariam prouidentiam, ut probat ratio in principio facta, nihilominus uerbum illud solum fuit quasi instrumentum ad scribendam hanc legem in mentibus, & cordibus hominum, ergo hæc lex non potest dici scripta sensibilibus, ut sic dicam.

Resolutio huius dubij, satis communiter recepta est, legem nouam completi non solum propria precepta, sed etiam spiritum gratie inclinantis, & dantis vires ad legem obseruandam. Inter quæ duo principalior est spiritus gratie, & ideo ab illo principaliter denominatur, & quæ illi cõueniunt ratione gratie Suarez de Legib.

simpliciter ei cõuenire dicitur. Quia ergo gratia, & charitas cordi infunditur, ideo simpliciter lex gratie dicitur infundi in cordibus absolute, & simpliciter, licet quatenus precepta continet exterius lata sit, & scripta dici possit. Ita docet D. Thomas q. 106. ar. 1. & sumi potest ex Chrysostomo homil. 1. de Spiritu sancto in die Pentecostes tom. 3. ubi in fine dicit, *Quæ igitur lex quam hodie à celo datam dicis? Spiritus sancti gratia, & hom. 28. in imperfecto circa illa uerba, Uenite ad me omnes, qui laboratis, &c. Lex (inquit) preceptum est nudum, gratia autem uirtus est.* Latius uero hoc tradidit Augustinus de Spiritu. & liter. cap. 17. ubi ait, legem nouam esse charitatem diffusam in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Unde cõcludit, *Lex ergo Dei est charitas, & infra, Cum in tabulis (inquit) scribuntur opera charitatis, lex est operum, & litera occidit præuicacitatem, cum autem ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus uiuificans dilectorum.* Idem ferè repetit cap. 26. ubi mouens difficultatē, in quo differat lex gratie à lege nature, cum etiam lex naturalis sit scripta in cordibus hominū, iuxta illud Pauli ad Romanos 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt.* Respondet gentes, de quibus loquitur Paulus, non esse infideles gentium, sed esse Gentiles conuersos ad fidem, & iam iustificatos per gratiam Christi, & ideo legē scriptam in cordibus eorum non esse aliud, quam gratiam, per quam dicuntur, naturaliter ea, quæ legis sunt, facere, quia gratia ipsa perficit naturam, & ubi adest, modo maxime consentaneo nature lex impletur.

Possumus autem doctrinam hanc amplius explicare, distinguendo in lege noua duas leges, uiam imperantem, aliam impellentem (ut sic dicam) & adiuuantem ad alteram imperantem implendam. Et cõcedere priorem consistere in signo aliquo sensibili uoluntatis Christi, & sic posse dici legem uocalem, uel scriptam in charta, uel etiam scriptam in mente per memoriam, seu dictamen intellectus indicantis, seruanda esse talia precepta. Posteriorem uero legem positam esse in propensione charitatis, seu fidei per charitatem operantis. Nam impulsus potentia habitus, uel motio solet nomine legis significare, sic enim Paulus ad Roman. 7. concupiscentia impulsus uocat legem fomitis, ergo multò magis impulsus Spiritus sancti interius immisus, siue per internas motiones, siue per infusionem charitatis, potest merito lex gratie appellari. Hæc autem duæ leges non tanquam duæ omnino distinctæ accipiendæ sunt, sed ut coniunctæ, & quasi componentes uiam perfectam. Nemo enim absolute loquendo, duas Christi leges, aut duas nouas leges admittet, id enim à modo loquendi Scripturæ, & Patrū alienum est; debet ergo intelligi illæ duæ tanquam partes inter se unitæ, & ad constituendam perfectam Christi legem ordinatæ, seu in eadem radice connectæ: nam, ut ait author imperfecti supra, *Gratia leuis est, non solum quia leuis ponit mandata, sed etiam quia quod fieri precipit & ipsa in nobis faciendi operatur uirtutem, ut gratia (inquit) iubet, Diligite inimicos uestros, & ipsa inuadit eos diligendos.* Dicitur autem gratia precipere, quia talia precepta postulat tanquam sibi connaturalia, uel saltem ut maximè sibi consentanea. Quia ergo in hac lege sic spectata, & perfecta lex impulsus diuini Spiritus perfectior est, ideo ab illa solet simpliciter denominari lex fidei, & lex spiritus uitæ, atque eodem modo dicitur lex in cordibus impressa.

Sed licet hæc doctrina uera sit, non uidetur euacuare difficultatem positam. Primò, quia non satis declarat differentiam inter legem ueterem, & nouam: nam si ambæ considerentur ut leges imperantes, ambæ dicuntur fuisse sensibilibus scriptæ, & per exteriorem doctrinam imperatæ; si uero cõsiderentur ut

August.

18. Materia legis noua...

19. Alius modus...

August.

D. Thom.

20. Seseus illius...

in noua lege...

in noua lege...

Sor.

Couar.

D. Thom.

Victor.

Obiectio.

Resp.

August.

Confir.

Ratio dubij.

Resolutio dubij.

D. Thom. Chrysost.

August.

4. Lex imperis...

Author imperf.

5. Adhuc restat...

interius recepta à subditis, ambae receptae sunt per fidem, & in utraque fuit necessarius interius impulsus Spiritus sancti, vt posset lex integrè, vel dignè impleri, & ita quoad legem inclinationis, & impulsus, utraque fuit impressa in corde; ergo non satis explicatur, quid in hoc proprio habuerit lex noua. Secundò vngit difficultas posita ab Augustino de lege naturae, neque eius responsio videtur satisfacere. Nam esto concedamus (quod difficultate non caret, licet ad hunc locum non pertineat) propositionem illam, *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt*, extendi posse ad Gentiles conuersos ad fidem Christi, nihilominus verisimile non est, in illa non comprehendi Gentiles, qui Christum praecesserunt, & absque lege Moysi, siue ante illam, siue cum illa, per fidem verum Deum conuerunt, & iusti fuerunt. Nam de illis verisimè dicitur, cum legem non habuerint, vtique posituam diuinam, seu per specialem doctrinam exteriori datam, naturaliter ea, quae legis sunt, fecisse, non quidem sine auxilio gratiae, sed connaturaliter illi operando, in illis ergo re vera erat lex diuina imperans menti indita, & erat impulsus gratiae cordi etiam impressus, & ita lex naturalis sumpta prout fit in fidelibus legis naturae, quatenus fuit impressa, fuit aequalis legi nouae in hac perfectione, quatenus verò fuit imperans superiorem legem nouam, quia fuit impressa mentibus sine externa doctrina, quod non habet lex noua. Imò hic excessus etiam in lege merè naturali reperitur.

Tertiò relinquitur mihi scrupulus in illa doctrina, quia non saluat cum proprietate verba promissionis Dei per Ieremiam, cap. 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Nā lex solius impulsus non proprie, sed metaphorice tantum est lex, vt lib. 1. in principio ostendimus, & inde diximus, legem somitis nec veram, nec propriam legem esse. Ergo lex gratiae solum ratione inclinationis, & impulsus dicitur esse impressa in cordibus; necessariò dicendum est, Ieremiam metaphorice loqui de lege. Consequens autem est inconueniens. Primò ex generali regula, quod scriptura proprie est intelligenda, si commode potest. Secundò quia praedixerat, Ierem. 31. *Feriam domui Israel, & domui Iuda in fœdus nouum, & postea explicat, quale sit illud pactum, per verba illa, Dabo legem meam, &c.* nomine autè pacti, & fœderis sollet in Scriptura propria lex significari. Et angetur difficultas: nam si hoc modo legem ibi promissam interpretemur, occasio datur haereticis eludendi omnia Scripturae testimonia, quibus proprietatem, & veritatem legis notae supra probauimus. Nam vbicumque est sermo de lege noua, aut Christi, dicunt haereticis, illam esse gratiam, non imperantem, sed inclinantem, & ideo vocari legem fidei, vel spiritus vitae, non quia aliquid imperet, sed quia interius efficaciter mouet ad credendum, homines per iustitiam Christi imputatam, vt ipsi fingunt, iustificari.

Propter hoc addendum censo superiori doctrinae, legem nouam etiam vt imperantem esse non scriptam exterioribus, & esse mentibus, & cordibus impressam. In qua assertionem duae partes continentur, vna negans, esse scriptam exterioribus, alia affirmans esse interius, quae si-gillatim ostendenda sunt. Vt ergo priorè explicè, suppono, legem hanc datam esse per exterioriorem doctrinam, atque hoc modo verbum sensibile esse de essentiali formā eius. Hoc enim conuincit prima ratio dubitandi in principio posita cum verbis Christi, Matt. 23. *Idemque infra probabimus de externa, & publica promulgatione.* Nihilominus verò dicim⁹, hanc legem per se non esse scriptam, quia & ab authore suo scripta non fuit, vt ex 3. part. q. 4. art. 4. intelligi potest, vbi cum D. Thoma diximus, Christum Dominum doctrinam suam non scripto, sed verbo tantum tradi-

disse. Et multo tempore durauit, & obligauit haec lex, prius quam esset scripta, vt sumitur ex Iren. lib. 3. contra haereticos cap. 1. & Chrysostom. homil. 1. in Matth. & Euseb. lib. 3. Histor. cap. 1. 8. alias 24. Et patet, nam legis nouae praecipua solum in Testamento nouo scripta sunt; Testamentum autem nouum octauo anno post Christi passionem cepit scribi, vt sumitur ex Theophyl. in Praefat. ad Matth. quatenus dicit, Mattheum illo octauo anno scripsisse suum Euangelium, fuisseque inter Euangelia primum. De ceteris autem libris, vel epistolis noui Testamenti manifestum est, post illum annum fuisse conscripta. At verò ante illud annum iam lex noua obligauit magnam orbis partem, & potuisset ita permanere perpetuò, & etiam si non esset scripta, vt argumentatur Iren. supra; ergo signum est per se non esse legem scriptam. Quauis postea scripta fuerit, quasi per occasionem scribendi vitam Christi, vel docendi, aut monendi fideles per epistolas. Simulque Spiritus sanctus ex prouidentia sua id directè intenderit, vt arma daret Ecclesiae contra haereticos, qui futuri erant, vt idem Theophylact. notauit. Et confirmatur, quia nonnulla praecipua diuina huius legis, vel institutiones eius non sunt satis aperta, & per modum legis scriptae in canonicis libris, vt ex materia de fide, & traditionibus nunc suppono, ergo signum est, praecipua diuina huius legis, etiam propria, & imperantia per se non postulare, vt sint scripta exterioribus in charta sensibili.

Ex probatione autem huius partis infertur necessitas alterius. Nam haec lex tradita fuit à Christo, vt in Ecclesia sua perpetuò duraret: praecipua autem solo verbo tradita, nisi permanenti modo scribatur, cito transeunt, & si soli memoriae hominum committantur, facile vel traduntur obliuioni, vel per imperitiam, negligentiam, aut malitiam peruertuntur, vel mutantur. Ergo cum praecipua huius legis per se non fuerint exterioribus scripta, debuerunt interius scribi, vt permanent, & non debuerunt committi soli memoriae hominum, quia debebat incorrupta conseruari, ergo oportuit, vt per specialem Spiritus sancti gratiam, & prouidentiam interius scriberentur. Scripta autem sunt in mentibus, & super scripta in cordibus, vt explicuit Paulus ad Hebr. 8. id est, in intellectu per abundantiam luminis fidei, & supernaturalis doctrinae, & in voluntate per abundantiam spiritus, & amoris.

Nā licet huiusmodi praecipua proprie, & formaliter videantur scribi in intellectu, vel in actu primo per species & lumen, vel in actu secundo per iudicia, & dictamina ad hanc legem pertinentia, nihilominus etiam in voluntate, suo modo scribuntur, non solum quoad impulsus, qui est formaliter in voluntate, sed etiam quoad ipsa praecipua, quae rectè dici possunt esse obiectiue in voluntate, quae ad illa bene est affecta. Nam sicut amans dicitur esse in amato, & conuerso, ita qui amat legem rectè dicitur habere illam impressam in corde suo, sicut etiam Deus ipse dicitur esse in amante ipsum. Et haec inscriptio in affectu valde conuenientia, & differentia considerariam etiam in lege naturae si quod fuit praecipuum supernaturale, non fuit scriptum exterioribus, sed reuelatione acceptum, & per traditionem conseruatum mediante fide, vt est illud de adhibendo paruulis reme dio originalis peccati. In hoc ergo fuit aliqua similitudo inter illum statum, & legem gratiae. Ex diuerso tamen principio: nam in illo tempore tam pauca mysteria reuelabatur communi corpori Ecclesiae, & tam pauca praecipua supernaturalia dabatur, vt sola traditione possent conseruari; in lege autem gratiae licet datur plura praecipua supernaturalia, tot dantur auxilia gratiae, & tanta est assistentia Spiritus sancti, vt ratione illius sufficere sint expressa cordibus, & mentibus fidelium, vt in eis possent perpetuò durare, quamuis ad maiore perfectionem, & suauitatem, etiam prouiderit idem

iniquitati eorum, &c. nam his verbis significatur abundantia luminis, doctrinae, & gratiae, per quam Deus facturus erat, vt sua lex noua in mentibus, & cordibus imprimeretur, vt docet explicuit Fraciscus Ribera in cap. 8. ad Hebr. Addi denique hic potest, quod notauit Macar. senior homil. 47. in principio, hanc differentiam indicatam esse in signo distinctionis vniuersi populi: nam Iudaei ex circuncisione externa agnoscebantur esse populus Dei, modò populus Dei peculiaris intus notam circuncisionis cordi suo insculpatum suscipit. Ita ergo satisfactum est tertiae difficultati, & ex eadem doctrina facile expeditur prima, & explicatur differentia inter legem veterem, & nouam, tam vt sunt leges proprie imperantes, quam quoad gratiam impellentem. Nam lex veteris per se fuit scripta, & ex scripto promulgata, vt supra visum est, & ex Scriptura constat. Item non fuit peculiari gratia, aut spiritu cordibus illius populi impressa. Quia licet Deus non negauerit illi populo sufficientem gratiam, vt per fidem susciperet illam legem, & per voluntatem ad illam afficeretur, & eam posset implere, nihilominus non communicauit illi populo illam abundantiam lucis, & gratiae, quam Ecclesiae Christi reseruauit, ratione cuius dicitur lex aliqua specialiter cordibus imprimi. Et ideo lex noua data est cū effusione Spiritus sancti, & signis visibilibus eius; vetus autè solà cū externis signis timoris, & maiestatis, vt Sacti frequenter declarat, & specialiter Chrysostom. homil. 1. in Matth. & in imperfecto homil. 28. Addimusque ulterius, illam quoque gratiam, quae in lege veteri dabatur ad erudendam, & implendam eius praecipua, non fuisse ex illa lege, neque ex vi illius status, in quo nondum Christus gratia hominibus meruerat, nec pro peccato satisfecerat. Et propterea ratione illius gratiae non potest lex veteris dici mentibus indita, sed potius illud attribuentium est legi gratiae, vt in paragrafo sequenti explicabitur.

Iren. Chrysost. Euseb. Ribera. Macar. Theophyl. Confirma.

Hinc infer.

A Spiritus sanctus vt praecipua ex illis canonicè scriberetur. Denique etiam concedo, legem purè naturalem esse scriptam in mentibus, & aliquo modo in cordibus Gentilium, etiam infidelium, illòq; proprie comprehendit sub verbis Pauli ad Ilicentia intellectis. Nam in illis gentibus perfecta erat rationalis natura, cuius haec lex est naturalis proprietates, & interdum poterat facere aliquod opus, quo ostenderent talem legem scriptam in mentibus suis, vt in sequenti tractatu de gratia latius dicemus. Neq; hoc est contra singularem praerogatiuam legis gratiae, tum quia lex illa non fuit supernaturaliter indita, & infusa, sicut promissum erat de lege noua, tum etiam quia licet lex naturae ita sit scripta in mente, vt non possit omnino deleri, & licet per impulsus sit aliquo modo in voluntate, quatenus naturaliter ad honestū inclinatur, nihilominus ita est per concupiscentiam, & corporis infirmitate impedita, vt sine auxilio gratiae nec impleri possit, nec ab erroribus pura seruetur; lex autem gratiae ita imprimitur mentibus per virtutem spiritus, vt det etiam vires, quibus, & conseruari possit, & suauiter obseruari.

Explicitis causis legis nouae, dicendum sequitur de eius effectibus, inter quos obligatio est quasi formalis, & extrinsecus effectus, vt supra de lege in comuni dictum est, & ideo ab illo incipimus, simulque promulgationem necessariam ad hanc obligationem, & personas, ad quas extendatur, declarabimus, quoniam haec omnia inter se connexionem habent. Et quia tunc lex incipit obligare, quando incipit esse plenè, & perfectè constituta, ideo simul explicandam erit initium legis nouae. De quo D. Thomas q. 106. art. 3. inquit, cur non fuerit data à principio mundi, & optimas rationes adducit. Praecipua verò est quia abundantia gratiae, & perfectio non debuit dari, donec author gratiae illam hominibus mereretur, vt sumitur ex Ioan. 7. & ad Rom. 8. Ex qua ratione colligitur, questionem hanc pendere ex alia, cur Christus Dominus non statim venerit in principio mundi, quae in materia de Incarnat. sufficienter tractata est. Dicit verò aliqui, quatenus gratia ipsa vocatur lex gratiae, eatenus dici posse legem gratiae datam esse hominibus à principio mundi, quia gratia, & fides semper hominibus communicata est. Sed hic modus loquendi inuitatus est: nam eo modo, quo nomen legis gratiae tribuitur gratiae, solum gratiae Euangelicae, id est, perfectae, & abundantanti tribuitur. Vnde illa potius dicitur lex naturalis, vel connaturalis gratiae, hic verò de positua lege diuina per Christum data sermo est, de qua constat, non potuisse ante Christi incarnationem incipere. Supponimus deinde legem hanc vim habere obligandi in conscientia per praecipua sua. Hoc est certum de fide, & planè intentum à Conc. Trid. in definitione sua sel. 6. can. 19. 20. & 21. & hoc probant omnia adducta in primo capite. Supra enim ostensum est, legem veteris, & iustā obligare in conscientia; ergo maxime lex Dei, haec autem est vera lex, & diuina; ergo maxime obligat in conscientia. Deinde hoc per se constat in praecipuis moralibus, & de praecipuis sacramentorum id tractatur in suis locis.

Secundò suppono vt certum, hanc legem ex intentione Dei, & Christi latam esse pro vniuersis hominibus viatoribus, quod est de fide certum, & constat ex verbis Christi Matth. 23. *Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra, cunctis ergo docete omnes gentes, &c.* vbi

PPP 4

Secundò. August. Tertio. August. Ad 2. difficultatem. August. D. Thom. Trident.

CAPVT IV.

Quando coepit lex noua obligare tam populum Iudaicum, quam vniuersum orbem.

Explicitis causis legis nouae, dicendum sequitur de eius effectibus, inter quos obligatio est quasi formalis, & extrinsecus effectus, vt supra de lege in comuni dictum est, & ideo ab illo incipimus, simulque promulgationem necessariam ad hanc obligationem, & personas, ad quas extendatur, declarabimus, quoniam haec omnia inter se connexionem habent. Et quia tunc lex incipit obligare, quando incipit esse plenè, & perfectè constituta, ideo simul explicandam erit initium legis nouae. De quo D. Thomas q. 106. art. 3. inquit, cur non fuerit data à principio mundi, & optimas rationes adducit. Praecipua verò est quia abundantia gratiae, & perfectio non debuit dari, donec author gratiae illam hominibus mereretur, vt sumitur ex Ioan. 7. & ad Rom. 8. Ex qua ratione colligitur, questionem hanc pendere ex alia, cur Christus Dominus non statim venerit in principio mundi, quae in materia de Incarnat. sufficienter tractata est. Dicit verò aliqui, quatenus gratia ipsa vocatur lex gratiae, eatenus dici posse legem gratiae datam esse hominibus à principio mundi, quia gratia, & fides semper hominibus communicata est. Sed hic modus loquendi inuitatus est: nam eo modo, quo nomen legis gratiae tribuitur gratiae, solum gratiae Euangelicae, id est, perfectae, & abundantanti tribuitur. Vnde illa potius dicitur lex naturalis, vel connaturalis gratiae, hic verò de positua lege diuina per Christum data sermo est, de qua constat, non potuisse ante Christi incarnationem incipere. Supponimus deinde legem hanc vim habere obligandi in conscientia per praecipua sua. Hoc est certum de fide, & planè intentum à Conc. Trid. in definitione sua sel. 6. can. 19. 20. & 21. & hoc probant omnia adducta in primo capite. Supra enim ostensum est, legem veteris, & iustā obligare in conscientia; ergo maxime lex Dei, haec autem est vera lex, & diuina; ergo maxime obligat in conscientia. Deinde hoc per se constat in praecipuis moralibus, & de praecipuis sacramentorum id tractatur in suis locis.

Secundò suppono vt certum, hanc legem ex intentione Dei, & Christi latam esse pro vniuersis hominibus viatoribus, quod est de fide certum, & constat ex verbis Christi Matth. 23. *Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra, cunctis ergo docete omnes gentes, &c.* vbi

PPP 4

præmittit potestatem vniuersalem, vt inferat legem esse vniuersalem pro toto mundo, & ideo omnibus hominibus esse prædicandum. Docentes, inquit, eos seruare omnia quæcumque mandauimus vobis, sic etiam Marci vlt. dixit, Euntes in mundum vniuersum prædicare Euangelium omni creatura. Et hoc ipsum prædictum fuerat per David Psal. 2. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, & infra, Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & infra, Reges eos in virga ferrea, id est, inflexibili, & iusta. Et consonat illud Iai. 2. Eleuabitur super colles, & fluuio ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent, Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et ad hoc ipsum cõfirmandũ valent omnia testimonia Scripturæ, quæ sunt de vocatione gentium, Psal. 106. Iai. 49. & similia. Item reuelatio facta Petro Actor. 10. & definitio Concilij Apostolici Actor. 15. in quibus locis tanquã manifestum supponitur, hanc legem pro Iudæis latam esse, & etiam gentes cõprehendere.

Quin potius multi Iudæi, tunc credebant, & docebant, non fuisse prædicandum Euangelium Gentilibus, quia promissiones factas Abraham solis Iudæis esse factas contendebant. Quem errorem breui sermone repulit Petrus Actor. 11. latissime autem refutat Paulus in Epist. ad Roman. radicem eius ostendens. Quæ erat, quia Iudæi de suis operibus secundum legem factis præsumebant, & propter illa putabãt ipsis solis datum esse Christum, & omnia eius bona, & consequenter etiam legem. Paulus autem ostendit, gratiam Christi gratis dari, & ideo in Christo nõ esse distinctionem Iudæi, & Græci, nec circumcisionem, aut præputium aliquid valere, sed fidem per charitatem operantem, quæ quantum est ex parte Christi, omnibus sine discrimine communicant. Ex quo principio colligitur ratio à priori assertionis, quia Christus est Redemptor vniuersalis omnium hominum, ergo etiam est legislator omnium, diuerso tamen modo. Nã fuit Redemptor omnium hominum, etiam illorum, qui Christum vt hominem præcesserunt, & qui à principio mundi fuerunt, quia pro illis satisfacit, & per meritum eius præuisa iustificati sunt. Legislatoris autem munus circa præcedentes exercere non potuit, quia iam non erant viatores, pro quibus solis datur lex. Circa omnes autem, qui tempore aduentus Christi viuẽbãt, vel postea futuri erant, exercere potuit Christus munus legislatoris, & ideo sicut omnes redemit, ita omnes sua lege obligauit, quia per obseruationem huius legis salutem, & redemptionem eius participaturi erant. Denique hac ratione Ecclesia Christi non est particularis, sicut antiqua Synagoga; sed est Catholica, vt habetur in Symbolo, id est, vniuersalis quoad loca, & personas, & tempora ab institutione Christi; ergo & lex vniuersalis est.

His ergo positis, difficultas est, quando cœpit hæc lex homines obligare. Et quoniam mihi certum est, incepisse à Iudæis iuxta illud Pauli Actor. 13. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, & c. ideo prius de illis dicemus, & postea de gentibus. Est igitur multorum opinio, legem nouam cœpisse obligare priusquã cœpisset ab Apostolis promulgari in die Pentecostes. Modus autem hic opinandi tripartitus est. Nam quidam dicunt cœpisse obligare ante mortem Christi, saltem quoad ea, quæ tunc Christus instituerat, v.g. quoad Baptismum, quem vt necessarium iam proposuerat, dicens, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in Regnum celorum*. Nam Augustinus lib. 1. de origine animæ, in cap. 9. dicit, *Ex quo illud à Christo dictum est, nemo sit membrum Christi sine Baptismo aquæ, vel sanguinis*. Hæc verò opinio probabilis non est. Vnde in hoc distinguendum est inter doctrinam fidei, & legem, & inter

obligationem credendi, & obseruandi legem. Ante mortem enim Christi ex eius doctrina sufficenter audita, & præcepta, eius contestatione per miracula, vel per alia signa, statim oriebatur obligatio credendi, quia præceptum fidei, vt supra dicebam, quoad hoc nõ est positium, sed naturale, supposita reuelatione, id est, cõnaturale illi. Et ita obligari fuerunt Iudæi, etiam viuentem Christo ad credendum illum esse Messiam, & consequenter obligari potuerunt ad parendum illi, saltem in animi præparatione, id est, in proposito obediendi, si quid præciperet. Quia de Messia prædictum erat Deuteron. 8. *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me, suscipiabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies*. Similiter Petrus ex eadem obligatione credit, Christum esse filium Dei viui, quia iam hoc Pater ei sufficenter reuelauerat, media eiusdem Christi prædicatione. Neque ad hanc obligationem erat necessaria aliqua mora, vel maior promulgatio publica. Quia, vt dixi, hoc præceptum naturale est supposita sufficienti propositione doctrinæ, & ideo non requirit aliam promulgationem præter sufficientem doctrinæ propositionem. Vnde si priuatim facta fuerit vni, vel alteri, illos obligabit; si verò publicè, obligabit audientes, in reliquis verò nulla inde oriatur obligatio, iuxta verbum Christi, Ioan. 15. *Si non venissem, & loquutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo*.

In præsentem ergo non tractamus de hac obligatione credendi, nec de præcepto quasi naturali, ex quo illa nascitur, sed loquimur de lege Christi, prout est positua diuina. In qua tria illa distingui possunt, quæ supra in lege veteri distingui possunt, scilicet, institutio, utilitas, & obligatio. De institutione igitur etiam non tractamus, cum constet, quoad aliqua huius legis sacramenta incepisse institutionem eius ante Christi mortem, vt de Baptismo, de Eucharistia, de Sacerdotio, & de Sacrificio. De institutione igitur etiam non tractamus, cum constet, quoad aliqua huius legis sacramenta incepisse institutionem eius ante Christi mortem, vt de Baptismo, de Eucharistia, de Sacerdotio, & de Sacrificio. De institutione igitur etiam non tractamus, cum constet, quoad aliqua huius legis sacramenta incepisse institutionem eius ante Christi mortem, vt de Baptismo, de Eucharistia, de Sacerdotio, & de Sacrificio. De institutione igitur etiam non tractamus, cum constet, quoad aliqua huius legis sacramenta incepisse institutionem eius ante Christi mortem, vt de Baptismo, de Eucharistia, de Sacerdotio, & de Sacrificio.

Alia est ergo obligatio publica, & imposita communitati perfectæ, quæ à propria lege prouenit, & de hac inquirimus, vt rãm ante Christi passionem incepit. In hoc ergo sensu dico, recitatam opinionem mihi non videri verisimilem, quia de præcepto Baptismi supra ostensum est, nõ obligasse ante Christi mortem, quæ est communis sententia Theologorum cum diuo Thoma dictæ quæst. 66. & in 4. distinct. 2. quæst. 1. art. 4. quæstiuicula 3. & distinct. 3. art. 5. quæstiuicula 3. Et hac ratione supra etiam diximus, præceptum circumcisionis nõ cessasse ante mortem Christi, quia necessitas Baptismi non incepit, nec verba Christi priuatim dicta illam induxerant, sed ad tempus, in quo

quo erat ferendum præceptum, referebantur. Vnde Matth. 19. iuueni interroganti, *Quid boni faciã, vt habeam vitam æternam*, Christus solum respondit, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Et statim ponit præcepta Decalogi, nulla facta mentione Baptismi, quæ certè non tacuisset, si iam esset ad salutem necessarius. Idemq; à fortiori est de præcepto Eucharistia, & vniuersi sacrificij, nullum ergo est positium præceptum legis Christi, quod ante ipsius mortem per modum legis obligauerit. Cõgruentia dari solet, quia Testamentũ nouum non erat ante mortem Christi consummatum, vt dicitur ad Hebr. 9. neque erat confirmatum pactum, & sedus promissum Ieremias 31. & ideo non debuit tunc obligare. Propria verò ratio est, quia nullũ præceptum huius legis publicè prædicatum fuit, viuentem Christo tanquam ad salutem necessariũ; ergo nullũ potuit vt lex publica obligare. Vnde non refert, quod forsasse Christus suo præcepto obligauerit Apostolos ad se baptizandum, vel quod in nocte Cœnæ obligauerit illos ad offerendum Eucharisticum sacrificium per illa verba, *Hoc facite*. Nam primum incertum est, & illo dato, illud solum fuit per priuatũ, ac personale mandatum. Sicut etiam in nocte Cœnæ præceptum Petro, ne ablutio pedum resisteret. De secundo verò, licet verum sit, illa verba fuisse præceptiua, & potuisse ex tunc Apostolos obligare, tamen etiam tunc non habebant illa verba statim (vt sic dicam) legis vniuersalis, & ita non obligabant Apostolos, nisi per modum priuati præcepti. Iuo tempore obseruãdũ certum est enim non ita tunc obligasse, vt ante Christi mortem esset ab Apostolis exequendum.

Omissõ ergo illo tempore, multorum opinio est, legem nouã obligasse in puncto mortis Christi. Et fundamentum est, quia tunc fuit Testamentum nouum consummatum, ac plene cõfirmatum. Ad Hebr. 9. ergo ex tunc habuit etiam vim obligandi & consequenter statim obligare incepit. Probatur cõsequẽtia, quia quodlibet pactum sufficienter consummatum statim obligat, & testamentum morte confirmatum statim inducit obligationem, quã de se potest. Cõfirmatur, quia Christus dum viueret, sufficienter doctrinã suã & legem promulgauit, ergo, vt obligare incepit, nihil aliud desiderari potuit, nisi vt redemptio Christi per mortem eius cõsummaretur. Tandem aliqui hoc cõfirmant, quia lex vetus in puncto mortis Christi mortua est quoad obligationem, ergo tunc etiam lex noua incepit, iuxta principium supra positum quod vna lex non cessauit, donec altera obligauit. Et hac sententia tribuitur D. Thom. in 4. dist. 2. q. 1. art. 4. quæstiuic. 3. quatenus dicit, sacramenta legis nouæ quoad utilitatem diuersis temporibus fuisse instituta; quoad necessitatem verò omnia simul in passione. At verò 3. p. q. 66. art. 2. hoc magis explicans in Baptismo dicit, *necessitatem venendi illo sacramento indistinctam esse hominibus post passionem, & resurrectionem Christi, & magis id declarat in eodem 4. dist. 3. q. 1. art. 5. quæstiuic. 3. dicẽs, Baptismum fuisse obligatorium post passionem quantum ad omnes, ad quos potuit institutio peruenire*. Itaq; D. Thom. magis indicat sententiam, quã postea explicabimus. Pro hac verò referri possunt Theologi, qui in 4. dicunt, Baptismi obligationem, & necessitatẽ à morte Christi incepisse, vt Durand. dist. 1. q. 9. Richard. 1. q. 6. & Palud. q. 6. art. 3. & Adrian. q. 1. & sequitur multi moderni in præsentem. Soto verò lib. 2. de Iustit. q. 5. art. 4. addidit, non in puncto mortis, sed in puncto resurrectionis cœpisse obligare legem nouam quod aliqui moderni sequuntur sunt. Sed hæc differentia parui momenti est, & sine fundamento cõstituitur, vt supra in simili ostendi circa cessationem legis veteris, & ideo de illa differentia nihil amplius dicam, sed de tota hac sententia idem iudicium feram.

Mihi ergo hæc opinio nullo modo probari potest,

Primò, quia nullũ præceptum positium huius legis assignari potest, quod in morte Christi cœperit obligare; ergo, multo minus potuit tota lex obligare, eũdem modo. Antecedens patet, quia si aliquid esset, maxime præceptum Baptismi, sed nõ illud; ergo nec cætera. Maior patet, tũ quia Baptismus est ianua ad Ecclesiam, tum etiam, quia fuit primum institutus, & ad vsum applicatus; tum denique quia etiam eius necessitas primò est annũciata. Minor verò latè probata est, 3. tom. 3. partis, disp. 27. sect. 4. Et nõ breuiter ostenditur, quia non potest præceptũ obligare prius quã incipiat publicè prædicari, seu promulgari, sed præceptum Baptismi nõ est promulgatum viuentem Christo, vt constat ex Euangelio, & docet D. Thom. supra. Et hæc ratio probat de omnibus præceptis positius legis nouæ, quia nullũ est, quod viuentem Christo fuerit publicè promulgatum. Nam licet Ioan. 6. dixerit Christus, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, nihilominus non potuit tunc præceptum ferri, cum nondum esset Eucharistia instituta; solum ergo fuit prænuiciatum. At verò lex non obligat prius, quã promulgatur; ergo nec lex Christi potuit obligare in vita eius, ergo nec in morte eius, quia non magis fuit promulgata in morte, vel resurrectione, quã in vita, vt in superiori lib. etiam dixi.

Respondent aliqui, in lege diuina nõ esse necessariam publicam promulgationem, sicut in humana, quia in humana solum est necessaria ex humana institutione, quæ non extenditur ad legem diuinam, nec etiam inuenitur specialis Dei institutio, quæ hæc posulet cõditionem ad suarum legum obligationem. Sed hoc non satisfacit, quia promulgatio legis ex natura rei est necessaria saltem in lege propria extra legislatorem existente, vt in lib. 1. latè declarauimus. Dico autem extra legislatorem existente, propter legem æternam, vt etiam exposui in lib. 2. vbi etiam in lege naturali suũ modum promulgationis declarauimus. Propriissime autè necessaria est promulgatio in lege positua, non quia est humana, vel diuina, sed quia hominibus datur, & se cõdò ordinariam prouidentiam debet modo hominibus accommodato illos obligare. Nõ potest autem communitas hominum publica lege obligari, nisi communitari proponatur sufficienter, ita vt naturaliter possit ad illius cognitionem peruenire: nam lex ignorata non obligat, & quæ ex parte sua cognosci non potest, neque obligare potest; ergo talis propositio, sufficienter, est ex natura rei necessaria, & hanc vocamus promulgationem. Modus autè promulgationis solet esse in legibus humanis ex institutione humana. Nos autè nõ postulamus illũ modum in lege diuina, sed tantũ promulgationem: nam modum definit Deus sicut vnum determinauit in lege veteri, & alium ordinauit in lege noua. Et confirmatur, ac declaratur, quia lex diuina nõ potest obligare ad impossibile; ergo nec potest obligare modo impossibili; sed impossibile est, communitatem obligari lege priuatim data, vel facta, nisi publicè tradatur, quia est impossibile à communitate cognosci, donec diuulgetur, & notitia eius fiat aliquo modo publica; ergo hæc cõditio necessaria est, etiam in legibus diuinis. Cum ergo ante Christi mortem hæc promulgatio facta non sit, vt ostendi, non potuit in morte, vel resurrectione Christi hæc lex obligare, donec, quod in auro dictum erat, super relictã prædicaretur, vt Christus Dominus Matth. 10. imperauit,

Concludo igitur, obligationem huius legis nõ incepisse in morte, vel resurrectione Christi. Quod potest cõfirmari primò, quia alias ex tunc obligasset vniuersos homines, & totum Orbem; cõsequens autem est incredibile. Sequela patet, quia nõ est maior ratio de Iudæis, quã de gentibus, quia pro omnibus cõsummata

3. Consp.

4. De tempore obligationis legis nouæ.

Prima opinio. Modus prædictus opinandi tripartitus. August.

5. Status quæstionis magis aperitur.

7. Opinio.

D. Thom.

6. Prædictus modus opinandi resillitur.

D. Thom.

Durand. Richard. Palud. Adrian. Scio.

8.

D. Thom.

9. Responso aliquorum.

Responso Resp.

Consp.

10. Obligationem legis nouæ nõ incepisse in morte vel resurrectione Christi.

summata est redemptio, & pro omnibus instituit Christus Baptismum, & alia sacramenta, & pro omnibus dixit, *Nisi quis renatus fuerit, &c.* & *Nisi manducauerit carnem filij hominis, &c.* Et similiter non est maior ratio de vna parte orbis, quam de alia, quia si non est necessaria promulgatio, sed voluntas legislatoris sufficit (vt dicitur) non est vlla ratio, ob quam potius in vno, quam in alijs locis obligauerit, cum voluntas Dei de se generalis fuerit, obligans omnes homines, & vniuersum mundum per hanc legem. Cōsequens autem esse incredibile patet, tū à priori ratione facta, quia erat impossibile illam legem innotescere in illo momento toti mundo, vel omnibus hominibus. Tū à posteriori ex absurditate sequitur in eodem puncto abrogatū esse remediū originalis peccati datū pro infantibus, siue Iudæis, siue gentibus, quod credi non potest de diuina prouidentia, & misericordia, vt sepe dixi, & iterum statim dicam. Sequela verò patet, quia simul ac lex noua obligare incepit, incepit etiā necessitas Baptismi, quæ statim excludit vtilitatem cuiuscunque alterius remedij, vt in fine libri precedentis declarauimus.

Accedit, quod nullum est fundamentum ponendi tantam obligationem, vel necessitatē in iustitiam mortis Christi, quia licet tunc fuerit consummata redemptio, non fuit consummata forma legis necessaria ad obligandum, & similiter licet tunc fuerit consummata testamentum, vel fœdus, non tamen tunc fuit apertum, aut declaratum sufficienter. Imò si prædicatio facta viuente Christo, erat sufficiens, vt lex illa postea obligare in puncto mortis, nulla esset ratio, cur antea non obligaret. Quia consummatio redemptio non erat necessaria, vt Christus posset suis legibus statim obligare audientes, si vellet, sicut potuit dare suis sacramentis vtilitatē, & efficaciam ante mortem. Vnde ergo ostendi potest, obligationem fuisse impeditam vsque ad mortem, si præcesserit promulgatio sufficiens, vel necessaria non erat. Igitur sicut antea non obligauit hæc lex, ita nec in morte, vel resurrectione.

Secundò ex dictis concludo, legem nouam non incepisse obligare ante diem Pentecostes. Probatum facile ex dictis nam sacramenta huius legis, ante mortem Christi instituta, non fuerunt sub maiori necessitate proposita, aut promulgata toto illo tempore, vt ex Euangelij constat, alia verò sacramenta, vel mysteria, quæ in illis diebus instituta sunt, eodem sermone à Christo sunt priuatim tradita sine publica lege, vel promulgatione. Et ideo Christus recessurus ab Apostolis, eis dixit, *Euntes docete omnes gentes, & prædicare Euangelium*, vtiq; post receptum Spiritum sanctum: nam de priori tempore dixerat, *Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto*, quia talem diem, dispensationem & modū ad promulgationem suæ legis præfinitur. Denique addi potest optima cōgruentia, quia Christus non compleuit institutionem suæ Ecclesiæ ante tempus proximum ascensionis, vt patet ex Ioan. 20. vbi sacramentū penitentia instituit, & specialem potestatem dedit sacerdotibus ad remittenda peccata, & Episcopos, vel Apostolos creauit. In capite autem 21. creauit Petrū in summū Pontificem, in quo fundanda erat Ecclesia iuxta promissionem factā Matth. 16. Non est ergo verisimile, Christum tulisse suam legem vt obligantem, prius quam esset Ecclesia pro qua illam legem ferebat.

Tertio addo, legem nouam incepisse obligare in die Pentecostes. Hæc assertio suppositis precedentibus, certa est, & dici potest cōmunis Theologorum, quantum ad hoc, quod nullus eorum amplius differendū censuit huius obligationis initiū. Et ratio est, quia in illo die facta est sufficiens promulgatio huius legis Hierosolymis; sed nihil amplius desiderari poterat ad eam obligationem; ergo non est amplius dilata, sed statim incepit. Vnde Act. 2. cum ad prædicationē Petri qui-

Confer. vradit & concludit.

11. Legem nouam non incepisse obligare ante diem Pentecostes.

12. Lex noua cepit obligare in die Pentecostes.

dam cōpuncti corde interrogarent, *Quid faciemus vris fratres?* respondit Petrus, *Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & infra additur post multa alia verba dixisse Petrum, Saluamini ab ista generatione praua.* Et qui receperunt sermonem fuisse persecutores in doctrina Apostolorū, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Ex quibus constat, ad literam impleuisse Petrum, quod Christus iusserat, baptizate eos, & docete eos seruare omnia quæcunque madaui vobis. Tunc ergo cepit Baptismus obligare, & esse necessarius ad remissionem peccatorū, & qui baptizabantur fiebat membra Ecclesiæ Christi Petro subiecta, & consequenter tota lege Christi obligabatur, & ideo secundum illam statim viuere inceperunt, vt ex eadem historia constat.

Vterius verò explicandum superest, an in illo die statim obligauerit omnes Iudæos, id est, non tantum eos, qui erant Hierosolymis (de quibus res videtur clara) sed etiā omnes qui erant in Iudæa, vel etiam illos, qui erant dispersi per varias prouincias orbis. Aliqui enim ita affirmant, quia lex sufficienter promulgata, statim, ac simul obligat in tota ditione. Principis legislatoris. Itē quia lex promulgata non prius obligat quosdam subditos, quam alios; ergo vel lex noua non statim obligauit Iudæos Hierosolymis existētes, quod dici non potest, vel simul omnes alios obligauit. Denique videtur hoc fieri verisimile, quia illa promulgatio facta est in ciuitate (vt sic dicam) metropolitana illius populi, & in die, in quo ibi erant congregati Iudæi ex omni natione, quæ sub cælo est, & magna solemnitate, & cum magnis signis de cælo datis; ergo erat sufficiens illa promulgatio saltem pro tota natione, seu synagoga Iudæorum.

Sed nihilominus verius cenfeo, hæc legem non simul obligasse Iudæos vbique existentis, sed incepisse tūc obligare, & postea successu tēporis obligationem fuisse diffusam per totam Iudæam, Samariam, & alias prouincias. Quam sententiam esse cōsentaneā Patribus, & Theologis statim ostēdam, loquendo de gentibus; nūc sufficienter probatur ex principio supra posito de promulgatione legis positivæ, scilicet, postulare tēpus sufficiens, vt notitia legis, seu promulgationis ad distantia loca deferatur, vt lex in illis obliget. Hæc enim cōditio ex natura rei requiritur in lege hominibus imposita, quia homo non est alio modo capax notitiæ legis, ac subinde neque obligationis; & ideo etiā in lege diuina necessaria est, vt paulo antea in simili explicuimus: nam eadem est ratio de promulgatione, & de tēpore necessario ad applicationem, seu diuulgationem legis. Quæuis ergo promulgatio legis nouæ facta Hierosolymis in die Pentecostes, fuerit sufficiens pro illo loco, non tamen pro omnibus, in quibus Iudæi habitabant, vel certè licet in ratione promulgationis dicatur sufficiens simpliciter, nihilominus non potuit habere virtutem ad obligandū statim in loco distantia, quia non poterat humano modo simul ad omnia deferri, & applicari; necessarium ergo fuit tēpus, ac subinde oportuit, vt obligatio successiue diffusa fuerit. Neque est inconueniens, vt eadem lex prius obliget subditos præsentis, quam distantes, imò hoc est intrinsecū, & cōnaturale legi humanæ, id est, hominibus impositæ. Quod autē eo die fuerint Hierosolymis Iudæi ex omni natione, potuit quidem deservire, vt illa promulgatio breuius, & facilius diuulgaretur per eorū prouincias, non tamen potuit sufficere, vt actu obligaret simul omnes in illis habitantes, propter rationem factam. Et hæc tenus de Iudæis.

Superest dicendum de gentibus, de quibus tanquam certum supponimus, legem hanc eos non obligasse ante diem Pentecostes, nam quæ dicta sunt de Iudæis, à fortiori idem probant de

13. Dubitatio.

14. Hanc legem nouam simul obligasse Iudæos vbique existentis sit obligatioem successiue fuisse diffusam.

15. Certum est legem nouam non obligasse gentes.

de gentibus, & ex dicendis magis constabit. Neq; in hoc videtur esse ratio dubitandi. Solum inuenio quosdam Theologos asserentes, Gentiles fuisse obligatos ad Baptismum, si in Christum credere inciperent, etiam ante passionem eius. Ita docet Soto dicto art. 4. circa medium in replica, *Sed arguit, quia cum illi, inquit, cōcuncti non possent, tenebatur baptizari.* Idem sequitur Medin. 1.2. quæst. 103. art. 3. ver. *sed etiā, &c.* Hæc verò sententia mihi valde displicet, quia necessitas Baptismi non est magis proposita gentibus, quam Iudæis, viuente Christo, imò multò minus, quia eo tempore Euangelium non prædicabatur per se, & directè gentibus, iuxta verbum Christi, Matth. 15. *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, & Matth. 10. In viam gentium ne abieritis.* Præterea præceptum Baptismi indifferenter datum est, vel indicatum illis verbis, *Nisi quis renatus fuerit, &c.* ergo illa necessitas non fuit maior in gentibus, quam in Iudæis ante passionem. Et ideo D. Thom. 3. p. quæst. 66. art. 2. 2. absolutè, & generaliter dixit, quod *necessitas vniuersi Baptismi iudicata fuit hominibus post passionem, & resurrectionem Domini.* Denique non video, qualis sit illa argumentatio, quia *Gentiles circumcidi non poterant, tenebantur baptizari.* Nam in primis assumptum est falsum, quia licet Gentilis circumcidi non teneretur, poterat tamē, si vellet, fieri profelytus, neque enim hoc erat magis prohibitū Gentilibus, viuente Christo, & ante passionem eius, etiam si in illi crederent, quam antea, vt à fortiori patet in dictis in fine libri præcedentis. Ac deinde illatio non habet fundamentum, supponit enim, circumcisionem, aut Baptismum fuisse illo tempore necessarium gentibus credentibus in Christum ad eorum salutem, quod falsum est, & sine fundamento. Quia adultis contritio cum dilectione, paruulis autem remedium legis naturæ sufficere poterat. Nam contritio de se erat sufficiens, & in homine Gentili non includebat votū circumcisionis, vt per se constat, nec etiam votum Baptismi pro illo tempore, pro quo nondum erat necessarium. Remedium autem legis naturæ tūc vigeat, imò & aliquo tempore post Christi mortem, vt iidem authores fatentur. Ergo neque in adultis, neque in paruulis habet locum illa illatio, vel diuincio, quod si non circumciderentur, deberent baptizari. Sit ergo certum, legem Euangelicam positivam non obligasse Gentiles ante Christi mortem, & consequenter neque ante diem Pentecostes, iuxta superius dicta.

De reliquo verò tempore est speciale dubium, an eodem tēpore incepit noua lex obligare Gentiles, quo Iudæos, ad cuius resolutionem aliud præmitto, videlicet, vtrum Apostoli in principio suæ prædicationis promulgauerint Euangelium æqualiter gentibus, ac Iudæis, Nam si consideremus vsū, seu factum, videntur Apostoli per plures annos prædicasse Euangelium Iudæis, & non gentibus, vt patet ex discursu Actorum: nam cap. 1. Petrus ad Iudæos loquebatur, dicens, *Vobis est repromissio, & filiis vestris, & ca. 2. Vos estis filij Prophetarū, &c.* & infra, *Vobis primò Deus suscitans filium suum misit eū benedicentem vobis, &c.* & c. 5. *Hic Principē, & Saluatorem Deum exaltauit dextera sua ad dandam penitentiam Israeli, & remissionem peccatorum.* Et ca. 8. cum discipuli essent dispersi occasione persecutionis, quæ facta fuerat sub Stephano, cepit Euangelij prædicari etiam Samaritanis, qui etiā Iudæi erant, licet in moribus, & doctrinā errarent. Et ibidem Philippus baptizauit Eunuchum, de quo supra ostendimus, saltem fuisse profelytū, & legis cultorem, vt eius pietas, & affectio, ac reuerentia ad Scripturam sacram ostendebat, Chryso. Hom. 19. in Acta, eleganter expendit. Imò in cap. 11. Actor. additur, quosdam ex illis discipulis dispersis peruenisse vsque Phæniciam, & Cyprium, & Antiochiam, nemini

Chryso.

loquens verbum, nisi solis Iudæis. Ergo vsque ad illud tempus non potuerunt Gentiles obligari lege Christi, cum eis non promulgaretur, & tamen Iudæi iam obligabantur, vt ex supra dictis constat. Hoc etiam confirmat reuelatio facta Petro Actor. 10. nam ex ea manifestè colligitur, Petrum antea non prædicasse Euangelium gentibus, imò videtur vsque ad illud tempus existimasse, id sibi non licuisse, quod etiam ipse ostendit in cap. 11. vbi ex sola reuelatione excusat factum, dicens, *Ego quis eram, qui possem prohibere Deum.* Et hic tūc videtur communis sensus Iudæorum, etiam in Christum credentium: vel saltem putabant, non esse Gentiles admittendos ad fidem, nisi prius circumciderentur, vt patet ex Actor. 11. & 21. & ex Epist. ad Galat. Fudarique poterant, quia putabant, esse Iudæis prohibitum in lege Leuit. 20. communicare cum gentibus præputium habentibus.

In contrarium verò est, quia non est verisimile, ignorasse Petrum, & alios Apostolos, Christum mortuum fuisse pro omnibus hominibus, & redemisse Gentiles æquè, ac Iudæos, & consequenter pro vtriusque legem suam tulisse. Præsertim quia illis præceperat, *Docete omnes gentes baptizantes, & cunctes in mundum vniuersum prædicare Euangelium omni creaturae.* per quæ verba abstat prohibitionem, quæ prius fecerat in viam gentium ne abieritis, ergo statim debuerunt hanc legem omnibus prædicare, siue Gentiles essent, siue Iudæi, Probatur consequentia, tum quia nulla ratio erat, ob quam vitarent tunc Gentiles in hac legis gratia communicatione, tum etiam quia ex lege veteri non colligitur talis prohibitio. Nam vt notauit Abulens. Leuit. 20. q. 1. nullum erat in lege præceptum prohibens Iudæis omnem communicationem cum gentibus, sed solum in matrimonijs, vel quibusdā cibis, aut actibus specialiter lege prohibitis. Vnde poterant alia commercia habere cum gentibus. Imò etiā Gentiles permittebantur adorare Deum in templo, vt sumitur ex Ioan. 7. vbi dicitur, ad fuisse ibi quosdā Gentiles, qui venerat Hierusalem adorare, vbi Theophyl. notat, illos non fuisse profelytos, & licet Chryso. Homil. 65. dicat, parum abfuisse, vt essent profelyti, non tamen dicit fuisse circumcisos. Item id non fuisse necessarium, satis colligitur ex 3. Reg. 8. vbi Salomō in dedicatione templi orauit Deum, *vt alienigenæ, qui non est de populo Israel, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum, & orauerit in hoc loco, tu exaudies in cælo, &c.*

Neque obstat, quod Iosephus lib. 8. Antiquit. cap. 2. alius 3. dicat, non fuisse admissos intra Hierosolymitanum templum, nisi puros, & castos, ac præscripta legis obseruantes, vnde à fortiori colligitur, neque Gentiles admissos fuisse. Quod videtur etiam sumi ex Ieremia Threnor. 1. vbi deplorat, gentes ingressas esse sanctuarium Dei, de quibus, inquit, *præceperas, ne intrarent in Ecclesiam tuam.* Hoc inquam, non obstat: nam Iosephus loquitur de atrio templi specialiter destinato pro Iudæico populo obseruatore legis, atque adeò pro mūdis tantum Iudæis; Gentiles verò admittēbatur cum immundis adorādum, vel in ianua templi, & extra illā, vt vult Ribera lib. 1. de Templo, cap. 16. in fine, vel admittēbatur in alio atrio peculiari deputato pro immundis, vt multi alij volunt, & videtur sumi ex dicto loco Regū. Alter verò locus potest exponi de gentibus non colentibus verum Deum, de quibus conqueritur etiam Ezechiel cap. 44. & eos vocat *in circumcisos corde, & carne;* illi ergo prohibiti erant orare in templo. De Gentilibus autem colentibus Deum non constat talis prohibitio, neque illos ibi adorare Deum per se erat contra sanctitatem illius templi. Ergo communicatio Iudæorum cum istis, nec per se mala erat, nec prohibita; ergo multò minus erat prohibitum Apostolis ex vi veteris legis

Confirmat.

17. Pars negat. fundetur.

Abulens.

Theophyl.

18. Iosephus.

Ribera.

communicare cum gentibus, conuertendo illos ad cultum veri Dei, & ad legem Euangelicam seruandam. Imò hoc uideri poterat consentaneum veteri legi, quatenus in veteri Testamento prædictum erat, ex Sion exituram legem diuinam, quæ ad omnes populos, & gentes extenderetur. Deniq; quælibet obligatio veteris Testamenti iam cessauerat respectu Apostolorum, à Christo autem nullam habuerunt prohibitionem, nec definitam directionem, ut ab his potius inciperet, quam ab illis; ergo non potest cum fundamento dici, fuisse necessarium, prius Iudæis, quam gentibus legem promulgare; ergo uerisimilius est, æquè, & indifferenter eam omnibus propositam fuisse, ac subinde simul utrumque populum obligare cœpisse.

19. Resolutio dubium.

In hoc puncto breuis resolutio in hunc modum tradi potest. Nam aliud est loqui de obligatione, seu necessitate; aliud de facto, seu de uis. Quantum ergo ad obligationem, censeo, nunquam fuisse prohibitum Apostolis post Christi mortem prædicare Euangelium gentibus, & de conuerso non fuisse præceptum prius promulgare legem Christi Iudæis, quam Gentilibus. Hoc mihi probant omnia adducta in posteriori loco, quia non inuenio fundamentum sufficiens ad ponendam talem prohibitionem, vel necessitatem. Et si fortasse aliqua fuit, non est referenda in legem veterem, sed in peculiarem instinctum Spiritus sancti, ut iam declaro. At uero quoad uisum, seu factum dicendum est ita obseruatum esse ab Apostolis in promulgatione legis Euangelicæ: nam per aliquot annos illam solis Iudæis prædicarunt, & non gentibus usque ad reuelationem factam Petro Actor. 10. Hoc constat ex historia Actorum, & ex alijs, quæ priori loco adducta sunt.

20.

Neq; obstat, quod dicitur Act. 9. Paulum in primo accessu ad Hierusalem, ibi loquutum esse gentibus, & disputasse cum Græcis. Nam responderi potest, Græcos illos fuisse Iudæos, ita appellatos, quia græcè loquebantur. Vnde uox græca potius significat græcizantes, quæ Græcos, & eisdem fortasse uocauit interpres Gætilis, nam in græco illæ duæ uoces non ponuntur distinctè. Vel certe per Gætilis intellegendum aut Iudæi, qui ex prouincijs gentium Hierusalem uenerant, vel è conuerso Gætilis origine, professores autè legis, & profelyti iam facti. Vel certe si locus ille de Gentilibus tã originem, quam religionem intelligatur, ut litera simpliciter intellecta indicat, rectè potest iterum Bullæ. lib. 1. de summo Pontif. cap. 22. ibi non dici, Paulum prædicasse gentibus, sed loquutum esse, & disputasse cum illis. Fieri autem potuit, ut prædicante Paulo Iudæis, Gætilis audirent aliqua suis erroribus contraria, & inde sumerent occasionem disputandi cum Paulo. Et coniectura non parua est, quia ibi non dicitur aliquè eorum fuisse conuersum, sed potius graue odium in Paulum concepisse. Aliunde uero ex eadem historia constat, Paulum eundem ordinem in sua prædicatione tenuisse. Nam in eodem cap. 9. de illo dicitur, & continuo in synagoga prædicabat Iesum, scilicet, statim postquam fuit baptizatus, & in cap. 13. legitur longus sermo Pauli ad Iudæos, quibus repugnantibus, & contradicentibus, Paulus, & Barnabas dixerunt: uobis portebat primum loqui Verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes.

21. Nunquam ignorasse Apostolos legem gratiæ esse uniuersalem.

Et hinc potest reddi ratio huius ordinis. Existimo enim nunquam ignorasse Apostolos, legem gratiæ uniuersalem esse pro omnibus gentibus, nam hoc persuadet testimonia supra adducta. Vnde uerisimile est, partim ex scripturis antiquis, partim ex diuina inspiratione illum ordinem obseruasse, quia intelligebat, ita esse diuinam ordinationem præscriptum, iuxta illud Pauli ad Rom. 1. illorum, id est, Iudæis delicto, salus est gentibus, delicti illorum, diuina sunt mundi, & di-

minutio eorum, diuina gentium. Et hoc idè significauit in uerbis supra citatis, post quæ subiungit, Sic enim præcepit nobis Dominus, Posui te in lucem gentium, &c. ubi nomine præcepti decretum, & præordinatione diuina intelligi potest, vel si rigorosè sumatur, intelligitur absolute de promulgando Euangelio gentibus suo tempore, & quando occasio id ferret. Addi etiam potest, hoc obseruasse Apostolos, quia nondum eis reuelatū erat, neque ipsi inter se satis discusserant, aut definiunt, an gentes in præputio permanentes uocandæ essent, & admittendæ ad Christi Ecclesiam, uel media circuncisione. Denique id facere potuerunt ex quodâ ordine charitatis; ne Iudæis scandalizarentur, & ita fierent duriores ad Euangelium recipiendum, quia ex antiqua consuetudine uitabant consortium gætilium, ut constat ex Actor. 11. & ad Galat. 2. Atq; ita quantum ex historia Actorum colligitur, in promulgatione huius legis hic ordo seruatus est, ut primū in Iudæa, deinde in Samaria, & deinde in gentibus prædicata fuerit, iuxta uerbum Christi Actor. 1. Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, usque ad ultimam terram.

Actor. 11.

Ex hac ergo resolutione constat, legem nouam non incepisse obligare Gætilis per se, ac proprie usque ad reuelationem Petro factam Actor. 10. propter, quia lex non promulgata aliquibus, seu pro aliquibus, eos non obligat, sed lex noua nō fuit promulgata gentibus usque ad illud tempus; ergo neq; illos obligauit. Consequenter euidens est, & utraque præmissa sufficienter est in superioribus probata. Dices, esto uerum sit, Apostolos illo tempore nō prædicasse directè gentibus, nihilominus fieri non potuisse, quin multi Gætilium habitantes, uel peregrinantes inter Iudæos, eorum doctrinam audirent, & signa uiderent; ergo hoc satis erat, ut obligaretur legem Christi suscipere. Respondet, potuisse fortasse aliquos Gætilis illo modo obligati ad credendum, & colendum uerum Deum, uel etiam Christum, & ad sperandum salutem per ipsum, & cōsequenter ad illa omnia moralia, quæ lex noua præcipit, quatenus per rationem fide illustratā necessaria esse ostenduntur. Nihilominus tamen non obligabantur per se, ac proprie ad obseruationem legis nouæ, ut est positua diuina, quia non solum non proponebatur illis necessitas Baptismi, uerum etiam neque offerrebat, quia tunc nullus Gætiliū habens præputium admittatur ad Baptismum, usque ad Cornelium; ergo fieri nō poterat, ut obligarentur ad illum; ergo nec ad reliqua præcepta huius legis, cum Baptismus sit reliquorum fundamentum.

22. Hinc inferitur primo.

Obiect.

Refp.

23. Inferitur 2.

Ex quo inferitur secundò, ex eo tempore, quo facta est Petro dicta reuelatio cœpisse Apostolos liberè prædicare Euangelium gentibus, ipsosque Gætilis capisse per hanc legem obligari, non tamen fuisse obligatum totum orbem, sed successiue prout Euangelium promulgabatur. Prior pars manifesta est ex dictis, quia accedente promulgatione nihil amplius desiderari potest ad talem obligationem. Altera uero pars patet etiam ex dictis proximè de modo, quo hac lex obligauit populos Iudæorum: nam eadem est proportionalis ratio de populis gentium. Vnde licet pauci Scholastici distinguat inuicem obligationis huius legis respectu Iudæorum, & gentium, nihilominus illam non negant, & omnes illi, qui promulgationem necessariam esse existimant etiam ad obligationem legis diuinæ posituæ, necesse est, ut illam admittant supposita historia Scripturæ, & testimonijs, quæ ponderauimus. Et similiter qui ad obligationem huius legis in locis distantibus requirunt temporis successionem, necesse est, ut tam respectu Gentilium, quam respectu Iudæorum illam postulent. Et ita possunt pro hac sententia meritò citari Bonauent. in 4. dist. 3. p. 2. art. 3. q. 2. in fine, Scot. quæst. 4. Gab. dist.

Scot. Bon. Gab.

D. Thom. August. Bernard. Hugo. Obiectio.

dist. 1. q. 4. imò & etiam D. Thomas in locis in principio huius capituli allegatis, & Augustin. Epistol. 8. & 89. ut superiori libro cap. 13. ponderaui. Item Bernard. Epistol. 77. & Hugo de sancto Victor. lib. 2. de Sacrament. p. 6. cap. 4. §. solum superest difficultas, quia uidetur sequi ex dictis, etiam nunc non obligare legem gratiæ totum uniuersum, quia nec ab Apostolis promulgatum est Euangelium in toto mundo, nec promulgatum erat tempore Origenis, ut ex illo sumitur tract. 28. in Matth. nec tempore Augustini, uel Ruphini, ut sumitur ex Augustino Epistol. 80. & ex Ruphino lib. 1. Histo. cap. 9. & 10. nec tempore Bernardi, ut ipse significat lib. 3. de consideratione. ad Eugen. ac denique in nostro tempore uidetur hoc experientia compertum esse; ergo per omnia hæc tempora lex noua non obligauit totum mundum. Consequens autem admitti nō potest, aliàs in multis orbis partibus potuissent toto hoc tempore saluari infantes sine Baptismo.

Orig. August. Ruphin.

Bernard.

24. Responsio.

Respondet, negando sequelam, & ad probationem respondetur, distinguendam esse promulgationem ad diuulgationem, seu notitiam promulgationis. Nam promulgatio sufficienter facta est ab Apostolis, in die Pentecostes, & deinceps cum in omnem terram exiit sonus eorum, Rom. 10. iuxta uerbum Christi, Eritis mihi testes usque ad ultimam terram, quod saltem per famam prædicationis impletum esse, sentit Hieronymus. Matth. 24. ita exponens illa uerba Christi, Prædicabitur hoc Euangelium in uniuerso mundo, & tunc ueniet consummatio, id est, destructio Hierusalem, ut ipse ad literam exponit, & idem sentit Chrysost. homil. 76. in Matth. & D. Thom. supra dictum locum ad Roman. Fieri autem potuit, ut hæc notitia Euangelij per multum tempus, uel omnino nō peruenerit ad multas mudi prouincias, uel saltem non sufficienter. Hoc uero non obstat, quominus totum mundum obligauerit post transactionem tempus sufficiens ad perfectam diffamationem, & notitiam. Vnde etiam distinguendum est id, quod est per se, ab eo, quod est per accidens, & distinguenda est excusatio à carentia obligationis. Per se enim promulgatio publica cum tempore sufficienter ad integram diuulgationem est necessaria ad integram obligationem; per accidens autem potest illa diuulgatio, aut notitia impediri, inde tamen non impeditur obligatio, quauis oriri possit excusatio. Et ita concedo, potuisse plures gentes excusari multo tempore à transgressione huius legis, quia licet lex de se iam eos obligaret, ignorantia poterat à culpa excusare. Non tamen potuit ignorantia impedire necessitatem Baptismi, nec irritationem alterius remedijs; nam hunc effectum lex per se ipsam operatur independenter à notitia subditorum. Quod non est inconueniens, nec contra diuinam prouidentiam, quædo solum per accidens contingit, & sufficiens promulgatio cum necessaria temporis amplitudine præcessit, quia omnibus legibus hoc commune est, ut ex dictis in superioribus constat.

Chrysost. D. Thom.

C

CAPITULUM V.

Lex noua iustificat, uel alios habet effectus.

Legem nouam iustificare: & in hoc superare legem veterem. D. Thom. Bernard. Salmer. Scot.

Communis, ac certa sententia est, legem nouam iustificare, & in hoc superare legem veterem, quod non solum iubet præcipiendo, sed etiam iuuat, gratiam, & auxilium eius inspirando. Ut docuit D. Thomas 1. 2. q. 106. art. 2. & ibi omnes, & ex sacra Scripturæ expositionibus modernis tradit latè Barradas tom. 1. lib. 1. cap. 3. Item Salmeron ad Roman. 3. dist. 2. 9. & ad Rom. 7. dist. 6. ex scriptoribus uero contra hæreticos Bellarmin. lib. 1. de uerbo Dei, cap. 18. & latius lib. 4. de iustificat. à principio usque ad c. 6. Stapleton. in Antidoto ad Rom. 3. Valenz. lib. de Suarz de Legib.

differentia veteris, & nouæ legis, cap. 1. Probari autem solet hæc doctrina ex Paulo ad Rom. 1. dicente, Euangelium est uirtus Dei in salutem omni credenti: nam Euangelium idem est, quod lex gratiæ: dicitur autem uirtus Dei, quia dat uires ad bene operandum, utique per iustitiam, & auxilium gratiæ. Et huic consonat illud 1. ad Corinth. 15. Notum uobis facio Euangelium quod prædicauit uobis, quod & accepistis, per quod & saluamini; saluantur autem homines si iustificentur, & in iustitia perseuerent; ergo totum hoc confert Euangelium. Præterea frequenter Paulus docet, legem veterem non iustificasse, quod supra diximus esse uerum de tota lege, etiam ut includente præcepta moralia cum August. de Spirit. & liter. c. 8. & 17. & in hoc intendit Paulus distinguere legem veterem à noua. In hoc enim sensu dicit ad Roman. 3. Vbi est ergo gloria tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei, id est, Euangelicam. Quam cap. 8. uocat legem Spiritus uisus in Christo Iesu, & de illa subiungit liberaui me à lege peccati, & mortis, & infra ait, datam esse, ut iustificatio legis impleteretur in nobis. Et ita intelligit hæc loca Augustin. lib. de Spirit. & liter. c. 4. 8. 1. 4. 17. & 18. & lib. 1. contra duas Epistol. Pelag. c. 7. & 21. l. 1. de peccat. merit. & rem. c. 1. Epistol. 157. ad Opt.

August.

August.

Obiect.

Responsio. D. Thom. c. August.

Non est autem facile ad explicandum quomodo lex noua hunc faciat effectum, quia lex consistit in præceptis, præceptum autem, ut tale est, nō iustificat, quia non dat gratiam, nec uires spirituales, est enim quid extrinsecum, obiectum bonum, uel malū ostendens, uel constituens, & ita per se spectatum quasi extrinsecè se habet ad hominem, sicut obiectum; ergo non potest iustificare, etiam in lege noua. Nam quoad hoc eadem uidetur esse ratio de hac lege, quæ de quacumque alia. Ad hanc uero difficultatem respondet D. Thomas supra ex August. in locis allegatis, in lege noua duo esse, nimirum, præcepta, documenta, seu consilia Christi, & spiritū fidei, & gratiæ, qui in ea communicatur. Quoad priorem ergo partem concedit D. Thomas, legem nouam non iustificare, propter rationem dictam, per spiritum autem gratiæ dicit iustificare, & quia hoc posterius est præcipiū in lege gratiæ, ideo simpliciter hæc lex iustificare dicitur, iuxta hanc declarationem. Et consequenter omnia loca Pauli, in quibus sermo est de lege iustificante, intelligantur ab istis Patribus de lege gratiæ, quatenus est ipsa gratia, sub gratia intelligendo omne auxilium gratiæ, quod ad credendum, & bene operandum datur. Vnde etiam de hac lege secūdam dictas eius partes intelligunt illud 2. ad Corinth. 3. Litera occidit, spiritus autem uiuificat. Nam per literam intelliguntur præcepta, & documenta, & quidquid pertinet ad doctrinam exteriorem, siue scriptam, siue uerbo traditam. Et ideo litera præcisè spectata, & separata à spiritu non dat uitam, sed potius per occasionem illam tolleret etiam in lege gratiæ, si separaretur à spiritu. Nomine autè spiritus significatur auxilium gratiæ, quod est principium spiritualis uitæ. Statim uero occurrit uulgari difficultas, quæ in simili tacta est supra cap. 3. nam hoc modo nulla est differentia inter legem nouam, & veterem, uel naturalem: nam omnibus commune est, ut per præcepta quatenus præcepta sunt, non iustificent, ut in dicta sententia supponitur, & omnes communiter uidentur docere. Deinde uero est etiam omnibus commune iustificare per gratiam annexā præceptis: nam semper lex diuina, præsertim quæ de actibus supernaturalibus, & in ordine ad finem supernaturalē data est, habuit adiunctum spiritum gratiæ, quia sine illo impleri non posset, & Deus non præcipit impossibilia; omnis autem gratia cum quacumq; lege data, fuit sufficiens ad iustificandum, ut constat; ergo nulla est differentia. Accedit, quod hoc modo qualibet

Difficultas.

lex

lex Dei potest etiam appellari lex gratiae, ratione im-

pulsus ad iustitiam, quia semper habet adiunctam gratiam, quae in lege noua non habet maiorem proprietatem legis.

Ad hanc uero difficultatem est etiam responsio communis, gratiam conuenire legi nouae quali per se, & ex propriis antiquioribus uero legibus non ex uil-

larum, seu per se fuisse coniunctam, sed per respectum ad legem gratiae. Et ideo legi gratiae simpliciter tribui iustificationem, non uero superioribus legibus, & propter eandem causam non possunt appellari leges gratiae, quia licet in illis fuerit, non ex illis, sed per respectum ad legem nouam. Et propter eandem rationem omnes, qui in illis legibus iustificati sunt, ut sic, ad legem gratiae pertinere dicantur a D. Thoma supra, & est sententia Augustini locis statim citatis.

Fundamentum autem huius doctrinae est, quia nulla gratia data est hominibus a principio mundi usque nunc, nisi per Christum, iuxta illud Act. 13. *Neque enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oportet nos saluos fieri.* Quod intelligendum esse de omnibus hominibus, etiam qui Christum praecesserunt, docet optime Aug. in Epist. 15. ad Optatum, & sumitur ex uerbis eiusdem Petri Act. 15. *Per gratiam Domini Iesu Christi credidimus saluari, quemadmodum, & illi, id est, patres nostri, de illis enim loquutus fuerat, & illos refert.* Sumitur etiam ex Paulo ad Roman. 3. ubi, *Propter remissionem praecedentium delictorum, cui consonat illud ad Hebr. 9. In remissionem carum praenauationum, quae erant sub priori testamento & illud 1. ad Corinthios 10. Bibeatis autem de spiritali, consequente eos per, petra autem erat Christus.* Vbi de hominibus existens sub lege loquitur, eosque dicit bibisse de Christo petra, & fonte aquae uiae, quia per fide eius gratiam impetrabant, ut late ostendit Augustinus lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 7. & 21. Unde concludit lib. de peccator. meritis, & remis. c. 1. *quia gratia saluatoris operata est in antiquis Sanctis, qui cumque antiquam in carne Christus uenerit, ad eius tantum adiuuante gratiam, non ad legis litteram qua iurare san-*

tum, & non adiuuare potuit perueniant. Ob hanc ergo rationem spiritus gratiae dicitur esse proprius legis nouae; quia data est eo tempore, in quo iam author gratiae aduenit, & redemptionem hominum consummauit, gratiamque omnibus meruit. Imo idem ipse est author huius legis, & gratiae, & ideo praecipiendo simul praebet gratiam, & vires ad praecipuum implendum ex uitalis status. Quod non ita erat in lege ueteri, quae secundum illum statum praecipere poterat, non autem gratiam dare, sed mediante fide impetranda erat per Christum legis gratiae auctor, ut explicuit Paulus ad Rom. 10. Ex hac differentia sequitur alia, nimirum, adiutorium gratiae longe abundantius dari in hoc statu, quam in praecedentibus, iuxta illud Ioan. 7. *Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus,* quod dictum quidem est de speciali Spiritus sancti aduentu in die Pentecostes, tamen cum proportione applicari potest ad abundantiam gratiae huius status propriam, quae in illo aduentu significata, & quodammodo inchoata est, ut sancti interpretantur. Et ob hanc etiam causam lex haec merito dicitur per antonomasiam lex gratiae, & lex iustificans, & iugum suauis, ac similia, quae legi ueteri attribui non possunt.

Adhuc uero difficultas superest circa hanc sententiam, & doctrinam: nam licet quoad ea, quae affirmat de spiritu gratiae, & de necessitate illius, & efficacia eius ad iustificandum, & de largitione, vel obtentione illius per Christum, & fidem eius, & de discrimine inter ueterem legem, & nouam quoad hanc partem, uera sint, recteque satisfiant, nihilominus quoad aliam partem legis nouae, quae consistit in col-

lectione praceptorum (quae in ratione propriae legis est praecipua) non uidetur per illam doctrinam satisfactum, quia non uidetur omnino negandum, quin lex gratiae etiam sic sumpta, aliquo modo iustificet ratione sui, & non tantum ratione adiuncti, quod est gratia. Nam si hoc potest commode intelligi, & explicari, non uideretur negandum, cum ad perfectionem legis pertineat, & haec perfectio sit maxime consentanea excellentiae huius legis, & secundum illam proprias explicetur hic effectus respectu legis nouae, & differentia eius a lege ueteri in eodem effectu.

Uidetur ergo satis probabiliter dici posse, in aliquo sensu proprio conuenire legi nouae, per praepcepta sua iustificare. Ad quod explicandum adducto, legem collectiuam sumptam (ut hic loquimur) non solum includere praepcepta ut obligantia, sed etiam ut instituentia talem statum legis, & talia fundamenta illius congregationis, seu Ecclesiae, pro qua datur, talis lex. Talis enim institutio positua est, & inter effectus legis numeratur, ut supra circa legem humanam, & circa legem ueterem explicauimus, quia non fit sine aliqua obligatione ad talem institutionem seruandam. Item sub propria lege non tantum imperitur, sed etiam promissio illi annexa comprehenditur, tum quia accessorium sequitur principale, & sub illius appellatione comprehenditur, tum etiam, quia sicut comminatio est quaedam pars legis poenalis, ita promissio est pars legis directiuae, & fauorabilis. Unde fit, ut sicut poena dicitur effectus legis, ita etiam praemium lege promissum inter effectus legis computandum sit, ut in superioribus etiam ostensum est. Ex quo etiam aduertere maxime oportet, ut aliquid tribuatur propriae legi tanquam effectus eius, non esse necessarium, ut ab illa formaliter fiat, sicut fit obligatio (ut multi loquuntur) neque etiam ut effectus ab illa fiat per seipsum tanquam a causa proxima, & per se morali, quomodo irritatio actus, aut poena, vel inhabilitas aliquando fit immediate per legem, sed sufficere interdum, ut observatione, vel transgressione legis talis effectus necessario consequatur ex vi legis, seu institutionis, vel promissionis per ipsam facta. Sic enim irritatio actus, vel poena est effectus legis, non solum quando per ipsam legem immediate fiunt, sed etiam quando fiunt per iudicem secundum legem operantem. Et ratio est clara, quia tunc etiam lex cooperatur ad talem effectum, saltem morali modo impellendo & mouendo iudicem ad illum.

Dico ergo, legem nouam etiam ut propria lex est iustificare, cooperando aliquo modo ad iustificationem in suo genere, & non excludendo aliam causam, vel formalem, vel efficientem magis propinquam, & propriam eiusdem iustificationis. Probatur primo, quia per hanc legem instituta sunt sacramenta, quae ratione talis institutionis habet vim iustificandi apud Deum; ergo hoc titulo uere, ac proprie dicitur lex haec iustificare. Antecedens suppono tanquam certum ex Concilio Tridentino, sess. 7. 13. & 14. & ex materia de Sacramentis. Consequentia uero probatur ex declaratione facta, quia effectus ille pedit ex institutione, & institutio ex lege; ergo lex est causa saltem moralis, a qua pedit talis effectus. Item quia talis lex (nostro modo intelligendi, & loquendi) quasi obligat Deum, & necessitatem imponit iustificandi hominem sic accedentem ad tale Sacramentum; ergo lex etiam est causa, talis effectus in suo genere. Denique declaratur ex proportione ad legem ueterem; nam illa dicitur iustificasse quoad iustificationes carnis, ut ait Paulus ad Hebr. 9. quia instituebat sacramenta, quae habebant vim tollendi immunditias legis, ergo simili modo dicitur lex noua in suo ordine aliorum, iustificare spiritualiter, & coram Deo, quia instituit sacramenta habentia vim iustificandi. Sic

dixit

dixit

dixit

dixit Macar. Egypt. Homil. 47. de allegoriis legis. Apud illos Baptisma sanctificabat carnem, apud nos autem est Baptisma sancti Spiritus, & ignis, & alia quae prosequitur. Atque hanc doctrinam tradunt hic Sotus, Medin. Valent. & alij, qui non dicunt, solum hoc interesse, inter legem nouam, & ueterem, nec propter hanc solum causam legem nouam iustificare, sed hanc esse unam ex sufficientibus rationibus, & unam ex excellentiis huius legis supra ueterem, & ita doctrina est uerissima, & satis consentanea decreto Eugenij Papae in fine Concilij Florentini.

Deinde probatur, & explicatur assertio, quia haec lex continet multas promissiones internae iustitiae, & sanctitatis sub conditione alicuius operis; ergo quando conditio impletur, iustificatio, quae mediante tali opere comparatur, recte potest huic legi attribui tanquam promittenti. Consequentia patet ex discursu supra facto. Antecedens uero potest in primis applicari ad promissiones gratiae Sacramentis factas, quae dicuntur esse de conferenda gratia ex opere operato, & sunt propriae legis nouae. Deinde habet locum in promissionibus factis operibus meritorijs, quae impleantur in iustificatione ex merito, seu ex opere operantis; nam illa iustificatio recte attribuitur legi gratiae, quia per suam observationem iustificat, ex vi promissionis in tali lege factae. Neque potest hoc ita attribui legi ueteri; nam licet obseruantia illius facta ex spiritu fidei uiae, iustificaret per augmentum gratiae, tamen promissio illius iustitiae non erat ex tali lege, neque in ipsa lege, ut supra dixi, sed erat ex meritis Christi uenturi, & ita quasi participabatur a lege gratiae, ratione auctoris eius, quod habet locum etiam in statu legis naturae, ut supra notauimus. Denique (quod notandum est) cum haec lex per se, & quasi ex propriis promittat spiritualem iustitiam sub conditione operis, necessarii includit, vel promittit spirituales vires, & auxilia necessaria, ut possint homines implere opera illa, quae ad talem iustitiam necessaria sunt. Tum quia alias promissio sub conditione talis operis uideretur ficta, & inutilis, tum etiam, quia auctor huius legis utrumque suis subditis meruit. Igitur ratione promissionum per se pertinentium ad hanc legem omnis iustificatio tam secunda, quam prima, & ipsum iustificationis initium non immerito potest huic legi attribui. Et quamuis D. Thom. non ita dilinquit haec omnia explicuerit, nihil tamen horum negauit. Existimo autem in praepceptis huius legis solum considerasse vim obligandi, & in documentis vim consulendi, vel ostendendi iustitiam, & sub hac ratione dixisse, legem hanc non iustificare. Sub gratia autem comprehendere uidetur omnia subsidia gratiae, inter quae computari possunt instrumeta, per quae confertur, & promissiones eius. Veruntamen quatenus haec etiam ad legis officium, & institutionem pertinent, ut declarauimus, merito etiam ipsi legi nouae hic effectus in suo genere tribuitur.

Ex quo tandem colligo, plures spirituales effectus posse huic legi attribui. Huiusmodi sunt in primis omnes illi, qui sunt effectus Sacramentorum, ut est peccatorum remissio, & omnis sacramentalis gratia, siue habitualis, siue actualis, & characteres Sacramentorum, ac subinde potestas ordinis, quae per unum ex Sacramentis confertur: nam omnia haec dantur ex vi institutionis huius legis. Imo cum his connexa est etiam potestas iurisdictionis pertinetis ad forum Sacramenti poenitentiae, quia non potest illud Sacramentum sine hac potestate subsistere, & ideo in illius institutione includitur haec potestas, seu promissio eius in generali respectu Ecclesiae, licet determinatio seu applicatio talis potestatis ad has, vel illas personas fuerit depedens ex arbitrio Christi, & ex alia peculiari institutione. Veruntamen illa etiam determina-

tiua, & institutio ad legem nouam in tota sua amplitudine pertinet, & ideo hoc etiam titulo talis potestas inter effectus huius legis computatur. Unde consequenter, ut tota etiam spiritualis potestas iurisdictionis, quae est in Ecclesia pertinetis ad eius externum regimen, & status hierarchicus eiusdem Ecclesiae: cum perfecta monarchia, dici possint effectus huius legis. Quia haec omnia sunt a Christo instituta, & quadam immutabili lege stabilita. Et ideo haec, & similia dicuntur esse de iure diuino legis gratiae, quamuis non omnia aequae primo, & immediate sint de iure diuino, ut ex propriis locis constat. Denique alia etiam spiritualia bona, quae ex vi generalium promissionum fidelibus conferuntur, inter effectus huius legis computari possunt, ut explicatum est. Aliqui etiam huic legi attribunt omnia priuilegia gratiae, extraordinaria auxilia, & uocationes, etiam miraculosas, quae in hoc statu huius legis frequententer communicantur. Sed hoc licet sit ueram ratione auctoris huius legis, quia haec omnia abundantissime meruit, & ideo etiam sint ualde consentanea statui huius legis, non tamen ita proprie tribuuntur legi secundum propriam rationem eius, cum potius supra, vel ultra legem esse uideatur. Praeter hos autem effectus non occurrunt alij, qui possint huic legi proprie tribui, quia haec lex nec promittit bona temporalia, ut talia sunt, nec etiam per se infert irregularitates, neque alias poenas huius uita, neque etiam irritat actus, quos lex ipsa naturalis non irritat; ut ex dictis in cap. 2. satis constat.

CAPVT VI.

An possit aliquis in lege noua dispensare.

Explicatis causis, & effectibus huius legis dicendum sequitur de proprietatibus eius, sed inter eas solum illas, quae ad immutabilitatem eius pertinent, aliqua explicatione indigent: nam reliquae, nimirum, quod sit sancta, spiritualis, potens, seu effectrix multorum bonorum, & consequenter quod sit suauis, & similes ex dictis causis, & effectibus huius legis satis notae sunt, & in cap. 8. aliquid addemus. Nunc ergo immutabilitas explicanda est, quae mutationi opponitur, & ideo duplex esse potest, sicut duplex est mutatio legis, scilicet, dispensatio, & abrogatio, quibus opponuntur indispensabilitas, & perpetuitas, & de hac posteriori dicemus in cap. sequente prior tractanda est. Potest autem sermo esse de dispensatione, vel obtinenda a Deo, vel ab homine. De Deo uero nulla est controversia; clarum est enim posse in lege sua dispensare pro suo arbitrio, etiam sine causa: nam si hoc potest legislator humanus in sua lege, multo magis Deus. Imo licet homo non recte, aut licite id faciat sine causa, si Deus id faceret, honestissime, & rectissime faceret, tum quia est supremus Dominus, tum etiam quia eius uoluntas est suprema regula bonitatis. Neque obstant, quod uoluntas sit immutabilis, quia sine sui mutatione potest Deus mutare quae statuit, & ita ex aeternitate potuit habere decretum tollendi obligationem suae legis ab aliquo in tali tempore, per quod sine sui mutatione cum illo dispensaret. Huiusmodi ergo dispensatio possibilis est de potentia absoluta: nam de lege ordinaria certum est regulariter non concedi, quia Deus uult homines per homines gubernare. Neque admittenda est talis dispensatio, nisi Ecclesiae de illa constare possit, & per illam approbetur, iuxta regulam Innoc. III. in cap. cum ex iniusto, de haeret. & in cap. nisi cum pridem, de renunciat.

3. Responsio.

August.

August.

Alia differ.

4. Dubium superest.

5. Responsio. Notandum in quo sensu lex sumatur.

6. De modo quo lex noua iustificet.

7. Probatur 1.

8. Conc. Trid.

502. Mediana. Valent.

7. Probatur.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

D. Thom.

8. Plures spirituales effectus posse huic legi attribui.

Alia non est effectus.

De dispensatione in lege noua.

Duplex mutatio.

Deum posse in lege sua dispensare.

2. Dispensatio huius legis per hominem.

Omissa ergo dispensatione diuina quæstio est de dispensabilitate huius legis per hominem, & tota reduci ad summum Pontificem: nam de cæteris non potest esse controuersia. Nam cum auctor huius legis sit superior omni homine, certum est, nullum hominem posse in hac lege dispensare, nisi per potestatem supernaturalem, & spirituales a legislatore concessa, quia inferior non potest dispensare in lege superioris, nisi ex eius voluntate, & concessione. Atque hinc certum est, nullum temporale Principem, Regem, vel Imperatorem posse in hac lege dispensare, quia potestas eorum supernaturalis non est, nec spiritualis à Christo concessa. Sed est merè temporalis, & humana, ad ordinem tantam naturæ spectans, ut supra lib. 3. & 4. ostensum est. Si ergo talis potestas est in hominibus, solum esse potest in Pastoribus Ecclesiæ; ergo maximè in summo Pontifice: nam in illo est suprema spiritualis iurisdictio, & ab eo ad cæteros Episcopos, aut Prælatos derivatur, quantum expedit Ecclesiæ, & vniuersi cuiusque muneris, & officio conueniens est. Unde de cæteris Episcopis infra Pontificem communis sensus Doctorum esse videtur nullum eorum posse dispensare in iure diuino Euangelico, ut statim videbimus. Et ratio reddi potest, quia licet potestas hæc esse necessaria Ecclesiæ, non esset necessaria inferioribus Episcopis, quia exiens in summo Pontifice sufficeret, cum usus talis potestatis possit esse rarissimus, & ideo nunquam legimus, potestatem hanc esse commissa alicui inferiori Episcopo, etiam Patriarchæ, Denique regula iuris generalis est maioris Ecclesiæ causas ad Petri sedem esse referendas, cap. maiores, de Baptismo: dispensatio autem in iure Euangelico inter grauissimas causas merito computatur, & ideo tota hæc quæstio ad Petri sedem referatur.

3. Sententia affirmans, Papam posse dispensare in omnibus que sunt iuris diuini, præterquam in articulis fidei. Ita loquitur Panormitanus in cap. propositio, de concess. præb. n. 20. citans Innocentium in cap. cum ad monasterium, de statu Monachorum. vbi dicit, non posse Papam sine causa dispensare in iis, quæ sunt iuris diuini, sentiens ex causa posse, & idem sentit Felinus in cap. quæ in Ecclesiis, de const. num. 19. & 20. vbi inter alia ait posse Pontificem ex causa mutare formam Baptismi in hanc, Ego in baptismo in nomine Trinitatis, quod refert ex Innoc. in cap. 1. de Baptismo, in fine, n. 11. Imò idem Felinus in cap. 1. de const. n. 23. audeat affirmare, posse Papam vniuerso Verbo creare Sacerdotem, dicendo, Sis presbyter, sine alia solemnitate, quod refert ex Innoc. in cap. 1. de sacra vinct. vbi nihil reperio. Addit præterea idem Felinus, Papam posse solo verbo Episcopum facere, & citat Angelum in lege 2. C. de crimin. sacrilegij, & in l. 1. C. de sententiam passis. Eandem sententiam tenuit Dec. conf. l. 1. 2. num. 3. in fine, volum. 1. & in dict. cap. quæ in Ecclesiis, num. 25. & seq. alias num. 44. & 45. in nouis. Allegantur etiam alij Iuristæ, in c. 2. de translat. Episcopi, & in l. 1. mandationes, ff. de iust. & iur. & in l. 2. C. de seruit. Verum est tamen, plures illorum confuse loqui, non distinguendo inter ius naturale, & positium diuinum, Imò interdum loquitur de iure diuino legis veteris ac si nunc obligaret, hæc etiam indistinctè loquuntur de dispensatione, & interpretatione, quas nos postea distinguemus. Nunc verò intellecta hac sententia de propria dispensatione, & de proprio iure diuino positio legis nouæ, fundari potest.

Innoc. Felin.

Angel.

Decius.

4. Fundamentum 1.

In hoc ergo puncto prima sententia absolutè, & indistinctè affirmat, Papam posse dispensare in omnibus, quæ sunt iuris diuini, præterquam in articulis fidei. Ita loquitur Panormitanus in cap. propositio, de concess. præb. n. 20. citans Innocentium in cap. cum ad monasterium, de statu Monachorum. vbi dicit, non posse Papam sine causa dispensare in iis, quæ sunt iuris diuini, sentiens ex causa posse, & idem sentit Felinus in cap. quæ in Ecclesiis, de const. num. 19. & 20. vbi inter alia ait posse Pontificem ex causa mutare formam Baptismi in hanc, Ego in baptismo in nomine Trinitatis, quod refert ex Innoc. in cap. 1. de Baptismo, in fine, n. 11. Imò idem Felinus in cap. 1. de const. n. 23. audeat affirmare, posse Papam vniuerso Verbo creare Sacerdotem, dicendo, Sis presbyter, sine alia solemnitate, quod refert ex Innoc. in cap. 1. de sacra vinct. vbi nihil reperio. Addit præterea idem Felinus, Papam posse solo verbo Episcopum facere, & citat Angelum in lege 2. C. de crimin. sacrilegij, & in l. 1. C. de sententiam passis. Eandem sententiam tenuit Dec. conf. l. 1. 2. num. 3. in fine, volum. 1. & in dict. cap. quæ in Ecclesiis, num. 25. & seq. alias num. 44. & 45. in nouis. Allegantur etiam alij Iuristæ, in c. 2. de translat. Episcopi, & in l. 1. mandationes, ff. de iust. & iur. & in l. 2. C. de seruit. Verum est tamen, plures illorum confuse loqui, non distinguendo inter ius naturale, & positium diuinum, Imò interdum loquitur de iure diuino legis veteris ac si nunc obligaret, hæc etiam indistinctè loquuntur de dispensatione, & interpretatione, quas nos postea distinguemus. Nunc verò intellecta hac sententia de propria dispensatione, & de proprio iure diuino positio legis nouæ, fundari potest.

A autem est hæc potestas, ut ostendemus; ergo non est faciendæ hæc exceptio, vel limitatio potestatis Pontificiæ. Secundò ex illis verbis colligimus potestatem dispensandi in iuramentis, & votis, & in matrimonio rato, & vinculo spirituali inter Episcopum, & Ecclesiam sponsam suam, quod esse iuris diuini, sentit Innoc. III. in cap. inter corporalia, de translat. Episcop. & rationem reddit, quæ in toto iure diuino locum habet, scilicet, quia quando Pontifex illud vinculum soluit, non vitatur potestate humana, sed diuina, id est, diuinitus concessa. Unde aliqui hoc etiam extendunt ad carnale matrimonium etiam consummatum, & ad dispensationem in professione religio, etiam si de iure diuino positio esse censent; ergo idem dicendum est de dispensatione in lege gratiæ. Tertio potest ratione hoc confirmari, quia attenda humana conditione, talis potestas necessaria est in Ecclesia, quia sepe accidere potest casus, in quo observatio alicuius legis diuine sit magis nociua, vel impedit magis bonum, & propterea dispensatio in illa sit maximè consentanea rationi; ergo non est verisimile Christum reliquidisse Ecclesiam sine hac potestate, quia secundum legem ordinariam non possunt hominibus à Deo ipso immediatè petere dispensationem, nec debent necessariò illa carere in tali necessitate, neque obligari per positum legem diuinam cum tanto rigore, quia non est consentaneum sapientiæ, & suauitati providentiæ. Quarto potest hoc confirmari, ex vtu variis exemplis. Primum, & grauissimum omnium est, quia iure diuino solus Episcopus est minister Sacramenti confirmationis, & nihilominus Papa dispensando in hoc iure potest ministerium committere simplici sacerdoti. Secundum est, quia secundum ius diuinum, Eucharistia nec confici, nec sacrificari potest, nisi in duribus speciebus, & tamen ob necessitatem, & carentiam vini dispensauit interdum Pontifex, ut in solo pane conficiatur, ut aliqui referunt, & sequuntur, quos retuli in 3. tom. 3. part. disput. 43. sect. 4. & sequitur Turres. in cap. comperimus, de consecrat. dist. 2. Ant. 3. p. tit. 1. 3. c. 6. §. 1. & nonnulli alij moderni. Tertium exemplum addi solet de dispensatione in residentia Episcop. quæ etiam est de iure diuino.

Propter hæc autem fundamenta nonnulli Theologi licet non admittant cum Iuris peritis potestatem dispensandi in toto iure Euangelico & omnibus præceptis eius, nihilominus admittunt in aliquibus posse cadere dispensationem Pontificiam. Ita Cano relect. de poenit. p. 5. ad finem, & sequitur Sanc. lib. 8. de matrim. disp. 6. num. 6. Vt autem certam aliquam regulam constituent, distinguunt duplicia præcepta diuina, quædam sunt, quorum observatio nunquam potest in particulari non esse magis expediens sine impedimento maioris boni, qualia sunt præceptum confessionis, & Baptismi, item præceptum vtendi in Sacramento forma præscripta. Alia sunt, quorum observatio in particulari casu potest impedire maius spirituale bonum, vt sunt (ait Cano) votum, & iuramentum, Sanc. verò adhibet dictum exemplum de consecratione in vna specie. Priora ergo præcepta dicunt esse indispensabilia, quia in eis nulla potest occurrere ratio dispensandi, & consequenter nec potestas pro illis data est; posteriora verò dicunt esse dispensabilia propter contrariam rationem, & fundamenta superioribus adducta.

Secundò, Tertio, Quarto, Quinto, Sexto, Septimo, Octavo, Nono, Decimo, Undecimo, Duodecimo, Tredecimo, Quarta differre.

ab homine sine causa, & Pontificem non habere hæc potestatem. Hoc autem idem dicere tenentur auctores secunda sententia, nec enim dicere possunt, Christum dedisse Pontifici potestatem dispensandi in tali, vel tali lege, quia in illis præcebat, posse occurrere legitimis causis. Nam Christi concessio generaliter facta est, vt constat ex verbis eius, nullam ergo legem in particulari designauit; sine fundamento ergo hoc excogitaretur, aut fingeretur; ergo si Christus dedit aliquam potestatem ad hanc dispensationem, fuit ad dispensandum in quacumque lege sua, si causa rationabilis occurreret. Et hanc voco formalem conuenientiam dictarum opinionum. Materialis autem distinctio erit, an in tali, vel tali lege possit sufficiens causa occurrere ad dispensandum, in qua re potest esse infinita varietas, neque ab illis auctoribus assignatur, probabilis regula ad id discernendum. Nam si causa sufficiens est, quod in particulari casu magis spirituale bonum per legem impediti videatur, vix cogitari poterit lex aliqua Christi, in qua non possit occurrere legitima causa dispensandi. Vt v. g. lex Christi est, nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. in casu ergo, in quo deest aqua, videtur illa lex cedere in spirituale bonum. parum potest ergo dispensare Papa, & in similibus casibus verba sufficiant ad conferendam gratiam paruum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Simile esse potest de lege Christi, vt solus sacerdos possit absoluerè à peccatis: nam vbi deest sacerdos, si lex illa strictè seruanda sit, videbitur multorum salus impediti, poterit ergo dispensare Papa, vt in similibus casibus diaconus, vel etiam laicus verè absoluat, etiam faciendo ex attrito contritum. Item vbi deest vinum dicitur Papa posse dispensare, vt sine illo fiat sacrificium, quia ita videtur expediti communi bono alicuius nationis; ergo si alibi deest vitium (vt re vera in multis remotissimis prouinciis deesse dicitur) poterit Papa concedere, vt in pane hordeaceo, vel ex quacumque farina, quæ ibi inueniri possit confectus, verè consecratio fiat, hoc aliquid prouinciarum bono carere, sicut Melanchthon dixit, Ruthenoscarentes, vino posse consecrare Calice in aqua mellita, vt refert Bellarm. lib. 4. de Eucharistia cap. 24. & de quibusdam alijs Septentrionalibus hæreticis viderentibus à fide dignis audiri dispensare secum vel interpretari, vt loco vini ceruiciam, id est, potum ex aqua, & hordeo, & alijs rebus confectam, in sacrificio apponant. Hæc autem, & similia absurda sunt, & incredibilia secundum principia fidei, & veram Theologiam.

Est ergo tertia, & communis Theologorum sententia absolutè negans legem Christi diuinam esse dispensabilem, etiam per Pontificem. Ita supponit vbiq. D. Thomas 2. 2. quæst. 88. art. 10. in tertio argumentò cum solutione, & 1. 2. quæst. 97. a. 4. ad 3. Et specialiter docet de Pontifice, non posse dispensare in lege noua in quodlib. 4. art. 1. 3. & quodlib. 9. a. 1. 5. Idem in 4. dist. 27. q. 3. art. 3. ad 2. vbi soluit exceptionem, quæ fuit de institutione Apostolorum, quæ quodammodo solent diuina appellari, non tamen proprie pertinent ad legem nouam vt diuina est, & ita exceptio illa firmat regulam generalè, quod Papa non possit in lege Christi dispensare. Idem tenent communiter Thomistæ supra dicta loca D. Thomæ, & 2. 2. & Scotus lib. 1. de iust. q. 1. art. 3. Ledesma 4. 2. quæst. 14. art. 6. & idem aperte docet Cano, lib. 2. de legib. c. 18. & ad 4. Catherin. lib. 6. contra Caiet. c. 2. 88. Paræolus in sum. de Ecclesia. c. 107. Maior in 4. dist. 24. q. 2. 2. Almainus in Acta in 4. & 5. differentia inter ius diuinum & humanum: vbi indistinctè loquitur de iure diuino naturali, & positio. Idem tenent Summistæ communiter verb. Papa, præsertim Sylu. q. 16. Couar. 4. Deo Suarez de Legib.

Sot. Ledesma. Cano. Catherin. Caiet. Alma. Turres. Maior.

Leo Papa.

Congregatio.

Quarto.

1. Exempti.

2. Exempti.

Vide Gend. in Chronol. D. Anton.

2. Sententia.

Can. Sanc.

Duplex præceptum diuinum.

3. Sententia communis Theologorum.

D. Thom.

Ratio à priori.

D. Thom.

suocel

Successores Petri ipsi Pontifices in se hanc potestatem cognoscunt, ut constat ex canonibus supra citatis, & quia ubique agitur de iure diuino, si de illo constat, dispensare refugium, imò etiam in præceptis, vel institutionibus Apostolicis difficile dispensant, argumento c. 2. de bigamis; ergo nullum relinquitur fundamentum sufficiens huius concessionis, seu potestatis.

Hæc ergo sententia mihi maxime probatur. Ut autem, & magis eam explicemus, & obiectionibus satisfaciamus, distinguamus imprimis inter propriam dispensationem, quæ obligationem supponit, etiam in particulari casu, in quo illam aufert, & interpretationem, quæ in particulari casu non supponit obligationem, sed dubium eius, & ita non tollit obligationem, sed dubitationem, declarando in tali casu non fuisse mentem legislatoris obligare. Dicta ergo sententia præcipue loquitur de dispensatione, nam interpretationem aliqui ex authoribus eius admittunt, ut Maior, Ledes, Couar. & alij non negant, & videtur consentaneum superius dictis de interpretatione in lege veteri. De utraque ergo dicendum est. Prius verò iterum distinguendum est iuxta superius dicta inter institutiones à Christo factas præcisè spectatas, & inter præcepta positiua de usu rerum sic institutarum. Priores sunt Monarchia Ecclesiæ spiritualis cū suo ordine hierarchico & cum talibus sacramentis; & sacrificia posteriora sunt præcepta obligatiua ad vsum aliquem, vel obseruantiam talium rerum. Quæ duo in rigore diuersa sunt, ut supra notauimus, & ideo in presenti potest dubitari, utrum eandem vel diuersam rationem subeant.

Dico ergo primò, præcepta positiua legis gratiæ nullam dispensationem, nec interpretationem per modum episcopice admittunt. Loquor de præceptis positiuis, quia ex institutione sacramentorum legis nouæ intrinsece sequuntur aliqua obligationes, quæ ex hypothesi pertinent ad ius naturale, vel superioribus factum est, & de illis nunc non agimus, sed dicemus inferius. Sic ergo prior pars de dispensatione satis probata videtur, in fundamentis 3. sententiæ. Et breuiter potest ita declarari, quia in lege noua pura præcepta positiua non sunt, nisi vel de fide, explicita aliquorū mysteriorum nostræ Religionis, vel de usu quorundam sacramentorum, vel etiam sacrificij, in hæc autem non cadit aliqua dispensatio, ergo Maior supra probata est. Minor inductione ostenditur. Nam præceptum fidei quatenus diuinum est, solum est de illa fide, quæ est necessaria ad salutem, sed in hac fide non cadit dispensatio, quia non potest Ecclesia mutare media ad salutem necessaria, neque illa supplere, si omnino desint. Vt patet in paruo, qui baptizari non potest, & in ipsa fide sic declaratur, Nam vel homo potest scire, & explicitè credere omnia, quæ ex præcepto diuino sunt necessaria ad salutem, vel non potest. Si potest, non potest Ecclesia dispensare cum illo, ut non teneatur, vel ut sine tali fide saluetur, ut est per se notum. Si vero non potest, vel nihil omnino supernaturale creditur potest, vel saltem potest aliquid, quod de facto creditur. In priori casu impossibilis est dispensatio propter rationem factam, quod Ecclesia non potest supplere remedium necessarium ad salutem. In altero, vero casu, si ignorantia sit inuincibilis, poterit fortasse homo saluari cum illa fide, non propter dispensationem Ecclesiæ, sed quia illa fides potest per charitatem operari, & Deum super omnia diligere, quæ dilectio in voto continebit omnem fidem ignorantem, qui modus credendi sufficit in ratione medijs secundum diuinam legem. Si vero ignorantia sit culpabilis, non poterit ignorans excusari à culpa propter dispensationem Ecclesiæ, ut per se patet. Deinde probatur idem de præceptis positiuis circa

vsum sacramentorum, quæ in summa ad tria reducuntur, scilicet Baptismi, Confessionis, & Eucharistiæ: nam de confirmatione, & extrema unctione res est dubia, tamen si admittantur, eadem erit illarum ratio. In matrimonio autem, & ordine non inuenitur obligatio, nisi ex causis extrinsecis in particularibus casibus oriatur, & tunc magis erit ex iure naturæ, vel ex præcepto humano, quam ex iure diuino positiuo. At vero circa illa præcepta sacramentorum non habet locum dispensatio Ecclesiæ, quia sunt de medijs necessarijs ad salutem, saltem duo prima, & de Eucharistia idem docent multi, vel saltem tanta est illius necessitas, ut Christus dixerit, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, & c. hæc ergo necessitas non potest Ecclesia immutare, ut patebit facile applicando diuersum factum de fide. Et declaratur amplius sistendo in necessitate præcepti cuiuscumque sacramenti, quia omnia hæc præcepta affirmatiua sunt, & ita non obligant pro semper, sed pro certis temporibus, quæ nunc breuitatis gratia vocare possumus articulos necessitatis, nunc enim non agimus de determinatione temporis, quam addit Ecclesia: nam in illa certum est, posse eandem Ecclesiam dispensare; igitur extra articulum necessitatis nulla est necessaria dispensatio, ut pro tunc possit non impleri præceptum sine culpa, quia pro tunc non obligat. Dato autem articulo necessitatis, vel datur commoditas moralis sine notabili impedimento, vel periculum ad implendum præceptum diuinum, & tunc nullum habet locum dispensatio humana, esset enim contra omnem rationem, & contra diuinam voluntatem. Aut pro tunc non occurrit occasio possibilis simpliciter, ut quia deest sacerdos, & tunc non est necessaria dispensatio, quia sine illa excusatur culpa, & illa supplere potest necessitatem medijs, nisi per votum, & desiderium indigentis supplicetur. Aut denique impossibilitas est tantum moralis, ut quia est periculum vitæ, aut pernitiosæ communicationis cum hæretico, vel quid simile, & tunc aut impedimentum ipsum intrinsece, & per se affert excusationem, & ita non habet locum dispensatio, vel certe si impedimentum per se non sufficit ad excusandum, nec dispensatio humana poterit tollere obligationem, esset enim tunc irratiocinabilis, in negotio spectante ad salutem animæ. & per ius diuinum determinatum. Vnde vltimalis dispensationis inauditus est in Ecclesia.

Dico secundò: Lex Christi, seu institutio Ecclesiastica facta immediatè ab ipso Christo, &

Probat magis de præceptis, ca. v. sum. sacramentorum.

12. Obiectio.

Responsio.

Lex Christi

sto, & iure suo stabilita non recipit dispensationem per vllam potestatem humanam. Hæc est communis Theologorum, tum in locis citatis, tum in locis specialibus, ubi tractant de materijs, & formis sacramentorum, & de Hierarchia, ac Monarchia Ecclesiastica. Et mihi videtur non minus certa, quam præcedens, potestque simili modo probari. Primò inductione in institutione sacramentorū. Solum enim sunt à Christo instituta quoad substantialem formam, & materiam, & ministrum necessarium, his enim tribus persciantur, ut dixit Concilium Florent. in Decreto Eugenij; & quoad illa omnia sunt à Christo instituta, iuxta definitionem Conc. Trid. sess. 7. c. 1. de Sacram. in genere. Hanc autem institutionem nullus homo immutare potest iuxta sententiam omnium Theologorum. Et congruentia supra adducta, est moraliter euidens, quia hæc sunt quasi fundamenta Ecclesiæ visibilis Christi, quibus mutari fieret in ea magna substantialis mutatio contra manifestam intentionem instituentis. Deinde est optima ratio quodammodo physica, quia Christus media institutione sua dedit virtutem his sacramentis ad sanctificandum, vel consecrandum; ergo nisi sint facta iuxta hanc institutionem, non erunt instrumenta Christi, nec continebunt gratiam, nec virtutem efficiendi illam. Quia tunc nec Christus dat illam, quia lex, & promissio eius est determinata ad suam institutionem, neque homo purus potest talem virtutem dare, ut per se constat; ergo nec potest dispensare in tali institutione. Nam oporteret per talem dispensationem fieri, ut aliquod opus, vel dictum præter institutionem Christi haberet significationem, & vim sanctificandi, quam habet sacramentum Christi, quod est manifestè impossibile, ut probaturum est: Quod circa dictum illud Canonitarū quorundam, posse Pontificem solo verbo facere Presbyterum, vel consecrare Episcopum, item illud, posse dispensare in omnibus præter articulos fidei, apud Theologos improbabilia sunt, quia Papa non habet potestatem excellentiæ, sed alligatam sacramentis, quoad effectus eorum, & ad dictam institutionem quoad eorum essentiam, de duabus verò instantiis, quæ in contrarietate afferbantur, infra dicemus.

Conc. Flor.

Conc. Trid.

14. Responditur conclusio.

Primò.

Secundò.

Deinde ostenditur conclusio in institutione reipublicæ Ecclesiasticæ, quatenus peculiarem vitam mysticam habet ex institutione Christi, quæ instituta in tribus, vel quatuor conditionibus videtur consistere. Primò quod eius congregatio sit vniuersalis ex vniuersis mundi hominibus, quatenus est ex se. Secundò quod ingressus ad illam sit per fidem, explicitam Trinitatis in Baptismo, prof. Nam. Tertiò ut in ea congregentur omnes sub vno capite Christi vicario, & sub talibus signis sensibilibus, sacrificij, & sacramentorum. Quartò, quod iuxta illam sit ordo hierarchicus tam secundum potestatem ordinis, quam secundum potestatem spirituales iurisdictionis. Sed in tota hæc institutione nihil est, quod per dispensationem possit mutari, quatenus ad ius diuinum spectat, ut vniuersis per se facile patebit discurrendo per singula. Sed graues Doctores dicere, iurisdictionem sacerdotum in foro poenitentiae, & Episcoporum in foro externo Ecclesiæ esse de iure diuino, & nihilominus posse per Pontificem restringi, vel ampliatum interdum per ius ordinariæ, & aliquando per modum dispensationis, seu priuilegij. Verum tam sententia parum nobis obstat, quia non credimus esse veram, neque consequenter loqui. Secundum illam autem dicendum esset, hoc ius diuinum ita esse specialiter institutum propter necessariam subordinationem inferiorum cum suo capite, & propter convenientem vsum inferioris iurisdictionis. Quæ hæc ratio potius probat iurisdictionem non fuisse iure diuino inferioribus collatam, sed hoc fuisse commis-

15. Hinc inferitur 1.

Ratio.

16. Hinc inferitur 2.

16. inferitur.

QQ 4 mari,

mar: nam hæc præcepta ordinariè sunt affirmatiua, quia, vt supra cum Victor dicebamus, in lege noua non sunt specialia præcepta negatiua; in præceptis autem affirmatiuis præsertim naturalibus solum habet locum interpretatio circa tempus, pro quo obligant, vel nõ obligant cum, his, vel illis circumstantiis, in qua interpretacione episkia nõ interuenit, vt declarauit. Possumusque hoc exemplo, exponere, nam, sacramento Eucharistia adiuñctum est præceptum præmittendi confessionem ante communionem, siue illud sit iuris diuini naturalis, vel positium, siue humani, de quo re- ad interpretamur, non obligare, non existente copia confessorum, quæ non est episkia, sed conditio ex natura rei intrinsecè inclusa in tali præcepto affirmatiuo, quam propterea ad tollenda dubia expressè adhiuit Concilium Tridentinum sess. 13. canon. vlt. **B** Dices, in lege noua etiam esse aliqua præcepta negatiua, quæ interdum requirunt interpretacionem, vt non dandi sacramentum indignis, non accedendi ad sacramentum in peccato mortali, &c. si quæ sunt similia. Respondeo in hac lege, vt supra dixi, nõ esse præcepta negatiua, vtique pura, & per se primò, ac directe imposta per positium prohibitionem. Esse tamè aliqua præcepta negatiua consequentia ad alia affirmatiua, vel iustimè coniuncta positias, & vt sic dicæ, affirmatiua in institutioni alicuius sacramenti, vel sacrosacrii, vel alicuius muneris, & tunc negatiuum præceptum per affirmatiuum, in quo fundatur, regulandū est. Et hinc est, vt talia præcepta negatiua, interdum sunt adeo intrinsecè mala, vt nullam recipiant dispensacionem, nec episkiam. Taliusque est prohibitio facta confessori, ne secretum confessionis reueler. Nam in hoc præcepto nulla cadit interpretacio siue, intelligatur vt specialitèr adiuñctum ex voluntate Christi tali sacramentum, siue quod probabilissimum est) tanquam intrinsecè consequens ex tali institutione, & necessitate confessionis, vt late dixi in 4. toni. 3. part. disp. 33. sect. 1. Et hoc exemplum valde confirmat doctrinam datam, nam si admittatur dispensacio, vel interpretacio episkia ad præceptum Evangelicis, nõ esset difficile illud extendere ad hoc præceptum, quia etiam possunt posuere expositio, & occasiones, peruenientes ad commune bonum, in hoc autem admitti non potest, vt est certum, ergo neque in aliis simplicioribus latissimis interpretacionibus. Sic etiam ex institutione sacramenti sequitur obligatio non ponendi iohannis in sacramento gratia, quæ adeo est naturalis, ut non possit ab episkia, vel alicuius potestate tolli, nisi per illam dispensacionem, vel interpretacionem, cuius siue in hoc, siue in aliis, non potest. Aliquando etiam præceptum affirmatiuum constitutum ab eadem institutione, sed consequens illam, tale esse potest, vt negatiuum præceptum in eo fundatum non sit in principio, sed in fine, & vniuersum sit tanquam de re intrinsecè mala, & tunc quamuis habere possit locum aliqua interpretacio, non tamen propria episkia, sed doctrinalis, & ex præcepto affirmatiuo, in quo illud negatiuum fundatur. Exemplum adhiberi potest in præcepto non communicandi cum conscientia peccati mortalis, siue præuia confessione, quod directè ad affirmatiuum est iuxta superiorè dicta. Vel melius in præcepto non dandi Eucharistiam indigno, aut fastoso, quod reuera fundatur in affirmatiuo præcepto reuerenti tractandi habitate sacramentum. Vnde si hoc affirmatiuum seruauerit aliquo casu sine illa negatiua, non est obligatus ad præceptum negatiuum, quia solum obligat quatenus necessarium est ad seruandum affirmatiuum præceptum, & ita illa interpretacio directè est in præcepto affirmatiuo, quæ non est peepiskiam, vt declarauit. Et alius exemplum subiiciemus soluendo argumenta.

Conc. Trid. 17. Objectio.

Responsio.

Quando lo- cum habet aliqua interpretacio.

Ad 1. resp.

Assumpti ex verbis Christi. Quodcumque ligaueris, &c. solutum iam est explicando dicta verba, & ostendendo, sub illa generalitate non comprehendendi dispensacionem in legibus ipsalmet Christi, nec illam extensionem esse traditioni Ecclesie conformem, nec rationi consentaneam, cum sit cõsuetudo stabilita eiusdem legis Christi. Neque exempla, quæ afferuntur in secundo argumento de iuramentis, votis, & matrimonio rato sunt, similia, quia cum illa, dispensantur, nõ relaxatur aliqua lex diuina, sed materia eius subtrahitur, vt in lib. 2. attigimus, & soluis in tom. 2. de relig. Et idem dicendū est de dissolutione vinculi inter Episcopum, & Ecclesiam: nam etiam ibi supponitur vinculum humana voluntate contractum, & ex ea parte dissolui potest per voluntatem superiorum, quamuis ad hoc etiam necessaria sit potestas diuina, id est, à Deo concessa. Exemplum autem de matrimonio consummato non admittimus, quia iam habet ex diuino iure naturalis, vel positio maiore firmitatem, quam humani contractus. Vinculum autem sollemnis professionis religiose non habet à iure diuino, sed tantum ab Ecclesiastico specialiter firmatè. Tertium item argumentum ex ratione sumptum facile ex dictis soluitur: nam præcepta, positia, legis gratia sunt paucissima, & per se, directè non sunt negatiua, sed affirmatiua, quæ ex eodem iure diuino positio non habent certam temporis determinationem, & ideo ad occurrentem casibus, occurrentibus quantum pro explicanda obligatione necessarium est, sufficite interpretacione diuina, quæ in Ecclesia pertinet ad clauem, & non nõcct, legi, nec relaxat illam. Quod, vt dicitur, est ad institutionem, vel necessitatem medijs non oportet admittere dispensacionem, vel exceptionem, propter vitandam in eam modam priuatiuam, quia non potest hoc fieri sine maiori incommodo boni communis, & est contra naturam, & firmitatem institutionis, quæ postea illa occasione multum alteratur, & persequitur.

Ad 1. **Ad 2.** **Ad 3.** **Ad 4.** **Ad 5.** **Ad 6.** **Ad 7.** **Ad 8.** **Ad 9.** **Ad 10.** **Ad 11.** **Ad 12.** **Ad 13.** **Ad 14.** **Ad 15.** **Ad 16.** **Ad 17.** **Ad 18.** **Ad 19.** **Ad 20.** **Ad 21.** **Ad 22.** **Ad 23.** **Ad 24.** **Ad 25.** **Ad 26.** **Ad 27.** **Ad 28.** **Ad 29.** **Ad 30.** **Ad 31.** **Ad 32.** **Ad 33.** **Ad 34.** **Ad 35.** **Ad 36.** **Ad 37.** **Ad 38.** **Ad 39.** **Ad 40.** **Ad 41.** **Ad 42.** **Ad 43.** **Ad 44.** **Ad 45.** **Ad 46.** **Ad 47.** **Ad 48.** **Ad 49.** **Ad 50.** **Ad 51.** **Ad 52.** **Ad 53.** **Ad 54.** **Ad 55.** **Ad 56.** **Ad 57.** **Ad 58.** **Ad 59.** **Ad 60.** **Ad 61.** **Ad 62.** **Ad 63.** **Ad 64.** **Ad 65.** **Ad 66.** **Ad 67.** **Ad 68.** **Ad 69.** **Ad 70.** **Ad 71.** **Ad 72.** **Ad 73.** **Ad 74.** **Ad 75.** **Ad 76.** **Ad 77.** **Ad 78.** **Ad 79.** **Ad 80.** **Ad 81.** **Ad 82.** **Ad 83.** **Ad 84.** **Ad 85.** **Ad 86.** **Ad 87.** **Ad 88.** **Ad 89.** **Ad 90.** **Ad 91.** **Ad 92.** **Ad 93.** **Ad 94.** **Ad 95.** **Ad 96.** **Ad 97.** **Ad 98.** **Ad 99.** **Ad 100.**

De perpetuitate legis noue.

Non esse duraturam hanc legem perpetuo simpliciter.

Legem nouam perpetuo duraturam usque ad finem mundi. D. Thom.

Chrysof.

interit, & fieri poterit, & ideo applicatū illud principium ad hoc sacrificium, videtur habere locum interpretatio, quod in casu impotentiæ esset illud principium, & consequenter etiam cesset illa prohibitio, seu negatiua obligatio, vtique non sacrificandi potius, quam in vna tantum specie consecrandi. Quia ibi nõ amittitur institutio essentialis, sed integralis, & ideo valida est consecratio vnius speciei etiam si amittatur, & videri possit gratias Deo, & hominibus vtilius sic consecere, quam nullo modo. Et quamuis ex hoc discursu, si admittatur, videatur sequi talem interpretationem non solum esse licitam auctoritate Pontificis, sed vel inferiorum, vel per solam doctrinam, nihilominus tamen quia res est grauissima, & valde dubia, & contra vniuersalem Ecclesie morem, permittenda non est sine decreto Pontificis, hoc autem modo admissa iuxta probabilem sententiam, & dicto etiam modo declarata, nihil obstat superiori doctrina. Tertium exemplum de residentia Episcoporum pertinet ad interpretacionem iuris naturalis, & de illo superius lib. 2. sufficienter dictum est.

C A P V T VII.
Vtrum lex gratia sit perpetua, & inuariabilis.

Tribus modis, quantum ad præsens spectat, potest lex aliqua variari, scilicet, per abrogacionem, diminutionem, vel per augmentum, & de his breuiter dicendum est, incipiendo ab abrogacione, quoniam ex illa facillè cetera constabunt. Et inde etiã explicabitur perpetuitas huius legis, quæ solum inquiritur iuxta subiectam materiam. Certum est enim, hanc legem non esse duraturam, per se, simpliciter, id est, in æternum, loquendo formaliter, & in se ipsa, quia solum est data pro hominibus viatoribus in Ecclesia militante: Ecclesia autem militans non durabit in æternum, sed finem habebit in die iudicij, & postea nulli erunt viatores, ergo nec lex ista amplius durare poterit, quia destructa reipublica, & deficient te eius statu, cessat etiam lex. Dixi autem formaliter, & in se ipsa, quia in effectu, seu gratia in æternum durabit, vt infra declarabo. Hic ergo agimus de propria lege præceptiua, & de perpetuitate usque ad finem mundi, & de abrogacione illi contraria. Hic autem intelligitur questio aliter, quam in præcedenti capite, scilicet, in ordine ad Deum, & non in ordine ad homines. Nam de hominibus certum est, nullam variationem ex dictis posse in hac lege facere. Non enim possunt illam augere, quia præceptum diuinum ferre non possunt, per humana autem præcepta non augetur lex diuina. Nec etiam possunt illam minuire, cum non possint in illa dispensare, quod minus est, quam partem eius omnino tollere, vnde licet de dispensacione fuerint opinioniones, de diminutione nullæ sunt. Etã fortiori si homines diminuere non possunt hanc legem, multo minus poterunt abrogare. Inquiruntur ergo hæc in ordine ad Deum, in quo non consideramus nunc absolutam potestatem, sed ordinatam, vel potius actuale institutionem eius, & necessariam permanentiam, seu durationem legis saltem ex immutabilitate diuine voluntatis, ac promissionis.

Dicendum est ergo, legem nouam perpetuo duraturam esse usque ad finem mundi, ac subinde numquam esse abrogandam donec cesset Ecclesia militans, & numerus predestinatorum in gloria consummetur. Ita docet D. Thom. q. 106. art. 4. & cum eo ceteri Theologi, est que res certa, D. Thom. eam probat ex illo Matth. 24. *Non præteribit generatio hac donec omnia fiant, &c.* adiuñctæ expositione Chrysofomi hom. 68. vbi per generationem intelligit generationem fidelium, id est, Ecclesiam, quæ duratura est, donec iudicium veniat, de quo ibi erat sermo. Et est probabilis expositio, quam habet etiam Chrysof. in imper-

fecto, & sequitur Theophylact. tamen quia non est certa, testimonium non probat conclusionem de fide. Clarius est promissio Christi Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & porta inferi nõ praualebunt aduersus eam,* quibus verbis promittit stabilitatem suæ Ecclesie usque ad finem mundi; non potest autem Ecclesia durare sine lege, nec permanere in eodem statu sine eadem lege. Vt autem non dubitemus, hoc fore implendum, promittit Christus Matth. 28. *Ego vobiscum sum, usque ad consummationem seculi.* Confirmari hoc potest ex verbis Matth. 14. *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbi, in testimonium omnibus gentibus, & in nõ veniet consummatio.* Nam licet Chrysof. illud intelligat de consummatione excidij Hierosolymitani, communiùs, & probabilius intelligitur de consummacione mundi, quæ futura prædicatur post absolutam prædicacionem Euangelij per totum mundum, vt exponunt Hieron. Beda, & alij. Intelligendum est autem de prædicacione efficaci, id est, de conuersione totius mundi, vt supra D. Thom. exponit, ad 4. ergo prædicatio Euangelij, & consequenter lex Evangelica duratura est usque ad consummacionem mundi. Verum est, Christum non dixisse, consummandum esse mundum statim, ac fuerit prædicatum Euangelium in toto orbe, sed solam non esse consummandam mundam, donec Euangelium in toto illo prædicetur: seu ante consummacionem, futuram esse talem prædicacionem, vt sentit August. epist. 80. ad Hefichium, hoc autem possit impleri, etiam si multa tempora transitura essent inter vniuersalem prædicacionem Euangelij, & consummacionem mundi. Et ideo hoc testimonium non est tam efficax, sicut cetera, satis verò in eo significatur à consummata prædicacione Euangelij usque ad consummacionem mundi non esse futuram alterius Euangelij, vel diuine legis prædicacionem.

Secundo probari potest assertio ex alijs locis, in quibus testamentum nouum dicitur æternum: nam nomine Testamenti, vt sæpe diximus, in Scriptura significatur lex, ergo lex noua est æterna, sicut & testamentum. Assumptum patet in primis ex verbis consecrationis Calicis, *Hic est, &c. noui & æterni Testamenti mysterium:* nam licet particula illa æterni in Euangelistis non legatur, Ecclesiastica traditio docet, fuisse à Christo dicta, vt docuit Innoc. III. in cap. cum Marthæ, de celebrat. Missarum. Itè Paulus Hebr. 13. sanguinè Christi vocat *sanguinem Testamenti æterni,* & Apocal. 14. vocatur *Euangelium æternum,* quod sic appellatur, quia post illud non est futurum aliud, vt Anselm. & Theodoret. exponunt. Confirmatur hoc, quia talis est lex, quæ sacerdotium, nam si *translatio sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat,* necesse est, vt perseverante eodem sacerdotio, eadem lex duret, sed sacerdotium legis Euangelij est perpetuum, ergo & lex. Minor habetur ex illo Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec,* & ad maiorem contestacionem huius immutabilitatis additur, *In uanum Dominus & non penitebit eum,* vt ponderauit Paulus ad Hebr. 7. & late exponit August. lib. 1. contra aduersarium legis, & Prophetarum, cap. 20. & 17. de ciuit. c. 17. vbi declarat hæc perpetuitatem non solum de sacerdotio prout per excellentiam conuenit Christo, sed etiam de sacerdotio ab illo instituto, quod in Ecclesia permanet ad offerendum sacrificium panis, & vini, quod fuit sacerdotium Melchisedec. Simile argumentum sumitur ex perpetuitate regni Christi promissa per Angelum Luc. 1. *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis,* & prædicta per Danielem c. 2. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus celi regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Quod de regno Christi in Ecclesia militante rectè exposuerit ibi Maldonat. & Pereira lib. 2. & lib. 8. circa finem, & de

Theophyl.

Chrysof.

Hieron. Beda.

August.

2. Probatum assertio.

August.

de eodem aperte loquitur Michas cap. 4. ubi post promissionem legis nouae subdit, Ambulabimus in nomine Dei nostri in aeternum, & ultra. & infra, Regnabit Dominus super eos in monte Sion ex hoc nunc, & usque in aeternum. Si regnum aeternum est, necesse est etiam ut lex sit aeterna, quia non potest regnum manere sine lege.

Statim vero occurrit obiectio, quia etiam lex Iudaeorum praedicta fuit aeterna, & nihilominus explicamus, ubi non significari aeternitatem simpliciter, nec durationem usque in finem mundi; ergo simili modo poterunt dicta testimonia eludi. Respondetur negando similitudinem, quia longe diuerso modo loquitur Scriptura de hac perpetuitate, ac de illa, ut de sacerdotio notat Aug. q. 124. in Exod. ponderas verbum, *Iurauit Dominus, & non penitebit eum*; nam illo significatur immutabilitas illius sacerdotij, & est contentanum Paulo ad Heb. 7. & idem significauit expressus Daniel, addens, *& regnum eius alteri populo non tradetur, & cap. 7. addit, potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur, & regnum eius, quod non commuetur.* Sed hinc oritur alia obiectio, quia haec intelligi possunt de regno Christi in caelo, & non in terra. Sic enim exposuerunt locum Danielis Theodor. ibi, & Tertull. contra Iudaeos in fine, & locum Michae Cyrill. ibi, imo & Paul. ita videtur interpretari aeternitatem sacerdotij Christi ad Heb. 7. Respondet, vtrumque aperte doceri in illis locis, scilicet, & regnum Christi duraturum in hoc mundo quamdiu mundus durauerit, & non esse cum mundo destruendum, sed in vera aeternitate sacerdotium quoad dignitatem excellentiam personae Christi, & quoad perpetuum effectum sacrificij eius, quae a Paulo ad Hebr. 9. aeterna redemptio vocatur. Et cum eadem proportionem lex gratiae proprie, ac formaliter sumpta, ut lex viatorum, durabit usque ad finem mundi, ubi autem finietur, nam cum fundetur in fide, & caeremonijs sacramentorum, non habet locum extra statum viae, quia quoad hoc imperfecta est, & ideo euacuabitur cum venerit, quod perfectum est. Eminentiore autem modo dici potest mansura in gratia consummata, & in lege gloriae, quae non erit alia, nisi lex amoris, seu voluntas Dei clare visibilis, & perfecte dilecti cum aeterna immutabilitate.

Vltimo potest assertio ratione declarari, quia duobus modis potest lex abrogari, scilicet, vel merè negatiue auferendo illam, vel ferendo aliam, quae alteram excludat; neutro autem modo abroganda est lex noua, durante mundo. Non quidem primo modo, quia non potest durare in mundo Ecclesia militans sine vlla lege Dei, esset enim hoc contra diuinam providentiam, & contra rationem ipsius Ecclesiae, quia per fidem constituitur, & non potest esse sine sacramentis, per quae illam fidem profiteatur. Neque etiam posteriori modo: nam vel haec lex abroganda esset per aliam minus perfectam, & hoc per se est incredibile, & alienum à Christi providentia. Vel per aliam perfectiorem, & hoc repugnat perfectioni huius legis: nam pro capacitate status viae nulla lex potest perfectius coniungere hominem cum Deo, vel per notitiam fidei, vel per dilectionem gratiae, & charitatis, vel per religiosum cultum, per sacrificium infinitae dignitatis, & per sacramenta sanctificationis efficaciam. Item ex parte Christi non potest expectari lex à sapientiori, vel digniori legislatore lata, neque etiam expectari potest alius mediator inter Deum, & hominem praeter Christum, nec alia lex potest perfectius coniungere homines ipsi Christo, aut eos copiosius sanctificare per Christum, quam haec lex gratiae. Nam in hac lege iam ipse Christus praesens adest, & non speratur venturus, sicut in lege veteri, & licet expectemus illum venturum iudicem, inde potius con-

cluditur, inter hanc legem, & Christi iudicium non interuenturam aliam legem. Et propterea tempus huius legis vocatur in Scriptura nouissimum, seu vltimum, 1. Ioan. 2. *Nouissima hora est*, Michae 4. & Act. 17. 2. quia scilicet, est tempus vltimae legis, quae duratura est, donec transeamus ad statum gloriae. Dicitur etiam hoc tempus plenitudo temporum ad Galat. 4. quia in eo impleta est promissio Messiae, à quo data est lex cum plenitudine Spiritus sancti ab eodem promissa, & ideo nulla lex superest ab Spiritu sancto expectanda, vt. contra aliquos haereticos, explicuit D. Thomas dicto art. 4. ad 2. & 3.

Atque hinc vltimus colligitur, secundam mutationem, quae est per diminutionem, non habere locum in hac lege, quia haec diminutio esset quaedam partialis abrogatio; ergo non habet locum in hac lege, quia quoad hoc eadem est ratio de tota lege, & de qualibet parte, vt probant, omnia adducta in superiori assertione. Nam perpetuitas simpliciter est promissa, vel praedicta de hac lege, & cum nihil sit exceptum, de omnibus partibus eius intelligenda, est, nec potest fieri exceptio sine magno errore, maxime cum nulla sit maior ratio de vna parte, quam de alia. Ratio vero à priori est, quia Christus iator huius legis summa sapientia prauidit, quid esset opportunum hominibus ad salutem, & ad perfectionem eius consequendam, atque eadem sapientia, & ordinatissima providentia ea tantum sua lege praecipit, quae omni tempore, & loco essent suae Ecclesiae conuenientia, & regulariter obseruari possent, & ideo omnia sua praeccepta tulit ut aequè perpetua, & immutabilia, quia numquam futurum erat conueniens illa mutare, vel mutare. Reliquas autem leges, quae interdum mutare oportet, per se ferre noluit, sed Ecclesiae suae commisit.

Vnde obiter colligitur, nullam consuetudinem hominum praualere posse contra hanc legem ad abrogandum aliquod praecceptum eius, tum quia nec tota Ecclesia potest in tali consuetudine conspirare: nam esset valde turpis, & aliena ab Ecclesiae sanctitate; licet contingeret, introduci in Ecclesia particulari, non valeret, iuxta cap. vlt. cum alijs de consuet. Extra, & in 6. Tum etiam, quia humana consuetudo non excedit vires humanae voluntatis, seu humanarum voluntatum: non possunt autem omnes voluntates hominum simul sumptae diuinæ voluntati resistere, vel aliquid reuocare eorum, quae ipse statuit. Eo vel maxime quod etiam lex humana non abrogatur per contrariam consuetudinem, nisi ex tacito consensu legislatoris; non potest autem praesumi, vel fingi Deum propter consuetudinem hominum ita connuere, vt velit aliquod praecceptum suum abrogari. Et ideo merito dixit Augustin. lib. 3. confession. cap. 8. *Cum Deus aliquid contra morem, aut pactum quorumlibet inbet, & si nunquam ibi factum est, faciendum est, & si omnissum est, instaurandum est, &c.*

Vltimo colligitur, tertiam etiam mutationem per augmentum alicuius praeccepti non habere locum in hac lege diuina. Ratio est, quia à principio habuit totam suam perfectionem. Probat, quia author eius non indiguit discursu temporum, aut experimento ad totam legem suae Ecclesiae conuenientem praecipiendam; ergo ex parte eius non erat necessaria illa successio in augmento huius legis. Nec etiam fuit necessaria ex parte hominum, quibus lex danda erat, nec etiam ex parte rerum, quia semper futura erat eadem Ecclesia, cum eadem fide, eodem sacrificio, eisdem sacramentis, & eodem regimine. Quatenus à iure diuino pendet, ergo nulla ratio augmenti in hac lege, vt diuina est cogitari potest. Vnde licet in principio institutionis, Christus Dominus cum luceffione quadam illam tulerit, vt sese captui recipere tium accommodaret, prius tamen quam in caelum ascende-

Obiectio.

August.

D. Thom.

6.

Hinc infer.

tur primo.

7.

Inferitur fr.

condo.

August.

8.

Vltimo infer.

feritur.

ascenderet illam consummanit, ritus omnes substantiales sacrificij, & sacramentorum tradendo, vanumque esset, aliud sacrificium, vel sacramentum in hac Ecclesia expectare. Et similiter monarchiam in hac Ecclesia constituit, & omnia praeccepta sua in Ecclesia perpetuo obseruanda Apostolis significauit, iuxta illud Matth. vltim. *Docemus eos seruare omnia quaecumque mandauimus vobis.*

Dices, saltem in praecceptis fidei videtur posse esse augmentum, quia discursu temporum crescit Ecclesia in aliquarum fidei veritatum cognitione. Respondetur, Veritates fidei necessariae ad salutem semper fuerunt notae Ecclesiae Christi, licet circa illas, vel circa alias in eis inclusas, possit esse in Ecclesia magis, vel minus distincta cognitio pro temporum varietate. In quo fortasse summum gradum perfectionis habuit in Apostolis, iuxta ea, quae traduntur in materia de fide. Tamen licet daremus, aliquod augmentum fieri interdum in Ecclesia quoad cognitionem fidei, non propterea augerentur praeccepta positua huius legis diuinae. Quia numquam crescit obligatio credendi plura, vel pauciora explicitè, prout est necessarium ad salutem: altera vero obligatio credendi aliquid, quae interdum nascitur ex sola maiori cognitione, vel propositione fidei, non positua, sed quasi naturalis est, vt supra declarauit. Atq; hoc modo sapientes teneri possunt ad plura credenda explicitè, quam rudes, cum tamen lex gratiae eadem sit respectu omnium. Denique potest fieri alia obiectio, quia Ecclesia ipsa augetur, & minuitur, & varias mutationes recipit pro diuersitate temporum, vel locorum, cur ergo non idem accidit in lege? Sed hoc difficultatem non habet, quia illa mutatio non pertinet ad ipsam legem, sed ad legis obseruantiam, quae pendet ex libera hominum voluntate, quae facile mutatur, & praesertim pendet ex diuina gratia, quam diuersis locis, aut temporibus Spiritus sanctus diuidit, prout vult, lex autem pendet ex sola Dei voluntate, quae eadem semper est in ferendis praecceptis huius legis, & ideo licet mutentur mores hominum, lex non mutatur, vt rectè D. Thomas dicto artic. 4. declarauit.

CAPVT VIII.

Vtrum lex noua sit perfectior veteri.

Hanc comparisonem late explicuit D. Thomas 1. 2. q. 107. vbi moderni Scriptores multa etiam de illa tradunt, & plura Soto in 4. d. 2. q. 1. art. 4. & Salmer. tom. 5. in Euangel. tract. 1. & super epist. ad Romanos cap. 3. disp. 29. Bellarmin. lib. 1. de verbo Dei, cap. 18. copiosius Barradas tomo 1. lib. 1. per sexdecim prima capita. Si verò considerentur ea, quae de vtraque lege haecenus tractauimus, in eis ferere omnia continentur, quae ad praesentem comparisonem pertinent. Et ideo breuiter suppono, quod D. Thomas supra tractat ar. 1. has duas leges esse distinctas, quod in lib. 1. nobis probatum est, & ex dictis in his duobus vltimis est satis declaratum. Deinde suppono, legem nouam esse perfectiorem veteri, quod est de fide certum: nam id satis aperte docet Paul. ad Hebr. 7. 8. & 9. & satis colligitur ex Ierem. 31. Vt autem declararetur, in quo hic excessus consistat, distinguenda sunt in lege gratiae illa duo, quae D. Thom. q. 106. artic. 2. distinguit, scilicet, propria praeccepta, seu documenta, & Spiritum gratiae, & virtutis ad illa implenda, quae duo etiam sunt data hominibus tempore legis veteris, & ideo, vt rectè fiat comparatio debent leges illae vt praecipiunt inter se, & gratiae, item inter se conferri, alioqui non erit formalis, & proportionata comparatio. Et ideo conseo,

9.

Obiectio.

Resp.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

non satis explicari, hunc excessum, dicendo, legem gratiae esse perfectiorem, quia per antonomasiam significat spiritum gratiae, qui perfectior est, quam lex vt praecipiens: nam hoc modo lex gratiae etiam est perfectior seipsa, si sumatur pro spiritu gratiae, quae confert, & ad sua praeccepta, vel documenta comparatur, oportet ergo, vt dixi, duas illas partes cum proportionem comparare.

Dico ergo primo, Lex gratiae quoad spiritum gratiae longe excellit statum legis veteris, etiam quantum ad gratiam, quae ad illam implendam in illo conferebatur. Probat, nam in tribus praecipue vel quatuor, excedit quoad hanc partem lex noua. Primo, quia ex vi sui status, & sui proximi legislatoris habet hunc gratiae spiritum, quia data est per Christum, qui simul fuit redemptor, & legislator, quam prerogatiuam non habuit lex data per Moysen. Dices, Moysen non fuisse auctorem illius legis, sed Deum, qui est principalis auctor gratiae; ergo etiam illa lex dici potest habuisse gratiam ex vi sui authoris, & ratione talis status. Respondetur, negando consequentiam, quia humana natura per originale peccatum facta est indigna omni gratia, & ideo quamdiu redemptorem praesentem non habuit, non habebat secundum illum statum, vnde gratiam obtineret ad quancumque legem implendam. Quia iuste Deus decreuerat, nullam gratiam hominibus lapsis dare, nisi propter meritum eius, qui totam naturam redimeret, & ideo omnis gratia, quae data est ante aduentum redemptoris, non erat ex vi illius status, sed ex benigna prouidentia Dei per anticipatam solutionem meriti Christi praesentis. Et ob hanc causam non satis est, quod Deus esset author legis, & gratiae, quia ad legem dandam non erat necessarium meritum redemptoris, sicut semper fuit ad collationem gratiae. Lex autem gratiae lata est ab ipso redemptore, qui iam praetium omnis gratiae persoluit, & ideo haec lex speciali modo habet sibi coniunctum spiritum gratiae, quo cultores eius iustificatur, & vires accipiunt ad ipsam implendam. Et hanc differentiam maxime intendit Paulus in suis Epistolis ad Roman. ad Galat. & ad Hebraeos.

Et hinc sequitur secunda excellentia huius legis, quia spiritus gratiae abundantius, & copiosius in illa confertur, quam daretur ante Christi aduentum, vt supra probatum, & declaratum est, intelligendum est enim ex vi status, & quasi ordinatae legis, & sic est differentia clara in Scripturis, vt ex consequentibus constabit. Hoc verò non impedit quominus aliquibus hominibus singulariter electis Deus esse contulerit abundantiam spiritus, vt per se constat. Tertia excellentia est, quia in hoc statu confertur gratia: non tantum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato, idque non vno tantum modo, sed septem, per septem sacramenta, quae sunt veluti septem perennes fontes gratiae Christi, de quibus Isaias cap. 12. praedixit, *Haurietis aquas de fontibus Saluatoris*, vbi notat Hieronymus positum esse nomen *IESU*, ne praepararetur alium esse praeter eum, quem Gabriel Virgini praenunciavit. Ipse autem per fontes Saluatoris doctrinam Evangelicam intelligit, in qua lex gratiae continetur, & ita in idem recessit, quia magna pars legis Evangelicae est de Sacramentis. Et quidem illa satis commode dicuntur fontes gratiae, & saluatoris, quamuis tota etiam lex, & doctrina Evangelica possit dici fons gratiae, propter abundantiam gratiae in ea promissam, iuxta verbum Christi Ioan. 4. *Qui biberit de aqua, quam ego dederò ei, &c. fiet in eo fons aquae salubris in vitam aeternam*, & cap. 7. *Qui crediderit in me, sicut dixi Scriptura, flumina de ventre eius exibunt aqua viva. Hoc autem dixi* (exponit Ioannes) *de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. In lege autem veteri nulla gra-*

Prima conclusio.

Obiectio.

Resp.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

D.

C.

cia dabatur ex opere operato, vt supra dictum est, & si aliqua dabatur ad imitatione eius, erat in vno tantum sacramento, & solum pro paruulis, & quasi ad subueniendum vrgenti necessitati, ideoque non ex speciali privilegio illius legis, sed ex generali prouidentia Dei erga genus humanum a principio sui lapsus. Ac denique etiam illa gratia minus perfecta erat, quam ea, quae pro simili remedio in lege noua confertur.

Quartam excellentiam addidit Soto supra in sexta, & septima excellencia legis gratiae, quas ipse ponit, nimirum, quod in hac lege gratia constituit absolute, & simpliciter Dei filios adoptiuos, & ideo absolute, & completissimum nomen gratiae meretur, quod (inquit) gratiae legis antiquae in hac sublimitate non competeat, quia non plenè, & perfecte merebantur iusti illius temporis nomen filiorum Dei. Quam praerogatiuam legis nouae probat ex Paulo ad Roman. 8. dicente, Non accepistis spiritum seruitutis in timore, sed accepistis spiritum adoptionis Dei, & ad Galat. 4. Cum essetis paruuli sub elementis mundi huius erant seruientes, at ubi venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum sub muliere, factum sub lege, ut adoptione filiorum reciperemus. In quibus locis significat Paulus adoptionem filiorum esse propriam praerogatiuam legis nouae; cui consonat illud Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine eius, & ex Deo nati sunt, quod est proprium legis nouae, in qua & fides Christi explicita, & natiuitas spiritalis per Baptismum omnibus inungitur. Vnde sancti Patres; Chrysof. Ambros. Theophyl. & August. his locis, & alij, quos refert Barradas tom. 1. lib. 1. cap. 7. & Leon. Castro in illa verba Isai. 1. Filios enutruimus, & exaltauimus, dicunt, Iudeos non proprie, sed figurate tantum interdum vocari filios Dei, quod Castro ipse sequi videtur sine illa interpretatione.

Veruntamen licet sensus istorum authorum catholicus sit, modus loquendi vitandus est, vt notant Barradas supra & Medin. 1. q. 107. art. 1. Vasq. d. 1. 83, cap. 2. Sit igitur certum iustos veteris Testamenti fuisse vere iustos, & sanctos, vt passim Scriptura eos nominat; imò Paulus ad Roman. 4. Abraham proponit tanquam exemplar iustificationis, quae fit per veram iustitiam, & gratiam. Et ad Hebr. 11. seriem refert insignium iustorum, & qui ante legem, & sub lege fuerunt, & incipiens ab Abel, dicit, per fidem testimonium esse consequutum, quod esset iustus. Vnde fit, gratiam datam sub lege, fuisse etiam veram gratiam eiusdem rationis cum gratia, quae in nouo Testamento datur, sicut & gloria quam nunc habet Sancti vtriusque Testamenti eiusdem rationis existit. Ex quo vterius concluditur gratiam contulisse antiquis iustis veram adoptionem, quia haec filiatio intrinsece sequitur ad veram sanctificationem per gratiam. Item quia etiam illa gratia habebat adiunctam repromissionem aeternae hereditatis, vt testatur Paulus ad Hebr. 11. per quam promissione consumatur adoptio. Atque ita passim Scriptura vocat illos iustos filios Dei, Sapient. 12. & 16. Deuteron. 32. & alijs similibus locis. Nec possunt haec per figuram tantum, seu metaphoram exponi, cum Scriptura possit proprie intelligi; imò cum sermo historicus, & dogmata fidei proponens verborum proprietatem requirat. Neque etiam obstat, quod nomen filiorum Dei interdum tribuatur toti populo Iudaeorum, in quo erant multi improbi, quia visitatus est in Scriptura, totam communitatem vocare a maiori, vel meliori parte. Vel etiam ita appellatur, quia hoc profitebantur, & illud consequi poterant, si per eos non staret. Vnde expressè Paul. ad Roman. 9. loquens de Israelitis fratribus suis, ait, Quorum adoptio est filiorum, & gloria. Itaque certissimum est, gratiam datam in lege veteri fuisse simpliciter, & absolute gra-

tiam, tum quia gratis dabatur, tum etiam quia gratum & acceptum Deo hominem reddebat. Et consequenter etiam certum, iustos illius temporis fuisse absolute, & simpliciter filios Dei adoptiuos, quia iam accepti erant ad regni hereditatem, quam postea suo tempore assecuti sunt.

Dicuntur autem nihilominus illi Patres antiqui habuisse statum seruorum, propter tria praecipue. Primum propter opera legis, vt testatur August. contra Adimantum cap. 16. dicens, In veteri Testamento erant opera seruorum. Idem habet Chrysof. ad Roman. 8. homil. 14. dicens, literam legis vocari spiritum seruitutis, & rationem reddens subiungit, Et enim supplicia illos de vestigio excipiebant, & merces statim sequebantur, &c. Atque hoc manifestè voluit Paul. ad Galat. 4. dicens; quanto tempore haeres paruulus, nihil differt a seruo, cum sit Dominus omnium usque ad praesentem tempus a Patre, sic & nos, cum essemus paruuli, &c. In qua similitudine aperte supponit Israelitas fuisse filios Dei, paruulos autem quoad imperfectionem status, & ideo instar seruorum legem accepisse, sub qua custodirentur tanquam sub pedagogo, sicut cap. 3. in fine dixerat, legem fuisse pedagogum illius populi, pedagogus enim non solet dari seruo, sed filio paruulo. Atque hinc sequitur secundum, in quo ille status seruitutis consistebat, scilicet, quia homines sub lege uiuentes, quantum erat ex vi eius, ducebantur spiritu timoris, qui est spiritus seruorum potius, quam amoris, qui est spiritus filiorum. Et hoc maxime intendit Paul. in dicto loco ad Roman. 8. cum dicit, Non accepistis spiritum seruitutis in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater, ubi bene ita exponit Anselm. & idem sensu Augustinus, vbi cumque distinguit legem veterem, & nouam per amorem, & timorem, quam esse breuissimam, & certissimam differentiam dixit lib. contra Adimantum cap. 17. & lib. 1. de morib. Eccles. c. 28. Pertinet etiam ad hunc spiritum seruitutis, quod lex illa inducebat ad sui obseruationem propter retributiones temporales, quasi propter mercedem seruilem, vt Chrysof. supra ponderauit. Et inde etiam timor fiebat magis seruilis, quia erat magis de amissione temporalium bonorum, & de poenis temporalibus, quas lex comminabatur, quam de poenis aeternis.

Tertia conditio illius seruilis status addi potest, quia tunc gratia non introducebat in regnum caelorum, nec aperiebat ianuam regni, durante statu illius legis, vt declarat Paul. ad Hebr. 9. & 10. Propter quod dixit Hierony. epist. 120. ad Dardanum, sanguinem Christi clauem esse Paradisi, & Cyrillus 10. Theauri cap. 4. ait, Christum de se dicere, Ego sum ostium, quia per ipsum natura nostra noui iter facere docta est, & quasi per portam quandam caelos ingreditur; & alia tradit D. Thom. 3. p. q. 49. ar. 5. vbi id explicauimus, & latius disp. 42. illius tomi. Sicut enim paruulus, quamdiu non est aptus, vt in hereditatem introducatur, dicitur esse quasi seruus, ita iusti illius temporis, siue uiuentes, siue iam mortui sub lege dici possunt fuisse in quodam statu seruitutis, quia pro tunc non erant apti ad aeternam hereditatem aduendam. Et hanc maxime rationem considerauit Soto, vt adeo diminueret rationem, vel perfectionem illius gratiae, & filiationis, vt haec nomina illis absolute denegauerit. Quia cum gratia faciat hominem acceptum ad gloriam, illa, quae non facit vniuersum acceptum pro aliquo statu, videtur esse gratia secundum quid. Et re vera potest haec quarto loco poni inter differentias vtriusque Testamenti, & eorum gratiarum, non tamen cum illa exaggeratione. Quia gratia Testamenti veteris etiam faciebat simpliciter acceptum ad hereditatem aeternam, & de se tollebat omne personale impedimentum gloriae, tam proueniens ex peccato actuali,

Cur Patres antiqui dicitur habere statum seruorum. August. Chrysof.

Anselm.

August.

Chrysof.

7. Tertia conditio illius seruilis status.

Hieron. Cyril.

D. Thom.

actuali, quam ex originali, vt erat proprium talis personae; non tollebat autem impedimentum proueniens ex lapsu totius naturae, pro qua nodum erat satisfactum. Hoc autem impedimentum erat veluti extrinsecum, & ideo non minuebat rationem, & perfectione gratiae in se spectatae, & multo minus poterat constituere analogiam in gratia nomine, & ideo negari non potest, quin illa simpliciter fuerit, & appellari debeat gratia. Et idem est de filiatione, quia dilatio temporalis hereditatis ex aliquo defectu extrinseco, vel accidentario proueniens non minuit veritatem filiationis adoptiuae, neque appellationem eius. Nam etiam nunc iustus, qui vel nondum plenè satisfecit pro mortalibus peccatis, aut venialia habet peccata, secundum praesentem statum non est aptus ad introitum regni, & si in illo moriatur, detinebitur, & purgabitur, priusquam hereditatem accipiat, & nihilominus simpliciter est filius Dei adoptiuus, etiam si illud impedimentum sit magis personale, ac proprium, quam esset olim impedimentum totius naturae.

Loca igitur citata ex Paulo ex dictis satis explicata sunt, quia in loco ad Romanos non adoptionem secundum se spectatam, sed vt coniunctam spiritui adoptionis, & filiorum ponit vt specialem praerogatiuam noui Testamenti. In loco verò ad Galat. non de substantia, vt sic dicam, filiationis, sed de statu, seu conditione serui loquitur, imò expressè affirmat, filiationem adoptiuam Dei fuisse in veteri Testamento, statum verò fuisse puerorum, & seruitutis. Et in eodem sensu dicit ibidem, nos nunc accepisse adoptionem filiorum, vtique coniunctam cum statu, & spiritu filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Et in eodem sensu concludit de iusto, Itaque iam non est seruus, sed filius, scilicet, quoad statum, & spiritum seruitutis: nam quoad substantiam non potest iustus non esse seruus Dei. Et eodem modo potest exponi locus Ioannis, ab initio enim mundi data est hominibus potestas, filios Dei fieri, tamen per Christum data est peculiari modo quoad statum, & quoad spiritum, licet hic locus aliter possit etiam exponi, vt statim dicam.

Patres autem, qui interdum dicunt, illam antiquam filiationem fuisse figuratam, potest exponi, vt solum id dixerint propter imperfectionem illius status. Vel fortasse melius in populo Israelitico distingui potest duplex filiatio, sicut duplex iustitia. Vna legalis, altera spiritalis. Vna ex lege, altera in lege, vel sub lege. Prior consistit in promissione, & quasi adoptione illius populi ad Israeliticum regnum in terra promissionis sub peculiari cura, & protectione Dei, prout eleganter describitur à David Psal. 77. & Psal. 104. & 105. Haec ergo merito dicitur filiatio figurata, & de hoc loquuntur Chrysof. & Theophyl. & Occumenius super dicta loca Pauli, & Ioann. & Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 14. Qui tamen non negant in eisdem Iudeis filiationem spirituales per gratiam, sed illam ibi non commemorant, quia non erat ex lege; imò quia illam habebant, ad legem gratiae vt sic pertinebant, vt supra ex Augustino diximus, & accommodatè ad hoc explicat lib. 2. contra Pelagianos epistolae Pelagianor. cap. 4.

Dico secundò, Lex noua etiam quoad praecipua, & documenta longè perfectior est lege veteri. Conclusio est communis, & eodem modo certa, vt sumitur ex eisdem locis ad Hebraeos 7. & sequentibus, & ex diuerso modo, quo vbiq; Paulus loquitur de lege, & de Euangelio. Hic autem excessus perfectionis legis nouae in multis consistit, quae ex omnibus tractatis in hoc libro, & praecedenti facile colligi possunt, discurrendo per causas, effectus, & proprietates vtriusque legis. Primum ergo perfectior est lex

8. Loca Pauli ex dictis explicata.

9. Exponuntur Patres.

Cyrill.

10. Conclusio.

noua in fine, quia licet vtraque lex ordinauerit homines vltimatè ad felicitatem aeternam, tamen lex noua immediatè, plenius, & efficacius. Vnde etiam excedit in fine proximo, quia totus finis huius legis est maximè spiritalis, scilicet, destructio peccati, & perfecta sanctificatio, & cum Deo coniunctio: lex autem vetus proximè versabatur magna ex parte circa temporalia, & intendebat felicitatem, & pacem externam reipublicae, cum iustificatione etiam legali, quantum per haec remotè, & modo imperfecto intenderet spirituales finem. Atque huc spectat, quod lex noua est finis veteris, vt infra dicam.

Secundò excedit lex noua ex parte efficientis: nam lex vetus per Moysen, noua autem per Christum Deum hominè data est. Quam exaggerat Paulus ad Hebr. 2. considerans illam legem non tantum vt datam per hominem, sed etiam vt datam per Angelos. Quòd enim Christus melior est Angelis effectus (vt idè dixerat cap. 1.) tantò sermo, & lex Christi dignior est sermone Angelorum, & lege per illos data. Dices, vtriusque legis Authòr est Deus, Angeli verò, & Moyses tantum fuerunt organa. Respondeo, ex hac parte inueniri quandam aequalitatem, praerogatiuam autem legis nouae esse, quod non solum est à Deo, vt Deus est, sed etiam vt est homo, vnde etiam habet, vt non solum sit data per Christum vt promulgatorem, sed etiam vt legislatorè per voluntatem humanam. Et ita haec lex quasi duplici titulo est diuina, scilicet, quia est à voluntate diuina, per essentiam, & alia voluntate Dei per communicationem idiomatum, seu deificata per vnionem hypostaticam. Ex quo mirum in modum augetur dignitas huius legis, saltem extèsiuè per plures respectus moraliter dignificantes. Et non parum auget hunc posteriorem respectum, quod proximus author huius legis simul fuit redemptor illorum, quibus legem tradebat. Nam ex his omnibus titulis maior quaedam obligatio oritur, quam ex alia lege Dei per puras creaturas tradita, quod significauit Paul. in verbis illis ad Hebr. 2. Si enim qui per Angelos factus est sermo, &c. quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, qua cum innumeris accepisset narrari per Dominum; ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est, &c.

Tertiò excedit lex noua ex parte materiae, seu ex rebus traditis, ac praecipis. Quae differentia colligi potest in primis ex legislatoris excellentia, siue lex noua ad Christum, & vetus ad Moysen, vel Angelos conferantur, siue vtraque ad Deum. Nam per se verisimile est, altiorè doctrinam, & legem voluisse Deum tradere per filium, quam per ministros, vt notauit Ribera circa dicta verba Pauli ad Hebr. 2. & idem significauit Paulus cap. 1. dicens, Multis modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissime loquutus est nobis in filio, &c. Deinde idem ostendi potest discursu facto superius circa materiam legis nouae. Si enim spectemus materiam fidei, longè perfectior fides in hac lege praecipua est: nam in ea sunt reuelata profundissima Dei mysteria, tam vt Deus est, quam vt est homo, quorum explicita fides toti Ecclesiae commendata est: in lege autem veteri, & pauciora mysteria sunt communiter reuelata, & fides implicita illorum ad salutem sufficiebat. Et ideo inter alias causas interdum vocat Paulus legem nouam legem fidei, vel fidem, veterem autem vocat legem factorum, vel legem simpliciter, vt ad Roman. 3. & ad Galat. 3. quia lex noua abundat mysteriis fidei, & in illa maxime fundatur, licet aliqua etià opera praecipiat: vetus autem lex abundabat praecipis operum, licet aliquam fidem simul exigeret. Deinde in materia morali licet sit quaedam aequalitas quoad substantiam (vt sic dicam) praceptorum moralium, excedit tamen lex noua in maiori eorum declaratione,

11. Secundus excessus legis nouae.

Obiect.

Resp.

12. Tertius excessus legis nouae.

4. Excellentia à Soto addita.

Chrysof. Ambros. Theophyl. August. Barrad. Castro.

Barrad. Medin. Vasq.

ne, & exacta intimatione, & præterea quia consulit multa, quæ ad perfectioris obseruantiam illorum pertinent. Denique in materia ceremoniali infinitus (vt sic dicā) est excessus, tum ratione sacrificij infiniti valoris, tum ratione sacramentorum continentium gratiam Christi, quæ omnia satis supra explicata sunt.

13. Quædam ex excessus legis nouæ.

Quartò excedit etiam lex noua ex parte formæ, quia non est scripta in lapidibus, vel membranis, sed in mentibus, & cordibus hominum, per verbum proprium ipsius Dei hominis, cooperante Spiritu sancto per abundantiam spiritus, & interioris illuminationis, vt supra latè declaratum est. Et ad hunc excessum pertinet differentia promulgationis: nam promulgatio suo modo pertinet ad complementum sensibilis formæ legis. Excessit autem promulgatio legis nouæ. Primò in prodigijs, & signis quibus facta est: nam omnia indicabant plenitudinem Spiritus sancti, & amoris, cum in promulgatione legis veteris omnia signa fuerint timoris, & terroris, quibus ostensa est diuersa qualitas, & perfectio vtriusque legis, vt Sancti expendant, quos in superioribus satis citauimus. Secundò excessit promulgatio legis nouæ in loco, quia vetus in deserto, & in monte quodam, priuato populo data est. Noua verò in ciuitate regia, & in metropoli, vt sic dicam, fidelis populi, qui tunc erat, congregatis diuersarum nationum hominibus prædicari cœpit, & postea per vniuersum mundum consummata est. Vnde tertio considerari potest excessus in modo, quia lex vetus in vno tantum in sermone, illi populo proprio, tradita est, nõ verò cum dono linguarum, vt simul inciperet prædicari omni nationi, quæ sub cælo est.

14. 5. Excessus August.

Quintò excedit lex noua in virtute, & efficacia sanctificandi, quam differentiam vbique tradit Augustinus. tanquam præcipuam, & virtute continentem ceteras, vt patet ex toto libro de spiritu, & litera, & lib. 1. de gratia Christi, c. 19. m. lib. de natur. & grat. cap. 57. & libro de continent. c. 3. & alijs innumeris locis. Communiter autè explicatur hic excessus magis ex parte gratiæ, quam ex parte legis, vt præceptiuæ. Verum tamen licet hoc redundet etiam in perfectionem ipsius legis, quia coniunctio cum gratia pertinet ad excellentiam eius, & ad facilitatem, & suauitatem, vt infra dicam: nihilominus lex noua vt præceptiuæ participat in suo genere quandam gratiæ efficaciam, maximè ratione sacramentorum, quæ præcipit, & promissionum, quas includit, quam virtutem lex vetus non habuit, vt supra latè declaratum est. Vnde huc etiam spectat sexta excellentia legis nouæ in promissionibus, quia sunt maximè spirituales, & de bonis æternis, cum tamen in lege veteri fuerint temporales, quæ differentiam frequens est in Theologis, & Patribus, supra tamen explicata est, vbi eos allegauimus. Et huc etiam referenda est septima differentia in comminationibus, quæ in lege veteri ordinariæ erant de supplicijs temporalibus, & corporali morte, raro autem fiebat explicata comminatio æternæ pœnæ. In Euangelio autem è conuerso, vt ostendunt illa verba Christi, *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius timete eum, qui potest corpus & animam perdere in gehennâ*, Matth. 10. Denique ad hoc caput pertinet differentia vtriusque legis in modo inducendi subditos ad sui obseruationem: nam lex vetus per timorem valde seruilem, & quasi humanum, lex autem noua maximè per amoris homines inducit, non omisso timore altioris ordinis, magisque diuino. Quæ excellentia circa priorem assercionem huius capituli satis declarata est.

6. Excellentia.

Septima.

Octaua.

9. Excellentia.

Nondò excedit lex noua veterem in proprietate vniuersalitatis ex parte locorum, & personarum, quia lex vetus pro solo Iudæorum populo; noua verò pro omnibus hominibus, & vniuerso orbe data

est; vtrumque enim in superioribus ostensum est, & constat, vniuersalitatem legis ad eius excellentiam pertinere. Similis est decima excellentia sumpta ex alia proprietate immutabilitatis, ac perpetuitatis huius legis. Nam licet lex vetus prius data sit, quàm noua, illud tamen nec ad excellentiam pertinuit, nec est signum eius, quia imperfectiora solent esse generatione priora, sicut dispositio præcedit formam, atque ad hunc modum præcessit lex vetus nouam. At verò perpetuitas rei postquam in suo esse producta est, ad perfectionem eius pertinet. Et hoc modo excelluit lex noua supra veterem, vt in superioribus latè explicatum est. Addi etiam potest vndecima excellentia ex alia legis Dei proprietate, quatenus immaculata dicitur. Nam licet hæc proprietas etiam in lege veteri inuenta fuerit, maiori tamen perfectione in noua, quia sicut vtraque fuit sancta, & spiritalis, & nihilominus lex noua est sanctior, & spiritalior, vt ex omnibus dictis satis constat: ita licet vtraque sit immaculata, nihilominus noua potest esse purior, & magis immaculata. Constat autem hic excessus in duobus. Primò quia nullam permissionem, vel dispensationem cõcedit in his, quæ rectè rationi non consonant, sicut lex vetus interdum faciebat. Secundò in consilijs perfectionis, præsertim virginitatis: nam in lege veteri quodammodo præferebatur coniugium virginitati, quia homines illius status procreationi filiorum præcipuè vacabant; in hac autem lege præfertur virginitas tanquàm aptior ad vacadū Deo, & ad perfectionem animæ obtinendam, quæ per hanc legem maximè intenditur, ideòque purior, & immaculatio est.

Decima.

Vndecima.

Duodecima excellentia legis nouæ sumitur ex alia proprietate, quam illi tribuit Christus Matth. 11. dicens, *Iugum meum suave est, & onus meum leue*, è contrario verò lex vetus adeò onerosa fuit, vt de illa dixerit Petrus Act. 15. *Quam nec nos, nec Patres nostri portare potuimus*, & pluribus alijs testimonijs hanc differentiam cõfirmat Cyprianus lib. 3. ad Quirinum c. 119. Nihilominus tamen non caret aliqua difficultate: hæc duæ leges videntur in hoc se habere tanquam excedens, & excessum, & non est facile iudicare, quæ simpliciter excedat in onere, & difficultate. Si enim consideremus externa opera, & corporalem laborem, ac exercitationem, sine dubio fuit multo onerosior lex vetus, quia plurimas ceremonias sacrificiorum, sacramentorum, & aliarum obseruantiarum præcipiebat, & præcipuè circumcissionem carnis, quæ valde erat austeritas. Itè lex zelotipicæ, & similes valde difficiles erant; lex autem noua ex his exterioribus pauca præcipit, præter ea quæ sunt legis naturæ, vt constat ex dictis, & notat Aug. epist. 118. & 119. cap. 19. & 15. cõtra Faustum, cap. 13. At verò ex interioribus actibus multa præcipit difficiliora, vt notat D. Thomas q. 107. artic. 4. vbi fatetur, præcepta nouæ legis quoad hanc partem esse grauiora. Reddit autem rationem, quia lex noua expressè prohibet interiores animi motus, quod nõ ita expressè lex vetus faciebat, & licet aliquando prohiberet, non puniebat. Sed si quis rectè consideret, hic excessus non erat in rebus præceptis, vel prohibitis, sed in modo. Nam lex vetus etiam prohibebat concupiscentiam, & præcipiebat dilectionem proximi absolute, siue esset amicus, siue inimicus, vt supra notatum est, ac denique præcipiendo totam legem naturalem, cõsequenter vetabat quidquid illi contrarium est, vt sunt etiam actus interni. Quia verò lex noua expressè prohibuit iram, odium, concupiscentiam, etiam per solum desiderium internum, ideò ex hac parte dicitur quodammodo grauior, & in hoc sensu loquutus est D. Thomas, & ita etiam exposuerunt Lyran. in præfat. ad Euangel. & Abulens. Matt. 11. q. 68. & Chrysosto. in Imperfecto homil. 10. in Matt. & sumpturunt ex Aug. 19. contra Faustum, c. 23.

16. 12. Excellentia.

Cyprian.

August.

D. Thom.

Lyran. Abulens. Chrysost. August.

Vltra

Vltra hanc autem difficultatem videtur esse alia maior in lege noua ex aliquibus actibus internis, & alijs externis. In internis quidem, quia præcipit credere altiora mysteria, & longè difficiliora, vt Trinitatis, Incarnationis, & Eucharistiæ. Et ex hac parte exterior vsus sacramentorum est longè difficilior, quia postulat magnam fidem, & sanctitatem, & dispositionem ad illam, in quo specialis difficultas est in conuenienti vsu Eucharistiæ. Deinde in sacramento confessionis magna quedam difficultas inuenitur: nam valde repugnat naturæ, vt per se constat. Præterea in dissolubilitate matrimonij inuenitur hæc lex grauior, & in absoluta prohibitione vsurarum. Denique quo magis eradicat omnia vitia, & difficilius impleri potest. Verum tamen hæc omnia eandem habent responsionem, fatemur enim ex parte actuum interiorum, & aliquorum exteriorum, quatenus ab interioribus pendunt, hanc legem esse difficiliorem, non enim poterat esse perfectior, quin esset difficilior homini secundam suam naturam spectato. Tamen quia hæc lex secum affert spiritum gratiæ, & charitatis, ideò respectu huius status est suauior, & facilius, quàm lex vetus esset respectu suorum subditorum. Et hoc modo dixit Ioan. 1. canonica cap. 5. *Mandata Christi non esse grauiora*, vtique amanti, vt dixit August. de habit. & grat. cap. 69. quia *omnia sua, & immania, facilia & prope nulla efficit amor*, vt idem Augustinus dixit ferm. 48. de Tempore, & ita etiam hoc explicuit Hilari. canon. 11. in Matth. & optimè Author imperfecti Homil. 28. in Matth.

August.

Hilar. Aut. imperf.

18. 13. Excellentia.

August.

14. Excellentia.

se nouum, & in hoc omnia resonant nouitatem. Imò ideo (inquit) illud dicitur vetus, quia est occultatio noui, & hoc nouum, quia est veteris reuelatio. Et hinc etiam dicitur lex noua fuisse contenta in veteri, vel tanquam in imagine, & figura, vel tanquam in semine, vt explicuit D. Thomas dicta quæst. 107. art. 3. ex Gregor. homil. 6. in Ezechiel. & August. 19. con. Faustum, cap. 28. Alia verò ratione dixit Victor. Antiochenus ad cap. 4. Marci, *In noua lege veterem teneri inclusam, & ideo vbi noua non est, veterem locum habere non posse*. Dicitur enim lex vetus esse in noua tanquam in suo complemento, & quia quæ in illa erant in figura, in hac sunt in veritate, & quia quod illa inchoauit, hæc perfecit. Vnde etiam dixit Aponius libro 5. in Cantic. circa id, *Tenui eam, & c. lex lactat Ecclesiam, gratia generat*. Hinc denique dicitur lex noua impleuisse veterem, quia quidquid per illam pronissum, & adibratum est, in noua est impletum, & quia per nouam legem vetus antiquata est, quia tempus eius iam erat impletum, & eius vtilitas iam cessauerat, vt D. Thomas supra explicat art. 3. Ex quibus etiam licet colligere, in lege noua excellentius inueniri, quàm in veteri illas perfectiones diuinæ legis, quas ponit Dauid Psal. 18. *Lex Domini immaculata, conuertens animas, &c.* vt latè explicuit Lyran. dicta Præfatione ad Euang. Denique si spectentur conditiones legis, quas alias posuit Isidor. scilicet, quod sit honesta, possibilis, loco, temporisque conueniens, vtilis, necessaria, perspicua, ac breuis, in omnibus inuenitur hæc lex summe perfecta, & non solum legem veterem, sed omnem etiam aliam, quæ prudenter cogitari possit, antecellere. Quamobrem etiam ipsi Hebræi veritatem hanc agnouerunt, vt intelligi potest ex Paulo Burgen. in addit. ad Hebr. 1. vbi refert Glossam Hebræi cuiusdam super id Ecclesiasticus 1. *Omnia vanitas, dicentem, Omnis lex, quam addidimus in presenti tempore, vana est, respectu legis Messie*. Nam licet suo tempore vtilis fuerit, cum tamen saluare homines non posset, nec ad beatitudinem introducere, vana esset, nisi per Christum compleretur, qui & sanguine suo ianuam cæli aperuit, & inuitauit nobis viam nouam, relicta lege gratiæ, per quam illam consequi, & in Sancta Sanctorum æternæ beatitudinis introire valeamus.

D. Thom. Gregor. August. Victor.

Aponius.

D. Thom.

Lyran.

Isidor.

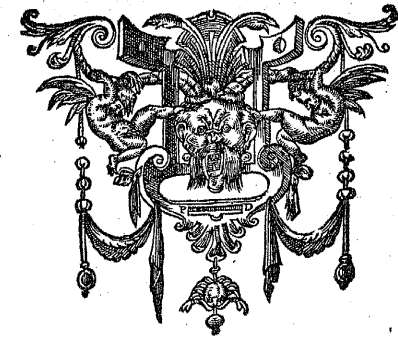
Paul. Burg.

F I N I S.

Suarez de Legib.

RRR 2

INDEX

I N D E X

LOCORVM SACRAE SCRIPTURÆ, QVÆ IN HOC VOLVME explicantur.

Prior numerus capita, posterior versus designat.

GENESIS.

16. & 17.

Ap. 2. Ex omni ligno Paradisi comede, ex ligno scientia boni, & mali ne comedas: loquitur Deus ad Adam, & ad posteros eius. pag. 635.1.d In quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris: Toti posteritati Adæ, mortem comminatus est Deus. ibid.e

3. vers. 3.

Præcepit nobis Deus, ne comederemus, id est, non tantum Adæ, sed etiam Euzæ. ibid.

17. vers. 17.

Sub viri potestate eris, scilicet, quoad vim coercivam proportionatam. ibid.

7. vers. 8.

De animalibus quoque mundis & immundis, variè expōnitur. ibid. 2. d

9. vers. 4.

Carnem cum sanguine non comederitis, variè explicatur. pag. 636.1.a

13. vers. 15.

Omniem terram, quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo in sempiternum. pag. 667.1.c. exponitur. 670.1.e

17. vers. 13.

Erit pactum hoc meum in carne vestra, in fœdus æternum, eodem modo exponitur. ibid.

23. vers. 4.

Date mihi ius sepulchri, id est, facultatem sepeliendi. pag. 7.2.d

EXODVS.

14. & 17.

Cap. 12. Habebitis hanc diem solemnem, & cultu sempiterno. Et infra, Custodietis diem istam riuu perpetuo. pag. 667.1.c. exponitur. 670.1.e. & sequentib.

20. vers. 12.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævis super terram, & c. ad literam terram promissionis promittebat, in figura autem æternitatem. 677.2.b. & seq.

13. vers. 13.

Non occides, plures condiciones includit. pag. 96.2.c

LEVITICVS.

19.

Cap. 19. Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: illud, odio habebis inimicum tuum, fallum commentum Rabinorum est. pag. 645.1.c

DEVTERONOMIVM.

1. vers. 1.

Ama Deum tuum, & observa præcepta eius, & ceremonias, atque iudicia, & mandata omni tempore; ubi per præcepta, intelliguntur moralia, & sic distinguuntur ibi tria genera præceptorum legis. pag. 649.1.a

REGVM LIB.

16. & 10.

Dominus præcepit ei, ut malediceret David, i. permisit.

PSALMI.

Beatus vir qui non abiit, & c. vir ibi sceminas comprehendit. pag. 537.1.c

Ego constitutus sum Rex ab eo, & c. de Christo intelligitur. pag. 718.1.b & verè Rex erat. ibidem.

Reges eos in virga ferrea, id est, inflexibili, & recta. pag. 718.2.a & pag. 718.1.a

Quis ostendet nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui; intelligitur de lege naturali. pag. 10.2.c

Deus iudicium tuum Regi da, & c. de Christo exponitur. pag. 718.1.b

Tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum, & c. intelligitur de iusta Dei permissione. pag. 105. vers. 41.

Virgam virtutis tue, & c. de prædicatione Christi exponitur. pag. 718.1.c

Beatus vir qui timet Dominum, vt supra in 1. Psalmo, pag. 111. vers. 1.

PROVERBIA.

Cap. 8. Per me Reges regnant, & c. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem, ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo. vir ibi exponitur vt supra in 1. Psalmo. pag. 537.1.c iuxta cap. 1. de præsumptionibus.

ISAIAS.

Cap. 2. Venite ascendamus ad templum Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas; id est, sensibilibus, & humano modo.

De Sion exibit lex, vtique noua, seu gratiæ, pag. 634.2. Ibid. eodem. d. & de Christo prædicatione. pag. 718.1.c

Magni consilij Angelus, sermo est de Christo. pag. 637.1.c

Dominus iudex noster, Deus Rex noster, Dominus legifer noster. vtique excellenti, & singulari modo, & de Messia exponitur. pag. 718.2.c

IEREMIAS.

Cap. 31. Dabo legem meam in visceribus eorum, loquitur de lege noua. pag. 634.2.a

Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me, a minimo vsque ad maximum, & c. in his verbis significatur abundantia luminis, doctrinæ, & gratiæ legis Evangelicæ. pag. 726.2.c

De quibus præceperas ne intrarent in Ecclesiam tuam, exponitur de Gentibus non colentibus Deum. pag. 731.2.d

EZECH

Index locorum sacra Scripturae.

EZECHIEL.

Cap. 20. Dedit eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuunt, & polluit eos cum muneribus suis, cum offerrent omne, quod aperit vulniam: dupliciter exponitur. pag. 644.1.b. & ibid. 2.c.

OSEAS.

Cap. 8. Ipsi regnarunt, & non ex me, & c. Regibus Israel contra Dei voluntatem introductis dictum est, & ad alios iniquè regnantes applicari possit, pag. 119.2.c & 140.1.d

MICHEAS.

Cap. 4. De Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem. exponitur, pag. 634.2.d. 718.1.c & 719.1.d

MALACHIAS.

Cap. 3. Ecce ego mitto Angelum meum, Ioannem Baptistam. pag. 637.1.c.d. Et statim veniet a i templum sanctum suum Dominator, quem vos queritis; id est, filius incarnatus. ibid.

MATTHÆVS.

Cap. 5. Nisi abundauerit iniustitia vestra, & c. id est, nisi legem melius obseruaueritis. pag. 646.1.d

Ego autem dico vobis, & c. perfectius declarat naturalem legem. pag. 718.2.a

Non legistis, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & c. violant, vtique in exteriori specie. pag. 666.1.d

Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, intelligitur de vnitare Ecclesiæ sub pastore xpo. pag. 718.2.d

Ergo liberi sunt filij, nomine filiorum non intelliguntur omnes Christiani, vt hæretici interpretantur. pag. 127.1.e

Quacumque alligaueritis, & c. pag. 226.1.e

Ad duritiam cordis vestri, permisit vobis Moyses, dimittere uxores vestras: ponitur duplex expositio. 44.1.c & sequentibus.

Prædicabitur Euangelium hoc, & c. & tum veniet consummatio, id est, destructio Hierusalem, iuxta sententiam D. Hieronymi. pag. 733.1.b

Euang. docet omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcumque mandauit vobis, præceptum generale de tota lege noua, & præcipuè de Baptismo, qui est ianua. pag. 718.2.b

Docentes eos seruare omnia, & c. dupliciter exponitur contra hæreticos. pag. 127.2.a

MARCVS.

Qui non crediderit, condemnabitur, intelligitur de vniu fide. pag. 719.1.c

LVCAS.

Hoc facite in meam commemorationem, sic datur præceptum noui sacrificij. pag. 718.2.b

Reges gentium dominantur eorum, vos autem, & c. monet discipulos ne principatum ambiant, & vt ad principatum assumpti, se vt ministrantes, non vt dominantes gerant. pag. 127.2.a vel non in vestram utilitatem. pag. 244.1.d.c

Omnia verba que scripta sunt in lege, & c. lex etiam pro Suarez de Legib.

collectione præceptorum sumitur. pag. 634.2.d Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem, variè exponitur. pag. 679.2.e

IOANNES.

Cap. 1. Lex per Moysen data est: vox lex collectiue sumenda. pag. 634.2.b

Nisi quis renatus fuerit: ponitur præceptum Baptismatis. pag. 718.2.a

Nisi manducaueris carnem filij hominis, & c. præceptum Eucharistiæ. ibid. 2.b

Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus, intelligitur de aduentu Spiritus sancti, in die Pentecostes. pag. 734.1.d

Alias oues habeo, & c. intelligitur de vnitare Ecclesiæ sub vno Pastore. pag. 713.2.c

Mandatum nouum do vobis; & hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. datur præceptum charitatis. ibi. 1.b

Vos amici mei estis, si feceritis, & c. illa conditionalis, si, habet vim comminationis, & necessitatem indicat seruandi mandata ad conseruandam charitatem. pag. 49.2.c & sequentibus.

Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, præceptum confessionis. ibid.

ACTA APOSTOLORVM.

Cap. 1. Eritis mihi testes, vsque ad vltimum terre; quomodo ab Apostolis impletum. pag. 733.1.b

Qui accepit verba vita dare nobis; id est, legem. pag. 641.2.c

Sic enim præcepit nobis Dominus, Posti te, & c. nomine præceptum, decretum, & præordinatio diuina intelligitur, vel de præcepto promulgandi Euangelium gentibus suo tempore. pag. 732.2.a

vbi per errorem legitur Rom. 3.

Ut abstineatis à sanguine, & à suffocato: dupliciter exponitur pag. 706.2.c & ponitur vera expositio de præcepto illi tempore conuenienti, pag. 708.1.a

EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. 1. Tradidit eos Deus in reprobum sensum, id est, permisit eos labi. pag. 644.2.c.d

Deus reddet unicuique secundum opera sua, necessitas bonorum operum hic ostenditur contra hæreticos. pag. 719.1.c

Cum Gentes, qua legem non habent, naturaliter ea, qua legibus sunt, faciant, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. intelligitur de lege naturali, vt est in subdito. pag. 26.2.c

Lex factorum, quomodo intelligenda. pag. 646.1.b.c

Lex subintravit vt abundaret delictum; particula, vt, non significat finem, sed consequutionem. pag. 39.2.c & 641.2.b

Non estis sub lege; vtique scripta, quoad eius obligationem, vt talis erat. pag. 54.1.b

Cum essetis in carne, id est, sub statu legis carnalis. ibid. 20. pag. 682.2.c

Itaque & vos fratres mortificati estis legi, per corpus Christi; variè exponitur 682.1.a & sequentib.

Si autem mortuus fueris vir eius, soluta est a lege, exponitur late, pag. 682.1.d.e

Lex spiritus vna; de lege collectiue sumpta. pag. 634.2.b

In omnem terram exiuit sonus eorum; quomodo impletum in tempore Apostolorum. pag. 733.1.b

Minister enim Dei est. pag. 124.1.a

EPISTOLA AD Corinthios.

1. Cor. 7. Nolite serui fieri hominum; de seruitute spiritali intel- ligit. pag. 127. 2. e
2. Cor. 10. Omnia ad gloriam Dei facite, de consilio dicitur, potest etiam de precepto dupliciter intelligi. pag. 87. 1. e
1. Cor. 13. Omnia vestra in charitate fiant. ibid.
1. Cor. 13. Vbi spiritus Domini, ibi libertas, variè exponitur. pag. 54. 2. d
Ibid. vers. 6. Litera occidit, spiritus autem vivificat, variè exponitur, pag. 69. 1. b
2. Cor. 5. Qui in facie gloriantur, & non in corde, id est, in externa specie operum, non in veritate. pag. 70. 9. 1. b iuxta Hieronym. vera expositio. ibid. 2. d

EPISTOLA AD Galatas.

vers. 4. Cap. 2. Subintrocerunt explorare libertatem, &c. scilicet, à lege Moysis. pag. 54. 2. c
Ibid. vers. 11. In faciem ei restitit, quia reprehensibilis erat. latè exponitur. pag. 68. 9. 2. c
Ibid. 24. Genes cogis iudicaz. are. variè exponitur. ibid.
3. ver. 19. Quid igitur lex: propter transgressionem addita est, id est, occasione transgressionum ad coercenda vitia posita est. pag. 15. 2. c
Ibid. 19. Ordinata per Angelos in manu Mediatoris, id est, Moysi. pag. 63. 8. 2. b
4. vers. 31. Itaque fratres non sumus ancilla filij, sed libera, qua libertate Christus nos liberavit; utique à lege veteri. ibid.
5. vers. 13. Vos in libertatem vocati estis fratres, ibidem de veteri exponitur.
Ibid. 18. Si spiritum ducimini, non estis sub lege, de lege veteri exponitur. § 2. 1. e Non esse autem sub lege, idem esse dicitur, ac non obligari scripta, vt talis erat. pag. 53. 1. d

EPISTOLA AD Ephesios.

vers. 15. Cap. 2. Lex mandatorum decretis euacuans, id est, Evangelicis preceptis. pag. 667. 1. e & iterum pag. 670. 1. b
6. vers. 2. Honora patrem, &c. Vide Exod. 20. supra.

EPISTOLA AD Colossenses.

Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum. dupliciter exponitur. pag. 87. 1. e

EPISTOLA AD Timotheum.

Cap. 1. Iusto non est lex posita, id est, quoad coactionem. 1. Tim. 1. pag. 50. 2. a
Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus expenditur verbum implicat, quia non excludit prudentem usum, vbi etiam negotiis secularibus ponderatur. 2. Tim. 2. vers. 4. pag. 243. 1. b

EPISTOLA AD Titum.

Cap. 3. Admone illos Principibus, & potestatibus subditos esse, id est, omni homini, qui vicem Dei gerit in terris, siue Regi, &c. pag. 126. 2. b

EPISTOLA AD Hebræos.

Si prius illud culpa vacasset, &c. dupliciter exponitur. 8. vers. 7. 9. pag. 644. 2. d &c. vsque ad tempus correctionis impossibile, id est, per legem nouam. pag. 68. 2. c

EPISTOLA IACOBI.

Si tamen legem perficiis regalem, id est, charitatis. 2. vers. 8. pag. 677. 1. b
Sic facite, sicut per legem liberatis, &c. de lege Evangelica loquitur. Ibid. 12. pag. 677. 1. b

EPISTOLA S. Petri.

Subiecti estote omni humanae creaturae propter Deum. 1. Petr. 2. pag. 126. 2. b
Satagite vt per bona opera, &c. ostenditur necessitas bonorum operum. 2. Petr. vers. 19. pag. 719. 1. d

FINIS.

INDEX

INDEX

CAPITVLORVM ET IVRIVM OMNIVM, QVÆ IN HOC VOLVMI NE EXPLICANTVR.

EX DECRETO.

AP. erit autem lex. d. 4. pag. 19. col. 2. a
Cap. contra mores. d. 100. pag. 514. 1. e. & 531. 2. d
Cap. quicumque. 6. q. 1. 291. 2. e
Cap. cum renunciat. 32. q. 1. 619. 2. e
Cap. Anastasius. d. 19. 2. 2. 3. 2. c. vbi apocryphum esse dicitur. 419. 1. e. & 601. 1. a
Cap. si quis. 30. d. 255. 1. a
Cap. nulli. d. 19. 249. 1. d
Cap. placuit. §. prescriptionem. 16. q. 3. 143. 2. a

EX DECRETALIBVS.

Cap. 1. de constit. 361. b
Cap. cum accessissent, de constit. 617. 1. a
Cap. vlt. de consuetud. 499. 2. c
Cap. gratum. de offic. delegat. 601. 1. b
Cap. relatum, eod. ibid.
Cap. vigilanti. de prescript. 143. 1. a
Cap. vlt. de prescript. ibid.
Cap. nonne. de presump. 278. 1. a
Cap. licet vniuersis, de testib. 537. 1. e
Cap. cum dilecta, de confirmat. vtil. vel inutil. 589. 1. a
Cap. dolentes, de celebrat. Missar. 253. 2. a
Cap. vlt. ne clerici, vel monach. 259. 1. b
Cap. vt mensuræ, de emptione, & vendit. 291. 2. e
Cap. quamquam, de censib. 320. 1. a
Cap. super eo, de cognat. spirit. 493. 2. d
Cap. si de terra, de decim. 618. 1. a
Cap. accedentibus, eodem. ibid.
Cap. per venerabilem, qui filij sunt legitimi. 223. 2. c
Cap. tuæ, de sponsalibus. 255. 2. b
Cap. licet, de sponsa duorum. 256. 2. b
Cap. accepisti, de sponsa duorum. 291. 2. e
Cap. vlt. de simonia. 253. 1. e
Cap. tua, eodem. ibid.
Cap. omnis vtriusque, de pœnit. & remiss. ibid. 2. b
Cap. venerabilem, §. vlt. de sentent. excommuni. ibid. 1. e
Cap. nouerit, de sentent. excommuni. 257. 2. d. 259. 1. b. c
Cap. suam, de pœnit. 304. 2. a
Cap. super quibusdam, de verbor. signific. 314. 2. a. & 320. 1. a
Cap. nuper, de sentent. excommunic. 411. 2. d

Cap. Abbate, de verbor. significat. 282. 1. b
Cap. à nobis, de sentent. excomm. 199. 1. e. & 201. 2. e

EX LIBRO SEXTO.

Cap. 1. de constit. in 6. 508. 1. e
Cap. commissa, de elect. in 6. variè exponitur. 253. 2. b
Cap. 1. de concess. prebend. in 6. 259. 1. c
Cap. si cui nulla, de preben. in 6. 419. 1. e. & 601. 1. a
Cap. si super gratia, eodem. ibid.
Cap. exiit, de verbor. signific. in 6. circa vim verbi Præcipimus. 183. 1. b

EX CLEMENTINIS, &c.

Clementin. 1. & 5. de statu monach. 254. 2. e. cum seq.
Clementina exiit, de verbor. significat. verbo Præcipimus. 183. 1. b
Extrauagad regimen, de prebend. 361. e

EX IVRE CIVILI.

Lex 1. Codic. de legibus, dupliciter exponitur. 393. 1. c
Lex non dubium, C. de legib. 350. 1. d
Lex 2. qua sit longa consuetudo. 500. 1. d
Lex dolo, eod. de inutil. stipul. 144. 1. e
Lex ea quidem, C. si mancipium ita fuerit, &c. 365. 1. a
Lex mandatum, C. mandati. 600. 2. c
Lex 1. ff. de legib. 19. 1. e
Lex legis virtus, ff. de legib. 41. 2. d
Lex in causa, §. idem Pomponius, ff. de minor. dupliciter exponitur. 114. 1. e
Lex pacifici, ff. de pactis. 144. 2. e
Lex princeps, ff. de legib. 213. 1. b
Lex ex imperfecta, ff. de legat. 3. 213. 2. c
Lex sanctio, ff. de pœnit. 343. 1. c
Lex non omnium, ff. de legibus. 384. 1. e
Lex 1. §. secundo loco, verbo Sexus, ff. de popular. ibid.
Lex prospexit, ff. quis, & à quibus. ibid. 2. d
Lex si quis alia, ff. quemadmod. seruus amitt. 481. 2. a. & 482. 1. d
Lex quod non ratione, ff. de legib. 481. 2. e
Lex de quibus, ff. de legib. 488. 1. e
Lex 1. ff. de constit. Princip. 250. 2. c
Lex & quia, ff. de iurisdict. omnium iudic. 600. 2. c

FINIS.

INDEX
RERVM OMNIUM, QVÆ
IN HOC VOLV MINE
CONTINENTVR.

Prior numerus paginam, posterior columnam designat.

A

ABSOLVTIO.

Abolutio à peccatis spectat ad iurisdictionem
fori sacramentalis. 248. 1. b
Abolutio data priuilegiato nescienti priuile-
gium, an valeat. 577. 2. d

Abraham.

Abraham præceptum non fuit lex. 20. 2. d
Abrahamo quomodo præcepit Deus filium interficere. 100. 1. c

Abrogatio.

Abrogatio legis quid significet. 56. 1. a. Vide verbum Confue-
tudo.
Abrogatio supponit veram legem. 444. 1. a
Abrogatio, vt iusta sit, quid requirat. ibid. b
Abrogatio legis, quam mutationem expectat. ibid. 2. c
Abrogatio legis à supremo Principe facta sine causa legitima,
valida esse potest, licet iniuste fiat. 445. 2. a
Abrogandi potestas, in quo residet. ibid. d
Abrogatio legis inferioris à superiore fieri potest. ibid. c. & non
è contra. 446. 1. c
Abrogatio legis duplex. 449. 2. c
Abrogatio quando restringenda. 450. 1. c
Abrogatio quam promulgationem requirat. 453. 1. c
Abrogationis effectus vnde colligendi. ibid. 2. b
Abrogatio legis per consuetudinem. 496. 1. d
Abrogatio per consuetudinem, quam extensionem admittat.
501. 1. b

Acceptatio.

Acceptatio subditorum non est de ratione legis. 37. 2. b

Accessus.

Accessus ad menstruatam in lege veteri mortale, in noua ve-
niale. 666. 2. c

Actus.

Actus iudicis aliquando nomine iuris appellatur. 8. 1. d
Actus ad legem ferendam necessarii. Vide lex.
Actus præceptus per legem quomodo habeat honestatem posi-
tiuam. 29. 2. a
Actus dupliciter consideratur vt malus, & vt permittibilis. ibi-
dem, d

Qui actus diuini regulentur à lege? vide Lex æterna.

Actus moralis aliunde habet, vt sit moraliter malus, vel vt sit
theologicè peccatum. 75. 1. c

Actus moralis tres conditiones requirit, vt sit bonus. 82. 2. c
Actus præcepti cognitio, quomodo necessaria, vt per illum im-
pletur præceptum. 84. 1. c. & vide Præceptum.

Actus nullus est iure naturæ, quoties eodem iure prohibetur,
ob defectum potestatis, vel ob materiæ incapacitatem. 88.
2. b

Actus prohibitus ob materiæ turpitudinem, quando irritus iure
naturæ. 89. 1. a

Actus humanus duplex; exterior, interior. 147. 2. c
Actus occultus per se, & per accidens. 148. 1. c

Actus occultus, quomodo sit materia legis merè humanæ.
ibid.

Actus internus duobus modis cadit sub præceptum indirectè.
249. 1. c

Actus interni per accidens quomodo præcipiantur. 250. 1. c, d
Actus internus non necessarius ad esse physicum, vel morale,
actus exterioris, quomodo cadat sub lege Ecclesiasticæ. 251. 2. c

Quos actus punire possit Ecclesiæ. 252. 2. c
Actus externus cum dependentia ab interiori, quomodo subie-
ctus potestari Ecclesiæ. 253. 1. a

Actus quando declarandus sit nullus. 355. 2. d
Actus contra legem, licet sit nullus, malus est, & poena dignus,
& iuste potest à iudice puniri. 564. 1. c

Actus, licet nullus, aliquando inducit poenam legis, non tamen
semper. ibid. 2. a

Qui actus sunt secundum legem naturalem, qui contra eam.
462. 1. a

Actus publicus dicitur dupliciter; iure, & facto. 481. 1. d

Actus publici notorietate facti, possunt consuetudinem indu-
cere. ibid. e

Actus iudicialis non requiritur ad consuetudinem. ibid. 2. c
Actus inducentes consuetudinem debent esse voluntarij. 484.
1. d, e

Actus ignorantis, & errore facti, non inducunt consuetudinem.
ibid. 2. a

Actus interni dupliciter præcipiuntur in lege nona. 724. 1. c

Adam.
Adæ inobedientia, quomodo fuit grauis. 180. 1. c
Adæ præceptum: vide Præceptum: vide Potestas.

Edificatio.
Edificatio ad ius gentium pertinet. 110. 1. c, d

Amphibologia.
Amphibologia an vti possit scholares in ferendo suffragio in-
terrogati, &c. 307. 1. a

Angeli.
Angeli, vide Præceptum.

Angeli nomen non rectè accommodatur Verbo, vt Deus est.
637. 1. c

Angelorum ministeria in legis veteris traditione quæ. ibid.
2. c

Appetitus.
Appetitus inclinatio merè naturalis, quo sensu lex sit appellan-
dus. 52. d

Apostolus.
Apostolis post mortem Christi nunquam fuisse prohibitum
Euangelium gentibus prædicare. 732. 1. b

Apostolis non fuisse præceptum Iudæis prius quam gentilibus
prædicare.

Apostolos nunquam ignorasse legem gratiæ esse vniuersalem,
ibid. c

Archiepiscopus.
Archiepiscopus quam potestatem legislatiuam habeat. 230. 2. a
Archiepiscopus non aliter dispensat in lege Concilij provin-
cialis, quam Episcopus. 473. 2. c

Archiepiscopus quomodo ligatur legibus Concilij provinciarum,
ibid. c

B.
B. A. P. T. I. S. M. V. S.

Baptismus quomodo superat remedia antiqua. 660. 2. d
Baptismus non obligasse ante Christi mortem. 728. 2. e

Beatitudo.
Beatitudo simpliciter non est visio Dei, quæ citò transeat. 35.
2. c

Bellum.
Bellum ad ius gentium spectare. 640. 2. a

Beneficiarius, Beneficium.
Beneficiarius quando peccat contra legem Ecclesiæ, sine inten-
tione recitandi, licet non manifestata. 252. 2. c

Reservatio beneficij ante omnem sententiam imponi potest. 282.
2. c

Beneficiarius non recitans pro rata restituere tenetur. 293. 1. c
Beneficium parochiale recipiens, quomodo obligatur ad ordi-
nes. 294. 1. c

Beneficiorum suorum bona alienantes priuantur suis benefi-
ciis ipso facto. 295. 1. a

Bonum.
Bonum commune aliis omnibus præferendum. 207. 1. b
Bonum commune reipublicæ duplex. 242. 2. d, e
Bonum honestum propter se amabile. 86. 1. d

Bulla.
Bulle Cœnæ præcepta, & censure olim ab homine, nunquam
autem à iure. 35. 2. b

Bulla Cruciatæ quomodo dat Hispanis licentiam recedendi la-
ticiniis. 581. 2. c

C.
C. A. P. I. T. V. L. I. A. M.

Capitulum nihil statuere potest, viuente Episcopo, de his,
quæ ad alios spectant. 233. 1. a

Capitulum

rium legi, qua sit dispensatio. ibid. e
Dispensatio plena, seu totalis, semiplena, seu partialis. 401. 2. c
Dispensatio an habet effectum ante notitiam dispensati. 402. 1. d
Dispensatio effectus per se, & per accidens. ibid. e
Dispensatio, an strictè intelligenda sit. ibid. 2. c
Dispensatio. Dissuasio. 497. 1. e
Vt dissuasio sit, quid requiratur. Doctores. 370. 2. a, b
Doctorum consensus magna habet auctoritatem. Donatio. 88. 2. b
Donatio eiusdem rei, post primam validam donationem, & traditionem nulla est iure naturæ. Dubium. 30. 2. d
In dubio de honestate legis præsumédam esse honestatem. In dubio an lex sit lata, vel ferenda sententiæ, de ferenda intelligi debet. 284. 2. b
In dubio non probabili ad superiorem recurrendum est. 392. 2. b, c
In dubio vergente, quo superior consuli non potest, quid faciendum. 393. 1. a
In dubio potius dicendum, consuetudinem esse denotionis, quam obligationis. 492. 1. d, c
E.
ÆQUITAS.
Æquitas duplex: naturalis, & legalis. 81. 2. c
Eleemosyna.
Eleemosyna data ab ebrío, quomodo tollat obligationem. 84. 1. c
Electus ad cathedram per suffraganeam inhabentem, quomodo tutus potest esse in conscientia. 298. 2. c
Epiikia.
Epiikia qua. 386. 2. d
Epiikia circa legem naturalem, an locum habeat. 102. 2. c. prope non habere. 104. 1. b
Epiikia differt ab interpretatione. 103. 2. a
Epiikia circa leges irritantes quam vim habeat. 339. 1. d
Epiikia circa formas sacramentorum non admittitur. ibid. 2. a
Epiikia tam in præceptis affirmatiuis, quam negatiuis locum habet. 387. 1. c
Epiikia interdum habet locum, etiam si posset lex iuste seruari. 391. 1. a
Epiikia proprium munus ostenditur. ibid. d
Epiikia non solum iniquum, sed valde difficile corrigit. ib. 2. c
Epiikia tripliciter vii liceat. ibid. 2. e
Epiikia duplex modus. 391. 1. c
Epiikia vrendum quando non potest conueniri superior. ibid. 2. c
Epiikia non semper est actus iurisdictionis, sed prudentiæ, & doctrinæ. 398. 1. a
Episcopus.
Episcopus habet potestatem legislatiuam in sua diocesi, & quo iure. 224. 1. b
Episcopus. Vide Dispensatio.
Episcopus electus, & confirmatus, non consecratus quid possit efficere. 225. 2. c
Episcopalis iurisdictionis potest committi non Episcopo. 226. 1. b
Episcopi potestatem legislatiuam a quo accipiant. 228. 2. d
Episcopi Apostolorum successores, & quomodo. ibid.
Episcopus ab Apostolis creatus habuisse successores, media auctoritate Petri. 229. 2. a
Episcopus quas leges condere possit sine voluntate Papæ. 229. 2. c. & 230. 1. b, c
Episcopus quid possit sine consilio, vel consensu Capituli. ibid.
Episcoporum epistola, vel sententiæ, quando, & quomodo habeant vim legum. 257. 1. c. & vide Epistola.
Episcopus intra sex menses a confirmatione, non consecratur, priuatur Episcopatu per Conc. Trident. 294. 2. c. vbi hoc declaratur.
Episcopi in quibus seculum possunt dispensare. 405. 1. b, c
Episcopi habent iurisdictionem immediatè à sum. Pontifice. 411. 2. a
Episcopus quando potest dispensare in lege superioris. ibid. e
Episcopus in aliquibus casibus non tenetur ad recursum superioris. 412. 2. a
Episcopi an dispensent in legibus Concilij provincialis, & quomodo. 413. 1. d
Episcopus est non inferior respectu legum Synodaliū. 414. 1. d
Episcopi potestas in legibus canonicis. ibid. 2. b
Episcopus in suis legibus, & constitutionibus dispensat. ibid.
Episcopus dispensare potest in lege superioris, per modum compensationis. 415. 2. c
Episcopi, & alij inferiores legislatores possunt in legibus suis dispensare per modum commutationis. ibid. a
Epistola.
Epistola Pontificum leges canonicas inducunt. 255. 1. e
Epistola Pontificum ordinariè potius sunt declaratiuæ, quam constitutiuæ iuris. 157. 1. a
Epistola scriptæ non ad consultationem respondendam, sed ad gubernationem, quando habeant vim legum. 256. 1. a. &

quibus circumstantiis cognoscenda. ibid.
Exceptio. Exemptio.
Exceptio à lege per priuilegium non est Epiikia. 104. 1. c
In loco Exempto non obligant leges territorij. 199. 2. d
Eunuchus.
Eunuchus à Philippo baptizatus an Iudæus fuerit. 706. 1. b & 731. 1. c
Excommunicatio.
Excommunicatio lata per generalem sententiam, & per statutum, quomodo differant. 351. 1. c, d
Excommunicatio minor non est sufficiens signum obligationis grauis. 265. 2. e
Excommunicatio iure lata, indicat obligationem grauem. ibid.
Excommunicatio per hominem ferenda, quando indicat grauem obligationem. 266. 1. a, b
Excommunicatio sæpe imponitur ipso facto, & incurritur. 282. 2. b
Excommunicatus occultus quando possit communicare licitè. 283. 1. d
Excommunicatus existens in Ecclesia, inchoante diuino officio tenetur egredi. ibid. 2. e
Excommunicatus, si ei detur beneficium tenetur non acceptare. ibid.

F.
FAS.
Fas à lege, quomodo distinguitur. Vide Lex.
Fauores, & præmia, ad quem legis effectum reducuntur. 48. 1. c
Fœdera pacis ad ius gentium referuntur. 110. 2. a
Fœlicitas. Vide Homo.
Fides. Fidelis.
Fides an requiratur ad potestatem legis canonicæ ferendæ, & quomodo. 237. 1. b. & vide Potestas.
Fideles baptizati, siue in voto, siue in re, quomodo legibus tenentur. 49. 2. b
Finis.
Finis, vide Philosophi, & vide Lex naturalis.
Forum. Forum.
Forum quid significet. 170. 1. b
Forum duplex, Ecclesiasticum, & ciuile. ibid. c
Fori mixti quæ dicantur. 245. 1. c
Forum quid. 466. 2. d
Forum, & stylus, quomodo differunt. 467. 1. a
Forum an comprehendat leges scriptas, & non scriptas. ib. b
Forum internum conscientiæ, & penitentia, an coincidunt. 526. 2. c
Forum penitentiale, & contentiosum quomodo differant. 527. 1. c
Furtum, vide Spolia.

G.
GENTILES.
Gubernatio.
Gubernatio politica triplex, Monarchia, Aristocratia, Democrazia. 123. 1. b
Gubernationes ex his variæ consciuntur. ibid. c
Gubernatio motalis triplex, Politica, Oeconomica, Monastica. 142. 1. c

H.
HABITVS.
Habituum naturalium, & supernaturalium differentia. 141. 1. c
Hæresis. Hæreticus.
Hæresis solum interior, an tollat iurisdictionem Ecclesiasticam. 237. 1. c
Hæresis exterior occulta, seclusus censuris quid efficiat. ibid. e
Hæresis publica an tollat potestatem Ecclesiasticam. ibid. 2. c
Hæreticus externus, sine inter. ao animo, non incurrit censuras contra hæreticos. 253. 1. c

Homicidium.
Occidentes per Assassinos priuantur beneficiis, ipso facto. 295. 1. c.
Homo. Humanus.
Homo secundum duplicem naturam consideratur. 111. 1. b
Hominis fœlicitas duplex, vitæ scilicet presentis, & futuræ, & vtraque in naturalem, & supernaturalem distinguitur. 141. 1. b
Solum homo legum capax, quomodo intelligitur; Vide Legis subiectum. ibid.
Omnes homines viatores legibus subiciuntur. 49. 1. b
Humane multitudinis duplex consideratio. 121. 1. b

I.
IDÆÆ.
Idæa quomodo differt ab exemplati. 94. 2. b
Ieiunium.
Ieiunium inuoluntariè an impleat præceptum. 84. 1. c
Ignorantia.
Ignorantiæ multiplex diuisio. 307. 1. c, d

Ignorantia excusans factum, nè sit peccatum, excusatur debitum poenæ in vtrouque foro. 307. 2. a
Ignorantia non excusatur à culpa graui, ob quam poena legis lata est, non excusatur simpliciter à poena, nisi in lege ita sit expressum. 308. 2. c
Ignorantia crassa an diminuat poenam. ibid. c
Ignorantia solius poenæ regulariter non excusatur poenæ reatum. 309. 1. b
Ignorantia excusans à culpa mortali, excusatur à poena grauis legis. 310. 1. c, d
Ignorantia irritationis, aut prohibitionis, an impediatur effectum irritandi. 335. 2. c
Vide Lex naturalis.
Immunitas Clericorum.
Ecclesiastica persona à qua potestatem ciuili exempta. 202. 2. c & seq.
Imperfectio.
Imperfectio duplex: negatiua, & priuatiua. 723. 1. c
Imperator quam potestatem habeat; vide Potestas Ecclesiastica.
Imperator quid habeat, ex translatione imperij. 132. 2. b, c
Imperator per suas leges obligare potest terras Romano Imperio subiectas. ibid. c

Imperium.
Prouincias Imperio subiectas in duplici differentia. 133. 1. b
Imperatio.
Imperatio, vide Iustus.
Indulgentia.
Indulgentiæ non comprehenduntur sub nomine priuilegij. 535. 2. e
Indulgentias sibi concedit Pontifex. 536. 1. a
Inhabilitas.
Inhabilitas, vide Suffragium.
Iniustitia.
Iniustitia in materia vel in modo legis. 32. 2. b
Interdictum.
Interdictum quando indicat grauem obligationem. 266. 1. c, & seq.
Interpretatio.
Interpretatio, vt Authentica dicitur, quæ requiritur. 370. 1. c, d
Interpretationem ex vsu sumptam, interdum posse esse authenticam. 387. 2. c
Interpretatio doctrinalis, quomodo in legibus humanis necessaria. ibid.
Interpretatio doctrinalis à triplici pendet principio. ibid. e

Irrationabilis.
Irrationabilis, vide Consectudo.
Irregularitas.
Irregularitas ob homicidium voluntarium, vel casuale quæ restitutor. 253. 1. c
Irregularitas imposita rebaptizanti, si sic rebaptizatur non incurritur. ibid. d
Irregularitas quando pœnalis est, denotat grauem obligationem. 266. 2. b, c
Irregularitas cur incurritur ante sententiam iudicis. 282. 1. b
Irregularitas incurritur licet lex feratur per verbu de futuro. 287. 2. c
Irregularitas talis poena est, vt nunquam nisi ipso facto incurratur. 292. 1. d, e

Irritatio.
Irritatio aliquando est pure pœnalis, sapius verò per se intèra ad honestatem morum Reipublicæ. 212. 2. c.
Irritatio vinculi indissolubilis quando incurritur ipso facto. 287. 2. c
Irritatio actus in proprio conceptu, non includit quod sit poena. 329. 1. a, b
Irritatio dupliciter fit, per legem, vel per iudicis sententiam. 334. 1. a
Irritatio actus dependentis à sententiâ iudicis, multipliciter impleti potest. ibid. c
Irritatio tantum in poenam imposita, per ignorantiam, vel aliâ causam, quæ à culpa excuset, impeditur. 335. 2. c
Irritatio non cessat, licet is in cuius fauorem detur, cedat iuri suo. 338. 1. b
Irritatio non pœnalis quomodo inducitur. 347. 2. e
Irritatio non pœnalis non requirit sententiam, vt actus sine nulli. 360. 2. a
Irritatio pœnalis an expectet sententiam. ibid. b

Iudas.
Iudas Galilæus quis; quo tempore vixerit; & quos errores habuerit. 125. 2. b
Index.
Index, vide Actus.
Index tenetur secundum legem indicare, & punire reff. 305. 1. c
Index, quomodo potest poenam augere, vel minuire. ibid. 2. a, & seq.
Iudices supremi quomodo possint poenas remittere. 306. 1. b

Iuramentum.
Iuramentum, vide Suffragium,
Suarez de Legib.

In iuramento potest flare intentio iurandi cum intensione non se obligandi. 272. 1. d, c
Iurisdictionis.
Iurisdictionis Episcopalis, vide Episcopus.
Ius.
Ius multiplex Etymologia. 71. 1. a
Ius duplex significatio. 72. 2. a
Propria nominis Ius, appellatio. ibid. c
Ius à iubendo dictum, quid propriè significet. ibid. & seq.
Ius ad legem comparari, vt genus ad speciem. 81. 1. c
Ius ab æquo, & bono, quomodo distinguitur. ibid. 2. a
Ius humanum ita materiam iuris naturæ potest mutare, vt eius obligatio cesset. 93. 2. e
Iuris variæ exceptiones. 107. 1. b, c
Ius vitæ, honestum, seu regale, & legale quid. ibid.
Ius naturale gentium, & ciuile quid. ibid. d
Ius ciuile ex vi sua non obligat in Lusitania. 133. 2. b
Ius ciuile, in Hispania an seruandum necessariò, deficientibus propriis. 134. 1. a
Ius Pontificium vel Imperiale, an sequendum in terris nec Papæ, nec Imperio subiectis. ibid. c
Ius seruitutis quando amittitur. 1040. 2. C.
Ius impediendo valorem actus impedit etiam obligationem. 202. 2. b
Ius Prætorium, Honorarium, & Tribunicium cur ita dicta. 272. 1. a
Iuri canonico applicantur hæc omnia. Constitutiones Principum, Ius Prætorium, vel Honorariu, Senatus consulta. ibid.
Ius municipale, Ius Magistratum, Ius Sacerdotale, Ius Monachale, &c. quid sint. ibid. d
Ius naturale negatiuum, & positiuum. 94. 1. d
Differentia eorum. 95. 1. b
Ius naturæ dominatiuum posse per homines mutari, non tamen præceptiuum. ibid. a
Ius naturæ per dispensationem in votis, &c. quomodo cessat. ibid. 2. a
Impedimenta iure naturæ matrimonium impediencia nõ potest à Papa per dispensationem tolli. 96. 1. c
Ius, & fas quomodo distinguntur. 91. 1. a, b
Ius legale ab Aristotele descriptum. 10. 2. c
Ius gentium.
Ius gentium dari, omnes vt certum supponunt. 107. 1. a
Ius gentium in quo sensu tradatur. ibid. b
Ius gentium à naturali, quomodo distinguitur. 109. 1. c
Ius gentium non sufficienter à naturali distinguitur, quod illud concessiuum tantum sit, hoc verò præceptiuum. 111. 1. c
Ius gentium proprium non comprehendit sub naturali. ibid. d
Sed ab illo differt. 114. 1. c, d
In quo conueniat ius gentium cum naturali. ibid.
In quo præcipue differt ius gentium à naturali. ibid. 2. b
Ius gentium simpliciter esse dicendum positiuum humanum. 111. 2. b
Ius gentium, & ciuile in quo differunt. 112. 1. b, 115. 1. b
Iuris gentium duplex modus. 112. 2. c
Ius gentium omnibus commune. 113. 2. a
In iure gentium æquitatem & iustitiam seruandam esse. 114. 1. c
Ius gentium esse mutabile ex hominum consensu. ibid. 2. b
Ius gentium à quo & quomodo mutabile. ibid. c
Ius gentium de seruitute capitiuorum in bello iusto mutatum est, & inter Christianos non seruatur ex antiqua consuetudine. 115. 1. a
Ius gentium moraliter loquendo nõ potest totu tolli. 462. 2. d

Iustificatio.
Iustificatio ex opere operantis duplex. 661. 1. b

Iustitia.
Iustitia duplex, carnis, & spiritus. 659. 2. a
Iustitia carnis quæ. ibid.
Iustitia animæ duplex, naturalis, & supernaturalis. ibid.
Iustitia naturalis & legalis. 8. 2. d

Iustum.
Iustum duplex, naturale, & legale. ibid.
Iustus.
Iusti in tempore legis veteris merere potuerunt ex condigno augmentum iustitiæ, & coronam gloriæ. 662. 2. c
Iusti in tempore legis veteris quomodo, & quid impetrare vel satisfacere poterant. 663. 1. c

L.
LAICVS.
Laicus an possit eligi in Papam & iurisdictione vi. 240. 1. c
Laici nihil contra canones statuerere possunt. 246. 2. c
Legatus.
Legatorum non violandorum religio ad eius gætium spectat. 110. 2. a
Legatus quas leges ferre potest, & vbi. 230. 2. d
Leges à legato latæ durant finito munere donec reuocentur. ibid.

Legislator.
Legislatoris voluntas dupliciter considerari potest. 168. 1. a
Legislatoris scientia, non requiritur, vt consuetudo contra legem inducatur. 262. 1. d

Legisla.
Legisla. 555

Legisla.
Legisla. 555

Legisla.
Legisla. 555

Legisla.
Legisla. 555

INDEX RERV M.

Legislatoris sententia quando presumenda. 168. 2.a & 900-
plex. 183. 1.c
Lex.
Lex definitio late. 5. 1. b Exponitur. ibid. d
Variae traduntur. 38. 1. c, d, e
Lex est commune praeceptum iustum, ac stabile sufficienter
promulgatum. 39. 1. a
Lex a iis solum secundum quid. 6. 1. b
Legis Appellatio proprie ad mores pertinet. ibid.
Lex & Concilium differunt. ibid. 2. b
Legis Etymologia varia. ibid. 1. e
Legis necessitas duplex, absoluta, & respectiva. 9. 1. c
Lex qua talis, non fuit necessaria necessitate absoluta. ibid. d
Lex creaturae rationalis necessaria ratione finis, tum simpli-
citer, tum ad melius est. ibid. 2. a
Lex ad naturam intellectualem pertinet. 13. 1. d
Lex quatenus in legislatore, non in habitu, sed in actu posita
est. ibid. 2. a
Ad legem ferendam, necessarij sunt actus intellectus, & volun-
tatis in legislatore. 14. 1. a & qui. ibid. b. & seq.
Voluntas obligandi subditos necessaria. 14. 1. e
Quae locutio ad legem intimandam necessaria. 15. 1. c
Lex an consistat in actu intellectus. ibid. c. 16. 1. b. & 18. 2. c
cum seq.
Lex ex impositione prius significat externum imperium, & si-
gnum praecipiens. 19. 1. a
Lex per Actum malum, quomodo feruari possit. 40. 1. d
Legis quadruplex diuisio a Platone tradita. 9. 2. e
Legis diuisio ex Platone, in Artis, & morum legem. 5. 1. d
Lex diuisa apud Platone quae, 10. 2. a
Legis diuisio in aeternam, & temporalem, & quae vtilitas di-
uinae legis. ibid. b
Legis diuisio in naturalem, & positiuam. ibid. d
Lex positua quae. 11. 1. c
Diuisio legis posituae in diuinam, & humanam. ibid. 2. a
Legis diuisio, in ciuilem, & Ecclesiasticam, & quae sint. 12. 2. d,
earumque necessitas. 13. 1. a
Lex ostendens, & praecipiens, item affirmatiua, & negatiua,
item poenalis, prohibens, irritans, &c. ibid. b
Lex potest versari circa duplicem materiam boni communis.
25. 1. b
Legis materia ex se debet esse vtilis communi bono. ibid. c
Lex in nocumentum alicuius priuatae personae ob commune
bonum ferri potest. 26. 1. b, d, e
Lex in triplici subiecto inueniri potest,
Rex in subdito sola residet in actu mentis. ibid. d
Lex pro aliquibus ferri debet. 19. 1. d
Quomodo solum homines sunt legis capaces. ibid.
De ratione legis esse, vt pro communitate feratur. 20. 2. b
Lex ordinarij ferunt ad communitatem. 22. 2. b
& quae illa sit. Vide communitas.
Lex data ad obligandum vnam partem ciuitatis, & non aliam,
an sit vera lex. 23. 1. d, e
Lex publica auctoritate ferenda. 26. 2. c
Legis effi-
xiens. An lex a potestate iurisdictionis procedere debeat. 28. 2. e
De ratione legis est, vt praecipiat iusta. 167. 1. a
Legis iusti-
tia. Lex iniusta non est lex. 29. 3. d
Lex permittens mala, est iniusta. ibid. e
Lex praecipere debet honesta, & religioni congrua. 30. 1. c
Lex non debet a praecipis legis naturae deuiare. ibid. 2. c
Lex sine honestate nulla est. ibid. b
Lex iniuste ferenda, aliter nulla. ibid.
Tres virtutes iustitiae. 327. 1. b In lege iusta cernuntur. ibid.
De ratione legis est vt sit possibilis. 31. 2. e
Lex ob commune bonum ferri debet. 23. 2. c. & seq.
Legis finis.
Legis effi-
cacia, & obligatio. Legis finis est facere subditos bonos. 56. 2. c, d
Legis proximus effectus quis? & quis adequatus. 45. 2. b
Legis effectus quadruplex, praecipere, prohibere, &c. 57. 2. d
Omnis lex propria obligationem inducit. 40. 2. e
Lex permittitua quo sensu obligat. 41. 2. c
Lex poenalis quo sensu obligat. ibid. d
In quo sensu obligatio sit effectus adequatus legis. 57. 2. c
Lex sortitur effectum, post debitum tempus, licet ignoreretur.
63. 1. c
Lex negatiua pro semper obligat, affirmatiua non ita. 43. 2. d
Permissio negatiua non esse proprium effectum legis.
ibid. e
Punitio quomodo sit effectus legis. 44. 2. d
Legis duo sunt primarij effectus, duo secundarij. 45. 2. c
Non singulis legibus omnes legis effectus conuenire. ibid. d
Effectus puniendi quomodo semper coniungitur omni legi,
ibid. 2. a
Legi sumptus collatiue, omnes effectus legis conueniunt, ibi. b
Statueret medium in materia virtutis ad quem effectum legis
reducitur. 47. 2. a
Effectus irritandi, vel inhabilitandi ad legem prohibentem, vel
praecipientem reducitur. ibid. d
Legis perpetua. Duplex perpetuitas. 32. 2. d Vide Perpetuitas.
Quam perpetuitatem diuina lex requirat. 33. 1. a
Lex vetus, & noua, quomodo perpetua. ibid. c

Legem humanam triplicem habere perpetuitatem. 33. 2. e
Legem humanam non esse ita perpetuam vt reuocari nequeat.
33. 2. c
Diuersam promulgationem requiri in lege naturali, & positi-
ua. 36. 2. c
Quae promulgatio legis sit necessaria. 37. 2. d
An promulgatio sit conditio ex parte legis, an subditorum. ibi.
& an essentialiter includat Scripturam. ibid. 2. d
Lex per actum malum quomodo feruari possit. 40. 1. d
Lex indefinitae posita non mutatur ob solam temporis diuor-
nitatem. 55. 1. c
Legis mutatio dupliciter contingit. ibid. d
Legem posse mutari per solam ablationem, vel per additionem
alterius, quae illam extinguat. ibid. 2. c
Legis mutatio vniuersalis, particularis, simpliciter, secundum
quid. 55. 1. c
Mutatio legis particularis per dispensationem significata. 57. 2. b
Dispensatio proprie in lege, quando exercetur. ibid. d
De legis mutatione per commutationem, vel compensationem.
ibid. c
Legis interpretatio quid vult. ibid. 1. b
Variatio quae fit in oblatione ob mutationem materiae, non
est dispensatio. ibid. e
De mutatione legis secundum quid, quae fit per suspensio-
nem. ibid. 2. d
Quando suspensio coeincidit cum dispensatione, Epitokia, &c.
ibid. c
Legis duplex status. 60. 1. c
Lex & praecipium differunt. 202. 1. c. & 395. 2. a
Legum variae distinctiones, denominationes, & diuisiones.
271. 1. c
Lex odiosa, & fauorabilis. 273. 1. a & vnde distinguenda. 273.
2. b. 274. 2. c & an aliquando diuersa. 281. 1. e
Lex a populo in aliquibus casibus non acceptatur. 167. 1. 1. c. ut
seq. Vide plura de legis mutatione in sequentibus titulis,
praecipue vide mutatio legis humanae.
Lex aliqua probabiliter data fuit a Deo, ante legem Moysi, op-
portuna pro illo tempore. 635. 1. c
Lex aeterna.
Lex aeterna tantum dicit legem in monte Dei concepta. 32. c. 2.
Legem aeternam dari in Deo. 59. 2. b
De ratione legis aeternae non esse promulgationem actu facta.
61. 1. c
Actus diuini ad intra, non regulantur per legem aeternam.
ibid. 2. 6
An lex aeterna sit regula actuum librorum Dei ad extra. ibid. d, e
Lex aeterna vt regula actionis honestatis libere quomodo Deo
tribuetur. 62. 1. c
Lex aeterna potest dici lex operandi, respectu rerum gubernan-
darum, non vero ipsius Dei. ibid. 2. c
Lex aeterna quo sensu comprehendat irrationabiles creaturas.
63. 2. a
Lex aeterna etiam vt praecipiens omnes actiones morales ali-
quo modo complectitur. ibid. b
Lex aeterna non dicit actum in Deo necessarium, sed liberum.
64. 1. d, e
Quo sensu lex aeterna Idea dicitur posse, & quomodo differunt.
ibid. 2. a. 65. 2. c. Vbi de distinctione a prouidentia.
Lex aeterna necessaria includit actum diuinae voluntatis. 64. 2.
b & quem. ibid. c
Lex non est in actibus diuini intellectus, ante decreta libera.
ibid. c
In quo actu intellectus collocanda sit lex aeterna, si in illis acti-
bus formaliter consistat. 65. 1. d
Lex aeterna quos effectus habeat. 66. 1. a
Quomodo omnes effectus prouidentiae possint legi aeternae at-
tribui. ibid. d
An lex aeterna sit vna, vel multiplex. ibid. c & ibid. 2. b
Lex aeterna praecipitua sufficienter promulgata vim obligan-
di habet. 67. 1. a
A lege aeterna omnis lex aliquo modo descendit, & ab illa ha-
bet vim obligandi. ibid. 2. a
Differentia inter legem aeternam, humanam, & diuinam. 68. 1. b
Lex aeterna non est per se ipsam nota hominibus, viatoribus, sed
per alias leges. ibid. c
Quo sensu omnes habent notitiam legis aeternae. ibid. d
Lex diuina.
Lex diuina apud Platone, quae. 9. 2. d & eiusdem vtilitas. 10. 1. d
Lex Diuina naturalis, & simpliciter, & per ordinem ad gratiam.
11. 1. c
Lex positua quae. ibid. 2. b
Diuisio legis posituae in diuinam, & humanam. ibid.
Legis posituae a diuina, & naturali differunt. ibid.
Lex naturalis. Vide praecipium quoniam sit propria. 40. 2. b
Lex naturalis vniuersaliter explicatur. 68. 2. c
An lex naturalis consistat in actu vel habitu mentis. 70. 2. d
Lex naturalis distinguitur a conscientia. 71. 1. b
Lex naturalis non solum est indicatiua boni, & mali, sed etiam
continet praecipium & prohibitionem. 72. 1. c

Legis promulgatio.

Legis mutatio.

Lex aeterna.

Actus diuini ad intra.

Lex humana, quae est ciuilibus dicitur.

Effectus legis aeternae.

Obligatio legis aeternae.

INDEX RERV M.

Lex naturalis est vera, & propria lex diuina, cuius legislator est
Deus. 74. 1. c
Lex naturalis in quo differt ab alijs legibus. 76. 2. c
Lex naturalis amplectitur omnia praecipia, seu principia mora-
lia, quae euidentem habeant honestatem necessariam, ad re-
ctitudinem morum. 77. 1. b
An omnes actus virtutum cadant sub legem naturalem. 79. 1. b
Quibus modis potest aliquid cadere sub lege naturali. 92. 2. d
Lex naturalis in ordine ad puram naturam, vel in ordine ad gra-
tiam sumitur. 79. 1. b
Lex naturalis in vnoquoque homine vna, ex pluribus praecipis
naturalibus composita. ibid. c
Lex naturalis vna in omnibus hominibus, & vbique. ibid. 1. c
Et omni tempore, ac statu. 80. 1. c
Lex naturalis, & posituae duplex differentia. 105. 2. a, e
Lex naturalis perficit hominem, secundum triplicem inclinatio-
nem suam. 74. 1. c
Quomodo legis naturalis ignorantia inuincibilis esse possit.
80. 1. a
Quo sensu lex naturalis obligat ad exercitium omnium virtu-
tum. 78. 1. b
Lex naturalis semper obligat in conscientia. 80. 2. c. 81. 1. a
An omnis obligatio moralis sit obligatio in conscientia. ibid. d
Non omnis obligatio in conscientia est immediatus effectus
legis naturae. ibid. 1. d
Nulla est obligatio in conscientia, quae non sit aliquo modo ef-
fectus naturalis. ibid. e
Lex naturalis obligat ad modum operandi voluntarie. 83. 1. b
Lex naturalis obligat vt opus ex scientia aliquomodo fiat.
84. 1. a
Lex naturalis obligat ad modum virtutis. ibid. 2. d
Lex naturalis collectiue sumpta, obligat hominem in pura na-
tura spectatum, vt se suaque omnia referat in Deum, vt in
vltimum finem. 85. 2. c
Omne opus, quo impletur aliquod praecipium naturale, natura
sua tendit in Deum, vt in finem vltimum. ibid. e
Lex naturalis quae obligat ad diligendum Deum, etiam in ipsum
vt vltimum finem referenda. ibid. 86. 1. b
Lex naturalis non obligat ad operandum ex charitate in iusta.
ibid.
Lex naturalis permissionem non admittit proprie loquendo.
88. 1. b
Lex naturalis vim habet aliquos actus irritandi. ibid. e
Lex naturalis variè accepta. 10. 1. e
Lex naturalis an mutari possit ab intrinseco, vel extrinseco.
89. 2. a
Lex naturalis mutari non potest per se ipsam, nec in vniuersa-
li, nec in particulari. ibid. 2. b
Lex naturalis quo sensu dici potest mutari quoad aliqua.
ibid.
Lex naturalis de mentibus hominum deleri non potest. 97. 1. c
Lex naturalis in quo sensu indispensabilis per humanam pote-
statem. 96. 2. c
Lex naturalis vt per legem positiuam constituta admittit epiti-
kiam. 106. 2. c
Legis naturalis transgressio in quo consistat. 76. 2. c
Legis naturalis transgressio sufficit ad aeternam damnationem.
80. 2. c
Lex naturalis quomodo mentibus hominum scripta sit. 72. 2. a
Lex humana, quae est ciuilibus dicitur.
Legis Ciuilibus potestas, ex sola rei natura in nullo singulari ho-
mine existit, sed in hominum collectione. 122. 2. e
Lex indefinitae lata quo se extendat. ibid. 1. c
Lex ciuilibus in genere signi indicantis Principis voluntate con-
stituitur. 152. 2. d
Lex ciuilibus formaliter vnde sit. 153. 1. a
Vt lex prudenter feratur quomodo requirit multorum consi-
lium. ibid. c
Lex non requirit suffragium multorum. 153. 1. c
Lex Ciuilibus non requirit essentialiter Scripturam. ibid. 2. d
Lex Ciuilibus quam formam verborum requirit. 254. 1. b
Legi regulariter adhibenda sunt verba praecipitua. ibid. c
Lex quomodo ferenda. 154. 2. c, cum seq.
Lex interdum per sententiam sufficienter lata. ibid.
An vim legis habeat rescriptum siue Epistola Principis. 157. 1. b
Legis anima, mens legislatoris. 167. 2. b
Legis intrinseca forma voluntas legislatoris. ibid. d
Ratio legis non est forma intrinseca, sed mensura extrinseca.
169. 1. c, d
Lex non postulat acceptionem ad vim obligandi. 165. 2. d.
& 166. 2. d
Lex humana diuiditur in eam, quae est iuris communis, & iuris
proprij. 117. 1. c
Lex humana, Ciuilibus, & Canonica. ibid.
Lex alia declaratiua, alia constitutiua. 150. 1. a
Lex declaratiua, quantum est ex se, tam futura, quam praeterita
comprehendit. ibid. b
Lex declaratiua de se, non est regula actionis, sed supponit ea. ib.
Lex aliquo modo partim constitutiua, partim declaratiua. ib. 2. b
Leges aliae inferiorum communitatum, aliae amplissimarum. 158. 1. e
Suarez de Legib.

legem ciuilem solum versari in materia honesta, 143. 2. d
leges Ciuiles posse praecipere recta in omnibus virtutibus, &
opposita veterare. 144. 2. c
Lex humana potest praecipere omnes virtutes, vt sunt ad alter-
rum vel ad Deum. ibid.
Lex ciuilibus prohibens, an in regnis non subditis Imperio, vim
habeat. 156. 1. b
Quo sensu liberalitas, magnificentia, &c. sunt materia legis ci-
uilibus. 148. 1. e. & seq.
leges ciuiles non posse ferri de omnibus Actibus omnium, &
singularum virtutum. ibid. 2. b
leges ciuiles non possunt prohibere omnia vitia, contra omnes
virtutes. ibid. c
Qui actus virtutis sit materia legis ciuilibus. 146. 1. d. & seq.
Lex ciuilibus quo sensu praecipit actus indifferentes. ibid. 2. d.
& 147. 1. a
Lex humana quo sensu dicitur constituit medium in materia
virtutum. ibid. c
Lex merè humana non potest praecipere actum pure internum
directe, & secundum se. ibid. 2. c
Lex pure humana, praecipit actum interiore indirecte.
149. 1. a
Lex dupliciter prohibet, & praecipit actum internum. ibid. 2. a
Legis effectus triplex. Obligatio in conscientia, poena, & irritatio
actus. 150. 1. c
Lex constitutiua iuris, per se, & ex natura sua, de futuris tantum
datur. 151. 2. a
Lex quoad effectum poenae extendi potest ad actum praeteritum.
ibid. c
Lex de nouo irritans raro ad actus iam factos extenditur.
154. 1. c
legem loquentem de praeterito regulariter totum tempus com-
prehendere. ibid. 2. b
leges ciuiles, non solum bonos ciuilibus, sed etiam moraliter ef-
ficunt. 40. 1. a
leges ciuiles vniuersaliter latae pro toto Orbe, & quae omnes
homines obligent, non dantur, si ex natura rei loquamur.
124. 1. d, e
leges Ciuiles iuris communis, quibus in terris obligent.
133. 1. c
Lex sufficienter promulgata in loco debito absque limitatione
temporis, statim incipit obligare ex natura sua. 161. 1. b
Non tamen in toto territorio. ibid. d, e
Lex incipit obligare pro toto territorio infra tempus moraliter
necessarium, vt notitia legis vbique habeat possit iuxta pru-
dentis arbitrium. ibid. 2. b
Lex dicens ex nunc, quando obliget. ibid. d, e
quid sit dicitur ex tunc. 162. 1. a
Lex indefinitae lata non obligat simul omnes subditos. ibid. c
Lex post lapsum sufficientis tempus a promulgatione omnes
obligat. ibid. d
Lex non obligat ante tempus sufficientis, licet ab Angelo reuelat-
ur. ibid. & seq.
Lex quo tempore incipiat obligare, iuxta ius Ciuile. 163. 1. a
Lex Imperatoris non obligat ante duos menses, licet notitia eius
habeatur. ibid. 2. d
Lex Regia quando incipit obligare. 164. 1. c
Leges latae ab inferioribus Magistratibus quando obligant.
ibid. 2. a
An, & quomodo lex obliget ignorantes. ibid. c. 165. 1. b
Lex Ciuilibus obligat in conscientia. 170. 2. c
Lex, quomodo obligat ad poenam, non ad culpam. 173. 2. d
leges omnes verae humanae aliquam conscientiae obligationem
inducunt. 174. 2. a
Lex fundata in praesumptione, quomodo obligat in conscientia.
176. 1. a
legis praesumptio duplex. ibid. d, e
Quae leges fundatae in praesumptione, obligant in conscientia.
ibid. 2. d quae non. 177. 1. d
legis verba, vsus, & interpretatio Doctorum, ostendunt quando
lex fundatur in praedictio periculi, vel in praesumptione fa-
cti. ibid. 2. b, c
Lex ciuilibus ex genere suo obligat sub mortali. 178. 1. a
Lex non obligat vltra intentionem legislatoris. 185. 1. c
Lex in materia graui ex intentione legislatoris potest obligare
sub veniali tantum. ibid. 2. a
legis obligatio grauis ex materia colligenda. 179. 1. c
legis finis, & materia intrinseca, cadunt sub lege. ibid. e
Lex licet adiciat poenam, obligat in conscientia. ibi. 2. d
Lex humana potest obligare cum periculo vitae, si necessi-
sit. 193. 2. c
Lex humana quando obligat cum periculo vitae. 194. 1. a
leges humanae obligat oes subditos ad quos loquitur. 197. 1. d
Quas partes communitatis obliget lex humana. ibid. 2. a
Ad quos extenditur lex humana. ibid. e
Lex humana non obligat extra territorium ferentis, etiam pro-
prios subditos. 198. 1. c

Obligatio legis Ciuilibus.

lex lata à communitate, obligat omnes de eadem cõmunitate. 208.1.d
lex obligat ipsum legiflatorem, quando materia communis est, & cuiusdem rationis. ibid.2.c
lex, an obliget Principem, quoad vim coactiuam. Vide Principes.
lex territorij obligat aduenas, & hospites quando illic commorantur, eo modo quo obligat incolas, 200.1.d per se, & non tantum ratione scandali. ibid.2.c
lex ferri potest solos aduenas obligans. 207.1.c
lex ciuiliis comprehendit peregrinos, etiam quoad vim coactiuam, ibid.2.a
lex dans formam contractibus etiam aduenas comprehendit. 202.1.c
lex secum affert vim cogendi. 203.1.a
lex ciuiliis, quando indirecte contra immunitatem Ecclesiasticam. ibid.b
leges ciuiles iustæ à Clericis seruari debent. ibid.e ob vim directiuam, non verò propter coactiuam. 206.2.a
legis editio non habet solemnitatem requisitam sine promulgatione, nec promulgatio est sine solemnitate. 157.1.c
legis promulgatio, & diuulgatio distincta. ibid.d
In legum ciuilium promulgatione nulla certa solemnitas determinatur. 238.1.a
legis promulgatio in quot locis fieri debeat. ibid.d.e
In quibus legibus vnica promulgatio solemnitas sufficit. ib.2.b
legis promulgatio in ciuitatibus prouinciarum aut Regnorum capitibus, quomodo necessaria ex vi iuris Imperialis. 159.2.c
lex Ciuiliis, quomodo grauius violetur. 178.2.c
legis transgressio ob contemptum est mortalis in materia minima. 186.2.a
legem transgredi ex contemptu rei præceptæ non semper est mortale. 190.1.d
legem transgredi ex contemptu Dei legiflatoris, semper est mortale. ibid.e
legem transgredi ex contemptu superioris, quatenus Prælatus est, mortale. ibid.2.b
legis transgressio ex contemptu legiflatoris, quatenus homo, potest esse tantum veniale, ex leuitate materia. ibid.c
lex humana impletur per actum præceptum secundum substantiam illius. 192.1.b
lex humana solum imperat, vt actus fiat. ibid.2.c
leges Ciuiles quando obseruandæ in foro Canonico. 245.2.b
lex ciuiliis prohibens actum non semper irritat actum contra ipsum factum. 346.1.d
lex ciuiliis prohibens actum purè, & quæ clausulam irritantem non adiciat, an irritat illum. 350.1.d & quando. 351.1.e

Promulgatio legis Ciuiliis.

Transgressio legis Ciuiliis.

Causa effectus.

Diuisio legis Canonice.

Materia legis Canonice.

Forma legis Canonice.

Promulgatio legis Canonice.

Legis Canonice effectus, & obligatio.

leges pontificias de se obligare omnes Christianos adulescentes ubicumque degentes. 267.1.c
leges Episcoporum intra territorium, quomodo obligent. ibid.2.b
Leges Conciliorum prouincialium, quomodo obligent, & quos. ibid.d
leges canonice faciunt subditos bonos simpliciter. 40.1.c
vt lex canonica derogata censetur per consuetudinem quodnam tempus necessarium. 262.1.b
lex per consuetudinem non recepta, non censetur simpliciter reuocata. ibid.2.c
Lex odiosa.
lex odiosa, & fauorabilis. 273.1.a & vnde distinguenda. ibid.2.a
lex eadem fauorabilis, & odiosa secundum diuersa. 274.2.c & hæc, quomodo interpretanda. 275.1.c
lex excludens fœminas ab hereditate est odiosa simpliciter. ibid.e
In dubio legis, fauorabilis nescitur, an odiosa, in fauorem interpretanda. ibid.
legis odiosæ quatuor sunt species. ibid.2.d
legem esse odiosam vnde colligendum. 450.2.b & vnde extendenda lex odiosa. 374.1.b
Lex pœnalis.
Lex imponens pœnam spirituales, & censuras, &c. ordinariè supponit culpam. 276.1.a
lex pœnalis pura ex intentione legiflatoris colligenda. 279.2.c
Regula generalis ad legem purè pœnalem dignoscendam. ib.e
lex pœnalis duplici modo fertur per verba simplicia, vel composita. 284.1.d
Vterque modus multiplex. ibid.
lex lata per verba, fiat, subiaceat, incurrat, &c. quando significet sententiam latam. 288.2.a
lex per quæ verba intelligatur, sententiam latam significare. ibid.2.b, & 290.1.b
lex pœnalis cum particula, ipso facto, &c. significat sententiam latam. 292.2.a,b
lex purè moralis, purè pœnalis, & mixta quæ. 278.2.b
legem pœnalem obligare posse in conscientia. 276.1.a
legem pœnalem de facto obligationem in conscientia inducere. 277.1.b
lex pœnalis non obligans ad culpam dari potest. 278.2.a & aliquid de facto dantur. 279.2.b
lex humana potest obligare in conscientia ad pœnam, tam actiuam, quam passiuam ante omnem sententiam. 283.2.c & quando. 284.1.a
lex pœnalis vtens verbis simplicibus comminantibus pœnam, non obligat statim ad talem pœnam in conscientia. 284.2.c
lex quæ fertur simpliciter per verba futuri temporis tantum, non obligat in conscientia ante sententiam. 286.1.d etiam si verbum geminetur. ibid.2.a vel per duas leges imponatur. ibid.1.d
lex præcipiens ad pœnam peritij quomodo obligat. 287.2.e
lex lata per modum imperandi, quam inducit obligationem, & vnde colligenda. 288.1.a
lex imponens pœnam exequendam per actionem ipsius rei, quando obligat. 290.1.c
lex pœnalis cum particula ipso facto, quam obligationem inducit. 294.1.b
lex pœnalis priuans re propria, quæ sine executione hominis exerceri nequeat, quem effectum habet. 293.1.b
lex pœnalis cum additione ipso facto, licet non dicat abique alia declaratione, inhabilitat, & in fert pœnas quæ sine actione propria exercentur. 298.1.c
lex pœnalis post sententiam latam, quomodo obligat. 301.1.d
lex pœnalis, quomodo obligat Iudicem. Vide Iudex.
lex pœnalis potest per consuetudinem abrogari. ibid.3.e
Lex tributorum.
leges tributorum inter odiosas computanda. 310.1.e
leges tributorum, quando purè pœnales intelligantur. 311.2.b
leges tributorum esse veras leges morales obligantes in conscientia. 312.1.b
leges tributorum imponentes pœnas cum tributis esse mixtas. 313.1.a
leges iustæ simpliciter imponentes tributa obligant in conscientia ante petitionem. 324.1.c
leges iniustæ tributorum, nec ante, nec post petitionem obligant. ibid.2.d possunt tamen aliquando ad aliquid obligare. 325.1.a. vide tributum.
Lex purè irritans.
lex purè irritans, vnde dignoscenda. 333.1.b
lex irritans actum indirecte, seu dans formam substantialem contractui non est pœnalis. 329.1.c & seq.
leges aliquas irritantes, pœnales esse. ibid.2.e
legem irritantem posse ferri in commune bonum, simul & in pœnam. 330.2.b
lex purè irritans non obligat ad præscriptam formam seruandam. 332.1.c
lex dans formam contractui, quam obligationem inducit. 331.1.c

Finis legis Canonice. Abrogatio legis Can.

Obligatio effectus legis pœnalis.

Lex

lex simpliciter irritans actum si fiat, quomodo obliget. 333.1.a
lex non irritans actum ipso facto, sed irritare præcipiens, quomodo obliget. ibid.d
lex irritans ipso facto si suam habeat effectum obligat in conscientia. ibid.b
lex constituens formam substantialem in actu seruandam irritat factum sine illa. 336.1.b & quando talis censetur. 39.2.a,b & 41.1.c
lex irritans in præsumptione fundata, an semper habeat effectum. 340.2.a 341.1.b
leges irritantes posse consuetudines abrogare. 353.1.c
leges irritantes, an in vtroque foro procedant, & vnde hoc colligatur. 363.2.a
legis forma corrupta, an irritetur Actus, & quanta corruptio sufficit. 361.2.b
lex irritans, non annullat Actum, ante solemnem promulgationem. ibid.e
lex irritans post promulgationem in Curia, expectat bimestre. 362.1.e
leges irritantes canonice, quando habent effectum. ibid.2.b
lex irritans, differens effectum, ante tempus à lege limitatum, non operatur effectum, licet subditi consentiant. 663.a.a
lex irritans non prius circa volentem, quam nolentem operatur. ibid.e. Vide lex prohibens per totum.
Lex prohibens.
Lex prohibens actum & irritans respectu boni communis, aut priuatorum, non est pœnalis. 335.1.d
leges directe prohibentes actum, si ad maiorem firmitatem irritant illum obligant in conscientia. 332.2.b
lex simpliciter prohibens, & irritans actum, an interdum impediat. 336.1.d
lex purè prohibens non semper irritat actum, contra ipsam factum, nisi aliunde constet mens legiflatoris. 346.1.d,c
lex prohibens, vt irritet actum, quibus verbis vti debeat. 347.2.c
lex purè prohibens, quando irritat actus, & quibus circumstantiis. 349.1.d
lex Ciuiliis prohibens. Vide lex ciuiliis.
lex Canonica prohibens. Vide lex Canonica.
lex prohibens contrariam consuetudinem præteritam, an futuram complectatur. 472.1.b
lex prohibens futuram consuetudinem non ideo eam probat. ibid.2.a
lex reprobata consuetudine, quomodo vinci potest ab ea. 505.1.d
lex exorbitans, quomodo intelligenda. 589.2.b,c
lex reuocans priuilegium, quomodo habeat suum effectum, & quando. 102.1.b
lex fauorabilis, ad omnem proprietatem verborum extendenda. 374.2.d
legis extensio aliquando ultra proprietatem verborum intelligenda, imò tam naturalè, quam ciuilem. 373.2.c
legis extensio quadruplex. 377.1.c
lex non est regula indiuisibilis, sed extensionem habet. 427.1.a
lex an extendenda solum ob rationis similitudinem ad alium casum. 376.1.c
lex non inducit vinculum in conscientia, ob similitudinem rationis. 377.1.c
legis extensio comprehensua ob rationis identitatem ad legem etiam pœnalem extendi potest. 380.2.b
lex an extendatur ab vno casu ad alium ob identitatem rationis. 379.1.b
legis extensio ad personas, loca, & tempus extenditur. 382.2.c
legis restrictio, quomodo accipienda. 383.1.c
legis restrictio, quando illicita. ibid.2.b
legis restrictio, ad aliquid incommodum euitandum fieri debet. ibid.c
legis restrictio ex alia regula colligenda. 384.1.b
lex aliquando restringitur ex subiecta materia. 385.1.b
Legis humane mutatio.
legis interpretatio triplex, Authentica, vialis, & doctrinalis. 369.1.d
legis interpretatio, vide Interpretatio.
legis mutatio ab extrinseco, & intrinseco. ibid.b
& vtrumque dupliciter. ibid.e
legis obligationem interdum cessare. 686.2.a
Vt legis obligatio cesset, requiritur, vt deficiat ratio aliquo modo contrariè. 388.1.a
legis obligatio aliquando cessat propter bonum personæ particularis. 390.1.b
lex ex aliqua circumstantia facta iniqua, an requiratur recursus ad Principem, vt eius obligatio cessare intelligatur. ibid.2.b
legis obligatio aliquando tollitur sine recursu ad Principem per iudicium probabile. 391.a
legis obligatio contraria, & negatiua. 392.2.e
legis vigor extinguitur per mutationem contrariam. 394.1.a
Vt lex vigorem suum perdat necessaria est euidentia. ibid.c
legem cessare, cessante legis ratione generaliter. ibid.2.e
lex præcipiens actum virtutis, non cessat, cessante quocumque sine extrinseco. 395.1.d
lex cessat, cessante adaequato sine extrinseco, & intrinseco. ib.2.a
lex præcipiens actum indifferenter, quando cessat. ibid.d
Suarez de Legib.

Legis cessatio in vniuersali, & in particulari, quomodo differt. 397.1.c
lex, quoad vnam partem inutilis, non quoad aliam cessat. ib.2.c
lex aliquando suspenditur, sed non extinguitur. ibid.c
legem humanam validè, & iustè abrogari posse. 444.1.b
legis mutatio iusta erit, quando causa iusta fuerit. 445.1.d
lex generalis posterior abrogat priorem. 452.1.a
lex generalis contra specialem quam vim habeat, & è contra. ib.b
lex potest per consuetudinem derogari, quoad obligationem sub culpa, relicta obligatione, quoad pœnam. 502.2.c
lex posterior contraria reuocat consuetudinem. 507.1.b
Vt lex consuetudinem reuocet, quid requiratur. ibid.2.b
lex particularis Papæ, an reuocet consuetudinem. 509.1.b
lex reuocans priuilegium non statim habet suum effectum. 631.1.a
Lex diuina postiuua vetus.
lex diuina postiuua, an data fuit ante Moysen. 634.2.c
lex diuina. Vide Angeli.
lex diuina collectiuè sumpta significat multitudinem plurimum legum. ibid.b
legem scriptam in quinque libris Moysis fuisse verè diuinam, & Deum ipsum fuisse principalem, & proximum eius authorè. 636.2.d
lex vetus per Moysen data, tanquam per proximum promulgatorum, non verò per authorem. 638.1.d
legis veteris finis bonus, honestus, spiritalis, & supernaturalis. Finis legis veteris. 640.1.c
Finis vltimus à Deo intentus per illam legem fuit spiritalis felicitas illius populi, vel in hac vita, vel in futura. ibid.2.a
lex vetus in peculiarem Christi honorem datam, ad augendam fidem explicitam Christi venturi. ibid.2.c
Finis adæquatus legis veteris instructio fuit populi Iudaici. 641.1.c
Singularia præcepta legis veteris habuisse proprios fines materiis accommodatos. 642.1.b
Finis legis duplex, moralis, & spiritalis. ibid.e
Materia legis veteris non potuit esse nisi honesta, & sancta. Materia legis veteris. 943.2.b
lex vetus etiam actus internos pro materia habeat. 645.1.c
Materia legis veteris comprehendat omnes actus externos necessarios ad honestatem mori, tam naturalè, quam ceremoniale, seu religiosam, quam etiam politicam, seu ciuilem. 647.1.b
Materia legis veteris quatuor complectebatur, vt ceremonialis erat, vt autem iudicialis alia quatuor. 648.1.c & 2.c.d
Materia legis veteris generaliter sumpta aliqua comprehendebatur, quæ non cadebat sub rigoroso præcepto, sed sub cõsilio. ib.c
lex vetus præcipit actus penitentiae, & theologialium virtutum. 660.2.c
Formam illius legis fuisse verbum sensibile ipsius Dei hominibus sufficienter significancem ipsius voluntatem. 649.2.c
lex Decalogi prius voce prolata est, postea Dei digito scripta. 650.1.c
lex vetus pro solo populo Israelitico data. 651.1.d
lex vetus data ministerio Angelorum. 636.2.c & sequent. Vide Angeli.
lex vetus in quo loco promulgata fuit. 652.1.c
lex vetus data anno à creatione mundi bis millesimo quingentesimo decimo tertio. 640.1.d 645.1.c
lex repudiij quo sensu permiffa. ibid.c
lex de vfura, quomodo intelligenda. 653.1.b
legis effectus proximus, & remotus. 653.1.b
lex vetus habuit pro effectu opus præmio dignum, & ipsum præmium. 656.2.d
lex illa obligabat in conscientia. 653.3.b
Grauitas huius obligationis, vnde colligenda. ibid.c
lex illa etiam vi præceptorum moralium obligabat in conscientia. ibid.2.b
hæc lex ratione præceptorum ceremonialium, quomodo obligabat. 654.1.b
lex vetus, quomodo obligabat cum periculo vitæ. ibid.2.b
lex vetus effectus aliquos permittit. 656.1.b
lex vetus habuit effectus pœnales. 656.1.a & quos. ibid.c
lex vetus quas permissiones habuit. Vide Permissio.
lex vetus, quæ præmia promittebat, temporalitè, an æterna. 658.1.c
lex vetus non obligat gentes, in Christu non credentes. 607.1.c
legis opera de condigno, quid mereantur. 658.1.c
lex vetus non habuit ex se virtutem iustificandi. 659.2.c
lex vetus eur dicitur imperfecta. 664.1.b
lex veteris Sacramenta non habuerunt vim iustificandi, nec in eis extra circumfessionem dabatur gratia extra meritum operantis. 660.2.b
In quo sensu dicitur lex vetus non iustificare. 662.2.b
lex illa non dabat vires ad actus disponentes ad iustitiam. ib.c
lex vetus imperfecta fuit propter negationem plurimarum perfectionum, quibus caruit. 663.2.c
lex vetus magnum pondus imponebat. 664.1.b
lex vetus grauissimas pœnas temporales munitabat. ibid.e
lex vetus in suo ordine, & gradu perfecta fuit. ibid.2.c
lex vetus in sua specie propria, erat perfecta. ibid.d
lex vetus à solo Deo mutabilis. 665.1.d, ibid.2.d

Finis legis veteris.

Materia legis veteris.

Legis forma.

Lex repudiij.

Lex vfura.

Legis veteris effectus.

Legis obligatio.

Legis veteris imperfectio.

SSS 3

Lex vetus a solo Deo abrogari, & dispensari potuit. ibid. 1.c
Lex a Deo variis modis fieri potuit. 666.1.a
Lex vetus non est lex ad intra, in Deo ipso existens. ibid. d
Legem veterem nunquam comprehendisse gentes conuerfas ad fidem. 668.1.b
Lex vetus non comprehendit Iudaeos baptizatos. ibid. 2.b
Legis cessatio, quoad praepcepta caeremonialia. 671.1. b Item, quoad iudicialia. ibid. 2. b quid vero quoad moralia? 669. 1. b & 677.1. a
Lex vetus cessauit non solum quoad obligationem, sed etiam quoad comminationes, & promissiones obseruatiuis ea, &c. ibid. d
Lex vetus ante Christi aduentum non fuit mortua. 678.1. a
Lex vetus ante Christi mortem non fuit mortua. 678.2. a sed eius praepcepta omnia durauerunt vsque ad mortem Christi 679.1. a
Lex vetus non fuit mortua quoad obligationem in instant. mortis, Christi. 680.2. d Sed aliquo tempore postea obligauit. 684. 2. d nec abrogata fuit toto tempore vsque ad Pentecostem. 685.1. c
Legem soluendi decimas non fuisse caeremonialem, sed iudicialem. 704.2. c
Lex vetus post Christi aduentum, quoad abiata. 667.1. c, d
Lex vetus etiam pro Iudaeis, qui Euangelium non susceperunt, abrogata est. 743.2. a, b, c
Lex vetus cepit abrogari in die Pentecostes, non tamen simul pro toto orbe, sed successiue, crescente promulgatione legis nouae. 685.2. b
Legis veteris praepcepta moralia, & iudicialia, quomodo non sint mortifera, licet sint mortua. ibid. d
Legis veteris praepcepta caeremonialia mortifera esse. 686.1. b
Legis veteris caeremoniis vi nulla ratione licet. 687.2. d
Lex vetus an prius mortua fuerit quam mortifera respectu gentium. 700.2. c
Legem veterem cepisse abrogari, & mortuam esse, quoad obligationem, simul ac lex noua cepit obligare. 701.2. d
Legem veterem no simul pro toto mundo, sed successiue mortuam fuisse. 702. 1. c
Lex vetus quo tempore pro toto mundo mortua, & mortifera. ibid. e
Lex vetus non prius fuit mortua, quoad institutionem quam mortifera. ibid. 2. c
Lex vetus quando extincta, quoad institutionem. 703.1. c
Lex vetus quo tempore ceperit esse inutilis. 712.1. c
Lex vetus non amisit vim suam in morte Christi, nec ante Pentecostem. ibid. d
Lex vetus quando durauit, quoad obligationem, durauit etiam quoad effectus poenales & irritandi. ibid. 2. a
Lex vetus amisit suam efficaciam successiue, a die Pentecostes respectu praepceptorum caeremonialium. ibid. d
Lex vetus, quam vim habuerit vsque ad diem Pentecostes. 713. 1. c
Lex Moyses vsque ad diem Pentecostes retinuit vim sanctificandi legaliter, seu iustificandi carnaliter. ibid. 2. c
Lex illa quamdiu mortifera non fuit, ad quid uilis erat. 714.2. c
Lex noua diuina.
Legis nouae causa finalis, & efficiens. 720.1. a
Legis nouae varia nomina. 717.1. a
Lex noua est uera, & propriissima lex praepceptiua. 718.1. c
Lex fidei, quid significet. 719.1. b
Lex gratiae cur dicitur infundi cordibus hominum. 725.2. a
Lex noua cur a principio mundi non data. 727.1. d
in Lexe noua nulla esse diuina praepcepta, nisi fidei, & Sacramentorum, quomodo intelligendum. 724.2. b
Lex gratiae imperans, seu impellens & adiua dicitur. 725.2. e
Legem nouam etiam imperantem esse per se non scriptam exterius, sed mentibus & cordibus impressam. 726.1. d, e
Legis nouae, & veteris differentia. 727.1. a, b
Legis nouae materialis causa partim moralis, partim caeremonialis. 660.1. d
Lex gratiae mysteria plura explicitè credenda proponit quam lex vetus. 721.1. d
Legis nouae materia, actus tam internos, quam externos comprehendit. 724.1. b
Legem nouam amplecti non solum propria praepcepta, sed etiam spiritum gratiae dantem vires, & inclinantem ad obseruandam legem. 725.1. c
Legem nouam latam pro vniuersis viatoribus. 727.2. c
Forma legis nouae, forma legis nouae consistit in aliquo signo sufficienter promulgante hominibus talem diuinam uoluntatem. 725.1. a
Lex gratiae impressa cordibus, ut det etiam vires. 727.2. e
Legis promulgatio, & diuulgatio distinguenda. 733.1. b
Legis nouae obligatio cepit a Iudaeis. 728.1. a
Lex noua non obligat in conscientia in morte vel resurrectione Christi, imò nec ante diem Pentecostes. 729.2. c & 730.1. c
Lex noua cepit obligare in die pentecostes. ibid. e
Lex noua cur postea scripta sit. 726.2. c.
Legem nouam non simul obligasse Iudaeos ubique existentibus, sed obligationem eius fuisse successiue diffusam. 730.2. c, d

Legem nouam nec Gentiles obligasse ante diem Pentecostes. 730.1. c
Legem nouam non incepisse obligare Gentiles per se, vsque ad reuelationem factam Petro, Acto. 10. 73.2. 2. c. ex tunc uero obligasse non simul totum orbem, sed successiue. ibid. d
Lex noua iustificat, & in hoc superat legem veterem. 733.1. e
Lex noua quomodo dicitur iustificare. ibid. 2. d
Lex gratiae cur dicitur iustificare. 734.1. a
Legem nouam abundantius dare gratiam, quam antea datur. ibid. d
Lex noua quo sensu per praepcepta dici potest iustificare. ibid. 2. d
Lex noua quos effectus spirituales habeat. 735.1. d
Legem nouam quo sensu perpetuam esse affirmemus. 741.1. c
in Lexe noua Deus potest dispensare. 736.1. a
in lege noua nullus princeps temporalis dispensare potest. ibid.
in Lexe noua Diuina nec summus Pontifex dispensat. 737.1. d
Legis nouae praepcepta positua nullam dispensationem, aut interpretationem per modum episcopii admittunt. 738.1. c
Lex Christi quo sensu indispensabilis ab homine. 735.2. d
Lex noua, quomodo admitat interpretationem doctrinalem. 740.1. d, e
Lex noua nullam patitur diminutionem. 742.2. a
Lex noua nullam augmentum recipit. ibid. d
contra Legem nouam nulla consuetudo hominum praualere potest. ibid. 2. c
Legis gratiae uariae excellentiae. 743.2. a
Lex noua, etiam quoad praepcepta, & documenta, longe perfectior est lege ueteri. 745.1. c
Lex noua in quibus excessit legem ueterem. ibid. 2. b
Lumen fidei nunquam in tota Ecclesia defuisse. 11.1. d
Lutherus vim legum humanarum extinguere conatur. 126.1. a
M.
MAGISTRATVS.
Magistratum ciuilem cum potestate temporali ad regendos homines iustum esse, & naturae humanae valde consentaneum. 118.1. b
Magistratus humanae potestatem habet leges ferendi. 119.1. a
Magistratus ciuilibus, an contra ius commune statuere possit. 447.1. b
Magnificencia, vide legis ciuilibus materia.
Mandatum. Mandatum.
Mandatum spirat morte mandantis. 35.1. a
uerbum Mandatum uarie explicatur, & vis eius declaratur. 154.2. b.
Materia.
Materiae grauitas. Sufficiens ad obligationem grauem unde colligenda. 196.1. a
Materia nuda spectata leuis, potest ex circumstantia fieri grauis. 180.1. b
Materiae grauitas ad legem ciuilem. Vide Legis ciuilibus obligatio.
Materiam legis posituae posse esse grauem in omnibus uirtutibus, praesertim principalibus, & cardinalibus. 181.1. b
Materia temporalis, & spiritalis quae. 244.1. c
Matrimonium.
Matrimonium secundum contractum, uiuente priori coniuge, esse nullum, iure natura. 88.2. a Vide Ius.
Matrimonium inter fratres, uel inter patrem, & filiam, nullum esse iure natura. ibid.
Et nihilominus ualet ob necessitatem propagationis. 106.1. e
Matrimonium metu graui contractum esse nullum. 737.1. a
Matrimonia prohibita in lege ueteri nunc ualere quando legi naturae non repugnent. 712.2. c
Matrimonia nunc non dissoluantur per repudium. ibid. 2. c
Matrimonium unde habeat in dissolubilitatem. 740.2. a
Matrimonium peccaminosum. Vide Accessus.
Mendacium.
Mendacium esse intrinsecè malum. 105.2. c
Meritum.
Meritum, uide Iustus.
Merus minuit libertatem, sed no impedit irrationem. 337.1. d
per errorem. ibid.
Merus quando causat inuoluntarium. 486.1. c
Missa, uide Celebrare.
Missam audiens coactus an impleat praepceptum. 84.1. c
Missae caeremoniae. Vide Caeremonia.
Monarchia.
Monarchia, uide Gubernatio.
Monarchicum optimum regimen. 123.1. c
Mons Synai, & Horeb, idem. 652.1. c
Mos.
Mos, quid proprie significet. 455.2. c
Mos proprie in liberis tantum actibus reperitur. 456.1. a
Morus proprius, uide Primum.
Moyfes.

Moyfes non fuit author legis ueteris, sed promulgator. 638.1. d
Moyfes nullius partis legis in ueteri Scriptura contenta, legislator, sed promulgator fuit. 639.2. d
Moyfes iratus tabulas legis contregit. 651.1. b
Moyfes iterum iustis Dei eadem praepcepta scripsit. ibid.
Moyfes tabulas intra arcam Dei reponit. ibid.
Moyfes reliqua praepcepta promulgauit, legedocorà populo. ib. c
Munitio ad Ius Gentium spectat. 110.1. d
Mutare, uide Consuetudo.
Mutare, uide Consuetudo. & Pontifex.
Mutare dominia rerum, ad quem legis effectum spectat. 48.1. a
Mutatio duplex 89.1. d uide, Legis mutatio.
Mutilatio proprii corporis, in quo casu licita, & quare. 76.2. c
N.
NOUITI non tenentur ex vi praepcepti ad seruanda statuta religionis. 269.2. c
O.
OBLIGATIO.
Obligatio. Vide, Legis ciuilibus obligatio. & Excommunicatio.
Obligatio grauis, ex quibus uerbis legislatoris colligenda. 265.2. b
Obligatus ad non fugiendum e carcere, si timeat graue nocuum non tenetur illa lege, licet illi poena non requirat actionem. 283.1. d
Oportet.
Verbum oportet, an habeat vim praepcepti. 154.2. c
Ordo, Ordinare.
Ordo Ecclesiae Hierarchicus totus a Petro dependens. 229.2. a
Verbum ordinare, an habeat vim praepcepti. 155.1. c
P.
POENA grauitas in lege ciuili signum est grauis obligationis. 181.1. c
omnis poena pertinet ad vim coactiuam. 111.2. c
Poena generaliter est omne incommodum naturae, uel afflictio. 279.1. & seq.
Poenam in actione, & passione consistere posse. 301.1. a
Poena duplex, una in actione consistens, altera in passione. 281.2. c
Poena legalis, & conuentionalis. 285.1. b
Poena, aliae requirentes ministerium hominis, aliae ipsa lege inferuntur. 289.1. c
poenarum carundem alia diuisio. ibid. 2. b
poenarum priuarum triplex ordo. 292.1. c
poenarum remissio per indulgentias per quam potestatem fit. 248.2. c
multae poenae ipso facto imponuntur. 340.1. d
Poena infamiae, quando incurritur ipso iure. 287.1. c
Poena flagellationis seu exilij potest homo in se sine peccato exercere. 290.2. a
quae poena imponi potest religionis transgredientibus regulam, quae non obligat ad culpam, sed ad poenam tantum. ibid. b
Poenae pecuniariae, quomodo a reo exequenda. ibid.
Poenae priuantes actione humana, ut ieiunium, potest ab ipso reo fieri. 291.2. c
Poenae diuersae poenae per uarias leges, dicentes ipso facto, omnes incurrantur per ideam delictum, uel ante uel post declarationem. 306.2. c & seq.
Poena famis vsque ad mortem, quomodo obliget. 292.1. b
Poena manendi in carcere, quomodo obliget. ibid.
poena quae per solam actionem Iudicis inferret non obligat reum. 301.1. b
poena confiscationis omnium bonorum, an obliget reum post sententiam criminis declaratoriam, ad illa exequenda. 302.2. d
Poena remissio, in detrimentum tertij, cauenda. 306.1. b
Poena a testatore adiecta, an sit uera poena. 286.1. b
Papalis dignitatis, & officij Episcopalis differentia. 217.2. e
Papa haereticus non deponitur ipso facto, ante Ecclesiae declarationem. 238.1. b
Papa, an habeat priuilegium ne erret in fide. 237.2. c
Papa quomodo potest materiam aliquam determinare, ut tantum canonica sit. 245.1. b
Papa potest sibi indulgentias concedere, & secum dispensare. 404.2. a. Vide Indulgentia.
Papa, & alij Principes supremi possunt leges suas commutare, & in illis dispensare. 415.1. d Vide Dispensatio.
an papa absoluens defunctum a censura, operatur extra suum territorium. 584.2. d. c.
Papa non potest dispensationem in uoto reuocare. 626.2. b
Vide Dispensatio.
Pontifex non potest per suo arbitrio regna mutare. 132.2. c
Pontificis sententia an habeat vim legis, & qualis debeat esse. 286.1. d

Pontificis Epistola, uide Epistola.
Pontifex potest obligare Ecclesiam ad acceptandas suas leges. 260.1. d
Pontifex pro omni loco priuilegia concedere potest. ibid. c
Pontifex circa tributa imponenda. Vide Tributum.
Parochus.
Parochus non de iure, sed de consuetudine, dispensat in reuocando in lege superioris. 412.2. c
Paulus.
Paulus bis Hierosolymam ascendit. 705.1. c alias quare. ibid. d
Paulus an Petrum reprehenderit post Concilium Hierosolymitanum. ibid. 2. b
Paulus no ex composito, sed uere Petrum reprehendit. 709.1. d
Peccatum.
Peccare ex contemptu, non est peccare ex certa scientia, &c. 187.1. b
Peccare ex consuetudine non est peccare ex contemptu. 188.1. b
Peccare ex contemptu quid sit formaliter. ibid. 2. c
Peccatum graue committi posse contra legem Ecclesiasticam, ex defectu aliquo in actu mentis, licet in actione exteriori non appareat defectus. 250.2. c
Permissio quid significet. Permissio. 56.1. c
Permissio duplex, iuris & facti. 43.2. c affirmatiua, & negatiua. 44.1. b
permissio propria, quae. 655.1. a
permissio iuris, & facti quae. ibid.
permissio libelli repudij an concessiua, an dispensatiua. ibid. d
Permissio pluralitatis uxorum qualis. ibid. b
permissio uisurarum in lege ueteri concessiua. ibid. c
permissio ingrediendi uincam alienam qualis. ibid. 2. a
permissio simpliciter dicta regulariter, solum uersatur circa malos actus. 44.1. b
Perpetuitas.
perpetuitas simpliciter & secundum quid. 32.2. c
perpetuitas positua, & negatiua. ibid.
Petrus.
petrus non peccauit mortaliter in eo facto, pro quo a paulo fuit reprehensus. 710.1. c
Petrus nec ueniale peccatum commississe est probabile. 709.2. c
petrus dupliciter ab omni peccato excusari potest. ibid. 710.2. c. 711.2. c
Philosophi.
philosophi supernaturalè hominù sine non cognouere. 111.1. b
Possibile.
possibile dupliciter sumitur. 31.2. c
potestas.
potestas praepceptiua diuisa in dominatiuam, & iurisdictionis. Diuisio potestatis. 27.1. d
potestas dominatiua, & legislatiua uariae differentia. ibid. c
potestas ordinaria, & delegata. 124.2. c
potestas coactiua, & directiua. 74.1. a
Potestas iurisdictionis ad leges ferendas necessaria. 27.2. c
Potestas haec non quaelibet sufficit. 28.1. b
Potestas aliqua suprema in omni communitate reperitur. ibid.
Potestas in communitate perfecta necessaria ad gubernationem. 118.2. b
Potestas humani Magistratus, uide Magistratus.
Potestas Ade in posteros qualis fuit. 120.2. e
Potestas immediatè a Deo, uel vt Authore Natura, uel vt Authore Gratiae. 124.2. c
quae Potestas delegabilis, & quibus modis. ibid.
quae Potestas indelegabilis, & quibus personis. 120.1. d
Potestas legislatiua non assequitur suum finem nisi in materia omnium uirtutum praecipiendo. 147.2. c
Potestas humana non comprehendit actus merè intencos. 246.1. a
Potestas inferioris ad dispensandum in lege superioris an ordinaria sit. 412.2. d Vide Dispensatio.
Potestas dispensandi includit potestatem commutandi. 416.2. d
Potestas ciuilibus.
potestas ciuilibus, quando manat a communitate. 113.1. c
potestatis Regiae uarij tituli. ibid. 2. a per totum.
potestas Regia, formaliter ut talis, est de iure humano. 124.1. a
Potestas ciuilibus absolute considerata est de iure diuino. ibid. b
Potestas ferendi leges humanas quib. modis participetur. ib. 2. b
quae Potestas in Imperatoribus, & Regibus. sic ordinata. 125.1. c
Potestas ferendi leges ciuiles in lege Gratiae & in reu. Christiana non permanet cum moderatione tali statui accommodata. 126.1. d
nullum hominem habuisse potestatem uniuersalem ad ferendas leges ciuiles obligantes uniuersum orbem. 131.1. a
Potestas condendi leges ciuiles est in omnibus Regibus supremis. 134.1. c & seq.
Potestatem hanc esse in principe supremo. ibid. 2. c
Potestas condendi leges ciuiles in Magistratibus, &c. 135.1. a
Potestas haec est in communitatibus perfectis, quae sine Regibus gubernantur. 135.1. c non uero in subiectis alicui supremo Principi. 135.1. d
potestas haec in Regina Domina Regni reperitur. 135.2. b
potestas

Potestatem civilem nunquam fuisse eandem in tota hominum vniuersitate. 121. 1. d & seq. hanc potestatem ante Christi aduentum non fuisse in vno particulari homine respectu totius vniuersitatis. ibid. 2. a potestas hæc resultat post politicam vniouem hominū. 121. 2. b Quadruplex actus huius potestatis. 122. 1. c potestas hæc mutabilis est. 122. 1. d potestas hæc non est in ciuitatibus minoribus. 127. 2. a potestas condendi leges municipales non est in omnibus propriis ciuitatibus. ibid. d potestas condendi leges ciuiles neque fidei, neque aliud donum supernaturale postulat in subiecto, in quo existit. 158. 2. e potestas condendi leges in hominib. iniustis permanet. 159. 2. a potestas ciuilib. an respiciat felicitatem æternam vitæ futuræ. 141. 2. b potestas ciuilib. in pura natura spectata quem finem intrinsecum habere. 141. 2. c potestas ciuilib. non multum curat de actibus internis. 142. 1. c potestas ciuilib. (vt est in Principibus Christianis fidei coniuncta) non extenditur in materia, vel actibus suis ad finem supernaturalem. ibid. Afflere licitum esse ratione politici status, leges ferre veræ Religioni contrarias, hæreticum est. 144. 2. b, c potestas ciuilib. vide Potestas Ecclesiastica. Potestas obligandi sub mortali in lege ciuili, non ex speciali Christi concessione, sed ex natura rei consequitur. 178. 1. c potestas Imperatoris quo se extendat in priuilegiis concedendis. 582. 2. b & vide Priuilegium. potestas temporalis quomodo subiecta spirituali. 128. 2. c Potestas Ecclesiastica. Potestas temporalis in vniuersum Orbem an sit in summo Pontifice. ibid. b potestas ferendi leges obligantes totam Ecclesiam, vel omnes provincias Ecclesiæ subiectas, non est in Imperatore. 137. 2. b potestas Ecclesiæ in hæreticos, & infideles, quæ. 139. 1. c esse in Ecclesiâ potestatem peculiarem ad regendam illam. 216. 1. a potestas hæc vetè, & propriè legislatiua est. 216. 1. c potestas hæc spiritualis, & supernaturalis est. 217. 1. a. & quomodo. 220. 1. c potestas hæc perfecta prout nunc in Ecclesiâ, quomodo sit propria legis gratiæ. 218. 1. e potestas Regalis, & sacerdotalis in lege scripta distincta. 219. 2. d potestatem legislatiuam in Hebræo populo fuisse. ibid. 2. c potestas sacerdotalis in lege veteri inferioris ordinis ab ea, quæ nunc est in Ecclesiâ. 219. 1. e potestas vt nunc est in Ecclesiâ in multis superat potestatem legis veteris. 220. 1. b potestas hæc data fuit Petro immediatè à Christo Domino, & speciali modo. ibid. 2. a potestas hæc quomodo aliis Apostolis data fuerit, & à quo. 221. 1. b potestas Petri, & reliquorum Apostolorum diuersitas. 221. 2. e & 222. 1. c potestatem legislatiuam in vniuersam Ecclesiam à Christo immediatè summo Pontifici dari, ex vi institutionis eius. ibid. c & quomodo. 226. 1. c potestatem hanc solis Apostolis immediatè à Christo datam. 223. 2. d potestas iurisdictionis sine consecratione datur. 226. 1. e potestas ferendi leges, non est de ratione intrinseca muneris Episcopalis. 229. 1. c, d potestas Ecclesiastica ferendi leges, quibus delegabilis. 235. 2. e potestas hæc non pendet ex motibus hominum. 236. 1. c nec ex fide. 237. 1. a potestas Ecclesiastica legislatiua in lege Evangelica est præstantior potestate ciuili. 238. 1. c potestas Ecclesiastica etiam vt legislatiua, est supernaturalis. ibid. 2. c potestatis Ecclesiasticæ excellentia ex fine desumpta. ibid. ex efficiente. 239. 1. c. ex subiecto. ibid. e potestas Ecclesiastica in feminis esse nequit iure ordinario. 240. 1. b potestatis Ecclesiasticæ alia excellentiæ tanguntur. ibid. 2. a potestati Ecclesiasticæ potestas ciuilib. subordinata, & subiecta. ibid. 2. d potestas Canonica, & ciuilib. nec necessariò coniuncta, nec necessariò separata. 242. 1. c Postliminia. Postliminia ad ius gentium pertinere. 110. 1. c Præceptum. Præceptum, vide Ieiunium. Præceptum impositum Adæ in statu innocentia, quomodo alios comprehendebat. 20. 2. d Præceptum requirit aliquam supremam potestatem in præsentia. 27. 1. b Differentia inter præceptum purum, & statutum, seu constitutionem. 34. 1. c Præceptum superioris ad limitatum tempus, per se loquendo, non est lex. 35. 2. c

Præceptum implere & non transgredi diuersum. 82. 2. c Quæ dispensentia operis præcepti, impediatur eius adimplens. 84. 1. d. Cognitio actus præcepti, vt præceptum est, quomodo requisita. 84. 1. d Præceptum Abrahæ quomodo intelligendum. 100. 1. c Præceptum non ducendi plures uxores quomodo intelligendum. 104. 1. a Præceptum, vt tale, non datur, nisi de futuro. 151. 2. c Præceptum annuæ confessionis, quomodo, & per quam confessionem violatur. 251. 1. d Præcepti fidei, spei, & charitatis in lege veteri extitisse. 646. 2. c. Præcepta legis veteris, sexcenta, & tredecim fuisse. 648. 2. d. Præcepta credendi plura mysteria in lege noua, quàm in veteri, quo iure sit inductum. 721. 1. c Præceptum credendi explicitè in lege noua, quo sensu potest dici posituum. 722. 1. b Præceptum spei in lege noua, quomodo intelligendum. ibid. d. Præceptum charitatis in lege noua, quale. ibid. e Præceptum Christi de charitate, ad infideles se extendit. ib. 2. c Præceptum prædicandi datum pastoribus Ecclesiæ, quo iure inductum. 721. 1. d Præcepti affirmatiui, & negatiui, & eorum differentia. 82. 2. b Præceptorum naturalium triplex ordo. 96. 2. d Præcepta erga proximum, septem, erga Deum tria. 646. 2. c Præcepta Decalogi, vide Legis veteris forma. Præceptorum Decalogi & aliorum differentia. 650. 2. a Præceptorum ordo in tabulis scripturum. ibid. d Præcepta in tabulis descripta, & cur hoc. 651. 1. b Præcepta Decalogi, quomodo sufficienter promulgata. 650. 2. e Præcepta tam ceremonialis, quàm iudicialia habuerunt rationem figuralem ex institutione diuina. 643. 1. c Præceptum aliquod Angelis datum ab initio creationis, & cur hoc. 635. 1. c, d Præceptum positum sub mortali, in materia leui, obligat sub veniali. 180. 2. a Præceptum Apostolicum abstinendi à sanguine, & c. Actor. 15. obligat sub mortali. 263. 2. b Præcepti iurif. tempus frangi posse. 264. 2. c Præcepta huiusmodi transgrediendo, quis grauius peccat, licet non habeat consuetudinem peccandi. 265. 1. a Nulla potestate humana posse proprium præceptum naturale mutari. 93. 1. a Præcepta naturalia possuntne aliqua potestate humana mutari. ibid. d Quæ præcepta immutabilia omnino, etiam à Deo. 100. 2. a, b Præceptum recitandi horas Canonicas obligat in conscientia, licet penam imponat beneficiatis resistendi. 277. 2. c Præcepto, Prohibeo. Verbum præcepto, vel prohibeo quando indicit obligationem sub mortali. 182. 2. c. & 183. 1. a Prædestinatio. Prædestinatio non intelligitur in intellectu diuino, ante omne decretum liberum. 64. 2. c Prælati. Prælati inferiores quas leges condere valeant. 230. 2. c Prælati Papæ inferiores, an per hæreticam potestatem amittant. 237. 2. d Prælati an possint præcipere actus merè internos, ratione voti subditorum. 248. 2. d Prælati Religionum, & Ecclesiasticis possunt condere leges suo fini proportionatas. 263. 1. d Prælati inferiores pro quibus locis priuilegia concedunt. 581. 2. d Vide Priuilegium. Prælati quomodo dispensent in legibus, quas ipsi non tulerint. 405. 1. c Plebiscita. Plebiscita curia dicta. 271. 2. c plebiscita applicari non possunt iuri Canonico. 272. 1. b Præscriptio. Præscriptio cum possessione malæ fidei reprobatur per leges canonicas. 129. 2. b Præscriptio regulariter petit decennium inter presentes, & vicennium inter absentes. 621. 1. c Princeps, Principatus. Princeps imperio subiectus, an suis legibus possit derogare Imperatoris. 132. 2. c Quando potest princeps punire subditum extra territorium delinquentem. 199. 1. b Principem obligari ad suâ legè ex efficacia ipsius legis. 209. 2. b princeps quomodo lege sua obligetur. ibid. d Hæc principis obligatio, quo sensu dici potest naturalis, diuina, vel humana. 210. 1. a princeps nõ tenetur seruare leges municipales prouinciarum sibi subiectarum licet in eis moretur, vel peregrinetur. ibid. b princeps non obligatur lege sua, quoad vim coactiuam. ibid. d an princeps obligetur ciuilib. ratione suæ legis. 212. 1. c Quæ leges irritantes, Principem comprehendant. ib. 2. d principatus humanus neque est congenitus nature, neque est contra illam. 120. 1. a Priuilegium

Priuilegium nomen. Priuilegium. Priuilegij nomen æquiuocè sumi posse. 562. 2. c Priuilegium quid. 572. 1. d Priuilegij definitio. ibid. 2. b Non omne priuilegium esse legem propriè sumptam. ibid. a Priuilegium, vide Conseruado. Priuilegium aliud esse purum beneficium, aliud iuri contrarium. 585. 1. c Priuilegium diuinum, & humanum. 554. 2. d Priuilegium humanum, reale, & personale. 555. 1. c Priuilegium ad hæreticos rei, aut personæ, & vnde dignoscendum. 517. 1. c Priuilegium conuentionale, & purum. 522. 1. b Priuilegium reale per se indifferens, vt sit personale. ibid. c Priuilegium perpetuum, & temporale. 523. 1. a Priuilegij altera diuisio. 518. 2. d Priuilegium odiosum, & fauorabile. 525. 1. e Priuilegium affirmatiuum, & negatiuum. 526. 1. a Priuilegium aliud pro foro externo, aliud pro interno. ibid. c Priuilegium scriptum, & non scriptum. 527. 2. e. & eius subdiuisio. ibid. c, d Priuilegij forma Vsq. ad beneplacitum meum, quomodo intelligendum. 709. 2. d Priuilegij forma, externa, & interna. 539. 2. d Priuilegij forma maximè includit significationem verborum. 540. 1. a In priuilegio tria maximè consideranda. ibid. d Priuilegij forma substantialis vnde cognoscatur. 543. 1. d Priuilegij subiectum quod. 544. 1. c Priuilegium accipiens, semper supponitur aliquo modo inferiori. 535. 1. c Priuilegium quibus personis conceditur de facto, vel concedi possit. 536. 1. c. ibid. 2. c Priuilegium, an idem sibi concedere queat. 535. 2. b Priuilegiorum causa, qualis esse debeat. 565. 1. e Priuilegium concedit quicumque legem condere possit, & hic solus. 532. 1. c. & dari potest à supremo principe, vt suum effectum habeat, ante notitiam priuilegiati. 536. 1. d Priuilegium non requirit necessariò scripturam. 514. 2. a Priuilegium à Pontifice concessum vbiq. valet, si absolute concedatur. 581. 1. b Priuilegium pro certo loco concessum, ibi solum valet. ibid. d Priuilegij extra territorium concedentis quis valet. 582. 1. b, e Priuilegium vbiq. valet, pro dispensato in iure communi, nisi prohibeatur statuto alterius territorij. 583. 1. e Priuilegij, in alieno territorio quando quis licitè vti possit. ibid. a Priuilegij notitia quomodo necessaria priuilegiato. 573. 2. b Priuilegium notificatio non spectat ad principem. ib. 1. b Priuilegij ostensio, vel alia probatio necessaria, vt contra alium admittatur. ibid. c Priuilegium esse veram legem. 25. 1. d. & 41. 2. a Priuilegium à rescripto quomodo differt. 515. 1. e Priuilegium odiosum in dubio, quando censendum personale. 510. 1. a Priuilegium gratiosum quid. ibid. c, d Priuilegium remuneratum quid. ibid. Priuilegium eligendi Confessorem in rigore neminem grauat. 613. 2. b Priuilegia remuneratiuum, an sit reale, vel personale. 521. 2. d Priuilegium conuentionale non semper transit ad hæredes. 522. 2. d Priuilegium esse perpetuum, & esse reuocabile, diuersum. 523. 1. a Priuilegium perpetuum rei perpetuè adherere debet. ibid. 2. b Nullum priuilegium suo fundamento durabilius est. ibid. c Priuilegium negatiuum non perditur per non vsum. 526. 1. c Priuilegia data pro foro penitentia non sunt limitanda ad iudicium sacramentale. 527. 1. e. neque extendenda ad forum contentiosum. ibid. 2. b Priuilegia an sine expressa Principis concessione comparentur. 527. 2. e Priuilegium an sit consuetudine potentius. 530. 2. d Priuilegium duobus modis concedi solet. 540. 2. a Priuilegium dari ad instantiam petentis, aut motu proprio, vnde dignoscendum. 540. 2. b Priuilegium motu proprio concessum non retorqueri contra eum, cui conceditur, sicut concessum ad petitionem cuiusdam. 541. 2. b Priuilegium per surreptionem impetratum ad puram instantiam petentis non valet, secus si motu proprio concedatur. ib. c, d Priuilegium conceditur absolute, vel sub conditione. 543. 1. b Priuilegiorum tres effectus generales. 566. 2. c Priuilegium aliquando datur ad tollendum scriptulum, vel dubium. 567. 2. e Priuilegium quando habet effectum vltra ius commune. ibid. Priuilegij effectus per se esse aliquando morale ius, & c. 568. 2. d Priuilegij effectus, vt lex est. 569. 2. c Priuilegium contra pariter priuilegiatum, quem effectum habeat. 570. 1. a Priuilegij effectus.

Priuilegium per modum præmij, quando habeat effectum. 578. 1. b Priuilegij, ad remunerandum opus factum, vel faciendum, eadem ratio. 579. 1. a Priuilegium dans ius, non acquiritur ante acceptationem per se, aut per alium, ante notitiam autem acquiritur per alium, non per se. ibid. c Priuilegij acceptatio ad alium effectum necessaria, ad alium non. 576. 1. b, c Priuilegia regulariter non conceduntur ad operandum ante notitiam priuilegiarij. 577. 1. c Priuilegij utilitas ante acceptationem quænam sit. 580. 2. c Priuilegio, in quo loco quis vti possit. ibid. d Priuilegia secundum proprietatem verborum seruanda. 587. 1. a Priuilegium iniustum, quoad vsum quale, & quem effectum habeat. ibid. e Priuilegium iniustum, quoad concessionem quid operetur. ib. 2. b Priuilegij iniusta concessio non semper reddit iniustum vsum eius. ibid. d Priuilegij vis magis ex intentione concedentis, quàm ex verbis petenda. 588. 1. d Priuilegium non in omnibus æquiparatur actuali dispensationi. 596. 2. c Priuilegio vsum contrarius quis. 616. 2. d. & 617. 1. b Priuilegium gratuitum duplex. 625. 2. e Priuilegium quomodo inducit obligationem. 41. 2. c, d Priuilegiarius in duobus casibus obligatur vt suo priuilegio obligatio. 571. 1. b Priuilegiorum promulgatio quæ necessaria. 572. 2. c Priuilegium quando amplè intelligendum. 536. 2. c Priuilegium sub masculino nomine quando feminas comprehendat. 537. 2. a Priuilegia quomodo ad coniuncta, siue correlatiua extendantur. ibid. per totum. Priuilegium alicui concessum post meridiem recitandi Martinas preces, extenditur ad socium. 539. 1. c Priuilegiorum extensio non fiat in damnum tertij. 536. 2. b Priuilegium motu proprio concessum ampliandum. 586. 1. e Priuilegium ob similitudinem rationis nõ extendendū. 588. 2. c Priuilegij ampla interpretatio, quomodo faciendâ. 589. 2. d Priuilegium à die concessionis, quomodo fructuosum. 579. 1. d Priuilegium ablatium oneris quomodo operetur. ibid. c Priuilegium exemptionis, quid operetur. ibid. d Priuilegij restrictio triplex. 553. 1. b Priuilegij restrictio quoad communicabilitatem. 554. 1. d Priuilegium limitatur ex parte subiecti, obiecti, & mente concedentis. 581. 2. e Priuilegium derogans iuri communi restringendum. 585. 2. d Priuilegium quando restringendum. ibid. 1. b & 586. 2. d Priuilegium inferens damnum tertie personæ, quomodo restringendum, & intelligendum. 587. 1. a & 588. 2. a Priuilegij restrictio non debet illud reddere inutile. 175. 2. b Priuilegij mutatio respectu prioris priuilegiarij non extenditur ad posteriozem. 552. 2. b Priuilegium multipliciter mutari solet. 590. 2. d Priuilegiorum propria mutatio partialis vel totalis. 591. 1. a Priuilegiorum alia mutationes ex parte materiæ, tanguntur. 597. 1. a Priuilegium insertum in corpore Iuris, quando censetur derogari. 545. 2. d Priuilegium quando censetur derogare iuri communi. 544. 2. e Priuilegium derogans iuri communi duplex. 545. 1. c Priuilegium in corpore iuris contentum non derogatur tacite per legem vniuersalem non derogantem priuilegiis expressè. 629. 1. d Priuilegium quatuor modis tacite derogari censetur. ibid. c Priuilegium speciale derogat generali. 630. 1. d Inter priuilegia, si sint generalia contraria, præualet antiquius. ibid. b Priuilegium ad instar in quo consistit. 546. 1. c Priuilegium ad instar, quando censetur augeri. ibid. 2. e Priuilegium ad instar, an potest valere, contra illud ad cuius instar concessum est. 548. 1. d Priuilegij ad instar, & per communicationem comparatio. 552. 1. d & eorundem differentia. ibid. b Priuilegij an destruantur, destructo loco cui conceditur. 543. 1. b Priuilegium non cessat cessante causa negatiuè, sed comparatiuè. 593. 1. b. & 594. 2. e Priuilegium cessare negatiuè quid, & quid contrariè. 593. 2. c Priuilegium cessat cessante finali dupliciter. 597. 1. b Priuilegium cessat, cessante causa perperuò. ibid. 2. a Priuilegium conditionale quomodo cessat. 591. 2. a Priuilegium ritè comparatum non cessat per mortem concedentis. 597. 2. e Priuilegium quando expirat morte concedentis. 599. 1. c Priuilegium vt remaneat post mortem concedentis, quid requiritur. 601. 1. c Priuilegia contra Concilium Tridentinum, quæ reuocari censentur. 532. 2. d Priuilegij restitio.

Priuilegium ad instar. Priuilegij restitio. Priuilegij restitio.

privilegia reuocata ab homine, vel à iure communi. 559.2.c
privilegium post mortem concedentis, à successore reuocari potest. 603.1.c
privilegiorum reuocatio, seu abrogatio. 55.1.c
privilegium datum non subdito, & ab eo acceptatum irreuocabile. 624.2.d
privilegium concessum subdito reuocabile. 625.1.d
privilegium remuneratum, & per contractum onerosum, irreuocabile. ibid. c. & 2.c
privilegium concessum ab inferiori in lege superioris, an possit ab inferiori reuocari. 627.2.a
privilegium concessum ab inferiori potest à superiori reuocari. ibid. d
privilegium ex causa legitima reuocabile. 626.1.d
privilegium gratuitum, quomodo reuocabile. ibid. c. & seq.
privilegium quibus modis reuocari solet. 628.1.b
privilegij reuocatio expressa, & tacita, & illa duplex. ibid. c
privilegium ignoratum non impeditur per contrariam voluntatem. ibid. 2.c
privilegia per publicam legem reuocata, promulgationem sufficientem expectant. 630.2.c
Quae promulgatio sufficiat. ibid.
privilegij reuocatio ab homine facta, quando sortitur effectum. 630.2.d
privilegij reuocatio per legem, & ad hominem facta diuersa est. ibid. c
privilegij reuocatio quomodo privilegiario notificari debeat. 632.2.a
privilegium ob bonum commune, an possit à priuato renouari. 525.1.a
privilegium ob bonum priuatum, quando renunciari potest. ibid. c
privilegium quod momentaneum est, non est reuocabile. 605.2.b
privilegium per se loquendo renunciabile est. ibid. d
privilegium sic irrenunciabile ex duplici cap. ibid. 1.c
privilegium Clericale, cur non possit à persona particulari renunciari. ibid. e
privilegij renunciatio propria, & impropria. 606.1.a
privilegij renunciatio tacita, & expressa. ibid. 2.a
privilegij proprii renunciatio quid requirat. ibid. b
privilegium vt renunciatur, petit voluntatem expressam. 609.2.c
privilegij renunciatio multipliciter contingit. 610.1.a
privilegium aliquod dici posse dispensationem. 400.1.c
privilegium amittitur per aliquem non vsum. 610.2.b. & 611.1.c
privilegium non destruitur per vsum merè negatiuum. 610.2.c
privilegium per vsum priuatum, quomodo destruitur. 611.1.c
privilegium dupliciter amittitur per non vsum. ibid. e
privilegia quae non amittuntur per non vsum qualia. 614.1.a
privilegium, vt per non vsum amittatur, an decennium requirat. ibid. 2.a
privilegij absolutis nullum tempus iure definitum, vt amittantur. ibid. c
privilegium per non vsum amitti, de quo foro intelligendum. 615.2.c
privilegia quae non amittantur in foro conscientiae quanam. 616.1.c. & 622.1.b
privilegia quae per non vsum ex dispositione Iuris per decennium amittuntur, quomodo sunt intelligenda. 621.2.a
privilegium amittitur per contrarium vsum, si cetera adfuerint. ibid. c
privilegium an per vnum actum amittatur. 592.1.b
privilegium non amittitur simpliciter per vnum contrauentionem, sed solum secundum quid. 619.1.a. & ibid. 2.c
privilegiorum amissio per contrarium vsum in privilegiis absolutis non habet locum. 621.2.b
privilegij abusus multiplex. 622.2.c
privilegium amittitur per abusum. ibid. b
privilegij amissio per abusum, quando requirat sententiam Iudicis. 624.2.b
privilegium ratione formae limitatur ad vitam concedentis. 602.2.c
privilegij communi. 549.1.c
privilegij in nouatio. 552.2.c
privilegiorum innouatio quid significet. 562.1.c
privilegiorum innouatio in forma communi, quid operetur. ibid. c. & seq.
privilegiorum innouatio quos effectus habeat. 563.1.c
privilegium consideratur, vt lex est, vel vt exemptio à lege. 565.1.d
privilegiorum confirmatio an sit noua concessio. 555.1.c
privilegiorum confirmatio in forma communi, vel ex certa scientia. ibid. 2.d
privilegiorum confirmatio in forma communi explicatur. 616.2.b

privilegiorum confirmatio ex certa scientia, quam vim habeat. 557.2.c
privilegiorum confirmatio ex certa scientia vni Religioni data, an aliis etiam Religionibus dari censetur. 560.2.c
privilegia confirmata pro vna Religione, quomodo ad alias Religiones extendenda. 550.1.c
privilegium interpretandi, quam praxi obseruanda. 590.1.c
privilegij vsus illicitus duplex. 594.2.a
Prohibitio, vide Praecipio.
Prohibitio quid significet circa legem. 561.1.b

R ECITARE.

Recitare, vide privilegium, & praecipium.
Religiosis quae poena imponi possit, vide poena.
Religiosi quando legibus Synodalibus obligentur. 267.2.c. & 268.2.d
Religiosi exempti an obligentur legibus Episcoporum. 269.1.b
Religiosi exempti, an obligentur, saltem iure naturae legibus Episcoporum. ibid. d
Religiosi exempti, solum ratione scandali, tenentur legibus Episcoporum. ibid. e
Religiosorum regulae saepe obligant ad poenam, non ad culpam. 278.2.c
Religiosorum Regulae quo sensu obligent in conscientia. 229.2.b
Religiosi in voto obedienti habent virtuale pactum acceptandi poenitentias. ibid. 2.a
Religiosi peregrinantes quomodo subsint legibus illius territorij, vbi peregrinantur. 200.2.d
Solemnis Religionis professio, vnde habeat suum vinculum. 740.2.b
Rescriptum.
Rescriptum, seu Epistola interpretans dubium, legem constituit, sicut sententia. 157.1.c
Rescriptum requirit intrinsecè scripturam. 515.1.c
Rescriptum iustitiae, & rescriptum gratiae. ibid. c
Rescripti alia diuisio. ibid. d
Restitutio.
Restitutio facta debitori inuito, quomodo sufficiat. 84.1.c
Reuelatio.
Reuelatio facta Petro Actor. 10. contigit anno Christi quadragésimo primo. 705.2.d
Reus.
Reus ad executionem aliquarum poenarum non tenetur. 302.2.c
Reus data sententia, qua ad mortem damnatur, potest ascendere scalam, extendere collum, &c. 303.1.c
Reus tenetur poenam iustam Exilij, & similes per se exercere. ibid. e
Reus ad quas poenas pecuniarias obligari possit. 304.1.c
Rex.
Rex duorum Regnorum diuersorum non potest eisdem legibus obligare vtrumque, si vni essent viles, non alteri. 26.1.c
Regia potestas, vide potestas civilis.
Rex aliquando Reginae subditus esse potest. 137.1.b
Ritus.
Ritus quid significet. 466.1.d. ritus iuris, & facti. ibid. 2
S.
S ANCTI.
Sanctorum sententiae etiam quae in decreto habentur, non habent vim legis. 463.2.c
Sanctorum dicta, quando vim legis habere queant. ibid. e
Satisfactio, vide Iustus.
Scandalum.
Scandalum euitandum etiam cum detrimento temporali. 32.a, b
Scriptura.
Scripturam non esse de essentia legis. 155.2.b
Scriptura requisita in statutis inferiorum. 474.2.c
Sensus Scripturae duplex, literalis, & figuralis, & hic triplex: Tropologicus, seu moralis, Allegoricus, & Anagogicus. 642.2.b
Secretum.
Secretum naturale non seruare, non repugnare interdum iuri naturae. 91.1.c
Sedem.
Sedium occupatio, quomodo spectat ad ius gentium. 110.1.c
Senatusconsulta, cur ita dicta. 271.2.c
Sententia.
Sententia iusta, secundum allegata, & probata (re tamen vera) falsa, ad quid obliget. 301.1.c. Vide Suffragium. Senten

Privilegij renunciatio.

Privilegij amissio.

Privilegij limitatio.
Privilegij communi.
Privilegij in nouatio.

Privilegij confirmatio.

Sententia declaratoria criminis, non obligat reum ad executionem poenae, si non sit iuxta legem facta. ibid. e. Vide Simoniam.
Simoniam.
Simoniacus confidentialis ipso facto, priuatur beneficio, non expectata sententia declaratoria. 295.2.a
Simoniaci examinatores, quam poenam incurrant. ibid. d
Simoniaci Cardinales in electione Papae, priuantur beneficiis ipso facto. 296.1.b
Simulatio.
Simulatio Christi, Luc. 24. quomodo licita fuerit. 695.1.c
Simulatio Iehu 4. Reg. 10. peccaminosum fuit. ibid. 2.a
Simulatio Iosue, Ios. 8. an licita fuerit. ibid. 1.c
Simulatio Elize Naumam Syro, de adorando Remmon. 4. Reg. 5. quomodo intelligenda. ibid. b
Spes, vide Praecipium.
Spolia.
Spolia Aegyptiorum, quomodo Iudeis concessa. 100.1.c
Statutum.
Statuta, quae videntur contra ius commune, quomodo intelligenda. 447.1.c
Statutum inferioris à superiore non confirmatum, quam vim habeat. ibid. 2.d
Statutum sine iurisdictione ab aliqua congregatione factum, non obligat ex vi legis, sed cuiusdam pacti. 234.1.b
Stylus.
Stylus quid signi ficet. 465.2.d
Stylus Iuris, & facti. ibid. c
Styli varij effectus infinuauerunt. 466.1.c
Styli leges, quae, & quales. ibid. d
Subditus.
Subditus petens dispensationem sine causa, quomodo peccet. 422.2.c
Subditus non peccat, vrendo dispensationem, sine causa. 428.1.d
Suffragium.
Suffragandi inhabilitas, quando incurritur. 298.2.a
Suffragandi inhabilitas non expectat sententiam declaratoriam. ibid. c
Suffragij inhabilitas actiua, quaedam obstat valori suffragij, quaedam non. 299.1.b
Suffragij valori non semper obstat inhabilitas Iuris actiua, sed eius de passiuia. ibid. 1.
Suffragium omnino nullum, quando. ibid. c
Suffragij inhabilitas quando poenalis, & quando substantialis. ibid. d
Suffragandi inhabilitates, quae dicuntur facti, incurri ante sententiam declaratoriam, nisi obstat consuetudo fortasse probabilis. ibid. 2.b
Suffragantes scholares, an teneantur veritatem respondere, de inhabilitate facti, à superiore, sub iuramento interrogati. ibid. c
Suffragantes post negatam veritatem, an peccent contra iustitiam. 300.1.c
Suffragantes, se offerentes ad suffragia, tenentur veritatem faceri. ibid. 2.b
Suffragantes male, quomodo puniendi. ibid. 2.c
Suffragantes male, an consuetudo excuset. ibid.
Superior.
Superior, & subditus correlatiua, & ita vnus sine alio esse nequit. 225.2.b
Suspensio.
Suspensio. Vide Legis mutatio.
Suspensio maior, & minor. 266.1.c
Suspensio maior denotat grauem obligationem. ibid. 2. b
T.
TAXARE.
Taxare rerum pretia ad quem effectum legis pertineat. 47.1.d
Tempus.
Tempus ad legem aliquam derogandam, quantum esse debeat. 262.1.c
Tempus longum saltem decem annorum esse debeat. 475.1.d
Temporis continuatio ad praescriptam consuetudinem necessaria. 474.2.c
Tempus decennij sufficiens vt consuetudo inducatur. 490.2.b
Tempus ad legem abrogandam per consuetudinem ignorante Principe quantum esse debeat. 499.1.d
Tempus requisitum vt vna consuetudo derogat alteri. 510.2.b
Tempus decennij quando sufficiat. ibid. c
Tempus quadraginta annorum, quando requisitum, & pro

omnibus his. Vide Consuetudo.
Traditio.
Traditiones Ecclesiae, quomodo ius non scriptum continent. 461.1.a
Quae traditiones ex Apostolorum praeceptis promanauerunt. 463.2.b
Traditio Ecclesiastica sine villo praeepto inchoare potest. ibid. c.
Tributum.
Tributum à verbo tribuo derivatum. 310.2.b alia derivationes. ibid. a
Tributum diuiditur in reale, personale, & mixtum. ibid. c
Tributorum varia nomina vt census Angariae, Pedagia, Guidagia, &c. ibid.
Tributa realia soluenda licet non petantur. 311.1.c
Tributum imponi potest de rebus, quae ad proprium vsum venduntur, &c. 192.2.c
Tributa propria, & generalia externos etiam comprehendunt. 320.2.c
Tributorum forma est proportio inter personas seruanda, & tributum. 319.1.c
Tributa per se non dependunt ab acceptatione subditorum. 321.2.a
Tributa ab habente potestatem imponenda. 313.1.c & quis hanc habeat potestatem. ibid. 2.a
Quae tributa summus Pontifex imponere potest, & vbi. 313.2.c & seq.
Tributa imponere de nouo non potest, qui non sit supremus. 316.2.a
Tributum duplex causa consideranda. 317.1.c
Tributa in commune bonum ordinantur. 261.1.a. & 317.1.d
Tributorum iusta quantitas ex causa tributi sumenda. ibid.
Tributa quomodo ad vsus ad quos dantur expendenda. ibid. 2.d.c
Tributa pendere à causa in fieri, & conseruari. ibid. e
Tributum ratione consuetudinis quomodo exigendum, cessante causa. 318.2.d
Non obligantur subditi soluere tributum nouum, si non constet de potestate imponentis, quamuis non constet illi tali cauere potestate. 325.1.d
Tributarius, quando potest se occultare ne soluat tributum. 327.2.b
Tributa, vt in praxi bene soluantur, quae sunt obseruanda. 327.2.c
Tributum quomodo teneantur soluere Aduerarij. 320.2.c. Vide Lex Tributorum per totum.
Timotheus.
Timotheus cur circuncisus à Paulo. 664.2.b
Tyrannus.
Quando liceat seruare precepta Tyranni, quando non. 139.2.c
V.
VNIVERSITAS.
Vniuersitas, quomodo statuta facere possit. 234.1.a
Velle, voluntas.
An verbum Vellus habeat vim praeepti. 155.1.b
Velle praecipere, & velle non obligare repugnant, sed iusta ignorantia. 18.1.a
Voluntas diuina libera ex suppositione vnus actus potest necessitari ad alium. 76.1.b
Voluntas interior priuandi se privilegio, quam vim habeat. 607.1.c
Voluntas exterior ad renunciandum privilegium necessitata. 609.2.c
Votum.
Votum solemnne, vide Religiosus.
Votum, vide Praeclatus.
Vouendi intentio, cum non se obligandi intentione repugnat. 18.1.a
Votum non potest esse sine voluntate se obligandi. 14.2.a
Voti dispensatio non est potestatis coactiuae seu iurisdictionis voluntariae. 248.1.c & vide Dispensatio.
Voti commutatio, quam potestatem requirat. ibid. e
Voti irritatio potestatem dominatiuam petit. ibid. 2.a
Vota Religiosorum iuxta regulam, quam profitentur, intelligenda. 449.1.a
Vsurarius.
Vsurarius contractus iure naturae nullus, seu irritus, quomodo. 88.2.a
Vnus.
Vnus quid proprie significet. 455.2.c
Vtilitas, Vide Lex.

Tributorum materia.

Tributorum forma.

Tributorum efficiens.

Tributorum finis.

Tributorum obligatio.